DAVID AND SYLVIA STEINER YIZKOR BOOK COLLECTION

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13929

Pinsk Memorial Book

Ṭoyznṭ yor Pinsḳ

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY – NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

©2003 THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY AND
THE NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

•

MAJOR FUNDING FOR THE
YIZKOR BOOK PROJECT WAS PROVIDED BY.
Harry and Lillian Freedman Fund
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
David and Barbara Margulies
The Nash Family Foundation
Harris Rosen
David and Sylvia Steiner
Ruth Taubman

•

Original publication data

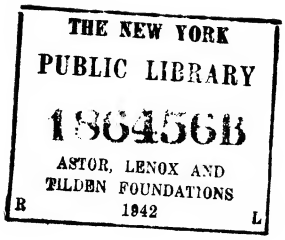
AUTHOR	Hoffman, Benzion, 1874-1954.
TITLE	Toyznt yor Pinsk : geshikhte fun der shtot, der Yidisher yishuv, institutsyes, sotsyale bavegungen, perzenlekhkeytn, gezelshaftlekhe tuer, Pinsk iber der velt / unter der redaktsye fun B. Hofman (Tsivyon).
IMPRINT	880-03 Nyu-York : [Pinsker brentsh 210 Arbeter-ring, 1941]
DESCRIPT	xv, 500 p. : ill., ports., maps (part col.) ; 29 cm.
SUBJECT	Jews -- Belarus -- Pinsk -- History. Pinsk (Belarus) -- Ethnic relations. Holocaust, Jewish (1939-1945) -- Belarus -- Pinsk.

THIS BOOK MEETS A.N.S.I. STANDARDS FOR
PAPER PERMANENCE AND LIBRARY BINDING

PRINTED IN THE U.S.A.

Pinsker Branch 210 of the Workmen's Circle.

מזמן
שיר
בזמן

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
1864568
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1942 L

Copyright 1941
by
PINSKER BRANCH 210, WORKMEN'S CIRCLE

COMBO PRESS, Inc.
161 Grand Street
New York, N. Y.
446

טויזנט יאָר פינסק

געשיכטע פון דער שטאָט

דער יידישער ישוב

אינסטיטוציעס

סאָציאַלע באַוועגונגען

פּערזענלעכקייטן

געזעלשאַפטלעכע טוער

פינסק איבער דער וועלט

•

אונטער דער רעדאַקציע

פון

דר. ב. האָפמאַן (צביון)

ניו־יאָרק

אַרויסגעגעבן פון

פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג

מיט דער הילף

פון די פֿאָלגענדע אָרגאַניזאַציעס:

קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק" (ניו־יאָרק)

פּינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג (שיקאַגאָ)

פּינסקער פֿרויען־ברענטש 210 כ. (ניו־יאָרק)

ליידים־קלוב ברענטש 252 כ. אַרבעטער־רינג (שיקאַגאָ)

„פּין־פֿאָר־קלאָב" (ניו־יאָרק)

„עזרת אחים בני פּינסק" (ניו־יאָרק)

„סאָשעל־קלאָב" פון פּינסקער פֿאָריער־אַרבעטער (ניו־יאָרק)

„דורשי־טוב אַנשי פּינסק" (ניו־יאָרק)

„אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אַנשי פּינסק" (ניו־יאָרק)

„אגודת אחים אַנשי דראָהיטשין" (ניו־יאָרק)

קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק" אין שיקאַגאָ

קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק" אין וואַשינגטאָן

קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק" אין לאָס־אַנדזשעלעס

אינהאלט

פאַרוואָרט IX

פינסק און איר פאַרגאַנגענהייט: זייט

פון די עלטסטע צייטן ביזן פאָליטישן אונטערגאַנג פון פוילן 1

די געשיכטע פון יידן אין פינסק 20

די געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק 90

ד ע ר „ב ו נ ד" 98

עפיזאָדן און מענטשן אין דער פינסקער בונדישער באַוועגונג 127

ציוניסטן־סאָציאַליסטן („עס־עס") 150

לינקע פועלי־ציון 163

צעירי־ציון — פועלי־ציון 166

די ציוניסטישע באַוועגונג אין פינסק 171

פינסק אין דער וועלט־מלחמה און אין די איבערגאַנגס־צייטן 179

אויפן שוועל פון אַ נייער תקופה 204

פינסקער קדושים 213

דאָס ווירטשאַפטלעכע פינסק:

יידן אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון פינסק פאַר די לעצטע פופציק יאָר 220

פינסק אַ יידישער אינדוסטרי־צענטער 230

דער פינסקער יידישער האַנדווערקער 239

די יידישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלאָניע „איוואָניק" 242

דאָס באַנק־ווועזן אין פינסק 245

פינסקער רבנים 250

אין דער עפאָכע פון ליטווישן וועד — אין די צייטן פון קאַמף קעגן חסידיזם — פינסקער רבנים פאַר די לעצטע הונדערט יאָר.

פּינסקער קהלה.....270

דאָס יידישע קהלשע לעבן אין די יאָרן 1921—1938

אינסטיטוציעס אין פּינסק:

די משהל־גלויבערמאַן־שול.....279

די העברעאישע גימנאַזיע „תרבות".....282

פּאָלק־שול „תל־חי".....283

צענטראַלע בורסע (דאָרמיטאָרי) פאַר מיידלעך.....284

תלמוד־תורה.....284

חברה „לינת־הצדק".....285

פּאָלעסיע:.....287

I. די נאַטור — II. דער מענטש.

פּינסק איבער דער וועלט:

פּינסקער פּערזענלעכקייטן:.....301

הרב משה אָסטראָווסקי, אהרן אייזענבערג, יהודה לייב בערגער, לייב בערמאַן, מיכל בערצינסקי, יוסף אברהם ברעגמאַן, דר. יהושע גאָטליב, משה דוב גאָלדמאַן, ישראל גאַרבוז (לאָלאָ), משהל גלייבערמאַן, אברהם דוב דובזעוויטש, געאָרג (גד) האַלפּערן, דר. ב. האָפּמאַן (צביון), דר. חיים וויצמאַן, משה וויצמאַן, י. וויצמאַן, א. זאַרעצקי, מ. זאַרעצקי, זאַוועל זילבערטס, יהודה לייב זיסלמאַן, אַלעקסאַנדער זושה טשעטשיק, חיים טשעמערינסקי, (ר' מרדכילע), י. טשערטאָק, ש. י. יאַנאָווסקי, ש. יאַנאָווסקי, נח לאָנדאָן, גריגאָרי (גבריאל) לוריא, פנחס לאָכאָוועצקי, שאול ליבערמאַן, ראובן ליף, אפרים דוב ליפשיץ, צבי הירש מאַסליאַנסקי, יעקב מאַרינאָוו, משהל מענאַכאָווסקי, יצחק ניידיטש, דר. אהרן עליאַסבערג, ברוך הלוי עפשטיין, חיים פיאַלקאָוו, אברהם אשר פיינשטיין, משה פיינשטיין, אהרן פעלדמאַן, אַגראַנאָם אהרן פעלדמאַן, שמואל פרידמאַן, פראָפ. דושייקאָב פאפיש, יוסף קאַמענייעצקי, יאַנקל קאַנטאָר, יהודה קרני, שמשון ראָזענבוים, אברהם חיים ראָזענבערג, דר. נתניאל ראַטנאָף, פראָפ. אהרן יהושע ראָסאַנאָף, פראָפ. מאַרטין א. ראָסאַנאָף, הרב צבי יעקב ריינעס, משה אהרן שאצקעס, שמ"ר (נחום מאיר שייקעוויטש), אברהם שאָמער, מרים שאָמער־צונזער, אהרן יודל שליאַק־מאַן, שלמה שמולעוויטש, צבי הירש שערעשעווסקי, פראָפ. יהודה לייב שערעשעווסקי, חיים גוטמאַן (דער לעבעדיקער), בערטאַ זינגערמאַן, לייב מאַרגענטוי.

אינסטיטוציעס און באַוועגונגען:.....364

פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג — פרויען־ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג — „פּין־פאַר־קלאָב" — „סאָשעל־קלאָב" פון פּינסקער פאַריין־אַרבעטער — „דורשי־טוב אַנשי פּינסק" — „אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אַנשי פּינסק" — „עזרת אחים בני פּינסק" — פּינסקער ברענטש 10 אינטערנאַצ. אַרבעטער־אָרדן — פּינסקער לייִדיש גמילת־חסדים און טשאַריטי־סאָסייעטי — לובעשייער ברענטש 231 אַרבעטער־רינג — „גר־תמיד אַנשי לובעשאָוו" — סטאָלינער פראָגרעסיווער ברענטש 531 אַרבעטער־רינג — „אַגודת־אַחים אַנשי דראָהיטשין" — פּינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג — ליידיס קלוב ברענטש 252 ב. אַרבעטער־רינג — פּינסקער אינדעפּענדענט־פאַראיין און זיין אָקזילערי — „לאָהישינער בענעוואָלענט עיד־סאָסייעטי" — לאָהישינער ליידיס גמילת־חסדים אָקזילערי — פּינסקער „ליידיס אָרפאַן עיד־סאָסייעטי" — איוואָניקער קלוב — פּינסקער הילפס־פאַראיין.

קאַרלינער חסידישע דינאַסטיע אין אַמעריקע 400

ג ב ת — קבוצה אויפן נָאָמען פון די פּינסקער קדושים 404

פּינסקער טוער אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין אַמעריקע: 423

משה אַדלער, פּיליפּ אייזענבערג, ד״ר וועלוול אַסטראָווסקי, טשאַרלז אַסטראָווסקי, לייבל בעגון, יוסף ברען, היימאַן (מאַניע) גאַלדבערג, פּיליפּ גאַלדבערג, שמואל אבא (מוליע) גאָלדין, משה גורין, שמואל דאַוויטש (דאַבזשעוויטש), מאַקס דזשאַספּער, משה דערעוועַנסקי, דוד וואולף (וואַליוועלסקי), אהרן אשר וויינבערג, משה חיים (אַלטער) טויזנער, לואי ליווי, רבקה לעווי, שאַמע לעווין, ד״ר דוד מילער, שמעיה סטאק, שלמה סעלניק (זשעלעזניקאָוו), אַברהם יצחק עלמאַן, מרדכי לייב פינקעלשטיין, נ. פישקאָוו, אייק פריינקעל, בעקי קאַהען, מאַקס קאַהען, לאָזער קאַנטאָר, יוסף א. קאַפּלאַן, ישראל קופּער, ישראל שטיינמאַן, אשר שייפּער, פּיליפּ שטילערמאַן, דוד שערמאַן.

פּינסק אין אַמעריקע 445

די איבערזאַנדערונג און אומשיכטונגס־פּראָצעס פון די פּינסקער לאַנדסלייט אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

ביבליאָגראַפיע 453

אונדזערע מיטאַרבעטער 455

אינדעקס 459

אילוסטראַציעס, מאַפּעס, פּאַרטרעטן און גרופּן־בילדער 468

זיער איז ווער 473

פאָרוואָרט

די אַרויסגעבער פון „טויזנט יאָר פינסק" האָבן זיך געשטעלט די אויפגאַבע צו שאַפן אַ פולשטענדיקע, אלזייטיקע געשיכטע פון דער שטאָט פינסק אין גאַנץ באַזונדערס פון דער יידישער פינסק. מיר דערלויבן זיך צו גלויבן, אַז די אויפגאַבע איז ביז אַ גאַנץ גרויסער מאָס דורכגעפירט געוואָרן.

עס איז געווען אַ גאַנץ שווערע אויפגאַבע. עס איז ניט בלויז געווען אַ פראַגע פון באַאַרבעטן רויע מאַטעריאַלן און זיי צונויפשטעלן אין דער נויטיקער אַרדנונג, נאָר מען האָט די מאַטעריאַלן געדאַרפט ערשט זוכן און זאַמלען. עס איז צום גרעסטן טייל געווען אַן אויספאָרשונגס־אַרבעט.

פינסק איז איינע פון די שטעט, וואָס האָט אַ באַזונדערס־אינטערעסאַנטע געשיכטע, ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס זי האָט זיך קיינמאָל ניט געראַטן צוויישן די גרויסע שטעט. די העכסטע צאָל פון איר באַפעלקערונג, וואָס זי האָט דערגרייכט, איז געווען 40 טויזנט. שוין דער פאַקט אַליין, וואָס זי האָט אַ געשיכטע פון טויזנט יאָר, זאָגט אַ סך. ווייניק שטעט אין רוסלאַנד אַדער פוילן האָבן אַזאַ אַלטע געשיכטע.

פינסק האָט זיך געבויט און אַנטוויקלט אונטער פאַרשידענע הערשאַפטן און קילטורן. זי איז געווען ליטוויש, רוסיש, פוליש, ווידער רוסיש און ווידער פוליש און צולעצט — סאָוויעטיש. פאָר אַ קורצער צייט האָט פינסק זיך אויך געפונען אונטער דער דייטשישער הערשאַפט. דאָס האָט געהאַט אַ ווירקונג אויף דעם כאַראַקטער פון דער שטאָט. יעדע פון די פאַרשידענע הערשאַפטן און קולטורן האָט אויף איר אַרויפגעלייגט איר באַזונדערן שטעמפל.

די גינסטיקע געאָגראַפישע לאַגע פון פינסק האָט געהאָלפן דער שטאָט ווערן אַ וויכטיקער אינדוסטריעלער און האַנדלס־צענטער און איז, צוליב דעם, געוואָרן אַ שטאַרקער אָנציאונגס־פונקט פאַר יידן.

דער יידישער ישוב אין פינסק איז איינער פון די עלטסטע. צווישן די עלטערע פינסקער יידן איז געווען פאַרשפרייט דער גלויבן, אַז דער יידישער ישוב אין פינסק איז שוין אַלט טויזנט יאָר. זיי האָבן אויך געגלויבט, אַז די פינסקער שול איז אַלט טויזנט יאָר. נאָר אויב פאַר דעם דאָזיקן גלויבן איז ניטאָ קיין היסטאָרישע באַשטעטיקונג, לאָזט זיך אָבער דאָך אָננעמען, אַז דער יידישער ישוב אין פינסק האָט זיך אָנגעפאַנגען אַרום פינף הונדערט יאָר צוריק, ווייל פון 1506 זיינען שוין פאַראַן דאָקומענטאַלע באַווייזן וועגן אַ ארגאַניזירטער

יידישער קהלה אין פינסק. וועגן דער פינסקער שול וועלט אָנגעגעבן אַ דאָטום, אַז זי איז געבויט געוואָרן אין יאָר 1303. עס וועלט דערציילט, אַז אַזוי איז פאַרשריבן אין אַ פנקס. נאָר דאָס איז היסטאָריש נישט ריכטיק. די פינסקער שול איז געבויט געוואָרן אַ סך שפעטער, ווי מען קען עס זען פון דער געשיכטע פון די יידן אין פוילן, וואָס וועלט געדרוקט אין דעם בוך. פינף הונדערט יאָר איז אויך אַ לאַנגע צייט. און אויב פינסק אין אַלגעמיין האָט אַ רייכע און פילפאַרביקע געשיכטע, האָט עס די יידישע פינסק גאָנץ באַזונדערס. די פינסקער יידישע קהלה קען באַטראַכט ווערן פאָר אַ מוסטער־בילד פון דער געשיכטע פון די יידן אין פוילן, ליטע און רוסלאַנד. די געשיכטע פון די יידן אין פינסק שטעלט מיט זיך פאָר אין אַ קלייניעם פאַרמאָט, אָדער בזעיר אַנפין, ווי מען קען זאָגן, אַ פאַרקערפערונג פון דער געשיכטע פון יידישן פֿאָלק פאָר די לעצטע פינף־זעקס הונדערט יאָר. אין דעם יידישן לעבן אין פינסק שפיגלט זיך אָפּ דאָס לעבן פון אַלע יידן אין פוילן, ליטע און רוסלאַנד.

אין פינסק איז פאַראַן אַלץ, מיט וואָס דאָס יידישע לעבן וועלט כאַראַקטעריזירט. ניטאָ אַזאַ יידישע אינסטיטוציע, וואָס פינסק זאָל ניט האָבן. און ניטאָ קיין יידישע באַוועגונג, וואָס זאָל ניט האָבן געפונען אַן אָפּקלאַנג אין פינסק.

איז עס געווען אין די אַלטע צייטן דער „וועד ארבע הארצות" און דער אויפשוואונג פון חסידיזם, אָדער אין די נייערע צייטן דער ציוניזם און בונדיזם — פינסק איז ניט געבליבן אויסן. פיל מער, פינסק האָט פאַרנומען אַ וויכטיקן פלאַץ און געלאָזט הערן פון זיך. פינסק האָט אַלע מאָל געמאַכט געשיכטע.

פינסק איז אפשר געווען די אייניציקע גרעסערע שטאָט אין רוסלאַנד און אין פוילן, וואָס איז באַשטאַנען כמעט אין גאַנצן פון אידן. די קריסטלעכע באַפעלקערונג פון פינסק האָט אויסגעמאַכט אַ גאַנץ קלייניעם פּראָצענט. פינסק האָט אויף אַזאַ אופן מיט זיך פאַרגעשטעלט אַ יידישע עקאָנאָמישע אייגנהייט, וואָס קען אפשר אַמבעסטן אויסגעדריקט ווערן דורך די ווערטער: נזונים זה מזה ומתפרנסים זה מזה — זיי שפייזן זיך אייגע די אַנדערע און האָבן פרנסה אייגע פון די אַנדערע. עס איז געווען אַ שטאָט, וואו סיי די אַרבעט־געבער, סיי די אַרבעט־נעמער זיינען געווען יידן. עס זיינען געווען יידישע אינדוסטריאַליסטן און עס איז געווען אַ יידישער פּראָלעטאַריאַט. אַ יידישע גרויס־בורזשואַזיע און אַ יידישער מיטל־קלאַס. און דאָס אַלץ אין אין אָפּגעשלאָסענער יידישער אייגנהייט, וואָס האָט געהייסן פינסק. און אָט די יידישע עקאָנאָמישע אייגנהייט, וואָס פינסק האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט, האָט אַרויפּ־געלייגט זייער אַ קאָנטיקן בולטן שטעמפּל אויף דער געשיכטע פון פינסק, אויף איר גייסטיקן און קולטורעלן לעבן.

עס איז דעריבער פאַראַן אַ סך צו דערציילן וועגן פינסק און עס איז געווען נויטיק אַ גרויס בוך, וואו מען זאָל עס קענען אַלץ דערציילן. עס איז געווען די ערשטע און ויכטיקסטע באַדינגונג, אַז אַלץ, וואָס עס וועלט דערציילט אין בוך זאָל זיין ווי וויייט נאָר מעגלעך היסטאָריש פינקטלעך און אומפאַרטייאיש. דאָס איז געווען פאַרבונדן מיט אַ סך אויספאַרשונגס־אַרבעט, וואָס האָט צום גרעסטן טייל געדאַרפט געטאָן ווערן אין דער אַלטער היים. אין מאַנכע פאַלן איז די אויספאָרשונגס־אַרבעט, וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן איז דער אַלטער היים, ניט געווען גענוג. זי האָט דעריבער געמוזט דערגענצט ווערן דאָ, אין דער נייער היים. דאָס איז געווען באַזונדערס דער פאַל מיט דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, וואָס מערערע, וועלכע האָבן זיך אין איר באַטייליקט, געפינען זיך איצט דאָ. צווישן זיי זיינען פאַראַן אייניקע, וואָס זיינען געשטאַנען ביי איר וויגעלע.

און כדי צו מאַכן די געשיכטע פון פּינסק פולער און גאַנצער, איז דער אינהאַלט פון „טויזנט יאָר פּינסק“ ניט באַשרענקט געוואָרן בלויז מיט היסטאָרישע פאַסירונגען, מיט דער געשיכטע פון געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען און קהלשע אינסטיטוציעס, נאָר עס איז אויך אָפּגעגעבן געוואָרן אַן אָנגעזעענער פּלאַץ פאַר ביאָגראַפּיעס פון וויכטיקע געזעלשאַפטלעכע טוער, פּאַרטיי־פירער, שריפטשטעלער, געלערנטע און קינסטלער, וואָס פּינסק האָט אַרויסגעגעבן. זייער צאָל איז אַ גאַנץ באַדייטנדע און דאָס דאָזיקע ניט באַטראַכט ווערן בלויז פאַר אַ צופאַל. עס זיינען געווען אורזאַכן, פאַרוואָס פּינסק, וואָס אין פאַרגלייך מיט אַנדערע איז זי ניט געווען קיין גרויסע שטאָט, האָט אַרויסגעגעבן אַזא באַדייטנדע צאָל וויכטיקע און טאַלאַנטפולע מענטשן. דערמיט האָט געוויס געהאָט צו טאָן דאָס יידישע געזעלשאַפטלעכע לעבן אין פּינסק, די גייסטיקע סביבה, די אינסטיטוציעס, די עקאָנאָמישע באַדיגונגען און געוויס אויך די געאָגראַפּישע לאַגע, די פאַרבינדונג מיט דער וועלט, וואָס ליגט אויסער פּינסק.

וואָס איז שייך צו די ביאָגראַפּיעס האָבן מיר אייגנטלעך געהאָט אַ ביסל שווערקייטן, מיר האָבן ערשטנס געדאַרפט באַשטימען אויב אַ פּינסקער איז בלויז אַזעלכער, וואָס איז געבאָרן געוואָרן אין פּינסק, צי אויך אַזעלכער, וואָס האָט זיך דאָרטן דערצויגן, אָדער געלעבט אַ לענגערע צייט. צווייטנס האָבן מיר געדאַרפט באַשטימען די גרענעצן פון פּינסק. עס הייסט, צי מיר זאָלן זיך האַלטן בייַ די אָפּיציעלע אַדמיניסטראַטיוו גרענעצן פון דער שטאָט, אָדער מיר זאָלן אויך אַרייננעמען אין אירע גרענעצן די נאָענטע קליינע שטעטלעך אַרום איר, וועלכע האָבן זיך פאַקטיש געוואַקסן פאַר טיילן פון פּינסק און האָבן געלעבט אונטער איר גייסטיקער השפּעה.

אין דער ווירקלעכקייט גיט אייגעם דאָס דערצויגן ווערן אָדער לעבן און ווירקן אַ לענגערער צייט אין אַ שטאָט מער באַרעכטיקונג זיך צו רופן אויף דעם נאָמען פון דער שטאָט, ווי דעם, וואָס איז אין איר בלויז געבאָרן געוואָרן, אָבער אויפגעבראַכט געוואָרן ערגעץ אַנדערשוואו. מיר האָבן דעריבער באַטראַכט פאַר פּינסקער אויך אַלע די, וואָס האָבן זיך דערצויגן אין פּינסק, אָדער געלעבט און געוואויינט דאָרטן אַ לענגערע צייט. מיר האָבן אויך פאַררעכנט פאַר פּינסקער די, וואָס האָבן זיך דערצויגן, געלעבט און געוואויינט אין דער נאָענטער סביבה פון פּינסק. מיר זיינען אָבער ניט געגאַנגען צו וויַיט מיט אונדזערע „אָנעקסיעס“ און מיר האָבן די טעריטאָריע פון פּינסק ניט צו וויַיט אויסגעבריטערט.

***

מיר האָבן זיך באַמיט וויַי וויַיט מעגלעך איבערצוגעבן אין די ביאָגראַפּיעס בלויז פאַקטן אוּן דאַטן אוּן אויסמיידן אָפּשאַצונגען. אונדזער צוועק איז געווען צו געבן אינפאָרמאַציע אוּן ניט קיין מיינונגען.

די געזעלשאַפטלעכע דערציאונג, וואָס די פּינסקער האָבן געקראָגן אין דער אַלטער היים, האָבן זיי אַריבערגעבראַכט מיט זיך, קומענדיק אין זייער נייער היים, אין אַמעריקע.

די פּינסקער האָבן דאָ געשאַפן פאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס — אַרבעטער־רינג־ברענטשעס, פאַראייניען פון קעגנזייטיקער הילף, קאָנגרעגאַציעס א. אַ. ו. ו. און ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס דאָס לעבן פון די פּינסקער, וועלכע זיינען אָנגעקומען אַהער, האָט זיך אינגאַנצן איבערגעשמאָלצן אין דעם גרויסן אַמעריקאַנער שמעלץ־טאָפּ, ווי דאָס איז געווען דער פאַל מיט אַלע אַנדערע יידישע אימיגראַנטן, וואָס זיינען געקומען אַהער, האָבן זיי אויף יעדער אָרגאַניזאַציע, וואָס זיי האָבן דאָ געשאַפן, געזוכט אָפּצושטעלן דעם שטעמפּל פון פּינסק.

און עס איז אויף אזא אופן געשאפן געווארן אַ פינסק אין אמעריקע. אויך פאר אט דער פינסק אין אמעריקע איז אפגעגעבן געווארן אין „טויזנט יאר פינסק" אַ חשובער פלאץ. דאס איז אויך אַ טייל אין דער געשיכטע פון פינסק. עס איז אַ פארטזעצונג פון פינסק אין דער אלטער וועלט, וואס די פינסקער האבן מיטגעבראכט אין דער נייער וועלט.

מיר האבן געמאכט אַ פארזוך ארייצוקוקן אַ ביסל טיפער אין דער „פינסק פון אמעריקע". מיר האבן געוואלט אויסגעפינען, ווי אזוי עס האט זיך איבערגעבראכן דאס לעבן פון די פינסקער אין זייער נייער היים און וואס פאר אַ ריכטונג עס נעמט דאס לעבן פון דעם נייעם דור, וואס זיי האבן דא פארפלאנצט. מיר האבן פראבירט דורכפירן אן אנקעטע פאר דעם צוועק. ליידער האט זי זיך אונדו ניט איינגעגעבן אין דער גרויסער מאס, ווי מיר האבן געפלאנט. אבער מיר גלויבן, אז אויך אין דער באשרענקטער מאס, ווי זי איז דורכגעפירט געווארן, איז זי גאנץ באלערנד, ווי עס ווייזט די אפהאנדלונג וועגן איר, וואס ווערט געדרוקט אין דעם בוך. מען קען פון איר האבן אַ גאנץ גוטע פארשטעלונג, וואס עס איז פון די פינסקער דא געווארן און וואהין עס פירט דער וועג פון דעם נייעם דור, וואס זיי האבן דא אויפגעבראכט. פון די פאר הונדערט וואס זיינען אויסגעפרעגט געווארן קען מען נעמען אַ ביישפיל פאר די אַנדערע. עס איז אין דעם פרט ניט אזוי וויכטיק ווי גרויס עס איז די צאל אויסגעפרעגטע, נאר ווי פארשידנארטיק עס זיינען די מענטשן, וואס זיינען אויסגעפרעגט געווארן. און דורכקוקנדיק די ענטפערס, וואס זיינען געגעבן געווארן אין דער אנקעטע, זעט מען אין איר אַ גאנץ באדייטנדע פארשידנארטיקייט. מען קען דעריבער די אנקעטע באטראכטן פאר אַ גוטן מוסטער אדער ביישפיל, וואס גיט אין אַ גרויסער מאס אַ ריכטיקן קווערשניט, אדער „קראס סעקשאן", ווי מען זאגט עס אין ענגליש, פון אלע פינסקער אין אמעריקע. עס איז די „מוסטער מעטאדע" (סעמפל מעטאד) וואס ווערט געברויכט ביי אנקעטעס פאר פארשידענע צוועקן, און וואס גיט ביז אַ געוויסער מאס גאנץ ריכטיקע רעזולטאטן, ווי די דערפארונג האט עס געוויזן.

עס וואלט זייך איבערגעטריבן צו זאגן, אז אין „טויזנט יאר פינסק" געפינט זיך אלץ, וואס איז שייך צו פינסק. עס קען אבער דאך געזאגט ווערן, א ז א ל ץ ו ו א ס א י ז ו ו י כ ט י ק וועגן פינסק געפינט זיך אין „טויזנט יאר פינסק.

⁂

עס דארף דאבי באמערקט ווערן, אז דער כאראקטער פון דעם בוך איז אַ ביסל געענדערט געווארן, ווי עס איז פון אנפאנג געפלאנט געווען. צוליב דעם, וואס דער גרעסטער טייל פון דעם מאטעריאל, וואס איז געדרוקט איז „טויזנט יאר פינסק", האט געמוזט געזאמלט און אויסגעפארשט ווערן אין דער אלטער היים, דורך דער הילף פון דעם יידישן ווייסנשאפטלעכן אינסטיטוט אין ווילנע. האט זיך די ארבעט פון ארויסגעבן דאס בוך אַ רעכט ביסל פארצויגן. אונטער דער צייט איז אבער פארגעקומען אַ גרויסע איבערקערעניש אין פינסק. דאס בוך אנגעפאנגען געשריבן־צו־ווערן, ווען פינסק איז געווען אַ טייל פון פוילן און עס איז פארענדיקט געווארן, ווען פינסק איז שוין געווען אַ טייל פון סאוויעט־רוסלאנד.

ווען דאס בוך האט אנגעפאנגען געשריבן ווערן, האט עס מיט זיך געדארפט פארשטעלן א געשיכטע פון פינסק, וואס ווען וויטער פארטגעזעצט ווערן, עס בלייבן די געזעלשאפטלעכע אינסטיטוציעס, עס בלייבן די אנשטאלטן, די פארטייען, די עקאנאמישע און סאציאלע

גרופירונגען און זיי שפּינען ווייטער די געשיכטע פון פּינסק אין דער זעלביקער ליניע, ביז עס וועט א מ א ל אַנדערש ווערן, צי דורך שטופּנוויזער אַנטוויקלונג, אַדער דורך אַן איבערברוך. איצט אַבער שטעלט „טויזנט יאָר פּינסק“ מיט זיך פאַר אַן אָפּגעשלאָסן שטיק געשיכטע פון פּינסק. דער איבערברוך, וועגן וועלכן מען האָט געקענט טראַכטן, אז ער וועט קומען א מ א ל, איז געקומען ש ו י ן. דער פאָדים פון דער פּינסקער געשיכטע, וואָס פאַנגט זיך אָן שפּינען אין „טויזנט יאָר פּינסק“, איז פלוצים איבערגעריסן געוואָרן, דאָס גאַנצע יידישע לעבן אין פּינסק האָט זיך קארדינאל געענדערט. עס איז ניט קיין פאַרטזעצונג פון דעם אַלטן, נאָר אַן אָנפאַנג פון א גאַנץ נייעם לעבן. קיינער קען ניט זאָגן, וואָס ווייטער וועט זיין, צי עס בלייבט אַזוי אַדער ניט, וויניקסטנס איז עס ניט די אויפגאַבע פון די אַרויסגעבער און פון דעם רעדאַקטאָר פון „טויזנט יאָר פּינסק“ עס צו פראָבירן טרעפן. די פאַרגעקומענע גרויסע ענדערונג אין דער לאַגע פון פּינסק, האָט אָבער דאָך א שייכות צו דעם כאַראַקטער פון בוך „טויזנט יאָר פּינסק“, וויניקסטנס צו דעם טייל, וואָס האָט צו טאָן מיט דעם געזעלשאַפטלעכן לעבן, מיט די געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס, מיט די פאָליטישע באַווענגונגען, ווי זיי האָבן זיך אויסגעדריקט און עקזיסטירט ביז ניט לאַנג צוריק, וועלן דאָס בוך אָנגעפאַנגען געשריבן ווערן. ווי די לאַגע איז איצט, איז עס מער נישט קיין לויפּנדיקע געשיכטע.

*
**

דאָס בוך „טויזנט יאָר פּינסק“ איז אייגנציק אין זיין ארט אין דער יידישער ליטעראַטור. עס זיינען, אמת, אַרויסגעגעבן געוואָרן פריער אייניקע ביכער, מאַנכע פון זיי גאַנץ וויכטיקע, וואָס האָבן זיך געשטעלט די אויפגאַבע צו שאַפן א בילד פון דער אַדער יענער שטאָט. אָבער „טויזנט יאָר פּינסק“ האָט א גאַנץ אַנדערן כאַראַקטער. דער נאָמען „פ נ ק ס“ זאָלט, דאַכט זיך געווען דער פאַסיקסטער נאָמען פאַר אים. און מיר גלויבן, אז אין אים קענען געפּינען אַן אינטערעס ניט בלויז פּינסקער, ווייל עס איז די געשיכטע און דאָס לעבן פון זייער געבורטס־שטאָט, נאָר עס קענען אין אים אויך געפּינען אַן אינטערעס אַלע אַנדערע, וואָס האָבן ליב צו לייענען א יידיש בוך, פון וועלכן מען קען לערנען.

עס איז אמת, אז דאָס גאַנצע מאַטעריאַל, וואָס איז געדרוקט אין „טויזנט יאָר פּינסק“, האָט צו טאָן בלויז מיט פּינסק און דער אומגעגנד, אָבער דער גרעסטער טייל פון דעם מאַטעריאַל איז מער ווי פון א לאַקאַלן כאַראַקטער. באַזונדערס איז עס דער פאַל מיט דעם געשיכטלעכן טייל. אין דער געשיכטע פון די יידן אין פּינסק, וואָס איז געדרוקט אין דעם בוך, געפינט מען א געשיכטלעכן מאַטעריאַל, וואָס פאַרשפרייט זיך פיל ווייטער ווי די גרעניצן פון פּינסק. דאָס מאַטעריאל האָט איינפאַך ניט געקענט געהאַלטן ווערן אין די ענגע גרעניצן פון פּינסק, ווייל די יידישע פּינסק אַליין איז אָפּט אַרויס ווייט פון אירע גרעניצן. עס איז גענוג צו דערמאָנען די ראָלע, וואָס פּינסק האָט געשפּילט אין דעם „ועד אַרבע הארצות“, אין דעם קאָמף אַרום חסידיזם, אין דער ציוניסטישער באַוועגונג און אין דער יידישער רעוואָלוציאָנערער אַרבעטער־באַוועגונג.

א גרויסער טייל פון דעם געשיכטלעכן מאַטעריאַל איז נאָך ביז איצט אין ערגעץ ניט געדרוקט געוואָרן. פאַר דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק האָט מען א גרויסן טייל פון דעם מאַטעריאַל געדאַרפט בעמען פון דעם זכרון פון די מענטשן, וואָס האָבן די באַוועגונג געהאַלפן שאַפן, געפירט אירע קאַמפן, מיט

איר געלעבט און פאַר איר געליטן. דאָס איז דאָס ערשטע מאָל, וואָס עס ווערט געדרוקט אַ יידישע געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק, און זי נעמט אַרום אַלע אירע ריכטונגען און שאטירונגען.

דאָס קען אויך געזאָגט ווערן ווען דער געשיכטע פון ציוניסטישער באַוועגונג אין פּינסק, פאַר וועלכער עס איז אָפּגעגעבן געוואָרן אַ סך פּלאַץ אין דעם בוך.

פּינסק האָט פאַרנומען זייער אַן אָנגעזען אָרט אין דער ציוניסטישער באַוועגונג. זי איז געיוועז איינע פון די ערשטע שטעט, אין וועלכע דער ציוניזם האָט געפונען אַ שטאַרקן אָפּקלאַנג. פּינסק האָט אַרויסגעגעבן אַ גאַנצע רייַ פּראָמינענטע טוער פאַר דער ציוניסטישער באַוועגונג. מאַנכע פון זיי האָבן פאַרנומען גאַנץ וויכטיקע, פירנדע פּאָזיציעס אין ציוניזם. פון פּינסק שטאַמט דער איצטיקער פּרעזידענט פון דער ציוניסטישער וועלט־אָרגאַניזאַציע, דר. חיים ווייצמאַן.

אין דער געשיכטע פון די יידן אין פּינסק, ווי אין אַנדערע יידישע שטעט, האָבן די רבנים געשפּילט אַ זייער וויכטיקע ראָלע. אַ סך יאָרן די וויכטיקסטע ראָלע. פּינסק האָט געהאַט אַ סך גרויסע רבנים. אייניקע פון זיי זייער באַרימטע. געבוג צו דערמאָנען אַזעלכע נעמען, ווי ר׳ רפאל האַמבורגער, אין דער לעגענדאַרער ר׳ לוי יצחק מבאַרדיטשעוו. די גרויסע רבנים האָבן געהאַט אַ גאַנץ באַזונדערס גרויסן אייַנפלוס אויף דעם לעבן און אויף דער אַנטוויקלונג פון די יידישע קהלות. עס איז אָבער ביז איצט ניט געשריבן געוואָרן די געשיכטע פון פּינסקער רבנות. מיר גלויבן, אַז אין דעם בוך „טויזנט יאָר פּינסק״ איז געמאַכט געוואָרן דער ערשטער פאַרזוך אַזאַ געשיכטע צו שרייבן.

„טויזנט יאָר פּינסק״ קען דערִיבער מיט פולן רעכט באַטראַכט ווערן פאַר אַ וויכטיקן בייטראג צו דער יידישער געשיכטס־ליטעראַטור און דער פּינסקער ברענטש 210 פון אַרבעטער־רינג, וואָס האָט געזומען אויף זיך די אויפגאָבע דאָס בוך אַרויסצוגעבן, מעג זיין שטאָלץ מיט זיין אויפטו. עס איז געווען אַ שווערע און אַ קאָסטבאַרע אויפגאָבע און עס איז געווען נויטיק אַ סך מי און אַ גרויסע איבערגעבנהייט צו דער אַרבעט, כדי זי דורכ־צופירן מיט דערפאָלג.

די אונטערנעמונג אַרויסצוגעבן אַזאַ מאנומענטאַל ווערק ווי „טויזנט יאָר פּינסק״, כאַראַקטעריזירט אַמבעסטן דעם פּינסקער ברענטש 210 פון אַרבעטער־רינג. דאָס בוך שטעלט מיט זיך פאָר אַ גרויסע ליטעראַרישע און קולטורעלע אונטערנעמונג, וואָס איז פאַרבונדן ניט בלויז מיט אַ סך אַרבעט, נאָר אויך מיט אַ גרויסער סומע געלט און פון אַלע אַרגאַני־זאַציעס, וואָס די יידן פון פּינסק האָבן דאָ, איז עס געווען דער פּינסקער ברענטש 210, וואָס האָט געזומען אויף זיך די גרויסע אויפגאָבע און האָט זי גלענצנד דורכגעפירט.

*
**

דאָס בוך „טויזנט יאָר פּינסק״ איז אַ קאָלעקטיוו אַרבעט. אַ גרויסן טייל אין דער אַרבעט פון בוך האָט דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט פון ווילנע (ייוו״א), וואָס מיט זיין הילף איז געזאַמלט און באַאַרבעט געוואָרן דער וויכטיקסטער טייל פון היסטאָרישן מאַטעריאַל. די הויפּט־אַרבעט אין דעם פּרט איז געטאָן געוואָרן פון דעם יונגן היסטאָ־ריקער י. האָניק.

עס האָבן פיל מיטגעהאָלפן אין דער אַרבעט פון בוך, דר. ה. פּראָנק, מרדכי קאָסאָווער און ש. ל. שניידערמאַן. אַ גאַנץ ספּעציעלן גרויסן חלק האָט אין אים ש. דאָוויטש, וועמען

מען האָט צו פֿאַרדאַנקען ניט בלויז די באַזונדערס שיינע טעכנישע אויסשטאַטונג פון בוך, נאָר אויך פֿאַר זיין גרויסער הילף אין דער רעדאַקציאָנעלער אַרבעט, פֿאַר וועלכער ער האָט ניט געשפּאָרט קיין מי און קיין צייט. פֿאַר דער קינסטלעריישער אויסשטאַטונג פון בוך האָבן מיר אויך פיל צו פֿאַרדאַנקען דעם מאָלער נ. קאָזלאָווסקי.

***

מיר האָפֿן, אַז די געשיכטע פון די יידן אין פינסק איז נאָך נישט פֿאַרענדיקט, נאָר אַז זי וועט נאָך האָבן אַ לאַנגע פֿאָרטזעצונג און אַן אַנטוויקלונג. מיר קענען בלויז זאָגן, אַז דער נאָרמאַלער אַנטוויקלונגס־גאַנג פון דער יידישער געשיכטע אין פינסק האָט זיך אָפּגעבראָכן און עס האָט זיך אָנגעפֿאַנגען שרייבן אַ ניי קאַפּיטל, וואָס איז שווער פֿאָרויסצוזאָגן זיין אינהאַלט. דאָס אַלטע לעבן פון די יידן אין פינסק איז אָפּגעשניטן געוואָרן און עס האָט זיך אָנגעפֿאַנגען אַ לעבן אונטער נייע פֿאָרמען, וואָס מען קען ניט פֿאָרויסזאָגן אויף וואָס פֿאַדאַ וועג זיי וועלן זיך וויטער אַנטוויקלען און וואָס זייער ענדלעכער אויסזען וועט זיין. פינסק איז היינט אַ טייל פון סאָוויעט־רוסלאַנד און דער גורל פון סאָוויעטן־לאַנד איז אויך דער גורל פון פינסק, און דער גורל פון יידן איז אומעטום פֿאַרבונדן מיט דעם גורל פון דעם לאַנד, אין וועלכן זיי לעבן.

דר. ב. האָפמאַן (צביון)
ניו־יאָרק, 1941.

ה׳סטאָריש־פאָליטי

אין פאַרשיידענע פעריאָדן פו

1100
פּינסק אונטער רוסלאַנד

1815
פּינסק אונטערן צאַרישן רוסלאַנד

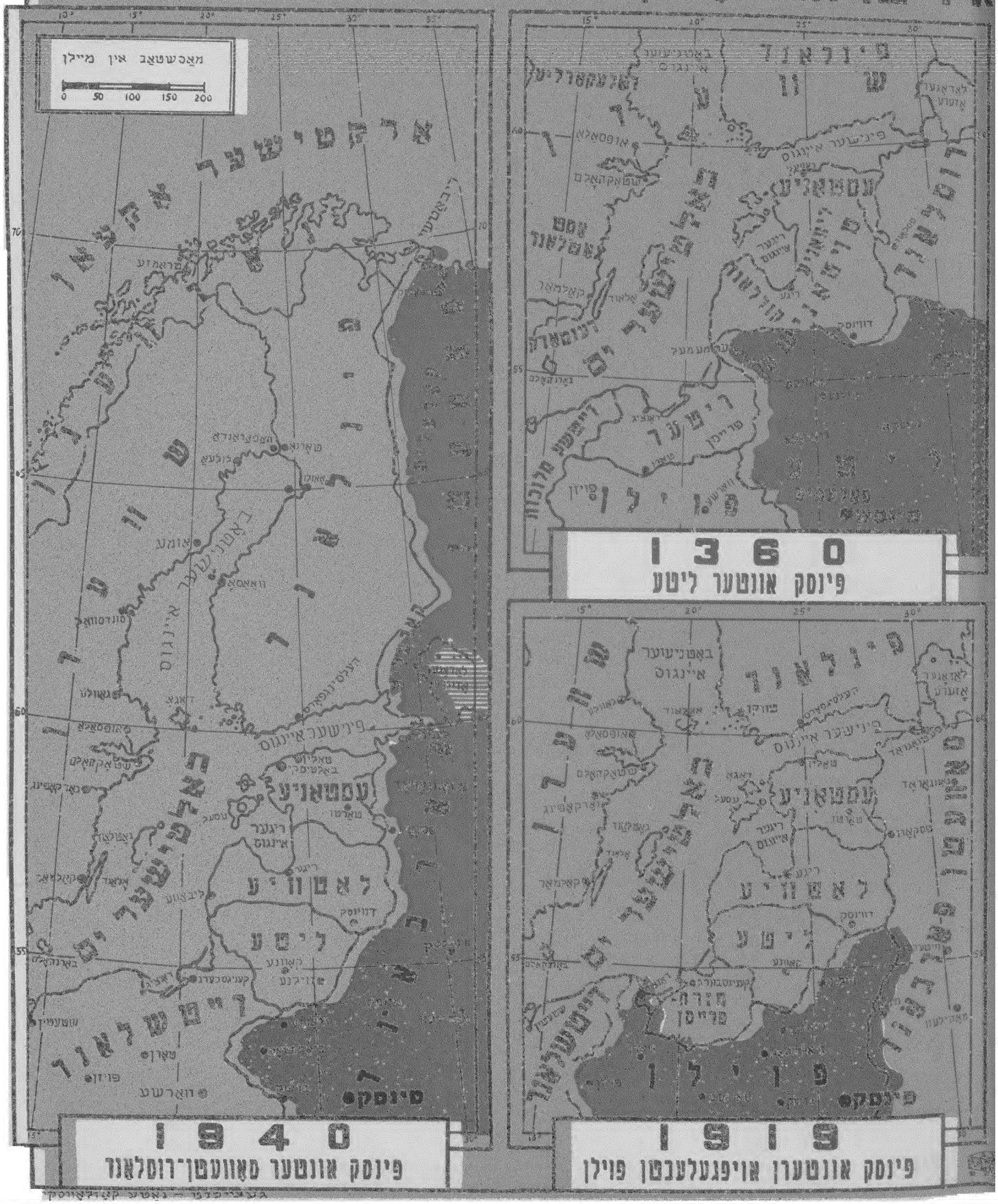

1648
פּינסק אונטער פוילן

COURTESY OF THE NEWS NEW YORK

ש מאפע פון פינסק

אין טויזנט יאריקער געשיכטע

פון די עלטסטע צייטן ביזן פּאָליטישן אונטערגאַנג פון פּוילן

1) פון דער עלטסטער תקופה ביז דער אָפּשאַפונג פון פּינסקער פּירשטנטום.

(988—1566).

ען איז אויפגעקומען דידאָזיקע אַלטערטימלעכע שטאָט? ווי אַזוי און ביי וואָסערע אומשטענדן? — אויף דידאָזיקע פראַגן איז די היסטאָרישע וויסנשאַפט נאָך ביז היינטיקן טאָג נישט ביכולת צו געבן קיין קלאָרע תשובה. מיר האָבן אָפּילו נישט קיין פּאָלקס־מסורה, וואָס זאָל קאָנען דינען ווי אַן אויסגאַנגס־פונקט פאַר די פּאַרשונגען וועגן אויפקום פון אור־אַלטן פּינסקער יישוב.*) פּינסק ליגט אויף דעם ראַנד פון צוויי ווירטשאַפטלעכע פאַסן אין פּאָלעסיע: אַגריקולטורעלע זאָהאָראַדיע און פּויערשע זאַרעטשע, און דעריבער האָט זי מסתמא פון אַלטע צייטן געמוזט שפּילן אַן ערשט־קלאַסיקע ראָלע ווי אַ צענטראַלער האַנדלס־פונקט פאַר די אַרומיקע געגנטן. אָבער די ערשטע היסטאָרישע ידיעות וועגן איר, און גאַנץ צופעליקע, שטאַמען ערשט פון שפּעטערדיקן צייטן, וועלכע פּינסק, ווי אַ וויכטיקער צענטער, פּאַרנעמט אַ גאָר חשובן אָרט אין דער מלוכה פון רוסישן פּירשט וולאַדימיר דעם גרויסן (980—1005).

די ערשטע ידיעה וועגן פּינסק, וואָס איז אונדז באַקאַנט, שטאַמט פון יאָר 988. אין די אַזוי־גערופענע כראָניקעס פון סוזדאַלער פּערעיאַסלאַוו וועלכע אונטער דער־דאָזיקער דאָטע אַרומגערעדט די חלוקה פון רוסלאַנד פון וולאַדימיר דעם גרויסנס זין און צווישן אַנדערע וועלכע געזאָגט: „און באַזעץ זיי אויף דער רוסישער ערד... און סוויאַטאָפּאָלקן**) אין פּינסק און אין דערעוויע".

*) דער נאָמען פּינסק נעמט זיך מן הסתם פון נאָמען פון טייך פּינאַ.

**) סוויאַטאָפּאָלק דער ערשטער איז געווען וולאַדימיר דעם גרויסנס אַ זון.

אין יאָר 1005, וועלכן עס ווערט אויפן שטח פון סוויאַטאָפּאָלקס ירושה געגרינדעט אַ קירכלעכער צענטער, ווערט פּינסק צום צווייטן מאָל דערמאָנט ווי אַ שטאָט, וואָס איז אונטערגעוואָרפן דער טורעווער*) ביסקופּיע. אָבער אַ חוץ דעם פאַרבונד אין קירכלעכן זינען, לאָזט זיך אויסגעפינען צווישן פּינסק און טוראָו אויך אַ פּאָליטישער צוזאַמענהאַנג. דאָס דרינגען מיר אַרויס דערפון, וואָס דידאָזיקע ביידע שטעט טרעטן אַרויס אין מקורים פון עלפטן און צוועלפטן יאָרהונדערט שטענדיק צוזאַמען. אַזוי, למשל, הערן מיר וועגן זיי אין יאָר 1097, בעת דער קיעווער פירשט סוויאַטאָפּאָלק, דער צווייטער, קלערט אויף די סיבה, פאַרוואָס ער האָט געהייסן אייגזעצן אין תפיסה דעם טרעמבאָוולער פירשט וואַסיל — ווייל דער לעצטער זאָל האָבן געוואָלט אים, סוויאַטאָפּאָלקן, דערהרגענען און צונעמען ביי אים פּינסק און טוראָוו. אין יאָר 1151 דערוויסן מיר זיך, אַז די פּינסקער געגנט און טוראָווער געגנט צוזאַמען מיט די שטעט האָט אָפּגענומען דער פּירשט יורי ביים פּירשט וולאַדימיר איזיאַסלאַוואָוויטש. אין דריי יאָר אַרום טרעט אָפּ דאָס דאָזיקע לאַנד דער פּירשט ראָסטיסלאַוו זיין קרוב סוויאַטאָסלאַוון וסעוואָלאָדאָוויטשן. אויך אין יאָר 1158—59 ווערן די ביידע שטעט אין אייניעם דערמאָנט.

אָבער פּינסק האָט אַ דאַנק איר געאָגראָפישער לאַגע געהאַט מער גליק פון איר פּאָליטישן פאַרבונדעטן. ליגנדיק ביים אָנהייב פון גרויסן וואַסער שליאַך, האָט פּינסק שוין פון די פּריסטע צייטן אָן באַוויזן אייניצושאַפן באַדייטנדע האַנדלס־פאַרבינדונגען און איז מיט דער צייט געוואָרן אַן אָנגעזעהן אויסטויש־אָרט און זאַמלפּונקט פון גאַליציש, פּוילישע און ליטווישע סחורות. שוין אין עלפטן יאָרהונדערט איז פּינסק באַקאַנט ווי אַ לאַגער־פּלאַץ פון האַלץ, וואָס מען האָט אַהער געפּירט פון גאַליציע קיין קיעוו.

*) טוראָוו — אַ קליין שטעטל אויף מזרח פון פּינסק.

און נאָך אַן אומשטאַנד האָט געשפילט אַ דעצידירנ־ דיקע ראָלע פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער שטאָט. פינסק האָט נישט געליטן פון טאָטעריש אָנפאַלן אַזוי ווי אַנדערע רוסישע שטעט, ווי למשל קיעוו, טשערניגאָוו, מינסק און טוראָוו. אין יאָר 1185 האָבן די טאָטערן פאַרברענט און צעשטערט טוראָוו אויף אַזוי וויט, אַז דידאַזיקע שטאָט איז שוין קיינמאָל נישט געקומען צו זיך און צו איר אמא־ ליקן גלאַנץ. פינסק דאָקעגן האָט אַ דאַנק איר נישט צו־ טריטלעכקייט זיך נאָרמאָל אַנטוויקלט און איז מיט דער צייט געוואָרן די הויפטשטאָט פון דער גאַנצער געגנט. ווען די טאָטערן האָבן אין יאָר 1240 געמאַכט פון פאָלעסיע אַ באַרג אש, איז פינסק ניצול געוואָרן פון טאָטעריש העגט. פון דער צייט אָן ווערט פינסק אַ מין מקום מקלט פאַר פאַרשיידענע פליטים און פאַרטריבענע. אין יאָר 1263 באַהאַלט זיך דאָרט אויס ווישעלג, דער זון פון דער־ הרגעטן ליטווישן פירשט מענדאָג. אַהין אַנטלויפט דער פאַרטריבענער טשערניגאָוער פירשט מיכאַיל. קיין פינסק שיקן אַרויס די וואַלינער פירשטן זייערע משפחות, ווען זיי קלייבן זיך מלחמה צו האַלטן. אַהער קומען אויך די טוראָווער איינוואוינער, נאָכדעם ווי די טאָטערן האָבן צע־ שטערט זייער שטאָט.

נאָכן טויט פון פירשט יורי יאַראָסלאָוואָוויטש, איינעם פון די יורשים פון סוויאַטאָפאָלק דעם ערשטן, צעפאַלט זיך זיין טוראָווער ירושה און די אַלע שטעט, וואָס האָבן ביז אַהער באַלאַנגט צו טוראָוו, ווערן זעלבסטשטענדיק, אויך פינסק באַפרייט זיך פון טוראָוו און ווערט דערהויבן צו דער מדרגה פון דער הויפט־שטאָט פונם זעלבסטשטענ־ דיקן פינסקער פירשטנטום, וואָס איז גראָד דעמאָלט אויפ־ געקומען. געשען איז דאָס קורץ נאָכן יאָר 1167. אין כאָטש מיר טרעפן נאָך אייניקע מאָל נאָך דערדאָזיקער דאָטע אין די מקורים פינסק צוזאַמען מיט טוראָוו, איז דאָס בלויז אַ צופאַל; דער פאָליטישער פאַרבונד צווישן די ביידע שטעט געהערט שוין דאָמאָלט צו דער פאַר־ גאַנגנהייט.

נאָכן פירשט יורי יאַראָסלאָוואָוויטש גייט פינסק אַרי־ בער צו זיין זון יאַראָסלאָוו — שטאָמפאָטער פון די זעלבסט־ שטענדיקע פינסקער פירשטן.

אין דער ערשטער העלפט פון דרייצנטן יאָרהונדערט וואָקסן אויס אַרום פינסקער פירשטנטום גרעסערע פאָלי־ טישע אָרגאַניזמען, און עס באַווייזט זיך די סכנה, אַז דאָס קליינע פירשטנטום זאָל פון זיי ווערן איינגעשלונגען. אין צפון און מערב שטייט אויף די ליטווישע מלוכה, וואָס ווערט גלייך באַקאָנט פון איר פאַרכאָפערישקייט. פון מזרח גייט די עקספּאַנסיע פון דעם דעמאָלט שטאַרקן קיעווער פירשטנטום און פון דרום שאַרפן זייערע אָפּעטיטן אויף פינסק די גאַליציש־וואָלינישע הערשער. אָבער פינסק האָט אויסגעמיטן די סכנה איינגעשלונגען צו ווערן אַ דאַנק זייער פירשטן, וואָס האָבן זיך אַרויסגעוויזן פאַר ביז גאָר געניטע און געשיקטע פאָליטיקער. נאָר זייער עלאַסטישע און צוויידיימיטיקע פאָליטיק האָט געקאָנט גורם זיין, אַז דאָס קליינע און שוואַכע פירשטנטום זאָל נאָך אַ לאַנגע צייט אייניהאַלטן זיין זעלבסטשטענדיקייט צווישן די שטאַרקע שכנים זיינע.

צוערשט האָבן די פינסקער פירשטן געמאַכט אום־ שעדלעך פאַר זיך זייערע שכנים אויף מזרח און אויף דרום דורך משדך זיין זייער שוועסטער אַנאַ יוריעוונאַ מיטן קיעווער פירשט ריוריק, וואָס זיין שוועסטער, אויך, אַנאַ, האָט חתונה געהאַט מיטן וואָלינער פירשט ראָמאַן, דעם באַזיגער פון די ליטווינער. זינט יענער צייט טרעטן די פינסקער פירשטן אַרויס ווי פאָליטישע פאַרבינדעטע פון די גאַליציש־וואָלינישע מושלים אין זייער קאַמף מיט ליטע. אין יאָר 1205 באַפאָלן די ליטווינער אין איינעם מיט די יאַדזווינגער (אַן אָפּצווייג פון די באַלטישע פעל־ קער) גאַליציע; אין עטלעכע יאָר אַרום חזרן זיך סיס־ טעמאַטיש איבער זייערע אָנפאַלן אויף וואָלין. בעת איי־ נעם פון אַזעלכע אָנפאַלן צעקלאַפט דער פינסקער פירשט וולאַדימיר אין יאָר 1229 אַן אָפּטייל פון ליטווישן חיל, וואָס האָט זיך אומגעקערט פון וואָלין קיין ליטע. אין 1247 האָבן די וואָלינער פירשטן צוזאַמען מיטן פינסקער אָפּגעהאַלטן אַ גרויסן נצחון איבער די ליטווינער און זיי פאַרטריבן אין גאַנצן פון פאָלעסיע. אין די יאָרן 1253, 1262, באַטייליקן זיך די פינסקער פירשטן אין דער מלחמה פון גאַנץ רוסלאַנד קעגן ליטע.

מיט דער צייט אָבער האָבן די פינסקער פירשטן געביטן זייער פאָליטיק און זיך דערנענטערט צו ליטע, בכדי אָפּצושוואַכן די וואָלינער פירשטן און זיך צו פאַר־ זיכערן פון די ליטווינער. דידאָזיקע פאָליטיק האָט זיך אָבער געענדיקט דערמיט, וואָס דער ליטווינער גרויספירשט גדעימין (1315—1341) האָט אין די יאָרן 1328—1341 אייני־ גענומען צוזאַמען מיט גאַנץ פאָלעסיע אויך דאָס פינסקער פירשטנטום און עס פאַראייניקט מיט דער ליטווישער מלוכה, וואָס אירע גרענעצן האָבן זיך אין דער צווייטער העלפט פון פערצנטן יאָרהונדערט געצויגן פון באַלטישן ים אַזש ביז צום שוואַרצן ים.

דער איבערגאַנג צו ליטע האָט דעם פינסקער פירשטנ־ טום קיין שום טיפע ענדערונגען נישט געבראַכט, מחמת די באַזיגער האָבן זיך אין קורצן אַסימילירט, איבערנע־ מענדיק פון די באַזיגטע זייער קולטור און שפראַך. אַזוי אַרום האָט דאָס פינסקער פירשטנטום אין כמעט נישט קיין געענדערטע באַציאונגען אָנגעהאַלטן נאָך העכער 200 יאָר. דאָס אייניקע, וואָס די ליטווישע הערשאַפט האָט אַהין אַריינגעטראָגן, איז געווען די בהדרגהדיקע אינפיל־ טראַציע פון ליטווישע באַיאַרן, וואָס האָט אין אַ געוויסער מאָס גביטן דעם עטנישן פּרצוף פון פינסק און אומגעגנט.

דער גרויספירשט גדעימין האָט איבערגעגעבן פינסק צו זיין זון נאַרימאָנט, וואָס האָט דאָרט געהערשט ביזן יאָר 1348. אין דעם זעלבן יאָר איז נאַרימאָנט אומגעקומען אין אַ שלאַכט מיט די קרייצלער. נאָך אים רעגירט אין פינסק זיין זון מיכאל, וואָס פאַלט אַריין אין יאָר 1349 אין געפאַנגנשאַפט פון די טאָטערן. נאָך מיכאַלן גייט

דאָס פינסקער פירשטנטום אַריבער צו זיין זון וואַסיל, וואָס הערשט אויך, ווי ס׳ווייזט אויס, אין אַמטשיסלאָוו און פון דעם שטאַמט זיין טיטל „קניאַז פינסקי, פאַן מסטיסלאָוו־סקי". צו וואַסילן געהער פינסק אין די יאָרן 1355—1390.

אין יאָר 1385 פאַרלויפט זיך אַ ביז גאָר וויכטיקע געשעעניש אין דער געשיכטע פון ליטע. דער דעמאָל־טיקער ליטווישער גרויספירשט יאַגעלאָ פאַראיניקט גאַנץ ליטע מיט פוילן, נעמט אָן דעם רוימיש־קאַטויליש גלויבן, און דערפאַר ווערט ער באַשטימט פאַרן פוילישן קעניג. און אין אַ יאָר אַרום, אין 1396, קומען זיך צונויף די

ליטווישער גרויספירשט וויטאָווט
געהערשט צווישן די יאָרן 1392—1430.
אין זיין צייט האָבן זיך באַוויזן די ערשטע
געזעצן וועגן יידן אין ליטע.

פירשטן פון דער גאַנצער ליטווישער מדינה און שווערן געטריישאַפט „דער פוילישער קרוין". צווישן זיי געפינען מיר אויך דעמאָלט דעם אויבנדערמאָנטן פירשט וואַסילן.

נאָך וואַסילן הערשט אין פינסק דער זון זיינער יורי, וואָס חתמעט אין יאָר 1398 דעם באַקאַנטן טראַקטאַט צווישן די קרייצלער און דעם ליטווישן גרויספירשט וויטאָווט, וואָס אויף זיין סמך ווערט דער לעצטער אַנערקענט דורך די קרייצלער ווי דער זעלבסטשטענדיקער הערשער פון גאַנץ ליטע.

וועגן פינסק אין פופצנטן יאָרהונדערט פאַרמאָגן מיר וויניק ידיעות. ווי ס׳ווייזט אויס, איז דאָס פינסקער פירשטנטום נאָכן טויט פון פירשט יורי אַריבערגעגאַנגען צום גרויספירשט וויטאָווט. דאָס איז גאַנץ מעגלעך מחמת דער צענטראַליסטישער פאָליטיק פון דעם דאָזיקן הערשער, וואָס האָט געשטרעבט צו פאַראיניקן די באַזונדערע און אויטאָנאָמע טיילן פון ליטע אין איין שטאַרקן מלוכהשן אַרגאַניזם. פון וויטאָווטס הענט גייט פינסק אינאיינעם מיט דאָווויד־האָראָדאָק און לודמיר (וולאַדימיר־וואַלינסק) אַריבער צום סטאַראָדובער פירשט סיגיזמונד קעיסטוטאָוויטש. אָבער שוין אין יאָר 1431 הערן מיר ווענן עפּעס אַ פינסקער פירשט מיכאַל. ס׳איז מעגלעך, אַז דערדאָזיקער מיכאַל איז געווען בלויז סיגיזמונד קעיסטוטאָוויטשעס אַ שטעל־פאַרטרעטער. ווען עס ברעכט אויס אין ליטע דער אויפ־שטאַנד פון וויטאָווטס ברודער סווידריגיילאָ, וואָס איז מיט זיין גאַנצער שאַרפקייט געווענדעט קעגן פוילן, שטעלט זיך דער פירשט מיכאַל אויף דער זייט פון די אויפשטענדלער, און דערפאַר פאַרלירט ער אין יאָר 1432, נאָכן אונטער־דריקן דעם אויפשטאַנד, זיין שטעלפאַרטרעטערשאַפט אין פינסק.

נאָכן פירשט מיכאַל טרעפן מיר אין פינסק ווי דעם פאַרטרעטער פון סיגיזמונד קעיסטוטאָוויטש אַ געוויסן „פאַן אַנדריי", וואָס ווערט אויך צייטנווייז אין די מקורים אָנ־גערופן „פירשט אַנדריי". ווענן דעמדאָזיקן „פאַן" אָדער „פירשט" אַנדריי האָבן מיר נישט קיין שום קאָנקרעטע ידיעות. עס איז אויך שווער פעסטצושטעלן די צייט פון זיין הערשאַפט אין פינסק.

אין מיטן פופצנטן יאָרהונדערט געהערט פינסק צום פירשט יורי סעמענאָוויטש האָלשאַנסקי, ווועלכער איז דאָרט דער שטעלפאַרטרעטער פון דעם ליטווישן גרויספירשט און פוילישן קעניג קאָזימיר יאָגעלאָ (1447—1492). נאָכן פירשט יורי איז דער גרויספירשטלעכער שטעלפאַרטרעטער אין פינסק איוואַן סוויאַטאָסלאָוויטש, אָבער נאָך זיין טויט גייט דאָס פינסקער פירשטנטום אַריבער אויף אַ קורצער צייט צו דער „פוילישער קרוין".

לויט אַ קעניגלעכער פריווילעגיע פון יאָר 1427—1471 באַקומט דאָס פינסקער פירשטנטום די אַלמנה נאָכן קיעווער פירשט סעמאָן אָלעלקאָוויטש, די פירשטן מאַריאַ, וואָס האָט געשטאַמט פון דער באַקאַנטער ליטווישער פאַ־מיליע גאַשטאָלד. אין דערדאָזיקער פריווילעגיע ווערט ג׳־מאַכט אַ באַווּאַרעניש, אַז אין פאַל אויב דער קעניג וועט דאָרפן איבער וואָסערע נישט איז טעמים האָבן פינסק, איז זיך די פירשטין מאַריאַ מתחייב אָפּצוגעבן איר נחלה פאַר אַ פאַרגיטיקונג פון דעם זעלבן וועלט. מאַריאַ האָט אינאיינעם מיט איר זון וואַסיל געהערשט אין פינסק ביזן יאָר 1495. ווען וואַסיל איז געשטאָרבן האָט זיין אָרט פאַרנומען די שוועסטער זיינע אָלענאַ, וואָס האָט אין יאָר 1498 חתונה געהאַט מיטן פירשט פעדאָר אייוואַנאָוויטש יאָראָסלאָוואָוויטש. אין פעדאָרס צייטן קומט אויף אין פינסק דער יידישער ישוב אויפן סמך פון אַ פריווילעגיע, וואָס די יידן האָבן אין יאָר 1506 אַרויסבאַקומען פון דעמדאָזיקן הערשער. פון די צייטן ווען עס האָבן געהערשט אין פינסק פעדאָר מיט אָלענען האָבן זיך אויפגעהיט אַ גאַנצע ריי פריווילעגיעס, וואָס דידאָזיקע פירשטלעכע פאָר פאָלק האָט אַרויסגעגעבן פאַר דער אָרטיקער שלאַכטע, מאַנאַסטירן און צערקווען.

אין יאָר 1521 שטאַרבט דער פירשט פעדאָר, און דעמאָלט גייט דאָס פינסקער פירשטנטום אַריבער אויפן גרונד פון אַ פריערדיקן אָפּמאַך צום קיניג סיגיזמונד דעם

ערשטן (1506—1548) אָבער נאָר אויף אַ קורצער צייט, ווייל שוין דעם 8טן אָקטאָבער, 1523 גיט דערזעלבער קיניג אָוועק דאָס פּינסקער פירשטנטום, דאָס הייסט די שטאָט פּינסק צוזאַמען מיטן שלאָס און די שטעטלעך קלעצק, האָראָדאָק און ראָהאָטשעוו מיט זייער אומגעגנט דער פרוי זיינער, באָנאַ ספאָרצאַ, דער איטאַליענישער פּירשטן פון מילאַן און בארי.

אין די צייטן פון דער קיניגן באָנאַ האָט זיך דאָס פּינסקער פירשטנטום צעבליט. באָנאַ האָט אַהער אַראָפּגעבראַכט פּוילישע קאָלאָניסטן און זיי באַזעצט אויף פרייע ערד־שטחים, האָט פאַרבעסערט די אָרטיקע וואַסער־קאָמוניקאַציעס דורך אויסגראָבן אַ קאַנאַל, וואָס פאַראייניקט (נאָך ביז היינט) פּינסק מיט סטעטיטשעווע, האָט אויך געשטיצט די אָרטיקע אינדוסטריע און האַנדל. פאַר אירע צייטן האָט זיך אויך פּינסק פאַנאַנדערגעוואַקסן, פאַרגרעסערט סיי איר פאַרמעג, סיי די צאָל פון אירע איינוואוינער. דעמדאָזיקן בלי האָט אויף אַ קורצער צייט איבערגעריסן דער אָנפאַל פון די טאַטערן אין יאָר 1527. דאָס דאָזיקע יאָר האָט זיך אויסגעצייכנט מיט באָזונדערס שטאַרקע און לאַנגדויערנדיקע פרעסט, וואָס האָבן פאַרצויגן די פאָלעסיער טייכן און זומפּן מיט אַ דיקן שיכט, און דאָס האָט מעגלעך געמאַכט די טאַטערן אַריינצודרינגען אין פאָלעסיע און זי גרונטיק חרוב צו מאַכן. דאָס מאָל איז דער טאַטערישער אָנפאַל נישט געבליבן אומבאַשטראָפט. קעגן די אָנפאַלער איז אַרויס דער פירשט קאָנסטאַנטין אָסטראָגסקי און זיי מוראָדיק צעשלאָגן נישט ווייט פון פּינסק.

קיניגין באָנאַ ספאָרצאַ
אין יאָר 1551 האָט זי געגעבן פּינסק אַ שוץ־בריוו מיט געוויסע פּריווילעגיעס פאַר די שטאָט־לייט.

פון דעם טאַטעריישן אָנפאַל האָט פּינסק נישט געליטן. צו האָבן די אָנפאַלער אויסגעמיטן די שטאָט, צו האָט זי דעם אָנפאַל אָפּגעשלאָגן — דאָס איז אונדז נישט באַווואוסט. בכל אופן אַנטוויקלט זיך פּינסק נאָכן יאָר 1527 גאָרמאַל און לאָזט וועגן זיך אַלץ אָפּטער הערן. אין די היסטאָריש מקורים פון דערדאָזיקער תקופה פאַרנעמט דעם אויבן אָן דער קאַמף פון די פּינסקער שטאָטלייט פאַר זייער רעכט.

די ערשטע ידיעות וואָס מיר פאַרמאָגן וועגן דעמדאָזיקן קאַמף שטאַמען נאָך פון די צייטן פון גרויספירשט סיגיזמונד קעיסטוטאָוויטש, וואָס צו אים, האָט ווי באַווואוסט, געהערט דאָס פּינסקער פירשטנטום אין די דרייסיקער יאָרן פון פופצנטן יאָרהונדערט. אויפן סמך פון אַ פּסק־דין, וואָס דערדאָזיקער הערשער האָט אַרויסגעגעבן, זיינען די פּינסקער שטאָטלייט באַפרייט געווארן פון צושטעלן דעם גרויספירשטלעכן פאַרטרעטער צופיר־מיטלען, אַ חוץ אין די פאַלן בעת ער באָזוכט די גרויספירשטלעכע מאַיאָנטקעס. אַקעגן זיינען זיי מחוייב אים צו געבן 12 שיפערס, וועמען ער פאָרט קיין קנובאָוו אָדער קיין נאָבעל. פון אַלע אַנדערע התחייבותן וועלן זיי באַפרייט.

אין די צייטן פון גרויספירשט קאָזימיר יאָגעלאָ קומען פאָר אין פּינסק סיכסוכים צווישן דעם גרויספירשטלעכן פאַרטרעטער און די שטאָטלייט וועגן פאַרשיידענע שטאָטישע אָפּצאָלן. דידאָזיקע סיכסוכים האָלטן אויך אָן בעת דער הערשאַפט פון דער פירשטן מאַריאַ און דערגייען אַזש ביז צום גרויספירשט אַלעקסאַנדער יאָגעלאָ*). עס האָט זיך דעמאָלט געהאַנדלט וועגן דעם, אַז די שטאָטישע לייט האָבן געהאַלטן פאַר אומגערעכט, וואָס מען צווינגט זיי צוצושטעלן דעם פּינסקער שלאָס פוראָראַג, צו האָלטן אין אַרענדע די אָרטיקע קרעטשמעס פאַר 150 שאָק ליטווישע גראָשנס און צו צאָלן ספּעציעלע שטייערן, גערופענע „קאָלעדע" און „ראָלעץ". די שטאָטלייט האָבן געטענהט, אַז זיי זיינען „פון קדמונים" אָן פריי פון צו געבן פוראָראַג, פון אַרענדירן שטאָטישע קרעטשמעס און פון צאָלן די אויבן אָנגערופענע שטייערן. דעם איין און אייניקן שטייער, וואָס זיי פלעגן צאָלן איז געווען די „קאָפּשטשיזנע", וואָס פלעגט באַטרעפן צוויי שאָק און 20 ליטווישע גראָשנס. דער גרויספירשט אַלעקסאַנדער האָט אָנערקענט די טענות פון די שטאָטלייט פאַר גערעכטע און האָט זיי באַשטעטיקט דעם 24טן מערץ, 1501, די פריווילעגיעס זייערע פון סיגיזמונד קעיסטוטאָוויטש און קאָזימיר יאָגעלאָ, בתנאי אַז

*) דערזעלבער וואָס האָט אין יאָר 1405 אַרויסגעטריבן די יידן פון ליטע. דערדאָזיקער גירוש האָט געדויערט סך הכל 8 יאָר. אין 1503 האָט אַלעקסאַנדער, שוין דעמאָלט פּוילישער קיניג, דערלויבט די יידן זיך אומצוקערן קיין ליטע. אגב האָט מען מיט עטלעכע יאָר צוריק געפונגן די געבליבן פון אַלעקסאַנדערן צוזאַמען מיט זיין קרוין אין איינע פון די היילן אין יאַן־קירך אין ווילנע.

אויף להבא וועט אויף זיי ליגן דער חוב צו געבן פערד פאַר די קיניגלעכע געסט.

דער יורש פון דער פירשטן מאַריאַ, דער פירשט פֿעדאָר יאַראָסלאָוואָוויטש, האָט אויך געהאַט צו טאָן מיט די שטאָטלייט. אָבער סוף כל סוף האָט ער אַרויסגעגעבן אַן אורטייל, וואָס איז געווען נישט גינסטיק פאַר די פּינסקער איינוואוינער. ערשט נאָך זיין טויט האָט דידאָזיקע עולה פאַרגיטיקט דער קיניג סיגיזמונד דער ערשטער*). דורך באַפרייען זיי איז אין יאָר 1524 פון אַ גאַנצער רייַ אויסערגעווייגלעכע אָפּצאָלן, חוץ פון געוויסע שטייערן אין נאַטור לטובת דעם פּינסקער שלאָס. פאַר די צייטן פון סיגיזמונד דעם ערשטן זיינען די פּינסקער שטאָטלייט איין מאָל פאַר אַלע מאָל באַפרייט געווארן פון צו געבן פורוואַרג דעם גרויספירשטלעכן פאַרטרעטער אין פּינסק.

וועז דאָס פּינסקער פירשטנטום איז אַריבערגעגאַנגען צו דער קיניגן באַנאַ, האָט זי קיין פּינסק געשיקט אירע סטאַראָסטעס, וואָס האָבן דאָ אין איר נאָמען געהערשט. פאַר אירע צייטן האָט פּינסק געקענט אַ סך הכל 3 סטאַראָסטעס: איוואַן מיכאַלאָוויטש האָרעוויטש (1524—1543), פּיאָטר קערדיעוויטש מילסק (1544—1551) און סטאַניסלאָוו פאַלטשעווסקי (1552—1556). נישט זעלטן פלעגן די סטאַראָסטעס אונטערדריקן די שטאָטלייט אויספרעסנדיק ביי זיי פאַרשיידענע נישט לעגאַלע שטייערן און צווינגען זיי צו טאָן כלערליי שטאָטישע התחייבותן. ווייל די שטאָטלייט האָבן זיך באַקלאָגט דערויף, האָט באַנאַ אַרויסגעגעבן דעם 2טן יוני, 1551, דער שטאָט „אַ בריוו אָדער אַ באַשטימונג פאַר אַלע פּינסקער שטאָטלייט מכוח זייערע התחייבותן און וועגן דעם ווי אַזוי עס דאַרפן זיך צו זיי באַציען דער סטאַראָסטע און דער אונטער־סטאַראָסטע זיינער אין גע־ריכט און ביים אויסמעסטן שטראָפן, ווי אויך בנוגע אַנ־דערע התחייבותן זייערע". דערדאָזיקער „בריוו" איז אייַ־נער פון די וויכטיקסטע פריווילעגיעס פאַר דער שטאָט, איידער זי האָט באַקומען דאָס רעכט אויף אַן אייגענער זעלבסטפאַרוואַלטונג — דאָס אַזוי גערופענע „מאַגדעבור־גער רעכט".

צוערשט באַשטימט דער „בריוו" דעם אופן ווי אַזוי עס וועלן געקליבן מלוכהשע שטייערן ביי די פּינסקער איינוואוינער. אויף להבא דאַרפן די שטייערן געזאַמלט ווערן נישט אַזוי ווי פריער דורך סטאַראָסטע, נאָר דורכן שטאָטישן וואָיט צוזאַמען מיט 5 שטאָטלייט, אויסגעקלי־בענע דורך דער שטאָט. דידאָזיקע 5 שטאָטלייט דאַרפן אָפּגעבן אַ שבועה פאַר ספעציעלע קיניגלעכע שלוחים. פאַרשיידענע סיכסוכים צווישן די שטייער־צאָלערס און שטייער־זאַמלערס דאַרפן באַטראַכט ווערן דורכן סטאַראָס־טע צוזאַמען מיטן וואָיט און מיט די געשוואָרענע בירגער. בנוגע די התחייבותן פון די שטאָטלייט באַשטימט דער „בריוו", אַז די שטאָט דאַרף געבן אומזיסטע פורוואַרג נאָר פאַרן קיניג און דער קיניגן, ווי אויך פאַר די מיט־גלידער פון גרויספירשטלעכן סטאַראָסטע אַנט־קעגן דאַרף די שטאָט געבן נאָר 12 שיפערס פאַר זיין רייזע קיין האַראָדאָק אָדער קיין נאָבעל. אין פאַרשיידענע אַנדערע פאַלן דאַרף מען פאַר דעם פורוואַרג צאָלן און דערפאַר מוז די שטאָט אַריינטראָגן אַן אָפּצאָל פון 12 שאָק ליטווישע גראָשן יערלעך אין קיניגלעכן אוצר. צום סוף ווערט אין „בריוו" געזוי באַשריבן די געריכטס־פּראָ־צעדור, די גרויס פון די געריכטלעכע אָפּצאָלן לטובת דעם סטאַראָסטע, דעם אונטער־סטאַראָסטע, דעם געריכטס־שרייבער און די דינער פון געריכט.

פאַר די צייטן פון קיניגן באָנאַ איז אונדז אויך באַ־

קיניג סיגיזמונד דער ערשטער
אין יאָר 1529 האָט ער באַפרייט די פּינסקער יידן פון אויסערגעווייגלעכע שטייערן.

קאַנט דער עטנישער בוי פון דער פינסקער באַפעלקערונג און אויך אין אַ געוויסער מאָס איר סאָציאַלע ווירטשאַפט־לעכע סטרוקטור. דאָס רוב פון די פּינסקער איינוואוינער האָבן געבילדעט די שטאָטלייט, וואָס זיינען געווען כמעט די גאַנצע הונדערט פּראָצענט פון רוסישן אָפּשטאַם און פון פּראָוואָסלאָוונעם גלויבן. באַשעפטיקט האָבן זיי זיך דער עיקר מיט ערד־אַרבעט און מיט מלאָכה, זעלטן וועז מיט האַנדל. זיי ווייזן אַרויס אין דער צייט וואָס מיר באַשרייבן דאָ, אַ באַדייטנדיקע דיפערענצירונג. אין מיטן זעכצנטן יאָרהונדערט שיילט זיך פון צווישן זיי אויס אַ רייכער שיכט — דער שפּעטערדיקער שטאָטישער פאַט־ריציאַט.

נאָך די שטאָטלייט קומען די ערד־אייגנטימער, וואָס

*) מען דאַרף דאָ געדענקען, אַז דער פּוילישער קיניג איז אייניצייטיק געווען גרויספירשט פון ליטע.

זיינען אין פינסק פאַר די צייטן פון דער קיניגן באָנאַ צאַלרייך רעפֿרעזענטירט ווי בעלי־בתים פון הייזער. אַ קליינער פּראָצענט פון זיי באַשעפטיקט זיך אויך אין שטאָט מיט מסחר. דער אָפּשטאַם זייערער איז דורכויס אַ רו־סישער. אין דעם גאַנץ גרויסן רייסטער פון די פּינסקער אייגנטימער האָבן מיר קיין אײַן פּוילישן נאָמען נישט געטראָפֿן. זיי זיינען אַלע אָן אויסנאַם רוסישע באַאַרן.

אַ באַזונדער קלאַס בילדעט אין שטאָט דער פּראָווא־לאָווישער קלער. ער איז גאַנץ צאַלרייך מחמת דעם שטאַרק אַנטוויקלטן רעליגיעזן לעבן. שטאָמען שטאָמט ער דורכויס פון שטאָטלייט, אָפֿילו די העכסטע פּירער זיינע קומען אַרויס פון דעמאָזיקן שטאַם.

דעם קאָפּיטאַל וואָס איז נייטיק צו פֿאַרגרעסערן די אינטענסיווקייט פון דער ווירטשאַפֿט, רעפֿרעזענטירן אין פינסק די יידן. אַ טייל פון זיי האַלטן אין אַרענדע די מלוכהשע מאַנאָפּאָלן און שטייערן, אַנדערע האָבן אייגענע קראָמען אין מאַרק, וואָס די קיניגן האָט זיי דערלויבט אויפצובויען. די פּינסקער יידן, הגם די צאָל זייערע איז אין מיטן זעכצנטן יאָרהונדערט נישט קיין גרויסע, זיינען אָבער היפּש דיפֿערענצירט. די גבירים פון שטאָט בילדן זייער אַ דינעם שיכט. צו זיי באַלאָגנען די ברידער פּסח און אייזיק עזאָפֿאָוויטש, יצחק און נחום פּסחאָוויטש, לייזער מאַרקאָוויטש, אברהם וואָלטשקאָוויטש און אַזוי ווייטער. די יידישע מאַסע באַשטייט דער עיקר פון הענדלער, בעל־מלאָכות און ערד אַרבעטער.

די צאָל פֿאָליאַקן אין פּינסק איז ביזן זעכצנטן יאָר־הונדערט אויסשליסלעך געווען אַ נישטיקע. דערדאָזיקער עלעמענט האָט דאָרט אָנגעהויבן צו שטייגן ערשט אין זיבעצנטן יאָרהונדערט. דעם ערד־אייגנטום אין פּינסק און אין דער לעשטשער פּאָרשטאָט אין מיטן זעכצנטן יאָר־הונדערט כאַראַקטעריזירן די ווייטערדיקע ציפערן:

	האָבן געהערט העקטאַר	
1. צום פּינסקער שלאָס אינאויינעם מיט די הייזער אין מאַרק — —	1,95	— 2,6%
2. צום פּראָצישקאָנער אָרדן (הייזער און פֿלעצער) — — —	1,32	— 1,8%
3. דעם אָרדן פון די באַזיליאַנקעס (די ערד פון זייער מאָנאַסטיר) —	0,81	— 1,1%
4. דעם פּראָוואָסלאָוונעם ביסקופּ (זיינע מאָנאָנטקעס און די ערד פון זיינע לייב אייגענע) — — — — —	6,54	— 9,0%
5. דעם לעשטשער מאָנאַסטיר אין דער שטאָט און מחוץ דער שטאָט —	2,34	— 3,2%
6. דעם וועלטלעכן קלער (זיין ערד צוזאַמען מיט די פֿלעצער פונם ביסקופּ — — — — — — —	2,05	— 2,8%
7. דער שליאַכטע (באַאַרן) 49 אייגענע פֿלעצער זייערע —	5,93	— 8,0%
8. צו די יידן 43 פֿלעצער — —	4,35	— 6,0%
9. צו די שטאָטלייט — — — —	48,4	— 65,5%
צוזאַמען — — —	73,69	— 100,0%

נאָכדעם ווי די קיניגן באָנאַ האָט אין יאָר 1556 פאַר־לאָזן פּוילן, האָט זיך אויך געענדיקט איר הערשאַפט אין פּינסק. דאָס פּינסקער פירשטנטום איז דעמאָלט איבער־געגאַנגען צום פּוילישן קיניג און ליטווישן גרויספירשט, סיגיזמונד אָוגוסט (1548—1572) און איז דעגראַדירט גע־ווארן נאָכן פּאַראיניקן צו אים די שטעט כאַמסק, זשאַבער און די באַאַדיצקער געגנט צו אַ געווייגלעכער אַדמיניסט־ראַטיוער אינם (יוניט), צו אַ פֿאָוויאַט (דיסטריקט). פּינסק איז געוואָרן די הויפּטשטאָט פון דעם נייַ־אויפגעקומענעם פֿא־וויאַט און דאָס זיַן־אַרט פון דער פֿאָוויאַטישער מאַכט. פון דעמאָלט אָן פֿאַרלירט די שטאָט שוין אויף שטענדיק איר אַמאָליקן באַטייט און גלאַנץ און ווערט אויסגעגליכן מיט אַלע אַנדערע פֿאָוויאַטישע שטעט, וואָס אַזעלכע האָט דאָס ליטווישע פירשטנטום געציילט עטלעכע צענדליק.

●

2) אין דער תקופה ביזן אויסברוך פון די קאָזאַקישע מלחמות

(1556—1648)

קורץ נאָכדעם ווי דאָס פּינסקער פירשטנטום איז איינ־געשלאָסן געוואָרן אין דער פּויליש־ליטווישער מלוכה, איז זיך פֿאַרלאָפן אַ געשעניש פון ערשטראַנגיקן באַטייט אין דער געשיכטע פון די פּויליש־ליטווישע באַציאונגען. אויפן לובלינער סיים אין יאָר 1569 איז די ליטווישע שליאַכטע אַרויס מיט אַ פֿאַדערונג צו שליסן אַן ענגע פֿאַליטישע אוניע צווישן פּוילן און ליטע. אַזאַ אוניע איז טאַקע אויף דעמזעלבן סיים געשלאָסן געוואָרן, נישט געקוקט אויף די סעפּאַראַטיסטישע שטרעבונגען פון די ליטווישע מאַג־נאַטן, וואָס האָבן מורא געהאַט, אַז דער ענגער פֿאַליטישער בונד מיט פּוילן וועט פֿאַרמינערן זייערע אינפלוסן אין לאַנד. מיטגעהאָלפן צו שליסן די אוניע האָבן דער עיקר די דעפּוטאַטן פון קיעווער געגנט פון פֿאַדאָליע און וואָלין דערמיט, וואָס זיי האָבן זיך אויפן לובלינער סיים דע־מאָנסטראַטיוו אָפּגעטיילט פון ליטע און זיך פֿאַראיניקט דירעקט מיט פּוילן. דיזעלבע וואָלינער דעפּוטאַטן האָבן אויך דעמאָלט געשטורעמט דעם סיים מיט דער פֿאַדע־רונג צו פֿאַראיניקן צו פּוילן אויך פּינסק און בריסק. זיי

האָט זיך אָבער נישט איינגעגעבן — פינסק איז ענדגילטיק געבליבן ביי ליטע.

די לובלינער אוניע האָט אין פינסק, צוגלייך ווי אין גאַנצן ליטווישן גרויספירשטנטום, געעפנט די טויערן פאַר די פוילישע אינפלוסן. פון דעמאָלט הייבן אָן אין פינסק אַריינצודרינגען פוילישע אינסטיטוציעס און אייניריכטונגען, די פוילישע קולטור און שפראַך ועל כלם דער אָוואַנגאַרד פון פוילישן פעאָדאַליזם — דער קאַטוילישער קלער. נאָך אין דער צווייטער העלפט פון פערצנטן יאָרהונדערט האָט יאָגעלאָ באַזעצט אין פינסק אויס מיסיאָנערישע מאָטיוון דעם קאַטוילישן פראַנציסקאַנער אָרדן, אין 1542 האָבן זיך אויך דאָרט באַזעצט די דאָמיניקאַנער. אָבער די השפעה פון דידאָזיקע ביידע אָרדנס איז ביזן יאָר 1569 געווען אַ נישטיקע. ערשט נאָך דערדאָזיקער דאָטע וואָקסט אין פינסק סיי די צאָל, סיי דער ווירקונגס־קרייז פון קאַטוילישן קלער. זיין אויפגאָבע איז געווען אַ טאָפלטע: פאַלאָניזירן די עכט רוסישע געגנטן און דערנענטערן אירע תושבים צום רוימיש־קאַטוילישן גלויבן אָזש ביז פולקאָם צוזאַמענגיסן זיך מיט דער רוימיש־קאַטוילישער קירך. און טאַקע גלייך האָט זיך דער רוימיש־קאַטוילישער קלער געגומען פאַר זיין מיסיאָנערישער אַרבעט מיטן גרעסטן ברען און התלבות. צוערשט האָט ער געמאַכט אַ פריאו אויפצופירן דעם רוימיש־קאַטוילישן קאַלענדאַר, אָבער ווען דאָס האָט זיך נישט איינגעגעבן, האָט ער זיך געווענדעט נאָך אַנדערע מיטלען מיט דער פולער אונטערשטיצונג פון דער רעגירונג פון קיניג סיגיזמונד דעם 3טן (1587—1632). עס ווערט איינגעשטעלט אַ סיסטעם פון רודפן דעם פראָוואָסלאַווישן קלער און פון פאַרשוועכן זיינע טעמפלען. דאָס ווערט געמאַכט בכדי איינצופלאַנצן אין דער פראָוואָסלאַווישער מאַסע דעם געדאַנק, אַז אין די ראָמען פון דער הערשנדיקער אָרדנונג קאָן די פראָוואָסלאַווישע קירך און אירע גלויביקע קיין רו און זיכערקייט נישט געפינען, און נאָר די רוימיש־קאַטוילישע קירך קאָן דאָס גאַראַנטירן. דידאָזיקע פאָליטיק געפינט אויך איר אָפשפיגלונג אין פינסק. אין יאָר 1583 פאַרלויפט זיך דאָ אַ פאַל, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר די געשילדערטע פאַרהעלטענישן.

דעם פינסקער פראָוואָסלאַווישן ביסקופ, קיריל טערלעצקי האָט זיך געהאַט איינגעגעבן אָפצושמדן אַ רייכן פינסקער ייד, אַ געוויסן משה בן אברהם וואָלטשקאָוויטש, וואָס ביים טויף האָט מען אים אַ נאָמען געגעבן מיטראָפאַן. דערדאָזיקער משומד זאָל האָבן אויס דאָנקבאַרקייט געשאָנקען דעם פראָוואָסלאַווישן קלער זיין הויז אויף דער יידישער גאַס (אומגעפער אָנטקעגן דער היינטיקער גרויסער שול). דערדאָזיקער פאַל איז דערגאַנגען אָזש ביז צום קיניג, וואָס האָט באָפוילן וואָלטשקאָוויטשן אויסצוצייכענען אין דאָס הויז זיינס, וואָס דער נעאָפיט האָט מנדב געווען, באָפרייען פון יעטווידער שטאָט אָפצאָל. ווען די יידן האָבן זיך דערפון דערוואוסט, זאָלן אויך אָנדערע פון זיי האָבן אויסגעדריקט דעם ווילן אָנצונעמען דעם פראָוואָסלאַווישן גלויבן. דעמאָלט האָט דער ביסקופ קיריל איבערגעבויט וואָלטשקאָוויטשעס הויז אויף אַ קלויסטער און דאָרט אָוועקגעשטעלט אַ פאָפ אויף אָפצוריכטן תפילות. דערדאָזיקער אויפטו פון פראָוואָסלאַווישן ביסקופ האָט באָאומרואיקט דעם קאַטוילישן קלער. נישט לאַנג נאָכן אויפבויען דעם נייעם קלויסטער, אַן ערך אַ האַלב יאָר ציים אָרום, האָבן די דינער פון פינסקער אונטער־סטאָראָסטע פירשט וואָראָניעצקי צונויפגעקליבן אַ גרויסן המון פון קאַטוילן און יידן, באָוואָפנט זיי מיט וואָס עס האָט זיך נאָר געלאָזן און זיך אַ לאָז געטאָן צום נייעם קלויסטער. דעם פאָפ האָט מען גוט צעשלאָגן און אַרויסגעשליידערט צוזאַמען מיט זיין פאַמיליע פון זיין דירה, און דערנאָך האָט מען זיך אַ נעם געטאָן צום קלויסטער גופאָ. מען האָט חרוב געמאַכט דעם אַלטאָר, צעריסן די הייליקע בילדער, אָראָפגעריסן די גלעקער און דעם קרייץ און אַלץ אַוועקגעטראָגן אין שלאָס אַריין. דערוויסנדיק זיך פון דעמאָזיקן חורבן, איז דער ביסקופ קיריל באַלד אַוועקגעלאָפן צום אונטערסטאָראָסטע, אים באַווײַזן די קיניגלעכע פריווילעגיע פון דעם צעשטערטן קלויסטער און געפאָדערט ביי אים אַרויסצוגעבן די צוגערויבטע חפצים און צוריקשטעלן דעם חרובן טעמפל אין זיינע פרידיקע רעכט. דער אונטער־סטאָראָסטע האָט דעם כתב אָפילו אין דער האַנט אַריין נישט געוואָלט נעמען און דערקלערט דעם ביסקופ, אַז ער האָט געהאַנדלט לויט אַ באָפעל פון בראַצלאָווער וואיעוואָדע, וואָס צו אים האָט דעמאָלט באַלאַנגט די שטאָט פינסק אין אַדמיניסטראַטיוון זינען.

בכדי לייכטער אַריבערצוציען די פראָוואָסלאַווישע באָפעלקערונג צום קאַטאָליציזם, האָט דער קאַטוילישער קלער געשאָפן די אַזוי גערופענע „קירכלעכע אוניע", וואָס האָט געזאָלט דינען ווי אַ בריק צווישן ביידע קירכן. די אוניע איז געגאַנגען לגבי דער פראָוואָסלאַווישער קירך אויף געוויסע הנחות, איבערלאָזנדיק איר די ליטורגיע און איר שפראַך און אויך אַלע מנהגים אירע. דערפאַר האָבן די אוניאַטן געזאָלט אָננעמען די רוימיש־קאַטוילישע דאָגמעס און אָנערקענען דעם פויפסט פאַר דעם ראש פון זייער קירך. אין יאָר 1595 זיינען אין בריסק זיך צונויפגעקומען די העכסטע פאָרשטייער פון דער קאַטוילישער און פראָוואָסלאַווישער קירך און עס איז דאָרט פייערלעך געשלאָסן געוואָרן דעם 23טן דעצעמבער די אוניע, דאָס הייסט די פאָראייניקונג פון דער רוסישער קירך מיט דער רוימישער. דער העכערער פראָוואָסלאַווישער קלער איז גלייך צוגעשטאַנען צו דער אוניע, כדי רעכטלעך אויסגעגליכן צו ווערן מיטן קאַטוילישן קלער, אָקעגן די נידעריקערע גייסטלעכע האָבן דער אוניע געשטעלט אַ שטאַרקן ווידערשטאַנד.

האָרט פאָרן בריסקער צוזאַמענפאָר, דעם 6טן יולי, 1595, איז זיך אין פינסקער שלאָס צונויפגעקומען דער נידעריקער פראָוואָסלאַווישער קלער פון פינסק און געבעטן אַריינצושרייבן אין די ביכער פון גראָד־געריכט אַ פראָטעסט קעגן דער אָנדלונג פון העכערן פראָוואָסלאַווישן קלער. אין דעמאָזיקן פראָטעסט ווערט געזאָגט, אַז היות ווי עס איז באַוואוסט געוואָרן, אַז די הויכע פראָוואָסלאַוו־

ווישע היערַאַרכן פאָרן זיך צונויף בשתיקה און טוען אָפּ זייער שעדלעכע זאַכן פאַר דער גריכיש־פּראַוואָסלאַווישער רעליגיע און פאַרן גאַנצן רוסישן פֿאָלק, הייבו: זיי גיבן זיך אונטער דעם רוימישן פּויפּסט אָן דעם וויסן פון די פּאַטריאַרכן, אַרײַנציענדיק דורך זייער אָפּטריניקייט דאָס גאַנצע רוסישע פֿאָלק אין אייביקער קנעכטשאַפט — דערביבער האָבן זיך די פּראָטעסטירנדיקע צונויפגעזאַמלט און אײַנשטימיק באַשלאָסן: פאַרבליבנדיק געטרײַ דעם פּוילישן קיניג און ניט אַרויסרופנדיק קיין שום איבערקערעניש און קיין שום בונטן, זאָגן זיי זיך אָפּ צו אָנערקענען די באַשלוסן פון די געהיימע צוזאַמענפאַרן פון די הויכע גייסטלעכע און זיינען זיך מתחייב אָפּצוהיטן די הילליקע פּראַוואָסלאַווישע רעליגיע און נישט אָפּטרעטן פון איר ביז צום לעצטן טראָפּן בלוט און פאַלגן נאָר די אמתע גייסטלעכע פירער פון דער מזרח־אָפּאָסטאָלישער קירך. אָקעגן די אַלע העכערע און נידעריקע גייסטלעכע, וואָס זיינען אָוועק פון גריכיש־פּראַוואָסלאַווישן גלויבן, איז נישט נאָר וואָס די פּראָטעסטירנדיקע אָנערקענען זיי נישט פאַר קיין אמתע גייסטלעכע, נאָר זיי האַלטן זיי פאַר אָפּטריניקע פון דער אוראַלטער גריכישער רעליגיע און פאַר פאַלש־שווערער, וואָס האָבן געבראָכן די שבועה, וועלכע זיי האָבן צו גאָט געשוואָרן.

דידאָזיקע פּראָטעסטן האָבן אָבער קנאַפּ וואָס געהאָלפן. ביסלעכווייז האָט מען אָנגעהויבן אָפּצונעמען ביי די פּראַוואָסלאַווישע זייערע קלויסטערס און מאָנאַסטירן און איבערגעבן זיי די אוניאַטן. דער פּראַוואָסלאַווישער קלער צוזאַמען מיט די גלויביקע האָבן געשטעלט אַ שטאַרקן ווידערשטאַנד. עס פלעגט טרעפן, אַז אויפן אָרט פון אַ פאַרמאַכטן קלויסטער אָדער אזעלכן וואָס מען האָט אָוועקגעבן די אוניאַטן, פלעגט אויפקומען אַ נייער פּראַוואָסלאַווער טעמפּל. אָבער אויך אויף דעם פלעגט דער צד שכנגד האָבן אַן עצה. אין סוף פון יאָרהונדערט וואָס מיר באַשרייבן דאָ האָט אַ געוויסע ראינא האַראַבורדינאַ, אַ פּינסקער פּראַוואָסלאַווישע פּריצטע אויפגעבויט אויף איר אייגענער ערד אַ קלויסטער מיטן נאָמען באַגאַיאַוולענסקי. מיט דער צייט איז ביי דעמאָזיקן קלויסטער אויפגעקומען אַ מאָנאַסטיר, וואו מען פלעגט אָנגעמען פּראַוואָסלאַווישע מאָנאַכן. אוודאי האָט דאָס דעם פּינסקער אוניאַטן־ביסקופ פאַיסי נישט געשמעקט. האָט ער צוערשט פייערלעך אַרײַנגעלייגט אין חרם די בויערין פון קלויסטער אינאיינעם מיט די מאָנאַכן. אָבער אַז די אין חרם־אַרײַנגעלייגטע האָבן זיך דערפון קנאַפּ געוואָרן צום הארצן, האָט פאַיסי אָנגעקלאָגט האַראַבורדינאַ אין געריכט פאַר כלומרשט נישט רעכטלעכער האָנדלונג. דאָס געריכט האָט נישט געפונען ביי דער אָנגעקלאָגטער קיין חטא און האָט דעם ביסקופּס וועגדונג אָפּגעוואָרפן. דעמאָלט האָט פאַיסי אין אַ שיינעם פרימאָרגן (דעם 13טן אַפּריל, 1614) צונויפגעזאַמלט עטלעכע הונדערט פון זיינע אונטערטעניקע, זיי באַוואָפנט און אָוועקגעפירט צום נייעם מאָנאַסטיר. אַ טייל פון המון איז אַריבערגעקראָכן דעם פאַרקאָן, די רעשט האָט אויפגעבראָכן דעם טויער און אָנגעהויבן חרוב מאַכן דעם קלויסטער און דעם מאָנאַסטיר. מען האָט צעוואָרפן דעם דאָך, צענומען די וועגט און צעהאַקט אויף שטיקער דעם קרייץ און די הייליקע בילדער. דעם אינווענטאַר פון קלויסטער האָט מען צעראַבירט, די מאָנאַכן צעשלאָגן און פאַרוואונדעט און דאָס האָלץ פון די צוגענומענע בנינים אַראָפּגעלאָזן אין טייך אַריין. קיין פּראָטעסטן און געשרייען האָבן נישט געהאָלפן. אין יאָר 1617 האָבן שוין אַלע פּראַוואָסלאַווישע קלויסטערס אָן חוץ איינעם באַלאָגט צו די אוניאַטן.

דערדאָזיקער קאָמף פון קאַטוילישׂ־אוניאַטישן קלער מיט די יעזואיטן בראש קעגן דער פּראַוואָסלאַווישער קירך

קיניג סטעפאַן באַטאָרי
אין יאָר 1581 האָט ער געגעבן פּינסק דאָס רעכט פון שטאָטישער זעלבסט־פאַרוואַלטונג.

איז נישט געווען לשם שמים. נישט אויס רעליגיעזער קנאות האָבן לאָיאָלאַס תלמידים מיט זייערע וועלטלעכע אָפּיטרופּסים זיך געלייגט אין דער בריט און אין דער לענג בכדי אַריבערצוציען די פּראַוואָסלאַווישע מאָסן צום רוימיש־קאַטוילישן קלויסטער. אַרויסגערופן דעם קאַמף האָבן עקאָנאָמיש־פּאָליטישע סיבות. דער פּראַוואָסלאַווישער קלער און דער עיקר די פּראַוואָסלאַווישע מאָנאַסטירן זיינען געווען בעלי בתים פון גרויסע באַוועגלעכע און אומבאַוועגלעכע רייכטימער און דערפאַר האָבן זיי מיט זיך פאַרגעשטעלט אַ באַדייטנדן עקאָנאָמישן און פּאָליטישן כח. מיטן איבערגאַנג פון די פּראַוואָסלאַווישע מאָסן צום קאַטאָליציזם וואָלטן די רייכטימער במילא אַריינגעפאַלן אין די הענט פון קאַטוילישן קלער, און אַזוי אַרום באַפעסטיקט אין די עכט רוסישע געגנטן די פּוילישׂ־פּעאָדאַלע הערשאַפט, וואָס דערדאָזיקער קלער האָט אויף די קרעסן רעפּ־

רעזענטירט. אָט אין דעם האָט געשטעקט די אמתע סיבה פון האַרטן קאַמף קעגן דער פראָוואָסלאָווישער קירך און אירע גלויביקע.

דער אויבן געשילדעטער קאַמף האָט משמעות נישט געשטערט דער נאַרמאַלער אַנטוויקלונג פון דער שטאָט. דעם 12טן יאַנואַר, 1581, באַקומט פינסק פון קיניג סטעפאַן באַטאָרי (1576-1586) אַ ביז גאָר וויכטיקע פריווילעגיע, וואָס פירט דאָרט איין אַ זעלבסשטענדיקע שטאָט-פאַרוואַלטונג — דאָס מאַגדעבורגער רעכט. אין אַנהייב פון דער פריווילעגיע ווערט געזאָגט, אַז פינסק ווערט באַפרייט פון די לאַנדגעזעצן און פון די מנהגים, וואָס זיינען ביז איצט געווען גילטיק און אויך פון דער אַדמיניסטראַציע און יוריסדיקציע פון די לאַנד-באַאַמטע (דאָס מיינט קיניג-לעכע באַאַמטע). אָנשטאָט דעם ווערן איינגעפירט שטאָטיש געריכטן: דאָס בירגערמייסטער-געריכט און דאָס וואָיט-געריכט. דער וואָיט וואָס ווערט נאָמינירט פון קיניג, משפט צוזאַמען מיט באַזיצערס קרימינעלע ענינים: גנבות, רציחות, אונטערצינדונגען און פאַרשיידענע אַנדערע ענינים, פאַרבראָכערישע און בייזוויליקע. דער בירגערמייסטער אָקעגן, וואָס אים קלייבט אויס די שטאָט, משפט בלויז ציווילע משפטים. פון דידאַזיקע ביידע געריכטן קען מען אַפּעלירן צום פינסקער סטאַראָסטע פאַר אַן אָפּצאָל פון איין שאָק ליטווישע גראָשן. נאָכן געריכט פון סטאַראָסטע קומט די העכסטע אינסטאַנץ: דאָס קיניגלעכע געריכט. יעדער בירגער*) וואָס איז מאַראַליש אומבאַפלעקט, וואָס איז באַהאָוונט אין מאַגדעבורגער רעכט (וואָס לויט דעם פּסקענען די שטאָטישע געריכטן) און איז אַן ארטיקער תושב, קאָן ווערן אַ בירגערמייסטער. דער לעצטער ווערט אויסגעליבן צווישן 4 קאַנדידאַטן און ווערט באַשטעטיקט דורך דעם סטאַראָסטע. די באַלוינונג פון בירגערמייסטער באַטרעפט 2 וולוקעס ערד, פריי פון צינזן און פון יעטווידער שטאָטישע אָפּצאָלן.

וויייטער באַשטימט די פריווילעגיע פאַר דער שטאָט 4 ירידים יערלעך אַ חוץ געווינלעכע מאַרקטעג, וואָס דאַרפן פאַרקומען יעדן מאָנטיק. ווי אַן אָבליגאַטאָרישע מאָס ווערט איינגעפירט אַ פּאָס, וואָס האַלט 4 קאַריץ קראָקעווער מאָס. אָלע פינסקער איינוואוינער ווערן באַפרייט פון מאַרק-שטייערן. וואָס שייך אַנדערע שטייערן, ווי „קאָפּ-שטשיזנע" און פאַרשיידענע צינזן, פאַרבלייבט אַלץ ווי געווען. דער שטאָט ווערן איבערגעגעבן אין אַרענדע די אַרטיקע קרעטשמעס, די מעד און ביר שענקען, אייניקע שטייערן אין די שטעטלעך מאָטאָל (מאָטעלע), נאָבעל און פאָהאָסט, אין די דערפער פון פינסקער פאָוויאָט און לסוף אין פינסק גופא. די אַרענדע פון די אַלע אויסגערעכנטע הכנסות דאַרף באַטרעפן ווי ביז איצט 500 שאָק ליטווישע גראָשן יערלעך. גלייכצייטיק ווערט אָפּגעשאָפט דער מאָנאָפּאָל פון פינסקער שלאָס אויף צו טרייבן און צו פאַרקויפן מעד, ביר און בראָנפן. דער שטאָט ווערט איבער-

*) יידן האָבן נישט געהערט צו די בירגער.

געגעבן די הכנסות פון דער באָד, פון דער שטאָטישער וואָג, פונם שער-הויז און פון די זאַלץ און ברויט קראָמען. די באָד דאַרף מחמת פאַרזיכטיקייט אַוועקגעשטעלט ווערן אָן אַ זייט, ווייט פון מאַרק און פון די געדיכט באַפעלקערטע טיילן פון שטאָט. פריוואָטע פערזאָנען ווערט פאַרבאָטן צו האַלטן אייגענע בעדער. לטובת דער שטאָט דאַרף גיין די הכנסה פון די שטאָטישע בריקן און טוירן. די דאָזיקער הכנסה דאַרף פאַרוועלטדט ווערן אויף צו פאַרריכטן און אויפצוהאַלטן טוירן און בריקן אין גהעריקער אָרדנונג.

בנוגע די שטאָטישע פלעצער באַשליסט די פריווילעגיע אָט וואָס: יענע פלעצער, וואָס באַלאַנגען נישט צו די שטאָטלייט, מוזן איבערגעגעבן ווערן דער שטאָטישער אַדמיניסטראַציע און יוריסדיקציע נאָר אין דעם פאַל, אויב זיי זיינען נישט באַפרייט דערפון דורך אַ ספּעציעלן קיניגלעכן אַקט.

וויייטער ווערט באַשטעטיקט דאָס רעכט פון די שטאָטלייט אויף צו כאַפּן פיש אין טייך און אין די אָזערעס, וואָס באַלאַנגען צום פינסקער שלאָס, און איינצושאַפן זיך אומזיסט געהילץ אין די קיניגלעכע וועלדער. די שטאָטלייט ווערן אויך באַפרייט פון פאַרשיידענע התחייבותן לטובת דעם קיניג אַ חוץ פון די יעניקע, וואָס מען ברויכט זיי אין אַ נויטפאַל. עס ווערט אויך באַוואָרנט, אַז אויב די קיניגלעכע אַדמיניסטראַציע וועט אָנרירן די טעריטאָריעלע גרענעצן פון דער שטאָט, דאַרף איר דערפאַר ווערן אָפּגעצאָלט.

דער געזעצגעבער האָט אויך נישט פאַרגעסן וועגן דעם עמבלעם פון דער שטאָט. זי דאַרף מיט זיך פאָרטשטעלן אַ פייל און בויגן. דערדאָזיקער צייכן מיט דער אויפשריפט „דער שטעמפל פון דער מאַגדעבורגער שטאָט פון זיין קיניגלעכער מאַיעסטעט פינסק געגעבן אין יאָר 1581" דאַרף דינען ווי דער אָפּיציעלער שטאָט-שטעמפל.

די סיבה פאַרוואָס פינסק האָט לפי ערך באַקומען דאָס מאַגדעבורגער רעכט (ווילנע האָט עס באַקומען אין יאָר 1387) דערקלערט זיך דערמיט, וואָס כל זמן עס האָבן אין פינסק געהערשט זעלבסטשטענדיקע פירשטן, האָבן זיי געשטרעבט אייניצוהאַלטן די אַלטע יורידישע נאָרמען אויס מורא פאַרן צו גרויסן וואוקס פון שטאָטישן עלעמענט. מחמת דעם האָבן טאַקע די שטאָטלייט געמוזט אַ לאַנגע צייט קעמפן פאַר זייער רעכט. די זכיות, וואָס זיי האָבן באַקומען אין יאָר 1581, זיינען אַ מין סינטעז פון די רעכטלעכע און ווירטשאַפטלעכע דערגרייכונגען פון דער שטאָט.

דאָס מאַגדעבורגער רעכט האָט אָבער אַנגעטראָפן אויף אַ ווידערשטאַנד מצד דער פינסקער שליאַכטע, ווייל די שטאָטלייט, ווי נאָר עס איז אייגעפירט געוואָרן די נייע שטאָטישע אָרגאַניזאַציע, האָבן געמאַכט באַמיאונגען אויסצושפרייטן דאָס נייע געזעץ אויך אויף די קירכלעכע און שלאַכטישע פלעצער אין שטאָט. בפרט די שליאַכטע האָט

אויף אירע פּלעצער געהאַט אַ היפּש צאָל שענקען, וואָס האָבן געטראָגן נישט קיין קליינע רווחים, און דעריבער האָט זי פאָר יעדער פּריי‌ז געמיט זיך צו באַפרייען זיי פון דער שטאָטישער אַדמיניסטראַציע. דאָס האָט זיך איר אָבער נישט איינגעגעבן, אַקעגן די שטאָטלייט האָבן מיט דער צייט געפּועלט זייערס. דעם 2טן מערץ, 1623, האָבן די שטאָטלייט אַרויסבאַקומען פון פּינסקער סטאַראָסטע יעזשי זבאַראַסקי אַ וויכטיקן אַקט, וואָס אויף זיין סמך איז דערלויבט געוואָרן דער שטאָט אויפצובויען אַ

וולאַדיסלאָוו דער פערטער
האָט אין יאָר 1633 באַשטעטיקט אַלע רעכט און פריווילעגיעס, וואָס פינסק האָט באַקומען פון זיינע פאָרגייער.

ראָטהויז אין מיטן מאַרק, דערביי איז דער פלאַץ, וואָס דער נייער בנין האָט געזאָלט פאַרנעמען פאָרויס באַפרייט גע‌וואָרן פון יעטווידער שטייער. גלייכצייטיק איז אויך אייני‌געפירט געוואָרן לטובת דעם ראָטהויז אַן אָפּצאָל פון 2 „גרויסע“ וואָכנטלעך פון יעדער טיש אין די יאָטקעס און אין די ברויט־קראָמען. דערדאָזיקער אָפּצאָל איז געווען אַבליגאַטאָריש אויך פאַר יענע וואָס זיינען געזעסן אויף די קירכלעכע און שליאַכטישע פּלעצער.

אין צען יאָר אַרום, דעם 5טן מערץ, 1633, באַשטעטיקט דער קיניג וולאַדיסלאָוו דעם 4טער (1632—1648) אַלע זכיות, וואָס די שטאָט האָט באַקומען פון זיינע פאָרגייער, נאָר ער פירט דערבי אַריין געוויסע שנויים. וואָס שייך דער אַרענדע פון די קרעטשמעס אין שטאָט פאַרבליבט אַלץ ווי געווען, דאָס הייסט, אַז זי באַטרעפט אויף ווייטער 500 שאָק ליטווישע גראָשן יערלעך. אַקעגן ווערן די פּרעראָגאַטיוון פון דער שטאָט באַגרענעצט דורך דעם, וואָס עס ווערט ביי איר צוגענומען די אַרענדע פון די קרעטשמעס אַ חוץ פינסק און עס ווערן אויך באַפרייט פון דער מאַכט פון דער שטאָט די שוין עקזיסטירנדיקע פריוואָטע קרעטשמעס. גלייכצייטיק ווערט אָבער פאַרבאָטן זייטיקע פּערזאָנען, וואָס געהערן נישט צום שטאַנד פון די שטאָטלייט, צו עפענען נייע שענקען. עס פילט זיך דאָ אַרויס אַ קאָמפּראָמיס צווישן דער שטאָט און פריוואָטן האָנדל מיט משקאות פון דער שליאַכטע און פון דעם קלער *). ווי אַ פאַרגיטיקונג דערפאַר באַקומט די שטאָט די ארענדע, די ברויעריי אויפן פישמאַרק און די דריירע‌דערדיקע מיל.

זייער טשיקאַווע זיינען די אַרגאַניזאַציאָנעל־רעכטלעכע נאָרמען פון דערדאָזיקער פריווילעגיע. עס ווערט אין איר געזאָגט, אַז די שטאָטלייט דאַרפן יעדער יאָר אויסקלייבן פון צוויי „בכבודיקע מענטשן און תושבים פון שטאָט“ צוויי בירגערמייסטערס. עס ווערט רעקאָמענדירט אויס‌צוקלייבן אַזוי ווי אין אַנדערע שטעט אין הסכם מיטן מאַג‌דעבורגער רעכט, אויך קאָטוילקן אויף די שטאָטישע אָמטן, „אויב עס געפינט זיך צווישן זיי אַזעלכער, וואָס איז ראוי אויף אַזאַ אָמט און איז אַ שטאָטישער תושב“. דער שטאָט‌וואָיט ווערט נאָמינירט פון קיניג אויפן גאַנצן לעבן פון צווישן צוויי קאַנדידאַטן, וואָס די שטאָט קלייבט אויס. דער שליאַכטע ווערט פאַרבאָטן אָפּצוהאַלטן פאַרזאַמלונגען אין ראָטהויז. דאָרט טאָרן אויך נישט אָפּגעהאַלטן זיצונגען די שליאַכטישע גראָד־און לאַנד־געריכטן, מחמת דערדאָזיקער בנין איז רעזערווירט ספּעציעל פאַר דער שטאָטישער יו‌ריסדיקציע. די צאָל פון די ירידים ווערט פאַרקלענערט פון 4 אויף 2 יערלעך. אויף דער צייט ווען זיי קומען פאָר, זיינען די פינסקער שטאָטלייט פריי פון אָפּצאָלונגען לטובת די פינסקער צאָל־קאָמערן. נאָכדעם ווי די ירידים ווערן פאַרענדיקט, מעגן די אָנגעפאָרענע סוחרים פאַרקויפן זיי‌ערע סחורות נאָר צו די פינסקער שטאָטלייט, וואָס גענים פון מאָגדעבורגער רעכט. אַלע סוחרים, אָנגעפאָרענע געסט און שטאָטלייט, וואָס זיינען נישט קיין שטענדיקע תושבים

*) עס איז אַ באַוואוסטע זאַך, אַז דער קלער, סיי דער פּראָוואָ‌סלאָווישער סיי דער קאַטוילישער, פלעגט אין זיבעצענטן און אַכצנטן יאָרהונדערט האַנדלען אין ליטע מיט משקאות, ברענענדיק דערמיט גרויסע הזיקות דעם מלוכה אוצר. די געטראַנקען פלעגן די גלחים האַלטן אין די קלויסטערס און דערהויפּט אין די מאָנאַסטירן, וואוהין דער שטאָטישער עולם פלעגט גערן גיין מאַכן אַ כוסה.

פון שטאָט, האָבן נישט קיין רעכט צו האַנדלען אויף פונט און אויף קוואַרט, ווי אויך מעסטן אויף אייל *). עס איז אויך פאַרוווערט צו שטיין מיט טישלעך מיט סחורות און עסנוואַרג אויפן מאַרק אָן דער דערלויבעניש פון בירגער־מייסטער. דער שטאָט ווערט אויך איבערגעגעבן דאָס רעכט צו פאַרוואַלטן איבער די וואַסער־מילן אויפן טייך סטרומען **) און די הכנסה פון זיי צו פאַרנוצן אויף שטאָטישע הצטרכותן. לטובת דער שטאָט דאַרף אויך גיין די הכנסה פון די שטאָטישע וואַקס־הייזער, פון דער שטאָטישער וואָג, פון די שערהייזער, פון דער באָד און פון פאַרשיידענע שטייערן און צינזן פון די יאַטקעס און פון בעלי־מלאָכות. אויך די קראָמען וואָס זיינען אויפגעבויט אין שטאָטמאַרק און אין פישמאַרק דאַרפן צאָלן דער שטאָט אָן יערלעכן שטייער. נייע קראָמען זיינען אָן דער דערלויבעניש פון מאַגיסטראַט פאַרוווערט צו בויען.

לסוף ווערט אויך דערמאָנט וועגן די פינסקער יידן. עס ווערט באַשטימט, אַז זיי דאַרפן צאָלן פון זייערע הייזער פאַרשיידענע צינזן צוגלייך מיט די שטאָטלייט; נייע הייזער איז אָבער פאַרוווערט צו קויפן ביי אַ שטראָף פון קאָנפיסקאַציע.

וואָס איז שייך די יידן האָבן זיי נאָך מיט אַ קנאַפן יאָר פריער דעם 1טן אַפּריל, 1632, באַקומען פון קיניג סיגיזמונד דעם 3טן אַ פריווילעגיע פון אַזאַ אינהאַלט: „עס ווערט פאַרבאָטן צו משפטן די פינסקער יידן אין טריבונאַל און אין לאַנד־געריכטן. צווישן זיך דאַרפן זיי געמשפט ווערן פון די קהלה־פרנסים. שבת און יום טוב טאָר מען זיי נישט לאָדן צום געריכט. עס ווערט זיי באַשטעטיקט דאָס רעכט צו האַנדלען מיט פאַרשיידענע סחורות סיי אין פינסק גופאָ סיי אין גאַנץ ליטע און צו באַשעפטיקן זיך אויך מיט פאַרשיידענע מלאָכות, נישט באַלאַנגנדיק צו די צעכן. דאָס רעכט צו האָבן אייגענע הייזער אין הסכם מיט די פריווילעגיעס פון דער קיניגין באָנא און איר זון סיגיזמונד אוגוסט ווערט זיי אויך אויף להבא באַשטעטיקט. פון די נחלות זייערע זיינען די פינסקער יידן מחויב צו געבן אַ געוויסן אָפּצאָל לטובת דעם פינסקער סטאַראָסטע. אויף זייערע פלעצער מעגן די יידן בויען הייזער, קראָמען און קליינע קרעמלעך. דער בית־עולם און דער פלאַץ, וואו עס געפינט זיך די שול, זיינען פריי פון יעטווידער אָפּצאָל. ס׳איז זיי דערלויבט צו האַלטן נעבן דער שול יאַטקעס. חוץ דעם אַלעמען מעגן זיי באַנוצן די שטאָטישע ערד־שטחים אויף צו פאַראַקערן און אויף צו פּאַשען בהמות „לויטן אַלטן מנהג".

גלייכצייטיק מיט דער פריווילעגיע, וואָט באַשטעטיקט די שטאָטישע רעכט, האָט וולאַדיסלאָוו דער 4טער אַרויס־געגעבן (5טן מערץ, 1633) די פינסקער יידן אַ פריווילעגיע, וואָס איז אַ מין הוספה צו דער נאָר וואָס באַשרי־בענער. עס ווערט דאָרט געזאָגט, אַז היות ווי די אָרטיקע יידן צאָלן „לויטן אַלטן מנהג" אַ פערטל פון אַלע שטאָטישע טישע שטייערן, דאַרפן זיי אויך האָבן דאָס רעכט אויף צו באַטיליקן זיך אין די שטאָטישע הכנסות אין דערזעלבער פּראָפּאָרציע. דעריבער איז זיי דערלויבט צו נעמען אין אַרענדע אַ פערטל פון די הכנסות, וואָס די שטאָט האָט פונם פאַרקויף פון מעד, ביר און בראַנפן, פון די דריי שטאָטישע מילרעדער און פונם ברויז אויפן פישמאַרק. דערפאַר דאַרפן זיי צאָלן 125 שאָק ליטווישע גראָשן יער־לעך. זיי האָבן אויך רעכט צוגלייך מיט די שטאָטלייט צו קויפן סחורות ביי די אָנגעפאָרענע סוחרים און צו פאַר־קויפן „אויף פונט, אויף קוואַרט און אויף אייל". וואָס

סיגיזמונד דער דריטער

אין 1632 האָט ער פינסקער יידן געגעבן ספעציעלע פריווילעגיעס.

שייך די נייע הייזער זייערע איז הגם עס ווערט געזאָגט אין דער שטאָטישער פריווילעגיע, אַז יידן דאַרפן אַרייג־טראָגן דיזעלבע אָפּצאָלן וואָס די שטאָטלייט — נאָר היות ווי זיי צאָלן אַ באַזונדערן שטייער דער מלוכה („קאָפּ־שטייער"), זיינען זיי פטור פון דעם „דאָנאַטיוו" און פון אַנדערע שטאָטישע שטייערן, אויסער דעם יערלעכן צינז לטובת דעם מאַגיסטראָט און אויסער דער התחייבות פון צושטעלן פורוואַרג, וואָס איז אָבליגאַטאָריש פאַר אַלע אײַנ־

*) דאָס מיינט האַנדלען לאחדים.

**) אַ בייטייך פון פּינאַ.

וואוינער פון דער שטאָט. און הגם עס איז פאַרוועלט די יידן צו קויפן מער הייזער ווי עס קויפן זיך איין די שטאָטלייט, מעגן זיי דאָך איבערנעמען אין אייגנס אַזעלכע נחלות, וואָס קומען זיי פאַר חובות. אין פאַל אָבער וועלן די בעלי־בתים פון אָט־די נחלות וועלן זיי וועלן אויס־קויפן, מוזן די יידן זיי אַנטקעגנקומען.

:: :: ::

מיר האָבן ביז איצט זיך באַמיט פאַרצושטעלן די אַרגאַניזאַציע פון דער שטאָט און די רעכט פון אירע אייג־וואוינער ביזן יאָר 1648. ווייטער וועלן מיר זיך אויף אַ וויילע אָפּשטעלן אויף דער טאָפּאָגראַפּיע פון פינסק און אויף איר אויסזען אין דעמזעלבן פעריאָד.

אין דער באַשריבענער תקופה איז פינסק באַשטאַנען פון דריי טיילן: פון שלאָס, פון מאַרק, און פון דער עצם שטאָט. דער שלאָס איז געווען דער שוץ־פונקט פון דער שטאָט און אויך דאָס זיך־אָרט פון דער אָרטיקער אַדמיני־סטראַטיוער געריכטלעכער און מיליטערישער מאַכט. דעם האַנדלס־קוואַרטאַל האָט געבילדעט דער מאַרק און די קראָ־מען אָרום אים מיטן ראָטהויז אין מיטן. דעם גרעסטן שטח האָט פאַרנומען די „וואוין"־שטאָט, וואָס האָט אין זיך אריינגענומען דעם שטאָטישן עיקר־עלעמענט — די שטאָטלייט. דידאָזיקע דריי טיילן, הגם זיי האָבן געבילדעט איין גאַנצעס, זיינען דאָך געווען אָפּגעטיילט איינער פון אַ־דערן מיט טיפע גריבער און הויכע פאַרקנס אָדער ערד־אָנשיטן. דער שלאָס איז פון אַלע זייטן געווען אַרומגע־רינגלט מיט אַ טיפן גרובן, וואָס האָט געדינט ווי אַ שוץ־מיטל אין פאַל פון אַ פיינטלעכן אָנפאַל. אויך דער מאַרק איז געווען אָפּגעטיילט פון דער שטאָט צוערשט מיט אַ גראָבן און מיט אַ פאַרקן, אָדער שפּעטער אָנשטאָט דעם פאַרקן מיט אַן ערד־אָנשיט. די שטאָט גופּא איז געווען אַרומגעצוימט מיט אַ שפּיציקן פלויט, וועלכער האָט זיך געצויגן אין אַ קרומער ליניע אויף דרום פון דער הייב־טיקער זאָוואַלנער גאַס. לסוף זיינען אַלע דריי שטאָט־טיילן געווען אַרומגעצוימט מיט אַ הויכער וואָנט פון דיקע קלעצער, באַפעסטיקט מיט שפּיציקע פלעקענער אַריינגע־קלאַפּט אין דער ערד פערפּענדיקולער. דידאָזיקע וואָנט איז געווען פאַרבונדן מיטן שטאָטישן גראָבן און מיט ערד־אָנשיט אין איין שוץ־ליניע, וואָס האָט אַרומגעריגלט גאַנץ פינסק. קיין מויערן אָרום שטאָט, אָזוי ווי אַנדערע שטעט (ווי, למשל, ווילנע), האָט פינסק קיינמאָל נישט גע־האָט. אין דער צווייטער העלפט פון זיבעצנטן יאָרהונ־דערט, ווען די אָפּטע אָנפאַלן פון די קאָזאַקן און טאָטערן זיינען געווארן פאַר דער שטאָט אַ שרעקלעכע פלאָג, האָט דער סיום אויסגעפּינעלדיק, אַז פינסק איז ווייניק פאַרזי־כערט פון שונא, אַרויסגעגעבן אין יאָר 1652 אָ געזעץ, וואָס האָט מחייב געווען די פינסקער איינוואוינער, „סיי די קריסטן און סיי די יידן ווי אויך די אַלע, וואָס באַלאַנגען צו פאַרשיידענע (אָרטיקע) יוריסדיקציעס" אויפצובויען וואָס גיכער אַ מויער אָרום דער שטאָט. אָבער אָזוי ווי די שטאָט האָט זיך דערמיט נישט געאיילט, האָט איר דער סיום נאָכאָמאָל דערמאָנט וועגן דעם אין יאָר 1673. עס איז אָבער דערפון גאָרנישט אַרויסגעקומען: דאָס געזעץ איז געבליבן אויפן פּאַפּיר.

אין די צייטן וואָס מיר רעדן דאָ אָרום איז פינסק געווען דורכויס אַ הילצערנע שטאָט. געמויערטע בנינים זיינען דאָ געווען אַ זעלטנהייט. די צוגעבונדנקייט צו הילצערנער אַרכיטעקטור נעמט זיך סיי דערפון, וואָס די פינסקער געגנט איז רייך מיט בוי־האָלץ, סיי וואָס די ליים אָרום פינסק טויג נישט אויף ציגל. פלעגט מען טאָקע גרעסערע פאַרטיעס פון דעמדאָזיקן בוי־מאַטעריאַל פירן אַזש פון קאָברין. דער צווייטער כאַראַקטעריסטישער שטריך פון פינסק, וואָס מיר געפינען אים אגב אויך אין אַנדערע ליטווויש־רוסישע שטעט, איז די פונאַנדערגעשפּרייטקייט פון די הייזער איבער גרעסערע ערד־שטחים. על פי רוב פלעגט יעדער הויז האָבן אָרום זיך אַ גרעסערן פלאַץ, וואו זיין בעל־הבית פלעגט האָבן אַ גאָרטן, אַ סאַד און אויך נישט זעלטן אַ שטיק פעלד צו פאַראַקערן. אַזעלכע פלעצער צוזאַמען מיט די הייזער און שיירן פלעגן מיט זיך פאַרשטעלן אַ געשלאָסענע ווירטשאַפטלעכע אייגנ און דאָס עיקרדיקע וואָס פלעגט פאַראייניקן אַזעלכע ווירט־שאַפטן איז געווען דאָס רעכט צו באַזיצן די בשותפותדיקע פאַשע־פעלדער הינטער דער שטאָט און דער „אייגטריט" (סערוויטוטן) אין די מלוכהשע וועלדער.

אַזוי האָט אויסגעזען פינסק ערב דעם אויסברוך פון די קאָזאַקישע מלחמות, וואָס האָבן זי געמאַכט מיט דער ערד צוגלייך און וואָס האָבן דעם גרעסטן טייל פון זיינע אייגנוואוינער פאַרטיליקט און צעזייט איבערן גאַנצן לאַנד.

●

3) אין די לעצטע אָנדערהאַלבן יאָרהונדערט אונטער דער פּוילישער הערשאַפט.

(1793—1648)

די מזרח־דרומדיקע ראַנדן פון דער אַמאָליקער פוי־לישער מלוכה זיינען פון תמיד אָן געווען אַן אומרואיק געביט, אַ געביט וואו עס האָט שטענדיק געברויזט און פערמענטירט. די סיבה דערפון האָט געשטעקט קודם כל אין כאַראַקטער פון דער אָרטיקער קאָלאָניזאַציע. אַהין האָבן געשטראָמט פון גאַנץ פוילן די אַלע, וואָס אין די ראַמען פון דער הערשנדיקער אָרדנונג האָבן זיי נישט געפונען קיין ברויט צו דער זעט; אַהין פלעגן מאַסנווייז אָנקומען אָזעלכע, וואָס פלעגן פאַרלאָזן זייערע היימען איבער פּאָליטישע, סאָציאַלע און רעליגיעזע רדיפות; דאָרט פלעגן זיך באַזעצן יענע, וואָס האָבן געזוכט לייכטע פרנסות, און לסוף אויך אָזעלכע, וואָס פלעגן ניט זיין שווה בשווה מיטן הערשנדיקן שטראָף־קאָדעקס. איבער דעם פערמאָנענטן

מלחמה־צושטאַנד, אין וועלכן עס פלעגן זיך געפינען די מזרח־דרומדיקע ראַנדן פון דער מלוכה, האָט די פויליש־ רעגירונג קיינמאָל נישט געקאָנט באַהערשן און איינצוימען די פריהייט־באַוועגונג פון דער אָרטיקער באַפעלקערונג. דאָס דאָזיקע געביט איז געווען ווי אַ וואולקאַן: גרייט יעדער וויילע אויסצוברעכן. דאָס איז סוף כל סוף געשען אין יאָר 1648, אין דעם אויפשטאַנד פון די קאָזאַקן אונטער דער אָנפירונג פון באָגדאַן כמעלניצקי. די אויפשטענדלער זיינען ניט געבליבן איינזאָם אין זייער קאַמף; צו זיי זיינען צוגעשטאַנען די אונטערגעדריקטע פויערישע מאַסן, וואָס האָבן געחלומט אָראָפצואוואַרפן פון זיך דעם שליאַכטיש יאָך. דער אויפשטאַנד האָט זיך באַלד געוואַלדיק פאַר־ שפרייט, אָרומכאַפּנדיק אַלץ גרעסערע שטחים, באַוואויינטע דערהויפט דורך דער רוסיש־פּראַוואָסלאַווישער באַפעל־ קערונג. אין קורצן נאָכן אויסברוך האָט דער אויפשטאַנד אָרומגענומען גאַנץ פּאָלעסיע. שוין אין חודש סעפּטעמבער דעם זעלבן יאָר (1648) איז פאַר די הילצערנע וועגט פון איר הויפּט שטאָט געשטאַנען אַן אָפּטיילונג קאָזאַקישע חילות מיטן פּאָלקאָוניק נעבאָבאַ בראש, וואָס האָט אויפגעפּאָדערט די שטאָט זיך אונטערצוגעבן.

מיט פינסק האָט פּאָלקאָוניק נעבאָבאַ נישט באַדאַרפט צו קעמפן. דאָס רוב פון זיין באַפעלקערונג, וואָס איז געווען רוסיש און פּראַוואָסלאַוויש, האָט אין די קאָזאַקן געזען איר אויסלייזער און דערביבער האָט מען פאַר זיי בריט געעפנט די טויערן פון שטאָט. נאָך אַ קורצן קאַמף, האָבן די קאָזאַקן אָרויסגעשטויסן פון דאָרט דעם פויליש־ גאַרניזאָן און גלייך נאָכדעם האָבן זיי זיך צוזאַמען מיט די שטאָטלייט אַ נעם געטאָן צום „אינעווייניקסטן שונא". דער טייל פון דער יידישער באַפעלקערונג, וואָס האָט נישט באַוויזן צו דער צייט עוקר צו זיין, איז אומגעקומען פון דער קאָזאַקישער שוואַרד, איר האָב און גוטס איז צעשטערט און צעריבט געוואָרן. ניט בעסער איז געווען דער גורל פון די פאָרבליבענע קאַטוילן, בפרט פון קאַטוילישן קלער. דערהויפּט צו די יעזואיטן האָבן די קאָזאַקן אויסגעלאָזן זייער גאַנצן צאָרן. מאַיאָנטקעס זייערע האָט מען פאַרברענט און צעריבט, זייער מאָנאַסטיר האָבן די קאָזאַקן מיט שטורעם איינגענומען און אַלע וואָס האָבן זיך דאָרט אויסבאַהאַלטן, סיי גייסטלעכע, סיי וועלטלעכע, האָבן זיי ביז איינעם אויסגע־ שאָכטן. די קאַטוילישע טעמפּלען האָט מען אַלע אַן אויסנאַם אויסגעלייגט, זייערע אינעווייניקסטע אינריכטונגען צע־ שמעטערט און די חפצים צעשלעפּט. אָפילו מתים האָט מען נישט געשאָנעוועט. פון די היללן אין די קלויסטערס האָט מען אָרויסגעשלעפּט רייכע טרונעס, אָראָפּגעריסן פון זיי זייער באַצירונג, אָרויסגעוואָרפן די מתים און אָראָפּגעצויגן פון זיי די בגדים. אַזוי האָבן די קאָזאַקן צוזאַמען מיט די שטאָטלייט און פויערים פון די אָרומיקע דערפער געהוליעט אין שטאָט גאַנצע צוויי וואָכן, ביז וואָנען עס איז אָהין דער־ גאַנגען אַ ידיעה, אַז די פּאָליאַקן גרייטן זיך אָפּצונעמען פינסק. דעם 6טן אָקטאָבער (1648) איז צוגעטראָטן צו דער שטאָט אַן אָפּטיילונג פּוילישע מיליטער אונטער דער אָנפי־ רונג פון קאָמענדאַנט קאָמאָראָווסקי. די דאָזיקע אָפּטיילונג האָט זיך משמעות נישט געפילט בכוח איינצונעמען די שטאָט און דעריבער האָט איר קאָמענדאַנט זיך געוועדעט נאָך הילף קיין כאָמסק וואו עס איז געשטאַנען דאָס מיליטער פון ליטוישן פעלד־העטמאן יאנוש ראדזיוויל. צווישן אַנדערע האָט קאָמאָראָווסקי געבעטן אים אָרויסצושיקן אַ גרויסן האָרמאָט. די געפאָדערטע הילף איז אָנגעקומען אויף צו מאָרגנס און זיך איינגעקוואטירט אין דאָרף אָכעוו,

באָגדאַן כמעלניצקי
אָנפירער פון קאָזאַקישן אויפשטאַנד אין יאָר 1648.

נישט וויט פון פינסק. אָהין איז אויך אָנגעקומען דעם 8טן אָקטאָבער אַ שטאָרקע פוסגייער־אָפּטיילונג מיט 8 האָרמאָטן. אויפן אָנדערן טאָג באָגינען האָט דאָס גאַנצע מיליטער אָרויסגעמאָרשירט פון אָכעוו אין דער ריכטונג צו פינסק. דערנענטערט זיך צו דער שטאָט, האָבן די פּאָליאַקן גע־ עפנט אַ שטאָרקן פייער פון אַלע האָרמאָטן. נאָך אַ צוויי שעהדיקער שיסעריי האָט דער אָנפירער פון פּוילישן מיליטער אָרויסגעשיקט צו די שטאָט לייט צוויי שליחים מיט אַזאַ בריוו:

„מאַרשאַלעק לוקאש יעלסקי, פולקאָווניק פון פינסקער פאָוויאַט און וואָיט פון דער שטאָט פינסק.

„איך בין אייך מודיע, אַז עס האָט זיך קלאָר אַרויסגעוויזן, אַז איר האָט פאַרראַטן דעם שוין באַשטימטן קיניג*) אונדזער גנעדיקן האַר און די רע־פובליק.**) איר האָט ספּעציעל צו זיך געראָפן די צעבונטעווועטע קאָזאַקן און זיי איבערגעגעבן אין טיפער קנעכטשאַפט די שטאָט און אַלע אירע זכיות. איר האָט אָפּגעטאָן פאַרשיידענע מעשים, וואָס זיינען עקלדיק פאַר גאָט און לייט און איר אַליין האָט געגעבן די אויפשטענדיקע קאָזאַקן אַ ביישפּיל צו אַל דאָס בייז: גאָטס טעמפּלען האָט איר צוזאַמען מיט זיי צעשטערט און שליאַכטיש הייזער זייט איר באַפאַלן. יעצט אַז גאָט האָט באַוויזן, אַז די חילות פון פּוילישן קיניגרייך, וואָס געפינען זיך אונטער דער אָנפירונג פון פירשט און העטמאַן פון ליטווישן גרויספּירשטנטום***) זיינען מיט אַ גרויסן האַרמאַט אָנגעקומען קיין פינסק און וועלן מיט גאטס הילף איינגעמען די שטאָט און אַלע אויפשטענדלער און פאַרראָטער באַשטראָפן מיט פייער און שוערד — וויל איך אַלס קריסט און וואָיט אייערער פאַרהיטן, אַז די אומשולדיקע פרויען און קינדער זאָלן נישט ליידן פון דער שטרענגער געראָכטיקייט.

„דעריבער האָב איך שטאַרק געבעטן דעם פאָל־קאָוויניק****) פון חילות און דאָס גאַנצע מיליטער, אַז עס זאָל אָפּגעהאַלטן ווערן די האָנט פון דער הייליקער גערעכטיקייט און אַז מען זאָל מיר געבן אַביסל צייט אייך צו ווייסן טאָן, און אייך — איר זאָלט זיך באַדענקען וואָס איר זייט באַגאַנגען קעגן די מלכים,*****) די האַרן אייערע, כדי איר זאָלט קאָנען אָפּטרעטן פון פאַרראָט און מיט אייניגעבויגענע קעפּ זיך וועגדן צום פּאָלקאָוויניק פון קיניג וואָס איז שוין באַשטימט געווארן מיט אַן אונטערטעניקער בקשה, אַז די אומשולדיקע זאָלן קאָנען געניסן פון אַביסל גוטהאַרציקייט. און אויב איר וועט דאָס נישט טאָן, וועט איר און אייער קינדער און פרויען אין גיכן דערפילן די שטרענגע שטראָף פון דער געטלעכער גערעכטיקייט. געשריבן אין לאַגער אונטער פינסק דעם 9טן אָקטאָבער 1648. דער וואָס ווינטשט אייך גיך זיך צו באַדענקען און זיך אומקערן אויפן דרך הישר — לוקאַש יעלסקי".

די שטאָט האָט אָפּגעוואָרפן דעם דאָזיקן פאַרלאָנג און אויפגענומען דעם קאָמף. צו פאַרטיידיקן זי האָבן זיך געשטעלט אַלע איינוואוינער מיט פרויען און קינדער אַרייַנגענומען. מען האָט אַפּירגעשלעפּט שטיינער פון אונטער די בעדער, מען האָט אַרויסגעריסן קלעצער פון הייזער

העטמאַן יאַנוש ראַדזיוויל

האָט אין אָקטאָבער 1648 באַפרייט פינסק פון דער קאָזאַקן־באַלאַגערונג.

און דאָס אַלץ אַוועקגעפירט צו דער שטאָטישער וואָנט, כדי זי צו באַפעסטיקן. הינטער דער וואָנט האָבן זיך אויסגעשטעלט באַוואָפנטע מיט קאָסעס, פלעקענער און שטיינער די שטאָטלייט נעבן די קאָזאַקן. די לעצטע האָט די שטאָט צוגעזאָגט אין פאַל פון אַ נצחון אויסצוצאָלן 10.000 גילדן און יעדערן פון זיי צו 10 גילדן אַ חוץ פעלצן, שטיוול און היטלען.

*) עס רעדט זיך דאָ וועגן קיניג יאַן קאַזשימיעזש (1648—1668), וואָס איז אויסגעוויילט געווארן נאָכן טויט פון זיין ברודער ולאַדיסלאַוו סלאַוו דעם 4טן אין יאָר 1648.

**) די פּוילישע מלוכה פלעגט די שליאַכטע פון זעכצנטן יאָרהונדערט אָנרופן „רעפּובליק" (רזשעטשפּאָספּאָליטאַ). זי איז טאָקע געווען אַ רעפּובליק, אָבער נאָר אַ שליאַכטישע, מחמת די דעה אין איר האָט געהאַט די שליאַכטע.

***) דאָס מיינט דעם שוין דערמאָנטן פירשט יאַנוש ראַדזיוויל.

****) מיליטערישער אָנפירער.

*****) עס ווערט דאָ געמיינט יאַן קאַזשימיעזש און ולאַדיסלאַוו דער 4טער, וויל דער לעצטער איז געשטאָרבן ביים סאַמע אָנהייב פון אויפשטאַנד.

דער קאַמף האָט זיך אָנגעהויבן. פון דער פּוילישער זייט האָט מען געעפנט אַ געדיכט פייער און גלייכצייטיק אַרויסגעשיקט 120 דראגאנער אונטער דער אָנפירונג פון קאָמענדאַנט גאַנשעווסקי און 200 פוסגייער מיט פאָדלעוו־סקין בראש צו שטורעמען דעם סעווערער טויער.*) אין דער זעלבער צייט האָבן צווויי אָפּטיילונגען אולאנער מיטן פאָלקאָוויניק יעלסקי אָן דער שפּיץ צוגעלאָזן אַ שטורעם צום גוט באַשיצטן טויער.**) די באַלאַגערטע האָבן דעם דאָפּלטן שטורעם נישט אויסגעהאַלטן און דאָס פּוילישע מיליטער האָט זיך דורך ביידע טויערן אַריינגעריסן אין שטאָט אַריין. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ מוראדיקע שחיטה. די זיגער האָבן נישט געמאַכט קיין חילוק צווישן יונג און אַלט, קליין און גרויס: ווער עס איז זיי נאָר אונטערגע־קומען אונטער די הענט איז געפאַלן פון זייער שווערד. אַ טיילּ פון די באַלאַגערטע האָבן זיך פאַרשפּאַרט אין די הייזער און זיך העלדיש פאַרטיידיקט, עס האָט זיי אָבער גאָרנישט געהאָלפן. די פאָליאַקן האָבן אייניקווייז אייניגע־נומען די הייזער און זייערע פאַרטיידיקער אָן רחמנות אויסגעקוילעט. אַ גאַנצער מעת לעת (9—10 אָקטאָבער) האָט געדויערט דער פאָגראָם אויף די קאָזאַקן מיט זייערע פאַרבינדעטע. אין משך פון אַ גאַנצן טאָג און אַ גאַנצער נאַכט — לייענען מיר די כראָניק, וואָס באַשרייבט די דאָזיקע געשעענישׂ — „האָט די ריטערלעכע האַנט נישט אויפגעהערט צו אַרבעטן". אַ באַדייטנדיקע צאָל איינוואוי־נער, אַנטלויפנדיק פון דעם זיגערס נקמה, האָבן זיך אויסבאַהאַלטן אין צווישׂימענדיקע מילן, וואָס זיינען גראָד דעמאָלט געשטאַנען אויף דער פּינא. זיי האָבן אָבער די מילן איבערגעפּולט און זיינען צוזאַמען מיט זיי אַראָפּ צום דעק. דעם 10טן אָקטאָבער אין אָוונט האָבן די פאָליאַקן אייניגענומען דעם שלאָס. אַ הייפל קאָזאַקן, וואָס האָבן זיך פון דאָרט אַרויסגעראַטעוועט, זיינען אַוועק צום פולוואַרק פון פראַוואָסלאַווישן ביסקופ נעבען דער פּינא, האָבנדיק בדעה זיך אַדורכצורייסן דורכן פּוילישן מיליטער. אָבער דאָ האָט אויף זיי געוואַרט אַ שטאַרקע אָפּטיילונג פון פּוילישן חיל, וואָס האָט זיי אומגעבראַכט ביז איינעם. בינו לבינו האָט אין דער שטאָט אויסגעבראָכן אַ שרפה, וואָס האָט געדויערט גאַנצע צווויי טעג (11טן—12טן אָק־טאָבער). עס זיינען דעמאָלט אַוועק מיטן רויך הונדערטער בנינים און צווישן זיי פּיר קאַטוילישע און פראַוואָסלאַווישע קלויסטערס צוזאַמען מיט די דערבייאיקע מאַגאַזינען, 5 אוניאטישע קירכן און מן הסתם אויך די יידישע שול. בעת די פלאַמען פון דער שריפה האָבן העל באַלויכטן די ברענענדיקע שטאָט, האָט זיך איבער אירע גאַסן אַרויסגעלאָזן די דינערשאַפט פון זיג־ייכן מיליטער און געריבט אַלץ וואָס האָט זיך נאָר געלאָזן. נאָכן איינלעשן די שריפה איז אויפן אָרט פון פינסק געבליבן אַ חורבה. די שטאָט איז געווען ווי אויסגעשטאָרבן, ווייל אַלע וואָס זיינען ניצול געוואָרן פון טויט, זיינען פון איר אַנטלאָפן, ווי פון אַ פּעסט. אָט אַזוי האָט אויסגעוויזן פינסק אין די לעצטע חדשים פון יאָר 1648.

די נאָענטע יאָרן נאָך דער קאַטאַסטראָפע פון 1648 האָבן דער שטאָט געבראַכט איין אומגליק נאָכן אַנדערן. אין יאָר 1650 איז דאָרט אויסגעבראָכן אַ גרויסע שריפה, וואָס האָט אָפּגעמעקט די רעשטלעך, וואָס זיינען אַנטרונען געוואָרן מיט צווויי יאָר פריער. דעמאָלט איז אויך צווישן אַנדערע פאַרברענט געוואָרן דאָס ראָטהויז צוזאַמען מיטן שטאָטישן אַרכיוו, וואו עס האָבן זיך אויפגעהיט די שטאָ־טישע פריווילעגיעס. די שטאָט האָט נישט באַווײַזן אָפּצוכאַפּן דעם אָטעם נאָכן סטיכישן אומגליק, ווי אין יאָר 1654 זיינען זיי פון דאָס־ניי באַפאַלן קאָזאַקן מיט די טאַטערן. אין שייכות דערמיט האָט זיך די שליאַכטע פון פינסקער פאָוויאַט געקלאָגט, אַז די טאַטע־ן פירן אַוועק אין געפאַנגנ־שאַפט די אָרטיקע באַפעלקערונג, פאַרברענען קלויסטערס און מאָכן חרוב פריצישע מאַיאָנטקעס. דאָס וואָס די טאַטערן לאָזן איבער, צערויבן די פויערים פון דער אַרומיקער געגנט. אין פינסק גופא — באַקלאָגט זיך די שליאַכטע — האָבן די קאָזאַקן צערויבט דעם יעזואיטישן מאָנאַסטיר, צעריסן זיינע דאָקומענטן און פאַרברענט אַ סך הייזער.

דעם 5טן אָקטאָבער 1655 האָבן זיך די קאָזאַקן ווידער אַמאָל אַרײַנגעריסן אין שטאָט אַריין און זי אין גאַנצן אויסגעלייידיקט. אין 2 טעג אַרום האָבן זיי מיט שטורעם איינגענומען דעם פינסקער שלאָס און אים אונטערגעצונדן מיט אַ רייַ קלויסטערס, מאָנאַסטירן און הייזער. בכלל האָבן די קאָזאַקן זיך געהאַלטן פאַר די אמתע בעלי בתים פון פינסק. אין יאָר 1656 האָט כמעלניצקי געשלאָסן אַן אָפּמאַך מיט דער שטאָט, צוזאָגנדיק זי צו באַשיצן אינ־איינעם מיטן גאַנצן פינסקער פאָוויאָט. אין דעם דאָזיקן אָפּמאַך זאָגט ער צווישן אַנדערע צו אויסצוראָטן „די אַנדערשגלויביקע סעקטעס און די אוניע, ווייל זיי האָבן אָנגעטאָן אַ סך שלעכטעס". גלייכצייטיק איז ער נוטה אַרויסצואוויזן זיין לייטזעליקייט לגבי „די גייסטלעכע, וואָס האָבן זיך איבערצייגט אין דער וואָרהייט און וואָס אַרויס־ווייזנדיק געהאָרכזאַמקייט דעם געזעצלעכן קיעווער מיטרא־פּאָליט וועלן זיי געהאָרעריק תשובה טאָן". אין יאָר 1658 איז אין פינסק ווידער אויסגעבראָכן אַ שריפה און אין 2 יאָר אַרום האָבן די נייַע „אפּוטרופּסים" אירע צוזאַמען מיט די טאַטערן ווידער „באַזוכט" די שטאָט און זי אַוועקגעלאָזן מיטן רויך.

אַדאַנק איר געאַגראַפישער לאַגע האָט פינסק נאָך די קאָזאַקישע מלחמות גיך אָנגעהויבן צו קומען צו זיך. ביסלעכווייז האָבן די צעלאָפענע איינוואוינער אָנגעהויבן זיך אומצוקערן אין דער חרובער שטאָט אַריין און איר ווידעראויפבוי איז אַוועק מיט אַ גיכן טעמפּ. אין דעם דאָזיקן ווידעראויפבוי־פּראָצעס איז די יידישע באַפעלקערונג

*) צפונדיקער טויער. סעווער — רוסיש: צפון.

**) די פאָרשטאָט מיטן דאָזיקן נאָמען (לישטשער פאָרשטאָט) איז מיט דער ציים אין גאַנצן אייַנגעשלונגען געוואָרן דורך דער שטאָט. דער אייַניקער סימן וואָס איז נאָך איר פאַרבליבן איז דאָס קליינע וועלדל פאָוט דער פּינע וואָס די פּינסקער יידן רופן עס נאָך ביז היינטיקן טאָג אַן „לישטשער וואַלד".

נישט געבליבן הינטערשטעליק. דאָס יידישע פערטל איז געווּאָקסן ווי אויף הייוון, זיינע איינוואוינער האָבן זיך אייליק אומגעקערט צו זייערע אַמאָליקע פאָזיציעס אין ווירטשאַפטלעכן לעבן. דאָס האָט אָבער אַרויסגערופן אַ ווידער־שטאַנד מצד דעם שטאָטישן פּאטריציאַט, וואָס האָט אויף זיך כלומרשט געזומען די ראָלע פון פאָרטיידיקער פון דער אָרעמער ניט־יידישער באַפעלקערונג. אַזוי, למשל, האָט דער פּינסקער מאַגיסטראַט, וואָס האָט פרעזענטירט דעם נאָר וואָס אַנגערופענעם געזעלשאַפטלעכן קלאַס, אין אַ שריפט פון 1טן אויגוסט 1669 אַנגעקלאָגט די יידן, אַז זיי האָבן זיך צוגענומען אַ דריט־חלק פון אַלע שטאָטישע ארענדעס, וואָס איז זיי כלומרשט קיינמאָל נישט געקומען, און זיי פירן אָן קאָנקורענץ מיט די שטאָטליט אין האַנדל פון משקאות און מאַכן זיי אָן גרויסע שאָדנס דורך דעם, וואָס זיי האָבן אויסגעבויט אין שטאָט עטלעכע צענדליק שענקהייזער, אַז זיי האָבן זיך איינגעקויפט שטאָטישע פלעצער און בויען אויף זיי, אָן דעם וויסן פון מאַגיסטראַט, הייזער, קראָמען און ביידלעך אין סאַמע מאַרק, אין די גאַסן און נעבן דער שול זייערער און בכלל אויף אַלע ערטער, וואו עס געפעלט זיי נאָר. די יידן — וועלט געזאָגט אין דער אָנקלאגע — טרייבן בראָנפן, מעד און ביר און פאַרקויפן דאָס אין זייערע הייזער און אויף די גאַסן, נישט צאָלנדיק קיין שטאָטישע שטייערן נישט פון די הייזער זייערע און נישט פון דעם דאָזיקן האַנדל. חוץ דעם טרייבן זיי אויך אום זונטיק און אין די חגאות בראָנפן און צעפירן אים איבער שטעט און שטעטלעך, קויפן איבער אויף די גאַסן ביי די פויערים תבואה, נישט אַרויפלאָזנדיק זיי אויפן מאַרק, פון וואָס עס שאַפט זיך אַ יקרות אויף דעם דאָזיקן פּראָדוקט. זיי באַנוצן זיך נישט — האָט זיך געקלאָגט דער מאַגיסטראַט — מיט דער אָפּיציעלער שטאָטישער וואָג, נייערט מיט זייערע אייגענע פריוואָטע וואָגן און מאָסן, וואָס דערמיט ברענגען זיי אַ גרויסן היזק אָרעמע קריסטן. אויך ווערן די שטאָטליט פאָראָרעמט דורך דעם, וואָס זיי מוזן געבן סטאָנציעס פאָר זעלנער, פון וואָס די יידן דרייען זיך אַרויס. דאָס ברענגט דערצו, אַז די פאָראָרעמטע שטאָטליט מוזן פאָרקויפן זייערע הייזער צו יידן. דער שאָדן דערפון זאָל, לויט דער אויסרעכענונג פון מאַגיסטראַט, באַטרעפן 30,000 פוילישע גילדן.

פון די דאָזיקע באַשולדיקונגען האָבן זיך די יידן געקאָנט לייכט ריינוואָשן. נאָך דעם 30טן מאי 1659 האָט דער קיניג יאָן קאזימיר אַרײַנגעשיקט דעם פּינסקער מאַגיסטראַט אַ בריוו מיט אַן אויפפאָדערונג אָפּצוהיטן די רעכט פון דער יידישער באַפעלקערונג. אין דעם דאָזיקן „בריוו" ווערט געזאָגט, אַז אויפן סמך פון די עקזיסטירנדיקע אָפּמאַכן מיטן מאַגיסטראַט האָבן די יידן דאָס רעכט זיך צו באַטיילן אין איין דריטל פון אַלע שטאָטישע הכנסות, און דעריבער דאַרפן זיי אין פּראָפּאָרציע נעמען אַן אנטייל אין די שטאָטישע הוצאות. בעת מלחמה, ווען מיליטער גייט פאָרביי די שטאָט, זיינען די יידן פריי פון צו געבן סטאַנציעס פאָר זעלנער, חוץ פון געוויסע פונקציעס לטובת די ראָטמייסטערס און אָנפירער פון מיליטערישע אָפּטיילונגען. נישט געקוקט דערויף — ווערט דאָרט ווייטער געזאָגט — צווינגט די שטאָט די יידן צו צאָלן אַ העלפט פון אַלע שטייערן ווי אויך אַ העלפט פון די הוצאות, וואָס זיינען פאַרבונדן מיטן באַזוך פון שליאַכטישע דעפוטאַטן, דערצו קווארטירט מען נאָך אין לעצטע אין יידישע הייזער. די דאָזיקע נישט רעכטלעכע האַנדלונג פון מאַגיסטראַט לגבי די יידן טאַדלט דער קיניג און פאַרבאָט דאָס שטרענג אויף להבא.

אויך אַנדערע פאָרוואורפן פון ווירטשאַפטלעכן כאַראַקטער האָבן די יידן געקאָנט לייכט אָפּשלאָגן, מחמת אין פינסק זיינען נישט געווען גילטיק קיין געזעצן וואָס זאָלן באַגרענעצן די ווירטשאַפטלעכע פרייהייט פון דער יידישער באַפעלקערונג — אדרבא, יידן האָבן אויפגעוואָרפן דעם מאַגיסטראַט, אַז ער ברעכט זייערע פריווילעגיעס און טוט זיי, די יידן הייסט עס, אָן גרויסע שאָדנס, וואָס באַטרעפן 15,000 פוילישע גילדן.

דער מאַגיסטראַט האָט אָבער נישט אויפגעגעבן דעם קאַמף קעגן די יידן. פון זיין אַרסענאַל האָט ער אַרויסגע־צויגן „אַרגומענטן" פון אָן אַנדער מין, כדי מיט זיי צו שלאָגן די „נישט־גלויביקע". ער איז נעמלעך אַרויס מיט אַ באַשולדיקונג, אַז אין יאָר 1648 האָבן די יידן פאַרראַטן דעם קיניג, די פּאַנעס און די מלוכה, באשר זיי האָבן כלומרשט געפירט מיטן שונא אונטערהאַנדלונגען וועגן אָנערקענען אים, און בשעת דער שונא האָט ביי די שטאָט־לייט צוגענומען זייער האָב און גוטס, זיינען די יידן מיט זייער פאַרמעגן אַרויס פון שטאָט נישט געריבט. דערצו נאָך האָבן די יידן נאָכן אומקערן זיך נאָך דער שריפה אין שטאָט אַריין פאַרכאַפט פלעצער ביי די שטאָטלייט.

אויף די דאָזיקע פאָרוואורפן האָבן די יידן געענטפערט, אַז פון די קאָזאַקן זיינען זיי אויסגעשטאָנען „די גרעסטע און אומבאַשרייבלעכע יסורים און מאַרדן... נישט אַן ערך מער ווי אַנדערע פעלקער..." אַז זייער גאַנץ פאַרמעגן האָט דער שונא פאַרברענט צוזאַמען מיט זייער שול און מיט אַלע דאָקומענטן זייערע, און בכן איז די באַשולדיקונג פון מאַגיסטראַט נישט מער ווי אַן אויסגעטראַכטער בילבול.

דערמיט האָט זיך אָבער דער קאָנפליקט נישט געענדיקט. דער מאַגיסטראַט האָט נאָר געזוכט אַן אויס־רייד, ווי אַזוי אָנצופאַלן אויף יידן. אויף דעם איז אים נישט אויסגעקומען לאַנג צו ווארטן. אין דער געגנט פון יידישן בית עולם*) איז אַמאָל געווען, ווי מען קאָן משערן זיין, אַ קריסטלעכער צווינטער און פון לאַנג נישט קיין געגנוצטער און אין דער צווייטער העלפט זיבעצטן יאָר־

*) דאָס איז דער היינטיקער בית־עולם, וואָס געפינט זיך אין סאַמע צענטער פון שטאָט אויף זאָוואַלנע גאַס און וואָס מען האָט אים אויפגעהערט צו נוצן אין אָנהייב נייַנצנטן יאָרהונדערט. די יינגסטע מצבה, וואָס דער שריבער פון דידאָזיקע שורות האָט דאָרט געזען, שטאַמט פון יאָר 1808. דער בית־עולם איז שרעקלעך פאַר־וואָרלאָזט און עס הענגט איבער אים די סכנה, אַז די שטאָטישע פארוואַלטונג זאָל אים צוגעמען אויף שטאָטישע צוועקן.

הונדערט שוין אַ פאַרגעסענער. האָט דער מאַגיסטראַט אָנגעקלאָגט די יידן אין אָרטיקן גראָד געריכט (קרימינאַל געריכט), אַז זיי פראָפאַנירן דעם קריסטלעכן בית עולם. ווי אַן ענטפער דערויף האָט דער באַשולדיקטער צד אָנגעגעבן אַ פּראָטעסט (26טן סעפּטעמבער 1669) קעגן מאַגיסטראַט פאַר אויסטראַכטן נישט געשטויגענע און נישט געפלויגענע זאַכן. אַ בילבול איז — ווערט דאָרט געזאָגט — די באַהויפּטונג פון מאַגיסטראַט, אַז די יידן האָבן נעבן זייער בית עולם געמאַכט אַן ערד־אָנשיט אין דורכדעם איבערגעפירט די דערבייאיקע וועגן, גאָסן און פלעצער, אַז זיי האָבן אויפן קריסטלעכן בית עולם צונויפגעזאַמלט „אַש פון מענטשלעכע קערפערס פון קריסטן" און אים מבייש געווען, אַז זיי האָבן זיך צוגענומען היפשע ערד־שטחים פון שטאָטישן ערד־אָנשיט און פון די דערנעבנדיקע גאָסן און פירן פון דאָרט אַרויס שטילערהייט זשוויר אויף צו פאַרריכטן די שול זייערע מיט די קראָמען. והא ראיה, אַז נאָך דער לעצטער שריפה (1660) שטייט די שול מיט די קראָמען נאָך נישט געריכט. נישט אמת איז — לייענען מיר ווייטער אין דעם דאָזיקן פּראָטעסט — די באַשולדיקונג פון מאַגיסטראַט, אַז די יידן האָבן אָנגעריכט דאָס אָרט, וואו עס שטייט דער קריץ וואָס די יעזואיטן האָבן אים אַוועקגעשטעלט, אַז יידן האָבן פון די פלעצער ביים ברעג פון טייך סטרומען אַרויסגעפירט עטלעכע טויזנט וואָגנס ברעטער אויף אויפצושטעלן פאַרקאַנעס, אַז זיי האָבן דאָרט באַשעדיקט פיש־נעצן און צעטראָטן לאָנקעס דורכן אַרויפּ־פירן אַהין זייערע פערד. עס שטימט אויך נישט מיט דער ווירקלעכקייט, האָבן זיך די יידן פאַרטיידיקט, די טענה פון מאַגיסטראַט, אַז זיי האָבן כלומרש געגרינדעט ביי דער שול אַ מאַרק, וואו עס קומען פאָר ירידים, ווייל אַ סך הכל שטייען דאָרט ווי אַמאָל צוויי ביז דריי יידענעס, וואָס פאַרקויפן בייגל אָדער ברויט. אָבער דאָס זעלבע טוט אויך אַ גרעסערע צאָל קריסטלעכע פרויען און דערצו נאָך מיט דער דערלויבעניש פון דעם בירגערמייסטער.

דער קאַמף קעגן די יידן האָט אויך ווייטער נישט אויפגעהערט. דער מאַגיסטראַט פלעגט אויסנוצן יעדער געלעגנהייט, כדי אָנצופאַלן אויף זיי. אַזוי, למשל, האָט ער דעם 5טן מערץ 1679 אָנגעקלאָגט די יידן, אַז זיי האָבן אָפּגעקויפט ביי די שטאָטלייט עטלעכע צענדליק הייזער אין דער מאַגיסטראַטישער יוריסדיקציע (גבול) און ווילן כלמרשט נישט צאָלן קיין מלוכהשן שטייער וואָס ווערט אָנגערופן „פאָדימנע", און דעריבער מוז דעם דאָזיקן שטייער צאָלן פאַר זיי דער מאַגיסטראַט. דער דאָזיקער „אַרגומענט" האָט געזאָלט באַקרעפטיקן די טענה פון מאַגיסטראַט, אַז די יידן זיינען פאַר דער שטאָט אַ שעדלעכע־ עלעמענט...

די צווייטע העלפט פון זיבעצטן יאָרהונדערט שטייט, ווי אין גאַנץ ליטע, אויך אין פינסק אונטערן צייכן פון פאַרשטאַרקטן קאַמף קעגן דער יידישער שטאָטישער באַפעלקערונג, קעגן איר העגעמאָניע אין ווירטשאַפטלעכן לעבן. ערשט דער אויסבראָך פון בירגער־קריג אין ליטע און גלייך נאָכדעם די שוועדישע אינוואַזיע האָבן אויף אַ געוויסע־ צייט אַראָפּגענומען „די יידישע פראָבלעם" פון סדר היום.

אומגעריכטערהייט זיינען די שוועדן, דעם 5טן מאי 1706, אונטער דער פערזענלעכער אָנפירונג פון קאַרל דעם 12טן אַריין קיין פינסק. נישט פינסק איז געווען זייער הויפּט־ציל, פון דאָנען האָבן זיי געוואָלט אַרײַנדרינגען קיין וואָלין, אָבער איבער די זומפן איז זיי אויסגעקומען בלית־ברירה אויפצוהאַלטן זיך אין דער הויפּט־שטאָט פון פאָלעסיע עטלעכע וואָכן. ביז וואָס, האָט קאַרל באַפוילן וואָס גיכער צו פאַרריכטן די וועגן און אויפצושטעלן אין פאַרשיידענע ערטער בריקן, כדי זיין מיליטער זאָל קאָנען דורכמאַרשירן. פינסק האָט זיך די שוועדן אויסגעזויזן פאַר אַ גאַנץ גרויסער און שיינער שטאָט. לויט די ידיעות וואָס זיי האָבן אונדז איבערגעלאָזן, איז איר באַפעלקערונג געווען פאַרשיידנארטיק מיט אַ באַדייטנדיקער איבערוואָג פון רוסיש־פראָוואָסלאַווישן עלעמענט. ווי די גרעסטע און חשובסטע אינסטיטוציעס באַצייכענען די שוועדן די יעזוּ־איטישע קאָלעגיע (לערן־אנשטאלט) און די יעזואיטישע אפטייק, וואָס ברענגט גרויס נוצן דער גאַנצער סביבה. די שוועדן האָבן אויך פאַרצייכנט די היפּשע אָנטוויקלונג פון האָנדל אין פינסק, וואָס איר גרויסע פעל־פאַבריק האָט דעמאָלט געשמט אין גאַנצן לאַנד.

פון פינסק האָט קאַרל דער 12טער אונטערגענומען אַ מאַרש קיין צפון אייננעמענדיק די שטעטלעך קלעצק, נעסוויזש און סלוצק. פון דאָרט האָט ער זיך אומגעקערט קיין פינסק, וואָס ער האָט צוזאַמען מיט זיינע חילות פאַר־לאָזט דעם 3טן יוני 1706, אויפרייסנדיק פריער דעם פאָלאָק פון זיין קעגנער, פירשט ווישנעווצקי, און פאַרברענענדיק די פאַרשטאָט, וואָס האָט צו אים באַלאַנגט.

די שוועדישע אָקופאַציע, הגם זי האָט נישט לאַנג געדויערט, האָט חרוב געמאַכט די שטאָט. אין משך פון עטלעכע וואָכן האָבן די אָקופאַנטן זי באַווּיזן אויסצונאָגן דורך פאַרשיידענע אָפּצאָלן און דורך אומצאָליקע קאָנטרי־בוציעס און רעקווּיזיציעס. דער פאַרמעגלעכער טייל פון דער באַפעלקערונג איז זיך צעלאָפן אויס מורא פאַר רע־פּרעסיעס, די אָרעמקייט האָט צעטריבן דער הונגער, וואָס איז דעמאָלט אויסגעבראָכן. די אָקופאַציע האָט אַזוי ווייט פאַרקלענערט די צאָל פון דער באַפעלקערונג, אַז נאָכן אָפּטרעטן פון די שוועדן האָבן אַ לאַנגע צייט נישט פונק־ציאָנירט די שטאָטישע געריכטן (מאגדעבורגער געריכט); עס איז נישט געווען ווער עס זאָל זיך משפטן און וועמען צו משפטן. און אויב פינסק איז נאָך דער אינוואזיע גיך צו זיך געקומען, האָט זי עס קודם כל צו פאַרדאַנקען איר אויסנאַמלעך גינציקער לאַגע ווי אַ האַנדלס צענטער.

אין דער ערשטער העלפט פון אַכצנטן יאָרהונדערט וואָקסט זיך פינסק היפש פונאַנדער. דערהויפּט וואָקסט אויס איינע פון אירע פאָרשטעט: קאַרלין. דער דאָזיקער נאָמען שטאָמט פון איינעם פון אירע בעלי בתים, דעם ליטווישן מאַרשאַלעק יאָן קאַרל דאָלסקי, וואָס האָט אין יענער געגנט זיך אויפגעבויט אין יאָר 1692 אַ הויף. אגב האָט דער

דאָזיקער הויף נישט געהאַט קיין אַריכת ימים, מחמת פאַרן פאַרלאָזן די שטאָט האָבן אים די שוועדן אויפגעריסן. נאָך דער אינוואַזיע האָט זיך קאַרלין באַזונדערס שטאַרק צעוואַקסן. מיטגעווירקט דערצו האָבן אין אַ גרויסער מאָס די יידן פון דער דערבייאיקער פינסק. לכתחילה האָבן דאָרט קיין יידן ניט געוואוינט, אָבער מיט דער צייט האָבן זיי זיך איבער סיבות, וואָס מיר וועלן זיך באַמיען וייטער אויפצוקלערן, אָנגעהויבן מאַסנווייז זיך באַזעצן דאָרט און אַפילו געגרינדעט אַן אייגענע קהלה מיט אַ שול און בית־עולם.

אַ בילד פון ירידה און אונטערגאַנג שטעלן מיט זיך פאָר די יידישע מאַסן אין פוילן אין מיטן אַכצנטן יאָרהונדערט. די אָפּטע און לאַנג דויערנדע מלחמות מיט זייערע שרעקלעכע רעזולטאַטן האָבן צעשטערט זייער עקאָנאָמישן קיום און זיי אַריינגעשליידערט אין אָפּגרונט פון נויט און דלות. די קהילות זיינען געווען אומגעהייער פאַרחובעט ביי פאַרשיידענע קרעדיטאָרן, דערהויפט ביי די מאָנאָכן־אָרדנס, וואָס זיינען צו יענער צייט געווען כמעט די איינציקע אייגנטימער פון פינאַנץ־קאַפּיטאַל. די קהילה פאַרוואַלטונג איז נישט געווען ביכולת אויסצופרעסן פון דער פאַראַרעמטער באַפעלקערונג די נייטיקע געלט אויף צו דעקן די הוצאות פון קהל. דער לעצטער איז געשטאַנען פאַר אַן אומפאַרמיידעלעכן באַנקראָט. מען קאָן מיט דער גאַנצער זיכערקייט באַהויפטן, אַז אין ליטע איז צו יענער צייט נישט געווען קיין איין קהילה פריי פון חובות, קיין אויסנאַם פון כלל איז אויך נישט געווען פינסק. די חובות פון דער פינסקער קהילה האָבן אין יאָר 1766 באַטראָפן 309,140 גילדן. אַזאַ ריזיקע סומע איז שולדיק געווען אַ ישוב, וואָס האָט געציילט סך הכל 1277 נפשות (לויט בערשאַדסקיס „ליטאָווסקיע יעוורעאי") און וואָס די יערלעכע הכנסה פון זיין קהילה האָט באַטראָפן 37,500 גילדן. צו דעם אַלעמען זיינען יאָר יערלעך געוואקסן די מלוכהשע שטייערן, וואָס אונטער זייער משא האָט געקרעכצט די יידישע באַפעלקערונג. אָבער נישט אַלע אירע קלאַסן האָבן אין דער זעלבער מאָס געטראָגן אויף זיך דעם שווערן יאָך. גראָד אין יענע צייטן איז זיך פאַרלאָפן אַ געשעעניש, וואָס האָט מעגלעך געמאַכט אַראָפצואוואַרפן די משא פון די אָנגעשוואָלענע קהילהשע שטייערן. אין אייניקן קלאַס פון פינסקער יידישער באַפעלקערונג — די גבירים. גראָד צו יענער צייט האָט דער פינסקער סטאַראָסטע דאָלסקי אַרויסבאַקומען אַ קיניגלעכע פריווילעגיע, וואָס האָט אנערקענט די פאָרשטאַט קאַרלין פאַר זיין פריוואַטן אייגנטום. די יידישע גבירים האָבן גלייך אויסגענוצט די דאָזיקע געלעגנהייט און מיט דער הסכמה פון נייעם בעל־הבית זיך אָנגעהויבן מאַסנווייז צו באַזעצן אין קאַרלין. לכתחילה האָבן די נייע קאַרלינער תושבים זיך באַצויגן לאַיאַל צו דער פינסקער קהילה; געצאָלט דעם קהילה שטייער און פראָצענטער פון די קהלשע חובות, פראָפאָר־ציאָנעל צו זייער צאָל. דאָס האָט געדויערט כל זמן זיי האָבן געמוזט אָנקומען צו פינסק, כדי צו באַפרידיקן זייערע רעליגיעזע הצטרכותן. אָבער ווי נאָר זיי האָבן אויפגעבויט אַן אייגענע שול און איינגעפירט אַן אייגענעם בית עולם, האָבן זיי, מיט דער אונטערשטיצונג פון פריץ, זיך אָפּגעזאָגט פון יעדער מין אָפּצאָל לטובת דער פינסקער קהילה. די פינסקער יידן האָבן אויפגעהויבן אַ ויצעקו, עס האָט זיי אָבער גאָרנישט געהאָלפן. די מאַכטהאָבער האָבן זיך געשטעלט אויפן צד פון די רייכע, און קאַרלין האָט זיך סוף כל סוף אָפּגעטיילט פון פינסק, בילדנדיק אַ באַזונדערע קהילה.*) די פינסקער האָבן דאָס קיינמאָל נישט געקאָנט מוחל זיין די קאַרלינער, און די מחלוקות וואָס זיינען דעמאָלט אויסגעבראָכן האָבן אָנגעהאַלטן, איבערגייענדיק בירושה פון דור צו דור אַזש ביז די נייעסטע צייטן.**)

אין דער צווייטער העלפט פון אַכצנטן יאָרהונדערט קומט פאָר אין פינסק אַן אויפלעבונג אַ דאַנק די קאָאָלאַני־זאַציע־אַרבעטן אין פאָלעסיע, וואָס זיינען אונטערגענומען געוואָרן דורכן ליטווישן העטמאַן קאזימיעזש אָגינסקי און דורכן פינסקער פּאָדסטאַראָסטע מאַטעאוש בוטרימאָוויטש.***) עטלעכע טויזנט מענטשן זיינען באַשעפטיקט געוואָרן ביים רעגולירן די פאָלעסיער טייכן און ביים אויס־גראָבן קאַנאַלן. דער קיניג סטאַניסלאַוו אויגוסט (1764—1795) וואָס האָט באַזונדערס הויך געשאַצט די דאָזיקע אַרבעטן איז ספעציעל געקומען אין יאָר 1784 קיין פינסק, כדי זיך מיט זיי צו באַקענען. אָנגעקומען איז ער מיט דער פינא אויף רייך באַפוצטע שיפלעך אין דער באַגלייטונג פון זיין גלאַנציקער סוויטע און פון דער אָרטיקער אין יום־טובדיקע בגדים אויסגעפוצטער שליאַכטע. אין פינסק איז ער איינגעשטאַנען אין דער יעזואיטישער קאָלעגיע אין ספעציעל פאַר אים צוגעגרייטע אָפּאַרטמענטן, פון וואָנען עס האָט זיך פאַנאַנדערגעשפרייט אַ הערלעכער אויסבליק

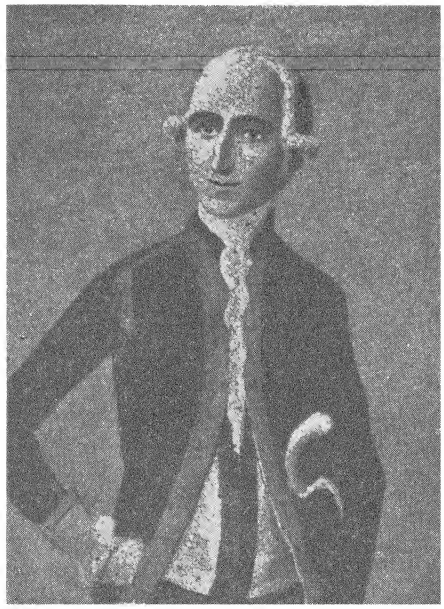
---

*) די דאָזיקע ידיעות שעפּן מיר פון זייער אַ טשיקאַווֹן דאָקומענט פון ווילנער מלוכהשן אַרכיוו פון אַלטע אַקטן (נומער 12,360, זייט 384־385) דאָס איז אַ פראָטעסט וואָס די פינסקער קהילה האָט אַריינגעטראָגן אין די ביכער פון פינסקער גראָד־געריכט קעגן קאָר־לינער יידן דעם 6טן אויגוסט 1756. אין דעם דאָזיקן פראָטעסט ווערט באריכות געשילדערט די סיבה פון קאָנפליקט פון ביידע ישובים אין זיין פאַרלויף. צום באַדויערן איז אין זייט פון די דריי זייטן וואָס פאַרעמט דער דאָזיקער פראָטעסט אַרויסגעריסן פון געהיימען פאַסציקל, דערפאַר זיינען פאַרפאַלן געגאַנגען אַ סך וויכטיקע פרטים וועגן די דאָזיקע מחלוקות.

**) נאָך היינט, הגם ביידע ישובים האָבן זיך צונויפגעגאָסן, און עס איז שוין פון לאַנג אָפּגעמעקט די אויסנוויניקסטע מחיצות צווישן זיי, וויסן די פינסקער יידן צו דערציילן טשיקאַווע מעשות וועגן דעם אַנטאָגאָניזם צווישן ביידע קיבוצים. די קאַרלינער פלעגן האַלטן זיך פאַר מיוחסים און וואויל־לערנער, און די פינסקער — פאַר פראָסטאַקעס און עם־הארצים. ביי די פינסקער, אַנקעגן, פלעגן די קאַרלינער אָנגיין פאַר פוילערס און פרעסערס. נאָך ביז היינט איז פאָפולער אין פינסק דאָס ווערטל, אַז „קאַרלינער האָבן ליב גוט צו עסן און לאַנג צו שלאָפן". די קאַרלינער ווערן אויך געפרופן — „קאַרלינער פרעסערס".

***) בוטרימאָוויטש האָט זיך אַלס סיים דעפּוטאַט קונה שם געווען מיט זיינע ליבראַלע אַרויסטרעטונגען אין דער יידן פראָגע אויפן „פּירי־אָריקן סיים" (1788—1792).

אויף דער אַרומיקער געגנט. שעהנוויז פלעגט דער לעצטער פּוילישער קיניג שטיין ביי די פענסטער פֿון זיין וואוינונג און באַטראַכטן די וואונדערבאַרע פּאַנאָראַמע, ווי ער וואָלט פּאַרגעפילט, אַז צום לעצטן מאָל באַקוקט ער דאָס סאַמע

מאַטעאוש בוטרימאָוויטש
פֿינסקער פּאַדסטאַראָסטע, פּאַרגעלייגט ליבעראַלע רעפּאָרם־פּלענער פּאַר יידן אויפן פּוילישן „פּיריעריקן סיים" (1788—1792).

עקזאַטישע ווינקל פון זיין מדינה... אין 9 יאָר אַרום איז פינסק דורך דער צווייטער חלוקה פון פוילן (1793) איבער־געגאַנגען צו רוסלאַנד.

ווי אַזוי האָט פינסק אויסגעוויזן אין יענער תקופה, ווען דעם פּאַרמאָגן מיר צווישן שילדערונגען פון יאָר 1787. אָט וואָס עס ווערט געזאָגט אין איינער פון זיי:

די געאָגראַפישע לאַגע פון דער שטאָט איז פּאַר איר גינציק סיי אין ווירטשאַפטלעכן, סיי אין עסטעטישן זינען. פון איין זייט שטאָט ציט זיך אויף עטלעכע מייל אַ פלאַך־לאַנד, פון דער צווייטער — שאַפן די פּאַרשיידענע טייכן אַרום פינסק אַן אויסגוס ענלעך צו אַ ים. מחמת איר לאַגע האָט די שטאָט אַ גרויסן צופיר פון פּראָדוקטן צו וואָלוועלע פּרייזן אין גאַנץ פּאָלעסיע און וואָלין, ווי דאָס איז שווער צו טרעפן אַנדערשוואו, חוץ אין אוקראינע.

די רואינירטע שטאָט הויבט אָן פאַנאַנדערצובויען זיך אַ דאַנק דער איניציאַטיווע פון פינסקער פּאָדסטאַראָסטע בוטרימאָוויטש, וואָס כדי צו געבן אַ ביישפּיל, האָט ער אויף זיין אייגענעם חשבון אויסגעבויט אַ פּאַלאַץ וואָס דאַרף באַשיינען די שטאָט. עס איז צו דערוואַרטן — שרייבט דער מחבר — אַז דער מצב פון דער שטאָט וועט בעסער ווערן, מחמת זי געפינט זיך אויפן וואַסער־וועג וואו עס גייט דער טראַנזיט־האַנדל פון באַלטישן צום שוואַרצן ים. שוין איצט קומען דאָ אַן פּאַרשידענע שיפן פון טשערנאָביל און קיעוו מיט כלערליי סחורות, ווי זייף, תבואה, א. אַ. וו.

דער צווייטער באַשרייבער פון פינסק זעט די סיבה פון דער געפּאַלנקייט פון דער שטאָט אין דער פילצאָליקער יידישער באַפעלקערונג, הגם ער לייקנט נישט, אַז פינסק איז חרוב געוואָרן קודם כל איבער די קאָזאַקישע און שוועדישע אָנפאַלן ווי אויך איבער די אָפּטע שריפות. מיטן באַגרענעצן רעכט פון דער יידישער באַפעלקערונג וואָלט געקומען די אויפריכטונג פון דער שטאָט — האַלט דער יידנפיינטלעכער מחבר. — דער האַנדל וואָלט אויפגעבליט, די מלאכה וואָלט געוואָקסן, וואָס אַזוי ליגט זי כמעט אויס־שליסלעך אין יידישע הענט.

די „רעכט" פון דער אַזוי רעכטלאָזער יידישער באַפעל־קערונג האָט מען נישט באַגרענעצט, און די ישועה איז נישט געקומען. אָקעגן איז אין יאָר 1799 אויסגעבראָכן אַ שריפה, וואָס האָט ממש אָפּגעמעקט די שטאָט, נישט לאָזנדיק קיין זכר פון דער אַמאָליקער פּוילישער פּינסק.

ערשטער טייל

אין די צייטן פון אַמאַליקן פוילן (1506-1793)

קאַפּיטל איינס

אין דער עלטסטער תקופה (1506-1569)

1) ווען איז אויפגעקומען דער יידישער יישוב אין פינסק?

פינסק יחוסט זיך מיט איר טיפן עלטער. ווען איר פרעגט ביי אַ ליאַדע פּינסקער תושב וועגן דער אַלטקייט פון זיין שטאָט, באַקומט איר געווויינטלעך אַ סטערעאָטיפּישע תשובה, אַז פּינסק איז שוין אַלט טויזנט יאָר. די דאָזיקע טויזנטיאָריקע פאַרגאַנגענהייט זאָל זיין שייך נישט נאָר דעם גויישן פּינסק, נייערט אויך דעם יידישן, ווי דאָס ווילן די אַנהענגער פון פּינסקער אַלטקייט. ווי אַ ראיה דערויף האָבן די פּינסקער יידן ליב זיך צו פאַררופן אויף דער שטאָטשול, וואָס זאָל זיין כמעט אין איין עלטער מיט דער שטאָט גופא. אַנדערע ווידער, וואָס ווילן נישט, מען זאָל זיי גלייבן אויפן וואָרט און וואָס האַלטן מער פון דאָקומענטאַלע באַווייזן, ווייזן אַן אויף אַ מצבה אויפן אַלטן בית־עולם, וואָס זאָל שטאַמען פון 14טן יאָרהונדערט. אָבער ביי אַן אויפמערקזאַמען באַזוכער רופט אַרויס אַ חשד די דאָזיקע אויף דער דאָזיקער מצבה. קודם כל איז די מצבה טיף איינגעזונקען אין דער ערד און עס לאָזט זיך נישט גענוי איבערלייענען איר אויפשריפט. כמעט יעדער באַזוכער לייענט זי אַנדערש. דאָס נעמט זיך דערפון, וואָס אַ טייל אותיות זיינען מיט דער צייט אין גאַנצן אָפּגעווישט געוואָרן און אַ טייל זיינען אַזוי אויסגעקרימט, אַז מען קאָן זיי צוליב דער ענלעכקייט פון געוויסע אותיות אין יידישן אלף־בית לייענען ווי מען ווייל.

אָבער דער גרעסטער חידוש איז דאָס, וואָס אַרום דער דאָזיקער מצבה שטייען געדיכט מצבות פון 17טן און 18טן יאָרהונדערט און אָפילו פון 19טן יאָרהונדערט. וואָלט מען דערפון געדאַרפט דרינגען, אַז דער פלאַץ אַרום איר איז געווען אין משך פון עטלעכע יאָרהונדערט ליידיק און מען פלעגט דאָרט קיינעם נישט ברענגען צו קבורה — וואָס אַזאַ זאַך לייגט זיך לחלוטין נישט אויפן שכל. די דאָזיקע רעטענעיש וואָלט זיך אָבער לייכט געלאָזט אויפקלערן, ווען מען וואָלט אַנגענומען, אַז די דערמאָנטע מצבה שטאַמט פון 16טן אָדער אָפילו פון 17טן יאָרהונדערט.

פונדעסטוועגן איז די טראַדיציע פון דער טויזנט־יאָריקער עלטער פון יידישן פּינסק זייער אַ שטאַרקע און האָט אָפילו באַווירקט אַריינצודרינגען אין דער ליטעראַטור. אַזוי, למשל, לייענען מיר אַן אַרטיקל וועגן פּינסק אין „אוצר־ישראל", אַז די דאָזיקע שטאָט האָט געקענט די יידן שוין אין 15טן יאָרהונדערט און אַז זיי האָבן דאָרט אָפילו געגרינדעט אַ קהילה אַן ערך אין דער צייט פון גירוש פון די יידן אין ליטע (1495). און פאַרקערט: די שריפט־לעכע ידיעות וועגן פּינסקער באַאָרנטקייט האָבן באַקרעפּטיקט די טראַדיציע שבעל פה. אַזוי אָרום האָבן די גלויביקער אין דער טיפער אַלטקייט פון יידישן יישוב אין פּינסק אַ שטיצפונקט סיי אין דער טראַדיציע און סיי אין דער ליטעראַטור.

אָבער ווען מען פראָבירט באַגרינדן די פאַרשפרייטע מיינונג וועגן דער טויזנטיאָריקער יידישער פאַרגאַנגנהייט אין פּינסק מיט היסטאָרישע מאַטעריאַלן, וויזט זיך אַרויס

גאָר עפּעס אַנדערש. די ערשטע ידיעה וועגן די יידן אין פּינסק שטאַמט פון 9טן אויגוסט 1506. אין דעם יאָר האָט דער פּינסקער פירשט פעדאר איוואַנאָוויטש יאַראָסלאָוואָוויטש באַשטעטיקט די אָרטיקע יידן זייער אייגנטום אויף צוויי פּלעצער: איינעם אויף אַ שול און דעם אַנדערן אויף אַ בית־עולם, וואָס ער האָט די פּינסקער יידן נאָך פריער געשאָנקען. דערפון איז לייכט צו דרינגען, אַז פאַר דער אקאָרשט דערמאָנטער דאַטע האָט פּינסק נישט פאַר־מאָגט ניט קיין שול און נישט קיין בית־עולם, דאָס הייסט — אויך נישט קיין אָרגאַניזירטן יישוב. דאָס איז אָבער נאָך קיין ראיה נישט, אַז אין פּינסק האָבן פאַרן יאָר 1506 נישט געוואוינט קיין יידן נישט אָרגאַניזירטערהייט. עס זיינען אונדז טאָקע באַקאַנט אַ ריי שטעט, וואו יידן האָבן געוואוינט, נישט זייענדיק אָרגאַניזירט אין אַ קהילה. אַזוי, למשל, טרעפן מיר יידן וווי צייטווייליקע אינוואוינער אין נאַוואַרעדאָק אין יאָר 1445, אין קאָמענץ אין 1465, אין זשיטאָמיר און מערעטש אין 1486, אין בעלסק און דראָ־היטשין אין 1487, אין מינסק, בריאַנסק און סמאָלענסק אין 1489 א. אַז. וו. וועגן יידן אין פּינסק אין דער דאָזיקער תקופה האָבן מיר קיין שום ידיעות נישט. אָבער דאָס איז נאָך אַלץ נישט קיין ראיה, אַז יידן האָבן דאָרט נישט געוואוינט. עס קאָן דאָך גראָד געמאָלט זיין, אַז זיי זיינען דאָרט יאָ געווען, נאָר עס האָבן זיך נישט אויפגעהיט וועגן זיי קיין שום שפּורן אין די פאַראַנענע היסטאָרישע מאַטע־ריאַלן. וועלן מיר אָבער ווייטער ברענגען אַ ריי באַווייזן, וואָס פרעגן אויך אָפּ די דאָזיקע השערה.

די ערשטע ידיעות וועגן די יידן אין ליטע שטאַמען פון סוף 14טן יאָרהונדערט. אין יאָר 1388 קומען אויף קהילות אין בריסק, טראָק, לוצק און לודמיר,*) אין 1389 — אין גראָדנע. דאָס זיינען געווען די איינציקע אָרגאַניזירטע יידישע יישובים אין ליטע אין 14טן און אין 15טן יאָרהונדערט. וואָס איז געווען די סיבה דערפון? אוודאי איז די צאָל יידן אין ליטע צו יענער צייט געווען אַ קליינע, עס קאָן אָבער אויך געמאָלט זיין, אַז די דאָרטיקע לעבנס־באַדינגונגען, וואָס זיינען געווען נישט דער ערך בעסער ווי אין שכנותדיקן פּוילן האָבן נישט געשטויסן די יידן צו אָרגאַניזירן זיך. אַזוי איז געווען ביז דעם יאָר 1495, וואָס האָט געבראַכט די ליטווישע יידן אַ שווערן קלאַפּ. דער דעמאָלטיקער הערשער פון ליטע, גרויספירשט אָלעקסאַנדער יאַגעלאָ (1492—1506) האָט פלוצים באַפּוילן אַרויסצוטרייבן די יידן פון זיין מדינה. דאָס יידישע פאָרמען, חוץ ביי די יעניקע וואָס האָבן זיך געשמדט, האָט מען קאָנפיסקירט און צעטיילט פאַר געצאָלט צווישן גוים; די יידישע שולן האָט מען איבערגעמאַכט פאַר קלויסטערס און שפּיטאָלן. דער גירוש האָט אַרומגענומען אָלע יידן פון דער ליט־ווישער מלוכה אָן אויסנאַם. צווישן די אַרויסגעטריבענע ווערן דערמאָנט יידן פון בריסק, גראָדנע, לודמיר, לוצק און פון אַנדערע יישובים, אָבער וועגן פּינסקער יידן הערן מיר נישט.

דער גירוש האָט געדויערט אַכט יאָר. אין 1503 האָט דער זעלבער אָלעקסאַנדער, וואָס פאַר דער צייט איז ער געווען אַ קיניג פון פּוילן, דערלויבט די יידן אונטער שווערע באַדינגונגען זיך אומצוקערן אַהיים. דערביי האָט ער באַפּוילן אָפּצוגעבן זיי דאָס צוגענומענע פאַרמעגן בתנאי, אַז די יידן זאָלן עס אויסקויפן ביי די נייע בעלי־בתים לויט זייער קאָסט־פּריין. צווישן די צוריקגעקומענע ווערן דערמאָנט יידן פון פאַרשיידענע יישובים, אָבער נישט פון פּינסק. דאָס אַלץ וואָלט נאָך אפשר נישט געקלעקט אויף אָפּצופרעגן די מיינונג וועגן דער כלומרשט טויזנט־יעריקער עלטער פון יידישן ישוב אין פּינסק, ווען אונדז וואָלט נישט געווען באַוואוסט דער אופן, ווי אַזוי עס זיינען אויפגעקומען די יידישע יישובים אין ליטע און אויך פּינסק בתוכם.

דער עמיגראַציע־שטראָם פון די יידן קיין ליטע איז לכתחילה געגאַנגען אין דער ריכטונג פון מערב קיין מזרח. די עלטסטע יישובים, ווי בריסק און גראָדנע, זיינען אויפ־געקומען אין מערבדיקן טייל פון דער ליטווישער מדינה. אין 15טן יאָרהונדערט האָט זיך די עמיגראַציע אָפּגעשטעלט. אָבער אין אָנהייב פון 16טן יאָרהונדערט, נאָך דעם ווי די יידן האָבן זיך צוריקגעקערט פון גירוש, איז זי מיט גרויסער קראָפט באַנייט געווארן ווי אַ פּועל־יוצא פון די רדיפות אויף די יידן אין דייטשלאַנד, וואָס האָבן געבראַכט צו אַ גרויסער וואַנדערונג פון די יידישע מאַסן פון מערב קיין מזרח.

די נייע יישובים אין ליטע פלעגן אויפקומען אויף אַזאַ אופן, אַז די מעטראָפּאָליעס פלעגן גרינדן אַרום זיך קלענערע יישובים — קאָלאָניעס, אָפּהענגיקע פון זייערע גרינדערס. מיט דער צייט פלעגן די ניי־געגרינדעטע יישובים ווערן זעלבסטשטענדיק און אַליין גרינדן קאָלאָניעס. אויף אַזאַ אופן זיינען די יידן אַריינגעדרונגען אַלץ טיפער אין ליטע אין דער ריכטונג, ווי געזאָגט, פון מערב קיין מזרח. לויט דעם כלל איז לייכט פעסטצושטעלן, קוקנדיק אויף דער געאָגראַפישער קאָרטע פון ליטע, וועלכע יישובים זיינען עלטער און וועלכע יינגער. וואָס טיפער קיין מזרח אַלץ יינגער זיינען די יידישע יישובים אין ליטע.

אַזוי זיינען אויפגעקומען, ווי קאָלאָניעס פון די הויפּט־קהילות, טיקטין, נאָווידוואָר, דיוויון און אַנדערע קיבוצים. אַזוי איז אויך אויפגעקומען פּינסק ווי אַ קאָלאָניע פון בריסק, וואָס געגרינדעט האָבן זי אַ גרופּע בריסקער אויסוואנדערער.

די אונטערשטע שורה איז, אַז די פאַרשפּרייטע מיינונג, אַז די יידישע פּינסק איז אַלט טויזנט יאָר, דאַרף מען אַריינרעכענען צווישן די בבא־מעשות. מען קאָן מיט דער פולער זיכערקייט זאָגן, אַז אין פּינסק האָבן יידן זיך אָנגע־

*) מען דאַרף געדענקען אַז וואָלין האָט באַלאָנגט צו ליטע ביז דער לובלינער „אוניע" (1569).

הויבן צו באַזעצן נאָכן אומקערן זיך פון גירוש, דאָס הייסט נאָכן יאָר 1503 און זיך אָרגאַניזירט אין אַ קהילה ערשט אין יאָר 1506 מיט דעם אָרויסבאַקומען די דערלויבעניש אויף צו גרינדן אַ שול און בית־עולם.

●

2) די גרינדונגס־פּריווילעגיע פון דעם פּינסקער יישוב.

אויף וואָסער אופן האָבן די פּינסקער יידן באַקומען די דאָזיקע פּריווילעגיע? אויף דער דאָזיקער פּראָגע געפּינען מיר אַ תשובה אין דער פּריווילעגיע גופא. עס ווערט דאָרט געזאָגט, אַז די פּינסקער יידן יעסקאָ (יאָשקע?) מאיראָוויטש, פּסח עזאָפאָוויטש, אברהם ריזשקעוויטש און אַלע אַנדערע פּינסקער יידן האָבן זיך געבוקט צום פּינסקער פּירשט פּעדאָר איוואַנאָוויטש יאַראָסלאָוואָוויטש מיט זיין פּרוי אָלענאַ און געבעטן צו באַשטעטיקן זיי דאָס אייגנטום אויף צוויי פּלעצער: איינעם אויף אַ שול און דעם אַנדערן אויף אַ בית־הקברות.

פון דעם אויבן געזאָגטן וואָלט מען געקאָנט מיינען, אַז עס האָט געקלעקט די וועגדונג פון די יידן צו דער פּינסקער פּירשטלעכער פּאַר אויף צו באַקומען די פּריווילעגיע. איז אָבער די זאַך אַזאַ, אַז „בוקן זיך" אָדער „טשעלאָביטיע" (челобитья) וויי עס שטייט אין דעם דאָזיקן דאָקומענט, האָט אין יענע צייטן באַטייט אַ מתנה, אָדער פּשוטער אַ געצאָלט. הייסט דאָס, אַז די פּינסקער יידן האָבן די פּריווילעגיע נישט באַקומען אומזיסט, נאָר זיי האָבן פאַר איר באַצאָלט. דאָס ווערט טאַקע דאָרט בפּירוש געזאָגט: „И мы для ихъ чоломъ битья то вчинили" „און מיר (די פּירשטלעכע פּאַר) האָבן פאַר זיי (פאַר די יידן) געטאָן, פאַר זייער טשעלאָביטיע". עס וואָלט אָבער פאַלש געווען צו מיינען, אַז די באַשטימענדיקע ראָלע ביים דערלויבן יידן זיך צו באַזעצן אין פּינסק האָט געשפּילט די מתנה, וואָס עס האָבן געקראָגן די אָרטיקע הערשער. דאָס אַריינלאָזן יידן קיין פּינסק איז געווען אין הסכם מיט דער פּאָליטיק פון די דעמאָלטיקע הערשער אין ליטע, וואָס האָבן אין די יידישע איינוואַנדערער געזען דעם יעניקן עלעמענט, וואָס האָט אַקטיוויזירט דאָס דרעמלדיקע ווירטשאַפטלעכע לעבן אין ליטע.

אין יענע צייטן האָט אָבער נאָך נישט געקלעקט אַ יידישער עדה צו האָבן אַ שול און אַ בית־עולם אויף צו פּירן אן אָרגאַניזירט לעבן. דערצו האָט מען נאָך באַדאַרפט אָרונטערפּירן אונטער דעם נייַ־אָרגאַניזירטן געזעלשאַפטלעכן לעבן אַ יורידישן יסוד. וועגן דעם האָבן נישט פאַרגעסן די פּינסקער יידן. וועדט טאַקע אין דער פּריווילעגיע געזאָגט, אַז אויף די ייִדנס בקשה האָט זיי דער פּירשט געגעבן רשות זיך צו באַנוצן מיט די זעלבע רעכט און פּריוווילעגיעס, וואָס דער קיניג האָט אָרויסגעגעבן די יידן אין בריסק און בכלל אַלע יידן, וואָס וואוינען אין ליטווישן גרויספּירשטנטום.

פּרעגט זיך: וואָס פאַר אַ רעכט זיינען דאָס געווען, וואָס דער נייַ־אויפגעקומענער יישוב האָט געוואָלט האָבן?

די רעכטלעכע לאָגע פון די ליטווישע יידן אין אָנהייב פון 16טן יאָרהונדערט האָבן באַשטימט צוויי פּריווילעגיעס: פון דעם גרויספּירשט וויטאָווט פון יאָר 1388 און פון דעם קיניג אַלעקסאַנדער יאַגעלאָ פון יאָר 1503. אָט־די ביידע פּריווילעגיעס זיינען באַשטעטיקט געוואָרן פון קיניג סיגיזמונד דעם אַלטן (1506—1548), די ערשטע אין יאָר 1506, די צווייטע אין יאָר 1514.

אין שיין פון די דאָזיקע פּריווילעגיעס זיינען די ליטווישע יידן פּריַיִע מענטשן (ניט קיניגלעכע דינער וויַ אין פּוילן און אין מערב־אייראָפּע) צו גלייך מיט דער שליאַכטע און באַיאָרן און געפּינען זיך אונטער דער דירעקטער השגחה פון דעם גרויספּירשט. פאַר אומבערגען אַ יידן קומט טויט־שטראָף און קאָנפיסקירן דאָס פאַרמעגן פון מערדער לטובת דעם גרויספּירשט. פאַר פאַרוואונדן — קומט די זעלבע שטראָף ווי פאַר פאַרוואונדן אַ שליאַכטשיץ חוץ אַ פאַרגיטיקונג („טשעלאָביטיע") דעם גרויספּירשט. גאָר וויכטיקע יידישע ענינים ווערן געמשפּט לויטן לאַנד־רעכט דורכן פּירשט גופא; און קלענערע — דורך דעם גרויספּירשטלעכן באַאַמטן, דעם סטאָראָסטע, אָדער זיין פאַרטרעטער, דעם פּאָדסטאָראָסטע. אגב האָט די דאָזיקע פּרערוגאַטיוון אין דער פּריווילעגיע פון די פּינסקער יידן געלאָזן פּירשט פּעדאָר פאַר זיך און פאַר זיינע שטעלפאַרטרעטערס.

וואָס שייך דעם אינעווייניקסטן לעבן, גענוג די יידן פון גאָר אַ ברייטער אויטאָנאָמיע: האָבן אַן אייגענע פאָר־וואָלטונג און אַן אייגענעם בית־דין פאַר יידישע ענינים. די יידן איז געזיכערט פרייהייט פון גלויבן דורך באַשטימען שטראָף פאַר שטערן זיי אין גאָט־בעטן, פאַר באַשעדיקן אָדער פאַרשוועכן יידישע בית־עולמס, פאַר באַשולדיקן זיי אין באַנוצן קריסטלעך בלוט, פאַר צווינגען זיי צו צאָלן חובות אום שבת און יום־טוב און צו שטעלן זיך פאַרן גויישן געריכט אין יום־טובדיקע טעג.

דאָס יידישע הויז שטייט אונטער דער שוץ פון דער מאַכט און איז פריי פון חוב אויסצוהאַלטן זעלנער. אין די שטעט האָבן די יידן די זעלבע רעכט צו גלייך מיט די נישט־יידישע איינוואוינער: האָבן די זעלבע התחייבותן און צאָלן די זעלבע שטייערן. האָבן אויך דאָס רעכט נישט געשטערט צו פאַרנעמען זיך מיט מסחר, מיט לייַען געלט אויף פּראָצענט, מיט מלאכה און ערד אַרבעט. זיי מעגן אויך פריי זיך באַוועגן איבער דער גאַנצער ליטווישער מדינה.

אָט־דאָס זיינען די רעכטן, וואָס זיינען געזיכערט געוואָרן דעם פּינסקער יישוב אין דער פּריווילעגיע פון 9טן אויגוסט 1506.

3) די ווירטשאַפטלעכע סטרוקטור פון די פינסקער יידן.

ווי אַזוי האָט זיך אַנטוויקלט דער פינסקער יישוב באָך דעם אַרויסבאַקומען די גרינדונגס־פּריוועלעגיע, מיט וואָסער טעמפּ איז ער געוואָקסן — אויף די דאָזיקע פּראָגעס זיינען מיר נישט ביכולת צו געבן קיין תשובה מחמת עס פעלן היסטאָרישע מאַטעריאַלן. סך הכל האָבן מיר געציילטע ידיעות וועגן דער יידישער פינסק אין דער ערשטער העלפט פון 16טן יאָרהונדערט, ערשט די פופציקער און זעכציקער יאָרן פון דעם זעלבן יאָרהונדערט ברענגען אונדז מער ידיעות וועגן די פינסקער יידן און ערשט אויפן סמך פון די דאָזיקע ידיעות זיינען מיר אין שטאַנד אַרויסצוברענגען אַ לפּי ערך געניו בילד פון דער ווירטשאַפטלעכער סטרוקטור פון דאָרטיקן קיבוץ.

אַז מיר קוקן זיך צו צום סאָציאַלן געביו פון די פינסקער יידן, דערזעען מיר אַזאַ דערשיינונג: פון דער יידישער מאָסע, וואָס לאָזט וועגן זיך אין די פּאַראַנענע היסטאָרישע מאַטעריאַלן זייער וויניק הערן, טיילט זיך בולט אויס אַ גרופּע פון 2־3 צענדליק רירעוודיקע, באַמיטלטע און ווירטשאַפטלעך זייער אַקטיוע יחידים. דאָס זיינען קודם כל אַרענדאַטערס פון מלוכישע הכנסות (מוכסים) — מיטניקעס פלעגט מען זיי רופן — מלווים און גרויסע סוחרים.

אין דער אַמאָליקער פוילישׂ־ליטווישער מלוכה, פלעגט די רעגירונג נישט אויפמאַנען שטייערן אַליין דורך אירע אַרגאַנען, נאָר זי פלעגט די שטייערן אָפּגעבן אין ארענדע פּריוואַטע פערזאָנען. און אַזוי ווי די יידן פלעגן געבן די גרעסטע מקחים, פלעגט מען זיי פאַרדינגען די דאָזיקע מלוכהשע הכנסות. חוץ שטייערן פלעגן אויך יידן האַלטן די צאָלקאַמערן.

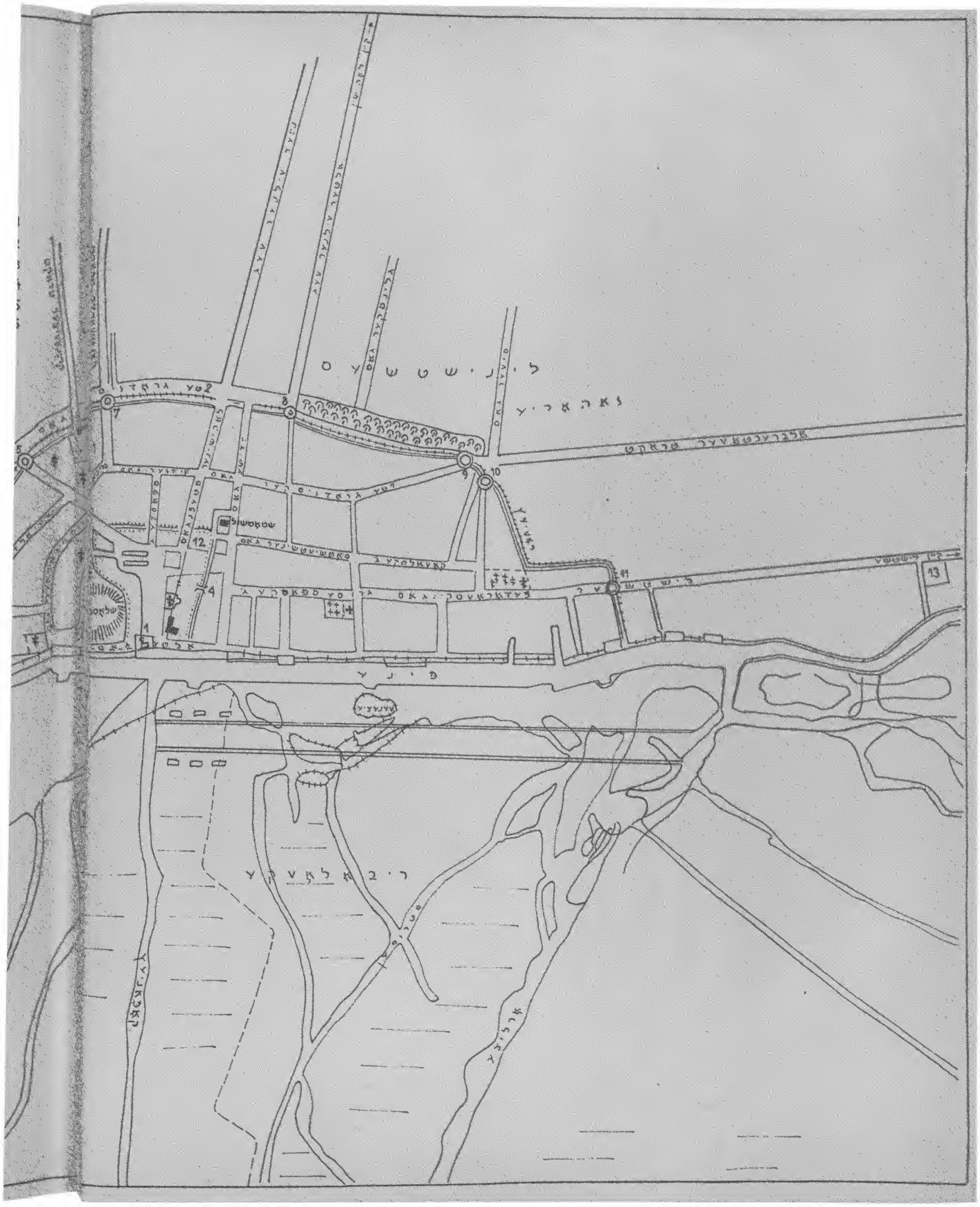
די פאַרצייטיקע פּוילישׂ־ליטווישע מלוכה האָט נישט געווואוסט פון קיין דירעקטן שטייער פאַרן רעכט אויף צו האַנדלען. יעדער האָט געמעגט האַנדלען נישט געשטער־טערהייט. דערפאַר איז אָבער געווען אַ מין אָפּצאָל פון דער סחורה גופא, וואָס מען האָט גערופן „מיטאָ" (мыто) דעם דאָזיקן אָפּצאָל פלעגט מען נעמען נישט בלויז אויף די גרענעצן פון דער מלוכה, נאָר אויך אין לאַנד גופא, אין יעדער שטאָט. סוחרים פלעגן מוזן פירן זייערע סחורות אויף באַשטימטע וועגן, וואו עס זיינען געשטאַנען די צאָל־קאַמערן. ערשט נאָכן סילוקן דעם אָפּצאָל האָבן זיי געמעגט די סחורה פאַרקויפן. אויך די הכנסות פון די צאָלקאַמערן פלעגט די רעגירונג אָפּגעבן אין אַרענדע די יידן און פינסק איז אין דעם פרט נישט געווען קיין יוצא מן הכלל.

אַזוי, למשל, הערן מיר, אַז די קיניגין באָנאַ פאַרלענגערט אין יאָר 1550 (31טן אָקטאָבער) דעם קאָנטראָקט אויף פינסקער, קלעצקער און האָראַדעצער אָפּצאָל און אויף די דאָרטיקע קרעטשמעס די פינסקער יידן: די ברידער ישראל און נחום פּסחאָוויטש און האָשקע מאָשקאָוויטש אויף וויי־טערדיקע דריי יאָר. דערפאַר זיינען זיי זיך מתחייב צו באַצאָלן פאַרויס 875 שאָק ליטווישע גראָשן (1 שאָק גראָשן = 2 פּוילישע גילדן) חוץ 25 שטיינער*) געשמאָל־צענע וואָקס. צו דעם געשעפט נעמען זיי צו ווי שותפים אַברהם וואָלטשקאָוויטשן און לייזער מאַרקאָוויטשן פון פינסק. דאָס דאָזיקע געשעפט דינגט זיי אויס אין יאָר 1559 דער באָקאַנטער בריסקער מיטניק כעמיע (נחמיה?) רובינאָוויטש פאַר 1650 שאָק גראָשן אויף 3 יאָר און גיט עס איבער אָנצופירן זיין ברודער יעקב פון פינסק. אין יאָר 1562 האָלט דאָרט אין אַרענדע דער קאָברינער מיטניק פייוויש עסקאָוויטש צוויי האַנדלס־שטייערן, געפּענע „פּאָמיערנאָיע" און „טאָרגאָוואָיע".

אין מיטן 16טן יאָרהונדערט, ווען עס ווערט איינגעפירט אין ליטע אַ מאָנאָפּאָל אויף זאַלץ, באַקומען אים געווייניגטלעך יידן. ווען אין יאָר 1561 ווערט באַגרענעצט אין פינסק דער פרייער מסחר מיט זאַלץ און עס ווערט געשאָפן אַ מלוכהשער זאַלץ־שפּייכלער, באַקומען דעם דאָרטיקן זאַלץ־מאָנאָפּאָל 4 בריסקער יידן: דער דערמאָנטער חיים רובי־נאָוויטש מיט זיין ברודער אברהם, טוביה, באָגדאָנאָוויטש און יצחק מאָשעיעוויטש. אין דעם אַרענדע־אָקט, וואָס דער קיניג סיגיזמונד אויגוסט (1548—1572) האָט אַרויסגעגעבן די דערמאָנטע יידן ווערט געזאָגט, אַז אַזוי ווי פון ווייסן, דינעם זאַלץ, וואָס מען פירט פון קאָלאָמיי קיין לוצק און פון דאָרטן ברענגט מען עס אַראָפּ קיין פינסק און אין די אַרומיקע יישובים, האָט די מלוכהשע קאָסע קיין שום הכנסה און דערצו נאָך שאָפט זיך, ווען דער ווע וועגן ווערט קאָליע איבער שלעכטע וועטערן, אַ גרויסער יקרות אויף דעם דאָזיקן אַרטיקל, היינו עטלעכע און צוואַנציק גראָשן פאַר טויזנט טאָלפּ**) זאַלץ — האָט ער, דער קיניג וועלנדיק אייגפירן אַ טאָלק אין זאַלץ־מסחר און איינשטעלן אַ פעסטן פּרייז אויף זאַלץ, היינו 15 גראָשן פאַר טויזנט טאָלפּ, געשאָפן אין פינסק אַ זאַלץ־שפּייכלער און אָפּגעגעבן אים די דערמאָנטע יידן אין אַרענדע אויף 3 יאָר אָנגעהויבן פון יאָר 1561. די אַרענדאַטאָרן מעגן בכן פאַרקויפן זאַלץ סיי אין פינסק גופא, סיי אין די קיניגלעכע, פירשטלעכע, פּריצישע און גלחישע שטעטלעך און דערפער, וואו זיי וועלן נאָר וועלן. אָבער נישט טייערער און נישט וועלווועלער ווי צו 15 גראָשן פאַר 1.000 טאָלפּ. גלייכצייטיק ווערט פאַרוועט די פינסקער יידן צו האַנדלען אויף להבא מיט דעם דאָזיקן אַרטיקל, וואָס ביז איצט האָבן זיי דאָס געטאָן, סיידן אויב די אַרענדאַטאָרן וועלן זיי אויף דעם געבן רשות. אויך וועט פאַראָבן אָן דערלויבעניש פון די אַרענדאַטאָרן אַראָפּצובערענגען זאַלץ צום פאַרקויף פון לוצק קיין פינסק. פאַר שטערן די אַרענדאַטאָרן אין זאַלץ־מסחר און פאַר פירן אָן אומלעגאַלן זאַלץ־האַנדל באַשטימט דער קיניג 10.000 שאָק גראָשן קנס און קאָנפיסקירן דאָס זאַלץ. אויף אָפּהיטן

*) 1 ליטווישער שטיין = 40 ליטווישע פונט.

**) אַ טאָלפּ זאַלץ — אַ שטיק זאַלץ פון אַ באַשטימטער גרייס.

רעקאנסטרוקציע פון אמאליקן פינסק

1650–1550

צו דער ארבעט פון נ.האנק: „געשיכטע פון ייִדן אין פינסק".

1. באגאיאלענסקע צערקע און מאנאסטיר
2. באגאיאלענסקע צערקע און מאנאסטיר פון 1633
3. ביסקופס פאלאץ
4. סאבאסקער בריק
5. טרויצקער טויער און טורעם
6. אלאדימשנע-בריקל
7. נאלאטאטארער טויער
8. אפגעברענטער טויער אויפן אלטן עילנער עצ
9. טויער אן נאמען
10. סיעקער טויער
11. לישטשער טויער
12. אלאדימשנע-טויער און טורעם
13. הויף פון לישטשער איהומען

- קלויסטער
- קאטוילישער בית-עולם
- צערקעע
- פראטאסטאנטער אדער אונטישער בית-עולם
- ייִדישער בית-עולם
- בריק ● טויער
- פאראקאן אדער גראבן
- גרענץ פון אינזעניקסטן פארקאן
- אמאליקער ברעג פון טייך

זייער מאָנאָפאָל־רעכט מעגן די אַרענדאַטאָרן האַלטן וועכ־טערס אין די אַרומיקע שטעטלעך *)

אויך דעם משקאות־מאָנאָפאָל האַלטן אין פינסק די יידן. אין יאָר 1564 (25טן דעצעמבער) גיט דער קיניג צו וויסן דעם ליטווישן פינאַנץ־מיניסטער, אַז די הכנסה פון דעם לאחדים־פאַרקויף פון בראַנפן, ביר, מעד און זאַלץ אין פינסק און אין די גלחישע שטעטלעך, בעזדעזש, מאַטעלע און נאַבעל איז אָפגעגעבן געווארן אין אַרענדע די פינסקער יידן וואָסקע (?) מענדעטשיטשן (מענדעליטשן?) און גרשון

קיניג סיגיזמונד אויגוסט (1580—1572)
האָט באַשיצט די ליטווישע יידן קעגן ערשטן בלוט־בלבול אויף זיי.

אַבראַמאָוויטשן, וואָס האָבן פאַר דער ארענדע אָנגעבאָטן מיט 20 שאָק גראָשן מער, ווי עס האָבן ביז אַהער געצאָלט די קריסטלעכע שטאָטלייט.

די אויבן אויסגערעכנטע געשעפטן האָבן זייערע בעלי־הבתים נישט געקאָנט פירן אַליין; דערצו האָבן זיך געפאָ־דערט גאָנצע שטאָבן אָנגעשטעלטע. פלעגן טאָקע די פינסקער יידן ציען חיונה ביי די מיטניקעס ווי שרייבערס, וועכטערס און משרתים.

אַ וויכטיקער קוואַל פון רווחים ביי די פינסקער גבירים איז, חוץ האַלטן אין ארענדע מלוכהשע הכנסות, געווען דאָס געבן געלט אויף פּראָצענט.

לייען געלט פלעגט מען אין יענע צייטן געווויינטלעך אויף משכנות. גרעסערע געלט־סומעס פלעגן לייען פריצים, פאַרזעצנדיק זייערע מאיאָנטקעס. אָזוי, למשל, לייט אַ געוויסער אליהו מאַרקאָוויטש, אַ פינסקער, דעם פירשט האָלשטאַנסקי, אין יאָר 1550, 265 שאָק גראָשן אויף אַ משכון פון זיינעם אַ גרויסן הויף. אַ צווייטער פינסקער מלוה, מאַרקע יעסקאָוויטש, לייט דעם באָיאַר פעדקא איוואַנאָוויטש 13 שאָק גראָשן אויף זיין מאיאָנטיק אין דאָרף פאָסיניטש.

גרויסע געלט־אָפּעראַציעס מאַכן די פינסקער מיטניקעס ישראל און נחום פסחאָוויטש. אין יאָר 1550 (23טן יוני) לייען זיי די פינסקער שטאָטלייט 366 שאָק מיט 15 גראָשן. זיי זאָגן זיך אויך נישט אָפּ פון צו געבן קלענערע הלוואות, ווי למשל, 33 שאָק גראָשן אַ פינסקער פריץ, וואָס גיט זיי פאַר אַ משכון 5 עמער האָניק און 6 פויערים זיינע פון דאָרף פאָרעטשע.

גרעסערע הלוואות גיט אויך אַ געוויסער משה איזראַ־לעוויטש. אין יאָר 1568 לייט ער געלט די לוצקער יידן. הלוואות אויף שטוביקע חפצים גיט דער מלוה יצחק מאָשעיעוויטש.

דער מקור פון עקאָנאָמישער מאַכט איז ביי טייל פינסקער גבירים געווען אויך מסחר פון אַ גרויסן פאַרנעם. פון פינסק פלעגט מען פון קדמונים אָן פירן מיט דעם טייך פינע געהילץ, תבואה, פאָטאַש, סמאָלע און אַנדערע פּרא־דוקטן קיין אויסלאַנד: קיין דאַנציק און קיניגסבערג. אין די וועלדער אַרום פינסק פלעגן הונדערטער פויערים פון דער אַרומיקער געגנט אויסהאַקן בוימער און אויסארבעטן פאַרשיידענע מינים געהילץ (קלעפקע, וואַנטשאָס און אַנדערע) און אויסברענען פאָטאַש — אָן אַרטיקל, וואָס איז שטאַרק אָנגעגאַנגען אין יענע צייטן. אין דעם דאָזיקן ווירטשאַפט־צווייג טרעפן מיר די פינסקער גבירים.

אין יאָר 1564 פאַרקויפט שמואל פישעלעוויטש פון פינסק אַ פאַרטיע פאָטאַש פון 105 לאַשט *) פאַר 1,400 גילדן דעם קאָברינער סטאַראָסטע מיט פרייען צושטעל קיין קאָברין צום טייך מוכאָוויץ. פון יאָר 1561 האָבן מיר אַ ידיעה וועגן פינסקער ייד מיכל כימיטש, וואָס פירט פליטן פון ווילנער וואַיעוואָדע אין וואַראָטשעוויטש, וואו מען אַרבעט אויס פאַרשיידענע סאָרטן געהילץ און מען ברענט אויס פאָטאַש פאַרן עקספאָרט. אין יאָר 1562 הערן מיר וועגן אַ גרופּע פינסקער יידן, וואָס ברענען אויס פאָטאַש משמעות אויך אויף עקספאָרט.

גאָר פאַרצווייגטע מסחרים פירט דער באַקאַנטער מיט־ניק און מלווה נחום פסחאָוויטש. מיר טרעפן אים אין געשעפטס־ענינים סיי אין מערב־פוילן, סיי אין אוקראינע. אין יאָר 1555 (19טן מאַי) טרעט ער אַפילו אַרויס פאַרן קיניג ווי אַ פאָרשטייער פון אַלע ליטווישע יידן און באַקלאָגט זיך אויף די שטאָטלייט פון קיעוו, הלמאַי זיי פאַרווערן דאָרט די יידן צו פירן מסחרים.

*) אבר נאָך דעם, ווי דער דערמאָנטער ארענדע־טערמין איז אויס־געגאַנגען האָבן דעם זאַלץ־מאָנאָפאָל אין פינסק באַקומען די שטאָטלייט.

*) 7 לאַשט = 30 קאָרץ.

דער גבירישער קלאָס יידן פאַרמאָגט אויך אין פּינסק הייזער, קראָמען און גרויסע ערד־שטחים הינטער דער שטאָט, ווי מיר וועלן וויטער זען.

נחום פּסחאָוויטש פאַרמאָגט אין שטאָט אַ הויף, וואָס ער האָט באַקומען בירושה פון זיין פאָטער פּסח עזאָפאָוויטש, אייגער פון די גרינדער פון פּינסקער יישוב. דעם דאָזיקן הויף האָט לכתחילה געהאַט אָפּגעקויפט ביי עזאָפאָוויטשן דער פּינסקער פירשט פעדאָר יאַראָסלאָוואָוויטש, אָבער שפּעטער, אין יאָר 1518 האָט ער דעם הויף אָוועקגעשאָנקען זיין פּריערדיקן בעל־הבית. נחום פּסחאָוויטש האָט אויך פּלעצער אין שטאָט, וואָס איינעם רופט מען „דיאגילעווסקי" און אויך אַ קראָם אין מאַרק. פּלעצער אין שטאָט האָט אויך פּסח עזאָפאָוויטשעס אייניקל, מאָשקע איזראעלעוויטש און צווישן זיי איינעם מיטן נאָמען „שאָסטאַקאָווסקי". אין יאָר 1522 הערן מיר וועגן קראָמען אין מאַרק, וואָס באַלאָנגען צו די פּינסקער מיטניקעס לייזער מאַרקאָוויטש און אברהם וואָלטשקאָוויטש.

מיר האָבן דאָ אויסגערעכנט די פּרנסות פון די פּינסקער גבירים: פּרעגט זיך אָבער, פון וואָס האָט געלעבט די יידישע מאַסע? אויף דער דאָזיקער פּראגע וועלן מיר זיך באַמיען צו געבן וויטער אַ תשובה.

אין מיטן 16טן יאָרהונדערט, איז אין ליטע דורכגעפּירט געוואָרן אַן אַגראַר־רעפאָרם. אין שייכות דערמיט האָט מען אין די שטעט געמאַכט אַ רעגיסטראַציע פון אַלע פּלעצער, סיי שטאָטישע, סיי מלוכהשע און פּריוואָטע. דער דאָזיקער רעגיסטראַציע האָבן מיר צו פאַרדאַנקען גענויע ידיעות וועגן יידישן ערד אייגנטום אין פּינסק אין דער צווייטער העלפט פון 16טן יאָרהונדערט. די רעגיסטרירער פּלעצן די פּלעצער פון יעדער בעל־הבית אויסמעסטן באַזונדער און זיי פאַרצייכענען לויט באַזונדערע גאַסן. חוץ דעם האָבן זיי אויך רעגיסטרירט די פּלעצער און פעלדער אויסער דער שטאָט, וואָס האָבן באַלאָנגט צו די פּינסקער אייגנוואוינער. לאָמיר אָקאָרשט זיך באַקענען מיטן יידישן ערד־־אייגנטום בעת דער ערשטער לוסטראציע, וואָס איז פאָרגעקומען אין די יאָרן 1552—1555 אונטער דער אָנפירונג פון פּינסקער סטאַראָסטע, סטאַניסלאָוו כוואַלטשעווסקי.

דאָס יידישע ערד־אייגנטום אין פּינסק אין די יאָרן 1552—1555

נאָמען פון גאַס *)	נאָמען פון בעל־הבית	וואָס פאָר אַ פּלאַץ	די גרייס פון פּלאַץ
דימיסקאָוור גאַס לעבן טייך	נחום פּסחאָוויטש	אַן אייגענער	3 פּרענט **)
סטעפּן גאַס נאָך דעם טראָיצקער בריק	נאָסקע מאָשעיעוויטש	אַן אייגענער	2 פּרענט
	דער זעלביקער	"	2 "
	דער שמש	" אַ לייִדיקער	1 "
	נאָסקע מאָשעיעוויטש	געוועזענער אויף טשינש	6 "
די זעלבע גאַס בײַם טייך הינטערן שטאָטישן פּאַרקן	נחום פּסחאָוויטש	אַ פּאַרמשכנטער פּלאַץ דעם שוסטערס יעפּיק	1 פּרענט
	וויכנע זיסקינדס ווייב	אַ פּלאַץ אויף טשינש	2 "
	מרים פּסחס ווייב	" " "	4½ "
	לאָזער איזאַקאָוויטש	" " "	2 "
	נאָסקע מאָשעיעוויטש	" " "	3 "
	לייזער איזאַקאָוויטש	" " "	3 "
די זעלבע גאַס, גייענדיק פון טייך אויף רעכטס	נחום פּסחאָוויטש	אַן אייגענער פּלאַץ	2½ פּרענט
ברייטע גאַס, גייענדיק פון ספּאַסישן טויער	גאָלדע, יצחקס ווייב	אַ פּלאַץ אויף טשינש	3½ פּרענט
	ישראל פּסחאָוויטש	אויף טשינש	7 פּרענט
	נחום פּסחאָוויטש	"	7½ "
	אליהו מאשעיעוויטש	"	8 "
קאָוואַלסקע גאַס	קוסקע (יקותיאל?) פּסחאָוויטש	אַן אייגענער	4 פּרענט

*) זע דעם פּלאַן פון פּינסק.

**) 1 ליטווישער וולוק = 30 מאָרג ; 1 מאָרג = 30 פּרענט ; 1 פּרענט = 10 פּרענטעלער. 1 ליטווישער וולוק איז 16טן יאָרהונדערט = 19,962 האַ ; 1 פּרענטעלע = 22,18 קוואַדראַט־מעטער.

דאָס יידישע ערד־אייגנטום אין פינסק אין די יאָרן 1552—1555

נאָמען פון גאַס	נאָמען פון בעל־הבית	וואָס פאַר אַ פלאַץ	די גרייס פון פלאַץ
הראָדעצער גאַס	קוסקע פסחאָוויטש	אַן אייגענער	4 פּרענט
יידישע גאַס אויף רעכטס פון שטאָטישן טויער	גרשון אַבראַמאָוויטש	אויף טשינש	2½ פּרענט
	נחום אַבראַמאָוויטש	"	2 "
	ישראל מאָרדוכאָוויטש	"	3 "
	ראָכמאל (ירחמיאל?) פסחאָוויטש	"	3 "
	ישראל פסחאָוויטש	"	3½ "
	לאַסיקאָוע (!) די אַלמנה	"	2½ "
	אברהם וואָלטשקאָוויטש	"	4½ "
	יאסקע דאָוידאָוויטש	"	2 "
	אברהם מאָרקאָוויטש	"	7 "
אויף דער אַנדערער זייט יידישע גאַס, גייענדיק צום קלויסטער פון הייליקן ספּאַס	מאָשקע איזראַלעוויטש	אויף טשינש	1½ פּרענט
	לאַזאַר מאַרקאָוויטש	"	5½ "
	אליהו שימאנאָוויטש	"	1½ "
	אהרן אַכרימאָוויטש	"	1½ "
	דער שול־חזן	"	2 "
	מאָשקע מאשעיעוויטש	"	3½ "
	לאַזאַר יאָכימאָוויטש	"	3½ "
	אליהו מארקאָוויטש	"	3 "
לעבן נייעם בריסקער טראקט ביז צו די לינישטשעס און ביז צום נייעם וועג קיין קאָשעוויטש	**געריטענער הינטער דעם שטאָט**		
	די יידישקע חנה האָט אין האַרבסט 1555 געגומען אויף טשינש		1 מאָרג
אין אַ זייט פון קאָשעוויטשער וועג	לייזער מארקאָוויטש	אויף טשינש	1 מאָרג מיט 15 פּרענט
	מאָשקע שמולאָוויטש	"	1 " " " "
	ישראל פסחאָוויטש	"	1 " " " "
	נחום פסחאָוויטש	"	1 " " " "
	האָסקע מוישעיעוויטש	"	1 " " " "
	אברהם וואָלטשקאָוויטש	"	1 " " " "
	אברהם מאָרקאָוויטש	"	1 " " " "
	לייזער נאָכימאָוויטש	"	1 " " " "
	קוסקע פסחאָוויטש	"	1 " " " "

חוץ דעם האָבן פּינסקער גבירים געהאַט גרויסע פעלדער מחוץ דער שטאָט: לייזער נחומאָוויטש — וולוק פּרוכטיקע ערד אויף טשינש. אין דאָרף קוסטשיטש האָבן די ברידער נחום און ישראל פסחאָוויטש געהאַט אויף טשינש צו 2 וולוק ערד און לעבן דעם דאָזיקן יישוב צו 3 מאָרג ערד.

פון דעם געבראכטן רייסטער איז צו זען אַז דער יידישער ערד־פאָרמגן אין פּינסק איז געווען אַ גאַנץ באַדייטנדיקער. עס בלייבט נאָר אַ פראָגע וואָס עס איז געווען דער כאַראַקטער פון די פּלעצער אין דער שטאָט — צי זיינען דאָס געווען פאַרבויטע פּלעצער, אָדער גאָר געריטענער? אויף דעם גיט אונדז אַ תשובה די צווייטע לוסטראַציע, וואָס איז פאַרגעקומען אין פּינסק אין די יאָרן 1561—1566, אַנגעפירט דורכן פּינסקער סטאָראָסטע לאָווורין וואַינאַ. אין רייסטער פון דער דאָזיקער לוסטראַציע זיינען פאַרציכנט באַזונדער די פאַרבויטע פּלעלדער און באַזונדער די גערטנער. עס איז זיך כדאי מיט אים צו באַקענען ווי מיט אַן ערשטראנגיקן מאַטעריאַל צו דער געשיכטע פון די פּינסקער יידן אין דער באַהאַנדלטער תקופה.

דער ערד־פארמעג פון די פינסקער יידן אין די יארן 1566—1561

נאמען פון גאס	נאמען פון בעל־הבית	פארבויטע פלעצער	גערטנער
אויף איין זייט גרויסע ספאסקע גאס	דאקטאר זעלמאן	2 פרענט	2 פרענט
	דאקטאר נאוואטש	" 4	" 1½
	נחום פסחאוויטש	" 1	" 1½
	קושקע יאסקאוויטש	" 1½	—
	לייזער איזאקאוויטש	" 2½	—
	אברהם מארקאוויטש	2 פרענט	—
	לייזער לישניקאוויטש	א פוסטער פלאץ 2 פרענט	—
	נאשקע (נחמה ?) פסחס ווייב	פארבויטע 10 פרענט	" 12½
אויף דער אנדערער זייט ספאסקע גאס	די יידישקע גאלדע	פארבויטע 3 פרענט	—
	מאשקע איזראעלעוויטש	" 2 "	" 3½
	נחום פסחאוויטש	" 3 "	" 5½
	ישראל איליטש	" 6 " 3 פרענטלעך	—
אויף דער צווייטער זייט אלטער גאס	נחמה פסחס ווייב	" 3 " —	
די אנדערע זייט ליסאווער גאס	מאשקע איזראעלעוויטש	" 8 " —	—
אויף איין זייט יידישע גאס	לייזער טעלאטניק	" 7 " —	—
	האשקע מוישעיעוויטש	" 3 " —	6 פרענט
	די שול	" — " —	—
	דער שול־חזן	" 2½ " —	—
	אליהו שימאנאוויטש	" 3 " —	—
	לייזער מארקאוויטש	" 4½ " —	—
	מאשקע טוראוויטש	" 2 " —	—
	פוטשאטש (!)	" 8 " 2 פרענטלעך	—
אויף דער צווייטער זייט יידישער גאס	מאשקע נאכימאוויטש	" 3 " —	—
	מרדכי איזראילעוויטש	" 4 " 2 פרענטלעך	—
	רפאל איזאקאוויטש	" 3 " 2 "	—
	יאשקע איזראילעוויטש	" 3 —	—
	אברהם וואלטשקאוויטש	" 6 " —	—
	לייזער מארקאוויטש	" 2 " —	—
	אברהם מארקאוויטש	" 4½ " 2 פרענטלעך	—
אויף איין זייט סאטשיווטשינער גאס	דאקטאר מאיר מוישעיעוויטש	" 2½ " —	—
	מאשקע אבראמאוויטש	2 2 " —	—
	מאלקע (מלכקע ?) אריסטאוויטש	" 2½ " 2 פרענטלעך	—
	דוד איליאשעוויטש	" 2 " —	—
	יעקב אבראמאוויטש	" 1½ " —	—
	לייזער מוישעיעוויטש	" 1½ " —	
	האשקע מוישעיעוויטש '	" 3½ " —	
	די אלמנה נאך יאשקען	" 3½ " —	—
	חצקל	" 3 " —	3 פרענט
אויף דער צווייטער זייט קאוואלסקע גאס	לייזער טעלאטניק	" 2 " —	2 פרענט
	נאשקע פסחאוויטש	" 4 " —	" 3
אויף איין זייט גראדזיסקער גאס	האשקע מוישעיעוויטש	" 2½ " —	—

דער ערד־פאַרמעג פון די פינסקער יידן אין די יאָרן 1561—1566

נאָמען פון גאַס	נאָמען פון בעל־הבית	פאַרבויטע פלעצער	געדטנער
סטעפן גאַס, די צווייטע זייט	די אלמנה נאָך שכנען	2½ "	—
	שמשון יאסקעוויטש	2 "	—
	מיכל כאמיטש	2 "	—
יאָסיאָלדער גאַס אויף דער צווייטער זייט	לייזער טעלאַטניק	7 " 1½ פרענטלעך	—
פעלד־געדטנער הינטערן שטאָט	לייזער מאַרקאָוויטש	—	30 פרענט
	לייזער נחומאָוויטש	—	30 "
	מאָשקע איזראַעלעוויטש	—	30 "
	ישראל פסחאָוויטש	—	30 "
	נחום פסחאָוויטש	—	30 "
	מאָשקע מוישעיעוויטש	—	30 "
	אברהם וואלטשקאָוויטש	—	30 "
	אברהם מארקאָוויטש	—	30 "

חוץ דעם האָבן די יידן — ווערט געזאָגט אין רייסטער — געדונגען אויף טשינש לאָנקעס אויף יענער זייט טייך.*)

אין נאָענטן דאָרף קוסטיטש האָבן פּינסקער גבירים געהאַט גרויסע ערד־שטחים: מאָשקע איזראעלעוויטש — 6 מאָרג 4 פרענט; נחום פסחאָוויטש — 1 וולוק. אויף טשינש האָבן דאָרט געהאַט: נחום פסחאָוויטש — 2 וולוק און אויך אַזוי פיל די ברידער מאָשקע און יאַצקע (איצקע?) פסחאָוויטש. אויך אין דאָרף קוסטיטש האָט געהאַט נחום פסחאָוויטש 9 מאָרג 1 פרענט און דערנעבן מאָשקע און יאַצקע פסחאָוויטש — 9 מאָרג 22 פרענט. אין דעם זעלבן דאָרף האָבן געהאַט לאָנקעס: נחום פסחאָוויטש 3 מאָרג 25 פרענט, מאָשקע און יאַצקע פסחאָוויטש — 2 מאָרג.

פון די געבראַכטע רייסטערס איז צו זען, אַז דער יידישער ערד־פאַרמעגן אין דער שטאָט גופא איז צווישן די פופציקער און זעכציקער יאָר פון 16טן יאָרהונדערט, דאס הייסט, אין משך פון 10 יאָר שטאַרק געוואקסן. לויט דער ערשטער לוסטראציע האָבן די יידן פאַרמאָגט פאַרבויטע פלעצער אין איינעם מיט געדטענער 3 מאָרג 25 פרענט. אין דער צווייטער לוסטראַציע האָבן בלויז די פאַרבויטע פלעצער באַטראָפן 4 מאָרג 27½ פרענט און די געדטענער — 1 מאָרג 10½ פרענט, דאָס הייסט, אַז דער יידישער ערד־פאַרמעגן האָט זיך פאַרגרעסערט מער ווי אויף 10%. דערביי האָבן די יידישע געדטנער אין שטאָט גופא באַטראָפן העכער 25% פון גאַנצן יידישן ערד־פאַרמעג. ווי גרויס עס איז געווען דער יידישער ערד־פאַרמעג לגבי דעם נישט־יידישן אין פינסק אין דער באַטראַכטער תקופה, ווייזט אן די ווייטערדיקע טאַבעלע.

יידישער ערד־פאַרמעגן	נישט־יידישער ערד־פאַרמעגן	יידישער ערד־פאַרמעגן לגבי דעם נישט־יידישן אין פראָצ.
4,37 האָ	69,37 האָ	16%

אויסערן שטאָט האָבן יידן אין די פופציקער יאָרן געהאַט 10 מאָרג פעלדער און אין די זעכציקער יאָרן — 8 מאָרג, חוץ לאָנקעס, וואָס זייער גרייס איז אונדז נישט באַקאַנט, ריזיקע ערד־שטחים הינטער דער שטאָט און אין דער־בייאיקע דערפער האָבן געהאַט עטלעכע גבירים משפחות, דערהויפט די פסחאָוויטשעס.

דער הויפט קוואַל פון פרנסה פון דער יידישער מאַסע אין פּינסק ביזן יאָר 1569 איז געווען ערד־אַרבעט. צו גלייך מיט דער גוישער באַפעלקערונג פלעגט דער יידישער מאַסן־מענטש אין פינסק ציען חיונה פון געדטנעריי, אַרבעט אויפן פעלד און האָדעווען בהמות. דער קליינער האַנדל איז נאָך דעמאָלט אין פינסק געווען שוואַך אַנטוויקלט און האט מסתמא קיין פרנסה נישט געטראָגן און פון קיין יידישער מלאכה הערן מיר נישט אין יענער תקופה. איז די מאַמע־ערד געווען די אייניציקע שפייזערין פון דער יידישער מאַסע אין פינסק. אַזוי איז געווען ביז 1569, דאָס הייסט, ביז דער „לובלינער אוניע", וואָס האָט געבראַכט טיפע ענדערונגען אין סאָציאַל־פאָליטישן און אין ווירט־שאַפטלעכן לעבן פון ליטע. פאַר איינס האָט זיך אויך געביטן דאָס גאַנצע בילד פון יידישן לעבן, דערהויפט אויפן ווירט־שאַפטלעכן געביט. עס האָט אָנגעהויבן צו פאַרשווינדן דער

*) פּינסק ליגט אויף דער לינקער זייט פון טייך פּינע; אויף דער רעכטער ציען זיך אומענדלעכע לאָנקעס און זומפן. ווערט דאָ געמיינט די רעכטע זייט.

יידישער ערד־פֿאַרמעגן און יידישע ערד־אַרבעט, ווייל נאָך דער „לובלינער אוניע", וואָס האָט איבערגעגעבן די גאַנצע מאַכט אין לאַנד דער שליאַכטע, פֿאַרן פֿרייז פון פֿאַראייניקן ליטע צו פוילן, האָט נישט געקלעקט צו האָבן ערד אַליין, כדי צו לעבן פון איר. דערצו האָט מען נאָך באַדאַרפט די שליאַכטישע רעכטן. זעט מען טאַקע ווי עס פֿאַרשווינדט יידישע ערד־אַרבעט אין פינסק נאָכן יאָר 1569. אויפן אָרט פון אויסגעטריקנטן אַלטן פֿרנסה־קוואַל איז אויפגעקומען אַ נייער. סוף 16טן יאָרהונדערט לעבט די יידישע באַפעל־קערונג אין פינסק שוין דורכויס פון האַנדל און מלאכה.

●

4) די צאָל פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פינסק

דעם 10טן נאָוועמבער 1551 האָט דער קיניג סיגיזמונד אויגוסט אַרויסגעשיקט פון ווילנע צו די פינסקער יידן די פֿאלגנדיקע שריפט:

„זייענדיק די צייטן אין ווילנע אויפן גרויסן פּלענומדיקן סיים האָבן מיר (דער קיניג) צוזאַמען מיט די מיט־גלידער פון קיניגלעכן ראַט זיך מישב געווען און באַשלאָסן אייך אַלע יידן אין דער דאָזיקער מדינה אונדזער רער צו פֿאַרשרייבן, כדי וועגן אייך צו וויסן דערפֿאַר, מחמת איר האָט נישט וויניק קניות, אָבער קיין הילף פֿאַר מלוכהשע שוץ גיט איר נישט. בכן האָבן מיר געשיקט צו אייך דעם הויפּדינער אונדזערן, טימאָפּיי גורקאָוויטש, און אים באָפוילן צוזאַמען מיטן סטאַראָסטע פון פינסק, קלעצק און האַראָדעץ — פֿאַן פּעטער קירדעיעוויטש אייך אַלע פינסקער יידן צו פֿאַרשרייבן. און מחמת דעם באַפעלן מיר אייד שטרענג אונטער אַ גרויסער שטראָף און טויטשטראָף, אז איר אַלע מיט אייערע ווייבער און קינדער מיט אַלע יידישע משרתים און דינער וואָס איר האָט, חוץ קריסטלעכע, פון קליין ביז גרויס זאָלט זיך נאָמענטלעך פֿאַרשרייבן אין פינסקער סטאַראָסטע־אַמט און ביים הויפּדינער אונדזערן, נישט פֿאַרהוילנדיק קיין איינעם פון אייך. און ווער פון אייך ווען כאָטש איינעם פון דער יידישער עדה פֿאַרהוילן, דער ווען באָשטראָפט ווערן נישט אַנדערש ווי מיט טויט־שטראָף."

פון דעם דאָזיקן כתב דאַרף מען דרינגען, אַז אין די פופציקער יאָרן פון 16טן יאָרהונדערט איז אין פינסק פֿאַרגעקומען אַ ציילונג פון דער יידישער באַפעלקערונג. אוודאי וואָלט די דאָזיקע ציילונג געווען פֿאַר אונדז אַ מאטעריאַל נישט אָפּצושאַצן. איז אָבער די צרה וואָס דער דאָזיקער מאַטעריאַל האָט זיך נישט אויפגעהיט, און מחמת דעם איז דאָס באַרעכענען די צאָל פינסקער יידן אין דער תקופה, וואָס מיר באַהאַנדלען דאָ, גאָר נישט פון די גרינגע זאַכן. קיין אַנדערע מאַטעריאַלן, וואָס זאָל אַנווייזן אויף דער צאָל יידן אין פינסק איז נישט פֿאַראַן: בלייבט די ברירה אָרויסצובאַקומען זי פון די פֿאַראַנענע מאַטעריאַלן, וואָס אין תוך געזונען האָבן זיי אַ קנאַפּע שייכות צו דעם פֿראַ־בלעם, וואָס אינטערעסירט אונדז.

לאָמיר פֿרואוון דערגיין די צאָל פינסקער יידן אויפן סמך פון די אויבן געבראַכטע צוויי ערד־אייגנטום רייסטערס.

ביידע גיבן זיי אַן נאָר די פֿערזאָנען, וואָס האָבן געהאַט ערד־אייגנטום אין שטאָט און אויסער דער שטאָט. דאָס זיינען געווויינטלעך בעלי־בתים פון פֿאַרבויטע פלעצער און פון גערטנער און מיר קאָנען אַן שום באַוואָרענישן אַנ־נעמען, אַז די אין די רייסטערס אויסגערעכנטע פֿערזאָנען זיינען ראשים פון באַזונדערע משפחות. איז אָבער די פראַגע, צי די צאָל בעלי־בתים פון די פלעצער האָט זיך טאַקע געדעקט מיט דער צאָל יידישע משפחות אין פינסק. קאָן דאָך געמאַלט זיין, אַז עס זיינען געווען משפחות, וואָס האָבן נישט געהאַט קיין אייגענע פלעצער אין הייזער און האָבן געוואוינט ביי אַנדערע ווי לאָקאַטאָרן. איז אָבער די זאַך אַזאַ, אַז די דעמאָלטדיקע הייזער, אין פינסק ווי אין גאַנץ ליטע, זיינען געווען הילצערנע און נישט קיין גרויסע און זיינען נישט געווען ביכולת אַרייַנצונעמען אַ גרעסערע צאָל איינוואוינער. דערצו קומט נאָך די שטרעבונג פון יעדער משפחה צו האָבן אַן אייגן הויז (וואָס איז נאָך היינט נישט פרעמד די אינוואוינער פון קליינע שטעטלעך), בפרט נאָך אַזעלכע, וואָס האָבן געלעבט פון ערד־אַרבעט. פאָדערן דאָך פעלד־מכשירים, ערד־פֿראָדוקטן און לעבעדיקער אינוונ־טאַר, וואָס מיט זיי איז דער ערד־אַרבעטער ענג פֿאַרבונדן, אַ סך אַרט. מחמת דעם וואָלט מען געקאָנט משער זיין, אַז די צאָל משפחות אַן אייגענע הייזער איז מן הסתם געווען אַ מינימאַלע, בפרט נאָך אַז די פלעצער אויף טשינש זיינען אין שטאָט געווען זייער וואָלוול. אַזוי, למשל, האָט באַטראָפן דער טשינש אין סאָמע יידישן צענטער, אויף דער יידישער גאס, 5 פּעניאַז*) פון אַ פֿאַרבויטן פרענט ערד און 2½ פּעניאַז פון אַ פרענט גאָרטן־ערד. דערצו איז הילצערנער בוי־מאַטעריאַל אין די וועלדער אַרום פינסק געווען לרוב.

קאָנען מיר בכן אָננעמען אָן ריזיקע, אַז די צאָל בעלי־בתים וואָס זיינען אָנגעגעבן אין די רייסטערס האָט זיך לפי ערך געדעקט מיט דער צאָל יידישע משפחות אין פינסק. אין דעם ערשטן רייסטער ווערן אויסגערעכנט 30 משפחות; פרעגט זיך וויפיל נפשות האָבן דאָס געקאָנט באַטרעפן צו יענער צייט אָט־די 30 משפחות?

די דורכשניטלעכע צאָל נפשות פון אַ יידישער משפחה אין 16טן יאָרהונדערט אין ליטע איז נישט פעסטגעשטעלט געוואָרן. ביים באַהאַנדלען די דאָזיקע פראַבלעם אין אונדזער פאַל דאַרפן געזונען ווערן אין אַכט די ווייטערדיקע מאַמענטן: די לפי ערך גרויסע צאָל מיטגלידער פון דער דעמלטדיקער יידישער משפחה, דאָס וואָס מען פלעגט פרי חתונה מאַכן קינדער און האַלטן זיי אַ שטיק צייט אויף

*) 1 ליטווישער גראָשן = 18 פּעניאַז (דענאַרן); 30 ליטווישע גראָשן = 1 גילדן.

קעסט און לסוף דער אומשטאַנד, אַז וואו נישט וואו האָט געוואוינט ביים בעל־הבית אַ לאָקאָטאָר. נעמענדיק דאָס אַלץ אין אַכט קאָן מען זיך איינשטעלן אָנצונעמען אין דורכשניט 10 נפשות אין יעדער הויז. אויב אַזוי וואָלט דער פּינסקער יישוב אין די פּופּציקער יאָרן פון 16טן יאָרהונדערט געציילט בערך 300 נפשות. אין משך פון 10 יאָר האָט זיך די יידישע באָפעלקערונג אין פּינסק פאַר־גרעסערט מער ווי אויף 30 פּראָצענט. אַזוי אַרום האָט דער פּינסקער יישוב ערב דער „לובלינער אוניע" באַטראָפן ביי 400 נפשות, דאָס הייסט, 10 פּראָצענט פון דער גאַנצער באָפעלקערונג אין פּינסק, וואָס האָט דעמאָלט באַטראָפן אַן ערך 4,000 מענטשן.

לסוף איז נאָך כדאי צו דערמאָנען, אַז די רעגירונג האָט געהאָלטן דעם פּינסקער יישוב פאָר אַ פאַרמעגלעכן אוּן פלעגט אים אייגטיילן שטייערן נישט פּראָפּאָרציאָנעל צו די צאָל מיטגלידער זיינע. אַזוי, למשל, האָט דער פּינסקער יישוב מיט זיינע 30 משפּחות געצאָלט אין יאָר 1553, 600 שאָק גראָשן, בעת דער גראָדנער יישוב, וואָס האָט געציילט 60 משפּחות האָט געצאָלט סך הכל 200 שאָק גראָשן; בריסק מיט 85 משפּחות — 1300 שאָק גראָשן; טיקטין מיט 37 משפּחות — 130 שאָק גראָשן, א. אַ. וו.

דעם דאָזיקן „יחוס" האָט דער פּינסקער יישוב געהאַט צו פאַרדאַנקען זיין גבירישן קלאַס, וואָס צוליב אים האָט ער געמוזט טראָגן דעם שווערן מלוכהשן יאָך.

קאָזאַק פון באָגדאַן כמעלניצקים מיליטער.

קאפיטל צוויי

ביזן אויסברוך פון קאָזאַקישן אויפשטאַנד (1569-1648)

1) פינסק אין דער צענטראַלער זעלבסטפֿאַרוואַלטונג אין ליטע

די „לובלינער אוניע" וואָס האָט אָפּגעשאַפט די מחיצה צווישן פּוילן און ליטע און אויסגעגלייכט ביידע לענדער אין פּרט פון מלוכהשער אָרגאַניזאַציע, האָט צו גלייך פֿאַר־שטאַרקט דעם עמיגראַציע־שטראָם פון די פּוילישע יידן קיין ליטע. נאָכן יאָר 1569 קומען אויף אין ליטע נייע יידישע יישובים און עס פֿאַרמערט זיך אויך די באַפֿעלקערונג אין די אַלטע קיבוצים. דאָס לעצטע לאָזט זיך בולט מערקן אין פּינסק. די צאָל יידן וואָקסט דאָרט כסדר און צוגלייך דאָס יידישע פֿאַרמעגן. דער דאָזיקער פּראָצעס רופט אָבער אַרויס אָ רעאַקציע מצד די שטאָטלייט, וואָס זיינען זיך משתדל ביי דער צענטראַלער מאַכט אָפּצושטעלן דעם וואוקס פון יידישן פּינסק אויס מורא, אַז דער יידישער עלעמענט זאָל נישט באַקומען קיין איבערוואָג אין שטאָט. און עס געראָטן זיי אויסצואויירקן רעכטלעכע באַגרעניצונגען פֿאַר די פּינסקער יידן. אין דער פּריווילעגיע פון קיניג סטעפֿאַן באַטאָרי (1576—1586) פון יאָר 1581, 20טן יאַנואַר, וואָס פּירט אין אין פּינסק דאָס אַזוי גערופענע „מאַגדעבורגער רעכט" (פֿאַרצייטיקע שטאָטישע זעלבסט־פֿאַרוואַלטונג) ווערט צווישן אַנדערע זאַכן פֿאַרבאָטן די יידן צו קויפן נייע הייזער, אָדער זיי איינשאַפֿן זיך אויף וועלכן נישט אין אַנדערן אופן אונטער אָ שטראָף די דאָזיקע הייזער צו פֿאַר־לירן. דער דאָזיקער פֿאַרבאָט איז אָבער נישט געווען ביכולת אָפּצוהאַלטן דעם וואוקס פון פּינסקער יישוב און אין אַנהייב פון 17טן יאָרהונדערט, דאָס הייסט, אין 100 יאָר נאָך זיין אויפקום, פֿאַרנעמט דער יידישער יישוב אין פּינסק אָ קאָנטיק אָרט צווישן די עלטסטע און גרעסטע קהילות אין ליטע. און אַז די ליטווישע יידן האָבן געשאַפֿן אַן אייגענע צענטראַלע זעלבסטפֿאַרוואַלטונג, איז פּינסק געוואָרן איינע פון די אַנפּירנדיקע קהילות.

די יידישע צענטראַלע זעלבסטפֿאַרוואַלטונג איז אויפ־געקומען אין פּוילן אין דער צווייטער העלפט פון 16טן יאָרהונדערט, מעג מען זאָגן, פון זיך אַליין. דער קערן אירער איז אויסגעוואַקסן אויף די ירידים אין לובלין, וואָס פלעגן צוציען יידן פון אַלע עקן לאַנד. אַהין פלעגט מען אַראָפּקומען נישט נאָר צוליב געשעפטלעכע ענינים, נאָר אויך צוליב גייסטיקע און געזעלשאַפטלעכע אינטערעסן. דאָרט פלעגן זיך צונויפקומען די באָרימטסטע רבנים און ראשי־ישיבות פון לאַנד מיט זייערע תלמידים אויף צו פֿאָרהערן זיך און זיך אויסצופיינען מיט זייער בקיאות אין תלמוד פֿאַרן גרויסן עולם צוהערער. די לובלינער ירידים זיינען אויך געווען אַ טרעפּפונקט פֿאַר די ראשי־הקהילות, וואָס פלעגן דאָ אַראָפּקומען, כדי זיך מישב צו זיין וועגן ענינים, וואָס זיינען געווען שייך צו דעם גאַנצן יידישן כלל. עס פלעגן אויך אַהין אַראָפּפֿאָרן רבנים פון די גרעסטע קהילות, כדי צו פסקענען פֿאַרוויקלטע און האַרבע שאלות. אַזוי אַרום זיינען די צוזאַמענפֿאָרן אויף די לובלינער ירידים געוואָרן מיט דער צייט אַ מין צענטראַלער געזעצ־געבערישער אָרגאַן און אַ מין העכערע געריכטס־אינסטאַנץ פֿאַרן גאַנצן פּוילישן יידנטום. און אַז די רעגירונג האָט זיי באַפּולמעכטיקט פּאַנאַנדערצולייגן און אויפצומאַנען די יידישע שטייערן — זיינען די צוזאַמענפֿאָרן, אָדער „קאָנ־גרעסן" ווי מען פלעגט זיי אָפּיציעל אָנרופן, געוואָרן אַ לעגאַליזירטע פֿאַרשטייערשאַפט פון דעם יידישן קיבוץ אין פּוילן.

אָנפֿאַנגס האָבן אויך די ליטווישע יידן געהערט צום „קאָנגרעס" פון די פּוילישע יידן, אָדער צום „ועד אַרבע הארצות" *) — ווי ער ווערט אָנגערופן — אָבער שפּעטער, איבער שטרייטיקייטן, וואָס זיינען אויפגעקומען צווישן די אָנפּירערס פון ביידע מדינות, זיינען די ליטווישע יידן אַרויסגעטראָטן און געשאַפֿן אין יאָר 1623 אַן אייגענעם ליטווישן ועד — „ועד מדינת ליטא" אונטער דער אָנפּירונג פון די דריי גרעסטע ליטווישע קהילות: בריסק, גראָדנע און פּינסק.

אויף די צוזאַמענפֿאָרן פון ועד פלעגט יעדערע פון די דריי קהילות (קהילות ראשיות) דעלעגירן צו צוויי (שפּעטער צו דריי) פֿאַרשטייער (ראשי המדינה), וואָס פלעגן זיך באַראָטן וועגן די לויפיקע ענינים און אָננעמען געהעריקע באַשלוסן. די צוזאַמענפֿאָרן פון ועד פלעגן פֿאַרקומען אין פֿאַרשיידענע ערטער: אין בריסק, פּרוזשענע, כאָמסק, אָמדור, סעלץ, זאָבלודאָוו, סלוצק, און אַנדערע.

*) דער דאָזיקער נאָמען נעמט זיך פון די פּיר פּראָוינצן, וואָס האָבן געהערט צום ועד: גרויספוילן, קליינפוילן, גאַליציע מיט פּאָדאָליע און וואָלין מיט אוקראינע.

גלייך אויפן ערשטן צוזאַמענפאָר, וואָס איז פאָרגע־קומען אין בריסק, איז ליטע איינגעטיילט געוואָרן אין דריי קרייזן: בריסקער, גראָדנער און פינסקער, וואָס צו יעדערן פון זיי האָט געהערט אַ באַשטימטע צאָל יישובים. צו פינסק האָט געהערט קלעצק, לעכעוויטש, כאָמסק, בראָהין, דובראָוויטש, וויסאָצק, טורעווע און ניז — דאָס הייסט גאַנץ פאָלעסיע ווי אַן איינס. פאַר יעדערער פון די אויס־גערעכנטע יישובים איז פינסק — זייער קהילה ראשית — געווען אַ מין העכערע אינסטאַנץ פאַר אַלע אינעווייניקסטע ענינים זייערע. די ענינים אָבער, וואָס זיינען געווען שייך צו דער גאַנצער ליטווישער מדינה, זיינען געקומען צום ועד גופא. די קאמפעטענץ פון דעם לעצטן איז געווען אומגע־הייער גרויס. עס איז פשוט נישט געווען קיין שום געביט פון יידישן לעבן, וואָס דער ועד זאָל נישט האָבן געפירט. חוץ פאַנאַנדערטיילן און אויפמאַנען שטייערן, וואָס דאָס איז געווען דער מקור פון זיין מאַכט, פלעגט ער אַרויסגעבן באַשלוסן פון אַדמיניסטראַטיוון, ווירטשאַפטלעכן, רעליגיעזן, קולטורעלן, פילאַנטראָפישן און סאַניטאַרן כאַראַקטער. דער ועד פלעגט זיך האַלטן פאַרן באַשיצער פון יידישן לעבן און פאַרמעגן; ער איז געווען דער פוסק אחרון פון די קאמפליצירטסטע ענינים, סיי רעליגיעזע, סיי וועלטלעכע און לסוף — דער פאַרשטייער פון די ליטווישע יידן פאַר דער רעגירונג.

מיר ברענגען ווייטער פון פאַרשיידענע געביטן פון יידישן לעבן אַ ריי תקנות פון ועד, וואָס האָבן אַ מער אָדער אַ ווייניקער דירעקטע שייכות צו פינסק אין דער תקופה וואָס מיר באַטראַכטן דאָ.

די הויפט־אויפגאַבע פון ועד, וואָס איר האָט ער געהאַט צו פאַרדאַנקען זיין קיום, איז געווען, ווי געזאָגט, דאָס פאַנאַנדערלייגן די שטייערן און דאָס אויפמאַנען זיי. די רעגירונג פלעגט באַשטימען אַן אַלגעמיינע סומע פאַר די ליטווישע יידן (אַזוי ווי פאַר די פוילישע) און די זאַך פון ועד איז געווען פאַנאַנדערצעלייגן די דאָזיקע סומע אויף באַזונדערע יישובים. שטייערן פלעגט די יידישע באַפעל־קערונג אין ליטע צו גלייך מיט דער נישט־יידישער צאָלן פאַרשיידענע, ווי למשל „טשאָפאָווי" — אַ מין אַקציז פון ברענפן, ווײַן, מעד און ביר, „שעלענזשני" — פאַרן רעכט צו האַנדלען מיט משקאות, „פּאָדימני" — אַן אָפּצאָל פון יעדער הויז און אָזוי ווייטער. אָבער אַחוץ אַלגעמיינע שטייערן, וואָס זיינען שייך צו דער גאַנצער באַפעלקערונג, זיינען אויך געווען אַזעלכע, וואָס נאָר יידן האָבן זיי געצאָלט, דאָס איז געווען „קאָפּשטייער" און „פּאָוואָראָטני"־שטייער. דער ערשטער איז איינגעפירט געוואָרן אין יאָר 1549, דעם אַנדערן האָבן געצאָלט נאָר די ליטווישע יידן, אָנגעהויבן פון יאָר 1503 משמעות פאַר דער דערלויבעניש אומצוקערן זיך קיין ליטע נאָכן גירוש. דער „קאָפּשטייער" האָט באַטראָפן אין יאָר 1579 10,000 גילדן פאַר פוילן און 3,000 גילדן פאַר ליטע. די סומע פון „פּאָוואָראָטני"־שטייער איז געווען שטענדיק אַ סטאַבילע און האָט באַטראָפן 1,000 רענדלעך, דאָס הייסט 4,000 גילדן יערלעך, אַקעגן פלעגט זייער שטייגן דער „קאָפּשטייער". אין לעצטן פערטל פון 16טן יאָרהונדערט האָט ער באַטראָפן פון 15 ביז 20 טויזנט גילדן פאַר די פוילישע יידן און אין דער ערשטער העלפט פון 17טן יאָרהונדערט איז ער דערגאַנגען ביז 60,000 גילדן פאַר פוילן און 12,000 גילדן פאַר ליטע.

לאָמיר זען וויפל שטייער האָט געצאָלט דער פינסקער יישוב.

לויטן באַשלוס פון ועד פון יאָר 1623 האָבן די פיר גרעסטע קהילות אין ליטע געצאָלט אַזאַ שטייער:

נאַמען פון יישוב	„קאָפּשטייער"		„פּאָוואָראָטני"־שטייער	
בריסק מיט די אַרומיקע יישובים	280	גילדן *)	680	גילדן
גראָדנע " " "	160	"	320	"
פינסק **) " " "	174	"	280	"
ווילנע " " "	200	"	160	"

מחמת די קהילות פלעגן אָפט באַקלאָגן זיך אויף דער נישט־יושרדיקער אינטיילונג פון די שטייערן, פלעגט דער ועד ענדערן די פאַנאַנדערטיילונג אָפילו אין אַ באַדייטנדיקן גראַד, ווי דאָס וויזט די ווייטערדיקע טאַבעלע.

„קאָפּשטייער" אין יאָר 1631

בריסק מיט די אַרומיקע יישובים			586 גילדן
גראָדנע "	"	"	260 "
פינסק "	"	"	160 "
ווילנע "	"	"	200 "

אַ קאָנטיק אָרט אין די פראָטאָקאָלן פון ועד פאַרנעמען די באַשלוסן וועגן שוץ פון יידישן לעבן און יידישע אינטערעסן.

נאָך דער „לובלינער אוניע" איז דאָס יידישע לעבן אין ליטע אַרויף אויף נייע וועגן — עס האָט זיך אויסגע־גלייכט מיטן לעבן אין שכנותדיקן פוילן. פון אַ פרייען מענטש און גלייכבאַרעכטיקטן בירגער איז דער ליטווישער ייד אַראָפגעפאַלן צו דער מדרגה פון אַ פאַראַכטן „נישט־גלויביקן זשיד", פון אַ בירגער פון דער צווייטער אָדער דריטער קאַטעגאָריע. צו גלייך באַווייזן זיך אין ליטע די אין מערב־איראָפּע גוט באַקאַנטע בייזע רוחות, וואָס ציען זיך ווי אַ שאָטן נאָכן יידישן לעבן. עס פאַרשפרייט זיך דער בלבול וועגן עלילת־דם, נישט געקוקט אויפן קיניגלעכן פאַרבאָט צו באַשולדיקן יידן אין געברויכן קריסטלעך בלוט.

*) איבער אַ שרפה אין בריסק האָט דער ועד פאַרקלענערט אין יאָר 1623 דעם בריסקער יישוב דעם „קאָפּשטייער" אויף 180 גילדן.

**) אין יאָר 1578 האָט דער „פּאָוואָראָטני"־שטייער פאַר פינסק באַטראָפן 77 רענדלעך (208 גילדן).

מען באַשולדיקט יידן אין פאַרשוועכן די האָסטיעס, אין טרייבן כישוף און אַזוי ווייטער. דאָס יידישע לעבן ווערט הפקר. אָנפאַלן אויף יידן („געלויפן", „שילער־געלויפן") ווערן אַן אָפטע זאַך. עס טרעפן זיך אויך נישט זעלטן רציחות אויף זיי. די דאָזיקע פורעניותן געפינען אָ ברייטן אָפקלאַנג אויף די צוזאַמענפאַרן פון ועד.

שוין אויף זיין ערשטן צוזאַמענפאָר האָט דער ועד אָנגענומען אַזאָ באַשלוס אין שייכות מיט די בלבולים, וואָס מען פלעגט מאַכן אויף יידן. דאָרט — ווערט געזאָגט אין דער שייכותדיקער תקנה — ווען עס ווערט געמאַכט אַן עלילת דם אָדער אָ בלבול ווען מביש זיין דעם קירכן־ברויז, זיינען די איינוואוינער מחוייב ווי וויט מעגלעך צו מאַכן אַלע נייטיקע הוצאות אויף זייער אייגענעם חשבון ביזן צונויפרופן דעם ועד. די געמאַכטע הוצאות ווערן צעטיילט צווישן ועד און דער באַשולדיקטער פערזאָן, דערביי איז איר חלק אַזאַ, ווי עס באַשטימען די ראשי המדינה. מאַכט זיך אָבער, אַז אָ בלבול נעמט זיך פון דעם, וואָס אָ יייד האָט געשלאָגן אָ גוי — געניסט דער שלעגער נישט פון דער שטיצע פון דעם ועד, אויב דער בעל־דבר איז אָ פאַרמעגלעכער, מוז ער איינער אַליין דעקן אַלע הוצאות און אויב נישט — דאַרף זיך פאַר אים משתדל זיין די קהילה וואו ער וואוינט, און ערשט שפעטער ווערט דער ועד באַשליסן, צי מען דאַרף אים שטיצן, צי נישט.

אויפן זעלביקן צוזאַמענפאָר איז אויך אָנגענומען געווארן אַן ענלעכער באַשלוס אין שייכות מיט די אָפטע פאַלן פון אומברענגען יידן. איז דער אומגעברַאכטער געווען אָ מענטש אָ פאַרמעגלעכער, דאַרפן זיינע יורשים, אויב ס׳איז נייטיק געבן אָ העלפט הוצאות אויף אויסצוגעפינען דעם מערדער און אָ העלפט די קהילה וואו ער וואוינט מיט די אַרומיקע יישובים צוזאַמען מיטן ועד. איז ער אָבער געווען אַן אָרימאַן — דעקט אָ העלפט זיין קהילה און אָ העלפט דער ועד.

אין יאָר 1623 הערן מיר טאָקע ווען אָ חוב פון 217 שאָק ליטווישע גראָשן, וואָס דער ועד איז שולדיק דער פינסקער קהילה פאַר הוצאות אויף צו רודפן אָ מערדער. אין יאָר 1637 באַשליסט דער ועד אויסצואַלן דעם פינסקער יישוב 300 שאָק ליטווישע גראָשן פאַר מאַכן זייער גרויסע הוצאות (הצאות מרובות) אין שייכות מיט „אָ שלעכטן עסק" (עסק ביש) און צו דעקן אויף להבא אָ דריטל פון אַלע הוצאות, וואָס די פינסקער קהילה ווערט אויסגעבן אויף דעם זעלבן ענין.

אויף צו באַשיצן די יידישע אינטערעסן פלעגט דער ועד האַלטן אויף שכירות פראָפעסיאָנעלע שתדלנים (שתדלני המדינה), וואָס פלעגן זיצן בעת די סעסיע פון סיים אין וואַרשע, כדי ווירקן אויף די דעפוטאַטן, זיי זאָלן נישט אַנגעמען קיין שעדלעכע געזעצן פאַר יידן. אין יאָר 1628 באשטימט דער ועד דריי שתדלנים, „מענטשן שטאַרקע, וואָס זיינען ביכולת צו שטעלן זיך פאַרן קיניג און פריצים" (גבורי חיל, אשר להם כח לעמוד בהיכל מלך ושרים) דהיינו: ר׳ ישעי׳ פון ווילנע, ר׳ בירך פון בריסק און ר׳ מרדכי פון לאָמאָז. זייער אויפגאַבע איז געווען צו היטן די יידישע אינטערעסן אין וואַרשעווער סיים. חוץ דעם איז דער ועד מחייב יעדע פון די דריי הויפט־קהילות אַרויסצושיקן באַזונדער צו איין שתדלן צו דעם זעלבן סיים אין וואַרשע.

פאַר די געזעראַלע פלענומדיקע סיימען פלעגן אין גאַנצן לאַנד פאַרקומען סיימיקעס, וואו די שליאכטע פלעגט אויסקלייבן דעפוטאַטן צום גרויסן סיים און געבן זיי אינסטרוקציעס וועגן די שליאַכטישע פאַדערונגען. אויך צו די דאָזיקע סיימיקעס פלעגט יעדער שטאָט, וואו נאָר זיי פלעגן פאַרקומען, מוזן שיקן שתדלנים אונטער אָ שטראָף פון 100 רענדלעך פאַר צדקה־צוועקן.

און נאָך אַן אויפגאַבע פלעגן האָבן די געצאָלטע פאַר־שטייער פון פאָלק. וועגן עס פלעגט זיך מאַכן, אַז דער קיניג פלעגט פאַרבייפאָרן אָדער באַזוכן א שטאָט, פלעגט די אָרטיקע קהילה אַרויסשיקן איר שתדלן צו באַגעגענען דעם הויכן גאָסט מיט מתנות און מיט אָ פאַסיקער דרשה.

אין יאָר 1639 האָט מען זיך געריכט אויף אָ נסיעה פון דעם קיניג איבער ליטע, און דער ועד האָט אָנגענומען אַזאָ החלטה: וועט דער קיניג פאַרבייפאָרן דורך גראָדנע אָדער פ י נ ס ק, דאַרף מען גלייך מודיע זיין די בריסקער קהילה. אויב זי וועט שיקן אָ מענטשן מיט מתנות אויף צו באַגעגענען דעם קיניג, דאַרף אַלע הוצאות דעקן דער ועד. און אויב נישט — דאַרף אָ העלפט דעקן דער ועד און אָ העלפט די שטאָט, וואָס דער גאָסט וועט באַזוכן. דאָס אַלץ איז שייך דעם פאַל, אויב דער קיניג וועט פאָר־בלייבן אין איינער פון די דריי הויפט־קהילות ביז אָכט וואָכן, און אויב מער — דאַרף אַלע הוצאות דעקן די קהילה, וואו ער וועט זיין.

עס פלעגט זיך אָפט מאַכן, אַז צווישן ביידע מדינות (פוילן און ליטע) פלעגן פאַרקומען סיכסוכים וועגן פאַר־שיידענע ענינים (דערהויפט וועגן בשותפישע הוצאות אויף כלל־זאַכן), פלעגן די פאַרשטייער פון ביידע מדינות זיך צונויפקומען אויף די ירידים אין לובלין, כדי זיך אויס־צוגלייכן. ליטע פלעגט אַהין שיקן אויפן סמך פון באַשלוס פון ועד פון יאָר 1639 צו איין פאַרשטייער פון בריסק, גראָדנע און פ י נ ס ק.

אויף די לובלינער ירידים פלעגן פאַרקומען, ווי געזאָגט, משפטים פון פאַרשיידענע קאָמפליצירטע ענינים. פלעגט אויך ליטע שיקן אַהין אירע דיינים לויט אַזאַ סדר: אויף צוויי ירידים נאָכאַנאַנד פלעגט שיקן אָ דיין בריסק, אויפן דריטן יריד — גראָדנע, אויפן פערטן — פ י נ ס ק. אויך אין ליטע אויף די ירידים פלעגן פאַרקומען דיני־תורות. דער בית־דין פלעגט געווינטלעך באַשטיין פון צוויי דיינים פון בריסק און איינעם פון גראָדנע אָדער פון פ י נ ס ק. בכלל פלעגט פ י נ ס ק פאַרנעמען אין ועד דאָס דריטע אָרט נאָך בריסק און גראָדנע. דאָס ווערט אָפילו אָפיציעל באַשטימט פון ועד גופא דורך אָ החלטה פון יאָר 1644

וועגן סדר פון חתמענען דאָקומענטן פון די ראשי־המדינה. צו ערשט — וועלט דאָרט געזאָגט — דאַרפן זיך חתמענען די בריסקער פאָרשטייער, נאָך דעם די גראָדנער און צו לעצט די פ י נ ס ק ע ר.

דער ועד פלעגט זיך אויך פאַרנעמען מיט פילאַנטראָפישע ענינים. אַזוי, למשל, באַשליסט ער אין יאָר 1623, אַז די זאָרג וועגן חתונה מאַכן אָרימע בתולות דאַרף ליגן אויף די קהילות ראשיות און בכן דאַרף יעדער יאָר חתונה מאַכן: בריסק מיט די אָרומיקע יישובים — 12 אָרימע בתולות, גראָדנע— 10, פ י נ ס ק — 8. דערבי דאַרף יעדער אָרימע כלה באַקומען צו 30 גילדן שטיצע. חתונה מאַכן דאַרף מען זיי נישט פריער ווי 13—15 יאָר. אין דאָס דעמאָלטיקע יידישע לעבן איז געווען פול מיט עקאָנאָמישן קאַמף, געפירט סיי מיט דער אויסנוויניקסטער, גויאישער וועלט, סיי אינעווייניק, צווישן יידן גופא. נישט בלויז יחידים, נאָר גאַנצע יישובים פלעגן אויפן געביט פון מסחר פירן מיט זיך אמתע מלחמות. מען פלעגט אייגער דעם אַנדערן משיג גבול זיין, אויסדינגען, אָרויסרייסן, קאָנקורירן אויף ערלעכע און נישט ערלעכע אופנים. דער ועד פלעגט מאַכן באַמיאונגען אויף צו לינדערן די דאָזיקע מחלוקת, נישט פאַרגעסנדיק דערביי צו פאַרזיכערן אַ פריווילעגירטע פאָזיציע די דריי קהילות ראשיות.

אין יאָר 1631 באַשטעטיקט דער ועד אָזאָ אָפמאַך צווישן גראָדנע, פ י נ ס ק און ווילנע פון איין זייט

יידישע בגדים אין פוילן אין 16טן און 17טן יאָרהונדערט.

יעדער שטאָט דאַרף מען פירן אַ נאָמענטלעכע רשימה פון אַלע אָרימע בתולות, וואָס זיינען איבער 15 יאָר און די רשימה איבערגעבן דעם אָרטיקן ראש פון בית־דין אויף צו ציען אַ גורל. די בתולות, וואָס וועלן אויספאַלן לויטן גורל באַקומען די דערמאָנטע שטיצע. די אַנדערע, וואָס זיינען געבליבן אָן שטיצע, באַקומען זי אין צווייטן יאָר אָן אַ גורל.

די אינטערעסאַנטסטע זיינען אָבער די תקנות פון ועד פון ווירטשאַפטלעכן כאַראַקטער. זיי דעקן אויף פאַר אונדז אַ טשיקאַוון ווינקל פון דעמאָלטיקן יידישן לעבן — די גוואַלדיקע רייסעריין און מחלוקות אויפן געביט פון ווירטשאַפטלעכער קאָנקורענץ.

מיט סלוצק פון דער צווייטער זייט. יעדערער פון די דריי שטעט איז דערלויבט לויט זייער פאַרלאַנג צו פירן מסחרים אין סלוצק, צו קויפן און פאַרקויפן, בתנאי אַז צוליב געשעפטס־ענינים וועלן אַהין נישט קומען מער ווי 4 סוחרים מיט אַ מאָל און נישט פאַרבלייבן לענגער ווי 2 וואָכן צייט, אָנגעהויבן פון טאָג, ווען דער ערשטער איז געקומען. דערבי טאָרן זיי נישט פאַרקויפן זייערע סחורות צו קיין גויים אין משך פון די ערשטע דריי טעג פון זייער אויפהאַלט אין שטאָט, נישט אויסמיידנדיק דעם דאָזיקן פאַרבאָט מיט קיין שום אָפנאַרעריי אונטער דער שטראָף פון חרם. ערשט נאָך דעם טערמין מעגן זיי פאַרקויפן די סחורה יעדן באַליביקן גוי. נאָכן אָפפאָרן פון די 4 סוחרים פון סלוצק, טאָרן קיין

אַנדערע אַהין נישט קומען אין משך פון זעקס וואָכן. ערשט נאָך דער צייט מעגן וויטעבער קומען סוחרים פון די דער־מאָנטע קהילות, אָבער נישט מער ווי פיר מיט אַ מאָל, און נישט לענגער ווי אויף פיר וואָכן. עס איז אויך פאַר־באָטן גראָדנער, פּ י נ ס ק ע ר און ווילנער סוחרים צו קויפן אין סלוצק סחורות ביי גויים אין דער היים. זיי מעגן דאָס טאָן נאָר אויף די מערק און אין די גאַסן, לויטן אופן ווי עס איז אויבן אָנגעוויזן. וואָס שייך סוחרים פון אַנדערע שטעט, איז זיי דערלויבט צו פאַרבלייבן אין סלוצק נישט לענגער ווי איין וואָך אָן הפסקה און אייַנצוקויפן סחורות ביי גויים נאָר אין מאָרק, און נישט ביי זיי אין דער היים. דאָס צווייטע מאָל מעגן זיי קומען קיין סלוצק נישט פריער ווי אין זעקס וואָכן אָרום און פאַרבלייבן דאָרט נישט לענגער ווי אַ וואָך צייט. פאַרקויפן סחורות מעגן זיי אויף די זעלבע באַדינגונגען ווי די גראָדנער, פּ י נ ס ק ע ר און ווילנער סוחרים. נאָר אויב עס וואָלט זיך אָרויסגעוויזן, אַז דער סלוצקער פּריץ האָט פאַרבאָטן פרעמדע יידן צו האַנדלען אין סלוצק, טאָר דאָס קיינער פון זיי נישט טאָן חוץ גראָדנער, פּ י נ ס ק ע ר און ווילנער סוחרים, וואָס דאַרפן זיך נוהג זיין לויטן אויבן געבראַכטן אָפמאַך.

אויפן זעלבן צוזאַמענפאָר האָט דער ועד מחמת די טענות און תביעות פון ווילנער קהל אויף די פרעמדע, אַז זיי גראָבן אונטער דעם אָרטיקן האַנדל, אייַנגעפירט באַגרענעצונגען פאַר אויסנשטאַטישע סוחרים פון ווילנע, דערביי זיינען אָבער געמאַכט געווארן געוויסע הנחות פאַר סוחרים פון בריסק, גראָדנע און פּ י נ ס ק.

די אויבן געבראַכטע תקנות פון ווירטשאַפטלעכן כאַראַקטער זיינען אַ פּועל־יוצא פון אומגעהייערן וואוקס פון יידישן האַנדל אין ליטע, וואָס דאָס איז געווען אַ רעזולטאַט פון טיפע ווירטשאַפטלעכע פראָצעסן, וועלכע זיינען פאָרגע־קומען אין יידישן לעבן אין ליטע נאָך דער „לובלינער אוניע". די דאָזיקע פּראָצעסן אויפן פּ י נ ס ק ע ר באַדן וועלן מיר וויטער באַטראַכטן.

●

2) די עוואָלוציע פון ווירטשאַפטלעכן לעבן פין די יידן אין פינסק

נאָכגיין נאָך דער עוואָלוציע, וואָס איז פאָרגעקומען אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון יידישן פינסק זינט דער „לובלינער אוניע" זיינען מיר נישט אין שטאַנד, מחמת עס פעלן אויס מאַטעריאַלן. די פאַראַנענע מאַטעריאַלן וועגן פראָבלעם, וואָס מיר ווילן דאָ באַטראַכטן, שטאַמען דערהויפט פון די פערציקער יאָרן פון 17טן יאָרהונדערט, דאָס הייסט פון יענער תקופה, ווען די ווירטשאַפטלעכע פראָצעסן, וואָס האָבן זיך אָנגעהויבן נאָכן יאָר 1569 זיינען שוין געווען פאָרענדיקט. די דאָזיקע מאַטעריאַלן גיבן אונדז בכן אַ בילד פון דעם רעזולטאַט פון דער ווירטשאַפטלעכער עוואָלוציע, וואָס די יידישע פינסק האָט אַדורכגעמאַכט אין די יאָרן 1569—1648. לאָמיר זיך מיט דעם דאָזיקן בילד באַקענען.

ווי מיר האָבן אויבן געזען, איז דער הויפטקוואַל פון עקאָנאָמישער מאַכט ביים פינסקער גבירישן קלאַס געווען דאָס האַלטן אין אַרענדע מלוכהשע הכנסות. די גרעסטע פראָפיטן פלעגן די פינסקער גבירים ציען פון משקאות־און זאַלץ־מאָנאָפּאָל, פון פאַרשיידענע שטייערן און צאָל־הכנסות, וואָס זיי פלעגן אָפדינגען אין פינסק. אַזוי איז געווען ביזן יאָר 1569. אָבער נאָכן שליסן די פּאָליטישע אוניע אין לובלין צווישן פוילן און ליטע, וואָס דאָס איז דערגרייכט געוואָרן אַ דאַנק דעם, וואָס די גאַנצע מאַכט אין ליטע איז איבערגעענטפערט געוואָרן דער שליאַכטע, איז די לאַגע פון די יידישע מוכסים געוואָרן זייער שוועריקייט. עס איז געווען קלאָר, אַז די נייע דעה־זאַגערס וועלן אויסנוצן זייער מאַכט לטובת זייערע מאַטעריעלע אינטערעסן. נאָך אַ צייט פאַר דער אוניע (1559) האָט די זאַמעטער (צפון־מערב־ליטע) שליאַכטע זיך געקלאָגט אויף די יידישע מוכסים און געבעטן, אַז די צאָל־קאמערן זאָל מען איר פאַרדינגען, און זי וועט דערפאַר צאָלן פונקט אַזוי פיל ווי די יידן. אויך האָט זיך געלאָזט מערקן אין יענער צייט אַ טענדענץ ביי דער מאַכט איבער־צוגעבן מלוכהשע הכנסות אין גוטע הענט. פון דער צווייטער זייט האָבן די מלוכהשע הכנסות געמוזט פאַלן מיטן מאָמענט, ווען די שליאַכטע איז באַפרייט געוואָרן פון יעטווידער אָפצאָל אויף די סחורות, וואָס זי פלעגט אַריינפירן און אַרויספירן פון לאַנד. דאָס אַלץ האָט גורם געווען דערצו, אַז די מלוכהשע הכנסות האָבן אין אַ גרויסער מאָס פאַרלאָרן זייער צוצי־קראַפט פאַרן יידישן קאַפּיטאַל. אַזוי איז געווען אין גאַנץ ליטע, און פינסק איז נישט געווען קיין יוצא מן הכלל. עס וואָלט אָבער פאַלש געווען צו מיינען, אַז איבער דער געזעלשאַפטלעכער לאַגע זיינען די פינסקער מוכסים אין גאַנצן פאַרשוואונדן. טייל פון זיי, ווי מיר וועלן וועלן זען, זיינען פאָרט פאַרבליבן.

דער רייכסטער פון די יידישע מוכסים אין פינסק אין דער תקופה, וואָס מיר באַטראַכטן דאָ, איז געווען ב ר ו ך נ אַ כ מ א נ א ו ו י ט ש. ער האָט געהאַלטן אין אַרענדע אַ גאַנצע רייַ מלוכהשע הכנסות אין פינסקער פאָוויאַט, ווי טשינשן פון פלעצער און וועלדער, אָפּצאָלן פון נאָבעלער פיש־נעצן, פאַרשיידענע שטייערן אין די שטעטלעך האָראָדזיי, לאָהישין און פאָהאָסט, הכנסות פון משקאות־מאָנאָפּאָל אין די פולווארקן פוינע און סטעטיטשעווע און אַזוי וויטער. פאַר די אַלע הכנסות האָט ער אָפּגעצאָלט לטובת דער מלוכה אין יאָר 1640 — 30,002 גילדן 29 גראָשן און 7 פּענייַזן.

אין יאָר 1630 הערן מיר וועגן אַ חוב פון 600 שאָק ליטווישע גראָשן, וואָס עס קומט פון ל י ט מ א ן י א ק ו ב א ו ו י ט ש און פון מ ש ה ה ל ל א־

ווישט פאַר ארענדירן אין פינסק דעם „נייגעהעכערטן" צאָל.

אין יאָר 1646 שיקט אַרויס דער פינסקער סטאַראָסטע, פירשט אָלבערט סטאַניסלאָוו ראַדזיוויל צו די פינסקער שטאָטלייט אַ שריפט מיט דער פאָדערונג, זיי זאָלן זיך נישט אַרויסדרייען פון צאָלן דעם „אָלטן" אָפצאָל, וואָס געפינט זיך אין ארענדע ביים קיניגלעכן פאַקטער, ליזער מויזשאָ־וויטש. אין אָ יאָר אַרום הערן מיר וועגן אַ געוויסן איצקע בארוכאָוויטש פון פינסק, וואָס האָלט דאָרט אין ארענדע „דעם אַלטן קיניגלעכן" אָפצאָל. אָן אַנדער פינסקער יידן, אַ געוויסער זלמן יוזפאָוויטש האָלט אין יאָר 1656 דעם אָרטיקן משקאות־מאָנאָפאָל, וואָס מען רופט אים „טשאָפאָווי".

דאָס זיינען אָלע פינסקער מוכסים אין דער ערשטער העלפט פון 17טן יאָרהונדערט, וואָס זיינען אונדז באַקאַנט. דערפון איז צו זען, אַז זייער צאָל איז אין פאַרגלייך מיט דער צאָל פון פאַר 100 יאָר צוריק שטאַרק געפאַלן. דער יידישער קאָפּיטאַל האָט געזוכט מער זיכערע און רווחדיקע אונטערנעמונגען און ער האָט דאָס לייכט געפונען.

די „לובלינער אוניע" האָט אויפגעריכט די ליטווישע שליאָכטע, האָט דעם דאָזיקן געזעלשאַפטלעכן קלאַס, וואָס איז ביז דעמאָלט געשטאַנען אין שאַטן, אויפגעהויבן אויפן העכסטן שטאַפּל פון געזעלשאַפטלעכן לייטער. דאָס האָט געבראַכט טיפע ענדערונגען אין לעבן־שטייגער פון דער שליאָכטע. מיטן גאַנצן אימפעט האָט זי זיך אַ וואַרף געטאָן אויף אויסצונוצן די ברייטע פאָליטישע רעכט, וואָס זי האָט באַקומען פאַרן פריי פון פאַראייניקן ליטע צו פוילן. זי האָט זיך אָנגעהויבן צו באַטייליקן אין קלייבן מלכים, אין דער גזעזעצגעבונג, זי האָט איבערגענומען אין אירע הענט דאָס געריכטס־וועזן און אויך די אַרטיקע אַדמיניסטראַציע. דאָס אַלץ האָט געפאָדערט אַ סך געלט. די געלטמיטלען פון דער שליאָכטע זיינען אָבער געווען באַגרענעצט, האָבן וויייט נישט געקאָנט קלעקן אויף צו פירן אָזאַ לעבן, ווי דאָס האָט געפאַסט פאַר אַ הערשנדיקן קלאַס, וואָס זי איז איצט געווארן. דערצו נאָך איז זי באַהערשט געווען פונם מיטלאַלטערלעכן קוק, אַז פאַרן אַדלקלאַס פאַסט נישט צו פאַרנעמען זיך מיט מסחר און האַנדל, וואָס די דאָזיקע ווירטשאַפטן פלעגן איר פריער ברענגען באַדייטיקע הכנסות. פון דער דאָזיקער שווערישקייט איז געווען גרייט אַרויסצוהעלפן דער שליאָכטע דער יידישער קאָפּיטאַל: יידן זיינען געווען גרייט צו באַזארגן די שליאָכטע מיט די נייטיקע געלטמיטלען, בתנאי אַז זי זאָל זיי איבערגעבן אין ארענדע אירע מאָנאָפּאָלן. די שליאָכטע האָט גערן דערויף מסכים געווען, נישט האָבנדיק געניג צייט זיך אָפצוגעבן מיט דער ווירטשאַפט און זייענדיק אין גאַנצן אַריינגעטאָן אין די פאָליטישע ענינים. אגב פלעגן זייערע מאָנאָפּאָלן נישט טראָגן אזעלכע הכנסות, ווי עס האָבן פאַרגעלייגט די יידישע קאָפּיטאַליסטן. ווייל צוזאַמען מיט די שליאכטישע מאָנאָפּאָלן האָבן זיי געגנומען אין ארענדע די... שליאַכטישע רעכט.*) זעען מיר טאַקע, ווי אַזוי יידישער קאַפּיטאַל איז אַריינגעלייגט געווארן אין די שליאַכטישע מאָנאָפּאָלן. די דאָזיקע אַלגעמיינע דערשיינונג אין ליטע .טרעט אַרויס באַזונדערס בולט אין פינסק.

צווישן די פינסקער אַרענדאַרן פון שליאַכטישע מאָנאָפּאָלן האָט זיך אין די פערציקער יאָר פון 17טן יאָרהונדערט אויסגעצייכנט מיט זיין עשירות ליזער משמשיטש. ער האָט געהאַלטן אין ארענדע דעם פאָהאָסטער מאָנאָפּאָל אין פינסקער פאָוויאָט צוזאַמען מיטן שטעטעלע פאָהאָסט**) און מיט אַלע דערפער, וואָס האָבן צו דעם דאָזיקן מאָנאָפּאָל געהערט ווי קאָמעאָן, באָטאָווא, טשוכאָווא, פלאָסקינא, דאָלנאָיא לוקא, טרעבזן, כמעלניק, דובנאָוויטש און לאָבטשע. חוץ דעם האָט ער נאָך ארענדירט דעם מאָנאָפּאָל לונין אין נאָוואַרעדקער וואָיוואָדשאפט, דעם הויף קוטעץ און דאָס דאָרף פאָראָכאָנסק אין פינסקער פאָוויאָט. אין די דאָזיקע מאָנאָפּאָלן האָבן צו שימשיטשן געהערט אַלע ערד־שטחים צוזאַמען מיט די פאָרזייטע פעלדער, אַלע וועלדער, טייכן, אזערעס, בינשטאָקן, מיט די הכנסות, וואָס האָבן געהערט צום מאָנאָפּאָל פון דער אָרטיקער באַפעלקערונג: פון די באָיאָרן, מעשטשאַנעס און פויערים און בכלל יעטווידער הכנסה, וואָס די מאָנאָפּאָלן האָבן נאָר געקאָנט טראָגן. מיטן טויט פון לייזערן זיינען די מאָנאָפּאָלן איבערגעגאַנגען צו זיין ווייב דבורה מיט אירע זין יעקב און מארעק. אין יאָר 1646 נעמט דבורה צו ווי אַ שותף צום מאָנאָפּאָל לונין אַ גווויסן דניאל ליבאָוויטש.

אין יאָר 1644 דינגען אָפּ צווויי פינסקער יידן יעקב האשעוויטש און יעקב מאָשקאָוויטש דעם מאָנאָפּאָל רעטשיצע אין פינסקער פאָוויאָט ביים פינסקער סטאָלניק (אַ שליאָכטישער טיטל) אַנדרייי טערלעצקי, אָבער אין אַ יאָר אַרום גיבן זיי אים איבער צו אַ גווויסן נתן ליזערוויטש פון פינסק צוזאַמען מיט אַלץ, וואָס צו דעם מאָנאָפּאָל געהער, דהיינו: די דערפער רעטשיצע, רעטשיצער וואָלקע, אַ צווייטע וואָלקע וואָס אין וואַלד און טערקאָוויטש מיט אַלע פויערים און מיט אַלע זייערע התחייבותן, וואָס זיי קומען דעם מאָנאָפּאָל. חוץ דעם געהערט צו לייזעראָוויטשן דער הויף וואָס אין מאָנאָפּאָל. אַלע היפּישע געבייטעס, די סעדער און גערטנער, די פאָרזייטע און נישט פאָרזייטע פעלדער, אַלע אָפצאָלן וואָס קומען פון זאָלץ, פון שיפן און שיפלעך, פאָרן רעכט צו כאַפּן פיש אויפן טייך סטיר און די קרעטשמע מיט דער מיל ביים טייך סטרומען וואָס מען רופט זי „קרוקאָווקא". דערפאָר צאָלט לייזעראָוויטש 12,000 גילדן טשינש פאָר 6 יאָר.

*) דאָס אַריינפירן און אַרויספירן פון לאַנד סחורות אָן קיין שום אָפצאָל.

**) זע די קאָרטע פון פאָלעסיע אין 17טן יאָרהונדערט.

דער זעלבער נתן לייזעראוויטש האָט אין יאָר 1646 געהאַלטן אין ארענדע, בשותפות מיט דוד יאַקובאָוויטשן, אויך פון פינסק, די מאַיאָנטקעס קראָטאָוו און פּאָלקאָטיטש אין פינסקער פּאָוויאַט, וואָס האָבן געהערט צום פינסקער פּאָדסטאַראָסטע, וואַסיל אָסטראָווסקי. דאָרטן האָבן צו זיי געהערט די הויפן, די פּאַרזייטע פעלדער, די תבואה וואָס אין סטויגן און אין שפּייכלערס, לאָנקעס און אַלע מינים טשינשן און אַנדערע התחייבותן, מיט די קרעטשמעס, מילן, וואַסערן, מיט די פעלדער און וועלדער און מיט אַלע „גרויסע און קליינע" הכנסות. דעם דאָזיקן מאַיאָנטעק האָבן זיי געגומען אויף דריי יאָר אין אַרענדע פאַר 11,000 גילדן.

עס פלעגט טרעפן, אַז אויף אָפּצודינגען אַ גרויסן מאַיאָנטעק, וואָס אַ יחיד האָט דאָס נישט געקאָנט באַהייבן, פלעגט זיך גרינדן אַ גאַנצע קאָמפּאַניע. אַזוי, למשל, האָבן

קליידונג פון פוילישע יידן און פויערים אין 17טן יאָרהונדערט.

ערד אייגנטום, מילן, טייכן, אָזערעס, סאָזשעלקעס, פּאַרצא־מונגען פאַר פיש, בינשטאָקן, וועלדער און אַזוי ווייטער. צו די אַרענדאַרן האָבן אויך געהערט די התחייבותן פון די אָרטיקע באַיאָרן און פויערים, סיי אין געלט, סיי אין תבואה און אין האָניק, וואָס זיי פלעגן קומען דעם מאַיאָנטעק, פּאָדוואָדעס (אַ חוב צו געבן פערד אין וואָגן) און אויך אַלע אַנדערע הכנסות. דער טשינש פון די ביידע מאַיאָנטקעס האָט באַטראָפן 6,600 גילדן פאַר 4 יאָר.

אַ קאָנטיק אָרט צווישן די פינסקער ארענדאַרן האָבן פאַרנומען די שותפים אַ ב ר ה ם כ אַ צ ק ע ל ע־ ו י ט ש און ה א ש י י (יהושע?) א ב ר א־ מ א ו י ט ש. זיי האָבן געהאַלטן אין ארענדע דאָס שטעטעלע אָלעווסק מיט די דערפער סנאָווידאָוויטש, דאָבראָסעלי און כישין מיט אַלע פויערים וואָס אין זיי, מיט פאַרשיידענע אַרבעטן וואָס פון זיי איז געקומען, מיט געהאַלטן אין ארענדע אין די פערציקער יאָרן פון 17טן יאָרהונדערט דעם מאַיאָנטעק ל ו ב ע ש י י מיט די דערפער טשערווישטשע, פּניעוונאָ, דערעווקאָ, אָלביאַז, ליבעשייער וואָלקע, פּניעוונער וואָלקע און זעלעזניצע די פינסקער יידן ש מ ח ה פ ס ח א ו ו י ט ש, א נ ש ל ס ע נ ד ע ר א ו ו י ט ש, מ ע נ ד ל ח י י מ א־ ו י ט ש און ז ע ל י ק ס ע נ ד ע ר א ו ו י ט ש*) פאַר 16,000 גילדן פאַר דריי יאָר.

חוץ די אויבן אויסגערעכנטע זיינען אונדז באַקאַנט נאָך עטלעכע פינסקער ארענדאַרן פון מאַיאָנטקעס, ווי די ברידער ז ל מ ן און ד ו ד י א ק ו ב א ו ו י ט ש, וואָס האָבן ארענדירט דעם מאַיאָנטעק קאָשעוויטש, ז ר ח

*) ווי מען קאָן משער זיין, זיינען דאָס געווען יידן צוגעקומענע קיין פינסק, די ערשטע צוויי האָבן משמעות געשטאָמט פון קאָמינקי, דער דריטער פון קאָוולע און דער פערטער פון לעשניעוע.

שמחאָווישט*) דער אַרענדאָר פון דאָרף פניעוונאָ, איידער עס איז אַריבער צו די פּריער דערמאָנטע שותפים, און שלמה אברהם מאָווישט קאָזלאָוויטש און טשערנעיעוויטש. טייל אַרענדאָרן, וואָס פלעגן האָבן פּריַיִ קאָפּיטאַלן פלעגן זיך פאַרנעמען אויך מיט געלט־אָפּעראַציעס. צו די דאָזיקע האָבן אין דער ערשטער ריי געהערט האָשיי אַברא־מאָוויטש מיט זיין איידעם הירש, וואָס פלעגן געבן פאַרשיידענע הלוואות געווינטלעך אויף שטוביקע משכנות. צווישן אַנדערע הערן מיר אין יאָר 1646 וועגן אַ חוב פון 15,840 גילדן, וואָס עס קומט זיי פון ר׳ אייזנ־ס אָל מערצקי, די פרוי פון סמאָלענסקער קאשטעלאַן (שליאַכטישער טיטל). אויך זלמן יאָקוב־באָווישט, דער אַרענדאָר פון מאָאָנטעק קאָשעווויטש פלעגט לייַען געלט אויף פּראָצענט.

חוץ די אויסגערעכנטע געשעפטן האָבן די פינסקער גבירים אין דער תקופה וואָס מיר באַטראַכטן דאָ געהאַט אויך אַנדערע אונטערנעמונגען, וואָס האָבן געפאָדערט גרויסע געלט־אינוועסטיציעס. אין יאָר 1645, דעם 20טן פעברואַר, גיט אַרויס דער קיניג וולאַדיסלאָוו דער פערטער „צוליב דער נוציקייט פון קיניגלעכן אוצר" אַ דערלויבעניש פּסחיאָקובאָווישט פון פינסק אויפצובויען אַ וואַסערמיל הינטער דער שטאָט ביים קאַנאַל מיטן נאָמען „ריבאלוואוסקי", **) וואָס פאַראיניקט דעם טייך סטרומען מיט דער פּינע, צו מאַכן דאָרט אַ נייעם אָנשיט און אַ בריק אויף צוצוקומען צו דער מיל, אָלץ אויף זיינע, יאָקובאָ־ויטשעס, הוצאות. דערפאַר פאַרבלייבט די מיל זיין אייגנטום און זיינע קינדערס אייגנטום פאַר אַן אָפּצאָל פון 100 גילדן טשינש יערלעך. דער חוב פון פאַרריכטן די מיל לייגט אַרויף דער קיניג אויף דער באַפעלקערונג פון די דערבייאיקע דערפער טשענטשיץ, קאָוונאָטין און פאַרשעוויטש, וואָס דאָרפן, „ווי דער מנהג איז", אָדער טאָן אַרבעט פאַר דער מיל צו פיר טעג אין פרילינג און אין האַרבסט, אָדער צאָלן טשינש און אויפבויען אַ שפייכלער ביי דער מיל אויף צו האָלטן תבואה.

אויך די שטאָטישע הכנסות, דאָס הייסט דער משקאות־מאָנאָפּאָל פון מעד, ביר און בראַנפן, פון די דריי מילרעדער און פון דעם ברויז וואָס אויפן פישמאַרק, וואָס אַ פערטל פון זיי איז לויט דער באַשטימונג פון דער פריווילעגיע פון יאָר 1633, 5טן מערץ, געקומען די יידן, האָבן געקאָנט האַלטן נאָר די גבירים, מחמת דאָס געשעפט האָט חוץ 125 שאָק ליטווישע גראָשן נאָמינעלן טשינש, געפאָדערט באַדייטנדיקע געלט־אינוועסטיציעס.

די פינסקער גבירים, דערהויפט די ארענדאָרן, פלעגן פירן זייער אַ בריט לעבן: נישט זעלטן פלעגן זיי קאָפּירן גרויסע פריצים. אַזוי, למשל, האָט דער ארענדאָר פון פאָהאָסט און לונין, יעקב שימשיטש איינגעאָרדנט אין יאָר 1646, 1טן פעברואַר, אַ גרויס געיעג אין זייַנע וועלדער, אויף וועלכן ער האָט צונויפגערופן אַ סך פויערים פון זיינע דערפער און שטאָטלייט פונם שטעטעלע פאָהאָסט. די פינסקער גבירים האָבן געהאָט גרויס אָנזען אויך אין דער גויאישער וועלט. וועגן דעם קאָן מען אורטיילן פונם טיטל „פאַן", מיט וועלכן מען פלעגט זיי טיטולירן נישט נאָר פריוואָט, נאָר אויך אָפיציעל.

צוזאַמען מיט די סאָציאַל־פאָליטישע און ווירטשאַפט־לעכע ענדערונגען אין ליטע האָט זיך אויך געביטן דער פרנסה־קוואַל פון יידישן מיטל־שטאַנד און פון די יידישע מאַסן. מיר הערן מער נישט אין פינסק וועגן יידישער ערד־אַרבעט. אמת, עס ווערט נאָך דערמאָנט אין דער פריווילעגיע פאַר די פינסקער יידן פון קיניג סיגיזמונד דעם דריטן פון יאָר 1632, 1טן אַפּריל, וועגן פעלדער און לאָנקעס הינטער דער שטאָט, וואָס די יידן מעגן נוצן „לויטן אַלטן מנהג", אָבער דאָס האָט שוין דעמאָלט נישט געהאָט קיין פראַקטישן וועדט, ווייל נאָך דער „לובלינער אוניע" האָט די יידישע ערד־אַרבעט נישט געקאָנט האָבן קיין קיום. די יידישע געדטנער אין שטאָט גופא זייַנען מיטן וואוקס פון דער יידישער באַפעלקערונג פאַרבויט געוואָרן. ווי אַ באַווייז קאָן דינען דאָס, וואָס די יידן שאָפן זיך איין נייע פלעצער ביים אַרטיקן פראַוואָסלאַווישן גייסטלעכן.*)

אויפן אָרט פון דער אונטערגעגאַנגענער אַלטער פרנסה האָט געמוזט אויפקומען אַ נייע. דאָס איז געווען האַנדל און מלאכה, וואָס פאַר זיי האָבן זיך געעפנט ברייטע האָריזאָנטן

*) מיט דעם דאָזיקן ארענדאָר איז זיך פאַרלאָפן אַ געשעניש, וואָס איז זייער כאַראַקטעריסטיש פאַר יענע צייטן: ער איז שולדיק געווען עטלעכע טויזנט גילדן אַ געוויסער דבורה פון פינסק. האָט זי אים אויפן סמך פון אַ פסק־דין פון יידישן בית־דין אַריינגעזעצט דעם 6טן מערץ 1647 אין דער פינסקער יידישער תפיסה אין שולהויף און געדונגען אַ ספעציעלן וועכטער פון שלאָס אים צו היטן. זיינען געקומען דעם זעלבן טאָג די ברידער קאָזימיר און קאָנסטאַנטי כאָטאָוסקי מיט אַ כאָפּטע באַוואָפנטע דינער זייערע, האָבן אַוועקגעטריבן דעם וועכטער, אויפגעבראָכן דאָס פענצטער פון דער תפיסה און באַפרייט דעם ארענדאָר. דאָס האָט געזאָלט זיין אַן אָפּגערעדטע זאַך — האָט אין קלאָג־שריפט קעגן די קאָטאָוסקיס געשריבן די געליטענע.

**) זע דעם פלאַן.

*) אין יאָר 1640, דעם 29טן יאַנואַר, באַשטעטיקט דער פינסקער פראַוואָסלאַווישער ביסקופ פאַכמי אַראָנסקי אַ שריפט פון זיין פאָרגייער ראַפּאַיל קאָרסאַק פאַר די אָרטיקע יידן, וואָס וואוינען אויף דער גלחישער יורזדיקע, מיט אַזאַ אינהאַלט. די יידן — ווערט דאָרט געזאָגט — וואָס וואוינען אויף די קירכלעכע און גלחישע פלעצער דאַרפן צאָלן פון זיי טשינש נישט די גלחים, נאָר דעם ביסקופ גופא און זיינע נאָכקומער, און דערפאַר טאָרן די גלחים צו די יידן קיין טענות נישט האָבן. אויף די דאָזיקע פלעצער מעגן די יידן בויען דירות און האָלטן אין זיי שכנים, קרעטשמעס, שפייכלערס, ברויזן, מאָלץ־פאַבריקן און בעדער. אויב די דאָזיקע געבייען וועלן מיט דער צייט פאַרפוילט אָדער פאַרברענט ווערן, איז זייערע בעלי־בתים דערלויבט פון דאָס נייַ זיי אויפצובויען און צו צאָלן דעם זעלבן באַשטימטן טשינש. פון יעטווידער אָנדערע התחייבותן, ווי האָלטן ביי זיך זעלגער, צושטעלן סטרעזשער, פאָדוואָדעס און דאָס גלייכן זיינען די יידן פון דער גלחישער יורזדיקע פריי. עס איז זיי אויך דערלויבט אַראָפּצוטראָגן די געביידעס אויף צו פאַרקויפן.

מיטן וואוקס פון דער קאָנסומציע־קראַפט פון דער שליאַכטע נאָכן יאָר 1569. אגב, האָט די לעצטע געזונטען אין שוץ דעם יידישן האַנדל און מלאכה מחמת אירע אייגענע שליאַכטישע אינטערעסן.

סוף 16טן יאָרהונדערט איז פינסק שוין אַן אָנגעזעענער יידישער האַנדל־צענטער. אין צאָלבוך פון יאָר 1583 פון דער בריסקער צאָלקאַמער, וואָס דורך איר פלעגן אַדורכגיין אַלע סחורות וואָס פלעגן גיין פון פינסק קיין פוילן און פון דאָרט קיין פינסק, געפינען מיר זייער טשיקאַווע ידיעות וועגן יידישן האַנדל אין פינסק. קיין פוילן פלעגן די פינסקער יידן פירן רוישטאָף: געהילץ, פאַטאַש, וואַקס און פוטערוואַרג. פון פוילן (דערהויפט פון לובלין, גנעזנע) פלעגן זיי ברענגען אין דער ערשטער רייַ פאַרשיידענע מאַנופאַקטור־סחורות און פיל אַנדערע פראָדוקטן.

דאָס איז געווען הורט־האַנדל, וואָס צו אים האָט געהאַט אַ צוטריט נאָר דער באַמיטלטער קלאַס פון דער יידישער באַפעלקערונג. די פינסקער פאָלקס־מאַסע אָפּגעגן האָט געלעבט פון קליינהאַנדל און פון מלאכה. די נייע פרנסה־קוואַלן האָבן די פינסקער יידן נישט פאַרגעסן געזעצלעך צו פאַרזיכערן. אין די פריווילעגיעס פון 1632 1טן אַפּריל און 1633, 5טן מערץ, זוערט צוזיושן אַנדערע געזאַגט, אַז עס איז דערלויבט די פינסקער יידן צו פירן פאַרשיידענע מסחרים סיי אין פינסק גופא, סיי אין גאַנץ ליטע. זיי מעגן אויך צו גלייך מיט די פינסקער שטאָטלייט איינקויפן סחורות ביי אָנגעפאָרענע סוחרים אין פינסק, און פאַרקויפן די סחורות אויף פאַרשיידענע מאָסן און וואָגן: אויף פונט, קוואָרט און אייל. זיי מעגן אויך טאָן כלערליי מלאכות, נישט געהערנדיק צו די אָרטיקע צעכן.

אַזוי האָט אויסגעזען דאָס עקאָנאָמיש־ווירטשאַפטלעכע בילד פון יידישן פינסק ערב דעם אויסבראָך פון די קאָזאַקישע מלחמות.

יידישע קינדער אין פוילן, סוף 18טן יאָרהונדערט
(לויט אַ קאָלירטער גראַוויור פון דע־באקור)

קאפיטל דריי

די לעצטע 145 יאָר אונטער דער פוילישער ממשלה (1648-1793)

1) בעת דעם קאָזאַקישן אויפשטאַנד

די יאָרן 1648, 1649 געהערן צו די טראַגישסטע צייטן אין דער געשיכטע פון די מזרח־אייראָפּעאישע יידן. דער צער און צָארן פון דורות אונטערדריקטע קנעכט, וואָס איז אויסגעבראָכן ווי אַ וואולקאַן אין יאָר 1648 און זיך צעגאָסן איבער גאַנץ מזרח־פוילן, האָט זיך אויסגעלאָזן קודם־כל צו דער יידישער באַפעלקערונג, וואָס דער גורל האָט באַשטימט איר פלאַץ צווישן די רודפים און געהרודפטע. די יאָרן ת"ח ות"ט זיינען איין וויי־געשריי פון הונדערטער אויסגעקוילעטע יידישע יישובים, פון געשענדעטע יידישע פרויען און געשמדטע יידישע קינדער. די גזרות ת"ח ות"ט באַטייטן עקאָנאָמישן אונטערגאַנג פון הונדערטער יידישע יישובים און קיבוצים, אייגנעפונדעוועטע פון דורות לאַנג איז די מזרח־לעבנדער פון דער אַמאָליקער פוילישער מלוכה. דער דאָזיקער ביטערער גורל האָט אויך נישט אויסגעמיטן די פּינסקער יידן. נתן־נטע האַנאָוור, דער מחבר פון „יון מצולה" — דער פאָגראָם־כראָניק פון יענע צייטן — דער־ציילט, אַז טייל פּינסקער יידן זיינען אין יאָר 1648 אַנטלאָפן קיין קרוין־פוילן און קיין דאַנציק, אָבער דאָס אָרימע פאָלק, וואָס האָט נישט געהאַט די מעגלעכקייט עוקר צו זיין פון שטאָט, איז אומגעקומען פון דער קאָזאַקישער שווערד. און נאָך איז מוסף האַנאָוור, אַז נישט ווייט פון פּינסק האָט דער שונא דעריאָגט הונדערטער יידישע וואָגנס און געמאַכט צווישן די פּליטים אַ מוראדיקע שחיטה. אויך אַנדערע יידישע מקורים באַשטעטיקן די שחיטות אויף די פּינסקער יידן. פון די נישט־יידישע מקורים פאַרמאָגן מיר סך־הכל איין דאָקומענט פון יענע צייטן — אַ תשובה אויף אַ קלאָג־שריפט פון אַ געוויסן יעקב רובינאָוויטש פון פּינסק (פון 1טן מאַי 1649), וואָס מען האָט געטויט זיין פּרוי און זיין זון חאַצקל און פאַרברענט זיינע דריי הייזער. דער דאָזיקער דאָקומענט ברענגט אונדז אייניקע ידיעות וועגן די פּינסקער יידן אין יאָר 1648.

נאָר אייַדער דער שונא האָט פאַרנומען די שטאָט, ווערן מיר געוואָר פון דעם דאָזיקן דאָקומענט, האָבן זיך אין פּינסק פאַרשפּרייט קלאָנגען, אַז די קריסטלעכע שטאָטלייט גרייטן זיך אַרייַנצולאָזן די קאָזאַקן, כדי צוזאַמען מיט זיי אומצוברענגען די יידן און אָוועקרויבן זייער האָב און גוטס. די קלאָנגען האָבן גורם געווען, אַז יידן האָבן געלאָזן זייער גאַנץ פאַרמעגן און עוקר געווען פון שטאָט, כדי נישט אַריינצופאַלן אין די רוצחישע הענט. טייל האָבן זייערע זאָכן פאַרטרויט באַקאָנטע קריסטן אויף צו היטן, אַנדערע ווידער האָבן די שטוביקע חפצים באַגראָבן אין דער ערד. דעם 12טן דעצעמבער, ווערט געזאָגט אין באַטראַכטן דאָקומענט, זיינען די קאָזאַקן אַריין אין שטאָט און האָבן צוזאַמען מיט די קריסטלעכע שטאָטלייט אויסגעקוילעט די פאַרבליבענע יידן.

נאָך דעם ווי די פוילישע מאַכט איז געקומען צוריק אין שטאָט, האָט דאָס יידישע פּינסק פאַרגעשטעלט אַ אימהדיק בילד, אַ בילד פון סאַמע חורבות. אָבער צו ביסלעך האָבן די אַנטרונענע אָנגעהויבן זיך אומצוקערן אין שטאָט אַריין און צוגעטראָטן אויפצובויען פון דאָס־ניי זייער חרוב געוואָרענע היים. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אַ טייל יידישע הייזער זיינען ניצול געוואָרן פון דער קאָטאַסטראָפע פון יאָר 1648. מיר דערוויסן זיך דערפון פון אַ לוסטראַציע פון די יידישע הייזער אין פּינסק, וואָס איז געמאַכט געוואָרן דעם 3טן אפריל 1650 אין צוזאַמענהאָנג מיט באַשטימען דעם „פאדימנע"־שטייער, וואָס מען פלעגט אים צאָלן פון יעדער הויז באַזונדער. מיר ברענגען ווייטער אַ רשימה פון די הייזער, וואָס זיינען אַרויס גאַנץ פון דער שרפה אין יאָר 1648, סיי פון די, וואָס זיינען אויפגעבויט געוואָרן ביז דער לוסטראַציע אין יאָר 1650, אָנגעבנדיק דערביי די נעמען פון זייערע בעלי־בתים.

די יידישע הייזער אין פּינסק אין יאָר 1650
אין דער יורזדיקע פון שלאָם

נאָמען פון בעל־הבית	וואָסער הויז
וואולף דער שמש	אַן אָלטע *)
יעקב רובינאָוויטש	אַן אָלטע
לייב, אברהם יודיטשעס איידעם	〃 〃
די ליטמאַנס	〃 〃
שול־הויף	〃 〃
יעקב זעלמאנאָוויטש	〃 〃
בערקעס זון	〃 〃
די זאָקאָלוזקער (!) אלמנה	〃 〃
ניסן יודיטש	〃 〃

*) פון פאַרן יאָר 1648.

אין דער יזרזדיקע פון שלאָם

נאָמען פון בעל־הבית	וואָסער הויז
עובדיה	אַן אַלטע
די אלמנה נאָך ראובנען	" "
איצקע יודיטש	" "
ברוך נאָכמאַנאָוויטש	" "
שמחה ראָכנאָוויטש	" "
יעקב אַראָנאָוויטש	" "
נתן לייזעראָוויטש	" "
מנשקע	" "
די אלמנה נאָך ישראלן	" "
יוסף מאַרדוכאַיעוויטש	" "
הירש אַראָנאָוויטש	" "
די אלמנה נאָך מאָושען	" "
יעקב צאַלעוויטש	" "
די אלמנה נאָך מיכלען	" "
די אלמנה נאָך מאָושען	" "
אברהם נתנס איידעם	" "
דער הקדש	" "
איצקע מאַטוסעוויטש	" "
אברהם שקאַטולניק	" "
די אַלמנה נאָך ברוכן	" "
אַוורוך נאָכמאַנאָוויטש	" "
יעקב מיכעלעוויטש	" "
יהושוע אַבראַמאָוויטש	" "
מאָושע ניסאנאָוויטש	" "
איצקע צעלניק	" "
חצקל לייזעראָוויטש	" "
די אַלמנה נאָך חיימען	" "
נתן חצקעלעוויטש	" "
פסח יאקובאָוויטש	אַ נייע
יעקב גאָלדשמיד	" "
מאָושע פסחאָוויטש	" "
שמואל אַבראַמאָוויטש	" "
זעליק מאָשקאָוויטש	" "
יהושע מאָשקאָוויטש	" "
געצקע איזראַעלעוויטש	" "
שיפרע די בולבערקע	" "
איצקע מאָשקאָוויטש	" "
לייזער פייוועלאָוויטש	" "
איצקע לאַפּידאָוויטש	" "
אברהם סטאָוועצקי	" "
אליהו פייוועשעוויטש	" "
אברהם מאָשקאָוויטש	" "
שכנה אַבראַמאָוויטש	" "

הייזער אין ראָפּישטשע

3 הייזער אויף די פּלעצער פון ביסקופּ

נאָמען פון בעל־הבית	וואָסער הויז
פייוול דאָוידאָוויטש	אַן אַלטע
זעליק אַבראַמאָוויטש	" "
יעקב דער שוחט	" "
אפרים הירשעוויטש	" "
יוסף דער שניידער	" "
יעקב מאָשקאָוויטש	" "
די אלמנה נאָך איצקען	" "
אַזראַל דער שוחט	" "
אהרן הענאָכאָוויטש	" "
אפרים מאַניעוויטש	" "
יעקב מאָשקאָוויטש	" "
יעקב יצחקאָוויטש	" "
מאָושע דניאלעוויטש	" "
יונס אַרעמאַן	" "
אברהם דער שניידער	" "
זלמן יוזעפאָוויטש	" "
נחום מאשקאָוויטש	" "
שלמה חייהס	" "
זלמן יאקובאָוויטש	" "
אברהם יודיטש	" "
די אַלמנה נאָך יוספן	" "
דודקע יצחקאָוויטש	אַ נייע
ראובן דער גאָלדשמיד	" "
הירש לייזעראָוויטש	אַן אַלטע
מרדכי שערער	אַן אַלטע
איסרל	" "
זעליק שמוילאָוויטש	" "
ריסקע די אַלמנה	אַ נייע
יעקב רובינאָוויטש	אַן אַלטע

אויפן פלאַץ פון פריץ קרופקא

אברהם איסערלאָוויטש	אַן אַלטע

אויף די פּלעצער פון גלח סטאָוועצקי

לייבע מאשקאָוויטש	אַן אַלטע
יעקב פּארשעוויצקי	" "
זיין ברודער יודל	" "
יעקב דער אייגבינדער	" "
ברוך מאַרדוכאיעוויטש	" "

אויף די פּלעצער פון איהומענם ווייב

זעליק שכנאָוויטש	אַן אַלטע
לייב האַרבאַטי	" "
ראובן אַבראַמאָוויטש	" "
יעקב מאשקאָוויטש	" "
ראובן מאָושיץ	" "
די אלמנה נאָך מרדכין	" "
מרדכי שמוילאָוויטש	" "
לייבע אבראמאָוויטש	" "

חוץ דעם ווערן אָנגעגעבן אין דער רשימה 13 "קאָ־מאָרניקעס" (סובלאָקאַטאָרן), וואָס האָבן געוואוינט אין די יידישע ייזער.

פון דער געבראַכטער רשימה איז צו זען, אַז נאָכן פאָגראָם זיינען געבליבן גאַנץ 76 יידישע ייזער, נישט אַרייננערכנדיק דעם שולהויף און דעם הקדש, און 20 ייזער האָבן די יידן אויפגעבויט נאָכן יאָר 1648. עס וואַרפט זיך אין די אויגן אַריין די גרויסע צאָל אַלמנות אין דעם ריי־טער. אויף 84 משפחות זיינען געווען 12 אלמנות (אַרום 15 פּראָצענט). דאָס איז געווען אייניע פון די רעזולטאַטן פון גרויליקן יאָר 1648. אָבער מיט דעם האָט נאָך נישט געגנומען קיין סוף צו די יידישע צרות אין פינסק. עס איז נאָך באַשערט געווען די פינסקער יידן אויסצושטיין אין די נאָענטסטע יאָרן אָן אַ שיעור ליידן און פּורעניותן.

אין יאָר 1650 איז אויסגעבראָכן אין שטאָט אַ שרפה, וואָס האָט אָפּגעמעקט אַ גרויסן טייל דערפון, וואָס איז ניצול געוואָרן אין יאָר 1648. די יידן האָבן נישט באַוויזן אָפּצוכאַפּן דעם אָטעם, ווי די שטאָט האָבן פון דאָס־ניי איינגעגנומען אין יאָר 1654 די קאָזאַקן מיט זייערע טאָטע־רישע פּאַרבינדעטע און האָבן ווידער אָפּגעטאָן זייער געווייטלעכע מלאכה: געטויט, ראַבירט און אונטערגעצונדן. אין אַ יאָר אַרום (1655) האָט זיך דאָס זעלבע איבערגעחזרט. וועגן דעם דערוויסן מיר זיך פון אַ פּראָצעס, וואָס די רעגירונג האָט פּאַרפירט אין יאָר 1658, 3טן מאַי, קעגן די פינסקער יידן פאַר נישט צאָלן „פּאָדימנע"־שטייער. אויף דעם דאָזיקן פּראָצעס האָט דער באָפולמעכטיקטער פון יידישן צד באַוויזן דעם גערעכט אַ קלאָג־שריפט און אַ גבית־עדות פון אַ גערעכטלעכן באַאַמטן, אַז די שטאָט איז פאָלקאָם צעשטערט געוואָרן פון מאָסקאָוויטער און קאָזאַקן און דערצו איז נאָך אויסגעבראָכן אַ מגפה, וואָס האָט צום רעשט פאַרטיליקט די שטאָטלייט צוזאַמען מיט די יידן און דערפאַר האָבן די לעצטע נישט געקאָנט באַצאָלן דעם „פּאָדימנע"־שטייער. דאָס גערעכט האָט אנערקענט די מאָטיוון פון די יידן פאַר באַגרינדעט און זיי באַפרייט פונם שטייער.

עס זיינען פאַרבליבן עטלעכע רואיקע יאָר. אין אָנהייב דעצעמבער 1659 האָט זיך אין דער געגנט פון פינסק באַוויזן אַ באַנדע קאָזאַקן מיט אַ געוויסן מיכאל קורהאַן בראש, וואָס צו זיי זיינען צוגעשטאָנען אַ מחנה צעבושעוועטע פויערים פון טורעוועך געגנט. פינסק איז ווידער געווען אין שרעק פאַר אַן אומגליק. די יידן האָבן זיך אָבער צונויפגערעדט מיט די קריסטלעכע שטאָטלייט און עס איז געקומען צו אַ הסכם, אַז מען זאָל קורהאַנען באַצאָלן 2000 גילדן פאַר לאָזן די שטאָט צו רו. אַ העלפט פון דער סומע האָט געגעבן די קהילה און די רעשט האָבן געזאָלט סילוקן די שטאָטלייט, דאָס האָט אָבער נישט געהאָלפן. דעם 19טן דעצעמבער, 1659, האָט זיך דער שונא אַריינגעריסן אין שטאָט אַריין פון צוויי זייטן. פון מזרח זיינען אַריין די קאָזאַקן מיט די פויערים און פון מערב — די מאָסקאָ־וויטער און אָנגעהויבן צו באַרויבן די באַפעלקערונג. קורהאַן אַליין איז בראש פון אַ באַנדע פאָגראָמשטשיקעס אַריין אין שטוב פון ברוך נאַכמאַנאָוויטש, דעם פאָרשטייער פון קהל, און געפאָדערט ביי אים 300 גילדן. עס האָט זיך אַרויס־געוויזן, אַז דער בורגמייסטער סעמיאָן פילאָנאָוויטש, וועמען נאַכמאַנאָוויטש האָט אויסגעצאָלט אין נאָמען פון קהל די 1,000 גילדן אויסלייז־געלט פאַר די קאָזאַקן, האָט 300 גילדן פון דער דאָזיקער סומע צוגעגנומען פאַר זיך. נאַכמאנאָוויטש האָט אויפן אָרט אויסגעצאָלט דעם קאָזאַק 150 גילדן, און שפּעטער, נאָך דעם ווי די קאָזאַקן האָבן פאַרלאָזן די שטאָט, האָט ער דאָס געלט געמאָנט ביי פילאָנאָוויטשן.

די קאָזאַקן האָבן דעמאָלט אַ לענגערע צייט געווילדעוועט אין שטאָט, פון וואָס עס איז אינגאַנצן אָפּגעשטאָרבן דאָס ווירטשאַפּטלעכע לעבן, ווי עס גיבן איבער צוויי עדי־ראיה.

דעם 28טן אַפּריל 1660 האָבן צוויי פינסקער מוכסים, שאָוול שמערעלאָוויטש און יעקב מיכעלעוויטש, געמאָלדן דעם פינסקער געריכט, אַז פון 19טן דעצעמבער, 1659 ביזן 23טן אַפּריל 1660 האָבן זיי נישט געקאָנט אויפמאָנען קיין שטייערן, ווייל דער שונא האָט געווילדעוועט אין פינסק און אין דער אומגעגנט. צווישן אַנדערע זאָכן, האָבן זיי דערציילט דעם געריכט, האָט זיי געשטערט דאָס אויפמאָנען די שטייערן אויך דאָס, וואָס די באַפעלקערונג איז אַנטלאָפן פון שטאָט און דער אַגדל האָט זיך אין גאַנצן אָפּגעשטעלט; עס זיינען נישט פאַרגעקומען קיין ירידים און די שענקן זיינען געווען פאַרמאַכט.

אָבער גאָר אַ גרויס אומגליק האָט זיך ערשט געגרייט פאַר די פינסקער יידן, דאָס גרעסטע זינט דעם יאָר 1648.

אין פרילינג 1660 האָבן זיך אין פאָלעסיע ווידער אַמאָל באַוויזן קאָזאַקן מיט מאָסקאָוויטער אין דער באַגלייטונג פון עטלעכע טויזנט טורעוער און דאווידהאָראָדאָקער פויערים, צעשטערנדיק אויפן וועג „מיט פייער און שווערד", לויט דער שפּראַך פון אַ שייכותדיקן דאָקומענט, אָלע יישובים, וואָס זיי האָבן אָנגעטראָפן. דעם 4טן יולי דעם זעלבן יאָר האָבן זיי זיך אונטער דער אָנפירונג פון פי־ליפּטשאַ, מאָלאָוואַ, שידלאָווסקי און זאָהאָלסקי, נישט־געריכטערהייט אַריינגעריסן אין שטאָט אַריין און אָנגעהויבן זייערע בלוטיקע מעשים. אַ סך יידן — דערציילט דער שייכותדיקער דאָקומענט — צוזאַמען מיט די פרויען און קינדער האָבן זיי אויסגעקוילעט און פאַרפיניקט צום טויט, אָנדערע האָבן זיי גענומען אין געפאָנגשאַפט. די יידישע ייזער, קראָמען און שפּייכלעֶרס האָבן זיי אַוועקגעלאָזן מיטן רויך, די שטאָטשול האָבן זיי אויסגעליידיקט פון אַלץ, וואָס זי האָט פאַרמאָגט „...פון גאָלד, זילבער, באַפוצונג פון געוואַנט, פון די ספרי־תורהס, פון גרויסע און קליינע ספרים און פון אַנדערע חפצים..." *) און צום סוף זי אונטערגע־

*) „...Szkołę żydowską ze wszystkich splendorów, złota, srebra, ochędostwa bławatnego, Dziesięciorga Bożego Przykazania na pergaminach, także ksiąg wielkich i małych i innych ozdób . . . złupili'"

צונדן. די אָמטלעכע עדות, וואָס מען האָט אין צוויי וואָכן באָכן פֿאָגראָם אַרומגעפּירט איבער די יידישע גאַסן צו באַקוקן דעם חורבן, האָבן אָט־וואָס געזאָגט.

„...די שטאָטשול פון אינעווייניק און פון דרויסן אַ פּאַרבראַנטע און אַ פֿאַרוויכערטע, דער שולהויף אַ פּאַר־ברענטער, אויך (אויף) אַלע יידישע גאַסן, וואו עס זיינען געווען פֿאַרשיידענע בנינים: הייזער און קראָמען, ווי אויך (אויפן אָרט) פון די קראָמען אין מאַרק האָבן מיר געזעען בלויז חורבות, אויוונס און אַש.“ *)

אויך דאָס גאַנצע יידישע פֿאַרמעגן האָבן צוגעראָבט די קאָזאַקן. מיר ברענגען ווייטער די הזיקות פון דער יידישער באַפֿעלקערונג, אַזוי ווי עס האָבן אָנגעגעבן אין קלאָגשריפט פון 23טן יולי 1660 די געליטענע גופא.

עס איז צוגעראָבט געוואָרן: גאָלד, זילבער, יידישע מלבושים פון מענער און פרויען, פֿאַרשיידענע מאַנופֿאַקטור־סחורות, קליידער, פּאַסן, זייד, שנורן, לייוונט, פוטערוואָרג (סויבלען, פוקסן, מאַרדערס, פייען) און אַנדערע סחורות, סיי באַצאָלטע, סיי גענומענע אויף קרעדיט. חוץ דעם— משכנות, דאָקומענטן, וואָס זיינען שייך צום קהל און צו יחידים: קעניגלעכע פּריווילעגיעס, קוויטן, דעקרעטן פון סקארב וועגן „קאָפּשטייער“, „פּאָדימני“ און אַנדערע שטייערן, וועקסלען און וועכטפּאַפּירן אויף פֿאַרשיידענע געלט־סומעס, דאָקומענטן אויף הייזער און פּלעצער, וועגן ארענדעס, אָפּ־מאַכן מיט דער שטאָט און אַנדערע וויכטיקע פּאַפּירן.

דאָס זיינען געווען די רעזולטאַטן פון פּאָגראָם אין יאָר 1660, וואָס האָט שיעור נישט אינגאַנצן אָפּגעמעקט דעם 150 יאָריקן יישוב. אָבער דאָס לעבן האָט, ווי שטענדיק, מנצח געווען. די אַנטרונענע האָבן זיך אומגעקערט אין זייער היים, אויף די חורבות האָבן אָנגעהויבן אויסצואָקסן נייע הייזער, אין מאַרק האָבן זיך געעפנט די ערשטע יידישע קראָמען. דער יישוב האָט זיך געמומען היילן פון די טיפע וואונדן. דער יידישער ווידעראויפבוי אין פּינסק איז אָבער געגאַנגען פּאַמעלעך און שוועך. ער האָט אָנגעטראָפן אויף אַ שטאַרקן ווידערשטאַנד מצד די אַרטיקע שטאָטלייט, וואָס האָבן דערקלערט אַ קאַמף זייערע יידישע מיטבירגער.

●

2) דער קאַמף פון די שטאָטלייט קעגן דער יידישער באַפֿעלקערונג

די קאָזאַקישע מלחמות האָבן גורם געווען אַ טיפן ווירטשאָפטלעכן קריזיס אין די מזרח־דרום לענדער פון דער פּוילישער מדינה. די צעשטערערישע אַרבעט פון די אויפשטענדלער איז געווען אומגעהייער גרויס.

איז געווען מוראדיק דער חורבן פון די שטאָטישע יישובים. אין משך פון איבער הונדערט יאָר האָבן די חרובע שטעט נישט געקאָנט קומען צו זיך. דער פּראָצעס פון נייער ווידעראויפבוי איז געגאנגען מיט פֿאַמעלעכע שריט, דערצו נאָך האָט זיך צעפלאַקערט דער אַלטער עקאָנאָמישער קאַמף צווישן די קריסטלעכע שטאָטלייט און דער יידישער באַפֿעל־קערונג. די שטאָטלייט האָבן אָנגעשטרענגט אַלע זייערע כוחות, כדי נישט צו דערלאָזן די יידן איינצונעמען די ווירטשאַפטלעכע פּאָזיציעס ווי פֿאַרן אויפשטאַנד. דער פֿאַרלויף פון דעם דאָזיקן קאַמף איז נישט אומעטום געווען דער זעלבער. אין אַנדערע שטעט איז דערגאַנגען צו פֿאָגראָמען (למשל אין ווילנע), וואָס האָבן אָפּגעקאָסט נישט ווייניק יידישע לעבנס. אין פינסק איז דער קאַמף קעגן די יידן געווען לפי ערך מילדער ווי ערגעץ אַנדערש.

דער ערשטער שטיין אין יידישן גאָרטן, ווי נאָר די שטאָט איז געקומען אַ ביסל צו זיך, איז געווען די אָפּיציעלע באַשולדיקונג פון מאַגיסטראַט, אַז די יידן האָבן פֿאַרראָטן דעם קיניג, די פּאָנעס און בכלל די גאַנצע מלוכה, ווייל זיי האָבן כלומרשט געפירט אונטערהאַנדלונגען מיט דעם שונא. דערצו נאָך זיינען די יידן אין יאָר 1648 אַרויס גאָנץ מיט זייער פֿאַרמעגן, בעת ביי די שטאָטלייט האָט דער שונא צוגענומען דאָס גאַנצע האָב און גוטס. איז נאָך ווייניק — האָבן די יידן נאָכן אומקערן זיך אין שטאָט אַריין פֿאַר־נומען די פּלעצער פון די שטאָטלייט.

די דאָזיקע באַשולדיקונג האָט געמוזט רייסן די אויגן. די זאַך איז כידוע געווען פונקט פֿאַרקערט ווי דאָס האָבן פֿאַרגעשטעלט די באַשולדיקער. האָבן דאָך די שטאָטלייט געעפנט גאַסטפריינדלעך די טויערן פון שטאָט פֿאַר די קאָזאַקן, צוזאַמען מיט זיי זיך אָפּגעפֿאַרטיקט מיט דער אומבאַשיצטער יידישער באַפֿעלקערונג און האָבן ביי האָנט מיט זיי געקעמפט קעגן דער לעגאַלער מאַכט ביים אָפּנעמען די שטאָט.*) אויף די באַשולדיקונגען פון די שטאָטלייט האָבן די יידן (אין יאָר 1669) קורץ געענטפערט, אַז זיי זיינען אויסגעשטאַנען די גרעסטע פיניקונגען פונם שונא, נישט דער ערך גרעסערע ווי אַנדערע פעלקער, אַז אין אויפשטאַנד האָבן זיי פֿאַרלוירן זייער גאַנץ פֿאַרמעגן, זייערע הייזער, די שול און אַלע דאָקומענטן.

זיינען די שטאָטלייט אַרויס מיט די אמתע טענות זייערע, היינו: די יידן האָבן פֿאַרכאַפּט אַ דריטחלק פון דער שטאָטישער הכנסה, וואָס איז זיי קיינמאָל נישט געקומען, אַז זיי קאָנקורירן קעגן די שטאָטלייט מיט האַנדל פון משקאות; האָבן אויסגעבויט עטלעכע צענדליק ווייניענקן, טרייבן אויף עטלעכע הונדערט קעסלען בראַנפן און אַנדערע משקאות, ווי מעד און ביר; האָבן פֿאַרבויט אַ סך שטאָטישע פּלעצער, אַן דעם וויסן פון מאַגיסטראַט, מיט הייזער,

*).....naprzód szkołę zewnątrz i około ogorzatą okopciatą; dwór szkolny zgorzały, także wszystkie ulice żydowskie, jako i kromy rynkowe gdize różne budynki, domy, komory bywały, tlyko pogorzeliska, piecyrka i popiół oględaliśmy

*) זע קאַפּיטל דריי אין אונדזער אַרבעט: „פּינסק און זיין פֿאַר־גאַנגנהייט פון די עלטסטע צייטן ביזן פֿאַליטישן אונטערגאַנג פון פּוילן“.

קרעטשמעס, קראָמען און בודקעס, סיי אין מאַרק, סיי אין די גאַסן און אָרום דער שול און בכלל אומעטום וואו עס איז זיי נאָר געפעלן געווען. זיי האָנדלען אין די הייזער און אין די גאַסן אָן שום אָפצאָל, וואָס עס קומט דערפון, צאָלן אויך נישט קיין שטייער דער שטאָט. האַלטן ביי זיך אין די הייזער פריוואָטע מאָסן און וואָגן, וואָס ברענגט גרויס שאָדן די אָרימע שטאָטלייט. די יידן דרייען זיך אָרויס פון צו געבן סטאַנציעס פאַר זעלנער, וואָס פון די דאָזיקע התחייבותן ווערן די שטאָטלייט פאַראָרעמט און פאַרקויפן זייערע הייזער צו יידן. אין זונטיק און אין חגאות טרייבן די יידן בראָנפן און צעפירן אים איבער שטעט און שטעטלעך, קויפן אָפּ תבואָה ביי די פויערים אויף די וועגן, נישט דערלאָזנדיק זיי צום מאַרק און דורך דעם שטייגט דער פרייז פון תבואָה. בכלל האָבן די יידן דורך שווינדל באַקומען איבערוואָג איבער די שטאָטלייט אין האַנדל. פון דעם אַלעמען האָבן די שטאָטלייט הזיקות אויף 30,000 גילדן.

ווי אַ תשובה אויף די דאָזיקע טענות האָבן די יידן פאַרגעשטעלט אַ שריפט פון קיניג יאַן קאָזימיעזש (1648—1668) פון יאָר 1659, 30טן מאַי, וואו עס ווערט געזאָגט, אַז לויטן אָפמאַך מיטן פינסקער מאַגיסטראַט פון אַמאָל קומט די יידן אַ דריט־חלק פון אַלע שטאָטישע הכנסות, און בכן דאַרפן זיי טראָגן אַלע שטאָטישע התחייבותן אין דער זעל־ביקער פראָפּאָרציע. בעת אַ מלחמה, ווען עס גייט דורך דורך פינסק אַ מיליטערישער אָפּטייל, זיינען די יידן פריי פון צו געבן סטאַנציעס פאַר זעלנער, חוץ פון טאָן געוויסע אַרבעטן פאַר די אָנפירער פון חיל. אָבער נישט געקוקט דערויף פאָדערן די שטאָטלייט פון די יידן אַ העלפט פון אַלע שטאָטישע שטייערן; דערצו נאָך, אַז סיים־דעפוטאַטן באַזוכן די שטאָט, צווינגען די שטאָטלייט די יידן דעקן אַלע הוצאות דערפון און חוץ דעם לאָקירן זיי נאָך די דעפוטאַטן אין יידישע הייזער. דאָס אַלץ פאַרבאָט דער קיניג אויף להבא.

וואָס שייך דער עקאָנאָמישער קאָנקורענץ אויף וואָס די שטאָטלייט האָבן זיך באַקלאָגט, זיינען אין פינסק נישט חל געווען קיין שום געזעצן וואָס זאָלן באַגרענעצן דעם יידישן האַנדל. פאַרקערט, די יידן האָבן אויפגעוויזן, אַז די שטאָטלייט ברעכן די קיניגלעכע פריווילעגיעס פאַר יידן און טוען אָן די לעצטע פאַרשיידענע קריוודעס, וואָס דער היזק דערפון באַטרעפט 15,000 גילדן.

זיינען דעמאָלט די שטאָטלייט אַרויס מיט באַשולדיקונגען פון אָן אָנדערן מין: זיי האָבן באַשולדיקט די יידן אין פאַרשוועכן די קריסטלעכע אמונה.

אין שכנות פון יידישן בית עולם איז אמאָל געזונען אַ צווינטער, וואָס אין דער צווייטער העלפט פון 17טן יאָר־הונדערט האָט מען אים שוין פון לאָנג נישט געגרעבט און געהאַט שוין וועגן אים כמעט אין גאָנצן פאַרגעסן. האָט זיך דער פינסקער מאַגיסטראַט דערמאָנט אָן אים און אַריינגעטראָגן אין פינסקער גראָד־געריכט אָן אָנקלאָגע, אַז אין יאָר 1660 האָבן די יידן געמאַכט אָרום נייעם בית־עולם אָן אָנשיט, פאַרמאַכנדיק דורך דעם די דורכפאָרן, די דער־נעבנדיקע וועגן, גאַסן און פּלעצער און — דאָס ערגסטע — זיי האָבן פון דערביאיקן צווינטער „אַש פון מענטשלעכע קערפערס פון קריסטן צונויפגענומען און באַלייִדיקט“ *), דערצו נאָך האָבן זיי פאַרנומען פּלעצער ביי די גאַסן און בייס אָנשיט וואָס אָרום שטאָט, און מאַכנדיק זייער אָנשיט אָרום דעם בית־עולם, האָבן זיי אויסגעגראָבן אַ גרוב, פון וואָנען זיי האָבן בגנבה גענפירט זאָמד אויף צו פאַרריכטן די שטאָטשול און די קאָמערן זייערע. דערצו האָבן נאָך די יידן באַשעדיקט דעם אָרט וואו עס שטייט דער קרייץ, וואָס די יעזואיטן האָבן אָוועקגעשטעלט; האָבן בשתיקה אויף שיפלעך אָוועקגעפירט פון די פעלדער ביי דעם טייך סטרומען בערך עטלעכע טויזנט וואָגנס האָלץ אויף צו מאַכן

קיניג יאַן קאָזימיעזש (1648—1668)

אין יאָר 1649 האָט ער די פינסקער יידן געגעבן דאָס רעכט צו באַגרענצן אַלע הייזער און פּלעצער, וואָס האָבן צו זיי באַלאַגנט פאַר די קאָזאַקישע מלחמות.

*) „.....piaski z ciał ludzkich chrześcijańskich zbierać i urągować.“

אַ פּאַרקן; האָבן באַשעדיקט פיש־נעצן, צעטראָטן לאָנקעס דורכן אַרויפטרייבן פערד אויף צו פיטערן, האָבן געגרינדעט אַ מאַרק לעבן דער שול און אַזוי ווייטער.

אין יאָר 1679, 5טן מערץ, האָט דער פּינסקער מאַגיסטראַט באַשולדיקט די יידן, אַז זיי באַרויבן דעם מלוכהשן אוצר, באשר זיי האָבן איינגעקויפט ביי די שטאָט־לייט עטלעכע צענדליק הייזער און צאָלן נישט פון זיי דעם מלוכהשן שטייער „פּאָדימני".

מיט אַזעלכע מיטלען האָבן געקעמפט די שטאטלייט קעגן זייערע יידישע קאָנקורענטן. האָבן די יידן געהאַט וויניק צרות פון די שטאטלייט, איז זיי צוגעקומען נאָך אַן אָנשיקנעניש: מחלוקת און רייסענישן פון די קהילות ראשיות אין ליטווישן וועד, וואָס האָבן דערפירט צו אַן אמתער מלחמה צווישן די יידן גופא.

●

3) דער קאַמף צווישן די קהילות ראשיות

קיין גרויסער שלום האָט קיינמאָל נישט געהערשט צווישן די דריי קהילות, וואָס האָבן געבילדעט דעם ליטווישן וועד, מחמת זייערע אינטערעסן פלעגן זיך פאַנאַנדערגיין. יעדערע פון זיי האָט געוואָלט האָבן וואָס אַ גרעסערן גבול, יעדערע האָט געוואָלט צאָלן וואָס קלענערע שטייערן און האָבן וואָס אַ גרעסערע דעה. איז ביז די קאָזאַקישע מלחמות זיינען זיי ווי נישט איז אויסגעקומען צווישן זיך. אָבער נאָך די מלחמות, וואָס האָבן אַריינגעבראכט אַ חורבן און אַ תוהו־ובוהו אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן, האָט זיך די לאָגע גרינטלעך געביטן. בעת די מלחמות זיינען אַפגעווישט געוואָרן אַ דאַנק די וואַנדערונגען פון איין אָרט אויפן צווייטן די גרענעצן פון די דריי גלילות,*) די מלוכהשע שטייער־שרויף האָט געדריקט וואָס אַ מאָל פעסטער און די אינעווייניקסטע באַדערפענישן פון די חרובע יישובים זיינען געוואָקסן פון טאָג צו טאָג. זיינען די רייבונגען אין ועד געוואָרן אַלץ אָפטער און שטאַרקער. עס פלעגן אויסברעכן מחלוקות ביי דער פאַרטיילונג פון שטייערן, עס פלעגן פאָרקומען רייסענישן ביים באַשטימען די צוגעהעריקייט פון אַ יישוב צו דעם אָדער יענעם גליל. תחילת זיינען די קריגעריין פאָרגעקומען אין ועד גופא, אויסבאַהאַלטן פאַרן ברייטערן עולם, אָבער מיט דער צייט האָט דער געשווייר געפלאָצט און די מחלוקות זיינען אַרויס אויף דער גאַס, און עס איז געוואָרן אַ מלחמה צווישן די מיטגלידער פון די קהילות ראשיות.

אויף די ירידים און מערק, אַפילו מחוץ די גרענעצן פון ליטע, פלעגן פאָרקומען ממש שלאַכטן צווישן די פאָרשטייער פון די חשובסטע קהילות. מען פלעגט זיך קעגנזייטיק באַפאַלן, צורויבן די סחורה, זיך מכבד זיין מיט פעטש און אַפילו אַריינזעצן אין תפיסה. די דאָזיקע רייסע־

*) אין יאָר 1652 איז אַריינגעטראָטן אין וועד די ווילנער קהילה.

נישן האָבן שטאַרק געשעדיקט דאָס ווירטשאַפטלעכע לעבן אין ליטע און זיך געלאָזט אויך פילן דעם מלוכהשן סקאַרב (קאַסע). סוף כל סוף האָט זיך מיט דעם ענין פאַראינטערעסירט די צענטראַלע מאַכט און זיך אַריינגעמישט אין די יידישע מחלוקות. דעם 23טן דעצעמבער, 1681, האָט דער קיניג יאַן סאָביעסקי (1674—1696) אַרויסגעשיקט צו די קהילות פון בריסק, גראָדנע, פּינסק און ווילנע אַ שריפט, אין וועלכן ער מוסרט זיי און באַצייכנט זייערע קריגעריין ווי אַ „געזעלשאַפטלעכן בזיון". פון די מחלוקות, וועלכע געזאָגט אין קיניגלעכן שריפט, צי זיי זיינען געוועכטע, צי נישט, טאָרן קיין פּריוואָטע מענטשן בשום אופן נישט ליידן, און דעריבער באַפעלט דער קיניג די צעקריגטע קהילות, אַז זיי זאָלן אין משך פון 12 וואָכן שלום מאַכן צווישן זיך, אַנדערש וועט ער איבערגעבן דעם דאָזיקן ענין צו אַ קאָלעגיע פון 9 פערזאָן: 3 רבנים פון ווילנע, גראָדנע און פּינסק, אַ רב מיט 2 פאָרשטייער פון בריסק, און צו זיי וועט דער קיניג צוקאָאָפּטירן 3 רבנים פון קרוין־פוילן, וואָס ער וועט וויסן, אַז זיי וועלן זיין אָביעקטיוע שופטים, און דער דאָזיקער בית־דין וועט האָבן רשות צו באַטראַכטן דעם סיכסוך און צו באַשטראָפן די שולדיקע. וואָס שייך די רייסענישן צווישן בריסק און סלוצק, איז מוסיף די שריפט, זאָלן זיי זיך אויסגלייכן, אָדער עס זאָל זיי משפטן דער וועד, וואָס דאַרף זיך צונויפקומען דעם זעלבן יאָר (1681).

אין דעם יאָר איז אָבער דער וועד זיך נישט צונויפ־געקומען און די מחלוקות האָבן נישט אויפגעהערט. האָט דער קיניג, דעם 20טן יאַנואַר, 1682, געשיקט צו די פיר קהילות אַ שטרענגע וואָרנונג, אַז זיי זאָלן זיך נישט דערוועגן אין משך פון די 12 וואָכן, וואָס איז זיי געגעבן געוואָרן אויף אויסצוגלייכן זיך, צו באַפאַלן און צו באַרויבן איינע די אָנדערע „נישט אויף די וועגן און ירידים, נישט אין די צאָל־קאַמערן און נישט אין שטעט און שטעטלעך" קעגן אַ שטראָף פון 9.000 גריוונעס, וואָס דאָס געזעץ באַשטימט פאַר אַנטקעגנשטעלן זיך דער קיניגלעכער פאַראָרדענונג.

די קיניגלעכע התראה האָט אָבער נישט באַווירקט אַפּצו־קילן די צעהיצטע געמיטער פון די ליטווישע יידן. איז אַוועק אַ שטיקל צייט, און דער קיניג האָט ווידער אַ מאָל, דעם 12טן יולי, 1682, געשיקט צו זיי אַ וואַרענונג־בריוו פון אַזאַ אינהאַלט:

אַזוי ווי די יידן פון די סינאַגאָגעס בריסק, גראָדנע, פּינסק, און ווילנע — ווערט דאָרט געזאָגט — שטי־מען נישט צווישן זיך און איבער דעם קומען אַרויס גרויסע מחלוקות, פון וועלכע עס ליידן שטאַרק די יידישע סוחרים, מחמת מען באַפאַלט זיי און מען באַרויבט זיי אויף די וועגן און ירידים, וואָס דערפון האָט אויך נישט קיין קליינעם היזק דער מלוכהשער סקאַרב אין קרוין־פוילן און אין ליטע, איז בכן באַפעלט דער קיניג די דאָזיקע קהילות אַפּצושטעלן דעם קאַמף צווישן זיך און איבערגעבן זייערע סיכסוכים

צו די אַרטיקע רבנים. און וועט פון די קהילות וועט נישט פאַלגן דעם קיניגלעכן באַפעל, וועט באַצאָלן 5,000 רענדלעך שטראָף, וואָס אַ העלפט דערפון וועט קומען דעם סקאַרב, און אַ העלפט דעם באַוולטן צד. דער דאָזיקער וואַרענונג־ בריוו, וועט געזאָגט צום סוף, דאַרף וועלן אויסגערופן סיי אין פּוילן און סיי אין ליטע: אין אַלע שטעט און שטעטלעך און אויף אַלע מערק און ירידים.

קיניג יאַן סאָביעסקי (1674—1696)

אין יאָר 1676 האָט ער געגעבן אַ רעכטלעכן פריווילעג פאַר אַלע יידן אין פּוילן. — אין יאָר 1681 האָט ער געמוסרט די קהילות פון בריסק, גראָדנע, פינסק און ווילנע פאַר זייערע קריגערייען.

די באַרואיקונג איז אָבער נישט געקומען. אין יאָר 1683 איז זיך צונויפגעקומען דער ועד. עס איז אָבער אומזיסט צו זוכן אין זיינע פּראָטאָקאָלן סימנים פון די געשעענישן, וואָס האָבן זיך דעמאָלט אָפּגעשפּילט אין ליטע. אַז די סיכסוכים האָבן פאַרנומען דעם אויבן־אַן פון די באַראָטונגען פון ועד — איז קיין ספק נישט. אָבער די מנהיגים פון ועד האָבן געהאַלטן פאַר גלייכער וועגן דעם צו פאַרשווייגן און מסתמא נישט געהייסן דאָס פאַרצייכענען אין די פּראָטאָקאָלן, כדי נישט צו לאָזן קיין שפּורן נאָך דעם חילול־השם, וואָס זיי אַליין זיינען געווען גורמים. צווישן די פילצאָליקע תקנות פון דעם ועד פון יאָר 1683 האָבן מיר סך־הכל אייגע, וואָס האָט אַ שייכות צו די געשעענישן פון יענער תקופה. דאָס איז אַ החלטה, אַז די יעניקע, וואָס וועלן זיך באַזעצן אין די תרוב געוואָרענע יישובים, וואָס האָבן געהערט פאַר דער מלחמה צו פ י נ ס ק, איז אויף זיי נישט חל דאָס געזעץ וועגן בעל־הביתלאָזיקייט און זיי פאַרבלייבן אונטער דער פירונג פון פ י נ ס ק. דאָס דאָזיקע געזעץ איז שייך נאָר צו פ י נ ס ק און נישט צו אַנדערע קהילות ראשיות, וועלכע זענען אַזוי אויך נישט באַשלוס.

די מחלוקות האָט דער ועד נישט איינגעשטילט און דער קיניג סאָביעסקי האָט וויייטער געשיקט בריוו צו די ליטווישע יידן, זיי זאָלן צווישן זיך שלום מאַכן, סטראָשענדיק די ווידערשפּעניקע מיט גרויסע שטראָפן. דאָס האָט אָבער נישט געהאָלפן קיין ווירקונג.

אין יאָר 1685 האָט שוין יאָ עפּעס געזאָלט קומען צו אן אויסגלייך צווישן די מלחמה־האַלטנדיקע קהילות. דעם 7טן אויגוסט דעם זעלבן יאָר האָבן זייערע פאָרשטייער געזאָלט אַראָפּקומען קיין זאַבלודאָווע, כדי צו שליסן אַ שלום. זיינען אָבער נישט אַלע צדדים געקומען.

מיט וואָס האָבן זיך פאַרענדיקט די דאָזיקע מחלוקות — איז אונדז נישט באַוואוסט. עס ווייזט אויס, אַז איינע פון זייערע רעזולטאַטן איז געווען דאָס, וואָס אין ועד איז אין יאָר 1691 אַריינגענומען געוואָרן די סלוצקער קהילה, וואָס די בריסקער יידן האָבן מיט איר געפירט אַ פאַרביטערטן קאַמף. נישט לאַנג דערנאָך איז אויסגעבראָכן אין ליטע אַ בירגער־קריג און שפּעטער די מלחמה מיט די שוועדן. ערשט מיטן אָנקום פון דרויסנדיקע צרות האָט געזומען אַ סוף צו די אינעווייניקסטע רייסענישן און מחלוקות פון די ליטווישע יידן.

●

4) נאָך דער שוועדישער מלחמה

וועגן די פ י נ ס ק ע ר יידן בשעת שוועדישער אָקופּאַציע אין יאָר 1706 האָבן מיר נישט קיין ידיעות. די שוועדן, הגם זיי זיינען געווען בלויז אַ קורצע צייט אין פ י נ ס ק, האָבן דאָך באַוויזן די שטאָט חרוב צו מאַכן. איבער דעם גרויסן הונגער און אויס מורא פאַרן שונא איז די באַפעלקערונג זיך צעלאָפן. די שטאָט איז געווען ווי אויסגעשטאָרבן. אָפילו די געריכטן זיינען געווען געשלאָסן, ווייל עס איז נישט געווען ווער משפּטן. די אייגענע ידיעה וועגן די פּינסקער יידן אין יענער צייט ברענגט אונדז אַ ידיעה פון יאָר 1717, אגב אַ נישט פאַר־ לאָזלעכע, — אַ מסירה פון די פּינסקער שטאָטלייט, וואו עס וועלן געזאָגט, אַז אין יאָר 1706, ווען די שוועדן זיינען אַריין קיין פּינסק, האָבן די יידן אָפּגעהיט נאָר זייערע אייגענע הייזער און נישט באַשיצט פון פּייער די הייזער פון דער שליאכטע און פון אנדערע קריסטן.

נאָך דער מלחמה האָבן זיך אירע נאָכווייעניש גלייך געלאָזט פילן דער יידישער באַפעלקערונג. חוץ דעם אַלגע־

מיינעם חורבן, וואָס האָט געטראָפן אַלע איינוואוינער אָן אויסנאַם, האָבן די יידן געהאַט אויסצושטיין נאָך אַ פּלאָג: דעם קאַמף פון די קריסטלעכע שטאָטלייט, וואָס איז באַנייט געוואָרן נאָך דער מלחמה.

אין יאָר 1717 זיינען די שטאָטלייט אַרויס מיט אַ מגילה־לאנגער קלאָגשריפט קעגן די יידן, וואָס האָט זיך באַמיט אויפצוואוייזן זייער שעדלעכקייט פאַר דער שטאָט מששת ימי בראשית. אין יאָר 1581 — וועלט דאָרט געזאָגט — האָט די שטאָט באַקומען דאָס „מאַגדעבורגער רעכט", וואָס איז באַשטעטיקט געוואָרן פון די מלכים סיגיזמונד דעם 3טן און וולאַדיסלאוו דעם 4טן. דער לעצטער האָט אויך געשאָנקען דער שטאָט פאַרשיידענע זכיות: איר אפּגעגעבן אין ארענדע די מיל, די וואַקס־פאַבריק, דעם שטייער „פאַמערנאַיע", דאָס רעכט אויסצוואווילן אַ וואָיט. אַקעגן, די יידן, וואָס האָבן דעמאָלט געוואוינט אויף דער יידישער גאַס אין דער צאָל פון 18 משפּחות, האָט ער פאַרבאָטן צו קויפן הייזער און פּלעצער, אָבער גלייכצייטיק האָט ער זיי באַפוילן צו טראָגן אַלע התחייבותן צו גלייך מיט די שטאָטלייט. דאָס אַלץ איז געמאַכט געוואָרן מיט דעם ציל צו פאַרגרעסערן די צאָל קריסטן אין שטאָט.

די דאָזיקע זכיות און רעכט, וועלט וויטער געזאָגט אין דער קלאָגשריפט, זיינען באַשטעטיקט געוואָרן דורך אַלע מלכים, און דערפון האָבן געוואוסט אויך די יידן. עס זיינען זיי אויך באַקאָנט געווען די פריווילעגיעס און געזעצן, וואָס פאַרווערן די יידן צו פאַרלויפן די קריסטן ביים אייַנקויפן סחורות און שפּייז־אַרטיקלען און דער פאַרבאָט פון יאָר 1565 צו האַלטן קריסטלעכע דינער און דינסטן אונטער 100 גריוונעס שטראָף.

די אַלע געזעצן, באַקלאָגן זיך די שטאָטלייט, האָבן די יידן געבראָכן און דערפירט די קריסטן צו אַ חורבן דורך פאַרשיידענע כיטרעקייטן. זיי האָבן אייַנגענומען אַלע קריסטלעכע פּלעצער און הייזער, אָפילו די וואָס געהערן צו די צענ: פון שנייַדער, לעדער־אַרבעטער, שמידן, פליישער און שוסטער. אין די פריערדיקע צייטן פלעגן נאָך די יידן צאָלן לטובת דער שטאָט דעם שטייער „פאַמערנאַיע", 40 גילדן יערלעך, אָבער מיט 20 יאָר צוריק האָבן זיי אים אויפגעהערט צו צאָלן. דערצו נאָך באַנוצן זיי אייגענע זוּאָגן*), וואָס זיי באַהאַלטן אויס אין יעדער הויז.

אין יאָר 1660, קלאָגן זיך וויטער די שטאָטלייט, האָט סך־הכל איין און אייניציקער אַרימער קריסט געהאַט אין מאַרק אַ בודקע צו פאַרקויפן משקאות, פון וואָס ער האָט געצאָלט אַן אָפּצאָל לטובת דער שטאָט, אָבער אויך אים האָבן די יידן קונציק אַרויסגעשפּאַרט און דעם האַנדל מיט משקאות האָט איבערגענומען דער קהל (וואָס ציילט צום וויניקסטן 600 הייזער), זייענדיק זיך מתחייב צו צאָלן דערפאַר 30 גילדן, יערלעך. אָבער די יידן נישט נאָר, וואָס זיי צאָלן נישט דעם דאָזיקן אָפּצאָל, נאָר זיי רודפן נאָך אַרימע קריסטן.

וווייטער דערציילט די קלאָגשריפט, ווי מיר האָבן שוין אגב דערמאָנט, אַז בעת דער שוועדישער אקופּאַציע האָבן די יידן נישט באַשיצט די קריסטלעכע הייזער. דעמאָלט איז טאַקע פאַרברענט געוואָרן דאָס הויז פון לאַנדוואָיט*) פּלאסקאָוויצקי מיט אַלע דאָקומענטן און באַווייזן, וואָס האָבן געקאָנט דעמאסקירן די יידן.

אין יאָר 1690, לייענען מיר דאָרט וויטער, הגם עס זיינען באַפרייט געוואָרן פון שטייער פלעצער, פעלדער און מילן, איז דאָך די צאָל קריסטלעכע הייזער אין פינסק, מחמת דער אונטערדריקונג פון די יידן און מחמת זייערע כיטרע דריידלעך, געפאַלן פון 299 אין יאָר 1667 אויף 15 אין יאָר 1690. די אַרימע קריסטן, וואָס האָבן נישט קיין ערד און פירן נישט קיין מסחרים, און וואָס לעבן נאָר פון זייער אייגנהענטיקער אַרבעט, זיינען צום טייל אַריבער קיין קאַרלין און טיילווייז אַנגעקומען צו די פּריצים און גייסטלעכע, וואָס האָבן זיי צוגענומען אויס רחמנות. וועגן דעם אַלעמען האָט מיטגעטיילט דער לאַנדוואָיט פּלאסקא־וויצקי אין יאָר 1712 דער געהעריקער מאַכט אין בריסק און אין וואַרשע. ער האָט איר אויך צוגעשטעלט אַ רייסטער פון מיליטעריישן שטייער („היבערנע") אין פינסק, אָבער די יידן „נישט זאָטע פון קריסטלעכן בלוט" האָבן אים אין די שטאָטלייט געפונען דערפאַר צום משפט, מיינענדיק, אַז ווייל די דאָקומענטן זיינען פאַרפאַלן געגאַנגען, וועלן די שטאָטלייט נישט אַרויסווייזן קיין חשק און קיין געטריישאפט זיך אַנטקעגנצושטעלן די יידישע רדיפות און וועלן לאָזן אויף זיך אַרויפוואַרפן אַ נייעם יאָך.

צום סוף פאָדערט די קלאָגשריפט אַנצונעמען די אויס־מעסטונג פון מיליטעריישן שטייער, וואָס עס האָט געמאַכט דער לאַנדוואָיט, אויפצומאַנען ביי די יידן דעם אָפּצאָל פאַר האַנדלען מיט משקאות פאַר 57 יאָר, אַנגעהויבן פון יאָר 1660, סך הכל 1740 גילדן, ווי אויך דעם שטייער „פאַמערניע" פאַר 20 יאָר, צוזאַמען 800 גילדן, מאַכן אַ סוף צו דער אָפּנאַרעריי פון די יידן, וואָס נעמט זיך דערפון, וואס זיי באַנוצן בגובה אייגענע מאָסן, פאַרווערן זיי צו האַלטן קריסטלעכע פאַראַבקעס און דינסטן און אויפמאַנען ביי זיי די שטראָף, וואָס קומט דערפאַר, נישט לאָזן די יידן איבערפאַרקויפן סחורות און שפּייז־פראָדוקטן, באַזייטיקן אויך אַנדערע יידישע פאַלשקייטן, ווי דאָס פאַרכאַפן נייע גאָסן און אייַנקויפן נייע פלעצער און לסוף, צווינגען די יידן אומצוקערן די הייזער פון די צענ, צו טראָגן אַלע שטאָטישע התחייבותן און אָפּצושטעלן די רדיפות אויף אַרימע קריסטן.

דאָס שווערצע בילד וואָס די קריסטלעכע שטאָטלייט האָבן געמאַלט אין זייער קלאָגשריפט איז געווען געוואָלדיק איבערגעטריבן. אַ סך זאָכן זיינען בכיוון פאַלש פאַרגעשטעלט.

*) אין יענע צייטן איז דאָס באַנוצן זיך מיט דער וואָג געווען אַן אויסשליסלעכער מאָנאָפּאָל פון דער שטאָט און דעריבער האָבן פּריוואַטע מענטשן נישט געטאָרט האָבן ביי זיך קיין וואָגן.

*) שעף פון שטאָטישן געריכט.

אַזוי, למשל, איז געווען לגמרי פאַלש די צאָל 18 יידישע משפחות פאַר פּינסק אין די צייטן פון קיניג וולאַדיסלאָוו דער 4טער (1632—1648). ווייסן מיר דאָך, אַז נאָך פאַר דער „לובלינער אוניע" האָט די יידישע באַפעלקערונג אין פּינסק באַטראָפן נישט ווייניקער ווי 40 משפחות, און אַפשיטא שוין אין קאַרגע הונדערט יאָר אַרום. ניט ריכטיק פאַר־זיכערן אויך די שטאָטלייט, אַז דער קיניג וולאַדיסלאָוו דער 4טער האָט פאַרוועדט די יידן צו קויפן פלעצער, ווייל אין דער געהעריקער פריוווילעגיע רעדט זיך נאָר וועגן פאַרבאָט צו קויפן נייע הייזער און נישט מער. אמת, אַז די זעלבע פריוווילעגיעס האָבן געפאָדערט פון די יידן צו טראָגן די שטאָטישע התחייבותן צו גלייך מיט די שטאָט־לייט, אָבער דערפאַר האָבן די יידן געקאָנט געניסן פון אַלע שטאָטישע זכיות, וואָס דאָס האָט אויסגעמיטן צו זאָגן די קלאָגשריפט. א גוואַלדיקע גוזמא איז אויך געווען די באַהויפטונג פון די שטאָטלייט, אַז די צאָל הייזער זייערע איז אין די יאָרן 1667—1690 געפאַלן פון 299 אויף 15.

די קריסטלעכע שטאָטלייט זיינען געווען פאַרזונקען אין זייערע אייגענע צרות און האָבן נישט געזען, און מסתמא נישט געוואָלט זען די צרות פון זייערע יידישע שכנים: די נויט פון דער יידישער מאָסע, די געפאַלנקייט פון פּינסקער קהל און דעם חורבן פון גאַנצן יישוב.

●

5) דער באַנקראָט פון פּינסקער קהל

דער קאָזאַקישער אויפשטאַנד (1648—1667) האָט חרוב געמאַכט דעם יידישן קיבוץ אין ליטע. חוץ דעם גרויסן אַנוועך אין מענטשן, איז אויך גרויס געווען דער מאַטע־ריעלער היזק. פון די בליענדיקע יישובים זיינען פאַרבליבן בלויז חורבות. די לאַגע פון די אַנטרונענע, נאָכן אומקערן זיך אין זייערע היימען, איז געווען אומגעהייער שווער. דאָס שאָפן זיך אַ דאָך איבערן קאָפּ און אַ שטיקל קיום האָט געפאָדערט גרויסע געלטמיטלען, און דאָס איז נישט געווען. די איינציקע ברירה איז געווען אָנצוקומען צו די גויישע שכנים. די לעצטע זיינען די יידן אָנטקעגנגעקומען, אָבער נישט מחמת מענטשלעכע, הומאניטאַרע טעמים, נאָר אויס אומבאַגרענעצטן צוטרוי צום יידישן בייטל, אַז עס וועט זיך זיי גוט באַצאָלן. האָבן יידן געליען געלט וויפיל און וואו עס האָט זיך נאָר געלאָזן. געליען האָבן אַלע: יחידים, חברות, קהילות און אפילו די העכסטע רעפרע־זענטאַנץ פון די ליטווישע יידן — דער ועד גופא. עס האָט אָבער נישט לאַנג געדויערט, ווי עס האָבן זיך געמומען מערן סימנים פון יידישן באַנקראָט. די אַזוי גערופענע „צפונדיקע" מלחמה — די רויבעריש באַציאונג פון די קעמפנדיקע צדדים צו דער ציווילער באַפעלקערונג, די אַנגעשוואָלענע מלוכהשע שטייערן, ועל כולם די סטיכישע אומגליקן האָבן נאָך מער פאַרטיפט דעם יידישן דלות. די קוואַלן פון הלוואות האָבן געמומען אויסטריקענען, דער גויישער קרעדיטאָר האָט אָנגעהויבן צו פאָדערן אַלץ גרע־סערע גאַראַנטיעס און געשטעלט אַלץ שווערערע באַדינ־גונגען דעם יידישן לווה.

אַזוי איז געווען אין גאַנץ ליטע און אוודאי נישט אַנדערש אין פּינסק. דאָס קען מען זען אויף וואָסערע תנאים עס פלעגן די פּינסקער יידן באַקומען הלוואות.

אין יאָר 1678, דעם 20טן באָוועמבער, גיבן צו וויסן די פּרנסים פון דער פּינסקער קהילה: ברוך נחמנאָוויטש, מן חיימאָוויטש, כעמיע (נחמיה?) עזיאַשעוויטש, מאָושע דודאָוויטש, לייב יאקובאָוויטש, מיכל זעליקאָוויטש, בנימין יוספאָוויטש, מיכל עליאַשעוויטש, מרדכי מויזעשאָוויטש, לייב אַראָנאָוויטש, איצקע שמעונאָוויטש און יוסף מויזשע־שאָוויטש — אַז אין זייער אייגענעם נאָמען, און אין נאָמען פון זייערע וויבער און קינדער, פון זייערע קינדס־קינדער און יורשים וווי אויך אין נאָמען פון אַלע יידן, וואָס געהערן איצט צו דער קהילה ראשית פ י נ ס ק, און וואָס וועלן צו איר אויף להבא געהערן, האָבן זיי זיך אָפּגעזאָגט פון דער אייגענער יוריסדיקציע, פון אַלע רעכט און פרייהייטן און גלעיען ביים לאָהישינער קלויסטער, וואָס געהער צו דער פּינסקער יעזואיטישער קאָלעגיע*) 1,500 גילדן „לטובת דעם גאַנצן קהל... און לטובת אַלע יידן, וואָס וואוינען הן אין פּינסק הן אין שטאָט, שטעטלעך און דערפער, וואָס געהערן איצט צו פּינסק און וואָס וועלן צו אים אויף להבא געהערן."

די דאָזיקע הלוואה, וועלט געזאָגט אין שטר־חוב, וועלט אַרויפגעלייגט אויף אַלע בתי־תפילה, אויף אַלע הייזער, פלעצער, פעלדער, קראָמען, סחורות און געלטער, וואָס זיינען ביי עמיצן פאַראַן, און לסוף אויף אַלע תושבים פון דער פּינסקער קהילה ראשית, אויף זייערע קינדער, קינדס־קינדער און יורשים „אויף אייביקע צייטן".

פון דער דאָזיקער סומע דאַרפן די יידן צאָלן 150 גילדן צינזן (10%) יערלעך. און אויב עס וועט זיך מאַכן, אַז די בעלי־חובות וועלן קיין פראָצענט נישט צאָלן, אַדער זיי וועלן פאַרשפעטיקן דעם טערמין פון צאָלן — מעגן די קרעדיטאָרן פאַרחתמענען די שולן אין פּינסק: די גע־מויערטע, די הילצערנע און די קצבישע וווי אויך די שולן אין אַלע שטעטלעך און דערפער, וואָס געהערן צו דער פּינסקער קהילה, וויי אויך די שפייכלערס, קראָמען און הייזער פון די יידן, אַן שום משפט און נישט אָנגעזאָג־טערהייט, און דאָס אַלץ צונעמען צוזאַמען מיט די געלטער און סחורות, נישט שאַנדזיק זייער וועלט, און די בעלי־חובות גופא אין איינעם מיט זייערע וויבער, קינדער און יורשים אַרייַנזעצן אין תפיסה און האַלטן אַזוי לאַנג, כל זמן זיי וועלן נישט באַצאָלן דעם חוב מיט די צינזן און מיט כלערליי שטראָפן און הזיקות, וואָס די קרעדיטאָרן וועלן נאָר אָנרופן אַן שום באַווייזן.

*) שול פאַר גייסטלעכע.

די בעלי־חובות אָבער וועלן נישט טאָרן רופן די קרעדיטאָרן צו קיין שום משפט, זיך נישט טאָרן אַרויסדרייען פון זייערע התחייבות מיט דער הילף פון יידישע פּריוויי־לעגיעס און פּרייהייטן, אָפילו נישט מיט קיניגלעכע אייזערנע בריוון, נישט מיט קיין שום אויסרייד און אויסטראַכטעניש, נישט פאַרענטפערן זיך מיט קיין חולאת, מיט קיין שרפה און מיט קיין מלחמה.

דאָס אייניציקע, וואָס עס פאַרזיכערט די בעלי־חובות, איז דאָס, אַז נישט די קרעדיטאָרן און נישט זייערע יורשים טאָרן קיינמאָל נישט פאָדערן די הלוואה ביי די יידן, סיידן זיי וועלן נישט צאָלן קיין צינזן. דערביי איז דאָס נישט צאָלן קיין פראָצענטן בעת אַ מלחמה, ווען דער שונא פאַר־נעמט די שטאָט, נישט געראָטן וויי פאַרפעלן אַ טערמין. אָבער נאָכן אָפּטרעטן פון שונא מוזן די בעלי־חובות אין משך פון 4 וואָכן באַצאָלן די פאַרלעגענע צינזן.

אויף אומגעפער ענלעכע באַדינגונגען האָט דער פּינסקער קהל געליען ביי די זעלבע יעזואיטן דעם 15טן יאַנואַר, 1679, ווידער אַ מאָל 1,500 גילדן. דאָס מאָל וועלן שוין געוויס אויסגעראָטן די יישובים, וואָס ענטפערן קאָלעקטיוו פאַר דער גענומענער הלוואה. דאָס זיינען: לעכעוויטש, קלעצק, כאָמסק, יאַנעווע, דראָהיטשין, מאָטעלע, טורעווע, דאָווידהאָראָדאָק, קאָזשאַנהאָראָדאָק, לאָכווע, סטאָ־לין, וויסאָצק, דוברואָוויטש און לובעשיי.

אין יאָר 1680, דעם 6טן יוני, לייט ווידער דער קהל ביי די יעזואיטן 7,000 גילדן „אויף אייביקע צייטן" אויף 8% יערלעך. אין יאָר 1695 נעמט ער אויפסניי אַ הלוואה פון 8,000 גילדן אויף 10% ביי אננא דאָלסקי, דער פרוי פון ליטווישן מאָרשאלעק, און אין דריי יאָר אָרום ביי דער זעלבער — 32,000 גילדן אויף די זעלבע צינזן.

אָבער נישט נאָר די קהילה אַליין פלעגט נעמען הלוואות, דאָס זעלבע פלעגן אויך טאָן יחידים און פאַרשיידענע חברות אין פּינסק (אָפילו די „חברה קדישא"). די פּינסקער געריכטס־ביכער זיינען פול מיט יידישע שטרי־חובות. צו וואָסערע רעזולטאַטן עס האָבן געקאָמט דערפירן אַזעלכע הלוואות אויף קאָלעקטיוועס אחריות, איז נישט שווער זיך פאָרצושטעלן. פאַר נישט באַצאָלן דעם פּראָצענט צום טערמין האָט דער קרעדיטאָר געקאָנט צו יעדער צייט קומען צום פאַרשולדיקטן קהל, פאַרחתמענען די שול און די באָד, פאַרמאַכן די יאַטקעס, נישט אַרויפלאָזן אויפן בית־עולם, און אָפילו מאָנען זיין חוב ביי יעדן פּריוואַט מיטגליד פון דער קהילה, סטראָשענדיק מיט תפיסה. דאָס ליטווישע געזעץ איז געווען זייער שטרענג צו באַנקרא־טירער און פלעגט זיי פאַרמשפּטן אויף די גרעסטע שטראָפן, אָפילו אויף טויטשטראָף. ווען מען קוקט אַריין אין די ליטווישע געריכטס־אָקטן, אַנגעהויבן פון דער צווייטער העלפט פון 17טן יאָרהונדערט, איז פשוט נשתומם צו ווערן פון דער גרויסער צאָל טויטאורטיילן, וואָס די געריכטן פלעגן אַרויסגעבן אויף יחידים, חברות, יישובים און אָפילו אויפן גאַנצן יידישן קיבוץ אין ליטע. אָבער די דאָזיקע אורטיילן פלעגן פאַרבלייבן נאָר אויפן פּאַפּיר, מחמת פון אַרויסגעבן אַן אורטייל ביזן אויספירן אים איז געווען, אין דער תקופה וואָס מיר באַטראַכטן דאָ, גאָר אַ גרויסער מהלך. די פּוילישע מלוכה איז שוין דעמאָלט געווען אַדורכגע־פרעסן פון אַנאַרכיע, איר אויספיר־מאַכט איז געווען פאַראַלייזירט.

שטעלן אַ ווידערשטאַנד דער אויספיר־מאַכט איז געווען אין אַמאָליקן פוילן אַ מעשה בכל יום. די פאַרמשפּטע פלעגן נישט זעלטן פאַרטרייבן און אָפילו אָנברעכן די ביינער די אויספירער פון די געריכטס־אורטיילן. און די יידן פלעגן נאָכטאָן זייערע גויישע שכנים. די געריכטס־אקטן נאָטירן

די „קונע" ביי פּוילישע יידן

אייזערנע קייטן און רינג, אין וועלכע מ׳פלעגט אַנשמיידן די שולדיקע לויט אַ פסק־דין פון קהל־פאַראַלטונג.

צענדליקער פאָלן, וועו יידן פלעגן אָנטקעגנשטעלן זיך און פאַרטרייבן געריכטס־עקזעקוטאָרן. מען פלעגט אָפילו נישט שאָנעווען די מאָנערס פון מלוכהשע שטייערן. אָזוי, למשל, באַקלאָגט זיך אין יאָר 1708, דעם 25טן אָקטאָבער, דער ראָטמייסטער פון פּעכאָטע פון ליטווישן טריבונאַל אָדאָם פילעצקי אורבאַנאָוויטש אויף די בריסקער, פּינסקער, זאָמעלטער, ווילנער, אָמסטיבאָווער און נאָווארעדקער יידן, אַז די שליחים, וואָס ער האָט אַראָפּגעשיקט צו זיי אויפצו־מאָנען די שטייערן, האָבן די יידן געשלאָגן און פאַרשפּאַרט אין דער תפיסה, וואָס ביי דער שול. *).

*) אין יאָר 1709 דעם 26טן יולי האָט דער ליטווישער הויפּט־טריבונאַל באַטראַכט אַן אָנקלאָג קעגן דער מינסקער „סינאָגאָגע"

אָבער נישט אַלע קרעדיטאָרן זיינען געווען שוואַך און נישט געקאָנט אויפמאָנען זייערע חובות ביי די יידן. עס זיינען אויך געווען אַזעלכע, וואָס פלעגן אַרויסטרעטן קעגן זייערע יידישע בעלי־חובות ביד חזקה: פאַרמאָכן די שולן און די בית־עלמנס,*) צונעמען קהלס הייזער, רודפן זיינע מיטגלידער אויף ירידים און מערק און טאָקע אויך אַרייַנזעצן אין תפיסה. דערצו פלעגן יידן זוכן פאַרשיידענע עצות. אָמאָל באַצאָלן די פאַרלאָגענע חובות, אַ מאָל אַ קליינעם טייל פון חוב, אָדער גאָר זוכן פראָטעקציע צווישן פּערזאָנען, וואָס זיינען געווען שטאַרקער פון קרעדיטאָר גופא, אָפילו ביים סאָמע קיניג.

אין יאָר 1768, דעם 9טן יולי, האָט איינער פון די פּינסקער קרעדיטאָרן, דער שטעלפאַרטרעטער פון אָרטיקן גראָד־געריכט דיאָניזי לוטאָסטאַנסקי אַרויסגאָקומען אויף די פּינסקער יידן אַן אורטייל אויף צו פאַרנעמען דאָס יידישע פאַרמעגן און ער איז גלייך צוגעטראָטן דאָס אויסצופירן. האָבן זיך וועגן דעם די יידן משתדל געווען אַז ביים קיניג סטאַניסלאָוו אויגוסט פּאָניאָטאָווסקי (1764—1795) און ארויסבאָקומען ביי אים דעם 28טן דעם זעלבן חודש אַן „אייזערנעם בריוו", וואָס פאַרוועדט דעם קרעדיטאָר צו מאָנען זיין חוב ביי די פּינסקער יידן אין משך פון זעקס חדשים, ביזוואָנען זיי וועלן זיך מיט אים ניט אויסמשפּטן (מן הסתם אין אַ העכערער געריכטס־אינסטאַנציע).

אין מיטן פון 18טן יאָרהונדערט זיינען די חובות פון די ליטווישע יידן אויסגעוואָקסן צו אַזאַ סומע, אַז די בעלי־חובות זיינען נישט געווען אין שטאַנד צו באַצאָלן נישט נאָר די גרונט־קאַפּיטאַלן, נאָר אָפילו נישט די צינזן פון זיי. דער ליטווישער קיבוץ איז געווען באַנקראָט. האָבן זיך מיטן ענין פאַראינטערעסירט די רעגירנדיקע קרייזן, און אין יאָר 1764 האָט דער סיים באַשטימט אַ ספּעציעלע „ליקווידיר־קאָמיסיע", וואָס איר אויפגאָבע איז געווען צו אויסרעכענען די חובות פון באַזונדערע קהילות, איבער־נעמען די השגחה איבער זייער פינאַנציעלער ווירטשאַפט, כדי צו שאַפן אַ מעגלעכקייט אויסצוצאָלן די חובות.

דאָס איז געווען נישט קיין לייכטע אויפגאָבע. אין פּינסק האָט די „ליקווידיר־קאָמיסיע" געאַרבעט פונם 25טן אויגוסט 1767 ביזן 8טן יאַנואַר 1768, דאָס הייסט קאַרגע 5 חדשים ביי אויפווויקלען דעם פלאָנטער פון די יידישע חובות. עס האָט זיך ארויסגעוויזן, אַז די קרעדיטאָרן פון פּינסקער קהל זיינען געווען:

פּינסקער און נעסווישער יעזואיטן.
פּינסקער פראַנציסקאַנער.
פּינסקער דאָמיניקאַנער.
בערנאַרדינער פון קאַרלין.
פּינסקער קארמעליטן.
קאָמוניסטן א) פון קאַרלין.
פּינסקער קאָנסיסטאָריע.
גראָדנער בריגיטקעס.*)
פּינסקער באַזיליאַנקעס.
בוכאָווצקער באַזיליאַנער.

די וועלטלעכע קרעדיטאָרן זיינען געווען:

ריכטער פון פּינסקער לאַנד־געריכט.
פּינסקער פּאָדסטאָראָסטע.**)
פּינסקער האָראָדניטשי.
מינדעריעריקע טאָכטער פון אמדורער סטאָראָסטע.
סטאָראָדובנאָוואָר קראַיטשי ***)
סעקרעטאַר פון פּינסקער לאַנדגעריכט.
שרייבער פון פּינסקער לאַנדגעריכט.

חוץ דעם האָבן נאָך פיגורירט ווי קרעדיטאָרן פון פּינסקער קהל עטלעכע פריוואָטע קריסטן און איין יידישע פרוי.

סך הכל האָבן זיינע חובות באַטראָפן 309,140 גילדן, חוץ די חובות פון יחידים און חברות.

וואָס פאַראַ מיטלען האָט געהאַט דער פּינסקער קהל אויף צו דעקן אַזאַ ריזיקע סומע? די הכנסות פון פּינסקער קהל זיינען באַשטאַנען דערהויפּט פון דירעקטע שטייערן: פון אַקציז פון זאַלץ, טאַבאַק, הערינג, סמאַלץ, דזשעגעכץ און אַנדערע סחורות, פון אָפּצאָל פון בעלי־מלאכות, פון אַ באַשטימטן פּראָצענט פון די נדנס, פון אַ דריטער מאָס פון דער שטאָטישער מיל, וואָס דער קהל האָט געהאַלטן אין ארענדע, פון שטייער פון שענקען, פאַר קאָכן ביר, פון כשר פלייש און אַזוי ווייטער. דאָס אַלץ האָט אַרייַנגעטראָגן דעם קהל 37,500 גילדן****) יערלעכע הכנסה, וואָס דערפון האָט מען געמוזט דעקן קודם־כל די מלוכהשע שטייערן: דעם מיליטערישן שטייער, דעם „קאָפּשטייער" פאַר אָרימע לייט א. אַז. וו. פון די זעלבע מיטלען האָט דער קהל געצאָלט שכירות דעם שרף פון די יידישע עניגים, דעם פּאָדסטאַראָסטע, חוץ געוויסע זאַכן אין נאָטור, ווי, למשל, פלייש,

---

פאַר שטעלן אַ ווידערשטאַנד דער אויספיר־מאָכט, דהייגו, וען די פאַרשטייער פון דער לעצטער זיינען אַראָפּגעקומען אין שטעטעלע ראָדאָשקאָוויטש אויסצופירן אַ געריכטס־אורטייל, האָבן די יידן מיט געוואָר אין האָנט נישט דערלאָזט דערצו.

*) אַזוי, למשל, האָבן די דירעקטאָרן פון ווילנער קהל געהאַלטן פאַרמאָכט אַ לענגערע צייט אין אָנהייב פון 18טן יאָרהונדערט די ווילנער שטאָט־שול און דעם ווילנער בית־עולם.

א) אַזאַ קאָטוילישער אָרדן.
*) קאָטוילישער פרויען־אָרדן.
**) דער שרף איבער די פּינסקער יידן.
***) שליאַכטישער טיטל.
****) כדי צו האָבן אַ פאַרשטעלונג ווען דער גרויס פון דער דאָזיקער סומע, ברענגען מיר דעם פרייז פון אַ קניה אין פּינסק, וואָס איז געמאָכט געוואָרן פון צוויי אָרטיקע יידן אין דער אומגעפער זעלביקער צייט, אין יאָר 1760 (26טן יולי). פאַר אַ הויז מיט אַ פלאַץ צוזאַמען מיט אַ ברוז און אַ מאָלץ־פאַבריק מיט אַלע אייניריכטונגען און כלים אין איינעם מיט אַ קעלטער, אַ ברונעם און אַ קליינעם קעלער האָט לייזער מאָרדוכאָוויטש באַצאָלט יאַנקל אַברַאַמאָוויטשן 1,600 גילדן. אין דער זעלבער צייט האָבן די חובות פון ווילנער קהל באַטראָפן 722,800 גילדן, פון בריסקער — 222,720 גילדן און פון גראָדנער 386,571 גילדן.

פּיש און פֿאַרשיידענע געווירצן. בעת מיליטער איז דורכ־געגאַנגען די שטאָט, איז געווען דער חוב פון קהל צו פֿאַרזאָרגן דאָס חיל מיט פֿאַרשידענע פֿראָדוקטן, ווי מיט ליכט, אייל, פֿאַפּיר, לאָק, פלייש, פיש און אַנדערע. פון די זעלבע הכנסות פלעגט מען אויסהאַלטן דעם רב, די דיינים און די רעשט כלי־קודש. דער זעלבער מקור האָט אויך געמוזט דעקן אַלע נישט פֿאַרויסגעזעענע הוצאות, וואָס פלעגן זיך מאַכן.

איז טאָקע דער פינאַנציעלער מצב פון פינסקער קהל געווען אַ קאַטאַסטראָפֿאַלער. דאָס האָט נאָך אין יאָר 1764 איינגעזען דער סיים און אָנגענומען אַ באַשלוס, וואָס פֿאָדערט אויף די „ליטווישע פינאַנץ־קאַמיסיע“*) צו מאַכן דער פינסקער קהילה, מחמת איר פֿאַראַרעמונג, פֿאַרשיי־דענע הנחות.

דאָס ערשטע, וואָס די קאַמיסיע צו ליקווידירן די יידישע פֿאַרשולדיקטקייט האָט געטאָן, איז געווען דער פֿאַרבאָט צו מאַכן נייע חובות און צו פֿאַרדינגען קהילהשע שטייערן, ווי מען פלעגט זיך ביז דעמאָלט פירן. וואָס שייך די אַלטע חובות, האָט די קאַמיסיע באַשלאָסן, אַז אין משך פון פערטהאַלבן יאָר, אָנגעהויבן פון יאָר 1766, דאַרף דער פינסקער קהל צאָלן פון די געלטער סומעס 3 פֿראָצענט יערלעך און שפּעטער 4 פֿראָצענט, אַזוי לאַנג, כל זמן ער ווערט נישט אויסצאָלן די גרונט־קאַפּיטאַלן. כדי דאָס אויסצאָלן די צינזן זאָל פֿאַרקומען רעגולער, איז די השגחה איבער דער פינאַנציעלער ווירטשאַפט פון קהל איבער־געגעבן געוואָרן דעם פינסקער גראָד־געריכט, וואָס זיין אויפגאַבע האָט צווישן אַנדערע געזאָלט זיין צו העלפן אויפמאַנען די קהלשע שטייערן. דער חוב פון קהל איז געווען יעדער יאָר איבערצושיקן דער „ליטווישער פינאַנץ־קאַמיסיע“ אַ געוויסע פון באַריכט פון זיינע הכנסות. דאָס וואָס ווער איבערבלייבן האָט געזאָלט זיין נישט אויף עפּעס אַנדערש, ווי אויף אויסצוצאָלן די חובות.

אָבער די צינזן גופא, וואָס די קאַמיסיע האָט באַשטימט צו צאָלן פון די יידישע חובות, האָט אין די ערשטע פערט־האַלבן יאָר געזאָלט באַטרעפן העכער 9,000 גילדן און שפּעטער מער ווי 12,000, דאָס הייסט אַ דריטל פון גאַנצן בודזשעט פון פינסקער קהל, אין דער צייט, ווען זיינע הוצאות האָבן איבערן וואוקס פון די מלוכהשע שטייערן נאָכאַנאַנד געשטייגט און די הכנסות דאָקעגן זיינען געפֿאַלן, מחמת דער אומגעהייערער פֿאַראַרעמונג פון דער יידישער באַפעלקערונג. ביי אַזעלכע אומשטענדן איז דאָס צאָלן אַזאַ סומע צינזן געווען אַ זאַך פֿאַרן פינסקער קהל נישט צו באַהייבן, שוין אָפּגערעדט פון די גרונט־חובות, וואָס ווען זיי האָבן די קרעדיטאָרן גאָר פֿאַרשפּאָרט צו חלומען. אָבער דאָס האָט די רעגירונג נישט געוואָלט זען, נישט וועלנדיק ציען פון דער געשאַפענער לאַגע די געהעריקע קאָנסעק־ווענצן. איז אין דער פּראַקטיק געווען אַזוי, אַז די קרעדיטאָרן פלעגן נישט אָנזען נישט זייערע חובות און נישט די צינזן פון זיי. די אַרויסגעפֿרעסטע געלטער פון מאָגערן בודזשעט פון פינסקער קהל אויף צו דעקן די צינזן, פלעגט איינשלינגען די אַדמיניסטראַציע פון דער „ליקווידיר־קאַמיסיע“.

אַזוי, למשל, באַקלאָגט זיך דער פינסקער קהל אין יאָר 1788 אויף די דאָרטיקע סטאָראָסטעס*) פשעזדזשעצקי און מאָריקאָן און אויף זייערע שטעלפֿאַרטרעטערס דעם שוין אונדז באַקאַנטן לוטאָסטאַנסקי, קלאָקאָצקי, טיזענהאָוז און אַנדזשייקאָוויטש, אַז זיי קריגן פון דער קהילה יעדעס יאָר אַ געהאַלט, וואָס עס האָט באַשטימט די „ליקווידיר־קאַמיסיע“ און חוץ דעם מאָכן זיי נאָך פֿאַר זיך נאָך אַ מאָל אַזוי פיל, אָבער די קרעדיטאָרן האָבן זיי נאָך קיין גראָשן נישט אויסגעצאָלט.

אַזוי איז דער פינסקער קהל געזונקען אַלץ טיפֿער אין דלות, אָן שום אויסקוק אויף עמעצנס הילף.

און וואָס האָבן געטאָן די יישובים, וואָס האָבן געהערט צום פינסקער קהל און וואָס זייער מאַראַלישער חוב איז געווען אים צו העלפן אין אַן עת צרה?

פון זיי איז נישט געווען וואָס צו דערוואַרטן. שוין פון לאַנג האָבן זיי געפירט מיט פינסקער קהל אַ פאַרבי־טערטן קאַמף, כדי זיך צו באַפרייַען פון זיין אפּוטרופּסות און כדי צו ווערן זעלבסטשטענדיק.

●

6) פּינסק אין אירע קאָלאָניעס

איר אומגעהייערן וואוקס אין 16טן יאָרהונדערט האָט פינסק געהאָט צו פֿאַרדאַנקען איר געאָגראַפֿישע לאַגע. פון אַ באַשיידענער בריסקער קאָלאָניע איז פינסק אין אַ קורצער צייט אויסגעוואַקסן צו אַן אינפלוסרייכער מעטראָפּאָליע, וואָס איר השפּעה האָט געגרייכט ווייט אויסער די גרענעצן פון פֿאָלעסיע. די ווירקונג פון פינסק האָט זיך געמוזט דערפון, וואָס זי האָט געגרינדעט אַ גאַנצע רייע קאָלאָניעס אין פֿאָלעסיע, וועלכע פלעגן, צוזאַמען מיט די דורך זיי געגרינדעטע יישובים, זיין געבונדן מיט זייער מעטראָ־פּאָליע סיי בנוגע יוריסדיקציע, סיי אין פּרט פון צאָלן שטייערן. אין יאָר 1623, אויף דער ערשטער זיצונג פון ליטווישן וועד, וועלכע איז איינגעטיילט געוואָרן אין דריי קרייזן, האָבן צום פינסקער קרייז געהערט: לעכעוויטש, כאָמסק, בראָהין, דובראָוויטש, וויסאָצק, טורעווע און ניז. פֿאַקטיש אָבער האָט די השפּעה פון פינסק אַרומגעמען נישט דער ערך אַ גרעסערן שטח, ווי דאָס האָט פֿאַר אים באַשטימט

*) אין יאָר 1764 זיינען געגרינדעט געוואָרן אויף צו סאָגירן דאָס חירטשאָפּטלעכע לעבן אין לאַנד צוויי „פּינאַנץ־קאַמיסיעס“, איינע פֿאַר פּוילן און די אַנדערע פֿאַר ליטע.

*) דער סטאָראָסטע איז געווען דער שעף פון גראָד־געריכט, וואָס אים איז איבערגעגעבן געוואָרן די אויפזיכט אויף דער קהלישער ווירטשאַפט.

דער ועד. שוין אין דער ערשטער העלפט פון 16טן יאָר־הונדערט האָט פינסק באַוויזן אַרייַנצוציען אין איר ווירקונגסקרייז וואָלינער פּאָלעסיע און די קיעווער געגנט, וואָס זיינען נאָך דער „לובלינער אוניע" פּאַראייניקט געווען מיט קרוין־פוילן. דערבייַ זיינען די טעריטאָריעלע גרענעצן פון דער פּינסקער מעטראָפּאָליע געבליבן נישט געענדערט. חוץ דעם האָבן צו פּינסק געהערט אויך די יישובים פון דרומדיקן טייל פון נאָווהרדקער וואָיעוואָדשאַפט. אַזוי אַרום האָט פּינסק ווי מיר זעען, באַהערשט אַ ריזיקע טעריטאָריע. לאָמיר פּרואָווון פעסטשטעלן אירע גרענעצן:

אויף מערב האָט זי דערגרייכט ביז כאָמסק און דראָ־היטשין; אויף צפון — קלעצק און זשלאָביגער קרייז; אויף מזרח — רעטשיצער קרייז, בראָהין און טשערנאָביל; אויף דרום — אָסטראָגאָג אין קיעווער וואָיעוואָדשאַפט און אָלעווסק אין וואָלינער פּאָלעסיע.*) די צאָל יידישע יישובים, וואָס האָבן אויף דער דאָזיקער טעריטאָריע באַלאַנגט צו פּינסק, איז שווער פעסטצושטעלן. פון די גרעסערע — וועלן דערמאָנט אין די פּאַראַנענע מקורים עטלעכע צענדליק; די צאָל קלענערע קיבוצים איז געווען פילפאָכיק גרעסער.

די דאָזיקע יישובים זיינען געווען ענג געבונדן מיט פּינסק, כל זמן די יסודות פון יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין ליטע זיינען געווען שטאַרק. אָבער נאָכן קאָזאַקישן אויפשטאַנד, וואָס האָט אַרייַנגעבראַכט אַ צעפּאַל־פּראָצעס אין דער אַלטער קהלשער אָרדענונג, איז דער בונד פון די מעטראָפּאָליעס מיט זייערע קאָלאָניעס געווארן וואָס אַ מאָל לויזער. בעת די מלחמות אין 17טן יאָרהונדערט זיינען די דעצענטראָליסטישע שטרעבונגען פון די קלייַנע יישובים שטאַרק אויסגעוואַקסן און די צענטראָלע קהילות זיינען געווען צו שוואַך זיי זיך קעגנצושטעלן. דערבייַ נאָר איז זייער מאַכט און חשיבות שטאַרק געפּאַלן נאָכן קאָזאַקישן אויפשטאַנד, און די מחלוקות צווישן זיי, וואָס זיינען אויסגעבראָכן אין די איצטיקע יאָרן פון 17טן יאָרהונדערט האָבן שוין גאָר אין גאַנצן אָפּגעשוואַכט זייער אַנזען. דאָס האָט טאָקע געדינט ווי אַ סיגנאַל פאָר די קלענערע יישובים אויף צו באַפרייַען זיך פון דער אפּוטרופּסות פון זייערע מעטראָפּאָליעס. נישט קאָנענדיק זיך געבן קיין עצה מיט דער סעפּאַראַטיסטישער באַוועגונג פון זייערע קאָלאָניעס, האָבן די צענטראָלע קהילות זיך גע־וועגדט נאָך הילף פון דרויסן, דעמאָלט האָט זיך אין ליטע צעפּלאָקערט אַ מלחמה צווישן די מיוחסדיקע צענטראָלע קהילות מיט זייערע הונדערטער יישובים. אין דעם דאָזיקן קאָמף האָט פ י נ ס ק פאָרגומען אַן אָנגעזעען אָרט.

אין יאָר 1719, דעם 19טן יאָנואַר, האָט פ י נ ס ק אַרויסבאָקומען פון קיניג אויגוסט דעם צווייטן (1697—1733) אַ באָפעל, וואָס באָפעלט שטרענג, אַז אַלע פּריקאָזאָלקעס און פּאַרטיקולאַרן (קלענערע יישובים), וואָס געהערן צו דער פּינסקער קהילה זאָלן איר ניט אַנדערש ווי פּאָלגן און זאָלן איר צאָלן שטייער, וואָס זי וועט ביי זיי מאָנען. דער דאָזיקער באָפעל וועלט מאָטיווירט דערמיט, וואָס די יישובים האָבן זיך אויסגעזוכט פאָרשיידענע אפּוטרופּסים און זאָגן זיך אָפּ צו פאָלגן זייער מעטראָפּאָליע און צו צאָלן איר שטייערן, וואָס עס קומט פון זיי. דאָ שטעקט די סיבה, פאָר וואָס די פּינסקער קהילה איז נישט ביכולות צו סילוקן די מלוכהשע שטייערן און די חובות פון אירע פּריוואָטע קרעדיטאָרן. צום סוף פאָדערט אויף דער אוניווערסאַל די בעלי־בתים פון באָטרעפּנדע יישובים, אַז זיי זאָלן צווינגען די יידן פאָלגן די פּינסקער קהילה.

דער קיניגלעכער באָפעל האָט אָבער נישט געהאָט אויף לאַנג קיין ממשות.

אין יאָר 1725 לאָדט זיך פּינסק מיט זיין פּריקאָזאָלאָק אָסטראָראָג פאָר וועלן זיך אָפּטיילן פון אים. דער משפּט איז פאָרגעקומען פאָרן בית־דין פון דעם פּולישן ועד („ועד אַרבע ארצות"). *) אַזוי ווי די פאָרשטייער פון אָסטראָראָג האָבן געטענהט, אַז זייער שטעטעלע האָט קיין מאָל נישט געהערט צו פּינסק, האָט דער בית־דין אַראָפּגעשיקט אַהין אַ ספּעציעלע קאָמיסיע אויף אויסצופאָרשן דעם דאָזיקן ענין, און נאָכן אויסהערן איר באַריכט אַרויסגעטראָגן דעם זעלבן יאָר, דעם 6טן דעצעמבער, אַזאַ פּסק־דין: אַלע פּריקאָזאָלקעס און פּאַרטיקולאַרן אין קיעווער וואָיעוואָד־שאַפט, אַזוי ווי זיי האָבן אַמאָל געהערט צו דער פּינסקער קהילה, זאָלן זיי אויך אויף להבא צו איר געהערן. און ווער עס וועט זיך דערוועגן אַרויסצוטרעטן קעגן דער דאָזיקער החלטה — דעם מעג דער פּינסקער קהל אַרייַנלייגן אין חרם און אויך באַשטראָפן מיט אַנדערע שטראָפן.

דערמיט האָט זיך אָבער דער קאָמף נישט געענדיקט. ווי אַן ערנסטער קאָנקורענט פון דער פּינסקער טעריטאָ־ריעלער הערשאַפט טרעטן אַרויס אין דער ערשטער העלפט פון 18טן יאָרהונדערט די וואָלינער יידן, וואָס זיינען געווען אַרגאַניזירט אין אַ באַזונדערע קערפּערשאַפט — אין אַזוי גערופענעם „קאָנגרעס" פון די וואָלינער „סינאָגאָגעס". די וואָלינער יידן האָבן געמאַכט פאָרשיידענע פּרואָוון אָפּצורייסן פון פּינסק אירע יישובים אין קיעווער וואָיעוואָדשאַפט און אין וואָלינער פּאָלעסיע, און דאָס איז זיי צום טייל געראָטן. זיי האָבן בשתיקה אַרויסבאָקומען פון ראָדעמער פּינאַנ־טריבונאַל אַ דעקרעט, וואָס אויפן סמך פון אים זיינען טייל יישובים, וואָס האָבן באַלאַנגט צו פּינסק, אייַנגע־גליידערט געווארן אין שטייער־קרייז פון די „וואָלינער סינא־גאָגעס". דאָס איז געשען מיט אָלעווסק, באַראָטש, איטשאָמיר און אַנדערע. אוודאי האָט פּינסק נישט געשוויגן, און דער דאָזיקער ענין איז דערגאַנגען אַזש ביזן פּינאַנץ־מיניסטער פון דער קרוין, פאָר וועלכן פּינסק האָט אָנגעקלאָגט די

*) זע די מאַפּע פון פּאָלעסיע.

*) דער באַשטאַנד פון בית־דין איז געווען אַזוי: ר׳ אברהם יצחק פּאָרטיס — ראש פון וועד, ר׳ יהושע פון קראָקע, וועגלאָווער רב — שרייבער אין נאָמען פון וועד, ר׳ יעקב — פאָרשטייער פון קראָקווער מדינה, ר׳ הערשל — פון לובלינער מדינה, ר׳ ישראל — פון רייסן און ר׳ לייב פון לודמיר — פון וואָלין.

וואָלינער יידן, דער מיניסטער האָט נאָכן באַקענען זיך מיט די דאָקומענטן, וואָס פינסקער קהל האָט צוגעשטעלט אויף צו פאַרטיידיקן זייערע רעכט, אַרויסגעטראָגן אַ באַשלוס אין יאָר 1750, 7טער נאָוועמבער, אַז אַלע יישובים אין פאַלעסיע*) געהערן צו פינסק, און דערביבער זאָלן די וואָלינער יידן זיך נישט דערוועגן צו מאַנען ביי זיי קיין שטייערן, כל זמן דער דאָזיקער ענין וועט נישט באַשטימט ווערן דורכן פּוילישן וועד אין יאָר 1751.

וואָס דער וועד האָט דעמאָלט באַשלאָסן, איז אונדז נישט באַקאַנט.**) אָבער ווי עס ווייזט אויס, איז פינסק פאַרבליבן פאָרמעל ביי אירע אַמאָליקע רעכטן. אָבער דאָס אַליין איז נאָך געווען וויניק; דער עיקר איז געווען די דאָזיקע רעכט צו רעאַליזירן. אין דעם איז באַשטאַנען די גאַנצע שוועריקייט. ווידערשפּעניקע קאָלאָניעס האָבן מיט גוטן נישט געוואָלט צאָלן קיין שטייער זייער קהילה ראשית. פלעגט פינסק זיי צווינגען מיט דער הילף פון דער פּוילישער מאַכט.

אין יאָר 1763, דעם 4טן פעברואַר, האָט פינסקער קהל אַרויסבאַקומען פון ליטווישן קריגס־מיניסטער, מיכאל יוזעף מאַסאַלסקי, אַזאַ באַפּעל צו די אָפּיציאַליסטן פון ליט־ווישן מיליטער:

„...איך גיב דעם דאָזיקן באַפּעל מיינעם איין מאָל פאַר אַלע מאָל, איר זאָלט... אויף דער באַדערפּעניש פון די יידן פון דער פינסקער קהילה צו יעדער צייט זיי געבן זעלנער אזוי פיל, וויפל מען וועט באַדאַרפן אויף אויפצומאַנען דעם יידישן „קאָפּשטייער" אין פינסקער, מאָזירער און רעטשיצער פאָוויאַט וויי אויך אין נאָוואַרעדקער וואָיוואָדשאפט."

ביי דער געלעגנהייט הייסט אויך דער מיניסטער באַזאָרגן די פינסקער יידן מיט אַ מיליטערישער וואַך אויף צו באַשיצן די יידישע קראָמען און די שול בעת עס וועלן פאָרקומען אין שטאָט די סיימיקעס.***)

דער קאָמף פון פינסק מיט זיינע קאָלאָניעס איז אָבער געווען אַ פאַרשפּילטער, בפרט נאָך אַז דער סיום האָט אין יאָר 1764 אָפּגעשאָפט די צענטראַלע יידישע ארגאַניזאַציעס אין ליטע און אין שייכות דערמיט אויך די אַלטע סיסטעם פון אויפמאַנען דעם יידישן „קאָפּשטייער". אַנשטאָט דעם ביזאיצטיקן כוללדיקן שטייער איז איינגעפירט געוואָרן אַן אינדיווידועלער שטייער פון 2 גילדן פון קאָפּ, אַנגעהויבן פון אייניאָריקע קינדער. דערמיט האָט פאַקטיש אויפגעהערט יעדע ארגאַנישע פאַרבינדונג צווישן די 5 ליטווישע מעטראָפּאָליעס מיט זייערע קאָלאָניעס. אמת אין זעלבן יאָר האָט דער סיום אויפגעפּאָדערט די „ליטווישע פינאַנץ־קאָמיסיע" אַרויסצוהעלפן דעם פינסקער קהל מחמת זיין געפּאַלנקייט אין זיין קאָמף מיט די ווידערשפּעניקע יישובים, אָבער קיין ממשות האָט דאָס שוין ניט געקאָנט האָבן!

עס האָט נישט לאַנג געדויערט ווי אַלע פינסקער קאָלאָניעס האָבן אויפגעהויבן אַ בונט קעגן זייער קהילה ראשית און זיך דערקלערט פאַר אינגאַנצן זעלבסשטענדיק. אין די מקורים ווערן געבראַכט די נעמען פון אַ טייל ווידערשפּעניקע יישובים. דאָס זיינען: יאַנעווע, וואוינעווע, מאָטעלע, דראָהיטשין, כאָמסק, לאָהישין, סטאָלין, דוברא־ווישט, האָראָדנע, ליבעשיי, לעכעוויטש, קלעצק, קאָזשאַנ־האָראָדאָק, לאָכווע, טורעווע, דאָווידהאָראָדאָק, וויסאָצק, פּעטריקאָוו, נאָראָווע, טורעווץ, סלאָווטשנע, אָזאָריטש, לעלטשיץ, קאָפּיטקעוויטש.

די ראַנגלעניש פון באַנקראָטירטן פינסקער קהל מיט זיינע קאָלאָניעס איז געווען ממש אַ דראַמאַטישע. אין געריכט פון דער „ליקווידיר־קאָמיסיע", וואָס צו אים האָט פינסק אַרויסגערופן די ווידערשפּעניקע קאָלאָניעס אין יאָר 1766, האָבן די פינסקער פאָרשטייער געפּאָדערט צוריקצו־שטעלן זייער קהילה אין אירע אַמאָליקע רעכטן, פאָררופּנדיק זיך אויפן דערמאָנטן באַשלוס פון סיום פון יאָר 1764 וועגן ראַטעווען די געפאַלענע פינסקער קהילה. דער צד שכנגד האָט זיך אָבער געשטיצט אויפן געזעץ פון דעם זעלבן יאָר וועגן אָפּשאָפן די צענטראַלע יידישע ארגאַניזאַציעס צוזאַמען מיט דער אַלטער שטייער־סיסטעם. זעענדיק, אַז זייער ענין האָלט שמאָל, האָבן די פאָרשטייער פון פינסק געבעטן בייס געריכט, אַז די קאָלאָניעס זאָלן זיך כאָטש באַטיילן אין אויסצאָלן די חובות, וואָס פינסק איז שולדיק און וואָס זיינען געמאַכט געוואָרן אויף שותפישע באַדערפּענישן. דאָס געריכט איז אָבער נישט אַנטקעגן געקומען דער דאָזיקער בקשה און איבערגעשיקט דעם גאַנצן ענין צוריק צו דער „ליטווישער פינאַנץ־קאָמיסיע".

אין דער זעלביקער צייט האָט זיך פינסק געמשפט אויך מיט די וואָלינער יידן. די „ליטווישע פינאַנץ־קאָמיסיע", פאַר וועלכער דער משפט איז פאָרגעקומען, האָט געפסקנט דעם 6טן פעברואַר 1766, אַז אַלע יישובים, וואָס דער „קאָנגרעס" (ועד) פון די וואָלינער קהילות האָט פאַרכאַפּט, דאַרפן זיך אומקערן צו פינסק. דעם דאָזיקן פסק־דין האָט אויך באַשטעטיקט די „קרוינישע פינאַנץ־קאָמיסיע", צו וועלכער עס האָבן אַפּעלירט די וואָלינער יידן וויי בירגער פון קרוין־פוילן. אָבער אַזוי ווי די לאָקאַלע מאַכט האָט זיך אַפּגעזאָגט אויסצופירן דעם דאָזיקן פסק־דין, האָט אין דעם זעלביקן יאָר, דעם 27טן פעברואַר, דער פינסקער רב ר' רפאל זיסקאָוויטש אָנגעקלאָגט אין נאָמען פון זיין קהילה די סטאַראָסטעס פון קיעוו, סמאָלענסק, אָוורוטש, לויצק אוו פון די שכנותדיקע מדינות פאַרן געריכט פון דער זעלביקער „קרוינישער פינאַנץ־קאָמיסיע". דער פסק־דין פון דער לעצטער איז געווען, אַז די סטאַראָסטעס זאָלן אויספירן דעם פסק־דין.

---

*) אונטער פאַלעסיע ווערט אַ מסתמא געמיינט אויך וואָלינער פאַלעסיע און אַ טייל קיעווער וואָיוואָדשאַפּט, וואו עס זיינען געווען די יישובים, וואָס פינסק האָט געפירט אַ קאַמף פאַר איינ־האַלטן זיי ביי זיך.

**) ווי באַזאוסט, האָבן זיך די פראָטאָקאָלן פון „וועד ארבע הארצות" נישט אויפגעהיט, עס זיינען פאַרבליבן פון זיי נאָר אייניקע פראַגמענטן.

***) עס איז כמעט געווען אַ מנהג אין אַמאָליקן פוילן, אַז בעת די סיימיקעס פלעגט זיך די שליאַכטע לאָזן וואויליגיין אויבער יידן.

די הצלחה פון פינסק אין געריכט איז אָבער געווען נישט מער ווי אַן אויסוויניקסטער עפּעקט, אָן שום פּראַקטישן ווערט.

אין עטלעכע יאָר אָרום האָט דער פינסקער קהל זיך געווענדעט מיט אַ מעמאָראַנדום צו דער „ליטווישער פינאַנץ־קאַמיסיע", אין וועלכן ער באַקלאָגט זיך, אַז זיינע פֿאַרטי־קולאַרן ווילן נישט צאָלן קיין קאָפּשטייער, און מחמת דעם מוז ער ביי יעדער שטייער־ראַטע צאָלן איבעריקע 1000 גילדן, וואָס דאָס רואינירט אים. צווינגען די ווידערשפּעניקע קאָן ער נישט, מחמת די גאַנצע אויספירמאַכט פון דער אָרטיקער שטייער־קאמער באַשטייט סך־הכל פון איין זעלנער. און אַליין אויפמאַנען שטייערן ביי די יישובים איז אַ סכנה, ווייל זייערע פֿאָסעסאָרן סטראַשען מיט שלאָגן. אגב, האָבן אויך די יישובים נישט קיין מורא פֿאַר דער עקזעקוטיוועך מאַכט פון פינסקער קהל. און זאָל ער ווידער אַרײַנלייגן די יישובים אין חרם, וועלן גלייך זייערע פריצישע פּראָטעקטאָרן כאָפּן אויף די וועגן די פינסקער פרנסים, וואָס האָט שוין אַ מאָל געטראָפן, און זיי וועלן נישט זיין זיכער מיט זייער געזונט און לעבן.

מחמת דעם בעט דער קהל ביי דער „פינאַנץ־קאַמיסיע", זי זאָל איבערגעבן צו מאַנען דעם קאָפּשטייער ביי די פֿאַרטיקולאַדן דעם סופּעראינטענדענט,*) וועלן זיי, מורא האָבנדיק פֿאַר דער שטייערמאַכט און פֿאַר זעלנערישער עקזעקוציע, זיך צוגעוואוינען אַליין אַריינצוטראָגן דעם שטייער דעם פינסקער קהל.

דער קאָמף פון פינסק מיט אירע קאָלאָניעס איז געווען אַ פֿאַרשפּילטער. דאָס לעבן אַליין האָט געהאָט פֿאַרמשפּט די צענטראַלע קהילה פון פֿאלעסיע צו פֿאַרבלייבן אײַנזאָם מיט איר דלות און מיט אירע מוראדיקע חובות. אין דעם ביטערן געראַנגל פֿאַר איינהאַלטן איר אַמאָליקע מאַכט און חשיבות האָט פינסק געליטן אין מפּלה נאָך דער אַנדערער. אָבער די שווערסטע און ווייטאָגדיקסטע איז געקומען פון דאָרט, פון וואָנען מען האָט זיך געקאָנט צו ווייניקסטן ריכטן, פון אַ יישוב, וואָס איז אויסגעוואָקסן אַזוי צו זאָגן, אויף זיינע אויגן און אויסגעהאָדעוועט געוואָרן אויף זיין שויס — פון דער שכנותדיקער קאַרלין.

●

7) דער קאָמף מיט קאַרלין

נאָך ביז היינט דערציילט מען אין פינסק, אַז קאַרלין האָט צו פֿאַרדאָנקען זיין נאָמען דער פּוילישער פירשטין קאַראָלינע, וואָס זי האָט מנצח געוועזן וולאָדימיר דעם גרויסנס**) זון, דער גרינדער פון פינסק. אָבער דאָס איז נישט מער ווי אַ לעגענדע. אין דער אמתן שטאָמט דער נאָמען קאַרלין פון דעם ליטווישן מאַרשאַלעק קאַראָל דאָלסקי, וואָס האָט אין יאָר 1692 אויפגעבויט בשכנות פון פינסק אַ רעזידענץ פאַר זיך, און איר אַ נאָמען געגעבן אויף פּויליש „קאַראָלין". קיין אריכת ימים האָט די דאָזיקע רעזידענץ נישט געהאַט, ווייל אין יאָר 1706, וועלן די שוועדן האָבן פֿאַרנומען פינסק, האָט דער שוועדישער קיניג קאַרל דער צוועלפטער באַפוילן זי אויפצורייסן*) אויס שנאָה צו איר דעמאָלדיקן בעל־הבית, פירשט מיכאַל ווישניאָווצקי, אַן אָנהענגער פון קיניג אויגוסט דער צווייטער, וואָס קאַרל דער צוועלפטער האָט געקעמפט מיט אים.

נאָך דער שוועדישער מלחמה האָט קאַרלין זיך אָנגעגעהויבן פֿאָנאַנדערצובויען און איז מיט דער צייט אויסגעוואָקסן צו אַ באַדייטיקן יישוב. לכתחילה האָבן דאָרט קיין יידן נישט געוואוינט, אָבער די בעלי־בתים פון קאַרלין, וואָס האָבן געוואָלט אויפהייבן עקאָנאָמיש זייער פֿאַסעסיע, האָבן פֿאַרגעלייגט די יידן צו באַזעצן זיך דאָרט. צוזאָגנדיק זיי פֿאַרשיידענע הנחות, דערהויפּט צו באַפרייען זיי אויף 5 יאָר פון יעטווידער שטייער לטובת די אייגנטימער פון קאַרלין. דאָס האָט געווירקט. צו ביסלעך האָבן אָנגעהויבן קומען אָהער יידן, דער עיקר פון פינסק.

די ערשטע קאַרלינער קאָלאָניסטן זיינען געווען פֿאַרמעגלעכע יידן, וואָס האָבן געהאַט די נייטיקע מיטלען אויף צו שאָפן זיך עקאָנאָמישע פֿאָזיציעס. קאַרלין האָט זיי געצויגן נישט נאָר מחמת דער פרייהייט פון שטייערן, נייערט אויך מיט איר גינציקער לאַגע ביי דער פינע, וואָס האָט געגעבן גרויסע אויסזיכטן אויף ווירטשאַפטלעכער אָנטוויקלונג.

די אימיגראציע פון פֿאַרמעגלעכן עלעמענט האָט, ווי געווייניגטלעך, געבראכט מיט זיך אַ צושטראָם פון דער אָרימער מאָסע, וואָס קיין קאַרלין האָט זי געצויגן די האָפּענונג צו געפינען חיונה ביים נגידישן קלאָס. אויף אָזאַ אופן איז עטלעכע צענדליק יאָר אָנגעגאָנגען די עמיגראַציע פון פינסק קיין קאַרלין מיט אַלץ אַ שטאַרקערן טעמפּ. מיט דער צייט האָט זיך פֿאַרשטאַרקט דער צושטראָם, דער עיקר, פון באַמיטלטן עלעמענט קיין קאַרלין, נישט אָזוי מחמת דעם עקאָנאָמישן וואוקס פון דעם דאָזיקן יישוב, ווי מחמת די קהלישע שטייערן אין פינסק, וואָס האָבן געדריקט וואָס אַ מאָל שטאַרקער.

די באַציאונג פון די קאַרלינער צו זייער מעטראָפּאָליע איז אין משך פון לאָנגע יאָרן געווען אַ לאָיאַלע. זיי פלעגן איר צאָלן שטייערן און טראָגן אויך אָנדערע התחייבותן לגבי איר צו גלייך מיט די פינסקער יידן. אייגנטלעך האָבן זיי עס אויך געמוזט. קיין פינסק פלעגן זיי קומען מתפלל זיין, אַהין פלעגן זיי ברענגען צו קבורה זייערע מתים און צום פינסקער בית־דין פלעגן זיי ברייגען זייערע סכסוכים.

*) ראש פון לאָקאַלער שטייערמאַכט.

**) וולאָדימיר דער גרויסער, גרויספירשט פון רייסן האָט געהערשט אין די יאָרן 980—1015.

*) משמעות, אַז די חורבות וואָס מען באַווייזט נאָך היינט אין קאַרלין זיינען אַן איבערלייבעניש נאָך דער דאָזיקער פּריצישער רעזידענץ.

מיט דער אַלטער היים זיינען זיי געווען געבונדן מיט טויזנטער פעדעם, געווען אָפהענגיק פון איר אויף שריט און טריט. איז דעריבער נישט קיין חידוש, וואָס זיי זיינען געווען צו איר לאָיאַל.

אָבער די דאָזיקע לאָיאַלקייט איז געווען נאָר אַ צייט־ווייליקע. די מרידה פון אַנדערע פּינסקער פּריקאַזאַלקעס קעגן זייער מעטראָפּאָליע האָט געמוזט פירן די קאַרלינער צום געדאַנק, אַז אויך זיי זאָלן פּראָבירן זיך באַפרייען פון דעם פּינסקער אפּוטרופּסות. די קאַרלינער גבירים האָבן פון לאַנג אָן געחלומט אָפּצוטיילן זיך פון פּינסק און ווערן אַליין די רעדלפּירערס און דעה־זאָגערס ביי זיך אין שטאָט. אויף דעם וועג איז טאַקע געגאַנגען די אַנטוויקלונג פון קאַרלין.

צו ערשט האָט זיך קאַרלין באַפרייט עקאָנאָמיש פון איר מעטראָפּאָליע; אין מיטן 18טן יאָרהונדערט טרעט שוין אַרויס קאַרלין אין ווירטשאַפטלעכן זינען ווי אַ פולקום זעלבסטשטענדיקער יישוב.

אין יאָר 1751, דעם 5טן אויגוסט, גיט אַרויס דער ליטווישער פינאַנץ־מיניסטער הרעהאַרי פלעמינג אַ גע־שריפטס אַדרעסירט צו די סופּעראַינטענדענטן, שרייבערס און אַנדערע צאָל־באַאַמטע פון גאַנץ ליטע, וואָס איז נוגע ספּעציעל די ק א ר ל י נ ע ר יידן. ער זאָגט דאָרט שטרענג אָן, אַז מען זאָל זיך נישט דערוועגן די יידישע סוחרים פון ק א ר ל י ן צו קריוודען און צו באַרייסן אין די צאָל־קאַמערן און נישט נעמען מער, ווי עס קומט פון זיי.

גלייכצייטיק מיט דער ווירטשאַפטלעכער באַפרייאונג, מאַכט אויך קאַרלין באַמיאונגען פריי צו ווערן פון פּינסק אין גייסטיק־רעליגיעזן זינען.

אין דער ערשטער העלפט פון 18טן יאָרהונדערט בויען אויף די קאַרלינער יידן אַן אייגענע שול, שאָפן אַן אייגענעם כסא־הרבנות און לסוף אויך אַן אייגענעם בית־החיים. אַ דערלויבעניש אויף דעם לעצטן האָבן די קאַרלינער יידן אַרויסבאַקומען לויטן מנהג פון יענע צייטן, ביים בריסקער און לוצקער ביסקופ פּראָנטשישעק אַנטאָני קאָביעלסקי אין יאָר 1751, דעם 10טן מערץ. אין דער־לויבעניש שטייט געשריבן, אַז די קאַרלינער יידן מעגן פאַר זיך „באַשטימען אַ פּלאַץ אויף צו בריינגען זייערע מתים צו קבורה און אים אַרומרינגלען מיט אַ פּאַרקן".*) דער ביסקופ פּאַרוועט אויך צו פאַרשוועכן דעם נייעם בית־עולם קעגן אַ שטראָף פון 1,000 אימפּעריאַלן.

מיטן מאָמענט ווען די קאַרלינער האָבן זיך דערפילט אין גאַנצן אומאָפּהענגיק, האָבן זיי גלייך פון זיך אַראָפּ־געוואָרפן די פּינסקער אפּוטרופּסות און ווי אַ בולטער סימן דערפון, זיך אָפּגעזאָגט צו צאָלן שטייערן זייער

*) „.....locum sepulturae cadaverum suorum illumque sepimento circum ducere sere etiam in assignato et electo cadavera sepelire audeant et praesumant..."

געוועזענער מעטראָפּאָליע. פּינסקער קהל האָט אויפגעהויבן אַ ויצעקו און תיכף געפונען צום אַרטיקן בית־דין די קאַרלינער בוגדים. אַזוי ווי אָבער די לעצטע האָבן זיך אָפּגעזאָגט אַהין צו קומען, האָט זיי פּינסק פאַרקלאָגט אין אַרטיקן גראָד־געריכט. אָבער דער שעף פון דעם דאָזיקן געריכט, דער פּינסקער סטאַראָסטע מיכאַל אָגינסקי, האָט מסתמא נישט געהאַט קיין חשק זיך צו פאַרנעמען מיט די יידישע מחלוקות און האָט פאַרגעלייגט די צדדים דורכצוקומען צווישן זיך. דעמאָלט האָט פּינסק אַרויסגערופן קאַרלין צום ליטווישן ועד, וואָס זיין החלטה איז געווען אַז קאַרלין זאָל זיך אויסקלייבן איינע פון די קהילות ראָשיות, און זי זאָל אַרויסגעבן איר משפט. קאַרלין האָט אויסגעקליבן גראָדנע און דער דאָרטיקער בית־דין האָט טאַקע אין יאָר 1755, דעם 10טן נאָוועמבער, נאָכן אויסהערן די טענות פון ביידע צדדים אַרויסגעטראָגן אַזאַ פּסק־דין: פאַר אָפּרייסן זיך פון פּינסק דאַרף קאַרלין באַצאָלן 60,206 גילדן 8 גראָשן און 2 שעלענג אין צוויי ראָטעס, חוץ 3,600 גילדן יערלעך (אויך אין צוויי ראָטעס) אויף צו דעקן די חובות, וואָס פּינסק האָט געמאַכט לטובת זיינע פריקאַזאַלקעס אין בתוכם אויך פאַר קאַרלין.

דעם דאָזיקן פּסק־דין האָט קאַרלין נישט אָנגענומען. זיינען ווידער אויסגעבראָכן מחלוקות, וואָס האָבן זיך געצויגן חדשים לאַנג, ביז וואָנען עס האָבן זיך נישט אַרײַנ־געמישט די שרים פון ביידע יישובים, דער פּינסקער סטאַראָסטע מיכאַל אָגינסקי און דער אייגנטימער פון קאַרלין, אַדאָם בזשאָסטאָווסקי, און געצוואונגען די צדדים צו מאַכן שלום צווישן זיך. ערשט דאָס האָט געווירקט.

דעם 2טן יולי 1756 איז צו שטאַנד געקומען צווישן פּינסק און קאַרלין אַן „אויסגלייך־קאָנוועניץ" „אויף אייביקע צייטן" אויף אַזעלכע תנאים:

קאַרלין האָט זיך מתחייב געווען צו דעקן אין 5 ראָטעס אַ חוב פון 20,000 גילדן צוזאַמען מיט צינזן, וואָס עס איז געקומען פון פּינסקער קהל דעם ריכטער פון פּינסקער לאַנדגעריכט, סאָמוטל אַרדא. חוץ דעם צו צאָלן פּינסק 800 גילדן יערלעך אין 2 ראָטעס אין משך פון 12 יאָר און שפּעטער צו 700 גילדן, דערפון פאַר פאַרשיידענע שטייערן (קאָפּשטייער און אַנדערע) — 500 גילדן, אויף פורן פאַר אַרעמע לייט — 50 גילדן, אויף רצועות (פאַר תפילין?) און גאַרטלען*) — 50 גילדן און שכירות פאַרן פּינסקער רב — 50 גילדן. וועט זיך אָבער מאַכן, אַז קאַרלין וועט פאַר־אַרעמט ווערן, איז פּינסק זיך מתחייב צו פאַרקלענערן די באַשטימטע סומע אויף 100 גילדן אַפילו אין די ערשטע 12 יאָר. אויב עס וועט זיך טרעפן, אַז דער קאָפּשטייער וועט פאַרגרעסערט ווערן פאַר יידן, איז דאָס נישט שייך

*) אין פּוילישן טעקסט שטייט za ogórki דאָס מיינט אָבער נישט אוגערקעס. דאָס וואָרט ogórki באַטייט אויך אַ שנור מיט קניפּן וואָס מיט אים פלעגן זיך אַרומגאַרטלען מאָנאַכן פון געוויסע אָרדנס. דערפון דריגנגען מיר, אַז דאָס וואָרט ogórki באַטייט דאָ רצועות אָדער גאַרטלען.

קאַרלין אין די אָפּגערעדטע 12 יאָר. ערשט שפּעטער מעג פּינסק העכערן דעם קאָפּשטייער פּאַר קאַרלין אין דער זעלבער מאָס, ווי עס וועט פּאַרגרעסערט ווערן דער דאָזיקער שטייער פּאַר אַנדערע פּריקאַהאַלקעס.

וואָס שייך דעם אופן פון משפּטן זיך פון פּינסקער יידן מיט קאַרלינער, באַשטימט די אויסגלייך־קאָנווענץ אָט וואָס:

אויב אַ פּינסקער ייד וועט אַרויסרופן צום בית־דין אַ קאַרלינער, דאַרף דער בית־דין באַשטיין פון צוויי דיינים פון פּינסק און צוויי פון קאַרלין און דעם פּינפטן דיין מעג זיך אויסקלייבן דער תובע (קלאָגער) צווישן פּינסקער יידן. און אויב פּאַרקערט: אויב אַ קאַרלינער וועט רופן אַ פּינסקער צום דין, מוז דער פּינפטער דיין זיין דער פּינסקער רב. סיכסוכים צווישן קאַרלינער יידן און אַנדערע, נישט קיין פּינסקער, מעגן פּסקענען קאַרלינער דיינים און אין דעם דאַרף זיך פּינסק נישט מישן. די שמשים פון פּינסקער און קאַרלינער בית־דין מוזן זיין געשוואָרענע און מוזן אויספּירן זייער שליחות יושרדיק און בשלימות.

וועט זיך טרעפן אין קאַרלין אַן ענין, וואָס איז שייך דעם יידישן דת, מעגן אים די קאַרלינער דיינים פּסקענען, אָבער די אָפּפעלאַציע וועגן אים געהער נישט צו קיינעם, ווי נאָר צום פּינסקער בית־דין.

ענינים צווישן קאַרלינער און אַנדערע יידן (נישט קיין פּינסקער) מעגן בדרך אפּעלאַציע געמשפּט ווערן אין פּינסק.

ווייטער ווערט געזאָגט אין דער פּינסקער־קאַרלינער קאָנווענץ, אַז די יידן פון ביידע יישובים מעגן צווישן אַנאַנד האַנדלען סיי אין שטאָט און סיי ביים ברעג טייך, זיך פּאַרנעמען מיט מעקלעריי, בויען קראָמען פּאַר זיך אָדער צום פּאַרקויפן אָן יעטווידער שטייער און אָפּצאָל.

דער פּינסקער רב און פּינסקער קהל האָבן נישט קיין שום שליטה איבער קאַרלין, טאָרן נישט נעמען קיין שום שטייערן, חוץ די וואָס זיינען באַשטימט געוואָרן, און טאָרן אויך נישט צווינגען די קאַרלינער מיטן כוח פון חרם. פון זיכערקייט וועגן האָבן די צדדים באַשטימט אַ קנס פון 50,000 גילדן פאַר דעם, וואָס וועט ברעכן דעם אָפּמאַך.

די דאָזיקע קאָנווענץ איז באַקרעפטיקט געוואָרן מיט אַ פייערלעכער שבועה אין דער פּינסקער שטאָטשול און מיט אַ קעגנזייטיקן צוזאָג, אַז דער אָפּמאַך וועט אויסגעהאַלטן ווערן אין אַלע פונקטן לעולם ועד. אין אַ קורצער צייט אַרום האָבן אויך דעם אָפּמאַך באַשטעטיקט, אויף דער בקשה פון די צדדים, די בריסקער, גראָדנער און סלוצקער קהילות ראשיות, און ביי דער ערשטער געלעגנהייט, דעם 20טן יולי 1756, איז ער איינגעשריבן געוואָרן אין די ביכער פון פּינסקער גראָד־געריכט.

אין אַלגעמיין איז קאַרלין אין דעם קאַמף מיט פּינסק אַרויס ווי אַ זיגער. פּינסק האָט געמוזט אנערקענען, הגם פאַר נישט קיין קליינעם פּרייז, די זעלבסטשטענדיקייט פון איר אַמאָליקער קאָלאָניע. דעם דאָזיקן נצחון האָט קאַרלין נישט פאַרפעלט גלייך צו באַקרעפטיקן דורכן אַרויסבאַקומען אין אַ קורצער צייט אַרום, דעם 21טן יולי 1756, אַ פּרי־ווילעגיע־שריפט פונם קאַרלינער פּריץ אָדאָם בזשאָסטאָווסקי.

אין דעם דאָזיקן שריפט זאָגט דער אַרויסגעבער, אַז וועלנדיק דערפירן קאַרלין צו וואוילשטאַנד און פּאַרזיכערן די יידן, וואָס וואוינען דאָרט פון לאַנג און וואָס באַזעצן זיך דאָרט ערשט איצט מיט „געזעצן און פּרייהייטן", האָט ער זיי מזכה געווען מיט די דאָזיקע זכיות:

קודם כל באַשטעטיקט ער דעם אָפּמאַך צווישן פּינסק און קאַרלין בנוגע דער יוריסדיקציעלער באַזונדערקייט פון ביידע יישובים. גלייכצייטיק באַשטעטיקט ער די קאַרלינער יידן פון דאָס ניי זייער רעכט אויף די פּלעצער פון בית־עולם, פון דער שול און פון די קהלשע הייזער, וואו עס וואוינען דער רב, דער חזן, דער שמש און די מלמדים. וואָס שייך די יאַטקעס „וואָס אַן זיי קאָנען יידן נישט אויסקומען", מעג מען זיי באַנוצן, אָבער דער וואונטש פון פּריץ איז, אַז מען זאָל זיי ווי געהעריק פאַרריכטן.

אַלע, וואָס באַזעצן זיך אין קאַרלין וועלן באַפרייט אויף 5 יאָר אַזוי ווי ביים גרינדן די שטאָט, פון יעטווידער שטייער לטובת דעם פּריצישן הויף. נאָך דעם טערמין וועט דער שטייער פון פּלעצער און פון קעסלען (אין ברויזן) באַטרעפן, לויט דער אָמאָליקער באַשטימונג, 1 רענדל. וועלן זיך מאָכן שטייערן לטובת דער מלוכה, אָדער לטובת דעם אייגענעם אָדער דעם פיינטלעכן מיליטער, דאַרפן דאָס סילוקן די יידן צוזאַמען מיט די קאַרלינער קריסטלעכע שטאָטלייט. וואָס שייך ירידים און מערק, זאָגט צו דער פּריץ צו באַשטימען דעם טערמין פון זיי און זייער צאָל, אַזוי ווי עס איז דער מנהג אין אַנדערע שטעט. פון צושטעלן פורן און אַנדערע התחייבותן צום פּריצישן הויף זיינען די קאַרלינער יידן פּריי. סיכסוכים צווישן יידן געהערן צום קאַרלינער בית־דין. נאָר אַפּעלירן מעגן זיי צום פּריץ. ענינים צווישן יידן און גויים וועלן געמשפּט אין פּריצישן הויף דורך אַ געמישטן געריכט, וואָס זאָל באַשטיין פון שטאָטישן וואָיט און פון אַ פּרנס פון דער קאַרלינער קהילה. פאַרן רעכט צו האַנדלען און פאַר האַלטן שענקען דאַרפן די קאַרלינער יידן צאָלן שטייערן דער קאַרלינער קהילה אויף אויסצוהאַלטן זי. אַקעגן, זיינען זיי פּריי פון יעטווידער שטייער לטובת דער פּינסקער קהילה, חוץ די וואָס זיינען באַשטימט אין אָפּמאַך. די קאַרלינער יידן מעגן גרינדן חברות לויטן יידישן דין, וואָס זאָלן האָבן ווי געווויינטלעך אי הכנסות אי הוצאות, אַזוי ווי אין אַנדערע שטעט. צום סוף דערלויבט דער פּריץ די יידן צו האָבן אַ בית־דין נישט נאָר פאַר געווויינטלעכע, וועלטלעכע ענינים, נאָר אויך פאַר גייסטלעכע ענינים.

אויך האָט זיי דער פּריץ בזשאָסטאָווסקי אַרויסגעהאָלפן צו סילוקן די 20,000 גילדן, וואָס זיי האָבן זיך מתחייב געווען אין אָפּמאַך מיט פּינסק. זיי האָבן אים אַרויסגעגעבן אַ שטר־חוב אויף צו באַצאָלן די דאָזיקע סומע אין איינעם מיט צינזן ביז 10 יאָר צייט צו 3,000 גילדן יערלעך און דערפאַר האָט ער איבערגענומען אויף זיך דעם חוב און

זיך אונטערגענומען אים אויסצוצאָלן דעם קרעדיטאָר אין משך פון 5 יאָר.

עס האָט אָבער נישט לאַנג געדויערט און פּינסק האָט חרטה געקראָגן אויף דעם גאַנצן ענין. דעם 26טן אויגוסט 1756 האָט פּינסקער קהל אַריינגעטראָגן אין אָרטיקן גראָד־געריכט אַ פּראָטעסט קעגן אָפּמאַך, טענהנדיק, אַז ער איז אַן אָרויפגעצוואונגענער, ווייל די קאָנוועניץ איז געשלאָסן. געוואָרן, בעת דער פּינסקער סטאָראָסטע איז ניט געווען אין שטאָט, אונטערן דרוק פון די קאָרלינער שטעלפּאָר־טרעטערס און בכן בעט ער אים אָפּצושאָפן. די דאָזיקע טענות האָבן אָבער נישט געהאָלפן, און דער אָפּמאַך איז געבליבן גילטיק. אַזוי זיינען אָריבער 8 יאָר.

אין יאָר 1764, מיטן אײַנפירן דאָס נייע שטייער־געזעץ פֿאַר יידן, איז דער קאָפּשטייער פון קאָרלינער יישוב געהעכערט געוואָרן אויף 1226 גילדן. דערבײַ איז די דאָזיקע סומע, מחמת עס זיינען בטל געוואָרן די צענטראָלע יידישע אָרגאַניזאַציעס, געקומען דירעקט דער שטייער־מאַכט און נישט ווי פריער דעם פּינסקער קהל. האָט זיך קאָרלין נוהג געווען אויף אַזאַ אופן: דעם קאָפּשטייער איינגעצאָלט אין סקאָרב און 150 גילדן — דעם פּינסקער קהל אויף קהלשע הצטרכותן לויטן געשלאָסענעם אָפּמאַך. אָבער דעמאָלט האָט פּינסק אויפגעהויבן אַ גוואַלד, אַז קאָרלין האָט געבראָכן די קאָנוועניץ און גלייך געצויגן אַלע קאָנ־סעקווענצן דערפון. עס האָבן זיך אָנגעהויבן אַ סעריע רדיפות אויף די קאָרלינער. מען האָט זיי פאָרבאָטן צו האַנדלען אין פּינסק, נישט געלאָזט פאָרקויפן און נישט פאָרמשכונען הייזער, וואָס זיי האָבן דאָרט געהאַט, געמאָנט ביי זיי שטייערן, זיך אַריינגעמישט אין זייערע אינעווייי־ניקסטע ענינים אַזוי לאַנג, ביז עס האָט זיך צעפלאָקערט אַז אמתע מלחמה צווישן בײַדע יישובים. זי האָט אָנגעהאַלטן אַ לאַנגע צייט און איז דערגאַנגען צו דער ליטווישער פינאַנץ־קאָמיסיע, וואָס האָט באַפוילן אויסצוגלייכן דעם סיכסוך צווישן פּינסק און קאָרלין דער שוין דערמאָנטער ליקווידיר־קאָמיסיע.

אויפן גערעכט, וואָס איז פאָרגעקומען אין פּינסק, דעם 6טן אויגוסט 1766, האָט פּינסקער קהל געטענהט, אַז די קאָרלינער קהילה איז שולדיק אין ברעכן דעם אָפּמאַך, ווייל זי האָט אויפגעהערט צו צאָלן דעם קאָפּשטייער, וואָס דאָס איז געווען איינע פון די גרונט־תנאים פון דער קאָנוועניץ, און בכן האָט פּינסק געפּאָדערט צו פאָרמשפּטן קאָרלין צו באַצאָלן 50,000 גילדן קנס און 10,000 גילדן געריכטס־הוצאות, אַ חוץ 1,300 גילדן קאָפּשטייער פאַר די לעצטע צוויי יאָר, וואָס קאָרלין האָט נישט געצאָלט, און לסוף צו באַשטעטיקן די אָבליגאַטאָרישקייט פונעם אָפּמאַך אויף להבא.*) די קאָרלינער ווידער האָבן זיך פאָררופן אויפן געזעץ פון יאָר 1764, וואָס האָט אָפּגעשאָפט די צענטראַלע יידישע מוסדות, און מכל שכן אַלע אָפּצאָלן לטובת זיי. אָבער נישט געקוקט דערויף, האָבן זיי געטענהט, זיינען זיי געווען גרייט צו צאָלן פּינסק 15 גילדן אויף אינעווייניקסטע הצטרכותן, והראיה, אַז ווען פּינסק האָט זיך אָפּגעזאָגט דאָס געלט צו נעמען, האָבן זיי עס אַריינגעטראָגן אין פּינסקער גראָד־געריכט. אָבער פּינסק פאָדערט פון זיי קאָפּשטייער, וואָס אין צווייען קאָנגרעס זיי דעם דאָזיקן מס נישט צאָלן. מיט די רדיפות און מיט שלעפּן זיי אין פאַר־שיידענע געריכטן פאַר נישט צאָלן כלומרשט קאָפּשטייער איז פּינסק אויסן חרוב צו מאַכן קאָרלין — האָבן זיך באַקלאָגט די קאָרלינער, און דעריבער האָבן זיי געבעטן ביים געריכט אָפּצואוואָרפן די תביעה פון פּינסק, אנערקענען איר פאַר שולדיק אין ברעכן דעם אָפּמאַך און פאַרמשפּטן איר אויף 50,000 גילדן קנס.

דאָס געריכט האָט זיך געפונען אין אַ פאַרלעגנהייט, עס האָט ניט געקענט באַשליסן וועלכער צד איז געראַטן. עס האָט דעריבער צוריקגעשיקט דעם גאַנצן ענין, פון וואָנען ער איז געקומען — צו דער ליטווישער פינאַנץ־קאָמיסיע.

דער סיכסוך איז דעמאָלט נישט אויסגעליכן געוואָרן, פאַרקערט, ער האָט זיך נאָך פאַרשטאַרקט און איז מיט דער צייט אַריבערגעגאַנגען אין אַ שאַרפן אַנטאַגאָניזם צווישן די איינוואוינער פון ביידע יישובים, וואָס האָט איבער־געלעבט דעם אונטערגאַנג פון דער פּוילישער מלוכה און נישט אויפגעהערט אויך דעמאָלט, ווען קאָרלין האָט זיך אין מיטן פון 19טן יאָרהונדערט צונויפגעגאָסן מיט פּינסק. אַפילו אין איצטיקן יאָרהונדערט, ביזן אויסבראָך פון דער וועלט־מלחמה, האָט נאָך דער אַנטאַגאָניזם, הגם אין אַ מילדערער פאָרם, אָנגעהאַלטן צווישן ביידע יישובים, כאָטש קיין שום גרענעצן זיינען צווישן זיי שוין פון לאַנג נישט געווען, סיידן נאָר אין דער פאַנטאַזיע פון זייערע תושבים...

און נאָך ביי היינטיקן טאָג לעבן ביים עלטערן דור די אַמאָליקע מחלוקות און רייסענישן צווישן פּינסק און קאָרלין אין דער פאָרם פון וואונדערלעכע מעשות און לעגענדעס.

יענע קאָמפּן אין 18טן יאָרהונדערט צווישן פּינסק מיט אירע קאָלאָניעס, וואָס זיינען געווען אַ פּועל־יוצא פונם דעגענעראַציע־פּראָצעס פון דער יידישער קהילה־אָרדענונג, האָבן זיך ווי אַ שווערע משא געלייגט אויף די פּלייצעס פון דעם געפלאָגטן און אונטערדריקטן פּאָלקסמענטש. די פאַרקנעכטע און רעכטלאָזע יידישע מאַסע האָט אין צווייען געליטן: פון אין זייט פון דער אונסוויניקסטער סביבה, פון דער אייגנווילקייט פון פּריץ און גלח, וואָס זיינען געווען די אינצידקע דעה־זאָגערס אין לאַנד, און, פון דער

*) אגב, האָט פּינסק אין איינער פון אירע פריערדיקע תביעות געפּאָדערט צו באַנייען דעם פּסק־דין פון גראָדנער בית־דין, הייגו, אַז קאָרלין זאָל איינצאָלן פּינסק 63,000 גילדן. חוץ דעם האָט פּינסק

געפּאָדערט, אַז קאָרלין זאָל נישט אויפנעמען קיין פּינסקער בעלי־בתים, וואָס וועלן זיך דאָרט וועלן באַזעצן און אַז די קאָרלינער זאָלן טראָגן אַלע התחייבותן צוגלייך מיט די פּינסקער.

צווייטער זייט, פון דער אינעווייניקסטער יידישער רעאַקציע, פון קהלשן רעדלפירער און תקיף און פון די רבנים וואָס האָבן געהערשט איבער דעם יידישן לעבן. דער פאַלקס־מענטש איז געזונקען אַלץ טיפער אין נויט און אין עלנט. זיין ישועה האָט געקאָנט קומען בלויז דורך אַ נס. און דער נס איז טאַקע געקומען אין דער געשטאַלט פון אַ נייער תורה, וואָס האָט אין זיך אנטהאַלטן אַ מעכטיקן פראָטעסט קעגן די אַלטע, פאַרגליווערטע רעלגיעזע פאָרמען און קעגן דער גאַנצער סאָציאַלער אָרדענונג פון יענער תקופה.

די נייע תורה, וואָס „האָט געמאַכט די ווירקלעכע וועלט פאַר אַ פאַנטאַזיע און די פאַנטאַזיע פאַר ווירק־לעכקייט“,*) האָט געפונען אַ טיפן אָפקלאַנג אין די הערצער פון אָרעמען פאָלעסיער דאָרפסמענטש, קרעטשמער, ארענדאַר און העגדלער און איז דערהויבן געוואָרן צו דער מדרגה פון אַ ברייטער פאָלקסטימלעכער באַוועגונג. און אַזוי ווי אַמאָל איז פינסק געווען דער צענטער פון דער מאַכט פון קהל און פון רב אין גאַנץ פאָלעסיע, אַזוי איז דאָרט יעצט קאַרלין געוואָרן דער צענטער פון דער נייער תורה — פון חסידיזם.

●

8) קאַרלין — דער צענטער פון דער חסידישער באַוועגונג אין פאָלעסיע

נאָכן טויט פון באַגרינדער פון חסידיזם — פון בעל־שם־טוב (בעש“ט), האָט זיך דער צענטער פון דער חסידישער באַוועגונג אַריבערגעטראָגן פון פאָדאָליע אין אַ וואָליגער שטעטל, אין מעזריטש, וואו עס האָט זיך באַזעצט דער תלמיד און יורש פונעם בעש“ט, „דער גרויסער מגיד“ ר׳ דוב־בער. פון דאָרט איז די נייע תורה, אַרומנעמענדיק וואָס אַ מאָל בריייטערע קרייזן, אַריינגעדרונגען קיין פאָלעסיע, ליטע און ריסן און באַרימט געמאַכט אין דער יידישער וועלט דעם נאָמען פונעם נייעם טרעגער פון דער חסידישער באַוועגונג. זיין גרויסן שם האָט ר׳ דוב־בער צו פאַרדאַנקען זיינע שלוחים, וואָס פלעגן אַרומפאָרן איבערן לאַנד, אַנזאָגן די נייע בשורה, האַלטן פייערדיקע דרשות און איינגעמען די הערצער פון די צוהערער. מיט דער צייט איז מעזריטש געוואָרן אַן אָרט, וואָס הונדערטער מענטשן פלעגן אַהין עולה רגל זיין פון אַלע עקן לאַנד צו זען און צו הערן דעם „געטלעכן מאַן“.

צווישן די פילצאָליקע פאַרערס קיין מעזריטש האָט זיך אויך געפונען אַ יונגערמאַן פון אַ יאָר 30, אַ קאַרלינער מיטן נאָמען אהרן — דער שפּעטער באַרימט געוואָרענער גרינדער פון קאַרלינער חסידות, ר׳ א ה ר ן ה ג ד ו ל.**) ר׳ אַהרן איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1736. זיין פאָטער יעקב האָט געשטאַמט פון יאַנעווע און איז געווען אַ שמש אין אַ קאַרלינער קלויז. אַ דערציאונג האָט ר׳ אַהרן באַקומען וווי געווײנטלעך אין יענע צייטן; פריער זיך געלערנט אין חדר און שפּעטער אין ישיבה. די נייע תורה פון דער חסידות האָט געפאַנגען אין איר נעץ דעם יונגן למדן, און ר׳ אהרן איז געוואָרן נישט נאָר איר אָנהענגער, נאָר אויך איר פאַרשפּרייטער. ער האָט געהאַט מזל אין וווּרבירן אָנהענגער פאַר דער נייער סעקטע. עס איז אַוועק אַ קורצע צייט און ער איז מפורסם געוואָרן נישט נאָר אין פאָלעסיע, נאָר אויך ווייט מחוץ אירע גרענעצן. רב אהרן איז געוואָרן דער איניציקער רבי פון חסידות אין זיין געגנט, און קאַרלין — דער צענטער פון דער חסידישער באַוועגונג אין פאָלעסיע.

וועגן רב אהרנס לעבן וווּיסן מיר זייער ווייניק, אָבער דאָס, וואָס מיר וווּיסן, זאָגט עדות אויף דעם, אַז ער איז בלי־ספק געווען אַ גרויסע פערזענלעכקייט. אין דעמאָלטיקן קאָמף צווישן די ראשי־קהל מיטן פראָסטן עולם האָט זיך ר׳ אַהרן געשטעלט אויף דער זייט פון די באַוולטע און באַדריקטע אויף זיין יונגקייט האָט ער געדעדט מיט די תקיפים האַרבע דיבורים.

דערפאַר זיינען טאַקע די ברייטע מאַסן געוואָרן צוגע־בונדן צו אים. מען פלעגט צו אים עולה־רגל זיין פון דער גאַנצער סביבה. ר׳ אַהרן איז אויסגעוואָקסן צו אַ מעכטיקער פיגור, וואָס מיט אים האָט געקלונגען גאַנץ פאָלעסיע.

דער עיקר פון ר׳ אהרנס חסידות איז געווען אומבאַ־גרענעצטע ליבשאַפט צו גאָט. דעם אייבערשטן — האָט ער געלערנט דאַרף מען זיין איבערגעגעבן בלב ונפש. יעדער ייד דאַרף פאַרברענגען לפחות איין שעה אין טאָג ביחידות, זיך מתוודה זיין פאַרן אייבערשטן און אָפּגעבן זיך אַ דין־וחשבון פון זיינע מעשים. פון אָט־דעם געפיל פון ליבשאַפט צו גאט שטאַמט די התלהבות און גלייכצייטיק דער אומרו בעתן דאַוונען ביי די קאַרלינער. דאָס מענטש־לעכע לעבן — לערנט דער יונגער רבי, דאַרף זיין אַ שטענדיקע עבודת הבורא. עס איז אַ חוב פון יעדער ערלעכן ייד צו לערנען סיי הלכה און סיי אגדה. ר׳ אהרן איז אויך דער מחבר פון אַ לירישן שבת־ניגון, וואָס ווערט נאָך ביזן היינטיקן טאָג געזונגען ביי די פאָלעסיער חסידים פרייטיק צו נאַכט און שבת צו שלש סעודות.

אין יענע צייטן (1769—1772) האָבן זיך אָנגעהויבן אין ליטע (ווילנע, מינסק און שקלאָוו) די ערשטע רדיפות קעגן די חסידים, אָבער נישט געקוקט דערויף האָט ר׳ אַהרן מיט זיינע אָנהענגער נישט געשטערטערהייט פאַרשפּרייט פון קאַרלין די נייע תורה איבערן גאַנצן לאַנד. אין דערביי־איקער פינסק, וואָס איז געווען אַ פעסטונג פון רבנות, האָט דאָס זעלבע געטאָן ר׳ אַהרנס חבר ר׳ לוי יצחק, שפּעטער דער באַרדיטשעווער. אין יאָר 1771 איז ער אַפּילו געוואָרן דאָרט רב און ראש־ישיבה. ר׳ לוי יצחק האָט זיך

*) ש. דובנאָוו. געשיכטע פון חסידיזם 1, 57.

**) מען רופט אים אַזוי, כדי אים אָפּצושיידן פון זיין אייניקל, אויך ר׳ אהרן.

אויסגעטיילט מיט זיין אייגענעם דרך אין חסידות און מיט זיין טיפע בקיאות אין דער תלמודישער ליטעראַטור.

אומעטום פלעגן די חסידים גרינדן מנינים פאַר זיך אויף צו קענען דאַוונען לויטן נוסח ספרד מיט ברען און רעש, ווי דאָס איז געווען זייער שטייגער. זיי פלעגן פאַר־שפרייטן אויפרופן וועגן די עיקרים פון דער חסידישער תורה און צווישן זיי אויך ר׳ אַהרנס פראָפאַגאַנדע־בריוו, עס האָט זיך אינגעשטעלט מיט דער צייט אַ מנהג, אַז צו שלש סעודות און מלווה מלכה פלעגן קומען צום רבין זיינע תלמידים, ער פלעגט זאָגן תורה און דערנאָך פלעגט דער עולם זינגען זמירות. ווי עס גיבן איבער די קאַרלינער, האָט ר׳ אהרן הגדול אינגעפירט דעם מנהג פון „פראַוון אַ טיש״.

די צאָל חסידים אין קאַרלין איז צו יענער צייט געווען אַ גרויסע. די חסידישע באַוועגונג איז שטאַרק געוואַקסן און אַנגעהויבן צו באַקומען אַ כאַראַקטער פון אַ פאַלקס־באַוועגונג. דאָס האָט אַרויסגערופן אַ באַאומרואיקונג אין דער רבנישער וועלט, וואָס האָט געהאַלטן די חסידים פאַר אַ געפערלעכער סעקטע, גלייך מיט די שבתי־צבֿיניקעס און פראַנקיסטן. אין יאָר 1772 אין חודש ניסן איז פון ווילנער גאון אויסגערופן געווארן אין ווילנע אין אַלע שולן און קלויזן אַ חרם אויף די חסידים. מען האָט צוגעמאַכט זייערע קלויזן („שטיבלעך״), געשלאָגן זיי און געברענט זייערע כתבים. גלייכצייטיק איז דער ווילנער קהל אַרויס מיט אַ קול־קורא, געחתמעט פון גאון צו די איבעריקע קהילות ראשיות (בריסק, גראָדנע, פינסק און סלוצק) און צו די ווייסרוסישע קהילות מינסק און שקלאָוו, אין וועלכן די אַלע קהילות זיינען אויפגעפאָדערט געווארן נאָכצוטאָן דעם ביישפיל פון ווילנער קהל און צו רודפן די חסידים מיט דער גאַנצער קראַפט. גראָד אין יענע טעג, ג׳ דחול־המועד שנת תקל״ב (1772) איז געשטאַרבן ר׳ אהרן הגדול אין אַ בליענדיקן עלטער פון 36 יאָר.

אין זיין צוואה בעט ער, מען זאָל וועגן אים נישט רעדן קיין שום שבחים. שלעכטס רעדן מעג מען וויפל מען וויל. אויף זיין מצבה זאָל מען נישט אַנשרייבן קיין שום עפּיטעטן. זיין בקשה צו זיינע תלמידים איז, אַז זיי זאָלן אין משך פון יאָר לערנען יעדער טאָג אגדה און זאָגן תהילים.

נאָכן טויט פון ר׳ אַהרן הגדול האָט זיך בראש פון די קאַרלינער חסידים געשטעלט ר׳ שלמה (שלמהלה קאַרלינער) (1772—1782), ר׳ אהרנס גרעסטער פאַרערער און איבערגעבנסטער תלמיד. צו גלייך מיט ר׳ אהרנען איז ר׳ שלמה געווען אייגנער פון די בעסטע תלמידים פון מעזריטשער מגיד. עס האָט אים אָבער געפעלט ר׳ אַהרנס זעלבסטשטענדיקייט און אָריגינעלקייט. דערצו נאָך איז ער נישט געווען קיין מענטש פון קאַמף ווי זיין פאָרגייער. זיין גאַנצע ענערגיע האָט ער אָפּגעגעבן אויף צו אָרגאַניזירן די פאַראַנענע חסידישע כוחות. ער האָט פאַרטיפט געוויסע עלעמענטן אין חסידות: געלייגט גרויס אַכט אויפן שטייגער פון דאַוונען, אויף דער מאַראַלישער און נישט פאָרמעלער פרומקייט ווי אויך אויפן אָפּטימיזם אין לעבן. ער האָט אויך אַנטוויקלט די אידעע פון דעם צדיק — דעם פאַר־מיטלער צווישן מענטש און גאָט. די השפּעות פון ר׳ שלמהן זיינען געווען זייער גרויס. זיי האָבן אַרומגענומען נישט נאָר גאַנץ פאָלעסיע, נאָר האָבן אויך געגרייכט קיין ליטע און ווייס־רוסלאַנד, און אַפילו קיין פוילן.

די גרויסע פאַרשפּרייטונג פון דער חסידישער באַוועגונג האָט אַרויסגעבראַכט פון די כלים די מתנגדים. אין זומער 1781 האָט מען באַנייט אין ליטע די רדיפות קעגן דער חסידישער סעקטע. אויפן יריד אין זעלווע (ביי גראָדנע) זיינען זיך צונויפגעקומען, לויט דער איניציאַטיווע פון ווילנער קהל, די ראשי־הקהילות פון ליטע און אויסגערופן צום צווייטן מאָל אַ חרם קעגן די חסידים. אַזוי ווי דאָס פאַרמאַכן זייערע שטיבלעך און דאָס צעטרייבן זייערע מנינים האָט נישט געהאָט קיין געהעריקע פּעולה, האָבן די ראשי־הקהילות צוזאַמען מיט די רבנים באַשלאָסן אין גאַנצן זיי אויסצושלייסן פונעם כלל־ישראל. צו יענער צייט האָט מען אויך פאַרטריבן דעם פאַרשפּרייטער פון חסידות אין פינסק, ר׳ לוי־יצחק באַרדיטשעווער. דאָס איז מן הסתם געווען אַ רעזולטאַט פון דעם בריוו פון די ווילנער ראשי־הקהל מיט דעם ווילנער גאון און דעם רב ר׳ שמואל בן אַביגדור, אין וועלכן זיי האָבן שטאַרק געמוסרט די פינסקער מנהיגים פאַר האַלטן אויפן כסא הרבנות אַ חסיד און געפאַדערט אים אַראָפצוזעצן און אַרויסטרייבן פון שטאָט.

אין די צייטן פון רדיפות אויף די חסידים איז דער אייניציקער מקום־מקלט פאַר זיי אין ליטע פאַרבליבן קאַרלין. אָבער סוף כל סוף האָט ר׳ שלמה איבער די רדיפות געמוזט פאַרלאָזן קארלין און האָט זיך באַזעצט אין יאָר 1784 צוזאַמען מיט זיינע תלמידים אין לודמיר. די דאָרטיקע חסידים האָבן אים אויפגענומען מיט אָפענע אָרעמס און מיט גרויס יראת הכבוד.

ר׳ שלמהס סוף איז געווען אַ טראַגישער. ער איז אומגעקומען בעת דער פוילישׁ־רוסישער מלחמה אין יאָר 1792 על קידוש־השם. זיין טויט איז אינגעהילט אין אַ געדיכטן שלייער פון לעגענדעס, וואָס ווערן נאָך ביז היינטיקן טאָג איבערגעגעבן ביי די לודמירער חסידים פון מויל צו מויל.

נאָך דעם ווי ר׳ שלמה האָט פאַרלאָזן קאַרלין, זיינען די חסידים געבליבן כצאן בלי רועה, אין אַן אויפגעשטו־רעמטן ים פון שנאָה קעגן זיי. זיי האָבן אָבער איבערגעלעבט אַלע נגישות און רדיפות און מיט דער צייט זיך אַפּילו אויסגעקעמפט, שוין אונטער דער רוסישער הערשאַפט, אומאַפהענגיקייט און גלייכבאַרעכטיקונג מיט די מתנגדים. נאָך מער: די אַמאָל גערודפטע חסידים זיינען אַליין געווארן רודפים.

9) די יידישע באַפעלקערונג אין פינסק און אין קאַרלין אין דער צווייטער העלפט פון 18טן יאָרהונדערט

ווי גרויס איז געווען די צאָל יידן אין ביידע קרובישע יישובים אין יענער שטורמישער תקופה?

אַ תשובה אויף דער דאָזיקער פראַגע גיבן אונדז די רייסטערס פון די יידן־ציילונגען, וואָס זיינען צוויי מאָל פאַרגעקומען אין ליטע אין דער תקופה וואָס מיר באַטראַכטן דאָ.

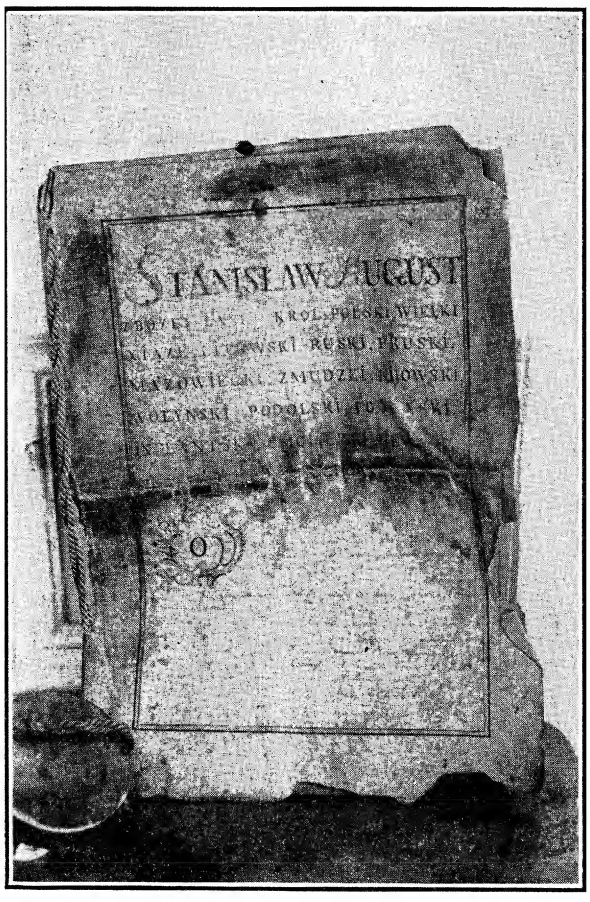
די ערשטע ציילונג פון דער יידישער באַפעלקערונג איז געווען אין יאָר 1766, ווי אַ פּועל־יוצא פון געזעץ פון יאָר 1764 וועגן דעם נייעם אופן פון נעמען קאָפּשטייער ביי יידן, הייבט 2 גילדן פון יעדער קאָפּ אַן אונטערשייד פון געשלעכט, מיטן אויסנאַם פון קינדער יינגער פון אַ יאָר. לויט דער דאָזיקער ציילונג איז די צאָל יידן אין באַזונדערע קיבוצים אין פינסקער פּאָוויאַט (קרייז) געווען אַזאַ:

ט אַ ב ע ל ע 1

נאָמען פון יישוב		צאָל נפשות
פינסק		1277
בתוכם	יידן אין זאַרעטשע *)	581
	יידן אין זאַהאָראָדיע **)	352
קאַרלין		611
ליבעשיי מיט די פּריקאַהאַלקעס		385
דובראָוויטש	〃 〃	404
דאָווידהאָראָדאָק	〃	408
טורעווע	〃 〃	316
סטאָלין	〃 〃	408
האָראָדנע	〃 〃	109
ווינאָווע	〃 〃	108
יאַנעווע	〃 〃	422
דראָהיטשין	〃 〃	510
כאָמסק	〃 〃	539
מאָטעלע	〃 〃	98
לאַהישין	〃 〃	209
וויסאָצק	〃 〃	85
פּאָהאָסט	〃 〃	193
צוזאַמען		7015

*) אויף דער רעכטסער (זומפיקער) זייט פון פינע.
**) אויף דער לינקער זייט פון פינע.

מען דאַרף נעמען אין אַכט, אַז די רייסטערס ברענגען נישט געניו די אמתע צאָל יידן. ראשית פעלן אין זיי די זויגקינדער יינגער פון אַ יאָר, און שנית, אַזוי ווי די ציילונג איז געווען צוליב שטייער צווועקן, איז כמעט זיכער, אַז אַ גרויסע צאָל יידן איז געראָטן זי אויסצומיידן, נישט געקוקט אויף די האַרבע שטראָפן.*) די צאָל פאַרהוילענע

גראָמאָטע, אַרויסגעגעבן אין יאָר 1785, 26טן פעברואַר, פון לעצטן פּוילישן קעניג סטאַניסלאַוו אויגוסט פּאָניאַטאָווסקי, וואָס באַשטעטיקט אַ ריי פּריווילעגיעס פון די פּוילישע מלכים פאַר די פינסקער איינוואוינער.

איז אַבער נישט געווען גרויס, מחמת די ערשטע ציילונג פון דער יידישער באַפעלקערונג איז געמאַכט געוואָרן ביז אַ גרויסן גראַד גענוי. מען קען דעריבער אַננעמען, אַז די צאָל יידן, וואָס זי גיט אַן איז ניט פיל קלענער ווי די ווירקלעכע צאָל פון דער יידישער באַפעלקערונג.

אַנדערש איז אַבער מיט דער צווייטער ציילונג פון יאָר 1784. זי איז געמאַכט געוואָרן דעמאָלט, ווען די

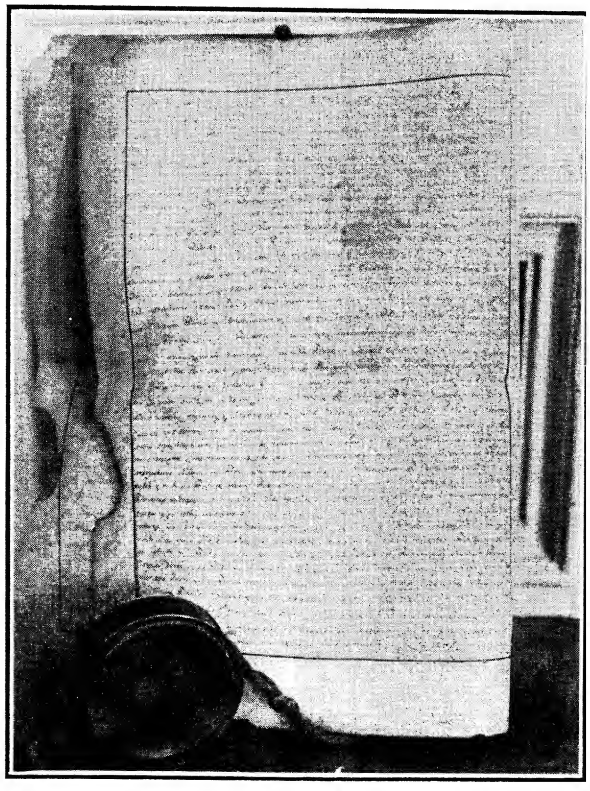
*) אין ווילנע, למשל, האָט דער קהל פאַר יעדן אויסבאַהאַלטענעם מענטש געמוזט צאָלן 50 גילדן קנס.

פולישע מלוכה איז שוין געשטאַנען אויף דער שוועל פון אונטערגאַנג און די רעוויזאָרן גופא האָבן שוין מסתמא נישט געהאַט קיין גרויסע אמונה אין זייער אייגענער אַרבעט.

דאָס לאָזט זיך פעסטשטעלן גלייך ביים ערשטן בליק. לויט דער דאָזיקער ציילונג איז די צאָל יידן אין פינסק און אין דער אַרומיקער סביבה געווען אַזאַ:

ט א ב ע ל ע 2

נאָמען פון יישוב		יידן וואָס קאָנען לייענען קאָפּשטייער		יידן וואָס קאָנען נישט לייענען קיין קאָפּשטייער		מוסלמענער	קריסטן	גאַנצע צאָל
		צאָל משפחות	צאָל נפשות	צאָל משפחות	צאָל נפשות			
פינסק		207	537	92	179	106	299	822
דערפון:	יידן אין זארעטשע	99	438	41	109	—	140	547
	יידן אין זאהאראדיע	87	354	31	87	—	128	441
קאַרלין		78	306	37	90	9	115	396
יידן פון דער קאַרלינער סביבה		—	—	11	35	—	—	—

מיטלסטע זייט פון דער גראַמאַטע

פון דער דאָזיקער טאַבעלע איז צו זען, אַז אויף 299 משפחות אין פינסק זיינען 92, דאָס הייסט 30,8 פּראָצענט נישט געווען אין שטאַנד צו צאָלן קאָפּשטייער. אין קאַרלין האָט די צאָל באַטראָפן 32 פּראָצענט. קלענער איז זי געווען ביי די היגטערשטאָטישע יידן, דהיינו 29,3 פּראָצענט אין 26,3 פּראָצענט. די דאָזיקע צאָלן זיינען זייער באַשיידענע אויב מען נעמט אין אַכט די אומגעהייערע אַרימקייט און נויט צווישן די יידישע מאַסן אין ליטע אין 18טן יאָרהונדערט, בפרט אין דער צווייטער העלפט. דערביבער איז די געבראַכטע טאַבעלע לפי־ערך מאַסגעביק, אויב עס גייט וועגן די סאָציאַלע פאַרהעלטענישן ביי די יידן אין פינסק און אין דער נאָענטסטער סביבה. זי איז אָבער לחלוטין נישט פאַרלאָזלעך, וועל עס האָנדלט זיך וועגן דער צאָל פון דער יידישער באַפעלקערונג גופא. דאָס וואַרפט זיך ממש אין די אויגן ביים אַנטקעגנשטעלן די רעזולטאַטן פון ביידע ציילונגען.

ט א ב ע ל ע 3

נאָמען פון יישוב		די צאָל נפשות	
		לויט דער ציילונג פון יאָר 1766	לויט דער ציילונג פון יאָר 1784
פינסק		1277	822
דערפון:	יידן אין זארעטשע	581	547
	יידן אין זאהאראדיע	352	441
קאַרלין		611	396
דוברָאוויטש		404	423
דאַווידהאָראָדאָק		408	386
טורעווע		316	319
האָראָדנע		109	47
סטאָלין		408	207
יאַנעווע		422	261
דראָהיטשין		510	248

אויב מיר זאָלן גלויבן דער דאָזיקער טאַבעלע, האָט זיך די יידישע באַפעלקערונג אין פּאלעסיע אין די יאָרן 1766—1784 כמעט אומעטום פאַרקלענערט, אין פּינסק איז זי געפאַלן פון 1277 אויף 822, דאָס הייסט אויף 36 פּראָצענט, אין קאַרלין אויף 35 פּראָצענט, אין אַנדערע יישובים אָפּילו אויף 50 פּראָצענט און מער. דאָס לייגט זיך אָבער נישט אויפן שכל. וועלן מיר דעריבער פּרואוון דערגיין די אמתע צאָל יידן אויף אַן אַנדער אופן. ביים אויסחשבונען די צאָל פון דער יידישער באַפעלקערונג אויפן סמך פון דער צווייטער ציילונג גייען מיר אַרויס פון דער הנחה, אַז עס זיינען אין איר פאַרהוילן געוואָרן נאָר טייל מיטגלידער פון משפחות, אָבער נישט משפחות גופא. די דאָזיקע הנחה קאָן אָנגענומען ווערן דערפאַר, מחמת דאָס אויסבאַהאַלטן גאַנצע משפחות האָט געמוזט זיין אַ שווערע זאַך און האָט געקאָסט טרעפן נאָר אין פאַראיינצלטע פאַלן, ווי אָפּגעלאָזן די ציילונג איז נישט געווען געמאַכט. די לעצטע גיט אַן 299 משפחות פאַר פּינסק און 115 פאַר קאַרלין. בלייבט די פּראָגע, וויפל נפשות האָט דעמאָלט געציילט אַ יידישע משפחה. די דאָזיקע פּראָגע וועלן מיר פּרואוון פאַרענטפערן אויפן סמך פון דער ציילונג גופא.

דער מאַקסימאַלער קאָעפיציענט פון דער צאָל נפשות פון אַ משפחה לויט דער לעצטער ציילונג באַטרעפט פאַר פּינסק, 2,6, פאַר קאַרלין 3,9 און פאַר דער סביבה 4,4. דאָס הייסט, אַז די צאָל פאַרהוילענע איז געווען קלענער אין דער פּראָווינץ און גרעסער אין די שטעט, ווָאס דאָס לייגט זיך דווקא אויפן שכל, מחמת דאָס אויסבאַהאַלטן זיך פון דער ציילונג אין אַ געדיכט באַפעלקערטן יישוב איז געווען נישט דער ערך לייכטער ווי אין דער שיטער באַוואוינטער פּראָווינץ. אויב לויט דער וויניק פאַרלאָזלעכער ציילונג מאַכט אויס דער קאָעפיציענט 4,4 — קענען מיר אים אָן שום באַווָאַרענישן פאַרגרעסערן אויף 5 ביים קאָרעגירן די אמתע צאָל יידן. אויב אַזוי וואָלט די יידישע באַפעלקערונג אין פּינסק ערב דעם אונטערגאַנג פון פוילן באַטראָפן אַן ערך 6,000 נפשות (אַרייַנגערעכנט די משרתים) און אין קאַרלין קאָרגע 600 נפשות.*) דאָס הייסט, אַז בעת דער ציילונג פון יאָר 1784 האָבן די פּינסקער יידן פאַרהוילן 50 פּראָצענט פון זייער באַפעלקערונג און די קאַרלינער 40 פּראָצענט. דאָס שטימט אגב מיט דער אַלגעמיין אָנגענומענער מיינונג, אַז אין דער לעצטער ציילונג האָבן סיי די פּוילישע יידן און סיי די ליטווישע פאַרהוילן אַ העלפט פון זייער פאַקטישער צאָל.

*) עס קומט כלומרשט אויס, אַז אין פאַרגלייך מיט דער ערשטער ציילונג האָט זיך די באַפעלקערונג פון קאַרלין פאַרקלענערט. דאַרף מען אָבער נעמען אין אַכט, אַז אין דער ציילונג פון יאָר 1766 וועלן אָנגעגעבן די יידן פון קאַרלין צוזאַמען מיט די, וואָס האָבן געוואוינט אין דער געגנט אַרום.

שבתדיקע קליידונג פון יידישער פרוי
אין פוילן־ליטע
(אין 17טן—19טן יאָרהונדערט)

יידישער בעל־עגלה
(אין 18טן יאָרהונדערט)

צוויטער טייל

אונטערן צאַרישן רוסלאַנד (1793-1914)

קאַפּיטל אייגם

דער קאַמף צווישן די חסידים מיט די מתנגדים

צוויי גרויסע געשעענישן זיינען זיך פאַרלאָפן אין פּינסק אין לעצטן יאָרצענדליק פון 18טן יאָרהונדערט.

אין יאָר 1793 איז פּינסק דורך דער צווייטער חלוקה פון פוילן*) אַריבער צו רוסלאַנד, און אין 6 יאָר אַרום, דעם 22 מאַי איז אויסגעבראָכן אַ מוראדיקע שרפה, וואָס האָט אָפּגעמעקט כמעט די גאַנצע שטאָט. לויטן נייעם פּלאַן, וואָס איז אויסגעאַרבעט געוואָרן אויף דער פאָדערונג פון דער רעגירונג, האָט די שטאָט געזאָלט באַקומען אַ נייעם, מאָדערנעם אויסזען**); פון דעם אַלטן פּוילישן פּינסק איז קיין זכר נישט געבליבן.

די צווייטע צעטיילונג פון פוילן האָט געבראַכט אַ קורצע הפסקה אין קאַמף צווישן דער אין צווויי לאַגערן צעטיילטער יידישער געזעלשאַפט. אָבער ווי נאָר מען איז אַ ביסל געקומען צו זיך נאָך דעם אומגליק פון יאָר 1799, האָט מען זיך ווידער געגומען צו די כלי־זין, און אַ דאַנק דער שולד פון ביידע צדדים זיינען אין אים אַריינגעצויגן געוואָרן די נייע הערשער — די רוסישע אַדמיניסטראַציע.

די צאָל חסידים איז אַלץ געוואָקסן. אויך נאָך דעם ווי ר׳ שלמה האָט אין יאָר 1784 פאַרלאָזן קאַרלין, און ווען זיי האָבן זיך נאָר דערפילט בכוח, זיינען זיי פון אַ פאַר־טיידיקונגס קאַמף אַריבער אין יאָר 1794 צו אַן אָנגריף קאַמף קעגן זייערע פאַרפאָלגער. זייער אויפגאַבע איז געווען צו באַפרייען זיך פון מתנגדישן קהל. דער דאָזיקער קאַמף איז דער עיקר געקומען פון די קלייניע שטעטלעך און איז אָנפאַנגס געווען געוועדט קעגן דעם פאַנאַטישן שונא פון די חסידים, דעם דעמאָלדיקן פּינסקער רב, ר׳ אביגדור, וואָס נאָכן גירוש פון ר׳ לוי יצחק באַרדי־טשעווער האָט ער פאַרנומען דעם כסא־הרבנות פון פּינסק און פון דעם אַרומיקן געגנט. די השפּעה פון די חסידים איז צו יענער צייט געווען אַזוי גרויס, אַז דער מתנגדישער רב האָט נישט געהאַט גענוג כוח צו שטעלן זיך קעגן זיי. אַזוי, למשל, באַקלאָגט ער זיך אין אַ בריוו צום ווילנער גאון ר׳ אליהו, אַז אין זייער הענט זיינען אַריינגעפאַלן כתבים פון די חסידים געשריבן קעגן די יידישע דינים, אָבער ער האָט זיך נישט דערוועגט די כתבים צו פאַרברענען, מחמת די מערהייט זיינען חסידים.

אין יענער צייט האָבן דריי שטעטלעך פון פּינסקער אומגעגנט, סטאָלין, זשלאָבין און דובראָוויטש אויפגעהויבן אַן אָפּענעם בונט קעגן ר׳ אביגדורן און אים פאַרבאָטן צו קומען צו זיי. דאָס האָט צוגעגעבן מוט די פּינסקער חסידים און זיי האָבן דעם פיינטלעכן רב אומגעריכטערהייט אַראָפּ־געזעצט פון כסא־הרבנות (אַרום 1794—1795) נאָך פאַר דעם, ווי עס האָט זיך געענדיקט זיין כתב. ר׳ אביגדור האָט אָנגעקלאָגט די חסידים אין מאַגיסטראַט, וואָס האָט אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, מען זאָל צוריק אָנשטעלן דעם רב און געשיקט אַ ספּעציעלן שליח אין שול איבערצולייענען דעם דאָזיקן באַפעל. אָבער ווען די חסידים האָבן זיך דערפון דערוואוסט, האָבן זיי דעם שליח נישט אַריינגעלאָזן אין שול. כדי צו פאַרמאָכן דעם פאַרהאָסטן רב אַלע וועגן, האָבן אים די חסידים פאַרמסרט פאַרן מינסקער גובערנאַטאָר,*) אַז ער איז אַן אוהב־בצע און אַז ער אונטערדריקט די בעלי־בתים, וואָס זיינען אונטער זיין פירונג**). דער אַראָפּגעזעצטער רב האָט זיך, ווי ער אַליין דערציילט, אַ מאָל צען געווענדט מיט אויפקלערונגען צום גובערנאַטאָר, אָבער אָן רעזולטאַטן.

אין דער זעלביקער צייט האָט מען אין ליטע נאָך אַלץ גערודפט די חסידים. אין יאָר 1796 האָבן די מתנגדים אונטערן פאָרזיץ פון ווילנער גאון באַשלאָסן צו פאַרשטאַרקן די רדיפות אויף דער חסידישער סעקטע. די חסידים זיינען

*) זי איז פאַרגעקומען צווישן רוסלאַנד און פרייסן. רוסלאַנד האָט באַקומען אַ טייל ווייס־רוסלאַנד, די רעשט אוקראינע (וואָס איז פאַרבליבן ביי פוילן נאָך דער ערשטער חלוקה פון יאָר 1772), גאַנץ פאָדאָליע און אַ טייל פון מזרח־פאלעסיע און וואָלין ביי דער ליניע וואָס גייט פון דענעבורג, דורך פּינסק צום טייך זברוטש.

**) „...a gdy nieszczęśliwym przypadkiem na dniu 22 maja R. 1799 miasto Pińsk całe prawie zgorzało poszło tedy w perzynę . . . z dyspozycje Rządu plan miasta całego Pińska jest odnowiony, rynek i ulice rozszerzone i porządnie mieszkańcom zabudowywać się kazano..."

*) פּינסק האָט דעמאָלט באַלאָנגט צו דער מינסקער גובערניע.

**) די דאָזיקע מסירה האָט דערלאָנגט, ווי ר׳ אביגדור דערציילט אין בריוו צום ווילנער גאון, דער פּינסקער ראָש־הקהל, דער חסיד הערשל קאָלאָדני.

אָבער נישט געבליבן פֿאַסיוו ווי פריער. זיי האָבן געבראַכט די אויפרופן פון די מתנגדים און געשלאָגן די, וואָס האָבן זיי פֿאַרשפּרייט. גראָד אין יענער צייט, אין סאַמע ברען פון קאַמף איז, דעם 9טן אָקטאָבער 1797, געשטאָרבן דער זייל פון דער ליטווישער רבנות, דער ווילנער גאון ר' אליהו. פון דעמאָלט אָן האָבן די קעמפּנדיקע צדדים געביטן זייער טאַקטיק: מען האָט אָנגעקגעלייגט אָן אַ זייט די אַלטע כלי־זין, די אויפרופן און חרמס, און זיך געוועגדט צו דער הילף פון דער רעגירונגס מאַכט.

אין יאָר 1798 האָט מען די חסידישע רביים געמסרט ביי דער מאַכט אין פּעטערבורג. אויף דעם סמך זיינען אַרעסטירט געוואָרן 22 חסידים בראש מיט ר' שניאור זלמן, דעם פירער פון די חסידים אין ווייסרוסלאַנד (דער גרינדער פון דער שיטה חב"ד). מען האָט זיי באַשולדיקט נישט מער און נישט וויניקער ווי אין בגידה קעגן די רוסישע מלוכה. די אויספֿאָרשונג האָט אָבער גלייך פעסטגעשטעלט די אומבאַגרינדטקייט פון דער מסירה און מען האָט די אַרעסטירטע באַפרייט. אין צוזאַמענהאַנג דערמיט האָט די רעגירונג אַרויסגעגעבן אָן אויפקלערונג אין יאָר 1798, דעם 15טן דעצעמבער, „אַז די קאַרלינער*) סעקטע" איז פֿאַר דער מלוכה נישט שעדלעך און זי מעג ווייטער עקזיסטירן. דאָס איז געווען דער ערשטער נצחון פון די חסידים. נאָך אים זיינען געקומען די ווייטערדיקע נצחונות.

אין דער זעלביקער צייט האָט ר' אביגדור געקעמפט אין פּינסק קעגן דאַרטיקן קהל, מאָנעדיק 3,000 רעגדלעך פֿאַרן צונעמען ביי אים די פּרנסה. אַזוי ווי אויפן אַרט האָט ער גאָרנישט געקאָנט אויפטאָן, האָט ער פֿרובירט זוכן געראַטטיקייט אין פּעטערבורג. אין אָנהייב 1800 איז ער אַהין אַוועקגעפֿאָרן און ער האָט מיט זיין געלט־פֿאַדערונג קעגן פּינסקער קהל אויך דערלאַנגט צום קיסר פֿאַוועל אָ מסירה אויף די חסידים און ר' שניאור זלמנס, וואו ער באַמיט זיך אויפצוואוייזן, אַז זיי זיינען רעשטלעך פון די שבתי־צביניקעס און פראַנקיסטן, וואָס די מלוכה האָט זיי אנערקענט פֿאַר שעדלעך. ער האָט אויך באַשולדיקט די חסידים, אַז אין זייערע ספרים זיינען פֿאַראַן זאַכן, וואָס זיינען קעגן רעליגיע און מאָראַל.

נאָך אָ לענגערע חקירה ודרישה האָט די רעגירונג אנערקענט, אַז מצד דער „קאַרלינער סעקטע" איז נישטאָ פֿאַר דער מלוכה קיין שום סכנה און וואָס איז שייך צו ר' אביגדורס געלט־תביעות, האָט מען אים געענטפערט, אַז ער זאָל זיך ווענדן צו דער לאָקאַלער מאַכט. דאָס זעלביקע יאָר (1800), דעם 9טן נאָוועמבער, האָט מען ווידער אָ מאָל אַרעסטירט ר' שניאור זלמנס, משמעות איבער אָ נייע מסירה פון די מתנגדים. אין פּעטערבורג, וואו מען האָט אים אַראָפּגעבראַכט, איז פֿאַרגעקומען צוויישן אים און ר' אַביגדורן אָ שריפטלעכער וויכוח. אין אָ נייער מסירה־שריפט, וואָס ר' אביגדור האָט דערלאַנגט דאָס זעלבע יאָר (1800) אין חודש דעצעמבער, האָט ער בשולדיקט ר' שניאור זלמנס, אַז אין זיין „תניא" זיינען פֿאַראַן פיינט־לעכע רייד קעגן די קריסטן. דערבי האָט ער די וועלט „אומות העולם", וואָס ווערן געברויכט אין „תניא" איבערגעמאַכט אויף „נוצרים". דער סוף איז אָבער געווען, אַז מען האָט ר' שניאור זלמנס נאָך צוויי וואָכן אַרעסט באַפרייט. אַזוי האָט זיך געענדיקט דער קאַמף פון אביגדורן קעגן די חסידים, וואָס האָט נאָך זיך געלאָזן, דערהויפט ביי די קאַרלינער, גרויס שנאָה צו אים. אין די חסידישע לעגענדעס ווערט ער פֿאַרגליכן צו המנס און ביים דערמאָנען זיין נאָמען ווערט צוגעגעבן „ימח שמו".

אין קאַמף צווישן די מתנגדים און חסידים האָבן מנצח געווען די חסידים. זיי האָבן זיך אויסגעקעמפט גלייכבאַרעכטיקונג. דאָס האָט סאַנקציאָנירט די רעגירונג גופא אין דער „פעסטזעצונג וועגן יידן" פון יאָר 1804. לוט אייגעם פון אירע פֿאַראַגראַפֿן האָט יעדער סעקטע אין די ראַמען פון דער יידישער קהילה באַקומען דאָס רעכט צו בויען פֿאַר זיך באַזונדערע שולן און אויסצוקלייבן באַזונדערע רבנים, אָבער בתנאי, אַז די קהילה אין יעדן יישוב מוז זיין אָ שותפישע. עס איז אויך פֿאַרבאָטן געוואָרן די רבנים אָנצואוועגדן דעם חרם וויי אָ שטראָפמיטל פֿאַר נישט אָפּהיטן די רעליגיע, וואָס מיט דעם איז אַרויסגעריסן געוואָרן דאָס געצייג פון קאַמף ביי ביידע צדדים.

אין פּינסק האָט אָבער דער קאַמף נישט אויפגעהערט, נאָר ער איז ניט געווען אָפֿן. מען האָט זיך געריסן צווישן זיך שטילערהייט. די מתנגדים האָבן אָבער אין אָנהייב פון 19טן יאָרהונדערט געפונגן אָ מעכטיקן באַשיצער אין דער פערזאָן פון באַקאַנטן תקיף און גביר שאול לעווין (שאול קאַרלינער*), אָ ביטערער שונא פון די חסידים. ערשט דער אויסבראָך פון די נאָפּאָלעאָנישע מלחמות האָט אָפּגעשטעלט די מחלוקות צווישן ביידע פיינטלעכע לאָגערן. אין אָנבליק פון נייעם שונא, פֿאַר וועלכן סיי די חסידים און סיי די מתנגדים האָבן געהאַלטן נאָפּאָלעאָנען, האָט מען פֿאַרגעסן וועגן די רייסענישן און קריגערייען און אין פּינסק איז אָ שטיקל צייט געווען רואיק.

נאָך די מלחמות האָבן זיך פֿאַר דער שטאָט געפּנט נייע, ברייטע האָריזאָנטן. פּינסק איז אַריין אין אָ נייער פאזע פון אָנטוויקלונג, און צוזאַמען מיט איר די יידישע באַפעלקערונג.

---

*) וועגן אים דערציילט מען, אַז ער איז געווען אָ הייסער רוסישער פֿאַטריאָט און האָט אין 1812 באַוואָפנט אויף אייגענעם חשבון אָ קאמפּאַניע רוסישע זעלנער צו קעמפן מיט די פראַנצויזן. דערפאַר זאָל ער האָבן באַקומען דאָס רעכט צו טראָגן אָ שוורד. בעת דער פראַנצויזישער אָקופּאַציע האָט ער געהאָלפֿן די שלוזן ביי טעלעכאָן (דעמאָלט געווען זיין מאַיאָנטעק) און אויך אויפגעבויט אָ בריק, וואָס די פראַנצויזן האָבן געהאָט פֿאַרברענט, דערפאַר האָט אים די רוסישע רעגירונג נאָך דער מלחמה עפּנטלעך אויסגעדריקט אָ דאַנק אין דער „סעווערנאַיא גאַזעטאַ".

*) אַזוי האָט מען אין יענער צייט געהייסן די חסידים אין ליטע.

קאפיטל צוויי

דער פינסקער האַנדל אין 19־טן יאָרהונדערט

1) פּינסק — אַ האַנדלס־צענטער

די שטאָט פּינסק געפינט זיך אין אַ גינסטיקער געאָגרא־פישער לאָגע. זי ליגט אויף דער גרענעץ פון צוויי ווירטשאַפטלעכע געביטן. אויף דרום און מזרח פון איר ציען זיך גרויסע זומפן, דורכגעשניטן פון אַ גרויסער צאָל טייכן, וואָס זיינען רייך מיט פיש. דאָס איז די פישערישע זאַרעטשע. אַקעגן אויף צפון־מערב פון פּינסק ציט זיך צווישן דעם טייך פּינע און דעם טייך יאַסעלדע אַ לאַנגער פרוכטבאַרער פּאַס ערד — די אַגריקולטורעלע זאַרעטשע. אַ רייַ טייכן, וואָס פליסן פון דרום קיין פּאָלעסיע, פאַרבינדן פּינסק מיט דעם פרוכטבאַרן געגנט פון וואָלין. אָבער נישט דאָס אַליין האָט געווירקט אַז פּינסק זאָל ווערן אַ וויכטיקע שטאָט. די סיבה פאַר וואָס די דאָזיקע שטאָט איז אויס־געוואָקסן צו אַ ריזיקן האַנדלס־צענטער איז דאָס, וואָס פּינסק ליגט אין אַ פונקט, וואָס פאַראייניקט די וואַסער־וועגן פון צוויי ימים — פון שוואַרצן ים און פון באַלטישן.

אָט צוליב דעם איז פּינסק געווען אַ האַנדלס־שטאָט פון קדמונים אָן. אין די גאָר אַלטע צייטן, אין דער תקופה פון נאָטוראַלער ווירטשאַפט, האָט פּינסק געדינט ווי אַן אויסבייט־פונקט פאַר די צוויי שכנישע ווירטשאַפטלעך פאַרשיידענע געביטן, זאַרעטשע און זאַהאַראַדיע. אין די שפּעטערדיקע צייטן, וואָס האָבן נאָך זיך געלאָזן שריפטלעכע שפּורן, טרעט פּינסק אַרויס ווי דער אָנגעזעענסטער האַנדלס־צענטער אין גאַנץ פאָלעסיע. דאָס דאָזיקע לאַנד איז פון שטענדיק אָן געווען אָן אָרט פון רוי־שטאָפן — פון געהילץ און וואַלד פּראָדוקטן. אָבער קיין וועגן אויף דער יבשה אויף צו פירן די דאָזיקע סחורה זיינען דאָרט נישט געווען, מחמת זומפיקייט פון דאָרטיקן באָדן. דער אייניציקער וועג איז געווען דער וואַסער־וועג מיט די טייכן פריפּעט און פּינע, וואָס האָט געפירט דורך פּינסק. האָט זיך טאַקע דאָרט קאָנצענטרירט דער גאַנצער מסחר פון פאָלעסיע מיט די אָרומיקע געגנטן. פון דאָרט פלעגן אָפגיין אין שכנותדיקן פויליַן גרויסע טראַנספּאָרטן פאָלעסיער רוי־שטאָפן און פון פויליַן פלעגן אַהין אָנקומען פאַרשיידענע פאַבריצירטע סחורות, מעטאַלן און געווירצן. פון דער היינטיקער גאַליציע פלעגט פּינסק אימפּאָרטירן זאַלץ דורך וואָלין.

אַ וועגדפונקט אין דער געשיכטע פון פּינסקער האַנדל איז געווען דאָס אויסגראָבן אין דער צווייטער העלפט פון 18טן יאָרהונדערט דעם אָגינסקי־קאָנאַל, וואָס האָט פאַר־אייניקט דעם דניעפּער מיט ניעמאַן.*) פון דעמאָלט אָן האָט זיך געביטן די ריכטונג פונם פּאָלעסיער עקספּאָרט. אָנשטאָט קיין פויליַן האָבן די פּאָלעסיער פּראָדוקטן אָנגעהויבן צו גיין דירעקט צו די באַלטישע פּאָרטן, פון וואָס עס האָט אויפגעבליט דער האַנדל **) אין פּינסק. אָבער נישט דער ערך גרעסערע שינויים זיינען פאָרגעקומען אין פּינסקער מסחר איבער די פאָליטישע געשעענישן פון סוף 18טן יאָרהונדערט. דאָס איינגלידערן פאָלעסיע אין דער רוסישער אימפּעריע האָט אין גאָנצן געביטן דעם כאַראַקטער פון דעם דאָזיקן מסחר. פּינסק איז געוואָרן דער צענטראַלער פאַרבינד־פונקט פון דעם האַנדל צווישן די באַלטישע פּאָרטן (דאַנציק, קיניגסבערג און מעמעל) מיט דער רייכער און פרוכטבאַרער אוקראינע. פון אַ פּראָווינציעלער האַנדלשטאָט איז פּינסק אויסגעוואָקסן, אין 19טן יאָרהונדערט, צו איינעם פון די גייסטיקע האַנדלס־צענטערס אין אַמאָליקן מערב־רוסלאַנד.

●

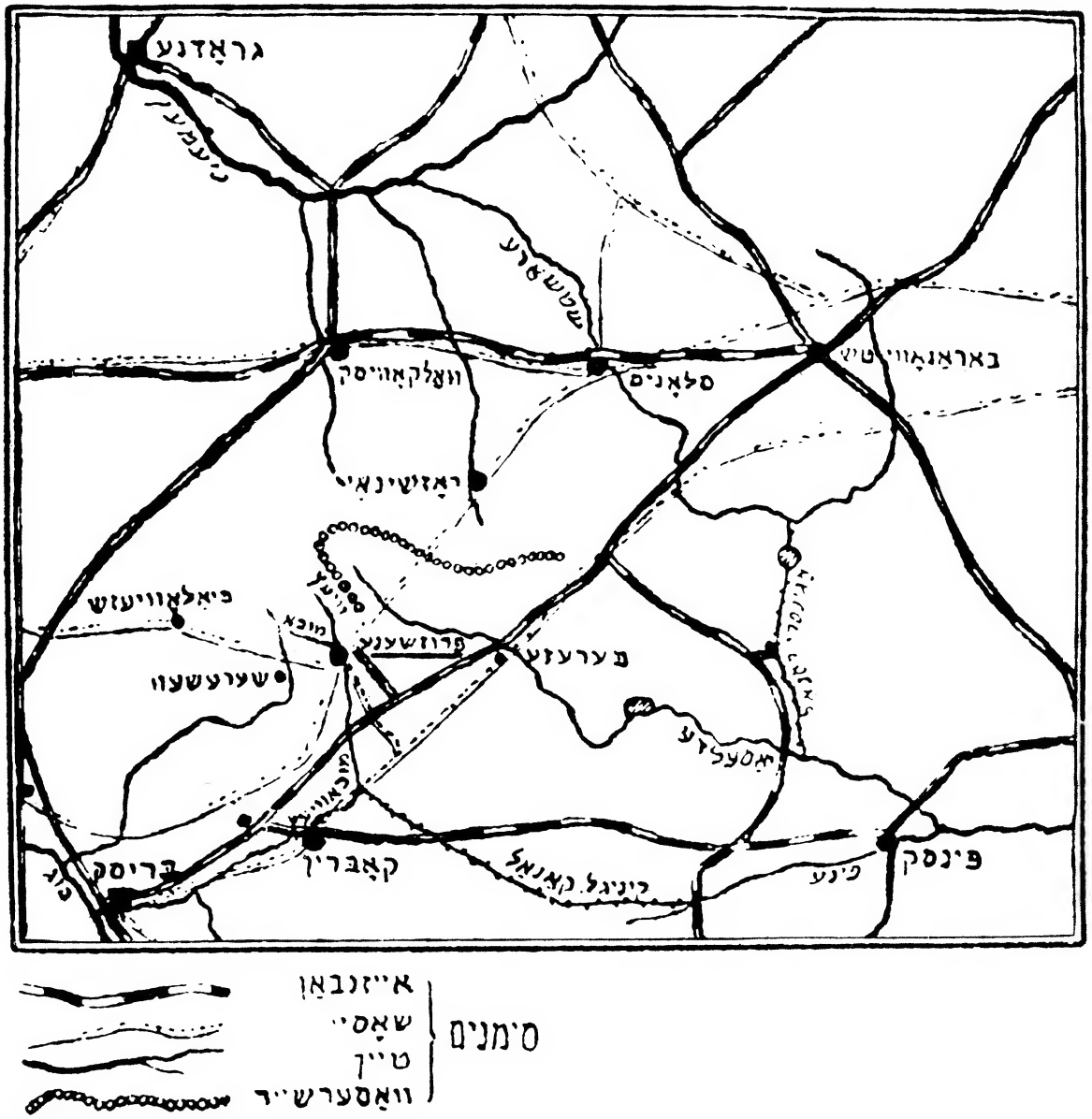
2) די אָביעקטן פון פּינסקער האַנדל

דעם גרעסטן אָרט אין פּינסקער האַנדל האָט פאַרנומען דער מסחר מיט תבואה. דעם דאָזיקן הויפּט־פּראָדוקט פלעגן אימפּאָרטירן פון מזרח־אייראָפּע דייטשלאַנד און ענגלאַנד. ביזן נייַנצנטן יאָרהונדערט פלעגט פוילן צושטעלן תבואה פאַר די דאָזיקע צוויי לענדער. אָבער מיטן אויסגראָבן דעם אָגינסקי־קאָנאַל און מיטן אונטערגאַנג פון דער פוילישער מלוכה, האָבן די באַלטישע עקספּאָרטער באַקומען דורך דער פאַרמיטלונג פון פּינסק, אַ צוטריט צו דעם רייכסטן תבואה־שפּייכלער אין מזרח־אייראָפּע — צו אוקראינע.

פּינסקער סוחרים פלעגן פאָרן קיין אוקראינע און איינקויפן תבואה אין פערעיאַסלאַוו, פראָכאָראָווקע, קרעמענ־

*) דניעפּער — פריפּעט — פּינע — יאַסעלדע — אָגינסקי־קאָנאַל — שטשאָרע — ניעמאַן.

**) אַ גרויסע השפּעה אויפן וואוקס פון פּינסקער האַנדל האָט געהאַט דאָס עפענען אין יאָר 1840 דעם „קיניגלעכן" קאָנאַל, אַזוי גערופענעם דניעפּער־בוג־קאָנאַל, וואָס האָט פאַראייניקט דעם דניעפּער מיט דער ווייסל (פּינע — „קיניגלעכער" קאָנאַל — מוכאַווץ־בוג־ווייסל).

פלאַן פון קיניגלעכן און אָגינסקים קאַנאַלן אַרום פינסק

די צוויי קאַנאַלן האָבן געשאַפן אַ דירעקטן וואַסער־וועג פון דעם דניעפּער־באַסיין קיין אויסלאַנד (צום באַלטישן ים) איבער פינסק. דאָס האָט פון פינסק געמאַכט איינעם פון די גרעסטע קאָמוניקאַציע־צענטערן אין מערב־רוסלאַנד.

טשוג, קיעוו, רזשישטשעוו און אָסטער ביים טייך דעסנע. אויב אין דער קיעווער גובערניע פלעגט נישט זיין קיין געוועטניש, פלעגן זיי זיך לאָזן טיפער קיין דרום, קיין קאַטערינאָסלאַוו. אָ וויכטיקער תבואה־צענטער פאַר פּינסק זיינען אויך געווען די טשערניגאָווער ירידים. ווינטער־צייט, ווען די זומפֿן פלעגן אייַנפרירן פלעגט פּינסק אַראָפּברענגען קרופּטשאַטקע־מעל פון וואָלין.

פון די אויבן אויסגערעכנטע מקומות פלעגט די תבואה גיין קיין פּוילן, אָדער דירעקט צו די באַלטישע פֿאַרטן און נאָר אַ קליינער טייל פלעגט בלייבן פֿאַרן פּינסקער געברויך. עס פלעגט זיך אויך מאַכן, אַז די שכנישע גובערניעס — די גראָדנער, מינסקער און אַפילו די וואָלינער — פלעגן אין אַ נויטפֿאַל אייַנקויפן תבואה אין פּינסק. פֿאַלעסיע גופא, וואָס האָט געהאַט געוג תבואה (דערהויפּט קאָרן) פֿאַרן אייגענעם געברויך, פלעגט אייַנקויפן וויַיץ, וואָס ווערט דאָרט אין גאַנצן נישט געזייט. אויסער וויַיץ און וויַיצנמעל פלעגן אין פּינסק פֿאַרבלייבן גרויסע קוואַנטומס פלאַקס־ און רעפּאָק־זוימען פאַר די אָרטיקע איילמילן, וואָס זיינען געווען געדיכט צעווואָרפן איבער די יידישע און גוואישע הייזער און וואָס פלעגן אויסאַרבעטן אייל פֿאַרן אָרטיקן געברויך און מאַקוכע פֿאַרן מערב־עקספֿאָרט.

נאָך תבואה האָט דעם צווייטן אָרט אין פּינסקער האַנדל פֿאַרנומען רינדערנער חלב, וואָס פלעגט גיין אויף אויסצואַרבעטן זייַף און ליכט. אויך די חלב־פּראָדוקציע פלעגט זיך קאָנצענטרירן אין דעם דניעפּער־באַסיין, דער עיקר אין צוויי פונקטן: אין קרילאָוו (נאָוואָגראָווסק) און אין קאַטערינאָסלאַוו. אָ וויכטיקער פונקט פון חלב־האַנדל איז אויך געווען יעליסאַוועטגראַד. אָבער בעת די ערשטע צוויי זיינען געווען דורכויס באַהערשט פון פּינסק, האָט יעליסאַוועטגראַד גראַוויטירט מער צו אָדעס און ניקאָלאַיעוו. די יערלעכע פּראָדוקציע פון קרילאָוו פלעגט באַטרעפן 250,000 פוד; פון קאַטערינאָסלאַוו — 15,000 און פון יעליסאַוועטגראַד — 50,000. חוץ דעם פלעגט מען פּראָדוצירן חלב אין קלענערע מאָסן אין פֿאַרשיידענע פונקטן אויפן גאַנצן וועג פאָנעם דעם דניעפּר און דער אייַנציקער אָפּנעמער אירער איז געווען פּינסק. אָ טייל פון אימפּאָרטירטן חלב פלעגט דאָרט בלייבן פֿאַרן געברויך פון די אָרטיקע ליכט־ און זייף־פֿאַבריקן*) און די רעשט פלעגט אַוועקגיין קיין פּוילן און צום באַלטישן ים.

אָ גרויסן אָרט האָט אין פּינסקער מסחר פֿאַרנומען דער האַלץ־האַנדל. ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, האָט פֿאַלעסיע פון שטענדיק אַן פֿאַרמאָגט אָ סך געהילץ. אין אירע וועלדער פלעגן הונדערטער פֿאַלעשוקעס זיין באַשעפּטיקט אָ קיילעכדיק יאָר ביים אויסאַרבעטן ברוסן, מאַסטן, דעמבענע קלעפּקעס, וואַנטשאָס, קלעצער, באַלקנס און אַנדערע סאָרטן בוי־ און שיף־האַלץ. אין די פֿאַלעסיער וועלדער פלעגט מען אויך פון קדמונים אַן טרייבן טער־פּענטין, סמאָלע, דזשגעכץ, אויסברענען פּאָטאַש און פּראָדוצירן פֿאַרשיידענע האַלץ־אויסאַרבעטונגען, ווי שינדלען, הילצערנע געפּעס, רעדער, וועגענער, שליטנס און אַנדערע. פּינסק איז געווען אַן אָפּזאַץ־מאַרק נישט נאָר פון פאַליעסיער געהילץ, נייערט אויך פון וואָלינער *) (באַלקן און דעמבענע קלעצער), וואָס פלעגט אַהין אָנקומען אין גרויסע מאָסן אין די ערשטע יאָרן נאָך די נאָפּאָלעאָנישע מלחמות מיט די טייכן האָרין, סלוטש און סטיר.

ביזן 19טן יאָרהונדערט פלעגט דאָס געהילץ פון פּינסק גיין דורכויס צום באַלטישן ים, אָבער נאָכן פֿאַראייניקן פֿאָלעסיע צו רוסלאַנד האָט זיך דער האַלץ־עקספֿאָרט פֿאַרקירעוועט קיין דרום־רוסלאַנד — קיין קיעוו, קרעמענטשוג, כערסאָן, קאַטערינאָסלאַוו און אָדעס. אָט־די געגנטן האָבן ניט געהאַט קיין וועלדער און דער נאָכפֿרעג אויף געהילץ האָט זיך געמוסן דערפון, וואָס גראָד צו יענער צייט זיינען דאָרט אויפגעקומען פילע קאָלאָניעס (אין כערסאָנער און קאַטערינאָסלאַווער גובערניעס) און אויך צוליב דעם גרויסן געברויך פון האַלץ פאַר דעם פלאָט פון שוואַרצן ים. די בערזע פון פּינסקער האַלץ־עקספֿאָרט איז אָנשטאָט מעמעל געווארן קרעמענטשוג, און אין אַ קורצער צייט האָט דער פּינסקער האַלץ־עקספֿאָרט קיין אוקראינע איבערגעשטיגן דעם עקספֿאָרט צום באַלטישן ים. די מיינונג פון די דעמאָלטיקע האַלץ־סוחרים איז געווען, אַז דער האַנדל מיט די באַלטישע פֿאָרטן האָט אין משך פון אַ גאַנצן יאָרהונדערט נישט אויסגעלייַדיקט אָזוי ווייט די פֿאַלעסיער וועלדער, ווי דער האַנדל מיט קרעמענטשוג אין פֿאַרלויף פון 10 יאָר. אין דער צייט ווען די באַלטישע פֿאָרטן פלעגן אָפּנעמען נאָר די בעסטע סאָרטן געהילץ, פלעגט קרעמענטשוג נישט זיין איבערקלייבעריש און אויפקויפן אַלע מינים פון פֿאַלעסיער האַלץ־פּראָדוקציע, אָפּילו ברענהאַלץ. קיין קרעמענטשוג פלעגן אויך גיין די פאַלעסיער וואַלד־פּראָדוקטן.

אַן אָנגעזעענעם אָרט אין פּינסקער האַנדל האָט פֿאַרנומען וואָל, וואָס מען פלעגט אימפֿאָרטירן פון אוקראינע, דערהויפּט פֿאַר דער פֿאָרעטשער (פּינסקער קרייז) מאָנופֿאַקטור־פֿאַבריק פון פּריץ סקירמונט. פון אוקראינע פלעגט פּינסק אימפֿאָרטירן פֿאַרן אייגענעם געברויך אויך זאָלץ. דעם אָרטיקל פלעגט מען אויך אָראָפּברענגען פון וואָלין (פון לויצק, קאָלק און ראָפּאָלאָוויקע) דורכשניטלעך פֿאַר 6,000 רובל אַ יאָר. פון דרום־רוסלאַנד פלעגט פּינסק אויך אימפֿאָרטירן טאַבאַק־בלעטער און וויין.

אין פּינסק האָט זיך אויך אין יענע צייטן קאָנצענטרירט דער האַנדל מיט בראָנפן־ספּירט, וואָס פלעגט אָפּגיין פון דאָנען קיין בריסק, קאָברין, סלאָנים, גראָדנע, ראָטנע און אַ מאָל — אויך קיין קרעמענטשוג. 80 פּראָצענט פון דעם

*) וועגן דעם — זע וויטער.

*) די וואָלינער סוחרים, וואָס פלעגן עקספֿאָרטירן געהילץ קיין פּינסק, זיינען געווען: שמואל און זיינוול וויינשטאָק און קאָבעלאַנסקי פון קאָרעץ, עפּשטיין פון נייַ־קאָנסטאַנטין און זוסמאַן פון אָסטרע.

דאָזיקן אַרטיקל האָט פּראָדוצירט פּאָלעסיע (מאָזירער, רעטשיצער און פינסקער קרייזן), דאָס איבעריקע פּלעגט אָנקומען פון קיעווער, מאָהילעווער, (האָמעל) און וואָלינער (לויצק) גובערניעס. פון פּוילן פּלעגט פינסק אימפּאָרטירן אויף עקספּאָרט קיין דרום־רוסלאַנד (קיין קיעוו, קרעמענטשוג און קאַטערינאָסלאַוו), מאַנופאַקטור־ און קאָלאָניאַל־סחורות, מעטאַלן, מאַשינען און פּאַרשיידענע אַנדערע פּאַבריקאַטן.

●

3) די אָרגאַניזאַציע פון האַנדל אין די סוחרים

דער פינסקער גרויסהאַנדל אין 19טן יאָרהונדערט איז געלעגן אין די הענט פון עטלעכע אַרטיקע גבירישע משפּחות. מיט דער הילף פון מחנות וואָאַזשאָרן, האָבן זיי פּאַרשפּרייט אָ גרויסע האַנדלסנעץ איבער גאַנץ פּאָלעסיע, אוקראינע און איבער די באַלטישע פּאַרשטעט און זיי, די וואָאַזשאָרן, פלעגן אָרגאַניזירן דעם האַנדל אין די אייַנקויפּס־פונקטן און פּאַרבינדן אים מיט די אָפּזאַץ־מערק. אין די פּאַר־וואָרפנסטע ווינקלען פון פּאָלעסיע פלעגן אַראָפּקומען פינסקער אַגענטן, כדי אייַנצוקויפן געהילץ און וואָלד פּראָדוקטן פּאַרן עקספּאָרט. גלייַכצייטיק פלעגן מחנות פינסקער וואָאַזשאָרן זיצן אָ קיילעכדיק יאָר אין די האַנדלס־צענטערס פון קיעווער, פּאָלטאָווער און טשערניגאָווער גובערניעס און אייַנקויפן די דאָרטיקע סחורות פאַר זייערע בעלי־בתים. די בערזע פון רוישטאָפן אין אוקראינע איז געווען קרעמענטשוג. דאָרט פלעגן די אַגענטן פון די פינסקער פירמעס דורכפירן די גרעסטע האַנדלס־אָפּעראַציעס: פאַרקויפן די האָלץ־טראַנספּאָרטן, וואָס פלעגן אָנקומען אַהער פון פּאָלעסיע און אייַנקויפן חלב, וואָל און זאָלץ. די תבואָה־בערזע איז געווען אין פערעיאַסלאָוו. אויך דאָרטן פלעגן די פינסקער אַגענטן זיצן כמעט אָ גאַנץ יאָר און אייַנקויפן פאַרשיידענע מינים תבואות ביי די דאָרטיקע רייכע פויערים.

פון אוקראינע פלעגט די סחורה גיין דירעקט קיין פינסק. פון דאָרט פלעגט מען זי אַריבערפירן אין די באַלטישע פּאָרטן, וואו עס פלעגן זי איבערנעמען די פינסקער אַגענטן און פּאַרקויפן קיין אויסלאַנד. די בעלי־בתים פון די גרויסע האַנדלס־הייזער פלעגן זיצן אין פינסק און פון דאָרט אָנפירן דעם גאַנצן מסחר, און אַלע קאָמערץ פונקציעס פלעגן שוין אויספירן די וואָאַזשאָרן.

חוץ עטלעכע געציילטע פירמעס האָט זיך אויך מיט האַנדל אויף דער פּינע פּאַרנומען אָ באַדייטנדיקע צאָל קליינע סוחרים, וואָס זייערע קאַפּיטאַלן פלעגן נישט אַנטרעפן מער ווי עטלעכע טויזנט רובל. דער פּאַרנעם זייערער איז, פּאַרשטייט זיך, געווען אָ קליינער. זיי פלעגן געווײַנלעך צושטעלן סחורה פאַר די גרעסערע פירמעס. זעלטן פלעגן זיי האַנדלען זעבסטשטענדיק, סיידן אין אָ קאָמפּאַניע. אויך זיי, די קלענערע סוחרים, פלעגן נישט אויסקומען אָן וואָאַזשאָרן, וואָס זיינען געווען דער נערוו פון פינסקער האַנדל. זיצנדיק הונדערטער מיילן ווייט פון פינסק, פלעגן זיי סיסטעמאַטיש איבערשיקן צו זייערע בעלי־בתים וויכטיקע האַנדלס־ידיעות: ווען די אויסקוקן אויף געראָטענעניש, ווען די פּרייזן פון פּאַרשיידענע אַרטיקלען, איבערגעבן זייערע מיינונגען וועגן געפּלאַנטע אָפּעראַציעס, און איבערהויפּט — אויספירן די באַפעלן, וואָס זיי פלעגן באַקומען פון זייערע בעלי־בתים בנוגע אייַנקויפן און אַרויסשיקן די סחורות. די וואָאַזשאָרן פלעגן אין די אינטערעסן פון זייערע בעלי־בתים פּאַרבלייבן מחוץ פינסק אָ לענגערע צייט און נאָר איין מאָל אַ יאָר פלעגן זיי אַראָפּקומען אָ היים צו זייערע פאַמיליעס און אָפּגעבן זייערע אַרבעטס־געבער אָ באַריכט פון די האַנדל־טראַנזאַקציעס.

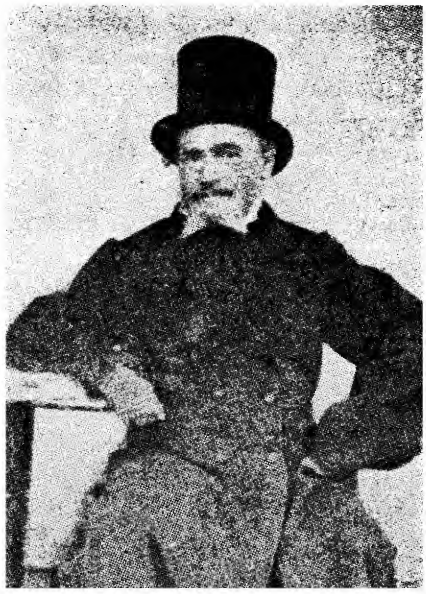
אָן דער הילף פון וואָאַזשאָרן איז אוממעגלעך געווען צו פירן מסחר אין פינסק. גאַנץ אָפּט פלעגן קליינע סוחרים זיך פאַראייניקן און זיך איינשאָפן אַלע צוזאַמען איין וואָאַזשאָר. די וואָאַזשאָרן פלעגן באַקומען פאַר זייער טירחה אָ באַשטימטן פּראָצענט פון די דורכגעפירטע טראַנזאַקציעס: איין פּראָצענט פון קונה און אָ האַלבן פּראָצענט פון פּאַרקויפער.

חוץ וואָאַזשאָרן פלעגט יעדער האַנדלסהויז און בכלל יעדער סוחר האָבן צו הילף מעקלערס. יעדער מעקלער פלעגט דאַרפן וויסן פון אַלץ וואָס עס טוט זיך אויפן פעלד פון האַנדל, צונויפּפירן פערזאָנען וואָס אינטערעסירן זיך מיט אנאנד, קענען די פרייזן פון סחורות, און וויסן, וואו מען קען זיי באַקומען. מיט איין וואָרט: דער מעקלער האָט געדאַרפט וויסן אַלץ, וואָס עס האָט געקאָסט אינטערעסירן דעם קונה. די פאַרדינסטן פון די מעקלערס זיינען געווען נישטיקע: פאַר 50 קאָפּיקעס פלעגט אָ מעקלער זיך אַרומיאָגן אָ גאַנצן טאָג איבערן שטאָט.

עס איז איבעריק צוצוגעבן, אַז דער גאַנצער פינסקער האַנדל איז געלעגן אין יידישע הענט,*) אָנגעהויבן פון די בעלי־בתים פון די גרויסע האַנדלס־פירמעס און אויסגעלאָזט מיט די אַרעמע, אָפּגעריסענע מעקלערס.

פון די אָנגעזעענע פינסקער סוחרים דאַרפן דערמאָנט ווערן שאול לעווין (שאול קארלינער) און זיינע זין: משה יצחק, וואולף און זלמן און שפּעטער זיין אייניקל, דער באַוואוסטער פילאַנטראָפּ, גד אשר (גאָדי) לעווין. די לעווינס זיינען געווען דער עיקר וואָלד סוחרים. גרויסע געשעפטן מיט חלב אויף מיליאָנען רובל פלעגט פירן מרדכי ליפשיץ. האַנדלען מיט אַלץ, וואָס האָט געגעבן גוטע פּראָפּיטן, —

*) אגב פלעגט מען אין מסחר באַנוצן דורכויס די יידישע שפּראַך. די קאָרעספּאָנדענץ און די האַנדלס־ביכער האָט מען געפּירט אין יידיש. אין מעמעל פלעגן די יידישע סוחרים זיך צונויפּרעדן מיט די דייטשן אויף יידיש. די לעצטע פלעגן אָפּילו ספּעציעל האַלטן יידישע אָנגעשטעלטע, כדי צו באַדינען, סיי מינדלעך, סיי שריפטלעך זייערע יידישע קליענטן אין יידיש.

משה־יצחק לעווין
(1872—1802)
שאול קאַרלינערס צווייטער זון.

וואָלף לעווין
שאול קאַרלינערס דריטער זון.

חיה לעווין
לויטן מאַן — לוריאַ (1873—1791)
שאול קאַרלינערס עלטסטע טאָכטער.

העשל רוקח
חיה לעווינס עלטסטער זון.

מיט תבואה, האָלץ און חלב אין אַ גרויסן פאַרנעם — פלעגן די ברידער משה און דוד לוריע און שפּעטער, אין דער צווייטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט — אויך יוסף האַלפּערן.

אָבער נישט נאָר דער גרויסהאַנדל אויף דער פּינע נייערט אויך דער קליינהאַנדל אין שטאָט האָט געהערט צו די יידן. אין די פּופּציקער יאָרן האָט פינסק פאַרמאָגט 18 גרעסערע קראָמען (מיט פאַטענטן) און 206 קרעמלעך. אין די זעכציקער יאָרן האָט די דאָזיקע צאָל זיך פאַרגרעסערט אויף איבער 300, און אין די זיבעציקער יאָרן (1876) איז זי דערגאַנגען צו מער ווי 400. זיי האָבן אַלע געהערט צו יידן. אויף 250 קראָמען אין פינסקער קרייז זיינען 224 געווען אין פינסק — אַלע יידישע. אוודאַי זיינען עס דאָס רוב געווען מיניאַטור־קרעמלעך, וואָס זייער גאַנצע סחורה פלעגט באַטרעפן אַ פּאָר צענדליק רובל, און אַ מאָל — נישט מער ווי עטלעכע רובל. דערפון נעמט זיך אפשר דער פאַקט, וואָס זייער צאָל וואַקלט זיך שטאַרק: אַזוי, למשל, האָט פינסק אין יאָר 1865 פאַרמאָגט 251 קראָמען און אין אַ יאָר אַרום 339, אין 1870 — 310, אין 1876 — 442, אין 1886 — 244. מערסטנס זיינען זיי מסתמא געווען סעזאָן־קרעמלעך, וואָס פלעגן זיך עפענען מיטן אויפלעבן פון האַנדל אין שטאָט (אין פרילינג און אין האַרבסט) און זיך פאַרמאַכן ווען דער האַנדל פלעגט אָפּשטאַרבן. די צאָל שטענדיקע קראָמען אין פינסק איז געווען אַ קליינע.

●

4) צ ו פ י ר־ מ י ט ל ע ן

צווישן מאָל אין יאָר פלעגט פינסק אויפלעבן: אין פרילינג און אין האַרבסט. ווי נאָר די פּינע פלעגט נאָכן ווינטער ווערן פאַסיק פאַרן שיפּספאַרקער, פלעגט ווערן לעבעדיק אין שטאָט. איר גאַנץ לעבן פלעגט זיך דעמאָלט אַריבער־טראָגן אויפן ברעג. טאָג טעגלעך פלעגן דאָרט אָנקומען און אָוועקגיין הונדערטער שיפן און פליטן. הונדערטער מענטשן (דורכויס יידן) זיינען געווען באַשעפטיקט ביים אויסלאָדן און אויפלאָדן די סחורות, מיט וועלכע דער ברעג סיי אין פינסק, סיי אין קאַרלין איז געווען פאַרלייגט. הונדערטער פירער פון פליטן (פליסערס — דורכויס קריסטן) פלעגן זיך דאָ פאַרזאַרגן מיט פראָוויאַנט פאַר זייערע ווייטע נסיעות סיי צו די באַלטישע פּאָרטן, סיי אויפן ניז קיין אוקראינע. גאַנצע מחנות זעק־נייער, שומרים, העכדלער און מעקלערס פלעגן אַרומפּליען איבערן ברעג פון איין עק צום צווייטן, זוכנדיק פאַרדינסטן. דאָס איז געווען זייער סעזאָן. פון אים האָבן זיי געמוזט לעבן אַ האַלב יאָר, ביז האַרבסט, ווען אויפן ברעג פלעגט ווידער ווערן לעבעדיק נאָך זיין זומערדיקער פאַרשלאָפנקייט.

פרילינגצייט פלעגן זיך ציען אויפן פריפּעט און פינע אין דער ריכטונג צו פינסק אַ סך נייע שיפן. דאָס פלעגן זיי קומען פון סירניק, דאָווידהאָראָדאָק, פּעטריקאָוו און אַנדערע שטעטלעך, וואו מען פלעגט זיי אויסאַרבעטן. פון פינסק פלעגן זיי אָנגעלאָדענע מיט סחורות אַוועקגיין אַדער קיין בריסק, וואו מען פלעגט איבערלאָדן זייער משא אין דייטשע בערלינעס, אַדער קיין אוקראינע, פון וואָנען זיי פלעגן זיך שוין מער נישט אומקערן, ווייל מען פלעגט זיי שוין דאָרט פאַרקויפן אויף געהילץ.

די עלטסטע צופיר־מיטלען אויף די וואַסער־וועגן צווישן פינסק און די האַנדלס־צענטערס אין אוקראינע זיינען געווען באַידאָקסעס. דאָס זיינען געווען ברייטע, לאַנגע און שווערע שיפן, וואָס מען פלעגט באַנוצן אין רוסלאַנד, וואָס פלעגן אויך פירן תבואה, חלב און זאָלץ קיין פינסק. זיי זיינען אָבער געווען נישט באַקוועם און דערפאַר האָט מען זיי שוין אין מיטן 19טן יאָרהונדערט ניט באַנוצט. זייער אָרט האָבן פאַרנומען בארקסעס און שפּעטער — בערלינעס. די ערשטע זיינען געווען פלאַכע שיפן, סך הכל 24—28 וועראשאָק די טיף, 15—19 סאָזשען די לענג און 7—8½ אַרשין די ברייט, געבויט פון סאָסנע־ און יאָדלע־האָלץ. זיי פלעגן פירן אַ משא פון 3,000—5,000 פוד ביי אַ באַדינונג פון 12—16 אַרבעטער. זייער פרייז האָט באַטראָפן 300—900 רובל. ענלעך צו זיי, אָבער קלענער זיינען געווען האַלבע בארקסעס.

בערלינעס זיינען געווען צווייערליי מינים: רוסישע און דייטשע. ביידע זיינען געווען אין גאַנצן פאַרמאַכטע שיפן. די רוסישע זיינען געווען 16—20 סאָזשען די לענג, 2—2½ סאָזשען די ברייט און 1—2 אַרשין די הויך, געבויט אַזוי ווי בארקסעס פון סאָסנעס און יאָדלעס. די לאָדונג זייערע פלעגט באַטרעפן 4,000—12,000 פוד ביי אַ באַדינונג פון 14—18 אַרבעטער מיט אַן אָנפירער (אַטאַמאַן) בראש. די רוסישע בערלינעס פלעגן זיין אייניגעטיילט אינעווייניק אין 3—4 קאַמערן, וואו מען פלעגט אַריינשיפן די תבואה דורך עפענונגען פון אויבן. מעל און גרויפן פלעגט מען לאָדן אין זעק, חלב — אין פעסלעך. דער פרייז פון בערלינעס האָט באַטראָפן 750—1,750 רובל. ענלעך צו די רוסישע בערלינעס זיינען געווען די דייטשע, נאָר אַביסל קלענער. חוץ דעם פלעגט מען ביים טראַנס־פּארטירן סחורות באַנוצן אויך פאַרשיידענע מינים טיפּע שיפלעך.

די וואַסער־קאָמוניקאַציע איז אין יענע צייטן געווען נישט קיין לייכטע. מיטן שטראָם פלעגן זיך די שיפן באַווגן מיט דער הילף פון לאַנגע פלעקענער (וואָס מ׳פלעגט אָנשפּאַרן אויפן דעק טייך), אָדער פון גרויסע און לאַנגע רודערס, און פלעגן דורכמאַכן, אָפּהענגיק פון די אָטמאָספערישע באַדינגונגען, 15—70 וויאָרסט אַ טאָג. ערגער איז געווען, ווען עס פלעגט אויסקומען צו פאָרן קעגן שטראָם. אין דעם פאַל פלעגט מען זיך באַנוצן מיט פאַרשיידענע מיטלען, געווייגטלעך אויב דאָס וועטער איז געווען פאַסיק, מיט זעגלען. אין דעם פאַל פלעגט אַ שיף מאַכן ביז 70 וויאָרסט אַ טאָג. ווען קיין ווינט איז נישט געווען, אָדער ער פלעגט בלאָזן ניט אין דער געוויינטשטער ריכטונג.

האָט מען געמוזט אַנקומען צו די שוין דערמאָנטע פּלעקער. מיט זייער הילף פּלעגט מען מאַכן סך הכל 15 וויאָרסט אַ טאָג. אַן אַנדער מיטל איז געווען דאָס שלעפּן די שיף מיט דער הילף פון אַנקערס. אויף אַיין אַנקער פּלעגט די שיף בלייבן שטיין און דעם צווייטן, וואָס איז געווען פאַראַייניקט מיט דער שיף דורך אַ דיקן שטריק, פּלעגן

גד־אשר לעווין (1816—1878)

די אַרבעטער אַוועקפירן אין אַ שיפל אַ 100 סאָזשען פּאָרויס און דאָרט אים אַריינוואַרפן אין וואַסער. דעמאָלט פּלעגט מען אויף דער שיף אַרויפדרייען די שטריק אויף אַ ראָד און אַזוי אַרום זיך דערנענטערן צו דעם אָרט פונם אַנקער. אויף אַזאַ אופן פּלעגט מען מאַכן נישט מער ווי 5 וויאָרסט אַ טאָג. אַן אַנדער מיטל, אגב זייער אַ פּאָרשפּרייטער, איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס די אַרבעטער אויפן ברעג פּלעגן שלעפּן די שיף מיט שטריק און דאַן פּלעגט מען מאַכן אַ טאָג ביז 15 וויאָרסט.

ביי אַזאַ מצב פון דער נאַוויגאַציע, פּלעגט די רייזע פון אוקראינע קיין פינסק געדויערן וואָכן און אַפילו חדשים, אַפּהענגיק פון צושטאַנד פונם וואַסער און אַטמאָספּערישע באַדינגונגען, פון דער גרויס און קוואַליטעט פון דער שיף און פון דער לאָדונג. די וויטערדיקע טאַבעלע ברענגט דעם מרחק און די דורכשניטלעכע צייט, וואָס עס פּלעגט נעמען דאָס פּאָרן פון אַ רייַ פונקטן אין אוקראינע און פאָלעסיע קיין פינסק.

נאָר לענגער פּלעגן גיין די פּליטן מיט האָלץ אַפילו מיטן שטראָם. אַזוי, למשל, האָט דאָס איבערשווימען דעם אַגינסקי־קאַנאַל, וואָס האָט געהאַלטן 44½ וויאָרסט די לענג געדויערט ביי פּליטן 10—20 טעג.

די לאַנג האָט זיך אַבער געביטן מיטן איינפירן דאמפערס אויף די וואַסער־וועגן. יעצט האָט מען זיי, אנשטאט ווי פריער דעם ווינט און די מענטשן, איינגע־שפּאַנט צו שלעפּן די באַרקעס און בערליינעס קעגן שטראָם און דורך דעם — שטאַרק געקירצט די צייט פון פּאָרן. בעת פריער, למשל, האָט די רייזע פון פערעיאַסלאַוו קיין פינסק געדויערט ביז 53 טעג, איז זי דורך דעם דאַמפער געקירצט געוואָרן אויף 15 טעג.

דער ערשטער דאַמפער אויף דער פּינע האָט זיך באַווּיזן אין יאָר 1850. ער האָט געהערט צום פּריץ וולאָ־דיסלאַוו פּוסלאָווסקי און געטראָגן דעם נאָמען „וויסלאַ"; געוועזן געבויט (אין ליווערפול אין יאָר 1839) אין גאַנצן פון אייזן און געהאַט 24 פערדקראָפט. ביזן יאָר 1850 האָט ער געאַרבעט אויף דער וווייסל און פון דעם יאָר אָנגעהויבן צו קורסירן צווישן פינסק און קרעמענטשוג, ווי אַ בוקסירער. אַזאַ רייזע פלעגט ער מאַכן אין 3 וואָכן. אין יאָר 1855 האָט אים אָפּגעקויפט דער באַקאַנטער פינסקער סוחר מאיר לעווין און געביטן זיין נאָמען אויף „לעוו".

ט א ב ע ל ע 1

דער מרחק און די נסיעה־צייט פון אוקראינישן און פאָלעסיער שטעט קיין פינסק

קיין פינסק	וויפל וויאָרסט	וויפל טעג
פון קאָטערינאָסלאַוו	1200	46—70
„ קרעמענטשוג	890	40—63
„ טשערקאַס	780	35—55
„ פּערעיאַסלאַוו	700	38—53
„ אָסטער אויפן טייך דעסנע (צופלוס פון דנעפּער)	866	36—50
„ קיעוו	611	30—48
„ לובעטש (טשערניגאָווער גובערניע)	625	34—46
„ לאָיעוו	675	35—48
„ רעטשיצע	744	40—50
„ באָברויסק	933	43—55
„ מאָזיר	351	20—35
„ טעלעכאַן	72	6 — 8

אין יאָר 1858 האָבן אויפן דנעפּער און זיינע בייטייכן קורסירט 11 בוקסיר־דאַמפערס, דערפון האָבן נאָר 3, „אָפּיט", „פּאָלזאַ" און „לעוו" אונטערגעהאַלטן פּאַרבינ־דונגען צווישן פינסק און אוקראינע. אין די זעכציקער יאָרן איז שטאַרק אויסגעוואַקסן דער דאַמפער־פּאַרקער אויף דער פּינע. אומגעפער אין דער צייט האָבן די ברידער משה און דוד לוריע אַראָפּגעבראַכט פון דייטשלאַנד דריי דאַמפערס.

אויסער די ברידער לוריא, האָבן זיך מיט פּירן דאַמפערס באַשעפטיקט מאיר לעווין, גד־אשר לעווין, מרדכי

ליפשיץ, ראָזענטאָל און דאָווידאָו און אַנדערע. צוזאַמען האָבן אין יאָר 1868 קורסירט אויף דעם טייך פּינע 18 דאַמפּערס, וואָס די גרייס פון זייער לאָדונג אין פּודן איז געווען 604,000.

דער שיף־פאַרקער אויף דער פּינע פלעגט אָנהאַלטן נאָר אין פּרילינג און אין האַרבסט, ווען דאָס וואַסער איז געשטאַנען הויך, און זיך אָפּשטעלן אין ווינטער צוזאַמען מיט דער פּינע און זומערצייט, ווען דאָס וואַסער פלעגט ווערן פלאַך. אין די צוויי תקופות פלעגט אָפּשטאַרבן דאָס גאַנצע לעבן ביים ברעג, און פינסק — דער גרויסער האַנדלס־צענטער — פלעגט זיך פאַרוואַנדלען אין אַ קליין, שמוציק פּאָלעסיער שטעטל.

●

5) דער פינסקער האַנדל אין שיין פון ציפער

קיין געניוע סטאַטיסטיק ווערן פינסקער האַנדל ביז די פערציקער יאָרן פון 19טן יאָרהונדערט האָבן מיר נישט. אנשטאָט דעם פאַרמאָגן מיר אַ רייַ ידיעות און ציפערן, וואָס צוליב זייער פראַגמענטאַרישן כאַראַקטער קאָנען פון זיי געמאַכט ווערן נאָר באַגרענעצטע אויספירן.

אויף דער פּינע זיינען דעמאָלט געווען צוויי האַנדלס־פונקטן: פינסק און האָראָדישטשע — וואו די פּינע פאַר־אייניקט זיך מיט דער יאָסעלדע. דער צווייטער פונקט האָט אָבער געהאַט אַ מינימאַלן באַטייט; פון דאָרט פלעגן אָפּגיין סך הכל עטלעכע שיפן און פּליטן אַ יאָר מיט אַ קליינער לאָדונג פון תבואה, געהילץ, ליימענע כלים און רויטע ציגל. אָבער אויך אָט־די סחורה און אויסאַרבעטונג פלעגט לכתחילה אָפּגעשיקט ווערן קיין פינסק וואָס איז געווען דער צענטראַלער האַנדלספּאָרט.

געניוערע ידיעות ווערן פינסקער האַנדל האָבן מיר ערשט פון יאָר 1844. דאָס זיינען צייטן פון זיין אויפבליִ,דער־הויפּט פון יאָר 1847 ווען זיין אומזאַץ האָט זיך פאַרגרעסערט אין צווייען, מחמת עס איז געעפנט געוואָרן דער „קיניגלעכער"־קאַנאַל. אַ בילד פון דעם דאָזיקן האַנדל גיבן די וויטערדיקע טאַבעלעס.

ט א ב ע ל ע 2

דער פינסקער אימפּאָרט און עקספּאָרט אין די יאָרן 1844—1857

וואַסער יאָר	אימפּאָרט			עקספּאָרט		
	די צאָל		די ווערט פון דער לאָדונג אין זילבערנרובל	די צאָל		די ווערט פון דער לאָדונג אין זילבערנרובל
	שיפן	פּליטן		שיפן	פּליטן	
1844	144	105	508,329	481	420	441,563
1845	7,199	468½	596,948	1,159	415	690,432
1846	8,333	89	502,656	1,038	330	691,554
1847	7,559	158	984,326	960	496	1,221,967
1848	7,219	230	875,943	732	392	1,586,283
1849	9,392	511	1,135,464	737	318	1,211,209
1850	6,518	316	1,222,173	703	149	1,042,290
1851	7,449	919	1,404,968	915	177	1,107,665
1852	9,725	68½	1,261,262	1,518	283	937,360
1853	8,672	34	1,372,516	1,473	556	1,042,083
1854	8,055	—	2,248,621	2,164	487	1,760,429
1855	3,283	—	3,547,835	2,342	191	2,514,727
1856	906	48	2,757,190	1,853	219	3,010,792
1857	368	11	1,454,449	726	315	1,261,181

לאָמיר באַטראַכטן בלויז די לעצטע 8 יאָר (1850—1857) — דעם פעריאָד, ווען דער פינסקער האַנדל איז געווען לפּי ערך סטאַביליזירט. דער אימפּאָרט פאַר דעם צייטאָפשניט האָט באַטראָפן 15,269,014 רובל און דער עקספּאָרט 12,677,427 רובל. דורכשניטלעך א יאָר דער אימפּאָרט — 1,908,627 רובל, דער עקספּאָרט — 1,584,678 רובל.*)

חוץ דעם פלעגן דורך פינסק פאַרבייגיין, נישט פאַראַלטנדיק זיך דאָרט, גרויסע טראַנספאָרטן סחורות דירעקט צו די באַלטישע פֿאָרטן. דאָס איז אויך געווען א טייל פון פינסקער מסחר, וואָס די פינסקער סוחרים האָבן געפירט פון די אייגקויף־פלעצער דירעקט מיט די באַלטישע עקס־פֿאָרטערן. וויפיל אָט־דער מסחר האָט באַטראָפן אין דעם פעריאָד וואָס מיר באַטראַכטן דאָ, באַווייזט די ווייטער־דיקע טאַבעלע.

ט א ב ע ל ע 3

דער פינסקער טראַנזיט־האַנדל אין די יאָרן 1844—1857

יאָר	דורך		די ווערט פון דער לאַדונג אין זילבערוברובל
	שיפן	פליטן	
1844	—	1,948	489,248
1845	8	2,160	573,466
1846	15	2,154	610,318
1847	4	3,542	1,523,233
1848	15	2,167	713,201
1849	14	1,422	412,111
1850	24	1,351½	482,955
1851	35	1,049	433,841
1852	106	2,041	664,270
1853	130	2,112½	870,873
1854	173	2,389	1,281,182
1855	154	1,706	758,141
1856	204	2,073	1,038,465
1857	63	2,175	984,000

*) עס וואַרפט זיך אין די אויגן די גרויסע צאָל שיפן (זיבן, אַכט און נײַן טויזנט), וואָס פלעגט אָנקומען אין דעם דערמאָנטן פעריאָד קיין פינסק לגבי דער קליינער צאָל, וואָס פלעגט פון דאָרט אַוועקגיין. דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס קיין פינסק פלעגט די סחורה אָנקומען אין קליינע שיפן (דאָס רוב אין בארקעס) און דאָ פלעגט מען זיי איבערלאָדן אין בערלינעס. דערפאַר איז די צאָל פליטן, וואָס זיינען אָנגעקומען קיין פינסק א סך קלענער פון דער צאָל וואָס זיינען אַוועקגעגאַנגען. די סיבה דערפון איז געווען דאָס, וואָס אַחוץ דעם געהילף, וואָס פלעגט אָנקומען מיטן וואַסער פון פאַרשיידענע פונקטן פון פאָלעסיע קיין פינסק, פלעגן פון דאָרט אָפגיין גרויסע האָלץ־טראַנספאָרטן, וואָס מען פלעגט אַהין ברענגען מיט דער יבשה.

פאַר די לעצטע 8 יאָר זיינען פאַרביי פינסק פאַרבייגעגאַנגען סחורות פאַר 6,513,727 ר׳ און אין דורכשניט — פאַר 216, 814 ר׳ א יאָר. דער גאַנצער אומזאַץ פון פינסקער האַנדל פאַר דעם באַטראַכטן אַכטיאָריקן פעריאָד האָט באַטראָפן:

ט א ב ע ל ע 4

דער אומזאַץ פון פינסקער האַנדל אין די יאָרן 1850—1857

עקספּאָרט — — — —	12,677,427 ר׳
אימפּאָרט — — — —	15,269,014
טראַנזיט — — — —	6,513,727
צוזאַמען — — — —	34,460,168 ר׳
דורכשניטלעך א יאָר —	4,305,521

דאָס זיינען די אָפּיציעלע דאַטעס (פון קאָמוניקאַציע־אַמט) פאַר דעם 8 יאָריקן צייטאָפשניט. די באַקומענע סומע דאַרף מען אָבער באַטראַכטן ווי א מינימום, מחמת די סוחרים פלעגן געווייניגטלעך צוליב פיסקאַלע טעמים פאַר־באַהאַלטן דעם אמתן ווערט פון זייערע טראַנספּאָרטן לכל הפּחות אויף א דריטל. דעריבער מעגן מיר מיט דער פולער זיכערקייט פאַרקיילעכדיקן דעם יערלעכן אומזאַץ פון פינסקער האַנדל אויף 5,500,000 ר׳.

דאָס איז געווען דער דורכשניטלעכער אומזאַץ אין די יאָרן 1850—1857. עס זיינען אָבער געווען יאָרן אין דעם פעריאָד, ווען דער אומזאַץ האָט באַטראָפן א סך מער. דאָס איז געווען אין די יאָרן 1854 — 1856, ווען די פּינע איז געווען איבערפולט מיט אומענדלעכע קאַראַוואַנען פון שיפן, וואָס האָבן זיך געבראַכן פון פאַרשיידענע מינים תבואות, מעל, גרויפן, זוימען, חלב, מאַקוכע און אַנדערע אַרטיקלען.

אין די דאָזיקע דריי יאָר, האָט דער דורכשניטלעכער אומזאַץ באַטראָפן לויט אָפּיציעלע מקורים 5,300,000 רובל. אויב מען זאָל אָבער נעמען אין אַכט די אמתע פּרייזן פון דער סחורה, איז דער אומזאַץ דערגאַנגען ביז 8,000,000 רובל, חוץ דעם טראַנזיט־מסחר, וואָס האָט באַטראָפן מער ווי א מיליאָן רובל א יאָר.

עס איז טשיקאַווע צו דערגיין וואָסער אָרט אין פינסקער האַנדל האָט פאַרנומען די אַרטיקע פּראָדוקציע און קאָנסומציע. דער פינסקער אימפּאָרט האָט פאַר די באַטראַכטע 8 יאָר באַטראָפן, ווי מיר האָבן געזען, 15,269,014 רובל, דערפון איז פאַרבליבן אין פינסק פאַרן אַרטיקן געברויך א לאַדונג פון 4,837,839 ר׳, ד. ה. 31,7%. דער עקספּאָרט האָט באַטראָפן 12,667,427 ר׳, דערפון האָט די לאַדונג פון 2,705,002 ר׳, ד. ה. 2,13 פּראָצענט, געשטאַמט פון אַרטיקע פּראָדוקציע. צוזאַמען האָט דער אימפּאָרט מיטן עקספּאָרט באַטראָפן 27,946,441 ר׳, דערפון

די אָרטיקע פּראָדוקציע און קאָנסומציע 7,542,841 ר׳, ד. ה. קאָרגע 27 פּראָצענט.

פון דעם אויבן־געזאָגטן איז געדרונגען, אַז דער פינסקער האַנדל איז געווען דער עיקר אַ טראַנזיט־האַנדל, וואָס איז געגאַנגען אין דער ריכטונג פון דנעפּער און פּריפּעט דורך פינסק קיין קאָנגרעס־פוילן און צו די באַלטישע פּאָרטן: מעמל, קיניגסבערג און דאַנציק.

כדי צו קאָרעגירן דעם אמתן אומזאַץ פון פינסקער האַנדל, דאַרף מען די אָפּיציעלע סומע כפלען אויף ½. אַזוי אַרום וואָלטן מיר באַקומען אַן ערך 8 מיליאָן פּאָרן אימפּאָרט צוזאַמען מיטן עקספּאָרט. צוגעבנדיק דערצו 4 מיליאָן (לויט דער פּריערדיקער פּראָפּאָרץ) פּאָרן טראַנזיט־האַנדל, וואָלטן מיר באַקומען אַן ערך 32 מיליאָן פּאָרן זעקסיעריקן פּעריאָד 1855 — 1860, דורכשניטלעך 5⅓ מיליאָן אַ יאָר.

עס איז אויך טשיקאַווע צו ווייסן, וואָס פּאָר אַן אָרט האָט פינסק פּאָרנומען לגבי אַנדערע האַנדלס־צענטערס אין פּאָלעסיע. קיין פּאָרגלייך־מאַטעריאל, ספּעציעל פון פּאָלעסיע, האָבן מיר נישט; אַקעגן־זשע האָבן מיר אַזעלכע מאַטעריאַלן פון דער אַמאָליקער מינסקער גובערניע, וואָס האָט אַרומגענומען די קרייזן: מינסק, באָריסאָוו, איהומען, באָברויסק, סלוצק, רעטשיצע, פינסק, מאָזיר און נאָווא־רעדאָק, ד. ה. דער גרעסטער טייל פון פּאָלעסיע און אַ טייל וויסרוסלאַנד. די פּאָזיציע פון פינסקער האַנדל אין דער דאָזיקער גובערניע וויזט די וויטערדיקע טאַבעלע.

טאַבעלע 5

דער האַנדל אין דער מינסקער גובערניע אין די יאָרן 1855—1860.

וואָסערע האַנדלס־צענטער		אימפּאָרט אין ז״ר	עקספּאָרט אין ז״ר	צוזאַמען אין ז״ר	%
פינסק ביי דער פּינע		11,555,896	9,916,967	21,472,863	64,7
יאַסעלדע און אָגינסקי־קאָנאָל		230,329	242,451	472,780	1,4
מאָזיר ביים פּריפּעט		138,810	2,693,021	2,831,831	8,5
רעטשיצע און לאָיווי ביים דנעפּער		58,708	865,741	924,449	2,8
אויף וואַסער	באָברויסק	626,280	507,891	1,134,171	3,4
	באָריסאָוו	1,447,493	1,474,768	2,922,261	8,8
בערעזינער קאָנאָל		—	78,745	78,745	0,3
סטויפּץ ביים ניעמאן		812,563	2,529,038	3,341,601	10,1
צוזאַמען		14,870,079	18,308,622	33,178,701	100

פינסק האָט בכן פּאָרנומען ווי אַ האַנדלס־צענטער דעם ערשטן אָרט אין דער מינסקער גובערניע, קאָנצענטרירנדיק אין זיך 64,7 פּראָצענט פון איר גאַנצן האַנדלס־אומזאַץ, איבערלאָזנדיק פּאָר די איבערגעבליבענע האַנדלס־צענטערס סך הכל 35,3 פּראָצענט. אויב מיר וועלן די אָפּיציעלע סומע כפלען (ווי פריער) אויף ½, וועלן מיר באַקומען אַ בילד פונעם ווירקלעכן האַנדלס־אומזאַץ פון דער מינסקער גובערניע אינעם באַטראַכטן זעקסיעריקן פּעריאָד, ד. ה. אַן ערך 45 מיליאָן, דורכשניטלעך — 7½ מיליאָן אַ יאָר. פון דער דאָזיקער סומע פלעגט אויפן פינסקער אומזאַץ אויספאַלן 5—5½ מיליאָן.

דער פּעריאָד 1847—1860 איז אַ צייט, וועלכע דער פינסקער האַנדל האָט דערגרייכט די העכסטע מדרגה פון זיין אַנטוויקלונג. די שפּעטערדיקע צייטן זיינען שוין אַ תקופה פון ירידה. שטאַרק איז געפאַלן דער פינסקער מסחר בעתן פּוילישן אויפשטאַנד אין די יאָרן 1863־1864. געפאַלן איז דערהויפּט דער תבואה האַנדל. דהיינו — פון 1,932,500 פּוד אין 1861 אויף 150,000 פּוד אין 1863 און 69,600 פּוד אין יאָר 1864. אמת, אין עטלעכע יאָר אַרום האָט זיך דער האַנדל געהויבן און באַוויזן אַפילו צו דערגרייכן דעם אומזאַץ פון בליצייטן (5,000,000 רובל), אָבער אין יאָר 1870 האָט ער געליטן אַ שוועכן קלאַפּ צוליב דער דייטש־פראַנצויזישער מלחמה. ריזיקע טראַנספּאָרטן פון האָלץ און תבואה האָבן זיך דעמאָלט פאַרהאַלטן אויף די פינסקער וואַסערוועגן אויפן וועג צו באַלטישע פּאָרטן, וואָס האָט געבראַכט צו גרויסע באַנקראָטן צווישן די פינסקער סוחרים. אויסגעהאַלטן האָבן נאָר די שטאַרקע צווישן זיי, די איבעריקע זיינען אַראָפּ פון פּלאַץ.

שטאַרק געשעדיקט דעם פינסקער האַנדל האָט דער אויפקום פון דער אייזנבאַן־נעץ אין מערב־רוסלאַנד. אין אָנהייב אַכציקער יאָרן האָט מען צוגעפירט אַ באַן ליניע פון זשאַבינקע קיין פינסק (136 ווייאָרסט) און אַזוי אַרום פּאַראיניקט דעם לעצטן מיט בריסק. פּאָרן עפּנטלעכן געבויך איז די באַן־ליניע פינסק־בריסק (דורך זשאַבינקע) געעפנט געוואָרן אין יאָר 1884, און פון דעמאָלט אָן פלעגן די טראַנספּאָרטן פון אוקראינע אַוועקגיין פון פינסק קיין בריסק מיט דער באַן. מחמת דעם האָט מען ספּעציעל צוגעצויגן אַ צווייג פון דער פינסקער באַן־סטאַנציע צום ברעג פון טייך. אין יאָר 1887 איז אויסגעבויט געוואָרן די באַן־ליניע פינסק־לוניניעץ, וואָס האָט פּאָראיניקט פינסק מיט מינסק און ווילנע. מיט דער פּאָרשפּרייטונג פון דער אייזנבאַן־נעץ אין פּאָלעסיע איז אַלץ מער אינגעשרומפּן

געוואָרן דער פּינסקער האַנדל. די באַן האָט דערנעענטערט דעם אוקראַינישן שפּייכלער צו דעם באַלטישן אָפּזאַץ־מאַרק און באַפֿרייט דעם האַנדל צווישן זיי פון די סטיכישע נאַטור־כוחות. פּינסק איז געבליבן אָן אַ זייט פון די נייע האַנדלס־זוגן בפרט אין אָנהייב 19טן יאָרהונדערט, ווען אוקראינע איז דירעקט פֿאַראייניקט געוואָרן מיט אירע באַלטישע אָפּזאַץ־מערק דורך דער באַן־ליניע קיעוו־קאָוולע־בריסק־ווארשע.

די ראָלע פון פּינסק ווי אַ גרויסער האַנדלסצענטער האָט זיך געענדיקט. עס זיינען פֿאַרשוואונדן פון די פּינסקער וואָסערוועגן די טויזנטער באַרקעס און בערלינעס; געבליבן זיינען נאָר די פּליטן, וואָס פלעגן ווייטער פירן דאָס פֿאַליעסיער האָלץ צום באַלטישן ים. פּינסק איז אָבער אין ווירטשאַפטלעכן זינען נישט אונטערגעגאַנגען. זי איז אַריין אין אַ נייער פּאָזע פון ווירטשאַפטלעכער אַנטוויקלונג: פון אַ האַנדלס־צענטער האָט זיך פּינסק פֿאַרוואַנדלט אין אַ אינדוסטריע־צענטער.

קאַפּיטל דריי

דער אויפקום און די אַנטוויקלונג פון אינדוסטריע אין פּינסק

די שפּע פון רוישטאָפן אין פּינסק האָט נאָך אין מיטן 19טן יאָרהונדערט אַרויפגעפירט אונטערנעמעריש יחידים אויפן געדאַנק צו שאַפן דאָרט אַ אינדוסטריע. די התחלה האָט געמאַכט אַ געוויסער דייטשער פּראָויזאָר פישער, וואָס איז אַראָפּגעקומען קיין פּינסק אין סוף פון דער ערשטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט און באַשלאָסן דאָרט אויסצובויען אַ ליכט־פּאַבריק. דעם דאָזיקן געדאַנק האָט אים געהאָלפן צו רעאַליזירן אַ וואַרשעווער פּאַבריקאַנט, אַ געוויסער ראָבערט באָטטע. אין יאָר 1850 איז אין אַלברעכטאָוו לעבן פּינסק שוין געשטאַנען אַ גרויסע ליכט־פּאַבריק מיט אָן אָפּטייל פּאַר זייף־פּראָדוקציע. אין יאָר 1861, וועלן די פּאַבריק האָט אָפּגעבּרענט, האָבן די בעלי־בתים אויפגעבויט אויף אירע אָרט אַ נייע און גרעסערע און זי איינגעאָרדנט אויף אַ מאָדערנעם שטייגער, אַראָפּברענגנדיק מכשירים פון וואַרשע און פון אויסלאַנד. אירע מאַשינען־אָפּטייל איז באַשטאַנען פון 4 הידראָולישע הייסע פרעסן, 4 הידראָולישע קאַלטע פרעסן, אַ פּאַליר־מאַשין, אַ דאַמף־מאַשין אויף צו באַווענגן די פרעסן און די פּאַליר־מאַשין, אַ מאַשין אויף צו זעגן ברעטער, 4 מאַשינען אויף אויסצוארבעטן קנויטן, 8 מעשענע קעסלען אויף צו רייניקן סטעאַרין, דרייצן מאַשינען אויף אָנצוגיסן ליכט, 6,000 בלייענע פּאָרמעס פּאַר סטעאַרין־און חלב־ליכט און 2 קעסלען אויף צו קאָכן זייף.

די פּראָדוקציע פון דער אַלברעכטאָווער פּאַבריק האָט לויט די אנווייזונגען פון די בעלי־בתים גופא באַטראָפן:

ט א ב ע ל ע 1.

וואָסער יאָר	סטעאַרין־ליכט		חלב־ליכט		זייף		צוזאַמען	
	פוד	רובל	פוד	רובל	פוד	רובל	פוד	רובל
1857	5,000	52,500	1,500	8,250	2,000	7,200	8,500	69,950
1858	6,500	68,250	1,500	8,250	2,500	9,000	10,500	85,500
1859	10,000	105,000	1,500	8,250	4,000	14,400	15,500	127,650
1860	10,000	105,000	3,000	16,500	5,000	18,000	18,000	139,500
1861	13,000	136,500	4,500	24,750	11,000	39,600	28,500	200,850
1862	15,000	157,500	5,000	27,500	13,000	46,800	33,000	231,800

די פּאַרקויף־פּרייזן פון דער פּראָדוקציע איז געווען: סטעאַרין־ליכט 10—11 רובל אַ פוד, חלב ליכט 5—6 ר', זייף 3.20—4.00 ר', רוישטאָף (חלב) פלעגט די פּאַבריק אייגנקויפן אין פּינסק צו 4½—5 ר' אַ פוד.

די פּאַבריק איז געווען די גרעסטע אין גאַנץ פּאָלעסיער געגנט. מחמת דער וואָלוולקייט און הויכער קוואַליטעט פון איר פּראָדוקציע האָט זי געקאָנט קאָנקורירן אַפילו מיט די מאָסקווער און סעטערבורגער ליכט־פּאַבריקן. זיינען

טאַקע די אָפּנעמער פון די אלברעכטאָוער ליכט און זייף געווען סיי די שכנותדיקע שטעט (קאָבּרין, גראָדנע, בריסק, ווילנע), סיי די ווייטערע (קאָמענץ־פּאָדאָלסק, קיעוו, אָדעס און קאָנגרעס־פּוילן).

די פאַבריק האָט באַשעפטיקט 60—70 אַרבעטער וואָס זייער לוין פלעגט באַטרעפן 15—60 קאָפּיקעס א מעת־לעת.

אין דער צווייטער העלפט פון זעקסטן יאָרצענדליק האָט זיך פישער, ווייזט אויס, אָפּגעטיילט פון זיין שותף באַטטע און אַליין געגרינדעט אין פינסק גופא א ליכט־פאַבריק, וואָס פלעגט פאַרברויכן 25,000 פוד חלב א יאָר. הגם די צוויי פאַבריקן האָבן געהערט צו גוים, האָבן די פינסקער יידן געצויגן פון זיי חיונה ווי ליווראַנטן, עקס־פאָרטערן און פורמאַנעס. חוץ זיי האָט פינסק אין די זעכ־ציקער יאָרן פאַרמאָגט עטלעכע קליינע ליכט־פאַבריקן, וואָס פלעגן אויסַרבעטן פאַרן יידישן געברויך שבת־ליכט פון זייער א נידעריקער קוואַליטעט.*)

אין יענער צייט זיינען אויך געווען אין פינסק צוויי ברויזן, א מעד־פאַבריק, צוויי בראַנפן־פאַבריקן, א 3—4 גרעסערע אייל־פאַבריקן (חוץ א היפשע צאָל קלענערע), א דאַמף־מיל פון פינף מיל־שטיינער, וואָס פלעגט מאָלן 800 פוד תבואה א מעת־לעת און עטלעכע וואַרשטאַטן פון מעש־אויסַרבעטונגען (פאַנען, קריג, טשאַיניקעס, מכשירים פאַר ברויזן און אַנדערע), וואָס פלעגן באַשעפטיקן יעדערער ביז 10 אַרבעטער.

אין די שפּעטערדיקע יאָרן צעוואַקסט זיך שטאַרק די אינדוסטריע אין פינסק. צום באַדויערן האָבן מיר נישט קיין געניוע ידיעות וועגן דעם דאָזיקן וואוקס. די אָפּיציעלע מקורים, וואָס אויף זיי שטיצן מיר זיך זיינען ווייט נישט קיין פינקטלעכע, צוליב דער אָפּגעלאָזנקייט פון די אַדמי־ניסטראַציע־אַרגאַנען, וואָס פלעגן פירן די ווירטשאַפטלעכע סטאַטיסטיק. אָבער ווי אומזיכער די דאָזיקע ידיעות זאָלן נישט זיין, גיבן זיי דאָך פיל־ווייניק א בילד פון אינ־דוסטריעלן וואוקס פון פינסק, בפרט נאָך, אַז א טייל פון זיי האָבן מיר געהאַט די מעגלעכקייט צו קאָנטראָלירן און דערגאַנצן אויפן סמך פון אַנדערע, מער פאַרלאָזלעכע מקורים.

פון דער ווייטערדיקער טאַבעלע קען מען זען וויפיל און וואָסערע פאַבריקן האָט פינסק פאַרמאָגט אין יאָר 1871:

אין פאַרגלייך מיט די זעכציקער יאָרן זיינען, הייסט דאָס, צוגעקומען צוויי טאַבאַק־פאַבריקן און איין ברויז. וועגן קלענערע וואַרשטאַטן האָבן מיר נישט פאַר דער צייט קיין שום ידיעות. דאָס הייסט נישט, אַז זיי זיינען נישט געווען — מען האָט זיי פשוט נישט פאַרצייכנט.

מיט רעזערוו דאַרף מען זיך באַציען צו די אומזאַצן פון באַזונדערע פאַבריקן. זיי זיינען געווען גרעסערע, וועגן וואָס עס קאָן עדות זאָגן דער פאַרגלייך, למשל, פונעם אומזאַץ פון דער אלברעכטאָוער פאַבריק אין יאָר 1862

*) אין 1900 יאָר האָט זי אָפּגעברענט און שוין מער נישט אויפגעבויט געוואָרן.

ט א ב ע ל ע 2.

וואָסער פאַבריק	די צאָל	יערלעכער אומזאַץ אין רובל
פאַבריק פון סטאַרין־ליכט	1	171,000
פאַבריק פון חלב־ליכט	1	975
זייף־פאַבריק	1	100
דאַמף־מיל	1	147,000
ברויזן	3	9,793
טאַבאַק־פאַבריק	2	8,576
אייל־פאַבריק	18	80,891
מעד־פאַבריק	1	3,664
צוזאַמען	28	421,999

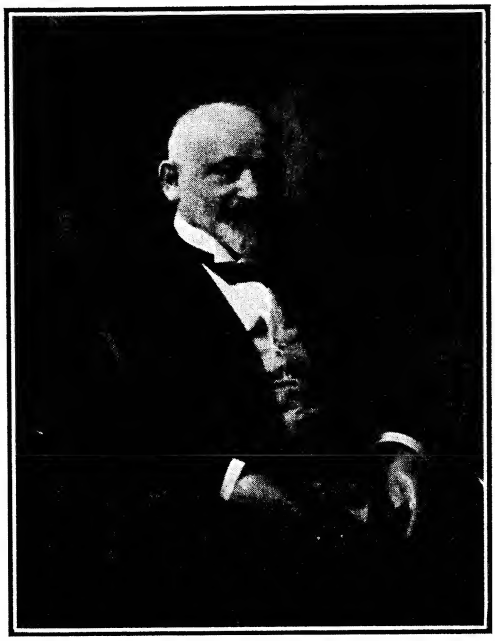
(231,800 ר') מיט איר אומזאַץ אין 9 יאָר אַרום (171,000 ר').

אין עטלעכע יאָר אַרום (1871—1875) קומען אויף אין פינסק צוויי ציגל־ברענעריין, א גאַרבעריי און א גרויפן־פאַבריק, און אין יאָר 1879 — משה לוריעס פלעקלעך־פאַבריק. אין יאָר 1876 הערן מיר אין פינסק וועגן א כעמישער פאַבריק מיט אַן אומזאַץ פון 34,000 ר' א יאָר (לויט אָפּיציעלע ידיעות), וועגן א טארטאק, א ווייַן־פאַבריק מיט העכער 100,000 ר' אומזאַץ, און צוויי פאַבריקן פון שטריק. עס וואַקסט אויך אויס די צאָל טאַבאַק־פאַבריקן ביז 4, דאָס זעלבע די צאָל ברויזן.

דער אויפקום פון דער אייזנבאַן האָט אויף דער אַנטוויקלונג פון דער פינסקער אינדוסטריע געהאַט א גרויסן פאָזיטיוון באַטייט. די פינסקער אינדוסטריע האָט אָנגעהויבן אַרייַנצודרינגען טיף אין רוסלאַנד, געפינענדיק פאַר זיך וואָס א מאָל מער נייע אָפּזאַץ־מערק.

אין יאָר 1892 בויט אויס אין פינסק א געוויסער לוי הירשמאַן (פון גיזלדינגען, קורלאַנד) א קליינע שוועבל־פאַבריק. איר פּראָדוקציע איז געווען א קליינע. די אַרבעט פלעגט מען דאָס רוב צעטיילן צווישן די אַרבעטער א היים. וועגן אין עטלעכע יאָר אַרום האָט די פאַבריק אָפּגעברענט, האָט יוסף האַלפּערן אויסגעבויט אויף איר אָרט א גרויסע שוועבעלעך־פאַבריק. איר אָפּזאַץ מאַרק איז געווען דרום־רוסלאַנד, קאָווקאַז און די געגנטן פון קאַספּישן ים. סוף 19טן יאָרהונדערט קומען אויף אין פינסק א פאַניר־פאַבריק (1898—1899) און א גרויסע אייל־פאַבריק אויף דאַמף־קראַפט; ביידע געהערן זיי צו די לוריעס. אויפן ראַנד פון 19טן און 20טן יאָרהונדערט, האָט פינסק סך הכל פאַרמאָגט פאַבריקן פון: פאַניר, שוועבעלעך, פלעק־לעך, פּארקעטן, ליכט, א כעמישע פאַבריק, א גרויסע אייל־פאַבריק, א קאָרקן־פאַבריק, עטלעכע טאַבאַק־פאַבריקן, א קרייט־פאַבריק, א שטרוי־פאַבריק, עטלעכע טארטאַקעס און גאַרבעריייען, עטלעכע ציגל־ברענעריין, צוויי מילן און א ברויז. דאָס זיינען געווען פאַבריקן פון א גרויסן פאַרנעם, וואָס פלעגן באַשעפטיקן א גרעסערע צאָל אַרבעטער. חוץ דעם זיינען צו יענער צייט געווען אין פינסק א גרויסע

צאָל קליינע פאַבריקלעך, ווי זייף- און אייל-פאַבריקלעך, ברויזן, א קישקע-פאַבריק, א פאַבריק פון מעלאסע, א טליתים-פאַבריק און א היפשע צאָל וואַרשטאַטן, דער עיקר פון מעטאַל-אויסאַרבעטונגען. אין לויפיקן יאָרהונדערט, ביזן אויסבראָך פון דער ווועלט-מלחמה, איז די פּינסקער אינדוסטריע געגאַנגען אַלץ באַרג אַרויף. עס זיינען צוגע-

יוסף האַלפּערין
אייגנטימער פון שוועבל-פאַבריק

קומען נייע אונטערנעמונגען (מילן און טאַרטאַקן) און עס האָט געשטייגט די פּראָדוקציע פון די אַלטע פאַבריקן. טשיקאַוע איז צו דערגיין די צאָל פאַבריק-אַרבעטער אין פּינסק אין יענער תקופה. דאָס איז אָבער א שווערע אויפ-גאַבע מחמת דער פעליקייט פון די סטאַטיסטישע מאַטע-ריאַלן, וואָס מיר פאַרמעגן. אַזוי למשל האָט די צאָל פאַבריק-אַרבעטער לויט אָפּיציעלע מקורים באַטראַפן:

ט א ב ע ל ע 3.

יאָר	צאָל אַרבעטער	יאָר	צאָל אַרבעטער
1886	216	1903	1,441
1892	454	1904	1,563
1893	903	1906	1,357
1895	1,292	1907	1,225
1896	1,375	1909	1,017

עס וואַרפט זיך אין די אויגן, אַז אַנהייבנדיק מיטן יאָר 1905 פאַלט די צאָל אַרבעטער. דאָס איז לחלוטין נישט קיין באַגרינדעטע דערשיינונג. עס איז אמת, אַז דאָס יאָר 1905 און די שפּעטערדיקע האָבן אָפּגעקאָסט די פּינסקער אַרבעטערשאַפט נישט ווייניק קרבנות, אָבער נישט אַזוי פיל, ווי מען וואָלט געקאָנט דרינגען פון דער אויבן גע-בראַכטער טאַבעלע, בפרט נאָך, אַז די צאָל פאַבריקן און זייער פּראָדוקציע האָט אַלץ געשטייגט. הייסט דאָס, אַז די אָפּיציעלע סטאַטיסטיק איז נישט קיין פאַרלאָזלעכע. אַז אַזוי איז דער פאַל, קאָן מען דרינגען פון דעם פאַרגלייך מיט אַן אַנדער סטאַטיסטיק פון דער זעלבער תקופה, וואָס עס ברענגט דער אינדוסטריעלער ל. לוריע (אין זיין אַרטיקל „איינע יידישע פאַבריקשטאט", געדרוקט אין דר. הערצלס „די וועלט" 1898). לויט אים האָט די צאָל אַרבעטער אין באַזונדערע פאַבריקן באַטראָפן:

ט א ב ע ל ע 4.

וואָסער פאַבריק	די צאָל אַרבעטער
שוועבעלעך-פאַבריק	400
פלעקלעך-פאַבריק	200
פאַניר-פאַבריק	150
ליכט-פאַבריק	120
קאַרקן-פאַבריק	30
אין צוויי מילן	50
אין די טאַבאַק-פאַבריקן	800

ווי מיר זענען שעפּט די דאָזיקע טאַבעלע נישט אויס אַלע פאַבריקן אין פּינסק. זי ברענגט נאָר עטלעכע פון זיי, די גרעסטע. זיי האָבן באַשעפטיקט 1750 אַרבעטער. די דאָזיקע צאָל קאָן מען אָננעמען, מחמת איר מקור איז א באַגלויבטער. לוריע, וואָס איז אַליין געווען א בעל-הבית פון עטלעכע פאַבריקן (פון פאניר, פלעקלעך, ליכט, אייל, קרייט) האָט מסתמא גוט געקאָנט די פאַרהעלטנישן אין דער פּינסקער אינדוסטריע. אויב אין עטלעכע פאַבריקן האָט די צאָל באַטראָפן 1750, קאָן מען זי זיכער צווויי מאָל, און אפשר — נאָך מער, פאַרגרעסערן כדי צו באַקומען די גאַנצע צאָל אַרבעטער פון פּינסק. דאָס ברענגט אונדז צו דעם אויספּיר, אַז דער פּינסקער פאַבריק-פּראָלעטאַריאַט האָט אין סוף פאַריקן יאָרהונדערט געציילט עטלעכע טויזנט מאַן און באַטראָפן א גרויסן טייל פון דער יידישער באַ-פעלקערונג אין פּינסק.

קאַפּיטל פּיר

מלאכה אין פּינסק

אַ גרויסער טייל פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פּינסק אין 19טן יאָרהונדערט האָט געלעבט פון מלאכה. די צאָל פון יידישע בעלי־מלאכות קען מען אָבער ענוי ניט פעסטשטעלן, ווייל עס פעלן אויס די געהעריקע מאַטעריאַלן. מיר האָבן, אמת, אַ ביסל סטאַטיסטישע ידיעות פון די זעכציקער און זיבעציקער יאָרן וועגן מלאכה אין פּינסק, אָבער זיי שטאַמען פון רעגירונגס־קוועלן און מען קען זיך אויף זיי ווייניק פאַרלאָזן. ניט האָבנדיק קיין אַנדער ברירה, ברענגען מיר ווייטער די דאָזיקע ידיעות מיט דער באַווּאָרעניש אַז זיי גיבן נישט קיין גענויען בילד. מען דאַרף דאָ האָבן אין זינען, אַז די צאָל בעלי־מלאכות, וואָס עס גיט אָן די אָפּיציעלע סטאטיסטיק, איז אַ סך קלענער ווי די אמתע צאָל. די סיבה דערפון איז — און דאָס האָבן מיר שוין, אגב, דערמאָנט ביי אָן אַנדערער געלעגנהייט —וואָס די ציילונגען פלעגן געמאַכט ווערן געווייניטלעך צוליב פּיסקאַלע צוועקן, און אַפילו אָן דעם האָט די יידישע באַפעלקערונג נישט געהאַט קיין גרויס חשק צו דערציילן די גויים דעם אמת וועגן זיך.

לויט די אָפּיציעלע קוועלן איז די צאָל בעלי־מלאכות צוזאַמען מיט די געזעלן און לערניינגלעך אין פּינסק געווען אַזאַ, ווי דאָס ווייזט די ווייטערדיקע טאַבעלע.

מלאכה אין פּינסק אין די יאָרן 1861—1865

ווּאָסערע מלאָכה	1861	1862	1863	1864	1865
בעקערס	57	54	59	72	83
קצבים	44	44	46	60	41
שניידערס	214	219	220	275	237
שוסטערס	138	137	137	204	197
מאָדיסטקעס (היט פוצערין)	7	7	7	8	8
היטלמאַכערס	29	29	29	36	35
קוימען־קערערס	—	—	—	—	5
מולערס	55	55	58	70	64
שלאָסערס	—	—	12	2	10
סטאָליאַרעס	85	77	78	97	105
שמידן	—	—	42	7	14
קופּערשמידן	9	9	12	19	23
בלעכערס	—	—	3	—	4
רימערס	10	7	8	11	11
סטעלמאַכערס	2	1	2	2	2
מאַלערס	—	—	—	2	6
גלעזערס	—	—	—	2	7
פורמאַנעס	54	54	49	75	75
קאָנאָוואַלן	1	1	—	1	2
זייגערמאַכערס	35	21	23	2	7
בוי־אַרבעטער	—	—	—	—	10
באָנדערס	—	—	—	—	8
צוזאַמען	748	175	785	945	954

מיטן ערשטן קוק קען מען זען, אַז די טאַבעלע איז נישט קיין געניוי. קודם כל ברענגט זי נישט די קוימען־קערערס, בוי־אַרבעטער און באַנדערס פּאַר די יאָרן 1861—1864; עס פעלן אויך אין איר די שמידן, שלאָסערס, גלעזערס און בלעכערס פּאַר טייל יאָרן, וואָס זי נעמט אַרום. אָבער אויך אויף די פּאַראַנענע ידיעות, קען מען זיך איבעריקנס ניט פאַרלאָזן. אַזוי, למשל, איז ווערט צו גלייבן אַז פּינסק וואָס האָט אין די זעכציקער יאָרן געציילט מער ווי טויזנט הייזער, זאָל האָבן סך הכל 5 קוימען־קערערס. עס בלייבט אויך אַ פראַגע, פאַר וואָס די צאָל 42 שמידן אין 1863 איז אין אַ יאָר אַרום פלוצלונג געפאַלן אויף 7, אָדער פאַר וואָס די צאָל 35 (!) זייגערמאַכערס אין 1861 איז אין אַ יאָר אַרום געפאַלן אויף 21 און אין יאָר 1864 אויף 2 וכדומה. אָבער נישט געקוקט אויף דעם אַלעמען, מאַכט די אַלגעמיינע צאָל האַנטווערקער פאַר באַזונדערע יאָרן אַן איינדרוק און זאָגט עדות דערויף, אַז מלאכה איז אין יענע יאָרן ביי די פּינסקער אינווואוינער געווען אַ וויכטיקער קוואַל פון פרנסה. אָט דער איינדרוק ווערט נאָך גרעסער, אַנגענעמענדיק, אַז די אָפּיציעלע צאָלן, וואָס די טאַבעלע ברענגט, וואָלט מען אפשר געדאַרפט פאַרטאָפּלען כדי צו באַקומען די אמתע צאָל האַנטווערקער. אין אַנהייב זיבעציקער יאָרן קומען צו צו דער פריערדיקער רשימה בעלי־מלאכות העכטשקע־מאַכערס, גאָלדשמידן, גראַווירערס און (צווי) פאָטאָגראַפֿן.

שטאַרק אַנטוויקלט האָט זיך די פּינסקער מלאכה מיטן אויפקום פון דער אייזנבאַן, וואָס פלעגט מאַכן גרויסע באַשטעלונגען ביי די יידישע ווארשטאַטן (דערהויפּט ביי די סטאָליאַרעס, בלעכערס, שלאָסערס, מוליערס און מאַליאַרעס). עס איז דעמאָלט אויך אויפגעקומען אַ נייער מלאכה־צווייג — קירזשנערייַ, וואָס איר פּראָדוקציע פלעגט אַוועק־גיין מיט דער באַן קיין טיף רוסלאַנד אַזש אויף די ניזשניי־נאָווגאָראָדער ירידים. פון די אַנהייב אַכציקער יאָרן האָט זיך פּינסקער מלאכה שטאַרק צעוואקסן. וואָס אַ מאָל פלעגן צוקומען נייע פאַכן, און די צאָל האַנטווערקער איז אַלץ געשטיגן.*) אויפן גרענעץ פון 19טן און 20סטן יאָר־הונדערט האָבן האַנטווערקער אינאיינעם מיטן פאַבריק־פּראָלעטאַריאַט און מיט די האַרעפאַשניקעס ביים ברעג (בעלי־עגלות, טרעגערס און שיפערס) אויסגעמאַכט דעם רוב מנין ורוב בנין פון יידישן פּינסק.

*) אין יאָר 1906 האָט די צאָל בעלי־מלאכות, לויט אָפּיציעלע קוועלן, באַטראָפן 2743 (1003 מייסטערס, 948 געזעלן און 792 לערן־יינגלעך).

קאַפּיטל פּינף

די אַנטוויקלונג פון דער יידישער באָפּעלקערונג אין פּינסק

ביים באַהאַנדלען דעם דאָזיקן פּראָבלעם קומט אונדז אויס ווידער אַ מאָל זיך צו באַקלאָגן אויף דעם, וואָס עס פעלט אונדז אויס סטאַטיסטישער מאַטעריאַל, וואָס דאַרף דינען ווי אַ יסוד פאַר אונדזערע באַטראַכטונגען. פון די סטאַטיסטישע ידיעות וואָס מיר האָבן ביז אַהער געבראכט, קען מען זיך אַמווייניקסטן פאַרלאָזן אויף די ידיעות וועגן דער צאָל פון דער יידישער באָפּעלקערונג. זייער אמתע צאָל פלעגן די יידן שטענדיק אויסבאַהאַלטן פאַר די גויים אויס מורא פאַר אַן עין הרע*) און דערהויפּט, ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, איבער שטייערן. אין 19טן יאָרהונ־דערט איז צוגעקומען נאָך אַ סיבה: די מיליטער־דינסט (רעקרוטשינע), וואָס איז געווען אַ שרעקלעכע פלאָג פאַר דער יידישער באָפּעלקערונג. בעת די ציילונג פלעגט זיך אַ גרויסער טייל פון דער יידישער באָפּעלקערונג אויס־באַהאַלטן, אָדער וואַנדערן גאַנצע משפּחות־וויַיז פון איין אָרט אין אַ צוויטן, כדי נישט אַריינצופאַלן אין די רשימות (Ревизския Сказки) די מאַכט־אַרגאַנען האָבן דאָס געוואוסט, אָבער אין יענע צייטן, ווען דער קאָנטראָל פון דער מלוכה איבער אירע בירגער איז געווען אַ שוואַכער, איז שווער געווען די דערשיינונג צו באַקעמפן. דערביבער, בעת עס קומט אויס צו ריידן וועגן דער צאָל יידן, מוז מען זיך פאַרלאָזן אויף דער אומפינקטלעכער סטאַטיסטיק, וואָס איז אונדז איבערגעבליבן פון יענע יאָרן. אוודאי קאָן מען פּראַוון אויסרעכענען די צאָל יידן אויף פּאַרשיידענע אופנים, נעמענדיק, למשל, אין אַכט די מיינונג פון די מיטצייטלער, אַז אַ העלפט, אָדער אַפילו צוויי דריטל פון דער יידישער באָפּעלקערונג פלעגט מען אויסבאַהאַלטן פון דעם ציילער. אָבער מיטל איז אָבער ניט קיין זיכערער און

*) דאָס איז געווען נישט נאָר אַ ספּעציפיש יידישע מחלה, נאָר אויך אַ גוישע, אַ שליאַכטישע אַפילו. אין אַ דרשה קעגן אַ פּראַיעקט אייַנצופירן קאַפּשטייער פאַר דער שליאַכטע, האָט דער פּויזנער וואַיעוואָדע און סענאַטאָר גושימולסאָווסקי באַטיטירט אין יאָר 1667 זיין קעגנערישע שטעלונג מיט דער סכנה, וואָס עס קאָן אַרויסקומען פון איבערציילן די שליאַכטע. דער דאָזיקער אבערגלויבן האָט געשטעקט טיף אין די שליאַכטישע מוחות און האָט זיך אַפילו אַפּגעריפן בעתן רעפאָרמאַטאָרישן פּירי־יאַריקן סיים (1788—1792).

קאָן נאָך אַמאָל מער פאַרפירן ווי די אָפּיציעלע סטאַטיסטיק גופא.

וואָס שייך פינסק, איז ווי ניט גענוי עס זאָל נישט זיין די אַמטלעכע סטאַטיסטיק, גיט זי דאָך אַ קלאָרן בילד ווען דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער באָפעלקערונג, און דעריבער ברענגען מיר זי פאַר דעם לעזער.

די ערשטע סטאַטיסטישע ידיעות ווען דער באָפעלקערונג אין פינסק פאַר די רוסישע צייטן שטאַמען פון יאָר 1857. זי האָט דעמאָלט באַטראָפן:

אַלגעמיינע באָפעלקערונג		דערפון יידן	
מענער	2,437	1,970	
פרויען	2,614	2,162	
צוזאַמען	5,051	4,132, ד. ה.	81.6%

אין דריי יאָר אַרום (1860) איז פאַרגעקומען אין לאַנד אַן אַלגעמיינע ציילונג פון דער באָפעלקערונג (די צענטע ציילונג). לויט איר האָט די צאָל פינסקער איינוואוינער באַטראָפן:

מענער	2,134
פרויען	2,489
צוזאַמען	4,623

דערפון וואָלט מען, פאַרשטייט זיך, געדאַרפט דרינגען, אַז די פינסקער באָפעלקערונג האָט זיך פאַר די לעצטע דריי יאָר פאַרקלענערט. ווייזט זיך אָבער אַרויס, אַז דאָס איז נישט אַזוי. אין שייכות מיט נעמען ביי יידן דעם פלייש־און ליכט שטייער*) ווייזט זיך אַרויס, לויט דער זעלבער רעזאָלוציע פון יאָר 1860, אַז בלויז די צאָל יידישע זכרים אין פינסק (און אין קאַרלין) האָט באַטראָפן 2,643. אויב מיר זאָלן אָפּילו אָננעמען די זעלבע צאָל פאַר פרויען (געווינטלעך איז זייער צאָל געווען גרעסער), וואָלטן מיר באָקומען, אַז בלויז די יידישע באָפעלקערונג פון פינסק האָט אין יאָר 1860 באַטראָפן 5,286 נפשות. און וואו זיינען די קריסטן? דער אויספיר דערפון איז אַ פשוטער: אין דער ציילונג פון יאָר 1860 איז די צאָל פאַרהוילענע יידן געווען גרעסער ווי אין 1857. אַז אונדזער אויספיר איז אַ ריכטיקער, זאָגט עדות דער שפרונג פון דער צאָל פון דער באָפעלקערונג פון 4,623 אין יאָר 1860 אויף 11,335 אין אַ יאָר אַרום.

פון די שפּעטערדיקע צייטן האָבן מיר סטאַטיסטישע ידיעות ווען דער פינסקער באָפעלקערונג ביז דער וועלט־מלחמה, ווי דאָס ווייזט די ווייטערדיקע טאַבעלע, מיטן אויסנאַם פון אַ ריי יאָרן, וואָס פאַר זיי האָבן מיר קיין מאַטעריאַלן נישט געפונען.

ט א ב ע ל ע 1.

די פינסקער באָפעלקערונג אין די יאָרן 1861—1913

יאָר	יידן	פּראָטאָסלאַוון	קאַטאָליקן	פּראָטעסטאַנטן	סטאַראָווערן	מאַכמעדאַנער	צוזאַמען **)
1861	6,956	2,226	2,138	15	—	—	11,335
1871	13,681	3,185	739	13	—	—	17,618
1886	22,053	2,682	1,716	34	—	—	26,485
1896	21,819	4,397	1,867	59	18	4	28,164
1905	25,136	6,301	2,537	166	22	12	34,174
1910	27,039	7,002	2,755	171	22	12	37,001
1913	28,063	7,499	2,917	175	22	10	38,686

אין דער געבראַכטער טאַבעלע זענען מיר, אַז די אַבסאָלוטע צאָל פון דער יידישער באָפעלקערונג (מיט קלייניע אויסנאָמען, וואָס מען דאַרף אייגנטלעך צושרייבן דער ניט־געוויקייט פון די אָפּיציעלע מקורים) איז נאָכאָנאַנד געוואקסן. אַנדערש אָבער שטעלט זיך פאַר איר רעלאַטיוועט צאָל, ווי דאָס ווייזט די ווייטערדיקע טאַבעלע.

*) וועגן אַט די שטייערן — זע ווייטער, אין קאַפּיטל 7 (דאָס שולוועזן אין פינסק).

**) אין די צאָלן אַרייַנגערעכנט דאָס מיליטער, וואָס האָט סטאַציאָנירט אין פינסק.

ט א ב ע ל ע 2.

די יידישע און ניט־יידישע באפעלקערונג אין פראָ־ צענטן אין די יאָרן 1861—1913

יאָר	יידן	ניט־יידן	יאָר	יידן	ניט־יידן
1861	61,4	38,6	1905	73,6	26,4
1871	77,7	22,3	1910	73,1	26,9
1886	83,3	16,4	1913	72,4	27,6
1896	77,3	22,7			

פון דער טאבעלע זעען מיר, אז רעלאטיוו איז די צאָל יידן אין פינסק געוואקסן ביזן יאָר 1870, דער־ גרייכנדיק ביז 90,4 פראָצענט פון דער אלגעמיינער ארטי־ קער באפעלקערונג. פון דעם יאָר אן פאלט זי, אבער בהדרגה, פארהאלטנדיק זיך אויף 72—73 פראָצענט ערב דעם אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה. דאָס באַרעכטיקט פולקום, נישט געקוקט אויף דער פעליקייט פון דער אפיציעלער סטאטיסטיק, דעם צונאָמען „די יידישע שטאט", וואָס פינסק פלעגט טראָגן אין די פאָר מלחמה צייטן.

זייער טשיקאַווע איז די אַנטוויקלונג פון דער פוילי־ שער באפעלקערונג אין פינסק. אין יאָר 1826 האָט זי באַטראָפן 18,8 פראָצענט. אין אַ יאָר אַרום, בעתן אויסברוך פונעם פויליש־אויפשטאנד, איז זי געפאלן ביז 15 פראָצענט, און נאָכן אונטערדריקן דעם אויפשטאנד — ביז 5,6 פראָ־ צענט, פארקלענערנדיק זיך ביז 4,2 פראָצענט אין יאָר 1871. פון דעם יאָר אן שטייגט די פוילישע באפעלקערונג ביז 6,7 פראָצענט אין סוף פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט און ביז 7,5 פראָצענט ביזן אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה.

קאָפיטל זעקס

סאניטאר-היגיענישע פארהעלטנישן אין פינסק

דער לעבנס־ניוואו פון דער יידישער באפעלקערונג אין דער תקופה, וואָס מיר באַטראכטן דאָ, איז געווען זייער אַ נידעריקער. צווישן דער יידישער מאַסע האָט זיך אויס־ געטיילט אַ דינער שיכט פארמעגלעכע יחידים, די רעשט האָט געלעבט אין טיפער נויט און עלנט. די אומגעהייערע ענגשאפט, דאָס שלעכטע דערנערן זיך (ברויט מיט מעקענע), דער אויספעל פון בעדער, אבערגלויבנס, דאָס באַנוצן זיך מיט זנאַכערס, דער מאַנגל אין סאַניטאַרער אויפזיכט איבער שפייז־אַרטיקלען און איבער דער שחיטה האָבן געבראַכט דערצו, אַז עס האָבן זיך געמערט קראַנקהייטן ביי דער יידישער באפעלקערונג. די מעדיצינישע הילף איז אין יענע צייטן געווען אַ נישטיקע. פיו ריין אפטייקן הערן מיר נישט אין פינסק ביז די זיבעציקער יאָרן. אנשטאָט זיי זיינען געווען דריי קרעמלעך, וואו מען פלעגט פאַר־ קויפן פארשיידענע אפטייק־ארטיקלען, געטריקנטע קריי־ טעכער און וואַרצלען, טערפענטין, לאַק, און חוץ דעם — טיי, ציקער און אַנדערע אַרטיקלען. אין דער צווייטער העלפט פון די זיבעציקער יאָרן קומט אויף די ערשטע אפטייק אין פינסק. דאָקטוירים פאַרמאָגט פינסק צו יענער צייט דריי. אין די נייַנציקער יאָרן קומען צו נאָך צוויי אפטייקן. פאַר דער מלחמה האָט די צאָל אפטייקן באַטראָפן 4 אין יאָר 1909 און 5 אין 1911.

שפיטאָלן זיינען אין פינסק געווען דריי. איינער אַ שטאָטישער און צוויי יידישע (פינסקער און קאַרלינער הקדשים). די לעצטע האָט אויסגעהאַלטן די יידישע באַ־ פעלקערונג ביי אַ יערלעכער שטיצע פון דער רעגירונג פון 117 רובל פון דעם פלייש־שטייער („קאראָבקע").

די שטערבלעכקייט פון דער באַפעלקערונג אין פא־ לעסיע (און בתוכם אויך פון דער יידישער) איז געווען אומגעהויער גרויס, בפרט אין פינסקער קרייז. אַזוי, למשל, זיינען פון 1,000 נפשות אויסגעשטאָרבן אין משך פון 14 יאָר (1847—1860) אין מינסקער קרייז 688, אין נאוואַרעדקער — 707 און אין פינסקער — 907. אין פאלעסיע איז די שטערבלעכקייט געווען מיט 30 פראָצענט

גרעסער ווי אין די אַרומיקע געגנטן. צוליב די שלעכטע וואוינונגס־באַדינגונגען ביי דער יידישער באַפעלקערונג, איז זי געווען גאָר שרעקלעך אין צייטן פון אַן עפּידעמיע. די ענגשאַפט און צונויפגעפּרעסטקייט האָבן מיטגעהאָלפן צו פאַרשפּרייטן פאַרשיידענע קראַנקהייטן און חולאתן.

אַזוי איז געווען די לאָגע אין פאַלעסיע און אַזוי איז זי אויך געווען אין פינסק. אין יאָר 1862 האָט פינסק פאַרמאָגט 1007 הייזער*) אויף אַ באַפעלקערונג, וואָס האָט לויט דער אָפּיציעלער סטאַטיסטיק געציילט 10,970 נפשות (אָן דעם מיליטער), איז בכן אויסגעקומען 11 איינוואוינער

*) אין די זיבעציקער יאָרן איז די צאָל הייזער אויסגעוואָקסן ביז 1462 : 1447 הילצערנע און 15 געמוירטע. אין די אַכציקער יאָרן האָט פינסק פאַרמאָגט 2182 הילצערנע הייזער און 183 געמויערטע.

אויף איין הויז, נאָר אויב מיר וועלן נעמען אין אַכט, אַז אין דער אמתן איז די פינסקער באַפעלקערונג געווען אַ סך אַ גרעסערע, ווי דאָס גיבן אָן די אָפּיציעלע קוועלן — וועט נישט זיין קיין גוזמא, ווען מען וועט די צאָל איינ־וואוינער (בפרט די יידישע) פאַרגרעסערן ביז 20 אויף איין הויז. כדי צו האָבן אַ פול בילד וועגן די יידישע וואוינונגס־באַדינגונגען, דאַרף מען נאָך צוגעבן, אַז די הייזער זיינען געווען קליינע, הילצערנע. דאָס לעצטע איז אגב געווען די סיבה פון אַ כראַנישן פלאָג — פון שרפות, וואָס פלעגן זיין אָן אָפּטער גאָסט אין פינסק. די שטאָט האָט, אמת, געהאָט אַ פייערלעשער־קאמאַנדע, וואָס פלעגט איר אָפּקאָסטן אין די זיבעציקער יאָרן 2—3 טויזנט רובל אַ יאָר. אָבער קיין סך האָבן זיי ניט אויפגעטאָן און גאָנץ אָפּט זיינען אויס־געבראָכן שריפות, וואָס פלעגן אָנטאָן גרויסע היזקות.

קאָפּיטל זיבן

דאָס שולווועזן אין פינסק

די ערשטע רוסישע שול איז אויפגעקומען אין פינסק אין יאָר 1832. דאָס איז געווען אַ פאָלקס שול, וואָס מען האָט אין דעם יאָר אַריבערגעטראָגן פון שטעטל כאָלאָ־פעניטש קיין פינסק. אין יאָר 1839 האָט מען זי פאַר־וואַנדלט אין אַ פינפקלאַסיקער אַדל־שול. אין דעם צייט־אָפּשניט 1848—1857 האָט די שול געציילט דורכשניטלעך איבער הונדערט שילער אַ יאָר, 8—10 לערער מיט אַ פאַרוואַלטער בראש. די שול האָט אויסגעהאַלטן די מלוכה פאַר 3,526 רובל מיט 40 קאָפּיקעס אַ יאָר. אין יאָר 1858 האָט מען זי איבערגעמאַכט אויף אַ זיבנקלאַסיקע גימנאַזיע. דער באַשטאַנד פון אירע שילער לויט דער אמונה איז אין די יאָרן 1860—1865 געווען אַזוי:

	1860	1861	1862	1863	1864	1865
קאַטאָליקן	—	166	239	194	123	139
פּראַוואָסלאַווּן	—	66	85	88	84	88
פּראָטעסטאַנטן	—	4	4	4	2	3
יידן	—	4	8	8	3	8
צוזאַמען	235	240	236	294	212	238

די צאָל יידישע קינדער, וואָס פלעגן אין יענער צייט באַזוכן די גימנאַזיעס, איז געווען אַ מינימאלע, נישט נאָר אין פינסק. אין די פינף גימנאַזיעס אין דער מינסקער גובערניע (מינסקער, סלוצקער, נאָווהאַרעדקער, פּינסקער און מאָזירער) זיינען אויף 1670 שילער אין יאָר 1860 געווען סך־הכל 15 יידן.

אין יאָר 1865 איז די גימנאַזיע פאַרוואַנדלט געווארן אין אַ רעאַלשול. די צאָל פון אירע שילער האָט אין לערנ־יאָר 1865—1866 באַטראָפן 168, דערפון 12 יידן. דאָס אויסהאַלטן די שול האָט געקאָסט דער מלוכה 10,872 רובל אַ יאָר.

אין דער זעלבער צייט האָט פינסק פאַרמאָגט אַן איינ־קלאַסיקע שטאָטישע שול, וואָס איז געגרינדעט געווארן אין יאָר 1848. די דורכשניטלעכע צאָל שילער אירע אין די יאָרן 1848—1857 האָט באַטראָפן 14 אַ יאָר. אין יאָר 1860 האָט זי זיך פאַרגרעסערט אויף 34. ביזן יאָר 1857

האָט די שול סך הכל פאַרמאָגט איין לערער, און פון 1860 — 4 לערער. וויפיל זי האָט געציילט יידישע קינדער — איז אונדז נישט באַוואוסט, אָבער מען קאָן משער זיין, אַז זייער ווייניק, מחמת אויף 428 שילער אין אַלע פאַלק־שולן אין דער מינסקער גובערניע אין יאָר 1860 זיינען געווען סך הכל 5 יידישע תלמידים.

אין יענע צייטן האָבן נאָר געציילטע יחידים געהאַט דעם ווילן און מוט צו געבן זייערע קינדער אַ וועלטלעכע בילדונג. דער אינציקער יידישער דערציאונגס־אנשטאַלט איז געווען דער חדר. פינסק האָט אין אָנהייב זעכציקער יאָרן פאַרמאָגט, לויט דער אָפיציעלער סטאַטיסטיק, 57 חדרים*) מיט 291 תלמידים. אין יאָר 1853 האָט די רעגירונג געעפנט אין פינסק אַ מלוכהשע אָנפאַנג־שול פאַר יידישע קינדער. געלערנט האָט מען דאָרט תנ"ך, חיי אדם, דעם רמב"ם, תפילות אין דער דייטשער איבער־זעצונג, חשבון, קאַליגראַפיע, רוסיש, העברייאיש און דייטש. די צאָל שילער האָט אין די פופציקער און זיבעציקער יאָרן באַטראָפן:

יאָר	די צאָל שילער
1853	28
1854	32
1855	28
1856	28
1857	22
1860	33
1861	33
1862	38
1863	34
1864	36
1865	31
1866	35

די צאָל לערער אין דער שול האָט זיך געוואָקלט צווישן 3—4. סוף זעכציקער יאָרן איז דער פאַרוואַלטער פון דער שול געווען לייב גורעוויטש און די לערער: מאַרק אַבראַמאָוויטש, שמעון סאַרזאָן און ליב פּערמוט. אויסהאַלטן די שול האָט געקאָסט 1,086 רובל אַ יאָר. די דאָזיקע הוצאה פלעגט געדעקט ווערן פון די ספּעציפּיש־יידישע שטייערן, דעם „קאָראָבאָטשני"־ און „סוועטשני"־שטייער. דער ערשטער האָט געשטאַמט נאָך פון די פּוי־לישע צייטן און איז געווען אַ מין קאָנסומציע־שטייער געגומען פון שחיטה און פון כשר פלייש, דער צווייטער — פון ליכט אויף צו בענטשן שבת. די ביידע שטייערן פלעגן גיין אויף צו דעקן די יידישע הצמרכותן. אין פינסק (צוזאַמען מיט קאַרלין) האָט דער „קאָראָבאָטשני" שטייער באַטראָפן 7801 רובל און דער „סוועטשני" שטייער — 1749 רובל.

פון די מיידלשולן איז די ערשטע אויפגעקומען אין יאָר 1853 אַ יידישע מיידלשול. אין די זעכציקער יאָרן איז זי באַשטאַנען פון צוויי קלאַסן מיט דורכשניטלעך 33 שילערינס. איר גרינדער איז געווען אַ געוויסער מאַרקוס פערעל. נאָך איר איז אין יאָר 1859 געגרינדעט געוואָרן אַן ענלעכע קריסטלעכע מיידלשול פון די שוועסטער מאַרקאָווסקי, אויך אַ צווייקלאַסיקע. דער שכר־לימוד פלעגט דאָרט באַטראָפן 40 רובל אַ יאָר. די צאָל שילערינס אין איר איז געווען אַ קליינע, זי האָט באַטראָפן אין די זעכציקער יאָרן סך הכל 15—17 אַ יאָר. אַהין פלעגן אויך גיין עטלעכע יידישע מיידלעך. אין יאָר 1860 איז צו די צוויי אויסגערעכנטע מיידלשולן צוגעקומען אַ פּירקלאַסיקע מיידל־גימנאַזיע.

אין יאָר 1870 האָט די צאָל שילער אין די פינסקער שולן באַטראָפן:

שול־אנשטאַלטן	יינגלעך	מיידלעך
רעאַל גימנאַזיע	145	—
גלחישע שול	114	—
יידישע מלוכהשע אָנפאַנג־שול	91	—
דרייקלאַסיקע מיידלשול	—	57
צוויי פּריוואַטע מיידלשולן	—	72
צוזאַמען	250	149

אין די זיבעציקער יאָרן פאַרמאָגט פינסק שולן: 5 — פאַר יינגלעך און 2 פאַר מיידלעך, דערפון — 3 יידישע און 4 קריסטלעכע. אין אָנהייב אַכציקער יאָרן קומט אויף אין פינסק די תלמוד־תורה.

אין לויפיקן יאָרהונדערט ביז דער מלחמה איז דער באַשטאַנד פון די שול־אַנשטאַלטן אין פינסק געווען אָזאַ:

מלוכהשע און קאָמונאַלע שולן

רעאַלגימנאַזיע.

8־קלאַסיקע מיידל־גימנאַזיע.

2 העכערע אָנפאַנג־שולן פאַר יינגלעך.

יידישע מלוכהשע אָנפאַנג־שול פאַר יינגלעך.

3 צווייקלאַסיקע פאַלקסשולן פאַר יינגלעך.

3 צווייקלאַסיקע פאַלקסשולן פאַר מיידלעך.

*) אין יאָר 1903 האָט פינסק פאַרמאָגט 90 מלמדים אַריינגערעכנט די מלמדים פון די תלמוד־תורות, וואָס בי זיי האָבן געלערנט 1,640 קינדער.

פּריוואַטע שולן

7־קלאַסיקע מיטל־גימנאַזיע פון ליזא וואַלער (אין די .ביינציקער יאָרן אַ 2־קלאַסיקע שול).

6־קלאַסיקע קריסטלעכע יינגלשול.

5־קלאַסיקע קריסטלעכע מיידלשול.

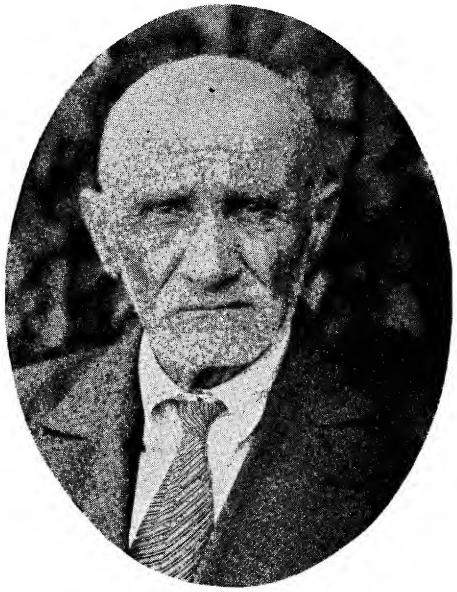
4־קלאַסיקע פּראָגימנאַזיע פון אידא לאָבזאָווסקי־ .שאַפּירא.

4־קלאַסיקע יינגלשול (פּאַרוואַנדלט הארט פאַר דער .וועלט־מלחמה אין אַ פּראָגימנאַזיע) פון יעקב סידליק.*)

1 האַנטווערקער־שול פאַר יינגלעך.

2 תלמוד־תורות (אין פּינסק און אין קאַרלין).

ביי דער געלעגנהייט איז כדאי צו דערמאָנען, אַז פּינסק האָט אין די זיבעציקער יאָרן פאַרמאָגט 4 יידישע .בוכהאַנדלונגען פון די מוכרי־ספרים משה קאַלאַדני, חיים גאָטליב, מיכל ווערניקאָווסקי און הירש עסמאַן. דער לעצ־ טער האָט אויך געהאַט אַ לייענזאַל פון רוסישע און פּרעמד־ שפּראַכיקע ביכער. דרוקעריין האָט דעמאָלט פּינסק פאַר־ מאָגט סך הכל איינע, וואָס האָט געהערט צו ראָדלע ווילקאָוויטש. זי האָט אויך געהאַט די אינציקע ליטאָגראפּיע אין שטאָט. אין די אַכציקער יאָרן איז צוגעקומען נאָך איין דרוקעריי פון לייזער וואַלער און דריי בוכהאַנדלונגען פון מרדכי שטריק, משה פּאלעווסקי און מרדכי פּסאַבין; אַ

יעקב סידליק

פּינסקער פּעדאַגאָג אין משך פון אַ האַלבן יאָרהונדערט.

ליטאָגראַפּיע האָט אויך געהאַט אַהרן סאָלץ. אין יאָר 1904 האָט גריגאָרי לוריע געגרינדעט אַ ביבליאָטעק, וואָס איז געווארן זייער פּאָפולער ביי דער יידישער באַפעלקערונג.

*) י. סידליק איז געווען אַ רעליגיע־לערער סוף 19טן יאָרהונדערט אין די רעגירונגס־גימנאזיעס. אין יאָר 1898, דעם 4טן מאַי, האָט אים דער פּינסקער ראַבינער מ. סעמיזשאָווסקי אַרויסגעגעבן אַ צעטל, משמעות פאַר דער שול־מאַכט, אַז ער „היט אָפּ פּינקטלעך די דינים פון יידישער אמונה".

קאַפּיטל אַכט

געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען

ביז די אַכציקער יאָרן פון פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט האָבן אויף דער יידישער גאַס אין פּינסק געווען דאָ חסידים און די מתנגדים. דערביי זיינען די חסידים געווען דער אַגרעסיווער צד, אַזוי ווי ביזן סוף 18טן יאָרהונדערט זיינען עס געווען די מתנגדים. דער חסידישער מנהיג איז אין ערשטן פערטל פון 19טן יאָרהונדערט געווען ר' אהרן הגדולס זון, ר' אשר, וואָס נאָכן טויט פון ר' שלמה קאַרליגער האָט ער פאַרלאָזן לודמיר און זיך צוגעשטעלט באַזעצט אין סטאָלין און שפּעטער נאָכן יאָר 1810 — אין קאַרלין. ר' אשר האָט זיך שטאַרק אָפּגעשיידט פון זיינע פאַרגייער. ער האָט זיך געפּירט ווי אַ צדיק, וואָס צו אים פלעגן זיינע חסידים קומען דערהויפּט מיט וועלט־ ענינים, מיט משפּחה־זאַרגן און דאגות פּרנסה. די צאָל עולי־רגל צו ר' אשרן איז געווען זייער גרויס, דערהויפּט צו די ימים נוראים. ר' אשר האָט איבערגענומען פון זיין לערער ר' שלמהן דעם מנהג צו זאָגן „ביים טיש" יעדן יום־טוב און שבת חסידישע תורה און האַלטן דרשות אויף דער וואָך־סדרה אין גייסט פון חסידות. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1826 צו 66 יאָר. זיין יורש ר' אהרן (דער צווייטער) איז כמעט אַ האַלבן יאָרהונדערט געשטאַנען בראש פון די קאַרליגער חסידים. ר' אהרן האָט אַרייגעטראָגן אַ נייעם אינהאַלט אין קאַרליגער חסידות, דעם שטענדיקן אָפּטימיזם, וואָס האָט געהאָלפן די חסידים איבערצולעבן די גרויליקע צייטן פון ניקאָלאַי דעם ערשטן (1825—1855). ער האָט זיך אויך אויסגעצייכנט מיט זיין פאָלקסטימלעכקייט. ביים זאָגן תורה און אַפילו ביים דאַוונען פלעגט ער באַנוצן רוסישע וועדטלעך, כדי אַרויסצורופן שטימונג ביים עולם. צו ימים נוראים איז געווען זייער גרויס, דערהויפּט

טויזנט מאַן. דערהויפט פייערלעך פלעגט זיין שמחת־תורה. דער רבי איז געזעסן אויבן־אַן פון לאַנגן טיש אויפן הויף, אַנגעטאָן אין ווייסע בגדים (אַזוי ווי שבת און יום־טוב), מעריב האָט ער אַליין געדאַוונט, ביי הקפות האָט מען געטאַנצט און געזונגען. עס האָט אויך נישט געפעלט קיין משקה. אַזוי פלעגט מען פאַרברענגען אַ גאַנצע נאַכט ביזן טאָג אַריין.

אויף דעם אַלעמען פלעגן די מתנגדים קוקן מיט שנאָה און פאַראַכטונג*) און פלעגן אָנטאָן די חסידים נגישות וויפל זיי האָבן נאָר געקאָנט. די חסידים ווייטער, פילנדיק זייער כוח, פלעגן רודפן די מתנגדים מיט דער גאַנצער קראַפט. עס איז אונדז באַקאַנט אַ חסידישער אויפרוף**) פון די יאָרן 1870—1871, וואָס איז פול מיט זידלעריי־עין און סטראַשונקעס אויפן אַדרעס פון די מתנגדים. עס פלעגן אויך פאַרקומען מחלוקות צווישן ר׳ אַהרנען און דעמאָלטיקן פינסקער רב ר׳ אליעזר משה הורוויץ. דער סוף איז געווען, אַז איבער אַ מחלוקת מיט די מתנגדים האָט מאַכט אין יאָר 1867 געצווינגען ר׳ אהרנען צו פאַרלאָזן קאַרלין, ער האָט זיך דעמאָלט אַריבערגעטראָגן קיין סטאָלין, וואו ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1872.

די צייטן פון ר׳ אהרנען דעם צווייטן זיינען געווען דער לעצטער אויפבלי פון דער קאַרלינער חסידות. אויף דער יידישער גאָס האָבן אָנגעהויבן צו בלאָזן נייע ווינטן, וואָס אונטער זייער אָטעם האָט די חסידישע באַוועגונג אָנגעהייבן צו דאַרן. יעצט האָט אויפגעהערט דער הונדערט־יאָריקער קאַמף צווישן די חסידים מיט די מתנגדים; געאייניקט האָבן זיי זיך געוועגדט קעגן נייעם געמיינ־זאַמען שונא — קעגן דער השכלה. די לעצטע, הגם זי איז געווען פאַרטראָטן פון געציילטע יחידים, האָט אָבער באַוויזן צו מאַכן גרויסע לעכער אין דער יידישער פעסטונג. די פאַרוועלטלעכונג פון יידישן לעבן איז געגאַנגען מיט האָס־טיקע טריט פאַראויס, לאָזנדיק ווייט הינטער זיך דאָס חסידות ווי אַן אָפגעלעבטע באַוועגונג. צוזאַמען מיט דער השכלה האָבן זיך אויפן פינסקער באָדן באַוויזן די ערשטע שוואַלבן פון יידישן נאַציאָנאַליזם אין דער אור־געשטאַלט פון דער ציוניסטישער אידעע.

די ערשטע חובבי־ציון זיינען אויפגעקומען אין פינסק אָנהייב אַכציקער יאָרן גלייך נאָך די פּאָגראָמען. דאָס איז געווען אַ גרופּע משכילים, וואָס איז געווען דורכגענומען מיט דער אידייע פון יישוב ארץ־ישראל. צו איר האָט געהערט דער לערער פון העברייאיש מאַסלאַנסקי, וואָלף ראַבינאָוויטש, אהרן אייזנבערג, יעקב צבי זיסעלמאַן, אפרים גראָוור, הילער, רובינשטיין און אַנדערע. עס איז אויך אַריינגעצויגן געוואָרן אין דער חברה „חובבי־ציון" דער קאַרלינער רב דוד פרידמאן,*) וואָס האָט זי שפּעטער רעפּרעזענטירט אויף דער קאָנפֿעראַנץ. די „חובבי־ציון פלעגן זיך צונויפקומען ביי וואָלף ראַבינא־וויטשן און שפּעטער אויך ביים קאַרלינער רב, וואו מען פלעגט שמועסן און דיספוטירן וועגן ארץ־ישראל, און אויך שטאַרקן די געפילן מיט „חובבי־ציון"־ליטעראַטור, צווישן אַנדערע אויך מיט די בריוו פון שאול פנחס ראַבינאָוויטש (שפ״ר). אין דער ערשטער העלפט פון די אַכציקער יאָרן האָבן די פינסקער „חובבי־ציון" אַרויסגעשיקט קיין ארץ־ישראל דעם ערשטן קאָלאָניסט, אַהרן אייזנבערג און איינ־געקויפט פאַר אים אָן אחוזה פאַר 500 רובל. קורץ דערנאָך, זומער 1886, האָט די פינסקער „חובבי־ציון" באַזוכט דער רעדאַקטאָר פון „הצבי", אליעזר בן יהודה פון ירושלים. צוזאַמען מיט אים איז געקומען קיין פינסק אַ פינסקער קאָלאָניסט יעקב טשאַרטאָק, איינער פון דער חברה ביל״ו. זייער ציל איז געווען אויפצומונטערן זייערע פינסקער חברים.

סיי די השכלה און סיי „חיבת־ציון" זיינען געווען באַוועגונגען מיט אָן ענגן השפּעה־קרייז. די ערשטע מאַסן־באַוועגונג נאָך דעם חסידיזם אין פינסק איז אויפגעקומען מיט 10 יאָר שפּעטער אין שייכות מיטן אויפשטייג פון אַ נייעם געזעלשאַפטלעכן קלאַס — פון דעם פּראָלע־טאַריאַט. פון אים איז אויסגעוואַקסן יענע באַוועגונג, וואָס האָט איינגענומען די יידישע גאָס און אַוועקגעשטעלט אין שאָטן אַלע אַנדערע געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען. דאָס איז געווען די אַרבעטער־באַוועגונג, וואָס אירע ערשטע שפּראָצונגען אויפן פינסקער באָדן האָבן זיך באַווּיזן אין די לעצטע יאָרן פון דעם פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט.

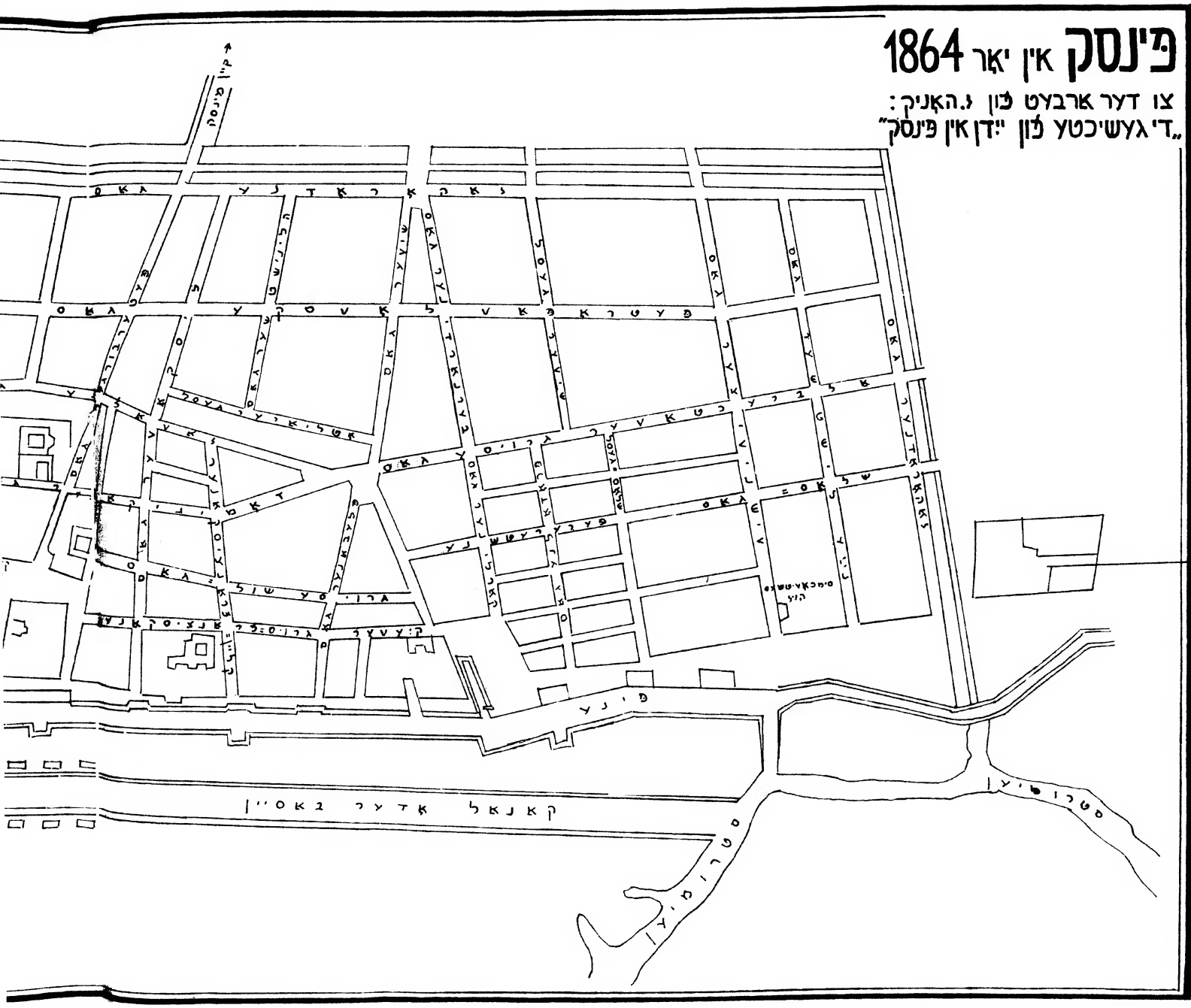
*) איינער פון די גרעסטע שונאים פון די חסידים איז אין דער ערשטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט געווען, ווי מיר האָבן שוין אגב דערמאָנט, שאול קארלינער. אַפילו אין דער צוואה האָט ער ניט פאַרגעסן וועגן די חסידים און אַנגעזאָגט זיינע יורשים זיי זאָלן מיט זיי נישט האָבן קיין מגע ומשא.

**) זע „פינסקער וואָרט", ז. 15. דער כרוז טראָגט דעם טיטל: „איין עונשין אלא מזהירין".

*) עס איז כאַראַקטעריסטיש, אַז קאַרלין, דער אַמאָליקער צענטער פון דער חסידישער באַוועגונג, האָט אין די אַכציקער יאָרן געהאַט אַ רב אַ משכיל.

פּינסק אין יאָר 1864

צו דער אַרבעט פֿון נ.האָניק:
„די גרעשיכטע פֿון ייִדן אין פּינסק"

די גשיכטע פון דער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק

1) פּינסק אַ יידישע פֿאָרט און אַרבעטער־שטאָט

דער קאַפּיטאַליזם האָט, ווי באַקאַנט, זיך אַנגעהויבן ווי געהעריק צו אַנטוויקלען אין דער אימפּעריע פון די הייליקע צאַרן ערשט נאָך דער קרימער מפּלה, זינט די 60ער יאָרן פון פֿאַריקן יאָרהונדערט. אַ האַסטיקן טעמפּ אָבער האָט די דאָזיקע אַנטוויקלונג ערשט אָנגעהויבן פון דער צווייטער העלפט 80ער יאָרן אונטער דער אָנפּירונג פון די פּינאַנץ־מיניסטאָרן פון אַלעקסאַנדער דעם דריטן און ניקאָלאַי דעם צווייטן — ווישניעגראַדסקי און וויטטע. בשעת אָבער דער קאַפּיטאַליזם איז ממש מיט ריזנטריט געגאַנגען זיין היסטאָרישן וועג אין דרום־רוסלאַנד, אין דעם דאָניע־צער באַסיין, אין די ראַיאָנען פון פּעטערבורג און מאָסקווע און אין דעם קיניגרייך פון פוילן, — איז דער צפון־מערבדיקער קאַנט („סיעווערא־זאַפּאַדני קראַי“ — די גו־בערניעס גראַדנער, ווילנער, מאָהיליעווער, מינסקער, קאָוו־נער און וויטעבסקער) נאָך לאַנג פאַרבליבן עקאָנאָמיש אָפּ־געשטאַנען. ווי עס גיט אָן „רוסלאַנד אין סוף פון 19טן יאָרהונדערט“ (אויסגאָבע פון פּינאַנץ־מיניסטעריום) האָט די גאַנצע פאַבריק־פּראָדוקציע פון דעם געגנט אויסגעטראָגן אין גראָדנער גוב. — 21.76 מיליאָן רובל, אין ווילנער 11.32 מיליאָן, אין מאָהיליעווער 8.68 מיליאָן, אין מינסקער 8.67 מיליאָן, אין קאָוונער 6.84 מיליאָן און אין וויטעב־סקער 6.85 מיליאָן. ווען מען נעמט אין אַכט, אַז אין דעם טייל פון תחום המושב („טשערטאַ אָסיעדלאָסטי“) איז געווען אַ באַפעלקערונג פון 10,059,899 מענטשן (בתוכם 1,422,369 יידן), קען מען זען ווי קליין עס איז געווען די אָרטיקע פּראָדוקציע (64.12 מיליאָן) לגבי דער צאָל איינוואוינער. אַ געוויסן אויסנאַם האָט געבילדעט די גראָד־נער גובערניע, אַ דאַנק דעם ביאַליסטאָקער אינדוסטריעלן ראַיאָן, וועלכער איז אויפגעקומען אַ סך פריער, אין מיטן פון 18טן יאָרהונדערט, צוליב דער דעמאָלטיקער שטרעבונג פון דער פויליישער מלוכה זיך צו אינדוסטריאַליזירן, און איז פאַרווירקלעכט געוואָרן דער עיקר מיט דער הילף פון אַ שטאָטישער דייטשער אינדוסטריעלער קאָלאָניזאַציע. אוי־מעטום אין דעם געגנט זיינען די נייע פאָרמען פון דער קאַפּיטאַליסטישער ווירטשאַפט נאָך כמעט ניט געווען צו באַמערקן.

עס זיינען געווען מילן (דאָס רוב וואָסערמילן), בריי־זער, וואו ניט וואו פלעגט זיך אין די דעמאָלט נאָך גע־דיכטע וועלדער, אַ דאַנק דער ביליקער באַהייצונג, גע־פינען אַ הוטע, אַ גלאָז־פאַבריק. אין אייניקע שטעט זיינען אויפגעקומען טאַבאַק־פאַבריקן, וועלכע פלעגן אויסאַרבעטן מאַכאָרקע, „זשילקע“ (פאַר פויערישע פייקעס) און שמעק־טאַבאַק. דאָס אַלץ איז געווען פאַרבונדן מיטן באָדן און טיילוויים מיטן פאַרברויך פון דעם אָרטיקן אָרעמען פויער. אָזאַ כאַראַקטער האָט געטראָגן דער דעמאָלטיקער יידישער קאַפּיטאַל. ער איז דעמאָלט נאָך אין אַ גרויסער מאָס גע־ווען פאַרבונדן מיטן פריץ, מיטן פוילישן הויף („דוואור“). ניט געקוקט אויף אַלע גזירות פון דער רעאַקציאָנערער תקופה פון אַלעקסאַנדער דעם דריטן, די באָרימטע „צייט־ווייליקע געזעצן“ פון דעם מיניסטער איגנאַטיעוו, וועלכע זיינען דערגאַנצט געוואָרן בימי פּלעווע, — האָט דער גרע־סערער יידישער אָרענדאַר עקשנותדיק, מיט אַלע מיטלען (בתוכם אויך מיט שוחד דעם איספּראַווניק, פּריסטאָוו און אוריאַדניק) זיך נאָך געקלאַמערט אָן זיינע פאָזיציעס. די צווייטע קאַטעגאָריע יידישע גבירים, ענג פאַרבונדן מיט דער ערשטער, זיינען געווען וואַלד־סוחרים. יעדע גרע־סערע יידישע שטאָט האָט פאַרמאָגט איינעם אָדער אַ פּאָר אָזוינע סוחרים, דעם גבירישן אויבנאָן. דער „אָנקלייב פון קאַפּיטאַלן“ איז אָבער געווען זייער אַ שוואַכער. אין זיין באָרימטער עפאָפּעע פון די פּ א ר ס י ט ס מאָלט גאָלסווארטי די ענגלישע גבירים, דעם רייכן ענגלישן מיטל־שטאַנד. זיינע העלדן זיינען ביי אים „ווערט“ פון 120 ביז 150 טויזנט פונט שטערלינג. וויפיל אָבער איז „ווערט“ געווען אַ ליטווישער גביר? דער אידעאַל איז געווען 100,000 רובל, אָן אידעאַל, וואָס זיין פאַרקערפּרונג איז בדיעבד געווען זייער שווער און זעלטן צו געפינען.

ביי דער אָרעמקייט פון פויער, ביי דעם פעלן פון מי־נימאַלע און אָנדערע נאַטור־רייכקייטן, האָט די גאַנצע

ענערגיע פון דעם יידישן גביר אין פּראָצעס פון „פּריאיקן קאַפּיטאַליסטישן אָנקלייב“ ניט געקענט אַרויסגיין פון די שמאָלע, אָביעקטיווע געגעבענע גרענעצן.

:: :: ::

אָן אויסנאַם אין אַ סך אופנים איז געווען די שטאָט פּינסק. זי האָט עס צו פֿאַרדאַנקען איר געאָגראַפישער לאַגע. דער טייך פּינע פֿאַלט ניט ווייט פון פּינסק אַריין אין פּריפּיעט, דעם גרויסן צפונדיקן ביישטראָם פון דניעפּער, און פּינסק איז אויף אַזאַ אופן דער ווייטסטער צפון־דיקסטער פונקט פון דער גרויסער דניעפּרישער וואַסער־אַרטעריע. ניט אומזיסט פֿאַרמאָגט פּינסק אַ טויזנט־יעריקע מיט דער צייט האָט מען אין דער געגנט פון פּינסק אויסגעגראָבן צוויי קאַנאַלן — דער דניעפּראָבורגער, וואָס האָט דירעקט מיטן וואַסער פֿאַרבונדן פּינסק מיט דאַנציג, און דעם אָגינסקי־קאַנאַל, וואָס האָט מיטן ניעמען געפּירט צום צווייטן גרויסן פֿאַרט פון באַלטישן ים, צו מעמעל.

בשעת דער פּייף פון לאָקאָמאָטיוון האָט נאָך ניט פֿאַר־הילכט די וועלט, איז פּינסק געווען דער וויכטיקסטער צענטער פון גרויסן האַנדל צווישן צפון רוסלאַנד פון איין זייט און אוקראַינע און נייַ־רוסלאַנד פון דער צווייטער זייט. אַראָפּ וואַסער פלעגט דער עיקר גיין געהילץ און צוריק פלעגן די „בערלינעס“ (אַזוי פלעגן הייסן אין פּינסק די

דער פּינסקער ברעג

גרויסע באַרזשעס) קומען שווער אָנגעלאָדן מיט תבואה, אייזן, צוקער, פעטס, און אַנדערע פּראָדוקטן פון געבענטשטן דרום. שפּעטער זיינען צוגעקומען דאַמפּערס. די באַרימטע „געזעלשאַפט פאַר נאַוויגאַציע איבערן דניעפּער און זיינע ביישטראָמען“ פלעגט מיט אירע פּראָכט־דאַמפּערס אָנקומען ביז צו פּינסק. בראש פון דער דאָזיקער געזעלשאַפט איז געשטאַנען אין קיעוו דוד מאַרגאָלין, אַ ייד וואָס האָט גע־שטאַמט פון פּינסק (דער פאָטער פון דעם באַקאַנטן אַד־וואָקאַט און כלל־טוער אַרנאָלד דאַווידאָוויטש מאַרגאָלין). יידן אין פּינסק פלעגן מיט גאווה דערציילן, אַז בשעת אַלעק־

געשיכטע. אָט דאָ איז מקדמת דנא, פון אור־אַלטע צייטן אָן געלעגן דעם באַרימטער וועג פון ווייטן סקאַנדינאַווישן צפון צום לעגענדאַרישן באָספֿאָר, דער וועג „איז וואַריאַ־גי וו׳גרעקי“, ווי דאָס הייסט אין דער אַלטער סלאַווישער געשיכטע. דורך דער ווייסל און דעם בוג אָדער דורכן ניעמען און דער שאַרע פלעגט מען אַרויף וואָסער זיך לאָזן צום. דרום. „וואַלאָקאָם“ אויף דער יבשה שלעפּן אַ וויאַרסט 50 די שיפלעך און ביי פּינסק דורך דער יאַסעלדע אָדער פּינע זיך אַראָפּלאָזן אין די רחבותדיקע וואַסערן פון פּריפּיעט, צום דניעפּער, צום וואַרמען שוואַרצן ים.

סאָנדער דער דריטער האָט געמאַכט אַ שפּאַציר איבערן דניעפּער, האָט אים באַדינט, אָנגעטאָן אין בגדי שרד אונ־ דזער מאַרגאָלין. חוץ דער דאָזיקער גרויסער געזעלשאַפט האָט פינסק פאַרמאָגט דאָמפערס פון קלענערע קאָמפּא־ ניעס און פון אייגצלנע פערזאָנען, וועלכע האָבן געהערט אויסשליסלעך צו יידן (ערשט שפּעטער זיינען צוגעקומען אַ פּאָר קריסטן, באַלעבאָטים פון דאָמפערס, וועלכע זיינען אָבער געווען בטל ובשיתים). די דאָמפערס האָבן געפירט פאַסאָזשירן אין די פאַרשיידנסטע ריכטונגען, סחורות, האָבן בוקסירט שיפן און פליטן, וואָס זיינען געגאָנגען פון „ניז" קעגן דעם שטראָם. עס איז שוין ניט געווען דאָס אמאָ־ ליקע פינסק, די שטאָלצע פירשטין איבער די וואָסער־ וועגן. די אייזנבאָנען מיט זייער קפּיצת־הדרך האָבן אַלץ מער קאָ־קורירט מיטן אַלטן וועג צום שוואַרצן ים. דאָך פלעגט שוין דאָן מאָנופאַקטור פון לאָדזש גיין קיין קיעוו, קרעמענטשוג, טשערקאַס, קאָטערינאָסלאָוו אאַז״ו ביז פינסק מיט דער באָן און דאָ וועלן איבערגעלאָדן, כדי ווייטער מיטן וואָסער צו גיין קיין דרום. דער ברעג איז דאָן גע־ וועלן דער צענטער פון ווירטשאָפטלעכן לעבן. צענדליקער דאָמפערס, הונדערטער בערלינעס פלעגן טאָג־טעגלעך אָנ־ לאָדן זייערע סחורות. אומענדלעכע פּאַסן פון פּליטן פלעגן דאָ מוזן וועלן איבערגעבונדן פּאַרן אָנקום אָדער ביים אַרויסגיין פון די קאָנאָלן. דאָס איז אַלץ געמאַכט געווארן אויסשליסלעך, אָן שום שעטנז, דורך יידישע הענט, די פעסטע הענט פון די יידישע טרעגער און וואָשאָוניקעס, וועלכע האָבן פאַרמאָגט אָן אַלטע און פעסטע פּראָפעסיאָ־ נעלע אָרגאַניזאַציע.

מען האָט ביי אונדז אָזוי פיל מאָל באַשריבן, ממש באָזונגען דעם יידישן פּאָרט־אַרבעטער פון סאָלאָניק, זיי־ נען מיר ניט אויסן צו פאַרגלייכן אונדזערע היימישע פּא־ ליעסער וואָסערן מיטן בלויען דרומדיקן ים הגדול. אָבער פון דעם שטאָנדפונקט פון אָנוואָקסן פון יידישע סאָציאָלע כחות פאַרדינט דער יידישער פּאָרטמענטש פון פינסק גע־ וויס ניט קיין קלענערע אויפמערקזאָמקייט ווי זיין חבר פון סאָלאָניק.

דער פּאָרט האָט צונויפגעבונדן פינסק מיט דער גרוי־ סער וועלט, מיט די שטעט פון „ניז", ווי אויך מיט מעמעל און דאָנציג, וואו אַ פינסקער ייד פלעגט זיך פילן ווי אין דער היים. דר. י. גאָטליב, אַ פינסקער, שטאָלץ אויף זיין היימשטאָט, האָט זי אָמאָל אָנגערופן די „יידישע האָנזע". אויב עס שטעקט אין דעם אפשר אַביסל גוזמא (פאַר־ שטענדלעכע), איז דאָך דער עצם געדאָנק אַ ריכטיקער. דער פינסקער ייד, אין פאַרגלייך מיט יידן פון אַנדערע שטעט פון תחום המושב, איז געווען בבחינת אַ וועלט־ מענטש, דאָס איז געווען געפּאָרט ביים פינסקער ייד מיט אַן עלעמענטאָרן יידישן באַוואוסטזיין, וואָס — איצט שוין באמת אַן שום גוזמא — מען האָט ניט געקענט באַגעגענען אין אַזאַ מאָס ביי יידן ערגעץ וואו אַנדערש.

דער פּאָרט און דער גרויסער וואָלד־האָנדל האָבן דער־ בראָכט צום אָנקלייבן נאָך פאַרן אויפקום פון קאַפּיטאַליזם גרעסערע קאַפּיטאָלן אין די הענט פון יידישע גבירים. פינסק האָט געקענט יידישע מיליאָנערן, אַ סך פריער ווי ווילנע. די רייכקייט פון דער שטאָט איז דער עיקר געווען קאָנצענטרירט אין די הענט פון דער אָרטיקער אָריסטאָ־ קראַטישער (באמת אָלטער) משפחה לוריא צוזאַמען מיט די מחותנים די פאַמיליעס, לעווין, עליאָסבערג און גאָלפּערין. די באָנקירן יידל לוריא, סאָמואיל דאָווידאָוויטש לוריא, די עליאָסבערגס, גאָלפּערין (שפּעטערדיקער באַלעבאָס פון דער שוועבעלעך־פאַבריק) זיינען אָלע געווען רייכע מענטשן מיט אַן אייראָפּייאישן שניט, אָבער לויטן שטייגער פון דער ענגלישער אָריסטאָקראַטיע, שטאַרק צונויפגעבונדן מיט דעם באָדן. וואָס פאַר אַ שליטה האָט, באמת, די אַסימי־ לאַציע געקענט האָבן אין פינסק?

איידער דער קאַפּיטאַליזם האָט זיך געמומען אַנטוויקלען אין פינסק, האָבן יידן דאָרט פאַרמאָגט סאָלידע קאַפּיטאָלן און אַ ברייטערן, מער היינטוועלטיקן קוק אויף ווירטשאַפט־ לעכע אויפגאָבעס. ווער עס איז באַקאַנט מיט דער גע־ שיכטע, למשל, פון דעם אויפקום פון דער יידישער אינ־ דוסטריע אין דערמאָנטן ביאַליסטאָקער ראַיאָן, מוז קאָנ־ סטאַטירן מיט פאַרוואונדערונג, ווי קאַפּיטאַל־שוואַך, ממש קבצנותדיק עס איז געווען די התחלה און שפּעטער, די לאָנגיאָריקע עקסיסטענץ פון די יידישע פּיאָנערן פון דער דאָרטיקער קאַפּיטאָליסטישער אָנטוויקלונג. מען האָט דעם איינדרוק, אַז רייכע ביאַליסטאָקער יידן האָבן ניט אָנגע־ טרויט זייערע קאַפּיטאָלן דער נייער פאַבריק, צו וועלכער עס האָבן געקלעטערט אָרעמע יידישע מייסטערס (לאַקעט־ ניקעס), אָרויסגעשוואומען פון דער יידישער אָרבעטער־מאַ־ סע. און דערייבער האָבן אין משך פון צענדליקער יאָרן אין ביאַליסטאָק די יידישע פאַבריקן, די גאָנצע יידישע אינדוסטריע אויסגעזען אַזוי אָפּגעשטאָנען און נעבעכדיק לגבי די דייטשע פאַבריקן פון אַ מאָעס, ע. בעקער, רודאָלף קאָמיכאָו, האַסבאַך א״א.

גאָר אָנדערש איז געווען דער גענעזיס פון דער פאַבריק אין דער יידישער שטאָט פינסק.

●

2) פינסק און דער יידישער פּראָלעטאָריאַט

אַ סך געדענקען נאָך זיכער דעם גרויסן שטרייק מיט אַ יאָר 35 צוריק וועגן יידישער „פּראָלעטאָריזאַציע". עס איז אין יידישן לעבן געווויס ניט געווען קיין טיפערע און מער לויפנשאָפטלעכע טעאָרעטישע פלוגתא אין יענער צייט ווי די פּראָבלעם פון דעם אויפקום און פון די פערספּעק־ טיוון פון דעם יידישן פּראָלעטאָריאָט. עס זיינען אין דעם ניט מחולק געווען געלערנטע עקאָנאָמיסטן, — אין דעם וויכוח זיינען געווען אָריינגעצויגן די ברייטסטע יידישע מאַסן. און פאַר צענדליקער טויזנטער דענקנדיקע און צו

אמת (מיטן שם המפורש פון מאַרקסיזם) שטרעבנדיקע יידישע אַרבעטס־מענטשן און אינטעליגענטן איז עס געווען אַ טיף עמאַציאָנעלע גייסטיקע איבערלעבונג. משמעות, אונ־טער דער „טעאָריע" האָט געמוזט שטעקן אַ וויכטיקע לעבנס־פראָבלעם.

עס איז כדאי דעריבער זיך אַריינצוטראַכטן אין דער פאַרגאַנגענהייט פון פינסק, פון דער עכטער אייניציקער יידישער אַרבעטער־שטאָט פון רוסלאַנד.

אין סוף פון 19טן יאָרהונדערט האָט פינסק פאַרמאָגט 54 גרעסערע און קלענערע פאַבריקן מיט דער אַלגעמיינער צאָל פון 4,000 פאַבריק־אַרבעטער. אין דער דאָזיקער צאָל זיינען אַריינגערעכנט די 1,500 אַרבעטער פון די פאַליע־סער „קאָזיאַנע" אייזנבאַן־וואַרשטאַטן מיט רוסישע אַרבע־טער, וועלכע האָבן זיך געפונען ביים ראַנד פון שטאָט און געבילדעט אַ באַזונדער, אָפּגעשלאָסן וועלטל (מען זאָל ניט רעכענען אָט די צוגעקומענע עלעמענטן צוזאַמען מיט זיי־ערע משפחות, האָט די יידישע באַפעלקערונג אין פינסק אויסגעמאַכט 90 פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער באַפעל־קערונג).

פון די פאַרבליבענע דריטהאַלבן טויזנט פאַבריק־אַר־בעטער זיינען מער ווי 2,000 געווען יידישע. עס זיינען דאָן אין פינסק געווען אַ ליכט־פאַבריק, דריי טאַבאַק־פאַב־ריקן, צוויי קאָרקן־פאַבריקן (אין איינער פון אָט די פאַב־ריקן איז אין יאָר 1902, זייענדיק אין פינסק ווי אַ שליח פון „בונד", געווען באַשעפטיקט ווי אַ געווייגלעכער אַר־בעטער ווירגילי־כהן), אייל־פאַבריקן, אַן אייזנגיסערייַ, אַ מאַשינען־בוי־פאַבריק אאַז"וו. נאָר אין דריי פון די דאָ־זיקע פאַבריקן האָבן געאַרבעט קריסטן, אין די איבעריקע — דורכויס יידן. אין איינער פון זיי, וועלכע האָט גע־הערט צו קריסטן, האָט מען ערשט שפּעטער אָנגעהויבן צוצונעמען ניט־יידישע אַרבעטער, — פריער זיינען אויך דאָרט געווען יידישע אַרבעטער. די וויכטיקסטע אינדו־סטריע־אונטערנעמונגען פון פינסק זיינען געווען די פאַב־ריק פון דיכט און הילצערנע שוסטער־טשוועקעס פון די ברידער אַלעקסאַנדער און ליפּא לוריא (זין פון אהרן און אייניקלעך פון משה לוריא) מיט 700 אַרבעטער, געגרינ־דעט אין יאָר 1880, און די גרעסטע שוועבל־פאַבריק פון געגנט פון א. האַלפּערין, מיט 500 אַרבעטער, געגרינדעט מיט 10 יאָר שפּעטער.

אויך אין אָט די פאַבריקן, וואָס זיינען אויסגעבויט געווארן מיט אַ ברייטער האַנט, בייַ דער אָנוועגדונג פון קאַפּיטאַל און די מאַדערנע טעכנישע דערגרייכונגען, האָבן אָנהייבנדיק פון דירעקטאָר ביז צום הייצער, גע־אַרבעט דורכויס יידן. חוץ אָט די פינסקער פאַבריקן האָט אין רוסלאַנד עקזיסטירט נאָך אין אַזאַ סטיל פאַבריק, וואו עס האָבן בייַ מעכאַנישע באַוועגונג געאַרבעט יידישע אַרבעטער. עס איז געווען די פאַבריק „טעכנא־לאָג" אין מינסק, וועלכע האָט געהערט צו די אינזשעניערן זאַלקינד און ווילבושעוויטש.

די אַרבעטן אין די פינסקער פאַבריקן פלעגן זיך אָפּ־שטעלן פרייטאָג, אַ שעה פאַר ליכט־בענטשן, און די פאַב־ריק־קוימענעס פלעגן אויך ניט רויכערן צוויי טעג פון ראש השנה, ערב יום כפור און יום כפור, צוויי ערשטע טעג און די לעצטע צוויי טעג פון סוכות, פורים, ערב פסח און פיר טעג פון פסח, צוויי טעג שבועות און... תשעה באב.

אין אַנדערע שטעט, וואו מען פלעגט שוין דאָן מאַכן פאַרוואורפן די יידישע פאַבריקאַנטן פאַר ניט ווועלן אָנ־נעמען קיין יידישע אַרבעטער, פלעגן זיי זיך פאַרענטפערן, אַז דער מלוכה־געזעץ זעט פאַר די אָפּרו־טעג אויף די פאַבריקן, וואָס זיי זיינען ניט בכח צו בייטן צוליב יידישע אַרבעטער. אפשר איז טאַקע שוין אויך דעמאָלט געווען אַזאַ מין געזעץ. ער איז אָבער געווען קיגן דער פינסקער ווירקלעכקייט און קיינעם האָט גאָר אין קאָפּ ניט געקענט איינפאַלן מיט אים זיך דאָ צו רעכענען. מען דערציילט אין פינסק, אַז אין איין צייט זיינען דאָרט געווען אַ קסיאָנדז און אַ פאָליציימייסטער, וואָס האָבן געשטאָמט פון יידן. דער לעצטער האָט איין מאָל, שימחת־תורה, זעענדיק ווי יידן גייען יום־טוב ביטן ר' דודל קאַרלינער, ניט אויס־געהאַלטן און זיך אויך צו אים געלאָזן. אויף דעם פאָ־ליציימייסטערס „לחיים" האָט ר' דודל, ווי געווייגלעך, גע־ענטפערט „לשנה הבאָה בירושלים"... דער פאָליצמייסטער, וואָס איז שוין געווען אַ ביסל מלא, האָט ניט אויסגעהאַלטן, אַ קלאַפּ געטאָן איבערן טיש און אויסגעשריען: „איך פאַר־שטיין אייך ניט, רבי, וואָס פאַרלאַנגט איר נאָך אין דער אמתן!... דער גלח שטאָמט פון יידן, דער פאָליצמייסטער אויך, איר, רבי, זייט דאָך אַוודאי אַ יידּ, די גאַנצע שטאָט איז אַ יידישע און איר דרייט נאָך אַ קאָפּ מיט ירושלים..."

:: :: ::

בשעת דער לאָדזשער אָדער אַ ביאַליסטאָקער יידישער פאַבריקאַנט האָט געהאַט צו טאָן מיט דעם פּוילישן און דעם דייטשן אַרבעטער (די אַרטיקע וויס־רוסישע באַפעל־קערונג איז אויך אין ביאַליסטאָק דאָן נאָך ניט געווען אַריינגעצויגן אין דער אינדוסטריע), איז דער פינסקער יידי־שער פאַבריקאַנט געווען אָנגעווויזן נאָר אויף די הענט פון די יידישע אַרבעטער און זיי זיינען געווען אין פינסק און אַרום פינסק בשפע. עס איז דאָ בולט געקומען צום אויס־דרוק דער פאַקט, אַז דער פראָדוקטיווירער פראָצעסן איז יידישן לעבן זיי־נען אָפּהענגיק פון דער צאָל, פון דער קאָמפּאַקטקייט, פון דער גע־דיכטקייט פון יידישע מאַסן. אָט די סאָציאָלע פאַרבינדונג האָט דער ערשטער באַמערקט דער עקאָנאָמיסט ס. א. מאַרגאָלין, וועלכער האָט אין אָנהייב פון איצטיקן יאָרהונדערט אַ בליץ געטאָן אין אונדזער עקאָנאָמישער ליטעראַטור און איז, צום באַדויערן, שפּעטער אָנטשוויגן געווארן. אין דעם ערב פון דער רוסישער רע־וואָלוציע, בשעת יידישע סאָציאַליסטן, דערגרייכער, ליבע־ראַלן מכל המינים, און גלאַט יידן האָבן געטראַכט נאָר

וועגן עפענען די „טשערטאָ", איז מאָרגאָלין געווען אַ יוצא מן הכלל. זיין געדאַנק האָט געאַרבעט אין אַ קעגנגעוואָלטער ריכטונג. געווען קאָנצענטרירט אויף דער פּראָבלעם פון געדיכטער מאָכן און אינדוסטריעל איבערבויען דעם „תחום המושב".

פּינסק און איר אומגעגנט (אין פּינסקער „אויעזד" זייַנען אויף דער אלגעמיינער צאָל איינוואוינער פון 230 טויזנט געווען 45,119 יידן — קרוב 20 פּראָצענט) האָבן געהערט צו די צום מייסטן געדיכט דורך יידן באָפעלקערטע געגנטן אין רוסלאַנד. חוץ דער עמיגראַציע קיין אַמעריקע, וועלכע האָט זיך ניט לאַנג פאַר דעם אָנגעהויבן און האָט סאָציאַל אויפגערודערט די אַרומיקע שטעטלעך, האָט אָט די געגנט צוגעשטעלט איבערגענוג מענטשן־מאַטעריאַל, וועלכער האָט לויטן דעמאָלטיקן אָנגענומענעם אויסדרוק, געדאַרפט זיך „איבערקאָכן אין פּאָבריק־קעסל".

דער פּראָצעס פון פּראָלעטאַריזאַציע איז דאָ, אמת, געווען אַ גאַנץ אייגנאַרטיקער. פון 50 ביז 80 פּראָצענט אַרבעטער אין די פּאָבריקן זיינען געווען מיידלעך, קיין חתונה געהאָט פרוי האָט מען אין אַ פינסקער פּאָבריק ניט געקענט געפינען. דער „וויבערישער פּראָלעטאַריאָט" האָט געהאָט אין ציל — פון לערך 16 יאָר ביז צו אַ יאָר 25 ביטערער פּראָצע אויפצוקלייבן נדן... עס איז געווען אַן אַלגעמיינע לעבנסשטייגערישע דערשיינונג אויך פאַר אַנדערע יידישע שטעט. אָבער צוזאַמען מיט דעם האָט אין די פינסקער פּאָבריקן אָנגעהויבן זיך אויסבילדן אַ שטענדיקער אַרבעטער־עלעמענט, בפרט צווישן דעם אָנפירנדיקן און מער קוואַליפיצירטן טעכנישן פערסאָנאַל.

אין דעם פּרט איז פינסק געווען ממש אַן אינזל אין דעם דעמאָלטיקן יידישן לעבן. וואָס פאַר אַ טענות האָבן בדרך כלל, אין אַנדערע שטעט יידישע פּאָבריקאַנטן ניט געהאָט צום יידישן אַרבעטער! שוין ניט ריידנדיק וועגן דער אָביעקטיווער שוועריקייט פון שבת־רו, האָבן יידישע „פּאָבריקאַנטן" אין ביאַליסטאָק ניט אויפגעהערט צו טענהן, אַז יידן ווילן ניט אַרבעטן, אַז מען קען ניט געפינען קיין יידישע טעכניקער, וועט רעדט שוין פון אַ יידישן „קאָטשעגאַר" (אַ הייצער), אַז יידישע אַרבעטער קוקן דעם באַלעבאָס אין די הענט אַריין, ציילן דעם פאַרדינסט פון זייערע ברויטגעבער... עכט יידישלעכע פאַרמען פון קלאַסן־קאַמף!

זיינען פינסקער יידישע פּראָלעטאַריער געווען גענאָטן פון אַנדער טייג?

יאָ, פינסק איז געווען אַ יוצא מן הכלל. י. כאַראַש האָט געשריבן אין 1901 אין דעם רוסיש־יידישן זשורנאַל „וואָסכאָד" דאָס פאָלגנדיקע וועגן פינסק:

„די פּאָבריקאַנטן, זייערע דירעקטאָרן און טעכניקער — זיי אַלע רופן זיך אָפּ מיטן גרעסטן לויב וועגן פינסקער יידישן אַרבעטער, זיי ריידן מיט שטאָלץ וועגן זיינע פייאיקייטן, אַרבעטסזאַמקייט, ערלעכקייט, ניכטערקייט, און זייערע מיינונגען וועגן די מענטשן, מיט וועמעס אַרבעט זיי פירן זייערע אויסגעצייכנטע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען — זיינען דורכגעדרונגען מיט האַרציקייט, וועלכע איך האָב ניט באַגעגנט ניט אין ביאַליסטאָק, ניט אין די אינדוסטריעלע ראַיאָנען פון פּוילן".

●

3) דאָס לעבן פון די יידישע אַרבעטער

נאָר ווי האָבן די פינסקער יידישע אַרבעטער געלעבט? ווי האָבן זיי זייערע יידישע באַלעבאָטים באַהאַנדלט?

די פינסקער אַרבעטער האָבן בכלל געלעבט זייער אָרעם. אָרעם די שטוב, די מעבל, די קליידונג; אָרעם דאָס עסן. דער פּראָפעסיאָנעלער אַרטיקל איז געווען קאַרטאָפל. קאַרטאָפל אין העמדלעך, קאַרטאָפל אָן העמדלעך, קאַרטאָפל מיט זויערע קרויט, קאַרטאָפל מיט הערינג־ראָסל, קאַרטאָפל טרוקענע, קאַרטאָפל באַשמאַלצענע, קאַרטאָפל געבאַקטע, קאַרטאָפל צעריבענע; אָפילו שבת פלעגט מען מאָכן אַ קאַרטאָפל־קוגל. פלייש איז אין אַן אַרבעטער־שטוב געווען אַ גאָסט און ווען ס'פלעגט שוין זיין, איז דאָס געווען לונג, לעבער, האַרץ און קישקע. אויב עס פלעגט זיין אין אַן אַרבעטער־שטוב פלייש אַ פּאָר מאָל אין וואָך, איז דאָס געווען קענדיוך („פליאָקעס").

פּינסק האָט, פּאַרמאָגט, ווי געזאָגט, אַ גאַנץ גרויסע אינדוסטריע, וועלכע האָט זיך געפונען כמעט אויסשליסלעך אין יידישע הענט. אין פּינסק איז געווען אַ שוועבעלעך פּאָבריק, פּאַניר־און פלעקעלעך־פּאָבריק, אַ קאַרקעס־פּאָבריק, ליכט־און טאָבאַק־פּאָבריק, אַ פּאָבריק פון קרייטלעך, אַ לעדער־פּאָבריק און אַנדערע. די גרעסטע פּאָבריקן האָבן זיך געפונען אין די הענט פון דער באַרימטער און פּאַרצווייגטער פּאָמיליע לוריע.

יידישע אַרבעטער אין פּינסק האָבן זיך געהאַלטן אַ 4,000, פון וועלכע אַ 2,000 זיינען געווען פּאָבריק־אַרבעטער און די איבעריקע זיינען געווען פון די פּאַרשיידענע פּאָכן. זייער אַן אָנגעזעענעם אָרט האָבן פּאַרנומען די בוי־פּאָכן וויי מולערס, מאָלערס, טשעסלאַרעס (ביי אונדז האָט מען זיי גערופן בויער), וועלכע האָבן זיך געפונען אויסשליסלעך אין יידישע הענט. די אַרבעט־באַדינגונגען זיינען געווען שוועריג, די לוינען — נישטיקע. דער אַרבעטס־טאָג אַ גרויסער — אין די בוי־פּאָכן איז ער דערגאָנגען ביז 18 שעה. צו די „גליקלעכע" אַריסטאָקראַטישע און גוטע פּאַרדינער האָבן זיך געהערט די ציגאַרן־מאָכער און די פוטער־קירזשנער. ביידע פּאָכן זיינען געווען ווי אָפּגעשלאָסענע צעכן. לערנען זיך דעם פּאָך האָט באַדאַרפט קאָסטן געלט און פּאַר יענער צייט גאַנץ היפּשע סומעס; איז במילא דאָ פאַרגעקומען אַ געוויסער אָפּקלייב, זיינען צו די פּאָכן אָנגענקומען די מער פאַרמעגלעכע, באַלעבאָטישע קינדער. די גרעסטע עקספלואָאַציע,

די קלענסטע פאַרדינסטן זיינען געווען אויף די קאָרקעס־און שוועבעלעך־פאַבריקן. דאָ האָבן געאַרבעט מערסטנטייל מיידלעך, כמעט קינדער, און פלעגן פאַרדינען צו 10 קאָפּיקעס אַ טאָג. אויף דער שוועבעלעך־פאַבריק איז געווען אינגעפּירט היים־אַרבעט. מען פלעגט אַרויסגעבן אויף אַהיים מאַכן די קעסטלעך צו די שוועבעלעך. געאַרבעט האָט מען פון טויזנט. דער אָפּצאָל אַ גוואַלדיק קליינער. כדי צו פאַרדינען אַ פּאָר רובל די וואָך פלעגט אַרבעטן די גאַנצע פאַמיליע, מען פלעגט אַרבעטן פון זון־אויפגאַנג ביז זון־אונטערגאַנג. די שטוב פלעגט זיין פאַר־וואָרפן מיט שפּענער, פון וועלכע מען מאַכט די קעס־טעלעך און מיט בערג קעסטעלעך. אַנדערע פלעגן נאָך צונעמען צו דער אַרבעט פרעמדע מיידלעך און פלעגן פאַרן לאַנגן טאָג אַרבעט צאָלן 5—6 קאָפּיקעס אַ טאָג. דעם מאַטעריאַל, ווי די אויסגעאַרבעטע קעסטלעך, פלעגט מען באַדאַרפן אַליין שלעפּן פון פאַבריק און אויפן פאַבריק. מ׳פלעגט אַליין אויך דאַרפן מאַכן דעם קליי אויף אַרום־צוקלעפּן די קעסטלעך. ערשט וועלן די פאַבריק איז פון דעם דייטש הירשמאַן (אַדער הירש) אַריבער צו גאַלפּערן און ער, האָט אַראָפּגעבראַכט נייע מאַשינעס, איז די הויז־אַרבעט אָפּגעשאַפט געוואָרן און די מיידלעך, די הויז־אַרבעטערינס, זיינען געוואָרן פאַבריק־אַרבעטערינס. אָבער די פאַרדינסטן האָבן זיך דורך דעם קיין סך ניט געענדערט.

אויף אַלע פאַבריקן האָבן געאַרבעט אויסשליסלעך יידישע אַרבעטער. אַן אויסנאַם איז נאָר געווען קעסל־שטובן, וואו ס׳האָבן געאַרבעט אויך קריסטן. אויך די מייסטערס זיינען געווען יידן. אַ גרויסער טייל פון זיי זיינען געווען געוועזענע אַרבעטער אויף דער פאַבריק און דאָס האָט אַרויפגעלייגט אַ באַשטימטן שטעמפּל אויף די באַציאונגן, אַרויסגערופן רייבונגען. די נעכטיקע שקלאַפן, די מייסטערס, האָבן געוואָלט פאַרגעסן זייער אייגענעם נעכטן, זייערע אייגענע דערנידערונגען און באַליידיקונגען, פאַרדעקן, אָפּמעקן פון זכרון דורך באַליידיקן און דער־נידעריקן זייערע אונטערגעאַרדנטע. זיי האָבן זיך גע־וואָלט איינקויפן אין פאַבריקאַנטישן יחוס, נושא־חן זיין אין די אויגן פון פאַבריקאַנט און דירעקטאָר דורך אַרויפ־לייגן פאַרשיידענע געלט־שטראָפן, רייסן די לוינען, שטעלן אויף ערגערע און שווערערע אַרבעט. אויף די אַרבעטער האָט מען געקוקט ווי אויף שלעפּער, ווי אויף מענטשן פון אַ נידעריקער ראַסע, פון אַ צווייטער מדרגה. די פאַברי־קאַנטן, די מייסטערס, די דירעקטאָרן האָבן געפאָדערט דאַנקבאַרקייט, אונטערטעניקייט און געהאָרכזאַמקייט. ניט נאָר זידלעריי־ען און באַליידיקונגען, נאָר אויך קלעפּ איז געווען אַ טאָג־טעגלעכע דערשיינונג. באַזונדערס פיל האָבן געהאַט אויסצושטיין די פרויען. זיי האָבן אויסער זייער אַרבעט נאָך געדאַרפט באַדינען די מייסטערס, זיין דינסטן אין זייערע הייזער. פון פּראָטעסט, ווידערשטאַנד איז אין יענער צייט קיין רייד ניט געווען. דער אייגענער ווידערשטאַנד איז געווען נאָך נידעריקער בויגן דעם רוקן, מאַכן אַ רחמנות־פּנים, אַ חניפה־שמייכל, מסרן אייגער אויפן צווייטן.

ס׳איז פאַרשפּרייט אַ לעגענדע, אַז צווישן די פאַב־ריקאַנטן און אַרבעטער האָבן געהערשט גוטע פאַטריאַר־כאַלע באַציאונגען. מען נעמט די באַקאַנטע פאַקטן, וואָס אויף לוריעס פאַבריק פלעגן די אַרבעטער באַקומען עט־לעכע רובל ביים געבוירן אַ קינד, אָדער ביים חתונה מאַכן אַ קינד, ווי אויך אין אַן אומגליק־פאַל. מען פאַר־געסט, אַז קיין פאַרזיכערונגען, קראַנקן־קאַסעס, אַפּילו אין דער פאַרם ווי ס׳האָט עקזיסטירט אין די רוסישע פאַבריקן איז אין די פּינסקער יידישע פאַבריקן ניט געווען. אויף לוריעס פאַבריק, צום ביישפּיל, פלעגט יעדער אַרבעטער און אַרבעטערין ביים אָנקומען צו דער אַרבעט מוזן אונ־טערגעזונט ווערן דורך אַ דאָקטאָר. צום דאָקטאָר פלעגט מען גיין פאַרטיעסוויז מיט צעטלעך פון פאַבריק. מען פלעגט גיין צו 3—4 מאָל ביז דער דאָקטאָר פלעגט אויפ־נעמען און שרייבן פלעגט ער דאָס, וואָס עס איז געווען אין די אינטערעסן פון פאַבריקאַנט. אויפן פאַבריק איז געווען כלומרשט אַן אַמבולאַטאָריע, אָבער מען פלעגט זיך אַהין וועגן נאָר אין אַן אומגליקפאַל. ביי אַלע אַנ־דערע פאַלן פון קראַנק זיין, פלעגט מען מורא האָבן צו גיין צום דאָקטאָר, כדי ניט צו באַקומען דעם נאָמען „פוילער". פאַר דער צייט פון קראַנקהייט פלעגט מען ניט צאָלן. דער אָפּיציעלער אַרבעטסטאָג איז געווען 12 שעה אַראָפּרעכענענדיק 2 שעה אויף עסן, ד. ה., אַרבעטן האָט מען געדאַרפט 10 שעה. פאַקטיש האָט מען געאַרבעט מער. ביי יעדער שכירות־אויסצאָלונג פלעגט מען אַראָפּנעמען אַ געווישן פּראָצענט פון יעדן אַרבעטער, אַ מין קויציע. דערביבער האָט דעם פאַבריקאַנט געלוינט צו זיין „אַ גו־טער", זיין „פריינדלעך" און צוואוואַרפן עטלעכע רובל „דרשה־געשאַנק" אָדער פאַר סנדקא. אָבער ניט דאָס אַליין האָט דאָ געשפּילט די ראָלע. פאַרן פאַבריקאַנט האָט גע־לוינט, ער האָט געדאַרפט האָבן דעם גוטן נאָמען, זיין אַ בעל־טובה, כדי אונטערן טויער זאָלן שטענדיק שטיין העכט, וועלכע זוכן דאָס „גליק" צו ווערן אַלעקסאַנדער לוריעס אַן אַרבעטער. ער האָט באַדאַרפט, אַז די אַרבעטער וואָס אַרבעטן זאָלן ציטערן דעם „גליק" צו פאַרלירן.

קיין אַרבעטער־אַרגאַניזאַציעס וואָס זאָלן זיך איינ־שטעלן, אַננעמען, העלפן די אַרבעטער, זיינען ניט געווען; ס׳איז אויך ניט געווען קיין אַרגאַניזאַציע אין וועלכער ניט איז פאָרם פאַר קעגנזייטיקער הילף. אַ צעשטויבטע, דערשלאָגענע, פאַרוואָרלאָזטע, קולטורלאָזע מאַסע, איז יע־דער געווען פאַרנומען מיט זיין אייגענעם גורל; האָט יעדער אויף זיין שטייגער רעאַגירט, אויסגעלאָדן זיין ענער־גיע; אויף זיין אופן גענפונען אַ צייט־פאַרטרייב: די על־טערע אין בית־מדרש — הערן אַ מגיד אָדער אויפן פריזבע פאַרנעמען זיך מיט קליינלעכע לשון־הרע און שמעק־טאַ־באַק־קריגעריייען; די יינגערע — אין געשלעגן, קאַרטן, בראַנפן און מיידלעך. די בעסערע פון זעלבן מין — אין די

טאַנץ־קלאַסן, וואו זיי פלעגן טאָן דיזעלביקע זאַכן, נאָר אויף אַ מער „אַנשטענדיקערן" אופן. דער „קלאַסנקאַמף", דער אינסטינקטיווער האַס, די אינערלעכע שנאה וואָס יעדער אַרבעטער — אפשר אומבאַוואוסט פאַר זיך אַליין — פאַרמאָגט, טראָגט אין זיך, צום פאַבריקאַנט און זיינע מיטהעלפער, איז געקומען צום אויסדרוק אין זידלען, שילטן — פאַרשטייט זיך אונטער די אויגן, — אין מאַכן אומזיסטע ניט נייטיקע שאָדנס און קליינע און גרעסערע גנבות.

ניט נאָר די מלאָכה און אינדוסטריע איז געלעגן אין יידישע הענט, נאָר אויך דער טראַנספאָרט איבערן וואַסער. דער וואַסערוועג האָט אויך לעבעדיק געמאַכט דעם אייזנבאַן־פאַרקער. צענדליקער וואַגאָנעס אַ טאָג פלעגן אַריין אין שטאָט און איבערגעלאָדן ווערן אויף די דאַמפערס און בערלינעס און פאַרקערט — צענדליקער וואַגאָנעס פלעגן אַנגעלאָדן ווערן פון מיטן וואַסער געבראַכטע סחורות. הונדערטער מענטשן האָבן זומער אוןווינטער געאַרבעט אויפן ברעג, זומער ביים לאָדן און אויסלאָדן, ווינטער ביי די רעמאָנטן. די אייגנטימער פון די דאַמפערס און בערלינעס זיינען געווען יידן. דער גאַנצער פערסאָנאַל, העכערער און נידעריקער (אויסער די קאַפּיטאַנען און מאַטראָסן), זיינען געווען יידן. די טרעגער און פורמאַנעס יידן. אויך די עקספּעדיטאָרן ביים אייזנבאַן זיינען געווען יידן. (אַ פאַר פאַמיליעס, וועלכע האָבן דאָס מאָנאָפּאָליזירט, אין שפּיץ מיט די גאָטליבס און שיינמאַנס).

די פורמאַנעס אויפן אייזנבאַן און אויפן ברעג זיינען געווען אַרגאַניזירט אין אַ „קאַמפּאַניע", אַן אַרטעל וואָס האָט געהאַט אַ 40—50 פערד און האָבן געהערט צו 15—20 משפּחות. געאַרבעט האָט דער פאָטער מיט די קינדער, זעלטן מיט געדונגענע שמייסערס. די קינדער פלעגן אָנהייבן פאַרן צו 12—13 יאָר. די פורמאַנעס זיינען געווען כמעט אַלע הויכע, געזונטע, בערייטפלייציקע מענטשן. אין שטאָט האָט מען פאַר זיי מורא געהאַט, דערהויפט פאַר דעם יונגוואַרג, וועלכע האָבן געקאָנט געבן אַ קלאַפּ און פלעגן טאָקע אַמאָל אויך געבן. אָבער אין אַלגעמיין זיינען זיי געווען ערלעכע האַרעפאַשניקעס, וועלכע פלעגן שווער אַרבעטן אויף זייער שטיקל ברויט. דער אַרטעל איז געווען אַרגאַניזירט אויף אַזאַ אופן: אַלע האָבן געאַרבעט גלייך און דאָס פאַרדינטע געלט פלעגט מען טיילן אויף גלייכע חלקים לויט דער צאָל פערד וואָס יעדער האָט פאַרמאָגט. זיי פלעגן פון זיך אויסקלייבן עלטסטע, אַנפירער, דערהויפט עלטערע, שוואַכערע וואָס האָבן שוין ניט אַזוי פיל כוח צו שלעפן די שווערע משאות. די אויפגאַבע פון די עלטסטע איז געווען פונאַנדערצוטיילן די אַרבעט, באַשטימען ווער וואוהין און וואָס עס פירט, אייגנקאַסירן דאָס געלט, פירן די חשבונות; די אָפּרעכענונגען פלעגן פאַרקומען אַלע וואָך, שבת צונאַכטס פלעגן זיי זיך צונויפקלייבן און מאַכן די חלוקה. געלעבט האָבן זיי צוויישן זיך זייער פריינדלעך, זעלטן ווען ס׳פלעגט ביי זיי אויסברעכן אַ קריגעריי. זיי פלעגן איינער דעם צווייטן העלפן און איינער פאַרן צווייטן זיך איינשטעלן. וויי איז געווען צו יענעם וואָס האָט זיך מיט עמעצן פון זיי פאַרטשעפעט. אין דער נאַטור זיינען זיי געווען גוטע מענטשן, האָבן געהאַט אָפענע און וואַרעמע הערצער אויף געבן אַ נדבה, טאָן אַ טובה. ניט זייענדיק קיין גרויסע למדנים פלעגן זיי שבת גיין הערן אַ מגיד, געהאַט אַן אייגענעם מנין.

אַנדערש איז שוין געווען דאָס יונגוואַרג. קיין מגיד, קיין מנין האָט זיי ניט אינטערעסירט. האָבן זיי זיך פאַרנומען מיט „וועלטלעכע" זאַכן. דער גרעסטער טייל פון זיי האָבן געהאַט טויבנשלאָקן, און אין די פרייַע שעהן, אין די שבתים, פלעגן זיי זיך פאַרנעמען מיט טרייבן די טויבן, אונטערלאָזן זיי ביי פרעמדע טויבנשלאָקן, כדי אָפּצוציען און כאַפּן אַ פרעמדע טויב. און דאָס פלעגט ברענגען צו געשלעגן און סקאַנדאַלן. אויך פלעגן זיי קומען אין די שפּאַציר־ערטער, זומער אין וואַלד אויפן ברעג, ווינטער אויף דער גרויסער גאַס און פאַרטשעפן די שפּאַצירנדיקע, דערהויפט די מיידלעך. אין די שפּעטערע יאָרן, וועלן ס׳איז אויפגעקומען די אַרבעטער־באַוועגונג זיינען אויף דעם באָדן מיט זיי פאַרגעקומען געשלעגן. אַ טייל פון זיי זיינען אַריין אין דער באַוועגונג און געוואָרן געטרייַע בונדיסטן.

גאָר פון אַן אַנדער מין זיינען געווען די טרעגערס. די טרעגערס האָבן אין זייער וויַיט גרעסטער מערהייט געאַרבעט אויפן ברעג. דאָס איז געווען אַ געשלאָסענער אַרטעל און אַבסאָלוטע הערשער פון ברעג. צום אַרטעל האָבן געהערט אַ מענטשן צוואַנציק, ד. ה., געטיילט זיך מיט די פאַרדינסטן האָבן אָט־די צוואַנציק. געאַרבעט האָבן אַ מענטשן 80—100, נאָר די איבעריקע פלעגן באַקומען פון טאָג אָדער פון וואָגאָן. אָן זייער וויסן און קענן זייער ווילן האָט קיינער אויפן ברעג ניט געקאָנט פאַרדינען אַ גראָשן. אין שפּיץ פון אַרטעל זיינען געשטאַנען אַ גרופּע שטאַרקע, האַלבע אונטערוועלט־מענטשן. געשלאָגן, מעסער־שטעך איז געווען אַ טאָג־טעגלעכע דערשיינונג. זיי פלעגן אַרבעטן גאָנץ וויניק, דעם גרעסטן טייל פון טאָג פלעגן זיי אָפּליגן אין שענק. אויסערן ברעג און שענק האָבן זיי פאַרבראַכט אין די פריילעכע הייזלעך, וואו זיי זיינען געווען די הערשערס און באַפעלערס. אין שטאָט זיינען אַרומגעגאַנגען וועגן זיי און זייער גבורה פאַרשיידענע לעגענדעס. מאַמעס פלעגן מורא האָבן אַרויסלאָזן זייערע טעכטער פון שטוב אין די גאַסן וואו זיי האָבן געוואוינט. מען פלעגט זאָגן, אַז ווען זיי וואַרפן אַן אויג אויף אַ מיידל וועט זי שוין פון זייערע הענט זיך ניט אויסדרייען. זיי וועלן זי ביינאַכט מיט דעם בעט פון שטוב אַרויסטראָגן. אַזאַ פאַקט פון אַרויסנעמען אַ מיידל דורכן פענצטער איז טאָקע געשען און די גאַנצע שטאָט האָט געריידט וועגן דעם. דערביי האָט מען אָנגערופן סיי דעם נאָמען פון דעם מיידל סיי דעם נאָמען פון אַרויסטראָגער. בכלל האָט מען געוואוסט אַ סך צו דערציילן וועגן פאַרגוואַלדיקן

פֿרויען און מיידלעך. אויך די פּאָליציי האָט פּאַר זיי מורא געהאַט און אַ סך פון זייערע פּאַרברעכנס זיינען דורך אומבאַשטראָפט. (אין 1905, ווען דער „בונד" האָט גענומען אַרגאַניזירן די ברעג־אַרבעטער, די טרעגער, ווען אויפן ברעג האָבן זיך באַוויזן נייע פּנימער, איז אויסגעקומען צו האָבן מיט זיי צו טאָן און מיט רעוואָלווערן אין די הענט אויסצוקעמפן די רעכט אויף אַרבעט ביים ברעג און ברעכן זייער הערשאַפט).

אויף אַ העכערער געזעלשאַפטלעכער מדרגה זיינען געשטאַנען די בעל־מלאָכות. אמת, אין יידישן לעבן זיינען זיי אויך ניט געווען קיין גרויסע יחסנים, קיין גרויסער מהלך צווישן זיי אזן זייערע אַרבעטער איז ניט געווען; מען האָט געאַרבעט צוזאַמען, געגעסן צוזאַמען אזן גאַנץ אָפט געוואוינט צוזאַמען, גערעדט דיזעלבע שפּראַך. דער גייסטיקער ניוואָ איז געווען כּמעט דערזעלבער. דאָ האָבן זיך די האַנטווערקער געהאַלטן העכער, געבלאָזן פון זיך אזן גענפֿראַווען תקיפות. זיי האָבן געהאָט זייערע צעכן־אַרגאַניזאַציעס אזן אַרגאַניזאַציעס פון קעגנזייטיקער הילף, ווי גמילת־חסדים, חברה־לויניקעס, אויך רעליגיעזע חברות ווי חברה־תהילים, חברה־משניות אזן אַנדערע. זיי האָבן געהאַט זייערע באַזונדערע מנינים אזן בתי־מדרשים.

די צעכן־אַרגאַניזאַציעס זיינען געווען אומלעגאַלע. געוועלכע פאַכן זיינען אַרגאַניזירט, האָט מען ניט געוואוסט. ס׳איז נאָר באַקאַנט, אַז די סטאַלאַרעס האָבן ניט צוגעלאָזן קיין בעלי־מלאָכות פון דער פרעמד. אָנגעהויבן ריידן וועגן די צעכן האָט מען, ווען אין 1897—1898 איז פאָר־געקומען אַ גרויסער אַרעסט, — דוכט זיך דער ערשטער פּאָליטישער אַרעסט אין פּינסק, — פון שניידערס אזן סטאָלאַרעס, אזן די סטאַלערישע קלויז האָט מען פאַרחתמעט. ווען דעם אַרעסט האָט מען זיך אין שטאָט איבערגעבן בסוד־סודות. מען האָט דערציילט, אַז אין שוואַרצע קאָרעטעס האָט מען זיי ביי נאַכט אַוועקגעפירט קיין פּעטער־בורג, אַז פּעק מיט פּאַפירן האָט מען ביי זיי צוגענומען, אַז מען וועט זיי פאַרשיקן וואו פּעפער וואַקסט. דער אמת ווען אַרעסט, די סיבות אזן וואָס מיט די אַרעסטירטע איז געשען, איז ביז היינט ניט באַקאַנט. איינער פון די עלטערע סטאַלאַרעס האָט דערציילט, אַז די סטאַלאַרעס האָבן צווישן זיך געהאַט אַן אָפּמאַך, וועלכער האָט צווישן אַנדערע געהאָט אַזעלכע פונקטן: ניט צולאָזן קיין פרעמדע בעלי־מלאָכות אין שטאָט, ניט קאָנקורירן צווישן זיך, איינער ביים אַנדערן טאָר ניט אָפּריידן קיין אַרבעטער, קעגנשטעלן זיך די אַרבעטער־שטרייקן. אויב דאָס איז ריכטיק, מוז דאָס געהערן צו אַ שפּעטערער צייט, צו דער צייט פון דער אַרבעטער־באַוועגונג.

די „לויניטשטשעס"

דער „בונד"

1) דער אָנפאַנג פון דער באַוועגונג

אין די לעצטע יאָרן פונם פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט האָבן זיך אין פינסק צום ערשטן מאָל געלאָזט הערן קלאַנגען ווענן אויפקום פון אַ נייער, מאָדערנער חברה. די אינסטיטוציע פון חברות גופא איז אין פינסק ניט געווען קיין נייס. ווי אין יעדער יידישן יישוב, זיינען דאָרט געווען פאַרשיידענע חברות, ווי למשל אַ חברה תהילים, אַ חברה חיי־אדם, אַ חברה משניות און אַ היפשע צאָל חברות פון בעלי־מלאכות. אָבער די נייַ־אויפגעקומענע חברה האָט זיך מאָדנע אָפּגעשיידט פון די אַנדערע חברות. מיט וואונדער און חידוש פלעגט מען איבערגעבן פון מויל צו אויער ווענן דער חברה פון „בחורים און מיידן", וואָס האָבן זיך צונויפגעראַטעוועט „אַראָפּצואוואַרפן דעם קיסר". מיט שרעק פלעגט מען דערציילן ווענן דער סעקטע „שוועסטער און בריידער", וואָס פלעגן אָפּהאַלטן זייערע פאַרזאַמלונגען אין די ארומיקע וועלדער און אויף די פאַרוואָרפנסטע בוידעמער, וואו זיי פלעגן זיך בונטעווען קעגן דעם אייַנגעשטעלטן סדר פון דער וועלט און רעדן פאַרשיידענע געפערלעכע רייד...

אַזוי האָט רעאַגירט די גאַס אויפן אויפגאַנג פון די ערשטע שפּראָצונגען פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק.

עס איז שווער פעסטצושטעלן, ווען עס איז אויפגעקומען דאָס ערשטע אַרבעטער־קרייזל אין פינסק. אויפן גרונט פון אַ ריי ידיעות דאַרף מען אָננעמען, אַז דאָס איז געשען אין דער ערשטער העלפט פון לעצטן יאָרצענדלינג פונם פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט. אין יאָר 1893 איז זיך אין פינסק פאַרלאָפן אַ געשעעניש, וואָס האָט געקענט ברענגען די מער אויפגעקלערטע אַרבעטער צו דעם, אַז זיי זאָלן זיך אָרגאַניזירן.

דאָס יאָר, דעם 12טן יאַנואַר, איז אין די פינסקער אייזנבאַן־וואַרשטאַטן אויסגעבראָכן אַ סטרייק. עס האָבן פאַרסטרייקט 45 מאַן, אַרויסגעשטעלנדיג אַזעלכע פאָדערונגען: באַזייטיקן דעם שעף פון די וואַרשטאַטן קאָפּילאָוו פאַרן שטרענגען באַגיין זיך מיט די אַרבעטער, אינפירן ווי אַ סיגנאַל אויף אָפּצולאָזן די אַרבעטער אויף פרישטיק דאָס פייפן פון אַ דאַמפּמאַשין, אָנשטאָט ווי ביז איצט דאָס קלאַפּן אין אַ מעטאַלענער ברעט און לסוף דערלויבן די אַרבעטער אריבערצוגיין פון איין ארבעט צו דער צווייטער, אויב זיי וועלן פאַרנוצן דעם מאַטעריאַל, איבער וועלכן זיי אַרבעטן, בכדי ניט צו פּטרן קיין צייט.

דער סטרייק האָט געדויערט עטלעכע טעג און האָט זיך געענדיקט מיט אַ פולקומען נצחון פון די אַרבעטער. עס זיינען אָנגענומען געוואָרן זייערע פאָדערונגען, אויסער די פאָדערונג פון באַזייטיקן דעם שעף. אָבער דאָס לעצטע איז געווען גאָר לפּנים. פאַקטיש האָט מען אים אַראָפּ־גענומען פון דער שטעלע (דעם 16טן יאַנואַר) און אַרויס־געשיקט קיין וואַרשע כלומרשט „זיך היילן". די אַרבעטער האָבן טריאומפירט; אָפּילו די אָרגאַניזאַטאָרן פון סטרייק האָט מען ניט געירט.

די דאָזיקע געשעעניש האָט נישט געקאָנט בלייבן אָן ווירקונג אויף דער אויפוואַכונג פון די כחות, וואָס זיינען געווען פאַרבאָרגן אין דער יידישער אַרבעטער־מאַסע...

אין יאָר 1897 הערן מיר צום ערשטן מאָל ווענן אַ סאָציאַל־דעמאָקראַטישן אַרבעטער־קרייזל אין פינסק אונטער דער פירערשאַפט פון מאָטל און שמואל גרינפעלד. ביי זיי אין דירה פלעגן זיך פאַרזאַמלען די מיטגלידער פון קרייזל און דאָרטן פלעגן זיי לייענען סאָציאַליסטיש־רעוואָלוציאָנערע ליטעראַטור. יעדער מיטגליד פלעגט אויף די באַדערפענישן פון קרייזל אַרײַנטראָגן אין איר קאַסע צו 15 קאָפּיקעס אַ וואָך. צום קרייזל האָבן געהערט אַברהם אבא קאָוונאַל (גאָבז), אַלטער שרייבמאַן, שמואל קלאָפּוד (פּושקין). פון די פינסקער אַרבעטער און אינטעליגענטן פון יענער צייט זיינען באַקאַנט די נעמען אברהם־בער גאַרבוז, ליאָליע און פּעסיע אייזנבערג (ליאָליע איז געווען אַ סטודענט), סאָמואיל ליאָוו (די ברילן), יעקב גורין, העקלמאַן און באָראָשאָק. די לעצטע דריי זיינען פון די ערשטע פּאָליטישע אַרעסטירטע אין פינסק.

עס איז שווער צו באַשטימען דעם אָנפאַנג פון „בונד" אין פינסק, ווייל דער נאָמען „בונדיסטן" איז אין

אַנפאַנג ניט באַנוצט געווארן, מען האָט זיך ווי פריער באַנוצט מיטן נאָמען „בריידער און שוועסטער“. עס איז אָבער זיכער, אַז פינסק איז געווארן אייגע פון די ערשטע שטעט, וואו דער „בונד“ איז געווארן טעטיק.

אין סוף נייציקער יאָרן האָט אין פינסק געגרינדעט אַ קרייזל פּעסיע אייזנבערג. ווען זי איז אַריבערגעפאָרן קיין ווארשע, האָט זי נישט איבערגעריסן דעם קאָנטאַקט מיטן קרייזל און פלעגט אים באַזאָרגן מיט אַגיטאַטאָרן, געלט און ליטעראַטור. די קרייזלעך האָבן קיין לאַנג לעבן ניט געהאַט. פלעגן אין שטאָט אָנקומען פון די גרויסע שטעט סטודענטן אָדער קורסיסטקעס, פלעגן זיי אויפלעבן; פלעגט מען זיך צעפאָרן, פלעגן זיי אָפּשטאַרבן.

די רעוואָלוציאָנערע פּראָפּאַגאַנדע האָט נישט געלאָזט לאַנג ווארטן אויף אירע רעזולטאַטן. אין יאָר 1899 איז אויסגעבראָכן אַ סטרייק אין דער טאַבאַק־פאַבריק פון יהושע גווירצמאַן, וואו עס האָבן געאַרבעט 60־70 אַרבעטערינס. דאָס רוב — ניט־אַרגאַניזירטע. אין צווויי יאָר אַרום האָבן פאַרסטרייקט די אַרבעטער פון דער שוועבעלעך־פאַבריק. דער דאָזיקער סטרייק האָט געהאָט אַן עקאָנאָמישן יסוד. די אַרבעטער האָבן געקעמפט פאַר אַ 12־שעהדיקן אַרבעטסטאָג, אָנשטאָט דעם 13־שעהדיקן *) (מיט אַ שעה איבעררייס אויף מיטאָג), וואָס עס איז געווען אייגנטלעפירט אין דער פאַבריק. דער סטרייק האָט אַרויס־געופן אַ גוואַלדיקן רושם אין שטאָט, וואָס האָט מיט חידוש זיך צוגעקוקט צום געראַנגל פון די אַרבעטער מיטן פאַבריקאַנט. זיין פאַרלויף איז געווען אַ שטורמישער. עס האָט זיך אַריינגעמישט די פאָליציי און אַרעסטירט אַנפירער פון סטרייק און די אַגיטאַטאָרן. אין די ל י ־ נ י ש ט ש ע ס **), וואָס איז געווען דער הויפּט־צוּשטעלער פון די פאַבריק־אַרבעטער, האָט זיך געטאָן חושך. די מאַמעס פון די אַרעסטירטע האָבן געקערט וועלטן: נישט געלאָזט דעם פאַבריקאַנט דורכגיין די גאַס, און האָבן אָפילו געמאַכט אַן אָנפאַל אויף זיין הויז, פאָדערנדיק צו באָפרייען זייערע מענער און קינדער.

פון דעמאָלט אָן איז שטאַרק אויסגעוואַקסן דער אָנזען פון די „בריידער און שוועסטער“. דער „בונד“ איז געוואָרן אין שטאָט אַ שם־דבר, זיינע רייען האָבן אָנגעהויבן צו ווערן וואָס אַ מאָל גרעסער און גרעסער.

*) אין די ווינטערדיקע פרייטיקן פלעגט מען באָפרייען די אַרבעטער פאַר ליכט־בענטשן, דערפאַר אָבער האָבן זיי געמוזט אָפּאַרבעטן די צייט אין משך פון דער וואָך. פלעגן זיי מהמת דעם אַרבעטן מיטוואָך און דאָנערשטיק צו 16 שעה און די רעשט אָפּאַר־בעטן שבת־צו־נאָכטס.

אגב אַ 13־שעהדיקער אַרבעטסטאָג איז געווען אַ געוצליכער אַרבעטסטאָג, וואָס וועגן אים פלעגן חלומען אָנדערע אַרבעטער, ווי סטאָליאַרעס, מאָליאַרעס א״א. די לעצטע פלעגן אַרבעטן פון 6 אין דער פרי ביזן זון־אונטערגאַנג. דער דורכשניטלעכער לוין פון אַ קוואַליפיצירטן אַרבעטער אין דער שוועבעלעך־פאַבריק פלעגט באַטרעפן אַ רובל אַ טאָג. נישט קוואַליפיצירטע אַרבעטער פלעגן באַקומען 60 גראָשן אַ טאָג.

**) קוואַרטאַל באַוואויזנט דורך דער יידישער אַרעמשאַפט.

2) דער וואוקס פון דער באַוועגונג.

ווינטער 1901 זיינען אויפגעקומען עטלעכע אַרבעטער־קרייזלעך פאַר באַזונדערע פאַכן, אָדער צעכן*), ווי מען פלעגט זיי דעמאָלט רופן, און עס איז אַוועק אַן אינטעניסיוועט אַרבעט **). די אויפגאַבע פון די קרייזלעך איז געווען — געבן די אַרבעטער אַ פּאָליטישע דערציאונג און אויך אַ געוויסן סכום אַלגעמיינע בילדונג, וואָס איז געווען נייטיק, כדי צו פירן דעם פּאָליטישן קאַמף. אין די קרייזלעך פלעגט מען באַקענען די מיטגלידער מיט דער אַרבעטער־באַוועגונג אין לאַנד, מיט פאַרשיידענע אַרבעטער־אַרגאַניזאַציעס, מיט די צילן פון פּאָליטישן קאַמף און מיט אַנדערע פּראָבלעמען, וואָס האָבן געהאַט אַ דירעקטע שייכות צו דער באַוועגונג. דאָרט פלעגן אויך פאָרקומען פּאָפּולער־וויסנ־שאַפטלעכע לעקציעס אויף פאַרשיידענע טעמעס, למשל וועגן מאַלטוס־טעאָריע און וועגן אַנדערע סאָציאַל־עקאָ־נאָמישע פּראָבלעמען. די בונדישע אַרגאַניזאַציע האָט גע־האָט אין יענער צייט אין איר רשות צוויי ביבליאָטעקן: איינע פון לעגאַלער ליטעראַטור, וואָס מיט איר האָבן זיך געקאָנט באַנוצן אַלע מיטגלידער פון די קרייזלעך, און די אַנדערע — פון אומלעגאַלע דרוקזאַכן, וואָס צו איר האָבן געהאַט אַ צוטריט נאָר די אָנפירער פון דער פאַרטיי, וואָס פלעגן פון צייט צו צייט צעטיילן די דאָזיקע ליטע־ראַטור (למשל „די אַרבעטער שטימע“) צווישן די מיט־גלידער פון די קרייזלעך. ביידע ביבליאָטעקן זיינען גע־וועז קאָנספּיראַטיוויע.

די באַוועגונג האָט זיך פונאַנדערגעוואַקסן. די „סכאַד־קעס“ האָבן זיך געגנומען אויסבאַרייטערן. ס׳זיינען שוין גע־וועז פאַכן, וואָס האָבן געהאַט צו 3־4 קרייזן. מען האָט געמוזט האָבן ערטער אויף גרעסערע פאַרזאַמלונגען. צו דעם האָבן געטויגט די וועלדער, וואָס זיינען פריער געווען נאָר שפּאַציר־אָרט פאַר־וויילונגס־ערטער. דערהויפּט אין דעם האַלבווינטער וואָלד פלעגט זיך אין די זומערדיקע שבתים פירן אַ גרויסע אַרבעט; דאָרטן, וואו הונדערטער מענטשן פלעגן זיך צוזאַמענקומען, פלעגט זיין לייכט צו טרעפן זיך, פירן אָן אַגיטאַציע, שליסן נייע באַקאַנטשאַפטן.

מיטן וואוקס פון דער באַוועגונג האָט זיך אַרויס־געוויזן די נייטיקייט צו בייטן די פרימיטיווע אַרגאַניזא־ציאָנעלע פאָרמען פון די קרייזלעך. גראָד אין יענער צייט, ביים סוף 1902, זיינען אַראָפּגעקומען קיין פינסק, דעלע־גירט פון צ״ק פון „בונד“, עטלעכע טיכטיקע אַרבעטער־טויער. דאָס זיינען געווען נאָכקע דער באַבראָוויסקער, ווירגילי־כהן און יאָקאָוו. זיי האָבן פאָנאַנדערגעלאָזט די אַלטע פאַך־קרייזלעך, און אויף זייער אָרט זיינען געשאַפן

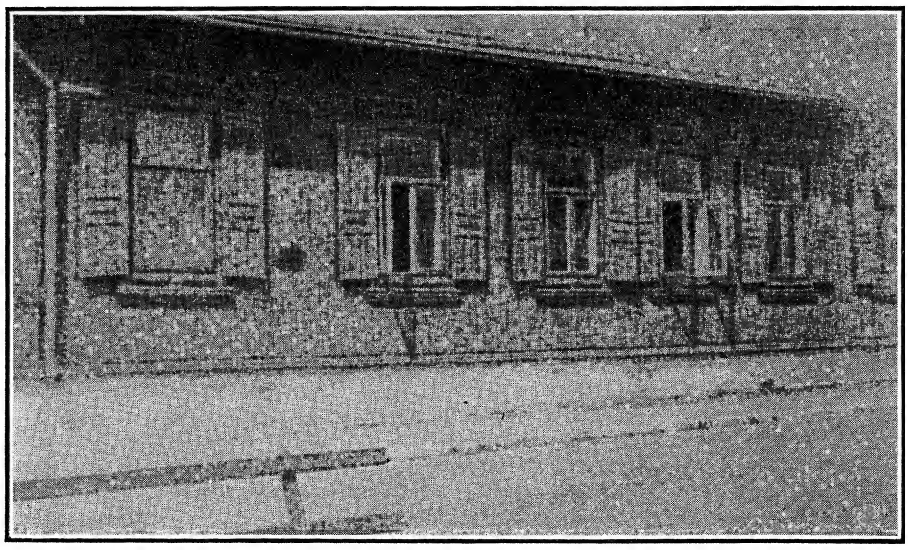
*) די אָנפירער פון מאָלער־צעך זיינען געווען: העלענא בראָ־דערזאָן, זאַוול און לייזערקע דער בריסקער.

**) אָנפירנדיקע פּאָזיציעס אין דער באַוועגונג האָבן דעמאָלט פאַרנומען יעקב גורין, לאהקע גלייבערמאַן און יאָנקל דער סטאָלער.

1964568

געוואָרן אַרבעטער־גרופּעס פון פאָרשטייער פון פאַרשיידענע פאַכן, צו 20 מאַן אין יעדערער, אָפּגעקליבן לויט אינטעלעקטועלע אייגנשאַפטן. אין יעדער גרופּע פלעגט אַרייַנגיין אַ מיטגליד פון דעם קאָמיטעט, וואָס פלעגט אָנפירן די אַרבעט פון דער גרופּע. עס איז אויך איינגעשטעלט געוואָרן אַ שטענדיקער קאָנטאַקט צווישן באַזונדערע גרופּעס צוליב אַגיטאַציע־צוועקן. אין יענער צייט איז אויך איינגעפירט געוואָרן די „בערזע" אויף דער „גרויסער־קיעוער גאַס", וואו די אַרבעטער פלעגן זיך צונויפקומען טאָג־טעגלעך, אָפילו שבת אויך. דאָ פלעגט מען זיך דערוויסן וועגן אַלע נייעסן פון דער פאַרלאָפענער וואָך, דאָ פלעגט מען אַרומרייַדן די אַקטועלסטע ענינים, דאָ זייער אָנגעזעזן צווישן די אַרבעטער־קרייזן. דאָס איז געוועזן דער „פאַרלאָמענט" — די סאַלקע, וואו עס האָבן געוואוינט ווירגיל־כהן, יאָקאָוו און נאַכקע. דאָרט פלעגט מען צונויפשטעלן די פלענער פון דער פאַרטיי־אַרבעט, אָנצייכענען אינסטרוקציעס פאַר די אָנפירער פון די קרייזלעך, און דאָרט פלעגט מען שרייבן און העקטאָגראָפירן פראָקלאַמאַציעס און אויפרופן. דער „פאַרלאָמענט" איז געווען דער נערוו פון דער גאַנצער באַוועגונג, וואָס איז דעמאָלט אויסגעוואַקסן צו אַ גרויסן כח, גרייט צו יעדער צייט אַרויסטרעטן אין שוץ פון די אינטערעסן פון דער אַרבעטערשאַפט.

האַרבסט 1902, האָבן פאַרסטרייקט די אַרבעטער פון

דאָם טיי־הויז („טשאַיניע"), וואו עס פלעגן זיך צונויפקומען די אַרבעטער.

פלעגן געשלאָסן ווערן קאָנטשאַפטן צווישן אַרבעטער פון פאַרשיידענע גרופּעס און פאַכן, דאָ האָט זיך לסוף געשמידט דאָס סאָלידאַריטעט־געפיל פון דער אַרבעטער־מאַסע. אָבער אויך אין מיטן וואָך האָבן די מיטגלידער פון דער פאַרטיי געהאַט אַ מעגלעכקייט זיך צו טרעפן. אין יענע צייטן איז אין פינסק געווען אַ „געזעלשאַפט פון ניכטערקייט פון פאָלק"*). די דאָזיקע געזעלשאַפט האָט געהאַט אַ טיי־הויז (אַ „טשאַינע")**), וואָס די אַרבעטער האָבן געמאַכט פאַר זייער טרעפפונקט. ביי אַ גלעזל טיי פלעגט מען דאָרט פירן לעבעדיקע וויכוחים וועגן דער אַרבעטער־זאַך און מאָלן בילדער פון אַ בעסערן מאָרגן.

חוץ דער „בערזע" און דער „טשאַינע" האָט פינסק אין יענער צייט פאַרמאָגט נאָך אַן אָרט, וואָס איז געווען דעם גרעסטן שוסטער־וואַרשטאַט אין שטאָט פון דניאל פאַפראָצקי. דער וואַרשטאַט האָט באַשעפטיקט אַ צען מאַן, וואָס האָבן געוואָרפן די אַרבעט, פאָדערנדיק ביים בעל־הבית אַ לוין־הוספה און קירצן דעם אַרבעטסטאָג. פאפראָצקי האָט זיי אָפּגעזאָגט און זאָל האָבן מיטגעטיילט וועגן דעם סטרייק דער מאַכט. מחמת דעם האָט די פאָליציי אַרעסטירט 12 אַרבעטער. ווי אַ נקמה דערפאַר האָט מען פאָפראָצקין אין עטלעכע טעג אַרום באַגאָסן מיט אַלים און אים אויסגעברענט די אויגן.

דאָס איז געווען דער ערשטער טעראָר־אַקט פון דער פינסקער אַרבעטערשאַפט.

די בונדישע אַרגאַניזאַציע פלעגט זיך אויך לעבעדיק אָפרופן אויף פאַרשיידענע געשעענישן אין דער אַרבעטער־וועלט מחוץ פינסק.

נאָך די ראָסטאָווער געשעענישן אין נאָוועמבער 1902, האָט דער קאָמיטעט פון „בונד" אַרויסגעגעבן אַ פלאָמיקע

*) "Общество Народной Трезвости".

**) נישט וויט פון ברעג (האָטעל בראָנשטיין).

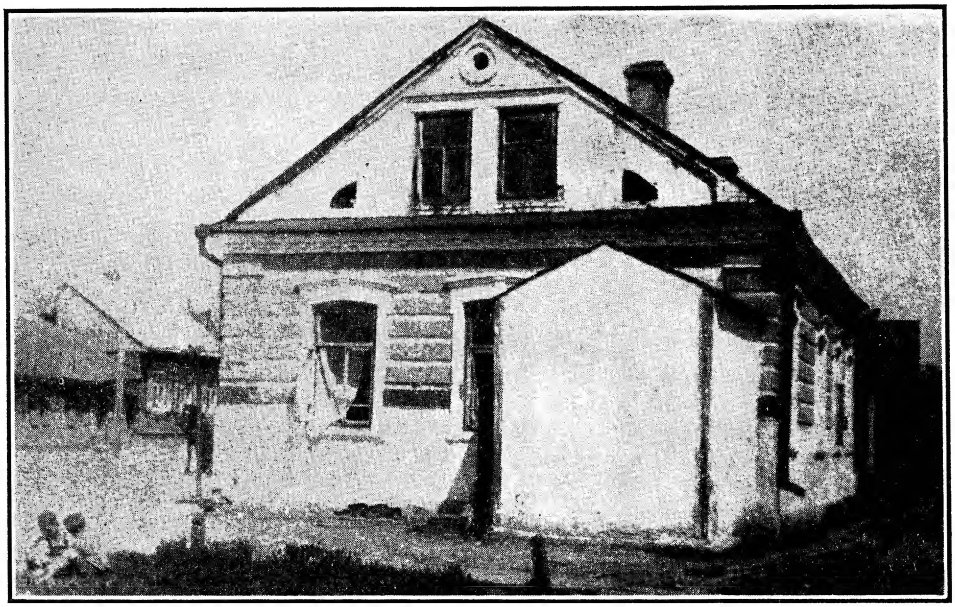
פּראָקלאַמאַציע (דוכט זיך צום ערשטן מאָל) מיט אַן אַפּיל צו אייניקייט און צום קאַמף מיטן צאַרישן רעזשים. דאָ־ט לייענען מיר אָט וואָס:

„אַרבעטער (פון) אַלע לענדער פאַראייניקט אייך“! *)

„צו אַלע פּינסקער אַרבעטער און אַרבעטערינס!“

„אויב אייער קאָפּ טראָכט און אייער האַרץ פילט, אויב אייערע אויערן הערן און די אויגן זעען, וועט איר געווויס זיך ניט אָפּשטעלן פון ווייטן און צוקוקן (צו) די ווילדע, שרעקלעכע מעשים, וואָס עס טוט זיך אָפּ פּאָר אייערע אויגן, ריכטיקער געזאָגט איבער אייך אַליין, און איר וועט מוזן פּראָטעסטירן מיט דער גאַנצער מענטש־לעכער קראַפט פון פילנדיקע מענטשן.

גאָרניט געטאָן, מיר זיינען ביז יעצט געווען אָזוי ווי אָפּ־גערישן פון דער גאַנצער אַרבעטערישער וועלט בכלל און פון אונדזערע רוסישער רעוואָלוציאָנערער וועלט בפרט. אין דער צייט, וועו דאָס בלוט פון אונדזערע ברידער האָט זיך געגאָסן אין אַלע גאַסן פון רוסלאַנד, וועו דאָס געשריי פון די דעמאָנסטראַנטן פון אונטער דער נאַגייקע האָט פּאַר־טויבט די גאַנצע רוסישע לופט, זיינען מיר פּ י נ ס ק ע ר אַרבעטער געשטאַנען ווייט פון דעם גאַנצן מענטשלעכן גע־רודער; אויף אַלע גוואָלדן פון דער פּאָליציי איבער די סטרייקנדיקע אַרבעטער פון אַנדערע שטעט זיינען מיר געבליבן שטום און אומגעוועקט. וואָס איז מיט אונדז אָזוינס? צי זיינען מיר ניט קיין מענטשן? צי קנאַקן ניט

דער „פּאַרלאַמענט“, זיצאָרט פון קאָמיטעט פון „בונד“.

„מיר וועלן זיך יעצט צו אייך אַליין, וויל אַרבעטער פון אַנדערע שטעט פּאַרשטייען שוין די זאַך גאַנץ גוט, און גאַנץ אָפּט קלינגען דורך זייערע קולות אין פּראָטעסט איבער גאַנץ רוסלאַנד, און זיי דערשרעקן מיט זייער געשריי די ווילדע רוסישע רעגירונג, וואָס האָט ביז יעצט אָזוי רויק געראַבעוועט דאָס גאַנצע רוסישע פּאָלק; נאָר מער, זיי דערציטערן מיט זייערע קולות די גאַנצע רוסישע בור־זשואָזיי־וועלט, וועלכע ליגט אָזוי פּעסט אויף די פּלייצעס פון דעם גאַנצן אַרבעטער־קלאַס.

„נאָר דאָס האָבן געטאָן אַרבעטער פון אַנדערע שטעט, אָבער וואָס האָבן מיר געטאָן? מיר האָבן נאָך ביז יעצט אונדזערע ביינער אונטער דער שווערער אַרבעט אויף די פּאַבריקן און אין די מייסטערסקאַיען גלייך מיט אַלע אַר־בעטער פון גאַנץ רוסלאַנד? ראָבעווען דען אונדז ניט די רוסישע רעגירונג גלייך מיט אַלע בירגער? די זעלבע שרעקלעכע פּאָקטן, וואָס מען זעט אין אַנדערע שטעט, זעט מען ביי אונדז אויך. יעדן איז געווויס באָקאַנט דער פּאָקט, וואָס עס האָט זיך ביי אונדז געטראָפן מיט די שוסטער. זיי האָבן געסטרייקט און האָבן געפּאָדערט אייניקע פּאָד־רונגען, ווי פּאַרגרעסערן די שכירות און פּאַרקירצן דעם אַרבעטסטאָג, וואָס יעדער אָרנטלעכער מענטש וועט געווויס מודה זיין, אַז זיי האָבן דאָס אָרנטלעך געפּאָדערט. נאָר ניט אָזוי האָט געטראָכט די ווילדע רעגירונג. ווי די פּאָליציי האָט זיך דערוואוסט דערפון, האָט זי באַלד אַרעס־טירט 12 שוסטער, און 12 אָרנטלעכע אַרבעטער, וואָס פּאַרדינען זייער ברויט מיט בלוט און מיט שווייס, דאַרפן שמאָכטן אין טורמע.

*) אין דער פּראָקלאַמאַציע ווי אויך אין די אַנדערע, וואָס וועלן ווייטער געבראַכט, האָבן מיר מאָדערניזירט דעם אויסלייג און די אינטערפונקציע, נישט אַרייגפירנדיק קיין שום ענדערונג אין דער שפּראַך גופא.

„דאָס האָט אויפגערעגט אַלע אַרבעטער און אייַנער האָט געגומען ראָבע אין פאַפראָצקין, איבער וועלכן זייערע ברידער זיצן אין טורמע. ער האָט אויסגעגאָסן זיין צאָרן אויף אַ קליינעם וועראַמעל, ניט זעענדיק דעם פאַראַזיט, דעם גרויסן שלאָגּ, וועלכער פאַרגיפט אונדז דאָס לעבן אויף יעדן טריט און שריט, וועלכער דינט פאַר שטיצע פאַר אַלע עקספלואַטאַטאָרן און בלוטזייגער און פאַר אַלע פינצטערע מאַכטן. און ניט נאָר ביי אונדז, אויף גאַנץ רוסלאַנד באַגעגענען מיר אַזוינע ווילדע פאַקטן. ניט לאַנג האָבן אין ראָסטאָוו געסטרייקט 3,000 קריסטלעכע אַרבעטער פון אייזנבאַן. זיי האָבן געפאָדערט אייניקע קליינע פאָדערונגען און פאַר אַן ענטפער אויף די אַרנטלעכע פאָדערונגען האָט מען אַרויסגעשיקט אויף זיי סאָלדאַטן און מען האָט געלאָזט אין זיי 37 זאַלפן, און עס זיינען געפאַלן אייניקע טויט און אייניקע זיינען גערַאַנעט געוואָרן און די רוסישע ערד איז פייכט געוואָרן מיט אומשולדיק בלוט. די אַלע פאַקטן באַווייזן אונדז גענוג, אויף וויפיל מיר דאַרפן זיך באַרעכן מיט דער ווילדער רעגירונג, וואָרום כל זמן עס הערשט אין רוסלאַנד די זעלבסטהערשונג, קאָנען מיר ניט האָפן, אַז מיר זאָלן פאַרבעסערן אונדזער עקאָנאָמישע לאָגע. די רעגירונג קאָן אונדז ניט לאָזן זיך באַרעכן מיט די קאַפּיטאַליסטן. די היסטאָריע האָט אונדז שוין גענוג פאַקטן באַווּיזן, אַז ווי עס האָט זיך נאָר אָנגעהויבן די אַרבעטער־באַוועגונג, האָט זיך דאָס אַם ענדע אויסגעלאָזן צו דער רעגירונג...

„פּינסקער אַרבעטער! אויב מיר זיינען נאָר מענטשן, וואָס פילן, וואָס דענקען, וועלן מיר געוויס ניט שטיין' פון ווייטן און צוקוקן ווי אונדזערע קריסטלעכע און יידישע ברידער פאַרגיסן בלוט פאַר אונדזער פרייהייט און מיר וועלן שווייגן. לאָמיר זיך אַרגאַניזירן אַלע אין אייַנעם און ווערן אַ קראַפט, כדי מיר זאָלן אויך קענען גלייך מיט אַלע אַרבעטער אַרויסטרעטן עפּנטלעך אויף דעמאָנסטראַציאָנען און פּראָטעסט. זאָל אונדזער פונק זיך אויך פאַר־אייניקן מיט דעם גרויסן רוסישן רעוואָלוציאָנעם פלאָם און פאַרברענען די ווילדע רוסישע זעלבסטהערשונג און די גאַנצע אַלטע קאַפּיטאַליסטישע וועלט.

„נידער מיט דער זעלבסטהערשונג!

„עס לעבע די פרייהייט!

„עס לעבע דער סאָציאַליזמוס!

„פּינסקער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער קאָמיטעט".

אינגיכן נאָך דעם איז פאַרגעקומען אַ שטרייק ביי די האָלץ־טאָקערס. וועגן מען איז ביי אייַנעם בערל טאָקער געקומען אַראָפּנעמען די מענטשן פון דער אַרבעט, האָט די פּאָליציי דאָן אַרעסטירט עטלעכע אַרבעטער. אָבער בערל טאָקער איז געלאָפן אין פּאָליציי עדות זאָגן, „אַז ניט די זיינען עס געווען" און מען האָט זיי באַפרייט.

די שטרייק־באַוועגונג אין שטאָט האָט געגעבן גוטע דעזולטאַטן. אין אַ ריי פאַכן האָט מען שוין אָנגעהויבן צו ארבעטן 12, אין אַנדערע אָפּילו 10 שעה אַ טאָג. די שטרייקן אין די פאַרשידענע פאַכן אין קלענערע פאַבריקן האָבן צוגעגעבן חשק די אַרבעטער פון די גרויסע פאַבריקן. אין אַ קורצער צייט אַרום איז אויך אויף האַלפֿערינס שוועבעלעך־פאַבריק אויסגעבראָכן אַ גרויסער שטרייק. עס האָבן פאַרשטרייקט עטלעכע הונדערט אַרבעטער און אַרבעטערינס. דער פאַבריקאַנט האָט זיך איינגעשפּאַרט און ניט געוואָלט נאָכגעבן. צו הילף דעם פאַבריקאַנט איז געקומען די פּאָליציי. צענדליקער אַרבעטער זיינען אַרעסטירט געוואָרן. פאַר די האָר פלעגט מען שלעפּן די אַרבעטערינס אין צירקל אַריין. אַרום אַרעסטהויז (רעשאָטקע) זיינען געזעסן די מוטערס, שוועסטער, בריידער און האָבן באַווייַנט די אַרעסטירטע הויך אויפן קול, ווי מען באַווייַנט אַ טויטן. אין איינעם אַ טאָג האָבן די מאַמעס, באַגלייט פון ווייסע חברהניקעס (דער קומענדיקער קליינער בונד) געמאַכט אַ יאָמער־מאַניפעסטאַציע פאַרן פאַבריקאַנט. זיי האָבן געווייַנט און געבעטן רחמנות, און די קליינע חברה האָט דערווייל געבראָכן די שויבן בייַם פאַבריקאַנט.

דער שטרייק איז געווען פאַרשפּילט. מיט אַראָפּגעלאָזענע קעפּ, געבראָכענע האָט מען זיך אומגעקערט צו דער אַרבעט. אין קורצן האָט מען די אַרעסטירטע באַפרייט.

אין אַ שטיקל צייט אַרום האָט דער קאָמיטעט פון „בונד" באַשלאָסן עפּנטלעך אַרויסצוואָווייזן זיין כוח. דאָס האָט געזאָלט זיין די ערשטע אַרבעטער־מאַניפעסטאַציע אין פּינסק. איר טערמין איז באַשטימט געוואָרן אויפן ערשטן מערץ, אין יאָרצייט פון דער דערמאָרדונג פון אַלעקסאַנדער דעם 2טן, און דאָס אָרט — אַ וואַלד עטלעכע ווייַרסט הינטער פּינסק. דער ערשטער מערץ איז אויסגעפאַלן גראָד שבת, ווען די אַרבעטער זיינען געווען פריי פון דער אַרבעט. עס איז געווען אַ שיינער, זוניקער טאָג. שוין פון גאַנץ פרי אָן, האָבן דורך פאַרשיידענע וועגן צום באַשטימטן אָרט גרופּעסווייז געאיילט יום־טובדיק אויסגעפּוצטע אַרבעטער. אויף די וועגן זיינען געווען אויסגעשטעלט אַרבעטער־פּאָטרולן, וואָס פלעגן דורך אַ פאַראַל אַנווייזן די אַנטייל־נעמערס דעם טרעפּפונקט. דער וואַלד איז געלעגן טיף אין שניי און די זון האָט געשיינט מיט דער פולער פראַכט. די שטימונג איז געווען אַ געהויבענע. ווען דער גאַנצער עולם, אַ מאָן 400־500 איז שוין געווען אויפן אָרט, האָט מען אויפגעוויקלט די רויטע פענער און אונטערן קלאַנג פון רעוואָלוציאָנערע לידער האָט זיך אַנגעהויבן די פייערונג. די רעדנער האָבן זיך בריַיט אָפּגעשטעלט אויפן באַטייט פונם ערשטן מערץ, מען האָט אויך באַרירט אַנדערע אַקטועלע פראַגן. נאָך דעם זיינען פאַרגעקומען דעקלאַמאַציעס און געזאַנג פון כאָר. מען האָט פאַרבראַכט אין וואַלד אַ גאַנצן טאָג. ערשט פאַרנאַכט צו האָט מען זיך אויסגעשטעלט אין רייַען און אויסגעפורעמט אַ לאַנגן צוג. פאַרויס זיינען געגאַנגען אַרבעטער מיט פלאַטערנדיקע פענער, ביי די זייטן — אַ וואַך מיט ברענענדיקע שטורקאַצן. אַזוי האָט מען מארשירט מיט געזאַנג פון אַרבעטער־לידער ביז צום סוף פון וואַלד. ערשט

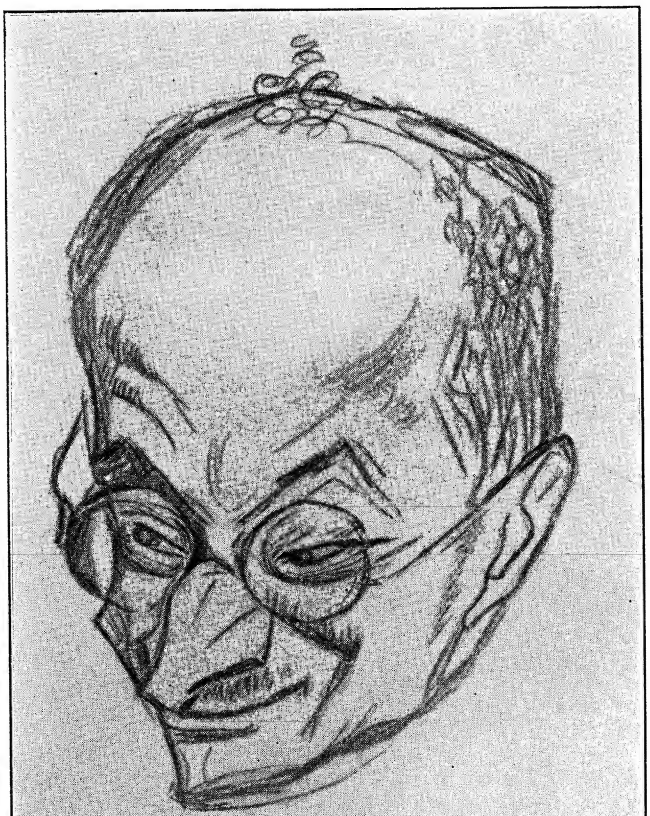
דאָרט האָט מען זיך צעטיילט אין גרופּעס און דורך פאַר־שיידענע וועגן זיך געלאָזט אַ היים. דאָס איז געווען אַ דענקפולער טאָג, וואָס איז געבליבן אויף לאַנג אין די יונגע הערצער, וואָס האָבן געקלאַפּט מיט פרייד און האָפענונג אויף אַ בעסערער צוקונפט...

גלייך נאָך דער פייערונג האָבן ווירגילי־כהן, נאַכקע און יאָקאָוו פאַרלאָזן פּינסק. צוליב דעם איז אָפּגעשוואַכט געווארן דער טעמפּ פון דער אַרבעט. דער „פאַרלאָמענט“ איז געווארן ווי פאַריתומט. געבליבן אין אים איז נאָר סאָשע, עס האָט אָבער ניט לאַנג געדויערט און עס איז אַראָפּגעקומען קיין פּינסק אַ נייער פאַרטיי־טוער פול מיט לעבן און ברען. די אַרבעט האָט אויפגעלעבט.

3) קאָליא טעפּער

אין יענער צייט איז קאָליאַ (קלמן) טעפּער געווען אַן אָנגעזעענער טוער אין דער אַרבעטער־באַוועגונג. צו איר איז ער געקומען פונם ציוניסטישן לאָגער. אין אָדעס איז ער געשטאַנען אַ שטיקל צייט בראש פון אַ ציוניסטיש יוגנט־קרייזל, אָבער לסוף צוזאַמען מיטן קרייזל אַריבער צום „בונד“. טעפּער איז געווען אַ גוטער רעדנער און, אַ בעל־השפּעה און דאָס האָט אים אַריינגעבראַכט אין די אָנפירנדיקע קרייזן פון דער פאַרטיי. קיין פּינסק איז ער אַראָפּגעקומען אַרום פּסח־צייט, 1903, צוזאַמען מיט עטלעכע חברים און מיט זיין כלה ווערע (גנעסיע) שאַפּיראָ. אויף דער פּינסקער אַרבעטערשאַפט האָט קאָליאַ געמאַכט אַ קאָלאָסאַלן רושם: מען האָט אים אַרומגעטראָגן ממש אויף די הענט. די ערשטע טעג פּסח איז געווען גערופן אַן אַרבעטער־מיטינג אין וואַלד האַלעוואָ, וואו עס איז אַרויסגעטראָטן טעפּער. דער מיטינג איז אַדורך זייער גוט־באַזוכט. אָבער דאָס איז געווען טעפּערס לעצטער אַרויסטריט אין פּינסק. די זעלבע נאַכט פון 17טן אויפן 18טן אַפּריל איז דער פּריסטאַוו (פאַליציי־אָפּיציר) יערמאָלענקאָ אין דער באַגליטונג פון עטלעכע פאָליציאַנטן אַריין אין דער וואוינונג פון יעקב ליבערמאַן אויף סיוועד גאַס און אַרעסטירט דאָרט טעפּערן מיט זיין כלה, זאָוול פיינשטיין און סאָשען. בעת דער רעוויזיע האָט די פּאָליציי געפונען אַ היפש ביסל אומלעגאַלע ליטעראַטור: ביכער, צייטונגען און בראָשורן. די אַרעסטירטע האָט מען אַריינגעזעצט צייטווייליק אין צירקל אויף קופּעטשעסקאַ־גאַס ביזן פאַרהער פון דעם זשאַנדאַרן־ראָטמייסטער. צו אים איז טאָקע דער פּריסטאַוו יערמאָלענקאָ אַוועק אָנזאָגן וועגן דעם אַרעסט און צו באַווייזן די פאַרנומענע ליטעראַטור.

אין דער פּרי האָבן זיך די אַרבעטער אין דער „טשאַינע“ דערוואוסט וועגן אַרעסט פון זייערע פירער. די אויפרעגונג איז געווען אַ גוואַלדיקע. ספּאָנטאַניש האָט זיך אַ גרויסער עולם אַ לאָז געטאָן מיט קולות און געשרייען צום צירקל. אַזייגער 8־9 אין דער פרי זענען שוין אַרום צירקל געווען פאַרזאַמלט אַ פּאָר הונדערט מענטשן, און וועמען מען האָט באַגעגנט אין גאַס האָט מען געהייסן גיין אַהין. מען האָט פונאַנדערגענומען דעם ברוק. מיידלעך האָבן אין די פאַרטעכער און קליידלעך געשלעפּט שטיינער און די מענער האָבן מיט די שטיינער געשטורעמט דעם צירקל. דעם גרעסטן אָנטייל האָבן אין דעם געמען די בוי־אַרבעטער, מוראַרס, טשעסלערס, און מאַליאַרס, צווישן וועלכע עס זיינען געווען אהרן יאַנקל בעגון, יאָסל ברען, חיים פאַרטנאי און שאַמע לעווין. די דערמאָנטע חברים זיינען געווען אָנפירערס. מען דערציילט, אַז זיי זיינען צו צו דער טיר מיטן אויסגעשריי „פאַר וועמען איז שלעסער?“ און מיט זייערע ברייטע פליי־צעס זי אויפגעבראָכן און באַפרייט טעפּערן מיט זיין כלה. די איבעריקע צוויי אַרעסטירטע זיינען פאַר־בליבן אין צירקל. דער אָנפאַל איז געראָטן דער־פאַר, וואָס צוליב ערב חגא זיינען אין צירקל געווען ווייניק פּאָליציאַנטן, דערבייַ איז אַ טייל פון זיי געווען אין באָד און די רעשט איז געשלאָפן. וועגן זיי האָבן זיך אָבער

קאָליאַ טעפּער (צייכענונג פון ה. בערלעוי)

פּרובירט מען אַרויסצורופן אַ שטורעם, אָבער ווי עס איז אויסגעקומען, האָבן זיי זיך אַליין אַרויסגעשטופּט. אַ טייל פון זיי זענען אַוועק אַהיים, אַ טייל זענען אַוועק צו פרענדן, אָבער אַ גרויסע מאַסע האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפן פּלאַץ פאַר דער פּאָליציי־קאַמעראַ, וואו טעפּער איז געזעסן. מען האָט אויך אַוועקגעזעצט אַ קאָרדאָן פון פּאָליציי־לייט, וואָס האָבן אַרומגענומען דעם גאַנצן פּלאַץ. אַזוי האָבן זיי אַרומגעזעסן ביז אין דער פרי. אין דער פרי האָט מען אַרויסגעבראַכט פון דער קאַמעראַ אַ וואָגן, אויפגעלאָדן מיט קופּעטשעסקאַ־גאַס, אַרויסגעפירט פון דער שטאָט, אַרויסגעפירט אויף דער שאָסיי, וואָס פירט קיין לוניניעץ, אַ שטאָט אַ פּאָר דוצנט ווערסט פון פּינסק, און דאָרט אַוועקגעשיקט מיט דער באַן קיין מינסק. דאָס איז געווען דער לעצטער מאָל, וואָס מען האָט געזען קאָליאַ טעפּער אין פּינסק.

4) דער פּריסטאַוו יערמאָלענקאָ

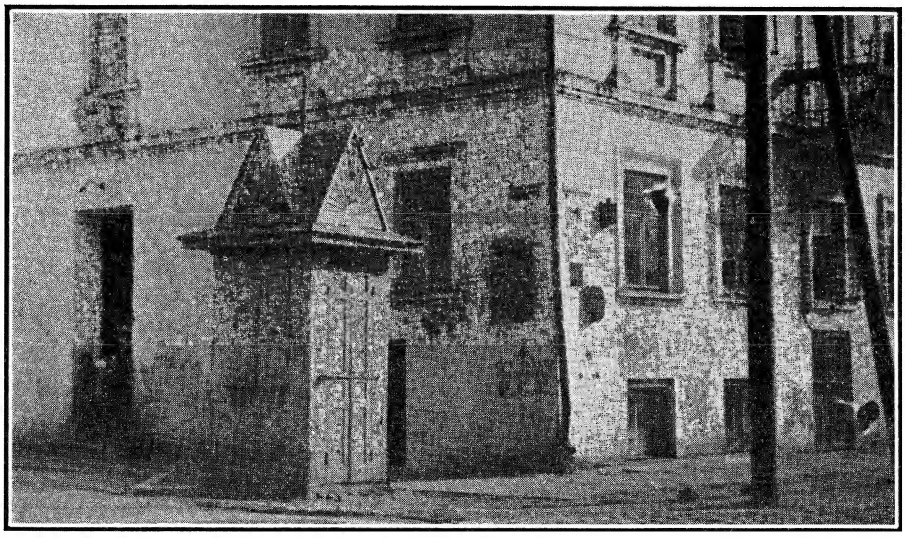
דער פּריסטאַוו יערמאָלענקאָ איז געווען אַ גרויסער שונא פון יידן. ער האָט זיי פאַרפאָלגט אויף יעדן טריט. ער האָט אַפילו פאַרבאָטן אַז מען זאָל אַרויסגעבן פּאַספּאָרטן פאַר יידן, וואָס ווילן אַוועקפאָרן אין אַמעריקע. ער האָט אַפילו פאַרבאָטן אַז מען זאָל אַרויסגעבן פּאַספּאָרטן פאַר יידן, וואָס ווילן אַוועקפאָרן אין אַמעריקע. ער האָט אַפילו פאַרבאָטן אַז מען זאָל אַרויסגעבן פּאַספּאָרטן פאַר יידן, וואָס ווילן אַוועקפאָרן אין אַמעריקע.

אַרומגעזעזן, האָבן זיי געעפנט אַ שיסעריי אין עולם. די אַרבעטער זיינען אָבער נישט געבליבן שולדיק און מכבד געווען די פּאָליציי מיט אַ האָגל שטיינער. עס איז געווארן אַ מהומה. די פּאָליציאַנטן האָבן געטריבן און געשלאָגן די פאַרזאַמלטע מכות רצח און בשעת מעשה פאַרוואונדעט אין האַנט די אַרבעטערין שיינדל קאָרש. דער ציל איז אָבער געווען דערגרייכט: דער באַליבטער פירער מיט זיין כלה זיינען געווען אויף דער פריי.

אין עטלעכע טעג אַרום האָט זיך אויף די גאַסן באַוויזן פּאָליציי און מיליטער און פאַרהאַלטן יעדן, וואָס האָט זיי אויסגעזען פאַרדעכטיקט. די פאַרהאַלטענע האָט מען רעווידירט, צי זיי טראָגן ציצית צי נישט. די יונגעלייט באַפרייט געווארן, די איבעריקע האָבן באַקומען פון 8 חדשים טורמע ביז 2 יאָר „אַרעסטאַנטסקע ראָטע".

איניקע פון די באַפרייטע האָט אָבער נאַרטאָוו אויפן אַדמיניסטראַטיוון אופן פאַרהאַלטן און ווי אַ תנאי פאַר זייער באַפרייאונג האָט ער געשטעלט, זיי זאָלן ווערן זיינע אַגענטן. איינער אַ פורמאַן, יצחק עליאַנאָוו (דער „רישל") האָט דעם תנאי אָנגענומען. ער האָט אָבער ניט געווואוסט וואָס אַרויסצוגעבן, און ער האָט אונטערגעשריבן אַ פּראָטאָקאָל, וואָס נאַרטאָוו האָט אים געגעבן.

אין משך פון דער גאַנצער וואָך זיינען פאַרגעקומען אַרעסטן אין שטאָט. אין תפיסה זיינען געזעסן פאַרשפּאַרט אַ פּאָר צענדליק מענטשן אונטערן חשד פון באַטייליקן זיך אָן ציצית האָט מען אַרייַנגעזעצט אין אַרעסט. דאָס איז ביי דער פּאָליציי געווען אַ סימן, אַז זיי זיינען רעוואָלוציאָנער געשטימט...

דער פאַליציי־ציטקל, פֿונוואַנען מען האָט באַפרייט טעפֿערן מיט זיין כלה

דער „קלוגער" זשאַנדאַרמען־ראָטמייסטער נאַרטאָוו האָט געשאָפן דעם ערשטן פּאָליטישן פּראָצעס פון די „שוועסטער און ברידער" אין פינסק, וואָס זאָלן האָבן אויסגעקליבן קאָליע טעפּערן פאַר אַ „צאַר" און זיין פרוי פאַר אַ „צאַריצע", און ווען מען האָט זייער צאַר און צאַריצע אַרעסטירט, זיינען זיי באַפאַלן די פּאָליציי און זיי באַפרייט.

6 חדשים זיינען די אַרעסטירטע געזעסן אין פינסקער טורמע. דעם 27טן סעפּטעמבער איז פּאַרגעקומען זייער פּראָצעס. געמשפט האָט זיי די ווילנער „סודעבנע פּאַלאַטע". ס׳זיינען אַרויסגעטראָטן די בעסטע פאַרטיידיקער מיטן באַרימטן קיעווער אַדוואָקאָט קופּערניק אין דער שפּיץ. זיי האָבן אויסגעלאָכט די מעשה מיטן „צאַר און צאַריצע". עטלעכע פון די אַרעסטירטע האָבן געגנומען אויף זיך די שולד. דער גרעסטער טייל פון די אַרעסטירטע זיינען אין אָנפאַלן אויפן צירקל. אין שטאָט האָט געהערשט אַ פאַניק־שטימונג. עס האָבן זיך באַוויזן פּראָקלאַמאַציעס פון עפּעס אַ געהיימער מאַנאַרכיסטישער געזעלשאַפט מיט אַן אַפּיל צו די קריסטלעכע אַרבעטער „זיך נוקם צו זיין אין די יידן און צו מאַכן אַ פּאָגראָם, ווי אין קעשענעוו".*) אַן ענערגישע פּאָגראָם־אָגיטאַציע איז אויך געפירט געוואָרן צווישן די באַן־אַרבעטער. מען האָט זיך געריכט אויף אַ פּאָגראָם. די יידישע אַרבעטערשאַפט האָט זיך פיבערדיק געגרייט צו געבן די פּאָגראָם־לייט אַ וועדיקן ענטפער, און אפשר אַ דאַנק דעם איז דער פּאָגראָם אויסגעמיטן געוואָרן.

חגא־צייט האָט די זעלבע „מאַנאַרכיסטישע געזעלשאַפט" פאַרשפּרייט אין שטאָט אויפרופן, וואָס האָבן זיך אָנגעהויבן מיט די ווערטער: „בריידער אַרבעטער פּראַ־

*) דער קעשענעוער פּאָגראָם האָט אַרגאַניזירט דער אויסערן־מיניסטער פּלעווע. דער פּאָגראָם האָט געדויערט צוויי טעג, דעם 6טן און 7טן אַפּריל.

וואָסלאָווישע און קאַטאָליקן! קריסטוס איז אויפגעשטאַנען תחית־המתים! לאָמיר זיך אַרומנעמען, צעקושן און גיין שלאָגן יידן“ *). וויייטער האָט זיך געריידט אין די אויפ־רופן וועגן יידן סאָציאָליסטן, וואָס צעשטערן דעם זעלבסט־הערשנדיקן רעזשים, פאַרשפרייטן אַפּיקורסות א. ד. גל. די שוואַרצע מאַהניקעס האָבן אויך געראפן זיך נוקם צו זיין אין די ציוניסטן „מחמת זיי ווילן גרינדן אין פאָלעסטינע אַ שטינקנדיקע רעפובליק און דאַרט וועלן וואוינען שטינקנ־דיקע יידעלעך“. **) דער אויפרוף האָט זיך געענדיקט מיט די אָנהייב־וואָרטער פונם צאַרישן הימן: „באָזשע צאַריאַ כראַני“.

דערווייל האָט זיך דערנענטערט דער ערשטער מאַי און אין צוזאַמענהאַנג דערמיט האָבן זיך אין שטאָט באַוויזן פּראָקלאַמאַציעס וועגן פייערן דעם אַרבעטער־יום־טוב.

ווי אַ תשובה דערויף זיינען די מאָנאַרכיסטן אַרויס מיט אַן אָפּיל צו די קריסטלעכע אַרבעטער צו געבן אַ „פסק“ די זשידעס, אַזוי ווי אין קעשענעוו, בכדי זיי צו ווייזן, וואָר עס איז דער אמתער בעל־הבית. די אויפרופן פון דער שוואַרצער מאָה האָבן געוואָרפן אַן אימה אויף דער יידישער באָפעלקערונג. הונדערטער מענטשן האָבן פאַרלאָזן די שטאָט מחמת מורא פאַר פאָגראָמען. מען איז געלאָפן מיט דער באַן און מיט דאָמפערס. נאָך מער פאַר־שטאַרקט די פאַניק האָט דער גובערנאַטאָר, וואָס איז ספּע־ציעל אַראָפּגעקומען קיין פינסק „אייניצושטילן“ די יידן. די יידישע דעלעגאַציע, וואָס האָט זיך פאַר אים געשטעלט, האָט ער אויפגענומען זייער קאַלט און זיך אָפּגעזאָגט צו געבן שוץ דער יידישער באָפעלקערונג. דערפאַר האָט דאָס אויף זיך גענומען די אַרבעטערשאַפט. עס זיינען אַרגא־ניזירט און באַוואָפנט געוואָרן אַ דריי הונדערט געזונטע יונגעלייט פון צווישן די טשעסלערס, קצבים און פורמאַנעס. קעגן זיי האָט זיך די שוואַרצע מאָה געפילט צו שוואַך און אין שטאָט איז ביסלעכווייז געוואָרן רואיק.

דער אָנפאַל אויפן צירקל האָט אויך געהאָט אַ טיפן אָפּקלאַנג אין די דעמאָלטיקע רעגירונג־קרייזן. דער מי־ניסטער פאַר אינעווייניקסטע ענינים פלעוועע האָט אַ דעפו־טאַציע פון קעשענעווער יידן אָנגעווידן אויף פינסק וווי אויף אַ מוסטער פון „יידישער חוצפה“. דאָס יאָר האָט דער „פראָוויטעלסטוועני וועסטניק“ אָנגעהויבן צו פירן אַ פאָג־ראָם־העצע קעגן די פינסקער יידן אונטערן אויסרייד, אַז דריי יידן, צווישן זיי אַ געוויסער שמואל פאָמעראָנץ, זאָלן האָבן באָפאָלן דעם 11־יאָריקן קריסטלעכן יינגל קיסלעוו, צעשלאָגן אים, פאַרוואונדעט און דערנאָך אים אַוועקגע־שליידערט ביים ברעג פינע. די דאָזיקע ידיעה האָט אויפגעכאַפּט די גאַנצע אַנטיסעמיטישע פּרעסע. פאַרשטייט זיך, אַז די מעשה איז געווען אַן אויסגעטראַכטע פון אָנהייב ביזן סוף. אַרויסגעווייזן האָט זיך, אַז דער 18־יאָריקער קיסעלעוו האָט זיך צעקריגט מיט זיין יידישן חבר, וואָס האָט אים בעת מעשה צעדראָפּעט די האָנט מיט אַ מעסערל. דער אָפּיציעלער רעגירונגס־אָרגאַן איז געווען דעמאַסקירט.

אגב די קרבנות, וואָס די פינסקער אַרבעטערשאַפט האָט געבראַכט פאַרן פרייז פון באַפרייען קאָליאַ טעפּערן זיינען געווען אומזיסטע, ווי עס האָט זיך בקרוב אַרויס־געווייזן. פון פינסק איז דאָס באַפרייטע פאָרל אַוועק קיין מינסק, וואו קאָליאַ פלעגט אויפטרעטן מיט דערפאָלג אויף גרויסע פאַרזאַמלונגען. מאַכט זיך אַ מעשה, אַז מען אַרעס־טירט זיין כלה וועלן דער פאַרליבטער חתן, נישט קענענדיק אויסהאַלטן פון בענקשאַפט, מעלדעט זיך פריי־וויליק צו דער פּאָליצייי, כדי ער זאָל זיך קאָנען זען מיט זיין באַשערטער...

4) דער ערשטער דורכפאַל

אַ שטיקל צייט נאָך דער מעשה מיטן צירקל איז געווען רואיק אויף דער אַרבעטער־גאַס. איבער די אַרעסטן און צוליב דעם, וואָס עס האָבן אויסגעפעלט אָנפירנדיקע כחות, האָט זיך אָפּגעשטעלט די רעוואָלוציאָנערע אַרבעט, ביז וואָנען עס זיינען נישט אַראָפּגעקומען פון דער פרעמד צוויי פאַרטיי־טוער זלמן און אַראָנסאָן. גלייך אויף דער ערשטער זיצונג מיט זיי איז באַשלאָסן געוואָרן צו רופן אַ מאַסן־פאַרזאַמלונג הינטער דער שטאָט אין וואַלד „האי“, כדי אויפצומונטערן די אַרבעטערשאַפט. דער טאָג פון דער פאַרזאַמלונג איז באַשטימט געוואָרן אויף אַ שבת. צו דער באַשטימטער צייט האָט זיך צונויפגעזאַמלט אַן עולם פון אַ 300 מאָן. די פאַרזאַמלונג איז אַדורך מיט גרויס דערפאָלג. וועגן איר האָט זיך אָבער דערוואוסט די פאָליציי און זיך אויסגעשטעלט אויף די וועגן, כדי איבערצונעמען די אָנטיילנעמער פון דער פאַרזאַמלונג, ווען זיי וועלן זיך אומקערן אַהיים. נישט קאָנענדיק זיך אַליין קיין עצה געבן מיט דער גרויסער צאָל אַרבעטער, האָט די פאָליציי אַרויסגערופן פון דעם דערבייאיקן דאָרף אַ מחנה פויערים. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ ווילד געיאג אויף די אַרבעטער, אין וועלכן עס האָבן זיך באַטייליקט שילער פון דער אָרטיקער רעאַל־שול. מען האָט געשלאָגן מכות רצח, בפרט די, ביי וועלכע מען האָט געפונען געוועהר. די אַרעסטירטע האָט מען געבראַכט פאַרטיעסווייז אויף אַ באַשטימטן אָרט. פאַרהאַלטענע זיינען געווען עטלעכע און אַכציק מאָן, מענער און פרויען. מען האָט די אַרעסטאַנטן אויסגעשטעלט אין רייען און מיט גרויס „פאַראַד“ אַדורכ־געפירט דורך דער שטאָט, נישט זשאַלעווענדיק אויפן וועג קיין קלעפּ. שפּעט אין אָוונט האָט מען זיי געבראַכט צום איספראָוויניק (פּאָליציי־שעף). דאָ האָט מען אָפּגעטיילט די פרויען פון די מענער; די פרויען אַוועקגעפירט אין אַרעסט און די מענער פאַרשפאַרט אין אַ קעלער ביים איספראָוויניק. קיין עסן האָט מען צו די אַרעסטאַנטן נישט צוגעלאָזן. אַנשטאָט דעם פלעגט יעדערער באָקומען צו 6 קאָפּיקעס אַ טאָג. פאַר דעם געלט פלעגט דער תפיסה־וועכטער קויפן

*) “Братья рабочие, православные и католики! Христос Воскресе! обнимемся, поцелуемся и пойдем жидов бить!”

**) “...Не щадить и сионистов, ибо они хотят основать в Палестине вонючую республику, ибо в ней будут жить вонючие жидки...”.

די אַרעסטאַנטן „ברויט". העלפט פונם געלט האָט ער אַראָפּ־געלאָזן אין זיין קעשענע אַריין פאַר זיין „טרחה". צום ברויט פלעגן די אַרעסטאַנטן באָקומען וואַסער. יעדן טאָג פלעגן צו די פאַרשפאַרטע אַראָפקומען פֿאָליציי־באַאַמטע, אויס־פרעגן זיי, פאַרשרייבן און שרעקן מיט געבן שמיץ און אָפּשערן די האָר ביי די פרויען. געענדיקט האָט זיך נאָר מיט שרעק. נאָר אַבט טעג האָלטן אין אַרעסט האָט מען די אַרבעטער באַפרייט, חוץ יעקב משה צינאָווץ, לאה פוקסמאַן, דוד אַראָנסאָן און רייזענען. זעקס פון די באַפרייטע זיינען געבליבן אונטער פֿאָליציישער אויפזיכט.

נאָך דעם דורכפאַל האָט זיך די אַרבעט אין גאַנצן אָפּגעשטעלט. די פאַרבינדונג מיטן צענטער איז איבער־געריסן געוואָרן. פון דעם אַרטיקן קאָמיטעט זיינען פאַרבליבן בלויז עטלעכע מענטשן, וועלכע זיינען נישט געווען אין שטאַנד צו באַהייבן אַזאַ אַרבעט, ווי אָנפירן די באַוועגונג. אויף די וועגדונגען אין צענטער פלעגן קומען תשובות, אַז פינסק איז אַ קליינע שטאָט און ליגט דערצו אָן אַ זייט, און דערפאַר איז שווער צו האַלטן דאָרט שטענדיק טוער פונם צענטער. בלית־ברירה האָבן די פינסקער זיך געמוזט באַנוגענען מיט אייגענע כחות אויף צו פירן די אַרבעט. אָבער מיט אַ מאָל איז אום־געריכט אַראָפגעקומען קיין פינסק אַ פאַרטיי־פונקציאָנאַר אָן אינטעליגענט. פאַר דער באַוועגונג האָבן זיך געעפנט נייע האָריזאָנטן.

5) דער פּראָוואָקאַטאָר אַרנאַצקי

אַ יונגערמאַן, אָן אינטעליגענטער און אַ באַלעזענער, האָט זיך אַרנאַצקי אַרויסגעוויזן אין פינסק פאַר אַ לערער פון רוסיש און העברעאיש. גלייך נאָך זיין קומען קיין פינסק האָט ער אָנגעבונדן אַ קאָנטאַקט מיט די בונדישע קרייזן און האָט תיכף געוואונען זייער צוטרוי. די פּינ־סקער אַרבעטערשאַפט, וואָס האָט געלעכצט נאָך מעשים, האָט דעם נייעם טוער אויפגענומען מיט גרויס פרייד, בפרט נאָך אַז אַרנאַצקי האָט מיט זיינע פייערדיקע דרשות אָנגעפילט די הערצער פון זיינע צוהערער מיט דאָרשט נאָך רעוואָלוציאָנערן קאָמף מיט דער פאַרהאַסטער צאַרי־שער דעספּאָטיע.

אָן אָנטיילנעמער אויף אַ זיצונג מיט אַרנאַצקין, שיל־דער איר אַזוי:

„ס׳האָבן זיך צונויפגעקליבן אַ 100 מענטשן. אויף זויפיל איך געדענק, זיינען קיין פרויען ניט געווען, על כל פנים זייער וויניק. וועג אַלע זיינען שוין געווען פאַרזאַמלט, איז מען אַוועק און געבראַכט דעם רעדנער. עס איז גע־קומען אַ שיינער, אינטעליגענטער יונגערמאַן פון מיטעלן זואוקס אין גאָלדענע פּענסנע, מיט אַ שיינעם שוואַרצן בערדל. געריידט האָט ער רוסיש. געריידט שיין, זייער שיין, נאָר וואָס ער האָט געזאָגט האָב איך ניט פאַר־שטאַנען. ערשטנס, וויל ער האָט געריידט רוסיש און צווייטנס וויל קיינער האָט דוכט מיר ניט פאַרשטאַנען. וועג ער האָט אָפּגערעדט, האָבן געגומען רעידן אַנדערע און אַלע מיט אַמאָל. עס איז געוואָרן אַ גוואַלטיקער טומל, גלייך ווי מען וואָלט זיך האָלטן ביים שלאָגן. דערהויפּט האָבן זיך געקאָכט אַ גרופּע יונגע יאַטן, וועלכע האָבן גע־שריען „וואָס הייסט מיר טאָרן ניט הרגענען? בלוט פאַר בלוט". ווי מען האָט זיך נאָך דעם דערוואוסט, האָט זיך געהאַנדלט וועגן טעראָר. אין „בונד" איז דעמאָלט געווען אַן „אָפּאָזיציע", און דאָ איז עס פאָרגעקומען אַ דיסקוסיע אויף דער טעמע. די פאַרזאַמלונג האָט זיך פאַרצויגן ביז שפּעט אין דער נאַכט. דער רעדנער איז געווען אַרנאַצקי".

גלייך נאָך דער ערשטער זיצונג מיט דער אָרטיקער פאַרטיי־אָנפירערשאַפט האָט זיך אַרנאַצקי אַריינגעוואָרפן אין דער אַרבעט מיט לייב און לעבן. ער פלעגט אָנפירן די קרייזלעך, שרייבן פּראָקלאַמאַציעס און אַרויסטרעטן אויף מאַסן־פאַרזאַמלונגען. ער האָט זיך אָפּילו געשטעלט אין פאַרבינדונג מיטן צענטראַלן קאָמיטעט און האָט געהאָט גרויסע שאָנסן אָדורכצוגיין פאַר אַ דעלעגאַט צו פּינפטן צוזאַמענפאָר פון „בונד".

אַרנאַצקי האָט זיך געהאַלטן זייער פאַרזיכטיק; געווען שטענדיק ערנסט און זאַכלעך, ווינציק געריידט און נישט געווען אויפגעלעבט מיט די פאַרטיי־חברים אַזוי ווי אַנדערע טוערס. מען האָט דאָס אים נישט געגומען פאַר אומגוט, פאַרקערט מען האָט דאָס געהאַלטן פאַר אַ סימן פון שטרענ־גער קאָנספּיראַטיוווקייט. די זיצונגען פונם קאָמיטעט פלעגן פאָרקומען ביי אים אין שטוב, דאָרטן פלעגט מען אויך האַלטן די נישט־לעגאַלע ליטעראַטור. אַלץ איז געווען גוט, וועג נישט דאָס, וואָס עס האָבן זיך אָנגעהויבן אַרעסטן. אַ מאָל פאַלט דורך אַ קרייזל, אַ מאָל וועלט אויפגעדעקט אַ פאַרקאָנספּיראַטיע דירה מיט אומלעגאַלער ליטעראַטור, דאָ פאַלט אַריין אין די הענט פון דער פאָליציי דער אַרכיוו און שטעמפּל פון קאָמיטעט. ביים פאַרהער, ווידער, פון די אַרעסטירטע, דערציילן די זשאַנדאַרן אַזעלכע זאַכן, וואָס וועגן זיי האָבן געקאָנט וויסן נאָר די סאָמע אינע־וויניקסטע מענטשן. עס איז דעריבער אויפגעקומען אַ חשד, אַז צווישן דער פאַרטיי־אָנפירערשאַפט איז דאָ אַ פּראָוואָקאַטאָר. עס האָט נישט לאַנג געדויערט, ווי עס איז אָנגעקומען קיין פינסק אַ ידיעה, אַז דער פּראָוואָקאַטאָר איז נישט קיין אָנדערער ווי אַרנאַצקי. דאָס האָט אויך באַשטעטיקט די פאָטאָגראַפיע פון אַרנאַצקין, וואָס עס האָט געבראַכט מיט זיך אַ מיטגליד פון דער פאַרטיי. דער פּראָוואָקאַטאָר איז געווען אָנטדעקט.

גלייך האָט מען איבערגעבויט די גאַנצע אַרבעט, זי פאַרקאָנספּירירט פאַר אַרנאַצקין און אים אָנגעהויבן נאָכ־צושפּירן. לפּנים פלעגן די זיצונגען פונם קאָמיטעט פאַר־קומען וווייטער מיט אים, ער האָט אָבער געפילט, אַז די זאַך איז נישט גלאַטיק און אָנגעהויבן אַרויסצוואווייזן סימנים פון שטאַרקער נערוועזקייט. די אויפגאָבע פון קאָמיטעט איז יעצט געווען אַרויסצובאָקומען פון אים די אומלעגאַלע

ליטעראַטור. איין מאָל אויף אַ זיצונג איז אָנגעקומען פֿאַ־ליציי און פֿאַרנומען אַלע מיט אַרבאַצקין בראש. אין עטלעכע טעג אַרום האָט מען אים אַרויסגעלאָזן. ער האָט געוואָלט גלייך אָפּפֿאָרן פון פּינסק, מען האָט זיך אָבער ביי אים אייגנעבעטן, ער זאָל פֿאַרבלייבן כאָטש אויף אַ טאָג, כדי אויפצומונטערן די חברים, וואָס פֿאַרבלייבן נאָכן דורכפֿאַל אַליין, כצאן בלי רועה... קיין גרויסן חשק דערצו האָט אַרבאַצקי נישט אַרויסגעוויזן, ער האָט אָבער קיין ברירה נישט געהאַט, מחמת ער האָט געפּילט, אַז מען היט אים. עס איז באַשטימט געוואָרן אַ „סכאָדקע“, אויף וועלכער ער האָט געזאָלט אַרויסטרעטן מיט אַ רעדע. צו דער באַ־שטימטער צייט איז צו אים געקומען אַ פֿאַרטיי־מיטגליד פון באַשולדיקונגס־אַקט, ווי אויך אויפן פּראָצעס, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די גאַנצע באַשולדיקונג שטיצט זיך אויף דעם עדות־זאָגן פון „רישל“ (יצחק עליאַנאָוו) און פון אַ צווייטן אָנגענט לעמפּערט. לעמפּערט איז געווען אַ סטודענט פון קאָמערץ־אינסטיטוט. ער איז געווען טע־טיק אין דער בונדישער אַרגאַניזאַציע. בעת דעם גרויסן אַרעסט אין הייער וואָלד איז ער אויך געווען אַרעסטירט און דערנאָך האָט ער זיך דאָס געמוזט שטעלן אין דינסט פון דער זשאַנדאַרמעריע. אין באַשולדיקונגס־אַקט ווערט דערציילט, אַז בעת ער, לעמפּערט, איז געזעסן אַרעסטירט אין קעלער, וואו ס׳איז אויך געזעסן משה ציטרין און ציילענגאָלד, האָט ער געהערט ווי די אָנגעוראָפענע האָבן

די „סאַלקע“, וואו עס איז פֿאַרגעקומען די לעצטע פֿאַרטיי־זיצונג מיטן פּראָוואָקאַטאָר אַרבאַצקי.

אַראָן גילער און אים אַוועקגעפירט אויף דער „סכאָדקע“. פון דאָרט האָט מען אים אָפּגעפירט אַהיים דורך אַ פּאָליס באַשטימטן וועג. אויפן אָנדערן טאָג באַגינען (דעם 18טן אָקטאָבער 1903) האָט מען אַרבאַצקין אין אַ הינטערגעסל געפונגן אַ טויטן. אין דער פרי, ווען די פּאָליציי און זשאַנדאַרמעריע איז געקומען אויפן אָרט פון מאָרד, האָט ראָטמייסטער נאַרטאָוו גלייך דערקענט דעם דער־הרגעטן.

עס האָבן זיך אָנגעהויבן אַרעסטן, און צווישן די אַרעסטירטע זיינען געווען שלמהקע זשעלעזניקאָוו, משה ציטרין און אַ גאַרבער־אַרבעטער סענדער דוואָרקין. שפּע־טער איז אויך אַרעסטירט געוואָרן אַ טאַבאַק־אַרבעטער, נחום מענדל ציילענגאָלד.

שלמהקע זשעלעזניקאָוו איז געזעסן אַ 9 חדשים און באַפרייט געוואָרן. דער זשאַנדאַרמעריע האָט זיך ניט אייגנגעבן אים צוצויגן צו דעם ענין. די איבעריקע האָט מען איבערגעגעבן צום ווילנער מיליטער־געריכט.

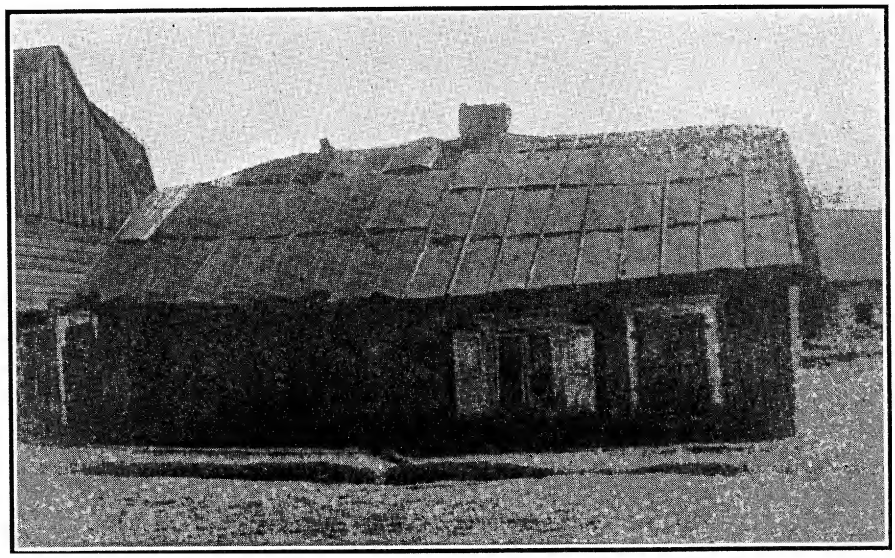
צווישן זיך געערעדט וועגן דעם, אַז מען דאַרף הרגענען די פּראָוואָקאַטאָרן, און אַז זיי וועלן די ערשטע דאָס טאָן. דער „רישל“ האָט „באַוויזן“, אַז זיצנדיק אין טורמע האָט ער געהערט, ווי ציטרין האָט געערעדט מיט אַ צווייטן וועגן מאָרד און אַז ציילענגאָלד האָט אים דערציילט, אַז ער איז געשטאַנען אויף „וואַך“ און ציטרין מיט דוואָר־קינגען האָבן אים געהרגעט.

דער פּראָצעס פון די 3 חברים איז פֿאַרגעקומען אין מאַרץ פון יאָר 1905 אין מינסק. ווייל עס האָט זיך ניט געשטעלט דער עדות לעמפּערט, האָט די פֿאַרטיידיקונג געפֿאָדערט אָפּצולייגן דעם פּראָצעס און ער איז אָפּגע־לייגט געוואָרן. דער „רישל“ איז צום פּראָצעס געקומען. ער האָט שוין דעמאָלט געדינט אין מיליטער. אַקעגן דעם „רישל“ איז אַרויסגעטראָטן זיין שוועסטער, אַן אַרבעטערין אויף לוריעס פלעקל־פאַבריק, אַ בונדיסטין, אַ גוטע, אי־בערגעגעבענע חברטע. זי איז אויך נאָכן פּראָצעס געפֿאָרן צום ברודער אין פֿאָלק, ווירקן אויף אים, ער זאָל צוריק

ציען זיינע דערקלערונגען. צי האָט זי דאָס אויף אים געווירקט, אַדער דער אייגענער געוויסן האָט גענומען אין אים ריידן, — ער האָט אַריינגעשיקט אַ גרויסע שריפט־לעכע דערקלערונג אין מיליטער־געריכט, וואו ער דער־ציילט די גאַנצע געשיכטע, וואו נאַרטאָוו האָט אים גע־צוואונגען אונטערצושרייבן אַ פאַרטיקן פראָטאָקאָל, און אים געזאָגט וואָס צו רעדן. (די דערקלערונג איז אין אַ יידישער איבערזעצונג אָפגעדרוקט אין די בונדישע „לעצטע פאַסירונגען" פון 1905, נומער 14).

די דריי חברים זיינען געזעסן ביז די אָקטאָבער־טעג פון 1905. די פאָליטישע אַרעסטירטע האָבן ניט געוואָלט פאַרלאָזן די טורמע נאָכן מאַניפעסט פון 17טן אָקטאָבער

פערקעל. ער איז געווען אַ געבילדעטער מענטש און באַ־הערשט עטלעכע שפראַכן. קיין פינסק האָט אים די „אָכ־ראַנע" געשיקט מיטן מיין ער זאָל פון דאָרט אַוואַנסירן צום העכסטן שטאָפּל אין דער באַוועגונג. נאָך אַ טאָג פאַרן טויט האָט זיך אַרנאַצקי געהאַט געזען מיטן פינסקער זשאַנדאַרן־ראָטמייסטער נאַרטאָוו און אים מיטגעטיילט, אַז ער האָט אויך מאָרגן אַ „סכאָדקע" (אַ צוזאַמענקונפט). דער ראָטמייסטער האָט מסתמא געוואוסט, אַז אַרנאַצקי איז אין אַ סכנה און אים געוואָרנט, ער זאָל עוקר זיין פון פינסק. אויף דעם האָט אַרנאַצקי נישט מסכים געווען און זאָל האָבן דערקלערט זיין שעף, אַז זיינע אַקציעס אין פינסק שטייגן... נישט וויסנדיק, אַז זיין גורל איז שוין

דאָס געסל, וואו מען האָט געהרגעט אַרנאַצקין.

אָן זיי. נאָך לענגערע אונטערהאַנדלונגען האָט מען זיי באַפרייט אונטער פאָליציי־אויפזיכט. זיי זיינען געקומען אין פינסק, זיך אָקטיוו באַטייליקט אין דער אַרבעט. נאָכן דורכפאַל פון דעצעמבער־שטרייק פאַרלאָזן זיי פינסק. דוואָר־קין איז נעלם געוואָרן, ציטרין און ציילענגאָלד זיינען אַוועק קיין וואַרשע, וואו זיי זיינען אין 1906 יאָר אַרעס־טירט געוואָרן. מען האָט זיי געבראַכט קיין מינסק און זיי געמשפט. משה ציטרין האָט באַקומען נאָכן אַראָפ־רעכענען אַלע מאַניפעסטן 4 יאָר קאַטאָרגע. נאָכן ענדיקן דעם טערמין איז ער אַנטלאָפן פון סיביר, געקומען קיין פינסק, פון וואַנען ער איז מיט דער הילף פון די חברים פון פינסקער ברענטש, 210 אַרבעטער־רינג אין ניו־יאָרק. — אַוועק קיין אַמעריקע.

ווי עס האָט זיך שפעטער אַרויסגעוויזן, איז אַרנאַצקי געווען אַן אַגענט פון דער ווילנער אָפּטיילונג פון דער „אָכראַנע". זיין אמתער נאָמען איז געווען אַלעקסאַנדער

דורך דער פינסקער אַרבעטערשאַפט געוואָרן געחתמעט.

פון דאָן אָן איז די מאַסע געווען אַרומגעכאַפט פון אַ מין פסיכאָז: אין יעדן איינעם האָבן זיי געזען אַ פראָוא־קאַטאָר; מען האָט נאָר געקוקט ווי יענער לעבט, עסט און גייט אָנגעטאָן. אויב עמעצער דערלויבט זיך אויפען אָ קיכל, אָדער גאָר מאַכן אַ ניי העמדל, דערהויפט די וואָס פאַרדינען וויניק אַדער גאָר ניט, איז שוין דאָס געווען אַ סימן, אַז ער איז אַ פראָוואָקאַטאָר.

איינער אַהרן־דוד פאַראַכאַדניק האָט באַצאָלט מיט זיין לעבן פאָר אַזאַ חשד. אַהרן־דוד איז געווען אַ לעבעדיקער אַקטיוואָר בחור, אין דער באַוועגונג איז ער שוין געווען עטלעכע יאָר, און מען האָט אים ליב געהאַט. ער האָט אָבער געהאַט דאָס אומגליק צו זיין כמעט אַ שטענדיקער אַרבעטלאָזער — מען פלעגט זאָגן, אַז ער פוילט זיך אַרבעטן. נאָך אַרנאַצקיס טויט האָט מען געוואָרפן אויף אים אַ חשד. די סיבה פון חשד זאָל געווען זיין אַ דורכגע־

פאַלענע פאַרזאַמלונג פון שניידערקעס, וואו ער איז געשטאַנען אויף „פאַקטן“. מען האָט אָנגעהויבן אים נאָכקוקן און אַלע „פאַקטן“ האָבן דעם חשד באַשטעטיקט. מען האָט באַשלאָסן אים „אָפראָמען“. די „אַרבעט“ האָבן דורכגעפירט ניט קיין בונדיסטן, נאָר עסערן. געהרגעט האָט מען אים אויפן זעלביקן אופן ווי אַרנאַצקין.צי איז אַהרן־דוד טאַקע געווען אַ פּראָוואָקאַטאָר, קאָן ביז היינט קיינער ניט זאָגן.

6) די סטרייקן אין יאָר 1903

אין דעם יאָר האָבן אין פינסק אָנגעהויבן אויפצוגיין די זריעות, וואָס זיינען פאַרזייט געוואָרן אויפן פעלד פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין די פריערדיקע יאָרן. דאָס יאָר האָט די באַוועגונג געהאַט די מעגלעכקייט צו פאַרצייכענען אין איר אַקטיוו אַ גאַנצע רייַ געראָטענע סטרייקס, וואָס האָבן געבראַכט נישט קיין קליינע דערגרייכונגען דער פינסקער אַרבעטערשאַפט. דאָס יאָר 1903 האָט זיך אָנגעהויבן אין פינסק מיט אַ סטרייק אין דער ליכט־פאַבריק פון די שותפים עליאַסבערג און ראַבינאָוויטש. דער סטרייק איז אויסגעבראָכן דערפון, וואָס ביים פאַרקערן דאָס מיסט אויפן הויף אין דער פאַבריק האָט מען געפונען עטלעכע ליכט. דער פאַרוואַלטער פון דער פאַבריק באַסקין האָט באַשטראָפט די קערערקעס — אַ גרופּע מיידלעך פון 10־12 יאָר — מיט צען קאָפּיקעס קנס יעדערע. וועגן די באַשטראָפטע האָבן געפרוואוט פּראָטעסטירן, האָט מען זיי תיכף באַזייטיקט פון דער אַרבעט און דערקלערט, אַז אומקערן זיך צו איר וועלן זיי קיינען בתנאי, אַז זיי וועלן איבערבעטן באַסקינען דורך אַ קוש טאָן אין האָנט. ווי אַן אויסדרוק פון פּראָטעסט קעגן דער דאָזיקער האַנדלונג לגבי מינדעריעריקע אַרבעטערינס, האָט די גאַנצע פאַבריק — אַן ערך 70 מיידלעך — פאַרסטרייקט. זייערע פאָדערונגען זיינען געווען: אָנגענעמען צוריק די באַזייטיקטע, אַ מענטשלעכע באַציאונג צו די אַרבעטערינס, באַזייטיקן דעם מייסטער יעקב ליבערמאַן, קירצן דעם אַרבעטסטאָג פון 13 אויף 12 שעה, פאַרקלענערן די צאָל פון אָנגיסן די ליכט־מאַסע צו צוויי מאָל אַ טאָג, צאָלן פאַר דער צייט פון קראַנק זיין און איינפירן, אַז די פאַבריק זאָל באַזאָרגן אַ דאָקטאָר. דער סטרייק האָט געדויערט דריי טעג. עס האָבן זיך אַרײַנגעמישט די פאָליציי און די זשאַנדאַרמעריע צוזאַמען מיטן פאַבריק־אינספּעקטאָר. אָזוי ווי דאָס רוב אַרבעטערינס האָבן נישט פאַרשטאַנען קיין רוסיש, איז דער פאַרבינדער צווישן זיי און די פאַרשטייער פון דער מאַכט געווען דער רעגירונגס־רב סעמיזשאָווסקי. דער סוף איז געווען, אַז די בעלי־בתים האָבן נאָכגעגעבן, חוץ דער פאַרונג פון פאַרקלענערן די צאָל פון אָנגיסן די ליכט־מאַסע. דאָס איז געווען דער ערשטער נצחון פון דער באַוועגונג אין יאָר 1903. שפּעטער זיינען געקומען די וויכטערדיקע נצחונות.

נאָך פּסח דעם יאָר האָבן פאַרסטרייקט די טישלערס אַן ערך 200־250 מאַן און נאָך זיי די מויערערס (100 מאַן), אַרויסשטעלנדיק די פאָדערונג פון אַ צוועלף־שעהדיקן אַרבעטסטאָג (געאַרבעט האָבן זיי 14־15 שעה אַ טאָג), אַ בעסערע באַציאונג פון די אַרבעטגעבער און רעגולער אויסצאָלן די שכירות. דער סטרייק האָט געדויערט אַ דריי טעג און די אַרבעטער האָבן געוואונען די הויפט־פאָדערונג: אַ 12־שעהדיקן אַרבעטסטאָג.

סוף זומער האָבן דערקלערט אַ סטרייק 75 מענער־שניידער, פאָדערנדיק אַ 12־שעהדיקן אַרבעטסטאָג און אָפּצושאַפן דאָס געצאָלט פון שטיק. אָבט טעג האָבן זיי געסטרייקט און זיך דערשלאָגן צו אַ 12־שעהדיקן אַרבעטסטאָג און צו אַ געהעכערטן לוין פון שטיק. נאָך זיי האָבן פאַרסטרייקט די דאַמען־שניידערס צוליב אַ 12־שעהדיקן אַרבעטסטאָג, בעסערע באַציאונג מצד די בעל־בתים און צוליבן אָפשאַפן די טערמינעקע אַרבעט. דער סטרייק האָט קורץ געדויערט, סך הכל אַ טאָג, און די אַרבעטער האָבן געוואונען *).

כדי צו הייבן די קאַמפּס־שטימונג ביי דער אַרבעטערשאַפט האָט דער קאָמיטעט פון „בונד“ אַרויסגעגעבן עטלעכע פּראָקלאַמאַציעס אויף דער יידישער און רוסישער שפּראַך. דאָ ברענגן מיר אַזאַ פּראָקלאַמאַציע, אַרויסגעגעבן אין סעפּטעמבער (אין 800 עקזעמפּלאָרן).

„דער אַלגעמיינער יידישער אַרבעטער־בונד אין ליטע, פוילן און רוסלאַנד.

„צו אַלע פינסקער יידישע אַרבעטער און אַרבעטערינען!

„איך בעט דיר ערלעך מיינע אָרימע ברידער,
וואָס אַרבעטן שווער אין דער איצטיקער וועלט,
וואָס אַרבעטן אויס זייער מאַרך פון די גלידער
און אָפּפערן זיך אויפן מזבח פון געלט“.

„חברים! עס פאַנגט זיך שוין אָן דער סעזאָן און מיט אים אויך די קאַטאָרזשנע אַרבעט אָן שלאָף און אָנע רוע. גאַנצע טעג, גאַנצע נעכט זיצט דער פינסקער ייד. אַרבעטער ביי דער אַרבעט צוזאַמענגעוואָקסן מיט דער מאַשין און פאַרדינט קוים אויפצוהאַלטן די נשמה און (דעם) אויסגעהאַרעוועטן קערפּער. רואיק, שטיל טראָגט ער זיך זיין פּעקל מיט די צרות און טראַכט גאָר נישט וועגן אויסבעסערן. גאָר אָן אַ ווידערשטאַנד טראָגט ער זיין שוועריק יאָך, גאָר אָנע געפּיל, פערשלאָגן און ערניידריקט. טרויעריק, שרעקלעך טרויעריק איז, וואָס דער פינסקער אַרבעטער פילט גאָר ניט זיין ביטערע לאָגע. אין דער צייט, וואָס אַנדערע יידישע אַרבעטער פון אַלע איבעריקע שטעט דאַרפן נאָר אויפווייזן ווי אויסצובעסערן זייער לעבן, מוזן מיר נאָך אייך, פינסקער אַרבעטער דערקלערן דאָס עס איז אייך שלעכט. פאַרשקלאַפט און פאַרפינסטערט, ווי דער פערד ביי דער סאָכע שלעפט איר אייערע צרות

*) די שניידערס האָבן אגב נישט געקאָנט איינהאַלטן זייער געוינס און אין אַ קורצער צייט אַרום האָבן די אַרבעטגעבער צוריקגעשטעלט די פריערדיקע פאַרהעלטענישן.

און איר דרעמלט אין אַ זיסן חלום. צו דען ווייסט איר ניט ווי שעדלעך און געפערלעך איז צו אַרבעטן 16־18 שעה אין מעת־לעת גאָר אָן אן אויפהער? דאָס דער לאָנגער אַרבעטסטאָג רויבט אַוועק אייערע קרעפטן און פאַר־קלענערט אייערע שכירות? צו דען ווייסט איר ניט, דאָס דער לאָנגער אַרבעטסטאָג לאָזט אייך ניט באַקומען וואָסערע ניט איז וויסנשאַפט און לערע? צי דען פאַרשטייט איר ניט, דאָס אויסבעסערן אייער לאָגע קענט איר נאָר מיט אייערע אייגענע קרעפטן דורך קאַמף און שטרייט? צי דען זייט איר נאָך ניט געקומען צום שכל דאָס אייניקייט און דיסציפלין איז אייער אייניציקער געווער?

„אַלע אַרבעטער, וואָס האָבן געקעמפט פאַר בעסערע אַרבעטס־באַדינגונגען, פאַר אַ קירצערן אַרבעטסטאָג, פאַר העכערע שכירות, פאַר בעסערע באַהאַנדלונגען האָבן זיך שוין דערשלאָגן דאָס זייערע קע און לעבן איצט פיל בעסער און זיינען פיל געבילדעטער און אַנטוויקלטער אַלס פריער.

„חברים! געגנוג שקלאַפערייי און דערנידערונג, געגנוג שוועכע אַרבעט און אַ הונגער־שכירות! לאָמיר באַווייזן, דאָס מיר, יידישע אַרבעטער אין פינסק, פאַרשטייען אויך אונדזערע אינטערעסן. לאָמיר קעמפן פאַר אַ קירצערן אַרבעטסטאָג, העכערע שכירות און בעסערע באַהאַנדלונגען! לאָמיר זיך פאַראייניקן און פאָדערן אַ 10־שעהדיקן אַר־בעטסטאָג, אום מיר זאָלן קענען אונדזערע פאַרהאַרעוועטע און פאַרמאַטערטע גלידער עטוואָס רוע געבן, מיר זאָלן אַ פרייַ מינוט האָבן זיך צו לערנען און אַנטוויקלען, מיר זאָלן קענען פאַרברענגען מיט אונדזערע פאַמיליעס און דערציען אונדזערע קינדער. מיר דאַרפן האָבן צייט זיך צו אַנטוויקלען, צו פאַרשטיין, וואָו מיר זיינען אין דער וועלט, ווער אונדזערע פיינט זיינען. מיר דאַרפן קענען אונדזער קראַפט, און וויסן, דאָס מיר געהערן צו דער טייל מענטשן, צו וועלכער עס געהער די צוקונפט. מיר דאַרפן וויסן, דאָס אויף אונדז לעגט יעדער פרייַער מענטש די האָפענונג, אַז נאָר מיר, מיר אַרבעטער פון אַלע נאַציאָנען, זיינען אין שטאַנד צו באַפרייַען רוסלאַנד פון איר צאַרישן יאָך, אונטער וועלכן דאָס גאַנצע לאַנד ווערט דערשטיקט. נאָך מער, נאָך שטאַרקער ליגט דער חוב צו קעמפן אויף אונדז יידישע אַרבעטער, וויל מיר געפינען זיך גאָר אין ספעציעלע באַדינגונגען. אונדזער לאָגע איז ערגער פון אַלעמענס. נאָר מיר, פינסקער אַרבעטער, האָבן זאָגאָר אַ מינוט צייט ניט אַ קלער צו טאָן, אום צו באַגרייפן די מאַכט פון דער פאַראייניקטער אַרבעטער־קלאַסע.

„לאָמיר זיך אַלזאָ וואָס גיכער אַרגאַניזירן און קעמפן פאַר אַ בעסערן, מענטשלעכערן לעבן! דען נאָר אין אייניקייט און אַרגאַניזאַציאָן ליגט אונדזער קראַפט. לאָמיר נעמען פאַר אַ ביישפיל אונדזערע שטעט, וואו אונדזערע ברידער אַרבעטער האָבן געקעמפט און קעמפן נאָך היינט אָן אויפהער פאַר אַ בעסערן לעבן. לאָמיר נעמען פאַר אַ ביישפיל די אָדעסער אַרבעטער בלעכער, וועלכע האָבן זיך דורך קאַמף און אַרגאַניזאַציאָן דערשלאָגן אין 1895טן יאָר אַ 12־שטונדיקן אַרבעטסטאָג, און יעצט אַרבעטן זיי נאָר 10½ שעה. לאָמיר קעמפן ווי אַלע קלאַסן־באַוואוסטע אַרבעטער! זאָלן אונדז די פאַרפאַלגונגען פון דער צאַ־רישער רעגירונג ניט אָפשרעקן, דען ערגער ווי יעצט קען שוין אונדזער לעבן ניט ווערן. די אַזיאַטישע רעגירונג לאָזט ניט דעם אַרבעטער פריי צו אָטעמען און טרייבט אים ווי אַ ווילדע חיה. מיר אַרבעטער, אין אונדזער קאַמף, קענען פאַרלירן מער ניט ווי די קייטן, געווינען קענען מיר די גאַנצע וועלט.

„אַלזאָ — געגנוג צו זיין שקלאַפן! מיר דאַרפן זיין פרייַ מענטשן! לאָמיר זיך פאַראייניקן און קעמפן פאַר אונדזערע רעכט און אינטערעסן.

„ברידער אַרבעטער! טרעט אַרויס צום קאַמף און באַווייזט דער גאַנצער וועלט, דאָס איר, יידישע אַרבעטער און אַרבעטערינען אין פינסק, זייט ניט צופריידן מיט אייער לאָגע, דאָס איר זייט אייגשטימיק מיט דעם גאַנצן קעמפנ־דיקן פראַלעטאַריאַט פון דער גאַנצער וועלט.

„פאַרוועדטס ברידער! לאָמיר מיט פאַראייניקטע קרעפטן ארויסטרעטן אין קאַמף און וויסן און שטאַרק זאָל זיך הערן אונדזער אויסגעשריי:

„נידער מיט דער שקלאַפערייי!

„נידער מיט דער דעספאָטישער רעגירונג!

„עס לעבע דער פאַראייניקטער פראַלעטאַריאַט!

„עס לעבע דער קאַמף פאַר סאָציאַליזם!

„פינסקער סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציאָן פון „בונד".

„סעפטעמבער, 1903.

„(דרוקערייי פון „בונד")."

די בונדישע אָרגאַניזאַציע פלעגט זיך אָפרופן אויף אַלע וויכטיקערע געשעענישן אין לאַנד און זיי געהעריק אויפקלערן דער אַרבעטערשאַפט דורך פראָקלאַמאַציעס. נאָך דעם האָמעלער פאָגראָם (פונם 29טן אויגוסט ביזן 1טן סעפ־טעמבער) האָט דער „בונד" אַרויסגעלאָזן אַ פראָקלאַמאַציע, וואו ער האָט אויפגעקלערט די אמתע כוונות פון די פאָג־ראָמען פון צאַרישן רעזשים. דער „בונד" האָט אויך גע־פירט אַן אַגיטאַציע צווישן די יידישע רעקרוטן. פאַר די לעצטע (אַ מאַן 60) פלעגט די פאַרטיי ספעציעל איינ־אַרדענען פאַרזאַמלונגען. אין יאָר 1903, בעת מ׳האָט אָפ־געשיקט די רעקרוטן, האָבן זיך אויפן וואָקזאַל צונויפ־געזאַמלט אַן ערך 800 אַרבעטער. מען האָט געטיילט פראָק־לאַמאַציעס אַדרעסירט צו די רעקרוטן, געזונגען רעוא־לוציאָנערע לידער און געמאַכט אויסרופן קעגן דער סאָל־דאַטשינע און דער זעלבסטהערשונג. פאָליציי האָט ניט גע־וואָלט אייניריסן מיט די אַרבעטער און זיי געבעטן העפלעך צו באַרואיקן זיך. נאָכן אַוועקגיין פון צוג האָט זיך פאַרמירט אַ דעמאָנסטראַציע פון אַ מאַן 300־400, וואָס האָט מיט געזאַנג פון רעוואָלוציאָנערע לידער מארשירט איבער דער שטאָט. ביים פאָליציי־צירקל האָט זיך דער עולם אָפגע־שטעלט, אויסגעזידלט דעם צאַרישן רעזשים בקול רם און זיך פאַנאַנדערגעגאַנגען.

ווינטערצייט, דאָס זעלבע יאָר, איז קיין פינסק אַראָפ־

אַקטיוע טוער פון „בונד" אין פינסק אין די יאָרן 1903—1907

שמעיה דער ציגאַרן־מאַכער

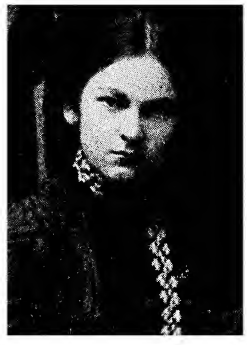
יאַקאָוו גורין

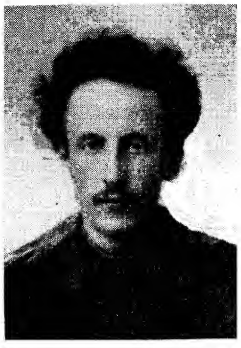
משהל דער שוסטער

שלמהקע זשעלעזניקאָוו
(אָנפירער פון „באַיעוואַי אַטריאַד")

זשעניע לוריע

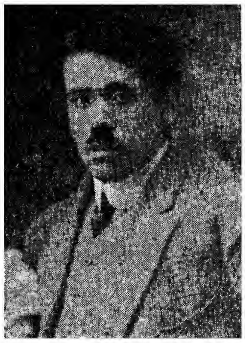
גרישא ליבערמאַן

אהרן יאַנקל בעגון

מאַניע דער שנוידער

משה ציטרין

געקומען אַ מגיד, געצל, וואָס האָט געשטאָמט פון מינסק. דער מגיד געצל פלעגט האַלטן פייערדיקע דרשות, אין וועלכע ער האָט געשאָלטן פּעך און שוועבל אויף דער אָר־בעטער־באַוועגונג. די דרשות פלעגן שטאַרק אויסנעמען ביים עלטערן דור און אַרויסרופן ביי אים ביז בלוט אויף דער רעוואָלוציאָנער געשטימטער יוגנט. ניט איין יוגנט־לעכער פלעגט אַריינכאַפּן פייערדיקע פּעטש, מחמת דער אַגיטאַציע פונם מגיד, פּאַרן געהערן צו די „שוועסטער און ברידער". האָט מען באַשלאָסן אים צו פּאַרמאַכן דאָס מויל. געוועון איז דאָס אין וואָקזאַלנער קלויז. דער מגיד האָט גראָד געריעדט וועגן דער נייטיקייט צו פּאַראייניקן דאָס גאַנצע יידישע פֿאָלק אונטער איין צענטראַלער אָרגאַ־ניזאַציע. די אַרבעטער, וואָס האָבן זיך דעמאָלט פּאַר־זאַמלט אין קלויז, אין אַ גרויסער צאָל, האָבן אים געפּרואווט שטערן מיטן כלומרשטן איינשטילן דעם עולם דורכן כאַראַל „שא, שא". אָבער וועו דאָס האָט ניט געהאָלפן, האָבן צוערשט אָנגעהויבן צו פּאַלן אין דער ריכטונג פון ר' געצלען האָנטעכער, און דערנאָך האָרטערע זאָכן, ווי לייכ־טערס און האָנטפּעסער. דער סוף איז געוועון, אַז דער באַריידעוודיקער מגיד איז אַרויס פון קלויז קוים מיטן לעבן און נאָר די זעלבע נאַכט עוקר געוועון פון שטאָט.

7) די אַרבעטער־באַוועגונג און די „שטאַרקע"

אין יענע צייטן האָבן די „שטאַרקע" אין פינסק גע־שפּילט אַ גרויסע ראָלע. זיי זיינען געוועון אָגרעסיוו און חוצפּהדיק פלעגן לעבן גוט מיט „נאַטשאַלסטוואָ" (אַדמיני־סטראַציע־אָרגאַנען) און געהאַט אַ וואָזשנע דעה אויף דער יידישער גאָס. עס פלעגן טרעפן, אַז פּאַרשטייער פון די „שטאַרקע" פלעגן אָפּילו אַרויסטרעטן ווי פּאַרמיטלערס צווישן צעקריגטע צדדים. זיי פלעגן דאָס טאָן, פּאַרשטייט זיך, נישט אויס פּלאַטאָנישער ליבע צו שלום, נאָר פּאַר אַ טרונק בראָנפן. פּאַר אַ פּלעשל משקה האָט מען ביי זיי געקאָנט אָלץ פּועלן: אָנבויקערן די ביינער וועמען מען האָט באַדאַפּט, צווינגען דעם צד כשנגד איינצוגיין אויף הנחות א. ד. גל. צו דער אַרבעטערשאָפט איז די באַציאונג פון די „שטאַרקע" געוועון אַ פיינטלעכע ביז גאָר. דידאָזיקע לייט האָבן בשום אופן נישט געקאָנט פּאַרשטיין ווי אַזוי דערוועגט זיך דאָס אַ פּשוטער בשר ודם אַנטקעגנצושטעלן דעם קיסר. זייער שנאָה צו דער אַרבעטער־באַוועגונג פלעגט זיך אויסלאָזן מיט באַפּאַלן אַרבעטער און איבערהויפּט אין זוכן אַ געלעגנהייט ווי זיי צו פּאַר־טשעפּען. צום ברעג, וואָס איז געוועון אַ מין מאַנאָפּאָל פון די „שטאַרקע", פלעגט מען די אַרבעטער ניט אַרויפלאָזן.*)

*) דער ברעג איז דעמאָלט געוועון אַ גוטער קוואַל פון פרנסה. מען פלעגט דאָרט קאָנען פאַרדינען ביז 10 און 15 רובל אַ טאָג. די „שטאַרקע" פלעגן קיינעם אַ חוץ זייערע אייגענע מענטשן, אַהין נישט צולאָזן. פלעגט זיך אָבער מאַכן, אַז זיי אַליין האָבן זיך נישט געקאָנט קיין עצה געבן מיט דער אַרבעט, פלעגן זיי דינגען אַרבעטער און זיי צאָלן אַ רובל ביז אַנדערהאַלבן אַ טאָג. אַזוי האָבן די „שטאַרקע" עקספלואַטירט די אַרבעטער.

אָלע זייערע פּרואוון צו געפינען דאָרט אַרבעט פלעגן זיך ענדיקן מיט פּעטש און שלעגעריין, וואָס די געליטענע דערפון פלעגן שטענדיק זיין די אַרבעטער.

די „שטאַרקע" האָבן אָלזאָ געקיניגט איבערן ברעג, עקספּלואַטירט די שוואַכערע פון זיי און די פּאַרשידענע פּרואוון זיי צו באַקעמפן, האָבן זיך אַ צייט לאַנג נישט איינגעגעבן.

אָזוי איז געוועון כל זמן די אַרבעטער־באַוועגונג איז געוועון שוואַך. אָבער ווי נאָר זי האָט זיך געשטאַרקט, האָט זיך די לאַגע געביטן. דאָס גנבים־וועלטל האָט אָנ־געהויבן צו באַקומען רעספּעקט פאַר „די ברידער און שוועסטער". דאָס האָט זיך געגומען נישט פונם אידיאישן כוח פון דער באַוועגונג, נאָר פון גאָר אַן אַנדער מקור. ביים „בונד" איז אויפגעקומען אַ קאַמפּס־אָפּטיילונג („באַ־יעוואַי אָטריאַד"), וואָס האָט אָנגעהויבן צו ריידן מיט אָט די „שטאַרקע" אויף דער שפּראַך, וואָס זי האָט צום בעסטן פּאַרשטאַנען — מיט דער פויסט. פון דעמאָלט אָן זיינען די „שטאַרקע" געוואָרן אונטערטעניק דער פּאַרטיי. פלעגט זיך ערגעץ וואו טרעפן אַ גנבה, האָט געקלעקט אַ וואונק פון אַ חבר און די גנבה פלעגט אומגעקערט ווערן דעם געליטענעם. עס פלעגט זיך מאַכן, אַז מען פלעגט אָפּ־נעמען גנבות פון פאַר 10־15 יאָר צוריק. סוף כל סוף האָט דאָס אינטערוועניגן ביי די חברה־לייט אין פאַלן פון גנבות אָנגעהויבן צו ווערן אַ מין ספּאָרט און עס האָט שוין אַרייגעצויגן דעם עולם, דעריבער האָט די פּאַרטיי־אָנפּירונג אָפּגעשטעלט דעם קאַמף מיט דער גנבים־וועלט. און נאָך אַ סיבה האָט צוגעאיילט דאָס אָפּשטעלן דעמ־דאָזיקן קאַמף. אין שטאָט פלעגן די לייט פון דער חבריה נישט זיין בכוח צו שטעלן אַ ווידערשטאַנד דער אַרבעטערשאָפט*), דערפּאַר פלעגן זיי זיך אָפּרעכענען מיט איר אין דער תפיסה. דאָרט זיינען די קרימי־נאַליסטן געוועון די בעלי־הבתים. זיי פלעגן דאָרט קאָכן, ראָמען, פּאָנאַנדערטראָגן עסן פאַר די אַרעסטאַנטן און גע־האָט בכן די מעגלעכקייט זיך אָפּצורעכענען מיט זייערע שונאים. פלעגן טאַקע די פּאָליטישע אַרעסטאַנטן אַלאַר־מירן די פּאַרטיי־אָנפּירערשאָפט, זי זאָל אָפּשטעלן דעם קאַמף מיט דער גנבים־וועלטל. אָבער אויך שפּעטער פלעגן די „שטאַרקע" אונטערטעניק אויספירן אַלע באָפּעלן פון דער פּאַרטיי. וועו עס איז אין יאָר 1905 אויסגעבראָכן דער סטרייק אין דער פאַניר־פאַבריק פון די בריידער לוריע און עס האָבן אויסגעפּעלט געלט־מיטלען אונטער־צוהאַלטן די סטרייקנדיקע, איז אַראָפּגעפּאָרן צום ברעג אַ דעלעגאַט פון די לעצטע צוזאַמען מיט יאָנקל פּראָסט־פּשוט און שלמה זשעלעזניקאָוו, אַרויסרופן דעם קיניג פון די „שטאַרקע", יאָסל אָסטרינסקי (מיטן צונאָמען „פּאַרך") און אים באָפּוילן צו באַשעפּטיקן ביים ברעג די סטרייקנדיקע

*) עס דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז אין יענער צייט פלעגט אַ גרויסע צאָל פּאַרשטייער פון דער אונטערוועלט מיטגעריסן ווערן מיט דער אַרבעטער־באַוועגונג און צושטיין צו איר.

אַרבעטער. דאָס איז געווען גענוג, אַז יאָסל זאָל תיכף געבן זיין צושטימונג.*)

די פּאַרטיי פלעגט אויך אינטערוועניִרן אין פּאַלן פון קריוודען אירע מיטגלידער. פלעגט אַ פּאַבריק־מייסטער זידלען, באַליידיקן אָדער באַוואולען אַן אַרבעטער, פלעגט ער אַריינפאַלן אין די הענט פון דער „דרוזשינע“ (קאַמפּס־אָפּטיילונג), וואָס פלעגט אים ווי געהעריק מקיים פּסק זיין. האָבן טאָקע די מייסטערס געהאָט דרך־ארץ פאַר די בונ־דישע אַרבעטער, וואָס פלעגן אָנגיין פאַר יחסנים. אויך בעת אַ סטרייק פלעגט אַרויסטרעטן די „דרוזשינע“. אַמאָל צווינגען דעם מייסטער נאָכצוגעבן די פּאָדערונגען פון די אַרבעטער, אַן אָנדער מאָל אָפּהיטן דעם וואַרשטאָט פון סטרייקברעכערס. די אָרגאַניזאַציע פלעגט אויך אינטער־ווענירן אין אָנדערע קאָנפליקטן, וואָס פלעגן אויסברעכן אין שטאָט, ווי למשל צווישן בעלי־בתים און שכנים, צווישן דינסט־מיידלעך און בעל־הביתטעס און אָפילו צווישן צעקריגטע פּאָרפּאָלקן. עס פלעגט זיין געזונג צו זאָגן, אַז „אַוי וויל דער „קאָמיטעט“ און די צעקריגטע צדדים פלעגן תיכף שלום מאַכן.

דער „בונד“ איז געווען אַן אָנערקענטע מאַכט אין שטאָט.

8) אין יאָר 1904.

דער אויסברוך פון דער יאַפּאָנישער מלחמה האָט פּאַרשטאַרקט די רעוואָלוציאָנערע שטימונג און אָגיטאַציע אין לאָנד. דאָס האָט זיך אויך געלאָזט מערקן אין פּינסק. 2—3 מאָל אַ וואָך פלעגט די פּאַרטיי איינאָרדנען אָגיטאַציע־פּאַרזאַמלונגען. אין די רייען פון דער בונדישער אָרגא־ניזאַציע פלעגן אַריינגעצויגן ווערן נייע אַרבעטער־מאַסן, וואָס זיינען ביז יעצט געשטאַנען ווייט פון דער באַוועגונג. די מאַסע פלעגט זיך פשוט רייסן צו מעשים.

אויף די פּאַרזאַמלונגען איז חוץ אָגיטאַציע אויך גע־פירט געוואָרן אַ ברייטע אויפקלערונגס־אַרבעט. מען פלעגט דיסקוטירן וועגן דער טעטיקייט פון די פּועלי־ציון, וואָס

*) אגב האָט דער זעלבער יאָסל, וואָס פלעגט זיך לאָזן וואוילגיין איבער די אַרבעטער, ווען די אָרגאַניזאַציע איז נאָך געווען שוואַך, געהאַט דערפאַר אַ מיאוסע מפלה. ער האָט אַמאָל געהאַט שטאַרק צעממיתט דעם בונדיסט משה ציטרין. דער לעצטער האָט געזוכט אַ געלעגנהייט זיך אָפּצורעכענען מיטן „קיניג“, אָבער עס האָט זיך אַלץ נישט געמאַכט. טרעפט זיך אַמאָל, אַז משה ציטרין פאַלט אַריין אין תפיסה און דאַרף אָפּגעשיקט ווערן מיטן עטאַפּ קיין מינסק. ביים געזעגענען זיך מיט די חברים דריקט ער אויס זיין וואונטש, אַז זיי זאָלן זיך אָפּרעכענען מיט יאָסלען. גראָד מאַכט זיך, אַז מען ברענגט דעם אורח אין תפיסה אַריין. די פּאָליטישע אַרעס־טאַנטן האָבן זיך צונויפגערעדט און מכבד געווען דעם „קיניג“ מיט שטיקער האָלץ, אַזוי אַז מען האָט צו אים געמוזט אַרויסרופן דעם פּעלדשער. נאָכן פּאַרבאַנדאַזשירן די וואונדן, האָט מען אים אַרי־בערגעפירט צו די קרימינעלע פּאַרברעכער. אויך זיי האָבן נאָכגע־טאָן די פּאָליטישע און אים דערלאָנגט מיט אַ שיסל זופ אין קאָפּ אַריין. די אָדמיניסטראַציע פון תפיסה, גישט וויסנדיק וואו אַריינצושטאָן יאָסלען, האָט אים אַריינגעזעצט אין קאַרצער. ערשט שפּעטער האָט מען אים איבערגעפירט אין אָדמיניסטראַטיוון אַרעסט.

פון בונדישן שטאַנדפּונקט פלעגט זי אָפּגעשאַצט ווערן נע־גאַטיוו. מען פלעגט אויך מיטטיילן דער אַרבעטערשאַפט וועגן פאַרשיידענע געשעענישן, וואָס זיינען פאַרגעקומען אין לאָנד (ווי, למשל, די געשעענישן אין יאַקוטסק*) און אָנגענומען געהעריקע רעזאָלוציעס.

די פּאַרטיי פלעגט אויך דורכפירן געלט־זאַמלונגען פאַר אירע צוועקן. אָזוי, למשל, איז אין דער צייט פון 20טן יוני ביזן 6טן אויגוסט צונויפגעזאַמלט געוואָרן אַ סומע פון 115 רובל מיט 55 קאָפּיקעס ביי די ווייטערדיקע קרייזלעך און אַרבעטער־גרופּעס:

אינטעליגענטע קרייזלעך	— — —	82.00 רובל
אַן אַרבעטער קרייזל	— — — —	9.60 „
אַ סאָציאַל־דעמאָקראַטיש קרייזל מאַלאַריאַרעס און סטאַליאַרעס לטובת	—	2.70 „
דעם צענטראַל קאָמיטעט	— —	4.05 „
שנייידער	— — — — — — —	1.40 „
לעדער־אַרבעטער	— — — — —	2.00 „
אַ גרופּע שנייידער	— — — — —	1.40 „
פּאָניר־אַרבעטער	— — — — — —	1.45 „
אַרבעטער פון דער פלעקלעך־פּאַבריק		1.80 „
אַרבעטער פון דער טאַבאַק־פּאַבריק		1.60 „
פּאַקער־אַרבעטער	— — — —	1.70 „
אַ בונדיש קרייזל	— — — — —	5.00 „
אָנאָנים	— — — — — —	0.60 „
אָנאָנים	— — — — — —	0.25 „
צוזאַמען	— — — — — —	115.55 רובל

ווי אַ קוריאָז איז כדאי צו דערמאָנען, אַז די אַרטיקע פראָקוראָטור און זשאַנדאַרמעריע איז נאָך אַ לאָנגער חקירה וודרישה געקומען צום באַשלוס, אַז די איינציקע סיבה פון דערפאָלג פון דער אַרבעטער־באַוועגונג שטעקט אין די גרויסע געלט־מיטלען, וואָס זי פאַרמאָגט כלומרשט, און אַז די בונדישע געלטער גפּינען זיך נישט אָנדערש, ווי ביי די... ציוניסטן. ביי די לעצטע האָט זיך טאָקע אָנגעהויבן אַ סעריע רעוויזיעס.

די פּאַרטיי פלעגט אויסנוצן יעדע געלעגנהייט צו דעמאָנסטרירן קעגן דעם פיינטלעכן רעזשים. אויף אַ לוויה פון אַ פּאַרטיי־מיטגליד, אַ געווסיין נאָטע פּאָליטישע אָרגאַניזאַציע, אַ בונדישער רעדנער אויפן קבר פון פּאַרשטאַרבענעם גע־האַלטן אַ פלאַמיקע רעוואָלוציאָנערע רעדע און זי פאַרענ־דיקט מיט די ווערטער: „אַראָפּ די זעלבסטהערשונג, זאָל לעבן די פּאָליטישע פרייהייט.“ די מלווים האָבן געענט־פערט מיט אַ הילכיקן „הורא“. ווען זיי האָבן אָבער גע־וואָלט פאַרלאָזן דעם בית־עולם, האָבן זיי זיך ביים טויער אָנגעשטויסן אויף פּאָליציי. עס איז געווען אַ בהלה. טייל

*) דעם 4טן מערץ, 1904, האָט אַ גרופּע פּאָליטישע אַרעסטאַנטן אין יאַקוטסק (סיביר), ווי אַ פּראָטעסט קעגן די רעפּרעסיעס פון דער מאַכט, זיך פאַרבאַריקאַדירט אין אַ הויז. דאָס מיליטער האָט דאָס הויז באַמבאַרדירט, און עס זיינען אומגעקומען עטלעכע מענטשן. די צעבונטעוועטע האָט מען שפּעטער פאַרמשפּט צו 12 יאָר קאַטאָרגע.

דעמאָנסטראַנטן זיינען זיך צעלאָפן, די רעשט האָט די פּאָ־ליציי פּאַרהאַלטן. די צאָל אַרעסטירטע האָט באַטראָפן 105 מאָן, צווישן זיי 10־און 12־יעריקע יינגלעך. מען האָט זיי אויסגעשטעלט צו 8 מאָן אין א ריי און אונטער א פּאָליציי־וואַך מיט אַנטבלויזטע שוועדן דורכגעפירט אי־בער דער שטאָט. דריי טעג האָט מען זיי געהאַלטן אין אַרעסט, גוט אויסגעהונגערט און דערנאָך אַרויסגעלאָזט אויף דער פּריי, חוץ עטלעכע, וואָס האָבן נישט געהאַט קיין פּאַספּאָרטן.

א שטאַרקן אָפּקלאַנג צווישן דער אַרבעטערשאַפט האָט אַרויסגערופן די ביאַליסטאָקער שחיטה. דעם 12טן סעפּ־טעמבער (1904) איז אין א וואַלד הינטער ביאַליסטאָק פּאָרגעקומען אַן אַרבעטער־פּאַרזאַמלונג. וועז די פּאַרזאַמ־לונג האָט זיך געענדיקט און די אָנטיילנעמער האָבן זיך אומגעקערט אַהיים, האָט זיי אויפן וועג פּאַרהאַלטן די פּאָליציי און געפּענט א שיסעריי. עס זיינען געפאַלן טויטע און פּאַרוואונדעטע. גלייך דערנאָך האָט דער צענטראַל־קאָמיטעט פון „בונד" אַרויסגעלאָזן א צירקולאַר, אויפ־פאָדערנדיק די אַרבעטערשאַפט ענערגיש צו פּראָטעסטירן קעגן דער ביאַליסטאָקער שחיטה דורך פּראָטעסט־פּאַר־זאַמלונגען און דעמאָנסטראַציעס. אויך אין פינסק זיינען פּאָרגעקומען עטלעכע פּראָטעסט־פּאַרזאַמלונגען, חוץ דעם האָט די פּאַרטיי באַשלאָסן צו אָרגאַניזירן אַן עפּנטלעכע דעמאָנסטראַציע דעם 9טן אָקטאָבער. דעם טאָג האָלב 6 אין אָוונט האָט זיך אויף דער „בערזע" פּאַרזאַמלט אַן עולם פון א 300 אַרבעטער און אַרבעטערינס. אין א גע־וויסן מאָמענט איז דער עולם אַראָפּ פון טראָטואַר אויפן שאָסע מיט אויסגעשרייען: „נידער מיטן פּאָליציייאישן ווילקיר". גלייך האָבן זיך א שאָט געטאָן פּראָקלאַמאַציעס אין דער יידישער און רוסישער שפּראַך מיט דער אויפ־קלערונג פון דער סיבה פון פּראָטעסט. די דעמאָנסטראַנטן האָבן זיך צעטיילט אין צווי גרופּעס, איינע איז אַוועק אויף דער פּלעווסקע־גאַס און די אַנדערע אויף דער גרויי־סער־קיעוואר. די דעמאָנסטראַציע איז אַדורך בשלום.

אין יענער צייט האָט מען אַראָפּגעבראַכט קיין פינסק א מאַה קאָזאַקן אויף אָנצושרעקן די אַרבעטער. פון צייט צו צייט פלעגן זיי מאַכן אַן איבערפאַל אויף דער „בערזע", צעשלאָגן די אַרבעטער און נעלם ווערן. מען האָט אויך געביטן דעם פינסקער פּאָליציימייסטער וויעטשאַרקא. דאָס איז געווען א גוטמוטיקער מענטש, וואָס פלעגט אויסמיידן אָנצוואוועדן כח לגבי די אַרבעטער. וועז די דעמאָנ־סטראַנטן פלעגן פאַר זיין נאָז אויסשרייען: „דאָלאָי סאַמאָ־דערזשאַוויע" (אַראָפּ מיט דער זעלבסטהערשונג) פלעגט ער ענטפערן: „דאָלאָי, דאָלאָי, אידיטע דאָמאָי". (אַראָפּ, אַראָפּ, אָבער גייט זיך אַהיים). זיין אָרט האָט פאַרנומען דער שטרענגער זאַכאַראָיו. די פּאָליציי איז געווען חוצפּהדיק און אַגרעסיוו. עס האָט זיך דערנענטערט דאָס יאָר 1905.

9) אין דער רעוואָלוציאָנערער כוואַליע פון יאָר 1905

די פּעטערבורגער געשעענישן פון 9טן יאַנואַר*) האָבן אויפגעשטורעמט דאָס גאַנצע לאַנד. אומעטום האָבן זיך אָנגעהויבן מאַסן־אַרויסטרעטונגען פון אַרבעטער. דער צענטראַל־קאָמיטעט פון „בונד" האָט גלייך געפונען אַלע בונדישע אָרגאַניזאַציעס אויסצודריקן זייער סאָלידאַרישקייט מיטן פּעטערבורגער פּראָלעטאַריאַט דורך סטרייקן און דע־מאָנסטראַציעס. דער אָפּקלאַנג פון די פּעטערבורגער שאָסן האָט אויך דערגרייכט קיין פינסק, וואו מען האָט זיך דער־וואוסט וועגן דעם „בלוטיקן זונטיק" פון פּראָקלאַמאַציעס, וואָס די בונדישע אָרגאַניזאַציע האָט אַרויסגעלאָזן. אין פּראָטעסט־סטרייק קעגן די געשעענישן פון 9טן יאַנואַר האָט זיך אין פינסק באַטייליקט נישט נאָר דער גאַנצער יידישער פּראָלעטאַריאַט, נאָר אויך גרויסע מאַסן קריסט־לעכע אַרבעטער, דערהויפּט די באַשעפּטיקטע אין די באַן־ווערשטאַטן. דאָס איז געווען די ערשטע סאָלידאַרע אַרויס־טרעטונג פון דער גאַנצער פינסקער אַרבעטערשאַפט קעגן די אכזריותן פון צאַרישן רעזשים.

בכלל האָט די אַרבעטער־באַוועגונג אין לאַנד שטאַרק אויפגעלעבט. אויך די פינסקער בונדישע אָרגאַניזאַציע האָט נישט פאַרפעלט אויסצונוצן די פּאָליטישע אויפלעבונג, כדי צו ווירקן אויף דער אָרטיקער געזעלשאַפט און אויס־צובריטערן די השפּעה פון סאָציאַליסטישע און רעוואָ־לוציאָנערע אידעען אויף קרייזן מחוץ דער אָרגאַניזאַציע גופא. דאָס איז געטאָן געוואָרן דורך ספּעציעלע פּראָק־לאַמאַציעס, וואָס מ׳פלעגט פאַרשפּרייטן אין טויזנטער עק־זעמפלאַרן. חוץ אַלגעמיינע ענינים פון דער גאַנצער באַ־וועגונג, געפינט מען אין די פּראָקלאַמאַציעס א שילדערונג פון דעם אָרטיקן לעבן, בפרט וועגן מצב פון די אַרבעטער אין די גרעסערע אונטערנעמונגען. אזוי ווערט, א שטייגער, אין איין פּראָקלאַמאַציע פון יאַנואַר 1905 געשילדערט דער צושטאַנד אין צוויי גרעסטע פאַבריקן אין פינסק:

„זייטיקע מענטשן איז דער אַריינגאַנג פאַרבאָטן" — איז אַנגעשריבן אויף א שילד מיט גרויסע ווערטער ביים אַריינגאַנג פון פאַבריק. דער קאָפּיטאַליסט ווייל נישט האָבן ביי זיך אויף דער פאַבריק א פּרעמד אויג, וואָס זאָל קענען א קוק טאָן די „אַרבעט", וועלכע ער טוט דאָרט אָפּ. ער האָט מורא דאָס פרעמדע אויג זאָל אים חס ושלום נישט פאַרשאָטן. ער פאַרטרייבט אין פינצטערע, ענגע און שמוציקע חדרים מענער, פרויען, מיידלעך, קינדער (ער קלייבט נישט איבער!), פאַרשפּאַרט די טיר און באַ־רואיקט זיך.

„און דאָרטן אין יענע פינצטערע, ענגע און שמוציקע חדרים, וואוהין מען פּאַקט אָן מענטשן ווי הערינג אין א

*) אין דעם טאָג האָט זיך א פּרידלעכע מאַניפעסטאַציע פון פּעטערבורגער אַרבעטער מיט הייליקע בילדער, אונטער דער אָנפירונג פון גלח גאפּאָן, געלאָזן מיט א פּעטיציע צום ווינטער־פּאַלאַץ, און דאָס מיליטער האָט באַגעגנט די מאַניפעסטאַציע מיט א שיסעריי און דערהרגעט א סך מענטשן.

פעסל, דאָרט וואוהין „זייטיקע מענטשן“, טאָרן נישט צו־קומען, דאָרט וואו דער קאָפּיטאַל קומט זיך צונויף אויג אויף אויג מיט דער אַרבעט, שטעלט זיך פאָר אַ שרעקלעך בילד, אַ גיהנום אָן ערגערער, ווי אין ראשית חכמה איז אַרומגעשריבן. עס דרייען זיך די רעדער, עס קלאַפּן די מעסערס, אַ רודערי, אַ פילדערי — דאָס זייגט אַרויס דער קאָפּיטאַליסט דאָס בלוט פון די אַרבעטער...

„דער קאָפּיטאַליסט דאגהט אָפילו נישט, עס זאָלן זיין געזונימערע דירות, וואו ער באַאַבעוועט די אַרבעטער. אַ געזונימערע דירה קאָסט טייערער, אַלזאָ וועט דאָך ווייניקער אָנגעראַבעוועטער פון דעם אַרבעטער געלט אַרייַנשיטן זיך אין דעם קאָפּיטאַליסטס קעשענע — דאָס וואָס אין ענגע צימערן כאָפּט דער אַרבעטער קיין לופט נישט, אַרט דעם פאַבריקאַנט זייער ווייניק. טאָמער וועלן בייַ דעם אַרבעטער קאָליע ווערן די לונגען און ער וועט שטאַרבן פאָר דער צייט, וועט דער פאַבריקאַנט קריגן אַן אַנדערן אויף זיין אָרט. דאָס וואָס אין ענגע צימערן שטייען די מאַשינען זייער נאָענט און קענען גרינג שעדיקן די אַר־בעטער, רירט זייער ווייניק אָן אַזאָ פיינעם ייד ווי יוסף האַלפערן. ר׳ יוסף האַלפערן איז טאָקע אַ שיינער ייד, אַ רחמן בן רחמן, מיט אַלע גליקן, נאָר אים רירט אָן אַ סך מער די פראָגע וועגן פאַרבייטן גרויסע אַרבעטער מיט 10—14 יאָריקע קינדער, וועלכע מען צאָלט אויף 50—60 קאָפּיקעס אַ וואָך וווינקער, ווידער דאָס, וואָס די קליינע קינדער, נישט קענענדיק גוט דערלאַנגען די מא־שינען, האָקן זיך גאָנץ אָפט אָפּ די פינגער. ממה נפשך, רעכנט ר׳ יוסף האַלפּערן, טאָמער וועט דאָס קליין קינד אָפּהאָקן זיך אַ פינגער, וועל איך קריגן אָן אַנדערן אויף זיין אָרט. דאָס קינד מיט די אָפּגעהאַקטע פינגער קען שוין נישט אַרבעטן, ער דאַרף שטאַרבן פאָר הונגער. אָ! דאָן וועט ר׳ יוסף האַלפּערן זיין אַזוי גוטהאַרציק, וועט אים געבן אַ שיינע נדבה און וועט בלייבן אַ פיינער גביר.

„און ווי אָנגלאַכנדיק זיך נאָך אויף דעם אַרבעטער, גיט דער אַרבעטער־פריינט אלכסנדר לוריע 25 רובל אַ מתנה יענעם, וועלכער האָט אים 10 יאָר „טרייַ“ געדינט.

„דו האָסט בייַ מיר געדינט טרייַ, זאָגט אלכסנדר לוריע צום אַרבעטער, אַזוי טרייַ, אַז דו האָסט בייַ מיר געלאָזן אויפן פאַבריק דיינע לונגען, דיין געזונט, לייב און לעבן; געקומען ביזט דו צו מיר אַ געזונטער, אַ פרישער און גייסט אוועק מיט אַ צובראָכענעם קערפּער; דו ביזט שוין נישט אין שטאַנד מער צו אַרבעטן. אָט פאָר דיזער „טרייַער“ דינסט דיינער גיב איך דיר 25 רובל אַ מתנה און ווייס מיין גוטסקייט. אומזיסט זאָגט מען, אַז קאַפּי־טאַליסטן דריקן דעם אַרבעטער. דו זעסט ווי איך בין גוט.

„אין דער אמתן, איז דען אַלכסנדר לוריע נישט קיין באַראַמהערציקער מאַן?

„אָט, צום ביישפּיל, האָט ער רחמנות אויף די אַרבע־טערינען, אַז זיי זאָלן אויסאַרבעטן 5 פּודיקע קאָסטנס טשוועקלעך און געצאָלט זאָלן זיי נעמען טאָקע פאָר די גאַנצע 5 פּוד. ער בייט איבער די 5 פודיקע קאָסטנס אויף 8 פודיקע און די שכירות איז די אַלטע. די אַרבע־טערין האָרעוועט, אַרבעט אויס 8 פוד טשוועקלעך, אין קאָנטאָר באַקומט זי מער נישט ווי פאָר 5 פוד. די אי־בעריקע דריי פוד באַקומט דער הער אלכסנדר לוריע ווי אַ פּרעמיע פאָר זיין גוטהאַרציקייט. די אַרבעטערין ווייל דאָס אַפילו נישט ליידן, ווייל פראָטעסטירן קעגן דעם, נאָר דאָ ווייזט מען איר די טיר אויפן גאַס, וואו זי דאַרף שטאַרבן פון הונגער. און שריי חי וקים. די אַרבעטערין איז געצוואונגען וווייטער ציען די ליאַמקע, וווייטער באַשאַפן פּרעמיעס אלכסנדר לוריען; אלכסנדר לוריע איז אויך צופריידן און מיט גרויס נחת שטעלט ער אונטער וואָס מער 8 פודיקע קאָסטנס אָנשטאָט 5 פודיקע.

„אָט אין וועלכער שרעקלעכער לאַגע געפינט זיך דער אַרבעטער־קלאַס. ערגער ווי שקלאַפן מאַטערט אים דער קאָפּיטאַליסט. ער הערשט איבער אים אומבאַגרענעצט. דער אַרבעטער איז אַזוי אונטערדריקט, ער איז אַזוי אַריינ־געדרייט אין דעם עקספלואַטאַטאָרישן נעץ פון דעם קאָפּי־טאַליסט, דאָס ער האָט אָפילו נישט קיין מעגלעכקייט זיך באַנוצן מיט די קליינע רעכט, וועלכע ער האָט ער־רייכט מיט זיין קאָמף. דאָס געזעץ, נאָך וועלכן מען דאַרף אָפּצאָלן פאָר צווויי וואָכן, וועלכן מען אָנטזאָגט אַן אַרבעטער, נישט אָנזאָגנדיק אים פריער — אָט דיזער געזעץ, וועלכן די אַרבעטער האָבן אַרויסגאָריסן פון דער זעלבסטהערשנ־דיקער רעגירונג אין זייער העלדישן און ביטערן קאָמף, פירט זיך קיין מאָל נישט דורך. מען זאָגט אָפּ מאָסן אַרבעטער פלוצים, און וועלן זיי פאָדערן פאָר די צוויי וואָכן, וווייזט מען זיי דאָס, וואָס מאַכט זיך פון דריי פינגער. וועלן די אַרבעטער גייען זוכן הילף בייַ דעם אינספּעקטאָר, וועט נאָך אונדזער „אַרבעטער־פריינט“ אלכסנדר לוריען דאָס נישט געפעלן. דעם וווייכלייביקן פילאָסאָף שטייט נישט אָן, וואָס אַרבעטער זוכן נישט בייַ אים יושר (גע־פונען בייַ וועמען (צו) זוכן יושר!) נאָר אומזיסט גייען די אַרבעטער זוכן יושר בייַ די אינספּעקטאָרן, וועלכע ס׳האָט אַנידערגעשטעלט דער אַנדערער „אַרבעטער־פריינט“, די רוסישע זעלבסטהערשונג. בייַ די אינספּעקטאָרן געפינען די אַרבעטער אַזוי פיל יושר, וויפיל זיי וואָלטן געפונען בייַ דעם הער אלכסנדר לוריע.

„נאָר די עקספלואַטאַטאָרן איז ווייניק (צו) אונטער־דריקן אונדז אַרבעטער ווי פערד, זיי איז ווייניק (צו) באַראַבעוועט בייַ אונדז דאָס געזונט און אַרויסווארפן (אונדז) אויף דער גאַס, ווען מיר טויגן שוין נישט. דאָס אַלץ איז נאָך ווייניק פאָר דער ווילדער בלוטדורשטיקער חיה. זי ווייל פאַרדאַרבן נישט נאָר אונדזער קערפּער, נאָר זי ווייל נאָך פאַרדאַרבן די נשמה אויך. זי ווייל אין אונדז דערשטיקן יעדער מענטשלעך געפיל, אום מיר זאָלן ווערן ווי אמתע דערשלאָגענע שקלאַפן, וועלכע פאַרשטייען גאָר־ניט אויף וויפיל זייער לאַגע איז שרעקלעך. אלכסנדר לוריע, וועלכער אַמאָל, נאָך אַ גוטן וואַרמעס, הייבט זיך

גאָר אַן (צו) רעכענען פּאַר אַ סאָציאַליסט (ווי געפעלט אייך דער סאָציאַליסט, כ'לעבן!) שטעלט אַן איבער אונדז אַזוינע משגיחים ווי יאַנקל (יאַנקל משגיח) און טשערטאָק, וועלכע באַגייען זיך שרעקלעך מיט אונדז.

„עס עקזיסטירן איצט „געזעלשאַפטן צו באַשיצן טירן", מען זאָל די חיות, וועלכע דינען דעם מענטשן, נישט מאַטערן, מען זאָל זיי נישט שלאָגן. נאָר דאָס (איז) אַלץ פאַר חיות: פאַר פערד, בהמות, אייזלען א. א. וו. פאַר מענטשן איז נישטאָ אַזעלכע גוטע זאַכן. דאָרטן אין פינצטערע חדרים פון פאַבריק שלאָגן אלכסנדר לוריעס משגיחים, יאַנקל און טשערטאָק, די אַרבעטער און אַרבעטערינען, שלאָגט אין פולן זין פון דיזעס וואָרט. דאָס פאַטשט מען זיי אין די באַקן, דאָס שטויסט מען זיי מיט די פיס אַראָפּ פון די טרעפּ. שלאָגן פרויענצימער, שלאָגן ווי די סאָמע נידריקסטע באַשעפענישן דערפאַר, וואָס זיי באַשאַפן זייערע בלוטזייגער די גאַנצע רייכקייט! וואָס פאַר אַ שרעקלעכע זאַך דאָס איז! אַלץ וואָס ביי דעם אַרבעטער איז פאַראַן מענטשלעכעס, דאָרף צערודערט ווערן דורך דעם; די זעלבסט־ערע, וועלכע דער קאַפּיטאַליסט האָט נאָך נישט אין גאַנצן אַרויסגעשלאָגן פון דעם אַרבעטער, קען וועגן דעם נישט שווייגן, זי דאָרף נעמען נקמה פאַר דערויף. די אַרבעטער טאָרן נישט טראָגן אויף זיך אַזאַ שרעקלעכן יאָך, זיי טאָרן נישט דערלאָזן מען זאָל זיי אַזוי דערנידעדריקן. נישט געקוקט וואָס מען זייגט אויס דאָס בלוט פון אונטער די נעגל, שלאָגט מען נאָך, מען זידלט אַרבעטערינען מיט די שענדלעכסטע ווערטער. די טייערע משגיחים און פאַבריקאַנטן, וואָס שרייען, אַז די אַרבעטערינען זיינען צולאָזן, און זייער האַרץ באַנקט זייער אויף דעם — אָט־די אַלע זידלען די אַרבעטערינען מיט די שענדלעכסטע ווערטער, וועלכע מען קאָן נאָר הערן אין שענק, אָדער אין אַ בית־הזנות. אַ טיפּע פאַראַכטונג און האָס דאָרף יעדער אַרבעטער טראָגן צו די משגיחים יאַנקל און טשערטאָק. די אַרבעטער, וואָס פאַרשטייען זייער בייטערע לאָגע (און) ביי וועלכע (עס) זיינען נאָך נישט אַפּגעשאָרבן די מענטשלעכע געפילן, דאָרפן פּראָטעסטירן קעגן די קלעפּ און זידלעריי־ען פון דיזע מערדער..."

די פּראָקלאַמאַציע פאַרענדיקט זיך מיט אַ רוף צום קאַמף.

נאָך די יאַנואַר־סטרייקן, וואָס האָבן געטראָגן אַ פאַליטישן כאַראַקטער, האָבן זיך אָנגעהויבן עקאָנאָמישע סטרייקן. די אַרבעטער־מאַסע האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אין קאַמף פאַרן אויסבעסערן איר עקאָנאָמישע לאָגע. אין בערן גאַנצן לאָנד האָט זיך אויפגעהויבן אַ כוואַליע פון סטרייקן. פּינסק איז אין דעם נישט געווען קיין אויסנאַם.

אין חודש מערץ איז אויסגעבראָכן אַ סטרייק אין לוריעס פלעקלעך־פאַבריק, וואָס צו אים זיינען אויס סאָלידאַרישקייט צוגעשטאָנען די אַרבעטער פון דער פּאָפּיר־פאַבריק. די הויפּט־פאָדערונג פון די סטרייקנדיקע איז געווען, אַז די פאַבריק־אַדמיניסטראַציע זאָל האָבן אַ מענטשלעכערע באַציאונג צו די אַרבעטער. ערשט שפּעטער זיינען געקומען אַ רייַ עקאָנאָמישע פאָדערונגען. דער סטרייק, אין וועלכן עס האָבן זיך באַטייליקט אַן ערך 700 אַרבעטער, האָט אויפגערודערט די גאַנצע שטאָט. דער בעל־הבית פון פאַבריק, אלכסנדר לוריע, זאָל האָבן עפּנטלעך דערקלערט, אַז זיין ציל איז צו ברעכן די בונדישע אַרגאַניזאַציע. דאָס האָט ער געוואָלט דערגרייכן דורך אויסהונגערן די אַרבעטער. ווי צוליב אַ מיטגעפּיל־אויסדרוק צו די 'לעצטע האָבן פאַרסטרייקט די אַרבעטער פון כמעט אַלע פאַכן און האָבן אומעטום געוואונען.*) אין אַ סך פאַלן האָבן זיי אַפילו אויסגעקעמפט אַ 9־שעהדיקן אַרבעטסטאָג. אָבער דער קאַמף מיט לוריען איז געווען אַ שווערער און אַ האַרטער. לוריע האָט מיט דער הילף פון פאָליציי און קאָזאַקן גלאַדן וואָגאָנעס סחורה. פאַר סטרייק־ברעכערס האָבן זיי אַפילו אויסגעקעמפט אַ 9־שעהדיקן אַרבעטסטאָג. אָבער דער קאַמף מיט לוריען איז געווען אַ שווערער און אַ האַרטער. לוריע האָט מיט דער הילף פון פאָליציי און קאָזאַקן גלאַדן וואָגאָנעס סחורה. פאַר סטרייק־ברעכערס האָבן אים אַפּהיטן פון די צעבונטעווועטע אַרבעטער. צו הילף די הונגעריקע אַרבעטער זיינען געקומען מיט געלט־זאַמלונגען זייערע חברים פון שטאָט און פון דער אַרומיקער סביבה. דאָס האָט אָבער נישט געקלעקט, און נאָך זיבן וואָכן סטרייקן האָבן די אַרבעטער באַשלאָסן זיך אומצוקערן צו דער אַרבעט אויף די אַלטע באַדינגונגען. איצט האָט אָבער דער בעל־הבית אַרויסגעשטעלט קעגן־פאָדערונגען און דערקלערט די אַרבעטער אַ לאָקאָאוט. זיין באַדינגונג איז געווען, אַז די אַגיטאַטאָרן און סתם „עזות־פנימדיקע" אַרבעטער זאָלן זיך נישט אומקערן אין דער פאַבריק, וואָס ער האָט אגב זיך נישט געאיילט צו עפענען, וועלנדיק דורך דעם „אַנלערנען" די סטרייקנדיקע. ערשט נאָך לאַנגע באַמיאונגען האָט דער פאַבריקאַנט דערלויבט די אַרבעטער זיך אומצוקערן צו דער אַרבעט. אַזוי האָט זיך פאַרענדיקט דער סטרייק אין לוריעס פאַבריק.

דער ערשטער מאַי אין לאַנד איז אין ראַיאָן פון „בונד" אָדורך זייער פייערלעך, נישט געקוקט אויף דער שטאַרקער אַנטיסעמיטישער פראָפּאַגאַנדע, וואָס די רעגירונג האָט געפּירט. אין פינסק האָט די אַרבעטערשאַפט דעם ערשטן מאַי, אויף דער וועגדוטג פון דער אַרגאַניזאַציע, געוואָרפן די אַרבעט. דאָס גאַנצע וויכטשאַפטלעכע לעבן אין שטאָט האָט זיך אָפּגעשטעלט. עס האָבן געסטרייקט אַרבעטער, אָנגעשטעלטע, פורמאַנעס, דראָשקערס און אַפילו וואָסערטרעגערס. אַלע קראָמען, געשעפטן, קאָנטאָרן און בענק זיינען געווען דעם טאָג פאַרמאַכט. אין שטאָט האָט געהערשט אַ פייערלעכע שטילקייט. אַרבעטער, יונגע און אַלטע, יום־טובדיק־אויסגעפוצטע מיט רויטע לענטעס אין די לאַנד, האָבן מאַסנווייז שפּאַצירט אויף די הויפּט־גאַסן. קיין דעמאָנסטראַציע איז, אין הסכם מיט דער אינסטרוקציע פון צענטראַל־קאָמיטעט, נישט געווען. אין אָוונט האָט מען אין דער קיעווער גאַס גלאַזן ראָקעטעס און פייער־ווערק. אַזוי איז געפייערט געוואָרן דער אַרבעטער־יום טוב אין פינסק.

---

*) אין דער שוועבל־פאַבריק האָבן די אַרבעטער געסטרייקט מיט הצלחה צוויי מאָל.

נאָכן ערשטן מאַי האָט זיך אין פּינסק, אַזוי ווי אין גאַנצן לאַנד, פֿאַרשטאַרקט די השפּעה פון „בונד“. עס האָט זיך פֿאַרשטאַרקט די בונדישע אַגיטאַציע און פּראָפּאַגאַנדע צווישן די אַרבעטער־קרייזן. חוץ די פֿאַרזאַמלונגען און די קרייזלעך, וואָס פלעגן פֿאָרקומען 3—5 מאָל אַ וואָך, פלעגן אויך געהרופן ווערן מאַסן־פֿאַרזאַמלונגען פון 100—150 מענטשן, אויף וועלכע עס פלעגן געהאַלטן ווערן רעדעס אויף אַקטועלע טעמעס, ווי למשל, „די קלאַסן־ווי־דערשפּרוכן און דער איצטיקער מאָמענט“, „די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע און די פּויערים־פֿראַגע“, „די ראָלע פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אין דער אַרבעטער־באַוועגונג“ א. א. וו. מען האָט אויך מיט דערפֿאָלג געפירט אַן אַגיטאַציע צווישן די רוסישע אַרבעטער.

די פֿאָליציי האָט נישט געשוויגן, זי האָט געפירט אַ געפערלעכע פּאָגראָם־העצע. אין צוזאַמענהאַנג דערמיט האָט די פּאַרטיי־פּירונג אַרויסגעלאָזט אין יוני 1905 אַ פּראָק־לאַמאַציע מיטן רוף צו זיין וואַך און צו שטעלן אַ ווידער־שטאַנד דער פֿאָליציי מיט געווער אין האַנט.

נאָכן אויפשטאַנד פון לאָדזשער פּראָלעטאַריאַט אין חודש יוני, האָט די רעגירונג פֿאַרשאַרפט די רעפּרעסיעס קעגן די אַרבעטער. די פֿאָליציי האָט אָנגעהויבן צו שיסן אויף די אַרבעטער־„בערזעס“. אין איינעם פון די יוני־טעג איז פֿאַרגעקומען אין פּינסק אַ צוזאַמענשטויס פון די אַרבעטער מיט די קאָזאַקן. אויף דער „בערזע“ איז געווען פֿאַרזאַמלט אַן אָנדערטהאַלבן טויזנט אַרבעטער. די קאָזאַקן זעלנער האָבן זיי אָנגעהויבן צו באַשיסן, צו ערשט — מיט פּוסטע קויל־ן און דערנאָך — מיט אמתע. די אַר־בעטער האָבן געשטעלט אַ ווידערשטאַנד. אין איין אָרט האָבן זיי צעטומען אַ פֿאַרקאָן, אָפּגעריסן די שילדן און מיט דעם זיך באַשיצט קעגן די אָנפֿאַלער. עס זיינען געפֿאַלן פֿאַרוואונדעטע אַרבעטער, אָבער זייערע חברים האָבן זיי גלייך צוגענומען פון פּלאַץ. אויך די קאָזאַקן האָבן געליטן אַן אָנווער. איינעם פון זיי האָט מען געשפּאָלטן דעם קאָפּ. דער קאָמף האָט געדויערט אַ האַלבע שעה ביי הילכיקע הורא־אויסגעשרייען פון באַפֿאַלענעם צד.

דעם 24טן יולי איז פֿאַרגעקומען אויף דער „בערזע“ אַ גרויסע אַרבעטער־דעמאָנסטראַציע. די קאָזאַקן האָבן מיט אַ ווילדער רציחה זיך אַ לאָז געטאָן צו די דעמאָנ־סטראַנטן און זיי אָנגעהויבן פונאַנדערצוטרייבן. איינעם אַן אַרבעטער הערשל שטערן, האָבן די קאָזאַקן, נאָכיאָגנדיק, צעהאַקט מיט די שוועריד, אין דעם מאָמענט, ווען ער האָט געוואָלט אַריבערקלעטערן איבער אַ פּלויט. דער אום־גליקלעכער איז געבליבן הענגען אויפן פּלויט אַ טויטער. עס זיינען אויך געווען אַ גרויסע צאָל צעשלאָגענע און פֿאַרוואונדעטע*). דעם טאָג האָט געהערשט אין שטאָט אַ שרעקלעכער טעראָר. דער פֿאָליציימייסטער זאַכאַראָוו איז אין דער באַגלייטונג פון קאָזאַקן אַרומגעפֿאָרן אַ גאַנצן טאָג איבערן שטאָט, פֿאַרהאַלטן און באַזוכט יעדערן, וואָס האָט זיך אים אויסגעווייזן פֿאַרדעכטיק. אויף דער קיעווער גאַס האָט מען אויסגעטאָן אַ פּרוי ביז צום העמד און זי באַזוכט. אויף יונגעלייט, וואָס זיינען געפֿאָרן אין שיפל איבערן טייך און געזונגען לידער, האָט מען געשאָסן. אָוונטצייט האָט זיך דער טעראָר נאָך מער פֿאַרשטאַרקט. אויף דער „בערזע“ האָט מען קיין לעבעדיקן נפש נישט אַרויפגעלאָזן. אַ גאַנצע נאַכט האָבן די פֿאָליציי און קאָ־זאַקן שרעקלעך געווילדעוועט, דערהויפּט אין אַרבעטער־קוואַרטאַל. זיי פלעגן זיך אַרײַנרייסן אין די ווּאוינונגען מיט אָנטבלויזטע שוואַרדן און פֿאָדערן אַרויסצוגעבן די באַהאַלטענע „דעמאָקראַטן“. אויף די גאַסן האָט מען אַרויס־געשלעפּט פון דראָשקעס פֿאַסאָזשירן, וואָס זיינען געפֿאָרן פון וואָקזאַל און זיי מערדערלעך געשלאָגן.

ווי אַן ענטפער אויפן טעראָר האָט די אַרבעטערשאַפט דערקלערט דעם 26טן יולי אַן אַלגעמיינעם סטרייק. דעם טאָג אין אַלץ געווען ווי אָפּגעשטאַרבן. דער יידישער פּרא־לעטאַריאַט האָט געסטרייקט ווי איין מענטש. אַלע קראָמען און געשעפטן זיינען געווען געשלאָסן. עס האָבן אויך געסטרייקט די דראָשקערס — יידן און קריסטן, די וואַסער־פּירערס, די יידישע און קריסטלעכע טרעגערס, ווי אויך אַ טייל דינסטמיידלעך. פון קריסטלעכן פּראָלעטאַריאַט האָבן געסטרייקט נאָר די אַרבעטער פון די דאַמפּער־וואַרשטאַטן פון דער פּירמע דעליאַסי. אפילו די מאַנאָפּאָל־געשעפטן זיינען געווען געשלאָסן. ערשט אָוונטצייט האָבן די קרעמער אָנגעהויבן צו עפענען די קראָמען אונטער דער שרעק פון דער פֿאָליציי באַשטראָפט צו ווערן מיט 500 רובל קנס.

דעמזעלבן טאָג איז פֿאַרגעקומען די לוויה פון דעם דערמאָרדעטן. אין איר האָבן זיך באַטייליקט אַן ערך 8,000 מאַן. עס זיינען געטראָגן געוואָרן פּיר בלומען־קרענץ. פֿאַרויס פון דעם לויה־צוג האָט אַן אַר־בעטער געטראָגן דאָס פֿאַרבלוטיקטע העמד פון דעם אום־געקומענעם חבר. זיינע חברים פון צעך האָבן געטראָגן שוואַרצע און רויטע אָרעם־בענדער. דער לוויה־צוג איז געגאַנגען דורך די הויפּט־גאַסן פון שטאָט. אויפן בית־עולם זיינען געהאַלטן געוואָרן עטלעכע רעדעס. דער־פון האָט איינע געהאַלטן אַ פֿאַרשטייער פון „בונד“.

אין עטלעכע טעג אָרום האָבן זיך אין שטאָט באַוויזן מודעות פונם פֿאָליצמייסטער געוועזנדט צו דער יידישער באַפֿעלקערונג און ספּעציעל צו דער „פֿאָליטיקירנדיקער“ יוגנט מיט אַ ריי סטראָשונקעס, וואָס האָבן זיך געענדיקט מיט דער מעלדונג, אַז די צייט פון „האַלבע מיטלען“ איז שוין פֿאַרביי און אַז איצט וועט מען זיך נעמען צו די

*) אין די קוועלן איז פֿאַראַן אַ סתירה וועגן דער צאָל אומגע־קומענע דעם 24טן יולי. די „פֿאָסלעדניע איזוועסטיאַ“ דערציילן וועגן דריי געהרגעטע אין דעם טאָג. אַקעגן לויט אונדזערע ידיעות, קאָנ־טראָלירטע אויפן אָרט ביי די אָנטיילנעמער אין יענע געשעענישן, איז אומגעקומען נאָר איין אַרבעטער, דער דערמאָנטער שטערן. אַזוי

וי אין אַ שייכותדיקער פֿראָקלאַמאַציע, וואָס דער „בונד“ האָט אַרויסגעלאָזן, דעדט זיך נאָר וועגן איין געהרגעטן, האָבן מיר דידאַזיקע ידיעה אָנערקענט פֿאַר מאָסגיביק.

„צעבונטעוועטע" מיט דער גאַנצער קראַפט. ביי נאַכט פלעגן אין שטאָט אַרומגיין פאַטרולן. צווישן דער יידי־שער באַפעלקערונג האָט געהערשט אַן אימהדיקע שטימונג.

אַ פּאָר טעג נאָך דעם ווי שטערן איז אומגעקומען זיינען געפאַלן עטלעכע שאָסן אויפן פאַליצמייסטער. דער אַטענטאַט האָט זיך נישט אייגנגעגעבן. דער פאַליצ־מייסטער איז אַרויס גאַנץ. עס זיינען אַרעסטירט געוואָרן אונטער חשד פון אויספירן דעם אַטענטאַט, חיים לאדני און יואל דוד קאַלאָדני. לאַדני, וואָס האָט קיין שייכות נישט געהאַט צו דער באַוועגונג, איז אומשולדיק פאָר־משפט געוואָרן אויף 6 יאָר קאַטאָרגע. דעם אמתן אַטען־טאַטאָר האָט אָבער די פאַליציי נישט באַווייזן צו כאַפן. אומאָפהענגיק פון די נישט־גערעכטענע שאָסן פון אָשרקן דעם שוסטער, האָט די גרופּע סאָציאַל־רעוואָ־לוציאָנערן אַרויסגעלאָזן אַ פּראָקלאַמאַציע מיט אַ טויט־אורטייל אויפן פאַליצמייסטער זאַכאַראָוו. אויף אויסצו־פירן דעם אַטענטאַט איז באַשטימט געוואָרן דער סאָציאַל־רעוואָלוציאָנער מלך דאַלינקאָ. עס איז אים אָבער נישט באַשערט געווען אויסצופירן דידאָזיקע מיסיע. וואַרטנדיק אויף זיין קרבן אויף בריסקער גאַס ביים טעאַטער, האָט זיך ביי מלך׳ן אַרויסגעגליטשט די באַמבע פון האַנט, אַראָפגעפאַלן אויף דער ערד און אויפגעריסן, אומבריינגנדיק דעם העלדישן קעמפער. עטלעכע מינוט נאָכן אויפרייס איז פאַרבייגעפאָרן זאַכאַראָוו מיט זיין סוויטע. דאָס איז געווען דעם 14טן אב.

טעראָר־אַקטן זיינען אויך פאָרגעקומען אויף נידע־ריקערע פאַליציי־באַאַמטע. פון זיין אייגענער איניציאַטיווע האָט שמעון דער שניידער געשאָסן אין עלטערן פאַליציאַנט ליסיוק און אים שווער פאַרוואונדעט. אַן אַנדער בונדיסט האָט אויף לאָהישינער גאַס דערשאָסן צום טויט דעם פא־ליציאַנט פראָוואָלטשוק, וואָס פלעגט זיך אויסצייכענען מיט שלאָגן פאַליטישע אַרעסטירטע.

ווי באַוואוסט איז די בונדישע אַרגאַניזאַציע פאָר זיך געווען קעגן טעראָר. איר אויפגאַבע איז געווען צו אָר־גאַניזירן מאַסן־אַקציעס, אַריינצוטראָגן באַוואוסטזיניקייט אין דעם קאַמף. זי האָט אין אַ פראָקלאַמאַציע, וואָס איז געווען פאַרשפרייט אין טויזנטער עקזעמפלאַרן, אויסגע־דריקט די רעוואָלוציאָנערע שטימונג פון די מאַסן, אַז דער קאַמף הייבט זיך ערשט אָן, און אַז דער טעראָר פון דער פאַליציי וועט אים נישט אָפשטעלן.

אין דער צייט זיינען אויך פאָרגעקומען עטלעכע עקספראָפּריאַציעס. אַזוי האָבן די סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן דורכגעפירט אַן אנפאַל אויף אַ קוריער, וואָס האָט געטראָגן אַ גרעסערע סומע געלט פון מלוכה־באַנק (קאַזנאַטשייסטוטע) אין לוריעס פאַניר־פאַבריק. ווי אָן ענטפער אויף די טע־ראָר־אַקטן און עקספראָפּריאַציעס האָט די צאַרישע פא־ליציי אָנגעוועגדט איר אַלט־אויסגעפרואוט מיטל: פאָגראָם־אַגיטאַציע. עס האָבן זיך באַוויזן אין שטאָט פראָקלאַמא־ציעס פון אַ „געהיימער אַרגאַניזאַציע פון פאַטריאָטן" מיט דעם רוף צו שלאָגן יידן און אינטעליגענטן, צום לויב פון דער זעלבסטהערשונג. פאַרשפרייט דידאָזיקע פראָק־לאַמאַציעס האָבן די זשאַנדאַרן, דערהויפט צווישן די פוי־ערים אויף די מערק. אין שטאָט האָט געהערשט אַ פאָג־ראָם־שטימונג. פון טאָג צו טאָג האָט מען געוואַרט אויפן אויסבראָך פון אַ פאָגראָם. כולי־גאַנעס האָבן געשראָקן די יידישע באַפעלקערונג מיט נקמה פאַרן „בונטעוועטן".

אין די אַרבעטער־רייען האָט מען זיך פיבערדיק גע־גרייט. די „קאַמפס־אָפּטיילונג" האָט באַוואָפנט אירע מיט־גלידער מיט וואָס עס האָט זיך נאָר געלאָזן: מיט שיס־געווער, מעסערס און אייזנס. פאַטרולן און אויספּי־רערס פון דער זעלבסטשוץ זיינען געווען טעטיק די גאַנצע צייט. אין אַ ספּעציעלער פּראָקלאַמאַציע האָט דער „בונד" געראָפן די יידישע אַרבעטערשאַפט צו זיין גרייט צו באַשיצן דאָס לעבן און דעם כבוד פון דער יידישער באַפעלקערונג און געווען מוט צום קאַמף קעגן דער זעלבסטהערשונג.

די געשפּאַנטקייט אין שטאָט האָט אַלץ אָנגעהאַלטן. אין דער לופט האָט געשמעקט מיט פולווער. אין סעפ־טעמבער האָט זיך פאַרשטאַרקט דער קאַמף פון די אַר־בעטער מיט דער פאַליציי פאָר דער „בערזע". די פאַליציי פלעגט כאַפן אַרבעטער אין די גאַסן, באַזוכן זיי, אַרעסטירן און נישט זשאַלעווען דערביי קיין קלעפ. די געוודפטע האָבן געענטפערט מיט טעראָר. עס איז געפאַלן פון אַ קויל דער פאַליציאַנט פאָלעשטשוק פאָר שלאָגן אַרבעטער מיט אַ נאַהייקע. עס איז נישט אַריבער קיין נאַכט, עס זאָל נישט פאַרקומען קיין שיסעריי צווישן דער פאַליציי און אַרבעטער. יום־כפור האָט די שטאָט אויסגעזען ווי אַ מלחמה־לאַגער. אויף די גאַסן זיינען אַרומגעגאַנגען פאַטרולן פון סאָלדאַטן און טשערקעסן. מען האָט אַרום־געריגלט די שטאָט־שול און באַזוכט די אַרויסגייענדיקע מתפללים.

פון די טעראָר־אַקטן האָבן זיך די פאַליציאַנטן איבער־געשראָקן נישט אויף קיין קאַטאָווע און דערקלערט אַ... סטרייק, פאַדערנדיק, אַז אויף יעדער וואַכשטעלע זאָלן שטיין צו צווי פאַליציאַנטן און אַז מען זאָל זיי העכערן די שכירות אויף פינף פּראָצענט. זעקס פאַליציאַנטן האָבן זיך אין גאַנצן אָפּגעזאָגט פון דינסט.

די אָקטאָבער־געשעענישן אין רוסלאַנד האָבן געפונען אַ הילכיקן אָפּקלאַנג אין פינסק. עס האָט זיך אָפּגעשטעלט די אייזנבאַן, עס האָבן פאַרסטרייקט די אַרבעטער פון די אייזנבאַן־וואַרשטאַטן, עס האָט אויך דערקלערט אַן אַלגע־מיינעם סטרייק דער „בונד". ביי די אייזנבאַנער פלעגן טאָג־טעגלעך פאַרקומען מאַסן־פאַרזאַמלונגען, וואו עס פלעגן אַרויסטרעטן פאַרשטייער פון די איסקראָוצעס, סא־ציאַל־רעוואָלוציאָנערן און „בונד". אויף איינעם אַ מיטינג זיינען אָנגעקומען קאָזאַקן. עס איז געוואָרן אַן אומבא־שרייבלעכע בהלה. עטלעכע אָנטיילנעמער פון מיטינג האָט מען שטאַרק צעמזיקט, אָבער אויפן אָנדערן טאָג איז די „בערזע" וויידער געווען פול. אין איינעם פון יענע פי־בערדיקע טעג האָט זיך אין שטאָט באַוויזן אַ מעלדונג,

כלומרשט אין נאָמען פון די אייזנבאַנער און אונטערגע־
שריבן פונם פּאָליצמייסטער, זשאַנדאַרן־ראָטמייסטער און
מיליטערישן שתּף, אַז די באַן־אַרבעטער, מחמת דאָס שטערט
פּאַראיניקן מיט די שטאָטישע אַרבעטער, מחמת דאָס שטערט
זיי צו באַטראַכטן זייערע עקאָנאָמישע אינטערעסן. אויפן
וועג צום אייזנבאַן־דעפּאָ איז דערקלערט געוואָרן קריגס־
צושטאַנד. די גאַנצע מעשה איז געווען נישט מער ווי
אַ פּראָוואָקאַציע פון די צַארישע מאַכטהאָבער, וואָס זיינען
דערמיט אויסן געווען צו שפּאָלטן די איניקייט פון דעם
פּראָלעטאַריאַט. ביי די אייזנבאַנער איז די גאַנצע צייט
געווען אַ פּאַרשטייער פון „בונד", און אַלע בונדישע רע־
זאָלוציעס פלעגן איינשטימיק אָנגענומען ווערן. קעגן דער־
דאָזיקער פּראָוואָקאַציע פון דער מאַכט האָט דער „בונד"
געפּרופן אַ ספּעציעלע פּראָטעסט־פּאַרזאַמלונג. וועגן דער
סאָליդאַרישקייט פון די אייזנבאַנער מיטן יידישן פּראָלע־
טאַריאַט קאָן עדות זאָגן דער פּאַקט, וואָס די אייזנבאַן־
אַרבעטער האָבן אומגעבראַכט אַ פּאַרדעכטיקן פּאַרשוין,
וואָס האָט געפּרואווט פּירן אַ העצע קעגן יידן.

דער אָקטאָבער־מאַניפעסט האָט אַרויסגערופן אַן אום־
געהייערן ענטוזיאַזם אין פינסק. פון פרייד האָבן זיך אום־
באַקאַנטע מענטשן געקושט אין די גאַסן. עס זיינען פאַר־
געקומען מיטינגען אינער נאָכן אַנדערן אין די באַן־
ווַארשטאַטן, אין שטאָט־שול און אין טעאַטער. די שמחה
האָט אָבער נישט לאַנג געדויערט. גלייך נאָכן מאַניפעסט
האָבן אָנגעהויבן אָנצוקומען קיין פינסק ידיעות וועגן בלו־
טיקע פּאָגראָמען אויף יידן איבערן גאַנצן לאַנד. עס איז
קלאָר געוואָרן, אַז מיטן שווינדלעריישן מאַניפעסט האָט
די צַארישע רעגירונג אויסן געווען אָפּצוכאַפּן דעם אָטעם,
כדי צו דערטרינקען די רעוואָלוציע אין דעם ים בלוט
פון די יידישע פּאָגראָמען.

די דעצעמבער־טעג האָבן געהאָט אַ שטורמישן פאַר־
לויף אין פינסק. די אַרבעטערשאָפט האָט זיך נאָך אין
די אָקטאָבער־טעג געגרייט צו רעוואָלוציאָנערע אַרויס־
טרעטונגען. אויף אַלע פאַרזאַמלונגען און מיטינגען,
פלעגן פאַרקומען רעגולער יעדן שבת, האָבן די רעדנער
געפרופן צו זיין וואָך און גרייט צום קאַמף. די מיטינגען
פלעגן פאַרקומען אין די קלויזן און אין דער גרויסער
שטאָט־שול ביי אַ טויזנט־קעפּיקן עולם. לכתחילה פלעגן
אויף די מיטינגען קומען נאָר יונגע אַרבעטער, אָבער
שפּעטער פלעגט מען נישט זעלטן זען פּראָלעטאַריער מיט
גרויע בערד. דעם 18טן דעצעמבער האָט די פינסקער
אַרגאַניזאַציע באַקומען אַ צירקולאָר פון צענטער צו פּראָק־
לאַמירן אַ פּאָליטישן סטרייק. דער אָנהייב פון סטרייק
איז באַשטימט געוואָרן אויף זונטיק פרי, 11טן דעצעמבער.
דעם טאָג האָט די שטאָט אויסגעזען ווי אָפּגעשטאָרבן.
ווי פאַרגליווערט זיינען געשטאַנען די פאַבריקן און וואָר־
שטאַטן, פאַרהאַמערט זיינען געווען די געשעפטן און קראָ־
מען, אָפילו דער גאַסן־פאַרקער האָט זיך אָפּגעשטעלט. עס
איז אויך געשטאַנען די אייזנבאַן. צו קאָאַרדינירן די אַרבעט
בעתן סטרייק איז געשאַפן געוואָרן „אַ פאַראיניקטער קאָ־
מיטעט" פון פאַרשטייער פון „בונד", סאָציאַל־רעוואָלוציאָ־
נערן, פון דער „רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אַרבע־
טער־פאַרטיי" און פון די אייזנבאַן־אַרבעטער. דער סטרייק
האָט געדויערט 9 טעג, ביזן 20טן דעצעמבער און האָט
באַווייזן די שטאַרקייט און סאָליդאַרישקייט פונם פינסקער
פּראָלעטאַריאַט. אויף דער „בערזע" פלעגן זיך צונויפ־
קומען טויזנטער יידישע און קריסטלעכע אַרבעטער, בא־
הערשטע פון דיזעלבע געפילן און שטרעבונגען. מיטינגען
פלעגן פאַרקומען 2—3 מאָל אַ טאָג, אין דער פרי —
אין די אייזנבאַן־ווַארשטאַטן, נאָך מיטאָג און אין אָוונט
— אין דער שטאָט־שול. באַטייליקן זיך אין זיי פלעגט
אַן עולם פון 5—8 טויזנט מאַן. די גאַסן זיינען געווען
שוואַרץ פון מענטשן, וואָס האָבן דעמאָנסטרירט זייער
סאָליդאַרישקייט מיט די סטרייקנדיקע מאַסן. אין אייניעם
פון יענע טעג איז גערופן געוואָרן אַ מיטינג אויפן מאַרק.
צו דער באַשטימטער צייט האָט זיך באַווייזן דער פּאָליצ־
מייסטער בראש פון אַ מחנה פּאָליציאַנטן און קאָזאַקן און
געמאָלדן, אַז דער מיטינג טאָר דאָרט נישט פאָרקומען
און פאַרגעלייגט אים איבערצוטראָגן אויפן ברעג. די
אַרבעטער זיינען אָבער נישט אָפּגעטראָטן, און דער פּא־
ליצמייסטער האָט אונטער דעם דרוק פון טויזנטקעפּיקן
המון געמוזט נאָכגעבן. אַזוי האָט די פינסקער אַרבעטער־
שאָפט אין די דעצעמבער־טעג מאַניפעסטירט איר אייי־
ניקייט מיטן גאַנצן רוסישן פּראָלעטאַריאַט און זיינע געפילן
צום צאַרישן רעזשים, ביז וואַנען עס איז אָנגעקומען די
טרויעריקע ידיעה וועגן דעם, אַז מען האָט אונטערדריקט
דעם מאָסקווער אויפשטאַנד און אַרעסטירט דעם פּעטער־
בורגער „ראַט פון די אַרבעטער־דעפוטאַטן". די רעווא־
לוציע איז אונטערדריקט געוואָרן. פאָר די פינסקער אַר־
בעטער האָבן זיך אָנגעהויבן פיינלעכע, שרעק־פולע טעג.

טשיקאַווע איז דער בריוו, וואָס די פינסקער בונדישע
אַרגאַניזאַציע האָט אָפּגעדרוקט דעם 3טן מאַי, 1906, אין
ניו יאָרקער „פּאָרווערטס". דאָרט באַשטעטיקט מען אַז
מ'האָט באַקומען די 225 דאָלאָר, וואָס דער פינסקער רא־
דיקאַלער פאַראין אין ניו יאָרק האָט איבערגעשיקט פאַר
פּאַרטיי־צוועקן זיינע חברים אין פינסק. דערדאָזיקער בריוו
גיט איבער די שטימונג פון די יידישע אַרבעטער אין פינסק
אין דעם רעוואָלוציע־יאָר 1905, און דערפאָר איז כדאי
אים דאָ צו ברענגען אין גאַנצן:

„צום פינסקער ראַדיקאַלן פאַראין אין ניו יאָרק.

„טייערע חברים!

„אַ רוישנדן יאָר האָט פינסק איבערגעלעבט. די טע־
טיקייט פון „בונד" אין פינסק ביז דעם יאָר פון דער
„גרויסער רוסלענדער רעוואָלוציע" האָט אויסגעבילדעט אין
פינסק צווישן די יידישע אַרבעטער אַ שטאַרקע רעוואָלו־
ציאָנערע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אַרגאַניזאַציאָן און אין
יאָר 1905 האָבן מיר געשניטן, וואָס מיר האָבן פאַרזייט.

„אונדזער שטאָט האָט איבערגעלעבט אַלע שטאָפלען
פון דער רעוואָלוציע און די אַרגאַניזאַציאָן פון „בונד" איז
דער איינציקער שטאַרקסטער קוואַל פאַר די רעוואָלוציאָ־

נערע אַרמיי. אין אָנהייב 1905טן יאָר האָבן נאָך כמעט אַלע עלעמענטן פון דער רוסישער באַפעלקערונג געשלאָפן. אונדזער אַרגאַניזאַציאָן האָט אָפן אַרויסגעטראָטן אויף דער גאַס. אַ גאַנצן זומער איז פֿאַרגעקומען אַ קאַמף מיט די ווילדע קאָזאַקן. מיר האָבן פֿאַרנומען אַ גאַס אַלס אַרבעטער־בירזשע. עס זיינען געווען געהרגעטע און פֿאַרוואונדעטע, אָבער מיר האָבן נישט אָפּגעטראָטן, און אויף קוילן האָבן מיר געענטפֿערט מיט קוילן. אין דערזעלבער צייט האָט אונדזער אַרגאַניזאַציע מיט דערפֿאָלג אויסגענוצט אַלע געלעגנהייטן צו אַריינדרינגען אין די טיפּסטע ווינקעלעך פון דער רוסישער מאַסע, און נאָך איידער אַנדערע רוסישע פֿאַרטייען האָבן געקראָגן זייער ווירקונג אויף דער רוסישער מאַסע, האָבן מיר שוין געבילדעט אין דעפֿאָ אַ גרופּע, וועלכע האָט נאָכהער זייער פיל נוצן געבראַכט דער באַפֿרייאונגס־באַוועגונג בכלל און איבערהויפּט דער אַרבעטער־באַוועגונג. דער „בונד" איז געווען פֿאָפולער אויך ביי דער רוסישער אַרבעטער־מאַסע. די שוואַרצע אַגיטאַציאָן קעגן יידן פון דער קאָנטר־רעוואָלוציע האָט דאָרט קיין שום דערפֿאָלג נישט געהאַט. מיר האָבן אויך אַרגאַניזירט אַ זייער דיסציפּלינירטע זעלבסטשוץ. צום באַדויערן איז אונדזער יידישע קהילה זייער שקלאַפּיש געזאָנען און האָט, ווי געווייניקלעך, זייער וויניק מיטגעהאָלפן.

„דאָס גאַנצע יאָר האָבן מיר געקעמפּט, דאָס גאַנצע יאָר האָבן מיר געווען, ווי, וואָס שלאָפן, און דער קאַמף איז געווען אַ שווערער. מיר האָבן געקעמפּט מיט דער רעגירונג, מיר האָבן געקעמפּט מיט אַלע אינערלעכע שונאים פון דעם אינטערנאַציאָנאַלער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע. מיר האָבן געקעמפּט מיט „אויך סאָציאַליסטישע" פֿאַרטייען, מיר האָבן געקעמפּט מיט זאָגענאַנטע אַנאַרכיסטן, וועלכע האָבן געגרינדעט אַ גרופּע, און אונטער דעם נאָמען עקספּראָפּריאַציע האָבן זיי גאָר פֿשוט געגנבעט און געגזלט ביי גאָר פֿשוטע יידעלעך. מיר האָבן געקעמפּט מיט דעם קאַפּיטאַל און מיר האָבן איבערגעלעבט 16 וואָכן (?) סטרייק פון 800 מאַן ביי אַלעקסאַנדער לוריע. דיזער סטרייק האָט אויסגעזויגן אַלע אונדזערע געלט־מיטלען און האָט אונדז געמאַכט אַ פּולע חובות. מיט שטאַרקע און פעסטע טריט זיינען מיר געגאַנגען און אָם ענדע 1905טן יאָר זיינען מיר געווען די שטאַרקסטע מאַכט אין שטאָט. מיט אַגיטאַציע זיינען מיר אַרויס קעגן דעם פּלאַן פון דער רעגירונג מיט דער דומע פון 6טן נאָוועמבער. מיט רעוואָלוציע האָבן מיר דערוואָרבן פרייהייט פון פֿאַרזאַמלונגען, און די גרויסע פּינסקער שול איז געווען די טריבונע פון „בונד".

„עטלעכע וואונדערשיינע וואָכן האָבן מיר איבערגעלעבט אָם ענדע יאָר. איין אָדער צוויי מאָל אַ וואָך האָבן זיך טויזנטער מענטשן געצויגן אין שול אויף מיטינגען אַראַנזשירטע פון „בונד". יונגע אויגן האָבן געלויכטן מיט באַגייסטערונג, אַלע האָבן זיך געצויגן הערן אַ פריי וואָרט, און דאָס פרייע וואָרט האָט געקלונגען, די לערע פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע האָט זיך פֿאַרשפּרייט, און די הערצער האָבן געקלאַפּט מיט נייע געפילן. פֿראָפּעסיאָנאַלע פֿאַרטייען האָבן מיר געגרינדעט אין יעדער צוויג פון אינדוסטריע און די פֿראָפּעסיאָנאַלע פֿאַריינען געפינען זיך אונטער דעם דירעקטן קאָנטראָל פון „בונד".

„עס איז אָנגעקומען דער דעקאָבר־סטרייק. צום סטרייק האָבן מיר זיך גוט פֿריער צוגעגרייט. גלייך האָבן מיר אָפּגעשטעלט דאָס גאַנצע לעבן פון שטאָט. נאָך אונדזער איניציאַטיוו האָט זיך אין פינסק געגרינדעט אַ פֿאַריניקטער קאָמיטעט פון „בונד", רוסישער סאָצ. דעמ., סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן און פֿאַרשטייער פון אייזנבאַן־אַרבעטער. 9 טעג זיינען מיר געשטאַנען פעסט אין סטרייק און די גאַנצע 9 טעג איז פינסק געווען פריי. פון פרי ביז שפּעט אין אָוונט זיינען פֿאַרגעקומען מיטינגען, אויפן פינפטן טאָג האָבן מיר אַרגאַניזירט אין מאַסנמיטינג אויף דעם קאַרלינער מאַרק. און פינסק האָט דעם ערשטן מאָל דערהערט דאָס פרייע וואָרט אויפן גאַס. פּאָליציי האָט פון אָנפאַנג נישט געוואָלט דערלאָזן, אָבער זי האָט גלייך דערפילט, דאָס וואָלוול ווען מיר נישט אָפּטרעטן. האָט זי אָפּגעטראָטן און יידן, קריסטן, יונגע, אַלטע אַן ערך פון צען טויזנט מאַן האָבן אונטערן פרייען הימל געשלונגען דאָס פרייע וואָרט. אין זאָך איז ביי זיי געווען ווויניק, — דאָס איז געווער און אויפרייסונגס־מאַטעריאַל. די לופט איז דורכגעווייקט מיט בלוט. די גאַנצע באַדינגונגען טרייבן אונדז צום זיג. די באַוועגונג האָט זיך איינגעשפּאַרט אין אַ באַוואָפנטן אויפשטאַנד. די מאַסן רייסן זיך צו אַ באַרי־קאַדן־קאַמף און געווער אויף דעם איז דאָ וויניק. מיר האָבן אָנגעוונדט אַלע קרעפטן אום אויסצומיידן אַ בלוט־באָד און איינשפּאַרן אונדזערע קרעפטן צום ווייטערדיקן לעצטן קאַמף און דאָס האָט זיך איינגעגעבן.

„חברים! יעצט הערשט די רעאַקציע איבער גאַנץ רוסלאַנד. די גאַנצע אירע קרעפטן האָט זי אָנגעוונדט און שטעלט זיך פאַר קיין זאָך נישט אָפּ. זי האָט נישט וואָס אָנצוווערן. און אויב זי קען נישט פירן יעצט אַ מלוכה־אַרדנונג, קען זי אָבער פאַרפלייצן רוסלאַנד מיט בלוט. און זי טוט דאָס טאַקע. מען שיסט יעצט אויף יעדן טריט, מען שיסט שולדיקע און אומשולדיקע, מען רויבט און ברענט פרידלעכע אייגנוואוינער. די טורמעס זיינען יעצט געפּאַקט מיט מענטשן. ביי אונדז האָט מען אַרעסטירט איבער 50 מאַן. אין ליטע הויבן זיך אָן אי־בערחזרן קאָוקאַזער און באַלטישע געשעענישן — האָמעל איז אַן אָנהייב.

„אָבער דער יידישער פּראָלעטאַריאַט וויס שוין ווי צו ענטפערן אויף דעם. דורך דעם וויסן טעראָר גייען מיר גלייך צו אַ באַוואָפנטן אויפשטאַנד. דאָס איז יעצט אונדזער פֿראַקטישער לאָזונג. די אַלע אַרומיקע באַדינ־גונגען טרייבן אונדז צום זיג, און מיר גרייטן זיך צו אים גאַנץ באַוואוסטזיניק.

„חברים! אייערע 225 דאָלער האָבן מיר באַקומען. יעצט, וועז אין רוסלאַנד איז אויף אַ וויילע ווייטער אַ גע־דיכטע פינצטערניש, וועז אַלע קלעפ פון דער רעאַקציע

פאַלן הויפּטזאַכלעך אויף דעם פּראָלעטאַריאַט, האָט אייער שטיצע פאַר אונדז אַ מאַראַלישע באַדייטונג. מיר הערן ווי עס קלאַפּט מיט מיטגעפיל אייער ברודער־האַרץ אויף יענער זייט אָקעאַן און אונדז שרעקט נישט די שטיצע פון יוראָפּשע בורזשואַזיע צו דער רעאַקציע.

„אונדז גיט צו מוט ווען מיר פילן, דאָס אונדזערע פאַרוואַנדלטע חברים שטייען אין די ריי־ען פון סאָציאַליסטן. שטאַרק איז (דער) אַלוועלטלעכער פּראָלעטאַריאַט, מעכטיק איז זיין סאָלידאַריטעט, קיינע ימים, קיינע טייכן, קיינע לענדער קענען אים נישט אָפּהאַלטן. ווו־ו דער אַרבעטער קלאַפּ זאָל נישט לעבן, ווו־ו ער זאָל נישט זיין, קלינגט דער אויפמונטערער לאָזונג: „פּראָלעטאַריער פאַראייניקט אייך!“ אומעטום קעמפט ער פאַר אַ בעסערן לעבן, פאַרן סאָציאַליזמוס.“

„פּינסקער סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציאָן „בונד“.

10) די ירידה פון דער באַוועגונג

די מוראָדיקע רעפּרעסיעס, ווָאס האָבן זיך אָנגעהויבן אין גאַנצן לאַנד קעגן דעם פּראָלעטאַריט, האָבן נישט אָפּגעשטעלט די אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק. צו טיף האָט זי געשלאָגן אירע ווָאָרצלען אין פּינסקער באָדן מען זאָל זי קאָנען מיט אַמאָל אויסרייסן. שבת, דעם 7טן יאַנוואַר 1906, האָט דער „בונד“ געפּרופן אַ פאַרזאַמלונג וועגן דעם באַטייט פון 9טן יאַנוואַר. אויף דער פאַרזאַמלונג האָט מען געטיילט פּראָקלאַמאַציעס מיטן רוף צו סטרייקן דעם טאָג. די פאַליציי האָט דערפון געוואוסט און זיך געגרייט. דער אָרטיקער אָדלס־מאַרשאַלעק, ווָאס אין זיין רשות איז איבערגעגעבן געוואָרן די שטאָט, אַ שווַאַרצ־מאָהניק און אַ יודאָפאָב, האָט דורך מודעות געלאָזט וויסן דער באַפעלקערונג, אַז מען וועט שיסן אין אַרבעטער־פאַרזאַמלונגען. אין שטאָט איז דערקלערט געוואָרן אויסנאַמ־צושטאַנד און עס איז פאַרבאָטן געוואָרן צו באַווייזן זיך אין גאַס נאָך אַכט אין אָוונט. מען האָט אויך געוואָרנט די באַפעלקערונג, אַז פון די הייזער, פון וועלכע מען וועט שיסן, וועט אַ שטיין אויף אַ שטיין בלייבן. אָבער נישט געקוקט אויף דעם אַלעמען איז אין באַשטימטן טאָג אויסגעבראָכן דער סטרייק. עס האָט געסטרייקט די גאַנצע יידישע אַרבעטערשאַפט, חוץ אַ 30 אַרבעטער פון דער פאַבריק „פּינאַ“ און עטלעכע אָנגעשטעלטע. עס האָבן אויך געסטרייקט אַ טייל קריסטלעכע אַרבעטער. די דאַמ־פערס זיינען געשטאַנען. די אייזנבאַן־וואַרשטאַטן האָבן אָבער געאַרבעט, ווייל מען האָט טעראָריזירט די אַרבעטער און 150, ווָאס זיינען געווען מער אַקטיוו, האָט מען אַרעס־טיריט. אויך די קראָמען זיינען געווען אָפן, ווייל די פאַליציי האָט געסטראָשעט מיט 3,000 רובל שטראָף, אויב מ׳וועט זיי האַלטן פאַרמאַכט. אין דער שוועבעלעך־פאַבריק זיינען אויסגעהאָנגען געוואָרן מעלדונגען, אַז אויב מען וועט אָפּ־טיילן די אַרבעטער, וועט די פאַבריק געשלאָסן ווערן. אויף די גאַסן איז פול געווען פאַליציי און קאָזאַקן, ווָאס האָבן באַזוכט די פאַרבייגייער, געשלאָגן און אַרעסטירט. אָבער ניט קוקנדיק אויף די אַלע פאַראַרדנונגען און שטרענגע מיטלען, האָט זיך דער סטרייק איינגעגעבן.

אין עטלעכע טעג אַרום נאָכן סטרייק איז דורכגעפירט געוואָרן אַן עקספּראָפּריאַציע. מען איז באַפאַלן צוויי באַ־אַמטע פון רעגירונגס־באַנק און צוגענומען ביי זיי 1,100 רובל מזומנים און 3,400 רובל ווערטפּאַפּירן. די פאַליציי איז געוואָרן וואָכיקער, די קאָזאַקן — בייזער. אַ געוויסן טאָג האָט זיך אַ מחנה קאָזאַקן אַרײַנגעריסן אין די לינישׂ־טשעס זוכן אַ פאַרזאַמלונג, דערביי האָט איינער פון זיי פאַרלוירן דאָס היטל. אַ יינגל האָט עס געכאַפּט און דער־מיט אַנטלאָפן. די קאָזאַקן האָבן געבושעוועט ווי חיות רעות. זיך אַרײַנגעריסן אין די הייזער און געשלאָגן מכות רצח. דאָס האָט געדויערט ביז אינס ביי נאַכט. זיי האָבן געסטראָשעט, אַז אויב מען וועט נישט אומקערן דאָס היטל, וועלן זיי אונטערצינדן די לינישטשעס און מאַכן אַ פאַ־גראָם. אין שטאָט איז געוואָרן אַ בהלה. די בעלי־בתים פון שטאָט האָבן זיך געלאָזן זוכן דאָס היטל, און עס געפונען ערשט נאָך גרויס מי און מאַטערניש. מען האָט עס אָפּגע־שיקט די קאָזאַקן צוזאַמען מיט 15 רובל, ווָאס זיי האָבן געפאַדערט פאַר אַזאַ „בזיון“.

די רעפּרעסיעס אין שטאָט האָבן זיך אַלץ געשטאַרקט. אויף די פאַבריקן איז געווען פול מיט פאַליציי און קאָזאַקן. עס זיינען פאַרגעקומען מאַסן־אַרעסטן סיי צווישן די יידישע אַרבעטער, סיי צווישן די קריסטלעכע. די טורמע איז געווען איבערפולט. די פאַליציי האָט מען באַוואָפנט מיט ביקסן. מען האָט קאָנפיסקירט אין שטאָט צוויי געווער־מאַגאַזינען אונטערן אויסרייד, אַז די רעוואָלוציאָנערן האָבן בדעה צו מאַכן אַ באַוואָפנטן אויפשטאַנד. אין יענע טעג איז אַראָפּגעקומען קיין פינסק די שטראָף־עקספּעדיציע פון גענעראַל אָרלאָוו. זי איז עטלעכע מאָל געווען אין פינסק און יעדער מאָל האָט זי אויסגעריסן אַ גרויסע צאָל קרבנות פון די אַרבעטער־רייען. אויף דער אָנווייזונג פון דער אָרטיקער מאַכט, פלעגט אָרלאָוס שטראָף־עקספּעדיציע אַרויסנעמען אַרבעטער ביי נאַכט פון די בעטן און זיי אַרעסטירן. די אַרעסטירטע האָבן זיך שוין מער קיין מאָל נישט אומגעקערט אַהיים, זיי פלעגן פאַרפאַלן ווערן אַן שום שפורן... דערהויפּט איז גרויס געווען די צאָל קרבנות פון אָרלאָוס עקספּעדיציע צווישן די באַן־אַרבעטער. אין שטאָט האָט געהערשט אַן אימה. מען פלעגט זיך אויס־באַהאַלטן, נישט נעכטיקן אין דער היים, כדי נישט אַריינ־צופאַלן אין די הענט פון די תלינים. יעדער אין דער פרי פלעגט מען איבערגעבן אייגער דעם אַנדערן וועגן די קרבנות פון דער פאַרגאַנגענער נאַכט. די טעג זיינען געווען שרעקלעכע, די נעכט גרויליקע. אונטער די שווערע קלעפּ פון דער רעאַקציע האָט די אַרבעטער־באַוועגונג אָנגעהויבן אויסצוגיין.

מיטן וואוקס פון דער רעאַקציע האָט זיך אומגעהייער פאַרשטאַרקט די עמיגראַציע. מען האָט עמיגרירט קיין

אַמעריקע, קאַנאַדע, אַרגענטינע, דרום־אַפריקע און אויסטראַליע. צוערשט זיינען געלאָפן די, וואָס האָבן מורא געהאַט פאַר רעפּרעסיעס פאַרן באַטייליקן זיך אין די גשעשענישן פון יאָר 1905. צוזאַמען מיט זיי האָבן אויך עמיגרירט די יעניקע, וואָס האָבן מחמת דער רעכטלאָזיקייט און פֿאַרשטאַרקטע רדיפות נישט געקאָנט אַריינוואקסן אין ווירטשאַפטלעכן לעבן. פינסק האָבן דעמאָלט פאַרלאָזן אַ סך יונגע, געזונטע און ענערגישע מענטשן.

עטלעכע יאָר איז געווען טויט־שטיל אויף דער אַרבעטער־גאַס אין פינסק. ערשט אין יאָר 1909, אין שייכות מיטן געפֿלאָנטן פֿאַרטיי־צוזאַמענפֿאָר פון דער רוסלענדער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אַרבעטער־פֿאַרטיי, האָט די בונד־דישע אָרגאַניזאַציע פונאַנדערגעשיקט צו אירע מיטגלידער אַן אַנקעטע מיט דער וועגדונג זיך אַרויסצוזאָגן וועגן דער פֿראַגע פון צוזאַמענפֿאָר און וואָס פאַר אַ טאָג־אָרדנונג וואָלט מען געדאַרפט אַרויסשטעלן. נאָך דעם איז ווייטער שטיל געווען עטלעכע יאָר. ערשט אין יאָר 1913, אין צוזאַמענהאַנג מיטן אייניגאָגיקן פראָטעסט־שטרייק, דעם 25טן סעפּטעמבער, קעגן דעם ביליס־פראָצעס, האָט זיך געלאָזן הערן די שטים פון דער פינסקער אַרבעטערשאַפט. דאָס אָנשלוסן זיך אין פראָטעסט־סטרייק פון 25טן סעפּטעמבער איז געווען דער לעצטער אַרויסטריט פון פינסקער יידישן פּראָלעטאַריאַט פאַרן אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה.

11. דער „בונד" נאָך דער וועלט־מלחמה

די בונדישע, פאָליטישע אַרבעט פון נאָך דער מלחמה אין פינסק הויבט זיך אָן אין יאָר 1922 מיט דער ערשטער וואַל־קאמפאַניע צום פוילישן סיים. אויפן קולטורעלן געביט הויבט זיך די טעטיקייט פון „בונד" אָן אַ סך פריער. שוין אין יאָר 1919 טרעפן מיר בונדיסטן ביים אָרגאַניזירן קינדערהיימען און יידישע שולן. אויך אויפן סאָציאַלן געביט איז דער „בונד" אין פינסק שטאַרק טעטיק. דער צווייטער בית־יתומים ווערט געגרינדעט פון בונדישע טוער און ווערט אַ מוסטער־אנשטאַלט אין שטאָט. עס ווערן אויפֿגעבויט אַרבעטער־קאָאָפּעראַטיוון און אַן אַרבעטער־קיך. אַ סך האָבן אין דער אויפבוי־אַרבעט מיטגעהאָלפן די דעלעגאַטן פון די פינסקער אַרבעטער־רינג ברענטשעס, דאוויטש און ברען, (דער ערשטער פון ניו־יאָרק, דער צוויי־טער פון שיקאַגאָ), וועלכע האָבן געבראַכט ניט נאָר מאַטעריעלע הילף, נאָר גייסטיקע אויפמונטערונג צווישן די אַרבעטער־מאַסן.

נאָך דעם ווי די פויליש־סאָוועטישע מלחמה האָט זיך געענדיקט, איז פינסק געוואָרן אַ טייל פון פוילן. אַ נייע לאָגע שאַפט זיך פאַרן „בונד" אין פינסק. אָנשטאָט אומלעגאַלער אַרבעט קומט די צייט פאַר פאַרלאַמענטאַרישער טעטיקייט. די פוילישע רעגירונג באַשליסט דורכצופירן וואַלן צום סיים און דער „בונד" אין פינסק באַטייליקט זיך אין די וואַלן. צום ערשטן מאָל אין דער געשיכטע האָט די פינסקער באַפעלקערונג באַקומען דאָס רעכט זיך צו באַטייליקן אין די פינף־פאַכיקע וואַלן: אַלגעמיינע, גלייכע, געהיימע, פּראָפּאָרציאָנעלע און דירעקטע.

דער צענטראַל־קאָמיטעט פון „בונד" דעלעגירט אין 60טן וואַל־קרייז, — פינסק־לוניגעץ־סארני, — דעם ח' ב. זעליקאָוויטש־גוטמאַן, אָנצופירן מיט דער וואַל־קאמפאַניע. אין שפּיץ פון דער קאַנדידאַטן־ליסטע פיגורירן די ח"ח ה. ערליך, יוסף איזיביצקי, (ב. מיכאלעוויטש), י. מ. ליכטנשטיין און אַנד. די ליסטע טראָגט דעם נומער 4.

שמואל דאַוויטש

יוסף ברען

ניט־האָבנדיק קיין גענוגענדע מאַטעריעלע מיטלען אויף אָנצופירן אַ ברייטע וואַל־קאמפאַניע, האָט דער „בונד" אין פינסק אַרויסגעלאָזן גרויסע אַפישן מיטן ציפער 4, ווי אויך די פאָלגנדע צושריפט: "4 רופט אין אַלע פיר עקן פוילן, צו שטימען פאַר פיר". דער צ. ק. פון „בונד" האָט דעם אַפּיש אויפֿגערגעדרוקט און צעשיקט איבער אַלע בונדישע וואַל־קרייזן אין גאַנץ פוילן.

כאָטש קיין דעפוטאַט האָט פינסק ניט דערוויילט, (קיינער האָט עס ניט דערוואַרטעט) האָט אָבער די וואַל־קאמפאַניע פאַרשטאַרקט די בונדישע אָרגאַניזאַציע. ניט נאָר דער „בונד", נאָר די יוגנט־באַוועגונג, „דער יוגנט־בונד־צוקונפט" אין פינסק ווערט אָרגאַניזאַציאָנעל פאַרשטאַרקט. די יאָרן פון דער מלחמה האָבן נישט געגעבן דער יוגנט די געלעגנהייט פאַר בילדונג. די אויפגאָבע נעמט אויף זיך דער „בונד". עס ווערן געגרינדעט אָוונט־קורסן, וואו סיי די יוגנט און סיי די עלטערע בונדיסטן לערנען זיך לייענען, שרייבן און אַנדערע קעגנשטאַנדן. די קורסן ברענגען רעזולטאַטן, פון די יוגנטלעכע בילדן זיך אויס פּעאיקע חברים, ווי ס. טעמטשין, וועלכער ווערט אַ טוער אין וואַרשעווער האַנדלס־אַנגעשטעלטן פאַראיין; ש. קליטניק, אַ פריזירער פון פאַך, איז הייַנט אייַנער פון די הויפט־זיילן פון די יידישע קאָמוניסטן אין רוסלאַנד (ער שטייט אין איין רייַע מיט דוד בערגעלסאָן, יצחק פעפער א. אַנד.) לייַזער קאָפלאָן, אייַזל מאַנדלבוים און זאָוול פישקא.

דער „בונד", פאַרשטאַרקט פון דער וואַל־קאמפאַניע, באַפעסטיקט זיך אויך אין די פראָפּעסיאָנעלע פאַראייַנען. אונטער זיין השפּעה געפינען זיך דער כעמישער פאַראייַן

(שוועבל־אַרבעטער), לעדער־פאַראיין (שוסטער און קרובישע פאַכן) און בעקער־פאַראיין. אין די אויבנדערמאַנטע פאַר־אייגען פלעגן יעדן שבת פאַרקומען פאַרלעזונגען און דיס־קוסיעס, ווי אויך פאַרזאַמלונגען פון צייט צו צייט.

אין יאָר 1923 קומט פאָר דער דריטער צוזאַמענפאָר פון „בונד" אין פוילן. עס קריסטאַליזירן זיך אויס דריי ריכטונגען, באַקאַנט אונטערן נאָמען: טעזע איינס, טעזע צוויי און אַן עקסטרעם־לינקע, קליינע גרופּע, אָנגעפירט פון ב. זעליקאָוויטש־גוטמאַן. נאָך דעם ווי דער צוזאַמענ־פאָר ווערפט אָפּ די פאַרשלאָגן, וואָס מיינט אַריבערגיין צוריק צו אומלעגאַלער אַרבעט, — טרעט ב. זעליקאָוויטש אַרויס פון דער פאַרטיי.

זיין אַרויסטריט פון „בונד" האָט אַ שטאַרקן אָפּקלאַנג אין דער פינסקער אַרגאַניזאַציע. צו דער באַריכט־פאַרזאַמ־לונג פון צוזאַמענפאָר איז געקומען כמעט די גאַנצע אָרגא־ניזאַציע. דער ח' מאַטל פישקאָ גיט אָפּ דעם באַריכט (ער איז געווען דעלעגאַט צום צוזאַמענפאָר), אַרום ווערלכן עס אַנטוויקלט זיך אַ ליידנשאַפטלעכע דיסקוסיע. אַלס רעזולטאַט טרעטן עטלעכע חברים אַרויס פון דער פאַרטיי. אַ סך ערגער איז געווארן די לאַגע ביי דער „צוקונפט"־אָרגא־ניזאַציע. ווען ביי אַ „יוגנט"־פאַרזאַמלונג איז געשטאַנען די

יוגנט־קאָמיטעט „צוקונפט"

פראַגע, ווער בלייבט און ווער פאַרלאָזט די פאַרטיי, האָבן אַ סך פון די יוגנטלעכע ניט געווואוסט וואוהין צו גיין. די בעסטע טוער טרעטן אַרויס פון דער „צוקונפט". געבליבן איז בלויז דער „מעדעם"־קרייז, וואָס איז באַשטאַנען פון געווזענע שילער. קיין השפּעה אין די אַרבעטער־קרייזן האָבן זיי ניט געהאַט. כדי צו ראַטעווען די סיטואַציע האָט דער צענטראַל־קאָמיטעט פון יוגנט־בונד־„צוקונפט" געשיקט דעם ח' אַבראַשא וויינער דורכצופירן אַ דיסקוסיע מיט די אַוועקגעגאַנגענע. די לאַגע איז געבליבן דיזעלבע. די „צו־קונפט" האָט אפילו פאַרלאָרן דעם לאָקאַל.

די עלטערע פאַרטיי, וואָס האָט פון דער שפּאַלטונג פאַרהעלטנismעסיק וויניק געליטן, האָט אַנגעפירט אַן אינ־טענסיוון אַרבעט. עפּנטלעכע פאַרזאַמלונגען, פאַרלעזונגען, פאַרשפּרייטן די „פאַלקס־צייטונג" האָבן אַ סך געהאָלפן אין דער אויפקלערונגס־אַרבעט צווישן די מאַסן אין פינסק.

מיט דער מאַי־איבערקערעניש פון יוזעף פּילסודסקי אין 1926 האָט זיך די לאַגע ראַדיקאַל געביטן. גרויסע האָפענונגען ווערן געלייגט אויף דער נייער, פּוילישער רעגירונג מיט פּילסודסקין אין דער שפּיץ. אויף דער יידישער גאַס ווערט דער דורכפאַל פון דער פערטער עליה (די אימיגראַציע פון פוילן אין פאַלעסטינע) אויסגענוצט פון „בונד" איבערן לאַנד, ווי אויך אין פינסק. אין יענעם יאָר ווערט די „צוקונפט" אין פינסק פאַרשטאַרקט. די אָרגאַניזאַציע ציילט אַן ערך 100 מיטגלידער, וואָס זיינען איינגעטיילט אין דריי קרייזן: „מאַרקס"־קרייז, „גראַסער"־קרייז און „לוקסענבורג"־קרייז. אַ דאַנק דער מאַטעריעלער הילף פון די פינסקער אין אַמעריקע ווערט געעפנט אַ פרעכטיקער לאָקאַל אונטערן נאָמען „אַרבעטער־ווינקל", וואָס ווערט דער גייסטיקער צענטער פון שטאָט. ער פאַר־מאָגט אַ גרויסע, שיינע ביבליאָטעק, אַ לייזן־זאַל, וואו פאַר אַ קליינעם אָפּצאָל קען מען לייענען אַלע יידישע טעגלעכע און וועכנטלעכע צייטונגען. דער „ווינקל" פאַרמאָגט אויך אַ פּפּעציעלן צימער פאַר פאַרזאַמלונגען, אַ צימער פאַר שפּי־לעריין, ווי שאַך, דאַמקעס, נאָר ניט קיין קאָרטן. כדי צו דעקן די אויסגאַבן פון לאָקאַל, פלעגט די פאַרוואַלטונג פון „ווינקל" איינאָרדענען פאַרשיידענע אונטערנעמונגען.

אַלע גרעסערע פאַרזאַמלונגען פלעגן זומער־צייט אָפּגעהאַלטן ווערן אין הויף פון אַרבעטער־ווינקל. אַזאַ פאַרזאַמלונג איז געווען די פּראָטעסט־פאַרזאַמלונג פאָר דער באַפרייאונג פון סאַקאָ און וואַנזעטי.

אין 1927 האָט דער איינערן־מיניסטער פאַראָרדנט שטאָט־ראַט־וואַלן אין פינסק. באַהאַוונט שוין פון די ערשטע וואַלן, אין 1922, האָט דער „בונד" אָנגעפירט אַ שטאַרקע קאמפאַניע צום שטאָט־ראַט. אַ סך אַרויסגעהאָלפן ביי די וואַלן האָט דער ח' יאַנקל זשעלעזניקאָו, וועלכער איז ספּעציעל געקומען פון ווילנע. (יאַנקל זשעלעזניקאָו איז אַ ברודער פון געוואַסע ש. סעלניק). ס'זיינען איינגע־אָרדנט געווארן גרויסע וואַל־מיטינגען מיטן איינטייל פון ח' זשעלעזניקאָו, זיבערט, אַרטור (זיגלבוים), י. פאָט און ב. מיכאלעוויטש. די מיטינגען זיינען געווען פאָלקס־מאַני־פעסטאַציעס, פאַרן „בונד". קורצע וואַל־מיטינגען זיינען אָפּגעהאַלטן געווארן אין די בתי־מדרשים פאַרן „לייענען". די יוגנט האָט זיך שטאַרק באַטייליקט אין דער וואַל־קאמ־פאַניע: הויז־אַגיטאַציע, שרייבן איינלאַדונגען און צעטראַגן אין די הייזער, וואו ווייליער האָבן זיך געפינען, (פאָסט־מאַרקעס קאָסטן געלט און כדי צו שפּאָרן אַ פּאָר גראָשן זיינען די יוגנטלעכע אַליין געווארן בריוו־טרעגער). קלעפּן פלאקאַטן איז געווען אַ גאַנץ שווער שטיקל אַרבעט, אַבער די יוגנטלעכע האָבן עס דורכגעפירט אויפן בעסטן אופן.

דער „בונד" האָט געקראָגן אין שטאָט־ראָט דריי ראָט־מענער. די שמחה איז געווען אַ ביסל אַ פּאַרשטערטע, ווייל די רעכטע און לינקע פועלי־ציון האָבן געקראָגן צו צוויי

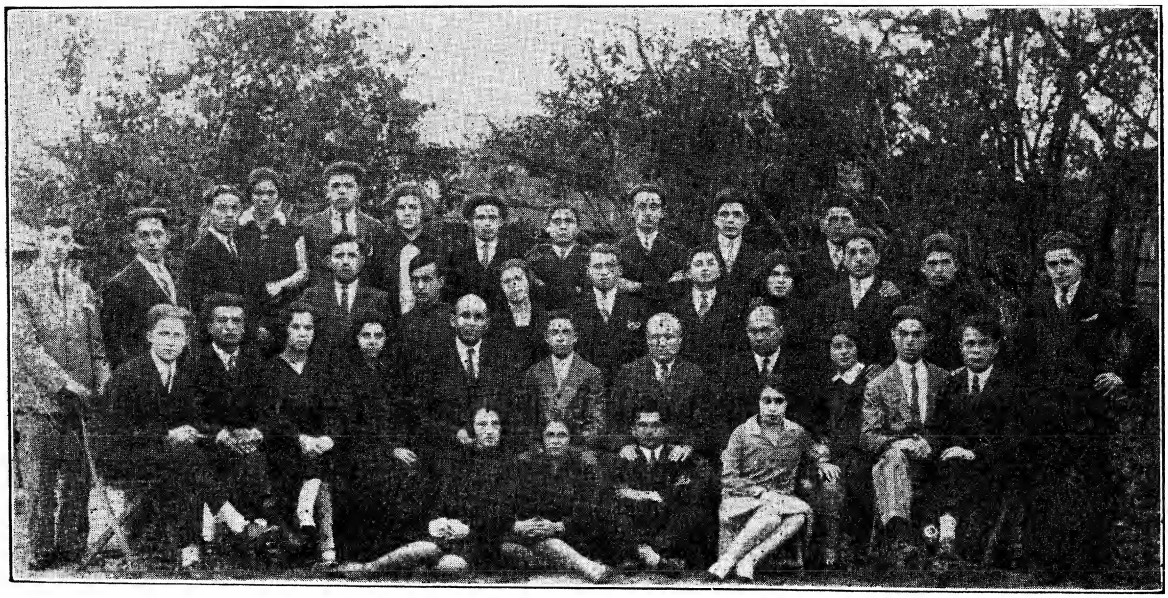
ראָטמענער יעדע. די זיצונגען פון שטאָט־ראָט זיינען געווען זייער אינטערעסאַנטע. איבערהויפט האָט זיך אויסגעצייכנט דער ח׳ שליאַקמאַן. דער רעכטער פליגל האָט אָפט געמוזט נאָכגעבן פאָדערונגען, וואָס זיינען פאָרגעשלאָגן געווארן פון די בונדישע ראָט־מענער.

אין אָקטאָבער 1927 האָט דער „בונד" אין גאַנץ פוילן און אויך אין פינסק, זיך געגרייט צו פייערן דעם 30־יעריקן יובילייי. דער פינסקער קאָמיטעט האָט זיך געוענדט צום צענטראַל־קאָמיטעט, אַז זיי ווילן האָבן אַלס גאַסט דעם ח׳ ה. ערליך. דער ח׳ ערליך איז אַ חוץ גייסטיקער פירער פון „בונד" געווען דער הויפט־רעדאַקטאָר פון דער „פאָלקס־צייטונג". די פינסקער חברים פלעגן לייענען ערליכס אַרטיקלען מיט פאַרכאַפטן אָטעם. עס איז דעריבער זייער געוועכטער וואונטש געווען אים צו זען און הערן ריידן. דער צ. ק. פון „בונד" האָט גענומען אין אַכט דעם געוועכטן פאַרלאַנג פון די פינסקער בונדיסטן און באַווי־ליקט דעם ח׳ ערליך צום יום־טוב. די פייערונג האָט גע־דאַרפט באַשטיין פון דריי טיילן: אַ רעפעראַט אין האָלצמאַנס טעאַטער פון ח׳ ערליך אויף דער טעמא „30 יאָר בונד", אַ קאָנצערט־אַקאַדעמיע אין לאָקאַל פון דער גלויבערמאַן־שול און אויך אַ באַנקעט אין „אַרבעטער־ווינקל", לכבוד דעם גאַסט. ס׳זיינען אָפגעדרוקט געווארן ריזיקע פלאָקאַטן, וואו ס׳איז אָנאָנסירט געווארן, אַז דעם 28טן אָקטאָבער קומט פאָר אַ רעפעראַט פון ה. ערליך. פלוצלינג קומט אַ טעלעגראַמע, „ערליך קומט דעם 5טן נאָוועמבער". מיט חרפה האָט מען געמוזט אָפדרוקן נייע מעלדונגען וועגן דער געענדערטער דאַטע.

צו דער באַשטימטער שעה איז דער האָלצמאַן־טעאַטער געווען געפאָקט. פאַרדעכטיק איז געווארן, וואָס די „רויטע" (קאָמוניסטן) האָבן זיך געזאַמלט אויף דער רעכטער גאָלע־ריע, די לינקע פּועלי־ציון אויף דער לינקער און די רעכטע פּועלי־ציון אויפן באַלקאָן. עמיצער פון עולם האָט מיט־געבראַכט ניס־פולווער, כדי צו מאַכן אַ כאַאָס אין זאַל, אָבער ס׳האָט געהאָט אַ שוואַכן עפעקט. פון די קאָמוניסטן זיינען געפאַלן פראַווקאָטאַרישע צווישנרופן, וואָס האָבן אין אָנהויב שיעור ניט געבראַכט צו אַ געשלעג. וועז דער ח׳ ערליך הויבט אָן רעדן, ברעכט אויס אין זאַל אַ שטורעם פון אָפּלאָדיסמענטן. די „רויטע" קענען עס ניט פאַרטראָגן, די פועלי־ציון קומען זיי צו הילף און מען מאַכט צווישנ־רופן. די פאָליציי וויל זיך אַריינמישן, אָבער דער ח׳ ערליך דערקלערט זיי אין דער פוילישער שפראַך, אַז ער וועט דעם עולם אַליין באַרואיקן און בעט זיי שטיין אָן אַ זייט. די פאָליציי פאַרלאָזט דעם זאַל. דאָס נוצן אויס די קעגנער, דער טומל ווערט גרעסער און עס ברעכט אויס אַ געשלעג. ענדלעך ווערט אייגעשטעלט אָרדנונג אין זאַל, די פאָליציי קומט צוריק, פאָדערט אויף די פאַרזאַמלונג פונאַנדערצולאָזן און מען מוז פאָלגן. אָט אַזוי האָט זיך פאַרענדיקט ערליכס רעפעראַט אין פינסק. אַלטע בונדינסטן דערציילן, אַז אַזאַ געשלעג ווי צום 30־יאָריקן יובילייי האָבן זיי נאָך נישט געהאַט געזען.

אימפאָזאַנט איז געווען די אָקאַדעמיע אין לאָקאַל פון דער גלויבערמאַן־שול, וואָס איז באַשטאַנען פון באַגרי־סונגען, רעציטאַציעס און אַ קורצן רעפעראַט פון ח׳ ערליך. פאַרענדיקט איז די פייערונג געווארן מיט אַ באַנקעט אין „אַרבעטער־ווינקל". אָט אַזוי איז געפייערט געווארן דער 30־יאָריקער יובילייי פון „בונד" אין פינסק.

אין גאַנץ פוילן האָט מען שוין געהאַט אויסגעווייטלט דעמאָקראַטישע קהילות, אויסער אויף די קרעסן. ענדלעך

די פינסקער אָרגאַניזאַציע פון „בונד" אין יאָר 1928.

האָט מען זיך אין פּינסק אויך דערמאָנט און אין 1928 איז פֿאַראַדנט געוואָרן וואָלן צו דער קהילה. אין דער קהילה־פּראָגע האָבן ביים „בונד" געהערשט שטאַרקע מיינונגס־פֿאַרשיידנהייטן. טייל חברים האָבן געהאַלטן, אַז מען דאַרף זיך אין דער קהילה ניט באַטייליקן, צוליב דעם רעאַקציאָנערן גייסט, וואָס האָט געהערשט אין די קהילות. פֿרויען האָבן זיך אין די וואָלן ניט געקענט באַטייליקן, אָ ספּעציעלער אָכט איז געלייגט געוואָרן אויף רעליגיעזע ענינים: באַזאָרגן די שטאָט מיט רבנים, שוחטים, תלמוד־תורהס א. אַ. וו. אָן אַנדערע מיינונג האָט געהאָט דער צ. ק. פון „בונד". אנערקענענדיק, אַז די ברייטע מאַסן צאָלן שטייערן צו די קהילות, דאַרף דער „בונד" דאָרט זיין און קעמפן קעגן די רעאַקציאָנערע עלעמענטן. די פּינסקער בונדישע אָרגאַניזאַציע האָט באַשלאָסן זיך אין די קהילה־וואָלן צו באַטייליקן. דער „בונד" האָט אָנגעפירט אַ ברייטע אויפקלערונגס־קאמפּאַניע וועגן דער באַדייטונג פון דעמאָקראַטישע קהילות און גערופן די אידישע אַרבעטער־מאַסן צו שטימען פֿאַרן „בונד".

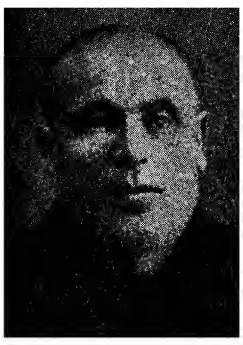
דער וואָל־רעזולטאָט האָט אַריבערגעשטיגן אַלע דערוואָרטונגען. פון צוואַנציק דאָזאָרעס האָט דער „בונד" באַקומען פינף און איז געוואָרן די גרויסע פראַקציע אין דער קהילה. די אגודהניקעס האָבן זיך געוועלדט צו דער העכערער מאַכט, אָן מען זאָל די וואָלן אנולירן. ס׳זיינען ניט געווען קיין געהעריקע סיבות און די מאַכט האָט די וואָלן באַשטעטיקט. די ערשטע זיצונג איז געפונפן געוואָרן צו ווייל אָ פֿאַרזיצער. דער „בונד", אַלס די גרעסטע פראַקציע, האָט אַרויסגעשטעלט איר קאַנדידאַט, ח׳ א. י. שליאַקמאַן. פֿאַר אים האָבן אויך געשטימט די רעכטע און לינקע פועלי־ציון און מיט אָ מערהייט שטימען איז ח׳ שליאַקמאַן געוואָרן אויסגעוויילט אַלס ראש־הקהל. דער אגודה איז געגאַנגען אין לעבן נישט צו דערלאָזן, אָן אַ בונדיסט זאָל זיין פֿאַרזיצער פון דער קהילה. זיי האָבן זיך געווענדט נאַכאַמאָל צו דער מאַכט, מ׳זאָל די וואָלן פון פֿאַרזיצער ניט אנערקענט. זיי האָבן אָבער ווידער געהאָט אַ דורכפאַל.

די קהילה האָט געדאַרפט צוטרעטן צו דער נאַרמאַלער אַרבעט, אויסוויילן אַ רב, אַלס פֿאַרשטייער אין דער קהילה. דאָ האָט זיך דער בונדישער פֿאַרזיצער געפינען אין אַ פֿאַרלעגנהייט, זייענדיק קעגן אינלאַדן רבנים צו דער אַרבעט און דער בונדישער קאָמיטעט האָט באַשלאָסן אָנצוגעפינען פרעגן ביים צ. ק. אין צווישנצייט האָט דער פֿאַרזיצער אַרויסגעשיקט אינלאַדונגען צו דער קהילה וועגן דער פראָגע פון ווייל אַ רב.

די קעגנער פון „בונד" האָבן זיך געפרייט: זעט וואָס פֿאַראַ רעאַקציאָנערן די בונדיסטן זיינען, זיי גייען ווייל אַ רב פֿאַר דער קהילה. מיט שפֿאַנונג האָט גאַנץ פּינסק געוואַרט אויף דער זיצונג. צו דער באַשטימטער צייט איז זיך צוזאַמענגעקומען די גאַנצע קהילה־פֿאַרוואַלטונג. דער זאָל איז געווען געפֿאַקט מיט נייגעריקע, וואָס האָבן געוואַרט אויפן רעזולטאַט פון דער זיצונג. ח׳ שליאקמאן עפנט די זיצונג און האַלט אַ לענגערע רעדע וועגן קאַמף פון „בונד" קעגן צאַריזם און קעגן דער נאַציאָנאַלער אונטערדריקונג. ער קלערט אויף דעם קאַמף פון „בונד" פֿאַר נאַציאָנאַלער, קולטורעלער אויטאָנאָמיע, דעם קאַמף פֿאַר דעמאָקראַטישע קהילות, וואָס זאָלן זיך ניט בלויז פֿאַרנעמען מיט רעליגיעזע

אהרן יודל שליאַקמאַן.

מאָטל פישקאָ.

ענינים, ווי רבנים און אַנדערע כלי־קודש. דער ח׳ שליאקמאַן דערקלערט, אַז וועגן דער פֿראָגע רב זיינען די בונדיסטן קעגן רעליגיע בכלל און רבנים בפרט און ער, אַלס בונדיסט, וועט קיין וואָלן פֿאַר רב ניט דורכפירן און דער־קלערט די זיצונג פֿאַר געשלאָסן. אין זאָל ברעכט אויס אַ שטורעם פון אַפּלאָדיסמענטן. די פּיינט פון „בונד" בלייבן ווי אָפּגעשמיסענע. אויף אַזאַ קלאַפּ האָבן זיי זיך ניט גערירט. האָט זיך דער „בונד" אינגאַנצן צוריקגעציגן פון די קהילות. אין אייניקע יאָר אַרום האָט דער „בונד" ווידער אַ מאָל באַשלאָסן אָנטייל צו נעמען אין די קהילה־וואָלן און ער האָט אָפּגעהאַלטן אַן גרויסן זיג. דאָס איז געווען אין יאָר 1938. נאָך גרעסער איז געווען דער זיג פון „בונד" אין די שטאָט־ראָט וואָלן פון 1939. דער „בונד" האָט דעמאָלט אָפּגעהאַלטן אַן איבערראַשנדן זיג אויבער גאַנץ פוילן.

LA "CRAMPA-BALLA" EN "CIRIL" DEL BARRIO

עפיזאָדן און מעמשען

אין דער פינסקער בונדישער באוועגונג

דער 9טער יאַנואַר, 1905

דער פונאַנדערוואוקס פון דער אַרגאַניזאַציע, דער בריישער פּאָליטישער כאַראַקטער, וואָס די אַרבעט האָט אַנגענומען, האָט אויך געענדערט די פּאָרם פון דער אַרגאַניזאַציע. אין יענער צייט זיינען געווען פאָלגנדע טיפּן אַרגאַניזאַציעס: 1) אַרגאַניזאַציעס מיט אַ לפּי־ערך בריישער אויטאָנאָמיע; צו דעם טיפּ האָבן געהערט ווילנע, וואַרשע, מינסק; 2) אַרגאַניזאַציעס, דירעקט אונטער דער אַנפירונג פון צ"ק מיט אַ פאַרשטייער פון צ"ק מיט וועטאָ־רעכט, און 3) אַרגאַניזאַציעס, פאַרבינדן מיט דער גרעסערער אַרגאַניזאַציע פון ראַיאָן, פון וועלכער עס פלעגן קומען אינסטרוקציעס, ליטעראַטור, מענטשן אד"גל.

פינסק האָט ביזן מיטן פון 1904 — געהערט אַ געוויסע צייט צום מינסקער און דערנאָך צום האָמלער ראַיאָן. מיטן וואוקס פון דער אַרגאַניזאַציע איז פינסק אַריבער פון 3טן טיפּ צום צווייטן. די פאַרשטייער פון צ"ק, וועלכע האָבן געהאַט וועטאָ־רעכט, פלעגט מען רופן „וועטאָ־רעכט". דער „וועטאָ־רעכט" פון יענער צייט אין פינסק איז געווען ח' בנימין.

בנימין, אַ גוטער אַרגאַניזאַטאָר און פּראַקטיקער, האָט אַנגעפּירט די אַרבעט מיט אַ בריין פּאַרנעם איבערן גאַנצן פינסקער ראַיאָן: אין די שטעטלעך לונינעץ, לאַרווע, דאָווידהאָראָדאָק און אַנדערע. ער האָט געשאָפן די „אַגיטאַטאָרן־פּאַרטיזאַנען", ווי אַ שטענדיקע קערפּערשאַפט, וועלכע האָט אין דער וויטעדיקער אַרבעט געשפּילט אַן אַנגעזעענע ראָלע. צו זיין צייט געהערן טאָקי די פּאָליטישע אַרויסטרעטונגען, די גרויסע שטרייקן אויף דער שוועבעלעך־פּאַבריק (דער צווייטער) און דער פּאַנר־פּאַבריק, ווי אויך דער פּראָטעסט־שטרייק קעגן דער צעשיסונג פון די פּעטערבורגער אַרבעטער — דעם 9טן יאַנואַר.

דער פּראָטעסט־שטרייק האָט זיך אין פינסק ניט איינגעגעבן. נאָך איידער עס איז אַנגעקומען דאָס בלעטל פון צ"ק „צום קאָמף", האָט מען זיך געגנומען גרייטן צום פּראָטעסט, עס זיינען אָפּגעהאַלטן געוואָרן עטלעכע גרעסערע פּאַרזאַמלונגען. ס'איז אויך פּאַרגעקומען אַ באַראַטונג פון דער „אַגיטאַטאָרן־פּאַרזאַמלונג", וואָס האָט שוין דעמאָלט געציילט העכער הונדערט מענטשן. ס'איז באַשלאָסן געוואָרן צו פּראָקלאַמירן אַן אלגעמיינעם שטרייק.

די פאָליציי איז אָבער אויך ניט געשלאָפן. פאַטרולן זיינען פון פרי ביז שפּעט אין דער נאַכט אַרומגעגאַנגען אין די גאַסן. אין טאָג, ווען ס'איז פּראָקלאַמירט געוואָרן דער אַלגעמיינער שטרייק, איז די פאָליציי, סאָלדאַטן און קאָזאַקן געווען אין פולער גרייטקייט — פון אין דער פרי אַן זיינען זיי געווען ביי דער שוועבעלעך־פאַבריק, ביי די פאַניר־ און פלעקעלעך—פאַבריקן און אין אַנדערע טיילן פון שטאָט. עס זיינען אַרעסטירט געוואָרן עטלעכע חברים, וועלכע זיינען געגאַנגען אַראָפּנעמען פון דער אַרבעט. פאָליציי און קאָזאַקן האָבן געצוואונגען האָלטן אָפן די געשעפטן, — דער שטרייק איז דורכגעפאָלן.

די אַרעסטירטע האָט מען אין דער פאָליציי מער־דערלעך געשלאָגן. די אויפרעגונג אין שטאָט איז געווען אַן אומבאַשרייבלעכע.

ביי טאָג האָט דער קאָמיטעט, אין נייעם בית־מדרש אויף פלאָוסקע געסל, צונויפגערופן אַ גרויסע פאַרזאַמלונג, וואָס איז אַדורך שטורמיש. די פאַרביטערונג פון דורכפאָל איז דאָ געקומען צום אויסדרוק. מען האָט געהאָט טענות צום קאָמיטעט, אַז ער האָט שלעכט צוגעגרייט דעם שטרייק. מיט קולות פאַרשטיקטע פון טרערן האָט מען דערציילט וועגן די אַרעסטירטע און צעשלאָגענע. מען האָט געפּאַ־דערט מעשים, נקמה! עס איז געווען אַ צעַרודערונג אין דער אַרגאַניזאַציע.

אַ גרופּע חברים און צווישן זיי אויך אייניקע קאָמיטעט־מיטגלידער, האָבן פאַרגעלייגט צו שליסן די פאַרזאַמלונג און זיינען אַוועק אויף אַ פּריוואָטער באַראַטונג, וואו ס'איז באַשלאָסן געוואָרן צו נעמען נקמה פאַר די צעשלאָגענע.

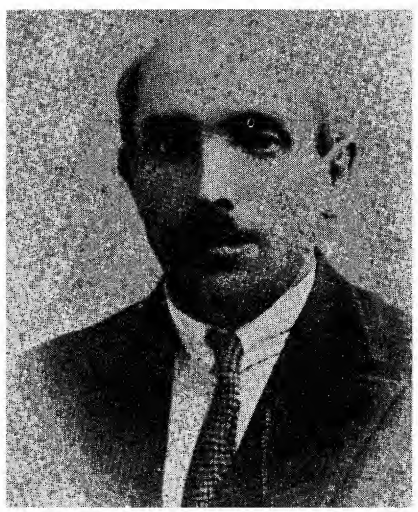
דעם זעלבן אָוונט איז די גרופּע, איינגעטיילט אין צוויי פאַרטיעס, אַרויס זוכן די שלעגערס. צווישן די אַנטיי־נעמען זיינען געווען: משה דער שוסטער, נאָטקע דער פּריקאַזשטשיק, „גרישע", חיים באַראָשאָק, זאָוועלע, אַ מוליער, און נאָך עטלעכע מענטשן. נאָך אַ פּאָר שעה זוכע־ניש האָבן זיי אויף לאָהישינער גאַס אָנגעטראָפן איינעם פון די הויפּטשלעגער, דעם גאַראָדאָוואי באַנדאַרטשוק. ער האָט געוואָלט אַנטלויפן, אָבער איידער וואָס־וועט האָט ער

באַקומען אַ קויל אין האַנט און מיט אַ מעסער אין פלייצע. אויף צו מאַרגנס האָט מען פאַריוואונדעט דעם זשאַנדאַרם מאַראַ; אַ גאַראַדאַוואי האט מען אָפגעגאָסן מיט אָלעם וואָס ער איז געשטאַנען אויפן פאָסטן, — דאָס, האָט מען געזאָגט, איז געווען די אַרבעט פון „קליינעם בונד".

די פּאָר אַקטן האָבן אָפגעווואַשן דעם „פלעק" פון ניט־איינגעגעבענעם שטרייק, געהויבן דעם פּרעסטיזש פון דער אָרגאַניזאַציע כלפי־חוץ און באַראיקט די געמיטער אינעווייניק. אויך די פאָליצייַ איז געווען ווייכער, די אַרעסטירטע האָט מען באָפרייט. מען האָט געקאָנט אַ ביסל פרייער אָפאָטעמען.

די שטורמישע צייט — 1905

עס זיינען געגאַנגען וואָכן און חדשים פון רעוואָלוציאָנערן אויפברויז. אַ כוואַליע פון שטרייקן האָט זיך

יעקב זשעלעזניקאָוו
אַקטיוואָר טוער פון „בונד" אין פינסק

פונאַנדערגעגאָסן איבער דער שטאָט. עס שטרייקט דער גאַנצער פּאָך מאַליאַרעס, וועלכע פאָדערן, אַז אָלע אַרבעטער זאָלן צוגענומען ווערן צו דער ארבעט און אַז 5־6 חדשים אין יאָר זאָל זיין אַרבעט פאַר אַלעמען. עס שטרייקן די מאדיסטקעס, שניידערס, פוטער־קירזשנערס, עס שטרייקט די שוועבעלעך־פאַבריק, עס שטרייקט לוריעס פאַניר־פאַבריק און אויך די פלעקלעך־פאַבריק. אין אָט דער שטימונג פון רעוואָלוציאָנערן אויפברויז האָט פינסק זיך געקליבן, פייערן דעם ערשטן מאַי.

אין באַגינען פון דעם פייערלעכן אַרבעטער יום־טוב איז די גרויסע גאַס (די הויפּטגאַס אין שטאָט און דער אָרט פון דער „בערזע") פול געווען מיט שפּאַציערנדיקע, אויסגעפוצטע אַרבעטער און אַרבעטערינס מיט שיינע־דיקע פּנימער. פלוצים האָבן זיך ווי דורך אַ כישוף ביי אַלעמען אויף די לאַצן און בלוזקעס באַוויזן רויטע שלייפלעך. דער שפּאַציר איז עפּעס געווארן אַן אַנדערער, די מענטשן העכער, דרייסטער, שטאָלצער. נאָך האַלבן טאָג, ווען סיי די צאָל און סיי די שטימונג האָט דערגרייכט צום העכסטן פונקט, איז דער שפּאַצירנדער אַרבעטער־עולם אַראָפּ פון די טראָטוָאָרן אויפן גאַס און מיט געזאַנג פון רעוואָלוציאָנערע לידער און פאַרשידענע אויסרופן געגומען מאַניפעסטירן. די גאַס איז געווארן פול מיט פאָליציי, זשאַנדאַרן און קאָזאַקן. דער עולם האָט אָבער באַוויזן רואיק זיך פונאַנדערצוגיין אין די פאַרשיידענע גאַסן און גצסלעך.

ביינאַכט זיינען אין פאַרשיידענע טיילן פון שטאָט פאָרגעקומען „פלי"־מאַניפעסטאַציעס, מיט פייערוועלק און בענגאלישע ליכט, וואָס מען האָט געווארפן אין דער לופטן.

באַזונדער האָט געפייערט דעם 1טן מאַי דער „קליינער בונד", וועלכער האָט אין שול־גאַס איינגעאָרדנט אַ באַזונדערע דעמאָנסטראַציע, געלאָזן ראָקעטן, וועלכע האָבן באַלויכטן שטיקער הימל.

אויף צומאָרגנס נאָכן 1טן מאַי האָט אויסגעבראָכן דער שטרייק אויף לוריעס פאַניר און פלעקל־פאַבריק. עס האָט פאַרשטרייקט די בייטאָגיקע שיכט. די סיבה פון שטרייק איז געווען, וואָס אַ מייסטער האָט געגעבן אַ פּאַטש אַן אַרבעטערין. אין פאַבריק איז די לופט שוין בכלל געווען אָנגעפילט מיט אויפרייס־שטאָף. אין אַלע פאַכן, אָפילו אויף דער שוועבעלעך־פאַבריק, האָבן די אַרבעטער נאָך פריער געהאָט אויסגעקעמפט בעסערע באַדינגונגען און אַ מענטשלעכע באַציאונג, — אויף דער פאַניר־ און פלעק־לעך־פאַבריק איז אָבער אַלץ געבליבן ביים אַלטן. נאָר מער, כדי צו האַלטן די אַרבעטער אין שרעק, אָפּגעמען ביי זיי דעם חשק צו שטרייקן, האָט מען נאָך דעם רעזשים פאַרשאַרפט, פאַר יעדער קליניקייט פלעגט מען שטראָפירן. אויף דער פאַבריק האָט מען אַלזאָ זיך געגרייט צו אַ שטרייק. ער האָט אָבער אויסגעבראָכן פאַר דער צייט, אויסגעבראָכן סטיכיש.

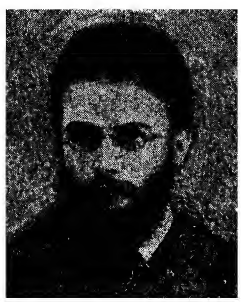
ס'איז אויסגעקליבן געווארן אַ שטרייק־קאָמיטעט, אוּן אַ ריי פאָדערונגען זיינען איבערגעגעבן געווארן דער דירעק־ציע. דער שטרייק איז געווען אַ שווערער און פאַרבי־טערטער. דער פאַבריקאַנט, אַלעקסאַנדער לוריע, האָט פאַרלאָזן פינסק, אָווער קיין ווין צום ברודער ליפּע לוריע, וועלכער איז געווען אַ שותף צו דער פינסקער פאַבריק.

דער אַמביציעזער און ניט־איבעריק קלוגער פאַברי־קאַנט האָט געמאָלדן, אַז די „שלעפער" מעגן שטרייקן, דער הונגער וועט זיי שטעלן פאַר אים אויף די קני, טרייבן צוריק אין פאַבריק.

דער הונגער האָט טאַקע געטריבן — אָבער צו עקשנות און פאַרביסנקייט. צו הילף די שטרייקנדיקע איז געקומען די גאַנצע אַרבעטערשאפט. די ענערגיע און אויפמערקזאַמ־קייט פון דער אַרגאַניזאַציע איז געווענדט געווארן אויפן שטרייק און אויף געבן שטיצע די שטרייקנדיקע. הילף איז געשאַפן געווארן אין פאַרשיידענע קרייזן פון דער

באַפעלקערונג, וועלכע האָט סימפּאַטיזירט מיטן שטרייק. עס איז אויך געקומען הילף פון אַ רייַ בונדישע אַרגאַניזאַציעס אין לאַנד און פון אויסלאַנד.

דעם שטרייק האָט אָנגעהויבן בנימין, אָבער אים האָט אינגיכן פאַרביטן אַ צווייטער „וועטאָ־רעכט“, דער ח' דאַוויד, („אַן אָלטער באַקאַנטער“ — י. פּייסאַכזאָן). צוזאַמען מיט דאַוויד איז געקומען זיין פרוי סאָניע (געשטאַרבן אין 1906 פון טובערקולאָז) און איר שוועסטער גליקמאַן, אַ שניידערין (אין 1920 איז זי געווען אַ קאָס־טיומערשע אין מאָסקווער יידישן קאַמער־טעאַטער) און נאָך צווי „פראָפעסיאָנאַלן“ — יאַנקעלע „פראָסט־פּאָשעט“ (וואַידאָסלאַוער פון ראָווגע) און אפרים (אַ סטודענט פון באַרדיטשעוו).

י. פּייסאַכזאָן

סאָניע פּייסאַכזאָן

סאָניע, דאַוויד און יאַנקעלע זיינען געווארן די ליב־לינגס פון דער אַרגאַניזאַציע. סאָניע האָט געזומען אַרבעטן ביי די שניידערינס, וועלכע האָבן איר אַ נאָמען געגעבן „מאָמע“. דאַוויד, אַ שיינער רעדנער, אַ קלוגער און גוטער מענטש, פלעגט ממש געריסן ווערן פון די הענט. יעדערער האָט געוואָלט אים האָבן ביי זיך פאַר אַ רעדנער. יאַנקעלע, אַ פראַקטישער טויער, האָט זיך געוואָרפן אין דער אַרבעט אויף דער בעזעצ, אַרגאַניזירט נייע פאַכן, — די פורמאַנעס און מרעגערס. דערהויפּט אָבער האָט מען זיך פאַרנומען מיטן שטרייק אויף דער פאַניר און פלעקל־פאַבריק. נאָך 8 וואָכן שטרייק איז די שטימונג געווארן אַ נערוועזע, די עלטערע האָבן אָנגעהייבן צווייפלען אין אויסגאַנג פון שטרייק אוּן במילא אין זיין צוועקמעסיקייט. די יינגערע האָבן געפאָדערט, מען זאָל „עפּעס טאָן“. אָט די שטימונגען האָבן געפונען אַן אָפּקלאַנג אין דער אַרגאַניזאַציע. אמת, פרינציפּיעל דערלויבט נישט דער פאַרטיי־פראָגראַם קיין עקאָנאָמישן טעראָר, אָבער דאָס איז אין נאָרמאַלע צייטן. וועז אָבער 800 מענטשן שטייען וואָכן לאַנג אין שטרייק, טרעט די טעאָריע אָפּ פאַר דער פּראַקטיק.

אין שטאָט האָט זיך פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז אַלעק־סאַנדער לוריע וויל נאָכגעבן, נאָר זיין פעטער אַהרן לוריע לאָזט ניט. אין אַ פאַר טעג אַרום האָט ביי אַהרן לוריע עפּעס אויפגעריסן און אַראָפּגעטראָגן אַ שטיקל פון דער וואַראַנדע. דאָס האָט חברה אַרונטערגעזרוקט אַ טשיניק מיט פּולווער, פאַרדרייט שטאַרק מיט דראָט, אונטערגעלייגט אַ קנייטל און געוואָלט איבערשרעקן מיטן אויפרייס.

אויף דער 7טער אַדער 8טער וואָך הייבן זיך אָן אונטערהאַנדלונגען. דער פאַבריקאַנט גיט כלומרשט נאָך די פאַדערונגען, און וועז די 800 אויסגעהונגערטע אַרבעטער און אַרבעטערינס האָבן זיך אומגעקערט צו דער אַרבעט, האָט דער פאַבריקאַנט געמאָלדן, אַז ער האָט חרטה, מיינענדיק, אַז נאָך אַ מאָל פאַרשטרייקן וועט זיך ניט איינגעבן. אָבער מען הייבט אָן פון דאָס ניי, די פאַבריק שטעלט זיך וויידער אָפּ, די פאַרביטערונג ביי די אַרבעטער איז זייער גרויס, די בייזקייט און דער צאָרן וואַקסט און עס ווערט אָנגעוועגדט עקאָנאָמישער טעראָר. טעג און נעכט איז די פאַבריק באַלאַגערט, מען לאָזט ניט אַריין־ און ניט אַרויספירן קיין זאַך פון פאַבריק. מען באַשליסט ניט אַריינצולאָזן אין פאַבריק אויך די ביורא־אָנגעשטעלטע די מייסטערס און דירעקטאָרן. עטלעכע מייסטערס קריגן אָנגעבראַכן די ביינער, דער דירעקטאָר רובינשטיין מוז נעבעך קויפן אַ נייעם טריומאַ־שפּיגל, נייע געפעס און לאָמפּן, ווייל די אַלטע האָט מען צעבראַכן, וועז ער האָט ניט געוואָלט פאָלגן און איז געגאַנגען צו דער אַרבעט.

אין צוזאַמענהאָנג מיטן שטרייק איז אויך געקומען צו פאַרן דער ח' אַבראַמאָוויטש. זיין קומען איז געווען פאַרבונדן מיט שאָפן געלט־מיטלען פאַר די שטרייקנדיקע. ער האָט געהאַט אַ דיסקוסיע מיט ב. בארַאַכאָוון, בכל־אופן מיט איינעם פון די פּועלי־ציוניסטישע גדולים. די דיס־קוסיע איז געווען בילעטן, פאַר דערוויילטע פון דער אינטעליגענץ, פאַרגעקומען איז זי אומלעגאַל, אָבער אין אַ גרויסן זאַל (אַ טאַנץ־זאַל ביים אָגולניק אין הויף) און געווען אַרומגעשטעלט לויט אַלע כללים פון קאָנספּיראַציע.

צען וואָכן האָט געדויערט דער שטרייק און פון דעם ניט־גלייכן קאַמף זיינען די זיגער פאַרט אַרויס די אַרבעטער.

געווער און אַן אייגענע דרוק

נאָכן שטרייק איז די אַרבעט אַוועק נאָך לעבעדיקער. טאָג נאָך טאָג — „בערזעס“, פאַרזאַמלונגען, מאַסאָווקעס אין די צענדליקער, די לופט איז געווארן הייס. די אָגי־טאַציע פון מויל און אויער קאָן ניט באַפּרידיקן, וואַרטן אויף בלעטלעך פון צענטער איז צו לאַנג, מען דאַרף אַן אייגענע דרוק.

אַ גרופּע יאָטן באַקומען אַן אויפטראָג צו קריגן אַ דרוקערייי.*) זיי זיינען אַוועק אין ווילקאָוויטשעס דרוקעריי,

*) וועגן אַ דרוקעריי האָט מען נאָך פריער געטראַכט און אַ פּאָר חברים, דורקער־אַרבעטער, פלעגן אין די קעשענעס שלעפּן צו ביסלעך שריפט. אָבער דאָס איז געווען אַ צו לאַנגע געשיכטע, און דעריבער איז באַשלאָסן געווארן צו נעמען אַ פּאַרטיקע דרוקעריי. פון די באַ־טייליקטע אין נעמען די דרוקעריי געדענק איך: שלמהקען, משהל דעם שוסטער, נאָטקע דעם פּריקאַזטשיק, יאַנקעלע פּראָסט־פּאָשעט און גרישע.

וועלכע האָט זיך דעמאָלט געפונען אויף דער גרויסער גאַס, אין צוגעגרייטע זעקלעך אָנגעשאָטן שריפט, אויפגעקליבן אַלע נייטיקע לינקעס, העקעלעך, אַ האָנט־מאַשינקע, (אָמעריקאָנקע), אַ פעסעלע פּאָרב, אַרויפגעלייגט אַלץ אויף אַ דראָשקע און היידאַ.

געפירט האָט מען זי ניט גלייך אויף דער באַשטימטער דירה, נאָר אויף אַ באַהעלטעניש אויפן אָלטן בית־עולם, און ערשט פון דאָרטן אָפּגעפירט אויפן באַשטימטן אָרט. אין עטלעכע טעג אָרום האָבן מיר באַקומען אונדזער גייסטיקע באַלוינונג — געדרוקטע בלעטלעך אין אונדזער „אייגענער" דרוקעריי.

צוזאַמען מיט די אייגענע פלעגט מען באַקומען בלעטלעך פון צ"ק. די בלעטלעך פלעגט מען שוין יענע צייטן פאַרשפרייטן האָלב אָפן.

די שלאַכט מיט די קאָזאַקן

קיין פינסק איז אַראָפּגעשיקט געוואָרן אַ נייער פּאָליצמייסטער, זאַכאַראָוו, אַ געוועזענער פּריסטאַוו אָדער געהילף־פּריסטאַוו אין מינסק, קורלאָווס אַ תלמיד. מיט זיין אָנקומען האָט זיך אָנגעהויבן דאָס בלוטיקע בלעטל אין דער געשיכטע פון דער פינסקער אַרבעטער־באַוועגונג.

דער קאָמף פאַר דער „בערזע" האָט זיך שוין געפירט פון פריער. דער אָלטיטשקער פּאָליצמייסטער וויעטשאָרקע, אָדער די „באָבע", ווי מען פלעגט אים רופן, האָט אויך געמאַכט פּרוואָוו אָפּצונעמען די „בערזע". ער האָט דאָס אָבער געמאַכט שטיל, פאַמעלעך, „פאָטערלעך". אייניציקווייז פלעגט ער נעמען פאַר די הענט און אַראָפּפירן פון דער „בערזע", געבנדיק אַ „קניפּ אין בעקל", אַ שטויס אין זייט, און היסן גיין אַהיים שלאָפן. נאָכזאָגנדיק דערביי דעם פסוק „דאָלאי סאַמאָדערזשאַוויע", פלעגט ער ענדיקן „נו דאָלאי, דאָלאי, אידי דאָמאי".

אַנדערש איז אָבער געוואָרן מיטן אָנקומען פון נייעם פּאָליצמייסטער. זאַכאַראָוו, אַ הויכער, אַ דאַרער, אַ סוכאָטניק, און צו דעם אַ גרויסער פּחדן, האָט קיין איין טריט ניט געמאַכט אָן קאָזאַקן. גלייך ווי ער איז אָנגעקומען, האָט ער ענומען טעראָריזירן די שטאָט, אַרויפגעוואָרפן אַ שרעק אויף אַלעמען, פלעגט אומעטום קריכן און אין אַלץ זיך מישן. באָזונדערס ווילד האָט ער זיך געוואָרפן אויף דער „בערזע".

עס איז געווען אַ שבת פאַרנאַכט. ווען דער עולם האָט רואיק און פרידלעך שפּאַצירט. פלוצים זיינען אָנגעקומען אין גאַלאָפּ קאָזאַקן מיט נאַהייקעס און בלויזע שוועדן גלייך אויף די שפּאַצירנדיקע, שלאָגנדיק אויף רעכטס און אויף לינקס. עס איז געוואָרן א גוואַלדיקע פּאַניק: געטראָטן פון מענטשישע און פערדישע פיס, האָט מען די „בערזע" פאַרלאָזן.

אויף מאָרגן, זונטיק, איז די „בערזע" געווען האַלב לייַדיק. זאַכאַראָוו האָט געפייערט זיין ערשטן ניצחון, אָבער דאָס האָט לאַנג ניט אָנגעהאַלטן.

די גאַנצע וואָך איז אַדורך רואיק, עס פלעגן פאָרקומען די געווויינטלעכע קאַץ־און־מויז־שפּילן. פון אין זייט פלעגט די פּאָליציי אַראָפּטרייבן און דורך דער צווייטער פלעגט מען אַריפּגיין; דאָ דורכרייסן אַ פּאָליצייישן קאָרדאָן, און דאָרט זיך אָנשטויסן אויף אַ צווייטן.

עס איז ווידער געקומען דער שבת. ביידע צדדים האָבן זיך געגרייט. אין דער לופט האָט געשמעקט מיט פּולווער. אויפגערעגטע, אָנגעשטרענגטע איז מען אומגעגאַנגען אויף דער בערזע. עס איז צוגעפאַלן דער אָוונט, קיין זייטיקער שפּאַצירנדיקער עולם איז ניט געווען, פּאָליציי אויך זייער וויניק: פלוצלונג, ווי פון דער ערד, זיינען אויסגעוואַקסן קאָזאַקן און גלייך אויף די טראָטוּאַרן, די פּיקעס פאַרויס, כדי אָפּצוצאַמען דעם וועג, מען זאָל ניט קענען אָנטלויפן. עס פאַלט דער ערשטער שאָס, די קאָזאַקן טרעטן אָפּ, שטעלן זיך אויס אין „סטראָי". פון די הויפן שלעפּט מען שוין קאַסטנס, ברעטער, האָלץ, שטיינער — אַלץ וואָס עס פאַלט אַריין אין האָנט. מען רייסט די שילדן פון די קלייטן, עס וואַקסט אַ באַריקאַדע. עס הילכט אָפּ אַ זאַלפּ פון ביקסן, עס ענטפערן רעוואָלווערן און שטיינער. מען באַהאַלט זיך אין די הויפן, אין די טויערן; דאָ פון איין הויף, דאָ פון אַ צווייטן רויקן זיך אַרויס קעפּ: אַ וואַרף מיט אַ שטיין, אַ שאָס פון אַ רעוואָלווער, און צוריק אין הויף. שפּעט אין דער נאַכט זיינען סאָלדאַטן מיט פּאָנאַרן אַרומגעגאַנגען איבער די גאַסן זוכן פאַרוואונדעטע, די פרוכט פון זייער פריערדיקער אַרבעט. פאַרוואונדעטע זיינען געווען אַ סך, געווואוסט האָט מען נאָר פון צוויי, ח' גרישע און דער ס"ר־מאַקסימאַליסט רובאַכאַ.

דער ערשטער אָפּענער קאָמף האָט אויפגערעגט ביידע קעמפּנדיקע צדדים: איינעם געמאַכט ווילד, אַכזריותדיק, דעם צווייטן מוטיק, עקשנותדיק. די פּאָליציי און קאָזאַקן זיינען געוואָרן נאָך מער ברוטאַל. ווי ווילדע פלעגן זיי זיך טראָגן איבער די גאַסן און שלאָגן יעדן, ניט־איבער־קלייבנדיק פון יונג און אַלט, מענער און פרויען. אין שטאָט האָט מען געעדט, אַז די קאָזאַקן האָבן געשוואָרן נקמה צו נעמען פאַר זייערע צעקלאַפּטע חברים.

טאָג־איין, טאָג־אויס פלעגט די „בערזע" זיין פול. צי מען האָט געדאַרפט, צי ניט, איז מען געגאַנגען. עס האָט זיך אויסגעדוכט, אַז די „בערזע" איז עפּעס באַלעבטער, מער באַזוכט, און די וואָס גייען אום זיינען אַזעלכע שטאַרקע, שטאָלצע. מיט געהויבענע קעפּ, מיט פעסטע טריט גייט מען דורך די פּאָליצייישע פעסטונגען. די שטימונג איז געווען אַן אָנגעשטרענגטע, יעדער טאָג האָט מען זיך גערייכט אויף נייע געשעענישן, אויף נייע אָנפאַלן.

שבת פלעגט די „בערזע" זיין צוויי מאָל, אין דער פרי, שולצייט, און אין אָוונט. די פּאָליציי, דערהויפט די קאָזאַקן, פלעגן אָבער אינדערפרי כמעט קיין מאָל ניט זיין, נאָר די אויבן־באַשריבענע געשעענישן האָבן זיי אויך שוין אין דער פרי געמוען קומען.

דער בלוטיקער זונטיק

עס איז געקומען דער 25טער יולי, דער בלוטיקער פינסקער זונטיק. פאַרנאַכט, מען גייט אויף דער „בערזע“, — די גאַס איז פול מיט פאַליציי. פלוצלונג אַ געלאַף. — „מען שלאָגט“, הערט זיך אַ געשריי. אויף איין ראַז איז געשטאַנען אַ פריסטאָוו מיט עטלעכע פאַליציאַנטן. זיינען אַנגעקומען עטלעכע מיידלעך. דער פריסטאָוו האָט זיי פאַרשטעלט דעם וועג און דערביי באַלייַדיקט. איינע אַ שנייַדערקע, האָט אים געענטפערט מיט אַ פאַטש. די פאַליציאַנטן האָבן זיך געוואָרפן אויף איר שלאָגן. צו הילף די מיידלעך זיינען געקומען די אַרבעטער און מען האָט פאַרטריבן דעם פריסטאָוו מיט די פאַליציאַנטן. אָבער גלייך האָבן זיך פון די הינטערשטע גאַסן (ניט ווי שטענדיק, פון דער הויפט־גאַס) באָויזן קאָזאַקן, וועלכע האָבן געעפנט אַ שיסעריי. געבן אויפן אָרט אַ וועלכן עס איז ווידערשטאַנד איז געווען אוממעגלעך. די גאַסן זיינען געווען באַלאַגערט פון פאַליציי, קאָזאַקן און זשאַנדאַרמען. פון אַלע ווינקעלעך האָבן זיך געטראָגן די שרעקלעכע קולות פון די צעשלאָגענע, צעבלוטיקטע מענטשן. צענדליקער חברים זיינען אַרעסטירט געוואָרן, און איין חבר איז דערהרגעט געוואָרן.

פאַרטאָג האָט מען דעם געהרגעטן אַוועקגעפירט אין שפּיטאָל אונטער אַ וואַך פון פאַליציי.

איצט האָט זיך געשטעלט אַ נייַע אויפגאַבע: דערווייַז זיך, ווער דער געהרגעטער איז און אַרויסבאַקומען זיין קערפער. ווי טוט מען דאָס אָבער, אַז צום שפּיטאָל קען מען נישט צו. און דאָ רופט מען אַלעמאָל אַן אַ נייַעם נאָמען. מען גייט אין שטוב צו יעדן, אַלע זיינען פאַראַן, און די מוטער פון געהרגעטן דערציילט, אַז ער איז אַרעסטירט און אַז זי האָט אים אפילו געטראָגן עסן. עס איז דעריבער אַרגאַניזירט געוואָרן אַ גרופּע, וואָס האָט באַדאַרפט היטן דעם שפּיטאָל, אַז מען זאָל דעם געהרגעטן נישט מקבר־זיין אין דער שטיל און אפשר וועט זיך איינגעבן אים אַרויסצוגנבענען!

מאָנטיק פרי זיינען די גאַסן געווען פול מיט אַרבעטער. אויף אַלעמענס פנימער איז געלעגן די פראַגע: וואָס וויייטער? די אויגן זיינען געווענדט צו די קאָמיטעט־מיטגלידער: — וואָס וועט דער קאָמיטעט טאָן? פון אַרעסט קומען אַן טרויעריקע גרוסן; מען שלאָגט די אַרעסטירטע. דאָס אַרעסטהויז איז באַלאַגערט פון מאָמעס, וועלכע זוכן זייערע קינדער: צי לעבן זיי כאָטש. די גאַנצע שטאָט איז ווי אַפּגעשטאָרבן. סטיכיש איז אויסגעבראָכן אַן אַלגעמיינער שטרייק. אַפילו די שוועבל און פאַניר־פאַבריקן, וועלכע האָבן אין דער פרי געאַרבעט, זיינען אויך געבליבן שטיין. בייטאָג איז אַרויס דאָס ערשטע בלעטל וועגן די געשעענישן און אַ רוף צום אַלגעמיינעם שטרייק.

אין דער זעלביקער צייט האָבן זיך געפירט אונטער־האַנדלונגען מיט דער מאָכט וועגן אַרויסגעבן דעם טויטן. די אונטערהאַנדלונגען האָט געפירט אַ פאַרשטייער פון קאָמיטעט צוזאַמען מיט אַ שטאָטישן „כאַדאַטאַי“. דער פאַליצמייסטער האָט פון אַנהייב ניט געוואָלט הערן, דערנאָך האָט ער אַפּגעשיקט צו דער אויספאַרשונגס־מאַכט. נאָך לאַנגע אונטערהאַנדלונגען האָבן זיי איינגעשטימט אַרויס־צוגעבן דעם בר־מנן, אויב די עלטערן וועלן דאָס פאַר־לאַנגען. נאָר ווער זיינען די עלטערן? מען מוז זיך דערווייסן, ווער דער געהרגעטער איז.

נאָך אַ לאַנגן חוקר־ודורש האָט מען אויסגעפונען, אַז דער געהרגעטער איז הערשל שטערן, אַ מולער־אַרבעטער. מען איז אַוועק מיט זיין פאַטער צו דער מאָכט און שפּעט אין אָוונט האָט די פאַליציי אויף אַ פור געבראַכט דעם טויטן אַהיים.

אַן ערן־זואַך איז אַ גאַנצע נאָכט געשטאַנען ביים בר־מנן. הונדערטער מענטשן זיינען די נאָכט דורכגעגאַנגען פאַרביי דעם געפאַלענעם. האַרצרייסנדיקע געשרייען מיטן רוף פון נקמה האָבן זיך געטראָגן פון הונדערטער מיילער, וועו מען האָט אַ קוק־געטאָן אויפן טויטן קערפער. פון ביידע הענט זיינען געווען ביי אים אָפּגעהאַקט די פינגער; דער קאָפּ אָפּגעטיילט פון קערפער, איז געהאַנגען בלויז אויף אַ שטיקל הויט. דאָס האַרץ דורכגעלעכערט. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ער האָט זיך געוואָלט ראַטעוונען פון די קאָזאַקן, איז ער אַרייַנגעלאָפן אין אַ הויף, געוואָלט אַריבערשפרינגען איבער אַ פאַרקאַן, דאָ האָט אים אַ גאַראַדאַוואַי מיט דער שווערד אָפּגעהאַקט די פינגער, און וועו ער איז פון פאַרקאַן אַראָפּגעפאַלן, האָט דער פאַליציאַנט מיט דער זעלבער שווערד אָפּגעהאַקט דעם קאָפּ און דורכ־געלעכערט דאָס האַרץ.

אויף מאָרגן איז פאַרגעקומען די לוויה. אַזאַ לוויה האָט די שטאָט נאָך קיין מאָל ניט געזען. אין דעם טאָג האָט זיך אָפּגעשטעלט דאָס גאַנצע לעבן פון שטאָט. דאָס איז געווען אַן אַלגעמיינער שטרייק אין פולן זינען פון וואָרט: אַלע קראָמען געשלאָסן, קיין איין דראָזשקע, קיין איין פור אויף די גאַסן. טויזנטער מענטשן אין געשלאָסענע רייען, מיט צונויפגעדריקטע פויסטן האָבן דעם קרבן פון ווילדקייט און רציחה באַגליייט צו זיין אייביקער רו. די לוויה איז דורכגעגאַנגען אַלע גאַסן פון שטאָט: פאַרויס האָט מען געטראָגן זיין פאַרבלוטיקט העמד, קרענץ און בענדער. דער צוג איז אַרומגערינגלט געווען מיט אַ קייט פון „באַיעוואַי־אַטריאַד“, דערנאָך די מיטה, געטראָגן פון די פאַך־חברים — מוליאַרעס. אויפן גאַנצן וועג האָט מען ניט געזען קיין איין פאַליציאַנט. מען האָט אָבער געוואוסט, אַז זיי זיינען באַהאַלטן אין די הויפן.

אויפן בית־עלמין האָבן גערעדט פאַרשטייער פון אַלע פאַרטייען. אַלע האָבן גערופן צום קאַמף, צו נקמה. שפּעט אין אָוונט איז מען אונטער די קלאַנגען פון רעוואָלוציאָנערע לידער אַוועק פון פרישן קבר. אויסגעהונגערטע, אויסגעמאַטערטע איז מען גלייך צוריק אַוועק אויף דער „בערזע“. און ווידער האָט זיך אַנגעהויבן דאָס געיאָג. דער קאַמף איז באַנייט געוואָרן און זיך געצויגן ביז די אָקטאָבער־טעג.

נ ק מ ה ־ א ק ט ן

דאָס פאַרגאָסענע בלוט אויף דער „בערזע" האָט ניט געלאָזט רוען. עס האָט געוועקט, געמאַנט, גערופן צו נקמה.

ביי פאַרשיידענע גרופּעס און איינצעלנע חברים איז גלייכצייטיק אויפגעקומען דער געדאַנק אָפּצורעכענען זיך מיט די שולדיקע, מקיים־זיין דעם פסוק פון „עין תחת עין". דער ערשטער, וואָס האָט מיט זיין לעבן באַצאָלט פאַר דעם פאַרגאָסענעם בלוט פון הערשל שטערן איז געווען דער מערדער, דער גאַראָדאָוואי טיראַנקא. שטייענדיק אויף זיין פּאָסטן אויפן ראָג לאָהישינער און בריסקער גאָס, האָט ער אין מיטן העלן טאָג באַקומען פינף קוילן פון גרישעס און נאָטקעס ברוינינגס און געבליבן טויט אויפן אָרט.

כאַראַקטעריסטיש פאַר די שטימונגען פון דער יידישער באָפעלקערונג אין יענער צייט: דער אָרט, וואו דער אָנפאַל איז אויסגעפירט געוואָרן, איז איינער פון די באַ־לעבטסטע ערטער פון שטאָט, דאָס איז אַ האַנדלס־צענטער. אָלע קרעמערס און קונים האָבן געזען, ווער ס׳האָט געשאָסן, און ניט נאָר, וואָס קיינער האָט ניט געפרואווט פאַרהאַלטן די רואיק־אַוועקגייענדיקע שיסער (דאָס איז פאַרשטענד־ליך), נאָר פאַרקערט, יעדערער האָט אים געוואָלט אויס־באַהאַלטן, גערופן צו זיך אין שטוב, אין געשעפט.

אין דער זעלבער צייט האָט אַ צווייטע גרופּע זיך פאַרנומען מיטן הויפטשולדיקן, מיטן פאָליצמייסטער.

טעג און וואָכן האָט מען אים נאָכגעשפירט, נאָכגע־גאַנגען זייַנע טריט, און וועו מען האָט אים שוין געפאַקט, האָט מען זיך געמוזט אָפּזאָגן פון פלאַן, אום ניט צו פאַר־גיסן אומשולדיק בלוט. דאָס איז געווען אַ זונטיק. מען האָט אים אָפּגעהיט ביים אַרויסגאַנג פון קלויסטער און אין מאָמענט, וועו מען האָט זיך געמומען צו די רעוואָלווערן, איז צו אים צו אַ פרוי און די רעוואָלווערן האָבן געמוזט בלייבן ליגן רואיק.

מען האָט אַזאָ אָנגעהויבן פון דאָס ניי. דער קלויסטער איז ניט קיין פּאָסיקער אָרט. מען געפינט אויס, אַז יעדער שבת נאָך מיטאָג פאָרט ער צום וואַינסקי נאָטשאַלניק. דאָ איז דער פּאָסיקער אָרט און די פּאָסיקע צייט. די גאָס איז אַ רואיקע, אַ שטילע, — בריסקער גאָס לעבן שוועבל־פאַבריק. מען היט אים דאָ אָפּ, אָבער אויך דאָ האָט אים דאָס גליק צוגעשפילט.

שבת נאָך מיטאָג, אָלע זיינען אויפן אָרט. די קאָראָטע שטייט, זי וואָרט אויפן פאָליצמייסטער, וועלכער איז שוין צו גאָסט ביים וואַינסקי נאָטשאַלניק. ענדלעך באַווייזט ער זיך. דער היציקער נאָטקע, ניט־וואָרטנדיק אָלע זאָלן פאַרנעמען די באַשטימטע פלעצער, שיסט צווי מאָל אויס. די קוילן טרעפן ניט, דער פאָליצמייסטער ראָטעוועט זיך דורך אַריינלויפן צוריק אין הויף. ביי נאָכט האָט מען אַרעסטירט צווי אומשולדיקע מענטשן, וועלכע זיינען ניט־וויסנדיק פאַרוואָס, אויף קאָטאָרגע (חיים לאַדני און יואל דוד קאַלאָדנע, ביידע ניט קיין בונדיסטן).

אין דער זעלבער צייט האָבן אויך די מאַקסימאַליסטן אַרגאַניזירט אַן אָנפאַל אויפן פאָליצמייסטער.

אַזוי האָבן זיך אָלע פרואוון ניט איינגעגעבן. זאָכאַראָוו איז אָבער געווען געבראָכן. ער האָט אויפגעהערט זיך באַוויזן אין גאָס, געווענדט זיך צו די יידישע כלל־טוער און צום רב, ער זאָל ווירקן אויף דער יידישער יוגנט, זיי זאָלן אויפהערן זייערע אָנפאָלן. צו דער שאָנד פון פינסקער רב דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז ער איז געווען פון די ערשטע, וועלכער איז אַרויסגע־טראָטן מיט רעדעס קעגן די „בונטאָווטשיקעס", און גערופן די מאַמעס, זיי זאָלן זייערע קינדער, וועלכע פאָלגן ניט, איבערגעבן אין די הענט פון דער מאָכט.

נאָטקע דער פריקאָזשטשיק

אויך די פאָליציאָנטן האָבן זיך דערשראָקן. אַ טייל האָבן זיך אָפילו אָפּגעזאָגט פון דינסט, צווישן זיי אַ פאָר פון די ערגסטע.

דער „קליינער בונד"

וועו ס׳האָט געגרינדעט און וועו ס׳האָט זיך געגרינדעט דער „קליינער בונד", איז ניט באַקאַנט. ענדע 1904, אָדער אָנהייב 1905, האָט מען אָנגעהויבן צו רייַדן וועגן אַ „קליינעם בונד", דערציילן מעשיות וועגן שטרייקן אין חדר און תלמוד־תורה, אַז אין אַ שנייַדערשן וואַרשטאָט האָבן פאַרשטרייקט די לערן־יינגלעך און מען האָט דאָרטן אויס־געהאַקט די שויבן.

דער „קליינער בונד" — ניט געקוקט אויף דער שטאַרקער קאָנספיראַציע, וואָס האָט געהערשט אין דער באַוועגונג — פלעגט וויסן, וואָס די עלטערע נעמען אונטער צו טאָן און פלעגן דאָס נאָכמאַכן. ס׳פלעגט זיך אָפּילו טרעפן, אַז זיי פלעגן אויסכאַפּן ביי די עלטערע און מאַכן פריער. אויך וועגן די צוגרייטונגען צום 1טן מאַי האָבן זיי געוואוסט, און זיי האָבן זיך אויך געגרייט און געפייערט.

די קליינע בונדיסטן האָבן געהאָט זייער אייגענע „בערזע", דאָס איז געווען אין אַ דערבייאיקע געסל פון דער בונדישער „בערזע", אין שול־געסל. דאָס האָט געהייסן: ווייל מען, איז מען באַזונדער, וויל מען, איז מען צוזאַמען. צום מערסטן טייל פלעגן זיי זיין צוזאַמען.

דעם 1טן מאַי האָט מען זיי אויף דער בערזע ניט געזען, קיינער האָט אָבער אויף דעם קיין אָכט ניט געלייגט. ערשט אין אָונט איז געוואָרן פאַרשטענדלעך זייער ניט זיין.

אין אונט, וועז אויף דער „בערזע“ האבן נאכן גלענצנד איינגעגעבענעם טאג שפּאצירט די ארבעטער און ארבע־טערינס, איז די גאס פלוצלונג פארהילכט געוואָרן פון הוראַ־געשרייען, וואס זיינען געקומען פון א זייטיק געסל. די געשרייען זיינען באגלייט געוואָרן מיט אויפרייסן, וועלכע פלעגן באלייכטן שטיקער הימל. און יעדער נייער ליכטפּאס פלעגט דארט אויפגעכאפּט און באגלייט ווערן מיט די באקאנטע „דאלאי־ען“. דאס האט דער „קליינער בונד“ גע־פייערט דעם 1טן מאי. אויף זייער „בערזע“ האבן זיי זיך אין אונט צונויפגעקליבן, אפּגעהאלטן א פארזאמלונג, דורכגעמארשירט דעם שול־הויף מיט לידער און געוואָרפן אין דער לופט זייערע אויסגעשרייען און ראקעטעס.

די קליינע חברה זיינען אין די אויגן פון די עלטערע חברים אויסגעוואקסן, געוואָרן נאענט און טייער.

ניט נאר דעם 1טן מאי האבן זיך די קליינע בונדיסטן אויסגעצייכנט. אויך אין דעם קאמף פאר דער „בערזע“, אין קאמף מיט דער פאליציי, ביי גרעסערע און קלענערע שטרייקן, פלעגן זיי זיך באטיליקן. אמת, זיי פלעגן אנמאכן ניט ווייניק קלאפּאס מיט זייער שויבן־ברעכערייַ בעת א שטרייק, שרייען „דאלאי“ אויפן הויף, וואו עס קומט גראד פאר א פארזאמלונג, א סכאדקע. די כוונות זיינען אבער געווען גוטע.

אין קאמף מיט דער פאליציי האבן די קליינע בונדיסטן געהאט אן אייגענעם דרך. אין יענער צייט, אין אמאליקן רוסלאנד, פלעגן די פאליציאנטן האבן אויף זייערע פאסטנס הילצערנע בודקעס. אויפן ראג פלעגט שטיין א בודקע מיט צוויי קליינע שייבלעך פון בייטע זייטן און דער פאליציאנט פלעגט זיצן אינעווייניק און „זען“, וואס אויף דער גאס טוט זיך. אין די גרויסעווינטערדיקע נעכט פלעגט דער פאליציאנט אין זיינע גרויסע וואליקעס און שוועבן פעלץ ארייַנקריכן אין בודקע, איינווערן זיך און געשמאק שלאפן. די קליינע יאטן פלעגן דעמאלט קומען, איבערקערן די בודקע מיטן פאליציאנט, מאכן א הוראַ און ביז יענער פלעגט זיך ארויסבאקומען, פלעגן זיי מאכן א ויבּרח. זיי פלעגן אויך אפּגיסן די פאליציאנטן מיט אלעם. איין פאסירונג איז ווערט צו פארצייכענען. דאס איז געווען נאך אן ארעסט. די ארעסטירטע האט מען שטארק געשלאגן. די עלטערע בונדיסטן האבן באשלאסן זיך אפּצורעכענען מיט די שלעגערס. אויך די קליינע בונדיסטן האבן דאס נאכגעמאכט. אויפן ראג לאהישינער און זאוואלנער איז געשטאנען א בודקע. א זייגער צוועלף בייטאג זיינען צו א פאר יאטן און אפּגעגאסן מיט אלעם דעם גארבאוואי, וואס איז געזעסן אין דער בודקע. דאס אפּגיסן מיט אלעם פלעגט פארקומען אויף אזא אופן: מען פלעגט נעמען אייער, מאכן אין זיי קליינע לעכעלעך, אויסזייגן דאס וויסל מיטן גאלכל, אנפילן די פוסטע שאלעכץ מיט אלעם און פאר־שמירן. אט די אייער פלעגט מען וואַרפן אין די פאלי־ציאנטן. קיין גרויסן שאדן האט מען זיי ניט געמאכט, אבער מען האט זיי דורך דעם טעראריזירט.

דאס ערשטע מאל, וועז די בונדיסטן האבן זיך גע־וועגדט צום „קליינעם בונד“, איז געווען, וועז מען האט באשלאסן צו פארנארן די קאהאקן אין די הינטערשטע גאסן. אין יענער צייט פלעגן ביי יעדער געשעעניש אין לאנד איינגעארדנט ווערען מאניפעסטאציעס. די קליינע בונדיסטן האבן דאס נאכגעמאכט און עס פארוואנדלט אין א שפּיל — זיך געשפּילט אין „דעמאנסטראציעס“. די קאזאקן פלעגן אבער קיין שפּיל ניט פארשטיין און פלעגן לויפן אויף די געשרייען. אזוי ארום איז מען געקומען צום געדאנק פון פארנארן זיי. די קליינע בונדיסטן האבן אין דער דאזיקער ארבעט געניומען אן אקטיוון אנטייל. זיי האבן אויפגעקליבן און צונויפגעטראגן שטיינער אויף די באשטימטע ערטער, געשטאנען אויף די ראגן און געשריען: „דאלאי סאמאדערזשאוויץ“.

זעלבסטשוץ

דער זעלבסטשוץ אין פינסק איז ארגאניזירט געוואָרן אין 1905, נאכן זשיטאמירער פאגראם. דאס ארגאניזירן איז באשטאנען אין דעם, וואס די קאמפּס־גרופּע (באיעוואי־אטריאד) איז פארברייטערט געוואָרן. עס זיינען ארייַנגע־נומען געוואָרן צענדליקער יונגע, געזונטע יאטן. דער זעלבסטשוץ האט געציילט א 200 מענטשן. דער אקטיוו איז באשטאנען פון א 50 חברים, טוער פון דער באוועגונג. די הויפט־אנפירערס זיינען געווען שלמהקע און גרישע. זיי האבן געהאט געהילפן, פירער פון צענטלעך. אין „רואיקע“ צייטן פלעגט דער זעלבסטשוץ אויספירן פאר־שיידענע ארגאניזאציע־ארבעטן און דער עיקר האבן צו טאן מיט שטרייקן און שטרייק־ברעכער. דער אקטיוו האט זיך אויך פארנומען מיט לערנען זיך שיסן. מען פלעגט א פאר מאל אין וואלד ארויסגיין אונטערן שטאט און דארט זיך לערנען טרעפן אין ציל. צווישן די, וואס פלעגן גיין זיך לערנען שיסן, זיינען אויך געווען עטלעכע מיידלער.

דער זעלבסטשוץ איז געווען באוואפנט מיט רעוואל־ווערן, מעסערס (קינזשאלן) און נאהייקעס. יעדער צענדליק האט געהאט צו עטלעכע רעוואלווערן און ס׳פלעגט פאר־קומען א שטענדיקער קאמף און קריגעריי צווישן די צענדליקער פאר א רעוואלווער, אדער פארן סארט רעוואל־ווער. די רעוואלווערן זיינען געווען פון פארשיידענעם טיפּ. אויפן ערשטן ארט איז געגאנגען דער ברוינינג, זיי זיינען געווען זייער וויניק און האבן זיך געפונען ביי די אנפירערס. דעם צווייטן ארט האבן פארנומען די „בולדאגס“, דערנאך די „ווערכנאבאיעס“. צווישן דעם בולדאג און ווערכנאבאי פלעגט שטענדיק זיין א קאמף — אלע האבן געוואלט דעם בולדאג. די רעוואלווערן פלעגן ארויסגעגעבן ווערן נאר דאן, וועז מען פלעגט זיך צו עפּעס גרייטן. אזוי האט מען זיי ביי זיך ניט געטארט טראגן. (די מיט־גלידער פון אקטיוו האבן זיי געהאט ביי זיך שטענדיק).

דער גאנצער זעלבסטשוץ איז געווען איינגעטיילט אין פארשיידענע ראיאנען פון שטאט, אזוי, אז וואו עס זאלן

ניט אויסבערעכן אומרוען, זאָל זיין אַ שוצגרופּע. אין אומ־רואיקע טעג, אין טעג, ווען ס׳פלעגן זיך פֿאַרשפּרייטן קלאַנגען, אַז די שוואַרצע מאַה גרייט זיך, פלעגט דער זעלבסטשוץ מאָבילייזירט ווערן און אייַנגעקוואַרטירט אין די ספּעציעל־צוגעגרייטע דירות, ווואו מען פלעגט אָפּט זיצן 2־3 טעג און מער.

דירות זיינען געווען אַ סך, און גוטע. די יידישע בורזשואַזיע און די קליין־בורזשואַזיע האָבן גערן אָפּגעגעבן זייערע הייזער. זיי האָבן אין דער זעלבסטשוץ געזען דעם אייַנציקן שוץ פֿאַר זייער לעבן און פֿאַרמעגן, און זיי פלעגן אויסנוצן יעדע באַקאַנטשאַפֿט און פֿראַטעקציע, כדי מען זאָל ביי זיי אַוועקזעצן אַ גרופּע. דערהויפּט איז געווען אַ גרויסער אָנבאָט פון דירות, ווען אויף די גאַסן האָבן זיך באַוויזן פֿאַגראָם־אויפרופן, אין וועלכע ס׳האָבן זיך דער־ציילט מעשות וועגן דעם, אַז יידן גרייטן זיך אויפצורייסן די קלויסטערס .

אין פֿאַרבינדונג מיט דעם איז ווערט צו פֿאַרצייכענען אַ טראַגי־קאָמישע געשיכטע. אין שטאָט האָט זיך פֿאַר־שפּרייט אַ קלאַנג, אַז דער באַקאַנטער פֿאַגראָם־מייסטער קרושעוואַן איז געקומען אויף אַ גאַסטראָל קיין פּינסק. פּינסק האָט פֿאַרמאָגט אַן אייגענעם שוואַרץ־מאָהניק פון אַ גרויסער מאַרקע, דעם מערדער פון הערצענשטיינען, דער דעפוטאַט פון דער ערשטער גאָסודאַרסטוועניער דומע, גאַמזיי גאַמזייעוויטש. איז אָט צו אים איז דאָס געקומען קרושעוואַן צו גאַסט, און זיי ביידע האָבן דאָס באַדאַרפט אַרגאַניזירן אַ פֿאַגראָם אין פּינסק. חברה האָט באַשלאָסן אָפּצוזוכן קרושעוואַנען און זיך מיט אים אָפּרעכענען. ס׳איז אַרויסגעשיקט געווארן אַן „אויסשפּיר״־גרופּע פון די חברים כאַנקע באַסעוויטש, חיים באָראָשאָק, ליאָלקע אַלפּערן און אַנדערע. אַ גאַנצן טאָג האָט מען אים אַרומגעזוכט, אויס־געווען אין אַלע רעסטאָראַנען, שענקען און לעכער, ביז ענדלעך אין אַוונט האָבן זיי אים „געפונען״ אין רעסטאָראַן אויף פּלעווסקע גאַס אין דעם גרויסן גאָרטן, וואו ס׳איז אַמאָל געווען דער צירק. מען האָט געגעבן צו וויסן אויף דער „בערזע״ און אַ גרופּע יאַטן איז אַוועק אים „היטן״.

שפּעט אין אָוונט האָט זיך אויפן וואַרענדע באַוויזן אַ געזונטער גוי אין אַ גרויסער, גרויער פּאָפּאַכע. קוים וואָס ער האָלט זיך אויף די פיס, קוקט זיך אַרום אין אַלע זייטן, רופט צו אַ דראָשקע, זעצט זיך אַריין און הייסט גיך פֿאָרן. לאַנג פֿאָרט אָבער די דראָשקע ניט. לעבן דעם פּינצטערן אָגולניקס געסל ווערט זי אַרומגערינגלט און דער „פּריץ״ ווערט אַרויסגענומען און אָפּגעפּירט טיף אין געסל אַריין. מען נעמט אים באַזונדער, ער לאָזט זיך ניט. מען פֿרעגט אים וואָס האָט ער אין די קעשענעס, — „ס׳איז ניט אייער זאַך״.

— האָסט ליטעראַטור ?
— דאָ (יע).
— גיב !
— וויל איך ניט. מען פֿרעגט אים, צי ער איז קרושעוואַן. ער ענטפֿערט: יע ! דער דיאַלאָג ווערט מיאוס, קיין טאָלק ווערט פון די רייד ניט זיין. עס הייבן זיך אָן שיטן קלעפּ, מען שלאָגט לאַנג און שטאַרק, ביז ער בלייבט ליגן אָן באַוואוסטזיין. מען באַזוכט אים. פון די קעשענעס שלעפּט מען אַרויס פּעק פּאַפּירן.

אַ זייגער 12 ביי נאַכט, ווען מען נעמט פונאַנדער די פּאַפּירן, ווערט פינצטער אין די אויגן. ס׳וויזיט זיך אַרויס, אַז דאָס איז אַ פֿאַרשטייער פון דער גרויסער נאַפּט־פירמע „נאַבאל״. זיין פֿאַמיליע איז ראָמאַנאָוו, שטייט איין אין באַסעוויטשעס האָטעל אויף דער גרויסער גאַס.

אויף מאָרגן האָט מען דעם געפונענעם פּעקל מיט אָן אָנטשולדיקונגס־בריוו איבערגעגעבן אין האָטעל פֿאַרן הער ראָמאַנאָוו...

די אָקטאָבער־טעג

אָקטאָבער־נאָוועמבער. די לופט איז אָנגעפּילט מיט רעוואָלוציאָנערן פּולווער; די מאַסע ברויזט, רייסט זיך צו מעשים. פֿאַרזאַמלונגען, מיטינגען טאָג נאָך טאָג. אַלע קלויזן, בתי־מדרשים האָבן די בונדיסטן פֿאַרנומען. טויזנטער אויפרופן און בלעטלעך ווערן פֿאַרשפּרייט, פֿאַרפליצן די שטאָט. ס׳איז געפֿאָלן די מורא, אָפּגעווישט זיינען געווארן די גרענעצן פון קאָנספּיראַציע, פריי אויף די אויגן פון דער פּאָליציי ווערן די בלעטלעך פֿאַרשפּרייט. די פּאָלי־ציאַנטן אַליין בעטן בלעטלעך, פרעגן, פֿאַר וואָס עס איז ניטאָ קיין רוסישע.

אין רוסישע ליטעראַטור, רוסישע אויפרופן, האָט זיך געפּילט אַ דוחק. פּינסק האָט געהאַט אַ פֿאָר טויזנט רוסישע און פּולישע אַרבעטער, קאָנצענטרירטע אין די אייזנבאַן־ווערשטאַטן און אויפן שיפּבוי־זאַוואָד פון דע־ליאַסי. קיין אַרגאַניזאַציעס זיינען צווישן די רוסישע און פּולישע אַרבעטער ניט געווען. אין די אָקטאָבער־טעג איז געשאַפן געווארן אַ זייער שוואַכע אַרגאַניזאַציע פון אייזנבאַן־אַרבע־טער, אַן אָפּטיילונג פון אַ רוסישן פֿאַרבאַנד פון אייזנבאַנער. מיט דער הילף פון „בונד״ איז געשאַפן געווארן אַ סאָצ.־דעמ. אַרגאַניזאַציע. דאָס איז געווען אַ גאַנץ קליינע גרופּע. ס׳איז אויך געווען אַ קליינע און שוואַכע גרופּע ס״רן. אויפן שיפּבוי־זאַוואָד זיינען די אַרבעטער געווען ראַדיקאַל געשטימט. עס זיינען געווען צווישן זיי בפירושע סאַציאַ־ליסטן; געווען אויך עטלעכע פּאָליאַקן, וועלכע האָבן זיך געהאַלטן פֿאַר „פּפּעפּסאָוצעס״. קיין אַרגאַניזאַציע איז אָבער דאָרט ניט געווען.

דאָס פעלן פון אַ שטאַרקער אַרגאַניזאַציע פון די ניט־אידישע אַרבעטער האָט פֿאַרשוועדט די אַרבעט און דער קאָמיטעט האָט געשאַנקען אַ באַזונדער אויפמערקזאַמקייט דער אַרבעט צווישן די רוסישע אַרבעטער. ס׳איז אויך געשאַפן געווארן אַ פֿאַראייניקטער קאָמיטעט פון „בונד״, רוסישע סאָצ.־דעמ., ס״ר און אייזנבאַן־פֿאַראיין אויף פֿאַריטעטע יסודות.

אויסער דער אַרבעט צווישן די רוסישע אַרבעטער זיינען אויך געמאַכט געוואָרן פּרואוון צו פירן אַן אַרבעט צווישן סאָלדאַטן און אַפילו צווישן אָפיצערן. אין נאָוועמבער איז אָנגעקומען אַ צירקולאַר פון צ״ק פון „בונד“ וועגן אַרגאַניזירן פּראָפּאַגאַנדע פאַראייניגן. די פּראָפּאַגאַנדע פאַראייניגן האָבן לויטן צירקולאַר באַדאַרפט געבויט ווערן אויף אַ פאַרטייאישן פּרינציפּ. זיי האָבן באַדאַרפט אַרגאַניזירט ווערן פון בונדיסטן און ערשט שפּעטער געזאָלט צוציען די בריטע קרייזן פון אומפאַרטייאישע אַרבעטער. ס׳איז צונויפגערופן געוואָרן די „אַגיטאַטאָרישע סכאָדקע“, אויף וועלכער עס איז געקומען די גאַנצע אָנפירונג מיט דאָווידן אין דער שפּיץ. אַ גאַנצע נאַכט האָט זיך געצויגן די אינטערעסאַנטע דיסקוסיע. עס האָבן זיך אויסגעטיילט דריי מיינונגען: די אָפּיציעלע, די מיינונג פון צענטראַל־קאָמיטעט, פאַרטראָטן דורך דאָווידן; די צווייטע — פאַר אומפאַרטייאישע אָדער צווישן־פאַרטייאישע פאַראייניגן, פאַרטראָטן דורך יעקב גורין און מאַניע דעם שניידער (מאַניע גאָלדבערג); און ס׳איז געווען אַ דריטע מיינונג, אַ האַלב אַנאַרכיסטישע, וועלכע האָט זיך אַרויסגעזאָגט בכלל קעגן פאַראייניגן, כל־זמן די זעלבסטהערשונג איז ניט אין גאַנצן באַזיגט. די דריטע מיינונג האָט פאַרטראָטן לילייפוט (קרעטשמער), וועלכער איז דעמאָלט געקומען קיין פּינסק, אברהם קעטשקער און איניקע אַרבעטער. „געזיגט“ האָט די שטעלונג פון צ״ק.

ס׳איז אַוועק אַן אינטענסיווע אַרבעט. פאַראייניגן זיינען געוואָקסן ווי שוועמלעך נאָך אַ רעגן. די ערשטע פאַראייניגן זיינען געזונן פון די פוטער־קירזשנערס, שניידערס און שניידערקעס. דאָ זיינען די בונדיסטן געווען די הונדערט־פראָצענטיקע באַלעבאָטים. עס זיינען געווען איבערגע־געבענע, אינטעליגענטע אַרבעטער־טויער.

אויף אַ פאַרזאַמלונג פון די מאַליאַרעס צו גרינדן אַ פאַראיין, האָט מען קיין בונדיסטן נישט געפרופן, די אומפאַרטייאישע, וועלכע האָבן באַקומען אינלאַדונגען, זיינען געקומען אויף דער „בערזע“ פרעגן, וואָס דאָס איז פאַר אַ פאַרזאַמלונג. זיי האָבן אויפן אָרט זיך צונויפגערעדט און באַשלאָסן צו שיקן אויף דער פאַרזאַמלונג אַ גרופּע מאַליאַ־רעס־בונדיסטן. אַהין זיינען אַוועק בערל טאטל, לייזער ציגעלע און נאָך אַ פאָר. דאָס אָנקומען פון די בונדיסטן האָט אַרויסגערופן אַ צעמישונג ביי די איינאָרדנער, און דער רעדנער באַריסאָוו (לענין), אַן אינטעליגענט מיט אַ שיין, שוואַרץ בערדל און מיט לאַנגע האָר, האָט זיך אביסל פאַרלאָרן און איבערגעריסן די רעדע. ס׳האָט זיך אָנגעהויבן די באַקאַנטע דיסקוסיע מיטן אַריינזאָגן, פאַראויסזאָגן און נאָכזאָגן. געענדיקט האָט זיך דאָס דערמיט, אַז די בונדיסטן און די אומפאַרטייאישע זיינען אַוועק פון דער פאַרזאַמלונג. אין עטלעכע טעג אַרום איז שוין געווען געגרינדעט אַ בונדישער מאלער־פאַראיין.

צוזאַמען מיט דער גרויסער רעוואָלוציאָנערער און אַרגאַניזאַציאָנעלער אַרבעט האָט זיך אויך אָנגעהויבן די אַנאַרכיע אין שטאָט. די פאָליציי האָט זיך פאַרלאָרן און אַ מאַך־געטאָן מיט דער האַנט. די סאָלדאַטן און די קאָזאַקן האָט מען געהאַלטן אין די קאָזאַרמעס. די כסדרדיקע בונטן און אויפשטאַנדן פון פאַרשידענע מיליטעריש טיילן אין לאַנד האָבן ווייזט אויס געווירקט און אונטערגעזאָגט, אַז עס איז בעסער דערווייל צו האַלטן די סאָלדאַטן אונ־טערן שלאָס. דאָס האָבן אויסגענוצט די פאַרשידענע פּינצ־טערע עלעמענטן, די גנבים. עס האָבן זיך אָנגעהויבן אָנפאַלן, גנבות און רויבעריין. ס׳האָבן אויך אָנגעהויבן זייער „עקס“־אַרבעט די אַנאַרכיסטן.

אויך אין „בונד“ האָט זיך געשאַפן אַ גרופּע „עקס־מאַכערס“. אָבער נאָכן ערשטן פרואוו האָבן זיי די אַרבעט אָפּגעשטעלט. די בונדישע „עקספּראָפּריאַטאָרן“ זיינען געווען אַ 6־7 מאָן, בראָש מיט משה ציטרין און אַ מינסקער חבר, וועלכער איז צוזאַמען מיט ציטרינען באַפרייט געוואָרן פון דער מינסקער טורמע, וואו ער איז געזעסן פאַר אָפּגיסן אַ גראָדאָוואי מיט אָלעם.

אין פּינסק איז געווען אַ גרויסער גביר, עזריאל דער וואוכערניק. זיין קאָרגשאָפט און געלט־גייציקייט האָט אַרי־בערגעשטייגט יעדע מענטשלעכע פאָרשטעלונג. מאָליערס „קאַרגער“ איז געווען קעגן אים אַ בריטהאַרציקער אויס־ברענגער. וועגן זיין קאַרגשאָפט פלעגט מען דערציילן פאַר־שיידענע מעשות: אַז ער קויפט אויף ביי די אָרעמע־לייט שטיקלעך ברויט, וואָס זיי קלייבן אויף; אַז ווי נאָר עס ווערט פינצטער, לייגט ער זיך שלאָפן, כדי צו פאַרשפּאָרן אָנצוציגנדן פייער אין שטוב. מען פלעגט זאָגן, אַז די פּערל אין קאָסטן ווערן ביי אים געדיכטער און די פּערל־גרויפּן אין טאָפּ שיטערער.

אָט צו דעם אידן איז משה אַוועק מאָכן אַ עקספּראָ־פּריאַציע. חברה האָט זיך פאַרשטעלט, איינגעשמירט אין סאָשע, מען זאָל זיי ניט דערקענען און זיך געגרייט נעמען די אפותיקי. זיי האָבן איבערגעקערט די שטוב, געסטראָ־שעט, צוגעשטעלט צום האַלדז אַ מעסער. דעם אָמאָליקן משהן איז אָבער געווען לייכטער צו נעמען וואָסער פון שטיין, ווי משה ציטרינען צו נעמען געלט ביי עזריאל דעם וואָכערניק. אָפילו אויף אַ שטיקל זייף אָפּצוואַשן די סאָשע האָבן זיי ניט באַקומען. אַ פּעולה האָט דאָס אָבער יאָ גע־האָט: משה און זיינע חברים האָבן מער פון „עקסן“ ניט געוואָלט הערן.

ביי עזריאלן איז געמאַכט געוואָרן אַ צווייטער פּרואוו פון אַן עקספּראָפּריאַציע. די אַנאַרכיסטן האָבן געפּרואוט ביי אים מזל. זיי האָבן געשאָסן, פאַרוואונדעט אין האַנט זיין פּרוי, — דער רעזולטאַט איז אָבער געווען דער זעלבער.

די עקספּראָפּריאַציעס, גנבות און אָנפאַלן האָבן גע־צווונגען די אַרגאַניזאַציע אָנצונעמען מיטלען, ניט דער־לאַזן אַז די ברודיקע שטראָמען זאָלן פאַרגיסן דעם לויטערן קוואַל פון מענטשלעכער באַגייסטערונג, דעם ריינעם ווילן צו אַ שענערן, בעסערן, פרייערן לעבן. אויפן „באַיעוואַי־אַטריאַד“ איז אַרויפגעלייגט געוואָרן די אויפגאָבע אָפּצוהיטן

די שטאָט. און אין משך פון אַ חודש צייט ביזן פאַלן פון מאָסקווער אויפשטאַנד האָט די בונדישע מיליץ טאָג און נאַכט געהיט די שטאָט און קיין מאָל איז די שטאָט ניט געווען אָזוי זיכער ווי אין די טעג. ניט נאָר קיין גנבות זיינען ניט געשען, נאָר אויך די אַנארכיסטן האָבן אויפן רוף פון „בונד" און מורא פאָר דער בונדישער מיליץ אָפגעשטעלט זייער „רעוואָלוציאָנערע" אַרבעט.

די דעצעמבער־טעג

אויסגעווייקט אין בלוט מאָכט די רעוואָלוציע די לעצטע אָנשטרענגונגען אַראָפצוואַרפן דעם צאַריזם. דאָס גרויסע מאָסקווע איז אויפגעשטאַנען, מען בויט באַריקאַדן, עס גיסן זיך טייכן בלוט. מען קעמפט מיט די סעמיאָנאָווצעס און מען ווארט אויף דער הילף פון ריזיקן רוסלאַנד. דער ריז ליגט אָבער געבונדן, אָפגעשוואַכט, בלוטלאָז, פאַרמאַטערט פון די פאַראַיינצלטע אַרויסטרעטונגען אין משך פון די לעצטע חדשים. וואו ניט וואו גיט ער זיך נאָר אַ הייב. צווישן די, וואָס קומען אים צו הילף, איז אויך פאַראַן פינסק.

אין דער צייט קומט גראָד אָן קיין פינסק אויף אַ באַזוך „סערגיי דער ריגער" (בראון). אין שפּיץ מיט די בונדיסטן „דאַוויד" (פּסחזאָן) און דעם גאַסט, (ער איז געקומען אויף עטלעכע טעג און צוליבן אייזנבאַן־שטרייק געמוזט בלייבן) האַלט דער פאַראַיניקטער קאָמיטעט אָפּ זיצונגען. ס׳ווערט פראָקלאַמירט אַן אַלגעמיינער שטרייק, ס׳איז אָפּגעשטעלט די אייזנבאַן־באַוועגונג, ס׳איז אָפּגעשטעלט דאָס גאַנצע לעבן פון שטאָט. דער פאַראַיניקטער קאָמיטעט גיט אַרויס פאַראָרדענונגען, אים פאָלגט מען, אַלע וואַרפן זיך אונטער זיינע באַפעלן. ער נאָרמירט דאָס גאַנצע לעבן, די געשעפטן, וואָס ער דערלויבט, זיינען אָפן, וועלכע ניט — זיינען געשלאָסן. בלעטלעך אין יידיש און רוסיש פאָרפלייצן די שטאָט. צווישן מאָל אַ טאָג קומען פאָר מיטינגען פון יידישע און ניט־יידישע אַרבעטער — אין דער אין די אייזנבאַן־וואַרשטאַטן און אין אָוונט — אין דער גרויסער, פינסקער שול.

דער ערשטער מיטינג אין די אייזנבאַן־וואַרשטאַטן איז געווען ניט קיין איינגעגעבענער. אין נאָמען פון די אידישע אַרבעטער האָט אויף דעם מיטינג געדעדט זשעניע לוריע. אין מיטן פון איר רעדע האָט עמעצער אַ געשריי געטאָן: „קאָזאַק לויפן", און די גרויסע טויזנטקעפּיקע מאָסע האָט אַ ציטער־געטאָן. אַלע באַראיקונגס־רופן האָבן ניט געהאָלפן. איבער מענטשלעכע קערפערס איז זיך די מאָסע צעלאָפן אין אַלע זייטן.

די מיטינגען אין שטאָט פלעגן פאָרקומען, ווי געזאָגט, אין אָוונט, אין דער גרויסער שול. וועגן צייט און אָרט פון די מיטינגען פלעגט מען אָנזאָגן דורך „מיטינג־רופער". רעדנער זיינען דאָן געווען אַ סך און טאָקי גוטע, ווי דאַוויד, יעקב גורין, זשעניע לוריע, סאמואיל ליאוו, אַרבעטער־רעדנער — מאָניע דער שנייידער, אהרן יאָנקל דער גלעזער (בעגון) אַ סטאָלאַר, און איבער זיי אַלעמען — דער גלענצנדער סערגיי בראון.

די מיטינגען פלעגן אָפּגעהיט ווערן דורך דער אויסגעצייכנטער מחנה „באַיעוויקעס". די זעלבסטשוץ אָדער מיליץ — ווי מען וואָלט היינט געזאָגט — האָט אַרויסגעוויזן אַ מוסטער פון אָרגאַניזאַציע און דיסציפּלינירטקייט. אין משך פון לאַנגע טעג און נעכט האָבן זיך די מענטשן ניט אויסגעטאָן, געזעסן אין די האָטעלן און פריוואַטע וואוינונגען, וועלכע זיינען פאָר־וואַנדלט געווארן אין שטאָבן. יעדער צענדליק מיט זיין עלטסטן, דעם „צענדליקער", איז אויף זיין פּאָסטן, פאַטרולירט, און פירט אויס די אויף זיי אַרויפגעלייגטע אַרבעט. די מיידלעך, די „סאַניטאַרינס" מיט זייער מעדיצינישן מאַטעריאַל, די פאַרבינדערינס און אויספירערינס לעבן זיי. אין משך פון דער צייט, וואָס דער שטרייק געדויערט, זעט מען כמעט קיין פאָליציי אין גאַס ניט, און ווען זיי ווייזן זיך יאָ אין גאַס, מאַרשירט דורך אונדזער „אָטריאַד" אין געשלאָסענע ריינגן, צו פיר אין אַ ריי, און די פאָליציי טרעט אָפּ מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ.

סאַמואיל ליאוו

דער שטרייק האָט זיך געצויגן, טעג זיינען געלאָפן, צווישן די אַרבעטער האָט מען אָנגעהויבן באַמערקן אַ נערוועזיטעט און אומצופרידנקייט. מען האָט אויף עפּעס געווארט. מען האָט געוואָלט עפּעס מער ווי אַ שטרייק. ס׳האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרשפרייטן קלאָנגען וועגן ענדערונגען אין די שטימונגען צווישן די רוסישע אַרבעטער. מען האָט דערציילט, אַז טיילן פון זיי ריסן זיך צו דער אַרבעט, אַז עס האָבן זיך אָנגעהויבן באַווייזן פאַרדעכטיקע אָגיטאַטאָרן. די רוסישע מאַסע איז געווען פאָליטיש רוי, אַרגאַניזאַציאָנעל שוואַך, וויניק באַוואוסטזיניק, אירע שטימונגען קיין מאָל ניט קיין פעסטע. דאָס האָט געדריקט, געשאָפן ביי די אידישע אַרבעטער אַ מאָדנע אומגעדולדיקייט.

ס׳איז גערופן געווארן אַ מיטינג אונטערן פריַיען הימל אויפן קאַרלינער מאַרק. דער מיטינג איז געווען פאַרבונדן מיט אַ געוויסער ריזיקע. מען האָט פון פאַרשיידענע קרייזן איבערגעגעבן, אַז דער פאָליצמייסטער האָט געזאָגט, אַז ער וועט אויפן מאַרק דעם מיטינג ניט דערלאָזן, אַז די ס״ר־„מאַקסימיליסטן" גרייטן זיך אויך צום מיטינג און זיי וועלן וואַרפן באַמבעס, אויב די פאָליציי וועט קומען. די לאָגע איז געווען אַן ערנסטע, אַן אָנגעשטרענגטע. ס׳זיינען געווען שטימען פאָר דעם, אַז מען זאָל דעם מיטינג אָפּרופן. דער קאָמיטעט האָט אָבער באַשלאָסן פאָר יעדער פרייז דעם מיטינג דורכצופירן. דער מיטינג האָט באַדאַרפט פאַרקומען דאָנערשטיק, אָדער פרייטיק 12 אזייגער אינדערפרי.

אין טאָג פון מיטינג, ווען דער עולם האָט זיך גע־

נומען קלייבן, איז געקומען דער פֿאַליצמייסטער מיט אַ גאַנצער מחנה פֿריסטאָווע און זייערע געהילפן, באַגלייט מיט קאָזאַקן, און געפֿאָדערט אַריבערצוטראָגן דעם מיטינג אויף אַ צווייטן אָרט. דערבײַ האָט ער אָנגעווויזן דעם אָרט אויפן ברעג. דאָס איז געווען פֿאַרדעכטיקט. ס׳האָט געשמעקט מיט פּראָוואָקאַציע. דער פֿאַליצמייסטער האָט באַקומען אַן ענטפֿער, אַ קאַטעגאָרישן נײַן. דער מיטינג מוז און וועט פֿאָרקומען אויפן באַשטימטן אָרט. זעענדיק די פּעסטע האַלטונג האָט דער פֿאַליצמייסטער מיט זיינע באַגלייטער זיך אָפּגעטראָגן.

אין דער זעלבער צײַט, וואָס די פֿאַרשטייער פון קאָמיטעט האָבן געפֿירט די אונטערהאַנדלונגען מיטן פֿאַליצמייסטער, האָט די אָנפֿירונג פון דער מיליץ געפֿירט אונטערהאַנדלונגען מיט די „מאַקסימאַליסטן“. זיי האָבן געמאָלדן, אַז זייווילן ברענגען זייערע קאַמפּסגרופּעס אויפן מיטינג. די בונדישע אָנפֿירונג האָט מסכים געווען, שטעלנדיק זיי איין באַדינג: אונטערוואַרפן זיך אַלע פֿאַראַרדענונגען און באַפֿעלן פון דער בונדישער אָנפֿירונג. די „מאַקסימאַליסטן“ האָבן געפֿאָדערט געוויסע אויטאָנאָמע רעכט, אַז זייערע גרופּעס זאָלן שטיין צוזאַמען אויף איין אָרט. סוף־כל־סוף האָבן זיי אָנגענומען די באַדינגונגען.

די בונדישע מיליץ האָט אַרומגענומען דעם פּיל־טויזנטקעפּיקן עולם, ס׳האָט זיך געשאָפֿן אַ לאַנגע קייט פון באַוואָפֿנטע מיליציאָנערן, וואָס האָט זיך געצויגן פון ביידע זייטן גאַס אין דער פֿאָרם פון אַ „ח“. אין קאָפּ פון דער קייט זיינען געשטאַנען יאָטן מיט באָמבעס — אמתע „צילינדערס“. נאָכן מיטינג איז די בונדישע מיליץ, אין געשלאָסענע רייען, אַוועק אין לישטשער וואַלד און צוזאַמען מיט די פּירע־ פון דער אָרגאַניזאַציע זיך פֿאַטאָגראָפֿירט.

דער מיטינג איז געווען דער לעצטער אַקאָרד פון די רעוואָלוציאָנערע דעצעמבער־טעג אין פּינסק. זונטיק איז פֿאָרגעקומען אַ מיטינג ביי די אייזנבאָנער. דאָרט איז געקומען צו אַ שפּאַלטונג און אַ טייל אַרבעטער האָט געמאָלדן, אַז זיי גייען מאָרגן, מאָנטיק, צו דער אַרבעט. אויך פון רוסלאַנד זיינען געקומען טרויעריקע גרוסן. די מאָסקווער באַריקאָדעס זיינען געפֿאַלן. דער פֿאָראייניקטער קאָמיטעט האָט אָרויסגעלאָזן אַן אויפרוף — זיין לעצטער אויפרוף — איבערצורייסן דעם שטרייק. דער עולם האָט אָבער ניט געוואָלט גיין צו דער אַרבעט; מען שטורעמט דעם קאָמיטעט — „ווייטער שטרייקן“.

אין עטלעכע טעג אַרום איז פּינסק „באַגליקט געוואָרן“ מיט קורלאָווס אַ שטראָף־עקספּעדיציע. די טורמע איז פול געוואָרן. צענדליקער מענטשן זיינען אַרויסגעשלעפּט געוואָרן פון די בעטן און גלייך אין די וואַגאָנען, וואָס זיינען געשטאַנען אויפן באָן־אָפּצוויג לעבן טורמע, אָפּגעפֿירט געוואָרן קיין מינסק. צווישן די אַרעסטירטע איז דער גרעסטער טייל געוואָרן אומשולדיקע מענטשן בראש מיטן באַקאַנטן פּינסק גביר און ליבעראַל משה סאַלאָוויטשיק.

דער אנטייל פון פּינסקער רעאַל־שולע אין שטרייק פון יאָר 1905

דער אַלרוסלענדישער שטרייק פון יאָר 1905 האָט, ווי ס׳איז באַקאַנט, אַרומגעכאַפּט, חוץ באַן, פּאָסט און אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען, אויך די רוסלענדישע שולן און בתוכם — די מיטלשולן.

די פּינסקער מלוכהשע רעאַל־שולע, וואָס איז אין ינעער צייט געווען די אינציקע מיטלשול אין שטאָט, איז אויך נישט אָפּגעשטאַנען פון אַנדערע שולן. צווישן אירע תלמידים, סיי יידישע, סיי קריסטלעכע, זיינען געווען פֿאַרטרעטן כמעט אַלע רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען פון לאַנד. אין יעדער קלאַס, שוין אָנהויבנדיק פון דריטן, האָט זיך געפונען אַ גרופּע פֿאַרטיי־לייט, וועלכע איז געווען די טאָן־געבערין און דעה־זאָגערין פון קלאַס. עס זיינען אָפּילו געווען רעאַליסטן אין די עלטסטע קלאַסן, וועלכע האָבן פֿאַרנומען אַן אָרט אין די שטאָטישע אָרגאַניזאַציעס פון די באַטרעפנדע פּאַרטייען און פלעגן מיט גרויס דערפֿאָלג אַרויסטרעטן אויף די מיטינגען פון דער היגער אַרבעטער־שאָפט, בפרט אין די באַן־וואַרשטאַטן. צווישן זיי האָט זיך גאָנץ באַזונדערס אויסגעצייכנט דער תלמיד פון 7טן קלאַס, פּעטראָוו, אַן עס־ער־אָוויץ (סאָציאַליסט־רעוואָלוציאָנער), וועמען די פּינסקער באַן־אַרבעטער פלעגן שטענדיק אויס־הערן מיט באַזונדערן אינטערעס. פון די פֿאַרשידענע אָרגאַניזאַציעס זיינען די עס־ער באַזונדערס שטאַרק געווען פֿאַרטרעטן אין דער שולע; די עס־דעקן (סאָציאַל־דעמאָקראַטן) אין אַ קלענערער מאָס.

פון די יידישע פּאַרטייען האָט די רעאַל־שולע פֿאָרמאַגט פֿאַרטרעטער פון „בונד“ און ס. ס. (ציוניסטן־סאָציאַליסטן). די פֿאַרטיי־לייט פון אַלע אָרגאַניזאַציעס צוזאַמען האָבן אין יעדער קלאַס געבילדעט אַ מין קעמערל, וואָס האָט אויסגעאיבט איר השפּעה אויף די איבעריקע תלמידים — די אומפּאַרטייאישע — און האָט געשאַפֿן אין קלאַס די געהעריקע, רעוואָלוציאָנערע שטימונג.

אַן אָנגעזעענעם אָרט אין דער ס־ר־שער שול־גרופּע האָט אויך פֿאַרנומען דער רעאַליסט גאַשקא מאַראָזאָ. די איראָניע פון גורל האָט געוואָלט, אַז ער זאָל גראָד זיין אַ זון פון אַ פּינסקער רוסישן זשאַנדאַרם, וועלכער פלעגט קריצן מיט די ציין פון רציחה, נאָכגיין נאָכן זון אין די ערטער, וואו די זיצונגען פון שילער פלעגן פֿאָרקומען און אַרייַנשיקן זאָגן, אַז וויבאַלד גאַשקא גייט נישט אַהיים, וועט ער תיכף מעלדן וועגן דער פֿאַרזאַמלונג, וואו מ׳דאַרף, און מ׳וועט אַלעמען אַרעסטירן. אָבער גאַשקא איז אהיים נישט געגאַנגען און זיין טאָטע האָט קיינעם נישט אַרעסטירט: פֿאָרט דער עלטסטער זון געווען פֿאַרמישט.

אַ חשובן אָרט אין דער שול־גרופּע האָט אויך פֿאַרנומען דער תלמיד, זרח בעגון, אַ בונדאָווץ — איצט אַן אינזשיניער אין רוסלאַנד, און ראָבינאָוו — אַן ס. ס.־אָווץ.

שטאַרק זיינען אויך געווען באַטייליקט ביידע זין פון פינסקער שטאָט גאָלאָוא — געאָרגיעווסקי. אָט אָ די געשילדערטע קעמערלעך — זיינען געווען די פאַרבינדונגען צווישן דער רעאַל־שולע און די שטאָטישע אַרגאַניזאַציעס. לויט אָ גע־געבענעם סיגנאָל איז אויף אָ זיצונג פון די „קעמערלעך" אין אָ פריוואָטער דירה אָנגענומען געוואָרן דער באַשלוס צו דערקלערן אָ שטרייק און אַרויסשטעלן אָ רייע פאָדע־רונגען צו דער שול־מאַכט, פאָדערונגען, וואָס האָבן געהאַט די אויפגאָבע צו רעפאָרמירן אָ ביסל דאָס שול־לעבן און באַפרייען דעם תלמיד פון דער גרינדלעכער, פאָטערלעכער השגחה פון דער שול־נאַטשאַלסטוואָ.

שווער ביים הייַנטיקן טאָג צו געדענקען דעם אינ־האַלט פון די אַלע פאָדערונגען, אָבער זיי זיינען געווען איבער צוואַנציק. די רעאַליסטן פון די עלטערע קלאַסן האָבן באַאַרגט דאָס אָפדרוקן די פאָדערונגען אויף אָ העק־טאָגראַף און דער טאָג פון דער שטרייק־דערקלערונג איז באַשטימט געוואָרן.

דער צימער, וואָס דער פערטער קלאַס האָט פאַרנומען אין בנין פון דער רעאַל־שול, איז געווען דער גרעסטער אין גאַנצן געביי. לויט אָ געגעבענעם סיגנאָל האָבן אין באַשטימטן טאָג פאַר 9 אינדערפרי די תלמידים פון אַלע קלאַסן אָנגעהויבן שטראָמען אין פערטן קלאַס. ווי נאָר די „משגיחים" פון דער שול (נאָדזיראַטעלי) האָבן דאָס דערזען, זיינען זיי גלייך אַוועק צום סעקרעטאַר, וועלכער האָט געוואויזנט אין שכנותדיקן בנין, אָנזאָגן אים די בשורה־טובה, אַז עס גרייט זיך עפּעס...

דער דירעקטאָר קאָמענסקי איז געווען אָ קרענקלעכער מענטש אין די עלטערע יאָרן. צוליב דעם טעם פלעגט ער טעגלעך אַראָפּקומען אין דער שולע נישט פריער פאַר 10 אַזייגער, ד. ה. נאָכן ערשטן „אוראָק".

היות די פאַרזאַמלונג אין פערטן קלאַס איז פאַרגע־קומען אָרום נייַן אַזייגער, האָבן די משגיחים פשוט אַרויס־געשלעפּט דעם דירעקטאָר פון בעט. ער איז געקומען אָ צעשראָקענער, אין זיינע האָר פון קאָפּ און באַרד האָבן נאָך געגלאָנצט די טראָפנס וואָסער פון נאָר וואָס אָפּ־וואַשן זיך.

אייגער פון די תלמידים, אָ עס־ער, גאָאוס, אָ זון פון פינסקער פּאָסט־באַאַמטן, איז צו אים צוגעטרעטן נאָענט און אָנגעהויבן לייענען פון פאַפּיר די רעזאָלוציע וועגן שטרייק. ביזן הייַנטיקן טאָג קלינגען מיר נאָך אין די אויערן די דרייסטע ווערטער פון דער רעזאָלוציע וועגן דעם, ווי אַזוי „די פאַרברעכערישע זעלבסט־הערשונג טוט־אָפּ איין פאַרברעכן נאָכן צווייטן; דער רוסלענדישער פּראָ־לעטאַריאַט טרעט אַרויס אין קאַמף קעגן איר און די תלמידים סאָלידאַריזירן זיך מיט אים א. אָ. וו."

דער דירעקטאָר קאמענסקי האָט אַלץ געדולדיק אויס־געהערט און געענטפערט: נו, גוט, איר האָט אייערע געטאָן און איצט גייט צו די לימודים. פאַרשטייט זיך, אַז אַלע תלמידים זיינען זיך צעגאַנגען אַהיים.

ביים ארויסגאַנג פון שול־הויף האָט די תלמידים שוין אָפּגעווארט אָ גרויסער עולם, וועלכער האָט די רעאַליסטן אויפגענומען מיט פרידיקע אויסגעשרייען.

קורץ נאָך דעם האָבן זיך אָנגעהויבן אין דער רעאַל־שולע פאַרזאַמלונגען פון עלטערן, וועלכע האָבן מיט דעם פּעדאַגאָגישן ראָט אָנגעהויבן צו באַטראַכטן די פאָדערונגען פון די תלמידים. די עלטערן, מיט קליינע אויסנאַמען, זיינען געשטאַנען אויף דער זייט פון זייערע קינדער. דער הויפּט־קעגנער פון די תלמידים איז געווען דער פינסקער געהילף־פּראָקוראָר וועדענסקי, וועלכער פלעגט אויף די עלטערן־פאַרזאַמלונגען אַרויסטרעטן קעגן די פאָדערונגען פון די רעאַליסטן מיט פאַרשידענע יורידישע שפּיצלעך. אין די פאַרזאַמלונגען פלעגט ער זיך באַטייליקן אַלס אָפּיקורן פון זיינעם אָ קרוב, אָ רעאַליסט. זיינען די זיצונגען פון די עלטערן שפּעטער אַריבערגעטראָגן געוואָרן אין בנין פון דער שטאָט־דומע. עס זיינען אָנגענומען געוואָרן אָ רייע באַשלוסן לטובת די תלמידים. באַזונדערס לעבהאָפט האָבן זיך מצד די עלטערן באַטייליקט אין דער אַרבעט פון די פאַרזאַמלונגען די פּראָגרעסיסטן גריגאָר לוריע און דער שטייער־אינספּעקטאָר איוואַנאָוו. די באַשלוסן זיינען צע־טיילט געוואָרן אויף צוויי קאַטעגאָריעס: א) פאָדערונגען, מיט וועלכע מען קען נישט וואַרטן לענגער, און ב) פאָדע־רונגען, מיט וועלכע עס לאָזט זיך אָ געוויסע צייט אָפּווארטן; דיזאָזיקע באַשטימונגען זיינען איבערגעשיקט געוואָרן צו דער שול־מאַכט.

דערווייל האָט די כוואַליע פון דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד אָנגעהויבן אָפּפאַלן, דער שטרייק אין לאַנד האָט זיך ליקווידירט, די לימודים אין דער רעאַל־שולע האָבן זיך נאָך וויינאַכטן וויידער אָנגעהויבן און פון אַלע פאָדע־רונגען אַון באַשלוסן האָט זיך אויסגעלאָזט אָ טייך.

דער צווייטער שטרייק איז פאַרגעקומען אין דער פינסקער רעאַל־שולע מיט אָ וואָך שפּעטער, ווען די רוסישע מאַכט האָט פאַנאַנדערגעטריבן די ערשטע דומע.

אָט אַזוי האָט די פינסקער רעאַל־שולע אָנגעשריבן אָ בלעטל אין דער געשיכטע פון דער רוסישער רעוואָלוציע. סאיז כדאי צו באַמערקן, אַז קיינער פון די רעאַליסטן, וועלכע האָבן זיך באַטייליקט אַקטיוו אין דער רעוואָלוציאָ־נערער אַרבעט, האָט צוליב דעם נישט געליטן.

דער אינציקער קרבן פון די שטרייקן איז געווען דער דירעקטאָר קאמענסקי, וועלכער האָט געמוזט פאַרלירן זיין שטעלע און פאַרלאָזן פינסק. ביי אָ געלעגנהייט האָט ער דערקלערט פאַר אָ גרופּע תלמידים: „פאַר אייך זיינען דאָס געווען שפּילעריַין און איך האָב געקראָגן אָט אָ דאָ" — דערביי האָט ער זיך אָ פּאָטש־געטאָן מיט דער האַנט אין קאַרק אַריין.

אויף זיין אָרט איז אָנגעקומען דער שטרענגער און ענערגישער דירעקטאָר אַרגאַנאָוו, אָבער כידוע האָט דאָס אויך וויניק וואָס געהאָלפן.

חיים יעקב העלפאַנד (א. ליטוואַק)

וועגן חיים יעקב העלפאַנד (א. ליטוואַק) קענען די פּינסקער אַרבעטער מיט רעכט זאָגן, אַז ער איז ניט גע־קומען, נאָר אַנגעטראָגן געוואָרן קיין פּינסק. דאָס האָט דער שטורעם פון דער רוסישער רעוואָלוציע אים געבראַכט אַהין. דערדאָזיקער גרויסער יידישער אַרבעטער־פירער מיט זיין הייס־רעוואָלוציאָנערן טעמפּעראַמענט און טיפער אינטעליגענץ איז ווי צוגעפאַסט געווען פאַר די קאַמפּס־לוסטיקע, פּינסקער יידישע אַרבעטער־מאַסן.

א. ליטוואַק איז געקומען אין פּינסק ניט מיט זיין אייגענעם ווילן, נאָר די יעקאַטעריגאָסלאַווער אָכראַנע האָט אים אַהין פאַרשיקט. ער איז געבראַכט געוואָרן קיין פּינסק

חיים יעקב העלפאַנד (א. ליטוואַק)

מיטן עטאַפּ, אין האַרבסט פון יאָר 1898. פּינסק איז דעמאָלט אין די אויגן פון דער אָכראַנע געווען אַ רואיקע און זיכערע שטאָט און גוט צוגעפאַסט צו פאַרשיקן אַהין פּאָליטישע פאַרברעכער. עס איז אָבער געווען אַ טעות.

פאַר דעם פאַרוואָרפענעם און אָפּגעשטאָנענעם פּינסק איז א. ליטוואַק געווען דער ערשטער שטורעם־אָנזאָגער, דער ערשטער סאָציאַליסטישער לערער, וועלכער האָט געווירקט מיט וואָרט און טאַט און דעם פּינסקער יידישן פּראָלעטאַריאַט געוויזן דעם וועג פון קאַמף פאַר אַ בעסערן און שענערן לעבן.

שרעקלעך האָט ליטוואַק אויסגעזען ביי זיין אָנקומען אין פּינסק, נאָך דער באַפרייאונג פון די צאַרישע תליונים. היינט צו טאָג זיינען שוין די מענטשלעכע נערוון צוגע־וואוינט צו די אַלע סאַדיסטישע אכזריותן, וואָס וועלן גע־מאַכט איבער פּאָליטישע אַרעסטאַנטן אין די דיקטאַטאָרישע לענדער. אין יענער צייט האָט א. ליטוואַק מיט זיין אָפּגע־ריסענער אַריסטאַנטסקער הלבשה, און מיט זיין שרעקלעך־אויסגעמאַטערטן, פיזיש־צעבראָכענעם אויסזען, אָנגעוואָרפן אַ שוידער אויף יעדן איינעם, מיט וועמען ער איז נאָר געקומען אין באַרירונג.

איך דערמאָן זיך העלפאַנדס ערשטן וויזיט ביי מיר. די שטוב־מיידל האָט אים בשום־אופן ניט געוואָלט אַרייַ־נלאָזן אין צימער, צוליב די קאַלוזשעס וואָסער, וואָס ער האָט אין פאָדערהויז אָנגעטראָגן מיט זיינע אַרעסטאַנטסקע צערישענע שטיוול. די דינסט־מיידל איז אַ צעשראָקענע אַרייַנגעלאָפן צו מיר אין צימער, אָנזאָגנדיק, אַז עפּעס אַ משונהדיקער פּאַרשיין פרעגט זיך אויף מיר; און אַזוי זוי זיי האָבן מורא אים אין שטוב אַרייַנלאָזן, זאָל איך בעסער אַרויסגיין צו דעם אומבאַקאַנטן אורח אין פאָרהויז.

אייגנטלעך זענען אין דעם ניט געווען שולדיק בלויז ליטוואַקס צעריסענע שטיוול, נאָר אויך די פּינסקער האַרבסט־בלאָטעס, וואָס האָבן אין יענער צייט געהאַט אַ שם.

זיין ערשטע קוואַרטיר, אַ „סאַלקע“, האָט א. ליטוואַק געהאַט אויף בארדינער גאַס אין קאַרלין, ביי אייגעם אַ העקעלמאַן. די דאָזיקע קוואַרטיר איז געווען זייער אַ נעבעכדיקע און נישט אויסגעזען בעסער ווי אַ תפיסה־צעלע. דאָס מעבל איז באַשטאַנען פון אַ סקריפּענדיק בעט און אַ טיש, אויף וועלכן עס איז געלעגן אַ טאָרבע מיט אַ האַלבן, קאָרענעם בריטל און אַ פּאָר ביכער. דאָס איז אייגנטלעך געווען דער באַגאַזש, וואָס א. ליטוואַק האָט מיטגעבראַכט מיט זיך פון דער יעקאַטערינאָסלאַווער תפיסה.

אין פּינסק האָבן זיך דעמאָלט ערשט אָנגעהויבן באַווייזן די ערשטע שפּראָצונגען פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג. ביי דער אָנפּירערשאַפט זיינען ניט געווען קיין־שום אינטעליגענטע קרעפטן. די ערשטע סטרייקלעך, וואָס זיינען דאָמלס, אין מיטן די 90קער יאָרן פון פאַריקן יאָרהונדערט, אַרויסגערופן געוואָרן דורך אַרבעטער, זיינען אָנגעפירט געוואָרן טאָקי דורך איינפאַכע, פּאָליטיש־אומדערפאַרענע אַרבעטס־מענטשן. דער גרעסטער טייל פון דער פּינסקער אינטעליגענץ האָט זיך דאָמלס גרופירט אַרום די ציוניסטן און זיי זיינען געווען פרעמד דער יידישער אַרבעטער־באַוועג־גונג. דער פּינסקער יידישער אַרבעטער האָט בלויז געהאַט אויפגעכאַפּט די פאָפולערע לאָזונג פון דער סאָציאַליסטישער לערע: „פּראָלעטאַריער פון אַלע לענדער פאַראייניקט אייך!“ עס האָט אָבער געפעלט די טיפערע אויפקלערונג.

א. ליטוואַק איז דעריבער געווען אין פּינסק דער ערשטער לערער, דער ערשטער מדריך, וועלכער האָט דעם פּינסקער יידישן פּראָלעטאַריאַט געוויזן דעם וועג פון קאַמף פאַר פרייהייט און גלייכהייט. ער איז געווען דער דערציער פונם ערשטן דור פּראָלעטאַרישע יידישע קעמפער אין פּינסק. אים האָט עס פּינסק געהאַט צו פאַרדאַנקען דעם שפּעטערדיקן נאָכווואוקס פון אַזעלכע אַרבעטער־טויער ווי: פּעסע אייזענבערג (לייקע), יעקב גורין, פישל האַלצמאַן, א. א.

א. ליטוואַק, קען מען זאָגן, איז געווען דער ערשטער אין פינסק, וועלכער האָט געבראַכט אַהין דאָס מאָדערנע יידישע בוך און געווען דעם אינטערעס פאַר דער אויפ־קומענדער, נייער יידישער ליטעראַטור. ביז דעמאָלט איז אַ יידיש בוך אין פינסק געווען אַ זעלטנהייט. די יידישע אינטעליגענץ האָט געלייענט רוסיש, העברעאיש און די מער־געבילדעטע האָבן געלייענט דעם דייטש־ציוניסטישן זשורנאַל „די וועלט". א. ליטוואַק, אַליין שוין דאָן אַ שריפט־שטעלער און אַ מיטאַרבעטער פון די פּראָלעטאַרישע, יידישע אויסגאַבעס, — האָט געזומען פאַרשפּרייטן אין פינסק דאָס יידישע געדרוקטע וואָרט און אַרגאַניזירט אַ ביב־ליאָטעק. זיינע תלמידים האָט ער געלערנט, וויאַזוי צו פירן די אַגיטאַציע און פראָפּאַגאַנדע פאַר דער יידישער שפּראַך און שנעל דערגרייכט ממש דערשטוינענדע רעזולטאַטן.

א. ליטוואַק האָט אין פינסק און אַרום פינסק פאַר־בראַכט צו אַנדערהאַלבן יאָר (אַ צייט איז ער געווען אַ הויז־לערער אין אַ קליין שטעטל אונטער פינסק, דאַוויד־האָראָדאק, פונוואַנען ער פלעגט אָנפירן די גאַנצע אַרבעט אין פינסק). ער האָט געווירקט סיי אויף די פינסקער אַרבעטער און אויך אויף דער פאַרגעשריטענער אינטעלי־גענץ, וועלכע האָט אַלץ מער געזומען צושטייַן צו דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אין יאָר 1901 ווען דער „בונד" איז אָפּיציעל געגרינדעט געוואָרן, איז די פינסקער יידישע אַרבעטער־מאַסע שוין געווען צוגעגרייט און רייף די באַוועגונג אויפצונעמען. די ערשטע פאַרבאַרייטונגס־אַרבעט האָט שוין געהאָט געטאָן א. ליטוואַק, וועלכער איז פאַר די פינסקער יידישע אַרבעטער פאַרבליבן דער סימבאָל פון אַ שטורעמדיקער עפּאָכע.

א. ליטוואַק איז אַבער שנעל פאַרטראָגן געוואָרן פון פינסק. פונקט ווי ער איז אַהין געקומען נישט מיט זיין אייגענעם ווילן, אַזוי איז ער אויך קעגן זיין ווילן געוואָרן אָפּגעריסן פון פינסק, צו וועלכן ער האָט זיך שוין געהאָט צוגעבונדן מיט די פעדים פון אַקטיוער, רעוואָלוציאָנערער אַרבעט. א. ליטוואַק איז אַרעסטירט געוואָרן אין דאַוויד־האָראָדאק (הינטער פינסק) אין צוזאַמענהאַנג מיטן ערשטן שטרייק אין דער שוועבל־פאַבריק. פון דאַוויד־האָראָדאק איז ער אָפּגעשיקט געוואָרן אין סיביר.

דאָס ביסל אינטעליגענץ, וואָס ליטוואַק האָט געהאָט דערציויגן און דערנענטערט צו דער באַוועגונג, איז זיך ווי צערונען. אַ טייל האָט זיך געמוזט אָפּטראָגן פון פינסק צוליב פּאָליצייאישע פאַרפאָלגונגען און — עס איז ווידער געוואָרן טויט אויף דער יידישער אַרבעטער־גאַס. דער אייניקער טויער־אינטעליגענט, וועלכער האָט דאָמלס אין פרילינג פון 1901 געאַרבעט אין פינסק, איז געווען סעגע־ליעוויטש, גאָר אַ יונגער לערער, וועלכער האָט נאָר וואָס געהאָט געענדיקט דעם ווילנער לערער־אינסטיטוט. סעגע־ליעוויטש איז געווען אַן איבערגעבענער בונדאָוויץ, ער איז אָבער געווען צו יונג אָנצופירן מיט דער באַוועגונג. די באַוואוסטזיניקע יידישע אַרבעטער־מאַסע האָט דעריבער מיט אומגעדולד געוואַרט אויף אַ נייעם פירער, וועלכער זאָל אין פינסק פאַרטזעצן די אָנגעהויבענע אַרבעט פון א. ליטוואַקן און דאָס טאָקע אין די אַרגאַניזירטע ראַמען פון „בונד", וואָס איז דעמאָלט אַלץ שטאַרקער זיך צעוואַקסן איבער רוסלאַנד. דערדאָזיקער פירער איז טאָקי אינ־גיכן געקומען.

מ. ליבער

אין הערבסט 1901 איז אָנגעקומען די ידיעה, אַז ליבער קומט קיין פינסק.

סעגעליעוויטשן איז נעבעך נישט באַשערט געווען דאָס נחת פון צו זען און הערן ליבערן. סוף זומער איז סעגעליעוויטש אַרעסטירט געוואָרן און אָפּגעשיקט אין מינסקער טורמע, וואו ער איז געזעסן קרוב אַ יאָר צייט. ליבער איז געווען דער ערשטער, אָפּיציעלער פאַרשטייער, וואָס דער צ. ק. פון „בונד" האָט ספּעציעל געשיקט קיין

מ. ליבער

פינסק. גלייך נאָך זיין אָנקומען האָט ליבער געהאַלטן א גלענצנדיקן רעפעראַט אין רוסיש פאַר אַ געמישטן עולם פון אינטעליגענטע און מער־אַנטוויקלטע אַרבעטער — פאַר אַן ערך 50—60 פערזאָן. דעם רעפעראַט האָט אַרגא־ניזירט די יונגע פינסקער אינטעליגענץ, וואָס האָט סימ־פאַטיזירט מיט דער אַרבעטער־באַוועגונג. דער אָפּקלייב פון די צוהערער איז געווען זייער אַ פאַרזיכטיקער.

ליבערס צויבערפולער, יונגער אויסזען, זיינע פיינע מאַנירן, אייראָפּאישע האַלטונג און שטאַרקער רעדנער־טאַלאַנט האָבן אויף די צוהערער געמאַכט גאָר אַ שטאַרקע

ווירקונג און יאָרן לאַנג האָבן די פּינסקער אים נישט געקאָנט פאַרגעסן.

ליבערס רעפעראַט האָט זיך שפּעטער צעטראָגן איבער דער שטאָט און געהאָט אַ צייטווייליקע ווירקונג אויף דער קליין־בירגערלעכער סביבה, וועלכע האָט אָנגעהויבן בעסער זיך באַציען צו דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק.

לויט דעם רעפעראַט און די באַגייסטערטע מיינונגען, וואָס דער רעפעראַט האָט אַרויסגערופן צווישן דער אינטעליגענץ, האָבן די אַרבעטער פאַרשטאַנען, אַז דאָס האָט דער צ. ק. פון „בונד" זיך באַמיט צו פאַרגיטיקן פאַר זיין לאַנגער נאַכלעסיקייט אין באַצוג צו פּינסק און צוגעשיקט איינעם פון זיינע טאַלאַנטפולסטע רעדנער.

ליבער האָט איצט נישט באַדאַרפט אָגיטירן פאַרן „בונד" צווישן די פּינסקער אַרבעטער. דער גייסט פון „בונד" האָט שוין געהאַט אַרייַנגעדרונגען אין זייערע מוחות. ליבער האָט מיט זיין קומען נאָר בלויז צוגעקלעפּט דעם צעטל, אַז אין פּינסק איז פאַראַן אַ בונדישע אָרגאַניזאַציע. ליבער האָט אין פּינסק אַרייַנגעבראַכט די פּאָן פון יידישן אַרבעטער־„בונד".

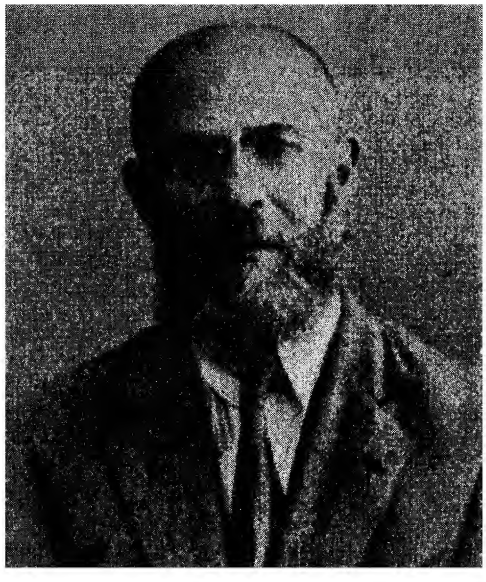
גאָר אַ גרויסע באַדייטונג האָט ליבערס ווייזיט אין פּינסק געהאַט פאַר דער יונגער, ראַדיקאַלער אינטעליגענץ. אין די קעפּ פון דער דעמאָלסטיקער פּינסקער יידישער אינטעליגענץ האָט זיך געמערקט אַ אידעאישער מישמאַש. פּינסקער יידישע רעאַליסטלעך און גימנאַזיסטעס פון די העכערע קלאַסן האָבן געשטרעבט צו עפּעס נייעס און גייסטיקס, זיי האָבן אָבער נאָך נישט געהאַט קיין קלאָרע, פעסטע איבערצייגונגען. ליבער האָט זיך מיט אָט־דער וואַקלדיקער אינטעליגענץ שטאַרק פאַראינטערעסירט. ער האָט מיט זיי אַביסל צוגעקנעלט, אָפּגעהאַלטן עטלעכע געמיטלעכע שמועסן און געהאָט זייער אַ גרויסן דערפאָלג. צווישן דער יונגער אינטעליגענץ, וואָס ליבער האָט באַווירקט, האָט זיך געפונען דער אַסאָלוועט פון דער רעאַל־שול אהרן הילער, אַ זון פון אַ באַוואוסטן פּינסקער ציוניסט. הילער איז געווען אַ בחור מיט אַ צאַרטער, פאָעטישער נשמה און האָט שפּעטער אַרויסגעוויזן שטאַרקן העלדן־מוט אין זיין טעטיקייט, (איצט געפינט זיך הילער אין ראַטן־רוסלאַנד). צווישן די, וועלכע זיינען פאַרבליבן אונטער ליבערס איינפלוס, זיינען אויך געווען לענע בראָכערסאָן, אַן אויסגעצייכנטע פּראָפאַגאַנדיסטקע (איצט אַ לערערין אין ראַטן־פאַרבאַנד) און פאַני ראַבינאָוויטש, אַן אבסאָלוועטקע פון פּינסקער גימנאַזיע, וועלכע איז מיט לייב און לעבן געווען איבערגעגעבן דער באַוועגונג. בעת דער וועלט־מלחמה האָט זי אַלס דאָקטאָר מיט גרויס מסירת־נפש געאַרבעט אָרום טיפוס־קראַנקע סאָלדאַטן און גפלאָנן דאָרט איר יונג לעבן.

ליבער איז אַוועקגעפאָרן פון פּינסק אַ צופרידענער פון די דערגרייכטע רעזולטאַטן און ער האָט צוגעזאָגט ,צו שיקן קיין פּינסק טיכטיקע טוער, כדי פאָרצוזעצן די אָנגעהויבענע אַרבעט.

אין יאָר 1928 האָב איך זיך דורך אַ צופאַל געטראָפן מיט ליבערן אויף קאָווקאַז, אין קיסלאָוואָדסק. ער איז געווען קראַנק, קוים אַ שאָטן פון דעם פריערדיקן ליבער, אינגאַנצן אַ צעבראָכענער, פיזיש און גייסטיק. ליבער איז דאָמלס דורך דער ג. פּ. או. געווען פאַרשיקט קיין אוז־בעקיסטאַן, וואו ער האָט באַקומען אַ נערוון־דערשיטערונג. מען האָט אים דעריבער דערלויבט פאָרן קיין קיסלאָוואָדסק זיך קורירן. קיסלאָוואָדסק האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזן שעדלעך פאַר ליבערס נערוון און פּריינד האָבן פון מאָסקווע אויסגעשתדלט אַ דערלויבעניש פאַר אים צו פאָרן אויף אַ באַזוך צו מאָסקווער פּראָפעסאָרן. די ג. פּ. או. האָט אָבער באַלד חרטה באַקומען דערויף און ליבערן גלייך אַרויסגעשיקט קיין קורסק, אַ שטעטל ניט ווייט פון כאַרקאָוו.

אפרים אַספּיז און ווירגילי

די פּראַקטישע טוער, וואָס ליבער האָט צוגעזאָגט באַלד צוצושיקן, זיינען אָנגעקומען קיין פּינסק ערשט אין אָנפאָנג 1902 (געווי דעם חודש געדענק איך ניט). דאָס זיינען גיעזען צוויי האָמלער בחורים, אפרים אספּיז און ווירגילי

ווירגילי (קאַגאַן)

(קאַגאַן). אַספּיז און ווירגילי זיינען געווען דערפאָרענע, פראָפעסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערן און מיט גרויס מסירת־נפש איבערגעגעבן דער אַרבעטער־באַוועגונג. דער נאָמען „פּראָפעסיאָנעלער רעוואָלוציאָנער" איז געווען זייער גוט צוגעפּאַסט פאַר זיי. זייער גייסט, זייער נשמה, זייער גאַנצער לעבנס־אינהאַלט איז געווען: די רעוואָלוציע.

קיין רעדנער און גרויסע טעאָרעטיקער זיינען סיי אספּיז און סיי ווירגילי ניט געווען. די ביידע האָבן אָבער פאָרמאָגט אַ גרענעצלאָזע איבערגעבנקייט צו דער רעוואָ־

לוציע און צום פּראָלעטאַריאַט. דאָס הונגערן האָט גאָר ניט אָפּגעשוואַכט זייער רעוואָלוציאָנערע ענערגיע.

אַספּיז און ווירגילי האָבן געגרינדעט אין פּינסק דעם ערשטן פּינסקער אַרבעטער־קאָמיטעט. די פּריערדיקע „צעכאָווע סכאָדקע" איז געוואָרן אינגאַנצן ליקווידירט. די מיטגלידער פון נייעם קאָמיטעט ווערן קאָאָפּטירט פון די בעסטע, באַוואוסטזיניקע, רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער, וועלכע האָבן זיך אין פּינסק נאָך פון פּריער אויסגעצייכנט מיט זייער איבערגעבנקייט. איך געדענק ניט גענוי פון וויפיל מיטגלידער דער ערשטער קאָמיטעט איז באַשטאַנען און ליידער געדענק איך אויך ניט אַלע נעמען פון די אַרבעטער, וועלכע זיינען אַריין אין קאָמיטעט. אין זכרון זיינען מיר בלויז פאַרבליבן פאָלגנדע נעמען: אסתר די שוואַרצע (פון שוועבל־פאַבריק); אהרן יאַנקל דער געלער און שמעיה (פון טאַבאַק־פאַבריק). פון דער אינטעליגענץ זיינען געווען די צוויי צוגעשיקטע טויער, אַספּיז, ווירגילי און דער שרייבער פון די דאָזיקע שורות.

במשך פון גאָר אַ קורצער צייט האָט זיך אייגעגעבן צו רעאָרגאַניזירן די גאַנצע אַרבעט אין פּינסק אויף נייע יסודות. דער קאָמיטעט קילט אָפּ דעם צעכאָוון פּאַטריאָטיזם, וואָס האָט ביז דער לעצטער צייט געהערשט אין דער פּינסקער אַרבעטער־באָוועגונג, און טראָגט אַריין דעם רעוואָלוציאָנערן גייסט אין אַלע פאַכן און פאַבריקן. די פאַך־קאַסעס ווערן פאַרוואַנדלט אין קאַמף־קאַסעס און עס ווערן אויסגעוואָרצלט די לעצטע איבערבלייבעכצן פון די פּריערדיקע, פּרידלעכע קאַסעס. ס׳ווערט אייגעשטעלט אַ דירעקטע פאַרבינדונג פון יעדן פאַך מיטן קאָמיטעט.

דער קאָמיטעט נעמט דעם סטרייק־קאַמף אין זיינע הענט, ער אָרגאַניזירט די אַרבעטער, גרייט צו די פאַדעמרונגען, קלייבט אויס די צייט, וואָס איז באַקוועם פאַרן סטרייק און פירט די אונטערהאַנדלונגען מיט די באַלעבאַטים! אויף אַזאַ אופן פאַרלירן די סטרייקן זייער פּריערדיקן, סטיכישן כאַראַקטער, וואָס פלעגט אָפט די אַרבעטער ברענגען זייער ניט קיין געווינשטע רעזולטאַטן וויי: טעראָר און מסירות מצד די באַלעבאַטים.

דער קאָמיטעט באַשאַפט די „בירזשע". אָנשטאָט צו קאָנצענטרירן זיך אַרום די שולן בלויז אין די שבתים און ימים־טובים באָגעגענען זיך איצט אַרבעטער אין די גאַסן יעדן טאָג נאָך אַרבעטס־צייט. קיעווער גאַס ווערט יעדן טאָג באַלעבט פון גרויסע מאַסן אַרבעטער, וואוהין די אָרגאַניזאַציע שיקט אַרויס אירע אָגיטאַטאָרן.

פּינסקער קאָמיטעט פון „בונד" אין יאָר 1905

פון צייט צו צייט ווערן אַרגאַניזירט אַלגעמיינע אַרבעטער־פאַרזאַמלונגען פון פאַרשידענע צעכן און פאַב־ריטשנע אַרבעטער, אויף וועלכע דער רעדנער באַרירט ספעציעל פּאָליטישע פראגן און וועקט דעם סאָציאַלן באַוואוסטזיין פון די פאַרזאַמלטע. אויך אויף די פאַכאוועג פאַרזאַמלונגען שיקט דער קאָמיטעט זיינעם אַ רעדנער, וועלכער איז גוט באַהאַוונט מיטן לעבן פון צעך און פאַרשטייט, וויאַזוי פּאָליטיש צו באַלייכטן די צעכאָוועג שטרייט־פראגן. דער קאָמיטעט פירט אָן מיט דער אַגיטאַ־טאָרן־גרופּע און אַרגאַניזירט פראָפאגאַנדע־קרייזלעך פאַר די מער־אַנטוויקלטע ארבעטער. עס ווערט אויך ארגאַניזירט אַ פראפאגאַנדע־קרייזל פאַר דער יונגער אינטעליגענץ.

די רעזולטאַטן פון דעם נייעם קורס פון בונדישן קאָמיטעט האָבן זיך גלייך געלאָזט פילן ביי דער פייערונג פון 1טן מאַי אין דעם זעלבן יאָר 1902. פינסקער גאַסן, פינסקער הייזער זיינען דאָס ערשטע מאָל באַשאַטן געוואָרן מיט „פאַסקווילן" (פראָקלאַמאַציעס האָבן דאַמאָלסט פינסקער יידן געדרופן פאַסקווייל), אין וועלכע דער פינסקער קאָמיטעט פון „בונד" האָט געדרופן די אַרבעטער צו דעמאָנסטרירן און פייערן דעם 1טן מאַי. אַפילו לאַמטערן־סלופּעס און די וועגט פון בתי־מדרשים און מאַרק־פלעצער זיינען געווען באַקלעפט מיט פראָקלאַמאַציעס.

צו יונג איז נאָך געווען דאַמאָלסט דער קאָמיטעט, אַז ער זאָל נאָכ 2־3 מאָנאַטן פון זיין טעטיקייט האָבן שאָנסן די פינסקער פאַבריקן אָפּצושטעלן צו דער ערשטער פייערונג פון 1טן מאַי. אָבער ניט געקוקט אויף דער אָפּוועזנהייט פון די פינסקער פאַבריק־אַרבעטער האָט זיך דער 1טער מאַי דאָך אין דעם יאָר דאָס ערשטע מאָל געלאָזט זייער שטאַרק פילן.

קיצווער גאָס איז צו אַ באַשטימטער צייט אין אָט דעם ערשטן מאַי אָנגעפולט געוואָרן מיט אַ מאַרשירנדער מאָסע פון אַרבעטער און אינטעליגענטן, אָנגעטאָנענע יום־טובדיק און מיט רויטע בלימלעך אין די לאָזן.

קיין דעמאָנסטראַציע האָבן די פינסקער אַרבעטער דעם יאָר נאָך ניט געמאַכט, אָבער פינסקער יידן האָבן לאָנג געהאָט צו רויידן און צו דערציילן געשיכטעס, נאָך מער ווי די זאָך איז אין דער ווירקלעכקייט געווען.

עפּעס ווי אַ מין פרישער, קילער רעגן, נאָך אַ לאָנגן דושנעם שטיקנדיקן וועטער, האָט דער מאַי־יום־טוב אָפּגעפרישט די אָטמאָספער פון דער אָפּגעשטאַנענער, פאַר־גליווערטער שטאָט פינסק.

דער הויפּט־שטאָב פון פינסקער „בונד"

ווי לעגענדאַריש קומט עס מיר איצט אויס, ווען איך דערמאָן זיך דאָס צימער און דאָס אָרט, וואו עס האָט זיך געפונען דער הויפּט־„אָפּיס", אָדער דער „שטאָב", פון וועלכן דער פינסקער קאָמיטעט פון „בונד" האָט אָנגעפירט מיט זיין פיל־פאַרצווייגטער ארבעט.

פינסק האָט פאַרמאָגט אַ היפש ביסל אָרימע קוואַרטאַלן, וואָס זיינען געווען באַזעצט דאָס רוב פון פינסקער קבצנים און אָרימע אַרבעטער, ווי למשל, די לינישטשעס, בוליאָוו־שצינע, מאָנאַסטירשצינע, א. א.

אַזא מין אָרים געסל האָט זיך אויך געפונען אויף קאַרלין, וואָס האָט געהאָט יתרה׳ס נעמען: אָזערע־געסל, תלמוד־תורה־געסל, מאָגאַזין־געסל, מאני־קאָצקער־געסל, שאפסעס־געסל און דאָסגלייכן.

אין אָט־דעם געסל איז פון ששת ימי בראשית אָן געווען אַ גרויסע שטינקנדיקע לוזשע (די אָזערע), באַדעקט אויבן מיט אַ גרינעם שימל. אויף דער לוזשע פלעגן זיך געפינען די אָפּטריטן פון דער קאַרלינער תלמוד־תורה און פון דער קאַרלינער באגאדעלנע, וועלכע פלעגן צוציען גאַנצע האַרדעס חזירים פון די אַרומיקע קאַרלינער מעש־טשאַנעס. די פונקציע פון קאַנאַליזאַציע אין פינסק האָבן אין יענער צייט כמעט אויסגעפירט די שטאָטישע חזירים.

אין איינער פון די חורבות אין אָזערע־געסל, ביי אָן אָרימער אלמנה, האָט די בונדישע אַרגאַניזאַציע אָפּגעדונגען אַ צימער פאַר אספיזן און ווירגילי.

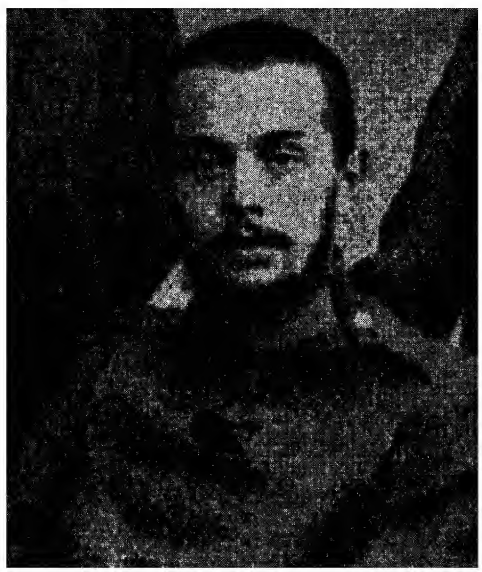
ווי עס איז צו זען האָט דער צימער פון סאַניטאַרישן און עסטעטישן שטאַנדפונקט קיין גוטע רעפוטאַציע ניט געקאָנט האָבן. דערפאַר אָבער האָט דער צימער און דאָס אָרט געהאַט גאָר גרויסע מעלות פון קאָנספּיראַטיוון און זיכערהייט־שטאַנדפונקט. די אלמנה, די באַלעבאָסטע פון שטוב איז געווען אַ באַוואוסטזיניקע, אַן אונדזעריקע, איינע פון די זעלטענע עקזעמפלאַרן אויף דער יידישער גאָס. זי האָט גוט געוואוסט מיט וועמען זי האָט צו טאָן, זייער הויך געשעצט אירע קוואַרטיראַנטן און אויך אַלע געסט. וואָס פלעגן קומען צו די קוואַרטיראַנטן. דער גאַראַדאוא־איז געווען פאַר איר די כפרה צוליב דעם גלעזל בראַנפן, וואָס זי פלעגט אים אָפט געבן. ביי דער אלמנה איז נעמלעך געווען אַ שטיקל רעסטאָראַן. די גאַנצע אַרומיקע סביבה איז געווען כמעט אינגאַנצן אַ סימפּאַטיזירנדע, יידישע אַרבעטער־סביבה.

באַלד איז אָט דער צימער פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן אמתן מוראַשניק. פון פרי ביז שפּעט אין דער נאַכט פלעגן אַרבעטער קומען און אַוועקגיין. דער צימער איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ אמתן הויפּט־שטאָב, אין וועלכן עס האָט זיך קאָנצענטרירט די גאַנצע אַרבעט איבער פאַבריקן און פאַכן, וואָס דער „בונד" האָט אָנגעפירט.

דעם גאַנצן טאָג ביז שפּעט אין דער נאַכט פלעגט אין דעם צימערל קאָכן און ברויזן. אַרבעטער פלעגן זיצן אויפן בעט, אויפן טיש, אויף די טאַבאָרעטן, אויפן פענצטער, אַמאָל אויך אויף דער פּאָדלאָגע און אַזוי אָפּהאַלטן זייערע באַראַטונגען, קיבעצן אין זיך ברייליך מאַכן. אין דעם צימער פלעגן פאַרקומען באַראַטונגען, צעכאָוועג מיטינגען און אויך קאָמיטעט־זיצונגען. אויף גרעסערע צעכאָוועג פאַרזאַמלונגען פלעגט די אלמנה, פאַר אַ שיבוש, ערלויבן איר גרעסערן זאָל.

ביינאַכט האָט דער צימער זיך פאַרוואַנדלט אין אַן אמתער קאַזאַרמע. עס פלעגט דאָרט אָפט שלאָפן ניט וועניקער ווי אַ מנין אַרבעטער. אין פינסק האָבן אָנגעהויבן אָנקומען אַרבעטער־רעוואָלוציאָנערן פון די אַרומיקע שטעטלעך, און זייער אכסניה איז געווען אין אָזיערע־גסל.

אין יענער צייט זיינען אָנגעקומען אין פינסק עטלעכע גוטע אַרבעטער־טויער. אייניקע פון זיי, אַן אָדעסער, איז געווען אַ גאַנץ גוטער מאַסן־רעדנער. נאָר אייניקע איז געווען ניאַנקע „דער פּאָליצמייסטער", פון באָברויסק, וועלכער פלעגט אַריינטראָגן אַ סך לעבן און הייטערדיקייט אין דער אַרבעט.

ניאַנקע „דער פּאָליצמייסטער"

דער בונדישער שטאָב פון אָזיערע־גסל האָט אָנגעהויבן ווערן פּאָפולער אויף דער יידישער גאַס. זיין אויטאָריטעט האָט געשטיגן, ניט נאָר צווישן די אַרבעטער, נאָר אויך צווישן די באָלעבאָטים. די מסירות מצד די קלייניע האַנטווערקער־באָלעבאָטים און די טעראָריסטישע אָקטן מצד די אַרבעטער, זיינען כמעט ווי אין גאַנצן פאַרשוואונדן. עס זיינען געווען אַ סך פאַלן, ווען די באָלע־באָטים פלעגן זיך וועגדן צום „בונד" אויסצוגלייכן זייערע סכסוכים מיט די אַרבעטער.

ס'זיינען אויך געווען פאַלן, ווען דער בונדישער קאָמיטעט האָט קאָנקורירט מיטן בית־דין־שטיבל. מ'פלעגט זיך וועגדן צום „בונד" וועגן פאָמיליען־אנגעלעגנהייטן און באָלעבאָטישע סכסוכים. עס פלעגט דעם קאָמיטעט אויסקומען שווער איבערצוצייגן, אַז ער מישט זיך ניט אין באָלעבאָטישע ענינים.

דער פּרעסטיזש פון „בונד" איז אויך געשטיגן אין אָלגעמיינעם געזעלשאַפטלעכן יידישן לעבן. איך געדענק ווי בייַם סוף 1902 האָט די גרופּע פון די יידישע ליבעראָלן איינגעלאָדן פאָרשטייער פון „בונד" אויף אַ באַאַטונג, וויאַזוי צו קאָאָרדינירן, אין אייניקע פאַלן, די אַלגעמיינע, פּאָליטישע אַרויסטרעטונגען. איך געדענק מיט וואָס פאַר אַ רעספּעקט די פירער פון די ליבעראָלן האָבן זיך באַצויגן צו די מיינונגען פון די בונדישע דעלעגאַטן.

איין מאָל אין חודש, אָדער אין זעקס וואָכן, פלעגט פאָרקומען אַ פאַרגרעסערטער קאָמיטעט־מיטינג, וואָס פלעגט זיך רופן „דער גרויסער פאַרלאַמענט". אין דערדאָזיקער באַראַטונג פלעגן אָנטייל נעמען, חוץ די מיטגלידער פון שטאָטישן קאָמיטעט, אויך די געשיקטע דעלעגאַטן פון די פאַבריקן און פאַכן. אָט דער מיטינג פלעגט געהאַלטן ווערן ערגעץ אויף אַן אָנדער קוואַרטיר, אויף בוליאוושטשענע.

אויף דער באַראַטונג זיינען געווייַנלעך אויסגעהערט געווארן באַריכטן פון אַלע פאַבריקן, וואַרשטאַטן און געשעפטן.

דער קאָמיטעט האָט אָבער געפילט אַ גרויסן מאַנגל אין רעדנער. דאָס ביסל רעדנער, וואָס די אַרגאַניזאַציע האָט פאַרמאָגט, האָבן זיך פאַר דעם יאָר אויסגענוצט און פאַרמאַטערט.

קאָליע טעפּער קומט אין פינסק

צווישן די דאַמאָלסטיקע מאַסן־רעדנער האָט זיך גע־רעכנט, ווי שוין פריער דערמאָנט, איינער אַן אַרבעטער פון אָדעס, ער איז געווען אַ הייסער, טעמפּעראַמענט־פולער רעדנער. דערדאָזיקער אָדעסער אַרבעטער איז געווען אַ תלמיד און אַ הייסער חסיד פון קאָליאַ טעפּער נאָר פון אָדעס און האָט זייער געוואָלט, אַז זיין רבי זאָל קומען קיין פינסק. ער האָט דאָס ניט איין מאָל פאָרגעלייגט דעם פינסקער קאָמיטעט. קיינער פון קאָמיטעט האָט אָבער טעפּערן ניט געקענט, קיינער האָט פון אים ניט געהערט.

איך געדענק ניט אויף ריכטיק צי דער קאָמיטעט האָט זיין הסכמה געגעבן, אַז טעפּער זאָל קומען, — נאָר אין איין שיינעם טאָג אין חודש מערץ האָט זיך טעפּער באַוויזן אין פינסק.

טעפּער האָט געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ פיל־באַלעזענעם אינטעליגענט, ער האָט אַרויסגעוויזן גרויסע פאָלמישע פייאיקייטן און פאַרמאָגט אַ שטאַרקן רעדנער־טאַלאַנט. ער פלעגט רעידן מיט גרויס פאטאָס און מאַכן אַ שטאַרקן רושם אויף זיינע צוהערער. גרינדלעך, קאָנקרעט אויפכאַפן זיינע געדאַנקען איז געווען שווערלעך. זיין וועלט־אנשויאונג איז נאָך דעמאָלט געווען פאַרפלאָנטערט, פאַרנעפלט, צונויפגעשטעלט פון די שיריים פון זיין פריער־דיקן ציוניסטישן אידעאַל און וויסנשאַפטלעכן סאָציאַליזם.

טעפּער האָט זיך נאָר וואָס געהאט אָפגעריסן פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע. ער איז געווען אַ הייסער חסיד

פון אחד העמס ציוניזם און געווארן מיטאמאל אַ פלאַמענדיקער רעוואָלוציאָנער. ער האָט איינפאַך געברענט מיט רעוואָלוציע, ניט מיט אַ פלאַנמעסיקער אַרגאַניזירטער רעוואָלוציע, נאָר עפּעס אַן אבסטראקטע רעוואָלוציע, אַן אַ וועלכן ס׳איז לבוש, אַן וועלכער ס׳איז פאַרם. טעפּער האָט פיינט געהאַט די אַלע קאַנספּיראַציעס, די אַלע צוימער און די פאַרטיי־דיסציפּלין. ער האָט געגלויבט, אַז די אַלע קלייַנלעכקייטן טויטן אפֿ דעם פייער פון דער רעוואָלוציע. די רעוואָלוציע מוז אַרויסשיינען פון יעדן קעמפּערס פּנים, פון אַלע זיינע באַוועגונגען, פון אַלע זיינע מעשים און די רעוואָלוציע טאָר ניט זיין באַהאַלטן אייגעווייניק אין זיך, פאַרמאַסקירט; די גאַנצע סביבה דאַרף פילן דעם רעוואָלוציאָנער און ניט דער רעוואָלוציאָנער זאָל זיך צודעקן מיט דער סביבה, אַז מ׳זאָל פון אים ניט וויסן און ניט הערן.

האָט דער בונדישער קאָמיטעט טעפּערן ביים אָנהויב גוט אויסגענוצט, אַלס אַן אפּאָנענט קעגן ציוניזם. דעמאָלט איז גראָד געווען אין פינסק דער באַוואוסטער ציוניסטישער פירער חיים וויצמאַן, און קעגן אַזאַ קראַפט ווי דר. וויצמאַן האָט דער קאָמיטעט פון „בונד“ קיין בעסערן רעדנער ווי טעפּער ניט געקאָנט געפינען.

ליידער אָבער האָט דער פינסקער קאָמיטעט געהאַט פון טעפּערן אויסצושטיין גרויסע צרות. טעפּערס פלאַמענדיקער טעמפּעראַמענט האָט זיך בשום אופן ניט געלאָזט איינצוימען אין די דיסציפּלינירטע ראַמען פון דער פינסקער אַרגאַניזאַציע. ער האָט געברענט צו קומען אין אַ דירעקטער באַרירונג מיט דער לעבעדיקער, פינסקער גרויסער רעוואָלוציאָנערער מאַסע, זאָל דאָס זיין וואו ס׳איז — אין וואַלד, אין שטאָט, אָבי ער זאָל קאָנען אויסגיסן פאַר איר זיין פייער, זיין ברען, זיין רעוואָלוציאָנער־פלאַמענדיקע פאַנטאַזיע. ער האָט בשום אופן ניט געקאָנט פאַרשטיין, אַז כדי אַרויסצורופן די מאַסע צו אַ גרויסער, אומלעגאַלער פאַרזאַמלונג, פאַדערט זיך אַרגאַניזאַציע, געדולד, פאַרזיכטיקייט, דיסציפּלין און טאַקטיק. דער פינסקער קאָמיטעט האָט דעמאָלט אָביסל אָפּגעוואָרט, אַז מען זאָל זיך אָפּרופן פון דער ערשטער, גרויסער פאַרזאַמלונג און ער האָט זיך געמוטמען גרייטן צו אַרגאַניזירן פאַר טעפּערן אַ גרויסע פאַרזאַמלונג אויף פּסח. טעפּער איז אָבער געווען אומגעדולדיק, ער האָט באַשולדיקט דעם קאָמיטעט אין אָפּאָרטוניזם, אין שוואַכן רעוואָלוציאָניזם. די דעבאַטן אויף די קאָמיטעט־פאַרזאַמלונגען האָבן אינגיכן אָנגענומען אַ פאַרביטערטן כאַראַקטער.

איך געדענק ניט איצט געניו, וועלכע שטרייט־פראַגן, וועלכע קאָנפליקטן ס׳זיינען פאַרגעקומען צווישן טעפּערן און דעם קאָמיטעט. אָבער איך געדענק, אַז טעפּער האָט דעם קאָמיטעט ניט ווי געהעריק רעספּעקטירט. ס׳האָט געטראָפן, אַז טעפּער פלעגט זיך ביי קאָמיטעט־זיצונגען אויסציען אויף דער פאַדלאָגע, זיך מאַכן ווי ער דרימלט און אויף אַזאַ אופן אַרויסווייזן זיין ביטולדיקע האַלטונג צו די באַשלוסן פון קאָמיטעט. ס׳רוב איז דער דערפאָלג געווען אויף דער זייט פון טעפּערן, דערהויפּט די מער היציקערע אַרבעטער האָבן מיט גרויס אינטערעס געשלונגען זיינע באַשולדיקונגס־רעדעס.

*
**

אספּיז און ווירגילי האָבן זיך געפילט זייער אויפגערעגט פון טעפּערס האַלטונג און האָבן דערקלערט, אַז זיי רעזיגנירן.

אספּיז און ווירגילי האָבן אין פינסק געאַרבעט מער ווי אַ יאָר צייט, דאָס איז דער העכסטער טערמין, וואָס פראָפעסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערן האָבן אין יענער צייט געקאָנט אַרבעטן אין איין שטאָט. זייער אַרבעט אין פינסק האָט זיך אַרויסגעוויזן פאַר זייער פרוכטבאַר. זיי זיינען ניט געווען קיין גרויסע טעאָרעטיקער, אָדער גרויסע רעדנער, אָבער זיי האָבן פאַרמאָגט אַ גרויסן, אָרגאַניזאַטאָרישן טאַלאַנט.

דעם לעצטן מאָל האָב איך זיך באַגעגנט מיט ווירגילין, צווישן 1928 און 1929 אין מאָסקווע אויפן צוזאַמענפאָר פון דעם „אָזעט“ („געזעלשאַפט אייַנצואָרדנען יידן אויף ערד־אַרבעט“). די פרייד פון אונדזער באַגעגעניש איז געווען ניט צו באַשרייבן. מיר האָבן די גאַנצע צייט גערעדט וועגן יענער עפּאָכע אין פינסק. ווירגילי האָט זיך פאַרלאָזן אַ לאַנגע באָרד און האָט אויסגעזען שטאַרק פאַרעלטערט.

מיט אפּרים אספּיזן האָב איך געאַרבעט שפּעטער צוזאַמען אין יעקאַטערינאָסלאַוו, באַלד נאָך דער גרויסער דעמאָקראַטישער רוסישער רעוואָלוציע ביז דער באַלשעוויסטישער איבערקערעניש. מיר זיינען ביידע געווען אויסגעקליבן פון „בונד“ אין דער ערשטער, יידישער, אויטאָנאָמישער, דעמאָקראַטישער קהלה. איצט וואַלגערט זיך אספּיז ביי די באַלשעוויקעס אין גלות, אין סיביר אָדער אין סאַלאָווקיס.

גרישא ליבערמאַן

מיט גרישאַ ליבערמאַן, דעם „געהילפּס־נאַטשאַלניק“ און אינסטרוקטאָר פון פינסקער „באָיעווּאי אָטריאַד“, בין איך געווען באַקאַנט נאָך פון די סאַמע פריסטע קינדער־יאָרן. ליבערמאַן האָט געשטאַמט פון אַ רוסיפיצירטער, יידישער פאַמיליע, וועלכע איז אין יאָר 1895 אַרויסגעשיקט געווארן פון פעטערבורג צוליב וואויל־רעכט. פון גרויס קרענקונג שטאַרבט אין גלות אַמערשט זיין מוטער און שפּעטער דער פאָטער. די פינף יתומים פון דער פאַמיליע ליבערמאַן, אַ מיידל און פיר יינגלעך, איינס קלענער פון צוויי־טן, קומען דאַן אַן קיין פינסק, וואו זיי האָבן געהאָט קרובים, די רייכע פינסקער לוריעס.

דער עלטסטער פון די ליבערמאַנס, ליאָווע, וועלכער האָט דאַן געהאַט קוים 16 יאָר, האָט אַרויסגעוויזן גאָנישע

פייאיקייטן. גאַנצע קאַפּיטלעך פון מאַרקס „קאַפּיטאַל" האָט ער געקאָנט אויסנוייניק. אַן אָפּגעריסענער, אָ הונגע־ריקער האָט ער פאַרקערט מיט דער יונגער יידישער, האַלב־סאָציאַליסטישער אינטעליגענץ אין פינסק און האָט אַרויסגערופן אַלעמענס באַוואונדערונג. קיין יידיש האָט ער נישט פאַרשטאַנען, ליאָווע איז פרי געווארן אומלעגאַל און טאַקי שנעל פאַרשוואונדן פון פינסק. אין די אָקטאָבער־טעג פון 1905 האָב איך זיך מיט ליאָווען געטראָפן אין קיעוו ביי דער גרויסער דעמאָנסטראַציע. ער איז געגאַנגען אין שפּיץ פון דער רוסישער, סאָציאַל־דעמאָקראַטישער גרופּע. איצט איז ליאָווע אין ראַטן־רוסלאַנד אייגנער פון די פּאָפולערסטע פראָפעסאָרן פון אַגראַר־פראַגן און איז באַקאַנט אונטערן נאָמען לובימאָוו.

גרישע, ווידער, האָט פון קינדווייז אָן אַרויסגעוויזן גרויסע פייאיקייטן אין מאַטעמאַטיק, פיזיק און טעכנישע וויסנשאַפטן. אָ דאַנק דעם זכות פון זיין קרובהשאַפט מיט די לוריעס, האָט אהרן לוריע אים צוגענומען אַלס שיק־יינגל פאַר דער קעכין און ער פלעגט וואוינען צוזאַמען מיטן הויז־וועכטער אין אַן ענגן שטיבל.

פון זיין דאַרן בלאַסן געזיכט האָט מען געקאָנט זען, אַז גרישע גענישט וויניק־וואָס פון לוריעס רייכן טיש. גרישע האָט געהאַט אָ גרויסן שטערן מיט טיפע ווינקלעך, ערנסטע בליקן און אויסגעזען תמיד ווי פאַרזונקען אין רעיונות. גרישע איז געווען פאַרטיפט אין מאַטעמאַטיק און פיזיק, געהאַט אָ גרויסע פאַרשטעלונגס־קראַפט און אָ סך סטודענטן פלעגן אים מקנא־זיין צוליב זייַנע קענטענישן, ספּעציעל אין געאָמעטריע.

אינגיכן ווַארפט גרישא אַוועק לוריעס קיך און גאָר אַן מיטלען לאָזט ער זיך אַוועק קיין ברוסעל (בעלגיען), כדי דאָרט צו שטודירן. די רעוואָלוציאָנערע געשעענישן ברענגען אים אָבער צוריק קיין פינסק, און נאָך אַלס גאָר יונג בחורל טרעט ער אַריין אין דער פינסקער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג, וועלכער ער האָט אָ לענגערע צייט אָפּגעגעבן אַלע זיינע פייאיקייטן און זיין גאַנצע ענערגיע.

פאַר דער יידישער זעלבסטשוץ איז גרישאַ געווען אַן אמתער אוצר. ער האָט גרינטלעך געקענט די טעכניק פון יעדן געווער. דאָס שיסן צום ציל איז ביי אים געווען מאַטעמאַטיש אויסגערעכנט. ער פלעגט זעלטן וועז פעלן. ביים אָנגריפן דעם שונא איז גרישא תמיד געווען דרייסט, קאַלטבלוטיק און דערביי ריטערלעך. איך געדענק ווי ער האָט אַמאָל גאַנץ קאַלטבלוטיק אונטערגעשאָסן אָ כוליגאַנישן גאַראַדאָוואי אין דער לידקע פון פוס. נישט־וועלנדיק אים הרגענען, הגם ער האָט עס כשר געהאַט פאַרדינט.

גרישא איז עטלעכע מאָל געווארן פאַרוואונדעט ביי פאַרשידענע צוזאַמענשטויסן מיט דער פאָליציי. דאָס האָט אָבער גאָרנישט אָפּגעשוואַכט זיין העלדן־מוט. ער איז געווען אַן אויסגעצייכנטער אינסטרוקטאָר און האָט פיל יידישע אַרבעטער אין פינסק אויסגעלערנט ווי זיך צו באַגיין מיט געווער.

דאָס לעצטע מאָל האָב איך זיך מיט גרישאַן געזען אין יאָר 1933 אין ראַטן־רוסלאַנד, ווואו ער פאַרנעמט דעם פּאָסטן פון הויפּט־נאַטשאַלניק פון דער מאָסקווער־קורסקער אייזנבאַן־ליניע. ער איז דער מחבר פון זייער וויכטיקע לער־ביכער וועגן לאָקאָמאָטיוו־בויאונג און דער רעדאַקטאָר פון אָ טעכנישן זשורנאַל אין רוסיש.

אַלע מיטגלידער פון דער פאַמיליע ליבערמאַן זיינען געווען איבערגעגעבענע בונדאָוצעס. די קוואַרטיר פון זיין שוועסטער, זשעניע, איז געווען די בונדישע „יאַמקע", און אָפילו זיין יינגסטער ברודערל האָט באַלאַנגט צום „קליינעם בונד".

שלמהקע זשעלעזניקאָוו

מיט שלמהקען האָב איך זיך, אויב איך האָב קיין טעות נישט, דאָס ערשטע מאָל באַקאַנט ווינטער־צייט פון יאָר 1902. אָנגעבן אָ דאַטע ווועגן שלמהקען איז בכלל זייער שווער, ווייל ער פלעגט יעדן מאָנטיק און דאָנערשטיק ווערן אַרעסטירט און צוריק באַפרייט. דאָך געדענק איך, אַז אומגעפער אין דער אויבן־אָנגעגעבענער צייט איז שלמהקע באַפרייט געווארן און חברים האָבן אים גלייך פון טורמע געבראַכט צו פירן אויף מיינעם אָ פראָפאַגאַנדע־קרייזל. די שמחה פון קרייזל ביי דער ערשטער באַגעגעניש מיט שלמהקען איז געווען זייער גרויס.

זיין געזיכט איז געווען צעשטראַלט, די אויגן האָבן געגליט מיט פרייד, וואָס ער איז ווידער צוריק מיט חברים, און עס האָט זיך אויף אים נישט געמערקט קיין שום שפּור, אַז ער איז נאָר וואָס אַרויס פון טורמע.

מיין ביכלדיקע פּראָפאַגאַנדע איז דעמדאָזיקן אָוונט פאַרוואַנדלט געווארן אין אָ פיל מער אינטערעסאַנטער, לעבעדיק־פּראַקטישער, רעוואָלוציאָנערער לעקציע. דאָס האָט שלמהקע מיט זיין נאַטירלעכער קאַמפלוסטיקייט באַגייסטערט מיינע צוהערער.

אָ קינד פון גאָר ארעמע עלטערן האָט זיך שלמהקע געהאַדעוועט אין בויט, נישט־באַקומענדיק קיין שום בילדונג. זייענדיק אָבער פון דער נאַטור געבענטשט מיט פייאיקייטן, זויגט ער זיין וויסן ממש פון דער גאַס. זיין אומרואיקע, בלאַנדזשענדיקע נשמה טרייבט אים צו דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג, אין וועמענס רייען ער ווערט אָ געטרייער און איבערגעגעבענער זעלנער פון דער רוסי־שער רעוואָלוציע.

מיט גרויס מסירת־נפש פירט שלמהקע אויס די סאַמע געפערלעכסטע פונקציעס אין דער פינסקער אַרבעטער־באַוועגונג, לאַנגע יאָרן שטייט ער אין שפּיץ פון „באַיעוואי אָטריאַד" אין דער פינסקער בונדישער אַרגאַניזאַציע.

איך געדענק, אַז וועז אויף עפּעס אַן אומלעגאַלער אַרבעטער־פאַרזאַמלונג אין פינסק פלעגט זיך מאַכן עפּעס אָ נערוועזיטעט, איז געגוג געווען, אַז דער פאַרזיצער פון

דער פאַרזאַמלונג זאָל אַ זאָג־טאָן: „חברים, זייט רואיק, שלמהקע שטייט ביי דער טיר“, — אַז די פאַרזאַמלטע זאָלן ווי אונטער אַ צויבער־שפרוך מיטאַמאָל זיך באַרואיקן.

שלמהקע איז בטבע געווען גאָר אַ ווייכער מענטש, אַ גוטער ברודער און גרייט תמיד צו העלפן חברים. ער האָט קיין סך נישט געריידט, ער האָט געטאָן. ער האָט אָבער געטראָגן אין זיך אַן אומגעצוימטן האַס צו די פאַרפאַלגער פון דער אַרבעטער־באַוועגונג און אַרויסגעווייזן אַן אומגעווייגלעכן קוראַזש ביים ליקווידירן זיי. דאָס געפיל פון שרעק און סכנה איז שלמהקען געווען פרעמד — דאָס איז געווען ביי אים אַ נאַטור־זאַך. ער האָט מיט שטאָלץ געטראָגן דעם נאָמען פון „נאַטשאַלניק“ פון פינסקער „באָיעווקי אָטריאַד“.

חיים לעווין

חיים לעווין, אָדער ווי מען האָט אים אין פינסק גערופן, חיים רחל צדיקס, איז געווען אַ פאָלקס־קינד, געשטאַמט פון דער אָרימקייט און איז געווען דער אייניציקער פון צוישן די פינסקער יידישע רעוואָלוציאָנערן, וואָס איז אומגעקומען אויף דער תליה.

חיים לעווין

אין יאָר 1904, מוז ער, צוליב דער פאַרפאָלגונג פון דער צאַרישער זשאַנדאַרמעריע, אַנטלויפן קיין אַמעריקע. ער קאָן זיך אָבער לאַנג נישט אויפהאַלטן אין די פאַר־אייניקטע שטאַטן, עס ציט אים צו רעוואָלוציאָנערער אַקטיוויטעט, און אין 1907 קומט ער צוריק קיין פינסק. אין שטאָט איז דאָן אַנגעגאַנגען אַן אַקטיווע באַוועגונג. לעווין וואַרפט זיך אַריין אין דער אַרבעט און ער ווערט טאַקי גלייך אַרעסטירט פאַר פאַרשפרייטן פראָקלאַמאַציעס, דעם אַזוי־גערופענעם „וויבאָרגער אויפרוף“. נאָכן אָפזיצן 8 חדשים ווערט ער באַפרייט.

אין אַ קורצער צייט אַרום האָט ער געהאַט אַן ערנסטן צוזאַמענשטויס מיט דער פּאָליציי, וואָס האָט טאַקי געקאָסט זיין יונג לעבן. צוזאַמען מיט נאָך דריי חברים, אַ געווייסן ניקאַנאָר און צוויי לוניניעצער נישט־יידישע רעוואָלוציאָנערן איז לעווין ביינאַכט געגאַנגען אויף „פראַקטישער“ פאַרטיי־אַרבעט. מיטאַמאָל איז זיי אַנטקעגן געקומען דער פּריסטאָו מיט צוויי גאָראָדאָווּאיס, וועלכע האָבן זיך גראָד געפונען אויפן „אָפּכאָד“. אויפן באַפעל זיך אָפּצושטעלן, האָבן די רעוואָלוציאָנערן מיט לעווינען אין דער שפּיץ געזומען אַנטלויפן, אָפּשיסנדיק זיך פון די נאָכלויפנדיקע זשאַנדאַרמען. די צוויי גאָראָדאָווּאיס זיינען געוואָרן פאַרוואונדעט, אָבער לעווינען איז זיי געלונגען צו כאַפּן. אין עטלעכע טעג אַרום זיינען אויך אַרעסטירט געוואָרן די צוויי לוניי־ניעצער נישט־יידישע חברים.

מען האָט זיי אַלעמען איינגעזעצט אין „רעשאָטקע“ אויף לאַהישינער גאַס, וואָס האָט זיך געגרעניצט מיט העקלמאַנס מויער. אין עטלעכע טעג אַרום איז אויסגעבראָכן אַ שרפה אין די לינישטשעס, האָרט טאַקי נעבן העקלמאַנס מויער און עס זיינען אָפּגעברענט געוואָרן עטלעכע הייזער. אין שטאָט האָט מען דאָן גערעדט, אַז די שרפה האָט אַ שייכות מיטן אַרעסט און אַז דאָס האָט מען אַזוי־אַרום געפלאַנט די אַרעסטירטע אַרויסצוכאַפּן, געניסנדיק פון טומל און כאַאָס. דידאָזיקע קלאַנגען האָבן זיך אָבער נישט באַשטעטיקט.

ווי נאָר דאָס פייער איז אויסגעבראָכן, האָט די זשאַנ־דאַרמעריע די פאַרהאַלטענע דריי רעוואָלוציאָנערן גלייך אַריבערגעפירט אין טורמע, וואו עס האָט זיך דאָן שוין געפונען אַ גרויסע צאָל פּאָליטישע אַרעסטאַנטן — קאַמפּס־לוסטיקע בחורים, וועלכע פלעגן די אַרומיקע גאַסן פאַר־הילכן מיט זייערע רעוואָלוציאָנערע לידער.

אין תפיסה האָט חיים לעווין אויסגעצייכנט זיך אַריינ־געפאַסט אין אַט־דער מוטיקער שטימונג פון די איבעריקע פּאָליטישע אַרעסטאַנטן, הגם ער האָט פאַרויסגעזען, אַז עס דערוואַרט אים אַ האַרבע שטראָף. אין תפיסה האָט ער זיך באַזונדערס שטאַרק באַפריינדעט מיט זיין שכן פון דער „נאָרע“, אפּרים דער גלעזער, אַ טיכטיקער מיטגליד פון פינסקער זעלבסטשוץ.

חיים לעווין איז אין פינסקער תפיסה געזעסן עטלעכע חדשים. איבער דער צייט האָט מען עטלעכע מאָל געפלאַנט צו מאַכן אַ „פּאָבעג“. צוליב אָבער פאַרשידענע שטערונגען איז דאָס נישט גלונגען, און אין אַ געוויסן זומערדיקן שבת נאָכמיטאָג האָט מען חיימען און פיל אַנדערע חברים אַוועקגעשיקט אין דער מינסקער טורמע. דאָרטן איז ער אָפּגעזעסן עטלעכע חדשים ביזן פראָצעס. הגם זיין פאַר־טיידיקער איז געווען דער גרויסער ווילנער אַדוואָקאַט פעטרוסעוויטש, איז אָבער דאָך נישט גלונגען צו ראַטעווען דאָס לעבן פון דעם יונגן רעוואָלוציאָנער, און חיים לעווין איז פאַרמשפט געוואָרן צום טויט.

עטלעכע טעג נאָכן אורטייל, ווען מען האָט לעווינען אַריבערגעפירט אין דער אינצל־קאַמער, האָט ער אין קאָרידאָר זיך באַגעגנט מיט מלך דעם טאָקער, וועלכער איז

אויך געהאַט אַריבערגעפירט געוואָרן אין דער מינסקער טורמע. לעווין האָט בלויז באַוויזן צוצוואוואַרפן עטלעכע געזעגנונגס־ווערטער צו זיין צופעליק־באַגעגנטן חבר, און דאָס טאָקי אין אַ טאָן פון דערשטוינענדיקן קוראַזש.

אין דער פינצטערניש פון אַ קאַלטער האַרבסט־נאַכט איז חיים לעווין אומגעקומען אויף דער צאַרישער תליה אין סאָמע פרילינג פון זיין לעבן.

צווישן רעוואָלוציע און וועלט־קריג
(1914—1907)

עס איז געווען אין יאָר 1907. די אַנטוישונג צוליב דער דורכגעפאַלענער רעוואָלוציאָנערער אָקציע פון 1905 און 1906 האָט פאַרכאַפּט נישט נאָר די אינטעליגענץ, נאָר אפילו בריייטע קרייזן פון דער אַרבעטערשאַפט. עס איז געווען די צייט פון דער אַמשטאַרקסטן צעבליטער „סאַניִטשינע", וועמען די רעוואָלוציאָנערע אינטעליגענץ און אויך די מער אַנטוויקלטע אַרבעטער האָבן זיך אַרומגעטראָגן מיטן פּאַרטרעט פון אַרציבאַשעוון, ווי מיט עפּעס אַן אָפּגאָט. די רעוואָלוציאָנערע ראָמאַנטיק איז פאַרטרעטן געוואָרן דורך פּערזענלעכן ראָמאַנטיזם. ניט איין פּאָרל האָט געשפּילט אַ סאַנין־ראָמאַן, לויטן מוסטער פון אַרציבאַשעווס העלד.

אין אָט דער צייט פון אַנטוישונג און דעזערציע האָט הערשל דער קירזשנער (דענענבערג) צוזאַמען מיט שייקע „די שניידערקע" אַנגעפירט מיט דער פראָפּעסיאָנעלער און פּאָליטישער טעטיקייט פון „בונד" אין פינסק. זיי פלעגן דאָן דורכפירן קרייזן און אפילו איינאָרדנען מיטינגען, הגם מען פלעגט זיך דאַרפן ממש ביי יעדן באַוונדער שטאַרק אייַנבעטן, אַז מען זאָל צום מיטינג קומען.

עס האָבן דאָן אין פינסק נאָך עקזיסטירט עטלעכע פראָפעסיאָנעלע פאַריינען — פון קירזשנער, דאַמען־שניידער, סטאָליאַרעס און אויך אַ ספּעציעלער פאַריין פון אויסאַרבעטער פון ווינער שטולן. טראָץ די שווערע פאַרפאָלגונגען פון דער פּאָליציי האָט הערשל דער קירזשנער דאָך אין אָט דער צייט אָנגעפירט עטלעכע שטרייקן, וואָס זענען אַדורך מיט דערפאָלג. ער האָט צוריק אָנגעקניפּט אַ קאָנטאַקט מיטן צ. ק. פון „בונד" און ס׳זענען צו יענער צייט אַרויסגעקומען קיין פינסק אַ ריי באַוואוסטע טוער און רעדנער, וועלכע האָבן אַביסל אויפגעלעבט די באַוועגונג. עס איז דאָן ביים „בונד" אָנגעגאָנגען אַ טענדענץ צו פאַרשטאַרקן די לעגאַלע אַרבעט און דאָס אין דער פאָרם פון קולטור־אונטערנעמונגען און עפּנטלעכע לעקציעס אויף ליטעראַרישע און וויסנשאַפטלעכע טעמעס. אַזוי למשל איז אין אָנהויב פון יאָר 1908 געקומען קיין פינסק ראָכמילעוויטש (ווייַנשטיין), וועלכער האָט אָפּגעהאַלטן עטלעכע מיטינגען, און צו פּסח צו פון זעלבן יאָר איז געקומען ב. וואָלאָדאַרסקי מיט אויפגעטראָגן מיט צוויי רעפּעראַטן א. ד. ט. „די יידישע ליטעראַטור". די רעפּעראַטן זיינען פאַרגעקומען לעגאַל, אָבער וואָלאָדאַרסקי איז אויפגעטרעטן אונטער אַ פּסיידאָנים. ווי אַ כאַראַקטעריסטישע אילוסטראַציע פאַר דער דעמאָלסדיקער צייט איז אינטערעסאַנט דער פאַקט, אַז דער פינסקער פּריסטאָו איז געווען דער זעלבסט־דערווייַלטער „פאַרזיצער" פון דידאָזיקע צווויי פאַרזאַמלונגען.

אין אָט דער שווערער צייט פאַר דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג איז קיין פינסק צוריקגעקומען פון אַמעריקע דער חבר שמואל דאוויטש (דאבזשעוויטש), וועלכער האָט אין יאָר 1905 געמוזט פאַרלאָזן רוסלאַנד.

אָנגעזאַפּט מיט פרישער ענערגיע, נאָך די צווויי יאָר פאַרבראַנגען אין די פאַראייניקטע שטאַטן — פון 1905 ביז 1907 — האָט שמואל דאוויטש זיך געוואָרפן אין דער פאַרטיי־אַרבעט און ספּעציעל זיך געווידמעט דער פּראָפּעסיאָנעלער באַוועגונג, וואָס האָט זיך דאָן געהאַט שטאַרק צעצווייגט אין פינסק און זיך געפונען הויפּטזעכלעך אונטער דער השפּעה פון „בונד". באַווירקט פון דער אַלגעמיינער שווערער שטימונג, האָט שמואל דאָוויטש אין 1908 פאַרלאָזט פינסק און צוריק אָפּגעפאָרן אין אַמעריקע.

אין 1909 איז געקומען קיין פינסק ריין־אַבראַמאָוויטש און געמאַכט אַ גרויסן רושם מיט זיין רעפּעראַט אויף רוסיש וועגן „די שטרעמונגען פון דער אינטעליגענץ". אַבראַמאָוויטש האָט אויך אָפּגעהאַלטן געשלאָסענע פאַרזאַמלונגען, צו וועלכער עס זענען געקומען 25 אַקטיוויסט חברים. ריין־אַבראַמאָוויטש האָט דאָן די גרופּע אַביסל אויפגעמונטערט און נאָך זיין אָפּפאָר האָט זיך טאָקי געמוזט איינשטעלן אַן אַקטיוויטעט, וואָס וועט אָנגעפירט דורך הערשל דעם קירזשנער.

וועגן די אַקטיוויסט טוער זענען זיך אין 1906—1907 געהאַט צעלאָפן, האָט מען די איבערגעבליבענע חברים אפילו נישט געזאָגט, וואו עס געפינט זיך די דרוקעריי אזן דאָס געווער. איינמאָל איז אַבער פון איוואניק געקומען צו הערשלען אַ צעשראָקענער ייִד און אים צוואויסן געגעבן אז ער זאָל זיך דערבאַרימען און צונעמען די דרוקעריי, זייל אויפן אָרט, וואו זי איז באַהאַלטן, גייט מען גראָבן אַ קאַנאַל, און וועט מען וועט די דרוקעריי געפינען, וועט פאַלן אַן אומגליק אויף די אַרומיקע יידן. הערשל איז דאָן מיט שייקע „די שניידערקע" אַרויסגעפאָרן קיין איוואניק און באַנאַכט צוגעטראָטן אויסצוגראָבן די דרוקעריי. וועגן זיי האָבן נאָך אַ שווערער אַרבעט און טויט־שרעק די מאַשין אויסגעגראָבן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זי איז שוין פאַרזשוווערט און נישט מער געברויכבאַר. זיי האָבן דעריבער נאָך דיזעלבע נאַכט געמוזט די מאַשין באַגראָבן אויף אַן אַנדער אָרט. בעת דעם באַזוך אין איוואניק איז אָבער הערשלען און שייקען געלונגען אויסצוגעפינען דאָס געווער, אַ היפּש ביסל ברוינינגס (ענגלישע רעוואָלווערן) אוז

הערשל דער קירזשנער
(דענענבערג)

קוילן האָבן זיי טאָקי באַלד מיטגענומען פֿאַר דער אַרגאַניזאַציע קיין פּינסק.

הערשל, וועלכער האָט אַרויסגעוויזן אַ חוש פֿאַר קאָנספּיראַציע, האָט אויסגעפונען אַ גוט באַהעלטעניש פֿאַרן געווער, ווי אויך פֿאַר דער אומלעגאַלער ליטעראַטור, וואָס מען האָט אים געשיקט פון צענטער. די קעלער־שטוב פון זיין טאַטן האָט זיך געפונען אונטערן הויז פון פֿאָליציי־מייסטער און טאָקי אין דער זייט פון פֿאָליצייאישן אַרכיוו. צווישן די פֿאַרשטויבטע ביכער פון פֿאָליצמייסטער האָט הערשל, דורך אַן אויסגעבראָכענע ברעט אין דער וואַנט, פֿאַרשטעקט דאָס געזונער און די ליטעראַטור, וואָס ער האָט צו יעדער צייט געקענט לייכט אַרויסנעמען.

די באַנייטע טעטיקייט, די אָפּטע שטרייקן און אויך די צוריק באַלעבטע „בערזע“, האָט נישט געלאָזט רוען דעם פֿאָליצמייסטער, וועלכער האָט געמוסן זוכן די קיואַלן פון דער טעטיקייט. עס איז אָבער דער פֿאָליציי נישט אייניגעפֿאַלן, אַז די „קראָמאלע“ געפינט זיך טאָקי ביי איר אונטער דער נאָז. אין 1911 בעת אַ שוסטער־שטרייק איז הערשל דער קירושנער אַרעסטירט געוואָרן און די פֿאָליציי האָט ביי אים אין שטוב אַנטדעקט אַ קאָרעספּאָנדענץ, וואָס ער האָט געהאַט צוגעגרייט אָפּצושיקן צום צ. ק. פון „בונד“. נאָכן אָפּזיצן זעקס חדשים אין פּינסקער תפיסה איז הערשל פֿאַרשיקט געוואָרן אויף צוויי יאָר קיין סיביר.

אויף דער פֿאַרשיקונג האָט הערשל זיך אָפּגעגעבן מיט כילדונג און אַרויסגעוויזן גרויסע פּייאיקייטן צום לערנען. צוריקקומענדיק קיין פּינסק אין יאָר 1913, וואַרפט זיך הערשל צוריק אין דער אַרבעט.

לאַנג קען אָבער הערשל נישט אָנגיין מיט דער אַרבעט אין פּינסק. די פֿאָליציי נעמט אים פֿאַרפֿאָלגן און סוף 1913 אַנטלויפט ער קיין אַמעריקע.

אין פּינסק איז שוין דאָן געהאַט אויסגעוואָקסן אַ יינגער דור, וועלכער האָט זיך אָנגעשלאָסן אין די רייען פון „בונד“, אָבער באַלד האָט זיך דערנענטערט דאָס יאָר 1914 און עס האָט פֿאַר פּינסק זיך געעפנט אַ נייַ בלוטיק קאַפּיטל פון אינוואַזיעס, חורבן און הונגער. די אַרבעטער־באַוועגונג האָט דאָן אָנגענומען נייַע פֿארמען, דורכגעמאַכט גרויסע אומוואַנדלונגען, וואָס זענען פֿאַרבונדן געווען מיט די שנעל זיך־בייטנדיקע צייט־געשעענישן און אין וועלכער דער פּינסקער „בונד“ האָט געשפּילט אַ וויכטיקע ראָל.

די „צעכאָוע סכאָדקע“ פון שנייַדערקעס

זיצנדיק פון רעכטס: זרח גודמאַן, שלמהקע זשעלעזניקאָוו, טייוקע די „שנייַדערקע“, יאָסל קנובאָוויץ
שטייענדיק פון רעכטס: פּייגל, בייבל קושנער, ראָזע, ראָזע ליפּסקי, לאָה

ציוניסטן־סאָציאַליסטן

„עם עם"

1. די עוואלוציע פון דער באַוועגונג

ין יאָר 1897, גלייך נאָכן ערשטן, אַלוועלטלעכן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל, איז צווישן די פיל ציוניסטישע פאַראייניגן, וואָס זייַנען דאָן געגרינדעט געוואָרן אין יידישן תחום, אָנטשטאָנען אין מינסק אַן אָרגאַניזאַציע מיטן נאָמען „פּועלי־ציון". די גרינדער זייַנען געווען יצחק בערגער, א. ליטווין (איצט באַקאַנטער שרייבער און זשורנאַליסט אין ניו־יאָרק) און רובינטשיק. דאָס איז געווען אַ פאַראיין פון ציוניסטיש־געשטימטע „פועלים", אַרבעטער און בעלי־מלאכות, אָן יעדער סאָציאַליסטישן, אָדער פאָליטיש־רעוואָלוציאָנערן פּראָגראַם. ערשט שפּעטער, אַרום 1900, איז אין ווילנע בעסאָפן געוואָרן די ערשטע אָרגאַניזאַציע פון סאָציאַליסטישע פּועלים־ציוניסטן (פּועלי־ציון), און אין 1901־1902 זייַנען אין דרום־רוסלאַנד (יעקאַטערינאָסלאָוו, אָדעס), אין ווארשע, ווילנע, און דווינסק אויך אויפגעקומען אָזעלכע ציוניסטיש־סאָציאַליסטיש־געשטימטע גרופּעס. דער געדאַנק פון אַ פאַרבינדונג צווישן ציוניזם און סאָציאַליזם האָט געפונען אַנהענגער אויך צווישן יונגע אַרבעטער און אָנגעשטעלטע אין עסטרייך, באַזונדערס אין גאַליציע. דער הויפּט־טעאָרעטיקער פון דער נייער אידייע איז געווען דר. נחמן סירקין. אין 1898—1901 פלעגט ער האַלטן לעקציעס וועגן דער אידישער פראַגע פאַר די אויס־לענדישע קאָלאָניעס פון די רוסיש־אידישע סטודענטן. דר. נ. סירקין האָט געגרינדעט אין אויסלאַנד אַ גרופּע ציוניסטן־סאָציאַליסטן און אין מאַי 1901 האָט ער אין איר נאָמען אַרויסגעלאָזן אין בערלין אין דער רוסישער שפּראַך אַ בראָשור — „אויפרוף צו דער יידישער יוגנט."

אין רוסלאַנד גופא האָט זיך די פּועלי־ציוניסטישע באַוועגונג אַנגעהויבן זעלבסטשטענדיק, אָן אַ צוזאַמענהאַנג מיט דר. נ. סירקינס אויסלענדישער פּראָפּאָגאַנדע, געבוירן געוואָרן איז די דאָזיקע באַוועגונג אויף אַ נאַטירלעכן אופן — דורך דעם סאָציאָלן וויידערשפּרוך צווישן די באַזונדערע טיילן פון ציוניסטישן עולם — די אָרימע און רייכע, פאָלקס־טימלעכע און רוסיפיצירטע עלעמענטן, א. ד. גל. געווירקט האָט אויך דער „רעוואָלוציאָנערער ערב־פרילינג", די יע־רונגען און קאַמף־שטימונגען צווישן די אַרבעטער און אינטעליגענץ אין רוסלאַנד אין סאַמע אָנפאַנג פון 20טן יאָרהונדערט, וואָס האָט צוגעגרייט דעם באָדן פאַרן שטו־רעם פון די יאָרן 1904—1906. אויך אין פינסק האָט זיך אין דעם „בני־ציון"־פאַראיין, אין 1901־1902, אָנטוויקלט אַ ראַדיקאַלער פליגל, וואָס האָט סימפּאַטיזירט מיט געוויסע טיילן פון פּראָגראַם פון „בונד". צום דאָזיקן פליגל איז צוגעשטאָנען אַ טייל פון דער ציוניסטישער יוגנט, צווישן זיי משהל און שמואל ווייצמאַן (יינגערע ברידער פון דר. חיים ווייצמאַן), אַלעקסאַנדער בריסקמאַן, שמואל נייִדיטש און אַ סך אַנדערע. אין דער זעלבער צייט האָט אַ טייל פון דער פינסקער געבילדעטער יידישער יוגנט, אין אירע קלאַסן מיט דער לאָגיקאַריקער טענדענץ צווישן דער רוסישער אינטעליגענץ „צו דינען און בילדן דאָס פאָלק", געזוכט אַ דערנענטערונג צו די אָרימע יידישע מאַסן דורך בילדונג־קרייזלעך א. ד. גל. אַזוי צום ביישפּיל, האָט מאָטל יאָשפּע (איצט מאָקס דזשאספער אין ניו־יאָרק) געלערנט יעדן שבת תנ"ך מיט אַ גרופּע אָרבעטער אין דער פינסקער ניישטאָט־שול און האָט אָרויסגעשטעלט די ביבלישע לערעס און דערציילונגען אין אַ שיין פון סאָציא־לער גערעכטיקייט. צו אַזאַ פאַרזאַמלונג פון דעם קרייזל איז אין מאָל געקומען דער ציוניסטישער עסקן אברהם־יוסף ברעגמאַן און האָט געמאַכט דעם פאָרשלאָג, אַז די גאַנצע גרופּע זאָל זיך אָנשליסן צו די „בני־ציון". דער פּלאַן איז אָנגענומען געוואָרן, אָבער די אָרבעטער האָבן זיך צו דער אָטמאָספערע פון דעם „בני ציון"־פאַראיין ניט געקענט צופּאַסן. דער דאָזיקער פאַראיין איז באַשטאָנען דערהויפּט פון בעלי־הבתישע זין און טעכטער „באַרישניעס און קאָוואָליערן", וואָס צווישן זיי האָט זיך אַן אָרימער האָרעפּאַשניק געמוזט פילן פרעמד און פאַרלאָרן. אויך דער בעלי־הבתישער עלעמענט האָט זיך עפּעס דערפילט זשעניירט און אומבאַקוועם, וועז ס׳איז מיטאָמאָל אַריינגע־פלאָסן אין פאַראיין אַן אָרבעטער־מאַסע. רייבונגען זיינען געוואָרן אומפאַרמיידלעך און אַ געלעגנהייט דערצו איז גע־קומען, וועז אין פינסקער „שטאָט־לוח", וואָס די דאָרטיקע ציוניסטן האָבן אַרויסגעלאָזט אונטער דער רעדאַקציע פון אפרים דוב ליפשיץ, איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אַ פעליעטאָן קעגן „בונד". דעמאָלט האָט זיך פון די „בני־ציון" אָפּגע־

טיילט אַ גרופּע אַרבעטער און עטלעכע אינטעליגענטן. זי איז געווען דער קערנדל, פון וועלכן ס׳איז אויסגעוואָקסן די ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע באַוועגונג אין פּינסק. דעם ערשטן שטויס צו די מער אָדער ווייניקער אויסקריסטאַליזירטע אָנזיכטן, ביי אַ טייל פון די מיטגלידער פון די „בני־ציון“, האָט אין ווינטער פון 1902־1903 געגעבן אַ לעקציע פון אַ סטודענט, בערגמאַן, אַ זון פון אַ ווייזנקרעמער אויף דער גרויסער גאַס. ער האָט ביי אַ געהיימער פאַרזאַמלונג פון די „בני־ציון“ געררעדט אויף דער טעמע „ציוניזם און קאָסמאָפּאָליטיזם“, אויפווייזנדיק, אַז דער קאָמף פון די אַרבעטער פון אָלע פעלקער פאָר אַ נייער געזעלשאַפטלעכער אָרדענונג איז ווייכטיקער פון דעם קאָמף פאָר דער פּאָליטישער אויפריכטונג פון יידישן פּאָלק אין זיין אייגענעם לאַנד.

אויף אַזאַ אופן איז אין פּינסק גופא דער באָדן צוגעגרייט געוואָרן פאָר אַ דיפערענצירונג פון די ציוניסטיש־געשטימטע מאַסן לויטן קלאַסן־פּרינציפּ, דאָס מיינט, אַז די אַרבעטער־ציוניסטן זאָלן שטרעבן זיך אָפּצוזונדערן ווי אַ באַזונדער שטראָם אין דער פּאָליטיש־ציוניסטישער באַוועגונג. פון דער צווייטער זייט האָט אַ באַזונדער ראָלע און אַן אייגפלוס אויף פּינסק געהאַט די גובערניע־שטאָט מינסק. דאָרט, ווי מיר ווייסן שוין, האָט אַ פּרימיטיוער טעאָרעטיש־פאַרמלאָזער פּועלי־ציוניזם אָנגעפאַנגען שלאָגן וואָרצלען נאָך אין 1897. באָלד נאָך דעם האָט מינסק אָנגעהויבן צו שפּילן אַ ראָלע ווי אַ וויכטיקער צענטער פון דער ייִדישער אויפּגעבויטער רוסישער רעוואָלוציאָנער־טעראָריסטישער באַוועגונג (אונטער ג. א. גערשוני) און פון „בונד“. ביזן יאָר 1901 האָט זיך געצויגן דער אַוויגערופענער „עקאָנאָמישער פּערייאָד“ פון „בונד“, וועלן דער עקאָנאָמישער קאָמף (סטרייקס, קאָסעס א. ד. גל.) זיינען געווען פון די עיקר־זאַכן אין דעם פאַרטיי־פּראָגראַם. פון 1901־1902 און ווייטער ווערט דער „בונד“ אָלץ מער און מער אַרייַנגעצויגן אין דעם פּאָליטישן קאָמף.

אָט די נייַע מיליטאַנטיש־דרייסטע פאַרטיי־ליניע האָט מיטגעריסן אַ סך מוטיקע, קאַמפּסלוסטיקע יידישע אַרבעטער. ניט ווייניק פּועלי־ציוניסטן אין מינסק זיינען אָבער, אין אינקלאַנג מיט זייער ציוניסטישן „אַני מאמין“, מיט דער שטרעבונג צו אַן אייגענער נאַציאָנאַלער טעריטאָריע, געווען גלייכגילטיק צום גורל פון פּאָליטישן קאָמף אין רוס־לאַנד גופא. אינטערעסירט האָט זיי אָבער דער קלאַסן־קריג אויפן עקאָנאָמישן פראָנט, ד״ה דער קאָמף פון די אַרבעטער פאָר בעסערע לעבנס־באַדינגונגען.

אין 1901־1902 האָט די מינסקער פּועלי־ציון־באַוועגונג זיך פאַרשטאַרקט. גראָד האָט דעמאָלט געווירקט אין מינסק די „אומאָפּהענגיקע יידישע פאַרטיי“, וואָס דער זשאַנדאַרמען־שעף זובאַטאָוו האָט געשאַפן, כדי אונטערצוגראָבן די אויפקומענדיקע פּאָליטיש־רעוואָלוציאָנערע יידישע אַרבעטער־באַוועגונג. אין די נעצן, וואָס די פּאָליטיי האָט אויסגעשפּרייט, זיינען אַריינגעפאַלן מאַנכע פּעאיקע יידישע אַרבעטער־טוערס, ווי די פּריערדיקע בונדיסטקע און שפּעטערדיקע פּועלי־ציוניסטקע מאַניע ווילבושעוויטש.

די אָלע אומשטענדן האָבן ניט פאַרפעלט צו באַאיינפלוסן די אַקטיווסטע צווישן די יונגע אַרבעטער־ציוניסטן אין פּינסק. די צווויי פּירנדיקע געשטאַלטן אין אָט דער גרופּע זיינען אין יענער צייט געווען הערשל יאָשפּע און יאָסל שולמאַן; דער ערשטער אַן אַרבעטער, דער צווייטער אַ פּריקאַזטשיק — ביידע קינדער פון די אָרימסטע צווישן די אָרעמע יידישע פאַמיליעס, פון די לינישטשעס. ביי זיי אין די קעפּ האָט זיך געווועבט אַ סינטעז, אַן אָריגאַנישע פאַרבינדונג צווישן ציוניזם און סאָציאָליזם.

אָט די צווויי יונגע טרוימער האָבן אין יענע יאָרן, צווישן 1900 און 1902, ניט זעלטן פאַנטאַזירט מכח אָרגאַניזירן ציוניסטישע גרופּעס פון בלויז אַרבעטער, הגם קיין קלאָרן באַגריף מכח אַ טעאָריע, און נאָך מער — אַ פּראַקטיקע פון אָזאַ באַוועגונג, האָבן זיי ביי זיך אין מוח ניט אָפּגעמאַכט. אין דער גרויסער אָרומיקער וועלט איז שוין יאָ געווען אין גאַנג אָזאַ באַוועגונג. נאָר דעם באַוואוסטן מינסקער צוזאַמענפאָר פון די רוסישע ציוניסטן, אין זומער 1902, האָבן די פּועלי־ציוניסטן אָנגעפאַנגען זיך אָפּצוטיילן פון דער אָלגעמיינער ציוניסטישער באַוועגונג.

מיטגעהאָלפן אויפצובויען באַזונדערע פּועלי־ציון־קרייזן האָט דער ציוניסטישער עסקן און מינסקער אַדוואָקאַט שמעון ראָזענבוים, אַ פּינסקער געבאָרענער; אָבער ס׳האָט, ווייזט אויס, לאַנג געדויערט ביז די אָלע אַנטוויקלונגען זיינען באַקאַנט געוואָרן אין פּינסק. איינמאָל האָט אָבער ביי אַ ציוניסטישער פאַרזאַמלונג פאַסירט, אַז דער בעלי־הבת׳י־שער ציוניסט, יצחק נייַדיטש, וועלכער איז נאָר וואָס געקומען פון מינסק, האָט הערשל יאָשפּען דערציילט אָזאַ שטיקל נייַעס: אין מינסק זיינען דאָ אַרבעטער־ציוניסטן, וואָס רופן זיך „פּועלי־ציון“ און וואָס פירן זייער אַרבעט מיטן פּולן הסכם פון דער מלוכה. מסתמא האָט נידיטש די מינסקער פּועלי־ציון, וואָס זיינען געווען גלייכגילטיק צום פּאָליטישן קאָמף, צונויפּגעמישט מיט די „נעזאַוויסימצעס“. אָנהענגער פון „אַרבעטער־פאַראיין“, וואָס האָבן אויך ניט געהאַלטן פון דירעקטן פּאָליטיש־רעוואָלוציאָנערן קאָמף.

ה. יאָשפּע איז אַוועקגעפאָרן קיין מינסק אויסצוגיפינען, וואָס איז וואָס. דער גאַנצער פלאַן פון „פּאָליציי־אישן סאָציאָליזם“, על פּי נוסח זובאַטאָוו, איז מיט אַנטריסטונג אָפּגעוואָרפן געוואָרן פון די צוויי באַגייסטערטע פּינסקער בחורים, יאָשפּע און שולמאַן, וועלכע האָבן זיך יאָרלאַנג אַרומגעטראָגן מיט ציוניסטיש־סאָציאָליסטישע אידייען. אָבער דער געדאַנק, אַז עס זיינען שוין דאָ באַזונדערע גרופּעס פון אַרבעטער־ציוניסטן האָט אַזוי פאַר־כאַפט זייערע מוחות, אַז אַ גרינדונג־פאַרזאַמלונג פון אַ פּינסקער גרופּע פּועלי־ציון איז דורך זיי תיכף אויפגע־רופן געוואָרן. אַ געהיימער מיטינג איז פאָרגעקומען ביי מאָטל דעם מאָשיניסט אין הויז, וואו חוץ אַרבעטער זיינען

אויך בייגעווען אַ פּאָר אינטעליגענטן, צווישן זיי אַלעק־סאַנדער ברייסקמאַן. יענער, ווי ס׳האָט זיך דאָרט אַרויס־געשטעלט, איז שוין פון פריער געשטאַנען אין אַ פּאָר־בינדונג מיט די פירער פון די מינסקער פּועלי־ציון, יצחק בערגער און רובענטשיק. אויף יענער פּאַרזאַמלונג (געווען איז דאָס מסתם ניט שפּעטער ווי אָנפאַנג 1903) איז אַוועק־געלייגט געוואָרן דער יסוד פון דער פּועלי־ציון אַרגאַני־זאַציע אין פון דער שפּעטערדיקער ציוניסטיש־סאָציאַלי־סטישער (לויט די רוסישע ראשי־תיבות — ס. ס.׳אישער) פּאַרטיי.

מאָטל יאָשפּע

ישראל קופּער

צו דער ערשטער פּועלי־ציון־גרופּע, וואָס אין איר צענ־טער זיינען געשטאַנען ה. יאָשפּע און י. שולמאַן, האָבן גע־הערט עטלעכע יונגע אַרבעטער, ווי יצחק בראָמבערג, מא־טיל, פייוול דעם מאַשיניסטס זון, אַהרן פרידמאַן, אברהמל בייזער, י. קופּער, שמואל ניידיטש, יענקל קאַנטאָר, כאָניע סאָקאָלאָווסקי, ניאָניע באָניוק, כאָניע גוטשאָבעס און באָניע רובינשטיין. דער לעצטער, אַ שילער פון דער רעאַל־שולע, אַ קינד פון פאַרמעגלעכע עלטערן, האָט מיט זיין גאָנצער פלאַמענדיקער נשמה זיך אַריינגעטאָן אין דער אַרגאַניזאַציע. אינגיכן איז ער, צוזאַמען מיט הערשל יאָס־פּען און יאָסל שולמאַנען, געוואָרן פון די הויפּט־פירער.

די ערשטע פּראָקלאַמאַציע, וואָס די פינסקער פּועלי־ציון־גרופּע האָט אַרויסגעלאָזט, איז דערשינען גלייך נאָכן קי־שינעווער פּאָגראָם, ד״ה, סוף אַפּריל, 1903. אין איר איז געזאָגט געוואָרן מיט אָפענע דבורים, אַז די גאַנצע שולד פאַר יענער שחיטה פאַלט אויף דער רוסישער רעגירונג.

אינצווישן האָט שוין די פּועלי־ציון־באַוועגונג אין רוס־לאַנד אָנגענומען, אַרגאַניזאַציאַנעל און גייסטיק, אַ מער אויסקריסטאַליזירטע, דייטלעכע פּאָרם. אין יוני, 1903, איז אין ווילנע פאָרגעקומען אַ צוזאַמענפאָר פון אַלע גרו־פּעס, און ס׳האָבן זיך דאָרט אויסגעשיילט, חוץ דער מי־טעלער פּראַקטיע, צוויי עקסטרעמע ריכטונגען — די „מיי־סקער״, וואָס זיינען געווען און געבליבן קעגנער פון פּאָ־ליטישן קאַמף אין רוסלאַנד, און די „פּע. קא.׳יסטן״ — אָנהענגער פון אַ בריטן און באַדינגונגסלאָזן פּאָליטישן קאַמף אין רוסלאַנד. בייַ די „מינסקער״ איז רעכט געווען אָפּצולייגן אָפילו די סאָציאַליסטישע אָגיטאַציע, ביז די יידי־שע מאַסן וועלן האָבן דערגרייכט זייער טעריטאָריאַלע זעלבסטשטענדיקייט.

די דאָזיקע חילוקי־דעות האָבן צוגעגרייט דעם באָדן פאַר אַ ראַדיקאַלער שפּאַלטונג אין די פּועלי־ציון רייען, און דאָ, סוף זומער 1903, איז נאָך געקומען דער 6טער צייו־ניסטישער קאָנגרעס, וואו דר. ט. הערצל האָט צום ערשטן מאָל אָוועקגעשטעלט די אוגאַנדע־פּראָגע, ד״ה, דעם פּרא־יעקט פון אַ טעריטאָריע, חוץ פאַלעסטינע, וואו די יידן־פראָגע זאָל געלייזט ווערן אין גייסט פון פּאָליטישן ציו־ניזם. דערמיט איז געמאַכט געוואָרן דער ערשטער טריט צו אַ נייער שפאַלטונג אין די ציוניסטישע רייען. אויף דעם זעלבן באַזעלער קאָנגרעס האָט אַ גרופּע סאָציאַלי־טישע דעלעגאַטן, מיט דר. נ. סירקין בראש, אַרויסגע־לאָזן אַ פּראָקלאַמאַציע: „ניט רואיק און ניט געזעצלעך״. אין איר איז געגעבן געוואָרן אַן ענטפער אויף דר. הערצלס דערקלערונג, אַז ער, הערצל, האָט צוגעזאָגט פלעווען (ביים פּערזענלעכן געשפּרעך אין פּעטערבורג אין יולי, 1903), אַז די רוסישע ציוניסטן וועלן זיך האַלטן „רואיק און געזעצלעך״.

אין אָזאַ אָטמאָספער פון שטייגנדיקער רעוואָלוציאָנערער סיטואַציע אין רוסלאַנד און פאַרשאַרפטער אָפּאָזיציע מצד די סאָציאַליסטישע ציוניסטן צו די בירגערלעך־צוניס־טישע אידייען און פירונגען, איז די אַרבעט פון דער נייער פינסקער פּ. צ.־גרופּע אָנגעאָנגען מיט דער גאַנצער פּריש־קייט פון גרענעצלאָזן יוגנטלעכן ענטוזיאַזם, וואָס האָט זיך צעפלאַקערט ביי די יונגע טרעגער פון ציוניסטיש־סאָציא־ליסטישן געדאַנק.

אין 1904 האָט שוין די באַוועגונג אַרומגענומען 20־25 גרופּעס מיט צוזאַמען 400־500 חברים און חברות. די גרופּעס פלעגן אָפּהאַלטן געהיימע פאַרזאַמלונגען אין פּרי־וואַטע דירות, און אומגעפער צוויי מאָל אין מאָנאַט פלעגן שפּעט פרייטאָג־צו־נאַכט גערופן ווערן אַלגעמיינע מיטינ־גען פון אַלע חברים אין איינעם פון די פינסקער בתי־מדרשים אדער שולן. זומער 1904 איז אין סטאַראָקאָניער וואַלד, 6 מייל פון פינסק, פאַרגעקומען אַ גרויסער, גע־היימער נאַכט־מיטינג פון אַלע אָנטיילנעמער אין דער באַ־וועגונג. דער עולם איז אַהין אַרויסגעפאָרן מיט אַ דאַמף־שיף, וואָס מען האָט ספּעציעל פאַר אָט דעם אַרויספאָר געדונגען.

אויף יענעם מיטינג, וואָס האָט געדויערט ביז אין זוייסן טאָג אַריין, איז אויסגעקליבן געוואָרן דער ערשטער, אָפּיציעלער, לאָקאַלער קאָמיטעט פון די „פּועלי־ציון״ אין פינסק: הערשל יאָשפּע, יאָסל שולמאַן און באָניע רובינ־שטיין. דער פּאָקטישער פירער פון דער באַוועגונג איז געווען יאָסל שולמאַן. ער האָט זיך געשטעלט אין פאַר־בינדונג מיטן פאַרטייאישן צ. ק. אין וואַרשע, און ווען דער צ. ק. איז, אין 1905, אַריבערגעטראָגן געוואָרן קיין

ווילנע, איז די פאַרבינדונג צווישן ווילנע און פינסק ווייטער אָנגעהאַלטן געוואָרן דורך י. שולמאַנען.

ערשטער קאָמיטעט פון „עס־עס“ אין פינסק

שטייענדיק: הערשל יאשפע; זיצנדיק פון רעכטס: באַניע רובינשטיין און יאָסל שולמאַן.

אין דער זעלבער צייט האבן זיך אין דער באַוועגונג, אַלס אַ גאנצע, אויך אָפּגעשפילט אַנטשיידנדיקע פאַסירונגען. אין רוסלאַנד איז פאָרגעקומען די ענדגילטיקע שפּאַלטונג צווישן די „מינסקער פועלי־ציון“ (פועלי־ציון־נאַציאָנאַליסטן) און די אָנהענגער פון פאָליטישן קאָמף. גלייכצייטיק האָט זיך צעברענט אַ ליידנשאַפטלעכער קאָמף אַרום דער אוגאַנדע־פראַגע, נאָכן 6טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין 1903. דער גרעסטער טייל „אוגאַנדיסטן“, מיט ישראל זאַנגוויל בראש, זוכנדיק אַ באַלדיקן וועג צו העלפן די יידישע מאַסן, האָבן אַרויסגעשטעלט אויבן־אָן דעם פרינציפּ פון טעריטאָריאַליזם, ד״ה דעם פרינציפּ פון אַ תיכפּדיקער הילף פאַרן יידישן פאָלק דורך אַ קאָלאָניזירונג פון אַן אויטאָנאָמער טעריטאָריע, ווען זי זאָל זיך ניט געפינען. צווישן דעם 6טן און 7טן קאָנגרעס (אין 1905) האָט אין דער ציוניסטישער קרייזן געקאָכט מיטן סכסוך צווישן די „אוגאַנדיסטן“ און „פאַלעסטינצעס“.

אויפן 7טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין 1905 האָבן די מערסטע „טעריטאָריאַליסטן“ זיך צוריקגעצויגן פון דער ציוניסטישער באַוועגונג. אויך צווישן די ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס האָט דער קריזיס געפירט צו אַן אָפענער שפּאַלטונג. אין דעצעמבער, 1904, האָבן די טעריטאָריאַליסטיש־געשטימטע אָרגאַניזאַציעס פון די פּועלי־ציון אָפּגעהאַלטן אַן אייגענעם צוזאַמענפאָר אין אָדעס. ער איז צוליב אַן אָרעסט פון די טיילנעמער איבערגעריסן געוואָרן, און האָט זיך פאַרענדיקט ערשט אין פעברואַר 1905, וועגן עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו גרינדן אַ נייע, זעלבסטשטענדיקע „ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע אָרבעטער־פאַרטיי“.

די אָפּיציעלע פאַרטיי־גרינדונג איז פאָרגעקומען אין מאַי 1905. גלייך נאָך דעם איז אויף דער קיעווער קאָנפערענץ פון די פאַלעסטינער פועלי־ציון, אין יולי 1905, קאָנסטיטואירט געוואָרן די „יידישע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פאַרטיי פועלי־ציון“. זי האָט צום 7טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל געשיקט 47 דעלעגאַטן. צום זעלבן קאָנגרעס איז אויך געקומען אַ דעלעגאַציע פון די ציוניסטן־סאָציאַליסטן (צ. ס.). די צ. ס. דעלעגאַטן פאַרלאָזן אָבער, צוזאַמען מיט די בירגערלעכע טעריטאָריאַליסטן, דעם קאָנגרעס און רייסן זיך אָפּ פון דער ציוניסטישער באַוועגונג. אָפּילו דער פאָרקעמפער פון סאָציאַליסטישן ציוניזם, דר. נחמן סירקין, איז מיטגעריסן געוואָרן פון אוגאַנדע־פלאַן, און איז אַ לענגערע צייט געבליבן אַן אָנהענגער פון דער טעריטאָריאַליסטישער שטרעמונג.

דער קריזיס האָט געהאַט אַן אַנטשיידנדיקע ווירקונג אויפן גורל פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער באַוועגונג אין פינסק. אין דער דאָרטיקער אָרגאַניזאַציע איז דער טעריטאָריאַליסטישער פרינציפּ אָנגענומען געוואָרן לייכט, פונקט ווי די גרופּעס וואָלטן שוין דערויף געווען געוואָרט. זיי זייגען צום דאָזיקן באַשלוס געווען צוגעגרייט דורך די דיסקוסיעס אין אַלע ציוניסטישע קרייזן, זינט זומער 1903.

דאָס פראָבלעם פון רעוואָלוציאָנערער, פאָליטישער אָקטיוויטעט, וואָס איז אויך געווען אַ ברענענדיקע שטרייטפראָגע אין דער פאַרטיי, האָט אין פינסקער אָרגאַניזאַציע אַרויסגערופן אַ העפטיקערן קאָמף, ווי דער טעריטאָריאַליזם. אָרום דער דאָזיקער פראָגע זיינען געפירט געוואָרן לאַנגע דיסקוסיעס. געוואונען האָט דער צד, וואָס האָט געהאַלטן פון פאָליטישן און רעוואָלוציאָנערן קאָמף און פאַר ממשותדיקער אַרבעט אויפן אָרט, ווי סטרייקס, אָרגאַניזירונג פון אַרבעטער־יוניאָנס א. ד. גל. געווייס האָט דאָ, אין פינסק, בייַ אָט דעם באַשלוס געשפילט אַ ראָלע דער פאַקט, אַז הונדערטער יידישע אַרבעטער זיינען געוואָרן באַשעפטיקט אין דער לאָקאָלער אינדוסטריע, אויף די פאַבריקן (פון שוועבעלעך, פלעקלעך, פאַניר א. אַ. וו.), זאַוואָדן (טאַרטאַקן, גאַרבעריייַן א. אַנד.). זייערע עקאָנאָ־

מישע און סאָציאַלע אינטערעסן האָבן אין יענער שטורעמ־דיקער צייט פון רעוואָלוציאָנערן אויפברויז איבערן לאַנד כסדר געווען און גערופן די יידישע אַרבעטער־אָרגאַני־זאַציעס צו אַ מוטיקן קאַמף פאַר די טאָג־טעגלעכע נויטן פון די האָרעפאַשנע מאַסן.

פינסק האָט אין יענער צייט, אַנהויב זומער 1904, שוין געשפּילט אַ וויכטיקע ראָלע אַלס אַ צענטער, ואו דער אָרגאַניזירטער יידישער זעלבסטשוץ, וואָס איז נאָכן קישי־נעווער פּאָגראָם געשאַפן געוואָרן אין אַ סך שטעט, האָט באַקומען געוואָר. אַזוי, צום ביישפּיל, דערציילט משה כץ, אַז ער האָט דעמאָלט געהאַלטן אין אָרגאַניזירן אַ יידישן זעלבסטשוץ אין אומען און ניקאָלאַיעוו, און האָט געזוכט אַ פאַרבינדונג, ואו צו קריגן געווער. די פאַרבינדונג האָט אים געגעבן שמואל וויצמאַן, דעמאָלט נאָך אַ סטודענט אין קיעווער פּאָליטעכניקום, און איינער פון די ערשטע טוער אין דער ציוניסטיש־סאָציאָליסטישער באַוועגונג. דאָס געווער (רעוואָלווערן) האָט משה כץ געקראָגן אין פינסק, לויט אַ קאָנספּיראַטיוון אַדרעס (אַ קליינע סטאָלערייַ אויף לאהישינער גאַס), וואָס שמואל וויצמאַן האָט אים געגעבן.

סוף זומער 1904, האָט פינסק שוין פאַרנומען אַזאַ חשובן אָרט אין דער צ. ס. באַוועגונג, אַז די אָרגאַניזאַציע האָט זיך שוין געפּילט געגוג שטאַרק אַרויסצושיקן אירע טעטיקסטע חברים אין אַנדערע שטעט צו אַרבעטן דאָרט פאַר דער באַוועגונג. הערשל יאָשפּע, צום ביישפּיל, איז אויגוסט 1904 אָפּגעפאָרן קיין ראָווגע מחמת די אָרגא־ניזאַציע האָט אַזוי געפּאָדערט.

די פינסקער אָרגאַניזאַציע האָט געהאַט אַ היפּשע צאָל אַזעלכע ענטוזיאַסטיש־איבערגעבענע יונגע יידישע רעוואָלוציאָנערן, די מערסטע פון זיי — זין און טעכטער פון די אָרעמע אַרבעטער־פאַמיליעס, אויך עטלעכע פאָלקס־אינטעליגענטן, קינדער פון פאַרמעגלעכע און אָרעמע על־טערן. אָט, למשל, האָט אין דער צ. ס.־באַוועגונג דאָרט געאַרבעט כייטשע קאָלאָדני, די טאָכטער פון אָרעמען יוד־קע דער מוליאַר, אַליין אַן ערנסטע און וויסנדורשטיקע מיידל, אַן „אייביקע סטודענטקע", איז זי געווען אַ גוטע קאָנספּיראַטאָרקע און פון די וויכטיקסטע מיטגלידער אין דער פינסקער צ. ס.׳ישער באַוועגונג. איר הויז איז באַלד געוואָרן די הויפּט־קוואָרטיר פון דער צ. ס.־פּאַרטיי, און „כייטשעס סאַלקע" (זיי האָבן געוואוינט אין אַ צוויי־שטאָ־קיגער הייזקע) איז געוואָרן דער מיטלפּונקט פאַר אַלע חברים פון דער אָרגאַניזאַציע.

שפּעטער, ווען ס׳זיינען געגרינדעט געוואָרן די „קליינע ס. ס.", די יוגנט־באַוועגונג פון דער ציוניסטיש־סאָציא־ליסטישער פאַרטיי, האָט כייטשע קאָלאָדני געהאָט דער־הויפּט צו טאָן מיט אָט דער יוגנט־אָרגאַניזאַציע. אַנדערע אַקטיוויסטן טוערקעס און טוערס זיינען אין יענער צייט גע־ווען מינדל פעלדמאַן, ראַשקע זילבערמאַן, חנה קאָנטאָרא־וויטש, כאניע סאַקאָלאָווסקי, יצחק גאָטליב, דוד מילער, שלום פיאַלקאָוו, הערשל פרידמאַן, ישראל שטיינמאַן, לייבל דער פּריקאַזשטשיק, עבדיה קאָהן און יוסף שאַכאַטאָוויטש. קיינער פון זיי איז ניט עלטער געווען פון 18־19 יאָר.

2. דער שטורעם און נאָך־שטורעם פּעריאָד

(1905־1906)

עס איז אָנגעקומען דאָס קריטישע יאָר 1905. די רע־וואָלוציאָנערע באַוועגונג האָט זיך וויט אויסגעשפּרייט, בא־זונדערס נאָך דעם „רויטן זונטיק" (9טן יאָנואַר) אין פע־טערבורג. די רעוואָלוציאָנערע שטימונגען זיינען געוואקסן אַ דאַנק די מיאוסע מפלות פון צאַרישן מיליטער און פלאָט אויפן וויטן מזרח און פון דעם טויט־שרעק, וואָס די אָפּטע טערראָריסטישע אַקטן פון די רעוואָלוציאָנערע העלדן האָבן אָנגעוואָרפן אויף דעם צעפוילטן, צאַרישן רעזשים. אין די אַרבעטער־רייען, אויך אויף דער יידישער גאַס, איז די רעוואָלוציאָנערע סיטואַציע שאַרפער געוואָרן פון טאָג צו טאָג.

דער קאַמף פון די יידישע אָרגאַניזירטע מאַסן האָט חוץ די אַלגעמיינע צילן — אַ מלחמה קעגן דער זעלבסט־הערשאַפט און דעם קאָפּיטאַליזם — אויך געשטעלט אַ ספּעציעלע, דירעקטע אויפגאַבע — זיך באַוואָפענען און צוגרייטן קעגן דער געפאָר פון פּאָגראָמען אויף יידן.

און גראד אין יענער צייט, ווען דער רעוואָלוציאָנערער קאַמף אין רוסלאַנד האָט זיך צעברענט צום שטאַרקסטן, האָט די פינסקער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציע פאַרלאָרן איינעם פון אירע איניציאַטאָרן און בויער — הערשל יאָשפּע. ער איז אין פרילינג פון 1905, צוויי וואָכן פאַר פּסח, אַוועקגעפאָרן פון פינסק קיין ענגלאַנד, און פון דאָרט — קיין אַמעריקע. עס איז געבליבן ביי אים אַ פּאָסטקאָרטל, וואָס איינער פון זיינע נאָנטסטע חברים, אברהמל בייזער, האָט אים געשריבן קורץ נאָך זיין אָפּ־פאָר. דאָרט לייענען מיר: „ביי אונדז אין פינסק איז איצט (30טן אַפּריל 1905) ששון ושמחה. מיר האָבן באַ־קומען די סחורה, אויף וועלכער מיר האָבן לאַנג געוואָרט. די כחורה איז אַן אויסגעצייכנטע. אַלע מיטגלידער פון אונדזער געזינדל זיינען ענטוזיאַסטיש. ס׳איז חי געלעבט!"

געוויס מיינט מען דאָ אַ טראַנספּאָרט געווער, וואָס די אָרגאַניזאַציע האָט אַריינבאַקומען פון די גרעסערע צענט־רען, ווי ווארשע, קיעוו א. ד. גל. מיט דעם געווער האָט מען געמומען אָרגאַניזירן דעם „באַיעוואַי" און „לעטוטשי־אַטריאַד", וואָס האָבן אינגיכן זיך אַרויסגעוויזן ניצלעך און וויכטיקאָם. אגב האָט אויף אַזאַ אופן, ביד חזקה, די אָרגא־ניזאַציע לייכט געקענט בייקומען די מכה פון „שטאַרקע", הפקר־יונגען, וואָס פלעגן באַלידיקן און זיך טשעפּען צו יונגע פרויען, צושטיין מיט זלזולים צו פאַרטיי־חברים א. אַז. וו. דער „באַיעוואַי אָטריאַד". אונטער דער פירער־שאַפט פון חבר מיכל שלאָקמאַן, האָט אַמאָל פאַרפירט אַ געשלעג מיט אָט די חברה־לייט און זיי באַזיגט. פון דע־מאָלט אָן זיינען זיי געוואָרן פריינדלעך צו דער אָרגאַני־

זאָציע, און אייניקע פון זיי האָבן זיך אָפילו אָנגעשלאָסן ווי מיטגלידער.

די ראָלע פון פינסק ווי אַ צענטער פון דער צ. ס.־באָוועגונג איז אָזוי אויסגעוואַקסן אין 1905, אַז דער צ. ק. פון דער נייער פאַרטיי (ס. ס.) האָט אַרײַנגעשיקט קיין פינסק אַ פאַרטיי־פאַרטרעטער, אַ פראָפעסיאָנעלן טוער (פראָפעסיאָנאַל), אַ געווײַסן פאַרטיי־חבר, באָריס. די באָוועגונג האָט אָנגענומען אַ מאַסן־כאַראַקטער. הונדערטער חברים פלעגן זיך צוזאַמענקומען צו די געהיימע פאַרזאַמלונגען, אַ שטייגער אין פינסטערן קעלער פון באָסעוויטשעס ביר־ברויערײַ, אָדער אין אַ שול, ביים שיין פון אַן אינצידקער חלבנער ליכטל, צו הערן רעדעס, צוגרייטן עפנטלעכע מאַניפעסטאַציעס, סטרייקס א. ד. גל. דער היסטאָרישער גע־בעראַל־סטרייק אין רוסלאַנד, אין אָקטאָבער 1905, האָט אין פינסק אָנגענומען אַ גאָר שטאַרקן דעמאָנסטראַטיוון כאַראַקטער. אין שטאָט איז געווען צוגעמאַכט די פאָטשט, דער טעלעגראַף, די קאַזניטשעיסטווא, די פאַבריקן און געשעפטן. די בערך צוויי טויזנט קריסטלעכע אַרבעטער אין די באַן־ווערשטאַטן, וואָס האָבן פריער קיינמאָל ניט אַרויסגעוויזן קיין סימן פון רעוואָלוציאָנערישקייט, זיינען איצט אָנגעשטעקט געוואָרן מיט אַ רעוואָלוציאָנערן ברען. זיי פלעגן טעגלעך דורכפירן גרויסע פאַרזאַמלונגען אונטערן פרייען הימל.

די שטאָטישע באָפעלקערונג פלעגט מאָסנווייז קומען צו די דאָזיקע פאָליטישע מיטינגען אויפן הויף פון די אייזנבאַן־ווערשטאַטן, קעגנאיבער דעם וואָקזאַל. ערשט־קלאַסיקע רעדנער זיינען אַרויסגעטראָטן ביי אָט די דע־מאָנסטראַציעס אין רוסיש, פויליש און אוקראַיניש. אין פינסק זיינען דעמאָלט געווען טעטיק, חוץ די יידישע פאַר־טייען, אויך די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן און „איסקראָוו־צעס“ (ס. ד.). אויך די יידישע פאַרטייען האָבן צוגעשטעלט רעדנער און די צ. ס. האָבן צו יענע מיטינגען געשיקט באַגאַבטע רעדנער, ווי דער „פראָפעסיאָנאַל“ באָריס, אַהרן סינגאַלאָווסקי, אַיינער פון די גלענצענדסטע פאַרטיי־פירער אין ליטע, פוילן, און דער פינסקער חבר, הערשל אייזענ־שטאָדט.

די פאַרזאַמלונגען האָבן אָבער ניט אָנגעהאַלטן לאַנג. נאָך דער פאָגראָם־כוואַליע פון 18—23טן אָקטאָבער איבער גאַנץ רוסלאַנד איז די פאָליציי געוואָרן דרייסטער. אין איין שיינעם טאָג, אין מיטן פון אַזאַ מיטינג, האָבן די קאָזאַקן, וואָס פלעגן שטענדיק שטיין אויף דער אַנדערער זייט פון דער באַן־ליניע, זיך אַ לאָז געטאָן אויפן פיל־קעפיקן עולם און מיט נאַגאַיקעס צעטריבן די מאַסע. מער זיינען שוין דאָרטן קיין פאַרזאַמלונגען ניט פאָרגעקומען.

אין אַ פאָר טעג אַרום האָבן די פינסקער ציוניסטן־סאָציאַליסטן פאָררופן אַ פאָלקס־פאַרזאַמלונג אין קאַרלינער קלויז. די פאָליציי האָט צעשטעלט באַוואָפנטע פאָטרולן איבער דער גאַנצער געגנט. אַן איבערפולטע קלויז האָט געשלונגען יעדעס וואָרט פון דעם נייעם מין מגיד, הערשל אייזענשטאָדט. דאָס איז געווען אַ וואַרעמע אַגיטאַציע־רעדע, וואָס האָט די פשוטע יידן אויפגעקלערט וועגן די שטורעמדיקע פאָסירונגען אין רוסלאַנד. הערשל האָט אָפילו אויסגענומען ביי זיין פרומען טאָטן. יענער האָט דעם יונגען רעדנער, נאָך דער פאַרזאַמלונג, פאַר אַלעמען אין די אויגן אַ קוש־געטאָן.

דער זעלבסטשוץ ביי די פינסקער צ. ס.׳טן האָט פאַר־מאָגט אַ סך רעוואָלווערן, קינזשאָלן, נאַגאַיקעס א. אַז. וו. דער „באָיעווסי־אָטריאַד“ איז באַשטאַנען פון 75 מיטגלי־דער. צווישן די אָנפירנדיקע חברים זיינען געווען: הערשל יאַרמאָלאָוויטש, אשר פינקעלשטיין, מיכל שלאָקמאַן און זיין ברודער.

אַ געלעגנהייט צו ווייזן און אויסצונוצן דעם כח פון דער זעלבסטשוץ איז געקומען ביי פאָלגנדע אומשטענדן. געווען איז עס אין די טעג וועז די מאָסקווער אַרבעטער האָבן זיך געשלאָגן אויף די באַריקאַדן מיטן צאַרישן מיליטער. אין פיל שטעט און שטעטלעך פון גרויסן רוסלאַנד האָבן די אַרבעטער דעמאָנסטרירט זייער סאָלידאַריטעט מיט די מאָסקווער קעמפער. אין איינעם פון יענע טעג, אין דע־צעמבער 1905, האָט געזאָלט פאָרקומען אַ פאָלקס־פאַרזאַמ־לונג. אויפן קאַרלינער מאַרק, וואָס איז געווען פון דעם פינסקער „בונד“, צוזאַמען מיט די עס־ערן און דער קלייַנער „איסקרא“־גרופּע. דער „בונד“ האָט ניט צוגע־לאָזן די צ. ס.׳טישע פאַרטיי צו יענעם מיטינג, כאָטש לויט זייער צאָל מיטגלידער זיינען די צ. ס. געווען די צווייטע יידישע אַרבעטער־פאַרטיי אין שטאָט.

ערב דער פאַרזאַמלונג האָבן זיך פאַרשפרייט קלאָנגען, אַז די פאָליציי, מיט דער הילף פון מיליטער און קאָזאַקן, גרייט צו אַ פאָגראָם אויף דער דעמאָנסטראַציע און אויף דער פרידלעכער באַפעלקערונג. די ס. ס.־אָרגאַניזאַציע האָט באַשלאָסן צו מאָביליזירן איר זעלבסטשוץ. זי האָט געוויסע פונקטן אין שטאָט. עטלעכע הונדערט חברים האָבן זיך אויפגעקליבן אין דער ליניישטשער שול; דאָרט האָט מען אַלעמען אויסגעטיילט מעסערס (קינזשאָלן), העקלער און „הייס“ געווער. דאָ איז אויך געווען דער „לעטוטשי־אָטריאַד“, וואָס האָט מיט באָמבעס אין די הענט געדאַרפט באַשיצן די באַפעלקערונג. אַ זייגער 10 אין דער פרי, אין אַ קאַלטן דעצעמבער־טאָג, האָט מען פון דער ליניש־טשער שול אָנגעהויבן אַרויסצושיקן די בעסער־באָוואָפנטע אין די געהעריקע פונקטן פון שטאָט. אַן אָנטיילנעמער אין יענער אַקציע איז אויך געווען דר. וויליאָם אָסטראָוו־סקי פון לאָס אַנדזשעלעס.

דער אייזנפלוס און פרעסטיזש פון די פינסקער ס. ס. האָט זיך פאַרשפרייט אויך איבערן גאַנצן ראַיאָן. אין פעברואר, 1906, וועז עס איז פאָרגעקומען דער ערשטער אַרדענטלעכער צוזאַמענפאָר פון דער צ. ס.־פאַרטיי, איז באַריכטעט געוואָרן דעם צענטראַלן פאַרטיי־קאָמיטעט, אַז

דער פינסקער ראַיאָן האָט געציילט 1,100 חברים (דער „נייער וועג" נומ. 24, 12טן יוני, 1907).

צום סוף יאָר האָט די גאַנצע פאַרטיי געציילט אַרום 24,300 חברים, און הגם עס זיינען געווען ראַיאָנען מיט דאָפּלט אָזוי פיל חברים ווי אין און אַרום פינסק (דער דווינסקער, קיעווער, וואַרשעווער, טשעבאָקסאָווער א. אַנד.), איז אָבער דער פאַקט, אַז דער פינסקער ראַיאָן איז אין 1906 געווען איינער פון די וויכטיקסטע און אַקטיווסטע אַרענעס פון דער צ. ס.־פאַרטיי אין רוסלאַנד.

אין מאַי 1906 האָט די צ. ס.'שע פאַרטיי אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן אין ווילנע אַ פאַרטיי־זשורנאַל — די וואָכנ־שריפט „דער נייער וועג". אויף די שפאַלטן פון דעם דאָזיקן אָרגאַן האָט זיך אָנטוויקלט אַ טעאָרעטישע דיס־קוסיע וועגן די גרונט־עיקרים פון סאָציאַליסטישן טערי־טאָריאַליזם, אין וועלכער ס'האָבן אָנטייל גענומען אַלע פאַרטיי־פירער, ווי לאצקי־באָרטאָלדי, דר. נ. סירקין, דניאלי, יעקב לעשצינסקי, מ. ליטוואַקאָוו און אָנדערע. אָבער צו־גלייך מיט דעם טעאָריסטישן פונאָנדערבלי איז אָבער גע־קומען אַ געוויסע פראַקטישע ירידה אין דער באָוועגונג, דערהויפט אין די קלענערע שטעט. פון אין זייט, האָט אַ שלעכטע פסיכאָלאָגישע ווירקונג געהאַט דער נצחון פון צאַריזם און רעאַקציע איבער די רעוואָלוציאָנערע כוחות איבערן לאַנד, ווי דאָס איז שוין קלאָר געווארן אין פרי־לינג פון 1906. פון דער צווייטער זייט, און אפשר אונטער דעם אינפלוס פון דעם זעלבן פסיכאָלאָגישן פאַקטאָר, איז געוואָלטיק פאַרגרעסערט געווארן די עמיגראַציע דווקא פון די אַקטיווסטע, רעוואָלוציאָנער־געשטימטע יידישע אַר־בעטער.

ניט־קוקנדיק אויף די שטערנדיקע אומשטענדן איז אָבער די קאָנספיראַטיווע זייט פון דער צ. ס.־באָוועגונג אין פינסק אין 1906 ניט פיל אָפּגעשוואַכט געווארן אין פאַרגלייך מיטן שטורעם־יאָר 1905. אָפילו די „עפּנט־לעכע" אַרבעט איז אויך געפירט געווארן וויייטער מיט מוט און ענערגיע.

די מאַי־אָגיטאַציע איז אין שטאָט און אין ראַיאָן דורכ־געפירט געווארן זייער לעבעדיק. די צ. ס. האָבן געריכט אויף ספּעציעלע פאַרזאַמלונגען און כמעט אויף אַלע פאַב־ריקן. אין אַ שבת, סוף מאַי, זיינען די צ. ס.־רעדנער אויפגעטראָטן אין די שולן וועגן דער עפענונג פון דער ערשטער גאָסודאַרסטוועטע דומע. דער עולם האָט זיי אויס־געהערט מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט. נאָר אין זומער פון 1906 האָט די פינסקער אָרגאַניזאַציע צוגעשטעלט געווער און ליטעראַטור, ווי אויך רעדנער־פראָפּאַגאַנדיסטן איבערן גאַנצן פינסקער ראַיאָן, ד"ה פון קאָברין אַזש ביז מאָזיר. איינער פון די יונגע חברים, וועלכער האָט אין יענער צייט אויסגעפירט די דאָזיקע פונקציע, איז געווען דער 18־יעריקער אהרן ווייַנבערג (איצט לאָיער אַהרן א. ווייַנ־בערג אין ניו יאָרק), וועלכער האָט אין פרילינג פון 1906

אַהרן ווייַנבערג

זיך צוריקגעקערט אַהיים קיין פינסק פון בריסק, נאָכדעם ווי ער איז אַרויס פון דער בריסקער טורמע. אויף די רייזעס זיינע פלעגט א. ווייַנבערג זיין אָנגע־טאָן ווי אַ וואַוילויגערישער פראָנט, כדי ביי קיינעם קיין חשד ניט אַרויסצורופן. די „סחורה" איז געווען איינגעפּאַקט אין אַ פיינעם, לעדערנעם טשעמאָדאַן.

נאָך זיין געלונגענער אויספי־רונג פון אָט די פונקציעס האָט דער לאָקאַלער פאַרטיי־קאָמיטעט באַשלאָסן, אַז א. ווייַנבערג זאָל זיך אָפּגעבן מיט דער געהיימער דרוקערייַ, וואָס די צ. ס. האָבן געהאַט אין פינסק. במילא האָט ער געמוזט זיך צוריקציען פון אַלע אַנדערע קאָנספיראַטיווע פאַרטייַיי־עסקים. אַ פאַרטיי־חבר און דרוקער פון פאַך, מענדל בערמאַן, האָט אַליין דערפונדן אַ היימיש־געמאַכטע דרוק־מאַשין. זיין „אָפּאַראַט" האָט אויסגעקוקט ווי אַ פאָר שווערע אייזערנע טאָוולען פון אַ גרויסן, דיקן בוך, אין וועלכן ס'האָט זיך אַריינגעשטעלט דער זאַץ. דער אוי־בערשטער טאָוול, וועמען מען האָט דעם „בוך" צוגעמאַכט, האָט געזאָלט אָפּפּרעסן דעם זאַץ אויפן פאַפּיר.

אין דער פראַקטיק האָט מען די בעסטע רעזולטאַטן ביים דרוקן פראָקלאַמאַציעס דערגרייכט, ווען מען האָט דעם שריפט אַריבערגעפירט אויפן פאַפּיר דורך קלאַפּן מיט אַ בארשט, אָדער פשוט דורך רייבן מיט דער האַנט איבערן פאַפּיר, וועלכן מען האָט פאָרזיכטיק אָוועקגעלייגט אויפן זאַץ, וואָס איז פריער באַשמירט געווארן מיט דרוק־טינט פון אַ וואַליק (ראָלער). מיט דער הילף פון אַזאַ פּרימי־טיווער „דרוק־מאַשין" האָט די פינסקער אַרגאַניזאַציע דאָך אָפּגעדרוקט עטלעכע פראָקלאַמאַציעס (אין רוסיש, זויייל אין דער ערשטער צייט איז נאָך קיין יידישער שריפט ניט געווען). נאָך דעם צעטרייבן די ערשטע דומע, אין יולי 1906, צום ביישפּיל, האָבן די פינסקער צ. ס. אַליין אי־בערגעדרוקט און פאַרשפרייט אין שטאָט דעם „וויבאָרגער אויפרוף" פון די ליבעראַלע עקס־דעפוטאַטן, וואָס האָבן אויפגעפאָדערט דאָס רוסישע פאָלק ניט צו צאָלן דער צאַ־רישער רעגירונג קיין שטייערן, ניט צו געבן קיין זילבער־רובל אין מיליטער א. א. וו.

גאַנץ מעגלעך, אַז די פינסקער צ. ס.־אַרגאַניזאַציע איז געווען די איניציקע, יידישע רעוואָלוציאָנערע גרופּע, וואָס האָט געוואָלט און געקאָנט אַרויסלאָזן דעם דאָזיקן אומלעגאַלן מאַניפעסט פון די ערשטע געקליבענע פאָלקס־פאַרטרעטער אין רוסלאַנד, וואָס האָבן שפּעטער „פאָר זייער חוצפּה" באַצאָלט מיט דריי חדשים טורמע.

אין סוף יולי 1906 האָט דער צ. ק. פון דער פאַרטיי געשיקט קיין פינסק אַ נייעם „פראָפּעסיאָנאַל", משה כץ,

וואָס איז, ווי מיר האָבן שוין אויבן דערציילט, אין מאָל אין 1904 געקומען אויף אַ קורצן באַזוך אין פינסק. ער איז דאָן, אין 1906, געווען דער פירער פון פינסקער קאָמיטעט פון דער צ. ס.־אַרגאַניזאַציע. גראָד אין יענער צייט האָט דער ביטערער קאַמף צווישן די פינסקער בונדיסטן און ס. ס.׳ווצעס געהאַט דערגרייכט די העכסטע שטופע פון קעגנזייטיקער שנאָה און אומטאָלעראַנץ.

די הערשנדיקע אַרגאַניזאַציע אין פינסק איז דעמאָלט געווען דער „בונד“, אָבער מיט איר האָט פאָר דער „הערשאַפט“ געשטריטן די צ. ס.־אַרגאַניזאַציע, וואָס איז געווען ביי זיך גאַנץ האָפערדיק און תקיף. זי האָט געהאַט אין אירע רייען „אמתע פּראָלעטאַריער“, די אַרבעטער פון דער שוועבל־פאַבריק, פון דער לעדער־גארבעריי א. ד. גל. ספעציעל זיינען זיי געווען איינפלוסרייך צווישן דער אינטעליגענץ און צווישן די האַלבע אינטעליגענטן — די פריקאַזטשיקעס. די ס. ס.־אַרגאַניזאַציע האָט אין זומער 1906 געציילט אַרום 700 חברים, דער גרעסטער טייל פון זיי אַרבעטער, אָדער אַרבעטלאָזע זין פון טעכטער פון אַרעמע בעלי־מלאכות (קירזשנער, מולאַרעס, בעקערס א. ד. גל.).

מיטן אָנקום פון משה כצ׳ן אין פינסק האָבן זיך מיט דער צייט די באַציאונגען צווישן די צוויי קאָנקורירנדיקע פּאַרטייען פאַרבעסערט. אָנשטאָט געוואָלט־מיטלען, ווי אַ שטייגער, ניט אַריינלאָזן קיין פּאַרטיי־קעגנער אין דעם אַרבעט־וואַרשטאַט, וואו די מערהייט אַרגאַניזירטע אַרבעטער האָבן סימפּאַטיזירט מיטן קעגן־צד — האָט מען ביסלעכווייז אייניגעפירט מער ציווילייזירטע שטרייט־מיטלען, ווי עפּנטלעכע דיסקוסיעס און אַ קאָרעקטע האַלטונג פון גאַנצן עולם און פון די דיספוטאַנטן צווישן זיך. עס איז אויך פאַרגעקומען אַן אויסבעסערונג אין פּאַרטיי־לעבן פון יענער צייט.

ביידע פּאַרטייען האָבן געהאַט יוגנט־אַרגאַניזאַציעס פון קינדער (8 ביז 15 יאָר) — דער „קליינער בונד“ און די „קליינע ס. ס.“ אָט די קליינווערג פלעגט גאַנץ אָפט מיט געשלעגן און ווילדע רייסעריין פאַרענדיקן זייערע דיסקוסיעס אַרום אַזעלכע פראַגעס ווי למשל, „וועמעס פּאַרטיי איז גרעסער“, „ביי וועמען זיינען די פירער מער געלערנט און באַרימט“ א. ד. ג. אויך אָט די צרה, די סקאַנדאַליעזע קריגעריין און אָפילו געשלעגן צווישן די קעגנערישע יוגנט־גרופּעס, האָט מען לויט אַ הסכם צווישן „בונד“ און די צ. ס.׳טן אין פינסק אָפגעשאַפט. די יוגנט־גרופן האָבן צום גליק געהאַט אַזאַ אָפשיי צו די גרויסע, צו זייערע עלטערע „פּאַרטיי־חברים“, אַז בלויז אַ ווינק פון אויבן איז געווען גענוג, כדי בטל צו מאַכן אָט די אָפשטויסנדיקע, דעמאָראַליזירנדיקע פירונגען.

די קליינע חברה־לייט פלעגן אָבער צייטנווייז אויספירן אויך נוצלעכע פונקציעס. אַזוי, צום ביישפיל, איז אין האַרבסט 1906 פאַרגעקומען אַזאַ פאַסירונג: די פינסקער יידישע באָפעלקערונג איז געווען אַנגעשראָקן פאַר אַ פאָגראָם. נאָך עפּעס אַ קליינער שרפה אין אַ קלויסטער, האָבן די שוואַרץ־מאָהניקעס פאַרשפרייט קלאַנגען, אַז די יידן האָבן דעם קלויסטער אונטערגעצונדן. די פאַליציי פון איר זייט האָט שטאַרק געהעצט דעם מיליטערישן גאַרניזאָן אין שטאָט קעגן די „רעוואָלוציאָנערע זשידעס.“

די ס. ס.־אַרגאַניזאַציע האָט זיך געמומען צו פאַרשטאַרקן איר זעלבסטשוץ און געזוכט געלט־מיטלען צו פאַרגרעסערן די געווער־זאַפאַסן. דער פאַרטיי־קאָמיטעט האָט אָנגעשריבן אַ „מאַנדאַט“, מיט וועלכן צוויי פאַרטייחברים, מיכעלקע און כאָניע, זיינען אַרויסגעגאַנגען צו באַזוכן די רייכערע באַלעבאָטים און ביי זיי נעמען געלט צושטייער דעם זעלבסטשוץ. אין צוויי שעה צייט האָבן זיי אויפגעקליבן אַרום 200 רובל. אָבער בעת זיי זיינען אַריינגעקומען צום גרויסן פינסקער גביר אַהרן לוריע האָט פאָסירט אָט וואָס: דער גביר, אַ מענטש מיט אַ רעאַקציאָנערע אָנשויאונגען, האָט מיט כעס אַ וואַרף־געטאָן דעם „מאַנדאַט“ אויף דער ערד און די דעלעגאַטן אָנגעסטראָשעט צו מסרן פאַר דער פּאָליציי. אין עטלעכע טעג אַרום, דעם ערשטן טאָג ראש השנה, בעת אַהרן לוריע איז געגאַנגען מיט אַן עדה יידן אויף דער קיעווער גאַס פון דער שול אַהיים, האָבן אַ צעבדליק שטאַרקע יינגלעך פון די „קליינע ס. ס.“ דעם שטאָט־גבאי אַריינגעוואָרפן אין רינשטאָק און מכבד געווען מיט קלעפ פון שטעקנס פאַר אַלעמען אין די אויגן, און דאָן, ביי דער קאָמאַנדע „סטאָי“, אין אַ רגע זיך צעלאָפן אין אַלע זייטן — און גיי זוך דעם ווינט... דאָס איז געווען די שטראָף פאַר דער באַליידיקונג פון דער ס. ס.׳ישער פאַרטיי. שפּעטער האָט אהרן לוריע, וועלכער זאָל האָבן געהאַט אַליין באַוואונדערט דעם קוראַזש און דיסציפּלין פון די קליינע חברה־לייט, זיך אַנטשולדיקט אין שול פאַר זיין היציקער און אומפאַסיקער האַנדלונג לגבי די פאַרטיי־דעלעגאַטן, און האָט נאָך באַצאָלט דעם צ. ס.־אַרגאַניזאַציע במזומן 500 רובל.

אויך ביי אַנדערע געלעגנהייטן, ווי צום ביישפּיל, ווען די ס. ס. ר׳ישע פאַרטיי־גרופּע האָט צוגענומען פון אַ פאַרבאַרגענעם פּלאַץ דרוק־שריפט און אויפרייס־מאַטעריאַלן, וואָס האָבן געהערט צו די צ. ס.׳טן, איז די „גנבה“ אָנטדעקט געוואָרן בלויז אַ דאַנק די „קליינע ס. ס.“, וועלכע זיינען אומעטום פול געווען און פון וועלכע מען האָט קיין זאַך ניט געקענט פאַרבאַהאַלטן.

אין אַלגעמיין איז אין דער צווייטער העלפט פון 1906, נאָך די פאָגראָמען אין ביאַליסטאָק און שעדלעץ, די שטימונג פון יידישן פינסק געווען זייער אַ געדריקטע. ביי אַזאַ לאָגע פון דער מאַסע איז דער צ. ק.־אַרגאַניזאַציע, פאַרשטייט זיך, שווער געווען צו פירן אַ ברייטע, פרוכטבאַרע אַרבעט. די טעטיקייט איז דערהויפט געווען אַן אינעווייניקסטע, אַ פּראָפּאַגאַנדיסטישע. אין הערבסט איז דורך פינסק דורכגעפאָרן אַ חבר, וועלכער האָט אויף אַ „מאַסאָווקע“ פון 300 מאַן גערעדט א. ד. ט. „די יידישע פראָגע ביים ליכט פון דער רוסלענדער רעוואָלוציע“. דער

רעפעראַט האָט אויף די פאַרזאַמלטע געמאַכט אַ שטאַרקן אײַנדרוק.

סוף 1906 איז די פאָליציי אַרויפגעפאַלן אויף משה כץ׳ס שפורן אין פינסק, אים אַרומגעזוכט דורך עטלעכע טעג און נעכט אָבער אָן דערפאָלג. ער האָט זיין דירה פאַרלאָזן און געלעבט אונטער אַ פאַלשן נאָמען אין אַן אַנדער עק שטאָט. פון פינסק איז ער אַוועק קיין לוניניץ און פון דאָרט, אונטער אַ גאַנץ נייעם נאָמען, זיך אַריבערגעקליבן קיין ווילנע. נאָך שטילער און קעלטער איז געוואָרן אין דרייען פון דער פינסקער צ. ס. אַזוי האָט זיך פאַרענדיקט דער צוויי־יאָריקער שטורעמדיקער פעריאָד אין דער געשיכטע פון דער פינסקער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער אַרגאַניזאַציע.

3. די ס. ס. און די עקאָנאָמישע אַרבעטער־באַוועגונג

דער „בונד", אַלס עלטערע און שטאַרקערע אַרבעטער־פאַרטיי אויף דער יידישער גאַס, האָט געלייגט אַ יסוד פאַר דער באַשאַפונג פון פראָפעסיאָנעלע פאַראײַנען (טרייד־יוניאָנס) אין פינסק, ווען די ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע באַוועגונג איז נאָך אויף דער וועלט ניט געווען. מיטן אויפקום און וואוקס פון אָט דער באַוועגונג האָט אָבער אויך אין אירע רייען זיך אַנטוויקלט אַ גאָר שטאַרקער אינטערעס צו אָזעלכע טאָג־טעגלעכע עקאָנאָמישע אַרבעטער־ענינים, ווי אַרגאַניזירן סטרייקס, גרינדן טרייד־יוניאָנס, אויפצוהאַלטן זיי נאָך די סטרייקס א .אַז. וו. אין דער צייט אָבער, ווען דער „בונד" האָט די הויפט־אויפמערקזאַמקייט געלייגט אויף די „פאַרטייאישע" (ריין בונדיסטישע) פראָפעסיאָנעלע פאַראײַנען, האָבן די ס. ס. געשטרעבט דערהויפט צו אַרגאַניזירן די אָזוי־גערופענע אויסער־פאַרטייאישע פראָפעסיאָנעלע פאַראײַנען. אויף אָט דעם פעלד האָבן זיי אין 1905־1906 געפירט אַ ברייטע אַרבעט. במילא, האָט דער גרעסטער טייל פון דער נייטראַלער מאַסע אין דער עקאָנאָמישער אַרבעט זיך געוועגדעט צו צ. ס.׳טן.

אײַנער פון די ערשטע פאַראײַנען, וואָס איז פון די ס. ס. געגרינדעט געוואָרן, נאָך אין אַנפאַנג 1905, איז געווען דער היטל־קירזשנער פאַראײַן, וואָס האָט אין אַנהויב געהאַט אַרום 20 מיטגלידער. פונדעסטוועגן איז אים באַלד מיט דערפאָלג געלונגען דורכצופירן אַ סטרייק. אין 1905 אין אויך דורך די צ. ס. געשאַפן געוואָרן אַ פאַראײַן פון פריקאָזטשיקעס אין די שניט־קראָמען מיט בערך 150 מיטגלידער. צו אַרגאַניזירן אָזאַ עלעמענט איז אין יענער צייט געווען ניט קיין לייכטע אויפגאַבע, ווייל די קראָם־אַנגעשטעלטע, אַזוי גערופענע, „ווייסע קאָלנערניקעס", האָבן געהאַלטן, אַז עס איז אונטער זייער ווירדע צו באַלאַנגען צו די אַרגאַניזאַציעס, וואָס נעמען אויך אַריין „פראָסטע" אַרבעטער.

די אַרגאַניזירטע פריקאָזטשיקעס האָבן דורכגעפירט דערפאָלגרייכע סטרייקס — פריער מיטן ציל צו אַרבעטן אין די קראָמען בלויז ביז 9 אין אָוונט, שפעטער — ביז 7 אַזייגער, און נאָך דעם — צו אַרבעטן אין שיכטן (שיפטס) און בלויז צו 8 שעה אַרבעט פאַר יעדער שיכט. דער סטרייק־קאָמיטעט איז באַשטאַנען פון זעקס מיטגלידער —צו דריי פון די אַרבעטער און פון דער צ. ס.׳ישער אַרגאַניזאַציע. אַלס די פאַרטיי־פאַרטרעטער אין סטרייק־קאָמיטעט זיינען געשיקט געוואָרן דוד מילער (איצט דר. מילער, ניו־יאָרק), חיים גאָוסעיף און מאָטל פרידמאַן (איצט אין אַמעריקע).

אַ פאָראײַן פון טאָרטאַק־אַרבעטער מיט 50־60 מיטגלידער, פון וועלכע 15 זיינען געווען אַן אַרגאַניזירטע צ. ס.׳ישע גרופּע, האָט אויך געוואונען אין 1905 אַ סטרייק פאַר העכערע שכירות און בעסערע אַרבעטס־באַדינגונגען. דער סטרייק איז געפירט געוואָרן אונטער די דירעקטיוון פון די צ. ס.׳יסטן.

די אַרגאַניזאַציאָנעלע פאָרם פון דעם עקאָנאָמיש־פראָפעסיאָנעלן צוזייג פון דער פאַרטיי־טעטיקייט איז געווען אַזאַ: די „צענטראַלע סכאָדקע" איז באַשטאַנען פון דעם פראָפעסיאָנעלן פאַרטיי־טוער (פאַרטרעטער פון דעם צ. ק., פון דער העכסטער אינסטאַנץ, פון דער פאַרטיי), פון די פאַרטרעטער פון לאָקאַלן צענטראַל־קאָמיטעט און פון די פאַרטרעטער פון די צעכן (פאַכן) און פאַרטייאיש־אַרגאַניזירטע גרופּעס פון אַרבעטער אין באַזונדערע פאַכן און פאַבריקן. אַזוי, צום ביישפיל, זיינען יאָסל שולמאַן און משה בערמאַן געווען די פאַרטרעטער פון די פריקאָזטשיסקעס אין דער „צענטראַלער סכאָדקע", ד״ה, אין אַ מין אַרבעטער־ראַט, וואָס האָט געהאַט דאָס לעצטע וואָרט אין אַלע ענינים מכח דעם עקאָנאָמישן אַרבעטער־קאָמף.

אין 1906 איז שוין שווערער געוואָרן אָנצופירן דעם קאָמף אויפן עקאָנאָמישן פראָנט — דורך אַרגאַניזירטע סטרייקס און פראָפעסיאָנעלע פאַראײַנען. אין פרילינג פון 1906 איז אין פינסק איינגעפירט געוואָרן אַן „אויסערגעווייניליכע אויפזיכט", און די פאָליציי איז אויף שריט און טריט געקראָכן אין די אויגן. כמעט אַלע פאַרנאַכט האָבן די פאָליציי און קאָזאַקן געטריבן דעם אַרבעטער־עולם פון די „בירזשעס". פאַרזאַמלונגען פלעגן כמעט שטענדיק דורכפאַלן. די טעטיקסטע און ענערגישסטע עלעמענטן פלעגן אַרעסטירט און אַרויסגעשיקט ווערן. פונדעסטוועגן איז אים באַלד מיט דערפאָלג געלונגען דורכצופירן אַ סטרייק. אין 1905 אין אויך דורך די צ. ס. געשאַפן געוואָרן אַ פאַראײַן פון פריקאָזטשיקעס אין די שניט־קראָמען מיט בערך 150 מיטגלידער. צו אַרגאַניזירן אָזאַ עלעמענט איז אין יענער צייט געווען ניט קיין לייכטע אויפגאַבע, ווייל די קראָם־אַנגעשטעלטע, אַזוי גערופענע, „ווייסע קאָלנערניקעס", האָבן געהאַלטן, אַז עס איז אונטער זייער ווירדע צו באַלאַנגען צו די אַרגאַניזאַציעס, וואָס נעמען אויך אַריין „פראָסטע" אַרבעטער.

די אַרגאַניזירטע פריקאָזטשיקעס האָבן דורכגעפירט דערפאָלגרייכע סטרייקס — פריער מיטן ציל צו אַרבעטן אין די קראָמען בלויז ביז 9 אין אָוונט, שפעטער — ביז 7 אַזייגער, און נאָך דעם — צו אַרבעטן אין שיכטן (שיפטס) און בלויז צו 8 שעה אַרבעט פאַר יעדער שיכט. דער סטרייק־קאָמיטעט איז באַשטאַנען פון זעקס מיטגלידער —צו דריי פון די אַרבעטער און פון דער צ. ס.׳ישער אַרגאַניזאַציע. אַלס די פאַרטיי־פאַרטרעטער אין סטרייק־קאָמיטעט זיינען געשיקט געוואָרן דוד מילער (איצט דר. מילער, ניו־יאָרק), חיים גאָוסעיף און מאָטל פרידמאַן (איצט אין אַמעריקע).

אַ פאָראײַן פון טאָרטאַק־אַרבעטער מיט 50־60 מיטגלידער, פון וועלכע 15 זיינען געווען אַן אַרגאַניזירטע צ. ס.׳ישע גרופּע, האָט אויך געוואונען אין 1905 אַ סטרייק פאַר העכערע שכירות און בעסערע אַרבעטס־באַדינגונגען. דער סטרייק איז געפירט געוואָרן אונטער די דירעקטיוון פון די צ. ס.׳יסטן.

די אַרגאַניזאַציאָנעלע פאָרם פון דעם עקאָנאָמיש־פראָפעסיאָנעלן צוזייג פון דער פאַרטיי־טעטיקייט איז געווען אַזאַ: די „צענטראַלע סכאָדקע" איז באַשטאַנען פון דעם פראָפעסיאָנעלן פאַרטיי־טוער (פאַרטרעטער פון דעם צ. ק., פון דער העכסטער אינסטאַנץ, פון דער פאַרטיי), פון די פאַרטרעטער פון לאָקאַלן צענטראַל־קאָמיטעט און פון די פאַרטרעטער פון די צעכן (פאַכן) און פאַרטייאיש־אַרגאַניזירטע גרופּעס פון אַרבעטער אין באַזונדערע פאַכן און פאַבריקן. אַזוי, צום ביישפיל, זיינען יאָסל שולמאַן און משה בערמאַן געווען די פאַרטרעטער פון די פריקאָזטשיסקעס אין דער „צענטראַלער סכאָדקע", ד״ה, אין אַ מין אַרבעטער־ראַט, וואָס האָט געהאַט דאָס לעצטע וואָרט אין אַלע ענינים מכח דעם עקאָנאָמישן אַרבעטער־קאָמף.

אין 1906 איז שוין שווערער געוואָרן אָנצופירן דעם קאָמף אויפן עקאָנאָמישן פראָנט — דורך אַרגאַניזירטע סטרייקס און פראָפעסיאָנעלע פאַראײַנען. אין פרילינג פון 1906 איז אין פינסק איינגעפירט געוואָרן אַן „אויסערגעווייניליכע אויפזיכט", און די פאָליציי איז אויף שריט און טריט געקראָכן אין די אויגן. כמעט אַלע פאַרנאַכט האָבן די פאָליציי און קאָזאַקן געטריבן דעם אַרבעטער־עולם פון די „בירזשעס". פאַרזאַמלונגען פלעגן כמעט שטענדיק דורכפאַלן. די טעטיקסטע און ענערגישסטע עלעמענטן פלעגן אַרעסטירט און אַרויסגעשיקט ווערן. פונדעסטוועגן איז אים באַלד מיט דערפאָלג געלונגען דורכצופירן אַ סטרייק. אין 1905 אין אויך דורך די צ. ס. געשאַפן געוואָרן אַ פאַראײַן פון פריקאָזטשיקעס אין די שניט־קראָמען מיט בערך 150 מיטגלידער. צו אַרגאַניזירן אָזאַ עלעמענט איז אין יענער צייט געווען ניט קיין לייכטע אויפגאַבע, ווייל די קראָם־אַנגעשטעלטע, אַזוי גערופענע, „ווייסע קאָלנערניקעס", האָבן געהאַלטן, אַז עס איז אונטער זייער ווירדע צו באַלאַנגען צו די אַרגאַניזאַציעס, וואָס נעמען אויך אַריין „פראָסטע" אַרבעטער.

די אַרגאַניזירטע פריקאָזטשיקעס האָבן דורכגעפירט

צענט אונטערן אייגפלוס פון די צ. ס.׳טן, האָט אינגאַנצן געסטרייקט. אויף אַלע איבעריקע פאַבריקן האָט בלויז אַ קליינע צאָל אַרבעטער געאַרבעט. די קראָמען זיינען געווען אָפן, אָבער אין זיי זיינען געזעסן נאָר די באַלע־באָטעס, וואָס האָבן זיי געהאַלטן אָפן בלויז אויס מורא פאַר דער פאָליציי. די פאָליציי האָט אין באַגיינען פון דעם דאָזיקן 1טן מאַי אַרעסטירט 5 צ. ס. חברים. פון זיי האָט מען צוויי אויף מאָרגן אַרויסגעלאָזן.

אין דער צווייטער העלפט פון 1906 האָט דער עקאָנאָמישער קריזיס, די שווערע לאָגע פון דער אינדוסטריע, אוממעגלעך געמאַכט צו פירן אַ ברייטן עקאָנאָמישן קאַמף. קיין נייע פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען האָט די פאָליציי ניט לעגאַליזירט. דער אינציקער פאַראיין, וועלכער איז געשטאַנען אונטער דער דירעקטער ווירקונג פון די צ. ס.׳סטן און זיך דערוואָרבן אַלעמענס צוטרוי, איז געווען דער אויסער־פאַרטייאישער פאַראיין פון די פריקאַזטשיקעס. ער האָט אַפילו אין זומער און הערבסט פון 1906 געפירט עטלעכע סטרייקס און פלעגט אָפטאָלטן אָפטע פאַראַמלונגען. אויף איינער פון זיי איז באַהאַנדלט געוואָרן די פראָגע מכח די רעכט פון פאַראיינס־קאָמיטעט צו באַשטימען פריקאַזטשיקעס אין די געשעפטן. דער מיטינג האָט נאָך אַלאַנגער איבערלעגונג באַשלאָסן, אַז אין אָנבאַטראַכט פון דער שרעקלעכער אַרבעטסלאָזיקייט צווישן די פריקאַזטשיקעס, מעג דער קאָמיטעט (ביורא) פון פאַראיין זיך באַנוצן מיטן רעכט צו באַשטימען פריקאַזטשיקעס אין די געשעפטן, אָבער דאָס ביורא מוז זיך אין יעדן אינצלנעם פאַל באַראַטן מיטן גאַנצן שטאַט פון געשעפט און אין אייניקע פאַלן אויך מיט דער גאַנצער בראַנזשע (טרייד).

עס האָבן דעמאָלט (סעפטעמבער 1906) עקזיסטירט פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען אויף דער שוועבל־פאַבריק און אויף דער פלעקל־פאַבריק. אָבער די דאָזיקע פאַראיינען האָבן בלויז אַרומגענומען די אַרבעטער, וועלכע זיינען שוין במילא אַרגאַניזירט געווען אין דעם אָדער יענעם פון די אַרבעטער־פאַראיינען אין פינסק.

מיט אַ יאָר שפעטער, אין זומער 1907, האָט פינסק געהאַט צוויי פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען אונטער דעם אייגפלוס פון דער צ. ס. פאַרטיי — דער פאַראיין פון פריקאַזטשיקעס און פון בעקערס. די „צענטראַלע סכאָדקע“ פון די צ. ס.׳יסטן האָט אין יענער צייט אָנגעפירט מיט פיל גרויסע און קליינע סטרייקס. די באַדייטונג פון דער צענטראַלער סכאָדקע, וואָס איז געפאַלן אין זומער 1906, האָט אין הערבסט 1907 ווידער זיך אויפגעהויבן, מחמת דער גרעסטער טייל פון די פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען, וואָס מען האָט געגרינדעט אין 1905־1906, זיינען זיך צעפאַלן און די גאַנצע עקאָנאָמישע אַרבעט איז צוריק אין בערגעאַנגען צו דער פאָליטישער אַרגאַניזאַציע.

די הויפט־אורזאַך, וואָס האָט גורם געווען דאָס צעפאַלן זיך פון די פאַראיינען, איז געווען די קריגעריי צווישן די פאַרטייאישע און אויסער־פאַרטייאישע פאַראיינען. שוין פריער, אין 1905־1906, פלעגט פאָסירן, אַז אַ סטרייק, וואָס איז געפירט געוואָרן בשותפות פון „בונד“ און די צ. ס., ווי למשל, דער סטרייק אין דער פלעקל־פאַבריק, איז פאַרשפילט געוואָרן (נאָך דעם סטרייק, האָט מען אַ סך אַרבעטער אָפגעזאָגט). כמעט גלייכצייטיק איז אין דער שוועבלעך־פאַבריק געפירט געוואָרן אַ סטרייק פון „בונד“ און די צ. ס. האָבן מיטגעהאָלפן; אויך דעם סטרייק האָט מען פאַרלאָרן, און, ווי מען האָט געגלויבט, האָט עס פאַסירט, ווייל דער „בונד“ האָט זייער אומגערן קאָאָפערירט.

איצט, ווען ס׳האָבן זיך באַשאָפן באַזונדערע בונדישע (פאַרטייאישע) און ס. ס.׳ישע (אויסער־פאַרטייאישע) פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען איז דער צושטאַנד אויך געווען אַ גאַנץ טרויעריקער. אַלע פאַרטייאישע און אויסער־פאַרטייאישע פאַראיינען, וואָס האָבן צוזאַמען געאַרבעט אין איין און דער זעלבער בראַנזשע (טרייד), זיינען צעפאַלן געוואָרן (פאַבריק־אַרבעטער, שניידער א. אַ. וו.). פאַראיינען אָבער, וואָס זיינען געווען אויסער־פאַרטייאישע און דערצו די איינציקע אין דער בראַנזשע (טרייד), ווי דער פאַראיין פון פריקאַזטשיקעס, בעקערס, האָבן עקזיסטירט מיט אַ גרויסן דערפאָלג. אַ דאַנק דער מי פון די צ. ס. זיינען סוף זומער 1907 אָרגאַניזירט געוואָרן פאַראיינען פון פאַריקמאַכערס (באַרבערס), שמידן און שלאָסערס. עס האָבן זיך אויך אָרגאַניזירט דורך דער ס. ס.׳ישער איניציאַטיוו, פאַראיינען פון פאַרמאַצעווטן, פאָטאָגראָפטשיקעס און אַנדערע פאַכן.

אין אָקטאָבער פון 1907 האָבן די ס. ס. געגרינדעט אויסער־פאַרטייאישע פאַראיינען פון שוכוואַרג־אַרבעטער, וואו, פונקט ווי אין דעם פריער אָרגאַניזירטן פאַראיין פון פאָטאָגראָפטשיקעס, זיינען אַריינגעראָטן אַלע אַרבעטער פון דער בראַנזשע (טרייד).

אַ העפטיקער פאָליטישער קאַמף אין די אַרבעטער־רייען האָט זיך פאָרט אָדערגעשפילט אין סעפטעמבער 1907. מען האָט געדאַרפט אין די גרעסערע פאַבריקן קלויבן אַרבעטער־פאַרטרעטער צו דער אַרבעטער־קוריע (באַזונדערע וואָל־אָפטיילונג) פון מינסקער גובערניע בעת די וואָלן צו דער דריטער דומע. אין צוויי פינסקער פאַבריקן זיינען דורכגעגאַנגען בונדישע קאַנדידאַטן און אין איינער (פאָניר) — אַ ציוניסטיש־סאָציאָליסטישער. די בונדיסטן האָבן פרובירט מבטל מאַכן די וואָלן, און האָבן אויסגעפועלט אַ נייע וואָל־פראָצעדור. די צ. ס. האָבן דערויף איינגעשטימט, אָבער אויך ביים צווייטן מאָל, איז אויסגעוויילט געוואָרן דער זעלבער צ. ס.׳ישער קאַנדידאַט.

4. די יריד פון דער באַוועגונג (1907—1909)

זינט 1907 האָט די פינסקער צ. ס.־אַרגאַניזאַציע אין בערגעלעבט אַ שווערע צייט. די אַרבעט איז געגאַנגען שוואַך אין שטאָט און אויך אויפן ראַיאָן. די הויפט־סיבה דערפון איז, פאַרשטייט זיך, געלעגן אין דער אַלגעמיינער שטימונג, וואָס האָט מיטן אָנקום פון דער פאָליטישער רע־

אַקציע אין רוסלאַנד באַהערשט די יידישע מאַסן. דערצו איז נאָך די באַוועגונג פון דער בריטיער גאַס פאַרטריבן געוואָרן אין די דומפּע, פינסטערע קעלערס פון אונטער־ערדישער אַרבעט. די עמיגראַציע ווידער האָט אַרויס־געריסן די בעסטע חברים פון דער אַרגאַניזאַציע. עס איז געוואָרן אַ דוחק אין אינטעלעקטועלע קרעפטן, וואָס זאָלן אימשטאַנד זיין אָנצופירן די טעגלעכע אַרבעט. צו דעם אַלעם איז צוגעקומען די שווערע פינאַנציעלע לאַגע, אין וועלכער די אַרגאַניזאַציע האָט זיך געפונען. און ניט־קוקנדיק דערויף האָט זיך אין שטאָט פאַרט געפילט די ווירקונג פון די צ. ס.׳טן אויף וויפיל, פאַרשטייט זיך, עס איז אין די שווערע פאָליטישע באַדינגונגען בכלל מעגלעך געווען צו ווירקן אויף דעם געזעלשאַפטלעכן לעבן.

דורך רעגולערע פאַרזאַמלונגען פלעגט די אַרגאַני־זאַציע זיך קלאָר מאַכן די שטעלונג צו די פאַרשיידענע פראַגן, וואָס דאָס לעבן האָט געשטעלט. אַ לאַנגע דיס־קוסיע האָט, אין דער צווייטער העלפט 1907, אַרויסגערופן די פראַגע וועגן דער באַציאונג צו די וואָלן אין דער 3טער דומע. מיט אַלע שטימען קעגן דריי, און ביי פיר, וואָס האָבן זיך אָפּגעהאַלטן, איז סוף־כל־סוף באַשלאָסן געוואָרן צו באַטייליקן זיך אין די דאָזיקע וואָלן. ווי מיר האָבן פריער דערמאָנט, זיינען פון די פינסקער פאַבריקן, אַלס דעלעגאַטן צו דער אַרבעטער־קוריע אין מינסק, אויסגע־וויילט געוואָרן 2 בונדיסטן און 1 צ. ס.

אין 1907־1908 האָט אין פינסק, אַלס „פראָפעסיאָנאַל" פון דער ס. ס. פאַרטיי אַ שטיקל צייט געווירקט נחום סינגאַלאָווסקי, דער ברודער פון „אהרן טשענסטאָכאָווער". דעם באַוואוסטן צ. ס.׳שן רעדנער און טוער. דער לאָקא־לער עקזעקוטיוו־קאָמיטעט איז דעמאָלט באַשטאַנען פון מ. מילער, יעקב קאַנטאָר, שמואל גלאצער און קיילע גורין. קורץ פאַר דעם האָט נאָך געהערט צום פאַרטיי־קאָמיטעט אליהו קאפשיץ. די אַרעסטן פלעגן פון צייט צו צייט גרופּעסווייז אַרויסרייסן די בעסטע און טעטיקסטע חברים. אַזוי זיינען אין 1906־1907 אַרעסטירט געוואָרן דוד קאַל־ניק, דער פינסקער פאַרטרעטער פון פאַרטיי־זשורנאַל „נייער וועג" (וואָס איז גראָד אין יענער צייט אויף שטענדיק פאַרמאַכט געוואָרן דורך דער אַדמיניסטראַטיוועד מאַכט אין ווילנע), און יעקב קראַסילשטשיק, ביי וועמען מען האָט בעת אַ הויז־זוכונג געפונען די פאָן פון צ. ס.׳יסטן. אויך איז אַרעסטירט געוואָרן אַ געוויסער חבר אלי, אַן אָנגע־שטעלטער אין לוריעס פלעקל־פאַבריק. זיי אַלע זיינען צוגעצויגן געוואָרן צום געריכט און האָבן באַקומען האַרבע שטראָפן.

די געזעלשאַפט אין 1907־1908 איז אין גאַנץ רוסלאַנד געווען אַ געדריקטע.

אַנטוישט פון דורכפאַל פון דער רעוואָלוציע, פאַר־אייגנאַמט, באַדנלאָז און פאַרפאַלגט פון דער טריאומפירנ־דיקער רעאַקציע, האָבן די אינטעליגענטע שיכטן לייכט פאַרלאָרן דעם גלויבן אין געזעלשאַפטלעכן אידעאַל און זיך אַ וואָרף־געטאָן צו זוכן טרייסט אין רו, אין דעם „פער־זענלעכן גליק" און לייכטע פאַרוויילונגען. דאָס אַלץ האָט זיך אויך געלאָזן שפירן אין פינסק. דערצו האָט נאָך די עמיגראַציע קיין אַמעריקע אַוועקגעריסן פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג כמעט יעדן אַקטיוון פאַרטיי־חבר.

די פינסקער צ. ס.׳ישע־אַרגאַניזאַציע האָט זיך נאָך געהאַלטן אויף די עטלעכע, פאַרבליבענע מיטגלידער, אָבער זיי זיינען שוין ניט געווען פאַרבונדן מיטן פאַרטיי־צענטער (נאָכן אָפּשטעל פון פאַרטיי־זשורנאַל אין ווילנע איז ער כמעט לחלוטין בטל־געוואָרן) און ניט מיט אַנדערע גרופּעס איבערן לאַנד. קיין מאַסן־טעטיקייטן, ווי דעמאָנ־סטראַציעס, סטרייקס און יוניאָן־אַרגאַניזירונג, זיינען שוין ניט געפירט געוואָרן. בלויז דאָ און דאָרט אין אַ פאָר פאַבריקן, זיינען געווען אַרבעטער־גרופּעס, וואָס זיינען גע־פירט געוואָרן מער פון טראַדיציע און געווואוינהייט ווי פון אַ לעבעדיקן דראַנג צו רעוואָלוציאָנערע מעשים. פון דער פריערדיקער אינפלוסרייכער צ. ס.־אַרגאַניזאַציע איז פאַר־בליבן בלויז אַ קליינע גרופּע. אין דער שפּיץ פון דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע איז געשטאַנען יעקב קאַנטאָר און זיין פרוי זשעני, וועלכע האָבן דער אָפּגעשוואָכטער באַ־וועגונג געדינט בלויז מיט לעקציעס, מיט ראַט, און ד. גל. פון צייט צו צייט האָט די אַרגאַניזאַציע פון זיך געלאָזט הערן דורך אַ פראָקלאַמאַציע און דאָס האָט געהאָלפן אויפ־צוהאַלטן דעם מוט און פרעסטיזש פון דער באַוועגונג. אָבער אין ווינטער 1907־1908 האָט די צ. ס.־פאַרטיי איר דרוקעריי אויך פאַרלאָרן. די „קוואַרטיר" איז דעמאָלט גע־וען ביי א יונגען שלאָסער־אַרבעטער, שמואל זעלדין, אויף אַ סאַלקע אין אַ קליין הויז אויפן ראָג בריסקער און טע־אַטער־גאַס. חוץ דער פרימיטיווער דרוקעריי, וואָס, ווי מיר האָבן שוין דערציילט, אַ דרוקער־אַרבעטער און פאַר־טיי־חבר, מענדל בערמאַן, האָט „דערפונדן" אין 1906, איז דאָרט געלעגן אויך אַ ביסל געווער, פאַרטיי־פאָנען א. ד. גל. פון דאָרט פלעגן עס אַרויסקומען די פראָקלאַמאַציעס, וואָס די צ. ס.־אַרגאַניזאַציע האָט פון צייט צו צייט אַרויסגעלאָזט אין 1907. געאַרבעט האָבן אין דער דרוקעריי שמואל זעלדין און וו. אָסטראָווסקי.

איין מאָל, איז אַ ווינטערדיקן אָוונט, האָט דער באַלע־באָס פון הויז געמאַכט די איבערראַשנדע אַנטדעקונג, אַז אויף דער סאַלקע איז ניט אַלץ כשר, און אין הוילער טויט־שרעק האָט ער געפאָדערט, אַז דער שכן זאָל תיכף זיך אַרויסקלייבן מיט האַק און פּאָק. וואוהין אָפּצוגעבן דעם פאַרטיי־פאַרמעגן איז ניט געווען. דעם רוסישן און יידישן שריפט האָבן זעלדין און אָסטראָווסקי אַריינגעשאָטן אין קלייניע זעקעלעך און זיי אַוועקגעטראָגן צו עטלעכע חברים. אַ טייל שריפט האָבן זיי געלאָזן אין די קאַסטנס און ביי נאַכט עס אַוועקגעפירט אויף דעם אַלטן בית־עולם. אַן אַנדער טייל האָט מען אַוועקגעשטעלט ערגעץ הינטער אַ שול. אַביסל איבערגעבליבענע פולווער, וואָס האָט געשטאַמט פון די צייטן, ווען מען האָט געמאַכט באַמ־

בעס פאַר דער זעלבסטשוץ, האָט מען שפּעט ביינאַכט אויסגעשאָטן אויפן גאָרטן פון האָלצמאַנס טעאַטער.

דאָס אָרגאַניזאַציע־לעבן פון דער פאַרטיי איז געווען אַזוי גוט ווי טויט. צום 1טן מאַי 1908 האָט מען פון פאַרטייאישן צענטראַל־קאָמיטעט קיינע פלוג־בלעטלעך אָדער אויפרופן ניט באַקומען. עטלעכע חברים, וואָס פלעגן זיך אָפטער באַגעגענען, האָבן מיטן פאַרבליבענעם שריפט אָפּ־געדרוקט א קורצן מאַי־אויפרוף מיט רויטן טינט. די פראָ־קלאַמאַציע איז באַשטאַנען בלויז פון עטלעכע שורות און איז גוט פאַרשפרייט געווארן אין שטאָט. די צ. ס. זיינען געווען די אייניקע, וואָס האָבן אין יענעם יאָר, 1908, דערמאָנט די פּינסקער אַרבעטער וועגן דעם אינטערנאַ־ציאָנאַלן סאָציאַליסטישן יום־טוב.

אין יענער צייט, 1908־1909, זיינען שוין געווען פאַר־שוואונדן די צווישן־פאַרטייאישע סיכסוכים, וואָס פלעגן אין די פריערדיקע צייטן ניט זעלטן פירן צו די ביטערסטע רייסעריין און אפילו געשלעגן. פאַרקערט, עס האָט זיך געפירט ביי אַלע פאַרטייען א דערנענטערונג און א רעס־פעקט צו די מיינונגען פון ערלעכע פאָליטישע אָפּאָנענטן.

די ס. ס. פלעגן זיך באַגעגענען מיט די איבערגעבלי־בענע חברים פון „בונד“, מיט די פּועלי־ציון און פירן צווישן זיך פריינדלעכע דיסקוסיעס, באַזוכן די לעקציעס פון א וויכטיקן פאַרטיי־רעדנער, וועלן ער איז אפילו געווען א טרעגער פון קעגנערישע אידייען. צייטנווייז פלעגן קיין פינסק אַראָפקומען באַוואוסטע צ. ס. פאַרטיי־פירער. אייי־ניקע מאָל איז אין יענע יאָרן אין פינסק געווען משה ליט־וואַקאָוו, וועלכער פלעגט אַראָפקומען ווי א קאָרעספאָנדענט פון א גרויסער, רוסישער צייטונג פון קיעוו. אין 1907 איז נאָך מעגלעך געווען דורכצופירן א לעגאַלע עפנטלעכע לעקציע מיט ליטוואַקאָווען, אָבער אין 1908 און 1909 האָט מען דאָס שוין געמוזט מאַכן אין דער שטיל, אין א פרי־וואַטן הויז.

משה ליטוואַקאָוו, איז יאָרן־לאַנג געווען דער פירער פון די יעוסעקן אין ראָטן־רוסלאַנד און דער רעדאַקטאָר פון דער טעגלעכער צייטונג דער „עמעס“ אין מאָסקווע. ער איז געשטאָרבן אין טורמע, אַלס א קרבן פון די רייי־ניגונגען, וואָס סטאַלין האָט דורכגעפירט אין דער קאָמו־ניסטישער פאַרטיי.

צווישן אַנדערע צופעליקע באַזוכער אין שטאָט, וואָס די צ. ס. פלעגן אויסנוצן פאַר זייערע פאַרטיי־אינטערעסן, איז אין יענע יאָרן געווען אויך יוסף טשערניכאָוו, וועל־כער האָט אונטערן פסעוודאָנים דאָניעלי געשפילט אמאָל א וויכטיקע ראָלע, ווי א פאַרטיי־טעאָרעטיקער און רעדנער, און האָט אין די פאַרטיי־אינטערעסן באַזוכט אַמעריקע, אין יאָר 1907.

דורך די קליינע, געשלאָסענע פאַרזאַמלונגען און דיס־קוסיעס, דערהויפט אָרום די טאָג־פראָגן, ווי די רעגולי־רונג פון עמיגראַציע, טעריטאָריאַליסטישע פּראָיעקטן און

ד. גל., האָט מען אין יענע יאָרן ווי עס איז אויפגעהאַלטן ביים לעבן דעם האַלב־אָפּגעשטאָרבענעם פאַרטיי־גייסט צווישן דער קליינער גרופּע חברים אין פינסק.

5. פּראָבע ווידער אויפצולעבן די באַוועגונג

(1909—1911)

אין 1909 האָט אַלס פאַרטיי־שליח אָנגעהויבן באַזוכן פינסק א מאָן מיט א גרויסער, בלאָנדער באָרד, וואָס האָט מער אויסגעקוקט צו זיין א דערפאָלגרייכער סוחר, ווי א פּראָפעסיאָנעלער פאַרטיי־טוער. דאָס איז געווען בערל גוטמאַן, וועלכער האָט אונטערגענומען אין יענער צייט א גרעסערע רייזע איבער דער פּראָווינץ, כדי אויפצולעבן די ס. ס.־באַוועגונג.

אויף איינע פון בערל גוטמאַנס באַזוכן האָט מען אייי־געאָרדנט פאַר אים א לעגאַלע פאַרזאַמלונג, וואו ער האָט גערעדט מכח דעם געפלאַנטן יידישן קאָנגרעס צו רע־גולירן די עמיגראַציע. עס איז געקומען א שיינער עולם און עס זיינען אויך געווען פאַרשטייער פון ציוניזם. די ציוניסטן האָבן בערלס פאַרשלאָג אָטאָקירט, ער איז אָבער געווען א גוטער און געניטער רעדנער און דיספוטאַנט און האָט זיינע קריטיקער צעשלאָגן.

בערל גוטמאַן איז געווען דער אייניקער, וועלכער פלעגט קומען צו די פינסקער צ. ס. אין משך פון א פאָר יאָר צייט. די חברים האָבן געפילט, אַז ער אַליין איז געווען דער צענטראַל־קאָמיטעט פון דער פאַרטיי. זיינע באַזוכן און די פאַרטיי־צירקולאַרן, וואָס ער פלעגט צעשיקן, האָבן אָנגעפאָנגען אויפצולעבן די קליינע ס. ס.׳ישע גרופּע אין פינסק. מען האָט צונויפגעקליבן די פאַרבליבענע אַלטע חברים, מ׳האָט צוגעצויגן אייניקע אַנטוישטע אָנהענגער פון אַנדערע ריכטונגען און א הייפל אונטערגעוואָקסענע בחורים און מיידלעך פון די אַמאָליקע „קליינע ס. ס.“ אינצווישן איז בערל פאַרשוואונדן פון האָריזאָנט פאַר א שטיקל צייט. ערשט, אין אַפּריל, 1910, וועלן א פאַרטיי־חבר, לייבל קא־זאַק (קאָלאָדני) איז געקומען פון לאָדזש (וואוהין ער האָט זיך אַוועקגעלאָזן צו ברענגען פּראָקלאַמאַציעס צום ערשטן מאַי), האָט ער דערציילט, אַז בערל מיט א גרופּע אַנדערע חברים איז לעצטנס אַרעסטירט געווארן אין לאָדזש.

פאַרן 1טן מאי 1910 איז דורך אָט דער קליינער הייפל פינסקער ס. ס. צוגעגרייט געווארן אַן אימפּאָזאַנטע מאַי־פייערונג. ערב דעם 1טן מאַי, ביינאַכט, האָבן זיך עטלעכע חברים און חברטעס אַרויסגעלאָזן איבערן שטאָט באַלאָדן מיט אויסגעשניטענע אין פאַפּיר (סטענסילס) רע־וואָלוציאָנערע לאָזונגען, מיט שפּעלעך רויטער פאַרב און באַרשטן. מען האָט אַרויפגעשריבן מיט דער פאַרב די לאָזונגען אויף יעדער וווייסער וואַנט אין שטאָט — אויף דער גרויסער שול, אויפן קאָסטיאָל און אויפן סאָבאָר, און וואו נאָר עס איז געווען א פאַסיקע וואַנט. דעם דאָזיקן איינפאַל האָט מען דורכגעפירט, נאָך א צוגרייטונג פון א

פֿאָר חדשים צייט. אַ שילדן־מאַלער, אַ בונדיסט, האָט גע־ מאַלן אויף אַ ספּעציעלן פּאַפּיר די לאָזונגען. עטלעכע פון די צ. ס. חברים האָבן געשניטן די בוכשטאָבן אויפן סטענסיל פאַר וואָכן־לאַנג. אַ חבר, אַ פּאַרבער, האָט צו־ געגרייט אַ ספּעציעלע פּאַרב, וואָס האָט זיך ניט געלאָזן לייכט אָפּוואַשן. דעם 1טן מאַי האָט די גרופּע פּאַרשפּרייט אַ הייַמיש־געדרוקטן אויפרוף — פּונקט ווי מען האָט עס געטאָן אין יאָר 1908 און 1909 און מען האָט אים אַפּילו עקספּארטירט קיין מאָזיר, וואו עס איז אין יענער צייט קיין באַוועגונג ניט געווען. אין אַוונט האָט מען אויף דער גרויסער גאַס געלאָזן פייערווערק און מען האָט גע־ לאָזן קנאַל־ראַקעטעס, געוואָרפן „באָמבעס" מיט קאָנפעטי, און אָט די דעמאָנסטראַציע האָט ווי ניט ווי דערמאָנט דעם עולם, אַז אַ פונק פון אַמאָליקן פייער גליט נאָך אונ־ טער דעם אַש, וואָס איז פּאַרבליבן נאָך דער שרפה פון 1905־1906.

נאָך עטלעכע שטילע יאָר האָט די פלוצלינגע אויפ־ ריכטונג פון דער צ. ס.׳ישער גרופּע געמאַכט אין שטאָט אַ רושם. די פּאָליציי איז געווען שטאַרק פאַרנומען דעם טאָג פון 1טן מאַי מיט פּאַרניכטן די אויפשריפטן און אָפּ־ היטן די „אַרדענונג" אויף דער גרויסער גאַס. קיינע אַרעסטן זיינען ניט געמאַכט געוואָרן.

אין 1910 האָט זיך די שטימונג אין די צ. ס.׳שע קרייזן זיך געהויבן. צווישן דער אַרבעטער־יוגנט האָט זיך דערפילט אַ נייגונג צו פּאָליטישער און קולטורעלער טע־ טיקייט. עס זיינען געמאַכט געוואָרן פאַרשיידענע פּראָבעס אויפצולעבן די פּאָליטישע באַוועגונג. די באַציאונגען צווישן די צ. ס. און אַנדערע רעוואָלוציאָנערע גרופּעס, ווי „בונד" און אַנדערע, זיינען געווען פריינדלעכע.

די פּאָליציי איז אָבער נאָכגעגאַנגען אויף די פּרישע שפּורן פון די קאָנספּיראַטאָרס, מחמת עס האָבן געאַרבעט עטלעכע שפּיאָנען. אַ פּאָר פון זיי זיינען געווען באַוואוסט די „בונדיסטן" און די צ. ס.און מען האָט זיך מיט זיי ווי געהעריק אָפּגערעכנט. עס זיינען אין שטאָט פאַרגע־ קומען אַ סך אַרעסטן און דער אַרבעטער־טוער פון דער צ. ס.־באַוועגונג, ו. אָסטראָווסקי, איז אויך, נאָך אַ שטרענ־ גער הויז־זוכונג, געבראַכט געוואָרן אין פּאָליציי־קאָמיסאַר (רעשאָטקע). דאָרט האָט ער געטראָפן אַ צענדליק אָדער נאָך מער אַרעסטירטע פון פאַרשיידענע ריכטונגען. צווישן זיי איז אויך געווען באָניע רובינשטיין, אייניער פון די גרינדער פון די צ. ס. אין פינסק. דעם גרעסטן טייל פון די אַרעסטירטע האָט מען אין עטלעכע טעג באַפרייט, אָדער אָסטראָווסקין, באָניען און נאָך אַ פּאָר אַנדערע האָט מען אַוועקגעפירט אין טורמע און באַשולדיקט אין געהערן צום „בונד". אין דער זעלבער טורמע איז אויך שוין אַ לענ־ גערע צייט געזעסן דער בונדיסט יעקב זשעלעזניאָקאָוו. נאָך אַ חודש אָפּזיצן האָט מען די אַרעסטירטע אַרויס־ געלאָזן און שפּעטער האָט מען זיי אַרויסגעשיקט פון פינסק.

אין יענער צייט איז אין פינסק אַרויסגעטראָטן מיט אַ לעקציע יוסף טשערניכאָוו (דניאלי). פּאָר אַ געפּאָקטן זאַל האָט ער, אין רוסיש, געהאַלטן אַן אינטערעסאַנטע און איבערצייגנדיקע לעקציע — אַן ענטפער אויף אָטאָ וויי־ נינגערס סענסאַציאָנעלן בוך „גשלעכט און כאַראָקטער", וואָס איז פול געווען מיט בלבולים אויפן יידישן פּאָלק. דער קרעדיט פאַר אָט דער לעקציע, וואָס האָט געמאַכט אַ גרויסן איינדרוק אין שטאָט, איז געגאַנגען אויפן חשבון פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער אַרגאַניזאַציע.

ו. אָסטראָווסקי, וואָס איז אַרויסגעפּאָרן פון פּינסק אין יאָר 1910, איז אין דעם נעכסטן יאָר, עטלעכע מאָל ווידער געקומען אויף קורצע באַזוכן אין זיין געבורטס־שטאָט. ער האָט דאָרט באַמערקט אַ שטיקל פּאָליטישע אויפלעבונג, די אַרגאַניזאַציע האָט אָנגעהויבן צו וואַקסן. די פּאָליטישע באַדינגונגען אין רוסלאַנד האָבן זיך לאַנגזאַם געהאַלטן אין בייטן. דאָ און דאָרט האָבן זיך באַוויזן סימנים פון אַ נייעם, אָנקומענדיקן שטורעם, וואָס האָט ווירקלעך אויס־ געבראָכן אין 5־6 יאָר אַרום. אין סוף 1911 האָט ו. אָסטראָווסקי אויסגעוואַנדערט פון רוסלאַנד קיין אַמעריקע.

נאָך דער פּעברואַר רעוואָלוציע פון 1917 האָט, ווי באַקאַנט, דער צ. ק. פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער פּאַרטיי באַשלאָסן אויפצולייזן די דאָזיקע אַרגאַניזאַציע. אַ סך געוועזענע ס. ס.׳וצעס זיינען אַרייַנגעטראָטן אין „בונד" אַנדערע זיינען אַוועק צו די פּועלי־ציון, און אַ טייל איז מיטגעריסן געוואָרן מיטן שטראָם פון דער הערשנדער באָלשעוויסטישער פּאַרטיי. אַ סך פון די טעטיקסטע פון צווישן די אַמאָליקע פּינסקער ס. ס.׳וצעס ווי כייטשע קא־ לאָדני, יאָסל שולמאַן, ב. רובינשטיין א. אַ. זיינען אַוועק־ געפּאָרן אין ראָטן־פּאַרבאַנד. אַ טייל פון זיי זיינען דאָרט געווען אָפּיציעלע מיטגלידער פון דער קאָמוניסטישער פּאַר־ טיי, אַנדערע זיינען בלויז „מיטפּאָרער" אָדער „סאָפּצן", וואָס טוען אַפּ זייער אַרבעט אויף דעם אָדער יענעם גע־ביט, ניט־שטייענדיק אויפן באָדן פון די פּאַרטיי־לערעס און דאָגמעס. פון צייט צו צייט שיקן אַרויס אָט די גע־ וועזענע פינסקער צ. ס.׳טן אַ געשריבענעם גרוס צו זיי־ ערע אַמאָליקע אינטימע חברים, וואָס לעבן איצט אין אַמעריקע.

וועג אייניער פון די אַמאָליקע טעטיקע חברים, און איצט אַן אָנגעזעענער אַמעריקאַנער תושב, דר. אָסטראָוו־ סקי פון לאָס אַנדזשעלעס, האָט אין יאָר 1936 באַזוכט פינסק, האָט אים אַ לאַנג־יאָריקער חבר מאָטל (איצט איז ער, ניט־קוקנדיק אויף זיין פּוליער בלינדקייט, געווען אַ זייער טעטיקער טוער אין „בונד") געזאָגט: „מיין ניט, אַז מיר זיינען אָנטלאָפן פון ס. ס., עס איז געווען אַ פּאַרטיי באַשלוס זיך אויפצולייזן."

לינקע פועלי־ציון

זוי ווי אין אַנדערע שטעט אין רוסלאַנד האָבן זיך אין דער עפֿאָכע פון 1906, נאָכן 7טן ציוויסטישן קאָנגרעס, אָנגעהויבן אויסצוקריסטאַליזירן אין פּינסק באַזונדערע אַרבעטער־גרופּעס, וואָס האָבן ניט געקענט אידייאיש פֿארזעצן די אַרבעט אין די רייען פון די אַלגעמיינע ציוניסטן.

די לאָזונגען און געדאַנקען־גאַנג פון די פּועלי־ציון האָבן די אַרבעטער אין פּינסק אויפגענומען מיט באַגייסטערונג. צום ערשטן פּועלי־ציון־צוזאַמענפֿאָר אין יאָר 1906 איז אין פּינסק געווען אַ קאָנספֿידירטע און אויסגעקריסטאַליזירטע פּ״צ־גרופּע.

פונקט ווי אין אַנדערע שטעט אין רוסלאַנד האָבן די פּועלי־ציון אין פּינסק געפּירט אַ אידייאישן קאַמף מיט די ס״ס (ציוניסטן־סאָציאַליסטן) און די רעשטלעך „סיימאָווצעס״.

ס׳פֿלעגן אָפט פֿאָרקומען דיסקוסיע־פֿאַרזאַמלונגען, וואו יעדע גרופּע פלעגט זיך באַמיען איבערצוצייגן דעם צווייטן צד — און דורך דעם וועג אַרײַנצוציען חברים פון איין גרופּע אין דער צווייטער. עס מוז אָבער דאָ באַמערקט ווערן די אידייאישע טרייהייט פון די חברים אין יענער צייט. אין משך פון יאָרן פון די דיסקוסיע־אָונטן, וואָס פלעגן זיך פירן ביי שטרענג־קאָנספּיראַטיוו באַדינגונגן, איז קיין גרופּע ניט געלונגען אַרײַנצוציען אַ חבר פון דער צווייטער ריכטונג. יעדער חבר איז געוואָרן אַ זעלנער, וועלכער איז געשטאַנען מיטן גרעסטן יראת־הכבוד, מיטן גרעסטן דרך־ארץ פאַר דער פאָר פון זיין פּאַרטיי. איבערגיין צו אַן אַנדער ריכטונג — וואָלט געהייסן פֿאַרראַטן אייגענע חברים.

אין משך פון צוויי יאָר צייט האָט די פּועלי־ציון־פּאַרטיי פֿאַרגרעסערט די צאָל מיטגלידערשאַפט אוז באַקומען אַ געהעריקע ווירקונג אויף די יידישע אַרבעטער־מאַסן. ס׳ווערט אָרגאַניזירט דער ערשטער, אומלעגאַלער פּראָפּעסיאָנעלער פֿאַראיין אין דער אָרטיקער דיקטן־פּאָבריק אונטער דער השפּעה פון דער פּ״צ און פֿאַרשיידענע אַנדערע פּראָקציעס.

ס׳ווערן אָרגאַניזירט פֿאַרזאַמלונגען אין קאָנספּיראַטיוע דירות — און ס׳ווערט אָנגעפּירט אַ קולטורעלע פֿאַרטייאישע אויפקלער־אַרבעט צווישן דער יידישער אַרבעטערשאַפט.

צום צווייטן צוזאַמענפֿאָר אין קראָקע שיקט פּינסק אירן אַ דעלעגאַט, חבר משה מענאַכאָווסקי (היינט אין קאַנאַדע).

די אַרבעט ווערט פֿאַרצווייגט און דער צענטראַל־קאָמיטעט שיקט אין פּינסק דעם ח׳ קיווין אָנצופּירן מיט דער אַרבעט, וואָס די אָרטיקע חברים קענען ניט באַווייזן מיט אייגענע כחות.

חבר קיווינס זיין אין פּינסק איז אַ קאַפּיטאַל פֿאַר זיך. אַ דאַנק זיין אָרגאַנישן טאַלאַנט און זיינע פּעאיקייטן, קריגט די פֿאַרטיי פיל נייע אָנהענגער. חבר קיווינס אַן אַרויסטרירט פלעגט זיין אַ יום־טוב.

צו יענער צייט זענען די פֿאַרזאַמלונגען פֿאַרגעקומען אין פּריוואַטע דירות, וואָס מ׳פלעגט דינגען פֿאַר 50 קאָפּיקעס אָן אָוונט. אין אָן ענגן דושנעם צימער פלעגן זיך צונויפקלייבן די חברים — אָפט 60—70 מאָן — און באַשליסן וועגן די וויכטיקע פראָגן פון פֿאַרטיי־לעבן.

איינע אַזאַ פֿאַרזאַמלונג, וואָס איז פֿאַרגעקומען אין יאָרטאָג פון די אָקטאָבער געשעענישן (מיט דער ערשטער רוסישער קאָנסטיטוציע און אַ ריי פֿאַגראָמען אין פֿאַרשידענע שטעט), איז געוואָרן באַזוכט דורך 150 פּערזאָנען. חבר קיווין האָט דעמאָלט רעפערירט וועגן דער אַלגעמיין פּאָליטישער לאָגע און וועגן דער יידישער אַרבעטער־פּראָגע אין ליכט פון פּועלי־ציוניזם. וועז חבר קיווין האָט געשילדערט די פּאָגראָמען און די מוטיקע פֿאַרטיידיקונג פון די פּועלי־ציון אין דער זעלבסטשוץ אין פֿאַרשיידענע שטעט פון רוסלאַנד, האָבן אייניקע חברטעס אָנגעהויבן צו ספּאַזמירן און מיט גרויס מי איז געלונגען פּאַנאַנדערצולאָזן די פֿאַרזאַמלונג, אָן אַן איבערפּאָל פון דער פּאָליציי.

אַ לאַנגע צייט האָבן חברים געהאַט טענות צו די ספּאַזמירנדיקע, אַז זיי זיינען ניט בכח זיך צו באַהערשן און געטאַדלט, אַז זיי קענען ניט זיין אין אומלעגאַלער, פּראָלעטאַרישער פֿאַרטיי. די פֿאַרזאַמלונג האָט געמאַכט אַ רושם אויף די באַזוכער און אַ לאַנגע צייט האָט מען ווענען איר גערעדט.

אַזעלכע פֿאַרזאַמלונגען פלעגן באַזוכט ווערן ניט בלויז פון חברים, נאָר פון אַ סך אַרבעטער.

אַ גרויסער טייל אַרבעטער און איבערהויפּט אַרבעטערינס האָבן ליידער ניט געקענט שרייבן. לייענען פלעגט מען אויך מיט גרויסע שוועריקייטן.

אַלע בראָשורן און בלעטלאַך פלעגט מען לייענען בקול־רם פֿאַר אַלע חברטעס און נאָכדעם זיי אויפקלערן — דאָס האָט באַוואויגן די פירער צו אָרגאַניזירן אָוונט־קורסן און בילדן די חברים־אַרבעטער.

צו דעם צוועק זיינען געגרינדעט געוואָרן אַזוי גע־רופענע בילדונגס־גרופּן.

אין יעדער גרופּע זיינען געווען 4־5 חברים און דאָרט האָט מען זיי געלערנט לייענען און שרייבן יידיש און רוסיש. די לימודים פֿלעגן פֿאָרקומען אין אַ דירה פון די באַזוכער. אין אַן ענג צימערל — וואו די עלטערן פלעגן שלאָפֿן — אין אַ ווינקל ביי אַ קליין נאָפּט־לעמפּל, אָמאָל ביי אַ ליכטל, האָט דער לערער אַדער לערערין געוויזן די שילער ווי צו שרייבן און לייענען.

מיט די בילדונגס־גרופּן האָבן אָנגעפֿירט שילער און שילערינס פון די אָרטיקע רעגירונגס־שולן. אין דער הינזיכט האָט פיל אויפגעטאָן דער חבר אליהו ברינקמאָן (געשעענזאָן). אַזעלכע גרופּעס זיינען געווען עטלעכע צענדליק.

פֿאַר אינספּעקטאָר (ווי מ׳האָט אים אָנגערופן) איבער אַלע גרופּעס איז געווען באַשטימט דער פֿאַרשטאָרבענער חבר שאָיע לעוו. ער פלעגט אין די פינצטערע הערבסט־אָוונטן דורכמאַרשירן די טונקעלע, בלאָטיקע, ניט־באַלויכ־טענע געסלעך, זען צו די לערער זיינען אויפן אָרט און פון צייט צו צייט באַזוכן די גרופּעס אַפילו מיט פֿאַפּיר צום שרייבן.

דאָס איז געווען דער קערנדל פון די קומענדיקע, לעגאַלע אָוונט־קורסן און פון דער יידישער באָראָכאָוו פֿאָלקס־שול.

פיל פון די חברים שילער און שילערינס האָבן מיט דער צייט עמיגרירט פון פינסק קיין אַמעריקע און פון דאָרט האָבן זיי געשיקט ווארימע גרוסן די חברים און זייער דאָנקבאַרקייט די לערער, אַ דאַנק וועלכע זיי האָבן זיך אויסגעלערנט שרייבן בריוו צו עלטערן, און אַפילו אַן אַדרעס אָנשרייבן (ווי זיי האָבן זיך אויסגעדריקט).

פון יענער צייט האָבן חברים און חברטעס געזוכט אַ געדרוקט וואָרט ווי מיט ליכט, און די פּ״צ־בראָשורן און אויסגאַבן פלעגן צעטיילט און פֿאַרקויפט ווערן אין די הונדערטער.

דאָס האָט געבראַכט די חברים אויפן געדאַנק צו גרינדן אַ ביבליאָטעק. ס׳ווערן צונויפגעזאַמלט ביי פריינט און באַקאַנטע אַלע אויסגאַבעס, וואָס זיינען געווען צו יענער צייט, ווי מענדעלע, שלום־עליכם און פֿרץ — און אויך פֿאַרשיידענע פֿאַרטיי־אויסגאַבן. ס׳ווערט געשאַפֿן אַ געהעריקע צאָל ביכער (אַדער בעסער געזאָגט ביכלעך), וואָס ווערן פֿאַרטיילט צווישן די חברים צום לייענען.

די ביבליאָטעק ווערט איינגעאָרדנט ביי אַ חבר אין שטוב. בייטן די ביכער פלעגט מען אין מאָל אַ וואָך. אָלץ ווערט געמאַכט געהיים און קאָנספּעראַטיוו און אַ דאַנק דער פֿאַרזיכטיקער אַרבעט פון חבר יאַנקעלע איז ניט געווען צו פֿאַרצייכענען קיין איין דורכפֿאַל פון דער ביבליאָטעק.

אַ באַזונדערע פרייד און אויפלעבונג האָט אַריינגע־בראַכט אין די פּ״צ־ריין די דערשיינונג פון „די אַרבע־טער מאַכט״. (די צייטונג איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אין אויסלאַנד און פלעגט איבערגעשיקט ווערן אין די נאָנטע פוילישע שטעטלעך. פון דאָנעט פלעגט מען זיי צעשיקן איבער אַלע אַרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד).

די ידיעה וועגן דער דערשיינונג פון דער צייטונג האָט דער צ״ק מיטגעטיילט דורך אינפֿאָרמאַציע־בלעטער, וואָס פלעגן פֿאַרבייטן אַ פּעריאָדישע פֿאַרטייאישע אויס־גאָבע. די בלעטער זיינען געלייענט געוואָרן פֿאַר חברים און זיי פלעגן זיך באַקענען מיט דער טעטיקייט פון דער פֿאַרטיי אין פֿאַרשיידענע שטעט און שטעטלעך. צוליב קאָנספּיראַציע פלעגן זיי הייסן „אַלף־ביתן״. מיט אומ־געדולד האָבן מיר געוואָרט אויפן אָנקום פון דער ציי־טונג אין פינסק.

דעם ערשטן טאָג פּסח פרי דערוויסן מיר זיך, אַז חבר יאַנקעלע האָט באַקומען אַ בריוו מיט אַן אָנווייזונג פון בענדין אויף אַ קעסטל סחורה. ניט געקוקט אויפן יום־טוב האָבן מיר אָפּגענומען דעם קאַסטן סחורה און געבראַכט צו יאַנקעלען אַהיים. אָבער האָלטן ביי אים לאַנג ווילן מיר ניט. ס׳איז אַ צו גרויסער פֿאַרמעגן, אַז ס׳זאָל ליגן אין איין אָרט. און אין זעלבן טאָג ווערן די צייטונגען אָפּגע־טראַנספּאָרטירט אין פֿאַרשיידענע ערטער און פון דאָרט ערשט פֿאַרטיילט צווישן חברים. ס׳איז צו באַמערקן, אַז פינסק האָט געשפּילט אַ ראָלע אין פֿאַרטיי־לעבן, און זי האָט באַקומען די אויפגאָבע איבערצושיקן צייטונגען אין וווייטערע שטעט, וואָס מיר האָבן מיט באַזונדערע שלוחים באַזאָרגט.

מיט איר רייכן אינהאַלט און די אָרטיקלען פון בער בראָכאָוו האָט די צייטונג פיל געמונטערט און געווירקט פֿאַר דער פֿאַרבאַרייטונג און פֿאַרגרעסערונג פון דער פֿאַרטיי.

אַזוי האָט זיך געפּירט די אָרבעט ביז 1914. אין משך פון דער צייט האָט די פֿאַרטיי געליטן צוליב דעם אָרעסט פונעם אָרטיקן קאָמיטעט — דעם חבר מענאַכאָוו־סקי, דעם חבר ציפּערשטיין (היינט אין אַמעריקע), ליפּ־שיץ און אַנדערע.

ס׳איז פֿאַרלאָרן געגאַנגען כמעט דער גאַנצער אָרכיוו, וואָס איז געזאַמלט געוואָרן אין משך פון יאָרן, און מיטן אָרעסט פון די אויבנדערמאַנטע חברים איז אָפּגעשוואַכט געוואָרן די אָרבעט.

די חברים אויף דער פריי האָבן וווייטער פֿאָרגעזעצט די אָרבעט פון די בילדונגס־גרופּן, ביבליאָטעק און די פּראָפּאַסיאָנעלע אָרבעט.

אין יאָר 1915, נאָך אַ קורצער צייט אייַדער פינסק ווערט פֿאַרנומען דורך די דייטשן, ווערט אין שטאָט דורכ־געפירט אַ פֿאַרטיי־באַראָטונג מיטן אָנטייל פון פֿאַרשיידענע חברים פון פוילן און רוסלאַנד, ווי לעוו, געשענזאָן, שלום א. אָנד. אויף דער באַראָטונג ווערט באַהאַנדלט די שטעלונג פון דער פֿאַרטיי צו דער געשאַפֿענער פֿאַלי־טישער לאָגע אין לאַנד — וועגן דער אומאָפּהענגיקייט פון פוילן.

די באַראָטונג איז פֿאַרגעקומען ביי ח׳טע ניסן (רבקה.

היינט אין אַמעריקע), און ביי א. סאַלקע — וואו די חברים זיינען אָפגעוואָרן עטלעכע טעג, ביזן דערליידיקן אַלע ענינים, און ערשט נאָכדעם האָבן זיי זיך באַוויזן פאַר חברים אויף אַ פֿאַרטיי־פֿאַרזאַמלונג.

אויף דער באַראַטונג וועלכע באַשלאָסן וועגן אָנטייל פון די פוע"צ אין די קאָמיטעטן פאַר די היימלאַנד, וועלכע פלעגן אָנקומען אין פינסק פון פאַרשיידענע שטעט פון פּוילן און רוסלאַנד. אָנדערע חברים און חברטעס האָבן געאַרבעט אין די געשאַפענע קיכן און פיל מיטגעהאָלפן די היימלאַנד צו באַקומען אַרבעט.

נאָכדעם ווי די דייטשן פאַרנעמען פינסק וועלכע דאָס פאָליטישע לעבן אַטראָפירט. אַלץ וועלכע צוגעשפּיצט צום לחם הקלוקל — צום ביסן ברויט, וואָס איז געווען אַ יקר־המציאות. אָבער אין דער פינצטערער צייט נעמט די פ"צ־פאַרטיי אויף זיך די אויפגאָבע אַרייַנצוטראָגן אַ ביסל געזעלשאַפטלעכקייט אין דעם גרויען לעבן.

אַ דאַנק דער איניציאַטיוו פון חבר גערשענזאָן און די פאַרשטאַרבענע שייקע לעוו און חנה רובינשטיין, וועלכע אין פינסק אַרגאַניזירט אַן עפּנטלעכער לייענ־ווינקל. דאָס איז געווען דער אייניקער קולטור־ווינקל, וואו צענדליקער מענטשן פלעגן טעגלעך קומען לייענען אַ צייטונג, וואָס מיר האָבן ספּעציעל באַקומען פאַרן לייענ־זאַל. פיל ח"ח און פריינט געדענקען נאָך ביז היינט די יום־טובדיקע שטימונגען אין לייענ־זאַל, וואו מענטשן פלעגן זיך טרעפן און אַראָפּרעדן פון האַרצן. דער לייענ־זאַל איז באַשטאַנען פון אייניקע צימערן, עלעקטריש גוט באַלויכטן, וואָס איז געווען אַן אויסנאַם־זאַך אין יענע צייטן.

אין גיכן הויבט מען אָן אין לייענ־זאַל צו אַרגאַניזירן אַ ביבליאָטעק. ס'ווערט געשאַפן אַ געהעריקע צאָל רו־סישע און יידישע ביכער, און עס ווערט געלייגט דער גרונדשטיין פאַר דער ערשטער, עפּנטלעכער יידישער ביב־ליאָטעק.

אין יענער צייט שטאַרבט די חברטע כאַנטשע בור־שטיין, איינע פון די מיטגרינדער פון דער ביבליאָטעק, און די ביבליאָטעק ווערט אָנגערופן אויף איר נאָמען. די צאָל ביכער פאַרגרעסערט זיך ביז 1000 און עס ווערט אייַ־געשטעלט אַ רעגולערע ביבליאָטעק־אַרבעט. אַלע טאָג קומען פיל אַרבעטער און אינטעליגענטן בייטן ביכער.

עס ווערט געשאַפן אַ נייַע אָטמאָספערע פול מיט האָ־פענונגען אויף בעסערע צייטן, אויף גרעסערע און ליכ־טיקערע אויפטאָונגען פון דער פאַרטיי.

שפּעטער ווערט די ביבליאָטעק פאַרגרעסערט און פאַרוואַנדלט אין דער ערשטער, יידישער באַראַאוו־ביבליאָטעק אין פינסק.

אין דער זעלבער צייט ווערן איינגעאָרדנט די ערשטע אָוונט־קורסן, וואו אַרבעטער באַקומען טעגלעך רעגולערע לעקציעס.

עס ווערן אָנגאָזשירט פאַר לערער אייגענע חברים און אויך פרעמדע. די קורסן ווערן באַזוכט פון איבער הונדערט צוהערער.

אויף די קורסן האָט מען געלערנט אַלגעמיינע גע־שיכטע, יידישע געשיכטע (ח' טיר — היינט אין פאַלעס־טינע), יידישע ליטעראַטור, חשבון. די קורסן האָבן עק־סיסטירט ביזן יאָר 1927, ווי רעגולערע אָוונט־קורסן מיט אַ געהעריקער צאָל צוהערער — יוגנטלעכע אַרבעטער.

דער אויפטו פון די פועלי־ציון אויפן געביט פון דער קולטורעלער טעטיקייט איז דורך אַלעמען אין פינסק ווי געהעריק אָפּגעשאַצט געוואָרן. אין דער צייט פון דער דייטשער אָקופאַציע האָט די פועלי־ציון צוזאַמען מיט ס"ס איינגעאָרדנט אַן אַרבעטער־קיך, וואו הונדערטער אַרבע־טער, הונגעריקע און ליידנדיקע פלעגן באַקומען אומזיסט עסן. די קיך איז נאָכן אָנקומען פון דער פּוילישער מאַכט געבליבן אַ לענגערע צייט אָפן און מיט דער הילף פון „דזשאָינט" זיינען אַרויסגעגעבן געוואָרן ביז 300 מיטאָגן טעגלעך אין אַ מוסטערהאַפטער און היגיענישער אָרדענונג.

נאָך דער דייטשער אָקופאַציע האָט די פאַרטיי גע־פירט אַ פּראָפּעסיאָנעלע טעטיקייט צווישן דער יידישער אַרבעטערשאַפט און צווישן דער יוגנט.

עס איז אַרגאַניזירט געוואָרן דער שניידער־פאַראיין מיט אַ פאָר הונדערט מיטגלידער און ס'זיינען דורכ־געפירט געוואָרן עקאָנאָמישע שטרייקן פאַר לוין־העכערונג און בעסערע אַרבעטס־באַדינגונגען. ס'איז אָנגעפירט גע־וואָרן דער כעמישער פאַראיין אין דער אָרטיקער שוועבל־פאַבריק, וואו ס'פלעגן אָפט אויסברעכן שטרייקן.

ביים שניידער־פאַראיין איז אַרגאַניזירט געוואָרן אַ יוגנט־סעקציע, וואָס האָט געציילט איבער 300 מאַן. די יוגנט־סעקציע האָט באַזוכט די אָוונט־קורסן און געפירט אַ באַזונדערע פּראָפּעסיאָנעלע טעטיקייט פאַר זייערע לוין־און לעבנס־באַדינגונגען.

די יוגנט־סעקציעס פון די פ"צ זיינען פאַנאַנדערגעלאָזט געוואָרן דורך דער מאַכט.

אין 1917 האָט די פוע"צ פאַרטיי געגרינדעט צוויי יידישע פאָלקס־שולן מיט איבער 600 קינדער. די שולן זיינען אין די ערשטע יאָרן סובסידירט געוואָרן דורכן „חזשאָינט" און נאָכן צוריקציען די סובסידיעס, אין 1927, האָבן זיי נאָך עקזיסטירט ביזן 1935. אויפגעהאָלטן אויס־שליסלעך דורך דער מיטהילף פון אָרטיקע חברים, שול־טוער און דער צישא.

אַ דאַנק דער אינטענסיווער אַרבעט פון די פוע"צ פאַרטיי־חברים, אַ דאַנק דער חברשער סביבה און איבער־געגעבנקייט צו די אידייאישע פּאָסטולאַטן, איז צום באַ־טאַנען, אַז ניט געקוקט אויף די שפּאַלטונגען אין דער פאַרטיי אין 1922, (ווען ס'איז געשאַפן געוואָרן די פאָר־אייניקטע פאַרטיי צעירי־ציון — רעכטע פועלי־ציון), איז אין פינסק קיינער ניט אַוועק און געבליבן טריי דער אָנפי־רערשאַפט.

צעירי ציון – פועלי־ציון

דען מיר נעמען שילדערן די אַנטוויקלונג פון דער פועלי־ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע אין פינסק, איז אונדזער אויפגאַבע קודם־כל צו באַשרייבן די אָרטיקע תנאים, ווי וויַיט זיי האָבן געווירקט אויף דער אַלגעמיינער אַנטוויקלונג פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער באַוועגונג אין פּולן, דערציילן ווען די געשעענישן, וואָס בילדן דעם אינהאַלט פון דער פועלי־ציון־געשיכטע אין פינסק.

פינסק, ווי איינע פון די וויכטיקסטע יידישע שטעט אין „תחום", מיט איר היפשער באַפעלקערונג פון באַל־מעלאָכעס און פאַלקס־מענטשן, מיט אירע אינדוסטריע־אוני־טערנעמונגען, האָט פון שטענדיק אָן, נאָך פון פאַר דער מלחמה, געהאַט אַ פיינעם חלק אין די יידישע געזעל־שאַפטלעכע באַוועגונגען, סיי אין דער נאַציאָנאַלער באַוועגונג און ציוניזם און סיי אין דער אַרבעטער־באַוועגונג. אין די צייטן פון פאַליטישער אויפלעבונג, בעת דער ערשטער רעוואָלוציע, זיינען צווישן דער פינסקער יידישער אַרבע־טערשאַפט געווען אַלע מיני אָרגאַניזאַציעס ווי: „בונד", „פועלי ציון", „ס. ס." א. א. מיטן אָנקום פון דער רע־אַקציע איז נאַטירלעך די אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק געוואָרן דערשטיקט. עס האָבן אָבער שוין ביים אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה זיך אָנגעהויבן באַווייזן די ערשטע סימנים פון אַ נייער אויפלעבונג.

פינסק איז געווען צווישן יענע אומגליקלעכע גע־גראַפישע פונקטן, וואָס זיינען דורך דער גאַנצער צייט פון וועלט־קריג געלעגן לעבן סאַמע פראָנט. פינסק האָט גע־האָט איבער זיך די ממשלה פון אַ בעסטיאַלישן אָקופאַנט, וואָס האָט קיין מענטשלעכן געפיל ניט צוגעלאָזט, בעת עס איז געגאַנגען אין זיין אינטערעס. האָט טאַקע פינסק גע־ליטן הונגער אין בוכשטעבלעכן זין פון וואָרט.

אָבער וואָס זיינען נאָר געווען מסוגל צו האַלטן אַ גע־צייג אין האַנט, זיינען מאָביליזירט געוואָרן אין די אַרבעט־באַטאַליאָנען און יידישע בחורים האָבן ווי שקלאַפן געמוזט טאָן די שווערסטע אַרבעטן ביים גראָבן אין פעלד, ביים האָקן ביימער אין וואַלד, ביים אָנלאָדן און אויסלאָדן וואַ־גאָנעס. דאָס האָט געשאַפן אַ סך פיזישע און גייסטיקע פיין.

אין מיטן פון אָט דעם פיין, וואָס די פינסקער יידישע יוגנט האָט געליטן, האָבן זיך געמומען וועבן געדאַנקען פון באַפרייאונג. אָט די צו ערשט אומבאַשטימטע שטרע־בונגען האָבן ביי אַ טייל פון דער יוגנט געפונען זייער אויסדרוק אין פאַראיין פון דער צעירי ציון אַרגאַניזאַציע. די אַרגאַניזאַציע איז באַלד ענערגיש צוגעטראָטן צו לערנען העברעאיש און די טעאָריע פון ציוניזם. ביז פינף הונ־דערט מענטשן זיינען די ערשטע צייט געקומען אויף די קורסן. אַפילו אין די ערגסטע צייטן האָבן זיי געהאַט איבער צוויי הונדערט צוהערער. באַלד איז געגרינדעט גע־וואָרן אויך אַ ביבליאָטעק. עס זיינען אויפגעקומען דרא־מאַטישע קרייזן און ספּאָרט־געזעלשאַפטן, די אַרגאַניזאַציע האָט זיך אויך ספּעציעל פאַרנומען מיט דער שול. די גרינדונג פון דער אַרגאַניזאַציע „צעירי־ציון" האָט געפו־נען אַ באַזונדערס וואַרעמען אָפּקלאַנג ביי דער פינסקער געזעלשאַפט און פון איר איז דאָס אויסגעוואַקסן דער איצט היסטאָרישער „בית־עם", וואָס איז אין דער צייט פון דייטשער אָקופאַציע געווען אַ פאַלקס־הויז אין בריַיטן זין פון וואָרט. דער „בית־עם" איז דעמאָלט געווען דער אייג־ציקער, געזעלשאַפטלעכער לאָקאַל, וואָס איז געוואָרן בא־הייצט, געהאַט אויך אַ בופעט און צייטונגען — דיי־טשע און יידישע פון וואַרשע. דער „בית־עם" איז געווען אַ מין פענסטער אין דער גרויסער וועלט אַריין, פון וועל־כער פינסק איז אַ צייט לאַנג געווען ווי אָפּגעריסן. עס האָבן זיך געפונען דייטשע סאָלדאַטן און אייזן־באַן־אַרבע־טער, וועלכע האָבן דערצו מיטגעהאָלפן. עס האָט זיך פון נדבות אָנגעקליבן אַ גאַנץ שיינע ביבליאָטעק. יונגע לייט האָבן אַרויסגעווייזן אַן אומגעווויינלעכע איבערגעגעבנקייט פאַר אָט דעם מוסד. די, וועלכע האָבן געאַרבעט אין וואַלד, פלעגן טעגלעך אויף אַ מהלך פון 5־6 קילאָמעטער אויף די אַקסלען שלעפּן האָלץ פאַרן „בית־עם". דאָס האָלץ איז געווען דער גאַנצער אַרבעט־לוין, וואָס האָלץ־העקער האָבן געקראָגן. איטלעכער האָט געמעגט זיך נע־מען האָלץ, וויפיל ער איז בכח געווען אַוועקצוטראָגן און אַזוי האָט זיך אַרגאַניזירט אַ גאַנצע גרופּע יונגע לייט, וואָס האָבן געזומען אויף זיך צו באַזאָרגן דעם „בית־עם" מיט האָלץ אויף צו באַהייצן. אָט דער „בית־עם" איז אויך געווען דער קלוב פון דער פאַרטיי „צעירי־ציון".

אַ געוואָלדיקן רושם האָט אין פינסק געמאַכט דער אויסברוך פון דער רוסישער רעוואָלוציע. קיין פרטים האָט מען ניט געוואוסט און איטלעכער האָט זיך די גע־שעענישן אויסגעמאָלט לויט זיין פאַנטאַזיע. מען האָט גע־האָפּט אויף אַ גיכן שלום און וועז דער שלום איז ניט געקומען, האָט אַ טייל יונגער עולם זיך געפילט ווי אָפּ־גענארט. ביז עס איז געקומען די אָקטאָבער־רעוואָלוציע און דער בריסקער שלום האָט ווידער אַריינגעבראַכט אַן

אויסערגעווינלעכע אויפלעבונג ביי דער יוגנט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן דיסקוסיעס וועגן די פערספעקטיוון פון דער אַרבעטער־באַוועגונג, פון ציוניזם און בכלל דער נייער תקופה. די געשעענישן האָבן לאַנג ניט געלאָזט בלייבן נאָר ביי טעאָרעטישע חקירות. די באַלשעוויקעס האָבן זיך דערנענטערט, און מען האָט געמוזט נעמען אַ שטעלונג. די אָרגאַניזאַציע „צעירי־ציון" האָט באַשלאָסן צוצושטיין צו דער אַרבעטער־דעמאָנסטראַציע, וואָס האָט מקבל־פנים געווען די באָלשעוויקעס, וועו זיי זיינען אַריין אין פינסק. זי איז געגאַנגען מיט איר בלוי־וויים פאָן, באַצירט מיט אַ רויטן באַנד. אויף דעם באַגריסונגס־מיטינג האָט דער פאָרשטייער פון „צעירי־ציון", געריעדט וועגן דער ראָלע פון די באָלשעוויקעס אין דער איצטיקער תקופה און נע־ענדיקט מיט ארץ־ישראל. קיינער האָט ניט געשטערט. דאָס איז געווען די קורצע, אידילישע צייט אין דער שטאָט און אין דער געגנט, בעת מען האָט אַפּלאָדירט צוגלייך פאַר דער רעוואָלוציע און פאַר ארץ־ישראל.

די אידיליע האָט זיך אָבער גיך געענדיקט און באַלד האָט דאָס יידישע, געזעלשאַפטלעכע לעבן אין פינסק אָנ־גענומען אַ טראַגישע געשטאַלט, מער ווי וועו עס איז פריער. אין שטאָט זיינען אַריין די פאָליאַקן און האָבן געגנומען פאַרפעסטיקן זייער ממשלה. אַ קרבן פון אָט די מלחמה־צייטן אין שטאָט איז קודם־כל געפאַלן די יידישע באַפעלקערונג. דאָס איז די באַקאַנטע שחיטה פון 5טן אַפּריל, 1919. אַלע שיכטן פון דער באַפעלקערונג האָט די דאָזיקע שחיטה געטראָפן: ציוניסטן, צעירי־ציון, בונ־דיסטן, פועלי־ציון און סתם יידן זיינען אויסגעשאָכטן גע־ווארן, אָן אַ דין און אָן אַ משפט. דעם גרעסטן חלק האָט אָבער אין דעם קרבן געהאָט די אָרגאַניזאַציע „צעירי־ציון". זעכצן מענטשן פון די פירער פון דער דאָזיקער אָרגאַניזאַציע, מיט איין וואָרט, די בעסטע מענטשן זיי־ערע, זיינען אין יענעם אימהדיקן פאַרנאַכט געפאַלן ביי דער קלויסטער־וואַנט. די גאַנצע געזעלשאַפטלעכקייט איז אַנטשטומט געווארן. די אָרגאַניזאַציע האָט אין איין טאָג אָנגעווארן אירע פירער, די שולן — זייערע לערערס, די געזעלשאַפטן — זייערע געניטסטע און איבערגעבנסטע עסקנים.

דאָס לעבן טוט זיך אָבער זיינס און די פאָליטישע געשעענישן זיינען זיך וויייטער געגאַנגען דעם באַשטימטן זוג. נאָכן ריגער שלום־אָפּמאַך פאַרבלייבט פאָלעסיע מיט פינסק אונטער פוילן. עס הייבט זיך אָן איינצושטעלן אָרדענונג און לעבעדיקע מענטשן און לעבעדיקע אָרגא־ניזאַציעס מוזן זיך צופאַסן צו די נייע תנאים. די פאַרטיי „צעירי־ציון" טרעט אַריין אין אַ תקופה פון אינטענסיוון זואוקס און פאַרברייטערטער טעטיקייט.

נאָך דעם, ווי עס האָבן זיך איינגעשטעלט די נאָר־מאַלע פאַרבינדונגען צווישן פינסק און דעם צענטער פון דער מלוכה, איז די פינסקער אָרגאַניזאַציע אַריינגעטראָטן אין „מזרח־פאַרבאַנד" פון די צעירי־ציון. נאַטירלעך האָבן אויך דאָ זיך געשטעלט אַלע פראַגעס פון דער פאַרפלאָנ־טערטער, יידישער ווירקלעכקייט און אַלע טעאָרעטישע און פראַקטישע פראָבלעמען פון סאָציאַליזם, וואָס האָבן פאַר־נומען די מוחות און די הערצער פון די פאַרטיי־מיטגלידער אין גאַנצן לאַנד. אויך אין דער פינסקער אָרגאַניזאַציע האָבן זיך באַוויזן חלוקי־דעות, מען האָט געדאַרפט אויס־גלייכן די אידעאָלאָגישע ליניע, באַשטימען אַ פראָגראַם. איינהייטלעך איז געווען די ציוניסטישע שטימונג, שטאַרק איז געווען דער ווילן צו עליה, אָבער די חברים פון צעירי־ציון האָבן אין אַ גרויסן טייל געשטאַמט פון באָלע־באַטישע קרייזן און דער ציוניסטישער עלעמענט אין זייער אידעאָלאָגיע איז דעריבער געווען מער וויניקער באַשטימט און קלאָר. עס זיינען אָבער צוגעקומען אָלץ מער פרא־לעטאַרישע חברים, וועלכע האָבן געפאָדערט, אַז די פאַרטיי זאָל ווערן אַן אמתע אַרבעטער־פאַרטיי און זאָל אַריין־נעמען אין איר פראָגראַם דעם גאַנצן סכום טעטיקייט, וואָס אַן אַרבעטער־פאַרטיי איז מחויב צו פירן.

נאָך דער שפאַלטונג פון די פועלי־ציון (1920) האָט זיך אויך געשטעלט די פראָגע וועגן אַ נייער פראָלעטא־רישי־ציוניסטישער פאַרטיי אין פוילן. אין פינסק האָבן זיך שוין דעמאָלט געלאָזט הערן שטימען, אַז מען דאַרף קלערן וועגן דער פאַראיניקונג מיט די רעכטע פועלי־ציון. די פראָגע האָט אַרויסגערופן גרויסע וויכוחים און אַרום איר און אין איר זיינען אַריינגעווינקלט געוואָרן אַלע פראָבלעמען פון פראָלעטאַרישן ציוניזם.

אין יאָר 1921 איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין פינסק די ערשטע קרייז־קאָנפערענץ פון צעירי־ציון אין פאָ־לעסיע. די רעזאָלוציעס פון אָט דער קאָנפערענץ האָבן געדינט פאַר אַ באַזיס צו דער וויטערדיקער אַרבעט פון דער אָרגאַניזאַציע, ניט בלויז אין פינסק, נאָר אויך פאַר גאַנץ פוילן. צוגלייך מיט די ענינים פון אָרגאַניזאַציע איז געווארן באַשטימט די סאָציאַליסטישע אידעאָלאָגיע, די שטעלונג לגבי דער פראָפעסיאָנעלער באַוועגונג, און עס זיינען אויפגעקלערט געוואָרן פראַגען פון קולטור. בכלל האָט זיך אין דער אָרגאַניזאַציע זינט דעמאָלט גע־שטאַרקט די טענדענץ צו איינהייט. און מען מעג דאָס רעכענען פאַר אַ נצחון פון פינסק, וואָס עס איז סוף־כל־סוף געקומען צו דער גרינדונג פון דער פאַראיניקטער סאָציאַליסטישער אַרבעטער־פאַרטיי „פועלי־ציון אין פוילן", און נאָך שפעטער (1926) מיט דער הוספה: „פאַראיניקט מיט צעירי־ציון".

אַ וויכטיק אָרט אין די אינעווייניקסטע וויכוחים פון דער פאַרטיי פאַרנעמט די שפראָך־פראָגע: די באַציאונג צו יידיש און העברעאיש. אין פינסק איז מען געקומען צו אַ פשרה. אין גלות איז אָנערקענט געיוואָרן די פריא־ריטעט פון יידיש אין אַלע געביטן: אין קאָמף פאַר נא־ציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, אין דער גרינדונג פון מאָדערנע יידישע שולן, אין דער גאַנצער קולטור און פראָפאַגאַנדע־אַרבעט און אין דער אונטערשטיצונג פון דער יידישער

ליטעראַטור; העברייאיש ווידער דאָרף הערשן אין ארץ־ישראל אין פולער מאָס.

אין יאָר 1922 זיינען די פּינסקער פועלי־ציון אַרויס פון „תרבות" (העברעאישע שול־אַרגאַניזאַציע) און האָבן אָנגענומען אַ באַשלוס אַריינצוטרעטן אין „צישאָ" (צענט־ראַלע יידישע שול־אַרגאַניזאַציע), און אַז דער באַשלוס האָט ניט געקאָנט פאַרווירקלעכט ווערן, איז שפּעטער געגרינ־דעט געוואָרן די אַרגאַניזאַציע „שול־קולט", ווי אַ מיטל־וועג צווישן „תרבות" און „צישאָ".

דער באַשלוס וועגן דער שפּראַך־פראַגע האָט קודם־כל געפונען אַן אויסדרוק אין דער אַרבעט ביי דער שול און ביי דער קינדער־פאַרזאָרגונג. אויף דעם געביט האָבן די צעירי־ציון אין פינסק געטאָן אַ סך אַרבעט. נאָך אין יאָר 1918, ווען עס האָבן געגומען זיך אומקערן קיין פּינסק די פּליטים, וואָס די דייטשן האָבן געהאָט עוואַקואירט, האָט זיך קודם־כל געשטעלט די פראַגע פון די עלטע קינדער, מלחמה און פאַגראָם־יתומים, וועלכע האָבן ניט געהאַט, וואו דעם קאָפּ אַנצושפּאַרן. צעירי־ציוניסטישע עסקנים האָבן געגומען דעם אַקטיוסטן אַנטייל אין אויס־בויען די יתומים־הייזער. די אַרגאַניזאַציע האָט אַבער פאַרשטאַנען, אַז מיט דער עלעמענטאַרער, גיכער הילף קאָן מען ניט אָפּקומען, נאָר אַז עס האָנדלט זיך וועגן מאַכן די פאַריתומטע קינדער פאַר מענטשן, אויסצוהאָ־דעווען אַ דור פון יונגע, באַוואוסטזיניקע אַרבעטער און ספּעציאַליזירטע אין זייער פאַך.

אין יאָר 1920 האָט די אַרגאַניזאַציע, בשותפות מיט די אַלגעמיינע ציוניסטן, געעפנט אַ האַנטווערקער־שול מיט אָפּטיילונגען פאַר שניידערײ, שוסטעררײ און סטאָלערײ. די מיטלען דעמאָלט האָט געגעבן דער „דזשאָינט". אין אַ קורצער צייט אָרום איז דער גאַנצער מוסד אַריבער אין רשות פון דער פאַרטיי פועלי־ציון און ער איז געוואָרן באמת אַ מוסטער־אַנשטאַלט, וואו טעאָריע און פראַקטיק האָבן דערגאַנצט אייַנע די אַנדערע. שפּעטער איז דעוי מוסד אַריבער צום „אָרט". זומער 1921 איז די שול מיט איר גאַנצן פאַרמעגן אָפּגעבראַנט געוואָרן. די אַרגאַני־זאַציע האָט אַנגעוועגדט אַלע כחות אויף צו עפענען די שול פון דאָס ניי. די שול איז געוואָרן דער לעבעדיקער צענטער פון דער אַרגאַניזאַציע. די בעסטע פּעדאַגאָגישע כחות פון דער באַוועגונג האָבן געפירט די טעאָרעטישע לימודים, און געניטע אינסטרוקטאָרן האָבן געלערנט דעם פאַך. עס זיינען אייַנגעאָרדנט געוואָרן פאָפּולערע לעק־ציעס, וואָס האָבן צוגעציגן מאָסן יוגנט.

דער פינאַנציעלער מצב איז אַבער געווען אַ שלעכטער, און מען האָט געמוזט באַקומען הילף פון דער זייט. „ייקא" האָט מסכים געווען איבערצונעמען אויף זיך די שול, נאָר בתנאי, אַז זי זאָל פאַראייניקט ווערן מיט דער צווייטער האַנטווערקער־שול, וואָס עס האָבן דעמאָלט געהאַט די אַל־געמיינע ציוניסטן. די פאַראייניקונג איז טאַקע צושטאַנד־געקומען, און עס איז געגרינדעט געוואָרן אַ האַנטווערקער־שול מיט אָפּטיילונגען פאַר שלאָסערײ, שמידערײ און סטאָ־לערײ. אַ שטיק צייט איז סעקרעטאַר און פאַקטישער פירער פון דעם מוסד געווען דער חבר הערשל פינסקער.

אָבער די קרוין פון דער טעטיקייט פון די „צ. צ.־פ. צ." איז געווען די פאָלקס־שול פאַר מיידלעך „תל־חי". נאָך אין דער צייט פון דער דייטשער אָקופאַציע האָבן די צ. צ. געגומען אַ גרויסן אַנטייל אין דער שול־אַרבעט אין פינסק. צום סוף פון אָט דער תקופה זיינען אונטער דער אפוטרופּסות פון דער אַרגאַניזאַציע געשטאַנען דריי פאָלקס־שולן. דער פראָגראַם און די פּעדאַגאָגישע אַרבעטן אין די שולן האָבן דורכגעמאַכט אַלע ענדערונגען און גילגולים, וואָס עס האָט דורכגעמאַכט די פאַרטיי פון צעירי־ציון ביז צום סאָציאַליסטישן ציוניזם. אָבער אָט די אידעאָלאָגישע עוואָלוציע האָט ניט געשטערט דעם גאַנג פון די לימודים און ניט געמינערט די פעולות פון די קינדער.

צום גרעסטן איז געווען דער אינעווייניקסטער קאַמף אין דער פראָגע וועגן דער שפּראַך פון די לימודים אין די פאָלקס־שולן. לויטן פראָגראַם פון די צעירי־ציון האָט אין די שולן געמוזט הערשן אינגאַנצן די העברעאישע שפּראַך. אָבער דאָס האָט ניט געקענט דורכגעפירט ווערן אין אַ פולער מאָס. נאָך אַ סך וויכוחים איז מען געקומען צו אַ פשרה: אין די אונטערשטע קלאַסן, ביזן פערטן, ווערן אַלע לימודים און שמועסן געפירט אין יידיש, און מען לערנט אין אַ געניגנדער מאָס העברעאיש; אין די העכערע קלאַסן איז די שפּראַך פון די לימודים העברע־איש, און יידיש איז איינער פון די וויכטיקסטע לימודים. די דאָזיקע פראַקטיק פון פינסק האָט ניט פולשטענדיק געשטימט מיטן באַשלוס פון דער פאַרטיי אין פוילן, אַריינ־צופירן די שולן אין דער נעץ פון „צישאָ" און צו באַ־טייליקן זיך אָפּטיוו אין דער יידישער שול. די שול פון די פועלי־ציון אין פינסק איז געבליבן ווי אַ ריכטונג פאַר זיך, ווי אַ מיטל־פאָזיציע צווישן „צישאָ" און „תרבות". אין אָט דער שול האָט געהערשט אַ האַרמאָניע צווישן די צוויי יידישע שפּראַכן, אַ ליבשאַפט צו ביידע שפּראַכן און צו די קולטור־ווערטן, וואָס ווערן אין זיי געשאַפן. די תלמידים פון די שולן זיינען צום גרעסטן טייל געקומען פון די אָרעמסטע היימען פון פינסק, פון די לינישטשעס.

די אַרגאַניזאַציע האָט אויך אויסגעהאַלטן אַוונט־קורסן, וואָס פלעגן באַזוכט ווערן פון הונדערטער יוגנט־לעכע אַרבעטער. געלערנט האָט מען עלעמענטאַרע ידיעות אין חשבון, געאָגראַפּיע און נאַטור־וויסנשאַפט, יידיש, הע־ברעאיש, יידישע געשיכטע, פאָלעסטינאָגראַפּיע און אַנ־דערע לימודים. אַ גרויסער אויפטו איז אויך געווען די ביבליאָטעק אויפן נאָמען פון ח. ברענער. ביי דער ביב־ליאָטעק זיינען פון צייט צו צייט אויך געווארן געהאַלטן פאָרלעזונגען איבער ליטעראַטור.

די בילדונגס־און דערציאונגס־אַרבעט פון דער אַרגא־ניזאַציע איז אויסגעשפּרייט געוואָרן אויף דער יוגנט. שוין

אין דער אָקופאַציע־צייט זיינען געמאַכט געוואָרן פֿרואוון אין דער ריכטונג. אָבער די ערשטע אַקטיווע יוגנט־אַרגאַניזאַציע איז נאָך דער שחיטה פון 1919 געגרינדעט געוואָרן אונטערן נאָמען „משמרת־חדשה", צו ערשט מיט 30 מיטגלידער. די שפּראַך פון די שמועסן איז געווען העברעאיש און די אָנטיילנעמער זיינען געווען שילער. אין יאָר 1921 איז געגרינדעט געוואָרן אַ צווייטע יוגנט־אַרגאַניזאַציע „עמל", וואָס איז באַשטאַנען פון אַרבעטער־יוגנט. ביידע אַרגאַניזאַציעס האָבן קאָאָרדינירט אין זייער אַרבעט און האָבן מיטגעהאָלפֿן צו דערציען די פּינסקער יוגנט אין ציוניסטיש־סאָציאַליסטישן גייסט. סוף זומער 1922 איז זיך אין פּינסק צונויפגעקומען די ערשטע קרייז־קאָנפֿערענץ פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער יוגנט. זי איז געווען בכלל די ערשטע יידישע יוגנט־קאָנפֿערענץ אין באַנייטן פּוילן. די אַנדערע יידישע סאָציאַליסטישע אַרגאַניזאַציעס האָבן זיך פֿאַרקוקט אויף דעם דאָזיקן מוסטער און אויף דעם שטייגער, ענלעכן אַרגאַניזירן זייער יוגנט. אין פּינסק האָט די אַרגאַניזאַציע פון דער ציוניס־טיש־סאָציאַליסטישער יוגנט זיך אַלץ מער איינגעוואָרצלט, זי האָט זיך איינגעטיילט אין שיכטן, וואו די דערציאונג איז געווען צוגעפּאַסט צו איטלעכן עלטער. די אינטע־ליגענטיש־באַלעבאַטישע עלעמענטן האָבן זיך צונויפגעגאָסן מיט די פּראָלעטאַרישע, דורכגענומען מיט אין שטרעבונג, מיט אין גייסט — דעם גייסט פון „החלוץ". און באַלד האָט אָט די שטרעבונג זיך געזאָלט פֿאַרווירקלעכן אין איין קאָנקרעטן אויפטו, מיט וועלכן די פּינסקער אַרגאַניזאַציע האָט זיך אויסגעצייכנט אין דער פּועלי־ציוניס־טישער וועלט.

די טראַגעדיע פון 1919 האָט איבערגעלאָזן אַ טיפן רושם אויף אַלע שיכטן פון דער יידישער באָפעלקערונג. די אומשולדיקע קרבנות זיינען פֿאַרבליבן לעבעדיק אין אַלעמענס געדענקעניש, ווי קדושים. די אַרגאַניזאַציע צעירי־ציון, וואָס האָט צווישן די 35 קדושים געהאַט 16 פון אירע בעסטע חברים, האָט געמוטמען קלערן, ווי אַזוי צו פֿאַר־אייביקן זייער נאָמען אויף אַ וווירדיקן אופן. און דאָס איז געשען דורך דער גרינדונג פון אַ קבוצה אין ארץ־ישראל אויפן נאָמען פון די פּינסקער קדושים. אַנהייב 1922 איז אַוועקגעפֿאָרן קיין ארץ־ישראל די ערשטע גרופּע, וואָס האָט אַוועקגעלייגט דעם גרונטשטיין פֿאַר דער פּינסקער קבוצה, און זינט דעמאָלט איז די קבוצה געווארן דער נשמה־צענטער פון דער פּינסקער אַרגאַניזאַציע פועלי־ציון. עס איז געבליבן איינגעשטעלט אַ לעבעדיקע פֿאַר־בינדונג צווישן דער קבוצה אין ארץ־ישראל און די חברים אין פּינסק, זי האָט אויפגענומען אַלץ נייע עולים און זיך געטיילט מיט אירע פריידן און ליידן. די געשיכטע פון אָט דער קבוצה, וואָס איז צוגלייך די געשיכטע פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער יוגנט אין פּינסק פֿאַר די לעצ־טע פֿאַר צענדליק יאָר, וועלט דערציילט אין דעם זאַמל־בוך „גבת", וואָס איז אין ארץ־ישראל דערשינען צום אָנדענק פון די קדושי־פּינסק.

די אַרגאַניזאַציע „פועלי־ציון" האָט געפירט אויך אַן אינטענסיוון טעטיקייט אויפן אָרט, ווי אַ סאָציאַליסטישע אַרבעטער־אַרגאַניזאַציע און דאָס קודם־כל אויפן פעלד פון דער פֿראָפעסיאָנעלער באַוועגונג. דאָ האָבן שוין געווירקט אַנדערע פֿאַרטייען: דער „בונד", לינקע פּועלי־ציון און קאָמוניסטן און מען האָט דעריבער באַדאַרפט אויסקעמפן אַ פּאָזיציע פאַר דער פֿאַרטי. די ערשטע פֿראָפעסיאָנעלע אַרגאַניזאַציע, וואָס האָט זיך געפונען אונטער דעם אָנפיר פון די פועלי־ציון, איז געווען דער פֿראָפעסיאָנעלער פֿאַר־איין פון האַנדלס־אָנגעשטעלטע, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1923. דעם פֿאַראין האָט זיך איינגעגעבן אויסצוקעמפן אַ לוין־העכערונג לויט די אָפּיציעלע טאַריפן.

ווייטער האָט די אַרגאַניזאַציע געהאָט אַ ווירקונג אין פֿאַראין פון די טאַרטאַק־אַרבעטער. דער דאָזיקער פֿאַר־איין איז געפירט געוואָרן פון פּ. פּ. ס. (פּוילישע סאָציאַ־ליסטישע פֿאַרטי). דער גרעסטער טייל אַרבעטער זיינען געווען ניט־יידן, בלויז אַ 10־15 פּראָצענט יידן. דורך אָט דעם פֿאַראין האָט די אַרגאַניזאַציע איינגעשטעלט פרייַנדלעכע באַציאונגען מיט דער פּוילישער סאָציאַליס־טישער פֿאַרטי.

עס זיינען אויך געווען קעמערלעך פון דער פֿאַרטי אין דעם פֿאַראין פון די האָלץ־אַרבעטער, אין מעטאַל־פֿאַראין און ביי די בעקער־אַרבעטער. סוף 1926 האָט די אַרגאַניזאַציע פועלי־ציון אָנגעהויבן אַן אַקציע אויף צו פֿאַרבעסערן דעם מצב אין דער האָלץ־בראַנזשע. דער פֿראָפעסיאָנעלער פֿאַראין פון די האָלץ־אַרבעטער האָט אין די יאָרן 1927־1928 געציילט ביז 160 מיטגלידער, צווישן זיי אויך עלטערע מענטשן מיט משפּחות. די אַרגאַניזאַציע האָט געווירקט דורך די חלוצים־סטאַלאַרעס. דורך דער אַקציע איז איינגעפירט געוואָרן דער 8־שעהדיקער אַר־בעטס־טאָג אין דער בראַנזשע. עס איז דורכגעפירט גע־וואָרן די איינשרייבונג פון די אַרבעטער אין דער קראַנקן־קאַסע. עס איז אויך געשאַפן געוואָרן אַ סטרייק־פאָנד און אַ פאָנד פאַר אַרבעטלאָזיקייט.

די אַרגאַניזאַציע פועלי־ציון האָט אַרויסגעוויזן אַ היפּ־שע אַקטיווקייט אין דער זעלבסטפֿאַרוואַלטונג פון דער שטאָט פּינסק. אין יאָר 1926 זיינען פֿאַרגעקומען די ער־שטע וואַלן צום שטאָט־ראָט. אויסגעקליבן זיינען געווארן 20 יידן און 5 פֿאָליאַקן. לויט פּראַקטיעס זיינען די ראָט־מענער געווען איינגעטיילט: 4 פון דער פּוילישער פּראָק־ציע, 12 פון דער יידישער בירגערלעכער פּראַקציע, 9 פון דער סאָציאַליסטישער פּראַקציע, וואָס האָט געהאַט 3 פון „בונד", 2 פּועלי־ציון (צ"ס), 2 פועלי־ציון, לינקע, 1 קאָ־מוניסט און 1 פּ. פּ. ס. די סאָציאַליסטישע פּראַקציע איז געווען אַ געאייניקטע, — דער אייניקער פֿאַל אַזעלכער אין פּוילן, און די פּראַקציע פון די פּועלי־ציון (צ"ס) האָט געשפּילט אין איר אַן אַקטיווע ראָלע. די פּראַקציע

האָט אויסגענוצט די טריבונע פון דער שטאָט־פאַרוואַל־טונג אויך פאַרן אַלגעמיינעם פאָליטישן קאַמף. אַזוי איז באַלד אין איין דעקלאַראַציע אַרויסגעשטעלט געוואָרן די פאָדערונג פון רעכט פאַר דער יידישער שפראַך. אַ טייל פון דער דעקלאַראַציע איז טאַקע געלייענט געוואָרן אין יידיש, ביז דער פאַרזיצער האָט דעם רעדנער אָפּגעשטעלט. עס איז אויך אויסגעדריקט געוואָרן דאָס גענפיל פון פאַר־ביטערונג איבער דער שחיטה פון די „פּינסקער קדושים" צוזאַמען מיט דער מעלדונג, אַז מען טאָר זיך ניט באַ־רואיקן, ביז דאָס אומרעכט וועט באַשטראָפט ווערן. דער קאַמף פאַר די רעכט פון יידיש, פאַר דער אונטערשטיצונג פון די יידישע שולן, האָט זיך געצויגן אין משך פון אַ סך זיצונגען. נאָך אַ שווערן קאַמף איז דורכגעפירט גע־ווָארן דער פאַרשלאָג צו שטעלן אויף שטאָטישע הוצאות אַ מצבה אויפן ברידער־קבר פון די קדושים. אין די דאָ־זיקע ענינים איז אויסגעקומען צו פירן אַ קאַמף אויך קעגן דער יידישער בירגערלעכער פראַקציע, וואָס האָט ניט געקאָנט פאַרטראָגן די העזה פון די לינקע. דער פאַר־שלאָג פון דער מצבה איז געבליבן נאָר אַ דעמאָנסטרא־טיוועי, ווייל די אויספיר־מאַכט האָט אים ניט באַשטעטיקט. דערפאַר אָבער איז דורכגעפירט געוואָרן די אונטערשטי־צונג פון די יידישע שולן. די דאָזיקע פאָזיציע איז בא־זונדערס געשטאַרקט געוואָרן, זינט אַ מיטגליד פון דער פּועלי־ציוניסטישער פראַקציע איז געוואָרן וויצע־בירגער־מייסטער. ער האָט אין זיין אַמט־צייט געפּועלט אַז אַ גרויסער טייל פון די פאָדערונגען פון דער סאָציאַליס־טישער פראַקציע זאָלן דורכגעפירט ווערן. עס זיינען אָנ־גענומען געוואָרן מער יידישע באַאַמטע אין די שטאָטישע אנשטאַלטן, יידישע דאָקטורים אין דער שטאָטישער קלי־ניק, יידישע לערער אין דער שטאָטישער האַנטווערקער שול, א. אַ. וו. מודעות אין נאַמען פון דער שטאָט־פאַר־וואַלטונג פלעגן ווערן פאַרעפנטלעכט אויך אין יידיש.

דאָס אַלץ האָט געהויבן דעם פרעסטיזש פון דער פאַרטיי אין שטאָט, און בעת די וואָלן פון 1930 האָט זי צוגעקראָגן נאָך אַ דריטן ראַטמאַן. פון דער אַנדער זייט איז דער שלום־בית אַביסל צעשטערט געוואָרן אין דער סאָציאַליסטישער פראַקציע. סוף־כל־סוף איז געענדערט געוואָרן דער וואָל־געזעץ צו די מוניציפּאַלע פאַרוואַלטונגען, און בעת די וואָלן, לויטן נייעם געזעץ, האָבן די סאָציא־ליסטן פאַרלוירן זייער מאַכט אויך ביי דער פּינסקער שטאָט־פאַרוואַלטונג.

ווי שטאַרק די אַרגאַניזאַציע פּועלי־ציון איז גע־ווען אַריינגעטאָן אין דער אַרבעט אויפן אָרט, איז דאָך דער צענטער פון איר טעטיקייט געלעגן אין ציוניזם און ארץ־ישראל. די ערשטע ציוניסטישע אַקציע, וואָס די אָר־גאַניזאַציע האָט דורכגעפירט נאָך אין יאָר 1921, איז געווען די אַקציע פאַר „אַרבעט־מכשירים". אין פּינסק איז די דאָ־זיקע אַקציע, אַ דאָנק די פּועלי־ציון, דורכגעפירט געוואָרן מיט גרויס התלהבות. זינט 1923 האָט זיך די אָרגאַני־זאַציע אַריינגעטאָן אין דער טעטיקייט פון „החלוץ". עס איז געשאַפן געוואָרן אויך אַ „החלוץ־הצעיר". דאָס איז געווען אין דער צייט פון דער „פערטער עליה", בעת עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ סטיכישע מאַסן־עמיגראַציע פון פוילן קיין ארץ־ישראל, און דערפאַר איז דער צושטראָם אין „החלוץ" געווען אַ גרויסער. עס זיינען געשאַפן גע־וואָרן אַ גאַנצע רייַ קיבוצים פאַר הכשרה (צוגרייטונג) אין די וועלדער און טאַרטאָקעס, אין לאַנד־ווירטשאַפט און אין גערטנערייַ. אין 1925 האָט דער „החלוץ" דערגרייכט צו זיין העכסטער שטופּע. אין פּינסק איז געשאַפן געוואָרן דאָס אַרבעטס־ביורא ביים „החלוץ" פון דעם „קיבוץ־פּינסק". בראש פון דער באַוועגונג איז געשטאַנען הערשל פּינ־סקער. דער קיבוץ האָט געדאַרפט מיטהעלפן דער שאַ־פונג פון דער קבוצה אויפן נאַמען פון די פּינסקער קדושים אין ארץ־ישראל. דורך דעם קריזיס אין דער עליה איז דער „קיבוץ" נאָך אַ יאָר עקזיסטענץ זיך צעפאַלן און נאָר אַ טייל פון זיינע מיטגלידער זיינען אָנגעקומען קיין ארץ־ישראל אין דער קבוצה.

די ציוניסטישע באַוועגונג אין פינסק

1.

בינסק פֿאַרנעמט אַן אָרט אויבן־אָן אין דער געשיכטע פון ציוניזם, ניט דווקא דערפֿאַר, ווייל זי האָט אַרויסגעגעבן דעם היינטיקן פֿרע־זידענט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, פֿראָפעסאָר חיים ווייצמאַן, און פיל אַנדערע פֿראָמינענטע ציונים, ווי: י. א. ניידיטש, דזשאַרדזש האַל־פֿערן, ש. ראָזענבוים און נאָך, נאָר ווייל זי איז געווען איינע פון די ערשטע יידישע שטעט אין אַמאָליקן רוס־לאַנד, וואָס האָבן זיך געמאַלדן אויפן רוף פון דר. הערצל. פינסק איז באַלד צוגעשטאַנען צו דער באַוועגונג און געבליבן איר געטרייַ במשך פון די פיר צענדליק יאָר, טיילנדיק אַלע אירע לוידן און פּרייַדן.

האָבנדיק פריער אַ שטאַרקע „חובבי־ציון"־אָפּשפּרונג שיקט פינסק, נאָך אין יאָר 1888, אַוועק קיין ארץ־ישראל דעם ערשטן יידישן קאָלאָניסט אַהרן אייזענבערג. זי קויפט איין פֿאַר אים אַן אָפּגעהויבענע פֿאַר פינף הונדערט גאָלד־רובל. צום ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס, אין יאָר 1897, האָט פינסק אירע אייגענע צוויי דעלעגאַטן: גריגאָרי לוריא און יהודה־לייב בערגער. אין פינסק איז די ציוניסטישע באַוועגונג באַלד לכתחילה געוואָרן אַ דעמאָקראַטישע. עס זיינען גלייך צוגעשטאַנען צו איר פֿאַרשטייער פון אַלע שיכטן און קלאַסן, אָפּגעהויבן פון דעם פֿאַבריקאַנט גריגאָרי לוריא און געענדיקט מיט די שניידער, מרדכי קער־מאַן און שוואַרץ. עס האָבן ניט געפעלט אויך אַנדערע פֿראָפעסיעס, ווי: דירעקטאָרן, בוכהאַלטאָרן, אָפּגעשטעל־טע, לערער, סטודענטן. די וויכטיקסטע פֿערזאָנען, וואָס האָבן אָפּגעפֿירט די באַוועגונג, זיינען געווען די צוויי אויבנ־דערמאָנטע: גריגאָרי לוריא און י. ל. בערגער. ווייטער ראָם, דירעקטאָר פון דער שוועבל־פֿאַבריק, אהרן רובינ־שטיין, דירעקטאָר פון לוריאס פֿאַבריק, דר. כאַזאַנאָוויטש, דירעקטאָר פון ליכט־פֿאַבריק, מאיר ליבערמאַן, יעקב אַביגדור מינקאָוויטש, ש. מ. ראַבינאָוויטש, אפרים־דוב ליפשיץ, פּנחס מאַנדעלבוים, צבי הילער, נחום ליפשיץ, נ. מ. שטריק, יעקב ראַיגאָראַדסקי, אברהם־אשר פּיניטשטיין, ש. נ. גיטעלמאַן, פּנחס ברעגמאַן, ב. מ. עפשטיין, און ווייטער די צעירים, וואָס צווישן זיי האָט זיך אויסגעצייכנט יוסף ברעגמאַן, אַדער „יאָסל חסיד", ווי מ'האָט אים גע־רופן אין שטאָט, וויל ער האָט געשטאַמט פון אַלטע קאַרלינער חסידים.

דעם ערשטן אָרט צווישן די ציוניסטישע עסקנים האָט פאַרנומען י. ל. בערגער (1867—1917). אַליין אַ מינסקער, אַ זון פון גאון ר' גרשון־אברהם, קומט ער אָן, אַ יונגער־מאַן, פֿאַר אַן איידעם אין פינסק און פֿאַרנעמט באַלד אַן אָנפֿירנדיקן אָרט צווישן דער יידישער אינטעליגענץ. זיי־ענדיק געבענטשט מיט אַ רעדנער־טאַלאַנט ציט ער צו מיט זיינע דרשות אין בתי־מדרשים אַ סך צוהערער און ער געווינט אַ סך אָנהענגער פֿאַרן ציוניזם. ער איז אויך דער אָרגאַניזאַטאָר פון די „חדרים מתוקנים", קעגן וועלכע די אָרטאָדאָקסן דערקלערן אַ „מלחמת־מצוה". די הויפּט־אָנפּירונג אין דער דאָזיקער „מלחמת־מצוה" קעגן די „אַפּיקורסישע" חדרים נעמט איבער די פינסקער אָפּ־טיילונג פון דער קאָוונער „לשכה־השחורה" מיטן שוחט שמואל־נח גאָטליב בראש, וועלכער ציט אַריין אין קאַמף דעם גאון ר' דוד פרידמאַן (ר' דודל קאַרלינער). דער לעצטער האָט אָפֿט אַליין געהערט צו די „חובבי־ציון" און געווען אָפּילו זייער דעלעגאַט אויף דער „קאַטאָוויצער אַסיפה"; שפּעטער אָבער האָט ער זיך צוריקגעצויגן און איז געוואָרן איינער פון די גרעסטע קעגנער פון ציוניזם.

אויך אַ העברעאישע מיידל־שולע גרינדן די ציונים, אַ זאַך וואָס איז געווען לחלוטין אַ נייעס ניט בלויז אין פינסק.

די שולע— באַקאַנט ביז דער מלחמה אונטערן נאָמען „לאָה־פייגעלעס" (אויפן נאָמען פון דער בעל־הביתטע פון דעם הויז, וואו די שולע האָט זיך די גאַנצע צייט ביז דער מלחמה געפונען), האָט נאָכדעם עקסיסטירט אונטערן נאָמען „תל־חי".

אָבער ניט בלויז אויפן קולטור־געביט ווייזט זיך אַרויס די טעטיקייט פון די ציונים. ווי נאָר די דאָזיקע פאָלקס־אָרגאַניזאַציע איז אנטשטאַנען, האָט זיך גלייך געלאָזט פילן איר ווירקונג אויך אויפן עקאָנאָמישן געביט. אין יאָר 1901 וועלן געגרינדעט די ערשטע קאָסע אין פינסק, וואָס איז געווען באַרופן צו שפּילן אַ וויכטיקע ראָלע אין דעם ווירטשאַפטלעכן לעבן פון פינסקער יידן. די גרינדונג פון דער דאָזיקער אינסטיטוציע איז געווען באַגלייט דורך אַ שווערן געזעלשאַפטלעכן קאַמף. די גבירים, וואָס האָבן ביז איצט געהאַט די פולע דעה אין אַלע געזעלשאַפטלעכע מוסדות פון שטאָט, האָבן אויך געוואָלט איבערנעמען די פירונג פון דער קאַסע. אַ דאַנק אָבער דער טעטיקייט פון די ציוניסטן זיינען אין די וואָלן צו דער פֿאַרוואַלטונג פון דער קאַסע אויסגעקליבן געוואָרן מענטשן פון מיטלשטאַנד, דערהויפּט דעמאָקראַטישע ציוניסטן.

אָט דער קאַמף אַרום דער ליי־און־שפּאָר־קאַסע האָט

בכלל מיט זיך געבראַכט אַ דעמאָקראַטיזירונג אין געזעל־שאַפטלעכן לעבן. די מאַסע פון דעם מיטלשטאַנד האָט אויפגעהערט צו קוקן אויף זיך ווי אויף עפּעס אַ המון, וואָס האָט גאָר קיין דעה ניט און איז מחויב צו פאָלגן אין אַלץ די „פּני", נאָר אַז אַרגאַניזירטערהייט איז זי אַ כח, וואָס קאָן פירן דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן לויט אירע אינטערעסן און אויפגאַבן. דאָס איז געווען דער צוויי־טער, נאָך די חדרים מתוקנים, גרויסער אויפטו פון די ציונים אין פינסק.

נאָכן זיג אין דער ליי־און־שפּאָר־קאָמף ווערט טאַקע דער ציוניזם זייער פאָפולער אין שטאָט. הגם אָפּיציעל איז די אַרגאַניזאַציע ניט לעגאַל און קיין עפּנטלעכע פאָר־זאַמלונגען קאָנען ניט פאָרקומען. דאָך וואָקסט די צאָל מיטגלידער און סימפּאַטיקער. מכח אסיפות גיבן זיך שוין יידן אָן עצה. אויף הייַנטיקער אָגינסקי־גאָס — אַמאָ־ליקער פּלעווסקא־גאָס, ווועלכע ווערט ביי יידן געפרופן: גימנאַזיע־גאָסל, שטייט נאָך עד היום אָן אַלטער הילצערנער ביהמ׳ד, וואָס טראָגט דעם נאָמען „מאָכעס שולכען". אין דאָזיקן אַלטיטשקן ביהמ״ד האָט זיך געשמידט די גאָל־דענע קייט פון ציוניזם. די חובבי־ציון נאָך מיטן באַ־וואוסטן מטיף צבי מאַסליאַנסקי (דערנאָך אין אַמעריקע) בראש האָבן געקרוינט „מאָכעס־שולכען" פאָר דער רעזי־דענץ פון זייער שטאָב, און די טראַדיציע איז דערנאָך אַריבער צו די ציונים: אין שול האָט מען געהאַלטן דרשות און אין אייבערשטיבל געפירט אַסיפות, באַראַטונגען, שמו־עסן וכדומה. די מאָכט האָט דערשמעקט, אַז אין „מאָכעס־שולכען" איז עפּעס ניט גלאַטיק, און דער זשאַנדאַרמסקי לאָזט וויסן דעם גבאי, אַז אין פאַל, אויב די אַסיפות פון די ציוניסטן וועלן ניט אויפהערן, וועט די שול געשלאָסן ווערן. אָבער די אַסיפות האָבן ניט אויפגעהערט און די שול איז פונדעסטוועגן ניט „געשלאָסן געוואָרן...

אויפן צווייטן קאָנגרעס איז אָנגענומען געוואָרן אַ באַ־שלוס, אַז די ציוניסטישע אגודות אויף די ערטער זאָלן אייַנפירן פאָרן עולם פאָרלעזונגען פון יידישער געשיכטע. פינסק האָט דעם באַשלוס תיכף נאָכן קאָנגרעס אויס־געפירט. זומער, יעדן שבת נאָכמיטאָג און ווינטער אַלע פרייטאָג־צונאָכטס, פלעגט אין „מאָכעס שול" דער חבר ש. נ. גיטעלמאַן האַלטן גייסטרייכע פאָרטראָגן פון יידי־שער געשיכטע, וואָס האָבן צוגעצויגן זייער פיל צוהערער. די דאָזיקע פאָרלעזונגען האָבן אַ סך מיטגעהאָלפן צו אָנט־וויקלען דעם נאַציאָנאַלן געדאַנק בייַם עולם און צו גע־וינען נייע חברים פאָר דער אַרגאַניזאַציע.

אין „מאָכעס שול" דאָוונען שבת אַלע ציוניסטישע עסקנים מיט י. ל. בערגער בראש, וועלכער האָלט דאָרטן זייער אָפּט זיינע אויסגעצייכנטע דרשות. אין „מאָכעס שול" ווערט אויך „נתגלה" דער היינטיקער פרעזידענט פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע דר. חיים ווייצמאַן, וועל־כער טרעט אויף דאָרט צום ערשטן מאָל ווי אַ יונגער סטודענט.

פאָרן דריטן קאָנגרעס ווערט י. ל. בערגער אַרויס־גערופן קיין לאָנדאָן, כדי מיטצוהעלפן אין די הכנות צו דער עפענונג פון דער יידישער „קאָלאָניאַל־באַנק". אַז די באַנק ווערט שוין טעטיק, נעמט איבער גריגאָרי לוריא, ווי איינער פון אירע ערן־דירעקטאָרן, די פאָראַנטוואָרט־לעכע מיסיע צו פאַרשפרייטן די אַקציעס איבער גאַנץ רוסלאַנד.

אין פינסק גופא זיינען פאָרקויפט געוואָרן 2150 אַק־ציעס פון „קאָלאָניאַל־באַנק" אויף דער אַלגעמיינער סומע פון 21,500 רובל. און פאָר די ערשטע אָנדערהאַלבן יאָר נאָך דער גרינדונג פון דעם „נאַציאָנאַל־פאָנד" ד. ה., פון יאָנואָר 1902 ביז יולי 1903, ווערט געזאַמלט אין פינסק אַ סומע פון 1,200 רובל.

חוץ גריגאָרי לוריא, ווי דעם ערן־דירעקטאָר, האָט פינסק געגעבן אויך אַ פאַקטישן דירעקטאָר אין דער קאָלאָניאַל־באַנק אין לאָנדאָן. דאָס איז דזשאָרדזש האַלפערן, דער יינגסטער זון פון יוסף האַלפערן, דעם באַקאַנטן שוועבעלעך־פאַבריקאַנט אין פינסק. אַליין אַ קורלענדער שיקט האַלפערן אַוועק זיין בן־זקונים צו לער־נען זיך קיין ליבאַוע, וואו ער אָרדנט אים איין אין הויז פון ראַבינער דר. י. ל. קאַנטאָר. דאָ ווערט דער יונגער דזשאָרדזש דערצויגן פאָר אַ שטאָלצן נאַציאָנאַלן ייִד און נאָך דער גרינדונג פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע ווערט ער איינער פון אירע איבערגעבנסטע חברים.

אין יאָר 1902 פאָרמאָגט פינסק דעם ערשטן וועד פון „קרן־קימת", צו וועלכן ס׳גהערן דר. כאַזאַנאָוויטש, אפרים־דוב ליפשיץ, יעקב רייגאָראָדסקי, נחום ליפשיץ, בנימין מרדכי עפשטיין, ש. מ. ראַבינאָוויטש, מ. י. ליפשיץ, מאָשקאָווסקי, אַרלאַנסקי און פון די צעירים מ. אייזע־בערג. דר. כאַזאַנאָוויטש גיט אָפילו אַרויס וועגן קרן־קימת אַ פאָפולערע בראָשור אין רוסיש. צווישן די ערשטע וואָס ווערן פאָרשריבן אין „ספר־הזהב" זיינען די פינסקער: דוד סטראָשון, דירעקטאָר פון פינסקער פיליע פון מינס־קער קאָמערץ־באַנק (שפּעטער אַזאָוו־דאָנער); משה סא־לאָוויטשיק, יעקב רייגאָראָדסקי, שבתי ריסאָטאַ און אברהם קרייניוק. אויך די אַרטיקע אגודה פון „מזרחי" ווערט פאָרשריבן אין „ספר־הזהב".

אין תרס״ג (1902—1903) גיט די פינסקער ציוניסטישע אַרגאַניזאַציע אַרויס אין ייִדיש, אונטער דער רעדאַקציע פון משורר אפרים דוב ליפשיץ, אַ יאָרבוך אונטערן נאָמען „פינסקער שטאָט־לוח", וואו פאַראַלעל מיט שטאָט־ענינים ווערן באַהאַנדלט אויך פראָגעס פון אַלגעמיין־ציוניסטישן כאַראַקטער. דער לוח פאַרשפרייט זיך אין שטאָט און אומגעגנט אין אַ צאָל פון זעקס הונדערט עקזעמפּליאָרן.

אין יאָר 1904 עקסיסטירן שוין אין פינסק 6 ציוניס־טישע אגודות: „ציון", „בני ציון", „מזרחי", „רחובות", „עזרי ציון" און „פועלי ציון" מיט אַן אַלגעמיינער צאָל פון 264 חברים. די אַלע אגודות האָבן איין „צענטראַלן קאָמיטעט", אין וועלכן עס גייען אַריין צו ציוי פאַרטרע־

טער פון יעדער אגודה. עס איז כדאי צו באַמערקן, אַז „פועלי ציון" איז ניט געווען דעמאָלט קיין סאָציאַליסטישע פּאַרטיי; אין זייער פּראָגראַם איז אַריינגעגאַנגען דאָס לערנען „עין יעקב" אַלע שבת, און „מזרחי" איז געווען אַ נייע, נאָר וואָס אויפגעקומענע פּאַרטיי. איר שעפער, הרב ריינעס פון לידע, האָט געשטאַמט פון פינסק.

די רוסיש־יאַפּאַנישע מלחמה, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן אין יאַנואַר 1904, האָט געבראַכט דערצו, אַז די אַרבעט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, וועלכע איז אַזוי אויך געווען ניט קיין כשרע, איז נאָך מער פאַרשוווערט געוואָרן. די חברים פּנחס מאַנדעלבוים און הירש הילער וועלן, הגם אויף אַ קורצער צייט, פאַרהאַלטן אין אַרעסט. בעת דער רעוויזיע אין זייערע וואויבונגען וועלן ביכער קאָנפיסקירט.

שטאַרק רירעוודיק וועלן די ציונים אין 1906 ביי די וואַלן צו דער ערשטער דומע. אלס דעפוטאַט פון מינסקער גובערניע האָבן די ציונים דעמאָלט אַרויסגעשטעלט די קאַנדידאַטור פון אַדוואָקאַט שמשון ראָזענבוים, וועלכער האָט געוואוינט אין מינסק, אָבער געשטאַמט אַליין פון פינסק. עס איז דעריבער געווען העכסט וויכטיק, אַז אַלס באַפולמעכטיקטע פון די אויעזדן זאָלן דורכגיין ציונים, אַדער אַזעלכע פערזאָנען, וואָס וועלן זיכער אָפּגעבן זייער שטימען פאַרן ציוניסטישן קאַנדידאַט.

די ציוניסטן האָבן דעם וואָל־קאַמף געיואונען און פאַר באַפולמעכטיקטע וועלן געווייולט די חברים הירש הילער דר. באַקשיצקי, וועלכע העלפן טאַקע דורכפירן אין דער גובערניע פאַר אַ דעפוטאַט אין דומע דעם אַדוואָקאַט ש. ראָזענבוים (נאָך דער מלחמה — מיניסטער אין ליטע, שפּעטער קאָנסול פון ליטע אין ארץ־ישראל, וואו ער שטאַרבט).

אויך ביי די וואַלן צו די איבעריקע דומעס גייען דורך וויי באַפולמעכטיקטע די ציונים הירש הילער און פנחס מאַנדעלבוים.

אין יאָר 1906 וועלט פינסק דער צענטער פון ציוניזם פאַרן גאַנצן גליל. די ראַיאָן־אַרבעט, וואָס איז ביז איצט געווען קאָנצענטרירט אין די העזע פון דר. ברוק אין האָמעל, גייט איבער צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פינסק. מיט דער ראַיאָן־אַרבעט פירן אָן געהיים די ח"ח: יאָסל ברעגמאַן, מאָטל אייזענבערג, מאָניע־בער ראָזמאַן און ווילענטשיק. די אַסיפות קומען פאָר ביים חבר יצחק־אשר אַנדרייאַווסקי אין הויז, זעלבסטפאַרשטענדלעך, בסוד־סודות.

אין 1908 נעמט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע איבער די טעכנישע שולע. עקסיסטירט האָט אין מינסק שוין פון לאַנג אַ האַנטווערקער־שולע, וואו יידישע יינגלעך, דאָס רוב יתומים, האָבן געלערנט אַ ביסל שלאָסעריי און קיין גרויסע פאַכלייט פלעגן פון דאָרט ניט אַרויסקומען. די ציוניסטן האָבן די שול אַריבערגעטראָגן אין אַ צוויי־גאָרנדיקן בנין, אויפן קאַרלינער ברעג, וואָס עס האָט אויסגעבויט דער אָרטיקער נדבן הירש לעווין. עס וועלט פאַרבעטן פאַר אַ דירעקטאָר אַ ענגליסער פאַכמאַן, וועלכער איז גלייכצייטיק אויך אַ גוטער ציוני, חבר ערליך (היינט פירער פון אַ טעכנישער שולע אין חיפה). ער שטעלט אַוועק די שולע אויף אַ געהעריקער הייך. חוץ פאַך־אויס־בילדונג וועלן איינגעפירט אין דער שולע יידישע און אַלגעמיינע לימודים. די לימודים־שפּראַך איז העברעאיש.

אַזוי פירט זיך די ציוניסטישע אַרבעט ביזן יאָר 1914, ביז עס ברעכט אויס די וועלט־מלחמה.

2.

לכתחילה, כן־זמן פינסק געפינט זיך נאָך אין דער גליקלעכער לאַגע צו זיין וויט פון פראָנט, וועלט די געזעלשאַפטלעכע אַרבעט אין שטאָט ניט נאָר ניט אָפּגעשטעלט, נאָר, פאַרקערט, נאָך שטאַרקער און גרעסער. עס הייבן אָן צו באַווייזן זיך אין פינסק די ערשטע פאַרטיעס פליטים. די צאָל זייערע וואַקסט פון טאָג צו טאָג. עס וועלט געגרינדעט אַ הילפס־קאָמיטעט, אין וועלכן די ציונים זיינען די אַקטיוווסטע מיטגלידער. עס וועלט געגעבן הילף די אומגליקלעכע. נאָר די לאַגע וועלט אַלץ ערגער, וואָס נעענטער דער מלחמה־פראָנט רוקט זיך צו צו פינסק. דעם 15טן סעפּטעמבער 1915 פאַרנעמען די דייטשן פינסק, און דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן וועלט מיטאַמאָל אָפּגעהאַקט.

די דריי יאָר דייטשע אָקופּאַציע — פון 1915 ביז 1918 — קענען ניט אַריינגערעכנט וועלן אין חשבון פון לעבן ביי יענע אומגליקלעכע, וואָס זיינען דורכן גורל פאַרמשפּט געוואָרן צו בלייבן אונטער דער הערשאַפט פון „קולטורעלן זיגער". ערשט נאָכדעם ווי די דייטשן זיינען אַוועק, האָבן די פאַרבליבענע ציוניסטן ווידער אָנגעפאַנגען וועלן טעטיק.

אין פינסק איז די מאַכט נאָך די דייטשן אַריבער צייטווייליק צו די אוקראַינער, אָבער מ'שטיינס געזאָגט, וואָס פאַר אַ מאַכט די דאָזיקע „מאַכט" האָט געהאַט... פאַרשטייט זיך, אַז קיין גרויסע פעסטע אָרגאַניזאַציע איז ניט געווען.

באַלד עפענען די ציונים אַ „בית־עם", אַ פאָלקס־הויז, וואו ס'וועלט אויך איינגעאָרדנט אַ לייזן־זאָל און אַ שטיקל ביבליאָטעק. דער דאָזיקער „בית־עם" וועלט דער קלוב פון אַלע ציונים: אַלטע, יונגע, רעכטערע, לינקערע — אַלע טרעפן זיך דאָ.

אַזוי ווי אין יענער צייט איז געווען שווער צו באַקומען לעבנס־מיטלען אין שטאָט, קומען די ציונים אויפן רעיון צו גרינדן אַ שפּייז־קאָאָפּעראַטיוו, און מיט דער דערלויבעניש פון דער מאַכט וועלט געעפנט דער „ציוניס־טישער־קאָאָפּעראַטיוו". פאָרזיצער פון קאָאָפּעראַטיוו איז חבר פיינשטיין און די מיטגלידער פון פאָרוואַלטונג: אליהו האַלצמאַן, סעגאַלאָוויטש, א. פרידמאַן און ש. ליפשיץ. דער קאָאָפּעראַטיוו קויפט אין גרעסערע קוואַנטומס פראָדוקטן, און צעטיילט צווישן די מיטגלידער צו לפי ערך ניט קיין טייערע פרייזן. באַלד עפענט דער „בונד" אַן „אַרבעטער

קאָאָפּעראַטיוו", די אַרטאַדאָקסן שאָפּן אַ באַזונדער קאָ־אָפּעראַטיוו „עדת ישורון", און קוקנדיק אויף די יידן, אָר־גאַניזירן די קריסטן אַן אייגענעם קריסטלעכן קאָאָפּעראַ־טיוו. כמעט די גאַנצע באָפעלקערונג פון פּינסק האָט זיך געהאָט גרופּירט אַרום די פּיר קאָאָפּעראַטיוון, און האָבן פיל געהאָלפן צו לינדערן די נויט אין שפּיז.

די גרעסטע צאָל מיטגלידער האָט געהאַט דער „ציו־ניסטישער־קאָאָפּעראַטיוו"; ער האָט זיך אויך אויסגע־צייכנט מיט זיין אינטענסיווער טעטיקייט, און אָפילו די באָלשעוויקעס, וועלכע האָבן דערווייל שוין געהאַט פּאָר־נומען אויף אַ קורצע צייט די שטאָט, האָבן אים ניט גע־מאַכט קיין שטערונגען און געלאָזט פריי אַרבעטן.

די ממשלה פון די „רויטע" האָט לאַנג ניט אָנגע־האַלטן און די שטאָט איז אַריבער צו די פּאָליאַקן. דער נעכטיקער אונטערדריקטער האָט אָבער אָנגעהויבן צו אונ־טערדריקן אָנדערע, און זיינע אָנגעקליבענע נקמה־געפילן געמוען צוערשט אויסלאָזן אויף יידן.

שוין אין ערשטן טאָג, ווי די פּאָליאַקן זיינען אַריינגע־קומען אין שטאָט, פאַלן עטלעכע יידישע הרוגים. באַלד הייבן זיך אָן רויבעריייען און פּאַרשיידענע נבלות. אָבער דאָס אַלץ איז ווי אָן אומשולדיקער שפּיל לגבי דעם, וואָס איז פאָרגעקומען מיט אַ פּאָר וואָכן שפּעטער, אין „שוואַרץ־שבת", ה' ניסן תרע"ט (1919), ווען אָן אַ פאַרוואָס און אָן אַ פאַרוואָס זיינען ווי שעפּסן אויסגעשאָטן געוואָרן די 35 קדושים, וואָס דער גרעסטער רוב פון זיי זיינען געווען ציונים.

דאָס איז געווען אַ שרעקלעכער קלאַפּ פאַר דער אָרגא־ניזאַציע, וועלכע האָט זיך איצט אָנגעהויבן פאָרמירן נאָך די ווייסטע מלחמה־יאָרן. ס'איז געפאַלן דער מוט; די הענט האָבן זיך אָפּגעלאָזט. עס איז געווען גאָר שלעכט. נאָך דעם האָט זיך געוויזן אַן אָרגאַניזאַטאָרישער כח, וואָס האָט אָוועקגעשטעלט די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע אויף די פיס. דאָס איז געווען דער חבר אברהם אשר פיינשטיין.

פון קיינעם ניט געווייסט, רוקט ער זיך אַליין אַרויס ווי אַן אמתער פירער און נעמט איבער אין זיינע הענט די פירונג פון דער אָרגאַניזאַציע. איבערלעבנדיק אַליין טויט־שרעק, ווייל נאָר על פי נס איז חבר פיינשטיין ניצול געוואָרן פון בית־עם, און זייענדיק טיף אויפגעטרייסלט פון דער שרעקלעכער טראַגעדיע, געפינט ער דאָך רייד פון אויפמונטערונג פאַר דער פאָריתומטער ציוניסטישער משפּחה און רופט זיי צו פרישע מעשים. דערביי שוועבט ער ניט צו רוען, ביז דער שאָנד־פלעק, אַז די 35 קדושים זיינען אומגעבראַכט געוואָרן דערפאַר, ווייל זיי זיינען כלומרשט געווען „באָלשעוויקעס". ווען ניט אָפּגעווישט ווערן אין גאַנצן. ביי דער סיים־קאָמיסיע, וואָס קומט באַלד קיין פּינסק חוקר־ודורש זיין די מעשה מיט דער הריגה, ווי אויך ביי די קאָמיסיעס פון מאָרגענטוי און סעמועל, וואָס קומען צוליב דעם זעלבן צווועק, שפּילט חבר פיינשטיין די וויכטיקסטע ראָלע. ער איז דער הויפּט־עדות פון דער באַשולדיקונג; ער האָט שוין פאַרטיק ביי זיך דעם גאַנצן באַשולדיקונגס־מאַטעריאַל, און אויב די סיים־קאָמיסיע, ניט געקוקט אויף איר ענדעקישן פאָרזיצער און אייניקע מיטגלידער בפירושע אַנטיסעמיטן, האָט דאָך געמוזט סוף כל סוף אָנערקענען: 1) אַז אַלע אומגע־בראַכטע זיינען געווען אומשולדיק, 2) אַז די מיליטער־מאַכט איז דאָ באַאַנגעגן אַ פאַטאַלן פעלער, און דעריבער איז זי מחויב אומצוקערן די הונדערט טויזנט רובל קאָנטריבוציע, וואָס דער ענעראַל ליסטאָווסקי האָט אויפגעמאַנט ביי דער שטאָט „שחיטה־געלט", און 3) אַז די רעגירונג איז מחויב אויסצוצאָלן אַנטשעדיקונג די משפּחות פון די אומגע־בראַכטע, איז עס אין אַ גרויסער מאָס צו פאַרדאַנקען דעם חבר פיינשטיין, וועלכער האָט ניט געקאָרגט קיין מי און אָפּט מאָל דאָס לעבן געשטעלט אין סכנה, כדי ארונטער־צורייסן דעם טונקלען שלייער פון דער בלוטיקער טראַ־געדיע און אַרויסווייזן דעם אמת.

קורץ נאָך דער „שחיטה" קומט אַן אַ פאַראַדענונג פון דער העכערער מאַכט, אַז די שטאָט־פאַרוואַלטונג דאַרף איבערגיין אין די הענט פון אַ ראָט, געוויילט דורך די בירגער אויפן סמך פון דעמאָקראַטישע וואָלן, אַן אונטער־שייד פון רעליגיע און נאַציאָנאַליטעט. אין שטאָט האָט מען זיך געמוען גרייטן צו די וואָלן. ציוניסטן האָבן גע־שלאָסן אַ וואָל־אָפּמאַך מיט די רוסן און אַ גרופּע פּראָ־גרעסיווע פּאָלאַקן וועגן אַ בשותפותדיקן וואָל־צעטל (14טן אויגוסט 1919). מיר ברענגען דאָ אייניקע פונקטן פון אָט דעם אָפּמאַך:

1) אין אַלע שטאָטישע אָנשטאָלטן, ביי אַלע אַרבעטן און פאָסטנס ווערן באָשעפּטיקט אָנגעשטעלטע פון די פאָר־שיידענע נאַציאָנאַליטעטן, וואָס געפינען זיך אין שטאָט אין אַזאַ צאָל, וואָס זאָל שטימען מיט דער צאָל באָפעלקערונג פון דער גענעבענער נאַציאָנאַליטעט, 2) אַלע רעליגיעזע און קולטורעלע אינסטיטוציעס, וועלכע געפינען זיך אין שטאָט, אָן אונטערשייד, צו וועלכער נאַציאָנאַליטעט זיי געהערן, באַקומען אונטערשטיצונג פון דָער שטאָט־פאָר־וואָלטונג, וועלכע טאָר זיך אָבער ניט אַרייַנמישן און זאָגן אַ דעה אין אינערווייניקסטן לעבן פון די דאָזיקע אינסטי־טוציעס, 3) יעדע רעליגיע האָט עפּנטלעכע רעכט און אירע מנהגים דאַרפן רעספּעקטירט ווערן. יידן מעגן האָנדלען און אויך אַרבעטן אין די שטאָטישע אָנשטאָלטן אום זונטיק, אָנשטאָט שבת, 4) יידיש און העברעאיש זיינען פולבאַרעכטיקטע שפּראַכן און גענישן פון אַלע פריוויילע־גיעס צוגלייך מיט דער אָפּיציעלער פּוילישער שפּראַך. דהייַנו: מ'קען זיך מיט זיי באָנוצן שריפּטלעך און מינד־לעך אין אַלע שטאָטישע אינסטיטוציעס, פאַרזאַמלונגען און עפּנטלעכע ערטער.

עס האָבן זיך געשטעלט צום וואָל־קאָמף נאָך 2 ליס־טעס: איינע פון קאָנסערוואָטיוע פּאָליאַקן, דאָס רוב רייכע פריצים, וועלכע האָבן אויך כלומרשט געשלאָסן אַ „בלאָק" מיט „יידן" — אַ הייפל מה־יפיתניקעס, וואָס האָבן זיך

תמיד געריבן אַרום די „פריצים", און די צווייטע פון „בונד".

דער ציוניסטישער „בלאָק" האָט אָפּגעהאַלטן אַ גרויסן נצחון. דער רוב אויסגעוויילטע ראַטמענער זיינען באַשטאַנען פון ציונים. פאַר אַ שטאָט־פּרעזידענט ווערט געוויילט אַן עלטערער פאָליאַק, זייער אַן אַרנטלעכער מענטש, און פאַר לאַווניקעס: חבר פיינשטיין און נאָך אַ ייד, איין פאָליאַק און איין רוס.

די ציוניסטן נעמען זיך איינאַרדנען די פאַרשיידענע געזעלשאַפטלעכע מוסדות פון שטאָט. עס ווערט געגרינדעט אַ בית־יתומים, ווו די הויפּט־טוער זיינען ציוניסטן בראש מיט חבר אליהו האַלצמאַן. זיי האָבן אויפגעריכט די האָנט־ווערקשול, וואָס איז בעת דער מלחמה אין גאַנצן חרוב געוואָרן. אין דעם בנין פון דער שול איז אויך טעטיק דער „געזעראַל־שטאַב" פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע. אונטן געפינען זיך ווארשטאַטן און אויבן, אויפן צווייטן שטאָק, ווערן איינגעאָרדנט די ביוראָס פון „קרן־קימת" און שפּעטער אויך פון „קרן־היסוד", „פאַלעסטינע־אַמט", „תרבות". מיט איין ווארט, אַלץ וואָס האָט אַ שייכות מיט ציוניזם קאָנצענטרירט זיך דאָ אין בנין פון דער טעכ־נישער שולע, אַפילו אַ „מנין" צו דאַוונען ימים־נוראים אָרדענען די ציונים איין דאָ.

אין 1920 ווערט חבר פיינשטיין פאַרוואַלטער פון דער טעכנישער שולע, גלייכצייטיק ווערט ער געוויילט אויך פאַר אַ פאַרזיצער פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע, און די אַרבעט סיי אין שולע, סיי אין דער באַוועגונג גייט אינטענסיוו.

סוף תמוז תרפ"א (1921) קומט פאַר אין לאַדזש דער פינפטער לאַנד־צוזאַמענפאָר פון דער ציוניסטישער אַרגאַ־ניזאַציע אין פוילן. דאָס איז דער ערשטער כינוס נאָך דער מלחמה און פינסק שיקט אַזש 5 דעלעגאַטן צום צו־זאַמענפאָר: א. א. פיינשטיין, ש. נ. גיטעלמאַן, ש. פיש־מאַן, א. מ. פעלדמאַן און רעגינע ראַבינאָוויטש, די פרוי פון טראָגיש־אומגעקומענעם שאול מענדל ראַבינאָוויטש.

דערווייל קערן זיך אום פון רוסלאַנד מאַסן פון די מלחמה־פליטים. די ציוניסטן העלפן אַרגאַניזירן הילף פאַר זיי. מיט דער פאַרמערונג פון דער צאָל איינוואוינער הייבט מען אָן קלערן וועגן שולן פאַר די קינדער. עס ווערט גע־גרינדעט די העברעאישע גימנאַזיע און שפּעטער די פאָלק־שול „מדרשה תרבות".

אין 1922 קומען פאַר די וואַלן צום ערשטן געווינט־לעכן סיים. אין פינסקער וואַל־קרייז ווערט אַרויסגעשטעלט די קאַנדידאַטור פון דר. גאָטליב. די פרעקוועניץ צו די וואַלן אין פינסק איז געווען זייער אַ גרויסע, און ס'האָט געפעלט נאָר אַ קליינע צאָל שטימען, כדי דער יידישער דעפוטאַט זאָל דורכגיין.

די גרויזאַמקייטן פון דער מלחמה־צייט זיינען נאָך גע־ווען ניט אין גאַנצן פאַרגעסן; פיל האָבן נאָך גוט גע־פילט דעם טעם פון וואַנדערן און זיין נע־ונד. עס איז דערביבער קיין וואונדער ניט, וואָס די אידייע פון אַן אייגן לאַנד האָט זיי פאַרכאַפט, בפרט, אַז אַ סך האָבן שוין געהאַט אין ארץ־ישראל קינדער־חלוצים.

אין יענער צייט איז חבר פיינשטיין עולה קיין ארץ־ישראל, און דעם פאַרזיץ פון דער אַרגאַניזאַציע נעמט אי־בער חבר י. א. מינקאָוויטש. די אַרבעט פון דער אַרגא־גאַניזאַציע ווערט אַלץ מער פאַרצווייגט. אַ שווערע אויפ־גאַבע האָבן פאַר זיך די פאַרשטייער פון די אַלגעמיינע ציוניסטן אין פאַלעסטינע־אַמט, די חברים מאָטל אייזנבערג און א. מ. פעלדמאַן, ביים פאַרטיידיקן די רעכט פון מיטל־שטאַנד אויף סערטיפיקאַטן. אַ דאַנק זייער ענערגישן איינ־שטעלן זיך איז דער פינסקער מיטלשטאַנד לפי ערך היפש פאַרטראָטן אין דער פערטער עליה.

אין צענטער פון די אַלגעמיינע ציונים אין וואַרשע בילדן זיך דעמאָלט די צוויי ריכטונגען „על המשמר" און „עת לבנות". כמעט אַלע חברים אין פינסק זיינען נוטה צו „עת לבנות", ווייל זי ווייזט אויס צו זיין די מער רע־אַלע און פראַקטישע ריכטונג, אָבער דער פאַרזיצער י. א. מינקאָוויטש, איז פאַר „על המשמר".

גרויסע פאַרדינסטן האָט חבר מינקאָוויטש אויפן גע־ביט פון אַרגאַניזירן די יידישע פרויען. צוזאַמען מיט פרוי רעגינע ראַבינאָוויטש האָט ער געגרינדעט די „אגודת נשים", וואָס ווערט שפּעטער פאַרוואַנדלט אין „וויצ"ָ. די דאָזיקע אַרגאַניזאַציע פירט אַן פרוי רעגינע ראַבינא־ווישט די גאַנצע צייט ביז איר עולה־זיין קיין ארץ־ישראל אין יאָר 1933.

אין אַפּריל 1925 ווערט אין פינסק אָפּגעהאַלטן אַ פייערלעכע אַקאַדעמיע לכבוד דער גרינדונג פון העברע־אישן אוניווערסיטעט אין ירושלים. מיט אַ יאָר שפּעטער, אין 1926, ווערט אַ דאַנק די באַמיאונגען פון חבר ש. ליפ־שיץ, געגרינדעט אין פינסק אַן אָפּטיילונג פון דער „חברה דורשי האוניברסיטה" מיט חבר ליפשיץ אַלס סעקרעטאַר.

אָנהייב 1927 קומט פאַר וואַלן צום פינסקער שטאָט־ראַט און די ציוניסטן שטעלן אַרויס זייערע ליסטע. עס איז אַ שוואַכע קאָניוקטור פאַרן ציוניזם, חוץ דעם גייזן די ציוניסטישע אַרגאַניזאַציעס צו די וואַלן מיט באַזונדערע צעטלען, דערביבער פאַלן אַלע דורך.

בראש פון דער אַרגאַניזאַציע שטייט, ווי געזאָגט, חבר י. א. מינקאָוויטש; די רעסאָרטן אָבער זיינען פאַרטיילט צווישן יונגערע חברים. אַזוי פירט אַן דעם „קרן־קימת" חבר זאב עלשטיין, דעם „קרן־היסוד" חבר מ. אייזנבערג, די גימנאַזיע „תרבות" פירט אַ ספּעציעל־אויסגעטיילטע קאָמיסיע פון די חברים: אפרים באַדאנקין, אַשר חיים נייפאָן און אברהם־מאיר פעלדמאַן. הגם די עליה קיין ארץ־ישראל איז שוואַכער געוואָרן, דאָך זיינען פון צייט צו צייט עולה גוטע חברים, עלטערע און יינגערע. עס קלערט אויך ווועגן עליה דער פאַרזיצער פון דער אַרגא־ניזאַציע, חבר י. א. מינקאָוויטש. אָבער, ליידער, איז אים ניט באַשערט געווען צו פאַרווירקלעכן זיין לעבנס־

אידעאַל. אין אלול תרפ״ז (1927) רייסט אים פלוצלונג דער מלאָך־המות אַוועק און דער שיינער טרוים, וואָס דער דאָזיקער אויסגעפרואווטער חבר האָט במשך פון פערציק יאָר געטראָגן אין האַרצן, איז מיט אַמאָל איבערגעריסן געוואָרן.

נאָכן טויט פון חבר מינקאָוויטש ווערט פאַרן פאָרזיצער פון דער אַרגאַניזאַציע געווײַלט חבר א. מאזור, דיר־עקטאָר פון גימנאַזיע „תרבות״. כמעט די גאַנצע קאדענץ פון חבר מאזור גייט דורך אונטערן צייכן פון וואַלן: פריער צום סיים, דערנאָך צו דער קהלה און דערנאָך וויידער אַמאָל צום סיים. אַזוי קומען פאָר אַנהייב 1928 וואַלן צום 2טן געווײַנלעכן סיים. ווי באַקאַנט, גייען אויך דאָסמאָל די ציונים צו די וואַלן אין אַ בלאָק מיט די נאַציאָנאַלע מיעוטים. אויך די פאָלקיסטן שטייען צו צום בלאָק. דער בלאָק, ווי אַ טיײל פון דער אָפּאָזיציע, האָט אויסצושטיין שיקאַנעס פון דער מאַכט. די ציוניסטן לאָזן זיך ניט אָנשרעקן און פירן די וואַל־אַקציע גאָר ענערגיש. ווי קאַנדידאַט פון פינסק גייט דער ווילנער אַדוואָקאַט יוסף טשערניכאָוו, פאָלקיסט, (שטאַמט פון פינסק), וועלכער האָלט דאָ אָפּ אייניקע וואָל־מיטינגען און הייבט די שטימונג בײַ די נאַציאָנאַלע וויילער. פון די בלאָקירטע פאָלקיסטן איז אין פינסק ניטאָ קיין זכר, און די ציונים מוזן די גאַנצע וואָל־קאַמפּאַניע אויסטראָגן אויף אייגענע פלייצעס. אויך די לאָקאַלן פון אונדזערע „שותפים״, די אוקראַינער און וויים־רוסן, ווי אויך דעם לאָקאַל פון פּפּ״ס האָט געטראָפן דער זעלבער גורל. וועגן אויסגאַנג פון די וואַלן קען שוין אָפּילו קיין ספק ניט זײַן, אָבער דאָך גיבן די ציונים ניט נאָך. עס ווערט די קאַמפּלויסט ניט קלענער אָפּילו דעמאָלט, ווען איין מאָל נאָך אַ וואַל־מיטינג ווערט חבר שקאָלניק פאָר־האַלטן אויף אַ שעה זעקס. און ווירקלעך אַ דאַנק די ציונים איז די פרעקווענץ צו די וואַלן גאָר אַ גרויסע, — אָבער דער בלאָק איז דאָך דורכגעפאַלן.

אָפּגעפּטרט מיט סיים־וואַלן, הייבט זיך אָן אַ נייע סדרה וואַלן, און דאָס מאָל צו דער יידישער קהלה. דער ענין „קהלה״ איז אין פינסק געווען נאָך אַ פרישע זאַך. די ציונים, געטרײַ הערצלס געבאָט פון „כבוש הקהלות״, נעמען זיך מיטן גאַנצן ערנסט צו דער אַרבעט. דער אויסגאַנג פון די וואַלן איז פאָר די ציונים זייער גינסטיק. האָבנדיק קעגן זיך גאַנצע 10 ליסטעס, איז זיי געראָטן דורכצופירן די גרעסטע צאָל פרנסים: 5 אויף 20, ד״ה, 25 פּראָצענט, און שפּעטער בײַ די וואַלן אין קהילה־פאָר־וואַלטונג 3 אויף 10, ד״ה 30 פּראָצענט. אין ראָט גייען אַריין די חברים (לויט דער ריי אין דער ליסטע) א. מ. פעלדמאַן, א. מאזור, י. באַדאַנקין, א. שטילערמאַן און פון פאָהאָסט י. ציפּערשטיין; אין פאַרוואַלטונג: י. שקאָלניק, מ. אייזנבערג און י. פּעקאטש.

אין דער צייט ווערט די לאָגע אין ארץ־ישראל עטוואָס ערגער, די עליה ווערט שוואָכער. אין אָנ צייט זיינען ציונים „מהרהר בתשובה״, זוכן אינעוויניקסטע קאָנסאָלי־דאַציע. פּינסקער ציונים נעמען זיך צו דער יוגנט, וועלכע געהערט ביז דעמאָלט אויסשליסלעך צו די לינקערע ריכ־טונגען, זיי אָרגאַניזירן דעם „שומר הלאומי״. גרויסע פאָר־דינסטן האָט דערבײַ דער חבר מאזור, דירעקטאָר אין גימ־נאַזיע „תרבות״. אין 1928 ציילט זייער „קן״ אין פינסק 50 שומרים און ווערט אָנגעפירט דורך אַ הנהגה פון דריי חברים: מרדכי פיאלקאָוו, אהרן ראָזענשיין (ביידע היינט אין ארץ־ישראל) און עקיבא עפשטיין. די אידייע פון השומר הלאומי גענפינט באַלד אַן אָפּקלאַנג צווישן דער יוגנט און אין די שטעטלעך אַרום פינסק בילדן זיך „קנים״ אויפן מוסטער פון פינסקער קן. אין 1929 קומט דער פינסקער קן אין קאָנטאַקט מיט די איבעריקע אויף פאָלעסיע און ס׳ווערט באַשטימט אַ קרייז־אָנפירונג מיט דער צענ־טראַלע אין פינסק. דאָס אויפקומען פון „השומר הלאומי״ האָט אַרײַנגעבראַכט פיל לעבן אין דער אַרבעט פון דער אַרגאַניזאַציע. די שומרים באַטייליקן זיך אין אַלע ציוניס־טישע אַקציעס, ווי בײַ שקלים־פאַרקויף, הרקה פון די ק״קל־פושקעס. זיי אָרדענען אײַן עפּנטלעכע פאָרלעזונגען, אַקאַדעמיעס, וואָס ווערן באַזוכט זייער גערן אויך דורך די עלטערע חברים. אַז די אַרגאַניזאַציע פון השומר הלאומי צעוואַקסט זיך, ווערט אַקטועל די פראַגע פון אַ באַזונדערן לאָקאַל. קומט דעמאָלט אויף דער געדאַנק צו בויען אַן אייגענעם בנין. אין יענער צייט ברעכן פלוצלונג אויס די בלוטיקע געשעענישן אין ארץ־ישראל. די שטימונג איז אַ גערדריקטע, די עליה ווערט אַזוי גוט ווי אָפּגעשטעלט; פאַרקערט, ס׳הייבן זיך אַן צו באַווייזן צוריקגעקומענע פון ארץ־ישראל. אָבער פינסקער ציונים פאַלן ניט אַריין אין יאוש; פאַרקערט, ווערן עקשנותדיקער, גיבן זיך אָפּ מיט מער ענערגיע דער אַרבעט. גראָד איצט האָט מען זיך געמוען אויספירן דעם פלאַן פון אויפבויען אַן אייגענעם בנין. ווערט געשאַפן אַ בוי־קאָמיסיע פון די חברים: א. שטילערמאַן, אליהו האָלצמאַן, ה. פאָליאַק, י. אייזנבערג, אבא קיוומאַן, דוב איינגעמאַכץ, אשר ניימאַן און ש. נ. גי־טעלמאַן מיטן ענערגישן פאַרזיצער פון דער אַרגאַניזאַציע מאזור בראש. אין סעפּטעמבער 1929 לייגט מען דעם גרונטשטיין פון אַן אייגענעם בנין פאַר דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע. אין אָקטאָבער 1930 ווערט געפייערט דער חנוכת־הבית פון נייעם אייגענעם בנין.

צו יענער צייט האָבן פינסקער ציונים אויך אויפן אָרט פיל צו טאָן. ס׳קומען ווידער אַ מאָל פאָר וואַלן צום שטאָט־ראָט. די ציונים נעמען איבער די איניציאָטיוו צו אַרגאַניזירן אַ בלאָק פון אַלע בירגערלעכע פאַרטייען, און וואָס געראָט זיי אויך, אַ דאַנק די באַמיאונגען פון די חברים: מאזור, מ. אייזנבערג און י. שקאָלניק, זינט סוף 1929 פאַרזיצער פון דער אַרגאַניזאַציע. אין שטאָט־ראָט באַקומען די ציונים 2 מאַנדאַטן: חבר מאַזור און חבר אשר ניימאַן.

אין יאָר 1930 קומען אויך פאָר וואַלן צום דריטן גע־ווייַנטלעכן סיים, אין וועלכע פינסקער ציונים נעמען

ווי תמיד זייער אַ לעבעדיקן אָנטייל. הגם דער קאַמף איז פון לכתחילה אַ פּאַרשפּילטער, ווייל ס׳איז דאָך ניטאָ קיין ספק, אַז פּינסקער קרייז וועט קיין יידישן דעפוטאַט באין אופן ניט דורכפירן, דאָך דעמאָנסטרירן די ציונים זייער ווילן אויף אַ מוטיקן און ווערדיקן אופן. ניט געקוקט אויף אַלע שטערונגען, דערגרייכט די צאָל אָפּגעגעבענע שטימען אויף דער דאָזיקער ליסטע ביז 6000, אַ ציפער, אויף וועלכער מ׳האָט זיך פּאַרויס אין קיין פאַל ניט געריכט. דאָס באַווייזט אָן איבעריק מאָל ווי דיסציפּלינירט די פּינסקער ציונים זיינען געווען.

פּאַראַלעל מיט די עלטערע אַרבעט אויך די יוגנט, וועלכע איז געווען ממש אַ ברכה פאַר דער אַלגעמיין־ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פּינסק. ס׳וואָקסט אַ דור, ווָאס האָט ניט קיין שייכות מיט די לינקע אינפלוסן, אַ דור מיט אַן אַלגעמיין־ציוניסטישער אידעאַלאָגיע, ווָאס האָט אין זינען אויסשליסלעך גייסטיקע און פּיזישע הכשרה, כדי שפּעטער עולה צו זיין קיין ארץ־ישראל און ווערן דאָרט אַ נוצלעכער עלעמענט. זומער 1931 אָרדנט איין דער „שומר הלאומי" די ערשטע קרייז־קאָלאָניע אין מאָראָטשנע ביי פּינסק און אַ לאַנדווירטשאַפטלעכע הכשרה, געווען, ביי פּינסק, ווו 20 חברים באַקומען אויסבילדונג אין פּאַרשיידענע צווייגן פון לאַנדווירטשאַפט.

סוף 1931 באַערט פּינסק מיט אַ באַזונדער דער נאַציאָנאַלער דיכטער ח. נ. ביאַליק. די טעג פון זיין ווייל אין פּינסק זיינען געווען געהויבענע טעג פון אַ גרויסן נאַציאָנאַלן יום טוב.

אין 1932 איז פּינסק מקבל־פּנים זייער אַ חשובן גאַסט, דעם ציוניסטישן וועטעראַן און באַקאַנטן שרייבער, אלתר דרויאַנאָוו, וועלכער באַטייליקט זיך אין דער יובל־פייערונג — „50 יאָר חבת ציון", וועלכע פאַלט אויס דעם יאָר. ס׳קומט פאַר אַ גראַנדיעזע מאַניפעסטאַציע מיט אַ גאַנצן־צוג, אין וועלכן ס׳שלישן זיך אָן פּאַרשטייער פון אַלע שיכטן און קלאַסן. לכבוד דעם יובל ווערט אויף דער מזרח־וואַנט אין „מאַכעס־שול" אָנגעקלאַפּט אַ וויים־בלויער דענק־טאָוול מיט דער אויפשריפט: „חולמי חלום שיבת ציון וחובביה נתאספו בראשונה כאן בשנת תרמ״ב. בוני ציון וחלוציה מדביקים לוח זה בשנת תרצ״ב.*) די פייער־לעכע צערעמאָניע מאַכט אין שטאָט אַ געוואַלדיקן איינדרוק און דינט ווי דער בעסטער פּראָפּאַגאַנדע־מיטל פאַר א״י.

אין 1934 וואָקסט אויס אַ גאַנץ היפּשע אָרגאַניזאַציע א״נ „חלוץ בעל מלאכה", ווועלכע פאַרנעמט זיך מיט ציוניסטישער אַרבעט.

אויפן לאָקאַלן געביט האָבן די פּינסקער ציוניזם דאָס יאָר בייצושטיין אַ שיועריקן נסיון ביי די פּרישע וואַלן צום שטאָטראַט.

*) „די טרוימער פון ציון־טרוים און זייגע ליבהאָבער האָבן זיך דאָ צום ערשטן מאָל פאַרזאַמלט אין יאָר תרמ״ב. די בויער פון ציון און זייגע פּיאָנירן האָבן אייגעמויערט די דאָזיקע אָנדענקס־טאָוול אין יאָר תרצ״ב."

ביז דאָן איז די מערהייט אין שטאָט־ראָט באַשטאַנען פון יידן. אויף דער אַלגעמיינער צאָל 24 ראָטמענער זיינען געווען 19 יידישע. לויט דער נייער אָרדינאַציע האָט דער שטאָט־ראָט שוין געדאַרפט באַשטיין פון 32 מיטגלידער. די „סאַנאַציע" (רעגירונגס־פאַרטיי) האָט פאַרגעלייגט די יידן גיין צוזאַמען צו די וואַלן, אָבער מיט דעם באַדינג, אַז יידן באַקומען בלויז 15 מאַנדאַטן און די פּאָליאַקן 17, ד״ה אַז די מערהייט זאָל געהערן צו די פּאָליאַקן, כאָטש די יידישע באַפעלקערונג מאַכט אויס 75%. די ציונים האָבן ניט מסכים געווען דערויף און זיך געווענדט צו אַלע איבעריקע יידישע בירגערלעכע פאַרטייען און ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס מיט אַ פּאָרשלאָג צו גיין אַלע צוזאַמען מיט איין יידישער ליסטע צו די וואַלן. דורך דער צייט פון די פאַרהאַנדלונגען האָבן זיך געפונען מה־יפית־יידלעך, ווָאס האָבן געמאַכט יד־אחת מיט דער „סאַנאַציע" און מסכים געווען אויף זייער שענדלעכן תנאי פאַרן שכר פון אַ מאַנדאַט פאַר אייגענע מענטשן. אַז די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט איינגעזען, אַז קיין אייגענע ליסטע וועט זי ניט דורכפירן, האָט זי באַשלאָסן צו רופן די יידישע באַפעלקערונג צו באַיקאָטירן די וואַלן, ווי אַ פּראָטעסט קעגן דער „סאַנאַציע" פאַר איר שענדלעכן תנאי. און קעגן די מה־יפיתניקעס, פאַר זייער איינגיין דערויף.

כדאַי צו פאַרצייכענען, אַז די פּינסקער אָרגאַניזאַציע, ווועלכע איז צו ערשט, ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, געגאַנגען מיט דער ריכטונג „עת לבנות", האָט זיך אָפּגעטרייסלט פון דער דאָזיקער ריכטונג אַזוי שנעל ווי די לעצטע האָבן אָנגעהויבן זיך צו חנדלען צו די רעוויזיאָניסטן. ווען אויפן עלפטן לאַנד־צוזאַמענפּאָר ווערט געווײלט אַ צ״ק פון דער ריכטונג „על־המשמר", און די „עת־לבנות"־ניקעס ברעכן די דיסציפּלין און שאָפן כלומרשט אַן אייגענעם צענטראַלן קאָמיטעט, בלייבט די פּינסקער אָרגאַניזאַציע געטרייַ דעם לעגיטימען צ״ק פון „על־המשמר" און רייסט איבער אין גאַנצן מיט „עת־לבנות".

נאָר אָט קומט דאָס יאָר 1936. איינס פון די שווערסטע און טרויעריקסטע יאָרן אין דער געשיכטע פון ציוניזם, אָבער די ציוניסטישע אַרבעט ווערט ווייטער געפירט. די הכנסות פון ק״קל און ק״הי אין דעם יאָר שטייגן אַריבער די הכנסות פון די פריערדיקע יאָרן. בראש פון געשאַפענעם קאָמיטעט שטעלן זיך די פּני פון שטאָט: די ה״ה י. עליאָס־בערג, דירעקטאָר פון לוריאס דיקטן־פאַבריק; נ. יאָסע־לעוויטש, דירעקטאָר פון שוועבל־פאַבריק; פרוי דר. עלשטיין (אַלע ניט קיין ציונים), און די פאַרטיי־חברים: ראש־הקהל י. שקאָלניק, דירעקטאָר פון „תרבות", ד. אלפער, אַדוואָקאַט פאַס.

דעם 27טן אויגוסט קומט פאָר אַ גראַנדיעזע פּראָטעסט־פאַרזאַמלונג קעגן די ווילדע מעשים פון די אַראַבער און קעגן דער משונהדיקער פאָליטיק פון דער מאַנדאַטאַר־מאַכט. ס׳טרעטן אַרויס די חברים: שקאָלניק, פרידמאַן און

דער פינסקער ראַיאָן האָט געציילט 1,100 חברים (דער „נייער וועג" נומ. 24, 12טן יוני, 1907).

צום סוף יאָר האָט די גאַנצע פאַרטיי געציילט אַרום 24,300 חברים, און הגם עס זיינען געווען ראַיאָנען מיט דאָפּלט אָזוי פיל חברים ווי אין און אַרום פינסק (דער דווינסקער, קיעווער, וואַרשעווער, טשעבאָקסאָווער א. אַנד.), איז אָבער דער פאַקט, אַז דער פינסקער ראַיאָן איז אין 1906 געווען איינער פון די וויכטיקסטע און אַקטיווסטע אַרענעס פון דער צ. ס.־פאַרטיי אין רוסלאַנד.

אין מאַי 1906 האָט די צ. ס.'שע פאַרטיי אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן אין ווילנע אַ פאַרטיי־זשורנאַל — די וואָכנ־שריפט „דער נייער וועג". אויף די שפאַלטן פון דעם דאָזיקן אָרגאַן האָט זיך אָנטוויקלט אַ טעאָרעטישע דיס־קוסיע וועגן די גרונט־עיקרים פון סאָציאַליסטישן טערי־טאָריאַליזם, אין וועלכער ס'האָבן אָנטייל גענומען אַלע פאַרטיי־פירער, ווי לאצקי־באָרטאָלדי, דר. נ. סירקין, דניאלי, יעקב לעשצינסקי, מ. ליטוואַקאָוו און אָנדערע. אָבער צו־גלייך מיט דעם טעאָריסטישן פונאָנדערבלי איז אָבער גע־קומען אַ געוויסע פראַקטישע ירידה אין דער באָוועגונג, דערהויפט אין די קלענערע שטעט. פון אין זייט, האָט אַ שלעכטע פסיכאָלאָגישע ווירקונג געהאַט דער נצחון פון צאַריזם און רעאַקציע איבער די רעוואָלוציאָנערע כוחות איבערן לאַנד, ווי דאָס איז שוין קלאָר געוואָרן אין פרי־לינג פון 1906. פון דער צווייטער זייט, און אפשר אונטער דעם אינפלוס פון דעם זעלבן פסיכאָלאָגישן פאַקטאָר, איז געוואָלטיק פאַרגרעסערט געוואָרן די עמיגראַציע דווקא פון די אַקטיווסטע, רעוואָלוציאָנער־געשטימטע יידישע אַר־בעטער.

ניט־קוקנדיק אויף די שטערנדיקע אומשטענדן איז אָבער די קאָנספיראַטיווע זייט פון דער צ. ס.־באָוועגונג אין פינסק אין 1906 ניט פיל אָפּגעשוואַכט געוואָרן אין פאַרגלייך מיטן שטורעם־יאָר 1905. אָפילו די „עפּנט־לעכע" אַרבעט איז אויך געפירט געוואָרן ווייטער מיט מוט און ענערגיע.

די מאַי־אָפּגיטאַציע איז אין שטאָט און אין ראַיאָן דורכ־געפירט געוואָרן זייער לעבעדיק. די צ. ס. האָבן געריכט אויף ספּעציעלע פאַרזאַמלונגען און כמעט אויף אַלע פאַב־ריקן. אין אַ שבת, סוף מאַי, זיינען די צ. ס.־רעדנער אויפגעטראָטן אין די שולן וועגן דער עפענונג פון דער ערשטער גאַסודאַרסטוועניע דומע. דער עולם האָט זיי אויס־געהערט מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט. נאָר אין זומער פון 1906 האָט די פינסקער אָרגאַניזאַציע צוגעשטעלט געווער און ליטעראַטור, ווי אויך רעדנער־פראָפּאַגאַנדיסטן איבערן גאַנצן פינסקער ראַיאָן, ד"ה פון קאָברין אַזש ביז מאָזיר. איינער פון די יונגע חברים, וועלכער האָט אין יענער צייט אויסגעפירט די דאָזיקע פונקציע, איז געווען דער 18־יעריקער אהרן ווייַנבערג (איצט לאָיער אַהרן א. ווייַנ־בערג אין ניו יאָרק), וועלכער האָט אין פרילינג פון 1906

אַהרן ווייַנבערג

זיך צוריקגעקערט אַהיים קיין פינסק פון בריסק, נאָכדעם ווי ער איז אַרויס פון דער בריסקער טורמע. אויף די רייזעס זיינע פלעגט א. ווייַנבערג זיין אָנגע־טאָן ווי אַ וואַוילויגערישער פראָנט, כדי ביי קיינעם קיין חשד ניט אַרויסצורופן. די „סחורה" איז געווען איינגעפּאַקט אין אַ פיינעם, לעדערנעם טשעמאָדאַן.

נאָך זיין געלונגענער אויספי־רונג פון אָט די פונקציעס האָט דער לאָקאַלער פאַרטיי־קאָמיטעט באַשלאָסן, אַז א. ווייַנבערג זאָל זיך אָפּגעבן מיט דער געהיימער דרוקעריי, וואָס די צ. ס. האָבן געהאַט אין פינסק. במילא האָט ער געמוזט זיך צוריקציען פון אַלע אַנדערע קאָנספיראַטיווע פאַרטייַיי־עסקים. אַ פאַרטיי־חבר און דרוקער פון פאַך, מענדל בערמאַן, האָט אַליין דערפונדן אַ היימיש־געמאַכטע דרוק־מאַשין. זיין „אָפּאַראַט" האָט אויסגעקוקט ווי אַ פאָר שווערע אייזערנע טאָוולען פון אַ גרויסן, דיקן בוך, אין וועלכן ס'האָט זיך אַריינגעשטעלט דער זאַץ. דער אוי־בערשטער טאָוול, וועמען מען האָט דעם „בוך" צוגעמאַכט, האָט געזאָלט אָפּפּרעסן דעם זאַץ אויפן פאַפּיר.

אין דער פראַקטיק האָט מען די בעסטע רעזולטאַטן ביים דרוקן פראָקלאַמאַציעס דערגרייכט, ווען מען האָט דעם שריפט אַריבערגעפירט אויפן פאַפּיר דורך קלאַפּן מיט אַ בארשט, אָדער פשוט דורך רייבן מיט דער האַנט איבערן פאַפּיר, וועלכן מען האָט פאָרזיכטיק אָנגעקגעלייגט אויפן זאַץ, וואָס איז פריער באַשמירט געוואָרן מיט דרוק־טינט פון אַ וואַליק (ראָלער). מיט דער הילף פון אַזאַ פּרימי־טיווער „דרוק־מאַשין" האָט די פינסקער אַרגאַניזאַציע דאָך אָפּגעדרוקט עטלעכע פראָקלאַמאַציעס (אין רוסיש, זוייל אין דער ערשטער צייט איז נאָך קיין יידישער שריפט ניט געווען). נאָך דעם צעטרייבן די ערשטע דומע, אין יולי 1906, צום ביישפיל, האָבן די פינסקער צ. ס. אַליין אי־בערגעדרוקט און פאַרשפרייט אין שטאָט דעם „וויבאָרגער אויפרוף" פון די ליבעראַלע עקס־דעפוטאַטן, וואָס האָבן אויפגעפאָדערט דאָס רוסישע פאָלק ניט צו צאָלן דער צאַ־רישער רעגירונג קיין שטייערן, ניט צו געבן קיין זילק־רובל אין מיליטער א. א. וו.

גאַנץ מעגלעך, אַז די פינסקער צ. ס.־אַרגאַניזאַציע איז געווען די איניציקע, יידישע רעוואָלוציאָנערע גרופּע, וואָס האָט געוואָלט און געקאָנט אַרויסלאָזן דעם דאָזיקן אומלעגאַלן מאַניפעסט פון די ערשטע געקליבענע פאָלקס־פאַרטרעטער אין רוסלאַנד, וואָס האָבן שפּעטער „פאָר זייער חוצפה" באַצאָלט מיט דריי חדשים טורמע.

אין סוף יולי 1906 האָט דער צ. ק. פון דער פאַרטיי געשיקט קיין פינסק אַ נייעם „פראָפּעסיאָנאַל", משה כץ,

פינסק אין דער וועלט־מלחמה

און אין די איבערגאנגס־צייטן

(1914—1920)

1) אין ערשטן יאָר פון דער וועלט־מלחמה

ין ערשטע שאָסן, וואָס האָבן אָנגעזאָגט דעם אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה, האָבן אויפגעוועקט פינסק פון איר פאַר־שלאָפנקייט. צוזאַמען מיטן גאַנצן לאַנד איז פינסק אַרומגעכאַפט געוואָרן פון דעם מלחמה פיבער. ווי דורך צולייגן אַ כישוף־שטעקל האָט זיך אין משך פון געציילטע טעג אומגע־ביטן דאָס לעבן פון דער שטאָט. די באַפעלקערונג איז באַהערשט געוואָרן פון אַ געדריקטער און אומרו־איקער שטימונג. אָקוראַט, ווי זי וואָלט פאַרגעפילט דעם שווערן גורל, וואָס די נאָענטסטע יאָרן האָבן פאַר איר געגרייט. אויך די שטאָט גופּא האָט געביטן איר אויס־זען נישט צום דערקענען. דער שטענדיק דרעמלענדיקער וואָקזאַל איז מיט אַמאָל באַלעבט געוואָרן. צענדליקער צוגן אָנגעפּראָפּט מיט מיליטער און מלחמה־מכשירים פלעגן דורכלויפן פאַרביי אים טאָג און נאַכט, איילנדיק קיין מערב און פון דאָרט ברענגען פון די קאַמפּס־פלעצער הונדערטער קרבנות, וואָס מען פלעגט זיי אָפּשטעלן אין די פינסקער שפּיטאָלן. מען האָט זיי איינגעאָרדנט אין אַלע גרעסערע בנינים פון שטאָט. די גאַסן זיינען געווען פול מיט מיליטער־לייט, סאַניטאָרן און קראַנקן־שוועסטער. אַזוי ווי אין גאַנץ רוסלאַנד, פלעגן אויך אין פינסק פאַר־קומען פון צייט צו צייט פאַטריאָטישע גאַסן־מאַניפעס־טאַציעס, דורך וועלכע די באַפעלקערונג פלעגט אויס־דריקן איר כלומרשטע „צוגעבונדנקייט צום טראָן". אַ טאָג־טעגלעכע דערשיינונג זיינען געוואָרן לוויה־צוגן מיט אָר־קעסטערס בראש, וואָס פלעגן פירן פון די שפּיטאָלן די געשטאָרבענע סאָלדאַטן צו זייער אייביקער רו. ביים וואָק־זאַל האָט אַ גאַנצן מעת־לעת דיזשורירט אַ יידישער „וואוילטעטיקער קאָמיטעט" אויף צו באַזאָרגן דאָס פאַר־בייפאָרנדיקע מיליטער מיט געבעקס און טיי.

אַזוי האָט אויסגעזען די שטאָט ביז פּסח־צייט 1915.

די גרויסע מפלות פון דער רוסישער אַרמיי אויפן גאַליציש־פראָנט זיינען נישט פאַרבליבן אָן ווירקונג אויף דער לאָגע פון דער יידישער באַפעלקערונג.

די שוואַרץ־מאָהדיקע פּרעסע האָט אויפגעהויבן אַ היס־טעריש געשריי, אַז אין די רוסישע מפלות זיינען שולדיק די יידן, וואָס „זענען בוגד אין פאָטערלאַנד און אין קיסר". ווי אַ רעזולטאַט פון דער אַנטי־יידישער העצע איז אַרויס דער דראָקאָנישער באַפעל פונם העכסטן אָנפירער פון די רוסישע חילות — ניקאָלאַי ניקאָלאַיעוויטש — אַרויס־צושיקן אין משך פון 24 שעה די יידישע באַפעלקערונג פון לובלינער, כעלעמער און סאוואָלקער געגנטן אין טיף רוסלאַנד. אין עטלעכע טעג אַרום האָבן זיך שוין אין פינסק באַווייזן די ערשטע קרבנות פונם גירוש.

באַלד איז אויף דער איניציאַטיוו פון דער פינסקער אָפּטיילונג פון דער געזעלשאַפּט „מפיצי־השכלה" געגרינדעט געוואָרן אַ קאָמיטעט, וואָס האָט זיך געשטעלט פאַר אַ ציל צו לינדערן די נויט פון די אַרויסגעטריבענע. עס איז אויפן אָרט אַרגאַניזירט געוואָרן אַ געלט־אַקציע און אייג־געשטעלט אַן ענגער קאָנטאַקט מיט די יידישע טוערס אין פּעטערבורג, וואָס האָבן צוגעזאָגט זייער הילף. דער קאָמיטעט האָט גלייך אייגעאָרדנט אַ באַשפּייזונג־פונקט פאַר די היימלאָזע, אַ „קינדער־פלאַץ" פאַר זייערע קינדער אונטער דער השגחה פון געניטע דערציערס און אַן אינ־פאַרמיר־ביורא, וואָס האָט באַזאָרגט די אַרויסגעטריבענע מיט פאַרשיידענע אָנווייזונגען ווי אויך מיט באַשייד־ענע געלט־מיטלען. טייל היימלאָזע האָט מען אייגעקוואַרטירט אויפן אָרט, און צו דעם צווועק זיינען פאַרנומען געוואָרן אַלע פרייע לאָקאַלן אין שטאָט מיט די קלויזן און בתי־מדרשים אייגעשלאָסן. וועגן דער פּליטים־שטראָם האָט זיך פאַרשטאַרקט, האָט די לאָגע אין שטאָט זיך געמומען פאַרערגערן, עס איז געוואָקסן די ענגשאַפט און דער יקרות אויף לעבנס־מיטלען, און אַלס רעזולטאַט זיינען אויס־געבראָכן עפּידעמישע קראַנקייטן.

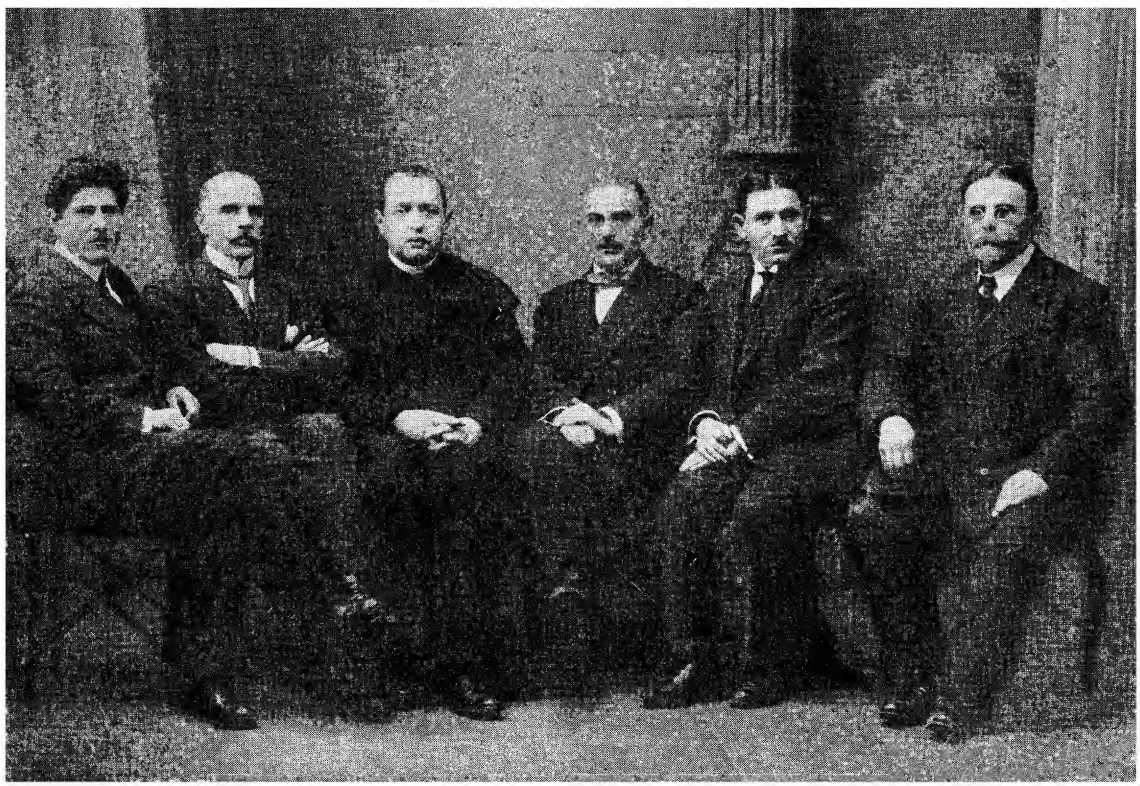
דערווייל האָבן די רוסן געליטן איין מפלה נאָך דער אַנדערער. נאָך דעם ווי די מאָדלינער פעסטונג איז גע־פאַלן, האָבן די דייטשן אייגענומען וואַרשע און אין אַ קורצער צייט אַרום — בריסק. דער פראָנט האָט זיך דערנענטערט צו פינסק.

די שטימונג אין שטאָט איז געוואָרן נערוועזער פון טאָג צו טאָג. די פאַרמעגלעכע משפחות האָבן אָנגעהויבן אַרויסצופאָרן פון פינסק. איבער די גאַסן האָבן זיך געצויגן אין דער ריכטונג צו לונינעץ מחנות פויערים פון די נאָ־ענטסטע יישובים מיט זייערע משפחות און שטוביקע ווירט־שאפט. די שטאָט איז געוואָרן פאַרפולט מיטן אָפּטרעטענדיקן מיליטער. די מאַכט האָט עוואָקואירט די שטאָט.

צו ערשט האָט מען אַרויסגעפירט דעם אינוואַנטאַר פון דער מלוכישער בראַנפן־גיסערייַ, דערביי האָט מען דעם

בראַנפן אויסגעגאָסן אין גריבער, וואָס מען האָט דערצו אויסגעגראָבן. שפעטער איז געקומען די רייַ אויף די אייזנבאַן־וואַרשטאַטן. אין שייכות מיטן דוחק אין רויַ־שטאָפן ביי די דייטשן, איז אַרויס אַ פּאַראַרדנונג פון דער מיליטערישער מאַכט אַרויסצופירן אַלערליי קופּער און מעשווארג, די קלויסטער־גלאָקן איינגעשלאָסן. דאָס איז טאַקע אויסגעפירט געוואָרן. עטלעכע טעג פּאַר ראש־השנה האָט די מאַכט איבער דער שטאָט איבערגענומען דער קאָמענדאַנט פון גאַרניזאָן.

צופירן זיינע פונקציעס, נאָר איידער די מאַכט האָט אים באַשטעטיקט. ראשית כל האָט ער זיך פאַראינטערעסירט מיט דער געזונט־פראַגע אין שטאָט. ער האָט גלייך איבער־געזען די השגחה איבער די באַראַקן פאַר קראַנקע אויף כאָלערע, וואָס זייער צאָל איז געוואַקסן פון טאָג צו טאָג, דערהויפּט צווישן די פליטים, און איבער די צוויי שטאָ־טישע שפּיטאָלן, וואָס זיינען געבליבן אָן בעלי־בתים. די־דאָזיקע היל־אַנשטאַלטן זיינען באַזאָרגט געוואָרן מיט די נייטיקסטע מיטלען.

ערובניקעס, יידן און פּאָליאַקן, געזונען דורך די דייטשן ביים אָנהויב פון דער אָקופּאַציע

זיצנדיק פון רעכטס צו לינקס: העניריק סטאַכורסקי (אַ פּאָליאַק), מ. פרידמאַן, ש. וואָל, ה. בוקראַבאַ (היינט קאַטוילישער ביסקופּ), מערגענטאַלער (אַ פּאָליאַק), מוראַזוקין.

אין שייכות מיט דער עוואַקואַציע האָט די שטאָט־פאַרוואַלטונג אָנגעזונען אַ באַשלוס צו גרינדן אַ קאָמיטעט פון די אָנגעזעענסטע בעלי־בתים אָנצופירן די שטאָטישע ענינים אין דער איבערגאַנגס־צייט. זיין באַשטאַנד האָט געזאָלט זיין אַזאַ: דער פאַרטרעטער פונם שטאָט־שעף באַריסעוויטש (אַ פּאָליאַק), דר. אלכסנדר לוריע, ש. וואָל, מ. סאָלאָוויטשיק, ש. לעווין, פ. בארושאק, וויקטאָראָוויטש, דר. סקופיעווסקי (אַ פּאָליאַק), ז. זשאַקעוויטש (אַ פּאָליאַק) און י. קאַנטאָראָוויטש. דער בירגער־קאָמיטעט, ווי מען האָט אים אַ נאָמען געגעבן, איז גלייך צוגעטראָטן אויס־פאַרנומען מיט ברענגען צו קבורה די גרויסע צאָל מתים, מיט וועלכע די אומגליקלעכע פליטים פלעגן באַצייכענען זייער דערנערדיקן וועג.

דערווייל איז די לאַגע אין שטאָט געוואָרן וואָס אַ מאָל קריטישער. דאָס דונערן פון די האַרמאַטן האָט זיך מיט יעדער טאָג דערנענטערט. איבער דער שטאָט האָבן זיך אָנגעהויבן באַוויזן פיינטלעכע עראָפּלאַנען, וואָס האָבן באָמבאַרדירט דעם וואָקזאַל און די רעגירונגס־אַנשטאַלטן. די טעג פון די רוסן אין פינסק זיינען געווען געצייַלטע. די שטאָט איז אַרומגעכאַפּט געוואָרן פון אַ מוראַדיקער

פּאַניק. עס האָבן זיך פּאַרשפּרייט קלאַנגען, אַיינער שרעק־לעכער פּאַרן אַנדערן. מען האָט געזאָגט, אַז מען וועט די שטאָט אויסרויבן און דערנאָך זי אונטערצינדן. דער עולם האָט זיך אַ שפּאַר געטאָן צו די געמויערטע קעלערן און שפּייכלערס צו באַהאַלטן דאָס ביסל האָב און גוטס. ווער עס האָט זיך נישט געקאָנט דערשלאָגן צו דידאָזיקע באַהעלטענישן, האָט באַגראָבן זיין ביסל אַרעמקייט ביי זיך אויפן הויף. די שטאָט האָט געפּיבערט אין דער דער־וואַרטונג פון געשעענישן. גאַנצע נעכט פלעגט מען קיין אויג נישט צוטאָן, זיך צוהערן צום קלענסטן שאָרך און וואַרטן...

דינסטיק, דעם 15טן סעפּטעמבער (1915) האָט אַ גאַנצע נאַכט זיך געצויגן איבער די גאַסן דער רוסישער אָבאָז אין דער באַגלייטונג פון פּאַרשיידענע מינים מיליטער. אויפן אַנדערן טאָג באַגינען, איז פּאָליציי געגאַנגען איבער די הייזער אין געגנומען יונגעלייט צו מאַכן פּאַרצוימונגען פון שטעכיקן דראָט אין קאָזלאָקאָוויטש, הינטער פינסק. ביי טאָג האָבן די רוסן אונטערגעצונדן דעם וואָקזאַל, דעם נאָפט־רעזערוואָאָר, די באַן־ווערשטאַטן מיט אַלע אַרומיקע בנינים ווי אויך אַלע גרעסערע פאַבריקן. זיי האָבן אויך אויפגעריסן די בראָנפן־גיסערייַ און די וואַסער־לייטונג אין וואָקזאַל.

אַרום האַלבן טאָג האָט די פּאָליציי פּאַרלאָזן די שטאָט. אין דער לעצטער מינוט האָט נאָך דער פּאָליצמייסטער באַוויזן צו באַשטעטיקן דעם בירגער־קאָמיטעט אין אַ גע־ענדערטן באַשטאַנד *), פּאַרלייגנדיק אים צו פּאַרגרעסערן די צאָל מיטגלידער זיינע מיט עטלעכע לאָיאַלע פּערזאָנען און צו גרינדן אַ מיליץ. נאָך דעם ווי די פּאָליציי האָט פּאַרלאָזן די שטאָט זיינען אַריין די קאָזאַקן. אַן אימה איז באַפאַלן די יידישע באַפעלקערונג. מען האָט זיך געריכט אויף דאָס ערגסטע. אין מיטן נאַכט איז די שטאָט אויפגעצונדן געוואָרן פון מוראָדיקע קולות און געשרייען. דאָס האָבן די קאָזאַקן געוויבט אין די הויפּט־גאַסן דאָס יידישע האָב און גוטס. אַ גאַנצע נאַכט האָבן געדויערט די קאָזאַקישע רויבעריין **). ערשט באַגינען איז שטיל געוואָרן. אויפן בריסקער טראַקט האָבן זיך באַוויזן די ערשטע דייטשע אויסשפּירער אויף ראָוערן. נאָך זיי זיינען אַנגעקומען קליינע רייטער־גרופּעס צו עטלעכע מאָל. אין אַ פּאָר שעה אַרום איז גאַנץ פינסק געווען אויף דער גאַס מקבל פּנים צו זיין דאָס דייטשע מיליטער, וואָס האָט פייערלעך אַריינגעמאַרשירט אין שטאָט מיט אַן אַרקעסטער בראש.

דאָס איז געווען דעם 16טן סעפּטעמבער, 1915.

*) פּאַרזיצער דר. א. לוריע. מיטגלידער: אינזש. טש. מערגענ־טאַלער (אַ פּאָליאַק), דר. סקופּיעווסקי, דר. באַקשטשיצקי, ש. לעווין, א. קריינוק, ק. זשאַגעוויטש און וויקטאָראָוויטש.

**) אגב האָבן זיי אויך אונטערגעצונדן אויף בריסקער גאַס קערמאַנס הויז, וואו עס איז געווען אַ ווייַנשענק.

2) די ערשטע חדשים אונטער דער דייטשער אָקופּאַציע

די ערשטע טעג זיינען אונטער די נייע מושלים אַדורך אין אַ געהויבענער שטימונג. די שטאָט האָט פרייער אָפּ־געאָטעמט נאָך די לעצטע איבערלעבונגען. דער עולם האָט גאַנצע טעג פאַרברענגט אויף די גאַסן, באַטראַכט נייגעריק די נייע מאַכטהאָבער, מיט גרויס אינטערעס געלייענט זייערע מעלדונגען און זיך צוגעהערט צו דער לייכטער מוזיק, וואָס דער מיליטערישער אָרקעסטער האָט געשפּילט אויף דער גאַס. אַזוי זיינען אַריבער די „יום־טובדיקע" טעג. די ערשטע טעג סוכות האָט זיך מיט אַמאָל פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז ביי לאַהישין האָבן די דייטשן געליטן אַ שוועכע מפלה און האַלטן ביים פאַרלאָזן די שטאָט. און באמת האָבן פון לאַהישינער טראַקט אָנגעהויבן אָנצוקומען אין שטאָט אַריין פולע וואָגנס מיט שווער־פאַרוואונדעטע און צעממיתטע דייטשן, חוץ גאַנצע מחנות לייכט פאַר־וואונדעטע, וואָס זיינען געגאַנגען צו פוס. אַ שרעק איז באַפאַלן די יידישע באַפעלקערונג. עס האָבן אויפגעלעבט פאַר איר די נאָך פרישע בילדער פון דער קאָזאַקישער הערשאַפט אין שטאָט. מען האָט זיך געגומען באַהאַלטן אין די קעלערן און אויף די בוידעמער, און מיט שוידער געווואַרט אויפן צוריקקער פון די קאָזאַקישע מחבלים. די יענקע, וואָס האָבן מיט עטלעכע טעג צוריק געהאַט אויפ־געגראָבן זייערע זאכן, האָבן זיי אויפסניי פאַרבאַהאַלטן. די פאַרבליבענע ציווילע רוסן האָבן געריבן די הענט פון פרייד און געסטראַשעט זייערע יידישע מיטבירגער פאַרן פייגעם קבלת־פנים, וואָס זיי האָבן געמאַכט די דייטשן. פון די סטראַשונקעס האָט זיך אָבער גאָרנישט אויסגעלאָזן. עס זיינען פאַרביי עטלעכע טעג, און עס איז געוואָרן באַקאַנט, אַז די פאָזיציע פון די דייטשן איז אַ מער זיכערע. דער עולם האָט זיך באַרואיקט.

ווי נאָר עס האָט זיך אַ ביסל איינגעשטעלט די אָרד־נונג אין שטאָט, האָט די באַפעלקערונג ביסלעכווייז אָנ־געהויבן צו פילן די אייזערנע פויסט פון דעם פרייסישן אָקופאַנט. ראשית כל האָבן די דייטשן מיט אַן אומגעהייער גיכן טעמפּ רעקוויזירט אַלע שפּייז־פּראָדוקטן, וואָס זיינען געווען אין שטאָט. עס האָט זיך באַוויזן אַ פאַראָרדנונג פונם שטאָט־קאָמענדאַנט מאַיאָר לינדערמאַן, אַז מען טאָר נישט האָנדלען מיט קיין שום שפּייז־אָרטיקלען און אַז מען מוז וועגן זיי מעלדן דער מאַכט. עס האָט לאַנג נישט געדויערט, און די שטאָט איז פאַרבליבן אַן לעבנס־מיטלען און אַן באַלייכטונג, ווייל די דייטשן האָבן אויסגעלויידיקט די שטאָט ביז אַ טראָפן נאַפט, נישט פאַרגעסנדיק אַפילו אַן די גאַסן־לאָמטערנס. דאָס ווירטשאַפטלעכע לעבן פון שטאָט איז אין גאַנצן אָפּגעשטאָרבן. די קרעמערס, ביי וועלכע עס איז נאָך די רעקוויזיציעס פאַרבליבן אַ ביסל סחורה, האָבן אין גאַנצן פאַרלוירן דעם חשק זי צו פאַר־קויפן. צוליב דעם מאַנגל אין עסנוואָרג, וואָס איז געוואָקסן מיט יעדער טאָג, האָט זיך באַוויזן דער ערשטער אָנזאָג

אויפן הונגער אין דער געשטאַלט פון לאַנגע רייען, וואָס האָבן זיך געצויגן פאַר עטלעכע פאַרבליבענע שפייז־קראָמען. שטיין אין די רייען אין געוואָרן אַ טאָג־טעגלעכע דער־שיינונג און אַ שטענדיקער טייל אין טאָג־פראָגראַם פון יעדער פינסקער אייניוואוינער. און הגם די באַפעלקערונג האָט נאָך קיין הונגער בפועל ממש נישט געליטן, האָט זי דאָך ליידנשאַפטלעך געגנומען זיך באַזאָרגן מיט שפייז־פראָדוקטן, פאַרויסזעענדיק די נויט, וואָס האָט זיך דער־נענטערט מיט גיכע טריט.

אין אַ שיינעם פרימאָרגן האָט זיך פאַרשפרייט אַ קלאַנג, אַז ביים קאָפּלינער ברעג טיילט מען מעל. דער עולם האָט זיך אָהין מאָסנווייז אַ לאָז געטאָן. דער ברעג איז געוואָרן שוואַרץ פון מענטשן. די דייטשן האָבן געטיילט אומזיסט מעל צו 20 פונט אויף אַ פאַרשוין. נישטערנדיק האָבן זיי אין די שפּייכלערס ביים ברעג געפונען אָנדערט־האַלבן טויזנט זעקלעך אונטערגענעצט און פאַרשימלט מעל, וואָס האָט זיך דאָרט געוואָלגערט מי יודע פון ווען אָן און איז שוין געווען פאַרשטיינערט פון אַלטקייט. און אַזוי ווי דערדאָזיקער אַרטיקל האָט פאַר זיי נישט געטויגט, האָבן זיי מיט אַ ברייטער האָנט באַשלאָסן צו מאַכן דערפון אַ מתנה דער באַפעלקערונג *). דער עולם איז נישט געווען איבערקלייבעריש און האָט מיט שמחה געטראָגן אַהיים אונטער די אַרעמס די פאַרהאַרטעוועטע שטיקער מעל. עטלעכע טעג איז פינסק געווען באַשעפטיקט מיטן צע־שטויסן, טריקענען און לופטערן דאָס מעל. און אַז מען האָט שוין דערפון אָפּגעבאַקן ברויט, איז עס געווען נישט צו נעמען אין מויל אַריין.

ווי אַ גרויס געוויינס האָט די באַפעלקערונג אויפגע־נומען די דערלויבענישׂ פון שטאָט־קאָמענדאַנט אויסצו־גראָבן די קאַרטאָפל אויף די פעלדער הינטער דער שטאָט, וואָס צוליב אייליגעניש האָבן דאָס די פויערים נישט באַווייזן צו טאָן. אָלע פרימאָרגן פלעגן מחנות מענטשן, יונגע און אַלטע, באַוואָפנט מיט גראָב־אייזנס און זעק זיך פאַרזאַמלען לעבן דער קאָמענדאַנטור (זיך־אָרט פון שטאָט־קאָמענדאַנט) און פונדאַנען, אונטער דער השגחה פון עטלעכע דייטשע זעלנער, אַרויסמאַרשירן אויף די פעלדער. דאָרט האָט די אַרבעט געדויערט אַ גאַנצן טאָג. נישט זעלטן פלעגן צווישן עולם אויסברעכן מחלוקות צוליבן „עקספלואָטירן" אַ שטיקל פעלד. ערשט אָוונט־צייט פלעגט מען זיך אומקערן אין שטאָט אַריין באַלאָדן מיט דער טייערער משא. אַזוי האָט געדויערט אַ שטיקל צייט, ביז ווַאָנען די הינטערשטאָטישע פעלדער זיינען געוואָרן ליידיק.

דער דוחק אין שפּייז־פראָדוקטן איז נישט געווען דאָס אייניציקע, וואָס האָט געדריקט די באַפעלקערונג. גלייך אין די ערשטע וואָכן, נאָך דעם ווי די דייטשן האָבן פאַר־נומען די שטאָט, האָבן זיך אויף די איינוואוינער פון פינסק אָנגעהויבן שיטן גזירות איינע נאָך די אַנדערע.

קודם כל איז באַגרענעצט געוואָרן פאַר דער ציווילער באַפעלקערונג דער גאַסן־פאַרקער פון 5 פאַרטאָג ביז 7 אָוונט. אויך איז פאַרבאָטן געוואָרן צו ברענען אין אָוונט ליכט אין די הייזער. דערנאָך איז אַרויס אַ באַפעל, אַז די אַלע, וואָס וואוינען אין די פאַרשטעט, ביים ברעג, אַנ־געהויבן פון פאַראָם ביז אַלברעכטאָווע, ווי אויך די אייני־וואוינער פון די הייזער, וואָס שטייען מיטן פראָנט צום טייך, זאָלן זיך אין משך פון דריי טעג פון דאָרט אַרויס־קלייבן. נאָך דעם טערמין איז פאַרבאָטן געוואָרן ציוויליע מענטשן זיך צו באַווייזן אין יענע ערטער, אונטער דער סכנה דערשאָסן צו ווערן. אָזוי ווי די אַרויסגעטריבענע האָבן נישט באַווילן באַצייטנס אַרויסצופירן פון די הייזער זייערע זאַכן, זיינען די זאַכן געבליבן אָן אַ השגחה און די סאָלדאָטן האָבן זיי צעשלעפּט.

שפּעטער האָבן זיך די אָקופאַנטן אַ נעם געטאָן צו דער באַפעלקערונג גופא. איין מאָל אַ פרייטיק אין חודש אָקטאָבער האָבן באַוואָפנטע זעלנער אַרויסגעטריבן אויפן מאַרק אָלע דערוואַקסענע מענער און זיי געמוען אויף אַ פאַרהער. אַ גאַנצן טאָג האָט געדויערט די חקירה ודרישה. די יעניקע, וואָס האָבן נישט געקאָנט געבן קיין צופרידי־שטעלנדיקן ענטפער, אַדער האָבן נישט געפונען קיין לייט־זעליקייט אין די אויגן פונם דייטשן אָפיציר, זיינען אָפּגע־טיילט געוואָרן פון דעם איבעריקן עולם און אונטער אַ שטרענגער וואַך פון באַוואָפנטע רייטער אַוועקגעפירט גע־וואָרן מיטן ברייסקער טראַקט אין דער ריכטונג צו מערב. די צאָל אַרעסטירטע האָט באַטראָפן אַ מאַן 60. די סיבה פון אַרעסט, ווי אויך דער גורל פון די אַרעסטירטע, איז קיינעם נישט געווען באַוואוסט. ערשט אין אַ צייט אַרום איז מען געוואויר געוואָרן, אַז מען האָט זיי אַוועקגעשיקט אין די קאָנצענטראַציע־לאַגערן קיין דייטשלאַנד.

דערנאָך איז געקומען אַ נייע אַנשיקעניש — די צוואַנגס־אַרבעט. דערצו האָט מען צוערשט אַדורכגעפירט אַ רעגיסטראַציע פון דער באַפעלקערונג. אין אַ גענויסן פרימאָרגן האָט מען אַלעמען באַפוילן זיך צו מעלדן אין דער קאָמענדאַנטור און ברענגען מיט זיך פאַטאָגראָפיעס. דאָרט האָט מען יעדערן פאַרצייכנט און אָפּגעשטעמפלט די פאַטאָגראָפיעס, וואָס האָבן אגב געזאָלט דינען פאַר אַ פער־זענלעכן דאָקומענט. אויפן אָנדערן טאָג האָבן שוין די פאַרעגיסטרירטע באַקומען צעטלען אויף צו שטעלן זיך צו דער אַרבעט. אָזוי ווי אָנדערע האָבן זיך געקליגט אַרויסצודרייען פון איר — זיינען איין מאָל ביי נאַכט, ווען אָלע זיינען שוין געלעגן אין די בעטן, געאָנגען פון הויז צו הויז זעלנער מיט מיליציאָנערן און פאַרצייכנט אָלע מענער פון 18—45 יאָר. אין גיכז האָבן די פינסקער איינוואוינער געהאָט די געלעגנהייט צו דערפילן אויף זייער אייגענער הויט די דייטשע „אָרדענונג" און דיס־ציפלין. פאַר נישט שטעלן זיך צו דער אַרבעט, פלעגט מען שטרענג באַשטראָפט ווערן אָמאָל מיט געלט, און אָמאָל

*) אגב שפּעטער, נאָכן צעטיילן דאָס מעל, האָבן זיי חרטה גע־קראָגן און באַפוילן דעם בירגער־קאָמיטעט צו באַצאָלן פאַר דער מתנה 2,622 רובל מיט 43 קאָפּיקעס.

מיט תפיסה. דערביי פלעגן ליידן נישט נאָר די פאַרזינ־ דיקטע גופאָ, נאָר דער גאַנצער ציבור. אויף צו פאַרפילן די נייטיקע צאָל אַרבעטער, פלעגן די דייטשן כאַפן מענטשן אויף די גאַסן, פון שולן און קלויזן און אַפילו אַרויס־ שלעפן פון די הייזער. די אַרבעט איז געווען אַ שווערע. מען פלעגט פאַררייכטן וועגן און בריקן, אַרבעטן אין פעלד און אין וואַלד פון אין דער פרי אָן ביזן אָוונט, מיט אַ קליינעם אידעררייס אויף פרישטיק און מיטאָג. געצאָלט פאַר דער אַרבעט האָט מען גראָשנס, געשפּייזט די אַר־ בעטער שלעכט און דערצו נאָך גראָב זיי באַהאַנדלט. יעדן פרימאָרגן פלעגן הונדערטער יונגעלייט זיך צונויפזאַמלען אויפן מאַרקפּלאַץ און וואַרטן אויף די דייטשע באַגלייטערס, וואָס פלעגן זיי ווי אַרעסטאַנטן אָפּפירן צו דער אַרבעט. די צוואַנגס־אַרבעט איז געווארן דער טאָג־טעגלעכער פּראָ־ גראַם פון טויזנטער פינסקער איינוואוינער.

די באַציאונג פון די אָקופּאַנטן צו דער באַפעלקערונג איז געווען פול מיט גרינגשעצונג. די אָפּיצירן האָט מען געמוזט אָפּטרעטן דעם וועג און זיי באַגריסן. פאַר עובר זיין אויף דעמדאָזיקן נישט געשריבענעם „געזעץ", פלעגט מען הארב באַשטראָפט ווערן. די ערשטע צייט זיינען די דייטשן ביי זיך געווען זייער שטאָלץ איבער די גרויסע נצחונות, וואָס האָבן זיי פאַרשיכורט. זייער פאַררישנקייט איז געווען אין לשער. איין מאָל האָבן זיי באַשטראָפט די שטאָט מיט 10,000 רובל קאָנטריבוציע איבער עפּעס אַ סיכסוך, וואָס איז פאַרגעקומען צווישן אַ סאָלדאַט און אַ קרעמער, וואָס איז נישט געווען אין גאַנצן ביים קלאָרן זינען. דער קרעמער זאָל האָבן כלומרשט באַלייידיקט דעם כבוד פון דייטשן זעלנער, און דערפאַר האָט געמוזט טראָגן די אחריות דער גאַנצער ציבור.

אַזוי האָט אויסגעזען דאָס לעבן אין פינסק די ער־ שטע חדשים פון דער דייטשער אָקופּאַציע. כדי צו פאַר־ פילן דאָס אויבן־געשילדערטע בילד, דאַרף מען נאָך צוגעבן, אַז האָרט נעבן פינסק איז שטיין געבליבן דער רוסיש־ דייטשער פראָנט. די נאַטירלעכע מניעות, די זומפּן, וואָס זיי האָט נישט געקאָנט גובר זיין, אין אָנהייב 18טן יאָר־ הונדערט, קאָרל דער צוועלפטער און אין העכער 100 יאָר אַרום נאַפּאָלעאָן, האָבן אויך אויפגעהאַלטן ביי פינסק דעם נצחונותדיקן מאַרש פון דער דייטשער אַרמיי אין יאָר 1915.

די שטאָט האָט גלעבט אין טויטשרעק. עס איז נישט געווען קיין טאָג אָן שיסעריי־ען. די שטאָט האָט אויסגעזען ווי אַ פעסטונג. אַרום און אַרום איז זי געווען פאַרצוימט מיט שטעכיקן דראָט. פאָוע דעם ברעג האָבן זיך געצויגן שוצגראָבנס, פון וואַנען די דייטשן פלעגן אַריבערשיסן צום שונא. אויך אין די אַרומיקע הייזער איז געשטאַנען באַ־ וואָפנט מיליטער. אין אַלע עקן שטאָט זיינען געווען אויס־ געשטעלט קוילן־וואַרפערס און זעניט־אַרטילעריע, גרייט יעדער וויילע צו עפענען אַ פייער אויף די פיינטלעכע ערמאָפלאָנען. אָט אין דערדאָזיקער פעסטונג, אָפּגעשניטן פון דער גאַנצער וועלט, אונטער דעם שטענדיקן געוויש פון קוילן און שראָפנעלן, מיטן אויסקוק אויף הונגער און נויט, האָט ווי אין אַ פאַסטקע געלעבט אַ 30,000 קעפּיקער קיבוץ. אַז די לאַגע אין שטאָט האָט זיך געמוזט פאַרערגערן, האָט די מיליטעריש מאַכט באַשלאָסן אַרויסצושיקן אַ טייל פון דער באַפעלקערונג. דידאָזיקע מיסיע איז איבערגע־ געבן געוואָרן דעם אָרטיקן בירגער־קאָמיטעט.

3) דער בירגער־קאָמיטעט

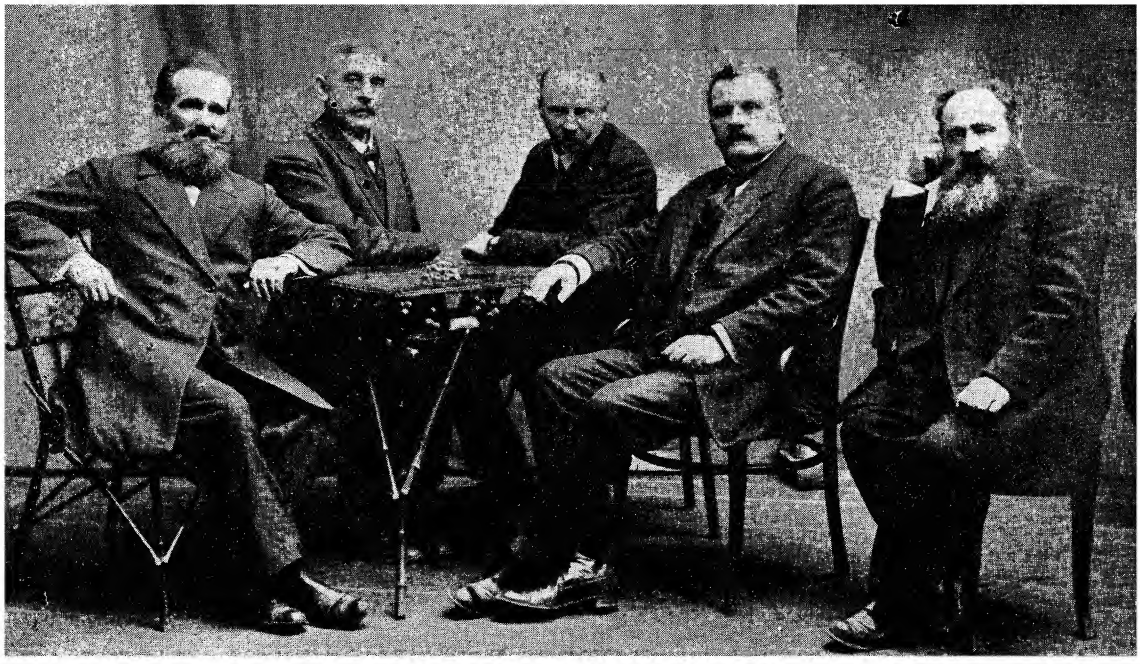
אויפן אַנדערן טאָג נאָכן פאַרנעמען פינסק האָט דער שטאָט־קאָמאַנדאַנט אַרויסגערופן אויפן מאַרקפּלאַץ דר. אלכסנדר לוריאן, וועמענס געזעלשאַפטלעכע פּאָזיציע איז אים מסתמא געווען באַוואוסט, און אים באַשטימט פאַרן בירגערמייסטער פון שטאָט, באַשטעטיקנדיק אויך דעם פרי־ ערדיקן בירגער־קאָמיטעט אין דעמזעלבן באַשטאַנד מיטן אויסנאַם פונם דר. באקשיצקי, וואָס אויף זיין אָרט איז אַריין פייוול באַרושאָק. גלייכצייטיק האָט דער קאָמאַנדאַנט געמאָלדן, אַז די איינוואוינער י. שטשיט (אַ פּאָליאַק), פּנחס קאָלאָדני, יקותיאל לובאַרט, זכריה באסעוויטש און קא־ טאָוויטש ווערן געזומען ווי ערובניקעס, וואָס זיינען ערב מיט זייער לעבן פאַר דער אויפפירונג פון דער אָרטיקער באַפעלקערונג לגבי דער דייטשער מאַכט.

די אויפגאַבע פונם בירגער־קאָמיטעט איז לכתחילה נישט געווען קיין קלאָרע. קיין שום אינסטרוקציעס וועגן זיינע התחייבותן און רעכט לגבי דער קאָמאַנדאַנטור און דער באַפעלקערונג, האָט ער נישט באַקומען. אָבער בקרוב האָט זיך די לאַגע אויפגעקלערט. אויף איינער אַ זיצונג האָט דער קאָמאַנדאַנט געמאָלדן דעם קאָמיטעט, אַז ער האָט קיין שום רעכט נישט און זיין איינציקע אויפגאַבע איז אויסצופירן אַלע באַפעלן, וואָס די מאַכט וועט אַרויס־ געבן. די פראַקטיק פון אַ קורצער צייט האָט באַוויזן, אַז דער בירגער־קאָמיטעט האָט געזאָלט דינען דעם אָקופּאַנט פאַר אַן אינסטרומענט אונטערצודריקן די באַפעלקערונג און זי אויסצונאַגן ווי ווייט מען קען. דאָס האָט זיך אגב אַרויסגעוויזן גלייך אין די ערשטע טעג, ווען די דייטשן האָבן אויף דער גיך רעקווויזירט אין שטאָט אַלע סחורות און שפּייז־אַרטיקלען. אַלע באַמיאונגען פונם בירגער־ קאָמיטעט אָפּצושטעלן דעמדאָזיקן רויב, האָבן נישט געהאָט די מינדסטע ווירקונג. גלייך דערנאָך האָבן זיך אויפן אַדרעס פון בירגער־קאָמיטעט אָנגעהויבן צו שיטן באַפעלן אייגער נאָכן אָנדערן. זיין הויפט־אויפגאַבע איז געווען צוצושטעלן יעדער טאָג 600—800 אַרבעטער אויף צוואַנגס־אַרבעט. אָבער אָחוץ דעם האָט ער געמוזט אויספירן די משונהדיקסטע פאַרלאַנגען פון דער דייטשער מאַכט. צווישן די באַפעלן פונם קאָמאַנדאַנט צום בירגער־קאָמיטעט איז כדאי צו דער־ מאָנען אַזעלכע: צושטעלן אין משך פון 24 שעה אָן אַם פאַר אַ זויג־קינד אויפן אָרט פון דער פריערדיקער, וואָס די דייטשן האָבן אַרויסגעשיקט פון שטאָט; צושטעלן ידיעות וועגן אַלע אָפּענע און באַהאַלטענע פראָסטיטוטקעס און זייערע אַדרעסן; אָפּבאַקן אין משך פון איין נאַכט 1,500 לעבלעך ברויט פאַר זעלנער, וואָס דארפן אָנקומען אין

שטאָט א. ד. גל. די אַלע באַפעלן האָט דער בירגער־קאָמיטעט געמוזט אויספירן אונטער דער סכנה פון האַרבע שטראָפן. איין מאָל אפילו זיינען אַלע זיינע מיטגלידער מיטן בירגערמייסטער בראש דערקלערט געוואָרן פאַר ערובניקעס צוזאַמען מיט די פריער־באַשטימטע און זיינען געהאַלטן געוואָרן אין אַרעסט זיבן טעג. טייל פון זיי האָט מען פאַרלענגערט דעם אַרעסט ביז צוויי וואָכן אוּן מער. די סיבה פון דערדאָזיקער שטראָף איז געבליבן אַ רעטעניש.

כדי צו דערפילן די אויפגאַבעס, וואָס עס האָט אויף אים אַרויפגעלייגט די מיליטעריש מאַכט, האָט דער בירגער־קאָמיטעט געגרינדעט אַ שטאָטיש מיליץ אין דער צאָל פון 120 מאַן אונטער זיין דירעקטער אָנפירונג. די מיליץ האָט געדאַרפט היטן די אָרדענונג אין שטאָט, משפטן גע־ריכטלעכע ענינים, ביז וואָנען עס איז אינגעפירט געוואָרן דאָס דייטשע געריכט, אויפפאַסן אויפן סאַניטאַרן מצב פון שטאָט, פאַנאַנדערטראָגן מעלדונגען פון דער קאָמענדאַנטור און פון בירגער־קאָמיטעט, וועריערן יעדן טאָג אַרבעטער צו צוואַנגס־אַרבעט, פירן רשימות פון דער שטאָטישער באַפעלקערונג, פון איר באַוועגלעכן אוּן אומבאַוועגלעכן אינוועניטאַר אוּן דערביי אויך מעלדן דער מאַכט וועגן אַלע סחורות אוּן שפייז־רעזערוון, וואָס זי האָט אויפגעדעקט ביי די איינוואוינער. אָט־די רעקוויזירטע סחורות אוּן שפייז־פראָדוקטן, פלעגן די דייטשן גאָנץ פיין אויסנוצן פאַר זיך. אָבער אפילו די פאָליציייאישע „אויטאָנאָמיע" האָט זיך אויסגעוויזן די דייטשע מאַכטהאָבער צו זיין צו ברייט, אוּן זיי האָבן פאַרקלענערט די צאָל מיליציאָנערן ביז 20 אוּן די רעשט פאַרביטן מיט מיליטעריש פאָטרולן.

כדי צו פאַרוואַלטן די שטאָטישע ענינים, וואָס די דייטשן האָבן אַרויפגעלייגט אויפן קאָמיטעט, זיינען גע־גרינדעט געוואָרן פאַרשיידענע קאָמיסיעס: א באַשפייזונג־קאָמיסיע, א קאָמיסיע פאַר צדקה, א שפיטאָל־קאָמיסיע, א שטייער־קאָמיסיע א. א. די באַשפייזונג־קאָמיסיע האָט אויף זיך גענומען צו באַשפייזן די באַפעלקערונג לויט די נאָרמעס, וואָס עס האָט איינגעפירט די קאָמענדאַנטור. זי האָט איינגעטיילט די שטאָט אין זיבן באַצירקן און גע־

ערובניקעס געגנומען דורך די דייטשן אין יאָר 1915

זיצן פון רעכטס צו לינקס: י. לובאַרט, ד"ר א. לוריע (בירגערמייסטער), י. שטשיט (א פאָליאַק), ז. באַסעוויטש, פ. קאַלאָדני.

עפנט אין יעדערן 2—3 קראָמען (צוזאַמען 11 קראָמען*), וואו מען פלעגט פאַר הויכע פרייזן פאַרקויפן דער באַפעל־קערונג שפייז־פראָדוקטן און אַרטיקלען פון ערשטן געברויך אויף ביכעלעך, וואָס די קאָמענדאַנטור האָט איינגעפירט.

אַז דער הונגער האָט זיך געשטאַרקט, האָט די קאָ־מיסיע געעפנט 2 פאָלקס־קיכן, וואָס פלעגן אַרויסגעבן מי־טאָגן צו צוויי קאָפיקעס אין מיטנוואָך, און צו פינף קאָפיקעס שבת. זי האָט אויך געעפנט עטלעכע טיי־הייזער אין פינסק און אין קאַרלין.

*) שפעטער, נאָכן עוואַקואירן א טייל באַפעלקערונג, איז די צאָל קראָמען פאַרקלענערט געוואָרן אויף 6.

Preis 5 Pfg. № 97. Цѣна 3 к.

PINSKER ZEITUNG

ERSCHEINT JEDEN MORGEN

ПИНСКАЯ ГАЗЕТА

ВЫХОДИТЪ ЕЖЕДНЕВНО

Die Zeitung muss laut Kommandanturbefehl in jedem Gasthofe ausliegen und muss von jedem Inhaber eines offenen Geschäftsraumes gehalten werden.
Verkaufspreis: 5 Pf. oder 3 Kop. Im Abonnement monatlich 1.50 Mk.
Verlag Kommandantur Pinsk. Verantwortlicher Redakteur A. Freissler.

По приказанію Комендантуры газета должна находиться въ каждой гостинницѣ и въ каждомъ открытомъ торговомъ заведеніи.
Цѣна отдѣльнаго № 3 коп. или 5 пф.; подписн. цѣна за мѣсяцъ 1 м. 50 пф.
Изданіе пинской комендантуры. Отвѣтств. Редакторъ А. Фрайслеръ.

2. JAHRGANG. ВТОРОЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ.

Mittwoch, den 3. Januar 1917. Среда 3 января (н.с.) 1917 г.

Bekanntmachung.

Zwecks Ankauf gegen Bezahlung ordne ich hiermit an, dass **sämtliche Bestaende an Gemüsesamereien jeder Art und Menge** (nach Lot, Gramm, Pfunden usw.) am 6. und 7. ds. Mts. bei der Kommandantur Abt. IIa anzumelden sind; sie werden hiermit beschlagnahmt und dürften weder verkauft noch veräussert werden.

Wer die Anmeldung unterlässt, verspätet oder falsch abgibt, oder ohne Genehmigung der Kommandantur Abt. IIa Gemüsesämereien für sich verwendet, wird streng bestraft und abgeschoben.

Pinsk, den 1. Januar 1917.

gez. von-BEHR,
Hauptmann u. stellvertr. Kommandant.

Объявленіе.

Въ цѣляхъ закупки за вознагражденіе сѣмянъ, я распоряжаюсь о заявленіи въ комендантуру, отд. IIa, **6 и 7 с.м. всѣхъ запасовъ овощныхъ сѣмянъ всякаго рода и количества** (въ лотахъ, граммахъ, фунтахъ и т. д.) и настоящимъ они считаются подъ арестомъ и не должны быть продаваемы или другимъ путемъ отчуждаемы.

Кто не подастъ заявленія, опоздаетъ или подастъ невѣрныя свѣдѣнія или употребитъ овощныя сѣмена для себя безъ разрѣшенія комендантуры, отд IIa, будетъ строго наказанъ и высланъ изъ города.

Пинскъ, 1 января 1917 г.

(подп.) фонъ-БЕРЪ,
капитанъ и и. д. коменданта.

Weiterer Rückzug der Russen auf die Brückenkopfstellungen bei Fecsani und Fundeni. Ueber 1300 Gefangene und viel Kriegsmaterial von der 9. Armee erbeutet.

Amtliche Nachrichten der deutschen Obersten Heeresleitung.

Gr. Hauptquartier, 2. Januar 1916

Westlicher Kriegsschauplatz.

Armee des Generalfeldmarschalls Herzog Albrecht von Württemberg.

Im Ypern-Bogen lebhafter Artilleriekampf. Englische Handgranatenangriffe wurden abgewiesen.

Heeresgruppe des deutschen Kronprinzen.

In der Champagne, im Argonnen-Wald und auf dem Ostufer der Maas drangen deutsche Stosstrupps und Patrouillen in französische Gräben und kehrten mit Gefangenen und Beutestücken befehlsgemäss zurück. Ein englisches Grossflugzeug fiel in unsere Hand.

Östlicher Kriegsschauplatz.

Front des Generalfeldmarschalls Prinzen Leopold von Bayern:

Unternehmungen russischer Jagdkommandos südlich von Riga, im Südwesten von Dünaburg und westlich Stanislau blieben ohne Erfolg.

Front des Generaloberst Erzherzog Joseph.

Südlich des Trotosul-Tales gelangte der viel umstrittene Höhenrücken des Mt. Faltucanu durch frischen Ansturm in deutschen Besitz.

Längs der aus dem Bereczker-Gebirge zum Sereth führenden Täler warfen Angriffe den Feind weiter zurück; unsere

Оффиціальныя сообщенія германскаго высшаго военнаго управленія.

Высшая главная квартира 2 января 1916

Западный фронтъ.

Армія генералъ-фельдмаршала герцога Альбрехта фонъ-Вюртемберга.

Въ изгибѣ Ипра артиллерійская борьба. Отражены англійскія аттаки ручными гранатами.

Армія германскаго Кронпринца.

Въ Шампаніи, въ Аргонскомъ лѣсу и на восточномъ берегу Мааса нѣмецкіе наступательные отряды и патруля вторгнулись во французскіе окопы и, согласно приказу, возвратились съ плѣнными и трофеями. Англійскій большой аэропланъ попалъ въ наши руки.

Восточный фронтъ.

Фронтъ генерала-фельдмаршала принца Леопольда Баварскаго

Остались безъ успѣха предпріятія русскихъ егерныхъ командъ южнѣе Риги, къ юго-западу отъ Двинска и западнѣе Станиславова.

Фронтъ генер.-полковника эрцгерцога Іосифа

Южнѣе Тротозульской долины свѣжимъ натискомъ перешелъ въ нѣмецкое владѣніе горный хребетъ Мг. Фальтуцину, изъ-за котораго шла долгая борьба.

Вдоль долинъ, ведущихъ отъ горы Беречке къ Серету, аттаками противникъ опять отброшенъ назадъ; наши войска

פראַנט-זייט פון דער טעגלעכער „פּינסקער צייטונג“, וואָס איז אַרויסגעגעבן געוואָרן
דורך דער דייטשער אָקופּאַציע-מאַכט אין פּינסק.

די שפּיטאָל־קאָמיסיע האָט איבערגענומען די השגחה איבער פּינסקער און קאַרליגער שפּיטאָלן, זיי פֿאַרזאָרגט מיט די נייטיקע מיטלען און מיט אַ געהעריקן פּערסאָנאַל. פֿאַר דער צייט, זינט עס איז אויפגעקומען די שפּיטאָל־קאָמיסיע ביזן 1טן יאַנואַר, 1918, זיינען געלעגן אין די שפּיטאָלן 1378 קראַנקע, וואָס פון זיי האָבן זיך אויסגע־היילט 1047. די אַמבולאַטאָריע האָבן אין משך פון יאָר 1917 באַזוכט 11,615 מענטשן (אַן ערך 90 פּראָצענט פון דער גאַנצער באַפעלקערונג). פֿאַר די קראַנקע איז גע־גרינדעט געוואָרן אַ קראָם, וואו קענען אַ צעטל פון אַ דאָק־טאָר, פלעגט מען אַרויסגעבן פֿאַר די חולאים און קימפּע־טאָרינס וויצנמעל, צוקער און גרויפן. אַ סך אויפּגעטאָן אין דער שפּיטאָל־קאָמיסיע האָט דר. סקופּיעווסקי, וואָס פלעגט אַרבעטן אין ביידע שפּיטאָלן אומזיסט, אָדער פֿאַר אַ מינימאַלן געהאַלט.

די קאָמיסיע פֿאַר צדקה האָט זיך פֿאַרנומען מיט ביידע מושב־זקנימס, וואו עס האָבן זיך אויפגעהאַלטן 28—30 אַלטע לייט און אויך מיט די אַרטיקע שולן (אין דעם — 4 פּוילישע), וואו עס האָבן זיך געלערנט 600 קינדער. אויף צו דעקן די הוצאות פֿאַר דער פֿאַרצוויגטער אַרבעט פונם בירגער־קאָמיטעט, האָט די קאָמענדאַנטור איינגעפירט אַ שטייער פון דער באַפעלקערונג. דעם 29טן נאָוועמבער, 1915, האָט דער נייער קאָמענדאַנט פון שטאָט, בּאַראָן בי־סינג, פֿאַרעפֿנטלעכט אין דער „פּינסקער צייטונג“ (אַרגאַן פון דער פּינסקער אָקופֿאַציע־מאַכט), אַ באַפֿעל וועגן באַ־שטייערן די שטאָט אויף 188,000 רובל אויף די באַדערפֿענישן פון דעם בירגער־קאָמיטעט. דידאַזיקע סומע האָט געזאָלט זיין געגנג אויף צוויי חדשים, ביזן 31טן יאַנואַר, 1917. די באַזונדערע פֿאַיציעס פון די הוצאות פונם קאָ־מיטעט זיינען לויט דער באַשטימונג פון קאָמענדאַנט געווען:

אַרבעטער פֿאַר צוואַנגס־אַרבעט*)	9,000	רובל
שטיצע פֿאַר אָרימע	3,000	רובל
שטיצע פֿאַר משפּחות, וואָס זייערע מענער זיינען אָוועק אין מלחמה	1,500	רובל
שפּיטאָלן און געזעלשאַפֿטלעכע אַנשטאַלטן	1,500	רובל
פּייערלעשער, פֿאָליציי און אינעווייניקסטע הוצאות	2,000	רובל
שולן און נישט־פֿאָרויסגעזעענע הוצאות	1,000	רובל
צוזאַמען	18,000	רובל

פֿאַנאַנדערלייגן די שטייערן פלעגט די שטייער־קאָ־מיסיע אין באַשטאַנד פון 7 מיטגלידער פונם בירגער־קאָמיטעט, וואָס פלעגן צוציען צו זיך 20 בעלי־בתים פון שטאָט מיט שטים־רעכט. יעדער חודש פלעגט דער קאָ־מענדאַנט באַשטימען די אַלגעמיינע סומע פון שטייער לויט זיין אייגנזען. איינמאָנען די שטייערן פלעגט די קאָמענ־דאַנטור אַליין, נישט אָפּגעבנדיק קיין שום דין־וחשבון נישט דער שטייער־קאָמיסיע און נישט דעם בירגער־קאָמיטעט, וואָס זיין ראָלע האָט זיך באַגרענעצט נאָר אויף אויפצורופן די שטייער־קאָמיסיע. פֿאַרשידענע טענות פון די שטייער־צאָלערס אויף דער נישט־יושרדיקער אויסמעסטונג פון שטייער פלעגט לכתחילה באַטראַכטן דער קאָמענדאַנט אַליין, אָן דער באַטיליקונג פון בירגער־קאָמיטעט. ערשט מיט דער צייט איז אין דידאָזיקע ענינים צוגעלאָזן געוואָרן אויף די שטייער־קאָמיסיע און דער בירגער־קאָמיטעט. איינוואוינער, וואָס פלעגן פֿאַרלאָזן די שטאָט, פלעגט די קאָמענדאַנטור באַשטייערן מיט אָן איינמאָליקן שטייער צען מאָל אַזוי גרויס, וויפיל זיי פלעגן צאָלן יעדן חודש. די קאָמענדאַנטור האָט אויך איינגעפירט אַ גאַנצע ריי אַנדערע שטייערן, צווישן אַנדערע אַ שטייער פֿאַר אַריין און אַרויס־פירן סחורות פון שטאָט.

צווישן די אויפגאַבעס, וואָס די אָקופֿאַציע־מאַכט פלעגט אַרויפלייגן אויפן בירגער־קאָמיטעט, איז די שוועריסטע געווען צו עוואקואירן פון שטאָט אַ דריטל פון איר גאַנצער באַפעלקערונג.

4) די עוואַקואַציע פון דער באַפעלקערונג.

אין דעצעמבער, 1915, האָט די מיליטערישע מאַכט איינגעזען, אַז די באַפעלקערונג אין שטאָט איז צו גרויס און באַשלאָסן אַרויסצושיקן צען טויזנט איינוואוינער. אין פֿאַרלויף פון צוויי חדשים האָט דער בירגער־קאָמיטעט געדאַרפט צונויפשטעלן די רשימה פון די אַרויסגעשיקטע. דערביי האָט מען אים מיטגעטיילט, אַז אויב ביז צום באַ־שטימטן טערמין וועט נישט ווערבירט ווערן די נייטיקע צאָל איינוואוינער אויף אַרויסצופֿאָרן, וועט דאָס טאָן די קאָמענדאַנטור אַליין, אָן קיין שום אָפּקלייב. דער בירגער־קאָמיטעט האָט גלייך אָרגאַניזירט אַן עוואַקואַציע־קאָמיסיע, וואָס איז צוגעטראָטן צו רעגיסטרירן בעלנים צו פֿאַרלאָזן פינסק. אין שטאָט איז גלייכצייטיק דורכגעפירט געוואָרן אַ געלט־אָקציע און אַ זאַמלונג פון בגדים פֿאַר די עוואַ־קואירטע. קיין בעלנים אויף אַרויסצופֿאָרן האָט לכתחילה נישט געפעלט. נאָר אין אָקטאָבער און אין נאָוועמבער האָבן עטלעכע טויזנט פּליטים פון פּוילן, וואָס האָבן זיך אָפּגעשטעלט אין פינסק מיטן מיין, אַז אַהער וועט די מלחמה נישט דערגיין, גענומען אַרויספֿאָרן פון שטאָט. יעצט, אַז עס איז באַוואוסט געוואָרן, אַז מען לאָזט אַרויס אויך פינסקער איינוואוינער, האָבן זיך מאַסן מענטשן גע־מאָלדן פרייוויליק צו דער עוואַקואַציע־קאָמיסיע. וואוהין מען שיקט, האָט קיינער נישט געוואוסט; דער איינציקער באַגער פון עולם איז געווען עוקר צו זיין פון דער אום־גליקלעכער שטאָט.

אין משך פון 2—3 חדשים האָט די עוואַקואַציע־קאָמיסיע צונויפגעזאַמלט העכער 20,000 רובל, אַ חוץ אַ ביסל אַלטע בגדים. צו געלט־שטיצע האָבן געמוזט אַנקומען דאָס רוב עוואַקואירטע. זי האָט באַטראָפן פון צען ביז הונדערט מאַרק פֿאַר יעדער משפּחה, אָפהענגיק פון איר צאָל מיטגלידער און פון איר מאַטעריעלן מצב. פון 9,828

*) כלומרשט אויף אָפּצושאַפן די אַרבעטסלאָזיקייט.

נפשות, וואס האבן פאַרלאָזן פינסק פון סוף דעצעמבער ביזן 16טן מאַי, 1916, האבן 8,019 באַקומען געלט־שטיצע און 4,724 בגדים און שוכוואַרג. הילף האבן באַקומען אַלע אָן אונטערשייד פון נאַציאָנאַליטעט און גלויבן. די עוואַקואַציע־קאָמיסיע איז באַשטאַנען פון צוויי קאָמיטעטן: פון אַ יידישן און אַ פוילישן. דער יידישער קאָמיטעט האָט זיך פאַרנומען מיט עוואַקואירן די יידישע און רוסישע באַפעלקערונג, דער פוילישער — די פוילישע באַפעלקערונג. דערביי האָט דער יידישער קאָמיטעט געגעבן הילף אין אַ גלייכער מאָס צו יידן, רוסן און פאָליאָקן, חוץ געלט־שטיצע פאַר די לעצטע, וואס דאָס האבן זיי באַקומען פון פוילישן קאָמיטעט.

סוף דעצעמבער איז אָפגעפאָרן דער ערשטער צוג עוואַקואירטע מיט 781 מאַן. אויך די אַנדערע צוגן האבן געציילט אין די הונדערטער מענטשן (דער פינפטער צוג — 936 מאַן). דער דראַנג צו פאַרלאָזן די שטאָט איז געווען אומגעהייער גרויס. אָבער ווי נאָר עס איז באַוואוסט געוואָרן (דורך דער וואַרשעווער פרעסע) דער שוידערלעכער גורל פון די אַרויסגעשיקטע, וואס האבן געוואַנדערט פון איין שטאָט אין דער צווייטער און זיינען אויסגעגאַנגען פון הונגער און נויט, איז ביים עולם אָפגעפאַלן דער חשק זיך צו רירן פון אָרט. איצט איז דער עוואַקואַציע־קאָמיסיע אַנגעקומען שווער צו ווערבירן מענטשן אויף אַרויספאָרן. מען האָט געמוזט צוריידן און אָפילו צווינגען צו פאַרלאָזן די שטאָט. די צוגן זיינען שוין יעצט נישט געווען איבער־פולט ווי פריער. די דייטשן האבן וואס אַמאָל אָנגעוועגדט אַלץ שטרענגערע מיטלען אויף צווינגען די באַפעלקערונג צו פאַרלאָזן די שטאָט. אַז קיין צוואַנגס־רעגיסטראַציע האָט נישט געהאָלפן, האבן פאַטרולן און מיליציאָנערן גע־שלעפט מענטשן פון די הייזער און זיי געפירט צום וואָקזאַל אַזוי ווי זיי שטייען און גייען, געגומען פאָר אַ משכון קליינע קינדער און זיי געהאַלטן פאַרשפאַרט האָרט ביזן אָוועקפאָרן פון זייערע עלטערן. דערביי פלעגן פאָר־קומען האָרריסענדיקע סצענעס; די געווינענען און יללות פלעגן דערגיין עד לשמים. אָבער דאָס האָט נאָך אַלץ נישט געקלעקט דעם שטאָט־קאָמענדאַנט און ער האָט באַ־שטראָפט די עוואַקואַציע־קאָמיסיע, כלומרשט פאָר אָפגע־לאָזנקייט, מיט דריי טויזנט רובל שטראָף, באַפעלנדיק דעם בירגער־קאָמיטעט איינצומאָנען דאָס געלט און איינצאָלן דער קאָמענדאַנטור אין משך פון אַ וואָך צייט; אַז ניט האָט ער געסטראָשעט אַרויסצושיקן פון שטאָט די מיט־גלידער פון דער עוואַקואַציע־קאָמיסיע גופא.*)

*) Kommandantur der Stadt Pinsk 6. II. 1916.

An das Bürgerkomitee der Stadt Pinsk.

Trotz häufiger Hinweise und Warnungen hat dass zur Vorbereitung der Abschiebungen eingesetzte Komitee so umgenau und langsam gearbeitet, dass die letzten Flüchtlingszüge zum Teil nicht voll besetzt abfahren mussten.

Die Abschiebungs-Kommission wird deshalb mit einer Geldstrafe von Rbl. 3000—belegt. Das Bürgerkomitee erhält hiermit den auftrag diese Geldstrafe von der Abschiebungs-Kommission einzuziehen und der Kommandantur am 13 Februar abzuliefern. Sollte die Geldstrafe nicht bezahlt werden, so werden die Mitglieder der Abschiebungs-Kommision am 14 ds. Mts. selbst aus Pinsk abgeschaben werden.

Frhr. Bissing,
Hauptm. u. Kommandant.

די רעפרעסיעס האָבן גאָר גיך געהאָט זייער ווירקונג: פון 9,828 עוואַקואירטע זיינען 4,228 אַרויסגעשיקט געוואָרן איבער גוואַלד.

5) אין די הונגער־יאָרן 1916—1917

דאָס יאָר 1916 האָט זיך אָנגעהויבן אין פינסק אונטערן צייכן פון פאַרשאַרפטן הונגער. דער קאָנטראָל איבער דער באַשפייזונג פון דער באַפעלקערונג האָט איבערגענומען די אָקופאַנטישע מאַכט אין אירע אייגענע הענט אַריין, וועגנדיק און מעסטנדיק יעדן ביסן פונם פינסקער איינוואוינער. די הונגער־פאַרציעס, וואס האָבן קוים געקלעקט אויף צו דער־האַלטן די נשמה, פלעגן אַרויסגעבן די קראָמען פון בירגער־קאָמיטעט אויף ביכלעך און ברויטקאַרטן. פאַר יעדן דער־וואַקסענעם מענטש איז באַשטימט געוואָרן אַ פערטל פונט ברויט און 500 גראַם (עטוואָס מער ווי אַ פונט) קאָרטאָפל אַ טאָג. אָבער שוין אין 13טן פעברואַר, 1916, זאָגט אָן דער שטאָט־קאָמענדאַנט דער באַפעלקערונג, זי זאָל שפאָרן קאָרטאָפל, און סוף דעמזעלבן חודש ווערט אַרויסגעגעבן אַ באַפעל צו פאַרנוצן נישט מער ווי 250 גראַם קאָרטאָפל אויף אַ מענטשן. גלייכצייטיק ווערט פאַראָרדנט, אַז אַלע וואָס האָבן רעזערוון פון קאָרן און קאָרטאָפל זאָלן גלייך וועגן דעם מעלדן דער מאַכט. אין שטאָט גייען אַרום מיליטעריש פאָטרולן און מיליציאָנערן און רעקווויזירן שפייז־אָרטיקלען. דער דוחק אין לעבנס־מיטלען וואַקסט פון טאָג צו טאָג. אין די קראָמען פון קאָמיטעט גיט מען אַרויס פון צייט צו צייט צו ביסלעך שפייז־פּראָדוקטן, ווי מעל, גרויפן, אַרבעס, אָמאָל אויך אַ העריג, אַ פאָר דעקאָ אויל, אָבער דאָס קלעקט נישט אויף צו שטילן דעם הונגער פון דער באַפעלקערונג. אָנשטאָט ברויט עסט מען מאַ־קעכע, אָנשטאָט קאָרטאָפל — לופינעס און ווילדע אַרבעס, נישט געקוקט אויף דער וואָרנונג פון דער מאַכט, אַז דאָס איז שעדלעך פאַרן געזונט.

ווייניקער פילט דעם הונגער דער פאַרמעגלעכער טייל פון דער באַפעלקערונג, וואס קאָן זיך איינקויפן לעבנס־מיטלען אויפן פריוואָטן מאַרק. דאָרט זיינען די פרייזן אויפגעשרויבענע. פון 10 רובל אַ פוד קאָרן אין יאָנואַר דערגייט דער פרייז אין מערץ צו 30 רובל, קאָרטאָפל 4 רובל אַ פוד, פלייש 2 רובל אַ פונט, מילך 45 קאָפּיקעס אַ קוואָרט א. אַז. וו. דערצו ווערט עס אַלץ שווערער צו באַקומען די פראָדוקטן.

אויף פּסח ברענגט אַראָפּ דער בירגערמייסטער דר. לוריאַ פון ערגעץ־וואו אַ וואָגן ווייץ אויף מצה, וואס ווערט

צעטיילט צו איין פונט אויף אַ פּערזאָן. אָבער דאָס קלעקט נישט פאָר דער גאַנצער באַפעלקערונג און אַ גרויסער טייל פון איר איז געצוואונגען צו עסן חמץ אין פּסח.

גלייך נאָך יום־טוב איז אַרויס אַ באַפּעל, אַז אַלע געשעפטיקט ביי דער אַרבעט אויף די פעלדער און געריכט*). אָבער וועגן די געריכטעניש איז אויפגעגאַנגען, האָט דער קאָמענדאַנט מודיע געווען, אַז זי וועלן רעקוויזירט און אַז קיינער טאָר קיין האָר נישט רירן פון די פעלדער. ערשט נאָכן אַראָפּנעמען די תבואה האָט דער קאָמענדאַנט דערלויבט דער באַפעלקערונג אויפצוזאַמלען די איבערגעבליבענע זאַמען. נאָך דער תבואה איז געקומען די ריי אויף קאַרטאָפל, וואָס דעם פאַרקויף פון זיי האָבן די דייטשן איבערגענומען אין זייערע הענט, כלומרשט נישט צו דערלאָזן די הענדלערס צו שפּעקולירן מיט דעמדאָזיקן אַרטיקל.

ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס אָנהויב האַרבסט האָבן די שפּייכלערס זיך געבראָכן פון תבואה און די געריכט זיינען געווען פול מיט גרינסן און די סעדער מיט אויבס, איז דער הונגער אין שטאָט דאָך גרעסער געוואָרן. דאָס קאָמיטעט־ברויט איז געווארן אַלץ ערגער, די קאַרטאָפל־פּאָרציעס קלענער; אַנדערע שפּייז־אַרטיקלען פלעגט מען זען וואָס אַמאָל זעלטענער, שוין אָפּגעריסן פון פלייש. דאָס לעצטע פלעגט מען טיילן אַמאָל אין עטלעכע חדשים צו 1—2 פונט אויף אַ ביכעלע (אַ משפּחה). ווינטער אי׳ז די לאָגע אין שטאָט געווארן אַ שרעקלעכע. דער הונגער האָט אָנגעהויבן אַרומצונעמען אַלץ ברייטערע קרייזן פון דער באַפעלקערונג און זיך געלאָזט אַלץ שטאַרקער שפּירן. אויפן פריוואָטן מאַרק איז קיין פראָדוקטן אין גאַנצן נישט געווען צו באַקומען. און אַז מען פלעגט שוין יאָ עפּעס קריגן, איז דאָס געווען מיט גאָלד צוגלייך. מענטשן זיינען אַרומגעלאָפן איבערן שטאָט ווי פאַר׳סמטע און געזוכט אַ לעבל ברויט ווי אויף אַ רפואה. די בעקערייען זיינען געווען באַלאָגערט פון הונגעריקע, וואָס פלעגן צעכאַפּן דאָס ברויט, ווי נאָר מען פלעגט עס אַרויסנעמען פון אויוון. ביי די קאָמיטעט־קראָמען איז געווען שוואַרץ פון מענטשן, וואָס פלעגן דאָרט גאַנצע טעג שטיין מיט דער האָפענונג עפּעס וואָס צו באַקומען. גאַנץ חשובע באַלעבאָטים פון שטאָט פלעגן אַרומגיין איבער די הייזער בעטן אַ שטיקל ברויט. אין די הייזער זיינען געלעגן הונדערטער מענטשן געשוואָלענע פון הונגער. די שפּיטאָלן זיינען געווען אי־בערפולט מיט קראַנקע. די שטערבלעכקייט אין אומגעהייער געווארן.

צוליב דער ספּעקולאַציע מיט שפּייז־פּראָדוקטן, וואָס האָט געווילדעוועט אין שטאָט, איז אויסגערופן געוואָרן אין שטאָט־שול, דעם 10טן דעצעמבער (1916), אַ חרם ביי שוואַרצע ליכט און שופר־בלאָזן אויף די ספּעקולאַנטן פון די אַרטיקלען פון טאָג־טעגלעכן געברויך. דער חרם האָט אָבער קנאַפּ וואָס געהאָלפן, ווייל די סיבה פונם הונגער, וואָס ער איז אויסן געווען צו באַזייטיקן, איז געלעגן גאָר ערגעץ אַנדערש.

אין יאָנואַר, 1917, האָט דער הונגער אָנגענומען קאַטאַסטראָפאַלע פאַרמען. אויפן מאַרק האָט דער פרייז פון קאָרן דערגרייכט ביז 40 רובל אַ פוד און איז אויך נישט געווען צו קריגן. דאָס ברויט, וואָס דער קאָמיטעט האָט אַרויסגעגעבן, איז געווען געמישט מיט רעטעך, קאַרטאָפל־שאָלעכץ, בוריקעס, ברוקווע און אָפילו קראָפיווע. אין שטאָט האָט אָנגעהויבן צו בושעווען די שרעקלעכע קראַנקייט — ציינגא. צו אַלע צרות האָבן זיך אָנגעהויבן שטאַרקע פרעסט, וואָס זיינען דערגאַנגען ביז 30 גראַד. די האַלץ־רעזערוון, וואָס דער בירגער־קאָמיטעט האָט אָנגעגרייט אויף ווינטער, האָבן נישט געקלעקט. פינסק איז אויסגעגאַנגען פון הונגער און קעלט. ערב פסח, 1917, האָט מען שוין אָפילו נישט געחלומט וועגן ווייצנמעל אויף מצה, מען האָט געדאַנקט גאָט פאַרן חמץ, מיט וועלכן מען האָט אונטערגעכאַפּט דאָס האַרץ. אין יענע טעג זיינען די פאָלקס־קיכן געווען באַלאָגערט פון הונגעריקע. די גרעסטע צאָל מענטשן, וואָס זיינען צו זיי געקומען איז געווען אין חודש אַפּריל. עס זיינען דעמאָלט אַרויסגעגעבן אין בידע פאָלקסקיכן, חוץ אין דער אַר־בעטער־קיך, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן דעם 12טן נאָוועמבער, 1916 — 30,506 אומזיסטע מיטאָגן און 47,677 באַצאָלטע. צוזאַמען — 78,183, דאָס הייסט, העכער 2,600 מיטאָגן אַ טאָג. אויב מען וועט נעמען אין אַכט, אַז פינסק האָט אין מיטן 1917 געציילט סך הכל 12—13 טויזנט מענטשן, האָט די צאָל, וואָס די קיכן האָבן באַשפּייזט, באַטראָפן אַ פינפטל פון דער גאַנצער באַפעלקערונג. ערשט אין מאַי האָט דער הונגער אַ ביסל אָפּגעלאָזן. די קאָמענדאַנטור האָט פאַרגרעסערט די שפּייז־פּאָרציעס, משמעות צוליב דער וועגדונג פון דעם דיוויזיע־דאָקטאָר צו דער צענטראַלער מאַכט, אַז די פינסקער באַפעלקערונג גייט אויס.

פרילינג 1917 האָבן די פינסקער איינוואוינער זוידער אַ מאָל געאַרבעט אויף די פעלדער און מיט דעמזעלבן רעזולטאַט ווי אין פאַרגאַנגענעם יאָר. דאָס מאָל האָט מען זיי אָפילו פאַרבאָטן אויפצוקלייבן די פאַרבליבענע זאָמגען אויף די פעלדער.

שוין זומערצייט האָבן די דייטשן זיך אָנגעהויבן צו באַזאָרגן מיט אַרטיקלען אויף צו מישן דאָס ברויט פאַר דער באַפעלקערונג. עס איז אַרויס אַ מעלדונג, אַז די אינטענדאַנטור קויפט איין זשאָלודעס (ניס פון דעמבעס) צו 12—13 מאַרק, קאַשטאַנעס צו 9 מאַרק און בוקאָוויט קערנער צו 43 מאַרק פאַר 100 קילא. אויך האָט זיך דער אָפּראָוויזאַציע־אָמט אינגעשאָפט האַלץ־שטויב און קאַרטאָפל־שאָלעכץ ווי אַ מישונג צום ברויט.

*) זריעה אויף צו זייען האָט אַרויסגעגעבן אומזיסט דער בירגער־קאָמיטעט.

אויף צו לינדערן די נויט פֿלעגט דער בירגער־קאָמיטעט אַראָפּברענגען אין שטאָט פון צייט צו צייט אַ ביסל שפּייז־פּראָדוקטן, אַמאָל אַ וואָגאָן מעל פון ווין, פון וואַרשע אָדער פון ביאַלע, עטלעכע וואָגאָן קאַרטאָפֿל פון קאָבערין, דראָהיטשין און וולאָדעווע, אויסשרייבן פון דער פּרעמד אַ ביסל פוטער, מאַרגאַרין, מאַרמעלאַד, צוקער, הערינג (פון דאַנציג), נאַפּט, ליכט און קאַרביד און אַמאָל אויך אייַנקויפן אַ ביסל פּראָדוקטן ביים אַרטיקן אָפּראָוויזאַציע־אָמט, אָדער ביי פּריוואָטע מענטשן. אָבער דאָס אַלץ האָט גענוג אַ באַטרעף ווי אַ טראָפן אין ים. עס האָט פֿאַסירט, אַז די פּראָדוקטן, וואָס דער בירגער־קאָמיטעט פלעגט אַראָפּברענגען פֿאַר דער שטאָט, פלעגט דער קאָמענדאַנט רעקוויזירן פֿאַרן מיליטער.

צו דעם אַלעמען פלעגן נאָך די דייטשן אויף צו פֿאַרהיטן די שטאָט פון אָנשטעקנדיקע קראַנקייטן (טיפוס און כאָלערע), וואָס פלעגן אויסברעכן צוליב הונגער און נויט, מאַטערן די באָפעלקערונג, אָנשטאָט זי בעסער צו דערנערן, מיט פֿאַרשיידענע איינשפריצונגען, פון וואָס די באַוואָרנטע פון אונטערגאַנג פלעגן קראַנק ווערן און באַקומען גרויסע וואָרעמקייט.

א שרעקלעכע פלאָג אין יענע הונגער־טעג איז געווען די צוואַנגס־אַרבעט. ווי מיר האָבן שוין דערציילט, האָבן די דייטשן גלייך נאָכן פֿאַרנעמען פּינסק איינגעפירט דיֿדאָזיקע אָנשיקעניש. יעדן טאָג פלעגן מיליציאָנערן צעטראָגן איבערן שטאָט רויטע צעטלען, וואָס זייַער באַטייט איז אַלעמען געווען גוט באַוואוסט. מיט יעדן טאָג איז ביים קאָמענדאַנט געוואָקסן די באַדערפענישׂ פון אַרבעטער־הענט און עס האָט זיך געמערט די צאָל רויטע צעטלען אין שטאָט. די אַרבעטער פלעגט מען געווייַנטלעך פֿאַרטיעסווייז אַוועקשיקן הינטער דער שטאָט אויף שוואַרצער אַרבעט. דערביי פלעגן די דייטשן לחלוטן נישט זאָרגן וועגן זייַער זיכערקייט. מען פלעגט זיי שיקן אין די גענפערלעכסטע ערטער, האָרט ביים פראָנט. פלעגן טאָקע נישט זעלטן טרעפן אומגליקן מיט די אַרבעטער. איין מאָל, דעם 17טן אָקטאָבער, 1916, האָב די רוסן געעפנט א פייער אויף אַ גרופּע פון 800 אַרבעטער, וואָס האָבן געאַרבעט אין אַלברעכטאָוט. דעם 9טן נאָוועמבער, דעמזעלבן יאָר, זיינען שוועד פֿאַרוואונדעט געוואָרן פון רוסישע קוילן אין סטאָוואָק 12 אַרבעטער, דאָס רוב מיידלעך, פון וועלכע צוויי זיינען אויפן אָנדערן טאָג געשטאָרבן און אייניע האָט מען געמוזט אַמפּוטירן א האָנט. מיט אַ חודש פריער האָבן שראָפּנעלן פֿאַרוואונדעט עטלעכע פרויען, וואָס האָבן צוזאַמען מיט קינדער געגראָבן קאַרטאָפֿל אויף די פעלדער הינטער פּינסק. אין דעצעמבער דעמזעלבן יאָר איז אין די וועלדער ביי פּאָניאַטיטש אומגעקומען פון א קויל א יידישער בחור.

פֿאַרמעגלעכע מענטשן פלעגן זיך לכתחילה אויסקויפן פון אַרבעט. די דייטשן פלעגן דערויף גערן אייַנגיין. פון די באָפרייטע פלעגן זיי נעמען א באַשטימטן אָפּצאָל, וואָס זיין גרויס איז געווען אָפּהענגיק פונם קאָפּריז פון שטאָט־קאָמענדאַנט. אָמאָל פלעגט ער זיך הייסן צאָלן צו 75 קאָפּיקעס א טאָג, אָמאָל 10 און 15 מאַרק א חודש. אָבער וועג די באָפעלקערונג האָט צוליב דער עוואַקואַציע, חולאתן און גרויסער שטערבלעכקייט אָנגעהויבן צו ווערן שיטערער, האָט די קאָמענדאַנטור אָפּגעשאַפט די פּריווילעגיע פון די פֿאַרמעגלעכע. די וואָס פלעגן זיך פרואון אַרויסדרייען פון דערדאָזיקער אָנשיקעניש, פלעגן די דייטשן שטרענג באַשטראָפן. אין פעברואַר, 1917, אין א ברענעדיקן פראָסט, זיינען אין אָסטראָג געזעסן פֿאַרשפּאַרט 80 מאָן פֿאַר נישט גיין אויף אַרבעט. די ערשטע 6 טעג האָט מען צו זיי נישט צוגעלאָזן קיין עסן און נישט געהייצט. דערנאָך, אַז מען האָט זיי שוין אָנגעהויבן געבן שפּייז, האָט מען זיי ביי טאָג געפירט אויף אַרבעט און ביי נאַכט פֿאַרשפּאַרט אין תפיסה. וואו די טעמפּעראַטור איז געווען 7 גראַד אונטער נול. אַלע טאָג פלעגן די פאַמיליעס פון די פֿאַרשפּאַרטע לויפן אין דער קאָמענדאַנטור בעטן רחמים פֿאַר די אַרעסטאַנטן. נאָך לאַנגע בקשות און געווייַנען האָט דער קאָמענדאַנט פֿאַרקלענערט זיי די שטראָף פון א חודש אויף צוויי וואָכן.

סוף דעצעמבער, 1916, האָבן זיך פֿאַרשפּרייט קלאָנגען, אַז מען וועט צונעמען פון שטאָט אַלע אַרבעטספייאיקע יונגעלייט. דעם 20טן דעצעמבער האָט זיך טאָקע באַווייזן א מודעה פונם קאָמענדאַנט, אַז אַלע מענער פון 21 ביז 45 יאָר זאָלן זיך מעלדן. די השערות האָבן זיך אָבער נישט באַשטעטיקט. אָנשטאָט אויף די מענער איז גאָר געקומען א צרה אויף די פרויען. אין פעברואַר, 1917, איז אַרויס א באָפעל, אַז אַלע מיידלעך פון 16 ביז 25 יאָר און פרויען, וואָס האָבן נישט קיין מענער און קינדער, זאָלן זיך פֿאַרעגיסטרירן ביים קאָמענדאַנט. מען האָט געוואָלט, אַז דאָס גרייַט מען זיך צו פעלד־אַרבעט אין פּריליגי. אַרויסגעווייזן האָט זיך אָבער גאָר עפּעס אַנדערש.

דעם 29טן מאַרץ, האָרט ערב פּסח, האָבן 460 מיידלעך באַקומען מעלדונגען זיך צו שטעלן אין דער קאָמענדאַנטור. דאָרט האָט מען זיי דערקלערט, אַז מאָרגן שיקט מען זיי אַרויס קיין באַראַנאָוויטש אויף אַרבעט. דעם טאָג האָט זיך אין שטאָט געטאָן חושך. די קולות און געווייַנען האָבן זיך געטראָגן עד לשמים. אין דער פרי האָט מען די מיידלעך אָוועקגעפירט ווי אַרעסטאַנטן אין באָד אַריין און דאָרט דעזינפעקצירט זייערע מלבושים. דערנאָך האָט מען זיי פֿאַרשפּאַרט אין א בית־מדרש, פון וואַנען מען האָט זיי אונטער א שמירה פון צענדליקער באָוואָפנטע זעלנער אָפּגעשיקט צום וואָקזאַל. די גאַסן, דורך וועלכע מען האָט זיי געפירט, זיינען געווען אָפּגעשלאָסן און פֿאַרמאַכט פֿאַרן גאַסן־פֿאַרקער. אַפילו די עלטערן האָט מען נישט צוגעלאָזט זיך צו געזעגענען מיט זייערע קינדער. וועג אייניקע פון די פֿאַרעגיסטרירטע האָבן זיך נישט געמאָלדן, האָט מען געזומען ווי ערובניקעס זייערע עלטערן, ברידער און אַפילו פּיצלעך קינדער, פֿאַרשפּאַרט זיי אין א קעלער אונטער דער קאָמענדאַנטור און געהאַלטן צו עטלעכע טעג אַפילו נאָכן מעלדן זיך פון די פֿאַרזינדיקטע און נאָכן

אָפשיקן זיי צו דער אַרבעט. צווישן די אַרויסגעשיקטע זיינען געווען בת־יחידות און אַזעלכע, וואָס זיינען געווען די אינציקע שפּייזערינס פון זייערע נישט אַרבעטס־פּיאיקע מוטערס—אַלמנות. די אינטערוועניצן פון בירגער־קאָמיטעט בייַם קאָמענדאַנט צו באַפרייַען כאָטש די בת־יחידות האָבן נישט געהאַט קיין ווירקונג.

דעם 10טן אַפּריל האָט זיך די גזירה איבערגעהזרט. דעם טאָג האָבן ווידער אַמאָל 350 מיידלעך באַקומען מעל־דונגען אַרויסצופאָרן אויף אַרבעט. צום באַשטימטן טערמין (דעם 11טן אַפּריל) האָבן זיך אָבער געשטעלט נישט מער ווי 50. די דייטשן זיינען געווען מלא רציחה. מען האָט געמאַכט אין שטאָט אָבלאַווע אויף די מיידלעך, זיך גע־יאָגט נאָך זיי מיט דער גרעסטער ווילדקייט און רשעות, ווי נאָך געפערלעכע פאַרברעכערס. דער קאָמענדאַנט האָט צו זיך אַרויסגערופן די מיטגלידער פון בירגער־קאָמיטעט מיטן בירגערמייסטער בראש און זיי באַפוילן אויפצוזוכן די מיידלעך און זיי צווינגען צו קומען צו דער באַשטימטער צייט צו דער באַן אויף אַרויסצופאָרן, סטראַשנדיק מיט די האַרבסטע שטראָפן. דער אָפיציר, וואָס האָט אָנגעפירט דאָס אַרויסשיקן די מיידלעך, האָט אַפילו געסטראַשעט דעם בירגער־קאָמיטעט מיט טויט־שטראָף. בלית־ברירה האָבן זיך די מיטגלידער פון בירגער־קאָמיטעט מיטן בירגער־מייסטער (דעמאָלט ישראל לעווין) געלאָזט איבער דער שטאָט בעטן די מיידלעך זיי זאָלן אַרויספאָרן. אויפן אַנדערן טאָג האָט דער קאָמענדאַנט געלאָזט וויסן דער שטאָט, אַז פאַר „נישט געהאָרכזאַמקייט" ווערן געשלאָסן אויף אַן אומבאַשטימטער צייט אָלע רעסטאָראַנען און קאַ־פענען און אַז אין משך פון אַ גאַנצער וואָך, פון 13טן ביזן 20טן אַפּריל, מוזן אָלע אַן אויסנאַם פון 6 אין אָוונט שוין זיין אין שטוב און זיצן דאָרטן ביי פאַרמאַכטע לאָדנס. אַפילו אויפן הויף האָט מען נישט געטאָרט אַרויסגיין נאָך 6. דער קאָמענדאַנט אָליין אין דער באַלייטונג פון אַ פאָליציי־אָפיציר איז אַרומגעפאָרן איבער דער שטאָט און קאָנטראָלירט, צי די פאַראָרדנונג ווערט אויסגעפירט. אויך קיינע האָט מען פאַרוועדט צו שפּילן איבער דער „העזה" פון דער „צעבונטעוועטער" באַפעלקערונג.

נאָר דעם איז שוין לייכט צוגעגאַנגען דאָס אַרויסשיקן די מיידלעך. דעם 21טן דעמזעלבן חודש האָט מען אַרויס־געשיקט נאָך אַ פאַרטיע פון 150 מיידלעך, דעם 10טן יולי ווידער אַמאָל 60 מיידלעך קיין קאָזלאָקאָוויטש. דער ווי־דערשטאַנד פון די ווידערשפּעניקע איז געווען געבראָכן.

אַרום פרילינג־צייט האָט זיך פאַרשטאַרקט ביי די דייטשן דער נאָכפרעג אויך אויף מענער־אַרבעטער. דעם 30טן מאַי האָט דער קאָמענדאַנט אַרויסגערופן צו זיך דעם בירגער־קאָמיטעט און אים געלאָזן וויסן, אַז ער באַדאַרף האָבן 500 אַרבעטער, וואָס מוזן אין עטלעכע טעג אַרום אַרויספאָרן אויף פעלד־אַרבעט, צוזאַמען מיט זייערע פא־מיליעס, און אַז צו דערזעלבער אַרבעט וועלן געפרופן ווערן די אָלע, וואָס זיינען דערפון ביז יעצט באַפרייט געווארן פאַר געצאָלט. אויך האָט דער קאָמענדאַנט באַפוילן דעם בירגער־קאָמיטעט צו באַפרייַען פון זיינע אינסטיטוציעס אָלע אַרבעטספייאיקע מענער און זיי פאַרבייטן מיט פרויען און מענער, וואָס טויגן נישט צו קיין פיזישער אַרבעט. דער בירגער־קאָמיטעט האָט געהאָרכזאַם אויסגעפאָלגט די פאַרלאַנגען פון קאָמענדאַנט.

דעם 22טן יוני האָט מען אַרויסגעשיקט אויף פעלד־אַרבעט הינטער פינסק 270 בחורים. אין עטלעכע טעג אַרום איז אָנגעקומען אַ ידיעה, אַז 2 פון זיי זיינען גע־שטאָרבן. עטלעכע יונגעלייט, וואָס זיי איז געראָטן צו אַנטלויפן פון דער אַרבעט, האָבן איבערגעגעבן שוידערלעכע זאַכן. מען שלאָגט און מען הרגעט, מען גיט נישט קיין עסן, מען שפייזט די אַרבעטער מיט גראָז, וואָס רופט זיך לעבעדע און מיט בלעטער פון ביימער, אַנשטאָט מיט ברויט. אַרבעטן אַרבעט מען פון 3 פאַרטאָג אָן. אַ סך אַרבעטער ליגן קראַנק און געשוואָלן פון הונגער און פון קאַטאַרזשנער האַרעוואָניע.

אַפילו יוגנטלעכע האָבן די דייטשן נישט געלאָזן צו רו. אין אַ שיינעם פרימאָרגן האָבן באַקומען מעלדונגען 12 ביז 13־יאָריקע יינגלעך זיך צו שטעלן אין אַ באַשטימטן טערמין אויפן מאַרקפלאַץ. דאָרט האָט אויף זיי שוין גע־וואַרט אַ זעלנער, וואָס האָט זיי אַוועקגעפירט אין וואַלד אַריין זאָמלען יאָגאָדעס.

פאַר צוואַנגס־אַרבעט פלעגן די דייטשן צאָלן אַ שיבוש: מענער 1 מאַרק אַ טאָג און פרויען 25 קאָפּיקעס. אָבער אַפילו דאָס נישט פון זייער אייגענער קעשענע. אין דעם בודזשעט פון בירגער־קאָמיטעט איז שטענדיק געווען אַ פאָזיציע, ווי מיר האָבן אגב געזען, באַשטימט פאַר צוואַנגס־אַרבעט. די סומע איז געווען אָפהענגיק פון דער צאָל באַשעפטיקטע אַרבעטער אין פלעגט אַרויסגעצאָפּט ווערן פון דער באַפעלקערונג ווי אַ דירעקטער שטייער. אָזוי אַרום האָט זיך געשאָפן אַזאַ לאָגע, אַז די שטאָט האָט גע־מוזט אי טאָן שוועריע אַרבעט און נאָך צאָלן פאַר איר.

די רויבעריש ווירטשאַפט פון דער אָקופאַנטישער מאַכט פלעגט זיך אויך אויסדריקן אין די אָפּטע רעק־ויזיציעס פון פאַרשיידענע מינים סחורות. גלייך נאָכן פאַר־נעמען די שטאָט האָבן זיי זי אויסגעלייקט פון אַלע רוי־שטאָפן, צאָלנדיק די אייגנטימער מיט „גוטשיינען" — מיט ווערטלאָזע פאַפּירלעך. דאָס איז אָבער נישט געווען די אינציקע רעקווויזיציע פון די דייטשן. די גאַנצע צייט פון זייער זיין אין פינסק האָבן זיי סיסטעמאַטיש געריבט די באַפעלקערונג. אין פעברואר, 1916, האָט דער קאָמענ־דאַנט באַפוילן אָפצוגעבן אָלע קופערנע, מעשענע און ניקלנע כלים, מעשענע הענטלעך און בלעכלעך פון די טירן, צו־זאַגנדיק צו צאָלן צו 80 פעניג פאַר אַ קילאָ די יעניקע, וואָס וועלן צושטעלן איבער 5 קילאָ מעטאַל. אויך פון אָלע שולן און בתי־מדרשים האָבן די דייטשן צוגענומען די מעשענע לאָמפּן און אָלערליי כלים פון מעש און קופער. אין אויגוסט האָט מען צוגענומען אָלע מכשירים ביי די האַנטווערקער: אייזערנע זעגן, האַמערס, העק א. אַז. וו. אין סעפּטעמבער איז אַרויס אַ באַפעל צו ברענגען אין

דער קאָמענדאַנטור טראַנסמיסיע־פּאָסן, אייזן, טשוגון און אַלטע מאַשינעס. אין אָקטאָבער איז סעקוועסטרירט געוואָרן דאָס גאַנצע פּאַפּיר, וואָס איז נאָר געווען אין שטאָט. אין יאָר 1917 האָבן די דייטשן אויסגעלייקט די שטאָט פון אַלע מאַנופּאַקטור־סחורות, פון פויערישע לייוונט און גע־ווענט און פון פעדערן. דאָס אַלץ איז געווען באַשטימט פאַר דייטשלאַנד. עס איז דערגאַנגען דערצו, אַז זיי האָבן צוגענומען אָפילו די באַלן מיט וואָס מען שפּילט בילאַרד.

גרויסע צרות האָט די שטאָט געהאַט אויסצושטיין פון דעם כראַנישן אַרויסשיקן אירע אינוואוינער. אַ קורצע צייט נאָך דער ערשטער עוואַקואַציע האָט דער קאָמענדאַנט געלאָזט וויסן דעם בירגער־קאָמיטעט, אַז די מאַכט האָט באַשלאָסן אַרויסצושיקן נאָך אַ 4—5 טויזנט מענטשן און אַראָפּצואוואַרפן אַלע אַלטע הייזער „ווי שעדלעכע פּאַרן פּאָלקס־געזונט". די מיינונג פון בירגער־קאָמיטעט איז גע־ווען, אַז עס וואָלטן זיך אפשר געפינען אַ 2,500—3,000 בעלנים צו פאַרלאָזן די שטאָט. דאָס איז אָבער די מאָקסי־מאַלע צאָל, וואָס מען קאָן עוואַקואירן. אויב מען וועט אַרויסשיקן מער, וועט זיך דאָס שלעכט אָפּרופן ראשית אויפן קאָנטינגענט אַרבעטער, וואָס די מאַכט נעמט צו ציוואָנגס־אַרבעט, און שנית אויף די שטייערן, וואָס דעקן די שטאָטישע הצטרכותן. וואָס שייך דאָס אַראָפּוואַרפן די אַלטע הייזער איז דער בירגער־קאָמיטעט געווען קעגן דעם, מחמת דאָס וואָלט שטאַרק געקרייוודעט די בעלי־בתים, וואָס אין דאָס רוב פּאָלן איז דאָס זייער אייגיק פאַרמעגן, דערצו נאָך זיינען דיד׳אזיקע הייזער נישט אין אַזאַ מעמד, מען זאָל זיי מוזן אַראָפּוואַרפן. דער קאָמענ־דאַנט איז אָבער געבליבן ביי זיינס.

נאָך דעם צווייטן גירוש איז אין מיטן יולי, 1917, געמאָלדן געוואָרן דער באָפעלקערונג, אַז דריי טויזנט מאַן זועט מען אַרויסשיקן אין די דערפער קיין מערב, אַן ערך טויזנט וויאַרסט פון פינסק. דאָס צונויפשטעלן די רשימה פון די עוואַקואירטע איז איבערגעגעבן געוואָרן, ווי שטענ־דיק, דעם בירגער־קאָמיטעט. אַ געוויסע צאָל מענטשן האָט זיך דעמאָלט פרייוויליק דעקלאַרירט אַרויסצופאָרן צוליבן שרעקלעכן הונגער, די רעשט — קודם כל די, וואָס פלעגן אָנקומען צו געזעלשאַפטלעכער שטיצע — האָט מען גע־צוואונגען צו פאַרלאָזן פינסק. שוין אין חודש יולי האָט אַ העלפט פון באַשטימטן קאָנטינגענט פאַרלאָזן די שטאָט, די איבעריקע זיינען אַרויסגעפאָרן אין אויגוסט און סעפּ־טעמבער. דערהויפּט פלעגן די דייטשן אַרויסשיקן פרויען, קינדער און מענער, וואָס האָבן נישט געטויגט צו אַרבעט, איבערלאָזנדיק אין שטאָט אַרבעטספּייאיקע מאַנסלייט. עס זיינען אויך דאָס מאָל אַרויסגעשיקט געוואָרן אַלע, וואָס האָבן אַמאָל געדינט אין דער רוסישער אַרמיי, אַן ערך 200 מאַן.

די געפלאָגטע און גערודפטע באָפעלקערונג פלעגט האָלטן, אַז אין אַ גרויסן חלק פון אירע צרות איז שולדיק דער בירגער־קאָמיטעט. פלעגט דאָך דער לעצטער רופן צו אַרבעט, אויסמעסטן שטייערן, אַרויסגעבן די הונגער־פּאַרציעס און צונויפשטעלן רשימות, וועמען אַרויסצושיקן פון שטאָט. די אומצופריד־נקייט מיטן בירגער־קאָמיטעט איז געווען אַן אַלגעמיינע און אַן אָפּענע, וואָס דערפון האָט ער גוט געוואוסט.

וואָס אַן אמת, איז דער בירגער־קאָמיטעט נישט געווען דער דירעקטער שולדיקער אין די נגישות פון דער באַ־פעלקערונג, ער האָט אָבער געטראָגן די אחריות פאַר זיין אומבאַהאַלפּענער פירונג פון די שטאָטישע ענינים, פון וואָס די שטאָט האָט שטאַרק געליטן.

לאָמיר זען ווי עס כאַראַקטעריזירט די טעטיקייט פון בירגער־קאָמיטעט אַן עדות, וואָס מען קען געווינט נישט חושד זיין אין בייזווילקייט, אָדער אָפילו אין אַנטיפאַטיע צו דער דאָזיקער אינסטיטוציע — איר לעצטער פאַרזיצער פייוול באָרושאָק.

„מען מוז זיין ערלעך — שרייבט בארושאק אין זיינע זכרונות — אין אַ סך זאַכן איז דער בירגער־קאָמיטעט געווען דער שולדיקער. אין דער ערשטער צייט פון זיין אנטשטייאונג איז לחלוטין נישט געווען קיין קאָאַרדינירטקייט און סאָלידאַרישקייט אין דער האַנדלונג פון די מיטגלידער פונעם קאָמיטעט. יעדערער האָט געטאָן אַזוי ווי ער האָט פאַרשטאַנען. אַ סך מיטגלידער פון דעם קאָמיטעט האָבן געהאַלטן פאַר נייטיק קודם כל איינצואַרדענען זייערע אייגענע גע־שעפטן, וואָס זיי האָבן נישט וויניק געהאַט, ווי פאַבריקן, זאָוואָדן, וואַלד־מסחרים א. אַז. וו. די באַפעלקערונג איז רואינירט געוואָרן, נישט האָבנדיק קיין אָנשפּאַר, ווי אַ סטאַדע אָן אַ פאַסטוך. אייניקע מיטגלידער פונעם קאָמיטעט האָבן געהאַלטן, אַז זיי דערפילן זייער חוב לגבי דער געזעלשאַפט דערמיט, וואָס זיי זיינען זיך משתדל פאַר די יעניקע, וואָס די קאָמענדאַטור האָט אַרעסטירט, אַנדערע ווידער האָבן פון סאַמען אָנהייב גאָרנישט געטאָן, נישט קאָנענדיק די דייטשע שפּראַך. בכלל איז דער בירגער־קאָמיטעט פון אָנהייב אָן נישט געשטאַנען אויף דער נויטיקער הויך און האָט נישט פאַרשטאַנען זיין אויפגאַבע און מאַראַלישן חוב לגבי דער שטאָט און דערפאַר (!) האָט ער נישט געקאָנט אויפהייבן זיין שטים פון פראָטעסט קעגן דעם באַ־שטענדיקן אַנרירן די אינטערעסן פון פריוואַטע מענטשן דורך די דייטשן, דערווידער אַלע כללים פון אינטער־נאַציאָנאַלן רעכט. און עס איז גאָנץ נאַטירלעך, אַז דאָס האָט געהאַט פאַטאַלע רעזולטאַטן.

אַזוי, למשל, וואַרפט פאַר בארושאק דעם בירגער־קאָמיטעט, אַז ער האָט שלעכט אָרגאַניזירט אַזאַ וויכטיקע אינסטיטוציע, ווי די שטאָטישע מיליץ. די דאָזיקע פונקציע איז איבערגעגעבן געוואָרן וואָלן, וואָס איז נישט געווען ביכולת אַזאַ זאַך אָנצופירן. וואָל, וואָס האָט זיין גאָנץ לעבן פאַרבראַכט מחוץ פינסק און איז אַהין געקומען ערשט אָנדערהאַלבן יאָר פאַר דער מלחמה, האָט די שטאָט לחלוטין נישט געקאָנט. אויף זיין וועגדונג האָבן זיך פאַר דער מיליץ געמאָלדן מענטשן נישט קיין פאַסיקע און, ווי

עס האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן, מיט אַ קרימינעלער פּאַרגאַנגנהייט. די ווידער, וואָס האָבן יאָ געקאָנט ברענגען בוצן דער שטאָט מיט זייער פּאָליציייאישער דינסט, האָבן זי מיט קלייניע אויסנאָמען, אויסגעמיטן.

די מיליץ, דערציילט בארושאק, איז געווען די ערשטע סיבה, פאַרוואָס די שטאָט האָט זיך געזומען קלאָגן אויפן בירגער־קאָמיטעט.

די מיליציאָנערן פלעגן טאָן אַלץ, וואָס זיי האָבן נאָר געוואָלט, און דערצו נאָך נעמען שוחד. זיי האָבן צערויבט דאָס גאַנצע פּאַרמעגן ביי די, וואָס האָבן פאַרלאָזט די שטאָט. פון די לייִדיקע דירות אַראָפגענומען די טירן און פענצטער־ראָמען, אפילו די פּאַרקוערס פון די אויוונס האָבן זיי נישט געלאָזט. דערפון האָט געוואוסט דער בירגער־קאָמיטעט, ער האָט אָבער נישט געקאָנט אין דער רעכטער צייט דאָס פאַרהיטן.

וווייטער דערציילט בארושאק וועגן די מיסברויכן, וואָס זיינען פאָרגעקומען ביים פארטיילן דאָס אונטערגענעצטע מעל, וואָס די דייטשן האָבן, ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, אַוועקגענעבן דער באָפעלקערונג. די אַרבעטערשאָפט האָט דערפון גאָרניט באָקומען, אָדער זייער ווייניק. דאָקעגן די, וואָס האָבן זיך אין דעם מעל נישט געגייטיקט, האָבן באַקומען גאַנצע זעק און דערצו נאָך צו עטלעכע מאָל.

אַ טרויעריקע ראָלע, דערציילט וווייטער בארושאק, האָט געשפּילט די מיליץ ביים פאַרטיילן דאָס מעל. אין אַלע פאַרטיילֿ־פונקטן האָבן זיך צונויפגעזאַמלט הונדערטער מענטשן. אויף צו האַלטן אָרדנונג האָט מען פון לאָקאָל, וואו מען האָט געטיילט צעטלען אויף מעל, דורכגעצויגן אין גאַס אַריין אַ שטריק, אָן וועלכן עס האָט זיך געהאַלטן דער עולם. דער געדראַנג איז געווען אַ געוואַלדיקער. די געשריייען האָבן זיך געטראָגן ביז צום הימל. מען האָט זיך געזידלט און געשאָלטן. עס זיינען געווען פאַלן פון היסטעריע און אפילו פון חלשות. דערביי האָט די מיליץ ניט געקאָרגט קיין קלעפ. די יעניקע, וואָס זיינען שוין אַריין אין לאָקאָל, האָבן געמוזט געבן די מיליציאָנערן אין האָנט אַריין אויף צו באַקומען די נייטיקע צעטלען.

בארושאק וואָרפט אויך פאָר דעם בירגער־קאָמיטעט, אַז ער פלעגט נישט אָפּגעבן דער שטאָט קיין באַריכטן וועגן זיין טעטיקייט און חדושט זיך דערביי, פאַרוואָס די דייטשע מאַכט איז אויך געווען קעגן דעם. ערשט ער, בארושאק, זאָל האָבן איינגעפירט דעם מנהג פון אָפּגעבן באַריכטן.

רייִדנדיק וועגן דער באַציאונג פון די דייטשן צום בירגער־קאָמיטעט, דערמאָנט בארושאק, אַז לכתחילה האָט דער לעצטער אָפּילו נישט געהאַט קיין אָרט וואו זיך אהינצוטאָן, און זיינע מיטגלידער פלעגן זיך אַרומדרייען אין די קאָרידאָרן פון דער קאָמענדאַטור (אין לאָקאָל פון דער געווען רעאַל־שול). נאָר אלכסנדר לוריא און וואָל פלעגן אַ מאָל קענען אַרייַנקומען אין די אָפאַרטמענטס פון דער קאָמענדאַטור, און דאָס נאָר דעמאָלט, וועגן מען פלעגט פון זיי דאַרפן געוויסע אינפאָרמאַציעס.

צו דער פולער כאַראַקטעריסטיק פונעם בירגער־קאָמיטעט וואָלט מען נאָך געדאַרפט צוגעבן, אַז ער איז געווען אַ ווירקזאַמער געצייג, וואָס פלעגט געהאָרכזאָם אויספירן אַלע רויבערישע באָפעלן פון דער אקופאַנטישער מאַכט. ער האָט זיך קיין מאָל נישט אַנטקעגנגעשטעלט און אָפילו נישט פּראָטעסטירט קעגן די רוצחישע מעשים פון די פרייסישע יונקערס, נישט דערפאָר „ווייל ער האָט נישט פאַרשטאַנען זיין אויפגאַבע און מאַראַלישן חוב לגבי דער שטאָט", ווי דאָס טייטשט אויס בארושאק, נאָר מחמת דעם, וואָס די מענטשן פונעם בירגער־קאָמיטעט האָט פשוט אויסגעפעלט דרייסטקייט און ציווילע מוט דערצו. זייער אויפגאָבע האָבן זיי אויפגעפאָסט נישט ווי רעפּרעזענטאַנטן פון דער באָפעלקערונג, נאָר ווי שתדלנים. און דער קאָמיטעט האָט אויך געוואוסט, אַז די באָפעלקערונג איז מיט דער לאַגע אומצופרידן.

אויף אַ ספּעציעלער זיצונג דעם 5טן יולי 1916 האָט דער בירגער־קאָמיטעט אָנגענומען אַזאַ באַשלוס.

„דער בירגער־קאָמיטעט אין פולן קאָמפּלעט — ווערט דאַרטן געזאָגט — האָט געהאַט אַ ישוב־הדעת וועגן דעם, אַז זיין צען־חדשימדיקע טעטיקייט אויפן געביט פון דער שטאָטישער ווירטשאָפט איז נישט נאָר וואָס זי ווערט נישט אָפּראָבירט, נאָר זי ווערט אָפילו פאַראורטיילט דורך די שטאָטישע איינוואוינער. מען דאַרף קאָנסטאַטירן, אַז די אומצופרידנקייט פון דער באָפעלקערונג האָט באַווּיזן אַרויסצורופן אומצוטרוי צום קאָמיטעט אויך מצד אייניקע באַאַמטע פון דער אַרטיקער מיליטערישער מאַכט, וואָס האָט געפונען אַן אויסדרוק אין אַ גאַנצער ריי טרויעריקע פאַקטן".

וווייטער דערוויסן מיר זיך, אַז אויף אַ באַראַטונג פונם בירגער־קאָמיטעט צוזאַמען מיט אַ פאָרשטייער פון דער מאַכט וועגן פונאַנדערטיילן דער באָפעלקערונג שטייגקוילן, האָט דער לעצטער אויסגעדריקט זיין ספקות, צי דער קאָמיטעט וועט ריכטיק אַדורכפירן די חלוקה, און דערפאָר האָט דער בירגער־קאָמיטעט באַשלאָסן זיך אָנצוגעבן אין דעמיסיע. אויפן אָנדערן טאָג האָט אַ דעלעגאַציע פון בירגער־קאָמיטעט אין באַשטאָנד פון בירגערמייסטער, ש. וואָל (וואָס איז באַשטימט געוואָרן אויפן אָרט פון דר. א. לוריא נאָך זיין אַרויספאָרן קיין ווין, זומער 1916), דר. סקופיעווסקי, שטשיט און קריינוק זיך געמאָלדן צום קאָמענדאַנט און אים מיטגעטיילט וועגן דעמדאָזיקן באַשלוס. דער קאָמענדאַנט האָט אָבער די דימיסיע נישט אָנגענומען און דערקלערט דער דעלעגאַציע, אַז ער האָט צוטרוי צום בירגער־קאָמיטעט און האָט צוגעזאָגט אַדורכצופירן אַן אויספאַרשונג וועגן די „טרויעריקע פאַלן", אויף וועלכע די דעלעגאַציע האָט אים אָנגעוויזן.

און נאָך אַן אומשטאַנד זאָגט עדות וועגן צוטרוי פון די אָקופאַנטן צום בירגער־קאָמיטעט. ווען דער לעצטער האָט אין אָקטאָבער, 1917, בראש מיטן נייעם בירגער־מייסטער ש. לעווין זיך געפּרואוט אָנגעבן אין דימיסיע, מאַטיווירנדיק די רעזיגנאַציע מיטן שלעכטן מאַטעריעלן

מצב פון די מיטגלידער פונם קאָמיטעט, האָט דער קאָמענ־דאַנט באַפוילן צו פאַרקלענערן זייער צאָל פון 10 אויף 7 (ש. לעווין — בירגערמייסטער, בארושאק, באריסעוויטש, קריינוק, מילער, מוראָווקין, דר. סקופיעווסקי און ש. לע־ווין) און זיי באַשטימט שכירות: דעם בירגערמייסטער 300 מאַרק און די מיטגלידער צו 100 מאַרק אַ חודש, חוץ טאַפלטע פאַרציעס פראָדוקטן. אָבער נישט געקוקט אויף דעם צוטרוי פון די מאַכטהאָבער פלעגט דער בירגער־קאָמיטעט אָפטמאָל האָבן פון זיי אויסצושטיין צרות. אַזוי למשל איז אין 12טן יולי, 1916, פלוצים אַרעסטירט גע־ווארן דער בירגערמייסטער ש. וואָל און אַרויסגעשיקט גע־ווארן קיין דייטשלאַנד אין אַ קאָנצענטראַציע־לאַגער. די סיבה פון דער האַרבער שטראָף איז נישט אָנגעגעבן גע־ווארן. אויך פלעגן די דייטשן אויסלאָזן זייער גאַנצן כעס אויפן בירגער־קאָמיטעט אין די פאַלן, ווען די באַפעל־קערונג פלעגט זיך אַרויסווייזן נישט גענוג „געהאָרכזאָם". אויף די מיטגלידער פון בירגער־קאָמיטעט פלעגן זיי אַרויפ־לייגן שווערע לאַסטן*), וואָס מחמת דעם האָבן זיי אַפילו געפונען כּאַר נייטיק צו פאַרגרעסערן זיין באַשטאַנד. (ג. מילער, י. מוראָווקין, ס. טוואַרדאָווסקי, נאָוואַקאָוויטש, ש. לעווין און קאַל).

קיין גרויסע הילף האָט דער בירגער־קאָמיטעט נישט געקאָנט געבן דער באַפעלקערונג סיי מחמת זיין נישטיקער פאָזיציע ביי דער אָקופאַנטישער מאַכט, סיי מחמת זיינע באַגרענעצטע געלטמיטלען. סך־הכל געציילטע מאָל האָט ער באַקומען שטיצע פון דער פרעמד: עטלעכע מאָל פונם בערלינער „הילפס־פאַריין" און איינמאָל פונם „צענטראַלן ציוניסטישן ביוראָ" אין שטאָקהאָלם (2,500 מאַרק). זיינע שטענדיקע הכנסות האָט ער געציגן פון דער פאַראַרעמטער און הונגעריקער באַפעלקערונג, ווי דאָס אילוסטרירט זיין בודזשעט פין איינעם פון די שווערסטע הונגער־חדשים אין יאָר 1917, ווען מיר ברענגען דאָ.

בודזשעט פון בירגער־קאָמיטעט פון סעפטעמבער 1917

הכנסה:	מאַרק
סאַלדאָ	1,823.16
פון פאַרקויף פון פראָדוקטן	20,400.00
דירעקטע שטייערן	6,000.00
פון באַפרייַען פון אַרבעט	2,200.00
פון גערייכט־אָפצאָלן	250.00
פאַרן אַריינפירן און אַרויספירן סחורה	50.00
פון פעלדער	50.00
פון שעכטהויז	10.00
שטייער פון הינט	20.00
צוזאַמען	30,803.16

*) אַזוי, למשל, האָט פ. בארושאק געמוזט איינצייטיק זיין אַ נאַטאַר און אַ רעגירונגס־ראַבינער.

הוצאה:	מאַרק
שפיטאָלן	
פינסקער — — 4,500 מאַרק	
קאַרלינער — 2,000 מאַרק	
	6,500.00
שולן	
תלמוד־תורה — 850 מאַרק	
מיידלשול — — 200 מאַרק	
פוילישע שול — 200 מאַרק	
קינדערהיים — 100 מאַרק	
	1,350.00
משב־זקנים	
פינסקער — — 400 מאַרק	
קאַרלינער — 400 מאַרק	
פוילישער — 200 מאַרק	
	1,000.00
פאָלקס־קיכן	
פינסקער — — — — —	
קאַרלינער — — — — —	
	2,500.00
צדקה־צוועקן	
באַשפייזונג — 4,000 מאַרק	
שטיצע פאַר עוואַקויירטע 1,500 מאַרק	
	5,500.00
צוואַנגס־אַרבעטער — — — — — — — — —	6,000.00
אָנגעשטעלטע אין בירגער־קאָמיטעט — — —	3,000.00
אָנגעשטעלטע אין קאָמענדאַנטור און רעמאָנטן	2,600.00
מיליץ — — — — — — — — — — — — —	1,250.00
פייערלעשער — — — — — — — — — — —	300.00
דירות פאַר אָפיצירן — — — — — — —	300.00
נישט פאַרוסגעזעענע הוצאות — — — — —	353.16
באַראַק פאַר קראַנקע אויף כאָלערע — — —	150.00
צוזאַמען — — — — — — —	30,803.16

די גאַנצע צייט פון דער מלחממה ביזן בריסקער שלום האָט זיך דער פראָנט הינטער פינסק נישט געירירט פון אָרט. עס איז נישט געווען דער טאָג, די רוסן זאָלן נישט באַשיסן און באָמבאַרדירן די שטאָט. עס פלעגן חרוב ווערן הייזער, עס פלעגן אויך זיין מענטשלעכע קרבנות. אָט איז אַביסל כראָניק פון יענער גרויליקער תקופה.

14טן יולי, 1916. — באָמבאַרדירט די שטאָט אין אָוונט. אַכט מענטשן פאַרוואונדעט.

17טן יולי, 1916. — אַ שטאַרקע שיסעריי צווישן מעת־לעת אין אויפהער. צעשעדיקט אַ סך הייזער.

30טן אויגוסט, 1916. — אין דער פרי האָט אַן ערשטע פלאַן געווארפן באָמבעס. אין אָוונט אַ גוואַלדיקע שיסעריי. אַ סך מענטשן פאַרוואונדעט.

15טן סעפטעמבער, 1916. — באַשאַסן די שטאָט מיט גראַנאַטן. אויפגעריסן הייזער.

8טן אָקטאָבער, 1916. — אַ שטאַרקע שיסעריי. דערהרגעט אַ 3־יעריק קינד, פאַרוואונדעט די מוטער. אויפגעריסן אַ הילצערן הויז און אַ מויער.

5טן מאַרץ, 1917. — באָמבאַרדירט די בוינע. אומגעקומען אַ בחור.

2טן מאַי, 1917. — אַ שטאַרקע שיסעריי. אומגעקומען אַ פרוי און אַ בחור. עטלעכע מענטשן פאַרוואונדעט.

3טן דעצעמבער, 1917. — אַ שטאַרקע שיסעריי. דערהרגעט אַ פרוי. פאַרוואונדעט 5 מענטשן.

די געליטענע פלאָגן באַקומען שטיצע פון בירגער־קאָמיטעט אין נאַטור, אָדער מיט געלט (אויף אַריינצושטעלן שויבן, פאַרריכטן די הייזער א. ד. גל).

אין יענע טעג פון הונגער און נויט, פון צוואַנגס־אַרבעט און עוואַקואַציע, ווען באָמבעס און גראַנאַטן זיינען געדיכט געפאַלן אין שטאָט, האָט זיך דאָס געזעל־שאַפטלעכע לעבן נישט אָפגעשטעלט. די ערשטע צייט פון דער מלחמה איז די גאַנצע געזעלשאַפטלעכע ענערגיע אָנגעוועندעט געווארן צו לינדערן די נויט און עלנט פון די קרבנות פון דער מלחמה. שפעטער, אין יאָר 1916, האָט געמוען אויפוואַכן אויך דאָס פאָליטישע און קול־טורעלע לעבן. די פאָליטישע פאַרטייען („בונד", אַלגע־מיינע ציוניסטן, פּועלי־ציון, צעירי־ציון) האָבן זיך געמוען אַרגאַניזירן און זאָמלען זייערע כוחות. זיי פלעגן אָפט אייַ־נרדנען שמועסן און דיסקוסיעס, וואָס האָבן שטאַרק אויס־געמוען ביים עולם. אויך פלעגט די באַפעלקערונג גערן באַזוכן אָוונט־קורסן, וואָס זיינען דעמאָלט געגרינדעט גע־וואָרן, און פאַרשיידענע רעפעראַטן און לעקציעס אויף וויסן־שאַפטלעכע טעמעס, דערהויפט די לעקציעס פון יידישער געשיכטע פון יוסף ברעגמאַן*). נאָך שטאַרקער האָבן אויסגענומען די פאַרוויילונגס־אימפרעזעס: טעאַטער־און קינא־פאַרשטעלונגען, קאָנצערטן און טאַנץ־אָוונטן. דאָרט פלעגט מען אויף אַ ווייל פאַרגעסן וועגן דער גרויליקער ווירקלעכקייט, וועגן די טאָג־טעגלעכע ליידן און יסורים, נאָר די מיטגלידער פונם בירגער־קאָמיטעט, וואָס די ווירק־לעכקייט האָט זיי מסתמא וווייניקער געדריקט זוי דעם פשוטן עולם, האָבן נישט געקאָנט באַנעמען דעם זינען פון די פאַרווייַלונגען און זיך פיינטלעך צו זיי באַצויגן, אַ־נעמענדיק אַפילו אַ פאַרמעלן באַשלוס „צו ראַנגלען זיך מיט אַלע מיטלען" קעגן זיי און זיי נישט באַזוכן צוזאַמען מיט די משפחות, אַפילו ווען די פאַרווייַלונגען זיינען צוליב צדקה־צוועקן.

גרויס דערפאָלג האָט אויך געהאַט יענע צייט די פּרעסע. דער עולם פלעגט ממש שלינגען יעדער געדרוקט וואָרט. די ערשטע צייטן פון דער דייטשער אָקופאַציע איז געווען דערלויבט נאָר די אָפיציעלע „פינסקער צייטונג", געדרוקט אין דייטש און אין רוסיש. שפעטער האָבן די דייטשן דערלויבט אַריינצופירן צייטונגען פון דער פרעמד. דעם 15טן פעברואַר, 1917, איז אָבער אַרויס אַ פאַרבאָט אַריינצופירן און צו פאַרשפרייטן אַנדערע צייטונגען, ווי די אָפיציעלע, דערנאָך איז דער פאַרבאָט אַראָפגענומען גע־וואָרן און קיין פינסק האָבן אַנגעהויבן אָנצוקומען דער וואַרשעווער „מאָמענט", „הייַנט" און דאָס אַרטאָאַקסישע „יידיש וואָרט". אין איינעם אַ פרימאַרגן אָנהייב דעצעמ־בער 1917, האָט דידאָזיקע פּרעסע געבראַכט אַ פריילעכע ידיעה, אַז אין בריסק ווערט געשלאָסן דער וואָפן־שטילשטאַנד צווישן דייטשלאַנד און רוסלאַנד. אין פינסק האָט מען געגלייבט, אַז די גאולה איז שוין נאָענט.

6) נאָכן בריסקער שלום־טראַקטאַט*)

די האָפענונג, אַז דער שלום וואָס איז געשלאָסן געוואָרן אין בריסק ווערט מאַכן אַ סוף צו די צרות, האָט זיך נישט באַרעכטיקט, מיט איין אויסנאַם: מען איז פטור געוואָרן פונם פראָנט, וואָס איז קאַרגע דריי יאָר צייט גע־שטאַנען הינטער פינסק. די רעשט איז אָבער געבליבן ווי געווען. דער אָקופאַנט האָט ווייטער געהאַלטן די שטאָט אין אייזערנע צוואַנגען און זיי נישט אויפגעהערט אויס־צונוצן. די רעקווויזיציעס האָבן אָנגעהאַלטן אַזוי ווי אין די פריערדיקע יאָרן. אין יאַנואַר, 1918, האָבן די דייטשן אויסגעליידיקט די שטאָט פון די רעשטלעך מעש און קו־פער, אין פעברואַר האָבן זיי אַדורכגעפירט מאַסן־זוכונגען און רעקווויזירט בפועל ממש אַלץ, וואָס זיי האָבן נאָר אָנ־געטראָפן, אַרייַנגערעכנט שפּייז־פּראָדוקטן און בהמות. דאָס אויסרויבן די שטאָט פלעגט פאָרקומען ווי פריער סיסטע־מאַטיש און גרונטיק, ווי נאָר די דייטשן האָבן געקאָנט.

*) נאָך דער באַלשעוויסטישער איבערקערעניש אין רוסלאַנד און נאָך דעם, ווי עס איז זיך צעפאַלן דער רוסישער פראָנט, האָט די ראַטן־מאַכט באַשלאָסן צו שליסן שלום מיט די דייטשן. אויף די שלום־פאַרהאַנדלונגען, וואָס זיינען פאָרגעקומען אין בריסק, האָבן די דייטשן געשטעלט דעם צד שכנגד אַזעלכע שווערע באַדינגונגען, אַז פון די שלום־פּראָוואָן איז גאָרנישט געוואָרן. דעמאָלט האָבן די דייטשן געשאָפן אַן אוקראַינישע מלוכה, וואָס איז געווען נישט מער ווי אַ פיקציע, און מיט אירע „פאָרשטייער" געשלאָסן שלום. די הויפּט־שטאָט פון דער נייער מלוכה איז געוואָרן קיעוו און אַר כלומרשטער אָנפירער העטמאַן סקאָראָפּאַדסקי. די אוקראַינישע מלוכה, וואָס איר פראָטעקטאָר איז געווען דייטשלאַנד, האָט געגעבן די דייטשן אַ תירוץ צו באַהערשן גאַנץ אוקראַינע און זי אויס־צורויבן. אַ סוף צו דער דייטשער הערשאַפט אין דעמאָזיקן לאַנד האָט ערשט געבראַכט די רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד, אין נאָוועמבער, 1918.

*) בייַ דער געלעגנהייט איז כדאי צו דערמאָנען, אַז די דייטשן האָבן פאַרבאָטן אַ פּרץ־אָוונט אין אַפּריל, 1917.

כאָטש די דייטשן האָבן געפּייערט דאָס שליסן דעם בריסקער שלום מיט גרויס פּאַראַד, האָבן זיי פּונדעסטוועגן אָפּילו נישט געטראַכט אָפּצושאָפן די שוערע מלחמה־אָנ־שיקענישן — די צוואַנגס־אַרבעט. איצט האָבן זיי געדאַרפט האָבן אַרבעט־הענט אויף אַרויסצופירן דאָס אָנגעזאַמלטע האָב און גוטס פון דער באָמבאַרדירטער שטאָט. האָבן ווידער פינסקער יונגעלייט און מיידלעך, אויסגעהונגערטע און אויסגעמאַטערטע, געמוזט טאָן עבודת פּרך. נאָך מער האָט זיך פּאַרגרעסערט דער נאָכפּרעג אויף אַרבעטס־הענט, ווען די דייטשן זיינען צוגעטראָטן צו פּאַרריכטן די בריקן אין זאָאָזעריע, וואָס זיינען געשטאַנען אָפּגעבּרענט זינט דער רוסישער עוואַקואַציע. דאָס יונגע פינסק איז פּשוט אויסגעגאַנגען אונטער דעם שוערן יאָך פון צוואַנגס־אַרבעט. יעטוועדער פּרואוו זיך אַרויסצודרייען פון איר פלעגן די דייטשן באַשטראָפן אָן שום אייגזעניש. מען פלעגט סי־מולירן קראַנקייטן, צושטעלן צעטלען פון דאָקטוירים, אויס־זוכן תירוצים פון אונטער דער ערד, אָבער אָן רעזולטאַטן. די דייטשן פלעגן אָפּילו נישט מוחל זיין די אמתע קראַנקע, און פאַר יעדער מאָל נישט שטעלן זיך צו דער אַרבעט פלעגן זיי אַריינזעצן אויף צען טעג אין טרויעריק־באַ־רימטן קעלער אונטער דער קאָמענדאַנטור, וואָס דעם טעם דערפון האָט פאַר דער צייט פון דער דייטשער אָקופּאַציע פאַרזוכט דאָס רוב פון דער פינסקער באַפעלקערונג.

גרויס אויפרעגונג אין שטאָט האָט אַרויסגערופן די ידיעה, אַז דער קאָמענדאַנט האָט זיך אָפּגעזאָגט אַריין־צולאָזן אין שטאָט אַריין די הונדערטער מיידלעך, וואָס זיינען געווען פאַרשיקט אין דער פּראָווינץ, וואו עס האָט זיך געענדיקט די אַרבעט און די דייטשן האָבן מער נישט געהאַט וואָס מיט זיי צו טאָן. זיין שטעלונג האָט דער קאָמענדאַנט מאָטיווירט מיטן הונגער אין שטאָט און האָט געראַטן די פּראָווינציעלע מאַכט־אָרגאַנען אָפּצושיקן די מיידלעך אויף אַרבעט קיין דייטשלאַנד. די עלטערן פון די פאַרשיקטע האָבן אויפגעהויבן אַ ליאַרעם. מען איז גלאַפן מיט דעלעגאַציעס צום קאָמענדאַנט און אָנגעגעבן אַ פּעטיציע מיט הונדערטער אונטערשריפטן אויף אָפּצו־שרייען די גזרה. דער קאָמענדאַנט האָט אָבער נישט באַווי־ליקט אומצוקערן די מיידלעך צו זייערע עלטערן.

הגם דער מלחמה־צושטאַנד אין שטאָט איז געווארן אָפּ־געשאַפט און די מיליטעריש פאָזיציעס פאזע דעם ברעג האָט מען ליקווידירט, איז פונדעסטוועגן אויך וויייטער פאַר־בליבן דער פאַרבאָט פאַר דער ציווילער באַפעלקערונג דאָרט זיך צו באַווייזן, און די צייט פון גאַסן־פאַרקער איז געבליבן באַגרענעצט ווי פריער. אויף פילמאָליקע וועגדונגען פון די בעלי־בתים פון די הייזער ביים ברעג צו דערלויבן זיי אַריינצוקלייבן זיך אַהין, איז געקומען אַן אָפּזאָג. ערשט סוף מערץ איז פאַרלענגערט געווארן די צייט פונם גאַסן־פאַרקער ביז 9 אוונט און עס איז אָפּגע־שאַפט געווארן דער פאַרבאָט צו גיין אין די פאַרווערטע ערטער, וואָס אַרום שטאָט, חוץ פון מאָנאַסטיר ביז בראָד־סקיס טאַרטאַק. אויך איז דערלויבט געווארן זיך אַרייני־צוקלייבן אין די הייזער אויפן ברעג מיטן אויסנאַם פון די, וואָס זיינען געווען מיליטעריש באַפעסטיקט.

די פּינסקער „גרויסע שול"

אויך אין דער באַציאונג פון די אָקופאַנטן צו דער באַפעלקערונג זיינען נישט פאַרגעקומען קיין שום ענדערונג. די אונטערדריקונג איז אויף קיין פאַל נישט לייכטער געוואָרן. אין חודש מערץ זיינען די דייטשן באַגאַנגען אַ חילול־הקודש, וואָס האָט אַרויסגערופן אַ גוואַלדיקע פאַרביטערונג ביי דער יידישער באַפעלקערונג. אין אַ געוויסן טאָג האָט דער בירגער־קאָמיטעט באַקומען אַ באַפעל פון דער מאַכט אויסצולייקן אין משך פון צוויי שעה צייט די גרויסע שטאָט־שול, וואו די דייטשן האָבן באַשלאָסן צו פאַרשפאַרן 600—700 מלחמה־געפאַנגענע. קיין ערטער וואו זיי אַהינטאָן האָט נישט געפעלט, אָבער די דייטשן האָבן זיי געוואָלט האָבן אין צענטער פון שטאָט, און דער אויסקלייב איז געפאַלן אויף דער שטאָט־שול. קיין שום בקשות און תחנונים האָבן נישט געהאָלפן. אויך האָט זיך נישט איינגעגעבן צו פועלן ביי די דייטשן זיך צו באַגונגענען בלויז מיט דער וויבערשער שול (עזרת נשים). צום באַשטימטן טערמין האָט מען אין דער שול אַריינגעפירט די געפאַנגענע. מען האָט קוים געקענט ראַטעווען די ספרי־תורות און אַ טייל פונם אינוואָנטאַר. פון דעם רעשט צוזאַמען מיט עטלעכע קאַסטנס ספרי־תורות, וואָס די בריסקער קהילה האָט געהאָט איבערגעשיקט קיין פינסק צו היטן, האָבן די געפאַנגענע אַ תל גענאַכט. די בענק צעהאַקט, די אייניריכטונגען צעבראָכן. די ספרי־תורות צעריסן און אייניגערייכט. אין שול איז אויך געמאַכט געוואָרן אַן אָפּטריט פאַר די געפאַנגענע. אַלע געסלעך, וואָס פירן צו דער שול זיינען אָפּגעצאַמט געוואָרן מיט שטעקיקן דראָט, כדי נישט צו דערלאָזן קיין שום פאַרקער צווישן די גפאַנגענע מיט די איינוואוינער פון שטאָט.

כאָטש די מלחמה איז פאַרמעל געווען פאַרענדיקט, האָט דאָך די אוממענטשלעכע, אכזריותדיקע באַציאונג פון די דייטשן צו זייערע געווען נישט אויפגעהערט. איין מאָל איז די שטאָט אויפגעציטערט געוואָרן פון אַ רציחה, וואָס די דייטשן זיינען באַגאַנגען איבער אַן אומבאַשיצטן יידישן געפאַנגענעם. יום־כפור זיינען עטלעכע יידיש־רוסישע זעלנער געקומען אונטער אַ שמירה אין שול אַריין דאַווענען. אויסנוצנדיק די געלעגנהייט זיינען זיי פון דאָרט אַנטלאָפן. אָבער איינעם פון זיי האָבן די דייטשן פאַרהאַלטן און אים אויפן אָרט, בפני עם ועדה, אויף אַ שוידערלעכן אופן אומגעבראַכט.

פאַר זייערע רוצחישע מעשים איבער דער פינסקער באַפעלקערונג האָבן די פרייסישע יונקערס נישט געהאָט דעם מוט צו טראָגן קיין אחריות. אין יענער צייט האָט אַ רוסישע צייטונג אָפּגעדרוקט אַ באַשרייבונג פון די יסורים, וואָס פינסק איז אויסגעשטאַנען פון די דייטשן אין דער צייט פון דער מלחמה, און ווי זי ליידט פון זיי איצט, אין צייט פון שלום. די באַשרייבונג זאָל האָבן דערגאַנגען קיין בערלין און פאַראורזאַכט אַן אינטערפעלאַציע פון די סאָציאַליסטן אין רייכסטאָג. די צענטראַלע מאַכט האָט וועגן דעם געמאַכט אַן אָנפראָגע אין פינסק. דעמאָלט האָט דער קאָמענדאַנט געשיקט רופן צו זיך פאַרשטייער פון בירגער־קאָמיטעט, די דיינים און גבאים, זיי שטאַרק אויסגעמוסרט און געוואָרנט פאַר מאַכן אַזעלכע „בילבולים", און לסוף זיי געהייסן אונטערשרייבן, אַז די גאַנצע מעשה איז שקר וכזב.

וואָס שייך די אָפּראָוויזאַציע־פאַרהעלטענישן זיינען קיין שום ענדערונגען לגבי די פאַראַנגענע יאָרן נישט פאַרגעקומען, נאָכן שליסן דעם בריסקער שלום דעם 9טן פעברואַר, 1918, זיינען שטאַרק געפאַלן די פרייזן אויף לעבנסמיטלען, אָבער נאָר איז אויף פסח קיין ווייצנמעל, ווי אין די פאַרגאַנגענע יאָרן, נישט געווען. מצה האָט געקאָסט 40 רובל אַ פוד, קאַרטאָפל 7 רובל. דאָס ערעטעניש איז ווי אין די פאַרגאַנגענע יאָרן קאָנפיסקירט געוואָרן און נאָר 25 פראָצענט פון אים האָבן גענומען די אייגנטימער פון די פעלדער לאָזן פאַר זיך. פאַר עובר זיין אויף דעם באַפעל האָבן די דייטשן געסטראָשעט צו קאָנפיסקירן אַלע פערד און בהמות אין שטאָט און צוזונעמען די תבואה אומזיסט, וואָס פאַר צושטעלן זי מיטן גוטן ווילן פלעגן זיי צאָלן אַ באַשטימטן, זייער נידעריקן פרייז. נאָך דער תבואה איז געקומען די ריי אויף גרינסן און פרוכט, וואָס די דייטשן האָבן באַפוילן אָפּצוגעבן. אַז די פעלדער זיינען געווען פוסט, האָט מען ערשט אויף זיי, קעגן שיינען, אַרויפגעלאָזן די הונגעריקע באַפעלקערונג צו קלייבן די פאַרבליבענע זאַגנגן.

אויף צו שטילן דעם הונגער פלעגן די פינסקער תושבים זיך אַראָפּלאָזן אין די אַרומיקע דערפער איינצוטאָנדלען אַ ביסל קאָרן, מעל, גרויפן און אַנדערע שפייזפראָדוקטן. לכתחילה פלעגן די דייטשן געבן דערלויבענישן דערויף, אָבער דערנאָך האָבן זיי זיך אַרומגעזען און שטרענג פאַרבאָטן צו פאָרן איבער די דערפער צוליב ווירטשאַפטלעכע צוועקן.

אין מיטן אַפּריל האָט זיך איינגעשטעלט דער באַפאַרקער צווישן פינסק און רוסלאַנד. האָבן פינסקער יידן געפרואווט פאַרבינדן אַ האַנדל צווישן פינסק און די מזרח־געביטן. אָבער די דייטשן האָבן אים תיכף אָפּגעהאָקט דורך אַרויסגעבן, דעם 21טן יוני, אַ שטרענגן פאַרבאָט אַריין־און־אַרויסצופירן סחורות. די דרייסטערע האָבן אָנגעהויבן אַנטלויפן פון דער אָפּשטאָרבנדיקער שטאָט און זיך אַריבערגענבענען קיין רוסלאַנד. לייכט פלעגט דאָס נישט אָנקומען. די דייטשן פלעגן די פאַרהאַלטענע פליטים שטרענג באַשטראָפן מיט געלט און מיט תפיסה. אָבער מען פלעגט זיך ווי נישט אַן עצה געבן. עס זיינען אויפגעקומען ספעציעלע אַגענטן, וואָס פלעגן פאַר אַ פאָר רובל אַריבערפירן בעלנים קיין רוסלאַנד. האָבן די דייטשן איינגעפירט אַ שטראָף פון 150 מאַרק פאַר די פאַרבליבענע מיטגלידער פון משפחות פון די אַנטלאָפענע. און אַז אויך דאָס האָט נישט געהאָלפן, האָט מען געזומען איינזעצן אין תפיסה

זייערע עלטערן און צונעמען ביי די פֿאַרבליבענע משפּחות די ברויט־ביכלעך. און אַז דאָס אַלץ האָט נישט אָפּגעהאַלטן דעם פּליטים־שטראָם זיינען די דייטשן געפֿאַלן אויף אַזאַ המצאה: זיי האָבן אויפּגעשטעלט פֿאַרצאָמונגען פון שטעכיקן דראָט פֿאַר דער אייזנבאַן אין שטאָט און מחוץ איר און קיינעם אַהין נישט צוגעלאָזן. אַזוי אַרום איז פּינסק געווען אָפּגעשניטן פון דער אַרומיקער וועלט.

סוף זומער האָט זיך די לאַגע אין שטאָט שטאַרק פֿאַרערגערט. דער הונגער איז געוואַקסן פון טאָג צו טאָג, די ספּעקולאַציע מיט שפּייז־אַרטיקלען איז געוואָרן געוואָל־דיק גרויס. דערצו נאָך האָבן די אָקופּאַנטן געמאָלדן דעם בירגער־קאָמיטעט, אַז פון ערשטן אויגוסט וועלן זיי אויפּ־הערן צו באַזאָרגן די שטאָט מיט פֿראָדוקטן (וואָס ביז יעצט פלעגן זיי דאָס טאָן אין אַ קליינער מאָס) אונטערן תירוץ, אַז לויטן בריסקער ט־אַקטאַט געהערט די שטאָט צו די אוקראַינער, און דעריבער איז דאָס זייער זאַך. דער בירגער־קאָמיטעט האָט געפֿרואווט פּועלן ביי די דייטשן אָפּצולייגן די גזירה, ביז וואַנען מען וועט עפּענען דעם פרייען פֿאַרקער צווישן פינסק און אַנדערע שטעט. עס האָט אָבער נישט געהאָלפן. די אוקראַינישע מאַכט ווידער האָט געענטפֿערט, אַז כל זמן פינסק איז אָקופּירט פון די דייטשן, איז דער חוב פון די לעצטע צו באַשפּייזן די שטאָט. צוליב דער געשאַפֿענער לאַגע האָט דער בירגער־קאָמיטעט דעלעגירט קיין קיעוו זיין נייעם פֿאַרטרעטער, פּייוול בארושאק (אויפן אַרט פון ש. לעווינען), וואָס איז אָפּגעטראָטן דעם 13טן מאַי, 1918) צו אינטערווענירן ביי דער צענטראַלער אוקראַינישער מאַכט. אין קיעוו האָט בארושאק אַנגע־געבן (דעם 15טן אויגוסט, 1918) דעם וויצע־דערנערונגס־מיניסטער אַ שריפטלעכן מעמאָראַנדום, וואָס האָט געשילּ־דערט די שוועריע לאַגע פון פינסק „וואו די שפּיטאָלן זיינען איבערפולט מיט קראַנקע פון הונגער“ און אים געבעטן צו באַשטימען דער שטאָט יעדן חודש די נויטיקע מאָס תבואה, אַדער מעל און גרויפן וויי אויך אַרויסגעבן אַ דערלויבענים אַריינצופירן אין שטאָט פון פינסקער געגנט 5,000 פוד תבואה, וואָס דער בירגער־קאָמיטעט האָט געהאַט אויס־זיכטן איינצוקויפן. פון דערדאָזיקער וועגדונג איז גאָרנישט געווארן. דער בירגער־קאָמיטעט האָט געמוזט אָנקומען צו פריוואַטע סוחרים און האָט דעמאָלט איינגעקויפט אין אַ דערבייאיקן מאַיאָנטעק צוויי וואַגאָן קאָרן. איינעם איז ווי נישט איז געראָטן אַריינצובאַקומען אין שטאָט אַריין, דעם צווייטן אָקעגן האָבן די אוקראַינער קאָטעגאָריש זיך אָפּ־געוואָגט אַריינצולאָזן. די קאָמיטעט־קראָמען האָבן אויפגע־הערט אַרויסצוגעבן מעל, דער יקרות האָט געמוען וואַקסן. קאָרן איז געשטיגן ביז 488 רובל. דערצו נאָך האָבן אָנ־געהויבן זיך אומצוקערן אין שטאָט גאַנצע מחנות הונגעריקע און נאָקעטע היימלאָזע, וואָס די אָקופּאַנטן האָבן אַרויסגע־טריבן אין די פֿאַרגאַנגענע צווי יאָר. דאָס האָט נאָך מער פֿאַרשטאַרקט דעם הונגער. אויף צו באַקעמפן די ווילדע ספּעקולאַציע מיט שפּייז־אַרטיקלען איז פייערלעך איבער־חזרט געוואָרן דער חרם פון פֿאַראַיאָרן ביי שוואַרצע ליכט און שופֿער־בלאָזן. צו אַלע צרות האָט אָנגעהויבן אין שטאָט צו בושעווען די חולאת, וואָס מען האָט געדרופן „די שפּאַנקע“.

אין יענע טעג (אָקטאָבער, 1918), האָבן זיך אין פינסק באַוויזן די ערשטע סימנים פון דער דייטשער רעוואָלוציע, וואָס האָט זיך שוין געטראָגן אין דער לופֿטן. דעם 9טן אָקטאָבער האָט זיך צעבונטעווועט אַ צוג מיט דייטשע זעל־נער, וואָס איז פֿאַרבייגעפֿאָרן פינסק אויפן וועג פון אוק־רַאינע צום מערב־פראָנט*). די זעלנער האָבן געמאַכט פיינטלעכע אויסרופן אויפן אָדרעס פון דער אייגענער רע־גירונג און זיך אָפּגעזאָגט וווייטער צו פֿאָרן. זיי זיינען אָבער געוואָרן נאָכגיביקער, ווי נאָר מען האָט אַנטקעגן זיי אַרויסגעשטעלט אַ געהעריקע צאָל קויל־וואַרפערס. די דאָזיקע עפּיזאָדן האָבן זיך אָנגעהויבן אָפּט אויבערצוחזרן און געווירקט אַנשטעקנדיק אויף די זעלנער פון פינסקער גאַרניזאָן. זונטיק, דעם 20טן אָקטאָבער, האָט פינסק מיטן גרעסטן חידוש באַוואונדערט אַ גאַסן־מאַניפעסטאַציע פון דייטשע זעלנער, וואָס האָבן געמאַכט אויסרופן: „שלום אָדער רעוואָלוציע“. אָבער דידאָזיקע לאָזונגען זיינען משמעות געווען נאָר פֿאַרן אייגענעם געברויך. די ציווילע באַפֿעלקערונג איז פֿאַרבליבן אין דערזעלבער קנעכטשאַפט ווי פריער. דער דרוק פון פרייסישן שטיוול האָט אויף אַ האָר נישט אָפּגעלאָזן. די געהיים־פּאָליציי, וואָס איז גראָד דעמאָלט אַראָפּגעקומען אין שטאָט אַריין, האָט אָנגעטאָן דער באַפֿעלקערונג געברענטע צרות: געזוכט און גענישטערט וואו נאָר אַ ווינקל און וואו נאָר אַ לאָך, און פֿאַרן מינדסטן „חטא“ באַשטראָפט מיט די הַרבסטע שטראָפן. ווי אַן אָנצוהערעניש, אַז די רעוואָלוציאָנערע לאָזונגען זיינען נישט שייך צו דער ציווילער באַפֿעלקערונג, האָט די קאָמענדאַנטור אויפן דריטן טאָג נאָך דער זעלנערישער גאַסן־דעמאָנ־סטראַציע אַרויסגעגעבן אַ באַפֿעל, וואָס האָט באַקרעפטיקט די אַלטע באַגרענעצונגען, היינו, אַז מען טאָר נישט אַריין־ אוץ־ אַרויספֿאָרן פון שטאָט, נישט שיקן קיין בריוו. נישט קויפן קיין זאַכן ביי דייטשע זעלנערס, אַז צוואַנגס־אַרבעט בלייבט ווייטער א. א. וו. עטלעכע טעג פֿאַר דער איבער־קערעניש אין דייטשלאַנד האָט זיך אַ גרופּע צוואַנגס־אַר־בעטער איינגעשטעלט און נישט געקומען צו דער אַרבעט. דאָס איז געווען שבת. זונטיק אין מיטן נאַכט זיינען גע־גאַנגען איבער די הייזער פֿאַליציי־פֿאַטרולן, אַרויסגענומען פון די בעטן די פֿאַרזיכדיקטע און זיי אָפּגעפּירט אין קעלער אונטער דער קאָמאַנדאַנטור. אין דריי טעג אַרום, דעם 11טן נאָוועמבער, איז אין שטאָט אָנגעקומען די ידיעה וועגן דער אָפּדאַנקונג פון ווילהעלמען און וועגן אויסברוך פון דער רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד. פּינסק איז פריי געווארן פון דייטשן יאָך.

*) דאָרט זיינען, ווי באַוואוסט, וווייטער געגאַנגען שוועריע קאַמפֿן.

7) אין קנויל פון געשעענישן*)

די ידיעה וועגן דער איבערקערעניש אין דייטשלאַנד האָט אַרויסגערופן אַן אויפלעבונג אין שטאָט. עס האָט זיך גלייך געשאַפן אַ סאָלדאַטן־ראַט, אין וועלכן עס זיינען אגב אַריין די רעאַקציאָנערסטע עלעמענטן פון דער פריערדיקער מיליטערישער אָנפירונג און בתוכם אויך הויפטמאַן פּראָצע, דער געווען פאָליצמייסטער און ריכטער — אַ געפער־לעכער דעספּאָט און אכזר. אויף די גאַסן האָבן זיך באַוויזן מאַניפעסטאַציעס פון זעלנער מיט רויטע פענער. די מא־ניפעסטאַנטן האָבן געווארפן פאַרשיידענע רעוואָלוציאָנערע לאָזונגען. אין אַ פאַר טעג אַרום איז פאַרגעקומען אין שטאָט אַ ריזיקער מיטינג וועגן דער געשאַפענער פאָליטישער לאַגע און נאָך דעם האָט אַ טויזנטקעפּיקער עולם פון זעלנער און ציווילער באַפעלקערונג זיך געלאָזט מיט מו־זיק בראש צו דער תפיסה און ביי הילכיקע אויסרופן „פרייהייט!“ אַרויסגעלאָזן אַלע אַרעסטאַנטן אויף דער פריי. זיך דערפילט פריי, האָט די שטאָט געגומען קאָכן ווי אין קעסל. טאָג־טעגלעך פלעגן פאָרקומען מאַסן־פאַרזאַמלונגען, מיטינגען, פאָרלעזונגען און לעקציעס. קיין פּינסק זיינען אַראָפּגעקומען פון רוסלאַנד אַגיטאַטאָרס פון פאַרשיידענע פאָליטישע פאַרטייען. נאָך עטלעכע יאָר פאַרגליווערטקייט און שטילשווייגן האָט יעצט אויפגעברויזט דאָס פּאָליטישע און געזעלשאַפטלעכע לעבן אין פּינסק. די דייטשן האָבן זיך דערפאָר דערשראָקן און אַרויסגעגעבן אַ מעלדונג צו דער באַפעלקערונג אין זייער אַן אייַדעלן טאָן וועגן אייַ־נהאַלטן רו און אָרדענונג. זיי האָבן צוגעזאָגט צו זיין גוט און פרום און צו זאָרגן פאַר דער שטאָט. מען האָט זיך אָבער אויף זיי נישט אומגעקוקט. איז דער סאָלדאַטן־ראַט אַרויס מיט אַ מודעה**), אַז כדי אייַנצוהאַלטן די אָרדענונג פאַרבליבן גילטיק אַלע דייטשע פאַראָרדענונגען, מיט דעם אויסנאַם פון דעם פאַרבאָט צו פאָרן קיין רוסלאַנד. דעם 24טן נאָוועמבער האָט אַפּילו די קאָמענדאַנטור פאַנאַנדער־געשיקט אין שטאָט צעטלען וועגן שטעלן זיך אויף צוואַנגס־אַרבעט אין וואַלאָדקאָוויטשער וואַלד. דערויף איז געקומען אַ תשובה פון די אַרבעטער, אַז זיי ווילן גיין צו דער אַרבעט, אָבער אויף אַנדערע תנאים ווי ביז איצט, הייַנו פאַר 15 מאַרק אַ טאָג, און צום באַשטימטן טערמין איז קיינער פון זיי נישט געקומען.

אַ שטאַרקע קאָמפּאַניע האָט די שטאָט אויפגעהויבן גלייך נאָך דער רעוואָלוציע קעגן בירגער־קאָמיטעט. ערשט איצט האָט זיך אַרויסגעוויזן, ווי שטאַרק מען האָט אים פיינט געהאַט צווישן די בריטסטע שיכטן פון דער באַ־פעלקערונג. די סאָציאָליסטן האָבן גלייך געגרינדעט אַן אייַ־גענעם קאָמיטעט, דאָסגלייכן די אָרטאָדאָקסן, און ביידע קאָמיטעטן האָבן דערקלערט אייַנער דעם אַנדערן אַ קאָמף. שטאַרק געטומלט האָט זיך אויך אין שטאָט צוליב די וואַלן צו דער שטאָט־פאַרוואַלטונג, וואָס האָט געזאָלט באַ־שטיין פון 25 מיטגלידער: 10 פאַרשטייער פון פאַרשיידענע פאַרטייען, 3 פון דער פּוילישער באַפעלקערונג, 2 פון דער רוסישער און 10 פון די אומפאַרטייאישע.

אין יענע טעג, דעם 6טן יאַנואַר, זיינען אָנגעקומען קיין פּינסק די ממלא־מקומס פון די דייטשן: די פאַר־שטייער פון דער אוקראַינישער מאַכט מיטן סטאַראָסטע דו־שאַנאָווסקי בראש. שוין פון נאָכן בריסקער שלום אַן האָט מען געוואוסט אַז פּינסק איז פאַררעכנט געוואָרן צו אוקראַינע. אָבער מיט וואָס דאָס שמעקט האָט קיינער נישט געוואוסט. סוף יאַנואַר, 1918, איז אַראָפּגעקומען קיין פּינסק עפּעס אַ פּראָפּעסאָר, און האָט אין קינָא „קא־זינָא“ געהאַלטן אַ דרשה וועגן אוקראַינע, וואָס די פאַר־זאַמלטע האָבן אויסגעהערט מיט גרויס חידוש. שפּעטער, אין חודש אַפּריל האָט זיך אין שטאָט באַווּיזן אַ גרופּע זעלנער אין הויכע פּוטערנע היטלען און אין בריטע הויזן. דאָס, האָט מען געזאָגט, זיינען די אוקראַינער. אָבער אין דער אמתן, ווער די אוקראַינער זיינען, האָט מען זיך דערוואוסט ערשט סוף נאָוועמבער, 1918. דאָס זיינען געווען אַלטע, גוטע באַקאַנטע: די געווען רו־סישע פאָסט־באַאַמטע, מיטגלידער פון דער „קאָזנאַטשיי־סטווא“ און „זעמסקע אופּראָוע“, די אַלטע רוסישע פאָליציי און אַנדערע פאַרשטייער פון דער אַמאָליקער רוסישער מאַכט, וואָס האָבן זיך נאָך 3 יאָר גלות אומגעקערט מיט האַק און פּאַק אַהיים. איצט האָבן זיי זיך גערופן „אוק־ראַינער“ און רעפּרעזענטירט די אוקראַינישע רעגירונג.

גלייך נאָכן אָנקומען קיין פּינסק האָט דער סטאַראָסטע דושאַנאָווסקי אָפּגעהאַלטן אַ זיצונג מיטן אַלטן בירגער־קאָמיטעט, וואָס פאַרמעל האָט נאָך צו אים געהערט די ציווילע מאַכט אין שטאָט. אַזוי ווי די דייטשן האָבן זיך אָפּגעזאָגט צו פאַרלאָזן פּינסק, האָט דער סטאַראָסטע אויס־געדריקט זיין וואונטש, אַז דער בירגער־קאָמיטעט זאָל אין די אינטערעסן פון דער באַפעלקערונג זיך וועגדן צו דער קאָמאַנדאַנטור מיט אַ בקשה איבערצוגעבן די מאַכט די אוקראַינער. דער בירגער־קאָמיטעט האָט דאָס טאַקע גע־טאָן און באַקומען אַ תשובה, אַז דער ענין הענגט נישט אָפּ פון דער קאָמאַנדאַנטור נאָר פון דער דייטשער מאַכט אין בריסק. נאָר אַזוי ווי די שטאָט האָט געהאַט אויס־געקליבן אַ נייעם קאָמיטעט, האָט זיך דער אַלטער בירגער־קאָמיטעט געפּרואוט אָנגעבן אין דימיסיע. דערויף איז אָבער דער אוקראַינישער סטאַראָסטע נישט איינגעגאַנגען און געפּאַדערט, ער זאָל בלייבן, כל זמן די אוקראַינער

*) באַשרייבן די וועלט־מלחמה און בפרט די שטורמישע יאָרן נאָך איר, וואָס זיינען נאָך פריש אין זכרון פון היינטיקן דור און פון דעם מחבר גופּא, איז פאַר דעם געשיכטע־פאָרשער, וואָס וויל זיין אָביעקטיוו, זייער שווער. צו פריש און לעבעדיק איז נאָך דער געשיכטלעכער מאַטעריאַל, פון וועלכן דער פאָרשער בויט זיין בילד. עס פעלט נאָך די נייטיקע פערספּעקטיוו פון צייט, וואָס זאָל מעגלעך מאַכן היסטאָריש אָפּצושאַצן פאַרשיידענע געשעענישן און דערשיי־נונגען פון דער נאָענטער פאַרגאַנגנהייט ועל כלם איז דער פאָרשער געפּונעטע דערמיט, וואָס אַ סך געשעענישן, ענינים און אָביעקטן פון דער תקופה, וואָס ער באַהאַנדלט האָבן נאָך נישט פאַרלוירן זייער אַקטואַלקייט. דאָס אַלץ דאַרף דער לייענער האָבן אין זינען.

**) אגב פלעגט דער סאָלדאַטן־ראַט אַרויסגעבן אַ וואָכנבלאַט אין אַ מינאַטור־פאָרמאַט מיטן נאָמען „די נויע צייט“.

וועלן נישט איבערנעמען די אָנפירונג פון דער שטאָט. סוף כל סוף איז געקומען צו אַ הסכם צווישן די צדדים, אַז די דייטשן גיבן איבער די מאַכט די אוקראַינער דעם 5טן דעצעמבער און ביז דעמאָלט פֿאַרבלייבט דער אַלטער בירגער־קאָמיטעט.

צום באַשטימטן טערמין זיינען אין לאָקאַל פון דער דייטשער קאָמאַנדאַנטור זיך צונויפגעקומען: מצד די דייטשן — הויפּטמאַן פֿראָצע, פון בירגער־קאָמיטעט — פּייוול בארושאָק און הירש מילער און פון די אוקראַינער — דער סטאַראָסטע גופּא, דער פֿאַרזיצער פון שטאָטישן געריכט פּאָפּאָ אָפּאַנאַסאָפֿולאָ און וויי אַן איבערזעצער פּירשט פֿראַנץ דרוצקי־לובעצקי. עס איז צונויפגעשטעלט געוואָרן אַ פּראָטאָקאָל וועגן איבערנעמען דורך די אוקראַינער די ציווילע מאַכט אין שטאָט. אין אים האָבן די דייטשן געמאַכט פֿאַלגענדע באַווּאָרעניש פֿאַר דער צייט, וואָס זיי וועלן פֿאַרבלייבן אין פּינסק:

א) אַלע לאָקאַלן, וואָס ווערן באַפֿרייט פון דייטשן מיליטער און פון די דייטשע אַמטן און אויך אַלע איינריכטונגען וואָס אין זיי, געהערן צו דער קאָמאַנדאַנטור.

ב) די קאָמאַנדאַנטור האָט וויי פריער צו יעדער צייט דאָס רעכט צו פֿאַדערן ביי דער שטאָט קוואַרטירן פֿאַר זעלנער און פֿאַר מיליטעריש אַמטן, און די הוצאות דערפון דאַרף דעקן די שטאָט.

ג) אוקראַיניש אַמטן אָדער אוקראַיניש מיליטער מעג די שטאָט־פֿאַרוואַלטונג אַראָפּבריינגען קיין פּינסק נאָר מיט דעם הסכם פון דער קאָמאַנדאַנטור.

ד) חוץ דער שטאָטישער אוקראַיניש פֿאָליציי זוערט געגרינדעט אַ דייטש מיליטעריש פֿאָליציי, וואָס איר אויפגאָבע איז אויפצוהאַלטן די אָרדענונג צווישן דייטשן מיליטער, צו באַשיצן זיינע אינטערעסן וויי אויך צו פֿאַרהיטן די אוקראַיניש אַמטן פון יעטוויידער אָנפאַל אויף זיי. אין פאַל פון צוזאַמענארבעט צווישן די דייטשן און אוקראַינער מוזן די לעצטע פאַלגן די באַפֿעלן פון דער קאָמאַנדאַנטור. ציווילע מענטשן, וואָס וועלן זיך פֿאַרזינדיקן לגבי די דייטשן, וועלן געשטעלט ווערן פֿאַרן דייטשן קריגס־געריכט.

ה) וועגן יעדן פאַל פון אָנשטעקנדיקער קראַנקייט אין שטאָט מוז די שטאָטישע פֿאַרוואַלטונג וויי פריער מעלדן די דייטשן. די קאָמאַנדאַנטור לאָזט פֿאַר זיך דאָס רעכט אין פאַל פון אַן איבערגאַנג (עפּידעמיע) אָפּצוצאַמען אייגצלנע הייזער, אָפּילו גאַנצע קוואַרטאַלן און דורכפירן אין זיי דעזינפעקציעס.

עס איז אויך פֿאַרפֿאַטאָקאָלירט געוואָרן דער קאָסטבאַריכט פון דעם בירגער־קאָמיטעט. די שטאָטישע געלטער, וואָס האָבן באַטראָפן 3,845 מאַרק מיט 94 פעניג און 3,173 רובל מיט 21 קאָפּיקעס זיינען איבערגעגעבן געוואָרן דער נייער שטאָט־פֿאַרוואַלטונג *).

נאָכן איבערנעמען די מאַכט האָבן די נייע מושלים אַרויסגעגעבן אַ מבול מעלדונגען און באַפֿעלן: באַפֿרייען די פֿאַרנומענע דירות און אומקערן דאָס רעקווייזירטע מעבל און חפצים זייערע לעגאַלע בעלי־הבתים, אַנערקענען קאָר־באַוואַנצעס (אוקראַיניש געלט) וווי אַ צאָלמיטל צוגלייך מיט די צאַרישע באַנקנאָטן, אייַנפירן אוקראַינישע מעלדונג־ביכער, זיך מעלדן אַלע, וואָס האָבן געדינט אין דער רוסישער אַרמיי, א. א. וו. אָבער האַלטן אָרדענונג אין שטאָט האָבן די אוקראַינער נישט געקאָנט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן צו מערן באַוואָפנטע אָנפאַלן, רציחות און רויבעריין. די באַפֿעלקערונג האָט געלעבט אין פּחד און שרעק. דערצו נאָך, נישט געקוקט אויפן זול אין אוקראַינע, האָבן זיך אָנגעהויבן צו פֿאַרגרערן די אָפּראַוויזאַציע־פֿאַרהעלטענישן. דער פּרייז פון קאָרן האָט אַ שפרונג געטאָן ביז 65 רובל אַ פוד. עס האָבן זיך געגרינדעט אין שטאָט צוויי קאָאָפּעראַטיוון אויף צו באַקעמפן דעם יקרות און ספּעקולאַציע מיט שפּייז־אַרטיקלען, אָבער דאָס האָט קנאַפּ וואָס געהאָלפן. דערהויפּט איז שרעקלעך געווען די נויט צווישן די היימלאָזע. עס איז דעמאָלט געגרינדעט געוואָרן אַ ספּעציעלע געזעלשאַפט זיי צו העלפן, אָבער מחמת דער אומרואיקער צייט האָט די הילף־אַקציע נישט געקאָנט ברענגען קיין רעזולטאַטן.

נישט לאַנג האָט געדויערט די אוקראַינישע הערשאַפט אין פּינסק. דעם 11טן יאַנואַר איז דערקלערט געוואָרן אין שטאָט און אין גאַנצן קרייז באַלאַגערונגס־צושטאַנד. צו פּינסק האָבן זיך דערנענטערט די באָלשעוויקעס. די אוקראַינער האָבן בהדרגה געגומען עוואַקואירן די שטאָט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן מוראַדיקע רויבעריין. דאָס מאָל זיינען די רויבערס געווען די אוקראַינער גופּא. דינסטיק, דעם 21טן יאַנואַר, זיינען אין שטאָט פֿאַרבליבן נאָר רעשטלעך פון אוקראַינישן חייל, זוכנדיק שוץ ביי זייערע אָפּטרופּסים — די דייטשן. אויפן אָנדערן טאָג באַגינען האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטאַרקע שיסעריי פון קוילנווערפערס און האַרמאַטן. דאָס האָבן זיך די באָלשעוויקעס געפּראָוט אַרייגרייסן אין שטאָט. אַרום האַלבן טאָג איז אויף די פּינסקער גאַסן פֿאַרגעקומען אַ שלאַכט צווישן די באָלשעוויקעס און אוקראַינער, אין וועלכער עס זיינען געפֿאַלן עטלעכע צענדליק מענטשן, דערביי אויך עטלעכע פון דער ציווילער באַפֿעלקערונג. די דייטשן, וואָס האָבן זיך לכתחילה צוגעקוקט פון דערווייטנס צום בלוטיקן געראַנגל, האָבן זיך צום סוף אַרייגעמישט און געצוואונגען די קעמפּנדיקע צדדים אָפּצושטעלן די שלאַכט. אַ דאַנק דעם איז געשלאָסן געוואָרן אַ צוויי־טאָגיקער וואָפנשטילשטאַנד צווישן די אוקראַינער און באָלשעוויקעס. פֿאַר דער צייט האָבן די דייטשן געזאָלט פֿאַרלאָזן די שטאָט, דאָס זעלבע די אוקראַינער. ביז וואָס ווען האָבן דערווייל די דייטשן אַנטוואָפנט די באָלשעוויקעס און זיי אינטערנירט. אַזוי וויי מען האָט זיך געריכט אין שטאָט אויף אַן אָנפאַל מצד די היידאַ־

*) לויט וויי עס גיט איבער (אין זיינע זכרונות) דער פֿאַרזיצער פון בירגער־קאָמיטעט פּייוול בארושאָק, זאָלן די דייטשן האָבן צוגעזונדען דעמאָלט 40,000 מאַרק שטאָטישע געלטער.

מאָקעס*), האָט מען געפּועלט ביי די דייטשן, נישט אומ־זיסט פאַרשטייט זיך, אַז זיי זאָלן אַרויסשיקן אין שטאָט אויף די פּאָר טעג באַוואָפנטע פּאָטרולן. אויך פלעגט יעדער נאָכט אָרגאַניזירט ווערן אַ זעלבסטשוץ פון דער ציווילער באָפעלקערונג.

פרייטיק, דעם 24טן יאַנואַר, איז פאַרגעקומען די קבורה פון אַ טייל אומגעקומענע, בתוכם אויך פון די יידישע קרבנות. די געפאַלענע רויטע אַרמייער האָט מען נישט געלאָזט באַגראָבן, ביז וואַנען די באָלשעוויקעס וועלן נישט אַריין אין שטאָט. שבת, אַרום האַלבן טאָג איז הסכם מיטן אָפּמאַך מיט די דייטשן אַריין אין שטאָט אַ גרעסערע אָפּטיילונג פון באָלשעוויסטישן חייל. דעמזעלבן טאָג איז פאַרגעקומען אַ מאַניפעסטאַציע פון אַלע אַרבעטער־פאַרטייען מיט רויטע פענער. דערנאָך איז פאַרגעקומען אַ מיטינג אויפן מאַרק. מיט גרויס פּאַראַד איז פאַרגעקומען די לוייה פון די געפאַלענע באָלשעוויקעס, גלייכצייטיק איז אויך געפּייערט געווארן דאָס פאַראיניקן פינסק צו דער סאָוועטישער רעפובליק. אין יענע טעג האָבן זיך די דייטשן שטילערהייט אָפּגעטראָגן פון פינסק.

אין שטאָט האָט זיך געמערקט אַן אויפלעבונג. טאָג טעגלעך פלעגן פאַרקומען מיטינגען, עפנטלעכע פאַראַמלונגען און פאַרטיי־באַראַטונגען. אַ שטאַרקע אַגיטאַציע איז געפירט געווארן צווישן די אַרבעטער. יעדער טאָג פלעגט דער „רעווקאָם“ **) אָפּהאַלטן פאַרזאַמלונגען פון אַרבעטער פון באַזונדערע פאַכן. וויכטשאַפטלעך האָט זיך אָבער די לאַגע אין שטאָט, מחמת דער נאָענטקייט פון דעם פראָנט, געמוטמען פאַרערגערן. עס זיינען פאַרגעקומען רעק־וויזיציעס פון שפּייז־פּראָדוקטן און פאַרשיידענע סחורות פאַר דער רויטער אַרמי. דעם 20טן יאַנואַר איז אַרויס אַ מעלדונג וועגן צושטעלן דער מאַכט די פאַראַנענע תבואה אין שטאָט. שבת, דעם 1טן פעברואַר, איז פאַרגעקומען אין שטאָט־שול אַ מיטינג, אויף וועלכן עס איז צווישן אַנדערע געקומען צום אויסדרוק דער פראָטעסט קעגן די רעקווי־זיציעס. דעמזעלבן טאָג נאָך מיטאָג האָט אויף אַ מיטינג אין טעאַטער „האַלצמאַן“ אַ פאַרשטייער פון דער מאַכט פאַרענטפערט די רעקווויזיציעס מיט דער שווערער לאַגע פון דער מאַכט און דערמיט, וואָס מען רעקווויזירט סחורות נאָר ביי ספּעקולאַנטן. אינער דער ספּעקולאַציע האָט אין שטאָט געהערשט אַ שרעקלעכער יקרות. דער פּרייז פון קאָרן איז געשטיגן ביז 120 רובל אַ פוד. אויף צו ליב־דערן דעם הונגער צווישן דער אַרעמער באָפעלקערונג איז געעפנט געווארן אַ וואַלווועלע קיך.

פאַר דער צייט, וואָס די באָלשעוויקעס זיינען געווען אין פינסק האָט זיך צווישן מאַל געביטן די אינעוויניקסטע אַנפירונג זייערע. דעם 3טן פעברואַר איז אין שטאָט באַ־וואוסט געווארן, אַז די מאַכט איז איבערגענגען צום פאָלעסיער „רעווקאָם“, וואָס איז באַשטאַנען דערהויפּט פון פויערים, און אין עטלעכע טעג אַרום האָט דער פאָלעסיער „רעווקאָם“ אָפּגעטראָטן זיין אָרט דעם „קריז־רעווקאָם“, אַנגעפירט כמעט דורכויס פון פאַרטיי־לייט.

אין מיטן פעברואַר האָבן זיך געזונען פאַרשפּרייטן קלאַנגען, אַז די פאָליאַקן דערנענטערן זיך צו פינסק. אין שטאָט איז איינגעפירט געווארן מלחמה־צושטאַנד. די גאַס־באַוועגונג איז באַגרענעצט געווארן ביז 8 אָוונט. דעם 20טן פעברואַר האָט די מאַכט דערקלערט אַ מאָביליזאַציע אין פינסק און אין דער אומגעגנט פון אַלע מענער פון 18 ביז 40 יאָר. אין עטלעכע טעג אַרום האָט זיך אַרייסגעווויזן אַז די לאַגע אין שטאָט איז מער אַ זיכערע, און דער אויס־נאַם־צושטאַנד איז אָפּגעשאַפט געווארן.

אַנהייב מערץ האָבן זיך ווידער אָנגעהויבן איבערצו־חזרן אומרואיקע קלאַנגען. דאָס מאָל זיינען זיי געווען באַרעכטיקט. מאָנטיק, דעם 2טן מערץ, איז אין שטאָט פלוצלונג געווארן אַ טומל. אַלע פאַראַמלונגען אין זי־צונגען זיינען אָפּגערופן געווארן. קיין פינסק זיינען אַראָפּ־געקומען באָלשעוויסטישע פאַרשטאַרקונגען. אויפן אָנדערן טאָג איז באַוואוסט געווארן, אַז די פאָליאַקן האָבן פאַר־נומען יוכנאָוויטש. דינסטיק, דעם 4טן מערץ, איז אין שטאָט דערקלערט געווארן באַלאַגערונגס־צושטאַנד. די אַר־בעט אין די פאַרשיידענע אינסטיטוציעס און אָנשטאַלטן איז אָפּגעשטעלט געווארן, דאָסזעלבע דער פאַרקער פאַר דער ציווילער באָפעלקערונג. מיטוואָך אין דער פרי האָבן די באָלשעוויקעס אָנגעהויבן צו פאַרלאָזן די שטאָט*). נאָכ־מיטאָג זיינען די פאָליאַקן שוין געווען אין די פאָרשטעט פון פינסק. אין שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטאַרקע שיסעריי פון ביקסן און קוילנוואַרפערס. פאַרנאַכט צו איז געווארן שטיל. עס האָבן זיך באַוויזן פּוילישע לעגיאָנערן אין דער באַגלייטונג פון פּעטלורצעס. די שטאָט האָט אי־בערגעלעבט שווערע טעג. אויף צו־מאָרגנס, נאָכן פאַר־נעמען פינסק, אין אָוונט האָט די מאַכט פאַרענטלעכט אַ מעלדונג וועגן פאַרבאָט צו רויבן. גלייכצייטיק האָט מען מודיע געווען דער באָפעלקערונג, אַז עס איז באַשטימט געווארן אַ שטאָט־פרעזידענט און אַ שטאָט־פאַרוואַלטונג אין באַשטאַנד פון 8 פאָליאַקן, 2 רוסן און 2 יידן. דעם 8טן מערץ איז פאַרגעקומען די ערשטע זיצונג פון דער נייער שטאָט־פאַרוואַלטונג, אויף וועלכער עס איז אָנגע־נומען געווארן אַ באַשלוס צו מאַכן אַ הלוואָה ביי דער באָפעלקערונג אויף שטאָטישע באַדערפענישן. די יידן האָבן באַלד צוגעטראָגן 12,500 רובל.

גלייך נאָכן פאַרנעמען פינסק איז די נייע מאַכט צו־

*) אַזוי וועלן געוויסע די אוקראינער. צו יענער צייט פלעגט מען זיי אויך רופן „העטמאַנצעס“ פון העטמאַן סקאָראָפּאַדסקי און שפּעטער, ווען סקאָראָפּאַדסקי איז אַראָפּגעזעצט געווארן און זיין אָרט האָט פאַרנומען דער דירעקטאָריאַט מיט פּעטלורען בראש — „פּעטלורצעס“.

**) רעוואָלוציאָנערער קאָמיטעט.

*) פאַר דעם האָבן זיי נאָך באַייזן אַרויפצולייגן אַ קאָנטריבוציע פון אַ האַלבן מיליאָן רובל אויף די פאַרמעגלעכע איינוואוינער פון פינסק.

געטראָטן צו פֿאַרשטאַרקן דעם פּוילישן כאַראַקטער פון דער שטאָט. מען האָט געהייסן אַראָפּנעמען די אַלטע שילדן מיט די רוסישע אויפּשריפטן און זיי פֿאַרבייטן מיט פּוי־לישע. אָלע מעלדונגען האָט מען געדרוקט נאָר אין דער פּוילישער שפּראַך, מען האָט אויך באַפּוילן דער באַפּעל־קערונג זיך איינצושאַפֿן פּוילישע פּעסער. דערבי האָט מען די פֿאַרשטייער פון באַזונדערע נאַציאָנאַליטעטן אַרויסגע־געבן פּעסער אויף פֿאַרשיידענעם פּאַפּיר.

אין יענער צייט זיינען קיין פּינסק אַראָפּגעקומען פֿאַר־שיידענע אויסלענדישע מיסיעס (אַמעריקאַנישע־עגלישע־פֿראַנ־צויזישע) זיך צו באַקענען מיטן מצב פון דער שטאָט. דאָס, וואָס זיי האָבן דאָרט געזען האָט אַריבערשטיגן די רייכ־קייט מענטשלעכע פֿאַנטאַזיע. איינער פון די מיטגלידער פון יידיש־אַמעריקאַנער הילפס־קאָמיטעט, ברוך צוקערמאַן, וואָס האָט באַזוכט פּינסק ערב פּסח 1919, צו פֿאַרטיילן שטיצע דער שטאָט, האָט אין אַ באַריכט באַשריבן די שרעק־לעכע לאָגע פון יידישן פּינסק. אויף צו אילוסטרירן זי יענלן קלעקן עטלעכע אויסצוגן פון דעמדאָזיקן באַריכט. צוקערמאַן האָט באַזוכט אָלע אָרטיקע אינסטיטוציעס און אַנשטאָלטן און אָט ווי ער שילדערט דאָס, וואָס ער האָט געזען אין איינער פון זיי — אין דער פֿאלקס־קיך.

„... די קיך צעטיילט איינמאָל אַ טאָג זופּ. איידער דאָס אַמעריקאַנער מעל איז אָנגעקומען איז די זופּ באַ־שטאַנען פון אַ ביסל הייס וואַסער און אַ פּערטל פון אַ מיטעלע קאַרטאָפֿל אין דעם. איצט קאָנען זיי קיין קאַרטאָפֿל נישט קריגן, מאַכן זיי די זופּ פון אַמערי־קאַנער מעל. אויסער די זופּ ווערט גאָרנישט געגעבן. איך האָב פֿאַרזוכט די זופּ. זי האָט אַ שרעקלעכן טעם. דאָס זאָלק, וואָס זיי נוצן פֿאַר דער זופּ, איז פון ערגסטן סאָרט, וואָס איך האָב ווען געזען... פון די זופּ האָבן 3,000 נפשות געצויגן זייער חיונה יעדער טאָג. פון 5 אַזייגער אין דער פרי ביז 3 אַזייגער נאָכמיטאָג האָבן רייען מענטשן יעדן טאָג געווארט אויף דאָס ביסל זופּ. אין די רייען זיינען דורכגעגאַנגען פון 5 ביז 6 טויזנט מענטשן יעדן טאָג. אָבער בלויז 3,000 האָבן געקאָנט קריגן זופּ. די איבעריקע האָבן גאָרנישט געקאָנט קריגן. די רייען האָבן פֿאַרגעשטעלט אַן אַב־סאָלוט אוממענטשלעך בילד. פרויען האָבן זיך גע־שלאָגן, כדי צו קריגן אַ פּריערדיקן פּלאַץ אין דער רייַ... דער טומל, בעת די זופּ איז פֿאַרטיילט געווארן, דער יאָמער פון די, וואָס האָבן גאָרנישט געקראָגן נאָך דעם, ווי די קיך איז געשלאָסן געווארן, די אַטא־קעס אויף די אָנגעשטעלטע פון דער פֿאלקס־קיך, אַליין הונגעריקע — ערגער פון דעם האָט אַפּילו דער טייוול נישט געקאָנט אויסטראָכטן".

אין „אַרבעטער קינדער־הויז" — אַ דערציאונגס־אַנ־שטאַלט פון 200 קינדער, אויפּגעהאַלטן פון פּועלי־ציון און „בונד" — איז צוקערמאַן געווען אן עדות פון אַזאַ בילד.

„... ס'האָט גראָד פֿאַסירט, אַז וועג איך האָב באַ־זוכט דעם אַנשטאַלט, האָבן זיי (די דערציערס — ז. ה.) צעטיילט שפּייז צווישן די קינדער, און וואָס איך האָב דאָרט געזען, האָט פּשוט אָפּגעשטעלט דאָס בלוט אין די אָדערן. די אויסגעהונגערטע גאַסן־קינדער האָבן זיך דערוואוסט, אַז אין דעם אַנשטאַלט צעטיילט מען ברויט — האָבן הונדערטער פון זיי באַלאָגערט די גאַס און די קאָרידאָרן פון דער געביידע. פון אָנפאַנג האָבן זיי בלויז אָנגעקוקט ווי מען צעטיילט דאָס ברויט, נאָכהער האָבן זיי אָנגעהויבן בעטן און שפּעטער האָבן זיי געמאַכט אַ פֿאַרזוך צו קריגן ברויט איבער גע־וואַלט. איינע פון די לערערינס, אַ יונג מיידל, אַליין אַ הונגעריקע, האָט געהאַט די מאַדנע פֿאַרפֿליכטונג אַוועקצוטרייבן די גאַסן־קינדער, כדי זיי זאָלן נישט אַוועקנעמען דאָס לעצטע שטיקל ברויט, וואָס האָט באַ־לאָנגט צו אירע קינדער. מען האָט זיך געדאַ־פט מאַכן אַ הארץ פון שטאָל און אייזן, און אַפילו דאָן דאַרף עס, דוכט זיך, פּלאַצן..."

צוקערמאַן האָט אויך באַזוכט פריוואָטע הייזער פון דער יידישער ארעמשאַפט און באַשרייבט זיי אַזוי:

„אָלץ וואָס מען זעט אין די אַנשטאַלטן איז נאָך גאָרנישט קיין פֿאַרגלייך מיט דעם, וואָס מען זעט אין פּריוואָטע הייזער. יעדער הויז באַשטייט פון אַיין צי־מער, און אין דעם פון 7 ביז 9 פּערזאָן. אָלע אין בעט. אָלע אַבסאָלוט נאַקעט, צוגעדעקט מיט אַ שמא־טע, וואָס איז וואַרשיינלעך מיט יאָרן צוריק געווען אַ קאָלדרע. מענער, פרויען און קינדער, אָן אונטערשייד געפינען זיך אין דיזעלבע בעטן. קומט עמיצער אַריין, באַגעגענען אים בלויז די ברענענדיקע אַרויסגעשטאַר־טע אויגן פון אַ הונגעריקן, אָדער אַ געשוואָלענע האַנט באַדעקט מיט וואונדן. אין אַזאַ לאָגע געפינען זיך די אומגליקלעכע טאָג און נאַכט, אימער, שטענדיק. אויב עמיצער ברענגט אַ ביסל שפּייז, כאָפּן זיי עס אַרויס פון האַנט, אָפטמאָל בייסן זיי אַריין אין יענעמס פינגער. און אויב קיינער ברענגט גאָרנישט, ליגן זיי דאָרט ביז זיי הויכן אויס זייער לעצטן אָטעם. יענע זיינען די גליקלעכע. דעם שמוץ קאָן אַפילו דער פֿאַ־טאַסטישער מח זיך נישט פֿאַרשטעלן. דורך דעם ווערן קראַנקייטן געטראָגן פון איינעם צום צווייטן. מען גייט פֿאַרביי גאַס נאָך גאַס און איבעראַל טיפוס. איין הויז נאָך דעם צווייטן, מענטשן קאָנען פשוט נישט ריידן. איר פרעגט זיי וועלכע נישט איז פראָגע, קוקן זיי בלויז מיט הונגעריקע אויגן אויף אייער האַנט; זיי קאָנען איך נישט ענטפערן. קיינער וועט קיינמאָל נישט זיין אין דער לאָגע נישט נאָר צו באַשרייבן נאָר אַפילו צו גלויבן וואָס דער חורבן פינסק מיינט."

צו די אָלע צרות זייגען נאָך צוגעקומען שוועכ־ערע איבערלעבונגען, וואָס די מלחמה־צייטן האָבן מיט זיך גע־ברַאַכט. אַ שווערן רושם האָט געמאַכט דאָס פֿאַרמשפּטן צום טויט פיר יונגעלייט, איינעם אַ פּינסקער און די רעשט קאָזשאָן־האָראָדקער, פֿאַרן פּרואוו אַריבערצוגיין קיין רוס־לאַנד צו זיך אַהיים. דער שרעקלעכער ברַאָך איז ערשט

געקומען אין צוויי וואָכן אָרום, דעם 5טן אַפּריל, 1919, ווען אונטער דער קלויסטער־וואַנט אין מיטן שטאָט זיינען געפאַלן 35 קרבנות און צוווישן זיי די בעסטע פּאָרשטייער פון יידישן פינסק. עס האָט אויפגעציטערט די יידישע וועלט און צוזאַמען מיט איר די יעניקע, וואָס זייער שטים קעגן די גרוילן און רציחות פון דער מלחמה האָט קיינמאָל נישט פאַרפעלט.

7) אין דער פּוילישׂ־באָלשעוויסטישער מלחמה

מיטן צונעמען פינסק ביי די באָלשעוויקעס האָט זיך די מלחמה נישט געענדיקט, מער נישט דער פּראָנט האָט זיך איבערגעוואָרפן מזרח הונדערטער מיילן ווייט. די שטאָט האָט אַ ביסל פּרייער אָפּגעאָטעמט. דעם שווערן הונגער און נויט האָט געלינדערט די אַמעריקאַנער הילפס־אַקציע מיט אירע טראַנספּאָרטן שפּייז און בגדים, וואָס האָבן אונטערגעהאַלטן דאָס חיות ביי דער פינסקער אָרעמשאָפט און זי ביסל באַקליידט און באַשוכט*). די שטאָט האָט נישט באַווייזן אָפּצוכאָפן דעם אָטעם נאָך די שווערע קלעפּ און חורבנות, ווי די מלחמה האָט זיך פונדאָסנייַ באַווייזן. נאָך דער מפּלה פון דער פּוילישער אַרמיי ביי קיעוו האָט זיך אָנגעהויבן אַ בהלהדיקער צוריקלויף פון פּוילישן חיל קיין מערב. דער פּראָנט האָט זיך מיט יעדער טאָג דערנענטערט צו פינסק. דעם 1טן יולי, 1920, איז אין שטאָט דערקלערט געוואָרן קריגס־צושטאַנד. עס האָבן זיך גענומען איבערחזרן געשעענישן פון דער נישט וויטער פאָרגאַנגנהייט. צוואַנסאַרבעט, קאָנטריבוציעס, קלעפּ, שניידן בערד, וואָס איז דעמאָלט געווען אין דער מאָדע א. ד. גל. שווערע טעג האָט איבערגעלעבט פינסק. שבת, דעם 24טן יולי, האָבן אָלע אָמטן צוזאַמען מיט דער פּאָליציי פּאַרלאָזן די שטאָט, אַרויספירנדיק פּאַרשיידענע פּאַבריק־מאַשינען און אָלע דרוקעריי־ען. אין שטאָט איז פּאַרבליבן נאָר די זשאַנדאַרמעריע. די שטאָט־פּאַרוואַלטונג האָט באַקומען אַ באַפעל פון דער מיליטעריש־ער מאַכט צוצושטעלן אין אַ קורצן טערמין אַ באַשטימטן סכום פּראָדוקטן צוזאַמען מיט 40 בהמות און 30 פערד אויף אַ סומע פון 6 מיליאָן מאַרק און ווי אַ משכון געגנומען 6 ראַטמענער. דער באַפעל איז גלייך אויסגעפירט געוואָרן. זונטיק, אין דער פרי, דעם 25טן יולי, איז אויך די זשאַנדאַרמעריע אַוועק פון שטאָט. פּאַרנאַכט צו האָט די שטאָט־פּאַרוואַלטונג מודיע געווען די באַפעלקערונג, אַז ביינאַכט פּאַרלאָזט די פּוילישע מאַכט די שטאָט, און געוואָרנט די איינוואוינער צו זיין אויף דער וואַך, טאָמער ברעכט אויס אַ שרפה. די פייער־לעשער האָבן באַקומען אַ באַפעל אַרומצוגיין איבער די גאַסן און אַכטונג צוגעבן. עס איז אָפּגערעדט געוואָרן, אַז טאָמער וועלן טונקלע עלעמענטן מאַכן אַ פּראוואָ צו רויבן, זאָלן די פייערלעשער טרובן אויף אַן אַלאַרם, ווי בעת אַ שרפה. ביז 10 אין אָוונט איז געווען שטיל. שפּעטער האָבן זיך דערהערט קולות און געשרייען. אין שטאָט איז געוואָרן אַ בהלה. די פייערלעשערס האָבן אָנגעהויבן צו טרובן. לכתחילה האָבן די רויבערס זיך דערשראָקן פּאַרן רעש און געפילדער, אָבער זיי האָבן זיך גלייך אַרומגעזען, אַז דאָס איז נישט מער ווי זיי אָפּצושרעקן און האָבן אָנגעהויבן צו שיסן. די גוואַלדן האָבן זיך איבערגעחזרט יעדער פערטל שעה פון אַן אָנדער עק שטאָט. דרייסטערע זיינען אָפּילו געלאָפן העלפן די באַפאַלענע, עס האָט זיי אָבער באַגעגנט אַ שיסעריי. ביז 4 פאַרטאָג האָבן געדויערט די רויבעריי־ען, ערשט שפּעטער איז געוואָרן רואיק. קיין מאַכט איז אין שטאָט נישט געווען. די פאָליאָקן זיינען אַוועק, פאַרברענדיק די בריקן אויפן טייך און אויפּרייסנדיק עטלעכע גרעסערע דאַמפּערס. אין דער פרי איז באַוואוסט געוואָרן דער באַלאָנס פון דער פאַרגאַנגענער נאַכט. חוץ צענדליקער רויבעריי־ען, זיינען אויך געווען 4 מענטשלעכע קרבנות. אָרום 9 אין דער פרי, דעם 26טן יולי, 1920, זיינען אַריין אין שטאָט די רויטע אַרמייער.

קורץ זיינען די באָלשעוויקעס געווען אין פינסק. נאָכן קלאַפּ, וואָס זיי האָבן באַקומען ביי וואַרשע, האָט זיך אָנגעהויבן אין איילעניש דער צוריקצוג פון דער רויטער אַרמיי. אין מיטן אויגוסט האָט מען שוין גערעדט אין שטאָט, אַז די באָלשעוויקעס טרעטן אָפּ און אַז מען וועט מאָביליזירן אָלע מענער פון 18 ביז 40 יאָר. אין עטלעכע וואָכן אָרום האָבן זיך די קלאַנגען געמומען באַשטעטיקן. אָנהייב סעפּטעמבער איז אָרויס אַ באַפעל, אַז אָלע מענער פון די דערמאָנטע יאָרגאַנג זאָלן זיך רעגיסטרירן, און דעם 10טן סעפּטעמבער איז דערקלערט געוואָרן אַ מאָביליזאַציע פון אָלע יונגאָלייט פון 20 ביז 31 יאָר. די געשעענישן זיינען געגאַנגען מיט אַ גיכן טעמפּ. נישט באַווייזן האָט די מאַכט דורכצופירן די מאָביליזאַציע ווי די לאַגע איז שטאָט איז מיטאָמאָל געוואָרן נישט זיכער. זונטיק, דעם 19טן סעפּטעמבער, איז אויסגעבראָכן אַ בהלה. די אָמטן האָבן זיך געמומען פּאַקן און איילן צום באַן. מיליטער און אָבאָזן זיינען געפּאָרן אין די גאַסן אין דער ריכטונג צו מזרח. די באַפּעלקערונג האָט אַרומגעכאַפּט אַן אימה. מען האָט דערציילט וועגן שרעקלעכע הריגות פון די באַלאָכאָוועצע*), וואָס זיינען געווען אַוואַנגאַרד פון דער פּוילישער אַרמיי. שבת, דעם 25טן סעפּטעמבער, האָבן די פּאַרבליבענע באַאָמטע און זעלנער געמומען פּאַרלאָזן די שטאָט. אָרום מיטן טאָג האָבן זיך פלוצלונג באַווייזן די פּאָליאָקן. עס איז געוואָרן אַ שרעקלעכער טומל, נאָר אַ טייל פון די באָלשעוויקעס איז געראָטן צו אַנטלויפן מיט דער באַן. די רעשט האָט זיך אַ לאָז געטאָן אין דער ריכטונג צו אַלברעכטאָוו. דאָ זיינען שוין אָנגעקומען די

*) ערב פּסח, 1920, איז קיין פינסק אַראָפּגעקומען אַ דעלעגאַט פון אָמעריקאַנער רעליף, שמואל דאַוויטש (אַ פינסקער) און פּראָטיילט די אָרטיקע אינסטיטוציעס אַ גרעסערע סומע געלט.

*) זייער אָנפירער, דער וויס־גוואַרדייער געוועזענער בולאק־באַלאַכאָוויטש, האָט אין יאָר 1920 געגרינדעט אַ פּרייוויליקע אָרמיי, וואָס האָט געקעמפט אויף דער פּוילישער זייט קעגן די באָלשעוויקעס. בולאַק־באַלאַכאָוויטש האָט זיך באַרימט געמאַכט מיט זיינע מורא־דיקע שחיטות איבער דער יידישער באָפעלקערונג.

ערשטע אָפּטיילונגען פון די באַלאַכאָווצעס און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטאַרקע שיסעריי. די יידישע באַפעל־קערונג האָט זיך פאַררוקט אין די הייזער און מיט שרעק געווארט וואָס וועט זיין. פאַרנאַכט צו איז געווארן שטיל און אין שטאָט האָבן זיך באַוויזן די ערשטע באַלאַכאָווצעס. גלייך האָבן זיך דערהערט אימהדיקע געשרייען. דאָס האָבן די באַלאַכאָווצעס געטאָן זייער מלאָכה. אויפן אָנדערן טאָג, זונטיק ערב סוכות, האָבן זיך געטאָן אין שטאָט שוידער־לעכע זאַכן. מען האָט געשלאָגן און געממיתט, גערויבט און פאַרגוואַלטיקט פרויען, און אַפילו 14—15 יאָריקע מיידלעך. די צאָל פאַרגוואַלטיקטע פרויען זאָל האָבן דערגרייכט ביז 200, אומגעבראַכטע יידן — 4. אַזוי האָבן די באַלאַכאָווצעס עטלעכע טעג „געהוליעט" אין פּינסק.

אַן אימהדיקע נאַכט האָט איבערגעלעבט די שטאָט דעם 2טן אָקטאָבער. יענע נאַכט זיינען פון די באַלאַכאָווצעס הענט גע־פאַלן 8 קרבנות. שטילער איז געווארן ערשט, וען עס איז אָנגעקומען אין שטאָט דאָס פּוילישע מיליטער און אויף די גאַסן האָבן זיך באַוויזן פּוילישע פּאַטרולן.

איצט האָבן אָנגעהויבן אָנצוקומען קיין פּינסק ידיעות וועגן די מאָימדיקע שחיטות, וואָס עס האָבן געמאַכט די באַלאַכאָווצעס אין גאַנץ פּאָלעסיע און אין דער פּינסקער סביבה, דערהויפּט אין די קליינע שטעטלעך און אין די דערפער. הונדערטער יידן זיינען אומגעקומען פון זייערע רוצחישע הענט. מיט סאָדיסטישער תאווה פלעגן זיי פּיי־ניקן זייערע קרבנות און אומברענגען זיי מיט מיתות משונות. אַ סך מענטשן זיינען אַראָפּ פון זינען, נישט קאָנענדיק אַריבערטראָגן די שרעקלעכע יסורים, וואָס מען האָט זיי אָנגעטאָן. די שרעק פאַר די באַלאַכאָווצעס איז געווען אַזוי גרויס, אַז די יידישע באַפעלקערונג פון די שטעטלעך און דערפער איז זיך צעלאָפן אין די וועלדער און גע־בלאָנקעט דאָרט גאַנצע וואָכן, אויסגייענדיק פון הונגער און קעלט. וועגן די אומגליקלעכע האָט מען זיך דערמאָנט אין אַ צייט אָרום, וועט אין פּינסק איז שוין געווען רואיק. דעם 25טן אָקטאָבער, 1920, איז פון דאָרט אַדויסגעפאָרן אין דער פראָווינץ אין דער באַגלייטונג פון אַ גרופּע זעל־נער אַ באַקאַנטער פעדאָגאָג און כלל־טוער, אַלטער פיינ־שטיין, אויפצוקלייבן אין די וועלדער די פּליטים און ברענגען צו קבורה די הרוגים און די אומגעקומענע פון הונגער און קעלט*).

ערשט איצט האָבן געזומען שטראָמען פון דער סביבה קיין פּינסק גאַנצע מחנות היימלאָזע, הונדערטער יתומים און אלמנות, נאַקעטע און בארוועסע — לעבעדיקע עדות פון שרעקלעכן חורבן.

דער דירעקטער פּועל יוצא פון די חורבנות, וואָס עס האָט געבראַכט די וועלט־מלחמה און די שטורמישע יאָרן נאָך איר, איז געווען די פאַרשטאַרקטע עמיגראַציע פון פּינסק. מענטשן זיינען געלאָפן, וואו נאָר מען האָט געקאָנט, מען האָט פאַרקויפט נחלאות און זיך געלאָזט אין די ווייטע וועגן קיין אַפריקע, קאַנאַדע, בראַזיל, דערהויפּט אָבער אין די פאַראייניקטע שטאַטן און קיין ארץ־ישראל. מען איז געלאָפן פון פּינסק ווי פון אַ גיהנום, אין וועלכן עס האָבן זיבן יאָר נאָכאַנאַנד געהערשט הונגער און טויט. אָבער דאָס לעבן, ווי אַלע מאָל, האָט אויך איצט מנצח געווען. צו ביסלעך האָבן זיך געזומען היילן די טיפע וואונדן, די צייט האָט פאַרווישט די שאַרפקייט פון די שוועריע איבער־לעבונגען; פאַמעלעך האָט דער ישוב זיך געזומען אומקערן צום נאָרמאַלן לעבן.

אין חודש מאַרץ, 1921, איז געשלאָסן געווארן אין ריגע דער שלום־טראַקטאַט צווישן פוילן און ראַטנפאַרבאַנד, און אין דער געשיכטע פון פּינסק הייבט זיך אָן אַ נייַ קאַפּיטל.

*) דידאָזיקע רייזע האָט פיינשטיין באַשריבן אין זיין חיבור „מגילת פורעניות" (תל־אביב), וואָס דערמאָנט אין אַ סך פרטים די באַשרייבונג פון גזירת ת"ח ות"ט פון נתן נטע האַנאָווער.

אויפן שוועל פון אַ נייער תקופה

מיטן אַרײַנמאַרש פון פּוילישן מיליטער הויבט זיך אָן אַ נייע תקופה אין דער געשיכטע פון יידן אין פּינסק, טראָץ דעם, וואָס די שטאָט האָט נאָך קנאַפּע צוויי יאָר צייט זיך געפונען אין מלחמה־צושטאַנד, האָט די מאַכט־ענדערונג דאָך געבראַכט מיט זיך געוויסע שינוים, וואָס האָבן געלייגט זייער חותם אויפן לעבן פון דער שטאָט.

דער באַפּעל נומער 1 פון אַרטיקן פּוילישן קאָמענ־דאַנט האָט מודיע־געווען דער באַפעלקערונג וועגן דעם נצחון פון פּוילישער מיליטער, אַז ענדלעך איז מקוים געוואָרן דער חלום פון די פּריערדיקע דורות און די פּוילישע ראַנד־געביטן זיינען צוריק פאַראייניקט געוואָרן מיטן מוטער־לאַנד.

גלייכצייטיק איז די באַפעלקערונג אויפגעפאָדערט געוואָרן צו אַ לאָיאַלער באַציאונג און געהאָרכזאַמער אויס־פירונג פון אַלע פליכטן און פאַראַרדענונגען, וואָס עס וועט אויף איר אַרויפלייגן די נייע מאַכט, ווי אויך, אַז דער נײַ־באַשטימטער מאַגיסטראַט בראש מיטן בירגערמייסטער ה. באַריסעוויטש, זאָלן גלייך אונטערנעמען שריט צו באַ־זאָרגן די שפּיטאָלן און מושב־זקנים׳ס מיט די נויטיקסטע פּראָדוקטן און בכלל פאַרזיכערן זייער צייטווייליקע עקזיסטענץ.

די באַלשעוויקעס, וועלכע האָבן ערשט נעכטן אין בהלה געהאַט פאַרלאָזט די שטאָט, זיינען געבליבן שטיין אין זאַאָזעריע, אויפן מזרח־ברעג פון דער יאַסעלצע. פּינסק האָט אָבער ווייטער זיך געפונען אוממיטלבאַר נאָענט פון פראָנט און זיך ווידער געמוזט צופאַסן צו אַלע פאַר־אַרדענונגען פון קריגס־צושטאַנד, אונטער וועלכע די שטאָט איז געווען אונטערגעוואָרפן די בערך פיר יאָר צייט פון דער דייטשער אָקופּאַציע.

פונקט ווי פריער האָט זיך אויך איצט די לאָגע נישט געענדערט צום בעסערן. דאָס איינציקע וואָס האָט געגעבן כוחות אַריבערצוטראָגן דעם הונגער, איז געווען די האָפע־נונג, וואָס מען האָט פאַרבונדן מיט דער הילף און שטיצע פון די קרובים און פריינד אין אַמעריקע.

אַ פּאָר טעג שפּעטער, נאָך דעם ווי עס האָט זיך איינגעשטעלט אַ נאָרמאַלער באַן־פאַרקער צווישן דער שטאָט און די מערב־געביטן, האָט אַ גרויסער טייל פון דער באַפעלקערונג זיך אַוועקגעלאָזט צו דער קאָמענדאַנטור נאָך אַרויספאָר־דערלויבענישן, כדי צו קענען פאַרלאָזן די שטאָט און זיך איינהאַנדלען לעבנסמיטלען, אַדער פּראָווין מאַכן מסחר.

ד י ח י ל פ ס ־ א ק צ י ע

צוליב די קריגס־אָפּעראַציעס און שלעכטע היגיענישע באַדינגונגען האָבן אין פּינסק זיך געזאַמען פאַרשפּרייטן אַלערליי אנשטעקנדיקע קראַנקהייטן און דער עיקר דיזענ־טעריע און פלעקן־טיפוס. טראָץ אַלע אָנשטרענגונגען זיינען די מעדיצינישׂ־סאַניטאַרע אָרגאַנען פון דער מיליטער־מאַכט געבליבן מאַכטלאָז קעגן די אויבנדערמאַנטע חולאתן, וואָס האָבן יעדן טאָג פאַרכאַפּט אַלץ מער קרבנות.

די נויט און הונגער זיינען געוואָרן אַלץ גרעסער, דער צופיר פון דערנערונגס־מיטלען איז צוליב דעם ניט־רעגולערן באַן־פאַרקער געווען שטאַרק פאַרשוווערט און די אָרימקייט פון דעם גרעסטן טייל פון דער באַפעלקערונג איז געווען איין לשער. דאָס אינציקע, וואָס האָט געקענט ראַטעווען פון אונטערגאַנג די יידישע באַפעלקערונג, וועלכע האָט מיט זיך פאָרגעשטעלט דעם גרעסטן טייל פון די שטאָטישע איינוואוינער — איז געווען די שטיצע פון דרויסן. דידאַזיקע שטיצע איז טאַקי אינגיכן געקומען. די הילפס־אַקציע איז אונטערגענומען געוואָרן דורכן „דזשאָינט" וואָס האָט דאָן אָנגעהויבן זיין הילפס־אַקציע אין פּוילן.

מיט צוקערמאַנס קומען קיין פּינסק איז אין שטאָט געוואָרן אַן אויפרודערונג. דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן פון פּינסק האָט ווידער אויפגעוואַכט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן זיצונגען און באַראַטונגען פון אַלערליי ריכטונגען און גרופּן, וועלכע האָבן מיט זיך פאָרגעשטעלט דעם רוב בנין ומנין פון יידישן פּינסק. יעדע גרופּע האָט זיך געפלייסט צו באַווייזן און איבערצייגן, אַז נאָר זי איז באַרעכטיקט צו רעדן אין נאָמען פון די נויט־ליידנדיקע, פאַר וועלכע דאָס געלט פון אָמעריקע איז געשיקט געוואָרן.

נאָך די קאָנפערענצן, וואָס ברוך צוקערמאַן האָט אָפּ־געהאַלטן מיט די פאָרשטייער פון די באַזונדערע ריכטונגען, איז אויף דער שפּעטערדיקער באַראַטונג, וואָס איז פאַר־געקומען אין הויז פון דיין, הרב גורוויטש, אויסגעבילדעט געוואָרן אַ פאַריטעטע קערפערשאַפט פון אַלע גרופּירונגען. בייַ די דעמאָלסדיקע באַדינגונגען איז עס געווען די איין־ציקע אינסטאַנץ, וואָס איז געווען באַרעכטיקט צו רעפּרעזענטירן דאָס יידישע פּינסק. אין דערדאָזיקער קער־פּערשאַפט זיינען געווען פאַרטרעטן אַלע שיכטן פון דער יידישער באַפעלקערונג, אָנהייבנדיק פון די רבנים ביז צו די לינקע סאָציאַליסטישע ריכטונגען.

נאָך דעם ווי צוקערמאַן האָט אָפּגעהאַלטן זיין ערשטע קאָנסטיטואירונגס־זיצונג, האָט ער דעם געשאָפענעם קאָ־

מיטעט איבערגעגעבן די אויבן־דערמאַנטע הונדערט טויזנט מאַרק, וואָס דער „דזשאָינט" האָט אַסיגנירט פאַר דער בויט־לײַדנדער יידישער באַפעלקערונג אין פינסק — אַלס שטיצע אויף פּסח.

די לעצטע זיצונג פון קאָמיטעט איז פאַרגעקומען פרייטיק דעם 4טן אַפּריל, צוליב אַזייגער בייטאָג. אויף דערדאָזיקער זיצונג האָט ברוך צוקערמאַן זיך געזעגנט מיט די מיטגלידער פון געשאַפענעם קאָמיטעט און צו־מאָרגנס, שבת דעם 5טן אַפּריל, אָפּגעפאָרן קיין בריסק. דעם זעלבן טאָג, פון סאָמע באַגינען, האָבן יידישע יונגעלייט און מיידלעך פאָרלעכווייז זיך אַוועקגעלאָזט איבער די געוועזן פאַרנומען מיט פאַרטיילן די קופאָנעס. די איבעריקע האָבן זיך צונויפגעזאַמלט אין „בית־עם", וואו עס האָט זיך געפינען דאָס זיך־אָרט פון דער עקזעקוטיווע פון קאָמיטעט, צו פאַרטיילן די פּסחדיקע שטיצע.

היות ווי צו יום־טוב זיינען געבליבן בלויז געציילטע טעג, האָט זיך געפאָדערט, אַז די רעגיסטראַציע זאָל ווערן דורכגעפירט שנעל, בכדי דער עולם זאָל וואָס פריער באַקומען דאָס מעל און זיך באַצייטנס באַאָרגן מיט מצות אויף פּסח.

יענעם שבת האָט אין „בית־עם" אַ גאַנצן טאָג געווימלט מיט מענטשן. אָן אויפהער האָבן יונגע בחורים און

ערשטער רעליף־קאָמיטעט אין פינסק מיטן אַמעריקאַנער דעלעגאַט קוגעל (אין צענטער)

מיידלעך געבראַכט די רעגיסטראַציע־בויגנס און זיך געזונדט צו דער עקזעקוטיווע נאָך קופאָנעס אין אַנווייזונגען פאַר זייער וווינערדיקער רעגיסטראַציע־אַרבעט.

בכלל האָבן זיך יענעם שבתדיקן טאָג דורכן „בית עם" דורכגעוואַנדערט מענטשן. דער לאָקאַל האָט דאָן פאַרלאָרן דעם כאַראַקטער פון אַן ענג־געשלאָסענער אינסטי־טוציע און זיך פאַרוואַנדלט אין אַ רשות־הרבים, וואו דער אריינגאַנג איז פאַר יעדן איינעם געווען פריי.

שבת, בין־השמשות, איז פאַרגעקומען די שחיטה, אין דער האָפנונגספולער פרילינגסטאָג פון 5טן אַפּריל 1919 איז געווען פאַרוואַנדלט אין אַ דאָטע פון טרייער אין צער.

אין צער און אין יאוש איז געווען פאַרזונקען די יידישע באַפעלקערונג פון שטאָט. אויסגעשטעלט אויף שפּאָט און פאַראַכטונג. הונגעריקע און דערשלאָגענע איז מען געזעסן פאַרשפּאַרט אין די הייזער, מורא־האָבנדיק אַרויס־צוגיין אויף דער גאַס.

אַרום דער שטאָט איז פאָרגעקומען דער בלוטיקער געראַנגל צווישן די פּוילישע מיליטעריש מחנות מיט די באָלשעוויקעס, די יידישע באַפעלקערונג האָט געציטערט אימת מות. אַזוי האָט געדויערט ביז ענדע מאַי.

אויספאָרשונגס־קאָמיסיעס פון פּוילישן סיים האָבן געהאַלטן אין איין אונטערזוכן די סיבות פון דער בלוטיקער טראַגעדיע, ביז מען האָט זיך ביסלעכווייז אָנגעהויבן צוגיי־וואויענען צו דער שרעקלעכער געשעעניש.

אומגעפער סוף מאי האָט זיך אויפסניי געמומען אַרגאַניזירן די קאָמיטעט־אָפּטיילונג פון „דזשאָינט" אין פינסק. דער נייער קאָמיטעט איז אייגנטלעך געווען אַ גלגול פון ערשטן קאָמיטעט, וועלכע איז זיך געהאָט פאַנאַנדערגעפאַלן.

מיט די הונדערט טויזנט מאַרק, וואָס עס האָט געבראַכט דער שליח פון דער „דזשאָינט"־צענטראָלע אין ווארשע, האָט דער קאָמיטעט אָנגעהויבן זיין טעטיקייט, וואָס האָט באַאַרבעט לינדערן טיילווייז די נויט פון דער אויסגעהונגערטער און צעשראָקענער יידישער באַפעלקערונג אין פינסק. וועגן ממשותדיקער, קאָנסטרוקטיווער הילף האָט גאָר קיין רייד נישט געקענט זיין. דערווייל האָט זיך דער מלחמה־פראָנט אָנגעהויבן אַלץ מער דערווייטערן פון שטאָט. סוף יולי האָט דאָס פּוילישע מיליטער פאַרנומען לוניניץ, איינעם פון די וויכטיקסטע באַן־קנופּן אויף פאָלעסיע. לוניניץ איז געווארן דער אויסגאַנגס־פונקט פאַר דער וויטערדיקער אָפענסיוו פון פּוילישן מיליטער, וואָס האָט כסדר פאַרנומענע אַלץ מער נייע שטעט און שטעטלעך. פון אָט די פאַרנומענע שטעטלעך און ישובים אַרום פינסק האָבן געהאַלטן אין איין קומען שלוחים און דעלעגאַציעס פון די אַרטיקע יידישע קהלות, וועלכע האָבן זיך געווענדעט אין באַלדיקער הילף. אַלע האָבן זיך געווענדעט צום אַמעריקאַנער קאָמיטעט, וואָס האָט, אַ חוץ דער פאַרטיילונג פון שטיצע צוויישן דער נויטלייַדנדער יידישער באָפעלקערונג זיך אויך פאַרנומען מיט סובסידירן די געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס אין שטאָט. אויסער די שפּיטאָלן, מושב־זקנים און תלמוד־תורה אין פינסק און אין קאַרלין זיינען אין יענער צייט געווען אין שטאָט נאָך צוויי קינדער־היימען וואָס זיינען געגרינדעט געווארן אין די שוועריסטע טעג פון דער דייטשישער אָקופּאַציע, אין 1916; דער ערשטער בית יתומים, געגרינדעט אין 1918, דער צווייטער בית־יתומים, וואָס איז אנטשטאַנען סוף 1919, דער „קינדער־פלאַץ", און די מיידל־שולע (שפּעטער „תל־חי"). די אַלע אַנשטאַלטן זיינען געווארן אויסגעהאַלטן דורכן קאָמיטעט.

מיט יעדער חודש האָט זיך דער בודזשעט פון קאָמיטעט כסדר פאַרגרעסערט. מחמת זיין פיל פאַרצווייגטער טעטיקייט איז דער פינסקער קאָמיטעט געווארן דער איינציקער הילפס־צענטער פאַר די מזרח און דרום־געביטן פון פאָלעסיע, אַזוי, אַז אין אָנהייב 1920 איז מען געווען געצווואונגען צו שאַפן אין פינסק אַ באַזונדערן הילפס־קאָמיטעט, וואָס זאָל באַדינען די שטעטלעך און ישובים אַרום פינסק (דער אַזוי־גערופענער ראַיאָן־קאָמיטעט). זיין קאָמפּעטענץ איז געווען פיל ברייטער פון פינסקער קאָמיטעט, וועלכער איז פינאַנציעל געווען אָפּהענגיק פון ערשטן. מען האָט אויך געמוזט גרינדן אַ באַזונדערן בית־יתומים, דעם „ראַיאָנעם בית־יתומים", וואו מען האָט איינגעאָרדנט די יתומים און פאַרוואָרלאָזטע קינדער פון די קליינע שטעטלעך אַרום פינסק.

חוץ דעם פלעגן די שולן און די קינדער־אנשטאַלטן באַקומען אויסגעטיילט פון מלוכהשן ראַט פאַר קינדער־פאַרזאָרגונג (ראַדאַ אָפּיעקונטשאַ) אַ געוויסן סכום שפּייז־אַרטיקלען, צו זייער מעסיקע פרייזן. דידאָזיקע שפּייז־אַרטיקלען זיינען אויך אַרויסגעגעבן געווארן פאַר די יידישע קינדער־אנשטאַלטן.

דער קאָמיטעט, וועלכער האָט באַאַרבעט רעפּרעזענטירן די אָקטיווע געזעלשאַפטלעכע כוחות פונם יידישן פינסק, איז לויט זיין אינערלעכן בוי און צוזאַמענשטעל געווען גאַנץ וויט פון יענער האַרמאָנישער קאָנסאָלידאַציע, וואָס האָט זיך געפּאַדערט פון אַזאַ אנשטאַלט, פאַר וועלכן עס זיינען געשטאַנען אַזעלכע ערנסטע, וויכטיקע אויפגאַבן. די אומאויפהערלעכע רייסעריין אויף די זיצונגען זיינען געווען אַ פּועל־יוצא פון די מיינונגס־פאַרשיידהייטן צווישן די מיטגלידער.

וואָלן צום שטאָט־ראָט

אין אַלגעמיין זיינען אויפן פאָליטיש־געזעלשאַפטלעכן געביט ניט פאַרגעקומען קיין ענדערונגען און טראָץ דעם, וואָס דער פראָנט האָט זיך געהאָט דערווייטערט פון שטאָט און עס זיינען איינגעטרעטן געוויסע פאַרלייכטערונגען פאַר דער באַוועגונגס־פרייהייט פון דער באַפעלקערונג, האָט דאָך אין עפּנטלעכן געזעלשאַפטלעכן לעבן וווייטער געהערשט די זעלבע פאַרגליווערטקייט. אַן אויפמונטערונג איז פאַרגעקומען ערשט דאָן, וועו אין שטאָט האָט זיך באַוויזן די מעלדונג פון קאָמיסאַר פאַר די מזרח־געביטן ה' אָסמאָלאָווסקי, וועלכער האָט מודיע געווען וועגן די וואָלן צו דער זעלבסטפאַרוואָלטונג.

אַלע סאָציאָליסטישע און נאַציאָנאָלע ריכטונגען אין שטאָט האָבן וויידער אָנגעהויבן טומלען און רודערן. עס האָבן זיך געמומען אויסבילדן בלאָקן און וואָל־אָפּמאַכן. דאָס אַלץ איז אָבער געשען אין יידישן לאַגער, דאָקעגן די קריסטלעכע באַפעלקערונג איז פאַרבליבן גלייכגילטיק צום גאַנצן וואָל־טומל. בלויז אַ דינער שיכט אירער האָט זיך מער־ווייניק פאַראינטערעסירט מיט די וואָלן. דאָס איז געווען דער אַזוי־גערופענער „קריסטלעך־דעמאָקראַטישער

בלאָק", וועלכער איז צוגעשטאַנען צום בלאק פון די יידיש־סאָציאַליסטישע גרופּירונגען און זיי צוזאַמען האָבן דעראַ־בערט צוויי דריטל פון אַלע מאַנדאַטן.

אין שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן נאָרמאַליזירן די לאַגע אינם זין, וואָס עס האָט זיך איינגעשטעלט אַ רעגולערע קאָמוניקאַציע צווישן פינסק און דער איבעריקער וועלט. אויב צום מזרח איז דער פאַרקער געווען באַשווערט, איז ער אָבער דערפאַר געווען כמעט פריי אין דער מערב־ריכטונג און מיט אַ דערלויבעניש פון שטאָטישן „קאָמיסאַ־ריאַט פאַר ציווילער אַדמיניסטראַציע", פלעגט מען דאָן קאָנען אומגעשטערט פאָרן אויף דער באַן. זיינען טאָקע סוחרים אין געשעפטס־אָנגעלעגנהייטן געפאָרן קיין וואַרשע און עס האָט אויך עולה־רגל געווען אַ דעלעגאַציע פון פּיע־סקער געזעלשאַפטלעכע עסקנים צו דער צענטראַלע פון „דזשאָינט", וואָס האָט איר זיך־אָרט געהאָט אין וואַרשע.

אַזוי האָט דאָס אָנגעהאַלטן ביז אָנפאָנג פרילינג 1920, וועז דאָס פּוילישע מיליטער האָט אָנגעהויבן די פרילינג־אָפענסיווע, פאַרנומען די שטעט מאָזיר און רעטשיצע און דערגרייכט ביז די טויערן פון האָמעל. אויפן דרום האָט דאָן דאָס פּוילישע מיליטער דעראָבערט די געביטן אַרום דער הויפּט־שטאָט קיעוו.

ווי אַ שטאָט אין הינטערלאַנד, האָט פינסק דאָן פרייער אָפּגעאָטעמט. די פריערדיקע קריגס־פאַראַרדנונגען האָבן לאַנגזאַם פאַרלוירן זייער וועדט. ביזן שפּעטן אָוונט פלעגט דער עולם אַרומשפּאַצירן איבער די גאַסן, די גאַלעריע אין שטאָט־ראָט איז געווען שטענדיק איבערפולט פון אַן עולם, וואָס פלעגט זיך אָנלאָכן פון די דרשות פון די יידישע ראַטמענער, וועלכע פלעגן זייערע רעדעס האַלטן אין דער וויס־רוסישער שפּראַך.

אַ גרויסע געזעלשאַפטלעכע אויפלעבונג האָבן אין שטאָט אַריינגעבראַכט די צוויי אַרבעטער־רעסטאָראַנען, וואָס זיינען געגרינדעט געוואָרן דורכן „בונד" און די פּועלי־ציון (לינקע און רעכטע פאַראייניקט) און אויסגעהאַלטן דורך דעם אַמעריקאַנער קאָמיטעט, וועלכער האָט געהאָט די אויסשליסלעכע רעכט פון קאָנטראָל און אויפזיכט. אַזוי האָט דאָס געדויערט ביזן מיטן יוני, וועז עס האָט זיך אָנגעהויבן די קאָנטר־אָפענסיווע פון באָלשעוויסטישן מי־ליטער און דער פראָנט האָט וויידראַמאָל זיך אָנגעהויבן דערנענטערן צו פינסק.

די פּוילישׁ־באָלשעוויסטישע מלחמה

די שטאָט האָט צוריק פאַרלוירן איר שטילן און רואיקן אויסזען. מיט יעדער טאָג איז די באַוועגונג געוואָרן אַלץ שטאַרקער. טאָג און נאַכט האָבן דורכן שטאָט געהאַלטן אין איין ציען מחנות מיליטער, רייטער און פוסגייער. די קריגס־אָפּעראַציעס האָבן זיך דערנענטערט צו די טויערן פון שטאָט, און פינסק האָט וויידער אָנגעהויבן פיבערן מיטן קאָנוואולסיוון ציטער פון פראָנט־געביט.

פון דער ציווילער, אַדמיניסטראַטיוועד פאַרוואַלטונג איז די שטאָט צוריק אַריבער צו דער מיליטערישער מאַכט, וועלכע האָט אָנגעהויבן דורכפירן די עוואַקואַציע פון די מלוכה־אַמטן און אויך פאַבריקן. פיל פון דער ציווילער באַפעלקערונג זיינען געגומען געוואָרן אויף אַרבעט, כדי צו העלפן פאַרלאַדענען אין די וואַגאָנעס די אַרכיוון און די מאַשינען, וואָס מען האָט אַרויסגעפירט פון שטאָט, ביז ענדלעך, אין מיטן יולי, האָט דאָס פּוילישע מיליטער פאַר־לאָזן די שטאָט און פינסק איז וויידער געוואָרן פאַרנומען דורך די באָלשעוויקעס.

ביזן אַריינקומען פון די באָלשעוויקעס קיין פינסק, האָט זיך אין שטאָט נישט געפילט קיין מאַנגל אין ברויט און בכלל אַלע איבעריקע אַרטיקלען פון ערשטן געברויך, אָבער גלייך נאָך זייער דערשיינען אין שטאָט איז אַלץ געוואָרן טייער. קאָרן און קאַרטאָפל זיינען ניט געווען מער בנמצא און ווער עס האָט נאָר געהאַט וועלכע ניט איז סחורות, האָט זיי גלייך באַהאַלטן, ערשטנס, צוליב מורא פאַר רעקווויזיציע און צווייטנס, מחמת דער גרויסער דיפע־רענץ, וואָס איז געווען צווישן די „ניקאָלייעווער" און דעם נייעם סאָוועטישן געלט.

דאָס טייערסטע אַרטיקל פון ערשטן געברויך איז גע־ווען זאַלץ, אַזוי, אַז מיט זאַלץ האָט מען כמעט געזיכערט די „דעקונג" פון די פאַרשידענע באַנקנאָטן, וואָס זיינען דאָן געווען אין אומלויף. זאַלץ האָט דערגרייכט צו אַזאַ הויכער חשיבות, אַז מען האָט דערמיט געמאָסטן דעם ווערט פון יעדער אַנדער סחורה, פאַרגלייכנדיק דריי פּוד קאָרן צו איין פּוד זאַלץ. א. א. וו.

מיט יעדער טאָג האָט די שטאָט וויידער אָנגעהויבן זיך איינשרומפּן פון עלנט און נויט. די נייע מאַכט־האָבער האָבן אויף אַלע סחורות און פּראָדוקטן אַרויפגעלייגט אַ סעקווועסטער און אַלץ איז געוואָרן דערקלערט אַלס קריג־רויב, אויף וועלכן די אייניציק־אויסשליסלעכע רעכט האָט געהאַט נאָר די מיליטערישע מאַכט.

די שפּיטעלער און דאָס מושב־זקנים האָבן זיך נאָך געהאַלטן אַ דאַנק די קלייניע זאַפאַסן, וואָס זיינען פאַרבליבן פון פריער. די העברעאישע שולן און קינדער־היימען זיינען געוואָרן פאַרבאָטן דורך דער מאַכט און די שולן מיט דער יידישער אונטערריכטס־שפּראַך זיינען ניט געעפנט געוואָרן, עס איז ניט געווען וועד עס זאָל זיכערן זייער עקזיסטענץ.

אַלע האָבן זיך געפילט אין אַן אומזיכערער לאַגע. די פאַרשיידנסטע סתירהדיקע קלאַנגען פלעגן זיך פאַרשפּרייטן יעדער טאָג וועגן די נצחונות פון דער רויטער אַרמיי בעת זייער מאַרש אויף וואַרשע. אַהין, צו דער הויפּט־שטאָט זיינען געווען געוועגדט זייערע אַלע אָנשטרענגונגען, און די סאָוועטישע צייטונגען האָבן אפילו געמאָלדן וועגן רויט־אַרמייאישע אויסשפּיר־גרופּן אין די וואַרשעווער פאָרשטעט.

אין די לעצטע טעג פון אויגוסט, איז די שטאָט וויידער געוואָרן פול מיט מחנות מיליטער, וועלכע האָבן זיך אומאָרדנונג אַרומגעשלעפּט איבער די גאַסן פון שטאָט.

מען האָט שטיל געמורמלט וועגן גרויסע מפלות פון דער רויטער אַרמיי און אז די לעצטע ציען זיך צוריק אין בהלה. און ווירקלעך איז עטלעכע טעג שפּעטער דערשינען אַ ידיעה וועגן צוריקטריט פון בריסק.

וואָס מער די קאַמפן האָבן זיך דערנענטערט צו פינסק, אַלץ גרעסער איז געוואָרן דער כאַאָס און אומאָרדנונג אין שטאָט. אויף די גאַסן איז טאָגטעגלעך אָנגעגאַנגען אַ געיעג אויף מענטשן, וואָס מען פלעגט כאַפּן אויף אַרבעט. היות ווי קיין עסן פלעגט מען ביי דער אַרבעט ניט קריגן און קיין לוין אויך ניט, האָט מען אויסגעמיטן זיך צו באַווייזן אויף דער גאַס, און די שטאָט האָט אויסגעזען ווי ליידיק, אויסער זעלנער און באַאַמטע האָט מען קיין ציווילע מענטשן כמעט ניט באַמערקט.

אַזוי האָט דאָס געדויערט ביז די ערשטע טעג פון סעפּטעמבער, וועו אין אַ געוויסן פּרימאַרגן איז אָנטשטאָנען אַ שרעקלעכע בהלה צווישן די מיליטער־טיילן, וואָס האָבן זיך געפונען אין שטאָט. ידיעות, איינע משונהדיקער פון דער צווייטער, זיינען געוואָרן איבערגעגעבן פון מויל צו מויל, אָבער קיינער האָט ניט געוואוסט די ריכטיקע סיבה פון פלוצומדיקן טומל.

מיט יעדער מינוט איז דער געדראָנג אויף די גאַסן געוואָרן אַלץ גרעסער. עס זיינען אין פאָנישן שרעק געלאָפן רייטער און פוסגייער, זיך אָנגעשטויסן אויף די אומצייליקע, שוועד־באַלאָדענע וועגענער מיט פּראָוויאָנט און אמוניציע, וואָס האָבן פאַרשטאָפט די וועגן. אַלע האָבן געאיילט אין דער ריכטונג פון וואָקזאַל, צו די לאָדונגס־פונקטן, וואָס האָבן זיך געפונען פאַראַלעל מיטן אייזנבאַן־וועג.

איבערן גאַנצן שאַסיי, וואָס האָט געפירט צום וואָקזאַל, זיינען געלעגן פאָנאַנדערגעוואָרפן פאַרשידענע מינים סחורות, וואָס מען האָט אין בהלה אַראָפּגעוואָרפן פון די שוועד־איבערגעלאָדענע פורן. אויף שריט און טריט האָט מען זיך אָנגעשטויסן אויף געפלאָנטע און צעשאָטענע זעקלעך מעל, קופּעס זעלנערישע שטיוול און פאַרשידענע מינים קאָלאָניאַלע און גאַלאַנטעריע־סחורות. דער געדראָנג און די בהלה האָט זיך נאָך מער פאַרשטאַרקט, וועו עס איז געוואָרן באַקאַנט, אז די באַלאַכאָוועס דערנענטערן זיך צו דער שטאָט.

די פּאָגראָמען פון די באַלאַכאָוויצעס

אַלע איינוואוינער פון שטאָט — איבערהויפּט די יידישע — האָבן אין טויט־שרעק זיך אָנגעהויבן פאַרמאַכן אין די הייזער, מורא־האָבנדיק אַרויסצושטעלן אַ פוס אויף דער גאַס. עס איז געווען אַ זוניקער, סעפּטעמבער־טאָג, ערב סוכות, אָבער קיינעם איז נישט געלעגן אין קאָפּ דער יום־טוב, יעדער איז געווען פאַרנומען מיט דער מחשבה וועגן די שרעקלעכע טעג, וואָס רוקן זיך אָן אויף דער שטאָט.

ניט־האָבנדיק די מינדסטע אנונג וועגן די באַלאַכאָוויצעס, האָבן דאָך אַלע פאַרגעפילט, אַז מיט זייער אַרייַנקום אין שטאָט ברענגען זיי מיט זיך מזיק און פאַרניכטונג. שוין פריער, פאַרן צוריקטריט פון פּילישן מיליטער, האָט מען דערציילט וועגן אָן אָפּטיילונג רוסיש מיליטער, אונטער דער אָנפירונג פון אַ געוויסן גענעראַל, וואָס האָט בעת איר צוריקטריט איז די געגנטן פון וואָלין אויסגעשאָכטן די יידישע באַפעלקערונג.

מיטן צופאַל פון דער נאַכט איז די שטאָט ווי אָפּגעשטאָרבן. קיינער האָט ניט געוואגט אָנצוצינדן קיין ליכט. פאַרזונקען אין פֿחד און פינסטערניש איז די שטאָט געלעגן אין שרעקלעכער דערוואַרטונג פון דעם אומבאַשטימטן, וואָס האָט באַדראָפּט קומען.

אַזוי איז פאַרבי די שלאָפלאָזע, אומרואיקע נאַכט. צומאָרגנס פרי, וועו אייניקע דרייסטע מענטשן האָבן זיך געפּרואוועט באַווייזן אויף דער גאַס, זיינען זיי אין טויט שרעק באַלד צוריק אַריינגעלאָפן אין די הייזער. דאָס האָט אַזוי געווירקט די ערשטע באַגעגעניש מיט די באַלאַכאָוועס, וועלכע זיינען באַצירט געווען מיט פעדערן און קאָקאַרדעס, מיט אויסגעהאָפטענע סקעלעטן־קעפּ אויף די היטלען, אין ווי גיריקע חיות אַרומגעלאָפן איבער די גאַסן. באַלד האָבן זיך איבער דער שטאָט פאַנאַנדערגעטראָגן די דערשיטערנדע ידיעות וועגן הריגות, רויבעריין און פאַרגוואַלטונגען פון יידישע פרויען.

אַזוי האָבן די באַלאַכאָוועס געבושעוועט אין שטאָט קנאַפּע פינף מעת־לעת, ביז וואָנען עס האָט אין שטאָט אַריינמאַרשירט דאָס פּוילישע מיליטער און איבערנעמענדיק די שטאָט אין איר רשות, געמאַכט אַ סוף צו דער הפקרות פון די ווילדע רוצחים.

דאָס ביסל באַלאַכאָוועס, וואָס זיינען פאַרבליבן אין שטאָט, זיינען געווען געצוואונגען צו האַלטן זיך רואיק, ווייל ביי יעדער מינדסטן פּרואו צו רויבן אָדער איבערפאַלן די ציווילע באַפעלקערונג, האָט די פּוילישע פעלד־זשאַנדאַרמעריע אָנגעוועדט די שטרענגסטע מיטלען.

ביסלעכווייז האָט זיך די באַפעלקערונג אָנגעהויבן באַרואיקן און קומען צו זיך נאָך די שרעקלעכע איבער־לעבונגען. אין שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן איינצושטעלן אַ סדר און דאָס לעבן איז ווידער אַוועק מיט זיין נאָר־מאַלן גאַנג.

אַנטרינענע פון די דערפער און שטעטלעך אַרום פינסק האָבן געבראַכט שרעקלעכע ידיעות וועגן דעם חורבן, וואָס די באַלאַכאָוועס האָבן אָנגעמאַכט אין יענע מקומות. דאָס בלוט איז ממש פאַרגליווערט געוואָרן, הערנדיק די־דאָזיקע איינצלהייטן. מען האָט דערציילט, אַז די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג פון די אַרומיקע ישובים געפינט זיך אין די וועלדער, אין די זומפן, וואו זיי באַהאַלטן זיך אויס פאַר די ווילדע משחיתים. אויב מען וועט באַצייטנס זיי ניט קומען צו הילף, וועלן זיי אַלע פולשטענדיק אומ־קומען, וויייל דאָס רוב פון זיי וואָלגערט זיך שוין עטלעכע וואָכן באַוועס און נאַקעט, דערנערנדיק זיך מיט רייען קרויט און מיט וואָרצלען פון די זומפן.

אַ דאַנק דער שתדלנות פון עטלעכע פינסקער עסקנים מיט א. א. פיינשטיין בראש, האָט די קאָמענדאַנטור געגעבן

אַ דערלויבעניש אַרויסצופֿאָרן און צונויפנעמען די אַלע אומגליקלעכע היימלאָזע אין די וועלדער און זומפֿן. די ערשטע עקספּעדיציע, וואָס האָט זיך אין דער באַגלייטונג פון עטלעכע זעלנער אַוועקגעלאָזט אין דער געגנט פלאַטעליע און סטאַכאָוו, האָט פון דאָרטן, ווי אויך פון אַנדערע אַרומיקע דערפֿער און ישובים, געבראַכט קיין פּינסק קרוב הונדערט יידישע משפחות. די אַלע אומגליקלעכע מענטשן האָט מען אינגעקוואַרטירט אין דער פּינסקער קלויז און אין די דערבייאיקע בתי־מדרשים.

די נויט אין שטאָט איז געווען זייער גרויס און עס האָבן זיך נישט געזען קיין מעגלעכקייטן צו קענען העלפן דעם אומגליקלעכן עולם היימלאָזע, וועלכע האָבן מיט זייער אויסזען געמאַכט אַ דערשיטערנדיקן אינדרוק. ערשט אַ דאַנק דער הלואָה פון פאַרשטאַרבענעם ה' מילער האָט דער קאָמיטעט, וואָס האָט זיך פאַרנומען מיט די היימלאָזע, געקאָנט אָנהייבן לינדערן די ליידן פון די אומגליקלעכע מענטשן.

די הילף פון אַמעריקע

אינגיכן זיינען קיין פּינסק אָנגעקומען די ערשטע צוויי שלוחים פון דער „דזשאָינט"־צענטראַלע אין וואַרשע, וועלכע האָבן מיטגעבראַכט אַ גרעסערע סומע געלט פֿאַר דער הילפס־אַקציע צווישן דער פּינסקער יידישער באָפעלקערונג, פון וועמענס גרעסטע מערהייט האָט זיך געניטיקט אין דרינגנדער שטיצע.

אַ פֿאָר חדשים שפּעטער, אומגעפֿער צווישן נאָוועמבער־דעצעמבער, איז פון אַמעריקע געקומען קיין פּינסק דער ה' יאָסל ברען. אָלס מיטגליד פון פּינסקער ברענטש פון אַרבעטער־רינג אין שיקאָגאָ האָט זיין באַזוך געטראָגן אַ האַלב־אָפיציעלן כאַראַקטער. נאָר די אַלע שוועדע איבער־לעבונגען איז זיין קומען פֿאַר אַלעמען אין שטאָט געווען אַן אָנגענעמע איבעררַשונג.

מיט די קלענערע סומען, וואָס ער האָט געבראַכט פֿאַר אַ סך פֿאַמיליעס פון זייערע אַמעריקאַנער קרובים, האָט ער ממש דערהאַלטן ביים לעבן אַ גרויסן טייל פון דער יידישער באָפעלקערונג אין שטאָט, וועלכע איז ניט געווען בכוח אויסצוקויפן די פֿאַר פוד קאַרטאָפֿל און די פֿאַר פונט גרויפן, וואָס די קאָאָפּעראַטיוון פלעגן אַרויסגעבן.

שפּעטער, אין מאַי 1920, איז קיין פּינסק אָנגעקומען דער אָפּיציעלער שליח פון „פּינסקער רעליף" אין ניו־יאָרק, שמואל דאַוויטש, וועלכער האָט געבראַכט מיט זיך אַ באַדייטנדע סומע געלט פֿאַר די פּינסקער אייניגוואויגער פון זייערע קרובים אין אַמעריקע. ער האָט אויך צו די פּינסקער אינסטיטוציעס פֿאַרטיילט באַדייטנדע סומעס, אַ דאַנק וועלכע זיי האָבן געקענט אָנהאַלטן זייער טעטיקייט.

די גרויע ווירקלעכקייט האָט לאַנגזאַם פֿאַרווישט פון זכרון די טראַגישע איבערלעבונגען. עס האָבן צוריק אָנגעהויבן זייער טעטיקייט די אַלע אנשטאַלטן און אינסטיטוציעס, וואָס זיינען אויפגעקומען צוליב די נייַ־געשאַפענע אויסטערלישע באַדינגונגען. אין די שולעס און קינדער־היימען האָט מען ווי פריער געלערנט מיט די קינדער און זיי פֿאַרטיילט מאָגערע שפּייז־פֿאַרציעס. ביסלעכווייז האָט זיך אין שטאָט איינגעשטעלט דער געווויינלעכער סדר פון דער פריערדיקער נאָך־מלחמה צייט. די קאָנסום און פּראָדוצירקאָאָפּעראַטיוון האָבן פֿאַרטגעזעצט זייער טעטיקייט; אין שטאָט האָבן זיך אָנגעהויבן גרינדן בענק און אַלערליי קרעדיט־אינסטיטוציעס, וואָס זיינען געווען אַ רעזולטאַט פונם פונאַנדערוואוקס פון דער געזעלשאַפֿטלעכער איניציאַטיוו.

די אויפלעבונג אין שטאָט

מיט דער אויפלעבונג פון די פֿאַרשידענע פּאָליטישע ריכטונגען הויבט זיך אויך אָן מערקן אַן אינטערעסיוועט טעטיקייט אויפן קולטורעלן געביט: עס אנטשטייען ביבליאָטעקן, לייענ־זאַלן און בכלל קומט אַן אויפשוואונג אין גייסטיקן לעבן פון פּינסק.

דער זומער 1921 קען באַצייכנט ווערן אַלס דער אָנהויב פון עקאָנאָמיש־ווירטשאַפֿטלעכן וואוילשטאַנד אין פּינסק נאָך דער מלחמה. פּינסק איז געווארן אַלץ מער אָפּהענגיק פון מערב און האָט גלייך באַוויזן זיך צוצופֿאַסן צו די פרישע באַדינגונגען, אומשטעלנדיק איר אינדוסטרי לויט די נייַע באַדערפענישן. עס האָבן זיך געעפנט אַלץ מער ווערקשטאַטן, וואו עס איז געווען באַשעפטיקט דער ווייט גרעסטער טייל פון די יידישע באַלמלאָכעס אין שטאָט. די שוועבל־פאַבריק, וואָס האָט באַלד נאָכן צוריק־קער פון דער פוילישער מאַכט, אָנגעפאַנגען מיט אייַן אַרבעטס־שיכט, איז איבערגעאַנגען אויף צוויי שיכטן. די דיקטן־פאַבריק פון די בריידער לוריא איז צוריק אויסגע־בויט געוואָרן און בכלל האָט מען געמומען צוריק אויפבויען דעם האַנדלס־צענטער פון שטאָט, וואָס איז געהאַט אָפּגע־ברענט געוואָרן. בוי־אַרבעטער האָבן דאָן באַקומען אַ טאָג־לוין פון דריי ביז פינף דאָלאָר. חוץ דעם האָט זיך צוליב דער אויפלעבונג אין האָלץ־מסחר אָנגעהויבן אַ גרויסע באַוועגונג ביי די ברעגעס פון דער פּינאַ. באַלגאָלעס, טרע־גער און אָלערליי אָנדערע שוואַרץ־אַרבעטער האָבן באַקומען באַשעפטיקונגען. צו דער פֿאַרלייכטערונג פון דער לאָגע האָט אויך געווירקט דער פּאָקט, וואָס אַ גרויסער טייל פון דער יידישער באָפעלקערונג אין פּינסק פלעגט באַקומען צוגעשיקט פון אַמעריקע אַ רעגולערע אונטערשטיצונג פון זייערע קרובים.

די וואַל־קאָמפּאַניע צום סיום אין האַרבסט 1922 האָט געברענגט אַן אויפלעבונג אויפן געזעלשאַפֿטלעך־פּאָליטישן געביט. די פֿאַרטיין האָבן אָנגעהויבן אַרויסצוואוייזן אַ מער־רירעוודיקע טעטיקייט. צום ערשטן מאָל אין דער געשיכטע פון פּינסק האָט די שטאָט דורכגעמאַכט אַן עפּנטלעכע וואל־קאמפּאניע, אין וועלכער עס האָבן זיך באַטייליקט די בריטסטע שיכטן פון דער באָפעלקערונג אין שטאָט. ביי דער קאָמפּאָקטקייט פון יידישן ישוב אין פּינסק און אין די

גרייט זיך צו דער „הגלילה" אקציע פון דער בעסטיליקער פון דיכטער נתן ביסטריצקי שליח פון קרן-קיימת

№ 46 (538) פלעמער יארגאנג Pinsker Sztyme. פרייז 10 גר

פינסקער שטימע

פריין היינט 5 גר.

Pińsk, piątek 12 listopada 1937 roku — Adres Redakcji i Administracji: Pińsk, Zawalna 68 — סיי: פרייטיק, ס' כסליו תרצ"ז

אויסצעטרונג.

אין כאריכע וועגן בער אלע. פארשפאלונג פון די ציונים דארף זיין. אז דער פארזיצער, מר אריך דב - וויצע - פארזיצער פון פארוואלטונג זאן רעם פון דער כללה דעגען ציונים.

צוליבן אפמאך צווישן ארגאניזאציע ווערן פאראקיפט

פיל שטוב - זאכן

אין היי-מכשירים

מי אויך שניידער נעמען

אויך בשורי-פנסק 16

(נעבן קונדעס ביל)

סיפארדנונג זיך א ציימער

סיים א באונדער אריינגאנג אין אית באהוועמקאכיימ זיך וויכטן

— קאפ-דאפטינג, מאפקאנע —

ש. הערשמאן

נעש'ווירענער איבערציעער

פון הערצעגס אין וויריע

אויצילע איבערצוגונגן פון כוחות פאר דעם ענגליען קאנטינענט. אויך רוסיש אין ענגליש איבערזיצונגען.

Warszawa, Wronia 51 38

דער מאנופאקטור-געשעפט

פרידמאן-וויגדעראוויטש

דעם זיך איבערנעציג: טור פלאץ 3 ער טיר 53 אויף קאפציישקי № 20 (קאמאנדיר-וואכיבא)

גלייכצייטיק מעלדן מיר אז אונזער לאגער אין קאסטע פאר אין אלערהאנד מיט א פון דעסטע בייערסאָרטן. מאטאציעך אין לאדזשר פאבריק.

M i T. PIKIELNI Sp. Akc. w ŁODZI

בילינע פרייזן. ● גוטע באדינגונגען.

ר. באיער. פלאץ 3-ער טער 43

מופטעס

איך נעם אן צום כאכן אוים ווינטער-קיזאן

קויפט די בעסטע פעדערן פון זשורנאל מיי אויך פאריזדענע האנט-ארפעס

פלאץ 3-ער טער 43 (אין שטיין-קעלער, שולהויף).

שמיין-ווילן

פון דער בעסטער גומע-שלאנגסקער קאפאלנע

„MYSŁOWICE" pokład doliny Kostka płukana

צום פרייז פון 37 זל 8 טאן קיכן צושטעלן אהיים צו כאטמאן

ארטשליעך אין די סקלאדן:

1) ר'. סעמעשאווסקי — פינסק, ראזעצקא 6 № טעל. 63.

2) ארנזאן ברעננאן, פינסק, פילסודסקי 91 טעל. 261

קויפן פון אונזערע קאפאלנינס בעריכטער בילינער.

קאפע-האנסינג "MASKOTTE"

ליפשיץ-ווישפערי פון ראם

פון ווינטן ד. ס. פילשטשודין ניין פראראם נימערן

די 18 נראכדיגוע אפארצונגס וועלן האלטן אין הנפטסטר שאכונג האם פובליקום כהתם נעמע זיין ברעננען די נעסטן פלן. די אויכצירער פון דער פראגראם וון די וועלן שוין רעכן צאר זיך:

1) נראכאיסקי — דונס. אקרעכאס. קלאס. טענץ

2) קרישטינע ווערנעס — עקסצענטרישע טענץ

3) מאכס רענניס-סקיפפטן. קסילאפאן ווירטואז

4) נעשטורע דושאי-מיוס.

דירעקטיע פון יאכוב ליבער.

קיינער פאר נים זורוקצוגן די נעלעגנהיים צו באוהנן אין כאי וועלכען דעם נעשטפעפער פראגראם יעדן שבת אין נויטיל „FIVE O'CLOCK". בא א פולן אריכטשטיין פראגראם. יעדן דאנערשטיק פאליצאנקערטן בא א פאלקינטאנס. יעדן שבת א שטכיגס.

„Smołoasfalt", פינסק, לעשטשינסקע ראָג קאָלאָניע

שפעציע צי יעדן קונאכוים (אויטן ארט)

כערקפאל 234

שטיין-קוילן אויבערשלעזיע

פון עריטשן קוואליטעט

דער מיר אויך דאס אויסצאל אויף צוטרויליכקע בעדינונגען.

דעם וויכטיגע דער פאבריקאנט

בעשטאל אין קשיאנאע

צוליבן טויס פון וויטער פרייזן אויף פוטבאל שיך פון פינסק נע.

מאכט מיינע

מיינע מאכט

מיינע מאכט

מיינע מאכט

יהושע עפשטיין נע"ע

בנין עקיבא

אין דאנציג

איז נאך קורצע צייט פלוצלינג נעשטארבן אין עלטער פון 61 יאר. פרישק 5 ר.ח.

די לויה איז פארנאקמיטאג פון דאנציג. דינסט ק' דעם 9 נאוועמבער אויפן פריההף שידלעצנאבר.

וועגן טאם זיי סמלדן די אין טיפן קרויער פארבליבענע

צמח עפשטיין, נעפ. קאפיי קינדער, אינזיקלער און נעשוויסטער

ציליבן פלוצלינגן טויט פון

יהושע עפשטיין נע"ע

אין דאנציג

זיינע בעסטע אין פ' יארן נעשפאנגן מיט אינדו אין האנדעם-באציונגען

דעם טיפסטן מיטגעפיל די אין פרויער פרעבליבענע פרוי און קינדער

„טאוואריזשיסטווא"

ב. פ. אין אל. לוריא אין פינסק

דעם טיפסטן מיטגעפיל דרוקן פון אויס דער פאמיליע עפשטיין אין דאנציג.

בוליב דעם פרידזיטיקן טויט פון דייער

מאן - פאמער און אתוזד נוסן פרוינד

יהושע נע"ע

מאיר מורקאוו און פאמיליע

טיר באדויערן דעם פלוצלינגן טויט פון אונזערן נ'ט: פרוינט

יהושע עפשטיין נע"ע

אין דער אין פרויער פארבליבענער פאמיליע ד"ם כיסכן פיטגעפיל

דרוקט אויס **פאמיליע פאלעשין**

ציליבן פלוצלינגן טויט פון אונזערן נ'ט: פרוינט

ר' **יהושע** בר' בנימין-עקיבא **עפשטיין** נע"ע

דרוקן מיר אויס דעם טיפסטן מיטגעפיל דער אין פרויער פארבליבענער **פאמיליע** אין דאנציג.

ווי אויך די שוועגער **עפשטיין** און **באשפאנסקי** טויט ווידער פאמיליעס אין פינסק.

נגמים וחתפללים דציה"ם .וואלפער קאהן

לפרטי הדרכה

יהושע עפשטיין נע"ע

רבשי השתחוה

למשפחה המתאבלת

מבניהם **אהרן ורחל שטילרמן**

דער אין טרויער פארבליבענער פאם. **עפשטיין**

אין דאנציג

דעם טיפסטן מיטגעפיל פון דיזער טרויעריקער שעה

יהושע נע"ע

דרוקן אויס יחזקאל טורקאוו און פאם.

ציליבן פוים פון דיזער פ ס ט ע ר

יהושע נע"ע

דרוקן אויס פארוואלטונג פון „ליות-הצדק" אין פינסק

ציליבן טויט פון הנדבן

ר' **יהושע** בר' בנימין עקיבא **עפשטיין** ז"ל

דעם טיפסטן מיטגעפיל דער אין פרויער פארבליבענער **פאמיליע** אין דאנציג פון אונזער נעפרטן פארוואלטונגס-מיטגליד ה' בנימין-מרדכי **עפשטיין** אין פאם-ליא אין פינסק

דרוקן אויס **די פארוואלטונג און פערסאנאל פון „נסיות-חסד" אין פינסק**

בש"ת

קנו משפחתים בצערן של המשפחה הנכבדה לכבוד **עפ"שטין** בפטר בקהה יאבידו

ה' חנ"ב הנדבן **יהושע עפשטיין** עד"ה

הנדול טוהר

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

הנהלת הישיבה דפינסק"ה

מינע מעשעל נבת „צחה" בטר לעזעק

מינע מעשעל נ"ע

אין דעם פינסקער דאמען-פאריין אין משיכאנ

שיקן מיר בעבר אונזערער טיפסטן מיטגעפיל צום טויט פון דער פרוי

מינע מעשעל נ"ע

אין דעם פינסקער דאמען - פאריין.

די פרוי **מינע מעשעל** השם ימח שמם פסירת-נפש נעזעלנט מיר פארבעטערן דעם סבב פון עלטנסן קינד אין איר אלטער הימ פינסק.

אין אירע נוסע פרוות זאלן איר א כריסט נעפענען

פארוואלטונג, קינדער און פערסאנאל

פון בית-יתומים אין פינסק.

דער **פאמיליע מעשעל** און דעם פינסקער פרויען - פאריין אין משיכאנ צום טויט פון פרוי

מינע מעשעל

ווייזער טיפן מיטגעפיל

פארוואלטונג און לערער-ראט

פון דער „תל-חי" שיול אין פינסק

פראנט-זויט פון „פינסקער שטימע".

אַרומיקע שטעטלעך, וואָלט אַ קאָנסאָלידאַציע פון די דעמאָקראַטישע כוחות אין דער געגנט זיכער געגעבן אַ מעג־לעכקייט צו דעראָבערן אַ יידישן מאַנדאַט אין פּינסקער וואָל־ראַיאָן. אָבער צוליב די רייסעריין צווישן די יידישע סאָציאַליסטישע ריכטונגען און דער ספּעציעלער וואָל־אָרדינאַציע, וואָס די פּאָליאָקן האָבן קונציק צוגעשניטן, איז דער מאַנדאַט געגאַנגען פאַרלוירן. דער וואָל־פּיבער וואָס האָט אָנגעהאַלטן אין שטאָט אַן ערך זעקס וואָכן, האָט געהאָט אַ טיפּע ווירקונג אויף דער ווייטערער פּאָליטישער אַקטי־ויטעט פון די פּאַרטיידעלעך אין שטאָט. נאָך די וואָלן האָט זיך אַ גרויסער טייל פון דער באַפעלקערונג אין פּינסק געמומען אינטערעסירן מיט אַקטועלע פּאָלי־טישע פראַגן.

אומגעפער אין דער זעלבער צייט, אין אָנהייב 1923, איז געוואָרן אָפּגעברענט די שוועבל־פאַבריק, וואָס האָט שוין געהאַט געאַרבעט אין דריי שיכטן און באַשעפטיקט קרוב 750 אַרבעטער. ניט־געקוקט, וואָס עס איז געווען ווינטער, איז מען גלייך צוגעטרעטן ווידער אויפבויען די פאַבריק, און אָנהויב זומער פון זעלבן יאָר איז די פאַבריק ווידער געלאָזן געוואָרן אין פולן גאַנג. מען האָט דאָן געאַרבעט אויך אויף עקספּאָרט, דאָס רוב פאַר רומעניען און שפּעטער פאַר גרויסע ענגלישע פירמעס.

דער קריזיס און די ירידה

צוליב דער דעוואַלוציע, וואָס האָט דאָן אויסגעבראָכן אין פּוילן, פלעגן פאַרקומען אָפּטע סכסוכים צווישן די פּינסקער אַרבעטער און זייערע אַרבעטס־געבער. די סכסוכים זיינען געקומען צום אויסדרוק אין די פאַרבינדונג שטרייקן, וואָס פלעגן אָפּט אָנהאַלטן עטלעכע וואָכן נאָכאַנאַנד. אַזוי האָט דאָס געדויערט ביזן 1929, וועו דער ווירטשאַפטלעכער קריזיס אין פּוילן האָט דערגרייכט זיין קולמינאַציע־פונקט.

אויפן געזעלשאַפטלעכן געביט זיינען פאַר דער צייט ניט פאַרגעקומען קיין שום וויכטיקע ענדערונגען. דער נאָמינירטער מאַגיסטראַט מיט די צוויי יידישע לאַווניקעס האָט זיך האַלב־דרימלענדיק אָנגעפירט מיט דער שטאָט־ווירטשאפט, אויסמיידנדיק די קאָנטראָל פון דער בריטער עפּנטלעכקייט. ערשט אין אָנפאַנג 1927 זיינען לויטן באַפעל פון אינערן־מיניסטער פאַרגעקומען נייע וואַלן צום שטאָט־ראָט אין פּינסק, וואָס האָט אין אַ גרויסן זין גאָר נישט אויסגעדרוקט דעם פרייען ווילן פון דער בריטער עפּנט־לעכקייט אין שטאָט. די נייע־גרווויילטע ראָטמענער האָבן רעפּרעזענטירט די געזעלשאַפטלעכע און פּאָליטישע פּאָס־טולאַטן פון די פאַרשיידענע ריכטונגען אין יענער צייט.

צוויי דריטל פון די ראָטמענער זיינען געווען יידן. דער גרעסטער טייל פון זיי האָט בנוגע די ווירטשאַפטלעכע פראַגן פון שטאָט זיך געאיניקט מיט דאָס רוב קריסטלעכע ראָטמענער, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף דער וואָג פון זייערע פערזענלעכע אינטערעסן און געווען וויט פון וועלכן עס איז געזעלשאַפטלעכן אינטערעס.

וואָס שייך ווידער די סובסידיעס פאַר די יידישע קולטור־אינסטיטוציעס פלעגן זיי ווערן אַדורכגעפירט אַ דאַנק דעם אומדערמידלעכן קאַמף פון די סאָציאַליסטישע ראָטמענער, וועלכע האָבן אַרויסגעווויזן פיל פאַרשטענדעניש פאַר די אייגנטלעכע נויטן פון דער באַפעלקערונג, ווי אויך מער אָריענטאַציע אין די ענינים פון דער שטאָט־ווירט־שאַפט. אַזוי איז אַדורך די גאַנצע צייט פון זיין קאדענץ. דער שפּעטערער שטאָט־ראָט, וואָס איז געוויילט געוואָרן ביי גאַנץ אַנדערע באַדינגונגען, האָט געבראַכט צום אויסדרוק די שטימונגען פון דער „נייער צייט", וואו דעם אויבן־אָן האָבן פאַרנומען די אַלערליי קינסטלעך־אויפגעבויטע „בלאָקן" פון די מה־יפּיתדיקע וווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזא־ציעס און וואו דער קליינהענדלער־פאַראיין איז געווען אייי־נער פון די הויפּט־מחותנים.

מיט יעדער יאָר האָבן זיך אַלץ מער אָנגעהויבן אייי־נשרומפן די סובסידיעס פאַר די יידישע אינסטיטוציעס, וואָס פלעגן ווערן אויסגעטיילט פון דעם שטאָטישן בודזשעט, און אייניקע זיינען דערפירט געוואָרן צו פולשטענדיקער אָגאָניע. אַזוי איז געשען מיטן בית־יתומים און פיל אַנדערע יידישע אינסטיטוציעס. די קינדער אין בית־יתומים פלעגן הונגערן און די לערער אין די יידישע געזעלשאַפטלעכע שולן האָבן אין משך פון חדשים ניט געקראָגן אויסגעצאָלט זייער הונגער־לוין. אויב אין פּינסק האָט פונדעסטוועגן ווייטער פולסירט אַ געזעלשאַפטלעך לעבן, איז עס געווען נאָר אַדאַנק דעם זעלבסט־דערהאַלטונגס־אינסטינקט, וואָס עס באַזיצט יעדער בעל־חי, ומכל־שכן אַ געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציע וואָס איז מיט אַזוי פיל מי און מאַטערניש געוואָרן אויפגעבויט און ניט געוואָלט שטאַרבן פאַר דער צייט.

די רייסעריין אין דער קהלה

מיטן דורכפירן דעם קהלה־געזעץ אין פּוילן איז פאַר־געקומען אַן ענדערונג אין די געזעלשאַפטלעכע פאַרהעל־טענישן אין פּינסק. מיטן מאַמענט, וועו די קהלה האָט אין איר רשות איבערגענומען אַלע געזעלשאַפטלעכע אינ־סטיטוציעס, וואָס זיינען ביז איר אַנטשטייאונג געוואָרן אַנגעפירט און אויסגעהאַלטן אויסשליסלעך דורך די פאַר־שידענע יידישע געזעלשאַפטן, איז פאַרגעקומען א שנוי אויך אין דער אָנפירונג זייערער. עס זיינען כסדר אויס־געבראַכן קאָנפליקטן צווישן די אַלערליי געשוואירענע כלל־פאַרזאַרגער אין דער קהלה־פאַרוואַלטונג. די פּינסקער כראָניק פאַר די לעצטע פאַר יאָר האָט אַ סך וועגן דעם צו דערציילן.

אויך האָט זיך די קהלה, ביים איבערנעמען דאָס קהלשע פאַרמעגן, אָנגעשטויסן אויף פיל מניעות, דאָס רוב אין יענע פאַלן, וואו פריוואָטע פערזאָנען האָבן געהאַט פאַר זיך צוגעאייגנט קהלשע אנשטאַלטן, וועלכע זיי האָבן געמומען באַ־טראַכטן וויי זייער פריוואָטן אייגנטום. די קהלה, וועלכע האָט נישט געוואָלט מוותר־זיין אויף אירע רעכט צו די אַלע אַנ־

שטאַלטן, האָט זיך פּראָצעסירט מיט די פּאַרכאַפּער פון קהלשן אייגנטום, (דער פּאַל מיט די באַד־אנשטאַלטן פון פּינסק און קאַרלין).

פון דער צוויייטער זייט האָבן די אויבן־דערמאָנטע ענדערונגען געבראַכט מיט זיך פיל נעגאַטיוו רעזולטאַטן, וואָס האָבן אָפּגעטויט יעדער ווילן צו׳ געזעלשאַפטלעכער איניציאַטיוו. אויסגעגאַנגען איז עס צו די אַלע אָרימע און באַדערפטיקע, וועמענס אינטערעסן די קהלה האָט פאַרנאַכלעסיקט.

די צעכן־גזרה מיט אירע אַלע חומרות האָט אָנגעמאַכט אַ חורבן אין יידישן האַנטווערק אין פּינסק. דער וויכטיקער גרעסטער טייל פון די פּינסקער יידישע באַלמלאָכעס זיינען געוואָרן אַרבעטסלאָז און זיי האָבן ניט געהאַט פון וואָנען אַ טאָג איבערצולעבן. דער קליין־האַנדל איז, צוליב דער שטייערן לאַסט, כמעט ווי פאַרניכטעט געוואָרן. דערצו איז נאָך צוגעקומען די קאָנקורענץ פון די קריסטלעכע קאָאָפּעראַטיוון קראָמען, וועלכע האָבן גענאָסן פון מלוכהשן קרעדיט.

דאָס רוב פון דער פּינסקער יידישער אַרבעטנדיקער באַפעלקערונג האָט געאַרבעט פאַר אַ הונגער־לוין, וואָס האָט זיך געווענדלט צווישן 12 און 17 גילדן אַ וואָך. דער־פון האָבן אָפט באַדאַרפט לעבן פאַמיליעס פון פיר פינף נפשות. אַ גרויסער טייל אַרבעטער זיינען אינגאַנצן געווען אַרבעטסלאָז און זיינען ממש אויסגעגאַנגען פון הונגער. אין דער שוועבל־פאַבריק וואו די לוינען האָבן זיך גע־וואָקלט צווישן 4½ און 6 גילדן אַ טאָג, האָט מען געאַרבעט בלויז 4 טעג אין וואָך און צייטנווייז, ווען עס איז אויס־געפאַלן אַ קריסטלעכער חגא — נאָר 3 טעג. אין דער דיקטן־פאַבריק פון די ברידער לוריא זיינען שוין באַשעפטיקט געווען אַ דריטל קריסטלעכע אַרבעטער און אין די איבע־ריקע נייי־אנטשטאַנענע פאַבריקן האָט זיך כסדר געמערקט די זעלבע טענדענץ פון נישט־אָנגענעמען קיין יידישע אַרבעטס־ענט.

אין אַלגעמיין איז די לאַגע פון דער יידישער באַפעל־קערונג אין פּינסק אינם לעצטן צייט־אָפשניט געווען זייער אַ טרויעריקע, אָן שום האָפענונג אויף דער צוקונפט.

פּינסקער יידן ראַטעווען ספרי־תורות בעת דער שרפה פון דער „גרויסער שול".

פּינסקער קרושים

דעם 5טן אַפּריל 1919 איז צו דער געשיכטע פון יידן אין פּינסק צוגעקומען דאָס טרויעריקסטע, דאָס טראַגישסטע בלאַט, וואָס טראָגט דעם נאָמען: „פּינסקער קדושים". אין דעם דאָזיקן טאָג האָט די פּוילישע מיליטעריש מאַכט פון פּינסק אויסגעפּירט אַ שוידערלעכן מאָרד איבער 35 פּינסקער יידן, צווישן וועלכע עס האָבן זיך געפּינען די סאַמע אַקטיווסטע און איבערגעבנסטע געזעלשאַפטלעכע עסקנים פון שטאָט. אַן שום סיבה זיינען די פּוילישע לע־גיאָנערן שבת נאָכמיטאָג באַפאַלן דעם פּינסקער „בית־עם", וואו עס האָט זיך דאַן קאָנצענטרירט דאָס געזעלשאַפטלעכע יידישע לעבן פון שטאָט, אַרעסטירט אַלע פּאַרזאַמלטע און 35 פון צווישן זיי דעם זעלבן אָוונט נאָך דערשאָסן.

דערדאָזיקער מאַסן־מאָרד, וואָס די פּאָלאַקן האָבן אין פּרילינג פון יאָר 1919 אויסגעפּירט איבער דער לאָיאַלער און פּרידלעכער יידישער באַפעלקערונג, האָט אויפגע־טרייסלט נישט נאָר בלויז די יידישע וועלט, נאָר אויך די נישט־יידישע. הגם דאָס איז געשען אין אַ צייט, וען איבער די שלאַכט־פעלדער פון אייראָפּע האָט נאָך געשוועבט דאָס געשפּענסט פון די צען מיליאָן מלחמה־הרוגים, האָט אַבער דער מאָרטירער־טויט פון די 35 פּינסקער יידן אַרויסגערופן די טיפסטע אַנטריסטונג, וויל דאָס איז געווען אַ מאָרד איבער אומשולדיקע, שוצלאָזע מענטשן.

***

געשען איז עס שבת, ה' ניסן תרע"ט (1919).*) עס איז געווען קוים עטלעכע וואָכן נאָך דעם, ווי דאָס פּוילישע מיליטער האָט באַזעצט פּינסק. די דעראָבערער פון פּוילנס אומאפּהענגיקייט האָבן גלייך פון ערשטן טאָג אָן זייער ממשלה אין שטאָט אָנגעהויבן מיט מאָרד און פּלינדעריי־ען צווישן דער יידישער באַפעלקערונג, אָבער אין „שוואַרץ־שבת" פון חודש ניסן האָבן זיי איבערפולט די מאָס פון ליידן און פּיין, וואָס די יידישע באַפעלקערונג האָט געהאַט דורכ־געמאַכט במשך פון דער וועלט־מלחמה.

נאָך די פּינף יאָר פון קריג און אקופּאַציע, בעת וועלכער די יידישע באַפעלקערונג אין פּינסק איז געווען אויסגעמאַטערט דורך די פאַרשידענע, זיך־בייטנדע רע־זשימען, האָט מען געהאָפּט, אַז מיטן קומען פון פּוילנס אומאפּהענגיקייט, וועט אויך לייכטער ווערן דער גורל פון דער יידישער באַפעלקערונג. מען האָט זיך נישט פאָרגע־שטעלט, אַז דאָס פּוילישע פאָלק, וואָס האָט אַזוי לאַנג געקרעכצט אונטערן פרעמדן יאָך, וועט גלייך אין די ערשטע טעג פון זיין נאַציאָנאַלער פרייהייט אַליין ווערן אַ גרויזאַמער אונטערדריקער, פיל גרויזאַמער ווי אַלע פריער־דיקע אָקופאַנטן.

אין פּינסק האָט זיך אויפסניי געזומען פונאַנדערבליען דאָס יידישע געזעלשאַפטלעכע לעבן און נאָך די יאָרן פון הונגער און נויט האָט די פּינסקער יידישע באַפעלקערונג אַנגעהויבן אויך באַקומען די ערשטע, ממשותדיקע אונטער־שטיצונג און הילף פון אַמעריקע.

סוף חודש אדר פון יאָר 1919 איז קיין פּינסק אָנגע־קומען ברוך צוקערמאַן פון אַמעריקע און געבראַכט די ערשטע שטיצע פון אַמעריקאַנער יידן. פאָר די יידישע קריגס־געליטענע. דאָסדאָזיקע געלט האָט באַדאַרפט פאָר־טיילט ווערן צווישן אַלע נצרכים אויף פּסח. אָנהויב ניסן, אַלזאָ גאַנץ קורץ פאָר דער טראַגישער געשעענישׂ, איז קיין פּינסק אָנגעקומען ה' שמעון ריקווערט פון דער אַמעריקאַ־נער סעקציע ביי דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין וואַרשע, וועלכער האָט געבראַכט אַ גרעסערע סומע פאָר פּינסקער יידן פון זייערע קרובים אין אַמעריקע.

די רשימה פון די פּערזאָנען, פאָר וועמען דער אַמע־ריקאַנער שליח האָט געבראַכט געלט, איז אַרויסגעהאָנגען געווארן אין „בית־עם", אין וועמענס לאָקאַל עס האָט זיך אויך געפּינען דאָס זיק־אָרט פון „וועד־התמיכה", וואָס האָט טאַקי אויף דעם זעלבן שבת, ה' ניסן און זונטיק ו' ניסן, געהאַט באַשטימט דורכצופירן די חלוקה פון די געלטער, וואָס ברוך צוקערמאַן האָט געבראַכט. אויף דעם זעלבן שבת איז אין „בית־עם" געווען אויך באַשטימט אַ פאַרזאַמלונג פון „ציוניסטישן קאָאָפּעראַטיוו", אויף וואָס דער פּוילישער פּאָליציי־קאָמענדאַנט, לאַנדסבערג, האָט גע־האַט געגעבן אַן אָפּיציעלע דערלויבענישׂ.

עס האָט אָלזאָ אין דעם דאָזיקן שבת פון חודש ניסן אין „בית־עם" געווימלט פון מענטשן. טייל זיינען געקומען נאָכקוקן די רשימות פון די געשיקטע געלטער, אַנדערע ווידער האָבן געוזוכט די מיטגלידער פון „וועד־התמיכה", וואָס האָט אין „בית־עם" געהאַט אַ באַזונדער צימער, און דאָן זיינען אין לאָקאַל געקומען די שטענדיקע לעזער, וועלכע האָבן שבת נאָכן עסן געוואָלט כאָפּן אַ קוק אין אַ בוך אָדער צייטונג. אין דרויסן האָבן זיך געטראָגן וואַרימע, פרילינגדיקע ווינטן, עס איז געווען ערב־פּסח און אין דער הייטערער שטימונג, וואָס האָט געהערשט אין „בית־עם", האָט קיינער אַפּילו נישט געהאַט דעם מינדסטן פאַרגעפּיל, אַז עס דערנענטערט זיך דאָס מוראדיקע אומגליק.

אַרום 3 נאָכמיטאָג האָבן זיך שוין אָנגעהויבן צונויפ־קומען די מיטגלידער פון קאָאָפּעראַטיוו. אַרום 4 האָט זיך געעפּנט די פאַרזאַמלונג, וואָס האָט געהאַט אַלס צוועק צו פאַראייניקן אַלע פּיר שטאָטישע קאָאָפּעראַטיוון, כדי אויס־צומיידן קאָנקורענץ ביים אייַנקויפן פּראָדוקטן. עס האָט זיך

*) דער גרעסטער טייל פון די געבראַכטע פאַקטן איז געשטיצט אויפן מעמוארן־בוך „מגלת פרעניות" פון אברהם אשר פיינשטיין, תל־אביב, תרפ"ט.

אַנטוויקלט אַ דעבאַטע אַרום דערדאָזיקער פראַגע. פֿלוצלונג איז אָבער געוואָרן אַ מהומה. מען האָט באַמערקט, אַז אַרום דעם „בית־עם" זאַמלען זיך באַוואָפנטע סאָלדאַטן, רייטער און פוסגייער. היות ווי מען האָט געמיינט, אַז דאָס כאַפט מען אויף אַרבעט, ווי עס פלעגט דעמאָלט אָפט פאָסירן, האָט מען שנעל פאַרענדיקט די פאַרזאַמלונג און דער עולם האָט זיך געגומען פאַנאַנדערגיין.

ווי נאָר די ערשטע מענטשן האָבן באַוויזן צו פאַרלאָזן דעם לאָקאַל פון „בית־עם", האָט זיך אַהין אַריינגעריסן אַ מחנה סאָלדאַטן, וועלכע האָבן די פאַרזאַמלטע אָנגעהויבן שלאָגן און באַאַבעוונען. אין אַ צימערל אויף די הינטער־טרעפ האָבן זיך באַהאַלטן אייניקע יונגעלייט, וועלכע האָבן פאַרריגלט די טיר און די סאָלדאַטן נישט געוואָלט אַריינ־לאָזן. אַ זעלנער האָט אַריינגעשאָסן אין טיר און געטראָפן דעם 19־יאָריקן אהרן גלייבערמאַן, וועלכער איז געפאַלן טויט אויפן אָרט.

די סאָלדאַטן האָבן אַלע פאַרזאַמלטע, מענער און פרויען, אַראָפגעפירט אויף דער גאַס, אויסגעשטעלט אין רייען און אונטער באַאַנעטן געמומען זיי פירן צום פֿאָליצייי־צירקל. אויפן וועג זייגען די פאַרהאַלטענע געשלאָגן געוואָרן מיט די קאָלבעס פון די ביקסן און רעוואָלווער־העגטלעך. ביים שלאָגן האָט מען אָפילו נישט געשוינט די פרויען. גייענדיק איבער דער גאַס האָבן די זעלנער אין דער אַרעס־טירטער מחנה אויך אַריינגעשלעפט יונגע בחורים, וועלכע זיינען גאָר אין „בית־עם" נישט געווען. מען האָט אַריינ־געשלעפט אין דער ריי סתם זייטיקע צושויער, וועלכע זיינען זיך געשטאַנען אויף די שוועלן פון זייערע הייזער. אַזוי, למשל, איז אין דער ריי געוואָרן אַריינגעשלעפט און דערשאָסן דער 25־יאָריקער פנחס קראָסילטשיק, וועלכער איז מיט זיין כלה געשטאַנען פאַר איר הויז.

דער טראָגישער צוג איז דערגאַנגען ביז דער קאָמענ־דאַנטור. אייניגער פון די סאָלדאַטן איז אַריין צום קאָמענדאַנט און געמאָלדן, אַז זיי האָבן „אַנטדעקט אַ גרויסע, געהיימע פאַרזאַמלונג פון באָלשעוויקעס". דער קאָמענדאַנט, מאַיאָר לעשטשינסקי, האָט נישט געמאַכט די מינדסטע אויספֿאָר־שונג, ער האָט זיך אָפילו נישט געגעבן די מי אָנצוקוקן די „געפערלעכע באָלשעוויקעס" אין די שבתדיקע מלבושים און גלייך אַרויסגעגעבן אַ באָפעל: — „שיסן!"

אין דער קאָמענדאַנטור האָט זיך גראָד געפונען דער אַמעריקאַנער שליח מר. ריקווערט. הערנדיק דעם אורטייל פון קאָמענדאַנט איז ער גלייך אַוועק צו דער באַן און אָפּגעפאָרן קיין וואַרשע. פון אים האָט מען שוין זונטיק אינדערפרי געוואוסט וועגן דער שחיטה אין פינסק.

די סאָלדאַטן האָבן די פאַראורטיילטע געמומען פירן אין גאַס אַריין. צוקומענדיק צום קלויסטער האָבן זיי זיך אָפּגע־שטעלט אויף אַ וויילע, כדי זיך צו באַראַטן וואָס צו טאָן, וויל פון דער קאָמענדאַנטור האָבן זיי נישט באַקומען קיין קלאָרן באָפעל, צי זיי דאַרפן דעם טויט־אורטייל אויספירן שוין, אָדער דערווייל די אַרעסטירטע אַריינזעצן אין תפיסה.

דער אָוונט האָט געמומען צופאַלן און די אַרעסטירטע האָבן נישט געוואוסט, וואָס עס וועט מיט זיי געשען. פלוצים איז אָנגעפאָרן אַן אויטאָמאָביל מיט צוויי אָפיצירן. אויף זייער באָפעל האָט מען די פאַראורטיילטע געמומען אויסשטעלן ביי דער וואָנט פון מאָנאַסטיר. דאָן האָבן זיי אויסגערופן, אַז די אַלטע לייט און די פרויען זאָלן אַרויסגיין פון דער ריי. עס זיינען אַרויס אַלע פרויען און נאָר בלויז פופצן עלטערע מענער. עטלעכע זקנים זיינען פאַרבליבן אין דער שורה און נישט געוואָלט אַרויסגיין. אַזוי אַרום זיינען ביי דער וואָנט פאַרבליבן דער פופציק־יאָריקער דוד מאָש־קאָווסקי, דער 48־יאָריקער שמחה שולמאָן און דער 49־יאָריקער משה לייב פרידמאָן.

די אָפיצירן האָבן געגעבן אַ באָפעל צו די זעלנער אָנצולאָדן די ביקסן. דער אויטאָמאָביל האָט צוגעלויכטן מיט זיינע רעפלעקטאָרן און מען האָט געמומען זיך גרייטן צו דער עקזעקוציע. עס איז געוואָרן אַ שטאַרקע יללה. די פאַראורטיילטע האָבן ביזן לעצטן מאָמענט געלויבט, אַז זיי וועלן בלויז אָפּקומען מיט שרעק, אָבער איצט, זעענדיק דעם טויט פאַר די אויגן, האָבן זיי אָנגעהויבן זיך בעטן רחמים און אָנגעפילט די גאַס מיט מוראדיקע גע־שריייען .פרומע אייזנבערג, די כלה פון קדוש הירש ליבמאן, האָט זיך דורכגעריסן דורך דעם זעלנער־קאָרדאָן און צוגע־לאָפן צו איר חתן, זיך אים געוואָרפן אויפן האַלז און אויסגעשריגן: „איך וויל שטאַרבן צוזאַמען מיט דיר!" די סאָלדאַטן האָבן זי אָבער מיט געוואָלט אָפּגעריסן און אַוועקגעשליידערט.

די אָפיצירן האָבן אָנגעזאָגט די אויסגעשטעלטע ביי דער וואָנט, אַז זיי זאָלן זיך גרייטן צום טויט. די יללות האָבן זיך נאָך מער געמומען פאַרשטאַרקן און זיך צונויפ־געמישט מיט די געשריייען פון די פאַרזאַמלטע אין די אַרומיקע גאַסן. דעמאָלט האָט דער לערער מאָשקאָווסקי אויסגערופן: „יידן, לאָמיר שטאַרבן ווי העלדן! זאָגט ווידוי".

גלייך האָט אַ געשיסערייַ געמומען פאַרטויבן די לופט און די קדושים זיינען אייניער אויפן אַנדערן געפאָלן אין צונויפגעמישטן ברודער־בלוט.

די יידישע קברנים, וועלכע זיינען פאַרטאָג אונטער אַ שטאַרקער שמירה געבראַכט געוואָרן צום אָרט פון דער שחיטה, האָבן שפעטער איבערגעגעבן, אַז ווען זיי האָבן געמומען אויפלאָדן די קדושים אויף די וועגענער, האָבן דריי צווישן זיי, און דאָס די סאַמע יונגסטע, נאָך געלעבט. דאָס זיינען געווען די 17־יאָריקע: זיסקינד פאַלאַצני, אברהם באַנקאָווסקי און דער 23־יאָריקער נחום־יצחק פידעלמאָן. זיי זיינען געווען בלויז לייכט פאַרוואונדעט. אַן אָפיציר, וועלכער האָט עס באַמערקט, האָט אַרויסגעצויגן זיין רעוואָל־ווער און אַריינגעשאָסן אין זיי צו עטלעכע קוילן.

די קדושים זיינען געקומען צו קבורה אין אַ געמיינזאַמען בריידער־קבר אויפן אַלטן פינסקער ביתעולם, וואָס געפינט זיך אין שטאָט גופא, און אויף וועלכן מען האָט שוין קיינעם נישט געהאַט מקבר־געווען זינט אַכציק יאָר.

הנה אלי, הסלבה, הנה הם כלם – ואם יש שלום מי, מה, ישראל?

רשימה פון די 35 פינסקער קדושים

ישראל (לאָלאָ) ברעגמאַן — — — — 23 יאָר
אברהם באַנקאָווסקי — — — — — — 17 "
הירש גאָטליב — — — — — — — 23 "
ישעיה גאָטליב — — — — — — — 22 "
משה גלייבערמאַן — — — — — — — 27 "
אהרן גלייבערמאַן — — — — — — 19 "
אברהם האָצמאַן — — — — — — — 26 "
פנחס היטלמאַן — — — — — — — 24 "
יוסף העקעלמאַן — — — — — — — 20 "
משה זילבערמאַן — — — — — — — 21 "
משה יודאָוויטש — — — — — — — 21 "
הירש ליבמאַן — — — — — — — 24 "
מנחם ליבערמאַן — — — — — — — 35 "
דוד מאָשקאָווסקי — — — — — — — 50 "
משה מעדניק — — — — — — — 30 "
משה נאָטאַנזאָן — — — — — — — 37 "
לייב עלשטיין — — — — — — — 22 "
זיסקינד פאָלאָצני — — — — — — 17 "
שמחה באָריצקי — — — — — — — 28 "
יוסף פישמאַן — — — — — — — 35 "
פישל פעלדמאַן — — — — — — — 28 "
משה לייב פרידמאַן — — — — — — 47 "
חיים פרידמאַן — — — — — — — — 29 "
אשר וואָלף פרידמאַן — — — — — 20 "
נחום יצחק פידעלמאַן — — — — — 23 "
דניאל קאָטאַק — — — — — — — 16 "
משה קאָטאַק — — — — — — — 14 "
גרשון דוד קוזנץ — — — — — — 23 "
מנחם קראָסילטשיק — — — — — — 25 "
שלמה קליינמאַן — — — — — — 18 "
דוד ראָלניק — — — — — — — 20 "
צדוק ריקלין — — — — — — — 28 "
יצחק שטיינבערג — — — — — — 23 "
שמחה שולמאַן — — — — — — — 48 "
זעליק שיפמאַנאָוויטש — — — — — 52 "

נאָך דער עקזעקוציע פון די 35 זיינען נאָך אין פינסקער תפיסה פאַרבליבן העכער הונדערט אַרעסטירטע פון „בית־עם", וועלכע האָבן זיך יעדע וויילע געריכט, אַז עס זאָל זיי טרעפן דער גורל פון זייערע חברים.

צומאָרגנס, אָרום 9 אינדערפרי, זיינען אין תפיסה אַריינגעקומען זשאַנדאַרמען, אויסגעקליבן 14 מאָן און זיי געמומען פירן אין דער ריכטונג פון אַלטן בית־עולם. צו־קומענדיק צום פרישן קבר פון די קדושים, האָבן די זשאַנ־דאַרמען אויסגערופן: „עפּנט דאָס קבר, באַלד וועלן מיר אייך אויך דערשיסן און איר וועט באַגראָבן ווערן צוזאַמען מיט זיי!".

אונטער קלעפ פון די ביקסן־קאָלבעס האָבן זיי אָנגע־הויבן עפענען דאָס קבר, געזאָגט ווידוי און וויינענדיק געפאַלן אויף דער ערד. וועז זיי האָבן שוין געהאַט דאָס קבר געעפנט, האָבן די זשאַנדאַרמען זיי אויסגעשטעלט אין אַ ריי, גרייט צו צילן מיט די ביקסן. אין זעלבן אויגנבליק איז אָנגעלאָפן אַן אָפיציר, וועלכער האָט די זשאַנדאַרמען עפּעס אַ שעפּטשע־געטאָן אין די אויערן אַריין און זיי האָבן די עקזעקוציע אָפּגעשטעלט. דער אָפיציר האָט באַפוילן צוריק צו פאַרשיטן דאָס קבר און די אַרעסטאַנטן, וועלכע זיינען געשטאַנען פּנים־אל־פּנים מיטן טויט, זיינען אָפּגע־פירט געוואָרן אין תפיסה אַריין. דאָ זיינען זיי בלויז אָפּגע־קומען מיט שוועכע קלעפּ, וואָס זיינען צוגעטיילט געוואָרן אין תפיסה אַלע יידן, נישט אויסגעשלאָסן אָפילו די פרויען.

אויב דאָס אָלץ איז נאָך נישט גענוג, האָט דער גענעראַל ליסטאָווסקי, דער שעף פון דער פּוילישער אַרמיי אין פּאָלעסיע, דעם 10טן אַפּריל, פיר טעג נאָך דער עגזעקוציע, אַרויפגעלייגט אויף דער פינסקער יידישער באָפעלקערונג אַ קאָנטריבוציע פון הונדערט טויזנט רובל. דאָס איז געווען, אַזוי צו זאָגן, „שחיטה־געלט", וואָס די פינסקער יידישער קהלה האָט נאָך געמוזט צוצאָלן. דער טעראָר אין שטאָט איז וויטער אָנגעגאַנגען, די פּאָלאַקן האָבן פראַנק און פריי געהוליעט איבער יידישע לעבנס און יידישן פאַרמעגן.

דעם ערשטן טאָג חול־המועד סוכות זיינען קיין פינסק אָנגעקומען צוויי אויסלענדישע אָפיצירן, אייניער אַ פראַנצויז און אייניער אַן אַמעריקאַנער, כדי אויסצופאָרשן דאָס פאַר־ברעכן. ברוך צוקערמאַן האָט וועגן אָנקום פון די דאָזיקע אָפיצירן באַצייטנס אינפאָרמירט די פינסקער יידישע קהלה, אונטערשטרייכנדיק, אַז מען קען צו זיי האָבן דעם פולסטן צוטרוי.

די אָפיצירן זיינען אינגעשטאַנען אין באַסעוויטשעס האָטעל און גלייך נאָך זייער אָנקומען האָבן זיי געלאָזט צו זיך רופן עטלעכע עדות. דאָס זיינען געווען: שייע קויפ־מאַן, דער לערער וואָלף בושאָס און אברהם הירש עלשטיין, וועמענס זון איז אויף זייע אויגן דערשאָסן געוואָרן ביי דער וואָנט. דאָס עדות־זאָגן האָט אויף די אויסלענדישע אָפיצירן געמאַכט אַ דערשיטערנדיקן אייндרוק. נאָך דעם, ווי זיי האָבן די עדות אָוועקגעשיקט, איז צווישן זיי אין די פּוילישע אָפיצירן, וועלכע האָבן זיך אויך דאָרט געפונען, אויסגעבראָכן אַ שטאַרק געקריגעריי, מיט וועלכן דער גאַנצער האָטעל איז פול געווען. די צוויי אויסלענדישע אָפיצירן זיינען נאָך דעם זעלבן אָנונט אָפּגעפאָרן קיין וואַרשע.

גלייך דערנאָך האָבן זיך די פינסקער פּוילישע מיליטער־לייט אַרומגעזען, אַז זיי האָבן אָפילו נישט קיין רשימה פון די דערמאָנטע „באַלשעוויקעס", וואָס עס איז דער בעסטער באָוויז, אַז זיי האָבן געשאָסן מענטשן, וועלכע זיי קענען נישט און אַז דאָס איז אויסגעפירט געוואָרן אָן שום גערעכטס־אורטייל. זיי זיינען דעריבער געפאַלן אויף אַ כיטרער המצאה און פונאַנדערגעקלעפט איבער דער שטאָט פלאַקאטן, אַז יעדע פאַמיליע, ביי וועלכער עמיץ איז פאַר־

שוואונדן געוואָרן, זאָל דאָס גלייך צואוויסן געבן דער קאָמענדאַנטור. אויף אַזאַ אופן האָבן זיי געוואָלט באַקומען די רשימה פון די קדושים.

ווי א. א. פיינשטיין דערציילט אין זיינע מעמוארן, האָט ער זיך גלייך אריינטירט וועגן וואָס דאָ האָנדלט זיך און היות ווי ער האָט שוין געהאַט די פולע רשימה פון די קדושים, איז ער אַוועק צו זייערע פאַמיליעס און זיי געווארנט, אַז זיי זאָלן זיך נישט מעלדן אין דער קאָמענדאַנטור. אַזויאַרום איז טאַקי די פוילישע מיליטער־לייט נישט געלונגען דאָס כיטרע שטיקל אַרבעט און זיי האָבן די רשימה נישט באַקומען. וועג ביי דער אויספֿאָרשונג פון דער פֿאַרלאָמענטאַרישער קאָמיסיע האָט די פּינסקער קאָמענדאַנטור צוגעשטעלט א כלומרשטע ליסטע פון די הרוגים, האָט טאַקי א. א. פיינשטיין אויפן אָרט דעמאסקירט די פעלשער און באַווייזן די אמתע ליסטע, וואָס ער האָט געהאַט גרייט.

דער מאיאָר לעשטשינסקי, דער הויפּט־שולדיקער איז דער שחיטה, האָט מיט פֿאַרשידנסטע פעלשונגען געוואָלט באַווייזן, אַז די קדושים זיינען געווען באַלשעוויקעס. אַזוי, למשל, האָט ער אויסגעזוכט עפּעס אַן אַלטע פאַטאַגראַפּיע פון א גרופּע פּינסקער בונדיסטן, וועלכע האָבן זיך אין יאָר 1905 אויפן קאַרלינער מאַרק געלאָזט מאַכן אַן אויפֿנאַמע מיט א יידישן אויפשריפט „פּראָלעטאַריער פון אַלע לענדער פאַראייניקט אייך!" די דאָזיקע פאָטאָגראַפיע האָט, לויט דער באַהויפּטונג פון מאיאָר לעשטשינסקי, באַדאַרפט פֿאַרשטעלן די דערשאָסענע „באָלשעוויקעס פון בית־עם". הגם די דאָזיקע אומגעלומפערטע פעלשונג איז דעמאַסקירט געוואָרן דורך דער פוילישער אויספֿאָרשונגס־קאָמיסיע גופא, האָט אָבער דער מאיאָר לעשטשינסקי וויטער זיך געהאַלטן ביי זיין באַהויפּטונג, אַז די דערמאָרדעטע זיינען געווען באָלשעוויקעס.

דער רושם וועגן דעם מאָרד אין פּינסק איז אַלץ שטאַרקער געוואָרן איבער דער וועלט. הערבערט הוא‌ווער, דער שפּעטערער פרעזידענט פון די פֿאַראייניקטע־שטאַטן, וועלכער האָט זיך אין דער צייט געפונען אין פֿאַריז אויף דער שלום־קאָנפערענץ, האָט, דערוויסנדיק זיך וועגן דער מעשה פּינסק, גלייך געלאָזט צו זיך רופן דעם דעמאָלסדיקן פוילישן פרעמיער, פאַדעראַווסקי, און מיט ביטערע ווערטער אים געוואָרנט, אַז פוילן וועט טראָגן די פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט פֿאַרן אומשולדיק־פֿאַרגאָסענעם בלוט אין פּינסק.

די יידישע דעפוטאַטן האָבן אַריינגעטראָגן אַן אינטער־פעלאַציע אין פוילישן סיים וועגן דער פּינסקער שחיטה אין טראַץ דער שטאַרקער אָפּאָזיציע פון די אַנטיסעמיטן, האָט דער סיים דאָך באַשלאָסן צו שיקן קיין פּינסק א קאָמיסיע. דער אָפּקלאַנג אין דער וועלט און די פֿאַרביטערונג קעגן די פּאָלאַקן איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז די פּאָלאַקן אַליין האָבן אָפּילו זיך געווענדט צו די פֿאַר־אייניקטע שטאַטן, זיי זאָלן שיקן א פֿאַרשטייער, כדי אויסצופֿאָרשן די יידישע לאַגע אין פוילן. אין רעזולטאַט דערפון איז טאַקי געקומען קיין פוילן הענרי מאָרגענטוי.

גלייך נאָך פּסח איז אין פּינסק דערשינען די סיים־קאָמיסיע, צו וועלכער עס האָבן אויך באַלאַנגט די יידישע דעפוטאַטן, יצחק גרינבוים און נח פּרילוצקי. די יידישע דעפוטאַטן האָבן פֿאַרלאַנגט, אַז די עדות זאָלן אַליין זיך קומען מעלדן. דאָס איז אָבער אין אָנהייב נישט געווען אַזוי לייכט, ווייל די יידישע באַפעלקערונג איז געווען מוראדיק טעראָריזירט און מען האָט זיך געשראָקן, אַז מען וועט שפּעטער נעמען נקמה אין די עדות. דאָך האָט די פערזענלעכע געפאָר אָפּגעטראָטן פאַר דער געזעלשאַפטלעכע אחריות און א לאַנגע ריי עדות האָט זיך געשטעלט פאַר דער קאָמיסיע. עס זיינען געקומען די אלמנות, די יתומים און די מוטערס פון די דערמאָרדעטע און זייערע דערקלערונגען האָבן געמוזט דערשיטערן אָפילו די פֿאַרביטערטסטע אַנטיסעמיטן.

פאַר דער קאָמיסיע איז גלייך קלאָר געוואָרן, אַז דאָס איז באַגאָסן געוואָרן דאָס בלוט פון אומשולדיקע מענטשן. אַלע מיטגלידער פון דער קאָמיסיע האָבן עס מיט איין קול באַשטעטיקט, אָבער דאָך האָבן זיי דעם אורטייל באַלד נישט פֿאַרעפנטלעכט. ערשט נאָך א לאַנגן, פֿאַרביטערטן קאַמף איז די יידישע סיים־דעפוטאַטן געלונגען אויסצואיבן א דרוק אויף דער קאָמיסיע צו פֿאַרעפנטלעכן דעם אורטייל, וועלכער האָט אנערקענט די פולשטענדיקע אומשולד פון די קדושים. די קאָמיסיע האָט אויך אויפגעפֿאַדערט די רע־גירונג צוריקצוגעבן די הונדערט טויזנט רובל קאָנטרי־בוציע, וואָס דער געניראַל ליסטאווסקי האָט גענומען, און צו געבן אַן אַנטשעדיקונג די פאַמיליעס פון די דערמאָר־דעטע. אין דעם אורטייל האָט זיך אָבער נישט געריכט קיין וואָרט וועגן באַשטראָפן די שולדיקע אין דעם פֿאַרברעכן.

אין חודש אויגוסט פון זעלבן יאָר איז פּינסק אויפ־געריכטעט געוואָרן פון דער ידיעה, אַז עס קומט אַהין הענרי מארגענטוי, וועלכער איז דורך דער אַמעריקאַנער רעגירונג געשיקט געוואָרן אויסצופֿאָרשן די לאַגע פון די יידן אין פוילן. מארגענטוי איז געקומען אין דער באַגלייטונג פון זיין סעקרעטאַר, קראָס, אַן אַמעריקאַנער לעגיאָנער, און דעם פּינסקער געבוירענעם דר. י. גאָלטליב, אַלס איבערזעצער. מיט די אַמעריקאַנער פאָרשטייער זיינען קיין פּינסק מיטגעפֿאָרן פֿאַרטרעטער פון דער יידישער פרעסע אין וואַרשע.

פון די שטעטלעך אַרום פּינסק און בכלל פון גאַנץ פֿאָליסיע זיינען געקומען פיל יידישע דעלעגאַציעס מיט באַריכטן און דאָקומענטירונגען וועגן די פֿאַגראָמען און פֿאַרפֿאָלגונגען, וואָס זיי האָבן געהאַט אויסצושטיין פון דער פוילישער אַרמיי. מען האָט אין דעם יידישן מיניסטער פון אַמעריקע געזען די פֿאַרקערפּערונג פון עפעס א „מלאך־המשיח", וועלכע וועט אָפּווישן די טרערן און היילן די וואונדן פון די פוילישע יידן.

דאָס קומען פון הענרי מארגענטוי קיין פּינסק האָט טאַקי גלייך געהאַט א ווירקונג אויף דער אַלטונג פון די

פֿאַלאָקן אין שטאָט. עס האָבן מיטאַמאָל אויפגעהערט די עקסצעסן און אויך די פֿאַליציי גופא איז געוואָרן מילד און ווייך. דער קאָמענדאַנט, וועלכער האָט דעם יידישן מיניסטער באַגלייט אויף זיינע באַזוכן אין שטאָט, האָט זיך פֿאר אים געבוקט אין דרייען און די יידן האָבן ממש נישט געלייבט זייערע אייגענע אויגן.

צומאָרגנס, נאָך זיין אָנקומען אין פינסק, איז מארגענטוי אַוועק אויפן קבר פון די קדושים. אַרום בית־עלמין האָט זיך פֿאַרזאַמלט כמעט די גאַנצע יידישע באַפֿעלקערונג פון שטאָט און די פֿאַליציי האָט אָפֿילו נישט געוואָגט קיינעם פונאַנדערצוטרייבן. די משפחות פון די קדושים און אויך טאָקי געשלאָגן געוואָרן די אַרעסטאַנטן פון „בית־עם". דער וועכטער האָט אָבער אויף קיין שום פראָגעס פון מאָרגענטוי נישט געוואָלט ענטפֿערן.

אויפן דריטן טאָג, אין אָוונט, איז פאָרגעקומען אַן אַסיפה אין דער גרויסער שול, וואָס איז געוואָרן איבערפולט איבער די ברעגן. פיל הונדערטער יידן האָבן געמוזט בלייבן אין דרויסן. אין דער שול האָט געהערשט אַ יום־כפּור־שטימונג. מארגענטוי האָט געהאַלטן אַ רעדע אין דייטש. ער האָט דערציילט וועגן לֵער אַמעריקאַנער עשירות, וועגן דעם וואוילשטאַנד פון די יידן אין פֿאראייניקטע שטאַטן, פֿאַרזיכערט, אַז די אַמעריקאַנער יידן וועלן העלפן זייערע

קאָמיסיע צו פֿאַרשן די הריגה פון די 35 פּינסקער קדושים צוזאַמען מיט די קינדער פון דער „אַרט"־שול אין פינסק און פֿאַרשטייער פון דער יידישער פרעסע.

פון לינקס צו רעכטס: א. גאָלדבערג (רעדאַקטאָר פון „היינט"), סיר הענרי מארגענטוי, עלקע מילעצקאַ (היינט האָלצמאַן), געזעלשאַפֿט דושאַנסאַן, קאַפּיטאַן קראָס, שפּילמאַן (פון מאָמענט") און יאַבראָוו (לערער פון „קינדער אַרט")

האָבן אין דעמדאָזיקן טאָג צום ערשטן מאָל געהאַט די געלעגנהייט צו באַזוכן די קברים פון זייערע זין, פֿאָטערס און מענער. דאָס געווייַן איז געווען אין לשער, פרויען האָבן זיך געריסן די האָר פון קאָפּ און זיך געוואָרפן אויף דער ערד. פון בית־הקברות איז מארגענטוי אַוועק צום קלויסטער און אויפן גאַנצן וועג האָט אים אַזוי באַגלייט דער גאַנצער עולם. דאַן האָט ער באַזוכט די תפיסה. דער וועכטער האָט אים באַוויזן די צעלעס, וואו עס זיינען געזעסן אָרימע ברידער אין אייראָפּע און פֿאַרענדיקט, אַז די פּוילישע יידן דאַרפן שלום־מאַכן מיט די פֿאַלאַקן.

פון זיין מויל איז נישט אַרויס קיין אייַן טרייסט־וואָרט צו די אָבלדיקע פּינסקער יידן, קיין וואָרט פון מיטגעפֿיל און אויך נישט קיין פּראָטעסט־אויסדרוק קעגן דעם שוידערלעכן מאָרד. די פֿאַרזאַמלטע יידן זיינען געוועזן ביטער אָנגטוישט.

נישט קיין קלענערע אָנטוישונג איז אויך געווען דער

באַזוך פון סטוארט סעמועל (אַ ברודער פון הערבערט סעמועלן), וועלכער איז דורך דער ענגלישער רעגירונג געשיקט געוואָרן אין דער זעלבער מיסיע פון אויספאָרשן די לאַגע פון יידן אין פוילן. סעמועל איז געקומען קיין פּינסק גאַנץ קורץ נאָך מארגענטויס באַזוך און זיך באַגנוגנט מיט אָנקוקן דאָס קבר און די וואַנט. ביידע, סיי מארגענטוי און סיי סעמועל, האָבן געגעבן די זעלבע עצה, אַז יידן דאַרפן אַלץ פאַרגעסן און מאַכן שלום מיט די פּאָלאַקן.

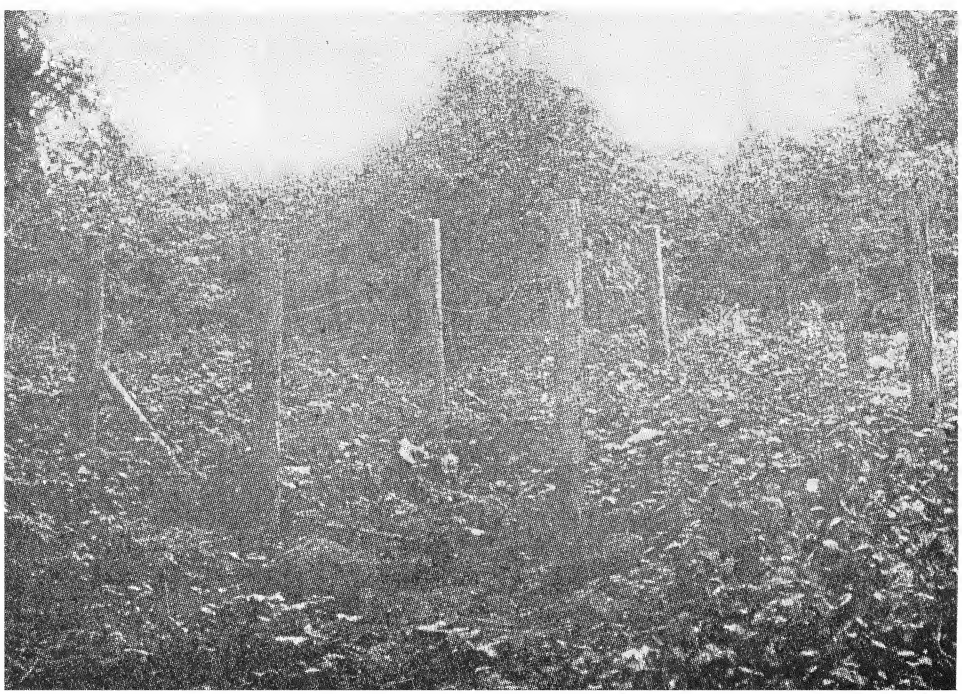
⁂

דריי יאָר נאָך דער שרעקלעכער געשעענישׂ, אין 1922, האָט די פּוילישע רעגירונג ענדלעך באַשלאָסן אויסצופירן דעם אורטייל פון דער סיים־קאָמיסיע. זי האָט דאָן דער לאָקאַלער מאַכט אין פּינסק באַפוילן צוריקצוגעבן דער פּינסקער קהלה די הונדערט טויזנט רובל קאָנטריבוציע און אויסצוצאָלן די אַנטשעדיקונג פאַר די פאַמיליעס פון די אומגעברענגטע.

קיין אײַן ייד האָט זיך אָבער נישט געמאָלדן נאָך דעם דאָזיקן געלט, מיט וועלכן די פּוילישע רעגירונג האָט געוואָלט אויסקויפן דעם מאָרד. די משפחות פון די קדושים האָבן דאָן אונטערגעשטראָכן אַ פּראָטאָקאָל, אין וועלכן עס איז אונטערגעשטראָכן געוואָרן, אַז מיט קיין געלט קען נישט אָפּגעקויפט ווערן דאָס אומזיסט־פאַרגאָסענע בלוט, נאָר אַז די מערדער מוזן ווערן באַשטראָפט. דער דאָזיקער פּראָטאָקאָל איז אָפּגעשיקט געוואָרן אין פּוילישן קריגס־מיניסטעריום און אַזוי איז די זאַך געוואָרן פאַרשוויגן.

דידאָזיקע טראַגישע פּאַסירונג האָט אויף לאַנג צוזאַמענגעבראָכן די יידישע באַפעלקערונג אין פּינסק און דער אומגעגנד, וועלכע האָט כסדר געלעבט אונטער דעם דערשיטערנדיקן איינדרוק פון דער מעשה־נורא. דאָס האָט אויך געהאָט די געהעריקע ווירקונג אויף דער אנטשטייאונג פון די פאַרשידנסטע לעגענדעס אַרום דעם לעבן און טויט פון די פּינסקער יידישע מארטירער. די לעגענדעס האָבן זיך געשפּינען נישט ערגיץ ווייט, נאָר טאַקי אויפן אָרט גופא און דאָס גלייך נאָך ביים פּרישן ברידער־קבר פון די אומגעברענגטע.

אַזוי, למשל, איז פאַרשפרייט געוואָרן די באַהויפּטונג, אַז וויפיל מען האָט די קלויסטער־וואַנט נישט אָפּגעוואַשן, זיינען די בלוט־פלעקן פון די פּינסקער קדושים צוריק אַרויסגעקומען; אַז וויפיל מאָל מען האָט נישט פאַרקלעפט די לעכער פון די ביקסן־קויל, איז דער טינק אַלעמאָל צוריק אַראָפּגעפאַלן, כדי עס זאָל לדור־דורות פאַרבלייבן דער שאַנד־פלעק פון די פוילישע אַרמיי־פירער, וועלכע האָבן אין פּרילינגס־טעג פון זייער אומאָפּהענגיקייט אויסגעפירט אַזאַ שוידערלעכן מאָרד.

דער קבר פון די 35 קדושים אויף דעם אַלטן פּינסקער בית־עולם.

יידן אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון פינסק

פאַר די לעצטע פופציק יאָר

עוויסע סיבות — געאָגראַפישע און קלימאַטישע — האָבן גורם געווען צו דער ספּעציפישער געשטאַלטונג פון די ווירטשאַפטלעכע באַדינגונגען אין אונדזער שטאָט. צוליב דער שפּע פון וועלדער און טייכן אַרום, איז פינסק געוואָרן דער צענטער פון האָלץ־האַנדל אין דער געגנט און פון די וויטסטע ווינקעלעך פון פאָלעסיע פלעגט דאָס געהילץ געבראַכט ווערן קיין פינסק, פון וואַנען עס פלעגט אין גרויסע קאָליעיעס דורכן קאַנאַל און בוג, ווערן אָפּגעליפערט דאָרט, וואו דער ניעמאַן און וויסל פאָר־אייניקן זייערע שטראָמען מיט די וואַסערן פונם באַלטיק.

צוליב אירע נאַטירלעכע געאָגראַפישע מעלות און צוליב דעם וואָס טאָפּאָגראַפיש דערהייבן זיך די ברעגעס לינקס פון דער פּינאַ ווי הויכקייטן, וועלכע שטעלן מיט זיך פאָר דעם אייניקן באַקוועמען צופאָר און אויסלאָדונגס־פונקט פאָר באַליעס און שיפן, איז שוין פינסק מיט הונדערטער יאָרן צוריק געווען אייער פון די וויכטיקסטע האָפנס אויף דעם פאָליעסער האַלב־אינזל, וואוהין עס פלעגן ציען די שיפן און בארזשעס פון די אַרומיקע טייכן און קאַנאַלן. ווי אַ ראיה פאַר אונדזערע אויבנדערמאָנטע רייד, וועלן מיר בערענגען אַ פאַקט פון דעם גאָר נאָענטן עבר. וועו אין דער גאָסודאַרסטוויענע־דומע־קאָמיסיע איז אויסגעאַרבעט געוואָרן דער פלאַן פאַר אַ פאַראייניקונג פון דעם באַלטישן מיטן שוואַרצן ים, איז פינסק געוואָרן אַנגעמערקט פאַר אייע פון די וויכטיקסטע און באַדייטנטספולע האָפן־שטעט, וואָס האָט געזאָלט פארנעמען אַ גאָר חשובן אָרט אין דער פאַרבינדונג פון די אויבנדערמאָנטע ימים. פון דעם וועט אונדז שוין זיין פאַרשטענדלעך די גרויסע ראָליע, וואָס פינסק האָט געשפילט אין דער אַנטוויקלונג פון שיף־פאָרקער צוויישן דעם דניעפּער און בוג און די אַלע איבעריקע טייכן און בייַ־טייכלעך.

צוליב דער אָפּגעשטאַנקייט פון דער געגנד אין טעכנישן זינען, איז די אינדוסטריאַליזאַציע פון דער געגנט פאָרגעקומען מיט אַ גרויסער פאַרשפּעטיקונג און דעריבער איז פינסק ביז מיט פערציק יאָר צוריק געווען אויסשליסלעך אַ פונקט פון רויוואָרג און האַלב־פאַבריקאַטן.

ערשט אין אָנהייב פון די ניינציקער יאָרן פון דעם פאָריקן יאָרהונדערט באַווייזן זיך אין פינסק די ערשטע פּרואוון פון אינדוסטריע. ניט רעכענענדיק דעם פאָראַוונמיל, איז ביז דאַן אין פינסק נישט געווען קיין פאַבריק לויט אונדזערע היינטיקע באַגריפן. די אַלע אונטערנעמונגען, וואָס האָבן דאַן זיך געפונען אין פינסק, זיינען גיכער געווען גרויסע וואַרשטאַטן, וואו מען האָט מיט האַלב־פּרימיטיווע מיטלען אויסגעאַרבעט געוויסע מינים סחורות פאַרן דאָרטיקן געברויך. אָבער פון פאַבריקן און אינדוסטריע־אונטערנעמונגען, לויט אונדזערע היינטיקע פאָרשטעלונגען, קאָן אין יענער צייט נישט זיין קיין רייד.

מיט פּראָדוצירן סחורות האָט זיך דאָס רוב פאַרנומען דער מיטל־שיכט פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פינסק, — דאָס קליינבירגערטום. צו זיי האָבן דאָס געהערט די אָליניצעס (אייל־פאַבריקלעך) און זייף־זידרייען, ליכט־פאַבריקלעך און פערד־מילן — זאָלץ קלייַנע אונטערנעמונגען, וואו עס פלעגן זיין באַשעפטיקט צו עטלעכע אַרבעטער, דאָס רוב — יידישע. די גרויסע גבירים און יחסנים האָבן זיך אין יענע צייטן געשעמט צו פאַרנעמען מיט אָזעלכע באַשעפטיקונגען.

די קאַרלינער יידישע גבירים (אַלע פינסקער גבירים שטאַמען פון קאַרלין. סיי די לוריאס, ווי אויך די אַלע איבעריקע אינדוסטריעלער ציען זייער שלשלת־היוחסין פון קאַרלין) האָבן זיך פאַרנומען מיטן האַנדל פון האָלץ און וואָלד, וועלכער איז געלעגן אויסשליסלעך אין זייערע הענט. חוץ דעם האָט זיך אַ היפּשער טייל פון די קאַרלינער

גרויסע סוחרים אויך פאַרנומען מיטן מסחר פון פלאַקס, סימיע, חלב, תבואה און זאַלץ, וועלכע זיי פלעגן אין די גרויסע סכומים ליפערן אַהער פון די דרום־מערב גע־ביטן פון אוקראַינע און פלעגן דאָס פון פינסק אָפשיקן קיין פוילן און פרייסן.

נעמענדיק דאָס אַלץ אין אַכט, ווערט שוין פאַר אונדז פאַרשטענדלעך דער פאַקט, וואָס די אַלע מיטלען פון דעם וואַסער־פאַרקער צווישן דער פינאַ־פריפעט און דעם דניע־פער זיינען געלעגן אויסשליסלעך אין די הענט פון די אויבנדערמאַנטע קאַרלינער גבירים. אויסער דעם וואַסער־וועג, וועלכער האָט מיט זיינע פילע טייכן און בייַ־טייכלעך פאַרבונדן פינסק מיט דער איבעריקער וועלט, איז קיין אַנדער קאָמוניקאַציע־מיטל דאַן נישט געווען. די שלעכטע זומפיקע וועגן האָבן באַשוועדט דעם פאַרקער אויף דער יבשה און מיטן „אַראַל" האָט מען אויסער פאַסאַזשירן און גאָר קלייניע קוואַנטומס סחורות פון גרויסן ווערט (ווי, למשל, שוועמלעך) נישט געקאָנט שיקן, ווייל עס איז געווען פאַרבונדן מיט גרויסע הוצאות. צוליב די אַלע אויבנ־דערמאַנטע סיבות האָט זיך אין פינסק געבילדעט אַ גרוי־סער וואַסער־פלאָט פון בערלינעס און שיפן, וועל־כער פלעגט קורסירן צווישן פינסק און די אַלע גרעסערע שטעט און האַנדלס־צענטערן ביי די ברעגעס פון דעם פריפעט און דניעפער, דערגרייכנדיק גאַנץ אָפט ביז „זאַ־פאָראַזשיע", דאָרטן וואו דער דניעפער שטורעמט מיט זיינע מעכטיקע וואַסער־פאַלן אין גערדאָגג צום שוואַרצן ים.

ווי שוין געזאָגט, האָבן די גרויסע פינסקער גבירים זיך צו יענער צייט פאַרנומען אויסשליסלעך מיט וואַלד־האַנדל און מיט וואַסער־פאַרקער. צו אינדוסטריע און פאַב־ריקאַציע האָבן זיך די פינסקער יידישע רייכע סוחרים ערשט גענומען אין מיטן די אַכציקער יאָרן פון דעם פאָריקן יאָרהונדערט, וועלכע אין פינסק האָט זיך אויס־געבויט דער אייזנבאַן וועג, וואָס האָט פאַרבונדן די געגנט מיט דער איבעריקער גרויסער וועלט און געשאַפן ברייטע מעגלעכקייטן פאַרן סחורות־טראַנספאָרט מיט דעם יבשה־וועג. ווייל אויב צום מזרח האָט פינסק געהאַט אַ גוטן און געזיכערטן וואַסער־וועג, איז ער אָבער צו מערב צייטבוויים געווען באַשוועדט. די האַלץ־טראַנספאָרטן צום בוג און צו דער וויסל פלעגט מען זיך איילן דורכציען דורכן קאַנאַל אין פרילינג און אין די ערשטע זומער־חדשים, ווען דאָס וואַסער איז גרויס, ווייל שפּעטער, ווען די וואַסערן אין דער פינאַ און די אַרומיקע בייַ־טייכן פלעגן אַנהייבן אָפּפאַלן, איז דער פאַרקער אויפן וואַסער געווארן זייער באַשוועדט. בכלל איז די הויפּט־באַזע פון דעם ווירטשאַפטלעכן לעבן אין פינסק געווען דער ברעג. אין פינסק האָט מען זיך נישט „געדרייט אַרום דער באַן", נאָר אַרום דעם ברעג פון דער פינאַ. יעדער וועלכער האָט געוואָלט עפּעס פאַרדינען, איז געגאַנגען אויפן ברעג. דאָ האָט מען געקאָנט טרעפן יידישע מעקלער, סוחרים פון האַלץ און תבואה, טרעגער און וועגער, וועלכע פלעגן אויס־וועגן די סחורות, אויסלאָדן און אײַנלאָדן אין די שיפן און איבערטראָגן אין די „אַמבאַרעס" (שפייכלערס), וועלכע האָבן זיך געפונען אין אַ גרויסער צאָל נאָענט פון דער פינאַ.

שפּעטער, ווען אין פינסק איז געווארן אויסגעבויט דער אייזנבאַן־וועג און פון דער אייזנבאַן־סטאַנציע — וואָק־זאַל — איז געווארן צוגעצויגן אַ באַן־צווייג (וועטקא) צום ברעג פון דער פינאַ, האָט פינסק מיט זיך פאַרגעשטעלט איינעם פון די הויפּט טראַנזיט־פונקטן פאַרן סחורות־פאַר־קער צווישן מזרח און מערב, וואו די פינאַ מיט אירע גוט־אויסגעבויטע צופאָר־ברעגן האָבן געשאַפן פאַר דעם די בעס־טע מעגלעכקייטן. גלייך פון דער שיף אַדער בערלינע, פלעגן די סחורות ווערן אָנגעלאָדן אין די וואַגאָנעס, מיט וועלכע זיי זיינען געווארן דירעקט אָפּגעשיקט אין די מערב־געביטן און קיין אויסלאַנד.

נישט נאָר פאַרן תבואה־טראַנספאָרט האָבן זיך, מיט דער אַנטשטייאונג פון דער באַן, פאַרלייכטערט די טראַנס־פאָרט־מעגלעכקייטן, נאָר אויך פאַרן האַלץ־מסחר, וועלכער פלעגט ווי ביז איצט דאָס רוב זיך באַנוצן מיטן וואַסער־וועג. גרויסע פאַרלייכטערונגען האָט די באַן געבראַכט פאַר דעם טראַנספאָרט פון „האַרטע האַלץ", ווי „שליסער" און „פלאַקסאָן", וועלכע פלעגן ביז איצט ווערן טראַנספאָרטירט אין גרויסע בארושעס און וואָס זייער פאַרקער דורך דעם קאַנאַל איז געווען זייער באַשוועדט. איצט האָט די דירעקטע פאַרבינדונג פון דער אייזנבאַן מיט דער פינאַ געגעבן אַ שטויס צו דער שנעלערער אַנט־וויקלונג פון דעם אויבנדערמאַנטן האַנדלס־צווייג, וואָס האָט פאַרנומען איינעם פון די בכבודיקסטע ערטער אין דעם וירטשאַפטלעכן לעבן און דער עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג פון אונדזער שטאָט.

אין יענער צייט האָט מען נאָך אין פינסק נישט גע־וואוסט פון קיין האַלץ־באַרבעטונג. אַזעלכע אונטערנע־מונגען זיינען נאָך אין שטאָט נישט געווען. אַלץ, אין וואָס מען האָט זיך געניטיקט אויפן אָרט, פלעגט מען אויספאַרטיקן מיטן האַנט, אַלערליי מינים ברעטער און לאַ־טעס (לייסטן) פלעגן צושניידן די פילשטשיקעס (האַנט־זעגער) מיט זייערע האַנט־זעגן. ערשט אין דער ענדע פון די נייניציקער יאָרן פון פאָריקן יאָרהונדערט, האָט זיך אין פינסק אויסגעבויט דער ערשטער טאָרטאַק, וועלכער איז געווען באַוואוסט אין שטאָט מיטן נאָמען „מרים־עטקעס טאָרטאַק". דאָס רוב פלעגט דער אויבנדערמאַנטער טאָר־טאַק שניידן פאַרן היגן געברויך. פון עקספּאָרטירן באַ־אַרבעטע האַלץ־מאַטעריאַלן קיין אויסלאַנד האָט מען נאָך דאַן אין פינסק נישט געווואוסט, מיטן אויסנאַם פון יענע מינים געהילץ, וועלכע פלעגן וועלן אויסגעפּאָרטיקט אויפן אָרט אין וואַלד, ווי צום ביישפּיל, אַלערליי שוועלן, שלי־פערס און קלעפּקע.

אין דעם אויבנדערמאַנטן טאָרטאַק זיינען געווען באַ־שעפטיקט בלויז עטלעכע יידישע אַרבעטער. דאָס רוב האָבן דאָרטן געאַרבעט קריסטן, מיטן אויסנאַם פון דעם אַריין־און־אַרויספיר, וועלכער איז אינגאַנצן געלעגן אין יידישע

הענט. אויך אויפן פלאַץ, ביים סאָרטירן די ברעטער וכדומה, זיינען דאָס רוב געווען באַשעפטיקט יידישע אַר־ בעטער. שפּעטער, וען ביים אויבנדערמאָנטן טאָרטאָק (אין פּינסק זאָגט מען „טערטאָק") האָט זיך צוגעבויט אַ מיל, האָבן ביי אים געאַרבעט בלויז יידן, ווייל אין די היגע מילן זיינען אַלע מילנער געווען יידן.

ווי שוין געזאָגט, הויבט זיך אָן די אינדוסטריעלע אַנטוויקלונג פון פּינסק אין דער ענדע פון די אַכציקער יאָרן פון דעם פאָריקן יאָרהונדערט. צוגלייך מיט דער פאָראָוואָר מיל (דאָמף־מיל) בויט שפּעטער דערזעלבער ה' משה לוריא אויך אַ פּלאָנק־פאַבריק (פלעקלעך צו זוילן). אָזוי ווי דער מין האָלץ, קליאָן, וואָס איז נייטיק צו דער אויסאַרבעטונג פון פלעקלעך איז דאָ לרוב אין די היגע וועלדער, איז פּינסק געווען דער אינציקער אָרט, וואו אָזאַ פאַבריק האָט געהאַט גוטע אויסזיכטן און פערספּעק־ טיוון פאַר איר אַנטוויקלונג. און ווירקלעך: נאָך אַ פאָר יאָר פון עקספּערימענטן, פרובירן און פאַרשן (מען האָט צוערשט נישט געוואוסט ווי אָזוי אַרום מען באַדאַרף אַרויס־ באַקומען דעם פלעקל און אָנשטאָט צו האָקן אים פון סטאַרטש האָט מען אים פריער געשיילט און ערשט נאָכ־ דעם געהאַקט, צוליב וואָס די פלעקלעך פלעגן אַרויסקומען שוואַכע און פלעגן זיך איבערברעכן), האָט מען ענדלעך זיך דערשלאָגן צו דעם, אַז די פאַבריק האָט אָנגעהויבן אויסאַרבעטן סחורה פון דער בעסטער קוואַליטעט. לו־ ריאס פלעקלעך זיינען געווען אַ שם־דבר אין די ווייט־ סטע געגנטן פון סיביר, ווי אויך אין די אינערלעכע גע־ ביטן פון רוסלאַנד.

אין דער פלעקל־פאַבריק זיינען אַלע אַרבעטער און אָנגעשטעלטע (מייסטערס און אויפזעער) געווען יידישע. אין ביידע שיכטן זיינען געווען באַשעפטיקט קרוב פיר הונדערט אַרבעטער, דאָס רוב פון זיי פרויען, וועלכע זיינען געווען באַשעפטיקט אַלס האָקערנס און שפּיליערנס. מענער האָבן בלויז געאַרבעט אין דער זעגעריי, ביים שניידן די דעקלעך, ווי אויך אין דער סטרוזשעריי (ביים אַרומשיילן די קאָרע פון די קלעצער), אין דער זיפּעריי און ביים בלייכן.

די אַרבעטס־צייט איז דאָן געווען 12 שעה אין טאָג ביי אַ לוין, וואָס האָט זיך געוואָקלט צווישן 5 און 6 רובל אַ וואָך פאַר מענער און צווישן 2 און 2½ רובל אַ וואָך פאַר פרויען. נאָך דער פלעקל־פאַבריק האָבן די קינדער פון דעם אויבנדערמאָנטן לוריאן געפּענט אַ פאַרניר־פאַב־ ריק אונטערן נאָמען „האָלץ־אויסאַרבעטונגס־פאַבריק פון ל. און אַל. לוריא אין פינסק". די פאַבריק איז אויך, ווי די אַלע פריערדיקע פאַבריקן, אָנגעטאָנען קודם כל צוליב דעם, ווייל דאָ איז דער הויפּט־אָרט פון דעם רויי־מאַ־ טעריאַל (צוליב די זומפּן זיינען אין דער געגנד פאָראָן אַ סך אָלכע־וועלדער). דער פאַרניר פלעגט אויסשליסלעך ווערן באַנוצט אַלס פאָקונגס־מאַטעריאַל: פון אים פלעגן ווערן אויסגעאַרבעט אַלערליי קעסטעלעך און שאַכטלען פאַר די טאַבאַק און ציגארן־פאַבריקן, ווי אויך פאַר די פאַרשיידנסטע כעמישע אַרטיקלען.

דער הויפּט־אָפּנעמער פון די פאַרניר־סחורות זיינען געווען די אינערלעכע גובערניעס פון רוסלאַנד. די „נאַ־ קאַטקע" פלעגט אין גרויסע סכומים ווערן אָפּגע־ שיקט אין דעם טעקסטיל־ראַיאָן פון פוילן, ווי לאָדזש, ביאַליסטאָק וכדומה. אַ געוויסער טייל פון דעם אויסגע־ אַרבעטן פאַרניר פלעגט אויך ווערן פאַרנוצט אויפן אָרט, צו פּאַקן די פלעקלעך אין דער פלעקל־פאַבריק.

אַלע טיילן פון די קעסטעלעך און שאַכטלעך פלעגן לויט דער מאָס ווערן צוגעגרייט אויפן אָרט און אָזוי פלעגן זיי קאָמפּלעטנוויז ווערן אָפּגעשיקט צום באַשטעלער. אין דער פאַרניר־פאַבריק זיינען געווען באַשעפטיקט ביי דריי הונדערט אַרבעטער, אַלע יידישע, מיטן אויסנאַם פון איין קאָטשעגאַר, וועלכן מען פלעגט האַלטן צוליב שבת, וועו מען באַדאַרף איינהייצן דעם קעסל צו דער נאַכט־שיכט. דאָס רוב אַרבעטער זיינען געווען מענער, פרויען — אַ גאָר קליינער טייל (אין דער פאַרבעריי און ביים מימיקירן אוז פרעסן). אַלע איבעריקע אַרבעטן, ווי ביים שיילן, אין דער זעגעריי און ביים פּאַקן די באַלן אין די קאַסטנס זיינען געווען אויסגעפירט דורך מענער.

דער לוין איז געווען פון 5 ביז 8 רובל אַ וואָך פאַר מענער, און פון 1½ ביז 2¼ רובל פאַר פרויען.

שפּעטער, אין אָנהייב פון דעם היינטיקן יאָרהונדערט, האָבן די אויבנדערמאָנטע „בריידער לוריא" אָנגעקאָגעשטעלט צוויי פּרעסן און זיי האָבן אָנגעהויבן פּראָדוצירן פלאַטן (דיקטן). ווי דער פאַרניר, ווערן אויך די פלאַטן אויס־ געאַרבעט דאָס רוב פון אַלכע־האָלץ און אויך אָט דער פּראָדוקציע־צווייג איז אָנגעשטאָנען צוליב דיזעלבע מאָטיוון ווי ביי די פלעקל־און פאַרניר־פאַבריקן. אָפּילו די מאַטע־ ריאַלן פון וועלכער עס ווערט געמאַכט דער קליי, ווי צום ביישפיל בלוט און קעז, פלעגן ווערן אינגעקויפט אויפן אָרט (לעצטנס זיינען בלוט און קעז געליפערט געוואָרן אין אַ קאָנסערווירטן צושטאַנד פון אויסלאַנד. דער קעזאין — קעז — איז דוכט זיך געבראַכט געוואָרן פון אַרגענטינע). דער הויפּט־אָפּנעמער פון די פלאַטן איז געווען אַרגענטינע און אַלע איבעריקע מלוכות פון דרום־ אַמעריקע, ווי אויך ענגלאַנד מיט אירע דאָמיניאָנס.

פאַר 1914 זיינען אין דעם פּרעס געווען באַשעפטיקט ביי הונדערט אַרבעטער. לעצטנס האָט די דיקטן־פאַבריק פאַרנומען דעם גאַנצן שטח פון די פריערדיקע צוויי פאַבריקן (פאַרניר און פלעקלעך), ווייל די ערשטע איז געוואָרן פאַר־ ברענט בעתן אָפּטרעטן פון די רוסישע חיילות פון פינסק און די צווייטע איז געוואָרן עוואַקואירט קיין קיעוו בשעת די רוסן האָבן זיך געקליבן צו פאַרלאָזן די שטאָט.

אין יאָר 1892 האָט אַ געוויסער הירשמאַן, אַ ייד פון באַלטישער געגנד געפּענט אין פינסק אַ שוועבל־פאַבריק. נאָך קנאַפּע צוויי יאָר עקזיסטענץ האָט זי אָפּגעברענט, דאָן האָט זי אָפּגעקויפט דער ה' יוסף האַלפּערן, וועלכער האָט זי ווידער אָפּגעבויט און געלאָזן אין גאַנג. צוליב

דעם וואָס דער רוי־מאַטעריאַל איז דאָ געווען זייער ביליק, האָט די פאַבריק געהאַט גוטע אויסזיכטן פאַר איר אַנטוויקלונג. און ווירקלעך איז זי כסדר גע־וואָקסן און זיך אויסגעבריטערט, נישט נאָר צוליב דעם וואָס דאָס האָלץ, פון וועלכן מען אַרבעט אויס שוועבעלעך, איז דאָ לרוב אין דער היגער געגנד, נאָר אויך צוליב די ביליקע טראַנספּאָרט־מעגלעכקייטן אויפן וואַסער.

באַלד אָנהייב פרילינג, ווי נאָר עס פלעגט זיך אָנ־הייבן דער פאַרקער אויף דער פינאַ, פלעגן די דאַמפּערס אָפּגיין פול געלאָדענע מיט שוועבעלעך, וואָס מען פלעגט טראַנספּאָרטירן אין די וווייטסטע געגנדן פון דרום־רוסלאַנד, דערגרייכנדיק ביז קאָווקאַז און די ברעגעס פון קאַספּישן ים.

די כעמיקאַלן, וועלכע זיינען נייטיק געווען צו דעם אויבנדערמאָנטן באַטריב, פלעגט מען דאַן ברענגען פון דייטשלאַנד.

ביז דעם יאָר 1914 האָבן אין דער שוועבל־פאַבריק גע־ארבעט פון פיר ביז פינף הונדערט אַרבעטער, דאָס רוב פרויען. דער לוין האָט זיך דאַן געוואַקלט צווישן 1½ ביז 2 רובל אַ וואָך פאַר פרויען און פון 4 ביז 5½ רובל אַ וואָך פאַר מענער.

פון סאָציאַלע פאַרזיכערונגען האָבן די אַרבעטער דאַן אין פינסק גענאָסן אין אַן אומבאַדייטנדער מאָס. דאָס געזעץ פון אַרבעטער־פאַרזיכערונג, וואָס עס האָט אָנגע־נומען די גאָסודאַרסטוועגע דומע, האָט אין די יאָרן 1912־1913 אויך דערגרייכט קיין פינסק. ביי די פאַרניר־און שוועבל־פאַבריקן זיינען געגרינדעט געוואָרן קראַנקן־קאַסעס, וועלכע האָבן געזאָלט לויט זייערע סטאָטוטן אויס־בריטערן זייער טעטיקייט אין דעם גאַנצן קרייז, פאַרזי־כערנדיק, אין פאַלן פון קראַנקהייט, אויך יענע אַרבעטער וואָס זיינען באַשעפטיקט אין קלענערע אונטערנעמונגען.

אויסער די אָליניצעס (אויליאַרניעס), וואו מען האָט מקדמונים געקלאָפט אייל און מאַקעכע אויפן האַלב־פרי־מיטיוון שטייגער, האָט זיך אין דער ענדע פון דעם פאָריקן יאָרהונדערט געעפנט אין פינסק אויך אַן אייל־פאַבריק, וואו דער גאַנצער אַרבעטס־פּראָצעס איז געוואָרן מעכאַניזירט. דאָסזעלבע איז אויך געווען אין דער ליכט־פּראָדוקציע; אַנשטאָט די „ליכט־ציער" מיט זייערע קלייניע וואָר־שטאָטלעך פון די חלבנע ליכטלעך, האָט זיך אומגעפער אין דערזעלבער צייט אויך געעפנט אַ מעכאַניזירטע ליכט־פאַבריק, מיט דער הילף פון די נייעסטע מאַשינען האָט מען אויסגעאַרבעט סטאַרין־ליכט, וואָס מען פלעגט פאַר־קויפן וווייט איבער די גרעניצן פון דער מינסקער גובערניע.

עס איז דאָ כדאי צוצוגעבן, אַז אין דער אייל־פאַבריק, האָט דער שעף אירער, דער פאַרשטאַרבענער גריגאָרי אראָ־נאָוויטש לוריא, נאָך מיט יאָרן צוריק אייגענפּירט דעם 8־שעהדיקן אַרבעטסטאָג און דאָסזעלבע אויך אין דער קריידּ־פאַבריק, וואָס ער האָט געגרינדעט. שפּעטער, וזען ער איז געוואָרן אַ שותף צו דער ליכט־פאַבריק, האָט ער אויך דאָרטן אייגענפּירט דעם אַכט־שעהדיקן אַרבעטס־טאָג. אויסער די אויבנדערמאָנטע פאַבריקן, איז אין יע־נער צייט געווען אין פינסק אַ קאָרקן־פאַבריק, אין וועלכער עס זיינען געווען באַשעפטיקט אַ געוויסע צאָל יידישע אַרבעטער (אַלס קאָרקן־שנייידער און מייסטערס), און אַ שטרוי־פאַבריק, אין וועלכער עס זיינען געווען באַשעפ־טיקט אַ געוויסע צאָל יידישע אַרבעטער־פרויען. די לעצטע צווויי אונטערנעמונגען זיינען געווען יידישע אויף אַזויפיל, אויף וויפיל זיי האָבן אָנגעהערט צו יידישע בעלי־בתים, אָבער די אַרבעטער, וואָס האָבן דאָרט געאַרבעט זיינען געווען אין דער גרעסטערער מערהייט קריסטלעכע. די יידישע אַרבעטער, וועלכע זיינען געווען אין אַ קלענערער צאָל, זיינען געווען די מער־קוואַליפיצירטע, ווי אויך די אויפזעער און מייסטערס.

אויסער ביר־ברויעריי און ווייַנער (וויין־מאַכער), זיינען אין פינסק אויך געווען יידישע גאַרבער און אויסמאַכער פון פעל (טשימבאַרעס). דער פּראָדוקציע־צווייג איז געווען צעוואָרפן איבער פיל קלענערע וואַרשטאַטלעך אין די שטעטלעך אַרום פינסק. אַ גרעסערע גאַרבעריי מיט מע־כאַנישע אייניריכטונגען האָט זיך געגרינדעט אין פינסק אין אָנפאַנג פון דעם היינטיקן יאָרהונדערט, וואו עס זיינען געווען אויסגעאַרבעט די פאַרשיידנסטע סאָרטן האָרטע און ווייכע לעדער, וואָס זיינען נישט געווען באַשטימט בלויז פאַרן אָרטיקן געברויך, נאָר פלעגן אויך ווערן עקספּאָרטירט מחוץ פינסק אין די וווייטסטע רוסישע גו־בערניעס.

אין דער אויבנדערמאָנטער גאַרבעריי האָבן געאַרבעט עטלעכע צענדליק יידישע אַרבעטער, וועלכע האָבן פאַר־העלטניסמעסיק גאַנץ גוט פאַרדינט. ליקווידירט איז זי געוואָרן אומגעפער אין 1907־8, צוליב געוויסע פינאַנציעלע שוועריקייטן, אין וועלכע די באַלעבאָטים האָבן זיך פאַר־פלאָנטערט. פאַרבליבן זיינען אין פינסק אַ פאָר קלענערע גאַרבערייען, וואָס האָבן געטראָגן גיכער אַ קוסטאָרישן כאַ־ראַקטער און געאַרבעט אויסשליסלעך פאַרן אָרטיקן געברויך. דאָס רוב האָבן זיי זיך פאַרנומען מיט אויסאַרבעטן פעלן, וואָס עס פלעגן ברענגען די פויערים פון די אַרומיקע דערפער אויף אויסצואַרבעטן פעלצן.

אויסער בעלי־עגלות און שיפער, האָבן זיך אין פינסק אַ סך יידן פאַרנומען מיט גערטנעריי, ווי אויך מיטן האַנדל פון פרוכטן, וועלכער איז געלעגן אויסשליסלעך אין יידישע הענט. יידישע פישער פלעגן האַלטן אין אַרענדע די אַזע־רעס און טייכן, וואָס זיי פלעגן אָפּדינגען ביי די אַרומיקע פריצים. אין די וועלדער פלעגן יידן אָפּדינגען ביי די פריצים די גוראַלניעס, וואו זיי פלעגן ברענגען קוילן און טרייבן טערפּענטין, ווי אויך די ציגעלניעס, וואו זיי פלעגן זיך פאַרנעמען מיט דער מלאָכה פון אויסאַרבעטן ציגל. אויסער דעם האָבן זיך יידן פאַרנומען מיט שנייַדעריי און שוסטעריי. די צווויי פאַכן זיינען געלעגן אויסשליסלעך אין יידישע הענט. חוץ דעם זיינען נאָך יידן געווען: סטאָ־

ליאַרעס און בוי־אַרבעטער, (בויער, מוליאַרעס און מא־ ליאַרעס, אויך שלאָסער, בלעכער און שמידן), קאָטליאַרעס — קופּער־שמידן — זייגער־מאַכער און יוואוועלירן, באָנ־ דאַרעס, גאָנטארעס — וואָס מאַכן שינדלען — בייגער פון האָלץ און שטולן־מאַכער, רימאַרעס און היטל־מאַכער, קירזשנער (פון פּעלצן), ווי אויך רויכוואַרגער, אייזן־טאָקער און האָלץ־טאָקער, סטעלמאַכער און בערשטל־מאַכער, גלע־ זער, בעקער און קצבים, וואורשטן־מאַכער און שערער, מע־ כאָניקער, אייזן־גיסער, שטריקל־מאַכער, מצבה־קריצער און קאָמען־מאַכער, וועשער און נייטאַרינס (וועשנייער), קאָר־ סעטן־מאַכערינס און טאָפּצירער (אָבאישטשיקעס), שטע־ פּער און ברונים־מאַכער, איינבינדער און דרוקער, גראָווי־ רער, מאָדעלשטשיקעס און קוואָסניקעס, טינט־מאַכער און עסיק־מאַכער, ברוקאַרעס (פון געהילץ) און ברוקירער, רוי־ כערער (פון פיש), קוימען־קערער, נעצן־שטריקער (פון נעצן צום כאַפּן פיש), גלייזער (פון טעפּ), באַלן־פּאַקער און סאָרטירער פון קאדער (שמאַטעס), האָניק־קווטשער און קאנאפּאטשטשיקעס (פון הייזער און שיפן), קאָלאָשן־ פּאַרגיסער און „מאַשיניסטן" פון ניי־מאַשינען, קאָטשע־ גאַרעס (קעסל־הייצער), שטריקערינס און העפּטערינס, צאָן־ מאַכער (צאָן־טעכניקער), און לעצטנס זיינען צוגעקומען עלעקטראָמאַנטאָרן און ראַדיא־טעכניקער. ערשט נישט לאַנג צוריק זיינען אָפּילו געווען אין פינסק עטלעכע יידישע פאָליציאַנטן, ווי אויך א יידישער הינט־שלעגער, וועלכער איז געווען אָנגעשטעלט ביי דער דאָרטיקער שטאָטישער פּאַרוואַלטונג (אופראַוע).

די לעצטע עטלעכע יאָר פאַר דער וועלט־מלחמה, האָבן זיך פאַרמערט די אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען אין פּינסק. עס זיינען צוגעקומען עטלעכע טאַרטאָקן, וואָס האָבן געאַרבעט טאָג און נאַכט — אין צוויי שיכטן — פאַרן אויסלענדישן עקספּארט. עס זיינען צוגעקומען נאָך מילן און וואַליושנעס — מאַשינען צום אויסקלאָפּן געוואַנט און לייוונט. די אַרומיקע פּויערים פלעגן ברענגען אין שטאָט מאָלן זייער תבואה, ווי אויך די לייוונט און די געוואַנטן פון זייער היימישער פּראָדוקציע. וואָס פלעגט דאָ, אונטער דער אויפזיכט פון א פאַכמאַן אין טעקסטיל־ ענינים, ווערן פולשטענדיק אויסגעפּאַרטיקט און פאַרענדיקט.

בכלל האָט זיך אין די לעצטע פאָר יאָר פאַרן וועלט־ קריג געפּילט אין פינסק אַן אויפלעבונג אויף אַלע גע־ ביטן פון ווירטשאַפטלעכן לעבן. פינסק האָט דאָן דורכ־ געמאַכט א צייט פון הויך־קאַניוקטור.

מיטן אויסברוך פון קריג אין 1914 האָט זיך אַלץ גע־ ענדערט. טראָץ דעם, וואָס א פאָר וואָכן שפּעטער נאָך דער מהומה און דער איבערראַשונג, וואָס עס האָט אַרויס־ גערופן די מלחמה־דערקלערונג פון די צענטראַלע מלוכות צו רוסלאַנד, האָט זיך אַלץ ווידער ווי באַרואיקט און דאָס אַלטעגלעכע לעבן האָט זיך גענומען ווידער פליסן אַזוי ווי פריער, האָט מען דאָך געפילט בחוש, אַז עפּעס איז דאָ נישט אין אָרדענונג. טראָץ דעם, וואָס פינסק איז געווען גאָנץ ווייט פון די קריגס־געביטן, האָט מען שוין אין די ערשטע חדשים פון דער מלחמה דאָ דערפילט איר דירעקטע השפּעה אויפן גאַנג און דער אַנטוויקלונג פון די עקאָנא־ מישע באַדינגונגען.

מיט יעדן טאָג האָבן זיך אָנגעהויבן איינשרומפן און פאַרקלענערן די מעגלעכקייטן פון געוויסע פּראָדוקציע־ צווייגן אין אונדזער שטאָט. צוליב דעם, וואָס די קריגס־ אָפּעראַציעס האָבן זיך אַריבערגעטראָגן אויפן באָדן פון דער וואַרשעווער און סאוואַלקער גובערניעס און די שכנישע ליטווישע געביטן, האָט זיך גלייך פאַרקלענערט דער עקס־ פּארט פון געוויסע רוי־שטאָפן און האָלב־פאַבריקאַטן, וואָס פלעגן פון דאָנען ווערן געליפערט אין יענע מקומות.

אַזוי, למשל, האָט זיך שוין אין די ערשטע חדשים פון דער מלחמה אָפּגעשטעלט דער עקספּארט פון געטריקנטע פעל, און די שוועבל־פאַבריק האָט פאַרקלענערט איר פּראָ־ דוקציע אויף גאַנצע 18%, איבערגייענדיק פון זעקס אויף פינף אַרבעטס־טעג אין וואָך.

דער האָלץ־עקספּארט האָט זיך אינגאַנצן אָפּגעשטעלט, און יענע סוחרים, וואָס האָבן אין דעם זומער פון 1914 אַרויסגעשיקט געהילץ קיין דייטשלאַנד, זיינען בדיל־הדל געווארן, ווייל באָלד נאָכן קריגס־אויסברוך איז געווארן איבערגעריסן יעטווידער מגע־ומשא מיטן מערב. די גע־ הילץ, וואָס האָט זיך געפונען אין די וועלדער און אויפן וואַסער, זיינען אַזוי פאַרבליבן כמעט ווי אויף הפקר. עס האָט נישט געלוינט מיט זיי זיך יעצט צו פאַרנעמען, ווייל מיטן מלחמה־אויסברוך זיינען געווארן איבערגעשניטן די בלוט־אַרטעריעס פון דעם האָלץ־מסחר, וועלכער איז געווען אַ וויכטיקער פאַקטאָר אין דעם עקאָנאָמיש־ווירט־ שאַפּטלעכן לעבן פון פינסק און דאָס איז געווען דער קאַטאַסטראָפאַלער חורבן פון דער שטאָט.

וועז די דייטשן האָבן פאַרנומען פינסק — אין האַרבסט 1915 — איז שוין די שטאָט געווען כמעט א חרובע. פון עקאָנאָמיש־ווירטשאַפּטלעכן שטאַנדפונקט האָט זי שוין דאָן נישט געהאָט קיין שום באַדייטונג. די באַציאונגען מיט די מערב־געגנטן זיינען שוין כמעט א יאָר געווען איבער־ גערישן. דער פאַרקער איז צוליב די אויבן־אָנגעוויזענע טעמים געווען באַשוועדט און קיין מסחר אין דעם בריי־טערן זין פון וואָרט האָט שוין דאָן נישט עקזיסטירט. וועז די דייטשן האָבן פאַרנומען די שטאָט, איז אַלץ מיט אייג־ מאָל ווי געווארן אָפּגעטויט. דער קליין־האַנדל און דער האַנטווערק האָבן אויך אָנגעהויבן איינגעשרומפן ווערן פון טאָג צו טאָג און די שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן דערנענטערן צו א ווירטשאַפּטלעכער אָגאָניע.

פאָר די העכער דריי יאָר פון דער דייטשישער אָקו־ פאַציע, איז די יידישע באַפעלקערונג פון פינסק געווארן פולשטענדיק דעקלאַסירט. אַלע נאָרמאַלע פרנסות און באַ־ שעפטיקונגען זיינען אונטערגעגאַנגען. דער גרעסטער טייל פון דער באַפעלקערונג איז געווארן עוואָקואירט קיין פוילן און אין די דערפער פון דעם עטאַפּן־געביט. דער קליינער טייל פון דער יידישער באַפעלקערונג, וואָס איז פאַרבליבן אין שטאָט, האָט געצויגן זיין נעבעכדיקע יניקה פון די

דייטשן. אַלע אַרבעטספּיאיקע מענער און פרויען זייַנען געגאַנגען אויף אַרבעט, וואָס איז געווען פאַרפליכטנד פאַר דער גאַנצער באַפעלקערונג און דער איבעריקער טייל האָט זיך אויך געזען צוצופאַסן צו די פאַדערונגען און די באַ־דערפענישן פון די דייטשישע סאָלדאַטן.

קיין זכר איז נישט געבליבן פון דעם אַמאָליקן מסחר. אַלע קראָמען און סקלאַדן זיינען געווואָרן פאַרוואָנדלט אין קאַזאַרמעס און פראָוויאַנט־לאַגערן פאַרן דייטשן מיליטער. די אַפּראָוויזאַציע פון שטאָט איז געלעגן אין די הענט פון דעם בירגער־קאָמיטעט, וועלכער האָט די פּראָדוקטן פון ערשטן געברויך פאַרטיילט אויף קאַרטן. שוין אין די ערשטע וואָכן פון דער אָקופּאַציע האָט זיך דערפילט אין שטאָט אַ מאַנגל אין פּראָדוקטן, און אַזוי, למשל, האָבן זיך אייניקע פאַרנומען מיט מאַכן ברענפן אין געהיים — דעם ברענפן פלעגן זיי נישט „מאַכן", נאָר רייניקן. וועגן די רוסן זיינען אָפּגעטראָטן פון פינסק, האָבן זיי אַרויסגעלאָזן דעם גאַנצן ספּירט־זאַפאַס פון דעם דאָר־טיקן ספּירט־זאַוואָד אין טיפע גריבער. איצט, וועגן די דיי־טשן זיינען אַריין, האָבן זיך אייניקע צוגעקליבן צו די גריבער, פונוואַנען זיי פלעגן בגנבה שעפּן דעם ספּירט און נאָכדעם, ווי זיי האָבן אים אָפּגערייניקט, פלעגן זיי אים פאַר־קויפן צו די דייטשן, וועלכע זיינען געווען גרויסע ליבהאָבער פון דעם ביטערן טראָפן... דער וויכטיקער טייל האָט געאַרבעט אין די אַרומיקע וועלדער און ביי די פאַרטי־פיקאַציעס, ווי אויך ביי די עפנטלעכע אַרבעטן אין און אַרום דער שטאָט.

גריגאָרי לוריא מיט אַ גרופּע מיטגלידער פון דער „פרויען הזאוילטעטיקייטס־געזעלשאַפט" אין פינסק. (יעוורעיסקאַיע זשיזנסקאַיע בלאַגאָטוואָריטעלנאַיע אָבשטשעסטוואָ")

דער יקרות און הונגער האָט זיך אָנגעפאַנגען שוין אין יענע טעג.

אין אַלע גאַסן פון שטאָט זיינען ווי שוואָמען נאָך אַ רעגן אויפגעוואקסן „קאַפּע־הייזער" און „רעסטאָראַציעס", וואו די דייטשע סאָלדאַטן פלעגן זיך קומען פאַרווייַלן. וואו נאָר אַ הויז, וואו עס זיינען געווען דערוואַקסענע מיידלעך, האָט זיך געעפנט אַזאַ „קאַפּע־הויז"...

אויסער שוסטער און שניידער, וועלכע האָבן זיך פאַר־נומען מיט זייערע פאַכן, אַרבעטנדיק פאַר די דייטשישע אָפּיצערן און סאָלדאַטן, איז דער ווייט גרעסטער טייל פון דער יידישער באַפעלקערונג געווען פאַרנומען מיט באַרופן, וואָס זייַנען אַנטשטאַנען און האָבן זיך אַנט־וויקלט אין דער צייט פון דער דייטשישער אָקופּאַציע.

די העכסטע מדרגה. יעדער, ווער עס האָט נאָר ביי זיך געהאט אַ פּאָר רובל, האָט זיך איינגעהאַנדלט קנעפּלעך — אויף דעם איז דאָן געווען אַ גרויסע נאָכפראָגע — אָדער אַנדערע גאַלאַנטעריע־סחורות און האָט זיך אָוועקגעלאָזן קיין לוניניץ, אַ באַן־קנופּ־סטאַנציע, ניט וויַיט פון פינסק. אָזוי האָט זיך דאָס געצויגן, ביז וואָנען די דייטשן האָבן פאַרלאָזן פינסק און עס זיינען אַריינגעקומען אין שטאָט די באָלשעוויקעס.

מיטן מאָמענט, ווען די לעצטע האָבן פאַרנומען די שטאָט, איז דער אויבנדערמאָנטער „מסחר" גלייך געוואָרן פאַראַליזירט. דער מאַנגל אין שטאָט אויף די פּראָדוקטן פון ערשטן געברויך האָט זיך פאַרגרעסערט פון מינוט צו מינוט, און דער הונגער מיט זיינע אַלע באַגלייטער, ווי טיפוס, דיזענטעריע און אַלע איבעריקע אַנשטעקנדיקע קראַנקהייטן, האָבן אָנגעהויבן בושעווען אומרחמנותדיק. פון קיין מלאָכה און מסחר האָט דאָן קיינער נישט געטראַכט. די שטאָט האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט דאָן אַ געביט פון הפקרות, וואו יעדער האָט „געהאַלטן די נשמה אין די הענט" און קיינער איז נישט געווען זיכער מיטן לעבן. אַן ענדערונג איז פאַרגעקומען, ווען די שטאָט איז געוואָרן פאַרנומען דורכן פוילישן מיליטער. מיטן מאָמענט, ווען עס האָט זיך איינגעשטעלט אַ פאַרקער מיט וואַרשע, און עס האָבן אָנגעהויבן קומען קיין פינסק די שלוחים פון „דזשאָינט", האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטיקעלע געזעלשאַפט־לעכע אויפלעבונג. אין דער הילפס־אַקציע, וואָס עס האָט אונטערגענומען דער „דזשאָינט", האָבן זיך באַטייליקט אַלע געזעלשאַפטלעכע אַרגאַניזאַציעס און ריכטונגען פון שטאָט. הגם די גאַנצע אויבנדערמאָנטע טעטיקייט האָט געטראָגן בלויז אַ פילאַנטראָפישן כאַראַקטער, האָט זי דאָך אַרייַנגעבראַכט אַן אויפמונטערונג און אויפלעבונג אין דער אייזקאַלטער סביבה פון געזעלשאַפטלעכער אָפּאַטיע און אַלע האָבן אָנגעהויבן האָפן אויף בעסערע צייטן.

מחמת דעם, וואָס פאַר דער צייט פון דעם ווינטער 1918־19 ביזן פרילינג, האָט זיך די מאַכט אין שטאָט געביטן עטלעכע מאָל, איז די באָפעלקערונג געווען זייער פאַראַיימט און פון אַ וועלכער נישט איז באָשעפטיקונג האָט דאָן נישט געקאָנט זיין קיין רייד. קיינער האָט זיך נישט פאַרנומען מיט זיין נאָרמאַלער באָשעפטיקונג און מלאָכה. אַלע האָבן זיך אַרומגעדרייט איבער די גאַסן, די פייאיקערע האָבן געפּרואווט מאַכן „מסחר", מיט וואָס נאָר עס האָט זיך געלאָזט.

זומער 1919 האָט זיך אין פינסק אָנגעהויבן אַ מאַסן־אויפבלי פון דער קאָנסום־קאָאָפּעראַציע. אָזוי ווי אַלע קאָנ־טיגענט־אַרטיקלען, וועלכע זיינען געוואָרן אַרויסגעגעבן דורך דעם אַפּראָוויזאַציע־אַמט, פלעגן ווערן פאַרטיילט דער באַ־פעלקערונג דורך די קאָאָפּעראַטיוון, האָט זיך די יידישע באָפעלקערונג אין פינסק אָנגעהויבן אָנשליסן אָן די לעצטע. יעדע געזעלשאַפטלעכע ריכטונג האָט זיך געשאַפן איר קאָאָפּעראַטיוו. דער גרונט־קאַפּיטאַל זייערער איז אַנט־שטאַנען פון די פּאַיען, וואָס די מיטגלידער פלעגן אַרייַנ־טראָגן. שפּעטער, ווען עס איז אָנטשטאַנען דער קאָאָפּע־ראַטיוון־צענטער, פלעגט דער לעצטער פון צייט צו צייט זיי סובסידירן.

אין 1920, ווען דער „דזשאָינט" האָט אויסער זיין באַשפּייזונגס־אַקציע זיך אויך אָנגעהויבן פאַרנעמען מיט דער טעטיקייט פון רעקאָנסטרוקטיוועך הילף פאַר די יידישע מאַסן אין די ראַנד־געביטן, האָבן זיך אין פינסק געשאַפן צוויי פּראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוון: איינער פאַר סטאָלערייַ און דער צווייטער פאַר לעדער־אויסאַרבעטונגען. געלט אויף מכשירים און רוי־שטאָפן פאַרן סטאָלער־קאָאָפּעראַטיוו האָט געגעבן דער „פינסקער רעליף" אין ניו יאָרק דורך זיין שליח ש. דאַוויטש.

קאָאָפּעראַטיוון בכלל זיינען נישט געווען קיין נייַעס ביי אונדז אין שטאָט. מיט אַ סך יאָרן צוריק זיינען שוין געמאַכט געוואָרן פּראָוואָן אויף דעם געביט. אין די יאָרן 5־1905 האָט זיך אין פינסק געשאַפן אַ שניידער־קאָ־אָפּעראַטיוו — דער אַזוי־גערופענער „אַרטעל" — וועלכער איז נאָך אַ קורצער עקזיסטענץ, צוליב די אינטריגעס פון די באָלעבאָטים פון די פּריוואָטע וועראַקשטאַטן און אַנ־דערע סיבות, געוואָרן ליקווידירט.

אגב האָבן אַ סך גורם געווען צו זיין שנעלן אונטער־גאַנג די פינאַנציעלע מציעות, אויף וועלכע עס פלעגן זיך טאָג־טעגלעך אָנשטויסן די טויער און פירער פון דעם ערשטן „שניידער־פּראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוו אין פינסק".

קאָאָפּעראַטיוון פון דעמזעלבן מין האָבן מיט אַ סך יאָרן פריער עקזיסטירט אין פינסק צווישן די יידישע טרע־גער און בעלי־עגלות.

דער קאָאָפּעראַטיוו פון די טרעגער — באַוואוסט אין פינסק מיטן נאָמען די „קאָמפּאַניע טרעגער" — האָט אויך געהאט צווישן זיינע מיטגלידער אַ סך קריסטלעכע טרעגער־אַרבעטער און דער גאַנצער אימפּאָרט און עקס־פּאָרט פון פינסק פלעגט דורך אים ווערן פאַרלאָדן און אויסגעלאָדן. דאָס זעלבע איז אויך געווען מיט דעם בעלי־עגלות־קאָאָפּעראַטיוו, באַוואוסט מיטן נאָמען די „קאָמ־פּאַנסקע" בעלי־עגלות. זיי פלעגן זיך דאָס רוב פאַרנעמען מיטן איבערפירן די סחורות פון באַן אין די שפּייכלערס פון די גרויסע הורט־סוחרים. די פריוואָטע בעלי־עגלות האָבן זיי צום באַן נישט צוגעלאָזט און זיי זיינען געווען אָנגעוויזן אויפן קליינעם קרעמער און אַנדערע צופעליקע פאַרדינסטן אין מאַרק און ביי דעם ברעג פון דער פּינא.

ווי שוין געזאָגט, איז דער באַגריף קאָאָפּעראַציע אין פינסק נישט געווען קיין נייַעס. אָבער טראָץ דעם אַלעם, האָבן די אויבנדערמאָנטע צוויי פּראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוון נישט מאריך־ימים געווען. נאָך אַ קנאַפּע פּאָר יאָר איז דער סטאָליאַר־קאָאָפּעראַטיוו געוואָרן ליקווידירט און דער גאַנצער אינווענטאַר זיינער איז געוואָרן צעשלעפּט... דער לעדער־קאָאָפּעראַטיוו איז אונטערגעגאַנגען נאָך אַידער עס האָט באַוויזן זיך רעכט איינצואַרדנען, ווייל די מהומות

און די ענדערונגען פון דער מאַכט האָבן אים געשטערט דערין.

פון די סובסידיעס און קאַפּיטאַלן, וועלכע דער „דזשאָינט" האָט אין די אויבנדערמאַנטע קאָאָפּעראַטיוון אַרייַנגעלייגט, איז קיין זכר נישט געבליבן און אויסער בייז בלוט און געזעלשאַפטלעכע רייסעריין האָבן זיי קיין פּאָזיטיוועס מיט זייער אַנטשטייאונג נישט געשאַפן אין פינסק.

אגב, איז דאָן געווען אַן אומרואיקע צייט און פאַר דער נאָרמאַלער ווירטשאַפטלעכער אַנטוויקלונג פון דער פּראָדוציר־קאָאָפּעראַציע, זיינען נישט געווען יענע באַדינגונגען, וואָס וואָלטן געקאָנט זיכערן איר קיום. די באַפעלקערונג פון פינסק איז געווען רואיגירט און פאַראָרימט, דער גרעסטער טייל פון דער יידישער באַפעלקערונג איז געווען אָנגעווויזן אויף די הילף־מיטלען פון דעם „דזשאָינט" און אַזוי אַרום איז דער גורל פון די אַלע אויבנדערמאָנטע אינסטיטוציעס געווען פון פריער פאַראורטיילט צו באַנקראָט און אונטערגאַנג.

אין האַרבסט 1920, נאָכדעם ווי פינסק איז איבערגעקומען אָ שוועריקייט זומער, האָט זיך דאָס ווירטשאַפטלעכע לעבן אין שטאָט אָנגעהויבן אַביסל צו נאָרמאַליזירן. ווי נאָר עס האָט זיך איינגעשטעלט אַ רעגולערער פאַרקער צווישן פינסק און וואַרשע, האָט אין שטאָט ווידער אָנגעהויבן אויפלעבן דער מסחר. אייניג נאָך די אָנדערע האָבן זיך אָנגעהויבן אויפצופּענען אַלערליי קראָמען. שניט־קרעמער האָבן, ווי אין די פאַר־מלחמהדיקע גוטע יאָרן, אָנגעהויבן פאָרן קיין לאָדזש און דערבייאיקע טעקסטיל־שטעטלעך, אייניג נאָך די אָנדערע האָבן זיך אָנגעהויבן אָפּבויען און לאָזן אין גאַנג די אַלע רואינירטע און חרובע פאַבריקן.

צוערשט האָט אָנגעהויבן אַרבעטן די שוועבל־פאַבריק און באַזאָרגט דעם דאָרטיקן געברויך. מיט אַ פּאָר יאָר שפּעטער, אַן ערך אין די לעצטע חדשים פון 1922, האָט זיך אויך אָנגעהויבן אָפּבויען די פאַרניר־פאַבריק און סוף זעלבן יאָר איז זי געלאָזט געווארן אין גאַנג. די אַרבעט האָט זיך אָנגעהויבן אין זייער אַ קליינעם מאַסשטאַב, ביי דער באַשעפטיקונג פון אַ נישטיק־קליינער צאָל אַרבעטער. אַזוי ווי די פלעקל־פאַבריק איז געווארן אַרויסגעפירט פאַרן אָפּטרעטן פון די רוסן און די פאַרניר־פאַבריק איז אין דערזעלבער צייט געווארן פאַרברענט, האָט מען איצט בלויז ווידער אָפּגעבויט דעם פּרעס, דאָס הייסט, די דיקטן־פאַבריק. זי האָט אויפסנייַ אָנגעהויבן אַרבעטן, מחמת דער גרויסער נאָכפראָגע אויף דיקטן אין ענגלאַנד און אין די קאָלאָניעס פון דער בריטישער אימפעריע.

טראָץ דער גוטער קאָניוקטור, וואָס איז דאָן אָנט־שטאַנען פאַר אַלע בראַנזשעס און פּראָדוציר־אונטערנעמונגען אין שטאָט, איז דאָך דער מצב פון די אַרבעטער געווען זייער אַ קלעגלעכער און די קאָנפליקטן צווישן די אַרבעטער און זייערע פאַבריקאַנטן האָבן זיך געמערט פון טאָג צו טאָג.

מחמת דער דעוואַלואַציע און דער אַנטוועדטונג פון דעם פּוילישן מאַרק, איז דער רעאַלער לוין פון דעם אַר־בעטער געזונקען פון מינוט צו מינוט. עס זיינען געווען פאַלן, אַז וועגן די אַרבעטער האָבן געקראָגן אויסגעצאָלט זייער לוין, האָבן זיי שוין פאַר אים גאָרנישט געקאָנט קויפן, ווייל אין משך פון די פאַר טעג האָט דאָס געלט פאַרלוירן יעטוועדער ווערט. דאָקעגן פלעגן די סחורות אין די שפּייכ־לערס און מאַגאַזינען פון טאָג צו טאָג ווערן אַלץ טיי־ערער און די פאַבריקן און סוחרים פלעגן ווערן רייכער מיט יעדער מינוט.

אין יענער צייט זיינען אין פינסק אויפגעקומען גע־שעפטן און קראָמען אַזוי ווי שוועמלעך נאָך אַ רעגן. מלמדים האָבן אָנגעהויבן האַנדלען מיט מאַנופאַקטור און ווער עס האָט נאָר זיך געקאָנט אַרויפשלאָגן אויף עטלעכע מיליאָן מאַרק, האָט זיך געמומען צום מסחר. אַלע האָבן געהאַנדלט און יעדער איינער האָט געוואַרט אויף יענעם טאָג, ווען ער וועט קאָנען באַנקראָטירן און — ווערן אַ גביר.

אָט־די גרויסע וואַקאַנאַליע און הפקרות אין האַנדל, האָט אָנגעהאַלטן, ביז וואַנען עס איז פאַרגעקומען די סטאַביליזאַציע פון דער פּוילישער מטבעה. די ווערט־לאָזע מאַרקן זיינען פאַרביטן געווארן דורך דעם פול־ווערטיקן פּוילישן גילדן, וועלכער איז דורך דער פּוילישער מלוכה־באַנק „באַנק פאָלסקי" געווארן גאַראַנטירט מיט אַ געניגנדער און זיכערער דעקונג אין גאָלד.

אַזוי ווי אויף וועקסלעך האָט מען איצט אין לאָדזש און אין וואַרשע אויפגעהערט צו געבן סחורה, האָבן די אַלע קרעמער און סוחרים, וועלכע פלעגן ביז אַהער אויס־שטעלן וועקסלען אויף „מאַכעס מויער", שוין איצט קיין סחורה נישט געקאָנט באַקומען. דאָס האָט גורם געווען צו דער שנעלער ליקווידאַציע פון פיל קראָמען און האַנדלס־אונטערנעמונגען. מיט יעדן טאָג זיינען געווארן אַלץ וויניקער קרעמער און סוחרים פון גאַלאַנטעריע און מא־נופאַקטור, און די אַלע אַרויסגעשטויסענע פון מסחר האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרנעמען מיט קליין־האַנדל אויפן מאַרק אַדער זיי האָבן זיך געמומען צו מלאָכה און האַנטווערק. צו דעם איז נאָך צוגעקומען דער שטייער־אָמט, וועלכער האָט געהאַלפן פאַרשנעלערן דעם איבערגאַנג פון די פינסקער נאָך־מלחמה־„סוחרים" צו מלאָכה און... ליידיקגייערס.

די אַלע אויבנדערמאָנטע מענטשן, אַרויסגעשטויסענע פון מסחר, האָבן זיך טיילווייז צוגעשלאָגן צו אַרבעט אין די פיל טאַרטאַקן, אָדער ביי וועלכע נישט איז אָנדערע באַשעפטיקונגען אין דער האַלץ־בראַנזשע, וואָס האָט דאָן דערגרייכט די שטופּע פון הויך־קאָניוקטור אַזוי, אַז מען האָט נישט געקאָנט נאָכקומען די פאָדערונגען פון אויסלאַנד. דאָס האָט אבער אַזוי אָנגעהאַלטן אומ־געפער ביזן יאָר 1929 — ביז דאָן, וועו עס האָט זיך אָנגעהויבן דער צאָל־קריג צווישן פוילן און דייטשלאַנד, וואָס האָט פאַרבאַטן דעם אַריינפיר פון פּוילישע געהילץ צו איר אין לאַנד. אגב איז שפּעטער צוגעקומען נאָך אַן אומשטאַנד, וואָס האָט גורם געווען צו דער פאַר־ערגערונג פון דער לאַגע פון די יידן אין דעם האַלץ־בא־

טריב, נעמלעך — דאָס איבערנעמען דורך דער מלוכה די אַלע וועלדער, וועלכע האָבן זיך געפונען אין איר רשות, אויסמיידנדיק אַזוי אַרום דעם יידישן פריוואַטן האַלץ־סוחר און דעם יידישן בראקער, וועלכער איז געוואָרן פאַר־ביטן דורך דעם מלוכה־באַאַמטן.

די אַלע הכנסה־קוואַלן, פון וועלכע עס האָט זיך דער־נערט דער וויכט גרעסטער טייל פון דער יידישער באַ־פעלקערונג אין פינסק, זיינען מיט יעדער וואָך געוואָרן אַלץ מער אויסגעטריקנט. פאַרשיידענע סיבות, פאָליטישע ווי אויך עקאָנאָמישע, האָבן גורם געווען צו דער פאַראַרימונג פון דער יידישער באַפעלקערונג ביי אונדז אין שטאָט. מחמת די גרויסע ענדערונגען פון נאָך דער מלחמה, האָט פינסק פאַרלוירן דעם צוטריט צו די דרום־מזרח־געביטן, פון וועלכע זי האָט אַלס טראַנזיט־פונקט שטענדיק געציגן איר הויפט־יניקה.

זינט נאָך דער מלחמה איז אַ גרויסער טייל פון דעם יידישן פינסק געווען אָנגעוויזן אויף דער אויסשליסלעכער הילף פון זייערע קרובים אין אַמעריקע. מיטן אויסברוך פונם קריזיס, וועלכער האָט אויך נישט אויסגעמיטן קאַ־לאָמבוסעס „גאָלדענער מדינה", זיינען די אויבנדערמאָנטע אייגנונפטן מיט יעדער יאָר געוואָרן אַלץ וויניקער, און לעצטנס שוין כמעט אַ זעלטנקייט. דאָס אַלץ האָט גורם געווען צו דער פאַרגרעגרונג פון דעם וואויל־שטאַנד פון די אַלע, וועלכע האָבן די אַמעריקאַנער שטיצע שטענדיק אַריינגערעכנט אַלס טייל פון זייערע נאָרמאַלע הכנסות. צו די אַלע אויבנדערמאָנטע אורזאַכן און מניעות איז נאָך צוגעקומען דער צעכן־געזעץ, וואָס האָט שווער געטראָפן די אַלערליי האַנטווערקער פון פינסק און אַממיינסטן די יוגנטלעכע, וועלכע האָבן געלערנט אַ פאַך. צוליב דער לאַנגער פּראָצעדור פון די נייע פאַרשריפטן האָבן די לעצטע פאַרלוירן די מעגלעכקייטן פאַר אַ פרייער אינטע־סיוועד אויסנוצונג פון ענערגיע, וואָס איז געהאָמעוועט געוואָרן דורך די פאַרשיידענע פאַרשריפטן און פאַראַגראָפן. עס איז געווען געוויס, אַז אַ יוגנטלעכער אַרבעטער האָט פאַר דער מלחמה אָפּגעאַרבעט ביי אַ מייסטער צוויי יאָר אויף דער לערע, אַז ער זאָל שוין אויפן דריטן יאָר קאָנען פאַרדינען פאַר זיך און שפּעטער קאָנען ווערן אַ זעלבסט־שטענדיקער מענטש, אומאָפּהענגיק פון קיינעם. ביי די נייע באַדינגונגען האָט דער יוגנטלעכער, וועלכער האָט זיך געמוען לערנען אַ פאַך, נישט געהאַט קיין שום אויסזיכטן, אין בעסטן פאַל — זייער וויניק, אויף צו קאָנען דערנערן זיך פון זיין פאַך.

חוץ דעם אַלעם איז נאָך געקומען דער קריזיס מיט זיינע אַלע באַגלייט־דערשיינונגען, ווי אַרבעטסלאָזיקייט, נישטיקע לויינען, א. א. וו., וועלכע האָבן געלייגט זייער חותם אויף דעם געמיט־צושטאַנד פון דער יוגנט, און דער פּועל־יוצא פון דעם אַלעם איז געווען: מוטלאָזיקייט און אַפּאַטיע. קיין אויס־זיכטן אויפן אָרט זיינען נישט געווען און וואוהין צו אַנט־לויפן — האָט מען אויך נישט געהאַט, האָט מען אַזוי געפּינצטערט אַן שום אויסזיכטן און האָפענונגען, אַז עס זאָל ווען ווערן בעסער.

אין די פריערדיקע יאָרן, ווען די אימיגראַציע־באַ־שרענקונגען זיינען נישט געווען אַזוי שטרענג, איז מען געפאָרן — צום מיינסטן יונגוואַרג — אין די לענדער פון דרום־אַמעריקע, ווי אויך קיין פאַלעסטינע, וואָס איז אין די יאָרן פון די „עליות" געווען דער אייניקער טרוים ביי דעם וויכט גרעסטן טייל פון דער יידישער יוגנט. לעצטנס זיינען אויך דידאַזיקע האָפענונגען פאַרלוירן גע־גאַנגען און אַלס זכר פון יענע „גוטע יאָרן", פון סערטי־פיקאַטן און עליה, איז בלויז פאַרבליבן דער „קבוץ", וואו עס האָבן זיך אויפגעהאַלטן עטלעכע בחורים און מיידלעך. זיי פלעגן אָנגיטן פאַר אַ נישטיקן לוין צו טאָן אַלערליי שוואַרצע אַרבעט, בכדי צו האָבן אויף זייער טאָג אויס־צוקומען. אָט אַזוי האָט אויסגעזען די מאַטעריעל־גייסטיקע באַזע פון אונדזערע „טרוימער פון דער געטאָ".

מיטן אויסנאַם פון די עטלעכע הונדערט יידישע אַרבעטער אין די פאַר דיקטן־פאַבריקן (אין די לעצטע פאַר יאָר איז צוגעקומען אין פינסק נאָך אַ דיקטן־פאַבריק, וואו עס האָבן געאַרבעט אַ פאַר הונדערט יידישע אַרבעטער) — איז דער וויכט גרעסטער טייל פון דער יידישער מאַסע אויסגעשטעלט געווען אויף אַ וואַקלדיקער עקזיסטענץ און האָט נישט געהאַט קיין סטאַבילע אייגנונפטן. די קנאַפּע פאַר הונדערט אַרבעטער אין דער שוועבל־פאַבריק האָבן געאַרבעט דורכשניטלעך פון דריי ביז פיר טעג אין וואָך; די אַלע איבעריקע אַרבעטער און „גאַס־מענטשן", וועלכע פלעגן אַמאָל פאַרדינען ביי דעם האַלץ־האַנדל און די דערנעבנדיקע מסחרים, האָבן נישט געהאַט פון וואַנען צו לעבן. פון די דריי טויזנט יידישע האַנטווערקער, וועלכע זיינען פאַרגעגיסטרירט געווען אין די צעכן פון פינסק און פון די אַרומיקע קליינע שטעטלעך, האָט דער וויכט גרעסטער טייל נישט געהאַט אויף זיין טעגלעכער אויס־קומענגיש און געפירט אַ געמאַטערטן לעבן.

דער מסחר, וועמענס פּעריפעריע עס איז געוואָרן אַלץ באַשרענקטער פון טאָג צו טאָג, האָט זיך אַרויסגעגליטשט פון די יידישע הענט. די אַלערליי קאָאָפּעראַטיוון קראַמען און קריסטלעכע געשעפטן, האָבן צוגענומען אַ גרויסן טייל פון דער קריסטלעכער קונדשאַפט. צו דעם איז נאָך צוגע־קומען דער מאַנגל אין קרעדיט, וואָס האָט נאָך מער באַשווערט דעם מצב פון יידישן סוחר און קרעמער. די „סוחרים באַנק" און די „פאָלקס־באַנק" זיינען נישט ביכולת געווען צו באַפרידיקן די באַדערפענישן פון די יידישע סוחרים און קרעמער. דער אייניקער אָרט, וואו עס איז אויסגעקומען זיך צו וועגדן נאָך אַ הלוואָה, איז געווען דער גמילת חסד. אַהין האָבן זיך געווענדט נאָך הילף אַלע, סיי קרעמער, סיי האַנטווערקער, ווי אויך אַרבעטער און סתם געפאַלענע באַלעבאַטים אין פינסק. פון יענע צייטן, ווען פינסקער אונטערנעמער (פאָדריאַדטשיקעס) פלעגן אָננעמען פאָדריאַדן אויף מלוכה־באַשטעלונגען, איז פאַרבליבן בלויז אַ דערינערונג. יידן האָבן רעגולירט די טייכן אַרום פינסק, אַלע שליזן, וואָס האָבן געלענקט דעם וואַסער־שטראָם צום

אָגינסקי־קאָנאַל, ווייט ביז דער שטשארא, זיינען אויפגעבויט געוואָרן דורך יידישע בוי־אַרבעטער און אויסגעפירט דורך דעם באַוואוסטן אונטערנעמער און פאַכמאַן אויף דעם געביט, ר׳ לייב שייפיר.

יידישע אַרבעטער פלעגן אויך אַרבעטן אויפן „אור־טשאָסטאָק", ביי די יידישע פּאָדריאַדטשיקעס, וועלכע פלעגן האַלטן דעם פּאָדריאַד אויף דער אייזנבאַן, פון די בלעכערייַ און מאַלעריי־אַרבעטן. אָפילו די קוימען־קערערייַ און די אוביקאַציע־רייניקונג פלעגן יידן נעמען אין פּאָדריאַד. צו דעם פלעגן נאָך צוקומען אַלערליי שטאָטישע אַרענדעס, וואָס יידן פלעגן נעמען אין פּאַכט. דאָס אַלץ האָט דעם יידישן יישוב אין פינסק געגעבן אַ מעגלעכקייט זיך צו אַנטוויקלען און פאַנאַנדערצוליען. לעצטנס זיינען די אַלע אויבנדערמאַנטע הכנסה־קוואַלן געוואָרן פאַרשטאָפט אַדער אויסגעטריקנט פאַר יידן. די איבעריקע אונטערנעמונגען און מלאכות האָבן דורכגעמאַכט אַ שווערן קריזיס און דאָס אַלץ צוזאַמען האָט געווירקט קאַטאַסטראָפאַל אויף דעם מאַטעריעלן מצב פון יידישן קבוץ אין פינסק.

פאַרוואַלטונג און פערסאָנאַל פון פינסקער „גמלת חסד" אין יאָר 1934 — אין פראָנט פון אייגענעם בנין אויף דער י. ל. פרץ־גאַס (געווען בלאָטנע)

פּינסק – אַ יידישער אינדוסטריי-צענטער

אין די ערשטע יאָרצענדליק פון 19טן יאָרהונדערט שפּילט פּינסק שוין אַ באַדייטנדיקע ראָלע אין האַנדל און האַנטווערק פון רוסלאַנד. אַ שטאָט פון לומדים, איז זי גלייכ-צייטיק געווען אַ צענטער פון גרויסע סוחרים און עקס-פּאָרטערן און אויך פון געשיקטע באַלמלאָכעס. דער גרויסער האַנדל און דאָס האַנטווערק פון פּינסק האָבן זיך קאָנצענטרירט דער עיקר אין יידישע הענט.

צווישן די פּירנדיקע סוחרים אין דער גרויסער האַנדלס- און אינדוסטריע-וועלט צייכענען זיך באַזונדערס אויס איניקע, צווישן זיך נאָענטע פאַמיליעס, וואָס מיט זיי איז ענג פאַרבונדן די אינדוסטריעלע און קאָמערציעלע אַנט-וויקלונג פון פּינסק. אין דער ערשטער ריי דאָרף מען דאָ אָנרופן די ווייט-פֿאַרצווייגטע פאַמיליעס לוריא, האַל-פּערן, לעווין, עליאָסבערג. עס וועט אונדז נאָך ווייטער אויסקומען צו דערמאָנען מיטגלידער פון אָט די פאַמיליעס.

פון „גד-אשרם פּאָלק" ביז צום מאָדערנעם אינדוסטריע-פּראָלעטאַריאַט

מיט אַ קורצער צייט צוריק איז געפייערט געוואָרן דער 100-יעריקער יובל פון דער אייזנבאַן. די אַנטוויקלונג פון דער מאָדערנער אינדוסטריע אין אַלע לענדער איז ענג פאַרבונדן מיט דער דערפינדונג פון דער דאָמף-מאַשין און מיט דעם נייעם קאָמוניקאַציע-מיטל, מיט דער אייזנבאַן. פאַראַלעל שפּרייזן זיי מיט ריזיקע שריט פאָרויס, די ביידע קינדער פון דער מאָדערנער טעכניק: די מאַשינעלע אינ-דוסטריע און די מאָדערנע קאָמוניקאַציע-מיטלען. איינער העלפט דעם צווייטן און שטופּט אים פאָרויס. דאָס פאָר-וואָרפענע פּינסק האָט אָבער דעמדאָזיקן, היינט אָזוי באַ-נאַלן פּרינציפּ, דערקענט אַ סך שפּעטער ווי די מערב-אייראָפּייאישע אינדוסטריע-צענטערס. ערשט אַרום 1880 איז פּינסק זוכה-געווען אָנצוקומען די ערשטע אייזנבאַן אויך ביי זיך. אין יענער צייט איז אויסגעבויט געוואָרן די באַן-ליניע: פּינסק—בריסק.

ביז צו יענער צייט הערשט אין פּינסק דער אייגנט-לעכער ברייטצוגיגער, ווירטשאַפטלעכער וואויילשטאַנד. ביז צו די יאָרן, אין וועלכע די אייזנבאַן פאַרשפּרייט איר נעץ איבער מזרח-אייראָפּע, פאַרנעמט פּינסק אַ דאָמינירנדיקן אָרט אין דער אייראָפּייאישער האַנדלס-וועלט. דער דניעפּר-בוג-קאָנאַל פאַרבינדט דעם שוואַרצן ים דורך דעם פּריפּעט-דניעפּר-מוכאָוויץ-בוג-וווייסל מיט דאַנציג און דער אָגינסקי-קאָנאַל שאָפט די פאַרבינדונג פון פּריפּעט אָגינסקי-קאָנאַל, שטשאָרא, דווינע מיט מעמעל. וואָכן און חדשים לאַנג וואַנדערן פון טיף-רוסלאַנד, אויף די וואַסער-וועגן דורך פּינסק, מאַסן פאַרשיידענע סחורות ווי חלב, זאַלץ, האַלץ, פעל, א. א. וו. פּינסקער יידן זיינען די יעניקע, וועלכע שאַפן די גרויסע פאַרבינדונג. עס איז דאָמאָלסט ממש נישט געווען קיין באַדייטנדער פּאָרט אין אייראָפּע, וואו עס זאָל זיך נישט געפינען קיין פּינסקער יייד, וואָס זאָל דאָרט שפּילן די ערשטע פידל.

דעם ערשטן שטויס צו שאַפן אין פּינסק אָן אינדו-סטריע האָט געגעבן אַ זייטיקער מענטש, נישט קיין ייד, אַ צופעליק אָנגעקומענער.

געווען איז דאָס אָזוי: אין יאָר 1832 קומט צו-פאָרן קיין פּינסק אַ דייטשער פּראָוויזאָר, מיטן נאָמען פישער. אַ סך קוריאָזן דערציילט מען וועגן דעם מערקווירדיקן צעטראָגענעם מענטש, וועלכער האָט אָזוי-פיל אויפגעטאָן און, צוליב זיין לייכטזיניקן כאַראַקטער, אָזוי וויניק גענאָסן פון זיין אויפטו.

אָט דער דייטשער פּראָוויזאָר האָט אָנגעקוקט די שטאָט און איז געקומען צו פּראָקטישע אויספּירן: אָזוי ווי דורך פּינסק וואָנדערן דורך טויזנטער פעסער חלב, דאָרף מען דאָ שאַפן אַ סטאָרין-פאַבריקאַציע. אַ פאַכמאַן איז ער געווען, נאָר קיין געלט האָט ער נישט געהאַט. צו קיין פּינסקער יידן, וועלכע זיינען וויייט געווען פון אַן אינ-דוסטריעלער אונטערנעמונג, האָט ער זיך אָבער נאָך הילף נישט געווענדט. אין וואָרשע האָט דאָמאָלסט עקזיסטירט אַ פּירמע פון קופּער-גרובן, וואָס האָט געהערט אייניעם אַ ראָבערט באָטהע. קופּער איז דאָמאָלסט זייער געפֿאַלן אין פּרייז און די דערמאָנטע פּירמע האָט זיך געפונען אין זייער שוועריקייטן. צו דער פאַבריקאַציע פון סטאָרין באַנוצט מען אַ סך קופּער-כלים. פישער האָט זיך דעריבער געוועדט צו באָטהען מיט דעם פּאָרשלאָג, זיי זאָלן צוזאַמען בויען אַ סטאָרין-פאַבריק. ער, פישער, וועט דורך דעם רעאַליזירן זיין פּלאַן און באָטהע וועט גוט אָנווענדן זיינע קופּער-אוצרות. וכך הוה. זיי האָבן אויסגעבויט אַ סטע-אַרין-פאַבריק אין אַלבערטאָוע, לעבן פּינסק. יידן האָבן נאָר צום קליינעם טייל באַקומען דאָרט באַשעפטיקונג, הויפּטזאַכלעך אַלס סוחרים, ליפּעראַנטן, עקספּאָרטערן און פורמאַנעס... פישער איז אָבער געווען אַ זייער שלעכטער אָרגאַניזאַטאָר און די פאַבריק האָט, נישט קוקנדיק אויף

דעם, וואָס עס איז געווען אַ גלענצנדער געשעפט, נישט פּראָספּערירט און באַטהע האָט באַשלאָסן זי צו פֿאַרמאַכן.

אייניקע יידן, וואָס האָבן געזען, אַז דאָס איז אַ גלענצנדיקער געשעפט, נאָר מ׳האָט אים שלעכט געפֿירט, האָבן דאַן מיט פישערס הילף אויסגעבויט אַ צווייטע סטעאַרין־פאַבריק. דער אייגנטלעכער אויפשוואונג פון דער אינדוסטריע הויבט זיך ערשט אָן, וועו די בידע פאַבריקן גייען איבער אין דעם פון די שותפים עליאַסבערג, ראַבינאָוויץ און שיינפינקל. זיי לאָזן אַרבעטן נאָר די

יעקב עליאַסבערג

פאַבריק אין אַלבערכטאָוע, וואָס האָט זיך אין לויף פון די יאָרן קונה־שם געווען אויפן וועלט־מאַרק. אין יאָר 1900 איז די פאַבריק אָפּגעברענט געוואָרן. זי ווערט מער נישט אָפּגעבויט. לעצטנס האָט זיך דאָרט געפונען אַ טאַרטאַק. דאָס איז געווען דער אָנהייב.

דער דערמאָנטער פישער בויט שפּעטער אין פינסק די ערשטע סאָדע־וואָסער־פאַבריק, שטעלט אויף דעם ערשטן גאַטער (טאַרטאַק) און בויט אַ פלעקלעך־פאַבריק.

מיט 20 יאָר פאַר דעם ווי עס האָט זיך אויסגעבויט די אייזבאָן־ליניע פינסק־ברעסק, אַרום 1860, האָט משה לוריא (1824—1906) געקויפט דעם ערשטן דאַמפער אין געשאָפן אַ קאָמוניקאַציע אויף דער ליניע: פינסק־מאָזיר־קיעוו־יעקאַטערינאָסלאָוו. משה לוריא איז געווען דער ערשטער פון זיין פאַמיליע, וואָס האָט אָפּגעליגט אָן דער זייט די גמרא און איז אַוועקגעפאָרן אין דער גרויסער וועלט.

אויף זיינע רייזעס דורך דייטשע טייך־און ים־פּאָרטן האָט ער צום ערשטן מאָל געזען אַ דאַמפער. ער האָט דערביי באַשלאָסן, אַז אָנאַ דאַמפער איז פאַר פינסק אויך אָן ענין. נאָר לאַנגע מי איז דער דאַמפער געקויפט געוואָרן און ער האָט באַלד אָנגעהויבן קורסירן. דער פאַרוואַלטער פון דאַמפער איז געווען זלמן בורשטיין. אויף דעם דאַמפער האָט ער זיך צום ערשטן מאָל באַגעגנט און באַקאַנט מיט דער דאַמף־מאַשין. ער איז אָזוי אַרום געוואָרן אייניער פון די ערשטע פינסקער יידן, וועלכער האָט זיך באַקענט מיט דער מאָדערנער טעכניק און שפּעטער האָט ער געבראַכט אַ סך נוצן דער פינסקער אינדוסטריע.

פון משה לוריאס באַשיידענעם אָנהויב איז שפּעטער אויסגעוואַקסן אַ גרעסערע וואַסער־קאָמוניקאַציע־געזעלשאַפט, וואָס האָט פאַרמאָגט אַ גאַנצע ריי פאַסאָזשיר און פראַכט־דאַמפערס. צו דער געזעלשאַפט זיינען אויך צוגעטראָטן משה לוריאס ברודער, דוד און גד־אשר לעווין, וועגן וועלכע מיר וועלן נאָך ווייטער רעדן. דער פירער פון דער געזעלשאַפט איז געווען אויך אַ פינסקער יד, דוד מארגאָלין. אין לויף פון די יאָרן האָט זיך פון דער געזעלשאַפט אָנטוויקלט נאָך אַ סך אַ גרעסערע אונטערנעמונג: די שיף־געזעלשאַפט איבערן דניעפער און זיינע צופלוסן.

אין יאָר 1865 קויפט אָפּ משה לוריא אַ מיל. אין יענע יאָרן איז עס פאַר אַ ככבודיקן יידן געווען אַ שאַנדע צו ווערן אַ מילנער. משה לוריא האָט זיך מיט דעם נישט גערעכנט, און מ׳קאָן דערפאַר דעמדאָזיקן אויפטו זיינעם באַצייכענען כמעט ווי אַ רעוואָלוציאָנערן אויפטו. דער דער־מאָנטער זלמן בורשטיין ווערט בוכהאַלטער אין מיל. אין 1872 ברענט די מיל אָפּ און משה לוריא צוזאַמען מיט בורשטיינען פאָרן קיין דייטשלאַנד, כדי צו קויפן מאַשינען און זי אָפּצובויען. אויף דער רייזע קויפן זיי צופעליק איין אויך פולשטענדיק־מאָדערנע אייניריכטונגען (מיט הידראַלישע פרעסן) פאַר אַן אייל־פאַבריק („מאַסלאָבאָיניע"). אינטערעסאַנט איז אָנצוואוויזן אויף דעם, אַז אין דער פאַבריק האָט מען געאַרבעט דריי שיכטן אַ מעת־לעת, צו 8 שעה אַ שיכט. דער פאַרדינסט פון אַרבעטער איז דאָרט פאַרהעלטניסמעסיק געווען זייער הויך: פון 1.50 ביז 1.80 רובל אַ טאָג, און עס איז טיפיש, אַז דוקא אין דער פאַבריק איז אין יאָר 1882 אויסגעבראָכן אַ שטרייק (אפשר דער ערשטער אין רוסלאַנד). אין יאָר 1880 בויט משה לוריא, אונטער דער טעכנישער לייטונג פון זלמן בורשטיין, זיין פלעקל־פאַבריק.

די גרויסע צאָל דאַמפערס, וואָס האָבן קורסירט דורך פינסק, האָבן אַרויסגערופן אַ קליינע מאַשין־אינדוסטריע, דאָס זיינען הויפטזכלעך געווען מעכאַניש רעפּעראַטור־ווערשטאַטן אויף צו באַדינען די שיפן. די עקזיסטענץ פון אַזעלכע ווערשטאַטן האָט מיט זיך געבראַכט נאָך אַ וויכטיקן

פינסק
אונטער דער פוילישער הערשאפט
צפון
ק"ן לונינעץ
לונינעץ
אלבריכטאץ

ק"מ ברוסק
ק"מ ברוסק

רעזולטאַט: יידן זיינען געוואָרן שלאָסערס און מעכאַניקער.

פון דער אַנדערער זייט הויבן זיך אָן צו בויען אין פּינסק טאַרטאַקן (אין צוזאַמענהאַנג מיט דער אַנטוויקלונג פון האָלץ־געשעפטן). אין די פּאָר־מלחמה־יאָרן זיינען אַזעלכע געווען ניין. די באַלעבאַטים פון די טאַרטאַקן זיינען דאָס רוב געווען יידן. הגם די שווערע אַרבעטן האָבן דאָרט אויסגעפירט קריסטלעכע אַרבעטער, האָבן דאָך יידישע בראָקאָרעס, סאָרטירער און עקספּאָרטערן געפונען פּאָר זיך אָ גרויסן אַרבעטס־פעלד.

אין די זעכציקער יאָרן האָט דער שוין־דערמאָנטער סוחר און אונטערנעמער, גד־אשר לעווין, אָנגעהויבן דורכצופירן אָ וויכטיקע און פרוכטבאַרע טעטיקייט צווישן דער פינסקער יידישער יוגנט. ער מאַכט ממש אַן איבערקערעניש אין דעם פינסקער יידישן וועלטל. זיין אויפטו גייט וויט אַרויס פון די באַקאַנטע גרעניצן פון יידישער פילאַנטראָפּיע מיט איר צדקה־געבעריי. ער איז מיט זיין אַרבעט אויסן געווען אָ באַשטימטן ציל. זיין גרונט־אידייע איז געווען צו שאַפן אָ קוואַליפיצירטן און אינטעליגענטן יידישן אַרבעטער.

כאַראַקטעריסטיש פאַר יענער צייט איז געווען גד־אשר לעווינס צוגאַנג צו דער יידישער יוגנט. צו זיין אַן אַרבעטער איז פאַר אָ יידישן בחור אין יענע יאָרן נישט געווען קיין יחוס. ער האָט דעריבער נישט געקאָנט רעכענען אויף דער אונטערשטיצונג פון די דורכשניטלעכע יידישע טאַטע־מאַמע, וואָס וואָלטן ניט מסכים געווען אָפצוואוועגדן זייערע זין פון דער תורה אָדער פון מסחר און זיי אָפגעבן אונטערדער השגחה פון אָ מענטשן, וואָס וויל זיי גאָר, רחמנא לצלן, מאַכן פאַר פשוטע אַרבעטער. האָט ער אָבער געפונען אַן אויסוועג: אַלס מאַטעריאַל פאַר זיין אידייע האָט ער באַוצט די מענלעכע יוגנט פון בית־יתומים, וואָס ער האָט אַרונטערגענומען אונטער זיין השגחה און דערציערישער האַנט. ער פלעגט די יינגלעך אָפגעבן אויף דער לער צו האַנטווערקער. כדי זיך צו פאַרזיכערן, אַז זיי וועלן דורך זייערע אַרבעטס־געבער נישט ווערן אויסגענוצט, ווי דער מנהג איז געווען, כדי זיי זאָלן טאָקע ווערן „געזעלן" און נישט קיין פשוטע שיק־יינגלעך ביי זייערע בעלי־בתים, האָט ער פאַר דער לערע געצאָלט און געפירט אָ שטרענגע קאָנטראָל איבער זייער אַרבעט. גלייכצייטיק פלעגט ער האָלטן צו זיי לערער, — מלמדים פון אַלטן טיפ. זיינע בחורים פלעגט ער קליידן אין אייניפאָרמען און פון צייט צו צייט דורכפירן „רעוויעס". טאָקע צוליב דעם האָט מען זיי אין שטאָט אָ נאָמען געגעבן „גד־אשרס פאָלק". נאָך היינט לעבן אייניקע עלטערע יידן אין פּינסק, וואָס האָבן געהערט צו יענער „גוואַרדיע".

אָ טראָט וויייטער איז געגאַנגען דער שוין־דערמאָנטער משה לוריא. ווי דער גרינדער פון אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען, איז ער געשטאַנען אויף אָ שטאַנדפונקט, וואָס וואָלט נאָך ביי היינטיקן טאָג נישט געווען פאַרעלטערט. ער האָט געשטרעבט צו אָן אומשיכטונג פון די יידישע מאַסן. ער האָט געוואָלט מאַכן אָ סוף צו שלום עליכמס כתריאלעווקער לופט־מענטשן. אויף זיינע דאַמפערס, אין זיינע טאַרטאַקן, מילן, און פלעקל־פאַבריקן האָט ער באַשעפטיקט יידישע אַרבעטער. אין די פאַבריקן האָבן נאָך געאַרבעט יידן אין קאָפּאָטעס מיט בארד און פיאות. מיט דער צייט האָבן זיך די אַרבעטער אויך אייראָפּעאיזירט. דער ישיבה־בחור און לופט־מענטש איז געוואָרן אָ פאַרגעשריטענער יידישער אַרבעטער.

פון דער דערמאָנטער פלעקל־פאַבריק איז אויסגעוואָקסן די שפּעטער וועלט־באַקאַנטע דיקטן־פאַבריק פון די ברידער לוריא, און פון „גד־אשרס פאָלק" איז אויסגעוואָקסן אָ מאַדערנער אינדוסטריע־פראָלעטאַריאַט...

די פאַבריקן פון דיקטן און מעבל

די דיקטן־פאַבריק איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1898. עס איז כדאי צו באַמערקן, אַז דאָ איז געמאַכט געוואָרן דער אָנהייב צו פּראָדוצירן אָלכאָוול דיקטן. ביז צו יענער צייט האָט מען אָלכע באַנוצט נאָר אַלס ברענהאָלץ און מ׳פלעגט עס פאַרקויפן פאָר אָ נידעריקן פרייז. אָ דאַנק דעם, וואָס מ׳האָט אָנגעהויבן צו פּראָדוצירן אָלכאָוול דיקטן, (אַן אויפטו פון יידישן גייסט און יידישע אַרבעטס־הענט) איז דער וועלט פון דעם האָלץ אומגעהייער געשטיגן און איז געוואָרן אָ שטענדיקער הכנסה־קוואַל. די פאַבריק איז געווען דאָס וויגעלע פון דעם אָלכאָוון דיקט. די דיקטן האָבן גלייך געפונען אַן גרויסן אָפּזאַץ אין דעמאָלטיקן רוסלאַנד. עקספּאָרטירט האָט מען פאָר דער מלחמה נאָר אַ קלייניגם טייל. עס איז וועלט צו באַצייכענען, אַז אַט־די פאַבריק האָט באַשעפטיקט פּראָצענטואַל אָ זייער גרויסע צאָל יידישע אַרבעטער, פון אָנהויב פון איר עקזיסטענץ ביז די לעצטע טעג, וועלן עס זיינען באַשעפטיקט געווען אַן ערך פון 70 ביז 80 פּראָצענט יידישע אַרבעטער.

די צווייטע וויכטיקסטע האָלץ־באַאַרבעטונג־פאַבריק אין פּינסק איז די שוועבל־פאַבריק. אין יאָר 1892 האָט לואי הירשמאַן געבראַכט פון גאָלדינגען אָ קאָמפּלעט מאַשינען און אויסגעבויט אָ קלייניע פאַבריק. צום פאַרגלייך מיט דעם לעצטן שטאַנד פון דער פאַבריק וויל איך ברענגען אייניקע ציפערן: די מאַקסימאַלע פּראָדוצירמעגלעכקייט פון דער פאַבריק איז אין יענע יאָרן געווען 250,000 קעסטעלעך אין אָ מעת־לעת. לעצטנס האָט זי געקענט פּראָדוצירן אָ מיליאָן קעסטעלעך אין 8 שעה. די קעסטעלעך האָט מען אין די ערשטע יאָרן געמאַכט דורך האַנט־אַרבעט. מען פלעגט די אַרבעט אָפּגעבן די אַרבעטער אַהיים, אַזוי, אַז אָ גרויסער טייל פון דער באַפעלקערונג איז געווען באַשעפטיקט דורך דער פאַבריק. די אַרבעטער זיינען געווען כמעט אויסשליסלעך יידן. אין יאָר 1897 האָט די פאַבריק אָפּגעברענט. זי איז ווידער אָפּגעבויט געוואָרן דורך יוסף

האַלפֿערן (דער פֿאָטער פון דערמאָנטן ב. האַלפֿערן). זי איז דעמאָלט באַדייטנד מאַדערניזירט געוואָרן און כאָטש די צאָל אַרבעטער האָט זיך ניט פֿאַרגרעסערט, איז פונ־דעסטוועגן דער אומזאַץ פילפֿאַך געשטיגן. צו יענער צייט זיינען געווען דירעקט באַשעפֿטיקט אין פֿאַבריק 200 אַר־בעטער, פון זיי — איבער 80 פּראָצענט יידן.

בערנאַרד האַלפֿערן

פֿאַר דער מלחמה האָבן עקסיסטירט אין פינסק אייניקע לעדער־פֿאַבריקן (גאַרבערייען), פון וועלכע עס זיינען גע־בליבן נאָר אומבאַדייטנדיקע סמנים.

די יידישע אונטערנעמער, כדי צו דינען זייערע אונ־טערנעמונגען, האָבן געשאַפֿן אויך פינאַנץ־אינסטיטוציעס. פון זיי זיינען די וויכטיקסטע געווען: די קאָאָפּעראַטיווע באַנק: „פּערוואָיע אָבשטשעסטוואָ ווזאָאימנאָווֹ קרעדיטאָ“ מיט אַ גרונט־קאַפּיטאַל פון 250,000 רובל און די פּריוואַט־באַנק פון אידל און סאַצעל לוריא. מיט דער צייט האָבן זיך די דערמאָנטע בענק געשאַפֿן אַ נאָמען אין אַמאָליקן רוסלאַנד.

די וועלט־מלחמה האָט מיט איר גאַנצער אומברחמנות־דיקייט און גרויזאַמקייט אויך ניט אויסגעמיטן דאָס פֿאַר־לעגענע פֿאָלעסיע, וואָס איז יענע יאָרן געווען דאָס אָרט פון גרויזאַמע שלאַכטן. מיט איר צעשטערע־רישן אימפּעט האָט די מלחמה פֿאַרניכטעט אין פינסק טויזנטער מענטשלעכע לעבנס און זייערע גיטער. דער באַשיידענער, מיט שווערער מי דערוואָרבענער אויפטו פון פֿאַר דער מלחמה איז געוואָרן פֿאַרניכטעט.

נאָך דער מלחמה

אין יאָר 1922 וועט ווידער אָפּגעבויט לוריאס דיקטן־פֿאַבריק און אין לויף פון די יאָרן וועט זי פֿאַרגרעסערט און מאָדערניזירט. מיט דער פֿאַרגרעסערונג פון דער פּראָ־דוקציע וועלן אויך געוזוכט נייע אָבזאַץ־געביטן אין אויס־לאַנד. אין משך פון אַ קורצער צייט געווינט די פֿאַבריק נייע אָבזאַץ־מערק אין אייראָפּע און מעבר־לים. די פֿאָלגנדע ציפֿערן זיינען עדות פון דער פּראָדוקציע־אַנטוויקלונג און פונעם דיקטן־עקספּאָרט אין פֿאַרשיידענע ערד־טיילן:

	יערלעכע פּראָדוקציע	עקספּאָרט אין קוביק־מעטער		
יאָר	אין קוביק מעטער	קיין אַזיע	אַפֿריקע	אַמעריקע
1926	8700 — — —	80	350	839
1927	9900 — — —	218	963	1046
1928	11300 — — —	675	960	2228
1929	12400 — — —	1156	1309	404
1930	12500 — — —	1622	1270	930
1931	15000 — — —	1492	1531	975
1932	17000 — — —	1825	1560	2476
1933	20000 — — —	2757	2326	2840

ביז די לעצטע טעג האָבן אין דער פֿאַבריק געאַרבעט אַרום 450 יידישע אַרבעטער (80—70 פּראָצענט פון אַלע אַרבעטער), ד. ה., אַז דירעקט האָבן געלעבט פון דער פֿאַבריק אַרום 2,000 יידישע נפשות. אַן ערך נאָך אַמאָל אַזויפיל יידן האָבן אומדירעקט געצויגן זייער חיונה פון דער פֿאַבריק.

די געבראָכטע צאָלן זיינען אַ באַוויזן פֿאַרן שפּעריש־גייסט פון יידישן אונטערנעמער און פון דער אַרבעט־קוואָ־ליטעט פון יידישן אַרבעטער. וואָלטן אַלע יידישע אונ־טערנעמער אין פּוילן אין אַזאַ מאָס דערפּילט זייער חוב צום יידישן אַרבעטער, אַנגעשטעלטן און טעכניקער, וואָלט די נויט פון די יידישע מאַסן אין פּוילן באַדייטנד גע־לינדערט געוואָרן און די אַזוי גערופענע „יידן־פּראָגע“ וואָלט טיילוויז געפונען אַ נאַטירלעכע לייזונג.

אין יאָר 1919 שפּילט ווידער אַ גרויסע ראָלע פֿאַר פינסק די שוועבל־פֿאַבריק. פינסק איז דעמאָלט אָפּגע־טיילט געוואָרן פון דייטשלאַנד. די באַפֿעלקערונג איז געווען זייער פֿאַראַרימט. אין יענער צייט האָבן אַן ערך 15 פּראָצענט פון דער פינסקער יידישער באַפֿעלקערונג

געלעבט פון דער שוועבל־פאַבריק. אין יאָר 1921 איז זי די ערשטע שוועבל־פאַבריק אין פוילן, וועלכע הייבט אָן צו עקספּאַרטירן אירע שוועבעלעך קיין אויסלאַנד, דער עיקר קיין ענגלאַנד און רומעניע. אין יאָר 1923 האָט די פאַבריק אָפּגעברענט. זי ווערט ווידער אָפּגעבויט דורך ב. האַלפּערן און פּראָספּעריט זייער שיין. אין יאָר 1925 ווערט די פאַבריק פאַרקויפט דער געזעלשאַפט פאַר עקס־פלואַטאַציע פון פּוילישן שוועבעלעך־מאַנאָפּאָל, אונטער ווען דער רשות זי אַרבעט ביז די לעצטע טעג. פון דער פאַבריק האָבן געצויגן חיונה אָן ערך 2,000 מענטשן.

פון די האָלץ־באַארבעטונג־אינדוסטריעס בלייבן נאָך דער מלחמה און בויען זיך שטאַרק אויס די טאַרטאַקן. אין פינסק און איר אומגעגנט זיינען געווען טעטיק אַרום צען, פיין־עקזיסטירנדיקע טאַרטאַקן דאָגעגן פאַרשווינדן פולשטענדיק די פלעקלעך־פאַבריקן.

אין לעצטן יאָר־צענדליק בויען זיך אויס נאָך צוויי באַדייטנדיקע דיקטן־פאַבריקן. דאָס זיינען „לעשטשע" און „אוניאָן", וועלכע באַשעפטיקן צוזאַמען אַרום 700 אַרבע־טער, וואָס אַ גרויסער טייל פון זיי זיינען יידן.

עס קומען אויך אויף קלענערע האָלץ־באַארבעטונג־פאַבריקן, וועלכע זיינען פיאָנערן אויף זייער געביט. אַזוי צום ביישפּיל עקספּאַרטירט מען פון פינסק אין אַ סך לענ־דער קלאָזעט־ברעטלעך, וואָס ברענגען אַן אומזאַץ פון אי־בער 100,000 זלאָטעס אַ יאָר.

אַ נייער עקספּאַרט־אַרטיקל, וואָס ווערט אין פינסק פאַבריצירט, איז די אייניהייטלעכע דיקט־טיר. אויך דאָס איז אַ יידישע אונטערנעמונג.

פון די אַמאָליקע סטעאַרין־פאַבריקן, לעדער־גאַרב־רייען און גרויסע אויל־פאַבריקן איז ליידער גאָרניט גע־בליבן. דאָקעגן, האָבן נאָך געאַרבעט אייניקע מילן.

מען קען מיט אַ רואיקן געוויסן שאָצן, אַז אַרום 50 פּראָצענט פון דער פינסקער יידישער באַפעלקערונג האָט געלעבט פון די אויבנדערמאָנטע פאַבריקן.

דער פּראָפּעסיאָנעלער באַשטאַנד פון דער פינסקער באַפעלקערונג

דער פּראָפּעסיאָנעלער באַשטאַנד פון דער פינסקער באַפעלקערונג (1937):

פּראָפּעסיעס	אַלגעמיינע צאָל	זון דעם יידן	%
דראָגיסטן	18	17	94.5
געשעפטן פון בוי־מאַטעריאַל	13	13	100.0
פּי־האַנדל*)	7	7	100.0
טיי־האַלעס	11	9	82.0
רעסטאָראַנען	14	7	50.0
האָלץ־געשעפטן	18	18	100.0
פאַרב־געשעפטן	6	6	100.0
רויכוואָרג־געשעפטן	9	9	100.0
גאַלאַנטעריי־געשעפטן	60	57	95.0
האָטעלן	11	11	100.0
היט־געשעפטן	13	13	100.0
קאָפּע־הייזער	13	5	38.5
קאָלאָניאַל־געשעפטן	23	18	78.0
שפּייז־געשעפטן	251	225	89.6
שרייב־מאַט. און ביכער־געשעפטן	11	9	82.0
געשיר־געשעפטן	8	8	100.0
מאָנופאַקטור־געשעפטן	66	65	98.5
נייי־מאַשינעס	5	4	80.0
מילך־און פוטער־געשעפטן	12	8	66.6
שיך־קראָמען	30	30	100.0
פרוכט־העגדלער	15	15	100.0
פיש־האַנדל	7	7	100.0
לעדער־געשעפטן	11	11	100.0
בראַנפן־קאָנצעסיעס	12	4	33.3
טאַבאַק־קאָנצעסיעס	38	25	66.0
אַסעקוראַציע־אַגענטן	6	6	100.0
תבואה־האַנדל	5	5	100.0
דאַמפער־אייגנטימער	8	6	75.0
אייזן־געשעפטן	23	23	100.0
פאַרשיידענע האַנדל־אונטערנעמונגען	39	35	90.0
סך הכל אין האַנדל	763	676	88.7

האַנטווערק און קליין האַנדל	אַלג. צאָל וואַרשטאַטן	אַרב. און געהילפן	%
בלעכערס	22	22	100.0
מענער־שניידער	124	120	96.5
דאַמען־שניידער	43	40	93.0
שניידערינס	40	40	100.0
בוי־אונטערנעמונגען	8	5	62.4
בעקער־קאָנדיטאָרייען	35	30	86.0
היטל־מאַכער	37	37	100.0
דרוקעריין	6	6	100.0
פאָטאָגר. אַנשטאַלטן	8	8	100.0

*) לעצטנס אַביסל געענדערט צוליבן איינפירן פון שחיטה־געזעץ.

האַנטווערק און קליין האַנדל	אַלג. צאָל וואַרשטאַטן	אַרב. און געהילפן	%
זייגערמאַכער, יואַוועלערן	15	—	100.0
קאַמאַשן־שטעפּער	19	20	100.0
שוסטער*)	210	40	98.5
שמידן	14	15	87.7
טאָקעריייַן	8	25	100.0
שלאָסעריייַן	21	30	91.0
רויכוואַרג־וואַרשטאַטן	10	10	100.0
מאַליערס	35	35	100.0
טישלערס	25	87	100.0
רימאַרעס	12	—	92.5
קצבים **)	70	35	100.0
וואורשט־פאַבריקן	4	?	25.0
פריזירער	41	65	83.0
אייבינדער	3	3	100.0
סטעלמאַכערס	6	3	100.0
באָנדאַרעס	3	—	100.0
גלעזער	10	—	100.0
טאַפּעצירער	6	7	100.0
האָלץ־טאָקאַרעס	2	—	100.0
בערשטל־מאַכער	3	1	100.0
גיסעריייַן	2	13	100.0
שטריקמאַכער	2	6	100.0
נייטאָרינס	25	24	100.0
סך הכל	854	883	95.0

כּרייַע פּראָפּעסיעס:

פּראָפּעסיעס	אַלג.צאָל י י ד ן	%
דאָקטוירים	42 — 20	47.6
אינזשעניערן	30 — 12	40.0
דענטיסטן	17 — 16	94.0
אַדוואָקאַטן	28 — 8	28.5
אַפּטייקן	7 — 4	57.0
אָקושערנס	12 — 7	58.0
וועטערינאַרן	4 — —	—
סך הכל	130 — 67	51.6

מיר וועלן איצט פאַרגלייכן די צאָלן פון יאָר 1937 מיט 1928 און 1897 (לויט לעשצינסקי). דער פּראָצענט יידן איז געווען:

	1987	1928	1937
אין האַנדל	95.0	90.0	88.7
אין האַנטווערק	73.0	92.0	95.0
אין אינדוסטריע	?	80.0	80.0
אין פּרייַע פּראָפּעסיעס	52.0	48.0	51.6

פאַרגלייכנדיק די צאָלן מוז מען באַמערקן אָט וואָס:

*) לויט אָנגאַבן פון צעכן.

**) לעצטנס טעטיק 38.

די צאָלן פון 1897 גיבן אָן אַלע ווירטשאַפטלעכע אַקטיוון, ד. ה., אייגנטימער פון וואַרשטאַטן, אָנגעשטעלטע און אַרבעטער. אין יאָר 1928 און 1937 זיינען עס נאָר די אינהאַבער (אויסער צווייפלהאַפּטע אָנגאַבן ביי ווערקשטאַטן 1937). זייער ניט ריכטיק גייט דורך דעם אַרויס די רובריק „האַנטווערק און קליין־מלאכה", ווייל עס ווערן ניט געציילט די קריסטלעכע אַרבעטער. פון דאָנען דערקלערט זיך דער שיינבאַרער פּראָצענטועלער וואוקס פון די יידן אין דעם ווירטשאַפטס־צווייג.

ה א נ ד ל

וואו ווערט אַרויסגעשטויסן דער יידישער סוחר? קודם כל דאָרט, וואו עס זיינען פאַרלאָזט געוואָרן רעגירונגס־קאָנצעסיעס. דאָס זיינען אין דער ערשטער ריי די מאָנאָפּאָל־אַרטיקלען, ווי בראָנפן, טאַבאַק און זאַלץ. יידישער שפּייז־און־קאָלאָניאַל־געשעפטן זיינען טיילווייז געוואָרן פאַרקאָנקורירט צוליב דריי טעמים: ערשטנס, ווייל יידישע געשעפטן האַלטן ניט פילע אַרטיקלען, וועלכע ווערן פאַרלאָזט פון קריסטלעכער קונדשאַפט, צווייטנס, ווייל דאָ האָט זיך זייער שאַרף אַרויסגעוויזן דער לעצטנס אין פּוילן שטאַרק־געפּלעגטער ווירטשאַפטלעכער יידן־באָיקאָט און דריטנס, ווייל די קריסטלעכע געשעפטן זיינען אונטערשטיצט געוואָרן פון אַ הילף־צענטראַלע פאַר פּוילישע סוחרים. ביי דער גרינדונג פון נייע געשעפטן האָבן פּוילישע סוחרים געהאַט די בכורה. זיי האָבן לייכטער באַקומען קאָנצעסיעס און קרעדיטן פון מלוכה־באַנק. צוליב דער לעצטער סבה האָבן זיך אָנטוויקלט אייניקע קאָאָפּעראַטיוון יידישע בענק. אין יאָר 1924 האָבן די הערן עליאַסבערג און האַלפּערן געגרינדעט די האַנדלס־און אינדוסטריע־באַנק. אייניקע יאָר שפּעטער האָט זיך געגרינדעט די פאָלקס־באַנק.

די דריי טעמים, וואָס זיינען אויסגערעכנט געוואָרן אין צוזאַמענהאַנג מיטן אַרויסשטופונגס־פּראָצעס פון יידישן סוחר, זיינען אויך חל אויף רעסטאָראַנטן, קאַוויאַרניעס און לאָקאַלן.

מלאָכה איז, (ניט קוקנדיק אויף דער אומגענויאיקייט אין דער סטאַטיסטיק, אויף וועלכער איך האָב פריער אָנגעוויזן), געבליבן צום גרעסטן טייל אין יידישע הענט. אין דעם צווייג האָט זיך קוים געפּלעט אַן אַרויסשטויס. אין דער מעטאַל־בראַנשע האָט מען אפילו געקענט פעסטשטעלן אַ באַדייטנדיקן צוואוואקס פון יידן.

אין די פּרייַע פּראָפּעסיעס האָט זיך דער פּראָצענטועלער אנטייל פון יידן קוים מערקבאַר געענדערט. ניט קוקנדיק אויף די שווערע באַדינגונגען פון יידישן אַקאַדעמיקער אין פּוילן, איז דאָך די לעצטע צען יאָר צוגעקומען אַ גרעסערע צאָל דאָקטוירים און אַדוואָקאַטן. ערגער האָט עס אויסגעזען מיט אונדזערע יידישע אינזשעניערן. אין פּינסק זיינען נאָר אייניקע יידישע אינזשעניערן געווען באַשעפטיקט

אין זייער פאַך. אויף רעגירונגס־פאַסטנס אָדער אין עפּנט־לעכע אינסטיטוציעס זיינען זיי איבערהויפּט ניט געווען.

ש ל ו ם־ו ו א ר ט

פּינסק איז אין משך פון די לעצטע נאָך־מלחמה יאָרן זיכער פאַראָרימט געוואָרן. ווי אַ וואָסער קנופּ־פונקט האָט פּינסק שוין נישט געשפּילט די ראָליע, וואָס זי האָט געהאַט אין מיטן פון 19טן יאָרהונדערט. הגם אויך לעצטנס האָט נאָך אויף פּינסקער וואַסערן געהערשט אַ גרויסע באַוועגונג, איז אָבער פּינסק ניט געווען מער דער אַמאָליקער פאַר־בינדונגס־פונקט פון דרום־רוסלאַנד מיט דעם באַלטישן־ים און טיף־פּוילן. אַ סך האָט אויך די שטאָט פאַרלאָרן נאָך דער מלחמה, צוליבן שליסן די באַן־וואַרשטאַטן, וואָס האָבן אַמאָל באַשעפטיקט אַרום 3,000 אַרבעטער. דאָקעגן איז די צאָל אינדוסטריע־אַרבעטער (ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס אַ סך אינדוסטריע־צווייגן זיינען צעשטערט געוואָרן) ניט קלענער געוואָרן, זי האָט זיך להפוך נאָך פאַרגרעסערט.

דאָס נייע פּינסק וואָלט זיכער ניט געדאַרפט זיך שעמען מיט דעם פּינסק פון אַ הונדערט יאָר צוריק, ווען ס׳וואָלטן אַזוי ניט פאַרשמעלערט געוואָרן די לעבנס־גרע־נעצן און מ׳וואָלט ניט פאַרשפּאַרט די וועגן פון דעם אַרבעטס־וויליקן ייד. אין פאָטענץ איז דער פיל־הונדערט־יאָריקער אַקטיוועָר גייסט פון דער פּינסקער יידישער באַ־פעלקערונג געבליבן אין זיין פולער קראַפט. נאָר דער צייט־גייסט מיט זיין פּרצוף האָבן זיך געענדערט און דאָס מאָל ניט לטובה, נאָר לרעה...

דער פּינסקער יידישער אַנטווערקער

מיט 50—60 יאָר צוריק איז אין פּינסק געווען אַ גרעסערע צאָל יידישע אַנטווערקער פון פֿאַרשידענע פּאַכן. דער גרעסטער טייל פון זיי האָט געלעבט אין אָרימקייט. אַן ענדערונג אין זייער לאָגע איז פֿאָרגעקומען אין אָנהייב אַכציקער יאָרן פון פֿאָריק יאָרהונדערט, ווען עס איז אין פּינסק דורכגעפֿירט געוואָרן די פֿאָלעסיער באַן־ליניע און מען האָט אין שטאָט אייגנעאָרדנט די הויפּט־וואָרשטאַטן פון דערדאָזיקער באַן, אין וועלכע מען האָט באַשעפטיקט העכער 2,000 אַרבעטער און אָנגעשטעלטע. אָט דערדאָזיקער פּאַקט האָט געהאָט אַ גינסטיקע ווירקונג אויף דער עקאָנאָמישער לאָגע פון שטאָט.

די צוריקגעקומענע אַרבעטער, אָנגעשטעלטע און זייערע פֿאַמיליעס האָבן שטאַרק פֿאַרגרעסערט די קאָנסומציע אין פּינסק. צו יענער צייט וואָקסט די צאָל וואַרשטאַטן פון אַלע פּאַכן און עס פֿאַרמערט זיך אויך, נאָטירלעך, די צאָל באַשעפטיקטע אַרבעטער. חוץ דעם האָבן יידישע אַנטווערקער באַקומען באַשטעלונגען ביי דער באַן. יידישע סטאָליאַרעס, בלעכער, מאָליאַרעס א. א. האָבן שטענדיק געאַרבעט ביי די געביידעס פון באַן און באַן־וואַרשטאַטן, אין שטאָט און אויסער דער שטאָט. אייניקע אַנטווערקער האָבן, אַ דאַנק זייער געניטקייט, זיך דערשלאָגן אַפֿילו צו אונטערנעמונגען אין אַנדערע שטעט, אַ חוץ פּינסק און דערביי באַשעפטיקט פּינסקער יידישע אַרבעטער. די שטאָט איז פילפּאָכיק פֿאַרגרעסערט געוואָרן. עס האָבן זיך געבויט הייזער אויך ביי דער בוי־אַרבעט האָבן יידישע באַלי־מלאָכעס באַקומען באַשעפטיקונג. עס איז געווג צו דער־מאָנען, אַז פּינסק האָט געהאָט איין מעבל־וואַרשטאָט, אין וועלכן עס האָבן געאַרבעט 70—80 אַרבעטער. עטלעכע צענדליק יאָר פֿאַר דער וועלט־מלחמה האָט זיך אין פּינסק אָנגעוויקלט דער מסחר פון רויכווארג. יידישע אַנטווערקער פלעגן פֿאָרן איבערן לאַנד און אויך אין אויסלאַנד, באַזונדערס קיין לייפּציק, כדי אויפֿן דאָרטיקן יריד איינצוקויפֿן רויע רויכווארג, ברענגען עס קיין פּינסק, וואו דאָס פוטער־וואַרג פלעגט ווערן אויסגעאַרבעט. פון פּינסק פלעגן זיי מיט דעם אויסגעאַרבעטן פוטערוואַרג פֿאָרן אויף די ירידים אין ניזשני־נאָוואגראָד. אין די לעצטע יאָרן פֿאָרן וועלט־קריג פלעגן די פּינסקער פוטער־סוחרים מאַכן אַ יערלעכן אומזאַץ פון אייַן מיליאָן רובל.

די מלחמה האָט פון אַלץ געמאַכט אַ תל. די דייטשע אָקופּאַנטן האָבן פון די וואַרשטאַטן צוגענומען די אייַ־ריכטונגען און די רויי־מאַטעריאַלן. נאָך דער מלחמה, ווען אַלץ האָט אָנגעהויבן צוריק אויפצולעבן, זיינען אויך די אַנטווערקער־וואַרשטאַטן געקומען צו זיך. די ערשטע האָבן אָנגעהויבן אַרבעטן שוסטער און שניידער, ווייל די באַ־פעלקערונג האָט זיך פֿאר אַלעם געניטיקט אין אַ שיך און אַ בגד. אַ גרויסער טייל אַנטווערקער און אַרבעטער, דער עיקר סטאָליאַרעס און מוליאַרעס, זיינען אַוועק אויפן דאָרף, וואו זיי האָבן געפונען אַרבעט ביי די פויערים, וועלכע האָבן זיך געמומען צוריק אויפבויען זייערע חרוב־געוואָרענע הייזער. די פויערים האָבן געצאָלט מיט תבואה. דער דורכשניטלעכער לוין פון אַן אַרבעטער האָט דער־גרייכט אַ פוד קאָרן אַ וואָך.

מיט דער אונטערשטיצונג פון אַמעריקאַנער רעליף־קאָמיטעט האָבן די סטאָליאַרעס אין יאָר 1920 אויפגעבויט אַ סטאָליאַר־פּראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוו, אין וועלכן עס האָבן געפונען באַשעפטיקונג 30—40 אַרבעטער און שפּעטער נאָך מער. מען האָט פֿאָרויסגעזען אַ גרויסע צוקונפט פֿאַר דעם קאָאָפּעראַטיוו, אָבער עס האָבן זיך אָנגעהויבן אינער־לעכע רייסעריין, וואָס האָבן דערפירט צו אַ ירידה. נישט קיין בעסערן מזל האָבן געהאָט די שוסטער מיט זייער קאָאָפּעראַטיוו פֿאַר לעדער־רוי־שטאָפן אונטערן נאָמען „סורמאַש", וואָס איז נאָך צוויי יאָר עקזיסטענץ אונטערגעגאַנגען.

פון נאָך דער מלחמה ביזן יאָר 1925 איז אין פּינסק געוואָקסן די צאָל יידישע וואַרשטאַטן, וואו עס זיינען געווען באַשעפטיקט פֿיל הונדערטער יידישע אַרבעטער אויך לעדר־יינגלעך. אין קורצן קען מען די יאָרן 1921—1924 באַצייכענען אַלס די בעסערע ביי די יידישע אַנטווערקער אין פּינסק, 1925—1929 פאַר די קריזיס־יאָרן און 1928—1931 — אַלס די יאָרן פון ווידעראויפשטייג. דאָס יאָר 1932 באַווייזט אַ שטאַרקע ירידה אין דער צאָל באַשעפטיקטע אַרבעטער. עס האָבן זיך געמומען ליקווידירן אַנטווערקער־וואַרשטאַטן און זעלטן ווען אַפֿילו האָט דער אייגנטימער גופא באַקומען שוואַרצע אַרבעט. פון דער אַנדערן זייט האָט דידאָזיקע לאַנג דערפירט דערצו, אַז אַ סך אַרבעטער, וועלכע זיינען פריער געווען באַשעפטיקט אין די וואָר־שטאַטן אַלס געהילפן, האָבן אָנגעהויבן אַרבעטן פֿאַר זיך, אַרויסרופּנדיק אַ גרויסן קאָנקורענץ־קאָמף. אין דער לעצטער צייט זיינען די פֿאַרדינסטן פון אַ קוואַליפּיצירטן אַרבעטער געווען 4—8 גילדן טעגלעך.

אין די בעסערע יאָרן איז אַ גרויסער טייל יידישע אַנטווערקער געווען מיטגלידער אין די קאָאָפּעראַטיוון

בענק, אָבער שפּעטער האָבן זיי שוין אַלץ אָפּטער געמוזט אָנקומען צו די גמילת־חסדים־קאַסעס, וואָס עס האָט באַ־דייט אַ שטאַרקע פּאַראַרימונג און ירידה.

אין יאָר 1928—1929 האָבן די האָנטווערקער אָנגע־הויבן באָנוצן צו זייערע וואַרשטאַטן מעכאַנישע קראַפט. אָזעלכע יידישע וואַרשטאַטן איז געווען העכער 20, אָבער צוליב דעם פאַלן פון די פאַרדינסטן האָט זיך מער נישט געלוינט צו באָנוצן קיין מעכאַנישע קראַפט און מען איז צוריק געגאַנגען צום פּרימיטיוון אַרבעטס־אופן.

באָזונדערס שטאַרק איז ביי פּינסקער יידן אָנטוויקלט דער שוסטער־פאַך. אין דער לעצטער צייט זיינען געווען פאַרעגיסטרירט 200 שוסטער־וואַרשטאַטן. דערביי האָבן די יידישע שוסטער זיך צוגעפאַסט אין דער הינזיכט פון אויסאַרבעטן ביליקע שוכוואַרג פאַר פּויערים.

ביזן יאָר 1927 זיינען געווען אַן ערך 70 קצבים. זיי האָבן פאַרקויפט כשר און טריפה־פלייש, אָבער צוליב דעם שחיטה־געזעץ, וואָס די פאַליאַקן האָבן געגנומען איינפירן, האָבן אין דער לעצטער צייט בלויז 38 יידישע קצבים גע־האָט קאָנצעסיעס צו פאַרקויפן כשר פלייש און 15 — אויף טריפה פלייש. די 17 איבעריקע קצבים זיינען פאַרבליבן אָן פּרנסה. עס זיינען אויך רעדוצירט געוואָרן די יידישע פלייש־אַרבעטער פון 35 אויף 15.

די זעלבע פאַרערגערונג איז אויך אַריינגעטרעטן אין דער מעבל־האָנטווערקעריי. פון די 24 וואַרשטאָטן, וואָס האָבן לעצטנס עקזיסטירט, זיינען 6 אַריבער אויף אויס־אַרבעטן ספּעציעלע אַרטיקלען: 2 האָבן זיך געגנומען פּראָ־דוצירן ברעטער צו נייַ־מאַשינען און די איבעריקע 4 — האָבן זיך געגנומען מאַכן קלאַזעט־ברעטלעך פון האָלץ און דיקטן. די ברעטער צו נייַ־מאַשינען זיינען פאַרברויכט גע־ווארן אין לאָנד און די קלאַזעט־ברעטלעך זיינען עקספּאָר־טירט געוואָרן אין אַלע וועלט־טיילן און דער עיקר קיין זיד־אַפריקע.

אויך די לאָגע ביי די היטלמאַכער און קירזשנער האָט זיך געענדערט צום שלעכטן. ביזן יאָר 1928 האָבן אַלע געהאָט זייערע וואַרשטאָטן אין פראָנט־געוועלבער, וואו זיי האָבן פאַרקויפט זייער סחורה, לעצטנס זיינען בלויז 12 פאַרבליבן אין זייערע געוועלבער. 9 האָבן זייערע מכשירים אַריבערגעטראָגן אין די וואוינונגען און מיט דער אויס־געאַרבעטער סחורה געגנומען פאָרן אויף ירידים, פּירנדיק אַ געמאַטערט לעבן.

עס האָט זיך פאַרגרעסערט די צאָל קאַמאַשן־שטעפּער פון 6 אין יאָר 1928 אויף 19 אין יאָר 1937. אַמאָל האָבן די קאַמאַשן־שטעפּער געאַרבעט ביי זיך אין די וואוינונגען, און לעצטנס האָבן זיי זיך באַזעצט אין די צענטראַלע גאַסן לעבן די לעדער־קראָמען, כדי אַריינצוכאַפּן דעם שוסטער, גלייך ווי ער וועט נאָר אַרויס פון לעדער־קראָם.

אויסער די באַשעפּטיקטע אין די פאַרשידענע קליינע וואַרשטאַטלעך איז אין פינסק פאַרבליבן אַ רעזערוו פון יידישע אַרבעטס־הענט: 40 בוי־סטאָליאַרעס, 50 מעבל־סטאָליאַרעס און 40 שלאָסער. נישט־קענענדיק זיך איינ־אָרדענען ביי זייערע פאַכן האָבן זיי געפונען אַרבעט אין די דיקטן־פאַבריקן, וואו זיי האָבן זיך גוט צוגעפאַסט.

* * *

די יידישע האָנטווערקער אין פּינסק האָבן געהאָט אַ געוואוינהייט לויט זייערע פאַכן זיך צו גרופּירן אין חברות און אויך אין באָזונדערע בתי־מדרשים און מנינים. אָזעלכע זיינען געווען פון גאָר אַלטע צייטן: אַ קירזשנער־בית־המדרש מיט אַ חברה עין־יעקב און אַ ספּעציעלע גמילת־חסד־קאַסע, וואָס האָט געגעבן הלואות נאָר צו קירזשנער און פוטער־היטלמאַכערס. נאָך דער שרפה פון 1921 האָט די קאַסע אויפגעהערט צו עקזיסטירן. דאָס קצבישע בית־המדרש איז אָפּגעברענט געוואָרן נאָך פאַר דער וועלט־מלחמה און קיין צווייטס איז נישט אויסגעבויט געוואָרן; אַ שניידערשע שול, וואו די גרינדער און מתפּללים זיינען געווען שניידער און זייערע משפחות; אַ גאָלדשמיד־בית־המדרש, וואָס איז אָבער נאָך דער שרפה פון 1921 אויפ־געבויט געוואָרן דורך די פישער און טאַקע באַקומען דעם נאָמען פישער־בית־המדרש. עס איז אויך געווען אַ שוסטערשע חברה משניות און אַן אייגענער מנין צום דאַוונען. אַ באָזונדערע חברה משניות האָבן געהאָט די סטאָלאַרעס. זייערע גבאים זיינען פאַרפאָלגט געוואָרן דורך דער צאַרישער פּאָליציי צוליב פאָלגנדער סיבה: ביי אַ סיום פון אַ ספּר־תורה, וואָס זיי האָבן געשריבן, האָבן זיי צעשיקט אייגלאָדונגען צו געוויסע פערזאָנען און אונטער־געשריבן: „חברה סטאָלאַרעס — פּינסק־קאַרלין". אָזאַ אייגלאָדונג איז אַריינגעפאָלן צו דער צאַרישער פּאָליציי און די פיר אָנפירער פון דער חברה זיינען נאָך עטלעכע חדשים אָפּזיצן אין תפיסה באַפרייט געוואָרן און די באַ־שולדיקונג איז בטל־געוואָרן. די חברה האָט עקזיסטירט ביזן יאָר 1921.

* * *

דער האָנטווערקער־פאַראיין אין פּינסק איז אָנטשטאָנען אין די ערשטע יאָרן נאָך דער מלחמה, אָלס אַן אָפּטיילונג פון צענטראָלן האָנטווערקער־פאַרבאַנד אין וואַרשע. עטלעכע יאָר נאָכאָנאַנד האָבן זיך די פירער פון פאַראיין ניט־וויסנדיק געמאַכט וועגן די אייגנטלעכע צילן זיינע און אַז אַ ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציע דאַרף שטרעבן צו פאַר־בעסערן די לאָגע פון זיינע מיטגלידער. דאָקעגן אָבער האָבן די פירער זיך געיאָגט נאָך „בענקלעך" און דאָס איינציקע אָרט דערצו איז דעמאָלט טאַקע געווען די קליינ־העגדלער און האָנטווערקער־באַנק, וואו אָלע האָנטווערקער־טוער פון יענער צייט האָבן געוואָלט זיך פאַרזיכערן אַן אָרט אינם ראָט אָדער פאַרוואלטונג פון דער אויבנדער־מאָנטער באַנק. דער קאָמף צווישן די האָנטווערקער־פירער איז געווען אַ ליידנשאַפטלעכער, אָבער יאָר־אין, יאָר־אויס זיינען אין ראָט און פאַרוואָלטונג פון דער באַנק

געבליבן די זעלבע פערזאָנען. דערפון האָט די באַנק פיל געליטן און דער אַנטווערקער־פאַראיין איז געוואָרן אָפּגעשוואַכט.

דער צעכן־געזעץ האָט געבראַכט צו אַן ענדערונג אין דער באַציאונג פון די אַנטווערקער צו זייער אַרגאַניזאַציע. אַ דאַנק דער גרויסער אויפקלערונגס־אַרבעט פון דער יידישער פּרעסע, וואָס האָט אָנגעוויזן אויף דער געפאַר, וואָס דראָט דעם אַנטווערקער, צוליב דעם צעכן־געזעץ, זייַנען צום פאַראיין צוגעקומען נייע מיטגלידער, וועלכע האָבן זיך פריער מיט דער אַנטווערקער־אַרגאַניזאַציע נישט אינטערעסירט. מיטן צושטראָם פון אַ נייעם עלעמענט מיטגלידער איז געמאַכט געוואָרן אַ סוף צו דער פּאָליטיק פון די פריערדיקע פירער. עס איז פאַרגעקומען אַן איבער־רעגיסטראַציע פון די מיטגלידער און עס זיינען לעגאַליזירט געוואָרן זייערע וואַרשטאַטן. אויף וויפיל עס איז פעסט־געשטעלט געוואָרן איז פינסק געווען די ערשטע שטאָט אין פּאָלעסיע, וואו דער אַנטווערקער־פאַראַנד האָט ביז דער געהעריקער צייט געזיכערט די אידישע רעכט פון זיינע מיטגלידער און זיי באַזאָרגט מיט אַנטווערקער־קאַרטן.

פון יאָר 1927 ווערט דער אַנטווערקער־פאַראיין אַ געזעלשאַפטלעכער כח. עס געלונגט אים אַרייַנצוברענגען זיינע פאַרשטייער אין שטאָט־ראַט און אין קהלה. דער אַנטווערקער־פאַראיין האָט אויך געהאָלפן לעגאַליזירן די יידישע צעכן, פירנדיק אַ קאַמף קעגן די שיקאַנעס מצד די עקזאַמיניר־קאָמיסיעס און נישט־לאָזנדיק זיינע מיטגלי־דער אַרייַנפאַלן אין די הענט פון די פאַרשידענע „בעלי טובות"... די אַנטשטאַנענע צעכן האָבן אָבער אַרייַנגעברענגט אַ צערודערונג אין דער אַלגעמיינער אַרבעט פון האַנטווער־קער־פאַראיין. די צעכן, יעדער מיט אַ באַזונדערער פאַרוואַל־טונג, האָבן געשטרעבט צו זיין זעלבסטשטענדיק, אָן דער קאָנטראָל פון דער אַלגעמיינער אַנטווערקער־אַרגאַניזאַציע. דאָס האָט שטאַרק אָפּגעשוואַכט דעם אַלגעמיינעם כח פון דער אַנטווערקער־אַרגאַניזאַציע, וואָס עס איז אַמבולטסטן געקומען צו אויסדרוק ביי די וואַלן צו דער יידישער קהלה אין יאָר 1936, וועלן עס זיינען אַרויסגעשטעלט געוואָרן אַזש דריי באַזונדערע אַנטווערקער־ליסטעס. אַלע ליסטעס זיינען דורכגעפאַלן און זיי האָבן צוזאַמען באַקומען אַזאַ נישטיקע צאָל שטימען, וואָס זיינען אָפילו צוזאַמען נישט געווען גענוג געוועזן פאַר איין מאַנדאַט.

די יידישע אַנטווערקער אין פינסק האָבן נישט באַוויזן צו אַרגאַניזירן קיין קולטור־אַרבעט און זיי זיינען אין די לעצטע יאָרן שטאַרק געפאַלן סיי עקאָנאָמיש און סיי גייסטיק.

די יידישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָאָפּעראַטיוו „איוואַניק"

פֿאַרוואָס די קאָאָפּעראַטיוו הייסט מיטן אויבנדערמאַנטן נאָמען, איז שווער צו זאָגן. טייל באַהויפּטן, אַז דאָס איז דערפֿאַר, ווייל דער פֿריערדיקער באַלעבאָס צו ווען עס האָט אָנגעהערט די געגנט, זאָל האָבן געהייסן מיטן נאָמען „איוואַן". אַנדערע מיינען מחמת דעם, ווייל די פֿריצים, צו וועלכע עס האָבן געהערט די שטחים, ווען עס, געפּינט זיך איוואַניק, האָבן געטראָגן דעם פֿאַמיליע־נאָמען איוויניצקי, אָדער איוויניצקי.

קיין ענדערונג באַווייזן, פֿאַרוואָס די קאָאָפּעראַטיוו הייסט אי־וואַניק זיינען נישטאָ, און דאָס אויבנגעזאָגטע איז בלויז אַ השערה פון אייניקע עלטערע איוואַניקער תושבים, מיט וועלכע מיר איז אויסגעקומען וועגן דעם צו שמועסן. אפשר, האָבן זיך ערגעץ ווען אין די אַרכיוון פֿאַרוואַלגערט ענדערונגען פֿרטים וועגן דעם אויבנדערמאַנטן ענין. אַלנפֿאַלס, מיר זיי־נען זיי נישט באַקאַנט און איך מוז מיך באַגנוגענען בלויז מיט דעם, וואָס איך האָב געהערט דערציילן פון די אַלטע דאָרטיקע תושבים.

איוואַניק איז געווען ערגרינדעט, אָדער בעסער גע־זאָגט, אַנטשטאַנען אומגעפער אין אָנהייב פון דער צווילטער העלפט פון דעם 19טן יאָרהונדערט. דאָס איז געווען אין דער צייט פון דער ממשלה פון ניקאָלאַי דעם 1טן, וועלכער האָט געוואָלט פֿראָדוקטיווישירן די רוסישע יידן און אָפּ־געווענען זיי פון די קרעטשמעס און אַלערליי אָנדערע לופט־פֿרנסות. ווי אין די דרום און דרום־מערב־געביטן, זיינען אויך דאָרט אין אונדזערע מקומות געמאַכט געוואָרן פֿרואוון אויף דעם געביט, וואָס זיינען באַשטאַנען קודם כל אין צוציען אַ געוויסן טייל פון דער יידישער באַפֿעלקערונג צו ערד־אָרבעט. ווי אומעטום, האָבן זיך אויך דאָ פֿאַראיי־טערעסירט מיטן אויבנדערמאַנטן ענין געוויסע כלל־טוער און פילאַנטראָפּן, וועמען דער אויבנדערמאַנטער ענין איז געווען „צום האַרצן". דער אייניציקער, וועלכער האָט זיך אויסגעצייכנט אויף דעם געביט איז געווען ר׳ וואָלף לע־ווין, אייניער פון די אָנגעזעענסטע גרויסע קאָרלינער גבירים, אַ זון פון דעם באַוואוסטן ר׳ שמואל לעווין, און אַ ברודער פון די גרויסע מנדבים ר׳ משה יצחק און ר׳ זלמן לעווין, ווי אויך פון דער גרויסער גבירה און אשת־חיל, חיה לוריא.

דער אויבנדערמאַנטער ר׳ וואָלף לעווין, דערוויסנדיק זיך וועגן דעם, וואָס די רוסישע רעגירונג פֿראַיעקטירט צו טאָן אויפן געביט פון פֿראָדוקטיווישירן די יידישע מאַסן, האָט זיך משתדל געווען אין פּעטערבורג, אַז מען זאָל אים דערלויבן שוין אויפן שטעל צו פֿאַרווירק־לעכן דעם אויבנדערמאַנטן פֿראַיעקט, וועלכן ער נעמט זיך אונטער צו פּינאַנסירן אויף די גאַנצע 100 פֿראָצענט. און אַזוי האָט ער אָפּגעקויפט אַ גרויסן שטח ערד, אויף וועלכער ער האָט באַזעצט פופצן (15) יידישע פֿאַמיליעס פון לאַהישין און פּינסק, דאָס רוב פון לאַהישין, וואָס געפּינט זיך אין שכנות מיט איוואַניק און וואו דאָס רוב יידישע איינוואוינער האָבן געצויגן זייער חיונה פון די פֿאַרשידענע לופט־פרנסות און אַנדערע אומבאַשטימטע באַשעפֿטיקונגען.

ניט געקוקט אויף דעם, וואָס דער מאַטעריעלער מצב פון דער יידישער באַפֿעלקערונג אין די שטעט און שטעט־לעך פון די היגע מקומות, איז דאַן געווען אַ קלעגלעכער, און דער רוב מנין פון די ברייטע יידישע מאַסן איז נישט געווען זיכער מיטן מאָרגנדיקן טאָג ביי די אַלערליי נישט זיכערע באַשעפֿטיקונגען, האָט דאָך קיינער נישט גע־וואָלט זיך גיין באַזעצן אויפן לאַנד און ווערן אַ „פּויער", און די גרויסע שטייערן־הנחות, וואָס די רעגירונג האָט פֿאַראָרדנט פֿאַר די יידישע קאָלאָניסטן און די אַלערליי אַנדערע פּריווילעגיעס, האָבן נישט געהאָלפֿן דערצו. דאָס איינציקע, וואָס האָט באַוואוירקט די אויבנדערמאַנטע עטלעכע יידישע משפּחות צו פֿאַרלאָזן „גאט און לייט" און זיך באַזעצן אויפן לאַנד, איז געווען בלויז דער פֿאַקט, וואָס לויטן אַלערהערכסטן דעקרעט זיינען די יידישע קאָלאָניסטן, „וועלכע וועלן זיך באַזעצן אויפן לאַנד און זיך באַשעפֿטיקן מיט ערד־אַרבעט, פריי פון מיליטער־דינסט אויף זייער גאַנצן לעבן, ווי אויך זייערע דערוואַקסענע זין, וועלכע זיי־נען זיי שוין נייטיק צו דער אייגאַרדנונג פון דער ווירט־שאַפֿט". דער דאָזיגער דעקרעט איז דאָס געווען דער אייניציקער סטימול צו דער אָנטשטייאונג פון איוואַניק, און נאָר אַ דאַנק אים האָבן זיך די עטלעכע פֿאַמיליעס באַזעצט אין איוואַניק, מיט דער כוונה זיך צו באַפֿרייען פון מיליטער־דינסט, וואָס האָט דאַן געדויערט זייער לאַנג (25 יאָר) און צו וועלכן יידן האָבן בכלל נישט געהאָט קיין איבעריקן חשק.

ווי שוין געזאָגט, האָט דער אויבנדערמאַנטער גביר, ר׳ וואָלף לעווין, געקויפט דעם באָדן ווי אויך דעם לע־בעדיקן און טויטן אינווענטאַר, וועלכער איז געווארן צו־געשטעלט די קאָלאָניסטן אויף זיין חשבון (על חשבון הגביר). אָבער נישט געקוקט אויף דעם אַלעמען, וואָס די קאָלאָ־ניסטן זיינען געקומען אויפן באָדן מיט אַ צוגעגרייטן אינ־ווענטאַר און אַלערליי נייטיקע מכשירים, און אויך נישט

געקוקט אויף דעם, וואָס דער מענטשן־מאַטעריאַל איז גע־ווען אַ גוט צוגעקליבענער (ווייל שוואַכע און קראַנקע האָבן במילאָ נישט געהאַט וואָס מורא צו האָבן פֿאַרן „פּריזיוו“ און האָבן נישט געדאַרפט גיין „אָפּנאַרן פּאָניען“ און זיך שפּילן אין קאָלאָניעס...), האָט זיך דאָך, מיט געוויסע קליינע אויסנאַמען, גאָרנישט געענדערט אויפן געביט פון דעם יידישן ווירטשאַפטס־לעבן אויך דאָ אין דער קאָלאָניע. די אַלע באַשעפטיקונגען און פרנסות, מיט וועלכע די נייע קאָלאָניסטן האָבן זיך פאַרנומען פריער אין לאַהישין אָדער פינסק, האָבן זיי אויך געהאַט דאָ אין איוואַניק.

די לאַנדווירטשאַפט איז ביי זיי בלויז געווארן אַ מין דעק־מאַנטל אָדער שילד, אונטער וועלכן זיי פלעגן באַהאַלטן זייערע אַלע אַלטע געוואוינהייטן, געפינענדיק זיך גלייכצייטיק אין דער פּריוויליגירטער לאָגע פון מיוחסים און אויסדערוויילטע, וועלכע זיינען פריי פון שטייערן און פון מיליטער־דינסט, וואָס דאָס האָבן דאָן אַלע באַטראַכט פאַר אַ גרויסן זכות.

פאַרמעל האָט דאָס געהייסן, אַז מען איז ערד־אַר־בעטער און די איבעריקע באַשעפטיקונגען זיינען נעבן־פרנסות, מיט וועלכע עס פאַרנעמען זיך דאָס רוב אָרימע פויערים אין די היגע מקומות, אָבער פאַקטיש איז דאָס געווען פונקט פאַרקערט, און די אַלטע שטעטלשע באַשעפ־טיקונגען האָבן אויך איצט פאַרנומען דעם אויבן־אָן.

פריי פון שטייערן און זיכער פון די „כאַפערס“ (די, וועלכע פלעגן כאַפן די יידישע רעקרוטן, וואָס דרייען זיך אַרויס פון מיליטער־דינסט), פלעגן דאָס רוב מאַנסלייט פון דער קאָלאָניע זיך געפינען מער אין פינסק, וואו זיי פלעגן זיך פאַרנעמען מיט די פאַרשיידנסטע מלאָכות אין שטאָט, און אין איוואַניק זיינען בלויז פאַרבליבן די פרויען, וועלכע פלעגן דאַרפן אַכטונג געבן אויף דער באַלעבא־טישקייט און מעלקן די בהמות.

אָפילו די קינדער, וואָס פלעגן אונטערוואַקסן, פלעגן אויך אַוועקגיין אין שטאָט, און שפּעטער, וועו אין פינסק איז אָנטשטאָנען די גרויס־אינדוסטריע און עס האָבן זיך אויפגעבויט פאַבריקן, האָבן די איוואַניקער מיידלעך פאַר־נומען אין זיי אַ גאַנץ חשובן אָרט. אָנשטאָט אויף די פעל־דער האָבן זיי ליבערשט געאַרבעט אין די שוועבעל־און פלעקל־פאַבריקן, וואו זיי האָבן פאַר זיך געזען מער תכלית ווי דאָרטן אין איוואַניק, ביי דעם שוואַרצן קאָרענעם ברויט נישט צו דער זעט...

ביי אַזאַ צושטאַנד זיינען דאָס רוב יידישע פעלדער געלעגן פאַרוויסטע נאָך אין זייער אור־צושטאַנד און אַזוי ווי דאָס רוב פון באָדן איז אַ זאַמדיקער, האָט מען בלויז וואו ניט וואו געזען אַ פאַרזייט שטיקל פעלד, וואָס פלעגט אויך צום מיינסטן ווערן פאַרזייט דורך די שכנישע נישט־יידישע פויערים פון דעם דאָרף פאָסעאיטש, באַקו־מענדיק אַלס לוין אַ דריטל פון דער גערעטענישע (טרעטניאַק). אַזוי האָט דאָס אָנגעהאַלטן אַ סך יאָרן. דער צווייטער און דריטער דור פלעגט זיך אויף די עלטערע יאָרן צוטוליען צו דער ערד, נאָכדעם ווי זיי פלעגן קומען צוריק פון שטאָט, אויסגעמאַטערטע פון לאַנגע יאָרן שוועי־רער פּראַצע אין די פאַבריקן און אונטערנעמונגען. די קאָלאָניע פלעגט זיי פאַרזיכערן מיט אַן אָרימען אָבער זאָטן עלטער, וואו ברויט און קאַרטאָפל איז געווען גענוג. אַזוי האָט דאָס געדויערט ביזן וועלט־קריג, וועלכער האָט גע־מאַכט אַן איבערקערעניש אויף אַלע געביטן און במילא אויך אין באַצוג צו דער לאַנדווירטשאַפט, וואָס האָט געשפילט אַזאַ דאָמינירנדע ראָלע אין דעם ווירטשאַפטלעכן לעבן אין דער מלחמה־צייט.

מחמת דעם, וואָס איוואַניק האָט זיך פאַר דער צייט פון דער דייטשישער אָקופּאַציע געפונען אין דעם שטח פון די קריגס־אָפּעראַציעס, איז די גאַנצע יידישע באַשפל־קערונג פון איוואַניק געוואָרן אַרויסגעשיקט קיין פינסק, שפּעטער, וועו עס האָט זיך אָנגעהויבן די עוואַקואַציע פון אַ גרויסן טייל פון דער פינסקער באַפעלקערונג אין די אינערלעכע געביטן פון פוילן, איז אויך אַ גרויסער־טייל איוואַניק צוזאַמען מיט אים געוואָרן פאַרוואָגלט. ערשט זייענדיק אין פוילן האָבן די איוואַניקער געהאַט די געלעגנהייט אָפּצושאַצן דעם וועדט פון זייער פאַרלאָ־זענער היים, וואו ביי אַ געוויסער אָנשטרענגונג האָט מען געקאָנט האָבן ברויט מיט קרופניק צו דער זעט. און דעריבער, ווי מען האָט זיך נאָר אָנגעהויבן צוריקקערן אַהיים, זיינען די איוואַניקער געווען די ערשטע, וועלכע האָבן זיך געאיילט צוריק צו זייערע פאַרלאָזענע נחלאות וואו יעדערער האָט זיך מיט פלייס געמומען צו באַאַרבעטן און פאַרזייען די פעלדער, וואָס האָבן זיי געזאָלט זיכערן אַ זאָטע עקזיסטענץ.

פון נאָכן קריג האָט זיך די ערד־פּראָדוקציע פון די איוואַניקער יידן אַ סך פאַרבעסערט. עס זיינען געמאַכט געוואָרן פאַרשיידענע אויסבעסערונגען און פאַרפאַלקאָמונגען אויפן געביט פון דער לאַנדווירטשאַפט און עס זיינען אָנט־שטאָנען נייע ווירטשאַפטס־צווייגן, ווי צום ביישפּיל, בינען־צוכט און מילך־ווירטשאַפט. אַ דאָנק דער מיטהילף פון „אָרט“ און שפּעטער פון „ייקא“ איז אָנטשטאָנען די פרוכטן־געוועטנעריי. אויך האָט זיך פאַר די לעצטע יאָרן פאַרגרע־סערט דער פאַרזיי־שטח פון תבואה און אַלערליי גאָרטנ־ווארג, צווישן וועלכע טרוסקאָווקעס האָבן פאַרנומען אַ גאָר גרויסן אָרט.

אין אַלגעמיין האָט זיך דער מאַטעריעלער וואוילשטאַנד פון דער קאָלאָניע פאַרגרעסערט, אַ דאָנק דער מיטהילף פון דער „יקא“. די אינסטרוקטאָרן און אגראָנאָמען, וועלכע האָבן באַזוכט די קאָלאָניע, האָבן געהאָלפן אָנוועגדן די נייעסטע מעטאָדן פון דער אַגריקולטור. עס איז אויך אַרייַנ־געטראָטן אַ פאַרבעסערונג אויפן געביט פון פי־צוכט און הינער־צוכט און אַ געוויסער טייל קאָלאָניסטן האָט אַרויס־געווויזן אַ באַזונדערס שטאַרקע פאַראינטערעסירונג מיט די אויבנדערמאָנטע ווירטשאַפטס־צווייגן.

בכלל האָט זיך אָבער אין דעם פסיכישן צושטאַנד פון דעם יידישן קאָלאָניסט אין איוואַניק גאָרנישט געביטן. נאָך

אַכציק יאָר עקזיסטענץ פוז דער קאָלאָניע זיינען נאָך די איוואַניקער יידן פאַרבליבן מענטשן מיט אַ שטאָטישער פסיכאָלאָגיע און שטאָטישע נייגונגען. אַפילו, ווען ער האָט געפירט דעם אָקער, האָט ער נאָך אַלץ זיין בליק געווענדט צו דער שטאָט (אינגאַנצן 7 קילאָמעטער ווייט), ווו מסחר האָט נאָך אַלץ פאַרנומען דעם הויפט־אָרט אין וירטשאַפט־לעכן לעבן פון די איוואַניקער יידן.

מיטן אויסנאַם פון אייניקע קאָלאָניסטן, וועלכע האָבן געהאַט קנאַפּ ערד און זיינען געווען געצוואונגען צו זוכן נעבן־פֿרנסות, איז דאָס רוב איוואַניקער יידן פאַרבליבן מיט זייערע נייגונגען צו מסחר און לייכטע פאַרדינסטלעך. אויב זיי האָבן זיך געהאַלטן ביי ערד־אַרבעט איז דאָס ערשטנס, צוליב דעם, ווייל עס איז נישט געווען וואוהין צו עמיגרירן, און צווייטנס, ווייל אויפן אָרט איז נישט גע־ווען צו וואָס עפּעס אַנדערש זיך צו נעמען און מען האָט דעריבער זיך געהאַלטן ביים שטיקל באָדן, ביי וועלכן מען האָט געקענט גלייכצייטיק פירן אַ שטיקל מסחר און כאַפּן אַ לייכט פאַרדינסטל.

בלויז אַ דינער שיכט פון דער איוואַניקער יוגנט איז פאַרבליבן פעסט צוגעבונדן צום באָדן. דאָס רוב פון זיי האָט אויסגעוואַנדערט אין די מדינות לעבר־הים, ווער אין די פאַראייניקטע שטאַטן, ווער קיין אַרגענטינע, פראַנקרייך אָדער פאַלעסטינע. די וועלכע זיינען פאַרבליבן אין איווא־ניק, האָבן כמעט די גאַנצע וואָך פאַרברענגט אין שטאָט, וואו זיי האָבן זיך באַשעפטיקט מיט פאַרשידענע מלאכות און בלויז אויף שבת געקומען אין דאָרף אַריין זיך אָפּרוען אַביסל.

וואו נישט וואו האָט מען געקענט בלויז טרעפן אַ יידיש מיידל זיך פאַרנעמען מיט לאָנדווירטשאַפט. דער רוב האָט דעם תכלית געזען אין שטאָט, אָדער אין די ווייטע מדינות, וואוהין זיי האָבן פריער אָדער שפּעטער געהאָפּט אויסצואוואַנדערן.

שטעלט זיך טאָקי די פראָגע, ווי אַזוי אַ לאָנדווירט־שאַפטלעכע קאָלאָניע האָט געקאָנט אויסקומען, אַן אַ צוא־וואוקס פון יונגע שעפּערישע כוחות? מוז־זשע דעריבער באַטאָנט ווערן, אַז בלויז מיט קליינע אויסנאָמען איז די הויפט־אַרבעט אויף די איוואַניקער פעלדער געמאַכט גע־ווארן דורך געדונגענע פויערים פון די שכנותדיקע דערפער.

די יידישע קאָלאָניסטן האָבן אין איוואַניק זיך נישט איבערגעשטאַלטיקט, נישט געשאַפן קיין נייעם לעבנס־שטייגער, נאָר געבליבן שטעקן ווי אין מיט — צווישן שטאָט און דאָרף. זיי האָבן נישט געשלאָגן דאָרט קיין טיפע ווארצלען און ממילא נישט פאַרווירקלעכט די אידעע, וואָס די גרינדער פון דער דאָזיקער קאָלאָניע האָבן זיך געהאַט פאַרגענומען.

דאָס באַנק־וועזן אין פינסק

אַן איבערבליק איבערן באַנק־וועזן אין פינסק און זיין ווירקונג אויפן ווירטשאַפטלעבן לעבן פון שטאָט פאַר די לעצטע זעכציק יאָר

1.

דאָס באַנק־וועזן אין פינסק אין זיין מאָדערנער פאָרם ציילט שוין מער ווי אַ האַלב יאָרהונדערט. נאָך מיט אַ סך יאָרן צוריק איז פינסק שוין געווען אַ מסחר־שטאָט. דערצו האָט אַ סך מיטגעווירקט איר געאָגראַפישע לאָגע. דער טייך פינאַ, וואָס אויף זיין לאַנגן ברעג איז אויס־געבויט די שטאָט, נעמט אויף אין זיינע וואַסערן אַ גאַנצע מענגע גרעסערע און קלענערע טייכן, וואָס פליסן דורך די געגנטן פון וואָליַן און פאָלעסיע און פאַראייניקט זיי, פון איין זייט, מיטן גרויסן וואַסער־שטראָם, וואָס פליסט אויף מזרח פון פינסק, ווייט נאָך דרום־רוסלאַנד, אַזש ביזן שוואַרצן ים און פון דער צווייטער זייט — דורך די קאַ־נאַלן קרולעווסקי און אָגינסקי מיט די טייכן, וואָס פליסן אויף מערב און האָבן זייער אויסגאַנג אין באַלטישן ים. האָט טאַקע פינסק פון שטענדיק אַן געשפילט די ראָלע פון אַ טראַנזיט־שטאָט. יאָר־אײַן יאָר־אויס, מיט דער דערעפע־נונג פון נאַוויגאַציע, פלעגן זיך איבער די וואַסערן פון דער פינע ציען אַן אַ סוף פליטן מיט באָלקן און אַנדער האָלץ פאַר עקספאָרט וואָס די רוסישע וועלדער פלעגן ליפערן צו די שכנותדיקע לענדער דורך די פּאָרטן דאַנציק און מעמעל.

אויף די ברעגן פון דער פינאַ פלעגן זיך אויסלאָדן גרויסע טראַנספּאָרטן פון שפּייז־פּראָדוקטן, וואָס די גרויסע בערלינעס פלעגן ברענגען פון פּעטן דרום־רוסלאַנד און פון דאַנען פלעגט מען זיי פאַנאַנדערפירן איבער גאַנץ פוילן. אָבער דאָס אַלץ איז אין יענע אַלטע צייטן דורכגעפירט געווארן אויף אַ זייער פרימיטיוון אופן. די פליטן, ווי די בערלינעס, זיינען געטריבן געוואָרן דורך מענטשלעכע העכט. קיין באַן־ליניע האָט פינסק ניט פאַרמאָגט. דער טראַנספּאָרט איז דורכגעפירט געוואָרן מיט פערד, אָפילו אַן רעכטע שאָסייען. דאָס לעבן, ווי אויך דער מסחר, האָבן זיך געפירט פרימיטיוו. זיינען טאַקע די קרעדיט־געבער פון יענער צייט געווען ניט קיין בענק, נאָר געווייגלעכע פּראָ־צענטניקעס, אָדער ווי זיי האָבן דאַמאָלט געהייסן: וואוכער־ניקעס. די הלואות פלעגן אַרויסגעגעבן ווערן מערסטנ־טייל אויף משכנות, וועלכנטלעכע צאָלונגס־טערמינען פון דעם קרן מיט די צינזן. און דער פינסקער קרעמער פלעגט אָלע פרייטאָג בייגאָכט, מיטן אויסליידיקן די קעשענעס לכבוד שבת, אויך אויסליידיקן זיין קאַסע־שופלאָד און אָפּ־שיקן דעם וואָך־פּדיון זיין קרעדיטאָר. נאָטירלעך פלעגן גרויסע סוחרים ניט אָנקומען צום וואוכערניק; זיי פלעגן פריוואָטע מענטשן געבן הלואות אויף אַ פּאַרהעלטנismעסיק־ביליגערן ציבור.

פאַר די וואוכערניקעס איז דאָס געווען ניט קיין שלעכטער געשעפט. זיינען טאַקע אָלע וואוכערניקעס פון יענער צייט געווען רייכע מענטשן, וועלכע האָבן געהאַט אין זייער באַזיץ גאַנצע מאַיאָנטקעס. שפּעטער האָבן זיך אָנגעהויבן פאַרנעמען מיט פראָצענט אייניקע מיטגלידער פון דער רייכער פאַמיליע לוריא און זיי זיינען טאַקע גע־ווען די פּיאָנערן פון באַנק־וועזן אין פינסק. דער ערשטער פון זיי איז געווען אידל לוריא. אַליין אַ זון פון אַ מינ־סקער באַנקיר האָט ער באַלד נאָך זיין אָנקומען אין פינסק, אַלס איידעם פון פינסקער גביר משה לוריא, געעפנט אַ קאַנטאָר אויף אַרויסגעבן הלואות. מיט דער צייט האָט ער פאַרשפרייט זיין טעטיקייט אויך אויף אָנדערע באַנק־אָפּעראַציעס און אַזוי אַרום איז זיין קאַנטאָר ביסלעכווייז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ באַנק, וואָס האָט שוין באַ־שעפטיקט אַ געוויסע צאָל באַאַמטע. אין יאָר 1880 איז געגרינדעט געוואָרן אין פינסק די „פינסקער געזעלשאַפט פון קעגנזייטיקן קרעדיט". דער גרינדער איז געווען דער פינסקער גביר, משכיל און כלל־טוער, אהרן לוריא, וועלכער איז איבער אַ פערטל יאָרהונדערט געווען דער פרעזעס פון אויפריכטס־ראָט, דער פרעזעס פון פאַרוואַלטונג איז געווען זיינער אַ זון, גריגאָרי לוריא, אַ באַוואוסטער כלל־טוער, ציוניסט און איינער פון די דירעקטאָרן פון דער יידישער קאָלאָניאַל־באַנק. דער באַוואוסטער גאון הרב ר' ברוך עפשטיין איז געווען אַ געוויסע צייט דער בוכהאַלטער פון באַנק. די אויבנדערמאָנטע אינסטיטוציע האָט פראָס־פּערירט, געגאָסן פון אַ גרויסן צוטרוי מצד דער פינסקער באַפעלקערונג, וועלכע האָט אירע פרייע קאַפּיטאַלן אָנ־געטרויט דער באַנק אויף אַ ביליקן פּראָצענט, וואָס האָט גע־געבן די מעגלעכקייט דער באַנק צו פינאַנסירן די גרויסע און מיטעלע סוחרים, וועלכע פינסק האָט פאַרמאָגט אין אַ גאַנץ באַדייטנדער צאָל. שפּעטער, נאָכן יאָר 1905, וועז אין רוסלאַנד האָבן אָנגעהויבן בלאָזן נייע ווינטן פון לי־בעראַליזם און דעמאָקראַטיע, האָט זיך צווישן די מיט־גלידער פון דער באַנק געשאָפן אַן אָפּאָזיציע קעגן אַלטן רעזשים אירן. דער אָנפירער פון דער אָפּאָזיציע איז

געווען משה סאָלאָוויייטשיק. דער לעצטער איז טאַקע דער־ווייל געווארן אַלס דירעקטאָר פון באַנק און פון 1910 איז ער געווען פרעזעס פון דער פאַרוואַלטונג ביזן סוף פון איר עקסיסטענץ.

די דערעפענונג פון פֿאָלעסיער באַן, וואָס איז געשען אין אָנהויב פון די אַכציקער יאָרן פון פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט, האָט מיט זיך געבראַכט אַן אויפלעבונג אין פינסקער מסחר. די פינסקער סוחרים זיינען געקומען אין אַ דירעקטער פאַרבינדונג מיט דער גרויסער וועלט. די פאַרמיטלונג פון פינסק צווישן פוילן און רוסלאַנד איז געווארן נאָך באַדייטנדיקער. די פוילישע פּראָדוקציע פון מאַנופאַקטור און גאַלאַנטעריע, וואָס פלעגט, ביז דער דערעפענונג פון דער פֿאָלעסיער באַן־ליניע, טראַנספּאָרטירט ווערן קיין רוסלאַנד דורך אַנדערע באַן־וועגן, איז איצט אין אַ גרויסן טייל געשיקט געווארן אין פינסק, וואו מען פלעגט זי, צוליבן ביליקן וואָסער־טאַריף, אויבערלאָדן אויף די דאַמפערס, און פון דאַנען ערשט אַפשיקן קיין דרום־רוסלאַנד. די דאַמפערס פון דער קיעווער געזעלשאַפט, וואָס האָט געטראָגן דעם נאָמען „פּראָדאָדסטווּ איבערן דניעפּר און זיינע צופלוסן" האָבן רעגלמעסיק קורסירט צווישן פינסק און קיעוו.

מיט דער אויפלעבונג פון מסחר איז אויך געקומען צו אַן אויפשוואונג אין באַנק־וועזן. דער קאָנטאָר פון אידל לוריא און די פינסקער געזעלשאַפט זיינען ניט געווען מער אין שטאַנד צו באַפרידיקן די גרויסע נאָכפראָגע אויף קרעדיט און אַנדערע באַנק־אָפּעראַציעס, וואָס דער מסחר האָט געפֿאָדערט. האָבן זיך טאַקע אַנגעהויבן עפענען נייע באַנק־אינסטיטוציעס.

אין מיטן פון די נייַנציקסטע יאָרן פון פאָריקן יאָרהונדערט האָט זיך געגרינדעט דאָס באַנקהויז „אידל און סאָמ. ד. לוריא". דאָס איז געווען אַ באַנק מיט אַ גרויסן קאַפּיטאַל, וועלכע האָט אָפּערירט אין וואַלין, הויפּט־צענטער אין ראָווּנע, און אין פינסק איז געווען נאָר די צענטראַלע. האָט מען זי טאַקע אין פינסק גערופן „דער ראָווּנער קאָנטאָר". צו יענעם פעריאָר דאַרף מען אויך צושרייבן די דערעפענונג פון באַנק־געשעפט סאָמ. ד. לוריא. דער בוכהאַלטער און שפּעטערדיקער דירעקטאָר פון דעם באַנק־געשעפט איז געווען ר' באדאנקין. ער האָט טאַקע אַוועקגעשטעלט דעם געשעפט אויף אַ גאַנץ גרויסן פאַר־נעם*). דערביי וועט זיין ניט איבעריק צו באַמערקן, אַז דער הויפּט־בוכהאַלטער און פּראָקורענט פון ראָווּנער קאָנ־טאָר אין פינסק, כמעט פאַר דער גאַנצער צייט פון איר עקזיסטענץ, איז געווען דער פינסקער ציוניסט און העב־רעאישער דיכטער אפרים דוד ליפשיץ ז'ל.

*) געוויס דאַטעס פון דער אָנטשטייאונג פון די באַנק־הייזער, אידל לוריא, סאם ד. לוריא און דעם „ראָווּנער צענטער" בין איך ליידער נישט אימשטאַנד אָנצוגעבן. ריכטיקע ידיעות וועגן זיי קענען געבן די יורשים, וועלכע געפינען זיך אין אויסלאַנד. צוליב מאַנגל אין צייט האָב איך די ידיעות נישט געקענט באַקומען.

די קאָנטאָרן פון אידל און פון סאם. לוריא האָבן אויך געהאַט אָגענטורן אין די נאָנטסטע שטעט, אין מאָזיר און קאָברין, וואו די אָגענטן פלעגן פאַר זיי אָנקויפן וועקס־לען פון גרעסערע סוחרים און גוט־באַזיצער. צום סוף פון פאָריקן יאָרהונדערט האָט זיך, אויף דער איניציאַטיוו פון געוועזענעם קאַסירער פון דער פ. ג. ג. ק.**) דעם ה' מ. ב. שטריק, אויך געעפנט אין פינסק אַ פיליע פון דער מינסקער קאָמערץ־באַנק, וואו שטריק איז אַ געוויסע צייט געווען אַ וויצע־דירעקטאָר. אין יאָר 1907 האָט זיך די פינסקער פיליע פון מינסקער באַנק פאַרוואַנדלט אין אַ פיליע פון אָזאָווער באַנק. אָזוי אַרום האָט שוין פינסק פאַרמאָגט אַן אָפּטיילונג פון איינע פון די גרעסטע בענק אין אַמאָליקן רוסלאַנד, און בעת די פינסקער ג. פון ג. ק. האָט מערסטנטייל באַדינט דעם מיטעלן סוחר, האָט די מינ־סקער באַנק און שפּעטער די אָזאָווער פינאַנסירט איבערי־הויפּט דעם אינדוסטריעלן און גרויסן סוחר פון פינסק און אומגעגנט. די ווירקונג פון די בענק אין פינסק אויפן ווירט־שאַפטלעכן לעבן איז געווען אומגעהויער גרויס. די גרויסע וואַלד־סוחרים און טראַנספּאָרטירער פון האָלץ פון דער גאַנצער סביבה האָבן געהאַט אַ גרויסן און פאַרהעלט־ניסמעסיק ביליקן אָפּזאַץ־אָרט פאַר די וועקסלען אין דער דייטשער וואַליוטע, וועלכע זיי פלעגן באַקומען פון זייערע אויסלענדישע קונדן. אָבער ווי געזאָגט זיינען די אויבנ־דערמאָנטע באַנק־אינסטיטוציעס געווען מער צוגעפּאַסט צום גרויסן אָדער מיטעלן קאַפּיטאַל. דער קליינער סוחר אָדער גאָר דער האַנטווערקער איז צוליב מאַנגל אין וועקסל־מאַטעריאַל געווען וויייטער, ווי מיט צענדליקער יאָרן צורויק, אָנגעוויזן אויפן פּראָצענטניק, וועלכער האָט זיך ניט געשעמט נעמען אַ דאָפּלטן אָדער גאָר אַ דרייפּאַכן פּראָצענט, ווי עס האָבן געטומען די בענק. דאָס איז געווען דער בלויז אין פינסקער באַנק־וועזן, וועלכער איז אויסגעפילט געווארן, שוין אין אָנהויב פון היינטיקן יאָרהונדערט, מיט דער דערעפענונג פון אַ ליי־און שפּאָר־קאַסע. דער גרינדער פון דער אינסטיטוציע איז אויך געווען דער אויבנדער־מאַנטער אהרן לוריא, וועלכער האָט איבערהויפּט פאַר־מאָגט אַ גרויסע איניציאַטיוו. די פינסקער ציוניסטן האָבן אָבער אינגיכן באַקומען די אויבערהאַנט אין באַנק און אַלס דירעקטאָר איז שפּעטער דערווויילט געווארן דער פיע־סקער ציוניסט פנחס מאַנדעלבוים. די ליי־אָון שפּאָר־קאַסע איז גיך געוואָרן פאָפולער און באַליבט צווישן דער יידי־שער באַפעלקערונג. זי האָט שוין געציילט העכער 2000 מיטגלידער און מיט אירע דעפּאָזיטן וואָלט זיך ניט גע־שעמט אַ באַנק פון אַ גרעסערן פאַרנעם.

אין יאָר 1911 זיינען אין פינסק געגרינדעט געווארן צוויי נייע באַנק־אינסטיטוציעס: אַ צווייטע ליי־און שפּאָר־קאַסע און די האַנדלס־געזעלשאַפט פון קעגנזייטיקן קרע־דיט. דער שפּעטער פון דער ערשטער און איר דירעקטאָר איז געווען דער ציוניסטישער עסקן נ. א. מינקאָוויץ, און

**) פינסקער געזעלשאַפט פון קעגנזייטיקן קרעדיט.

דער הויפּט־גרינדער פון דער צווייטער — דער וואַלד־סוחר און אָסעקוראַציע־אַגענט, שמואל סאַלץ. דער פּרעזעס און אייגנער פון די דירעקטאָרן פון דער האַנדלס־געזעל־שאַפט פּאַר קעגנזייטיקן קרעדיט איז געווען דער שוין אויבנדערמאַנטער פּינסקער גאון ר׳ ברוך עפשטיין. מ׳דאַרף דערביי באַמערקן, אַז די באַפעלקערונג פון פּינסק איז באַשטאַנען פון אַן ערך 70 פּראָצענט יידן. קריסטלעכע סוחרים און אָפילו קרעמער זיינען אין פּינסק געווען וויניק. איז טאַקע דאָס באַנק־וועזן אין פּינסק גלעזגן אין יידישע הענט. אָפילו דער באַאַמטן־פּערסאָנאַל פון דער אָזאַוועך באַנק אין פּינסק איז באַשטאַנען כמעט אין גאַנצן פון יידן. דאָך איז אין די לעצטע יאָרן פּאַרן קריג געווען טעטיק אין פּינסק אַ קריסטלעכע באַנק, וואָס האָט גע־טראָגן דעם נאָמען „פּאָלעסיער געזעלשאַפט פון קעגנזייטיקן קרעדיט״. די באַנק פלעגט קרעדיטירן די גוט־באַזיצער און רייכע פויערן.

דער איבערזיכט פון דער אויבן־באַשריבענער תקופה וואָלט ניט געווען אויסגעשפּט, ווען איך זאָל ניט כאַראַקטעריזירן, כאָטש אין אַלגעמיינע שטריכן, דעם באַאַמטן־פּערסאָנאַל פון די אויבנדערמאַנטע באַנקן.

צוליב דער פּראָצענט־נאָרמע, וואָס האָט געהערשט אין די רוסישע רעגירונגס שולן, האָט די פּינסקער יידישע יוגנט פון מיטעלן קלאַס ניט געהאַט קיין אָרט, וואו זיך אויסצובילדן. קאָמערץ־שולן, וואָס פלעגן אָנגענומען יידן אין אַ הויך פון פּופּציק פּראָצענט, זיינען אויפגעקומען שפּעטער און אויך ניט אין פּינסק. ביז אַ געוויסן עלטער פלעגן די קינדער לערנען אין חדרים, וואו זיי פלעגן באַקומען אַ ספּעציעל־יידישע בילדונג. נאָכן ענדיקן די חדרים פלעגן זיי ביז אַ געוויסן עלטער לערנען די רוסישע שפּראַך און אַנדערע וועלטלעכע לימודים ביי פּריוואָטע לערער. אָזוי אָרום זיינען פּאַרן בעל־הביתישן בחור געווען צוויי וועגן: אָדער העלפן דעם פּאָטער אין געשעפט און שפּע־טער ווערן אַליין אַ געשעפּטס־מענטש, אָדער ווערן אַ ביורא־אָנגעשטעלטער אין אַ באַנק, אין אַ פּאַבריק אָדער ביי אַן אָסעקוראַציע־אַגענט. די פּינסקער באַנק־געשעפטן פלעגן טאָקע אויסנוצן דעם גרויסן אָנגעבאָט פון אַרבעטס־הענט און די אָנגענומענע פּראָקטיקאַנטן פלעגן אָפּאַרבעטן אַ גע־וויסע צייט, אָפילו ביז צוויי־דריי יאָר אָן געלט. זיינען טאָקע די פּינסקער באַנק־הייזער געווען איבערפולט מיט פּראָקטיקאַנטן. דאָרט איז געווען אַ מין לאַבאָראַטאָריע פון בוכהאַלטאָרן. פּינסקער בוכהאַלטאָרן האָבן געשמט גאָנץ וויייט איבער די גרענעצן פון פּינסק און זייער אָפּט פלעגן פּינסקער באַנק־באַאַמטע אָנגאָשירט ווערן פון גרויסע פירמעס פון גאָנץ וווייטע שטעט אויף פּאָסטנס פון בוכ־האַלטאָרן. עס דאַרף דאַביי באַמערקט ווערן, אַז דער פּינסקער באַנק־און פּאַבריק־אָנגעשטעלטער האָט ניט קוקנ־דיק אויף דעם, וואָס ער האָט ניט באַקומען קיין אָפּי־ציעלע, בילדונג, דאָך פּאַרמאָגט אַ סך ווייסן. זעלבסט־שטודיום איז געווען זייער אָנטוויקלט צווישן דער אויבן־דערמאָנטער יוגנט. נאָך אַ 9 אָדער 10־שעהדיקן אָרבעטס־טאָג פלעגן זיך די יונגעלייט, מיט אַ ווערטער־בוך אין האַנט, אָוועקזעצן איבער אַ דייטשער גראַמאַטיק און לער־נען אָדער ביז שפּעטער נאָכט לייענען אַ דייטשן קלאַ־סיקער. ניט נאָר די רוסישע פּאָעטן, נאָר אויך גאָנצע זייטן פון שילער און היינע האָט מען געקענט אויף אויסנ־ווייניק. דאָס איז דאָך געווען דער סוף פון דער השכלה־תקופה. שפּעטער, אַז מ׳איז געוואָרן ציונים, האָט מען שטאַרק שטודירט געשיכטע און פּאָליטישע עקאָנאָמיע, צוליבן „דע מה שתשיך״...

דערביבער האָט טאָקע פּינסק געשמט פּאַר אַ שטאָט פון השכלה.

זומער 1915, איידער די דייטשע אָקופּאַנטן האָבן פּאַרנומען פּינסק, האָבן זיך כמעט אַלע באַנק־אינסטיטוציעס עוואַקואירט אין דרום־רוסלאַנד, פון וואַנען זיי איז שוין ניט באַשערט געווען זיך צוריקצוקערן.

2

די דייטשע אָקופּאַציע, וואָס האָט באַגלייט די וועלט־מלחמה, האָט צונישט געמאַכט דעם גאַנצן האַנדל אין פּינסק. פון דער פערציק־טויזנטיקער באַפעלקערונג איז ביים סוף פון וועלט־קריג קוים פּאַרבליבן 15 פּראָצענט. עס איז קיין חידוש ניט: ביי פּינסק איז דאָך געווען דער רוסיש־דייטשישער פראָנט אין פּאַרלויף פון גאַנצע דריי יאָר צייט. די גאַנצע שטאָט איז געווען רואינירט. שפּעטער איז גע־קומען די גרויסע שרפה, וואָס האָט פּאַרניכטעט דעם צענ־טער פון שטאָט. אָזוי אָרום איז פון אַמאָליקן פּינסק קיין זכר ניט געבליבן. מיטן אָוועקגיין פון די אָקופּאַנטן האָבן זיך די געווען פּינסקער איינוואוינער אָנגעהויבן ביס־לעכווייז אומקערן צוריק צו זיך אַהיים, ווער פון רוסלאַנד און ווער פון טיף פּוילן. דער פּאַראָימטער באַפעלקערונג זיינען באַלד געקומען צו הילף זייערע אַמעריקאַנער קרובים, וואָס פלעגן זיי פון צייט צו צייט צושיקן גרעסערע געלט־סומען, פּריער — דורך ספּעציעלע דעלעגאַטן און שפּעטער — דורך פּאָסט. די שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן אָפּצובויען.

דערצו האָט אויך מיטגעהאָלפן דער „דזשאָינט״, וועל־כער האָט אַרויסגעגעבן הלואות אויף אָפּצובויען די חורבות. דאָס אָנטשטיין פון פּוילן האָט געמאַכט פּינסק פּאַר אַ גרענעץ־שטאָט ביי אַ לאַנד מיט פּאַרמאַכטע טויערן. פּינסק האָט אַזוי אָרום אָנגעוואָרן איר ווערט פון אַ טראַנזיט־ליסטאָקער מאַנופאַקטור און וואַרשעווער גאַלאַנטעריע, זיינען מער ניט אָפּגעשוואומען פון די פּינסקער ברעגן. די גרויסע בערלינעס, וואָס פלעגן ברענגען קיין פּינסק די אוקראַינער שפּייז־פּראָדוקטן, זיינען איצט אין גאַנצן פאַרשוואונדן גע־וואָרן פון דעם טייך פּינאַ. דער וואַלד־מסחר, וועלכער האָט אָפילו יאָ אַביסל אויפגעלעבט, האָט ניט לאַנג פּראָס־פּערירט און דאָס — אויך אין אַשערנקטן פּאַרנעס. די וואַסערן פון דער פּינאַ זיינען פּרייער געוואָרן פון שווערן

פֿליטן־באַלאַסט און דער ברעג פון טייך פּינאָ, וואו עס האָט געשווימלט און געגריבלט מיט פּאַרשידענע ברעג־אַרבעטער, בעלי־עגלות און טרעגערס, איז איצט פּאַר־וואַנדלט געוואָרן — אין זיין גרעסטן טייל — אין אַ בולוואַר פון אָלטע לייט און אַ שפּאַציר־פּלאַץ פּאַר קינ־דער־וועגעלעך. עס זיינען פּאַרשוואונדן די גרויסע וואַלד־סוחרים, טראַנספּאָרטירער, בערלינשטשיקעס און סקלאַד־טשיקעס. די גרויסע מחנה פון באַאַמטע, וועלכע פלעגן באַדינען די אויבן־דערמאָנטע סוחרים, זיינען גע־בליבן אָן פּרנסה. פּינסק ווערט אַ שטאָט פון קרע־מער, וועלכע פּאַרמאָגן קליינע קלייטלעך און זיינען אָנ־געוויזן אויפן אייזיקן קאָנסומענט — דעם אַרומיקן פויער, אָדער אויף דעם קליינשטעטלדיקן קרעמער פון די אַרומיקע פּאַראָרימטע קליינע שטעטלעך. עס פעלט די גרויסע סביבה פון אָמאָל. די פּעריפּעריע פּאַרן פּדיון, וואָס עס האָט זיך פּאַר דער מלחמה געצויגן ווייט אויף מזרח אַזש ביז פּעט־ריקאָוו און מאָזיר, איז אינגעשרומפן געוואָרן ביז לעלין און מיקאַשעוויץ.

אַזאַ מצב פון מסחר האָט אויך געפּאָדערט אָן אַנט־שפּרעכיקן באַנק־וועזן. פּאַר אָקציען־בענק און גרויסע בענק־הייזער איז דאָ שוין ניט געווען קיין אָרט. די לעצטע רעכענען שטענדיק אויס אויף גרויסע רווחים און ממילא מוזן זיי האָבן גרויסע סוחרים. אָקציען־בענק מוזן געבן דיווידענדן, אין קעגנפּאַל פּאַרלירן זיי זייער ווערט אויף דער בירזשע. דאָס זעלבע גילט פּאַר באַנק־הייזער: דער גרויסער קאַפּיטאַל זוכט דעם גרויסן סוחר.

דער מצב פון פּינסקער מסחר, ווי איך האָב אים אויבן געשילדערט, האָט ניט געקענט דינען פּאַר אָן אָפּזאַץ־אָרט פּאַר גרויסע בענק. האָבן טאָקע די פּיליעס פון די וואַר־שעווער בענק — די „באַנק פּאַר האַנדל און אינדוסטריע", „באַנק קרעדיטאָווי" און דער „באַנק קרעסאָווי", וועלכע האָבן געפֿרואווט זייער מזל אין פּינסק אין די ערשטע יאָרן פון פּוילנס באַפֿרייאונג, — זיך געמוזט ליקווידירן. פּינסקער מסחר איז געווען מער צוגעפּאַסט צו אַ קאָאָפּעראַטיוון באַנק־וועזן, וואָס זוכט ניט קיין דיווידענדן און ניט קיין גרויסע עסקים — אָדער ווי עס דאַרף לכל הפּחות האַנדלען אַ קאָאָפּעראַטיוו באַנק. האָבן זיך טאָקע, אַ־הייבנדיק פון יאָר 1922, געמוען גרינדן קאָאָפּעראַטיוו בענק איינע נאָך דער צווייטער. אָזוי איז טאָקע אין יאָר 1922 געגרינדעט געוואָרן די „האַנטווערקער און קליין־העגדלער־באַנק". אייגנטלעך איז דאָס געווען אַ צוזאַמען־שטעל פון צווי בענק. פון אָנפאַנג האָבן זיך טאָקע גע־גרינדעט צווי קאָאָפּעראַטיוון בענק: איינע אַ האַנטווערקער און די צווייטע — אַ קליינהענדלער־באַנק. נאָר אָזוי ווי ביידע האָבן געהאַט אין זייער באַזיץ גאַנץ קליינע אומזאַץ־מיטלען, האָבן זיי זיך ביידע געווענדט צום פּוב־דעישאָן און געבעטן אַ לאַנג־טערמיניקע הלוואָה. דער פּאַרשטייער פון פּונדעישאָן, וועלכער איז ספּעציעל צו דעם צוועק געקומען קיין פּינסק, האָט צוגעזאָגט צו געבן אַן הלוואָה, אָבער נאָר מיטן תנאי, אַז ביידע בענק זאָלן זיך פֿאַראייניקן. נאָך אַ לאַנגער דינגעניש ווערן אופן און באַדינגונגען פון דער פֿאַראייניקונג, איז די לעצטע צו־שטאַנד געקומען און טאָקע באַלד באַקומען פון פּונדעישאָן די צוגעזאָגטע הלוואָה.

שוין ענדע 1922 האָט זיך אָנגעהויבן די איבּפלאַציע פון פּוילישן מאַרק און אין יאָר 1923 איז די באַנק פּאַר־בליבן אָן אייגענעם קאַפּיטאַל און האָט פאַרלאָרן אויך די געלטער פון פּונדעישאָן. דער לייטער פון באַנק, ה' בור־שטיין, האָט געמוזט נעמען דעם שטאָק פון קרע־מער, וועלכע פּאַרמאָגן קליינע קלייטלעך און זיינען אָנ־געוויזן אויפן אייזיקן קאָנסומענט — דעם אַרומיקן פויער, אָדער אויף דעם קליינשטעטלדיקן קרעמער פון די אַרומיקע פּאַראָרימטע קליינע שטעטלעך. עס פעלט די גרויסע סביבה פון אָמאָל. די פּעריפּעריע פּאַרן פּדיון, וואָס עס האָט זיך פּאַר דער מלחמה געצויגן ווייט אויף מזרח אַזש ביז פּעט־ריקאָוו און מאָזיר, איז אינגעשרומפן געוואָרן ביז לעלין און מיקאַשעוויץ.

אַזאַ מצב פון מסחר האָט אויך געפּאָדערט אָן אַנט־שפּרעכיקן באַנק־וועזן. פּאַר אָקציען־בענק און גרויסע בענק־הייזער איז דאָ שוין ניט געווען קיין אָרט. די לעצטע רעכענען שטענדיק אויס אויף גרויסע רווחים און ממילא מוזן זיי האָבן גרויסע סוחרים. אָקציען־בענק מוזן געבן דיווידענדן, אין קעגנפּאַל פּאַרלירן זיי זייער ווערט אויף דער בירזשע. דאָס זעלבע גילט פּאַר באַנק־הייזער: דער גרויסער קאַפּיטאַל זוכט דעם גרויסן סוחר.

דער מצב פון פּינסקער מסחר, ווי איך האָב אים אויבן געשילדערט, האָט ניט געקענט דינען פּאַר אָן אָפּזאַץ־אָרט פּאַר גרויסע בענק. האָבן טאָקע די פּיליעס פון די וואַר־שעווער בענק — די „באַנק פּאַר האַנדל און אינדוסטריע", „באַנק קרעדיטאָווי" און דער „באַנק קרעסאָווי", וועלכע האָבן געפֿרואווט זייער מזל אין פּינסק אין די ערשטע יאָרן פון פּוילנס באַפֿרייאונג, — זיך געמוזט ליקווידירן. פּינסקער מסחר איז געווען מער צוגעפּאַסט צו אַ קאָאָפּעראַטיוון באַנק־וועזן, וואָס זוכט ניט קיין דיווידענדן און ניט קיין גרויסע עסקים — אָדער ווי עס דאַרף לכל הפּחות האַנדלען אַ קאָאָפּעראַטיוו באַנק. האָבן זיך טאָקע, אַ־הייבנדיק פון יאָר 1922, געמוען גרינדן קאָאָפּעראַטיוו בענק איינע נאָך דער צווייטער. אָזוי איז טאָקע אין יאָר 1922 געגרינדעט געוואָרן די „האַנטווערקער און קליין־העגדלער־באַנק". אייגנטלעך איז דאָס געווען אַ צוזאַמען־שטעל פון צווי בענק. פון אָנפאַנג האָבן זיך טאָקע גע־גרינדעט צווי קאָאָפּעראַטיוו בענק: איינע אַ האַנטווערקער און די צווייטע — אַ קליינהענדלער־באַנק. נאָר אָזוי ווי ביידע האָבן געהאַט אין זייער באַזיץ גאַנץ קליינע אומזאַץ־מיטלען, האָבן זיי זיך ביידע געווענדט צום פּוב־דעישאָן און געבעטן אַ לאַנג־טערמיניקע הלוואָה. דער פּאַרשטייער פון פּונדעישאָן, וועלכער איז ספּעציעל צו דעם צוועק געקומען קיין פּינסק, האָט צוגעזאָגט צו געבן אַן הלוואָה, אָבער נאָר מיטן תנאי, אַז ביידע בענק זאָלן זיך פֿאַראייניקן. נאָך אַ לאַנגער דינגעניש ווערן אופן און באַדינגונגען פון דער פֿאַראייניקונג, איז די לעצטע צו־שטאַנד געקומען און טאָקע באַלד באַקומען פון פּונדעישאָן די צוגעזאָגטע הלוואָה.

שוין ענדע 1922 האָט זיך אָנגעהויבן די איבּפלאַציע פון פּוילישן מאַרק און אין יאָר 1923 איז די באַנק פּאַר־בליבן אָן אייגענעם קאַפּיטאַל און האָט פאַרלאָרן אויך די געלטער פון פּונדעישאָן. דער לייטער פון באַנק, ה' בור־שטיין, האָט געמוזט נעמען דעם שטאָק אין האַנט און גיין פון קראָם צו קראָם, פון סוחר צו סוחר, און בעטן אַז מ'זאָל זיך דעקלאַרירן כאָטש אויף אין פּאַי אין דער נייער פּוילישער וואַליוטע (אַ פּאַי האָט דעמאָלט באַטראָפן 6 זלאָטעס, שפּעטער האָט ער זיך פּאַרגרעסערט ביז 25 זלאָטעס).

דער איינשטעל פון אַ פּעסטער וואַליוטע אין לאַנד האָט מיט זיך מיטגעבראַכט אַן אויפלעבונג פון האַנדל. סחורה האָט מען אָנגעהויבן געבן אויף וועקסל־קרעדיט. דער וועקסל־פּאַרקער איז געוואָרן גרויס און אַזוי אַרום איז געשאַפֿן געוואָרן אַ גרויסער אינקאַסאָ און דיסקאָנטאָ־מאָטאָריאַל. די אויבן־דערמאָנטע באַנק איז געווען די איינ־ציקע יידישע באַנק אין פּינסק. זי האָט באַקומען פון פּונדעישאָן אַ נייע, לאַנג־טערמיניקע הלוואָה און אַ רעדיס־קאָנטאָ קרעדיט. דאָן האָט זי שוין פּאַרמאָגט אַ קאַפּיטאַל פון 55,000 זלאָטעס מיט אַ צאָל מיטגלידער פון 1,000. האָט זיך טאָקע די באַנק שנעל אָנגעהויבן צו אָנטוויקלען און פֿראָספּערירן. לידער זיינען די פּירער פון דער באַנק צופיל פּאַרכאַפּט געוואָרן מיט די רוחים און אָנשטאָט דערפילן די אויפגאָבע פון אַ קאָאָפּעראַטיווער באַנק, האָט זי זיך פּאַרנומען מיט גרויסע באַנק־טראַנזאַקציעס. איז זי טאָקע אַריינגעפּאַלן אין ריזיקאַלישע געשעפטן און האָט אָנגעהויבן פּאַלן באַלד ווי דער קריזיס איז אָנגעקומען און האָט זיך טאָקע געמוזט ליקווידירן.

די צווייטע קאָאָפּעראַטיוו באַנק אונטער דעם נאָמען „סוחרים־אינדוסטריעלע באַנק" האָט זיך געגרינדעט ענדע 1924 און האָט אָנגעהויבן איר טעטיקייט אין אָנהייב 1925. דער באַדן פּאַר נאָך אַ באַנק אין פּינסק איז, צוליב די אויבן־דערמאָנטע סיבות, געווען אַ גינסטיקער. די איני־ציאַטאָרן פון באַנק זיינען געווען אָמאָליקע באַנק־באַ־אַמטע: י. באַדאַנקין און מ. פּריצאַנט. דער ערשטער האָט געהאַט אַ גרויסע דערפּאָרונג אויף דעם געביט: ער איז יאָרן־לאַנג געווען אַ דירעקטאָר פון שמואל לוריאס קאַנ־טאָר. די איניציאַטאָרן האָט זיך אייגעגעבן צוצוציען צו דער גרינדונג פון באַנק די צווייי פּינסקער אינדוסטריעלע, בערנאַרד האַלפּערן און יעקב עליאָסבערג, וועלכע זיינען געוואָרן די פּרעזעסן פון באַנק: דער ערשטער — פון אויפזיכטס־ראָט און דער צווייטער — פון פאַרוואַלטונג. אַ דאַנק דער באַקאַנטשאַפֿט, וואָס די פּרעזעסן האָבן גע־האָט אין די וואַרשעווער פּינאַנציעלע קרייזן, איז די

סוחרישע באַנק באַלד געוואָרן דער פינסקער קאָרעספּאָנ־דענט פון באַנק־הויז שערעשעווסקי, לאָדזשער דעפּאָזיטן־באַנק, וואַרשעווער האַנדלס־באַנק און שפּעטער אויך פון דער אַמעריקאַנער קרעדיט־באַנק. דער צוטרוי צו דער באַנק איז געוווּקסן גרויס און איז טאַקע געוואָקסן פון טאָג צו טאָג, און בעת צום סוף פון 1925 האָבן די קאַפּיטאַלן פון באַנק באַטראָפן 43,000 זלאָטעס, דעפּאָזיטן 37,000, אַרויסגעגעבענע הלואות 118,000, אינקאַסאָ־דאָקומענטן פונעם יאָר 16,000 שטיק אויף אַ סומע פון 4,530,000 און מיט־גלידער 163, איז צום סוף יאָר 1929 האָבן די אייגענע קאַ־פּיטאַלן באַטראָפן 211,000 זלאָטעס, דעפּאָזיטן 880,000, אַרויסגעגעבענע הלואות 1,080,000 און אינקאַסאָ דאָקו־מענטן 37,000 שטיק אויף אַ סומע פון 12,300,000. אַ פאַי האָט באַטראָפן 250 זלאָטעס און מיטגלידער האָט זי געהאַט 301. אָבער אין יאָר 1930 איז געשען אַן איבער־ברוך אין דער אַנטוויקלונג פון דער באַנק. דער וועלט־קריזיס האָט אַרויפגעלייגט זייַן שווערע האַנט אויך אויף די פּינסקער סוחרים. די לעצטע האָבן זיך ניט געקענט לייכט אויסווייקלען פון זייערע פאַרפליכטונגען. אַ גרויס־סער טייל פון די באַנק־חובות האָבן זיך ניט געקענט צאָלן און הגם זיי זיינען געווען פאַרזיכערט אויף היפּא־טעקן, זיינען זיי דאָך געוואָרן פאַרגליווערט. אַזוי ארום איז אַ גרויסער טייל פון באַנק־קאַפּיטאַל געוואָרן ניט פליסיק און די באַנק האָט געמוזט אייגשרענקען איר טעטיקייט. זי איז אָבער געווען נאָך גענוג שטאַרק, כדי צו קענען איבערטראָגן דעם קריזיס.

אָביסל אַנדערש איז געגאַנגען די אַנטוויקלונג פון דער דריטער קאָאָפּעראַטיווער באַנק, דער פּאָלקס־באַנק. זי איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1925 אויף דער איני־ציאַטיוו פון אַ געוועזענעם באַאַמטן פון דער פּינסקער געזעלשאַפט פון קעגנזיטיקער קרעדיט, אַ געוויסן פּעלד־מאַן. פון אָנפאַנג איז זי געווען זייער אַ באַשיידענע איב־סטיטוציע מיט אַ קליינער צאָל מיטגלידער און מיט אַ באַשרענקטן קאַפּיטאַל. דער מזל האָט איר פון אָנהייב ניט געשמייכלט און איר קליין־קאַפּיטאַל איז צום סוף פון יאָר 1925 פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ פּאַרטפעל פון פּראָעסטירטע וועקסלען. האָט טאַקע דער געוועזענער דירעקטאָר עלשטיין אויפגערופן אַן אַלגעמיינע פאַרזאַמ־לונג און האָט פאַרגעשלאָגן די באַנק צו ליקווידירן. די פאַרזאַמלונג האָט דעם פאַרשלאָג אָפּגעוואָרפן. עס איז אויסגעוויילט געוואָרן אַ נייע פאַרוואַלטונג מיטן דירעקטאָר ה׳ פרוזשאַנסקי אין דער שפּיץ. שפּעטער איז דערוויילט געוואָרן דער ה׳ משה פּסאכין פאַרן פאַרזיצער פון אויפזיכטס־ראָט. די באַנק האָט געאַרבעט באַשיידן, הויפּטזאַכלעך מיטן קליינעם סוחר. איר אָבליגא איז דאָדורך באַשטאַנען פון קליינע הלואות, האָט זי טאַקע איבערגעטראָגן דעם קריזיס פאַרהעלטניסמעסיק גרינגער און איר אַנטוויקלונג איז געגאַנגען ווייטער אַן אַן איבערריס. ענדע 1926 האָט די באַנק פאַרמאָגט אייגענע קאַפּיטאַלן — 11,000 אין פּקדונות — 52,000, אין אַרויסגעגעבענע הלואות — 38,000, מיטגלידער — 238. ענדע 1936 יאָר האָט די באַנק אייגענע קאַפּיטאַלן — 114,000, פּקדונות — 350,000, אַרויס־געגעבענע הלואות — 475,000, אינקאַסאָ־דאָקומענטן פאַרן יאָר 15,000 שטיק אויף אַ סומע פון 2,340,000 און מיט־גלידער — 580. אַ פאַי באַטרעפט 50 זלאָטעס. אַזוי אַרום פאַרנעמט די פאָלקס־באַנק אַ באַדייטנדן אָרט אין פּינסקער באַנק־וועזן און האָט אַ גרויסע ווירקונג אויפן ווירטשאַפטלעכן לעבן פון שטאָט.

אין יאָר 1928 זייַנען געגרינדעט געוואָרן אין פּינסק נאָך צוויי קאָאָפּעראַטיוון בענק: די קרעדיט־באַנק פון הויז־באַזיצער און די באַנק אודזיאַלאַווי. די ערשטע איז געגרינדעט געוואָרן דורך די ה״ה א. טענענבוים און נ. בריסקמאַן. שוין באַלד ביים אָנהייב פון איר טעטיקייט האָט זי געליטן אַ גרויסן דורכפאַל מיט אַ ווינקוליאַציע און אַם ענדע פון זעלבן יאָר האָט זי פאַרלאָרן איר קליי־נעם קאַפּיטאַל. דער ה׳ טענענבוים האָט רעזיגנירט פון זיין אַמט, דער ה׳ בריסקמאַן דאַקעגן האָט אַרייַנגעטראָגן אין באַנק אייגענע געלט, האָט אַוועקגעלייגט פיל מי צו פאַרפעסטיקן די באַנק און האָט אַ געוויסע צייט געארבעט אַן באַלוינונג. עס איז אים געלונגען די באַנק צו אַנט־וויקלען צו דער מדרגה פון 240 מיטגלידער מיט אַ קאַפּי־טאַל פון 12,000 זלאָטעס, דעפּאָזיטן 30,000 און אינקאַסאָ פאַרטפעל פון ערך 8,000 דאָקומענטן אַ יאָר.

די צווייטע באַנק פון יענעם יאָר, אָדער די פינפטע נאָך דער ריי, די „אודזיאַלאַווי", איז געגרינדעט געוואָרן אויף דער איניציאַטיוו פון דעם אויבן־דערמאָנטן א. ב. פעלדמאַן. זי האָט פאַרמאָגט אַ קליינעם קאַפּיטאַל, קיין צוטרוי אין שטאָט האָט זי ניט געהאַט. פון פּראָצענטן האָט זי ניט געקענט אויסאַרבעטן איר הוצאָה, האָט זי זיך פאַרנומען הויפּטזאַכלעך מיט ווינקוליאַציעס. די לעצטע איז אַ קראַנקע אָפּעראַציע, אָפּילו פאַר אַ שטאַרקער באַנק, בפרט פאַר אַ באַנק מיט באַגרענעצטע מיטלען, איז זי טאַקע באַלד אַרייַנגעפאַלן אין צאָלונגס־שוועריקייטן און אין יאָר 1932 האָט זי זיך אינגאַנצן ליקווידירט.

אין די לעצטע יאָרן האָבן זיך אויך געעפּנט אין פינסק פיליעס פון דער באַנק פאָלסקי און באַנק ראָלני, וועלכע האָבן דער עיקר צוזאַמענגעארבעט און גע־שטיצט די פּריש־איינגעוואַנדערטע פּוילישע באַפעלקערונג.

פּינסקער רבנים

ינסקער רבנים האָבן נאָך ביז אַהער ניט זוכה־געווען פֿאַרצייכנט צו ווערן לדורות אין אַ ספֿר, אַקוראַט ווי דאָס איז געטאָן מיט די גדולי־התורה פון אַנדערע ליטווישע קהלות. אַפֿילו אַזעלכע קלענערע קהלות, ווי דובנע און פּרוזשענע, האָבן געקראָגן זייער תיקון, שוין אָפּגערעדט פון אַ ווילנע, בריסק אָדער גראָדנע. וועגן די לעצטע דריי זיינען שוין פון לאַנג פֿאַראַן מאַנאַגראַפּיעס, וואו זייערע גדולים האָבן פֿאַרנומען אַ היפּשן אָרט.

ווילנע און אירע רבנים איז באַשריבן געווארן דורך שמואל־יוסף פין איז זיין „קריה נאמנה" (ווילנע, תר"כ און תרע"ה), דורך הלל מגיד־שטיינשניידער אין ערשטן טייל פון זיין „עיר ווילנא" (ווילנע, תר"ס) און לעצטנס — דורכן יונגן היסטאָריקער ישראל קלויזנער אין זיינע ביכער „קורות בית־העלמין הישן בווילנה" (ווילנע, 1935) און „תולדות הקהלה העברית בוילנה" (ערשטער טייל, ווילנע, 1939).

בריסק, די וויכטיקסטע קהלה אין אַמאָליקן ליטווישן וועד, האָט באַקומען איר תיקון דורך אריה־לייב פיינשטיין אין זיין „עיר תהלה" (וואַרשע, 1886), און די רבנים פון גראָדנע זיינען פֿאַרצייכנט געווארן אין שמעון פרידשטיינס קליינעם ספֿרל „עיר גבורים" (ווילנע, 1880) און „רחובות עיר" (ווילנע, 1891) פון שלמה־זלמן הורוויץ.

פּינסק און אירע רבנים איז נאָך אַבער ביז איצט געבליבן אַן אַ היסטאָרישער מאַנאַגראַפֿיע, ניט געקוקט אויף דעם, וואָס זי האָט פֿאַרנומען אייניע פון די וויכטיקסטע ערטער אין „ועד מדינת ליטא" און צו יענער צייט געשפּילט נאָך אַ גרעסערע ראָליע, ווי ווילנע אַ שטייגער. אין ועד ווידער האָט פּינסק פֿאַרנומען איר אָרט, ניט נאָר צוליב איר עשירות, נאָר אויך צוליב אירע לומדים, רבנים און גרויסע לייט. אויף די פּיל־צאָליקע תקנות, וואָס דער ליטווישער ועד האָט אָנגענומען, זיינען פון דער צייט, וועו די רבנים האָבן זיך אָנגעהויבן צו באַטייליקן אין זיי, אויך פֿאַראַן די חתימות פון פּינסקער רבנים.

אירע רבנים האָבן געהאָט אַ נאָמען, ניט נאָר אין זייער וואויז־אָרט, וואו זיי זיינען געזעסן על התורה ועל העבודה און אָנגעפּירט מיט קהלשע ענינים, נאָר אויך ווייט, ווייט איבער אירע גרעניצן. געווען אויך צייטן, ווען אָנדערע יידישע קהלות האָבן אויסגעכאָפּט די פּינסקער רבנים און פֿאַרגעלייגט זיי צו פֿאַרעמען דעם רבנות־שטול. אויך אין יידישן אויסלאָנד האָבן געגרייכט פּינסקער רבנים און אויף אָזאַ אופן פֿאַרשפּרייט דעם גוטן נאָמען פון דער אָמאָליקער גרויסער יידישער קהלה. דערצו האָבן אויך מיטגעהאָלפן די ספֿרים, וואָס פּינסקער לומדים האָבן מחבר־געווען און זיי געדרוקט אין אָנדערע ערטער, וואו ס׳איז געווען אַ יידישע דרוקעריי.

אויף פּינסק איז אויך אויסגעפֿאַלן צו שפּילן אַ וויכטיקע ראָל אין דעם קאַמף, וואָס האָט זיך בשעתו צעפּלאַקערט אַרום דער נייַ־אויפּגעקומענער באַווענונג פון חסידות און וואָס האָט דורך אירע קאַרלינער „גוטע יידן" געשאַפֿן אפילו אַ באַזונדער שיטה אין חסידיזם — דאָס קאַרלינער חסידות.

ווי עס ווייזט אָבער אויס, איז פּינסק ניט אַלעמאָל געווען אַ מקום־תורה און האָט ניט אויפּגעשטעלט קיין ישיבות, וואָס זאָלן אָנהאַלטן די טראַדיציע פון לימוד התורה. פון אירע פּריסטע צייטן איז זי געווען אַ האַנדלס־צענטער פֿאַר פּאַלעסיע און שפּעטער־צו איז זי געווארן די יידישע אינדוסטריע־שטאָט פֿאַר עקסעלאַנס. איר אָטמאָספֿערע איז געווען אַ סוחרים־פֿאַבריקאַנטישע וויַ אַ לומדישע, און דערמיט אפשר קען מען דערקלערן די סיבה, פֿאַרוואָס זי האָט נאָך זיך ניט איבערגעלאָזט די פֿאַרצייכעניש פון אירע רבנים און לומדים. אירע משכילים ווידער האָט געפּעלט דער היסטאָרישער חוש, און זיי האָבן זיך אין זייערע חקירות ליבערשט פֿאַרנומען מיט דקדוק און תלמודישער קריטיק, אייַדער מיט דער געשיכטע פון זייער אייגענעם יידישן יישוב.

אויסער אין גרעסערן אָרטיקל פון שאול־מענדל ו׳אָבינאָוויטש איבער פּינסק, קאַרלין און זייערע איינוואוינער („על פּינסק, קאַרלין ויושביהן", אין זאַמלבוך „תלפיות", בערדיטשעוו, 1895), וואו דאָרטן ווערט טיילוויַיז אויך איבער־געגעבן וועגן די פּינסקער רבנים פֿאַר די לעצטע 150 יאָר, איז קיין מער אויסשפּיקער מאָטעריאַל ניט פֿאַראַן.

מיט די וויַיטערדיקע פֿאַרצייכענישן זיינען מיר ניט אויסן אויסצושפּן די טעמע. עס איז ניט מער ווי אַ פּרוב צו דערציילן אין קורצן וועגן פּינסקער רבנים אין פֿאַרלויף פון דער עקזיסטענץ פון אָט דער יידישער קהלה, וואָס האָט הינטער זיך אַזאַ ווירדיקע פֿאַרגאַנגענהייט. די ידיעות וועגן זיי זיינען מערסטנטייל אויפּגעקליבן געווארן לויט די מאָטעריאַלן אין היסטאָרישע מאַנאַגראַפּיעס וועגן אַנדערע יידישע יישובים אין ליטע און אין פּוילן, אין ספֿרים פון געלאָגיעס און צום טייל — אויך פון שאלות־ותשובות. ניט

וועגן אַלע רבנים זיינען דאָ פאַראַן די געוגנדיקע ידיעות, און דעריבער זאָלן קומען אַנדערע און ממלא־זיין דאָס, וואָס דאָ איז דורכגעלאָזט געוואָרן.

דער ערשטער פינסקער רב, וועמענס נאָמען עס ווערט דערמאָנט אין אַ היסטאָרישן דאָקומענט, איז ר׳ שמשון. דער דאָקומענט איז פון יאָר 1568 און ער ווערט דאָרט דער־מאָנט אין צוזאַמענהאָנג מיט טענות, וואָס די צוויי יידישע „מיטניקעס״ יצחק באָראָדאָווקאַ און מענדל איסאַקאָוויטש פון בריסק האָבן געהאָט איינער קעגן צווייטן. ביידע האָבן געהאַלטן אין ארענדע דעם צאָל אין מינסק, נאָווגאָראָד, פאָדליאַשיע, וואָלין און מאָסט. כדי אויסצוגלייכן זייערע סכסוכים האָבן זיי זיך געוועדט צו דער בוררות פון די דריי רבנים ר׳ שלמה לוריא פון אָסטרע (מער באָקאַנט אונ־טערן נאָמען: דער מהרש״ל), ר׳ מרדכי פון טיקטין און ר׳ שמעון פון פינסק*). דער ענין איז באַטראַכט געוואָרן אויף אייניקע זיצונגען אין בריסק, און אַזוי ווי די רבנים האָבן ניט געקענט קומען צו אַן אויסגלייך, זיינען זיי זיך פאַנאַנדערגעפאָרן.

יצחק באָראָדאָווקאַ און מענדל איסאַקאָוויטש האָבן אָבער געוואָלט מאַכן אַ סוף צו זייערע חשבונות און זיי האָבן צוויראַמאָל פאַרגעבראַכט זייערע טענות פאַר דער בוררות פון די רבנים. אַזוי ווי אָבער ר׳ מרדכי פון טיקטין איז פאַר דער צייט נפטר געוואָרן, האָבן זיי אויף זיין אָרט אויסגעקליבן דעם בריסקער יידן דעם למדן משה ליפשיץ.

דער מהרש״ל ווידער האָט, צוליב זיין קראַנקהייט, ניט גע־קענט אַרויספאָרן פון אָסטרע און דעריבער זיינען ביידע צדדים איינגעגאַנגען אויף דעם, אַז זייערע בוררים זאָלן פאָרן אַהין. פון דעם דאָקומענט ווייזט זיך אָרויס, אַז מענדל איסאַקאָוויטשעס בורר איז געווען ר׳ משה ליפשיץ און פון יצחק באָראָדאָווקעס זייט איז געווען דער פינסקער רב ר׳ שמשון.

ניט אריינגייענדיק פונדאָסניי אין דעם עצם ענין האָבן די רבנים נאָר געדאַרפט פעסטשטעלן די סומע, פאַר וועל־כער באָראָדאָווקע האָט אָפגעטראָטן מענדלען זיין צאָל־אַרענדע און אין וועלכע טערמינען האָט מענדל געדאַרפט באַצאָלן זיין אַרענדע־גאָלט. מענדל האָט אויך געדאַרפט צו־שטעלן אַ באָפולמעכטיקונג פון אָנגעזעענע בעלי־בתים, יידן אָדער שטאָטישע בירגער (מיעשטשאָנעס). ביידע צדדים פאַרפליכטן זיך אויסצופירן דעם פסק־דין פון אָלע דריי רבנים אָדער פון דער מערהייט, און דער וואָס וועט אים ברענגן, וועט מוזן באַצאָלן 5,000 פוילישע גילדן דעם קעניג און נאָך אָזאָ סומע דעם צווייטן צד. דיזעלבע שטראָף ווידער איז אויך חל אויף יעדן פון די רבנים אין פאַל זיי וועלן זיך אָפזאָגן אַרויסצוגעבן זייער אורטייל שריפטלעך.

דאָס אַלץ איז אויפן באָפעל פון פוילישן קעניג זיגמונט דעם צווייטן פאַרשריבן געוואָרן אין דער ליטווישער מעט־ריקע אין גראָדנע.

*) אין דעם דאָקומענט הייסט עס אָזוי:

«Засажали на той справѣ у Берестью докторовъ своихъ жидовскихъ, то естъ: Доктора Острожского Шлому, Тыкотинского — Марка а Нинского — Самсона».

אין דער עפאָכע פון ליטווישן וער

פאַר די צייטן פון דעם וער מדינת ליטא, איז אין פינסק צו פאַרצייכענען פאָלגנדע רבנים:

ר׳ משה יפה. קיין געניוע פרטים וועגן אים האָבן מיר ניט; מיר ווייסן אָבער, אַז ער איז געווען אַ תלמיד פון דעם באַרימטן גאון מהר״מ מלובלין, וועלכער רופט אים אָן „מיין געטרייער תלמיד . . .״ וואָס איז וואויל באַקאַנט און באַרימט . . . א ראש־ישיבה און אָב בית־דין״ („תלמידי הותיק . . . הגעלה בשם ותהלה . . . ר״מ ואב״ד כמהר״ר משה יצ״ו וכאל״ש — כמר הרב ר׳ משה ישמרהו צורו וגואלו וכל אשר לו שלום).

אַרום יאָר שס״ח (1608) האָט זיך דער מהר״מ מלובלין געווענדט צו אים מיט אָן ענין וועגן אַ לובלינער פרוי „מרת חוה בת הר״ר אליעזר״, וואָס האָט חתונה געהאַט מיט אַ פינסקער יידן, שמחה בר׳ יעקב, וועלכער איז אומגעקומען דורך גוויישע הענט. דעם מערדער האָט מען געכאַפט און פאַרמשפט צו באַצאָלן אויסלייז־גאָלט. דער פינסקער יידּ, שמחה, איז אָבער שולדיק געבליבן גאָלט צו עטלעכע בעלי־חובות, וואָס ווילן אויסנוצן די גאָלעגנהייט און אויפמאַנען זייערע שולדן פון דעם אויסלייז־גאָלט. דעריבער בעט דער מהר״מ זיין תלמיד ר׳ משה יפה, ער זאָל זיך אַריינמישן אין דער זאַך און ניט דערלאָזן, אַז די יתומים „און בפרט אירע טעכטער״ זאָלן דורך דעם באַרויבט ווערן און בלייבן אויף גאָטס באַראָט.

פאַראיינוועגס בעט ער אים שוין אויך, ער זאָל זען אויפצומאַנען איר כתובה לויט דעם גאָלט־קורס, וואָס איז איינגעפירט אין ליטע, בעת די קרובים ווילן, ווייזט אויס, באַצאָלן נאָר לויטן פוילישן קורס, וואָס איז געווען אַ ני־דעריקער. עס איז אינטערעסאַנט צו ברענגען דעם גאָהעריקן אויסצוג, וואָס דעקט אויף נאָך אַ ווינקעלע אין יידישן לעבן פון פינסק צו יענער צייט:

„און נאָך האָט זיך פאָר מיר באַקלאָגט די דאָזיקע פרוי וועגן איר כתובה, וואָס איז געשריבן אין לובלין און וואו מען האָט איר פאַרשריבן צוויי הונדערט שאָק, אָזוי ווי עס איז דער נוסח פון כתובות אין פוילן און אויך אין ליטע. איז אָט, אין דער מדינה ליטע, ווי אויך אין דער הייליקער קהלה פ י נ ס ק איז מען זיך נוהג אויפצו־

מאָנען פון יעדער כתובה 200 שאָק ליטווּיש, וואָס זיינען 500 פּוילישע גילדן — — — אָבער צוליב דעם, וואָס איר כתובה איז געשריבן געוואָרן אין לובלין, וויל מען איר געבן נאָר 200 שאָק פּוילישׁ, וואָס זיינען ניט מער ווי 400 פּוילישע גילדן." (ביידע ענינים געפינען זיך אין די שאלות ותשובות מהר"מ מלובלין, וועגעציע שע"ט, סי' פ"ו און פ"ז).

ר' נפתלי כ"ץ. זיין פאָטער י צ ח ק איז געווען אַ געבירטיקער פון פראָג, וואו ער האָט געצויגן זיין יחוס פון דעם מהר"ל מפראג. ער אַליין איז געווען רב אין פראָסטיץ, ניקלשבורג, מעהרן, פּ י נ ס ק און צולעצט אין לובלין, וואו ער איז געשטאָרבן אין יאָר ת"י (1650). האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ ספר "פּירות גנוסר" פון שאלות ותשובות און געגעבן זיינע הסכמות אויף "דמשק אליעזר" פון דעם אַפּטער רב אליעזר ב"ר שמואל (לובלין, ת"ו) און "שפתי כהן" פון שבתי ב"ר מאיר הכהן, מער באַקאַנט אונטערן נאָמען "דער ש"ך" (קראָקע, ת"ו).

זייענדיק אין פינסק האָט ר' נפתלי כ"ץ אנטייל גענומען מיט די רבנים פון בריסק און גראָדנע אויף די זיצונגען פון ליטווישן ועד און זיין אונטערשריפט געפינט זיך אויף די תקנות פון יאָר ת"ד (1644). דאָרט איז צווישן אַנדערע אָנגענומען געוואָרן, אַז אין פאָרלויף פון די קומענדיקע פערציק יאָר וועלן די זיצונגען פון ועד פאָרקומען אַלע צוויי יאָר צו צוויי מאָל אין בריסקער קרייז און צו איין מאָל אין גראָדנער און אין פּ י נ ס ק ע ר קרייזן. אָט דעם איינשטעל האָט מען אָבער ניט געקענט אָנהאַלטן, וויל די גרויזאַמע יאָרן פון די גזירות ת"ח-ת"ט האָבן אינגאַנצן צערודערט דעם קהלשן לעבן פון יידן אין ליטע און פוילן.

יהודה-לייב פוכאָוויצער. ציט זיין יחוס פון דעם גאון יצחק, רב פון לודמיר, פון די ערשטע רבנים אין רייסן און ליטע. ער איז געווען אַן אינטערעסאַנטע פערזענלעכקייט און אַ בּאָרימטער מגיד, וועלכער פלעגט אַרומפאָרן מיט זיינע דרשות איבער שטעט און שטעטלעך אין ליטע, פוילן און אויסלאַנד. ער איז צוערשט געווען רב אין בוכאָוו, רייסן, און פון יאָר ת"ך (1660) האָט ער פאָרנומען דעם רבנות-שטול אין פינסק.

זיין נאָמען איז איבערהויפט געווען בּאָרימט צוליב זיינע דרוש-ספּרים "קנה חכמה" אָון "דרך חכמה" (געדרוקט אין פראַנקפורט אויפן אָדער, תמ"א און תמ"ג), "דברי חכמים" (באַשטייט פון צוויי טיילן: "דעת חכמה" און "מקור חכמה", געדרוקט אין האַמבורג, תנ"ב-תנ"ג) און זיין ספר "כבוד חכמים", וואָס באַשטייט פון געזאַמלטע אויסצוגן פון זיינע פּריערדיקע ספּרים מיט נאָך נייע דרשות אַ צוגאָב (וועגעציע, ת"ס).

אַן אומרואיקע נאָטור, האָט ער געהאַלטן אין איין אָרומפאָרן און צוליב דעם, וואָס ער פלעגט זיינע ספּרים דרוקן אין אויסלאַנד, האָט ער אָנגעשפאַרט אין די וויכטיקערע יידישע ישובים. זייענדיק אין וועגעציע, האָט אים דאָרט געטראָפן דער בּאָרימטער ספרדישער רב און געלערנטער ר' מ ש ה ח א ג י ז, וועלכער איז געווען אויפן וועג פון איראָפּע צוריק צו זיין היים-שטאָט ירושלים. דער ספּרדישער גאון, וואָס האָט צוליב זיין פאָלעמישער באַטור געהאַט צו טאָן און געקענט פילע יידישע געלערנטע פון יענער צייט, האָט מיט גרויס דרך-ארץ געקוקט אויפן פינסקער רב און זיין באַוואונדערונג האָט ער פאַרצייכנט אין ספר "משנת חכמים." דאָרטן שרייבט ער וועגן ר' יהודה לייב פוכאָוויצער אָט וואָס: "דער אויבערשטער האָט מיר צוגעשיקט אַ ספר פון דעם גרויסן בעל-דרשן, וואָס איז באַקאַנט מיט זיינע ספּרים "דעת", "דרך", "מקור חכמה", פון דעם וואָס האָט זיך דערוואָרבן חכמה און וואָס איך האָב געהאַט די זכיה זיך צו באַקענען מיט אים, ווען כ'בין דורכגעפאָרן דורך דער הייליקער קהלה וועגעציע, אויפן וועג קיין ארץ-ישראל תוב"ב (= תבנה ותכונן במהרה בימינו). אויך דאָרט האָט ער אָפּגעדרוקט נאָך אַ ספר — — — און אינמיטן פון אָט-דער הייליקער אַרבעט איז מיר אַריין אין האַנט זיין ספר "דעת חכמה" און פון אים האָב איך געזען דאָס גרויסע ליכט, וואָס גייט אַרויס פאַר יידן — —".

ר' יהודה לייב פוכאָוויצער איז אויך געווען אין אַלטאָנע, אין האַמבורג, וואו ער האָט זיך אונטערהאַלטן אין דברי-תורה מיטן דאָרטיקן באַקאַנטן רב צבי-הירש בר' יעקב אשכנזי, באַוואוסט אונטערן נאָמען חכם צבי. אויף זיינע עלטערע יאָרן איז ער אַוועקגעפאָרן קיין ירושלים און דאָרטן געשטאָרבן.

נאָך דעם ווי ער איז אָפּגעפאָרן פון פינסק, איז אויפן רבנות-שטול אַרויף זיין זון א ל י ה ו, וועלכער ווערט דערמאָנט לשבח אין זיין פאָטערס ספר "דעת חכמה".

ר' נפתלי הירץ גינזבורג. זיין פאָטער יצחק-אייזיק איז פון די ערשטע גינזבורגס, וועלכע האָבן פאַרלאָזט דייטשלאַנד און אין דעם צווייטן צענדליק פון 17טן יאָרהונדערט זיך באַזעצט אין פוילן און ליטע, און זיך שפּעטער פאַרשפּרייט אויך איבער רוסלאַנד, וואו עס איז אויפגעקומען די באַרימטע פאַמיליע פון באַרַאן גינזבורג.

צוערשט איז ר' נפתלי געווען רב אין פויזן און דאָרט האָט ער אין יאָר ת"ז (1647) געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר "עמק המלך", וואו ער האָט זיך אונטערגעשריבן "נפתלי הירץ בלא"מ החסיד מ' יצחק אייזיק גינזבורג הדר בק"ק פוזנא". פון דאָרטן איז ער אָנגענומען געוואָרן פאַר אַ רב אין פינסק און פון יאָר תכ"ד (1664) ביז ת"ל (1670) געפינען מיר זיין אונטערשריפט אויף די תקנות פון ליטווישן ועד, וואָס זיינען אָנגענומען געוואָרן אויף די סעסיעס אין זאַבלודאָוו, כאַמסק און סעלץ. בעת די ועד-זיצונגען פון יאָר ת"ל אין סעלץ האָט ער געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר "קנה חכמה" און "דרך חכמים" פון דעם אויבנדערמאָנטן ר' יהודה לייב. ער איז געשטאָרבן אין טיפן עלטער, כ"ב תמוז פון יאָר תמ"ז (1687).

רבי נפתלי-הירץ גינזבורג איז געווען רב פון פינסק און פינסקער קרייז ("אב"ד פינסק והגליל"). אָבער פאַר

דערזעלבער צייט זיינען אויך געווען רבנים, וואָס האָבן פאַרנומען דעם רבנות־אַמט נאָר אין פינסק אַליין. אייניקע פון זיי וועלן מיר דאָ פאַרצייכענען:

ישראל בן שמואל מטאַרנאָפּאָל. זיין אונטערשריפט געפינען מיר אויף די תקנות פון ליטווישן ועד פון יאָר תכ"ז (1667) אויף דער סעסיע אין כאָמסק. ער חתמעט זיך דאָרטן מיט פאָלגנדע ווערטער: „ונא[ום] הצעיר באלפי ישראל בא"א מוה"ר שמואל זלה"ה מטרנפאל חו[נה] ב ק"ק פ י נ ס ק." אין יאָרן אַרום ווידער געפינען מיר זיין אונטערשריפט אויף אַ פסק־דין, וואָס איז אָנגענומען געווארן כ"ד אדר תמ"א (1681) אין ל ע נ ט ש נ ע, וואו עס זיינען אויסגעגליכן געווארן וויכטיקע ענינים צווישן דעם ועד אַרבע ארצות און ועד מדינת ליטא. דער ועד ארבע ארצות האָט אָנגענומען, אַז עס קומען אים גרויסע סומען פון ועד מדינת ליטא, איבערהויפט פון הוצאות, וואָס ער האָט אויסגעגעבן ביים מבטל־מאַכן דעם גירוש פון יידן אין מאַזאָוויע, אויף די לובלינער יאַרידן און פאַר דעם שתדלן, וואָס דער ועד ארבע ארצות האָט געהאַלטן אין וואַרשע, כדי אָפּצושרייַען גזירות אויף יידן אין פוילן און אין ליטע.

מיט צוויי יאָר שפּעטער, תמ"ג (1683) געפינען מיר ווידער זיין אונטערשריפט אויף אַ צווייטן אורטייל פון ועד ד' ארצות, וואו עס איז צווישן אַנדערע אָנגענומען געווארן אַ באַשלוס, אַז די קלענערע יידישע קהלות אַרום פינסק מוזן זיך אונטערוואַרפן אונטער דער יוריסדיקציע פון די פינסקער פירער. אין די ביידע פאַלן חתמעט ער זיך נאָר „ישראל מ ט ר נ פ א ל", ד. ה. אַז ער איז שוין דאָן ביט געווען רב אין פינסק, נאָר וואַרשיינלעך אין טאַרנאָפּאָל, פונוואַנעט ער האָט ווייַט אויס געשטאַמט.

משה בן ישראל יעקב. פון די פינסקער רבנים, וואָס האָבן אָנטיילגענומען אין ועד מדינת ליטא. זיין אונטערשריפט געפינט מען אויף תקנות פון די יאָרן תל"ג (1673), תל"ו (1676), תל"ט (1679), תמ"ז (1687), ווי אויך אויף צוויי אַרטיקלען פון ועד ד' ארצות אין די יאָרן תמ"ג (1683) און תמ"ז (1687).

יואל בן יצחק אייזיק היילפּערין. ער איז צוערשט געווען רב אין לוצק און פון דאָרטן האָט ער אָנטיילגענומען, סוף יאָר ת"נ (1690), אין דער זיצונג פון ועד אַרבע אַרצות, וואָס איז פאָרגעקומען אין יערעסלאַוו און וואָס האָט זיך געצויגן ביזן אָנהייב יאָר תנ"א. אין חודש חשון פון זעלבן יאָר האָט ער צוזאַמען מיט אַנדערע רבנים געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר „בית הלל" פון דעם ווילנער רב ר' הלל ב"ר נפתלי־הערץ. אין דעם זעלבן יאָר, תנ"א (1691), איז ער אָנגענומען געווארן אַלס רב אין פינסק און פינסקער קרייז און האָט אָנטיילגענומען אין ועד מדינת ליטא. זיין אונטערשריפט געפינט מען אויף די תקנות פון דער ועד־זיצונג אין כאָמסק, תנ"א. דאָרט האָט ער געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר „דעת חכמה" פון ר' יהודה לייב פוכאָוויצער און איז אויך אויף צוויי אַרטיקלען פון ועד ד' ארצות אין די יאָרן תמ"ג (1683) און תמ"ז (1687).

משה בן ישראל יעקב. פון די פינסקער רבנים, וואָס האָבן אָנטיילגענומען אין ועד מדינת ליטא. זיין אונטערשריפט געפינט מען אויף תקנות פון די יאָרן תל"ג (1673), תל"ו (1676), תל"ט (1679), תמ"ז (1687), ווי אויך אויף צוויי אַרטיקלען פון ועד ד' ארצות אין די יאָרן תמ"ג (1683) און תמ"ז (1687).

יואל בן יצחק אייזיק היילפּערין. ער איז צוערשט געווען רב אין לוצק און פון דאָרטן האָט ער אָנטיילגענומען, סוף יאָר ת"נ (1690), אין דער זיצונג פון ועד אַרבע אַרצות, וואָס איז פאָרגעקומען אין יערעסלאַוו און וואָס האָט זיך געצויגן ביזן אָנהייב יאָר תנ"א. אין חודש חשון פון זעלבן יאָר האָט ער צוזאַמען מיט אַנדערע רבנים געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר „בית הלל" פון דעם ווילנער רב ר' הלל ב"ר נפתלי־הערץ. אין דעם זעלבן יאָר, תנ"א (1691), איז ער אָנגענומען געווארן אַלס רב אין פינסק און פינסקער קרייז און האָט אָנטיילגענומען אין ועד מדינת ליטא. זיין אונטערשריפט געפינט מען אויף די תקנות פון דער ועד־זיצונג אין כאָמסק, תנ"א. דאָרט האָט ער געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר „דעת חכמה" פון ר' יהודה לייב פוכאָוויצער און ער שרייבט זיך אונטער „נאם הק' יואל בא"א מורי ורבי הגאון מו"ה יצחק אייזיק היילפּרין חונה בק"ק פינסק."

אין יאָר תנ"ב (1692) האָט ער פאַרלאָזט פינסק, כדי איבערצוגעמען דעם רבנות־שטול אין אָסטרע, וואָס איז פריי געווארן נאָך דעם ווי דער אָסטרער רב נפתלי הכהן איז אַוועקגעפאָרן צום זעלבן אַמט אין פוזין. אַרום יאָר תע"ג (1713) איז ער געפונן געווארן צו פאַרנעמען די רבנות אין לעמבערג, וואו נאָך מיט יאָרן פריער איז ער נאָמינעל געווען רב. ער איז אָבער אויפן וועג אַהין געשטאָרבן.

אויף דעם אָרט פון ר' יואל היילפּערין, וועלכער האָט פאַרלאָזט פינסק, איז אין יאָר תנ"ב (1692) אָנגענומען געווארן ר' י צ ח ק מ א י ר בן ר' יונה פון דער באַרימטער פאַמיליע ת א ו מ י ם - פ ר ע נ ק ל. ער איז געבאָרן געווארן אין מעץ און האָט זיך מתחתן געווען מיט דער פאַמיליע פון דעם גביר און פירער משה מירעלעס פון ווין. אין דעם ווינער גירוש פון יאָר 1670 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין האַמבורג און פון דאָרט איז ער אָנגענומען געווארן אַלס רב אין זשאָלקווע, וואו ער האָט אָרויס־געגעבן דעם „עין יעקב" מיט אַלע מפרשים אונטערן נאָמען „כתנות אור" (געדרוקט אין אַמסטערדאַם, תמ"ד 1684) און געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר „זבחי טוביה" פון ר' טוביה מליסא (אַמסטערדאַם, 1683).

פון זשאָלקווע איז ער אַריבערגעפאָרן אַלס רב קיין סלוצק און אויף די הסכמות, וואָס ער האָט אין יאָר תנ"א (1691) געגעבן אויף די ספרים „דברי חכמים" און „דעת חכמה" פון ר' יהודה לייב פוכאָוויצער און אויפן ספר „שבתא דריגלא" פון צבי־הירש ב"ר ירחמיאל חאָטש (פיורדאָ, 1693), האָט ער זיך געחתמעט „חונה בק"ק סלוצק". דיזעלבע אונטערשריפט געפינט מען אויך אויף די תקנות פון ליטווישן ועד אין כאָמסק פון יאָר תנ"א.

אין פינסק איז ר' יצחק־מאיר תאומים־פרענקל געווען רב וואַרשיינלעך ביזן יאָר תס"ג, ווי עס איז צו זען פון זיין הסכמה אויפן ספר „כבוד חכמים" פון שמעון־וואָלף בר' יעקב פון פינטשעוו. דאָרט איז אָבער אָנגענומען, אַז ער לעבט שוין ניט מער, ווייל אונטער זיין אונטערשריפט זיינען צוגעגעבן די ווערטער „הגאון ז"ל האבד"ק פינסק".

ר' יצחק־מאיר איז אויך געווען אַ גרויסער געלערנטער אין וועלטלעכע וויסנשאַפטן און אַ שפּראַך־קענער. לויט אייניקע פאַרשער איז ער אויך געווען אַ דאָקטאָר־מעדיצין מיט אַ גרויסער פּראַקטיקע און זייענדיק רב האָט ער זיך די ערשטע צייטן אונטערגעשריבן „דאָקטאָר אונד ראַבינער". ערשט אין סלוצק און אין פינסק האָט ער אויפגעגעבן זיין מעדיצין, וואָרום ער איז אינגאַנצן איינגעשלונגען געווארן פון זיין קהלשער אַרבעט אַלס פאַרשטייער אין ליטווישן ועד ווי אויך אַלס ראש־ישיבה, וועלכער האָט געזאָרגט פאַר דער פאַרשפּרייטונג פון למוד־התורה אין ליטע.

אין יאָר 1682 איז ער אויך געווען רעגירונגס־צענזאָר אויף יידישע ספרים און האָט קאָריגירט די יידישע תנ"ך־איבערזעצונג פון יקותיאל בליץ (אַמסטערדאַם 79—1676) אויסשטרייכנדיק יענע ערטער, וואָס מען האָט זיי געקענט אויסטייטשן, אַז זיי זיינען קעגן דער קריסטלעכער רעליגיע.

אַ דערקלערונג וועגן דעם האָט ער אָפּגעדרוקט צום סוף פון דער איבערזעצונג, וואָס איז ביי היינטיקן טאָג אַ גרויסע זעלטנהייט ביז גאָר.

נאָך זיין טויט האָט דעם כסא הרבנות אין פּינסק און זיין קרייז פאַרנומען ר' ש א ו ל ב"ר נפתלי־הירץ ג י ב ז ב ו ר ג, וואָס זיין ווירקונג האָט זיך אויסגע־שפרייט אויך אויף די יידישע קהלות אין ריסין, וועלכע זיינען געווען אָרגאַניזירט אין אַ באַזונדער „ועד מדינת ריסין", אָדער ווי דאָס האָט געהייסן אין די אָפּיציעלע דאָקומענטן: „ביעלאָרוסקאַיא סינאַגאָגא". די טעטיקייט פון אָט דעם ריסישן ועד האָט זיך מערסטנטייל אויסגעשפרייט אויף די יידישע קהלות אין מאָהליווער גובערניע, ווי דו־באָווע, שקלאָוו, קאָפּוסט, אַמסטיסלאָוו, שומיאַטיטש און אַנד. אָט דער ועד האָט זיך מערסטנטייל פאַרנומען מיט רעגולירן די שטייערן־פאַרטיילונג, און אין דעם איז ער געווען פאַרבונדן מיטן ליטווישן ועד. די אויפזיכט איבער דעם האָבן געהאַט די „ראשי מדינה", ד. ה. די פאַרשטייער פון די הויפּט־קהלות צוזאַמען מיט די „רבני מדינה". איינער פון אָט די „רבני מדינת ריסין" איז געווען ר' שאול גינזבורג, וועלכער האָט צוליב דעם געמוזט וואַרשיינלעך וואויענען אין אייניקע קהלות פון דער מאָהליווער גובערניע. דאָס זעט מען פון זיינע אונטערשריפטן אונטער תקנות און אורטיילן וועגן שטרייטיקייטן, ווי אויך אַנדערע קהלה־אינטערעסן אין שקלאָוו, האָרקי און אַמסטיסלאָוו. עס איז אויך מעגלעך, אַז פּינסק, ווי איינע פון די הויפּט־קהלות אין ליטווישן ועד, האָט אים, אַלס מדינה־רב, געשיקט קיין ריסין אַכטונג צו געבן אויף דער פאַרטיילונג פון די שטייערן און דערפון נעמט זיך זיין טיטל „אב בית דין וראש מתיבתא דמדינת רוסיא". וואָס דעם אָמט האָט ער פאַר־נומען אין די יאָרן תע"ו—תפ"ה (1716—1725).

אין פּינסק האָט ער געפירט אַ ישיבה, און פון איר זיינען אַרויס פיל תלמידים, וואָס האָבן ווייט פאַרשפּרייט דעם נאָמען פון זייער גרויסן רבין. ווי אַ רב מיט אַ גרויסן איינפלוס האָבן זיך פיל מחברים געוועדט צו אים נאָך הסכמות און זיין נאָמען געפינט מען צווישן די הסכמה־געבערס אין די יאָרן תס"ד—תע"ב (1704—1712). אַזוי, אַ שטייגער געפינט מען זיינע הסכמות אויף די ספרים „נפתלי שבע רצון" פון נפתלי־הירץ בר' שמעון גינצבורג, „נתיב הישר" פון ר' נפתלי הירש מפּינסק, „עיר חומה" פון ר' אברהם־יהודה ב"ר אליעזר ליפּמאַן און „עמודי עולם" פון יהודה־לייב ב"ר שמעון גינצבורג.

געשטאַרבן איז ער אין פּינסק אין יאָר תפ"ז (1727).

ר' שאול גינצבורג האָט נאָך זיך איבערגעלאָזט דריי זין, וואָס יעדערער פון זיי האָט פאַרנומען דעם רבנות־שטול אין פאַרשיידענע יידישע קהלות. זיין זון ר' יצחק־אייזיק איז געווען רב אין דריבין, אַ שטעטל אין מאָהליווער גובערניע; זיין זון ר' דוד איז געווען רב אין אליק און דער יינגסטער זון ר' א ש ר ג י נ צ ב ו ר ג האָט פאַרנומען די רבנות־שטעלע אין פּינסק. ער איז צוערשט געווען רב אין ו ו י ז ו ן און אויך פאַרנומען דעם אָרט פון קרייז־רב אין מינסקער געגנט. אין פּינסק איז ער געווען רב פון יאָר תע"ד (1714) ביז צום יאָר תצ"ז (1737) און זיין אונטערשריפט געפינט מען אויף די תקנות פון ליטווישן ועד אין די יאָרן ת"פּ (1720) און תצ"א (1731). זיין חתימה געפינט זיך אויך אויף אַ דאָקומענט וועגן אַן אָפּמאַך, וואָס די קאָראַאימער אין ליטע האָבן אַרויסגעקראָגן אין יאָר תע"ד (1714) אין ווילנע, אַז קיין יידן זאָל נישט אויסכאַפּן ביי זיי קיין פּרנסה און זיך ניט מישן אין זייערע אינעווייניקסטע אנגעלעגנהייטן.

לויטן עדות־זאָגן פון זיין שוואָגער ר' יחזקאל קאַ־צענעלנבויגן, וועלכער איז געווען הויפּט־רב פון די דריי דייטשע קהלות, אלטאָנע, האַמבורג און וואנדסבעק (אה"ו), איז ר' אשר גינצבורג געווען אייניער פון די גרעסטע לערנערס פון זיין צייט. אין זיין ספר „כנסת יחזקאל" שרייבט ער וועגן אים אַזוי: „מיין שוואָגער... האָט געטויכט אין די טיפסטע וואַסערן, ער איז קלאָר געווען אין פּוסקים און האָט אָפּילו ניט איבערגעלאָזט קיין אָרט גרויס ווי אַ שפּילקע־קעפּל, וואו ער זאָל ניט האָבן געטראָפן אַ הלכה... פּעט איז דאָס ברויט פון אשר, דאָס ברויט פון תורה, און ער איז ווערט, אַז די שכינה זאָל אויף אים רוען" (שו"ת כנסת יחזקאל, דף ס' ע"ב).

ער האָט אַליין געשריבן אַ סך חידושי תורה, וואָס זיינען צום גרעסטן טייל געבליבן אין כתב־יד און טייל־ווייז געבראָכט געווארן אין אַנדערע ספרים. זיינע הסכמות געפינט מען אויף די ספרים „נתיב הישר", „ברית שלום", „עיר חומה", „גאון צבי" און „קבוצת הכסף".

ביז דעם יאָר תק"ט (1719) ברענגט מען נאָך אין זיין נאָמען חידושי תורה און פון דאָן אַן דערמאָנט מען אים שוין מיט „זכרונו לברכה", ד. ה. אַז ער האָט שוין דאָן ניט געלעבט.

ר' אשר גינצבורג האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ זון ר' אריה־ליב, וואָס איז וואויל באַקאַנט אונטערן נאָמען „דער שאגת אריה".

יהודה־לייב בן אשר ענזיל מפּינטשוב, ער איז צוערשט געווען רב אין אָסטרע נאָכן טויט פון יצחק כ"ץ ראַפאַפּאָרט אין יאָר תס"ז (1707). פון יאָר תפ"ב (1722) ביזן יאָר תצ"א (1731) איז ער רב אין סלוצק, ווי מיר געפינען פון זיינע הסכמות אויפן ספר „זרע ישראל" און „עולת אהרן". פון דאָרט איז ער אָנגענומען געווארן אַלס רב אין פּינסק און קריז, וואו ער האָט אויסגעלעבט זיינע יאָרן. אַ הספּד אויף אים א. נ. „קינה על הרב מו' יהודא ליב אב"ד דק"ק פינסק" איז אָפּגעדרוקט אין ספר „דברי רב משולם" פון אברהם משולם זלמן, רב אין אָסטרע (דער ספר איז געדרוקט אין קאָריץ, 1783).

ר' ישראל איסרל מפּינסק. ער איז צוערשט געווען רב אין בריסק און אין יאָר תפ"ד (1724) געפינט מען זיין אונטערשריפט אין קידאַנער פּנקס אויף די חשבונות פון די זשאַמיטער פּראָווינצן, וואָס זיינען געווען אונטער דער

יוריסדיקציע פון בריסק. דאָרט האָט ער אין יאָר תפ״ט (1729) געגעבן זיין הסכמה אויפן ספר „דברי הברית״ (געדרוקט אין זשאָלקווע, וואָרשיינלעך אין זעלבן יאָר) און אין יאָר ת״צ (1730) אויפן ספר „גאון צבי״ פון צבי־הירש הורוויץ (פּראָג, 1737).

אין יאָר תק״ז (1747) איז שוין ר׳ ישראל איסרל רב אין פּינסק, וואו ער גיט אַ הסכמה אויפן ספר „תנא דבי אליהו״ פון זיין מחותן אליהו פּינעס פון שקלאָוו. אין יאָר תקי״ג (1753) איז ער געווען צווישן די, וועלכע האָבן אויסגערופן אַ חרם אויף די אַנהענגער פון יונתן אייבעשיץ אין זיין קאַמף קעגן יעקב עמדען, וואָס האָט זיך געהאָט צעפלאַקערט צווישן די צוויי רבנים צוליב קמיעות, וואָס יונתן אייבעשיץ האָט אַרויסגעגעבן אָפּצושטעלן אַ מגיפה אין אַלטאָנע און וואָס מען זאָל האָבן אין זיי געפונען אָפּיקורסישע אָנווענדונגען פון שבתי צביס סעקטע.

אין יאָר תקכ״א (1761) געפינט מען ר׳ ישראל איסרלס אונטערשריפט אויף די תקנות פון ליטווישן וועד אין סלוצק. דאָס איז געווען די לעצטע זיצונג פון וועד מדינת ליטא, וואָס איז אונטערגעגאַנגען צוזאַמען מיטן וועד ד׳ ארצות אין יאָר תקכ״ד (1764).

ר׳ רפאל זיסקאָוויטש. אין נאָמען פון דער פּינסקער קהלה האָט ער אין יאָר 1766 אָנגעקלאָגט די פּירער פון די קלענערע קהלות קיעוו, סמאָלענסק, אָוורוטש און לויצק פאַרן געריכט פון דער קרוינישער פּינאַנץ־קאַמיסיע צוליב דעם, וואָס זיי האָבן זיך אָפּגעזאָגט אויסצופירן דעם אורטייל אָנצושליסן זיך אָן פּינסק.

הרב יהושע אבד״ק פּינסק. קיין געניע איינצלהייטן זיינען וועגן אים ניט באַקאַנט. זיין פּאָטער שלום ב״ר אליעזר איז געווען רב אין טיקטין, וואו ער איז געשטאָרבן אין יאָר תקכ״ז (1767).

ר׳ רפאל הכהן, מער באַקענט אונטערן נאָמען ר׳ רפאל האַמבורגער (אויך רפאל ליפלאַנדער). געבוירן געוואָרן כ״ד חשון תפ״ג (1723) און געשטאָמט פון גרויסן רבנישן יחוס. צו צוועלף יאָר האָט זיין פאָטער ר׳ יקותיאל זיסקינד, וואָס איז געווען רב אין ליפלאַנד, אים געבראַכט צום „שאגת אריה״, דאָן ראש־ישיבה אין מינסק, אַז ער זאָל ביי אים לערנען גמרא און פוסקים. ווען זיין רבי איז געוואָרן רב אין מינסק, האָט ער פאַרנומען זיין אָרט אַלס ראש־ישיבה. ער איז דאָן אַלט געווען אינגאַנצן נייַנצן יאָר, אָבער זיין נאָמען אַלס גרויסער למדן איז שוין געווען באַקאַנט איבער יידישע קהלות אין ליטע און רייסן. זעקס יאָר צייט האָט ער אָנגעהאַלטן זיין אמט אַלס מינסקער ראש־ישיבה און איז שפּעטער אויסגעקליבן געוואָרן פאַר רב אין ראַקאָוו, ווילקאָמיר און מינסק, וואו ער איז נאָך פריער געווען דער הויפּט־דיין.

דאָ האָט ער זיך אַרויסגעוויזן פאַר אַ גרויסן געזעלשאַפּטלעכן טוער, האָט אָנגעפירט מיט די קהלה־אינטערעסן און ניט אין מאָל איז אים אויסגעקומען זיך פאַרצושטעלן פאַר די פּוילישע רעגירונגס־פירער וועגן דער שטייערן־פאַרטיילונג אויף מינסקער יידן. ער האָט אויך צונויפגערופן אסיפות פון רבנים אין מינסקער קרייז און אַכטונג געגעבן, אַז זיי זאָלן טאָן זייער אַרבעט באמונה. אויף זיין פאַרשלאָג האָבן די מינסקער מנהיגים אויך אויסגעקליבן דעם באַרימטן גאון ר׳ חיים וואָלאָזשינער, אַ תלמיד פון ווילנער גאון, פאַר אַ וואַנדערנדיקן מגיד איבער די קליינע יידישע שטעטלעך אין מינסקער גובערניע.

אַזוי האָט ער דאָרטן געפירט זיין אַרבעט ביזן יאָר תקכ״ג (1763), ווען ער איז אויסגעקליבן געוואָרן אָלס רב

ר׳ רפאל הכהן־האַמבורגער

אין פּינסק און דעם גליל, וואו ער האָט אָנגעהאַלטן זייט אמת ביזן יאָר תקל״מ (1771). דאָרט האָט ער אָנגעשריבן זיין ספר „תורת יקותיאל״, חידושים אויפן שולחן־ערוך, וואָס ער האָט אים אָפּגעדרוקט אין בערלין (1772).

נאָך פּינסק איז ער דריי יאָר געווען רב אין פּויזן (תקל״ג—תקל״ו) און ער איז לסוף מיט גרויס כבוד אויפגענומען געוואָרן אַלס רב אין די דריי קהלות אַלטאָנע, האַמבורג און וואַנדסבעק (אה״ו), וואו ער האָט אָנגעהאַלטן זיין אמט דריי און צוואַנציק יאָר נאָכאַנאַנד (ביזן יאָר 1799). ער האָט געוואָלט פאַרברענגען זיינע לעצטע יאָרן אין ירושלים, אָבער אַ קריג, וואָס האָט צו יענער צייט אויסגעבראָכן, האָט אים פאַרהאַלטן אין האַמבורג, וואו ער איז געשטאָרבן אין טיפן עלטער פון 81 יאָר (1804).

אויסער דעם ספר „תורת יקותיאל״ האָט נאָך ר׳ רפאל הכהן פאַרפאַסט די ספרים „מרפא לשון״ (אַלטאָנע, 1790), „ושב הכהן״, „שאלת הכהנים תורה״ (ביידע געדרוקט אין אַלטאָנע, 1792), „דעת קדושים״ (אַלטאָנע, 1797) און נאָך דרשות און חידושים, וואָס זיינען געבליבן אין כתב־יד.

אין די צייטן פון קאַמף קעגן חסידיזם

1) די פאַרפאָלגער און פאַרפאָלגטע

דעם מתנגדיש־לומדישן פינסק איז באַשערט געווען צו שפילן אַ היפשע ראָלע אין דעם קאַמף קעגן חסידות, וואָס האָט זיך געזומען פאַרשפרייטן אין ליטע, און צוויי פון אירע רבנים — ר׳ לוי־יצחק בערדיטשעווער און ר׳ אביגדור — האָבן פאַרנומען אַן אָנגעזעענעם אָרט אין דעם קאַמף: דער ערשטער ווי אַ נרדף, אַ פאַרפאָלגטער, און דער צווייטער ווי אַ רודף, אַ פאַרפאָלגער, וועלכער איז צווישן חסידים פאַרבליבן מיטן שאַנד־פלעק פון אַ מסור.

פון דער אָנדער זייט, ווידער, האָט די דערבייאיקע קאַרלינער זוכה געווען צו דער זעלבער צייט אַרויסצוגעבן אַ נייע שיטה אין חסידיזם, דאָס קאַרלינער חסידות, וואָס אירע באַגרינדער זיינען געווען ר׳ אַהרן הגדול און ר׳ שלמה קאַרלינער, וועמענס אָנהענגער האָבן זיך שפעטער צעטיילט אויף סטאָלינער און לעכוויטשער חסידים.

וועגן דעם קאַמף איז שוין פיל געשריבן געוואָרן און דערביי האָבן היסטאָריקער אַרויסגעבראַכט פאַקטן, אונטערשטיצט מיט דאָקומענטן, און באַלויכטן מיט דערקלערונגען פון אָן אָביעקטיוון אָדער סובייעקטיוון כאַראַקטער. אין דעם קאַפּיטל, ווידער, זיינען מיר ניט אויסן צו שרייבן בפרטיות וועגן אָט דעם קאַמף, און מיר וועלן זיך דערייבער באַנוגענען מיט אַרויסבערענגען נאָך אָמאָל נאָר אָט די פאַקטן, וואָס האָבן אַ שייכות צו אונדזער ענין.

דער ערשטער קאַמף איז אויסגעבראַכן אין יאָר 1772, וועלכן דאָס חסידות האָט זיך פאַרשפרייט אין פּוילן און איז אויך דערגאַנגען קיין ליטע, שקלאָוו און אָפילו אין ווילנע, אין דעם סאַמע צענטער פון תורה און לומדות, וואו עס איז געזעסן דער ווילנער גאון, ר׳ אליהו.

מיט עטלעכע יאָר פריער האָט זיך שוין באַרימט געמאַכט ר׳ דוב־בער, דער מעזעריטשער מגיד, וואָס צו אים זיינען געפאָרן רבנים און לומדים, און צווישן זיי איז אויך געווען ר׳ רפאל הכהן האַמבורגער, דאָן רב און אב״ד אין פינסק. פון מעזעריטש איז ר׳ רפאל פאַרפאָרן צום ווילנער גאון אָפּגעבן אים אַ דין־וחשבון פון זיין באַזוך ביים מגיד. דער ווילנער גאון האָט אים געפרעגט, צי איז דער מעזעריטשער מגיד אַ למדן, און דער ענטפער איז געווען: „נייַן״. דאָן האָט אים דער גאון געפרעגט וועגן ר׳ דוב־בערס קענטענישן אין נסתר (קבלה) און אויף דעם האָט ר׳ רפאל געענטפערט, אַז ער אַליין ווייס ניט, ווייל ער געהערט ניט צו די בעלי־קבלה.

אינצווישן האָבן די ווילנער חסידים געגרינדעט אַ „מגין פון קאַרלינער״, וואָס איז אָנגעפירט געוואָרן דורך דעם למדן ר׳ אייסר און דעם ווילנער מגיד ר׳ חיים. צוליב אַן עפידעמיע, וואָס האָט זיך פאַרשפרייט אין שטאָט, האָט מען זיך געזומען „זוכן חטאים״, וואָס זיינען שולדיק אין דער מגפה. לאַנג זוכן האָט מען ניט געדאַרפט. מען האָט זיך געזומען צו דער גרופע ווילנער חסידים און ווי די „שולדיקע״ האָט מען זיי געצוואונגען זיך עפנטלעך מתודה צו זיין אין ווילנער שטאָט־שול; די חסידישע כתבים האָט מען פאַרברענט לעבן דער „קונע״ און עס איז באַשלאָסן געוואָרן אַרויסצושיקן געהעריקע בריוו וועגן דעם צו די איבעריקע הויפּט־קהלות, דהיינו — בריסק, גראָדנע, פּינסק און סלוצק, ווי אויך קיין שקלאָוו און מינסק.

קורץ נאָך דעם, אַרום נאָך פּסח פון יאָר תקל״ב, איז אין ווילנע אַרויפגעלייגט געוואָרן אַ חרם אויף די חסידים, און אַ רוף זיי מחרים צו זיין איז אין אַ חודש אַרום אַרויסגעשיקט געוואָרן צו די אויבנדערמאַנטע קהלות. דער קול קורא איז געווען געחתמעט פון ווילנער גאון ר׳ אליה און דעם ווילנער שטאָט־רב ר׳ אביגדור (דער זעלבער, וועלכער האָט געפּירט אַ קאַמף מיטן ווילנער קהל).

פינסק איז אין דעם קאַמף ניט אָפּגעשטאַנען און האָט זיך געזומען רודפן די קאַרלינער חסידים און דער עיקר זייער פירער און וועגווייזער ר׳ אַהרן הגדול. ווייזט אויס, אַז אָט דער קאַמף איז געווען געפירט פון דעמאָלטיקן פינסקער רב ר׳ אלי׳עזר בן״ר מאיר הלוי, מחבר פון די דרוש־ספרים „שיח השדה״ (שקלאָוו, 1786) און „ריח השדה״ (שקלאָוו, 1795). וועגן דעם איז אין אַרכיוו פון די קאַרלינער צדיקים פאַראַן אַ בריוו פון ר׳ דוב־בער, דעם מעזעריטשער מגיד, צוגעשיקט צום פינסקער רב ר׳ אליעזר און צו איינעם פון די פינסקער קהל־פירער, ר׳ חיים. הגם דער בריוו איז ניט דאָטירט, געהערט ער אָבער צום יענעם יאָר 1772, וועגן עס האָט צום ערשטן מאָל אויסגעבראַכן דער קאַמף קעגן חסידות אין ליטע. דאָרט בעט דער מעזעריטשער מגיד, אַז די פינסקער זאָלן אָפּשטעלן זייערע רדיפות קעגן ר׳ אהרנען און לעבן בשלום. דער בריוו לייענט זיך אַזוי:

באַגריסנדיק אייך, וויל איך אייך מעורר־זיין, אַז עס זאָל הערשן שלום צווישן אייך און איר זאָלט זיין פאַרבונדן מיט אונדזער געערטן פריינד דעם באַקאַנטן מהו״ר אהרן נ״י (=נרו יאיר). ווי באַקאַנט איז זיין פירונג אַ ריכטיקע אין די אויגן פון גאָט. און פאַרוואָס קערט איר זיך אָפּ (פון אים)? דען וואָס פאַר אַן אומרעכט איז (אין זיין פירונג) פאַראַן, אַז איר זאָלט נאָכטראַכטן (שלעכטס) חס ושלום? טוט דער־וייטערן אייערע שלעכטע מחשבות, אום עס זאָל צווישן אייך חס ושלום ניט זיין קיין שום שפאָלטונג. זאָל ווידער אַלץ זיין ווי געווען, און זאָל די זאַך ניט געמינערט ווערן אין אייערע אויגן. און זאָל ווידער זיין

שלום פון דעם האַר פון שלום, ווי עס ווינטשט אייך אייער פריינט, וואָס גריסט אייך און וויל זען אייער וואוילזיין אייביק, — ד ו ב ב ע ר ב מ ו ה ר ״ ר א ב ר ה ם ז״ל.״

דעם זעלבן יאָר, ג׳ חול־המועד פּסח, איז ר׳ אהרן הגדול פֿלוצים געשטאָרבן אין קאַרלין אין יונגן עלטער פון 36 יאָר. ער האָט ניט דערלעבט צו זען, ווי דער קאַמף קעגן חסידות אין ליטע ווערט זיך נאָך מער צעפּלאַקערן.

צום צווייטן מאל האָט זיך דער קאַמף צעפּלאַקערט מיט נאָך מער היץ און פֿאַרבּיסנקייט אין יאָר תק״מ (1780), וואָס איז אַ וויכטיקע דאַטע אין דער פֿאַרשפֿרייטונג פון חסידות. אין דעם יאָר איז ערשינען דער ערשטער ספֿר פון דער חסידישער לערע, דער „תולדות יעקב יוסף״ (געדרוקט אין מעזיבוז) פון יעקב יאָסעלע פון פּאָלנאָיע, דעם „ליטע־ראַרישן אַפּאָסטאָל פון חסידיזם״, ווי עס באַצייכנט אים דער היסטאָריקער ש מ ע ו ן ד ו ב ב נ א ו. דער ספֿר האָט געדרוקט זיך צו דערווייטערן פון די פּריערדיקע גייסטיקע פּירער און זיך דערנענטערן צו דעם „כשרן תּלמיד־חכם״ פון די חסידים.

דער ספֿר איז אויך דערגאַנגען קיין ליטע און זיין אינהאַלט האָט אַרויסגערופֿן אַ שרעק צווישן די ליטווישע רבנים און תּלמידי חכמים. ווידער אַמאָל האָט זיך דער ווילנער גאון געשטעלט אין קאַמף קעגן דער דאָזיקער געפֿאָר און אויף אַן אַסיפֿה פון די ווילנער רבנים און קהל־פּירער זיינען אָנגענומען געוואָרן צוויי באַשלוסן: ערשטנס, אויסרופֿן אַ חרם אויף די חסידים אין ווילנע און צוויטנס, אַרויסשיקן משולחים צו די איבעריקע ליט־ווישע קהלות, זיי זאָלן נאָכטאָן דעם זעלבן ביישפּיל.

אין דעם אויפֿרוף, וואָס מען האָט פֿאָנאַנדערגעקלעפּט אין די ווילנער שולן און בתי־מדרשים, דערמאָנט מען יעדערן וועגן דעם ערשטן חרם פון יאָר תקל״ב (1772) און מען זאָגט אַן מיטן האַרבן ווארט, אַז קיינער זאָל ניט פֿאָרן דאָרטן, וואו עס געפינען זיך די „באַנדעס חסידים״, „ניט אין פּ י נ ס ק און ניט אין ק א ר ל י ן, ווי אויך ניט אין אַנדערע מקומות״. מען מוז זיך אינגאַנצן דערווייטערן פון זיי און ניט האָבן מיט זיי קיין שום מגע ומשא. אין דעם האַלב־העברעאישן, האַלב־יידישן אויפֿרוף הייסט עס אַזוי:

„אַז איטלעכער מענטש זאָל זיי מרחיק זיין בשתי ידים (דערווייטערן זיי מיט ביידע הענט)... און זיי זיינען מ ו ח ר ם ו מ נ ו ד ה און מופֿרש ומובדל מכל עדת ישראל. און פֿשיטא מ ע ן ט א ר ז י ך נ י ט מ ד ב ק ז י י ן א ן ר י י ד ן מ י ט ז י י. גם די לייט, וואָס זיינען מכת הנ״ל בקהלתנו אין חרם הגדול, אַז ז י י מ ו ז י ן ע ו ק ר ד י ר ה ז י י ן מ ק ה ל ת נ ו ע ם נ ש י ה ם ו ב נ י ה ם (זיי מוזן פֿאַרלאָזן זייערע דירות צוזאַמען מיט זייערע פֿרויען און קינדער). גם איז בחרם, אַז קיינער — — — ט א ר ז י י ק י י ן ד י ר ה נ י ט פ א ר ד י נ ג ע ן. און ווער עס וועט עובר־זיין איז מוחרם ומנודה וכל האָרורים והקללות יחולו על ראשו, והשומע יוגעם ותבוא עליו ברכת טוב (= ...וועט אַרייגעלייגט ווערן אין חרם און אַלע שילטענישן און קללות וועלן פֿאַלן אויף זיין קאָפּ, און דער וואָס וועט האָרכן, וועט אים וואויל זיין און עס וועלן קומען אויף אים אַלע ברכות).״

ווילנע האָט אויך אַרויסגעשיקט צוויי שליחים, ר׳ ד ו ד א ו ר׳ י ה ו ש ע ז ע ל י ג, אַרומצופֿאָרן איבער אַלע ליטווישע קהלות און זיי מעורר־זיין צו דער „מלחמת מצוה״. געווען איז דאָס סוף זומער פון יאָר 1781, וועלן עס איז גראָד פֿאָרגעקומען דער גרויסער יאָריד אין ז ע ל ו ע, גראָדנער גובערניע, וואו עס זיינען אויך געווען פֿאַרזאַמלט די רבנים און פֿרנסים פון די פּיר ליטווישע הויפּט־קהלות: בריסק, גראָדנע, פּינסק און סלוצק. אָט דער צוזאַמענפֿאָר, וואָס האָט פֿאַרטראָטן דעם ניט־לאַנג אָפּגעשאָפֿטן „ועד מדינת ליטא״, האָט צווישן אַנדערע אויך אויפֿגענומען די פֿראָגע פון קאַמף קעגן חסידות, נעמענדיק אין אַנבאַטראַכט דעם ווילנער אויפֿרוף. נאָך אַ לענגערן מיינונגס־אויסטויש, אין וועלכן עס האָט זיך דער עיקר אויסגעצייכנט דער בריסקער רב ר׳ א ב ר ה ם ק א צ ע נ ע ל ב ו י ג ן, איז אויסגערופֿן געוואָרן אַ געמיינזאַמער חרם אויף די חסידים און עס איז אויך באַשלאָסן געוואָרן פֿאָנאַנדערצושיקן אַ געהעריקן אויפֿרוף צו אַלע קרייזן אונטער זייער יוריסדיקציע.

אויפֿן זעלבן יאָריד אין זעלווע האָבן זיך אויך אַקטיוו באַטיילּיקט די פּ י נ ס ק ע ר קהל־פּירער, וואָס האָבן צו זייער קרייז פֿאָנאַנדערגעשיקט פֿאָלגנדן אויפֿרוף:

„אויף דעם גרויסן יאָריד אין דער הייליקער קהלה זעלווע האָט אונדז דער אויבערשטער צונויפֿגע־טראָפֿן... מיט דעם פּיינעם יידן פון דער הייליקער קהלה ווילנע, הרבני מו״ה דוד נ״י, מורה־צדק פון דער דערמאָנטער הייליקער קהלה, און מיט אַיינעם וואָס איז גלייך צו אים, מו״ה זעליג נ״י. און זיי האָבן אונדז באַוויזן אַ פלוג־שריפט... פון די פּירער פון דער דערמאָנטער קהלה צוזאַמען מיטן כבוד הגאון אב בית דין וריש מתיבתא און צוזאַמען מיט כבוד הגאון החסיד המפורסם מו״ה אליה נ״י (= ווילנער גאון) וועגן דעם, אַז עס האָבן זיך געמערט די איינברעכער, וואָס ברעכן די גרונד־פּעסטיקייטן פון דער וועלט — — —

„— — — און דעריבער האָבן מיר באַשטעטיקט און אָנגענומען דעם גאַנצן האָפּט פון דעם חרם און אויפֿרוף, און מיר האָבן אויך מסכים געווען צו דעם גרויסן און שרעקלעכן חרם, וואָס איז אָנגענומען געוואָרן אין דער גרויסער און באַרימטער הייליקער קהלה ווילנע און וואָס איז איבערגעחזרט געוואָרן אויפֿן יאָריד אין זעלווע. און דער וואָס וועט הערן, זאָל פֿאָלגן; און דער וואָס וועט זיך אָפּטרייסלען (פון די חסידים), וועט ווידער ניט זיין אָפּגעשיידט פון גאָטס פּאָלק — — —

„און אַלס באַוויזן חתמענען מיר, פירשטן, נגידים און פירער פון דער הייליקער קהלה פ י נ ס ק, וואָס זיינען זיך צונויפגעקומען צווישן גאָטס פּאָלק אין זעלווע, אין גרויסן מאַרק־טאָג, היום יום ג׳ אלול שנת תקמ״א לפ״ק פה ק״ק הנ״ל.״

„נאום צבי הירש במ״ר דובער מפינסק.
ונאום נחמן במ״ר אליעזר זצללה״ה מפינסק.
ונאום נחום במ״ר יהודא ליב מפינסק.
ונאום תנחום חיים במ״ר יחזקאל.
ונאום יעקב במ״ר אברהם מפינסק.
ונאום דוד במ״ר משולם פייוויל מבערציטשין.
ונאום יהודה ליב במ״ר אלחנן מפינסק.״

2) רבי לוי־יצחק בערדיטשעווער — רב אין פינסק

גראָד דאָן, ווען פינסק האָט געהאַט אַזאַ אַקטיוון אָנטייל אין קאַמף קעגן חסידות, האָט זי געהאַט פּאַר אַ רב ניט קיין אַנדערן ווי ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק ב ע ר ד י ־ ט ש ע ו ו ע ר, ווועלכער האָט מיט זיין פּאַרביקער פערזענלעכקייט אַרייַנגעשריבן אַזאַ שיין בלאַט אין דער געשיכטע פון חסידיזם און ווועלכער האָט צוליב זיין גוטסקייט צום פּאָלק ישראל זוכה־געווען צום נאָמען: „דערבאַרעמדיקער״.

דאָס, וואָס ר׳ לוי־יצחק איז געווען רב אין פינסק, האָט נאָר געוויזן, אַז ער איז געווען אַ גרויסער למדן און אַ בקי אין ש״ס און פוסקים. וואַרום ווען ניט, וואָלט ער פּאַר קיין פּאָל ניט געקענט פּאַרנעמען דעם כסא הרבנות אין אַזאַ שטאָט ווי פינסק, וואָס האָט שוין פּאַר אים געהאַט אַ לענגערע טראַדיציע פון אַ מקום־תורה און גרויסע לומדים. בעת ער איז אָבער געקומען אַהין, איז ער שוין געווען דורכגעדרונגען מיט דער נייַער תורה פון חסידות, וואָס ער האָט באַקומען ניט פון קיין אַנדערן ווי פון ר׳ דוב־בער, דעם מעזריטשער מגיד אַליין. עס הייסט, אַז בעת ר׳ לוי־יצחק איז געווארן דער „אב בית־דין וריש מתיבתא דק״ק פינסק והגליל״, איז ער שוין געווען אַ הונדערט־פּראָצענטיקער חסיד.

ווען איז אָבער ר׳ לוי־יצחק געקומען קיין פינסק? ווען דעם איז פּאַראַן אַ שטיקל חלוקי־דעות. ש. ד ו ב ־ נ א ו ו גיט אַן אין זיין „תולדות החסידות״, אַז ר׳ לוי־יצחק איז אויפגענומען געוואָרן אַלס רב אין פינסק אין יאָר תקל״א (1771) און צוליב די רדיפות, וואָס האָבן זיך דאָרט אָנגעהויבן אין אַ יאָר אַרום, האָט ער געמוזט פּאַר־לאָזן די שטאָט און אַריבערפּאָרן קיין ז ש ע ל י כ א ו, וואו ער איז געוואָרן רב, ווידער אַריין אין קריגעריַין צוליב זיין חסידות און ווידער אַמאָל געמוזט פּאַרלאָזן די קהלה און אַריבערפּאָרן קיין בערדיטשעוו.

קומט אָבער אַ צווייטער פּאַרשער, דער ביבליאָגראַף ח. ל י ב ע ר מ א ן, און שטעלט פעסט, אַז די אָנ־געזומענע מיינונג איז ניט קיין ריכטיקע און אַז דער סדר פון ר׳ לוי־יצחק בערדיטשעווערס רבנות איז געווען: זשעליכאָוו־פינסק־בערדיטשעוו. צו דעם אויספיר קומט ער אויפן גרונט פון ר׳ לוי־יצחקס הסכמות צו צוויי ספרים, וואָס זיינען געגעבן געוואָרן אין פּאַרשיידענע יאָרן אין די ערטער, וואו ער איז דאָן געווען רב. ער שרייבט אָזוי:

„אין דער הסכמה פון ר׳ לוי־יצחק אויף דעם ספר „חובת הלבבות״ מיט דעם פירוש „תולדות אהרן״ (פּראָנק־פורט־אָדער תקמ״ד) חתמעט ער „היום יום א׳ כ״ד מנחם ש נ ת ת ק ל ״ ב (אונטערגעשטראָכן — מ. ק.) פה ק״ק ז ע ל י ח א ב, הק׳ לוי יצחק בהגאון מוהר״מ ז״ל.״ און אין דער הסכמה זיינער אויפן ספר „יסוד ושרש העבודה״ (ר׳ אלכסנדר זיסקינד פון גראָדנע — מ. ק.), ערשטע אויסגאָבע (נאָווידוואָר, תקמ״ב), חתמעט ער: „היום יום א׳ כ״ב למב״י ת ק מ ״ ב פה ק״ק פ י נ ס ק, הק׳ לוי יצחק... חופ״ק הנ״ל והגלילות.״

מען דאַרף דעריבער אָננעמען פּאַר באַוויזן, אַז ר׳ לוי־יצחק איז אָנגעקומען אַלס רב אין פינסק אין יאָר תקמ״ב (1782), אין דעם צווייטן פּעריאָד פון קאַמף קעגן חסידות.

ר׳ לוי־יצחק איז געבוירן געוואָרן אין יאָר ת״ק (1740) אין הוסאַקאָוו, גאַליציע, וואו זיין פאָטער, ר׳ מאיר, וואָס האָט געשטאַמט פון אַ פאַמיליע מיט אַ לאַנגער קייט פון רבנים, איז געווען רב. רבנישן יחוס האָט ער אויך געהאַט פון זיין מוטער שאָשע־דבורה, וואָס האָט אָפּגעשטאַמט פונם מהרש״א (ר׳ שמואל־אליעזר איידלש, רב אין לובלין און אין אָסטרע, באַקאַנט מיט זיינע חידושים אויף ש״ס) און ר׳ משה מרגלית, אב־בית־דין אין טאַרניגראָד.

אונטער דער ווירקונג פון ר׳ ש מ ו א ל ק ע ה ו ר ו ו י ץ, מער באַקאַנט אונטערן נאָמען „ר׳ שמעלקע מניקלשבורג״, ווועלכער איז געווען רב אין ד י ט ש ע ־ ו ו א ל, איז ר׳ לוי־יצחק, ווועלכער האָט נאָך זיין חתונה געווואוינט אין דער דערביאייקער ל ע ב ע ד ט א ו ו, אַריבערגעפּאָרן קיין מעזריטש אָנצוזאָפּן זיך מיט חסידישער תורה פון דעם „מגיד״ ר׳ ד ו ב ־ ב ע ר, אַ תלמיד פון ר׳ ישראל בעל שם טוב.

דאָ, אין מעזריטש, איז געחתמעט געוואָרן זיין גורל און וויטערדיקע הנהגה. ר׳ לוי־יצחק איז אינגאַנצן אַרונ־טערגעפאַלן אונטער דער השפּעה פון זיין רבין אין חסידות, האָט אויך אויפגעכאַפּט זיינע שיחות־חולין, אין ווועלכע ער האָט געזוכט טיפע סודות און וויטע רמזים.

און נאָך עפּעס האָט ער געירשנט פון זיין גרויסן רבין, און דאָס איז — דעם ווילן צו פּאַרשפּרייטן די נייַע תורה גראָד אין יענע ערטער, וואו מען האָט צו זיי ניט געקענט צוקומען. אָקוראַט ווי דער מעזריטשער „מגיד״, וואָס האָט זיך ניט געקענט באַנוגענען מיטן געדאַנק, אַז חסידות זאָל בלייבן אין די ענגע גרענעצן פון פאָדאָליע און איז דעריבער אַוועק „איינעמען״ מעזריטש, אַזוי איז אויך זיין תלמיד, ר׳ לוי־יצחק, געגאַנגען „איינברענגען״ די פּוילישע זשעליכאָוו און איבערהויפּט די ליטווישע פינסק, וואָס איז געווען אַ פעסטונג פון תורה און לומדות.

ווי געזאָגט, איז ר׳ לוי־יצחק בערדיטשעווער אָנגע־
קומען אַלס רב אין פּינסק אַקוראַט דאַן, ווען עס האָט זיך
צעפלאַקערט דער צווייטער קאַמף קעגן חסידות. ווי עס
ווייזט אויס, האָט ר׳ לוי־יצחק ניט געמאַכט קיין סוד פון
דער נייער תורה, נאָר פאַרקערט — געפֿרובט זי צו פאַר־
שפּרייטן. אַ לעגענדע דערציילט, אַז פּינסקער מנהיגים זיינען
אַמאָל געקומען באַזוכן זייער רב און האָבן אים ניט גע־
טראָפֿן אין זיין קאַמער. נאָר פון אַ ווינקל האָט זיך דערטראָגן
דער קול פון ר׳ לוי יצחק, וועלכער האָט מיט גרויס
התלהבות געמאַכט אַ ברכה איבער אַן עפּל.

אַזאַ פירונג איז דער לומדישער פּינסק ניט געפעלן
געווארן און מען האָט אָנגעהויבן שטאַרק אונטערצומלען
קעגן ר׳ לוי־יצחקן, מורא־האָבנדיק, אַז ער וועט נאָך „פּאַר־
פירן״ די שטאָט, אַזוי ווי דאָס איז געשען מיט דער דער־
בייאיקער קאַרלין. אַקוראַט וואָס ער האָט געטאָן אין פּינסק,
כדי צו פאַרשפּרייטן דאָס חסידות, איז ניט באַקאַנט; עס
איז אָבער געגנג געווען, אַז זיין הנהגה זאָל אַרויסרופן
חשד און קעגנערשאַפט.

קעגנערשאַפט איז פאַר ר׳ לוי־יצחקן ניט געווען קיין
נייעס. דעם טעם דערפון האָט ער פאַרזוכט נאָך אין זשי־
ליכאָוו, וואו ער איז געווען רב, ווייזט אויס, צווישן די
יאָרן תקל״ב—תקמ״א (1772—1781). צום סוף פון יאָר
תקמ״א האָט ער אין ווארשע אויך געהאַט אַ שאַרפן וויכוח
וועגן חסידות מיטן בריסקער רב, ר׳ אברהם קאַצענעלבויגן,
וועלכער האָט אויף זיך אַליין געזאָגט, אַז „פון אַלעמאָל
האָב איך פיינט און פאַרפאָלג די לייט פון דער דאָזיקער
באַנדע״ („שמעולם אני שונא ורודף לאנשי כת הנ״ל״).

ר׳ לוי־יצחק איז אָבער געווען איינגעשפּאַרט און ניט
אָפּגעטראָטן אפילו „כקוצו של יוד״ פון דער חסידישער
לערע. וועגן אָט דער איינגעשפּאַרטקייט האָט דערזעלבער
בריסקער רב אָנגעוויזן אין אַ בריוו צו ר׳ לוי־יצחקן, וואו
ער שרייבט, צווישן אַנדערע, אָט וואָס:

„ איך וואונדער זיך זייער און קען פאַר קיין פאַל ניט
פאַרשטיין, ווי אַזוי ער טוט לייכטזיניק איבערטרעטן די
חרמות און שמתות, וואָס מען האָט אויסגערופן עפּנטלעך
אויף די יאַרידן אין ו ו י ס א ק ע און ז ע ל ו ו ע,
מיט דער צושטימונג פון פילע רבנים וגאונים און גרויסע
לערנער פון מדינות ליטע און פוילן, ווי אויך ב ר א ד
און ו ו י ל נ ע — — — (דאָס קען טאָן) נאָר דער, וואָס
האָט זיך אַליין אָנגענומען מיט מוטוויליקייט, דער וואָס
פירט זיך אויף מיט גאוה און פאַררישנקייט, וואָס זאָגט ווער
איז נאָך גלייך צו מיר — — —״.

עס איז זייער מעגליך, אַז אַ טייל פּינסקער מנהיגים
האָבן גראָד געהאַלטן מיט זייער חסידישן רב בעת אַ טייל
איז געווען קעגן אים און קעגן זיינע פירונגען. מיר דער־
ווייסן זיך דאָס פון אַ בריוו, וואָס דער ווילנער קהל האָט,
מיט די חתימות פון ווילנער גאון און דעם רב ר׳ שמואל,
געשריבן וועגן דעם צו די פּינסקער קהל־פירער. אין בריוו
רעדט זיך קעגן אַ פּינסקער רב, וועלכער „שטאַרקט די
הענט פון די שלעכטס־טוער״, די חסידים, און די קהל־
פירער וועלן אויפגעפאַדערט „אַראָפּצונעמען די קרוין פון
דערמאָנטן רב.״ דאָס כאַראַקטעריסטישע איז, וואָס דער
נאָמען פון יענעם רב וועלט נ י ט דערמאָנט; מען קען
אָבער מיט רעכט משערן־זיין, אַז דאָ איז געמיינט ניט קיין
אַנדערער ווי ר׳ לוי־יצחק. די באַוויזן דערפאַר זיינען דער
א י נ ה א ל ט פונעם בריוו, ווי אויך די דאַטע זיינע —
תמוז, תקמ״ד (1784), — ווען ר׳ לוי־יצחק איז געווען רב
אין פּינסק.

דער בריוו, וואָס איז אַדרעסירט צו די „מ נ ה ל י
ע ד ת י ש ו ר ו ן ד ק ״ ק פ י נ ס ק י ע ״ א״
(„פירער פון דער יידישער געמיינדע אין דער הייליקער
קהלה פּינסק, זאָל איר גאָט באַשירעמען״) לייענט זיך (אין
יידישער איבערזעצונג) אַזוי:

„עס זיינען צו אונדז דערגאַנגען די איינגענעמע
רייד — — — צו קומען מיט גאטס הילף צו די העלדן,
וואָס האָבן פאַרשפּאַרט דעם איינברוך פון דער צייט
מיט באַגרעניצונגען און צוימען, (און געבן אונדזער
הילף) אַקעגן דעם מאָן, וואָס איז אויפגעשטעלט געווארן
אין זייער קהלה פאַר אַ לערער און גאון און וועלכער
שטאַרקט די הענט פון די שלעכטס־טוער, וואָס וואַרפן
פון זיך אַראָפּ דעם יאָך פון תורה און מצוות און האָבן
אויסגעטראַכט פירונגען און מנהגים, וואָס אונדזערע
עלטערן האָבן ניט איינגעשטעלט — דאָס איז די חברה
פאַרדעכטיקע, וואָס פאַרשטעלן זיך פאַר חסידים („המה
כת החשודים המתחסדים״).

„עס איז גאָר איבעריק, אַז אַזאַ וועגדונג זאָל גע־
שטאַרקט ווערן, ווייל שוין פון פריער האָבן זיך וועגן
דעם באַמיט די פירשטן און נגידים, די פירער פון
די הויפּט־קהלות, צוזאַמען מיט די רבנים די גאונים,
האָבן זיך אָנגענומען מיט העלדישן מוט אין דעם געט־
לעכן קאַמף, אויסצוראַמען די דערנער פון גאטס
ווייננגאָרטן און צעשפּרייטן אָט די זינדיקע געזינטלעך
(„ולהפיץ אותם חבורות רשע״) דורך פאַרטרייבן זיי
פון זייערע גרענעצן און אָפּשאַפן זייערע ווילדע מנהגים,
וואָס זיינען קעגן אונדזער הייליקער תורה. און גאָטס
ווילן האָט זיך איינגעגעבן בייצושטיין דעם בראָך דורך
פאַרלענדונג און פאַרניכטונג, דורך איינברעכן זייער
מאַכט און מאַכן זיי מיטן שטויב צוגלייך, אום אַוועק־
צושטעלן די אמונה אויף איר פעסטגרונט און אַז זיי
זאָלן גיין אין אויסגעטראָטענעם וועג.

„אָבער דער שטן טוט נאָך אַן צרות צווישן אונדז
און די טומאָה פון אָט דער באַנדע איז נאָך געשטאַרקט
געווארן. דען זיי האָבן געזען, אַז אויך פירער פון
אייער קהלה זיינען צוזאַמען מיט זיי און אַז זיי האָבן
אויסגעשטרעקט אַ האַנט צו העלפן אָט די זינדיקע
געזינטלעך און צו שטאַרקן זייערע אויסגעטראָכטע
פירונגען און נייע מנהגים. און מיר האָבן זיי געווארנט

אין בריוו און זיי צואזויסן געטאָן וועגן די חרמות — — — וואָס די פירער, ראשי קהלות האָבן צוזאַמען מיט די רבנים הגאונים אויסגערופן אויף אָט דער באַנדע און אויף די, וואָס שטאַרקן זייערע הענט און וואָס שטיצן און העלפן זיי. אָבער די לייט פון אייער קהלה האָבן זיך אָפילו צו דעם ניט צוגעהערט. און הגם עס זיינען צווישן אייך געווען מענטשן מיט אַ נאָמען און גאָטספֿאָרכטיקע לייט, האָבען זיי אָבער גאָר ניט געקענט טאָן, ווייל די מאַכט פון די, וואָס האָבן אונטערשטיצט די באַנדע, איז געווען שטאַרקער.

„(זיי האָבן געוואָרט אַזוי לאַנג), ביז די מאָס איז פֿאַרפולט געוואָרן און זיי האָבן באַשלאָסן אָפצוצאָלן מיט דער זעלבער מאָס. און עס זיינען אויפגעשטאַנען די פירער פון אייער קהלה, האָבן זיך אָנגענומען מיט מוט צו באַזייטיקן די שטרויכלונג און אָפּריינקן דעם וועג און האָבן אָנגעוויזן פאַר דעם גאון פון אייער קהלה דעם וועג, וואָס פירט פון אייביק צו גאָט — — — כאָטש עס וואָלט געווען ריכטיקער, אַז מען זאָל אינגאַנצן אַראָפנעמען די קרוין פון דעם רב הגאון — — — זיינען זיי אָבער אינגעגאַנגען אויף דעם, אַז מען זאָל אים ניט דערווייטערן, און אויך מיר האָבן דערצו מסכים געווען, ווייל מיר האָבן זיך געטראַכט, אפשר וועט ער זיך פֿאַרט אומקערן פון זיין בלאָנדזשענדיקן וועג און ניט פֿאַרפירן דאָס פֿאלק. אויב אָבער ער וועט זיך איינעקשענען און וועט ווייטער זיין פון די פאַר־פירער, האָבן מיר אייך שוין וועגן דעם געשריבן אין אונדזערע בריוו. דעריבער באַפוילן מיר אייערע פירער אויפן גרונט פון דעם אורטייל, וואָס די מדינה האָט אַרויסגעטראָגן, אַז זיי זאָלן אַראָפּנעמען דעם דערמאָנטן רב, דעם אב־בית דין פון אייער קהלה, ער זאָל מער ניט פּסקענען און מען זאָל צוגענומען פון אים דעם שטאָם פון הערשאָפט און מאַכט מען זאָל פאַרטרייבן.

„— — — די פירער פון אייער קהלה מוזן זען אָנצונעמען די אַלע חרמות, וואָס זיינען אָנגענומען געוואָרן דורך אונדזער מדינה, אַז קיינער פון אָט דער באַנדע טאָר זיך ניט געפינען אין אונדזער מדינה; מען זאָל אויך אין אייער קהלה און אין קאַרלין, ווי אויך אין דער אונטערליגנדיקע קהלות, זאָל מען אויסרייסן מיטן ווואָרצל. שטאַרקט אייך פאַר גאטס קאַמף און פאַר אונדזער היליקער תורה און רוט ניט איין (ביז איר וועט דאָס דערגרייכן). מיר זיינען זיכער, אַז איר וועט זיך צוהערן צו אונדזערע רייד און דורכפירן זיי, כדי צו פֿאַרטיליקן די זינדיקע און פֿאַרברעכער און פֿאַר־טרייבן פון אומעטום, וואו נאָר אַ האָנט פון אַ יידן גרייכט אויסצורייניקן אינגאַנצן דעם דאָזיקן מיסט.

„דאָס זיינען די רייד פון די פירער פון דער הייליקער קהלה ווילנע, צוזאַמען מיט כבוד אדונינו מו״ר הגאון הגדול המפורסם אב״ד דק׳ ווילנא יצ״ו און צוזאַמען מיט הגאון החסיד הגדול המפורסם א ל י׳ נ״י. און אונטערגעשריבן האָבן מיר י ו ם ד׳ ו׳ ת מ ו ז ת ק מ״דלית לפ״ק, פה ק״ק ווילנא יצ״ו.״

„נאום שמואל החונה פק״ק הנ״ל
ונאום אלי׳ במש״ד זלה״ה.״

דער רוף פון ווילנע צו די פינסקער קהל־לייט „אָפצו טאָן די קרוין פון רבנות״ פון ר׳ לוי־יצחק האָט, ווייזט אויס, געהאָלפן: אַרום דעם יאָר תקמ״ה (1785) האָט ער פאַרלאָזט פינסק און איז אויפגענומען געוואָרן אין בערדיטשעוו.

אין פאַרלויף פון פינף און צוואַנציק יאָר, וואָס ר׳ לוי־יצחק איז געווען רב, איז בערדיטשעוו געווען דער צענטער פון חסידות אין אוקראינע, נאָך דעם ווי דער פריערדיקער וואָ־לינער צענטער מעזריטש איז אַראָפּ מיטן טויט פון מגיד ר׳ דוב־בער. דאָ פלעגן טויזנטער יידן קומען צו די יאָר־מערק און אָוועקפירן מיט זיך צו פאַרשפרייטן ווייטער די חסידישע תורה, וואָס זיי האָבן געהערט פון דעם בערדי־טשעווער רב און רבין, ר׳ לוי־יצחק.

זיין נאָמען איז געוואָרן באַרימט צווישן יידן, וואָס פלעגן זיך אָנדערציילן וואונדער וועגן זיין אויפפירונג. די פאַלקס־פאַנטאַזיע האָט אים אַרומגערינגלט מיט אַ מאַסע לעגענדעס, וואָס שטעלן אים אָוועק אין אַ ליכט פון אַ גרויסן צדיק, וואָס האָט אַלץ געקענט פועלן בייַם רבונו של עולם, צו וועמען ער פלעגט זיך אָזוי פאַמיליאַר וועגן בלשון „דו״ און דערביי אַרויסווייזן גרויס תקיפות.

אין מיטן ראש־השנהדיקן דאָוונען, דערציילט אַ לע־גענדע, האָט ר׳ לוי־יצחק אָנגעהויבן צו זאָגן מיט גרויס התלהבות אַ תפילה, וואָס איז אָפּגעהיט געוואָרן ביז היינ־טיקן טאָג. באַנוצנדיק זיך מיט אַ פסוק פון דער תורה „דבר אל בני ישראל״, האָט ר׳ לוי־יצחק געזאָגט:

„אני לוי יצחק מברדיטשוב באתי לפניך בתפלתי ובקשתי: מה לך אצל ישראל? דבר: צו וועמען רעדסטו? אל בני ישראל. אמור: צו וועמען זאָגסטו? אל בני ישראל. וועמען באַפעלסטו? את בני ישראל. כה תברכו: וועמען

די וואָס רופן זיך רבי און שטייען אָן דער שפיץ פון די דאָזיקע זינדיקע א י ן א י ע ר ק ה ל ה א ו ן א י ן ק א ר ל י ן, ווי אויך אין די אַנדערע אונטערליגנדיקע קהלות, זאָל מען אויסרייסן מיטן ווואָרצל. שטאַרקט אייך פאַר גאטס קאַמף און פאַר אונדזער היליקער תורה און רוט ניט איין (ביז איר וועט דאָס דערגרייכן). מיר זיינען זיכער, אַז איר וועט זיך צוהערן צו אונדזערע רייד און דורכפירן זיי, כדי צו פֿאַרטיליקן די זינדיקע און פֿאַרברעכער און פֿאַר־טרייבן פון אומעטום, וואו נאָר אַ האָנט פון אַ יידן גרייכט אויסצורייניקן אינגאַנצן דעם דאָזיקן מיסט.

„דאָס זיינען די רייד פון די פירער פון דער הייליקער קהלה ווילנע, צוזאַמען מיט כבוד אדונינו מו״ר הגאון הגדול המפורסם אב״ד דק׳ ווילנא יצ״ו און צוזאַמען מיט הגאון החסיד הגדול המפורסם א ל י׳ נ״י. און אונטערגעשריבן האָבן מיר י ו ם ד׳ ו׳ ת מ ו ז ת ק מ״דלית לפ״ק, פה ק״ק ווילנא יצ״ו.״

„נאום שמואל החונה פק״ק הנ״ל
ונאום אלי׳ במש״ד זלה״ה.״

דער רוף פון ווילנע צו די פינסקער קהל־לייט „אָפצו טאָן די קרוין פון רבנות״ פון ר׳ לוי־יצחק האָט, ווייזט אויס, געהאָלפן: אַרום דעם יאָר תקמ״ה (1785) האָט ער פאַרלאָזט פינסק און איז אויפגענומען געוואָרן אין בערדיטשעוו.

אין פאַרלויף פון פינף און צוואַנציק יאָר, וואָס ר׳ לוי־יצחק איז געווען רב, איז בערדיטשעוו געווען דער צענטער פון חסידות אין אוקראינע, נאָך דעם ווי דער פריערדיקער וואָ־לינער צענטער מעזריטש איז אַראָפּ מיטן טויט פון מגיד ר׳ דוב־בער. דאָ פלעגן טויזנטער יידן קומען צו די יאָר־מערק און אָוועקפירן מיט זיך צו פאַרשפרייטן ווייטער די חסידישע תורה, וואָס זיי האָבן געהערט פון דעם בערדי־טשעווער רב און רבין, ר׳ לוי־יצחק.

זיין נאָמען איז געוואָרן באַרימט צווישן יידן, וואָס פלעגן זיך אָנדערציילן וואונדער וועגן זיין אויפפירונג. די פאַלקס־פאַנטאַזיע האָט אים אַרומגערינגלט מיט אַ מאַסע לעגענדעס, וואָס שטעלן אים אָוועק אין אַ ליכט פון אַ גרויסן צדיק, וואָס האָט אַלץ געקענט פועלן בייַם רבונו של עולם, צו וועמען ער פלעגט זיך אָזוי פאַמיליאַר וועגן בלשון „דו״ און דערביי אַרויסווייזן גרויס תקיפות.

אין מיטן ראש־השנהדיקן דאָוונען, דערציילט אַ לע־גענדע, האָט ר׳ לוי־יצחק אָנגעהויבן צו זאָגן מיט גרויס התלהבות אַ תפילה, וואָס איז אָפּגעהיט געוואָרן ביז היינ־טיקן טאָג. באַנוצנדיק זיך מיט אַ פסוק פון דער תורה „דבר אל בני ישראל״, האָט ר׳ לוי־יצחק געזאָגט:

„אני לוי יצחק מברדיטשוב באתי לפניך בתפלתי ובקשתי: מה לך אצל ישראל? דבר: צו וועמען רעדסטו? אל בני ישראל. אמור: צו וועמען זאָגסטו? אל בני ישראל. וועמען באַפעלסטו? את בני ישראל. כה תברכו: וועמען

הייסטו בענטשן? את בני ישראל. איבער דעם פרעג איך דיך: מה לך אצל ישראל? הלא יש לך כמה כשדיים, פרסיים, ישמעאלים, מדינים, ומה לך אצל ישראל? אלא מאי? מוז געדרונגען זיין: חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, ובכן ברוך אתה אלהינו!"

ער איז געבליבן ווי דער געשווארענער סניגור פון פאלק ישראל און ער פלעגט זאגן, אז "דער צדיק הערשט אויף די גזירות פון אויבערשטן און קען אפשאפן א שלעכטע גזירה אויפן פאלק ישראל, און דאס איז טאקע דעם אויבערשטנס וואונטש, וואס וויל נאר זען גוטס אויף יידן." איין מאל ווידער, ווען עס האט זיך אים ראש־השנה אזוי גיך ניט איינגעגעבן עפעס צו פועלן ביים אויבערשטן צוליב דעם, וואס דער שופר האט זיך פארהאקט, האט ער מיט כעס א זאג געטון: "אויב אזוי, רבונו של עולם, טא זאל איוואן בלאזן שופר!".

טיפע שפורן האט ר' לוי־יצחקס פערזענלעכקייט אויך איבערגעלאזט אין יידישן וויץ, וואס שטעלט אים ארויס אין דער זעלבער ליכט פון מלמד זכות זיין אויף יידן, ווי אויפן כלל, אזוי אויך אויפן פרט, אויפן יחיד.

רבי לוי־יצחק — דערציילט א פאלקס־וויץ — האט איין מאל שבת בייטאג באגעגנט א יונגנמאן אין גאס מיט א פארדויכערטן ציגאר אין מויל.

— יונגערמאן, זאגט צו אים ר' לוי־יצחק, דו האסט געוויס פארגעסן, אז היינט איז שבת.

— איך ווייס גאנץ גוט, אז היינט איז שבת — ענט־פערט גאנץ רואיק דער יונגערמאן.

— מן הסתם ווייסטו טאקע ניט, זאגט ווייטער רבי לוי־יצחק, אז שבת טאר מען נישט רויכערן...

— ניין, רבי, איך ווייס דאס זייער גוט, אז מ'טאר ניט, ענטפערט מיט א שמייכל דער מחלל־שבתניק.

— א, רבונו של עולם, שרייט אויס ר' לוי־יצחק, זע נאר, וואס פאר אן עם קדוש איז דיין פאלק ישראל: א יידקען קיין ליגן ניט זאגן, — ער איז זיך אין אלץ מודה!

איין מאל — דערציילט זיך אין א צווייטן וויץ — האט מען געכאפט אין גאס א יידן, א קעשעניק, ווי ער האט געגנבעט ביי א פויער פון קעשענע.

— נו, רבי, — האט מען געפרעגט ר' לוי־יצחקן, — וואס פאר א זכות וועט איר געפינען אויף אט דעם תכשיט?

דערויף האט, ווי דער פאלקס־וויץ דערציילט, רב לוי־יצחק געענטפערט:

— "העולם נברא אלא בשביל ישראל", — די וועלט איז באשאפן געוואָרן נאר צוליב יידן. דער גוי באקומט די השפעה פון דעם יידן, געהערט דאך דעם פויערס געלט צו דעם יידן: היינט זעט נאר, מיט וואס פאר א מסירת־נפש גייט אט דער דאזיקער יידקען קעשענע!

גאר שטארק ווערט ר' לוי־יצחקס ליבע צום פאלק ישראל אויסגעדריקט אין א באזונדער תפלה "גאט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב", וואס איז פארשפרייט אין אוקראינע און וואו מ'זאגט איר מיט גרויס דבקות שבת צוגאכט פאר הבדלה. די תפלה איז שיין און פאעטיש, און מיר ברענגען זי דא אינגאנצן:

"גאט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב! באהיט דיין ליב פאלק ישראל פון אלעם בייזן אין דיין לויב (= געצעלט). אז דער ליבער שבת־קודש גייט אוועק, אז די וואך זאל אונדז קומען צו אמונה שלמה, צו אמונת חכמים, צו אהבת חברים, צו דבקות הבורא ברוך הוא; מאמין צו זיין בשלש־עשרה עיקרים שלך, ובגאולה קרובה במהרה בימינו, לתחית המתים, ובנבואת משה רבינו עליו השלום.

"רבונו של עולם! דו ביזט דאך הנותן ליעף כוח — גיב דיינע ליבע יידישע קינדערלעך אויך כוח דיך צו לויבן און נור דיך צו דינען; אז די וואך זאל אונדז קומען צו געזונט און צו מזל און צו הצלחה און צו ברכה און צו חסד און צו בני חיי ומזוני, לנו ולכל ישראל — ונאמר אמן."

געשטארבן איז ר' לוי־יצחק כ"ה תשרי תק"ע (1810) אין באדיטשעוו און איבערגעלאזט נאך זיך א נאמען פון איינעם פון די גרעסטע זיילן פון חסידות.

3) ר' אביגדור בן חיים — פאנאטישער קעמפער קעגן חסידות

צום דריטן מאל איז דער קאמף קעגן חסידות אויסגעבראכן אין יאר תקנ"ו (1906), ווען ס'איז דערשינען דער "תניא" פון ר' שניאור־זלמן פון ליאזנע (לאדי), דער פירער פון די חסידים אין רייסן, באקאנט אונטערן נאמען "חסידי חב"ד". דאס, וואס די חב"ד האבן זיך פארשטארקט אין רייסן און די קארלינער אין ליטע, האט געבראכט צו א נייעם אויסברוך פון רעליגיעזן קאמף, וואו ביידע צדדים האבן זיך באגוצט מיט די גמיינסטע מיטלען. מען האט זיך שוין מער ניט באגנגט מיט אויפרופן און חרמות, נאר מען האט זיך געווענדט נאך הילף צום "מלכות" און דערביי זיך ניט אפגעשטעלט פון שענדלעכע מסירות, וואס זייער האפט האט מען באקרעפטיקט מיט אונטערקויפן די רוסישע רעגירונגס־באאמטע.

אין דערדאזיקער פאזע פון קאמף קעגן חסידות האבן די קעגנער אריינגעשלעפט דעם ווילנער גאון, וועלכער איז שוין געווען אלט און שוואך, און געווירקט אויף אים, ער זאל אויפסניי אריינלייגן די חסידים אין חרם. נאר דעם וויכטיקסטן ארט אין דעם באנייטן "קרייצצוג" קעגן חסידות האט פארנומען דער פינסקער רב ר' אביגדור בן חיים, וועלכער איז די אפיציעלע רעגירונגס־דאקומענטן אנגעוויזן חיימאוויץ. ער האט דאס אנגעפירט דעם פאר־ביטערטן קאמף קעגן די קארלינער חסידים און אויף זייענע מסירות האט דאס די רוסישע רעגירונג ארעסטירט ר' שניאור־זלמנען און פארשיקט אין טורמע. ער איז דעריבער געבליבן אין דער געשיכטע פון חסידות מיטן שאנדפלעק פון מסור אויף זיך.

ר' אביגדור איז אנגענומען געוואָרן פאר רב אין פינסק נאך דעם ווי פינסקער קהל האט באזייטיקט ר' לוי־יצחק בערדיטשעווער פון כסא־הרבנות (ארום יאר תקמ"ה—1875).

ווי עס ווייזט אָבער אויס, האָט ער זיין רבנות־אַמט אָפּ־
געדונגען ביים מינסקער גענעראַל־גובערנאַטאָר, וואָס אונ־
טער זיין יוריסדיקציע האָט זיך געפונען די יידישע פינסק.
ער האָט אויך אַנטליגן דעם פינסקער קהל די סומע פון
400 גאָלדענע רענדלעך אויף דער צייט, וואָס ער ווען
דאָרטן זיין רב. וועגן דעם הערן מיר פון ר' אַביגדור
אַליין אין אַ דאָקומענט, וואָס שטאַמט פון אַ שפּעטערדיקער
צייט, שוין נאָך דעם ווי ער איז באַזייטיקט געוואָרן פון
זיין רבנות־שטול. דעם דאָקומענט האָט ער אין יאָר
1800 דערלאַנגט צום רוסישן סענאַט, און דאָרט לייענען
מיר, צווישן אַנדערע (אין דער איבערזעצונג פון העברע־
איש), אָט וואָס:

„— — — אין דעם אָרט, וואו מען קען און מען
ווייסט מיר און מיין אַנגעזעענער פאַמיליע, זיינען
באַקאַנט אַלע מיינע פיינע מעלות און שיינע מידות,
און ווי איך האָב אין דער יוגנט גוט געקענט תלמוד,
די מפרשים און פוסקים. נאָך דעם בין איך געוואָרן
רב אין לעסלי, אין מדינות פוילן. זייענדיק אין וואַר־
שע, די הויפּט־שטאָט פון פוילן, בין איך פילע יאָרן
געווען אַן אַריינגייער ביי גרויסע פריצים און איך
בין זיי זייער געפעלן געוואָרן. נאָך דעם האָב איך
אָפּגעדונגען פון דעם גובערנאַטאָר פאַר הישפּגעלט דאָס
רבנות אין פינסק, ליטע, ווי־צען יאָר צייט און ווי־
גע־בן דעם קהל אַ הלוואה פון פיר הונדערט גאָלדענע רענד־
לעך אָן פראַצענט אויף דעם זעלבן טערמין.“

וועגן דער כאַראַקטעריסטיק זיינער ווייסן מיר פון
אַן אַנדער חסידישער קוועלע, — פון ר' מנחם־מענדל
שניאורסאָן פון ליבאַוויטש, וואָס איז מער באַקאַנט אונ־
טערן נאָמען ר' מענדעלע. פון דעם ווי אַזוי ער כאַראַק־
טעריזירט ר' אַביגדורן, קומט אויס, אַז ער איז געווען אַ
מענטש מיט אַ פעסטן כאַראַקטער און אַ שטאַרקן מוט.
ער איז באַשטאַנען אויף דאָס זיניקע, האָט זיך פאַר קיינעם
ניט אָפּגעשראָקן און האָט זיך קיין זאַך ניט אָפּגע־
שטעלט. זיינע געדאַנקען, אידייען און מיינונגען האָט ער
דורכגעפירט מיט דער גרעסטער אַנטשלאָסנקייט און מיט
אַ מאָסע ענערגיע.

עס איז זייער מעגליך, אַז זיין קאַמף קעגן חסידות
האָט ער דורכגעפירט לשם־שמים און ניט געהאַט דערביי
קיינע פּערזענלעכע אויסרעכענונגען. דער קאַמף איז אָבער
פאַרביטערט געוואָרן און אַנגענומען העסלעכע פארמען, מער
צוליב די קעגן־מיטלען, וואָס דער צווייטער צד, די חסידים,
האָבן באַנוצט. מען דאַרף דעריבער זיך באַציען פאַר־
זיכטיק צו דעם שאַנד־שטעמפל, וואָס די חסידים האָבן
אויף אים אַרויפגעלייגט. נאָך מער וועט אַזאַ באַציאונג
זיין באַרעכטיקט, ווען מיר וועלן צוגעבן, אַז די גאַנצע
עפאָכע, אין וועלכע דער קאַמף איז פאָרגעקומען, איז מער
געשטאַנען אונטערן צייכן פון צעפוילטן יידישן קהל, וואָס
האָט געהאַלטן ביים פאַנאַנדערפאַלן, אַקוראַט ווי די צע־
פוילטע פאָליטישע אָרדענונג פון פוילן צו יענער צייט.

זייענדיק אַ פאַנאַטיקער, האָט זיך ר' אַביגדור אונ־
טערגענומען אָפּצושוואַכן דעם אינפלוס פון חסידות, וואָס
האָט שוין אין און אַרום פינסק געשלאָגן טיפע וואָרצלען.
דעם קאַמף האָט ער צוערשט אָנגעהויבן קעגן די חסידישע
ספרים, און אונטער זיין איינפלוס האָט דער ווילנער גאון
געהייסן עפנטלעך פאַרברענען קעגנאיבער דער ווילנער
שטאָט־שול דעם ספר „צוואת הריב“ש“ („די צוואָה פון ר'
ישראל בעל שם“), וואָס איז געדרוקט געוואָרן אין יאָר
1793 און וואָס איז ביי חסידים געווען פאַרהייליקט, ווי
די אמתע צוואָה פון דעם בעש“ט.

וועגן דער געשעעניש און וועגן דעם גאַנג זיינעם
אין קאַמף קעגן חסידות, הערן מיר אויספירלעכער אין ר'
אַביגדורס אַ לענגערער אָנקלאָגע, וואָס ער האָט אויפן נא־
מען פון צאַר פאָוול דעם ערשטן דערלאַנגט צום רוסישן
סענאַט אין יאָר 1800. דאָרטן שרייבט ער אָט וואָס:

„בעת איך בין אויסגעקליבן געוואָרן פאַר רב־
הכולל איבער פינסק און אירע דרייסיק אַרומיקע
שטעטלעך *), האָב איך זיך, דעם אמת זאָגנדיק, אָפּ־
געהאַלטן פון אַנשליסן זיך אָן די מיטגלידער פון
דער סעקטע, וואָס האָט זיך ניט לאַנג אָנגעהויבן
דאָרט צו אַנטוויקלען; פון מיין זייט האָב איך אַלצ־
דינג געטאָן לויט מיינע כוחות פירצוהאַלטן מיט
שטראָף־רייד די דאָזיקע לייט, אָפּצואוועגדן זיי פון
זייער טעות און אַרויפפירן אויפן גלייכן וועג. נאָר
וען איך האָב זיך איבערצייגט, אַז דאָס מאַכט אויף
זיי אָפּילו ניט דעם מינדסטן רושם און עס זיינען
אין מיינע הענט אַריינגעפאַלן זייערע אין געהיים גע־
דרוקטע ספרים, וואו זיי גייען אָפּן און קלאָר אַרויס
קעגן אַלע געזעצן (פון דער תורה), האָט דאָס מיר
שטאַרק צעטומלט און איך האָב ניט געוואוסט ווי
זיי צו פאַרניכטן; און הגם איך בין געווען זייער
הויפּט רב **), האָב איך פונדעסטוועגן ניט געהאַט
אַזויפיל מאַכט צו פאַרברענען עפנטלעך זייערע ספרים,
ווייל לויט אַלע ידיעות, איז אַ גרויסער טייל פון די
שטעט, וואָס זיינען געלעגן אונטער מיר, אַריבער צו
דער סעקטע.

„איך האָב אָבער געפונען פאַר מיין חוב צו לאָזן
וויסן וועגן דעם פאַרשטאַרבענעם הויכגעלערנטן

*) אין דער אמתן זיינען עס געווען ניט מער ווי דריי שטעטלעך: זלאָבין, סטאָלין און דובראָוויטש.

**) אין דעם רוסישן טעקסט, וואָס איז אַן איבערזעצונג וואַרשיינלעך פון יידיש, שטייט: «Хотя я и был их Обер-Раббином».

ר׳ אליהו פון ווילנע*), ווייל ער האָט מער פון אַלע אונזערע געלערנטע געקענט סיי נגלה און סיי נסתר**). איך האָב אים געבעטן, ער זאָל מיר אַרויסהעלפן מיט זיין גוטן ראַט. איך האָב מורא געהאַט, אַז דאָס וואָס זיי שרייבן אַזוי אין זייערע ספרים און וואָס זיי רופן זיך אָן מיטגלויביקע צוזאַמען מיט אונדז, זאָל ניט דערגיין צו דער הויכער רעגירונג און עס זאָל צוליב דעם ניט ליידן אַן אומשולדיקער, אַנשטאָט אַ שולדיקן. אויסער דעם האָב איך אים דערווײַז, אַז אין זייערע ספרים איז פֿאַראַן אַזוינס, וואָס קען פּריי־וויליק אַראָפּפירן פון גלייכן וועג און, אַז לויט אונ־דזערע דינים דאַרף מען אָט די ספרים פֿאַרברענען פֿאַר אַלעמען אין די אויגן.

„דאָס האָבן זיי טאַקע דאָרטן ד ו ר כ ג ע־פ י ר ט א י ן ו ו י ל נ ע, ו ו א ו מ ע ן ה א ָ ט ע פ נ ט ל ע ך פ א ָ ר ד ע ר (ג ר ו י־ס ע ר) ש ו ל פ א ָ ר ב ר ע נ ט ד י ספרים פ ו ן א ָ ט ד ע ר ס ע ק ט ע.“

עס איז קלאָר, אַז אַזאַ גוואַלט־אַקט האָט אויפגערעגט די חסידים אין פּינסק, קאַרלין און סטאָלין, וואו זיי זיינען געווען אַן אָרגאַניזירטער כח. זיי האָבן אין ר׳ אַביגדורן דערזען אַן אָפּענעם שונא און זיי האָבן זיך מיט אימפּעט אַרויפגעוואַרפן צו באַזייטיקן אים פון כסא הרבנות. צוערשט האָבן זיי אים פֿאַרמיאוסט אין די אויגן פון פּינסקער קהל, אַז ער פֿאָסט ניט צו זיין רב שוין צוליב דעם, וואָס ער האָט זיך עפּעס טועה געווען ביים אַרויסגעבן אַ פסק־דין. אַז דאָס האָט ניט געהאָלפן, האָבן אים די תקיפים צווישן די פּינסקער חסידים, מיט הערשל קאָלאָדנער אָן דער שפּיץ, וואָס איז דאָן אויסגעקליבן געווארן פֿאַרן ראש־הקהל, פֿאַר־מסרט פֿאַרן מינסקער גובערנאַטאָר נעפּלויעוו, אַז ער לאָזט זיך אונטערקויפן מיט געלט און אַז אַלע ליידן פון אים. דאָס האָט, ווייזט אויס, געהאָלפן און אין יאָר 1794 איז ר׳ אביגדור אַראָפּגעזעצט געווארן פון פּינסקער רבנות־שטול.

וועגן דעם, ווי אַזוי מען האָט אים אַנטזאָגט, דער־ציילט ר׳ אביגדור אין זעלבן דאָקומענט אָט וואָס:

„זען אָט די סעקטע האָט דערזען, אַז איך בין אינגאַנצן קעגן זייערע געדאַנקען, האָבן זיי אַלע ווי איינער זיך געשטעלט קעגן מיר, אונטערגעבראָכן מיין פּרנסה און נאָך צוגערעדט אַנדערע, אַז זיי זאָלן מיר ניט צאָלן דאָס, וואָס עס קומט מיר; און ווער וועט זיך דאָס אין אַזאַ פאַל ניט צוהערן צו אַזאַ עצה? צוליב דעם בין איך זייער פֿאַראַרעמט גע־ווארן.

„אויך אין די דריי שטעט, נעמלעך זלאָבין, סטאַ־לין און דאָברואָוויטש, וואָס זיינען געווען אונטער מיין אויפזיכט, אָבער וואו די פירער זיינען געווען פון אַן דער סעקטע, האָבן זיי אויסגעפּועלט ביי די דאָר־טיקע פריצים דאָס רעכט און מען האָט מיר פיל מאָל ניט דערלאָזט פֿאַרן אַהין. נאָך דעם האָבן זיי זיך אויך פֿאַרמערט אין פינסק, און נאָך איידער עס איז אַריבער די צייט צו פֿאַרלאָזן מיין אָרט פון רב־הכולל, האָבן זיי מיר מיט גוואַלט באַזייטיקט. און צו מיין גרעסטער שאַנדע האָבן זיי אַרויסגענומען מיין שטול פון שול און אויף זיין אָרט אָנגעוואָרפן זאַמד און בלאָטע. — — און הגם לויטן יידישן דת פירט מען זיך, אַז דעם, וואָס פֿאַרגעמט דעם אָרט פון רב־הכולל אַפילו אויף אַ קורצער צייט, טאָר מען קיינמאָל ניט אָפּזאָגן, האָט אָבער די סעקטע ניט געקוקט אויף דעם, און זיי האָבן מיר מיט דער גרעס־טער שאַנדע באַזייטיקט נאָך מיט צוויי יאָר פריער, איידער עס איז אויסגעגאַנגען מיין טערמין און צו־געזומען פון מיר אַלע הכנסות“.

פון אַ פֿאַרפֿאַלגטער איז ר׳ אביגדור מיטאַמאָל געווארן אַ פֿאַרפֿאַלגטער. זייַנע קעגנער האָבן אים באַזיגט, אָבער ער איז ניט געבליבן זיצן מיט פֿאַרלייגטע הענט. איצט האָט שוין זיין קאַמף אָנגענומען אַ פערזענלעכן כאַראַקטער, און ער האָט אָנגעוועגדט אַלע מיטלען כדי צוריקצובא־קומען זיין כסא־הרבנות. ר׳ אביגדור האָט זיך געוועגדט צום פּינסקער מאַגיסטראַט, וועלכער האָט באַשלאָסן, אַז ער דאַרף בלייבן אויף זיין אַמט. די חסידישע תקיפים אין פּינסק האָבן זיך ניט אונטערגעווארפן דעם אורטייל, און וועגן דער מאַגיסטראַט האָט געשיקט זיינעם אַ סעקרעטאַר אין ר׳ אביגדורס שול, האָבן זיי אים מיט גוואַלט ניט אַרײַנגעלאָזן.

ר׳ אביגדור האָט אָבער ניט געשוויגן און האָט דורך פֿאַרשיידענע אינסטאַנצן געפֿאָדערט מען זאָל אים צוריק־שטעלן אין זיין רעכט. וועגן זיינע אײַנוועגדונגען אין דער לאָקאַלער און גובערניאַלער פֿאַרוואַלטונג האָבן ניט גע־האָלפן, האָט ער באַשלאָסן זיך צו וועגדן צו די העכערע רעגירונגס־באַאַמטע אין פּעטערבורג און זיי דערווייַזן, אַז ער איז געפֿאַלן אַ קרבן פון אַ פֿאַרשוועדונג מצד די חסידים.

זעקס יאָר נאָכאַנאַנד האָט זיך ר׳ אביגדור געהאַלטן אין איין לאָדן מיט די פּינסקער תקיפים און געפֿאָדערט פון זיי, אַז מען זאָל אים באַצאָלן 3,000 גילדן געריכט־הוצאות און די סומע פון 10,000 גילדן שכירות פֿאַר דער גאַנצער צייט, וואָס עס האָט אים, לויט זיין חשבון, גע־קומט פון די שטעט, וואָס האָבן זיך געפונען אונטער זיין השגחה. „מער ווי צען מאָל“, שרייבט ער אין זיין אַנ־קלאָגע צום צאַר פֿאַוול, „בין איך געווען אין מינסק און געבראַכט אַן אויפפֿאָדערונג פון דער גובערניאַלער פֿאַר־וואַלטונג, ווי אויך פון (מינסקער) געניראַל־גובערנאַטאָר טוטעלמאַן (טוטאָלמין), אַז מיין ענין זאָל פֿאַרענדיקט ווערן. דאָס האָט אָבער ניט געהאָלפן און מיין ענין האָט זיך נאָך

*) דער ווילנער גאון איז געשטאָרבן ג׳ חוה״מ סוכות תקנ״ה (1798), אין עלטער פון 78 יאָר.

**) ד״ה, אַז ער איז געווען אַ גאון סיי אין תלמוד און פוסקים, סיי אין קבלה.

מער פאַרצויגן. איך בין אַריינגעפאַלן אין אַרעמקייט און בין לסוף געווען געצוואונגען אַלץ אויסצופאַרקויפן, אַזוי אַז ביי מיר און מיין משפּחה איז ניט איבערגעבליבן מער ווי אונדזערע אַרימע נשמות."

אין זיין פאַרביטערטקייט האָט זיך ר' אביגדור געוועדט קיין ווילנע, וואו דער קהל האָט, נאָכן טויט פון ווילנער גאון, פאַרשאַרפט דעם קאַמף קעגן דער חסידישער באַוועגונג אין ליטע, וואָס האָט זיך אַלץ ווייטער מער און מער פאַרשפּרייט. דאָ האָט ער געפונען גאָר שטאַרקע שותפים אין זיין קאַמף שוין צוליב דעם, וואָס אויך די ווילנער קהל־לייט זיינען געווען אַ געקריוודעטער צד: אין יאָר 1799 זיינען זיי דורך דער רוסישער רעגירונג אַראָפּגעזעצט געוואָרן פון זייער אָמט. געשען איז דאָס נאָך דעם, ווי ווילנער חסידים האָבן פאַרמסרט פאַר דער רעגירונג, אַז דער קהל באַגייט פאַלשקייטן מיט די געלטער, וואָס קומען אַריין פון די קאַמונאַלע שטייערן.

וועגן זיין פאַרבינדונג מיט די ווילנער קהל־לייט האָט אונדז ר' אביגדור איבערגעלאָזט אַ דאָקומענט אין העברעאיש, וואָס ער האָט דערלאַנגט צום רוסישן סענאָט שוין נאָך דעם ווי פּאָול דער ערשטער איז געטויט געוואָרן (דעם 11טן מערץ, 1801). דער דאָקומענט געהערט אַלזאָ צו אַ ביסל אַ שפּעטערן ציט, אָבער ער אָנטהאַלט די פּרטים, וואָס האָבן אַ שייכות צו אונזער ענין. צווישן אַנדערע, שרייבט ער דאָרטן אָט וואָס:

„כדי אויפצוקלערן די ליגנס פון אָט דער סעקטע*) בין איך אַוועקגעפאָרן קיין ווילנע, די גרויסע שטאָט אין ליטע, ווייל די דאָרטיקע ראשי־הקהל האָבן פיינט און פאַרפאָלגן אָט די סעקטע — — איך האָב געזומען פון זיי אַ כתב וועגן דעם, וואָס אָט די פירער האָבן געטאָן צו אָט דער סעקטע און איבערהויפט וועגן זייער ספר, וואָס זיי האָבן פאַרברענט**). (דערמיט) בין איך אַוועקגעפאָרן אין דער הויפּט־שטאָט, אין פּעטערבורג, און דערלאַנגט אַן אָנקלאָגע צום קיסר פּאָול עליו־השלום אויף דער דערמאָנטער סעקטע, זיי זאָלן מיר באַצאָלן די גאַנצע סומע און אויך דעם שאָדן, וואָס איז מיר אָנגעטאָן געוואָרן דורך פאַרהאַלטן פאַר עטלעכע יאָר די הכנסה פון מיין רבנות. אויך האָב איך דעם קיסר געלאָזט וויסן וועגן זייער ספר, וואָס מ'האָט פאַרברענט אין ווילנע צוליב דעם, וואָס דאָרטן איז געשריבן קעגן אונדזער דת און קעגן געזעץ פון מלכות."

האָבנדיק הינטער זיך די שטיצע פון די ווילנער קהלה־לייט, איז ר' אביגדור אין אָנהייב פרילינג פון יאָר 1800 אַוועקגעפאָרן קיין פּעטערבורג און האָט דערלאַנגט אין דער רעגירונגס־קאַנצעלאַריע אַ בקשה צום צאָר אין דער פאָרם פון אַ לאַנגער מגילה, וואו ער האָט אויסגערעכנט זיינע באַשולדיקונגען קעגן די חסידים. כדי צו פאַרשטאַרקן זיין אָנקלאָגע, האָט ער אויף זיי געמסרט, אַז זיי זיינען אַ „נייע סעקטע" און אַז זיי זיינען רעשטלעך פון די שבתי־צביניקעס און פראַנקיסטן, וואָס זיינען אָנגערקענט געוואָרן פאַר שעדלעך אין טערקיי און פוילן. דרך־אגב האָט ר' אביגדור אויך אָנגעוויזן, אַז שבתי־צבי איז דורך דער טערקישער מאַכט פאַרמשפּט געוואָרן צום טויט און דערמיט געוואָלט נאָך מער אונטערשטרייכן דעם געפערלעכן כאַראַקטער פון אָט דער „נייער סעקטע".

אין זיין מסירה האָט ר' אביגדור אויך אָנגעוויזן אויף דער גרויסער זינד, וואָס עס באַגייט זייער פירער ר' שניאור־זלמן מיט דעם, וואָס ער שיקט געלט קיין ארץ־ישראל. אין יענער צייט, וועו רוסלאַנד האָט געפירט מלחמה מיט פראַנקרייך און וועו מיט אַ יאָר פריער האָט נאַפּאָלעאָן אַרויסגעלאָזט אַ רוף צו די יידן פון ארץ־ישראל זיי זאָלן אים העלפן איינענעמען דאָס לאַנד, איז אָזאַ מסירה גיווען גאָר געפערלעך. דאָס האָט געזאָלט הייסן, אַז ר' שניאור־זלמן איז אַ „מורד במלכות", און נאָך מער, — אַז יידן זיינען ניט געטריי צו רוסלאַנד.

דאָס האָט גיווירקט, און נאָך אַ לענגערער אויספאָרשונג פון דער רעגירונג, אין וועלכער עס האָבן, צווישן אַנדערע, אָנטיילגענומען דער גענעראַל־פּראָקוראָר אָבאָליאַנינאָוו און דער סענאַטאָר פאָעט דערזשאָווין, איז ר' שניאור־זלמן אַרעסטירט געוואָרן דעם 9טן נאָוועמבער, 1800 און ווי אַ שווערער פאַרברעכער אָפּגעפירט געוואָרן, אונטער אַ שטרענגער וואַך, קיין פּעטערבורג. דאָ האָט מען אים איבערגעגעבן צום געריכט פון דער „געהיימער עקספּעדיציע", אַקוראָט ווי בעת זיין ערשטן אַרעסט, אָקטאָבער, 1798*). אויף די נייַנצן פראָגעס, וואָס מען האָט אים גיעשטעלט, האָט ר' שניאור־זלמן געגעבן באַפרידיקטע ענטפערס און דער גאַנצער ענין איז אַריבער צום רוסישן סענאַט.

אַ דריי חדשים איז ר' שניאור־זלמן געזעסן אין פּעטערבורג און גיווארט אויף דעם רעזולטאַט פון דער אויספאָרשונג. אינצווישן האָט ער דערלאַנגט אַ בקשה וועגן ר' אביגדורס מסירה, און זי איז באַטראַכט געוואָרן שוין נאָך פאַוולס טויט, וועו אויפן שטול פון די ראַמאַנאָוס איז אַרויף דער ליבעראַלער אַלעקסאַנדער דער ערשטער. דער רעזולטאַט איז געווען, אַז דעם 21טן מערץ, 1801 איז אַרויס־גיגאַנגען אַ קיסרלעכער באַפעל צום גענעראַל־פּראָקוראָר אינגאַנצן צו באַפרייַען ר' שניאור־זלמנען.

ר' אביגדור האָט אָבער ניט נאָכגעלאָזט און ווייטער

*) ד"ה די קאַרלינער חסידים.

**) געמיינט דעם ספר „צוואת הריב"ש, וואָס דער ווילנער גאון האָט געהייסן פאַרברענען.

*) די אַלע איינצלהייטן וועט דער לעזער געפינען אויספירלעך אין ש. דובנאָוס „תולדות החסידות", תל־אביב, 1931, אָדער אין ז. קלמאַוויטשעס יידישער איבערזעצונג „געשיכטע פון חסידיזם", אויסגאַבע פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, ווילנע, 1933. — פון אַ ריין־חסידישן שטאַנדפונקט איז דער גאַנצער ענין באַהאַנדלט אין „הרב מלאדי ומפלגת חב"ד" פון מרדכי טייטלבוים, ווארשע, 1913.

געהאַלטן אין איין שיקן מסירות צום רוסישן סענאַט אויף די חסידים און זייער פּירער, ר׳ שניאור־זלמן, פֿאַרבינדנדיק עס מיט זיינע פֿריוואַטע תביעות, וואָס ער האָט געהאַט צו זיי. די חסידים האָבן אָבער אויך ניט געשווּיגן, און אויף זייער עצה האָט ר׳ שניאור־זלמן דערלאַנגט אין חודש מאַי 1801 אַ בקשה אויפן נאָמען פון אַלעקסאַנדער דעם ערשטן, וואו ער האָט געבעטן דער רעגירונג אָפּצושטעלן די רדיפות פון די מתנגדים. ר׳ שניאור־זלמנס ביטע, וואו צווישן אַנדערע, געפינט זיך זיין כאַראַקטעריסטיק אויף ר׳ אביגדורן, לייענט זיך אַזוי:

„אויב דער סענאַט וועט באַטראַכטן מיין ביטע, וועט ער אַן צווייפל איינזען מיין גערעכטיקייט אין דער אויספֿארשונג פון דער מסירה פון ר׳ אביגדור, וואָס רופט זיך מיטן נאָמען רב־הכולל, און וועלכער האָט געמסרט אויף מיר און אויף מאַסן יידן — ער, חיימאָוויטש (ד. ה. ר׳ אביגדור בן־חיים), איז, מיט זיין פֿאַלשער מסירה, די אורזאַך פֿאַר אַלע מיינע צרות. אויף דער עלטער האָט מען מיר, ווי דעם גרעסטן פֿאַרברעכער, אָפּגעפּירט אונטער אַ שטאַרקער וואַך, קיין פּעטערבורג — — . איך בין באַפֿרייט געוואָרן — —, אָבער חיימאָוויטש האַלט וויטער אין אויסזוכן אויף מיר נייע מסירות. דאָס, וואָס עס ברענגט אים דערצו, איז, פֿריער אַזוי ווי איצט, זיין שנאָה צו די חסידים — וועמען ער רופט קאַרלינער — וואָס וואוינען אין פּינסק, וואו חיימאָוויטש האָט אָפּגעדונגען די הכנסות פון רבנות, און וואָס האָבן ניט געוואָלט דערלאַזן ער זאָל דאָס רבנות אָפּדינגען אַ צווייטן מאָל, נאָך דעם ווי דער טערמין איז אַריבער. און דאָס איז דערפֿאַר, ווייל ער פלעגט מיט גוואַלט אַרויסשלעפּן געלטער איבער דער מאָס און וויייל זיי (די פּינסקער חסידים) האָבן געוואוסט, אַז ער איז אָפּט אַ טרינקער פון שאַרפּע געטראַנקען. דאָס אַלץ איז באַשלאָסן געוואָרן מיטן הסכם פון קהל, וואָס איז דורכגעפּירט געוואָרן צו יענער צייט, און וואָס איז אויך דערמאָנט אין באַשלוס פון פּינסקער מאַגיסטראַט (וואָס אַ קאָפּיע דערפון איז אָפּגעשיקט געוואָרן צום ציווילן גובערנאַטאָר אין פּעטערבורג אויף צו וויזן חיימאָוויטשן)."

אָט די ביטע האָט קיין רעזולטאַטן ניט געבראַכט, און אין אָוגוסט פון יאָר 1801 האָט ר׳ שניאור־זלמן דערלאַנגט אַ צווייטע בקשה דורך דער פֿאַרמיטלונג פון דעם „פּאָלאָצקער אייניואוינער הערץ איזראַאילעוויטש", וואו ער בעט נאָך אַ מאָל דעם צאַר אַלעקסאַנדער און דעם דריטן דעפֿארטאַמענט פון סענאַט מען זאָל אים ענדלעך באַפֿרייען פון ר׳ אביגדורס באַשולדיקונגען און אַרויסגעבן אַ באַפּעל, אַז די מתנגדים זאָלן מער ניט רודפן די חסידים.

אויף אָט דער בקשה, וואָס איז דער לעצטער גערעכטער בענער דאָקומענט אין דער גרויסער קריגערייַ, וואָס האָט דאַן אויפגערודערט די יידן אין ליטע און האָט געבראַכט צו דער אַקטיוואַר אַרייַנמישונג פון דער רוסישער רעגירונג, איז קיין ענטפֿער ניט געקומען. אין דריי יאָר אַרום איז שוין אַלץ פֿאַרענטפֿערט געוואָרן דורך דעם נייעם „סטאַטוט וועגן איינאַרדנען יידן", וואָס צאַר אַלעקסאַנדער האָט באַשטעטיקט דעם 9טן דעצעמבער 1084. לויט דעם סטאַטוט איז די יידישע קהלה אוועקגעשטעלט געוואָרן אויף צוויי יסודות — אויף גאָט־זאָכן און געלט־זאָכן: יידן מעגן זיך אויסקלייבן אַלע דריי יאָר רבנים, וואָס דאַרפן אַכטונג־געבן אויף רעליגיעזע ענינים, און קהלס־לייט, וועמענס עובדא איז צו זאָרגן, אַז יידן זאָלן פּינקטלעך צאָלן רעגירונגס־שטייערן. פון די רבנים ווידער איז צוגענומען געוואָרן זייער אייניציק מעכטיק געוויר — דער חרם, און יעדע רעליגיעזע סעקטע ביי יידן האָט באַקומען דאָס רעכט אויפצוהאַלטן איר אייגענעם בית־מדרש. דערמיט זיינען שוין, מיטן כח פון מלכות, אַוטאָמאַטיש אָנערקענט געוואָרן אַלע חסידישע שטיבלעך און בתי־מדרשים אין גאַנץ ליטע, רייסן, אוקראַינע און רוסיש־פוילן. דער קריג צווישן חסידים און מתנגדים איז געוואָרן פֿאַרענדיקט.

מיט וואָס האָט זיך אָבער דער קאַמף אויסגעלאָזט פֿאַר דעם פּינסקער רב, ר׳ אביגדורן, וועלכער האָט אים כמעט דורכויס געפּירט צוליב ריין־פֿערזענלעכע מאָטיוון? זיין גרעלט־קריוודע איז אים דורכן צאַר פֿאָול דעם ערשטן באַפֿרידיקט געוואָרן נאָך אין אָקטאָבער 1800, אָבער זיין רבנות־שטעלע האָט ער צוריק ניט באַקומען. פֿאַר דעם האָבן שוין געזאָרגט די פּינסקער תקיפים, וואָס האָבן אים מער ניט געוואָלט האָבן פֿאַר רב אין זייער קהלה.

די דאָטע פון ר׳ אביגדורס טויט איז אומבאַקאַנט. ער איז קענטיק, נאָך דעם גרויסן קריג, אינגאַנצן פֿאַרגעסן געוואָרן. נאָר די חסידישע לעגענדע דערציילט, אַז ער איז געשטאָרבן מיט אַ מיתה־משונה און אויף אַזאַ אופן האָט זי זיך דאָס אָפּגערעכנט מיט דעם פֿאַרביטערטסטן קעגנער, וואָס דאָס חסידות אין ליטע האָט ווען־ניט־איז געהאַט.

דעם אָפּקלאַנג פון אָט דעם קאַמף געפינען מיר ביי דעם העברעאיש־יידישן השכלה־שרייבער אברהם־בער גאָטלאָבער (1811—1899), וואָס האָט אין זייַנע זכרונות איבערגעגעבן זיין קוק אויף חסידות, און אין צוזאַמענהאַנג דערמיט — זיין אָפּשאַצונג וועגן דער קריגעריי צווישן די חסידים און מתנגדים און איר ווירקונג אויף די יידישע פֿאָלקס־מאַסן. וועגן דעם שרייבט גאָטלאָבער אָט וואָס:

„דאָס פֿאָלק האָט געזען, אַז די חסידים האָבן מנצח־געוועזן די רבנים און האָבן דערביי גאָרנישט ניט געליטן. דאָס פֿאָלק האָט בייגעוואוינט דעם גאַנצן רעש פון דער מלחמה, וואָס די רבנים האָבן אָנגעפּירט קעגן די חסידים, אַלע זייערע זידלעריין און פֿאַרוואורפן, אַז די חסידים שטאַמען פון שבתי־צבי און זיי טאָרן זיך ניט רופן יידן — האָט עס אים אָפּגעשראָקן און ער האָט זיך געשטעלט אַן אַ זייט פון די דאָזיקע צוויי לאָגערן. די רבנים האָבן ביי אים אויפגעהערט צו זיין הייליקע, וועלכע מען דאַרף

אין אַלץ פאַלגן, זייער אַוטאָריטעט איז שוין אַרונטער־ געריסן געוואָרן דורך די חסידים; צו די חסידים ווידער זיינען זיי אויך ניט צוגעשטאַנען, ווייל די רבנים האָבן געשטערט — איז דעריבער געבליבן אַ ליידיק אָרט צווישן די דאָזיקע צוויי קעמפנדיקע כחות, אין וועלכן מען האָט געקענט אַרייַנברענגען דאָס ליכט פון וויסן און אויפלעבונג.״

פינסקער רבנים פאַר די לעצטע הונדערט יאָר

נאָכן גרויסן קאַמף צווישן די חסידים און זייערע קעגנער — אַ קאַמף, וואָס האָט אויפגערודערט דאָס גאַנצע ליטווישע יידנטום, האָט זיך פינסק באַרואיקט, איינגעשטעלט אירע צעהיצטע געמיטער און ווידער געוואָרן אַ יידישע קהלה מיט קהלות גלייך. שטיל און רואיק איז דאָרט אַנגעגאַנגען דאָס יידישע רעליגיעזע לעבן, וואָס האָט שאַרף אָפּגעהיט די צעטיילונג אויף מתנגדים און חסידים: פינסק איז געבליבן מתנגדיש און די דערבייאיקע קאַרלין און סטאָלין — חסידיש.

פאַר דער צייט זיינען אויפן כסא־הרבנות פון פינסק געזעסן רבנים, וואָס אייניקע פון זיי זיינען געווען באַרימט איבער דער יידישער וועלט און איבערגעלאָזט טיפע שפורן לדורות ניט נאָר צוליב זייער גרויסער לומדות, נאָר איבער־ הויפט צוליב דעם, וואָס זיי זיינען געווען פון דעם טיפ גרויסע פערזענלעכקייטן און עוסקים בצרכי צבור, געזעלשאַפטלעכע טוער. אַ טייל ווידער האָבן מער ווי זייערע נעמען ניט איבערגעלאָזט, און אויך זיי גייען אַריין אין אונדזער ווייַ־ טערדיקער פאַרצייכענונג פון די פינסקער רבנים פאַר די לעצטע 100—120 יאָר. וועגן אייניקע פון זיי האָבן מיר מער ביאָגראַפישע ידיעות, וועגן אייניקע — ווינציקער. אומעטום האָבן מיר זיך אָבער באַמיט צו ברענגען די גע־ הערקע פרטים לויט דעם אָרט און וויכטיקייט, וואָס זיי האָבן פאַרנומען אין פינסק.

ר׳ חיים ב״ר פרץ כהן (באַקאַנט אויך אונטערן נאָמען ר׳ חיים ראַפאָפּאָרט). געבאָרן אין טשעכנאָוויץ און זיך באַזעצט אין ווילנע, וואו ער האָט געפירט גרויסע געשעפטן, ברענגנדיק סחורות אַוועק פון אַמסטערדאַם און האַמבורג. שפעטער איז ער אויפגענומען געוואָרן אַלס רב אין פינסק און קרייז, וואו ער איז געזעסן אויפן רבנות־שטול ביזן יאָר תקפ״ו (1826), וועלכן ער איז פון דאָרט אַוועקגעפאָרן קיין ארץ־ישראל און זיך באַזעצט אין צפת.

אין דעם צפתער פנקס געפינט מען זיין אונטערשריפט אויף דעם אָפמאַך פון יאָר תקפ״ט (1829) וועגן דער פאַר־ טיילונג פון חלוקה צווישן די פרושים (ד. ה. מתנגדים), און חסידים פון דעם אשכנזישן ישוב. געשטאָרבן אין צפת, כ״ח טבת תקצ״ב (1833).

פון זיין פאָטערס צד, ר׳ פרץ, האָט ער געצויגן זיין יחוס פון ר׳ שבתי הכהן, מחבר פון ספר „שפתי כהן״ (און דעריבער באַקאַנט מיטן נאָמען „דער ש״ך״). זיין פאָטער ווידער איז געווען אַ תלמיד ביים באַרימטן ר׳ יהונתן אייבעשיץ.

אין פינסק האָט ר׳ חיים געגעבן הסכמות אויף די ספרים „נחלת עזריאל״ פון ר׳ פנחס ב״ר עזריאל הלוי (גראָדנע, תקע״ז), אויף „שולחן ערוך״ פון יאָר תק״פ, אויף דעם ספר „המגיד״ (תקפ״ד) און די תהלים־אויסגאָבע פון יאָר תקפ״ז.

נאָך דעם ווי ר׳ חיים ב״ר פרץ האָט פאַרלאָזט פינסק, האָט זיין אָרט פאַרנומען זיין ממלא־מקום ר׳ יוסף. עס זאָל הייסן, אַז ער איז אויך געווען רב אין קאַרלין. קיין ענויע ביאָגראַפישע דאַטעס וועגן אים, האָבן מיר ניט. צווישן זיינע תלמידים איז געווען דער שפעטערדיקער בריסקער רב ר׳ יעקב־מאיר פאַדווע, מחבר פון „כתונת פסים״.

קיין געדרוקטע ספרים פון אים זיינען ניטא. עס איז אָבער באַקאַנט, אַז ער האָט נאָך זיך איבערגעלאָזט פיל כתבי־יד אין נגלה און נסתר.

ר׳ אהרן פון קראַטינגע, באַקאַנט מער אונטערן נאָמען ר׳ אַרעלע קראַטינגער. אין דער יוגנט האָט ער זיך פאַר־ נומען מיט האַנדל, אָבער עס איז אים ניט געגאַנגען אין ער האָט זיך גענומען צום לערנען. צוועלף יאָר צייט איז ער אַזוי געזעסן על התורה ועל העבודה, אָפּגעשיידט פון זיינע אַרומיקע.

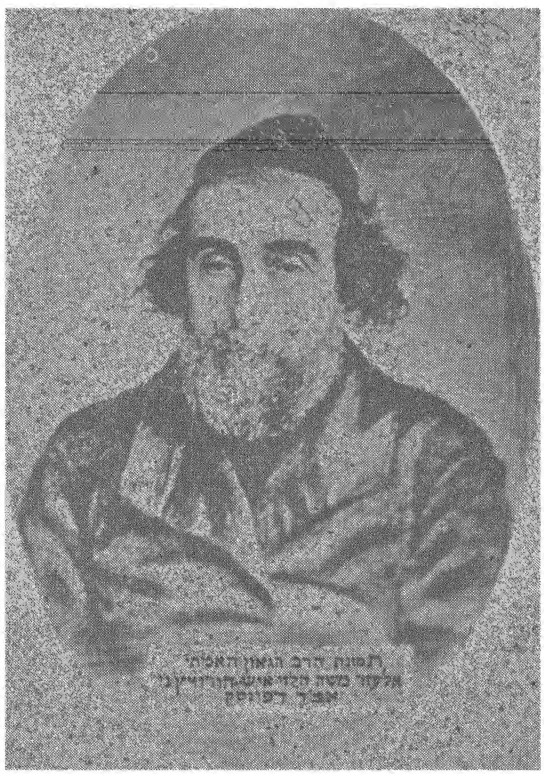
זיין התמדה אין לערנען האָט זיך פון אים ניט אָפּ־ געטאָן אויך דאָן, וען ער איז אויפגענומען געוואָרן פאַר רב אין קראַטינגע. ער איז מער געווען דער טיפ פון אַ רב — אַ פרוש, וואָס האָט גאָרניט צו טאָן מיט דער דרויסנ־ דיקער וועלט. אין דעם איז ער דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז ער פלעגט טעג און נעכט זיצן אָן אָפּגעשלאָסענער אין זיין חדר־מיוחד און פראַווען פרישות אויף אַן אויסער־ געווייגלעך פרומען שטייגער.

זיין גרויס לומדות איז אים בייגעשטאַנען ביים אָנ־ געזומען ווערן אַלס רב אין פינסק, וואו ער איז אָפּגעווען דריי יאָר און געשטאַרבן פינף טעג אין טבת, תר״ה (1845).

נאָכן טויט האָבן זיינע זין אַרויסגעגעבן זיין ספר „תוספות אהרן״ (קעניגסבערג, 1858), וואו ער האָט פאַר־ ענטפערט קשיות אויף תוספות צום סדר זרעים, מועד און מסכת נדה און אָנטהאַלט אויך דרשות לויט דער קבלה נאָך. אויפן ספר איז פאַראַן אַ הסכמה פון בריסקער רב ר׳ יעקב־מאיר פאַדווע, וועלכער לויבט שטאַרק דעם מחבר.

ר׳ מרדכי זקהם (זאַקהיים), באַקאַנט מער אונטערן נאָמען ר׳ מרדכילע. געווען רב אין פינסק אין די יאָרן 1843—1853. קיין געניוערע פרטים וועגן אים האָבן מיר ניט.

ר׳ אלעזר־משה הלוי הורוויץ. איבער דרייסיק יאָר (פון 1859 ביז 1890) איז ער געזעסן אויפן רבנות־שטול אין פינסק, וואו ער האָט זיך פיל אָפּגעגעבן מיט קהלשער אַרבעט. ער איז געווען פון די געציילטע רבנים־טיפן, וואָס זייער ווירקונג איז איבערגעבליבן אויף אַ לאַנגער צייט. ער האָט מער אין זינען געהאַט די אינטערעסן פון פינסקער קהל, זייע נויטן און באַדערפענישן אין איז געווען באַליבט אין אַלע קרייזן. אי־בערהויפּט האָט ער געזאָרגט פאַר די נויט־באַדערפטיקע, און ניט איין מאָל איז אים אויסגע־קומען צו פאַרקריגן זיך מיט די פינסקער תקיפים, וואָס האָבן זיך געבויגן פאַר זיין ווילן.

ר׳ אלעזר־משה הלוי הורוויץ
(געווען רב אין פינסק אין משך פון דרייסיק יאָר)

ר׳ אלעזר־משה איז געבאָרן געווארן אין טשעריקאָוו, מאָהלי־ווער גובערניע, דעם צווייטן טאָג ראש־השנה תקע״ח (1818). זיין פאָטער, ר׳ צבי הלוי איש הורוויץ, איז געווען אַן איידעם פון דעם באַקאַנטן גביר ר׳ יהושע צייטעלס פון שקלאָוו, אַ מקורב צום ווילנער גאון. געפונען האָט מען אים „ר׳ הירש מילכיקער״, ווייל ער האָט פערציק יאָר נאָכאַנאַנד געגעסן נאָר מילכיקס און ניט טועם געווען קיין טעם בשר.

אין קיין ישיבות האָט ר׳ אלעזר־משה ניט געלערנט, נאָר אַ קורצע צייט האָט ער געהערט תורה ביי דעם באַ־רימטן ר׳ לייבעלע קאָוונער. אָבער אויך אָן דעם איז ער געווען אַ גרויסער בקי אין גאַנץ ש״ס, אַ וואונדערבאַרער תנ״ך־קענער און אַרייַנגעטאָן אין וועלטלעכע וויסנשאַפטן, איבערהויפּט — אין מאַטעמאַטיק.

ער האָט פון זיין תורה ניט געוואָלט מאַכן קיין „קרדום לחפור בה״, אַ מיטל צום לעבן, און זיך באַמיט אַרויסצו־שלאָגן זיין פרנסה פון מסחר; עס איז אים אָבער ניט געגאַנגען און ער האָט אָנגענומען אַ רבנות־שטעלע אין דעם קליינעם שטעטל מאַנאַסטירשטשינע, מאָהליווער גו־בערניע.

גיך איז זיין נאָמען געוואָרן באַרימט און ס׳האָט לאַנג ניט געדויערט ווי פינסק האָט אים אין יאָר תר״כ (1859) פאַרבעטן צו פאַרנעמען דעם רבנות־שטול, וואָס ער האָט אָנגעהאַלטן איבער דרייסיק יאָר.

ר׳ אלעזר־משה האָט זיך פיל אָפּגעגעבן מיט הויבן דעם מצב פון יידישן חינוך אין זיין שטאָט, און אין פנקס פון פינסקער תלמוד־תורה פון יאָר תרכ״ב (1862) איז פאַרצייכנט לזכרון עולם די שבועה, וואָס ער האָט גע־נומען ביים פינסקער קהל צו שטיצן די תלמוד־תורה מיט אַ פולער האַנט.

ר׳ אלעזר־משה איז געווען פאַררעכנט פאַר אייגעם פון די גרעסטע גדולי־התורה אין זיין צייט, וועמענס גרויס בקיאות אין תלמוד איז געווען באַגלייט מיט טיפן שאַרפזין, פיל רבנים פלעגן זיך צו אים ווענדן מיט שאלות, וואָס ער פלעגט פאַרענטפערן מיט גרויס וויסן. אויסער דעם האָט ער געשריבן פיל חידושים, וואָס נאָר אַ קליינער טייל פון זיי איז אָפּגעדרוקט אין זיין ספר „אוהל משה״ (ווארשע, 1889). עס זיינען פון אים אויך געבליבן הגהות צום ווילנער ש״ס און חידושים, וואָס ער האָט גע־דרוקט אין דעם לומדישן חודש־זשורנאַל „תבונה״ אונטער דער רעדאַקציע פון באַרימטן גאון ר׳ ישראל סאַלאַנטער (אַרויס אין מעמל, אין די יאָרן 1861—1862) ווי אויך וויכטיקע הערות צום מדרש שוחר טוב (אָדער מדרש תהלים) מיטן „ביאור הר״מ״ פון ר׳ אהרן־משה פאַדווע פון קאַרלין (ווארשע, 1865).

אַ גרויסער פקח, זיינען פון אים איבערגעבליבן אייניקע וועלטלעך, וואָס זאָגן עדות אויף זיין טיפן שאַרפזין. ער איז געווען אַ גרויסער קענער פון די חסידים, און וועגן דעם דערציילן אַ פאָר פאַלקס־וויצן אָט וואָס:

אַ חסיד האָט זיך צו אים אַמאָל אָפּגערופן: „אונזערע רביס זיינען דאָך אָבער גרויסע בעלי־מופתים, וואָרום, „צדיק גוזר והקדוש ברוך־הוא מקיים״ (דער צדיק איז עפּעס גוזר און דער אויבערשטער פירט עס דורך).״

אויף דעם האָט אים ר׳ אלעזר־משה געענטפערט: „דאָס וואָס דער צדיק איז גוזר און דער אויבערשטער איז מקיים — איז גאָר ניט קיין מופת; אָבער, אַז דער אויבערשטער

איז גוזר און דער צדיק זאָל עס מקיים זיין — אָט דאָס איז יע אַ מופת...“

אַן אַנדערש מאָל האָט זיך ר׳ אלעזר־משה געטראָפן מיט ר׳ אהרן קאַרלינער, פירער פון די קאַרלינער חסידים, וואָס איז מיט אים געווען גוט אויפגעטראָגן. רופט זיך אָפּ ר׳ אהרן: „מילאָ פון מיר האָלט איר ניט, ווייל איר זייט אַ גרעסערער למדן; אָבער פון זכות־אבות האָלט איר יע?“ ענטפערט אים אויף דעם ר׳ אלעזר־משה: „נו, אייערע עלטערן האָבן אויך געלעבט מיט זכות־אבות...“

אין יאָר תרמ״ב (1862) איז ר׳ אלעזר־משה פֿאַראַ־ליזירט געווארן און פונדעסטוועגן האָט ער ביז דעם לעצטן טאָג פון זיין לעבן וויטער געדינט זיין קהלה. אָבט יאָר נאָכאַנאַנד איז ער געלעגן צו בעט, און זעקס טעג אין חודש אב תר״ן (1890) איז ער אין עלטער פון 72 יאָר נפטר געווארן.

ער האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך זיין איידעם ר׳ ברוך עפשטיין, דעם באָקאַנטן גרויסן תלמודיסט, מחבר פון דער ענציקלאָפּעדיע „תורה תמימה“ און מעמוארן־בוך „מקור ברוך“. זיין גרויסן שווער האָט ער מספיד געווען אין זיין ספרל „נחל דמעה“ (וואַרשע, 1890), וואו ער האָט, צווישן אַנדערע, כאַראַקטעריזירט זיין גרויס למדות מיט די פאָלגע־דע ווערטער:

„שוין באַלד צוועלף יאָר, ווי איך האָב געהאַט די זכיה זיך צוצוהערן צו זיין תורה און זייַנע געשפּרעכן און זיך געפינען אין זיין געזעלשאַפט צוויי־דריי מאָל אַ טאָג. איך האָב זוכה געווען קענען צו לערנען זיין הייליקע אויפ־פירונג, און פון אין דער פרי ביז בייַנאַכט האָב איך אים אויף אַ מינוט ניט פאַרלאָזן. מיינע אויגן האָבן אויפגע־לויכטן ביים אויסקלייבן די רויזן און בלומען פון זיינע חידושים, וואָס ער האָט מחדש געווען אין יעדן וויִנקעלע פון דער תורה. עס איז כמעט ניט אַריבער קיין איין טאָג, וואו איך זאָל ניט האָבן דעם פאַרגעניגן צו הערן פון אים עפּעס אַ תורה־וועדטל, צי אין תנ״ך אָדער אין משנה, אין הלכה אָדער אין אגדה. פאַר אים פלעג איך פירבערענגען יעדן האַרבן ענין און ער פלעגט מיר אים רואיק און גע־לאָסן פאַרענטפערן. זייַנע אַלע רייד האָבן דערפרייט און געלויכטן אָקוראָט ווי זיי וואָלטן געגעבן ווערן פון באַרג סיני, ווייל דאָס איז געווען אַ תורת־אמת און ער האָט פאַרמאָגט אַ הימלישן גייסט און קיין סוד איז פאַר אים ניט געווען פאַרבאָרגן.“

פון די מער־באַקאַנטע רבנים אין דער דערבייאיקער ק אַ ר ל י ן זיינען פאַר דער זעלבער צייט געווען:

ר׳ יעקב ברוכין (באַרוכין), מחבר פון די שו״ת „משכנות יעקב“ (ווילנע, 1837) און „קהלת יעקב“ (ווילנע, 1847), וואָס באַשטייט פון צוויי טיילן און אַנטהאַלט חידושים אויף דער מסכתא ברכות און סדר מועד וווי אויך שאלות־ותשובות.

זיין זיידע, ר׳ ב ר ו ך (און דערפון — דער פאַ־מיליע־נאָמען „ברוכין“) ש ק ל אָ ו ע ר איז געווען איינער פון די אינטערעסאַנטסטע טיפּן פון זיין צייט. אַ גרוי־סער למדן און געלערנטער אין וועלטלעכע וויסנשאַפטן, האָט ער זיך איבערהויפּט אָפּגעגעבן מיט מאַטעמאַטיק, אַסטראָנאָמיע און מעדיצין. אין די געביטן האָט ער אַרויס־געגעבן אייניקע ביכער, וואָס ער האָט איבערגעזעצט פון איראָפּעאישע שפּראַכן, ווי דייטש און ענגליש. ער האָט דערצו געהאַט די הסכמה פון ווילנער גאון, וועלכער האָט געהאַלטן, אַז „תורה און חכמה גייען צוזאַמען“.

א דאָקטאָר מעדיצין לויט זיין פאַך, דאָקטאָר האָט ער אויסגעשטודירט אין לאָנדאָן, איז ער אויף דער עלטער געווען לייב־דאָקטאָר ביים פירשט ראדזיווויל.

ר׳ יעקב איז געשטאָרבן פינף טעג אין כסלו, תר״ה (1845) און זיין אָרט האָט פאַרנומען זיין ברודער ר׳ י צ ח ק׳, מחבר פון ספר „קרן אורה“ (ווילנע, 1851), חידושים אויף מס׳ יבמות און הוריות. ער איז געשטאָרבן ט׳ חשון, תרי״ב (1852).

ר׳ שמואל־אביגדור תוספאה, מחבר פון עטלעכע רבנישע ספרים, וואָס די באַקאַנטסטע צווישן זיי זיינען „שאילות שמואל“ (יאָהאַנעסבורג, 1858), שאלות־ותשובות, און „שארית הפליטה“ (וואַרשע, 1888), ביאורים אויף תורה. ער האָט אויך אָנגעשריבן אַ פירוש צו דער הגדה של פסח.

אין דער הקדמה צו זיינע שאלות־ותשובות „שאילות שמואל“ ווערט קאַרלין שטאַרק געלויבט ווי אַן אָרט פון תורה, צווישן אַנדערע שרייבט ער דאָרטן: „און איך דאַנק דעם אויבערשטן פאַרן חסד, וואָס ער האָט מיר געטאָן און געבראַכט קיין ק אַ ר ל י ן, וואָס איז געקרוינט מיט גדולים און מענטשן מיט אַ נאָמען, וואָס זיינען באַקאַנט איבערן לאַנד — — — און אַז דער אויבערשטער האָט מיר געלאָזט רוען אויף די שטילע וואַסערן, האָב איך מיך אונטערגענומען צו פאַרשפּרייטן איבער דער וועלט דעם דאָזיקן חיבור מיינעם און איך האָף, אַז ער וועט אַלעמען געפעלן.“

זיין באַציאונג צו חסידות און צו ר׳ אהרן קאַרלינער, פירער פון די דאָזיקע חסידים, קען מען זען פון אָט דער פאָלקס־דערציילונג:

דער קאָברינער רב, ר׳ מאַרים, איז געקומען צו ר׳ אהרן קאַרלינער. ער איז צוערשט אָפּגעטראָטן ביי ר׳ שמואל־אביגדורן, וועלכער האָט אים אויפגענומען זייער פיין און צוזאַמען פאַרבראַכט אין דברי־תורה. שמועסנדיק אַזוי, האָבן ביידע אָנגעהויבן צו ריידן וועגן חסידות. רופט זיך אָפּ אביגדור:

— איר וויסט, ר׳ מאַרים, אויף יענער וועלט וועט איר האָבן צרות: די חסידים וועלן אייך האָלטן פאַר אַ מתנגד, ווייל איר זייט אַ גדול בתורה; די מתנגדים ווידער וועלן זאָגן אויף אייך, אַז איר זענט אַ חסיד צוליב דעם, וואָס איר זייט געקומען צו ר׳ אהרן קאַרלינער. דער סוף

וועט זיין, אַז אין גן־עדן וועט איר קיין איין טיש ניט האָבן פאַר זיך.

— „דאָס זאָל אייך שוין ניט אַרן", האָט ר' מאַרים געענטפערט מיט אַ שמייכל, „איך בין זיכער, אַז עס וועלן זיין נאָך אַזוינע ווי איך און מען וועט פאַר אונדז שטעלן אַ באַזונדערן טיש..."

ר' דוד פרידמאַן, באַקאַנט אויך אונטערן נאָמען ר' דודל קאַרלינער. ער איז געבאָרן געווארן י"ח אדר, תקפ"ח (1828) אין ביאַלע, פּוילן, און נאָך אַלס קינד אַרויס־געוויזן אויסערגעווייניגלעכע פּעאיקייטן. צו זעקס יאָר האָט ער שוין געלערנט ביים בריסקער רב ר' לייב קאַצענעלנ־בויגן און שפּעטער־צו אין קאַמענץ־ליטאָווסק אונטער דער השגחה פון זיין עלטערן ברודער ר' יוסף, וואָס איז אַליין געווען באַרימט פאַר אַ גרויסן למדן מיט אַ שאַרפן מוח. דאָרט האָט ער געלערנט ביזן יאָר 1841 און דורך דער צייט פּלעגט ער קומען קיין בריסק, וואו עס פלעגט אים אויסקומען זיך מתוכח צו זיין מיט די גרעסטע לומדים.

ר' דוד פרידמאַן (רב אין קאַרלין)

אין זעלבן יאָר איז דורך בריסק דורכגעפאָרן דער באַרימטער מאַהליווער גביר ר' ש מ ר י ה ל ו ר י א, און דער פּאיקער דודל האָט אויף אים געמאַכט אַזאַ שטאַרקן אייndrוק, אַז ער האָט באַשלאָסן אים אַריבער־צונעמען צו זיך. נאָך דעם ווי ער האָט פאַרבראַכט בייאים אַ קורצע צייט, האָט ער אים אַריבערגעבראַכט צו זיין שוואָגער, דעם באַרימטן למדן ר' ז ל מ ן ד י ו ו ל י ק, אין שקלאָוו. ביים לערנען האָט ער דעם יונגן תלמיד געפירט אין דעם דרך פון ווילנער גאון, אים דערווייטערט פון פלפול און צוגעוואוינט אים צו דערקלערן לאָגיש די אויס־פירן פון דער תלמודישער הלכה.

אינגיכן איז דער יונגער דוד געוואָרן אַן איידים אויף קעסט בייַ ר' שמריה לוריא און צוואַנציק יאָר נאָכאַנאַנד איז ער געזעסן אין זיין הויז און געלערנט. דאַן האָט ער דאָס מחבר־געווען זיין ספר „פּסקי הלכות" (געדרוקט אין וואַרשע (1898).

דורך דער צייט וואָס ער איז געזעסן אין שקלאָוו, האָט מען זיך צו אים געוועדט פון פּילע קהלות, וואָס האָבן אים געוואָלט האָבן פאַר זייער רב. אַ רבנות־שטעל האָט ער אָבער ערשט אַנגענומען צוויי יאָר נאָך זיין שווערס טויט, וועלן קאַרלין האָט אים אין יאָר תרכ"ח (1868) אויפ־גענומען פאַר איר רב.

קנאַפּע פערציק יאָר איז ר' דוד פרידמאַן געזעסן אויפן רבנות־שטול אין קאַרלין, וואָס האָט, אַקוראַט ווי די דער־בייאיקע פּינסק מיט ר' אלעזר־משה הורוויץ, זוכה געווען צו האָבן איינעם פון די גרעסטע גדולי־התורה אין זיין צייט. רבנים פון אומעטום פלעגן זיך צו אים וועדן מיט שאלות וועגן די וויכטיקסטע ענינים אין יידיש־רעליגיעזן לעבן און ער פלעגט אַלץ פאַרענטפערן מיט גרויס וויסן און טיפן שאַרפזין. דאָ האָט ער אויך פיל געשריבן איבער רבנישע און געזעלשאַפטלעכע פראַגן און מחבר־געווען זיין צווייטן ספר „עמק ברכה" (געדרוקט אין ירושלים, 1881), וואָס גיט זיך אָפּ מיט דער פראַגע פון חרם ביי יידן.

ער איז געווען זייער באַליבט ביי זיין קאַרלינער קהלה און ביי יעדערן, וואָס האָט זיך נאָר מיט אים באַגעגנט, צוליב זיין פריינט־לעכקייט און פאַטערלעכער באַציאונג. ר' דוד איז ניט געווען פון יענע קנאים, וואָס ווילן אַרויפצווינגען זייער הנהגה און מיינונגען מיט געוואַלט. קיין עוולות האָט ער ניט פאַרשוויגן, ער איז אָבער געווען געדולדיק צו אַלעמען.

אַ צייט לאַנג האָט זיך ר' דוד פרידמאַן אויך פאַר־אינטערעסירט מיט דער דע־מאַלט־אויפגעקומענער חבת־ציון־באַוועגונג. וועגן אויף דער איניציאַטיוו פון די וואַרשעווער חובבי־ציון איז אין יאָר 1885 פאַרגעקומען די באַרימטע קאַטאָוויצער קאָנפערענץ, האָבן אים די פּינסקער חובבי־ציון גע־שיקט אַהין ווי זייער דעלעגאַט. אויף זיין נאָמען איז אויך געווען פאַרשריבן די יערלעכע סומע פון הונדערט רובל, וואָס די פּינסקער חו"צ האָבן געשיקט פאַרן אדעסער קאָמיטעט. אין אַ צייט אַרום האָט ער זיך, צוליב חלוקי־דעות פון אַ טיילווייז־פּערזענלעכן כאַראַקטער, דערווייטערט פון דער באַוועגונג און איז געוואָרן אַ שאַרפער קעגנער פון די חובבי־ציון.

*

געשטאָרבן איז ר' דוד פרידמאַן אין יאָר 1915, אין צייט פון דער דייטשער אָקופּאַציע.

פּינסקער קהלה

די פּינסקער קהלה ווי אַן אַרגאַניזירטע קער־פערשאַפט איז כּמעט איינע פון די יינגסטע אין פּוילן. זי איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1928, ווען ס׳זיינען אויסגעוויילט גע־וואָרן אירע ערשטע זעלבסטפֿאַרוואַלטונג־קאָמיסיעס.

פּינסקער קהלה האָט געהערט צום טיפּ גרויסע קהלות, ד. ה. זי איז פֿאַרוואַלטעט געוואָרן דורך צוויי אינסטאַנצן: אַ ראַט פון 20 מיטגלידער, געוויילט דורך אַלגעמיינע וואַלן, און אַ פֿאַרוואַלטונג פון 10 מיטגלידער, געוויילטע פון ראַט. זי האָט אַרומגענומען די גמינעס: פּינסק, לאַהישין, בראָדניצע, כאָינע, זאַסלאַווקע, לעמעשעוויטשע, פּינקאָוויטש, פֿאַהאַסט־זאַגאַראַדסקי, פֿאַרזשעטשע, זשאבטשיץ, און געציילט איבער 23,000 נפשות.

זינט 1914 איז אין פּינסק קיין יידישע, לעגאַל־געוויילטע רעפּרעזענטאַנץ נישט געווען. אַלע יידישע קהלשע אינסטיטוציעס, אויסער די אנשטאַלטן, וועלכע האָבן גע־האָט אייגענע לעגאַליזירטע סטאַטוטן און געזעלשאַפטן, זיינען געווען אונטער דער אפּוטרופּסות פון יחידים, באַלע־באַטים, גבאים, כלל־טוער פון קיינעם נישט געוויילטע. זיי האָבן געבאַלאַנסעוועט, אָן וועלכער ס׳איז קאָנטראָל פון דער געזעלשאַפט.

פּינסק באַשטייט פון צוויי באַזונדערע שטאָט־טיילן: פּינסק און קאַרלין. אין פּינסקער טייל שטאָט זיינען געווען כּמעט אַלע יידישע פאַבריקאַציעס. דאָרט האָט געוואוינט אַממערסטן דער עמך. אין קאַרלינער טייל שטאָט האָבן געוואוינט די „אַריסטאָקראַטן", די יחסנים, סוחרים, איבערהויפּט האָלץ־סוחרים און טראַנספּאָרטירער, און אַזוי גבירים. יעדער טייל שטאָט האָט געהאַט זיינע באַזונדערע רעליגיעזע, קולטורעלע און פילאַנטראָפּישע אנשטאַלטן: באַזונדערע רבנים, דיינים, גרויסע שולן, קלויזן, תלמוד־תורות, מושבי־זקנים, שפּיטעלער, בעדער, בתי־עלמין און חברות קדישא.

פֿאַר דער וועלט־מלחמה זיינען געווען אין פּינסק פאָלגנדע רבנים: אין פּינסק — אלעזר משה הורוויץ, דער מחבר פון פּרושים אויף ש״ס, אַ וועלט־גאון; נאָכדעם ר׳ הערשעלע וואלק; זייערע דיינים: הורוויץ און הינדין. אין קאַרלין — ר׳ דודל פרידמאַן (ר׳ דודל קאַרלינער) דער מחבר פון „יד דוד", זיין זון ר׳ יהודה ליוושיץ, און לעצטנס — ר׳ שמואל מיכל ראַבינאָוויטש. אין וואקזאלנער טייל שטאָט — ר׳ דוד ראַווינסקי. אָלס קאַזיאָנער רב, וועלכער פלעגט פירן די ציווילשטאַנד־ביכער, איז געווען פריער ביילין און שפּעטער מיכל סעמעזשאָווסקי.

קיין שום פּענסיע פון דער יידישער באַפעלקערונג האָבן די רבנים ניט באַקומען. זייער פּרנסה האָבן זיי גע־שעפּט טיילווייז פון נישט אָפּיציעלע פּענסיעס, וואָס זיי פלעגן באַקומען פון די „קאָראָבקע"־געלטער, וואָס זיינען געגעבן געוואָרן דורך דער שטאָט־פֿאַרוואַלטונג*) פֿאַר יידישע פילאַנטראָפּישע אנשטאַלטן. דער רב ר׳ דודל האָט אויך געהאַט דעם „מאַנאָפּאָל" ביי יידן צו פֿאַרקויפן ליכט אויף ליכט־בענטשן און אויף יום־כּפּור. אויסער דעם האָבן זיי געהאַט הכנסות פון סדור־קדושין, גטין, בריתן, יום־טוב־געלט, דין־תורות. דער קאַזיאָנער רב האָט געהאַט זיין לוין פון ציווילשטאַנד־אַמט אין דער פֿאָרם פון אָפּצאָ־לונגען פֿאַר אָקטן און מעטריקעס. דער אופן פון אויפנעמען אַ רב אָדער אַ דיין פלעגט פֿאַרקומען אין דער פֿאָרם, וואָס די שטאָט פלעגט אים אַרויסגעבן אַ כּתב רבנות מיט אַ פֿאַר הונדערט אונטערשריפטן פון באַלעבאַטים, נאָכן האַלטן אַ קאָנקורס־דרשה אין שול פֿאַר זייערע קינפּטיקע באַלעבאַטים.

פון די צוויי גרויסע שולן איז איינע, די קאַרלינער, אין יאָר 1896 אָפּגעברענט געוואָרן און מער נישט אָפּגע־בויט. איר הויף איז לאַנגע יאָרן געווען הפקר, ווי אַן אָרט צו וואַרפן מיסט פון די שכנותדיקע גאַסן, און האָט זיך דערביבער געפונען אין אַ אויסערגעווינלעך שלעכטן סאַניטאַרן צושטאַנד, ביז די קהלה האָט ענדלעך איבערגע־נומען איבער אים די השגחה און געברענגט אין דער גע־העריקער אָרדנונג. די צווייטע גרויסע שול, די סינאַגאָגע, איז אַ רעפּרעזענטאַנץ־שול. לויט איר אַרכיטעקטאַנישן אויסזען און דאָקומענטן, איז זי געבויט געוואָרן אין די צייטן פֿאַר קרולאָווע באַנע, זי איז אויך אין דער גרויסער שרפה אין יאָר 1921 אָפּגעברענט געוואָרן און רעסטאַווירט צוריק, אַ דאַנק דעם נישט־לאַנג פֿאַרשטאַרבענעם עסקן פּייוול צאַפּאַסניק, וועלכער האָט אַליין מיט אייגענע כּחות געשאַפּן דעם נייטיקן סכום געלט.

אַלע יידישע פילאַנטראָפּישע און פילאַנטראָפּיש־קול־טורעלע אנשטאַלטן זיינען אַממערסטנס אויסגעהאַלטן געוואָרן פון קאָראָבקע און צדקה פון שטאָט, איבערהויפּט פון די פאַמיליעס לוריא, וועלכע זיינען געווען די גרעסטע פילאַנ־

*) Городская Управа

טראָפן און די הויפּט בעלי־צדקה אין אַלע קהלשע ענינים. זיי, די פאַמיליעס לוריא, האָבן אויפגעבויט אין קאַרלין אַ שטענדיקן בנין פאַר אַ תלמוד־תורה, אונטערן נאָמען „בית אולפנא", בנינים פאַר דעם קאַרלינער שפּיטאָל און מושב־זקנים און — די אַלע אַנשטאַלטן כמעט אַליין אויסגעהאַלטן. אויסער דעם פּלעגן זיי טיילן צדקה צו יחידים. פאַר די בנינים פון פּינסקער שפּיטאָל און מושב־זקנים האָט די פאַמיליע פלאָרים געשענקט אַ פּלאַץ פון אַן ערך 3 העקטער ערד.

די בעדער זיינען געווען אויסגעבויט, טיילווייז פון דער טאַקסע און טיילווייז פון קבורה־געלט פון פאַרשטאָרבענעם גביר אַהרן ברוך גלייבערזאָן. די פּינסקער באָד איז אָבער פאַקטיש קיינמאָל נישט געווען קיין שטאָטישע. זי איז געווען עקספּלואָטירט דורך פּריוואָטע פערזאָנען. ביז די קהלה איז אַרגאַניזירט געוואָרן, איז נישט געווען קיין קערפערשאַפט, וואָס זאָל אין נאָמען פון קהל האָבן דאָס רעכט אָפּצונעמען די בעדער געריכטלעך. די קאַרלינער באָד איז אויך געווען אין אייביקן באַזיץ פון אַ פאַכטער, אונטער דער מאַראַלישער השגחה פון דיין מיט אַ פאָר באַלעבאָטים.

ד י ב ת י ה ק ב ר ו ת. אין פּינסק זיינען דאָ דריי בית־עלמינס. דער ערשטער — אין פּינסק, איז, לויט די דאַטעס אויף די עלטסטע מצבות, 140 יאָר אַלט. דאָרט געפינט זיך דער קבר פון גאון ר' אלעזר משה הורוויץ, דער שוין־דערמאָנטער פּינסקער רב, און אַנדערע גאונים פון זיין צייט. דער צווייטער — אין קאַרלין, וואָס, לויט דער מצבה אויפן ערשטן קבר פון שלמה־זלמן ב"ר צבי, איז ער אַלט 183 יאָר. נעבן דעם קבר געפינט זיך דער אוהל פון ר' אַהרן הגדול פּערלאָוו, דער גרינדער פון קאַרלינער חסידות, נפטר געוואָרן אין יאָר תקל"ב. דער דריטער געפינט זיך אין צענטער שטאָט אויף זאָוואָלנער גאַס, און ווערט ניט באַנוצט. לויט די דאַטעס אויף אייניע פון זיינע אָפּגעברָאכענע מצבות איז ער איבער 400 יאָר אַלט. דאָרט, אין אַ ברודער־קבר, רוען די ביינער פון 35 קדושים פון ה' ניסן תרע"ט.

די אַלע בתי הקברות האָבן זיך געפונען אין פולשטענדיקן רשות פון די חברות קדישא. אין פּינסק איז די חברה געווען באָקאַנט אונטערן נאָמען חברה קטנה, אין קאַרלין — חברה קדישא. שפּעטער האָט זיך אין פּינסק געגרינדעט אַן ענלעכע חברה אונטערן נאָמען „חסד של אמת", און נאָך שפּעטער האָבן זיי זיך פאַראייניקט. דאָס גלייכן אין קאַרלין. פּריערדיקע יאָרן זיינען אין די חברות געווען פאַרטראָטן אמת־רעליגיעזע יידן, מיטן צווק פון מקיים זיין די מצוה פון התעסקות איבערן מת. דערביי פלעגן זיי אויך געניסן פון טראַדיציאָנעלע עולם־הזה־תקנות און די סעודות פון דער חברה. שפּעטער אָבער איז שוין געוואָרן פאַרקערט. ס'האָבן זיך אין די חברות אַריינגעכאָפּט פערזאָנען, ביי וועמען די רעליגיעזע פונקציעס זיינען געווען נאָר אַ מיטל צו באַלעבאָטעווען מיט גרויסע סכומען געלטער, וואָס זיי פלעגן רייסן פאַר קרקעות אויף די קהלשע בית־עלמינס און פאַרשוועכן אויף סעודות־מצוה פון ט"ו כסלו, ז' אדר, אויף פורים, הושענא רבה, תקנות נאָך די לויות און נאָך פאַרשידענע אַנדערע צוועקן, וואָס האָבן יאָ און נישט קיין שייכות מיט חיזוק החברה. פון צייט צו צייט פלעגן זיי אויך עפּעס אַ וואַרף־טאָן אַ פאָר גראָשן אויף וואויל־טעטיקע צוועקן. דערביי דאַרף וויידער דערמאָנט ווערן שוין־פאַרשטאָרבענער פייוול צאפאסניק, וועלכער האָט אין יאָר 1926, אַלס קוראַטאָר, איבערגענומען דעם פּינסקער בית־עלמין, וואָס איז געווען אַ פאַרמעגן אַן אַ באַלעבאָס, און איינגעפירט אַ מוסטער־האָפּטע אָרדנונג אויפן בית־עלמין. די הכנסות האָט ער עטלעכע מאָל אין יאָר פאַנאַנדערגעטיילט צווישן אָרטיקע יידישע אינסטיטוציעס און אָפּגעגעבן געהעריקע באַריכטן דער יידישער געזעלשאַפט דורך דער פרעסע.

אומבאַוועגלעכע פאַרמעגנס פאַרן יידישן כלל פלעגן קענען ערוואָרבן ווערן נאָר אויף פּריוואָטע נעמען, אַלץ צוליב דעם, וואָס ער, דער כלל, איז נישט געווען קיין יורידישע קערפערשאַפט. צוליב דעם איז, געווען פאַרשריבן דער בית־הרב, וואו עס האָט געוואוינט ר' דודל קאַרלינער, אויף נעמען פון צוויי פּריוואָטע פערזאָנען, גאָלדבערג און אייזנבערג, וועמען ס'איז אין יענער צייט אָנגעטרויט געוואָרן צו שליסן דעם אָקט פון דערמאָנטן בנין. אויבער דעם דאָזיקן פאַרמעגן איז באַשטימט געוואָרן אַ קוראַטאָר, וויייל די דערמאָנטע פערזאָנען זיינען געשטאָרבן און האָבן נישט געלאָזט נאָך זיך קיין יורשים, וועלכע זאָלן קענען אויבער־געבן דאָס הויז די פאַקטישע באַלעבאָטים — דער קהלה. דאָס הויז איז בכן געווען אין באַזיץ פון אַן אוזורפאָטאָר. ירושות פלעגן ווערן פאַרשריבן בלויז אויף ספּעציעלע אָנשטאַלטן. אָזוי, צום ביישפּיל, איז פאַרשריבן אַ ירושה פון יצחק קאַטשאָנאָוסקי, אַ פּלאַץ אויפן ברעג „פּינא", (פריער, פאַר דער שרפה זיינען דאָרט געווען עטלעכע הייזער), פאַר פּינסקער תלמוד־תורה, שפּיטאָל און מושב־זקנים. פרוי שרה ראָזענשטיין האָט אָפּגעשריבן בירושה אַ הויז אויף אַמאָליקער קופּעטשעסקע גאַס, פאַר דער קאַרלינער תלמוד־תורה, שפּיטאָל און מושב־זקנים.

אַלע יידישע קהלשע ענינים פלעגן באַהאַנדלט און באַשלאָסן ווערן אויף אסיפות פון באַלעבאָטים, וועלכע פלעגן צונויפגערופן ווערן לויטן מוסטער פון גלופּסק און קאָפּצאָנסק, און אויף וועלכע די הויפּט־דעה פלעגן האָבן די תקיפים און נגידים.

אין דער צייט פון דער דייטשער אָקופּאַציע האָט זיך אויסגעצייכנט מיט זיינע פאַרדינסטן לטובת הכלל דער פאַרשטאָרבענער אַלעקסאַנדער לוריא, וועלכער איז אַ לענגערע צייט געווען בירגערמייסטער פון שטאָט און איז געשטאָנען אויף דער וואַך פון יידישע אינטערעסן ביי דער דייטשער און פּוילישער מאַכט. דעם אָמט פון ציווילשטאַנד־באָאָמטן און נאָטאַריוס האָט פאַרנומען ה. פייוול באָרושאק. די יאָרן פון דער אָקופּאַציע 1915—1918 זיינען פאַר

פּינסקער יידן געווען זייער שלעכטע צייטן. פּאַר דער אקו־פּאַציע, אין דער אָנפּאָנג־צייט, זיינען יידן געווען אונטערן טעראָר פון דער רוסישער אָרמיי, וואָס האָט די יידן חושד געווען אין פריינטשאַפט צו די דייטשן. עטלעכע טעג נאָך דער אָקופּאַציע האָבן אָבער אין עלטער פון 21 יאָר, לויט דער פּאָראָדנונג פון דער דייטשער אָקופּאַציע־מאַכט, זיך געמוזט מעלדן אויפן מאַרק, וואו יעדער אייגער איז אויסגעפרעגט געוואָרן דורך דייטשע מיליטעריסטן באַאַמטע זועגן זיין מיליטער־פליכטיקייט, מיליטערישער פאָר־גאַנגנהייט, און לויט דעם איינזען פון די דאָזיקע באַאַמטע זיינען זיי קוואַליפּיצירט געוואָרן אין צוויי טיילן: אַ טייל, וועלכער איז גלייך באַפרייט געוואָרן און אַ צווייטער — אָפּצושיקן אין געפאַנגן־לאַגער. אָבער נאָר צוליב דער גרויסער אומאָרדנונג, וואָס האָט געהערשט אויפן דאָזיקן פלאַץ, וואו כמעט ביידע טיילן האָבן זיך צונויפגעגאָסן, איז זייער אַ קלייניע צאָל אָפּגעשיקט געוואָרן אין געפאַנגן־לאַגער.

צוליב דער נאָענטקייט פון דעם דייטש־רוסישן פראָנט, וועלכער האָט זיך פאָרפעסטיקט כמעט ווי הינטערן און אין שטאָט, און צוליב דער האַרטקייט פונם דייטשן, מילי־טעריש רעזשים, איז כמעט דאָס גאַנצע לעבן אין שטאָט אָפּגעשטעלט געוואָרן. אַלע איינוואוינער פונם ברעג "פּינא", ווי אויך פון דער זייט פון אָמאַליקער גרויס־קיעווער גאַס, וואָס גרעניצט זיך מיט דער ברעג־גאַס, זיינען געווען עוואַקואירט. אויף דער גאַנצער ברעג־גאַס, לענג־אויס דער „פּינא", זיינען געווען שוצן־גרובנס. די באַוועגונג אין שטאָט איז געווען דערלויבט נאָר ביז 6 אזייגער פאָרנאַכט. פון צייט צו צייט פלעגן איבערן שטאָט פליען רוסישע עראָפּלאַנען. זיי פלעגן אַראָפּוואַרפן באָמבעס, וואָס האָבן חרוב געמאַכט אַ סך בנינים און געבראַכט מענטשלעכע קרבנות פון דער ציווייל־באַפעלקערונג. יונגע מענטשן, פרויען און מענער, האָבן די דייטשן אַריינגעצויגן צו שווערער צוואַנגס־אַרבעט ביים באַאַרבעטן פעלדער און האָקן וועלדער, פאַר אַ מינימאַלן לוין, פאַר אַ ככר לחם. טייל זיינען געווען אָפּגעשיקט אויף אַרבעט אין אַנדערע ערטער, וואו זייער לעבן איז שטענדיק געווען אין געפאַר. צוליב מאַנגל אין לעבנסמיטלען האָט אין שטאָט געהערשט פולשטענדיקער הונגער. כמעט אַ העלפט פון די אייב־וואוינער האָט די דייטשע מאַכט מיט צוואַנג עוואקואירט אין טיף פוילן. אַ גרויסע צאָל, וועלכע האָט געהאַט די מעגלעכקייט, האָט אַליין פאַרלאָזן די שטאָט און אַרויס־געפאָרן אין דערפער וויייטער פונם פראָנט, וואו די דער־נערונגס־באַדינגונגען זיינען געווען פאַרהעלטניסמעסיק בעסער, ווי אין שטאָט. אין פינסק האָט געהערשט הונגער, טיפוס־עפּידעמיע און אַנדערע אַנשטעקנדיקע קראַנקהייטן.

זייער פיל האָבן די יידן געליטן אין די איבערגאַנגס־צייטן פון די מאַכטן. די שרעקלעכסטע טראַגעדיע האָבן פּינסקער יידן איבערגעלעבט ה' ניסן תרצ"ז, וועו 35 פון אירע בעסטע זין זיינען דערשאָסן געוואָרן בייַ דער וואַנט פון אַמאַליקן מאַנאַסטיר אויפן מאַרק.

די צייטן, וועו ס'האָט געבושעוועט די באַנדע פון בולאק באַלאַכאָוויטש, וועלכע האָט אויסגעשאָכטן הונ־דערטער יידישע פאַמיליעס אין פּינסק און אומגעגנט, איז אַ באַוונדער קאַפּיטל אין דער געשיכטע פון דער פּינסקער מאַרטיראָלאָגיע.

נאָך דער אָקופּאַציע און נאָך דעם, ווי די פּוילישע מאַכט האָט צום לעצטן מאָל איינגענומען די שטאָט, האָבן זיך יידן אָנגעהויבן ביסלעכווייז אומקערן צוריק אַהיים. אייניקע האָבן, אויפן אָרט פון זייערע הייזער, געטראָפן פּוסטע פעלדער, אָדער אין בעסטן פאַל חורבות.

די ערשטע הילף פאַר פּינסק האָט דאָן געבראַכט דער אַמעריקאַנער „דזשאָינט", וועלכער האָט געגרינדעט און אויסגעהאַלטן אַ לענגערע צייט בתי־יתומים, געשטיצט אַלע יידישע אַנשטאַלטן, אויסגערעמאָנטירט אייניקע יידישע קהלשע בעדער, וואָס זיינען חרוב געוואָרן אין דער צייט פון דער אָקופּאַציע, געטיילט דערנערונגס־מיטלען (קאָנ־סערווירטע פלייש און מילך), מלבושים און אויך געגעבן קאָנסטרוקטיוו הילף — הלוואות אויף אויפבויען די חורבות.

זייער וויכטיקע הילף האָט צוגעטראָגן אין יענער צייט דער יידישער סיים־קלוב ביים יידישן נאַציאָנאַל־ראָט מיט י. גרינבוים בראש, וועלכער האָט אין פּינסק געגרינדעט און אויסגעהאַלטן אַ סערעטאַריאָט, ווי אויך אַ קאָמיטעט צו העלפן פליטים און פּינסקער, וועלכע האָבן זיך אומגע־קערט פון רוסלאַנד. אין יענער צייט, וועו קיין פּוילישע געזעצן, וואָס זאָלן רעגולירן פראָגן פון טאָג טעגלעכן לעבן, זיינען נאָך נישט געווען; וועו אַ סך ענינים פלעגן, צוליב מאַנגל אין געזעצן, באַהאַנדלט ווערן לויט דעם איינזען פונם אַדמיניסטראַטיוון אָפּאַראַט; וועו די יידישע באָפעל־קערונג האָט נאָך אין אַלגעמיין זיך נישט געקענט פאַר־שטענדיקן מיט די באַאַמטע אין דער פּוילישער שפּראַך; וועו די פאַרהעלטענישן זיינען אין אַלגעמיין געווען נאָך נישט קיין נאָרמאַלע, איז דער דאָזיקער סעקרעטאַריאָט פונם יידישן סיים־קלוב געווען זייער אַ וויכטיקער פאַקטאָר. ער האָט אויסגעפירט נישט בלויז געזעלשאַפטלעכע, נאָר אויך וויכטיקע פאָליטישע אויפגאָבן. ער האָט אַרגאַניזירט דאָס יידישע געזעלשאַפטלעכע לעבן אין שטאָט. צייטנווייז איז ער געווען די רעפּרעזענטאַנץ און אַדרעס פון דער יידישער באַפעלקערונג, וועו זי האָט נאָך אַזאַ נישט געהאַט. ער האָט אינטערוועניִרט ביי דער מאַכט אין אַלע פאַלן, וועו ס'איז געווען נויטיק, לטובת דער יידישער באָפעל־קערונג בכלל און אויך אין אינדיוויידועלע יידישע ענינים, ער האָט אויך אויסגעאַרבעט בירגערשאַפט פאַר יידן. דער קאָמיטעט צו שטיצן היימלאָזע און צוריקגעקומענע פון רוסלאַנד האָט אויסגעאַרבעט פאַר די פּליטים דאָקומענטן צו עמיגרירן וווייטער און געגעבן יורידישע הילף די יעניקע, וואָס האָבן געוואָלט זיך לעגאַליזירן.

די פראָגע פון אויסאַרבעטן סיי אויסלענדישע פּעסער

פאַר פּליטים און סיי ביראַרשאַפט פאַר די צוריקגעקומענע איז געווען דעמאָלט זייער קאָמפּליצירט. אינם סעקרעטאַריאַט פונם יידישן סיים־קלוב ביים נאַציאָנאַל־ראַט, ווי אויך אינם קאָמיטעט צו העלפן פּליטים, זיינען געווען פאָלגנדע פּער־זאָנען: ה. בערנאַרד האַלפּערן, אייגנטימער פון שוועבל־פאַבריק „פראָגרעס־ווואולקאַן" — פּרעזעס; אינזש. ישראל רייך, דירעקטאָר פון דער זעלבער פאַבריק — וויצע־פּרעזעס; אַדוואָקאַט בארושאָק, אשר פיינשטיין, שמואל טשערניכאָוו, יצחק־אביגדור מינקאָוויטש און אַהרן לייזער האַלפּערן — מיטגלידער. אָנגעפירט מיט די ביידע אינסטיטוציעס האָט דער שרייבער פּין דידאָזיקע שורות, וועלכער האָט אויך אין יענער צייט געגרינדעט און אָנגעפירט מיטן אָרטיקן יידישן סוחרים־פאַראיין — לויטן אויפטראָג פון דער צענ־טראָלע. שפּעטער איז אויך אַן אַנאַלאָגישער קאָמיטעט פאַר פּליטים און צוריקגעקומענע פון רוסלאַנד געגרינדעט גע־ווארן דורך דער פאָלקס־פּאַרטיי. ס׳איז אויך אָ שטיקל צייט געווען אַן אַרבעטער־עמיגראַציאָנס־קאָמיטעט, אונטער דער לייטונג פון ה. מ. קאַגלער. די אַלע דערמאָנטע אינ־סטיטוציעס האָבן זיך ליקווידירט אין יאָר 1924, וועז די יידישע באָפעלקערונג האָט שוין אַליין אָנגעהויבן און איז געווען ביכולת צו ערלייכטערן די אַלע ענינים, און וועז דער שטראָם פון פּליטים, צוריקגעקומענע פון רוסלאַנד און די עמיגראַציע בכלל, האָט זיך שוין געהאָט אָפּגעשטעלט.

דאָס יידישע קהלשע לעבן אין 1921—1928

צוליב דעם, וואָס קיין רעכטלעכע יידישע רעפּרעזענ־טאַנץ איז נאָך ביזן יאָר 1928 נישט געווען, האָט אויף אַלע געביטן געהערשט אָ פולשטענדיקער כאַאָס, אָקוראַט ווי פאַר דער מלחמה. די פאַרהעלטענישן האָבן זיך כמעט נישט געביטן. די בתי־הקברות האָבן זיך נאָך אַלץ געפונען אין די הענט פון די חברות, פאַרקערט: זיי האָבן זיך שוין אין דער צייט לעגאַליזירט מיט אייגענע סטאַטוטן, מיט רעכט צו פאַרקויפן קרקעות, און פאַר אַזוינע האָבן זיי באַקומען גאָר הויכע פּרייזן, ווייל קיין געזעץ, וואָס זאָל רעגולירן די פּרייזן פאַר קרקעות, איז נישט געווען. וואו זיי פלעגן אַהין טאָן דאָס געלט איז געווען אָ סוד נאָר פאַר די חברות אַליין, וואָס זיינען באַשטאַנען פון אַ 60—70 מענטשן, פון זיי אפשר 10 פראָצענט רעלי־גיעזע. שפּעטער, אין יאָר 1926, האָט דער שוין דערמאָנטער פייוול צאַפאַסניק, אַלס געריכטלעכער קוראַטאָר איבערגע־נומען, צוזאַמען מיטן ה. פייוול בארושאָק, די אַפּוטרופּסות איבערן פינסקער בית־עלמין און אים געבראַכט אין אָרדנונג. די הכנסות פלעגט ער פון צייט צו צייט צעטיילן צווישן די פילאַנטראָפישע און קולטורעלע אנשטאַלטן און אָפּגעבן דער געזעלשאַפט באַריכטן דורך דער פרעסע. די עקסיסטירנדע חברה האָט אים ערקלערט אָ קאָמף, ווייל ער פלעגט זיי אויסמיידן ביי לויות. די קאַרלינער חברה פלעגט אָ טייל פון אירע הכנסות דאַרפן אָפּגעבן פאַרן קאַרלינער שפּיטאָל, מושב־זקנים, תלמוד־תורה און דאָס איבעריקע אויף די הוצאות פאַר דער חברה. די חברות האָבן אַפּילו פאַרקויפט און גענומען פאַרויס געלט פאַר אָ סך קרקעות אויף שפּעטער.

ביידע שפּיטעלער, דאָס פּינסקער און קאַרלינער, זיינען געווען צוויי באַזונדערע ווירטשאַפטלעכע איינהייטן מיט צוויי באַזונדערע פאַרוואַלטונגען פון גבאים, וואָס קיינער האָט זיי ניט אויסגעקליבן, נאָר זיינען געווען צוגערופענע. די מושבי־זקנים האָבן זיך געפונען אונטער דער אפּוטרופּסות פון זייערע שטעמפּלען, מיט אָ פאַר גבאים, וועלכע פלעגן זאַמלען אין שטאָט וואָכער אויף אוסצוהאַלטן די דאָזיקע אנשטאַלטן. די מושבי־זקנים האָבן אין זייער צייט באַקומען גרעסערע הכנסות פונם מאַגיסטראַט, אין דער פאָרם פון שטיצע, ווי אויך פון אומקערן די קאָסטן פאַרן אויסהאַלטן עטלעכע זקנים אויפן רעכענונג פון שטאָט. ס׳זיינען שוין געווען צייטן, וועז דער פּינסקער מושב־זקנים איז פאַרבליבן גאָר אָן וועלכער ס׳איז השגחה און איז דעריבער אַרייַ־געפאַלן אין די הענט פון אָ יחיד אָ תקיף, וואָס האָט אים גענפירט אָן וועלכער עס איז מינדסטער בוך־פירונג. דער זעלבער האָט אויך געבאַלעבאַטעוועט מיט אָ פאַר קהלשע בנינים, איבער וועלכע ער איז אָ דאָנק זיינע באַציאונגען מיט געוויסע פאַקטאָרן געווארן איבער זיי אַפּוטרופוס. אין די שפּיטעלער איז אויך געווען דער זעלבער מצב: זיי זיינען עקספלואַטירט געווארן ווי פריוואַטע אונטערנעמונגען און מען האָט צוגענומען די סובסידיעס פון מאַגיסטראַט. די יידישע באָפעלקערונג איז אין אירע אַלע ענינים רעפּרע־זענטירט געווארן דורך סוראָגאטן פון יידישער, געווייל־טער רעפּרעזענטאַנץ, אַמאָל — די יידישע וויצע־פּרעזידענטן פון שטאָט, און אַמאָל דער אויבן־דערמאָנטער אינזש. רייך, וועלכער איז געווען אָ „קרוב למלכות". עס זיינען שוין געווען צייטן, וועז די יידישע באָפעלקערונג האָט, פילנדיק דעם מאַנגל אין אָ שטענדיקער יידישער רעפּרעזענטאַנץ, געוואָלט אַליין שאַפן אַזעלכע פאַרשטייער פון אַלע שיכטן, כדי ניט יעדערער, ווער עס וויל, זאָל קענען רייַדן אין נאָמען פון קהל. אַזוי האָט געדויערט ביזן יאָר 1928, וועז אויף דער פאַראַרדנונג פון דער מאַכט איז צום ערשטן מאָל געגרינדעט געווארן די קהלה.

אין דעם ערשטן וואָל־קאָמיטעט, אָנצופירן מיט די קהלה־וואָלן, זיינען געווען באַשטימט דורכן סטאַראָסטע פאָלגנדע פּערזאָנען: אַדוואָקאַט בערנאַרד יעלענקעוויטש, פאָרזיצער; דר. אברהם־מאיר פעלדמאַן, וויצע־פאָרזיצער; אינזש. רייך, אינזש. מ. באסעוויטש, דוד באנטיק, אַדוו. פייוול בארושאָק, שמואל טשערניכאָוו, דר. אייזיק פעלדמאַן, אברהם קאָזיר און אהרן־יודל שלאקמאַן — אַלס מיטגלידער. דער דאָרטיקער נאַמיניר־טער קאָמיטעט האָט שפּעטער צוקאָאָפּטירט די פאָלגנדע פערזאָנען: ה״ה אַהרן שטילער־מאַן, קאָפּל בוסעל, שמואל לוריא, שמואל גאָלדבערג, ראובן לעווין, דוד פרידמאַן, וואָלף עלשטיין, יודל פריטיקא, אהרן־מאיר דובאָוסקי (לאַהישין), שלום קרוגלי (פאַהאָסט־זאַגאָראָדסקי) און פנחס פאטעניצקי (איוואָניק), אַלס

פּאַרטרעטער: ה"ה ל. וואַרדאַוויצקי, ב. קאַצמאַן, ב. לעווין, אייזיק קליטערניק (לאַהישין) און יודל אַקסמאַן.

די אַלע פערזאָנען זיינען געווען פאַרטרעטער פון אַלע יידישע פאָליטישע, ווירטשאַפטלעכע און רעגיאָנאַלע גרופּירונגען אויפן גאַנצן שטח פון דער קהלה. אויף אויסגאַבן, וואָס זיינען געווען פאַרבונדן מיט די וואָלן, האָט דער קאָמיטעט, לויט דער רעקאָמענדאַציע פון סטאַראָסטע, באַקומען פונם מאָגיסטראַט אַ הלוואָה פון 3,500 זלאָטעס. די ווייליער־רשימות זיינען צונויפגעשטעלט געוואָרן אויפן גרונד פון דעקלאַראַציעס פון וואָל־באַרעכטיקטע פערזאָנען. צו די וואָלן האָבן זיך רעגיסטרירט 4,020 שטים־באַרעכטיקטע. עס זיינען דערלאַנגט געוואָרן 12 קאַנדידאַטן־ליסטעס, וואָס זיינען באַשטאַנען פון: רעליגיעזע, אומפאַרטייאישע יידן, האַנטווערקער, בונד, לינקע פועלי־ציון, רעכטע פועלי־ציון, אַלגעמיינע ציוניסטן, סוחרים און קליינהענדלער, מזרחי, פאהאַסט־זאגאָראַדקער יידן און די גרופּע פון אינזשעניר רייך. אין די וואָלן פון ראַט, וואָס זיינען פאָרגעקומען דעם 19טן אויגוסט 1928, האָבן אינגאַנצן זיך באַטייליקט 2,409 ווייליער, וואָס האָבן אויסגעמאַכט 60 פראָצענט פון דער אַלגעמיינער צאָל וואָל־באַרעכטיקטע.

די רעזולטאַטן זיינען געווען פאָלגנדע:

פון דער רעליגיעז־אומפאַרטייאישער גרופּע, ליסטע נומער 1, זיינען אַלס פרנסים אויסגעוויילט געוואָרן: ישעיהו גוירצמאַן (הויז־באַזיצער), שמואל לוריא (הויז־באַזיצער), יוסף דענענבערג (קרעמער), לייב טענענבוים (סוחר), יקותיאל ליובאַרט (סוחר), פנחס קאַלאַדני (סוחר).

פון דער האַנדווערקער־ליסטע נומער 2: לייזער קאַלטון (אַ שטוב־מאָלער), נחום בערל רובאַכא (אַ שוסטער).

פון „בונד": אַהרן י. שלאַקמאַן (באַמטער), מיכל קושניר (האַנדלס־אָנגעשטעלטער), תנחום לייב פרייַנד (באַמטער), שלמה בעגון (סטאָלער), בערל דאָלינקא (פאַבריק־ארבעטער), אברהם לייבל פורמאַן (פאַבריק־אַרבעטער), ישראל געצל שלאָסבערג (אַ שלאָסער), ישראל חיים סטאָלער (אַ גלעזער).

פון די לינקע פועלי־ציון: חיים קאַפּל בוסעל (בוכהאַלטער), יהושע לייב ליבערמאַן (פאַבריק־אַרבעטער), ירחמיאל אַראַנאָוויטש (בוכהאַלטער), מענדל קושפּעט (אַ שניידער).

פון אַלגעמיינע ציונים: דר. אברהם מאיר פעלדמאַן (באַנק־דירעקטאָר), אהרן שטילערמאַן (דירעקטאָר פון פאַבריק לוריא), אברהם מאזאָר (דירעקטאָר פון גימנאַזיום „תרבות"), יוסף שקאַלניק (סוחר), שלום מרדכי אייזענבערג (בוכהאַלטער), שמואל ליושיץ (בוכהאַלטער), יודל פּעקאַטש (סוחר), אהרן שלמה מוטשניק (סוחר).

פון די רעכטע פועלי־ציון: דר. אלעזר ברעגמאַן (כעמיקער), יעקב ריטערמאַן (בוכהאַלטער).

פון „בונד": דוד גלייבערמאַן (בוכהאַלטער), ישראל חיים סטאָלאַר (אַ גלעזער), לייזער לעווין (בוכהאַלטער), אברהם ניסל פורמאַן (פאַבריק־אַרבעטער).

פון די אומפאַרטייאישע: דוד באַנאַק (סוחר), ב. באַקטשאַנסקי (ציווייל־באַאַמטער), ישעיה גווירצמאַן (הויז־באַזיצער), שמואל לוריא (הויז־באַזיצער).

פון די לינקע פועלי־ציון: חיים קאַפּל בוסעל (בוכהאַלטער), ירחמיאל אראַנאָוויטש (בוכהאַלטער).

אַלגעמיינע אומפאַרטייאישע (גרופּע פון אינזש. רייך): אינזש. יעקב גאַלדבערג, וואָלף קראַיזע (קצב).

אויפן אָרט פון די מיטגלידער פון ראַט, וועלכע זיינען אויסגעוויילט געוואָרן אין דער פאַרוואַלטונג, זיינען אין ראַט אַריין זייערע פאַרטרעטער. אַלס פאָרזיצער פון דעם ראַט איז לכתחילה מיט 8 שטימען קעגן 7 אויסגעוויילט געוואָרן — אַהרן יודל שלאַקמאַן (בונדיסט) און זיין פאַרטרעטער, ירחמיאל אַראַנאָוויטש (לינקער פוע"צ); אַלס פאָרזיצער פון דער פאַרוואַלטונג, שלום מרדכי אייזענבערג (ציוניסט) און זיין פאַרטרעטער, דוד באָנוק (אומפאַרטייאישער, קאַרלין). שפּעטער, ווען דער דאָזיקער צוזאַמענשטעל איז דורך דער מאַכט ניט באַשטעטיקט געוואָרן, זיינען פאַרגעקומען נייע וואָלן, אין רעזולטאַט פון וועלכע עס זיינען דעם 8טן סעפּטעמבער, 1929, אויסגעוויילט געוואָרן אַלס פאָרזיצער פונם ראַט — אינזש. ישראל רייך (אומפאַרטייאישער) און זיין פאַרטרעטער שמואל לוריא (אגודה). אַלס פאָרזיצער פון פאַרוואַלטונג (ראש־הקהל) — יוסף שקאַלניק, פאָרזיצער פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע און אַלס פאַרטרעטער — שלום מרדכי אייזענבערג, וויצע־פאָרזיצער פון דערזעלבער אַרגאַניזאַציע. די דאָזיקע פּרעזידיומס זיינען דורך דער מאַכט באַשטעטיקט געוואָרן דעם 15טן מאַי, 1930.

אַזוי אַרום האָט די פינסקער יידישע באַפעלקערונג באַקומען איר ערשטע לעגאַלע, אָפּיציעלע רעפּרעזענטאַנץ. דערביי איז כדאי איבערצוגעבן איין כאַראַקטעריסטישן עפּיזאָד פון דער צייט פון צווישן די וואָלן און דאָס ניט־באַשטעטיקן דעם ערשטן פאָרזיצער פון ראַט, אהרן יודל שלאַקמאַן.

אין יענער צייט איז אַנגעקומען פון דער מאַכט אַ פּאַר־ אַרדנונג, אַז דער קהלה־ראַט, זאָל אַרויסזאָגן אַ מיינונג, וועמען פון די אַרטיקע רבנים ער וואָלט וועלן האָבן פּאַר אַ קהלה־ רב. די דאָזיקע פּאַראַרדנונג איז לויט איר פּאַרם געווען זייער אַ כאַראַקטעריסטישע, ווייל קיין אָפּיציעלער רעגו־ לאַמין צו ווײַלן אַ קהלה־רב איז נאָך דעמאָלט ניט געווען. פּאַרשטייט זיך, אַז די רבנים־פּראָגע, וועלכע איז כּמעט אין יעדער שטאָט זייער אַ פּילבאַרע, האָט בײַ די פּרנסים אַרויסגערופן פּאַרשיידענע צדדים. אָבער אויף דער זי־ צונג, וואָס דער קהלה־ראַט האָט צו דעם צוועק אויפ־ גערופן, האָט דער פּאַרזיצער שלאָקמאַן, אין נאָמען פונם „בונד" איבערגעלייגט אַ דעקלאַראַציע, אין וועלכער ער האָט דערקלערט, אַז לויט זיין מיינונג דאַרף די קהלה זיין אַ וועלטלעכע, און אַ רב דאַרף אויסגעקליבן ווערן נאָר פון פּערזאָנען, וועלכע דאַרפן אַ רב, און דעריבער שליסט ער די זיצונג. דאָס איז געווען די ערשטע און לעצטע זיצונג, אויף וועלכער ער האָט אָמטירט.

דעם 29טן יוני, פון יאָר 1930, איז אין דער אָנוועזב־ הייט פון פּאַרשטייער פון אַדמיניסטראַטיוועך, קאָמונאַלער מאַכט, ווי אויך אייגנגעלאָדענע געסט, פּאַרגעקומען די פּיי־ ערלעכע דערעפענונג פון דער קהלה. די דערעפענונגס־ רעדע האָט דער פּאַרזיצער פון ראַט, אינזש. ישראל רייך, געהאַלטן אין העברעאיש, יידיש און פּויליש, געבנדיק אָן איבערבליק וועגן דער געשיכטע פון יידישע קהלות אין פּוילן בכלל און אין פּינסק בפרט. דערביי האָט ער אויסגעדריקט זיין וואונטש, אַז די קהלה זאָל זיין ניט בלויז אַ רעליגיעזע, נאָר אויך אַ וועלטלעכע מיט אַ נאַציאָנאַל־קולטורעלער אוי־ טאָנאָמיע. אין זיין איבערבליק איבער דער געשיכטע האָט דער רעדנער דערמאָנט די קדושים פון ה' ניסן, תרע"ט, און גערימט דאָס יידישע פּינסק, וועלכע האָט אַרויסגעגעבן דעם גרעסטן יידישן שטאָטמאָן דר. חיים ווייצמאָן. די רעדע האָט ער פּאַרענדיקט מיט „שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה". די פּאַרזאַמלטע האָבן באַשלאָסן אויפן פּאַר־ שלאָג פון פּאַרזיצער איבערצושיקן צום מלוכה־פּרעזידענט, פּראָפ. מאָשציצקי און מאַרשאַל פּילסודסקי לאָיאַליטעט־ דעפּעשן פון פּאָלגנדן טעקסט:

„דער ראַט און די פּאַרוואָלטונג פון דער גרויסער יידישער קהלה אין פּינסק, פּאַרזאַמלט צום ערשטן מאָל, דעם 29טן יוני 1930, אין זאָל פון קינאָ „קאַסינאָ", אויף דער פייערלעכער דערעפענונגס־זיצונג, — שיקן איבער זייער פּאַרערונג צו די העכסטע רעפּרעזענטאַנטן פון איר מאַיעסטאָט, די פּוילישע רעפּובליק, דעם הער פּרעזידענט איגנאַצי מאָשציצקי, און דעם ערשטן מאַרשאַל פון פּוילן, יוזעף פּילסודסקי. מיר טרעטן צו צו דער אַרבעט מיטן אויסגעשרייי: זאָל לעבן די לויטערסטע רעפּובליק!"*)

פּאַרשטייער פון די לינקע גרופּירונגען, וועלכע זיינען געווען אָנוועזנד אויף דער דאָזיקער דערעפענונג, האָבן גע־ פּאָדערט, מען זאָל פון דער טריבונע באַזייטיקן די ציוניס־ טישע פּאָן און זיי דערלויבן צו לייענען אַ דעקלאַראַציע. וועגן אָבער דער פּאַרזיצער האָט זיי ניט נאָכגעגעבן, האָבן זיי דעמאָנסטראַטיוו פּאַרלאָזט די פּאַרזאַמלונג.

איצט איז געווארן אַקטועל די פּראָגע פון צוטרעטן צו דער קהלה־טעטיקייט.

קיין פּאַראַרדנונג פון דער מאַכט, וועגן איבערנעמען אירע פונקציעס מיט אַ בודשעט, איז אַ לענגערע צייט ניט געווען. ווי עס זעט אויס זיינען געווען פּאַרשיידענע מניעות און אייגע פון זיי איז געווען דאָס, וואָס די קהלה האָט נאָך ניט געהאַט קיין רב, וועלכער גייט אויך אַריין אַלס מיטגליד פון דער קהלה־פּאַרוואַלטונג און דאַרף האָבן די השגחה איבער אַלע רעליגיעזע ענינים. אויף דער זי־ צונג פון 30טן אָקטאָבער 1929, איז דער ראַט אונטערן פּאָרזיץ פון אינזש. רייך אויפגעפּאָדערט געווארן אויס־ צוקלייבן אַ שטאָט־רב פּאַר פּינסק. דערויף האָט דער ראַט אַרויסגעזאָגט אַ מיינונג, אַז צוליב דעם, וואָס אין פּינסק אָמטירן 4 רבנים — ראַוויונסקי, וואָלקין, הינדין און ראַ־ ביגאָוויטש — פּאַרלאָנגט ער צו באַשטימען 4 רבנים, אויף וועמענס באַשלוס די מאַכט איז איבערגעגאַנגען צום טאָג־ אַרדענונג. דאָך האָט די פּאַרוואַלטונג אָנגעהויבן צו אַר־ גאַניזירן אַ סעקרעטאַריאָט און ביסלעכווייז איבערגענומען די מאַכט איבערן קהלשן פּאַרמעגן און אָנשטאָלטן, איבער־ הויפּט דאָרט, וואו עס האָבן געהערשט „סאָמאָזווּאָנצעס" (אַליינהערשער).

דעם ערשטן יאָנואַר פון יאָר 1931 האָט די קהלה אָנגעהויבן צו אַרגאַניזירן איר טעטיקייט. שוין ביים ערשטן שריט האָט די קהלה זיך באַגעגנט מיט שוועריקייטן. אין די קהלשע בנינים, וואָס זיינען געווען באַזעצט דורך פּאַר־ שיידענע פּערזאָנען און אינסטיטוציעס, האָט מען ניט גע־ לאָזן איינאָרדנען אַ צימער פּאַר די זיצונגען פון דער פּאַרוואַלטונג. און דעריבער האָט די קהלה־פּאַרוואַלטונג אין משך פון גאַנצע דריי יאָר אויף יעדער זיצונג געמוזט וואָנדערן פון איין קהלשן לאָקאָל אין אַ צווייטן. דער פּינ־ סקער בית־עלמין, וועלכער האָט זיך שוין דאָן געפּונען אובטער דער געריכטלעכער אפּוטרופּסות פון דעם פּאַרשטאָר־ בענעם פייוול צאַפּאָסניק, איז איבערגענומען געווארן אויף דעם געריכטלעכן וועג, אויפוויינדיק, אַז די קהלה איז שוין אויטאָמאָטיש געווארן דער יורידישער אייגנטימער פון דעם בית־עלמין. ערגער איז געווען מיט דער פּינסקער חברה קדישא, וואָס האָט נאָכן טויט פון פייוול צאַפּאָסניק

*) „Rada i Zarząd Wielkiej Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Pińsku, zgromadzone poraz pierwszy, dnia 29 czerwca 1930 roku, w sali kina Kasyno na uroczystym zebraniu inauguracyjnym, składają hołd dostojnym reprezentantom Majestatu Władz Najjaśniejszej Rzeczypospolitej, Panu Prezydentowi Ignacemu Mościckiemu i Pierwszemu Marszałkowi Polski, Józefowi Piłsudzkiemu, przystępują do pracy z okrzykiem: Najjaśniejsza Rzeczypospolita niech żyje!"

איבערגענומען דעם בית־עלמין און געבליבן די איינציקע דעה־זאָגערין אויף אַלע הכנסות און ניט איין מאָל דער־פירט צו קריגעריין און אַפילו צו שלעגעריין.

דער קאָרלינער בית־עלמין, ווידער, האָט זיך גע־פונען אין רשות פון זיין אייגענער חברה־קדישא „חסד־של־אמת", וועלכע האָט זיך עקשנותדיק געווערט קעגן אָפ־געבן דעם בית־עלמין צו דער פינסקער קהלה. ווי אַ קוועלע פון פֿרנסה איז דער בית־עלמין געווען אייגער פון די שטאַרקסטע זיילן, אויף וועלכע עס האָט זיך געהאַלטן די העגעמאָניע פון דער חברה איבער קאָרלין, ווי אַ סורא־גאָט פון אַ גאַנצער קהלה.

די קהלה האָט פֿאַרפירט קעגן דער חברה אַ פּראָצעס, אָבער דאָס גערייכט האָט זיך דערקלערט פאַר ניט קאָמ־פעטענט צו דערליידיקן דעם ענין, וואָס געהערט נאָר צו דער אַדמיניסטראַטיוועד מאַכט.

די קהלה האָט אויך גלייך מיט אירע פֿאַרטרויאונגס־מענער באַזעצט דעם פּינסקער מושב־זקנים, וועלכער האָט זיך געפונען אונטער דער פֿאַרוואַלטונג פון איין מענטשן, אַ גאַריכטס־אפוטרופוס, וועלכן זי האָט נאָך לויט זיין צו־געשטעלטן חשבון געמוזט צוצאָלן ביי 1,400 זלאָטעס. אויך דעם שפּיטאָל, וועלכער האָט זיך געפירט גאָר אָן וועלכער עס איז געזעלשאַפטלעכער קאָנטראָל, האָט די קהלה־פאַר־וואַלטונג איבערגענומען אונטער איר השגחה, אויסגעאַרבעט אוז לעגאַליזירט פאַר אים אַ סטאַטוס, איינגעפירט אין אים רעפֿארמען, וועלכע האָבן אויסגעבעסערט די ווירטשאַפט, זיין סאַניטאַרן צושטאַנד, ווי אויך די באַשפייזונג פאַר די קראַנקע, און איינגעפירט אַ רעגולערע בוכפירונג. ניט־קוקנדיק אויף דעם, וואָס די קהלה האָט נאָך קיין בודזשעט ניט געהאַט, האָט זי פון די הכנסות פון פינסקער בית־עלמין צעטיילט שטיצע פאַר אַנשטאַלטן. אין אַלגעמיין האָט זי שוין אָנגעהויבן נעמען אַ וואַרט אין אַלע קהלשע ענינים אוז פאַרטראָטן די יידישע באַפעלקערונג כלפי־חוץ. קיין נאָרמאַלע ארבעט האָט זי אָבער ניט געקענט אָנהייבן, צוליב מאַנגל אין אַ ספּעציעלער פאַראַדענונג.

דעם 30טן יולי 1933 זיינען פֿאַרגעקומען וואַלן פאַר אַ קהלה־רב. אויף דעם דאָזיקן אָמט האָבן קאַנדידירט אַלע אַרטיקע רבנים: ווילקין, ראָווינסקי, הינדין און וויינ־טרויב. אויסגעוויילט איז געווארן הרב אהרן ווילקין, אַן עלטערער מענטש, אַ גאון אין וועלט־פאַרנעם, אַ מחבר פון 16 חיבורים, וואָס פאַר אייגעם פון זיי האָט ער אין יאָר 1933 באַקומען אַ פּרעמיע פון דער וואַרשעווער קהלה.

דעם 4טן יאַנואַר 1934 האָט די קהלה, אויפן סמך פון דער פאַראַדענונג פון דער מאַכט, אָנגעהויבן צוצוטרעטן צו איר אַרבעט. צום ערשטן האָט זי איבערגענומען דעם קאַרלינער בית־הקברות, וועלכער איז געווען אַ גרויסער הכנסה־קוואַל, און וואָס די קאַרלינער חברה איז פון לאַנגע צייטן געווען איבער אים דער באַלעבאָס. די קהלה האָט איבער אים באַשטימט אַ קאָמיסיע פון דער חברה גופא, וועמענס מיטגלידער האָבן געהערט אויך צו דער פאַרוואַלטונג.

זייער שווער איז געווען צו רירן דעם קהלה־וואָגן פון אָרט, צוליב די שטערונגען פון וויצע־פּאָרזיצער פונם אָמט, שמואל לוריא, וועלכער איז געווארן פאָרזיצער, נאָך דעם ווי דער פריערדיקער פאָרזיצער, אינזש. רייך, האָט אין יאָר 1932 פאַרלאָזן פינסק. לוריא, אַ ייד אַ בן־שבעים, אַ „סטאַראָ־רעזשימניק" (אַנהאַלטער פון אַלטן רע־זשים) האָט די גאַנצע צייט, אַנהייבנדיק פון געבורט פון דער קהלה, וואָס האָט געדויערט קנאַפּע 4 יאָר, געטאָן אַלע עצות ותחבולות, אַז זי זאָל ניט קומען צום לעבן, סיי אַלס קעגנער פון דער קהלה בכלל און סיי אַלס קעגנער פון הרב ווילקין אַלס הויפט־קאַנדידאַט פאַרן אָמט פון רב. ניט־קוקנדיק דערויף, וואָס זייענדיק פאָרזיצער פון ראָט, איז אויף אים געלעגן דער חוב אויסצוקלייבן אַ רב, האָט ער צו די וואָלן ניט דערלאָזן, און זיך אונטערגעגעבן ערשט דאַן, ווען ער האָט אין טאָג פון די וואָלן באַקומען אַ וואונק פון אויבן... שפּעטער, ווען די קהלה האָט שוין אָנגעהויבן לעבן, האָט ער, ניט־קוקנדיק אויף זיינע באַ־גרענעצטע פונקציעס, וועלכע זיינען אָנגעמערקט אין קהלות־געזעץ, דאָך געוואָלט איבער איר ניט בלויז הערשן, נאָר אויך רעגירן מיט אַ באַזונדערן ביורא־אַפּאַראַט.

שווער איז אויך אָנגעקומען דער קהלה איבערצונעמען די שחיטה, וואָס איז איינע פון די גרעסטע הכנסה־קוואַלן פאַר שטאָט. צוליב דער פרינציפיעלער שטעלונג פון די לינקע גרופירונגען און אַ פאַר מיטגלידער, וועמען עס האָט ניט געאַרט, אַז די קהלה וועט האָבן ווייניקער הכנסות, האָט דער ראָט אָפּגעוואָרפן דעם באַשלוס איבער־צונעמען די שחיטה. עס האָט אָבער דעצידירט דער דרי־טער צד, דער „פוסק־אחרון", וועלכער האָט פאַראַרדנט איבערצונעמען די שחיטה, ווייל דאָס איז אַ פאַראַרדנונג פונם קהלה־געזעץ, דערבי האָט די קהלה ניט געהעכערט כמעט דעם פאַקטישן אָפּצאָל פאַר שעכטן.

ביים צונויפשטעלן און באַשליסן דעם ערשטן בודזשעט אויפן יאָר 1934, וועלכער איז אייגנטלעך דער גרונטשטיין פון דער קהלה־טעטיקייט און צייכנט אָן אירע קאָנטורן אויף ווייטער, האָבן די קהלה־אינסטאַנצן פון איין זייט זיך געהאַלטן אָן דעם פרינציפּ פון ניט צופיל באַלאַסטן די יידישע באַפעלקערונג מיט אָפּצאָלונגען. (אין פאַרגלייך מיט אַנדערע קהלות, איז דער קהלה־שטייער אין פינסק געווען, פאַרהעלטניסמעסיק, אַ קלענערער). פון דער צווייטער זייט האָט די קהלה באַשלאָסן אַרייַנצונעמען אין אים די שטיצע פאַר אַלע יידישע אַנשטאַלטן, ווי אויך אינדיווידועלע הילף פאַר דער יידישער אַרעמקייט.

די קהלה האָט אויך גלייכצייטיק אָנגעהויבן אַרייַנברענגען אַרדנונג אין דער ווירטשאַפט דורך דעם, וואָס זי האָט פאַראייניקט קהלשע אַנשטאַלטן, וואָס זיינען נאָך, צוליבן אַמאָליקן קאַרלינער סעפּעראַטיזם, פאַרבליבן אין אַ גרויסער צאָל און האָבן ניט געהאַט קיין עקזיסטענץ־באַרעכטיקונג.

אין דער אַרבעט האָט די קהלה אָנגעטראָפן אויף אַן עקשנותדיקן ווידערשטאַנד מצד די פּאַרשטייער אין קאַרלין, וואָס זיינען געווען פּאַרטראָטן אין אַנדערע קהלה־אינסטאַנצן און געוואָלט אָנהאַלטן דעם קאַרלינער סטאַטוס קוואָ. אָבער ניט־קוקנדיק אויף דעם האָט די קהלה נאָך אַ לענגערן קאַמף ליקווידירט דעם קאַרלינער שפּיטאָל, וואָס האָט עקזיסטירט כמעט אַ יאָר צייט, אַן שום פּראַקטישן נוצן. אין זיין בנין אויף ווישניעווצקאָ גאַס נומער 9 האָט זי צונויפגעגאָסן ביידע מושב־זקנימס, דעם פּינסקער און קאַרלינער. 60 פּרויען און מענער, וועלכע זיינען צוליב זייער טיפן עלטער, אָדער פּיזישער און גייסטיקער אָפּגעשטאַנענקייט געווארן פּענסיאָנערן פונם דאָזיקן אָנשטאַלט, זיינען פון זייערע ביז איצטיקע פּינסטערע קליינע, נאַסע, צימערן איבערגעפּירט געווארן אין אַ לאָקאַל מיט גרויסע זוניקע, טרוקענע, ליכטיקע צימערן מיט אַלע באַקוועמלעכקייטן. גלייכצייטיק איז אויסגעבעסערט געווארן זייער באַשפּייזונג, ווי אויך די סאַניטאַר־היגיענישע און מעדיצינישע השגחה. צום באַדויערן האָבן זיי, צוליב דער שרפה פון 12טן יולי 1936, וואָס האָט פּאַרניכטעט דעם בנין און גורם געווען 5 מענטשלעכע קרבנות — געמוזט זיך צוריק אומקערן אין זייערע אַלטע חורבות. די 5 אומגעקומענע אין דער שרפה זיינען געווען: דבורה פּעלדמאַן, געבוירן אין 1906, רייזל זילבערמאַן, געבוירן 1917, חנה וואַסערמאַן, געבוירן אין 1867, משה באַרגמאַן, געבוירן אין 1874, און נחמה ווייסמאַן, געבוירן אין 1855. טראָץ אַלע רעטונגס־מיטלען האָט מען זיי ניט געקענט אַרויסראַטעווען פון פּייער.

אין בנין פּאַרן מושב־זקנים אויף זאַוואָלנע גאַס האָט די קהלה אין 5 צימערן איינגעאָרדנט איר זיך־אָרט מיטן ביורא־אָפּאַראַט. אָט אַזוי איז בנשימה־אחת דערגרייכט געווארן אַ סאַנאַציע פון 3 אָנשטאָלטן און עס זיינען אויך אומגעפּאַלן נאָך צוויי זיילן פון קאַרלינער סעפּעראַטיזם.

ניט קיין קליין ביסל בייז בלוט האָבן פּאַרשאָפן די וואָלן פון געהילפס־רבנים. די מאַכט האָט פּאַראָרדנט צו וויילן נאָר צוויי געהילפס־רבנים פּאַר פּינסק, וואָס עס האָט אָנטשפּראָכן די צאָל, וועלכע האָבן פּאַקטיש עטלעכע צענדליק יאָר אָמטירט אין פּינסק. אָבער דאָ האָט ווידער קאַרלין געפּאָדערט, אַז די קהלה זאָל אויפהאָלטן דעם סטאַטוס קוואָ פון קאַרלינער באָזונדערער דיינות און אויסוויילן אַ דריטן, וואָס אַ גרופּע קאַרלינער יידן האָבן ערשט מיט אַ פּאָר יאָר צוריק געהאָט אויפגענומען אויפן אָרט פונם פּאַרשטאַרבענעם אָמאָליקן דיין ראָבינאָוויטש. די פּראָגרעסיוון ראַדיקאַלע מיטגלידער פון די קהלה־אינסטאַנצן האָבן זיך קאָטעגאָריש אָנטקעגנגעשטעלט דער פּאָדערונג. עס איז אויסגעווייזלט געווארן נאָר איין געהילפס־רב, הרב ראַווינסקי, וועלכער איז שוין טויט. צו די וואָלן פונם צווייטן געהילפס־רב איז ניט געקומען.

בכלל האָט צווישן די מיטגלידער פון דער פּאַרוואַלטונג אין זייער אַרבעט געהערשט שלום. אַ דאַנק דער ליבעראַלער באַציאונג פון כמעט אַלע מיטגלידער צו די פּאָליטיש־קעגנערישע פּאַרטייען, איבערהויפּט פונם ראש־הקהל י. שקאָלניק, זיינען זייער זעלטן פּאַרגעקומען פּראָבלעמאַטישע פּראָטאָקאָלן אין דער מינדערהייט.

עס זיינען געווען צייטן, וועלכע פּאַרשיידענע עלעמענטן האָבן מיט שריפטלעכע מסירות פּשוט געלויערט אויף דער קהלה. געוואָלט אַרונטערריסן איר אויטאָריטעט, כדי צו דערפירן צו אַ קאָמיסאַרישער קהלה־פּאַרוואַלטונג, וואָס אויף דעם אָמט זיינען געשטאַנען אין דער רייע אַ סך קאַנדידאַטן. מען דאַרף אָבער מודה זיין, אַז איבערצייגנדיק זיך אין דער טעטיקייט פון די קהלה־אָרגאַנען און זייער וויכטשאַפּט, איז די מאַכט איבערגעגאַנגען אין אַלע מסירות צום טאָג־אָרדנונג, הגם קיין האַרמאָנישע צוזאַמענאַרבעט פון דער מאַכט מיט די קהלה־אָרגאַנען, וואָס אַן זייער שפּיץ זיינען געשטאַנען ציונים, האָט ניט געהערשט.

אַלס אָנערקענונג דעם ראש־הקהל י. שקאָלניק פּאַר זיין ליבעראַלער און אָביעקטיווער אַרבייט, איז אים אויסגעדריקט געוואָרן אַ דאַנק פון די מיטגלידער פון אַלע פּאָליטישע ריכטונגען אין דער קהלה־פּאַרוואָלטונג, אויף אַ זיצונג פון 11טן פעברואַר 1937, וואָס האָט צו זיין 50־יאָריקן יוביליי באַשלאָסן צו פּאַרפּלאָנצן 10 ביימער אין הערצל־וואַלד אין א"י און אויפהענגען זיין פּאָרטרעט אין לאָקאַל פון דער קהלה מיטן צושריפט: „ערשטער ראש־הקהל פון פּינסקער קהלה".

די צווייטע העלפט פונם 1936 איז דורכגעגאַנגען אונטערן צייכן פון וואָלן צו די קהלה־אינסטאַנצן אויף אַ נייער קאָדענץ, פּאַר די יאָרן 1937—1940 (די ערשטע קאָדענץ האָט געדויערט פון 1930 ביז 1937), ווייל די אויסגעוויילטע קהלה־אָרגאַנען האָבן נאָך ניט געהאַט אירע ביגענומען די מאַכט. לויט די ווייליער רשימות זיינען געוון 6063 בּאַרעכטיקטע. די וואָלן זיינען פּאַרגעקומען דעם 1טן נאָוועמבער 1936. צו די דאָזיקע וואָלן זיינען דערלאָנגט געוואָרן אַזש 16 ליסטעס, וועלכע האָבן באַקומען פּאָלגנדע צאָל שטימען און מאַנדאַטן:

ליסטע נומער 1: רעוויזיאָניסטן — 386 שטימען — 2 מאַנדאַטן.

ליסטע נומער 2: אַלטער סלוצקעס — 41 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.

ליסטע נומער 4: „בונד" — 866 שטימען — 4 מאַנדאַטן.

ליסטע נומער 5: רעכטע פּועלי־ציון — 381 שטימען — 2 מאַנדאַטן.

ליסטע נומער 6: לינקע פּועלי־ציון — 186 שטימען — 1 מאַנדאַט.

ליסטע נומער 7: האַנטווערקער־צעכן — 56 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.

ליסטע נומער 8: מזרחי — 160 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.

ליסטן נומער 10: הרב ראָזענצווייג — 175 שטימען — 1 מאַנדאַט.
ליסטע נומער 11: קאַרלין — 266 שטימען — 1 מאַנדאַט.
ליסטע נומער 12: — ארטאָדאָקסן־אגודה — 162 שטימען — 1 מאַנדאַט.
ליסטע נומער 14: ווירטשאַפטלער — 1003 שטימען 5 — מאַנדאַטן.
ליסטע נומער 15: החלוץ־באַלמעלאָכעס — 66 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.
ליסטע נומער 16: ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע — 562 שטימען — 3 מאַנדאַטן.
ליסטע נומער 17: קאָמבאַטאַנטן — 80 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.
ליסטע נומער 18: פאַהאָסט — 47 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.
ליסטע נומער 19: אַלגעמיינע האַנטווערקער — 20 שטימען — אַן אַ מאַנדאַט.

דעם הויפט־קאַמף אין די וואַלן האָט געפירט די „פאַסיווע". דעמאָקראַטישע ווירטשאַפטלעכע ליסטע נומער 14, וואָס צוליב דער פריערדיקער, געזעלשאַפטלעכער שטעלונג און די באַציאונגען מיט דער מאַכט פון איר גרופּע, איז זי געווען זיכער, אַז עס וועט איר געלונגען צו ווערן דער „מושל" איבער דער קהלה.

דער פינאַל פון אַלע וואַלן איז פאָרגעקומען דעם 29טן מערץ און פאַר ראש־הקהל איז ווידער אויסגעוויילט געוואָרן דער פריערדיקער ראש־הקהל יוסף שקאָלניק און זיין פאַרטרעטער אינזש. א. פרידמאַן (ציונים), אַלס פאָרזיצער פון ראַט, דירעקטאָר ישעיהו שנייַדער און אַלס זיין פאַרטרעטער ה' פייוול גינצבורג (ביידע ציונים). אַזוי־אַרום איז די מאַכט איבער דער קהלה ווידער פאַרבליבן אין די הענט פון ציונים.

אינסטיטוציעס אין פינסק

די משהל־גלויבערמאַן־שול

די געשיכטע פון דער „משהל־גלויבערמאַן"־שול איז אייגנטלעך די געשיכטע פון העכער צוואַנציק יאָר יידיש־וועלטלעכע קולטור אין פינסק.

אין זומער 1916 האָט אין פינסק געהערשט הונגער און חורבן. די מענער זיינען דורך די דייטשע אָקופאַנטן פאַר־שלעפט געוואָרן אויף צוואַנגס־אַרבעט און איבער די פּינ־סקער גאַסן האָבן זיך אַן שום השגחה געוואַלגערט פאַרהונ־גערטע קינדער. אין אָט דער שרעקלעכער צייט האָט אַ גרופּע בונדיסטישע טוער און לערער באַשלאָסן עפּעס צו טאָן פאַר דידאַזיקע יידישע קינדער, זיי געבן דערציאונג און אויך דערנערונג.

דער פּלאַן איז געוואָרן שנעל רעאַליזירט. עס ווערט אָפּגעדונגען דער גרויסער הויף און סאָד אין האָלצמאַנס טעאַטער און אַרום אַנטשטייט די ערשטע פּינסקער „קינדער־היים" אונטערן פריַיען הימעל. יעדן טאָג זיינען דאָרט געקומען 70—80 קינדער, פאַרברענגט עטלעכע שעה און נאָך באַקומען דערצו עפּעס צו עסן — אַ גלאָז קאַוואַ מיט ברויט. געלט דערויף האָט געגעבן דער אָרטיקער „בירגער־קאָמיטעט". אין אָט דער „קינדער־היים" האָבן דאָן געאַרבעט די בעסטע, די איבערגעגעבנסטע לערער און טוער, ווי: עלקע קאַפּלאַן, ליאלע האַלפּערין מיט זיין פרוי, משהל גלויבערמאַן, בנימין דער שוסטער, בירמאַן און נאָך עטלעכע באַלעבאָטישע מיידלעך פון שטאָט, וועלכע האָבן זיך פאַרנומען מיטן צוגרייטן דאָס עסן פאַר די קינדער.

אַזוי זיינען פאַרביי די זומער־חדשים און צו האַרבסט צו איז אויף זאַוואַלנע גאַס אָפּגעדונגען גיוואָרן אַ לאָקאַל פון עטלעכע גרויסע צימערן. מען באַקומט אין שטאָט דאָס נויטיקע מעבל, שול־מכשירים און די אַרבעט פון דערציען די קינדער גייט ווייטער אָן. אויף אַזאַ אופן ווערט געשאַפן די ערשטע יידיש־וועלטלעכע שול אין פינסק. פאַר דער לערערשאַפט פון די העברעאיש־רוסישע שולן איז די נייע יידישע שול מיט יידיש אַלס אונטערריכט־שפּראַך געווען אַן איבערראַשונג. זיי זיינען מיטגעריסן געוואָרן פון דער וואַרעמער אַטמאָספער, וואָס האָט געהערשט אין דערדאָזיקער שול, וואו די לערער רעדן זיך צונויף מיט די קינדער אין זייער מוטער־שפּראַך, און די בעסטע לערער פון די רוסיש־העברעאישע שולן גייען אַריבער אין דער נייי־געגרינדעטער יידישער שול.

קיין פעסטן פּראָגראַם האָט טאַקע די שול אין אָנהויב ניט געהאַט. מען איז דאָן געזעסן אָפּגעריסן פון דער וועלט און עס האָבן געפעלט פעדאַגאָגישע וועגווייזער, אָבער אָט אַזוי, אויף אַן אימפּראָווויזירטן אופן, ווערט געפירט די אַרבעט און דער רעזולטאַט איז זייער אַ גוטער. די אומ־מיטלבאַרקייט, וואָס הערשט אין דער באַציאונג פון לערער צום קינד, ברענגט פרוכט.

דער ווינטער פון 1916 איז געווען זייער אַ שווערער, עס האָבן געפעלט מאַטעריעלע מיטלען אויפצוהאַלטן די שול, אָבער די גרופּע איבערגעבענע מענטשן, וואָס איז געשטאַנען אַרום דער שול, האָט אַרויסגעוויזן גרויס אָפּ־פערוויליקייט און ניט אַראָפּגעלאָזט די הענט. אין דער־דאָזיקער גרופּע האָט זיך באַזונדערס אויסגעטיילט משהל גלויבערמאַן, וועלכער האָט אויף זיינע פלייצעס געטראָגן דעם גאַנצן עול פון דער אינסטיטוציע.

אויפן צווייטן יאָר איז די שול אַריבער אין אַ נייעם גרעסערן לאָקאַל אויף דאָמיניקאַנער גאַס. די שול האָט שוין דאָן דריי קלאַסן. די צופעליקע לערער הויבן אָן אָפּצופאַלן, עס פאַרבלייבן בייַ דער אַרבעט בלויז עטלעכע איבערגעגעבענע מענטשן און צווישן זיי טאַקע משהל גלויי־בערמאַן.

מ. גלויבערמאַן איז פאַר דער מלחמה געווען אַ דרו־קער־אַרבעטער. במשך פון דער דייטשער אינוואַזיע האָט ער געאַרבעט אין ביוראָ פון בירגער־קאָמיטעט. ניט־זיי־ענדיק קיין לערער פון פאַך, איז ער אָבער פאַר די קינדער געווען דער בעסטער לערער, כאָטש זיין נאָמען האָט אין דעם שעהן־פלאַן ניט פיגורירט. זיין גאַנצע פרייַע צייט גיט ער אָפּ דער שול־אַרבעט. ער פלעגט זייער אָפּט אַריינקומען אין קלאַס צו די קינדער און ער האָט שטענדיק פאַרשטאַנען, ווי אַזוי פּראָדוקטיוו אויסצונוצן די פרייַע צייט. דורך באַקאַנטע דייטשן, מיליטער־לייט, האָט משהל באַקומען דייטשע לידער מיט נאָטן, באַשרייבונגען, באַ־וועגלעכע שפּילן. ער פלעגט עס איבערזעצן, אָדער באַ־אַרבעטן אויף יידיש. אַזוי אַרום האָט ער געשאַפן פאַר דער שול אַ פיינע זאַמלונג פון לידער און שפּילן. געזאַנג האָט משהל שטענדיק אַליין געפירט אין שול, דאָס רוב אין די שבתים. באַוועגונג־שפּילן פלעגט ער דורכפירן מיט דער הילף פון דער לערערין פון פרעבל־קלאַס.

חוץ דעם איז משהל געווען דער צושטעלער פון פּראָדוקטן פאַר דער באַשפייזונג, וואָס מען האָט געפירט אין דער שול כמעט אָן איבערריס די גאַנצע צייט פון מלחמה. משהל האָט געטראָגן אויף זיך דעם גאַנצן יאָך פון דער שול, אָנהויבנדיק פון דער פּעדאַגאָגישער אַרבעט, ביז דער קלענסטער טעכנישער פראַגע אין שול, ביז אַ ביסל טינט מיט אַ שטיקל קרייד.

די אַרבעט אין שול איז געגאַנגען מער אָדער ווייניקער נאָרמאַל ביז אויגוסט. נאָך צוויי יאָר דייטשער אָקופּאַציע איז דער הונגער אין שטאָט געוואָרן זייער גרויס. די באַפעלקערונג האָט געזוכט לויפן אין די דערפער, האָפנדיק צו קריגן דאָרט ברויט און קאַרטאָפל, און די שול האָט זיך געמוזט שליסן.

⁂

אין פרילינג פון יאָר 1918, נאָכן בריסקער שלום־אָפמאַך, הויבן זיך אָן אומצוקערן אין שטאָט די אַרויס־געשיקטע און אָנטלאָפענע. די שטאָט ווערט ביסלעכווייז פולער, אָבער די נויט ניט קלענער. אין יענער צייט האָבן די פּועלי־ציון אויף אַ באַראַטונג, צוזאַמען מיטן בונדישן קאָלקטיוו, פאַרגעשלאָגן צו באַנייען די אַרבעט פון דער יידישער שול אונטער אַ שותפותדיקער אָנפירונג. דער פאַרשלאָג איז געוואָרן אָנגענומען און די שול ווערט ווידער געעפנט. די שול איז שוין דאָן אַ פיר־קלאַסיקע און אַ פול־געפאַקטע — צו 40 קינדער אין אַ קלאַס.

מאַטעריעל איז די שול געשטאַנען זייער שלעכט. אַביסל געלט פלעגט מען באַקומען פון „בירגער־קאָמיטעט" און די שול־פאַרוואַלטונג האָט פון צייט צו צייט אויך עפּעס באַקומען דורך פאַרשיידענע זאַמלונגען. די לאַגע פון די לערער איז געווען אַ מוראָדיגע: מען האָט גערבעט פאַר גראָשנס, וואָס האָבן קוים געקלעקט אויף טרוקן ברויט. אין אָט דער צייט איז ווידער דער גאַנצער עול געפאַלן אויסשליסלעך אויף משהל גלויבערמאַן. ער פלעגט אויפמונטערן די לערער און די קינדער, ער איז געווען דער איניציקער, וואָס האָט אויף פאַרשיידענע אופנים געשאַפן געלט־מיטלען פאַר דער שול.

ווינטער 1918, נאָך דער רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד, פאַרן אָנקומען פון דער אוקראַינישער מאַכט קיין פינסק, אָטעמט די שטאָט אַביסל אָפּ פון דעם אָקופּאַציע־יאָך. משהל גלויבערמאַן נוצט אויס די לאַגע און אין האַלצ־מאַנס־טעאַטער ווערט אייניגעאָרדנט אַ גרויסער אוונט לטובת דער שול. דער אוונט ברענגט אַריין זייער אַ גרויסע הכנסה און דאָס גיט אַ מעגלעכקייט אונטערצוהאַלטן די שול.

אין דער צייט פון די אוקראַינער האָט די שול עקזיסטירט נאָרמאַל. ערגער איז געוואָרן, ווען אין יאַנואַר 1919 זיינען אַריין די באַלשעוויקעס. דער הונגער האָט זיך געשטאַרקט און דאָס האָט זיך גלייך אָפּגעראָפן אויף דער לאַגע פון דער שול. אַ דאַנק משהלען גיט זיך אין פון דעם „פּלענדעזש" (אָן אינסטיטוציע וואָס האָט זיך פאַרנומען מיט באַאָרגן געפאַנגענע און היימלאָזע) צו באַקומען שפּייז־פּראָדוקטן פאַר די קינדער און די לערער, און די שול ווערט אַדאַנק דעם ווייטער אויפגעהאַלטן.

אָנהויב מערץ 1919 ווערט פינסק פאַרנומען דורכן פוילישן מיליטער. דער עקאָנאָמישער מצב אין שטאָט איז זייער ביטער. די שול אַרדנט דאָן איין אַ בלימל־טאָג (גאָסן־זאַמלונג) בשותפות מיט אַ פוילישן קינדער־אנשטאַלט („אָכראָנקע"). דאָס איז דאָן געווען אַ שטיקל געשעעניש, ווייל דער פּאַרשלאָג איז געקומען פון פאַר־וואַלטער פונם פוילישן קינדער־אַנשטאַלט, וועלכער האָט זיך געוונדעט צו משהל גלויבערמאַנען. דער בלימל־טאָג איז פאַרגעקומען פּורים 1919 און איז דורכגעגאַנגען מיט גרויס דערפאָלג. אויפן חלק פון דער שול איז אויסגע־פאַלן עטלעכע הונדערט רובל, וואָס האָבן געגעבן די מעג־לעכקייט וועלכער אויפצוהאַלטן די שול אין די קינדער־באַשפייזונג.

סוף מערץ קומט צופאָרן קיין פינסק דער ערשטער שליח פון „דזשאָינט", ה' ב. צוקערמאַן, צו אָרגאַניזירן די נויטיקע הילף. אין דעם שטאָטישן קאָמיטעט, וואָס ווערט געגרינדעט, גייט אויך אַריין משהל גלויבערמאַן. עס ווערט דורכגעפירט אַ רעגיסטראַציע פון די נויט־באַדערפטיקע, און די רעגיסטראַציע־בויגנס ווערן צום באַ־אַרבעטן געברענגט אין דער יידישער שול. דאָס איז געווען שבת, דעם 5טן אַפּריל. היות ווי די אַרבעט איז ביז פאַרנאַכט נאָך ניט געווען פאַרטיק, האָט משהל גלויבערמאַן דעם גאַנצן מאַטעריאַל אַריבערגעטראָגן אין „בית־עם", כדי מאָרגן, זונטאָג, זאָל ניט זיין קיין שטערונג אין די לימודים. גראָד אין יענער צייט איז דער „בית־עם" אַרום־גערינגלט געוואָרן דורכן פוילישן מיליטער, אַלע וואָס זיינען דאָרט געווען, זיינען געוואָרן אַרעסטירט און אין עטלעכע שעה אַרום האָט מען געפירט צו דער שחיטה די 35 קרבנות, צווישן זיי אויך משהל גלויבערמאַן און ריקלין; די לע־רערין מינדל געראַמאַן איז אָפּגעקומען בלויז מיט שרעק און עטלעכע וואָכן תפיסה...

נאָך דער טראַגישער געשעעניש, וואָס האָט דערשי־טערט די שטאָט, זיינען די לימודים אין שול איבערגעריסן געוואָרן ביז איבער פּסח. אַ וואָך נאָך פּסח איז פאַרגע־קומען אַ שטילע, כמעט באַהאַלטענע טרויער־זיצונג פון דער שול־פאַרוואַלטונג, די ערשטע זיצונג אָן משהלען... מען האָט באַווייניגט דעם גרויסן אומגליק און באַשלאָסן אָנצורופן די שול אויפן נאָמען פון דעם אומגעקומענעם, איבערגעגעבענעם שול־טוער, משהל גלויבערמאַן.

ביסלעכווייז שטעלט זיך ווידער איין די אַרבעט אין שול. מען אָנגאָשירט נייע לערער. דער אַמעריקאַנער קאָמיטעט סובסידירט און שטיצט די שול. עס ווערט בכלל צו יענער צייט פאַרבעסערט די מאַטעריעלע לאַגע אין שטאָט.

אין פאַרגלייך מיט די נייע אויפגעקומענע שולן איז די „משהל־גלויבערמאַן"־שול געשטאַנען אויף אַ הויכער מדרגה. זי האָט פאַרמאָגט פיר פולע קלאַסן מיט אַ שטענ־דיקער צאָל קינדער און אַ פּעדאַגאָגישן ראַט. עס האָבן זי אָבער ניט אויסגעמיטן די צעטרייסלונגען פון דער צייט.

ווי שוין דערמאָנט, איז די שול־פאַרוואַלטונג גע־ווען אַ געמישטע, פון „בונד" און „פּועלי־ציון". כל־זמן משהל גלויבערמאַן איז געווען אין שפּיץ פון דער שול־אַרבעט, האָט זיך אים איינגעגעבן איינצוהאַלטן דעם גלייכ־געווויכט צווישן ביידע צדדים, ווייל אַלע האָבן געפילט צו אים אַ גרויסן יראת־הכבוד. וועז משהל איז שוין ניט געווען, האָבן זיך זומער 1919 אָנגעהויבן רייסענישן אין דער שול־פאַרוואַלטונג און די פועלי־ציון האָבן באַשלאָסן זיך אָפּצוטיילן פון דער שול. דער פאַרלוסט איז געווען זייער וויכטיק פאַר דער שול, אָבער אינגיכן איז צוריק איינגעשטעלט געוואָרן אַ רואיקע, פרוכפערדיקע אַרבעט. דער לערער־פערסאָנאַל ווערט באַנייט, עס קומען צו קוואַ־ליפיצירטע קרעפטן און די שול טרעט אַריין אין דער דריטער תקופה פון איר לעבן — אַ תקופה פון נאַרמא־ליזירונג, אָנטוויקלונג און דערהויבונג.

⁂

נאָך דער פּוילישער־באַלשעוויסטישער מלחמה פאַרבינדט זיך די גלויבערמאַן־שול מיטן יידישן־וועלטלעכן שול־וועזן אין פוילן, און נעמט אָן בהדרגה די פּראָגראַמען און לערנביכער, וואָס זיינען איינגעפירט אין דעם יידיש־וועלטלעכן שול־וועזן. סוף שול־יאָר פון 1921 איז געווען דער ערשטער אַרויסלאָז פון שול.

די לערן־יאָרן פון 1921 ביז 1923 זיינען יאָרן פון אָנטוויקלונג. אין יאָר 1923 האָט די שול אָרגאַניזירט אָן אויסשטעלונג. דאָס איז געווען די ערשטע אויסשטעלונג פון דער שול און די ערשטע פון דעם מין אין פינסק. זי האָט ממש אויפגערודערט די שטאָט. די פּוילישע לערער פון די מלוכה־שולן זיינען געקומען באַזוכן די אויסשטעלונג און זיינען געווען נתפּעל. דער שול־אינספּעקטאָר האָט אַראָפּגעבראַכט אויף דער אויסשטעלונג דעם גאַנצן קורס פון די פּוילישע לערער, וואָס איז דאָמאָלט געפירט גע־ווארן אין פינסק.

די שול איז זיך וואָס אַ יאָר ווייטער אַלץ מער פו־נאָנדערגעוואָקסן, אַזוי אַז דער לאָקאַל איז געווארן ענג. גראָד אין יענער צייט, אין יאָר 1925, איז אָנגעקומען הונדערט דאָלער פון די אַמעריקאַנער חברים (פינסקער ברענטש פון אַרבעטער־רינג). עס איז געשטאַנען אָפּ־געברענט פוטערמאַנס מויער (לאָה־פייגעלעס) און מיט די 100 דאָלאָר איז מען צוגעטרעטן אָפּצובויען דאָס הויז פאַר דער שול. חברים־אַרבעטער האָבן געהאַלפן און עס האָט זיך איינגעגעבן אויפצובויען דאָס הויז, וואָס איז געווארן איינס פון די שענסטע שול־לאָקאַלן אין פינסק.

צום אָנהויב פון יאָר 1926 האָט מען זיך אַריינגעקליבן אין נייעם לאָקאַל, וואו די שול איז זיך נאָך מער צעווואַקסן. אין לערניאָר 1927־1928 האָט זיך געעפנט אַ זיבעטע קלאַס. די שול ציילט דאַן 253 קינדער און איז אומגעהייער פאָ־פולער אין שטאָט.

אין יאָר 1932 הייבט אָבער אָן די שול אַלץ שטאַרקער צו פילן די שיקאַנעס מצד דער פּוילישער מאַכט. מען פאַרווערט דער שול צו טראָגן דעם נאָמען „משהל גלוי־בערמאַן", ווייל דאָס איז דער נאָמען פון אַ פערזאָן, וואָס איז דערמאָרדעט געוואָרן דורך דעם פּוילישן מיליטער... אַ חוץ דעם וויל מען די שול פאַרפּוילישן, באַזייטיקן יידיש אַלס אונטערריכט־שפּראַך. די לייטונג באַמיט זיך צוצופאַסן צו די פאָדערונגען פון דער מאַכט, אָבער עס העלפט זייער וויניק. אין אַפּריל 1933 קומט אָן אַ מעל־דונג פון שול־קוראַטאָריום, אַז די שול ווערט געשלאָסן און אַלס מאָטיוו ווערט אָנגעגעבן דאָס פעלן פון רעליגיע־לימוד. מען האָט אָנגעגעבן אַ רעקורס צום מיניסטעריום און געטראַכט דערביי וועגן באַקומען אַ קאָנצעסיע אויף אַ נייער שול. קיין תשובה איז פון מיניסטעריום ניט געקומען און אויף אַן אָנפראָגע ביים שול־אינספּעקטאָר האָט מען באַקומען אַ דערקלערונג, אַז מען טאָר די שול צום נייעם יאָר ניט עפענען.

דעם 3טן סעפּטעמבער אינדערפרי איז אָבער דער שול־לאָקאַל באַלאָגערט געוואָרן פון די קינדער און זייערע עלטערן, וועלכע האָבן געפּאָדערט די שול צו עפענען. די שול האָט זיך טאַקע געעפנט און דער אינספּעקטאָר האָט זיך ניט געמאַכט וויסנדיק אַ גאַנץ יאָר. אַזוי אַרום האָט די שול אָפּגעאַרבעט אַ פול יאָר, אָן שום קאָנצעסיע. מען האָט יעדער מינוט געציטערט, אַז מען וועט קומען און פאַרחתמענען די שול, אָבער דאָס איז ניט געשען.

ערשט אין יאָר 1934־1935 איז אָנגעקומען דער ענט־פער, אַז דער רעקורס וועט אָפּגעוואָרפן, די שול מעג בלויז פאַרענדיקן איר אַרבעט ביזן סוף פון לערניאָר און פון 15טן יוני 1935 איז זי געוואָרן געשלאָסן. דאָס מאָל האָט מען שוין געהאַט צייט צוצוגרייטן אַ נייע קאָנצעסיע, וואָס איז אָנגעגעבן געוואָרן אויפן נאָמען פון דער שול־אָרגאַניזאַציע אין וואַרשע. פאַרמעל איז די שול געווען אַ נייע, אָבער אין תוך איז דאָס געבליבן די אַלטע גלוי־בערמאַן־שול און אין יאָר 1936 האָט זי געפייערט איר צוואַנציק־יאָריקן יובל, וואָס איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ גרויסער קולטור־מאַניפעסטאַציע אין פינסק.

די העברעאישע גימנאַזיע „תרבות"

אין ווינטער פון יאָר 1922 האָט דאָס בריסקער שול־קוראַטאָריום פאַרוועלט דער דעמאָלסטיקער רוסישער רעאַל־שול אָנצונעמען אין די יונגערע קלאַסן קינדער פון יידישער אָפּשטאַמונג. דער פאַרבאָט האָט געבראַכט דער־צו, אַז אַ גרויסע צאָל יידישע קינדער איז געבליבן אָן אַ שול. די שוין־עקזיסטירנדיקע יידישע בילדונגס־אַנשטאַלטן, ווי די שול פון די רעכטע פועלי־ציון (שפּעטער „תל־חי") און די יידישע שול אויפן נאַמען פון משהל גלויבערמאַן האָבן ניט געקענט באַפּרידיקן די דערציערישע באַדערפענישן פון דער בריטער יידישער געזעלשאַפט אין פינסק.

די פּוילישע מלוכה־שול האָט אויך ניט געקענט ווערן דער דערציאונגס־פלאַץ פאַר אַלע שיכטן פון דער יידישער באָפעלקערונג. דעמאָלט איז אויפגעשווימען דער געדאַנק פון גרינדן אין פינסק אַ העברעאישע שול. עס בילדעט זיך דאָן אַ קאָמיטעט אין באַשטאַנד פון ווועלכן עס גייען אַריין: מ. י. סעגאַלאָוויטש, יוסף ברעגמאַן, לייבל פאַפּיש, א. ח. ניימאַן און זאב סעגאַלאָוויטש. עס ווירקט אויך מיט דער העברעאישער לערער ווילענטשיק.

נאָך עטלעכע חדשים פון אָנגעשטרענגטער אַרבעט גע־לונגט דעם קאָמיטעט צו שאַפן אַ סומע פון 2,870,000 מאַרק — לויט דער דעמאָלטיקער וואָלוטע אַן ערך 500 דאָלאַר. מען טרעט צו די שול צו אָרגאַניזירן. ווי גע־ווינלעך האָט מען זיך אָנגעטראָפן אויף פאַרשיידענע טעכ־נישע און רעכטלעכע שוועריקייטן, אָבער מען איז דאָס אַלץ בייגעקומען. פאַרן שול־יאָר 1923־1924 איז געלונגען צו באַקומען אַ קאָנצעסיע אויף אַ פיר־קלאַסיקער מיטל־שול און ערשט דעם 20טן אַפּריל 1926 ווערט זי פאַרוואָנדלט אין אַ פולער גימנאַזיע. אין מערץ 1926 איז געהאָט פאַרברענט געוואָרן דער לאָקאַל פון גימנאַזיע, ווואו עס האָבן זיך געפונען די העכערע קלאַסן. דאָס האָט דעם אָרטיקן „תרבות"־קאָמיטעט באַוואויגן אויסצובויען דעם בנין, ווואו די גימנאַזיע האָט זיך געפונען. אין שול־יאָר 1927־1928 איז פאַרגעקומען די ערשטע גראַדואירונג און דעם זעלבן יאָר באַקומט די גימנאַזיע מלוכה־רעכט פאַר די בידערי־קערע דריי קלאַסן.

דעם 25טן אַפּריל 1931 איז עולה קיין ארץ־ישראל דער מנהל פון גימנאַזיע, ה' אברהם מאַזור און אויף זיין אָרט ווערט באַשטימט ה' דוד אַלפּער, ווועלכער הייבט שטאַרק דעם פעדאַגאָגישן ניוואָ און געזעלשאַפטלעכן אָנזען פון אָנשטאַלט. אין יאָר 1936 ליידט די גימנאַזיע אַ גרויסן פאַרלוסט צוליבן טויט פון דעם איבערגעבענעם לערער, מנהל פון דער 6־קלאַסיקער פאָלקס־שול „מדרשה תרבות", יצחק קאָברינטשיק ז"ל, איינער פון די פיאָנערן פון העב־רעאישן שולוועזן אין פאָלעסיע.

די נייע אָרגאַניזאַציע פון אַלגעמיינעם שול־וועזן אין פוילן, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן אין יאָר 1932, האָט פאַר דער גימנאַזיע אַרויסגעזוכט די אויפגאַבע צו באַקומען אַ דערלויבעניש אויף אַ בילדונגס־אנשטאַלט פון אָן אָנדערן טיפּ — אַ קאָנצעסיע אויף אַ ליציי, וואָס זי באַקומט טאַקע דעם 17טן מאַי 1937. צום שול־יאָר 1937־1938 האָט די גימנאַזיע געהאַט 14 קלאַסן (אַרייַנגערעכנט די 6־קלאַסיקע פאָלקס־שול ביי דער גימנאַזיע) מיט אַ צאָל פון 529 שילער.

***

די גימנאַזיע איז אָנגערקענט געוואָרן ווי אייַנע פון די שענסטע לער־אַנשטאַלטן אין פאָלעסיע. אין די 24 צימערן פון דעם מאָדערנעם בנין זיינען אייַנגעריכטעט געוואָרן, אויסער די קלאַסן, אויך שפּיל־זאָלן, גימנאַסטיק־האָלן, ביב־ליאָטעק און אַ פאָרשטעלונגס־זאָל. די ביבליאָטעק האָט אַנטהאַלטן 1265 בענדער אין פינף שפּראַכן: העברעאיש, פויליש, דייטש, ענגליש און פראַנצויזיש. ביים ספּע־ציעלן „נאַטורוויסנשאַפטלעכן קאַבינעט" זיינען אייַנגעשטעלט געוואָרן די סאַמע מאָדערנסטע מכשירים. עס איז אויך געווען אַ ספּעציעלע פיזיש־כעמישע לאַבאָראַטאָריע, וואָס האָט פאַרנומען צוויי צימערן, דאָן וואָרשטאַטן פאַר ייַנגלעך און מיידלעך, וואָס זיינען געווען אָן אָנהויב פון פאָרשייַ־דענער פאַך־אויסבילדונג און דער עיקר מעכאַניק, סטאָ־לערייַ און שנייַדעריי. אין גאַרטן פון דער גימנאַזיע זיינען געהאָדעוועט געוואָרן פאָרשיידענע געוויקסן פאַר עקס־פּעריימענטאַלע צוועקן. אין דער גימנאַזיע זיינען אויך דורך דעם לערער־פּסיכאָלאָג ל. באַלאַבאַן געמאַכט געוואָרן אינ־טערעסאַנטע אונטערזוכונגען צווישן די שילער אויפן געביט פון אויפמערקזאַמקייט און קאָנצענטראַציע.

***

די שילער פון דער גימנאַזיע, ווי אויך פון דער פאָלקס־שול זיינען דערצויגן געוואָרן אין גייסט פון ארץ־ישראל און זיי האָבן טאַקע געזומען אַ שטאַרקן אַנטייל אין די אַקציעס פאַרן נאַציאָנאַל־פאָנד. אין דער גימנאַזיע זיינען געשאַפן געוואָרן די ערשטע קעמערלעך פאַר די שפּעטערדיקע ציוניסטישע יוגנט־אָרגאַניזאַציעס.

אַ באַזונדערס אינטערעסאַנט געביט איז געווען די סצענישע טעטיקייט. יאָר־יערלעך זייַנען אין דער „תרבות"־גימנאַזיע אין פינסק אויפגעפירט געוואָרן סצענישע ווערק, על פּי רוב היסטאָרישע. פאַראַלעל מיט דער טעאַטראַלער

אויסבילדונג איז אויך געגאַנגען די מוזיקאַלישע. די גימנאַזיע שטעלט אַוועק אַן אייגענעם בלאָז־אָרקעסטער, וואָס ציילט 30 שילער־מוזיקאַנטן.

אויך ווערט אָנטוויקלט דאָס געביט פון שול־אויסגאַבן. מען הויבט אָן מיט וואָנט־צייטונגען און די ערשטע גע־דרוקטע אויסגאַבע „גידול תרבות" דערשיינט אין צוזאַמענהאַנג מיטן באַזוך פון ח. נ. ביאַליק אין פינסק אין יאָר 1931 און דידאַזיקע אויסגאַבע ווערט דעם דיכטער צוגע־טראַגן אַלס מתנה.

אין אַלגעמיין האָט די גימנאַזיע געהאַט גרויס אָנזען ניט בלויז אין דער יידישער געזעלשאַפט, נאָר אויך אין דער פוילישער און באַוונדערס אויף די לערער־קאָנפע־רענצן אין שטאָט, בעת ווען די לערער פון דער „תרבות"־גימנאַזיע האָבן געשפילט אַן אָנזעעוודיקע ראָל.

פאַלק־שול „תל־חי"

די זיבן־קלאַסיקע פאָלק־שול „תל־חי" איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1906 דורך דער געזעלשאַפט „אָפּע" — „חברה מפיצי־השכלה" און איז געווען באַשטימט פאַר מיידלעך. אין יענע יאָרן איז דאָס געווען אַ גרויסער קולטור־אויפטו.

אין הסכם מיטן גייסט פון „אָפּע" און די געזעצן פון יענער צייט איז די שפּראַך אין דער שול געווען רוסיש. מען האָט אויך געלערנט אָביסל העברעאיש. די אָנפירונג פון דער שול איז געווען אין האָנט פון חשובע דאַמען און הערן, וואָס פאַר זיי איז דאָס דער עיקר געווען אַן ענין פון פילאַנטראָפישער טעטיקייט. מיט דער צייט האָט די נאָציאָנאַל־געשטימטע יוגנט געקראָגן אַ גרעסערע השפּעה אין דער שול און געפּועלט, אַז דער לימוד פון העברעאיש און פון אידישער געשיכטע זאָל שטאַרק פאַרברייטערט ווערן.

אַזוי האָט זיך די שול אָנטוויקלט ביז דער וועלט־מלחמה, ווען די שטאָט איז שטאַרק פאַראַרעמט געוואָרן. די דייטשע אָקופּאַציע האָט איבערגעריסן די פאַרבינדונג מיטן צענטער פון „אָפּע", און די שול האָט פאַרלאָרן איר גע־ווינלעכע שטיצע. פאַרלאָזן פון אירע פילאַנטראָפישע אפּוטרופּסים, איז זי געשטאַנען בייַ דער שוועל פון אונ־טערגאַנג.

דעמאָלט האָט די פינסקער „צעירי־ציון"־יוגנט איבער־גענומען די אָנפירונג פון שול, אויסגעטיילט פון זיך לערער־כוחות, וואָס האָבן געמוסט פירן די שול אין אַ יידיש־נאַ־ציאָנאַלן גייסט. פאַר די לימודים־שפּראַך איז געווארן איינ־געפירט העברעאיש, און יידיש איז געוואָרן געלערנט ווי אַ לימוד. דאָס איז געווען די ערשטע וועלטלעכע שול פון דעם מין אין פינסק און אפשר אויך אין גאַנץ פּוילן. די שול האָט זיך אויך ניט אָנגעשלאָסן אָן קיינער פון די שול־צענטראַלעס, וואָס האָבן זיך שפּעטער געבילדעט. אַ גע־וויסע צייט איז צווישן די טוער און לערער פון דער שול אָנגעגאַנגען אַ הייסע דיסקוסיע אַרום דער שפּראַכן־פראַגע. צווישן די פאַראינטערעסירטע פערזאָנען זיינען געווען אַזעל־כע, וואָס האָבן פאַרלאַנגט, אַז די שול זאָל אינגאַנצן איבער־גיין אויף יידיש. אויף עטלעכע יאָר איז מען אייגעגאַנגען אויף אַ פשרה, אַז אין די ערשטע דריי קלאַסן זאָל די לימודים־שפּראַך זיין יידיש מיט אַ גרויסער מאָס העברע־איש, און אין די העכערע קלאַסן זאָל מען לערנען אויף העברעאיש, און יידיש זאָל זיין אַ לימוד. די דאָזיקע פשרה האָט לאַנג ניט אָנגעהאַלטן. מען האָט זיך סוף כל סוף אומגעקערט צו דעם לימודים־שפּראַך העברעאיש און מיט יידיש ווי אַ לימוד.

די שול איז די גאַנצע צייט געווען אַ גייסטיקע היים פאַר די קינדער. אין דער מלחמה־צייט און אין די נאָ־ענטסטע יאָרן נאָך דער מלחמה האָט זי אויך געזאָרגט פאַר די מאַטעריעלע נויטן פון די קינדער אין דער אויסגעהונ־גערטער שטאָט. געגרינדעט ווי אַ מיידל־שול האָט די שול שפּעטער אָנגעהויבן אָנצונעמען אויך יינגלעך און זי איז שוין אַזוי פאַרבליבן אַ געמישטע שול.

כמעט די גאַנצע צייט האָט די שול געפירט אַ שווערן קאַמף פאַר איר מאַטעריעלער עקזיסטענץ, און האָט אויך איבערגעלעבט שווערע קריזיסן בעת די גרויסע קאָטאַס־טראָפעס אין שטאָט. בעת דער הריגה פון די 35 קדושים, אין 1919, האָט די שול פאַרלאָרן דעם גרעסטן טייל פון אירע לערער און טוער. עס האָבן זיך אָבער געשטעלט אין דינסט יינגערע חברים און די שול אויסגעהאַלטן. בעת דער גרויסער שריפה, איז אָפּגעברענט געוואָרן דער בנין פון דער שול מיט אַלע שול־מכשירים, וואָס זיינען מיט אַזוי פיל מי איינגעשאַפט געוואָרן. די טוער זיינען אָבער ניט אַראָפּגעפאַלן בייַ זיך און האָבן געדונגען אַ לאָקאַל און וויייטער געפירט די אַרבעט, ניט־קוקנדיק אויף דעם, וואָס די געביידע איז ניט געווען צוגעפאַסט פאַר אַ שול און וואָס די פּוילישע מאַכט האָט געסטראָשעט די שול צו שליסן.

צענטראַלע בורסע (דאַרמיטאַרי) פאַר מיידלעך

די צענטראַלע בורסע פאַר מיידלעך אין פינסק איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1929 דורך דער געזעלשאַפט פאַר קינדער־שוץ און יתומים־פאַרזאָרגונג „צענטאָס" אין פאָלעסיע. אין די קליינע שטעטלעך פון פאָלעסיע זיינען קיין פאַך־שולעס ניט געווען און עס זיינען אָפילו ניט גע־ווען קיין קוואַליפיצירטע באַלמעלאָכעס, וואו מען זאָל קענען אָפגעבן קינדער אויף פאַך־אויסבילדונג. די אייניציקע יידישע פאַך־שולע פאַר מיידלעך אין פאָלעסיע איז זיך געפונען אין פינסק. די אָרעמע יידן פון דער פּראָווינץ האָבן זיך אָבער ניט געקענט דערלויבן אַז לוקסוס פון אויס־האַלטן אַ קינד אין דער פרעמד. האָט דעריבער די גע־זעלשאַפט „צענטאָס", ביי דער אונטערשטיצונג פון דעם „דזשאָינט", געגומען אויף זיך די אויפגאָבע צו שאַפן אַזעלכע דאַרמיטאָריס (בורסעס), וואו די קינדער פון דער פּראָווינץ זאָלן זיך קענען אויפהאַלטן, לערנענדיק אַ פאַך. אַזוי איז געשאַפן געוואָרן די פינסקער בורסע פאַר מיידלעך. אין אַנהויב זיינען געווען 17 מיידלעך פון די שטעטלעך, אָבער צוליב דעם כסדרדיקן צושטראָם פון נייע שילערינס איז דער לאָקאַל געוואָרן ענג און ביים אַנהויב פון שול־יאָר 1931־1932 איז דער לאָקאַל געוואָרן אויסגעבריייטערט און שוין אַריינגענומען 35 שילערינס.

די פינסקער בורסע האָט שנעל געקראָגן אַ גוטן נאָמען און עס זיינען כסדר אָנגעקומען ביטעס, ניט נאָר פון פאָ־לעסיע, נאָר פון גאַנץ פּוילן — פון וואַרשע, לאָדזש, וולאָצ־לאָווטש א. א. וו. צום שול־יאָר 1936־1937 זיינען שוין געיוון קרוב צו 60 נייע ביטעס. די בורסע וועט דעריבער אויסגעבריייטערט, עס וועט געדונגען אַ שכנותדיגער לאָ־קאַל, אָבער עס איז פאָרט נישטאָ מער ווי 45 פלעצער און פיל וועניגער קענען ניט באַפרידיקט ווערן.

אין דער בורסע זיינען אָנגענומען געוואָרן מיידלעך אין עלטער פון 14 ביז 16 יאָר, וועלכע האָבן געהאַט גע־ענדיקט לכל־הפּחות 6 קלאַסן פאָלקס־שול. אין דער ער־שטער ריי וועלן אָנגענומען קינדער פון יתומים־הייזער און פון דער פריוואַטער אויפזיכט פון די „צענטאָס"־קאָמיטעטן אין דער פראָווינץ. דער גרעסטער טייל פון די קינדער וועלן אויסגעהאַלטן אומזיסט. בלויז אַ קליינער טייל צאָלט אַ מינימום פאַר דער פאַך־אויסבילדונג, וואוינונג, עסן, וועש און אַלע אַנדערע נויטוועניקייטן.

די בורסע באַקומט אַ גוטן נאָמען צוליב די דערציי־אונגס־מעטאָדן, וואָס וועלן דאָרט אָנגעוואָנדט און אויך צוליב דער מוסטערהאַפטער אָרדענונג, היגיענישע באַדינ־גונגען אין קולטור־פאָראַנשטאַלטונגען, וואָס וועלן אָפט געמאַכט.

זינט דער גרינדונג פון דער בורסע זיינען דורכן אַנ־שטאַלט דורכגעגאַנגען 117 קינדער (פון 39 פאַרשיידענע שטעטלעך). פון זיי האָבן געענדיקט די פאַך־שולן און פאָרלאָזן די בורסע 73 אַבסאָלווענטינס, וועלכע האָבן וווייטער אָנגעהאַלטן אַ וואָרעמען קאָנטאַקט מיט דער אינ־סטיטוציע, וואָס האָט זיי געגעבן אַ גוטע דערציאונג און דורך דער פאַך־אויסבילדונג צוגעגרייט צו אַ זעלבסטשטענ־דיקן לעבן.

תלמוד־תורה

די תלמוד־תורה אין פינסק האָט גלייך ביי איר אָנט־שטייאונג געהאַט אַ פיינעם בנין פון 11 שול־צימערן און צוויי וואוינונגען פאַר דער שול־באַדינונג. דאָס דאָזיקע הויז האָט די פילאַנטראָפין פייגע לעווין אין 1860 אויפ־געבויט אויפן געשאָנקענעם פלאַץ פון ר׳ בצלאל וואָלעווולער.

אין אָרכיוו פון דער תלמוד־תורה האָט זיך אויפגע־היט אַ פראָטאָקאָל וועגן איר גרינדונג פון יאָר תרכ״ב (1862), אייגנהענטיק געשריבן פון וועלט־גאון, הרב ר׳ אלעזר משה זצ״ל אב״ד ד׳פינסק. אין פראָטאָקאָל באַ־שווערט דער גאון זיין פינסקער עדה אייביק צו שטיצן מיט דער פולער האָנט די הייליקע אינסטיטוציע.

די תלמידים פון דער ת״ת זיינען צום גרעסטן טייל געווען קינדער פון די אָרעמסטע שיכטן: פאַבריק־אַרבע־טער, בעלי־עגלות, טרעגערס און אַרבעטסלאָזע. עס זיינען אויך געווען אַ סך יתומים.

אין די ערשטע יאָרן פון דער ת״ת האָט מען געלערנט נאָר רעליגיעזע לימודים. די צאָל קינדער האָט ביזן יאָר 1900 דערגרייכט צו 150.

אין יאָר 1900 איז אָנגענומען געוואָרן אַ החלטה אינצופירן אין אַ קליינער מאָס אויך וועלטלעכע לימודים, אויף וואָס מען האָט, נאָך גרויסער שתדלנות, באַקומען רעכט פון דער רוסישער רעגירונג. דעמאָלט איז די צאָל תלמידים שטאַרק געוואַקסן און אין יאָר 1914 האָט זי דערגרייכט ביז 300 שילער, אייגנטיילט אין 8 קלאַסן. אין משך פון די 8 שול־יאָרן האָט דאָס קינד געלערנט גרינטלעך תנ״ך, גמרא מיט רש״י, העברעאיש, דקדוק און וועלטלעכע לימודים אין פאַרנעם פון אַ צוויי קלאַסן גימ־נאָזיע. דער לערער־פערסאָנאָל איז באַשטאַנען פון די בעסטע פעדאַגאָגישע כחות: פאַר די רעליגיעזע לימודים — ר׳ יחיאל, ר׳ מרדכילע, ר׳ יהונתן, ר׳ יששכר, ר׳

אלימלך און ר׳ פנחס; פאר די וועלטלעכע לימודים: — מיסלאנסקי, מינקאוויטש, יודעלעוויטש, ר׳ מאיר זילבער־מאן און שרייבער. דער משגיח איז געווען ר׳ שמואל ווילקאמירער. די תלמוד־תורה איז ביי דער גרינדונג געשטאנען אונטער דער השגחה פון די שטאט־רבנים, הרב הג׳ ר׳ אלעזר משה זצ״ל און שפעטער זיין איידעם, דער וועלט־גאון ר׳ ברוך עפשטיין שליט״א. אין דער צייט, וועז ער איז געווען אין אויסלאנד, נעמט איבער די השגחה הרב הג׳ ר׳ דוד ראוויגסקי זצ״ל, און צולעצט זיין איידעם ר׳ שאול ראזנצוויג שליט״א, רב דפינסק. דעם גרעסטן טייל פון בודזשעט האט געדעקט די קאראבקע, דאס איז בעריקע האבן גבאים געשאפן אין שטאט. ביזן 1914 זיינען געווען גבאים ר׳ שמואל טשערניכאוו, ר׳ שמואל נח שוב, ר׳ שמואל ראבינאוויטש, חאראץ און ר׳ פנחס אליהו קאלאדני.

באזונדערס שטארק איז פאר דער דערציאונג פון ארעמען קינד איבערגעגעבן געווען ר׳ פנחס אליהו קאלאדני. א משכיל און מושלם, ווערט ער דער פעדאגאגישער ראטגעבער און קרוב צו 20 יאר זארגט ער פארן רעליגיעז־וועלטלעכן חינוך אין פינסק.

אין די מלחמה־יארן פון 1914, ווען פינסק איז אקופירט געווארן דורך די דייטשן, האבן זיך די לימודים אין ת״ת א קורצע צייט אינגאנצן אפגעשטעלט.

ערשט אין יאר 1918 ווערט באגייט די טעטיקייט פון דער ת״ת. נאר לאנגע אסיפות און באראטונגען ווערט אלס גבאי אויסגעקליבן ר׳ בערל לעווין. ניט געקוקט אויף זייער גרויסע געשעפטן און אונטערנעמונגען גיט ער זיך איבער מיטן גאנצן ברען צו דער ארבעט פאר דער ת״ת. אין א קורצער צייט ווערט די ת״ת אויפגעריכט מיט א פערסאנאל פון וועלטלעכע און רעליגיעזע לערער, און אויך דער בנין באקומט זיין געהעריקן תיקון.

אין יאר 1919, ווען די פוילישע מאכט פארנעמט פינסק, ווערן אלע שולן אויפגעפאדערט זיך צו באזארגן מיט קאנצעסיעס. לויטן גזעזע איז דער קאנצעסיאנער מיט זיין פארמעגן ערב פארן בודזשעט פון דער שול. די קאנצעסיע אויף דער תלמוד־תורה נעמט אויף זיך ר׳ צבי לעזוין, וועלכער גיט איינס פון זיינע הייזער פאר א משכון.

אין יאר 1926־1927 ווערט אין שול־בנין דורכגעפירט א פונדאמענטאלער רעמאנט און עס ווערן אויך אנגעשטעלט פרישע לערער־כוחות. די תלמוד־תורה ווערט א מוסטער־האפטע, מאדערנע, רעליגיעזע שול. אין יאר 1929 האט דער קאנצעסיאנער ר׳ בערל לעווין, וועלכער האט געדינט דער תלמוד־תורה צען יאר אן א הפסקה, צוליב זיין געזונט־צושטאנד זיך אפגעזאגט פון דער ארבעט און אויך פון דער קאנצעסיע. היות ווי קיינער פון די גבאים האט ניט געוואלט נעמען אויף זיך די גרויסע פינאנציעלע און מארגאלישע אחריות פאר דער שול, האט געמוזט נעמען די קאנצעסיע הרב ראוויגסקי, ז״ל, ווי דער פארשטייער פון שטאט. דעם 25טן פעברואר 1933 קומט פאר א פאר־זאמלונג מיטן אנטייל פון אלע גבאים פון די בתי־מדרשים און פארשטייער פון ארגאניזאציעס אונטערן פארזיץ פון רב און עס ווערט אויסגעקליבן א פארוואלטונג, אין וועלכער עס גייען אריין ר׳ בערל לעווין און ר׳ יצחק גלייבמאן.

גלייכצייטיק ווערן געמאכט ענדערונגען אין לערער־פערסאנאל. עס ווערן אנגעשטעלט אייניקע לערער אויף וועלטלעכע לימודים, און פארן פארוואלטער און משגיח ווערט אנגאזשירט ר׳ ישראל ברימבערג. אדאנק זיין ענער־גיע און סבלנות איז אים געלונגען אייננצופירן א שטרענגע דיסציפלין און מוסטער־האפטע ארדענונג.

עס איז אויך אנגאזשירט געווארן פאר א פירערין די פרוי ליאליא וויטשעווסקי. די העכערע השגחה איבער דער תלמוד־תורה האט הרב שאול ראזנצווייג שליט״א.

די צאל תלמידים איז אין יאר 1937 געווען 355 אין 6 קלאסן. דער יערלעכער בודזשעט 25,000 גילדן. דער שכר־לימוד פון די קינדער האט געדעקט 10 פראצענט פון בודזשעט, 20 פראצענט די קהלה און דאס איבעריקע איז געשאפן געווארן דורך נדבות.

די לימודים־שפראך איז געווען יידיש און פויליש. אין יעדער קלאס זיינען 3 שעה טעגלעך אפגעגעבן געווארן אויף רעליגיעזע לימודים, 1 שעה אויף העברעאיש און 2 שעה אויף וועלטלעכע לימודים. יעדער יאר האבן געענדיקט די שול 35־40 תלמידים. א טייל האבן וויייטער געלערנט אין ישיבות, אבער דער גרעסטער טייל איז אנגעקומען אין פאך־שולן.

חברה „לינת הצדק"

די חברה „לינת־הצדק" פינסק־קארלין איז געווארן געגרינדעט אין יאר 1902 און איר אויפגאבע איז געווען (לויט א מעלדונג אין פינסקער שטאט־לוח פון 1902) צו העלפן „ארעמע קראנקע מיט אומזיסטע דאקטוירים, רפואות און השגחה". די השגחה איז באשטאנען אין דעם, וואס מיטגלידער פון דער חברה פלעגן אין די נעכט האלטן וואך ביי חולאים, כדי גרינגער צו מאכן די שטוביקע מענטשן. די חברה האט געהאט א סטאטוט, באשטעטיקט דורך דער רוסישער מאכט. איבער טעמים, וואס זיינען אונדז נעענטער ניט באקאנט, האט די טעטיקייט פון דער „חברה" זיך אפגעשטעלט. שפעטער, בערך אין יאר 1910, איז די טעטיקייט פון דער חברה ווידער באגייט געווארן.

אין דער פאַרוואַלטונג האָבן זיך געפונען: ש. לוריא, ש. קערמאַן א"א. די קאַנצעלאַריע פון דער חברה האָט זיך געפונען אויף בריסקער גאַס, אין הויז פון די ברידער קערמאַן. אין 1915, אידער דאָס רוסישע מיליטער האָט פאַרלאָזן די שטאָט, האָבן די קאָזאַקן אונטערגעצונדן קער־מאַנס הויז און צוזאַמען דערמיט איז פאַרברענט געוואָרן דער גאַנצער אינווענטאַר פון „לינת הצדק". צוזיצן אַנדערע אויך צווייַ ספרי־תורות (די חברה האָט געהאַט אַן אייגענעם מנין).

נאָך דעם אַריינמאַרש פון דייטשן מיליטער קיין פינסק האָט זיך די עקאָנאָמישע לאַגע פון דער גאַנצער באַפעל־קערונג מוראדיק פאַרערגערט. עס האָט זיך פאַרגרעסערט די צאָל חולאים אין שטאָט, און עס איז אַפילו ניט געווען וואו צו לייגן אַ טערמאָמעטער, שוין אָפגערעדט וועגן ממשותדיקער, מעדיצינישער הילף. סוף כל סוף האָט זיך געפונען אַ גרופע יונגע, געזעלשאַפטלעכע טוער, וועלכע האָבן זיך געמומען באַנייען די טעטיקייט פון „לינת־הצדק". זיי האָבן אַרויסגעלאָזן צו דער באַפעלקערונג אַן אויפרוף וועגן זעלבסטבאַשטייערונג, וועריירט נייע מיטגלידער און צונויפגערופן אַן אַלגעמיינע פאַרזאַמלונג אויף צו קלייבן אַ פאַרוואַלטונג. אַזוי איז באַנייט געוואָרן די טעטיקייט פון דער חברה.

אין 1921 וועלט דורך דער פּוילישער מאַכט לעגאַ־ליזירט אַ נייער סטאַטוט. זינט דעמאָלט האָט די געזעל־שאַפט „לינת־הצדק" געהאַט אַן אַמבולאַטאָריע, וואָס איז געווארן באַזוכט דורך אַרעמע קראַנקע און אַפילו צום טייל דורך פאַרמעגלעכע מענטשן. די חברה האָט אויך גע־נומען אויסבאָרגן מעדיצינישע מכשירים אויף משכנות אָדער קעגן אַ קליינער געלט־סומע, אַרויסגעבן מילך פאַר חולאים, ביליקע און אומזיסטע רעצעפטן, אויף איר חשבון געמאַכט פאַרשיידענע אַנאַליזן, אַרויסגעגעבן אייז, געמאַכט רענטגען־דורכלייכטונגען א. א. וו. אַ געוויסע צייט האָט די חברה געהאַט אויך אַ דענטיסטישן קאַבינעט, וואָס האָט זיך שפּע־טער ליקווידירט.

די הכנסות פון „לינת־הצדק" זיינען צוזאַמענגעשטעלט געווארן פון מיטגלידס־אָפּצאָלן, נדבות, זאַמלונגען און סוב־סידיעס פון דער קהלה און מאַגיסטראַט. די הכנסה פאַר די לעצטע 9 חדשים פון יאָר 1936 האָט באַטראָפן העכער 14,000 גילדן. די לאַנג־יאָריקע פירערין פון דער אַמבו־לאַטאָריע איז געווען פרוי ד"ר קאַפלאַן.

פּאָלעסיע

1.

די נאַטור

די גרענעצן

געגנוי צו באַשטימען די גענויע גרענעצן פון דעם דאָזיקן גרעסטן זומפן־לאַנד אין איראָפּע איז נישט פון די לייכטע זאַכן. כדי אָבער דעם דאָזיקן ענין פשוטער צו מאַכן, ווערט געווײַנלעך אָנגענומען, אַז די גרענעצן פון פּאָלעסיע*) בילדן אומגעפער אַ דרייעק, וואָס זײַן באָזיס איז אַ גראָדע ליניע, וואָס פאַראײניקט די שטעט קיעוו מיט מאָהילעוו, און זײַן שפּיץ — די שטאָט בריסק ביים טײַך בוג. אָבער אין דאָזיקע באַצייכענונג נישט קיין פּרעציזע: היפּשע שטחים פון מערב פּאָלעסיע געפינען זיך אויסער דעם דרייעק און געוויסע טיילן פון מערב־רוסלאַנד שלוסט ער אין זיך איין. דערביבער זיינען אָנדערע נוטה פּאַרצושטעלן די גרענעצן פון דעם דאָזיקן לאַנד נישט ווי אַ דרייעק, נאָר ווי אַ טראפּעציע, וואָס איר קלענערער באָזיס ציט זיך פּאָזע דעם מיטעלן לויף פון בוג און באַטרעפט אַן ערך 110 קילאָמעטער, און דער גרעסערער באָזיס אירער בילדעט די שוין דערמאָנטע ליניע: קיעוו, מאָהילעוו, וואָס האָלט לפּי ערך 375 קילאָמעטער די לענג. דער דאָזיקער גרענעץ פון פּאָלעסיע איז אויך מער וויניקער איר נאַטירלעכער גרענעץ, וואָס טיילט זיי אָפּ פון די אַרומיקע לענדער: פון דער רוסישער נידערונג, פון אוקראינע, וואָלין, פּאָדלאַשיע און ליטע. לגבי זיי אַלע איז פּאָלעסיע אַ פאַר־טיפונג, אַ נידערלאַנד, וואָס דערמאָנט מיט איר פּורעם אַ מולטער אויסגעפּילט מיט זומפן. אין מיטן דעם דאָזיקן „מולטער" פליסט פון מערב קיין מזרח דער גרעסטער פּאָלעסיער טייך, דער פּריפּעט, וואָס נעמט אַריין אין זיך אַלע אָרטיקע וואַסערן, וואָס פאַרזומפּיקן דאָס דאָזיקע לאַנד.

◈

דער שטח, מלוכהשע צוגעהעריקייט, אַדמיניסטראַטיוע גלידערונג

דער שטח פון פּאָלעסיע אין די אויבן באַצייכנטע גרענעצן באַטרעפט אַ קימא לן פון הונדערט און עטלעכע דרייסיק טויזנט קוואַדראַט קילאָמעטער. — איז קאַרגע 3½ מאָל גרעסער פון דער שוויץ און מער ווי 4½ מאָל גרעסער פון בעלגיע. דער פּאָליטישער גרענעץ (לויטן ריגער טראַקטאַט פון 1921) האָט צעטיילט דאָס דאָזיקע לאַנד אין 2 טיילן: אויף מזרח־פּאָלעסיע, וואָס האָט באַטראָפן 76,000 קוואַדראַט קילאָמעטער און באַלאַנגט צום ראַטן־פּאַרבאַנד און אויף מערב־פּאָלעסיע, וואָס האָט באַלאַנגט צו פוילן און באַ־טראָפן 56,000 קוואַדראַט קילאָמעטער. אַדמיניסטראַטיוו האָט דער גרעסטער טייל פון פּאָלעסיע פאַר דער מלחמה פון 1914 באַלאַנגט צו דער מינסקער גובערניע און טיילווײַז אויך צו דער גראָדנער, וואָלינער, מאָהליווער און קיעווער גובערניעס. נאָכן ריגער טראַקטאַט איז אַריבער צו פוילן די גאַנצע גראָדנער גובערניע און קלענערע טיילן פון מינסקער און וואָלינער גובערניעס, וואָס צוזאַמען האָבן זיי געבילדעט:

א) די פּאָלעסיער וואַיעוואָדשאַפט מיט די פּאָווײַאַטן (דיסטריקטן) בריסק, קאָבערין, פּינסק, דראָהיטשין, לוניניץ, סטאָלין, קאָמיען־קאָשירסק, סאַרנע און טיילווייז אויך פרוזשענע און קאָסעוו.

ב) אַ טייל פון נאָווארעדקער וואַיעוואָדשאַפט: די פּאָוויאַטן נעשוויז, באַראַנאָוויטש און סלאָנים.

ג) אַ טייל פון וואָלינער וואַיעוואָדשאַפט: די פּאָוויאַטן קאָוועל, ליבעווע, לויצק, קאָסטאָפּאָל און ראָווע.

מזרח פּאָלעסיע האָט באַלאַנגט צו צוויי ראַטן־פּאַרבאַ־דישע רעפּובליקן: צו דער ווייסרוסישער און צו דער אוק־ראַיניישער. אַדמיניסטראַטיוו איז יעדערע פון זיי אײַנגעטיילט געווען אין „קרייזן", „ראַיאָנען" און דערפער. אַ דאָרף איז דער קלענסטער אַדמיניסטראַטיווער אײַנס.

◈

נעאָלאָגישע סטרוקטור

דער דעק, אויף וועלכן עס שפּרייט זיך אויס פּאָלעסיע, שטעלט מיט זיך פּאָר אַ טייל פון דער גרויסער גראָניט־פּלאַטע, וואָס ציט זיך פון באַלטישן ים ביז צום אוראָל. דער דאָזיקער גראָניטענער דעק איז באַצויגן מיט אַ דיקן שיכט ווייסע און ווייכע קרייד מיט אַ צומיש פון פייער־שטיין (קרעמען). נאָך די צוויי אונטערשטע פּאָרמאַציעס קומען יינגערע געאָלאָגישע אָפּלאָגערונגען דילואוויאָלע און אַלואוויאָלע (ליים, זאַמד, זשוויר, שטיין־פּעלדער, פּעלזן און לעס), וואָס בילדן אַ מין אויסנוויניקסטן פּאָנצער פון פּאָלעסיער נידערלאַנד פון 10—45 מעטער די דיק. די יינגסטע אָפּלאָגערונגען, וואָס געפינען זיך אויפן סאַמע אויבערפלאַך, זיינען די זומפן, וואָס פּאָרנעמען אַ ריזיקן

*) פּאָלעסיע ליגט צווישן 24—31 גראָד געאָגראַפּישע לענג און צווישן 30′ 51° 30′ 53° געאָגראַפּישע בריים.

שטח, ביז 25% פון גאַנצן לאַנד. צו די זומפן־בילדונגען געהערט טאָרף, וואָס אין פּאָלעסיע זיינען פאַראַן פאַרשיי־דענע סאָרטן.

◈

דער באָדן

זאָמדן און לייַמען פאַרנעמען דעם גרעסטן טייל פון דער אויבערפלאַך אין פּאָלעסיע. דערהויפּט זאָמדן פאַרנעמען דאָרט ריזיקע שטחים, דערגייענדיק ערטערווייז ביז 20 מעטער די דיק. נעבן די זאָמדן טרעט אַרויס אַ רייכער סאָרטימענט ליים, געמישט מיט זאָמד (ליימיק־זאָמדיקער און זאָמדיק־ליימיקער באָדן). סיי אונטער די זאָמדן, סיי אונטער די ליימען, ליגן געדיכטע שיכטן דילואוויאַלע ליים, וואָס לאָזן נישט אַדורך קיין וואַסער און דערפון שאַפן זיך זומפן. די מזרח־דרומדיקע טיילן פון פּאָלעסיע, דאָס אַזוי גערופענע וואָלינער הויכלאַנד, און אויך מאָזירער און אַוורוטשער געגנט פאַרמאָגן אַ בעסערן באָדן — אַ דיקן שיכט לעס. לעס און אַפילו שוואַרץ־ערד געפינען זיך אויך ערטערווייז אין סאַמע מיטן פון פּאָלעסיער נידערלאַנד. די דאָזיקע ערטער פאַרנעמען, לגבי די אַרומיקע, אַ העכערע לאָגע, וואָס שטייגט מיטן דערנענטערן זיך צום פריפּעט. דער דאָזיקער אומשטאַנד זאָגט עדות דערויף, אַז פּאָלעסיע האָט אמאָל אַדורכגעמאַכט אַ גוואַלדיקן אָפשוועמונגס־פּראָצעס, וואָס האָט אַראָפגעטראָגן די מער פרוכטבאַרע ערד און האָט אָפּגעדעקט די נידעריקער ליגנדיקע זאָמדן.

◈

מינעראַלע אוצרות

מינעראַלן געפינען זיך ניט קיין סך. אין נידעריקע נאַסע ערטער אונטערן טאָרף טרעפט מען אייזן־ערץ אין שיכטן ביז 350 צענטימעטער די דיק. עס איז אָבער על פּי רוב פון שלעכטער קוואַליטעט מחמת דעם גרויסן צומיש פון פּאָספּאָר. פּאַרצייטנס פלעגט מען זי דאָ עקספּלואָטירן אין אַ גרויסער מאָס, אויף וואָס עס זאָגן עדות די נעמען פון די יישובים און טייכן, ווי למשל, רודניע, רודע, רודניאַנקע, זשעלעזניצע, זשעלעזניצע, א. ד. ג. אויך די פּאָלעסיער אָזערעס און שטייַנדיקע וואַסערן פאַרמאָגן אייזן־ערץ, אויף דעם ווייזן פעטע און בונטע פלעקן, וואָס שווימען אויף זייער אויבערפלאַך. זיי בילדן דעם אַזוי גערופענעם ווי־וואַניט (אייזן־פּאָספּאָר). אין מזרח־פּאָלעסיע, אין דער געגנט פון מאָזיר, האָט מען אָנטדעקט אַ שיכט ברוינע קויליק (פון שלעכטער קוואַליטעט) פון 1½ מעטער די דיק. אָבער צו די רייכסטע נאָטור אוצרות געהערן דאָ די אומגעהייער גרויסע, נאָך ביז היינט נישט עקספּלואָטירטע טאָרף־פעלדער. אין די געגנטן פון פינסק און ראָוונע געפינט זיך אויך בורשטין, קאָלך און קאָאָלין. די לעצטע צוויי מינעראַלן דינען פאַר דער אָרטיקער קעראַמישער און ציגל־אינדוסטריע.

◈

דער קלימאַט

דער קלימאַט פון פּאָלעסיע איז אַ גאַנץ מילדער, אָן גרעסערע טעמפּעראַטור־וואָק־לונגען. ער איז אָבער פייכט און אומגעזונט. דערבייַ לאָזן זיך מערקן געוויסע אונטערשיידן צווישן מזרח און מערב־פּאָלעסיע, וואָס צום בולטסטן טרעטן זיי אַרויס אין די ווינטער חדשים. די דורכשניטלעכע יערלעכע טעמפּעראַטור פון פּאָלעסיע וואָקלט זיך צווישן 6°—9° וואַרעם, שטייגנדיק מיטן דערנענטערן זיך צו דרום. די דורכשניטלעכע טעמפּעראַטור אין מיטל־פּאָלעסיע באַטרעפט:

אין יאַנואַר	7°—
" פעברואַר	5,5°—
" מערץ	1,4°—
" אַפּריל	6,1°
" מאַי	13,2°
" יוני	16,5°
" יולי	18,6°
" אויגוסט	17,3°
" סעפּטעמבער	12,4°
" אָקטאָבער	6,8°
" נאָוועמבער	0,5°—
" דעצעמבער	4,6°—

די פּאָלעסיער טייכן ווערן פאַרפרוירן אין דעצעמבער אויף אומגעפער 110 טעג. דאָס ריכן פון אייז הויבט זיך אָן אין מערץ. ווינטן הערשן דאָ נאָר אין האַרבסט און אין ווינטער. אַמשטאַרקסטן בלאָזן זיי ווינטערצייט. די דורכ־שניטלעכע צאָל אַטמאָספערישע אָפּזאַצן באַטרעפט 520 מי־לימעטער. דאָס רוב פון זיי פאַלט אויס אין די זומערדיקע חדשים, צום ווייניקסטן — אין יאַנואַר און פעברואַר. די גרויסע צאָל אַטמאָספערישע אָפּזאַצן ווערט דערקלערט מיטן אויסדאַמפן פון גרויסע מאַסן לויפנדיקע און שטייַנדיקע וואַסערן. דער פייכטער, אומגעזונטער קלימאַט איז גורם אַזעלכע קרענק ווי: פיבער און „קאָלטן". די לעצטע איז אַ ספּעציפישע פּאָלעסיער קרענק.

◈

לאַנדשאַפט

אומענדלעכע זומפן, ריזיקע שטחים אויפ־טאָניקע וועלדער, אָן אַ שיעור טייכן און ריטשקעס, בריים־צעגאָסענע אין פרילינג, אומצאָליקע אָזיערעס און „פענצטער", געדיכט צעוואַרפן צווישן וועלדער און זומפן, ווילד־פאַרוואָקסענע קאַנאַלן און רויעס, ועל כולם דער אייביק פאַרוואָלקנטער הימל — דאָס איז די טיפּיש־פּאָלעסיער לאַנדשאַפט. אויף די זאָמדיקע הויכקייטן נעבן וועלדער און טייכן זיינען שיטער צעוואַרפן קליינע און ארעמע יישובים, וואָס בא־שטייען פון שמוציקע און איינגעפּאָלענע כאָטעס, נישט זעלטן אָן קוימענס („קורנע" כאָטעס). וואו נישט וואו זעט מען פּאָסן שיטערן קאָרן און נידעריק וואַקסנדיקע קאַרטאָפל. איבער די זומפן הענגט שטענדיק ווי אַ געדיכ־טער שלייער אַ נעפל, וואָס דורך אים רייסט זיך זעלטן ווען אַדורך אַ זונען־שטראָל, כדי אַריינצוטראָגן לעבן און פרייד אין דער גרויער און אומעטיקער פּאָלעסיער לאַנדשאַפט.

די פֿלאָרע די פֿלאָרע פון פֿאַלעסיע איז ענג פֿאַר־בונדן מיט איר זומפֿיקן און זאַמדיקן באָדן. אָבער דאָך איז נישטאָ קיין גרויסער חילוק צווישן איר און דער פֿלאָרע פון גאַנץ פּוילן. אַ גרויסער טייל פון פֿאַלעסיע איז באַדעקט מיט סאָסנע־ווּעלדער און מיט געמישטע ווּעלדער. פון די נאָדל־בוימער איז דאָ שטאַרק פֿאַרשפּרייט די סאָסנע, וואָס וואַקסט אויף זאַמדן און אויף טאָרפן באַוואָקסענע מיט מאָך. זעלטענער פון דער סאָסנע טרעט דאָ אַרויס דער יעדלע־בוים און אין די מערב־דרומדיקע געגנטן — דער זומער־נאָדלבוים. פון די בלעטער־בוימער איז מער פון אַלע פֿאַרשפּרייט די בערעזע, וואָס וואַקסט צוזאַמען מיט דער סאָסנע ביי די ראַנדן פון זומפֿן. אויפן ליימיקן באָדן וואַקסט דער דעמב, אויפן טאָרפיקן — די אָליכע און ווערבע, אויף פֿרוכטנע — די ציטער־טאָפּאָל און ראַבינע. צעזייט איבערן גאַנצן לאַנד זיינען: די ליפּע, לינדנבוים, גראַב, קליאָן, אולמע און עשנבוים. ריינע בלעטער־ווּעלדער געפֿינען זיך זעלטן אין פֿאַלעסיע. אַ כאַראַקטעריסטישער צודעק פון פֿאַלעסיער זאַמדן זיינען די היידגעוויסן, וואָס ערטערווייז פֿאַרנעמען זיי ריזיקע שטחים. אויף די זומפֿן און נאַסע לאָנקעס וואַקסן אַ גרויסע צאָל וואַסער־גראָזן. די פֿאַלעסיער ווּעלדער זיינען פול מיט פֿאַרשיידענע קרייטעכער, יאָגעדעס, און פֿאַרשיידענע מינים שוועמלעך, עסבאַרע און גיפּטיקע. עס טרעפֿן זיך אין דער פֿאַלעסיער פלאָרע פֿרעמדע עלעמענטן, ווי למשל, די לאָפֿלענדער ווערבע, וואָס שטאַמט פון די אַרקטישע לענדער, די פֿאַנטישע אַזאָליע, וואָס גיפּטיט זיך יעצט נאָר אויף קאָווקאַז און קליין־אַזיע, ווי אויך אַנדערע עקזאָטישע געווּיקסן, וואָס זיינען לעבעדיקע עדות פון גוואַלדיקע קאָטאַקליזמען, וואָס דאָס דאָזיקע לאַנד האָט איבערגעלעבט אין דער אלואוויאַלער תקופה.

◈

די פֿאונע נאָך ביי הייַנטיקן טאָג פֿאַרמאָגט פֿאַלעסיע אַ רייכע און פֿאַרשיידנאַרטיקע פֿאונע. אָבער נאָך מיט עטלעכע יאָרהונדערט צוריק, וועו דאָס גאַנצע לאַנד איז געווען דורכאויס באַדעקט מיט ווּעלדער און זומפֿן, איז פֿאַלעסיע געווען אַן אמתער גן־עדן פֿאַר די בעלי־חיים. עס האָבן דאָרט געלעבט אַזעלכע מינים חיות, וואָס הייַנט איז שוין פון זיי קיין זכר נישט געבליבן, אָדער וואָס האַלטן שוין ביים אויסשטאַרבן. נאָך מיט 3־4 יאָרהונדערט צוריק האָבן אין די פֿאַלעסיער ווּעלדער פֿראַנק און פריי אַרומגעשפּאַצירט סטאַדעס ביזאָנעס, זוברעס, אוראָקסן (טורן) און עלן־חיות (לאָשעס). צו קיין זעלטנהייטן האָבן אויך נישט געהערט סויבלען און הארמעלעס. ביי די טייכן פלעגן זיך נעסטן מחנות ביבערס און ווידערס. הירשן און סארנעס פלעגט נישט אויסקומען לאַנג צו זוכן. אין די טיפענישן פון די ווּעלדער פלעגן דרעמלען בערן, ווּעלף, פוקסן און ווּילדע חזירים זיינען געווּען בשפע, דערביי פלעגן דידאָזיקע חיות, ווּען עס פלעגט זיי פֿיניקן דער הונגער, זיך דערווּעגן צו באַפֿאַלן מענטשלעכע יישובים. פון די אויסגערעכנטע זיינען שוין היינט אייניקע מינים חיות נישטאָ, אַנדערע ווּידער טרעפֿן זיך זעלטן. פון די פֿאַרבליבענע לעבן היינט אין נאָדל־ווּעלדער: בערן, לוקסן, מאַרדערס, וועווּעריקעס און פלעדערמייז. פון פויגלען — סאָווּעס, פּיקהאָלצן, ווּאָלד־הינער, פון שרצים — עקדעשן, שלאַנגען און זשאַבעס. אין די בלעטער־ווּעלדער לעבן ווּילדע חזירים, דאַקסן, פּיקהאָלצן, שפּאַרבערס, אייז־פֿייגל און אַ סך אַנדערע מינים ווּאָלד־און פעלד־פֿייגל. ווּעלף, פּיקסן, האָזן, האַמסטערס, ווּיזלען און טכורין האָלטן זיך אין גאַנץ פֿאַלעסיע. די כאַראַקטעריסטישע פֿאַרשטייער פון דער פֿאַלעסיער זומפֿן און וואַסער־פאונע זיינען: ווּידערס, ווּאָלד־שנעפּן, ווּילדע גענדז, פישרייערס און פרעש מכל המינים. די טייכן און אָזערעס זיינען ריַיך אין פֿאַרשיידענע מינים פיש. אַן אמתער פֿלאָג אין פֿאַלעסיע זיינען די אומצאָליקע ווּאָלד־און זומפֿ־אינזעקטן. אין די לעצטע יאָרן, ווּען עס זיינען אויסגעהאַקט געוואָרן גרויסע ווּאָלד־שטחים, איז די בעלי־חיים־ווּעלט שטאַרק אייַנגעשרומפּן געוואָרן. די פֿאַרבליבענע קליינע קאָלאָניעס זיינען נישט מער ווי אַן איבערבלייב פון דער אַמאָליקער, רייכער פֿאַלעסיער פאונע.

◈

די טייכן די פֿאַלעסיער טייכן געהערן צו צוויי וואַסער־בעקנס: צום באַלטישן וואַסער־בעקן און צום שוואַרץ־ימקן. צו דער באַלטיק פליסן: בוג, מוכאוועץ און שטשאַרע (ביי־טייך פון ניעמען). צום שוואַרצן ים פליסן: בערעזינע, טעטערעוו, סאָנש, דעסענע און דער פריפּעט מיט אַלע זייַנע ביי־טייכן. דער וויכטיקסטער פון זיי איז דער פריפּעט, וואָס פליסט אין מיטן פון דעם לאַנד און בילדעט אַ מין סימעטרישע אַקס פון פֿאַלעסיע. זייַנע קוואַלן געפֿינען זיך נישט ווייט פון שטעטל שאַצק (אין ליבּיווּנער פּאָוויאַט). די לענג זייַנע באַטרעפּט 768 קילאָמעטער. זיין זומפּיק געלעגער איז אייַנגעטיילט אין אַ גרויסער צאָל טייך־אָדערן, וואָס פֿלאָנטערן זיך צווישן אַנאַנד, בילדן אַ סך אינזלען, אייַנגוסן און אָזערעס, וואָס זיינען זייער גינסטיק פאַר דער פֿאַרמירונג פון פיש. די טיף פון פריפּעט איז גאַנץ פֿאַרשיידן און בייַט זיך נאָך פֿאַרפֿלייצונגען. עס טרעפֿן זיך זאַמד־בערג און גלייך נאָך זיי טיפענישן פון עטלעכע מעטער. מיט עטלעכע צענדליק יאָר צוריק איז דער דעק פון פריפּעט געווען פֿאַרלייגט מיט דעמבענע שטאַמען, וואָס פלעגן שטאַרק באַשוווערן די וואַסער־קאָמוניקאַציע, בפרט ביים פאַלן פון וואַסער־שטאַנד. די דאָזיקע שטערונג האָט מען אָבער באַזייַטיקט דורך די רעגולאַציע אַרבעטן, וואָס זיינען אַדורכגעפירט געוואָרן אין פֿאַלעסיע אין לעצטן פערטל פון פֿאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט. די וויכטיקערע לינקע בייַ־טייכן פון דער פריפּעט זיינען: יאסיאָלדע (192 קמ.) צוזאַמען מיט דער פינא, און פאַבריק, צנאַ (104 קמ.); לאן (150 קמ.). סלוטש (184 קמ.), מאַראַטש (124 קמ.), פּטיטש (400 קמ.). די וויכטיקערע רעכטע: טוריע (170 קמ.), סטאָכער

(165 קמ.), סטיר (360 קמ.), האָרין (570 קמ.) מיט דער סלוטש (360 קמ.). פון די אויסגערעכנטע זיינען די ווילדסטע טייכן סטיר און סטאָרעד, וואָס כמעט ביי יעדער פאַרפלייצונג בייטן זיי זייער ריכטונג, שאָפן וואָס אַמאָל נייע טיידאָדערן און פאַרשלאמען די אַלטע.

די פאָלעסיער טייכן זיינען פאַר דער אָרטיקער באַפעלקערונג אַ מקור, אי פון פרנסה, אי פון אומגליקן. פון פרנסה מחמת דער שפע פון פיש, וואָס פון זיי לעבט אַ באַדייטנדע צאָל פאָלעסיער תושבים, פון אומגליקן — מחמת די כראָנישע פאַרפלייצונגען, וואָס צעשטערן דאָס מענטשלעכע האָב און גוטס. די וואַסער־קאָמוניקאַציע איז די לעצטע צייטן, איבער דעם פונאַנדערבוי פון דער אייזנבאַן, שטאַרק איינגעשרומפן געוואָרן, אָבער נאָך פאַר דער וועלט־מלחמה פלעגט מען מיט די פאָלעסיער טייכן פירן קיין קעניגסבערג העכער אָנדערהאַלבן טויזנט פליטן יערלעך; נישט ווייניקער איז אויך געגאַנגען קיין דאַנציג.

◈

די זומפן

די זומפן זיינען דער הויפט־עלעמענט אין פאָלעסיער לאַנדשאַפט. זיי באַדעקן כמעט אַ העלפט פון גאַנצן לאַנד. די פינסקער זומפן אַליין, נישט געראָטנט דעם גרויסן זומפן־קאָמפּלעקס אויף מזרח פון אָוורוטשער און מאָזירער הויכקייט, פאַרנעמען אַ שטח פון 26,440 קוואַדראַט קילאָמעטער. אין באַזונדערע פאָוויאַטן מאָכן די זומפן אויס אַזאַ פראָצענט פון גאַנצן שטח:

קאָבערין	65,17%
לוניניץ	59,31%
קאַמען־קאַשירסק	51,25%
קאָסעוו	40,82%
סטאָלין	37,15%
פינסק	35,03%
דראָהיטשין	25,52%
סאַרנע	23,16%
בריסק	20,85%
פרוזשענע	19,94%

די סיבה פון זומפיקייט פון פאָלעסיע ליגט קודם כל אין איר געאָלאָגישער סטרוקטור. ווי געזאָגט, באַשטייט דער אייבערשטער שיכט פון פאָלעסיער באַדן פון זאַמד וואָס לאָזט לייכט אַדורך באַדן־וואַסער, וואָס פליסט פון העכערע ערטער אין די טאָלן. דער כראָנישער אויבערפלוס פון וואַסער אין די נידעריקע ערטער מאַכט, אַז דער באַדן זאָל פאַרזומפיקט ווערן. טייל זומפן זיינען אויך געוואָרן אַ דאַנק דער פאַרשלאַמונג און פאַרטאָרפונג פון אָזערעס. נאָך ביזן הייַנטיקן טאָג זיינען פאַרבליבן שפּורן פון דעם דאָזיקן פראָצעס. די זומפיקייט פון פאָלעסיע און איר גרויסע צאָל שטייַנדיקע און לויפנדיקע וואַסערן האָבן אַ סטראָטעגישן באַטייט פאַר דעם דאָזיקן לאַנד. ס׳איז כדאי צו דערמאָנען, אַז בעת דער שוועדישער מלחמה אָנהויב אַכצנטן יאָרהונדערט (1706), איז דער שוועדישער קיניג קאַרל דער צוועלפטער געבליבן מיט זיינע חילות אין די פינסקער זומפן, ווען ער האָט געוואָלט אַריבערגיין פון ליטע קיין וואָלין דורך פאָלעסיע. פאַרזיכטיקער פאַרן שוועדישן קיניג איז געווען אין העכער 100 יאָר אַרום בעת די נאַפּאָלעאָנישע מלחמות דער אָנפירער פון פראַנצויזישן מיליטער געניער, ווען באַקומענדיק אַ באַפעל אַריבערצוטראָגן די קריגס־אפּעראַציעס פון וווייסרוסלאַנד קיין וואָלין, האָט ער אויסגעמיטן דעם פאָלעסיער „דרייעק". אויך אין דער וועלט־מלחמה איז דער דייטש־רוסישער פראָנט, דערגייַנדיק ביז צו דער ליניע אָגינסקי־קאָנאַל פינסק, געבליבן שטיין אונזיך שוין מער פון אָרט נישט געריבט, אַזש ביזן סוף פון דער מלחמה.

אין פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט האָט די רוסישע רעגירונג אונטערגענומען אַ ברייט־פאַרמאָסטענעם פלאַן אויסצוטריקענען די פאָלעסיער זומפן. צוליב דעם צווועק האָט מען דאָרט אָראָפּגעשיקט אַן עקספּעדיציע אונטער דער אָנפירונג פון געג. זשילינסקי, וואָס האָט דאָרט געאַרבעט 25 יאָר (1873—1898) ביים רעאַליזירן דעם דאָזיקן גראַנדיעזן פלאַן. מען האָט דעמאָלט אויסגעגראָבן אַ ריי קאָנאַלן, וואָס זייער לענג האָט באַטראָפן 4,662 קילאָמעטער. מען האָט אויסרעגולירט 136 קילאָמעטער טייכן און ריטשקעס. די דאָזיקע אַרבעטן האָבן אָפּגעקאָסט 4,780,600 רובל. אָבער דאָס איז נעוועזן נישט מער ווי אַ טראָפן אין ים. דאָס אויסטריקענען די פאָלעסיער זומפן איז געבליבן אַ פראָבלעם, וואָס נאָך היינט שווימט זי אַרויף פון צייט צו צייט אויפן סדר־היום.

◈

די אָזערעס

אַ לעגענדע דערציילט, אַז פאָלעסיע איז פאַר־צייטנס געווען אַ ים. די דאָזיקע לעגענדע איז מן הסתם אויפגעקומען איבער דער גרויסער צאָל אָזיערעס וואָס פאלעסיע, האָט אַמאָל געהאַט. נאָך היינט זיינען דאָרט פאַראַן העכער 300 אָזערעס. צו די גרעסערע פון זיי געהערן:

	לענג (אין)	ברייט (מעטערס)	טיף
קניאַז אָדער זשיד	12,120	5,260	9
סווידיאַז	9,250	4,580	22
ווידאַנאָווער	7,308	9,772	6
פאָהאָסט	7,308	9,772	6
לוקי און פערעמוט	6,700	1,280	8
פולמע	6,100	3,500	18
נאָבעל	5,838	1,260	8
טור	5,380	3,440	12

אין דער אַנטוויקלונג פון די פאָלעסיער אָזערעס לאָזט זיך מערקן אַ כאַראַקטעריסטישע דערשיינונג: זיי מאָכן אַדורך אַן איינשרומפונג־פּראָצעס. סיי די צאָל זיי־ערע, סיי זייער גרויס פאַרמינערט זיך. דאָס געשעט אי־בער דעם כסדרדיקן אָפּפלוס פון זייערע וואַסערן ווי אויך איבער דעם וואָס זיי ווערן פאַרוואַקסן און פאַרוואַנדלען זיך אין זומפן. דער דאָזיקער פּראָצעס קאָן אָפּגעשטעלט ווערן

פּאָל עס'ע

נאָר דורך קאַנאַליזירן און מעליאָריזירן דאָס לאַנד. די ווירט־שאפטלעכע באַדייטונג פון די פֿאַלעסיער אָזערעס איז ביי היינטיקן טאָג נישט קיין גרויסע. נאָר סוף פֿאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט פלעגן זיי ליפערן גרויסע סכומים פיש, אָבער היינט איז די אַרטיקע פיש־ווירטשאפט אין צושטאַנד פון ירידה. אויך פון שטאַנדפונקט פון קאָמוניקאַציע שפילן די אָזערעס נישט קיין גרויסע ראָלע. זייער באַטייט וואָלט געקאָנט שטייגן ערשט נאָכן קאַנאַליזירן פֿאַלעסיע.

◈

די קאַנאַלן

צווייערליי קאַנאַלן פֿאַרמאָגט פֿאַלעסיע: אָזעלכע וואָס דינען ווי וואַסער־וועגן, און די וואָס דינען אויף אָפּצוציען די וואַסערן, וואָס פֿאַר־זומפּיקן דאָס לאַנד. צו די ערשטע געהערט דער קיניגלעכער און דער אָגינסקי־קאַנאַל. דער גרעסטער אין פֿאַלעסיע איז דער קיניגלעכער קאַנאַל.*) ער פֿאַראייניקט דעם דניעפּער מיט דער וווייסל (דניעפּער־פּריפּעט־פּינע־קיניגלע־כער קאַנאַל־מאַכעווויעץ־בוג־וווייסל) און האָלט 79 קילאָמעטער די לענג. דער צווייטער פֿאַראייניקט דעם דניעפּער מיטן ניעמאַן (דניעפּער־פּריפּעט־יאסיאָלדע־אָגינסקי־קאַנאַל־שטשאָ־רע־ניעמאַן) און איז 55 קילאָמעטער לאַנג. ביידע קאַנאַלן זיינען אויפגעבויט געוואָרן אין די צייטן פון אַמאָליקן פוילן. דער אָגינסקי־קאַנאַל איז אויסגעגראָבן געוואָרן אין די יאָרן 1760—1768 אונטער דער אָנפירונג פון באַקאַנטן טויער און סיים־דעפוטאַט, מיכאל בוטרימאָוויטש, דער פּינסקער פּאָד־סטאָראָסטע. דעם קיניגלעכן קאַנאַל האָט מען אָנגעהויבן צו בויען אין יאָר 1780, דאָס הייסט נאָך אין די פוילישע צייטן, אָבער פֿאַרענדיקט האָבן אים די רוסן.

די צווייטע קאַטעגאָריע קאַנאַלן זיינען מער אין פֿאַ־לעסיע. דיזאָזיקע קאַנאַלן האָט אָנגעהויבן צו בויען נאָך אין אָנהויב זעכצנטן יאָרהונדערט די קיניגן באָטאָ (קאָזא־קישער גרובן, קיניגן באָטאָ־קאַנאַל). די דאָזיקע אַרבעט האָט וויטער געפירט אין אָכצנטן יאָרהונדערט בוטרימאָוויטש און אין נייַנצנטן יאָרהונדערט די רוסישע רעגירונג, וועלכע האָט אויסגעגראָבן, ווי עס איז שוין דערמאָנט געוואָרן, בייַ 5,000 קילאָמעטער קאַנאַלן, דער עיקר אין מזרח־פֿאָליסיע. פון דער צאָל האָט העכער פינפטהאַלבן טויזנט קילאָמעטער אויסגעבויט די „מערב־עקספּעדיציע פֿאַר אויסטריקענען זומפֿן" אונטער דער אָנפירונג פון געב. זשילינסקי. אויך אין די פּראָיעקטן פון די לעצטע צייטן וועגן אויסטרי־קענען פֿאַלעסיע פֿאַרנעמט דעם אויבנאָן דאָס בויען קאַנאַלן.

2.

ד ע ר מ ע נ ט ש

די עלטסטע שפּורן

ארכעאָלאָגיש איז פֿאַלעסיע נאָך אין גאַנצן נישט אויסגעפֿאָרשט. אָבער פון די עטלעכע אויסגראָבונגען, וואָס זיינען דאָרט געמאַכט געוואָרן, איז צו זען, אַז שוין אין דער שטיין־תקופה (נעאָליטישער) האָבן אין פֿאַלעסיע זיך אויפגעהאַלטן מענטשן. עס האָבן זיך דאָרט אויפגעהיט שפּורן פון וואוי־נונגען אויף פֿאַליעס און רעשטלעך פון קברים, וואָס זיינען כאַראַקטעריסטיש פֿאַר אָט דער תקופה. מער סמנים פון מענטשלעכן לעבן אין פֿאַלעסיע זיינען געבליבן פון דער בראָנז־און אייזן־תקופה. ערשט מיט אַ יאָר צען צוריק האָט מען אין פינסקער פֿאַוויאַט אויסגעגראָבן עטלעכע אָביעקטן (אַ ליימענע שיסל, אַ ביינערנע שפּילקע און אַ פינגערל), וואָס שטאַמען פון די לעצטע צווי פּרע־היס־טאָרישע תקופות. פון די פּריעסטע היסטאָרישע צייטן האָבן מיר וועגן פֿאַלעסיע גאָר היפּשע ידיעות, אָבער פונ־דעסטוועגן לאָזט זיך נישט מיט פולער זיכערקייט פעסט־שטעלן, פון וואַנען עס שטאַמען די עלטסטע היסטאָרישע איינוואוינער פון דעמדאָזיקן לאַנד. טייל היסטאָריקער האַלטן, אַז דאָס זיינען געווען ליטווישע אָדער יאַדזווינגישע (אַן אָפּצווייג פון די באַלטן) שבטים. דידאָזיקע באַהויפטונג דאַרפן באַקרעפטיקן כלומרשט די ליטווישע נעמען פון די אָרטיקע יישובים און וואָסערן, ווי פּינאַ, פּינסק, יאַסיאָלדאַ א. א. אָזוי אָבער ווי די ליטווישקייט פון דידאָזיקע נעמען איז נישט גענוג דערוויזן געוואָרן, איז דעריבער לעצטנס גובר די מיינונג, אַז די ערשטע היסטאָרישע איינוואוינער פון פֿאַלעסיע זיינען געווען סלאָוון.

אויפן שטח פון דער היינטיקער פֿאַלעסיע האָבן אין נייַנטן יאָרהונדערט געלעבט די וווייטערדיקע סלאָווישע שבטים: פֿאָזע דעם פּריפּעט — די דרעגאָוויטשן, אויף צפון און מזרח — די קריוויטשן, אויף דרום — די דע־רעוולאַנער און פֿאָלאַנער. דידאָזיקע שבטים, אויף וויפיל מען קאָן אַרויסדרינגען פון די אַרכעאָלאָגישע פֿאָרשונגען, זיינען נישט געווען קריגעריש געשטימט. אין זייערע קברים האָט מען נישט געפונען קיין כלי־זין. מן הסתם פלעגן זיי עס באַנוצן נאָר צום באַשיצן זיך. זיי זיינען על פּי רוב געווען ערד־אַרבעטער, פישערס און יעגערס. די קול־טור זייערע איז געשטאַנען אויף אַ באַדייטנדער הויך. זיי האָבן געפּירט אַ בייט־האַנדל מיט די מזרח און צפון־לענדער, זיינען באַקאַנט געווען מיט וועבערייַ און טעפּעריי, זיי האָבן אויך געהאַט אַ היפש אַנטוויקלטן עסטעטישן חוש, אויף וואָס עס זאָגן עדות פֿאַרשיידענע חפצים וואָס מען געפינט אין זייערע קברים. דידאָזיקע שבטים זיינען דאָס די פֿאַרגייער פון דער היינטיקער פֿאַלעסיער באַפעל־קערונג, וואָס אין משך פון יאָרהונדערטער און אונטער דער ווירקונג פון פֿאַרשיידענע היסטאָרישע פֿראָצעסן האָט זיך אויסגעפֿורעמט איר היינטיקער עטנישער פּרצוף.

◈

די היינטיקע באַפעלקערונג.

די פֿאַלעסיער באַפעלקערונג טיילט זיך, עטנאָגראַפיש געזומען, אין צווויי גרופּעס: אויף דער וויים־רוסישער, וואָס באַוואוינט דעם שטח אויף צפון פון פּריפּעט און דער אוקראַינישער, וואָס פֿאַרנעמט די דרומדיקע טיילן פון פֿאַלעסיע. צווישן די

*) דער דאָזיקער נאָמען שטאַמט פון זיין בויער — ווילנער וואָיעוואָדע מיכאל קאָזשימיעוש אָגינסקי, וואָס האָט געהאַט גרויסע מאַיאָנטקעס אין פינסקער געגנט.

דאָזיקע צוויי גרופּעס לאָזט זיך אויסטיילן אַ דריטע גרופּע, וואָס פּאַרמאָגט אַ סך אייגנשאַפטן פון די ביידע, אָבער לאָזט זיך דאָך נישט אידענטיפיצירן נישט מיט דער ער־שטער און נישט מיט דער צווייטער. זי באַוואוינט גאַנץ מיטל־פּאָלעסיע און באַטרעפט מער ווי אַ העלפט פון דער גאַנצער פּאָלעסיער באַפעלקערונג. דאָס זיינען די פּאָלע־שוקעס, וואָס לעצטנס איז מען נוטה צו אָנערקענען זיי ווי אַ באַזונדערע נאַציאָנאַלע גרופּע. זיי זיינען די אָפּגעשטאַ־נענסטע צווישן דער גאַנצער פּאָלעסיער באַפעלקערונג. אָבער נישט נאָר קולטורעל שיידן זיך די פּאָלעשוקעס אונטער פון זייערע אַרומיקע שכנים, נאָר אויך מיט זייער שפּראַך, מיט די מנהגים זייערע, מיט זייער הלבשה און אָפּילו מיט זייער פיזישער סטרוקטור. דער דורכשניטלעכער וואוקס פון וויי־רוס באַטרעפט 169 סענטימעטער, פון אוקראַינער — 166, פון פּאָלעשוק — 163. ביי דער וויי־רוסישער פרוי — 152 סענטימעטער, אוקראַינישער — 154 סענטי־מעטער, פּאָלעשוטשקעס — 151 סענטימעטער. דער פּא־לעשוק איז טונקעלער פון זיין צפונדיקן שכן, און העלער פון דרומדיקן. צום גרעסטן טייל איז ער שאַטין, זעל־טענער בלאָנד, מיט בלוי־גרויע אָדער גרינע אויגן. זיין שאַרבן איז קורצער און קלענער ווי ביי זיינע שכנים. לגבי די לעצטע איז ער אין אַלגעמיין געזונטער שלאַבעריק און שוואַך. זיין פּנים איז בלאַס און עטוואָס אָנגעלאָפּן. סיי די מענער, סיי די פרויען עלטערן זיך גיך. דער פּא־לעשוק איז מילד און פלעגמאַטיש, פּעסימיסטיש און או־מעטיק, אַזוי ווי די גאַנצע נאַטור, וואָס רינגלט אים אַרום און וואָס האָט געלייגט אַ שטעמפּל אויף זיין פּסיכיק.

◈

וויסרוסן און אוקראַינער

די פּאָלעסיער וויסרוסן קאָן מען לויט זייער קולטור און שפּראַך צעטיילן אין צוויי גרופּעס: אויף דער מערב־גרופּע און מזרח־גרופּע. צו דער ערשטער גרופּע געהערן די, וואָס אויף זיי האָט משפּיע געווען זינט עטלעכע יאָרהונדערטער די פּוילישע קולטור, איבערלאָזנדיק טיפּע שפּורן אויף זייער גייסטיקער און מאַטעריעלער קולטור און אויך אויף זייער שפּראַך. זיי באַוואוינען די צפונדיקע טיילן פון פּא־לעסיער וואָיוואָדשאַפּט: בריסקער, קאָברינער, קאָסעווער, לוניניצער און פּרוזשענער פּאָוויאַטן. חוץ דעם בילדן זיי דעם גרעסטן טייל באַפעלקערונג פון נאַוואַרעדקער וואָיע־וואָדשאַפט און טיילווייז אויך פון דער ווילנער וואָיוואָד־שאַפט. צו דער מזרח־גרופּע געהערן די איינוואוינער פון מינסקער און מאָהליווער געגנט, וואָס סיי קולטורעל, סיי שפּראַכיק זיינען זיי פון לאַנג אָן באַהערשט פון גרויס־רוסישע אינפלוסן. ערשט די אָקטאָבער־רעוואָלוציע האָט געבראַכט זייער נאַציאָנאַל־קולטורעלע באַפרייאונג.

די פּאָלעסיער אוקראַינער באַוואוינען די צפונדיקע טיילן פון וואָלין, די אַזוי־גערופענע וואָלינער פּאָלעסיע. זיי שיידן זיך אונטער קולטורעל און פיזיש פון זייערע בריידער, וואָס לעבן אין דרום־וואָלין. זיי ריידן אַ צפון־אוקראַיניש דיאַלעקט, וואָס ערטערווייז איז ער ווי אַ מין איבערגאַנג צום ווייסרוסישן דיאַלעקט.

◈

אַנדערע נאַציאָנאַליטעטן.

נעבן דער איינגעבוירענער באַפעלקע־רונג וואוינען אויך אין פּאָלעסיע פּאַר־שיידענע נאַציאָנאַלע מיעוטים ווי פּא־ליאַקן, יידן, רוסן (גרויס־רוסן), דייטשן, טשעכן, האָלענדער און ציגיינער. די פּאָליאַקן באַטרעפן קאַרגע 10 פּראָצענט פון דער גאַנצער פּאָלעסיער באַפעלקערונג. דערביי דער־גרייכט זייער צאָל אין מערב־פּאָלעסיע ביז 30 פּראָצענט און אין מזרח־פּאָלעסיע נישט מער ווי 4 פּראָצענט. דער פוילישער עלעמענט באַוואוינט דער עיקר די שטעט און שטעטלעך. דאָס זיינען פריצים, באַאַמטע, אינדוסטריעלער, סוחרים, האַנטווערקער, פּאַבריק־אַרבעטער, ציווילע קאָלא־ניסטן און מיליטערישע קאָלאָניסטן. אַ חוץ דעם זיינען אויך אין פּאָלעסיע פּאַראַן ריין־פּוילישע דערפער, באַוואוינט פון פויערים, וואָס זיינען אַהער געקומען אין דער ער־שטער העלפט פון פּאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט פון מאַזאָוויע און פּאָדלאַשיע, צוגעצויגן פון דער מעגלעכקייט זיך אייג־צוהאַנדלען וואָלווּל ערד. די לעצטע יאָרן בילדן אַ גרויסע גרופּע צווישן דער פּוילישער באַפעלקערונג די מיליטע־רישע קאָלאָניסטן (דאָס רוב רעזערוו־אָפּיצירן, אונטער־אָפּיצירן און אַמאָליקע לעגיאָנערן), וואָס די רעגירונג האָט אויסגעטיילט ערד אויף זייער גינסטיקע באַדינגונגען און אויך קאָלאָניסטן, געקומענע פון פּאַרשיידענע ערטער באַפּל־קערונג זיינען אָנגעשטרענגטע, מחמת זיי ווערן באַטראַכט ווי אָנגעלאָפּענע, וואָס זיינען געקומען צונעמען די ערד ביי די אָרטיקע אייגנוואוינער.

אַ סך פריער ווי די פּאָליאַקן, האָבן זיך אין פּאָלעסיע באַזעצט די יידן. אין דער צייט ווען דער וואוקס פון פּוילישן עלעמענט אין פּאָלעסיע לאָזט זיך מערקן ערשט אין זיבעצנטן יאָרהונדערט, געפינען מיר דאָרט יידישע ישובים שוין אין פערצנטן יאָרהונדערט. סוף פון דעמ־זעלבן יאָרהונדערט איז בריסק דער אָנגעזעענסטער יידי־שער יישוב אין גאַנץ ליטע (פּאָלעסיע האָט דעמאָלט גע־הערט צו ליטע). אָנהייב זעכצנטן יאָרהונדערט קומט אויף דער פּינסקער יישוב און נאָך דער לובלינער אוניע (1569) פּאָלשפּרייטן זיך די יידן איבער גאַנץ פּאָלעסיע. ביז היי־טיקן טאָג בילדן די יידן 9 פּראָצענט פון דער גאַנצער באַפעלקערונג און לעבן דערהויפּט אין די שטעט און שטעט־לעך, באַשעפטיקן זיך מיט האַנדל און מלאָכה. חוץ דעם זיינען אין פּאָלעסיע פּאַראַן עטלעכע קאָלאָניעס, וואו יידן לעבן פון ערד־אַרבעט (למשל, אייואַניק לעבן פּינסק).

די רוסן (גרויס־רוסן) בילדן אַ קליינעם פּראָצענט אין פּאָלעסיע. אין מערב־פּאָלעסיע זיינען דאָס דער עיקר גע־וועזענע צאָרישע באַאַמטע, מיליטער־לייט און גייסטלעכע און אויך פּאָליטישע עמיגראַנטן. אַ גרעסערן פּראָצענט מאַכן זיי אויס אין מזרח־פּאָלעסיע, וואו געווען ערטער זיינען

באָוואוינט דורכאויס פון גרויס־רוסן. אין מערב־פאָלעסיע זיינען זיי בעלי־בתים פון גרעסערע מאָנאָפּטקעס. אין וואָלינער פאָלעסיע זיינען צעזייט דייטשע און טשעכישע קאָלאָניעס און אין די געגנטן פון בריסק — האָלענדישע, וואָס פון אויסווייניק שיידן זיי זיך שטאַרק אונטער פון די פאַרוואַרפענע און אָפּגעלאָזענע פאָלעסיער דערפלעך. לסוף דאַרפן אויך דערמאָנט ווערן די ציגיינער, וואָס וואַנדערן פון אָרט צו אָרט און וואָס זייער באַשעפטיקונג איז שמיידעריי און היילן בהמות און פערד.

◈

די צאָל פון דער באַפעלקערונג.

פאָלעסיע, אין די גרענעצן וואָס מיר באַהאַנדלען דאָ, ציילט 3,624,000 איינוואוינער. דערפון פאַלט אויס אויף מערב־פאָלעסיע 1,308,000 מענטשן און אויף מזרח־פאָלעסיע 2,316,000. אַכציק פּראָצ. פון דער אַלגעמיינער צאָל איינוואוינער אין פאָלעסיע בילדעט די דאָרפישע באָפעלקערונג, וואָס צו איר דאַרפן אויך צוגערעכנט ווערן די איינוואוינער פון די פּעריפעריעס פון די שטעט, איבער דעם כאַראַקטער פון זייער באַשעפטיקונג.

◈

דער לעבנס־שטייגער.

די ספּעציפישע נאַטור־באַדינגונגען האָבן זיך שטאַרק אָפּגעשלאָגן אויפן כאַראַקטער פון דער פאָלעסיער באָפעלקערונג. געצוואונגען שוין פון יונגווייז אָן צו אַרבעטן אויף אומפרוכפערדיקע זאַמדן און זומפּן, אין א נאַס, אומגעזונטן קלימאַט, צייכנט זיך דער פאָלעשוק אויס מיט אויסדויער, פיזישער ווידערשטאַנדהאַפטיקייט, איינגעשפּאַרטקייט און איינגעוואָרצלטן קאָנסערוואָטיזם. דער פאָלעשוק איז שטאַרק צוגעבונדן צו זיין ערד און זייער נישט גערן שיידט ער זיך מיט זיין היימלאַנד. כמעט אין יעדער דאָרף קאָן מען טרעפן פויערים, וואָס זיינען קיינמאָל אין זייער לעבן נישט געווען וווייטער פון זייער היים ווי 20—30 קילאָמעטער. דער פאָלעשוק וווייזט אַרויס א קנאַפּן אינטערעס צו דעם אַלעמען, וואָס טוט זיך מחוץ זיין דאָרף. צו יעדער פרעמדן באַציט ער זיך מיט רעזערוו און חשד. דאָס שטובעקע לעבן פון פאָלעסיער איינוואוינער טראָגט אויף זיך וווייניק שפּורן פון שטאָטישער קולטור. דאָס רוב חפּצים פון זיין טאָג־טעגלעכן געברויך זיינען געמאַכט אויף א היימישן אופן. אין די כאַטעס טרעפט מען אָפט א וואַרשטאַט צו שפּינען און א שטייגערנע האַנט־מיל. דאָס פאָלעסיער דאָרף איז אייגנטאַניק און אָרעם. זיינע כאַטעס זיינען דאָס רוב גרויסע, וווייל קיין געהילץ פעלט אין פאָלעסיע נישט אויס. אין די דערפער וואָס שטייען אויף זומפּיקע און אָנוואַלדיקע ערטער אָדער אויף טרוקענע שטחים פון פעלדער, זיינען די בנינים מער ענלעך צו ביידלעך איידער צו הייזער פאַר מענטשן. אין די זומפּיקע און אין נישט צוטריטלעכע געגנטן און אויך אין די געגנטן, וואָס האָבן שטאַרק געליטן פון דער וועלט־מלחמה וואוינט די באָפעלקערונג אין פּראָוויזאָרישע ערד־הייזקעס. אין נאָסע געגנטן טרעפט מען אויך ביז היינט הייזער אויף פּאָליעס.

די הלבשה פון פאָלעשוק שטאַמט פון זיין אייגענער אויסאַרבעטונג. אויף די פיס טראָגט ער לאַפּטשעס פון לוב, זומער — לייכטע, און ווינטער — ווארימע. אַלס צודעק אויפן קאָפּ נוצט ער זומער־צייט א שטרויענעם הוט און ווינטער א שעפּסן היטל. אויפן לייב טראָגט דער פאָלעשוק זומער א לייוונטן העמד, אַריבערגעוואָרפן איבער די הויזן און אַרומגעבונדן מיט א וואָלענער קרייקע, ווינטער־צייט — דאָסזעלבע העמד און איבער דעם א לאַנגן פּעלץ. די בגדים פון „שיינעם מין" זיינען בונטער ווי ביי די מענער און ווערן אויך אויסגעאַרבעט אויפן אייגענעם ווארשטאַט. ווייבער טראָגן זומער אויף אויסגעניטע העמדער א בגד, וואָס דערמאָנט א קאַמזויל, א ספּאָדניצע און ווייסן פאַרטוך. דעם קאָפּ באַדעקן זיי מיט א פאַרביק טיכל, פאַרבונדן אויפן קאַרק. ווינטערצייט טראָגט די פאָלעשוטשקע א וואָלענעם שפּענצער אין בונטע פאַסן און אַן ענלעכע יובקע. די מיידלעך טראָגן אָנשטאָט קאַמזוילן געבלומטע גאַרסעטן פון פאַבריק־שטאָפן און אויף די העלדזער הענגען זיי אויף לאַנגע שנורן קרעלן און גלעזערנע פאַטשערקעס. די הלבשה פון די קינדער איז ענלעך ווי ביי די עלטערע.

די פאָלעסיער באָפעלקערונג איז אָרעם, עסט ווייניק ברויט, אָבער א סך קאַרטאָפל און פיש. ווינטער און פרילינג, בעת עס ענדיקן זיך די תבואה־פאַרגרייטן, דערנערט זיך דער פאָלעשוק מיט געטריקנטע ווייסע (פיש). פון זיי קאָכט ער סופּ, פון זיי באַקט ער פלעצלעך. קיין מילך האָט ער נישט, ווייל די בהמה האַלט ער דער עיקר אויף צו האָבן באַמיסטיקונג. דער פאָלעשוק איז שמוציק פון קאָפּ ביז די פיס. עס זיינען אים פרעמד די עלעמענטאַרסטע פרינציפּן פון היגיענע. פון וואַשן האַלט ער נישט, הגם ער איז אויסגעוואַקסן צווישן וואַסערן. וועש וואַשט מען זעלטן, מען פאַרעט עס נישט, נאָר מען וויקט עס און מען וואַשט מיט דער הילף פון די פיס. קיין זיף און קאַם קומט נישט אַריין אין דער פאָלעסיער כאַטע און דערפון נעמט זיך ביי די קינדער און נישט זעלטן אויך ביי דער־וואַקסענע די מיאוסע קרענק — דער קאָלטן. דערביי איז דער פייכטער קלימאַט זייער גינסטיק פאַר דער אַנטוויקלונג פון דערדאָזיקער קרענק. די דושענע און שמוציקע כאַטעס, קיינמאָל נישט געלופטערטע און שטענדיק פול מיט רויך, מאַכן אַן אָפּשטויסנדיקן אייndרוק. און עס איז לגמרי נישט קיין חידוש, וואָס אַזעלכע אַנטי־היגיענישע לעבנס־באַדינגונגען רופן אַרויס פאַרשיידענע קלעפּיקע קרענק. פלעק־טיפוס, שקאַרלאַטין, הישפּאַנקע, דיפטעריט און פאַרשיידענע הויט־קרענק זיינען אָפּטע געסט אין דער פאָלעשוקער כאַטע. דער מאַנגל אין מעדיצינישׂ־סאַניטאַרע מיטלען גיבן צו די קרענק אַן עפּידעמישן כאַראַקטער. די אָפּטע דורכמאַרשן פון מיליטער אין די יאָרן 1916־1920 האָבן דאָ געלאָזן טיפן שפּורן פון וועגעריש קרענק. צו דעם אַלעמען איז שיכרות א פאַרשפרייטע מחלה אין פאָלעסיע, וואָס ווערט דערהויפט אונטערגעהאַלטן פון די אַרטיקע אינדוסטריעלע

אונטערנעמונגען, וועלכע צאָלן די פּויערים זייער געהאַלט מיט בראָנפן. קרעמלעך מיט בראָנפן טרעפט מען אין פֿאַלעסיע כמעט אין יעדער דערפֿל, אָפּגערעדט פון געהיימע טראַקטירן און ברויזן.

◈

קאָנפֿעסיאָנעלע פֿאַרהעלטענישן. דער פֿאַלעשוק איז צו זיין רעליגיע אינדיפֿערענט: גייט זעלטן וועט אין קירך, היט נישט אָפֿ די דינים פון אמונה, און אויב ער טוט דאָס וועט, איז גיכער אויס גע־ווינהייט, איידער אויס אינעווייניקסטער באַדערפֿעניש. תפילות אין די קלויסטערס קומען דאָ פֿאַר נאָר זונטיק (להיפוך צו די קאַטויליקן, וועלכע ריכטן אָפּ תפילות עט־לעכע מאָל טעגלעך). אַ סך צערקווע שטייען פֿאַרמאַכט, מחמת עס איז נישטאָ ווער עס זאָל זיי באַזוכן. אַ גרע־סערע ראָלע ווי דער קלויסטער שפּילט אין טאָג־טעגלעכן לעבן פון פֿאַלעשוק כישוף, אָפּשפּרעכענישן און עין־הרע. קיין גרויסן אָנזען ביי דער אָרטיקער באַפֿעלקערונג האָט אויך נישט דער קלער. אגב איז ער צעקריגט און צע־טיילט אין צוויי לאַגערן.

די „אַלטע" זיינען מאָנאַרכיסטיש געשטימט און פירן אין דער ריכטונג אַן אַגיטאַציע און באַקעמפן די „יונגע", וואָס זיינען פֿראָגרעסיווער. עס מערן זיך אין פֿאַלעסיע פֿאַרשיידענע סעקטעס, וואָס די גרעסטע צווישן זיי איז די סעקטע פון די באַפּטיסטן. רוימיש־קאַטוילישע קירכן זיינען דאָ וויניק פֿאַראַן און געפינען זיך דערהויפּט אין די שטעט און גרעסערע שטעטלעך. אגב זיינען די קאַטוילן נישט אין ערד פרומער פון זייערע פֿראָוואָסלאָווישע שכנים. אויך דעם פֿאַסט געהעריק אויף דער מעכטיק־אַרגאַניזירטער און רייכער קאַטוילישער קלער. נאָר אַ קלענערע השפּעה אויף דער באַפֿעלקערונג האָט די פֿראָוואָסלאָווישע קירך אין מזרח־פֿאַלעסיע. אָפּגעזונדערטע און אין זיך פֿאַרמאַכטע קאָנ־פעסיאָנעלע גרופּעס בילדן אין פֿאַלעסיע די יידן און די עוואַנגעליער — על פּי רוב דייטשע קאָלאָניסטן.

◈

בילדונג. די צאָל שולן אין מערב־פֿאַלעסיע איז ביז גאָר אַ קליינע, און דערצו נאָך איז די באַציאונג צו זיי מצד דער אָרטיקער באַפֿעלקערונג אין בעסטן פאַל אַ גלייכגילטיקע. דער אַנאַלפאַבעטיזם איז מער גרויס אין פֿאַלעסיע. עס זיינען פֿאַראַן דערפֿער, וואו עס איז נישטאָ קיין אייניציקער, וואָס זאָל קאָנען לייענען און שרייבן. אויפן שטח פון פֿאַלעסיער וואָיעוואָדשאַפט באַטרעפט די צאָל אַנאַלפאַבעטן 71 פּראָצענט פון דער גאַנצער באַפֿעלקערונג. לויטן עלטער שטעלט זיך דאָס אַזוי פֿאָר:

פון 10 ביז 14 יאָר — — — —	72,2%
פון 15 ביז 19 יאָר — — — —	65,9%
פון 20 ביז 29 יאָר — — — —	63,4%
פון 30 ביז 39 יאָר — — — —	67,1%
פון 40 ביז 59 יאָר — — — —	75,4%
פון 60 יאָר און וויטער — — —	83,5%

די גרעסטע צאָל אַנאַלפאַבעטן איז פון פֿראָוואָסלאָ־ווישער אמונה. די פֿראָוואָסלאָווישע באַפֿעלקערונג פאַר־מאָגט 80,8 פּראָצענט אַנאַפֿאַלבעטן. עוואַנגעליער 31,4 פּרא־צענט, קאַטויליקן — 33,9 פּראָצענט, יידן — 35,5 פּרא־צענט. אַ גרויסער חילוק איז פֿאַראַן צווישן דער צאָל אַנאַל־פאַבעטן אין די שטעט און אין די דערפֿער. אין דער צייט וועט די צאָל פּערזאָנען וואָס קאָנען נישט לייענען און שרייבן באַטרעפט אין די שטעט 37,70, דערגרייכט זי אין די דערפֿער 78,1 פּראָצענט.

◈

די באַשעפֿטיקונג. די פֿאַלעסיער באַפֿעלקערונג פֿאַרנעמט זיך דער עיקר מיט ערד־אַרבעט. פון תבואות זייט מען דער עיקר קאָרן, וואָס נאָך קאַרטאָפֿל איז דאָס דער יסוד פון פֿאַלעשוקס דערנערונג. אַ חוץ קאָרן ווערט דאָ געזייט האָבער, געשטן און גריקע. ווייץ זייט מען נאָר אויף פרוכטבאַרער ערד. אומעטום זעצט מען קאַרטאָפֿל, אַרבעס און לינזן און מען זייט פלאַקס, קאָנאָפּלעס און פּראָסע. אין וואַלינער פֿאַלעסיע ווערן גע־זייט צוקער־בורעקעס. די פֿאַרהעלטעניש פון די געזייטע און געזעצטע ערד־פּראָדוקטן שטעלט זיך פֿאָר אָט אַזוי:

וויץ — — — — — — —	1,5%
קאָרן — — — — — —	30,7%
האָבער — — — — — —	14,9%
געשטן — — — — — —	6,5%
קאַרטאָפֿל — — — — —	9,9%

דער פֿאַלעסיער באָדן איז, ווי געזאָגט, אַ זאַמדיקער, אַ נישט פרוכפּערדיקער און נויטיקט זיך אין אַ סך באַ־מיסטיקונג. קינסטלעכע באַמיסטיקונג ווערט אין פֿאַלעסיע וויניק באַנוצט, ערטערווייז איז עס אין גאַנצן אומבאַקאַנט. דאָס נאַטירלעכע מיסט, הגם עס פעלט נישט קיין פּי אין פֿאַלעסיע, קלעקט נישט. אויך דער אופן פון באַאַרבעטן די ערד און די פּרימיטיוע מכשירים, וואָס דינען דערצו זיינען די גורמים פון דעם נידעריקן מצב פון דער ערד־פּראָדוקציע, וואָס אין בעסטן פאַל איז זי נישט ביכולת צו באַפּרידיקן דעם אינעווייניקסטן געברויך פון לאַנד. נישט האָבנדיק גענוג מיטלען צו לעבן פון ערד־אַרבעט אַליין, זוכט דער פֿאַלעשוק אַנדערע מקורים פון פרנסה. אַן אַנ־זעעוודיקער הכנסה־צוויג פון דער דאָרפֿישער באַפֿעלקע־רונג אין פֿאַלעסיע איז דאָס זאַמלען ווילדע ערד־פּראָדוקטן. מען קלייבט דאָ פֿאַרשיידענע גראָזן (שטשאָוו, קראָפּעווע, אַיר, האָפּן), יאָגעדעס, פרוכטן (ווילדע עפּל, באַרן, ניס) און כלערליי שוועמלעך. געריטנעריי איז שוואַך אָנטוויקלט אין פֿאַלעסיע און באַפֿרידיקט קוים די באַדערפענישן פון שטאָט און דאָרף. מען זעצט דאָ קאַרטאָפֿל, בוריקעס, קרויט, ציבעלעס, קנאָבל, אוגערקעס, רעטאָך, מאָן; זעלטענער — מערן, פּעטרושקע, אַרבעס און בעבלעך. קיין אויבס בויי־מער האָט נישט דאָס פֿאַלעסיער דאָרף, זיי זיינען פֿאַראַן נאָר אין פֿריצישע מאַיאָנטקעס.

לפּי ערך אַ סך בהמות ווערן געהאָדעוועט אין פֿא־

לעסיע, אָבער נישט צוליב מילכוואַרג, נאָר, ווי געזאָגט, צוליב האָבן באַמיסטיקונג און צום פאַרקויף. די פּאָלעסיער בהמות־האָדעוואַניע שטייט אויף אַ נידעריקער מדרגה און דער פּועל יוצא דערפון איז די דעגענערירונג פון די בהמות.

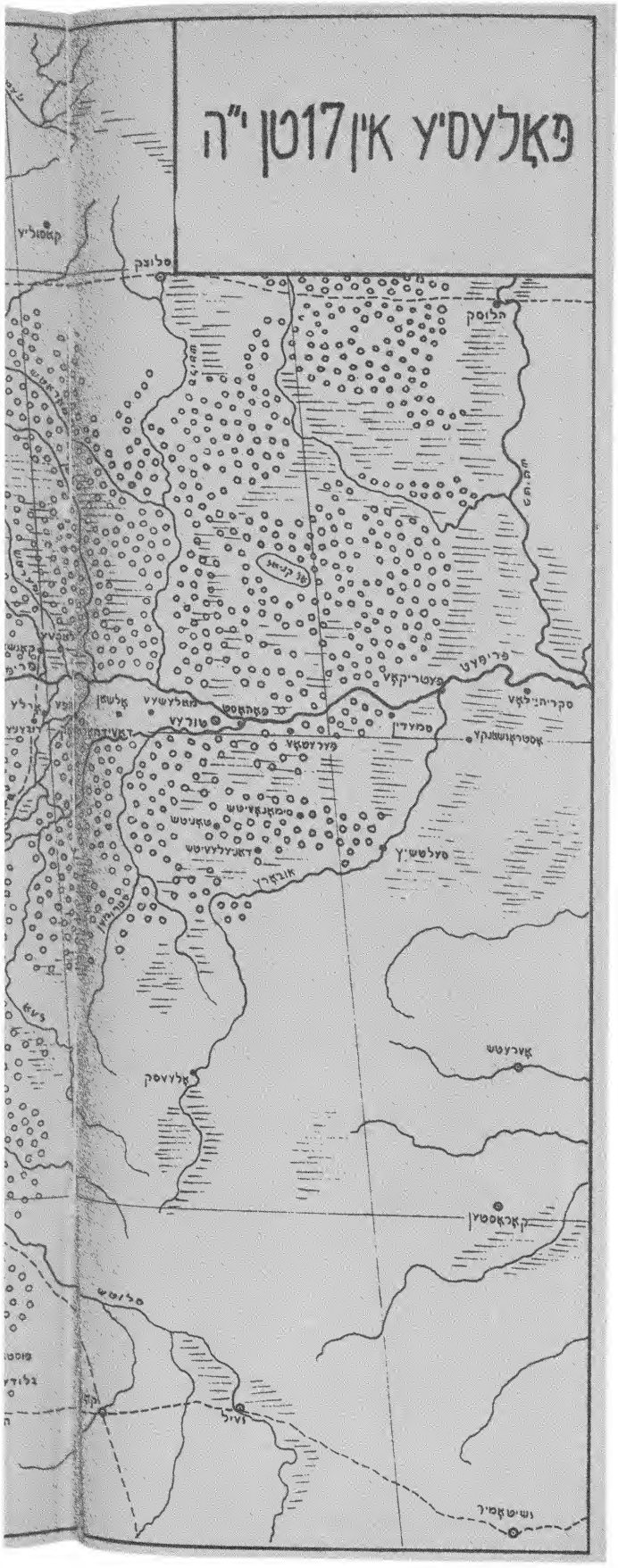
אַ באַדייטנדיקע הכנסה ברענגט די פּאָלעשוקעס בינען־האָדעוואַניע, וואָס דערמיט געבן זיי זיך אָפּ מיטן גרעסטן ברען. אָבער אַזוי ווי אַנדערע, געפּינט זיך אויך דער־דאָזיקער ווירטשאַפטלעכער צווייג אין אַ פּרימיטיוון צו־שטאַנד. גרעסערע רווחים ברענגט דעם פּאָלעשוק דער פישפאַנג, די אַרטיקע וואַלד־אינדוסטריע און די עקספּלו־אַטאַציע פון טאָרף. דער פּאָלעשוק באַשעפטיקט זיך אויך גערן מיט מלאָכה. אין יעדער פּאָלעסיער דאָרף זיינען פאַ־ראַן סטאָליאַרעס, באַנדערס, טעסלערס און שמידן. אויך טעפּעריי איז שטאַרק אַנטוויקלט אין פּאָלעסיע, דער עיקר אין פינסקער, לונינינצער און דראָהיטשינער פּאָוויאַט. דער־מיט באַשעפטיקן זיך די ערדלאָזע פויערים. אויך וועבעריי איז פאַרשפרייט אין פּאָלעסיע, נישט געקוקט אויף דער שטאַרקער קאָנקורענץ פון פאַבריקאַנטן. פון אַנדערע פאַר־שפרייטע מלאָכות אין פּאָלעסיע דאַרפן דערמאָנט ווערן: גאַרבעריי, שוסטעריי און וואַקס־אויסאַרבעטונג.

◈

וויכטיקערע ישובים

צו די גרעסטע יישובים אין מערב־פּאָלעסיע געהערן בריסק — 48,431 איינוואוינער (דער־פון 50 פּראָצענט יידן, 35 פּראָצענט פּאָליאַקן און 15 פּראָצענט ווייסרוסן). אויפן סאָמע ראַנד פון וואָלי־נער פּאָלעסיע, ראָוונע — 36,000 (70 פּראָצענט יידן). טי־פער אין פּאָלעסיע — קאָבערין — 10,101 (80 פּראָצענט יידן, 12 פּראָצענט ווייסרוסן, 8 פּראָצענט פּאָליאַקן), סאַרנע — 7,587 (50 פּראָצענט יידן, 20 פּראָצענט פּאָליאַקן) און קא־מיען־קאשירסק — 2,300 (80 פּראָצענט יידן). אין סאָמע האַרץ פון מערב־פּאָלעסיע געפינט זיך דאָווידהאָראָדאָק — 11,701 (40 פּראָצענט יידן, 12 פּראָצענט פּאָליאַקן), לוניניעץ —— 8,721 (77 פּראָצענט ווייסרוסן), און די נאַטירלעכע הויפּטשטאָט אירע — פינסק — 31,313 איינוואוינער (74 פּראָצענט יידן, 12 פּראָצענט פּאָליאַקן *).

*) די סטאַטיסטישע ידיעות וועגן די צאָל איינוואוינער אין די שטעט פון פּוילישער פּאָלעסיע שטאַמען פון דער פאָלקס־ציילונג פון יאָר 1931.

פערזונלעכקייטן
אינסטיטוציעס
אין
באַווגונגען

פינסקער פערזענלעכקייטן

הרב משה אַסטראָווסקי

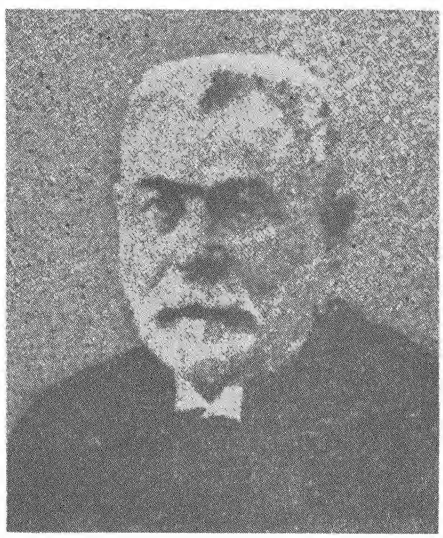
דער באַקאַנטער מזרחי־טוער און רב אין ארץ־ישראל, משה אַסטראָווסקי, איז אַ זון פון אַ פינסקער סוחר, מאיר נחמן אַסטראָווסקי, און איז געבאָרן אין פינסק ערב ראש השנה תרמ"ו (אין יאָר 1886). ער האָט געלערנט אין פינסק. אין יאָר 1898 איז מאיר נחמן אַסטראָווסקי מיט זיין גאַנצער פאַמיליע אַוועקגעפאָרן קיין ארץ ישראל. דאָרט האָט משה אַסטראָווסקי געלערנט אין דער ירושלימער ישיבה „תורת חיים". אין יאָר תר"ע (1910) האָט ער באַקומען סמיכות אויף רבנות — פון די באַוואוסטע רביים־גאונים, ר' חיים בערלין און ר' אברהם יצחק קוק. פון יאָר 1912 אָן איז ער געווען רב אין דער קאָלאָניע עקרון און אין יאָר 1917 איז ער געווען דער הויפט־לערער אין דעם אָרטאָדאָקסישן לערער־סעמינאַר „נצח ישראל" אין פתח תקווה. אין יאָר 1920 איז ער געווען געהילף־דירעקטאָר פון דעם לערער־סעמינאַר, וואָס די רעליגיעז־ציוניסטישע מזרחי־פאַרטיי האָט געעפנט אין ירושלים. דאָרט איז ער ביז איצט דער לערער פון תלמוד. אין יאָר 1926 האָט ער אָרגאַניזירט אַ נייעם שטאָט־קוואַרטאַל „קרית משה" אין ירושלים און איז פון ערשטן טאָג אָן דער פאָרזיצער פון דער פאַר־וואַלטונג פון דער דאָזיקער שכונה (שטאָט־טייל). ער איז אַ מיטגליד פון דער צענטראַלער ביורא פון דעם וועלט־פאַרבאַנד „מזרחי". אין 1931 איז ער אויסגעקליבן געווארן אין דער עקזעקוטיווע פון יידישן נאַציאָנאַל־ראַט (ועד לאומי) פון ארץ ישראל, און איז געווען איינער פון די פאַרטרעטער פון דעם ועד לאומי אין דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע.

ער האָט פאַרפאַסט און פאַרעפנטלעכט צוויי פּעדאַגאָגיש תלמודישע ספרים, „המדות שהתורה נדרשת בהן" אין 1924, און „מבוא לתלמוד", אין יאָר 1935.

•

אַהרן אייזענבערג

אייגער פון די ערשטע פיאָנערן־קאָלאָניסטן אין ארץ־ישראל און אַ גרינדער פון דער באַוואוסטער קאָלאָניע רחובות, איז דער פינסקער געבאָרענער א ה ר ן א י י ז ע נ ב ע ר ג (געב. אין 1864). אין ארץ־ישראל איז ער אָנגעקומען אין יאָר 1886. די ערשטע צייט איז ער געווען אַ לאַנדווירטשאַפטלעכער אַרבעטער אין ראשון לציון און אין יפו. דורך זיין איניציאַטיוו איז געגרינדעט געווארן, אַרום 1890, די קאָלאָניע נס־ציונה, ניט ווייט פון יפו, און באַלד נאָך דעם איז ער געווען פון די שאַפער פון דער מוסטערהאַפטער קאָלאָניע רחובות. זיין הויז איז געווען דאָס ערשטע פאַרטיק צו ווערן אין דער קאָ־לאָניע, און דאָרט, ביי אַהרן אייזענבערג, פלעגן זיך אַלע יידישע ערד־אַרבעטער פון רחובות אויפקומען טאָג־טעגלעך ווי אין אַ מין קהלישן צענטער אַדער קלוב. אהרן

אהרן אייזענבערג

אייזענבערג איז געווען דער אָגענט און פאַלעסטינער פאַר־וואַלטער פון דער וואַרשעווער חברה „מנוחה ונחלה", וואָס האָט געבויט און אויפגעהאַלטן די קאָלאָניע רחובות מיט אירע גרויסע וויינגערטנער און פרדסים (פרוכט פלאַנטא־ציעס). ער האָט אויך מיטגעאַרבעט, ווי אַ פאַכמאַן און כלל־טוער, ביי דער גרינדונג פון אַנדערע קאָלאָניעס אין ארץ־ישראל און פלעגט פאָרן ווי דער הויפט־שליח, וועז די פאַלעסטינער קאָלאָניסטן האָבן געשיקט דעלעגאַציעס צום בארון ראָטשילד אין פאַריז. נאָך דער פאַרעפנט־לעכונג פון דער באַלפור־דעקלאַראַציע און דעם נצחון פון

די מערב־מלוכות איבער דייטשלאַנד, איז א. אייזענבערג געווען אַ מיטגליד פון דער אָפּיציעלער דעלעגאַציע, וואָס דער ארץ־ישראלדיקער ישוב האָט געשיקט קיין פּאַריז און לאָנדאָן. א. אייזענבערג איז געווען אייגער פון די באַליבסטע און געאַכטעסטע כלל־טוערס אין ארץ־ישראל און מ׳האָט אים אויסגעקליבן אין די העכסטע אנשטאַלטן, אויף די בכבודיקסטע אָמטן און אומעטום האָט מען צו זיין שטים זיך אויפמערקזאָם צוגעהערט. ער האָט אַ סך הונדערטער יידישע ארבעטער געלערנט פראַקטישע ערד־אַרבעט און האָט שטענדיק פאַרשטאַנען די וויכטיקייט פון אַ גרויסן און געזונטן יידישן האַרעפאַשנעם פאַרמערטום אין ארץ־ישראל. אהרן אייזענבערג אין געשטאָרבן י״ב תשרי תרצ״ב (1932) אין רחובות, אין עלטער פון 78 יאָר.

•

יהודה לייב בערגער

דער באַקאַנטער ציוניסטישער טוער פון פּינסק, י. ל. בערגער, איז געבאָרן געווען אין יאָר 1860 אין מינסק. אין דער יוגנט איז ער געווען פון די אַקטיוסטע עסקנים אין

יהודה לייב בערגער — אין יאָר 1890

דער אָרטיקער חובבי־ציון־באַוועגונג, ספּעציעל צווישן דער שטודירנדיקער יוגנט. אָנפאַנג 90ער יאָרן האָט ער זיך באַזעצט אין פּינסק און דאָ וווינט ער נאָך אַרבעט פאַר דער אידייַ פון חיבת־ציון. מיטן אויפקום פון פּאָליטישן ציוניזם איז י. ל. בערגער געווען איינער פון די הויפּט־עסקנים צווישן די רוסישע ציוניסטן.

ער איז אַ סך אַרומגעפאָרן איבערן יידישן תחום פון רוסלאַנד, כדי צו אַגיטירן און אָרגאַניזירן די יידישע מאַסן פאַר דער יידישער קאָלאָניאַל־באַנק און נאַציאָנאַל־פאָנד. אַ שטיק צייט איז ער געווען סעקרעטאַר פון צענטראַל־קאָמיטעט פון דער ציוניסטישער פאַרטיי אין רוסלאַנד. עט־לעכע יאָר פאַר דער וועלט־מלחמה פון 1914 האָט י. ל. בערגער מיט זיין פאַמיליע זיך אַריבערגעקליבן קיין ארץ־ישראל און זיך דאָרט באַזעצט.

אין 1917 איז ער אַרײַנגעפאַלן אין אַ שווערער קראַנק־הייט און געשטאָרבן אין פּרילינג פון 1918.

•

לייב בערמאַן

לייב בערמאַן (געב. אין קאַרלין, אין יאָנואַר 1887) האָט אַ פּאָר יאָר געלערנט אין חדר אין זשיטאָמיר, וואוהין זיין פאַמיליע האָט זיך אַריבערגעקליבן, נאָכדעם ווי זיין פאָטער, אַ לערער פון קאַליפאָרניע, איז פּאַרפאַלן געווארן. שפּעטער האָט ער געלערנט אין פּינסקער תלמוד תורה, עסנדיק מיטאָגן אין מושב זקנים, ביז ער איז צוגעצומען געווארן צום פאָטער (די עלטערן האָבן זיך געגט) אין וואַרשע. אין 1909—1912 האָט לייב בערמאַן געדינט אין מיליטער, און אַלס רעזערוויסט איז ער אויך געצומען געווארן אויף דער מלחמה. אין 1916 האָט ער זיך באַפרייט אין מינסק, אין 1919 האָט ער זיך אומגעקערט קיין פוילן און זיך באַזעצט אין לאָדזש. זיין הויפּט־באַשעפטיקונג איז דאָרט געווען קאַליגראַפיע (שיינשרייבן). זינט 1904 האָט ער געשריבן לידער אין פאַרשידענע יידישע צייטשריפטן („טאָג״, פּעטערבורג; „טעלעגראַף״, וואַרשע; „ראָזמאַן־צייטונג״, יידישע צוקונפט״ און אַנד.).

דערהויפּט האָט ל. בערמאַן מיטגעאַרבעט אין לאָדזשער צייטונגען ווי „מאָרגנבלאַט״, „פאָלקסבלאַט״, אין „טאָגבלאַט״, ווי אויך אין פאַרשידענע וויצבלעטער, ווי „פרייער פויגל״, „דער מחבל״, „דער תכשיט״. ער האָט אויך אָפּגעדרוקט הומאָריסטישע לידער אין ניו יאָרקער „גרויסן קונדס״, וואו ער האָט באַנוצט דעם פסעודאָנים „גראָף קאַלי״. ער שרייבט אויך הומאָריסטישע קינדער־לידער.

אַ קליינער אויסוואָל פון זיינע ווערק איז דערשינען אין לאָדזש (פאַרלאָג לאָזאַר קאָהאַן), אין יאָר 1920, אין בוך־פאָרם אונטערן טיטל „געלעכטער און טרערן״.

•

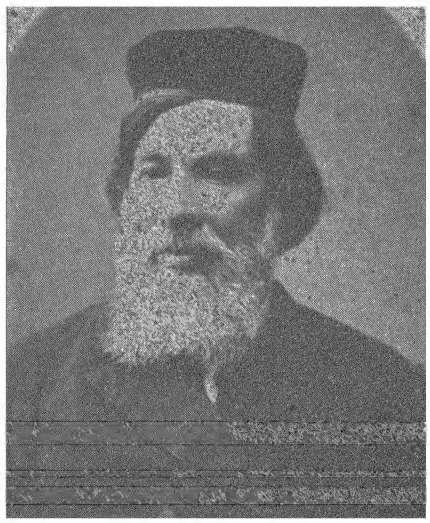
מיכל בערצינסקי

מיכל בערצינסקי, דער זון פון צדוק־משה בערצינסקי, איז געבוירן געווארן אין פּינסק אין יאָר 1820.

צו פערצן יאָר האָט מען אים חתונה־געמאַכט מיט אַ צוועלף־יאָריק קליין מיידעלע, וואָס מען האָט געבראַכט פון יאַנעווע. יענטל האָט מען זי גערופן. מען דערציילט, אַז יענטל איז געווען אַזוי קליין, אַז נאָך דער חופּה האָט מען זי אַוועקגעזעצט הויך אויף אַ פענסטער פון שול, כדי זי זאָל קענען זען, וואָס אַרום איר טוט זיך.

דאָס איז געווען אין 1834, אין אַ צייט, וואָס איז ביי יידן באַקאַנט אַלס די „בהלה״. אונטערן איינפלוס פון דער

שרעק, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט דאָס רוסישע יידנטום, אַז מען וועט אַלע יידישע בחורים אָפּגעבן דינען ניקאָלאַי דעם ערשטן אויף 25 יאָר, איז אַרויס אַ קלאַנג, אַז פּאַר־הייראָטע מענער וועט מען ניט נעמען. האָבן יידן דעריבער געמוסן חתונה־מאַכן זייערע קינדער. דערפּאַר טאָקע איז מיכל אַזוי פּרי געוואָרן אַ באַלעבעסל. דער קלאַנג איז אָבער געווען אַ פּאַלשער און די כאַפּער האָבן געמוסן, וועמען זיי האָבן נאָר געקאָנט. דער פּאָטער, צדוק־משה, האָט געמוזט אויסקויפן זיין זון פון כאַפּערשע הענט פּאַר „טויזנט זילבערנע רובל". נאָר צדוק־משה האָט זיך באַלד מיט זיין זון שטאַרק צעקריגט, צוליב דעם, וואָס מיכל האָט זיך אָנגעפּאַנגען לערנען רוסיש. ער האָט מיכלען מיטן ווייב אַרויסגעטריבן פון זיין הויז. אָבער פון מיכלס רוסיש איז אַרויסגעקומען אַ גרויסע טובה פּאַר דער שטאָט פּינסק.

מיכל בערצינסקי

פּינסקער קהל פלעגט יאָר־אײַן יאָר־אויס צאָלן צו די גלחים פון קלויסטער 300 רובל פּאַר דער „אַלטער שול" און דאָס כלומרשט דערפּאַר, וואָס דער באָדן אויף וועלכן די שול שטייט, געהערט צום קלויסטער.

יאָר־אײַן יאָר־אויס האָבן די גלחים פּאַרשלאָסן די שול פונקט פּאַר די ימים־נוראים, כדי דאָס צאָלן זאָל ניט אָפּגעלייגט ווערן. האָט איין מאָל געטראָפן, אַז קיין געלט איז ניט געווען און די שול איז געבליבן פּאַרמאַכט.

מיכל בערצינסקי איז שוין דעמאָלט געווען עטלעכע און צוואַנציק יאָר אַלט. ער האָט זיך ניט בלויז אויסגע־לערנט רוסיש, נאָר ער האָט אויך געלערנט די רוסישע זאַקאָנעס (געזעצן). ער האָט זיך דעריבער אָנגעפּאַנגען גריבלען אויסצוגעפינען, אויב די גלחים פון קלויסטער זיינען טאַקי באַרעכטיקט צו נעמען אָפּצאָל פון דער שול און ער איז געקומען צום באַשלוס, אַז לויטן געזעץ דאַרף די שול נישט צאָלן. ער האָט אָנגעפּאַנגען שרייבן „פּראָשע־ניעס" קיין פּעטערבורג און ער האָט אַזוי לאַנג געשריבן, ביז מען האָט אים אַרויסגעפּאָדערט, אַז ער זאָל קומען און זיך דאָרטן אויסטענהן מיט מלכות וועגן דעם ענין. מיכל האָט פּאַרמשכנט אַלץ, וואָס ער האָט פּאַרמאָגט, אָפּילו זיין ווייבס חתונה־מתנות, אירע פּערל און אירע זילבערנע שבתדיקע לייכטער און איז אַוועקגעפּאָרן קיין פּעטערבורג.

נאָך לאַנגע מאָנאַטן פון טרערן און טרויער, ווען זיין ווייב, יענטל, האָט געמיינט, אַז מער וועט זי שוין איר מאַן ניט זען, האָט זי באַקומען די בשורה, אַז מיכל האָט אויסגעפּירט זיין משפּט לטובת דער פּינסקער שול. ער האָט באַווּיזן, אַז כאָטש דאָס שטיקל לאַנד, אויף וועלכן די שול איז געשטאַנען, האָט טאַקע אַמאָל געהערט צום קלויסטער, איז אָבער די ערד געווען באַנוצט אַלס „קלאדביסטשע", אַ בית־עולם, הייסט עס, און פּאַר אַזאַ לאַנד איז מען, נאָך דעם רוסישן „זאַקאָן", פּטור פון צאָלן.

ווען מיכל איז אָנגעקומען צוריק פון פּעטערבורג, איז אים דאָס גאַנצע יידישע פּינסק, קינד און קייט געגאַנגען אַנטקעגן. צווישן עולם האָט מיכל דערזען זיין פּאָטער. זיי זיינען זיך געפּאַלן אייַנער דעם אַנדערן אויפן האַלז און דער ברוגז איז פּאַרגעסן געוואָרן. פּאַר זיין חכמה צו ראַטעווען די שול האָט אים די שטאָט געגעבן אויף אייביק אַ „שטאָט" ביי דער מזרח־וואַנט פון שול און אַ שבתדיקן מפּטיר אויף זיין גאַנצן לעבן. אָחוץ דעם האָט ער פון יענער צייט אָן געמומען געוועלטיקן איבער פּינסק, ביז ער איז געוואָרן איר הויפּט קהלס־פירער. שונאים האָבן געזאָגט, אַז מיכל בערצינסקי פירט די שטאָט ביים נאָז. „מיכל שרייבער" איז אַזוי ווייט דערגאַנגען מיט זיין וויסן „זאַקאָנעס", אַז ער איז געוואָרן אַ „גלאָסנער", דאָס הייסט אַ מיטגליד פון דער שטאָטישער „דומע". זיין פּרנסה איז געוואָקסן ווי אויף הייוון און צוזאַמען מיט דעם איז געוואָקסן זיין הויזגעזינד.

פּיר און צוואַנציק קינדער האָט אים יענטל געבוירן. אָבער, ווי אין יענע צייטן, און איבערהויפּט אין אַ יידישער שטעטל, זיינען די מערסטע פון זיי געפּאַלן ווי די פליגן, פונדעסטוועגן זיינען צען געבליבן. דער אונטערשייד אין יאָרן פון ר' מיכלס ערשטן און לעצטן קינד איז געווען אַ יאָר פערציק.

מיכל בערצינסקי איז געווען אַ ייד מיט אַ ברייטער האַנט. ער האָט געגעבן אויף אַלץ און וואָס ער האָט פּאַר־דינט איז אָוועק ווי מיטן ווינט. מען דערציילט אַז איין מאָל, אין אַ צייט פון הונגער, האָט ער אַלע זיינע שפּייכלערס געעפנט, אַז די שטאָט זאָל קומען עסן.

צוויי באַרימטע אידימס האָט מיכל געהאַט: נחום מאיר שייקעוויטש, ש"מר, דער מאַן פון דער טאָכטער דינה, און אברהם־חיים ראָזענבערג, זיין טאָכטער חיהס מאַן.

אויף דער עלטער האָט מיכל בערצינסקי געדאַרפט אָנקומען צו דער הילף פון קינדער. ער איז געשטאָרבן אין 1904 אין עלטער פון 84 יאָר.

יוסף אברהם ברעגמאַן

דער באַקאַנטער אין ארץ־ישראל קאָאָפּעראַטאָר י. א. ברעגמאַן איז אַ לאַנגע צייט געווען אַ ציוניסטישער עסקן און כלל־טוער אין פּינסק, וואו ער איז געבאָרן געוואָרן אין יאָר 1881. זיין פאָטער, ר׳ מרדכי ברעגמאַן, אַ סוחר, איז געווען אַן אייניקל פון דעם טשערנאָבילער רבין ר׳ מרדכי, און די מוטער איז געווען אַ טאָכטער פון סטאָלינער רב.

ברעגמאַן איז געווען אינער פון די גרינדער און הויפּט־פירער פון דער פּינסקער ליי־און שפּאָר־קאָאָפּעראַטיוו (קאָאָפּעראַטיווע יידישע פּאָלקס־באַנק) מיט אַ יאָר פערציק צוריק. אין די מלחמה־יאָרן איז ער געווען אין רוסלאַנד און האָט אין 1919 געאַרבעט אַלס פּאַרוואַלטונגס־מיטגליד פון דער יידישער ליי־און שפּאָר־קאָאָפּעראַטיוו אין יעקאַטעריי־נאָסלאַוו.

אין 1896 איז ער צוגעשטאַנען צו דער פּינסקער חובב־ציון גרופּע און איז שפּעטער געוואָרן אינער פון די טעטיקסטע ציוניסטן. ביז דעם אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה, אין 1914, איז א. ברעגמאַן געווען דער אָפּי־ציעלער פאַרטרעטער אין פּינסק פון דעם „אָדעסער קאָ־מיטעט פאַר ישוב ארץ־ישראל" און פון דער „ציוניסטישער וועלט־אָרגאַניזאַציע", ער האָט אויך געהערט צום פּינסקער קאָמיטעט פון דער חברה „מפיצי השכלה" אין פּעטערבורג און איז געווען טעטיק אין דער פּינסקער אָפּטיילונג פון דעם עמיגראַציע־דעפּאַרטמענט פון דער י. ק. א.

אין 1923 איז י. א. ברעגמאַן אָנגעקומען קיין ארץ־ישראל און זיך דאָרט באַזעצט. דאָרט האָט ער זיך אָפּ־געגעבן דערהויפּט מיט עקאָנאָמישע אַרבעטן אויפן קאָ־אָפּעראַטיוון געביט, פריער ווי אַן אָנגעשטעלטער אין צענט־ראַל קאָנסום־קאָאָפּעראַטיוו פון דער אַרבעטער־באַוועגונג „המשביר", און שפּעטער, זינט 1926, אַלס באַאַמטער פון דער ליי־און שפּאָר־קאַסע (קאָאָפּעראַטיווע פאָלקס־באַנק) אין תל אביב. פון 1928 אָן איז ער דער פאַרוואַלטער פון אָט דער באַנק אין תל אביב. ער ווערט געראָטנט פאַר אייי־נעם פון די וויכטיקסטע טוערס אין דער קרעדיט־קאָאָפּע־ראַציע צווישן די יידן אין ארץ־ישראל.

•

דר׳ יהושע גאָטליב

דער באַקאַנטער זשורנאַליסט און ציוניסטישער טוער, דר. יהושע העשיל גאָטליב, איז אַ געבוירענער אַ פּינסקער (געב. אין יאָר 1882) און שטאַמט פון אַ סוחרישער פאַ־מיליע. אין הויז פון זיינע עלטערן און אין חדר האָט ער באַקומען אַ יידיש־נאַציאָנאַלע און וועלטלעכע דערציאונג. געווען אָן עקסטערן אין יאָר 1906 און אָנגעקומען אויפן יורידישן פאָקולטעט פון בערנער אוניווערזיטעט אין דער שווייץ. אין 1911 באַקומט ער פון יענער הויכשול אַ דאָקטאָר־דיפּלאָם אויפן גרונט פון זיין דיסערטאַציע וועגן דעם אייזנפלוס פון פילאָסאָף שאָפּענהויער אויף דער וויסנ־שאַפט פון קרימינעלן רעכט.

זיין זשורנאַליסטישע טעטיקייט הייבט זיך אָן מיט אַן אַרטיקל איבער אַרטור שאָפּענהויער אין „ראַמאַן־צייטונג", געדרוקט אין 1908. נאָך דעם ענדיקן זיין אוניווערזיטעט־שטודיום האָט דר. גאָטליב זיך באַזעצט אין וואַרשע, דאָרט מיטגעאַרבעט אין די טעגלעכע צייטונגען „אונזער לעבן", „היינט" און „הצפירה". ער איז אַ קורצע צייט געווען דער רעדאַקטאָר פון „היינט" (1920) און איז פון יענער צייט אָן געבליבן אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער אין דער דערמאָנטער צייטונג. לעצטנס איז ער אַריבער אין „מאָמענט". ער האָט געשריבן אויך אונטער די פסעוודאָנימען עגאָ בן־נון און אַנדערע.

דר׳ יהושע גאָטליב

דר. גאָטליב איז נאָך אַלס סטודענט אין בערן אַרייי־געטראָטן אין דער ציוניסטישער באַוועגונג און איז געווען טעטיק אין ציוניסטיש־אַקאַדעמישע אָרגאַניזאַציעס. קו־מענדיק קיין וואַרשע, איז ער אויסגעקליבן געוואָרן אין דאָרטיקן ציוניסטישן שטאָט־קאָמיטעט. פון 1916 אָן איז ער מיטגליד פון צענטראַל־קאָמיטעט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין פוילן, און נאָך דער מלחמה ווערט ער מיטגליד פון דעם אָזוי־גערופענעם יידישן נאַציאָנאַל־ראַט, וועלכן די ציוניסטן אין פוילן, אונטער דער פירונג פון סיים־דעפּוטאַט יצחק גרינבוים, האָבן, אין יאָר 1919, גע־שאַפן. דר. י. גאָטליב איז באַוואוסט ווי אייניער פון די גרעסטע ציוניסטישע אָגיטאַטאָרן אין פוילן און ווי אַ שאַר־פער פּאָלעמיסט. אין זיינע פּאָליטישע און ציוניסטישע איבערצייגונגען פאָרטרעט ער די גאַנץ־מעסיקע אולטרא־בירגערלעכע ריכטונג. אין די לעצטע יאָרן איז ער אויס־געקליבן געוואָרן פאַר דעפּוטאַט אין פּוילישן סיים.

ביי די וואַלן צום פּוילישן סיים, אין יאָר 1922, איז דר. גאָטליב געווען דער יידישער קאַנדידאַט פון פּינסק (ביי די ערשטע וואַלן צום סיים אין 1919 איז פּינסק נאָך נישט געווען פּויליש). אין 1922 זיינען די מערסטע ביר־געלעך־יידישע פֿאַרטייען געגאַנגען צו די וואַלן אין אַ „בלאָק" מיט אַנדערע מינדערהייטן. די ציוניסטן אין פּינסק האָבן שטאַרק אַגיטירט פֿאַר אַן אַקטיוואָר באַטייליקונג פון די יידן אין דער וואַל־קאַמפּאַניע צום פֿאַרלאַמענט פון דער אויפּסניי־באַשאַפֿענער פּוילישער רעפּובליק און אויפן צווייטן אָרט אין דער פּינסקער ליסטע וועלכע געשטעלט די קאַנדידאַטור פון דר. י. גאָטליב, אַ פּינסקער.

די צאָל שטימען אויף דערדאָזיקער ליסטע אין פּינסק איז געווען אַ גאַנץ גרויסע און עס האָט קיין סך נישט געפעלט, אַז דר. גאָטליב זאָל דערוויילט ווערן.

°

משה דוב גאָלדמאַן

דער יונגער העברעאישער לערער און שריפטשטעלער משה דוב הכהן גאָלדמאַן איז געווען אייניר פון די פּיאָנערן פון דער פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפֿטלעכער באַוועגונג אין ניו־יאָרק. ער איז געקומען קיין אַמעריקע מיט אַ יאָר 50 צוריק און איז געווען וואַרשיינלעך פון די ערשטע פּינסקער אימיגראַנטן דאָ אין לאַנד. די עלטסטע מיטגלידער פון פֿאַראיין „עזרת אחים בני פּינסק" (דער ערשטער לאַנדסמאַנשאַפֿטלעכער פֿאַראיין, וואָס די פּינסקער אין ניו־יאָרק האָבן געגרינדעט) דערציילן, אַז ווען זייער אָרגאַניזאַציע איז, אין אָנפֿאַנג פון די 90־ער יאָרן, געשאַפֿן געוואָרן, איז דער לערער מאָריס (משה) גאָלדמאַן, וואָס איז שוין געווען דעמאָלט אַ ניו־יאָרקער תושב במשך פון אַ פֿאָר יאָר, געקומען צו הילף מיט ראַט און טאַט די עלנדע פּינסקער לאַנדסלייט, וואָס האָבן געזוכט זיך קעגנזייטיק צו שטיצן און צו דערמוטיקן. זייער חברה האָט זיך דעמאָלט אָנגערופן מיטן טשיקאָוון נאָמען „פּינסקער גרינע אונטערשטיצונג־פֿאַראיין". משה גאָלדמאַן איז געווען דער ערשטער פּרעזידענט פון דער דאָזיקער אָרגאַניזאַציע, וועלכע האָט מיט עטלעכע יאָר שפּעטער איר פּרימיטיוון נאָמען געביטן אויפן בכבודיקן טיטול „עזרת אחים בני פּינסק", און די אָרגאַניזאַציע, ווי באַקאַנט, לעבט און ווירקט ביזן היינטיקן טאָג.

משה גאָלדמאַן איז געבאָרן געוואָרן אין אַ פּינסקער יחסנישער משפּחה דעם 4טן אויגוסט 1863. זיין פֿאָטער, ר׳ אליעזר אריה, האָט געהאַט סמיכות אויף רבנות און האָט געשטאַמט פון ווילנער גאון ר׳ אליהו. צו דרייצן יאָר שיקט אים זיין פֿאָטער לערנען אין וואַלאָזשין, די שטעטל אין ווילנער געגנט, וואָס מיט איר באַרימטער ישיבה האָט געקלונגען די גאַנצע יידישע וועלט. דאָרט האָט ער, חוץ גמרא, זיך פֿאַרנומען, בשתיקה, אויך מיט השכלה־לימודים, באַזונדערס מיט דער העברע־אישער שפּראַך, און האָט אַפֿילו אָנגעהויבן צו פֿאַרפֿאַסן מאמרים און שירים. צו 18 יאָר האָט ער חתונה געהאַט מיט דער טאָכטער פון ר׳ יעקב דעם רופא פון קאָרלין. גלייך נאָך דער חתונה האָט מ. גאָלדמאַן פֿאַרלאָזן זיין געבורטשטאָט, פּינסק, אויף שטענדיק, און איז אָווען קיין ווין, כדי דאָרט פֿאָרטזוצעצן זיין יידישע און אַלגעמיינע בילדונג. אין ווין ווערט ער אַ תלמיד פון באַרימטן געלערנטן ר׳ אייזיק הירש וויים, דער מחבר פון דער באָוואוסטער געשיכטע פון דער תלמודישער ליטעראַטור — „דור דור ודורשיו".

אין ווין, אין יאָר 1886, האָט מ. גאָלדמאַן, ערשט 23 יאָר אַלט, אָפּגעדרוקט אַ ביכל העברעאישע לידער

משה דוב גאָלדמאַן

באַטיטלט אָזוי: „ש י ר י ם מאת משה דוב הכהן בן אליעזר אריה גאָלדמאַן המכונה „איש־מדהב־א". דאָס ביכל ווערט מיט גרויס באַגייסטערונג און אין מליצה־אויסדרוקן געווידמעט פון פֿאַרפֿאַסער צו זיין לערער און וועגווייזער, ר׳ אייזיק הירש וויים. אין דאָזיקן ווערקל, אינ־גאַנצן אַ פֿאָר צענדליק זייטן פון קליינעם פֿאָרמאָט, דרוקט גאָלדמאַן אָפּ עטלעכע פון זיינע ערשטע פּאָעמעס און שירים.

פון ווין פֿאָרט משה גאָלדמאַן אָווען קיין לאָנדאָן, וואו ער קלייבט זיך צו ווערן אַ העברעאישער לערער. דאָרט גרינדעט ער, אין יאָר 1887, אַ העברעאישע מאָנאַט־שריפט „הצופה לבית ישראל", פון וועלכער ער און ח. ל. באַש זיינען געווען די רעדאַקטאָרן. עס זיינען אַרויס־געגאַנגען 5 נומערן פון דעם דאָזיקן זשורנאַל. שפּעטער, אין יאָר 1889, ווען ער איז אַלט געווען 26 יאָר, גרינ־דעט ער אין לאָנדאָן און רעדאַגירט אַ וועכנטלעכן זשורנאַל „האָביב". עס זיינען דערשינען בלויז 2 נומערן פון אָט דעם זשורנאַל. אין יאָר 1890 האָט מ. גאָלד־מאַן אויסגעוואַנדערט פון לאָנדאָן קיין ניו־יאָרק און

איז דאָ געווען אַ לערער פון דער איסט־בראָדווייער תלמוד תורה „מחזיקי תורה". אין יאָר 1894 האָט ער אַרויסגעלאָזן אַ העברעאישן פּעדאַגאָגישן זשורנאַל ה מ ו ר ה, פון וועלכן דער ערשטער נומער איז אויך געווען דער לעצטער. אין יאָר 1901 האָט ער צוזאַמען מיט זיין פּינסקער לאָנדסמאַן שמ״ר (נ. מ. שייקעוויטש) אַנגעהויבן אַרויסצולאָזן אַ מאָנאַטלעכן זשורנאַל אין יידיש „די נאַציאָן", וועלכער וועט אויפן שער־בלאַט באַצייכנט אַזוי: „אַ זשורנאַל פאַר ליטעראַטור, וויסנשאַפט און אונטערהאַלט". אַ טייל פון דעם דאָזיקן זשורנאַל איז געדרוקט געווארן אין העברעאיש. שמ״ר איז געבליבן אַ מיטרעדאַקטאָר פון „נ אַ צ י אָ ן" בלויז ביזן סוף זומער 1902, און אין אויגוסט 1902 איז דער דאָזיקער זשורנאַל פאַרוואַנדלט געווארן אין אַ העברעאישן זשורנאַל ה ל א ם (נאַציע) אונטער דער רעדאַקציע פון משה גאָלדמאַן אַליין. אינצווישן איז דער ענערגישער מ. גאָלד־מאַן געווארן אַ שותף אין אַ ניו־יאָרקער יידישער דרוקערייַ. אין דעצעמבער 1903 איז דער „ה ל א ם" פאַרוואַנדלט געווארן אין אַ וואָכנשריפט און האָט עקזיס־טירט ביז אָקטאָבער 1908. אָט די גאַנצע צייט, ביז דער זשורנאַל איז אין 1908 אונטערגעגאַנגען, איז משה גאָלדמאַן געווען דער רעדאַקטאָר, און דער פאַקטישער אַרויסגעבער איז פון ערשטן טאָג אָן געווען דער רייכער קלייד־פאַבריקאַנט און שפּעטערדיקער באַנקיר יוסף מאַרקוס. ער האָט סובסידירט משה גאָלדמאַנס צייטשריפט מיט טויזנטער דאָלאַרן. במשך פון יאָרן האָט גאָלדמאַן אויך געדרוקט זיינע מאמרים און שירים אין די העברעאישע צייטשריפטן אין אייראָפּע, ווי „המליץ", „המגיד", „הלבנון" און אַנדערע.

סוף זומער 1909 האָט מ. גאָלדמאַן געגרינדעט אין ניו־יאָרק אַ טעגלעכע העברעאישע צייטונג „ה י ו ם", די ערשטע העברעאישע טאָג־צייטונג אין אַמעריקע. איר ליטעראַרישער רעדאַקטאָר איז געווען דר. ב. האָפמאַן (צביון), די צייטונג האָט עקזיסטירט בלויז עטלעכע חדשים.

אין יאָר 1911 האָט משה גאָלדמאַן אַרויסגעלאָזן אַ טייל פון זיין גרויסן, געפּלאַנטן בוך, וואָס האָט געזאָלט אַנטהאַלטן אַלע תלמודישע שפּריכווערטער און אַפאָריזמען. דער שיינער באַנד, אין גרויסן פאָרמאַט, איז באַטיטלט: „משלי חכמים" און אַנטהאַלט 442 ציטאַטן פון תלמודישע קוואַלן מיט אַן ענגלישער איבערזעצונג. דאָס ווערק איז געבליבן אומפאַרענדיקט, עס איז דערפירט געווארן ביזן אות „י".

אַ פראָבע צו באַנייען זיין העברעאישע צייטונג „ה י ו ם" האָט מ. גאָלדמאַן געמאַכט אין יאָר 1913. אויך אָט די אונטערנעמונג האָט ניט געהאָט קיין אַריכת ימים. פון אַ טעגלעכער צייטונג איז זי קורץ נאָך דער באַנייאונג פאַרוואַנדלט געווארן אין אַ צייטשריפט, וואָס דערשיינט דריי מאָל אין וואָך. שפּעטער האָט זי אָנגע־פאַנגען אַרויסצוגיין האַלבוועכנטלעך, און נאָך אַ שווערער עקזיסטענץ במשך פון אַ האַלב יאָר האָט דער „ה י ו ם" זיך אינגאַנצן אָפּגעשטעלט.

אינם פאַראיין „עזרת אחים בני פינסק", פון וועלכן משה גאָלדמאַן איז געווען דער ערשטער פרעזידענט, איז ער געבליבן אַ מיטגליד ביזן יאָר 1907. דעם 22טן מערץ 1918 איז משה גאָלדמאַן פלוצלינג געשטאָרבן אין עלטער פון 55 יאָר.

•

ישראל גאַרבוז (לאָלאַ)

דער פרעסקן־מאָלער און קאָרטוניסט ישראל גאַרבוז, באַקאַנט אונטערן נאָמען לאָלאַ, איז געבוירן געווארן אין פינסק אויף די לעצטע יאָרן פון 1884.

זיין פאָטער משה איז פרי געשטאָרבן און דער עול פון דערציען די קינדער איז געפאַלן אויף דער מוטער, וועלכע מען האָט אין פינסק גערופן: „אַלטע די פאַפּיראָסניצע".

ישראל גאַרבוז האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה, אין פאַהאָסטער ישיבה און שפּעטער אין דער „אוטשי־לישטשע". שוין פון דער פריסטער קינדהייט האָט ער אַרויסגעוויזן אַ פאַרשידנזייטיקע באַגאַבונג. ער האָט גע־שריבן העברעאישע לידער, געצייכנט און אויך געזונגען. צו 12 יאָר איז ישראל גאַרבוז אַנגעקומען צו יואל־זעליג דעם חזן אַלס געצאָלטער משורר. אין דער זעלבער צייט האָט זיך מיט אים אויך פאַראינטערעסירט דער פינסקער באַוואוסטער „זשיוואָפּיסץ" פערעכאָדניק און אים געזומען צו זיך אויף דער לער.

צו 14 יאָר איז גאַרבוז אָפּגעפאָרן אין פאָלטאָווע און באַקומען אַרבעט אַלס צייכנער ביים דאָרטיקן מאָלער וויט־קין, אַ ברודער פון פּועלי־ציון־פּירער זרבבל.

ווי אַן אומרואיקע נאַטור האָט ישראל גאַרבוז לאַנג נישט געקענט איינזיצן אויף אַן אָרט. ער איז אַוועק אין אדעס און אַרײַנגעטרעטן אין דער דאָרטיקער קונסט־אַקאַדעמיע. באַלד בעת זיין ערשטן קאָנטאַקט מיט דער סטודענטנשאַפט איז ישראל גארבוז אַרײַנגעצויגן געוואָרן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג און געוואָרן אַ מיט־גליד פון דער „איסקרא". דורך אָט דער אָרגאַניזאַציע וועט ער טאָקי געשיקט קיין פינסק, וואו ער פירט אָן מיט דער פאָליטישער טעטיקייט צווישן די באַן־אַרבעטער.

פאַרפאָלגט פון דער פאָליציי אַנטלויפט ער אין יאָר 1906 קיין אַמעריקע. ער טרעט אַריין אין דער ניו־יאָרקער „נאַציאָנאַלער קונסט־אַקאַדעמיע" און באַקומט דעם ערשטן פרייז פאַר מאָלן קאָמפּאָזיציעס. ער הייבט אָן אַרבעטן אין דער יידישער פרעסע אַלס קאָרטוניסט און צייכנט פאַרן „פאַרוואַרטס" אַ סעריע טיפּן פון דער איסט־סייד. איינגיכן ווערט ער דער הויפּט־קאָרטוניסט פון „קיביצער" און שפּע־טער פון „קונדס". גאַרבוז דרוקט אויך צייכנונגען אוז קאַריקאַטורן אין „אַמעריקן היברו", ער אילוסטרירט אייזן־שטיינס „הגדה" און אויך די ווערק פון יידישע שרייבער, צווישן אַנדערע מאָריס ראָזענפעלדס פּאָעמען.

איצט אַרבעט ישׂראל גאָרבוז אַלס פֿאָליטישער קאָר־טוניסט אין „מאָרגן־זשורנאַל", אָבער דער עיקר איז זיין קינסטלערישע אַקטיוויטעט קאָנצענטרירט אויף פּרעסקן־מאלעריי. לעצטנס האָט גאָרבוז פֿאַרענדיקט אַ לאַנגיאָריקע אַרבעט — אילוסטראַציעס צו די לעגענדעס פון תלמוד.

•

משהל גלייבערמאַן

משהל גלייבערמאַן איז געבוירן געוואָרן אין פּינסק, אין יאָר 1892. ער איז געווען דער עלטסטער פון 6 קינדער. זיין פֿאָטער, אַברהם יצחק, איז געווען אַ געבילדעטער ייד און אַ פֿרומער, סטאָלינער חסיד. הגם ער איז געווען פֿרום, איז ער פֿונדעסטוועגן געווען גוט באַהאַוונט אין דער העברעאיש־משכילישער ליטעראַטור און דערפֿאַר האָט ער זיינע קינדער, אויסער אַ טראַדיציאָנעל־יידישער, געגעבן אויך אַ וועלטלעכע דערציאונג.

משהל האָט פֿריער געלערנט אין חדר און נאָך דעם אין פּינסקער תלמוד־תורה. שפּעטער האָט ער זיך געזומען צו וועלטלעכער בילדונג. ער איז אַרײַנגעטראָטן אין דראָגזיקס שול און פֿאַרענדיקט מיט אַ גאָלדענעם מעדאַל. זיינע וויטערדיקע ידיעות האָט ער שוין באַקומען דורך זעלבסט־בילדונג. ער האָט פריי באַהערשט רוסיש, פויליש, דייטש און פראַנצויזיש. צוליב זיין בילדונג און קענטניש פון שפּראַכן האָט ער באַקומען אַ שטעלע ביים פּינסקער אַדוואָקאַט ניידיטש, אַלס סעקרעטאַר, און פֿאַרבליבן אויף דער שטעלע צוויי יאָר.

צו יענער צייט ווערט ער דער שטענדיקער פּינסקער קאָרעספּאָנדענט פון וואַרשעווער „הייַנט", וואו ער שרייבט זיינע קאָרעספּאָנדענציעס אונטערן נאָמען „מאָזעס" און „מאַרריס". אומגעפֿער אין יענער צייט דערנענטערט ער זיך אויך צום „בונד".

מער פון אַלץ האָט אים געריבט די אַרעמקייט פון די יידישע קינדער, און וועלנדיק זיי אַרויסהעלפן האָט זיך אים אינגעגעבן צו גרינדן דעם „דעטסקי־סאָד" (קינדער־גאָרטן). עס איז אָפּגעדונגען געוואָרן דער גרויסער גאָרטן, וואָס אַרום האָלצמאַנ׳ס טעאַטער, מען האָט אינגעקויפט אַלע סאָרטן שפּילצייג און יעדן נאָכמיטאָג פלעגן די קינדער פון די אַרעמסטע שיכטן פון דער יידישער באָפּעלקערונג קומען אַהין זיך שפּילן אויף דער פרייַער לופט.

פֿאַר דער מלחמה האָט אין פּינסק אָנגעהויבן אַרויסגיין אַ טעגלעכע רוסישע צייטונג „פּינסקאַיא גאַזעטאַ". משהל איז אין דער צייטונג געווען איינער פון די הויפּט־מיטאַרבעטער.

אין 1915, ווען די דייטשן האָבן פֿאַרנומען פּינסק, איז אין שטאָט אויסגעקליבן געוואָרן אַ בירגער־קאָמיטעט, אָנצופֿירן מיט דער אַרבעט פון שטאָט. משהל איז געווען אַ מיטגליד פון קאָמיטעט און ווען די דייטשישע מאַכט האָט אָנגעהויבן אַרויסשיקן די יידן טיפֿער קיין פּוילן איז ער געווען איינער פון די, וואָס האָבן מיט דער אַרבעט אָנגעפֿירט, אַכטונג־געבנדיק, אַז די אַרעמע מאַסן זאָלן ניט געקריוודעט ווערן.

די אַרעמקייט אין שטאָט איז אונטער דער דייטשישער אָקופּאַציע געווען שרעקלעך, דער הונגער — אומבאַשרייבלעך. קליינע קינדערלעך, אָפּגעריסענע און אָפּגעשלי־סענע, זיינען נאָכגעלאָפן די דייטשישע סאָלדאַטן, בעט־לענדיק אַ שטיקל ברויט. אין דער צייט האָט משהל מיט זיין גאַנצער ענערגיע זיך אַרײַנגעוואָרפן אין דער אַרבעט, כדי די אַרעמע, דערשלאָגענע קינדער אַרויסצוהעלפן. זייענדיק שטאַרק אָנגעזען ביי דער מאַכט, צוליב זיין ערלעכקייט און איבערגעבנקייט, איז משהל גלייבערמאַנען געלונגען צו באַקו־מען פון דער מיליטערישער מאַכט אַ דערלויבעניש צו עפענען אַ קינדער־הויז און אויך אַ סובסידיע די היים אָנצוהאַלטן.

נאָכדעם ווי די דייטשע מאַכט האָט זיך באָפּעסטיקט אין שטאָט, האָבן זיי גלייך אָנגעהויבן אַרויסגעבן אַ טעגלעכע צייטונג, אין דייטש און רוסיש, געדרוקט אויף זייער דינעם פּאַפּיר. משהל איז דאַן אָנגעשטעלט געוואָרן אַלס אומאָפּיציעלער רעדאַקטאָר און אָפּיציעלער איבערזע־צער פון דער צייטונג. דעם אָמט האָט ער אָנגעהאַלטן די גאַנצע צייט, וואָס די צייטונג איז דערשינען. ווען אין רוסלאַנד איז אויסגעבראָכן די רעוואָלוציע איז משהל געוואָרן געוואָרנט צו דער מיליטערישער מאַכט, וועלכע האָט אים געוואָרנט, אַז וועגן דער רעוואָלוציע טאָר קיין איין וואָרט ניט דערמאָנט ווערן. ניט קוקנדיק אויף דער וואָרנונג האָט ער די נייעס דאָך אָפּגעדרוקט אין דער רוסישער אָפּטיילונג פון דער צייטונג. עמיצער האָט דאָס צוגעטראָגן דער מאַכט און משהל איז געשטעלט געוואָרן פאָר אַ קריגס־געריכט. נאָר אַ דאַנק דער אינטערוועניע פון אָפּיציעלן, מיליטערישן רעדאַקטאָר איז ער גערעטעוועט געוואָרן פון טויט. דער אָפּיציר האָט דאָן גאָרנטירט, אַז אַזאַ זאָך וועט מער ניט געשען. דאָס מיליטערישע געריכט האָט דאָן משהלען פֿאַרמשפּט אויף דריי טעג טורמע. ער איז געזעסן אַרעס־טירט אין קעלער פון דער קאָמענדאַנטור, וואוהין מען האָט אים געבראַכט אַלע מאָטעריאַלן און פון דאָרט האָט ער וויטער רעדאַקטירט די צייטונג.

אין דער גרויסער אומאָרדנונג, וואָס האָט געהערשט אין שטאָט אין די לעצטע טעג, איידער די דייטשן זיינען אָפּגעטראָטן און די באָלשעוויקעס זיינען אָרײַן, איז ניט געווען קיינער, וואָס זאָל מיט דער שטאָט פֿאַרוואָלטן. משהל איז געווען דער אינציקער, וועלכער האָט געהאָט דעם מוט אָנצונעמען דעם אָמט פון שטאָט־פֿרעזידענט און אין יענע אומרואיקע טעג מיט דער אַרבעט אָנצופירן.

אין שטאָט איז געווען אַ גרויסער סקלאַד פון שפּייז־פּראָדוקטן, וואָס מען האָט אַרײַנגעשיקט פון אַמעריקע פאַר די שול־קינדער. ווען די באָלשעוויקעס האָבן די שטאָט פאַר־נומען, האָבן זיי זיך געווענדט צו משהלען, ווי צום שטאָט־פֿרעזידענט, אַז ער זאָל זיי אַרויסגעבן די שליסלען צום סקלאַד. משהל האָט אָפּגעזאָגט, אָנגעבנדיק, אַז די פּראָדוקטן געהערן ניט צו דער שטאָט, אַז אַמעריקע האָט

דאָס אַרייגעשיקט פאַר אַ געוויסן צוועק און אַז נאָר אויף דעם צוועק וועלן די פּראָדוקטן פאַרנוצט ווערן. מען האָט אים אַרעסטירט און געסטראָשעט מיט דערשיסן, אָבער ער איז נישט אָפּגעטראָטן. ערשט דאַן, וועז מען האָט אים פאַרזיכערט, אַז אַ טייל פון די פּראָדוקטן וועלן צעטיילט ווערן צווישן די קינדער, האָט ער די שליסלען איבערגעגעבן. די גאַנצע צייט, וואָס די באַלשעוויקעס זיינען געווען אין שטאָט, האָט ער זיך געהאַלטן אָן אַ זייט און אין יענע טומלדיקע טעג אינגאַנצן אין דעם פאָליטישן און געזעלשאַפטלעכן לעבן פון שטאָט זיך ניט געמישט.

וועז די פאָליאַקן האָבן פאַרנומען די שטאָט איז ער באַשטימט געוואָרן אַלס סעקרעטאַר פון שטאָט־ראַט, ער איז אויך אויסגעקליבן געוואָרן אַלס סעקרעטאַר פון הילפס־קאָמיטעט, אַרויסצוהעלפן די אָרעמע יידישע באָפעלקערונג מיט מצות אויף פּסח. פון אַ זיצונג פון דעם־אָ קאָמיטעט האָט מען דאָס משהלען טאַקי אַוועקגעפירט צו דער שחיטה פאַר דער קלויסטער־וואַנט.

•

אברהם דוב דובזעוויטש

אין דער צווייטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט, האָט פינסק אַרויסגעגעבן אַ גרויסע צאָל יידישע געלערנטע און שרייבער, ווי א. ח. ראָזענבערג, מ. א. שאַצקעס, צבי הירש שערעשעווסקי און אַנדערע, וואָס האָבן געזוכט צו פאַרבינדן זייער גרויסע לומדות מיטן גייסט פון דער אייראָפּייאישער וויסנשאַפט און אויפקלערונג. דער גרעסטער טייל פון דידאָזיקע באַרימטע משכילים, די געווען למדנים פון די קלויזן אין קאַרלין און פינסק, זיינען געווען העברעאישע שרייבער, מער אָדער ווייניקער באַגאַבטע פובליציסטן און וועקער פון די גרויסע אָפּגעשטאַנענע יידישע קרייזן, וואָס פאַר זיי האָט נאָך נישט אויפגעהערט די לאַנגע נאַכט פון פינצטערסטן מיטלאַלטער. אַ קלענערער טייל פון אָט־די נייע טרעגער פון ליכט און אויפקלערונג צווישן די רוסישע יידן זיינען געווען עכטע וויסנשאַפט־לייט, ד. ה., מענטשן וואָס נישט נאָר האָבן זיי געהאַט גרויסע בילדונג, נאָר וואָס זיינען אויך גוט באַהאַוונט געווען אין די גייסטיקע ענינים, מיט וועלכע זיי גיבן זיך אָפּ, און ווילן און קענען אַליין פאָרטזעצן די וויסנשאַפטלעכע פאָרשונג, לויט די מעטאָדן פון די גרעסטע פון זייערע פאָרגענגער.

צו דערדאָזיקער מינדערהייט צווישן די משכילים אין רוסלאַנד מיט אַ יאָר זעכציק־זיבעציק צוריק האָט געהערט דער פינסקער־געבאָרענער העברעאישער שרייבער און גערויסן לערנטער אברהם דוב דובזעוויטש, וואָס האָט זיך דערוואָרבן אַ גרויסן נאָמען אין די ערנסטע קרייזן פון די לייענער פון דער העברעאישער פּרעסע אין רוסלאַנד — פאַר זיין אויסוואַנדערונג קיין אַמעריקע אין יאָר 1891.

א. ד. דובזעוויטש איז געבאָרן געוואָרן אין פינסק אין יאָר 1844. זיין פאָטער, ר׳ יוסף עזרא, אַליין אַ גרויסער למדן, האָט גלייך אין זיין זונס פריסטע יאָרן דערזען, אַז אברהם דוב האָט אַ גרויסן פלייס און זעלטענע פעאיקייטן, מ׳האָט דעם געראָטענעם יינגל געגעבן די בעסטע יידיש־טראַדיציאָנעלע דערציאונג און בילדונג. צו דרייצן יאָר האָט שוין דער יונגער דובזעוויטש מחבר געווען אַ ספר (פּירוש) אויף „שיר השירים". אין דער צייט, וואָס דער יונגער מתמיד איז געווען פאָרטאָן אין לערנען תורה, האָט ער זיך אויך דערוואָרבן קענטעניש אין דער מלוכה־שפּראַך און אין אַנדערע וועלטלעכע חכמות, באַזונדערס אין העברעאיש, איר גראַמאַטיק (דקדוק) און ליטעראָטור. אין 1861, צו 17 יאָר, באַזעצט זיך א. ד. דובזעוויטש אין יעקאַטערינאָסלאַוו, ווערט דאָרט אַ העברעאישער לערער, און

אברהם דוב דובזעוויטש

פאָנגט אָן צו שיקן מאמרים אין פאַרשיידענע העברעאישע צייטשריפטן. אין יאָר 1870 האָט א. ד. דובזעוויטש אָפּגעדרוקט אין אָדעס זיין ערשטע און וויכטיקסטע אַרבעט אין בוך־פאָרם — דעם ספר „המצרף" (דער דערלייטערער), אַ דערקלערונג פון די אַלט־יידישע אגדות (לעגענדעס), פאַרפאַסט אין גייסט פון השכלה, פון דער נייצייטיקער אויפקלערונג. אין 1874 ציט זיך דובזעוויטש אַריבער קיין קיעוו, וואו ער פאַרנעמט זיך מיט געבן העברעאישע פּריוואָטשטונדן. ער קריגט שילער אין די רייכסטע יידישע הייזער פון שטאָט, ווי בראָדסקי, א. אַ. וו., אָבער ער גיט זיך דערהויפט אָפּ מיט שטודירן פאַר זיך און קריגט אַ טיפן וויסן אין די אַלטע סעמיטישע שפּראַכן. ער שרייבט העברעאישע אַרטיקלען און פון זייער שפּעטערדיקע ווערק איז באַזונדערס באַקאַנט געוואָרן אַ בוך, אַ זאַמלונג פון פיר גרעסערע מאמרים, אונטערן נאָמען „לא דובים ולא יער" (מיט אַן אונטערטיטל אין רוסיש „נישט דאָס און נישט יענעס"), וואָס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין בערדיטשעוו אין יאָר 1890.

דאָס דאָזיקע בוך פֿאַרנעמט זיך דערהויפּט מיט פֿראָבלעמען וועגן דער ריכטיקער אויסטייטשונג פון די תלמודישע לעגענדעס אין פֿאַרבינדונג מיטן באַרימטן פּריערדיקן ווערק פון אַ צווייטן באַוואוסטן פּינסקער למדן און מחבר, משה אַהרן שאַצקעס, „המפתח". דובזעוויטש באַרירט אין זיין ספּרל אויך די שפּעטערדיקע ווערק פון מ. א. שאַצקעס און זיינע פּירושים אויפן תנ"ך, און ער נעמט אַ שטעלונג צו דער פֿאַלעמיק אין דער העברעאישער פּרעסע און ליטעראַטור, וואָס שאַצקעסעס אויפּרודערנדיקער ספּר האָט אַרויסגערופֿן. אין יענער פֿאַלעמיק האָבן זיך באַטיליקט כמעט אַלע גרעסטע העברעאישע שרייבער פון יענער צייט, ווי אליעזר צבי צווייפל און אַנדערע, און מיט זייערע גענאַנטע פּסעוודאָנימען איבער דעם שטרייטבאַרן ענין דיספוטירט דובזעוויטש אין זיין ספּרל „לא דובים ולא יער", גייענדיק דערביי זיין אייגענעם, וויסנשאַפֿטלעך-אויסגעהאַלטענעם וועג.

אין זיין ביכל דערציילט דובזעוויטש, אַז די הויפּט-געדאַנקען פון זיין עקסטרעם-ראַציאָנאַליסטישער אויסטייטשונג פון די תלמודישע אגדות (לעגענדעס) האָט מ. א. שאַצקעס איבערגענומען פון אַ פּרוש-אַפּיקורס, חאַצקיל סלוצקער. יענער איז פֿאַר זיין פּריידענקערייַ פֿאַרטריבן געוואָרן אין די ערשטע צייטן פון השכלה (1830-1850) פון מינסק און האָט זיך באַזעצט אין קאַרלינער בית-מדרש פון ר' משה יצחק לעווין, וואו ס'האָט אויך געלערנט משה אהרן שאַצקעס. אָט דער פּרוש-אַפּיקורס האָט אַרייַנגעלייגט אין די אַלטע יידישע לעגענדעס אַן אויסגעפּשטלטן טייטש על-פּי-נוסח פון היינטצייטיקער נאַטור-וויסנשאַפֿט, און אָט-די אומלאָגישע אויסטייטשונג האָט פון אים איבערגענומען מ. א. שאַצקעס. אמת, מ. א. שאַצקעס אַליין, הגם ער האָט געשמט אין דער יידישער וועלט ווי אַן אַריגינעלער דענקער און וועגווייזער, האָט גאָרנישט געלייקנט דעם אייגפלוס, וואָס האָט אויף אים געהאַט דער „אַפּיקורס", חצקיל סלוצקער.

אין יאָר 1891 עמיגרירט א. ד. דובזעוויטש מיט זיין משפּחה (זיין פרוי שרה, געבאָרן טיקאָצקי, האָט געשטאַמט פון ביאַליסטאָק) קיין אַמעריקע און וועלכע דאָ, נאָך עטלעכע יאָר מאַטערניש פֿאַרן שטיקל ברויט, אַ לערער אין דער משה מאַנטעפיאָרע תלמוד תורה. אין אַמעריקע האָט א. ד. דובזעוויטש געלעבט אין שוועלע מאַטעריעלע באַדינגונגען. אים איז נישט לייכט געוואָרן צו מפּרנס זיין זיין גרויסע פאַמיליע: די פרוי און זעקס קינדער. ערשט קורץ פֿאַר זיין טויט, אין אַנהייב 1900, האָט זיך זיין מאַטעריעלע לאָגע אַנגעפאַנגען צו פֿאַרבעסערן. דר. אי-זידאָר זינגער, דער פֿאַרוואַלטונג-רעדאַקטאָר און איניציאַטאָר פון דער מאַנומענטאַלער „דזשואיש ענסיקלאָפּעדיא" (יידישע ענציקלאָפּעדיע אין ענגליש), וועלכע ס'האָט דעמאָלט אַנגעהויבן צוגרייטן צום דרוק דער גרויסער ניו-יאָרקער פֿאַרלאָג „פֿאַנק ענד וואַגנעלס", האָט א. ד. דובזעוויטשן צוגעצויגן צו אַ וויסנשאַפֿטלעכער מיטאַרבעט אינם גרויסן וועלק. מיט צוויי חדשים פֿאַר זיין טויט איז א. ד. דובזעוויטש אַנגעשטעלט געוואָרן צו געבן לעקציעס וועגן ביבלישער וויסנשאַפֿט אין דער „עדיוקעישאַנאַל אַלאַיענס" אויף איסט בראָדוויי. א. ד. דובזעוויטש איז אַבער פֿאַר-שניטן געוואָרן אין רעכטן ברען פון זיין וויסנשאַפֿטלעכער טעטיקייט.

געשטאַרבן איז דובזעוויטש אין ניו-יאָרק דעם 14טן יאַנואַר, 1900. צו דער לוויה פון גרויסן געלערנטן, וועלכן מ'האָט ביים לעבן נישט געוגג אָפּגעשאַצט, איז געקומען אַ טויזנט-קעפּיקער עולם, און באַוואוסטע רבנים האָבן אים מספּיד געוועזן אין דער עלדרידזש סטריט סינאַגאָג, ברעכנדיק אָפּילו, לכבוד דעם גרויסן נפטר, אַ מנהג, וויייל אום חמשה-עשר בשבט (וועלכן די לוויה איז פֿאַרגעקומען) וועלן בדרך הכלל קיינע הספּדים נישט געמאַכט. באערדיקט איז א. ד. דובזעוויטש געוואָרן אויף דער קרקע פון דער פּינסקער חברה „דורשי טוב", אין יוניאָן פּיעלדס סעמעטערי, וואו ס'האָבן שפּעטער געפּונען זייער אייביקע רו נאָך צוויי גרויסע פּינסקער שרייבער, נ. מ. שייקעוויטש און א. ח. ראָזענבערג.

חוץ דער העברעאישער שפּראָך און איר קלאַסישער ליטעראַטור, האָט א. ד. דובזעוויטש נאָך געקענט עטלעכע אַנדערע אור-אַלטע סעמיטישע שפּראַכן. זיין ספּעציעלער וויסנשאַפֿטלעכער געביט איז געווען די טעקסט-קריטישע אויספֿאָרשונג פון תנ"ך, תלמוד און די אַלט-רבנישע ליטעראַטור. מיט זיין גאַנצן האַרצן איז ער געווען איבערגעגעבן דעם לערנען פון תנ"ך און תלמוד און איז, ווי עס איז געווען דער כלל ביי אַ סך פּינסקער לומדים פון זיין דור, געזעסן און געלערנט תורה טאָג און נאַכט זיין גאַנצן לעבן. ער האָט איבערגעלאָזן אין מאַנוסקריפּט עטלעכע ווערק, צווישן זיי „קרי וכתיב", וואָס איז אַן אויספֿאָרשונג וועגן דער מסורה, ד. ה., דעם טראַדיציאָנעלן אויסלייג און אויסשפּרעכונג פון תנ"ך טעקסט, אויך אַ ווערק וועגן חומש און דער שפּראַך פון דער קלייַנער ארץ-ישראלדיקער סעקטע שומרונים, און אויך אַ זאַמלונג פון וויצן און אַפֿאָריזמען אין דער אַלטער העברעאישער, דערהויפּט דער נאָך-תלמודישער, ליטעראַטור. אַ קליינער טייל פון אָט דער זאַמלונג איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אַ יאָר פֿאַר א. ד. דובזעוויטשעס טויט אין ניו-יאָרקער העברעאישן מאַנאַטלעכן זשורנאַל „קדימה", פון וועלכן גרשון ראָזענצוויג, דער מחבר פון דער באַוואוסטער הומאָריסטישער „מסכת אַמעריקע", איז געווען דער רעדאַקטאָר. אין אַמעריקע האָט א. ד. דובזעוויטש זיך באַטיליקט אין אַלע העברעאישע זשורנאַלן, וואָס זיינען דאָ אַרויסגעגאַנגען אין די נייַנציקער יאָרן און אין די יידישע צייטונגען. אַ טייל פון זיין גרויסער קאָרעספּאַנדענץ מיט מלומדים און משכילים פון דער גאַנצער יידישער וועלט איז געווען געדרוקט אין ניו-יאָרקער זשורנאַל „המודיע לחדשים" (ב. 1, 1900).

זיין זון, דזשאָרדזש דאָבסעוויטש, געבאָרן אין קיעוו אין יאָר 1883, האָט שטודירט אין די ניו-יאָרקער הויכשולן

אויף יוריסט, איז אָבער שפּעטער אַוועק אויף אַ וועג פון ליטעראַטור און וויסנשאַפט. ער איז געווען רעדאַקציע־מיטאַרבעטער פון דער „דזשואיש ענסיקלאָפּעדיא" במשך פון 1900־1906. פון 1906 ביז 1926 איז ער געווען סעק־רעטאַר און פאַרוואַלטער פון דער גוט־באַוואוסטער „דזשוי־איש פובליקעישאַן סאָסייעטי" אין פילאַדעלפיע, וועלכע האָט טויזנטער מיטגלידער איבערן גאַנצן לאַנד און פירט אַ גרויסע בוך־פאַרלעגעריש אַרבעט. ער האָט געשריבן פאַר אַ סך יידיש־ענגלישע זשורנאַלן און זאַמלביכער (ווי די יאָרביכער פון „אַמעריקען דזשואיש קאָמיטע"), און פלעגט אויך האַלטן לעקציעס וועגן יידישער ליטעראַטור און געשיכטע. לאַנגע יאָרן איז דזשאַרדזש דאָבסעווידזש געווען אַ טעטיקער מיטגליד פון דער אַמעריקאַנער סאָ־ציאַליסטישער פאַרטיי. אין די לעצטע יאָרן לעבט ער אין פילאַדעלפיע און גיט זיך ווייטער אָפּ מיט בוך־פאַרלעגע־רישער אַרבעט.

•

געאָרג (גד) האַלפּערן

דער באַקאַנטער ציוניסטישער עסקן און איצטיקער טוער אין פּאַלעסטינע דר. געאָרג האַלפּערן, איז געבאָרן געווען אין פינסק אין יאָר 1878. זיין פאָטער, יוסף האַלפּערן, איז געווען אַ סוחר. געאָרג האַלפּערן האָט גע־לערנט אין דער פינסקער גימנאַזיע און אין אויסלענדישע אוניווערזיטעטן, וואו ער האָט באַקומען דעם טיטל דר. פילאָסאָפיע, אין יאָר 1905. פון 1908 ביז 1921 איז ער געווען דירעקטאָר פון „יידישן קאָלאָניאַל באַנק" אין לאָנדאָן. אין 1909 האָט ער פאַרעפנטלעכט אַן אָפּהאַנדלונג (אין דייטש) „די פאַרהעלטענישן פון די יידישע אַרבעטער אין לאָנדאָן".

אין 1921 איז דר. געאָרג האַלפּערן אויסגעקליבן געווארן אין ציוניסטישן אקציאָנס־קאָמיטעט און איז געווארן אַ מיטגליד פון דעם פינאַנץ־ און ווירטשאַפט־ראַט פון דער ציוניסטישער ארגאַניזאַציע. אין די לעצטע יאָרן לעבט ער אין ארץ ישראל און איז דאָרט טעטיק אויפן געזעל־שאַפטלעך־עקאָנאָמישן געביט. ער איז דער געניראַל־דירעקטאָר פון דער פאַרזיכערונג־געזעלשאַפט „מגדל".

•

דר׳ בנציון האָפמאַן (צביון)

דר. בנציון האָפמאַן, באַזונדערס פאָפולער אונטערן פסיידאָנים צביון, געהער צו די פילזייטיקסטע און אינטע־רעסאַנטסטע פערזענלעכקייט פון דער יידישער שריפטשטע־לער־משפחה. צביון איז אין זיין שרייבן אַן אויסגעשפּרא־כענער אינדיווידואַליסט, ער האָט זיין אייגענעם סטיל, זיין אייגענעם צוגאַנג צו באַהאַנדלען פראַגן. דערמיט טאָקי איז אַזוי אַנזעעוודיק זיין פאָזיציע אין דער יידישער פובליציסטיק.

צביון (בנציון האָפמאַן) איז אין יאָר 1874 געבוירן געווארן אויף אַ פאַרם בייַ בויסק*) (קורלאַנד), וואו זיין פאָטער, יצחק האָפמאַן, האָט געהאַלטן ערד אין אַרענדע. יצחק האָפמאַן איז געווען אַ יודע־ספר, זייער אַ פייאיקער, אַ קלוגער און אַן עוסק בצרכי־צבור (ער איז אין יאָר 1924 געשטאָרבן אין באַלטימאָר, אין עלטער פון 85 יאָר), צביונס מוטער, לאה, איז אויך געווען אַ וואויל־קענעוודיקע אין יידישע ספרים און ניט־קוקנדיק אויף דעם אָרימען לעבן זיירן, האָבן די האָפמאַנס דאָך נישט געשפּארט קיין כוחות צו מאַכן זייערע קינדער פאַר לומדים. צביון האָט געלערנט אין חדר אין אַ קליין שטעטל, אויפן גרענץ פון ליטע און קורלאַנד. שפּעטער אין פאַרשידענע ישיבות און ביים גאון ר׳ מרדכילע בויסקער (עליאַשבערג), פון וועמענס גרויסער ביבליאָטעק דער יונגער האָפמאַן האָט טאָקע גע־נאָסן פון דער השכלה־ליטעראַטור און אויך פון דייטשע נאַטור־וויסנשאַפטלעכע וועלט.

צו זעכצן יאָר פאָרט האָפמאַן אַוועק קיין ווילאָנע, שפּעטער קיין ווילנע, וואו ער גרייט זיך צו סמיכות אויף רבנות און גלייכצייטיק צום עקזאַמען אויף ראַבינער. צו 19 יאָר קריגט ער סמיכות אויף הוראה ביי הגאון ר׳ שלמה אָב בית־דין פון ווילנע. אַ צופאַל רייסט אים אָבער אַוועק פון דער צוקונפטיקער ראַבינער־קאַריערע. ער באַגעגנט זיך מיט עפעס אַן אינטעליגענטן אַרבעטער, אַ מיטגליד פון אַ סאָציאַליסטישן פראָפּאַגאַנדע־קרייזל, און אין אַ קורצער צייט אַרום איז שוין טאָקע האָפמאַן אַליין אויך אַ טיכטיקער מיטגליד פון אַזאַ קרייזל. האָפמאַן, וועלכער באַווייזט שוין דאַן זיין נייגונג צו אַלזייטיקייט, רייסט אָבער נישט איבער זיין בילדונג. ער לערנט אין דער ווילנער צייכענונגס־שול, גרייט זיך ווייטער צו די עקזאַמענס און דערווייל פאַרדינט ער זיין לעבן פון לערערי. ער איז אפילו עטלעכע יאָר צייט אויף לערער־שטעלעס אין די ליטווישע שטעטלעך, סאַלאַט און פאַשווילטין.

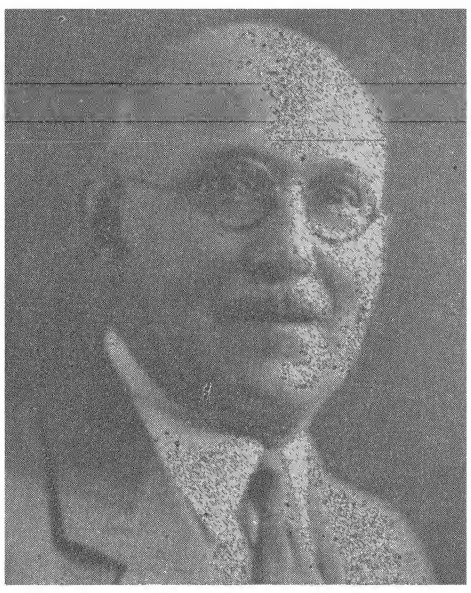
אין יאָר 1896 באַזעצט ער זיך אין ריגע, מיטן ציל אָנצוקומען אין דאָרטיקן פאָליטעכניקום. דאָרט האָט ער טאָקי שפּעטער חתונה געהאַט מיט רחל כאַין, אַ דענטיסטין, אַ זייער אינטעליגענטע און געזעלשאַפטלעך־טעטיקע (גע־

*) צביון איז געווארן אַ פינסקער אין אַמעריקע. ער איז קיינמאָל אין פינסק נישט געווען און אַפילו נישט אין קיין שטעטל נאָענט פון פינסק, ער באַלאַנגט צו דער פינסקער משפּחה דורך... ניו־יאָרק, דורך זיין אָנשליסן זיך אין דעם פינסקער ברענטש 210 פון אַרבעטער־ריגג, וואו ער איז אַ לאָגיאָריקער מיטגליד.

זיין באַלאַנגען צו די פינסקער האָט צביון אַליין אויסגעטייטשט מיט אַ וויציקער באַמערקונג:

„היות וויי עס שטייט אין דער תורה, אַז גאָט האָט באַשאַפן דעם מענטשן פון בלאָטע און אַזוי וויי ער האָט זיכער פאַר דעם צוועק זיך געמוזט באַגנוגן מיט די פינסקער בלאָטעס, וויייל וואו האָט ער דען געקענט געפינען גרעסערע, און אַזוי וויי איך בין אַ מענטש, ממילא מוז איך שטאַמען פון פינסק..."

שטאַרבן דעם 20טן אַפּריל 1938). אין יענער צייט הויבט זיך טאַקע אָן צביונג געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט פון אַ ברייטערן פּאַרנעם. אין יאָר 1893, צוזאַמען מיט נאָך עטלעכע סטודענטן פון פֿאָליטעכניקום, גרינדעט ער אַ ציוניסטיש־סאָציאַליסטיש קרייזל, אפשר דאָס ערשטע קרייזל פון דעם מין. דעם זעלבן יאָר דערגייט אָבער צו צביונעז די ידיעה וועגן דער גרינדונג פון „בונד". נאָך דעם ווי ער באַקענט זיך מיט די ערשטע פּובליקאַציעס פון דער נייער יידישער, סאָציאַליסטישער פּאַרטיי, שטייט ער טאַקי צו צום „בונד". מיט עטלעכע יאָר שפּעטער איז ער געוואָרן אַ מיטגליד פון קאָמיטעט פון „בונד" אין ריגע. סוף 1900 פּאַרט ער אָפּ אין אויסלאַנד, לערנט אין בערלינער אוניווערסיטעט און שפּעטער אין ציריך, בערן און אין היידעלבערג, וואו ער שטודירט פילאָסאָפּיע, מאַטעמאַטיק, נאַטור־וויסנשאַפט און צום סוף אינזשיניער־וויסנשאַפט אין קאַרלסרוהע.

דר׳ בנציון האָפֿמאַן (צביון)

צביון פֿאַנגט אָן שרייבן אין 1896, וואו ער דרוקט זיין ערשטע „זאַך" אין „המליץ". אין יאָר 1898 איז פון אים געדרוקט געוואָרן אַ פּאָר גרעסערע אַרטיקלען אין „המליץ". ער פּראָווט שפּעטער אויך שרייבן אין רוסיש און דייטש. אין יאָר 1901 פֿאַרעפנטלעכט ער אונטערן פּסיידאָנים „איש תקוה" אַ גרויסן אַרטיקל אין „אידישען אַרבייטער", דעם אָרגאַן פון אויס־לענדישן קאָמיטעט פון „בונד" אין זשענעווע. דערדאָזיקער אַר־טיקל האָט באַהאַנדלט דאָס פּראָבלעם פון שאַפן אַ נאַציאָנאַלן פּראָגראַם פאַרן „בונד" און האָט געצויגן גרויס אויפמערקזאַמקייט אין בונדיסטישע קרייזן.

זיין שריפטשטעלעריש־זשורנאַליסטישע טעטיקייט הייבט צביון אָן אין יאָר 1900 מיט קאָרעספּאָנדענצן אין „פּאָר־ווערטס" פון 5טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל. צו ינעער צייט הויבט ער אויך אָן זיך באַטייליקן מיט גרע־סערע פּובליציסטישע אַרבעטן אין דער „צוקונפט" און אין דער אומלעגאַלער, בונדישער פּרעסע, ציענדיק אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט צוליב זיין טיפן וויסן און אייגן־אַרטיקן סטיל.

אָנפֿאַנג זומער 1904 איז צביון אַרעסטירט געוואָרן אויפן רוסיש־דייטשן גרעניץ פּאָר אומלעגאַלער ליטעראַטור, וואָס מען האָט ביי אים געפונען. דורך אַ גליקלעכן צופאַל האָט מען אים אַרויסגעלאָזן פון טורמע און געשטעלט אונ־טער פּאָליציי־אויפזיכט. ער בלייבט וואוינען אין ריגע, וואו ער באַקומט אָן אינזשיניער־שטעלע אין אָן עלעקטראָ־טעכנישער פאַבריק. ער פאַנגט דעמאָלט אויך אָן שרייבן קאָרעספּאָנדענציעס פאַר דעם פּעטערבורגער „פרייַנד", בא־נוצנדיק זיך טאַקי צום ערשטן מאָל מיטן פּסיידאָנים צביון (די אותיות פון בנציון). אין „פרייַנד" פירט ער אַיין צום ערשטן מאָל אין דער יידישער פרעסע די פּאַרם פון קליי־נעם, פּאָליטישן פעליעטאָן, וואָס נעמט דאָן שטאַרק אויס ביי די לעזער. ער שרייבט אויך פּאָפּולער־וויסנשאַפטלעכע פעליעטאָנען און פּובליציסטישע אַרטיקלען אין העברעאישן „הזמן", וואָס נעמען זייער שטאַרק אויס אין די העברעאישע קרייזן. אַ באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט האָט דעמאָלט גע־צויגן זיינע אַ סעריע אַרטיקלען אונטער דעם אויפשריפט „על המפלגות בעמינו", אין וועלכע עס זיינען באַהאַנדלט געוואָרן אַלע סאָציאַליסטישע און רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען ביי יידן. סוף דעצעמבער 1905 וועט צביון אַרויסגעפון פון צ. ק. פון „בונד" קיין ווילנע, אַלס אייניער פון די הויפט־מיטאַרבעטער פון בונדישן אָרגאַן „דער וועקער" (שפּעטער „פֿאָלקס־צייטונג").

סוף 1906, נאָך דעם דורכפאַל פון דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, פּאָרט צביון צוריק אַוועק אין קאַרלסרוהע, וואו ער זעצט פּאָר זיין שטודיום. צביון איז אָבער ווייטער טעטיק אַלס שריפטשטע־לער און דרוקט זיינע אַרטיקלען אין פּאָרשידענע יידישע אויס־גאַבן. סוף 1908 פּאָרט ער אָפּ קיין אַמעריקע. עטלעכע יאָר צייט אַרבעט ער אַלס אינזשיניער און נאָך דעם ווידמעט ער זיך שוין אינגאַנצן דער זשורנאַליסטיק. ער איז געווען דער רעדאַקטאָר פון דער ערשטער, טעגלעכער, העברע־אישער צייטונג אין אַמעריקע „היום", וואָס איז דערשינען אין יאָר 1909 און אויך דער ערשטער רעדאַקטאָר פון דער חודש־שריפט „דער פרייַנד" — אָרגאַן פון אַרבעטער־רינג (זינט נאָוועמבער 1910 ביז אָקטאָבער 1912). שפּעטער רעדאַקטירט צביון דאָס וואָכנבלאַט „די נייַע פּאָסט" (אָפּיציעלער אָרגאַן פון די קלאוקמאַכער און סקוירט־מאַכער־יוניאָנס פון ניו־יאָרק), ער איז רעדאַקציע־מיטגליד פון דער „צוקונפט", ליטעראַרישער רעדאַקטאָר פון „טאָג". אין 1916 גייט ער אַריבער אַלס שטענדיקער מיטאַרבעטער פון „פּאָרווערטס" און איז גלייכצייטיק אייניער פון די רעדאַקטאָרן פון דער סאָציאַליס־טישער „נייער וועלט", אָרגאַן פון דער יידישער סאָציאַ־ליסטישער פעדעראַציע אין אַמעריקע.

נאָך דער שפּאַלטונג פון דער יידישער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע אין 1921 טרעט צביון אַרויס פון „פּאָר־ווערטס", צוזאַמען מיט אָלגינען, ראָגאָפֿן א. אַ. און העלפט גרינדן די „פרייהייט", וואו ער ווערט אייניער פון די

הויפט־מיטאַרבעטער. ער האָט זיך אָבער נישט געקענט צונויפלעבן מיט קאָמוניסטן, וועלכע האָבן געזוכט צו קאָנטראָלירן די ניי־געגרינדעטע צייטונג. נאָך אַ יאָר מלחמה מיט זיי, ציט ער זיך צוריק פון דער „פרייהייט" און פאָנגט אָן אַרבעטן אַלס אינזשיניער אין דער בוי־אינדוסטרי.

סוף 1923 קערט זיך צביון צוריק אום אין „פאָר־ווערטס", ווו ער איז ביז היינטיקן טאָג איינער פון די הויפט־פובליציסטן, פירנדיק די זייער פאָפולערע וועכנט־לעכע רובריקן „צייט־נאָטיצן" און „יידישע אינטערעסן". ער שרייבט אויך וויסנשאַפטלעכע פעליעטאָנען אונטער דעם נאָמען ב. ריגער.

אין בוכפאָרם האָט צביון פאַרעפנטלעכט אַ רייַ גרעסערע אַרבעטן אויף סאָציאָלאָגישע און ווירטשאַפטלעכע טעמעס, ווי: „פרויען־האַנדל און פראָסטיטוציע" (פאַרלאָג „די וועלט", ווילנע, 1906), „וואָס איז באָלשעוויזם" (ניו־יאָרק, 1917), „אסטראָנאָמיע" (אַרבעטער־רינג־ביבליאָטעק, 1918), „דאָס לעבן פון חיות" (אַרבעטער־רינג־ביבליאָטעק, 1919) — דאָס ערשטע גרעסערע ווערק אין יידיש אויפן געביט פון זאָאָלאָגיע. אין דעמדאָזיקן ווערק האָט דער מחבר אויפגעטאָן זייער פיל אין דער הינזיכט פון אַריינ־ברענגען אין דער יידישער שפראַך די ביז־איצט כמעט נישט־עקזיסטירנדע טערמינאָלאָגיע פון אַנאטאָמיע. אין יאָר 1923 דערשיינט צביונס אַ גרעסערע בראָשור, וואָס האָט דאַן געמאַכט אַ שטאַרקן רושם. די בראָשורע טראָגט דעם איצט אָזוי אָקטועלן נאָמען: „קאָמוניסטן, וואָס האָבן אויפגעגעסן דעם קאָמוניזם". אין 1936 איז דערשינען צביונס אַ גרויס בוך אונטערן נאָמען: „50 יאָר קלאָוקמאַ־כער־יוניאָן" — אַ געשיכטע פון דער פרויען קליידער־אינדוסטרי אין אַמעריקע, וויאָזוי יידישע אימיגראַנטן האָבן דיזאָזיקע אינדוסטרי אָנטוויקלט, און דעם קאַמף, וואָס זיי האָבן געפירט, כדי זי צו יוניאָניזירן.

אין יאָר 1923 מאַכט צביון אַ רייזע איבער ארץ־ישראל און פאַרעפנטלעכט אַ בוך רייזע־באַשרייבונגען אונ־טערן נאָמען „מיין רייזע אין ארץ־ישראל" (פאַרלאָג „די וועלט", וואַרשע, 1923). צביון איז אויך געווען אַ מיט־רעדאַקטאָר פון דעם גרויסן ענגליש־יידישן ענציקלאָפע־דישן ווערטערבוך.

אומדערמידלעך אין זיין פילזייטיקער, שריפטשטעלע־רישער טעטיקייט איז צביון איינער פון די געצייל־טע יידישע זשורנאַליסטן מיט אַוויפיל אוניווערסאַלן און יידישן וויסן. ער איז אַן אויסגעצייכנטער קענער פון דער סאָציא־ליסטישער ווירטשאפט. איבער פאַרשידענע זשורנאַלן און אויסגאַבן זיינען צעוואָרפן זיינע אומצייליקע, טיף־אַנאַליטישע אַרבעטן וועגן ווירטשאַפטלעכע און געזעלשאַפטלעכע פראַגן. צביון איז אַן אויסגעצייכנטער קענער פון דער אַלטער און נייער העברעאישער ליטעראַטור. זיין שרייבן צייכנט זיך אויס מיט אַן אמיזאַנטן, הומאָריסטישן סטיל, קורצקייט פון זאַץ און פאַרביקייט פון שפראַך, וואָס מאַכט אים פאַר איינעם פון די פאָפולערסטע יידישע שרייבער.

צביון איז געווען טעטיק אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, אין אַרבעטער־רינג, באַזונדערס אין בילדונגס־קאָמיטעט, און אַנדערע גיזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אַרגאַניזאַציעס. ער איז אויך געווען אַ לענגערע צייט פאָר־זיצער פון י. ל. פרץ שרייבער־פאַראיין.

•

דר׳ חיים ווייצמאַן

כמעט צוויי יאָר האָט שוין געדויערט דער גרויסער אייראָפּאישער קריג, און ענגלאַנד האָט נאָך אַלץ ניט אַוועקגעשטעלט איר אַמוניציע־אינדוסטריע אויף דער געהעריקער שטופע. אין יענער קריטישער צייט, אין יאָר 1916, איז פאָר דעם אמוניציע־מיניסטער, לאָיד דזשאָרדזש, געשטאַנען, ווי איינע פון די שווערסטע דאגות, די פראַגע מכח איינאָרדנען אין ענגלאַנד די פראָדוקציע פון אַ גענוי־כעמישן מאַטעריאַל, וועלכער איז נויטיק פאַר דער אויס־אַרבעטונג פון שיס־פולווער פאַר קאַנאַנען און מאַשין־ביקסן. שמועסנדיק איינמאָל וועגן אָט־דעם ענין מיט זיין פריינד, מר. סקאט, רעדאַקטאָר־אַרויסגעבער פון דער באַרימטער צייטונג „מאנטשעסטער גאַרדיען", האָט לאָיד דזשאָרדזש אין אַ האַלב־ערנסטן טאָן אַ זאָג געטאָן: „ווי גוט וואָלט עס געווען, ווען מיר געפינען איצט אין ענגלאַנד אַ גאָר גרויסן כעמיקער, אַזאַ וואָס זאָל אונדז קענען אַרויסהעלפן און פאַרגרעסערן די שאַנסן פון אַן ענדגילטיקן נצחון איבער די דייטשן".

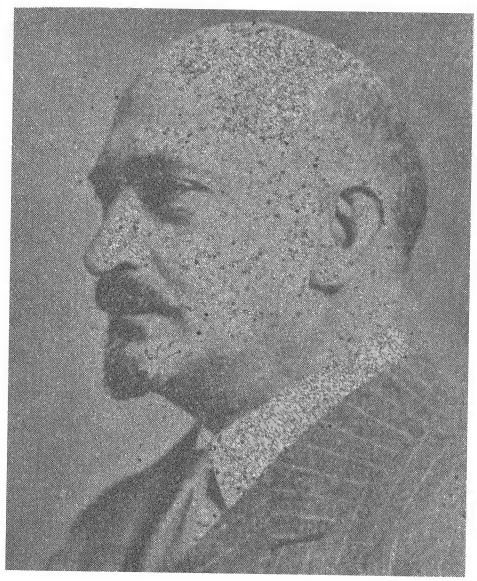
אויף דעם האָט מר. סקאט געענטפערט, אַז ער וויסט טאַקע פון אַ פּאַיקן כעמיקער, אַ פּראָפעסאָר פון דער ווִיקטאָריא־אוניווערזיטעט אין מאנטשעסטער, וועלכער איז אַפילו ניט קיין געבאָרענער ענגלענדער, אָבער איז שוין, זינט 1910, אַן ענגלישער בירגער און אַ גאָר הייסער ברי־טישער פאַטריאָט. „איך וויס ניט געניו, וואו ער איז געבאָרן געוואָרן, — מיר דוכט זיך, אַז ערגיץ ביי דער וווייסעל, אָבער איך וויס אַפילו ניט אויף וועלכער זייט פון טייך וווייסעל זיין געבורטשטעטל געפינט זיך. דאָס איז אָבער ניט וויכטיק. דער עיקר איז, מ׳האַלט דעם מאַן פאַר אַ גרויסן כעמיקער, און דער אינציקער פאָליטישער ענין, אין וועלכן אָט־דער פּראָפעסאָר פון כעמיע איז שטאַרק פאַרקאָכט, איז דער ציוניזם."

מיט די דאָזיקע וווערטער האָט מען לאָיד דזשאָרדזשן רעקאָמענדירט דעם מאַן, מיט וועלכן ער איז שפּעטער נאָענט באַפרייַנדעט געוואָרן, — דר. חיים וווייצמאַן, — און וועלכער האָט אין די לעצטע 20 יאָר געשפּילט אַזאַ ראָלע אין דער געשיכטע פון ציוניזם. דעם דאָזיקן עפיזאָד האָט לאָיד דזשאָרדזש באַשריבן אין זיינע „מלחמה ערינע־רונגען". (באַנד צוויי).

ס׳דאַרף אונדז ניט וואונדערן, אַז מר. סקאט, דער גרויסער מומחה אין וועלט־פאָליטישע פראַגן, האָט ניט געהאָט קיין גאַנץ קלאָרן באַגריף וועגן דער שטעטל

מאָטעלע, אַרום פּינסק, וואו זיין פּרייַנד, פּראָפעסאָר ווייצמאַן, האָט צום ערשטן מאָל דערזען דעם שיין פון דער וועלט. אַפּילו אין רוסלאַנד גופא האָבן ווייניק מענטשן געוואוסט, אַז ס׳עקזיסטירט ערגעץ אין פּאָלעסיע אַ פּאַרוואַרפן שטעטל „מאָטעל״ (אָדער ווי יידן רופן עס, אויף אַ היימיש־וואַריימען אופן „מאָטעלע״) און אַז גראָד דאָרט, אין דעם ווייניק באַקאַנטן יידישן ישוב, איז געבאָרן געוואָרן דער וויכטיקסטער ציוניסטישער פירער נאָך הערצלען און אַ געלערטער, וואָס האָט זיך שטאַרק פאַרדינט געמאַכט ביי דער בריטישער וועלט־אימפעריע.

אין יענער צייט, מיט 60—70 יאָר צוריק, האָט מאָטעלע, אַ שטעטל אין קאָברינער אויעזד, גראָדנער גובערניע, געהאַט אַרום דריי הונדערט יידישע משפחות. איינע פון די חשובסטע צווישן זיי איז געווען די פאַמיליע פון ר׳ עוזר וויצמאַן. ער איז געווען ניט קיין גרויסער גביר, נאָר אַ זייער אָנגעזעענער באַלעבאַטישער יד, מיט אַ פעסטער דעה און אַ גרויסן אייַנפלוס איבער די קהלישע ענינים און אינטערעסן. זיינע קינדער האָט ר׳ עוזר געוואָלט געבן אַ גוטע יידישע און אַלגעמיינע בילדונג. חיים (געבאָרן אין יאָר 1874) איז געווען דער צווייטער זון ביי עוזר וויצמאַן, און האָט שוין אין דער פריסטער יוגנט אַרויסגעוויזן גרויסע פעאיקייטן און אַ שטאַרקן חשק צום לערנען. ר׳ עוזר איז דורך אומשטענדן גענוואונגען געוואָרן מיט זיין גרויסער משפּחה אַרויסצופּאָרן פון זיין אייגענער הויז, און די צוויי עלטערע זין האָט געמוסן צו זיך עוזר וויצמאַנס שוועסטער, ר׳ מיכל טשעמערינסקי, חיימל איז געוואָרן דעם זיידנס ליבלינג און האָט געלערנט ביי די בעסטע מלמדים פון שטעטל. קיין גימנאַזיעס זיינען אין מאָטעלע ניט געווען, און וועגן די עלטסטע קינדער האָט ר׳ עוזר געוואָלט אָפּגעבן אין אַ מיטל־שול, איז קיין אַנדער דער ברירה ניט געווען ווי זיי אַוועקצופּירן אין דער נאָענטסטער גרעסערער שטאָט פינסק, וואוהין דער זיידע, מיכל טשעמערינסקי, פלעגט אָפט פאָרן צוליב זיינע מסחר־עסקים. די צוויי עלטסטע יינגלעך, פייוול און חיים, האָט מען אָפּגעגעבן אין דער פינסקער רעאַל־שול, און זייער שוועסטער, די עלטסטע טאָכטער ר׳ עוזרס, איז מיט זיי געבליבן אין פינסק צו פירן פאָר זיי דרייַען די באַלעבאַטישקייט.

ד״ר חיים וויצמאַן

אויך אין פינסק האָט חיים וויצמאַן פאָרגעזעצט זיינע יידישע לימודים, לערנענדיק גמרא ביי אַ גרויסן למדן, ר׳ שמואל ווילקאָמירער, דער הויפּט־לערער פון דער פינסקער תלמוד־תורה. און וועגן חיים וויצמאַן פלעגט אויך די זומער־וואַקאַציעס קומען קיין מאָטעלע, האָט ער אויך דאָרט געלערנט תורה ביי אַ באַוואוסטן מלמד, ר׳ אברהם יצחק מאָטילאָנסקי. שוין אין זיינע יינגלשע יאָרן האָט וויצמאַן, חוץ פלייס און געדולד צום לערנען, אַרויסגעוויזן אויך אַ היסן טעמפּעראַמענט און קאַמף־לוסט, וווי אַ שטייגער אַ שטאַרקע נייגונג צו באַטייליקן זיך אין די „מלחמות״ צווישן יינגלעך־שטיפער פון באַזונדערע טיילן שטאָט א. ד. גל. און אויך גאַנץ פרי האָט זיך אין אים דערוועקט דער אינטערעס צו יידיש־געזעלשאַפטלעכע און נאַציאָנאַל־פּאָליטישע פראַגן.

דעמאָלט, אין די 80ער יאָרן, נאָך די פּאָגראָמען אין דרום־רוסלאַנד, איז, אינאייניעם מיט דער מאָסן־באַוועגונג צווישן די רוסישע יידן אויסצוואַנדערן אין דער ווייטער, פרייַער אַמעריקע, שטאַרק פאָפולער געוואָרן ביי דער יידישער יוגנט דער אידעאַל פון „חיבת־ציון״, די שטרעבונג צו בויען קאָלאָניעס אין ארץ־ישראל, כדי דאָרט אויפצורייכטן די יידישע נאַציע. די דאָזיקע באַוועגונג האָט באַרירט גרויסע טיילן פון דער יידישער באַלעבאַטישער וועלט. אויך ר׳ עוזר וויצמאַן, חיים וויצמאַנס פאָטער, איז געווען אַ „חובב־ציון״. אין פינסק האָט אין יענע יאָרן, פון 1881 ביז 1886, געלעבט און געווירקט דער באַגאַבטער דרשן און לערער, צבי הירש מאַסליאַנסקי, אייניער פון די הויפּט־בויער און טוער פאַר די אידאַלן פון די ערשטע „פּאַלעסטינאָפילן״, דר. ל. פּינסקער, משה־לייב לילענבוים און אַנדערע. מאַסליאַנסקיס דרשות האָבן געלאָזן טיפע שפּורן אין חיים וויצמאַנס נשמה. שוין צו צוועלף יאָר טראָגט ער זיך אַרום מיט פאַנטאַסטישע פלענער מכוח דער באַפרייאונג פון יידישן פאָלק (מיט דער הילף פון ענגלאַנד) און דעם וויידעראויפבוי פון דער יידישער נאַציע אין ארץ־ישראל. נאָך אַלס שילער פון דער פינסקער רעאַל־שול, גרינדעט וויצמאַן אין זיין היים־שטעטל אַ „שפה ברורה״־פאַראיין, צו פאַרשפּרייטן די העברעאישע שפּראַך און פירט אַן קאָפּיקענע זאַמלונגען פאַרן „ישוב ארץ ישראל פאָנד״. אין פינסק גופא נעמט וויצמאַן אָנטייל אין די אַסיפות, די האַלב־געהיימע פאַרזאַמלונגען פון די חובבי־ציון אין זייער „הויפּט־שטאָב״, אין אַלטן בית־מדרשל, די אַזוי גערופענע „מאָכעס שול״, אויף גימנאַזיע־געסל (פלעווסקע גאַס), וואו מאַסליאַנסקי האָט אָפט געדרשנט.

לאַנג איז אָבער ווייצמאַן אין פינסק ניט פאַרבליבן. ס׳האָט אים געצויגן צו העכערער בילדונג, באַזונדערס האָט אים, נאָך אין דער גימנאַזיע, פאַראינטערעסירט כעמיע. אויף אָט דעם נאַטור־וויסנשאַפטלעכן געביט האָט ער גע־וואָלט באַקומען אַן אַקאַדעמישע בילדונג. אין רוסלאַנד זיינען אָבער די טירן פון די אוניווערזיטעטן געווען פאַר־מאַכט פאַר 95 פראָצענט פון דער יידישער יוגנט, וואָס האָט זיך אַהין געריסן. ווייצמאַן פאָרט אַוועק קיין דייטש־לאַנד, קומט אָן אין דארמשטאַטער פאָליטעכניקום און לעבט דאָרט אָפּ זיין ערשטן יאָר אין אויסלאַנד (1891־1892), ווי אַן אָרימער סטודענט, געבנדיק רוסישע שטונדן אין אַ פּאַנסיאָן, וואו ס׳האָבן זיך אויפגעהאַלטן קינדער פון די פאַרמעגלעכע רוסישע קרייזן, וועלכע האָבן געלעבט אין דאַרמשטאַט. זיין צווייטן שטודיום־יאָר האָט פאַרבראַכט ווייצמאַן אין בערלין־שארלאָטענבורג. אין בערלין האָט שוין אין יענער צייט עקזיסטירט אַ יידיש־נאַציאָנאַלער סטודענטן־קלוב מיט שטאַרקע חיבת־ציון נייגונגען. פון אָט דער בערלינער גרופּע זיינען אַרויסגעקומען גרויסע ציוניסטישע טוער, ווי לעאָ מאַצקין, יוסף לוריא און אַנד. צוזאַמען מיט זיי האָט ווייצמאַן געאַרבעט פאַרן געדאַנק פון ישוב ארץ ישראל, נאָך איידער דר. הערצל האָט אויפ־געוראפן דעם ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין 1897.

ווייצמאַן ענדיקט דעם קורס פון שארלאָטענבורגער פאָליטעכניקום מיט אַ דיפלאָם פון אינזשעניר־כעמיקער. ער מאַכט אַ וויסנשאַפטלעכע אַנטדעקונג, קריגט אַ פּאַטענט, פאַרקויפט אים צו אייגער פון די גרעסטע כעמישע פאַבריקן אין דייטשלאַנד, און אין יאָר 1899 פאָרט ער אַוועק וווייטער צו שטודירן אין פרייבורג. פון דעם דאָרטיקן אוניווער־זיטעט קריגט ער אַ דאָקטאָר־דיפלאָם אין 1901, און פון פרייבורג, דייטשלאַנד, קלייבט זיך ווייצמאַן אַריבער אין דער נאָענטער שווייץ, קיין זשענעווע. אין דעם דאָרטיקן אוניווערזיטעט ווערט חיים ווייצמאַן פּריוואַט־דאָצענט פון אָרגאַנישער כעמיע און פאַרנעמט אָט־די שטעלע ביזן יאָר 1904.

קיין רוסלאַנד האָט ווייצמאַנען ניט געצויגן, און די רוסישע פרייהייט־באַוועגונג האָט אים ווייניק באַגייסטערט. זיינע חברים און בריידער, וואָס זיינען פאַרבליבן אין דער אַלטער היים, האָבן דאָרט גענומען אַן אָנטייל אין דער שטורמישער סאָציאַליסטישער און אַרבעטער באַוועגונג. אָט די אידעאַלן, דער גייסט פון דער רוסישער רעוואָלוציע, האָט אין ווייצמאַנס נשמה קיין שטאַרקן אָפּקלאַנג ניט געפונען. ער איז אַפילו געקומען אין פּערזענלעכער באַריר־ונג, אין די זשענעווער פאָליטישע עמיגראַנטן־קלובן, אין די קאָפּענען און אויף פאַרזאַמלונגען, מיט די גרעסטע פירער פון רוסישן רעוואָלוציאָנערן געדאַנק, ווי פלעכאַנאָוו, לענין, טראָצקי און אַנדערע, אָבער זייערע ווערטער האָבן אים געלאָזן קאַלט און אינדיפערענט צו אַלע געזעלשאַפטלעכע אידעאַלן חוץ איינעם — צו פאַרווירקלעכן דר. הערצלס חלום מכח אַ יידישער מלוכה אינם אַלטן האַלב־וויסטן לאַנד, וואו יידן זיינען מיט טויזנטער יאָר צוריק געווען אַ זעלבסטשטענדיק פאָלק, אַ נאַציע מיט אַלע נאַציעס גלייך.

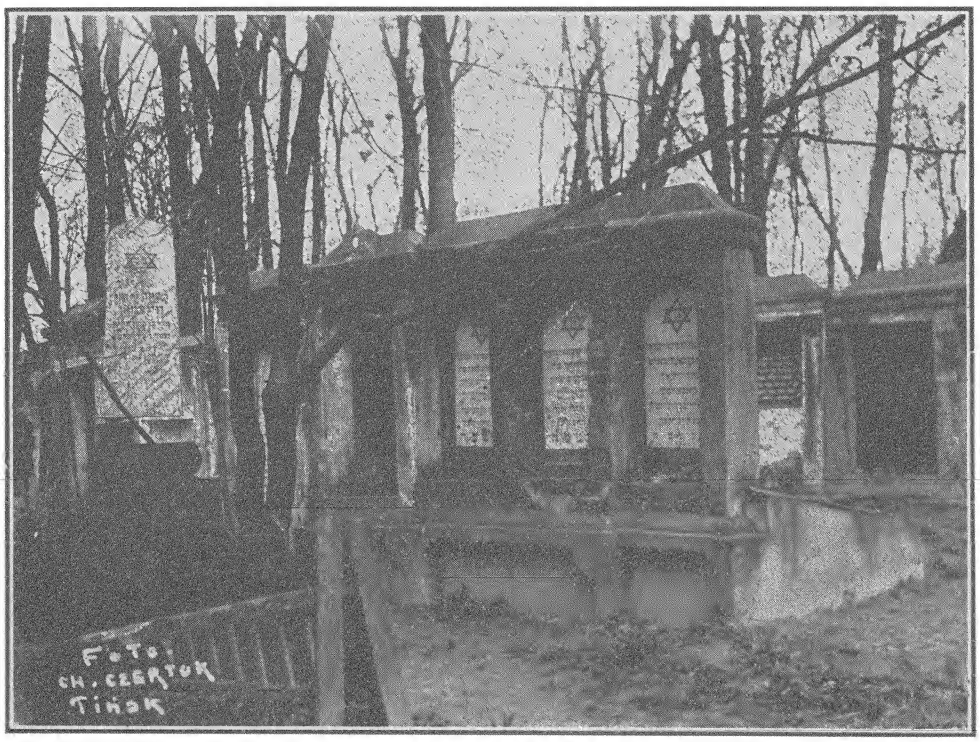
אינגאַנצן פריי פונם מעכטיקן גייסטיקן איינפלוס, וואָס איז אין יענע יאָרן ארויסגעפלאָסן פון דער פאָליטישער אויפטרייסלונג אין רוסלאַנד, איז חיים ווייצמאַן פאָרט ניט געווען. ער זוכט אָבער צו פארקניפּן די דעמאָקראַטישע שטרעבונגען, וועלכע האָבן באַגייסטערט אין יענע יאָרן אַלע פּראָגרעסיווע קרייזן אין רוסלאַנד, מיט דעם ציוניס־טישן אידעאַל. אין יאָר 1901 גרינדעט ווייצמאַן, צוזאַמען מיט עטלעכע אַנפירנדיקע דייטשע ציוניסטן און זייער יוגנט־חברים (מאַצקין א. אַנד.), די אַזוי גערופענע דעמאָקראַטישע ציוניסטישע פראַקציע. דער „דעמאָקראַטישער פראַקציע" געפעלט ניט דער וועג פון געהיים־דיפלאָמאַטיע און הויך־פּאָליטיק ווי דער אינציקער מיטל צו דערגרייכן דעם ציוניסטן ענד־ציל: אַ פאָליטישע ווידערגעבורט פון יידישן פאָלק.

אין יאָר 1904 ווערט ווייצמאַן געלאַדן פון דעם אוניווערזיטעט אין מאנטשעסטער, ענגלאַנד, צו פאַרנעמען דאָרט אַ פראָפעסאָר־שטעלע פון ביאָלאָגישער כעמיע. שוין גלייך אין אָנפאַנג פון זיין לאַנגער קאַריערע אין ענגלאַנד פאַסירט אַ צופאַל, וועלכער האָט געהאַט, מיט יאָרן שפּע־טער, מערקווירדיקע רעזולטאַטן פאַר דער באַוועגונג, אין וועלכער ווייצמאַן איז שוין דעמאָלט געווען טעטיק כמעט צוואַנציק יאָר צייט.

פאַסירט האָט וואָס. אין סוף פון יאָר 1905 איז קיין מאנטשעסטער געקומען דער פרעמיער־מיניסטער, אַרטור דזשעימס באַלפור, צו פירן אין יענער שטאָט די וואָל־קאַמפאַניע, (ענגלאַנד האָט זיך געגרייט אויסצוקלייבן אַ נייעם פאַרלאַמענט) בעת אַ ביטערן קאַמף צווישן צוויי אַלטע פאָליטישע פאַרטייען. באַלפור האָט פון ציוניזם דעמאָלט כמעט נאָך קיין זאַך ניט געוואוסט. שטאַרק האָט אים אָבער אינטערעסירט איין פראַגע: וואָס אייגנטלעך האָט געקענט זיין די אורזאַך פון דער מפלה פון אוגאַנדע־פלאַן, וועלכער איז אָנגעבאָטן געווארן די ציוניסטן דורך דעם קאָלאָניאַל־מיניסטער אין באַלפורס קאַבינעט, דזשאָזעף טשעמבערלעין, אין יאָר 1903. סוף כל סוף פאַסירט דאָך ניט אָפּט, אַז אַזאַ מעכטיקע וועלט־מלוכה, ווי גרויס בריי־טאַניע, זאָל אָנבאָטן אַ גרויסע, פרוכטבאַרע טעריטאָריע דעם יידישן וואַנדער־פאָלק... און פונדעסטוועגן האָבן די ציוניסטן דעם דאָזיקן אָנבאָט מיט אָנטשידנקייט אָפּגע־ווארפן. פארוואָס? ווי שיקט זיך דאָס? פון זיינע יידישע פריינט, די ראָטשילדס און אַנדערע, האָט באַלפור, וועלכער איז געווען ניט בלויז אַ שטאַטסמאַן, נאָר אויך אַ געלערנ־טער, אַ פילאָזאָף, קיין קלאָרע תשובה ניט באַקומען. מאַכט זיך גראָד, אַז אין מאנטשעסטער איז דער פאָרזיצער פון וואָל־פאַרזאַמלונג, וואו באַלפור איז אויפגעטראָטן, געווען אַ יידּ, אַ געוויסער מר. דרייפוס. און אויך אים האָט באַלפור, בעת אַ פריוואָטן געשפּרעך, געשטעלט די

זעלבע קלאַץ־קשיא וועגן אוגאַנדע. מר. דרייפוס, פֿאַרשטייט זיך, האָט אויך קיין באַפֿרידיקן ענטפֿער ניט געגעבן, ער האָט אָבער געזאָגט, אַז אין מאַנטשעסטער לעבט אַ יונגער יידישער פֿראָפֿעסאָר, אַ פֿייערדיקער ציוניסט, וועלכער וועט באַלפֿורן געוויס אָט די שווערע פֿראַגע קענען פֿאַרענטפֿערן.

באַלפֿור האָט גלייך געשיקט רופן צו זיך דעם יונגן געלערנטן, דאָס הייסט חיים וויצמאַנען, און דער אינטערוויו, וואָס האָט געזאָלט דויערן אַ פּערטל שעה, האָט זיך פֿאַרצויגן אויף אַ שעה און אַ פּערטל. שפּעטער האָט וויצמאַן דערציילט ווי דער שמועס איז געגאַנגען. אים איז אָפֿילו געווען שווערלעך אויסצוטענהן זיך אין אַ גוטן ענגליש לאָנדאָן, וואָלט איר עס אָנגענומען?" באַלפֿור האָט געקוקט פֿאַרוואונדערט און זיך אָפּגערופֿן: „ס'טייטש, לאָנדאָן איז דאָך אונדזער אייגענע". האָט ווייצמאַן מאַמענטאַל געענטפֿערט: „און ירושלים איז שוין געווען אונדזערע, ווען לאָנדאָן איז נאָך געווען אַ זומפּ" — „ריכטיק!", האָט באַלפֿור אויסגערופֿן. ביזן יאָר 1916 האָט ער וויצמאַנען מער ניט געזען, אָבער יענער שמועס אין מאַנטשעסטער האָט זיך, ווייזט אויס, אייגנעקריצט אין באַלפֿורס זכרון. אויף אים האָט געמאַכט אַן אומפּאַרגעסלעכן אייגדרוק וויצמאַנס אַנטשלאָסענער ווילן אָפּילו ניט צו וועלן הערן פון אוגאַנדע ווי אַן אויסבייט אויף דער היסטאָרישער

מצבה פון חיים וויצמאַנס פֿאָטער (לינקס) אויפֿן קאַרלינער בית־עולם

מיטן פֿרעמיער־מיניסטער, וועלכער האָט אַלץ ניט פֿאַרשטאַנען, ווי אַזוי דער ציוניסטישער קאָנגרעס האָט געקענט פֿועלן בייַ זיך אָפּצואוואַרפן דעם אוגאַנדע־פֿראָיעקט. די טעאָריטישע טענות, מיט וועלכע וויצמאַן האָט פֿראָבירט צו איבערצייגן באַלפֿורן, אַז די „ניין־זאָגער" האָבן געהאַנדלט ריכטיק, האָבן אויפֿן פֿרעמיער־מיניסטער געהאַט אַ קנאַפּע ווירקונג. די גאַנצע מי איז געווען כּמעט אַן ארויסגעוואַרפענע, נאָר צום סאָמע לעצט האָט וויצמאַן געמאַכט אַזאַ טשיקאַוון פֿאַרזוך. אים איז אייגנעפֿאַלן אַ נייע אידייע. ער האָט געזאָגט: „מר. באַלפֿור, אויב מ'וואָלט אייך אָנגעבאָטן פֿאַריז אָנשטאָט טערריטאָריע פון יידישן פֿאָלק, דאָס האָט דערציילט דער וועלט די פֿאַרפֿאַסערין פון דער אָפּיציעלער באַלפֿור־ביאָגראַפֿיע, מרס. דונדי.

פון 1906 ביז 1914 האָט וויצמאַן ענערגיש געאַרבעט פֿאַר זיין אידעאַל, ווי דער פֿרעזידענט פון דער ענגלישער ציוניסטישער פעדעראַציע און ווי אַן אַקטיוור טוער אויף די ציוניסטישע קאָנגרעסן. אויף דעם ווינער ציוניסטישן קאָנגרעס, אין 1913, האָט ער געהאַלטן אַ רעפֿעראַט וועגן דער גרינדונג פון אַ העברעאישן אוניווערזיטעט אין ירושלים. פֿאַר אָט דעם פֿלאַן האָט ער אָנגעפֿאַנגען צו אַרבעטן נאָך אין יאָר 1902, און אין יאָר 1918 איז עס

געווען טאָקע דר. ווייצמאַן, וואָס האָט אייגנהענטיק געלעגט דעם גרונטשטיין פאַר דער פאַרווירקלעכונג פון איינעם פון זיינע יוגנט־חלומות.

נאָך דער מלחמה־אויסברוך אין 1914 ווערט לאָנדאָן דער וויכטיקסטער צענטער פון דער ציוניסטישער פאָליטיק, און דר. חיים ווייצמאַן, צוזאַמען מיט צוויי ציוניסטישע פירער פון רוסלאַנד, נחום סאָקאָלאָוו און דר. יחיאל טשלענאָוו, נעמט אויבער די אָנפירונג פון דער דיפלאָמאַטישער, קאָנפידענציעלער טעטיקייט; וועלכע האָט צום סוף געפירט צו דער באַלפור־דעקלאַראַציע אין יאָר 1917.

די אויבן־געשילדערטע פערזענלעכע באַציאונג צווישן לאָיד דזשאָרדזש און ד״ר חיים ווייצמאַן, האָבן אָן ספק פיל מיטגעהאָלפן אין דיפלאָמאַטישן נצחון פון די ענגלישע ציוניסטן אין יאָר 1917, אָבער עס וואָלט אויבערטריבן געווען צו באַהויפטן, ווי פיל האָבן דאָס געפרואווט טאָן, אַז א דאָנק ווייצמאַנס כעמישע ערפינדונגען איז געגעבן געווארן די באַלפור־דעקלאַראַציע.

די באַלפור־דעקלאַראַציע איז געווען א רעזולטאַט פון לאַנגע און שווערע פאַראַנדלונגען צווישן די ציוניסטישע פירער אין גאָר דער וועלט און באַזונדערס בעת באַלפורס באַזוך אין אַמעריקע אין פרילינג פון יאָר 1917. ווייצמאַנס לייסטונג פאַר דער ענגלישער קריגס־אינדוסטרי און זיין פערזענלעכער קאָנטאַקט מיט די צוויי וויכטיקסטע מלוכה־מענער פון גרויס בריטאַניען, לאָיד דזשאָרדזש און באַלפור, האָבן אין א געוויסער מאָס אויך צוגעאיילט די היסטאָרישע רעקלאַראַציע.*)

*) וועגן די אומשטענדן ווי אַזוי ווייצמאַן האָט געהאָלפן ענגלאַנד צו פאַרשטאַרקן איר וואָפן־אינדוסטריע דערציילט זייער אינטערעסאַנטע אייגנצלהייטן לאָיד דזשאָרדזש אין זיינע „מלחמה דערינערונגען״. אין ענגלאַנד האָט אין 1915־1916 שטאַרק אויסגעפעלט אַצעטאָן, א כעמישער מאַטעריאַל, וואָס גייט אויף אויסצוארבעטן קאַרביט, (אָן אויפרייס־שטאָף, אָן וועלכן ס׳קען ניט געמאַלט זיין די פראַדוקציע פון קוילן פאַר ביקסן, קאַנאָנען און באַמבעס). אַצעטאָן ווערט געמאַכט פון „סטאַרטש״ (קראָכמאַל), וועלכן מ׳קריגט אַרויס פון קאַרטאָפל און פון אַנדערע פעלד־פלאַנצן. אויך קאַרטאָפל (פאָטייטאָס) האָבן אויסגעפעלט אין ענגלאַנד, דער אימפאָרט פון אַמעריקאַנער אַצעטאָן האָט זיך כמעט אָפגעשטעלט (אַמעריקע האָט אַליין געהאַט ביי זיך אין לאַנד אָן אומגעהייערע מאַרק פאַר דער דאָזיקער סחורה, חייל די אַמעריקאַנער וואָפן־אינדוסטריע האָט זיך צעבליט בעת פראַנקרייך און ענגלאַנד האָבן פארווארפן אַמעריקע מיט באַשטע־לונגען אויף אָן א שיער אמוניציע), און מ׳האָט געזוכט מיטלען וויאַזוי צו באַשאָפן אין ענגלאַנד אַצעטאָן פון יענע סאָרטן תבואה און פירות, וועלכע ענגלאַנד האָבן געהאַט, ווי למשל, מאַיס (קאָרן אָדער קוקורוזע) און קאַשטאַנען. דער טעכנישער פראָצעס פון אויס־ארבעטן אַצעטאָן פון קראָכמאַל באַשטייט אין פערמענטאַציע (יערונג), ד. ה. מיט דער הילף פון געוויסע מיקראָבן וועלכע „סטאַרטש״ פאַר־וואַנדלט אין אצעטאָן און אַלקאָהאָל. ווי שוין פריער דערמאָנט, האָט מען לאָיד דזשאָרדזשן אויפמערקואַם געמאַכט אויף דר. חיים ווייצמאַן ווי אויף א גרויסן כעמיקער און ווייסנשאַפטסמאַן, וועלכער וואָלט געקענט לייזן אַלע טעכנישע פראָבלעמען אין פאַרבינדונג מיט דער אצעטאָן־אינדוסטריע. לאָיד דזשאָרדזש האָט פאַר ווייצמאַנען געשטעלט די שווערע אויפגאַבע אויסצוגעפינען א וועג, ווי אַזוי

אין מערץ 1918 איז ווייצמאַן אָפגעפאָרן קיין פאַלעסטינע אין דער שפּיץ פון א ציוניסטישער קאָמיסיע, וועלכע איז אָפיציעל אָנערקענט געוואָרן פון דער ענגלישער רעגירונג, כדי צו פאַרקניפן באַציאונגען צווישן דער בריטישער מיליטערישער מאַכט אין ארץ־ישראל און די דאָרטיקע יידן. דעמאָלט, אין 1918, האָט ווייצמאַן אָוועק־געלעגט דעם גרונטשטיין פאַר דעם בנין פון העברעאישן אוניווערזיטעט אין ירושלים. אין 1919 האָט ווייצמאַן, צוזאַמען מיט סאָקאָלאָוון און אַנדערע גרויסע ציוניסטישע טויער, פאַרטיידיקט די ציוניסטישע אינטערעסן ביי דער פרידענס־קאָנפערענץ אין פאַריז. שפּעטער, אין 1922, ביי אַן אינטערנאַציאָנאַלער קאָנפערענץ אין סאן־רעמאָ, איז די באַלפור־דעקלאַראַציע אָוועקגעלעגט געוואָרן פאַר א יסוד פון ענגלאַנדס מאַנדאַט איבער פאַלעסטינע.

אין 1920, אויפן ערשטן אַלוועלטלעכן ציוניסטישן צוזאַמענפאָר נאָך דער מלחמה, וואָס איז פאַרגעקומען אין לאָנדאָן, איז דר. ווייצמאַן אויסגעקליבן געוואָרן פאַר פרעזידענט פון דער ציוניסטישער וועלט־אָרגאַניזאַציע, און מיט קליינע איבערריסן פאַרנעמט ער אָט דעם פאָסטן כסדר ביזן היינטיקן טאָג. עטלעכע מאָל האָט ער באַוזכט אַמעריקע, און אים איז געלונגען אָנצוקניפן פאַרהאַנדלונגען מיט די פני פון דער רייכער יאַהודימשער געזעל־שאַפט מכוח זייער אָרייניטריט אין דער „יידישער אָגענטור״ (אַן אינסטיטוציע, וואָס דער פאַלעסטינער מאַנדאַט האָט איינגעפירט ווי די פאַרטרעטערין פון יידישן פאָלק ביי דער מאַנדאַטאָרישער מאַכט איבער פאַלעסטינע). דער פעלקער־בונד האָט דעם מאַנדאַט איבער ארץ־ישראל געגעבן דער רעגירונג פון גרויס בריטאַניע, און די „יידישע אָגענטור״ איז אין די אויגן פון דער לאָנדאָנער רעגירונג געווארן דער וואָרט־פירער פון יידישן צד אינם אינטערנאַציאָנאַלן אָפמאַך מכוח פאַלעסטינע. נאָך לאַנגע פאַרהאַנדלונגען, וועלכע ווייצמאַן האָט געפירט מיט די צוויי הויפט־פאַר־טרעטער פון דער יידישער געלט־אַריסטאָקראַטיע אין אַמעריקע, פעליקס וואַרבורג און לואיס מאַרשאַל, האָט אין יאָר 1929 זיך ווייצמאַנען אייגנגעגעבן אַרייניצוציען די איינפלוסרייכע אַמעריקאַנישע־יידישע קרייזן אין דער מאַ־דערנער פאַלעסטינע באַוועגונג.

אויך אין די לעצטע צען יאָר האָט דר. חיים ווייצמאַן געשפּילט די הויפט־ראָלע אין דער אינערלעכער פאָליטיק

אויף א גרויסן, ד. ה. אינדוסטריעלן, מאַסשטאָב אויסצוארבעטן אצעטאָן פון קוקורוזע. ווייצמאַן האָט געענטפערט, אַז דאָס איז אַפילו א הארבע טעכנישע אויפגאַבע, אָבער ער וועט איבער אָט דער פראָגע „טראָכטן טאָג און נאַכט״. און די פראָבע האָט זיך ווייצמאַנען אייגענעבן אויפן בעסטן אופן. לאָיד דזשאָרדזש האָט וועגן דעם גאַנצן ענין דערציילט דעם פרעמיער־מיניסטער, באַלפורן, וועלכער האָט, מעשה וויסנשאַפטסמאַן, מיט גרויס נייגיר און אינטערעס אויפגענומען די שטיקל נייעס. בשעת מעשה האָט זיך באַלפור דערמאָנט וועגן דעם שמועס וואָס ער אַליין האָט געהאַט מיט דר. ווייצמאַנען אין מאנטשעסטער מיט צען יאָר פריער.

פון ציוניזם און אין די בריטיש־יידישע באַציאונגען אַרום דער פּאַלעסטינע־פֿראַגע. דאָס איז אָבער געווען אַ צייט, ווען די מניעות און שוועריקייטן פֿאַר דער פּרייער אַנטוויקלונג פון אַ יידישן ישוב אין ארץ־ישראל זיינען געווען אַ גרעסערע שטערונג פֿאַר דער דערגרייכונג פון דר. הערצלס אידעאַל ווי ווען עס איז פּריער.

•

משה ווייצמאַן

דער יינגערער ברודער פון דר. חיים ווייצמאַן, אַ באַקאַנטער אַגראָנאָם אין ארץ ישראל, איז געבוירן אין מאָטעלע ביי פּינסק, אין יאָר 1878. ער האָט געלערנט אין פּינסקער חדרים און שולן, און שפּעטער אין קיעווער פּאָליטעכניקום; דאָרט האָט ער שטודירט אַגראָנאָמיע, און נאָכן פֿאַרענדיקן דעם קורס אין קיעוו, איז ער אַוועקגעפֿאָרן לערנען כעמיע אין זשענעוע, שווייץ. ער האָט געאַרבעט אַלס פּראַקטישער אינדוסטריעלער כעמיקער אין זשענעווע, בערלין און מאָסקווע. פון 1918 אָן איז ער געווען אַסיסטענט־פּראָפעסאָר אין מאָסקווער אוניווערזיטעט. ער איז אָנגעקומען אין ארץ ישראל אין 1922. פון 1924 אָן איז ער פּראָפעסאָר און דירעקטאָר פון דער לאַבאָראַטאָריע פֿאַר אַרגאַנישער כעמיע אין דעם העברעאישן אוניווערזיטעט אין ירושלים. האָט אָפּגעדרוקט פיל אַרבעטן אין ווייסנשאַפֿטלעך־כעמישע זשורנאַלן.

•

יחיאל ווייצמאַן

דער פֿאַלעסטינער אַגראָנאָם און אינדוסטריאַליסט יחיאל ווייצמאַן, דער יינגסטער ברודער פון דר. חיים ווייצמאַן, איז געבוירן געווארן אין פּינסק אין יאָר 1892, אייניקע יאָר נאָך דעם, ווי זיין פֿאָטער האָט זיך איבערגעקליבן פון מאָטעלע קיין פּינסק. ער האָט געלערנט אין פּינסקער חדרים, אין דער דאָרטיקער גימנאַזיע און אין דער „קאָניגלעכער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער הויך־שולע" אין בערלין, וועלכע ער האָט געענדיקט אין יאָר 1913. זיינט יענעם יאָר וואוינט ער אין ארץ ישראל. אין די יאָרן 1920—1928 איז ער געווען גענהילף־דירעקטאָר פון דעם לאַנדווירטשאַפֿטלעכן אָמט פון דער פֿאַלעסטינער רעגירונג.

•

אייזיק זאַרעצקי

אייזיק זאַרעצקי איז געבוירן געווארן אין פּינסק אין 1891. זיין פֿאָטער איז געווען אַ לערער פון אַלגעמיינע לימודים אין תלמוד־תורה און פֿאַרפֿאָסער פון אַן אָריט־מעטיק אין רוסיש. ער האָט געלערנט אין חדרים מתוקנים, קרוינישער פֿאָלקסשול, רעאַלשול 1913—1917, שטודירט אויפן מאַטעמאַטישן פֿאַקולטעט פון אוניווערסיטעט אין דאָרפּאט און איז געווען טעטיק אין דעם אָרטיקן „אָקאָדע־מישן פֿאַראיין פֿאַר ייִדישער געשיכטע און ליטעראַטור". ער האָט געפֿירט אַ קאַמף פֿאַר יידישיזם און דעמאָקראַטיזם; דעם ערשטן קאַמף זינט דער עקזיסטענץ פון פֿאַראיין, געהאַלטן רעפֿעראַטן אויף ייִדיש.

די זומערס 1915 און 1916 האָט א. זאַרעצקי געאַרבעט אין פּינסק און סאַמאַרע צווישן די היימלאָזע, 1917 געגרינדעט אין דאָרפּאָט ייִדישע אַרבעטער־קורסן, דאָן אַריין אין „בונד" אין סאַמאַרע. אין יאָר 1918 האָט ער געשפּאָלטן די סאַמאַרער אָרגאַניזאַציע, 1919—1921 געווען אַ מיטגליד פון רוסישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי, דערנאָך אומפּאַרטייאיש. אַלס פֿאָרוואָלטער פון דעם בילדונגס־אָפּטייל אין סאַמאַרע 1918—1919 (מיט אַן איבעררייס בעת דער הערשאַפט פון די טשעכאָסלאָוואַקן), האָט ער אָרגאַניזירט דאָרט אַ ייִדישע סעקציע און אויך אָנגעפֿירט פון נאָצאיאָנאַלע מינדערהייטן. אין יאָר 1919 עטלעכע וואָכן געווען פֿאַרוואַלטער פון דעם ייִדישן בילדונגס־אָפּטייל ביים פֿאָלקאָמנאַץ פון ר. ס. פ. ס. ר. אין מאָסקווע.

א. זאַרעצקי איז געווען דער וויכטיקסטער טוער פון דער ייִדישער אָרטאָגראַפּישער רעפֿאָרם אין ראַטנרוסלאַנד, וואָס איז פֿאַרווירקלעכט געוואָרן אין 1920. ער האָט אָפּגעדרוקט אַ רייע אָרטיקלען און ביכער וועגן דעם נייעם אויסלייג.

אין מאַי 1920 האָט ער, לויטן אויפטראָג פון ייִדאָפּטייל פֿאָלקאָמבילד, געגרינדעט אַ ייִדישע פּילאָלאָגישע קאָמיסיע, פון וועלכער ער איז געווען סעקרעטאָר. די קאָמיסיע איז צעפֿאַלן נאָכדעם ווי ער איז, אין יולי 1921, געשיקט געווארן אויף ייִדישער קולטור־אַרבעט קיין כאַרקאָוו, וואו ער האָט, אין אויפטראָג פון צענטראַל ייִדביורא פֿאָלקאָמבילד, געגרינדעט אַ ייִדישע פּילאָלאָגישע קאָמיסיע. זי האָט אין יאָר 1923 אַרויסגעגעבן אַ זאַמל־בוך „ייִדיש".

ער האָט איבערגעזעצט לעבעדינצעווס „אַלגעברע" און אַנדערע מאַטעמאַטישע לערן־ביכער. ער איז געווען לעקטאָר פון מאַטעמאַטיק אין מאָסקווער פּראָלעטקולט, לעקטאָר פון ייִדיש און מאַטעמאַטיק אויף די 3־יאָריקע ייִדישע פּעדאַגאָגישע קורסן אין כאַרקאָוו, מיטאַרבעטער פון דער ווייסנשאַפֿטלעכער אויספֿאָרשונג־קאָמעדרע פֿאַר שפּראַך־ווייסנשאַפֿט אין כאַרקאָוו, און האָט זיך באַטייליקט אין דער ייִדישער פּילאָלאָגישער אַרבעט פון דעם „אינווייסקולט" אין מינסק.

•

מרדכי זאַרעצקי

מרדכי זאַרעצקי, געבאָרן אין פּינסק אין 1893, איז אַ ברודער פון בילדונג־טוער אייזיק זאַרעצקי; האָט געלערנט אין רעפֿאָרמירטן חדר, שטאָטישער שול, געענדיקט די טעכנישע שול אין ווילנע, שטודירט אין די אינסטיטוטן

פאַר לאַנדווירטשאַפט און פאַר פאָלקסווירטשאַפט. ער איז געווען מיטגליד פון פרעזידיום אין די קאָמיטעטן פון „אָרט", קולטור־ליגע, דעמאָקראַטישן לערער־פאַראיין, דראַמאַן פון קהלה אין כארקאָוו; לערער אין דעם איבּ־סטיטוט פאַר פאָלקסבילדונג (געוו. אוניווערזיטעט) אין כארקאָוו און טוער אויפן געביט פון בילדונג אויף דער אַלגעמיינער און יידישער גאַס, מיטאַרבעטער פון „נאַרקאָמ־פראָס", פאַרוואַלטער פון יידישן יוגנט־אַרבעטערהויז. 1911—1912 האָט ער געשריבן קאָרעספאָנדענצן אין פאַר־שיידענע פּראָווינציעלע רוסישע צייטונגען, זינט 1919 געדרוקט קלייניע אַרטיקלען וועגן פּעדאַגאָגיק און פאָלקס־בילדונג אין פאַרשיידענע רוסישע און יידישע זשורנאַלן.

ער האָט געגרינדעט אין כארקאָוו אַ פּעדאַגאָגישן פאַרלאָג, וואָס האָט אַרויסגעגעבן אַכט קלייניע פאָפולער־וויסנשאַפטלעכע ביכעלעך פאַר קינדער און יוגנט.

•

זאַוועל זילבערטס

דער פאָטער פון באַוואוסטן קאָמפּאָזיטאָר און כאָר־דיריגענט זאַוועל זילבערטס, ר׳ ברוך־הירש, האָט גע־שטאַמט פון קורלאַנד, אָבער נאָך דער חתונה מיט אַ כלה

זאַוועל זילבערטס

פון פינסק, פייגל אייזענבערג, האָט ער זיך דאָרט באַזעצט און איז אַ סך יאָרן געווען חזן אין דער קאָרלינער שול. זאַוועל (געב. 1880) האָט אין הויז פון זיינע פרומע און מוזיקאַלישע עלטערן זיך אָנגעזאָפּט מיט חזנישער טראַ־דיציע און יידישע מנהגים. ער האָט פרי דערפילט אַ דראַנג צו מוזיק, און זיין ערשטע מוזיקאַלישע שול איז געווען טאַקי זיין פאָטערס שול־כאָר. דער פינסקער שטאָט־חזן ר׳ יואל־זעליג (געשטאָרבן 1900) פלעגט שוין אויפן יונגן זאַוועל זאָגן, אַז פון אים וועט אויסוואַקסן אַ מוזיקאַלישער גאון. זיין ערשטע בילדונג האָט זאַוועל זיל־בערטס באַקומען אין פינסק — ביי מלמדים, אין דראַנזיקס שולע און שפּעטער ווי אַן עקסטערן. צו 13 יאָר האָט ער שוין געשפּילט אין אַן אָרקעסטער און ווי אַ סאָליסט פלעגט ער פון צייט צו צייט געבן קאָנצערטן אין שול. אין 1896 איז ר׳ ברוך־הירש געשטאָרבן און דער 15־יעריקער זאַ־וועל איז אָנגעשטעלט געוואָרן אויף זיין פאָטערס פּלאַץ. דער יונגער בעל־תּפילה האָט אַזוי אויסגענומען ביי די גבאים און ביים עולם, אַז מ׳האָט פון זיינעטוועגן געבראָכן אַ מנהג און באַשטימט אַ יונגן בחור פאַרן חזן פון אַ גרויסער, אַלטער שול.

צו 16 יאָר איז שוין זאַוועל זילבערטס געווען באַ־רימט אין און אַרום פינסק. ער האָט זיך געמאַכט אַ נאָמען דורך זיינע איגענע כאָראַלע ווערק און אויך אַלס אויס־פירער פון די ליטורגישע מוזיק־שאָפונגען פון זולצער, לעוואַנדאָווסקי און אָנדערע וועלט־באַרימטע חזנים פון יע־נער צייט. צו בלייבן אויף שטענדיק חזן איז אָבער ניט געווען זילבערטס אָמביציע. אים האָט געצויגן צו בריי־טערע מוזיקאַלישע האָריזאָנטן, זיך אויסצולערנען די וואָ־קאַלע קונסט און אינסטרומענטאַלע מוזיק (קלאַוויר צ. ב.) און קאָמפּאָזיציע. אין 1897, אַלט־זייענדיק קוים 18 יאָר, פאַרלאָזט ער פינסק און קומט אָן אין דער וואַרשעווער קאָנסערוואַטאָריע. אין 1902 האָט ער די קאָנסערוואַטאָריע אין וואַרשע געענדיקט מיט הויכע אויסצייכענונגען און מיט אַ דיפּלאָם פון אָפּעראַ־כארטיסט. אין 1903 קומט ער אָן אין לאָדזש צו פאַרנעמען די שטעלע פון כאָר־דיריגענט אין דאָרטיקן „הזמיר"־פאַראיין, וואו עס האָט זיך אייגנטלעך אָנגעפאַנגען זילבערטס זייער פרוכטבאַרע מוזיקאַליש־וואָ־קאַלישע קאַריערע אין משך פון די לעצטע פיר צענדליק יאָר.

אין יענער צייט איז דער לאָדזשער „הזמיר" געווען ניט בלויז אַ גרויסער געזאַנג־פאַראיין און ליטעראַריש־קינסטלעריש געזעלשאַפט, נאָר אויך די גרעסטע מוזיקא־ליש־יידישע אינסטיטוציע אין פוילן. אין לאָדזש האָט ז. זילבערטס געשאַפן זיין ערשטע קאָמפּאָזיציע „הבט מן השמים", וואָס איז באַלד באַרימט געוואָרן צווישן חזנים און ליבהאָבער פון סינאַגאָגאַלער מוזיק. גיך דערנאָך האָט ער געשאַפן זיין „הבדלה" — אַ פרעכטיקע קאָמפּאָזיציע, וואָס איז געבויט אויף דעם ניגון פון אַ רעליגיעזן פאָלקס־מאָטיוו. אין „הזמיר" פלעגט זילבערטס אויפפירן די גרעס־טע כאָראַלע ווערק — פון העגדל, היידן, מענדעלסאָן א. ד. גל.

דער נאָמען פון לאָדזשער כאָרמייסטער־ווירטואָז איז דערגאַנגען ביז מאָסקווע און אין 1907 מאַכט מען זיל־בערטסן דעם פאָרשלאָג צו ווערן כאָר־דיריגענט פון דער מאָסקווער סינאַגאָגע.

זילבערטס האָט דעם פאָרשלאָג אָנגענומען און איז אויף דעמדאָזיקן פאָסטן פאַרבליבן אַרום אַכט יאָר צייט.

אין דער מאַסקווער קהלה איז ער געווען פֿאָפולער און באַליבט, ער האָט אָבער דאָרט געמוזט אויסשטיין די גוט־באַקאַנטע נגישות און רדיפות מחמת וואויגרעכט, פֿעסער א. ד. גל. גראָד אין יענער צייט האָט זיך אין פֿעטער־בורג און מאַסקווע, אָפילו אין די אַלב־אַסימילירטע שיכטן פון דער יידישער געזעלשאַפֿט, באַמערקט אַ נייַ־אויפגקומענער אינטערעס צו דער יידישער פֿאָלקס־מוזיק און צום יידישן פֿאָלקס־ליד בפרט. זילבערטס וואָרפט זיך אַריין מיט ברען אין דערדאָזיקער אַרבעט, אַרגאַניזירט אַ כאָר און קריגט שטיצע פון דעם באַרימטן מוזיקער יוליוס ענגעל, ראַבינער דר. י. מזא"ה און אַנדערע יידישע כלל־און קולטור־עסקנים. די אונטערנעמונג איז געקרוינט גע־ווארן מיט דערפֿאָלג און האָט דורך דער וואָקאַליש־מוזיקאַליש־קונסט דערוועקט אַ ליבע אין אינטערעס צום יידישן קולטור־אוצר בכלל. אַזוי, צום ביישפיל, וועז עס איז געפֿייערט געווארן מענדעלי מוכר ספֿרימס 75־יעריקער יוביליי (אין 1911), האָט ז. זילבערטס לכבוד דער געשע־עניש פֿאַרפֿאַסט אַ קאַנטאַטע און זי איז אויסגעפֿירט גע־ווארן אויף אַ פֿייערלעכן אופן מיט אַ גרויסן כאָר. אין 1914 האָט זילבערטס באַשלאָסן צו פֿאַרלאָזן רוסלאַנד אינ־גאַנצן. די מאַסקווער געמיינדע האָט שטאַרק באַדויערט דעם אַוועקפֿאָר פון דעם באַליבטן כאָר־דיריגענט און אים מיטגעגעבן אַ גרויסאַרטיקן אָפשיד־אַדרעס. אויפן וועג קיין אויסלאַנד איז די פֿאַמיליע זילבערטס אָנגעקומען אין לאָדזש און דאָ האָט זיי, גאָר אומגעריכט, פֿאַרהאַלטן דער אויס־ברוך פון דער מלחמה און צונישט געמאַכט זייער פֿלאַן מכח עמיגראַציע קיין אַמעריקע. ז. זילבערטס ווערט דאָן ווידער כאָר־מייסטער פון „הזמיר", וואָס האָט אונטער דער מיליטערישער, דייטשער אָקופּאַציע פון לאָדזש (אין סוף 1914) געפירט אַ פֿאַרצווייגטע קולטורעלע און קינסטלע־רישע אַרבעט. אין פרילינג 1915, נאָך דעם פֿלוצלינגן טויט פון י. ל. פּרץ, האָט ז. זילבערטס קאָמפּאָנירט אַ פּרץ־עלעגיע צו די ווערטער פון טרויער־ליד, פֿאַרפֿאַסט פון יצחק קאַצענעלסאָן. דידאָזיקע קאָמפּאָזיציע איז מיט דער צייט פֿאַרשפּרייט געוואָרן איבער דער גאַנצער יידישער וועלט און האָט אומעטום געלאָזן אַ טיפן איינדרוק (געדרוקט אין ניו יאָרק, מעטראָ־מוזיק קאָמפּ. 1930). אין לאָדזש איז זילבערטס געבליבן ביז 1920, וועז ער מיט דער פרוי זיינען אָפּגעפֿאָרן קיין אַמעריקע.

פּינסקער חזן יואל־זעליג מיט זיין כאָר

וואָרן מיט דערפֿאָלג און האָט דורך דער וואָקאַליש־מוזי־קאַליש קונסט דערוועקט אַ ליבע אין אינטערעס צום יידישן קולטור־אוצר בכלל. אַזוי, צום ביישפיל, וועז עס איז געפֿייערט געוואָרן מענדעלי מוכר ספֿרימס 75־יעריקער יובילייי (אין 1911), האָט ז. זילבערטס לכבוד דער געשע־עניש פֿאַרפֿאַסט אַ קאַנטאַטע און זי איז אויסגעפֿירט גע־ווארן אויף אַ פֿייערלעכן אופן מיט אַ גרויסן כאָר. אין 1914 האָט זילבערטס באַשלאָסן צו פֿאַרלאָזן רוסלאַנד אינ־גאַנצן. די מאַסקווער געמיינדע האָט שטאַרק באַדויערט דעם אַוועקפֿאָר פון דעם באַליבטן כאָר־דיריגענט און אים מיטגעגעבן אַ גרויסאַרטיקן אָפשיד־אַדרעס. אויפן וועג קיין אויסלאַנד איז די פֿאַמיליע זילבערטס אָנגעקומען אין לאָדזש און דאָ האָט זיי, גאָר אומגעריכט, פֿאַרהאַלטן דער אויס־ברוך פון דער מלחמה און צונישט געמאַכט זייער פֿלאַן מכח עמיגראַציע קיין אַמעריקע. ז. זילבערטס ווערט דאָן

דאָ אין אַמעריקע אַנטוויקלט זילבערטס זייער אַ פרוכט־באַרע, וואָקאַליש־מוזיקאַליש טעטיקייט. ער קומט אין פֿאַרבינדונג מיט דעם חזנים־פֿאַרבאַנד, וועלכער נעמט אים אויף מיט אָפענע אָרעמס. אין 1923 אַרגאַניזירט ער אַ „הזמיר" אין נואַרק (דער כאָר פון 90 שטימען עקזיסטירט נאָך ביז איצט אונטער דער אויפזיכט פון יאָנג מענס היברו אַסס"ן). ער פירט אָן מיט אָן אַרבעטער־רינג־כאָר אין פּעטערסאָן און מיט אַנדערע כאָרן. אין ניו יאָרק ווערט ער אַ דיריגענט פון אַ ריזיקן כאָר, וואָס דער חזנים־פֿאַר־באַנד האָט געשאַפֿן.

אין 1928 איז זילבערטס געווען אינסטרוקטאָר פון „קהלישן געזאַנג" (קאָמיוניטי סינגינג) אין דער „דזשואיש עדיוקעישאַנאַל אַלייַענס" אין ניו יאָרק. דידאָזיקע אינ־סטיטוציע האָט אויך אונטערן טיטל, „קאָמיוניטי ענד קאָנ־גרעישאַנעל סינגינג", אַרויסגעלאָזן אַ רייע נאָטן־ווערק מיט

דעם טעקסט פון זילבערטס אייגענע לידער־קאָמפּאָזיציעס און פון אַמעריקאַנער פאָלקס־לידער אונטער דער מוזיקאַלישער רעדאַקציע פון ז. זילבערטס.

דער חזנים־פאַרבאַנד האָט אַרויסגעגעבן אייניקע כאַראַלע ווערק פון ז. זילבערטס, ווי דער מייסטער פון דער ליטורגישער, כאָראַלער קאָמפּאָזיציע. זייער פאָפולער זיינען די קאָמפּאָזיציעס „על נהרות בבל", „מזמור שיר חנוכה", „היה עם פיפיות" און „אחינו". אין יאָר 1932 איז דער־שינען (בלאָך־פאַרלאַג, ניו יאָרק) זילבערטס „נגינות ישראל", די פרייטאָג־צונאַכט־ליטורגיע צום נוסח פון רעפאָרמירטן סידור. אויפן געביט פון סאָלאָ־מוזיק האָט זילבערטס געשאַפן געזאַנג־קאָמפּאָזיציעס צו די לידער פון ח. נ. ביאַליק („מנהג חדש"), אברהם רייזין („דאָס נייע לידּ", „יעקבס חלום"), יהואָש און אַנד.

שוין 16 יאָר ווי ס׳עקזיסטירט אין ניו יאָרק די „זילבערטס־קאָראָל־סאָסייעטי", מיט אַ געמישטן כאָר פון 100 שטימען, ליבהאָבער פון געזאַנג און אינסטרומענטאַלער מוזיק. די כאָר־אָנטיילנעמער זיינען צום גרעסטן טייל היגע־געבוירענע. זיי גיבן פון יאָר צו יאָר אַ גרויסן קאָנצערט פון קלאַסישער און יידישער מוזיק, אונטער דער לייטונג פון זאָוועל זילבערטס.

•

יהודה לייב זיסלמאַן

יהודה־לייב זיסלמאַן, געבאָרן אין פינסק, אין יאָר 1885 איז אַ זון פון אַ שוחט און בעל־תפילה. ביז בר־מצווה פאַרבראַכט אין מאַכנאָווקע, דערנאָך אין ביאַליסטאָק, וואוהין זיינע עלטערן האָבן אויבערגעוואַנדערט. צו 17 יאָר אַוועק אַליין קיין ניו יאָרק, געאַרבעט אַלס שמוקלער און זיך געלערנט פידל שפילן. אַ געוויסע צייט געווען דירעק־טאָר פון דער מוזיק־שול בייס אַהרבעטער־רינג אין ניו יאָרק. זינט 1906 געשריבן לירישע, הומאָריסטישע און סאַטיריש לידער אין „פאָרווערטס", „פרייע אַרבעטער שטימע", „קונדס", „די פעדער", הומאָרעסקעס אונטער די פסעוודאָנימען: פראָפעסאָר שפילפויגל, לעאָנטשיק. אין 1920 האָט ער רעדאַקטירט דעם חודש־זשורנאַל „דער הומאָריסט" און די איינמאָליקע אויסגאָבע „דער שטיפער", אַרויסגעגעבן פון דעם „אַרבעטער־רינג מוזיקאַלישן פּראָיין". ער האָט אויך פאַרפאַסט אייניקע מוזיקאַלישע קאָמפּאָזיציעס.

•

אַלעקסאַנדער זושה טשעטשיק

דער אינזשינער און אינסטרוקטאָר אין יידישן טעכניקום אין חיפה אַלעקסאַנדער זושה טשעטשיק, איז אַ זון פון אברהם טשעטשיק. ער איז געבאָרן אין פינסק אין יאָר 1895. ער האָט געלערנט אין ציוויסטישע חדרים אין פינסק און אין אַ דאָרטיקע שולע, און שפעטער אין די אויסלענדישע אוניווערזיטעטן — אין בעלגיע און לאָזאַן, שווייץ. ער האָט זיך באַזעצט אין ארץ ישראל אין יאָר 1920. אין די לעצטע יאָרן וואוינט ער אין חיפה און איז דאָרט דירעקטאָר פון דער עלעקטרישער געזעלשאַפט פון חיפהר דיסטריקט.

•

חיים טשעמערינסקי (ר׳ מרדכילע)

אין דער מאָדערנער אידישער ליטעראַטור זיינען משלים, פאַבלען, אַ גאַנץ זעלטענער ליטעראַרישער זשאַנר, די ווערק פון דעם דאָזיקן מין, אַפילו ווען זיי זיינען ניט אין גאַנצן אָריגינעל און בארגן זייערע סוזשעטן פון די אַלטע און נייע מייסטער, ווי עזאָפּ, לאפאָנטען און קרילאָוו, מוזן אָבער האָבן גאָר גרויסע ליטעראַרישע מעלות, אויב זיי זאָלן ווירקלעך ווערט זיין פאַררעכנט צו ווערן צווישן די בעסערע פאָעטישע שאַפונגען. זיי מוזן זיך אויסצייכענען מיט דער פאָלקסטימלעכקייט פון דער שפראַך, מיט דער גרויסער קראַפט צו כאַראַקטעריזירן די חיות און עופות, כדי דורך דעם בילד פון דער חיה זאָל דורכשיינען אַ לעבעדיקער פאָלקסטיפּ, און אין זיי מוז זיך אויסדריקן אַ פיינער פאָלקסטימלעכער הומאָר.

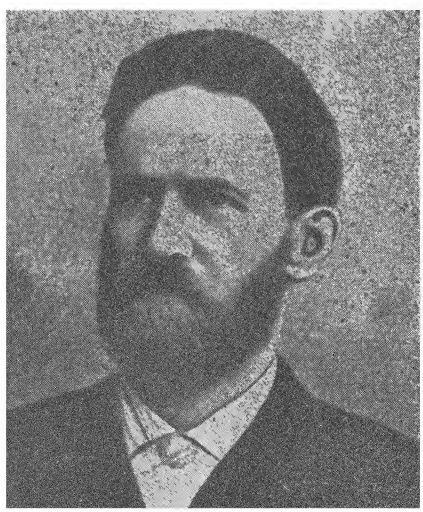
אָט די אַלע אייגנשאַפטן פון דער עכטער פאַבלדיכטונג האָבן געהאַט די משלים פון חיים טשעמערינסקי (ר׳ מרדכילע), וועלכער איז געווען דער ערשטער, און אין זיין צייט דער גרעסטער, פאַרשטייער פון דעם דאָזיקן זשאנר אין דער נייסטער אידישער ליטעראַטור. דערצו איז ער נאָך געווען אַ העכסט־באַגאַבטער מעמואַרן־שרייבער, פובליציסט און אַ פילאָלאָג. ער איז אויך געווען אַ פיינער העברעאישער סטיליסט. מיט איין וואָרט — אַ „מושלם", אַ פילזייטיק־באַגאַבטער קינסטלער, וואָס האָט במשך פון אַ ניט גאַנץ לאַנגן שאַפונג־פעריאָד טיף באַאיינפלוסט אַ סך געביטן פון יידישן גייסטיקן לעבן אין רוסלאַנד.

געבאָרן אין יאָר 1862 אין מאָטעלע, ביי פינסק, איז טשעמערינסקי, ווי מיר וועלן באַלד זען, ממש ביזן לעצטן לעבנס־הויך געבליבן געטרייַ אָט דער קלייַנער פאַרוואָר־פענער, אידילישער שטעטל אין דער „שטילער פראָווינץ", פון וועלכער ס׳זיינען אַרויסגעקומען חוץ אים נאָך אַ פאָר גרויסע יידישע פירער און טוער, ווי דער ציוניסט דר. ווייצמאַן און דער שול־עסקן, ח. פיאַלקאָוו. די שטעטל און אירע תושבים זיינען פאַראייביקט געוואָרן אין ר׳ מרדכילעס לעצטן העברעאישן ווערק „עירתי מוטילי".

זיין פאָטער, שמואל יצחק, איז געווען אַן אָנגעזעענער באַלעבאָס אין שטעטל, אַ געמיש פון חסיד און „דייטש", ד. ה. היינטוועלטיקן ייד; האָט געהאַנדלט מיט פריצים, געפירט גרויסע געשעפטן, איז אָבער יונג געשטאָרבן. זיין בן־יחיד, חיים, איז דעמאָלט אַלט געווען 13 יאָר. ער, דער זון, האָט באַקומען אין זיין שטעטל אַ פרומע, טראַדיציאָנעלע דערציאונג, און גלייכצייטיק זיך פאַרנומען מיטן שטודיום פון שפראַכן און וועלטלעכער בילדונג בכלל. נאָך

דער חתונה באַזעצט זיך חיים טשעמערינסקי ביי זיין שווער אין קריוואָי ראָג, כערסאָנער גובערניע, וואו ער ווערט אַן אייזן־הענדלער.

אָבער זיין טעמפּעראַמענט און אינטעלעקט לאָזן אים ניט זיך צופרידנשטעלן מיטן מסחר, און אַרום 1900 גע־פינט מען אים שוין אין אָדעס, וואו ער נעמט זיך גרייטן צו מאטורע־עקזאַמענס און טרעט אַריין, בלויז אויף אַ קורצער צייט, אין ציוויל־טישע קרייזן (מיט ראַדיקאַלע טענדענצן), אַריבערגייענדיק פון דאָרט אין די טעריטאָ־ריאַליסטישע רייען. אין אַן אַרטיקל, באַטיטלט „ארץ ישראל און ארץ לישראל", וועלכן ח. טשעמערינסקי האָט אָנגע־שריבן פֿאַר אחד העמס מאָנאַטשריפט „השלח", איז ער

חיים טשעמערינסקי (ר׳ מרדכילע) — אין יאָר 1905

אין אַ שאַרף סאַטיריש טאָן אַרויסגעטראָטן קעגן פֿאַלע־סטיניזם. די אַרבעט איז, פֿאַרשטייט זיך, אין „השלח" ניט דערשינען. קיין בעסערן מזל האָט אויך ניט געהאַט זיין העברעאישע סאַטירע „אויפן הימל אַ יריד" (שוק בשמים), וואו ס׳זיינען אויסגעלאַכט געוואָרן אַלע דעמאָל־דיקע, משכיל־בירגערלעכע ריכטונגען. זיין ערשטן דעביזט אין דער ליטעראַטור האָט ר׳ מרדכילע (דער פּסעוודאָנים פון חיים טשעמערינסקי, דערהויפּט ווי אַ פֿאַבל־דיכטער) געמאַכט אין דער פּעטערבורגער טעגלעכער צייטונג „דער פריינד" אין יאָר 1903. דאָס איז געווען אַ פֿאַבל — „די מגפה אַסיפה", וואָס איז אין גרונט געווען אַ גערעטענע פֿאַריידישונג פון קרילאָווס באַוואוסטער פֿאַבל „די מגפה בייַ חיות".

אין דרום־רוסלאַנד, וואו ח. טשעמערינסקי האָט אין יענע יאָרן געלעבט, האָט ער געהאַט אַ רעפוטאַציע פון אַ גרויסן אַגיטאַטאָר פֿאַר די סאָציאַליסטן־טעריטאָריאַליסטן. נאָכן קישינעווער פּאָגראָם וועלט ער אַן אַקטיווער טוער פון יידישן זעלבסטשוץ אין אָדעס, אַקערמאַן, כערסאָן. דאָרט, אין כערסאָן, גרופּירן זיך אַרום אים כמעט אַלע ראַדיקאַלע ריכטונגען פון שטאָט, יידישע און ניט־יידישע, סיי יונגוואַרג, סיי דער עלטערער דור. פון 1906 ווערט ער זייער אַקטיוו ווי אַ זשורנאַליסט אין דער יידישער און העברעאישער פּרעסע פון וואַרשע, קיעוו און פּעטערבורג. ער שרייבט דערהויפּט אַ רייַ פֿאַבלען און סאַטיריש־הומאָריסטישע לידער.

וועז דער פּעטערבורגער „פריינד" איז, אין 1909, אַריבערגעפּירט געוואָרן קיין וואַרשע, איז ח. טשעמערינסקי דאָרט געוואָרן אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער. ער דרוקט פּובליציסטישע און פֿאָפּולער־וויסנשאַפֿטלעכע אַרטיקלען און ראָמאַן־איבערזעצונגען פון וויקטאָר הוגאָ, קעלערמאַן און אַנדערע. זיין שרייבערישער טאַלאַנט האָט אָבער געזוכט וועגן צו מער דויערנדיקע שאַפונגען. יאָרנלאַנג האָט ער זיך אַרומגעטראָגן, למשל, מיטן גענדאַנק צו שאַפֿן קינדער־ליטעראַטור און אַ קינדער־זשורנאַל אין יידיש. אַ גערעטענע פּראָבע אויף דעם דאָזיקן געביט האָט ער אַליין געמאַכט אין 1912, וועז ס׳איז אַרויס די ערשטע אויפלאַגע פון זיין מעשהלע „שלמה המלך און דער אשמדי". אויך האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט יידישער שפּראַך־פֿאָרשונג און גרא־מאַטיק, האָט געהאַט בדעה איבערצוזעצן דעם גאַנצן תנ״ך אין יידיש א. ד. גל. זיצנדיק אַמאָל אין טורמע פֿאַר אַ פּרעסע־פּראָצעס האָט ער איבערגעזעצט אויף יידיש דעם מחזור פֿאַר ראש השנה און יום כפּור, די פּיוטים און תפילות, און גרויסע מבינים פון יידישן סטיל האָבן אָט די אַרבעט שטאַרק געלויבט. אויך תלמודישע אגדות האָט ער פֿאַראידישט אויף זיין העכסט־געלונגענעם שטייגער.

נאָך דעם אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה האָט ח. טשעמערינסקי פֿאַרלאָזן וואַרשע, האָט אַ געוויסע צייט געלעבט אין פּעטערבורג און איז פון דאָרט, לויט דער רעקאָמענדאַציע פון זיין פּריינד, דעם העבריאישן שרייי־בער, א. דרויאַנאָוו, אַנגעקומען אויף אַ געשעפּטלעכע שטעלע צו אַ גרויסן יידישן פֿאַבריקאַנט אין יעקאַטערי־נאָסלאָוו. אין יענער שטאָט איז ער ווידער געוואָרן דער גייסטיקער וועגווייזער פֿאַר דער יידיש־ראַדיקאַלער יוגנט. אין האַרבסט 1917 האָט ח. טשעמערינסקי זיך אַוועקגעלעגט מיט אַ שוועכער אינערלעכער קראַנקייט אין אַ יעקאַטערי־נאָסלאָווער שפּיטאָל, און איז דאָרט, נאָך 4 חדשים פון גרויסע יסורים, אין אָנפֿאַנג יאַנואַר 1918, געשטאָרבן. אויפן קראַנקן־בעט, מיט אַ בלייפּעדער, האָט ער באַוויזן אַנצושרייבן זיין לעצט ווערק „עירתי מוטילי", לויט ווי ער האָט אָפּגערעדט אַמאָל מיט זיין פריינד א. דרויאַנאָוו (געשט. 1938), אַז יעדערער פון זיי זאָל באַשרייבן זיין שטעטל.

דער דאָזיקער פיינער ליטעראַרישער מאָנומענט פֿאַר דער פֿאַרוואָרפענער קליינער שטעטל ניט ווייט פון פּינסק, איז אָפּגעדרוקט געוואָרן עטלעכע יאָר נאָך ר׳ מרדכילעס טויט אין 2טן באַנד פון זאַמלווערק „רשומות" און פֿאַרנעמט

אָרום 120 בוך־זייטן. דאָס איז אַ מייסטער־ווערק פון דער יידישער מעמואָרן־ליטעראַטור. דאָס גאַנצע שטעטל, מיט איר לעבנס־שטייגער, מנהגים, פרנסות און מערקווירדיקע יידישע און קריסטלעכע טיפֿן שטייט אויף פֿאָר דעם לעזערס גייסטיקן בליק, פֿונקט ווי אַ כשוף־מאַכער וואָלט מחיה־מתים געווען אַ פון לאַנג שוין פֿאַרזונקענע אייגנ־ארטיקע וועלט.

זיין וויכטיקסטע פילאָלאָגישע אַרבעט „די יידישע פֿאָנעטיק", מיט אָנמערקונגען פון בער באָראָכאָוו, איז געדרוקט געוואָרן אין גרויסן זאַמלווערק „פּנקס" (ווילנע, 1913) די דאָזיקע אַרבעט האָט אַרויסגערוקט שאַרף און בולט דעם גרונד־געדאַנק, אַז יידיש איז אַ שפּראַך מיט אַן אייגענער אינדיווידואַליטעט, אַז זי פֿאַרמאָגט אַן אייגענע אינעווייניקסטע געזעצמעסיקייט, און איז אינגאַנצן אָפּגע־שיידט פון מאָדערנעם הויך־דייטש. אָבער נאָך פיל בעסער ווי זיין וואויל־געלערנטע טעאָריע פון יידיש האָט געווירקט אין לעבן זיין אייגענער רייכער יידישער שפּראַך־מיטלען האָט ער געשאפֿט פון די פֿאַרשידנסטע קוועלן, ווי למשל, פון אַלטן עברי־טייטש, פון חדר, פון גאַס און פון מאַרק, אויך פון די מאָדערנע שפּראַכן, אָבער שטענדיק געשאפֿט מיט אַ קלוגן אויסקלייב, מיט אַ פיינעם חוש פֿאַר דעם גייסט פון יידיש, מיט געשמאַק און חריפות. חיים טשעמערינסקי האָט טאַקע באַרייכערט דאָס ליטע־ראַרישע יידיש מיט נייע ווערטער און אויסדרוקן. די דאָזיקע שפּראַך־עשירות זיינע גיט צו אַ גאָר גרויסן, אפשר קלאַסישן (אויב ס׳איז דערלויבט דאָס ווערט דאָ צו באַנוצן), ווערט די איבערזעצונגען זיינע, סיי פון מאָ־דערנע ראָמאַנען, סיי פון די יידישע אגדות און תפילות.

אָלס אַ יאָרנלאַנגער מיטבויער און מיטאַרבעטער פון דער בעסערער יידישער צייטונג־פּרעסע, האָט חיים טשע־מערינסקי אין אַ גאָר גרויסער מאָס מיטגעווירקט אויס־צואַרבעטן אַ ריינעם, פּליסיקן יידישן צייטונג־סטיל.

•

יעקב טשערטאָק

יעקב טשערטאָק, ווועלכער איז געבוירן געוואָרן אין פּינסק אין יאָר 1862, איז דערצויגן געוואָרן אין פּינסקער חדרים און האָט זיך אויך געלערנט אין דער דאָרטיקער רעאַל־שולע. נאָכן ענדיקן, צו 19 יאָר, די פּינ־סקער רעאַל־שולע איז ער אַוועקגעפֿאָרן לערנען אין דעם כאַרקאָווער טעכנאָלאָגישן אינסטיטוט. די בלוטיקע פּאָג־ראָמען, פּרילינג 1881, אין די דרום־רוסישע שטעט האָבן, ווי באַקאַנט, אַרויסגערופן שטאַרקע נאַציאָנאַלע שטימונגען ביי אַ טייל פון דער יידישער געבילדעטער יוגנט אין רוסלאַנד. יעקב טשערטאָק איז טיף פֿאַרכאַפּט געוואָרן פון אָט דער באַוועגונג. ער איז געווען פון די ערשטע רוסיש־יידישע אינטעליגענטן זיך אַוועקצולאָזן קיין פּאַלעסטינע, כדי דאָרט צו העלפֿן בויען דעם „נייעם ישוב", פון ערד־אַרבעטער און אַנדערע פּראָדוקטיוע עלעמענטן. דאָס איז פֿאַרגעקומען אָרום סוף 1881.

נאָך זיין אָנקומען אין ארץ־ישראל, איז י. טשערטאָק אַוועק אַרבעטן אַלס לאַנדווירטשאַפטלעכער טאָג־אַרבעטער אין דער קאָלאָניע „מקווה ישראל", וואָס איז אויסגעבויט געוואָרן, ניט וויט פון יפו, דורך דער באַוואוסטער חברה „כל ישראל חברים" (אַליאַנס איזראַעליט) אין פּאַריז, נאָך אין יאָר 1878. דאָס איז געווען פּרילינג, 1882, און ערשט מיט עטלעכע חדשים שפּעטער, אין יולי, 1882, איז קיין פּאַלעסטינע אָנגעקומען די גרופּע „בילו" (בית יעקב לכו ונלכה) צו וועלכע יעקב טשערטאָק איז גלייך צוגע־שטאָנען. דאָס זיינען געווען די ערשטע יידישע לאַנד־ווירטשאַפטלעכע אַרבעטער אין דער נייער ארץ־ישראל (די גרופּע איז באַשטאַנען פון 14 פערזאָן, מייסטנס סטודענטן).

סוף יאָר 1882 איז ער פון דער קאָלאָניע אַוועק און איז אַריבערגעפֿאָרן קיין ירושלים. דאָרטן איז ער נאָך באַקאַנט געוואָרן מיט די הויפּט־עסקנים פון דעם נייעם ישוב. ער האָט זיך דאָרטן אויסגעלערנט סטאָלערײַ, און צוזאַמען מיט נאָך אַ פּאָר חברים־אידעאַליסטן האָט ער געעפֿנט אַ וואַרשטאַט, אָבער קיין גרויסע הצלחה האָט ער אין זיי־יין נייער פֿרנסה ניט געהאַט. סוף 1886 האָט י. טשערטאָק באַשלאָסן צייטווייליק צו פֿאַרלאָזן פּאַלעסטינע און אויף אַ שטיק צייט אָפּצופֿאָרן צוריק קיין רוסלאַנד, כדי דאָרט אָנצוקלייבן די מיטלען, וואָס זאָלן אים געבן אַ מעגלעכקייט זיך צו באַזעצן ווי אַ פֿאַרמער אויף זיין אייגענער נחלה אין ארץ־ישראל.

יעקב טשערטאָקס „צייטווייליקער" באַזוך אין רוס־לאַנד האָט זיך פֿאַרצויגן אויף צוואַנציק יאָר צייט. ערשט אין 1906 האָט ער שוין אין דער באַגלייטונג פון זיין פֿאַמיליע זיך אומגעקערט קיין ארץ־ישראל, איז אַוועק ער־געזעץ אין אַ ווייטן אַראַבישן דאָרף און דאָרט, אינאיינעם מיט זיין פרוי און קינדער, זיך אָפּגעגעבן מיט ערד־אַרבעט. נאָך צוויי יאָר מאַטעריש איז ער מיט זיין פֿאַמיליע אַוועק אין יפו, וואו ער האָט זיך פֿאַרנומען מיט מסחר. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1913, אין עלטער פון 51 יאָר.

יעקב טשערטאָק איז אויך געווען טעטיק אויפן ליטע־ראַרישן געביט. ער האָט געשריבן אין העברעאיש און רוסיש. זייענדיק אין רוסלאַנד, האָט ער אָפּגעדרוקט אין רוסיש־יידישן מאָנאַטלעכן זשורנאַל „וואָסכאָד", אין אַ סע־ריע אַרטיקלען, אַן איבערזעצונג פון יוסף פלאַוויאוסעס ווערק „יידישע מלחמות". צו דער איבערזעצונג האָט יעקב טשערטאָק צוגעגעבן זיינע דערקלערונגען און פּירושים.

זיין זון, משה טשערטאָק, געבאָרן אין כערסאָן אין 1895, איז איצט אייגער פון די וויכטיקסטע טוערס אין דער ציוניסטישער פּירערשאַפט אין ארץ־ישראל.

שאול יוסף יאַנאָווסקי

אַמעריקע, וואו די מאַדערנע יידישע אַרבעטער־באַוועגונג איז מיט אַ האַלבן יאָרהונדערט צוריק געבאָרן געוואָרן, איז אויך דאָס לאַנד, אין וועלכן די יידישע ארבעטער־פֿרעסע האָט, אין די לעצטע פופציק יאָר, דער־גרייכט אַ זייער הויכע אַנטוויקלונג־שטופּע. איינער פון די אינטערעסאַנטסטע און קאָלירפולסטע שאַפֿער און בויער פון אָט־דעם צווייג יידישן זשורנאַליזם איז ש. יאַנאָווסקי. זיין ווירקונג אין דער יידיש־ראַדיקאַלער אַרבעטער־באַוועגונג איז געווען אַ טיפּע און אַ פילזייטיקע.

מיר פֿאַרגעסן אָפט ווי שווער און פֿאַראַנטוואָרטלעך איז די פונקציע פון אַ גוטן רעדאַקטאָר אין דער אַרבעטער־פֿרעסע. זשורנאַליזם מיינט פירערשאַפֿט, יעדער רעדאַקטאָר איז אַ וואָרט־פֿירער, און אַ רעדאַקטאָר פון אַ אַרבעטער־צייטונג איז אַ פירער פון אַרבעטער־פֿירער, און אין אַ וועלט,

שאול יוסף יאַנאָווסקי

וועלכע ווערט אַלץ מער פֿאַרוויקלט און פֿאַרפלאָנטערט, זיינען די אויפגאַבן פון רעדאַקטאָר און אַרבעטער־זשורנאַליסט איינע פון די שווערסטע געזעלשאַפֿטלעכע און שרייבערישע מיסיעס.

אין ש. יאַנאָווסקיס קאַריערע האָבן זיך פֿאַרקערפֿערט די גייסטיקע שטרעבונגען און גלגולים פון יענעם יונגן דור יידישע אַרבעטער־טויער, וואָס זייער הויפּט־פונקציע איז געווען צו שפּייזן די מוחות און הערצער פון די יידישע אַרבעטער אין זייערע נייע היימלענדער מעבר לים. אָט־די פירער און שרייבער זיינען געווען לעבעדיקע רינגעלעך צו פֿאַרבינדן די קעמפּעריש טראַדיציעס פון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער אינטעליגענץ מיט די פרישע, אויפֿ־געוואַכטע, אָבער אָפּטמאָל אומרייפּע, רויע כוחות פון די יידישע אימיגראַנטן. די דאָזיקע מאַסן יונגע, האָרעפֿאַשנע יידן זיינען אין די 80ער יאָרן, צוזאַמען מיט זייערע רעוואָ־לוציאָנערע טראַדיציעס, אַריבערגעטראָגן געוואָרן פון רוסלאַנד — קיין ענגלאַנד און אַמעריקע. דער בעס־טער טייל פון אָט דער מאַסע האָט געבראַכט מיט צאָרן, מיט אַ גייסט פון מרידה, קעגן דעם אַלטן אַזרויתדיקן רוסלאַנד און בכלל קעגן אַ וועלט, וואָס האָלט זיך אויף פֿאַלשקייט און אומגערעכטיקייט. ס׳האָט געמוזט זיין פֿאַר די לערער און וועגווייזער פון אָט־דער יידיש־אימיגראַנטישער מאַסע אַ שווערע אויפגאַבע, אָבער אָזאַ, וואָס שאָפט באַפֿרידיגונג און גליק, אויפצוציען אין אָט־דער רויער, מוראדיק־עקספלואַטירטער אַרבעטער מחנה דעם ווילן צום אַרגאַניזירטן קאַמף פֿאַר אַ בעסערן לעבן און די באַוואוסטזיניקע שטרעבונג צו אַ שענערן, ליכטיקערן וועלט־סדר. און ניט קיין סך יידישע אַרבעטער־טוער פון יענער עפּאָכע, צווישן 1880—1900, האָבן אַזוי היציק און אינטענסיוו ווי ש. יאַנאָווסקי דורכגעמאַכט און באַאייגנפלוסט די שטורעמדיקע אַנטוויקלונג פונם קעמפּע־רישן אַוואַנגאַרד פון דער יידישער אימיגראַנטן־מאַסע אין ענגלאַנד און אַמעריקע.

שאול־יוסף יאַנאָווסקי איז געבאָרן געוואָרן אין אַפּריל 1864 אין פּינסק. זיין פֿאָטער, ר׳ גרָשון, איז געווען אַ חזן און זון פון קנישינער רב. ביז דרייצן יאָר האָט יאַנאָווסקי געלערנט אין חדר, שפּעטער אין תלמוד תורה. דאָרט האָט מען אין יענער צייט איינגעפּירט דעם לימוד פון רוסיש און אַריטמעטיק, און דער יונגער יאַנאָווסקי האָט אין די דאָזיקע געגנשטאַנדן זיך שטאַרק אויסגעצייכנט. אונטערן איינפלוס פון זיין ברודער, יעקב־צבי, וועלכער איז געווען אַ העברעאישער שרייבער, פֿאַרלאָזט יאַנאָווסקי די גמרא, לערנט זיך ביי אומזיסטע לערער רוסיש, דייטש און מאַטע־מאַטיק, גיט אָפּ עקזאַמענס ווי אַ עקסטערן און הויבט אַליין אָן צו געבן שטונדן. אין יאָר 1880 פֿאַרלאָזט ער פּינסק און פֿאָרט אַוועק קיין ביאַליסטאָק. דאָרט ווערט ער אַ פּריוואָטער לערער און פֿאַרדינט אַ זייטיקן קערבל דורך שרייבן אויפזאַצן פֿאַר פֿאַרמעגלעכע שילער פון דער גימ־נאַזיע. נאָך קיין צוואַנציק יאָר ניט אַלט, האָט ער שוין אַ נאָמען אַלס דעם אַנגעלייענטסטן און אַנטוויקלטסטן אין די קרייזן פון דער ביאַליסטאָקער גימנאַזיסטישער יוגנט. זיין גייסטיקע יניקה האָט ער געצויגן פון דער ראַדיקאַלער פּובליציסטיק, פון די ווערק פון לאַווראָוו, דאָבראָלובאָוו, פּיסאַרעוו און מיכאַילאָווסקי. ער נעמט אַנטייל אין די זעלבסטבילדונג־קרייזלעך, אַרגאַניזירט אַ געהיימע ביבליא־טעק, און הגם די גאַנצע יוגנט איז אַ יידישע, איז אָבער רוסיש געווען די איינציקע שפּראַך פון קולטור און פּראָ־פאגאַנדע. יאַנאָווסקי אַליין ווערט אַ מיטאַרבעטער אין דער פֿראַגרעסיוויער פּעטערבורגער וואָכנשריפט „נעדיעליאַ". די פֿאַרשטאַרקטע פּאָליטישע רעאַקציע נאָך דעם 1סטן מערץ 1881, ווען אַלעקסאַנדער דער צווייטער ווערט ערמאָרדעט פון אַ באָמבע, וואָס עס האָט אויף אים געוואָרפן אַ נאַראָדאַ־

וואָלעץ, דער סטודענט גרינעוויצקי, וועלכער האָט געענדיקט די ביאָליסטאָקער גימנאַזיע, מאַכט דער ביאָליסטאָקער יוגנט אוממעגלעך פאָרצוזעצן די אומלעגאַלע אַרבעט. יאָנאָווסקי פילט זיך אין רוסלאַנד ווי אין אַ גייסטיקער טורמע. ער שטרעבט צו העכערער בילדונג, צו אַ וויסנשאַפטלעכע קאַריערע, און באַשליסט אַוועקצושווימען מיטן בריטן אימיגראַנטן־שטראָם אין דער פרייער אַמעריקע. אין סוף יאָר 1881 קומט ער אָן אין ניו־יאָרק. דאָ אַרבעט ער די ערשטע צייט זייער שווער: וואָשט טעלער, נייט זעק און אַרבעט אויך צווויי יאָר אַלס היטלמאַכער. ער ווערט אַן אַקטיווער טויער אין דער אַרבעטער־באַוועגונג, וועלכע הויבט אָן אַרומצוכאַפּן די יידישע אימיגראַנטן קרייזן, טרעט אַריין אין „רוסישן פּראָגרעסיוון פאַראיין“ און איז דאָרט זייער טעטיק ווי אַ רעדנער און דעבאַטאָנט. באַלד זעט אַבער יאָנאָווסקי איין ווי אומנאַטירלעך, אומזיניק און צווועקלאָז ס׳איז צו פירן די אַגיטאַציע און אויפקלערונג צווישן די יידישע אַרבעטער אין אַמעריקע אין רוסיש. ער איז געווען איינער פון די ערשטע אַגיטאַטאָרן אויף דער יידישער ראַדיקאַלער גאַס אין אַמעריקע אַריבערצוגיין צו יידיש, צו „מאַמע־לשון“. אונטער דעם דערשיטערנדיקן איינדרוק פון דעם שיקאָגער יוסטיץ־מאָרד פון די פינף אַנאַרכיסטן (אין 1886־1887) ווערט יאָנאָווסקי אַן אַנאַרכיסט, איינער פון די גרינדער פון דער אַנאַרכיסטישער גרופּע „פּיאָנערע דער פרייהייט“. אין 1889, ווען אָט־די גרופּע האָט געגרינדעט אַ וועכנטלעכן זשורנאַל — „וואַרהייט“, ווערט יאָנאָווסקי דער רעדאַקטאָר פון דער ערשטער יידישער אַנאַרכיסטישער צייטשריפט. די דאָזיקע צייטונג עקזיסטירט אַרום אַ האַלב יאָר און נאָך איר אונטערגיין ווערט יאָנאָווסקי אָן אַגענט פון זינגער נייַ־מאַשינען.

קורץ נאָך דעם, אין יאָר 1890, ווערט יאָנאָווסקי אַרויסגערופן קיין לאָנדאָן ווי אַ רעדנער און רעדאַקטאָר פון „אַרבעטער פריינד“. די אידייאישע קעגנער זיינע, די סאָציאַליסטן, וואָס האָבן דעמאָלט געהאַט די דעה איבערן „אַרבעטער פריינד“, לאָזן אים אָבער ניט צו צו דער רעדאַקטאָר־שטעלע, און יאָנאָווסקי ווערט ווידער אַ האָרעפאַשנער אַרבעטער (שטעקלמאַכער א. אַז. וו.). ערשט שפּעטער, ווען דער קאָנטראָל איבער דעם בשותפותדיקן אַנאַרכיסטישן־סאָציאַליסטישן קלוב פון וויטטשעפעל (לאָנדאָנער גענאָ) און איבער דעם „אַרבעטער פריינד“ גייט אַריבער צו די אַנאַרכיסטן, נעמט איבער יאָנאָווסקי די רעדאַקטאָר־פּירונג און בלייבט דאָרט רעדאַקטאָר 3־4 יאָר צייט. אין לאָנדאָן האָט יאָנאָווסקי זיין ווייס פאַרטיפט און זיין שרייבערישן טאַלאַנט שטאַרק אַנטוויקלט. יאָנאָווסקיס פערזענלעכע באַרירונגען מיט די צווויי גייסטיקע ריזן פון דער דעמאָלסדיקער צייט, מיט פּעטער קראָפּאָטקין און ווילהעם מאַריס, האָבן געלאָזן באַזונדערס שטאַרקע שפּורן אין יאָנאָווסקיס סאָציאַלן און פּאָליטישן וועלט־באַגריף. די פערזענלעכע באַרירונג מיט קראָפּאָטקין — באַרימטער רוסישער פרייהייטס־קעמפער און נאַטור־פאָרשער, אַ מאָגנעטישער פערזענלעכקייט און מענטש פון אייזן־שטאַרקע פּרינציפּן — האָט ביי יאָנאָווסקין נאָך פאַרשטאַרקט די יסודות פון זיינע סאָציאַלע אָנשויאונגען, די שנאָה צו יעדער פאָליטישער צוואַנג־סיסטעם, געוואַלט־הערשאַפט און עקספּלואַטאַציע פון מענטשן דורך מענטשן. ווילהעם מאַריס דער סאָציאַליסט, קינסטלער און דיכטער, דער גייסטיקער פאָטער פון דער היינטיקער, ענגלישער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, האָט אָן ספק מיטגעהאָלפן יאָנאָווסקין צו הומאניזירן, „פאַרמענטשלעכן“ די ראַדיקאַלע, אָנאַרכיסטיש־סאָציאַליסטישע אָנשויאונגען, וואָס יאָנאָווסקי האָט מיט זיך געבראַכט פון אָמעריקע.

צייטווייליק, צוליב געלט־אויספעל, האָט זיך דער „אַרבעטער פריינד“, אין אַפּריל פון יאָר 1894, אָפּגעשטעלט, און יאָנאָווסקי פאָרט צוריק אַוועק קיין ניו־יאָרק איבער־צונעמען די רעדאַקציע פון דער „פרייַ אַרבעטער שטימע“ (געגרינדעט אין 1890), וואו ס׳האָבן נאָכן טויט פון דוד עדעלשטאָדט (אין 1892) זיך ניט געהאַלטן קיין רעדאַקטאָרן. די דאָזיקע צייטשריפט גייט גיך אונטער און יאָנאָווסקי פאָרנעמט זיך מיט פאַרשידענע פּרנסות, ווערט אָגענט פון דער מעטראָפּאָליטען אינשורענס קאָמפּאניע א. אַז. וו. אין יאָר 1899 ווערט ער באַשטימט פאָר אַ רעדאַקטאָר פון דער באַנייטער „פרייַ אַרבעטער שטימע“, און במשך פון זיין פיליאָריקער רעדאַקטאָר־טעטיקייט דערהויבט ער אָט די צייטונג צו דער מדרגה פון אַ זייער אינפלוסרייכן און פאָפולערן פּרעסע־אָרגאַן. ניט נאָר האָט ער באַהאַנדלט אויף אַ לעבעדיקן, אינטערעסאַנטן אופן די פראָגן פון אַלגעמיינעם און אַרבעטער־לעבן, נאָר האָט אויך געשריבן קריטיק, טעאַטער־רעצענזיעס, פעליעטאָנען, דער־ציילונגען און אָפהאַנדלונגען איבער אַנאַרכיזם, סאָציאַליזם און איבער אַלץ, וואָס האָט אַ שייכות מיטן פרייַען געדאַנק. אין 1906 מאַכט יאָנאָווסקי אַ פראָבע אַרויסצולאָזן אַ טעגלעכע יידישע צייטונג — „די אָבענד צייטונג“, כדי צו באַקעמפן דעם גלען זשורנאַליזם אויף דער יידישער גאַס. די צייטונג איז אונטערגעגאַנגען מחמת ס׳האָבן געפעלט מענטשן און מיטלען פאַר אַזאַ שווערער פרעסע־אונטערנעמונג. אין 1910—1911 האָט יאָנאָווסקי רעדאַקטירט אַ ערנסטן מאָנאַטלעכן זשורנאַל „פרייַ געזעלשאַפט“. במשך פון די אַלע יאָרן (1899—1916) איז יאָנאָווסקי אויך געווען איינער פון די פאָפולערסטע רעדנער און לעקטשוראָר אויף דער יידישער אַרבעטער־גאַס.

אין יאָר 1919 איז ש. יאָנאָווסקי, אויף דער אינלאַדונג פון בנימין שלעזינגער, פרעזידענט פון דער „אינטערנאַשאָנאַל ליידיס גאַרמענט וואָרקערס“, די יוניאָן פון פרויען קלייַדונג אַרבעטער, געוואָרן רעדאַקטאָר פון דעם וועכנטלעכן אַרבעטער־זשורנאַל „גערעכטיקייט“, און אירע שוועסטער־אָרגאַנען אין ענגליש און איטאַליענישׁ, די אָפּיציעלע זשורנאַלן פון אָט דער גרויסער אַרבעטער אָרגאַניזאַציע, וואָס פלעגן געדרוקט ווערן אין צענדליקער טויזנטער עקזעמפלאַרן. ער רעזיגנירט פון זיין רעדאַקטאָר אַמט אין יאָר 1926, אין דער צייט פון דעם שטורעמדיקן

קאַמף צווישן רעכטס און לינקס אין די רייַען פון דער אינטערנעשאַנאַל. שפּעטער איז יאַנאָווסקי אַ גאַנץ קורצע צייט געווען מיטאַרבעטער פון „פֿאָרווערטס", ווידער אַמאָל רעדאַקטאָר פון דער „פֿרייַע אַרבעטער שטימע", און איז זינט 1934 געווען טעטיק אויסשליסלעך ווי אַ לעקטשורער און אומאָפֿהענגיקער זשורנאַליסט (שרייבט אין „געראַכטיקייט", „צוקונפֿט" א. אַ.).

יאַנאָווסקי האָט פֿאַרפֿאַסט אַ רייַ ווערק איבער אַמאַרכיזם (עטלעכע פון זיי זיינען איבערגעזעצט געוואָרן אין פֿאַרשידענע שפּראַכן), האָט איבערגעזעצט אַ סך בענדער בעלעטריסטיק (ווי טאָלסטאָי, פֿשיבישעווסקי, איבסען, בערנאַרד שאָו און אַנדערע), געשיכטע און פּובליציסטיק (קראָפּאָטקין, זוטנער און אַנד.). די ערשטע יידישע בראָשור ווענען אַנאַרכיזם איז אַרויס פון זיין פּעדער אין לאָנדאָן אין יאָר 1890.

יאַנאָווסקיס שרייבן האָט זיך אויסגעצייכנט מיט וואַרימקייט. ער איז אָבער אויך געווען בייסיק און שאַרף, דערהויפּט אין דעם פֿאַר־מלחמה־פּעריאָד אין דער „פרייַער אַרבעטער שטימע". ער איז געווען בטבע אַ „מורד", אַ רעוואָלטירנדיקער גייסט, און זיין שרייבן האָט דורך און דורך אָפּגעשפּיגלט זיין נאַטור. דעריבער האָט זיין שרייבערשע אַרבעט געלאָזן דויערנדיקע שפּורן. דער לייכטער הומאָר, וואָס באַשיינט אָפּילו יאַנאָווסקיס ערנסטע אַרטיקלען אין דער אַמאָליקער „פרייַע אַרבעטער שטימע", האָט דעם רעדאַקטאָר פון דער דאָזיקער צייטונג, וועלכער איז געווען אַזוי אַריגינעל און זעלבסטשטענדיק אין זיין דענקען, געמאַכט פֿאָפּולער אין בריטע קריזן.

ש. י. יאַנאָווסקי איז נאָך אַ לענגערער קראַנקהייט געשטאָרבן אין ניו־יאָרק אין חודש פעברואַר, 1939, אין עלטער פון 76 יאָר.

•

שמואל יאַנאָווסקי

שמואל יאַנאָווסקי איז געבוירן געוואָרן אין מאָטעלע אין יאָר 1890. זיין פֿאָטער איז געווען אַ פֿאַרמעגלעכער סוחר און אַן אינגעזעענער משכיל. ביז 13 יאָר האָט שמואל יאַנאָווסקי געלערנט בייַ די בעסטע מלמדים אין מאָטעלע און אין פּינסק. גלייכצייטיק האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט וועלטלעכער בילדונג און אַרויסגעוויזן אַ באַוונדערע פּעאיקייט צו שפּראַכן. שפּעטער איז יאַנאָווסקי געווען אַן עקסטערן אין די אוניווערסיטעטן פון קיעוו און וואַרשע, אָבער צוליב דער שטרענגער פּראָצענט־נאָרמע איז אים אוממעגלעך געוואָרן פֿאַרצוזעצן זיין שטודיום.

די זשורנאַליסטישע טעטיקייט זיינע האָט שמואל יאַנאָווסקי אָנגעהויבן אין יאָר 1911 מיט קאָרעספּאָנדענצן פון קיעוו וועגן ענין בייליס, וואָס ער האָט פֿאַרעפֿנטלעכט אין וואַרשעווער „מאָמענט". זינט דאַן ווערט יאַנאָווסקי אַ פֿראָפּעסיאָנעלער זשורנאַליסט און אינגיכן טאָקי אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער אין „מאָמענט", וועמענס אַרויסגעבער עס זיינען אגב געווען לאָנדסלייט פון מאָטעלע, די ברידער פרוזשאַנסקי.

די לעצטע יאָרן, ביז זיין טויט, האָט שמואל יאַנאָווסקי רעדאַקטירט די מיטאָג־אויסגאַבע פון וואַרשעווער „מאָמענט", „ראַדיאָ", וואָס האָט מיט זיך פֿאַרגעשטעלט אַ נייעם טיפּ יידישע צייטונג — אַ פֿאָפּולער בלאָט פֿאַרן ברייטן עולם. יאַנאָווסקי איז אויך געווען דער לאַנגיאָריקער קאָרעספּאָנדענט פונם ניו־יאָרקער „מאָרגן־זשורנאַל". ער האָט זיך באַטייליקט אויך אין פֿאַרשידענע אַנדערע פּעריאָדישע יידישע און יידיש־פוילישע אויסגאַבן, און אויך אַליין אַרויסגעגעבן אייניקע ליטעראַרישע יום־טוב־בלעטער.

אַ חוץ זיין פּובליציסטיש־זשורנאַליסטישער טעטיקייט, האָט שמואל יאַנאָווסקי זיך אויך פֿאַרנומען מיט פֿאַרשן די געשיכטע פון דער יידישער פּרעסע. ער האָט געהאַט אַנגעזאַמלט אַ זעלטן רייכע קאַלעקציע יידישע צייטשריפטן און צונויפּגעשטעלט אַן אויספֿירלעכע ביבליאָגראַפּיע וועגן די יידישע פּעריאָדישע אויסגאַבן. בעת דעם הונדערט־יאָריקן יובילייַ פון דער יידישער פּרעסע, וואָס איז אין 1924 געפֿייערט געוואָרן אין וואַרשע, איז אינגאַנצן געוואָרן אַן אויסשטעלונג פון יאַנאָווסקי׳ס קאַלעקציע יידישע צייטשריפטן.

ש. יאַנאָווסקי איז געשטאָרבן אין יאָר 1938 אין וואַרשע, וואו ער איז געשעצט געוואָרן אַלס אַנגעזעענער מיטגליד פון דער יידישער זשורנאַליסטישער משפּחה.

•

נח לאָנדאָן

נח לאָנדאָן, געבאָרן אין 1888 אין דאָרף אפּירעווע, לעבן מאָטעלע, פּינסקער געגנט, איז אַ זון פון אַ שמיד, אַ ייד אַ למדן און אַ משכיל. ביז 15 יאָר געלערנט תלמוד, העברעאיש, רוסיש, דאַן אַוועק קיין ווילנע, געווען אַ ישיבה־בחור און זיך אָפּגעגעבן מיט אַלגעמיינער בילדונג. אין 1905 איז ער אַריין אין דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג, צוערשט אין ס״ס, דערנאָך אַלס בונדיסט. געווען אַרעסטירט. זעקס חדשים געדינט אין מיליטער, אין יאָר 1910 איז ער אַנטלאָפן קיין אַמעריקע, וואו די ערשטע צוויי יאָר האָט ער געאַרבעט אין אַ שניידער־שאָפּ, און אין 1915 געענדיקט אַ אינזשיניערן־שול און האָט געקראָגן אַ שטעלע בייַ דער שטאָט־פֿאַרוואַלטונג פון ניו־יאָרק.

ער האָט געזומען אַן אַקטיוון אָנטייל אין דער סאָציאַליסטישער פֿאַרטיי פון אַמעריקע, באַזונדערס אין דער אידישער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע. זיין זשורנאַליסטיש טעטיקייט האָט ער אָנגעהויבן מיט פֿאָלקסטיש אַרטיקלען אין דעם וועכנטלעכן אָרגאַן פון דער יידישער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע „די נייע וועלט". שפּעטער איז ער געוואָרן אַ קאָמוניסט און געווען מיטגליד פון די וועכנטלעכע אָרגאַנען פון דער יידישער קאָמוניס־

טישער פעדעראַציע. אַנהייב 1921 רעדאַקטירט דעם אָרגאַן פון דער יידישער סעקציע פון דער פּאַראייניקטער קאָמוניסטישער פּאַרטיי „דער פּראָלעטאַריאָט", שפּעטער געווען רעדאַקטאָר פון דער אַרבעטער־אָפּטיילונג „פּרייהייט", דערנאָך אַוועקגעפאָרן אין סאָוועט רוסלאַנד, וואו ער האָט פּאַרנומען אייניקע יאָר אַ הויכן אינזשינער־אַמט.

•

גריגאָרי (גבריאל) לוריא

גריגאָרי לוריע, אַ באַקאַנטער ציוניסטישער טוער, אַ זון פון פינסקער באַקאַנטן תקיף, גביר און כלל־טוער, אהרן לוריע, איז געבוירן געווארן אין יאָר 1861. ער האָט געלערנט אין גימנאַזיע אין פראַנקפורט־אַם־מאַין און שפּעטער אין פּאָליטעכניקום אין קאַרלסרוהע. נאָך אַ צוויי־יעריקן אָפּזיין אין פּאַריז האָט ער זיך אומגעקערט קיין פינסק און איז געווארן אייגנער פון די שטאָטישע קהלישע טוערס און וואַרטפּירער. נאָך אין זיינע יוגנט־יאָרן איז ער צוגעשטאַנען צו די חובבי־ציון. פון ערשטן קאָנגרעס אָן איז ער שטענדיק געווען פון די אָקטיוסטע רוסישע ציוניסטן. באַוונדערס ענערגיש האָט ער געפירט זיין ציוניסטישע טעטיקייט בעת מ'האָט געהאַלטן אין שאַפן און בויען די „יידישע קאָלאָניאַל־באַנק", און ג. לוריע האָט זיך אריינגעוואָרפן אין דער אַגיטאַטאָרישער און אָרגאַניזאַציאָנעלער טעטיקייט פאַר דעם דאָזיקן פּראָקטישן צוועק. אויפן צווייטן ציוניסטישן קאָנגרעס האָט מען אים אויסגעקליבן אין דער קאָמיסיע, וואָס האָט געדאַרפט צוגרייטן די שאָפונג פון אָזאַ באַנק, און שפּעטער איז גריגאָרי לוריע אויסגעקליבן געווארן אין ערשטן דירעקטאָריום פון „יידישן קאָלאָניאַל־באַנק" אין לאָנדאָן. ער איז געשטאָרבן אין פּעטערבורג אין יאָר 1917.

•

פּנחס ליאַכאָוועצקי

אינזשינער פּ. ליאַכאָוועצקי, הויפּט־פּירער פון דער עספּעראַנטאָ־באָוועגונג אין ארץ־ישראל, איז געבאָרן געווארן אין פינסק אין יאָר 1892. זיין פאָטער איז געווען יעקב קאָפּעל דער שוחט. ער שטאַמט פון דער משפּחה פון ר' יהושע חריף, מחבר פון באַרימטן רבנישן ווערק „פּני יהושע". פּינחס לאַכאָוועצקי האָט געלערנט אין דער פינסקער ישיבה, אין דער האַנטווערקער־שולע אין אָדעס און אין דער שולע פאַר קונסט־מלאכה „בצלאל" אין ירושלים, שפּעטער אין דעם פאַריזער פּאָליטעכניקום און אין דעם ירושלימער אוניווערזיטעט. ער איז געקומען אין ארץ ישראל אין יאָר 1919. ער איז דער ירושלימער פאַרטרעטער פון דעם עספּעראַנטיסטישן וועלט־פאַרבאַנד, און אַ מיטגליד פון קוראַטאָריום פון דעם אינטערנאַציאָנאַלן עספּעראַנטאָ־מוזעאום אין ווין. ער האָט אָרגאַניזירט קורסן פאַר עספּעראַנטאָ אין ארץ ישראל און האָט מיטגעאַרבעט אין דער צוזאַמענשטעלונג פון עספּעראַנטיסטישע ווערק און לערנביכער.

•

שאול ליבערמאַן

דער תלמודישער געלערנטער אין ארץ־ישראל, פּראָפּ. שאול ליבערמאַן, איז געבוירן געווארן אין מאָטעלע (ביי פּינסק) אין יאָר 1898. ער האָט געלערנט אין חדר סלאָבאָדקער ישיבה, און שפּעטער אין דער קיעווער גימנאַזיע און אין דאָרטיקן אוניווערזיטעט. זיין יידישע בילדונג האָט ער פאַרפאָלקאָמט אין דער ירושלימער אוניווערזיטעט און גראַדואירט מיט אַ דיפּלאָם פון דאָקטאָר פון רעליגיעזע וויסנשאַפטן אין יאָר 1932. ער איז אינסטרוקטאָר איבער תלמוד אין דעם ירושלימער אוניווערזיטעט און דער דירעקטאָר פון אינסטיטוט פאַר תלמוד־פאָרשונג אויפן נאָמען פון הארי פישעל. ער איז דער איידים פון באַוואוסטן מזרחי־פּירער, הרב מאיר בערלין. צווישן די וויסנשאַפּט־לעכע ווערק פון שאול ליבערמאַן צייכענען זיך אויס זיינע פאָרשונגען איבערן „תלמוד ירושלמי", וואָס זיינען אַרויס אין בוך־פאָרם אין 1929 און אין 1935.

•

ראובן ליף

ראובן ליף (ליפשיץ) איז אייגער פון די באַדייטנדיקע גראַפישע קינסטלער אין אַמעריקע. ער גיט זיך דערהויפּט אָפּ מיט דער יידישער גראַפישער קונסט, ספּעציעל מיט דער אויסשטאַטונג פון די יידישע אותיות פאַר די באַדערפענישן פון דער מאָדערנער טיפּאָגראַפישער קונסט און אינדוסטריע.

ר. ליף איז געבאָרן געווארן אין יאָר 1889, אין קרעמענטשוג, אָבער ער איז אויפגעוואוקסן אין פינסק. (זיין פאָטער ברוך לייב קומט אַרויס פון אַן אַלטער קאַרלינער משפּחה פון אָרט לוריעס געסל). ער האָט פיר יאָר געלערנט אין דאָרטיקע חדרים מתוקנים און אין דראַנזיקס שולע, און שפּעטער (אין 1904) אין דער באַוואַסטער צייכן־שול אין ווילנע. אין 1905 איז ער געקומען צוריק קיין פינסק און געגומען לערנען שניצערי. די נייע געשאַפענע יידיש־נאַציאָנאַלע „בצלאל־געזעלשאַפט" אין בערלין האָט דעם יונגן פינסקער צייכענער און שניצער צוגעטיילט אַ סטיפּענדיע אויף דריי יאָר צייט, כדי ער זאָל שטודירן קונסט אין דער בצלאל־שולע אין ירושלים.

ער איז געווען איינער פון די ערשטע סטודענטן אין יענער באַוואוסטער קונסט־שולע.

אין 1906 פֿאָרט אַוועק ר. ליף פון פינסק קיין ארץ־ישׂראל. אין דעם ירושלימער „בצלאל" שטודירט ער מאָלעריי (ביי באָריס שאַץ, אפרים משה ליליען, לעאָפֿאָלד גאָטליב און שמואל הירשענבערג), סקולפטור, שניצעריי, און פֿאָרשיידענע אינדוסטריעלע קונסטן. נאָך אַ פּיר־יאָריקן שטודיום אין ירושלים פֿאָרט ר. ליף אַוועק אויף אַ יאָר קיין פּאַריז, זיך דאָרט צו פֿאַרפולקאָמען אין דער רייניער און אָנגעוועגדטער (פּראָקטישער) קונסט. אין 1911 קומט ער צוריק קיין ירושלים און ווערט פּירער פון דער מעטאַל־אַרבעט־אָפּטיילונג פון דער „בצלאל" קונסט־שולע.

סעפּטעמבער 1915 פֿאַרלאָזט ר. ליף ארץ ישׂראל, און אין אָנפֿאָנג 1916 קומט ער אָן אין ניו־יאָרק. דאָ, אין אַמעריקע, האָט ער זיך פֿאַרנומען מיט פֿאָרטרעט־מאָלעריי און האָט אַ סך געאַרבעט אַלס אַ יידישער בוך־גראָפיקער.

ר. ליף האָט אילוסטרירט אַ סך לייען און לערן־ביכער און זשורנאַלן; האָט פּלייסיק און מעטאָדיש געפֿאָרשט דעם יידישן אות — אין זיין געשטאַלט־אויספֿאָרמירונג און קינסטלערישער אָנטוויקלונג. ער האָט פֿאַרפֿערטיקט און גרייט צו צום דרוק אַן אַלבום פון יידישן אות אויף אַ קולטור־היסטאָרישן באָזיס מיט קרוב 30 אלף־ביתן, פון 5טן ביזן 20טן יאָרהונדערט. פֿאַרן היגן פּראָקטישן טיפּאָגראָפֿישן געברויך האָט ער געשאַפֿן עטלעכע נייע אלף־ביתן. אַ פּילאָדעלפּיער מאָנאָטיפּ זעץ־מאַשין פּירמע האָט אין יאָר 1925 פּראָדוצירט, לויט ר. ליפס צייכענונגען, דעם העב־רעאישן, אַזוי גערופענעם „קלאַסישן" שריפּט, אויף דער באַשטעלונג פון דער „דזשואיש פּובליקעישאַן סאָסייעטי" אין פּילאָדעלפּיע פֿאַר איר „יעקב שיף קלאַסיקס" ביכער־סעריע. גלייכצייטיק האָט ר. ליף טעכניש און קינסטלעריש צוגעפּאַסט דעם גוט־באַקאַנטן אייראָפּעאישן העברעאישן „פּראַנק־ריהל" דרוקשריפּט (צוערשט געשניטן אין לייפּציג, מיט אַ יאָר 30 צוריק) פֿאַרן היגן אַמעריקאַנישן געברויך אויף די מאַנאָטאַיפּ זעצמאַשינען.

ר. ליף איז געווען קונסט־לערער אין לערער־סעמינאַר פון יידישן טעאָלאָגישן סעמינאַר אין ניו־יאָרק פון 1929 ביז 1931 אין די קונסט־מלאכה קלאַסן פון די ניו־יאָרקער „יאָנג־מענס היברו אַסאָסיאיישאַנס", און אין אַנדערע לערן־אַנשטאַלטן פֿאַר קינדער און דערוואַקסענע. ער האָט, צוזאַמען מיט דר. א. קאַמינס, אין יאָר 1934, פֿאַרפֿאַסט אַ בוך „אַרטס קראַפטס פֿאַר דהי דזשואיש קלאַבס". דאָס איז דאָס ערשטע בוך פון דעם מין, און באַהאַנדלט פֿאַרשיידענע קונסט־אַרבעטן (אין האָלץ און מעטאַל, קעראַמיק, אותיות־שרייבן, שניצן און לינאָלעאום דרוקן, סקולפּטור־טעכניק און אַנד.) אין פֿאַרבינדונג מיט די לערן־פּראָגראַמען פון יידישע שולן, קעמפּס און ענלעכע אינסטיטוציעס.

אפרים דוב ליפשיץ

אפרים דוב ליפשיץ איז געבוירן געוואָרן אין אַ חשובער, פּינסקער באַלעבאָטישער משפּחה אין יאָר 1868. ער האָט געקראָגן אַן אַרטאַדאָקסישע דערציאונג. שפּעטער זיך אַליין דערוואָרבן וועלטלעכע בילדונג.

אין דעם זאַמלבוך „כנסת הגדולה", איז אין יאָר 1890 געווען אָפּגעדרוקט אַ. ב. ליפּשיצעס ערשטער שיר „הרוכל העברי". אין „המליץ" איז אין נעקסטן יאָר 1891 געווען אָפּגעדרוקט זיין ערשטע דערציילונג „בשפל המדרגה" און שפּעטער זיין דערציילונג „מחיל אל דחי". מיט אַ צוויי יאָר שפּעטער האָט דער וואַרשעווער העברעאישער פּאָר־לעגער בן־אביגדור (י. שאַלקאָוויטש) אָפּגעדרוקט און אַרויס־געלאָזן אַ דערציילונג זיינע „נקודת הכסף". אין 1893 איז אין לוח „אחיסף" דערשינען א. ד. ליפּשיצעס אַ וויג־ליד,

אפרים דוב ליפשיץ

„שיר־הערש", וואָס האָט אין יענער צייט געוואונען אַ גרויסע פּאָפולאַריטעט.

דאָס דאָזיקע ליד איז אַריין אין אַלע העברעאישע און יידישע כרעסטאָמאַטיעס און עס ווערט געזונגען אין אַלע עקן וועלט, וואו עס געפֿינט זיך נאָר אַ יידישער ישוב. דאָס ליד איז געוואָרן אַ מין פֿאָלקס־ליד און גאָנץ אָפּט ווערט שוין דערביי גאָר דער באָמען פון מחבר מער ניט דערמאָנט.

חוץ זיינע אַריגינעלע בעלעטריסטישע ווערק האָט א. ד. ליפּשיץ אויך איבערגעזעצט אין העברעאיש פון אַנדערע שפּראַכן. אין 1899 האָט ער אָפּגעדרוקט אין ווילנע אַן איבערזעצונג פון מאַקס באָדענהיימערס דייטשער בראָשור וועגן דער יידישער קאָלאָניאַל־באַנק אין לאָנדאָן. אין אַנפֿאַנג 1900 האָבן די פּינסקער ציוניסטן אונטער א. ד. ליפּ־

שיצעס רעדאַקציע אַרויסגעגעבן עטלעכע מאָל אַ יאָר־בוך „פּינסקער שטאָט־לוח" מיט ציוויליסטישע און נאַציאָנאַל־אַגיטאַטאָרישע אַרטיקלען אין ייִדיש און העברעאיש.

דער „פּינסקער שטאָט־לוח" שטעלט מיט זיך פאָר אַ וויכטיקע דאָטע אין דער געשיכטע פון ייִדישן געדרוקטן וואָרט און פאַרנעמט אַן אָנגעזען אָרט אין דער ציוויליסטישער אויפקלערונגס־פּובליציסטיק.

אין דער צייט פון דער וועלט־מלחמה האָט א. ד. ליפּשיץ מיט זיין פאָמיליע געלעבט אין רוסלאַנד, און אויף זיין רייזע צוריק קיין פּינסק, און די ערשטע יאָרן נאָכן וואָפנשטילשטאַנד, איז ער אונטערוועגס, אין דאַנציג, פּלוצלינג געשטאָרבן.

•

צבי הירש מאַסליאַנסקי

מיט אַ יאָר 40־50 צוריק, איז פּינסק געווען די צווייטע שטאָט אין ייִדישן תּחום (טשערטאַ אָסעדלאָסטי) פון אַמאָליקן רוסלאַנד לויט דעם הויכן פּראָצענט ייִדן אין דער באָפעלקערונג. אין בערדיטשעוו זיינען די ייִדן געווען 78 פּראָצענט פון גאַנצן שטאָטישן ישוב, און אין פּינסק איז די באָפעלקערונג (אַרום 30 טויזנט) באַשטאַנען פון העכער 75 פּראָצענט ייִדן. אין אַזאַ גרויסן און געדיכטן ישוב האָבן נאַטירלעך געפונען פאָר זיך אַ פרוכטבאַרן באָדן די נייַע געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען בייַ רוסישע ייִדן אין די 80ער און 90ער יאָרן. דער פאָרשטאַרקטער ייִדישער נאַציאָנאַליזם און דער שטורמישער קאַמף פון ייִדישע אַרבעטער פאָר פּאָליטישער פרייהייט און סאָציאַלער גלייכהייט האָבן אַרויפגעלעגט זייער אָפּשטעמפּלונג אויף דער געשיכטע פון דער ייִדישער פּינסק במשך פון אַ סך יאָרן.

אַין באַוונדערער אומשטאַנד, כמעט אַ צופאַל, האָט מיטגעהאָלפן, אַז פּינסק זאָל ווערן אייַנע פון די ערשטע ייִדישע שטעט אין אַמאָליקן רוסלאַנד זיך אָפּצורופן מיט התּהלבות אויף דעם רוף פון דר. פּינסקער, דער פאָטער פון דער חיבת־ציון באַוועגונג, און שפּעטער — אויפן רוף פון דר. הערצל, דעם פאָטער פון פּאָליטישן ציוניזם. דער דאָזיקער אומשטאַנד האָט אַ שייכות צו אַזאַ פאַקט. אין יענע יאָרן, בייַם סאָמע אָנפאַנג פון דער פאָלקסטינאָפּילישער באַוועגונג, האָט אין פּינסק, צווישן איר קרייז פון משכילים און פאָלקס־אינטעליגענטן, געווירקט אַ באַאַבטער העברעאישער לערער און מגיד, אַ באַגייסטערטער אָנהענגער פון דעם אידעאַל, וועלכן די חובבי ציון האָבן אַרויסגעשטעלט. מיט זיין ענטוזיאַזם האָט דער דאָזיקער לערער און רעדנער אָנגעצונדן אַ התּלהבות בייַ אַ סך פון זייַנע תּלמידים און צוהערער. אָט דער באַגייסטערטער תּלמוד־תּורה לערער און דרשן, צבי־הירש מאַסליאַנסקי, איז אַליין גאָר קיין פּינסקער נישט געווען. ער איז געבאָרן געווען אין סלוצק, אין יאָר 1856. אָבער די שפּורן פון זיין ווירקונג האָבן זיך טיף אייַנגעקריצט אין דעם פּינסקער באָדן. אין דער בירגערלעכער סביבה פון אַלערליי שיכטן פון דעמאָזיקן באָדן האָבן שפּעטער אויסגעשפּראָצט באַגייסטערטע און ענערגישע ציוניסטישע קרייַזלעך און באַוועגונגען. אין דערדאָזיקער אַטמאָספער פון גליענדיקן ייִדישן נאַציאָנאַליזם האָבן זיך דערצויגן עטלעכע פון די שפּעטערדיקע ציוניסטישע פירער און גרויסע עסקנים, צווישן זיי אויך דר. חיים ווייצמאַן. די פּינסקער אַטמאָספערע, וואָס מאַסליאַנסקי האָט געהאָלפן באַשאַפן, האָט געווירקט לאַנג־לאַנג, נישט בלויז אין דער שטאָט, נאָר אויך אין דער מדּרש־לערער מאָדערנער מגיד איז צום ערשטן מאָל אויפגעטראָטן, נאָר האָט, ווי מיר זענען, באַאיינפלוסט די גאַנצע ציוניסטישע באַוועגונג און פּאָליטיק במשך פון די לעצטע עטלעכע צענדליק יאָר.

די דרשות פון צבי הירש מאַסליאַנסקי האָבן אַרויסגערופן אַן אויסטערלישע באַגייסטערונג בייַ די צוהערער, וועלכע זיינען מיטגעריסן געוואָרן פון זיין אויפריכטיקן פאַטאָס און זעלטענער איבערצייגונגס־קראַפט.

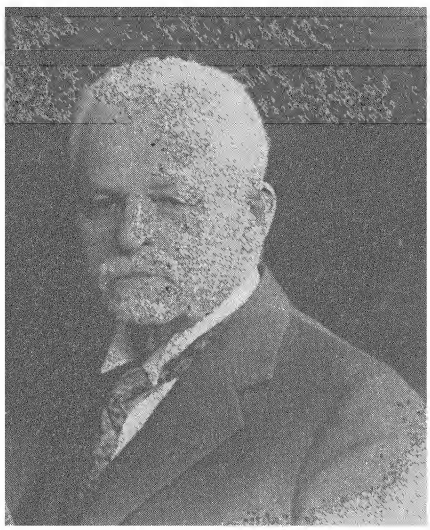
מאַסליאַנסקי איז „נתגלה" געוואָרן צו 25 יאָר אין פּינסק, וואו ער איז געווען אַ העברעאישער לערער אין דער תּלמוד־תּורה. יעדן שבת האָט ער געלערנט תּהלים פאָר אַ גרויסן עולם אין די פּינסקער שילן, וועגן דער היסטאָרישער פאַסירונג, וועלכע האָט פּין אים געמאַכט אייַנעם פון די גרעסטע מגידים פון זיין צייט, דערציילט ער אַליין אין זיינע „זכרונות" (ניו־יאָרק, 1924) אָט וואָס:

„אין יאָר 1881 (תּרס"א) האָט געטראָפן אַ צופאַל, וועלכער האָט פאַרזיגלט מיין גורל אויפן גאַנצן לעבן. דאָס איז געווען שבת אין מיטן זומער, וען אַלעקסאַנדער דער 3טער איז אַרויף אויפן טראָן (נאָך דער דערמאָרדונג פון זיין פאָטער אַלעקסאַנדער דעם 2טן, דעם 1טן מערץ, 1881), עס האָבן זיך אָנגעהויבן די שרעקלעכע פּאָגראָמען, און איגנאַטיעוו, דער דעמאָלטיקער אינערן־מיניסטער, איז אַרויס מיט זיינע פּינצטערע גזירות אויף יידן. דער ערשטער פּאָגראָם האָט אויסגעבראָכן אין יעליסאַוועטגראַד. וועגן איך האָב געלייענט אָט־די טרייעריקע נייעס, האָט זיך אַזוי ווי אַ פייער אָנגעצונדן אין מיר, און אַ ברענענדיקע ליידנשאַפט צו רייַדן האָט זיך אין מיר פונאַנדערגעפלאַקערט. איך האָב פּשוט זיך קיין אָרט נישט געפונען, איך בין געלאָפן פון שול צו שול, צו געפינען אַן עולם, בית־אין־בין געקומען אין דער גרויסער שול, ווו דער גרויסער מגיד רבי אריה דוד פלעגט זאָגן. די שיל איז געווען פול, דער מגיד האָט מסיים געווען זיין דרשה און איך בין צוגעלאָפן צו אים מיט פאַרווייַנטע אויגן אין געבעטן רחמים ער זאָל מיר דערלויבן אַרויפגיין אויף זיין בימה ריידן עטוואָס צו זיין עולם. רבי אריה דוד האָט פּשוט רחמנות געהאַט אויף מיר און האָט מיר דערלויבט. די הפּטורה יענעם שבת איז געווען „ותּאמר ציון עזבני ה'" (ישעיה,

מ״ט, 14). איך האָב געברויכט פאַר מיין טעמע בלויז דעם ערשטן פסוק און איך האָב געדאַרפט מיט פייער ביז איך מיטן גאַנצן עולם האָבן זיך צעווײַנט. און דער קאַל־טער חקירהשער ר׳ אריה דוד ז״ל האָט געווײַנט.

„פון יענעם שבת אָן בין איך געוואָרן אַ מטיף ביי יידן. יעדן שבת האָט מען מיך געפרופן אין אַן אַנדער שול צו דרשענען, און איך בין געגאַנגען, ווײַל אין מיין האַרצן האָט געברענט אַ פייער, וואָס האָט מיך פאַרצערט. די יידישע צרות, די בלוטיקע פאָגראָמען, די פינצטערע גזירות האָבן באַשטימט מיין גורל, אָבער איך האָב געזאָגט די זכיה באַלד צו קומען צו מיינע צוהערער נישט נאָר מיט צרות, נאָר אויך מיט האָפענונגען פון יידישן פאָלק אויפצובויען דאָס יידישע לעבן אין יידישן לאַנד״.

מאַסליאַנסקי איז אָנגעקומען אין פינסק אין יאָר 1875, גלייך נאָך זײַן חתונה מיט דער טאָכטער פון אַן אַרענדאַר, אַ פאַרמעגלעכן ישובניק, לייזער רובינשטיין, וועלכער ,האָט פריער פאַר דער חתונה, געהאַלטן דעם וואויילגעלערנטן סלוצקער בחור ווי אַ הויז־לערער, און די יונגע פרוי איז טאַקע געווען מאַסליאַנסקיס אַ געווועזענע תלמידה. אין פינסק איז מאַסליאַנסקי געווען אַ העברעישער לערער פריוואָט און אין די תלמוד־תורות. ער האָט זיך באַקענט מיט דער גייסטיקער אַריסטאָקראַטיע פון שטאָט, צו וועלכער ס׳האָבן געהערט כלל־טוער, שריפטשטעלער און משכילים, ווי דער קהל־עסקן מיכל בערטשינסקי, זיינע צוויי איידעמס אברהם־חיים ראָזענבערג און נחום־מאיר שייקעוויטש (שמ״ר), משה־אהרן שאַצקעס, א. ד. דובזעוויטש, צבי הכהן שערעשעווסקי, ראָבינער ביילין און אַנדערע. מאַסליאַנסקי האָט זיך פלייסיק אָפּגעגעבן מיט זעלבסט־בילדונג און געשטאַנען אונטער אַ שטאַרקן איינפלוס פון דער נייער העברעישער ליטעראַטור, ווי די ווערק פון אברהם מאַפּו, קלמן שולמאַן, יהודה־לייב גאָרדאָן און פּרץ סמאָלענסקין.

צבי הירש מאַסליאַנסקי

אַ זון פון אַ וויניק פאַרמעגלעכן סלוצקער באַלעבאָס, ר׳ חיים מאַסליאַנסקי, האָט דער שפּעטערדיקער באַרימטער דרשן אין זיינע קינדער־יאָרן באַקומען אַ גרינטלעכע יידישע בילדונג. צו זיבן יאָר האָט ער שוין געקענט כמעט אויף אויסווייניק גאַנץ תנ״ך, און צו 12 יאָר איז ער אַוועק־געפאָרן לערנען אין דער מירער ישיבה און פון דאָרט אַוועק לערנען ביי איינעם פון די תלמודישע גדולים אין פאַריטש, ביז ער איז צו 19 יאָר אָנגעקומען ווי אַ יונגער באַלעבעסל קיין פינסק־קאַרלין, וואו פון אים איז געוואָרן איינער פון די גרעסטע מגידים ביי יידן.

אינטערעסאַנט איז, אַז הגם ביז 5 יאָר איז מאַס־ליאַנסקי געווען אַ שטום קינד, האָט ער אָפּילו שוין אין די קינדערשע יאָרן אַרויסגעוויזן אַ רעדנער־פּעאיקייט און אַ ליבע צו מגידות. צו 10 יאָר פלעגט ער זיך איינהילן אין אַ טישטוך און האַלטן פאָר זיינע חדר־חברים דרשות אויפן חורבן בית־המקדש, וואָס האָבן די יינגלעך גערירט ביז טרערן. מאַסליאַנסקי דערציילט: „וועז איך בין על־טער געוואָרן, בין איך געוואָרן אַ ליידנשאַפטלעכער צו־הערער צו די מגידים, וועלכע פלעגן דורכרייזן די שטאָט סלוצק. איך פלעג נאָכמאַכן זייערע העוויות, נאָכזינגען האַרציקע נגונים און מבינים האָבן אויף מיר נביאות גע־זאָגט, אַז איך וועל אַמאָל זײַן אַ „מגיד נפלא בישראל״. אָפּילו דער גרעסטער מגיד פון זײַן צייט, טאַקע מיינער אָן אייגענער, דער סלוצקער מגיד, ר׳ צבי־הירש דיינאָוו, האָט אויך זיך אַמאָל אויסגעדריקט, וועז ער האָט מיך געהערט אים נאָכמאַכנדיק, אַז איך וועל „זײַן אַ גרויסער מגיד און ווערן זײַן ממלא מקום״.

ביי דער געלעגנהייט פון אַ גייס־טיקער אויפרודערונג נאָך די ערשטע פּאָגראָמען, ווי מיר האָבן געזען פון זײַן אייגענער באַשרייבונג, האָט זיך מאַסליאַנסקיס רעדנער־טאַלאַנט אַרויסגעוויזן „לפני כל עם ועדה״. פון יענער צייט אָן באַהערשט אים דער געדאַנק פון „שיבת ציון״, אַוועקצופירן די יידן קיין ארץ־ישראל, און דעמדאָזיקן אידעאַל דינט מאַסליאַנסקי במשך פון 5־6 יאָר פון זײַן אַקטיווער געזעלשאַפט־לעכער אַרבעט אין פינסק.

עלטערע פינסקער תושבים דער־ציילן, אַז דער אַלטער הילצערנער בית מדרש אויף היינטיקער אָגינסקי־גאָס, אַמאָליקער פלעווסקע גאָס (וואָס יידן פלעגן רופן „גימנאַזיע געסל״), דערדאָזיקער בית־מדרש, באַקאַנט אין פינסק אונטערן נאָמען „מאָכעס שול״, איז געווען דער שטאָב פון די חובבי ציון מיט מאַסליאַנסקין בראש. דאָרט, אין שול, האָט מען געהאַלטן דרשות און אין אויבערשטיבל פלעגט מען פירן אַסיפות. דידאָזיקע טראַדיציע האָט זיך אויך איבערגעגעבן, נאָך דעם אויפקום פון פּאָליטישן ציוניזם, צו דעם יינגערן דור פון טוער און בויער פון דער ציון־באַוועגונג אין פינסק, וואָס זייער הויפּט־צענטער איז יאַרנלאַנג געווען מאָכעס שול, ווייל מאַסליאַנסקי פלעגט אָמאָל, נאָך מיט יאָרן פאָרן „קאָנגרעס־ציוניזם״, באַגייס־טערן דעם עולם מיט זיינע פייערדיקע דרשות וועגן יידישן נאַציאָנאַליזם בכלל און וועגן ישוב ארץ־ישראל בפרט.

אין די קרוב 14 יאָר, וואָס מאַסליאַנסקי האָט פאַר־ברענגט אין פינסק, האָט ער אַ סך בייגעטראָגן צו דער פאַרשפּרייטונג פון דעם יידישן וויסן און צו דער אייג־פלאַנצונג פון דער העברעאישער שפּראַך ביי דער בא־

לעבאַטישער יוגנט אין שטאָט. צווישן זיינע תלמידים און גרויסע חסידים איז עטלעכע יאָר צייט געווען חיים ווייצ־מאַן, (געבאָרן אין מאָטעלע, ביי פינסק, אין 1874), וועל־כער האָט אין יענע יאָרן געלערנט אין דער פינסקער רעאַל־שול.

מאַסליאַנסקי פלעגט אויך אַרומפאָרן איבער די שטעט־לעך פון פינסקער געגנט צו האַלטן דרשות וועגן חיבת־ציון. דער אָנהייב פון אָט־די "טורס" זיינע איבער פינ־סקער געגנט איז געמאַכט געוואָרן אין דער אָלטער יידישער שטעטל נאָבליע, נישט ווייט פון פינסק. אין יענער שטעטל איז מאַסליאַנסקי אויף אַ מסירה אַרעסטירט געוואָרן, און מיט גרויס מי איז געלונגען צו פועלן ביי דער פּאָליציי מען זאָל אים באַפרייען.

אין יאָר 1887 באַזעצט זיך מאַסליאַנסקי מיט זיין פאַמיליע אין יעקאַטערינאָסלאָוו. דאָרט פאַרנעמט ער זיך ווידער מיט לערעריי, און רעדט שבתים און ימים־טובים אין די שולן, פרעדיקנדיק חיבת־ציון. מיט אַנדערע באַגייס־טערטע חובבי ציון, צווישן זיי דער שפּעטער באַוואוסט־געוואָרענער מנחם מענדל אוסישקין, שאָפט מאַסליאַנסק־אַן אָפּטיילונג פון די "בני ציון", אַ געהיימע פּאָליטישע פילישע אָרגאַניזאַציע, אין יעקאַטערינאָסלאָוו, און די שטאָט ווערט אַ ווייכטיקער צענטער פון דער באַוועגונג אין דרום־רוסלאַנד. די חברים האָבן מאַסליאַנסקין צוגערעדט ער זאָל אַרויספאָרן איבער די גרויסע שטעט צו פראַפּאַגאַנדירן די אידעאַלן פון חבת־ציון, און מאַסליאַנסקי נעמט דעם פאָרשלאָג אָן.

אָרום 1891 איז מאַסליאַנסקי אָנגעקומען קיין אָדעס, ווו זיינע אָנהענגער און פאַרערער, מיט משה־ליב לי־ליענבלום, אָהד העם און דר. ל. פינסקער בראש, האָבן ביי אים געפּועלט אָפּצוזאָגן זיך אינגאַנצן פון זיין הויפּט־פרנסה, לערעריי, און צו ווערן אַ פראָפעסיאָנעלער "מטיף", אַ פראָפּאַגאַנדיסט פון די חיבת־ציון אידיין "בכל תפוצות ישראל" אין רוסלאַנד.

עטלעכע יאָר כסדר איז מאַסליאַנסקי אָרומגעפאָרן אויף רעדנער טורס איבער דרום־רוסלאַנד, ליטע, זאמוט, קורלאַנד א. אַ. וו.

צוליב די שטערונגען פון דער פּאָליציי, אין יאָר 1895, אין רעכטן ברעג פון זיי פאָפולאָריטעט און אר־בעט, פאַרלאָזט מאַסליאַנסקי רוסלאַנד: ער טרעט אַרויס מיט זיינע נאָציאָנאַלע דרשות אין די אויסלענדישע קהלות (אין פרייסן, ענגלאַנד און פראַנקרייך) און קומט אַן אין אַמעריקע. דאָ פאָרט ער אָרום די ערשטע יאָרן איבער די שטאָטן ווי אַ דרשן און באַזעצט זיך שפּעטער אויף שטענדיק אין ניו־יאָרק. אין יאָר 1898 ווערט ער אָנגע־שטעלט פאַר אַ שטענדיקן פרעדיגער אין "עדיוקעישאָנאַל אַלאַיענס", און אין משך פון צענדליקער יאָרן האָט ער דאָרט געהאַלטן אַלע פרייטיק־צו־נאָכט דרשות פאַר אַ גע־פּאָקטן זאָל. ער וואָרפט זיך אַריין אין קהלשע אַרבעט, באַזונדערס אויף דעם ציוניסטישן געביט; פון 1900 ביז 1910 איז ער געווען וויצע־פּרעזידענט פון דער אָמעריי־קאָנער ציוניסטישער פעדעראַציע.

אויך אויף דעם ליטעראַרישן און פובליציסטישן פעלד האָט צ. ה. מאַסליאַנסקי געוויסע פאַרדינסטן. נאָך אין די ערשטע 80ער יאָרן, אין רוסלאַנד, פלעגט מאַסליאַנסקי שיקן אַרטיקלען און קאָרעספּאָנדענץ אין גאַטלאָבערס השכלה־זשורנאַל "הבוקר אור", ווי אויך אין די ווענט־לעכע העברעאישע צייטונגען "המליץ" און "הצפירה". דאָ אין אָמעריקע האָט זיין פובליציסטישע פייאיקייט געקענט געפינען פאַר זיך אַ ברייטערן פעלד ווי אין דער אַלטער היים. אין יאָר 1902 גרינדעט מאַסליאַנסקי, צוזאַמען מיט זיין אידעם, דעם העברעאישן שרייבער פנחס טורבערג, אַ טעגלעכע צייטונג "די אידישע וועלט" מיט דער פי־נאַנציעלער אונטערשטיצונג פון די יאָהודישע פירער, ווי לואי מאַרשאַל, סיירוס זולצבערגער, פרידריך שטיין און אָנדערע "פּני" פון דער האָלב־אָסימילירטער יידישער גע־זעלשאַפטלעכקייט. אין יאָר 1905 איז די צייטונג אונטער־גענאַנגען. מאַסליאַנסקי האָט זיך אויך באַטייליקט אין אָנדערע יידישע צייטונגען אין אָמעריקע, דערהויפּט אין "מאָרגן־זשורנאַל". דאָרט האָט ער באַשריבן זיין רייזע אין ארץ־ישראל אין יאָר 1921 און זיינע זכרונות (אויך אָרויס שפּעטער אין בוך־פאָרם). זיינע דרשות זיינען נאָך אין יאָר 1909 אָפּגעדרוקט געוואָרן אין צוויי בענדער און אין יאָר 1929 זיינען אָרויס זיינע געזאַמלטע אַרטיקלען אין דריי בענדער.

מאַסליאַנסקיס מעמואָרן האָבן אַ היפּשן אינטערעס פאַר דער געשיכטע פון דער רוסיש־יידישער באַלעבאָטישער געזעלשאַפטלעכקייט אין די 80קער און 90קער יאָרן. אויך הילכן זיי אָפּ די שטימונגען און שטרעבונגען אויף דער יידישער אימיגראַנטן־גאַס אין ניו־יאָרק מיט 30־40 יאָר צוריק.

נאָך פערציק יאָר לעבן אין אָמעריקע, אין לאַנד וואו ער האָט זיך שטענדיק געפילט גאָנץ היימיש, איז מאַס־ליאַנסקי אַוועקגעפאָרן קיין ארץ־ישראל, אָבער ער איז אין אַ פּאָר יאָר אָרום צוריקגעקומען אין אָמעריקע.

•

יעקב מאַרינאָוו

אַ יונגער יידישער שמיד פון אַ שטעטל לעבן פינסק, וואָס איז געקומען אין אָמעריקע צו 23 יאָר, איז דאָ שפּעטער געוואָרן דער רעדאַקטאָר פון דער הומאָריסטישער צייטשריפט — "דער גרויסער קונדס". דאָס איז יעקב מאַרינאָוו, געבאָרן אין יאָר 1871, אין ס ע ר נ י ק, לעבן פינסק. זיינע לייכטע, שפילעוודיקע פערזן שילדערן אָמאָל דעם אָלטן דאָרף־לעבן אין ווייסרוסלאַנד, אָמאָל — צייט־פראָגן פון דער אָמעריקאַנער סביבה.

זיין פאָטער, מאיר מאָראָטשניק איז געווען אַ שניידער, דערנאָך אַ מילנער. ביז 12 יאָר האָט יעקב מאַרינאָוו געלערנט אין חדר אין בייס פאָטער, דאָן ביז 18 יאָר

געאַרבעט אַלס שמיד אין אַ דאָרף, נאַטשאַטאָוו, לעבן סטאָלין, פּינסקער אויעזד. שפּעטער געפֿאָרן אויף פּליטן קיין אָדעס, דאָרט געוואָרן אַ שנייִדער. צו 21 יאָר עמיגרירט ער קיין לאָנדאָן און דאָרט 2 יאָר געאַרבעט אין אַ שנייִדער־שאָפּ. אין יאָר 1892 קומט ער אַן אין אַמעריקע און לעבט אַפּ די ערשטע צוויי יאָר נאָך זיין איינוואַנדערונג אין באָסטאָן. אַ לונגען־קראַנקהייט צווינגט אים אַוועקצוגיין קיין דענווער, קאָלאָראַדאָ. דאָרט האָט ער אָפּגעלעבט 13 יאָר און האָט, צוזאַמען מיט דר. חיים ספּיוואַק, דר. אַדאָלף צעדערבוים און דעם פּאָעט יהואָש, געגרינדעט דעם יידישן הילפס־פֿאַראיין פֿאַר שווינדזיכטיקע און די באַוואוסטע סאַנאַטאָריע פון דעם דאָזיקן פֿאַראיין. אַלס פּעלד־סעקרעטאַר, רייזנדיקער אַגיטאַטאָר און געלט־זאַמלער, האָט יעקב מאַרינאָוו אַ סך געאַרבעט פֿאַר

יעקב מאַרינאָוו

דער דאָזיקער אינסטיטוציע, וואָס איז מיט דער צייט גאָוואָרן אייגע פון די פֿאָפולערסטע הייל־אַנשטאַלטן אין דער יידישער אַמעריקע.

יעקב מאַרינאָוו האָט אַנגעפֿאַנגען זיין שרייבער־קאַריערע מיט לידער און סקיצעס אין דער ניו יאָרקער „אַרבעטער־צייטונג“ און אין מאָריס ווינטשעווסקיס „אמת“ אין יאָר 1895. ער האָט אויך מיטגעאַרבעט אין „פֿאָרווערטס און „צוקונפט“.

אין 1919 גרינדעט מאַרינאָוו דעם „גרויסן קונדס“, אַ וועכנטלעכן זשורנאַל פֿאַר הומאָר און סאַטירע. דער זשורנאַל האָט עקזיסטירט ביז 1927.

י. מאַרינאָוו האָט אין יאָר 1911 מיט א. וואַהלינער אַרויסגעלאָזן אַ דריי־בענדיקע אַנטאָלאָגיע „הומאָר און סאַטירע“. שפּעטער דריי זאַמלביכער אונטער דעם טיטל „צען פֿאַר צען“.

סוף 1938 איז אַרויס אַ זאַמלונג פון י. מאַרינאָוס לידער „שפּיל און קאַמף“ (אויסגעקליבענע שאַפונגען פון 1894 ביז 1938).

•

משהל מענאַכאָווסקי

משהל מענאַכאָווסקי, באַקאַנט צווישן דער פּינסקער יידישער אַרבעטערשאַפט אַלס משהל דער שווארצער, איז געבוירן געוואָרן אין פּינסק אין יאָר 1893. זיין פֿאָטער, אַ סוחר (ראובן דער שיפער), האָט אים געגעבן אַ וועלטלעכע דערציאונג. משהל מענאַכאָווסקי פֿאַרענדיקט דראַנזיקס שולע און שפּעטער גיט ער אַפּ עקזאַמענס אַלס עקסטערן אין דער אָרטיקער רעאַל־שול.

אין יאָר 1910 טרעט מענאַכאָווסקי אַריין אין דער פּינסקער פּועלי־ציון־אַרגאַניזאַציע און ווערט, שפּעטער, אייניגער פון אירע וויכטיקסטע פירער. די פּועלי־ציון־אַרגאַניזאַציע האָט צו יענער צייט (1910־11) אָנגעפירט אַן אומלעגאַלע קולטור־טעטיקייט צווישן דער אַרבעטערשאַפט אין פּינסק, מיט גרופּן פון 5־6 אַרבעטער האָט מען געלערנט יידיש, רעכענען און געשיכטע. אָזעלכע גרופּן זיינען געוועזן אין שטאָט עטלעכע צענדליק און מענאַכאָווסקי ווערט באַשטימט אַלס לערער און אינספּעקטאָר פון די דאָזיקע גרופּן. ער פירט אויך אַן מיט דער פֿאָליטישער אַרבעט אויפן ראַיאָן (קאָבערין, דראָהיטשין, לוניניץ). די פֿאָליציי הייבט אים אָן פֿאַרפֿאָלגן. מענאַכאָווסקי באַהאַלט זיך אויס אַ לענגערע צייט, לעבט אין ווַארשע און אין ווילנע, וואו ער זעצט פֿאָר זיין טעטיקייט אין די דאָרטיקע פּועלי־ציון־אַרגאַניזאַציעס. ער קומט צוריק קיין פּינסק, אָבער ווערט באַלד אַרעסטירט צוזאַמען מיט אַ גרעסערער גרופּע חברים: ראובן פֿלאוויניק, יוסף לאָנדאָן, זאַוול ציפּערשטיין, שייקע לעוו א. א. נאָכן אָפּזיצן עטלעכע חדשים ווערט ער באַפרייט.

אין 1913 ווערט מענאַכאָווסקי געשיקט אַלס דעלעגאַט פון פּינסקער־בריסקער ראַיאָן צו דער פּערטער וועלט־קאָנפערענץ פון די פּועלי־ציון אין קראקע (דאָן עסטרייך).

בעת דער וועלט־מלחמה נעמט מענאַכאָווסקי גאָר אַן אַקטיוון אַנטייל אין פּינסקער געזעלשאַפטלעכן לעבן און האָט אויסצושטיין זייער שווערע פֿאַרפֿאָלגונגען מצד די פֿאַרשידענע זיך־בייטנדיקע רעזשימען אין שטאָט. די דייטשן פֿאַרשיקן מענאַכאָווסקין אויף צוואַנג־אַרבעט און די פֿאָליאַקן זוכן אים אַרום פֿאָר זיין צוזאַמענאַרבעט מיט די באָלשעוויקעס בעת דער אָקופּאַציע פון פּינסק. ער אַנטלויפט דאָן אויפן פֿאַספּאָרט פון פּיניע קראַסילטשיק (דערשאָסן צווישן די 35 קדושים). מענאַכאָווסקי באַזעצט זיך אין בריסק, וואו ער ווערט שנעל פֿאָפולער אַדאָנק זיין בריית־פֿאָר־צווייגטער, געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט. ער פירט אַן מיט דער באַראָכאָוו־שול און מאַכט אַ שטאַרקן רושם מיט זיינע אויפטריטן אין דאָרטיקן שטאָט־ראָט, און ספּעציעל מיט

זייַנע רעדעס אין יידיש, וואָס געפינען אַן אָפּקלאַנג איבערן גאַנצן לאַנד, באַזונדערס אין דער אַנטיסעמיטישער פרעסע.

מענאַכאָווסקי ווערט אַ מיטגליד פון דער הויפּט־פאַרוואַלטונג פון דער צענטראַלער יידישער שול־אָרגאַניזאַציע אין פוילן (צישאָ) און איך מיטגליד פון צ. ק. פון דער פועלי־ציון־פאַרטיי. אַלס ראַטמאַן אין בריסקער שטאָט־ראַט האָט מענאַכאָווסקי דורכגעפירט סובסידיעס פאַרן יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט און פאַרן ווילנער לערער־סעמינאַר. אַ דאַנק זיין איניציאַטיוו איז אין בריסק אָנגע־רופן געוואָרן אַ גאַס אויפן נאָמען פון י. ל. פרץ.

אין יאָר 1929 פיגורירט מענאַכאָווסקי אַלס פּ. צ.־קאַנדידאַט פון פּינסקער ראַיאָן צום פּוילישן סיים. ער פאַרברענגט דאָן אַ שטיקל צייט אין פּינסק, וואו ער פירט אַן מיט דער וואַל־אַגיטאַציע.

משהל מענאַכאָווסקי

אין יאָר 1930 פּאָרט מענאַכאָווסקי אָפּ צוזאַמען מיט זיין פאַמיליע קיין קאַנאַדע, וואו ער אַרבעט אַלס לערער אין דער טאָראָנטער באַראָכאָוו־שול.

מענאַכאָווסקי שטייט איצט אין שפּיץ פון די לינקע פּ. צ. אין קאַנאַדע און רעדאַקטירט דעם אָפּיציעלן אָרגאַן פון דערדאָזיקער פאַרטיי אין אַמעריקע, דעם „פראָלע־טאַרישן געדאַנק".

מענאַכאָווסקי האָט זיין שרייבערישע טעטיקייט אָנגע־הויבן נאָך אין יאָר 1911 מיט אַרטיקלען אין פּ. צ.־אָרגאַן „דאָס וואָרט", וואָס איז דערשינען אין פעטערסבורג. זינט דאַן האָט ער פאַרעפנטלעכט מערערע אַרטיקלען אויף פּאָליטישע, ליטעראַרישע און פּעדאַגאָגישע טעמעס אין די פאַרשידנסטע יידישע צייטשריפטן.

אין 1936 האָט מענאַכאָווסקי געמאַכט אַ רייזע איבער ארץ־ישראל און ראַטנפאַרבאַנד און פאַרעפנטלעכט אין „פראָלעטאַרישן געדאַנק" אַ סעריע רייזע־שילדערונגען. אין יאָר 1938 האָט ער אויך פאַרעפנטלעכט אַ בראָשור א. נ. „די פּראָבלעמען פון דער יידיש־אַמעריקאַנער יוגנט".

•

יצחק ניידיטש

די שטאָט פּינסק און די אַרומיקע שטעטלעך האָבן אַרויסגעגעבן אַ היפּשע צאָל ציוניסטישע גרויסע טוער און פירער. איינעם פון די הויפּט־פלעצער צווישן זיי פאַרנעמט יצחק ניידיטש, באַוואוסטער כלל־טוער און לאַנג־יעריקער עסקן אויף פאַרשידענע געביטן.

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1868 אין אַ חשובער חסידישער פאַמיליע (זיין פאָטער איז געווען פון די אָנגע־זעענסטע חסידים פון קאַרלינער רבין) איז ניידיטש נאָך אין עלטער פון 15 יאָר צוגעשטאַנען צו דער חובבי־ציון באַוועגונג. ער איז געווען סעקרעטאַר פון דער פּינסקער אגודה פון די חובבים, וואָס אין איר שפּיץ איז געשטאַנען איינער פון די רבנישע גדולים פון יענער צייט, ר' דוד פרידמאַן (שפּעטער אַ פייערדיקער געגנער פון ציוניזם), און איר באַפולמעכטיקטער איז געווען אהרן אייזענבערג, גרינדער פון דער קאָלאָניע רחובות אין ארץ ישראל. יצחק ניידיטש איז אין די 80ער יאָרן פאַרבונדן געווען, דורך קאָרעספּאָנדענץ, מיט דער איינפלוסרייכער פּאָלעסטינאָפילער אָרגאַניזאַציע „מזכרת משה" (אויפן נאָמען פון ר' משה מאָנטעפיאָרע), וועלכע איז אָנגעפירט געוואָרן פונם באַקאַנטן העברעאישן געלערנטן און שריפטשטעלער שאול פּנחס ראַבינאָוויטש פון וואַרשע.

נאָך זיין חתונה, האָט ניידיטש, אין יאָר 1889, זיך באַזעצט אין מאָסקווע, וואו ער האָט זיך לאַנג פאַרנומען מיט מסחר און איז פון זיינע געשעפטן רייך געוואָרן. אין מאָסקווע איז ער צוגעשטאַנען צום פאַרבאַנד „בני ציון", פון וועלכן ס'זיינען אָרויסגעקומען די שפּעטערדיקע גרויסע ציוניסטן, דר. יחיאל טשלענאָוו, הרב יעקב מזא"ה, מ. מ. אוסישקין און אַנדערע. ניידיטשן האָט אין יענע יאָרן אינטערעסירט ניט בלויז די פראָגע מכח אונטערשטיצן דעם ישוב אין ארץ ישראל, נאָר אויך די פאַרשפּרייטונג און אַנטוויקלונג פון דער העברעאישער שפּראַך און ליטעראַטור. יצחק ניידיטש איז געווען פון די וואַרימסטע אָנהענגער פון דר. הערצלס פאָליטישן ציוניזם, און זיין אָנזען און ראָלע אין דער ציוניסטישער באַוועגונג און אָרגאַניזאַציע זיינען גע־שטיגן פון יאָר צו יאָר. אין יאָר 1913 האָט אים דער 13טער ציוניסטישער קאָנגרעס אויסגעקליבן פאַר אַ מיטגליד פון „אַקציאָנס קאָמיטעט". אין מאָסקווע, בעת דער מלחמה, האָט ניידיטש זיך שטאַרק אָפּגעגעבן מיט אַלגעמיין־יידישע קהלישע ענינים, דערהויפּט אויפן געביט פון הילף פאַר די יידישע פּליטים און אָנדערע יידישע קרבנות פון וועלט־קריג. אויך אין דעם לעבן פון דער מאָסקווער יידישער געמיינדע־פאַרוואַלטונג האָט ניידיטש געמוזט אַ זייער אַקטיוון אָנטייל.

נאָך דער קריג, סוף 1918, האָט ניידיטש פאַרלאָזן רוסלאַנד און האָט זיך באַזעצט, צוערשט, אין לאָנדאָן און קורץ נאָך דעם אין פּאַריז, וואו ער לעבט אין די לעצטע 19 יאָר כסדר. ער איז געווען אַ מיטגליד פון „קאָמיטעט פון די יידישע דעלעגאַציעס", וועלכע האָט געהאַט די אויפגאַבע אויסצוקעמפן ביי די אינטערנאַציאָנאַלע שלום־אונטערהאַנדלונגען אין פּאַריז, אין 1919, פּאָליטישע און קולטורעלע רעכט פאַר די יידישע מינדערהייטן אין די ניי־אַנטשטאַנענע לענדער אין מזרח־ און צענטראַל־אייראָפּע. אויך איז ניידיטש צוגעצויגן געוואָרן צו דער העכסטער פירערשאַפט פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע, וואָס איר הויפּט־ביורא איז נאָך דעם אויסברוך פון דער מלחמה, אין 1914, אַריבערגעטראָגן געוואָרן פון בערלין קיין לאָנדאָן.

יצחק ניידיטש

אויף דער ערשטער ציוניסטישער וועלט־קאָנפערענץ נאָך דער מלחמה, אין יאָר 1920, אין לאָנדאָן, האָט ניידיטש פאָרגעבראַכט אַ ברייט־פאַרמאַסטענעם פּלאַן פון אַ נייער פינאַנציעלער אינסטיטוציע פאַרן ציוניזם — דעם „קרן היסוד". אָט דער „גרינדונגס־פאָנד" האָט, לויט זיין פּלאַן, געדאַרפט צוזאַמענגעשטעלט ווערן פון ביישטייערונגען, ניט בלויז פון נדבות, נאָר אויך ווי אַ מין נאַציאָנאַלע הלוואָה פון גאַנצן יידישן פֿאָלק צו גונסטן פון אַ גרויסער פּראַקטישער אויפבוי־אַקציע אין פאַלעסטינע, ווי גרינדן נייע קאָלאָניעס, גרויסע שטאָטישע בנינים, וועגן, שולן, אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען, א. ד. גל. זיין פּלאַן איז אָנגענומען געוואָרן, און אין די לעצטע 19־20 יאָר האָט דער „קרן היסוד" אויפגעקליבן און אינוועסטירט אין פאַלעסטינע איבער 10 מיליאָן דאָלאָר. ביזן היינטיקן טאָג איז ניידיטש איינער פון די חשובסטע דירעקטאָרן פון „קרן היסוד". פון 1920 ביז 1927 איז ניידיטש געווען פאָרזיצער פון צענטראַלן פינאַנץ־ און ווירטשאַפט־ראָט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

אַ צווייטער אויפטו, ביי וועלכן ניידיטש האָט אַרויס־געווויזן אַ גרויסע איניציאַטיוו און ענערגיע, איז געווען די אַזוי־גערופענע יידישער וועלט־קאָנגרעס באַוועגונג.

דידאָזיקע באַוועגונג, וועלכע האָט אַרויסגערופן אַ גרויסן אינטערעס ביי די יידישע כלל־טוער אין פאַרשידענע לענדער, איז אַ פאָרזעצונג פון דער קאָנגרעס־אידעע, וואָס איז אויפגעקומען און איז טיילווייז געווארן פאַרווירקלעכט אין אַמעריקע אין יאָר 1917, ערב דעם וועלט־מלחמה. אַ צווייטער שריט פאָרויס פון דעם פּרינציפּ פון „יידישן קאָנגרעס" איז געווען דער „קאָמיטעט פון די יידישע דעלעגאַציעס", וואָס איז געווען טעטיק בעת די פאַריזער אונטערהאַנדלונגען אין יאָר 1919 און דער דריטער שריט אויף דעם זעלבן וועג איז דער פּלאָן מכח אַן אַל־וועלטלעכן יידישן קאָנגרעס, אָדער יידישן וועלט־קאָנגרעס.

ניידיטש איז געשטאַנען אין צענטער פון דער דאָזיקער באַוועגונג נאָך עטלעכע יאָר פאַר דעם ווי ס׳איז, אין יאָר 1932, צונויפגערופן געוואָרן אין זשענעוע די ערשטע קאָנפערענץ וועגן דעם פּראָיעקט פון אַ יידישן וועלט־קאָנגרעס. אָזאַ קאָנגרעס איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן צום ערשטן מאָל אין זשענעוע אין יאָר 1936, דאָרט איז ניידיטש אויסגעקליבן געוואָרן אין דער עקזעקוטיווע פון אָט־דער יידישער וועלט־אָרגאַניזאַציע.

אין דער יוגנט האָט ניידיטש געשריבן פובליציסטישע אַרטיקלען אין העברעאיש און שפּעטער האָט ער פיל מי און צייט אָפּגעגעבן פאַר דער פאַרשפּרייטונג פון דער העברעאישער פּרעסע און ליטעראַטור, שטיצנדיק די אָנגעזעענסטע העברעאישע שרייבער. ער האָט אויך פאַרעפנטלעכט אַרטיקלען אין יידיש וועגן ציוניסטישע פּראָבלעמען.

•

דר׳ אַהרן עליאַסבערג

דער באַקאַנטער דייטש־יידישער שריפטשטעלער און קולטור־טוער, דר. פילאָזאָף א. עליאַסבערג (געב. אין פינסק אין 1879) איז אַ זון פון אַ באַוואוסטן אין זיין צייט פּינסקער משכיל און סוחר, משה חיים עליאַסבערג, וועלכער האָט געשטאַמט פון אַ גרויסן רבנישן יחוס — פון מהרש״ל און פון ר׳ יחזקאל לאנדא. דער יונגער עליאַסבערג האָט אין פינסק געלערנט אין אַ חדר און אין אַ שולע און האָט שטודירט אין דייטשלאַנד — אין לייפּציג און אין היידעל־בערג. ער איז פאַרבליבן אין דייטשלאַנד און האָט דאָרט אַ סך אויפגעטאָן אויפן יידיש־קולטורעלן פעלד.

פון 1911 ביז 1920 איז דר. אהרן עליאַסבערג געווען אַ שותף און אַ דירעקטאָר אין גרויסן ציוניסטישן און געזעלשאַפטלעכן בוך־פאַרלאָג אין בערלין אונטער דעם נאָמען „יידישער פאַרלאָג". פון 1921 ביז 1933 איז ער

געווען דער אייגנטימער פון „וועלט פאַרלאָג" אין בערלין און אויך אָנפירער פון דעם דאָרטיקן „היינע־בונד". ער האָט געהאָלפן גרינדן אַ יידישן פאָלקס־אוניווערסיטעט אין בערלין בעת דער וועלט־מלחמה. אין 1933 האָט ער פאַר־לאָזן בערלין און זיך באַזעצט אין ירושלים.

דר. א. עליאָסבערג האָט פאַרעפנטלעכט עטלעכע ווערק אין דייטש, ווי צום ביישפיל אַן אילוסטרירטן בוך „פּוי־לישע יידן", וואָס ער האָט צוזאַמענגעשטעלט אין יאָר 1915־1916, וועָן דייטשלאַנד האָט פאַרכאַפּט גאַנץ פוילן מיט איר 2־3 מיליאָן יידן און די וועלט האָט נאָך זייער וויניק גע־וואוסט פון דער קולטור, עקאָנאָמיק און לעבנשטייגער פון די אַזוי גערופענע „מזרח יידן" (ד"ה רוסישע און פוילישע יידן). ער האָט אויך איבערגעזעצט בעלעטריסטישע ווערק פון רוסיש און פראַנצויזיש אין דייטש.

•

ברוך הלוי עפשטיין

צווישן די גרויסע לומדים און פירער פון אָרטאָדאָקסישן יידנטום אין רוסלאַנד אין דעם לעצטן דור פון דער פאַר־מלחמה עפּאָכע האָט איינעם פון די געהויבנסטע פלעצער פאַרנומען דער לאָגיאָריקער פינסקער תושב ברוך הלוי עפשטיין, און הגם ער אַליין איז קיין רב ניט געווען (אָבער זיין פאָטער און שווער זיינען געווען גרויסע רבנים), און איז נאָר געווען, אין דער פאַר־מלחמה צייט, אַ חשובער, פאַרמעגלעכער בעל־הבית, האָט ער אָבער מיט זיינע גרינד־לעכע תלמודישע ווערק, שוין מיט צענדליקער יאָרן צוריק, זיך דערוואָרבן אַ גרויסן נאָמען אין די לומדישע און רבנישע קרייזן. אויף דער עלטער, ווידער, נאָך דער וועלט־מלחמה, האָט דער דאָזיקער למדן אַרויסגעבראַכט אַ ריזיק ווערק, אַן איגנארטיקן בייטראָג צו דער ערנסטער העב־רעאישער ליטעראַטור. אָט־די ליטעראַרישע אונטערנעמונג זיינע האָט געפאָדערט אַ סך פלייס און ענערגיע, ווי אַ שטייגער — צו מאַכן אַ ספּעציעלע נסיעה פון פינסק קיין נאָרד־אַמעריקע, בעת ער איז שוין געווען איבער זעכציק יאָר אַלט.

ברוך עפשטיין איז געבאָרן געוואָרן אין יאָר 1860 אין נאָוואָגרודאָק (נאָווהאָראָדאָק), מינסקער גובערניע. ער איז געווען דער זון פון דאָרטיקן רב, ר' יחיאל מיכל עפשטיין, פון באָברויסק, דעם מחבר פון וויכטיקע ספּרים און וועלכער האָט ג'שמ'ט פאַר איינעם פון די גרעסטע ליטווישע רבנים אין זיין צייט. זיין זון, ברוך, האָט געלערנט אַ סך תורה — אין נאָווהאָראָדאָק, וואָלאָזשין און ווילנע, און איז אָנגעקומען קיין פינסק ווי אַן איידם פון פינסקער רב, ר' אלעזר משה הלוי הורוויץ.

אין יאָר 1886 האָט ב. עפשטיין אָנגעפאַנגען צו אַרבעטן איבער זיין גרויסן און וויכטיקן תלמודישן ווערק, און האָט די אַרבעט פאַרענדיקט ערשט אין 1899. דאָס מאַנומענטאַלע ווערק, וואָס האָט געפאָדערט כמעט פופצן יאָר אַרבעט, טראָגט דעם נאָמען „תורה תמימה". דאָס איז אַזאַ אויס־גאַבע פון די חמשה חומשי תורה און די פינף מגילות, וואו צו יעדן ביבלישן פסוק ווערן געבראַכט אַלע שטעלעס פון דער תלמודישער ליטעראַטור, ד. ה. פון תלמוד, מדרש, מכילתא, ספרי, ספרא, א. אַז. וו., וועלכע האָבן אַ דירעקטע באַציאונג צום באַטרעפנדיקן פסוק פון חומש אָדער מגילות. דערצו ווערט נאָך געגעבן אַ קורצער זאַכלעכער פירוש פון מחבר צו די תלמודישע שטעלעס, וואָס ער ברענגט.

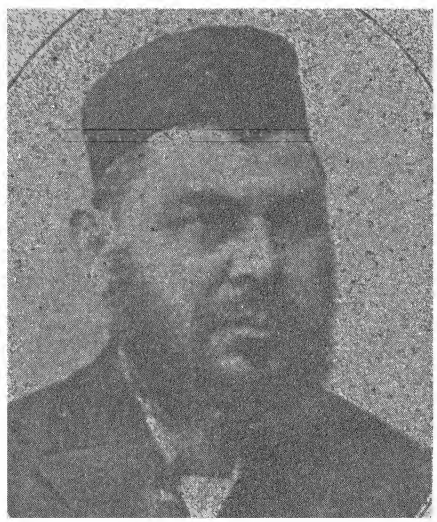
אויפן שער־בלאַט פון ברוך עפשטיינס רוסישער און דייטשער איבערזעצונגען פון דער פיל־בענדיגער חומש־אויסגאַבע פיגורירט דער טיטל: „ביבליש־תלמודישע ענציקלאָפּעדיע". דאָס איז אָבער ניט קיין ענווייע באַ־צייכענונג פאַר זיין ווערק, וואָס ניט אין אינהאַלט און ניט אין פאָרם איז עס לחלוטין קיין ענציקלאָפּעדיע ניט. וויכטיק איז אָבער ניט דער נאָמען, נאָר דער ציל פון ווערק, און דעם ציל האָט דער פאַרפאַסער אַליין אויסגע־דריקט אָט ווי: צוזאַמענצובינדן די תורה שבעל־פּה מיט דער תורה שבכתב, צו באַהעפטן צווישן זיך די צוויי טראַדיציאָנעלע יידישע תורות און וויזן, אַז אין גרונט זיינען ביידע בלויז אײן ג א נ צ ע לערע (תורה תמימה). דער מחבר זוכט, אגב, צו באַווייזן אין זיינע פירושים, אַז די אויסטייטשונגען און הוספות, וואָס די בעלי התלמוד האָבן געמאַכט צו די מצוות און דעות פון תורת־משה, זיינען שטענדיק ריכטיקע און לאָגישע. דאָס ווערק איז אויפגע־נומען געוואָרן מיט גרויס אינטערעס, און איז ווייט און ברייט פאַרשפּרייט געוואָרן אין די בתי־מדרשים, ישיבות און ביי פּריוואַטע לומדים. שוין אין יאָר 1904, אין פיר־פינף יאָר נאָך דער ערשטער, איז אין ווילנע אַרויסגעלאָזן געוואָרן אַ צווייטע אויסגאַבע פון דער „תורה תמימה".*)

ניט בלויז א גוואַלטיק בריטן און טיפן תלמודישן וויסן פאַרמאָגט ר' ברוך עפשטיין: אויך אין העברעאיש, דיקדוק און פאַרגלייכנדיקע פילאָלאָגיע האָט ער גרויסע ידיעות. דאָס זעט מען פון אַ ווערקל, וואָס עס האָט אָפּגעדרוקט אַ יונגער העברעאישער פאַרשער פון קאַרלין, אייזיק בער

*) אין אַלע לומדישע קרייזן האָט מען באַוואונדערט דעם פלייס און וויסן פון מחבר פון דער „תורה תמימה", אָבער בנוגע צום תוך פון דעם ווערק זיינען געווען מיינונג־פאַרשידנקייטן. באַזונדערס אינטערעסאַנט איז די קריטיק פון באָוואוסטן שרייבער און דיכטער מיכה יוסף בערדיטשעווסקי, וועלכער האָט, אין די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן (וועָן אָט די קריטיק איז דערשינען אין בון־פאָרם), זיך דערנענטערט צו דער תלמודישער ליטעראַטור, דערהויפט צו אגדה, הגם ער איז געווען אויך אַ קענער פון הלכה. ער געפינט, למשל, אַז דער פאַרפאַסער פון דער מאָנומענטאַלער „תורה תמימה" האָט מיט זיין אופן פון חומש אויסטייטשונג געמאַכט פון די תורה־פסוקים אַזויצוזאָגן אַ טפל־זאַך, אַ קליין צוגאָב־אבר צום גרויסן קערפּער פון דער תורה שבעל־פּה. ער, ב. עפשטיין, זאָל האָבן געמיינט, שרייבט מ. י. בערדיטשעווסקי, אַ פאַרקערטן און ניט דעם ריכטיקן וועג — ער איז ניט געגאַנגען פון דער תורה־שבכתב צו דער שפּעטערדיקער לערע, צו דער תורה שבעל־פּה. נאָר, פאַר־קערט — פון די הלכות און דרשות פון די בעלי־התלמוד איז ער גאָר געקומען צום פסוק פון דער תורה גופא („בשדה ספר", בערלין, 1921, טייל 3).

גאַלדין, באַטיטלט „אותיות מחכימות" (פּינסק, 1912, דרוקערייַ פון מ. א. גלאובערמאן) מיט אַ לאַנגן נאַכוואָרט פון ר׳ ברוך הלוי עפֿשטיין. דער ספּרל איז אַ זאַמלונג פון אַלע ווערטער פון תנ״ך, וואָס בייטן ניט זייער באַדייטונג בעת ס׳ווערן פֿאַרענדערט די אותיות אין די שרשים (גראַמאַטישע וואָרצלען) זייערע. אין דער פֿאָרם פון אַ זייער לאַנגן בריוו צום מחבר האָט ב. עפֿשטיין, נאָכן טעקסט פון בוך, אָפּגעדרוקט אַ גרויסע פֿאַרשונג־אַרבעט מכוח דקדוק, און ער וווייזט דערביי אַרויס קענטעניש אין די מערב־איראָפּעישע שפּראַכן און זייערע גראַמאַטישע כללים.

אַלע יידישע צייטונגען אין רוסלאַנד האָבן, אין אָקטאָבער 1913, גלייך נאָך דעם טרויעריק־באַרימטן בייליס פֿראָצעס אין קיעוו, געקלונגען מיטן נאָמען פון ר׳ ברוך עפֿשטיין פון פּינסק, אין פֿאַרבינדונג מיט אַן אינטערעסאַנטער קאָרעספּאָנדענץ צווישן אָט דעם למדן און שרייבער מיט דעם באַוואוסטן אַריענטאַליסט, פּראָפֿעסאָר פּ. ק. קאָקאָווצאָוו. אָט דער קריסטלעכער געלערנטער, ווי אַ סך געדענקען,

ברוך עפֿשטיין

איז אויפגעטראָטן אויפן קיעווער פּראָצעס ווי אַן עקספּערט מצד דער פֿאַרטיידיקונג, ד. ה. פֿאַר די אינטערעסן פון מענדל בייליס, און האָט מיט זיינע ראיות און דערקלערונגען באַשיצט דעם תלמוד קעגן שקרים און בלבולים פון די „שוואַרץ־מאהניקעס", די שונאי ישראל. אויס טיפן דאַנק צום דאָזיקן געלערנטן, איינעם פון די „חסידי אומות העולם", האָט ר׳ ברוך הלוי עפֿשטיין צוגעשיקט דעם פּעטערבורגער פּראָפּעסאָר אַ פּיין פֿאַרפֿאַסטן העברעאישן בריוו, אין סטיל פון דער ספּרדישער פֿאָעזיע־אין־פּראָזע, ד. ה. אין געגראָמטע קורצע זאַצן, ווי מען טרעפֿט אויך אַמאָל אין די פּיוטים פון מחזור. דערביי האָט ב. עפֿשטיין צוגעשיקט דעם פּראָפֿעסאָר, וואָס איז געווען גוט באַהאַוונט אין תורה, אויך אַ מתנה — אַ פּולן גאַנג פון דער „תורה תמימה". פּראָפּעסאָר קאָקאָווצאָוו האָט באַדאַנקט דעם פּינסקער מלומד און שרייבער דורך אַן אייגנהענטיקן פּרייַנדלעכן בריוו אין אַ פּרעכטיקן העברעאיש. *)

אין די ערשטע נאָך־מלחמה יאָרן האָט ר׳ ברוך עפֿשטיין געמאַכט אַ רייזע קיין אַמעריקע. געקומען אַהער איז ער אין פֿאַרבינדונג מיט זיין פּלאַן אַרויסצוגעבן אין בוך־פֿאָרם אַ מאַנומענטאַל ווערק, וואָס זאָל אַרייננעמען, חוץ זיינע זכרונות און ספּר יוחסין, אויך מיינונגען, אייגענע און פֿרעמדע, מכּח גדולים, רבנים, שרייבער, דענקער, כּלל־טוער, שטאַטסלייט, דאָקטוירים, יידן און ניט־יידן, א. אַז. וו. אין יאָר 1928 איז שוין אַרויס אין בוך־פֿאָרם אָט דאָס ריזיקע ווערק, אונטערן נאָמען „מקור ברוך". דאָס זיינען דריי בענדער פון גאַנץ גרויסן פֿאָרמאַט, ווי משניות, צוזאַמען 2040 זייטן, געדרוקט אין ווילנע ביי דער אַלטער פּירמע ראָם. צום סוף פון זיין ווערק דאַנקט דער פֿאַרפֿאַסער אַלע זיינע פּרייַנד און פֿאַרערער (ניט אַנרופּנדיק אָבער די נעמען באַזונדער) אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן און קאַנאַדע, וואָס אַדאַנק זייער מיטהילף איז מעגלעך געוואָרן אָפּצודרוקן אָט אַזאַ ריזיק־גרויסן אַרבעט.

ברוך עפֿשטיין רופט אָן זיין „מקור ברוך" (אין דעם פּוילישן שער־בלאַט צו יעדן פון די דריי בענד) „ מיינע דעראיינערונגען וועגן דער ליטעראַטור פון 19טן יאָרהונדערט". פֿאַקטיש אַנטהאַלט אין זיך זיין ווערק פיל מער ווי בלויז ליטעראַרישע זכרונות: עס איז, קודם כל, אַן אויספֿירלעכע אויטאָביאָגראַפֿיע, און אַ פֿאַרשונג מכח דעם יחוס פון דער משפּחה עפֿשטיין, וואָס ציט זיך ביז צו די געהויבנסטע יידישע יחסנים פון ספּרד (שפּאַניע), און צוגלייך איז דאָס ווערק אַ זאַמלונג פון אומציליקע תורה־פֿירושים און סתם מיינונגען און גערעטענע איינפֿאַלן מכח ענינים, וואָס פֿאַלן דעם פֿאַרפֿאַסער אַריין אין קאָפּ, דורכגעפּלאָכטן מיט אַנעקדאָטן, טשיקאָווע פּאָסירונגען און גלייכווערטלעך על־פּי־נוסח פון די באַקאַנטע „שיחות חולין של תלמידי חכמים". דערצו האָט נאָך דער „מקור ברוך" אַ זייער לאַנגע הקדמה, אַ גאַנצן באַנד אין 14 קאַפּיטלען, וואו דער מחבר באַהאַנדלט די לערן־מעטאָדן פון די פֿאַרצייטיקע יידישע געלערנטע און תלמוד פֿאָרשער.

חוץ דער „תורה תמימה" האָט ר׳ ברוך עפֿשטיין פֿאַרפֿאַסט אויך דעם תלמודישן ווערק „מקור ברוך" (צום תלמוד ירושלמי) און עטלעכע אַנדערע ווערק, וואָס האָבן אַ שייכות צום תנ״ך און תלמוד.

---

*) אויך פּראָפּ. קאָקאָווצאָוו האָט צוזאַמען מיט זיין בריוו צו ר. ברוך עפֿשטיין צוגעשיקט אַ ליטעראַרישע מתנה — אַ בינטל זיינע וויסנשאַפֿטלעכע אַרטיקלען וועגן דער אַלטער העברעאישער פֿאָעזיע אין שפּאַניע (ספּרד). דערביי שרייבט ער צו ברוך עפֿשטיין אַזוי: „אָט די מתנה מיינע צו אייך איז אַזוי גוט ווי גאָרניט אין פֿאַרגלייך מיט דעם, וואָס איר האָט מיר געשענקט" (געמיינט איז ברוך עפֿשטיינס „תורה תמימה"). סאַי ב. עפֿשטיינס בריוו, סאַי פּראָפּ. פּ. ק. קאָקאָווצאָוס ענטפֿער, זיינען אָפּגעדרוקט אויף אַ פּראָמינענטן פּלאַץ אין „מקור ברוך".

חיים פיאַלקאָוו

די געשיכטע פון דעם מאָדערנעם יידישן שול־ווען, פון דער דערציאונג, געבויט אויף דער פאַלקס־קולטור און פאַלקס־שפראַך, ווייס אַ סך צו דערציילן וועגן דעם קאַמף וואָס איז געפירט געוואָרן אין רוסלאַנד מיט אַ יאָר 30 צוריק, אַרום דער אַזוי־גערופענער שפראַך־פראַגע. אין די שולן און אַרום די שולן זיך צעפלאַקערט דער קולטור־קאַמף אין דער געשטאַלט פון דער דאָזיקער פראַגע: יידיש־העברעאיש־רוסיש, וועלכע פון אָט־די דריי שפראַכן, מיט וועלכע יידן באַנוצן זיך, זאָל זיין דער וויכטיקסטער דער־ציאונג און בילדונג־מיטל אין דער מאָדערנער, געזעלשאַפט־לעכער יידישער שול? און דער דאָזיקער קאַמף האָט, נאָטירלעך, זיך אָפּגעשפיגלט אין דער צענטראַלער געזעלשאַפט — „חברת מפיצי השכלה" — וואו די גאַנצע שול־אַרבעט אין רוסישן יידנטום איז, במשך פון עטלעכע צענדליק יאָר צייט, געווען קאַנצענטרירט.

אין דעם דאָזיקן קולטור־קאַמף האָט אַ גאָר באַזונדערע, ביז גאָר אינטערעסאַנטע ראָלע געשפילט איין גרויסער שול־טויער, חיים פיאַלקאָוו, דער שול־אינספעקטאָר פון דער גע־זעלשאַפט — „מפיצי השכלה בישראל" — (געגרינדעט אין 1863 אין פעטערבורג) מיט אירע אָפּטיילונגען און אַ גאַנצע ריי רוסלענדישע שטעט. אָט־דער חשובער העברעאיש־געשטימטער פעדאַגאָג איז דורך דעם גאַנג פון לעבן דער־פירט געוואָרן צו אַ כמעט יידישיסטישן קוק אין דער שול־און שפראַך־פראַגע. במשך פון זיין לאַנגן און פרוכטבאַרן שאַפן פאָר דער נייער יידישער שול אין רוסלאַנד האָט אָט־דער באַקאַנטער ציוניסט און העברעאיש־געשטימטער קולטור־טויער דורכגעמאַכט אַזאַ אַנטוויקלונג, אַז נאָך דער ערשטער רעוואָלוציע פון יאָר 1917 האָט אים דער דעמאָ־קראַטישער טייל פון דער יידישער לערערשאַפט אָנגעטרויט צו פאַרטרעטן די אינטערעסן פון דער יידיש־וועלטלעכער שול אין דעם בילדונגס־מיניסטעריום פון דער קערענסקי־רעגירונג.

חיים פיאַלקאָוו, געבוירן אין 1873 איז מאָטעלע, ניט ווייט פון פינסק, האָט זיין פאָטער פאַרלאָרן נאָך פאָר זיין געבורט. ער איז אויסגעהאָדעוועט געוואָרן אונטער דער אויפזיכט פון זיינע קרובים, די צוויי חשובע משפחות פון יענער קליינער שטעטל אין פאָלעסיע, די טשעמערינסקיס און ווייצמאַנס. מ׳האָט דעם יתום געשיקט קיין פינסק צו לערנען העברעאיש, תנ״ך און גמרא. פון דאָרט האָט ער זיך דערשלאָגן קיין ווילנע, האָט דאָרט באַזוכט אַ רוסיש־יידישע אָנפאָנג־שול און דערנאָך דעם יידישן לערער־אינסטיטוט. טראָץ די שווערע מאָטעריעלע לעבנס־באַדינ־גונגען, בעת זיין שטודיום אין ווילנע, האָט דער יונגער ח. פיאַלקאָוו זיך אויסגעצייכנט מיט אַ זייער ערנסטער שטרע־בונג צו וויסן און זעלבסט־אַנטוויקלונג. געענדיקט אין יאָר 1896 דעם ווילנער לערער־אינסטיטוט, האָט ח. פיאַלקאָוו עטלעכע יאָר געאַרבעט אין די רוסיש־יידישע פאָלקס־שולן פון דרום רוסלאַנד. דאָרט האָט ער זיך אַרויסגעוויזן ווי אַ בילדונגס־טוער פון בריייטן פאַרנעם און האָט מיט־געהאָלפן אויסצובויען אַ נעץ פון געזעלשאַפטלעכע יידישע פאָלקסשולן. זיין טעטיקייט האָט צוגעצויגן די אויפמערק־זאַמקייט פון דער צענטראַלער יידישער בילדונגס־געזעלשאַפט („מפיצי השכלה"), און מיט דער סטיפענדיע פון אָט־דער חברה איז ער געפאָרן קיין אויסלאַנד (דייטשלאַנד און שווייץ), כדי צו באַקענען זיך אויפן אָרט מיט מאָדערנע שול־מעטאָדן און פּעדאַגאָגישע פראַגן.

נאָך זיין צוריקקומען קיין רוסלאַנד, אַרום 1905, איז ער באַשטימט געוואָרן פאַר אינספעקטאָר (באַפולמעכטיק־טער) און אינסטרוקטאָר פון „חברת מפיצי השכלה". אַדאַנק זייַנע קענטנישן און פעאיקייטן איז ער אינגיכן געוואָרן דער הויפּט־פירער פון דער שול־אַרבעט, וואָס די „מפיצי השכלה" האָט געפירט איבער גאַנץ רוסלאַנד. צענדליקער קהלישע שולן אין די שטעט און שטעטלעך פון דער „טשערטע אָסעדלאָסטי" האָבן דערשפירט דעם איינפלוס פון אָט דעם אויסגעצייכנטן טוער פון דער יידישער בילדונג. מיט זיין נאָמען און איניציאַטיוו איז געווען פאַרבונדן דער כסדרדיקער איבערגאַנג צו געזעלשאַפטלעכע פאַרמען פון שול־אַרבעט ביי די רוסישע יידן אין די לעצטע צען יאָר פאַר דער וועלט־מלחמה. די פראָגרעסיווע יידישע שול־טוער האָבן דעמאָלט אַרויסגעשטעלט דריי לאָזונגען: אַ געזעל־שאַפטלעכן שול־וועזן, אַ גוט געשולטע לערערשאַפט, און מוטער־שפראַך (יידיש) אין דער פאָלקס־שול. און ח. פיאַלקאָוו האָט מוטיק און עקשנותדיק מיטגעווירקט אין קאַמף פאַר אַ נצחון פון אָט די פּרינציפּן, וואָס זיינען דעמאָלט נאָך געווען ניי פאַר די רוסישע יידן.

אַליין אַ ציוניסט און מיט שטאַרקע סימפּאַטיעס פאַר דער העברעאישער שול, איז ח. פיאַלקאָוו אָבער אין זיין פּעדאַגאָגישער אַרבעט דאָך געבליבן אומאָפּהענגיק פון דעם אַנטי־דעמאָקראַטישן, טיילווייז אַסימילאַטאָריש־רוסיפיקאַטאָ־רישן גייסט פון פּעטערבורגער קאָמיטעט פון דער חברה „מפיצי השכלה". ער איז דעריבער מיט זיינע פּראַקטישע און טעאָרעטישע אָנווייזונגען מכח שול־אַרבעט געוואָרן פאָפולער איבעראַל און האָט געוואונען פריינט אין אַלע לאָגערן פון די יידישע שול־טוער; און אַרום 1913 איז ער פאַר דער יידישער און דער אַלגעמיין־פּעדאַגאָגישער עפנטלעכקייט אין רוסלאַנד אַרויסגעטראָטן מיט דער פאָדערונג, אַז די יידישע פאָלקס־שול זאָל געפירט ווערן אין יידיש.

פון ווילנע (וואו ער האָט געלעבט ביז דער דייטשער אָקופּאַציע אין 1915) האָט זיך ח. פיאַלקאָוו איבערגעקליבן קיין כאַרקאָוו. און דאָרט, אין 1916, זיך ענגומען בויען אַ גאַנצע נעץ יידישע שולן אין כאַרקאָווער גובערניע.

אין 1918 איז ח. פיאַלקאָוו געקומען קיין קיעוו און דאָרט געאַרבעט ביים מיניסטעריום פאַר יידישע ענינים ביים אַרגאַניזירן די יידישע שול־נעץ. אָבער נאָך דער סאָוועטי־

זירונג פון אוקראינע פֿאַרלאָזט ער די בילדונג־אַרבעט, לעבט אין די שרעקלעכסטע מאַטעריעלע באַדינגונגען, וואָס האָבן אויף אַ טראַגישן אופן דערנענטערט זיין טויט. ער איז געשטאָרבן פון טובערקולאָז אין פעברואַר 1920.

די ליטעראַרישע טעטיקייט פון ח. פיאלקאָוו איז געווען ענג פֿאַרבונדן מיט זיין פּעדאַגאָגישער אַרבעט. ער האָט זיך אַקטיוו באַטייליקט אין דעם רוסישן זשורנאַל פון דער געזעלשאַפט „מפיצי השכלה" (וועסטניק יעוורעיסקאָוואָ פראָסוועשטשעניא) מיט אַ רייַ פּעדאַגאָגיש־דידאקטישע אַרטיקלען. אין בוך־פֿאָרם איז אַרויס זיין ווערק „פֿאָלקס־דערציאונגען־פֿאָרמען און וועגן פון אויסערשול־בילדונג" (פּעטערבורג, 1918), אַרויסגעגעבן פון דער „מפיצי־השכלה" געזעלשאַפט. ער האָט אויך געזאמען אַן אנטייל אין די יידיש פּעדאַגאָגישע זשורנאַלן, וועלכע די קיעווער „קולטור־ליגע" פלעגט אַרויסגעבן אין יאָר 1919.

איינער פון זיינע ליטעראַרישע אויפטוען אין לעצטן יאָר פון זיין לעבן איז געווען צוזוגרייטן צום דרוק (צוזאַמען מיט א. דרויאַנאָוו) אַ טייל פון די איבערגעבליבענע כתבים פון זיין קרוב און לאַנדסמאַן, חיים טשעמעריסקי (ר׳ מרדכילע), דערהויפּט ח. טשעמעריסקיס מייסטערווערק פון מעמואַרן־זשאַנר „עירתי מוטילע" (מיין שטעטעלע מאָטעלע), אַ ווערק, אין וועלכן דער געבורט־פלאַץ פון ח. פיאלקאָוו גופא, און פון נאָך עטלעכע גרויסע יידישע טוער און פירער, האָט באַקומען אַזאַ אייגנארטיקן און רירנדן תיקון.

נאָך 9 ציוניסטישע עסקנים, פֿאַרמשפּט געוואָרן פֿאַרשיקט צו ווערן קיין סיביר. ד״ר יחיאל טשלענאָוו האָט אויסגעווירקט, אַז די גזירה זאָל בטל־ווערן.

אין די שוועריע יאָרן פון דער וועלט־מלחמה איז פיינשטיין געווען איינער פון די, וועלכע האָבן זיך במסירות־נפש אָפּגעגעבן צו פֿאַרטיידיקן די יידישע קהלה און אויך באַזאָרגן די הונגעריקע מיט ברויט. פֿאַר אַ צייט איז ער געווען אַ ראַטמאַן אין שטאָט־ראַט. אייניקע מאָל האָט ער איינגעשטעלט זיין לעבן, פֿאַרנדיק אין די אַרומיקע דערפער

אברהם אשר פיינשטיין

אברהם אשר פיינשטיין

אברהם אשר פיינשטיין, דער מחבר פון „מגלת פורעניות" איז געבוירן געוואָרן אין 1870, זיין פאָטער איז געווען ר׳ אריה דוד, וועלכער איז באַקאַנט געווען אונטערן נאָמען ר׳ אריה דוד דער זאָגער. ער איז געווען באַוואוסט אלס גרויסער קענער פון תנ״ך און קבלה, אָבער ער איז אויך געווען אַ שטיקל משכיל. ער איז געווען דער סופר ביים רב הגאון ר׳ אליעזר משה פון פינסק. חוץ זיין יידישער דערציאונג האָט אברהם פיינשטיין בגניבה געלערנט אַל־געמיינע לימודים. נאָך זיין חתונה מיט רחל לאָה בערמאַן איז ער געוואָרן אַ העברעאישער לערער און אויך אַביסל זיך פֿאַרנומען מיט מסחר.

אברהם משה פיינשטיין האָט פֿאַרנומען אַ וויכטיק אָרט אין דער ציוניסטישער באַוועגונג אין פינסק ווי אויך אין דער באַיועגונג פֿאַר אַ מאָדערנער העברעאישער דער־ציאונג. צוליב ציוניסטישע עסקנות, וועלכע איז געווען פֿאַרבאָטן פון צייט צו צייט, איז פיינשטיין, צוזאַמען מיט צו קויפן עסן פֿאַר דער הונגעריקער קהלה אין דער צייט, ווען די באַנדעס פון באַלאַכאָוויטש און אַנדערע פּאָג־ראָמשטשיקעס האָבן געבושעוועט אין פֿאָלעסיע. שפּעטער איז ער געפֿאָרן איבער אַלע שטעטלעך אוז דערפער אַרום פינסק, כדי צו זאַמלען מאַטעריאַלן און דאָקומענטן וועגן די שחיטות. אַ גרויסער טייל פון דעם געזאַמלטן מאַטע־ריאַל וועגן די פּויליש רציחות אין פינסק און וועגן די פינסקער קדושים איז שפּעטער געדרוקט געוואָרן אין דער „הצפירה", וועלכע איז צוליב דעם אויף אַ צייט געשלאָסן געוואָרן דורך דער פּוילישער מאַכט. שפּעטער איז דאָס גאַנצע מאַטעריאַל אין תל־אביב געדרוקט געוואָרן אין בוך־פֿאָרם אונטערן נאָמען: „מגלת פּורעניות" — זכרונות על מאורעות פינסק וחבל פּוליסיה בשנות המלחמה העולמית, מאת אברהם אשר פיינשטיין, תל־אביב, תרפ״ט."

זינט 1922 האָט פיינשטיין מיט אַ טייל פון זיין משפּחה זיך באַזעצט אין ארץ־ישראל (דריי פון זיינע זין זיינען אין אַמעריקע). כאָטש ניט קיין יונגערמאַן, האָט ער דורכ־געמאַכט אַלע שוועריע אַרבעטן פון אַ חלוץ. ער האָט גע־האָקט האָלץ און געאַרבעט אויף די שאָסייען. די לעצטע

יאָרן דרוקט ער פון צייט צו צייט אַרטיקלען אין דער העברעאישער צייטונג „הארץ" („טעויות סופרים"). ער האָט אויך געדרוקט פיל אַרטיקלען אין „דבר".

•

משה פיינשטיין

דער העברעאישער פּאָעט, לערער און קולטור־טוער, משה פיינשטיין, געבאָרן אין פינסק, 10טן אָקטאָבער, 1898, איז אַ זון פון א ב ר ה ם א ש ר פ י י נ ש ט י י ן.

משה פיינשטיין האָט געקראָגן אַ גרינדלעכע העברעישע דערציאונג און האָט דערצו געלערנט אין סידליקס פּראָגימנאַזיע אין פינסק. אין 1912 האָט משה פיינשטיין דורכגעמאַכט ווי אַן עקסטערן עקזאַמענס אין פינסקער

משה פיינשטיין

גימנאַזיע, און גלייך נאָך דעם איז ער, צוזאַמען מיט זיין עלטערן ברודער, אָפּגעפּאָרן קיין ניו־יאָרק. דאָ אין ניו־יאָרק, האָט ער זיך אַ קורצע צייט געלערנט אין קופּער־יוניאָן און איז שפּעטער אָנגעקומען אין דעם ניו־יאָרקער אוניווערסיטעט, וואו ער האָט אין 1922 באַקומען אַ „בעטשעלאָר אָף סאַיענס" דיפּלאָם.

גלייכצייטיק מיטן אָקאַדעמישן שטודיום האָט ער זיך באַשעפטיקט מיט העברעאישער פּעדאַגאָגיק. פון 1916 ביז 1921 איז ער געווען לערער אין דער העברעאישער פּאָלקס־שול אויף איסט־בראָדוויי. שפּעטער איז משה פיינשטיין גע־ווָארן דער אַדמיניסטראַטיווער אָנפירער און פּעדאַגאָגישער דירעקטאָר פון דער העברעאישער מיטל־שול און לערער־סעמינאַר „הרצליה". דאָס איז אַ שולע מיט קרוב 200 סטודענטן אין עלטער פון 13 ביז 30 יאָר (דערפון 115 תלמידים — אין לערער־סעמינאַר).

אין 1935 האָט משה פיינשטיין באַקומען זיין מאַס־טערס דיפּלאָם פון דעם קאָלומביא־אוניווערסיטעט אין ניו־יאָרק. ער איז אַ מיטגליד פון דער רעדאַקציע־קאָ־מיסיע פון דער סעריע „העברעאישע קלאַסיקער", וואָס דער „ישראל מעץ פאָנד" גיט אַרויס אין די אינטערעסן פון דער העברעאישער דערציאונג. זינט 1938 איז ער סעק־רעטאַר פון העברעאישן פּען־קלוב אין ניו יאָרק, און איז אַ מיטגליד פון „נעשאָנאַל קאָונסיל אָוו דזשואיש עדיוקיי־שאָן". ער האָט אָפּגעדרוקט מערערע שירים און אַרטיק־לען אין העברעאישע צייטשריפטן און זאַמלביכער דאָ און אין ארץ־ישראל.

אין בוך־פאָרם זיינען אַרויס זיינע „ח ל ו ם ו ג ו ר ל" (תל אביב, תרצ"ו) אַ גרעסערע פּאָעמע; און „ש י ר י ם ו ס ו נ ט ו ת" (ניו יאָרק, תרצ"ה), אַ זאַמלבוך פון 22 לידער.

•

אהרן פעלדמאַן

אַהרן פעלדמאַן, געבאָרן אין פינסק אין 1880, האָט געלערנט אין דער קאָרלינער תלמוד־תורה און צו 16 יאָר געענדיקט די רוסיש־יידישע פּאָלקס־שול; אַ געוויסע צייט געדינט אין מיליטער, דערנאָך זיך באַשעפטיקט מיט געבן שטונדן אין פינסק, אויך געשריבן אין אָרטיקן בלעטל. אין 1911 האָט א. פעלדמאַן אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, געאַרבעט אין אַ שאָפּ, געווען טעטיק אין אַ יוניאָן אַלס סעקרעטאַר. פון צייט צו צייט זיך באַטייליקט אין „פּאָרט־שריט", „פרייהייט" מיט סקיצן, בילדער און מיניאַטורן אויס דעם לעבן פון שאָפּ, אויך אין דער „פרייער אַרבעטער שטימע", „יונג־קוזניע" (1924), און דערהויפּט אין דער פילאָדעלפיער „יודישער וועלט". 1925—1926 איז ער געווען מיטרעדאַקטאָר פון דעם חודש־זשורנאַל פאַר אָנ־פאַנגער „דער באַגינען"; אין 1927 האָט ער רעדאַקטירט מיט שלמה עדעלהיימען אַן אָנפאַנגער־זשורנאַל „צוזאַמען".

•

אַגראָנאָם אהרן פעלדמאַן

אַגראָנאָם אַהרן פעלדמאַן איז געבאָרן געווָארן אין פינסק אין יאָר 1899, איז אַ זון פון ניסן־צבי פעלדמאַן, מ׳האָט אים אַוועקגעשיקט קיין ארץ־ישראל אין 1913. ער האָט זיך געלערנט אין דער תל־אביבער גימנאַזיע „הרצליה" און אין אַפּאַ־שול אין האָלאַנד. אונטער זיין נאָמען און אויך אונטערן פסעודאָנים „עבר הדני" האָט ער אָפּגעדרוקט אַ ריי שריפטן וועגן פּאַרמעריי און נאַטור־וויסנשאַפט, ווי אויך דערציילונגען אין צייטונגען און זאַמל־ביכער. ער האָט איבערגעזעצט אויף העברעאיש אַ טייל פון ה. נ. וועלסעס באַוואוסטן בוך וועגן ביאָלאָגיע.

שמואל פֿרידמאַן

שמואל פֿרידמאַן, געבאָרן אין פּינסק אין 1897, אי֫ן אַן אייניקל פון ר׳ דוד קאַרלינער, פון דער מוטערס צד — אַ פֿלימעניק פון בעל־מחשבות. דערצויגן אין קאָונע, געענדיקט קאָונער קאָמערץ־שול, וועלכע אי֫ז צוליב דער מלחמה עוואַקואירט געוואָרן קיין ריאַזאַן, דאָרט געשאַפֿן אַ קרייזל פֿאַר יידישער ליטעראַטור ביים אַלגעמיינעם יוגנט־קלוב, און אין קרייזל האָבן זיך אַקטיוו באַטייליקט אויך רוסישע חברים פון דער יוגנט און אינטעליגענץ. שפּעטער איז ער אַריבערגעפֿאָרן קיין אוקראינע, 1920 געענדיקט דעם יוריידישן פֿאַקולטעט אין כאַרקאָוו, געזומען אַן אַקטיוון אַנטייל אין דער צעירי־ציון באַוועגונג. 1921 צוריקגעקומען קיין ליטע, דערנאָך געלעבט אין בערלין. לעצטנס — אין פּאַריז און דאָרט געווען טעטיק אַלס סעק־רעטאַר פון דעם „בעל־מחשבות־קאָמיטעט". זיין זשורנאַ־ליסטישע טעטיקייט האָט ער אָנגעהויבן אין רוסישע און אוקראינישע צייטונגען פון פֿאָלטאָוע, אין קיעווער אָרגאַן פון צעירי־ציון „ערד און אַרבעט", אונטער דעם דאָזיקן טיטל האָט ער רעדאַקטירט 1921־1922 דעם צווייוועכנטלעכן אָרגאַן פון די צ״צ אין קאָונע, געווען אַ מיטאַרבעטער פון „דער איידישער שטימע"; דאָרט פֿאַרעפֿנטלעכט עסקיזן, פֿעליעטאָנען און אַרטיקלען וועגן די פּראַגן פון דער יידישער אָוטאָנאָמיע. געשריבן אויך אין דער אַרגענטינער „נייער וועלט".

•

פֿראָפ. דזשיקאָב פֿאַפּיש

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1887, אַ זון פון שמואל פֿאַפּיש און בלומע פֿאַפּיש (געב. רעזיניק). ער איז אָנגע־קומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1905 און האָט גראַדואירט פון וואַלפֿאַראַיזאָ אוניווערסיטעט אין וואַלפֿאַראַיזאָ, אינדיאַ־נאָ, אין 1910. פון קאָרנעל אוניווערסיטעט האָט ער אין 1921 באַקומען אַ דיפּלאָם פון דאָקטאָר־פילאָסאָפּיע.

ער איז געווען פּראָפעסאָר פון אַנאַליטישער כעמיע אין וואַלפֿאַראַיזאָ אוניווערסיטעט אין די יאָרן פון 1910 ביז 1914. שפּעטער, פון 1916 ביז 1918, איז ער געווען אינסטרוקטאָר פון כעמיע אין אינדיאַנאַ אוניווערסיטעט אין בלומינגטאָן, אינדיאַנאַ, אין 1918־1919 איז ער געווען כעמיע־אינסטרוקטאָר אין פּוירדיו אוניווערסיטעט אין לאָ־פֿאַיעט, אינדיאַנאַ. מיטן באַוואוסטן קאָרנעל אוניווערסיטעט אין איטהאַקאַ, ניו־יאָרק, איז ער פֿאַרבונדן זינט 1919. ביז 1925 איז ער דאָרט געווען אינסטרוקטאָר פון כעמיע. פון 1925 ביז 1929 איז ער געווען אַסיסטענט פּראָפעסאָר פון כעמיע, און אין 1929 איז ער געוואָרן פּולער פּראָפע־סאָר פון כעמיע. זינט 1933 איז ער שוין טשערמאַן פון „דעפּאַרטמענט אָוו קעמיסטרי" פון קאָרנעל אוניווערסיטעט.

פּראָפעסאָר י. פֿאַפּיש האָט באַקומען אַ גרויסע וויסנ־שאַפֿטלעכע רעפּוטאַציע דורך זיינע אויספֿאָרשונגען פון די זעלטנסטע כעמישע עלעמענטן, ווי אויך דורך אַרבעטן אין געאָכעמיע און ספּעקטראָסקאָפּיע. דורך לאַנג־יאָריקע שטו־דיעס האָט ער אויסגעאַרבעט אַ טעאָריע פון דער עוואָ־לוציע פון די כעמישע עלעמענטן. מיט עטלעכע יאָר צוריק האָט אַ גרויסן רושם אין דער וויסנשאַפֿטלעכער וועלט גע־מאַכט פּראָפֿ. פֿאַפּישעס אַנטדעקונג פון „עלעמענט נומער 87", איינער פון די צווויי נאָך ביז דאַן אומבאַקאַנטע כע־מישע עלעמענטן. דעמאָלט האָט ער אויסגעפונען, אַז דער מינעראַל סאַמאַרסקיט, וואָס געפֿינט זיך אין נאָרוועגיען, סיביר, און עטלעכע זידלעכע שטאָטן פון אונזער לאַנד, אַנטהאַלט אין אַ גאָר קליינער פּראָציע אָט דעם זעלטענעם פון אַלע כעמישע עלעמענטן — פֿאַר וועלכע מען האָט נאָך דערווייל קיין נאָמען ניט געפונען. מען גלויבט, אַז דער עלעמענט נומער 87 האָט די זעלבע אייגנשאַפֿטן ווי דער זעלטענער עלעמענט ראַדיום.

•

יוסף קאַמעניעצקי

דער באַוואוסטער אין רוסלאַנד בילדונג־טוער, יוסף קאַמעניעצקי, איז געבאָרן אין פּינסק אין יאָר 1876. זיין פֿאָטער, שמואל, אַ תלמודיסט און משכיל, האָט זיך בא־טייליקט אין דער העברעאישער פּרעסע. צו 6 יאָר איז יוסף געבליבן אַ יתום פון דער מוטער, ביז 19 יאָר געלערנט אין חדר, דאַן אַריבערגעפֿאָרן צום פֿאָטער קיין לידע, געלערנט העברעאיש און גמרא. צו 14 יאָר איז ער אָנגעקומען אין אַ יידיש־רוסישער אָנפֿאָנגשול, צו 16 — אין ווילנער יידישן לערער־אינסטיטוט. אין 1896 באַשטימט אַלס לערער אין נעוועל, וויטעבסקער גובערניע, געזומען אַן אָנטייל אין דער אַרבעטער־באַוועגונג, אַרגאַניזירט דעם ערשטן סטרייק פון די אַרטיקע בערשטער (1898), דאַן געאַרבעט אין אַ יידיש־רוסישער שול אין וועליזש. נאָכדעם שטודירט אין בערלינער אוניווערסיטעט. אין 1902 באַזעצט ער זיך אין ווילנע אַלס לערער פון נאַטורוויסנשאַפֿט און געשיכטע אין די רוסיש־יידישע מיטלשולן פון פּר. מאַרקוס און סאָפּיע גורעוויטש, 1906—1907 געאַרבעט אויך צו אַרגאַניזירן די יידישע סעקציע פון אַלרוסלענדישן לערער־פֿאַראיין, געווען פֿאַרזיצער פון צענטראַל־ביורא, געגרינדעט גרופּעס אין וויטעבסק, מינסק, אַרשע, מאָהילעוו, האָמעל, געווען אַרעסטירט אויף דער ערשטער קאָנפערענץ פֿאַר אַ יידישער שול אין ווילנע, פּסח 1907.

אין די יאָרן 1908—1915 געווען טעטיק אין דער „ליטעראַריש־מוזיקאַלישער געזעלשאַפֿט", געהאַלטן לעק־ציעס פֿאַר קינדער און דערוואַקסענע אויף רוסיש און יידיש, אַרגאַניזירט יידישע אָוונטן פֿאַר קינדער, איבערגע־זעצט לידער און קליינע פּיעסן פֿאַר קינדער. געפֿאָרן פון ווילנע אַלס באַפֿולמעכטיקטער פֿאַרטרעטער פון „חברה מפיצי השכלה" פֿאַר וויטעבסקער און מאָהילעווער גובערניע,

אַרגאַניזירט יידישע שולן אין ניזשעגאָראָדער גובערניע, געאַרבעט אויך אין די גוב. טולע, ריאַזאַן, וולאַדימיר, טאַמבאָוו און וואָראָניעזש. נאָך דער ליקווידאַציע פון „חברה מפיצי השכלה" (1919—1922) לערער אין סאַראַטאָוו אין יידישן שול-קלוב „יוגנט", און דערנאָך אין דער יידישער קינדערהיים. אַלס אָנפירער פון דראַמאַטישן קרייז אָנגע-שריבן עטלעכע קינדער-פיעסן, אינסצענירט שלום עליכמס „מאָטל פייסי דעם חזנס". איבערגעזעצט פאָעמען און לידער פון זשוקאָווסקי, לערמאָנטאָוו, נעקראַסאָוו, טיוטשעוו, און אַנדערע.

זינט 1922 איז ער געווען טעטיק אין מאָסקווע; האָט געאַרבעט אַלס לעקטאָר פון געאָגראַפיע; צונויפגעשטעלט אין יידיש אַ געאָגראַפישע כרעסטאָמאַטיע (צום טייל פון אַריגינעלע באַשרייבונגען פון קאָווקאַז, דאָנבאס, מורמאָנער געגנט, וואָלגע, לענינגראַד, מאַריענוואָסערוועג, אאַז"וו). אין דער באַאַרבעטונג פון דעם מחבר איז דאָס בוך נאָכדעם אויך אַרויס אויף רוסיש. ער האָט אויך איבערגעזעצט אויף יידיש ג. א. איוואַנאָוס „העפטן פאַר זעלבסטשטענדיקע אַרבעטן אויף געאָגראַפיע".

•

יאַנקל קאַנטאָר

יאַנקל קאַנטאָר, געבאָרן אין פינסק, אין יאָר 1886, אין אַ פרומער סוחרישער פאַמיליע, איז אַ זון פון אַ וואַלד-מעקלער. ביז 13 יאָר געלערנט אין חדר און ביי מלמדים, וואָס טייל פון זיי זיינען שוין געווען משכילים. ער האָט זיך גרידנלעך באַקאַנט מיט דער העברעאישער ליטעראַטור, צו 16 יאָר אַריין אין דער אַרטיקער ציוניסטישער אַרגא-ניזאַציע, אַרום 1903 געווארן אַ פועלי-ציון-טערריטאָריאַליסט, געפאָרן קיין וואַרשע, אָנגעקומען אין אַ טעכנישער שול, אָבער אָנשטאָט דעם זיך פאַרנומען מיט אָנפירן די שטרייק-קאָמיסיע פון ס"ס. אין משך פון 1904—1909 געאַרבעט אין די אָנפירנדיקע אָרגאַנען פון דער פאַרטיי אין פאַר-שיידענע שטעט, ווי האָמעל, נאָוואָזיבקאָוו, מאָזיר, וואַרשע, ביאַליסטאָק, אָלס פאַרטיי-פראָפעסיאָנאַליסט. 1909—1915 געווען טעטיק אין פינסק, וואו ער איז געווען גרינדער און לערער פון דער אָוונט-שול פאַר דערוואַקסענע, אָנפירער פון אָרטיקן ס"ס-קאָמיטעט און פון טעריד-יוניאָן-ביורא, פון דער אָפטיילונג פון „חברה-מפיצי-השכלה", אאַז"וו. אין 1916 געווען אויף קאָווקאַז, 1917—1919 אין לענינגראד, וואו ער האָט זיך באַטייליקט אין דער אַרבעט פון „אָרט", „אָפּע" („חברה מפיצי השכלה"). נאָך דער רעוואָלוציע געווען פאָרזיצער פון לענינגראדער קאָמיטעט פון ס"ס, מיטגליד פון אָרגאַניזיר-קאָמיטעט צונויפצורופן דעם קהלות-צוזאַ-מענפאָר. 1919—1924 איז ער געווען פאָרוואָלטער פון בילדונגס-ביורא אין האָמלער קאָמיטעט פון די „פאַר-אייניקטע", נאָכדעם פון „בונד".

זיין ליטעראַרישע טעטיקייט האָט קאַנטאָר אָנגעהויבן מיט אַרטיקלען און אויך בעלעטריסטישע זאַכן אין 1906, און זינט דאַן זיך באַטייליקט אין לעגאַלע און אומלעגאַלע אויסגאַבן פון ס"ס און די „פאַראייניקטע", זינט 1920 — פון „בונד", און דערנאָך אין די יידישע אויסגאַבן פון דער קאָמפאַרטיי מיט אַרטיקלען אויף פאָליטישע, עקאָנא-מישע און בילדונגס-טעמעס. ער האָט רעדאַקטירט אַ ספּע-ציעלע וועכנטלעכע אויסגאַבע אין האָמעל „בילדונגס-פראָגן", אַ שטיק צייט אויך די בונדישע צייטונג „האָמלער וועקער". פון פּעדאַגאָגישע אַרבעטן איז ביי זיין אָנטייל און אונטער זיין רעדאַקציע אַרויס דאָס בוך „צו הילף דעם שטעטלדיקן לערער". ער האָט זיך באַטייליקט אויך אין דער רעדאַקציע פון דעם פּעדאַגאָגישן זשורנאַל „ראָטנבילדונג".

•

יהודה קרני

יהודה קרני איז דער פסעודאָנים פון י. וואָלאָוועלסקי, געבאָרן אין פינסק אין 1882. שוין אַלס יינגל פון 12 יאָר האָט ער געשריבן לידער, פאָעמען, דערציילונגען און דראַמען אין יידיש, העברעאיש און רוסיש. אין זיינע יידישע שירים, וואָס האָבן זיך פון צייט צו צייט געדרוקט אין פאַרשיידענע יידישע צייטונגען, זשורנאַלן און צופעליקע אויסגאַבן (פון ווילנע, אָדעס, קעשענעוו אאַז"וו), האָט ער געפרואווט אַריינטראָגן מאָדערנע טענער און מאָטיוון פון רעליגיעזער עראָטיק. אַ געוויסע צייט איז ער אויך געווען קאָרעספאָנדענט פון פּעטערבורגער „פריינד" אין בערלין. זיך באַזעצט אין ארץ ישראל, און איז זינט 1911 אין גאַנצן אַריבער צו דער העברעאישער ליטעראַטור, דרוקנ-דיק זיינע שירים, און פון צייט צו צייט אויך אַרטיקלען, אין די דאָרטיקע העברעאישע אויסגאַבן.

•

שמשון ראָזענבוים

די שווערע מלחמה-צייט, פון 1914 ביז 1920, האָט געשאַפן אַ טראַגישן ריס אין דעם גאַנג פון דער יידישער כלל-טוערי און געזעלשאַפטלעכער פירערשאַפט אין מערב-טייל פון אַמאָליקן רוסלאַנד. און דאָס איז דאָך געווען דווקא יענער טייל פון רוסלאַנד, וואו ס'האָבן דורות-לאַנג געלעבט פעסט-פאַרוואָראַצלטע, געדיכטע יידישע מאַסן. דער גרעסטער טייל פון די כלל-טוער פון ליטע, פאָלעסיע און אַ טייל וווייס-רוסלאַנד זיינען אָוועקגעפאָרן פון יענע גע-ביטן קיין צענטראַל-רוסלאַנד צוזאַמען מיטן רוסישן מי-ליטער, וואָס האָט זיך צוריקגערוקט סוף זומער 1915 אויף אַ פראָנט-ליניע, וואָס האָט זיך געצויגן פון הינטער פינסק אין דרום-טייל און ביז צו דווינסק אין צפון פון דעם דייטש-רוסישן מלחמה-געביט. בלויז געציילטע יידישע כלל-טוער פון פריער זיינען פאַרבליבן אין צפון-מערבדיקן

געגנט בעת דער דייטשער אָקופּאַציע. און פון די אַוועק־געפֿאָרענע קיין טיף־רוסלאַנד האָבן זיך נישט קיין סך דערפֿאַרענע יידישע כלל־טוער אומגעקערט צוריק אין ליטע און פּוילן נאָך דעם בריסקער שלום (מערץ, 1918) אָדער שפּעטער. גרויס און וויכטיק איז דעריבער געווען די ראָלע און די דערגרייכונגען פון די איבערגעבליבענע יידישע כלל־טוער, דערהויפּט צווישן די פון זיי, וואָס האָבן געאַרבעט אין דעם הויפּט־צענטער פון אָקופּאַציע־געביט — אין ווילנע. אין די נייַ־פֿאָליטישע באַדינגונגען, סיי בעת דער מלחמה, און דערהויפּט זינט 1918, האָבן אָט־די דער־פֿאָרענע עסקנים און באַלעבאָטישע יידישע כלל־טוער גע־האָט פֿאָר זיך אַ ברייטן אַרבעט־פּעלד.

איינער פון דידאָזיקע אָלטע טוער, וואָס האָט אָקטיוו דורכגעמאַכט די אָקופּאַציע־צייט און האָט נאָך דער מלחמה באַקומען נייַע מעגלעכקייטן פֿאָר זיין געזעלשאַפֿטלעכער ענערגיע און איניציאַטיוו, אָלס דער פּירער פון דער יידי־שער אויטאָנאָמיע אין דער נייַ־געשאַפֿענער ליטווישער מלוכה, איז געווען דער אַדוואָקאַט שמשון ראָזענבוים, וועלכער שטאַמט פון פּינסק און האָט פֿאַרנומען אַ חשובן אָרט אין דער יידישער פּינסק בעת דער פּרייַהייט־באַוועג־גונג אין רוסלאַנד אין 1905־1906.

געבוירן אין פּינסק אין 1859, האָט ראָזענבוים אין דער יוגנט געלערנט אין פֿאַרשיידענע חדרים און ישיבות אין רוסלאַנד און גאַליציע. אַ צייט לאַנג איז ער געווען געהילף־רעדאַקטאָר פון העברעאישן זשורנאַל „האור", וועל־כער פֿלעגט דערשיינען אין בוציאַן, גאַליציע. אין יאָר 1883 איז ער אָנגעקומען וויַ אַ סטודענט אויפֿן יורידישן פֿאַקולטעט פון אָדעסער אוניווערזיטעט; און נאָכן ענדיקן דעם בילדונג־קורס, ווי אַ דיפּלאָמירטער אַדוואָקאַט, באַ־זעצט זיך ש. ראָזענבוים אין מינסק, אין יאָר 1885, און פֿאַרנעמט זיך דאָרט מיט זיין פּראָפּעסיע. שוין אין זיינע סטודענטן־יאָרן איז ער צוגעשטאַנען צו דער חיבת־ציון באַוועגונג, וועלכע האָט געהאַט איר הויפּט־צענטער אין אָדעס. מיטן אויפֿקום פון פֿאָליטישן ציוניזם איז ראָזענ־בוים געוואָרן איינער פון זיינע אַקטיוווסטע פירער אין רוס־לאַנד, און איז אויפֿן ציוניסטישן קאָנגרעס פון יאָר 1905 אויסגעקליבן געוואָרן אין „גרויסן אַקציאָנס־קאָמיטעט". דערהויפּט האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט דער אַרבעט פֿאַרן יידישן נאַציאָנאַל־פֿאָנד און קאָלאָניאַל־באַנק.

אין אויגוסט, 1902, האָט ראָזענבוים געהאַלפֿן אָר־גאַניזירן און דורכפֿירן דעם באַוואוסטן אַלרוסישן ציוניס־טישן צוזאַמענפֿאָר אין מינסק. קורץ נאָך דעם ווערט ש. ראָזענבוים אויסגעקליבן אין דער צענטראַל־פֿאַרוואַלטונג פון דער רוסלענדישער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע. ש. ראָ־זענבוים איז אויך געווען אַקטיוו ביי דער שאַפֿונג פון די ערשטע פּועלי־ציון־קרייזלעך.

נאָך דעם רעוואָלוציאָנערן שטורעם פון 1905, ווען דער ערשטער רוסישער פֿאַרלאַמענט, די „גאָסודאַרסטוועגע דומע", האָט זיך צוזאַמענגעקליבן סוף אַפּריל 1906, איז ש. ראָזענבוים געווען צווישן די 10־12 יידישע דעפּוטאַטן. געשיקט איז ער געוואָרן פון מינסקער גובערניע, און איז צוגעשטאַנען אין דער „דומע" צו דער בירגערלעך־ליבע־ראַלער פֿאַרטיי פון די „קאַדעטן". די אומשטענדן פון זיין דערווייַלונג זיינען אינטערעסאַנט פון שטאַנדפּונקט פון דער יידיש־געזעלשאַפֿטלעכער געשיכטע פון פּינסק. די וואַלן אין „דומע" זיינען געווען נישט קיין דירעקטע. יעדער קרייז (אויעזד) פֿלעגט אויסקלייבן באַפֿולמעכטיקטע, אָדער וואַל־מענער, וועלכע פֿלעגן דערנאָך אין דער גובערניע־שטאָט אויסקלייבן צווישן זיך די דעפּוטאַטן אין פֿאַר־לאַמענט (דומע). די רעוואָלוציאָנערע פֿאַרטייען האָבן יענע וואָלן באַיקאָטירט, אָבער די בירגערלעך־דעמאָקראַטישע ריכטונגען, דאָרונטער די ציוניסטן, האָבן יאָ אָקטיוו זיך באַטייליקט אין די וואַל־קאַמפּאַניעס און געלייגט אויף די רעזולטאַטן גרויסע האָפענונגען. אָלס דעפּוטאַט פון מינ־סקער גובערניע, מיט איר גרויסער יידישער באַפֿעלקערונג, האָבן די ציוניסטן אַרויסגעשטעלט די קאַנדידאַטור פון אַד־וואָקאַט שמשון ראָזענבוים. אין פּינסק, אַ שטאָט מיט אַ גרויסער יידישער מערהייט, האָט זיך צעפּלאַקערט אַ הייסער פֿאַרטיי־קאַמף אין די יידישע רייען. די ציוניסטן האָבן געזוכט צו באַוואָרענען דעם. דערפֿאָלג פון ראָזענ־בוימס קאַנדידאַטור דורך דעם, וואָס די באַפֿולמעכטיקטע פון פּינסק וועלן זיין ציוניסטן. די באַלעבאָטישע אַנטי־ציוניסטן האָבן פֿאָר זייער קאַנדידאַט פֿאָר וואַל־מאַן פון פּינסק אַרויסגעשטעלט דעם באַוואוסטן שטאָט־תקיף און כלל־טוער, דעם רייכן יידישן אינדוסטריעלן אונטער־נעמער, אַראָן מאָיסעיעוויטש לוריא. אָבער די ציוניסטן האָבן געזיגט.

פֿאָר דעם קאָלעקטיוון פֿאָליטישן פֿאַרברעך פון אונ־טערשרייבן דעם „וויבאָרגער אויפרוף" נאָך דער פֿאַרטריי־בונג פון דער „דומע" אין מיטן זומער 1906, איז ראָזענ־בוים, צוזאַמען מיט צענדליקער אַנדערע ליבעראַלע פֿאָלקס־פֿאַרטרעטער (וועלכע האָבן געהופן דאָס פֿאָלק צום קאַמף קעגן דעם דעספּאָטישן צאַריזם), פֿאַרמשפּט געוואָרן צו אַ טורמע־שטראָף פון דריי חדשים. זיינע פּראָפּעסיאָנעלע און בירגערלעכע רעכט האָט ער אָבער נאָך יענעם „וויבאָרגער פּראָצעס", אין 1908, נישט פֿאָרלאָרן און ער האָט וויטער געמעגט פּראַקטיצירן ווי אַן אַדוואָקאַט. זיין ספּעציאַליטעט איז געווען צו פֿאַרטיידיקן אין די רוסישע געריכטן די אינטערעסן פון די פֿאַגראָם־געליטענע יידן, ווי אויך פון די ציוניסטן, וואָס זיינען געמשפּט געוואָרן פֿאָר געהאַרן צו דער „פֿאַרבאָטענער", נישט־לעגאַלער פֿאַרטיי, ווי דער ציו־ניזם איז דעמאָלט פֿאַרעכנט געווען אין רוסלאַנד.

אין אָנפֿאַנג פון דער וועלט־מלחמה איז ש. ראָזענבוים צוגעשטאַנען צו דער גרויסער גרופּע פון יידישע און נישט־יידישע כלל־טוער, וואָס זייער הויפּט־ציל איז געווען צו פֿאַרלייכטערן די לאָגע פון די יידישע מלחמה־קרבנות. דער געביט, מיט וועלכן ש. ראָזענבוים האָט זיך דערהויפּט אָפּגעגעבן, איז געווען צו פֿאַרטיידיקן יענע שוצלאָזע אום־

שולדיקע יידן פון דעם מערב־גרענעץ געגנט, וואָס קעגן זיי האָט דער צאַריזם פאַרפירט בלבול־פראָצעסן אַלס פאַר־רעטער און שפּיאָנען (כדי אויף עמיצן אַרויפצואוואַרפן די שולד פון די כסדרדיקע מפלות פון רוסישן מיליטער אין פּוילן און ליטע). סוף זומער 1915, קורץ פאַרן אַריינמאַרש פון דער דייטשער אַרמיי קיין ווילנע, איז אַהינצו אָנגע־קומען פון מינסק ש. ראָזענבוים. ער איז שוין פאַרבליבן אין דער גרעסטער יידישער שטאָט פון ליטע איבער דריי יאָר צייט. במשך פון דער צייט איז ראָזענבוים געווען וויצע־פּרעזידענט פון בירגער־קאָמיטעט אין ווילנע (אַ מין שטאָט־פאַרוואַלטונג), וועלכן די דייטשן האָבן איינגעפירט ווי אַ שטיקל רעפּרעזענטאַנץ פון אַלע נאַציעס און רעלי־גיעס אין דער אָקופּאַציע־טעריטאָריע. חוץ זיין ציוניס־טישער אַרבעט אין ווילנע, האָט ש. ראָזענבוים געפירט אויך אַ גרויסע אַלגעמיין־יידישע קהלישע טעטיקייט.

שמשון ראָזענבוים

זומער 1918 איז ראָזענבוים געווען איינער פון די ספּעציעלע דריי דעלעגאַטן, וואָס זיינען פון דער עקזעקו־טיווע פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע אין דייטשלאַנד געשיקט געוואָרן מיט אַ פּאָליטישער מיסיע קיין קאָנסטאַ־טינאָפּאָל. זייער ציל איז געווען צו פאַרקניפּן באַציאונגען מיטן טערקישן גרויס־ווויזיר, טאַלאַאַט בעי, און מיט אים פאַרהאַנדלען מכח ציוניסטישע אינטערעסן. אַ ביסל שפּע־טער האָט ראָזענבוים באַזוכט אויך קאָפּענהאַגן און שטאָק־האָלם. פון דאָרט האָט ער, דורך טעלעגראַמעס און קעי־בעלס, באַקאַנט געמאַכט די ברייטע יידישע וועלט אין מערב־אייראָפּע און אַמעריקע מיטן גרויסן חורבן און קרי־טישער עקאָנאָמישער סיטואַציע, ווי אַ רעזולטאַט פון הונ־גער עפּידעמיעס און טעראָריזירונג פון דער יידישער באַ־פעלקערונג אונטער דער דייטשער ממשלה. דאָס אַלץ האָט געגעבן אַ גרעסערן שטויס דער ברייט־פאַרמאַסטענער זאַמל־אַקציע צווישן די אַמעריקאַנער יידן לטובת די יידישע מלחמה־קרבנות (פּליטים, אלמנות און יתומים) אין די מזרח־אייראָפּאישע לענדער.

אין דער ערשטער צייטווייליקער רעגירונג פון ליטע, וועלכע איז געשאַפן געוואָרן פון דער „טאַריבע" (ליטווי־שער מלוכה־ראַט) סוף 1918, האָט ש. ראָזענבוים פאַרנומען דעם אַמט פון וויצע־מיניסטער פון אויסערלעכע ענינים. אַנפאַנג 1919 האָבן די באָלשעוויקעס איינגענומען דעם ווילנער געגנט, און די ליטווישע רעגירונג האָט זיך אי־בערגעקליבן קיין קאָוונע. ראָזענבוים איז אויסגעקליבן געוואָרן אין דער גרינדונגס־פאַרזאַמלונג פון דער ליט־ווישער רעפובליק, און אין פרילינג פון יענעם יאָר איז ער אָפּגעפאָרן, ווי אַ מיטגליד פון דער רעגירונגס־דעלע־גאַציע, צו דער פרידנס־קאָנפערענץ אין פאַריז. דאָרט האָט ער זיך אָנגעשלאָסן אָן דעם „קאָמיטעט פון די יידי־שע דעלעגאַציעס", וועלכער האָט, אונטער דער פירערשאַפט פון לואיס מאַרשאַל, געזוכט צו באַשיצן די יידישע רעכט און אינטערעסן בייַ די אינטערנאַציאָנאַלע פאַרהאַנדלונגען צווישן די וועלט־מלוכות.

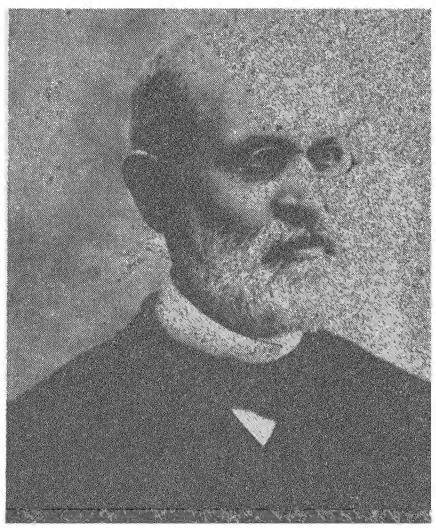
אָנפאַנג 1920 איז ראָזענבוים אויסגעקליבן געוואָרן אין יידישן נאַציאָנאַל־ראַט פון ליטע, דעם העכסטן אָרגאַן פון דער יידישער פּאָליטישער און קולטורעלער אויטאָנאָמיע אין יענעם לאַנד. אין יולי פון זעלבן יאָר איז ער געווען איינער פון די דיפּלאָמאַטישע פאַרטרעטער פון ליטע בייַ אירע פרידנס־פאַרהאַנדלונגען מיט סאָוועט־רוסלאַנד. צו־זאַמען מיטן מיניסטער פאַר יידישע אָנגעלעגנהייטן, מ. סאָלאָוויטשיק, האָט ראָזענבוים ענערגיש מיטגעווירקט בייַם אויסאַרבעטן די יורידישע זייט פון דער יידישער אויטאָ־נאָמיע אין ליטע. פינף יאָר צייט איז ער געווען פרע־זידענט פון יידישן נאַציאָנאַל־ראַט, און במשך פון איין יאָר צייט אין אָט דעם פעריאָד (1921־1922) איז ער געווען מיניסטער פאַר יידישע ענינים. נאָך דעם ווי די יידישע אויטאָנאָמיע איז, אין 1927, בטל געוואָרן, האָט ש. ראָזענ־בוים פאַרלאָזן ליטע און זיך באַזעצט אין פּאַלעסטינע. אין תל־אביב איז ער געוואָרן פרעזידענט פון יידישן פרידנס־געריכט. אין 1929 האָט אים די ליטווישע רעגירונג באַ־שטימט פאַר איר גענעראַל־קאָנסול אין פּאַלעסטינע. ער איז אויך באַערט געוואָרן פון דער ליטווישער נאַציע מיטן פירשט־געדימין־אָרדן. דעם 6טן דעצעמבער, 1934, איז ש. ראָזענבוים אין תל־אביב געשטאָרבן אין עלטער פון 75 יאָר.

•

אברהם חיים ראָזענבערג

נאָך אין דעם ערשטן פעריאָד פון דער יידישער מאַסן־אימיגראַציע אין אַמעריקע, אין די 90ער יאָרן פון פאַריקן יאָרהונדערט, האָט זיך דאָ אין ניו־יאָרק שוין צוזאַמענגעשטעלט און איז געווען טעטיק אַ היפּשער קרייז פון אָנגעזעענע העברעאישע שרייבער און געלערנטע, וואָס זיינען געקומען פון רוסלאַנד. זיי האָבן אַריבערגעבראַכט

פון דער אַלטער היים אַ הייסע ליבע צו דער קלאַסישער העברעאישער ליטעראַטור, צום תנ"ך און תלמוד, און האָבן געזוכט, דורך דעם געדרוקטן וואָרט, צו פאַרשפרייטן דאָס יידישע וויסן, די „חכמת ישראל", אינם נייעם יידישן יישוב אין אַמעריקע. אַ גרופּע פּינסקער לאָנדסלייט, ווי א. ח. ראָזענבערג, מ. גאָלדמאַן און א. ד. דובזעוויטש, זיינען געווען פון די וויכטיקסטע טוער אין דעמדאָזיקן משכיליש קרייז פון דער יידישער אימיגראַנטן קאָלאָניע אין ניו־יאָרק. צווישן אָט די דריי פּינסקער חשובע געלערנטע און שרייבער האָט דעם אויבן־אָן פאַרנומען אברהם חיים ראָזענבערג. דאָס איז געווען אַן אַריגינעלע, שעפּערישע פּערזענלעכקייט, אַ מענטש מיט הויכע גייסטיקע אינטערעסן, אַ פּראָפּאַגאַנדיסט פון אַלע גוטע זאַכן, אַ פּראָפּעסיאָנעלער פּובליציסט, אַ פּראָפּעסיאָנעלער לערער, אַ פּראָפּעסיאָנעלער פּובליק־מענטש.

אברהם חיים ראָזענבערג

דעאָלן און גרויסן יידישן ווייסן. אין אים האָט זיך פאַרקערפּערט אַ גאַנצע תקופה אין דער גייסטיקער געשיכטע פון די רוסישע יידן, אַן עפּאָכע, וואָס האָט זיך אָנגעפּאַנגען, ווען א. ח. ראָזענבערג איז געבאָרן געוואָרן, ד. ה. מיט הונדערט יאָר צוריק.

געבאָרן אין שטעטל פאָהאָסט ביי פּינסק, האָט א. ח. ראָזענבערג געשטאַמט פון אַ זייער מיוחסדיקער רבנישער משפּחה, וועלכע איז אַרויסגעקומען פון גאון ר' מרדכי יפה, באַקאַנט ווי דער „בעל לבושים" (לויטן נאָמען פון זיין גרעסטן ווערק). ראָזענבערגס פאָטער, ר' עוזיאל יפה, אַ גרויסער למדן און דיין אין בית דין פון באַוואוסטן רב, ר' יעקב קאַרלינער, מחבר פון באַקאַנטע ספּרים („משכנות יעקב" א. אַנד.), האָט נישט געהאַט יענע שנאָה צו דער העברעאישער שפּראַך און אויפקלערונג, וועלכע האָט געפּלאַקערט צווישן די מערסטע רבנים און פרומע לומדים אין יענער צייט. צו זעקס יאָר האָט שוין דער זייער באַגאַבטער אברהם חיים אָנגעהויבן צו לערנען ביי זיין פאָטער, ר' עוזיאל, העברעאיש און דקדוק (גראַמאַטיק), און ערשט צו ניין יאָר האָט מען אים געגומען לערנען גמרא און פוסקים. אין עלטער פון 11—13 יאָר האָט א. ח. ראָזענבערג זיך באַגעגנט מיט אַ צווייטן יונגן קאַרלינער וואוילללערנער, דעם 11־יאָריקן יצחק יעקב רייגנעס, דעם שפּעטער באַרימטן ראש־ישיבה פון לידע און גרינדער פון „מזרחי". ביידע יינגלעך האָבן געלערנט גמרא ביי ר' עוזיאלן, א. ח. ראָזענבערגס פאָטער, און ביידע האָבן געהאַט זעלטן גוטע פייאיקייטן און אַ געוואַלדיקע התמדה. עטלעכע יאָר כסדר האָבן די צוויי גמראַאינגלעך געלעבט אין דער נאָענטסטער פריינטשאַפט צווישן זיך, און זייער רבי, ר' עוזיאל, האָט נישט געקענט זיך אָפּוואונדערן פון זייער טיפער ערנסטקייט און זעלטענער התמדה.

צו זיבעצן יאָר האָט מען אברהם חיים ראָזענבערגן פאַרהייראַט מיט אַ טאָכטער פון אַ רייכן בעל־הבית, וועלכער האָט חוץ דעם נדן פון טויזנט רובל צוגעזאָגט דעם יונגן פאָרפאָלק פיר יאָר קעסט. במשך פון אָט דער צייט האָט א. ח. ראָזענבערג, צוזאַמען מיט זיין נאָענטסטן חבר, יצחק יעקב רייגנעס, נישט אויפגעהערט צו לערנען גמראַ און לייענען ווערק פון דער נייער השכלה ליטעראַטור. אין יענער צייט, אַרום 1855, האָט אויף די צוויי יונגע גמרא־לומדים, וואָס האָבן פאַרבראַכט גאַנצע טעג אין די קאַרלינער קלויזן, אַ גרויסע גייסטיקע ווירקונג געהאַט אַן עלטערער פון זיי יונגערמאַן, וועלכער האָט אויך געלערנט תורה אין זעלבן בית־מדרש. געהייסן האָט ער ר' אַביגדור שטיין, אָבער אַלע האָבן אים געוווּסט „דער פּרוש פון אַמדור", און געשמט האָט ער ווי אַ גאָר גרויסער למדן. ר' אביגדור האָט געהאַט אַן אומגעהיירט רעספּעקט צום לאָגישן אופן פון לערנען און דענקען, ווי אויך זעלטן גרויסע קענטנישן אין מאָדערנע וויסנשאַפטן, דערהויפט אין מאַטעמאַטיק. ער האָט ביי די צוויי חברים, ראָזענבערג און רייגנעס, אונטערגעגראָבן דעם גלויבן אין „פלפול" און אַנדערע פאַרעלטערטע און אומלאָגישע מעטאָדן פון לערנען גמראַ, און האָט ביי אָט די וויסנדורשטיקע יונגעלייט אויפגעוועקט אַ גרויסן אינטערעס צו מאַטעמאַטיק און לאָגיק. דער „פּרוש פון אַמדור" האָט זיי אַפילו סיסטעמאַטיש געלערנט און באַקענט מיט אַלגעבערע און געאַמעטריע. דאָס אַלץ איז נישט פאַרלאָפן אַן טיפע שפּורן, וואָס זיינען ביי די צוויי יונגע לומדים פאַרבליבן אויפן גאַנצן לעבן. די רעזולטאַטן פון דערדאָזיקער גייסטיקער השפּעה (ווירקונג) האָבן זיך אַרויסגעוויזן אין דער פולסטער מאָס ערשט פיל שפּעטער, ווען ס'זיינען רייף געוואָרן די פרוכטן פון לאַנגע יאָרן דענקען און לערנען, וואָס די צוויי יונגע פּינסקער גמראַ־לייט האָבן פאַרבראַכט אין בית־מדרש און קלויז. פון א. ח. ראָזענבערגן איז אויסגעוואַקסן אַ באַדייטנדיקער וויסנשאַפּטס־מאַן.

דער שווער האָט אָבער געפּאָדערט, אַז דער יונגער א. ח. ראָזענבערג זאָל אָנפאַנגען צו קלערן וועגן „תכלית",

און מ׳האָט פֿאַר אים ענדלעך געפונען אַ פּאָסיקן געשעפט. אין שטעטין, דייטשלאַנד, האָט זיך אָנגעפֿאַנגען צו דרוקן אַ נייע אויסגאַבע פון תלמוד מיט די פֿירושים, און דער יונגער ראָזענבערג האָט, אַ דאַנק דער רעקאָמענדאַציע פון לאָמזשער רב, ר׳ נח יצחק דיסקין, באַקומען די פֿאַר־טרעטונג פון דעמדאָזיקן נייעם ש״ס פֿאַר גאַנץ רוסלאַנד. צום אומגליק איז דער עסק באַלד בטל געוואָרן. דער פֿוילישער אויפֿשטאַנד (אין 1863) האָט אַראָפּגעוואָרפן דעם קורס פון רובל ביז צו 40 קאָפּיקעס, און ראָזענבערג האָט צוגעלייגט צו זיין מסחר מיט די ספֿרים דעם גאַנצן נדן, ד. ה., די טויזנט רובל, וואָס ער האָט פֿאַרמאָגט. אינ־צווישן איז געשטאַרבן זיין פֿרוי, איבערלאָזנדיק אים פֿיר יונגע יתומים. ער פֿאָרט אַוועק פון פּינסק צו זוכן חיונה אין קיעוו, און ווערט פון דאָרט איינגעלאַדן אַלס לערער פון העברעאיש און אַלגעמיינע לימודים, אין הויז פון גביר אין קאַניעוו, נישט ווייט פון קיעוו, פֿאַר טויזנט רובל אַ יאָר. ער קלערט אַבער ווייטער וועגן אַ תכלית, און נאָך אַ פֿאָר יאָר פון דער לערערשער אַרבעט אין קאַניעוו, באַשליסט ער אָנצוקומען אין זשיטאָמירער ראַבינער־שול, וואו ס׳איז געווען אינספּעקטאָר דער באַוואוסטער העב־רעאישער שרייבער און געלערנטער חיים זעליג סלאָנימ־סקי. דער קורס פון דער ראַבינער־שול ענדיקט ראָזענבערג מיט אַ זייער גוטן אַטעסטאַט אין נאָוועמבער 1871, און קריגט גלייך נאָך דעם, אין יאָר 1872, אַ ראַבינער־שטעלע אין זיין געבורטס־שטאָט פּינסק.

אין פּינסק האָט א. ח. ראָזענבערג צום צווייטן מאָל חתונה געהאַט. זיין צווייטע פרוי, חיה (קלאָרע), די טאָכ־טער פון פּינסקער אַדוואָקאַט און כלל־טוער, במשך פון דרייסיק יאָר מיטגליד פון פּינסקער שטאָט־ראַט, מיכל בערצינסקי (דער שוועסטער פון נ. מ. שייקעוויטש — שמ״ר). ראַבינער ראָזענבערג האָט אין פּינסק געגרינדעט אַ שולע מיט אַ ברייטער פּראָגראַם פון העברעאישע לימודים אַבער אין אַ טראַדיציאָנעלן, פֿרומען גייסט. דער לימוד פון תנ״ך האָט אין דער דאָזיקער שולע געפּירט דער קורץ פֿאַר דעם געקומענער (פון סלוצק) יונגער לערער, צבי הירש מאַסליאַנסקי, דער שפּעטער באַרימט־געוואָרענער „נאַציאָנאַלער דרשן״. ראָזענבערג׳ס פרוי איז געווען אין דער שולע די לערערין פון רוסיש און אַריטמעטיק. אין אַלע קרייזן פון יידישן פּינסק איז די שולע פון ראַבינער ראָזענבערג געווען זייער פֿאָפולער. דער פּינ־סקער רב, ר׳ אליעזר משה הורוויץ, הגם אַליין אַ שטרענ־גער אָרטאָדאָקס, האָט פונדעסווענען אָפּגעגעבן זיין אייניקל צו א. ח. ראָזענבערגן אין שולע.

כמעט צען יאָר איז א. ח. ראָזענבערג געווען ראַ־בינער, ד. ה. דער אָפּיציעלער פֿאַרשטייער פון דער פּינ־סקער קהלה פֿאַר דער רעגירונגס־מאַכט, און אין יאָר 1881 האָט מען אים געלאָדן צו ווערן אַ ראַבינער אין אַ גרעסערער שטאָט — אין ניקאָלאַיעוו, כערסאָנער גובערניע. אין יענער זיד־רוסישער שטאָט מיט אַ היפּשער צאָל רייכע, אָבער גייסטיק אָפּגעשטאָנענע יידישע משפּחות, האָט ראָ־זענבערג, ווערלכער איז אין יענער צייט געוואָרן אַן אָנ־הענגער פון דער חיבת־ציון באַוועגונג, געפירט אַ ברייטע קולטורעלע טעטיקייט. מען האָט אים באַשטימט פֿאַר אַ לערער פון יידישער רעליגיע און געשיכטע אין דער ניקאָלאַיעווער גימנאַזיע; ער האָט אויך פֿאַרפֿאַסט אַ לערן־בוך פון דער יידישער געשיכטע אין רוסיש. די פרוכט־באַרע אַרבעט פון ראַבינער ראָזענבערג האָט זיך אָבער אָנגעשטויסן אויף אַ שטאַרקער מניעה, ווען דער אַנטי־סעמיטישער שעף פון דער ניקאָלאַיעווער זשאַנדאַרמעריע האָט זיך גענומען שאַרף צו פֿאַרפֿאָלגן דעם אַלגעמיין באַליבטן א. ח. ראָזענבערג. ער פלעגט פֿאַרשיטן דעם גובערנאַטאָר מיט מסירות אויף ראָזענבערגן, באַשולדיגנדיק אים, צווישן אַנדערע חטאים, אויך אין אַנטי־מלוכהשע טע־טיקייטן. ווי אַ ביישפּיל פון ראָזענבערגס אַרבעט קעגן די מלוכה־אינטערעסן האָט דער אַנטיסעמיטישער זשאַנדאַרמען־שעף געשריבן, אַז א. ח. ראָזענבערג זאָל האָבן צוגעריידט אַ פּאָר רייכע ניקאָלאַיעווער סוחרים, ווי צ. ב. לעוואָנטין, הייסמאַן און אַנדערע, צו ליקווידירן זייערע געשעפטן אין רוסלאַנד און זיך צו באַזעצן אין פֿאַלעסטינע. קעגן אַזעלכע אָנפֿאַלן אויפן „קאָזיאָנעם ראַבין״ און גימנאַזיע־לערער האָט די העכערע מאַכט, נאַטירלעך, דעם ראַבינער אונטער איר שוץ נישט געגומען.

צוליב דידאָזיקע רדיפות איז א. ח. ראָזענבערג אין יאָר 1888 אַריבער אויף אַ ראַבינער־פּאָסטן קיין פֿאָלטאָווע, נאָר אויך דאָרט האָט אים געטראָפן דער צאָרישער פֿאַר־פֿאָלגער. צו יענער צייט איז שוין ראָזענבערגס נאָמען געווען גאַנץ פֿאָפולער אין רוסלאַנד, ווייל ער האָט יאָרג־לאַנג מיטגעאַרבעט אין דער העברעאישער און רוסיש־יידי־שער פּרעסע: אין „המליץ״, „הכרמל״, „וואָסכאָד״, „ראַז־סוועט״ און אַנדערע. דער העברעאישער שרייבער און חיבת־ציון טוער שאול פּנחס ראַבינאָוויטש האָט אייניגעלאַדן א. ח. ראָזענבערגן צו קומען קיין וואַרשע און מיטצוואַרבעטן אין דער העברעאישער ענציקלאָפּעדיע „האשכול״. ראָזענ־בערג האָט דעם פֿאַרשלאָג אָפּגעוואָרפן. מיד פון רדיפות האָט ער אין יאָר 1891 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, כדי צו קענען זיך רואיק אָפּגעבן דער פון פּריער פֿאַר־טראַכטער גרויסער וויסנשאַפֿטלעכער אַרבעט — צוזאַמען־שטעלן און אַרויסגעבן אַ ביבלישע ענציקלאָפּעדיע אין העברעאיש. אין ניו־יאָרק האָט א. ח. ראָזענבערג אָפּגע־קויפט ביי זיין שוואָגער, שמ״ר (נ. מ. שייקעוויטש) אַ יידי־שע דרוקעריי, וואָס יענער האָט מיט אַ פֿאָר יאָר שריער געגרינדעט. אַזוי האָט א. ח. ראָזענבערג געהאָפּט צו האָבן חיונה און צו דרוקן זיינע וויסנשאַפֿטלעכע ווערק.

די ערשטע צוויי בענד פון זיין ביבלישער ענציקלאָ־פּעדיע, אונטערן נאָמען „אוצר השמות״, האָט א. ח. ראָ־זענבערג אַליין געזעצט און געדרוקט ביי זיך אין דער קליינער דרוקעריי אויף הענרי סטריט. אַרויסגעלאָזן די צוויי בענד האָט ער איז 1898 און 1899, ווי אַן אָנהויב

פון אַ גרויסן ווערק. דער פּלאַן איז געווען צו שאַפֿן אַן ענציקלאָפּעדיע פון אַלע נעמען און קעגנשטאַנדן, וואָס מען געפינט אין תנ"ך (אין אַן אַלפאַבעטישן סדר), נישט נאָר די נעמען פון מענטשן (צוזאַמען מיט זייערע ביאָגראַפֿיעס און אַלץ וואָס ווערט וועגן זיי דערציילט אין תלמוד און מדרש), נאָר אויך נעמען פון שטעט, בערג, טייכן און די באַשרייבונג פון פעלקער און לענדער, וואָס האָבן זיך גענוגן בשכנות מיט די יידן בעת דער ביבלישער עפּאָכע. אויך האָבן אין אָט דעם „אוצר השמות אשר בכתבי הקודש" געדאַרפט זיין בילדער (אילוסטראַציעס), וואָס זאָלן קלאָר מאַכן פֿאַרן לעזער דעם לעבן־שטייגער און דעם צושטאַנד פון די יידן מיט צוויי־דריי טויזנט יאָר צוריק. די ערשטע צוויי טיילן פון דערדאָזיקער ענציקלאָפּעדיע זיינען אויפֿגענומען געווואָרן פון מבינים מיט גרויסע שבחים. נאָר עס האָט געמוזט פאַרגיין כמעט אַ פערטל יאָרהונדערט ביז א. ח. ראָזענבערג האָט זיין לעבנסווערק דערזען אינגאַנצן פאַרענדיקט און פאַרפערטיקט אין בוך־פֿאָרם.

אין אַמעריקע, ווי פריער אין רוסלאַנד, האָט א. ח. ראָזענבערג געפירט אַ ברייטע זשורנאַליסטישע אַרבעט. ער איז געווען רעדאַקטאָר פון דער וואָכנשריפט „העברי", וועלכע כתריאל צבי שרהזאָן האָט געגרינדעט אין יאָר 1891. דער זשורנאַל האָט עקזיסטירט אַ קורצע צייט. אין יאָר 1895 האָט ראָזענבערג אַליין געגרינדעט און אַרויסגעלאָזן אונטער זיין רעדאַקציע אַ חודש־זשורנאַל „נר המערבי", וואו ס'האָבן מיטגעאַרבעט, צווישן אַנדערע שרייבער, אייניקע פּינסקער מלומדים און שריפטשטעלער, וואָס זיינען געקומען אין אָנהייב פון דער מאַסן־אימיגראַציע, ווי מ. גאָלדמאַן, שמ"ר און א. ד. דובזעוויטש.

א. ח. ראָזענבערג האָט מיטגעאַרבעט אין אַ סך העברעאישע זשורנאַלן און צייטונגען אין אַמעריקע, ווי אין „הלאום" (וואָס זיין פּינסקער לאַנדסמאַן משה גאָלדמאַן האָט געגרינדעט), אין „היום", „המודיע לחדשים", אין י. ד. אייזענשטיינס „אוצר ישראל" און אַנדערע.

אין יאָר 1915 איז אין ראָזענבערגס דרוקערייַ אויף 130 הענרי סטריט געדרוקט געווואָרן די העברעאישע וואָכנשריפט „האומה", וואָס איז געגאַנגען במשך פון יענעם יאָר (אונטער דער רעדאַקציע פון אהרן פרענקל), ביי דער נאָענטסטער מיטאַרבעטערשאַפט פון א. ח. ראָזענבערג. דער פֿרעזידענט פון דער געזעלשאַפט „שם ועבר", וואָס האָט די צייטשריפט אַרויסגעגעבן, איז געווען ראָזענבערג. אין יאָנאָר 1916 האָט דער זשורנאַל זיך געשלאָסן. ער איז פאַראייניקט געווואָרן מיט דער נייער, ציוניסטישער וואָכנשריפט „התורן", וועלכער האָט פאַרנומען דעם פּלאַץ פון דעם פריערדיקן חודש־זשורנאַל אונטער דעמזעלבן נאָמען.

אין יאָר תרפ"ג (1923) האָט אַ ספּעציעלער קאָמיטעט אַרויסגעגעבן אַ פולשטענדיקע אויפלאַגע פון „אוצר השמות" אין 10 טיילן, געבונדן אין 5 בענד. דאָס איז אַ ווערק פון גרויס וויכטיקייט.

אין אַמעריקע האָט א. ח. ראָזענבערג אָנגעהויבן צו שרייבן אין ייִדיש און האָט מיטגעאַרבעט אין פאַרשיידענע זשורנאַלן און צייטונגען, ווי דער „אַמעריקאַנער", „מאָרגן־זשורנאַל" און אַנדערע. פון זיינע ווערק אין יידיש זיינען אין בוך־פֿאָרם אַרויס „אברהם אָבינוס לעבנס־באַשרייבונג" און „גירוש שפאַניע". אין 1918 איז אַרויסגעגאַנגען א. ח. ראָזענבערגס איבערזעצונג פון י. ג. פאָגטס באַוואוסטער „וועלט־געשיכטע" אין 12 בענד אונטער דער רעדאַקציע פון אלכסנדר האַרקאַווי. דאָרט איז אויך אייניגעפלאָכטן געווואָרן די יידישע געשיכטע ביז דער באַלפור־דעקלאַראַציע מיט אַ ספּעציעלן קאַפּיטל וועגן דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער ליטעראַטור.

געשטאָרבן איז אברהם חיים ראָזענבערג אין ניו־יאָרק דעם 12טן יולי, 1925, אין עלטער פון 87 יאָר, און איז באַערדיקט געווואָרן אויף דעם „יוניאַן פיעלדס" בית־עולם פון דער פּינסקער חברה „דורשי טוב אנשי פינסק", וואו ס'געפינען זיך אויך די קברים פון א. ד. דובזעוויטש און נ. מ. שייקעוויטש. צווישן זייַנע נישט פאַרפענטלעכטע ווערק איז אויך פאַרבליבן אַ גרויסע, ווערטפולע אַרבעט — „אנשי השם", אַ זאַמלונג פון די ביאָגראַפיעס פון אמוראים (חכמי־התלמוד אין בבל און ארץ־ישראל אין 4טן און 5טן יאָרהונדערט) צוזאַמען מיט די מאמרים פון יעדן איינעם פון זיי.

•

דרי׳ נתניאל ראַטנאָף

די איינוואַנדערונג פון אַ גרעסערע צאָל פּינסקער יידן אין אַמעריקע הויבט זיך אָן סוף 80ער יאָר פון פאָריקן יאָרהונדערט, נאָך דעם ווי ס'איז אויסגעבויט געווואָרן די דירעקטע אייזנבאַן־ליניע פון פּינסק איבער בריסק קיין וואַרשע. אָנפאַנג יאָר 1882 איז שוין אין ניו־יאָרק געווען אַ פּינסקער קאָלאָניע פון עטלעכע צענדליק לאָנדסלייט; אַ טייל פון זיי — געבילדעטע און אינטעליגענטע יונגע לייט, וואָס זיינען אַנטלאָפן פון צאַרישן אַנטיסעמיטיזם צו זוכן אין דער גרויסער נאָרד־אַמעריקאַנער רעפּובליק ברויט, פרייהייט און גלייכהייט. צווישן די דאָזיקע יונגע פּינסקער אין אַמעריקע האָט זיך געפונען אויך א ש ר ר א ט נ א ף, דער זון פון אַ חשובער און אנגעזעענער פּינסקער משפּחה פון פעלד־באַזיצער (אַגראַדניקעס), ראובן און עטעל ראַטנאָווסקי. ער האָט צו 32 יאָר פאַרלאָזן זיין געבורטס־שטאָט, פּינסק, און אין עטלעכע חדשים נאָך זיין קומען אין ניו־יאָרק האָט ער שוין אַריבערגענומען צו זיך זיין עלטסטן זון — נ ת נ י א ל, וואָס איז דעמאָלט אַלט געווען 16 יאָר (געב. 15טן סעפּטעמבער 1875), און האָט שוין דורכגעמאַכט, אַלס שילער פון דער פּינסקער רעאַל־שולע, דעם קורס פון 5 קלאַסן. דער בחורל ראַטנאָף איז אָנגעקומען אין ניו־יאָרק אין פעברואַר 1892, אַ ביסל שפּעטער איז קיין אַמעריקע אָפּגעפאָרן אויך זיין מוטער מיט די קלענערע קינדער.

אשר ראַטנאָף, אַ זון פון אַ באַלעבאַטישער משפּחה און אַליין אַ משכיל האָט, צוזאַמען מיט אַ סך אַזעלכע

אימיגראַנטן ווי ער, זיך געגוג אָנגעליטן, אין די ערשטע יאָרן פון דעם שמערצלעכן צופאַסונג־פּראָצעס, צו דער ניט־פריינטלעכער סביבה. ער האָט געמוזט גיין אַרבעטן אין אַ פאַר־שאַפֿ, כדי צו פאַרדינען אויף אַ לעבן. זיין טרוים איז געווען צו געבן זיינע קינדער אַ גוטע בילדונג און זיי לערנען אַן אינטעליגענטע פּראָפעסיע. דעם דאָזיקן אידעאַל האָט אשר ראַטנאָף און זיין פרוי, איידל, דורך יאָרן מאַטערניש און מי פאַרווירקלעכט. אין צוויי־דריי יאָר נאָך זיין אָנקומען אין אַמעריקע האָט נתניאל ראַטנאָף שוין פאַרענדיקט זיין קאלעדזש־בילדונג, און אין יאָר 1899 האָט ער גראַדואירט אַלס דאָקטאָר מעדיצין פון דער אוני־ווערזיטעט פון באַלטימאָר.

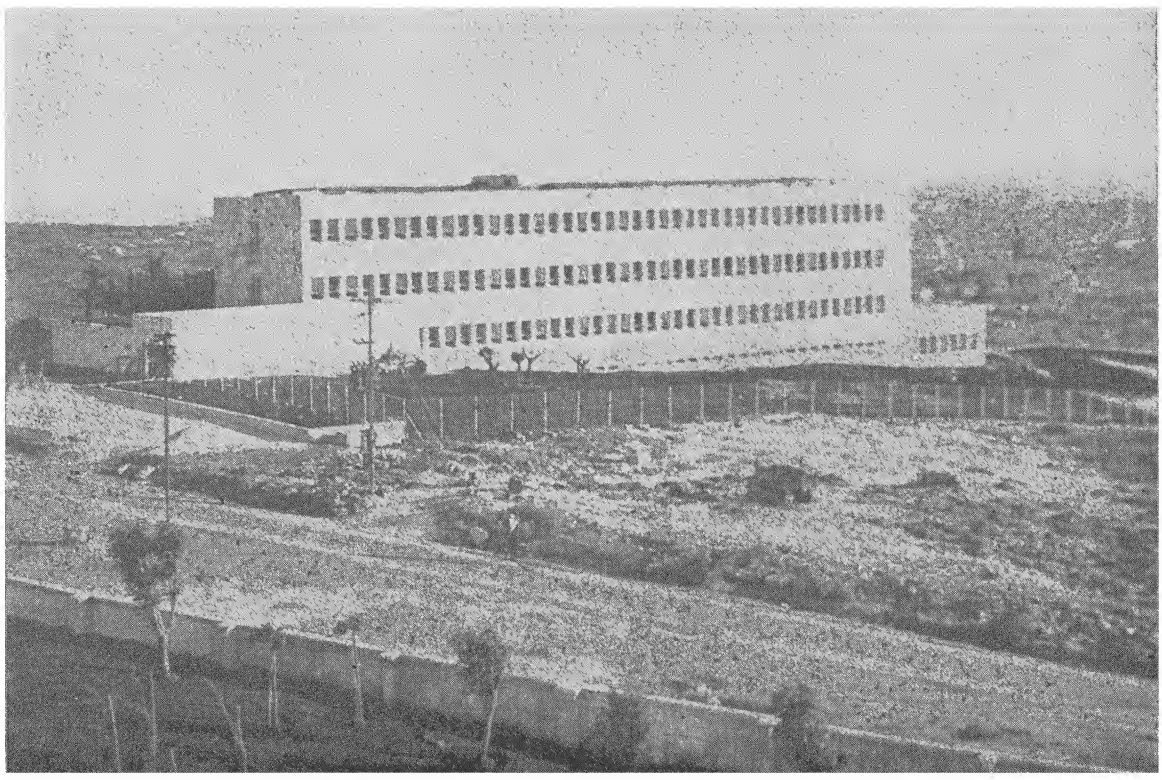
דר. נ. ראַטנאָף האָט שטענדיק אַרויסגעוויזן אַ נייגונג צו געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט. זיין ערשטער וויכטיקער געזעלשאַפטלעכער אויפטו איז געווען די גרינדונג פון דעם „דזשואיש מאטוירניטי האָספיטאַל" אויף איסט בראָדוויי, פון וועלכן ער איז געווען איינער פון די הויפט־איניציאַטאָרן און וואו ער האָט פאַרנומען אַ פירנדע ראָלע. ער איז צוערשט געווען וויס־פּרעזידענט פון האָספיטאַל און שפּע־טער סעקרעטאָר פון דירעקטאָרן באָארד.

אין יאָר 1930 איז, דורך דער איניציאַטיווע פון דר. ראַטנאָף, דער „דזשואיש מאטערניטי האָספיטאל" פאַראייניקט געוואָרן מיט דעם „בית ישראל" האָספיטאל, וואָס איז לאַנג געווען אַ גרויסער הייל־אַנשטאַלט אין דער אונטערשטער איסט סיידּ פון ניו־יאָרק. ביידע אינסטיטו־ציעס האָבן זיך אַריבערגעקליבן פון די אַלטע לאָקאַלן אין דעם אונטערשטן טייל שטאָט אין אַ פרעכטיקן נייעם 12־שטאָקיקן בנין אויף סטאַיוועסענד סקווער.

דר. נתניאל ראַטנאָף איז אין 1930 געוואָרן דער מעדי־צינישער דירעקטאָר פון דער דאָזיקער פאַראייניקטער אינסטיטוציע, און פאַרנעמט דעם פּאָסטן ביז היינט צו טאָג. „בית ישראל" איז אייגער פון די גרעסטע און בעסטע האָספיטאַלס אין ניו־יאָרק, זיין יערלעכער בודזשעט באַ־טרעפט אַרום 700 טויזנט דאָלאַר.

דר. נ. ראַטנאָף איז אויך דער גרינדער פון דעם גמילת־חסדים און שטיצע־פאָנד פאַר דאָקטוירים. דאָס איז אָבער גאָר ניט געווען קיין לייכטע אונטערנעמונג.

ווען דר. נתניאל ראַטנאָף איז אין 1917 געקומען צו זיינע קאָלעגן־דאָקטוירים, און האָט פאַרגעלייגט זיין פלאַן דער „איסטערן מעדיקעל סאָסייעטי", אַן אָרגאַני־

בנין פון דער מעדיצינישער שולע אין ירושלים אויפן נאָמען פון דר׳ נתניאל ראַטנאָף

זאַציע דאַן מיט 1200 מיטגלידער, פון וועלכער ער איז צוויי מאָל געווען פרעזידענט, האָט מען דאַרטן געזאָגט, אַז די אידייע איז אַ גאַנץ גוטע, אָבער מ׳האָט וויניק געגלויבט אין דער מעגלעכקייט איר צו פאַרווירקלעכן. דעם איניציאַטאָר, דר. נ. ראַטנאָף האָט מען אפילו אָנגערופן „גרעניצלאָזער אָפּטימיסט״, און מ׳האָט געזוכט מיט קאַלטע, ניכטערע טענות דערשטיקן דעם ענטוזיאַזם פון אַלע די וואָס האָבן אין דר. ראַטנאָפּס פלאַן שטאַרק געגלויבט. צום סוף האָט דר. נ. ראַטנאָף וואָלונטירט, חוץ זיין בייטראג צום פאָנד, נאָך צו לייגן די סומע פון $5,000, מיט וועלכער די אונטערשטיצונג און גמילת־חסדים אָקציע זאָלן זיך גלייך אָנפאַנגען. דאָס האָט געווירקט און דער פאָנד איז געגרינדעט געוואָרן. ניט נאָר האָט מען אים שנעל דעם חוב אָפּגעצאָלט, נאָר די פאָפולאַריטעט פון פאָנד איז זייער גיך געוואָקסן. אין עטלעכע יאָר איז דער קאַפּיטאַל פון פאָנד פיל־פאַך פאַרגרעסערט געוואָרן. פון ערשטן טאָג איז דר. נ. ראַטנאָף געווען דער פאַרזיצער פון דער קאָמיטע, וואָס האָט מיטן פאָנד פאַרוואַלטעט. אין יאָר 1929 איז, לויט אַ יורידישן אָפּמאַך, דער „פיזישענס לאָון ענד רעליף פאָנד״ אַריבערגעגאַנגען פון „איסטערן מעדיקאַל סאָסייעטי״ צו דער „מעדיקאַל סאָסייעטי אָוו דהי קאונטי אָוו ניו יאָרק״, און דער פאָנד איז געוואָרן אויף שטענדיק אַן אייגנטום און אינסטיטוציע פון דער אָרגאַניזירטער מעדיצינישער פראָפעסיע אין ניו־יאָרק. דר. נ. ראַטנאָף האָט מען אויסגעקליבן פאַר דעם פאַרזיצער פון דער פאָנד־קאָמיטע און אויך פון דעם „באָארד אָוו טראָסטיס״.

דר׳ נתניאל ראַטנאָף

דר. נ. ראַטנאָף איז אויך אַיינער פון די גרינדער פון דעם ירושלימער אוניווערזיטעט און פון דעם מעדיצינישן פאַרשונג־אינסטיטוט ביי דעם דאָזיקן אוניווערזיטעט.

אין יאָר 1921, ווען פראָפ. איינשטיין און דר. חיים וויצמאַן (וואָס איז אגב אויך אַ פינסקער) זיינען געקומען קיין אַמעריקע אין די אינטערעסן פון דער ירושלימער אוניווערזיטעט, פון וועלכער מ׳האָט ערשט קורץ פאַר דעם אָוועקגעלייגט דעם ערשטן גרונט־שטיין, איז דר. נ. ראַטנאָף מיט ענדלאָזער באַגייסטערונג צוגעשטאַנען צום גראַנדיאָזן פלאַן. ספעציעל האָט אים פאַראינטערעסירט דער פראָיעקט, אַז אַ מעדיצינישער פאָקולטעט זאָל ווערן אַ וויכטיקער טייל פון דעם צוקונפטיקן העברעאישן אוניווערזיטעט. ס׳פאַרשטייט זיך, אַז די פעסימיסטן האָבן געלייקנט אין דער מעגלעכקייט צו שאַפן די ריזיקע מיטלען פאַר אַזאַ אונטערנעמונג מיט אַלע אירע אייגצלהייטן, ווי אוניווערזיטעט־שפיטאָלן און קליניקעס, לאַבאָראַטאָריעס, פאָרשונג־אינסטיטוטן א. ד. גל. אָבער איצט, אַכצן יאָר שפּעטער, קען דר. נ. ראַטנאָף מיט צופרידנקייט פעסטשטעלן, אַז ווידער האָט דאָס לעבן רעכט געגעבן אים, דעם „גרעניץ־לאָזן אפטימיסט״, און פאַר דעם הויכן ציל, וואָס איז שוין אויף אַ העלפט דערגרייכט געוואָרן, איז אים געלונגען צו באַשאַפן ניט צענדליקער טויזנטער, נאָר פיל, פיל מער — אַן ערך $750,000.

ער האָט דעמאָלט, אין 1921, אָרגאַניזירט די „אַמעריקאַן דזשואיש פיזישענס קאָמיטע״ און איז געווען איר ערשטער פאָרזיצער און כסדרדיקער פירער און וועגווייזער אין אַלע אַרבעטן, וואָס האָבן אַ באַציאונג צום ירושלימער אוניווערזיטעט, און באַזונדערס מיט דער צוגרייטונג פון דער אָקאַדעמישער מעדיצינישער שולע אין ירושלים. אין יאָר 1922 איז דר. נ. ראַטנאָף, צוזאַמען מיט עטלעכע ניו־יאָרקער יידישע דאָקטוירים, אָפּגעפאָרן קיין ארץ־ישראל, און האָט אין ירושלים אויפן הר־הצופים, נאָענט צום אוניווערזיטעט־שטח, אינגעקויפט אַ היפּשע נחלה (10 אַקער לאַנד) אין נאָמען פון דער דאָקטוירים־קאָמיטע אין ניו־יאָרק. אָט אויף דעם שטיק לאַנד איז שפּעטער, נאָכן סוף 1938, פאַרטיק געוואָרן דער פרעכטיקער „מעדיצינישער צענטער״, וואָס איז דער ערשטער גרויסער שריט אויפן וועג צו דער שאַפונג פון אַ מעדיצינישן פאָקולטעט.

די פייערלעכע דערעפענונג פון דעם העברעאישן אוניווערזיטעט איז פאָרגעקומען אין פרילינג 1935, אָבער נאָך איידער דער אוניווערזיטעט איז געעפנט געוואָרן, האָט דר. נ. ראַטנאָף זיך פאַראינטערעסירט (און האָט עס פאַרווירקלעכט) מיטן פלאַן פון אַ מיקראָביאָלאָגישן אינסטיטוט ביים אוניווערזיטעט, וואו מ׳זאָל סיסטעמאַטיש פאָרשן אין שטודירן די קראַנקהייטן, וואָס פלאָגן די מענטשן און חיות אין די מזרח־לענדער, כדי אויסצוגעפינען די בעסטע קוראַציע־מיטלען פאַר אָט די קראַנקהייטן.

די ציוניסטישע פרויען־אָרגאַניזאַציע „הדסה״ איז, ווי באַוואוסט, שוין יאָרנלאַנג טעטיק געווען אויפן פעלד פון מעדיצינישער און סאָציאַל־היגיענישער הילף פאַר דער פאַלעסטינער באַפעלקערונג. האָט דעריבער דר. נ. ראַטנאָף אין יאָר 1926 פאָרגעלייגט אַ פלאַן פון קאָאָפּעראַציע צווישן דער „הדסה״ און דעם אַמעריקאַנער יידישן דאָקטוירים־קאָמיטעט מיטן ציל אויפצובויען אין ירושלים אַן אוני־

וועריטעט־שפּיטאָל (אָנשטאָט דעם אַלטן ראָטשילד־שפּיטאָל, וואָס די „הדסה" האָט אויפגעהאַלטן) און אויך אַ העכערע מעדיצינישע פאַרשונג־שולע, בתנאי, אַז די „הדסה" זאָל אויסהאַלטן דעם נייעם גרויסן שפּיטאָל און דער דאָקטוירים־קאָמיטעט וועט אויף זיך נעמען די זאָרג פאַר דעם פאַרשונג־אינסטיטוט. עס איז גלייך באַשאַפן געוואָרן אַ געמיינזאַמער בוי־פאָנד־קאָמיטעט. אין אים זיינען אַריין מיטגלידער פון נאַציאָנאַלן „באָארד" פון דער „הדסה" ווי אויך פאַרטרעטער פון דעם דאָקטוירים־קאָמיטעט, וואָס דר. נ. ראַטנאָף האָט אַרגאַניזירט מיט פינף יאָר פריער.

דער ציל פון דער גרויסער אַקציע איז געווען אויפצובויען אַ „מעדיצינישן צענטער", וואָס זאָל אַרייננעמען אַ גרויסן און מאָדערנעם שפּיטאָל, אויך אַ שולע פאַר נוירסעס און אַ פאַרשונג־אינסטיטוט. די אַמעריקאַנער יידישע דאָקטוירים־קאָמיטע האָט זיך אונטערגענומען צו באַשאַפן די געלט־מיטלען פאַר דעם אויפבוי און פאַר דער גאַנצער אינעווייניקסטער אויסשטאַטונג פון דעם נייעם פאַרשונג־אינסטיטוט אין אַ ספּעציעלער געראַמער געבוידע, וואָס זאָל אָנגערופן ווערן אויפן נאָמען פון דר. נתניאל ראַטנאָף.

די בוי־אַרבעט אַרום דעם „מעדיצינישן צענטער", אָט דעם „נוקלעאוס" פון דעם צוקונפטיקן מעדיצינישן פאָקולטעט פון דעם ירושלימער אוניווערזיטעט, האָט זיך אָנגעפאַנגען אין יאָר 1937, און די דריי ריזיקע בנינים (שפּיטאָל, שולע פאַר נוירסעס אויפן נאָמען פון העניריעטע סאָלד, און די דר. נתניאל ראַטנאָף־געבויד פון פאַרשונג־אינסטיטוט) זיינען אין צוויי יאָר פאַרטיק געוואָרן. אַ פייערלעכער חנוכת־הבית איז פאָרגעקומען דעם 9טן מאי, 1939; דאָס איז געווען אַ פייערונג, וואָס האָט געפונען אַ וואַרימען אָפּקלאַנג ביי אַלע פריינט פון דעם העברעאישן אוניווערזיטעט איבער דער גאַנצער וועלט. דער ראַטשילד־הדסה־שפּיטאָל וועט געפּונט מיט 300 בעטן, און האָט פלאַץ פאַר אַ שפּעטערדיקער אויסבריייטונג; דער געבורטן־קליניק־פאַוויליאָן פון דעם שפּיטאָל איז אָנגעפונען געוואָרן אויפן נאָמען פון דר. נ. ראַטנאָפּס פאָרשטאַרבענער פרוי, פ א ו ל י נ ע ר א ט נ א ף ע"ה. די דר. נ. ראַטנאָף־געבוידע, וואו מ'האָט איינגעאָרדנט די וויכטיקסטע לאַבאָראַטאָריעס פאַר מעדיצינישער פאָרשונג, וועט גלייך אין דער ערשטער צייט האָבן די דאָזיקע זיבן אָפּטיילונגען: פאַטאָלאָגישע אַנאַטאָמיע, פיזיאָלאָגישע אַנאַטאָמיע, קענסער־אויספאָרשונג, באַקטעריאָלאָגיע און היגיענע, פאַראַזיטאָלאָגיע, און אַ לאַבאָראַטאָריע פאַר האָרמאָן־אויספאָרשונג.

דער דר. נתניאל ראַטנאָף־אינסטיטוט אין ירושלים איז דער ערשטער אָקאַדעמישער פאָרשונג־אַנשטאַלט אין פאַלעסטינע, אַ שולע פאַר פאָסט־גראַדואירטע שטודיומס און פאָרשונג־אַרבעטן אין דעם געביט פון טראָפישער מעדיצין און היגיענע.

מיט עטלעכע יאָר צוריק, וועו ס'איז אַרגאַניזירט געוואָרן אין אַמעריקע די געזעלשאַפט „אַמעריקאַנער פרייַנד פון דעם העברעאישן אוניווערזיטעט", איז דר. נ. ראַטנאָף געווען איינער פון אירע גרינדער. אין יאָנואַר, 1939, איז פאַרגעקומען אַן אָרגאַניזאַציאָנעלע דערנענטערונג פון דער דאָזיקער געזעלשאַפט מיטן אַמעריקאַנער־יידישן דאָקטורים קאָמיטעט, כדי געמיינזאַם צו פירן די פינאַנציעלע זאַמלונג אַקציעס. דאָך איז דר. ראַטנאָפּס דאָקטוירים־קאָמיטעט פאַרבליבן אַ זעלבסטשטענדיקע קערפערשאַפט, וואָס פון איר איז דר. ראַטנאָף פאַרבליבן פאָרזיצער, אָבער חוץ דעם איז ער געוואָרן מיטפאָרזיצער פון דער עקזעקוטיוו פון דער געזעלשאַפט „אַמעריקאַנער פרייַנד פון דעם העברעאישן אוניווערזיטעט".

פון ערשטן טאָג אָן איז דר. ראַטנאָף געווען, און ביז איצט געבליבן, אַ גאָווערנאָר פון דעם העברעאישן אוניווערזיטעט און איז בייגעווען אויף אַלע זיצונגען פון איר „באָארד אָוו גאָווערנאָרס". ער פלעגט ניט איינמאָל אַרויסהעלפן דעם אוניווערזיטעט אין קריטישע מאָמענטן פון שאַרפער פינאַנציעלער נויט. אויך איז דר. נ. ראַטנאָף אַ צייט־לאַנג געווען מיטגליד פון דעם אַדמיניסטראַטיוון קאָמיטעט פון דער אַמעריקאַנער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

דר. נ. ראַטנאָף פאַרנעמט אָן אייגנאַרטיקן אָרט אין דער מעדיצינישער פראָפעסיע פון ניו־יאָרק. אַ מענטש מיט גרויסע גייסטיקע פייאיקייטן, באַשאָנקען פון דער נאַטור מיט אַ קלוגן קאָפּ, און אָן עכטן הומאָר, אַ הומאָר וואָס גייט צומאָל אַריבער אין אַ בייסנדער סאַטירע; אָן אינטערעסאַנטער דערציילער און דערפאַרענער וועלט־מאַן, וואָס האָט אַ סך געזאָגן און געהערט אין אַלע קרייזן פון דער אַמעריקאַנער און אייראָפּאַישער געזעלשאַפט, דערצו נאָך אַ מענטש מיט אַ גרויסער אַרגאַניזאַציאָנעל־אַדמיניסטראַטיווער באַגאַבונג — האָט דר. נ. ראַטנאָף זיך דערוואָרבן אַ גרויסע אַנערקענונג צווישן יידן און ניט־יידן. ער איז אַ „פעלאָו" פון דער ניו־יאָרקער „אַקאַדעמי אָוו מעדעסין" און פון דער „אַמעריקאַן מעדיקאַל אַסאָסיאיישאָן", אַ דעלעגאַט צו דער סטייט־קאָנווענשאָן פון דער „ניו־יאָרק קאונטי מעדיקאַל־סאָסייעטי". ער איז אויך אינער פון די אנערקענטע יידישע פירער אויפן געביט פון סאָציאַל־פילאַנטראָפּישער טעטיקייט, איז אַ טראָסטי פון דער ניו־יאָרקער יידישער צדקה־פעדעראַציע.

ניט קוקנדיק אויפן יאָך פון אַ גרויסער און פילזייטיקער אַרבעט, געפינט דאָך דר. ראַטנאָף שטענדיק אי צייט אי ענערגיע פאַר די אינטערעסן פון זיין געבורט־שטאָט און זיין אַלטער היים — פינסק. מיט אַ גרויסער איבערגעבנקייט האָט ער געאַרבעט פאַרן פינסקער רעליף אין יאָר 1920, און האָט זינט יענער צייט אויף קיין איינציקן טאָג אָן פינסק, מיט אירע פריידן און ליידן, ניט פאַרגעסן. אויך דער פלאַן פון אַ מאָנומענטאַלן ווערק „טויזנט יאָר פינסק" האָט פון ערשטן מאָמענט אָן באַקומען זיין פולסטע סימפּאַטיע און אַקטיווסטע מיטאַרבעט.

פֿראָפֿ. אהרן יהושע ראָסאַנאָף

דר. א. י. ראָסאַנאָף, אייניער פון די גרעסטע פּסיכי־אַטאָרן אין אַמעריקע, איז אַ זון פון אברהם חיים ראָזענ־בערג, דעם באַוואוסטן יידישן געלערנטן און שריפטשטע־לער. דר. אהרן יהושע ראָסאַנאָף איז געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1878 און איז מיט זייַנע עלטערן אָנגעקומען אין ניו־יאָרק אין 1891. ער האָט גראָדואירט פון דעם מעדי־צינישן פֿאַקולטעט פון קאָרנעל אוניווערסיטעט אין יאָר 1900, און האָט אַ לאַנגע צייט געאַרבעט אין גרויסע האָס־פּיטאַלס אין ניו־יאָרק־סטעיט. זינט 1922 וואוינט ער אין לאָס אַנדזשעלעס, קאַליפֿאָרניע. אין 1924 איז ער גע־וואָרן סטעיט־קאָמיסאר פון דעם הייל־אַמט פֿאַר גייסטיק־קראַנקע און פֿאַרנעמט דעם דאָזיקן אַמט די גאַנצע צייט כסדר ביז איצט. אין 1926 איז ער געוואָרן פֿראָפעסאָר פון פּסיכיאַטריע אין „אוניווערסיטעט פון סאָוטהערן קא־ליפֿאָרניע". עטלעכע יאָר איז ער געווען פֿראָפעסאָר פון פּסיכיאַטריע אין „קאַלעדזש און מעדיסין עוואַנדזשעליסטס" אין לאָס אַנדזשעלעס, און ער געהערט דאָרט, אין לאָס אַנדזשעלעס, צו אַ סך וויסנשאַפֿטלעכע מעדיצינישע גע־זעלשאַפֿטן.

פֿראָפֿ. א. י. ראָסאַנאָף האָט פֿאַרפֿאַסט אַ סך וויכטיקע מעדיצינישע ווערק, ביכער און אַרטיקל־סעריעס איבער נערוון־קראַנקהייטן און משוגעת. דאָס בוך „מענייעל אָוו סאַי־קאָיאַטרי", וואָס ער האָט פֿאַרפֿאַסט, איז שוין אַרויסגע־גאַנגען אין זעקס אויפלאַגעס. זיין ערשט בוך — „דהי דאָיעט אין עפּעלעפּסי", איז אַרויס אין 1905 און האָט געמאַכט אַ גרויסן אייַנדרוק אין דער מעדיצינישער וועלט.

אין די מלחמה־יאָרן 1917־1918 האָט דר. י. א. ראָ־סאַנאָף פֿאַרנומען אַ הויכן מיליטעריש־מעדיצינישן פּאָסטן. אַ סך פון זייַנע מעדיצינישע אַרבעטן האָבן אַ שייכות צו נערוועזע לייַדן, וואָס זייַנען פֿאַראורזאַכט געוואָרן פון דער מלחמה. ער איז געווען אייַנער פון די גרינדער פון דער „סאָוטהערן קאַליפֿאָרניע אַקאַדעמי אָוו קרימינאָלאָדזשי", און האָט דאָרט אייניקע מאָל פֿאַרנומען דעם פֿרעזידענט־אַמט.

•

פֿראָפֿ. מאַרטין א. ראָסאַנאָף

פֿראָפֿעסאָר מאַרטין א. ראָסאַנאָף, דער עלטסטער זון פון אברהם חיים ראָזענבערג (געב. אין 1874 אין ניקאָלאַיעוו) איז אַ באַרימטער כעמיקער. ער איז פֿראָפֿעסאָר פון כעמיע אין פּיטסבורגער אוניווערסיטעט זינט 1914. ער איז איצט (זינט 1934) „דיען" (דעקאַן) פון דער דאָרטיקער „גראַדיוט סקול" פֿאַר כעמיע. פֿראָפֿ. מ. א. ראָסאַנאָף האָט באַקומען הויכע אויסצייכענונגען פון דער אַמעריקאַנער כעמישער געזעלשאַפֿט פֿאַר זייַנע וויכ־טיקע אַנטדעקונגען אין דער טעאָרעטישער און פּראַקטישער כעמיע. ער האָט אָפּגעדרוקט אַ סך אַרבעטן אין גרויסע אַמעריקאַנער און אייראָפּייאישע וויסנשאַפֿטלעכע זשורנאַלן.

הרב צבי יעקב ריינעס

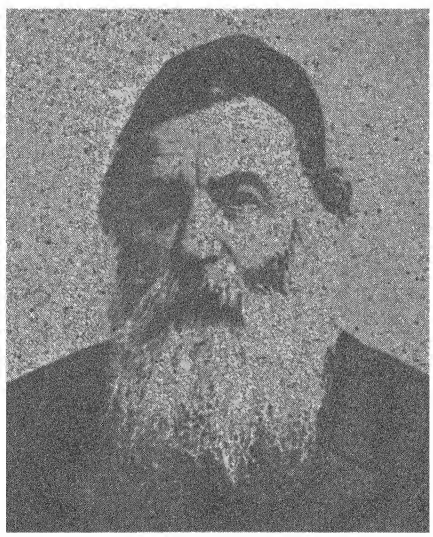
הרב ריינעס האָט געשטאַמט פון אַ זייער חשובער משפּחה. זיין פֿאָטער ר' שלמה נפתלי (זלמן הערץ), איז געווען אַ גרויסער למדן, האָט געקענט אַפּילו זיין אַ רב, אָבער איז געווען אַ סוחר, אַ בעל־אכסניה, אין קאַרלין. ער איז געבאָרן געוואָרן אין ווילנע אין יאָר 1797, אַ זון פון ר' חיים, אייניער פון די ווילנער דיינים אין דער צייט פון גרויסן גאון ר' אליהו, און אַן אייניקל פון אַ גרויסן רב, ר' משה, וועלכן מ'האָט געקרופן ר' משהלע ריינעס, לויט דעם נאָמען פון דער פֿאָפּולערער רבצין, זיין ווייב ריינע, וועלכע האָט אַליין אויך געשטאַמט פון גרעסטן רבנישן יחוס, אַזש ביזן אור־פֿאָטער פון דער משפּחה ר' ישראל וואַהל, וואָס איז געווען אייניער פון די הויפּט אלופים (פירער) פון די ליטווישע יידן מיט אַריבער 200 יאָר צוריק. אָט דאָס איז די אָפּשטאַמונג פון דעם פֿאַמיליען־נאָמען ריינעס.

שלמה נפתלי ריינעס, דער פֿאָטער פון יצחק יעקב ריינעס, האָט אין זייַנע יונגע יאָרן, צוזאַמען מיט אַ גרופּע תלמידים פון ווילנער גאון, אויסגעוואַנדערט קיין ארץ־ישראל, האָט דאָרט חתונה געהאַט און געעפּנט אַ דרוקערייַ אין דער אַלטער שטאָט צפת, וואו ער האָט זיך באַזעצט. די נישט־יידישע שכנים, די אַראַבער און דרוזן, האָבן אין אייַן ליכטיקן טאָג געמאַכט אַן איבערפֿאַל אויף די צפתער יידן און האָבן חרוב געמאַכט כמעט דעם גאַנצן יידישן ישוב. מ'האָט געשיקט ר' שלמה נפתלין קיין אויס־לאַנד אין די אינטערעסן פון די געליטענע צפתער יידן. און בעת ער האָט זיך געפונען אין וואַרשע און דאָרט פֿאַרהאַנדלט מיטן רב, חיים דאָוויזאָן, וועגן ארץ־ישראל עניינים, איז אָנגעקומען פון ארץ־ישראל די טרויעריקע נייעס, אַז אין צפת איז געווען אַן ערד־ציטערניש, פון וועלכער ס'איז אומגעקומען זיין גאַנצע פֿאַמיליע — דער פֿאָטער, די שוועסטער, די פרוי און די קינדער. ר' שלמה נפתליס פריינט האָבן אים נישט געלאָזן זיך אומקערן אין דעם פלאַץ פון אזא מוראָדיקן אומגליק, און האָבן אים צוגערעדט צו בלייבן אין רוסיש־פוילן. ער האָט זיי גע־פֿאַלגט און האָט זיך באַזעצט אין קאַרלין, ביי פּינסק. דאָרט האָט ער צום צווייטן מאָל חתונה געהאַט, און אין יאָר 1840 איז אים געבאָרן געוואָרן אַ זון, דער שפּעטערדיקער באַרימטער רב און גאון, ר' יצחק יעקב ריינעס.

אין קאַרלין האָט דער יונגער ריינעס, וואָס האָט פון קינדווייַז אָן אַרויסגעוויזן זעלטענע פעאיקייטן, גערלערנט ביי די גרעסטע רבנים און לומדים, ווי ר' יצחק יחיאל הלוי, דער שפּעטערדיקער רב פון קארעליץ, און אויך ביי ר' עוזיאל יפה, דער דיין אין בית־דין פון רב און גאון ר' יעקב קאַרלינער. ר' עוזיאל איז געווען דער פֿאָטער פון באַוואוסטן פּינסקער מלומד און משכיל אברהם חיים ראָזענבערג. דער יונגער ראָזענבערג איז געווען בלויז מיט אַ יאָר אַדער צוויי עלטער פון יצחק יעקבן, און ביידע יינגלעך צוזאַמען האָבן מיט פלייס געלערנט ביי ר' עוזיאלן.

אינטערעסאַנטע דערינערונגען וועגן זייערע קינדער־יאָרן האָט איבערגעגעבן א. ח. ראָזענבערג אין אַ בלעטל זכרונות פון זיינע פריעסטע יאָרן, געדרוקט אין ניו־יאָרק (אין „האומה", סעפט. 1915) נאָכן טויט פון לידער רב און ראש־ישיבה, ר' יצחק יעקב ריינעס.

ווי ס'דערציילט א. ח. ראָזענבערג, האָט אַ גאָר טיפע גייסטיקע ווירקונג אויף זיי ביידע, באַזונדערס אויף זיין אינגערן חבר, ריינעסן, בעת יענער איז געווען 16 יאָר אַלט, געהאַט אַ יונגערמאַן אַ גרויסער למדן, וועלכן מ'האָט געריפן „דער פרוש פון אָמדור". ער האָט זיי דערקלערט, אַז דער וועג פון פילפול אין לערנען גמרא איז נישט קיין ריכטיקער. מיט פילפול מאַכט מען גמרא נישט קלאָר, נאָר מען פאַרפלאָנטערט איר. דער ריכטיקער וועג צו לערנען גמרא איז לאָגיק, „הגיון". ער האָט זיי געראַטן זיך צו לערנען מאַטעמאַטיק און לאָגיק און האָט זיי געזאָגט, אַז זיי זאָלן לערנען דעם „ספר ההגיון" פון רמב"ם.

הרב צבי יעקב ריינעס

ר' אַביגדור שטיין (אַזוי האָט געהייסן דער „פרוש פון אָמדור"), אָט דער טרעגער פון נייע אידעאַלן פון תורה און חכמה איניינעם, האָט דערוועקט ביי ראָזענבערגן און ריינעסן אַ שטאַרקן חשק צו לערנען מאַטעמאַטיק. ער אַליין האָט זיי במשך פון דריי חדשים צייט געגעבן לעקציעס אין אַלגעבראַ און געאָמעטריע, און הגם ער איז זיין גאָנצן לעבן געווען אַ גרויסער אָרימאַן, האָט ער ביי זיינע צוויי באַגייסטערטע תלמידים קיין גראָשן שכר־למוד נישט גענומען.

גרויסע רבנים־גאונים, צווישן זיי אויך ר' אליעזר משה הורוויץ פון פינסק, האָבן יצחק יעקב ריינעסן געגעבן סמיכות אויף רבנות; אין עטלעכע יאָר אָרום נאָך זיין חתונה מיט דער טאָכטער פון טעלזער רב, יוסף ראזין, איז דער יונגער רב, וואָס זיינע וויכטיקע חבורים, געשריבן וועזן ער איז געווען 20־22 יאָר אַלט, האָבן אים שוין געשאַפן אַ נאָמען אין דער רבנישער וועלט, געוואָרן רב אין דעם שטעטל שוקיאַן, ווילנער גובערניע. אין יאָר 1869 פאַרנעמט ער דעם כסא הרבנות שוין אין אַ גרעסערן קבוץ — אין סוואָנציאַן, ווילנער גובערניע. פון דאָרט איז ער נאָך באָרימט געוואָרן אַלס מחבר און עסקן אין קהלישע ענינים. איינער פון זיינע הויפט־אויפטוען איז געווען אויסצוארבעטן אַ פראַקטישן פלאַן פאַר אַ נייעם מין ישיבה אין גייסט פון זיינע אָנשויאונגען מכח געבן די ישיבה־בחורים, חוץ תורה, אויך אַ געוויסע וועלטלעכע בילדונג, כדי זיי צוצופאַסן צו די באַדינגונגען און פאָדערונגען פון דער נייער צייט.

אין יאָר 1882 נעמט הרב ריינעס אָנטייל אין אַ גרויסער אַסיפה פון רבנים און קהל־טוער אין פעטערבורג. וועלכע איז צונויפגערופן געוואָרן פון דער רעגירונג אין פעטערבורג אין פאַרבינדונג מיט אירע פלענער פון נייע געזעצן פאַר יידן. אויף יענעם צוזאַמענפאָר האָט ר' יצחק יעקב פאַרגעלייגט זיין פלאַן מכח רעאָרגאַניזירן די ישיבות, וואָס די פרינציפן פון דעם פראָיעקט האָט ער שוין פריער אַרויסגעבראַכט אין אַ גרויסן געדרוקטן ווערק אין צוויי טיילן — „חותם תכנית" (מאַינץ, 1880 און פרעסבורג, 1881). עס איז שוין כאַראַקטעריסטיש דער פאַקט גופא, אַז מיט זיין נייעם וואָרט איז דער רוסישער רב צוערשט געקומען צו די פרומע יידן פון אויסלאַנד און האָט זיינע ספרים נישט געוואָלט אָדער נישט געקענט דרוקן ביי זיך אין לאַנד. אין רוסלאַנד גופא וואָלט זיין קול דערטרונקען געוואָרן אין דעם שטורעם פון פראָטעסטן און געשרייען פון די עקסטרעמע ארטאָדאָקסישע רבנים, די גרויסע מערהייט פון די רבנים אויפן דערמאָנטן צוזאַמענפאָר האָבן הרב ריינעסעס פאָרשלאָג באַלד אָפגעוואָרפן. אַ סך פון די קעגנער האָבן אין דעם נייעם פלאַן גאָר געזען אַ „געפערלעכע רעפאָרם". דאָך איז דער ענערגישער רב ריינעס נישט אָנטמוטיקט געוואָרן; ער האָט אַליין געעפנט אַ מוסטער־ישיבה אין סוואָנציאַן מיט אַ 10־יאָריקן קורס. דאָרט האָבן די בחורים געזאָלט קריגן אַן אַלגעמיינעם וויסן, לויט דער פראָגראַם ווי דאָס האָט אין יענער צייט געפאָדערט דער רוסישער געזעץ פון די קאַנדידאַטן אויף רבנישע שטעלעס. אין דער ישיבה האָט יצחק יעקב ריינעס געלערנט זיינע תלמידים גמרא אויף דעם וועג פון הגיון (לאָגיק), אַן פילפול, דעמאָלט אַ גאַנץ נייע שיטה אין דעם לימוד פון גמרא.

דער פראָיעקט האָט אַרויסגערופן אַ געוואַלדיקע אָפּאָזיציע אין די עקסטרעם־פרומע קרייזן און זיי האָבן הרב יצחק יעקב ריינעסן שארף און ביטער באַקעמפט. זיין נאָמען איז אָבער שוין געווען גרויס אין דער גאַנצער יידישער וועלט, און אַ סך קהלות אין אויסלאַנד, און אָפילו אין אַמעריקע, האָבן געוואָלט אַריבערנעמען צו זיך דעם רב פון סוואָנציאַן. פון מאַנטשעסטער, ענגלאַנד, איז אָפילו אַראָפגעקומען אַ דעלעגאַציע צו׳ריידן רב יצחק יעקב ריינעסן ער זאָל ווערן אַ רב אין איינער פון די קאָנגרעגיי־

שאָנס אין יענער גרויסער שטאָט. רב יצחק יעקב איז אַהין געפֿאָרן „אויף אַ פּראָבע", און אָפּזייענדיק בלויז דריי חדשים צייט, האָט ער זיך צוריקגעקערט קיין רוסלאַנד. אינצווישן האָט זיין מוסטער־ישיבה אין סוועניציאַן, נאָך אַן עקזיסטענץ פון עטלעכע יאָר, זיך צוגעמאַכט, איבערלאָזנדיק אַ היפֿש ביסל חובות, פֿאַר וועלכע דער רב ריינעס האָט געטראָגן די גאַנצע אחריות. דעמאָלט, אין יאָר 1885, האָט ר' יצחק יעקב אָנגענומען דעם אָנבאָט פון דער לידער קהלה (וועלכע האָט אגב געמוען אויף זיך צו באַצאָלן אַלע חובות פון רב ריינעסעס ישיבה) אַרויפצוגיין אויף דעם כסא הרבנות אין לידע.

צוזאַמען מיט זיין ענערגישער טעטיקייט פֿאַר דער איבערגעשטאַלטונג פון דער ישיבה־סיסטעם, האָט רב ריינעס אין די 80ער יאָרן, בעת דעם אויפקום פון דער חיבת־ציון באַוועגונג, זיך אַקטיוו באַטייליקט אין אָט־דער נייער שטרעמונג צווישן די רוסישע יידן.

מיטן אויפקום פון פֿאָליטישן ציוניזם, אונטער דר. הערצל און דר. מאַקס נאָרדוי, איז הרב ריינעס געוואָרן אייגער פון די ערשטע און טעטיקסטע ציוניסטן. און די דאָזיקע טעטיקייט זיינע, אפשר נאָך מער ווי די פריערדיקע אַרום דעם פּראָיעקט פון אַ נייעם מין ישיבה, האָט אַרויס־געוויקלט אַ פֿלאַקערדיקע אָפּאָזיציע, אַ ביטערע קעגנערשאַפט, אין געוויסע רבנישע און פרום־באַלעבאַטישע קרייזן.

פון דער צווייטער זייט אָבער האָט זיך אַרום רבי ריינעסן גרופּירט אַ גרויסע צאָל רוסישע און אויסלענדישע ציוניסטן, וואָס זיינען געקומען פון דעם אַרטאָדאָקסישן, פרום־געזאָנענעם לאַגער. דער רעזולטאַט איז געווען, אַז אין יאָר 1901, אין 3—4 יאָר נאָכן ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל, איז אויף אַ צוזאַמענפאָר אין ווילנע געגרינדעט געוואָרן אַן אָרטאָדאָקסיש־ציוניסטישע באַוועגונג. די אָנהענגער פון ר' יצחק יעקב ריינעס אין די ציוניסטישע קרייזן האָבן דאָרט באַשלאָסן צו גרינדן אַן אייגענע פראַקציע (שפּעטער — אַ פּעדעראַציע) אין ציוניזם, אָנגרופּנדיק די נייע פֿאַרטיי־אָרגאַניזאַציע „מזרחי". דער פֿאַקטישער גרינדער און ערשטער פירער פון אָט דער באַוועגונג איז געווען דער לידער רב, רבי ריינעס. אַ ווי־רימער פֿאַרערער און פּריינד פון דר. הערצל, האָט דער לידער רב אָנטייל גענומען אויף אַלע ציוניסטישע קאָנגרעסן און צוזאַמענפֿאָרן.

אין יאָר 1905 האָט רבי ריינעס געגרינדעט אין לידע זיין ישיבה „תורה ודעת", וואו אַלע זיינע פֿלענער, מכּח אַ נייעם סדר פון אַ העכערער תלמודישער שולע און היינט־וועלטיקער אויסבילדונג אין איין און דערזעלבער אינסטי־טוציע, זיינען ענדלעך פֿאַרווירקלעכט געוואָרן אין דער פולסטער מאָס. די ישיבה האָט עקזיסטירט ביז דער ווועלט־מלחמה און האָט געהאַט אָנהענגער (און אויך קעגנער) אי־בערן גאַנצן רוסיש־יידישן ישוב.

אין אויגוסט פון יאָר 1915 איז לידע אַריינגעפֿאַלן אין געביט פון די רוסיש־דייטשע מלחמה אָפּעראַציעס, און קורץ פֿאַר דעם האָט רבי ריינעס, אַ זקן פון 75 יאָר, מיטן גרעסטן טייל פון דער יידישער באָפעלקערונג, פֿאַרלאָזן די שטאָט. אין דער פרעמד, אַ וואָגלער און כמעט אַן איינזאָמער, איז דער לידער רב, דעם 22טן סעפּטעמבער 1915, געשטאָרבן. ער האָט שוין ביים לעבן אָפּגעדרוקט אַ סך ספרים, וואָס האָבן אים געגעבן אַ נאָמען פון אַ גרויסן גאון, און האָט נאָך געלאָזן גאָר וויכטיקע מאָנוס־קריפטן. אַ טייל פון זיי ווערן איצט אַרויסגעלאָזן אין בוך־פֿאָרם דורך זיין זון אין ירושלים, רבי אברהם דובער ריינעס.

•

משה אַהרן שאַצקעס

אין סוף 60קער יאָרן פון פֿאָריקן יאָרהונדערט, ד. ה. מיט אַ יאָר זיבעציק צוריק, איז די יידישע וועלט אין רוסלאַנד אויפגעשטורעמט געוואָרן דורך אַ ווערק, פֿאַר־פאַסט פון אַ העברעאישן שרייבער, וואָס איז יאָרנלאַנג גע־זעסן און געלערנט תורה אין דער קאָרלינער קלויז. דער נאָמען פון ספֿר איז געווען „המפתח" (דער שליסל) און דער מחבר האָט געהייסן משה־אהרן שאַצקעס. דאָס דאָ־זיקע ווערק, אַן אָפּהאַנדלונג וועגן די תלמודישע לעגענדעס, איז געווען אייגע פון די כאַראַקטעריסטישסטע ליטעראַרישע שאָפּונגען פון דער השכלה־עפּאָכע. זיין ציל איז געווען כמעט אַ סענסאַציאָנעלער אין זיין פֿאַרמעסט און געוואָגטקייט, נעמלעך: איבערצוטייטשן אַ גרויסן טייל פון דער אַלטער פֿאַרהיילקטער ליטעראַטור אויף אַ נייעם שטייגער, אין גייסט פון דער ניי־צייטיקער אויפקלערונג און בילדונג.

נאָטירלעך האָט אַזאַ פראָבע געמוזט אַרויסרופן שטאַר־קע סכסוכים און אָפּילו אַ ביטערע גייסטיקע מלחמה צווישן דעם טראַדיציאָנעל־קאָנסערוואַטיוון יידישן לאַגער און דעם קעגן־צד, ד. ה., די גרויסע און אַלץ־וואַקסנדיקע מחנה פון דעם יינגערן דור — די משכילים. אין אָט די קרייזן איז די שטרעבונג צו מאָדערנער בילדונג און צו אַן איבער־שאַצונג פון די אַלטע באַגריפן און פירונגען געווען אַ מין נייע אמונה, אַ רעליגיע פון שכל און לאָגיק, פֿאַר וועלכער אַ סך פון די בעסטע אין דעם יונגן יידישן דור זיינען גרייט געווען זיך מקריב צו זיין. און פֿאַר זיי איז שאַצקעס געוואָרן אַ וועגווייזער.

געבאָרן אין קאָרלין אין יאָר 1825, האָט מ. א. שאַצ־קעס געצויגן זיין יחוס פון אַ געהויבענער רבנישער משפּחה. זיין פאָטער, ר' יהושע־העשל, איז געווען אַן אייניקל פון דעם קאָרלינער אב־בית־דין, ר' שמואל, און האָט געשטאַמט פון מהרש"א. דער יונגער משה־אהרן האָט געלערנט אין בית־מדרש פון גביר ר' משה־יצחק לעווין אין קאָרלין, און האָט באַקומען אַ גרינדלעכע און בריייטע בקיאות אין תלמוד. ער האָט אָבער פרי זיך באַקענט מיט השכלה געדאַנקען, ווי זיי פלעגן געפריידיקט ווערן פון אַ קליינעם קרייז פון העברעאישע געלערנטע און שרייבער, ווי מרדכי־אהרן גינזבורג, יצחק בער לעווינזאָן, קלמן שולמאָן און אברהם מאַפּו. און ווי אַ פראָדוקט פון דער צונויפמישונג

פון דער גרויסער תלמודישער ערודיציע פון דעם געווע־זענעם וואויל־לערנער, משה־אַהרן דעם למדן פון קלויז אין קאַרלין פון איין זייט, און זיין פלאַמענדיקן גלויבן אין אַלמעכטיקן שכל פון דער צווייטער זייט, איז אַרויסגעקומען דער ספר „המפתח". און דאָס ווערק האָט אויף אַ דראַ־מאַטישן, ספּעקטאַקולערן אופן אויפגערודערט די פרום־לומדישע אַזוי גוט ווי די יינגערע משכילישׂ־מאַדערני־זירטע קרייזן במשך פון עטלעכע צענדליק יאָר צייט.

דער ערשטער טייל פון „המפתח" איז אָפּגעדרוקט גע־ווָארן אין ווִארשע אין יאָר 1866, דער צווייטער — אין 1869. צוזאַמען איז דאָס געווען אַ ווערק פון אַרום 500 זייטן. אין דאָזיקן ספר ווערט געגעבן אַ קריטישע אָפּ־שאַצונג פון די תלמודישע אגדות מיט זייערע גוזמאות, פאַנטאַסטישע באַצירונגען און מערקווירדיקע, אָפטמאָל אויסטערלישׂ־אומגלויבלעכע געשעענישן און געשטאַלטן. דער צוגאַנג צו דער פראָבלעם פון אויסטייטשן אָט די פּראָדוקטן פון פאָלקס־קונסט, פון אַלט־יידישן פאָלקלאָר, איז ביים מחבר געווען אַן עכט־משכילישער, אין אייג־קלאַנג מיט די דעות ביי אַ גרויסן טייל פון דער יידישער אינטעליגענץ אין יענער צייט, נעמלעך: שאַצקעס האָט די לעגענדעס און דערציילונגען פון תלמוד און מדרש געמאַסטן מיט אַ מאַסשטאַב פון דעם מאָדערנעם וויסנ־שאַפּטס־מאַן און נאַטור־פאָרשער. זיינען דאָך אָבער אָט די תלמודישע לעגענדעס אין תוך געווען איראַציאָנאַל, ניט פון שכל און לאָגיק געקנאָטן, ווי עס זיינען בכלל אַלע שאַפונגען פון פאַנטאַזיע און גענפיל, טאָ ווי מאַכט מען זיי פּאַרט שוה בשוה מיט די לערעס פון אַסטראָנאָמיע, פיזיק און אַנדערע צווייגן פון היינטיקן וויסן? — איז משה־אהרן שאַצקעס געפאַלן אויף אַזאַ המצאה: ער האָט געזוכט צו דערווייזן, אַז די לעגענדעס און פאַעטישע משלים און מעשהלעך פון תלמוד, זיינען בלויז אַלעגאָריעס, פאַרשטעלטע אָנדייטונגען, אין וועלכע די בעלי־התלמוד האָבן איינגעוויקלט זייערע מוסר־לערעס און עטישע אי־דעען. מיט אַנדערע ווערטער: שאַצקעס, דער משכיל, האָט אין די מוחות פון די שאָפער פון תלמוד און מדרש, אַ סך פון זיי פאַעטיש־באַגאַבטע, פאַעטעטיש־מענטשנ־פריינטלעכע לערער פון אַ לאַנג־פאַרגאַנגענער עפּאָכע, אַריינ־געלייגט העכסט־מאָדערנע, נאַציאָנאַליסטישע אידעען און טענדענצן. ער, דער בעל־שכל, דער שטרענגער ראַ־ציאָנאַליסט, האָט אויף זיין שטייגער געזומען אויסטייטשן די גענדאַנקען פון יענעם מין גייסטיקע פירער, וואָס דענקען מער מיטן האַרץ, ווי מיטן קאָפּ.

במילא האָבן אין מ. א. שאַצקעסס שילדערונג די אַלטע אגדות באַקומען אַ כאַראַקטער, וואָס איז גרונד־פאַר־שידן פון דעם, וואָס זיי האָבן געהאַט אין די אויגן פון די מפרשים פון אַלע פריערדיקע דורות. אין דער מחנה פון טראַדיציאָנעלן יידנטום איז דערדאָזיקער אויפטו אויפ־געזומען געווָארן מיט דער גרעסטער אַנטריסטונג, בעת די משכילים האָבן דעם „מפתח" אויפגעכאַפּט גראָד מיט אַ גרעניצלאָזער באַגייסטערונג.

די ארטאָדאָקסן, דערשמעקנדיק וואָס פאַר אַ געווער „המפתח" קען ווערן אין די הענט פון די משכילים, האָבן פון זייער זייט נישט געשווּיגן. זיי האָבן געפּרואווט צו ווירקן אויף דער אָפיציעלער רוסישער צענזור, אַז זי זאָל דעם ספר פאַרווערן. דאָס האָט זיך זיי נישט איינגעגעבן, און זיי האָבן דעם פאַרהאַסטן נייעם „טריף־פסול" אָנגע־הויבן אָפּצוקויפן אין אַלע בוך־געשעפטן און פאַרברענען עפּנטלעך, ווי דאָס איז געשען, אין אָנפאַנג פון די 70ער יאָרן, אין גראָדנע און אין אייניקע אַנדערע שטעט. דעם מחבר האָט מען שיער נישט אַריינגעלייגט אין חרם. דאָס האָט נאָך מער באַרימט געמאַכט דעם ספר און מ׳האָט אים געכאַפּט ווי מצה־זוּאָסער, און מ. א. שאַצקעס האָט פון דעם עסק פאַרדינט היפש געלט. דערצו איז נאָך דער געוועזענער קאַרלינער קלויזניק געווָארן אַ מענטש מיט אַ נאָמען ביי די משכילים איבער גאַנץ רוסלאַנד. אין ווילנע האָבן אים די משכילישע קרייזן, בראש מיט אייזיק מאיר דיקן, אויפגענומען מיטן גרעסטן כבוד, וועז ער איז אַהין אַמאָל געקומען פון פינסק.

עס זיינען אָבער געמאַכט געווָארן קולטורעלע פּרואוון אָפּצופּרעגן שאַצקעסס מיינונגען. אַ באַגאָבטער אַרטאַ־דאָקסישער שרייבער, ישראל דוד מיללער, האָט געמאַכט, אין יאָר 1870, זיין ליטעראַרישן דעביוט מיט אַ פאַמפלעט „מלחמת סופרים", וואָס איז געווען געצילט קעגן שאַצקעסן. דערמיט איז אָט דער שרייבער געווָארן באַקאַנט אין רוס־לאַנד און אין אויסלאַנד. נאָך פיל שפּעטער, אין יאָר 1890, האָט אברהם בער דובזעוויטש (אויך אַ פּינסקער), אַ שרייבער, וואָס איז אַליין געווען געניגט צום רא־ציאָנאַליזם, אַרויסגעלאָזן אַ ספר „לא דובים ולא יער", כדי אָנצואווייזן אויף געוויסע איינזייטיקייטן אין מ. א. שאַצקעסס ווערק. אָבער מ. א. שאַצקעס, אָט דער אייזב־פעסטער בעל־השכלה, איז פון זיינע פאַזיציעס נישט צוריק־געטראָטן. אויך אין זיינע שפּעטערדיקע ווערק, מאמרים אין העברעאישע זשורנאַלן און זאַמלביכער, האָט ער זיך ווייטער געהאַלטן ביי זיין אַלעגאָרישן פלפול און האָט אַרויסגעבראַכט נייע סענסאַציאָנעלע השערות, ווי למשל אַז דער ספר „איוב" איז גאָר אַ ווערק, וועלכן משה אַליין האָט פאַרפאַסט.

דער אמת איז, אַז שאַצקעס האָט נישט פאַרמאָגט נישט דעם וויסנשאַפטלעך־קריטישן מעטאָד, נישט דעם גע־הערקן היסטאָרישן וויסן פאַר דער אויספאָרשונג פון דעם רייכן און אָריגינעלן אַלט־יידישן פאָלקלאָר.

שאַצקעס האָט נישט פאַרשטאַנען, אַז יעדער מין גייס־טיקע שאַפונג, ווי אַ שטייגער מעשהלעך און לעגענדעס פון אַמאָל, דאַרף אויפגענומען ווערן ווי אַ פּראָדוקט פון זייער אייגענער צייט, אין פאַרבינדונג מיט די דעמאָלטיקע ווייסנשאַפטלעכע השגות גופא און אין איינקלאַנג מיט די קולטורעלע באַגריפן פון יענער אַלטער צייט.

אין דער ליטעראַטור אין יידיש האָט מ. א. שאַצקעס זיך געמאַכט אַ גרויסן נאָמען מיט זיין ווערק „דער יידי־שער פאַר־פּסח אָדער מנהג ישראל", פאַרעפנטלעכט אין

וואַרשע, אין יאָר 1881, אונטערן פּסעוודאָנים המר״מז — מ. זעליקאָוויטש. אין דעם דאָזיקן בוך באַשרייבט שאַצקעס מיט פיל הומאָר און סאַרקאַזם די צרות, וואָס יידן, בפרט די מאַנסבילן, האָבן אויסצושטיין אין די פיר וואַנן וואָס צווישן פּורים און פּסח. דערבייַ ווערט דער לייענער באַקאַנט מיט די פֿאַרצייטיקע יידישע מנהגים, מיט אַמאָליקע פירונגען, ווי אַסיפות אין בית־מדרש א. ד. גל. שלום־עליכם האָט אַזוי כאַראַקטעריזירט אָט דעם בוך: „דאָס ווערק איז בוכשטעבלעך פול מיט קלוגע וויצן, גלייכווערטלעך, ליכטיקע געדאַנקען, דברי מוסר, נוצלעכע ידיעות, שיינע בילדער, לוסטיקע סצענעס, טרויעריקע מחשבות, — און אַלץ איז סיסטעמאַטיש, מיט אַ גאַנג באַשריבן, מיט אַ שאַרפער, לעבעדיקער, פייערדיקער סאַטירע, מיט אַ גלאַטער ריינער יידישער שפּראַך, מיט אַזעלכע באַזונדערע איינפאַלן, וואָס אונדזער יונגער זשאַרגאָן האָט עס נאָך ביז שאַצקעסן נישט געהאַט". דאָס ווערק, ווי אַ געטרייַע אָפּשפּיגלונג פון יידישן לעבנסשטייגער אינמיטן פֿאַריקן יאַרהונדערט אין דער ליטע, האָט ביז איצט אַ גרויסן עטנאָגראַפישן אינטערעס. דאָס בוך פלעגט געלייענט ווערן פון אַלע שיכטן, געלערנטע און פֿראָסטע מענטשן, מענער און פרויען, לומדים און עם הארצים, חסידים און משכילים. דער טעאַטער־דירעקטאָר א. פּישזאָן האָט אָפּילו אויפגעפירט אַ טעאַטער־שטיק אויף דער טעמע „דער יידישער פֿאַר־פּסח". שאַצקעס האָט אויך געשריבן הומאָרעסקעס, „בילדער פון דער ליטע", פֿאַר שליח־עליכמס זאַמל־בוך „יידישע פֿאָלקס־ביבליאָטעק", וואָס איז דערשינען מיט 50 יאָר צוריק, און האָט אויך פרובירט שרייבן אין „יודישן פֿאָלקס־בלאַט", די ערשטע פֿאָליטיש־ליטעראַרישע וואָכנשריפט אין יידיש, וועלכע איז געגרינדעט געוואָרן פון אַלעקסאַנדער צעדערבוים אין יאָר 1881 אין פּעטערבורג.

דעם גרעסטן און וויכטיקסטן טייל פון זיין לעבן, די צוגרייטונגס־יאָרן פאַר דעם „מפתח", האָט א. מ. שאַצקעס פֿאַרבראַכט אין פּינסק. דאָרט האָט אין די 60ער און 70ער יאָרן עקזיסטירט אַ היפּשער קרייז פון אָרטיקע משכילים און שריפטשטעלער, ווי צבי הכהן שערעשעווסקי, אברהם בער דובזעוויטש, נ. מ. שייקעוויטש (שמ״ר), דער אידעם פון אָרטיקן כלל־טוער אַדוואָקאַט מיכל בערטשינסקי, זיין צווייטער אידעם, אברהם חיים ראָזענבערג (ער איז געווען פּינסקער ראַבינער פון 1872 ביז 1881), הירש צבי מאַסליאַנסקי און דער מחבר פון „המפתח" גופאַ. זינט סוף פון די 80ער יאָרן האָט מ. א. שאַצקעס געלעבט אין קיעוו, וואו ער איז געווען אַן אויפזעער פון אַ בראַנפן־לאַגער (פאַדוואל). דאָרט האָט שאַצקעס געלעבט אין גרויס דחקות און נויט, אָבער פאַר קיינעם זיך נישט באַקלאָגט, האָט קיינעם נישט געחנפעט און זיך נישט אָפּגעשראָקן פאַר די צבועקעס, וועלכע האָבן אים גערודפט. נישט קיין אָראָטאָר פון דער טריבונע, איז אָבער שאַצקעס, אַלס מענטש מיט אַ נאַטירלעכן אינגעבאָרענעם הומאָר, געווען אַ מייסטער פון אינטימען, חבֿרישן שמועס און האָט ממש געשאָטן מיט אַנעקדאָטן און לוסטיקע מעשהלעך. מען דערציילט, אַז דוד פרישמאַן, אַליין אַ זייער קלוגער שריבער, פלעגט זאָגן, אַז ביי אים איז געווען כדאי, וואָס ער איז געקומען קיין קיעוו, נאָר צוליב דעם, וואָס ער האָט געהערט רעדן שאַצקעסן. אויך שלום־עליכם האָט פון דעם גאַנצן קיעווער קרייז העברעאיש־יידישע שריפטשטעלער צום גוטן דערמאָנט נאָר שאַצקעסן.

געשטאַרבן איז משה־אהרן שאַצקעס אין קיעוו אין יאָר 1899 צו 74 יאָר, אָבער ביז די לעצטע טעג זיינע איז ער געווען געזונט אויף אַלע זיינע אברים, אָפילו פון קיין ברילן נישט געווואוסט. צווישן די סך איבערגעבליבענע אין כתב־יד ווערק געפינט זיך אויך „תולדות המפתח", וואו ס׳ווערן באַשריבן די געשעענישן פון זיין לעבן, וואָס זיינען געווען פֿאַרבונדן מיט זיין סענסאַציאָנעלן ווערק. אויך איז פֿאַרבליבן אין מאַנוסקריפּט זיין „דער חודש אלול" — מסתמא אַן עטנאָגראַפיש־סאַטיריש ווערק אויפן שטייגער פון דעם „יידישן פאַר־פּסח".

•

שמ״ר (נחום מאיר שייקעוויטש)

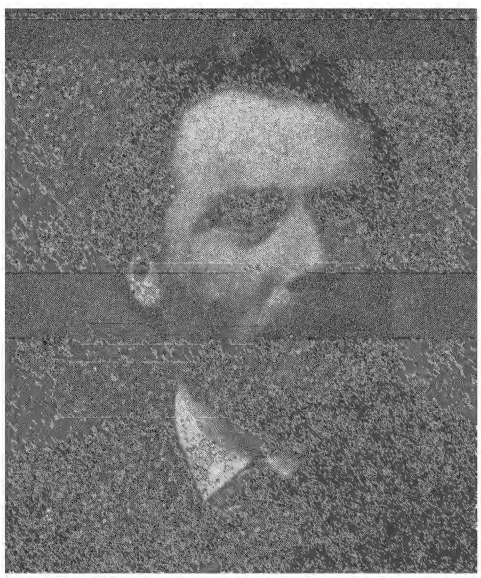
שמ״ר (נחום מאיר שייקעוויטש) איז געווען ניט קיין געבאָרענער פּינסקער, נאָר אַ געוואָרענער. ער איז געבוירן געוואָרן אין נעסווידזש, מינסקער גובערניע, דעם 18טן דעצעמבער, 1849, ביי אָנגעזעענע בעל־הבתישע עלטערן.

ער האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעלע יידישע דערציאונג, און ביז 17 יאָר האָט ער קיין זאַך ניט גערלערנט חוץ גמרא. אונטער דעם איינפלוס פון די העברעאישע ווערק פון אַברהם מאַפּו, קלמן שולמאַן און אַנדערע, האָט ער זיך אָנגעהויבן אָפּצוגעבן מיט השכלה און זעלבסט־בילדונג. צו 20 יאָר האָט ער חתונה געהאַט אין פּינסק מיט דינה בערטשינסקי. איר פאָטער, מיכל בערטשינסקי, איז געווען אַן אַדוואָקאַט און איינער פון די גרעסטע פּינסקער כלל טוער.

נחום־מאיר שייקעוויטש האָט, בערך אין יאָר 1870, זיך באַזעצט ביים שוועך אין פּינסק און דאָרט זיך באַפּרייַנדעט מיט אַ גייסטיק זייער אַקטיוון קרייז פון די פּינסקער עלטערע און יינגערע משכילים, וואָס אַ סך פון זיי האָבן שוין אין יענער צייט געהאַט אַ גרויסן נאָמען אין דער וועלט פון העברעאישע שרייבער און געלערנטע, ווי משה אהרן שאַצקעס, צבי־הירש שערעשעווסקי, אברהם דוב דובזעוויטש און אברהם חיים ראָזענבערג. זיצנדיק אין פּינסק ביי זיין שוועך און שוויגער אויף קעסט, האָט נ. מ. שייקעוויטש פלייסיק געלערנט אייראָפּעאישע שפּראַכן, האָט זיך פאַרפולקאָמט אין העברעאיש און, אויפן שטייגער פון אַלע משכילים, געשריבן העברעאישע שירים. צו געשעפטן האָט ער קיין מזל ניט געהאַט, פּשוט ווייל אים האָט געפעלט דער פּראַקטישער חוש, די ניכטערקייט

און פאָרזיכט אין זייַנע באַציאונגען מיט מענטשן, וואָס לעבן מיט וואָכעדיקע, פראָזאַאישע אינטערעסן.

צו 22 יאָר, איז ער אַוועק קיין ווילנע זוכן פרנסה. דאָרט, וואָרטנדיק אויף אַ צוגעזאָגטער שטעלע, איז ער אַריין צו דעם העברעאישן שריפטשטעלער און פאָרלעגער, שמואל יוסף פין, און אים פאָרגעלייגט אַרויסצוגעבן אַ העברעאישן ראָמאַן, וואָס ער, שייקעוויטש, האָט נאָך אין פינסק אָנגעשריבן. פין האָט דעם פאָרשלאָג אָנגענומען, אָבער צוליב צענזור-שוועריקייטן האָט מען דעם ראָמאַן ניט געקאָנט גלייך אַריינגעבן אין דרוק. די באַדערפענישן פון יידישן ביכער־מאַרק זייַנען אָבער דעם אַלטן משכיל און דערפאָרענעם בוך־פאָרלעגער, ש. י. פין, געווען גוט באַקאַנט. אגב האָט פין גלייך אין פאָרחלומטן באַלעבעסל און מחבר פון פינסק דערקענט אַזאַ מין פאָרפאַסער, וואָס ווען אויסגעצייכנט זיך טויגן צו דער מלאכה פון שרייבן שפּאַנענדיקע פאָלקס־ראָמאַנען. דעריבער האָט ש. י. פין פאָרגעלייגט נ. מ. שייקעוויטשן אָנצושרייבן אויף שנעל אַ דערציילונג אויף יידיש. עס זייַנען אַוועק צוויי־דריי טעג און די דערציילונג איז שוין געלעגן פיקס און פאַרטיק אויף פינס שרייבטיש. שייקעוויטש האָט באַקומען פון פינען דעם העכסטן האָנאָראַר, לויט די באַגריפן און אומשטענדן פון יענער צייט — גאָנצע דריי רובל. מיט אַ טאָג שפּעטער האָט שייקעוויטש פאָרקויפט פינען, פאָר אָט אַזאַ האָנאָראַר, אַ צווייטע דערציילונג. אויך אָנדערע ווילנער פאָרלעגער האָבן זיך צוגעכאַפּט צו די שאָפונגען פון יענעם פינסקער מעשה־שרייבער. כמעט ווי איבער נאַכט איז נ. מ. שייקעוויטש געוואָרן אַ פראָפעסיאָנעלער מחבר, אַ ראָמאַנען־שרייבער. אין קאָרגע צען טעג האָט ער אין ווילנע פאָרפאַסט און פאָרקויפט פאָר מזומן, ניין דערציילונגען.

שמ״ר (נחום מאיר שייקעוויטש) — אין יאָר 1890

אין איינעם פון אָט די ערשטע ביכלעך זייַנע — „פון שונאים מחותנים״, האָט נ. מ. שייקעוויטש אַרויסגעבראַכט אַן אמתע פינסקער פאַמיליע־פאַסירונג, און צוליב פאָר־שטענדלעכע סיבות געזוכט זיך אויסצובאַהאַלטן פון זייַנע פינסקער לאַנדסלייט. דעריבער האָט ער אָנגענומען דעם פסעודאָנים שמ״ר — געבויט פון די לעצטע אותיות פון זיין פולן נאָמען — נחום מאיר שייקעוויטש. אונטער אָט דעם נאָמען האָט ער שפּעטער, אין רוסלאַנד און אין אַמעריקע, אַרויסגעלאָזן די הונדערטער ראָמאַנען זייַנע, דערציילונגען און טעאַטער־שטיק.

זיין פאָמיליע איז נאָך אַלץ געזעסן ביי זיין שוועסטער אין פינסק, אָבער ער אַליין איז אַוועקגעפאָרן אויף אַ גאַסטראָלע שטעלע קיין יאַנאָוו, לובלינער גובערניע, וואו ער פלעגט צושטעלן פּראָדוקטן פאָר אַ הוסאַרן־פּאָלק. אינאיינעם מיטן פּאָלק איז ער, בעת דער רוסיש־טערקישער מלחמה (1877־1878), אָפּגעפאָרן קיין רומעניע נאָענט צום שלאַכט־פעלד. אים איז דאָרט געשעפטלעך גוט אַוועק (ווי אַ סך פאָדריאַטשיקעס אין יענער צייט). ער האָט זיין גרויסע ליטעראַרישע הצלחה כמעט אינגאַנצן פאַרגעסן. אין בוקאָרעשט האָט גראָד אין יענער צייט געשפילט די יידישע טעאַטער־טרופּע פון אברהם גאָלדפאָדן, דעם פּיאָנער פון מאָדערנעם יידישן טעאַטער, און די פאָרשטעלונגען האָבן אויף שייקעוויטשן געמאַכט אַ שטאַרקן רושם. אין יאָר 1878, ווען שייקעוויטשעס עסקים האָבן זיך פאַרערגערט, און ווען ער האָט זיך באַזעצט אין אָדעס, איז ביי אים געבליבן זיך ווייטער צו נעמען פאָר דער פעדער, כדי צו פאַרדינען אויף דער חיונה. ער האָט פאָרפאַסט עטלעכע דערפאָלגרייכע דראָמען און קאָמעדיעס פאַרן יידישן טעאַטער. דערווייל זייַנען זייַנע ערשטע געדרוקטע ווערק פאַרשפּרייט געוואָרן, דורך זייַנע ווילנער פאַרלעגער, איבער אַלע ווינקלען פון דעם יידישן תחום אין רוסלאַנד. זיין נאָמען איז געוואָרן פאָפולער. די באַוואוסטע פאַרלאַג־פירמע ראָם אין ווילנע האָט שמ״רן געמאַכט אַ פאָרשלאָג צו שרייבן פאַר איר ראָמאַנען. זייַנע ערשטע גרויסע ראָמאַנען ווי „דער קאַטאָרזשניק״, „דער פרעמדער מערדער״, „דער בעל תשובה״, „דער טרייפניאַק״, „די עגונה״, האָבן געהאַט אַ דערפאָלג אין אַזאַ גרויסער מאָס, וואָס קיינער האָט פריער אַפילו ניט געקאָנט ווען דעם חלומען. די ראָמאַנען פלעגן פון שמ״ס פעדער זיך שיטן אַן אויפהער, און אַ סך פון זיי זייַנען געווען זייער גרויסע, אין עטלעכע טיילן.

וואָס איז געווען דער סוד פון אַזאַ קאָלאָסאַלן דערפאָלג? קודם כל זאָל דאָ געזאָגט ווערן, אַז דווקא דער פילבענדיקער, צעצויגענער ראָמאַן איז געווען גוט צוגעפאַסט פאָר די באַדערפענישן פון דער יידישער פאָלקס־מאַסע אין יענער צייט. דאָס איז געווען אַן איבערגאַנג־עפאָכע, ווען די גרויסע ענדערונגען אין דעם סאָציאַלן און קולטורעלן לעבן פון די רוסישע יידן האָבן ,צעטרייסלט די גאַנצקייט און אָפּגעזונדערטקייט פון דעם אַלטן, טראַדיציאָנעלן קוק אויפן לעבן און אויף דער וועלט. דאָס יידיש פאָלקס־מיידל,

דער יידישער פּאָלקס־מענטש בכלל האָבן זיך שוין ניט געקענט צופּרידן שטעלן מיט די אַלטע יידישע מוסר־ספרים, ווייל זיי האָבן געזוכט אין בוך אויף יידיש מער היינט־וועלטיקע און שפּאַנענדיקערע מעשׂיות ווי די, וואָס די אַלטע מוסר־ביכלעך פלעגן ברענגען. נאָך פּאַר שמר"ן, אמת, זיינען שוין געווען צאָלרייכע שפּאַנענדיקע דערציי־לונגען פון א. מ. דיק, אָבער מען האָט אַזעלכע מעשׂה־ביכלעך גיך געקענט דורכלעזן. אַזאַ לעזן פלעגט אַפילו ניט אויספילן דעם לאָנגן ווינטערדיקן פרייטיק־צו־נאַכט אַדער דעם האַלבן טאָג שבת נאָכן עסן, בשעת די פּאָלקס־מענטשן, די דינסט־מיידלעך, פּריקאַזטשיקעס, אַר־בעטער און האַנטווערקער האָבן געקענט און געוואָלט הנאָה האָבן פון אַ לייכטן לעזע־שטאָף. דער עולם האָט געגאָרט נאָך אַ לאָנגן ראָמאַן, אַזאַ, וואָס זיין לייענען זאָל זיך פּאַרצייען אויף טעג אַדער גאָר וואָכן, כדי דער גורל פון העלד אַדער העלדין, די פּאַרוויקלטע און פּאַרפלאָנ־טערטע אינטריגעס זאָלן ממש פּאַרכאַפן און האַלטן געשפּאַנט דעם לעזערס אינטערעס אַ היפּשע שטיק צייט. נאָר אויף אַזאַ פּרימיטיוון אופן, טיילנדיק מיט די העלדן פון די ראָמאַנען אַלע זייערע פּריידן און ליידן, זייערע אַנגסטן און גליקלעכע מאָמענטן, פּאַרגיסנדיק אָפט טרערן איבערן טראָגישן גורל פון אַן אויסגעטראַכטן העלד, האָט דער לעזער טאָקע געקאָנט צוגעבן צו דער טרוקענער פּראָזע פון זיין אייגענעם, שוועריז, אָרימען לעבן כאָטש אַ ביסל פּאָעזיע פון דעם לעבן און שיקזאָל פון די געשטאַלטן אין שמ"רס ראָמאַנען. דערמיט דערקלערט זיך דער חשק ביים ברייטן עולם צו קויפן און לייענען שמ"רס ווערק, וועלכע זיינען ניט געווען קיין קונסט־ווערק און פון וועלכע די ליטעראַרישע מבינים האָבן לחלוטין ניט געהאַלטן.

אין די ערשטע יאָרן פון זיין שריפטשטעלעריש־ער אַרבעט, האָט שמ"ר אָנגעשריבן אויך אַן ערך 40 טעאַטער־פּיעסעס. אָבער אין 1883 האָט די רוסישע רעגירונג, דורך אַ ספּעציעלער גזירה, פּאַרמאַכט אַלע יידישע טעאַטערס און דאָס האָט אָפּגענומען ביי שמ"רן אַ גרויסן טייל פון זיין חיונה. אויך האָט די קריטיק (שלום עליכם, דוד פרישמאַן, ש. דובנאָוו און אַנדערע) שארף קריטיקירט און אַרונטערגעריסן שמ"רס מין שרייבן. זיי האָבן זייער ראָמאַנען געהאַלטן פּאַר שונד־ליטעראַטור.

וען שמ"רס מאַטעריעלע לאָגע האָט זיך אָנגעפּאַנגען פּאַרערגערן האָט ער באַשלאָסן אויסצואוואַנדערן קיין אַמע־ריקע. און טאָקע אין דער זעלביקער צייט האָבן אים די יידישע אָקטיאָרן פון ניו־יאָרק אַרײַנגעשיקט אַ וואָרימע איינלאָדונג צו קומען קיין אַמעריקע. ער איז אָנגעקומען מיט זיין פאָמיליע אין ניו־יאָרק אין יאָר 1889, און איז מיט באַגייסטערונג אויפגענומען געוואָרן אין היגע יידישע טעאַטער־קרייזן, ווי אויך פון ברייטן יידישן עולם, וואָס האָט זיין נאָמען גוט געקענט פון רוסלאַנד.

שמ"רס פּיעסן האָבן אין אַמעריקע געהאַט אַ דערפּאָלג, אָבער פון אַלע גליקן האָט שמ"רן דאָך יאָרן לאָנג אויסגע־פּעלט אויף חיונה פּאַר זיין פאָמיליע. ער האָט זיך קודם כל געזוכט צו אַן אייגענעם וואָכנבלאַט „דער מענטשן־פרייַנד" (1889—1891), וואָס ער אַליין האָט כמעט פון אָנפאַנג ביזן סוף, וואָך־אין וואָך־אויס, אויסגעפילט. דאָס ביסל געלט, וואָס ער האָט אַרײַנגעלייגט אין דעם עסק, האָט ער געפּטרט, דערהויפּט צוליב דעם, וואָס ער האָט געגרינדעט אַן אייגענע דרוקעריי און זי איז ניט געפירט געוואָרן פון אים אויף אַ שטרענג־געשעפטלעך, אויסגע־רעכנטן וועג. ער האָט זיך פינאַנציעל פאַרפלאָנטערט, און געפונען אַן אויסוועג האָט ער ערשט דאָן, וען זיין שוואָגער, אברהם חיים ראָזענבערג, וואָס איז אינצווישן (אין יאָר 1891) אויך אָנגעקומען קיין אַמעריקע, האָט ביי אים די דרוקעריי אָפּגעקויפט.

אין אַמעריקע האָט שמ"ר ווייטער געפירט זיין טע־טיקייט ווי אַן אומדערמידלעכער ליפּעראַנט פון שפּאַ־נעדיקע ראָמאַנען און טעאַטער־פּיעסן. שפּעטער, אין די ניינציקער יאָרן, האָט ער זיך ווייטער איינגעשאָפט אַ דרוק און אַרויסגעבן עטלעכע הומאָריסטישע און סאַטי־רישע זשורנאַלן, אָבער ער האָט זיך נאָך אַלץ מאַטעריעל געמאַטערט. נאָר ענדלעך איז אָנגעקומען אַן ענדערונג צום גוטן, און געשען איז עס אָט אַזוי: אַמעריקע, וואָס האָט פריער יאָרנלאַנג אימפּאָרטירט יידישע ראָמאַנען פון רוסלאַנד, האָט מיט אַ יאָר 45—50 צוריק אָנגעפאַנגען זיי אויסצואַרבעטן דאָ אויפן אָרט. די הונדערטער טויזנטער יידישע אימיגראַנטן האָבן אין אַמעריקע פאַרדינט מער זוי אין רוסלאַנד, און האָבן געקענט אויסגעבן מער געלט אויף ביכער. עס האָט לאָנג ניט געגומען און די ראָמאַן־ליטעראַטור אין אַמעריקע האָט איבערגעאָגט איר עלטערע שוועסטער אין רוסלאַנד. די אַמעריקאַנער ראָמאַנען, פונקט אַזוי פאַרפלאָנטערט אין אינהאַלט, פונקט אַזוי אָן יעדער ליטעראַרישער פּאָרם און אָן אַ קינסטלערישן אמת, ווי זיי זיינען געווען אין רוסלאַנד, האָבן אָבער דערצו נאָך געהאַט איין נייעם חסרון: זיי זיינען געווען נאָך בייכיקער, נאָך צעצויגענער ווי די פּריערדיקע שפּאַנענדיקע פּאָלקס־ראָמאַנען פון שמ"רס אָנפאַנג־יאָרן. ס'האָבן זיך אַפילו געפונען נייע שונד־מייסטערס אין אַמעריקע, ווי דער פּאַר־פּאַסער פון אַ ראָמאָן „צווישן מענטשן־פרעסער", וואָס זיינען געווען קאָפּאָבל אַרויסצולאָזן איין ראָמאָן אין 26 בענדער. אַ סך ראָמאַנען, וואָס מען פלעגט אַרויסלאָזן אין העפטן, צו 5 סענט אַ העפט, האָבן צוזאַמען געקאָסט דעם לעזער אַרום $10, אַזוי פיל העפטן פלעגן אַרײַנגיין אין איין ראָמאָן.

ערשט טאָקע, וען שמ"ר האָט אָנגעהויבן צו שרייבן ראָמאַנען אין העפטן, און וען אייניקע פון זיינע טעאַטער־שטיק זיינען געקרוינט געוואָרן מיט אַ גרויסן דערפּאָלג, האָט זיך זיין עקאָנאָמישער מצב פּאַרבעסערט. ער איז אַריין אַלס שטענדיקער ראָמאַנען־שרייבער אין „מאָרגן־

זשורנאַל" (געגרינדעט אין 1902), און אין די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן האָט ער זיך געוויקמט פאַר אַ גביר צווישן די יידישע שרייבער אין אַמעריקע. געשטאָרבן איז שמ"ר אין ניו־יאָרק, דעם 24טן נאָוועמבער, 1905, צו 56 יאָר. ער האָט פאַרפאַסט אין יידיש 205 ראָמאַנען און אַרום 50 פּיעסן, אין העברעאיש — 15 ראָמאַנען און דערציילונגען, און מערערע לידער. חוץ דעם האָט ער נאָך געשריבן אַ מאַסע זשורנאַליסטישע אַרטיקלען אין ביידע שפּראַכן.

מען קען ניט אָפּלייקענען, אַז שמ"ר, ווען מען שאַצט אים אָפּ איצט, פופציק יאָר נאָך דער ביטערער פּאָלעמיק, וואָס איז אַרויסגערופן געוואָרן דורך שלום עליכמס פּאַמפלעט „שמ"רס משפּט", האָט דאָך געוויסע דויערנדיקע פאַרדינסטן פאַר דער געשיכטע פון דער יידישער ליטעראַטור. שוין דער פאַקט אַליין, אַז ער האָט צוגעצויגן דעם בריטן יידישן עולם צום בוך, איז מכּפּר אויף פיל פעלערן אין זיין שריפטשטעלערישער קאַריערע. ווי קיינער פאַר אים און ווי וויניק יידישע שרייבער נאָך אים, האָט שמ"ר באַפרידיקט דעם דורשט ביים יידישן עולם צו לייענען שפּאַנענדיק־אינטערעסאַנטע ביכער אין מאַמע־לשון. צענדליקער יאָר כסדר האָט שמ"ר געווירקט ווי אַ כוח, וואָס רייצט און שפּייזט די פאַנטאַזיע פון צענדליקער טויזנטער לייענער, מענער און פרויען, צווישן די אַרימסטע און עלנטסטע פאָלקס־שיכטן ביי יידן אויף ביידע זייטן ים.

פאַר די אומוויסנדיקע יידישע לעזער האָבן, אגב, שמר"ס ראָמאַנען נאָך געהאָט די גרויסע באַדייטונג, וואָס זיי פלעגן די לעזער באַקענען מיט נייע השגות און נייע באַגריפן און פלעגן אָפט זיין אַ בריק, וואָס האָט געפירט צו השכלה און בילדונג.

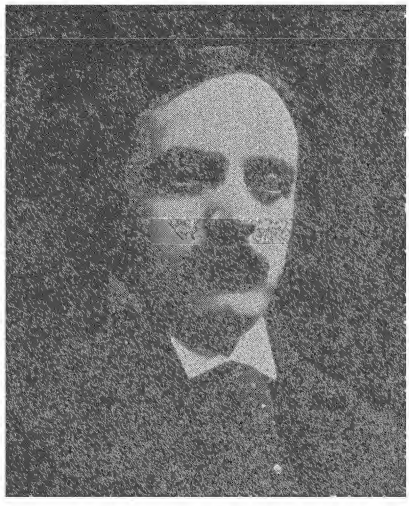
•

אברהם שאָמער

אברהם שאָמער, דער זון פון באַרימטן ראָמאַניסט נחום־מאיר שייקעוויטש, איז געבאָרן געוואָרן אין פינסק דעם 2טן אויגוסט 1876. ער איז דערצויגן געוואָרן אין פינסק, אָדעס און ווילנע — אין חדרים, שטאָטישע שולן און ביי פּריוואָטע לערער. צו 15 יאָר איז ער אַנגעקומען מיט זיינע עלטערן אין אַמעריקע, און דאָ געהאָלפן זיין פאָטער אין זיין דרוקעריי־געשעפט און אין אַרויסגעבן די צייטשריפטן, וואָס שמ"ר האָט דאָ אין ניו־יאָרק געגרינדעט. אין יאָר 1900 האָט אברהם שאָמער געענדיקט דעם ניו־יאָרקער אוניווערזיטעט אָלס לאָיער און האָט אָנגעפאַנגען זיך פאַרנעמען מיט יידישער געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט.

אין יאָר 1904 איז ער אַרויס מיט דער אידייע, אַז די יידן פון דער גאַנצער וועלט מוזן גרינדן אַ פּערמאַנענטן דעמאָקראַטיש געוויילטן קאָנגרעס, כדי צו פאַרטיידיקן די אינטערעסן פון יידישן פאָלק. די אידייע האָט זיך אָנגענומען אויף אַ ווידערשטאַנד פון קריטיקער און חוזקמאַכער, דאָך האָט א. שאָמער ניט אויפגעהערט צו פאַרשפרייטן זיין ליבלינג־געדאַנק דורך גרינדן קאָמיטעטן, דורך וואָרט און שריפט, אָבער אָן פּראַקטישע רעזולטאַטן. ערשט אין די מלחמה־יאָרן האָט שאָמערס אידייע פון אַ יידישן קאָנגרעס אַרויסגערופן אַ גאַנצע באַוועגונג. דאָ, אין די פאַראייניקטע שטאַטן און אין קאַנאַדע, ווי אויך אין אַנדערע לענדער, האָבן זיך געשאַפן יידישע קאָנגרעסן. א. שאָמער האָט פאַרנומען געוויסע עקזעקוטיווע אָמטן אין אַמעריקאַנער יידישן קאָנגרעס. ער איז אויך געווען אַ מיטגליד פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע, פון קרן היסוד, און אין אָרדן „בני ציון" איז ער אַ יאָר געווען „נשיא".

א. שאָמער האָט אַלס דראַמאַטורג, געשריבן פאַר דער יידישער און ענגלישער בינע. זיינע טעאַטער־שטיק האָבן

אברהם שאָמער (אין יאָר 1910)

געהאָט אַ גרויסן דערפאָלג. זיינע פּיעסן אויף יידיש זיינען: „די אָלרייטניקעס", „אייקעלע־מזיק", „סטאַיל", „ברוך־דיין־אמת", „דער נייער דור", „קלאָרע משוגעים", „דער גרינער מיליאָנער", „אַ געהיימניס, אָדער דאָס גייסטער־הויז" און פיל אַנדערע דראַמען און קאָמעדיעס. אויף ענגליש האָט ער פאַרפאַסט: „דער געלער פאַספּאָרט", „הינטיקע צייטן", „דער אינערלעכער מענטש", „דאָס געהיימניס פון אַ קאַמער" א. א.

א. שאָמער לעבט איצט אין לאָס־אַנדזשעלעס, קאַליפאָרניע.

•

מרים שאָמער־צונזער

מרים שאָמער, אַ טאָכטער פון נחום מאיר שייקעוויטש (שמ"ר) איז געבוירן געוואָרן אין 1880 און איז מיט אירע עלטערן געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1891. איר העכערע בילדונג האָט זי באַקומען אין ניו־יאָרקער אוניווערסיטעט, וואו זי האָט שטודירט ביבליאָטעק־וועזן. אין יאָר 1905 האָט זי חתונה געהאַט מיטן אַדוואָקאַט טשאַרלס צונ־

זער — דעם עלטסטן זון פון באַוואוסטן פֿאָלקס־דיכטער אליקום צונזער.

איר ליטעראַרישע טעטיקייט האָט פרוי מ. שאַמער־צונזער אָנגעפֿאַנגען אין די ענגלישע אָפּטיילונגען פון די ניו־יאָרקער יידישער צייטונגען, „יידיש וועלט" און „יידישע טאָגעבלאַט". אין יידיש האָט זי געשריבן פֿאָעמען אין פּראָזע און מיניאַטורן אין א. רייזענס „דאָס נייע לאַנד", אין „טאָג" א. א. זי האָט רעדאַקטירט די פרויען און קינדער־אָפּטיילונג פון דעם ענגליש־יידישן זשורנאַל „דזשואיש ניוס". צוזאַמען מיט איר עלטערער שוועסטער, ראָזע, האָט זי פֿאַרפֿאַסט עטלעכע דראַמעס און קאָמי־טראַגעדיעס, ווי „איינע פון פֿאָלק", „די מאַכט פון געזעץ" (שפּעטער גע־דרוקט אונטערן טיטל „קאַרניוואַל"), „וועג איז די מיידל", א. א. די פּיעסן זיינען געשפּילט געוואָרן אין יאָר 1920. זי האָט אויך געשריבן אייניקע קינדער־פּיעסן, און צוזאַמען מיט איר שוועסטער, ראָזע שאַמער, פֿאַרפֿאַסט א ראָמאַנטישע אָפּערעטע „דאָס צירקוס־מיידל", וואָס איז אין 1928 אויפֿ־געפֿירט געוואָרן מיט מאַלי פּיקאָן אין דער טיטל־ראָלע.

מרס. שאַמער־צונזער איז שוין לאַנגע יאָרן טעטיק אין יידיש־געזעלשאַפֿטלעכן לעבן. זי האָט אָרגאַניזירט די ברוקלינער אָפּטיילונג פון דער ציוניסטישער פרויען־אָר־גאַניזאַציע „הדסה" און איז דאָרט געווען פֿאָרזיצערין אין 1917־1918. אין 1927־1928 איז זי געווען פֿאָרזיצערין פון דעם ניו־יאָרקער צווייג (טשעפּטער) פון „הדסה". אין יאָר 1931 איז לויט איר איניציאַטיוו און דורך אירע באַמי־ונגען אָרגאַניזירט געוואָרן די אַמעריקאַניש־פּאַלעסטינע־זישע מוזיק־געזעלשאַפט „מאילם" (מכון ארץ ישראלי למדעי המוסיקה), וואָס פירט איר אַרבעט (אויספֿאָרשונג פון ביבלישן טראָפּ, נגינה בייַ יידן א. א. וו.) אין קאָאָפּע־ראַציע מיטן ירושלימער אוניווערסיטעט.

אין משך פון זיבן יאָר צייט איז מרס. מ. ש. צונזער געווען די נאַציאָנאַלע פרעזידענטין פון אָט דער אָרגא־ניזאַציע.

פרוי מ. שאַמער־צונזער האָט פֿאַרפֿאַסט פיל קורצע דערציילונגען אין יידיש און ענגליש. איר הויפּט־ווערק אין בוך־פֿאָרם איז דערשינען אין 1938. דאָס איז א מע־מואַרן־ווערק אין בעלעטריסטישער פֿאָרם — „יעסטערדעי" (נעכטן). דאָס ווערק שפּילט אין א גרויסער מאָס זיך אָפּ אין פּינסק און וויקלט פֿאָנאַנדער פֿאָר אונדז א בילד פון דריי דורות — זייער סביבה, לעבנס־פּירונגען און שטרעבונגען.

•

אהרן יודל שליאַקמאַן

אין דעם נייעם קאָפּיטל פּינסקער יידישע געשיכטע וואָס האָט זיך אָנגעהויבן אונטער דער פּוילישער מאַכט, האָט אהרן יודל שליאַקמאַן געשפּילט א וויכטיקע ראָל אין אָרטיקן געזעלשאַפֿטלעכן לעבן. ער איז געווען דער ער־שטער ראש־הקהל נאָך די אָפּיציעלע קהלה־וואָלן, וואָס זיי־נען דורך דער פֿאַלסיער פּוילישער אַדמיניסטראַציע גע־האָט פֿאַראַרדנט געוואָרן אין יאָר 1928. אַלס קאַנדידאַט פון „בונד" איז אהרן יודל געשטיצט געוואָרן דורך אַלע פֿראַגרעסיוו עלעמענטן פון יידישן פּינסק.

אהרן יודל שליאַקמאַן שטאַמט פון אַן אַרבעטער־פֿא־מיליע. זיין פֿאָטער, א סטאָלער פון פֿאַך, גיט גאָר אַפּ זיין עלטסטן זון צו א מאַלער און זייער פרי פֿאַרזוכט אהרן יודל דעם טעם פון א שיק־יינגל אויף דער לער. זיין שטאַרקער כאַראַקטער און געזונטער אָרגאַניזם העלפֿן אים אָבער בייַצוקומען אַלע שווערקייטן.

צום „בונד" קומט אהרן יודל שוין ווי אַן אויסגע־פֿראוואוטער רעוואָלוציאָנער. ער קומט פון די ס. ר.־רייען, וואו ער האָט זיך שוין געהאַט אויסגעצייכנט מיט זיין איבערגעבנקייט און אַקטיוויטעט. ביי דער פֿראַקטישער פֿאַרטיי־אַרבעט אין די רייען פון ס. ר. פֿאַרלירט אהרן יודל א האַנט. דאָס איז געשען בעת אַן אומגליקלעכן מאַנעוור בייַם צוגרייטן באָמבעס אין דער צייט, וועו מען האָט זיך אין פּינסק געהאַט געריכט אויף א פּאָגראָם. נאָך דעמדאָזיקן אומגליק ווערט אהרן יודל נאָך פֿאַרשיקט אויף דריי יאָר אין סיביר. קומענדיק צוריק פון דער פֿאַר־שיקונג נעמט ער זיך מיט ברען פֿאָרזעצן די אויפּקלע־רונגס־טעטיקייט אין די רייען פון די פּינסקער יידישע אַר־בעטער און דאָס אונטער דער פֿאָן פון „בונד".

אהרן יודל איז באַשעפטיקט אין דער פּינסקער שוועבל־פֿאַבריק, וואו ער דרייט מיט איין האַנט דאָס ראָד פון דער מאַשין.

לאַנג האָט אָבער אהרן יודל ביים ראָד ניט געאַרבעט. ער באַקומט א שטעלע אין דער פּינסקער קראַנקען־קאַסע אלס „אינספּעקטאָר" און זיין אויפגאַבע איז צו קאָנטראָ־לירן די באַלעבאָטים, צי זיי צאָלן פּינקטלעך דעם פֿאָרזי־כערונגס־אָפּצאָל פֿאַר די אַרבעטער.

נאָך דער וועלט־מלחמה, וועו דער „בונד" גרינדעט אין פּינסק דעם בית־יתומים, שטייט אהרן יודל אין שפּיץ פון דעמדאָזיקן אַנשטאַלט, וואָס איז אין אַלע הינזיכטן, סיי אין זיין דערציאונגס־וועזן, ווי אויך אין דער היגי־ענישער זייט, א מוסטער לגבי די אַנדערע אַנשטאַלטן פון זעלבן טיפּ, וואָס עקזיסטירן אין פּינסק.

זיין פֿאָפּולאַריטעט אין שטאָט דערגרייכט אהרן יודל ערשט אין פּינסקער שטאָט־ראָט, וואָס באַשטייט פון 20 יידישע און 5 ניט־יידישע מיטגלידער. שוין ביי דער ער־שטער זיצונג, וועו עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן אויסווייל־לן א שטאָט־פֿרעזידענט, האָבן די בירגערלעכע יידישע ראָט־מענער געוואָלט זיך אַליין פֿאַרוואַנדלען אין א „מינדער־הייט" און דערקלערט, אז זיי האָבן ניט קיין פֿאַסיקן קאַנ־דידאַט אויף א פֿרעזידענט.

אהרן יודל טרעט דאָן אַרויס מיט א שאַרפֿער פֿאָר־אורטיילונג פון אָט דער פֿחדנותדיקער האַנדלונג, וואָס איז אויסן געווען ניט צו רייצן די אַנטיסעמיטן דורך אַרויס־שטעלן א יידישן קאַנדידאַט אויף שטאָט־פֿרעזידענט. ער דערקלערט דאָן, אז די בונדישע פֿראַקציע האָט יא א

קאַנדידאַט און ער רופט אָן דעם נאָמען פון מיטגליד פון דער בונדישער פראַקציע אין ווארשעווער שטאָט־ראַט, גרשון זיבערט. די יידישע בירגערלעכע ראַטמענער האָבן פאַרן בונדישן קאַנדידאַט טאַקע ניט געשטימט, אָבער אהרן יודלס מוטיקער אַרויסטריט האָט געמאַכט דעם געהעריקן רושם אין שטאָט.

ניט קיין קלענערן אָפּקלאַנג האָט געהאַט זיין שאַרפער אַרויסטריט אויף איינער פון די שפּעטערע זיצונגען פון שטאָט־ראַט, ווען די בונדישע פראַקציע האָט אַרייַנגעטראָגן אַ פּאַרשלאָג צו ענדערן דעם נאָמען פון דער ליסטאָווסקי־גאַס — די אָמאָליקע בריידע גאַס, לינישטשעס, ווָאס די פּויליש מאַכט האָט אָנגערופן אויפן נאָמען פון טרויעריק־באַרימטן געזעראַל ליסטאָווסקי, דעם מיטשולדיקן אין מאַרד פון די 35 קדושים. „מיר ווילן ניט, אַז די גאַס, ווָאס גרענעצט זיך מיטן אָרט, ווו עס געפינט זיך דאָס ברידער־קבר פון די קדושים, זאָל טראָגן דעם נאָמען פון זייער מערדער" — האָט אהרן יודל אָפן דערקלערט.

ווי ווייט אהרן יודלס פאָפולאַריטעט האָט געגרייכט אין שטאָט קען דינען דער פאַקט, ווָאס צו אים פלעגן סתם יידן קומען זיך פאַרקלאָגן קעגן עוולות און אויך פרעגן עצות. מען האָט געהאַט צו אים דעם גרעסטן צוטרוי. די יידישע אָרעמקייט פון פינסק האָט ליב געהאַט אהרן יודלען, ווייל זי האָט געפילט, אַז ער באַלאַנגט צו איר. ווָאס מער אהרן יודל איז געווען באַליבט ביי דער אָרעמער באַפעלקערונג, אַלץ מער איז ער געווען פאַרהאַסט ביי דער פינסקער רעאַקציע. ער האָט אויך געהאַט שונאים צווישן די אָרטיקע קאָמוניסטן, ווועלכע פלעגן זיך אָפילו ניט אָפשטעלן פאַר קיין פיזישע איבערפאַלן.

צווישן די הונדערטער אַרעסטירטע בונדישע טוער אין סטאַלינס תפיסות געפינט זיך אויך אַהרן יודל שלאָמאָן.

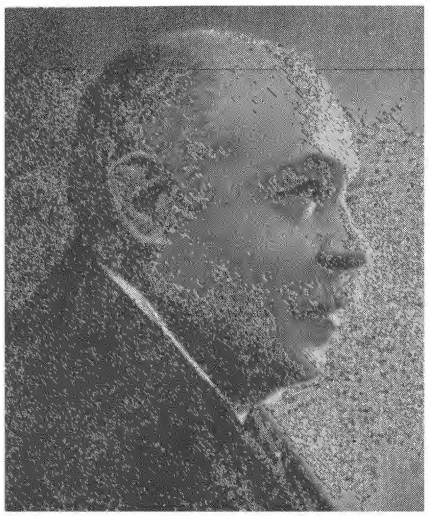
•

שלמה שמולעוויטש

איינער פון אונדזערע מאָהיקאַנער פון דער פאָלקס־טימלעכער בדחנישער קונסט, דער יורש פון אליקום צונזער, איז דער פינסקער־געבוירענער שלמה שמולעוויטש. געבוירן אין יאָר 1868, האָט ער זיך דערצויגן ביי אַ שטיף־מוטער און זייער פיל אויסגעשטאַנען אין זיין קינדהייט, געוואָקסן אויף דער גאַס, און איז איינמאָל געפונען געוואָרן שיר ניט אַ פאַרפראָרענער, שלאָפּנדיק אויף אַ קלאָפּטער האָלץ. צו 5 יאָר איז ער געוואָרן אַ משורר ביי זיין פאָטער יהודה־לייב ש"ק, חזן פון דער וואָלפּער שול אין קאָרלין. ביז 12 יאָר געלערנט אין תלמוד־תורה און שפּעטער, נאָך דעם טויט פון זיין פאָטער, זיך געלערנט פאַר אַ שניידער. געווען אויך אַ משורר ביים פינסקער חזן ר' יואל־זעליג און באַקומען דערפאַר עסן טעג.

נאָך זייענדיק אַ יונגער בחור, איז ער אַרייַנגעפאַלן אַלס כאָר־זינגער אין אַ יידישער וואַנדער־טרופּע, וואו פאַרקליידט אַלס מיידל, האָט ער גאָר שטאַרק אויסגענומען. איינמאָל האָט מען אים איבערגעלאָזן אין אַן אכסניא אַלס משכון און פון דאָרט האָט ער זיך צוריקגעקערט קיין פינסק צום חזן. יענער האָט אים אָבער אַרויסגעטריבן און שמולע־וויטש איז געוואָרן אַ גאַסנזינגער.

דאָס ערשטע ליד, פון אַן אויטאָביאָגראַפישן כאַראַקטער, „דער עלנטער יתום", האָט ער פאַרפאַסט צו 13 יאָר. דאַן האָט ער אָנגעהויבן צו וואַנדערן פון שטאָט צו שטאָט, פאַרזינגענדיק לידער, ווָאס ער האָט אַליין געשאַפן מיט די מעלאָדיעס צו זיי. אָנקומענדיק קיין ווילנע צו 16 יאָר, האָט ער דאָרט געלערנט אין ראַמיילעס קלויז, זיך אויך געלערנט שפּילן פידל, רוסיש, שפּעטער זיך באַזעצט אין מינסק, געוואָרן פאָפולער אַלס בדחן, פאַרפאַסט אויך מוזיק פאַר פילע לידער פון שמ"רס פיעסן, ווָאס זייבען געשפּילט געוואָרן אין וואַרשעווער טעאַטער. עטלעכע יאָר פאַרבראַכט

שלמה שמולעוויטש

אין ווילנע, וואו ער האָט געשריבן געלעגנהייטס־לידער. צו 22 יאָר האָט ער אין ווילנע אָפּגעדרוקט זיין ערשטע לידער־זאַמלונג. דאָס איז אַ ביכל פון 64 זייטלעך, פאַרפאַסט פון „שלמה שמואילעוויץ, בדחן מפינסק כעת בווילנע". דאַן איז ער אַוועק קיין אַמעריקע און דאָ פלעגט ער אויפטרעטן אויף קאָנצערטן און זינגען זיינע אייגענע לידער.

שמולעוויטש האָט פאַרפאַסט איבער 500 לידער צוזאַמען מיט די מעלאָדיעס צו זיי. אייניקע, ווי „אַ ברייוועלע דער מאַמען", „דאָס טליתל", „חוה", א. אַנד. האָבן דערגרייכט די פאָפולאַריטעט פון פאָלקס־לידער. ער האָט אויך פאַרפאַסט לידער, ליברעטאָס, אַ צענדליק אין־אַקטיקע אָפּערעטעס פאַרן יידישן טעאַטער און יידישע וואָדעוויל־הייזער, און עטלעכע מוזיקאַלישע קאָמעדיעס, ווי „דער

יושר", „ביים בית־דין של מעלה", איבער 100 נומערן פֿאַר פּיאַנאָ און אַ בוך פון 150 רעטענישן.

אַן אויסוואָל פון זיינע לידער איז אין יאָר 1914 אַרויס אין אַ גרויסן באַנד — "פּאָעזיי און לידערי". די לידער און פּאָבלען פון שלמה שמולעוויטש זיינען פון צייט צו צייט אויך פֿאַרעפֿנטלעכט געוואָרן אין פֿאַרשידענע יידישע צייטונגען פון אַמעריקע.

שמולעוויטשעס פּשוטע, ניט־געקינסטלטע לידער, דורכגעדרונגען מיט אַ טיפֿן מיטגעפֿיל פֿאַר די ליידן פון פֿאָלק, אָפּט אויך מיט נאַציאָנאַלע טענער, האָבן אין משך פון יאָרן געשפּיזט דעם רעפּערטואַר פון די יידישע פֿאָלקסון גאַסן־זינגער אין אַמעריקע, ענגלאַנד און אַמאָל אויך דערהגרייכט קיין פוילן און רוסלאַנד. אַ סך פון זיינע ראָמאַנסן, קינדער- און שלאָפֿלידער צייכענען זיך אויס מיט אַן עכטן פֿאָלקס־טאָן.

•

צבי הירש שערעשעווסקי

צום קרייז פון די לומדים און משכילים, פּינסקערגעבאָרענע, וואָס מיט זייערע נעמען האָט געקלונגען די יידישע וועלט אין די 60ער און 70ער יאָרן פון פֿאַריקן יאָרהונדערט, האָט אויך געהערט דער העברעאישער שרייבער צבי הירש שערעשעווסקי. געבאָרן אין פּינסק, אין יאָר 1840, האָט ער שוין אין דער פּריעסטער יוגנט אַרויסגעווויזן אַ גרויסן פּלייס און פּייאיקייטן צום לערנען תנ"ך, תלמוד, דקדוק, חקירה־ספֿרים און אַנדערע צווייגן פון דער העברעאישער ליטעראַטור. דורך זעלבסטבילדונג, ווי אַן „אויטאָדידאַקט", האָט דער יונגער שערעשעווסקי, חוץ קענטענישן אין דער אַלטער ליטעראַטור, זיך דערוואָרבן אויך אַ היפֿשן מאָדערנעם וויסן. אָבט יאָר צייט איז ער געווען אין פּינסק אַ „ספֿראָ דמתא", דאָס מיינט אַ טראַדיציאָנעלער קהלה־סעקרעטאַר. ער האָט דערביי געפּירט אָפּטע שמועסן איבער רבנישע און לומדישע פֿראַגן מיטן גרויסן פּינסקער רב, ר' אליעזר משה הורוויץ, פֿאַרבריי־טערנדיק אויף אַזאַ אופן זיין גרויסן און פילזייטיקן יידישן וויסן.

אומגעפֿער אין יאָר 1860 פֿאַרלאָזט צ. ה. שערעשעווסקי פּינסק און פֿאָרט אַוועק קיין מעליטאָפּאָל, אין קרים, וואו ער געפּינט אַ געשעפֿטלעכע שטעלע ביים גרויסן קיין אָדעס, וואָס איז דעמאָלט געווען דער גרעסטער יידישער קולטורעלער צענטער אין זיד־רוסלאַנד. מיט זיינע פּובליציסטישע און וויסנשאַפֿטלעכע מאמרים אין דער העברעאישער וואָכנשריפט „המליץ" האָט ער שוין געהאַט זיך געמאַכט אַ שיינעם נאָמען, און דער רעדאַקטאָר־אַרויסגעבער פון יענער העברעאישער צייטשריפט, אַלעקסאַנדער צעדערבוים, האָט שערעשעווסקין געלאַדן צו קומען צו אים, אין אָדעס, און פֿאַרנעמען דאָרט די שטעלע פון הויפּט־מיטאַרבעטער פון „המליץ". במשך פון אָנדערהאַלב יאָר, צווישן 1868 און 1870, ווען א. צעדערבוים אַליין פלעגט אַרומפֿאָרן אויף לאַנגע נסיעות איבער רוסלאַנד, האָט שערעשעווסקי אַפֿילו פֿאַרנומען די רעדאַקטאָר־שטעלע פון „המליץ". און ווען דער „המליץ" איז אין יאָר 1871 אַריבערגעטראָגן געוואָרן קיין פּעטערבורג, איז צ. ה. שערעשעווסקי, וואָרשיינלעך אויס מאַנגל אין וואוינערעטט, פֿאַרבליבן אין אָדעס, אָבער האָט צוליב פֿרנסה, געמוזט ווידער אָוועקגיין אויף אַ גע־שעפֿטלעכע שטעלע. גלייך נאָך דעם אויסברוך, אין 1877, פון דער רוסיש־טערקישער מלחמה, איז שערעשעווסקי אָפּגעפֿאָרן קיין רומעניע און בולגאַריע, און דאָרט זיך פֿאַר־נומען מיט מסחר־עסקים הינטער די קרימס־פֿראָנטן. נאָך דער מלחמה איז ער ווידער אָנגעקומען אויף אַ שטעלע צום גרויסן סוחר ש. זיידנער, וואו ער איז פֿאַרבליבן פֿינף יאָר צייט. אין יאָר 1883 האָט ער זיך באַזעצט אין דער

צבי הירש שערעשעווסקי

גרויסער דרום־רוסישער שטאָט, ראָסטאָוו אויפן דאָן, און האָט דאָרט געעפֿנט אַ בוכהאַנדלונג.

יאָרנלאַנג האָט שערעשעווסקי געדרוקט אין דער העברעאישער פּרעסע מאמרים און שירים. א גרויסן אויפזען האָט אַרויסגערופֿן זיין ווערק אין בוכפֿאָרם, אַ זאַמלונג סאַטירישע דיכטונגען, באַטיטלט „בסר אבות" (די עלטערן און זייערע אומרייפּע פרוכט), מיט אַן אונטערטיטל: די קרעכצן פון די יידישע קינדער מכח זייער דערציאונג, וואָס איז דערשינען אין אָדעס אין יאָר 1877. אין אַ פֿאָרם פון אַ פֿאַראָדיע, אַ בייסיקער און שטעכעדיקער סאַטירע, לאָבט דאָרט צ. ה. שערעשעווסקי אָפּ פון דער טראַדיציאָנעלער יידישער דערציאונגס־סיסטעם, וואָס איז געווען לויט זיין מיינונג איינע פון די גרעסטע מכות פון דעם רוסיש־יידישן לעבן אין יענער צייט. חוץ זיינע ערנסטע, פּובליציסטישע און וויסנשאַפֿטלעכע מאמרים איז שערעשעווסקי געווען גוט

באַקאַנט אין דער העברעאישער פּרעסע ווי אַ זייער באַגאַבטער פּעליעטאָניסט. זיינע פּעליעטאָנען פּלעגט ער גערופֿן ווייניגלעך שרייבן אין תּלמודישן לשון און סטיל, און פּלעגט זיי דרוקן אונטערן פּסעוודאָנים „לישנא דחכימא". די שירים זיינע פּלעגט ער אָבער שרייבן אין דעם ריינסטן און דעם קלאָרסטן ביבליש־העברעאישן סטיל, און אונטער זיי פּלעגט ער זיך אונטערשרייבן מיט אַ מליצהדיקן נאָמען: „יעבץ ישוע שר עשק".

אין יידיש פּלעגט ער פּון צייט צו צייט שרייבן שירים אין „קול מבשר", די יידישע וועכנטלעכע ביילאָגע צום „המליץ", וואָס איז אויך געווען די ערשטע צייטשריפט אין אַ גוטן יידיש, נישט בלויז אין רוסלאַנד, נאָר אין דער גאַנצער וועלט. זי האָט עקזיסטירט אַרום צען יאָר צייט (פּון 1862 ביז 1871). אין יאָר 1871 האָט צ. ה. שערעשעווסקי דאָרט אָפּגעדרוקט אַ שיר „אויסבעסערונג־מיטטעל", וואו ער לויבט דעם „קול מבשר" פּאָר זיין גוטער ווירקונג אין דער יידישער וועלט.

אין יאָר 1881 איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין ווילנע צ. ה. שערעשעווסקיס ווערק „עיון ספרות". דאָס איז אַן אָפּהאַנדלונג וועגן דער אַנטוויקלונג פּון דער יידישער ליטעראַטור און מכח דער באַדייטונג פּון דער ליטעראַטור ווי אַ קולטור־פאַקטאָר אין דעם גייסטיקן לעבן פּון די רוסישע יידן. פּאָראַדיעס אין געגראַמטע פּערזן אויף די פּינצטערע זייטן פּון דעם יידישן לעבן האָט שערעשעווסקי אויך געדרוקט אין דעם וואַרשעווער אָנגעזעענעם זשורנאַל „כנסת ישראל". אין וואַרשע איז אויך מיט זיינע דערקלערונגען און באַמערקונגען אָפּגעדרוקט געוואָרן דער מדרש „שוחר טוב".

מיטן אויפקום פּון די נייע יידיש־נאַציאָנאַלע שטרעמונגען אין דער יידישער (און העברעאישער) פּובליציסטיק, אין די 90ער יאָרן, האָט דער פּריער זייער פּאָפּולערער און פּרוכטבאַרער צ. ה. שערעשעווסקי זיך צוריקגעצויגן פּון זיין שריפּטשטעלערישער אַרבעט. ער איז, כמעט אַ פּאָר־געסענער, געשטאָרבן אין 1909, וויי אַ פּאָרשטייער פּון אַ פּריערדיקן ליטעראַרישן דור, וואָס האָט זיך אַליין איבערגעלעבט.

•

פּראָפּ. יהודה לייב שערעשעווסקי

דער כעמיע־פּראָפּעסאָר יהודה לייב שערעשעווסקי, דער זון פּון יעקב אין מינע (גענ. פּידעלמאַן) שערעשעווסקי, איז געבוירן געוואָרן אין פּינסק אין יאָר 1896. קיין אַמעריקע איז ער געקומען אין יאָר 1912. זיין דיפּלאָם אַלס „בעטשעלאָר אָוו קעמיסטרי" האָט ער אין 1923 באַקומען פּון דעם פּיטסבורגער אוניווערסיטעט און אַלס דאָקטאָר־פילאָזאָף, דאָרטן גופּא — אין 1926. ער האָט אין 1926־1928 באַקומען פּאָרשיידענע, וויסנשאַפטלעכע סקאָלאַרשיפּס אין דעם דזשאנס־האָפּקינס־אוניווערסיטעט אין באַלטימאָר. ער האָט זיך אין 1928־1930 אויסגעצייכנט מיט זיינע פּאָר־שוגנגען פּון אינדוסטריעלער כעמיע אין דעם מעלאָן־אינסטיטוט אין פּיטסבורג. זינט 1930 איז ער געווען אַן אָסאָציעט־פּראָפּעסאָר פּון כעמיע אין דעם גרויסן נעגערשן אוניווערסיטעט אין וואַשינגטאָן, די. סי. — האַווארד־אוניווערסיטעט. זינט 1932 איז ער אין דעם אויבן־דערמאָנטן נעגער־אוניווערסיטעט דער טשערמאַן פּון „קעמיסטרי־דעפּאַרטמענט", ד. ה. דער הויפּט פּון דעם כעמישן פאַקולטעט. ער האָט פּאַרעפּנטלעכט אַ סך אַרטיקלען אין פּאַרשיידענע זויסנשאַפּטלעכע זשורנאַלן.

•

חיים גוטמאַן (דער לעבעדיקער) *

דער לעבעדיקער (פּסיידאָנים פּון חיים גוטמאַן), געבוירן אין יאָר 1887 אין פּעטריקאָוו נעבן פּינסק, שטאָמט פּון אַ מיוחסדיקער פּינסקער משפּחה. זיין זיידע, משה גוטמאַן, איז געווען אַ מיליטערישער פּאָדריאַטשיק און

חיים גוטמאַן (דער לעבעדיקער)

אייגער פּון די חשובסטע פּינסקער באַלעבאָטים אין זיין צייט. דער פּאָטער, אליהו גוטמאַן, האָט געהאַט בערלינעס ביים ברעג פּון פּריפּעט און געפירט מסחרים מיט די גרעסטע רוסישע האַנדלס־צענטערן. אליהו גוטמאַן האָט זיך באַזעצט אין פּעטריקאָוו, וואו ער האָט חתונה געהאַט, אָבער בעת דער וועלט־מלחמה האָט ער זיך אומגעקערט אין זיין היים־שטאָט, פּינסק, וואו ער איז געקומען צו קבורה.

חיים גוטמאַן האָט אַ צייט געלערנט אין פּינסק און פּאַרקערט אין הויז פּון זיין קרוב, דעם באַרימטן פּינסקער

*) צוליב טעכנישע סיבות זיינען די לעצטע דריי ביאָגראַפּיעס נישט אַרײַנגענומען געוואָרן אין אַלגעמיינעם אַלפאַבעטישן סדר.

מגיד, אריה דוד דער זאָגער. ער איז פרי באיינפלוסט געוואָרן פון דער השכלה־באָוועגונג, וואָס האָט פון פינסק זיך אויסגעשפרייט איבער די אַרומיקע שטעטלעך פון פֿאַלעסיע. צוזאַמען מיטן תנ"ך האָט ער אויך געלייענט די פֿאָלקטישע ווערק פון לערמאָנטאָוו, פושקין, בייראָן און די נייע העברעאישע ליטעראַטור, י. ל. גארדאָן, אחד העם א. א.

אין יאָר 1905 איז חיים גוטמאַן אָפּגעפֿאָרן אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן צו זיינעם אַ פּעטער, וועלכער האָט געהאַט אַ פֿאָרם אין וואודבריין. ער האָט באָזוכט די דאָרטיקע אַמעריקולטור־שולע און נישט־קענענדיק זיך צופֿאַסן צום דאָרפישן לעבן איז ער אַוועק קיין ניו־יאָרק, געאַרבעט אין אַ פּאַפּיר־פֿאַבריק, אין וועלכער ער האָט געהאַט באַשעפטיקונג בלויז עטלעכע טעג אין וואָך. די איבריקע צייט האָט ער פֿאַרבראַכט אין דער אַנאַרכיסטישער „פֿראַגרעסיוו־לייבערער", וואו ער האָט פיל געלייענט, געלערנט און אונטערגעהונגערט.

זיין ערשט ליד האָט גוטמאַן אָפּגעדרוקט אין דער „פרייַ אַרבעטער שטימע". די אויפמערקזאַמקייט פון דער ניו־יאָרקער יידישער שרייבער־משפחה האָט אָבער צוגעצויגן ערשט זיין גרעסערע דערציילונג „אייגע פון די צעריסענע", וואָס ער האָט אין יאָר 1907 אָפּגעדרוקט אין „אַרבעטער", אונטער דער רעדאַקציע פון דוד פינסקי און שלאָסבערג. דעם פסיידאָנים „דער לעבעדיקער" האָט חיים גוטמאַן באַנוצט צום ערשטן מאָל אין יאָר 1910 אין הומאָריסטישן זשורנאַל „דער קיבעצער", וואָס איז דערשינען אונטער דער רעדאַקציע פון יוסף טונקעל. שפּעטער איז ער אַליין געווואָרן רעדאַקטאָר פון דעם דאָזיקן זשורנאַל. זינט דעמאָלט האָט דער לעבעדיקער זיך באַטייליקט כמעט אין אַלע פּעריאָדישע יידישע אויסגאָבן אין אַמעריקע, מיט הומאָרעסקעס, פעליעטאָנען און עסייען און זיך דערוואָרבן דעם נאָמען פון איינעם פון די באַקאַנטסטע יידישע הומאָריסטן. אין יאָר 1923 איז ער געוואָרן אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער פון „מאָרגן־זשורנאַל", וואו ער שרייבט אַ וועכנטלעכן פעליעטאָן, רעדאַגירט די פרייטיקדיקע אָפּטיילונג פאַר הומאָר און סאַטירע אונטערן נאָמען: „זאָל זיין לעבעדיק!" און שרייבט פילם־און טעאַטער־קריטיק.

אין בוך־פֿאָרם זיינען די שאָפונגען פון לעבעדיקן צום ערשטן מאָל דערשינען אין יאָר 1918, אין צוויי בענדער: „פאמפאדור", — שארפע סאַטירע אויפן אַמעריקאַנער בירגערלעכן יידישן לעבן, און „אָזוי לאַנג איך", אַ זאַמלונג הומאָרעסקעס און עפיגראַמען. אין 1928 איז אין וואַרשע פאַרלאָג „צענטראַל" דערשינען די געזאַמלטע אויסגאָבע פון זיינע ווערק אין זיבן בענדער. וואָס נעמען אַרום הומאָרעסקעס, עסייען און טעאַטער־קריטיק. אין 1937 זיינען אין וואַרשעווער פאַרלאָג „בזשאזע" דערשינען צוויי נייע בענדער פון לעבעדיקן: „די אייביקע מלחמה" (סאַטירעס, הומאָרעסקעס און לעקציעס ווענען מאַן און פרוי), און „יידן אויף דער יוגאָסלאַ" (פֿאַראַדאָקסן און שטימונגען). אין 1938 האָט די ניו־יאָרקער יידישע שרייבער־משפחה געפייערט דעם 50־יאָריקן יובילי פון לעבעדיקן. ביי דער געלעגנהייט איז דערשינען אַ זאַמלבוך, געווידמעט זיין פיל־זייטיקן ליטעראַרישן שאַפן, מיט דער באַטיילונג פון פיל אָנגעזעענע יידישע שרייבער און אונטער דער רעדאַקציע פון דר. א. מוקדוני.

חיים גוטמאַן, דער לעבעדיקער, איז אין דער פולער קראַפט פון זיין ליטעראַרישן שאַפן. ער גרייט איצט צו צום דרוק אַ בוך ליטעראַטור־קריטיק און אַ באַנד ביבלישע דראַמעס, וואָס טראָגט אָריין אַ נייעם ניואַנס אין דער פיל־זייטיקער שריפטשטעלערישער אַקטיוויטעט פון אָט דעם ווייטאָלן שריפטשטעלער.

•

בערטאַ זינגערמאַן

בערטאַ זינגערמאַן איז געבוירן אין פינסק. איר פאָטער, איז באַקאַנט געווען אַלס מכניס־אורח פון אַקטיאָרן און פלעגט אַליין מיטשפּילן מיט די טרופּעס, וואָס זיינען געקומען אויף גאַסטראָלן קיין פינסק. אַלע יידישע שוישפילער אין רוסלאַנד און פוילן האָבן געווואוסט, אַז אין פינסק איז די סטאַנציע ביי אהרן זינגערמאַן. אין אָט דער סביבה פון וואַנדערנדע אַקטיאָרן איז אויסגעוואַקסן די יונגע בערטאַ, וועלכער מען פלעגט נישט איינמאָל אויך געבן צו שפּילן אַ קינדער־ראָל. אַזויאָרום האָט זי פון דער פריסטער קינדהייט אייגנגאַפט אין זיך די טעאַטער־אַטמאָספערע.

אין יאָר 1904 האָט אהרן זינגערמאַן מיט זיין פאָמיליע אויסגעוואַנדערט קיין זיד־אַמעריקע מיטן ציל זיך צו באַזעצן אין די קאָלאָניעס פון בּאָראָן הירש אין אַרגענטינא. אָבּקומענדיק קיין בוענאס־איירעס האָט ער זיך צופעליק צונויפגעטראָפן מיט אַ פאָר אַקטיאָרן, וועלכע האָבן אַמאָל געגאַסן פון זיין גאַסטפריינדלעכקייט אין פינסק און דאָס האָט באַשטימט זיין וויטערדיקן גורל און אויך די צוקונפט פון זיין יונגער טאָכטער בערטא, וועלכע איז איצט איינע פון די גרעסטע בינע־קינסטלעריניס אין זיד־אַמעריקע, נישט נאָר אין יידיש נאָר אויך אין שפּאַניש.

אהרן זינגערמאַן האָט צונויפגעשטעלט אַ טרופּע, אין וועלכער די אונטערגעוואַקסענע בערטא האָט שוין געשפּילט גרעסערע ראָלן און אַרויסגעוויזן אומגעוויינלעכע באַגאָבונג. איר ערשטע גרויסע ראָלע, וואָס האָט איר געבראַכט רום, איז געווען אין „כאַשע די יתומה" פון יעקב גאָרדין. קריטיקער פון דער שפּאַנישער פרעסע האָבן זיך וועגן איר אויסגעדריקט, אַז דאָס איז אַ „נייע סאַראַ בערנאַרד".

נאָך עטלעכע יאָרן שפּילן יידיש טעאַטער אין רעפּערטואָר פון גאָלדפאַדנס, לאַטיינערס און זאָלאָטאַרעווסקיס פיעסן, נאָך אַ לענגערער צייט פון וואָגלענישן איבער די שטעט אין קאָלאָניעס פון אַרגענטינע, איז בערטאַ זינגערמאַן באַרימט געוואָרן נישט נאָר בייַם יידישן טעאַטער־עולם, נאָר אויך בייַם שפּאַנישן פובליקום, וואָס פלעגט קומען זען די באַאַבטע שוישפילערין. זי האָט דאָן געזומען זיך אינטערעסירן מיט דער שפּאַנישער ליטעראַטור און אינגיכן

געמאַכט איר דעביוט אויף דער שפּאַנישער בינע מיט אַ וואַרט־קאָנצערט פון דער קלאַסישער און מאָדערנער שפּאַנישער דיכטונג, וואָס האָט אַרויסגערופן אומגעוויינלעכן ענטוזיאַזם. איר אָריגינעלע אינטערפּרעטאַציע און טיפע פּאַרשטענדעניש פּאַר דער שפּאַנישער ליטעראַטור האָט אַרויסגערופן ממש שטורמנונג און זי איז געוואָרן איינע פון די וואָרט־מייסטערינס. נישט נאָר אין אַרגענטינע נאָר נאָר אין אַלע זיד־אַמעריקאַנישע רעפּובליקן, וואו עס הערשט די שפּאַנישע שפּראַך. נאָך איר ערשטן קאָנצערט אין טשילי האָבן די דאָרטיקע סטודענטן איר געמאַכט גרויסע

בערטאַ זינגערמאַן

אָוואַציעס און פון קאָנצערט־זאַל זי געטראָגן אויף די הענט אַ היים צו איר האָטעל. דאָס זעלבע איז געווען אין מעקסיקע. דאָס ערשטע מאָל איז זי דאָרט געווען אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע. די אַרבעטער האָבן פּאַר איר געמאַכט מאַניפעסטאַציעס און געשריגן: „לעבן זאָל בערטאַ זינגערמאַן, דער פריינד פון דער רעוואָלוציע, די דערמוטערין פון אַרבעטער־קלאַס!". דער מעקסיקאַנישער בילדונגס־מיניסטער האָט דאָן פּאַר איר געגעבן אַ באַנקעט, אויף וועלכן עס איז אנווענד געווען דער דעמאָלסדיקער מלוכה־פּרעזידענט קאָזשעס. דער בילדונגס־מיניסטער האָט געהאַלטן אַ באַגריסונגס־רעדע, אין וועלכער ער האָט צווישן אַנדערן געזאָגט: „פון בערטאַ זינגערמאַנס מויל הערן זיך נישט נאָר בלויז די לויטערע וועלטער פון די גרעסטע שפּאַנישע און וועלט־דיכטער, נאָר עס קלינגט אויך די שטימ פון די גביאים, מיט וועלכע זי געהערט זיך־אַן צוליב איר אָפּשטאַם פון יידישן פאָלק, וואָס האָט דער שפּאַנישער פּאָעזיע געגעבן אַזאַ גרויסן פּאָעט ווי יהודה הלוי".

דער גרויסער דערפאָלג אויף דער שפּאַנישער בינע האָט זי אָבער נישט אינגאַנצן אַוועקגעריסן פון אונדז. בערטאַ זינגערמאַן איז ווייטער פאָרבליבן אויך אַ יידישע קינסטלערין און אירע יידישע וואָרט־קאָנצערטן געהערן צו די וויכטיקסטע קינסטלערישע געשעענישן אין די זיד־אַמעריקאַנער יידישע קולטור־צענטערן. אין בועאנאס־אירעס האָט זי יעדעס יאָר בלויז איין יידישן קאָנצערט, וואָס ווערט שוין טראַדיציאָנעל אייגעאָרדנט דורך דעם יידישן שרייבער־פּאַראיין אויפן נאָמען פון ה. ד. נאָמבערג. דער דאָזיקער קאָנצערט איז אַ גרויסער קולטור־יום־טוב אין בועאנאס־אירעס. ער קומט פּאָר אין גרעסטן זאָל פון שטאָט און לאָנגע וואָכן פאָרויס זיינען די בילעטן אויס־פאַרקויפט. זי רעציטירט די ווערק פון די יידישע קלאַסיקער און פון די סאָמע מאָדערנסטע פּאָעטן.

וועגן בערטאַ זינגערמאַנס איינפלוס און פּאָפולאַריטעט אין די זיד־אַמעריקאַנישע לענדער באַווייזט דער פאַקט, וואָס האָט אין 1940 פאַסירט אין דער זיד־אַמעריקאַנישער רעפּובליק עקוואדאר. די דאָרטיקע רעגירונג האָט מיטאַמאָל אַרויסגעגעבן אַ ווילדע פאַראַדענונג, אַז די דריי הונדערט יידישע פליכטלינגע־פאַמיליעס, וואָס האָבן זיך געראַטעוועט אַהין פון איראָפּא, זאָלן גלייך פאַרלאָזן דאָס לאַנד. אין דער לעצטער מינוט איז אָבער דער גירוש פון דער קליינער יידישער קהלה אָפּגעשטעלט געוואָרן און דאָס אַ דאַנק דער פערזענלעכער אינטערוועניע פון בערטאַ זינגערמאַן, וועלכע האָט געשיקט אַ טעלעגראַם צום פרעזידענט, געגעראַל עגריקעס. זי האָט גלייך באַקומען פון אים צוריק אַן ענטפער, אַז אירע בקשה איז געוואָרן דערפילט. די פּאָפולאַריטעט פון בערטאַ זינגערמאַן האָט אַלזאָ געהאָלפן אַ ווירקונג.

די טעאַטער־קונסט ביי די זינגערמאַנס איז אַ משפּחה־באַגאַבונג. אויך בערטאַס אַ יונגערע שוועסטער פּאַרנעמט אַן אָנגעזען אָרט אין יידישן טעאַטער אין אַרגענטינע.

•

לייב מאַרגענטוי

לייב מאַרגענטוי איז דער פּאָעט פון פינסק, דער באַזינגער פון פּאָלעסיער לאַנדשאַפט, איינער פון די קרעפּטיקסטע יידישע פּאָעטן פון יונגן דור, וואָס איז אויפגעצויגן געוואָרן אויף דער מאָדערנער יידישער קולטור. ער איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1906 אין פינסק ביי אָרימע עלטערן. דער פאָטער, אַ פאַבריקס־אַרבעטער, האָט נישט געקענט באַשפּייזן זיין פאַמיליע, און לייב מאַרגענטוי איז אייגנטלעך אויפגעצויגן געוואָרן אין דער משהל גלויבערמאַנשול, וואו מען האָט די קינדער פון דער פינסקער אָרימקייט געגעבן נישט נאָר בילדונג, נאָר אויך געשטילט זייער הונגער. שוין אַלס שילער האָט מארגענטוי אַרויסגעוויזן סימנים פון דיכטערישער באַגאַבונג און זיינע ערשטע לידער זיינען פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין די העקטאָגראַפירטע אויסגאַבן פון דער גלויבערמאַן־שול.

נאָכן פֿאַרענדיקן די שול איז מארגענטוי אָנווענק אַרבעטן אין אַ שוסטער־ווערשטאַט. ער האָט שווער געהאַרעוועט, כדי צו העלפֿן אין פֿרנסה זיינע עלטערן, אָבער גלייכצייטיק מיט גרויס פלייס געלייענט און ווייטער געשריבן. ער הייבט אָן דרוקן זיינע לידער אין די פּינסקער און בכלל אין די פֿאַלעסיער וואָכנבלעטער און אינגיכן אויך אין די בעסטע וואַרשעווער ליטעראַרישע אויסגאַבן. עס ציט די אויפמערקזאַמקייט דער פרישער טאָן פון זיינע פערזן. עס איז ניי די לאַנדשאַפֿט פון זיינע סטראָפן — דאָס זיינען די פֿאַלעסיער וועלדער און טייכן. ער שילדערט דעם אומעט פין די פּינסקער געסלעך, ברענגט צום אויסדרוק דעם זיפץ פון דער אָרימקייט, וואָס קומט פון די הילצערנע יידישע שטיבלעך און פון די שטרויענע פויערשע כאַטקעס.

בעת די יונגע יידישע דיכטער פון דער פֿראָווינץ דייסן זיך אין דער גרויסער שטאָט אַריין, בלייבט מאַרגעגטוי אין פּינסק ביי זיין שוסטער־ווערשטאַט און נאָענט פון דעם לאַנדשאַפֿט און די מענטשן, וואָס ער האָט אַזוי ליב. דערפֿאַר גייען אָבער אין דער וועלט אַריין זיינע לידער. די גרעסטע יידישע שוישפילער טראָגן פֿאַר זיינע פערזן אין אַלע עקן וועלט.

אין יאָר 1937 האָט אין פּינסק זיך געשאַפֿן אַ קאָמיטעט, אין דער שפּיץ פון וועלכן עס האָבן זיך געשטעלט די אָנגעזעענסטע געזעלשאַפֿטלעכע טוער אין שטאָט, דר. י. מאַנדעלבוים, פּראָפ. באלאבאן און י. האלצמאַן, וועלכע האָבן דעם פּינסקער פֿאָעט אונטערגעטראָגן אַ מתנה אַ זאַמלונג פון זיינע פֿאָעמען און לידער, וואָס זיינען צעשפּרייט געווען איבער די פֿאַרשידנסטע צייטשריפטן. דער דאָזיקער קאָמיטעט האָט אויך געשאַפֿן מאַטעריעלע מעגלעכקייטן, וואָס זאָלן דעם דיכטער־האָרעפֿאַשניק דערלויבן מער זיך אָפּגעבן מיט שריפטשטעלערישער טעטיקייט. דאָס בוך „אויף פֿאַלעסיער ערד“ איז ענטוזיאַסטיש אויפגענומען געוואָרן דורך דער יידישער קריטיק און אין אַלע אָפּשאַצונגען איז אונטערגעשטראָכן געוואָרן די אָריגינעלקייט פון די פערזן, אין וועלכע עס ווערט אַרויסגעבראַכט די אייגנארטיקייט פון דער שטאָט פּינסק און פון דער פֿאַלעסיער לאַנדשאַפֿט.

אין דעם בוך איז, אויסער די לירישע לידער פון לאָקאַלן קאָלאָריט, אויך פֿאַראַן אַ פּאָעמע וועגן די פּינסקער קדושים. אין לייב מאַרגענטוי האָט פֿאָלעסיע און די שטאָט פּינסק באַקומען איר ערשטן באַזינגער אין דער יידישער ליטעראַטור.

אויפסטיטלונגס פון קהילות־ארגאנען

פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג

(ניו־יאָרק)

אַרבעטער־רינג

דער פּינסקער ברענטש איז אַ רינג אין דער צונויפגעשלאָסענער קייט פון יידישע פּראָגרעסיווע אַרגאַניזאַציעס, וואָס בילדן די אימפּאָזאַנטע, ראַדיקאַלע פּאָלקס־באַוועגונג — דעם אַרבעטער־רינג.

מיט פערציק יאָר צוריק איז דער „אַרבעטער־רינג פאַראיין" געווען נישט מער ווי אַ קליינע, יידישע אַרבעטער־אָרגאַניזאַציע פון קוים עטלעכע הונדערט מיטגלידער, וועמענס הויפּט־ציל איז געווען: קעגנזייטיקע אונטערשטיצונג אין גוט און אומגליקס־פאַלן.

אין פאַרלויף פון די העכער פיר צענדליק יאָר האָט דער אַרבעטער־רינג אַרייַנגעשלאָסן אין זיך הונדערטער ברענטשעס מיט צענדליקער טויזנטער מיטגלידער פון יידישע אַרבעטער און פּאָלקס־מענטשן.

די קעגנזייטיקע אונטערשטיצונג פון דער מיטגלידער־שאַפט אין צייט פון קראַנקהייט און גוט איז ווייטער געבליבן דער הויפּט־ציל פון דער אָרגאַניזאַציע. דער אַרבעטער־רינג אונטערשרייבט זיך אָבער פון אַנדערע פּראָגרעסיווע „אַרדערס" מיט זיין אויסגעשפּראָכענעם סאָציאַליסטישן כאַראַקטער, פאַזיטיווער באַציאונג צו דער מאָדערנער יידישער קולטור און אַקטיווער הילף פאַר יידישע און אַלגעמיינע פּראָגרעסיווע, געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען.

מיט אָט דעם גייסט זיינען אָנגעהויבט די הונדערטער ברענטשעס פון אַרבעטער־רינג, סיי די, וואָס האָבן אָפּאָל זעלבסטשטענדיקע אָרגאַניזאַציעס געטראָגן הילף דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אין דער אַלטער היים, און סיי די, וועלכע האָבן זיך דירעקט געגרינדעט אַלס ברענטשעס פון אַרבעטער־רינג.

דער רוב פון די אָנגעשלאָסענע ברענטשעס איז אָנטשטאַנען אויף דער באַזע פון קעגנזייטיקער שטיצע. אָט דידאָזיקע באַזע איז דאָס פאַר די לעצטע 50—60 יאָר געווען דער סטימולירונגס־כח פון די פאַרשידענע „סאָסייעטיס", וואָס זיינען אָנטשטאַנען אין אַמעריקע צווישן דער יידישער אימיגראַנטן־מאַסע. די שווערע עקאָנאָמישע לאַגע און די ספּעציפישע סאָציאַלע באַדינגונגען פון די יידישע אימיגראַנטן ביים סוף פון פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט, האָבן אַרויסגערוקט די נויטוועניקייט פון אַזעלכע הילפס־אָרגאַניזאַציעס. עס האָט זיך דאָן געהאָנדלט דערין, אַז דער פּריש־אייַנגעוואַנדערטער, יידישער אַרבעטס־מענטש, וועלכער איז געווען אָפּגעשניטן פון אַלע פאַמיליעס און פּריינד, זאָל געפינען אַ וואָרימע, חברשע סביבה און אַז אין אַ נויט־פאַל זאָל ער בישט דאַרפן אָנקומען צו צדקה, נאָר זאָל תּמיד געשטיצט דורך זיינע מיטמענטשן.

גאַנץ אייגנאַרטיק איז אָבער די געשיכטע פון די אַנטשטייאונג פון פּינסקער ברענטש, וועמענס אורשפרונגלעכע אָרגאַניזאַציע האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט דעם אָנהויב פון אַ פאָליטישער הילפס־טעטיקייט צווישן די לאַנדסמאַנשאַפטן. דעם ביישפּיל פון די פּינסקער האָבן שפּעטער אויך נאָכגעטאָן אַנדערע לאַנדסלייט.

„פּינסקער ראַדיקאַלע"

די אורשפרונגלעכע אָרגאַניזאַציע פון פּינסקער ברענטש האָט געטראָגן דעם נאָמען: „פּינסקער ראַדיקאַלער עמיגראַנטן אונטערשטיצונג־פאַראיין", אָן נאָמען, וואָס האָט מיט זיך אויסגעדריקט דעם כאַראַקטער און די צילן פון איר טעטיקייט.

אויך אין די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָט זיך געהאָנדלט וועגן „אונטערשטיצונג", אָבער מיט אַ ספּעציפישער באַפאַרבונג, מיטן טראָפּ אויף „ראַדיקאַלע", וואָס דאָס האָט שוין געמיינט אַ באַשטימטע פאָליטישע ריכטלינייע.

דאָס פאַראַדאָקסאַלע איז דערביי געווען דער פאַקט, אַז אָט דעם פאַראיין האָבן געהאָלפן מיטבויען דווקא בישט קיין ראַדיקאַלע עלעמענטן, אָבער וועלכע האָבן זיך ראַדיקאַליזירט אין דער אַרבעט, אין דער הילפס־טעטיקייט פאַר די פאַרטייִדיקער פון ראַדיקאַלע אידייען.

געווען איז דאָס אין יאָר 1901. די פּינסקער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן זיך שוין דאָן געפונען אין אַמעריקע, און אויך די, וועלכע האָבן כסדר געשטראָמט אהער, האָבן מיט זיך פאַרגעשטעלט הויפּטזעכלעך אַ באַלעבאַטישן

עלעמענט, אין גרעסטן טייל רעליגיעזע יידן, וועלכע האָבן אין די אַמעריקאַנער שוויץ־שעפער ערשט געהאַלטן אין דורכמאַכן דעם שווערן פּראָצעס פון פּראָלעטאַריזאַציע. די דאָזיקע אימיגראַנטן האָבן, טראָץ די נייע באַדינגונגען, דאָך נישט איבערגעריסן דעם טראַדיציאָנעלן לעבנס־שטייגער פון זייער אַלטער היים.

פּאַר די־אַ באַלעבאַטישע פּראָלעטאַריער איז דער איינציקער צונויפטרעף־פונקט געווען די „פּינסקער שול". אין די ימים־טובים פלעגן זיי זיך דאָ באַגעגענען מיט די לאַנדסלייט און נאָכן דאָווענען האָט מען זיך געמיינזאָם איבערגעגעבן גרוסן פון דער אַלטער היים.

אין דער שול איז עס געווארפן געווארן דאָס ערשטע קערנדל פאַר דעם „פּינסקער ראַדיקאַלן עמיגראַנטן אונטער־שטיצונג־פאַראיין".

אין פּינסק האָט שוין דאָן די רעוואָלוציאָנערע אַרבעטער־באַוועגונג אָנגעהויבן שלאָגן וואָרצלען. באַזונדערס אָנגעזען איז געווען די טעטיקייט פון „בונד", וואָס האָט אין זיינע רייען אַרייַנגעצויגן נישט נאָר די אַרבעטער פון די פּינסקער פאַבריקן, נאָר טיילווייז אויך די אינטעליגענץ. עס זיינען דורכגעפירט געווארן פאָליטישע און עקאָנאָמישע שטרייקן, וואָס האָבן גורם געווען פיל אַרעסטן, און די באַוועגונג האָט זיך גענויטיקט אין דרינגנדער, פינאַנציעלער שטיצע.

דעמאָלט האָבן דאָס די פירער פון „בונד" אין פּינסק באַשלאָסן זיך צו ווענדן נאָך הילף צו זייערע לאַנדסלייט אין אַמעריקע.

די ווענדונג האָט גלייך געפונען דעם נויטיקן אָפּקלאַנג. די נייעס וועגן די אַרעסטן, וועגן פאַרשיקן קיין סיביר פּינסקער יידישע אַרבעטער־טויער, צוליב פאָליטישע און עקאָנאָמישע קאַמפן, האָט אויפגעציטערט די הערצער פון פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע, בייַ וועלכע עס זיינען נאָך געווען פריש די אינדרוקן פון דער פּינסקער פאַבריק־עקספלואַטאַציע, און וועלכע האָבן אויך, אַ דאַנק זייער אומשיכטונג אין אַמעריקאַנער „שמעלץ־טאָפּ", זיך דער־פילט מיטאַמאָל נאָענט און פאַרבונדן מיט די רעוואָלוציאָנערע פּראָלעטאַריער אין דער אַלטער היים.

דעמאָלט האָבן די פּינסקער לאַנדסלייט בעת זייער צונויפטרעף אין דער שול באַשלאָסן גלייך צו שיקן הילף פאַר די קרבנות פון די צאַרישע סאטראפן און שפּעטער אויך צו גרינדן דעם „פּינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין".

די פּינסקער לאַנדסלייט האָבן די ערשטע שטיצע געשיקט פון די געלטער, וואָס זיי האָבן גלייך צונויפגעזאַמלט צווישן זיך און דאָן אַ גרעסערע סומע, וואָס איז אַרייַנגעפלאָסן פון אַ באָל, וואָס די קליינע איניציאַטיוו־גרופּע האָט איינגעאָרדנט פאַר אָט דעם פאָליטישן הילפס־צוועק.

דער דערפאָלג פון דער ערשטער אונטערנעמונג האָט די איניציאַטאָרן געגעבן די אידייע צו שאַפן די אַרגאַניזאַציע פון „פּינסקער ראַדיקאַלע עמיגראַנטן אונטערשטיצונג־פאַראיין", וואָס האָט צווישן די פיל שוין־עקזיסטירנדע הילפס־פאַראיינען אין אַמעריקע געהאַט פאַר זיך גאָר אַ נייעם ציל: טראָגן הילף און דערמוטיקונג די רעוואָלוציאָנערע קעמפער אין דער אַלטער היים.

די ערשטע געלטער, וואָס די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָט געשיקט דעם בונדישן קאָמיטעט אין פּינסק און דער צוזאָג די דאָזיקע שטיצע וועלט אָנצוהאַלטן, האָט אַרויס־גערופן גרויס ענטוזיאָזם בייַ די דאָרטיקע בונדישע טוער. עס האָט זיך איינגעשטעלט אַן ענגער קאָנטאַקט צווישן פּינסק און ניו־יאָרק.

די אַרבעט פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָט געפונען פיל סימפּאַטיע צווישן די פּינסקער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן זיך וואָרים אָפּגערופן אויף די הילפס־וועַנדונגען פון דער יונגער אָרגאַניזאַציע, מאַסנווייז באַזוכט און געשטיצט אַלע אירע אונטערנעמונגען.

גלייכצייטיק האָבן פון פּינסק שוין אָנגעהויבן קומען נייע עמיגראַנטן, אַ נייער טיפּ, וואָס איז שוין אויפן אָרט געשטאַנען אין נאָענטער פאַרבינדונג מיט דער בונדישער באַוועגונג, אָדער אומדירעקט אָנגעהויבט געווען פון דער רעוואָלוציאָנערער שטימונג אין דער אַלטער היים. אויף די פאַרזאַמלונגען פון דער נייַ־געגרינדעטער אָרגאַניזאַציע פלעגן די פריש־געקומענע פּינסקער אָפּגעבן באַריכטן פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אין פּינסק און דאָס האָט צוגעגעבן מער באַגייסטערונג די טוער פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע".

די מיטגלידער פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָבן זיך דערפילט מיטאַמאָל שטאַרקער צונויפגעבונדן מיט די ענטוזיאַסטישע קעמפער אין דער אַלטער היים, זיי האָבן זיך דערפילט ווי אַ רעזערוו־ליניע פאַר דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אויף יענער זייט ים.

אויך די פריש־געקומענע פּינסקער אימיגראַנטן האָבן זיך געוויטיקט אין שטיצע דאָ אויפן אָרט און די נייַ אָרגאַניזאַציע האָט זיי די דאָזיקע שטיצע און הילף געגעבן מיט ברידערלעכער וואַרימקייט, פיל זיי געהאָלפן בייַם באַקומען אַרבעט און בכלל זיך באַמיט, אַז זיי זאָלן זיך אין דער נייער היים נישט פילן אָזוי אינזאָם ווי זייערע פאָרגייער.

די נייַע אָרגאַניזאַציע איז געוואָקסן און אַלץ מער פאַרצווייגט איר טעטיקייט. די צאָל מיטגלידער האָט זיך כסדר פאַרמערט און די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָבן שנעל זיך דערווארבן אַ נאָמען צווישן די ניו־יאָרקער יידישע לאַנדסמאַנשאַפטן.

דעם בייַשפּיל פון די פּינסקער, דער עיקר טאַקי אין הינזיכט פון שטיצן די בונדישע באַוועגונג אין דער אַלטער היים, האָבן גלייך נאָכגעטון פיל אַנדערע לאַנדסמאַנשאַפטן. די איניציאַטיוו פון די פּינסקער האָט דערפירט דערצו, אַז אינגיכן איז אין ניו־יאָרק אוסגעוואָקסן אַ גאַנצע קייט פון אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבן אין דער ערשטער ריי זיך גע־

שטעלט אַלס אויפגאַבע צו שטיצן די יידישע, רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג אין זייערע אַלטע היימען.

מיטן וואוקס פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" און דער פּאָליטישער אַנטוויקלונג פון די מיטגלידער איז אויך נאַטירלעך געווען, וואָס פון צייט צו צייט איז געקומען צו אינערלעכע רייבונגען, צו קאָנפליקטן אַרום פּרינציפּיעלע ענינים וועגן דעם פּראָבלעם פון העלפן דעם „בונד" אַליין, אָדער אויך די אָנדערע אונטערערדישע, רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס אין פּינסק.

עס האָט זיך נעמלעך צווישן דער מיטגלידערשאַפט פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" אויספּאַרמירט אַ גרופּע, וואָס האָט געהאַלטן, אַז מען דאַרף זיך נישט באַגרעניצן בלויז מיט שטיצן דעם „בונד", נאָר די אָרגאַניזאַציע מוז טראָגן הילף דער אַלגעמיינער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אָט די חלוקי־דעות האָבן נישט איינמאָל דערפירט צו שארפע דיסקוסיעס און מיינונגס־פאַרשידנהייטן.

דאָס זיינען אָבער געווען בלויז עפיזאָדישע שטערונגען. די טעטיקייט פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" איז ווייטער אין פולן שוואונג אָנגעגאַנגען ביזן סוף פון יאָר 1905.

*
**

די פאַסירונגען אין דער אַלטער היים פלעגן תמיד גלייך ווירקן אויף דער אַקטיוויטעט פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע". זיינען די רעוואָלוציאָנערע שטימונגען אין אייראָפּע געוואָקסן, איז געשטיגן די אַקטיוויטעט פון די אָרגאַניזירטע, ראַדיקאַלע פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע. איז אָבער אין אייראָפּע געקומען אַ מאַמענט פון ירידה, האָט דאָס גלייך זיך אָפּגעשפּיגלט אין דעם „פּינסקער ראַדיקאַלן פּאַראיין".

דער זיג פון דער רעאַקציע אין רוסלאַנד, דאָס פאַרשיקן די וויכטיקסטע טוער, דער צוזאַמענברוך פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אין דער אַלטער היים האָט געהאַט אַ דערדריקנדע ווירקונג אויף די מיטגלידער פון פּינסקער „ראַדיקאַלן פּאַראיין" אין ניו־יאָרק. די פריערדיקע באַגייסטערונג איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אָפּהענטיקייט און אָפּפילו אָפּאַטיע.

פון פּינסק האָט זיך דאַן, אין די יאָרן 6־1905, אָנגעהויבן אַן עמיגראַציע פון רעוואָלוציאָנערן, וועמען עס איז געלונגען צו ראַטעווען זיך פון די הענט פון צאַרישן רעזשים. נישט אַלע אָבער פון די אַריבערגעקומענע האָבן דאָ, אין אַמעריקע, פאָרטגעזעצט זייער געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט. די שווערע אָנטוישונג פון דער דורכגעפאַלענער רעוואָלוציע און די פאַראורזאַכטע יאוש־שטימונגען זיינען ביי אַ טייל פון די פּאָליטישע אימיגראַנטן געווען אַזוי שטאַרק, אַז זיי האָבן אין דער „גאָלדענער מדינה" געזוכט זיך צו באַטויבן אין געיעג נאָך עקאָנאָמישן תכלית. עס זיינען אָבער געווען אויך אַזעלכע, וואָס האָבן, טראָץ די שווערע באַדינגונגען דאָ, אין דער נייער היים, טראָץ דער מידקייט אַלס „דעביוטאַנטן" אין די שווין־שפּעד, ווייטער געוואָלט פאָרטזעצן אַ געזעלשאַפטלעך־סאָציאַליסטישע טעטיקייט צווישן די פּינסקער לאַנדסלייט.

צוליב אָבער דער אָפּהענטיקייט און אַפּאַטיע אין די רייען פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע", אַרויסגערופן דורך די דערדריקנדע פּאָליטישע אומשטענדן אין רוסלאַנד, איז אוממעגלעך געווען ווייטער אָנצוגיין מיט דער אַרבעט אין די ראַמען פון דעם דאָזיקן פאַראיין. די אָרגאַניזאַציע „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָט כמעט אויפגעהערט צו פונקציאָנירן. סיי די פריערדיקע טוער און סיי די נייַ־צוגעקומענע, וועלכע האָבן זיך געפונען אין אַן אַקטיווער געזעלשאַפטלעכער אָטמאָספערע, האָבן געזוכט נייַע וועגן, וויאָזוי ווייטער צו קענען אָנגיין מיט דער אַרבעט און נישט איבערריסן די פעדים, וואָס האָבן די היגע פּינסקער ראַדיקאַלע לאַנדסלייט פאַרבונדן מיט דער בונדישער באַוועגונג אין פּינסק.

אין יענער צייט האָט דער אַרבעטער־רינג שוין געפונען וואָקסן און געציילט העכער צוויי הונדערט ברענטשעס. די פאַראייניקטע קערפערשאַפט האָט שוין געשפּילט אַ ויכטיקע ראָל אויף דער יידישער אַרבעטער־גאָס אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

פאַר די אַקטיוויסטן טוער פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע" איז דאָן קלאָר געוואָרן, אַז די אייניקייט לעזונג פונם פּראָבלעם איז — אָנצושליסן זיך אַלס ברענטש פון אַרבעטער־רינג. דעמאָלט האָט אַ טייל מיטגלידער פון די „פּינסקער ראַדיקאַלע", צוזאַמען מיט אַ גרופּע פריש־אָנגעקומענע אימיגראַנטן, זיך אָנגעשלאָסן אין אַרבעטער־רינג אונטערן נאָמען: „פּינסקער ראַדיקאַלע אַסאָסיאיישאַן, ברענטש 210 אַרבעטער־רינג".

טשאַרטער־מיטגלידער פון ברענטש 210

דזשאָזעף בוירגען	סעם מאַלאַכאָווסקי
לואי בעגון	אברהם מאצעוויניק
דזשייקאָב בעגון	קאַרל מאַריאַש
דזשייקאָב בערמאַן	פּעשע מאַרקאָווסקי
מאָריס גאָלדבערג	פּינחס מעדוועטקין
סעם גלאָבערמאַן	אברהם מעלמאַן
הערי דענענבערג	מאָריס נייַדיטש
סעמועל האָכמאַן	מאָריס עפּשטיין
דייויד האָראָוויץ	סעם ערליך
נייטן וואָליאַנסקי	אייזיק פרידמאַן
מאָריס וואַסערמאַן	דזשייקאָב פרישמאַן
אייזיק וואָלקאָוו	דוד פרענק
סעם טאַנצמאַן	סעם פאָל
דייוו לעווין	פּיליפּ פאָמעראַנץ
סעם לעווין	יעקב פאָמעראַנץ
היימאַן לעווין	אהרן פּעקאָוו

מערי קאָהן	הערי קליין
סעם קאָהן	בעני קרופסקי
מאָריס קאָהן	איזידאָר ראָטבלאַט
דזשייקאָב קאָהן	לואי שרייבער
היימאַן קאַרפ	יוסף שרייבער

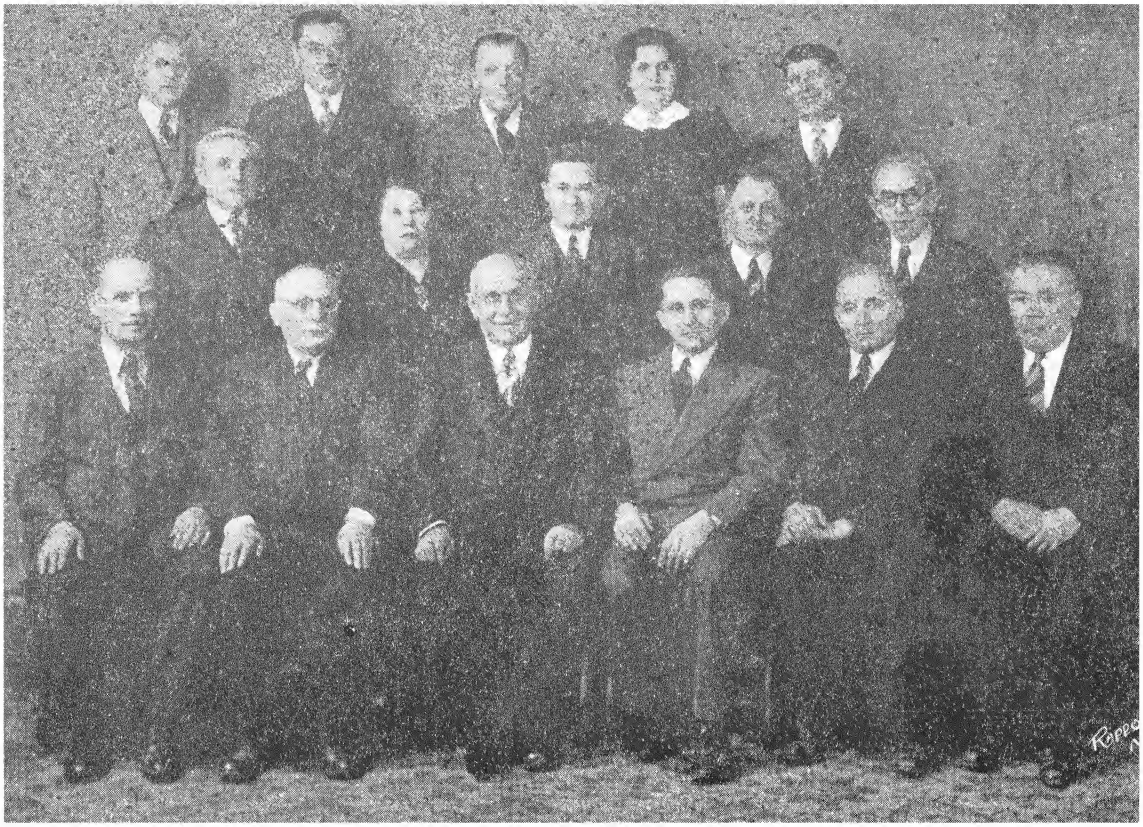
ברענטש 210 א. ר.

די גרופּע „פּינסקער ראַדיקאַלע", וואָס האָט זיך רעאָרגאַניזירט אַלס ברענטש 210 אַרבעטער־רינג, האָט מיטאַמאָל צוריק באַקומען שוואונג און אין די ראַמען פון דער מעכטיק־אויסגעוואַקסענער אַרבעטער־רינג־באָוועגונג זיך פאַרמאָסטן אויף אַ ברייטער הילפס־טעטיקייט און פאַרצווייגטער קולטור־אַרבעט.

די מיטגלידער פון ברענטש 210, צווישן וועלכע עס האָבן זיך געפונען אַ סך אויסגעפּראָווטע בונדיסטן, האָבן זיך פאַרנומען צו אָרגאַניזירן אַ רעגלמעסיקע שטיצע פאַרן „בונד" אין רוסלאַנד. אָנשטאָט די ביזאיצטיקע צופעליקע זאַמלונגען פאַר דעם צוועק איז צווישן די מיטגלידער דורכגעפירט געוואָרן אַ טעקס פון 10 סענט אַ קוואַרטאַל, ווי אַ רעגולערע שטיצע פאַרן „בונד".

דער דאָזיקער באַשלוס איז געוואָרן אַ קאָנסטיטוציאָנעלער פונקט ביים ברענטש, צו וועלכן עס מוז צושטימען יעדער נייער קאַנדידאַט, איידער ער ווערט אַ מיטגליד.

די אָרגאַניזאַציע איז געוואָקסן סיי אין דער מיטגליידערשאַפט און סיי אין איר איינפלוס. די נייַ־צוגעקומענע מיטגלידער האָבן שוין מיט זיך פאַרגעשטעלט גאָר אַן אַנדערן עלעמענט, ווי די ערשטע גרינדער פון ברענטש — מענטשן מיט פאַרשידענע אידעאָלאָגישע איינשטעלונגען. עס איז צווישן זיי געווען אַ גרויסע צאָל ראַדיקאַל־געשטימטע, סאָציאַליסטיש־דערציִעניע, אָבער נישט קיין בונדיסטן. עס איז דעריבער גע־וען פאַרשטענדלעך, וואָס אויף די פאַרזאַמלונגען האָבן זיך אָפט געהערט שטימען פון קעגנערשאַפט צום טעקס פאַרן „בונד".

אַ גרופּע פּינסקער בונדיסטן, מיטגלידער פון ברענטש 210 א. ר.

ערשטע רייַ, פון רעכטס צו לינקס: משה ציטרין, משה אַדלער, שמואל דאַוויטש, ד"ר ב. האפמאַן (צביון), שמואל ליאָוו, היימאן גאָלדבערג.

צווייטע רייַ, פון רעכטס צו לינקס: הערשל קליין, קאָפּל קלעפּאַק, זיידל שליאַקמאַן, (געשטאָרבן), פּעסל אָסטראָווסקי, אשר שייפער.

דריטע רייַ, פון רעכטס צו לינקס: ישראל שטיינמאַן, בעקי קאַן, שלמה סעלניק, טשאַרלז אָסטראָווסקי, משה דערעוועגסקי.

עס זיינען פֿאַרגעקומען קאַמפֿן, הייסע דעבאַטן, אָבער געזיגט האָט די טראַדיציע, וואָס די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע האָט געהאָט היגטער זיך, און דער צען־סענטיקער טעקס איז געבליבן אומבאַרירט.

דער גייסט פון אַקטיוון, לעבעדיקן ראַדיקאַליזם, וואָס האָט אורשפרונגלעך געהאָט צעמענטירט די ערשטע אָרגאַניזירטע ראַדיקאַלע פּינסקער קערפֿערשאַפֿטן אין אַמעריקע, האָט ווייטער געלעבט אין דער איבערגעבויטער אָרגאַניזאַציע. דער ברענטש 210 איז געווען אין דער היזיכט אַן אויסנאַם פון פיל אַנדערע לאַנדסמאַנשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס. אויסער די געשעפֿטלעכע ענינים פון ברענטש זיינען אויפן טאָג־אָרדנונג תמיד געשטאַנען אַלגעמיין־געזעלשאַפֿטלעכע פראַגן, סאָציאַליסטישע פֿראָבלעמען און אנגעלעגנהייטן פון עקאָנאָמישן קאַמף דאָ אויפן אָרט. דערביי האָט זיך אַלץ מער געשטאַרקט דאָס ברידערלעכע סאָלידאַריטעטס־געפיל פאַר די מיטגלידער גופא.

די אַלע מאַמענטן זיינען געקומען צום אויסדרוק אין אַ ריי באַשלוסן פון ברענטש, ווי למשל דער לאָקאַלער „קאָנסאָמפֿטיוו־פֿאָנד", וואָס איז געשאַפֿן געוואָרן, כדי פאַר שווינדזוכט־קראַנקע מיטגלידער צו קענען אויסצאָלן אַ סומע פון 100 דאָלאַר נאָכן פאַרלאָזן דעם סאַניטאַריום פון אַרבעטער־רינג; דאָן די באַשלוסן וועגן וועכנטלעכער שטיצע פאַר שטרייקנדע מיטגלידער, און אויך דאָס באַפֿרייען זיי פון צאָלן די בילס פון ברענטש דורך דער צייט פון שטרייק.

די עפּנטלעכע אונטערנעמונגען פון די פאַרשידענע סאָסייעטיס זיינען אין יענער צייט באַשטאַנען אין אייניקע יערלעכע בעלער. אויך דער ברענטש 210 האָט דאָס דאָזיקע גאַנגבאַרע מיטל אויסגענוצט, כדי צו פאַרשאַפֿן זיך פֿאָנדן פאַר זיין פֿאָליטישער הילפס־אַרבעט.

אין יאָר 1913 האָט דער ברענטש איינגעאָרדנט דעם 13טן באַל (לויטן כראָנאָלאָגישן סדר פון די יערלעכע בעלער, וואָס עס האָט איינגעאָרדנט די „פּינסקער ראַדיקאַלע"), פון וועלכן דרייסיק פּראָצענט הכנסה, וואָס האָט דאָן באַטראָפֿן אַ באַדייטנדיקע סומע, איז געשיקט געוואָרן פאַר דעם בונדישן אָרגאַן „די צייט". שפּעטער, דורך דעם גאַנצן מלחמה־פּעריאָד, איז אַ גרויסער טייל הכנסה פון די בעלער געגעבן געוואָרן פאַרן פּינסקער רעליף.

נישט געקוקט דערויף, וואָס דער ברענטש האָט

אַ גרופּע פּינסקער בונדיסטן, מיטגלידער פון ברענטש 210 א. ר.

ערשטע ריי, פון רעכטס צו לינקס: יאָסל קנובאָוויץ, יודל געלפֿאַנד, ביילע ציטרין, אסתר „די שוואַרצע", שמעיה סטאַק; נאָטקע גאָלדבערג.

צווייטע ריי, פון רעכטס צו לינקס: פּסח גאָלדבערג, דושעני גאָלדבערג, פערל שטיינמאַן, ראָזע סעלניק, דבורהל קליינמאַן, שרה לעווין, יאַנקל לעווין.

געהאַט כּמעט אַן אויסגעשפּראָכענעם סאָציאַליסטישן און אַפילו בונדיסטישן כאַראַקטער, האָט ער אָבער מיט אויפֿמערקזאַמקייט נאָכגעפֿאָלגט די אַלגעמיינע געזעלשאַפֿטלעכע באַוועגונגען אויף דער יידישער גאַס און יעדע נייע אינסטיטוציע, וואָס האָט זיך געשטעלט הומאניטארע אויפגאַבן, איז דורכן ברענטש געשטיצט געוואָרן — פינאַנציעל און מאָראַליש.

אַזוי למשל איז דער ברענטש 210 געווען אייגנער פון די ערשטע צווישן די ניו־יאָרקער לאַנדסמאַנשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס זיך אָנצושליסן אין דער „היברו אימיגראַנט עיד־כאַסייעטי", וואָס האָט דאַן, אין די מלחמה־יאָרן, אָנגעהויבן איר טעטיקייט אין אַמעריקע און איז איצט איבער דער גאָרער וועלט באַקאַנט אונטערן נאָמען „האיאַס".

אָרום דעם באַשלוס איז דאַן אין ברענטש פֿאָרגעקומען אַ העפֿטיקע דיסקוסיע, צי עס איז פון סאָציאַליסטישן שטאַנדפּונקט אויסגעהאַלטן צו שטיצן אַ צדקה־געזעלשאַפֿט, וואָס ווערט אָנגעפֿירט דורך בורזשואַזע עלעמענטן. דאָס איז דאַן נישט געווען סתם אַ דיסקוסיע אָרום אַן אָרגאַניזאַציאַלן ענין, נאָר אַ שטרייט אָרום אַ פּרינציפּיעלער פֿראָגע, אַ שטרייט פון קלאַסן־באַוואוסטזיניקע, פּאָליטיש־דערצויגענע טוער, פֿאַר וועלכע די סאָציאַליסטישע פּרינציפּן זיינען געווען הייליק און טייער.

געזיגט האָט אָבער דאָס מאָל דער פּראַקטישער צד, וועלכער האָט באַהויפּטעט, אַז די „היברו אימיגראַנט עיד־סאַסייעטי", הגם זי ווערט געפֿירט פון אַ בורזשואַזן עלעמענט, איז זי אָבער באַשטימט צו העלפן אָרימע אימיגראַנטן און אַז דערמיט וועלן די סאָציאַליסטישע פּרינציפּן נישט פֿאַרשוועכט ווערן, אַז דאָס שטייט נישט אין וויידערשפּרוך צו דער סאָציאַליסטישער מאָראַל. און אַזוי איז טאַקי דער ברענטש 210 ביזן היינטיקן טאָג אָנגעשלאָסן און שטיצט דעם „האיאַס". געזיגט האָט דער ערלעכער באַגער פון טראָגן הילף און שטיצע פֿאַר ליידנדיקע.

זוי אַ צווייטער ביישפּיל קען אויך דינען דער פֿאַקט, וואָס דער ברענטש האָט זיך באַטייליקט אין דער ערשטער פֿאָלקסטינער קאָנפֿערענץ, וואָס איז אין יאָר 1918 פֿאָרגעקומען אין ניו־יאָרק, און פון דאַן אָן נעמט דער ברענטש אָפט אָנטייל אין די געלט־זאַמלונגען לטובת דעם אַרבעטנדן פֿאָלקסטינע.

דאָס זיינען אָבער אַלץ זייטיקע מיטווירקונגען, סאָלי־דאַריטעטס־אויסדרוקן פֿאַר באַוועגונגען און אָרגאַניזאַציעס, וועמענס טעטיקייט עס ווערט דורך די ברענטש־מיטגלידער אינערקענט פֿאַר פּאָזיטיוו דערשיינונגען אין יידישן לעבן. דער עיקר אָבער איז די הויפּט־ליניע פון ברענטש ווייטער געפֿירט געוואָרן אין דער ריכטונג פון שטיצן די סאָציאַליסטישע באַוועגונג אויף דער יידישער גאַס.

נישט געווען קיין איין שטרייק אין אַמעריקע, וואָס זאָל דורך דעם ברענטש נישט ווערן אונטערשטיצט. די סאָציאַליסטישע פֿרעסע, סיי אין יידיש און סיי אין ענגליש, האָט אין ברענטש 210 געפונען תמיד די אָפּטיווסטע מיטהילף.

די סאָציאַליסטישע טאָגצייטונג אין דער ענגלישער שפּראַך, „קאָל", האָט אין ברענטש 210 געפונען איינעם פון זייגע אָפּטיווסטע אונטערשטיצער אויף דער יידישער גאַס אין אַמעריקע. אין דער צייט, ווען די „קאָל" האָט דורכגעמאַכט איר שוועריסטן קריזיס, האָט דער ברענטש 210 פֿאַרקויפט די פולווערטיקע „ליבערטי"־באַנדס, וואָס ער האָט געהאַט נאָך פון דער ערשטער וועלט־מלחמה, און פֿאַר דעם געלט געקויפט „קאָל"־באנדס. דער ברענטש האָט אָפט דורכגעפֿירט זאַמלונגען און באַשטייערונגען פֿאַר דער אומ־לעגאַלער און שפּעטער לעגאַלער בונדישער פּרעסע אין אייראָפּע, און אַ כאַראַקטעריסטישער שטריך פֿאַרן ברענטש איז אויך דער פֿאַקט, אַז אַ צייט לאַנג האָט ער די אַנאַנסן וועגן זיינע אונטערנעמונגען געגעבן אויסשליסלעך אין דער סאָציאַליסטישער פּרעסע.

דער ברענטש 210 האָט אַלע מאָל דירעקט זיך באַטייליקט אין די פֿאַרשידענע פּאָליטישע דעמאָנסטראַציעס, סיי וועגן אַמעריקאַנער אנגעלעגנהייטן, ווי למשל די אָקציעס צו פֿאַרטיידיקן טאָם מוני און סאַקאָ־וואַנזעטי, ווי אויך די פּראָטעסט־מיטינגען קעגן די פּאָליטישע פֿאַרפֿאָלגונגען אין איראָפּע, סיי אין די פּאַשיסטישע לענדער און סיי קעגן סטאַליניסטישן טעראָר אין סאָוועט־רוסלאַנד.

דער ברענטש האָט באַזונדערס אָקטיוו מיטגעווירקט אין דער באיקאָט־אָקציע קעגן היטלער־דייטשלאַנד און אין די פֿאַרשידענע אנטי־נאַצישע ליגעס.

נישט געקוקט דערויף, וואָס דער סאָציאַלער מצב פון די מיטגלידער פון ברענטש האָט זיך מיט דער צייט געהאַט געענדערט, וואָס נישט איינער פון זיי איז אָוועק פון פֿאַבריק, איז ער אָבער ווייטער געבליבן טיף פֿאַרבונדן מיט דער אַרגאַניזאַציע און געהאָלפן פֿאַרטזעצן דעם קאַמף קעגן רעאַקציע און אונטערדריקונג.

און נישט נאָר אין געלט־זאַמלונגען און אויסערלעכע דעמאָנסטראַציעס האָט זיך אויסגעדריקט אָט די סאָציאַליסטישע טראַדיציע פון ברענטש, נאָר אויך אין מעשים צווישן די מיטגלידער גופא.

אַזוי, למשל, האָט דער ברענטש אָנגענומען אַ באַשלוס, אַז יעדער מיטגליד, וועלכער איז אַן אייגנטימער פון אַ שאָפּ, זאָל באַשעפטיקן אויסשליסלעך יוניאָן־אַרבעטער און אַז אין פאַל פון אַ שטרייק זאָל ער זיין דער ערשטער דעם שטרייק צו ליקווידירן. אין דעם זעלבן זין איז אויך געוואָרן דער באַשלוס, אַז די מיטגלידער פון ברענטש טאָרן נישט קויפן קיין פֿראָדוקטן אָן דעם יוניאָן־לייבל.

אָט די ליניע האָט דער ברענטש אָפּגעהיט: נישט נאָר אין זיין לאָקאַלער אַרבעט, נאָר אויך דערפֿאַר געקעמפט אין די ראַמען פון אַרבעטער־רינג בכלל.

דער ברענטש 210 האָט אַלעמאָל מיט דער גרעסטער לאָיאַליטעט זיך באַצויגן צום אַרבעטער־רינג, באַקעמפט די פֿאַרשידענע שטערער, וועלכע האָבן געוואָלט אויפּרייסן די

אינערלעכע גאַנצקייט פון דער באַוועגונג, אָבער קיינמאָל זיך נישט אָפּגעהאַלטן פון אויסאיבן קאָנסטרוקטיווע קריטיק.

דער ברענטש האָט אויך שארף רעאַגירט קעגן אַריינ־פירן פּאַרטיי־שטרייטיקייטן אינערהאַלב דעם אַרבעטער־רינג, באַזונדערס נאָך דער שפּאַלטונג אין דער אַמעריקאַנער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי אין יאָר 1936. אויף דער איני־ציאַטיוו פון ברענטש 210 האָט די נאַציאָנאַלע עקזעקוטיווע פון אַרבעטער־רינג אָנגענומען אַ באַשלוס, אַז אין אָט דעם פּראָקציאָנעלן קאָמף, וואָס גייט אָן אין דער סאָציאַליס־טישער פּאַרטיי, זאָלן זיינע פירנדע מיטגלידער נישט באַנוצן זיך מיטן טיטל און אויטאָריטעט, וואָס זיי האָבן אין אַרבעטער־רינג.

דאָס פּראָבלעם פון פּאַרטייאישע שטרייטיקייטן האָט אָנגענומען פיל שאַרפערע פארמען, ווען אין אַרבעטער־רינג און אויך אין ברענטש 210 האָבן מיטאַמאָל אָנגעהויבן ווערן אַגרעסיוו די קאָמוניסטישע עלעמענטן. דער ברענטש 210 האָט דער ערשטער אין יאָר 1929 אָנגענומען אַ רעזאָ־לוציע קעגן די קאָמוניסטישע שטערער אין אַרבעטער־רינג, און אין זיין אייגענער אָרגאַניזאַציע האָט ער אַ גרופּע פון 15 מיטגלידער געמאַכט אָלס „מעמבערס עט לאַרדזש" צוליב זייער קאָמוניסטישער שטערונגס־אַרבעט.

גאַנץ אַנדערש אָבער איז אין ברענטש געווען די באַציאונג צו אַנדערע פּאָליטישע אָדער געזעלשאַפטלעכע באַוועגונגען אויף דער יידישער גאַס, ווען דער האָבן נישט באַקומפט דעם אַרבעטער־רינג. אַזוי, למשל, האָט דער ברענטש אָפט אונטערשטיצט דעם געווערקשאַפטן קאַמפּיין און פּינסקער חלוצים אין פּאָלעסטינע, טראָץ דעם, וואָס די ריכטליניע פון ברענטש איז ניט געווען אין אינקלאַנג מיטן פּאָליטישן ציוניזם. און ווען עס זיינען אין יאָר 1934 געשלאָסן געוואָרן די טויערן פון פּאָלעסטינע, האָט דער ברענטש זיך באַטייליקט אי דער אַלגעמיינער פּראָטעסט־אַקציע. ער האָט אויך טעקסירט זיינע מיטגלידער מיט איין דאָלאַר, שאַפּנדיק אַ סומע פון 300 דאָלאַר פאַר די פּאַגראָם־געליטענע אין פּאָלעסטינע.

דער ברענטש האָט זיך אויך אָנגעשלאָסן אָלס מיטגליד אין פּאַרשידענע געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, ווי „ארט" און „יידישן אַרבעטער־קאָמיטעט".

אין פּאַרשידענע צייטן זיינען מיטגלידער פון ברענטש 210 געווען פּאַרטאָטן אין דער נאַציאָנאַלער עקזעקוטיווע פון אַרבעטער־רינג, אין ניו־יאָרקער שטאָט־קאָמיטעט און אין אַנדערע אַדמיניסטראַטיוון אינסטאַנצן פון אַרבעטער־רינג.

דער ברענטש איז אויך געווען אָנגעשלאָסן אין דער קעמפּ־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג, טאַקסירט זיינע מיט־גלידער מיט פינף סענט אַ קוואַרטאַל פאַרן אַלגעמיינעם קעמפּ־פאָנד און אויך אַליין אויפגעבויט צווויי באַנגאַלעס אין אַרבעטער־רינג־קעמפּ.

טראָץ דעם, וואָס דער ברענטש האָט זייער פיל ענער־גיע אָפּגעגעבן פאַר הילף צו פּאַרשידענע באַוועגונגען און אָרגאַניזאַציעס אין דרויסן, — האָבן דערפון אָבער נישט געליטן די אינערלעכע הילפס־טעטיקייטן. די מיטגלידער האָבן תמיד אַרויסגעוויזן די העכסטע מאָס פון איבערגע־געבנקייט און די זאַמלונגען לטובת די איינצעלנע, נויט־ליידנדע אין ברענטש. אַזעלכע אַקציעס האָבן אָפט דערגרייכט די סומע ביז 500 דאָלאַר.

צווישן די וויכטיקע אַקטיוויטעטן אין ברענטש איז אויך כדאי אונטערצושטרייכן די יערלעכע מעדיצינישע אונטערזוכונגען פאַר מיטגלידער און זייערע משפחות, וואָס ווערן דורכגעפירט דורך די בעסטע דאָקטוירים־ספּעציאַליסטן.

אויסער דער מאַטעריעלער שטיצע צייכנט זיך דער ברענטש 210 אויך אויס מיט זיינע אייגענפירטע טראַדיציעס, וואָס האָבן אַלס ציל צו שאַפן אַ וואַרימע אַטמאָספערע צווישן זיינע מיטגלידער. אַזוי, למשל, ווערט אַ גרויסער טייל פון די פאַרזאַמלונגען געפּירט ביי געדעקטע טישן, וואָס ברענגט תמיד אַריין אַ געוויסע אינטימקייט. אַ שם האָבן די ערשטע־מאַי פייערונגען פון ברענטש 210, וואָס זיינען פאַר דעם רוב אַ דעראינערונג פון די אַמאָליקע קאַמפּס־יאָרן אין דער אַלטער היים, און אויך די יובל־פייערונגען צום פופציקסטן געבורטסטאָג פון די ברענטש־מיטגלידער, וואָס אַ גרויסער טייל צווישן זיי האָט שוין דורכגעמאַכט.

אַ דאַנק זיין בריט־פּאַרצווייגטער געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט האָט זיך דער ברענטש 210 דערוואָרבן גרויס אָנזען אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין אַמעריקע. דאָס האָט צום ברענטש צוגעציגן אויך נישט־פּינסקער, צווישן וועלכע עס געפינען זיך פירנדע פערזענלעכקייטן אין יידישן געזעלשאַפטלעכן און קולטורעלן לעבן. אויך דער פּאַרשטאַרבענער גרויסער יידישער אַרבעטער־פּידער, א. ליטוואַק, איז געווען אַ מיטגליד פון ברענטש.

אין יאָר 1929 האָט דער ברענטש 210 געהאָלפן אָרגא־ניזירן אַ פּינסקער פרויען־ברענטש, וואָס איז אין אַרבעטער־רינג באַוואוסט אָלס ברענטש 210 ב. די דאָזיקע אָרגאַני־זאַציע איז זינט איר אַנטשטייאונג ביזן היינטיקן טאָג אַקטיוו אין אַלע געזעלשאַפטלעכע אַקציעס און פּאַראַנשטאַלטונגען, וואָס דער ברענטש 210 נעמט אונטער. דער פרויען־ברענטש איז אַ ריכטיקע שוועסטער־אָרגאַניזאַציע פון ברענטש 210. אויף די מיטינגען פון ביידע ברענטשעס זיינען שטענדיק פאַרטרעטן ספּעציעל־דעלעגירטע פּאַרשטייער און די צוזאַמענארבעט צווישן ביידע ברענטשעס איז אַ פּסטס־צונויפגעשלאָסענע.

אין 1931 האָט דער ברענטש 210 אויך אָרגאַניזירט אַ יוגנט־ברענטש צווישן די קינדער פון די מיטגלידער. די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע האָט עקזיסטירט זעלבסטשטענדיק במשך פון עטלעכע יאָר און שפּעטער זיך צונויפגעגאָסן מיט אַ צווייטן יוגנט־ברענטש פון אַרבעטער־רינג.

אין יאָנואַר 1940 האָט דער ברענטש געמאַכט אַן ענדערונג אין זיין נאָמען און מיט אַ געפיל פון טיפן פאַר־

דרוס זיך געשיידט מיטן באַצייכענונגס־וואָרט „ראַדיקאַלע", וואָס דער ברענטש האָט מיט 32 יאָר צוריק געהאַט איבער־געגומען פון „פינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין".

במשך פון פיר צענדליק יאָר האָט דאָס דאָזיקע וואָרט געגעבן די געהעריקע באַפאַרבונג דעם פינסקער ברענטש און זיין סאָציאַליסטיש־געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט. אָבער אין די לעצטע עטלעכע יאָר איז דאָס באַצייכענונגס־וואָרט „ראַדיקאַלע" געוואָרן אוועזורפירט דורך אַ פאַרפירערישער באַוועגונג אויף דער יידישער גאַס און עס פאַרוואַנדלט אין אַ מאַסקע פאַר אירע פאַרשידענע פסיידאָ־ראַדיקאַלע אַרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבן נישט געהאַט דעם מוט צו דער־שיינען אין דער עפנטלעכקייט אין זייער אמתן לבוש און זיי האָבן דעריבער זיך פאַרשלייערט מיטן וואָרט „ראַדי־קאַלע". צוליב דעם טאַקי האָט דער ברענטש באַשלאָסן אויסצושטרייכן דאָס דאָזיקע וואָרט פון זיין נאָמען.

דאָס יאָר 1939 — 1940, וואָס האָט זיך אויסגעצייכנט מיט שטורעם און פאַרוויסטונג אין אייראָפּע האָט, נאָטירלעך, באַוואויגן דעם ברענטש צו פאַרשטאַרקן זיין הילפס־אַקטיוויטעט און אין פאַרלויף פון יאָר 1940 האָט דער ברענטש געשאָפן אַ באַדייטנדע סומע פאַר פאָלגנדע קערפערשאַפטן: אַרבעטער־קאָמיטעט, האָאַס, צדקה־פעדע־ראַציע און געווערקשאַפטן־קאָמפיין.

די אַקציע פאַר די דאָזיקע אינסטיטוציעס איז געפירט געוואָרן דורך סוב־קאָמיטעטן פאַר יעדער אינסטיטוציע באַזונדער, אין איין און דער זעלבער צייט, און דאָס האָט נישט געבראַכט דעם געוואונטשטן רעזולטאַט.

דער ברענטש האָט דעריבער באַשלאָסן ביי די קומענדיקע אַקציעס אָנצוואונדן אַן אַנדערע טאַקטיק. דער קאָמפיין פאָרן פאָנד פון דרויסנדיקע אינסטיטוציעס ווערט פון איצט אָן געפירט דורך אַן אייגנהייטלעכן קאָמיטעט און שפּעטער ערשט פאַרטיילט צו די באַזונדערע אינסטיטוציעס.

אונטערציענדיק דעם סך־הכל פון דער סאָציאַלער און העליף־אַרבעט, וואָס דער ברענטש האָט געפירט דורך דער צייט פון זיין עקזיסטענץ, באַקומט זיך אַ בילד פון געזעל־שאַפטלעכער טעטיקייט, וואָס איז באַהויכט מיט אויפריכטיקן אידעאַליזם. די פאַקטן, לויט זייער כראָנאָלאָגישן צוזאַמענ־שטעל, שאָפן די פאַרביקע מאָזאַאיק פון פיר צענדליק יאָר שטורמישער געשיכטע, איינגעפאַסט אין דער מיניאַטור־ראַם פון ברענטש־אַקטיוויטעט.

שטיצע פון ברענטש 210 אַ. ר. פאַר אינסטיטוציעס און באַוועגונגען *)

1908. פינף סענט טעקס אַ קוואַרטל פאַר דער „קאָל".

1912. אַקציע פאַר מילוואָקער סאָציאַליסטישן קאָמפיין־פאָנד.
„סאנדיי־סקולס" — סאָציאַליסטישע און פון אַרבעטער־רינג.
לאָרענס־שטרייקער.
טאָראָנטער שטרייקנדע וועבער.
יערלעכער פיקניק פון „בונד".
פאַריער־שטרייק אין ניו־יאָרק.
אַקציע פאַר „די צוקונפט".

1913. שטרייקנדע שניידער אין ניו־יאָרק.
פּעטערסאָנער שטרייקנדע וועבער.
שטרייקנדע סילק־וועבער פון „אייי־דאָבליו־דאָבליו".
בונדישע אָרגאַניזאַציע אין פינסק.

1914. שטרייקנדע שיך־אַרבעטער.

1915. דעליף פינסק־קאַרלין.

1916. „פיפלס ׳רעליף".
אַקציע פון וו. מעדעם פאָרן „בונד".
קלאוקמייקער־שטרייק.

1917. „רעגד־סקול".
געקויפט שערס פון סאָציאַליסטישן סט. לואיס „דיילי העראַלד".

1918. דעבס פאַרטיידיקונגס־פאָנד.
מיליאָן־דאָלאַר־קאָמפיין פאַר סאָציאַליסטישער פּאַרטיי.
טאָם־מוני־פאָנד.

1919. יידישע סאָציאַליסטישע פעדעראַציע.

1920. די רוסיש־אָמעריקאָנער קאָרפּאָריישאָן פון דער אָמאַלגאַמייטער.
„האַרלעם סאָנדיי־סקולס".
פאָלקס־קאָנוועניאָן קעגן די פאָגראָמען אין פּוילן.

1926. „קינדער־רינג" — אויסגאָבע פון אַרבעטער־רינג שולן.
משהל־גלויבערמאָן־שול.
דאָלאַר־טעקס צווישן מיטגלידער פאַר קלאוק־מייקער־שטרייק (300 דאָלאַר).

1927. „יונייטעד היברו טשאַריטיס".
„פאַרווערטס"־באָל.
„וועלט־אַלמאַנאַך" פון „וועקער".
קאָמפיין פון ה. ערליך פאָרן „בונד" (275 דאָל.).
„דענווער־האָם" פאַר יידישע קינדער.

*) אַ סך פון די אויסגערעכנטע אינסטיטוציעס זיינען פיל מאָל־עגלמעסיק געשטיצט געוואָרן דורכן ברענטש 210, אָבער אין דער דאָזיקער רשימה פיגורירן זיי בלויז איין מאָל.

שטרייקנדע פלאָמבערס אין ברוקלין.
הירש לעקערט־פאַרזאַמלונג.
סאַקאַ־וואַנצעטי פאַרטיידיקונגס־פאָנד.
יידישער האָספיטאַל אין דענווער.
„נאַטוראַליזיישאַן אייד־ליג".
„ניו־לידער".

1928. פינסקער חלוצים אין פאַלעסטינע.
דעבס ראַדיאָ־סטאַנציע.
פרייווילקער טעקס פון די מיטגלידער פאַרן „האיאַס" (178 דאָלאָר).
פאָליטישע אַרעסטירטע אין סאָוויעט־רוסלאַנד.

1929. „רענד־סקולס".
פאַרשידענע אַרבעטער־רינג ברענטשעס.
„פרייע אַרבעטער שטימע".
יידישע הייס פאַר אַלטע לייט אין לאָס־אַנדזשעלעס.
יידישער נאַציאָנאַלער האָספיטאָל אין לאָס־אַנדזשעלעס.
„סאָציאַליסטישסקי וועסטניק".
אַקציע פון ווייקאָר אַלטער פאַרן „בונד".
דעבאַראַ־סאַניטאַריום.
יידישער נאַציאָנאַלער יתומים־הויז.
טעקסטיל שטרייקער פון ניו־קאַראָליינאַ.
דאָלאָר־טעקס פון אַלע מיטגלידער פאַר פאָגראָם־ געלידענע אין פאַלעסטינע (300 דאָל.).
אייזן און בראַנד־שטרייקער.
קלאוקמייקערס געזעראַל־שטרייק.
ברענטשעס פון יידישן סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד.
באָסטאָנער שיך־שטרייקער.
טעקסטיל־שטרייקער פון דער סאוט.
פאַרטערס־יוניאָן.

1930. יידישע קאָנווענטאָנט־האָם אין לאָס־אַנדזש.
יידישער סעמינאַר.
„וועקער".
„פּעפּער באַקס־מיקערס"־שטרייק.
אַקציע פון י. פּאָט פאַרן „בונד" (200 דאָלאָר).
„פייאָניר־יוטה".
בראָנזוויללער לייבאָר־לייסעאום.
פרויען־סעקציע פון סאָציאַליסטישער פּאַרטיי.
צען־סענטיקער קוואַרטאַל־טעקס פאַר געצייג־קאַמפיין פון „ארט".
„דענווער עקס־פּעשיענס־האָם".
„איפסעלס".
סאָציאַליסטישער וואַל־קאַמפיין (200 דאָלאָר).

1931. אַנאַרכיסטישער רויטער קריץ אין סאָוויעט־רוסלאַנד.
פיטסבורגער מיינערס.
שיקאַגער דעפענס־קאָמיטע.

1932. „היברו דעי־נוירסערי".

1934. „נעישיאַנעל האָם פאַר די בלינדע".
פאַרמער־באַוועגונג.
„אַמעריקן ליג פאַר דעפענס אָוו דזשואיש רייטס".
שטרייק פון „בעלד־מיקערס־יוניאָן".
עסטרייכישע קרבנות.
בערשטער מיקערס־יוניאָן.
שרייבער־אָוונטן.
לאָטוישער קאָמיטע קעגן פאַשיזם.
„היברו טשילדרענס האָם".

1935. דאטערס אָוו איזראעל דעי־נוירסערי".
„סאקראמענטאָ"־קאָמיטע צו באַקעמפן רעאַקציע.
„קאנוואלעסענט־האָם גרענד־וויו אָן האדסאָן".
גרויס־רומעניען אַרבעטער־ליגע.
„סאַראטאָגאַ ספּרינג קאָנוואלעסענט־האָם".
„וואַרד ראדזשערס דעפענס־פאָנד".
„עקס־פּעישענס טובערקולאָז־האָם".
„לעיבאָר־טשעסט".
שטרייקער פון „קאלט־פייער־אַרם".
„האָם אָוו שילד־דייוויד".

1936. שפּאַניש פרייהייט־קעמפער.
„וואַרקערס עדיוקיישאַנאַל אַסאָסיאיישאַן אָוו אַמעריקע".
יידישער אַרבעטער־קאָמיטע.
בוקקיפערס־יוניאָן.
„איזראַעל אָרפען־עסיילום".
„טעקסטיל־טרימינג וואַרקערס־יוניאָן".
פערער און סאליטא דעפענס־קאָנפערענץ.
אַרבעטער־רינג שולן.

1937. אַקציע צו זאַמלען קליידער פאַר שפּאַניש קעמפער.
נאַציאָנאַלע אַסאָסיאיישאַן פאַר יידישע בלינדע.
„האָספיטאַל עמפּלאָיס־יוניאָן".
„היי־מאַרקעט מעמאָריאַל־קאָמיטע".

1938. „וואַרקערס דעפענס־ליג".
מעדיציניש שולע אין פאַלעסטינע.

1939. וולאַדעק מעמאָריאַל־פאָנד.
געווערקשאָפטן־קאָמפּיין.

1940. צדקה־פעדעראַציע.
ביאַליסטאָקער האָם.
שלום־עליכם־אינסטיטוט.
אַרבעטער־רינג שולן.

„דזשאָינט פּינסקער רעליף־קאָמיטעט"

דעם הויך־פונקט פון אַקטיוויטעט האָט דער פּינסקער ברענטש 210 דערגרייכט אין דער צייט פון רעליף.

פּינסק איז אין דער צייט פון ערשטן וועלט־קריג שווער געפֿרואווט געוואָרן, דורכגעמאַכט אַלע פֿורענישן און אינוואַזיעס, פֿאַראָמען און מאַסן־שחיטות, וועמענס גע־שיכטע איז דאָ אין בוך אויספֿירלעך פֿארפֿיקסירט געוואָרן.

אין דער רעליף־טעטיקייט, וואָס איז אין אַמעריקע אַנגענפֿירט געוואָרן לטובת די גאַליטיענע קהלות אין פֿוילן און רוסלאַנד, האָט פּינסק פֿאַרנומען גאָר אַ באַזונדער פּלאַץ, ווייל פּינסק האָט טאַקי אַממיינסטן גאַליטן. דער „דזשאָינט פּינסקער רעליף־קאָמיטעט" אין אַמעריקע האָט אַרומגענומען אַ גאַנצע ריי לאַנדסמאַנשאַפטן און אַרגאַניזאַציעס, אָבער דער הויפּט־מאַטאָר איז פֿאַרט געווען דער פּינסקער ברענטש 210.

די מיטגלידער פון פּינסקער ברענטש האָבן באַוויזן, וויי ווייט זיי קענען זיין ענערגיש אין אַ מאַמענט פון אַלאַרם, ווי ווייט זיי זיינען פּאַאיק אויף אָפּפֿערווילליקייט. די גרופּע פון ברענטש, וואָס איז דירעקט געווען פֿאַרבונדן מיט דער אַקטיוואַר אַרבעט פון רעליף האָט אַוועקגעליגט אַן אַ זייט אירע פֿערזענלעכע אינטערעסן און פולשטענדיק זיך גע־וויידמעט דער רעטונגס־אַרבעט פֿאַר די פּינסקער לאַנדס־לייט. אַ דאַנק זיי האָט דער „דזשאָינט רעליף־קאָמיטעט" געקענט אָפּטאָן אַזאַ וויכטיקע אַרבעט פון העלפֿן צוריק אויפּבויען פיל אַנגעזעענע אינסטיטוציעס אין פּינסק און געבן קאַנסטרוקטיוו הילף פֿאַר טויזנטער רואינירטע משפּחות.

גלייך ביים אויסברוך פון דער מלחמה, אין יאָר 1914, איז ביי די מיטגלידער פון ברענטש ספּאָנטאַן אויפּגעשוואָו־מען די אידייע פון אַרגאַניזירן הילף פֿאַר פּינסק. די פֿאַר־בינדונגען מיט פּינסק זיינען דאָן געווען איבערגעריסן, מען האָט נישט געוואוסט, וואָס עס פֿאַסירט דאָרט און צי מען בויטיקט זיך שוין אין הילף. דער געזונטער געזעלשאַפט־לעכער חוש האָט אָבער די טויער פון פּינסקער ברענטש דיקטירט באַצייטנס נאָך צוזוגרייטן אַן אַרגאַניזאַציע און אויך די ערשטע מיטלען, כדי אין אַ מאָמענט, וועלן עס וועט קומען דער רוף, זאָל מען קענען גלייך טראָגן הילף.

אויף דער ערשטער זיצונג פון רעליף־קאָמיטעט זיינען אויפּגעשוואומען צוויי מיינונגען. טייל מיטגלידער האָבן געהאַלטן, אַז מען דאַרף גלייך צוציען אַלע עקזיסטירנדע פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן און אויך פון די שטעטלעך אַרום פּינסק, עזיגט האָט אָבער דער צד, וועלכער האָט געהאַלטן, אַז דערווייל זאָל מען די אַרבעט אָנהייבן מיט אייגענע כוחות, ווייל די צוזאַמענאַרבעט מיט די איבריקע אַרגאַניזאַציעס האָט זיך זיי אויסגעווייזן פֿאַר אוממעגלעך צוליב דער פֿאַליטישער דיפֿערענצירונג.

דער פּינסקער ברענטש איז גלייך צוגעטרעטן צו דער אַרבעט און אַרויסגעלאָזט קופּאָנען פון 5 סענט ביז 1 דאָ־לאָר און געמאָלן זיי פֿאַרשפּרייטן צווישן די לאַנדסמאַנ־שאַפטן. דידאָזיקע איניציאַטיוו איז אומעטום וואָרעם אויפּגענומען געוואָרן און במשך פון גאָר אַ קורצער צייט איז געשאַפן געוואָרן אַ באַדייטנדע סומע.

דער ערשטער רוף נאָך הילף איז פון פּינסק געקומען גלייך נאָכן אַרײַנמאַרש פון די דייטשן אין יאָר 1915. עס זיינען אָבער דאָן אומזיכער געווען די פֿאַרבינדונגען און דער ברענטש האָט געמוזט באַטראַכטן, אויף וואָס פֿאַר אַ וועג און אויף וועמענס אַדרעס איבערצושיקן די ערשטע געלטער, אַז זיי זאָלן ריכטיק און יושרדיק פֿאַרטיילט ווערן אָן נישט אַריינפֿאַלן אין די הענט פון אומבאַרופענע פֿערזאָגען. די דאָזיקע פּראָגע איז ערנסט דעבאַטירט געוואָרן דורך די מיטגלידער פון ברענטש און אַ גרופּע פון די דערפֿאַרנסטע אַקטיוע טויער אין ברענטש איז געוואָרן דערפֿאַר, אַז מען זאָל זיך נישט איילן מיט שיקן דאָס געלט, נאָר פריער זיך באַמיען צו שאַפן אין פּינסק אַ קאַמפּעטענטע געזעלשאַפטלעכע קערפּערשאַפט, וואָס זאָל זיין פֿאַראַנטוואָרטלעך פֿאַר דער פֿאַרטיילונג פון די געשיקטע סומעס.

די מערהייט אָבער פון די מיטגלידער, באַוואויגן פון זייער גוטן וויללן, וואָס שנעלער צו העלפֿן די לאַנדסלייט אין פּינסק, האָט אָבער דורכאויס פֿאַרלאַנגט, אַז דאָס געלט זאָל גלייך אַפּגעשיקט ווערן אויפן נאָמען פון צוויי כלל־טויער. דער רעזולטאַט איז טאַקי געווען נישט קיין גלענצ־דער און די ערשטע געלטער זיינען נישט פֿאַרוועגדט געוואָרן אויף דעם אופן, ווי דער ברענטש האָט עס זיך פֿאַרגעשטעלט.

די רעליף־אַרבעט איז אָבער ווייטער פֿאָרטגעזעצט געוואָרן. די איינקונפֿטן זיינען געקומען פון פֿאַרשידענע אונטערנעמונגען, טעאַטער־פֿאָרשטעלונגען, בעלער, מיטינגען, באַזאַרן און פּיקניקס.

די לאַגע אין פּינסק האָט זיך אַן אויפֿהער געביטן. די מיליטעריש אקופּאַציעס האָבן זיך געטוישט יעדער עטלעכע חדשים, די פֿאַרבינדונגען מיט פּינסק זיינען גע־וואָרן אַלץ שווערער און דאָס האָט געהאמעווט די רעליף־אַרבעט.

אין אַפּריל 1919, קורץ נאָכן אַרײַנמאַרש פון פּוילישן מיליטער, ווען עס האָט זיך געדאַכט, אַז עס הייבט זיך אָן פֿאַר דעם שווער־געפּרואוטן פּינסק אַ מער נאָרמאַלע צייט, איז די וועלט אויפּגעטרייסלט געוואָרן פון דעם שוידער־לעכן מאָרד, וואָס די פּוילישע לעגיאָנערן האָבן אויסגע־פירט איבער 35 פון די סאַמע אַקטיוווסטע געזעלשאַפטלעכע טויער און לערער פון די פּינסקער שולן. די דאָזיקע שרעק־לעכע געשעעניש האָט ממש עלעקטריזירט די פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע, וועלכע האָבן געוואָלט אויף אַ ממשותדיקן אופן טראָגן הילף זייער פֿאַראומגליקטער היים־שטאָט. פיל פון די אַנגעזעענע פּינסקער פֿערזענלעכ־קייטן אין אַמעריקע, וועלכע זיינען ביז דאָן געשטאַנען פון דער ווייטנס, האָבן געמוזט מיטווירקן אין דער רעליף־אַרבעט, וואָס איז אָנגעהויבן געוואָרן דורכן ברענטש 210,

און עס איז צושטאַנד געקומען אַ קאָנסאָלידאַציע פון אַלע כחות אינערהאַלב די פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן. דעמאָלט איז דאָס געשאַפן געוואָרן דער „דושאַינט פּינסקער רעליף־קאָמיטעט", פון וועלכן דער קערן איז געווען און פֿאַרבליבן דער ברענטש 210, וואָס האָט אגב אין דער אַלגעמיינער קאַסע דער ערשטער אַרייַנגעטראָגן אַ סומע פון העכער דריי טויזנט דאָלאָר.

אין דער דאָזיקער רעליף־אַרבעט האָבן דאָן בייַ דער זייט פון ברענטש 210 גאָר אַן אַקטיוון אנטייל גענומען די „פּינסקער וואלונטירס". דאָס איז געווען אַן אָרגאַניזאַציע פון פּרישׂ־אַריבערגעקומענע פּינסקער אימיגראַנטן, וועלכע האָבן זיך אָפּגעגעבן הויפּטזעכלעך מיט זעלבסט־בילדונג. די דאָזיקע „פּינסקער וואלונטירס", וועלכע זיינען שפּעטער אַרייַנגעטרעטן אין ברענטש 210, האָבן אין דער רעליף־אַרבעט דער עיקר זיך אויסגעצייכנט דורך זייערע מיפולע הויז־זאַמלונגען, וואָס האָבן אין פֿאַרשידענע צייטן אַרייַנגעבראַכט פיל הונדערטער דאָלאָר.

אין דעם „דושאַינט פּינסקער רעליף־קאָמיטעט" זיינען געזעסן פֿאַרטרעטן אָרגאַניזאַציעס: פּינסקער ברענטש 210 א. ר., פּינסקער וואלונטירס, עזרת־אחים אנשי פּינסק (דורך דר. נ. ראטנאף), שוחרי־טוב אנשי פּינסק און דורשי־טוב אנשי פּינסק.

אין פֿאַרלויף פון דער אַרבעט זיינען צוגעשטאַנען נאָך אַ גאַנצע רייַ פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן איבער פֿאַלגנדע שטעט פון די פֿאַראייניקטע שטאַטן: דעטראָיט, ראטשעסטער, טשעלסי, באַלטימאָר, פילאַדעלפיא, וואַשינגטאָן, האַרטפֿארד, לאָס־אַנדזשעלעס, שיקאָגאָ און לייקוואוד.

די אַרבעט האָט אַנגענומען גאָר אַ בריייטן פֿאַרנעם, געפֿינענדיק אַ שטאַרקן אָפּרוף נישט נאָר בייַ אַלע פּינסקער לאַנדסלייט איבער די ווייטסטע ווינקעלעך פון די פֿאַראייניקטע שטאַטן, נאָר בכלל בייַ בריייטע קרייזן פון אַמעריקאַנער יידנטום, וועלכע האָבן זייער הילף פֿאַר פּינסק אויפגעפֿאַסט, ווי אַ סאָלידאַריטעטס־אויסדרוק מיט דעם נאַציאָנאַלן אומגליק, וואָס האָט אין דער שטאָט פֿאַסירט.

די פֿאָנדן פון דעם קאָמיטעט זיינען שנעל אויסגעוואַקסן צו אַ באַדייטנדער סומע און עס איז דאָן אָנגעשטאַנען די דרינגנדע בויטוועגדיקייט פון שיקן קיין פּינסק אַ ספּעציעלן שליח צו פֿאַרטיילן די געלטער.

פֿאַר דער אַרבעט האָט וואָלונטירט ה' קוגעל, אַ מיטגליד פון די שוחרי־טוב אַנשי פּינסק, וועלכער האָט מיטגעפירט מיט זיך פֿריוואָטע און געזעלשאַפטלעכע געלטער אויף אַ סומע פון 35 טויזנט דאָלאָר. נאָך ה' קוגעלס צוריקקומען איז קלאָר געוואָרן, אַז דער רעליף־קאָמיטעט מוז שיקן קיין פּינסק אַ צווייטן דעלעגאַט, וועלכער זאָל נישט נאָר מיט אַ טאָלק פֿאַרטיילן די געלטער, נאָר אויך מאָכן אַ געהעריקע אויספֿארשונג וועגן דער עקאָנאָמישער און העכטלעכער לאָגע פון די יידן אין פּינסק. דאָס שיקן אַ דעלעגאַט פון די פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע איז אויך פֿאַרשטאַנען געוואָרן, ווי אַ פֿאַליטישע דעמאָנסטראַציצע לגבי דער אָרטיקער פּוילישער מאַכט, וועלכע האָט נישט אויפגעהערט ווייטער אויסצואיבן איר טעראָר אויף דער יידישער באַפֿעלקערונג, וואָס איז געווען שווער צוהאָמענגעבראַכן נאָך דעם גרויסן אומגליק.

דער נייער דעלעגאַט האָט אויך געדאַרפט, אין היפּוך צום ערשטן שליח, ה' קוגעל, לויט זיין אָריענטאַציע אויפן אָרט די געלטער פֿאַרטיילן נישט בלויז אויף צדקה, נאָר דער עיקר אויף קאָנסטרוקטיוועם הילף און שטיצע פֿאַר געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס.

דער אויסוואָל איז געפֿאַלן אויף ש. דאוויטש און מען האָט זיך גענומען גרייטן צו זיין אָפּפֿאָר. עס איז דאָן געמאַכט געוואָרן אַן אָפּיל צו די פּינסקער לאַנדסלייט, אַז זיי זאָלן אויסנוצן אָט די געלעגנהייט און מיטן דעלעגאַט פון רעליף־קאָמיטעט מיטשיקן געלט פֿאַר זייערע קרובים.

דער אָפּרוף איז געווען אַן אמתע איבערראַשונג. העכער 3500 פערזאָן האָבן, דורכן רעליף־קאָמיטעט, אין די הענט פון דעלעגאַט איבערגעגעבן צום פֿאַרטיילן פריוואָט אין פּינסק אַ סומע פון קנאַפּע 150 טויזנט דאָלאָר.

אַ פּיבערהאָפּטע אַרבעט איז דאָן אָנגעגאַנגען אין אָפּיס פון רעליף־קאָמיטעט, וואָס איז ביז שפּעט אין די אָוונטן געווען באַלאַגערט דורך פּינסקער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן געבראַכט געלט פֿאַר זייערע קרובים.

אויסער דער געלט־פֿאַרטיילונג און די פֿאַרשידנסטע געזעלשאַפטלעכע אויפגאָבן האָט דער דעלעגאַט אויך געהאָט אַלס אויפגאַבע מיטצובערענגען דירעקט מיט זיך פון פּינסק קיין אַמעריקע 28 פֿאַמיליעס; דערלידיקן פֿאַר זיי די נויטיקע פֿאַרמאָליטעטן דאָ אין וואַשינגטאָן און די וויזעס ביים אַמעריקאַנער קאָנסול אין וואַרשע, וואָס איז אין דער דעמאָלסדיקער אומנארמאַלער צייט געווען פֿאַרבונדן מיט אומגעווײַנלעכע שווערקייטן.

דאָס אָנקומען פון אַמעריקאַנער דעלעגאַט איז געווען נישט נאָר אַ גרויסע געשעעניש אין פּינסק גופא, נאָר אויך אין די אַרומיקע שטעטלעך אין פּאָלעסיע, וואָס זיינען ממש אויפגעריכט געוואָרן פון די געלטער, וואָס זיי האָבן באַקומען.

אין דער אינפלאַציע־צייט, וואָס האָט דעמאָלט געהערשט אין פּוילן, איז די סומע פון קנאַפּע 179 טויזנט דאָלאָר געווען ממש לעגענדאַר און באַטראַפן אָן ערך 30 מיליאָן מאַרק.

פּינסק האָט דאָן מיט זיך פֿארגעשטעלט אָן אמתן אָפּגרונט פון נויט. הונדערטער יידן זיינען אַרומגעגאַנגען באַרוועס און נאָקעט אין בוכשטעבלעכן זין פון וואָרט. אין דעם מוראדיקן יקרות, וואָס האָט דאָן געהערשט דער עיקר אויף אינדוסטריי־אַרטיקלען, איז אַ פֿאַר שטיוול אָדער אַ מלבוש געווען אומדערגרייכבאַר פֿאַר דעם גרעסטן טייל פון דער יידישער באַפֿעלקערונג און מען האָט אויף די גאַסן געזען מענטשן כמעט אויסשליסלעך אין שמאָטעס.

נישט ווייניקער טרויעריק איז געוועזן דער געזעל־שאַפטלעכער מצב אין פינסק. אַ מוראדיקע צעריסנקייט האָט געהערשט צווישן די פאַרשידענע פאַרטייען און קהל־פירער. יעדער האָט געזוכט צו מאַכן שבת פאַר זיך און יעדער האָט זיך געהאַלטן פאַר דעם אייגנטלעכן פאַר־שטייער, פאַר דעם באַרעכטיקטן רעפּרעזענטאַנט. מען האָט דערביבער געמוזט איינשטעלן אַרדנונג און שאַפן אַן אַלגע־מיינעם געזעלשאַפטלעכן קאָמיטעט מיט אַ ריכטיקער פאַרטרעטונג, פֿראַפֿאָרציאָנעל לויט די לייסטונגען און פאַרנעם פון יעדער אַרגאַניזאַציע.

דער קאָמיטעט האָט געטראָגן דעם נאָמען „פּינסקער יידישער הילפס־קאָמיטעט“ און עס זיינען אין אים אַריין פאַרשטייער פון פאָלגנדע פאַרטייען: אַלגעמיינע ציוניסטן, צעירי־ציון, פּועלי־ציון, בונד, און פאַראייניקטע. די אומ־פאַרטייאישע באַפעלקערונג פון שטאָט איז פאַרטרעטן געוועזן דורך דר׳ פעלדמאַן און ב. האַלפּערן פון דער שוועבל־פאַבריק.

בלויז צען פּראָצענט פון די רעליף־געלטער זיינען דאָס מאָל פאַרוועندט געוואָרן אויף צדקה־צוועקן. פון די זעקס מיליאָן מאַרק רעליף־געלטער האָט דער דעלעגאַט בלויז אַ האַלבן מיליאָן פאַרטיילט צו שוין עקזיסטירנדע געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס אין שטאָט. דער גרעסטער טייל פון געלט איז פאַרנוצט געוואָרן אויף בויען נייע אינסטיטוציעס מיטן צוועק צו העלפן קאָנסטרוקטיוו דער רואינירטער באַפעלקערונג, וואָס איז אַרויסגעשטויסן גע־וואָרן פון אירע עקאָנאָמישע פאָזיציעס.

צום אַלעם ערשטן איז איינגעשטעלט געוואָרן אַ ליי־קאָסע, וואָס האָט דער דעקלאַסירטער יידישער באַפעל־קערונג פון פּינסק געדאַרפט אַביסל פאַרלייכטערן אין איר שוערער פרנסה. מיט אָט די הלוואות האָבן קרעמער און האַנדלער זיך געקענט צוריק בעמען צו מסחר און האַנט־ווערקער האָבן זיך געקענט אייגנקויפן אַ ביסל סחורה פאַר זייערע וואַרשטאַטן.

אַ ווייכטיקע הילף איז פאַר דער באַפעלקערונג געווען דאָס אייגנשטעלן דעם אָפּיס צום אויסטוישן די טשעקן, וואָס פּינסקער פלעגן באַקומען פון זייערע קרובים אין אַמעריקע. דאָס דאָזיקע וועקסל־ביורא האָט אַ סוף געמאַכט צו די פאַרשידענע ספּעקולאַנטן, וועלכע פלעגן ביים אויסטוישן די טשעקן צונעמען ממש אַ העלפט פאַר זיך.

עס איז אויך איינגעשטעלט געוואָרן אַן עמיגראַציע־ביורא, וואָס האָט געגעבן אינפאָרמאַציעס און אויך געהאָלפן דורכפירן די נויטיקע פאָרמאַליטעטן פאַר די, וועלכע האָבן זיך געגרייט אויסצואוואַנדערן.

גרויס באַגייסטערונג האָט ביי די פּינסקער באַלמע־לאָכעס אַרויסגערופן די אידעע פון די פּראָדוציר־קאָאָפּע־ראַטיוון און זיי האָבן זיך מיט ברען געזומען אָוועקשטעלן אָט די קאָלעקטיוועס אַרבעטס־וואַרשטאַטן. עס איז געשאַפן געוואָרן אַ סטאַלאַר־קאָאָפּעראַטיוו, אַ שניידער־קאָאָפּעראַטיוו און אַ קאָאָפּעראַטיוו פון מולאַרעס, פאַר וועלכע דער קאָמיטעט האָט אויך אַסיגנירט אַ סומע צו בויען אַן אייגענע ציגל־פאַבריק. אָפּילו פריזירער האָבן זיך געמאַלדן נאָך הילף פאַר אַ קאָאָפּעראַטיוו.

במשך פון די עטלעכע וואָכן, וואָס ש. דאָוויטש האָט געווויילט אין פּינסק, האָט די שטאָט זיך ממש געביטן פון טאָג צו נאַכט. די אַריינגעברַאַכטע געלטער אין די נייַ־געשאַפענע אינסטיטוציעס האָבן ווי אונטער אַ צייבער־שפּרוך געביטן די ווירטשאַפטלעכע לאָגע אין שטאָט און אויך באַדייטנד געהויבן און אַקטיוויזירט דאָס געזעל־שאַפטלעכע לעבן אין פּינסק. די שטאָט איז געוועזן אַ נייַ־געבוירענע.

לאַנג איז אָבער דער שטאָט נישט באַשערט געוועזן אָנצוגיין מיט אָט דער פראַסְפעריטעט. אין עטלעכע חדשים אַרום נאָך דער הילפס־טראַנספּוזיץ, וואָס פּינסק האָט באַ־קומען פון אַמעריקע, איז אויסגעבראַכן די פּוילישׁ־באָל־שעוויסטישע מלחמה און וועג ש. דאָוויטש האָט זיך געפּונען אויפן וועג צוריק קיין אַמעריקע, איז פּינסק שוין ווידער־אַמאָל געוואָרן אַ פראָנט־שטאָט, וואו די מאַכט האָט זיך געביטן יעדע עטלעכע וואָכן און די אָפּטרעטנדע אַרמייען, צי דאָס זיינען געווען פּאָליאַקן אָדער די באָלשעוויקעס, האָבן ביים אָפּטרעטן געפּלינדערט און באַרויבט די שטאָט.

דאָך איז אָבער די אַרבעט פון רעליף־קאָמיטעט און די מי פון איר דעלעגאַט נישט געגאַנגען לאיבוד. וועג דער פּוילישׁ־באָלשעוויסטישער קריג האָט זיך פאַרענדיקט און פּינסק האָט צוריק אָנגעהויבן צו פירן אַ סטאַביל לעבן, האָבן די אייגנעשטעלטע אינסטיטוציעס גלייך צוריק אָנגע־בונדן דעם קאָנטאַקט מיטן ברענטש 210 און די הילפס־אַרבעט איז פאַר זיי וויייטער פאַרטגעזעצט געוואָרן. די לייסטונגען פון דער „דזשאָינט פּינסקער רעליף קאָמיטע“ זיינען נישט אינגאַנצן פאַרווישט געוואָרן, טראָץ דעם שטורעם פון קריג און אינוואַזיעס, וואָס זיינען אַדורך איבער פּינסק.

די פּינסקער וויידער דאָ, אין אַמעריקע, דערמאָנען דידאָזיקע עפּאָכע מיט גרויס סענטימענט, ווי אַ באַווייַ־פון ברידערלעכער סאָלידאַריטעט און אָפּפערווילליקייט פאַר די לאָנדסלייט אין דער אַלטער היים.

די קולטור־אַרבעט פון ברענטש

אימפּאָזאַנט איז אויך דאָס קולטור־קאַפּיטל אין דער געשיכטע פון ברענטש. דאָס שלאָגוואָרט אין דער סאָציא־ליסטישער באַוועגונג אין דער אַלטער היים איז געווען: אויפקלערונג! דאָס איז געווען איינע פון די הויפּט־לאָזונגען אין די רעוואָלוציאָנערע קרייזלעך אין פּינסק. אויך דאָ, אין דער נייער היים, האָבן די פּינסקער וויייטער געטראָגן די דאָזיקע לאָזונג און די אויפקלערונגס־אַרבעט האָט אין ברענטש 210 פאַרנומען אַ וויכטיק אָרט.

די קולטור־טעטיקייט פון ברענטש האָט זיך נישט באַגרענעצט בלויז מיט צופעליקע לעקציעס און דעפעראַטן. מען האָט געפירט אַ סיסטעמאַטישע אויפקלערונגס־אַרבעט

צווישן די מיטגלידער פון ברענטש דורך דיסקוסיעס וועגן אַקטועלע צייט־פראָבלעמען, אָנהאַלטנדיק אַ סאָציאַליסטישע דיסקוסיע.

די פּאַרטיאַן, וואָס דער ברענטש האָט איינגעאָרדנט, לאָזן זיך טיילן אין פיר הויפּט־גרופּן: סאָציאַליסטישע פראָבלעמען, פראָגן פון מאָדערנער יידישער קולטור, אַלגעמיינע פּאָפולער־וויסנשאַפטלעכע לעקציעס און אַמעריקאַנער אנגעלעגנהייטן.

אין די לעקציעס אויף סאָציאַליסטישע טעמעס האָבן דאָמינירט די רעפעראַטן וועגן דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פוילן, וואָס זיינען געלייענט געווארן דורך די אָנגעזעענסטע פירער פון „בונד", וועלכע האָבן געוויילט צו גאָסט אין אַמעריקע. אַ גרויסן אינטערעס האָבן ביי די צוהערער אַרויסגערופן די באַריכטס־פאַרטראָגן וועגן סאָוויעט־רוסלאַנד, וואָס זיינען געהאַלטן געווארן דורך זשור־נאַליסטן און קולטור־טוער, וועלכע האָבן באַזוכט דעם ראַטן־פאַרבאַנד, און דאָן — די סימפּאָזיומס און טעאַרעטישע לעקציעס וועגן סאָציאַליזם בכלל. נישט קנאַפּ איז אויך די צאָל לעקציעס וועגן די פראָבלעמען פון אַרבעטנדן פּאָלע־סטינע, וועגן די דאָרטיקע יוניאָנס און דער קאָלעקטיוויזאַציע פון דאָרף, וואָס זיינען געהאַלטן געווארן דורך די וויכטיקסטע פירער פון דער „הסתדרות", וועלכע זיינען געקומען אין ספּעציעלע שליחותן קיין אַמעריקע.

אויך די פאַרטראָגן וועגן מאָדערנער יידישער קולטור זיינען אין אַ באַדייטנדן טייל געהאַלטן געווארן דורך גאָסט, דורך די אָנגעזעענסטע טוער פון דער ציש"א און פוילן, וועלכע זיינען געקומען אַהער פירן אָקציעס פאַר דער מאָדערנער יידישער שול. דאָן קומען פאַרטראָגן וועגן אַקטועלע ליטעראַרישע געשעענישן, יובל־פייערונגען, יאָר־צייטן פון יידישע שרייבער און די נייַ־דערשיינונגען אויפן יידישן ביכער־מאַרק.

די פּאָפולער־וויסנשאַפטלעכע לעקציעס האָבן אַרומ־גענומען די פאַרשידנסטע געביטן, אָנהייבנדיק פון מעדיצין, כעמיע, פיזיק און אַ. ו. די פאַרטראָגן וועגן אַמעריקע האָבן אין דער ערשטער ריי זיך קאָנצענטרירט אויף דער געשיכטע פון די פאַראייניקטע שטאַטן און אויפקלערונגען וועגן די עקאָנאָמיש־ווירטשאַפטלעכע פראָבלעמען פון לאַנד.

פאַראַלעל מיט די לעקציעס, וואָס דער ברענטש האָט איינגעאָרדנט אויף פאַרשידענע טעמעס, איז צווישן די מיטגלידער אויך געפירט געווארן אַ פראָפאַגאַנדע פאַרן יידישן בוד און דער ברענטש האָט טאָקי ממשותדיק מיט־געהאָלפן די מיטגלידער זיך צו פאַרשאַפן די ווערטפולסטע ווערק פון דער יידישער קלאַסישער ליטעראַטור, ווי אויך צו זיין אַבאָנירט אויף די וויכטיקסטע יידישע און נישט־יידישע סאָציאַליסטישע אויסגאָבן.

וועגן עס איז אין אַמעריקע דערשינען די פולע אויס־גאָבע פון שלום עליכמס ווערק, האָט דער ברענטש זיינע מיטגלידער פאַרלייכטערט דאָס פאַרשאַפן זיך אָט די מאָנומענטאָלע אויסגאָבע, דורך דעם, וואָס ער האָט פאַרויס־באַצאָלט פאַר זיי דעם פולן באַטרעף און אויפגעמאַכט עס אין זייער קליינע ראָטעס במשך פון צוויי יאָר צייט. דאָס זעלבע האָט דער ברענטש אויך געטאָן אין באַצוג צו די מיטגלידער, וועלכע האָבן אַבאָנירט די „צוקונפט" און דעם „ניו־לידער" — פאַרויס באַצאָלט פאַר זיי דעם אַבאָנאַמענט־באַטרעף און שפּעטער ערשט ראָטנווייז אויפגעמאַכט דאָס געלט.

דער ברענטש האָט אונטערשטיצט און אַקטיוי זיך מיטבאַטייליקט אין אַלע דעמאָנסטראַציעס פאַר דער מאָדער־נער יידישער קולטור. גרעסערע סומעס זיינען אַריבערגע־שיקט געווארן פאַרן מאָדערנעם יידישן שול־וועזן אין פוילן און גאַנץ באַזונדערס פאַר דער משהל־גלויבערמאַן־שול אין פינסק, וואו די קינדער פון דער פינסקער אָרימ־קייט האָבן נישט נאָר באַקומען אַ גוטע דערציאונג, נאָר אויך געווארן געשפּייזט. די משהל־גלויבערמאַן־שול איז געווארן אַ מין גייסטיק קינד פון ברענטש. באַדייטנדע סומעס זיינען איבערגעשיקט געווארן פאַר דער דאָזיקער שול, צו וועלכער אַלע מיטגלידער האָבן תמיד אַרויסגעוויזן אַ שטאַרקן סענטימענט. עס איז אויך אונטערגענומען געווארן אַן אָקציע אויפצובויען אַ הויז פאַר דער משהל־גלויבערמאַן־שול און פאַר דעם צוזעץ האָט דער ברענטש איבערגעשיקט קיין פינסק די ערשטע 17 הונדערט דאָלאַר.

אויך אין היגן יידישן שול־וועזן איז דער ברענטש פון תמיד אַן אָקטיוו באַטייליקט, סיי דורך פינאַנציעלער שטיצע און סיי דורך אַרגאַניזאַציאָנעלער מיטווירקונג. זיבט דער אָנטשטייאונג פון דער אַרבעטער־רינג שול־באַוועגונג האָט דער ברענטש זיך באַטייליקט אין די פאַרוואַלטונגען פון די שולן אין פאַרשידענע טיילן פון ניו־יאָרק.

דער ברענטש האָט אויך אונטערשטיצט דעם ייוו"א־צענטער אין די פאַראייניקטע שטאַטן און געווארן אַ מיט־גליד פון דער דאָזיקער וויסנשאַפטלעכער אָרגאַניזאַציע. אויך האָט זיך דער ברענטש אָנגעשלאָסן אַן דער „צ"ק"א (צענטראַלע יידישע קולטור אָרגאַניזאַציע), וואָס איז אין יאָר 1938 געגרינדעט געווארן.

אַ וויכטיקער טייל אין דער קולטור־אַרבעט פון ברענטש 210 זיינען די פעריאָדישע און יובל־אויסגאָבן, רעדאַגירט פון שמואל דאַוויטש.

אין אַפּריל 1923 האָט אָנגעהויבן דערשיינען דער דריי־חדשימדיקער זשורנאַל פון ברענטש „דאָס לעבן". באַלד פון ערשטן נומער האָט די רעדאַקציע זיך געשטעלט אַ קלאָרן און פעסט־אויסגעאָרבעטן פראָגראַם: פירן אַן אייפ־קלערונגס־אַרבעט צווישן די מיטגלידער, זיי באַקענען מיט די פראָבלעמען פון אַרבעטער־רינג בכלל און מיט דער איבערלעבער טעטיקייט פון ברענטש בפרט. אויף די שפאַלטן פון „דאָס לעבן" זיינען פון ערשטן מאָמענט אַן באַקומען געווארן די אינערלעבע פראָקציאָנעלע רייסענישן, וואָס האָבן אין יענער צייט געדראָט אויפצורייסן דעם אַרבעטער־רינג. אין די עדיטאָריעלע נאָטיצן איז אויסגעדריקט געווארן דער שטאַנדפונקט פון באַזייטיקן וועלכן עס איז פאַרטיי־אייגנלוס

אויפן אַרבעטער־רינג. דערביי איז נישט געשפּאַרט געוואָרן קיין קריטיק פּאַר געוויסע אַקציעס אָדער ריכטליניעס אין דער לייטונג פון אַרבעטער־רינג, אָנרופנדיק זאָכן בײַם פּולן נאָמען.

אָ וויכטיקן פּלאַץ האָבן אויך אין זשורנאַל פּאַרנומען די מעדיציניש־היגיענישע אויפקלערונגס־אַרטיקלען, וואָס זיינען געשריבן דורך באַקאַנטע מעדיצינער.

באַזונדערס בריט האָט אין דעם זשורנאַל געפינען אַן אָפּשפּיגלונג דאָס אינערלעכע לעבן פון ברענטש. די באַריכטן פון די פּאַרשידענע קאָמיסיעס באַווייזן ווי ווייט דיסציפּלינירט און פלאַנמעסיק עס ווערט געפירט די אַרבעט אין ברענטש אין אַלע זיינע אָפּצווייגונגען.

פון אָ פיל גרעסערן פּאַרנעם זיינען די דריי יובילעאום־זאַמלביכער פון ברענטש, וואָס זיינען אין דריי פינף־יאָריקע הפסקות דערשינען — צום 15־יאָריקן יובילעאום, צום 20־יאָריקן און צום 25־יאָריקן.

אין אָ גרויסן אַלבאָם־פאָרמאַט, לוקסוסאַרטיק גראפיש אויסגעשטאַט, אָנטהאַלטן די דריי זאַמלביכער אַן אויס־פירלעכן געשיכטלעכן מאַטעריאַל וועגן דער אָנטשטייאונג פון ברענטש און זיין פילזייטיקע אָקטיוויטעט, געשילדערט דורך די בויער און טוער פון ברענטש.

פּאַראַן אין די יובל־אויסגאַבן אָ שלל פון היסטאָרישע עפּיזאָדן פון פּינסק און דער עיקר פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג דאָרט, געשריבן נישט נאָר פון ברענטש־מיטגלידער, נאָר אויך פון שריפטשטעלער און רעוואָלוציאָנערע טוער, וועלכע זיינען אָפּאַל געווען אָקטיוו אין פּינסקער „בונד".

די זאַמלביכער אָנטהאַלטן אילוסטראַטיוון מאַטעריאַל, זעלטענע בילדער, וואָס שטעלן פּאַר אינטערעסאַנטע, איצט שוין היסטאָרישע מאַמענטן פון דער פּינסקער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. די אינערלעכע פּאַרהעלטנישן אין ברענטש און זיינע אָקטיווע טוער זיינען פּאַרגעשטעלט אין גלענצנדע קאַריקאַטורן, וואָס זיינען געצייכנט געוואָרן דורך באַקאַנטע קינסטלער.

די דריי יובל־אויסגאַבן וואָקסן ווייט אַרויס פון די ראָמען פון לאָקאַלע ברענטש־אויסגאַבן. זיי זיינען אָ וויכטיקער צושטייער פּאַר דער געשיכטע פון דער בונדישער באַוועגונג אין פּינסק און בכלל פּאַר דער רעוואָלוציאָנערער עפּאָכע פון 1905, וואָס האָט אין פּינסק און אין דער אומגעגנטע געפונען אָזא טיפן אָפּקלאַנג. די דאָזיקע זאַמלביכער זיינען אָ בייטראָג צו דער געשיכטס־פּאָרשונג פון אָט דעם העראָישן פּעריאָד און ממילא אָ וויכטיקער קולטור־אויפטו.

„טויזנט יאָר פּינסק"

די קרוין־אַרבעט פון פּינסקער ברענטש אויפן געביט פון קולטור־אָקטיוויטעט איז בלי ספק דאָס פּאַרלענגדע בוך „טויזנט יאָר פּינסק". די אידעע פון דעם דאָזיקן בוך איז אנטשטאַנען אין יאָר 1935. די פּאַראויסגעזעענע הכנסה איז געהאַט באַשטימט געוואָרן פאַר דער משהל גלויבערמאַן־שול און די פאַך־שולן אין פּינסק.

דאָס באַשטימען די שטיצע גראָד פאַר די צוויי שולן איז נישט געווען סתם אַ צופעליקייט, נאָר האָט געהאַט הינטער זיך דעם באַגער פון סטימולירן דעם איבערשיכטונגס־פּראָצעס פון דער פּינסקער יוגנט. דערמיט איז מען אויסן געווען צו העלפן שאַפן אַ המשיך צווישן דער אַלגעמיינער דערציאונג און דער פאַך־אויסבילדונג, וואָס זאָל דער יוגנט העלפן זיך בויען אַ צוקונפט — מיט איין וואָרט: געבן קאָנסטרוקטיוון הילף, וואָס דער ברענטש האָט שטענדיק געפאַדערט אין זיין רעליף־אַרבעט.

צוליב דעם טאַקי איז דער קאָמיטעט פון דער משהל־גלויבערמאַן־שול צונויפגעגאַסן געוואָרן מיטן בוך־קאָמיטעט, וואָס האָט זיך געבילדעט אין יאָר 1936 אונטערן נאָמען פון בוך: „טויזנט יאָר פּינסק".

כדי צו רעאַליזירן די אומפאַנגרייכע אַרבעט פון בוך, זיינען צום קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק" צוגעצויגן געוואָרן פירנדע יידישע פערזענלעכקייטן און קולטור־טוער, פּינסקער און אויך ניט־פּינסקער, ווי ב. וולאַדעק, י. באַסקין, ד"ר נ. ראַטנאָף, און דאָן די הויפּט־טוער פון ברענטש 210 אַרבעטער־רינג: מ. דושאסאָפאָר, ש. דאָוויטש, אַהרן א. ווייבערג, ש. סעלניק, היימאַן גאָלדבערג, ישראל קופּער, מאָריס גורין, לאָזער קאַנטאָר, דוד וואָלף, משה אַדלער, פיליפּ אייזענבערג, אברהם עלמאַן, פיליפּ גאָלדבערג.

דער קאָמיטעט האָט דורך דער פּאַרמיטלונג פון דעם ניו־יאָרקער אפּטייל פון ייוו"א זיך געווענדט צו דער ווילנער צענטראַלע וועגן צוגרייטן פּאַרן בוך דעם אַלגעמיין־היסטאָרישן מאַטעריאַל. דער ייוו"א איז גערן אַנטקעגנגעקומען דער זאונדער פון ברענטש וועגדונג און אין דער אַרבעט אַרײַנגעצויגן אַ גרופּע יונגע וויסנשאַפטלער, די אַס־פּיראַנטן פון אינסטיטוט, וועלכע האָבן צוגעגרייט דעם מאַטעריאַל, סיי דורך אַרכיוואַלע פּאָרשונגען, ווי אויך דורך אונטערזוכונגען אין פּינסק גופא, וואו עס זיינען זיי געקומען צו הילף די אָרטיקע אינסטיטוציעס.

דער ברענטש האָט זיך אָפּגעגעבן אַ חשבון פון דער אויפגאַבע, וואָס ער האָט אויף זיך גענומען מיט אָט דעם בוך, וואָס דאָרף געבן אַ געשיכטלעך בילד פון דער פּינסקער קהלה, אין וועלכער עס האָבן במשך פון יאָר־הונדערטער געפינען אַ טיפן אָפּקלאַנג די וויכטיקסטע רעליגיעזע און סאָציאַלע באַוועגונגען בייַ יידן. ער האָט דעריבער נישט געזשאַלעווט קיין מי און אַנשטרענגונג, אַז דאָס בוך זאָל אָפּשפּיגלען דאָס בילד פון דעם גרויסן פּינסקער יידישן ישוב אין זיין געשיכטלעכער פּאַרגאַנגנהייט און אויך, לויט די מעגלעכקייטן, פּאַרשטעלן די ווירקונג פון די פּינסקער איבער דער גאָרער וועלט.

פּאַר דעם בוך־קאָמיטעט איז קלאָר געווען, אַז דאָ האָנדלט זיך נישט וועגן עפּעס אַן אנדענקס־בוך פון אַ

רעגיאָנעלן כאַראַקטער, נאָר אַז מען האָט דאָ פאַר זיך אַ פיל ברייטערע אויפגאַבע. עס זיינען דעריבער טאַקי מיט גרויס ערנסט און פאַראַנטוואָרטלעכקייט געמאַכט געוואָרן די געהעריקע פאָרבאַרייטונגען און עס איז נישט געזשאַלעווועט געוואָרן קיין מי און אנשטרענגונג, אַז דאָס בוך זאָל פאַר־דינען דעם נאָמען „טויזנט יאָר פינסק".

מיט גרויס זאָרגפעלטיקייט זיינען געקליבן געוואָרן דאָקומענטן און מאַטעריאַלן, וואָס זאָלן אילוסטרירן די פאַרבנרייכע געשיכטע פון דער שטאָט פינסק. דאָס אויספירן די דאָזיקע אַרבעט איז איבערגעגעבן געוואָרן אין די הענט פון געניטע שריפטשטעלער און קינסטלער, וואָס זאָלן זיין קאָמפעטענט פאַר אַזאַ אַרבעט.

אין גאַנג פון דער אַרבעט האָט דער פלאַן פון בוך טיילווייז זיך מאָדיפיצירט און אין זיין פאַרנעם באַדייטנד אויסגעוואָקסן. דאָס בוך איז אורשפרונגלעך געפלאַנט געווען העכסטנס אויף 300 זייטן, אָבער אין פאַרלויף פון דער אַרבעט איז עס אויסגעוואָקסן צו קרוב 500 זייטן, וואָס דאָס איז געווען פאַרבונדן מיט באַדייטנדיקע אויסגאָבן.

דאָס פינאַנצירן די אויסגאָבע האָט דערגרייכט די סומע פון היפשע עטלעכע טויזנט דאָלאָר, וואָס זיינען געשאַפן געוואָרן דורכן פינסקער ברענטש 210 א. ר. און די פינסקער אַרגאַניזאַציעס אין ניו־יאָרק, שיקאַגאָ, לאָס־אנדזשעלעס, וואַשינגטאָן און אויך אַ דאַנק די יחידים „ספּאָנסאָרס", וועלכע זיינען פאַרצייכנט אין דער אָפּטיילונג „ווער איז ווער".

איבערגעבנדיק דאָס דאָזיקע בוך אין די הענט פון יידישן לעזער גלויבט דער ברענטש 210, אַז אָט די אויס־גאָבע, דער מאָדערנער פנקס פון דער שטאָט פינסק, וועט פאַר אַנדערע אָרגאַניזאַציעס דינען אַלס אנרעגונג נאָכצוטאָן דעם ביישפיל פון אַוועקשטעלן ענלעכע מאָנומענטן פאַר זייערע היים־שטעט, מיט וועלכע זיי זיינען ווייטער געבליבן פאַרבונדן דורך אַ ניט־אויסגעלאָשענעם געפיל פון ליבשאַפט.

פּרויען־ברענטש 210 ב. ארבעטער־רינג

(ניו־יאָרק)

די אָרגאַניזירטע פרויען־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג דאָטירט זיך פון דער 29טער קאָנווענשאָן אין יאָר 1929, וועלכע עס איז געוואָרפן געוואָרן די לאָזונג וועגן אַקטיוויזירן די פרויען, זיי געבן די מעגלעכקייט זעלבסטשטענדיק צו טאָן געזעלשאַפטלעכע ארבעט, זיך פארמעסטן מיטן מאַן און נישט זיין בלויז זיין פאַסיווער באַגלייטער אויף די מי־טינגען פון די ברענטשעס.

די דאָזיקע איניציאַטיוו האָט אַרויסגערופן גרויס ענ־טוזיאַזם צווישן די פרויען, וועלכע זיינען גייסטיק גע־וועזן פאַרבונדן מיט דער אַרבעטער־רינג באַוועגונג, אָבער נישט געהאָט קיין מעגלעכקייט אַליין צו באַווייזן זייער איניציאַטיוו.

דאָס שאַפן די פרויען־ברענטשעס איז געווען אַ וויכ־טיקער שטויס צום ווידער־אויפלעבן די געזעלשאַפטלעכע ענערגיע פון פיל הונדערטער פרויען, וועלכע האָבן אין דער אַלטער היים, אויף יענער זייט ים, אַלס פאַבריק־אַרבעטערינס אַקטיו בייַ אַקסל צוזאַמען מיט זייערע חברים זיך באַטייליקט אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג פון פאַרשידענע אונטערערדישע פאַרטייען. די פרויען פלעגן נישט איינמאָל טאָן די געפערלעכסטע קאָנספיראַטיוו אַרבעט און געבן די חברים באַגייסטערונג. דאָ אין אַמעריקע, זיי־נען זיי אין גרעסטן טייל געוואָרן הויז־פרויען, זיך פאַרנומען אויסשליסלעך מיט דער שטוב־באַלעבאַטישקייט און דער־ציאונג פון זייערע קינדער. זיינען זיי טאַקי פאַררוקט גע־וואָרן אין אַ ווינקל און אין בעסטן פאַל געבליבן נישט מער, ווי פאַסיווע סימפּאַטיקערינס פון דער געזעלשאַפט־לעכער טעטיקייט, אין וועלכער דער מאַן איז באַטייליקט.

די אַרבעט פון די פרויען־ברענטשעס איז אויפגע־שוואומען אין דעם נאַטירלעכן פּעריאָד, וועו דער רוב פרויען פון דער יידישער מאַסן־אייַנוואַנדערונג האָט שוין געהאַט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם עול פון אייַנאָרדנען זיך, וועו די אונטערוואַקסנדיקע זין און טעכטער זיינען שוין אָווק פון דער שטוב און טיילווייז אָפּילו גייסטיק געוואָרן פאַר־פרעמדט פון די עלטערן. די פרוי האָט דעריבער געזוכט מיט עפּעס צו פאַרפולן דעם בלויז אין איר לעבן. די זעלבסטשטענדיקע, אַרגאַניזאַציאָנעלע אַרבעט האָט דעריבער אָפּגעלירט צו די דאָזיקע פרויען.

דער פרויען־ברענטש 210 איז טאַקי געווען אייַנע פון די ערשטע פרויען־אָרגאַניזאַציעס אין דער אַרבעטער־רינג משפּחה. די מיטגלידער פון ברענטש 210 ב., פון וועלכע גאָר אַ גרויסער טייל איז געווען אַקטיוו אין דער בונ־דישער באַוועגונג אין פינסק, האָבן באַרעכטיקט די האָפ־נונגען, וואָס מען האָט פאַרבונדן מיט דער נייַער פרויען־באַוועגונג. זיי האָבן גלייך באַוויזן, אַז דער געזעלשאַפטלעכער חוש איז ביי זיי פאַרבליבן לעבעדיק און פריש, טראָץ דעם געניג לאָנגן צייט־אָפּשניט פון געזעלשאַפטלעכער פאַסיוויטעט.

די איניציאַטאָרינס פון ברענטש 210 ב. זיינען באַ־שטאַנען פון אַ גרופּע פון צוועלף פרויען, וועלכע זיינען געווען אַקטיוו אַמאָל אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועג־גונג אין פינסק. די דאָזיקע צוועלף פרויען האָבן דאָס מיט דער צייט אויסגעבויט די אָרגאַניזאַציע אין אייַנעם פון די

אקטיוסטע פרויען־ברענטשעס אין ארבעטער־רינג, וואס ציילט אין איצטיקן מאמענט העכער הונדערט מיטגלידער.

דער פרויען־ברענטש האט נישט געטריבן קיין פאליטיק פון אפגעזונדערטקייט, נאר מיטגעווירקט מיט דער עלטערער ברודער־ארגאניזאציע אין די וויכטיקסטע פאליטישע, קול־טורעלע און פינאנציעלע אקציעס, איבערראשנדיק נישט איין מאל מיט זייער זעלטענער ענערגיע און אפפערווילליקייט, אויף וועלכער נאר פרויען קענען זיין פייאיק.

אינסטיטוציעס און באוועגונגען, געשטיצט דורכן פרויען־ברענטש 210 ב. א. ר.

„ארט".
האיאס.
ציק"א.
יידישער ארבעטער־קאמיטעט.
דזשאינט בויקאט־קאונסיל.
לאס־אנדזשעלעס סאניטאריום.
דעבארא־סאניטאריום.
סאראטאגא־ספרינג סאניטאריום.
ארבעטער־רינג קעמפ.
ארבעטער־רינג פרויען שטאט־קאמיטעט.
ארבעטער־רינג סאשעל סוירוויס.
ארבעטער־רינג־שולן.
יוגנט־קלוב פון ברענטש 210.
יידישער סאציאליסטישער פאראבאנד.
„וועקער".
אמעריקן לייבאר־פארטי.
„ניו־לידער".

דער פרויען־ברענטש האט אין משך פון זיינע עלף יאר טעטיקייט אויך געפירט גאנץ זעלבסטשטענדיקע אקציעס פאר יידישע און אלגעמיינע סאציאליסטישע אינסטיטוציעס, געגעבן באדייטנדע סומעס פאר שפיטעלער אין סאניטאריום און גאנץ באזונדערס געוועזן אקטיוו בעת דעם שפאנישן פרייהייטס־קאמף, זאמלענדיק געלט און קליידער פאר די מיליציאנערן.

אין דער קולטור־ארבעט, וואס דער פרויען־ברענטש פירט, פארנעמען א באזונדערס אנזעעוודיק ארט די פאר־טרעגן וועגן פראבלעמען פון דערציאונג, וואס פאלט זיך צונויף מיט דער ספעציעלער אקטיוויטעט פון פרויען־ברענטש אין דער שול־באוועגונג פון ארבעטער־רינג.

די צוזאמענארבעט פון ביידע ברענטשעס איז גלייך פון אנהויב אן געווען אן ענגע. אויף די פארזאמלונגען פון ביידע ברענטשעס זיינען אלעמאל פארן ספעציעל־דעלע־גירטע קעגנזייטיקע פארטרעטער. א דאנק דעם האט זיך אויסגעבילדעט א הארמאנישע פארבונדנקייט און אן אינהייטלעכע ליניע אין דער אקטיוויטעט פון ביידע ארגאניזאציעס.

צום 10־יאריקן יובילי פון פרויען־ברענטש, וואס איז אויסגעפאלן אין יאר 1939, האט די ארגאניזאציע ארויס־געגעבן א יובל־זשורנאל, אין וועלכן עס זיינען מיט אפשא־צונגען און געלעגנהייטס־ארטיקלען פארטרעטן די טוערינס און טוער פון ביידע ברענטשעס.

אויך אין קאמיטעט „טויזנט יאר פינסק" האט דער פרויען־ברענטש ארייניגעטראגן זיין צושטייער און מיטגע־האלפן אין דערפאלג פון דערדאזיקער אויסגאבע.

„פין־פאר־קלאב"

(ניו־יארק)

1

אין די ערשטע יארן פון איצטיקן יארהונדערט, ערב דעם אויסברוך פון דעם גרויסן, רעוואלוציאנערן שטורעם אין רוסלאנד, האט שוין פינסק, ווי א סך אנדערע האנדל־און־אינדוסטריע־שטעט פון יידישן תחום (טשערטא) אין רוסלאנד, געהאט פראפעסיאנעלע פארייניגן פון אנגע־שטעלטע און ארבעטער. אין יענע יארן, צווישן 1902 און 1905, זיינען די דאזיקע ארבעטער־ארגאניזאציעס אין גרונט געווען אונטערשטיצונג־פארייניגן (ענלעך צו די „קא־סעס" צו שטיצן ארבעטלאזע און סטרייקנדיקע חברים, וואס זיינען פארשפרייט געווען בייַ די יידישע ארבעטער אין רוסלאנד אין די 80ער און 90ער יארן), און נישט קיין פאליטיש־געשטימטע, קעמפערישע טרייד־יוניאנס, לויטן מוסטער פון וועסט־איראפע און אמעריקע. ברידערלעכע הילף, קעגנזייטיקע אונטערשטיצונג און חבר'שאפט אויף די יסודות פון ארבעטער־אחדות און סאלידאריטעט — דאס זיינען געווען די הויפט־צילן פון פארבאנדענע, ניט־לעגא־ליזירטע פארייניגן פון ארבעטער און פריקאזשטשיקעס (האנדל־אנגעשטעלטע) אין פינסק מיט א יאר 35—40 צוריק.

צווישן די דאזיקע פארייניגן איז אויך געווען אן ארגאניזאציע פון פוטערווארג־ארבעטער (פאריערס), און אויך אירע צילן זיינען דערהויפט געווען הומאניטארישע־פראקטישע, דאס מיינט — העלפן דעם געדריקטן, צייט־ווייליק־נויטליידנדיקן, אדער קראנקן און עלנדן פאך־ברודער און חבר.

מיטן גרויסן עמיגראציע־שטראם פון די יארן 1904—1907 זיינען מיטגלידער פון אט דעם פינסקער קרייזל פון פוטערווארג־ארבעטער פארטראגן געווארן קיין אמע־ריקע. א סך פון זיי האבן זיך אויך אין נייעם לאנד געגע־מען צו דער היימישער מלאכה, דאס מיינט, אז זיי זיינען געווארן פאר־ארבעטער. דא אין אמעריקע האט אבער בייַ די אימיגראנטן פון פינסק וויייטער געלעבט יענע טראדיציע פון ברידערלעכער הילף, וואס האט יארנלאנג געווירקט אין די ערשטע יידישע ארבעטער־פארייניגן אין אמאליקן רוסלאנד.

מיט דער צייט האָבן די סאָציאַלע אומשטענדן פון די אַריבערגעקומענע פּאָריערס פון פינסק זיך שטאַרק גע־ביטן, פונקט ווי עס זיינען פאַרגעקומען גרויסע ענדערונגען אין עקאָנאָמישן מצב פון די יידישע אימיגראַנטן בכלל. פון אַ סך באַלמעלאָכעס, נאָדל־אַרבעטער און פּאָריערס, זיינען געוואָרן קלענערע אין מיטעלע ביזנעס־לייט אין זייערע אייגענע פאַכן, — אונטערנעמער און אַרבעט־געבער.

די געווען פּוטערוואַרג־אַרבעטער זיינען אַלוֹאַ גע־ווָארן געשעפטסלייט, וואָס אַרבעטן אויס, אָדער האָנדלען מיט „פּאָר". פונדעסטוועגן איז ביי אַ סך פון זיי אויך אויף ווייטער פאַרבליבן דער שיינער מנהג פון בריידערלעכער הילף און חברשאַפט, אין גייסט פון יענער סאָלידאַריטעט, וואָס האָט אָמאָל זיי פאַרבונדן אין איין משפחה, בעת זיי אַלע זיינען נאָך געווען אָרימע האַרעפאַשנע שאַפּ־אַרבעטער.

אָט דער פינסקער קרייזל האָט זיין הומאניטאַרע אַר־בעט געפירט אין דער שטיל, העלפנדיק מאַטעריעל און מאָראַליש דעם לאָנדסמאַן־פּאָריער אין אַן עת־צרה.

די אַלטע פינסקער טראַדיציע פון קעגנזייטיקער הילף האָט ווייטער געלעבט און געווירקט אין די הערצער פון אָט דעם הייפל פינסקער־געבאָרענע ניו־יאָרקער פּאָריערס. ווען אין יאָר 1920 האָבן די פינסקער לאָנדסלייט אין אָמע־ריקע געשיקט אַ דעלעגאַט מיט אַ היפשער סומע פון היגן „פינסקער רעליף" פאַר די מלחמה־און פאָגראָם־קרבנות אין דער אַלטער, פאַראומגליקטער היים, האָט דער פינסקער פּאָריער־קרייז אין ניו־יאָרק מיטגעגעבן דעם דעלעגאַט $1000, ספעציעל פאַר די נויטליידנדיקע יידישע פּאָריערס אין פינסק.

די גרויסע וויכטיקייט פון אָט דער קעגנזייטיקער הילף האָט זיך באַוונדערס אַרויסגעוויזן אין דער צייט פון שטאַרקן קריזיס, וואָס האָט אויסגעבראָכן אין יאָר 1929.

די רעזולטאַטן פון שווערן קריזיס האָבן זיך זייער שמערצלעך געלאָזט פילן באַוונדערס צווישן די קלענערע אונטערנעמער, די פאָר־מאַנופּעקטשורער, „דרעסערס" און „דאַיערס" (פאַרבערס). 328 אַזעלכע פירמעס האָבן אין יאָר 1928 באַנקראָטירט מיט אַן אַלגעמיינעם פאַרלוסט פון איבער 13,5 מיליאָן דאָלאָר. דאָס האָט ניט איין קלייניעם און מיטעלן יידישן אונטערנעמער אַרײַנגעטריבן אין אַ קרי־טישער לאָגע. די נויט צווישן אייניקע פינסקער לאָנדסלייט אין פאָר־טרייד (אינדוסטריע און האַנדל) האָט זיך פאַר־שאַרפט ביז גאָר. ווי דער שטייגער, האָבן די נויטליידנדיקע זיך געוועגדט נאָך בריידערלעכער הילף, נאָך אַ גמילת־חסד צום אָקטיוון קרייזל פון זייערע לאָנדסלייט אין זעלבן טרייד, וואָס האָט געהאָט אַ „שם" אַדאָנק זיינע הילף־מעשים פאַרן געפאַלענעם ברודער און לאָנדסמאַן. אין יענעם קריטישן יאָר איז די נויט געוואָרן אַזוי גרויס, אַז עס איז מער ניט געווען פאַר די כוחות פון בלויז עטלעכע יחידים, וועלכע האָבן פריער פרייוויליק אויף זיך געמומען די גאַנצע לאַסט פון שאַפן און אויסטיילן די הילף צו די נויטליידנדיקע בריידער.

דאָס האָט די אַקטיוויסטע טוערס אין דעם קרייזל פון די פינסקער־לאָנדסלייט, פאָריערס, געפירט צו דער איבער־צייגונג, אַז כדי ניט צו באַלעסטיקן בלויז עטלעכע און ש ט ע נ ד י ק ד י ז ע ל ב ע מענטשן מיט דער שווערער הילפס־אַרבעט, וואָלט געווען אַ גלייכע און ריכ־טיקע זאַך אַוועקצושטעלן אָט די בריידערלעכע הילף אויף אַ פעסטערן און בריייטערן, דאָס הייסט, קאָלעקטיוון באַזיס. און געטאָן וואָלט עס געקענט ווערן ניט אַנדערש, ווי נאָר דורך דער באַשאַפונג פון אַן אָפּיציעל־באַשטעטיקטער קערפּערשאַפט אין דער פאָרם פון אַ פּערמאַנענטער און רעגלמעסיק־פונקציאָנירנדיקער אַרגאַניזאַציע פאַר אַ בריי־דערלעכער, מאַטעריעלער און מאָראַלישער הילף.

2

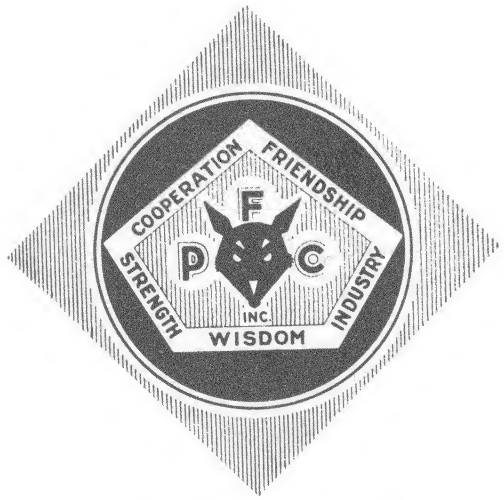
דער הויפּט־איניציאַטאָר פון דער אונטערנעמונג איז געווען א ב ר ה ם ע ל ל מ א ן (געקומען אין אַמע־ריקע אַרום 1905), וועלכער איז שוין פון זיין ערשטן טאָג דאָ אין ניו־יאָרק געווען פון די טעטיקסטע עסקנים אין דעם מענטשנפריינדלעכן קרייז פון די פינסקער לאָנדסלייט, פאָריערס. ער האָט אַרויסגעשיקט אינלאַדונג־בריוו צו קרוב 60 געשעפטסלייט־פאָריערס, וואָס שטאַמען פון פינסק, פאַרבעטנדיק זיי צו אַ באַראַטונג מכוח דער געפלאַנטער, פערמאַנענטער וואוילטעטיקייט קערפּערשאַפט. די קאָנפע־רענץ איז פאָרגעקומען אין אַפּריל, 1929, און צו איר זיינען געקומען 35 פערזאָן. כמעט איינשטימיק איז דער פלאַן גוטגעהייסן געוואָרן און מ׳האָט דער נייער אָרגאַני־זאַציע אַ נאָמען געגעבן „פינסקער פאָר־ביזנעסמענס קלאָב", פאַרקירצט „פ י ן פ א ר ק ל א ב", און זי אונטער אָט אַזאָ נאָמען טאָקע באַלד אינקאָרפּאָרירט. די פאָרמאַלי־טעטן האָבן זיך פאַרצויגן ביז 1930, און אין דעם יאָר האָט דער „פין פאָר קלאָב" אָנגעהויבן צו פונקציאָנירן.

די צילן און אויפגאַבן פון קלאָב זיינען אין זיין אָפּיציעלער קאָנסטיטוציע פאָרמולירט געוואָרן אויף פאָלגענדן אופן: „מיטצוהעלפן אין דעם סאָציאַלן, פיזישן, אינטעלעקטועלן און קאָמערציעלן וואויל־זיין פון די מיט־גלידער; פלעגן און אָנטוויקלען אַ גייסט פון גוטע באַ־ציאונגען, פריינטשאַפט און קעגנזייטיקן צוטרוי צווישן די מיטגלידער; פאָרשאַפן פאַר די מיטגלידער דערהאָלונג און אונטערהאַלטונג; אָנהאַלטן אַ הויכן סטאַנדאַרד פון קאָמערציעלער עטיק; געבן פרייוויליקע אונטערשטיצונג אין קראַנקהייט־פאַלן, ביי אומגליק־צופאַלן אָדער נויט, און העלפן און שטיצן אַלע ווירדיקע, וואוילטעטיקע אונטערנעמונגען."

דער מיטגלידּ־אָפּצאָל איז פעסטגעזעצט געוואָרן אויף $25 אַ יאָר (זינט 1936 איז ער $15), חוץ אַן איינמאָליקן איניציאַציע־אָפּצאָל פון $25. יעדער מיטגלידּ, וואָס האָט געהערט צום קלאָב וועניקסטנס איין יאָר, האָט געהאַט דאָס רעכט אויף אַן אָנפּראָצענטיקער (גמילת־חסד) הלוואה אין דער סומע ביז $1000, וואָס קען געגעבן ווערן ערשט נאָך

דער גוטהייסונג פון דער פאַרוואַלטונג. די פאַרוואַלטונג (אַדמיניסטראַציע) דאַרף באַשטיין פון 13 מיטגלידער: 4 הויפט־באַאַמטע (פרעזידענט, ווייס־פרעזידענט, טרעזשורער, טרעזשורער און סעקרעטאַר), 7 מיטגלידער פון „באָארד אָוו דירעקטאָרס" און 2 טראַסטיס.

די ערשטע אַדמיניסטראַציע, אויסגעקליבן אין יאָר 1929, איז באַשטאַנען פון — א. ע ל ל מ א ן, פרעזידענט; מ א ק ס מ א ר ק ן, ווייס־פרעזידענט; ה א ר י ק א ס, טרעזשורער, און נ. פ י ש ק א ף, סעקרעטאַר. דירעקטאָרן זיינען געווען: י ע ק ב ג א ר ב ו ז, י. א י י ז ע נ ב ע ר ג, מ א ק ס ד ז ש א ס־פ ע ר, י. ט א ל ק א ו ו ס ק י, א ל ע ק ס ט א ב ס מ א ן, ס ע ם ו ו י י נ ע ר, ה א ר י

טרייד־מאַרק פון „פין־פאַר־קלאָב"

ו ו י י נ ע ר. איין מאָל אין יאָר, אין מאי, קומען פאַר די אַלגעמיינע מיטגלידער־פאַרזאַמלונגען, אויף וועלכע עס ווערט געקליבן די אַדמיניסטראַציע פאַר דעם יערלעכן טערמין. ביזן יאָר 1935 פלעגט א ב ר ה ם ע ל ל מ א ן יאָר־יערלעך אויסגעקליבן ווערן פאַר פרעזידענט פון „פין־פאַר־קלאָב". זינט 1935 איז ער ערן־פרעזידענט פון קלאָב. א ל ע ק ס ט א נ ס מ א ן האָט געווירקט אַלס פרעזידענט אין יאָר 1936־1937, און זינט 1938 האָט דעם העכסטן אַמט אין „פין פאַר קלאָב" פאַרנומען מ א ק ס ד ז ש א ס־פ ע ר. אין 1940 איז אַלס פרעזידענט אויסגעוויילט געוואָרן מאַקס מיללער.

שוין אין ערשטן יאָר פון זיין עקזיסטענץ האָט דער „פין קלאָב" צו צוויי פון זיינע מיטגלידער אַרויסגעגעבן הלוואות צו 1000$. אין די יאָרן 1930—1932 איז ניט אַריינגעקומען קיין אַפּליקאַציע פאַר קיין הלוואָה, אָבער זינט 1933 שטייגט כסדר די צאָל מיטגלידער, וואָס די נויט צווינגט זיי אָנצוקומען צום קלאָב פאַר אַ הלוואָה, און די אַרויסגעגעבענע יערלעכע סומע ווערט אַלץ גרעסער, ווי ס'ווייזט די ווייטער־געדרוקטע טאַבעלע. חוץ די געוואויגלעכע הלוואות, וואָס ווערן באַשטעטיקט דורך דעם דירעקטאָרן־באָארד, יועלכער קלייבט זיך אויף אייגמאָל אַ חודש, אָדער ווען נויטוועגדיק, גיט דער קלאָב אַרויס דרינגנדיקע הלוואות אין פאַלן פון נויט, אָדער ביי אויסערגעווייגלעכע געלעגנהייטן און צופאַלן, ווי ערב־פּסח צייט, ביי שווערע קראַנקהייטן, פאַר אַן אָפּעראַציע א. אַ. וו.

דער באַשלוס פון אַזאַ הלוואָה ווערט אָנגענומען פון בלויז דריי באַאַמטע פון דער אַדמיניסטראַציע — פרעזידענט, טרעזשורער און טראַסטי. ביי אָט דער פאָרם פון דער טראַדיציאָנעל־הייליקער גמילת־חסדים־מצווה ווערט אַלזאָ אויך אין דעם מאָדערנעם „פין פאַר־קלאָב" אָפּגעהיט דער כלל פון מתן־בסתר, וואָס איז אַזוי חשוב ביי אונדז יידן.

די צווייטע פאָרם פון שטיצע און הילף, וואָס דער „פין פאַר־קלאָב" האָט אינגעפירט, באַשטייט אין אַן אייגמאָליקער אונטערשטיצונג פאַר נויטבאַדערפטיקע (אַפילו ניט־מיטגלידער) יחידים און אין דער צעטיילונג פון בייטראָגן צו קהלישע צדקה־אַרגאַניזאַציעס און אינסטיטוציעס, ווי צום ביישפיל דער „פינסקער רעליף", די קאַמפּעינס פון „דזשאָינט־דיסטריבּיושאַן־קאָמיטע", שטיצע פאַר דעם „האַיאַס", ווי אויך אַ סומע צושטייער דעם צענטראַלן „טשעסט" (צדקה־פאָנד) פון דער פאַר־אינדוסטריע אין ניו־יאָרק. אָט דער פאָנד קלייבט אויף פון דעם גאַנצן טרייד 50—60 טויזנט דאָלאַר אַ יאָר פאַר אַלערליי פילאַנטראָפּישע און אַנדערע געזעלשאַפטלעך־הומאַניטאַרע־צוועקן.

דער הויפט־קוואַל פון די פּעריאָדישע אייגנפּטן פאַר דעם „פין פאַר־קלאָב" איז דער „סואוועניר־זשורנאַל", וואָס גייט אַרויס אין פאַרבינדונג מיט אַ יערלעכן באַנקעט און פאַרוויילונג־אָוונט. דער זשורנאַל, וואָס ווערט געדרוקט ווי אַ פראַכט־אַלבום אין ענגליש, טראָגט אַריין אַן אַנזעעוודיקע יערלעכע אַדווערטייזינג־הכנסה פאַר דער קאָסע פון קלאָב. די באַגריסונג־אַנאַנסן אין די זשורנאַלן ווערן געגעבן, סיי דורך די יחידים און פירמעס, וואָס זיינען מיטגלידער פון קלאָב, סיי פון ניט־מיטגלידער — געשעפט־הייזער און אייגנטל־פערזאָנען, ווועלכע שטייען אין פריינדלעכע באַציאונגען מיט די פירמעס, ווועמענס אייגנטימער זיינען אָנגעשלאָסן אין „פין־פאַר־קלאָב". אין די ערשטע יאָרן פלעגט פון די באַגריסונג־אַנאַנסן אין זשורנאַל אַריינקומען אין קאָסע פון קלאָב 5 ביז 6 טויזנט דאָלאָר. אין די לעצטע יאָרן איז די אייגנקאָנפּט אַרונטער כמעט אויף אַ העלפט פון דער אַמאָליקער מאַקסימום־סומע. אַנדערע הכנסה־קוואַלן, ווי דער יערלעכער מיטגלידּ־אָפּצאָל, זיינען אויך, ווי שוין אויבן באַמערקט, פאַרקלענערט געוואָרן, אָבער די נויט אין פאָנדן פאַר דער פונקציאָנירונג פון קלאָב, אויפן געביט פון הילף און אונטערשטיצונג, ווערט וואָס ווייטער אַלץ גרעסער. צוליב אָט־די אומשטענדן, האָט דער „פין־פאַר־

קלאָב" אין יאָר 1938 באַשלאָסן צו פאַרקלענערן דעם העכסטן גרענעץ פון זיינע הלוואות — פון $1000 ביז $500, כדי אַ גרעסערע צאָל מיטגלידער, וואָס בויטיקן זיך אין הילף, זאָלן קענען זיך באַנוצן מיט אָט דער פאָרם פון בריידערלעכער אונטערשטיצונג.

איצט, נאָך צען יאָר פון אומאונטערבראָכענער טעטיקייט, האָט דער „פּין־פאָר־קלאָב", ביי אַ מיטגלידער־צאָל פון 100, אַן אייגנס פון קרוב $20,000 אָלס דער רעזערוו און פּערמאַנענטער אומזאַץ־פאָנד פאַר זיינע הלוואות צו מיטגלידער.

די יערלעכע סומעס פון די אַרויסגעגעבענע הלוואות און אונטערשטיצונגען פאַר יחידים און קהלשע צוועקן ווערן געוויזן אין אָט דער טאַבעלע:

יאָר	הלוואות	אונטערשטיצונגען
ביז 1932	$2,000	$ 575
1933	5,825	450
1934	7,000	300
1935	6,500	450
1936	9,700	750
1937	9,500	775
1938	2,200	750
1939	10,500	400
צוזאַמען —	$59,225	$4,450

ווי מיר זען, האָט אין משך פון ערשטן צענדליק יאָר פון זיין עקזיסטענץ דער „פּין פאָר־קלאָב" געהאַלפן אַ סך צענדליקער מיטגלידער מיט הלוואות אויף אַ טאַטאַל־סומע פון קאַרגע $60,000. צווישן 100 און 150 יחידים געשעפטס־לייט זיינען געשטיצט געוואָרן אויף אָזא ברידערלעכן שטייגער. פיל פון זיי האָבן מיט יאָרן צוריק אָפּילו אויף אַ מינוט ניט געקלערט, אַז אויך זיי וועט נאָך אויס־קומען צו באַנוצן זיך מיט דער גרייטוויליקער הילף פון זייער קלאָב. בלויז אין יאָר 1938 האָבן ניט ווייניקער ווי 21 מיטגלידער באַקומען הלוואות פון „פּין פאָר־קלאָב".

אַן ערך 10 פּראָצענט פון דעם טאַטאַל־סכום פון די אַרויסגעגעבענע הלוואות, צווישן 5 און 6 טויזנט דאָלאַר, זיינען ליידער אין דער טרעזשורי פון „פּין פאָר־קלאָב" צוריק ניט אַריינגעקומען. אַ טייל פון אָט דער סומע איז אייגנפאַך אַריבערגעפירט געוואָרן אויף דעם צדקה־חשבון (טשאַריטי־אקאונט), בעת דער איבעריקער טייל איז אַראָפּ־געשריבן געוואָרן אין דער פאַרלוסט־קאָנטאָ פון קלאָבס טרעזשורי.

די אַלמנה פון אַ פּאַרשטאָרבענעם מיטגליד, מ ר ס. ס ע ר ע ה ג א ר ב ע ר, וועלכע איז געשטאָרבן אין יאָר 1939, האָט אין איר צוואָה פאַרשריבן פאַרן „קלאָב" $250. די דאָזיקע סומע איז, לויט דעם באַשלוס פון דער אַדמיניסטראַציע פון „קלאָב", פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ „מרס. גאַרבוז מעמאָריעל פאָנד", וואָס וועט גיין אויס־שליסלעך פאַר רעליף־צוועקן.

די מיטגלידער־צאָל פון „פּין פאָר־קלאָב" האָט זיך פאַר־גרעסערט לאַנגזאַם: פון 70 אין 1931, ביז 100 אין 1939, וואָס זאָגט עדות, אַז די אַרבעט פון אָט דער קערפּערשאַפט איז געוואָקסן ניט אין דער בריט, נאָר אין דער טיף. דער קלאָב האָט באַווייזן צו שלאָגן פעסטע וואָרצלען אין דעם שטייניקן באָדן פון דער ניו־יאָרקער יידיש־געשעפּט־לעכער וועלט.

ניט־פּינסקער וועלן זעלטן אָנגענומען אין דער מיט־גלידערשאַפט פון קלאָב; די אויסנאַם־פאַלן פאַסירן, למשל, ווען אָט אָזא ניט־פּינסקער וועלט רעקאָמענדירט דורך זיין שווער, וואָס איז שוין אַ מיטגליד פון „פּין פאָר־קלאָב". בדרך הכלל לאָזט זיך זאָגן, אַז אַלע מיטגלידער פון דער דאָזיקער קערפּערשאַפט זיינען סיי פּינסקער לאַנדסלייט, סיי פאָריערס־געשעפּטסלייט, ווי דאָס איז פאַרגעשריבן געוואָרן, ניט נאָר אין די אָפּיציעלע סטאַטוטן פון „פּין פאָר־קלאָב", נאָר ווי דאָס איז אויך דער געבאָט פון דער אויבן־באַשריבענער פאַרגעשיכטע פון דער דאָזיקער קערפּערשאַפט, וואָס ציט איר יחוס פון די שענסטע, טיף־מענטשלכע מנהגים און פירונגען פון דעם 500־יעריקן יידישן ישוב אין דער אוראַלטער שטאָט פּינסק.

„סאשעל־קלאב" פון פּינסקער פאריער־ארבעטער

(ניו־יאָרק)

אין פרילינג 1938, בעת דעם געוואַלדיקן סטרייק פון די פאָריער־אַרבעטער אין ניו־יאָרק, איז דער דאָזיקער קלוב געגרינדעט געוואָרן. די אָרגאַניזאַציע, וואָס איז איצט צוויי יאָר אַלט, איז אַלזאָ די יינגסטע קערפּערשאַפט פון די פּינסקער לאַנדסלייט. די איניציאַטיוו צו גרינדן אָזאַ קלוב איז געקומען פון אקטיוויסט יוניאַן־לייט, ספּעציעל די פּינסקער מיטגלידער פון „אוירווינג־פּלאַזאַ־האַל־קאָמיטעט". דאָרט, ביים פאַרברענגען צוזאַמען און פירנדיק מיט געמיינ־זאַמע כוחות יענעם גרויסן אינדוסטריעלן קאָמף, איז ביי די פּינסקער פאָריער־אַרבעטער רייף געוואָרן דער געדאַנק מכח אַ פאַראייניקונג פון אַלע פּינסקער לאַנדסלייט, אַרבע־טער אין פאַר־טרייד, אויף די יסודות פון סאָלידאַריטעט און קעגנזייטיקער הילף. אַ סך פון אָט די אַרבעטער האָבן שוין לאַנג געחלומט וועגן אָזאַ פלאַן, עס האָט אָבער געפעלט די מעגלעכקייט, די געהעריקע אומשטענדן אָט אָזאַ שיינעם טרוים צו פאַרווירקלעכן.

נאָך אין די יאָרן 1905—1908, ווען די אימיגראַציע האָט געבראַכט קיין אַמעריקע אַ סך רעוואָלוציאָנערע פּאָריער־אַרבעטער פון פּינסק, האָט אין זייערע רייען זיך געפילט אַ בענקשאַפט נאָך אַ היימישער סביבה און נאָך אַ גייסטיקער אַטמאָספער. דער פּועל־יוצא פון אַזעלכע שטימונגען איז געווען דער פּאַקט, אַז כמעט אַלע ניי־געקומענע אַרבעטער האָבן זיך גרופּירט אַרום דעם פּינסקער ראַדיקאַלן בריענטש 210 אַרבעטער־רינג. זיי האָבן זיך צוגעטוליעט צו אָט דער קערפּערשאַפט, וואָס האָט אין אַ באַשטימטן זין אָפּגעהיט די טראַדיציעס און פּרינציפּן פון אַרבעטער־קאַמף אין דער אַלטער היים. מיט דער צייט איז אָבער אויפן שטייגער פון דער יידישער געזעלשאַפטלעך־עקאָנאָמישער אַנטוויקלונג אין אַמעריקע פאַרגעקומען אָט וואָס: אייניקע געוועזענע אַרבעטער האָבן לחלוטין געביטן זייער סאָציאַלן מצב — זיי זיינען פון אַרבעטער געוואָרן אַרבעט־געבער. אַ דיס און שפּאַלט צווישן די אינטערעסן און אידעאַלן פון דעם אַרבעטער־קלאַס, פון אייַן זייט, און די טראַדיציאָנעלע לאַנדסמאַנשאַפטלעכע באַגריפן, פון דער צווייטער זייט, — האָט גענומען פאַרקומען און ער איז אַלץ ברייטער געוואָרן אין משך פון די יאָרן. דאָס האָט זיך שוין געלאָזט קלאָר באַמערקן אין דער צייט פון אַלגעמיינעם פּאָריער־סטרייק אין 1912, בעת ס׳האָט זיך געפּירט אַ ביטערער קאַמף פאַר בעסערע אַרבעט־און־לעבנס־באַדינגונגען פון טויזנטער אַרבעטער אין דעם פאַך.

יענע צייט איז נאָך אָבער ניט געווען דער ריכטיקער מאָמענט פאַר דער באַשאַפונג פון אַזאַ אַרגאַניזאַציע. קורץ נאָך דעם איז געקומען די וועלט־מלחמה מיט דער מאָבילי־זאַציע פון אַ סך אַרבעטער אין דער אַרמיי און שווערע זאַרג פאַרן יחיד און כלל. במילא האָט דער פלאַן פאַר אַן אַרבעטער־קלוב פון פּינסקער פאַר־אַרבעטער ניט געקענט מקוים־ווערן. ווידער האָט זיך, גלייך נאָך דער מלחמה, צעפלאַקערט דער ברודער־קאַמף צווישן די „רעכטע" און „לינקע", און די מלחמה אין די אַרבעטער־רייען האָט באַזונדערס שמערצלעך באַרירט די אַרבעטער אין דער פאַר־אינדוסטריע. אַפילו אין יוני 1935, וועלכע אַ באַנייטיקע, אייניקע היסטאָריקער יוניאָן פון פּאָריער־אַרבעטער איז אין ניו־יאָרק ווידער אַריינגעטראָטן אין לעבן, איז נאָך די פאַרביטערטע קייט געווען שאַרף געגנוג אויף צו פאַראַליזירן יעדע לאַנדס־מאַנשאַפטלעכע פאַראייניקונג־אַקציע אין דעם אויבן־באַשריבענעם זין. דרייַ יאָר צייט זיינען אַוועק, ביז די ליידנשאַפטן פון האַס און אומטאָלעראַנץ זיינען אָפּגעקילט געוואָרן. ערשט דעמאָלט איז מעגלעך געוואָרן צו גרינדן אַן אַרגאַניזאַציע, ווי דער סאָשיאַל־קלוב פון די פּינסקער האָרעפאַשענע פּאָריערס, וואָס וויל זיין אָפן און צוגענגלעך פאַר אַלע פּינסקער פאַר־אַרבעטער, צו וועלכער פאָליטישער ריכטונג זיי זאָלן ניט געהערן. דער קלוב שטעלט זיך דעם ציל פון העלפן די מיטגלידער מיט ראַט און טאַט. דער נויט־באַדערפטיקער מיטגליד קען זיך וועגדן נאָך אַ הלוואָה, אָפט גיט זיך אָפילו איין צו געפינען אַ דזשאָב פאַר אַ לאַנדסמאַן־פּאָריער, וואָס גייט אַרום אָן אַרבעט.

אין די צוויי יאָר פון זיין עקזיסטענץ האָט דער קלוב שוין באַוויזן אויפצוטאָן אַ רעכט ביסל גוטע אַרבעט. די באַציאונגען צווישן די לאַנדסלייט, פאַר־אַרבעטער, האָבן זיך פאַרבעסערט. אַלע פילן זיך גלייך, אָן אונטערשיד, ווער און וואָס מען איז געווען אין דער אַלטער היים. אַלע ווילן זיין פאַראייניקט ווי איין משפּחה, פאַרבונדן דורך אַ סאָלידאַרישן געפיל און קעגנזייטיקער אַכטונג און צוטרוי.

דער קלוב האָט געגומען אָן איינטייל אין קולטורעלע אונטערנעמונגען אויף דער יידישער אַרבעטער־גאַס. ער האָט געשטיצט די אַקציע פון העלפן די אומגליקלעכע ברידער און שוועסטער אין פּינסק.

„דורשי־טוב אנשי פּינסק"

(ניו־יאָרק)

אין אָנפאַנג פון יאָר 1880, גלייך נאָך דעם ווי פּינסק איז דורך אַ דירעקטער באָן־ליניע פאַרבונדן געוואָרן מיט וואַרשע און מיט אויסלאַנד, האָט דער פּינסקער ראַיאָן אָנגעפאַנגען צו שיקן יאָר־יערלעך פיל הונדערטער יידישע עמיגראַנטן קיין אַמעריקע.

דאָ, אין ניו־יאָרק, זיינען דאָן דורך פּינסקער לאַנדס־לייט געגרינדעט געוואָרן קלייניע הילף און אונטערשטיצונג־אַרגאַניזאַציעס צו באַפרידיקן די רעליגיעזע און עקאָנאָמישע באַדערפנישן פון די אימיגראַנטן. דער אייגענער וויכל פון דעם לאַנדסמאַנשאַפט־קרייז, די היימישע סביבה און געמיינזאַמע פאַראינטערעסירונג מיט דער אַלטער היים — דאָס אַלץ האָט געוואָרימט די נשמה און באַשטראַלט די שווערע עקזיסטענץ פון די ערשטע פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע.

די עלטסטע צווישן די פּינסקער לאַנדסלייט אין ניו־יאָרק געדענקען נאָך דעם אָזוי־גערופענעם „פּינסקער גרי־נער אונטערשטיצונג־פאַראיין" פון מיט אַ יאָר 50—55 צוריק, וואָס האָט הויפּטזעכלעך געהאָט פאַלגנדע אייגנ־אַרטיקע אויפגאָבע: איינצאָלן פאַרן „גרינעם" פּינסקער לאַנדסמאַן די $10, וואָס ס׳האָט אין יענער צייט געקאָסט זיך אויסצולערנען אויף גיך די גאַנגבאַרסטע מלאכה, דאָס פאַך פון „קאָלאָמבוסעס שניידעריי" — ד. ה. אַן „אפּע־רעיטאָר" אין די שוויץ־שפּעער פון דער פּרויען־מאַנטל־אינדוסטריע אין די אַרימע יידישע קוואַרטאַלן פון ניו־יאָרק.

אין די פּינסקער לאַנדסלייט־קרייזן פון יענער צייט האָט געשפּילט אויך אַ ראָלע דער רעליגיעזער, פרום־טראַ־דיציאָנעלער לעבנס־שטייגער און קודם־כל די באַשאָפונג פון אַן אייגענעם צענטער, וואו צו דאַוונען אויפן היימישן

אופן. אָט דער מאָטיוו האָט געטריבן צו דער שאַפונג פון דער ערשטער פינסקער חברה אין ניו־יאָרק אונטערן נאָמען „שוחרי־טוב", וואָס פון איר איז שפּעטער אַרויסגעקומען די חברה „דורשי־טוב", ווי אויך אַנדערע, קלענערע און גרעסערע פאַראיינען פון די לאַנדסלייט פון פינסק און אַרום פינסק, אין די לעצטע 4־5 צענדליק יאָר.

די הויפּט־איניציאַטיוו צו דער גרינדונג פון פאַראיין „שוחרי־טוב־אַנשי־פינסק", אין יאָר 1886, איז געקומען פון אַ לאַנדסמאַן א י י ז י ק ג ר י נ ב ע ר ג ע"ה, וועלכער איז אין פינסק געווען אַ ציגאַרן־מאַכער, און דאָ, אין ניו־יאָרק, האָט ער זיך געמומען צו דער „שער און אייזן־מלאכה". שנעל איז ער אָבער געוואָרן אַ קאָנטראַקטאָר, אַ

פון רעכטס צו לינקס: מרדכי לייב פינקעלשטיין (פרעזידענט), אַלטער גראָוער (טרעזשורער), יוסף פרידמאַן (וויס־פרעזידענט)

קליינער שאַפֿ־אונטערנעמער, און פלעגט אין זיין שאַפֿ געבן אַרבעט די נייַ־געקומענע פינסקער לאַנדסלייט; פֿון דעם הייפל פינסקער אין אייזיק גרינבערגס שאַפֿ, אינאיינעם מיט זייערע קרובים און פריינט, איז געשאַפֿן געוואָרן אַ פינסקער חברה מיט אַן אייגענער שול און מיטן ציל צו געבן הילף — אין פאַלן פון אָרימקייט, קראַנקהייט, אָדער טויט פון פאַמיליע־שפּייזער.

חוץ אייזיק גרינבערגן, זיינען צווישן די גרינדערס פון אָט דער פינסקער אַרגאַניזאַציע געווען אויך ל ו א י ס ר א ב י נ א ו ו י ט ש ע"ה, ש מ ו א ל ב ו כ מ א ן ע"ה, ט א ד ר ע ס ר ו ס ק י ן ע"ה און י ח ז ק א ל ל ע ב ע נ ד י ג ע ר ע"ה. די מערסטע פון זיי האָבן געאַרבעט אין אייזיק גרינבערגס שאַפֿ. דער פאַראיין „שוחרי־טוב־אַנשי־פינסק" פלעגט אין די ערשטע יאָרן נאָך זיין

גרינדונג, מיט איבער 50 יאָר צוריק, אָפּהאַלטן זייַנע מיטגלידער אויף 21 קעטרין־סטריט, ניו־יאָרק. די חברה האָט גלייך געעפנט אַ קליינע שול צום דאָוונען אין אַ הילצערנער הייזקע, אַ מין סוכה, אויפן הויף פון 27 לודלאָו־סטריט. דער פאַראיין האָט אויך ניט אָפּגעזאָגט די הילף צו צדקה־אינסטיטוציעס. די קרקע (בית־עולם) האָט די חברה געקויפט אויף וואַשינגטאָן־סעמעטערי אין ברוקלין.

די ערשטע פינסקער חברה האָט זיך גוט אָנטוויקלט, אָבער צוזאַמען מיט איר וואוקס זיינען אויך שאַרפער געוואָרן די אינערלעכע רייבונגען און סכסוכים צווישן די פרומע און די פרייערע ברידער. שליסלעך האָט זיך אין יאָר 1893 אַ טייל מיטגלידער אָפּגעריסן פון דער חברה. זיי האָבן באַשאַפֿן אַ נייעם פאַראיין אונטערן נאָמען „עזרת־אחים בני־פּינסק". די איבערגעבליבענע ברידער פון דער אַלטער חברה האָבן דעמאָלט באַשלאָסן צו בייטן זייער נאָמען אויף — „ד ו ר ש י־ט ו ב־א ג ש י־פ י נ ס ק". אין אין 1895 האָט די חברה אונטער אָט דעם נאָמען אַרויס־גענומען פאַר זיך אַ טשאַרטער אַלס אַ קאָנגרעגאַציאָן (רעליגיעזע געמיינדע) און אונטערשטיצונג־פאַראיין. דעמאָלט האָט די חברה געציילט אַרום הונדערט מיטגלידער. דער ערשטער פרעזידענט פון דער חברה איז געווען שמואל בוכמאַן. דער מיטגלידשאַפֿצאָל איז געווען $6 אַ יאָר און אַ קאַפּ־שטייער פון $1 איז פון אַלע מיטגלידער געקומען געוואָרן בעת אַ טויטן־פאַל אין דער חברה — פאַר דעם „ענדאומענט" (געלט־שטיצע) לטובת דער פאַמיליע פון פאַרשטאָרבענעם מיטגליד.

אין יאָר 1910 האָבן די „דורשי־טוב" געגרינדעט אַ „גמילת־חסד", מיט אַ קאַפּיטאַל פון $1000, און אַ סך יאָרן אויף לייכטע אויסצאָלונגען אַרויסגעגעבן צו ברידער הלוואות ביז $50. מיט דער צייט האָט די חברה אַרויינגעקומען אין איר רשות דריי סעמעטעריס („יוניאַן־פילד", „יהודה" און „ניו־מאנטעפיאָרע"), איינצאָלנדיק פאַר זיי נאָענט צו 25 טויזנט דאָלאָר.

אויפן „יוניאַן־פיעלד־סעמעטערי" פון די „דורשי־טוב" האָבן געפונען זייער אייביקע רו די באַרימטע פינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע, ווי א. ד. דובזעוויטש, שמ"ר און א. ח. ראָזענבערג. דער אַלטער משכיל און שריפטשטעלער, א. ח. ראָזענבערג, איז בעת זיין גאַנצן לעבן דאָ אין אַמעריקע געווען אַן ערן־מיטגליד פון דער „חברה־דורשי־טוב".

יאָרנלאַנג איז די שול פון די „דורשי־טוב" געווען אַ „שכן", דאָס מיינט, אַז זי האָט געהאַט אַ געדונגענעם לאָקאַל, ערשט אין יאָר 1925 האָט זי זיך געקענט קויפן אַן אייגענעם בנין אויף הענרי־סטריט, וואו די שול האָט זיך געפונען דריי יאָר צייט. אין 1928 האָט מען דעם בנין פאַרקויפט און די שול האָט זיך אַריבערגעצויגן אין אַ גרעסערן, אייגענעם בנין — אויף 183 מעדיסאָן־סטריט. צוזאַמען מיטן רעמאָנט אין הויז, האָט די איינשאָפונג פון אַזאַ אייגנטום אָפּגעקאָסט דער חברה אַרום $35,000. דאָס האָט געפאַדערט אַ גרויסע פינאַנציעלע אַנשטרענגונג ווי

למשל, אַ ספּעציעלער איינמאָליקער קאָפּ־שטייער פון $25, געהעכערטער, יערלעכער מיטגלידּ־אָפּצאָל (פון $6 אויף $10) א. אַז. וו. אַ טייל מיטגלידער האָבן ניט געקענט, אָדער ניט געוואָלט נעמען אויף זיך די נייע, פינאַנציעלע לאַסטן, און די חברה האָט אָפּילו פאַרלאָרן אַ צאָל ברידער.

אינצווישן איז אַלץ שוועראר געוואָרן אויפצוהאַלטן די שול. אין די יאָרן נאָך 1925 האָבן די יידן פון דער אונטערשטער טייל מאַנהעטן מאָסנוויי פאַרלאָזן זייערע אַלטע קוואַרטאַלן און זיך אַריבערגעקליבן אין ברוקלין און די בראָנקס. דער אַלטער דור איז אויך מיט שנעלע טריט אַראָפּ פון דער לעבנס־אַרענע און די שול איז מיט דער צייט פאַרבליבן מיט אַ גאַנץ קליינער צאָל דאָוונערס. אַלץ שוועראר און שווערער איז געוואָרן אויפצוקלייבן אַ מנין צום דאָוונען. די חברה איז געשטעלט געוואָרן אין אַ שוועראר לאַגע אין זיך געראָטן מיטן באַשלוס — וואָס צו טאָן מיט דער שול. אָנפאָנגס איז געווען אַ פראָיעקט צו פאַר־אייניקן די שול מיט אַ צווייטער, שוין פון פריער־עקזיס־טירנדער, לאָנדסמאַנשאַפטלעכער שול און מ׳האָט געפירט אונטערהאַנדלונגען מיט אָרגאַניזאַציעס פון די סואוואלקער, ביאַליסטאָקער און אַנדערע. סוף־כל־סוף איז אָבער ביי דער פינסקער חברה „דורשי־טוב“ געבליבן אויפצוגעבן די שול אינגאַנצן. דאָס איז געטאָן געוואָרן אין 1938, ווען דער בנין איז פאַר אַ בערך קליינעם חוב אַריבער צום מאָרט־גייזיגס־אינהאָבער און די ספרי־תורות, זילבער און אַנדערע כלי־קודש האָט מען אָפּגעגעבן פאַר כמעט אומזיסט. גע־בליבן איז אָבער ביזן הייַנטיקן טאָג דער אָפּיציעלער נאָמען, „ק א ה ל ע ד ע י ש א ן דורשי־טוב אַנשי פינסק“.

די דאָזיקע ענדערונג האָט געעפנט נייע מעגלעכקייטן פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער אָרגאַניזאַציע, פשוט, ווייל ס׳איז אַראָפּ אַזאַ שווערער פינאַנציעלער יאָך, ווי די $1000 א יאָר אויף די אינטערעסן פון מאָרטגעידזש א. ד. גל. אַנשטאָט דעם צאָלט די חברה בלויז אַרום הונ־דערט דאָלאָר אַ יאָר פאַר איר מיטינג־לאָקאָל. דער מיט־גלידער־אָפּצאָל איז פאַרקלענערט געוואָרן ביז $8 אַ יאָר.

אין די לעצטע עטלעכע יאָר זיינען צוגעקומען 40 נייע מיטגלידער, דערהויפּט נאָענטע קרובים (זין און אייַ־דימס) פון די עלטערע מיטגלידער. דער גרעסטער טייל פון די נייע מיטגלידער זיינען פראָפעסיאָנאַלן (לאָיערס, אַקאָונ־טענטס א. ד. גל.), מענטשן אין עלטער פון 30 ביז 40 יאָר, וואָס קלערן שוין פון פאַרזאָרגן זיך „לאחר מאה שנים“, און ווילן פון זייערע עלטערן און פרייַנד ניט זיין אָפּגעריסן אָפּילו אויפן אייביקן רו־פלאַץ. נייַע מיטגלידער ביז 40 יאָר ווערן אַריינגענומען אַן אייַנטריט־געלט, און נאָך 40 יאָר ווערט יעדער אייַנצלנער פאַל באַהאַנדלט לויט זיינע אומשטענדן. די חברה „דורשי־טוב“ ציילט איצט אַרום 150 מיטגלידער, צווישן זיי 15 אלמנות פון די ברידער. כמעט אַלע עלטערע מיטגלידער פון דער חברה זיינען געשעפטסלייט, מיטלקלאַס־מענטשן, ניט קיין גרויסע גבירים, אָבער אויך ניט קיין מיטללאָזע, בויטבאַדערפטיקע פערזאָנען.

אין דער חברה זיינען דאָ, צווישן די טעטיקסטע מיט־גלידער, אויך זין פון די ערשטע גרינדערס און בויערס, ווי צום ביישפּיל דער לאָיער וויליאָם ראָבינאָוויטש, דער זון פון לואיס ראָבינאָוויטש ע״ה. אַלס קינד פון 2־3 יאָר איז ער מיט 50—60 יאָר צוריק געקומען פון פינסק קיין אַמעריקע, און איז כמעט פון ערשטן טאָג פון זיין לעבן אין אַמעריקע פאַרבונדן מיט די „דורשי־טוב“ — פרייַער ווי אַ „מתפלל“ אין דער שול, וואוהין זיין טאַטע פלעגט אים מיט זיך שטענדיק מיטנעמען, און שפּעטער ווי אַ טוער אין דער חברה דורך אַלע אירע שווערע און גוטע צייטן.

צווישן די פריערדיקע לאָגגיעריקע עסקנים פון דער חברה „דורשי־טוב“ דאַרף דערמאָנט ווערן רעוו. ד ו ב ו ר י נ ט ר ו י ב און א פ ר י ם ג ר א ו ע ר ע״ה.

אויף דעם יערלעכן מיטינג אין יאַנואַר ווערן אויס־געקליבן, חוץ די 4 הויפּט־באַאַמטע, אויך 8 דירעקטאָרן. דער אַלגעמיינער מיטגלידער־מיטינג קומט פאַר איין מאָל אין מאָנאַט. דעם 25טן פעברואַר, 1940, איז אין „וועבסטער־האַל“ דורך אַ גרויסן באַנקעט (דער ערשטער באַנקעט זינט די חברה עקזיסטירט) געפייערט געוואָרן דער 50־יעריקער יוביליי פון דעם דאָזיקן פאַראיין.

דורך דער צייט פון זיין עקזיסטענץ האָט דער פאַראיין „דורשי־טוב־אַנשי פינסק“ עטלעכע מאָל געשיקט געלט פאַר לאָנדסלייט אין דער אַלטער היים, ווי אויך געגעבן שטיצע פאַר ארץ־ישראל און פאַר היגע, קהלשע צדקה־אינסטיטוציעס (ווי „האיאַס“ א. אַנד.). דער איצטיקער מיטינג־לאָקאָל פון דער חברה „דורשי־טוב“ געפינט זיך אין דער „געשאָנאַל־טעאַטער“־געביידע אין מאַנהעטן, ניו־יאָרק.

„אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אנשי פינסק“

(ניו־יאָרק)

צווישן די ערשטע פּינסקער אימיגראַנטן אין ניו־יאָרק, וואָס זיינען אָנגעקומען מיט אַן ערך 60 יאָר צוריק, איז געווען דער זייגערמאַכער פון גרויסער גאַס, יהודה קוגעל. ער איז געקומען מיט זיין גאַנצער פאַמיליע און ביי אים אין דירה, אויף 9 קריסטי־סטריט, פלעגן זיך, ווי אין אַ מין קלוב, צוזאַמענטרעפן די פּינסקער לאָנדסלייט, צו טיילן זיך מיט זייערע ליידן און פריידן.

צווישן די ערשטע פּינסקער אימיגראַנטן אין ניו־יאָרק, וואָס זיינען אָנגעקומען מיט אַן ערך 60 יאָר צוריק, איז געווען דער זייגערמאַכער פון גרויסער גאַס, יהודה קוגעל. ער איז געקומען מיט זיין גאַנצער פאַמיליע און ביי אים אין דירה, אויף 9 קריסטי־סטריט, פלעגן זיך, ווי אין אַ מין קלוב, צוזאַמענטרעפן די פּינסקער לאָנדסלייט, צו טיילן זיך מיט זייערע ליידן און פריידן.

צוויי זין פון יהודה קוגעל, אליהו און יעקב, זיינען אַלט געווען 12—15 יאָר, ווען זייערע עלטערן האָבן זיי געבראַכט מיט זיך קיין אַמעריקע. פונדעסטוועגן איז די צוגעבונדנקייט און אינטערעס צו די פּינסקער לאָנדסלייט אַזוי שטאַרק און טיף געווען פאַרוואָרצלט אין די הערצער פון אָט די צוויי יונגע אימיגראַנטן, אַז זיי האָבן פאַר יאָרן און יאָרן געשפּילט די הויפּט־ראָלע אין דער גרויסער און

דערפֿאָלגרייכער פינסקער לאַנדסמאַנשאַפֿט־אָרגאַניזאַציע אין ניו־יאָרק — די „אינדעפּענדענט שוחרי־טוב־אַנשי־פינסק".

דער דאָזיקער פֿאַראיין איז געגרינדעט געוואָרן אין מערץ 1903, און דער ערשטער פֿאָרזיצער פון „באָארד אָוו דירעקטאָרס" איז געווען יעקב (דזשעק) קוגעל. ער איז געשטאָרבן אין 1921. זיין יונגערער ברודער, אליהו (יוליוס) איז אויך געווען אייגער פון די גרינדער פון „שוחרי־טוב" און איז, ביז די לעצטע טעג פון זיין לעבן (געשטאָרבן אין 1929), במשך פון איבער 25 יאָר צייט געווען דער אַקטיוואָסטער און איבערגעבנסטער טוער פון

דעם דאָזיקן אַדרעס האָט די „אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אַנשי פינסק" איבערגעגעבן צו יוליוס קוגעל נאָך זיין צוריקקומען פון דער רעליף־אַרבעט אין פּינסק.

דער דאָזיקער אָרגאַניזאַציע. אַנדערע איניציאַטאָרן פון דעם פֿאַראיין זיינען געווען אריה־לייב ראַבינאָוויטש ע"ה, יצחק מילער, הערשל לוץ, שמואל זאַריצקי, באַרנעט מילער און יוליוס גלייבערמאַן.

אייגער פון די הויפּט־פּרינציפּן פון דעם נייעם פֿאַראיין איז געווען, אַז אין דער חברה „שוחרי־טוב" זאָל ניט זיין קיין פּרעזידענט, נאָר די גאַנצע אָנפּירונג זאָל ליגן אין די הענט פון דעם „באָארד אָוו דירעקטאָרס". אָט די קערפּערשאַפֿט, וואָס ווערט אויסגעקליבן אויף אַ יאָר צייט, זאָל באַשטימען איינעם פון אירע מיטגלידער פֿאַר אַ פּאָרזיצער.

דער פֿאַראיין האָט ביי זיין גרינדונג איינגעפּירט אַ מיטגליד־אָפּצאָל פון $4 אַ יאָר, און דערצו אַ עקסטרא־באַשטייערונג — פֿאַר מענער $1 און פֿאַר פרויען 50 סענט, ביי אַ טויט־פֿאַל צווישן די מיטגלידער. פון אָט דער באַשטייערונג קלייבט זיך צוזאַמען די „ענדאָומענט"־סומע צו העלפֿן דער אלמנה, אָדער דער פֿאַמיליע פון פֿאַרשטאָרבענעם מיטגליד. שפּעטער, מיט אַ יאָר 22 צוריק, איז דער יערלעכער אָפּצאָל געהעכערט געוואָרן ביז $5, און איצט איז ער $6.

ניט־קוקנדיק אויף אָט דעם באַשיידענעם הכנסה־קוואַל, האָט דאָך די דאָזיקע חברה מיט אירע אייגענע כוחות באַפֿרידיקט אַלע אירע צילן. דורך די ערשטע צוואַנציק יאָר פון איר עקזיסטענץ האָט זי געקויפט, פֿאַרבעסערט און אויסגעצאָלט צוויי סעמעטעריס (אויף „מאונט ציון" און „מאונט יהודה"). זי האָט צוגעקויפט אַ דריטע סעמעטערי (אויף דעם „בית דוד" בית־עולם), און האָט שוין אייגענ־צאָלט פֿאַר אירע „אייביקע ריעל־עסטעיט" בערך $20,000.

די חברה האָט יערלעך געגעבן אונטערשטיצונגען צו יחידים אוו צדקה־אינסטיטוציעס, א. אַז. וו. אין יאָר 1907 איז ביי דער חברה געגרינדעט געוואָרן (מיט אַ קאַפּיטאַל פון $700) אַ „גמילת־חסד", וואָס עקזיסטירט ביז איצט. יעדער מיטגליד איז באַערבטיקט צו באָרגן $25 אויף ווענטלעכע אויסצאָלונגען אָן אינטערעסט. דורך דער גאַנ־צער צייט, וואָס דער „גמילת־חסד" פירט זיין אַרבעט, האָט ער שוין געמאַכט אַן אומזאַץ פון אַרום $15,000.

היינט־צו־טאָג ציילט די אָרגאַניזאַציע אַרום 230 מיט־גלידער. די „שוחרי־טוב" שטיצט די נויטליידנדיקע אוו אָרימע מיטגלידער מיט סומעס, וואָס ווערן באַשטימט נאָך אַ ספּעציעלער אויספֿאָרשונג פון יעדער פאַל.

אַרום דריי־פערטל פון די מיטגלידער זיינען אַרבעטער אוו די איבעריקע זיינען קלייגע געשעפּטס־לייט. 25 פּראָצענט פון די מיטגלידער זיינען היגע געבאָרענע אָדער דאָ הי דערצויגענע יונגע מענטשן. דער איינטריט־אָפּצאָל פאַר נייע מיטגלידער (ביז 40 יאָר) איז $8.00, ביי נייע מיט־גלידער, עלטער פון 40 יאָר — ווערט ווענן יעדן פאַל באַוונדער באַשלאָסן ביי אַן אַלגעמיינעם חברה־מיטינג. די „שוחרי־טוב" האָבן אויך אַ חברה־קדישא מיט עטלעכע זייער געטרייע טוערס.

אייגער פון די לאַנגיאָריקע אַקטיוע טוער איז דוב בער שטיינבערג, דער גבאי פון דער חברה־קדישא. די יערלעכע וואָלן פון די דירעקטאָרן און אַנדערע באַאַמטע קומען פאָר אין דעצעמבער.

די חברה „שוחרי־טוב" פלעגט שטענדיק זיך אָפּרופן אויף די נויטן פון דער אַלטער היים. די „שוחרי־טוב" זיינען געווען פון די אַקטיוע טוער פון דעם „דזשאָינט פינסקער רעליף־קאָמיטעט" אין יאָר 1919. דער הויפּט־עסקן פון דעם „שוחרי־טוב" פֿאַראיין, יוליוס קוגעל ע"ה, איז געווען

דער ערשטער צו פֿאַרן קיין פּינסק ווי אַ שליח פון רעליף־קאָמיטעט.

אין יאָר 1925, נאָך אַ גרויסער שרפה אין פּינסק, האָבן די „שוחרי־טוב" געשיקט שטיצע פֿאַר די אָפּגעברענטע. זיי האָבן אויך געהאָלפֿן מיט געלט דעם „בית־יתומים" און אַנדערע קהלשע אינסטיטוציעס אין פּינסק.

„עזרת־אחים בני פּינסק"

(ניו יאָרק)

דער פֿאַראיין „עזרת־אַחים־בני־פּינסק" געהערט צו די עלטסטע פֿאַראיינען פון פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע. דער פֿאַראיין האָט זיך געגרינדעט אין יאָר 1891.

פון רומעניע, גאַליציע און איבערהויפּט פון די שטעט פון „תחום־המושב" פון אַלטן רוסלאַנד, האָבן זיך יידן אין מאַסן אַ לאָז־געטאָן קיין אַמעריקע זוכן פּרנסה. אויך פּינסקער יידן זיינען ניט אָפּגעשטאַנען פון אַנדערע.

עס איז שוין אַ קימא־לן פון קרוב 50 יאָר, אַז דער פֿאַראיין עקזיסטירט. פֿאַרשידענע צייטן האָט דער פֿאַראיין איבערגעלעבט און אין משך פון זיין עקזיסטענץ איבערגעביטן איניקע מאָל זיין פּיזיאָנאָמיע. אין די ערשטע יאָרן איז ער באַשטאַנען פון „גרינע" יידן און האָט זיך געפּירט אויפן שטייגער, ווי עס פּירט זיך אַ היימישע חברה. איצט איז דער פֿאַראיין „עזרת־אחים בני פּינסק" מאָדערניזירט, אַמעריקאַניזירט. די ענדערונגען, וואָס זיינען פֿאָרגעקומען אין פֿאַראיין, שפּיגלען אָפּ די ענדערונגען, וואָס זיינען פֿאָרגעקומען אין לעבן פון די מיטגלידער גופּא. דער פֿאַראיין „עזרת־אחים בני פּינסק" איז אַ שטיק געשיכטע פון פּינסקער יידן אין אַמעריקע.

אויב יעקב אבינו האָט זיך באַרימט, אַז ער איז בלויז מיט זיין שטעקן אַריבערגעגאַנגען דעם ירדן, קענען זיך פּינסקער יידן באַרימען, אַז זיי זיינען איבערגעפֿאָרן דעם בריטן, מעכטיקן אַטלאַנטישן אָקעאַן מיט הוילע העכט. דער גרעסטער פּראָצענט פון פּינסקער יידן איז געקומען מיט עטלעכע מטבעות אין די קעשענעס, נאָר פֿאַר דער צייט האָבן זיך מאָנכע פּינסקער יידן שטאַרק אַרויפגעאַרבעט, געוואָרן רייך. אַנדערע אָבער זיינען געבליבן קבצנים, וואָס מאָכן קוים אַ לעבן. באַקלאָגט זיך אָבער אַן אביון אויף זיין מזל, זאָגן צו אים די לאַנדסלייט: „ברודער, דו האָסט זיך ניט וואָס צו באַקלאָגן, דאָס גענוג, וואָס דו האָסט געבראַכט פון פּינסק, האָסטו נאָך. דו האָסט צו אַמעריקע ניט צוגעלייגט".

דער פֿאַראיין „עזרת־אחים" האָט פֿאַרשידענע מיטגלידער, רייכע און אָרעמע, באַלעבאָטים און אַרבעטער. די מיטגלידער זיינען טאָקע מייסטנס פון פּינסק, אָבער פּינסק איז איצט ביי זיי אַן ערינערונג. זייער היים איז דאָ, אין אַמעריקע.

וועגן דער פֿאַראיין האָט זיך געגרינדעט, איז די לאָגע געווען גאָנץ אַנדערש. פּינסקער, אז זיי פלעגן קומען אַהער קיין אַמעריקע, האָבן זיי געשאָלטן מיט טויטע קללות קאַלאָמבוסן און זיין מדינה. אַלע אימיגראַנטן, פּינסקער בתוכם, פלעגן רופן די פֿאַראייניקטע שטאַטן „קאַלאָמבוסעס מדינה". אין קאַלומבוסעס מדינה איז געווען גאָנץ אַנדערש, ווי אין דער אַלטער היים. די זיטן פון אַמעריקע, דער לעבנס־שטייגער פון דער נייער היים איז פֿאַר די נייע אימיגראַנטן געווען פֿרעמד. אַ פֿאַר דאָלאַר האָט מען אין אַמעריקע לייכטער געקענט פֿאַרדינען, אָבער וואָס פֿאַר קרבנות מען האָט געדאַרפט ברענגען פֿאַר די פֿאַרדינסטן! מען האָט געדאַרפט אַרבעטן שוועער, מחלל־שבת־זיין און טאָן אַזעלכע זאַכן, וואָס מען האָט זיך אין פּינסק געשעמט צו טאָן.

עס זיינען געווען אַזעלכע, וואָס זיינען געקומען אַהער אין אַמעריקע פֿאַר אַ באַשטימטער צייט. מען האָט געדענקט צו פֿאַרדינען דאָ אַ פֿאַר דאָלאַר און פֿאָרן צוריק אין פּינסק. דער גרעסטער טייל פון די נייַ־אָנגעקומענע פּינסקער האָבן אָבער לכתחילה געוואָלט קריגן דאָ אַ נייע היים — מען איז געפֿאָרן ניט אויף קאָטאָווטס. מען האָט געלאָזן האָק און פֿאָק אין פּינסק, מען פלעגט אויסשטיין די גרעסטע צרות, געפֿאָרן איבער ווייטע לענדער און איבערן שטורמישן ים מיטן גרעדאָנק צו קריגן אַ מקום מנוחה. וועט עס איז געפֿאָרן זוכן גאָלדענע גליקן און וועט עס איז געפֿאָרן זוכן אַ שטיקל חיונה, וועט מען איז געקומען, האָבן זיך אָבער ערשט אָנגעפֿאַנגען די ריכטיקע צרות. דער איבערברוך אין אַלטן לעבנס־שטייגער האָט פֿאַרשאַפט פיל יסורים און אַנטוישונגען.

פֿאַרשידענע קלאַסן מענטשן זיינען אַהער געקומען. עס זיינען געפֿאָרן אַהער באַלמעלאָכעס, וועלכע האָבן זיך לייכט געקענט צופֿאַסן צום היגן לעבן און עס זיינען געפֿאָרן אויך לופט־מענטשן מכל המינים: קרעמער, קלייניע סוחרים, מלמדים, שדכנים און רבנים. אַהער זיינען אָנגעקומען אויך זיידענע יונגע לייט, אָקאַרשט אַרונטער פון קעסט, און סתם „שטעקל־דרייער". צווישן די לופט־מענטשן האָבן זיך דורכגעוואָרפן אייניקע משכילים און לומדים. אין פּינסק האָבן זיי געקוקט אויף די באַלמעלאָכעס פון אויבן אַרונטער, דאָ אָבער זיינען די ערשטע צייט די באַלמעלאָכעס געווען די יחסנים. מיט אַ ביטער האַרץ פלעגן די אַמאָליקע פּינסקער באַלעבאָטים זיך באַקלאָגן: „יוער עס איז אין דער היים געפֿאָרן, מוז דאָ גיין צופּוס, און וועך עס איז אין פּינסק געגאַנגען צופּוס, פֿאָרט דאָ אין קאַרעטן". איינער אַ פּינסקער משכיל האָט אַפּילו איבערגעדרייט אַ מאמר חז"ל. ער האָט געזאָגט: „אַשרי מי שבא לכאן ומחטו בידו", ווואויל איז צו דעם, וואָס קומט אַהער מיט זיין נאָדל אין האַנט.

די פּינסקער באַלמעלאָכעס זיינען דאָ געווען די טאָן־געבער צווישן פּינסקער לאַנדסלייט. דעם פּאַראיין האָבן אין יאָר 1891 געגרינדעט אין ניו־יאָרק: קוגעל, אַ זייגער־מאַכער; זיסעלמאַן, דעמאָלט אַ פּרעסער ביי קלאוקס; שאול דאריס, דעמאָלט אַ פּרעסער ביי קלאוקס; ביילע פּיאַלקאָוו, אַ דרעסמאַכערין, און ליווישין, אַן אַרבעטער. צו זיי איז צוגעשטאַנען גאָלדמאַן, אַ לערער אין תלמוד־תורה פון איסט־ברוקלין.

די באַלמעלאָכעס, וועלכע האָבן געהאַט אַרבעט, האָבן זיך געפילט, ווי אָפּוטרופּסים, ווי באַשיצער פון די „גרינע", וואָס זיינען אָהער געקומען. כּאַראַקטעריסטיש איז, וואָס אַמאָל האָט דער איצטיקער פּאַראיין „עזרת־אחים" טאַקי געהאַט דעם נאָמען „דער גרינער אונטערשטיצונג־פּאַראיין". דעם נאָמען „עזרת־אחים" האָבן זיי אָנגענומען מיט אַ פּאָר יאָר שפּעטער. ביי דער גרינדונג האָט דער פּאַראיין געטראָגן אָט דעם נאָמען, וואָס ווייזט אָן דייטלעך, אַז דער צוועק איז געווען צו שטיצן „גרינע". די מייסטע „גרינע" האָבן זיך אָפּגעשטעלט אין ניו־יאָרק און דער ניו־יאָרקער פּינסקער פּאַראיין איז געווען דער פּינסקער פּאַראיין אין אַמעריקע. וועגן אַ פּינסקער יונגערמאַן איז אָנגעקומען אָהער אַן געלט און אַן מיטלען, פלעגט ער זיך וועגדן צום „פּינסקער גרינעם אונטערשטיצונג־פּאַראיין". דער יונגער־מאַן האָט געמעגט זיין אין פּינסק פון די גרעסטע יחסנים, דאָ האָט דער יחוס ניט געגאָלטן. דאָ מוז מען אַרבעטן. דער פּאַראיין האָט געשטיצט די נויטבאַדערפטיקע מיט אַ פּולער האַנט, לויט די השגות פון די ערשטע אימיגראַנטן. מען פלעגט אַ „גרינעם" לייגן צוואַנציק דאָלאָר — צען דאָלאָר אויף צו לעבן און צען דאָלאָר אויף רבי־געלט אויסצולערנען זיך אַ טרעיד, אַ באַשעפטיקונג. אַ מלאכה האָט מען אין קאָלאָמבוסעס מדינה זיך גראָד געקענט לייכט אויסלערנען. אין עטלעכע וואָכן פלעגט איינער ווערן אַן אַפּרייטער, אַ פּרעסער אָדער עפּעס אַנדערש. פּינסקער באַלעבאָטישע בחורים פלעגן אין אַ קורצער צייט ווערן „קאָלאָמבוסעס שנייידער".

האָט איינער זיך אויסגעלערנט אַ מלאכה, פלעגט ער אַליין אַריין אין חברה און העלפן אָנדערע. מיט דער צייט האָט זיך די לאַגע געביטן. מען האָט זיך אויסגעגרינט און מען האָט דערזען, אַז אויך אין קאָלאָמבוסעס מדינה זיינען די יחסנים די, וואָס האָבן דעם דאָלאָר. אויך דאָ גילט דער כלל: „ווער עס האָט די מאָה, האָט די דעה". לופט־מענטשן פון דער היים האָט אָנגעהויבן צו ציען אויך צו לופט־פּרנסות דאָ אין אַמעריקע. בלויז אַ טייל פון „קאָלאָמבוסעס באלמעלאָכעס" זיינען געבליבן ביי זייער מלאכה, אייניקע זיינען געוואָרן פּעדלער, אָנדערע האָבן זיך אַרויפּגאַרבעט און געוואָרן „געשעפּטסלייט", פּראָפּעסיאָנאַלן אָדער גאָר מאָנופּעקטשורערס. אַרויפּגעאַרבעט האָבן זיך אָבער ניט נאָר געווענע לופט־מענטשן, נאָר אויך געווענע אַרבעטער, וועלכע זיינען דערגאָנגען ווי מען קען דאָ מאָכן אַ דאָלאָר. פון די גרעסטע גבירים צווישן די פּינסקער אימיגראַנטן איז אליהו ליכטנשטיין, אַ געווענער ציגאַרן־אַרבעטער. אָט דער ליכטנשטיין, וועלכער איז אגב אויך געווען פון די מיטגלידער פון „עזרת־אחים" און פּאָר אַ צייט אַ ווייס־פּרעזידענט פון פּאַראיין, איז אייניער פון די מאָגנאַטן אין דער גרויסער טאַבאַק־אינדוסטרי אין אַמעריקע.

אין די ערשטע יאָרן אָבער זיינען, ווי שוין געזאָגט, אַרבעטער געווען די טאָן־געבער פון פּאַראיין. זיי האָבן פּאַרנומען די עמטער און זיי האָבן געמאַכט די געזעצן פון פּאַראיין. ניט אַלע צווישן די טאָן־געבער זיינען געווען היימישע באַלמעלאָכעס. זיסעלמאַן, דער פּרעסער, איז גאָר געווען אין פּינסק אַ קרעמער, דייוויס — אַ פּריקאַזטשיק, אויך ליוושיץ איז געווען אַ פּריקאַזטשיק.

אויף די יסודות בלויז צו שטיצן „גרינע" האָט דער פּאָר־איין לאַנג ניט געקענט עקזיסטירן. דאָס געלט, וואָס פלעגט אַריינקומען פון אָפּצאָלונגען און אונטערנעמונגען, האָט ניט געסטאַיעט צו דעקן די גרויסע הוצאות, וואָס זיינען געוואָקסן מיט דער שטייגענדער אימיגראַציע. דער געדאַנק פון די גרינדער פון דעם פּאַראיין איז געווען, אַז די שטיצע איז בלויז אַ הלוואָה. מען האָט געהאָפט, אַז די וואָס לערנען זיך אויס אַ מלאכה און קענען פּאַרדינען, וועלן אָפּצאָלן די הלוואות. די האָפּנונגען זיינען אָבער ניט פּאַרווירקלעכט געוואָרן. די הלוואות האָט מען זיך געפּוילט צו באַצאָלן און דער פּאַראיין האָט אויף די יסודות, אויף וועלכע ער האָט זיך געגרינדעט, געקענט עקזיסטירן בלויז צווי יאָר.

די אימיגראַציע איז געווען. די פּינסקער האָבן זיך אויסגעגרינט און מען האָט דעריבער געטראַכט, אין וואָס פּאַראַ ריכטונג פּאַרטצוזעצן די אַקטיוויטעט פון דעם פּאַראיין. דורך דער צייט זיינען אייניקע מיטגלידער געשטאַרבן און עס איז געווען אַ פּראַגע וועגן קרקע. דאָס האָט באַוואויגן דעם פּאַראיין פון אונטערשטיצער פון „גרינע" איבערצוויען זיך איז אַן אָרגאַניזאַציע פון קעגנזייטיקער שטיצע, פון קראַנקן־בענעפּיט. די פּאַרזאַרגונג פון קרקע איז געווארן פון די וויכטיקסטע אויפגאָבן ביים פּאַראיין.

אין יאָר 1893 האָט דער פּאַראיין געקראָגן דעם איצטיקן נאָמען „עזרת־אחים־בני־פּינסק". דער ערשטער פּרעזידענט פון פּאַראיין איז געווען אַ פּראָפּעסיאָנאַלער שטיצע האָט דער פּאַראיין אָנגעפּאַנגען צו וואַקסן. עס האָבן זיך אָנגעהויבן קריגעריין און עס זיינען אויסגעוואַקסן צוויי פּאַרטייען: אַ פּרומע פּאַרטיי, וואָס האָט דורכאויס געוואָלט, אַז דער פּאַראיין זאָל זיין פּאַרבונדן מיט אַ שול, און אַ רעדיקאַלע פּאַרטיי, וואָס האָט געטענהט, אַז דער פּאַראיין האָט מיט פּרומקייט ניט צו טאָן.

פּאָר מאָנאַטן האָט מען זיך געקריגט און די פּאַרטיי פון שול־יידן האָט ענדלעך געזיגט. מען האָט באַשלאָסן זיך צו פּאַראיניקן מיט דער חברה „שוחרי־טוב אַנשי פּינסק", וואָס האָט געהאַט אַ שול אויף באַיער־סטריט אין ניו־יאָרק. דער צענטער פון פּאַראיין איז געוואָרן די שול. דער פּרעזידענט פון דער פּאַראיניקטער חברה איז געוואָרן

דייוויס, און דער ווייס־פרעזידענט, ליכטנשטיין, דער שפּע־ טערער טאַבאַק־מאַגנאַט.

מען האָט זיך ווייטער עוסק־געווען מיט „בקור חולים", „גמילת חסדים", „הלווית המת", אָבער איינער פון די עיקרים: „שלום בין אדם לחברו", איז ניט אָפּגעהיט גע־ ווואָרן. ראַדיקאַלן האָבן די שול ניט געקענט אַריבערטראָגן און מען האָט זיך געמוזט צעגיין. די „עזרת־אַחים־בני פּינסק" האָט זיך אָפּגעטיילט פון דער שול.

עס זיינען אָנגעקומען די מלחמה־יאָרן, וואָס האָבן געבראַכט פּראָספּעריטי. די פּראָגע פון עטלעכע דאָלאַר קראָנקן־בענעפּיט און שטיצע האָט ניט מער אינטערעסירט דעם עולם. אונטער דער אַדמיניסטראַציע פון דעם באַ־ קאַנטן דאָקטאָר ראָטנאָוו האָט מען אָפּגעשאַפט בענעפּיטס. דער פאַראיין איז געוואָרן מער א געזעלשאַפטלעכע קער־ פּערשאַפט צו פאַרבערענגען און צוזאַמענקונפטן.

מען שטיצט אויך איצט נויטבאַדערפטיקע, אָבער מען האָט אָפּגעשאַפט די אָפּטע מיטינגען. דער פאַראיין וועלט פאַרוואַלטעט פון א באָארד אָוו דירעקטאָרס און מען האָט איינגעפּירט יערלעכע מיטינגען, באַנקעטן אויפן אַמעריי־ קאַנער שטייגער. ביים יערלעכן מיטינג וועלן דערליידיקט אַלע געשעפטן, מען בייסט צו און מען איז זיך משמח. מאָנאַטלעכע מיטינגען וועלן אָפּגעהאַלטן בלויז פון די מיט־ גלידער פון דירעקטאָרן באָארד.

דער באָארד אָוו דירעקטאָרס מאַכט די באַשלוסן פאַר פאַראיין, און בעת די יערלעכע באַנקעטן, וואָס זיינען אויך די יערלעכע מיטינגען, ראַטיפיצירט מען די באַשלוסן.

אויסער דעם יערלעכן מיטינג קומען אָבער אויך פאַר מאָנכע מאָל ספּעציעלע מיטינגען. עס קומען אויך פאַר פאַרשידענע צוזאַמענקונפטן פון מיטגלידער ביי געוויסע פייערלעכע פאַסירונגען.

דער פאַראיין פאַרמאָגט אָרום 80 טויזנט דאָלאַר, אָבער די מייסטע געלט איז אינוועסטירט אין קרקע אויף „וואַשינגטאָנער" און „מאונט־חברון"־סעמעטעריס.

אויסער קרקע פאַרנעמט זיך דער פאַראיין אויך איצט מיט שטיצן נויטבאַדערפטיקע, מיט גמילת־חסדים און סתם שטיצע. דער פאַראיין העלפט אויך היגע אנשטאַלטן און ביזן קריג פון 1940 האָט ער געשטיצט פּינסקער אנשטאַלטן מיט 5 הונדערט דאָלאַר א יאָר. אין דער צייט פון רעליף האָט דער פאַראיין בייגעשטייערט אָרום 15 הונדערט דאָלאַר א יאָר. אויך האָט דער פאַראיין געשטיצט פּינסק נאָך דער שרפה.

עס זיינען דאָ צווישן די מיטגלידער אייניקע רייכע לייט, אָבער אויך איצט באַשטייט דער פאַראיין פון קליינע ביזנעס־לייט און אַרבעטער. דער יונגער אָמעריקאָנער דור פּוילט זיך צו גיין אין פאַראיין, טראָץ דער גרויסער אַגי־ טאַציע, וואָס ווערט אָנגעפּירט, כדי צוצוציען די יוגנט. די יוגנט, די זין און טעכטער פון פּינסקער לאַנדסלייט, באַ־ שטייט מייסטנס פון אָמעריקאָניזירטע ביזנעס־לייט און פּראָפעסיאָנאַלן, וועמען עס אינטערעסירן ניט די פראָגן, וואָס אָפּילו דער מאָדערניזירטער פאַראיין פון פּינסקער לאַנדסלייט האָט פאַר זיך.

פּינסקער ברענטש 10 אינטערנאַציאָנאַלער ארבעטער־ארדן

(ניו־יאָרק)

אין אָקטאָבער 1929, ווען די אינערלעכע שטרייטיקייטן אין אַרבעטער־רינג האָבן דערגרייכט א קריטישן פונקט, איז פון א קלייגער גרופּע אָפּאָזיציאָנעל־געשטימטע מיט־ גלידער פון ברענטש 210 א. ר. אָרגאַניזירט געוואָרן דער ברענטש 10 פון אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער־אַרדן.

לכתחילה האָט די אָפּגעשפּאָלטענע גרופּע געפּלאָנט זיך אָנשליסן צום „אינדעפּענדענט אַרבעטער רינג", אָבער עס האָט זיך איר ניט איינגעגעבן עס צו פאַרווירקלעכן. גראָד, אין יענער צייט, אָנפאָנג 1930, איז אָרגאַניזירט געוואָרן דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער אַרדן" און די גרופּע איז געווען איינע פון די אָקטיווסטע אָנטיילנעמער אין גרינדן און בויען אָט דעם אַרדן.

דער ברענטש 10 ציילט איצט איבער 390 מיטגלידער, צווישן זיי פיל יונגע פּינסקער לאָנדסלייט. חוץ דער קולטור־ אַרבעט איז דער ברענטש אויך נאָכגעקומען די פּראַקטער־ נעלע פאַרפליכטונגען צום מיטגליד און זיין פאַמיליע. ער העלפט מאַראַליש און פינאַנציעל פאַרשידענע קאַמף־אָקציעס און אַרויסטרעטונגען פון די אַרבעטער־מאַסן, ווי ער האָט עס געטאָן ביים באַוואוסטן סטרייק פון די מיינערס, ווי אויך ביי די סטרייקס פון די ווועבערס און דרעסמאַכערס, אינטערנעשיאָנאַל רעליף, סקאַטסבאָרער פּראָצעס, הילף פאַר דעם פאַטראָנאט לטובת די פּאָליטיש־אַרעסטירטע אין פּינסק א. אָ. ו.

דורך זיין אָקטיווקייט און קולטור־אַרבעט צווישן די מיטגלידער האָט דער בר. 10 זיך דערוואָרבן א חשובן פּלאַץ צווישן די ברענטשעס פון „אינטערנאַציאָנאַלן אַרבע־ טער אַרדן" ווי אויך צווישן א באַשטימטן עלעמענט פּינסקער לאָנדסלייט.

פּינסקער ליידיס גמילת־חסדים און טשאריטי־סאסייעטי

(ניו־יאָרק)

די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע עקזיסטירט שוין 38 יאָר צייט. זי האָט אַלע יאָרן געשטיצט אַ סך ניו־יאָרקער צדקה אינסטיטוציעס און האָט, אין די לעצטע 15 יאָר, געשיקט געלט פאַרן פּינסקער בית־יתומים און צוויי מאָל אַ יאָר געשיקט שטיצע פאַר דער פּינסקער תלמוד־תורה און פאַר דער קאַרלינער תלמוד־תורה.

די סאָסייעטי האָט אַ „גמילת חסדים" וואָס באָרגט אויס די מיטגלידער געלט אָן פּראָצענט. אַלע פאַר פּסח און אויך אַ גאַנץ יאָר גיט מען אָרויס הילף דעם נויטבאַדערפטיקן.

די אָרגאַניזאַציע האָט איר „קרקע" אויפן בית־דוד סעמעטערי.

די פרעזידענטין פון דעם פאַראיין איז מרס. ס י ל י ע א ק י ן. די אַנדערע באַאַמטע זיינען: מרס. ר ב ק ה פ י א ל ק א ו ו, ווייס־פרעזידענטין; מרס. ח נ ה פ י א ל ק א ו ו, 2טע ווייס־פרעזידענטין; מרס. פ ע ש ע ל ע ו ו י ן, טרעזשורער; מרס. ז י ל ב ע ר מ א ן סעקרעטאַר; מרס. פ ר י י ק ע ס, 1טע טראָסטי; מרס. ל ע ו ו י ן, 2טע טראָסטי; מרס. פ י ק מ א ן, 3טע טראָסטי.

די באַאַמטע פון „גמילת חסדים" זיינען:

מרס. ס. ש ו י ר מ א ן, טשער ליידי; מרס. ב א י ע ר, סעקרעטאַרין; מרס. כ י נ ק ע ש א־פ י ר א, טרעזשורין.

לובעשייער ברענטש 231 ארבעטער־רינג

(ניו־יאָרק)

דעם 8טן אָקטאָבער 1908 האָט אַ גרופּע יונגעלייט, מערסטנס לובעשייער לאַנדסלייט, געגרינדעט דעם ברענטש 231 אַרבעטער־רינג. ביי דער דערעפענונג איז דער ברענטש באַשטאַנען פון בלויז 27 מיטגלידער, אָבער צו דער פייערונג פון ערשטן יאָר־טאָג פון זיין גרינדונג האָט שוין די אָרגאַניזאַציע געציילט אַרום 100 מיטגלידער. היינט צו טאָג פאַרמאָגט דער ברענטש אַ מיטגלידערשאַפט פון 300. זינט דעם ערשטן טאָג פון זיין אַנטשטייאונג איז דער ברענטש 231 געווען איינער פון די לאָיאַלסטע ברענטשעס אין דעם גרויסן אַרבעטער־אָרדן און האָט תמיד געשטרעבט צו דינען די הויכע צילן פון דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, פון וועלכער דער אַרבעטער־רינג איז אַזאַ וויכטיקער טייל.

שוין אין די ערשטע יאָרן פון זיין עקזיסטענץ האָט דער ברענטש 231 געגרינדעט פאָנדן אויף צו העלפן זייַנע מיטגלידער אין נויט־פאַלן און אויך אויף דער עלטער.

די דאָזיקע פאָנדן באַשטייען איצט פון גאַנץ באַדייטנדע סומעס. דער ברענטש האָט אויך געזאַמלט געלט פאַר די לאָנדסלייט בעת דער וועלט־מלחמה פון 1914—1918. זיי האָבן געשיקט אַ שליח קיין לובעשיי פאַאַנדערצוטיילן דאָס געלט אויפן אָרט.

דער ברענטש 231 שטיצט אַלע געזעלשאַפטלעכע אַרבעטן, אין וועלכע דער אַרבעטער־רינג באַטייליקט זיך, ווי: יידישער אַרבעטער־קאָמיטעט, „אָרט", „האַיאַס" א. ד. גל. ער שטיצט אויך די קולטורעלע טעטיקייטן פון אַרבעטער־רינג, ווי: שולן, פאָרומס, כאָר א. אַ. וו. אייניקע פון זיינע מיטגלידער האָבן אין פאַרשידענע צייטן זיך באַטייליקט אין דער פירערשאַפט פון אַרבעטער־רינג, אַנדערע האָבן געווירקט אין פאַרשידענע אַדמיניסטראַטיוון קאָמיטעס.

אַ גרויסער טייל פון די גרינדער זיינען ביזן היינטיקן טאָג טעטיק אין ברענטש.

„נר־תמיד אנשי לובעשאוו"

(ניו־יאָרק)

די דאָזיקע חברה, וואָס האָט געהאַט סוף 1934 בערך 150 מיטגלידער, איז אָרגאַניזירט געוואָרן אין אָקטאָבער 1892. איר איניציאַטאָר איז געווען דער פאָרשטאָרבענער מיטגליד יוסף שערמאַן פון לובעשאוו, אַ שטעטל נאָענט פון פינסק, וואו ס׳האָבן געלעבט אין יאָר 1897 אַן ערך 2800 נפשות, פון זיי 1888 יידן. די גרינדונג איז פאָרגעקומען אויף אַן אופן, וואָס איז זייער כאַראַקטעריסטיש און אין אַ סך פרטים טיפיש פאַר די אומשטענדן, אין וועלכע די „גרינע" אָרימע און שוצלאָזע יידישע אימיגראַנטן אין ניו־יאָרק האָבן געלעבט אין יענער צייט.

אין יענעם יאָר — 1892 — איז אָנגעקומען קיין אַמעריקע פון לובעשאוו פּסח־יעקב מעדניק, אַ גוטער פריינט פון שמואל יוסף שערמאַן נאָך פון דער אַלטער היים. דאָ אין אַמעריקע האָט דער עלנטער פ. י. מעדניק זיך געטולייעט אַרום זיין פריינט ש. י. שערמאַן. ער האָט זיך אָבער בשום אופן ניט געקענט צופּאַסן צו אַמעריקע, ווייל ער, מעדניק, איז געווען אַ זייער פרומער ייד. ער האָט אָבער ניט געהאַט קיין געלט אויף די הוצאות־הדרך אָפּצופאָרן צוריק אַהיים. איז אָבער גראָד געווען די צייט פאַר ראש־השנה, און שערמאַן איז געפאָלן אויף אַזאַ המצאָה: ער וועט מאַכן אַ מנין פון לאָנדסלייט און דער חזן וועט זיין פּסח־יעקב. פון דער איינאַמע פון די פאַרקויפּטע

בילעטן וועט זיך שאַפן אַ פאַנד, וואָס וועט געבן מעדניקן אַ מעגלעכקייט זיך אומצוקערן אין דער אַלטער היים־שטעטל נאָך וועלכער ער האָט געבענקט.

אָט דער מנין איז געווען דער פונדאַמענט פון דער איצטיקער חברה. דעם נאָמען „נר תמיד" האָט ש. י. שער־מאַן אויך גענומען פון לובעשאָוו, וואו ס׳האָט אין דער אַלטער שול שטענדיק געברענט אַ נר תמיד. אַלס מעמבערס האָט מען דאַן אַרייַנגענומען ניט נאָר לובעשאָווער, נאָר אויך פון די דערבייאיקע שטעט און שטעטלעך, ווי פּינסקער, יאַנאָווער, דראָהיטשינער א. אַ. וו. מען האָט דערביי געמאַכט אַזאַ מין פּשרה. אין לובעשאָוו האָט מען געדאַוונט „נוסח ספרד", אין יענע שכנותדיקע שטעט האָט מען אָבער געדאַוונט „נוסח אַשכנז". איז מען איינגעקאַנגען אויף אַזאַ קאָמפּראָמיס: די חברה זאָל טראָגן דעם נאָמען „אַנשי לובעשאָוו", דערפאַר זאָל מען אין איר מתּין אָדער שול דאַוונען „נוסח אַשכנז". אַזוי איז עס טאַקע פאַרבליבן ביזן היינטיקן טאָג.

פאַר דעם עהשטן פּרעזידענט איז דערוויילט געוואָרן טשאַרלי גאָלדשטיין. אין זעלבן יאָר האָט די חברה געקויפט איר קרקע אויף וואַשינגטאָן־סעמעטערי. רעגולערע מיטינגען פלעגן אָפּגעהאַלטן ווערן צוויי מאָל אַ מאַנאַט; ספּעציעלע — אין פאַל פון אַ נויטוועندיקייט, און געווינלעכע מיטינגען — יעדע דריי מאָנאַטן. איין מאָל אַ יאָר — חול המועד סוכות — פלעגן פאַרקומען וואָלן פאַר באַאַמטע. די עלטסטע ספּר־תורה איז געקויפט געוואָרן פאַר 17 דאָלאַר אין יאָר 1899.

אין יענעם יאָר (1899) האָט מען איינגעפירט קראַנקן־בענעפּיט אין דער סומע פון 3 דאָלאַר אַ וואָך. שפּעטער איז דער בענעפּיט פאַרגרעסערט געוואָרן ביז 5 דאָלאַר אַ וואָך. און אין יאָר 1921 איז דער בענעפּיט אָפּגעשאַפט געוואָרן און אַלע פאַרזוכן, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרן צוריק אייַנצופירן דעם בענעפּיט, זיינען דורכגעפאַלן.

אַ „גמילת חסד" איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1903. עד האָט עקזיסטירט אַ ריי יאָרן. שוועד איז אָנצוגעבן, וועָן עד האָט אויפגעהערט צו עקזיסטירן. „עד האָט עפּעס פון זיך אַליין, צוליב דער נאַכלעסיקייט פון זייַנע פאַרוואַלטער, אויסגעהויבט זיין לעצטן אָטעם", שרייבט ש. סטאַלאַר, דער סעקרעטאַר פון דער חברה „נר־תמיד אַנשי לובעשאָוו" אין זייער סוואוועניר־זשורנאַל, וואָס איז דערשינען אין דעצעמבער, 1934.

דעם 23טן מערץ, 1912, האָט זיך די חברה אָנגעשלאָסן אָן דעם אָרדן „פרי סאָנס אָו יהודה". דעמאָלט האָבן די חברות זיך געפילט זיכערער אונטער דעם שוץ פון די פראטערנעלע אָרדנס. דערצו איז נאָך צוגעקומען די מעלה, וואָס די מיטגלידער האָבן אויף אַזאַ וועג געקענט באַקומען גרעסערע בענעפּיטס און עגדאָומענטס. פון דער צווייטער זייט, זעלבסטפאַרשטענדלעך, איז דער מיטגלידּ־אָפּצאָל (דיוס) אויך באַדייטנדיק געהעכערט געוואָרן. צום אומגליק האָט זיך אָבער אין עטלעכע יאָר אָרום דער באָדן פון אָרדן אָנגעפאַנגען צו וואַקלען, און דער אָרדן האָט ניט געקענט נאָכקומען זייַנע פאַרפליכטונגען. עס האָט געלויערט אַ גופאַר, אַז דער אייגנטום פון דער חברה וועט נאָך פאַרשלינגען ווערן פון דעם אָרדן. דער פּועל יוצא איז געווען, אַז די חברה איז דעם 20טן יאַנואַר, 1917, אַרויס פון אָרדן.

אין 1913 איז געקויפט געוואָרן די קרקע אויף „מאָונט יהודה" סעמעטערי. אין די לעצטע יאָרן איז געקויפט געוואָרן אַ „פלאַט" אויף „מאָונט לבנון" סעמעטערי אין ניו־דזשוירזי, אָבער ער וועט נאָך דערווייל ניט באַנוצט.

דעם 17טן נאָוועמבער, 1929, איז געגרינדעט געוואָרן דער רעליף־פאַנד. יעדער מיטגליד צאָלט 40 סענט יערלעך צו דעם פאַנד, פון וועלכן מ׳באַצאָלט „דיוס" פאַר די מיטגלידער, וואָס זיינען צוליב זייער הויכן עלטער אָדער צוליב אַנדערע שוועריקייטן ניט בכוח צו צאָלן דיוס.

דעם 24טן יאַנואַר 1930 איז אַנגענומען געוואָרן אַ באַשלוס וועגן אַ פאַרגרעסערטן „עגדאָומענט". אַן אַלמנה נאָך איר מאַנס טויט קריגט 200$, און אויך איז אייַנגעפירט געוואָרן „עגדאָומענט" פאַרן מאַן, אין פאַל וועָן זיין פרוי שטאַרבט.

די חברה איז כמעט די גאַנצע צייט פון איר עקזיסטענץ געשטאַנען אין באַריונג מיט דער אַלטער היים, און פלעגט אין אַן עת־צרה איר קומען צו הילף. וועָן אַ שרפה האָט, אין 1909, אָפּגעווישט כמעט גאַנץ לובעשאָוו, האָט די חברה געהאָלפן די נשרפים מיט אַ סומע געלט. אויך בעת און נאָך דער וועלט־מלחמה פון 1914—1919 האָט די חברה געזאַמלט באַדייטנדיקע סומעס פאַר די מלחמה־קרבנות.

אין דעצעמבער, 1934, איז געפייערט געוואָרן דער 40־יעריקער יובילי פון דער חברה, און צו אָט דער געלעגנהייט איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אַ סוואוועניר־זשורנאַל, רעדאַקטירט פון שמואל סטאַלאַר. די פאַרוואַלטונג איז דעמאָלט באַשטאַנען פון: ז. ל מ ן נ י מ ץ, פּרעזידענט; ז. ט י י ט ע ל ב ו י ם, וויס־פּרעזידענט; ש מ ו א ל ס ט א ל א ר, סעקרעטאַר; ש. י. ל ע ר מ א ן, טרעזשורער; ש ל מ ה כ ה ן און א י י ז י ק פ א ל, טראָסטיס. דער אייגנס פון דער חברה איז באַשטאַנען פון קרוב $18,500, דערפון $15,000 — דער באָדן־וועָרט (ריעל עסטייט) פון די דריי סעמעטעריס, אַרום $5,000 אין דער בענק אין מזומן, און $370 — רעליף־פאַנד.

דעם 12טן אָקטאָבער 1912, איז געגרינדעט געוואָרן אַ „לייַדיס־אָקזיליערי" פון דער חברה „נר־תמיד אַנשי לובעשאָוו". איר הויפּט־ציל איז געווען צו העלפן פאַרשידענע אינסטיטוציעס, וועלכע האָבן זיך געניטיקט אין הילף, און דורכפירן אינטערעסאַנטע און אינהאַלטסרייכע מיטינגען. אין 1924 איז די טעטיקייט פון דער אָרגאַניזאַציע איבערגעריסן געוואָרן, מחמת פיל מיטגלידער האָבן זיך אַריבערגעקליבן אין פאַרשידענע געגנטן פון ניו־יאָרק און האָבן אויפגעהערט קומען צו די מיטינגען. די, וואָס זיינען

נאָך געבליבן, האָבן אָנגעפאַנגען צו ליקווידירן דעם פאַר־מעגן. זיי האָבן דאָן איבערגעגעבן דער חברה $100 פאַר דעם רעליף־פאָנד און אויך אויסגעהאָלפן אַ קראַנקן מיטגליד.

מיט 7־8 יאָר צוריק (אין 1932) האָבן איניקע פרויען זיך ווידער געזומען צוריק אויפלעבן די ליידיס־אָקזילערי. פיל פרויען האָבן זיך אָפּגערופן אויפן אָפּיל צו לייגן דעם פונדאַמענט פון אַ באַנייטער ליידיס־אָקזילערי. א י י ד א מ א ט ש נ י ק איז אויסגעקליבן געווארן פאַר דער ערשטער פרעזידענטין. די אָרגאַניזאַציע פירט דורך אינטערעסאַנטע מיטינגען און איר מיטגלידערשאַפט האָלט אין איין וואָקסן. סוף 1934 זיינען די באַאַמטע געווען: ש ר ה ג א ר ב ע ר ס, פרעזידענטין; ר א ז ע ב ר ע ג מ א ן, ווייס־פרעזידענטין, און ב ת־ש ב ע כ ה ן, סעקרעטארין.

ביי אָט־דער אָרגאַניזאַציע פון די לובעשאָווער לאַנדס־לייט פונקציאָנירט אויך אַ חברה־קדישא. יאָרן לאַנג איז איר ערן־גבאי געווען ש מ ע ו ן ש ע ר מ א ן; אין די לעצטע יאָרן אָן איבערריס איז גבאי ראשון י ו ס ף ז א ל צ מ א ן; גבאי שני איז ל. ג א ל א מ ב ע. אַקטיוו מיטגלידער זיינען: נ. ב ר ע ג מ א ן, ה. י. ט י י ט ע ל ב ו י ם, ז ל מ ן נ י מ ע ץ, ז. ט י י ט ע ל ב ו י ם, י ש ע י ה ו מ א ט ש נ י ק, ש. י. ל ע ר מ א ן, און ש מ ו א ל ג א ל ד ש ט י י ן. כמעט אַלע זיינען זיי אויך געווען פרעזי־דענטן פון דער חברה "גר־תמיד אַנשי לובשאָוו".

צווישן די טעטיקסטע מיטגלידער דאַרף מען פאַר־צייכענען: ח. י. ט ע נ ע נ ב ו י ם, ל. ש ע ר־מ א ן, זון פון דעם איניציאַטאָר און הויפט־גרינדער, שמואל־יוסף שערמאַן; מ א ר י ס ב ר ע ג מ א ן, געווען פראַקאָקאָל־סעקרעטאַר; ז ו ס י ע ט י י־ט ע ל ב ו י ם און ש מ ו א ל ג א ל ד ש ט י י ן.

צווישן די פריערדיקע פרעזידענטן זיינען די טעטיק־סטע געווען: ד ז ש א ז ע ף ב א ד ע ר מ א ן, איינער פון די גרינדער; ל. ג א ל א מ ב ע, געווען פינאַנץ־סעקרעטאַר און ל. ג א ל ד ש ט י י ן, געווען פרעזידענט אָן איבערריס אין משך פון 6 יאָר.

סטאלינער פראגרעסיווער ברענטש 531 ארבעטער־רינג

(ניו־יאָרק)

מיט 30־40 יאָר צוריק, ווען דער גרויסער עמיגראַציע־שטראָם האָט זיך געטראָגן פון דער אַנדערער זייט ים קיין אַמעריקע, האָט ער, נאַטירלעך, אויך פֿאַרכאַפט דאָס שטעטל סטאָלין (פּינסקער אויעזד), וואו ס׳האָבן געלעבט, לויט דער רוסישער פאָלקס־ציילונג פון יאָר 1897, אַרום 3400 נפשות, פון זיי 2489 יידן.

אַ גרויסער טייל פון די אַריבערגעקומענע נאָך דעם יאָר 1903 זיינען געווען אַרבעטער־בונדיסטן, און ס׳האָט לאַנג זיי געקומען צו פאַרשטיין, אַז דאָ, אין דער נייער וועלט, זיינען זיי ניט איינגעגליידערט און ניט איינגעוואָרצלט. אין פאַל פון אומגליק און נויט זיינען זיי געווען אינגאַנצן שוצלאָז, און פיל פון זיי האָבן זיך אַרומגעטראָגן מיט אַ נאָגעניש אין האַרצן, זוכנדיק פאַר זיך אַ גייסטיקן און סאָציאַלן אָנשפאַר. די עקזיסטירנדיקע אין יענער צייט רעליגיעזע חברות און אויך די פראטערנאַלע אָרדנס פון די קאַפּיטאַליסטישע, דערהויפט די קליינבירגערלעכע קרייזן, האָבן פאַר די דאָזיקע ראַדיקאַל־געשטימטע יונגע יידישע אַרבעטער קיין אָנציאונג־קראַפט, פאַרשטייט זיך, ניט געקענט האָבן. דער אייניציקער ווינקל, וואו ס׳האָט געהערשט אי אַ סאָציאַליסטישע אָטמאָספערע אי דער ברור־דערלעכער גייסט פון קעגנזייטיקער הילף און אחדות און סאָלידאַריטעט, איז געווען דער יידישער אַרבעטער־אָרדן, דער "אַרבעטער רינג", וואָס איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1900, נאָכדעם ווי דער ניו־יאָרקער "אַרבעטער־רינג פאַראיין" האָט שוין געהאַט דורכגעמאַכט אַ דערפאַלגריכן וועג במשך פון 8 יאָר צייט.

עטלעכע סטאָלינער לאָנדסלייט, יונגע אַרבעטער, האָבן נאָך אין יאָר 1906, אויב ניט פריער, דערשפירט די באַדערפענישן אין אַן ארגאַניזאַציע, וואָס זאָל זאָרגן פאַר דער פאַרבעסערונג פון דער גייסטיקער, סאָציאַלער און געזעלשאַפטלעכער לאָגע פון זייער סטאָלינער פאַרוואָגלטער יונגוואַרג אין ניו־יאָרק.

אַזוי הערציילט אייגער פון די גרינדער פון דעם סטאָלינער ברענטש, ב. פּאָמעראַנץ, אָט וואָס: "געקומען בין איך קיין אַמעריקע אין יאָר 1906. אָפּלעבנדיק אין אַמעריקע צווישן יאָר, האָב איך מיך געטראָפן מיט אַ פרייַנד, סעם פיינמאַן (געשט. 18טן מאַי, 1923), און מיר האָבן זיך צוזאַמענגערעדט, אַז אין אַמעריקע מוז מען באַלאַנגען צו אַ סאָסייעטי, אַז מיר זיינען אין אַ פרעמד לאַנד, און אין פאַל פון אַ קראַנקהייט, חלילה, סיי אין אַ טויטפאַל — מוז מען ערגיץ באַלאַנגען"...

אינצווישן, דורכלעבנדיק אַ פאַר יאָר אין אַמעריקע, און האָבנדיק זיך אַ ביסל אויסגעגרינט, האָבן אָט־די צווויי יונגע ראַדיקאַלן פון סטאָלין, ב. פּאָמעראַנץ און ס. פיינמאַן, זיך דערוואוסט פון דער עקזיסטענץ פון אַזאַ קערפערשאַפט ווי דער אַרבעטער־רינג. זיי האָבן זיך באַלד אָנגעשלאָסן אין ברענטש 82. טרעפנדיק זיך אָפט, האָבן זיי געמומען רייַדן וועגן גרינדן אַ סטאָלינער ברענטש אַ. ר. זיי האָבן, מיט רעכט געהאַלטן, אַז זיי האָבן געמוג פראַגרעסיווע לאָנדסלייט אויף צו גרינדן אַזאַ ברענטש, און זיי האָבן זיך געמומען צו דער אַרבעט.

דער זעלבער, פריער דערמאָנטער סעם פיינמאַן, אַדער ווי מ׳פלעגט אים רופן אין סטאָלין "זלמן העאָכס" — האָט זיך אין יענער צייט, מסתמא אין 1910־1911, צופע־

ליק געטראָפן אין ניו־יאָרק מיט אַ צווייטן לאַנדסמאַן זייענדיק, אויך אַ בונדיסט אַדער ראַדיקאַל־געשטימטן אַרבעטער פון דער היים, מ. דובאָוו, און זיי ביידע זיינען געפאַלן אויף דער אידייע מכח דער נויטיקייט צו גרינדן אַ ראַדיקאַלע לאַנדסמאַנשאַפטלעכן קרייז.

דער לאַנדסמאַן, ב. דובאָוו, גיט איבער, אַז בעת ער האָט זיך צונויפגעטראָפן מיט זיין פריינד סעם פיינמאַן האָט ער אים פאָרגעשלאָגן צו גרינדן אַ ראַדיקאַלע אַרגאַניזאַציע פון די פּראָגרעסיוועּ לאַנדסלייט און ער האָט געקראָגן זיין צושטימונג.

די אַקטיוועּ לאַנדסלייט האָבן זיך גענומען צו דער אַרבעט און אייגער האָט געבראַכט דעם צווייטן אין דעם קרייזל פון די איניציאַטאָרן און בויערס, ביז די צאָל האָט דערגרייכט 25, צווישן די ערשטע בויערס, גרינדערס פון דער אַרגאַניזאַציע. זיינען חוץ די דערמאָנטע פ י י נ מ אַ ן, פ אַ מ ע ר א נ ץ און ד ו ב אָ ו נ אַך געווען עטלעכע פון די איצטיקע אַקטיוועּ פרייַנט און מעמבערס פון בראַנטש, ווי פ. מ ע ר ע ר, ד. מ אַ נ ע ס, ד ז ש. א ס א פ ס ק י, מ. ק א ה ן און נאָך עטלעכע. די ערשטע מיטינגען זיינען אָפּגעהאַלטן געוואָרן בייַ פר. ב. פאָמעראַנץ אין הויז, אויף האָמבל־סטריט, ברוקלין. בייַ איינעם פון אַזוינע מיטינגען איז געגרינדעט געוואָרן דער סטאַלינער פּראָגרעסיוועּ ברענטש 531 א. ר. א שטיקל צייט שפּעטער, דעם 22טן פעברואַר, 1914, איז אָט דער ברענטש אינסטאַלירט געוואָרן פון דזשענעראַל אָפיס פון אַרבעטער־רינג. די פייערלעכע צעריי־מאָניע איז פאָרגעקומען אין גרעהעם האַל, אויף 57, גרעהעם עוועניו, ברוקלין. טשערמאַן איז געווען מ. זשבאָוו. די פאָלגנדע זיינען חערווילט געוואָרן אַלס באַאַמטע: ס ע ם פ י י נ מ אַ ן, טשערמאַן; פ ר. ק א ה ן, פינאַנץ סעקרעטאַר.

אייגער פון די גרינדער פון ברענטש, דייוו מאַנעס. וואָס האָט פאָרלאָזן סטאַלין, ווען ער איז נאָך אינגאַנצן 16 יאָר אַלט געווען, האָט דערציילט אויף די זייטן פון דעם ברענטשס יוביליי־זשורנאַל, וואָס איז דערשינען אין פעברואַר, 1939, דאָס פאָלגנדע:

„אַנקומענדיק אָהער, אין דער נייער וועלט, עלענד און פרעמד פון אַלעס און אַלעמען, דערווייטערט פון פריינט און חברים, וועלכע איך האָב הערוואָרבן אין מיין אַלטער היים סטאַלין, דאַרט, וואו מיין וויגעלע איז געשטאַנען, האָט זיך אַוודי, ביי מיר אין האַרצן, געפילט אַ בענקעניש און זוכעניש. דאָס וואָס מיר האָט געפעלט — פריינדשאַפט — האָב איך געפונען, ווען מיר, סטאַלינער לאַנדסלייט, האָבן געגרינדעט דעם סטאַלינער פּראָגרעסיוון ברענטש 531 א. ר.“

די גרינדערס זיינען אַלע מאָל געשטאַנען אויף דער וואַך צו פאָרגרעסערן די רייען פון ברענטש. דער ברענטש האָט שטענדיק געגומען אַן אַנטייל אין די אַקטיוויטעטן פון גרויסן אַרבעטער־אָרדן. ער האָט זיך אָפּגעגעבן אַלע מאָל מיט דער הילף־אַרבעט פאַר זייַנע מיטגלידער, אַמאָל מיט גאָר גרויסע שטיצע, און נאָך ביים היינטיקן טאָג אויך נאָך זייַנע כוחות.

ביים ברענטש עקזיסטירט אויך אַ פרויען־קלוב, וועלכער גיט זיך אָפּ, צווישן אַנדערע טעטיקייטן, אויך מיט דער פאַרשטאַרקונג פון אַ ספּעציעלן פאָנד, פון וועלכן נויט־ליידנדע מיטגלידער זאָלן קענען קריגן הילף. אַלץ מער און מער מיטגלידער פון ברענטש ווייזן אַרויס אַ וואַרימען אינטערעס צו אָט דער דאָזיקער וויכטיקער אינסטיטוציע — צום הילפס־קאָמיטעט. די טוערס פון דעם הילפס־קאָמיטעט זען אין דעם דאָזיקן פאַקט אַ באַרעכטיקונג פון זייער אָפּטימיזם און האָפענונג אויף נאָך אַ גרעסערן דערפאָלג פון אָט דעם צוויג פון ברענטשס הומאַניטאַרער אוז בריידערלעכער טעטיקייט.

דעם 11טן פעברואַר, 1939, האָט דער סטאַלינער ברענטש געפייערט זיין 25־יעריקן יובילייַ, און צו אָט דער געלעגנהייט האָט ער אַרויסגעלאָזן די נאָר וואָס דערמאָנטע שריפט מיט אינטערעסאַנטע זכרונות פון די גרינדער און עהשטע בויערס פון דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע.

גלייך אין די ערשטע יאָרן פון זיין עקזיסטענץ האָט דער ברענטש זיך אָנגעשטויסן אויף עטלעכע אומגליקלעכע צופאַלן — שווערע קראַנקהייטן פון די ליבסטע און פייַיק־סטע טוערס פון ברענטש, פאַמיליע־לייט, וואָס האָבן געדאַרפט באַקומען גרעסערע שטיצע פאַר קורצאָציע אַדער פאַר קאָנסטרוקטיווע פרנסה־צוועקן. דער ברענטש איז אין אָט־דער בריידערלעכער פליכט זייַנער, מיט אָנשטרענגונגען אָבער אויף אַ חשובן אופן, נאָכגעקומען די פאָדערונגען פון דער לאָגע און האָט געשטעלט אויף די פיס די אומ־גליקלעכע פאָמיליעס, וואָס זייערע ברויטגעבערס האָבן, אַ דאַנק אָט אָזאַ האַרציקער און ריכטיקער הילף, געקענט דערנערן זייערע משפּחות. פיל פון זיי האָבן אַפילו מיטגעפייערט מיט זייערע פריינט און לאַנדסלייט דעם 25־יעריקן יום־טוב פון סטאַלינער ברענטש. אַ סך פאַלן פון הילף זיינען געווען אין דער פאָרם פון קלענערע סומען געלט־שטיצע ($100 בערך) און פרייַ קאָנטרי פאַר אָפּגע־שוואַכטע מיטגלידער. עס פונקציאָנירט איצט, ווי אויבן געזאָגט, אַ הילפס־פאָנד אָרויסצוהעלפן די נויטלייַדנדע מיטגלידער, וואָס ווערט פאַרוואַלטעט דורך אַ שטענדיקן הילפס־קאָמיטעט. געווייס שטיצט אויך דער ברענטש די אַרבעטער־רינג שולן, אַרבעטער־ און פאַלקס־ אינסטיטו־ציעס און אויך די נויטלייַדנדיקע בריידער אין אייראָפּע.

ביים ברענטש פונקציאָנירט אַ שטענדיקער קולטור־קאָמיטעט מיט אַ געלט־פאָנד פאַר קולטור־צוועקן צו הויבן דעם קולטורעלן צושטאַנד פון די מיטגלידער פון ברענטש.

„אגודת־אחים אנשי דראהיטשין"

(ניו־יאָרק)

דראָהיטשין געהערט צו די שטעטלעך אין פּאָלעסיע, וואָס זיינען געווען גייסטיק און ווירטשאַפטלעך פאַרבונדן מיט פינסק. דראָהיטשינער יונגעלייט און מיידלעך זיינען געקומען קיין פינסק אַרבעטן אין די פאַבריקן און די פּאָליטישע און גזעזלשאַפטלעכע שטרעמונגען, וואָס האָבן געבליט אין פינסק, האָבן געפונען אַן אָפּקלאַנג אין שכנות־דיקן דראָהיטשין כמעט אייניצייטיק ווי אין פינסק.

ביים סוף פון פאָריקן יאָרהונדערט איז אין ניו־יאָרק שוין געווען אַ גרופּע דראָהיטשינער לאַנדסלייט. זייער סאָציאַלער מצב איז אָבער געווען אַזוי נידעריק, אַז זיי האָבן זיך נישט געקענט דערלויבן צו גרינדן אַן אייגענע לאַנדסמאַנשאַפט. די דראָהיטשינער האָבן דעריבער זיך געהאַלטן צוזאַמען מיט די כאָמסקער, אין וועמענס שול זיי פלעגן אירע די ימים־טובים אָפּדינגען. אַ געוויסע צאָל פלעצער. אין אָט דער כאָמסקער שול האָבן די שווער־פאַרהאַנדענע דראָהיטשינער לאַנדסלייט זיך באַגעגנט בלויז אין די יום־טוב־טעג און אין די שבתים. דאָס האָט אַזוי געדויערט במשך פון עטלעכע יאָר, ביז 1899. אין אָט דעם שלוס־יאָר פון 19טן יאָרהונדערט האָט דאָס טאַקי פאַסירט די סיבה, וואָס האָט די דראָהיטשינער לאַנדס־לייט באַווויגן זיך צו אַרגאַניזירן אין אַן אייגענער חברה. ווען זיי זיינען אין סוכות פון זעלבן יאָר געקומען איז דער כאָמסקער שול, האָבן זיי פלוצים געטראָפן די טירן פאַרשלאָסן. דאָס האָט די גרופּע דראָהיטשינער לאַנדס־לייט געגעבן דעם שטויס אַנצושטרענגען אַלע כוחות אין צו שאַפן אַן אייגענעם מנין. דעמאָלט איז דאָס אַנטשטאַנען די חברה „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין" וואָס האָט במשך פון די העכער פערציק יאָר פון איר עקזיסטענץ זיך איבער־געבויט פון אַ רעליגיעזער חברה אין אַ וויכטיקער לאַנדס־מאַנשאַפטלעכער אָרגאַניזאַציע, וואָס ציילט איצט 225 מיטגלידער.

די „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין" פירט אַ פאַר־צווייגטע הילפס־אַרבעט און געהערט צו די אַלט־איינגע־וואָרצלטע ניו־יאָרקער לאַנדסמאַנשאַפטן מיט אַן אייגענער היים אין דער היסטאָרישער הענרי־סטריט, וואָס איז דאָס וויכטיקסטע פון די „אַנשים" אין אַמעריקע.

די גרינדער פון דער חברה זיינען געווען: יצחק חיים סעלעצקי, יעקב פּאָלאַק, משה אהרן גאָלדבערג ע"ה, יעקב שמואל אַרימלאַנד, שמעון בערמאַן, שאול קאָך, אייק לעוו, הענעך מיללער און גדליה גראָסמאַן. במשך פון איין יאָר האָט דער מנין פון דער דראָהיטשינער חברה זיך פאַר־דאָפּלט אין שוין געציילט עטלעכע צוואַנציק מיטגלידער. דעם 17טן פעברואַר 1900 האָט די חברה אָפּיציעל זיך לעגאַליזירט און אַרויסגענומען אַ טשאַרטער אויפן נאָמען פון הענעך מיללער. דעם זעלבן יאָר האָט די „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין" געקויפט איר ערשטן פלאַץ אויף דער מאונט־ציון סעמעטערי.

אין 1906 איז די מיטגלידערשאַפט פון דער חברה באַדייטענד אויסגעוואַקסן. דאָס איז געווען אין דער צייט פון גרויסן מאַסן־צושטראָם פון אייראָפּע, ווען מען איז אַנטלאָפן פון די צאַרישע פאַרפאָלגונגען נאָך דער דורכגע־פאָלענער רעוואָלוציע פון 1905. דער לאָקאַל פון דער דראָהיטשינער חברה אויף עלדרידזש־סטריט איז שוין געווען צו קליין פאַר דער גרויסער צאָל נייע מיטגלידער און די דראָהיטשינער האָבן זיך אַריבערגעטראָגן אויף 156 הענרי־סטריט, אין אַ לאָקאַל, וואָס זיי האָבן שפּעטער אָפּגעקויפט.

די נייַ־צוגעקומענע מיטגלידער האָבן אויך באַוואויגן די חברה אויסצובריייטערן איר טעטיקייט און זיך נישט באַגנוגענען בלויז מיט רעליגיעזע ענינים. עס איז אַלץ מער אויפגעשוואומען די נויטווענדיקייט פון געבן מאַטע־ריעלע שטיצע די פרישׂ־געקומענע אימיגראַנטן און אויך שיקן הילף פאַר דער אַלטער היים.

אין אָט דעם פּעריאָד פון איר פונאַנדערוואוקס האָט די דראָהיטשינער סאָסייעטי עטלעכע מאָל באַקומען אָנבאָטן פון דער כאָמסקער לאַנדסמאַנשאַפט און אויך פון אַנדערע לאַנדסמאַנשאַפטן זיך צונויפצוגיסן מיט זיי. די דאָזיקע פאַרשלאָגן זיינען אָבער יעדעס מאָל אָפּגעוואָרפן געוואָרן מיט אַ מערהייט שטימען. די דראָהיטשינער האָבן זיך שוין געפילט גענוג שטאַרק אַליין אָנצופירן אַ זעלבסטשטענדיקע טעטיקייט. עס זיינען שוין צווישן די לאַנדסלייט געווען היפש־אַרויפגעאַרבעטע מענטשן מיט אַ בריייטער האָנט, וועלכע האָבן אין עטלעכע פאַלן געגעבן צו טויזנט דאָלאַר.

אין יאָר 1915 האָט די „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין" באַקומען אַן אַלאַרם־רוף פון זייער היים־שטעטל, וואָס האָט שטאַרק געהאַט געליטן פון די קריגס־אפּעראַציעס און גע־קרעכצט אונטער דעם שווערן יאָך פון דער דייטשער אָקופּאַציע. אַ האַלב שטעטל איז געווען חרוב און הונ־דערטער פאַמיליעס זיינען פאַרבליבן אָן אַ דאַך איבערן קאָפּ. עס איז דאָן גלייך אָנגעהויבן געוואָרן אַ רעליף־אַקציע, וואָס האָט אַרייַנגעבראַכט אַ גרעסערע סומע און די דאָזיקע הילפס־אַרבעט איז געפירט געוואָרן דורך דער גאַנצער צייט פון קריג.

אין יאָר 1919 האָט די דראָהיטשינער סאָסייעטי גע־גרינדעט אַ ביקור־חולים, צו טראָגן הילף פאַר די אומפאַר־מעגלעכע קראַנקע מיטגלידער, און אין יאָר 1920 איז געשאַפן געוואָרן דער גמילת־חסדים־פאָנד, צו וועלכן דער פאַרשטאַרבענער מיטגליד דוב דאָזענבערג ע"ה האָט אַרייַנגעטראָגן די ערשטע 1000 דאָלאַר. אין יאָר 1922 איז געגרינדעט געוואָרן די דריטע אינסטיטוציע פון דער סאָסייעטי — דער „אלד־עידוש־פאָנד".

אין יאָר 1924 האָט די „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין" געפייערט דעם 25־יאָריקן יובילעאום און בייַ דער געלעגן־היים איז דאָס געשאַפן געוואָרן די ערשטע סומע פון

3500 דאָלאָר אָפצוקויפן דעם לאָקאַל אויף הענרי־סטריט. פאַר דעם דאָזיקן צוועק האָט דער געווען־ער פרעזידענט פון דער סאָסייעטי, יעקב פאלאק, געגעבן 1000 דאָלאָר. אין 1926 האָט דער ביקור־חולים־פאַנד באַקומען אַ דאַנייאַשאָ פון 900 דאָלאָר פון מיטגליד אברהם קופער ע"ה.

אין יאָר 1928 איז געשאפן געוואָרן דער 4טער פאַנד פון דער סאָסייעטי: דער „ענדאאומענט־פאַנד" און אין דער זעלבער צייט איז אויך געקויפט געוואָרן אַ דריט שטיקל לאַנד אויף דער „בית־דוד"־סעמעטערי. אין 1932 איז געקויפט געוואָרן אַ נייַ־שטיקל לאַנד אויף ניו־דזשוירזי־סעמעטערי.

גאָר יום־טובדיק איז אַדורך דער 35־יאָריקער יובל פון דער דראַהיטשינער סאָסייעטי, וואָס איז געפייערט געוואָרן אין יאָר 1935. דער גרויסער באַל איז „צענטראַל־פלאַצאַ־האָטעל" האָט זיך אויסגעצייכנט מיט אַ רייכן קינסטלערישן פראָגראַם פון אַנגעזעענע יידישע קינסטלער און האָט צוגעצויגן אַ חוץ די סאָסייעטי־מעמבערס אויך אַ סך אַנדערע לאַנדסלייט. עס זיינען אויך אַרויסגעגעבן געוואָרן צוויי סואוועניר־זשורנאַלן.

אין די לעצטע עטלעכע יאָר האָט די „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין" אַרגאַניזירט הילף נישט נאָר פאַר אירע אייגענע מיטגלידער, נאָר אויך געשטיצט דרויסנדיקע אינסטיטוציעס און לאַנדסלייט, וואָס באַלאַנגען נישט צו דער סאָסייעטי. דער רעליף־קאָמיטעט האָט אַרגאַניזירט טאַנץ־אָזונטן און אַנדערע אונטערנעמונגען, וואָס האָבן געגעבן גרעסערע הכנסות.

במשך פון די לעצטע צוויי צענדליק יאָר האָט די „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין" איבערגעשיקט אין זייער אַלטער היים העכער 25 טויזנט דאָלאָר. אויך איצט איז אין דער קאַסע פון רעליף־קאָמיטעט פאַראַן אַ גרעסערע סומע געלט, וואָס וואַרט נאָר אויף דער ערשטער געלעגנהייט צו קענען זי איבערשיקן קיין דראָהיטשין.

פּינסקער ברענטש 252 ארבעטער־רינג

(שיקאָגאָ)

די גרויסע עמיגראַציע־כוואַליע פון רוסלאַנד קיין אַמעריקע, צווישן 1904 און 1908, האָט פיל יידישע רעוואָלוציאָנערע עלעמענטן פאַרטראָגן פון פּינסק אויך קיין שיקאָגאָ. זיי האָבן דאָס אין דער הויפּט־שטאָט פון דער מיטל וועסט געגרינדעט דעם פּינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין. זיין אויפגאַבע איז געווען צו טראָגן הילף דער פרייהייטס־באַוועגונג אין צאַרישן רוסלאַנד און די אַהערגעקומענע קעמפער העלפן דאָ אויפן אָרט.

אין 1905 איז פון פּינסק אַריבערגעקומען יוסף ברען, זייער אַן אַקטיוור און ענטוזיאַסטישער טוער אין דער דאָרטיקער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. ער איז געקומען קיין שיקאָגאָ פריש פון קאַמף און פול מיט קאַמף־לוסט. די געזעלשאַפטלעך־פּאָליטישע אַרבעט פון די טוערס אין פּינסקער ראַדיקאַלן פאַראיין איז פאַר אים געווען אַ צו שטילע, רואיקע פאָרם פון סאָציאַליסטישער אַקטיוויטעט. זייַנע פריינד פון מאָהילעוו האָבן אים גלייך אַריינגעצויגן אין דער אַרבעטער־רינג־באַוועגונג, דאָרט איז ער געוואָרן שטאַרק טעטיק אין דער סטייט־קאַמיטע און אינער פון זיינע ערשטע אויפטוען איז געווען צו פאַרוואַנדלען דעם פּינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין אין אַ ברענטש פון ערשטן און גרעסטן יידישן אַרבעטער־אָרדן אין אַמעריקע.

אין דעצעמבער 1908 איז פאַרגעקומען די אינסטאַלייישאָן פון נייַעם ברענטש 252 (דער פּינסקער אַרבעטער־רינג־ברענטש אין שיקאָגאָ) מיט בלויז 25 מיטגלידער. זייער צאָל האָט אָבער גענומען שנעל וואַקסן, און אין משך פון עטלעכע יאָר האָט דער ברענטש דערגרייכט די צאָל פון 250 מיטגלידער.

כמעט אין דער זעלבער צייט, ווען דער ברענטש 252 איז געשאפן געוואָרן, האָבן די יידישע סאָציאַליסטן אין שיקאָגאָ געגרינדעט אַ וואָכנשריפט „די יידישע אַרבעטער־וועלט" און דער פּינסקער ברענטש 252 האָט געשטיצט די שוועריקייטן אונטערנעמונג. אין 1910, ווען ס'האָט אויסגעבראָכן דער גרויסער שניידער־סטרייק אין שיקאָגאָ, האָבן די מיטגלידער פון ברענטש 252 אויף זיך אַרויפגעלייגט אַ שטייער (טעקס) פאַרן סטרייק־פאָנד, וואָס האָט אַרייַנגעבראַכט עטלעכע הונדערט דאָלאָר. זייַנע אייגענע סטרייקנדע מעמבערס האָט דער ברענטש געהאָלפן אויף אַ באַזונדערס בריידערלעכן אופן.

אין 1915, ווען אַ צווייטער שניידער־סטרייק האָט אויסגעבראָכן, איז דער פּינסקער ברענטש 252 ווידער געקומען צו הילף מיט באַדייטנדע סומעס געלט. אויך די „אינטערנעשאָנאַל ליידיס גאַרמענט־וואָרקערס־יוניאָן", די פאָריער־יוניאָן, און אַנדערע יוניאָנס זיינען געשטיצט געוואָרן מיט אַ ברייטער האַנט.

בעת דער וועלט־מלחמה פון 1919 האָט דער ברענטש געשטיצט די אַלגעמיינע רעליף־אַרגאַניזאַציעס און זיך אָנגעשלאָסן אָן „פּיפּלס־רעליף". דורך דער איניציאַטיוו פון ברענטש איז אַרגאַניזירט געוואָרן אין שיקאָגאָ דער „פּינסקער רעליף־קאָמיטעט", וואָס האָט געשאפן צענדליקער טויזנטער דאָלאָרס פאַר די מלחמה־קרבנות אין דער אַלטער היים. דער דאָזיקער קאָמיטעט האָט גלייך נאָך דער מלחמה געשיקט קיין פּינסק אָן אייגענעם דעלעגאַט, דעם גרינדער און הויפּט־טוער פון ברענטש, יוסף ברען. מען האָט אים מיטגעגעבן $20,000, צו פאַרטיילן אויפן אָרט צווישן דער נויטליידנדיקער באַפעלקערונג און פאַר די אינסטיטוציעס אין פּינסק.

דורך דער צייט, וואָס דער ברענטש 252 אַ. ד.

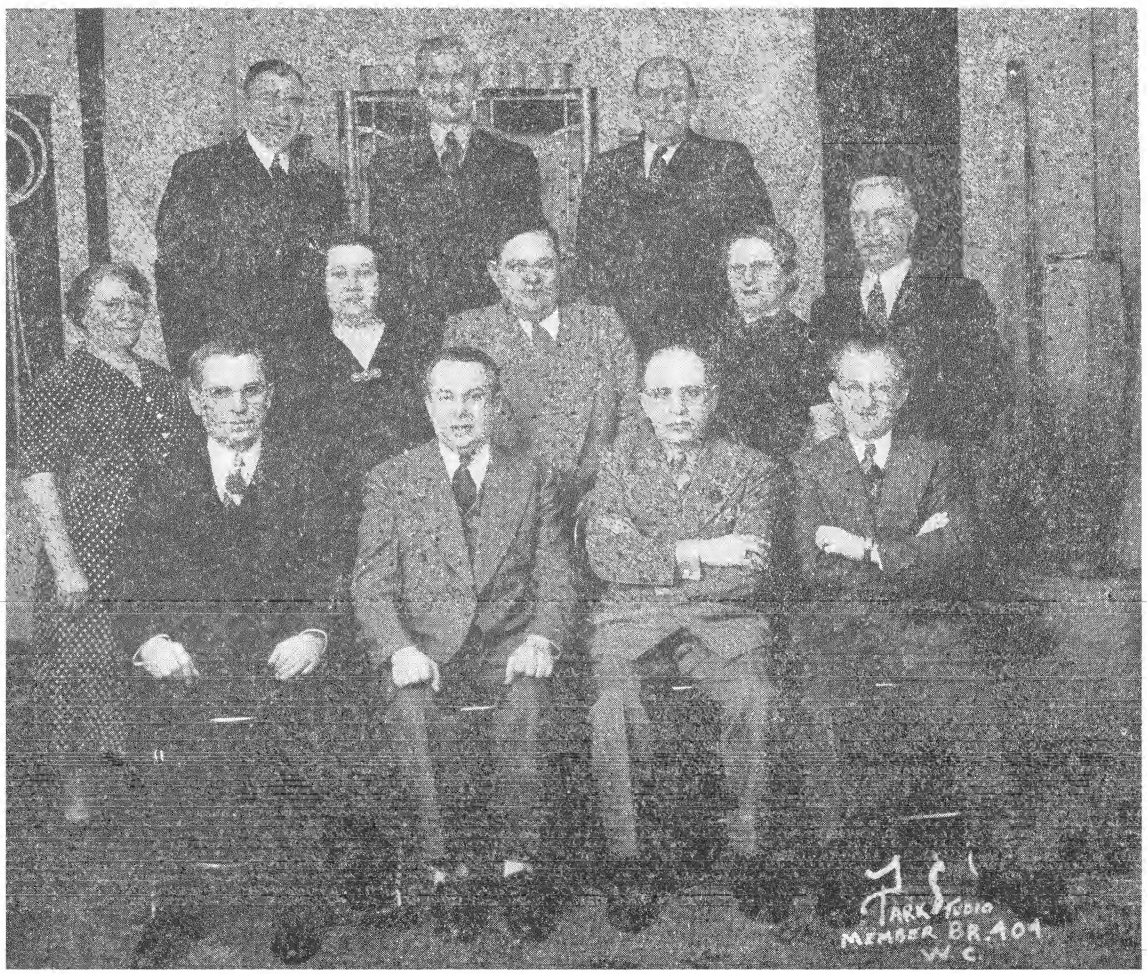
עקזיסטירט, האָט ער זיינע נויטלײדנדיקע מיטגלידער גע־האָלפן מיט טויזנטער דאָלאָר. אין איין פאַל איז אַ מיטגליד געשטיצט געווארן מיט 3000$.

דער ברענטש האָט נאָך מיט 15 יאָר צוריק געהאָט ביי זיך אַ ליידיס־אָקזילערי, און אין 1929 איז די אָקזילערי פאַרוואַנדלט געווארן אין אַ ליידיס־קלאָב, ברענטש 252 ב. א. ר. מיט אַ גרויסער צאָל מיטגלידער.

דער ברענטש 252 באַטייליקט זיך אַקטיוו אין דער אַרבעטער־רינג שול־באַוועגונג, פון דעם ערשטן טאָג, זינט די שולן זיינען געעפנט געווארן אין שיקאָגא. שפּעטער, ווען די קינדער־שולן האָבן באַשלאָסן צו גרינדן קעמפּס איז דער פּינסקער ברענטש 252 געווען דער ערשטער צו קומען צו דעם קאָלאָניע־קאָמיטעט מיט אַ פּאָרשלאָג, אַז די ברענטשעס 252 און 252 ב. זאָלן בויען אַ דאָרמיטאָרי פאַר די קינדער. לאַנג האָט ניט געדויערט, ביז ברענטש 252, צוזאַמען מיטן ליידיס־קלאָב, האָבן אויסגעבויט אַ פראַכטפולע געביידע אין דעם קינדער־קעמפּ פון אַרבעטער־רינג אין סאוט העיוון, וואָס האָט אָפּגעקאָסט 4500$.

דער ברענטש 252 האָט אויך געשטיצט די יידישע וועלטלעכע שולן אין פוילן און געהאָלפן אויסהאַלטן די גלויבערמאַן־שול אין פינסק מיט אַ באַדייטנדיקער יערלעכער סובסידיע. אויך האָט דער ברענטש זיך באַטייליקט אין אַלע וויכטיקע געזעלשאַפטלעכע אַקציעס אויף דער יידישער גאַס.

דער ברענטש 252 האָט זיך, זעלבסטפאַרשטענדלעך, זייער אַקטיוו באַטייליקט אין יעדער אַקציע , וואָס דער אַרבעטער־רינג האָט אונטערגענומען. ער איז שטענדיק געבליבן געטרייי און לאָיאַל די פּרינציפּן פון סאָציאַלן

אַ גרופּע פּינסקער בונדיסטן, מיטגלידער פון ברענטש 252 א. ר. אין שיקאָגאָ

ערשטע רייִ, פון רעכטס צו לינקס: פילִיפּ ווײנשטיין, יוסף אבא קאָפּלאָן, הערשל סילווערמאַן, מאַקס קאָפּלאָן.
צווייטע רייִ, פון רעכטס צו לינקס: ישראל ציפּערשטיין, לאה ווײנשטיין, יוסף ברען, דושעני ברען, חנה ב. באַרענשטיין.
דריטע רייִ, פון רעכטס צו לינקס: יוסף רובין, סעם פּטאַשקין, דושוליוס ליבערמאַן.

פּראָגרעס און געדינט די צילן פון דער סאָציאַליסטישער און טרייד־יוניאָניסטישער באַוועגונג. ער האָט געשטיצט די סאָציאַליסטישע פּרעסע און צוגעשטעלט די גרעסטע צאָל מיטגלידער און אַקטיוויסטן פאַר דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. איינער פון די עלטסטע און טעטיקסטע מיטגלידער פון ברענטש 252, יוסף ברען, איז געווען אַ מיטגליד פון נאַציאָנאַלן באָארד אָדער דירעקטאָרס פון אַרבעטער־רינג.

דורך זיינע אַקטיוויטעט מיטגלידער איז דער ברענטש 252 אַ. ר. פאַרטראָטן אין אַלע וויכטיקסטע אַרבעטער־אינסטיטוציעס אין שיקאָגאָ און ממילא אַקטיוו באַטייליקט אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג אין לאַנד.

ליידיס קלוב ברענטש 252 ב. ארבעטער־רינג

(שיקאָגאָ)

אַ גרופּע פרויען פון פּינסקער ברענטש 252 האָבן זיך אין יאָר 1925 אַרגאַניזירט אין אַן אָקזילערי, צו טאָן געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אַרבעטן. די אָקזילערי האָט אַלע מאָל געהאָלפן דעם ברענטש אויף פאַרשידענע געביטן.

אין 1929, ווען אין שיקאָגאָ איז פאָרגעקומען די קאָנווענשאַן פון אַרבעטער־רינג, האָבן די פרויען פון דער אָקזילערי באַשלאָסן צו ווערן אַ זעלבסטשטענדיקער ברענטש. זיי עקזיסטירן אין אַזאַ פאָרם ביז איצט און העלפן פירן די געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אַרבעטן פון אַרבעטער־רינג, ווי צום ביישפיל: קינדער־שולן, קינדער־קעמפּ, "סאָשעל סוירוויס" א. אַ. וו. זיי שטיצן אויך די סאָציאַליסטישע פּרעסע, די שטרייקנדע, און העלפן אויך אין די פאַרשידענע קאַמפּיינס פון "אָרט" און "אַרבעטער־קאָמיטעט".

פּינסקער אינדעפּענדענט־פאַראיין און זיין אקזילערי

(שיקאָגאָ)

אין די יאָרן 1904—1905 זיינען געמאַכט געוואָרן אייניקע פאַרזוכן צו גרינדן אַ פּינסקער פאַראיין. די פּראָבעס האָבן זיך אָבער ניט איינגעגעבן. ערשט אין אָקטאָבער 1922 זיינען זיך צוזאַמענגעקומען עטלעכע פּינסקער לאַנדסלייט אוז געגרינדעט דעם "פּינסקער אינדעפּענדענט־פאַראיין", וואָס האָט היינט־צו־טאָג אַ היפּשע צאָל מיטגלידער.

די הויפּט־אויפגאָבע פון פאַראיין איז געווען צו שאַפן שטיצע פאַר דער עלטער היים. 1922 ביז 1930 האָט דער פאַראיין אָוועקגעשיקט צען טויזנט דאָלאַר פאַר דעם פּינסקער יתומים־הויז. אויך די פּינסקער נויטבאַדערפטיקע לאַנדסלייט אין שיקאָגאָ זיינען געוואָרן געשטיצט. אין געוויסע פאַלן האָבן פּינסקער לאַנדסלייט, וועלכע זיינען דורכגעפאָרן שיקאָגאָ, זיך געגויטיקט אין שטיצע, און דער פאַראיין איז זיי געווען געקומען צו הילף. פאַר די מיטגלידער פון פאַראיין, וועלכע דארפן האָבן אונטערשטיצונג, איז אייניגעמאָל געוואָרן אַ "דיסטרעס־פאָנד"; אויך ווערט געגעבן קראַנקן־בענעפּיט, און ביי טויטן־פאַלן צאָלט מען אַרויס אַ סומע צו די יורשים. דער פאַראיין האָט אויך אַ סעמעטערי.

דער פאַראיין זאָגט ניט אָפּ זיין שטיצע קיין שום אינסטיטוציע, וואָס וועגדט זיך צו אים נאָך הילף. דעם 5טן מערץ 1934 האָט דער פאַראיין געגרינדעט אַ "ליידיס אָקזילערי", וואָס אַרבעט מיט אים האָנט אין האָנט. די אַרבעט איז באַשטאַנען הויפּטזעכלעך אין העלפן פאַרשידענע אינסטיטוציעס אין פּינסק. אַזוי צום ביישפיל, ווען דער מושב־זקנים איז אָפּגעברענט געוואָרן, האָט די "ליידיס־אָקזילערי" גלייך געשיקט קיין פּינסק $250. רעגלמעסיק 2 מאָל אין יאָר פלעגט די "ליידיס־אָקזילערי" שיקן געוויסע סומעס דעם מושב־זקנים ווי אויך פאַרן יתומים־הויז, קינדער־שולן (גלייבערמאַן־שול און "תל־חי"). אויך גיט זי יערלעך שטיצע דעם היגן געווערק־שאָפטן־קאָמפּיין (פאַר ארץ־ישראל), "אָרט", לאָס־אַנדזשעלעסער־סאַניטאַריום" א. אַ. וו. זי גיט אויך איר שטיצע פאַר די שיקאָגער אינסטיטוציעס, וואָס ווענדן זיך צו איר.

לאהישינער „בענעוואלענט עיד־סאסייעטי"

(שיקאָגאָ)

דער דאָזיקער פאַראיין איז געגרינדעט געוואָרן דעם 13טן סעפּטעמבער 1915. ער העלפט נויטליידנדיקע מיטגלידער ווי אויך ניט־מיטגלידער און גיט אַרויס אונטערשטיצונג צו פאַרשיידענע צדקה־אַרגאַניזאַציעס אין שטאָט. ער האָט אויך געשיקט הילף אין דער אַלטער היים פאַרן שטעטל לאהישין ביי פּינסק. דעם 24טן יאַנואַר 1940 האָט דער דאָזיקער פאַראיין אַרגאַניזירט דעם „לאהישינער עיד־סאסייעטי" און גיט אַרויס אונטערשטיצונג צו פאַרשיידענע צדקה־אַרגאַניזאַציעס אין שטאָט. ער האָט אויך געשיקט הילף אין דער אַלטער היים פאַרן שטעטל לאהישין ביי פּינסק. דעם 24טן יאַנואַר 1940 האָט דער דאָזיקער פאַראיין אַרגאַניזירט דעם „לאהישינער עיד־סאסייעטי" און אַנטוויקלט אַ שטאַרקע טעטיקייט.

די אַקטיוויטעט טויער אין דער לאהישינער בענעוואלענט עיד־סאסייעטי זיינען: ל. פרידמאַן, ל. קאמינסקי, מ. לעווין, ל. ליווי, א. סקאלער, מ. אפריק, א. און ק. סילווערמאַן, דזש. אראַנאוסקי, ד. מעלצער, אב. בעגון, הערי פעלדמאַן, דזש. סילווער, הערי שאַוויטש. הערי פרידמאַן, א. אַפריק, מ. סאַוויץ, י. ציפּערשטיין און י. רובין.

לאהישינער ליידיס גמילת־חסדים־אקזילערי

(שיקאַגאָ)

אין יאָר 1926 איז ביי דער לאַהישינער שול געגרינדעט געוואָרן אַ „לייִדיס־אָקזילערי" אויף צו בויען אַ תלמוד־תורה. אין 1930 האָט די גרינדערין און פֿרעזידענטין, דאָרא ציפּערשטיין צוזאַמען מיט אירע אָפּיסערס געשענקט פֿאַר דער לאהישינער שול $500 אין ווערט־פּאַפּירן, וואָס האָבן שפּעטער אַרײַנגעבראַכט $1100. דעמאָלט האָט די „אָקזי־לערי" אין יאָר 1930 פֿאַרענדיקט איר טעטיקייט.

אין פֿעברואַר 1931 האָבן די זעלבע טוערקעס זיך ווידער פֿאַראײניקט און מיט געליענע דריי הונדערט דאָלאַר געגרינדעט אַ גמילת־חסדים־אָקזילערי, וואָס פונק־ציאָנירט שוין באַלד 9 יאָר מיט אַ מיטגלידער־צאָל פון 120.

די געבאָרגטע חובות צום גרינדן די גמילת־חסדים־קאַסע האָט מען שוין לאַנג צוריק אָפּגעצאָלט און דער אָקזילעריס פֿאַרמעגן האָט שוין דערגרייכט ביז אַרום $1200, וואָס איז אויסגעליען געוואָרן אַן ערך 500 מענטשן. אַחוץ דעם איז אויך צו נויטבאַדערפטיקע און פֿאַר צדקה־צוועקן געגעבן געוואָרן אַרום $700.

די לאַהישינער ליידיס גמילת־חסדים־אָקזילערי נעמט אָן אַקטיוון אָנטייל אין אַלע קהלשע ענינים און אינסטי־טוציעס אין שיקאַגאָ און אויך פֿאַר לאָהישין און פּינסק.

די אַקטיווע בויער און טוער פון דער דאָזיקער אינ־סטיטוציע זיינען:

משה לעווין, לואיס פרידמאַן, דזש. אַפּריק — עקס־פרעזידענטן; הערי גאָרבער — פרעזידענט, דאָרא ציפּער־שטיין — 1־טע וויס־פרעזידענטין; ק. פרידמאַן — 2טע וויס־פרעזידענטין. ישראל ציפּערשטיין, דזש. ליבערמאַן, פּעסיל גוטענסקי, ל. דאָנדאָן, באַשע ליבערמאַן, ליבע ציפּער־שטיין, לואיס ליווי, עטל שלאַקמאַן, חנה באַשע בארענשטיין, אייב און דושעני בארענשטיין, דזש. ליבערמאַן, מאַשע גיטל לעווין, ראוז סילווערמאַן, חוה ניומאַרק, ראוז בארנעט, הערי גוטענסקי. אהרן ליבערמאַן, איציק ציפּערשטיין און דזש. ראָזען.

פּינסקער „ליידיס ארפאן עיד־סאסייעטי"

(שיקאַגאָ)

די „פּינסקער ליידיס אַרפאַן עיד־סאָסייעטי" אין שיקאַגאָ איז געגרינדעט געוואָרן אין יאָר 1928 מיטן אויס־שליסלעכן צוועק צו העלפֿן די יתומים אין פּינסק. דידאָזיקע סאָסייעטי האָט זיך דערוואָרבן אַ גרויסע פּאָפּולאַריטעט און געפונען אַ ברייטע אונטערשטיצונג ביי דער יידישער באַ־פעלקערונג אין שיקאַגאָ.

דורך דער צייט פון איר עקזיסטענץ האָט די אַרגא־ניזאַציע געשיקט פֿאַרן יתומים־הויז אין פּינסק העכער טויזנט דאָלאַר יערלעך, וואָס זיינען געשאַפֿן געוואָרן דורך זאַמלונגען צווישן די מיטגלידער און דורך פֿאַרשידענע אונטערנעמונגען.

פֿאַר די לעצטע צוויי יאָר, ביזן אויסברוך פון קריג, האָט די אַרגאַניזאַציע געשיקט צו 600 דאָלאַר. די געלטער, וואָס די „פּינסקער ליידיס אייד־סאָסייעטי" האָט געשיקט מיט אַ זעלטענער פּינקטלעכקייט, האָבן מיט זיך פֿאַרגע־שטעלט דעם וויכטיקסטן בודשעט־טייל פון פּינסקער יתומים־הויז.

איוואניקער קלוב

(שיקאַגאָ)

דער קלוב איז געגרינדעט געוואָרן דעם 3טן פעברואַר 1935 מיטן ציל צו דערנענטערן די לאַנדסלייט צווישן זיך און טאָן וואויל־טעטיקע אַרבעט פֿאַר דער אַלטער היים. די לאַנדסלייט האָבן לאַנג שוין געוואָרט אויף אַ „סאָשעל־קלוב", וואָס זאָל זיי פֿאַראייניקן. זיי האָבן זיך וואָרים אָפּגערופן אויף דער איניציאַטיוו פון די גרינדער פון דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע.

במשך פון די לעצטע פינף יאָר האָט דער קלוב אַוועק־געשיקט עטלעכע הונדערט דאָלאַר פֿאַר דער אַלטער היים. דאָס געלט האָט מען דאָרט פֿאַרנוצט אויף פֿאַרשידענע צוועקן. אויך פֿאַר מצות־חיטים און שכר־לימוד האָט דער קלוב אַריבערגעשיקט געלט קיין איוואַניק.

דאָ, אין אַמעריקע, זיינען די קלוב־מיטגלידער אָנגע־שלאָסן צו גרעסערע אַרגאַניזאַציעס, ווי דער ברענטש 252 אַרבעטער־ריינג און ברענטש 252 ב., צום פּינסקער אינדע־פענדענט־פֿאַראײן און זיין ליידיס־אָקזילערי. פֿאַר די לעצטע 25 יאָר צייט האָט דער קלוב שטענדיק געשאַפֿן געלט פֿאַר די געליטענע אין דער אַלטער היים.

פינסקער הילפס־פאראיין

(לאָס־אַנדזשעלעס)

לאָס־אַנדזשעלעס איז הייַנט אייַנע פון די 7 גרעסטע שטעט פון די פֿאַראייניקטע שטאַטן. אויסגעוואַקסן איז זי אָבער אין אַ גאַנץ קורצער צייט. נאָך שנעלער איז געגאַנגען דער וואוקס פון יידישן ישוב אין אָט דער זוניקער שטאָט אויפן פאַסיפישן בריג. הייַנט צו טאָג לעבן אין לאָס־אַנדזשעלעס אויבער הונדערט טויזנט יידן. שוין מיט 30 יאָר צוריק האָבן ניט־פֿאַרמעגלעכע יידן מיט קראַנקע אָדער שוואַכע לונגען געזוכט אויבערוואַנדערן פון די מזרח־שטאַטן קיין קאַליפֿאָרניע, דערהויפט קיין "לאָס־אַנדזשעלעס און געהאַט גרויסע שוועריקייטן ביים אייַנרעדענען זיך אין יענעם וווייטן טייל פון לאַנד. ערשט אין די לעצטע 20—25 יאָר זייַנען גרעסערע מאַסן יידן פון אויבערן לאַנד אַנגעקומען אין לאָס־אַנדזשעלעס, כדי זיך צו באַזעצן און ווערן פֿראָדוקטיוו אין דעם אימפּעטיק־וואַקסנדיקן, נייַעם ווירטשאַפטלעכן צענטער פון אַמעריקע. די יידן פון ניו־יאָרק, שיקאַגאָ און פון קאַנאַדע האָבן געבראַכט מיט זיך די שנייַדער־אינדוסטריע, וואָס האָט זיך גוט איינגעווארצלט אין דער הויפּט־שטאָט פון דרום־קאַליפֿאָרניע. צוזאַמען מיט דער אויל־פֿראָדוקציע, עראָפּלאַן־אינדוסטריע, פֿאַרווייַלונג־אינדוסטריע (פילם־פֿראָדוקציע פון האָליוואוד) און די גוט־באַוואוסטע ציטרוס־פֿראָדוקציע, איז איצט אויך די קליידונג־אויסאַרבעטונג אייַנע פון די אינדוסטריעלע הויפּט־צווייגן, וואָס באַשעפטיקט אַ היפּשן טייל פון דער גרויסער באַפעלקערונג אין לאָס־אַנדזשעלעס. מיט דער פאַרגרעסערונג פון דער צאָל יידן אין שטאָט האָט אויך אויפגעלעבט דאָס יידיש־געזעלשאַפטלעכע לעבן.

אין די לעצטע פופצן יאָר זייַנען געמאַכט געוואָרן אייניקע פֿרואיון צוזאַמען צו ברענגען די פּינסקער לאַנדס־לייט, אָבער אָן דערפאָלג. ערשט אין 1936, ווען דר. ווי־ליאָם אָסטראָווסקי, אַ לאָס־אַנדזשעלעסער אינוואוינער פון איבער 20 יאָר צייט, איז צוריקגעקומען פון אַ באַזוך אין זיין אַלטער היים־שטאָט פּינסק, איז ענדלעך געלונגען צו לייגן אַ פונדאַמענט פאַר אַ פּינסקער לאַנדסלייט־ארגאַניזאַציע.

מיט דער הילף פון שמואל האָלצמאַן, מלך דער טאָקער, רבקה לעווי, מאַקס ניידיטש, איזי ניובאו א. אַנד. איז צוזאַמענגערופן געוואָרן אַ פאַרזאַמלונג פון פּינסקער לאַנדסלייט, אויסצוהערן אַ גרוס פון דער אַלטער היים. דעמאָלט, צום ערשטן מאָל אין לאָס־אַנדזשעלעס, איז זיך צוזאַמענגעקומען אַן עולם פון 70 פּינסקער לאַנדסלייט. די פאַרזאַמלטע האָבן מיט גרויס אינטערעס און אויפמערק־זאַמקייט זיך צוגעהערט צו דעם אַלעם, וואָס דר. ו. אס־טראָווסקי האָט דערציילט וועגן דעם איינדרוק, וואָס פּינסק האָט אויף אים געמאַכט נאָך 25 יאָר אָפּוועזנהייט. ער האָט געזעדט וועגן דעם דלות און דחקות אין פּינסק, וועגן דעם קאַמף, וואָס די יידן האָבן דאָרט געהאַט צו פירן פאַר זייערע בירגערלעכע און פּאָליטישע רעכט, וועגן זייערע קולטורעלע דערגרייכונגען און וואָס די יונגט־חברים פון אַ סך פון די פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע טוען אין פינסק מיט אַזאַ מסירת־נפש און געדולד.

בייַ יענער פאַרזאַמלונג איז געמאַכט געוואָרן דער אָנפאַנג פאַר אַ פערמאַנענט, פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכן פאַראיין. איצט זייַנען אַרום 150 פאַמיליעס באַטייליקט אין דער אַרבעט פון אָט דעם פּינסקער הילפס־פאַראיין, צאָלן ביישטייַערונגען און העלפן אין די אונטערנעמונגען פון פאַראיין.

אין 3־4 יאָר צייט, וואָס דער פאַראיין עקזיסטירט, האָט ער שוין אַריבערגעשיקט קיין פינסק העכער $1000 פאַר די דאָרטיקע אינסטיטוציעס. די יידישע פאָלקס־שול אין פּינסק האָט באַקומען איבער אַ העלפט פון דער דאָזיקער סומע, די איבעריקע געלדער זייַנען געגאַנגען צום „רויטן קרייַץ" פאַר די פּאָליטישע אַרעסטירטע אין פּינסק, פאַר דעם יתומים־הויז, צו די ליי־קאַסעס, „טאָז" (געזונט־אָפּהיטונג געזעלשאַפט) א. אַז. וו.

דער אַקטיוור טייל פון פּינסקער הילף־פאַראיין באַשטייט פון דעם דורכשניטלעכן עלעמענט פון דער אייַנגעזעסענער יידישער אימיגראַנטן־מאַסע אין אַמעריקע. דאָס זייַנען ניט קיין גבירים, זיי קאָנען גוט דאָס לעבן פון דחקות און נויט, און סימפּאַטיזירן מיט די נויטבאַדערפטיקע אין דער אַלטער היים. צוזאַמענצוברענגען די עטלעכע גוט־אַרויפגעאַרבעטע פּינסקער לאַנדסלייט אינאייַנעם מיט דער גרויסער מאַסע פון זייערע אַרימע פּינסקער ברידער — איז אַ ביז גאָר שוועריקייט, און נאָך שוועריקער איז בייַ די אַרויפגעאַרבעטע צו קריגן אַ ביישטייַערונג פאַר די אינסטיטוציעס פון זייערע אַרימע לאַנדסלייט אין אַמעריקע טוען אין דער אַלטער היים.

די אַקטיוויסטן פון פּינסקער הילפס־פאַראיין זענען לאָס־אַנדזשעלעס זייַנען: מאַריס אייזענבערג, חיים אייזענ־בערג, באָל, לייב רובינשטיין, איזי ניובאַו, ז. קאַנטאָר, נ. קעס, א. פּערלאָוו, לעווין א. אַ.

די טויער פון פּינסקער פאַראיין זענען לאָס־אַנדזשעלעס באַמיען זיך אויפצוהאַלטן די ברידערלעכע געפילן באַ די פּינסקער־געבאָרענע, וואָס זייַנען פאַרוואָרפן געוואָרן אַזש ביזן פאַסיפישן בריג. אין משך פון עטלעכע יאָר, וואָס דער פאַראיין עקזיסטירט, האָבן זייַנע מיטגלידער באַווויזן, אַז זיי רופן זיך שטענדיק וואָרים אָפּ אויף די ווייַ־געשרייַען פון זייער חרובער, אַלטער היים.

קאַרלינער חסידישע דינאַסטיע אין אַמעריקע

ער שטראָם פון עמיגראַציע האָט אַהער אין אַמעריקע פאַרטראָגן אויך חסידות. אין קיין שטאָט אין דער וועלט זיינען ניטאָ אַזוי פיל חסידישע רביים, ווי דאָ, אין דעם גרעסטן האַנדלס־צענטער פון דער וועלט, אין ניו־יאָרק. נאָר דעם זאָק מעל גייען אויך די בעלי־תורה און בעלי־חסידות. אויך קאַרלינער חסידות איז אַריבערגעטראָגן געוואָרן אַהער.

קאַרלין און פינסק זיינען אַ צווילינג־שטאָט, אָדער, בעסער געזאָגט, צוויי טיילן פון איין שטאָט. אַפילו סאַמאָ־ראָדנע פינסקער ווייסן ניט, וואו עס ענדיקט זיך פינסק און וואו עס הייבט זיך אָן קאַרלין. קאַרלינער חסידים זיינען אַ שם־דבר. אַמאָל האָט מען ליטווישע חסידים גערופן מיטן נאָמען „די קאַרלינער". די קאַרלינער דינאַסטיע פון רביים האָט געשפילט אַן אויסערגעווײנלעכע ראָלע אין דער געשיכטע פון חסידות און חסידים אין ליטע. אַ צווייג פון דער דינאַסטיע, דער וויכטיקסטער, געפינט זיך איצט אין ניו־יאָרק.

ניט ווייט פון וויליאַמסבורגער ברידזש אין ברוקלין, ניו־יאָרק, איז דאָ אַ גאַס מיטן נאָמען ראָדני־סטריט. אין דערדאָזיקער געגנט זיינען פאַראַן פיל בתי־מדרשים, ישיבות, צענטערס פון דער פרומער אָרגאַניזאַציע „יאָנג איזראַעל". אויף דער ראָדני־סטריט איז דאָ אַ שיינע שול, דאָס איז דאָס חסידישע שטיבל פון די סטאָלינער חסידים. נעבן שטיבל וואוינט דער סטאָלינער רבי אַליין בכבודו ובעצמו, רבי יענקעלע. רבי יענקעלע איז דער יורש פון דער אַלטער, קאַרלינער דינאַסטיע.

די קאַרלינער דינאַסטיע האָט זיך אָנגעפאָנגען מיטן רבין, וואָס איז באַקאַנט אונטערן נאָמען רבי אַהרן הגדול. רבי אהרן הגדול, דער גרויסער רבי אהרן, איז געווען פון די וויכטיקסטע תלמידים פון מעזריטשער מגיד. ער איז געשטאָרבן זייער יונג. אינגאַנצן איז ער אַלט געווען 36 יאָר, ווען ער איז נפטר געוואָרן. אַלס יונגער מענטש האָט ער אָבער געלאָזן טיפע שפורן אין דער געשיכטע פון חסידות. מיט אים הייבט זיך אָן די קאַרלינער דינאַסטיע פון חסידישע רביים. ער און רבי שלמה קאַרלינער זיינען געווען די ערשטע חסידים, נישט נאָר אין קאַרלין, נאָר אין דער גאַנצער לומדישער ליטע.

געוואָרן האָט מען רבי אהרן קאַרלינער אויך מיטן נאָמען המוכיח, אַ מין אפאָסטאָל. ער האָט פאַרשפרייט חסידות מיט פייער און ברען. ער איז געווען זייער באַ־גאָבט און האָט אַפילו געשריבן פאָעזיע. זיין שיר י"ה אכסיף נועם שבת (גאָט, איך גלוסט די זיסקייט פון שבת) איז אָנגעשריבן מיט אַ טיפן געפיל. ליטווישע חסידים האָבן דעם שיר אַרײַנגעשטעלט אין זייערע סידורים און זינגען דאָס פרייטיק צונאַכטס מיט גרויס התלהבות. רבי אהרן האָט אויך געשריבן אַ ספר „בית אהרן", וואָס איז פאַרהיליקט ביי חסידים.

ר' אהרן קאַרלינער איז אויך באַרימט געווען אַלס גרויסער מנגן. ער האָט פאַרפאַסט פיל ניגונים, וואָס ווערן עד־היום נאָך מיט גרויס התלהבות געזונגען דורך די קאַרלינער חסידים אין גאַר דער וועלט.

ר' אהרן קאַרלינער איז אויך באַרימט געווען אַלס שטימע, פול מיט רעליגיעזן עקסטאַז. וועגן זיין „שיר־השירים", האָט דער מעזריטשער מגיד זיך אויסגעדריקט, אַז ער שטאַמט פונם „עולם הניגון".

דער פאַרשפרייטסטער ניגון אָבער פון ר' אַהרן קאַר־לינער איז ביז היינט צו טאָג זיין „ברוך אל עליון" פון די שבתדיקע זמירות.

געשטאָרבן איז רבי אהרן קאַרלינער מיט אַן ערך 168 יאָר צוריק, אין יאָר 1772 (תקל"ב). חסידים זאָגן, אַז ער איז פאַרברענט געוואָרן פון התלהבות, זאָגדיק שיר השירים, וואָס איז לויט דער אויסטייטשונג פון רבי אהרן געווען אַ ליבעס־ערקלערונג פון פאָלק ישראל צום רבונו של עולם כביכול.

נאָך דעם ווי ער איז נסתלק געוואָרן, האָט זיך אָנגע־הויבן די גרויסע מחלוקה צווישן חסידים און מתנגדים. דער באַוואוסטער רבי, רב לוי יצחק באַרדיטשעווער, אָט דער, וואָס האָט אויף די יידן נישט געלאָזט אויסרעדן קיין שלעכט וואָרט, איז געווען רב אין פינסק. מען האָט אויסגעפונען, אַז ער איז רחמנא לצלן פון דער פאַרבאַרגענער כת חסידים. עס האָבן זיך אָנגעהויבן רדיפות, חרמים און מסירות. דער צווייטער פינסקער רב, רבי אביגדור, האָט געפסקנט, אַז מען מעג רודפן חסידים עד־חרמה און האָט טאַקע די קאַרלינער חסידים געמסרט. דער זון פון רבי אהרן, רב אשר סטאָלינער, איז געווען פון די מאַרטירער. ער איז געוואָרן אַרעסטירט און דערנאָך באַפרייט. די קאַרלינער חסידים האָבן דעם טאָג פון זיין באַפרייאונג געמאַכט פאַר אַ יום־טוב. דער יום־טוב קומט אויס דעם פינפטן ליכטל פון חנוכה (כ"ט כסלו).

דער גרויסער רבי אַהרן איז געווען דער אַפאָסטאָל פון חסידות אין ליטע, אָבער קיין רבי איז ער נישט געווען.

ברוך אל עליון

נאָטן פון דעם פֿאַרשפּריטסטן ניגון פון ר׳ אַהרן קאַרלינער.

עס זיינען אָפּנים געווען ווייניק חסידים. זיין זון, רבי אשר, איז געוואָרן אַ חסידישער רבי און די צאָל חסידים האָט זיך פֿאַרגרעסערט מיט יעדן טאָג. רבי אשר איז פון קאַרלין אַריבערגעפֿאָרן אין דערביאיקן שטעטל, קיין סטאָלין. רבי יענקעלע, דער חסידישער רבי, וועלכער איז איצט אין אַמעריקע, דערציילט בזה הלשון: „רבי אשר (רבי אשר הגדול) האָט געמוזט פֿאַרלאָזן פּינסק. ער איז געפֿאָרן זוכן אַ נייע היים און ער איז אָנגעקומען אין סטאָלין. דאָס שטעטל איז דעמאָלט געווען אונטער זייער אַ שלעכטן פּריץ, אַ צורר־היהודים. ער האָט איבערהויפּט פיינט געהאַט יידישע רביים. מען האָט געוואָרנט רבי אשרן, אַז ער זאָל נישט גיין צום פּריץ, ווייל ער קען אים נאָך בייז־טאָן. רבי אשר איז אָבער געגאַנגען אויף זיין אייגענער אחריות און עס האָט פֿאָסירט אַ נס: דער פּריץ איז אָנטציקט געוואָרן פון רבי אשרן — דערציילט דער רבי פון וויליאָמס־בורג, ר׳ יענקעלע, וועלכער איז דער פּינפטער דור פון רבי אָשרן — און דער פּריץ האָט דאָן רבי אשרן געגעבן אַ ספּעציעלע צושטימונג צו פֿאַרבלייבן אין סטאָלין.

די חסידות פון קאַרלין איז אַריבערגעטראָגן געוואָרן פון קאַרלין קיין סטאָלין. אָבער דער זון פון רבי אָשרן, רבי אהרן דער צווייטער, האָט ווידער אַריבערגעפּירט די חסידות קיין קאַרלין. צייטנווייז איז ער אָבער געפֿאָרן קיין סטאָלין, וואָס איז געוואָרן די הויפּט־שטאָט פון קאַרלינער חסידות. דער צווייטער רבי אשר, דער זון פון צווייטן רבין אהרן, האָט אָבער אויף שטענדיק זיך באַזעצט אין סטאָלין. די רביים האָבן זיך שוין מער נישט געפֿרופן די „קאַרלינער רביים", נאָר „די סטאָלינער" און די חסידים האָבן זיך אָנגעהויבן רופן „סטאָלינער חסידים".

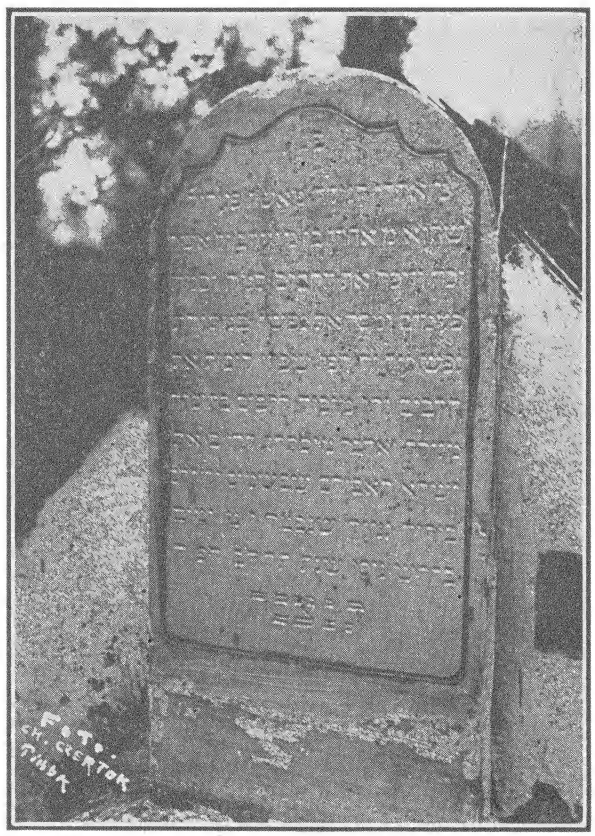
מיטן זון פון צווייטן רבי אשר הייבט זיך אָן אַ ראָ־מאַנטישער קאַפּיטל אין קאַרלינער חסידות. דער יורש פון רבי אשרן איז געווען אַ פּיר־יאָריק ייִנגל — אַ „ינוקה". אָט דעם ינוקה האָבן חסידים געקרוינט מיטן נאָמען רבי. אָט דער ינוקה איז געוואָרן אַיינער פון די פֿאַרבנרייכע רביים. ער האָט געשפּילט אַן אויסערגעווייַנלעכע ראָל אין ליטווישן חסידות. דער ינוקה רבי ישראל איז דאָס דער פֿאָטער פון רבי יענקעלע, וועלכער פֿראָווט איצט „גוטע יידישקייט" אין וויליאָמסבורג, ניו־יאָרק.

ווען אַ קליין קינד איז געוואָרן אַ רבי, וועמען חסידים האָבן פֿאַרהיליקט, האָט זיך אויפגעהויבן אַ שטורעם אין דער יידישער וועלט, ניט נאָר מתנגדים זיינען געווען אויפגעבראַכט קעגן דעם, נאָר אַפֿילו אַ טייל קאַרלינער חסידים. דער באַוואוסטער העברעאישער שרייבער, דוד פרישמאַן, האָט וועגן דער גאַנצער געשיכטע אָנגעשריבן אַ פעליעטאָן, וואָס האָט געהייסן „קטן שנטל גדולה לעצמו" (אַ קליין קינד, וואָס האָט פֿאַרכאָפּט די מאַכט).

אַ וויציקע סאַטירע איז וועגן דער גאַנצער געשיכטע געשריבן געוואָרן אין העברעאישן זשורנאַל „השחר" פון אינעם, וואָס האָט זיך אונטערגעשריבן „חד מן חבריה" (משה אַהרן שאַצקעס). עס האָט דעמאָלט געקאָכט דערמיט

די גאַנצע יידישע וועלט. אָבער חסידים האָבן געטאָן דאָס זייעריקע. דער פיר־יאָריקער יינגל, ישראל, האָט אָנגעהויבן צו פראַווען טישן און איז געוואָרן אַ פֿאַלנער רבי. דעם יינגל האָבן חסידים אַ נאָמען־געטאָן „ינוקה הקדוש" און פון פיל שטעט זיינען געפֿאָרן צו אים חסידים.

מען דערציילט, אַז דעם קליינעם רבין, וועלכער האָט זיך געשפּילט אין פערדלעך מיט חברים, האָט איינמאָל אָפּגעשטעלט אַן עלטערער חסיד און אים געפרעגט:

מצבה פון ר׳ אַהרן הגדול,
גרינדער פון קאַרלינער חסידות.

— רבי, די גמרא זאָגט, אַז דער יצר־טוב קומט צו אַ ייִדן בלויז נאָך בר־מצוה. פאַר בר־מצוה האָט אַ ייִד בלויז דעם יצר־הרע, טאָ ווי קענט איר, רבי, זיך ספּראָווען מיטן יצר־הרע? (דעם קליינעם רבין האָבן אויך אַלטע חסידים גערופֿן).

דער ינוקה הקדוש האָט, נישט־אויפֿהערנדיק זיך שפּילן מיט זיינע חברים אין פערדלעך, קורץ געענטפֿערט:

— „איין צד הערן מיר נישט אויס" — דאָס הייסט אַז דער יצר־הרע האָט אויף אים קיין שליטה נישט.

נאָך אַלס יינגל האָט דער ינוקה געהאַט איבערגעגעבענע חסידים. וועו ער איז עלטער געוואָרן איז זיין נאָמען געוואָרן זייער גרויס. אַפֿילו הייסט מתנגדים האָבן צוגעגעבן, אַז דער ינוקה איז אויסגעוואָקסן אַ גדול־בישראל. אויסער יידישע לימודים האָט ער געלערנט אויך פרעמדע שפּראַכן. ער האָט גוט געלייענט רוסיש, דייטש און אויך פראַנצויזיש. דערצו איז ער געווען אַ גרויסער מנגן און האָט געקענט שפּילן אויף עטלעכע אינסטרומענטן.

סטאָלין איז געוואָרן באַרימט דורך דעם ינוקה רבי ישראל. די אייגנוואויגער פון שטעטל האָבן טאַקע אויך געצויגן פֿרנסה פון די פיל חסידים, וועלכע פלעגן דאָרט אָנקומען. אין די טעג פון ימים־נוראים, ראש־השנה און יום־כּיפּור זיינען געווען פֿאַרנומען נישט נאָר די אכסניות, נאָר אויך פֿריוואַטע הייזער, רבי ישראל האָט געפירט זיין מלוכה ביד רמה. אַליין איז ער געווען אַ וועלט־מענטש, שיין, מאָדיש אָנגעטאָן און געטראָגן צוויי גאָלדענע זיגערס. זיינע קאַרעטעס זיינען געווען עכט־פֿריצישע, די פירונג אין רבינס הויף איז געווען אַ היינט־וועלטישע און אויף אַ גבירישן שטייגער. די חסידים האָבן אָבער דעם רבין פאַרגעטערט. זיי זיינען געווען זיכער, אַז אַלץ וואָס דער רבי טוט, דאָרף אַזוי זיין.

עס זיינען אָנגעקומען די מלחמה־יאָרן. פּינסק און קאַרלין האָבן זייער שטאַרק געליטן פון דער מלחמה און אירע נאָכווייענישן. אויך סטאָלין איז רואינירט געוואָרן. דער רבי האָט זיין הויף שוין מער נישט געקענט פירן מיט אַ בריייטער האָנט. עס האָט ממש געפעלט די חיונה.

די צרות, וואָס די שטעט אָרום פּינסק האָבן געליטן פון מלחמות און פֿאַראָמען פון די באַלאַכאָווצעס און פּוילישע לעגיאָנערן, האָבן געהאַט אַ שלעכטע ווירקונג אויפֿן געזונט־צושטאַנד פון רבין און ער איז פריצייטיק געשטאָרבן. זיינע קינדער זיינען געבליבן אָן מיטלען. די חסידים, וועלכע זיינען פֿאַרבליבן אין יענע געגנטן, זיינען גלייך געוואָרן אָרימע לייט. הילף איז אָבער געקומען פון אַמעריקע. די חסידים, וועלכע האָבן אויסגעוואַנדערט אַהער, האָבן נישט געלאָזט פאַלן די פאַמיליע פון הייליקן ינוקה.

אין יאָר 1923 האָבן סטאָלינער חסידים אַראָפּגעבראַכט אַהער אַ זון פון דעם ינוקה, רבי יענקעלע. רבי יענקעלע האָט דאָ, אין אַמעריקע, פאַרנומען דעם „טראָן" פון דעם גרויסן רבי אהרן. די דינאַסטיע פון די קאַרלינער האָט זיך אַריבערגעצויגן אין ניו־יאָרק, הגם אויך אין סטאָלין איז געבליבן אַ רבי, אַ זון פון ינוקה הקדוש.

דעם רבינס הויף אויף 161 ראַדני־סטריט, קען מען, נאָטירלעך, נישט פאַרגלייכן מיטן אַמאָליקן רבינס הויף אין סטאָלין. עס פעלט דער גלאַנץ, דער גרויסער פאַרנעם פון אַ חסידישן רבין. דאָס הויז, וואו ער וואוינט, פאַרנעמט 3 עטאָזשן, אָבער עס איז אָפּגעלאָזן און זעט אויס אַרעם. דער רבי באַוואוינט דאָס גאַנצע הויז. זיין פריוואַטער צימער איז אויפן 3טן עטאָזש. דאָרטן נעמט ער אויף די חסידים, וואָס קומען צו אים פון גאַנץ אַמעריקע. דער רבי אַליין איז פאַרהעלטניסמעסיק נאָך יונג, ער איז פיל גערעטן אין זיין פאָטער, רבי ישראל. ער איז אויך אַ וועלט־מענטש, ער לייענט צייטונגען און אינטערעסירט

זיך מיט אַלע פּאָליטישע און געזעלשאַפטלעכע פראַגן פון טאָג.

חסידים, סטאָלינער חסידים, זיינען פאַראַן אין פיל אַמעריקאַנער שטעט. אָבער די מייסטע חסידים וואוינען אין ניו־יאָרק. אויסער דעם שטיבל „בית־אהרן", וואָס געפינט זיך נאָענט צום רבינס הויז, זיינען פאַראַן אין ניו־יאָרק נאָך דריי סטאָלינער חסידישע שטיבלעך: אויף בושוויק־עוועניו, אויף וואָטקין־סטריט (ברוקלין) און אויף העגרי סטריט. אַ שטיבל פון סטאָלינער חסידים איז אויך דאָ אין צענטער פון דער אויטאָמאָביל־אינדוסטרי, אין דעטראָיט (מישיגאן). עס זיינען דאָרט פאַראַן פיל אַרבעטער, מעכאַניקער — סטאָלינער חסידים.

סטאָלינער חסידים זיינען אויך דאָ אין פיל אַנדערע שטעט אין אַמעריקע, אָבער צעוואָרפן. דער רבי, ר׳ יענקעלע, פּאָרט אַרויס אויפן לאַנד, ווי זייער אבות פלעגן דאָס טאָן אין דער אַלטער היים. אין דעטראָיט, וואו עס איז פאַראַן אַ סטאָלינער שטיבל, איז דער רבי אַן אָפטער גאַסט. דער רבי, וועלכער רופט זיך אויך מיטן „באַשיי־דענעם" נאָמען אדמו״ר (אדונינו, מורינו, ורבינו), קומט נישט מיטן לייִדיקן.

די מייסטע סטאָלינער חסידים, וועלכע טוליען זיך נאָך צום רבין, זיינען, ווי דער רבי באַהויפטעט, נישט קיין רייכע לייט. אמתע גבירים זיינען צווישן די סטאָלינער חסידים ניטאָ. די חסידים באַשטייען פון קליינע געשעפטסלייט און אויך פון אַרבעטער. ניט אַלע חסידים זיינען „שומרי־שבת". אייניקע האַלטן אָפילו זייערע געשעפטן אָפן אום שבת, אָבער וואָס צום רבין איז צום רבין. דער רבי אַליין ווייס, אַז זייער חסידים זיינען נישט שטאַרק אָפּגעהיט אין די דינים פון שבת, ער קוקט דערויף מיט אַ צעווייטיקט האַרץ, אָבער וואָס קען ער טאָן? אונס רחמנא פּטרי, דער רבונו של עולם איז מוחל די, וואָס זיינען געצוואונגען עובר־צו־זיין אויף דער תורה. דער גבאי און אויך דער רבי אַליין נעמט אַלעמען אויף בסבר פּנים יפות.

די חסידים זיינען אַלע אימיגראַנטן און דער רבי באַקלאָגט זיך, וואָס דער יונגער דור שטייט־אָפּ פון קאַרלינער חסידות. עס קלעפט זיך צו זיי ניט די לערע פון גרויסן רבי אהרן. צווישן די חסידים וואַרפן זיך אָבער דורך אויך עכטע אַמעריקאַנער יונגעלייט און אַמעריקאַנער יענקישע פרויען. עס קומען צום רבין אַזעלכע, וואָס זיינען פון ייִדישקייט אינגאַנצן אויסגעטאָן. די סטאָלינער חסידות האָט זיך אָבער טיף אייִנגעוואָרצלט אין זייערע הערצער און אין שוועכט מינוטן פון צווייפל כאַפּט מען זיך אַריין צום רבין.

דער רבי פראַוועט טישן, מען זינגט זמירות און מען כאַפּט אַ חסידיש טענצל. ראש־השנה דאַוונט דער רבי אַליין פאַרן עמוד שחרית און מוסף אין דערבייאיקן שטיבל „בית־אהרן". ער איז אַליין דער בעל־תוקע. דאָרט, אין רבינס הויף, פאַרגעסט מען אין דער דרויסנדיקער וועלט. מען טראָגט זיך אַריבער אין די וויייטע עולמות־העליונים פון אַמאָליקער קאַרלינער חסידות. מען טראָגט זיך אַריבער בלויז צייטווייליק, ווייל אַרום און אַרום הערשט דער אַמעריקאַנער ניכטערער גייסט, אַפילו אין שכנות צום רבין.

צו ראש־השנה קומען אייניקע מניינים חסידים פון אַנדערע שטעט. מען קומט פון ניו־דזשוירזי, פון מאַסאַטשוסעטס, מען זוכט אויפצולעבן די אַמאָליקע טראַדיציע פון פּאָרן ימים־נוראים צום רבין. דער קיבוץ, וואָס קומט, איז אָבער קליין. עס איז נישט דאָס, וואָס פלעגט אַמאָל זיין אין סטאָלין.

דאָס שטיבל „בית־אהרן" לעבן דעם רבינס רעזידענץ, איז אַ גאַנץ שיינע שול. ערב ראש השנה פאַרקויפט מען דאָרטן בילעטן, אַזוי ווי אין אַלע שולן. די דאַוונער זיינען ניט דוקא סטאָלינער חסידים. עס קומען אויך ייִדן פון אַ גאַנץ יאָר. וואו ניט וואו וואַרפן זיך דורך ייִדן מיט אַ הדרת־פּנים, מיט אַ באָרד. די מייסטע מתפּללים זאָל ניט אויסגערעדט זיין, זיינען ייִדן געגאָלטע. ווער עס גאָלט זיך מיט אַזאַ סאָרט זאָלב, וואָס איז ערלויבט לויט די דינים פון שולחן־ערוך, און ווער עס גאָלט זיך ביי אַ בארבער... מיט אַ באָרד צי אָן אַ באָרד, אָבער סטאָלינער חסידים איז מען.

אויף ראַדני־סטריט אין ווילִיאַמסבורג, ניו־יאָרק, געפינט זיך איצט דער אוראייניקל פון גרויסן רבי אהרן קאַרלינער. סטאָלינער חסידים זיינען דאָ אויך אין אַמעריקע, אָבער ביי די חסידים און אפשר אויך ביים רבין גופא פעלט דער ברען, די התלהבות פון קאַרלינער חסידות. דער גרויסער אָקעאַן האָט די התלהבות אָפּגעקילט.

ב ת

קבוצה אויפן נאָמען פון די פינסקער קרושים

א.

נאָך אַ לאַנגער, שוווערער רייזע איז די ערשטע אַרגאַניזירטע גרופּע פון די פּינסקער „צעירי־ציון" ענדלעך אָנגעקומען קיין ארץ־ישראל. עס איז געווען אָנהויב דעצעמבער, 1921.

אין יענע יאָרן זיינען די ידיעות, וואָס פלעגן אָנקומען פון ארץ־ישראל געווען קנאַפּע, אומקלאָרע און וועגן ווירקלעכן לעבן אין ארץ־ישראל האָט מען איז גלות געהאַט בלויז אַ פאַרנעפלטן און אויבערפלעכלעכן באַגריף. אויך די גרופּע חברים פון פּינסק האָט, אָנקומענדיק קיין ארץ־ישראל, נאָך אַליין אייגנטלעך ניט געוואוסט, וואָס זי וועט דאָרט טאָן. אָבער איין זאַך איז פאַר די חברים געווען קלאָר: דאָס פאַרגאָסענע בלוט פון די פּינסקער קדושים מוז געפינען אַ תיקון און די בעסטע פאָרם פון אַ דענקמאָל פאַר די קדושים וועט זיין, וועט מיר וועלן אויפשטעלן אַ קאָלעקטיווע לעבעדיקע שאַפונג, וואָס וועט פאַראייביקן דעם אָנדענק פון די פּריצייטיק־אומגעקומענע חברים און וועט פאַר די איצטיקע און קומענדיקע דורות פאַרקערפערן אין אַ לעבעדיקער פאָרם די שטרעבונגען און אידעאַלן פון די חברים־מאַרטירער.

צו אונדזער גרופּע זיינען צוגעשטאָנען אייניקע חברים „צעירי ציון", וואָס זיינען נאָך פריער געקומען אין לאַנד און ה' טבת תרפ"ט (1921) איז אין „בית העולים" אין חיפה פאָרגעקומען די גרינדונגס־פאַרזאַמלונג פון דער קבוצה אויפן נאָמען פון די פּינסקער קדושים. די דאָזיקע קליינע גרופּע האָט באַשלאָסן צו פאַרווירקלעכן אין לעבן די אייִדיע, מיט וועלכער עס האָבן שוין לאַנג זיך אַרומגעטראָגן די חברים פון פּינסק, און הגם דער וועג צום ציל איז פאַר אונז אַליין דאָן נאָך ניט געווען גאַנץ קלאָר, איז דער ציל אַליין פאַר אונז געווען פולשטענדיק קלאָר: גרינדן אַ לאַנדווירטשאַפטלעכע קבוצה, וואָס זאָל זיך באַזעצן אויפן נאַציאָנאַלן באָדן און די קבוצה זאָל אויפנעמען אַלע חברים פון פּינסק, וואָס וועלן אַריינטרעטן אלס מיטגלידער. דער־בייַ מוז אין דער קבוצה הערשן פולשטענדיקע גלייכהייט און מאַקסימאַלע קעגנזייטיקע הילף צווישן די חברים.

די ערשטע שריט פון די חברים אין לאַנד זיינען געווען שווער. אין די שטעט איז דאָן געווען אַרבעטס־לאָזיקייט און אויך אין די קאָלאָניעס זיינען די אַרבעטס־מעגלעכקייטן געווען גאָנץ קנאַפּע, ווייל דער גרעסטער טייל קאָלאָניסטן האָבן באַשעפטיקט אַראָבער. מיר זיינען געווען אָן דערפאַרונג, אָן קענטענישן פון לאַנד, אָן וועלכן עס איז פאַך און דער עיקר, אָן גלויבן אין די אייגענע כוחות. מיר האָבן דעריבער ניט געזען פאַר זיך קיין מעגלעכקייט אָנצוהויבן זיך אָרגאַניזירן אַלס זעלבסטשטענדיקע קבוצה, און מיר זיינען געווען וואָכנלאַנג אין „בית־העולם" אין חיפה און בלויז זיך באַשעפטיקט מיט פלענער און פּראָיעקטן. דערווייל האָט דער „גדוד־העבודה" פאָרגעשלאָגן דער קבוצה, אַז זי זאָל צושטיין צום „גדוד" ווי אַן אויטאָנאָמע גרופּע. אין גדוד האָט דאָן זיך געפונען איינער פון דער פּינסקער אָרגאַניזאַציע „צעירי ציון", דוב בן יהושע ז"ל, וועלכער איז אָנגעקומען קיין ארץ־ישראל מיט אַ יאָר פריער און ער האָט עס באַאיינפלוסט די קבוצה אַריינצוטרעטן אין „גדוד". בשעת די וויכוחים וועגן דעם, צי מען זאָל אַריינטרעטן, אָדער ניט, איז אויסגעדריקט געוואָרן די מורא, טאָמער וועט די קבוצה ניט קענען אָפהיטן איר זעלבסטשטענדיקייט ביים אויפנעמען די נייע חברים פון פּינסק, וואָס וועלן קומען קיין ארץ־ישראל. סוף כל סוף איז באַשלאָסן געוואָרן צוצושטיין צום גדוד. אָבער נאָך דעם ווי דער באַשלוס איז אָנגענומען געוואָרן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ניט אַלע חברים זיינען גרייט צוצושטיין. די מאָטיוון קעגן דעם זיינען געווען פאַרשיידענע: אייניקע חברים האָבן נאָך געמוזט העלפן זייערע משפחות אין גלות און זיי האָבן מורא געהאַט, אַז אַלס מיטגלידער פון גדוד וועלן זיי ניט זיין אימשטאַנד צו דערפילן זייער חוב פאַר דער פאַמיליע, אַנדערע האָבן ניט געוואָלט צושטיין צום גדוד צוליב פרינציפיעלע טעמים, ווייל זיי האָבן געהאַלטן, אַז דאָס איז בכלל אַ פאַלשער וועג. די דאָזיקע שפּאַלטונג איז געווען פאַר די חברים זייער ביטער. איין טייל חברים איז צוגעשטאַנען צום גדוד און איז אַריבער קיין טבריה, אַ צווייטער טייל איז אַריבער קיין תל אביב. אָבער די פערזענלעכע פאַרבינדונגען צווישן די חברים זיינען ניט איבערגעריסן געוואָרן. אַלע האָבן געהאַט די זיכערקייט, אַז די שפּאַלטונג איז נאָר אַ דערווייליקע און אַז מיט דער צייט וועט מען זיך ווידער פאַראייניקן.

די „קבוצה צום אָנדענק פון די פּינסקער קדושים" ביי דעם „גדוד העבודה" האָט געציילט צען מאַן און האָט זיך געפּונען אין „אחיזת־בית" (קרית־שמואל). צו יענער צייט האָט מען אָנגעהויבן אויפּבויען די דאָזיקע „שכונה" (קוואַרטאַל) ביי טבריה און דער גדוד האָט איבערגענומען די אַרבעט פון כביש (שאָסיי). אין דער מחנה פון גדוד האָבן זיך געפונען אַן ערך 150 מאַן און אַלע האָבן גע־וואוינט אין געצעלטן. דער אינציקער „צריף" (באַראַק) אין דעם לאַגער האָט געדינט אַלס עס־צימער. די ענג־שאפט איז געווען גרויס. די גרופּע פּינסקער חברים, וואָס איז צוגעשטאַנען צום גדוד ביי טבריה, האָט באַקומען איין געצעלט מיט פּיר בעטן און דאָרט האָבן אַלע געמוזט זיך איינאָרדענען. יענע עפּאָכע איז געווען פול מיט ראַמאַ־טישקייט און באַגייסטערונג. די שיינע לאַנדשאפט פון „עמק הירדן", דער אויסבליק צום כנרת און חרמון, דאָס קאָכעדיקע לעבן אין דעם גרויסן לאַגער, דאָס אַלץ האָט די חברים באַגייסטערט און דערמוטיקט. די אַרבעט איז געווען אַ „קאַטאַרזשנע", אָבער די התלהבות האָט גובר געווען אַלץ. מיט ליבע האָבן די חברים איבערגעטראָגן אַלע שוועריקייטן און אַלע יסורים פון דעם לעבן אין „גדוד".

ווי געזאָגט, זיינען אונדזערע חברים ביים גדוד גע־ווען אַרגאַניזירט אין אַ באַזונדערע גרופּע און האָבן גע־האָט אויך אַ באַזונדערן פאַרטרעטער אין דעם ראָט פון גדוד. ה' ניסן האָבן מיר אָפּגעהאַלטן די ערשטע טרויער־פאַרזאַמלונג צום אָנדענק פון די קדושים פון פּינסק. אויף דער דאָזיקער פאַרזאַמלונג איז באַשלאָסן געווארן זיך צו וועגן מיט אַ בריוו צו די חברים אין גלות, מעלדן זיי וועגן דער גרינדונג פון דער קבוצה און בעטן ביי זיי הילף, כדי צו קענען וויטער אָנטוויקלען די קבוצה. אויך האָבן מיר באַשלאָסן זיך וועגדן צום ראָט פון גדוד מיט אַ פאַרשלאָג, אַז צווישן אָנדערע פאַרפלאָנצונגען ביי עין־חרוד זאָל מען אויך פאַרפלאָנצן אַ וועלדל צום אָנדענק פון די פּינסקער קדושים. אונזער פאַרשלאָג איז אָנגע־נומען און פאַרווירקלעכט געווארן.

די פראַגע וועגן דער צוקונפט פון אונזער קבוצה איז פאַר די חברים נאָך אַלץ ניט געווען קלאָר, אָבער די הויפּט־ליניעס פון דער וויטערדיקער אָנטוויקלונג פון דער קבוצה האָבן ביסלעכווייז אָנגעהויבן זיך אויסצוקריסטאַלי־זירן און אין דער ריכטונג זיינען געפירט געווארן די פאַר־האַנדלונגען צווישן אונדז און דער פירערשאפט פון גדוד. מיר האָבן געווואוסט, אַז הינטער אונדז שטייט אַ גרויסער רעזערוו פון חברים, וואָס גרייטן זיך קומען קיין ארץ־ישראל און צושטיין צו אונדז. אונדזער פראַגראַם איז געווען, אַז אין פאַרלויף פון יאָרן זאָל די קבוצה אַווי אויסוואקסן, ביז זי וועט שוין ציילן 100 מאַן און דאַן וועט די קבוצה זיך באַזעצן אויפן באָדן פון קרן־קימת ווי אַן אויטאָנאָמע גרופּע פון גדוד. אין פאַרלויף פון אייניקע חדשים שפּעטער איז ביי אונדז אויפגעקומען דער ספק, צי דאָס וועט אונדז געלונגען אין די ראָמען פון גדוד. אין לאָנד האָט געהערשט אַרבעטסלאָזיקייט, די לאָגע פון גדוד איז געווען אַ שוועריע און ער איז געווען געצוואונגען אָפּצושטעלן דעם אויפנעם פון נייע חברים. די צאָל פון די פּינסקער חברים, וואָס האָבן געוואָלט צושטיין צו אונ־דזער קבוצה, איז געוואקסן, אָבער דער גדוד האָט זיי ניט געוואָלט אָננעמען און די חברים האָבן געמוזט בלייבן אין די שטעט, אָפּגעריסן פון אונדז. דאָס האָט אַרויס־גערופן ביי דער קבוצה אַ פאַרביטערונג. מיר האָבן ניט געקענט שלום מאַכן מיט דעם געדאַנק, אַז די חברים, וואָס זיינען מיט אונדז געווען גייסטיק פאַרבונדן נאָך אין גלות, זאָלן ניט קענען מיט אונדז מיטאַרבעטן און זיך ניט באַ־טיליקן אין דער פאַרווירקלעכונג פון אונדזער געמיינזאַמען ציל. און דערווייל האָט די אַרבעט, וואָס דעם גדוד האָט איבערגענומען אין קרית־שמואל, שוין געהאַלטן ביים פאַר־ענדיקט ווערן און מען האָט אָנגעהויבן ליקווידירן די אָפּ־טיילונג. דער גדוד האָט באַשלאָסן צו שאפן אַ נייע אָפּ־טיילונג אין ירושלים און דאָרט איבערנעמען די אַרבעט פון האָקען שטיינער און בויען. די דאָזיקע אָפּטיילונג איז צוזאַמענגעשטעלט געווארן פון אויסגעקליבענע קליינע אַר־בעטס־גרופּן פון גדוד. אויך אונדזער קבוצה האָט באַ־קומען דעם פאַרשלאָג אַריבערצוגיין קיין ירושלים.

די אָפּטיילונג פון גדוד אין ירושלים האָט זיך באַ־זעצט אין „גבעת שאול". זי האָט אויפגעפּנט אַ וואַר־שטאַט צו האָקען שטיינער און צוגעשטעלט די שטיינער פאַר בויען נייע הייזער אין דער שטאָט. די אָפּטיילונג האָט אויך אָנגענומען אַ גרויסע אַרבעט ביים בויען דעם נייעם קוואַרטאַל בית־הכרם, נעבן ירושלים. און אַ חוץ דעם האָט די קבוצה איבערגענומען פאַרשיידענע אַנ־דערע אַרבעטן ביי בויען און ביים האָקן שטיינער. אָבער די שוועריע שטימונג, וואָס האָט געהערשט צווישן די חברים די לעצטע צייט און די נייגונג צו פאַרלאָזן דעם גדוד זיינען געווארן אַלץ שטאַרקער. די חברים, וואָס האָבן זיך געפּונען אויסערהאַלב דעם גדוד, זיינען געקומען מיט אַ פאַרשלאָג צו גרינדן אַ זעלבסטשטענדיקע פּינסקער קבוצה, וואָס זאָל קאָנצענטרירן אַרום זיך אַלע פּינסקער חברים, וואָס זיינען געווען צעזייט און צעשפּרייט אין פאַר־שיידענע פונקטן און געווען גרייט צוצושטיין צו אַזאַ קבוצה.

תשרי תרפ"ג האָבן די חברים פון דער „קבוצה אויפן נאָמען פון די פּינסקער קדושים" דערקלערט, אַז זיי פאַר־לאָזן דעם גדוד. אַלע, אַ חוץ צוויי, זיינען אַרויסגעטראָטן פון גדוד און זיך פאַראייניקט מיט די חברים, וואָס זיינען אַריבער פון תל־אביב און דער אומגעגנט — קיין ירושלים. זיי האָבן געמאַכט אַ לאַגער אין תלפיות, אַוועקגעשטעלט די געצעלטן, וואָס זיי האָבן באַקומען אַלס הלואה און אָנגענומען אַרבעט אין דער „שכונה" (קוואַרטאַל) תלפיות. די גרינדונגס־פאַרזאַמלונג פון דער קבוצה האָט פאַרמו־לירט איר עקאָנאָמישן און געזעלשאַפטלעכן פראָגראַם

„אויפן יסוד פון געמיינזאַמער פּראָדוקציע און גלייכער צע־טיילונג פון דער פּראָדוקציע, געמיינזאַמער באַאַרגונג פון לעבנסמיטל און גלייכהייט אין דער אַרבעט". אין דער דאָזיקער פּאַרזאַמלונג האָבן זיך באַטייליקט 16 בחורים און פון יענעם טאָג אָן הויבט זיך אָן די זעלבשטענדיקע עקסיסטענץ פון דער פינסקער קבוצה.

די ערשטע חדשים אין תלפיות זיינען געווען חדשים פון עקספּערימענטן און צוגרייטונג. די חברים, וואָס האָבן פריער געאַרבעט אין גדוד, האָבן אין די 8־9 חדשים פון זייער אַרבעט באַקומען פאַרשיידענע קענטנישן אויפן גע־ביט פון גראָבן, האָקן שטיינער, מאָכן וועגן, אָבער די אַרבעט פון בויען הייזער איז פאַר זיי געווען אינגאַנצן פרעמד. אויך די חברים, וואָס האָבן פריער געאַרבעט אין תל אָביב, זיינען געווען פשוט׳ע אַרבעטער, געהאָלפן ביים אויסאַרבעטן ליים און ביים בויען הייזער. בלויז צוויי פון דער קבוצה האָבן געהאַט געוויסע עלעמענטאַרע קענ־טנישן אין דעם פאַך פון בויען, אָבער זיי זיינען נאָך זייער ווייט געווען צו בויען אויף אייגענער אחריות. אויף אַזאַ אופן האָבן אונדזערע חברים געמוזט מאַכן גרויי־סע אָנשטרענגונגען, כדי ניט צו האָבן קיין דורכפאַל ביי דער בוי־אַרבעט. צוליב דעם האָבן די חברים אין די ערשטע חדשים פון דער אַרבעט אין תלפיות ניט געהאַט קיין צייט צו פאַרנעמען זיך מיט צוקונפטס־פראָגן און די גאַנצע ענערגיע און צייט איז אַוועק אויף די טאָג־טעגלעכע דאָגות. אָ זייטיקער באַאַבאַכטער וואָלט געקענט מיינען, אַז די דאָזיקע קבוצה איז ניט מער ווי אָ בוי־קאָאָפעראַטיוו און ניט קיין זעלבשטענדיקער קאָלעקטיוו, וואָס שטרעבט צו בשותפותדיקער קאָלאָניזאַציע.

דער פירער פון דער קבוצה האָט זיך באַמיט, אַז די חברים זאָלן ניט פאַרגליווערט ווערן אין זייער אַרבעט, נאָר גיין פּראָויס. עס איז אָנטשטאָנען אָ באַדערפּעניש אַריינצונעמען אין דער קבוצה צוויי חברטעס, וואָס זאָלן פירן די הויז־ווירטשאַפט (קאָכן, וואַשן א. אַז. וו.). וועג עס זיינען אָנגעקומען די ערשטע חברטעס איז אין דער קבוצה געווָארן מער אָרדענונג און דאָס לעבן איז געווָארן באַקוועמער.

אין יענע צייטן האָט מען דער קבוצה געמאַכט פאַר־שיידענע פאַרשלאָגן: וועגן צושטיין צו אַנדערע קבוצים, וועגן באַזעצן זיך אין דער שטאָט א. אַז. וו. די פאַר־שלאָגן האָבן אַרויסגערופן לאַנגע ווכוחים אין דער קבוצה און שטענדיק האָט עס זיך געענדיקט מיט דער זעלבער רעזאָלוציע: די קבוצה טאָר עס ניט טאָן און אָנשטאָט צוצושטיין צו אָ פרעמדן, שוין־עקזיסטירנדיקן קבוץ, מוזן די פינסקער חברים שטרעבן צו שאַפן אָ נייעם זעלב־שטענדיקן קבוץ. די אינערלעכע פאָטענציעלע מעגלעכ־קייטן פון אונדזער גרופּע זיינען געווען גרויס, זיי זיינען געווען פאַרבאַרגן אין אונדז, אָ דאָנק דער אידעאָלאָגישער דערציאונג פון די חברים פון פינסק און איר אומגעגנט, און מיר האָבן נאָך פאַרמאָגט רעזערוון אין דער מחנה פון די חברים, וואָס זיינען דערווייל נאָך פאַרבליבן אויף די ערטער און געווען טריי דער אידייע פון קאָלעקטיווער פּראָדוקציע.

שפּעטער, וועג קיין ארץ־ישראל זיינען אָנגעקומען די ערשטע נייע חברים פון אונדזערע פינסקער רעזערוון איז אָנטשטאָנען די פראָגע וועגן שאַפן אָ נייעם אַרבטס־פונקט. די נייע חברים האָבן אַרייַנגעבראַכט אין דער קבוצה נייע פרישע קרעפטן און עס איז אויפגעקומען די פראָגע: ווי אַזוי שאַפט מען אויפנעם־מעגלעכקייטן פאַר די נייע, וואָס ווילן קומען? פאַר די אַלע חברים, וואָס זיינען געבליבן טריי צו דער צענטראַל־אידייע וועגן קאָ־לעקטיווער קאָלאָניזאַציע, פאַר זיי איז געווען קלאָר, אַז די נייע חברים טאָרן ניט בלייבן אין דער שטאָט. עס איז דעריבער אויפגעשוואומען דער געדאַנק וועגן שאַפן אין דאָרף אָ נייעם פונקט, וואו די חברים זאָלן קענען באַקומען אָ לאַנדווירטשאַפטלעכע צוגרייטונג און דערביי אויך קענען אויפנעמען די נייע חברים. אין פאַרלויף פון דער צייט ווען דער דאָזיקער נייער פונקט ווערן דער צענטראַל־פונקט פון דער קבוצה און די גרופּע אין תלפיות ווען דאָן זיין נאָר אָ הילפס־גרופּע, וואָס ווען האָבן אָ טאָפלטע אויפגאַבע: צוגרייטן און דערציען אַ טייל חברים אין דעם בוי־פאַך און אויסער דעם העלפן עקאָנאָמיש דער צווייטער גרופּע אין דאָרף, וואָס ווען זיכער מוזן לעבן אין שוועך באַדינגונגען.

אין יענע צייטן איז אין ארץ־ישראל געווען „פּראָס־פּעריטי" אויף טאָבאַק־פלאַנצונגען. פון אַלע ערטער האָט מען מאָביליזירט אַרבעטער פאַר דער טאָבאַק־אויסאַרבס־טונג אין שומרון און גליל. צו יענער צייט האָבן מיר אויך באַקומען ידיעות פון פינסק, אַז עס גרייט זיך דאָרט אָ גרויסע עליה קיין ארץ־ישראל. דאָס האָט געצוואונגען אונדזער גרופּע צוצואיילן זיך מיט דעם פלאַן צו שאַפן אָ נייעם אַרבעטס־פונקט. עס איז אָנגענומען געווָארן אָ באַשלוס און די קבוצה אין תלפיות האָט באַשטימט פינף פון אונדזערע חברים, אַז זיי זאָלן אַריבער קיין זכרון יעקב צו טאָבאַק־אַרבעט. די לעבנס־באַדינגונגען פון די חברים אין זכרון יעקב זיינען געווען שווערע. די פינף חברים האָבן זיך צוערשט אייגעאַרדנט אין אין געצעלט, וואָס זיי האָבן אויפגעשטעלט אין אָ וויינגאָרטן ביי אייגעם פון די קאָלאָניסטן. אייגער פון די פינף חברים האָט איבער־גענומען די שמירה פון דעם וויינגאָרטן און די איבעריקע האָבן געאַרבעט ביי טאָבאַק. אין פאַרלויף פון יאָרן האָבן זיי געמוזט לעבן אַן אָ קיך, ניט פאַרזוכט קיין געקעכטס און זיך באַנוגנט מיט ברויט, וואָסער און וויינטרויבן. דאָך האָבן די חברים דאָ זיך געפילט גוט, וויל די דאָר־פישע אָטמאָספערע האָט זיי באַצויבערט. מיט אומגעדולד האָבן זיי דערוואַרט די נייע חברים פון פינסק, וויל זיי האָבן געהאָפט, אַז וועג עס וועלן צוקומען נייע קרעפטן, וועלן די לעבנס־באַדינגונגען ווערן בעסער. אין אָ צייט

אַרום איז ווירקלעך אַנגעקומען די ערשטע נייע גרופּע פון דער פּינסקער יוגנט־אַרגאַניזאַציע. די צאָל חברים האָט אָבֿוזאָ שוין באַטראָפן 11 און זיי האָבן דאָ געדונגען אין דער קאָלאָניע אַ וואוינונג און אָנגעהויבן זיך איינ־ארדענען. אויף דער ערשטער פאַרזאַמלונג איז באַשלאָסן געוואָרן אָפּצושאָפן די לעבנס־פּאָרם פון דער קבוצה אין תלפיות, ביי וועלכער עס האָבן נאָך עקסיסטירט פּריוואָט־חשבונות פון די חברים, און אָנשטאָט דעם איינפירן אן אמתע קאָמונע. דער באַשלוס איז אָנגענומען געוואָרן מיט התלהבות פון אַלע חברים, וועלכע האָבן געהאַלטן, אז די גרופּע אין תלפיות איז אַראָפּ פון ריכטיקן וועג און אז די לעבנס־פּאָרמען דאָרט זיינען נישט די ריכטיקע.

די אַרבעטס־לאָגע אין זכרון יעקב איז געווען נישט שלעכט. אַ טייל חברים און חברות האָבן געאַרבעט ביי טאַבאַק, די איבעריקע האָבן געאַרבעט ביים אויסטריקענען די זומפן. דער אַרבעטס־לוין ביי ביידע גרופּן איז געוואָרן קלענער און קוים געקלעקט אויף באַשפּייזונג און אויף איינקויפן דעם נויטיקן מינימאַלן אינוואָנטאַר. אין יענער צייט האָט אונדזער גרופּע אַ סך געליטן אויף פאַר־שיידענע קראַנקייטן. די נייע חברים זיינען אַנגעקומען אין לאַנד אין מיטן ברענענדיקן זומער און גלייך אין אַריין אין די שווערע אַרבעטן, ווי טרוקענען די זומפּן אין קאַ־באַראַ. ביז זיי האָבן זיך אַקלימאַטיזירט און זיך צוגע־פּאַסט צו דעם לאַנד און צו די אַרבעטס־באַדינגונגען האָט דער גרעסטער טייל פון זיי שווער געליטן פון דער „סאַפּאַטאַטשי“ און פיבער. דער פּראָצענט קראַנקע איז געווען גרויס, יעדן טאָג זיינען צוגעקומען נייע קראַנקע און די צאָל חברים, וואָס האָבן געקענט אַרויסגיין אויף אַרבעט, איז געוואָרן אַלץ קלענער. אָבער די אַלע ליידן האָבן נישט געבראָכן דעם גייסט פון די חברים און זייער אומענדלעכע באַגייסטערונג איז נישט אויסגעלאָשן גע־וואָרן.

פון ערשטן טאָג אָן, ווי אונדזערע חברים זיינען אָנ־געקומען קיין זכרון יעקב, האָבן זיי אָנגעהויבן פּאַרשן די לאָגע אין דער קאָלאָניע און אין דער אומגעגנט און געזוכט אַ מעגלעכקייט צו גרינדן אַ קליינע לאַנדווירטשאַפט. אָבער אַלע פּלענער און פּרוואָון האָבן זיך אויסגעלאָזט מיט גאָר־נישט. עס זיינען אויך געווען שואָכע שאַנסן, אז אונ־דזערע חברים זאָלן קענען באַקומען ביי די קאָלאָניסטן הכשרה־פונקטן, אין וועלכע זיי זאָלן באַקומען לאַנדווירט־שאַפּטלעכע קענטעניש און דערפאַרונג. אין דריי חדשים נאָך דעם ווי עס איז געגרינדעט געוואָרן אונדזער גרופּע האָט דער „סולל־בונה“ פאַרגעשלאָגן דער קבוצה אָנצו־נעמען בוי־אַרבעט אין „גבעת־עדה“, וואו מען האָט אָנ־געהויבן בויען פּיר הייזער און פּיר שטאַלן. די פּינסקער גרופּע האָט געהאַט אַ גוטן נאָמען אַלס בוי־אַרבעטער און דעריבער האָט דער „סולל־בונה“ איר פאַרגעלייגט די אַר־בעט. אַזוי ווי אַלע שאַנסן אויפצובויען אַן אייגענע לאַנד־ווירטשאַפט אין זכרון־יעקב האָבן זיך אַרויסגעוויזן פאַר אוממעגלעך, האָבן מיר דעם פאַרשלאָג אָנגענומען. די קבוצה אין אַ צאָל פון 15־16 מאָן איז אַריבער קיין גבעת עדה. אָבער אויך דאָרט האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז עס זיינען דאָ שוואַכע האָפענונגען צו גרינדן אַ לאַנדווירט־שאַפּטלעכן פונקט, ווייל עס איז נישט געווען דער פּאַס־דיקער באָדן. מיר האָבן דעריבער ווידער געמוזט אָנ־הייבן זוכן נייע וועגן און מעגלעכקייטן.

דאָס אָנקומען פון די נייע חברים, די ידיעות וועגן נאָך נייע צענדליקער חברים, וואָס גרייטן זיך קומען אין לאַנד, און דאָס די שווערע לעבנס־באַדינגונגען און די דאָגות וועגן אויסבילדן די חברים און זיי געבן אַ לאַנד־ווירטשאַפּטלעכע צוגרייטונג, — דאָס אַלץ האָט געבראַכט דערצו, אז די באַציאונגען צווישן די חברים זיינען גע־וואָרן געשפּאַנט און פּאַרשאַרפט, ווייל אין דער קבוצה זיינען פון אָנהייב אָן געווען אַזעלכע, וואָס זיינען אין האַרצן געווען קעגנער פון די וועגן, אין וועלכע די קבוצה איז געגאַנגען. דער דאָזיקער טייל האָט באַטראַכט די קבוצה בלויז אַלס איבערגאַנגס־פונקט, אלס אַ פּלאַץ פּאַר אויסבילדן זיך אין דעם בוי־פּאַך און זיי האָט פון אָנהייב אָן געצויגן צו דער שטאָט און זיינען געווען קעגנער פון קאָלאָניזאַטאָרישע שטרעבונגען פון דער קבוצה.

די דאָזיקע אינערלעכע שפּאַלטונג איז געקומען צום אויסדרוק אויף אייגער פון די פּאַרזאַמלונגען פון דער קבוצה אין תלפיות. עס איז דעמאָלט באַהאַנדלט געוואָרן די פראָגע וועגן אויפשטעלן אַ „צריף“. ביז דאָן פלעגט מען זיך נוהג זיין צו וואוינען זומער אין געצעלטן און אין די ווינטער־חדשים דינגען אַ דירה אין די שכנותדיקע הייזער. סיי די זומער־וואוינונג און סיי די ווינטער־וואוי־נונג האָבן זיך נישט אויסגעצייכנט מיט זייער „לוקסוס“. דער זומער אין ירושלים איז שווער און אין די טעג, וועו עס זיינען געווען שטאַרקע ווינטן, פלעגן די בעטן און די זאַכן אין די געצעלטן באַדעקט ווערן מיט שטויב און עס פלעגט זיך אויך טרעפן, אַז דער ווינט האָט אַראָפּ־גערישן די ליוונטן פון די געצעלטן. ווידער די ווינ־טער־דירה האָט זיך אויסגעצייכנט מיט איר ענגשאַפט, אומ־סאָליידער אינריכטונג און דערביי האָבן מיר נאָך געמוזט צאָלן טייער דירה־געלט. דעריבער האָבן מיר אָנגענומען אַ באַשלוס אויפצושטעלן אין תלפיות אַן אייגענעם צריף. אויף יענער פאַרזאַמלונג האָט דער באַשלוס געדאַרפט באַ־שטעטיקט ווערן. אָבער דאָ איז אויפגעשטאַנען אייגער פון די קעגנער (זייער צאָל איז געווען אַכט) און דערקלערט, אַז זיי ווילן זיך נישט באַטייליקן אין די הוצאות אויפ־צובויען דעם צריף, ווייל זיי טרעטן בכלל אַרויס פון דער קבוצה און פאָדערן אויך, אַז מען זאָל זיך צעטיילן מיט דעם אינוואָנטאַר פון דער קבוצה.

די דאָזיקע מעלדונג איז געווען אייגע פון די שווער־סטע און וויכטיקסטע אין דעם לעבן פון דער קבוצה. די אַרויסגעטראָטענע האָבן זיך אַ נאָמען געמאַכט „פּינסקער קבוצה ב.“ און האָבן זיך אויפגעבויט אַן אייגענעם צריף

אין דער שכנות פון אונדזער קבוצה. צווישן אונדז און די אַרויסגעטראָטענע האָבן זיך אָנגעהויבן לאָנגע און שאַרפּע קריגעריין וועגן דער פראַגע פון צעטיילן זיך מיט דעם אינוועניטאַר. אָבער אַ חברים־גריכט ביי דעם ראַט פון די ירושלימער אַרבעטער האָט געפּסקנט, אַז דאָס פאַרמעגן פון דער קבוצה געהערט צו יענע חברים, וועלכע זיינען געבליבן טריי דער קבוצה און אירע מיטגלידער.

נאָך דער שפּאַלטונג האָבן זיך אָנגעהויבן שוועריקייטן פאַר דער קבוצה. די אָפּטע אַרויסגעטראָטענע זיינען אָפּער געווען גוטע אַרבעטער און איניקע פון זיי זיינען געווען די בעסטע פאַכמענער פון דער קבוצה. אַ קורצע צייט נאָך דער שפּאַלטונג האָבן נאָך צוויי־דריי פון די אָפּטע חברים צוליב פאַרשיידענע סיבות פאַרלאָזן די קבוצה. די איבערגעבליבענע זיינען מערסטנטייל געווען פּשוטע אַרבעטער, נישט געניט אין דער בוי־ווירטשאַפט. די ירושלימער קבלנים (קאָנטראַקטאָרס), וועלכע האָבן פריער געאַרבעט אַרבעטער, האָבן פאַרלוירן זייער צוטרוי צו אונדז. די לאַגע איז געווארן שרעקלעך און כדי פאַרצושטעלן קיום האָבן מיר געמוזט האָבן פיל מוט און גייסטיקע אָנשטרענגונג. אָבער דעם דאָזיקן מוט האָבן מיר געהאט. ערשט איצט האָבן מיר זיך גענומען פאַרווירקלעכן אונדזער פּראָגראַם קלאָר און דייטלעך, און אויב צום ביישפּיל ביים פריערדיקן רעזשים איז געווען אָנגענומען אַ פונקט, אַז אין פאַל וועט די הכנסה שטייגט איבער די הוצאָה, וועלט דער פאַרדינסט צעטיילט צווישן די חברים, האָבן מיר איצט אָפּגעשאַפט דעם דאָזיקן פונקט און פּראָקלאַמירט, אַז די קבוצה דאַרף לעבן ווי אַ פולשטענדיקע קאָמונע. די וואונד אין קערפּער פון דער קבוצה האָט זיך אָנגעהויבן פאַרהיילן אויך אין עקאָנאָמישן זין און מיר האָבן אויפגעבויט דעם צריף. די קבוצה האָט ווידער באַקומען אַרבעט און אונדזער עקאָנאָמישע לאַגע איז פאַרבעסערט געווארן.

אַ וויכטיקער מיטל צוזאַמענצוהאַלטן אונדזער קאָלעקטיוו, איז געווען דאָס ערשטע בלעטל פון אונדזער קבוצה „דרכנו", אָרום וועלכן עס האָבן זיך קאָנצענטרירט אַ גרופּע חברים, וואָס זיינען געווען צעשפּרייט אין פאַרשיידענע פונקטן. דאָס בלאָט איז דערשינען ניט רעגלמעסיק. זיין אויסערלעך אויסזען איז נישט געווען שיין און רעדאַגירט איז עס געווארן כאַפּנדיק, אָבער דאָך האָט דאָס בלאָט פיל מיטגעהאָלפן אויפצוקלערן די שווערע פראָבלעמען פון דער קבוצה. אַ דאַנק דעם דאָזיקן בלעטל האָבן די חברים אין די פאַרשיידענע פונקטן פון לאַנד געהאַט די מעגלעכקייט צו קומען אין אַ קאָנטאַקט צווישן זיך און דיסקוטירן וועגן אָלע אונדזערע אינעווייניקסטע פראָגן.

פיר און אַ האַלב יאָר האָט די קבוצה אין תלפיות עקזיסטירט. אין פאַרלויף פון דער דאָזיקער צייט האָט די קבוצה דורכגעמאַכט אַ סך קריזיסן און שפּאַלטונגען, אָבער דאָך האָט זי אויסגעפירט אויפגאָבן און געהאַט אַ גרויסע באַדייטונג פאַר דער גאַנצער קבוצה: צענדליקער חברים האָבן דאָרט באַקומען זייער אויסבילדונג אין בוי־פאַך און דאָס האָט שפּעטער געבראָכט אַ סך נוצן פאַר דעם לאַנדווירטשאַפטלעכן קאָלעקטיוו.

ב.

פון אָנהייב אָן איז פאַר דער קבוצה געשטאַנען אַ צענטראַלע פראָגע: ווי אַזוי אויסצובילדן די חברים לאַנדווירטשאַפטלעך. צווישן די גרינדער פון דער קבוצה אין צווישן די, וואָס זיינען שפּעטער צוריקגעשטאַנען, איז געווען אַ גרויסע צאָל חברים־פאַכמענער אויף פאַרשיידענע געביטן פון מלאָכה. ביי די אַרבעטן אין דער שטאָט איז די באַדייטונג פון די דאָזיקע חברים געווען אַ גרויסע און זיי האָבן פיל מיטגעהאָלפן צו דער עקסיסטענץ פון אונדזער שטאָטישער גרופּע. אָבער דאָקעגן איז געווען גאָנץ קליין די צאָל חברים, וואָס האָבן מיטגעבראַכט מיט זיך פון גלות קענטענישן און דערפאַרונגען אין לאַנדווירטשאַפט, און אונדזער קבוצה, פאַר וועלכער דאָס הויפּט־ציל איז געווען די לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלאָניזאַציע, איז אַוועקגעשטעלט געווארן פאַר אַ וויכטיקער פראָגע: ווי אַזוי אין אַ קורצער צייט אויסצובילדן אַ גרויסע צאָל חברים אויפן געביט פון לאַנדווירטשאַפט.

פלוצלונג האָבן מיר באַקומען אַ גוטע געלעגנהייט דערצו אַ דאָנק דעם פאַרשלאָג, וואָס מיר האָבן באַקומען פון דעם „מרכז החקלאי". דער פאַרשלאָג איז געווען פאָלגנדער: ביי „אילת השחר" געפינט זיך באָדן פון דער רעגירונגס־ערד. צוליב מאַנגל פון מענטשן איז נישט געווען קיין מעגלעכקייט צו באַארבעטן דעם דאָזיקן באָדן. אונדזער קבוצה ווערט דעריבער פאַרגעשלאָגן איבערצונעמען די אַרבעט און עס ווערט פאַר איר באַשטימט אַ בחדשים אייגנצוקויפן דעם נויטיקן אינוועניטאַר און אויך מיטלען צו גרינדן אַ קליניע לאַנדווירשאַפט פאַר 5—6 מענטשן. די אַלגעמיינע צאָל פון די חברים אויף יענעם פּלאַץ דאַרף באַטרעפן 12, און זייער אַרבעט דאַרף זיין אַפּצורייניקן די פעלדער פון שטיינער. פאַר דער דאָזיקער אַרבעט ווערט באַשטימט אַ ספּעציעלער בחדשט.

דער דאָזיקער פאַרשלאָג איז געווען פאַר אונדז גינסטיק. נאָכדעם ווי מיר האָבן פאַרענדיקט די בוי־אַרבעטן אין „גבעת־עדה", האָבן מיר אָנגעהויבן אַריבערפירן די חברים צו אילת־השחר. דערמיט האָט זיך געעפּנט אַ ניי בלאַט אין דער געשיכטע פון אונדזער קבוצה.

קיין האָניק האָבן מיר אין אילת־השחר ניט געלעקט. די ספּעציעלע שוועריקייטן באַדינגונגען פון אָלע לאַנדווירטשאַפטלעכע פונקטן אין גליל־העליון האָבן זיך אָפּגערופן אויך אויף אונדז: די ווייטקייט פון דער שטאָט, דאָס פעלן פון אַ שאָסיי־וועג, דאָס געפיל פון איינזאַמקייט —

דאָס אַלץ האָט אויך אויף אונדז שלעכט געווירקט. אויף שריט און טריט האָבן מיר זיך באַגעגנט מיט פאַרשיידענע שטעלונגען און יעדער אַנהייב האָט פאַרלאַנגט פון אונדז גרויסע אַנשטרענגונגען. מיר זיינען אַנגעקומען קיין אילת השחר אין מיטן פון דער רעגן־צייט און מיר האָבן פאַר־שפּעטיקט דעם סעזאָן פון זריעה. מיר האָבן קוים באַ־וויזן צו פאַרזייען אַ טייל פון באָדן — 60 דונאַם — וואָס איז געווען באַשטימט אויף צו פאַרזייען ווינטער־תבואות. עס איז שווער צו באַשרייבן די שמחה פון די חברים, ווען זיי האָבן דערזען, ווי די פעלדער הייבן אָן גרינען, די ערשטע פעלדער, וואָס זיינען געאַקערט און פאַרזייט גע־ווארן דורך זייערע אייגענע הענט. אָבער דער ארעמער, אויסגעמוטשעטער באָדן האָט אַנטוישט אונדזערע האָפֿע־נונגען אויף אַ גוט געראָטענעם. אַנשטאָט תבואה האָט די ערד אַרויסגעגעבן דערנער און ניט בעסער זיינען אויך געווען די רעזולטאַטן פון די זומער־תבואות, אויך דאָ האָבן מיר באַוויזן צו פאַרזייען ווייניקער, ווי מיר האָבן געוואָלט, מיר האָבן פאַרזייט הויפּטזאָכלעך „דורא“ (קו־קורוזע) און דאָס געראָטענישׂ איז געווען ניט גלענצנד. דערצו האָבן נאָך די ליבע „שכנים“ אַוועקגעגנבעט אַ טייל פון דער תבואה און די פּרנסה אין אַלגעמיין איז געווען אַ נישטיקע. „אונדזער עקאָנאָמישע לאָגע — שרייבן די חברים פון אילת־השחר — ווערט אַלץ ערגער און קאָמפּליצירטער. מיר האָבן שוין אַ סך חובות און איצט איז נישטאָ קיין מעגלעכקייט צו באַקומען וועלכן עס איז קרעדיט אַפילו פאַר די מינימאַלע עקאָנאָמישע באַדער־פענישן. דער מאַנגעל אין נאַפט האָט אונדז געצווונגען צו באַנוצן זיך מיט האָלץ, אָנשטאָט קוקער, עסן מיר סו־כאַרקעס און אָנשטאָט אויל — האָבן מיר גאָרנישט. מעל וועלן מיר אפשר נאָך קריגן אויף צוויי וואָכן צייט“. און נאָך אייניקע וואָכן: „די פּאַשע פאַר די בהמות האָט זיך געענדיקט און איר מוזט געדענקען, אַז בהמות זיינען ניט קיין מענטשן און מען מוז נאָך טאָפּלט אויף זיי אַכטונג געבן און אָפּהיטן“.

די בוי־אַרבעטן אין אילת־השחר זיינען פון חודש צו חודש אָפּגעלייגט געוואָרן. מען האָט געקענט זוכן זיי־טיקע אַרבעטן אין ווייטע פלעצער. אַ צאָל חברים איז אַוועק קיין טבריה אַרבעטן ביי בוי־אַרבעט, איין חבר מיט אַ פּאָר בהמות איז אַוועק אַזש ביז עפולה זוכן אַרבעט פאַר די בהמות. אין אילת־השחר זיינען נאָר פאַרבליבן די מיידלעך און איין אָדער צוויי בחורים. אָבער ווען ס׳איז געקומען די צייט פון שניט און פון דרעשן, האָט מען וויידער געמוזט צונויפרופן אַלע חברים.

אין מיטן זומער האָבן זיך ענדלעך אָנגעהויבן אין אילת־השחר די בוי־אַרבעטן, אויף וועלכע מיר האָבן גע־האָפט. מיר האָבן איבערגעזומען די אַרבעטן. צו הילף זיינען געשיקט געוואָרן נאָך אייניקע חברים־פאָכמענער פון דער גרופּע אין תלפיות. די דאָזיקע אַרבעט האָט פאַר־בעסערט אונדזער עקאָנאָמישע לאָגע, אָבער די הכנסה איז געווען ניט גרויס און אויך נאָך דעם האָבן מיר ניט גע־קענט דעקן דעם דעפיציט, וואָס מען האָט געמאַכט אין פאַרלויף פון יאָר.

ביים סוף פון יאָר איז פאַר אונדז ווידער געשטאַנען די פראַגע וועגן דער צוקונפט. מיר האָבן אָנגעהויבן פירן פאַרהאַנדלונגען מיט די אינסטיטוציעס וועגן דער ווייטער־דיקער עקסיסטענץ דאָ אויפן פלאַץ. אַזוי ווי מיר האָבן שוין געהאַט מער דערפאַרונגען, האָבן מיר שוין זיך באַ־צויגן מיט מער פאַרזיכטיקייט צו די פלענער, וואָס מיר האָבן געהאַט אויסגאַרבעט. דערווייל זיינען אין אילת השחר פאַרגעקומען ענדערונגען אין דער קבוצה. ווינטער תרפ״ו האָבן מיר פאָנאַנדערגעלאָזן די גרופּע אין אילת השחר און איבערגעלאָזט נאָר זיבן חברים פאַר הכשרה אין פארשיידענע צווייגן אויף אַ יאָר צייט.

אַזוי האָט זיך פאַר אונדז געענדיקט די עפּאָכע פון אונדזער לאַנדווירטשאַפטלעכער צוגרייטונג אין אילת־השחר. ניט קוקנדיק אויף די פיל אַנטוישונגען, וואָס מיר האָבן דאָרט דורכגעמאַכט, האָט דער דאָזיקער פלאַץ אויסגע־פילט א וויכטיקע אויפגאַבע אין אונדזער לעבן. אין פאַר־לויף פון יאָר האָבן די חברים באַקומען דערפאַרונגען אויף דעם געביט פון פאלכא (תבואות), וואָס איז דאָ געווען כמעט דער אייניקער צווייג. אויך האָבן די חברים דאָ געלערנט דעם עול פון פירן אַן אייגענע לאַנדווירטשאַפט. די צרות און ליידן, וואָס מיר האָבן דאָ געהאַט, זיינען גע־ווען פאַר אונדז אַ לעקציע פאַר דער שפּעטערדיקער אַר־בעט. עס קאָן זיין, אַז מיר האָבן געקענט דערגרייכן בעסערע רעזולטאַטן; עס קען זיין, אַז מיר האָבן ניט אויסגענוצט אַלע מעגלעכקייטן פון יענעם פלאַץ, אָבער די אַלע דערפאַרונגען האָבן אונדז שפּעטער געבראַכט גרויס נוצן, ווען מיר האָבן געשאַפן די קבוצה אין גבת.

אין משך פון אייניקע יאָר צייט זיינען אונדזערע חברים געווען צעשפּרייט איבער פאַרשיידענע פונקטן פון לאַנד, כדי צו זאַמלען דערפאַרונגען. מיר האָבן אויסגע־נוצט אויפן בעסערן אופן די דעמאָלסטיקע באַגרענעצטע הכשרה־מעגלעכקייטן אויף אַלע געביטן: די לאַנדווירט־שאַפטלעכע שולן אין מקוה־ישראל און נהלל, די לאַנד־ווירטשאַפטלעכע פונקטן פון די אַרבעטער־גרופּן אין די ווירט־שאַפטן פון די קאָלאָניסטן אין גליל. די חברים האָבן זיך דאָרט ספּעציאַליזירט אויף פלאַנצונגען און אויף פאלכא און די חברות האָבן זיך אויסגעבילדט טעאָרעטיש און פראַקטיש אין האָדעווען עופות, אין שטאָל און אין גערט־נער־אַרבעטן.

דער שווערסטער פעריאָד איז פאַר אונדז געווען די הכשרה ביי די קאָלאָניסטן אין גליל. דאָס געפיל פון אינזאַמקייט און אָפּגעריסנקייט פון דער געזעלשאַפט און פון דער קבוצה, דאָס לעבן אין פאַרוואָרפענע ווינקעלעך, ווי יבנאל אָדער פוריה, די שווערע אַרבעט, די אומבא־

גרענצטע אַרבעט־שטונדן, די שלעכטע דערנערונג און אַ מאָל אויך די באַליידיגנדע און גראָבע באַציאונג מצד דעם קאָלאָניסט אָדער זיין פרוי — דאָס אַלץ האָט גע־ווירקט שוואַך אויף די חברים און מען האָט שוין געמוזט האָבן אַ סך געדולד און אידעאַליזם פון אַ חלוץ, כדי אויסצוהאַלטן ביי אַזעלכע באַדינגונגען. און אַפילו די דאָ־זיקע הכשרה איז ניט געווען קיין רעגלמעסיקע און ניט שטענדיק האָט מען זי געקענט געפינען אין די קאָלאָניעס פון גליל. אָפט פלעגט אַ חבר מוזן וואַנדערן אין פאַר־לויף פון חדשים פון איין קאָלאָניע צו דער צווייטער, זוכנדיק אַרבעט, ביז פון יבנאל קיין פוריה און פון פוריה קיין כנרת און ווידער פון דאָרט קיין בית־גן, דאָ אַ טאָג און דאָרט אַ טאָג, ביז ער האָט ענדלעך געפונען אַ קאָלאָניסט, ביי וועלכן ער האָט נושא־חן געווען און באַ־קומען ביי אים פעסטע אַרבעט. עס זיינען געווען אויך פאַלן, וועו חברים האָבן נאָך חדשים־לאַנגע וואַנדערונגען געמוזט צוריקקומען, ניט־געפינענדיק אין ערגעץ קיין פאַסיקע אַרבעט. אָבער שוין נאָך דעם אָפילו, ווי מען האָט געהאָט דאָס גרויסע גליק זיך איינצוואָרדנען ביי אַ קאָלאָניסט, האָבן די ליידן און צרות זיך ניט פאַרענדיקט.

ג.

אין פרילינג תרפ״ה האָט די צאָל חברים פון אונ־זער קבוצה דערגרייכט אַן ערך 40, פון זיי האָבן זיך דרייצן געפונען אין אילת־השחר, אַכצן אין תלפיות און די איבעריקע זיינען געווען צעשפרייט איבער די הכשרה־פלעצער. די ידיעות, וואָס מיר האָבן באַקומען פון די פינסקער חברים, וואָס האָבן געאַרבעט אין „החלוץ״ און אין דער יוגנט־באַוועגונג, האָבן אָנגעזאָגט די בשורה, אַז עס קומען אין לאָנד אַ סך נייע חברים. וואו געפינט מען פאַר זיי אַ פלאַץ און אַרבעט? דאָס האָט צוגערויבט ביי אונז די רו.

דאָ איז אויפגעשטאַנען דער פלאַן וועגן גרינדן אַ דריטע גרופּע אין איינער פון די קאָלאָניעס. אָבער דאָס איז ניט געווען אַזוי לייכט דורכצופירן. די פאַרהאַנד־לונגען, וואָס מיר האָבן וועגן דעם געפירט מיט דעם מרכז־החקלאי״, האָבן צו קיין רעזולטאַט ניט געבראַכט. די אַרבעטס־לאָגע אין די קאָלאָניעס איז צו יענער צייט געווען אַזוי שווער, אַז אַריינפירן נאָך נייע גרופּעס איז געווען כמעט אוממעגלעך. די צאָל קבוצים און קבוצות אין די קאָלאָניעס איז געווען קליין. יידישע אַרבעטער האָט מען דאָרט באַשעפטיקט נאָר זעלטן און דערביי איז די אַרבעט פון אויסריניקן דעם באָדן. דעריבער איז פאַר־שטענדלעך, אַז וועו מיר האָבן זיך דערווּסט, אַז עס איז דאָ אַרבעט אין מגדיאל, אין דער נייער קאָלאָניע, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן בויען ביי פּתח־תקוה, האָבן מיר זיך אָנגעכאַפט אין דעם. אויף דער יערלעכער פאַרזאַמלונג אין תלפיות, אין דער אָנוועזנהייט פון אַלע חברים פון דער קבוצה, איז באַשלאָסן געוואָרן צו גרינדן אַ צייט־ווייליקע אָפּטיילונג אין מגדיאל, כדי, אַז די גרופּע זאָל, נאָך דעם ווי זי וועט פאַרענדיקן די אויסריניקונגס־אַרבעט, וואָס האָט געדאַרפט דויערן 3—4 חדשים, שפּע־טער אַריבער קיין פּתח־תקוה צו אַרבעטן דאָרט אין דער קאָלאָניע. עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו שיקן קיין מגדיאל צען חברים, פון זיי פיר, וואָס האָבן זיך שוין געפונען ווייניקסטנס אַ האַלב יאָר אין לאָנד, און די איבעריקע — נייַ־אָנגעקומענע חברים. פאַקטיש זיינען אַוועק קיין מגדיאל פון תלפיות בלויז פינף „אַלטע״ און נייַע צוזאַמען. די אי־בעריקע פינף זיינען אַהין געקומען פון תל־אביב.

פאַר די יעניקע, וואָס האָבן פריער די גאַנצע צייט זיך געפונען אין ירושלים און זיך פאַרנומען מיט שטאָ־טישע אַרבעטן, איז דאָס אַריבערגיין פון שטאָט אין דאָרף אַריין געווען אַ גרויס אָפּקומענישׂ. אונדזער גאַנץ ביסל פאַרמעגן, וואָס מיר האָבן געבראַכט קיין מגדיאל, איז באַ־שטאַנען פון עטלעכע צעריסענע און געלאָטעטע געצעלטן. מיר האָבן געמאַכט אונדזער לאַגער אין מיטן פעלד, אין צענטער פון דער קאָלאָניע. דאָרט האָט זיך אויך גע־פונען דער לאַגער פון די אַרבעטער ביים אויסטרוקענען די זומפן, עטלעכע צענדליק חברים פון דער גרופּע „עין־חריד״ אין פּתח־תקוה, אַ גרופּע פון „מעבר״ און נאָך אייי־ניקע אַנדערע. אין אונדזער גרופּע זיינען געווען זיבן בחורים און דריי מיידלעך. די מיידלעך האָבן ניט גע־קענט זיך באַטיילקן אין דער שווערער אַרבעט פון אויס־טריקענען זומפן און זיך פאַרנומען בלויז מיט הויז־ווירט־שאַפט. אין איינעם פון די געצעלטן האָט זיך געפונען די קיך, דאָס „עס־צימער״ און לעבן דעם האָבן מיר איינ־געאַרדנט די „וועשעריי״.

די אַרבעטס־באַדינגונגען זיינען געווען שווערע. די אַרבעט, וואָס איז מייסטנס באַשטאַנען פון גראָבן, איז גע־וען אויסגעפירט דורך אַ קבלן (קאָנטראַקטאָר). דער אַר־בעטס־לוין: אינגאַנצן 8 פיאַסטער (40 סענט) פאַר אַ קוואַדראַט־מעטער. מיר האָבן געגראָבן טיפע און לאַנגע קאַנאַלן. די מערהייט חברים אין דער גרופּע זיינען גע־וען נייַע אין לאַנד, אָן דערפאַרונג אין דער אַרבעט. ביי אַזעלכע שוועריע באַדינגונגען האָבן די חברים די ער־שטע צייט שטאַרק געליטן. אַ חוץ דעם האָבן מיר נאָך געהאַט אַ מזל, וואָס דער באַדן, וועלכן מיר האָבן געגראָבן, איז געווען האַרט ווי אייזן. די ריכטיקע אַרבעטס־מע־טאָדן, וועלכע מען מוז אָנוועַנדן ביי אַזאַ אַרבעט, האָבן מיר ניט געקענט און מיר האָבן געפטרט פיל מי און שוויים אומזיסט, אָן פּראָדוקטיוו רעזולטאַטן. נאָך דער אַרבעט פלעגן מיר זיין צעבראָכן און דערהרגעט. דערצו האָבן מיר נאָך געליטן פון מאַנגל אין וואַסער. דורך אַ דינע רער פלעגט מען אַריינפירן וואַסער פון עין־חי צו דער קאָלאָניע און פון דאָרט צו אונדזער לאַגער. אָבער אויך אין דעם ברונעם פון עין־חי איז ניט שטענדיק געווען וואַסער, זייער אָפט פלעגט די מאַשין צו שעפן

וואַסער קאָליע ווערן און דאָן איז גאַנץ מגדיאל געבליבן אָן אַ טראָפן וואַסער. אַממייסטן פלעגן מיר ליידן פון וואַסער־מאַנגל אין די טעג פון די כאמסינען (הייסע ווינטן). ניט זעלטן פלעגן מיר מוזן אין מיטן העלן טאָג אָפּ־שטעלן די אַרבעט און וואַנדערן אין די נאָענטע קאָלאָניעס — עין־חי און כפר־סבא — כדי צו זוכן וואַסער אויף צו שטילן דעם דורשט. און איך דערמאָן זיך אייגעם אַזאַ הייסן טאָג, ווען מיר זיינען צוריקגעקומען פון דער אַרבעט און ניט געפונען אין לאָגער קיין וואַסער צום טרינקען. מיר האָבן אַלע געמוזט צוריקגיין קיין עין־חי טרינקען וואַסער, אָבער אויפן וועג איז אייגע פון אונדזערע חברות אַוועקגעפאַלן אָן פאַרחלשטע. ווען מיר האָבן אייגעזען, אַז אויף אַזאַ אופן קענען מיר ניט פאָרזעצן די אַרבעט, האָבן מיר באַשלאָסן ברענגען וואַסער פון ירקון, עטלעכע קילאָמעטער ווייט פון אונדזער מחנה. קיין בהמה צו פירן דאָס וואַסער האָבן מיר ניט געהאַט און דעריבער פלעגן צווויי חברים מיט אָן עמער אויף די פלייצעס מרזן יעדן טאָג גיין קיין „שבע טחנות" און פון דאָרט ברענגען דאָס וואַסער. דאָס אַלץ האָט געקלעקט בלויז אויף צו טרינקען, אָבער מיר האָבן דאָך געמוזט יעדן טאָג אויך זיך וואַשן און דאָן האָבן מיר געדאַרפט וואַסער פאַר די וועש, ווייל אָפט האָבן מיר געאַרבעט אַ גאַנצן טאָג אין זומפ און בלאָטע און נאָך דער אַרבעט פלעגן מיר צוריקקומען שוואַרץ און שמוציק. אויף אַזאַ אופן האָבן מיר קיין אַנדער ברירה ניט געהאַט ווי זיך שלעפּן מידע און צעבראָכענע צום ירקון און זיך וואַשן אין טייך. אונדזער וועש פלעגן מיר וואַשן אויף אַזאַ אופן: אין דער פרי האָבן מיר געגומען אויף די פלייצעס די בינדלעך וועש און באַגלייט די חברטעס — די וועשערינס, ביז דעם ירקון. זיי זיינען דאָרט געשטאַנען אַ גאַנצן טאָג און געוואַשן, אין אַ וויסטער סביבה, וואו מען זעט בלויז אַראַבער (ערשט שפּעטער האָבן מיר דערפאָרן, ווי גרויס עס איז געווען די סכנה פאַר די מיידלעך, וואָס האָבן געאַרבעט אין יענעם וויסטן פלאַץ). אין אַוונט פלעגן מיר ווידער קומען, נעמען די גערייניקטע וועש און ברענגען אין לאָגער אַריין. מיר האָבן אויך שטאַרק געליטן פון די גע־צעלטן, אין וועלכע מיר האָבן געוואוינט. דאָס זיינען געווען אָפּגענוצטע, צעריסענע געצעלטן און דער מינד־סטער ווינט האָט זיי געקענט אַראָפּרייסן. אויך די מע־דיצינישע הילף איז געווען שלעכט און ניט גענוג. אין דער גאַנצער געגנט איז געווען נאָר אײַן דאָקטאָרקע, וועלכע האָט געוואוינט אין רעננה. צוויי מאָל אין וואָך פלעגט זי רייטנדיק אויף אַן אייזל באַזוכן די קאָלאָניעס. זי איז געווען צו שטאַרק באַלאַסטעט מיט אַרבעט און עס זיינען געווען פאַלן, ווען די מעדיצינישע הילף איז געווען דרינגנד נייטיק, אָבער ווען די הילף איז געקומען, איז שוין געווען צו שפּעט. און דאָך, ניט קוקנדיק אויף די אַלע צרות, האָט אין לאָגער געהערשט אַ געהויבענע שטימונג. ווייל גרויס איז געווען דער צויבער פון דער לאַנדשאַפט מיט איר ווילדער שיינקייט.

בשעת מיר האָבן באַשלאָסן צו גרינדן די גרופּע אין מגדיאל האָבן מיר געהאַפט, אַז מיר ווילן קענען אויסנוצן די ווירטשאַפטן פון די קאָלאָניסטן פאַר אַ פלאַץ פון הכשרה פאַר איניקע פון אונדזערע חברים. אָבער אונדזער האָפענונג איז ניט מקוים געוואָרן. די לאַגע פון די מערסטע קאָלאָ־ניסטן איז געווען אַ ביטערע, ווייל צוליב מאַנגל אין וואַסער און מאַנגל אין מיטלען האָבן זייערע ווירטשאַפטן ניט מצליח געווען. מיר האָבן דעריבער געמוזט אויפגעבן די האָפענונג אויף אייגארדנען אייניקע חברים בייַ די קאָלאָניסטן. מיר האָבן געוואוסט, אַז די דערפאָרונג, וואָס מיר ווילן קריגן אין מגדיאל, דערפאָרונג אין אַרבעט און אין אייגשטעלן זיך ווי אַ זעלבסטשטענדיקע גרופּע, אַז דאָס וועט אונדז ברענגען א סך נוצן. און אין דער הינזיכט האָבן מיר ניט געהאַט קיין טעות.

דערווייל איז פאָרגעקומען אַ וועגדונג אין אונדזער אַר־בעטס־לאַגע. מיר האָבן פאַרענדיקט אויסטרוקענען דעם ערשטן זומפיקן טייך בייַ דער קאָלאָניע און זיך געגומען צו אויסטרוקענען דעם צווייטן טייך, וואָס האָט זיך געפו־נען אַ סך וווייטער. דאָ איז די אַרבעט געווען נאָך שווע־רער, ווייל דאָ האָבן מיר די גאַנצע אַרבעט געמוזט מאַכן שטייענדיק אין וואַסער, אין זומפ. מיר האָבן ניט געהאַט קיין שטיוול און פאַסיקע קליידער, מיר האָבן געמוזט אַר־בעטן שטייענדיק אַ גאַנצן טאָג אין וואַסער באַרוועס, און די רעזולטאַטן פון דער אַרבעט זיינען געווען קלאָגעדיקע. און דאָ האָבן פלוצלונג אויסגעבראָכן אין לאַגער די ער־שטע פאַלן פון מאַלאַריע. די צעריסענע געצעלטן, דער מאַנגל אין וואַסער, מאַנגל אין די נייטיקע סאַניטאַריש באַדינגונגען, די שוועכע פאַרמאַטערנדיקע אַרבעט — דאָס אַלץ צוזאַמען האָט מיטגעהאָלפן צו פאַרשפרייטן די קראַנ־קייט. דאָס אייניציקע מיטל, מיט וועלכן מען האָט דאָן באַקעמפט די מאַלאַריע איז געווען, שלינגען פראָפילאַקטישן כינין און טרינקען קאָניאַק. די מיטלען האָט אונדז צו־געשטעלט דאָס אַרבעטס־ביורא אין פּתח־תקוה.

ענדע יולי האָט די אַרבעט שוין געהאַלטן ביים פאַר־ענדיקן זיך. מיר האָבן אָנגעהויבן מאַכן הכנות אַריבער־צוגיין קיין פּתח־תקוה. מיר האָבן באַקומען אַ לויפיקן פלאַץ פאַר אַ לאַגער אין עין־גנים און סוף יולי 1925 האָבן מיר פאַרלאָזן מגדיאל. אין אונדזער קאַסע איז דאָן געווען ריינער ריוח גאַנצע 25 פונט. דאָס איז אין יענע צייטן געווען אַ ריזיקע סומע, נעמענדיק אין אַכט אונדזער קליינע צאָל מענטשן און קליינעם אַרבעטס־לוין. אַריבערגייענדיק קיין עין־גנים האָבן מיר געגרינדעט די דאָרטיקע גרופּע, וועלכע האָט שפּעטער געשפילט אַן אָנט־שיידענע ראָלע אין דער אָנטוויקלונג פון אונדזער קבוצה.

מיר זיינען אַריבער פון מגדיאל קיין פּתח תקוה מיט אַ קליינער צאָל מענטשן. אונדזער לאַגער אין עין־גנים האָט פאַרנומען אַ פלאַץ פון בסך הכל 12 דונאָם.

ווען מיר זיינען אָנגעקומען איז די אַרבעטס־לאָגע געווען נישט קיין גלעצנדע. בישט־קוקנדיק דערויף, וואָס די צאָל פון די יידישע אַרבעטער איז געווען אַזוי קליין, האָבן זיי דאָך אין דער קאָלאָניע געליטן פון אַרבעטלאָזיקייט. די אינערלעכע אייניריכטונגען אין אונדזער „אינטימער" קבוצה זיינען געווען גאָנץ פּרימיטיוו. דאָס עס־צימער און די קיך האָבן זיך געפונען אין אַ קליינעם אָפּגעריסענעם געצעלט. צוויי לעדיקע פעסער און אויף זיי אַ ברעט — דאָס איז געווען אונדזער „טיש", און אין אַ ווינקל צוויי בלאָקן איז געשטאַנען דער פּרימוס — אונדזער „קיך".

ווען מיר זיינען אָנגעקומען קיין פּתח־תקוה, האָבן מיר געוואוסט, אַז אונדזער גרופּע מוז דערפילן אָזעלכע אויפגאָבן, וואָס פון זיי העכגט אָפּ דער גורל פון אונדזער קבוצה און איר צוקונפט. מיר האָבן געוואוסט, אַז פּאַר אונדז ליגט אַ ברייט פעלד פון אייננעמען פּאָזיציעס אין פּאַרשיידענע אַרבעטס־געביטן אין דער קאָלאָניע. מיר האָבן אויך געזען פּאַר אונדז ווייטע מעגלעכקייטן פון זעלבסטשטענדיקע לאָנדווירטשאָפטלעכע אונטערנעמונגען, וואָס זאָלן פאַרפעסטיקן אונדזער עקסיסטענץ אין דער קאָלאָניע. מיר האָבן זיך אָפּגעגעבן אַ רעכענונג, אַז פּאַר די נייע חברים, וואָס וועלן אָנקומען אין לאָנד, איז דאָס כמעט דער איינציקער אויפּנעם־פּלאַץ, ווייל ביי דער אַרבעטס־לאָגע, וואָס האָט דאָן געהערשט אין לאָנד, איז קיין בעסערער פּלאַץ פּאַר נייע חברים ניט געווען. אונדזערע האָפּענונגען זיינען ניט אָנטוישט געוואָרן. אין עין־גנים איז אונדז ווירקלעך געלונגען צונויפּצוזאַמלען און פּאַר־פעסטיקן דעם גרעסטן טייל פון דער קבוצה און אים צו־גרייטן צו דער קומענדיקער זעלבסטשטענדיקייט.

אויך די נייע עליה, וועלכע מיר האָבן דערוואַרט מיט אומגעדולד, האָט אונדז ניט אָנטוישט. די ידיעות, וואָס מיר האָבן באַקומען פון דער אַלטער היים, זיינען גע־ווען מונטערע. אונדזערע חברים און ספּעציעל הערשל פינסקי, האָבן געארבעט אין פאַלעסטינע אין „החלוץ" און האָבן אויך אָרגאַניזירט און צוגעגרייט די נייע עליה. די רעגלמעסיקע קאָרעספּאָנדענץ צווישן דער קבוצה און די פּינסקער חברים און די פּריוואָטע בריוו צווישן די חברים פון דער קבוצה און די חברים פון דער אַלטער היים האָבן פיל מיטגעהאָלפן דערצו, אַז די חברים, וואָס האָבן זיך געקליבן קומען אין לאָנד און צו־שטיין צו אונדז, זאָלן האָבן ריכטיקע באַגריפן וועגן ארץ־ישראל. פון פינסק פלעגן מיר באַקומען געניוע ידיעות וועגן דער לאָגע פון דער הכשרה און דער עליה און מיר האָבן געוואוסט פאָרויס, ווער עס קומט און ווען, אַזוי אַז מיר האָבן געקענט באַצייטנס זאָרגן פאַר דער אויפנאַמע פון די נייע חברים.

דער ערשטער ווינטער אין עין־גנים איז געווען זייער שווער. ווען עס איז אָנגעקומען די רעגן־צייט זיינען מיר געשטאַנען פאַר דער שווערער וואויגנונגס־פּראָגע. די צערי־סענע געצעלטן, וועלכע מיר האָבן געשלעפּט פון תלפיות קיין מגדיאל און פון דאָרט קיין עין־גנים, האָבן דעם ערשטן רעגן ניט אויסגעהאַלטן. דורך אַלע געצעלטן איז אַרייני־געדרונגען וואַסער און די חברים זיינען געווען געצוואונגען אין מיטן דער נאַכט פאַרלאָזן די געצעלטן און וואַנדערן, ביז זיי האָבן געפונען שוץ אין דעם גרויסן פירעקיגן געצעלט, אין וועלכן עס האָבן זיך געפּינען אַלע אונדזערע געמיינשאַפטלעכע אייניריכטונגען: די קיך, דאָס עס־צימער און דער קליידער־מאַגאַזין. נאָך פאַרהאַנדלונגען מיט דעם „מרכז החקלאי" און מיט דער „סוכנות" האָט מען אונדז באַ־שטימט אַ סובסידיע אויף אייניצוקויפן בוי־מאַטעריאַלן און אויסבויען צוויי צריפים: אייניעם אַ גרויסן פאַר 20 מאַן און אַ קליינעם פאַר אַן עס־צימער און קיך. ווען די צריפים זיינען געווען פאַרטיק — אָן פענצטער, אָן אַ דאָך און פאָדלאָגע — האָבן זיי אין אונדזערע אויגן אויס־געזען ווי פאַלאַצן. דערווייל איז אונדזער צאָל געוואַקסן. די צריפים האָבן שוין מער ניט געקלעקט פאַר אַלע חברים און אַ טייל האָט אין פאַרלויף פון ווינטער ווייטער געמוזט וואויגנען אין די געצעלטן.

די אַרבעטס־לאָגע איז געווען שווער. אין פאַרלויף פון דער רעגן־צייט איז די אַרבעטסלאָזיקייט געוואָרן אַלץ גרעסער. גראָד איז דאָס יאָר געווען רייך אין רעגנס און עס זיינען געווען טעג, ווען אפילו קיין איינציקער חבר איז ניט אַרויס אויף אַרבעט. אָבער אפילו אין די הפסקות צווישן רעגן און רעגן איז קיין סך אַרבעט ניט געווען. דאָס רוב חברים זיינען געווען אָן דערפאַרונג אין דערי־בער איז זייער אַרבעטס־לוין געווען אַ נישטיקער. דאָס האָט נאָטירלעך באַאיינפלוסט אונדזער עקאָנאָמישע לאָגע. דעם „ריוח", וואָס מיר האָבן געבראַכט פון מגדיאל, האָבן מיר שוין לאָנג געהאַט אויפגעגעסן, די חובות זיינען גע־וואַקסן און די עקסיסטענץ־פראָגע איז געוואָרן אַלץ שאַרפער. די דערנערונג איז געווען נידעריקער פון מינימום און מיר האָבן אפילו געניג ברויט ניט געקאָנט האָבן. אין די בריוו פון די חברים פון דער גרופּע צו אַנדערע חברים ווערט גאָנץ קלאָר געשילדערט די קאַטא־סטראָפאַלע לאָגע: „די נויט — שרייבט אַ חבר — האָט דערגרייכט צו דער העכסטער מדרגה. מיט גרויסע שוו־ריקייטן איז אונדז היינט געלונגען צו באַקומען 15 לייבל ברויט און מען מוז שוין זאָרגן פאַרן מאָרגן..." און אַ צווייטער חבר שרייבט אין צווי יאָר שפּעטער: „די לעצטע וואָך איז געווען אומגעהויער שווער. פיל ענערגיע און כחות האָבן מיר געמוזט פּטרן, כדי צו ראַטעווען זיך פון הונגער, פשוט הונגער."

אין יענער עפּאָכע פון אַרבעטסלאָזיקייט איז געווען נאָר איין אַרבעט, וועלכע האָט באַשעפטיקט די אַרבעטס־לאָזע חברים און חברות: פליקן פעלד־בלומען אָרים די פרדסים אין פּתח־תקוה. די פאַרפום־פאַבריק פון פי"קא און בנימינה פלעגט אָפּקויפן די בלומען אויף וואָג. פאַר־טיעסווייז פלעגן די חברים זיך צעשפּרייטן צווישן די

פרדסים, באַלאַדנט מיט לאַנגע שטעקענס, וואָס האָבן געהאָט פאַרשאַרפטע שפּיצן. די חברים האָבן געמוזט ברעכן די פּיס אויף אַ מרחק פון עטלעכע קילאָמעטער פון דער קאָלאָניע און נאָך אַ גאַנצן טאָג פון פאַרמאַטערנדער אַרבעט פלעגן זיי ביינאַכט אָפּגעבן די אָפּגעפּליקטע בלומען און מאַכן דעם חשבון פון דעם „ריוח", וואָס האָט באַטראָפן 4 ביז 6 פּיאַסטער אַ טאָג. דאָך זיינען מיר אָפּילו מיט דער דאָזיקער אַרבעט געווען צופרידן, ווייל דאָס האָט אונדז אויף אַ צייט לאַנג געראַטעוועט פון דער שאַנדע פון לידיק גיין.

אין מיטן ווינטער האָבן מיר באַקומען אַן אַרבעט, וואָס האָט אַ ביסל פאַרלייכטערט אונדזער לאָגע. דאָס אַרבעטס־ביוראָ אין פּתח־תקוה האָט באַקומען אַ באַשטעלונג אויף „חצץ" (געהאַקטע קלייַנע שטיינדלעך) בייַ דער שטייַנער־האַקעריי אין מגדל צדק, וואָס האָט זיך געפונען אין דיַ הענט פון „סולל בונה". בייַ דער דאָזיקער אַרבעט זיינען הויפּטזאַכלעך געווען באַשעפטיקט מיידלעך, וואָס האָבן געאַרבעט אונטער שוועריַ באַדינגונגען. אויף אַ שטייַנערדיקן בערגל בייַם אַראַבישן דאָרף איז אויפגעשטעלט געוואָרן אַ לאָגער, און דאָרט זיינען געווען קאַנצענטרירט עטלעכע צענדליק מיידלעך און עטלעכע בחורים פון די קבוצים אין פּתח־תקוה. דאָס לעבן דאָרט אין ווינטער־צייט איז געווען שוועער. אין די צעלעכערטע געצעלטן, אָפּגעריסן פון דער קאָלאָניע, האָבן די באַוואוינער פון לאָגער געמוזט לייַדן פון די ווינטן און רעגנס. ביינאַכט פלעגן די חברים אין חברות אַרויסגיין אויף שמירה לויט דער ריי. דער אַרבעטס־לוין איז געווען אַ נידעריקער. די הכנסה האָט קוים געדעקט די דערנערונגס־אויסגאַבן אין דער קאָלעקטיווער קיך. דאָך איז עס פאַר דער קבוצה געווען אַ רעטונג.

דערוויַיל איז די גרופּע געוואָקסן פון חודש צו חודש. אין 1926 האָט די צאָל מיטגלידער שוין דערגרייכט פון 60 ביז 70 מאַן. דאָס האָט געפירט צו גרויסע שווערקייטן, ווייל די גרופּע פון עין־גנים איז געווען אַ מין רעזערוו פאַר דער גאַנצער קבוצה. אַמאָל פלעגט מען פון דאָרט אַרויסנעמען חברים פאַר דער אָפּטיילונג פון תלפיות און אַמאָל פלעגט מען פון דאָרט אָפּציען חברים פאַר די הכשרה־פונקטן. און גראָד זיינען די, וואָס מען האָט אַוועקגענומען, מייסטנס געווען די בעסטע און דערפאַרנסטע אין דער אַרבעט. עס האָט געמוזט דויערן אַ לאַנגע צייט און מען האָט געמוזט האָבן לאַנגן געדולד, ביז מיר האָבן דערגרייכט דערצו, אַז אַלע פאַרשיידענע טיילן פון דער קבוצה זאָלן זיך צוזאַמענלעבן און אַרבעטן האַרמאָניש.

ענדע 1926 האָט אויסגעבראָכן דער קריזיס אין לאַנד און די אימיגראַציע איז אָפּגעשטעלט געוואָרן. גראָד אין יענער צייט האָבן מיר באַקומען די בשורה, אַז דער קרן־קימת האָט פאַר אונדז באַשטימט אַ בארן אין עמק פאַר קאָלאָניזאַציע. דאָס אָפּשטעלן די עליה און דאָס באַזעצן זיך אויף דעם בארן האָבן אַרויפגעלייגט אַ שטעמפּל אויף דעם ווייטערדיקן אַנטוויקלונגס־גאַנג פון דער גרופּע אין עין־גנים. צוליב דעם, וואָס עס זיינען ניט צוגעקומען קיין נייַע חברים איז אונדזער גרופּע שנעל סטאַביליזירט און פאַראייניקט געוואָרן. גלייכצייטיק האָט דאָס באַזעצן זיך אויף דעם באַשטימטן בארן אַרויסגערופן אין אונדזער מחנה אַ גייסטיקע אויפלעבונג. די הכנות צום באַזעצן זיך, די ווכוחים אַרום די פראַגן אין צוזאַמענהאַנג מיט דער קאָלאָניזאַציע, דאָס אַלץ האָט געווען די חברים צו מעשים און געדאַנקען און מיטגעהאַלפן אַפילו דערצו, אַז די קבוצה זאָל סטאַביליזירט ווערן.

די עקאָנאָמישע לאַגע פון דער גרופּע איז דאַן געווען ניט גוט. נאָכדעם ווי די גרופּע פון תלפיות איז ליקווידירט געוואָרן, איז אַ טייל פון די חברים אַריבערגעפירט געוואָרן קיין עין־גנים. עס איז געווען גראָד רעגן־צייט— צום סעזאָן פון אַרבעטסלאָזיקייט. די צאָל חברים אין דער גרופּע איז געוואָרן אַלץ קלענער צוליב דעם אַריבערגיין צו לאַנדווירטשאַפט. די קבוצה האָט געהאָט אויף זיך אַ ירושה פון די דעפיציט־יאָרן: אַ סך חובות און אַ סך קראַנקע און שוואַכע. עס האָט דערגרייכט אַזוי ווייט, אַז אונדזער גרופּע, וועלכע האָט געציילט 40 מאַן, האָט געקענט שיקן צו אַרבעט נאָר 15 מאַן, אָפילו ווען מיר האָבן שוין געהאַט אַרבעט.

זומער 1928 איז די גרופּע דערגאַנגען צו אַ שווערן קריזיס. די פאַרקלענערונג פון דער צאָל חברים האָט געהאָט אַ שלעכטע ווירקונג און עס זיינען געווען שוואַכע שאַנסן, אַז אין דער נאָענטער צוקונפט זאָל די אימיגראַציע באַנייַט ווערן. מיט אַזאַ קליינער צאָל חברים האָבן מיר אָבער די עקסיסטענץ פון דער גרופּע ניט געקענט פאַרזעצן.

דריי יאָר האָט געדויערט די עקסיסטענץ פון אונדזער גרופּע אין עין־גנים. די גרופּע איז געווען אַ שטאַרקע מאַראַליש שטיצע פאַר דעם אָקטיוון קאַמף פון יידישן אַרבעטער צו דעראָבערן אַרבעטס־פאָזיציע אין פּתח־תקוה. די גרופּע האָט די גאַנצע צייט פון אונדזער עקסיסטענץ אויסגעפילט אַ צענטראַלע אויפגאַבע אין די אינטערעסן פון דער גאַנצער קבוצה. צענדליקער נייַע חברים זיינען אין דער גרופּע אויפגענומען געוואָרן און דאָרט האָבן זיי באַקומען זייער ערשטע אויסבילדונג אין דער אַרבעט און אין די לעבנס־פאַרמען פון דער קבוצה. לעבנדיק אין די שוועריַ באַדינגונגען אין דער קאָלאָניע, קעמפּנדיק פאַר אַרבעט, האָבן די נייַע חברים אויסגעאַרבעט אין זיך אַ קאָלעקטיוויסטישן באַוואוסטזיין און זיי זיינען געוואָרן גייסטיק פעסטער פאַרבונדן מיט דער קבוצה. אין פאַרלויף פון די דאָזיקע יאָרן האָט די גרופּע אין עין־גנים באַוויזן צו פאַרוואַרצלען די חברים אין אונדזער לעבן און מאַכן פון זיי אַ פעסטן און פאַראייניקטן קאָלעקטיוון אַרגאַניזם, וואָס זאָל שפּעטער זיין פייאיק צו דערפילן די אויפגאַבע פון אויסבויען די קבוצה אין גבת.

ד.

נאָך לאַנגע שווערע יאָרן פון וואַנדערונגען איז ענדלעך דערפילט געוואָרן אונדזער אַלטער טרוים און דאָס באַזעצן זיך אויף לאַנד, וואָס איז פריער געווען פאַר אונדז אַ וויייטער אידעאַל, איז ענדלעך געוואָרן אַ וויירקלעכקייט. מיר האָבן נאָך געמוזט דורכמאַכן אַ סך שטרייטן און פאַר־האַנדלונגען מיט די פּאַרשיידענע אינסטיטוציעס און אויך אין דער קבוצה גופא זיינען פריער געווען וכוחים און שטרייטן, ביז עס איז ענדלעך געוואָרן קלאָר באַשטימט: מיר באַקומען 4,000 דונאָם אין עמק, אין דער געגנט פון נהלל.

די וויסטע דזשאַבאַטאַ מיט אירע ברייטע פעלדער, באַדעקט מיט דערנער, איז פון איצט אָן געוואָרן דער צענטער פון אונדזער לעבן און שטרעבן. די קבוצה, וועלכע האָט אין די פינף יאָר פון איר עקסיסטענץ דורכגעמאַכט דעם גאַנצן ליידנס־וועג פון דערַאַבערונג און אויפבוי, איז געשטעלט געוואָרן פאַר דער נייער אויפגאַבע: אויפשטעלן אַ קאָלעקטיוו, זעלבסטשטענדיקע לאַנדווירטשאַפט. די קבוצה האָט זיך געפילט דערצו דערוואַקסן. אירע דערפאַ־רונגען און אירע לאַנגע הכנות צו דעם גרויסן מאַמענט האָבן איר געגעבן די קראַפט אָנצוהויבן דעם קאַמף פאַר אויפלעבן דעם מדבר און אויפבויען אַ בליענדיקן ישוב. פול מיט פרייד און האָפענונג, מיט דעם באַוואוסטזיין וועגן דער וויכטיקייט פון דעם מאַמענט פאַר דער געשיכטע פון דעם קבוצה און פאַר דעם פאַרוויסטעטן עמק, זיינען אונ־זערע ערשטע חברים אַרויף אויף דעם באָדן פון דזשאַ־באַטאַ אין נאָוועמבער 1926.

די הייזער אין אַראַבישן דאָרף, די אייניציקע סמנים פון אַ ישוב אין דער גאַנצער וויסטער סביבה, זיינען מייסטנס געווען צעשטערט. עס זיינען געווען ניט מער ווי צוויי־דריי גרעסערע הייזער, אָבער אויך די זיינען געווען אין אַזאַ מצב, אַז מען האָט געמוזט זיי גרינטלעך פאַר־ריכטן און איבערבויען. אויף אַ שטרעקע פון 100 מעטער מזרח־זייט פון דאָרף איז געשטאַנען אָן אייזאַם הויז אין אַ הויף, וואָס איז געווען אַרומגערינגלט מיט אַ מויער. דאָס זיינען געווען איינצלנע געביידעס, געשלאָסן אייניע ביי דער אַנדערער און צוזאַמען האָבן די געביידעס געשאַפן אַ פיר־קאַנטיקן הויף. אויף אייניער פון די געביידעס איז אויך געווען אַן באַלקאָן, אַ גרויס, שיין צימער, פון וואַנען עס איז געווען אַן אויסזיכט אויף דער גאַנצער סביבה. דאָס דאָזיקע הויז האָט אויך געהאַט אַ גרויסע מעלה: דער הויף אַרומגערינגלט מיט אַ מויער, איז געווען ענלעך צו אַ פעסטונג און ביינאַכט, נאָכדעם אַז מיר האָבן פאַר־שלאָסן דעם שווערן טויער, האָבן מיר זיך געפילט זיכער. אין יענע צייטן, וועו מיר זיינען אין דער דאָזיקער וויס־טער סביבה געווען אַ קליין הייפל מענטשן, איז דאָס געווען פאַר אונדז זייער וויכטיק. נעבן אונדז זיינען געווען צוויי הייזלעך פון בעדואינער, וועלכע האָבן געהיט דעם באָדן און די געביידעס. מיר האָבן פון זיי באַקומען די שליסל פוו שטוב, אויסגעריניקט די געביידעס און זיי צעטיילט אויף אַ וואוינונגס־צימער, עס־צימער, קעלער, מאַ־גאַזין און בעקעריי. אין פאַרלויף פון אייניקע טעג האָבן אין דזשאַבאַטאַ זיך קאָנצענטרירט 12 חברים. זיי האָבן מיטגעבראַכט דעם גאַנצן אָרעמען אינווענטאַר, וואָס איז געבליבן פון אונדזער וווירטשאַפט אין אילת־השחר, און אויך די אייזלען, וואָס מיר האָבן דאָן געקויפט. אין דאָז זיינען מיר צוגעטראָטן צו דער ארבעט.

דער גאַנצער גרויסער שטח אַרום אונדז איז געווען מדבר. וואוהין מען האָט געוואָרפן אַ בליק, אומעטום האָבן מיר געזען פאַר זיך פלאַכן באַדעקט מיט וויסטע, דערניקע וועלדלעך. נאָר דאָ און דאָרט האָט מען שוין געהערט דעם געריוש פון די ערשטע טראַקטאָרן, וואָס האָבן געדאַרפט אָקערן די ערד און אויפלעבן זי נאָך דורות פון וויסטעניש. עס זיינען געווען די לעצטע טעג פון הערבסט. יעדן טאָג האָט מען געקענט דערוואַרטן רעגן. לעבן אונדזער פונקט, אונטן ביים באַרג, איז געווען אַ שטח ערד, וועלכן מען האָט געמוזט פאַרזייען וואָס שנעלער. מען האָט געמוזט אויך ערב דער רעגנס־צייט זיך צואיילן און צוגרייטן עסן פאַר די מענטשן און בהמות, די נויטיקע בוי־מאַטעריאַלן צו פאַרריכטן די היי־זער א. אַ. וו. דאָס געלט, וואָס דער קרן־היסוד האָט אונדז געדאַרפט צושיקן, האָט פאַרשפעטיקט און דערווייל זיינען, מיר, צוועלף מאַן, פאַרבליבן אָן אַ פרוטה, אָן זאָמען צו פאַרזייען, אָן פאַשע פאַר די בהמות און אָן עסן פאַר די מענטשן. מיר האָבן זיך געוועגדט נאָך הילף צו די שכנותדיקע קבוצות און אויף וויפיל זיי האָבן געקענט, האָבן זיי אונדז געהאָלפן. די ערשטע הילף האָט אונדז אָביסל אַרויסגעראַטעוועט. מיר האָבן געאַרבעט מיט אַ פיבערהאַפטן טעמפּאָ: פון אין דער פרי ביז נאַכט האָבן די מענטשן געאַרבעט אָן אָפּרו. מיר האָבן געהאָט אַזוי פיל אַרבעט, אַז מיר האָבן ניט געוואוסט, וואָס פריער אַנ־צוהייבן. פאַר דער ארבעט אין דער וווירטשאַפט גופא האָבן מיר געהאַט נאָר געציילטע חברים, די איבעריקע האָבן געארבעט ביים אויסטריקענען די זומפן אין קישון. די דאָזיקע ארבעט האָט דער קרן־קיימת אויסגעפירט, כדי צו פאַרטרייבן די מאַלאַריאַ און מאַכן געזונט די סביבה.

די שוועריקייטן אין די ערשטע טעג זיינען געווען גרויס. קודם כל איז פאַר אונדז געשטאַנען די פראַגע וועגן באַקן ברויט. די ערשטע צייט האָבן מיר געמוזט באַקן ברויט אין אַ שכנותדיקער קבוצה, 7 קילאָמעטער פון גבת, און דאָרט איז דער אויוון אַ גאַנצן טאָג געווען באַזעצט. מיר האָבן דעריבער געמוזט באַקן ביינאַכט. איין מאָל אין צווי טעג פלעגט אייניע פון די חברטעס אַהין פאָרן, אָפּבאַקן ברויט און עס ברענגען. מיר האָבן געמוזט אָנהויבן תיכף אַליין בויען אַן אויוון און וועו עס איז אויסגעגאַנגען דאָס מעל, וואָס מיר האָבן באַקומען אַלס הלואָה פון עין־חרוד, זיינען מיר געשטאַנען ממש פאַר הונגער. קיין אַנדערע שפייזן האָבן מיר אויך ניט

געהאַט. אָלע אונדזערע וועגדונגען צו די פֿאַרשייִדענע אינסטיטוציעס האָבן ניט געהאָלפֿן. אויפֿן צענטן טאָג פון אונדזער באַזעצן זיך, נאָך אייִדער מיר האָבן באַוויזן צו דערזען אַ העלפֿט פון דעם שטח, וואָס איז דערצו באַשטימט, האָט אָנגעהויבן גיין אַ רעגן. עס איז געווען אַ שלאָקס־רעגן, וואָס האָט געגאָסן עטלעכע טעג נאָכאַנאַנד. אַזוי ווי מיר האָבן ניט געהאַט קיין דערפֿאַרונג, האָבן מיר פֿריער גאָרניט געטראַכט, אַז דער רעגן קען אונדז ברענגען אין אָזאַ געפֿאַר. שוין אין ערשטן טאָג פון די רעגנס זיינען מיר געוואָרן אָפּגעריסן פון דער וועלט און וועלן מיר האָבן שוין ענדלעך באַקומען געלט, האָבן מיר ניט געקענט גיין אָדער פֿאָרן קיין נהלל און אייִנקויפֿן עסן. נאָך די רעגנס איז די שוועכע זאַמדיקע ערד פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ טיפּע בלאָטע און די בהמות זיינען גע־בליבן שטעקן ביז דעם האַלדז אין דער בלאָטע. דערווייל איז אייִנער פון די חברים קראַנק געוואָרן. אַ וואָך צייט איז ער געלעגן מיט הויכער היץ. אין גאַנצן עמק איז דאָן געווען אַן עפּידעמיע פון טיפוס. עס איז געווען אַ חשד, אַז אויך אונדזער חבר איז טיפוס־קראַנק, אָבער אין פֿאַרלויף פון אַ וואָך צייט האָט מען קיין דאָקטאָר ניט געקענט ברענגען.

צו אונדזער מזל איז דאָס יאָר געווען נאָך זייער רעגנדיק. דער באָדן פון עמק איז פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ זומפּ און מען האָט גאָרניט געקענט טראַכטן אָפּילו וועגן אָנהויבן אַ ריכטיקע אַרבעט אויף דעם פעלד. מיר האָבן אויסגענוצט די קורצע הפסקות צווישן איין רעגן און צווייטן און פֿאַרזייט די פעלדער. אין דער רעגנס־צייט האָבן מיר זיך פֿאַרנומען מיט דער אינערלעכער אייִנריכטונג. מיר האָבן פֿונאַנדערגעוואָרפן די האַלב־צע־שטערטע הייזער פון אַראָבישן דאָרף און די ברעטער און העלצער האָבן מיר אַריבערגעפֿירט אין הויף אַריין.

ביסלעכווייז איז אייִנגעפֿירט געוואָרן אַרדענונג אין אונדזער קליינער ווירטשאַפֿט. מיר האָבן אָנגעהויבן באַ־קומען די ערשטע געלטער פון דעם בוזשעט, מיר האָבן באַקומען נאָך דריי אייזלען און דערוואָרבן די אַלע נויטיקע אַרבעטס־מכשירים. אין פֿאַרלויף פוןווינטער זיינען אָנ־געקומען קיין גבת נאָך אייניקע חברים און דער הויף איז שוין געוואָרן צו קליין פֿאַר אונדז. אויך דער רעגן האָט שוין אָנגעהויבן אָנטאָן צרות: פון אָלע דעכער פון די אַלטע בנינים האָט אַריינגערונען וואַסער אין די צימערן און אין אייניקע בנינים, וואו צום גליק זיינען דאָן ניט געווען קיין מענטשן, זיינען די דעכער אייִנגעפֿאַלן. מיר האָבן באַשלאָסן צו פערבריטערן די גרענעצן פון ענגן הויף און אָנהויבן בויען צריפים פֿאַר אַן עס־צימער, אַ קיך און דירות.

די קאָמוניקאַציע־מיטלען אין ערשטן ווינטער זיינען געווען שרעקלעך און גורם געווען פיל צרות. יעדע מינדסטע זאַך האָבן מיר געמוזט ברענגען פון חיפה און יעדע נסיעה קיין חיפה ביי די שלעכטע וועגן און ביי די אומאויפֿהערלעכע רעגענס איז געווען אַן אָפּקומענישׂ פֿאַר די מענטשן און בהמות צוזאַמען. אַ נסיעה אַהין און צוריק האָט געדויערט כמעט א מעת־לעת, און אַמאָל פלעגט דער באַלאָדענער וואָגן בלייבן אין מיטן וועג שטעקן אין בלאָטע און דאָן האָט מען געמוזט ביי קעלט און שלאָקס רעגן שלעפּן די משא אויף אייזלען.

דער בודזשעט פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיוע פֿאַר אונדזער קבוצה איז געווען אַ נישטיקער. דעם רוב פון אונדזערע הוצאות האָבן מיר אַליין דאָ געדעקט דורך זייטיקער אַרבעט. פרילינג, נאָך דער רעגנס־צייט, האָט זיך ווידער אָנגעהויבן די אַרבעט ביים אויסטרוקענען דעם קישון און מען האָט אָנגעהויבן אויך בויען די ערשטע צוויי וואויונגס־הייזער, וואָס די ציוניסטישע עקזעקוטיוע האָט פֿאַר אונדז באַשטימט. אין צוזאַמענהאַנג דערמיט האָבן מיר פֿאַרגרעסערט די צאָל חברים אין גבת, וויל מיר זיינען געווען אינטערעסירט צו פֿאַרענדיקן די צווויי הייזער נאָך פֿאַר דער רעגנס־צייט. די אַרבעט איז אויס־געפּירט געוואָרן דורך אונדזערע חברים־פֿאַכמענער פון דער גרופּע אין תלפּיות. די צימערן האָבן מיר געבויט פון די שטיינער פון די אַלטע בנינים אין אַראָבישן דאָרף. מיר האָבן פֿאַרענדיקט די צווויי הייזער נאָך פֿאַר דער רעגנס־צייט.

סוף יאָר איז די צאָל פון די חברים אין גבת שוין געווען פערציק מאַן. דער שטח פון דער ערד צום פֿאַר־זייען איז געווען קליין, וויל דער באָדן איז ניט געווען באַאַרבעט און מיר האָבן ניט געהאַט גענוג אינווענטאַר. אין פרילינג האָבן מיר אַ באַשטימטן שטח פֿאַרזייט און דער עיקר זיך צוגעגרייט צום נאָענטסטן יאָר און דערווייל געמאַכט דעם באָדן פרוכטבאַר. די אַרבעט איז געווען אַ שווערע. דער גאַנצער שטח איז געווען רויער באָדן, באַוואַקסן מיט גרויסע דערנער. נאָכדעם ווי מיר האָבן אויסגעריניקט דעם באָדן האָבן מיר אים טיף פֿאַראַקערט מיט אַ טראַקטאָר. אויך אין די איבעריקע צווייגן פון דער ווירטשאַפֿט האָבן מיר געמאַכט קליינע הכנות. מיר האָבן דערוואָרבן אַ קליינע סטאַדע פון אַראָבישע קי, פון וועלכע מיר האָבן געהאַט מילך פֿאַר דער הויז־ווירטשאַפֿט, אייִנגעאָרדנט אַ קליינע הינער־צוכט און פֿאַרבריטערט אונדזער סטאַלעריי. מיר האָבן אויך דערוואָרבן אַ שטח פון 60 דונאָם באָדן אויף פֿאַרפלאָנצן אַ וויינגאָרטן. אויף אַזאַ אופן האָבן מיר צוגעגרייט די באָדינגונגען פֿאַר אַ בריטער און סיסטעמאַטישער, לאַנדווירטשאַפֿטלעכער אַר־בעט, וואָס האָט געדאַרפט זיך אָנהויבן אויפן צווייטן יאָר פון אונדזער באַזעצן זיך. אָבער די פֿאַרשפּעטיקטע און אין איילענישׂ דורכגעפירטע זריעה אויף שלעכטן באָדן האָט צוערשט ניט געגעבן קיין גוטע ערעטענישׂ.

אין ערשטן יאָר פון אונדזער באַזעצן זיך האָט די „נעמען־קאָמיסיע" ביים קרן־קימת געגעבן אונדזער פונקט אַ יידישן נאָמען: אָנשטאָט דעם אַראָבישן נאָמען זשאַ־באַטאַ — גבת. אָדער: „די קבוצה גבת אויפן נאָמען פון

די פינסקער קדושים". די זיכערהייט אין ערשטן יאָר איז געווען זייער ניט־געוויסנדיק. די אַראַבישע שכנים פלעגן טרייבן זייערע סטאַדעס אויף אונדזערע פאַרזייטע פעלדער און מאַכן אונדז פיל שאָדן. מען האָט געמוזט אָננעמען ענערגישע מיטלען, ביז מען האָט די אַראַבער אָפּגעוואוינט פון דעם דאָזיקן מנהג. עס זיינען אויך געווען פיל פאַלן פון גבֿולות אין פעלד און אין הויף, איבערהויפט אויפן נייעם פונקט, וואָס איז ניט געווען אָרומגעצוימט. די דאָזיקע אומזיכערע לאָגע האָט געדויערט עטלעכע יאָר און אונדז געבראַכט פיל צרות.

אין פאַרלויף פון ערשטן יאָר זיינען אין גבֿת גע־בוירן געוואָרן די ערשטע פּיר קינדער. מען האָט פאַר זיי געמאַכט אַ קינדער־צימער און אַן אויסגעבילדעטע

דער העברעאישער פאָעט משה פיינשטיין פון ניו־יאָרק (2־טער פון רעכטס, שטייענ־דיק) צו גאַסט בייַ די קאָלאָניסטן אין גבֿת.

חברטע האָט זיך מיט זיי פאַרנומען. דאָס ערשטע יאָר האָט אונדז געקאָסט פיל מי און אָנשטרענגונג פון אַלע כחות. אָבער אין דעם יאָר איז געלייגט געוואָרן אַ פעסטער פונדאַמענט פאַר אונדזער ווירטשאַפט. די רעזולטאַטן פון ערשטן יאָר האָבן אונדז דערמוטיקט און געגעבן כח פאַר־צוזעצן אונדזער אַרבעט.

ה.

די אָנטוויקלונג פון דער ווירטשאַפט אין די ערשטע פינף יאָר איז געגאַנגען זייער לאַנגזאַם. שולדיק אין דעם איז געווען קודם כל דער נישטיקער בודזשעט פאַר פּראָ־דוקטיוויע אינסטיטוציעס, וואָס איז אין יענע יאָרן געגעבן געוואָרן דורך דער עקזעקוטיווע. די פאַלכאַ איז געווען דער אייניציקער צווייג, וועלכן מיר האָבן אָנטוויקלט און פאַרגרעסערט פון יאָר צו יאָר. אַ דאַנק דעם טראַקטאָר און אָנדערע לאָנדווירטשאַפּטלעכע מאַשינען, וואָס מיר האָבן באַקומען, האָבן מיר געהאַט די מעגלעכקייט צו באַארבעטן גאַנץ גרויסע שטחים פאַר פאַלכאַ. אָבער דער אָפּעטיט צו וואַקסן איז ביי אונדז געווען גרויס און דער אינוועס־טאָר, וואָס מיר האָבן געהאַט, איז ניט געווען גענוג אויף צו באַארבעטן די ערד אויף אַ ראַציאָנאַלן אופן און צו דער צייט. אָלס רעזולטאַט דערפון זיינען די גערעטענישן פון די ערשטע יאָרן געווען קלאָגעדיק. די באַארבעטע שטחים זיינען געוואַקסן פון יאָר צו יאָר. אין תרפ"ח האָבן מיר פאַרזייט 1650 דונאָם, אין תרפ"ט — 2475, אין תר"צ — 3000 און אין תרצ"א — 2665. דערצו דאַרף מען נאָך צוגעבן די גרויסע שטחים ערד, וועלכע מיר פלעגן יעדער יאָר צוגרייטן פאַר פאַרזייען דעם נעכסטן יאָר. אויף אַזאַ אופן האָבן מיר שוין דאָן באַארבעט אַ גרעסערן שטח, ווי דער, וואָס איז פאַר אונדז באַשטימט געוואָרן אין אָנהויב פון אונדזער באַזעצן זיך.

בשעת אויפן געביט פון פאַלכאַ האָבן מיר אומאויפ־הערלעך זיך פאַרבראַכט, איז די אָנטוויקלונג אויף אָנדערע געביטן געגאַנגען זייער לאַנגזאַם. כדי צו אָנט־וויקלען די מעלקעריי און די הינער־צוכט האָבן מיר נויטיק געהאַט גרויסע אינווסטיציעס. אָזוי ווי פאַר אינווס־טיציעס האָבן מיר יענע יאָרן כמעט קיין בודזשעט ניט געהאַט, האָבן מיר אין די דאָזיקע צווייגן געמאַכט נאָר קליינע התחלות.

אין די ערשטע יאָרן איז אונדזער „געמישטע" ווירט־שאַפט געווען זייער ווייט פון צו זיין ווירקלעך אַ גע־מישטע. די גאַנצע ווירטשאַפט איז פאָקטיש באַשטאָנען פון אַיין צווייג: פאַלכאַ. די איבעריקע צווייגן האָבן געדינט נאָר פאַר די אייגענע באַדערפענישן. די פלאַנ־צונגען האָבן אונדז דאָן נאָך ניט געגעבן קיין הכנסה. אין יענעם פּעריאָד זיינען פאַרפלאַנצט געוואָרן 60 דונאָם ווייַנגאָרטן און די ערשטע רעזולטאַטן האָבן מיר באַקומען ערשט אין תרצ"א, אָבער אויך דאָן האָט דער דאָזיקער צווייג ניט פאַרנומען קיין גרויסן פלאָץ אין אונדזערע הכנסות. די אייגצייטיקע אָנטוויקלונג פון אונדזער ווירט־שאַפט האָט געפּירט צו שוועכע רעזולטאַטן. אין תרפ"ח איז דאָס גערעטענישּ פון דער פאַלכאַ געווען ניט גרויס, אָבער דערפאַר זיינען די פּרייזן געווען גוטע. דאָקעגן אין יאָר תרפ"ט איז דער פרייז געפאַלן ביז אַ העלפט און עס זיינען געווען צייטן, ווען מען האָט בכלל ניט געקענט געפינען קיין קונים פאַר תבואות.

די נעקסטע צוויי יאָר זיינען געווען נאָך ערגערע. מיר האָבן דאָן באַארבעט גרויסע שטחים פאַר פאַלכאַ, מיר האָבן אויסגעגעבן גרויסע סומען פאַר זריעה, באַמיסטיקונג א. אַ. וו. דאָס גערעטענישּ האָט אויסגעזען צו זיין זייער גוט. אָבער פלוצלונג איז געקומען די מייז־מגפה און צונישט געמאַכט אַלע האָפענונגען. די מענטשן פון דער

סביבה האָבן אונדז פריער געווארנט, אז מיר זאלן באַ־
צייטנס אָנגעמען מיטלען צו באַקעמפן די פאַרבריי־טערונג
פון די מייז, וואָס זיינען אַ סכנה פאַר די פעלדער. אָבער
צו פירן די מלחמה מיט די מייז אין דער געגנט איז
געזונט שיער און אויסער דעם האָבן מיר ניט פאַרשטאַנען
אין וואָס עס איז די סכנה. און וועז אין תר״צ איז אויס־
געבראָכן די מייז־מגפה איז עס געווען אַן איבערראַשונג
אַפילו פאַר די אַלט־איינגעזעסענע פון דער געגנט. אין
עטלעכע וואָכן זיינען פאַרניכטעט געווארן אָלע תבואות פון
עמק. מיר האָבן גאָרניט געקאָנט זיך פאַרשטעלן, אַז די
דאָזיקע קליינע מזיקים קענען איבער נאַכט פאַרניכטן פעל־
דער פון הונדערטער דונאָם און ניט איבערלאָזן קיין זכר
פון דער תבואָה. די גאַנצע מי אין פעלד, וואָס מיר
האָבן אַריינגעליגט אין דער פאָלכּע פאַר אַ יאָר צייט, איז
געגאַנגען פאַרלוירן. דאָס ביסל ווייץ, וואָס מיר האָבן באַ־
וויזן צו שניידן, איידער עס איז רייף געווארן, האָט קוים
געקלעקט אויף זריעה פאַר דעם נעכסטן יאָר. מיר זיינען
געבליבן אָן עסן פאַר די מענטשן און בהמות און אָן אַ
גראָשן געלט. אונדזער לאַגע איז געווען ערגער, אַיידער
די לאַגע פון די אָלטע קבוצות אין דעם געביט פון דער
מייז־מגפה, ווייל מיר האָבן ניט געהאַט קיין אַנדערע צווייג
פון ווירטשאַפט, וואָס זאָלן דעקן וויניקסטנס אַ טייל פון
די שאָדנס. אין אַן אנדעכער לאַגע זיינען מיר געווען אויך
אין יאָר תרצ״א. הגם דאָס יאָר האָבן מיר שוין מיט
אָלע מיטלען געקעמפט געגן די מייז, איז דער רוב פון
די תבואות פאַרניכטעט געווארן. נאָר אַ דאַנק דער סוב־
סידיע פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיוע און אַ דאַנק
די סעזאָן־אַרבעטן איז אונדז געבליבן דורכצוקומען די
שוועריע יאָרן.

ניט־קונדיק אויף די פיל צרות און לאַנגזאַמער אָנט־
וויקלונג פון אונדזער ווירטשאַפט איז די צאָל פון די חברים
געשטיגן פון יאָר צו יאָר. פון 17 מאַן אין תרפ״ז זיינען
מיר געוואַקסן ביז 46 אין תרפ״ט און 58 אין תרצ״א.
אַ ווירטשאַפט, וואָס איז באַגרינדעט אויף עקסטענסיוער
פאָלכּע, פאַרלאַנגט אַ סך מענטשן אין דער צייט פון ברע־
נענדיקן סעזאָן. אין יענע יאָרן האָבן מיר נאָך ניט געהאַט
דערגרייכט די מדרגה פון מעכאַניזאַציע, ביי וועלכער
מיר האַלטן היינט, און מיר האָבן געאַרבעט אויף די פעל־
דער מיט דער האַנט. די פאַרגרעסערטע צאָל חברים האָט
אונדז געשטעלט פאַר דער פראָבלעם, וואָס צו טאָן מיט
די איבעריקע מענטשן אין דעם טויטן סעזאָן. דער אייג־
ציקער אויסוועג איז געווען זוכן זייטיקע אַרבעט. אַ דאַנק
דעם האָבן מיר געקענט אין תרפ״ט אויפנעמען די חברים,
וואָס האָבן צייטווייליק געאַרבעט אין דער גרופּע פון
מרחביה. אַ חוץ דעם זיינען אין פאַרלויף פון יענע יאָרן
געמאַכט געווארן פאַרשיידענע אַרבעטן אין גבת גופּא. אין
תרצ״א האָבן מיר אָנגעהויבן איינריכטן די באָזאָרגונג מיט
וואַסער און אויסער דעם פלאַנצן דאָס וועלדל אויפן נא־
מען פון די פינסקער קדושים. פריער האָבן מיר אַליין
אָנגעהויבן פאַרפלאַנצן צעון דונאָם. נאָכדעם האָבן אונ־
דזערע חברים אין אויסלאַנד געמאַכט אַ קאַמפּעין פאַר
דעם צוועק און נאָכדעם ווי דער קרן־קיימת האָט באַקומען
פאַר דעם צוועק אַ לעגאַט פון פאַרשטאָרבענעם מאָריס לאָנדוי
אין אַמעריקע, האָבן מיר פאַרפלאַנצט נאָך 50 דונאָם.

אין משך פון די ערשטע פינף יאָר פון אונדזער

בעזעצן זיך אויפן לאַנד איז אונדזער עקאָנאָמישע לאַגע
געווען זייער שוועער. קיין גרויסע חובות האָבן מיר ניט
געהאַט, אָבער דערפאַר האָבן מיר פיל געליטן פון נאַטור־
קאַטאַסטראָפעס. מיר האָבן זיך באַמיט אויסצונוצן יעדן
גראָשן, כדי צו קענען בעסער אָנטוויקלען און פאַרברייטערן
די ווירטשאַפט. צוליב דעם האָבן מיר אָפטמאָל געמוזט
אָן רחמנות אָפשפּאָרן פון אונדזערע עלעמענטאַרסטע באַ־
דערפענישן. די דערנערונג איז געווען שלעכט, הגם די
קיך איז אין אַלגעמיין געווען גוט אָוועקגעשטעלט. אויך
די דירות זיינען געווען שלעכט. מיט איין וואָרט: מיר
האָבן געמוזט לעבן אויף זייער אַ נידעריקן לעבנס־סטאַנ־
דאַרד און די רעזולטאַטן פון אַזאַ לעבן האָבן באַלד זיך
געלאָזט מערקן. די געזונטהייטס־לאַגע איז געווען זייער
שלעכט. די ערשטע יאָרן האָבן מיר פיל געליטן פון
פיבער, וואָס איז געווען אַ רעזולטאַט פון די זומפּן אין
דער געגנט. אַ גרויסער טייל פון די חברים איז צוליב
דעם פיבער שטאַרק אָפגעשוואַכט געווארן. ערשט נאָכדעם
ווי מען האָט זיך געגומען באַקעמפן דעם פיבער און אויס־
געטריקנט אַ גרויסן טייל פון די זומפּן, איז דער פיבער
כמעט ווי פאַרשוואונדן.

ו.

דאָס יאָר תרצ״ב האָבן מיר באַגעגנט מיט ציטערניש
און פּחד. מיר האָבן שוין געהאַט היינטער זיך די שוועריע
יאָרן פון נאַטור־קאַטאַסטראָפע, און מייז־מגפה, וועלכע האָט
זיך צוויי מאָל איבערחזרט. דאָס האָט אין אונדז אַרויסגערופן
אַ צווייפל, צי עס לוינט וויטער צו באַאַרבעטן די פעלדער.
דאָך האָבן מיר אונדזער אַרבעט פאַרגעזעצט. מיר האָבן
פאַרזייט ניט וויניקער ווי פריער, אָבער אונדזערע הערצער
זיינען געווארן פול מיט פּחד. דאָס יאָר איז גראָד געווען
אַ יאָר פון מאַנגל אין רעגן. אין פאַרלויף פוןווינטער
איז געאַנגען נאָר אַ העלפט פון די רעגנס אין די נאָר־
מאַלע יאָרן. דאָס לאַנד איז געשטאַנען פאַר אַ סכנה
פון הונגער. אין עמק־הירדן איז די גאַנצע תבואָה אויף
די פעלדער פאַרברענט געווארן; אין גוש־נוריס האָט מען
מיט אומגעדולד דערוואַרט דעם מלקוש, וואָס זאָל רא־
טעווען דאָס ביסל, וואָס איז נאָך געבליבן. און מיר זיינען
געשטאַנען צווישן האָפענונג און פאַרצווייפלונג. אונדזער
זאַמדיקער באָדן אין די יאָרן, וואָס זיינען רייך מיט דעגנס,
איז מייסטנס וויניק פרוכטבאַר, וויל דאָס וואַסער דרינגט
ניט טיף אַריין, בלייבט אין פאַרלויף פון ווינטער אויף
דער אויבערפלאַך און שטערט דעריבער דעם וואוקס פון
די פלאַנצונגען. דאָס יאָר איז געווען גאַנץ אַנדערש. די

קנאַפּע רעגנס, וואָס זיינען געגאַנגען מיט גרויסע הפסקות, זיינען אַרײַנגעדרונגען טיף אין באָדן און די תבואה האָט זייער שיין געוואַקסן, אַזוי ווי מיר האָבן עס ביז דאָמאָלט נאָך קיינמאָל ניט געזען. די זאָגנען זיינען געווען הויך. געדיכט און ריין פון גראָז. אָבער ווען די רעגנס־צייט האָט זיך געענדיקט און דער מלקוש איז נאָך אַלץ ניט געקומען, האָט אין אונדזערע הערצער זיך אַרײַנגעגנבט אַ ספק: צי וועט דאָס געראָטענײש זיין גוט? צי וועט די פייכטקייט אין דער ערד זיין genug, כדי צו דערנערן און מגדל זיין די גרויסע זאָגנען? די פאַכמענער זיינען געווען פעסימיסטיש און געזאָגט, אַז אויב עס וועט ניט קומען נאָך רעגן, וועלן די געדיכטע זאָגנען ניט האָבן קײַן כח רײַף צו ווערן. און דערווײל איז אוועק אַ טאָג נאָך אַ טאָג, עס איז פֿאַרביי מערץ און דאָן אַפּריל און דער מלקוש איז נאָך אַלץ נישטאָ. אין אַ טייל ערטער פון עמק האָט מען זיך צוגעאײַלט מיטן שניט פון דער ניט־רײַפֿער ווייץ, כדי צו ראַטעווען וואָס מען קען. אָבער צו אונדזער גרויסער שמחה און איבערראַשונג האָבן מיר באַלד זיך איבערצייגט, אַז מיר קענען נאָך ניט genug די אײַגנ־שאַפֿטן פון אונדזער לאַנד. צוליב די קעלטלעכע פרי־לינג־טעג, דעם גרויסן טוי און מאַגל אין כאַמסינען אין דער צייט, וועלן די תבואה האָט געדאַרפט רײַף ווערן, זיינען דאָס מאָל די זאָגנען געוואָרן אַגגעפּילט מיט שוועכע קערנדלעך און ביסלעכווײַז איז די תבואה געוואָרן רײַף. אַפּילו די גרעסטע אַפּטימיסטן צווישן אונדז האָבן אַזאַ גוטע געראָטענײש ניט דערוואַרט. שוין אין די ערשטע טעג פון דרעשן זיינען מיר געווען איבערראַשט, זעענדיק די רעזולטאַטן. די גערשטן־פעלדער האָבן געגעבן 160 קילאָגראַם אויף אַ דונאָם און דער ווייץ האָט נאָך מער איבערגעשטיגן אַלע דערוואַרטונגען און געבראַכט 180 קי־לאָגראַם אויף אַ דונאָם דורכשניטלעך. וועגן אַזאַ ברכה האָבן מיר ניט געחלומט. אַ חוץ דעם האָבן מיר נאָך באַקומען גרויסע מענגעס שטרוי, וואָס איז פאַר אונדז אין יענעם יאָר געווען זייער וויכטיק. מיט איין וואָרט, מיר האָבן געהאַט ברכה און הצלחה און נאָכדעם ווי מיר האָבן איבערגעלאָזט תבואה פאַר זריעה און פאַר דערנערונג איז אונדז נאָך געבליבן אַ גרויסער רעשט צום פאַרקויפן. אויך דאָ האָבן מיר געהאַט גליק. די פרייזן אויף תבואה זיינען געווען הויכע, הויפּטזאַכלעך צוליב דעם צאָל, וואָס איז אַרויפגעלייגט געוואָרן אויף תבואה פון אויסלאַנד. מיר האָבן זייער שנעל פאַרקויפט אונדזער ווייץ, אונדז איז גע־בליבן אַ גרויסע סומע געלט מזומן און דאָס האָט מיט איין קלאַפּ געענדערט אונדזער גאַנצע לאָגע. אונדזערע חובות זיינען געווען קליין און אונדזער איינגעלייזט געלט האָבן מיר דעריבער געקענט אינווסטירן אויף צו אָנטוויקלען די ווירטשאַפֿט. מיר האָבן באַשלאָסן אויסצונוצן אויף אַ מאַקסימאַלן אופן די נייע מעגלעכקייטן און אָנטוויקלען די צווייגן פון ווירטשאַפֿט, וועלכע האָבן בײַ אונדז ביז דעמאָלט זיך אָנטוויקלט זייער לאַנגזאַם. אַ דאַנק די פרישע געלט־מיטלען אין יענעם געבענטשטן יאָר זיינען מיר גע־ווען אימשטאַנד צו עמדערן ראַדיקאַל דעם גאַנצן אויפבוי פון אונדזער ווירטשאַפֿט, וועלכע איז בײַ דאָן געווען קאָנ־צענטרירט בלויז אויף פאַלכאָ.

א חוץ אונדזערע אייגענע הכנות האָבן מיר נאָך באַ־קומען 4000 פונט פון בודזשעט פון קרן־היסוד און אין פאַרלויף פון יאָר האָבן מיר געבויט: אַ שטאָל פאַר 60 בהמות, אַ שפּייכלער פאַר תבואות, אַ שטרוי־קאַמער און שטיגען פאַר עופות. וועלן מיר האָבן אויסגעבויט דעם שטאָל האָבן מיר אָנגעהויבן קויפן קי. מיר זיינען דערבײַ געווען זייער פאַרזיכטיק, כדי ניט אַרײַנצופאַלן, און דאָך האָבן מיר געהאַט אייניקע דורכפאַלן. מיר האָבן געבראַכט פון אויסלאַנד, אַלס עקספּערימענט, 5 שווייצאַרישע קי וועלכע האָבן בײַ אונדז גוט זיך אַקלימאַטיזירט און שפּע־טער האָבן מיר צוגעקויפט נאָך. אויך די הינער־צוכט האָט בײַ אונדז זיך אָנטוויקלט שנעל און גוט. מיר זיינען געווען די ערשטע אין לאַנד, וואָס האָבן אָנגעהויבן באָנוצן זיך מיט ציכטן עופות מיט דער הילף פון עלעקטריזיטעט. אין פאַרלויף פון צוויי יאָר האָבן מיר דערגרייכט די צאָל פון די עופות אויף טאָפּלט: פון 1500 אויף 3000. גלייך־צייטיק דערמיט איז נאַטירלעך געשטיגן אונדזער פּרנסה.

מיר האָבן זיך ניט באַנוגנט מיט דעם לאָגדווירט־שאַפטלעכן פּראָגראַם פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיוו. מיר האָבן פאַרברייטערט אונדזערע אונטערנעמונגען אוך זיך באַמיט אויסצונוצן אַלע מעגלעכקייטן. אין יענעם יאָר האָבן מיר איינגעפּירט אַ נייעם צווייג, וואָס איז ניט געווען אין פּראָגראַם: מיר האָבן דערוואָרבן אַ סטאָדע שאָף פון 150 קעפּ. אויך אויפן געביט פון פלאַנצונגען האָבן מיר זיך ניט genug האַלטן אין די גרענעצן פון פּראָגראַם פון דער עקזעקוטיוע. די ווינגערטנער, וועלכע מיר האָבן פאַרפלאַנצט מיט עטלעכע יאָר פריער, האָבן זיך גוט אָנט־וויקלט, הגם זיי האָבן ניט באַקומען קיין באַוואַסערונג. דער דאָזיקער עקספּערימענט האָט אונדז באַוויזן צו פאַר־גרעסערן דעם שטח פון די פאַרפלאַנצונגען.

אויך דאָס יאָר תרצ"ג איז געווען אַרעם אין רעגנס. די צאָל רעגנס איז געווען כמעט די זעלבע ווי פאַר־יאָרן, אָבער די פאַרטיילונג פון די רעגנס איז געווען ערגער. דאָס רוב פון די רעגנס איז געפאַלנען אין אָנהויב ווינטער און געבראַכט שאָדן. די תבואה אויף די פעלדער איז גוט געראָטן, אָבער אין פרילינג איז דער מלקוש ניט געקומען און די זאָגנען זיינען פאַר־ברענט געוואָרן. דאָס איז געווען דאָס אייניקע טרוקענע יאָר אין פאַרלויף פון אַלע עלף יאָר. די פאַלכאָ האָט אין יענעם יאָר אַרײַנגעבראַכט אַ סך ווייניקער, ווי אין פאַ־ריקן יאָר. דאָך האָבן מיר אויך דאָס יאָר פאַרעגדיקט אַן אַ דעפיציט.

אין פאַרלויף פון די דריי יאָר זיינען אין דעם גאַנצן אויפבוי פון אונדזער ווירטשאַפֿט פאַרגעקומען ראַדיקאַלע

ענדערונגען. ביז תרצ״ג איז די ווירטשאפט געווען אַ געמישטע נאָר טעאָרעטיש און פראַקטיש האָט די ווירטשאפט זיך געהאַלטן בלויז אויף פאַלכאַ און זייטיקע ארבעטן. די הכנסות פון די איבעריקע צווייגן האָבן אויסגעמאַכט נאָר 38 פּראָצענט פון די אַלגעמיינע הכנסות. אָבער אין די לעצטע דריי יאָר איז די ווירטשאפט געוואָרן ווירקלעך אַ געמישטע און איז שוין באַשטאַנען פון פאַרשידענע צווייגן, וואָס זיינען געווען גלייכמעסיק פאַרטיילט און די הכנסות פון די ווירטשאפטלעכע צווייגן, אַ חוץ פאַלכאַ, האָבן באַטראָפן 61.8 פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער הכנסה.

פון וואַנען האָבן מיר גענומען קאַפּיטאַלן אויסצופירן דאָס פּראָגראַם פון פאַרבעסערן די ווירטשאפט אין אַזאַ גרויסן מאַסשטאַב?

דעם גרעסטן טייל האָבן מיר באַקומען פון אונדזערע אייגענע הכנסות. אין משך פון די לעצטע יאָרן האָט זיך ביי אונדז אַנגעזאַמלט אַ קאַפּיטאַל פון די פאַרדינסטן, וואָס מיר האָבן געהאַט. אין פאַרלויף פון די לעצטע פינף יאָר האָבן מיר פאַרענדיקט יעדעס יאָר דעם באַלאַנס מיט ריוח און נאָכדעם ווי מיר האָבן געדעקט די דעפיציטן פון די פריערדיקע יאָרן איז אונדז נאָך אַלץ פאַרבליבן אַ קאַפּיטאַל פון 6000 פונט. אַ באַזונדער גוט יאָר איז ביי אונדז געווען תרצ״ב. דאָס יאָר האָבן מיר געהאַט דאָס בעסטע געראַטענעש פון אַלע יאָרן: העכער 550 טאָן תבואה און דערצו נאָך 500 טאָן שטרוי, די הכנסה האָט דאָס יאָר באַטראָפן 6000 פונט און ריינער ריוח — 2273 פונט. אויך די איבעריקע צווייגן האָבן געבראַכט ריוח, הגם ניט קיין גרויסן, אַזוי אַז אין אַלגעמיין האָט דער ריינער ריוח אין יענעם יאָר באַטראָפן 2545 פונט. אויך אין תרצ״ה און תרצ״ו איז דער באַלאַנס געווען ניט שלעכט. די צווייטע קוועלע פאַר אונדזערע אינוועסטיציעס אין פאַרלויף פון די דריי יאָר איז געווען די סובסידיע פון קרן־היסוד. אין תרצ״ה האָבן מיר באַקומען דעם רעשט פון בודזשעט: 2500 פונט אויף בויען הייזער און קויפן אינווענטאַר. דאָס איז געווען אַן ערך 75 פראָצענט פון דעם, וואָס מען האָט פאַר אונדז באַשטימט, דאָס איבעריקע האָט מען אונדז געקירצט. די ביידע קוואַלן, אונדזערע אייגענע ריוחים און דאָס געלט פון קרן־היסוד, האָבן אונדז געגעבן די מעגלעכקייט צו פאַרווירקלעכן אונדזער ווירטשאפטס־פּראָגראַם ביז תרצ״ו, ניט אָנקומענדיק צו הלוואות. נאָר אין תרצ״ו האָבן מיר געמאַכט אייניקע נייע אינוועסטיציעס אַ דאַנק הלוואות אויף לאַנגע טערמינען, וואָס מיר האָבן באַקומען פון פאַרשידענע אינסטיטוציעס. נאָכדעם ווי מיר האָבן באַקומען פון קרן־היסוד די לעצטע סומען אויפן חשבון פון בודזשעט פון תרצ״ה זיינען אויך פאַרענדיקט געוואָרן די פאַרהאַנדלונגען וועגן שליסן אַ קאָנטראַקט מיטן קרן־היסוד. אין תרצ״ו האָבן מיר שוין באַצאָלט די ערשטע ראַטן אויפן חשבון פון חוב.

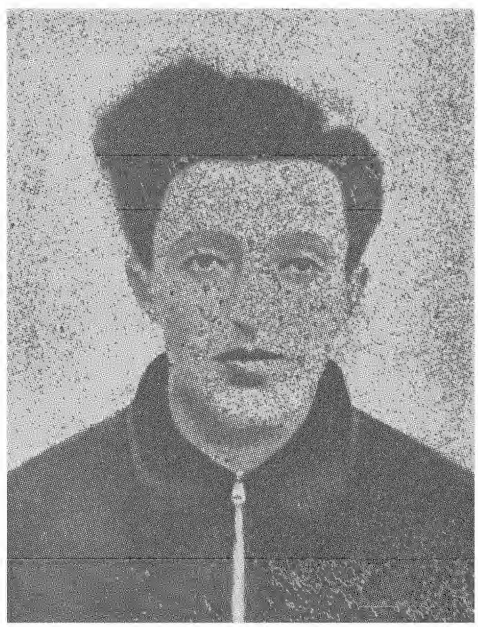
אין פאַרלויף פון די לעצטע יאָרן האָבן די פאַרשיידענע צווייגן פון אונדזער ווירטשאפט זיך אַנטוויקלט אַן אויפהער מיט אַ שנעלן טעמפּאָ. גרויסע ענדערונגען זיינען פאַר יענער צייט פאַרגעקומען אויפן געביט פון פאַלכאַ. ניטאָ נאָך אַזאַ געביט אין אונדזער לאַנד, וואָס זאָל האָבן אין פאַרלויף פון אַזאַ קורצער צייט דורכגעמאַכט אַזעלכע ראַדיקאַלע ענדערונגען. דער וועג פון דער פרימיטיווער דרעש־מאַשין ביז דעם לעצטן וואָרט פון דער טעכניק: דעם קאָמביין. דעם דאָזיקן לאַנגן וועג האָבן מיר אין ארץ־ישראל דורכגעמאַכט גאַנץ שנעל. היינט באַנוצט מען זיך שוין אינגאַנצן ניט מיט אַרבעט פון בהמות ביי דער פאַלכאַ, אַנשטאָט דעם זיינען געקומען די טראַקטאָרן. יעדע מינדסטע אַרבעט ביי דער פאַלכאַ ווערט היינט געמאַכט דורך מאַשינען. דאָס הייסט געגעבן די ווירטשאפטן די מעגלעכקייט צו באַארבעטן גרויסע שטחים דורך אַ קליינע צאָל מענטשן און דאָס האָט אויך שטאַרק פאַרקלענערט די קאָסטן פון דער פּראָדוקציע. אַ דאַנק דעם איז אויך שטאַרק פאַרקירצט געוואָרן די צייט פון שניט און דרעשן און דאָס האָט געהאָלפן אַ ספּעציעלע גרויסע באַדייטונג אין די קאָטאַסטראָפּע־יאָרן, ווי צום ביישפּיל אין תרצ״ו, ווען די גאַנצע תבואה האָט געקענט פאַרברענט ווערן און נאָר אַ דאַנק דעם, וואָס מען האָט געמאַכט דעם שניט מיט דער גרעסטער שנעלקייט, זיינען מיר גערעטעוועט געוואָרן פון אַ חורבן.

אויף דעם געביט פון מעלקעריי האָבן מיר אָנגעטראָפן אויף אַ סך שוועריקייטן, וועלכע האָבן געשטערט די אַנטוויקלונג, אָבער סוף כל סוף האָבן מיר גובר געווען די שוועריקייטן און אין די לעצטע יאָרן האָבן מיר געמאַכט גרויסן פאָרשריט. נאָך דעם עקספּערימענט פון קויפן קי און קעלבער אין אויסלאַנד האָבן מיר אָנגעהויבן לאָנגזאַמער גיין אויף אַן אָנדער וועג פון אַליין האָדעווען בהמות און סיסטעמאַטיש פאַרבעסערן די ראַסע. אין פאַרלויף פון די לעצטע יאָרן איז די צאָל פון די קי געוואָקסן ביז 66 און די צאָל פון די קעלבער ביז 47. ענדע תרצ״ו איז די צאָל פון די בהמות געווען 115. די פּראָדוקציע פון מילך איז געשטיגן פון יאָר צו יאָר: פון 61,000 ליטער אין תרצ״ג איז די פּראָדוקציע געשטיגן אויף 205,000 ליטער מילך אין תרצ״ו. גלייכצייטיק איז אויך געשטיגן די הכנסה: פון 1,056 פונט אין תרצ״ג אויף 3,317 פונט אין תרצ״ו.

אַ וויכטיקן פּלאַץ אין דער ווירטשאפט פאַרנעמט די הינער־צוכט. ביז תרצ״ד איז די אַנטוויקלונג געגאַנגען לאַנגזאַם, אָבער די לעצטע יאָרן האָבן מיר שוין ביז 5,000 הינער. אונדזער הינער־צוכט איז הייַנט אייַנע פון די גרעסטע אָדער די גרעסטע אין לאַנד. גלייכצייטיק דערמיט האָבן מיר אַרייַנגעלייגט אַ סך אַרבעט אין פאַרגרעסערן די געביידעס און אין פאַרפולקאָמען די אַרבעטס־מעטאָדן. די אַלגעמיינע פּראָדוקציע פון די אייער וואָקסט פון יאָר צו יאָר. אין תרצ״ג האָט זי באַטראָפן 159,000

אייער און אין תרצ״ו — 526,000. צו אזא גרויסער צאָל האָט קיין שום קבוצה ניט דערגרייכט. די אַלגע־מיינע הכנסה פון דעם צווייג האָט באַטראָפן 1,253 פונט אין תרצ״ג און 1,613 אין תרצ״ו. דורך גוטע אַרבעטס־מעטאָדן און זאָרגפעלטיקער שמירה איז אונדז געלונגען צו דערפירן דעם צווייג פון די פלאַנצונגען צו אַ וויכטיקער מדרגה. הגם אונדזערע ווייניגערטנער האָבן ניט קיין באַ־וואָסערונג, גיבן זיי אַ סך ווייניטרויבן. די שאָף, דער ייִנגסטער צווייג אין אונדזער ווירטשאַפט, פאַרנעמען אַ וויכטיקן פלאַץ אין דער באַלעבאַטישקייט פון גבת. מיר האָבן שוין 300 שטיק און עס זיינען דאָ שאַנסן צו פאַרגרעסערן די צאָל.

אין פאַרלויף פון די דריי לעצטע יאָר האָבן מיר אַ סך געבויט. אין די יאָרן תרצ״ב—תרצ״ג האָבן מיר גע־

הערשל פינסקער

בויט די געביידעס, וואָס זיינען געווען נויטיק פאַר דער אַנטוויקלונג פון דער ווירטשאַפט. אָבער די לעצטע יאָרן האָבן מיר אַממייסטן געבויט וואוינונגען, און דאָס איז געווען זייער וויכטיק, ווייל דער ישוב איז שנעל גע־וואַקסן. אַ חוץ נייַ־צוגעקומענע חברים איז אויך גע־וואַקסן די צאָל פון די קינדער, עס איז צוגעקומען די יוגנט פון דייטשלאַנד און עס זיינען אויך אָנגעקומען עט־לעכע עלטערן־משפחות. אַממייסטן איז די באַפעלקערונג געוואָקסן אין יאָר תרצ״ה. אָנהויב יאָר זיינען געווען אין גבת 126 נפשות און סוף יאָר — 202. אין פאַרלויף פון די יאָרן זיינען אויפגעבויט געווארן צען הייזער מיט זעקס צימערן אין אַ הויז. איין הויז פון 2 שטאָק (6 צימער) פאַר דער דייטשער יוגנט און אַ קינדער־הויז מיט 12 צימער. אויך זיינען אויסגעבויט געוואָרן אַ וואַש־צימער, צריפים, וואָס דינען אַלס עס־צימער פאַר די עלטערן, אַ קלוב פאַר דער יוגנט א. אַז. וו. אַ חוץ די אַלע בנינים ווערט איצט געבויט אַ גרויסער קולטור־לאָקאַל אויפן נאָמען פון חבר הערשל פינסקי, וועלכער איז געשטאָרבן אויף אַ טראַגישן אופן אין יאָר 1935. די אַלע אַרבעטן זיינען אויסגעפירט געוואָרן דורך אונדזערע חברים, אָן שום הילף פון דרויסן. צו דעם צווייק האָבן מיר פאַרבעסערט אונ־דזערע וואָרשטאַטן און אייגענפירט דאָרט מאַדערנע מא־שינען, וואָס ווערן באַווענט דורך עלעקטריע.

ח.

די לעצטע דריי יאָר, די יאָרן פון ווירטשאַפטלעכער פראָספעריטי, האָבן אויך געבראַכט צו אַ וועגד־פונקט אין דעם געזעלשאַפטלעכן לעבן פון גבת. עס זיינען פאַרגעקומען גרויסע ענדערונגען אין אונדזערע לעבנס־פאָרמען און אין אונדזער גאַנצן שטייגער, עס זיינען צע־שטערט געוואָרן די גרענעצן און עס האָט זיך געענדערט דער גאַנצער נוסח, וואָס האָט פריער געהערשט אין אונ־דזער לעבן אין פאַרלויף פון די 7 יאָר, ווען די קבוצה איז געווען אייגנעשפאַרט אין אירע ד׳ אמות און ניט גע־האָט קיין צושטראָם פון נייַע מענטשן. די קליינע צאָל חברים, וואָס האָבן צוזאַמען דורכגעמאַכט די שווערע יאָרן פון פאַרבערייטונג און ראַנגלענייש און געטראָגן אויף זיי־ערע פלייצעס דעם גאַנצן עול פון דער פאַרבערייטונגס־אַרבעט — דער דאָזיקער ענגער קרייז איז אין פאַרלויף פון די שווערע יאָרן צוזאַמענגעוואַקסן צו איין אַהגאַניזם און זיך געפילט ווי אַ באַזונדער משפחה. דאָס איז געווען אַ משפחה, צוזאַמענגעשטעלט פון חברים פון כמעט דעם זעלבן עלטער, פון זעלבן געאָגראַפישן פונקט (פינסק און איר אומגעגנט), פאַראייניקט דורך דער זעלבער דערציאונג און אויך דורך פערזענלעכע פריינדשאַפט און חברשאַפט. אין דער דאָזיקער אָפגעזונדערטער משפחה איז אין פאַרלויף פון די יאָרן געשאַפן געוואָרן אַ ספעציעלער לעבנס־נוסח, אייגענע טראַדיציעס און אייגענע מנהגים, וואָס האָבן אַרויפ־געלייגט אַ שטעמפל אויף דער גאַנצער קבוצה.

דער שנעלער וואוקס פון דער ווירטשאַפט, וועלכע איז אַרויס פון אירע ענגע גרענעצן, האָט אויך צעשטערט די יסודות פון די געזעלשאַפטלעכע פאָרמען פון דער קבוצה און אינגאַנצן געענדערט די פיזיאָגאָמיע פון גבת. דער וואוקס פון ישוב אין גבת איז געווען ניט בלויז אין כמות, נאָר אויך אין איכות און געפירט צו ראַדיקאַלע ענדערונגען. די נייַע חברים זיינען מייסטנס געווען יינגער פון די אַלט־אייגעזעסענע און אַ טייל פון זיי זיינען אויך געקומען פון אַנדערע לענדער. די נייַ־אָנגעקומענע, דער צופלוס פון דער דייטשער יוגנט, די גרויסע צאָל עלטערן פון די חברים, וועלכע זיינען אָנגעקומען פון גלות, די קינ־דער וואָס זיינען אויפגעוואקסן און שוין דערגרייכט צום עלטער פון שול־קינדער — דאָס אַלץ האָט געשאַפן אין

גבת אַ פילפאַרביקייט פון מענטשן פון פאַרשיידענע דורות און עלטער, פאַרשיידענע געאַגראַפישע און סאָציאַלע אָפּשטאַמונגען, מיט פאַרשיידענע קולטור־באַגריפן און גע־וואוינהייטן, וואָס זיינען געווען ניי און פרעמד פאַר די אַלטע חברים.

דער נייער מענטשן־מאַטעריאַל, וואָס איז אַנגעקומען אין דער קבוצה, איז געווען זייער פאַרשיידנפאַרביק. פופצן נייע חברים זיינען צו אונדז געקומען פון לאַנד גופאָ, פון פאַרשיידענע קבוצים. אָבער דער רוב פון די נייע איז געווען פון דער פרישער עליה. פריער זיינען מיר געווען געניגט אויפצונעמען נאָר חברים פון פוילן, ווייל מיט האָבן מורא געהאַט, אַז פאַר די חברים פון מערב־אייראָפּע וועט עס זיין שווער צו אַקלימאַטיזירן זיך ביי אונדז. אָבער מיט דער צייט זיינען צו אונדז דאָך גע־קומען חברים פון פאַרשיידענע לענדער. פון די 47 חברים, וואָס זיינען צו אונדז צוגעשטאַנען אין פאַרלויף פון יענער עפאָכע, זיינען 17 געווען פון פוילן, 21 פון דייטשלאַנד און 7 פון דרום־אָפריקע. אַ חוץ די חברים פון אָפריקע זיינען אַלע נייע ביי אונדז געבליבן. אונדזער קבוצה, הגם זי איז געווען יאָרלאַנג אָפגעשטאַנען און אָפגעזונדערט, איז געבליבן ביי איר כאַראַקטעריסטישער אייגנשאַפט: פאַלקס־טימלעכקייט און פשטות. דאָס האָט פיל מיטגעהאָלפן דער־צו, אַז די אַלטע און די נייע זאָלן קענען דאָרט זיך באַ־פריינדן און זיך אויסמישן.

דער וואוקס פון די קינדער האָט אונדז אַוועקגעשטעלט פאַר שווערע עקאָנאָמישע און גייסטיקע פראָבלעמען. עס איז אונדז געלונגען צו שאַפן אידאַלע באַדינגונגען פאַר דער אָנטוויקלונג און דערציאונג פון די קינדער, אָבער דאָס איז געווען פאַרבונדן מיט גרויסע הוצאות און איבער אונדזערע כחות. ניט בלויז מיר אַליין, אויך אַלע אַנדערע קבוצים אין לאַנד שטייען פאַר דער דאָזיקער האַרבער פראָגע. די אַרבעט און די דערציאונג פון די קינדער קאָסט טויזנטער אַרבעטס־טעג אַ יאָר (דורכשניטלעך האָט אונדז יעדעס קינד געקאָסט 10 אַרבעטס־טעג) און דאָס פאַרקלע־נערט נאָטירלעך די הכנסה און באַשווערט זייער דעם בו־דזשעט. קיין ריכטיקע תשובה אויף דער דאָזיקער קינדער־פראָגע איז ביז איצט נאָך ניט געפונען געוואָרן.

אַ גאַנצע רייע נייע פראָבלעמען זיינען פאַר אונדז געשאַפן געוואָרן אין צוזאַמענהאַנג מיט דער עליה פון די עלטערן פון די חברים. אין פאַרלויף פון צוויי יאָר זיינען אַנגעקומען אין דער קבוצה 25 עלטערן. אַזוי איז געשאַפן געוואָרן אַ באַזונדערע גרופּע מיט אַן אייגענער פיזיאָנאָמיע און באַזונדערס ווען עס זיינען אָנטשטאַנען נייע פראָבלעמען. עס איז ניט לייכט פאַר די עלטערן זיך צוצופאַסן צו אונדזערע לעבנס־פאָרמען. אַ חוץ דעם איז די עליה פון די עלטערן אַן עקאָנאָמישע פראָגע. מיר האָבן געמוזט זיי איינארדנען אין דער אַרבעט, אָבער עס איז שווער צו געפינען אין דער וווירטשאַפט פון דער קבוצה פאַסענדע אַרבעטן פאַר אַזאַ גרויסע צאָל עלטערן און דעריבער איז אונדז ניט שטענדיק געלונגען צו לייזן די פראָגע אויף אַ ראַציאָנעלן אופן. די הוצאות אויף אויס־צוהאַלטן די עלטערן, צוזאַמען מיט די אונטערשטיצונגען, וואָס מיר האָבן געשיקט פאַר די משפחות אין אויסלאַנד, האָבן אויסגעמאַכט גרויסע סומעס. מיר האָבן געזען, אַז מיר זיינען עקאָנאָמיש ניט אימשטאַנד אויפצונעמען אַזוי פיל עלטערן און דאָן זיינען מיר געווען געצוואונגען כמעט אָפצושטעלן דאָס וויטערע אויפנעמען פון עלטערן. מיט דער צייט איז אויך די פראָגע רעגולירט געוואָרן. די באַ־ציאונגען צווישן די עלטערן אַליין און צווישן זיי און די חברים זיינען סטאַביליזירט געוואָרן. דאָס רוב פון די על־טערן האָבן זיך צוגעפאַסט צו אונדזער אָרט לעבן און

די קינדער פון גבת

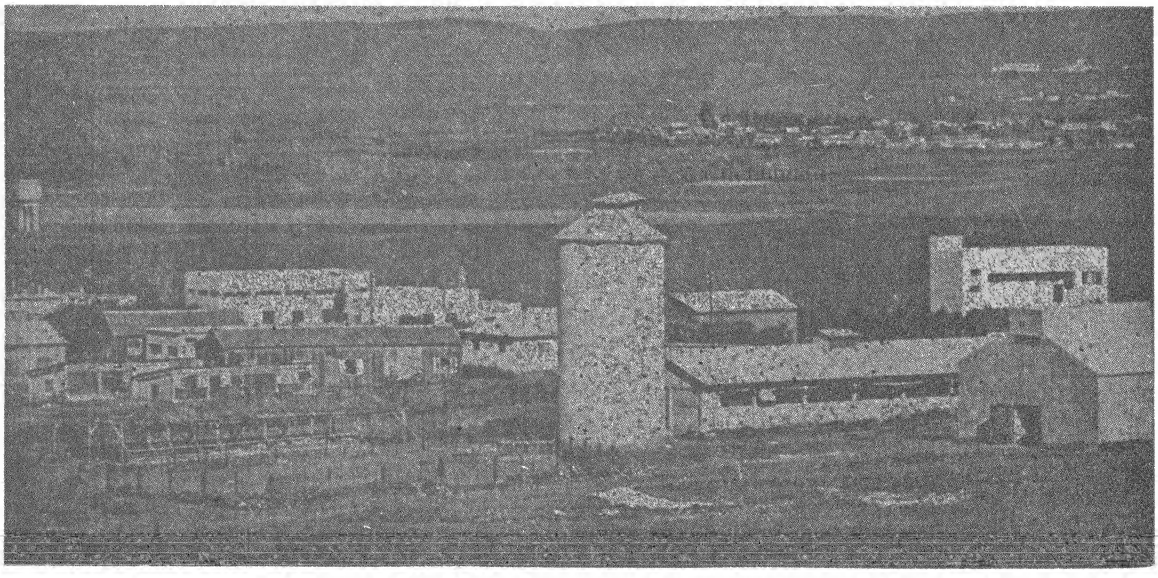
אַרבעט, און זיי באַטייליקן זיך אין טראָגן דעם עול פון דער וווירטשאַפט.

אַ חוץ דעם האָבן מיר נאָך געהאַט פאַר זיך די פראָגע וועגן דער יוגנט פון דייטשלאַנד. אין יוני 1935 זיינען צו אונדז אַנגעקומען 28 יינגלעך און מיידלעך פון דייטשלאַנד. פאַר דעם זיינען ביי אונדז אין דער קבוצה פאַרגעקומען לאַנגע און גרינטלעכע ווכוחים, ווייל מיר האָבן געצווייפלט, צי מיר וועלן זיין אימשטאַנד צו דערציען די דאָזיקע יוגנט. דאָך האָבן מיר באַשלאָסן אויפצונעמען די דייטשע יוגנט, כדי זיי צו ראַטעווען פון פיזישן און גייסטיקן אונטערגאַנג. און כאָטש עס איז געווען שווער, איז אונדז דאָך געלונגען צו דערפילן אונדזער דערציאונגס־

אויפגאָבע. פאָר אונדזערע אויגן זיינען פאָרגעקומען רא־דיקאַלע ענדערונגען אין דער גייסטיקער פיזיאָגאָמיע און שטימונגען פון די דאָזיקע קינדער, וואָס זיינען צו אונדז געקומען פון דער יידיש־דייטשער עמיגראַציע אין פאַריז, נאָך לאַנגע וואַנדערונגען בייַ שרעקלעכע באַדינגונגען. די דייטשע יוגנט האָט זיך גוט „אַסימילירט" מיט אונדזער שפּראַך און לעבנס־פאָרמען, האָבן זיך צוגעוואויגט צום לעבן פון דער קבוצה און זיי פילן זיך פאָרבונדן מיט דער גאַנצער ווירטשאַפט אין לאַנד.

⁂

אָט אַזוי זעט אויס די פינסקער קבוצה נאָך פופצן יאָר עקזיסטענץ און נאָך צען יאָר פון אייגענער ווירט־שאַפט אין גבת. פאָר אונדז שטייט נאָך אַ ברייט פעלד פון אַרבעט און שאַפן און די מעגלעכקייט פון וואַקסן און אַנטוויקלען זיך זיינען גרויס. עס זיינען דאָ אַ סך שאַנסן, אַז גבת זאָל באַקומען באַוואַסערונג און דערמיט וועלן שטאַרק וואַקסן די מעגלעכקייטן פון אונדזער אַנטוויקלונג. די וואַסערן, וואָס וועלן אין גיכן שטראָמען דורך די פעלדער פון גבת, וועלן אַנטרינקען די דורשטיקע ערד און פאָר־וואַנדלען די טרוקענע פאַלכאַ־פעלדער און פעלדער פון פּאַשע, פון גרינס און וועלן שאַפן עקזיסטענץ־מעגלעכקייטן פאָר נייע חברים. ווען עס וועט קומען די באַוואַסערונג וועט זיך אָנהייבן פאָר גבת אַ נייע עפּאָכע, די עפּאָכע פון אינטענסיוון וואוקס און אַנטוויקלונג פון אַ גרויסער אידישער לאַנדווירטשאַפט.

אַ בליק אויף דער קאַלאָניע גבת

פינסקער לעזער

און ייִדישן אַרבעטערלעבן אין אַמעריקע

משה אַדלער

געבוירן אין יאָר 1888 אין פּאָלעסיער שטעטל האָרא־דישטש, ביי אָרימע עלטערן, וועלכע האָבן אים אָפילו נישט געקענט האַלטן אין חדר. אַלס יינגל פון 11 יאָר איז ער אַוועק קיין פּינסק זוכן אַרבעט און דורכגעמאַכט שווערע טעג פון נויט.

משה אַדלער

זיין נייע היים וועלט באַלד די רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג, דאָ באַקומט ער זיין דערציאונג, די „סכאָדקעס" וועלן זיין שול, אוּן ער אַנטוויקלט זיך שנעל. ער לערנט און לייענט אַ סך און אין גאָר יונגן עלטער וועלט ער אַ מיטגליד פון פּינסקער קאָמיטעט פון „בונד".

ער וויידמעט זיך ספּעציעל דער פּראָקטישער פאַרטיי־אַרבעט און צייכנט זיך אויס אין אַלע שליחותן, וואָס וועלן אים אָנפאַרטרויט.

ווי איינער פון די מוטיקסטע מיטגלידער פון „באיעוואי אָטריאַד" האָט ער אויסגעפירט געוואָגטע פאַרטיי־אַקטן, נישט נאָר אין פּינסק, נאָר אויך אין אַנדערע שטעט פון רוסלאַנד, וואוהין די פּינסקער בונדיסטן מיט שלמהקע זשעלעזניקאָוו אין דער שפּיץ זיינען אָפט אַרויסגעפון געוואָרן. אַדלער האָט אַרויסגעוויזן פיל איניציאַטיוו ביים דורכפירן עקספּראָפּריאַציעס אויף צארישע קאָסעס. כדי צו באַקומען די נויטיקע פּאָנדן פאַר דער פּאַרטיי. ער איז אַלעמאָל געווען דער וואָלונטיר צו די געפערלעכסטע אונטערנעמונגען.

ביי זיין גאַנצער ברויזנדער נאַטור איז ער געווען דיסציפּלינירט, אייניגעהאַלטן, אויסגעמיטן אויסערלעכע עפעקטן, וואָס האָבן נישט איין מאָל געקאָסט דאָס לעבן פון פיל גוטע חברים. ער האָט רעאַגירט נאָר דאָן, וועז דאָס איז געווען אַבסאָלוט נויטיק און מיט געשיקטקייט באַווייזן אַלעמאָל זיך אַרויסצודרייען פון די פּאָליציייאישע הענט. אין דער הינזיכט האָט ער פיל געלערנט פון שלמהקען, אונטער וועמענס אויפזיכט ער האָט מייסטנס געאַרבעט.

אין דער צייט וועז פיל טוער זיינען אין יאָר 1906, נאָכן דורכפאַל פון דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, אַנטלאָפן אין בהלה, האָט משה אַדלער באַלאַנגט צו די מוטיקע בונדישע אַקטיוויסטן, וועלכע זיינען פאַרבליבן אויפן אָרט און ווייטער פאָרגעזעצט זייער פּאַרטיי־אַרבעט אין די באַשרענקטע ראַמען, וואָס עס איז דאָן געווען מעגלעך. ערשט וועז ער האָט זיך שוין מער נישט געקענט אויס־היטן פאַר דער רוסישער אָכראַנע, איז ער אין יאָר 1912 אַוועק אין די פאַראייניקטע שטאַטן. אַנקומענדיק קיין ניו־יאָרק האָט ער זיך גלייך געשטעלט אין פאַרבינדונג מיט זיינע אמאָליקע חברים און ווייטער פאָרטגעזעצט זיין סאָציאַליסטישע אַקטיוויטעט אויפן אַמעריקאַנער באָדן. ער איז אַרײַנגעטרעטן אין פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און געוואָרן איינער פון זיינע אַקטיווסטע טוער. ער איז פון צייט צו צייט אויך געווען טשערמאַן פון ברענטש.

משה אַדלער איז אויך טעטיק אין די אַלגעמיינע אַרבעטער־רינג קערפערשאַפטן. ער איז אַ מיטגליד פון ניו־יאָרקער שטאָט־קאָמיטעט פון אַרבעטער־רינג, נעמט אנטייל אין אַלע פאָליטישע, קולטורעלע און אויך רעליף־אַקציעס. אַ באַזונדערן אינטערעס ווייזט ער אַרויס פאַר דער שול־אַרבעט פון אַרבעטער־רינג און איז אַ פאַרטרע־טער פון שטאָט־קאָמיטעט צו דער צענטראַלער שול־פאַרוואַלטונג.

אויך די פרוי זיינע, שרה (פון דער היים גאָטליב), איז געוועלשאפטלעך אַקטיוו.

די אַדלערס האָבן צוויי קינדער, אַ זון און אַ טאָכטער, וועלכע האָבן באַקומען העכערע בילדונג און אויך געענדיקט די אַרבעטער־רינג־שולן.

משה אַדלער איז אַקטיוו באַטיילִיקט אין קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק". ער איז אַן איבערגעבענער ליב־האָבער פון יידישן געדרוקטן וואָרט און דער מאָדערנער יידישער קולטור.

פיליפ אייזענבערג

געבוירן אין יאָר 1886 אין פינסק, ביי באַלעבאָטישע, פאַרמעגלעכע עלטערן. זיין פאָטער, חיים משה פיוואָוואַרניק, האָט געהאַט אין פינסק אַ ביר־ברויערייַ. די מוטער, שיינדל, איז געווען די טאָכטער פון אפרים עלשטיין. די עלטערן האָבן אים געגעבן אַ טראַדיציאָנעל־יידישע און וועלטלעכע דערציאונג. ער האָט געלערנט אין חדרים, אין דער תלמוד־תורה און אין דראַנזיקס שולע. זייער פרי האָט ער גרינדלעך אויסגעלערנט דעם פאָטערס באַרוף. אויסער אין זיין פאָטערס ביר־ברויערייַ האָט ער אויך געארבעט אין דער באַרימטער ביר־ברויערייַ פון מעלצער און שאפען אין ווילנע.

פיליפ אייזענבערג

אין יאָר 1905 איז פיליפ אייזענבערג אָנגעקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן און געאַרבעט אַלס ביר־ברויער. ער האָט זיך דאַן גלייך אָנגעשלאָסן אַן „פינסקער ראַדי־קאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין" און געווען זייער אַקטיוו די גאַנצע צייט, וואָס די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע האָט עקזיס־טירט, טראָגנדיק הילף פאַר די רעוואָלוציאָנערע קעמפער אין דער אַלטער היים. ער האָט דאַן אויך באַלאַנגט צו אַ גרויסן אָמעריקאַנער, פראטערנאַלן אָרדער „די פאַרעסטערס אָוו אָמעריקאַ".

אין יאָר 1912 איז ער אָפּגעפאָרן קיין פאַנאַמאַ (צענ־טראַל־אָמעריקע) און דאָרט געאַרבעט אַלס ברוי־מייסטער ביזן יאָר 1914.

זינט 1917 איז פיליפ אייזענבערג אַ טעטיקער מיט־גליד אין פינסקער ברענטש 210 אַ. ר. און באַלאַנגט צום עקזעקוטיוו־קאָמיטעט. ער איז אויך אַ מיטגליד פון קאָמי־טעט „טויזנט יאָר פינסק" און האָט פיל מיטגעהאָלפן ביים פאַרשאַפן די פינאַנציעלע מעגלעכקייטן פאַר אָט דער אויסגאַבע.

•

דר. וועלוול אָסטראָווסקי

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1881, שטאַמט פון אַ מיוחסדיק־גבירישער משפחה. זיין פאָטער, יעקב אָסטראָוו־סקי, האָט זיך פאַרנומען מיט אַדוואָקאַטור. ביז צען יאָר האָט וועלוול אסטראָווסקי געלערנט אין חדר, דאַן אַריבער אין דראַנזיקס שול און שפעטער געווען אַן עקסטערן. אין יאָר 1905 איז ער צוגעשטאַנען צו דער ס. ס.־באַוועגונג אוו געווען אַקטיוו אין דער דאָזיקער פאַרטיי ביזן יאָר 1911, ווען ער איז אַרעסטירט געוואָרן און אַרויסגעשיקט פון די גרעניצן פון דער מינסקער גובערניע. ער ווערט מיטן עטאַפּ אָפּגעשיקט קיין קאָבערין, וואו ער פאַרבלייבט אַ שטיקל צייט אונטער פּאָליציאישער אויפזיכט.

אין יאָר 1912 אָנטלויפט ער אין די פאַראייניקטע שטאַטן, אַרבעט שווער אין די ניו־יאָרקער שפּעפער ביי פאַרשידענע פאַכן און אין די אָוונטן לערנט ער אין דער באָוואָוסטער „אירען פריפערי־טאַרי סקול". נאָך אַ יאָר אָפּזיין אין לאַנד מאַכט ער דעם ערשטן שטאַטס־עקזאַמען פאַר „קאונטס". ער פאַרלאָזט דעם שאפ און פּרובירט גליק אין פאַרשיידענע „פרייע פראָפעסיעס", אָלס אָגענט פון אַ מילך־קאמפּאַניע און אַ ביר־פירמע, כדי צו האָבן מער מעג־לעכקייטן צו לערנען. אין אָט דער צייט קומט אים נישט אייַנמאָל אויס צו הונגערן. ער באַשליסט דעריבער צו פאַר־לאָזן ניו־יאָרק און פאָלגט נאָך די לאָזונג, וואָס איז דאַן אָנגעגאַנגען צווישן דער אַרבעטסלאָזער יוגנט אין אַמע־ריקע: „יאָנג מען, גאָ ווועסט!" — און ער פאָרט אָפּ קיין לאָס־אַנדזשעלעס, טרעפט אַריין אין דאָרטיקן אוניווער־סיטעט אויפן מעדיצינישן פאַקולטעט, וועלכן ער פאַר־ענדיקט אין יאָר 1921. זינט דאַן פירט ער אַ מעדיצינישן אָפּיס אין לאָס־אַנדזשעלעס, וואו ער האָט זיך דערוואָרבן אַ גרויסע פאָפולאַריטעט צווישן דער יידישער באָפעלקערונג.

דר. וועלוול אָסטראָווסקי נעמט אויך אַן אַקטיוון אַנטייל אין יידישן געזעלשאַפטלעכן און קולטורעלן לעבן פון לאָס־אַנדזשעלעס. פון צייט צו צייט פאַרעפנטלעכט ער אַרטיקלען אין דער יידישער פרעסע וועגן מעדיציניש אנגעלעגנהייטן און ער איז דער מחבר פון אַ גרעסערער אַרבעט וועגן דעם געשלעכט־לעבן פון דער פרוי, אונטערן נאָמען „נאַטירלעכע געבורט־קאָנטראָל". ער האָט אויך רע־דאַגירט דעם זשורנאַל „וועגעטאַריישער געדאַנק".

•

טשאַרלז אָסטראָווסקי

געבוירן אין יאָר 1887 אין פינסק, ביי אַרעמע, באַלע־באַטישע עלטערן — אַלטער און אסתר־ביילע אָסטראָווסקי. האָט געלערנט אין חדרים, תלמוד־תורה און ביי פּריוואַטע לערער, געווען אַ מיט־גליד פון פ י נ ס ק ע ר „בונד".

טשאַרלז אָסטראָווסקי

סוף 1908 פאַרלאָזט ער זיין געבורט־שטאָט, און פאָרט אָפּ קיין פאַריז, וואו ער אַרבעט ביי שנייַ־דעריי. אין אַ יאָר אַרום עמיגרירט ער קיין אַמע־ריקע און ווערט אַ קלאָק־מאַכער.

אויך זיין פרוי, פּעסיל, וואָס איז געקומען קיין אַמעריקע אין 1911, שטאַמט פון פינסק. זי איז די טאָכטער פון יענטע־רחל און

אַהרן לייב פֿאַמעראַנץ. זי האָט זיך אויך באַטייליקט אין „בונד" אין פּינסק און איצט איז זי אַ מיטגלידּ אין ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג.

טשאַרלז אָסטראָווסקי איז פּרי אַריינגעטראָטן אין אַרבעטער־רינג, ער האָט געהאָלפֿן גרינדן און פֿאַרוואָלטן דעם ערשטן און איינציקן מוזיקאַלישן ברענטש פון אַ. ר. ברענטש 615, געווען איינער פון די הויפּט־איניציאַטאָרן פון מאַנדאָלין־ און סימפֿאָני־אָרקעסטער פון אַרבעטער־רינג און פון דער מוזיק־שול, וואו ער איז געווען פֿאַרזיצער פון דער פֿאַרוואַלטונג. ער איז אויך געווען דער פֿאַרשטייער צום נאַציאָנאַלן בילדונגס־קאָמיטעט פונם א. ר., וואָס האָט די דאָזיקע אינסטיטוציעס טיילווייז סובסידירט. אַן ערך 4 יאָר צייט האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיטן מוזיקאַלישן ברענטש. אין 1918 איז דער דאָזיקער ברענטש, צוליב פּאָליטישע סיבות, אויפּגעלייזט געוואָרן.

דעם זעלבן יאָר איז טשאַרלז אָסטראָווסקי מיט אַ גרופּע פון זייַנע נאָכפֿאָלגער, 20 מיטגלידער פון יענעם ברענטש, אַריינגעטראָגן אין פּינסקער ברענטש 210 אַ. ר. וואו זיי זייַנען פּייערלעך אויפּגענומען געוואָרן.

אין 1937 האָט ער פּיל מיטגעהאָלפֿן און בייגעשטייערט צו דער גרינדונג פון דעם „דזשואיש־קאָמיוניטי סענטער אָף וויסייַ סאָלפֿאָר ספּרינגס", וואו ער איז אויך אַ טעטיקער טוער.

•

לייבל בעגון

געבוירן אין יאָר 1881 אין פּינסק, ביי אַ פֿאַראָרימטער, באַלעבאַטישער משפּחה. ער האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה, אָבער זייער יונג אַוועק אַרבעטן אין אַ סטאָליער־וואַרשטאַט. אין יאָר 1900 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, מיטנעמענדיק מיט זיך דעם פּרישן, ראַמאַנטיש־רעוואָלוציאָנערן הויך פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין פּינסק, צו וועלכער ער האָט זיך געהאָט דערנענטערט. ער אַרבעט שווער אין אַ שניידער־שאָפּ און ווערט געזעלשאַפטלעך טעטיק אין דער יוניאָן, אין וועלכער ער רוקט זיך אַרויס ווי אַ באַוואוסטזיניקער אַרבעטער, אָן שום פּרעטענזיעס צו ווערן אַ פּירער.

אין יאָר 1904 האָט ער חתונה מיט אַ פּינסקער מיידל פון רבנישן יחוס. ער פֿאַראינטערעסירט זיך דאָן מיט דער לאַנדסמאַנשאַפֿטלעכער באַוועגונג צווישן די פּינסקער אימיגראַנטן און טרעט אַריין אין די „עזרת־אחים בני פּינסק". נישט קיינעדיק זיך אָבער אויסלעבן אין דער דאָזיקער סאָסייעטי, העלפט ער גרינדן אַ צווייטע לאַנדס־מאַנשאַפֿט, די „שוחרי־טוב אַנשי־פּינסק". אויך אין דער דאָזיקער אָרגאַניזאַציע פֿאַרבלייבט ער נישט מער ווי ביזן יאָר 1908 און ווען עס אָנטשטייט דער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג, באַלאַנגט ער צו די ערשטע 25 מיטגלידער און ווערט אייַנער פון די אַקטיוויסטע און איבערגעבנסטע טוער אין ברענטש. ער ווערט די טרייב־קראַפֿט פון אַלע אונטערנעמונגען און אַקציעס, וואָס דער ברענטש פירט דורך.

פון יאָר 1927 ביז 1938, ווען ער איז אַליין קראַנק־געוואָרן, איז לייבל בעגון האָספּיטעלער אין ברענטש. דורך דער צייט האָט ער זיך זייער באַליבט געמאַכט צווישן די מיטגלידער, אַדאָנק זיין געווויסנהאַפֿטן אויספירן די מצווה פון ביקור־חולים, וואָס דער דאָזיקער אַמט האָט אויף אים אַרויפּגעלייגט.

ווי אַ גוטער און האַרציקער מענטש פון דער נאַטור, האָט ער אין די שטובן פון די קראַנקע מיטגלידער תמיד אַריינגעטראָגן מוט און האָפענונג. עס האָט פֿאַר אים נישט עקזיסטירט קיין טאָג אין קיין נאַכט. מיט אמתער מסירת־נפש האָט ער אויסגעפירט די פליכט, וואָס ער האָט פּריי־וויליק געמומען אויף זיך.

צוליב זיין קראַנקהייט האָט ער זיך טיילווייז צוריק־געצויגן פון זיין אַמאָליקער געזעלשאַפֿטלעכער אַקטיוויטעט. דאָך איז ער ווייטער טעטיק אין דער וועסטן־מאַכער יוניאָן, לאָקאַל 16, איז אַ מיטגלידּ אין דער יוניאָן־עקזעקוטיוו און שטייט אויך נאָענט צו אַלע אַקציעס פון ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

די בעגונס האָבן פּיר קינדער, וועלכע האָבן באַקומען אַ סאַציאַליסטישע דערציאונג. זיי האָבן אַלע באַזוכט די אַרבעטער־רינג־שולן און זיינען מיטגלידער אין אַרבעטער־רינג. איין טאָכטער איז אַ לערערין.

•

יוסף ברען

באַקאַנט אין פּינסק אַלס יאָסעלע ברען, געווען אייַנער פון די אַקטיוסטע מיטגלידער פון דעם פּינסקער „בונד". ער האָט זיך אויסגעצייכנט מיט זיין געוואַגטקייט און מוט בייַם דורכפּירן פֿאַרשידענע רעוואָלוציאָנערע אַקטן. אַזוי, למשל, האָט ער זיך באַטייליקט אין דעם באַוואָפנטן איבער־פֿאַל איבערן קאָרלינער אוטשאַסטאָק און געהאָלפֿן באַפֿרייַען קאָליע טעפּער מיט זיין כלה.

יוסף ברען

פֿאַרפֿאַלגט פון דער צאַרישער זשאַנדאַרמעריע איז יוסף ברען אין 1903 אַנטלאָפן פון פּינסק און עמיגרירט קיין אַמעריקע, וואו ער איז געוואָרן טעטיק אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. אין 1905 איז ער אָפּגעפֿאָרן קיין שיקאַגאָ און דאָרט אָרגאַניזירט דעם ברענטש 252 אַר־

בעטער־רינג, אין וועלכן ער איז אַקטיוו ביזן היינטיקן טאָג.

אין 1910 האָט ער חתונה געהאַט מיט חאַשע מלכה קאַצענעלנסאָן, אַ פינסקער געבוירענע. אין יאָר 1918 האָט ער אין שיקאַגאָ אַרגאַניזירט דעם פינסקער רעליף און אין 1920 געפֿאָרן אַלס דעלעגאַט קיין פינסק צו באַקענען זיך מיט דער לאַגע אויפן אָרט. אין די יאָרן 1936—1937 איז ער געווען נאַציאָנאַלער דירעקטאָר פון אַרבעטער־רינג פון שטאַט אילינאָי. ער איז אויך אַקטיוו אין „פינסקער לידיס אַרפֿאַן־אייד־סאָסייעטי". זיין הויפּט־אַקטיוויטעט איז אָבער אין פינסקער ברענטש 252.

די ברענג האָבן 4 קינדער — 1 טאָכטער און דריי זין. אָלע האָבן זיי באַקומען העכערע בילדונג און אויך באַזוכט די שולן פון אַרבעטער־רינג.

•

היימאַן (מאַניע) גאָלדבערג

געבוירן אין יאָר 1881, האָט באַקומען אַ רעליגיעזע דערציאונג. געלערנט אין דער פינסקער תלמוד־תורה, אַרויסגעוויזן גרויסע פֿעאיקייטן, און צווישן די תלמידים זיך אויסגעצייכנט מיט זיין שאַרפֿן מח און איינגעבוירענער אינטעליגענץ. צוליב דעם פלוצלינגן טויט פון זיין פאָטער האָט ער געמוזט פרי אָנהויבן אַרבעטן אין אַ שניידער־וואַרשטאַט און העלפֿן דער מוטער אין פרנסה. אין דער פרייער צייט האָט ער אָבער זיך אפֿגעגעבן מיט זעלבסטבילדונג לויט זיין אייגענעם אויסוואָל.

היימאַן (מאַניע) גאָלדבערג

אין יאָר 1899 האָט ער פֿאַרלאָזט פינסק, אַ צייט פאַרבראַכט אין קיעוו און דאַן אָנהויבן קיין קרעמענטשוג, וואו ער איז בעת אַ שניידער־שטרייק אַרײַנגעצויגן געוואָרן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. ער איז אַרײַנגעטרעטן אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פאַרטיי, מיט יוגנטלעכן ברען זיך געוואָרפן אין דער פאַרטיי־אַקטיוויטעט, אָבער צוליב אַ פראַוואָקאַציע געמוזט שנעל אָנטלויפן פון קרעמענטשוג, וואו ער האָט שוין געהאַט באַווײַז זיך צונויפצולעבן מיט אַ גרויסן קריז פון רעוואָלוציאָנערע אַקטיוויסטן. ער איז אָנהויבן קיין יעקאַטעריגאָסלאָוו און אָנגעקומען אַהין גראַד אין אַ מאַמענט, וואָן די דאָזיקע אוקראַיניש שטאָט איז געווען אויפגע־ברויזט פון רעוואָלוציאָנערע געשעענישן. אין אַ קורצער צייט אַרום איז ער בעת אַ מיטינג פון דער „אויסקראַ" געוואָרן אַרעסטירט. ער איז דאָן מיטן עטאַפּ אָפּגעשיקט געוואָרן קיין אָרלאָ, ווילנער גובערניע, דורכמאַכנדיק דעם וועג פון פֿיין און באַלײַדיקונגען במשך פון צוויי חדשים. אין דער באַגלייטונג פון באָאָפּנטע זשאַנדאַרמען האָט ער זיך געשלעפּט דורך שטעט און שטעטלעך, אָבער נישט געוואָרן צוזאַמענגעבראַכן און נישט פאַרלוירן דעם רעזולוציאָנערז מוט.

ער פאַרבלייבט נישט לאַנג אין דעם פאַרשיקונגס־אָרט. אויסנוצנדיק די ערשטע געלעגנהייט אַנטלויפט ער צוריק קיין פינסק. ער קומט אָן אין זיין היים־שטאָט אין יאָר 1903, אין אַ צייט, וואָן אין דער דאָרטיקער אַרבעטער־באַוועגונג איז געווען טעטיק דער פראָוואָקאַטאָר אַרנאַצקי. היימאן גאָלדבערג שליסט זיך גלייך אָן אין דער בונדישער אָרגאַניזאַציע און ווערט טעטיק, סיי אַלס פראָפּאַגאַנדיסט און אויך אַלס פֿראַקטישער טוער. אָבער אויך דאָס מאָל איז אים נישט באַשערט לאַנג אָנצוגיין מיט זיין אַקטיוויטעט. אַלס רעזולטאַט פון אַרנאַצקיס אַ מסירה ווערט ער אַרעסטירט און פֿאַרשיקט אין מינסקער טורמע, וואו ער זיצט אָפּ גאַנצע צוויי יאָר. אין תפיסה באַגעגנט ער זיך מיט וויכטיקע יידישע און נישט־יידישע רעוואָלוציאָנערע טוער, פון וועלכע ער לערנט זייער פיל און וואָן ער פאָר־לאָזט די גרויע טויערן, טראָגט ער אויפסניי אין זיך אַ פעסטן באַשלוס ווייטער פאָרצוזעצן זיין רעוואָלוציאָנערע טעטיקייט. ער פאָרט אַוועק קיין ווילנע, וואו דער „בונד" איז דאָן געוועזן אין זיין פולער בליאונג, און ווערט טעטיק אין דער פראָפּאַגאַנדיסטישער באַוועגונג. ער צייכנט זיך אויס מיט זיינע אַרגאַניזאַטאָרישע פעאיקייטן אין אַרטיקן נאָדל־פאַראין, פון וועלכן ער איז אַ צייט געוועזן פאָרזיצער. ער איז געווען מיטגליד אין „גאָסודאַרסטוויענני ראַבאָטשי קאָמיטעט", געגרינדעט די „ליטעראַריש־דראַמאַטישע און געזאַנג־געזעלשאַפֿט" און בכלל געשפּילט אַ וויכטיקע ראָל אין דער דאָרטיקער אַרבעטער־באַוועגונג.

אין יאָר 1910 וואָנדערט ער אויס קיין אַמעריקע. ער אַרבעט אין ניו־יאָרק אין אַ שניידער־שאָפּ און זעצט פאָר זיין סאָציאַליסטישע אַקטיוויטעט אין דער „לייבאָר־ליג" פון אַרבעטער־רינג און שפּעטער אין האַרלעמער ברענטש פון דער יידישער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע. ער טרעט אַריין אין פינסקער ברענטש 210 און ווערט איינער פון זיינע אַקטיווסטע טוער.

היימאן גאָלדבערג איז אַ צייט געווען אַ באַאַמטער אין דער קלאָוקמאַכער־יוניאָן, געהאַלפן גרינדן דעם קלאָוק־מאַכער־ברענטש פון יידישן סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד און באַלאַנגט צו די איניציאַטאָרן פון דער אַרבעטער־רינג שולע 2 אין די בראָנקס. ער איז איצט טעטיק אין דאָון־טאָונער ברענטש פון יידישן סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד אַלס מיטגליד פון דער עקזעקוטיווע. ער איז אויך עקזעקוטיוו־מיטגליד פון דער „אַמעריקן לייבאָר־פּאַרטי" אין 7טן אַסעמבלי־דיסטריקט.

היימאַן גאָלדבערג איז באַשעפטיקט אין לייבאָר־ביורא פון דער „נעשיאָנעל־רעקאָווערי" און זיין פרייע צייט גיט

ער אֵפּ פֿאַר געזעלשאפטלעכער אַקטיוויטעט אויף פֿאַרשידענע געביטן, אַרויסווייזנדיק אַ באַזונדערן אינטערעס פֿאַר די אינסטיטוציעס פון אַרבעטער־רינג און פון ברענטש 210, אין וועלכן ער פֿאַרנעמט דעם אַמט פון פּראָטאָקאָל־סעק־רעטאַר. ער איז אַן אַקטיווער מיטגליד פון קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק". אויך זיין פּרוי, מינע (פון דער היים — מאַניע זאַמקאָווע), איז געזעלשאַפטלעך טעטיק.

די גאָלדבערגס האָבן צוויי זין, וועלכע האָבן באַקומען אַ סאָציאַליסטישע דערציאונג.

•

פיליפּ גאָלדבערג

געבוירן אין יאָר 1890 אין פינסק, ביי אומפֿאַרמעגלעכע עלטערן. ער האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה און אין גאָר פריזן עלטער אָנגעהויבן אַרבעטן, צוערשט אין דער ליכט־פֿאַבריק „אַלברעכט־טאָוע", שפּעטער פֿראָ־בירט גליק ביי סטאָלעריי און קורץ פֿאַרן אָפּפֿאַרן קיין אַמעריקע געלערנט אַ ד ר י ט פֿאַך — קירזשנערייַ.

פיליפּ גאָלדבערג

פיליפּ גאָלדבערג איז פרי אַריינגעטראָטן אין פינסקער „בונד" און איז עלטער פון 14 יאָר געוואָרן אַ מיטגליד פון „באַיעוואי אטריאַד". אין יאָר 1905 האָט ער אויסגעוואָנדערט קיין אַמעריקע, וואו עס האָט זיך דאָן שוין געפונען זיין עלטערער ברודער. אַ צייט לאַנג האָט ער געאַרבעט אין אַ פֿאַבריק־שאָפּ און דאָן אַריינגעטראָטן אין באָראָן הירשס אַגריקולטור־שול. נאָך צוויי יאָר שטודיום פֿאַרענדיקט ער די שול און פֿאַרט פּראָקטיצירן אַלס אַגראָנאָם אויף אַ פֿאַרם, וואו ער האָט פֿאַרבראַכט 9 חדשים. דאָן קערט ער זיך צוריק אום קיין ניו־יאָרק אוּן זעצט פֿאָר זיך שטודיום. ער טרעט אַריין אין פֿאַרדהעם־אוניווער־סיטעט, לערנט און אַרבעט גלייכצייטיק אַלס פֿאַריער. אין 1917 גראַדואירט ער אַלס פֿאַרמאַציסט.

פיליפּ גאָלדבערג איז, גלייך נאָך זיין אָנקומען קיין אַמעריקע, געווען טעטיק אין די „פּינסקער ראַדיקאַלע" אוּן שפּעטער אין ברענטש 210, צו וועלכן עס האָט באַלאַנגט אויך זיין פרוי, זלאַטקע (פון דער היים גורין), די שוועסטער פון באָקאַנטן, פינסקער בונדישן טוער, יעקב גורין.

די גאָלדבערגס האָבן דריי קינדער, איין זון און צוויי טעכטער, וועלכע באַקומען העכערע בילדונג.

פיליפּ גאָלדבערג איז אויך אַ טעטיקער מיטגליד פון דער „בראָנקס קאונטי פֿאַרמאַצאוטיקל סאָסייַטי" און אָנדערע פֿראָפּעסיאָנעלע קערפּערשאַפטן. זיין פרוי איז אָקטיוו אין פרויען־ברענטש 210 ב. אין יידישן אַרבעטער־קאָמיטעט און באַטיילִיקט זיך ענערגיש אין די אַקציעס פון די זאָזיקע אַרגאַניזאַציעס.

•

שמואל אַבא (מוליע) גאָלדין

באָקאָנט אין דער אַלטער היים אַלס שמואל אבא (מוליע) גאַרבוס, געבוירן אין יאָר 1886 אין דאָרף לעמעשעוויטש, הינטער פינסק. זייַנע עלטערן, פישל און אסתר מינדל, האָבן אים געגעבן אַ טראַדיציאָנעלע דערציאונג.

אין יאָר 1911 האָט ער חתונה געהאַט מיט מרים טשעטשיק פון סטאָלין און אַ צייט זיך באַשעפטיקט מיט וואַלד־מסחר. אין יאָר 1913 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע און געביטן דעם נאָמען אויף גאָלדין.

אין 1920 איז ער געווען איינער פון די אָרגאַניזאַטאָרן פון די וואַשינגטאָנער יידישע גראָסערי־לייט אין אַ קאָאָפּ־ראַטיוו, וואָס איז באַקאַנט אין אַמעריקע אונטערן נאָמען „דיסטריקט גראָסערי סטאָרס". דער דאָזיקער קאָאָפּעראַטיוו נעמט אַרום העכער 300 יידישע גראָסערי־לייט, און ש. א. גאָלדין איז עטלעכע מאָל געווען טרעזשורער און פרעזידענט.

אין דער אַלטער היים איז גאָלדין געווען אַקטיוו אין דער פּועלי־ציון־באַוועגונג און אין אַמעריקע איז ער זייט 25 יאָר אַ טעטיקער מיטגליד פון ברענטש 92 אָרבעטער־רינג, פון וועלכן ער איז טשערמאַן במשך פון די לעצטע דריי יאָר. ער איז אויך אַקטיוו אין יידישן נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פֿאַרבאַנד און אין די אַרבעטער־רינג־שולן.

•

משה גורין

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1887, אַ זון פון אַהרן דוד גורין. די מוטער, לאה, איז געווען די טאָכטער פון יוסף־לייזער נעמצאָוויטש. אַהרן דוד גורין איז געווען אַ הייסער סטאָלינער חסיד און האָט זייַנע קינדער געגעבן אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג. ער איז פרי געשטאָרבן און לאה גורין האָט אין יאָר 1900 געעפנט אַן אכסניה, שפּעטער האָט זי זיך גע־נומען צו אַ וויין־געשעפט, וואָס איז געפּירט געוואָרן פון אירע צוויי יונגע זין — אשר און משה.

משה גורין

אין יאָר 1910 האָט משה חתונה געהאַט מיט שרה נעמצאָוויטש. אין 1913 האָט ער אַליין עמיגרירט קיין ניו־יאָרק און זיין פרוי איז געבליבן אין פינסק.

אין 1919 האָט משה גורין זיך געזונען צו אינשורענס־ביזנעס און האָט דעם דאָזיקן געשעפט גוט אָנטוויקלט. אין 1924 איז ער אַריין אויך אין באַנק־געשעפטן.

זינט 1916 געהערט משה גורין צום פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. ער איז אין יאָר 1920 געווען עקזעקוטיוו־מיטגליד פון פינסקער רעליף, ער האָט שטענדיק מיט גרויס וואַרימקייט זיך באַציגן צו אַלע פילאַנטראָפישע און קולטורעלע אונטערנעמונגען, וואָס האָבן אַ שייכות צו פינסק.

די גורינס האָבן צווי טעכטער און צווי זין. אין יאָר 1928, וועז זייער עלטערער זון, אהרן דוד (ארנאלד) איז אַלט געווארן 10 יאָר און די פראַגע מכוח זיין יידישער דערציאונג האָט אַנגעריכט דעם געוויסן און באַוואוסטזיין פון די עלטערן, האָט משה גורין זיך ערנסט פאַראינטערעסירט מיטן דערציאונגס־פראבלעם פון יונגן יידישן דור אין אַמעריקע און זיך פאַרבונדן מיטן „שלום עליכם פאָלקס־אינסטיטוט".

משה גורין איז זינט 1930 אַן עקזעקוטיוו־מיטגליד פון שלום־עליכם פאָלקס־אינסטיטוט, פאַרוואַלטער פון „בויבעריק" (קעמפּ פון שלום־עליכם פאָלקס־אינסטיטוט), און געהערט צום שטאַט־קאָמיטעט פון דער פאַרוואַלטונג פון ייוו"א אין ניו־יאָרק.

•

שמואל דאויטש (דאָבזשעוויטש)

געבוירן אין יאָר 1888 אין פינסק, ביי אָרימע, פרומע עלטערן, וועלכע האָבן געצויגן זייער יחוס פון גרויסע למדנים. זיין פאָטער, אברהם בצלאל דאָבזשעוויטש, איז געווען אַ בוכבינדער און די מוטער, חוה, האָט מיט מסחר געמוזט צוהעלפן צו דער פרנסה.

שמואל דאויטש (דאָבזשעוויטש)

ביז אַכט יאָר האָט שמואל געלערנט אין חדר און דאַן אַריבער אין דראנזיקס שולע, וואָס ער האָט פאַרענדיקט צו 14 יאָר. ער האָט אָבער גלייכצייטיק אַליין געאַרבעט איבער זיך, אַן אַ שיער געלייענט, געניסנדיק פון דעם גרויסן ביכער־קוואַל, וואָס עס האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט זיין פאָטערס בוכבינדערייַ. צווישן דידאָזיקע ביכער האָבן אַן אָנזעעוודיק אָרט פאַרנומען גלייכצייטיק שמרס ראָמאַנען, וואָס האָבן גענאָט אין פינסק אַ באַזונדערס שטאַרקן אָנגאָנג צוליב דעם מחברס פאָפולערקייט אין שטאָט, ווי אויך די רוסישע קלאַסיקער, „ניווא"־זאָמל־ביכער, דער „וואָסכאָד" און וויסנשאַפטלעכע ווערק אין רוסיש און העברעאיש, וואָס די פינסקער יידישע אינטעליגענץ פלעגט לאָזן איינבינדן ביי דאָבזשעוויטשן.

נאָכן פאַרענדיקן דראנזיקס שולע האָט שמואל דאָוויטש זיך פאַרנומען מיט געבן „שטונדן" אין רוסיש און יידיש און געמאַכט באַמיאונגען פאַרטזוועצן זיין שטודיום.

ער איז אָנגענומען געוואָרן אין ווילנער „אוטשיטעלסקי אינסטיטוט", אָבער די מאַטעריעלע לאָגע האָט אים נישט דערלויבט דאָס צו רעאַליזירן און ער האָט באַשלאָסן צו פאָרן קיין אַמעריקע מיט דער דעה אָנצוזאַמלען גענוג צורייקקומען אַהיים לערנען. אין אָט דער צייט איז קיין פינסק צוריקגעקומען פון ווילנע דער לערער סעגאַלאָוויטש, וועלכער איז געוואָרן זייער אַקטיוו אין דער פינסקער בונדישער אָרגאַניזאַציע. אַלס דאָוויטשעס אַן עלטערער חבר פון דער שול־באַנק ביי דראָנזיקן, האָט ער געהאָט אויף אים אַ שטאַרקע השפּעה און אים גייסטיק דערנענטערט צו דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג.

מיט דער עקשנות און אָנטשלאָסנקייט, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דאָוויטשן, איז ער נישט אָפּגעטרעטן פון זיין באַשלוס און קעגן ווילן פון די עלטערן, אין יאָר 1905, אָפּגעפאָרן קיין אַמעריקע. במשך פון צווי יאָר צייט האָט ער אין ניו־יאָרק געאַרבעט ביי „סעמפל־קאַרדס", וואָס איז קרובהש צום פאַך פון איינבינדערייַ, אַ באַרוף, וואָס ער האָט אויסגעלערנט ביים פאָטער אין הויז, און אָנזאַמלענדיק עטלעכע הונדערט דאָלאַר איז ער אין יאָר 1907 צוריקגעפאָרן קיין פינסק, כדי צו רעאַליזירן דעם טרוים וועגן וויטערדיקן שטודירן.

ווי נאָר אָבער ער האָט אויעקגעשטעלט זיין פוס אויפן פינסקער וואָקזאַל, האָט ער באַקומען חרטה אויף זיין טאַט, ער האָט געהאַט דאָס געפיל, ווי ער וואָלט אַראָפּגעפאַלן אין אַ תהום און — באַשלאָסן גלייך צוריקצופאָרן. אין יענער צייט האָט צווישן דער פינסקער יידישער אַרבעטערשאָפט געהערשט אַ שווערע אָפּאַטיע. עס איז געווען די עפּאָכע פון די מוראָדיקסטע צאַרישע רדיפות נאָך דער אונטערדריקטער רעוואָלוציע. דאָוויטש איז דאַן געוואָרן אָקטיוו אין דער פינסקער בונדישער באַוועגונג און געפירט אַן אויפקלערונגס־טעטיקייט צווישן די געהיימע קרייזלעך.

אין יאָר 1908 איז ער צוריקגעפאָרן קיין אַמעריקע, ווייטער געאַרבעט ביי זיין פאַך און באַלאַנגט צו די אָרגאַניזאַטאָרן פון דער יידישער בוכבינדער־יוניאָן אין אַמעריקע, פון וועלכער ער איז במשך פון יאָרן געווען פרעזידענט, און דורכגעפירט עטלעכע דערפאָלגרייכע סטרייקן.

טראָץ דער אַרבעט אין שאָפּ און דער געזעלשאַפטלעכער אָקטיוויטעט האָט ש. דאָוויטש אין דער פרייער צייט ווייטער געלערנט, באַזוכט די „מאַנהעטן פריפּעריטאָרי שול" און געגרייט זיך אָנצוקומען אין אַן אוניווערסיטעט, כדי צו שטודירן מעדיצין. ער איז אָבער אַקטיווער געווארן אין דער סאָציאָליסטישער באַוועגונג, געשריבן אַ רייַ אָרטיקלען אין דער ענגלישער סאָציאָליסטישער טאָגצייטונג „קאָל", געמאַכט אויבערזעצונגען פון יידיש און רוסיש פאַר דער זעלבער צייטונג און געדרוקט אויך אויף יידיש אין דער „מאָרגענצייטונג", וואָס איז דאַן דערשינען אונטער דער רעדאַקציע פון ב. פייגענבוים.

אין לעצטן יאָר עקזיסטענץ פון די „פינסקער ראַדי־קאָלע", וועז אינערהאָלב דערדאָזיקער אָרגאַניזאַציע איז אָנגעגאַנגען די דיסקוסיע וועגן דער שטיצע פאַרן „בונד",

האָט ש. דאָוויטש פֿאַרטראָטן דעם שטאַנדפּונקט, אַז מען דאַרף אונטערשטיצן נישט נאָר בלויז דעם „בונד", נאָר בכלל די רעוואָלוציאָנערע באָוועגונג אין דער אַלטער היים. אין אַ קורצער צייט אַרום נאָך דעם ווי די „פּינסקער ראַדי־קאַלע" האָבן זיך אָנגעשלאָסן אָן אַרבעטער־רינג, איז ש. דאָוויטש אַריינגעטראָטן אין ברענטש 210 און גע־ווארן איינער פון זיינע אַקטיוסטע טוער, פֿאַרנומען פיל מאָל דעם אַמט פון פֿאָרזיצער, פּינאַנץ־סעקרעטאָר און אין 1916 געווען דער ערשטער פֿאַרשטייער פון ברענטש 210 צו דער אַצאָציאַלער פֿאַרוואַלטונג פון אַרבעטער־רינג.

זיינע אַרגאַניזאַטאָרישע פייאיקייטן, זעלטענע איבער־געבנקייט און גרויסע געזעלשאַפטלעכע אַחריות האָט ש. דאָוויטש אַרויסגעווויזן באַזונדערס אין דער צייט פון פּינ־סקער רעליף, ווען ער איז געשיקט געוואָרן אַלס דעלעגאַט קיין פּינסק. ער האָט אָוועקגעשטעלט דאָרט א ריי וויכטיקע אינסטיטוציעס און מיטגענומען מיט זיך 28 פּאַ־מיליעס און צוויישן זיי אויך זיין פֿאָטער. (די מוטער, חוה, איז אין 1916 געשטאָרבן בעת דער דייטשער אינוואַזיע).

א וויכטיקע פֿאָזיציע פון ש. דאָוויטשעס אַקטיוויטעט אין ברענטש 210 א. ר. זיינען די ברענטש־אויסגאַבן, וואָס ער האָט רעדאַקטירט. דער חודש־זשורנאַל „דאָס לעבן" און די דריי יובל־העפטן שטייען אויף אַ הויכן ליטעראַרישן ניוואָ. אין דעם פובליציסטישן טייל, וואָס איז מייסטנס אויסגעפולט דורך דאָוויטשן אַליין, ווערן באַהאַנדלט די פּראָבלעמען פון אַרבעטער־רינג, וועמען ש. דאָוויטש באַ־טראַכט פֿאַר די אינציקע גרויסע יידישע באָוועגונג אין אַמעריקע, וואָס איז בכוח צו סטימולירן די מאָדערנע יידישע קולטור און די סאָציאַליסטישע טראַדיציעס.

אין 1932 איז ש. דאָוויטש אויסגעוויילט געוואָרן אין דעם אָפּיס־קאָמיטעט פון דער נאַציאָנאַלער עקזעקוטיווע פון אַרבעטער־רינג. אין 1937 האָט ער אין דעם זעלבן קאָמיטעט פֿאַרנומען דעם אַמט פון וויצע־פֿאָרזיצער. מיט אַ באַזונדערן אינטערעס האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט די פּראָבלעמען פון דערציאונג און ספּעציעל צווישן דער ענג־ליש־רעידנדער יוגנט. זייענדיק דעלעגירט פון דער נאַ־ציאָנאַלער עקזעקוטיווע פון אַרבעטער־רינג צו דער יוגנט־אַרבעט, איז ער אין 1937 אויסגעוויילט געוואָרן אַלס פֿאָר־זיצער פון נאַציאָנאַלן יוגנט־קאָמיטעט פון אַרבעטער־רינג.

געפונען דעם סינטעז צווישן אַמעריקאַניזאַציע און יידישקייט — דאָס איז אַ פּראָבלעם, וועלכן דאָוויטש ווידמעט זיך אין זיין אומדערמידלעכער טעטיקייט אינער־האַלב דעם אַרבעטער־רינג. דאָס איז אַבער, ווי ער בא־הויפּטעט אַליין, אָפּהענגיק פון די עלטערן, פון דער אַט־מאָספער, וואָס זיי פֿאַרשאַפן זייערע קינדער ביי זיך אין שטוב, און ש. דאָוויטש קען טאָקע אין דער הינזיכט אַלס מוסטער פֿאַרשטעלן זיין אייגן הויז. צוזאַמען מיט זיין פרוי, מיבלע, וועלכע איז אַ מיטגלידּ אין פּינסקער פרויען־ברענטש 210 ב., איז אים געלונגען דעמדאָזיקן סינטעז צו געפינען. די דאָוויטשעס האָבן דריי קינדער. די עלט־סטע טאָכטער, לאָרע, האָט געענדיקט דעם ניו־יאָרקער אוניווערסיטעט; דער זון, וויקטאָר, האָט גראַדואירט פון אוניווערסיטעט אין אַרקאַנזעס און איצט לערנט ער אין דענטאַל־קאָלעדזש אין שיקאָגאָ; די יינגסטע טאָכטער, עוועלין, לערנט אין ברוקלין־קאָלעדזש. אָבער דריי האָבן באַזוכט די אַרבעטער־רינג־שולן, זיינען מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג און וויזן אַרויס אַן ערנסטן אינטערעס פֿאַר אַלגעמיין־סאָציאַליסטישע און יידישע פֿראָבלעמען.

ש. דאָוויטש געהערט צו די פּירנדע, אַקטיווע טוער פון דער אַרבעטער־רינג־באָוועגונג אין אַמעריקע. אַ דאַנק זיינע אומדערמידלעכע לייסטונגען איז דער ברענטש 210 אויסגעוואַקסן צו איינע פון די אָנגעזעענסטע אַרגאַניזאַציעס אינערהאַלב דעם אַרבעטער־רינג. ער געהערט אויך צו דער „פֿאָרווערטס"־אַסאָציאַיישאַן.

זינט די לעצטע צוויי יאָר האָט ש. דאָוויטש מיט לייב און לעבן זיך געווידמעט דער טעכניש־רעדאַקציאָ־נעלער אַרבעט פון בוך „טויזנט יאָר פּינסק". ער האָט נישט געזשאַלעווט קיין מי און קיין אָנשטרענגונג אָפּילו פאַר דער מינדסטער קלייניקייט, וואָס האָט נאָר געקאָנט באַרייכערן און פֿארשענערן אָט די מאָנומענטאַלע אויס־גאַבע. אַרום דער אַרבעט פֿאַרן בוך „טויזנט יאָר פּינסק" האָט דאָוויטש באָוויזן די טיפּע ליבשאַפט צום יידישן בוך, וואָס איז אין אים אינגעפלאַנצט געוואָרן פון דער יוגנט אין הויז פון זיין פֿאָטער.

•

מאַקס דושאַספּער

געבוירן אין פּינסק אין 1885, אַ זון פון אלחנן און שרה־רייזל ישפה. מאַקס (מאָטל) האָט באַקומען אַ גוטע, טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג אין חדרים און ישיבות (געלערנט אין פֿאָהאָסט און מיר). אין עלטער פון 12 יאָר איז ער צו־געטראָטן אָפּצוגעבן עק־זאַמענס אַלס עקסטערן אין דער פּינסקער רעאַל־שולע, וואו מען פלעגט יידן אַננעמען בלויז לויט אַ פּראָצענט־נאָרמע.

מאַקס דושאספּער

צו 15 יאָר האָט ער שוין באַלאַנגט צום קרייז פון דער פּינסקער געביל־ידעטער יידישער יוגנט וואָס האָט, אין אייגקלאַנג מיט דער טראַדיציע פון דער רוסישער יוגנגער אינטעליגענץ, געהאַלטן פֿאַר איר הייליקן חוב „צו דינען די פֿאָלקס־מאַסן". ביי יידן, פֿאַרשטייט זיך, האָט די געבילדעטע, אידעאַליסטישע יוגנט געזוכט אַ דערנענטערונג צו די עלט־

אָרימע האָרעפאָשנע עלעמענטן, פאָר וועלכע מען פלעגט גרינדן בילדונג־קרייזלעך און גרופעס פאָר אויפקלערונג און אַנטוויקלונג. מאָקס דזשאספער האָט יעדן שבת געלערנט תנ"ך מיט אַ גרופע אָרבעטער אין דער פינסקער ניישטאָדטער שול און פלעגט די ביבלישע לערעס דערקלערן אין ליכט פון סאָציאָלער געראָכטיקייט. פון אָט דעם אָרבעטער־קרייז איז דאָס רעקרוטירט געוואָרן די ערשטע ציוניסטיש־סאָציאָליסטישע פאָרטיי־גרופע אין פינסק, די שפּעטערדיקע פּועלי־ציון.

מאָקס דזשאספער איז געווען איינער פון די ייִנגסטע מיטגלידער פון דער ערשטער ציוניסטישער אגודה אין פינסק — די „בני ציון", צו וועלכער עס האָבן געהערט די ברידער פון חיים וויצמאַן און אַנדערע פיאָנערן פון דער ציון־באַוועגונג אין רוסלאַנד.

אין 1903 האָט ער עמיגרירט קיין ניו־יאָרק, שווער געאַרבעט און גלייכצייטיק אויך שטודירט און זיך פאָר־באַרייט צו אַ פראָפעסיאָנעלער קאַריערע. ער איז אָנגעקומען אין „קופער־יוניאָן" און האָט אין 1911 גראַדואירט אַלס „סיוויל־אינזשעניר". דאָ אין אַמעריקע, האָט ער פאָרט־געזעצט זיין ציוניסטישע טעטיקייט, געווען פון די הויפּט־טוערס אויפן פעלד פון פראַלעטאַרישן ציוניזם.

נאָכן ענדיקן אַלס דיפלאָמירטער אינזשינער האָט ער געאַרבעט ביי פאָרשידענע פּריוואָט־אינדוסטריעלע בויטעכנישע פראָיעקטן (ווי דער אויפבוי פון דאָמבעס און אָנד.) אין פאָרשידענע טיילן פון לאַנד און אויך אויף רעגירונג־שטעלעס בעת דער וועלט־מלחמה.

אין 1918 איז ער אַריבער צו אַן אָנדער צווייג פון דער אינדוסטריעלער טעטיקייט — צו פּעלצוואָרג־פאָר־בעריי און צוזאַמען מיט אַ שותף איז ער געווען דער אייגנטימער פון אייגער פון די גרעסטע פירמעס אין אָט דעם צווייג פון דער „פאָר"־אינדוסטריע. אין זייער פירמע זיינען געווען באַשעפטיקט אַרום 200 אַרבעטער. אין אָט דעם געשעפט איז מאָקס דזשאספער פאָרבליבן ביז 1938. אין דער לעצטער צייט האָט ער געגרינדעט די פירמע „פּענסילווייניא פעקטאָרס קאָרפּאָריישאָן".

זינט 1910 איז מאָקס דזשאספער אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. ער איז אייגער פון די טעטיקסטע און אָנפירנדיקע טוערס פון „פין־פאָר־קלאָב", פון אָט דעם אייניקאַרטיקן לאָנדסמאַנשאַפטלעך־אינדוסטריעלן און הומאניטאַרן פאַראיין, וואו ער איז געווען אייגער פון די גרינדער און שטיצער. פאָר דריי טערמינען, 1935—1939, איז מאָקס דזשאספער געווען פּרעזידענט פון דער דאָזיקער קערפערשאַפט. ער איז אויך אַ מיטגליד פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, און פון די „קופער־יוניאָן אלומנאַי".

דער פלאָן צו שאַפן דאָס וועלק „טויזנט יאָר פינסק" האָט פון ערשטן מאָמענט אָן געפונען ביי אים אַ באַגייס־טערטן אָפּקלאַנג און ער האָט פיל צייט און כוחות גע־ווידמעט דער פאָרווירקלעכונג פון אָט דער אויסגאַבע.

מיט זיין פרוי לילי (געב. הערשקאָוויטש) איז מאָקס דזשאספער פאָרהיראַט זינט 1920 און זיי האָבן צוויי זין: געבריעל (גבריאל־אלחנן) אַ קאָלעדזש־סטודענט, וואָס לערנט זיך אַלס אינזשינער־כעמיקער, און דזשוליוס (יהודה־דוד) — אַ האַי־סקול סטודענט.

•

משה דערעוועגסקי

באַקאַנט אין פינסק אַלס משהל מורזיק, געבוירן אין יאָר 1888 אין פאָהאָסט־זאַגאָראָדעק ביי אָרימע עלטערן. ער האָט געלערנט אין פינסקער תלמוד־תורה און פון 6 יאָר אָן געמחט שוין אַליין פאָרדינען אויף ברויט, טוענדיק פאָרשיי־דענע מלאכות. אין עלטער פון 15 יאָר איז ער געוואָרן אַ מיטגליד פון „בונד" אין פינסק און אויסגעפירט זייער פיל פאָראַנטוואָרטלעכע פאָר־טיי־שליחותן, וואָס האָבן געפאָדערט אַ סך גע־וואָגטקייט.

משה דערעוועגסקי

זייער אַ דראַמאַטישע פאָסירונג האָט מיט משה־לען פאָסירט, יוען ער האָט צוזאַמען מיט נאָך עטלעכע חברים אויסגעפירט אַ שליחית פון פאָרטיי־קאָמיטעט צו דעראָבערן אַ טיפאָגראָפיע. ער איז דאָן שיער ניט דער־שאָסן געוואָרן פון זיין אייגענעם פאָטער. משהלס פאָטער איז נעמלעך געווען אַ נאָכט־שומר פון די קראָמען, וואָס האָבן זיך געפונען בעבן דער טיפאָגראָפיע, און ער האָט עס טאָק־געשאָסן צו די איבערפאַלער אויף דער דרוקעריי און ווי דורך אַ פאָטאָלן צופאַל גראָד געצילעוועט אויף זיין אייי־גענעם זון, וועמען די קויל האָט אַראָפגעריסן דאָס פוטערנע היטל פון קאָפּ. די חברים האָבן געוואָלט צוריק אָפּענטפערן דעם שיסנדיקן וועכטער, אָבער משהל, וויסנדיק, אַז דאָס איז זיין פאָטער האָט קוים באַווייזן זיי אָפּצוהאַלטן.

נאָכן אָטענטאַט אויף דעם פינסקער זשאַנדאַרמעריי־נאַטשאַלניק, נאָכטאָוו, איז פאָר משהלס קאָפּ געהאָט געגעבן געוואָרן אַ פרעמיע פון 300 רובל. ער האָט זיך אָבער באַצייטנס אָפּגעטראָגן פון פינסק און אין יאָר 1906 אויס־געוואַנדערט קיין אַמעריקע.

קומענדיק אין די פאָראייניקטע שטאָטן האָט ער אַ צייט געאַרבעט אַלס פּיעניטער און דאָן אַריבער אין רעס־טאָראַן־ביזנעס. דאָ, אין אַמעריקע, האָט זיך אין משהלען אויפגעוועקט אַ נייגונג צו דער בינע און ער האָט זיך גע־נומען אינטערעסירן מיט די דראַמאַטישע קרייזן פון אָרבע־טער־רינג. זינט פיל יאָרן איז משה דערעוועגסקי ענג פאָרבונדן מיט דער „פאָלקס־בינע". ער איז אויפגעטרעטן

אין וויכטיקע ראָלן און שטאַרק געלויבט געוואָרן דורך די אָנגעזעענסטע יידישע טעאַטער־רעצענזענטן.

משה דערעוועגסקי האָט באַאַנגט צו די „פינסקער ראַדיקאַלע" און איז אַ מיטגליד פון ברענטש 210 זינט זיין אָנטשטייאונג. אין פֿאַרשידענע צייטן איז ער געווען עקזעקוטיוו־מיטגליד פון ברענטש. אין יאָר 1928 האָט ער באַזוכט פינסק און דאָרט דורכגעפירט אַ פֿאַרשטעלונג פון שלום עליכמס „טוביה דער מילכיגער" לטובת דער גלוי־געשיכטע. אויך פרוי דערעוועגסקי איז טעטיק געזעלשאַפטלעך אָלס עקזעקוטיוו־מיטגליד פון פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. אָרבעטער־רינג.

•

דוד וואולף (וואליוועלסקי)

דוד וואולף (וואליוועלסקי)

געבוירן אין פינסק, אין יאָר 1893, ביי באַלעבאַטישע עלטערן. ער האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג. צו 12 יאָר האָט ער שוין באַאַנגט צו דער ציוניסטישער יוגנט־אָרגאַניזאַציע „התחיה" אין פינסק. צו 14 יאָר איז ער געפֿאָרן אויף אַ בוכהאַלטער־שטעלע קיין יעקאַטערינאָסלאַוו, וואו ער איז פֿאַרבליבן אַ שטיקל צייט און איז דאָרט געוואָרן טעטיק אין דער ציוניסטישער באַוועגונג. די־דאָזיקע אַקטיוויטעט האָט ער אויך פֿאָרטגעזעצט, נאָך ער איז געקומען צוריק קיין פינסק.

אין יאָר 1913 האָט דוד וואולף עמיגרירט קיין אַמעריקע אוו געאַרבעט אָלס קאַטער ביי מענער־קלײדער, זייענדיק גלייכצייטיק טעטיק אין דער קלאָוקמאַכער־יוניאָן. ער איז געווען איינער פון די גרינדער פון די „פינסקער וואָלוטירס" און שפעטער פיל איניציאַטיוו אַרויסגעוויזן ביים פינסקער־רעליף דורך דער גאַנצער צייט פון דער הילפס־אַקציע. ער איז אויך געווען דער גרינדער אוו טרעזשורער פון דער „פינסקער וועלפֿעריין־ליג", וואָס האָט בעת דער וועלט־מלחמה געטראָגן מאַטעריעלע און מאָראַלישע שטיצע צו די פינסקער קריגס־באַטייליקטע אויפן פראָנטציזישן פראָנט.

דוד וואָלף געהערט צו די אַקטיוווע טוער אין ברענטש 210 אָרבעטער־רינג אוו פֿאַרנעמט דעם אַמט פון טרעזשורער. ער באַאַנגט צו דער ציוניסטיש־געשטימטער גרופּע אין ברענטש, נעמט אָן ענערגישן אנטייל אין געוואָרקשאַפטן־קאָמפֿיין אוו בכלל אין אַלע אַקציעס פֿאַר אָרבעטנדן פֿאָלעסטינע.

אהרן אָשר וויינבערג

געבוירן אין יאָר 1888 אין אַ דאָרף נעבן קאַמענץ דליטא, (גראָדנער גובערניע) שטאַמט פון אַ מיוחסדיקער משפּחה פון באַוואוסטע למדנים אוו וואָלד־סוחרים, וועלכע האָבן במשך פון דורות געפֿאַכטעט די ביעלאָ־וועזשער וועלדער. זיין פֿאָטער, יעקב וויינבערג, איז געווען דער זון פון קאַמעניצער גאון, ר' יאָסעלע חריף, אַ ברודער פון לעצטן קאָרלינער רב, ר' דודל פרידמאַן. ער האָט פֿאַרלוירן זיין פֿאָר־מעגן אין די געשעפטן אוו די פרנסה־געבערין איז געווען די מוטער. פריידע. זי האָט געהאָלטן אַ קרעמל אין אַ דאָרף, וואו צווישן די 150 וויסרוסישע פויערים־משפּחות האָבן געלעבט בלויז צוויי יידישע פֿאַמיליעס.

אהרן אָשר וויינבערג

נישט קענענדיק אַליין אויסהאַלטן קיין מלמד, איז אַהרן־אשר אין עלטער פון פינף יאָר געשיקט געוואָרן אין שכנותדיקן ישוב, פליסישטש, וואו עס האָבן געוואוינט יידישע קאָלאָניסטן, אוו דאָרט האָט ער געלערנט אין אַ חדר. שפּילנדיק זיך מיט די חברים אויף דער רושטאָוואָניע פון אַ נישט־פֿאַרענדיקט הויז, איז ער אַראָפּגעפֿאַלן, זיך צעבראָכן אַ פוס, וואָס איז צוליב דער פרימיטיווער מעדיצינישער הילף אים געבליבן פאַרקריפּלט ביז היינט צו טאָג. אין עלטער פון עלף יאָר איז אַהרן אשר אַוועק אין דער באַוואוסטער בריסקער תלמוד־תורה, וואו ער האָט במשך פון דריי יאָר געלערנט מיט גרויס התמדה אוו געגעסן טעג ביי בריסקער באַלעבאָטים. ער איז באַאיינפלוסט געוואָרן פון דער השכלה־באַוועגונג, זיך געמומען צו וועלט־לעכע לימודים אוו אַריינגעצויגן געוואָרן אין די ערשטע ציוניסטישע קרייזלעך אין בריסק. געניסנדיק דעם טעם פון וועלטלעכער בילדונג, באַשליסט ער פֿאַרטזועצן זיין שטודיום אויף אַ סיסטעמאַטישן אופן. זיין בליק וועגדט זיך דאָן קיין פינסק, די איינציקע שטאָט אין פֿאָלעסיע, וואָס האָט געשמט אָלס אַ שטאָט פון השכלה, אוו וואו עס האָט געוואוינט זיין פעטער, דער קאָרלינער רב, ר' דודל פרידמאַן.

לאַנג האָט ער אָבער נישט געקענט פֿאַרבלייבן אין הויז פון זיין פרומען פעטער. דער רב האָט געוואָלט, אַז זיין פלימעניק זאָל זיצן ביי דער גמרא, בעת אהרן־אשר האָט זיך גאָר געריסן צו דער גראַמאַטיק אוו געזוכט וועגן, וויאָזוי דורכצומאַכן אַ גימנאַזיע־קורס אָלס עקסטערן. ער האָט זיך דעריבער געמוזט אָפּזאָגן פון פעטערס קעסט אוו אַליין פֿאַרדינען אויף לעבן. ער האָט זיך פֿאַרשאָפט

עטלעכע העברעאישע לעקציעס אין באַלעבאַטישע הייזער, פאָר וועלכע מען האָט אים געצאָלט מיט מאָלצייטן, און אייניצייטיק געגומען אומזיסטע לעקציעס ביי רייכע יידישע און אויך נישט־יידישע שילער פון דער רעאַל־גימנאַזיע.

אין עלטער פון פופצן יאָר ווערט ער אַרייַנגעצויגן אין דער פועלי־ציון־פאַרטיי, פון וועלכער עס האָט זיך שפּעטער אויסגעבילדעט די „עס־עס"־באַוועגונג.

במשך פון די צוויי יאָר, וואָס ער האָט פאַרבראַכט אין פינסק, האָט ער פיל געלערנט און בכלל פאָליטיש זיך אויסגעריפט. דאָס איז געווען דער פעריאָד, וואָס האָט דעציידירט וועגן זיין צוקונפטיקער אידעאָלאָגיש־געזעלשאַפטלעכער געשטאַלטיקונג און אים גייסטיק אויף שטענדיק פאַרבונדן מיט פינסק.

אין פרילינג פון יאָר 1905 האָט ער אין אויפטראג פון דער „עס־עס" זיך באַזעצט אין בריסק, וואו ער האָט מיטגעהאָלפן אָרגאַניזירן די באַוועגונג. די אַרבעט איז געגאַנגען שוואַך, בריסק איז געווען באַהערשט דורכן „בונד" און ער האָט ניט געפונען קיין באַפרידיקונג אין דער באַשרענקטער אַקטיוויטעט פון דער „עס־עס". אין דער הערשנדער שטימונג פון וועלט־באַפרייאונג און וועלט־רעוואָלוציע האָבן אים אויסגעזען צו זיין זייער באַגרענ־ניצט די טעריטאָריאַליסטישע אידעאַלן. ער איז אַרייַנגע־טרעטן אין „בונד", געווָארן דער אָנפירער פון אַ גרופּע און אַ מיטגליד פון דער בריסקער „סכאָדקע". ער האָט זיך מיט ברען געווארפן אין דער אַרבעט, אָבער לאַנג אין „בונד" נישט פאַרבליבן, דאָס איז געשען צוליב חלוקי־דעות, וואָס זיינען געקומען צום אויסדרוק בעת אַ לאָקאַלער פאַרטיי־קאָנפערענץ, אויף וועלכער וויינבערג האָט פאַרטרעטן דעם שטאַנדפונקט פון שאָפן אומפאַרטייאישע, פראָפּע־סיאָנעלע פאַראייניגן.

בעת די רעוואָלוציאָנערע אומרוען אין יאָר 1905 איז וויינבערג געווָארן אַרעסטירט און אָפּגעזעסן עטלעכע חדשים אין בריסקער טורמע. נאָך דער באַפרייאונג האָט ער זיך אומגעקערט קיין פינסק און צוריק אַרייַנגעטרעטן אין דער „עס־עס", וואו ער איז צוגעצויגן געווָארן צו דער פראָפאַגאַנדע־אָפּטיילונג. ער איז געווָארן דער אויפזעער פון דער געהיימער דרוקעריי און האָט אַרגאַניזירט פאַרטיי־קעמערלעך אין די שטעט און שטעטלעך פון פאָלעסיע.

צוליב דעם וואוקס פון דער רעאַקציע, וואָס האָט מיט אַכזריות געגומען פאַרניכטן די אַרבעטער־באַוועגונג, האָט „עס־עס"־פאַרטיי, ביים סוף פון 1906, כמעט ווי אָפּ־געשטעלט איר טעטיקייט אין פינסק. אהרן אשר וויינ־בערג נעמט זיך דאָן ווידער גרייטן צו עקזאַמען, אָבער די פאָליציי פאַרפאָלגט אים און ער אַנטלויפט קיין ווילנע, וואו ער פאַרבלייבט אַ שטיקל צייט, און אין יאָר 1907 פאָרט ער אָפּ קיין אַמעריקע.

אין ניו־יאָרק ווערט אהרן אָשר אַ ציגאַרן־מאַכער. ער אַרבעט בייטאָג אין אַ שאָפּ און ביינאַכט לערנט ער. אין 1908 קומט ער אָן אין דער פריוואַטער היי־סקול „אי־ראָן־פרי־פּעריטאָרי־סקול" און נאָך צוויי יאָר לערנען, האַלט ער אויס דעם עקזאַמען אין ניו־יאָרקער סיטי־קאָלעדזש, פון וועלכן ער גראַדואירט מיט אויסצייכענונגען אין יאָר 1914. דעם זעלבן יאָר ווערט ער אַ לערער פון געשיכטע און פאָליטישער עקאָנאָמיע אין דער „איראָן־שול", וואו ער האָט געהאַט באַקומען זיין ערשטע סיסטעמאַטישע בילדונג אין אַמעריקע, און זעצט פאָר זיין בילדונג אין קאָ־לאָמביאַ־אוניווערסיטעט. ער האָט חתונה אין יאָר 1914 מיט זיינס אָן אַמאָליקער פאַרטיי־חברטע, באַשקע לוצקי פון טעלעכאן, וואָס ער באַגעגנט אין אַמעריקע. אין 1916 מאַכט ער דורך אַ קורס אויפן קאָלאָמביאַ־אוניווערסיטעט און באַקומט דעם טיטל „מאגיסטער". ער ווערט אַ מיטגליד פון ברענטש 210, זעצט פאָר זיין שטודיום און אין 1924 ענ־דיקט ער דעם יורידישן פאַקולטעט פון פאַרדהעם־אוני־ווערסיטעט און עפנט אַ לאָיער־אָפּיס.

פון אָט דער צייט דאַטירט זיך אויפסניי די געזעל־שאַפטלעכע אַקטיוויטעט פון אָהרן א. ווייַנבערג. ער ווערט אַ מיטגליד פון דער עקזעקוטיווע פון פינסקער ברענטש 210 אַ. ר., זייענדיק דער עיקר טעטיק אין דער קולטור־סעקציע. ער לייענט אָפט לעקציעס ווענן עקאָנאָמישע און פאָליטישע פראָבלעמען און וועגן דער געשיכטע פון די פאַראייניקטע שטאַטן, אַ געביט אין וועלכן ער ספּעציאַלי־זירט זיך. ער טרעט אַריין אין דער פועלי־ציון־פאַרטיי און ווידמעט זיך הויפּטזעכלעך די אַקציעס לטובת דעם אַרבעטנדן ארץ־ישראל. ער איז דער סעקרעטאַר פון קאָ־מיטעט פון דער גרופּע אַרבעטער־רינג ברענטשעס, וואָס זיינען אָנגעשלאָסן אַן געווערקשאפטן־קאָמפיין.

די וויינבערגס האָבן צוויי טעכטער, וועלכע האָבן באַ־קומען אַ סאָציאַליסטישע און נאַציאָנאַל־יידישע דערציאונג. איינע איז אַ מיטגליד פון דער פועלי־ציון־יוגנט אין די צווייטע באַלאַנגט צום „החלוץ".

אַהרן אשר וויינבערג געהער צו די איניציאַטאָרן פון בוך „טויזנט יאָר פינסק" און איז די גאַנצע צייט פון צוגרייטן די דאָזיקע אויסגאַבע געווען דער געזעראַל־סעקרעטאַר פון קאָמיטעט.

•

משה חיים (אַלטער) טויזנער

(1886—1939)

געבוירן אין פינסק, דערצויגן אונטער דער השגחה פון זיין זיידן, אַן אָנגעזעענער משכיל אין שטאָט און אַ קענער פון דער העברעאישער ליטעראַטור. צו 8 יאָר האָט משה חיים שוין פלייסיק געלייענט די אויסגאָבן פון דער העברעאישער יוגנט־ביבליאָטעק „לבני־הנעורים". צו צען יאָר האָט ער אָנגעהויבן באַזוכן די לעקציעס פון די „חובבי שפת עבר" און געווען דער יינגסטער צוהערער פון די ציוניסטישע מגידים אין מאָכעס שול.

באַלד נאָך בּר־מצוה פֿאַרלאָזט ער פּינסק, פֿאָרט אָפּ קיין וואַרשע און ווערט דאָרט טעטיק אין דער ציוניס־טישער באַוועגונג. דער דורשט נאָך וויסן און די ליב־שאַפט צו ביכער ווערט ביי אים אַלץ שטאַרקער און ער פֿאַרוואַנדלט זיך אין אַ ליידנשאַפֿטלעכן ביבליאָפיל. ער זאַמלט ביכער אין העברעאיש, יידיש, פוילישׁ, רוסיש און אויך אין דייטש — שפּראַכן, וואָס ער באַהערשט פּליסיק. ער הייבט אָן זיך דרוקן אין די העברעאישע אוסגאַבן, וואָס דערשיינען דעמאָלט אין וואַרשע, און צייכנט זיך באַ־זונדערס אויס מיט זיינע ביבליאָגראַפישע ידיעות. ער איז אויך טעטיק געזעלשאַפטלעך און געהערט צו די גרינ־דער פון די „צעירי־ציון".

אין 1913 ווערט ער דורך דער צעירי־ציון־פּאַרטיי דעלעגירט אויפן 11טן ציוניסטישן קאָנגרעס אין ווין. ביים אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה, אין 1914, פֿאָרט ער צוריק קיין פּינסק און ווערט דאָרט טעטיק אין די שטאָ־טישע הילפס־קאָמיטעטן. ער באַזוכט די פֿאַרשידענע לאָ־גערן, וואוהין פּינסקער זיינען פֿאַרוואָגלט געוואָרן, און טראָגט זיי הילף.

וועז דער אַמעריקאַנער „רעליף" האָט אָנגעהויבן ווערן טעטיק פֿאַר פּינסק און דער ערשטער דעלעגאַט, י. קוגעל, איז אָנגעקומען אַהין, האָט משה חיים טויזנער אים געהאָלפן אַרגאַניזירן די אָרבעט פון פֿאַרטיילן די שטיצע אין שטאָט. ער האָט אויך מיטגעאַרבעט אַלס סעקרעטאַר מיטן דעלעגאַט פון דעם „דזשאָינט פּינסקער רעליף־קאָ־מיטעט", ש. דאַוויטש.

אין 1920 איז מ. ח. טויזנער אָנגעקומען קיין אַמע־ריקע און באַגעגנדיק אין ניו־יאָרק אייניקע פון זיינע וואָר־שעווער, ציוניסטישע חברים, האָט ער צוזאַמען מיט זיי געגרומען צוריק אויפלעבן די טעטיקייט פון די „חובבי־שפת־עבר" און אָנגעהויבן אַרויסגעבן דאָס העברעאישע וואָכנ־בלאַט „הדואר". אין וועלכן ער האָט געגומען אָן אַקטיוון אָנטייל. ער איז אויך געווען טעטיק אין דער אַמערי־קאַנער ציוניסטישער באַוועגונג.

אין 1930 האָט ער חתונה געהאַט מיט דער טאָכטער פון סמאָראָגאַנער רב און געפּענט אָ בוכהאַנדלונג, וואָס איז געווארן דער צענטער פון דער ניו־יאָרקער העברעאישער שרייבער־משפּחה און כלל־טוער. טויזנערס בוכהאַנדלונג, אין וועלכער ער האָט צונויפגעזאַמלט אָן אוצר פון זעלטענע יידישע ספֿרים, האָט אָפּט געדינט אַלס פֿאַרשונגס־קוואַל פֿאַר שרייבטשטעלער און געלערטע. צו דער דערעפענונג פון העברעאישן אוניווערסיטעט האָט ער פֿאַר דער דאָר־טיקער ביבליאָטעק געשיקט אָ זאַמלונג פון ווערטפולע דרוקי־זאַכן און אָ גרויסערע צאָל ביכער האָט ער אויך געשיקט אַלס מתנה פֿאַר דער ביבליאָטעק פון דער גבת־קאַלאַניע, וואָס איז אין ארץ־ישראל געבויט געוואָרן דורך פּינסקער חלוצים.

משה חיים טויזנער איז געשטאָרבן דעם 2טן יוני 1939 און איבערגעלאָזט אָ פרוי און אָ 9־יאָריקן זון.

•

לואי ליווי

געבוירן אין לאהישין אין יאָר 1886, אָ זון פון איטשע ליווי און שרה גאמזו פון פּינסק.

אין דער פריער יוגנט איז לואי ליווי געקומען קיין פּינסק און געוואָרן אָ מיטגליד פון דער פּ. פּ. ס. ער האָט אָנטייל גענומען אין דער באַפרייאונג פון קאָליע טעפּער דורך אָ באַוואָפנטן איבערפאַל אויפן פּאָליציי־צירקל אין קאָרלין.

אין יאָר 1914 איז ל. ליווי געקומען אין די פֿאַר־אייניקטע שטאָטן, זיך באַזעצט אין ניו־יאָרק און געגומען אָן אַקטיוון אָנטייל אין דער אויפבלייענדער לאַנדסמאַנ־שאַפטן־באַוועגונג. ער איז געווען באַזונדערס טעטיק אין דער „לאהישינער בענעוואָלענט־עיד־סאָסייעטי", אין „מאָטע־לער יאָנג־מענס" און „כאמסקער אונטערשטיצונג־פֿאַראיין". באַזעצנדיק זיך שפּעטער אין בעיאָן, האָט ער דאָרט אַרויס־געוויזן פיל געזעלשאַפטלעכע איניציאַטיוו אין אַלע קול־טורעלע און הילפס־אָרגאַניזאַציעס.

אין 1930 האָט זיך לואי ליווי באַזעצט אין שיקאָגאָ און געוואָרן באַזונדערס טעטיק אין דער „לאָהישינער ליי־דיס גמילת־חסדים אָקזילערי". ער האָט אויך מיטגעווירקט אין אַנדערע אָרגאַניזאַציעס און איז אינער פון די וויי־סט פרעזידענטן פון יידישן אַרבעטער־קאָמיטעט. אין 1940 האָט ער געגרינדעט דעם לאָהישינער פרויען רעליף־קאָמיטעט.

לואי ליווי איז דער סעקרעטאַר פון שיקאָגער קאָ־מיטעט „טויזנט יאָר פּינסק".

•

רבקה לעווי

געבוירן אין פּינסק ביי שטרענג־פרומע עלטערן. איר פֿאָטער, ישראל ליפּע, איז געווען אָ פֿאַרמעגלעכער סוחר און האָט זיין טאָכטער געגעבן אָ גוטע דערציאונג, גע־האַלטן צו איר לערערס, אָבער שטרענג אָכטונג געגעבן, אַז זי זאָל נישט אַרייגעצויגן ווערן אין דער רעוואָלוציאָ־נערער באַוועגונג, וואָס האָט דאַן געברויזט אין פּינסק. זי האָט זיך אָבער געריסן אין דער פרייער וועלט און הגם אָפּיציעל האָט זי נישט באַלאַנגט צו קיין שום פון די רעוואָלוציאָנערע פֿאַרטייען, האָט זי אָבער דורך פֿאַר־שיידענע אומוועגן מיטגעהאָלפן די פרייהייטס־קעמפער אין פּינסק. זי האָט געטראָגן מאָטעריעלע און מאָראַלישע שטיצע פֿאַר די פּאָליטישע אַרעסטירטע.

דאָס הויז פון אירע עלטערן האָט זיך געפונען אויף דער מאַנאַסטירשטשינע, אין נאָענטער שכנות פון דער

טורמע, און נישט האָבנדיק אויף זיך דעם מינדסטן פאַר־דאַכט, האָט איר שטוב אָפט געדינט אַלס באַהעלטעניש פאַר אומלעגאַלער ליטעראַטור. זי פלעגט באַזאָרגן פּעקלעך פאַר די אַרעסטירטע חברים און בכלל איז איר הויז געווען אַ געהיימע קוואַרטיר פאַר פיל טויער פון „בונד".

אויסער דעם האָט רבקה לעווי זיך אויך אָפּגעגעבן מיט טראָגן בילדונג צווישן די פּינסקער אַרבעטער. זי האָט געגעבן לעקציעס, געלערנט לייענען און שרייבן און אָפילו באַזאָרגט מיט ביכער און שרייב־געצייג אירע אומ־זיסטע שילער און שילערינס. אַזוי אַרום האָט זי אויף איר שטייגער געבראַכט גרויסע נוצן דער רעוואָלוציאָ־נערער באַוועגונג אין פּינסק.

אין דער צייט פון דער וועלט־מלחמה האָט זי זיך באַטייליקט אין דער רעליף־אַרבעט, וואָס איז געפירט גע־ווָארן אין פּינסק, אין שטענדיק אין פאַרבינדונג מיט די אַרבעטער־אַרגאַניזאַציעס.

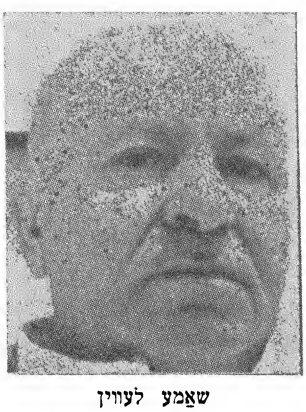
אין יאָר 1922 איז זי אָנגעקומען אין די פאַראיי־ניקטע שטאַטן און זיך באַזעצט אין לאָס־אַנדזשעלעס, וואו זי האָט חתונה געהאַט מיט דעם בונדישן אַקטיוויסט, מלך דער טאָקער. אויך דאָ, אין אַמעריקע, זעצט זי פאָר איר געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט. זי איז זייער טעטיק אין פּינסקער פאַראיין אין גיט זיך באַזונדערס אָפּ מיט דער שול־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג.

•

שאַמע לעווין

(1884—1938)

געבוירן אין פּינסק, אַ זון פון שמואל שלום דעם קאָמיסיאָנער. ער האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה און פרי אָנעוק אַרבעטן אין אַ בלעכער־ווַארשטאַט. אויס־לערנענדיק דאָס פאַך איז

שאַמע לעווין

שאַמע אָפּגעפאָרן אַרבעטן קיין יעקאַטערינאָסלאַוו און דאָרט אַריינגעצויגן געוואָרן אין דער „איסק־רא"־באַוועגונג. בעת אַ גאַסן־מאַניפעסטאַציע איז ער געוואָרן אַרעסטירט און אָפּגעזעסן צווי יאָר אין טורמע. ער איז באַ־פרייט געוואָרן בעת דער אָמנעסטיע פון רוסישן צאַר. ער קומט דאָן צו־ריק קיין פּינסק און ווערט אַקטיוו אין „בונד". ער האָט זיך אָפּגעגעבן מיט אַגיטאַ־ציע־אַרבעט צווישן אַרטיקן מיליטעריש גאַרניזאָן און אייז־מאָל, בעת ער האָט אָפּגעהאַלטן אַ פאַרזאַמלונג אין איינער פון די קאַזאַרמעס, איז ער געוואָרן אַרעסטירט. עס האָט אים געדראָט זייער אַ שווערע שטראָף, אָבער ס'איז גע־לונגען צו באַקומען פאַר אים אַ געזונטהייטס־אורלויב פאַר אַ גאַלט־קויציע.

אויכנוצנדיק די דאָזיקע געלעגנהייט, איז ער אין יאָר 1906 אָנטלאָפן אין די פאַראיניקטע שטאַטן, צוזאַמען מיט זיין פרוי, פּעשקע, וועלכע איז אויך געווען אַקטיוו איז דער בונדישער באַוועגונג אין פּינסק.

די ערשטע יאָרן אין אַמעריקע האָבן די לעווינס גע־פירט זייער אַ שווער לעבן, אָבער שפּעטער איז זיי גע־לונגען זיך אַרויפצוארבעטן. שאַמע לעווין איז אַמעריקע פאַרטגעזעצט זיין געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג און באַלאַנגט צו די אַקטיווסטע טויער אין ברענטש 210 א. ד., געווען אַ מיט־גליד פון דער עקזעקוטיווע און אויך באַלאַנגט צום קאָ־מיטעט „טויזנט יאָר פּינסק". ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1938.

•

דר. דוד מילער

געבוירן אין יאָר 1887 אין פּינסק, אַ זון פון שרה און ברוך מילער. דוד מילער האָט אָנגעהויבן שטודירן נאָך אין דער אַלטער היים. לערנענדיק האָט ער גלייך־צייטיק אויך געגעבן לעקציעס אין בוכהאַלטעריע און מא־טעמאַטיק. אין יאָר 1911 איז ער געקומען אין די פאַר־אייניקטע שטאַטן, געענדיקט דעם וועטערינאַר־קאָלעדזש אין מישיגען און דעם קאָלומבוס־אוניווערסיטעט אין אָהייאָ. אויך אין אַמעריקע האָט דוד מילער בעת זיין שטודיום געמוזט שווער אַרבעטן, כדי צו פאַרדינען אויף לעבן. ווינ־טער איז ער געווען אַ העברעאישער לערער אין קאָלומ־בוסער תלמוד־תורה און זומער געאַרבעט אַלס וועיטער.

דר' דוד מילער האָט זיך ספּעציאַליזירט אין באַקטע־ריאָלאָגיע און כעמיע. ער האָט דורכגעפירט וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע פאָרשונגען. אַזוי, למשל, האָט ער אין יאָר 1927 אונטערזוכט די לופט־פאַרהעלטענישן אין ניו־יאָרקער סאַבווייַ און זיינע אויספירונגען האָבן באַוואויגן די שטאָט־רעגירונג צו בויען אַ נייע סאַבווייַ־ליניע — די 8־עוועניו סאַבווייַ. אין יאָר 1935 האָט ער פאַרעפנטלעכט אַ וויכ־טיקע אַרבעט וועגן די קורצע און אולטראַ־קורצע כוואַליעס (ווייוס).

דר' דוד מילער געהערט צו דער אַמעריקאַן לייבאָר־פאַרטי און צו פראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס, ווי: „עלייעד מעדיקל־פּראָפעשיאָנס" און צו דער „דיאַגנאָסטיק לאַבא־ראַטאָריעס אַסאָסיאייישאַן", אַן אָנגעזעענע וויסנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציע, אין וועלכער ער האָט אַ זייט לאַנג פאָר־נומען דעם אָמט פון פרעזידענט. ער איז אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 210 אָרבעטער־רינג.

שמעיה סטאק

באַקאַנט אין פּינסק אַלס שמעיה דער ציגאַרנמאַכער, געבוירן אין יאָר 1882. זיין פאָטער, שמואלקע דער שענקער, איז געווען אַ שטרענג־פרומער ייד און געהאָפט, אַז זיין זון וועט פון דער תלמוד־תורה אַוועק אין דער ישיבה און ווערן אַ רב. שמעיה האָט אָבער שוין זייער פרי געחלומט וועגן אַן אַנדערער וועלט. אין יענע טעג פון בי־טערע פאַרפאַלגונגען קעגן ייִדן אין צאַרישן רוס־לאַנד האָט דעם טרוימע־רישן חדר־יינגל שוין גע־צויגן צו דער סביבה פון די רעוואָלוציאָנערע קעמ־פער, וועלכע האָבן דאָן די אייניציקע געפירט דעם קאַמף קעגן די פּאָגראָמען.

שמעיה סטאק

אין יאָר 1901 איז ער אָוועק אַרבעטן אין גווירצמאַנס טאַבאַק־פאַבריק. דאָרט האָט ער זיך באַפרייַנדעט מיט אַלטער נייַדיטש און בן־ציון שייפער, די ערשטער ציגאַרנ־מאַכער אין פינסק, וואָס האָבן זיך געהאָט אָנגעשלאָסן אין „בונד", און אונטער זייער השפּעה איז ער אַריינ־געצויגן געוואָרן אין דער רעוואָלוציאָנערער באָוועגונג. פאַר שמעיהס מיוחסדיקער משפּחה (די טשערטאקס) איז זיין באַלאַנגען צום „בונד" געווען אַ טיפע טראַגעדיע אוּן זיי האָבן מיט אים לגמרי איבערגעריסן די פאַמיליען־באַצי־אונגען.

שמעיה האָט זיין פאַרטיי־אַקטיוויטעט, ווי אַ סך אַנ־דערע, אָנגעהויבן אַלס אָגיטאַטאָר. ער האָט זיך אָבער אויסגעצייכנט אין זיין ווערבירונגס־אַקציע צווישן די פּינ־סקער אַרבעטער און פרי געוואָרן אַ קאָמיטעט־מיטגליד פון „בונד" אין פינסק. אַ דאַנק זיין קאַלטבלוטיקייט און שטאַרקן כאַראַקטער איז אים אין פיל פאַלן געלונגען זיך אַרייסצודרייען פון די פאָליציאישע הענט און ער איז קיינמאָל ניט געווען אַרעסטירט.

שמעיה האָט זיך זעלטן ווען געלאָזט מיטרייסן פון אוי־בערפלעכלעכע שטימונגען. אַזוי, למשל, איז ער אין יאָר 1905, וועז איבער רוסלאַנד האָט זיך געטראָגן אַ כוואַליע פון סטרייקן, געווען קעגן דעם באַשלוס פון דער „צענטראַלער סכאָדקע" צו רופן אַ סטרייק אויף דער פינסקער פאָניר־פא־בריק. און שמעיה איז געוועכט געווען, וויל דערדאָזיקער סטרייק איז טאַקע דורכגעפאַלן, צוזאַמען מיטן סטרייק אויף דער פלעקל־פאַבריק, און דאָס האָט באַדייט אַ נידערלאַגע פאַר דער פינסקער אַרגאַניזאַציע. צוליב פאַרדרוס איז ער קראַנק געוואָרן און ער האָט דאָן באַשלאָסן צו פאָרן אויף אַ קורצער צייט זיך קורירן קיין בערלין. נאָך עטלעכע חדשים פאַר־ברענגען אין דייטשלאַנד, איז ער אָפּגעפאָרן קיין לובלין, געאַרבעט אין דער דאָרטיקער טאַבאַק־פאַבריק אוּן געווען אַקטיוו אין לובלינער „בונד" אין דער צייט, וועז נ. כאַנין האָט אָנגעפירט מיט דער אַרבעט. שמעיה האָט זיך דאָרט אויסגעצייכנט מיט זיינע אָרגאַניזירטע איבערפאַלן אויף די ספרים־דרוקערייען, כדי צו דרוקן פראָקלאַמאַציעס פאַר דער פאַרטיי.

אָט דער צייט־אָפשניט איז פאַר אים געווען איינער פון די וויכטיקסטע עטאַפּן פון זיין פאַרטיי־אַרבעט. ער האָט דאָן געפירט אָן ערנסטן קאַמף קעגן געווייסע שעדלעכע עלעמענטן, וואָס האָבן זיך געהאָט אַריינגעכאַפּט אין די פראָפעסיאָנעלע פאַראיינען אין לובלין אוּן טאַקי געהאָלפן זיי אויסריניקן פון דאָרט, נישט אָפשרעקנדיק זיך פאַר די דראָונגען מצד די פאַרשידענע אונטערוועלט־לייט, וועלכע האָבן אין אים געזען אַן אַנטשלאָסענעם שונא.

אין 1907 איז ער אָנגעקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אוּן געאַרבעט אַלס ציגאַרנמאַכער. ער איז גלייך אַריינגעטראָטן אין „פינסקער ראַדיקאַלן אונטערשטיצונג־פאַראיין", איבערנעמענדיק דעם אָמט פון סעקרעטאַר. דאָס איז געווען די אָרגאַניזאַציע, וואָס איז געהאָט געפונפן גע־וואָרן צום לעבן דורך שמעיהס אַלאַרם־בריוו פון פינסק צו די אָמעריקאַנער לאַנדסלייט וועגן הילף פאַר די אַרעס־טירטע מיטגלידער פון „בונד".

שמעיה איז געוואָרן אַ מיטגליד פון פינסקער „ראַדיקאַלן פאַראיין" אין מאָמענט פון זיין שוועדסטן קריזיס, וואָס איז פאַראורזאַכט געוואָרן דורך דער אַלגעמיינער יאוש־שטימונג אין די רעוואָלוציאָנערע קרייזן. זעענדיק, אַז די אָרגאַני־זאַציע האַלט ביים אונטערגיין, האָט ער אויפגעהויבן די איניציאַטיוו זיך אָנצושליסן אין אַרבעטער־רינג. ער האָט אין אָנהויב געמוזט פירן אַ קאַמף מיט אַ גרופּע קעגנער, וועלכע האָבן זיך געשראָקן, אַז דורך דעם וועט דער „בונד" פאַרלירן זיין שטיצע. אויף זיין זייט האָט זיך אָבער גע־שטעלט דער פאַרשטאַרבענער פיליפּ שטילערמאַן, וועלכער האָט געהאַט אַ גרויסן איינפלוס אויף די מיטגלידער פון דער אָרגאַניזאַציע, און אין 1908 איז פאָרגעקומען די אָרגאַניזירונג פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

שמעיה איז גלייך געוואָרן איינער פון די אַקטיוסטע טוער אין ברענטש, פון וועלכן ער איז אין פאַרשיידענע צייטן געווען טשערמאַן, האָספיטאַלער און פינאַנץ־סעקרע־טאַר און אויך פאַרשטייער פון ברענטש צום שטאַטישן קאָמיטעט פון אַרבעטער־רינג.

שמעיה סטאק איז אויך אַקטיוו אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פעדעראַציע און אין דער לעיבאָר־פאַרטיי.

שלמה סעלניק (זשעלעזניקאָוו)

שלמה סעלניק (זשעלעזניקאָוו)

פֿאָפולער אין דער בונדישער באָוועגונג אַלס שלמהקע, געבוירן אין קאַרלין אין יאָר 1884. זיין פֿאָטער איז געווען אַ האַרעפֿאַשניק, געשווימען מיט פֿליטעס פון פּינסק קיין יעקאַטערינאָסלאָוו און לאַנגע חדשים דערווייל טערט געווען פון זיין פֿאַמיליע. די מוטער, באַשע, האָט געהאַט אַ קרעמל.

שלמהקע האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה אוּן איז פרי אַוועק אַרבעטן אין אַ שלאָסער־ווערשטאָט. ער איז געווען שטאַרק און באַוויזן זיך צו פֿאַרשאַפֿן געהאַרכזאַמקייט צווישן זיינע חברים. אַ טיף־איינגעבויגענע רעגע אינטעליגענץ האָט אים אָבער באַצייטנס אַוועקגעלאקט אין אַן אַנדערער וועלט און אים פֿאַרוואַנדלט אין איינעם פון די פֿאָפולערסטע אַקטיוויסטן פון „בונד" אין רוסלאַנד.

עס איז געווען אין יאָר 1901. די בונדישע באָוועגונג האָט דאַן דורכגעמאַכט דעם פֿעריאָד פון אויפבלי און האָט אין פּינסק געוואונען אַלץ מער אָנהענגער צווישן די אַרבעטער פון די צאָלרייכע ווערשטאַטן און פֿאַבריקן. שלמהקע איז מיטגעריסן געוואָרן פון דער בונדישער באָוועגונג, צו וועלכער עס האָט אים געציגן זיין פרימיטיוו, אינערלעך געפיל פאַר גערעכטיקייט און די מעגלעכקייט פון ראַמאַנטישן אויסלעבן זיך. אַרבעטנדיק אין אַ וואַלד בײַ טורעוו האָט ער איינמאָל דאָרט אָנטדעקט אַ געהיימע בונדישע פֿאַרזאַמלונג און דעמאָלט האָט ער דאָס טאָקע אָנטדעקט פֿאַר זיך דעם „בונד". אינגיכן איז ער צוריקגעקומען קיין פּינסק, אַריין אַרבעטן אין דער שוועבל־פֿאַבריק אוּן זיך אָנגעשלאָסן אַן בונדישן פֿאַבריקס־קעמערל. מיט זעלטענעם פליס האָט ער גענומען זיך בילדן און שנעל געוואָרן איינער פון די אַקטיוסטע און גלייכצייטיק באַוואוסטזינקסטע מיטגלידער פון פּינסקער „בונד".

עס האָבן דאַן אין פּינסק זיך אָנגעהויבן די ערשטע סטרייקן, וואָס האָבן גורם געווען ערנסטע צוזאַמענשטויסן מיט דער פֿאָליציי. אין אָט דער קאַמפּס־טעטיקייט האָט שלמהקע געשפּילט די הויפּט־ראָלע. ער אָרגאַניזירט דעם פּינסקער „באיעוואי־אָטריאַד", וואָס האָט שפּעטער מיט זייַנע העלדנטאַטן זיך פֿאַרשריבן נישט נאָר אין דער גרעסיטע פון „בונד" אין פּינסק, נאָר בכלל אין דער אַלגעמיינער געשיכטע פון דער רעוואָלוציאָנערער יידישער אַרבעטער־באָוועגונג אין יענער צייט.

אַלס „נאַטשאַלניק" פון פּינסקער „באיעוואי אָטריאַד" האָט שלמהקע אַרויסגעוויזן אַן אומגעוויינלעכן חוש פֿאַר קאָנספּיראַציע, געהאַט דעם נויטיקן איינפֿאַל בײַ יעדער אונטערנעמונג און אַלעמאָל באָוויזן זיך אַרויסצוגליטשן פון די פֿאַליציייאישע הענט. דאָס האָט אים געשאַפֿן ממש אַ לעגענדאַרן רום איבער די שטעט און שטעטלעך פון פֿאַלעסיע און שפּעטער אויך אין דער ביאַליסטאָקער געגנט, וואו ער איז געווען טעטיק. ער האָט אָפֿן זיך פֿאַרמאָסטן מיט דער פֿאַליציי און זיין געוואָגטקייט האָט זיי נישט אייך מאָל אַזוי איבערראַשט, אַז זיי זיינען אָפּגעטראָטן פֿאַר אים. ער איז אָן אַ שיער מאָל געווען אַרעסטירט, אָבער די צאָרישע זשאַנדאַרמעריע האָט קיינמאָל נישט געקענט געפינען קײן אים קאָנקרעטע באַווייזן, שלמהקע האָט תמיד געהאַט זיין אַליבי, און נאָכן אָפּזיצן אַ שטיקל צייט איז ער צוריק באַפֿרייט געוואָרן.

שלמהקע איז געווען די צענטראַל־פיגור פון דער פֿראַקטישער פֿאַרטיי־אַרבעט נישט נאָר בלויז אין פּינסק. אין פֿאַרשיידענע צייטן, וועלן ער האָט שוין אין פּינסק מער בישט געקענט פֿאַרבלייבן, איז ער געווען טעטיק אין אַנדערע רעיאָנאַלוציאָנערע צענטערן. אויך אין דער געשיכטע פון דער בונדישער באָוועגונג אין ביאַליסטאָק, אין אָט דעם צענטער פון יידישן טעקסטיל־פּראָלעטאַריאַט, האָט שלמהקע זיך פֿאַרשריבן מיט פיל הערראָישע טאַטן. ער איז געשטאַנען אין שפּיץ פון סטרייק־קאַמפּן, אויסגעפירט די רייזיקאַלישסטע עקספּראָפּריאַציע־אַקטן און אָרגאַניזירט איבערפֿאַלן אויף תּפיסות, כדי אַרויסצוראַטעווען חברים, וועלכע זיינען געוואָרן פֿאַראורטיילט צום טויט.

ער האָט געוואָגלט פון שטאָט צו שטאָט, וואו געטאָגט, נישט געגעכטיקט, זיך אויסבאַהאַלטן אונטער פֿאַרשיידענע נעמען און מיט אַן איבערנאַטירלעכער ענערגיע וווייטער געאַרבעט, נישט אַרויסווייזנדיק קיין שפּור פון מידקייט, קיין שום שפּור פון אָנטוישונג אָפּילו אין דער צייט, וועו אַ גרויסע טייל פון דער באָוועגונג איז געוועון צוזאַמענגעבראַכן, פֿאַריאושט און פיל פון די פּירער האָבן זיך געהאַט אַוועקגערוקט אין אַ זייט אָדער אַוועק קיין אַמעריקע. שלמהקע איז נאָך ווייטער געוועון טעטיק איבער די פֿאַרשיידענע שטעט פון רוסלאַנד — אין סלאָבּנים, בריסק, באָברויסק, מינסק, ווילנע און פון צייט צו צייט האָט ער זיך אויך אַראָפּגעכאַפּט קיין פּינסק, וואו זיין דערשיינען האָט אַרויסגערופן באַגייסטערונג ביי די בונדישע מילי־טאַנטן פון זיין היים־שטאָט.

אַזוי האָט דאָס געדויערט ביזן יאָר 1907, וועו ער האָט באַקומען אַ פֿאַראָדענונג פון דער פֿאַרטיי צו אַנטלויפן אין אויסלאַנד. די צאָרישע פֿאָליציי האָט שוין געהאָט אומעטום פֿאַרוואָרפן אויף אים נעצן און זיין פֿאַרבלייבן אין לאַנד וואָלט באַדייט אַן אָפּענער זעלבסטמאָרד. דאָך, וועו ער האָט שוין געהאַט די שיפּס־קאָרטע אין קעשענע אוו ער איז געקומען קיין מינסק זיך געזעגענען מיט די חברים, האָט ער פּריוויליק זיך געמאָלדן אָנטייל צו בעמען אין זייער אַ ריזיקאַלישער אונטערנעמונג, וואָס האָט אים געקענט קאָסטן דאָס לעבן אוו קיינער האָט אים נישט

געקענט אָפּהאַלטן פון זיין שריט. עס האָט זיך נעמלעך געהאַנדלט וועגן ראָטעווען עטלעכע חברים, וועלכע האָבן אין דער מינסקער תפיסה געוואָרט אויף זייער טויט־אורטייל.

פּאַרלאָזנדיק רוסלאַנד האָט שלמהקע דאָך נישט געוואָלט גלייך אָפּפּאָרן קיין אַמעריקע. ער האָט זיך אויפּגעהאַלטן אין לאָנדאָן מיט דער כוונה בלויז אַ שטיקל צייט איבערצואוואַרטן אוּן דערנאָך קענען צוריקפּאָרן פּאָר־זעצן זיין אַרבעט אין דער באַוועגונג. ער איז אויך אין לאָנדאָן געווען טעטיק אין די ראַמען פון דער דאָרטיקער בונדישער גרופּע אוּן נישט זעענדיק קיין שום מעגלעכקייט צוריקצוקערן זיך קיין רוסלאַנד, איז ער אין יאָר 1909 אָפּגעפּאָרן אין די פֿאַראיניקטע שטאַטן.

אַנקומענדיק קיין ניו־יאָרק האָט ער זיך גלייך אָנגע־שלאָסן אַן פּינסקער ברענטש 210 אַ. ר., וואו ער האָט זיך צונויפּגעטראָפֿן מיט אַ גרויסן טייל פון זייַנע פּינסקער חברים, מיט וועלכע ער איז געווען טעטיק אין דער באַ־וועגונג אין דער אַלטער היים. ער האָט שווער געאַרבעט אַלס פּעינטער אוּן אין זיין פרייַער צייט זיך אָפּגעגעבן מיט געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט אין די רייַען פון דער סאָ־ציאַליסטישער פּאַרטיי אוּן אין ברענטש 210 אַ. ר., אין וועלכן ער האָט פאַרנומען אין פּאַרשיידענע צייטן דעם אַמט פון טשערמאַן אוּן מיטגליד פון דער עקזעקוטיווע. ער האָט אויך דעם ברענטש רעפּרעזענטירט אין דער נאַ־ציאָנאַלער עקזעקוטיווע פון אַרבעטער־רינג.

סעם סעלניק איז אייניער פון די איניציאַטאָרן פון בוך „טויזנט יאָר פּינסק".

•

אברהם יצחק עלמאַן

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1879. זיין פאָטער, ר׳ חיים ברעזאָווער, איז געווען אַ בויער פון הייזער. ער איז געשטאָרבן אין 1918, אין עלטער פון 92 יאָר. די מוטער — עלקע, איז געווען די טאָכטער פון ר׳ אשר פאטשינסקי.

אברהם יצחק עלמאַן

אברהם־יצחק האָט געלערנט אין חדרים אין פּינסק און אין דער פּאָ־האָסטער ישיבה. צו 15 יאָר איז ער געוואָרן אַ רויכוואָרג־אַרבעטער און געווען דער איניציאַטאָר פון פּוטערוואָרג־אַרבעטער פּראָפּעסיאָנאַלן פּאַראיין אין פּינסק. אין 1905 האָט ער עמיגרירט קיין אַמע־ריקע און דעם ערשטן יאָר געאַרבעט אין אַ פּאָר־שאָפּ, דאָן אַריין אין די פּאָר־ביזנעס, וואו ער איז טעטיק שוין 34 יאָר.

פון 1912 ביז 1930 איז א. י. עלמאַן געווען דילער אוּן אימפּאָרטער פון פּאָר אויף אַ גרויסן מאַסשטאַב. אין די לעצטע יאָרן האָט ער אַ פּאָר־דרעסינג שאָפּ, אין וועלכן ער באַשעפטיקט אַן ערך 60 אַרבעטער. ער איז געווען הויפּט־איניציאַטאָר אוּן ערשטער פּרעזידענט פון „פּין פּאָר קלאָב".

אין 1906 האָט ער חתונה געהאַט מיט דינטשע יודע־וויטש פון פּינסק, די טאָכטער פון אברהם הערש יודע־וויטש. זיי האָבן 2 זין אוּן 2 טעכטער. דער עלטערער, דוד, איז אַ לאָיער, דער יינגערער זון, אַלעקסאַנדער, שטודירט מעדיצין. די טאָכטער דאָראָטי (מרס. מילמאַן), האָט באַקומען קאָלעדזש־בילדונג; די צוויייטע, העריעט, איז אַ קאָלעדזש־סטודענטקע.

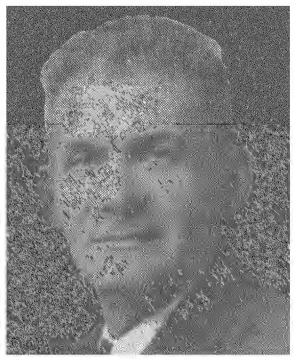
פרוי עלמאַן איז טעטיק אין וועלפּעיר־אָרגאַניזאַציעס. זי איז אויך פּרעזידענטין אין אינפּענטס האָום אין ברוקלין.

אַברהם־יצחק עלמאַן איז געווען פון די ערשטע 25 מיטגלידער פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. אין 1920 געווען זייער אַקטיוו אין פּינסקער רעליף. אין 1929, מאַכנדיק אַ געשעפּטלעכע רייזע קיין כינע, איז ער פון דאָרט, איבער מאָסקווע, געפאָרן קיין פּינסק. בייַם באַזוכן די אַלטע היימשטאָט האָט ער זיך אַקטיוו פאַראינטערעסירט מיט לאָקאַלע צדקות אוּן אַנדערע קהלשע און קולטורעלע אינסטיטוציעס.

•

מרדכי לייב פינקעלשטיין

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1883, אַ זון פון באַ־וואוסטן סטאָליניער חסיד, שמואל יוסף פינקעלשטיין פון לאַהישינער גאַס. מרדכי לייב פינקעלשטיין האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעל - יידישע דערציאונג, אָבער פרי באַאיינפלוסט געוואָרן פון דער השכלה - באַוועגונג, וואָס האָט אין פּינסק געפונען אַזאַ טיפן אָפּ־קלאַנג. ער האָט געלערנט וועלטלעכע לימודים ביי פּריוואַט־לערער און גרויס אינטערעס אַרויסגעוויזן פאַר דער נייער העברע־אישער ליטעראַטור. צו־זאַמען מיט זיין פרוי יעדאַ, (פון דער חיים איזענבערג) איז ער אין יאָר 1904 אָפּגעפּאָרן קיין האַליפאַקס (קאַנאַדע) אוּן דאָן אין זעלבן יאָר אַנגעקומען קיין ניו־יאָרק.

מרדכי לייב פינקעלשטיין

מרדכי לייב פינקעלשטיין איז אין פּינסק געווען אַקטיוו אין דער פּועלי־ציון־באַוועגונג אוּן אין אַמעריקע האָט ער זיין געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט פאָרטגעזעצט צווישן די

פינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן. ער איז דער פֿרעזידענט פון דער פֿאָפולעדער סאָסייעטי „דורשי־טוב אַנשי פינסק", איז טעטיק אין בראַנקסער „דזשואיש סענטער" און אין אַנדערע וואוילטעטיקע אָרגאַניזאַציעס, פֿאַר וועלכע ער גיט אָפֿ פיל פון זיין צייט און ענערגיע.

די פינקעלשטיינס האָבן דריי קינדער — צוויי זין און איין טאָכטער. אַלע האָבן זיי באַקומען העכערע בילדונג.

•

נ. פישקאָוו

געבוירן אין פינסק ביי פרומע עלטערן. ער האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעלע יידישע דערציאונג און געלערנט ביי די בעסטע מלמדים פון שטאָט.

אַן אַ־בערבוך אין זיין לעבן איז פֿאַרגעקומען מיטן מאַמענט, ווען ער איז אַרײַנגעטראָטן אין דער „רעמעסליענע אוטשילישטשע". דאָרט האָט ער זיך באַפֿרײַנדעט מיט אַ גרופּע שילער, וואָס זיינען שוין פֿאַרבונדן געווען מיט דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. אונטער זייער אײַנפלוס האָט ער אַנגעהויבן זיך באַטייליקן אין די געהיימע צוזאַמענקונפֿטן פון די שילער־קרייזן, נעמענדיק אַן אַקטיוון אַנטייל אין דער אויפקלערונגס־טעטיקייט, וואָס זיי האָבן געפֿירט צווישן די פינסקער אַרבעטער. ער פֿלעגט געבן אומזיסטע לעקציעס און בכלל זיך פֿאַרנומען מיט פֿאַר־שפֿרייטן בילדונג צווישן אַרבעטער. ער האָט פיל געלייענט און אַרויסגעווינען אַ באַזונדערע פֿאַראינטערעסירונג פֿאַר ליטעראַטור.

נאָכן פֿאַרענדיקן די שול האָט ער אויסגעוואָנדערט קיין אַמעריקע, וואו ער האָט שווער געאַרבעט ביי פֿאַר־שיידענע מלאָכות און וווייטער פֿאָרטגעזעצט זיין שטודיום. ער האָט באַזוכט די „איראַן־פּריפּעריטאָרי־שול" און אַ־געקומען אין סיראַקיוז־אוניווערסיטעט.

מיטן אויסברוך פון קריג אין יאָר 1914 האָט ער פֿאַרלאָזט דעם אוניווערסיטעט און מיט ברען זיך געוואָרפן אין דער פֿאַציפיסטישער באַוועגונג, וואָס האָט זיך דאָן געהאַט פֿאַרשטאַרקט אין אַמעריקע, אוז געגנומען אַן אַק־טיוון אַנטייל אין דער אַנטי־מלחמה־פראָפאַגאַנדע.

אויך זיין פרוי, שרה, (פון דער היים שלאַמאָוויץ) איז געווען טעטיק אין דער אַנטי־מלחמה־באַוועגונג און באַ־זונדערס אין דעם „פּאָליטיקל פּריזאָנערס דעפענס־קאָמיטע".

נ. פישקאָוו איז במשך פון 4 יאָר צייט געווען אַ לערער אין דער דענווער אַרבעטער־רינג־שול, אָבער צו־ריקקומענדיק קיין ניו־יאָרק האָט ער זיך אויסגעלערנט דאָס פֿאַר־פֿאַך און אַ צייט לאַנג געאַרבעט אין אַ שאַפּ, פֿאַרטזעצנדיק אין דער פרייער צייט זיין שטודיום. איצט איז ער אַ באַאַמטער אין דער פֿאַר־יוניאָן און איז אַקטיוו אין „סאָשעל־קלוב" פון פינסקער פֿאַרייַער־אַרבעטער. ער באַלאַנגט צום פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

•

אייק פריינקעל

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1870. אין 1894 האָט ער חתונה געהאַט אין קאָוונע און אין זעלבן יאָר איז ער מיט זיין פרוי, הענע, אַנגעקומען אין אַמעריקע. אַ צייט געווען אַ פּעדלער אין ניו־יאָרק און שפּע־טער אַריבער צו ריעל־עסטייט־ביזנעס, געמאַכט בוי־אונטערנעמונגען און נאָך אַנדערע דערפֿאָלג־רייכע געשעפטן. שוין פיל יאָרן איז ער טעטיק אויף דעם קהלשן אוֹן פילאַנ־טראָפּישן געביט. ער איז געווען וויס־פּרעזידענט פון סטאון עוועניו תלמוד־תורה, פּרעזידענט פון חברה „בני־אליעזר", די־

אייק פריינקעל

רעקטאָר פון בראַנזווילער דיספענסערי א. אַ. פֿאַר אַ סך יאָרן איז ער פּרעזידענט פון פֿאַראיין „עזרת אַחים בני פינסק", אויך אַ מיטגליד פון קאָונער אונטערשטיצונג־פֿאַראיין. מיט יאָרן צוריק איז ער געווען אַ מיטגליד פון בראַנזווילער „יאַנג־פּרענדס לאַדזש" און דאָרט פֿאַר־נומען אַנגעזעענע אַמטן, דריי טערמינען געווען פּרעזידענט. ער האָט אויך פֿאַרנומען אַן ערן־אַמט אין „אינדעפּענדענט אָרדער בריית אברהם". אייק פריינקעל האָט אַלעמאָל וואַרים זיך אָפּגערופן אויף די וועגדונגען פון די פֿאַרשידענע פינסקער אַרגאַניזאַציעס אין אַמעריקע און געווען אויך אַקטיוו בעתן פינסקער רעליף אין דער צייט פון דער ער־שטער וועלט־מלחמה. אויך מרס. פריינקעל איז געזעל־שאַפטלעך אַקטיוו און באַלאַנגט צו פיל פרויען־סאָסייעטיס.

אייק פריינקעל איז אַ לאַנג־יאָריקער, איבערגעגעבע־נער מיטגליד פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע. צוזאַמען מיט זיין פרוי האָט ער באַזוכט ארץ־ישראל. ער באַטייליקט זיך אין אַלע אַקציעס פאַר פאַלעסטינע.

די פריינקעלס האָבן דריי זין. דער עלטסטער, דר. הערי פריינקעל, איז אַ מיטגליד פון ברוקלינער דזשואיש־האָספּיטאַל מעדיקעל־סטאַף. דער צווייטער, דזשאַרדזש, איז מיטן פאָטער אין די געשעפטן; דער דריטער זון, מאָריס, איז אַסיסטענט־מענעדזשער פון די „פוד־דילערס לאָזן אוז אינוועסטמענט באַנק־קאָרפּאָריישאָן", וואָס איז אויסגעוואַקסן פון דער „פוד דילערס קרעדיט יוניאָן", פון וועלכער אייק פריינקעל איז געווען אייניער פון די גרינדער אוז בויער.

בעקי קאָהען

(פון דער הײם — ראַבינאָוויטש)

געבוירן אין פּינסק בײַ אַן אָרימער אַרבעטער־משפּחה. צוליב דעם פּרײַן טויט פון איר פּאָטער, האָט זי שוין אַלס קינד געמוזט פּאַרדינען אויף לעבן. אין עלטער פון 11 יאָר אַרבעט זי אין דער שוועבל־פּאַבריק אוּן אין דעם זעלבן עלטער איז זי שוין אַ מיטגליד פון „בונד" און פון פּאַבריקס־צעד. זי נעמט אַן אַקטיוון אַנטייל אין דער פּראַקטישער פּאַרטיי־אַרבעט, פּאַרשפּרייט אומלעגאַלע ליטעראַטור און ווערט אויך געשיקט אַלס אַגיטאַטאָרין איבער וואַרשטאָן. אין דער פּרייַער צייט גיט בעקי קאָהען זיך אָפּ מיט זעלבסטבילדונג און לייענט פיל סאָציאַליסטישע ליטעראַטור. פּאַר פּאַרשפּרייטן אומלעגאַלע אויפרופן צווישן די אַרבעטער פון דער שוועבל־פּאַבריק וועלט זי אָפּגעזאָגט פון דער אַרבעט. זי וואַרפט זיך דאַן נאָך מיט מער ברען אין דער פּאַרטיי־אַקטיוויטעט אוּן מיט פיל געוואַלטקייט גיט זי זיך אָפּ מיט פּאַרשפּרייטן אומלעגאַלע ליטעראַטור אין פּינסק אוּן דער אומגעגנד.

בעקי קאָהען

פּאַרפֿאַלגט פון דער פּאָליציי איז זי אין יאָר 1904 אַנטלאָפן קיין אַמעריקע, גלייך זיך אָנגעשלאָסן אין די „פּינסקער ראַדיקאַלע" אוּן געווען די סעקרעטאַרין פון לי־טעראַרישן קרייז פון דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע. וועלן די „פּינסקער ראַדיקאַלע" האָבן זיך רעאָרגאַניזירט אַלס ברענטש 210 אַרבעטער־רינג, איז זי געווען אַקטיוו אין דער סאָציאַליסטישער באָוועגונג. זי איז געווען אייַנע פון די גרינדערינס פון בראָנזווילער לייבאָר־לייסאָום אוּן וויד־מענדיק זיך ספּעציעל דער בילדונגס־אַקטיוויטעט אין די אַרבעטער־רייַען, איז זי 2 יאָר צייט געווען מענעדזשערין פון די סאָציאַליסטישע סאָנדעי־סקולס.

אין איר געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט פּאַרנעמט אַן אָנגעזען פּלאַץ די אַרבעט אין די פּאַרשיידענע פּרויען־אָרגאַניזאַציעס, סיי פון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי אוּן סיי פון אַרבעטער־רינג. אין יאָר 1927 איז זי געווען אַ מיטגליד אין פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג אוּן געווען די הויפּט־איניציאַטאָרין פון פּינסקער פּרויען־ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג.

בעקי קאָהען איז אַן עקזעקוטיוו־מיטגליד פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּעדעראַציע אוּן פון דער „אָמעריקאַן לייבאָר־פּאַרטיי". זי באַלאָנגט אויך צו דער עקזעקוטיוו פון פּינסקער ברענטש 210 אַ. ר. אוּן איז אַ מיטגליד פון קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק". זי געהערט צו די אי־בערגעגעבנסטע פּאָלקס־טוערינס אין דער יידישער סאָציאַ־ליסטישער באָוועגונג אין אָמעריקע.

•

מאָקס קאָהען

געבוירן אין יאָר 1895 אין פּינסק. זיין פּאָטער איז געווען אַ דיפּלאָמירטער אַדוואָקאַט אוּן געפּירט אַ קאָנ־צעלאַריע אין פּאָלעסיער שטעטל, אַנטאָפּאָליע. מאָקס קאָ־הען האָט זייער פרי פּאַרלוירן זיין פּאָטער אוּן ער האָט אַלס 9 יאָריק יינגל שוין געמוזט שווער אַרבעטן, כּדי אויסצוהאַלטן די קראַנקע מוטער אוּן די צוויי יתגע שוועס־טערלעך. בייטאָג האָט ער פּאַרקויפט טיי אוּן צוקער אי־בער די פּינסקער גבירישע הייזער אוּן ביינאַכט פלייסיק געלערנט יידישע אוּן אַלגעמיינע לימודים.

אין עלטער פון 15 יאָר איז ער אָנגעקומען אַלס שרייַ־בער אין דער פּינסקער אינפּאַרמאַציע־ביוראָ פּאַר יידישע עמיגראַנטן, וואָס איז אויפגעהאַלטן געוואָרן דורך דער „אי־קא". אויף דעם פּאָסטן איז ער פּאַרבליבן ביזן יאָר 1914, וועלן ער איז אָפּגעפּאָרן אין די פּאַראייניקטע שטאַטן. אויך אין אָמעריקע איז אים אין די ערשטע יאָרן אויסגעקומען דורכצומאַכן זייער שווערע צייטן אוּן אין יאָר 1918 האָט ער זיך עטאַבלירט אין אינשורענס־ביזנעס.

אין דער אַלטער הײם איז מאָקס קאָהען געווען אַקטיוו אין דער ציוניסטישער באָוועגונג אוּן באַזונדערס אין דער יוגנט־פּיאָנירן־אָרגאַניזאַציע — „חובבי־ציון". אויך אין אָמעריקע האָט מאָקס קאָהען גלייך זיך געוואָרפן צו גע־זעלשאַפטלעכער טעטיקייט. ער איז געוואָרן אייַנער פון די גרינדער פון די „פּינסקער וואָלונטירס", אַן אָרגאַני־זאַציע פון יונגע פּינסקער אימיגראַנטן, וואָס האָט געמוען אַ באַזונדערס אַקטיוון אַנטייל אין דער צייט פון „רעליף".

דורך דער גאַנצער צייט פון פּינסקער רעליף איז מאָקס קאָהען געווען דער סעקרעטאַר פון דעם „דזשאָינט פּיג־סקער רעליף־קאָמיטעט" אוּן אַרויסגעווויזן זייער פיל ענער־גיע אוּן איבערגעגעבנקייט. שפּעטער, וועלן די „פּינסקער וואָלונטירס" זיינען אַרייַנגעטראָטן אין ברענטש 210 אַ. ר. האָט ער באַלאָנגט צו די אַקטיווסטע טוער פון ברענטש, צייטנווייז אַלס עקזעקוטיוו־מיטגליד אוּן אויך עטלעכע יאָר אַלס פּינאַנס־סעקרעטאַר.

מאָקס קאָהען וואוינט איצט אין וואַשינגטאָן, וואו ער זעצט פּאָר זיין געזעלשאַפטלעכע טעטיקייט אין די דאָר־טיקע אַרבעטער־רינג־אָרגאַניזאַציעס אוּן אויך אין דער פּועלי־ציון־פּאַרטיי.

לאָזער קאַנטאָר

געבוירן אין יאָר 1891 אין פּינסק, ביי באַלעבאַטישע עלטערן, וועלכע האָבן אים געגעבן אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג. זיין פאָטער, יוסף קאַנטאָר, האָט געפירט וואַלד־געשעפטן. אַלס יינגל האָט לאָזער קאַנטאָר שוין באַלאַנגט צום „קליינעם ס. ס.“ און שפּעטער געזומען אַן אַקטיוון אַנטייל אין דער פאַרטיי־אַרבעט אין פינסק. אין יאָר 1908 האָט ל. קאַנטאָר אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. זייער ענדיק פון פאַך אַ זייגער־מאַכער האָט ער אין די פאַראייניקטע שטאַטן געזומען זיך צו אַ קרובהשן

לאָזער קאַנטאָר

פאַך און ביז היינט צו טאָג איז ער באַשעפטיקט אין דזשוולערי־ביזנעס.

אויך אין אַמעריקע האָט לאָזער קאַנטאָר זיך געווידמעט דער געזעלשאַפטלעכער אקטיוויטעט, געוואָן אַ מיטגליד אין דער סאָציאַליסטיש־טעריטאָריאַליסטישער אָרגאַניזאַציע און זינט 1910 געהערט ער צו דער סאָציאַליסטישער פאַרטיי. ער איז געווען איינער פון די ענערגישסטע טוער אין די „פּינסקער וואַלונטירס“, שפּעטער מיט גרויס איבערגעגעבנקייט געאַרבעט פאַרן פּינסקער רעליף און געזוכט די דינאַמישע טרייב־קראַפט פון אַלע אונטערנעמונגען בעתן קאַמפּיין לטובת די פאַראומגליקטע אין דער אַלטער היים.

ער האָט אַלעמאָל זיך אויסגעצייכנט מיט אינפאַל און איניציאַטיוו אויפן געביט פון אויסגעפונען פאַרשידענע הכנסה־קיוואַלן. מיט זיין ענערגיע און איבערגעבנקייט האָט ער אויך באַאיינפלוסט שטענדיק זיינע נאָענטע וואָס האָבן צוזאַמענגעארבעט מיט אים.

ער געהערט צו די טיכטיקסטע מיטגלידער אין פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און איז במשך פון פיל יאָרן געווען דער טרעזשורער פון ברענטש. איצט איז ער אַ מיטגליד פון עקזעקוטיוו. ער איז אויך טעטיק אין דער שול־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג, געוואָן איינער פון די גרינדער און אויך דער ערשטער סעקרעטאַר פון די אַרבעטער־רינג־שולן 2 און 4 אין די בראָנקס.

לאָזער קאַנטאָר גיט אויך אָפּ פיל ענערגיע פאַר די קאַמפּיינס לטובת דעם אַרבעטנדן ארץ־ישראל, וואָס וועלן געפירט דורך די אַרבעטער־רינג־ברענטשעס. ער באַלאַנגט צו די אַקטיווסטע טוער אין קאַמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק“.

יוסף אבא קאַפּלאַן

יוסף אבא קאַפּלאַן

געבוירן אין פּינסק, אַ זון פון אָרימע האָרעפאַשניקעס. דער פאָטער האָט געאַרבעט אין אַן אָליניצע און איז געשטאָרבן, וועלן יוסף איז אַלט געווען 9 יאָר. די מוטער האָט דאַן זיך גענומען צו בעקעריי און איז אין פּינסק באַקאַנט געווען אַלס מינדל די בעקערין. ער האָט געלערנט אין דער תלמוד־תורה און צו 12 יאָר געוואָרן אַ שנייַדער. שוין דעמאָלט ווערט ער אַריינגעצויגן אין דער באַוועגונג. די אָרגאַניזירטע חברים פון שניידער־וואַרשטאַט שיקן אים מיט פּעקלעך צו די אָרעסטירטע בונדישע טוער אין דער פּינסקער תפיסה. שפּעטער ווערט ער אַקטיוו אין שניידער־צעך און צייכנט זיך אויס ביים פאַרטיילן די אומלעגאַלע אויפרופן. אין אָט דער אַקטיוויטעט האָט ער אַרויסגעוויזן פיל מוט און געשיקטקייט, כדי נישט אַריינצופאַלן אין די הענט פון דער צאַרישער זשאַנדאַרמעריע.

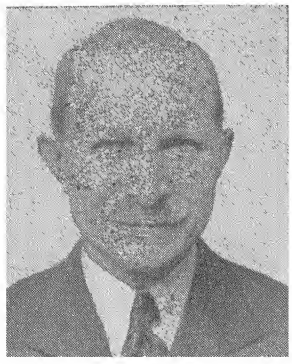
אין 1904 נעמט מען אים צו מיליטער, אָבער אין זעלבן יאָר פאַרלאָזט ער רוסלאַנד, פאָרט אָפּ קיין אַרגענטינע און ווערט דאָרט אַקטיוו אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן און דער עיקר אין די אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס. אין 1907 קומט ער אין די פאַראייניקטע שטאַטן, וואו ער טרעפט זיך מיט זיין אַמאָליקער חברטע, פריידל די פּאַפּיראָסניצע, מיט וועלכער ער איז געווען טעטיק צוזאַמען אין „בונד“, און האָט מיט איר חתונה.

גלייך ביי דער אַנטשטייאונג פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג אין יאָר 1908, ווערט ער אַינער פון די אַקטיווסטע מיטגלידער. אין 1910 ציט ער זיך אַריבער מיט זיין פאַמיליע קיין שיקאַגאָ. ער שליסט זיך אָן אין ברענטש 252 אַרבעטער־רינג און ווייזט אַרויס פיל איניציאַטיוו אין די פאַרשידענע פאַראַנשטאַלטונגען פון ברענטש, געפינענדיק שנעל דעם צוטרוי און סימפּאַטיע פון די מיטגלידער, אַ דאַנק זיין אויפריכטיקן כאַראַקטער און איבערגעבנקייט. ער האָט פיל מיטגעהאָלפן דעם ברענטש 252 פאַרוואַנדלען אין איינעם פון די וויכטיקסטע אַרבעטער־רינג־ברענטשעס אין שטאָט אילינאי.

יוסף אבא קאַפּלאַן געהערט צו די אָנגעזעענסטע טוער פון אַלגעמיינעם אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ און אויך אין די פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס. ער איז דער פאָרזיצער פון קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק“ אין שיקאָגאָ.

ישׂראל קופּער

געבוירן אין יאָר 1884 אין פּינסק. זיין פּאָטער, אפּרים קופּערמאַן, איז געווען אַ בערלינשטשיק. ער האָט עקס־פּעדירט סחורות פון פּינסק אין די גרויסע רוסישע האַנדלס־

ישׂראל קופּער

צענטערן און שנעל זיך אַרויפגעאַרבעט. בעת די קיעווער פּאָגראָמען פּאַר־לירט ער אָבער זיין פּאַר־מעגן און ווערט אַן אייג־פּאָכער אַרבעטער אין בא־סעוויטשעס ביר־ברויערייַ אין פּינסק. זיין פּרוי, רחל, וועלכע איז געווען אַ קרובה פון די באסעוויי־טשעס, באַקומט דאָרט אַ שטעלע אַלס קאַסירערין. ישׂראל קופּער האָט באַקומען אַ טראַדיציאָנעל יידישע דערציאונג. ער האָט געלערנט ביי די בעסטע פּין־סקער מלמדים, אַרויסווייזנדיק אַ ספּעציעלע נייגונג צום לימוד פון תנ"ך. די מאַטעריעלע לאַגע פון זיינע עלטערן דערלויבט זיי אָבער ניט לאָזן אים צו לערנען און אין עלטער פון 13 יאָר באַשליסן זיי אים צו מאַכן פּאַר אַ באַלמלאָכע. ער ווייזט דאָן אַליין אויס דעם באַרוף פון אַ מעכאַניקער, צו וועלכן ער האָט געפּילט אַ נייגונג. אין דער פּרייַער צייט גיט ער זיך אָבער אָפּ מיט זעלבסט־בילדונג, שטודירט פיזיק און לערנט גרינדלעך די העב־רעאישע שפּראַך.

אין דער זעלבער צייט ווערט ער אַרייַנגעצויגן אין פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט אין די רייַען פון די פּועלי־ציון. שפּעטער גייט ער אַריבער צו די „עס־עס" און ווערט אייַנער פון די וויכטיקסטע טוער פון דער דאָזיקער באַוועגונג אין פּינסק. בעת עס האָט זיך אין פּינסק געגרינדעט דער זעלבסט־שוץ, ברענגט ער פיל נוצן די רעוואָלוציאָנערע אַרגאַניזאַציעס דורכן צושטעלן געווער, וואָס ער אַרבעט אַליין אויס ביי זיך אין מעכאַניקער־וואַרשטאַט.

אין יאָר 1905 האָט ער עמיגרירט קיין אַמעריקע, גע־אַרבעט אַ צייט אַלס מעכאַניקער און געווען געזעלשאַפטלעך אַקטיוו אין זייַן טרייד־יוניאָן. ער ווערט אַ מיטגליד פון דער סאָצ.־טערריטאָריאַליסטישער פּאַרטיי, וואָס איז געווען אַ פּאַרטזעצונג פון די „עס־עס". אין 1912 צויט ער זיך אַריבער קיין שיקאָגאָ און דאָרט האָט ער חתונה מיט לאָה פּאָמעראַנעץ, די טאָכטער פון באַוואוסטן פּינסקער אַדוואָקאַט, יצחק פּאָמעראַנעץ. אין שיקאָגאָ ווערט ער טעטיק אין דער יידישער שול־באַוועגונג, וואָס איז נאָר וואָס געהאַט אויפ־געקומען און טרעט אַריין אַלס מיטגליד אין דעם „משה העס־קלוב", וואָס גרופּירט אַרום זיך די וויכטיקסטע פּאַר־שטייער פון דער יידישער נאַציאָנאַל־ראַדיקאַלער אינטע־ליגענץ.

אין 1916 קומט י. קופּער צוריק קיין ניו־יאָרק און עפּנט אַ זייגער־געשעפט, וואָס ער פירט ביז היינט צו טאָג. ער זעצט אָבער ווייטער פּאָר זיין געזעלשאַפטלעכע אַקטי־ווידעט אין די ראַמען פון ברענטש 210 אַרבעטער־רינג, וואו ער ווערט שטאַרק געשעצט דורך אַלע מיטגלידער, צוליב זיין אויפּריכטיקן אידעאַליזם. ער באַטייליקט זיך אַקטיוו אין אַלע אונטערנעמונגען פון ברענטש 210 און ווידמעט זיך ספּעציעל די אַקציעס לטובת דעם אַרבעטנדן אַרץ־ישׂראל. ער גערעכנט צו די אַקטיוסטע מיטווירקער און אינציאַטאָרן פון קאָמיטעט „טויזנט יאָר פּינסק".

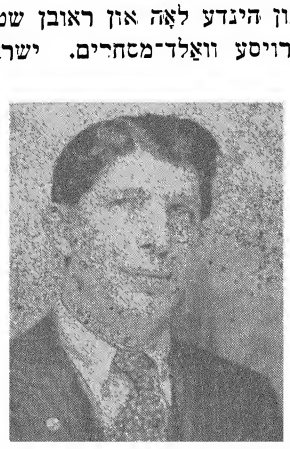
אויך זיין פרוי, לאה קופּער, ווידמעט זיך געזעל־שאַפטלעכער אַרבעט. זי איז טעטיק אין די אַרבעטער־רינג־שולז און אין פיל ווייטיקע יידישע אינסטיטוציעס.

די קופּערס האָבן דריי קינדער, צוויי טעכטער און איין זון. די עלטערע טאָכטער, אַניטאַ, איז אַ באַקטעריאָ־לאָגין, די צווייטע טאָכטער האָט געענדיקט סיטי־קאָלעדזש און אויך באַזוכט די מיטל־שולע פון אַרבעטער־רינג, דער זון, דניאל, באַקומט אויך העכערע בילדונג.

•

ישׂראל שטיינמאַן

געבוירן געוואָרן אין פּינסק, אין יאָר 1891, אַ זון פון הינדע לאָה און ראובן שטיינמאַן, וועלכער האָט געפירט גרויסע וואַלד־מסחרים. ישׂראל האָט באַקומען אַ טראַדי־ציאָנעל־יידישע און אויך וועלטלעכע דערציאונג. ער האָט געלערנט אין די בעסטע פּינסקער חדרים און אויך ביי פּריוואַט־לערער.

ישׂראל שטיינמאַן

אין יאָר 1906 האָט ער עמיגרירט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, אַ צייט געיוואוינט אין וואַ־שינגטאָן, שפּעטער אין פראָווידענס, ר. א., און איצט אין ניו־יאָרק. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1914 און האָט דריי קינדער. אַ צייט לאַנג האָט ער געאַרבעט אַלס מעכאַניקער, אַ פאַך, וואָס ער האָט נאָך געלערנט אין דער אַלטער היים. איצט איז ער אין ביזנעס.

גלייך נאָך זיין אָנקומען קיין אַמעריקע האָט ישׂראל שטיינמאַן זיך אָנגעשלאָסן אָן דער סאָציאַליסטישער באַ־וועגונג, מיט וועלכער ער איז שוין געווען פאַרבונדן אין פּינסק. אַרבעטנדיק אַלס מעכאַניקער האָט ער געגומען אָן אַקטיוון אָנטייל אין זיין יוניאָן און גלייכצייטיק געווען

טעטיק אין די פֿאַרשיידענע קולטור־אינסטיטוציעס פון אַר־בעטער־רינג, פון וועלכן ער איז געוואָרן גלייך אַ מיטגליד.

אין יאָר 1919 האָט ישראל שטיינמאַן זיך אָנגעשלאָסן אַן פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און געוואָרן אייגער פון זיינע אַקטיוסטע טוער. ער איז טעטיק אין די אַלגעמיינע אַקציעס פון אַרבעטער־רינג און ווידמעט זיך ספּעציעל דער שול־באַוועגונג.

•

אָשר שייפער

געבוירן אין סטאָלין אין יאָר 1886. זיין פֿאָטער, אַ סטאָלינער חסיד, איז געווען אַ פֿאַנאַטיש־רעליגיעזער מענטש. די אָרימקייט האָט אָשרן פרי פֿאַריאָגט פון דער היים. אַלט־זייענדיק 11 יאָר, איז ער צו פוס אַוועק קיין פּינסק און זיך גע־שטעלט אַרבעטן אין אַ שניידער־וואַרשטאָט. ער פלעגט באַזוכן די פֿאַר־זאַמלונגען פון די „דורשי ציון" און פלייסיק נאָכ־געפֿאָלגט זייערע לעק־ציעס.

אָשר שייפער

אין שניידער־וואָר־שטאָט האָט ער זיך באַ־קענט מיט די פּירער פון דער גרופּע „שוועסטער און ברידער", וואָס האָט, ווי באַקאַנט, מיט זיך פֿאַרגע־שטעלט דעם אָנהויב פון דער בונדישער באַוועגונג. דער סטרייק פון פֿאַבריק, וועלן דער פֿאַברי־קאַנט איז פֿאַר זיין פּראָוואָקאַציע באַגאָסן געוואָרן מיט אַלים — האָט פֿאַר אָשרן געהאַט אַ דעצידירנדע ווירקונג. ער איז צוגעשטאַנען צו דער גרופּע „שוועסטער און בריי־דער" און געוואָרן טעטיק אין דער באַוועגונג. ער האָט אָנטייל גענומען אין דער היסטאָרישער דעמאָנסטראַציע פון פּינסקער „בונד" אין הייער וואָלד אין יאָר 1903 אין דאָרט צום ערשטן מאָל געוואָרן אַרעסטירט.

נאָך דער באַפרייאונג איז ער אָפּגעפֿאָרן קיין יעקא־טערינאָסלאָוו און זיך געשטעלט אין פֿאַרבינדונג מיט דער דאָרטיקער בונדישער גרופּע, צו וועלכער ער האָט געהאַט אַן עמפּפעלונג פון פּינסק. אין מערץ פון דעם זעלבן יאָר האָט ער זיך באַטייליקט אין אַ סטרייק און געוואָרן אַרעס־טירט. אין תּפיסה האָט ער זיך געטראָפן מיט שלמהקען און שאמע לעווין, וועלכע זיינען שוין דאָרט געהאַט גע־זעסן אַ שטיקל צייט.

נאָך דער באַפרייאונג האָט ער זיך צוריק אומגעקערט קיין פּינסק און געוואָרן אַקטיוו אין דער באַוועגונג. ער האָט אָפּט באַזוכט זיין היים־שטאָט, סטאָלין, וואו ער האָט געשאָפֿן אַ בונדישע גרופּע און פֿאַרשפּרייט אומלעגאַלע ליטעראַטור.

אָשר שייפער האָט אויך געהאָלפֿן אָרגאַניזירן דעם ערשטן סטרייק פון די פּינסקער שניידער־אַרבעטער. צוליב אַ באַוואָפנטן צוזאַמענשטויס אין וועלוול שלאָקמאַנס פּאַב־ריק, האָט ער געמוזט באַלד אָנטלויפן פון פּינסק, ער איז אַוועק קיין לאָנדאָן, געוואָרן צוגעצויגן צו דער בונדישער אַרבעט און אין אַ צייט אָרום האָט אים דער צענטראַל־קאָמיטעט פון דער פּאַרטיי, צוזאַמען מיט נאָך אַ גרופּע פּינסקער, צוריקגעשיקט אויף אַרבעט קיין רוסלאַנד. ער איז דאָן געווען טעטיק איז פּינסק און אין דער אומגעגנט ביזן יאָר 1910, וועלן ער האָט עמיגרירט קיין אַמעריקע.

אָנגעקומען קיין ניו־יאָרק, האָט ער זיך גלייך אָנגע־שלאָסן אין דער טרעיד־יוניאָן־באַוועגונג און אָרזיסגעווייזן אַ ספּעציעלן אינטערעס פאַר דער קולטור־אַקטיוויטעט אי־נערהאַלב די אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס. ער איז טעטיק אין דער שול־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג און איז אַן אַקטי־ווער מיטגליד אין דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. ער גענהערט צו דער עקזעקוטיווע פון פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

•

פּיליפּ שטילערמאַן

(1931—1878)

אייגער פון די מערקווירדיקסטע געשטאַלטן צווישן דער פּינסקער אימיגראַציע אין אַמעריקע. ער איז געווען דער בויער פון דער ערשטער, פּראָגרעסיווער אָרגאַניזאַציע פון די פּינסקער לאַנדס־לייט אין אַמעריקע.

פּיליפּ שטילערמאַן

ער איז געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1877 בייַ באַלעבאָטישע, שטרענג־פרומע עלטערן, וועלכע האָבן נאָך אָנגעהאַלטן דעם אויסערלעכן גלאַנץ פון אַמאָליקע גבירים, הגם זיי זיינען שוין פון לאַנג געווען יורדים. פֿאַר די־אַ יידישע משפּחות אין פּינסק איז דאָס לערנען די קינדער אַ מלאָכה גע־ווען אַ שאַנדע. אויך פּיליפּ שטילערמאַן איז דורך זיינע עלטערן, אָשר און יוכבד, אַ לאַנגע צייט אָפּגעהאַלטן גע־ווָארן פון גיין אַרבעטן. ער האָט זיך אָבער שנעל באַ־פרייט פון דער גאוה און אַווירצמאַנס טאַבאַק־פאַבריק.

די עקספּלואָאַטאַציע איז דאָרט געווען מוראדיק. מען האָט די אַרבעטער ניט געצאָלט מיט קיין געלט פאַר זייער אַרבעט, נאָר מיט סחורה, וואָס זיי האָבן נאָך דער שווערער

פּראַצע נאָך אַליין געמוזט גיין פּאַרקויפן. שטילערמאַן האָט באַלאַנגט צו דער גרופּע, וואָס האָט אַרגאַניזירט דעם ערשטן סטרייק אין דער דאָזיקער פּאַבריק און אים דורכגעפירט מיט דער־פּאַלג. זיין געפיל פּאַר געוועלטיקייט און סאָ־לידאַריטעט איז געווען אַ שם־דבר צווישן די פּינסקער פּאַבריקס־אַרבעטער און אין דער טאַבאַק־פּאַבריק האָט מען אים געדרופן „דער אַרנטלעכער מאַן". ער האָט ניט גע־לאָזט עקספּלואַטירן די לערן־יינגלעך, וואָס זיינען אָנגע־קומען אַהין אַרבעטן און בכלל איז ער שטענדיק געווען פון די, וואָס האָבן זיך איינגעשטעלט פּאַר די באַוואוסלטע און אונטערדריקטע.

ער האָט אין פּינסק באַלאַנגט צו די ערשטע געהיימע קרייזלעך, פון וועלכע עס איז שפּעטער אויסגעוואַקסן די בריי־פּאַרטוויגטע בונדישע באַוועגונג. ער איז געווען פון צווישן די אָקטיוסטע מיטגלידער אין די דאָזיקע קרייזלעך. אין יאָר 1897 איז ער אָפּגעפּאָרן קיין לאָנדאָן און נאָך אַ יאָר אַפּזיין אין דער ענגלישער הויפּטשטאָט — עמיגרירט קיין אַמעריקע. ער האָט געאַרבעט אַלס ציגאַרן־מאַכער אוּן גלייכצייטיק געווען אַקטיוו געזעלשאַפּט־לעך אָנהאַלטנדיק אַן ענגען קאָנטאַקט מיט די רעוואָלו־ציאָנערע קעמערלעך אין דער אַלטער היים.

גלייך נאָך זיין אָנקומען קיין ניו־יאָרק איז ער געוואָרן א מיטגליד פון „בונד"־ברענטש אין אַרבעטער־רינג, וואָס פלעגט זיך אָפּגעבן הויפּטזעכלעך מיט זאַמלען געלטער פאַרן אויסלענדישן קאָמיטעט פון „בונד". דאָס איז געווען אין יאָר 1901. אין אָט דער צייט האָט שטילערמאַן באַ־קומען אַ בריוו פון פּינסק וועגן אַ מאַסן־אַרעסט צווישן די אָרטיקע חברים פון „בונד" און אַן אויפּפּאָדערונג צו שיקן מאַטעריעלע שטיצע. ער האָט גלייך דורכגעפירט אַ זאַמלונג צווישן די לאָנדסלייט און דאָס איז געווען דער אָנהייב פּוּן די „פּינסקער ראַדיקאַלע עמיגראַנטן אונטער־שטיצונג־פּאַראיין", פון וועלכן שטילערמאַן איז געווען די וויכטיקסטע טרייבּ־קראָפט. אויך וועגן די דאָזיקע אָרגא־ניזאַציע איז איבערגעפּורעמט געוואָרן אין ברענטש 210 א. ר.. איז פיליפּ שטילערמאַן געווען איינער פון זייער איבערגעגעבנסטע טוער און אין פּאַרשיידענע צייטן פּאַר־נומען פירנדע אַמטן אין ברענטש.

בעתן פּינסקער רעליף האָט ער אַרויסגעוויזן זייער פיל איניציאַטיוו ביים אָרגאַניזירן די אונטערנעמונגען, וואָס האָבן אַרייגעבראַכט די פּאָנדן, און דער עיקר האָט ער געהאַט אַ גרויסן חלק אין דער אַרבעט פון קאָנסאָלידירן די טעטיקייט פון אַלע פּינסקער אינסטיטוציעס אין־ איין קערפּערשאַפט, וואָס זאָל מיט געמיינזאַמע כחות טראָגן די נויטיקע הילף פּאַרן פּאַראומגליקטן פּינסק.

זיינע נאָענטע חברים און אויך די אַרבעטער, וועלכע האָבן געהאַט די געלעגנהייט מיט אים צו אַרבעטן ערגעץ אין אַ שאָפּ, האָבן וועגן אים אויפגעהיטן דעם אָנדענק ווי וועגן אַ לויטערן מענש, אַן אויפריכטיקן סאָציאַליסט, וועל־כער האָט קיינמאָל ניט אָפּגעטראָטן פון זיינע איבערצייי־גונגען, אָפילו וועז דאָס האָט אים פערזענלעך געקאָסט גרויסע קרבנות. דאָס איז ניט איין מאָל געקומען צום אויסדרוק אין זיינע פּאַרשיידענע עפּנטלעכע האָנדלונגען. אין יאָר 1908 איז ער צוליב זיין יוניאָן־טעטיקייט אָפּ־געזאָגט געוואָרן פון דער אויפּזעער־שטעלע, וואָס ער האָט געהאַט אין אַ גרויסער ציגאַרן־פּאַבריק. זיין מאַטעריעלע לאָגע האָט זיך דאָן פּאַרגרערט און ער האָט געפרואוט גליק אין פּאַרשיידענע ביזנעס. אַ צייט געהאַלטן אַ רעס־טאָראַן און שפּעטער מיט דערפאָלג געאַרבעט אין אינשו־רענס־ביזנעס. אומאָפּהענגיק אָבער פון זיין געוענדערטער סאָציאַלער פאָזיציע איז פיליפּ שטילערמאַן שטענדיק פאַר־בליבן א טרייער סאָציאַליסטישער מיליטאַנט און געווען אַק־טיוו אין ברענטש 210 א. ר. אויף דעם דאָזיקן וועג האָט אים אויך נאָכגעפאָלגט זיין פרוי, לינע.

די שטילערמאַנס האָבן געגעבן אַ סאָציאַליסטישע דער־ציאונג זייערע דריי קינדער, וועלכע האָבן אַלע באַקומען העכערע בילדונג. לאָטי און אוירווינג זיינען לאָיערס, אויך בעלאַ האָט געענדיקט קאָלעדזש, און איר מאַן איז פּראָ־פעסאָר פון עקאָנאָמיע אין אוניווערסיטעט אין סינסינעטי.

פיליפּ שטילערמאַן איז אין יאָר 1931 געשטאָרבן פון אַ האַרץ־קראַנקהייט אין עלטער פון 53 יאָר. זיינע חברים אוּן פריינט, וואָס ער האָט געהאט אין גאָר אַ גרויסער צאָל, היטן אויף וועגן אים דעם אָנדענק ווי וועגן איינעם פון די זעלטענסטע אידעאַליסטן און איבערגעגעבענע גע־זעלשאַפּטלעכע טוער צווישן די פּינסקער אין אַמעריקע.

•

דוד שערמאַן

(1940—1891)

געבוירן אין לובעשיי אין יאָר 1891, ביי אָרטאָדאָקסיש־פרומע עלטערן. וועז ער איז אַלט געווען זעקס יאָר האָט זיין פאָטער, נחום, זיך אַריבערגעזויגן קיין פינסק מיט דער האָפענונג צו קענען לייכטער פּאַרדינען אויף פרנסה, ווי אין דעם קליי־נעם, צוריקגעשטאָנענעם שטעטל. ער עפנט אַ שניט־קראָם אוּן עס גייט אים ניט שלעכט. דער יונגער דוד לערנט אין די בעסטע חדרים פון שטאָט אוּן נאָך בר־מצוה טרעט ער אַריין אין טשאַיקאָווסקיס גימנאַזיע. ער ווערט פרי אַריינ־געצויגן אין סטודענטישן, רעוואָלוציאָנערן קרייז אוּן שליסט זיך אָן אין דער „עס־ער"־פּאַרטיי. ער ווערט אַקטיוו צווישען דער פינסקער יידישער אַרבעטערשאַפט אוּן אין 1908, אין עלטער פון 17 יאָר,

דוד שערמאַן

וועלט ער אַרעסטירט פאַר זיין רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט. נאָכן אָפזיצן אַ יאָר צייט אין דער פּינסקער טורמע, וועלט ער פאַרשיקט אין וואָלאָגדער גובערניע אויף צוויי יאָר. וועג ער קומט צוריק פון „סילקע" שטעלט ער זיך צום פּריזיוו און וועלט צוגעצומען פאַר אַ סאָלדאַט. ער וועלט אָבער באַלד באַפרייט און ער קערט זיך אום קיין פּינסק, וואו ער פאַרנעמט אַ שטעלע אין אַ פאַבריק. דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן איז שטאָט איז דאָן געווען אָפּגעשטאָנען. די מייסטע אַרבעטער־טוער זיינען זיך געהאָט צעלאָפן, און שערמאַן באַשליסט אויך צו עמיגרירן.

אין יאָר 1913 קומט ער קיין אַמעריקע, וועלט אַ מעקאַניקל דענטיסט און איז בייַ דעם פאָך באַשעפטיקט עטלעכע יאָר. אינגיכן אָבער גייט ער אַריבער צו פאַר־ביזנעס, אין וועלכן ער איז פאַרבליבן ביז די סאָמע לעצטע יאָרן זיינע.

דוד שערמאַן האָט אַ גרויסן טייל פון זיין צייט און ענערגיע געווידמעט דער געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט, ברענגענדיק אומעטום צום אויסדרוק זיין אינטעליגענץ און אויפריכטיקן אידעאַליזם. באַלד בייַ זיין אָנקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן, אין די יאָרן פון ערשטן וועלט־קריג, איז ער געווען טעטיק אין „פּיפּלס־רעליף". ער איז אַ שטיק צייט געווען דער סעקרעטאַר פון דער „עס־ער"־פאַרטיי אין אַמעריקע. ער איז אויך געווען טעטיק אין סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד און באַלאַנגט צו די אַקטיוסטע מיטגלידער פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. אין יאָר 1940, עטלעכע חדשים פאַר זיין טויט, האָט דוד שערמאַן זיך טראַנספערירט אין יהואש־ברענטש 521 אַ. ר. פון וועלכן ער איז געווען דער גרינדער.

דוד שערמאַן האָט אַרויסגעוויזן אַ גרויסן חוש פאַר פראַק־טישע אויפטוען און ער איז דאָס געווען דער איניציאַטאָר פון דער ערשטער קאָאָפּעראַטיווער יידישער קאָלאָניע אין ניו־יאָרק — די שלום עליכם־הייזער, וואָס זיינען אויפּגעבויט געווארן אַ דאַנק זיין אומדערמידלעכער ענערגיע און אויסדויער. שערמאַן האָט דעם פּלאַן פאַרטראַכט און אים ממש אויסגעטראַגן אויף זיינע אייגענע פלייצעס. ער האָט אויך באַלאַנגט צו די גרינדער און ענערגישסטע מיטבויער פון שלום־עליכם־אינסטיטוט, געווען אַקטיוו אין דער אַמעריקאַנער אָפּטיילונג פון יידישן ווייסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ייוו"א), פון דער צענטראַלער יידישער שול־אָרגאַניזאַציע (ציש"א) און ציק"א.

אי זיאָר 1934 האָט דוד שערמאַן צוליב זיין האַרץ־קראַנקהייט זיך צוריקגעצויגן פון די ביזנעס, ער האָט אָבער זיך נישט צוריקגעצויגן פון דער געזעלשאַפטלעכער אַקטיוויטעט און טראָץ זיין שוואַכן געזונט־צושטאַנד וויייטער געאַרבעט מיט דעם זעלבן ברען אין די אַלע אינסטיטוציעס, וואָס ער האָט געהאָלפן בויען. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1940, אַרויסרופנדיק גרויס טרויער אין אַלע קרייזן פון די יידישע קולטור־טוער אין ניו־יאָרק און באַזונדערס צווישן די פילצאָליקע איינוואויגער פון די שלום־עליכם הייזער, וועלכע האָבן שערמאַנען געזען בייַ דער געזעל־שאַפטלעכער אַקטיוויטעט ממש ביז די לעצטע טעג פון זיין לעבן.

ער האָט איבערגעלאָזט אַ פרוי, ביילע, און צוויי קינדער, משה און ליובע, וועלכע האָבן באַקומען אַ מוס־טערהאַפטע יידישע דערציאונג. משה איז אַ סטודענט פון ניו־יאָרקער אוניווערסיטעט. ער האָט גראַדואירט דעם „דזשולייארד־אינסטיטוט אָזוי מיוזיק". ליובע איז אַ סטו־דענטין פון אַ קונסט־שול און וויזט אַרויס גרויסע באַגאַבונג.

פּינסק אין אַמעריקע

דער אומשיכטונגס־פּראָצעס פון פּינסקער לאַנדסלייט אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן

די אַנקעטע צווישן די פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע, וואָס איז דורכגעפּירט געוואָרן דורך דער רעדאַקציע פון בוך „טויזנט יאָר פּינסק", האָט צוגעשטעלט אַן אינטערעסאַנטן מאַטעריאַל וועגן דער איבערוואַנדערונג און אומשיכטונג־פּראָצעס פון די פּינסקער אימיגראַנטן.

פון די ענטפערס, וואָס די פּינסקער האָבן געגעבן אין די אַנקעטע־בויגנס, קען מען זיך שאָפן אַ בילד וועגן דער איבערגעשטאַלטונג פון זייער לעבן אין דער נייער היים, וועגן די שינויים אין דער סאָציאַלער סטרוקטור ביי די פּינסקער יידן פון דרייַ דורות. מיר זענען די בריק, וואָס פֿאַרבינדט די אַלטע היים מיט אַמעריקע, און ציט זיך פון פאָטער מיט זיין ספּעציפישער פּינסקער פּרנסה — צום זון, וועלכער האָט אויסגעוואַנדערט אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן און זיך דאָ דערוואַרבן אַ ווירטשאַפטלעכע פּאָזיציע — ביז צום אייניקל, וואָס איז שוין געבוירן געוואָרן אין אַמעריקע און קלויבט זיך דאָ אויס נייע אַרבעט־געביטן.

מיר האָבן פֿאַר זיך 204 אַנקעטע־בויגנס, אויסגעפילט דורך פּינסקער יידן אין אַמעריקע, צווישן זיי 17 פרויען. חוץ דעם האָבן 48 מענער אָנגעגעבן געווויסע אייגנצלהייטן וועגן די בארופן און אָפשטאַמונג פון זייערע פרויען. אַלע ענטפערס, בלויז מיט אין אייניקן אויסנאַם, זיינען פון איינגעוואַנדערטע און אַזוי‌אַרום שטעלן זיי מיט זיך פאָר אַ וויכטיקן בייטראָג צום פאָרשן דאָס וועזנטלעכסטע פּראָבלעם פון דער יידישער דעמאָגראַפּיע אין אַמעריקע — די איבערוואַנדערונג, דאָס איבערבויען דאָס לעבן אין דעם נייעם לאַנד, דאָס אַרייַנוואַקסן אין אַ נייער סביבה און צופאַסן זיך צו נייַע לעבנס־באַדינגונגען.

עס דאַרף באַמערקט ווערן, אַז צווישן די 204 ענטפערס זיינען פֿאַראַן דריי פאַרשידענע אַנקעטע־מוסטערן, אין וועלכע די פראָגן זיינען פאַרשידן געשטעלט געוואָרן. חוץ דעם איז נישט אויף אַלע געשטעלטע פראָגן געגעבן גע־ווארן אַן אויספירלעכער ענטפער. אַ העלפט פון אַלע ענט־פערס שטאַמט פון אַרבעטער־רינג מיטגלידער. אַנדערע גרויסע לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אַרגאַניזאַציעס זיינען פאָר־טראָטן מיט גאַנץ קנאַפּע ציפערן. די אַלטע אַרדערס און פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן (אינדעפּענדענט אָרדער ברית־אברהם, אינדעפּענדענט אָרדער ברית־שלום, שוחרי־טוב אנשי פּינסק, עזרת־אחים בני פּינסק), זיינען אין דער אַנקעטע פאַרטראָטן סך־הכל מיט צען אַנטיילנעמער; דער יידישער נאַציאָנאַלער אַרבעטער־פאַרבאַנד — מיט 9, און דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער־אָרדן — מיט 7. די אנקעטע נעמט אַלזאָ אַרום נאָר אַ געווויסע גרופּע פון פּינסקער לאַנדסלייט. די דאָזיקע גרופּע איז אָבער כאַראַק־טעריסטיש און שטעלט מיט זיך פאָר ביז אַ געווויסער מאָס אַ קוועַרשניט (קראָס סעקשאָן) פון דער פיל־טויזנט־קעפּיקער מאַסע פּינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע. צווישן די ענטפערס האָבן מיר אַ באַדייטנדע צאָל, אָזוי צו זאָגן, טיפּישע פאַלן, אויפן סמך פון וועלכע עס לאָזט זיך מאַכן אַלגעמיינע אויספירונגען.

ווי אַלט, זוען געקומען און אין וועלכן עלטער אויסגעוואַנדערט

1. די ערשטע פראָגע, מיט וועלכער מיר וועלן זיך דאָ פאַרנעמען, איז דער עלטער פון די פּינסקער לאַנדסלייט, וואָס זיערן אַרומגענומען אין אונדזער אַנקעטע. צווישן די 204 אַנטיילנעמער אין דער אַנקעטע האָט דער יינגסטער 31 יאָר און דער עלטסטער — 71 יאָר. די פּראָצענטועלע פאַרטיילונג לויטן עלטער איז פאָלגנדע:

ביז 39 יאָר	— — — —	10 פּראָצענט
פון 40 ביז 49	— — — —	40 „
פון 50 ביז 59	— — — —	42 „
פון 60 און העכער	— — —	8 „

דער דורכשניטלעכער עלטער פון די פּינסקער אין אונדזער אַנקעטע איז 49,6 יאָר. דאָס איז גאַנץ נאָענט צו דעם דורכשניטלעכן עלטער פון דער מיטגלידערשאַפט פון אַרבעטער־רינג אין אַלגעמיין.

2. אויף וועלכע יאָרן פאַלט אויס דער גרעסטער עמיגראַציע־שטראָם פון פּינסק קיין אַמעריקע? וועגן דעם גיט אונדז די אַנקעטע אַ גאַנץ געווויסע באַגריף. דער פריעסטער עמיגראַנט צווישן אונדזערע ענטפערער איז דאָ אַנגעקומען אין יאָר 1888 און דער שפּעטסטער — אין 1938, די פּראָצענטועלע פאַרטיילונג לויט די יאָרן פון אַנקומען קיין אַמעריקע איז פאָלגנדע:

פאַרן יאָר 1900	— — — —	4 פּראָצענט
צווישן 1900 און 1904	— — —	14 „
אין די יאָרן 1905—6	— —	15 „
פון 1907 ביז 1914	— — —	46 „
נאָך 1914	— — — — —	21 „

די גרעסטע צאָל פּינסקער לאָנדסלייט איז אַלזאָ גע־קומען קיין אַמעריקע אין דעם צען־יאָריקן פּעריאָד, וואָס האָט אין 1904 זיך אָנגעהויבן מיט דער רוסיש־יאַפּאַנישער מלחמה, פּאַרטגעזעצט גע‌וואָרן נאָכן אונטערדריקן די רוסישע רעוואָלוציע פון 1905 אוּן זיך פאַרענדיקט מיטן אויסברוך פון וועלט־קריג אין יאָר 1914.

די ערשטע פּינסקער עמיגראַנטן־מאַסע פון דעם דאָזיקן פּעריאָד האָט זיך רעקרוטירט פון יונגעלייט אין מיליטער־עלטער, וועלכע זיינען אָנטלאָפן קיין אַמעריקע, כדי נישט צו דאַרפן גיין אין יאַפּאַנישן קריג. דאָן האָט זיך אָנגע־הויבן דער עמיגראַנטן־שטראָם נאָכן אונטערדריקן די רעוואָלוציע פון יאָר 1905. דאָס זיינען געווען סיי פאָלי־טישע פּליטים, מיטגלידער פון אומלעגאַלע אַרבעטער־פאַרטייען, און הויפּטזעכלעך פון „בונד", וועלכע זיינען אָנטלאָפן צוליב פאָליטישע פאַרפאָלגונגען, ווי אויך אָ מאַסע פון אָנטוישטע רעוואָלוציאָנערן און סימפּאַטיקער, וועלכע זיינען נאָכן דורכפאַל פון דער רעוואָלוציע אַרײַנגעפאַלן אין אָ יאוש־שטימונג און האָבן באַשלאָסן צו פאַרלאָזן זייער אַלטער היים און זוכן גליק אין אַמעריקע.

די דאָזיקע עמיגראַנטן האָבן שפּעטער אָנגעהויבן אַרײַבערנעמען צו זיך קיין אַמעריקע זייערע פאַמיליעס און יינגערע קרובים פון פּינסק. זיי שטעלן שוין מיט זיך פאָר הויפּטזעכלעך אָן עקאָנאָמישע עמיגראַציע, וואָס האָט פון דער אַרימער היים־שטאָט געשטראָמט אין דער גרויס־סער, אויפבליענדער נייער וועלט.

אין די נאָך־מלחמה־יאָרן זיינען קיין אַמעריקע געקו־מען העכער 20 פּראָצענט פון אונדזערע אָנקעטע־אָנטייל־נעמער. דער גרעסטער טייל פון זיי האָט עמיגרירט אין די יאָרן פון 1920 ביז 1924. צווישן זיי זיינען פאַראָן אַזעלכע, וואָס האָבן דורכגעמאַכט די וועלט־מלחמה, געווען אויף פאַרשידענע פראָנטן, דורכגעוואָנדערט האַלב אייראָפּע אין זעלנעריש מונדיר און עגדלעך זיך דערשלאָגן קיין אַמע־ריקע, כדי דאָ אָנצוהויבן אָ נאָרמאַל לעבן. אין אַלגעמיין איז אָבער די צאָל אָנטיילנעמער אין דער מלחמה אָ גאָנץ קלייניע. מיר געפינען עטלעכע פאָלן פון פּינסקער, וועלכע האָבן געדינט אין דער רוסישער אַרמיי. פאַראָן אויך אָ פּאָר לאָנדסלייט, וואָס האָבן געדינט אין דער אַמערי־קאָנער אַרמיי און בעת דער ערשטער וועלט־מלחמה געווען אויפן אייראָפּעאישן פראָנט. אייניער פון זיי האָט אַפילו באַקומען אָן אויסצייכנונג.

אינטערעסאָנט איז אויך, אַז אין די נאָך־מלחמה־יאָרן איז די עמיגראַציע קיין אַמעריקע געגאַנגען אָפּט נישט דירעקט, נאָר דורך אָנדערע לענדער, ווי אַרגענטינע און קאָנאָדע. דאָס דערקלערט זיך מיט די איינוואָנדערונגס־שווערישקייטן אין די פאַראייניקטע שטאָטן, וואָס זיינען גע־וואָרן אַלץ שאַרפער און ענדלעך דערפירט צו אָ פול־שטענדיקער אָפּשטעלונג פון דער עמיגראַציע. נאָכן יאָר 1924, ד. ה. אין משך פון די לעצטע זעכצן יאָר, זיינען פון פּינסק קיין אַמעריקע געקומען סך־הכל 4 פּערזאָן פון צווישן די 204 אנטיילנעמער אין אונדזער אָנקעטע.

3. אין וועלכן עלטער האָבן די פּינסקער פּאַרלאָזט זייער היים־שטאָט און אויסגעוואָנדערט אין די פאַראייי־ניקטע שטאָטן?

דער ענטפער איז:

ביז 14 יאָר	— — — — —	14 פּראָצענט
פון 15 ביז 21	— — — — —	52 "
פון 22 ביז 29	— — — — —	26 "
פון 30 יאָר אין העכער	— —	15 "

דער דורכשניטלעכער עמיגראַציע־עלטער איז געווען געגנוי — 20.7 יאָר. די מערהייט בילדן יונגעלייט, וועלכע האָבן אין דער אַלטער היים נאָכנישט געהאַט באַווייזן זיך עקאָנאָמיש אייניצואוואַרצלען. דאָס איז טאָקי אומעטום דער פאַסנדסטער עמיגראַציע־עלעמענט, וואָס איז אַממיינסטן מסוגל זיך איבערצופלאַנצן אויף אַ נייעם באָדן.

העכער אָ העלפט פון די עמיגראַנטן איז באַ־שטאָנען פון יונגע בחורים אין עלטער פון 15 ביז 21 יאָר. ביי די יינגערע איז אויך צוגעקומען דאָס וועלן אָנטלויפן פאַר דער צאַרישער ארמיי. אָ העלפט פון דער דאָזיקער גרופּע עמיגראַנטן בילדן יונגעלייט אין פאַר־מיליטעריש עלטער — פון 19 ביז 21 יאָר.

פון דער אַלגעמיינער צאָל אייניגעוואָנדערטע איז אָן ערך 50 פּראָצענט געקומען צו זייערע אַמעריקאָנער קרובים און 50 פּראָצענט גאָנץ אַליין. די קרובים זיינען צום גרעסטן טייל באַשטאָנען פון שוועסטער, ברידער און פאָטערס, אָבער גאָנץ אָפּט איז עס אויך געווען דער „אַמעריקאָנער פעטער" אָדער אָ קוזין.

פאַר די, וועלכע האָבן נישט געהאַט דאָ קיין קרובים איז די לאָנדסמאַנשאַפט גלייך פון ערשטן טאָג געווען אָן אינסטיטוציע פון גרויסער באַדייטונג. פון איר האָבן דאָס די „גרינע" באַקומען די ערשטע צען דאָלאָר צום לערנען זיך אָ פאַך, די ערשטע נויטיקע אָנווייזונגען, ווי אַזוי נישט צו בלאָנדזשען אין דער נייער מדינה און בכלל די פּולע מאָראַלישע אונטערשטיצונג.

די באַרופן פון דריי דורות

באַשעפטיקונג פון פאָטער

אויף דער פראָגע, „מיט וואָס האָט זיך אייער פאָטער באַשעפטיקט אין פּינסק?" — האָבן מיר 140 ענטפערס. מיר גע־פינען אין זיי די פאַרשידנסטע באַשעפטיקונגען פון דעם עלטערן דור אין פּינסק. זיי וויזן אונדז פון וועלכע שיכטן עס האָט זיך רעקרוטירט די עמיגראַציע קיין אַמעריקע אוּן גלייכצייטיק גיבן זיי אונדז כמעט אָ פול בילד פון דער סאָציאַלער סטרוקטור פון יידישן פּינסק אין דעם איבער־ברוך־פּעריאָד פון 19טן צום 20סטן יאָרהונדערט.

די גרעסטע גרופּע אין די באַשעפטיקונגען פון די פאָ־טערס פון די פּינסקער עמיגראַנטן בילדן די האַנדלס־באַרופּן. אין די ענטפערס געפינען מיר אָן ערך 20 פּראָצענט סוחרים,

דאָן קרעמער, הענדלער, מעקלער, אַרענדאַטאָרן און אייגן־טימער פון אַכסניהס, רעסטאָראַנען און שענקען. צווישן די געשעפטס־מענטשן פון אַלטן פּינסק געפינען מיר אויך אַ פּראָצענטניק, אַ מילנער און דריי פּאַבריקאַנטן — אַ ביר־ברויער, אַן אייגנטימער פון אַ וואַרשט־פּאַבריק און פון אַ קוואַס־פּאַבריק.

מיר האָבן די אַלע פּרנסות אַרומגענומען אין איין גרופּע, וועלכע מען וואָלט געקענט אָנרופן: „באַלעבאָטישע", הגם צווישן זייערע פּאָרשטייער זיינען געווען באַדייטנדע אונטערשידן אין הינזיכט פון דער הכנסה.

די דאָזיקע גרופּע נעמט אַרום העכער אַ דריטל פון דער אַלגעמיינער צאָל. עס געהערן צו זיי גרויסע סוחרים, הויפּטזעכלעך פון דער האַלב־און תבואה־בראַנזשע, וועלכע פלעגן שווימען איבער דער פּינאַ מיט זייערע טראַנספּאָרטן סחורות אַזש קיין דאַנציג און מעמעל. פון דער צווייטער זייט איז צווישן זיי געווען אַ צאָלרייכע מאַסע קליינהענדלער און פּאָרמיטלער.

נישט קיין פיל קלענערע איז אין דער אָנקעטע די גרופּע פון באַלמעלאָכעס, וואָס דאָס באַשטעטיקט אונדז דעם פּאַקט, אַז פּינסק איז שוין פון דורות לאָנג געווען אַ שטאָט פון יידישער אַרבעט. צווישן די באַלמעלאָכעס געפינען מיר אַזש 14 פּאָרשידענע פאַכן. אויפן ערשטן אָרט גייען די שניידער, אַן ערך 28 פּראָצענט פון דער אַלגע־מיינער צאָל, און דאָן מאָלער, קירזשנער, סטאָליאַרעס, שמידן, גלעזער, קצבים, שלאָסער, טשעסלער, בלעכער, שוסטער, בעקער, שטעקל־מאַכער, סטעלמאַכער, קוואַסניקעס און סעלצער־מאַכער, — צוזאַמען ביי 30 פּראָצענט פון אַלע ענטפערס.

אינטערעסאַנט איז דער פּאַקט וועגן אַ שמיד, וועלכער איז גלייכצייטיק געווען אַ רב. אַן ענלעכער פּאַל איז אויך געווען אין שכנותדיקן דראָהיטשין. איבערהויפּט זיינען די יידישע שמידן אין פּינסקער געגנט באַקאַנט געווען אַלס תלמידי־חכמים. אויך אַ שמיד בן שמיד פון פּינסק איז אין אַמעריקע געוואָרן אַ יידישער פּאָעט.

חוץ די באַלמעלאָכעס, וועלכע האָבן געבילדעט אַ וויכ־טיקן טייל פון פּינסקער אַרבעטס־מענטשן, נאָר האָבן שוין אין פיל פאַלן געהאַט גרעסערע וואָרשטאַטן און באַשעפטיקט פּרעמדע אַרבעטס־הענט, — געפינען מיר אויך אין אונדזער אָנקעטע ריכטיקע פּראָלעטאַריער — 11 פּראָצענט. זיי האָבן געאַרבעט אין דער שוועבל־פּאַבריק, פּאַניר־פּאַבריק. אין דער פּינסקער טאַבאַק־אינדוסטרי (אַלס גילזן און ציגאַרן־מאַכער, טאַבאַק־שניידער), דאָן בראָקער און האַלב־אַרבעטער, בוי־אַרבעטער, שיפער און אַנדערע. ווי מיר זעען איז צווישן די פּאָטערס פון די עמיגראַנטן דידאָזיקע גרופּע נישט זייער גרויס, הגם אין אַלגעמיין האָט זי אין פּינסק פאַרנומען אַ פיל העכערן פּראָצענט.

אין סאָציאַלן זין זיינען אין נאָענטער קרובהשאפט צו דער גרופּע אַרבעטער געווען די האַנדלס־אַנגעשטעלטע (פּריקאָזשטשיקעס און בוכהאַלטערס), הגם אין שטעטלשן שטייגער־לעבן זיינען די דאָזיקע „וויסע־קאָלנערניקעס" געווען גיכער פאַרבונדן מיט די באַלעבאָטישע קריזיז. די פּינסקער בוכהאַלטערס האָבן אגב געשמט איבער דער געגנט אַרום אַלס די בעסטע פאַכמענער און גרויסע יידישע סוחרים פון די אַרומיקע שטעט און שטעטלעך פלעגן אויסשרייבן פאַר זייער געשעפט אַ בוכהאַלטער פון פּינסק...

אין דער אָנקעטע זיינען אויך פאַרטראָטן אַ רייַ פּרנסות, וואָס מען קען פאַרצייכענען אַלס ספּעציפּיש־יידישע. צווישן זיי וואַרפט זיך אין די אויגן די גרויסע צאָל מלמדים. דאָן קומט אַ רב, אַ קלעזמער און מיר גע־פינען אָפילו אַ שדכן — מיט איין וואָרט: דאָס גאַנצע כלי־קודש פון שטאָט.

ענדלעך קומט אויך אַ קליינע גרופּע פון דאָרפישע באַרופן, ווי: אַ גערטנער, דריי פישער און אַ קאָלאָניסט פון איוואָניק. איינער גיט אָן, אַז זיין פאָטער האָט גע־האַנדלט מיט אָקסן און געהאַלטן פיש־אָזיערעס.

וויכטיק איז אויך צוצוגעבן, אַז אין אַ דריטל פון אַלע אָנקעטעס פעלט איבערהויפט דער ענטפער אויף דער פראָגע וועגן דעם פאַטערס באַשעפטיקונג. אין אַ טייל פאַלן איז עס געווען אַ פאַרזען. מיר קענען זיך אָבער משער זיין, אַז מיינסטנס פעלט דער ענטפער צוליב דעם, וואָס דער פאָטער האָט נישט געהאַלטן קיין באַשטימטן באַרוף און געלעבט פון יידישע לופט־פּרנסות.

•

באַשעפטיקונג פון צווייטן דור

אויף דער פראָגע וועגן דער באַשעפטיקונג אין דער אַלטער היים פון דעם פינסקער אימיגראַנט גופא האָבן מיר 156 ענטפערס. מיר זעען דאָ אַן איבערגאַנג פון האַנדל צו אַרבעט. אין אַ גרויסער מאָס איז עס פאַר־שטענדלעך, ווען מיר נעמען אין אָכט דעם יונגן עלטער, אין וועלכן די פּינסקער עמיגראַנטן האָבן פאַרלאָזט זייער געבורט־שטאָט. אַלס יונגער בחור האָט זיך יעדער אייגער באַמיט אויסצולערנען אַ פאַך און איבערייסן מיט די אומבאַשטימטע פּרנסות פון זיינע פּאָטערס. דערצו האָט זיי אויך געשטויסן די וויכטשאַפטלעכע אַנטוויקלונג פון פּינסק אוֹן דער אייגפלוס פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועג־גונג, וואָס האָט די זין פון מלמדים און קרעמער באַוואויגן זיך צו פּראָלעטאַריזירן.

וואָס אַן אמת, האָט די דאָזיקע פּראָדוקטיוע איבער־שיכטונג נישט באַדייט קיין העכערונג פון לעבנס־סטאַנדאַרד. די גראָשעדיקע לוינען אין די אַרטיקע פאַבריקן און וואָרשטאַטן האָבן וויַיט נישט באַפרידיקט די מינימאַלע באַדערפענישן פון דעם צווייטן דור פּינסקער אַרבעטער. דערצו איז נאָך צוגעקומען די אונטערדריקונג מצד דער צאַרישער רעאַקציע, די פּאָגראָמען און שוערע פּראָפּאָל־גונגען. די יוגנט האָט זיך רעוואָלוציאָניזירט און אויך געזוכט מעגלעכקייטן צו עמיגרירן.

דאָקעגן צווישן די פאַרבליבענע ארבעטער זיינען ניט זעלטן געווען פאַלן, ווען דער פּראָדוקטיוויזאַציע־פּראָצעס איז צוליב די שוערע באַדינגונגען אָפּגעווישט געוואָרן און מען האָט זיך געמוסן זוכן גליק ביי האַנדל און פאַרמיטלונג.

די גרופּע באַלמעלאָכעס און אַרבעטער נעמט אַרום אַן ערך צוויי־דריטל פון דער אַלגעמיינער צאָל ענטפערס. צווישן די באַלמעלאָכעס געפינען מיר קירזשנער — 30 פּראָצענט, שניידער — 24 פּראָצענט, סטאָליאַרעס — 12 פּראָצענט, דרוקער — 8 פּראָצענט און דאַן — קוואָסניקעס, זייגערמאַכערס, מאָלער, מעכאַניקער און שלאָסער, באַרבער־פאַריקמאַכער, טאָקער און שוסטער.

די אַרבעטער געהערן צו פאָלגנדע צוויג: טאַבאַק־אינדוסטרי, שוועבל־פאַבריק, פאַניר־פאַבריק, בראָקער, בוי־אַרבעטער, פורמאַנעס, טרעגער און אַנדערע.

אין דעמאָלסדיקן פינסק איז די גרענץ צווישן די יונגע באַלמעלאָכעס און פאַבריק־אַרבעטער אין סאָציאַלן זין געווען כמעט ווי פאַרווישט. די פינסקער אינדוסטרי האָט באַשעפטיקט אַ סך יידישע אַרבעטער, אַזוי פון עלטערן זוי פון יונגערן דור, אָבער די יונגע שניידער, קירזשנער און סטאָליאַרעס, וועלכע האָבן געאַרבעט אין די קלענערע און גרעסערע וואַרשטאַטן, אַדער זיך ערשט געלערנט אַ פאַך, זיינען געווען פּראָלעטאַריער אין פולן זין פון וואָרט. זיי האָבן אָנגעפירט מיט דער רעוואָלוציאָנערער אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק און זיי האָבן אויך געבילדעט דעם ענערגישסטן און פייאיקסטן עלעמענט, וואָס האָט זיך געריסן צו עמיגרירן אין דער גרויסער וועלט אַריין.

צו דער דאָזיקער גרופּע קען מען אויך צורעכענען די יונגע פּריקאָזשטשיקעס, צווישן וועלכע עס זיינען געווען אויך פיל מיטגלידער פון „בונד", „ס. ס." און אַנדערע סאָציאַליסטישע פאַרטייען.

אַזוי־אַרום בילדעט די גרופּע אַרבעטער צווישן די יונגע פינסקער עמיגראַנטן גאָנצע 75 פּראָצענט פון דער אָנקעטע.

די סוחרים האָבן צווישן די יונגע פאַרנומען גאָר אַ קלייניעם פּראָצענט. זייער צאָל אין דער אָנקעטע דער־גרייכט קוים דעם ציפער פון 9. צו די מער־באַלעבאָטישע קרייזן האָבן אויך געהערט די יונגע בוכהאַלטערס, וועלכע האָבן מערסטנס אָנטייל געהאַט אין דער פינסקער ציוניס־טישער באַוועגונג, ווי אויך די העברעאישע לערער און יונגע מלמדים. מיר האָבן אויך אַ פאָר געשעפטס־לייט, ווי: אַן אייגנטימער פון אַ קראָכמאַל־פאַבריק, אַ סירָפּ־מאַכער און אַ ביר־ברויער און ענדלעך — עדר־אַרבעטער און געלטנער — סך־הכל 1.5 פּראָצענט.

גאָנץ אומבאַדייטנד זיינען די פאָלן, אַז זיך זאָלן פאַרט־זעצן דעם באַרוף פון זייערע פאָטערס (סך־הכל 10%), אַמ־אָפּטנס זיינען דאָס געווען פאָלן ביי סוחרישע משפּחות און זעלטענער ביי באַלמעלאָכעס. די זין פון באַלמעלאָכעס האָבן געגלויבט, אַז דאָס פאַך פון זייער פאָטער איז דאָס ערגסטע און זיי האָבן דעריבער געזוכט גליק ביי אַנדערע באַרופן. די זין פון הענדלער, מעקלער און מלמדים זייגען אַוועק אין די פאַבריקן און אין די שניידער און קירזשנער־וואַרשטאַטן.

•

באַשעפטיקונג אין אַמעריקע

דאָקעגן אָבער האָבן די יונגע עמי־גראַנטן אין פיל פאָלן אייגנטלעך אין אַמעריקע זייערע באַרופן פון דער אַלטער היים. די דאָזיקע פאָלן שטעלן מיט זיך פאָר אַ דריטל פון אַלע ענטפערס אין דער אָנקעטע. דאָס באַצייט זיך קודם־כל צו די פאַך־לייט, וועלכע האָבן זיך שוין געהאַט אויסגעלערנט אַ מלאכה אין דער אַלטער היים און נאָך פאָרן עמיגרירן קיין אַמעריקע שוין געאַרבעט אַלס שנייי־דער, סטאָליאַרעס, זייגער־מאַכער, דרוקער און אַנדערע. ביי די דאָזיקע פונדאַמענטאַלע פאָכן פון די פינסקער לאָנדס־לייט אין אַמעריקע (אין דער ערשטער ריי פאַריער און שניידער) זעט מען דאָס טאַקי דעם רוב פאָלן פון פּאַרט־זעצן דעם פאָטערס פאַך. איינער פון די אָנקעטע־אָנטייל־נעמער שרייבט: „איך בין אַ שניידער בן שניידער. אַ שניידער געווען און אַ שניידער געבליבן". די זין פון פינ־סקער שמידן זיינען אין אַמעריקע געווען פלאָמבערס און שלאָסער. דאָס אָנהאַלטן די קרובהשאָפט צום באַרוף פון די עלטערן קומט אויך פאָר אין די פאָלן, ווען זין פון ביר־ברויער און קוואָסניקעס זיינען אין אַמעריקע געוואָרן סעלצער־אַרבעטער.

זייער אָפט האָט אויך פאָסירט, אַז יונגע האָנדלס־אָנגעשטעלטע פון פינסק זיינען דאָ אין אַמעריקע געוואָרן סוחרים און געפּענט אייגענע קראָמען. אויך די, וואָס האָבן אין דער אַלטער היים אָנגעהויבן שטודירן, האָבן מיינסטנס דאָ אין אַמעריקע פאַרענדיקט זייער שטודיום, אַרבעטנדיק אָפט גלייכצייטיק, כדי זיך צו קענען דערנערן, און — זיינען געוואָרן פּראָפעסיאָנאַלן. פון אונדזערע צוויי ערד־אַרבעטער איז איינער געוואָרן אַ קצב און דער צוויי־טער אַ ביר־ברויער. דער איינציקער קעגנוואַרטיקער פאַר־מער צווישן אונדזערע אָנקעטע־אָנטיילנעמער איז גאָר אין פינסק געווען אַ בוכהאַלטער, אַ זון פון אַ קרעמער. ער האָט אין אַמעריקע געענדיקט אַגראָנאָמיע און געפּענט אַ פאָרם מיט הינער־צוכט.

דאָס בייטן די באַשעפטיקונג ביי די פינסקער אימי־גראַנטן איז פאַרגעקומען אויף אַ פאַרשידנאַרטיקן אופן און עס איז דעריבער שווער אויפצושטעלן וועלכע עס איז פעסטע כללים, אַזוי למשל איז אַ מלמד געוואָרן אין אַמע־ריקע אַ צעמענט־קאָנטראַקטאָר, אַן אייגנטימער פון אַ רעס־טאָראַן אין דער אַלטער היים איז געוואָרן אַן אייזן־סוחר, אַ גערטנער איז געוואָרן אַ מעטאַל־אַרבעטער און אַ פירמאַן האָט זיך גאָר געמוסן צו פאַריערייי.

איבערהויפט האָבן די פינסקער יונגעלייט פון די פאַרשידנסטע פאָכן געשטראָמט צו פאַריערייי און שניידעריי ווי די מייסטע יידישע אימיגראַנטן.

פיל לייכטער לאָזט זיך פון די ענטפערס פעסטשטעלן דער סאָציאַלער איבערבוי פון דער פינסקער עמיגראַציע אין אַמעריקע. אַ סך פון די יונגע אַרבעטער און פאַכלייט זיינען דאָ אין אַמעריקע געווארן געשעפטסלייט, פאַרבלייבנ־דיק אַבער אין זייער בראנזשע. די שניידער און פאָריער האָבן געעפנט קראָמען אָדער פאַבריקן פון פוטערוואַרג און קליידער. די סטאָלאַרשע און מאָלער זיינען געווארן קאָנטראַקטאָרס אין זייערע פאַכן, די דרוקער־אַרבעטער זיינען געווארן אייגנטימער פון דרוקעריין און זייגער־מאַכער האָבן געעפנט צירונג־געשעפטן.

די סוחרים, וועלכע זיינען בישט געווען צוגעגרייט צו אַ באַשטימטער בראַנזשע, האָבן אָפט פראָבירט גליק אין פאַרשידענע האַנדלס־צווייגן. מען פלעגט בישט איין מאָל אַנהייבן אַלס פּעדלער אָדער פושקאַרט־הענדלער אין אַ צופאַל האָט דעציידירט וועגן דעם אַרבעטס־גביט פון צוקונפטיקן סוחר.

פאָלגנדע טאַבעלע וויזט אונדז דעם וויכטשאַפטלעכן מצב פון די אַנטיילנעמער אין דער אַנקעטע לויט זייערע באַרופן און סאָציאַלער פאָזיציע.

באַרופן	אַרבעטער און אַנגעשטעלטע	געשעפט־לייט	פרייע פראָפעסיעס	סך־הכל	%
פאַכלייט:					
פאָריער — — —	23	35			
שניידער — — —	14	16			
אַנדערע — — —	17	24			
צוזאַמען — —	54	75		129	66
סוחרים און געשעפטסלייט:		45		45	23
פראָפעסיאָנאַלן און באַאַמטע: — —	3	6	11	20	11
צוזאַמען — —	57	126	11	194	100
% — — —	29	64	7	100	

געוויסע פאָזיציעס אין דער דאָזיקער טאַבעלע זיינען אפשר נישט אינגאַנצן גענוי, צוליב דעם, וואָס אין אַ צאָל אַנקעטעס איז געגעבן געווארן אַן אַלגעמיינער ענטפער, ווי למשל: „סוחר" אָדער „אַרבעטער", סתם אַזוי, נישט אַנגעבנדיק דעם באַרוף אָדער בראַנזשע. אין אַנדערע פאַלן טרעפן מיר אַן ענטפער: „פאָריער", אָן דער באַצייכענונג פון דער סאָציאַלער פאָזיציע, צי ער איז אַן אַרבעטער אָדער אַן אַרבעטס־געבער. מיר האָבן זיך באַמיט די דאָזיקע ענטפערס צו דערגענצן מיט די אינפאָרמאַציעס אין אַנדערע פונקטן, ווי למשל, די אַרגאַניזאַציאָנעלע צוגעהעריקייט. אין אַלגעמיינעם רעזולטאַט גיט אונדז אָבער די דאָזיקע טאַבעלע אַ פולשטענדיקן באַגריף וועגן דער באַרופלעכער און סאָציאַלער פאַרטיילונג פון דער גרופּע פינסקער לאַנדס־לייט פון אונדזער אַנקעטע.

ווי מיר זעען נעמט די טאַבעלע אַרום 194 ענטפערס. די איבערגעבליבענע 12 ענטפערס, אין דער אַלגעמיינער צאָל פון 204, שטאַמען פון הויז־פרויען, עלטערע מענטשן, וואָס ווערן אויסגעהאַלטן פון זייערע קינדער, אָדער אַזעלכע, וואָס האָבן איבערהויפט נישט געוואָלט אָנגעבן זייער באַרוף. אין דער אַלגעמיינער צאָל פון די באַרופס־טעטיקע איז פאַראַן אויך אַ טייל פּערזאָנען, וואָס לעבן שוין צוריק־געצויגן. זיי פיגורירן אָבער לויט זייערע אַמאָליקע באַרופן, וואָס זיי האָבן אויסגעאיבט, דאָ, אין אַמעריקע.

די טאַבעלע באַווייזט אונדז אַן איבערוואג פון געשעפטס־לייט. כאַראַקטעריסטיש איז אָבער, וואָס דער גרעסטער טייל פון די געשעפטס־מענטשן באַשטייט פון געוועזענע אַרבע־טער און פאַכלייט, הגם זיי פירן אָפט גאָר גרויסע געשעפטן, (אין אײַן פאַל האָבן מיר אַ געשעפטס־מאַן, וואָס מאַכט אַ יערלעכן אומזאַץ פון קנאַפּע צוויי מיליאָן דאָלאַר).

צווישן די פוטער־סוחרים און פאַבריקאַנטן פון דער פוטער־בראַנזשע געפינען מיר אַזעלכע, וועמענס יערלעכער אומזאַץ דערגייט אָפט צו אַ האַלבן מיליאָן דאָלאַר. זייערע געשעפטן זיינען פעסט איינגעפונדעוועט און עקזיס־טירן פון 15 ביז 20 יאָר און העכער. פון דער צווייטער זייט ווידער זיינען צווישן די געשעפטס־מענטשן פאַראַן אייגנטימער פון קלענערע ווארשטאַטן און קראָמען, ביז צו אַ קענדי־סטאָר און אַ שוסטער רעפּאַראַציע־ווארשטאַטל.

צווישן דריטל פון דער אַלגעמיינער צאָל אַרבעטער אין אונדזער אַנקעטע באַשטייט פון פאָריערס און שניידער. מיט גאָר קליינע אויסנאַמען געהערן זיי אַלע צו די יוניאָנס. זייער פאַרדינסט וואַקלט זיך צווישן 40 און 70 דאָלאַר אַ וואָך. די בעסער־באַצאָלטע אַרבעטער האָבן אָבער קיר־צערע אַרבעט־סעזאָנען, וואָס דויערן נישט מער ווי 20 ביז 30 וואָכן אַ יאָר.

וועגן די פרייע באַרופן איז אינטערעסאַנט צו באַמערקן, אַז צווישן די פינסקער, וועלכע האָבן געענדיקט אוניווער־סיטעטן, פאַרנעמען זיך פיל פון זיי, אַ חוץ מיט דער פּראָ־פעסיאָנעלער טעטיקייט, אויך מיט וויסנשאַפטלעכער פאָר־שונגס־אַרבעט, אין וועלכער זיי האָבן זיך באַוונדערס אויסגעצייכנט.

אונטערזוכנדיק די ירושהדיקייט פון דער סאָציאַלער לאָגע ביי די אַנטיילנעמער פון אונדזער אַנקעטע, באַקומען מיר פאָלגנדיק בילד: אַ העלפט פון די היינטיקע אַרבעטער שטאַמט פון באַלמלאָכעס און אַרבעטער־פאַמיליעס און די צוויטע העלפט — פון קרעמער, קליינע פאַרמיטלער — (30 פּראָצענט) און גאַנצע 20 פּראָצענט מלמדים, לערער און בוכהאַלטערס. די געשעפטסלייט, דאָקטער, שטאַמען כמעט אין אַ גלייכער צאָל פון סוחרים (43%) ווי פון אַרבעטער און באַלמלאָכעס (44%). עס הייסט, אַז די פינסקער געשעפטס־לייט זיין אַמעריקע שטאַמען אין אַ גרויסער מאָס פון אַרבעטער־פאַמיליעס און זיינען אַליין געווען אַמאָל אַרבעטער.

וועגן די פרויען און זייערע באַרופן

ווי מיר האָבן שוין דערמאָנט, זיינען צווישן די אַנטיילנעמער אין דער אַנקעטע פאַראַן סך־הכל 17 פרויען. מערסטנס זיינען דאָס אלמנות, וועלכע פירן געשעפטן זעלבסטשטענדיק, אָדער צוזאַמען מיט זייערע קינדער. אין אַ פאָר פאַלן זיינען דאָס אויך אַרבעטערינס (פאַרקויפערקעס אָדער שניידערינס). אין 6 פאַלן זיינען עס הויז־פרויען, וועלכע האָבן די אַנקעטעס אויסגעפילט אַליין, אָן זייערע מענער. די באַרופס־טעטיקע פרויען האָבן מיר אַרומגענומען אין די אַלגעמיינע באַטראַכטונגען וועגן די באַרופן פון די פינסקער. חוץ דעם האָבן 48 מענער אָנגעגעבן די באַשעפטיקונג פון זייערע פרויען פאָר דער חתונה. די דאָזיקע פרויען זיינען אַלע פאַרנומען איצט מיט הויז־ארבעט און קינדער־דערציאונג. צוויי זיינען זיי זיינען פאַראַן 6 אַמעריקאַנער־געבוירענע. מיר וועלן דאָ זאָגן בלויז אַ פאָר ווערטער וועגן די באַרופן פון די דאָזיקע הויז־פרויען פאָר דער חתונה.

די גרעסטע צאָל צווישן זיי רעקרוטירט זיך פון גע־וועזענע שניידערקעס (18) און אַנדערע אַרבעטערינס (11), צווישן וועלכע מיר טרעפן אויך די גוט־באַקאַנטע פאַפיראָס־ניצערס פון פינסק, אַרבעטערינס פון דער שוועבל־און־פאַניר־פאַבריקן און אַנדערע. צווישן די דאָזיקע פינסקער אַרבע־טערינס געפינען זיך פיל געוועזענע מיטגלידער פון „בונד", וואָס באַשטעטיקט דעם שטאַרקן אנטייל פון די יונגע פינסקער אַרבעטערינס אין דער דעמאָלסדיקער, רעוואָלו־ציאָנערער באַוועגונג.

די צווייטע, גרעסערע גרופע בילדן די געוועזענע אָפיס־אַנגעשטעלטע (10). דאָס זיינען סרוב פרויען, וועלכע זיינען געקומען קיין אַמעריקע אין פריען עלטער, באַזוכט אַ שול און אַנגעהויבן אַרבעטן אַלס סעקרעטאַרינס און אָפיס־אַנגעשטעלטע.

צוויי אונדזערע הויז־פרויען געפינען מיר אויך געווע־זענע האַנדלס־אַנגעשטעלטע (2), אַ פיאַנא־לערערין, אַ קאָסמעטיקערין און אויך אַזעלכע, וואָס האָבן פאָר דער חתונה נישט געהאַט קיין שום באַרוף.

ליידער איז אין דער אַנקעטע נישט אַרויסגעבראַכט געווארן דער אנטייל פון די הויז־פרויען אין די פינסקער און אַלגעמיינע אַרגאַניזאַציעס. אָבער מיר וויסן, אַז פון זיי רעקרוטירט זיך די מיטגלידערשאַפט פון פרויען־ברענטש 210 ב. און אַנדערע פינסקער פרויען־אַרגאַניזאַציעס. אייניקע פינסקער פרויען זיינען אויך אַקטיוו נישט נאָר אין די ברענטשעס, נאָר פאַרנעמען אָפילו פירנדע פאָזי־ציעס אין פאָליטישע און קולטורעלע אַרגאַניזאַציעס.

•

די קינדער פון די אייגנעוואַנדערטע פינסקער

די אַנטיילנעמער אין דער אנקעטע זיינען כמעט אַלע פארהייראָטע פאַ־מיליע־מענטשן. בסך־הכל האָבן מיר אָנגערעכנט 4 אומפאַרהייראָטע און 11 קינדערלאָזע, צווישן וועלכע עס זיינען פאַראַן עטלעכע פאָר־פאַלק, וועלכע האָבן ערשט נישט לאַנג חתונה־געהאַט. ביי די פינסקער לאַנדסלייט דאָמינירט דער „צווייי קינדער־סיסטעם", וואָס נעמט אַרום אַן ערך 36 פראָצענט פון אַלע פאַמיליעס. צוואַנציק פראָצענט פאַמיליעס האָבן בלויז צו אייניציקע קינדער, 25 פראָצענט בילדן די פאַמיליעס מיט דריי קינדער, ביי אַ 12 פראָצענט זיינען פאַראַן משפחות מיט 4 קינדער, און צווישן זיי אויך אַ פאָר־פאַלק, וואָס האָט אַדאָפּטירט 4 קינדער. דאָן קומען עטלעכע פאַלן צו 5 קינדער, צו 7 קינדער און 1 פאַל פון 9 קינדער.

צו וואָס פאַראַ באַרופן גרייטן זיך צו, אָדער איבן שוין אויס די קינדער פון די אַנטיילנעמער אין אונדזער אַנקעטע?

קודם־כל וואַרפט זיך גלייך אין די אויגן דער אַלגע־מיינער דראַנג נאָך העכערער בילדונג. אין אַ דריטל פון דער אַלגעמיינער צאָל פאַמיליעס באַקומען די קינדער קאָלעדזש־בילדונג. דאָס איז זייער אַ גרויסע צאָל, ווען מען נעמט אין אַכט, אַז נישט אין אַלע פאַמיליעס זיינען שוין פאַראַן קינדער אין קאָלעדזש־עלטער. נישט אין אַלע אנקעטעס איז פאַראַן דער ענטפער אויף דער פראַגע וועגן דעם באַרוף פון די קינדער, אָדער צו וועלכע באַרופן די עלטערן גרייטן זיי צו. אָבער אויף 63 ענטפערס האָבן מיר סך־הכל בלויז 9 פאַלן, וואו עלטערן גרייטן צו זייערע קינ־דער צו ביזנעס און מלאכה. צו דער גרופע קענען מיר אויך צורעכענען די 14 פאַלן פון צווישן אַלע אַנטיילנעמער פון דער אַנקעטע, ווען קינדער אַרבעטן מיט אין די ביזנעס פון זייערע עלטערן. ווי מיר זעען, איז עס גאָר אַן אומ־באַדייטנדער פראָצענט. די קינדער פון די פינסקער אַרבעטער און געשעפט־מענטשן אין אַמעריקע רייסן זיך צו ערייַ באַרופן, הגם דער צוטריט צו מאַנכע פון זיי ווערט פון יאָר צו יאָר אַלץ שווערער.

עס זיינען זייער זעלטן די פאַלן פון איינהאַלטן דעם סאָציאַלן מצב ביי די דריי דורות פינסקער. ביי דער גרויסער מערהייט פאַמיליעס זוכן די קינדער נייַע וועגן. קודם־כל שטרעבן זיי צו העכערער בילדונג און דאָס איז פונקט אַזוי שטאַרק אין די פאַמיליעס פון געשעפטס־מענטשן, ווי ביי אַרבעטער. די זין וועלן דאָקטוירים, לאָיערס און אינזשיניערן, די טעכטער — לערערינס, בוכהאַל־טערינס, סעקרעטאַרינס און רעגירונגס־באַאַמטע, ווי למשל סאָושעל־וואָרקערס, פאָסט־אָנגעשטעלטע און אַנדערע. אויך צווישן די זין געפינען מיר פיל רעגירונגס־ און פריוואַט־באַאַמטע. מיר האָבן אויך פאַרנאָטירט אַ פאַל, ווען אַ זון פון אַ פאַריקמאַכער איז געוואָרן אַן אַרעאָפלאַן־מעכאַניקער. עס קומט אויך פאָר, אַז דער זון ענדיקט קאָלעדזש, למשל אַלס אינזשינער, און דערנאָך בלייבט ער אַרבעטן מיטן פאָטער אין זיין געשעפט.

ווי האַלט עס מיט דער יידישער שפּראַך ביי דער יוגנט? אין אַ דריטל פאַמיליעס, וואָס האָבן געענטפערט אויף דער דאָזיקער פראַגע, האָבן די קינדער באַזוכט יידישע שולן און קענען לייענען יידיש. אין פיל פאַלן האָט ביי די דאָזיקע פאַמיליעס בלויז אַ טייל פון די קינדער באַזוכט

אַ יידישע שול. מיר דאַרפן אָבער נישט פאַרגעסן, אַז מיר האָבן דאָ צו טאָן מיט אַ קריז, וואָס שטייט נאָענט צום אַרבעטער־רינג און צום יידישן שול־וועזן. צווישן די איבע־ריקע פּינסקער לאַנדסלייט איז דער דאָזיקער פּראָצענט זיכער פיל קלענער.

שפּראַך און בילדונג ביי די עלטערן

ביי די עלטערן דאַקעגן איז די שפּראַך־אַסימילאַציע פיל שוואָכער. די גרויסע מאַסע לאַנדסלייט לעבט זיך אויס אין דער יידישער שפּראַך. דאָס יידישע בוך און די יידישע צייטונג איז אין רוב פאַלן דער איינציקער קוואַל פון זייער וויסן.

אַ גרויסע צאָל אנקעטעס איז געשריבן פּרימיטיוו און אָפט אומבאַהאַלפן. מען דערקענט, אַז זיי זיינען געשריבן דורך מענטשן, וועלכע האָבן זיך אַליין געלערנט און נישט באַקומען קיין סיסטעמאַטישע בילדונג. אויף 78 ענטפערס וועגן בילדונג האָבן בלויז 24 געלערנט אין אַמעריקע. פון זיי האָבן 15 געענדיקט אוונט־שולן. אַנדערע האָבן גראַדואירט פּאַך־שולן, פּאָליק־אָדער היי־סקול. די איבריקע האָבן אין דער אַלטער היים דורכגעמאַכט מייסטענס רעליגיעזע לערנאנשטאַלטן (חדרים, תלמוד־תורה, ישיבות), אָדער אין זעלטענע פאַלן האָבן זיי באַזוכט די שטאָטישע שול (גראַדסקאַיע אוטשילישטשע), דראַנויסק שול, אַ פאַך־שול. אין פינף פאַלן האָבן אונדזערע לאַנדסלייט אין דער אַלטער היים באַזוכט גימנאַזיעס און אוניווערסיטעטן.

די זעלבע צאָל פון 78 ענטפערס האָבן מיר אין באַצוג צו דער פראַגע: „וועלכע צייטונגען לייענט איר?" דער־פון לייענען נאָר יידישע צייטונגען — 40 פּראָצענט; יידישע און ענגלישע — 45 פּראָצענט, און נאָר אַן ענגלישע — 15 פּראָצענט. דאָס לייענען נאָר אַן ענגלישע צייטונג באַדייט נישט, אַז די געגעבענע פערזאָנען קענען ניט קיין יידיש. זיי לייענען אַן ענגלישע צייטונג און אויף יידיש לעבן זיי זיך אויס אין אַנדערע געביטן. צווישן די ענגלישע צייטונגען ווערט שטאַרק געלייענט די „ניו־יאָרק־טאַימז", וואָס עס זאָגט עדות וועגן דער ערנסטער פאַליטישער פאַר־אינטערעסירונג פון די לעזער. דאָן קומט די „ניו־יאָרק־פאָסט", „ניוס", „וואָירלד־טעלעגראַם", און צווישן די וועכנט־לעכע צייטשריפטן מייסטנס — „סאַטערדיי־איווינינג פאָסט" און דער סאָציאַליסטישער „ניו־לידער".

צווישן די יידישע צייטונגען ווערט אַממייסטנס גע־לייענט דער „פאָרווערטס". אויפן צווייטן פּלאַץ גייט דער „טאָג" אין אויפן דריטן דער „מאָרגן־זשורנאַל". די צאָל לעזער פון „פרייהייט" איז זייער קליין. גאַנץ אָפט ווערן געלייענט צווי אָדער דריי פון די פיר יידישע צייטונגען אין ניו־יאָרק. חוץ דעם ווערן צווישן די פינסקער לאַנדס־לייט שטאַרק געלייענט פאַרשידענע יידישע צייטשריפטן — „צוקונפט", „פרייע אַרבעטער שטימע", „קעמפער" א. א.

אַרגאַניזאַציאָנעלע צוגעהעריקייט

מיר האָבן שוין דערמאָנט, אַז אַ העלפט פון די אַנטוי־לנעמער אין אונדזער אַנקעטע זיינען מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג. צווישן די אַנדערע געפינען מיר מיט־גלידער פון יידישן נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד, אינ־טערנאַציאָנאַלן אַרבעטער־אָרדן, פון קלענערע לאַנדסמאַנ־שאַפטלעכע סאָסייעטיס און פאַמיליען־קרייזן (דראָהיטשינער, לאָהישינער, סטאָלינער, ווייגשטיין־פאַמיליען־קרייז, „מיין פאַמיליע", א. א.), עלטערע פינסקער פאַראיינען און אויך פאַרשידענע וואויילטעטיקע, רעליגיעזע און מייסאנס־אָרגאַניזאַציעס.

אַכצן פּראָצענט פון זיי געהערן צו פּאָליטישע פאַר־טייען. מיר האָבן צווישן זיי מיטגלידער פון סאָציאָליסטישן פאַרבאַנד — 42 פּראָצענט, ציוניסטישער פאַרטיי — 33 פּראָ־צענט, דעמאָקראַטישע פאַרטיי — 16 פּראָצענט און פועלי־ציון — 8 פּראָצענט. חוץ דעם האָט נאָך אין אונדזער גרופּע א גרויסן אינפלוס געהאַט די לייבאָר־פאַרטיי אין די ערשטע יאָרן פון איר אַנטשטייאונג. עס האָבן צו איר באַלאַנגט צען פּראָצענט פון אַלע אַנטיילנעמער אין דער אַנקעטע.

די גרויסע מאַסע פון די פינסקער לאַנדסלייט לעבט זיך אויס געזעלשאַפטלעך נישט אין פּאָליטישע קערפערשאַפטן, נאָר אין יידישע מאַסן־אָרגאַניזאַציעס אָדער קלענערע קרייזן פון לאַנדסמאַנשאַפטלעכן אָדער רעליגיעז־וואויילטע־טיקן כאַראַקטער. צווישן די מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג טרעפן מיר אויך פאַלן פון אַנגעהעריקייט צו רעלי־גיעזע אינסטיטוציעס, פאַרשידענע אָרדנס, ווי די „מייסאָנס", „נאָיטס אָוו פּיטיאָס", לאָקאַלע וואויילטעטיקע געזעלשאַפטן און גלייכצייטיק אויך צו מאָדערנע יידיש־קולטורעלע אינ־סטיטוציעס, ווי „ציקא", „ייווא", שלום־עליכם־שולן א. א.

צווישן נישט־מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג נעמט אונדזער אַנקעטע אַרום קודם־כל אַנגעהעריקע צו אַנדערע פינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, ווי אַלטע פינסקער אָרדערס, פינסקער ברענטש ביים אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער־אָרדן, „פין־פאָר־קלוב" און „סאָשל־קלאָב פון פינסקער פאָר־וואָרקערס".

די אַרבעטער, וואָס האָבן געענטפערט אויף אונדזער אַנקעטע, זיינען אַלע, מיט בלויז קלייניע אויסנאָמען, מיט־גלידער פון יוניאָנס. פיל געשעפטסלייט געהערן צו טרעיד־אַסאָסיאיישאַנס און מיר געפינען צווישן זיי, למשל, אַפּי־רערס פון פאָר־טרעיד אין לאַנדס־מאַשטאַב. אויך די מערהייט פון אונדזערע פּראָפעסיאָנאַלן זיינען טעטיקע מיט־גלידער אין די פּראָפעסיאָנעלע פאַרבאַנדן און באַלאַנגען מייסטנס צו די עקזעקוטיוועס.

ש ל ו ם ־ ו ו א ר ט

וואָס פאַרא שלוסן קענען מיר ציען פון דעם רעזולטאַט פון דער אנקעטע? וואָס זיינען די כאַראַקטעריסטישע שטריכן פון דעם דורכשניט פינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע?

פּינסק איז פון דור דורות געווען אַ שטאָט פון אייג־געוואָרצלטן יידישן מסחר און אַרבעט, עס איז דאָרט געווען אַ געזונטער קערן פון פּראָדוקטיוון יידישע אַרבעטס־מענטשן. דער פּראָצענט לופט־מענטשן איז דאָרט געווען

אומבאַדייטנד, אין פאַרגלייך מיט אַנדערע שטעט פון אַמאָ־ליקן רוסלאַנד. די פּינסקער אינדוסטרי, וואָס האָט זיך אַ דאַנק יידישער איניציאַטיוו אַמשטאַרקסטן געהאַט פונאַנ־דערגעוואָקסן אין די לעצטע צען יאָר פאַר דער ערשטער וועלט־מלחמה, האָט באַשעפטיקט פיל יידישע אַרבעטער פון יונגן ווי אויך פון עלטערן דור.

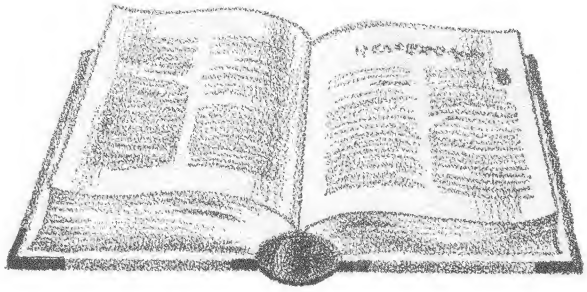
די מאַסן־איבערוואַנדערונג פון די פּינסקער קיין אַמע־ריקע איז פאַרבונדן מיט דער תקופה פון דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע אין יאָר 1905. העכער 25 פּראָצענט פון אַלע באַטייליקטע אין דער אנקעטע זיינען אין דער אַלטער היים געווען טעטיקע מיטגלידער פון סאָציאַליס־טישע פאַרטייען, דערפון אַ העלפט מיטגלידער פון „בונד". דאָס האָט איבערגעלאָזן טיפע שפּורן אויף דער גאַנצער מאַסע פּינסקער עמיגראַנטן. סיי ביי די, וועלכע זיינען אַוועק פון פּינסק אלס אַקטיוע רעוואָלוציאָנערן, ווי אויך ביי די אַנטוישטע נאָכן אונטערדריקן דעם אויפשטאַנד, איז פאַר־בליבן אַ סימפּאַטיע צו דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער באַוועג־גונג. דערמיט דערקלערט זיך אויך די זייער קליינע צאָל רע־ליגיעז־געשטימטע לאַנדסלייט. אַן אויסדרוק פון די דאָזיקע פעסט־איינגעוואָרצלטע סימפּאַטיעס איז אויך די וויכטיקע ראָל, וואָס דער פּינסקער ברענטש 210 אַ. ר. שפּילט צווישן די פאַרשידענע פּינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן. אין די אַלטע פּינסקער סאָסייעטיס געפינען מיר מייסטענס די עמיגראַנטן פון סוף 19טן יאָרהונדערט און זייערע אַמעריקאַנער־געבוירענע קינדער. נאָענט צום אינטערנאַציאָנאַלן אַרבע־טער־אָרדן שטייען די יונגערע פון צווישן די פּינסקער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן אַהער אײַנגעוואַנדערט נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה. די גרויסע מאַסע געפינט זיך אָבער אין ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. דאָס איז דער עלעמענט פון דעם וויכטיקסטן עמיגראַציע־פּעריאָד.

ווירטשאַפטלעך באַשטייט דער קערן פון די פּינסקער לאַנדסלייט פון העכער־קוואַליפּיצירטע אַרבעטער (הויפּט־זעכלעך אין שניידער און פוטער־פאַך) און געוועזענע באַל־מעלאָכעס, וועלכע האָבן זיך אַרויפגעאַרבעט און געוואָרן זעלבסטשטענדיקע געשעפטסלייט. דאָס זיינען מענטשן מיט איניציאַטיוו, וואָס זיינען געקומען קיין אַמעריקע אין אַ ריכטיקן מאָמענט פון ווירטשאַפטלעכן אויפבלי, האָבן מיט־געווירקט אין דער אַנטוויקלונג פון אַ גאַנצער רייַ נייַע אינדוסטרי־צווייגן און זיך דערוואָרבן פעסטע ווירטשאַפט־לעכע פאָזיציעס.

די אַרבעטער ווידער, הגם זיי געהערן צו בעסער־באַצאָלטע קאַטעגאָריעס, איז זייער מאַטעריעלע לאָגע דאָך אַזאַ, אַז 75 פּראָצענט פון זיי קען, למשל, זיך נישט דער־לויבן צו פאָרן אויף חאַקאַציע (קוים אַ דריטל פון צווישן זיי שיקט זייערע פרויען אויף אָפּרו), צווישן די געשעפּטס־לייט פאָרט נ י ש ט אויף קיין זומער־וואַקאַציעס סך־הכל 12 פּראָצענט. דאָס זיינען קליינע ביזנעס־לייט, אייגנטימער פון דראָבנע סטאָרס און סטעישאַנעריס.

אין וואָס פאָרַא ריכטונג גייט די אַנטוויקלונג פון נייַעם דור? וואוהין פירן די וועגן פון די קינדער פון די פּינסקער לאַנדסלייט? אין דער הינזיכט איז שווער אויסצוגעפינען די ספּעציפישע נייגונגען און טענדענצן ביי די פאַמיליעס פון די פּינסקער אין אַמעריקע. וואָס אנבאַלאַנגט דעם דראנג צו העכערער בילדונג און צו פרייַע פּראָפעסיעס, וואָס זעט זיך אַזוי בולט אַרויס פון דער אנקעטע, איז עס אַן אַלגעמיינע דערשיינונג ביי דער יידישער יוגנט אין די פאַראייניקטע שטאַטן און האָט אירע נאַטירלעכע סאָציאַל־ווירטשאַפטלעכע סיבות. אין דעם הינזיכט איז אויך מייסטנס ניטאָ קיין חלוקי־דעות צווישן די עלטערן און זייערע קינדער.

אַלנפאַלס, אויב דאָס וועזנטלעכסטע אין דער איבער־שיכטונג ביים עלטערן דור פון די פּינסקער לאַנדסלייט איז געווען די ווירטשאַפטלעכע פּראָדוקטיוויזאַציע און דאָס אַרויפארבעטן זיך אין אַמעריקע, איז ביי זייערע קינדער דאָס וועזנטלעכסטע — די בילדונג און דאָס שטרעבן צו העכערע גייסטיקע באַרופן.

ביבליאָגראַפיע

צו די אַרטיקלען: „פינסק און איר פאַרנאַנגענהייט",— „די געשיכטע פון יידן אין פינסק", — „די געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק",— דער „בונד",—„פינסק אין דער וועלט־מלחמה און אין די אויבערנאַנגס־צייטן" — „פאַלעסיע"*)

צ. א. הילפערן, עטוואָס היסטאָרישעס פון פינסקער שול — „פינסקער שטאָט־לוח", ווילנע, תרס"ד, ז' 39.

פנקס המדינה של ועד־הקהלות הראשיות במדינת ליטה.

ש. דובנאָוו, געשיכטע פון חסידיזם, I, II.

וו. דאבינאָוויטש, צו דער געשיכטע פון קאַלינער חסידות — „היסטאָרישע שריפטן" פון יוו"א, II.

ש. י. פין, קריה נאמנה, ווילנע 1860, ז' 18.

ש. גינזבורג, היסטאָרישע ווערק, ניו־יאָרק, 1937.

א. לורי א, די צוואה פון א פינסקער בעל־הבית, אָנהויב 19טן י"ה — יוו"א־בלעטער 1938, XIII, נ' 5־6.

י. נאָטליב, אין עונשין אלא מזהירין — „פינסקער וואָרט" נ' 75.

מ. שטריק, עראינערונגען פון חיבת־ציון — „פינסקער שטאָט־לוח", ווארשע תרס"ג.

א שמריק פון די פינסקער אייזנבאנער — „ציט־שריפט", מינסק 1930, IV.

„די לעצטע פאַסירונגען" — אויסגאבע פון אויסלענדישן קאָמיטעט פון „בונד", 1904.

„פאַרוואַרטס", ניו־יאָרק, 1906.

אַדכיוו פון „בונד".

ב. מיכאַלעוויטש, זכרונות פון א יידישן סאָציאַליסט, ווארשע 1922.

נ. א. בובבינדער, די געשיכטע פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אין רוסלאַנד, ווילנע 1931.

נ יסל פורמאן, „פינסקער שטימע".

ג ב ת, מקורות וקורות, (קיבוץ גבת).

דאָקומענטן פון קרינגס־צייט און דייטשער אָקופּאַציע אין פינסק.

אינפאָרמאַציעס, באקומען ביי פאַלגענדע פערזאָנען אין פינסק: ביילטשע שליאָכמאן, אהרן יודל שליאָכמאן, עלקע מילעצקי־האַלצמאן, פייוול באָרושאָק און אַנדערע.

*) א חוץ די אָנגענעבענע קוועלן זיינען פאר דער אַרבעט אויסגענוצט געוואָרן די ווילנער מלוכהשע ארכיוון און אויך פאַרשידענע מאַטעריאַלן אין כתב־יד.

C. А. Бершадский. Литовские Евреи, Петербург, 1883.

И. Шиппер. Разселение Евреев в Польше от древнейших времен до конца XVIII века. История Еврейского Народа. Изд. «Мир», Москва, 1914.

И. Шиппер. Податное обложение Евреев. История Еврейского Народа.

Ю. Янсон. Пинск и его район. Петербург, 1869.

И. Хорош. По промышленной черте оседлости (VII), Восход 1901. X.

Об'единение, Газета Полесья, Пинск.

Акты издаваемые Виленскою Комиссиею для розбора древних актов.

Русско-Еврейский Архив. Археографический сборник документов, относящихся к истории северо-западной Руси.

Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба, составил И. Зеленский. Петербург, 1864, Минская губерния, I, II.

Труды минского губернского статистического комитета, Минск, 1870.

Памятная книжка минской губернии, 1845 1915.

Отчет пинской эвакуационной комиссии. Пинск, 1916.

L. GRODZICKI: Polesie, Kraków 1935.

R. HOROSZKIEWICZ: Tradycje ziemi pińskiej, Pińsk 1928.

M. MARCZAK: Przewodnik po Polesiu, Brześć 1935.z

M. MOSZYŃSKI: Polesie /I/, Brześć 1927.

J. NIERBRZYCKI: Polesie, Warszawa 1930.

CH. PIETKIEWICZ: Polesie rzeczyckie /I/, krakow 1928.

POLESIE ILUSTROWANE, Monografja / pod red. Nelarda/, Brześć 1929.

ROCZNIK POLESKI, Brześć 1926.

T. KORZON: Wewnętrzne dzieje Polski za czasów Stanisława Augusta I.

L. LOURIE. Eine jüdische Fabrik-Stadt. Die Welt, 1898.

PINSKER ZEITUNG

צום אַרטיקל „פינסקער רבנים"*)

פּנקס מדינת ליטא — ערוך בצרוף מבוא והערות ע"י שמעון דובנוב. בערלין, תרפ"ה. תוספות ומלואים ל„פנקס מדינת ליטא" — ע"י ישראל הילפּרין. ירושלים, תרצ"ה.

שאלות ותשובות מהר"ם מלובלין. וועניציע, שע"ט (1619).

שו"ת דברי רבי משלם לר' אברהם משלם זלמן ב"ר צבי אשכנזי. קאָרעץ, תקמ"ג.

שו"ת בנין יחזקאל לר' יחזקאל קאציניעלנבוגן. אלטונא, תצ"ב.

משנת חכמים לר' משה חאגיז. וואנזבעק, תצ"ג.

שלום ביילין, לומדישע און משכילישע וויצן, פילאָלאָגישע שריפטן פון ייוו"א, דריטער באַנד. ווילנע, 1929.

הרב מאיר בערלין, פון וואָלאָזין ביז ירושלים, צוויי בענדער, ניו־יאָרק, 1933.

גאָטלאָבערס מעמוארן, אין „אברהם־בער גאָטלאָבער און זיין עפאָכע" פון א. פרידקין. ווילנע, 1925.

ח. ליבערמאַן, ביבליאָגראַפישע באַמערקונגען, ייוו"א־בלעטער, 1937, באַנד XI, ז' 92-93.

ד"ר וואָלף ראַבינאָוויטש, צו דער געשיכטע פון קאַרלינער חסידות, היסטאָרישע שריפטן פון ייוו"א, צווייטער באַנד. ווילנע, 1937.

ישראל טוביה אייזינשטאָט, דעת קדושים. פּעטערבורג, תרנ"ז־נ"ח.

יהודה אפּל, בתוך ראשית התחיה, זכרונות וכתבים מימי „חובבי ציון" ברוסיה. תל־אביב, תרצ"ו.

מ. א. בעלינסאָן, שלמי אמוני ישראל. אדעס, תרנ"ח.

שמואל נח גאָטליב, ספר אהלי שם. פינסק, תרע"ב.

שמעון דובנוב, תולדות החסידות. תל־אביב, תר"ץ־צ"א.

יחזקאל דוקעס, ספר אוה למושב, קראָקע, תרס"ג.

" " ספר חכמי אה"ו. האמבורג, תרס"ח.

חיים נתן דעמביצער, כלילת יופי, שני חלקים, קראָקא, תרמ"א—נ"ג.

ד"ר ש. א. הורודצקי, החסידות והחסידים, כפר שני. תל־אביב, תרפ"ח.

מהדכי טייטלבוים, הרב מלאדי ומפלגת חב"ד, שני חלקים. ווארשע, תרע"ג.

מ. ליפסון, מדור דור, מעשיות ושיחות — על אישי ישראל, שלשה כרכים. תל־אביב — ניו־יורק, 1929—1938.

דוד מגיד, ספר תולדות משפחות גינצבורג. פּעטערבורג, תרנ"ט.

ברוך הלוי עפשטיין, מקור ברוך עם זכרונותי מחיי הדור הקודם, ד' חלקים. ווילנא, תרפ"ח.

אריה לייב פרומקין, תולדות חכמי ירושלים, שלשה חלקים. ירושלים, תרפ"ח־ב"ט.

מנחם מענדל מקאמניץ, ספר קורות העתים לישורון בארץ ישראל. ירושלים, תרצ"א (הוצאה שניה).

שאול מענדל ראַבינאָוויטש, על פינסק קאַרלין ויושביהן, אין זאַמלבוך „תלפיות". בערדיטשעוו, 1895.

С. А. Бершадский, Русско-Еврейский Архив, Том II. Петербург, 1882.

Ю. И. Гессен, Евреи в России. Петербург, 1906.

Юлий Гессен, История Еврейского Народа в России, Том I-II. Ленинград, 1925-27.

С. Дубнов, Вмешательство русского правительства в антихасидскую борьбу (1800-1801), Еврейская Старина, Том III, 1910, стр. 84-109, 253-282.

В. О. Леванда, Полный хронологический Сборник Законов и т. д. Петерсбург, 1874.

M. GRUNWALD, Hamburgs deutsche Juden bis zur Aufloesung der Dreigemeinden 1811. Hamburg, 1904.

צו די ביאָגראַפיעס און געשיכטע פון אָרגאַניזאַציעס

א. ש. זאקס, די געשיכטע פון ארבעטער־רינג, ניו־יאָרק, 1925.

„דאס לעבן", דריי מאַנאַטלעכער זשורנאל, ארויסגעגעבן פון פינסקער ראדיקאל אסס'ן ברענטש 210 א. ר. אונטער דער רעדאקציע פון ש. דאוויטש. ניו־יאָרק, 1925.

יובילעאום־אויסגאבעס פון פינסקער ברענטש 210 א. ר. — 1923, 1928, 1933, רעדאקטירט פון ש. דאוויטש.

צען־יאָריקער יובילי־זשורנאל פון פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. א. ר., ניו־יאָרק, 1939.

זלמן ריזען, לעקסיקאן פון דער יידישער ליטעראטור, פרעסע און פילאָלאָגיע.

זלמן זילבערצווייג, לעקסיקאן פון יידישן טעאטער.

סואוועניר־זשורנאל פון „אגודת־אחים אנשי דראָהיטשין", ניו־יאָרק, 1924.

*) צו דער דאָזיקער ארבעט זיינען, א חוץ די אָנגעגעבענע קוועלן, אויך אויסגענוצט געוואָרן א ריי מאַנאַגראַפיעס וועגן יידישע קהלות אין פוילן און ליטע, ווי אויך פּאַרשידענע ביבליאָגראַפישע ווערק.

הויפט־מיטאַרבעטער פון „טויזנט יאָר פינסק"

שמואל דאָוויטש

(זע : ביאָגראַפיע, זייט — 428)

באַטייליקט אין בוך מיט דער אַרבעט : „פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג", געזומען אַן אַקטיוון אַנטייל אין רעדאַקציאָנעלן צוזאַמענשטעל און געזאַרגט פאַר דער טעכניש־עסטעטישער זייט פון דעם בוך.

ז. האָניק

יונגער היסטאָריקער, מיטאַרבעטער פון ייִדישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ייוו"א). באַטייליקט אין „טויזנט יאָר פינסק" מיט פאָלגענדע אַרבעטן :

פינסק און איר פאַרגאַנגענהייט ; די געשיכטע פון יידן אין פינסק ; די געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין פינסק ; פינסק אין דער וועלט־מלחמה און אין די איבערגאַנגס־צייטן ; דער „בונד" ; פאָלעסיע.

דר. הערמאַן פראַנק

געבוירן אין ביאַליסטאָק אין יאָר 1892, געענדיקט מיט אַ מעדאַל די דאָקטיקע קאַמערץ־שול, שטודירט אין קיעוו אין העכערן עקאָנאָמישן אינסטיטוט, וועלכן ער האָט געענדיקט מיט אַקאַדעמישער אויסצייכענונג אין יאָר 1915. פון 1921 ביז 1923 געלעבט אין בערלין, וואו ער האָט שטודירט סאָציאַלע וויסנשאַפטן און זיך פאַרנומען מיט ליטעראַרישע און וויסנשאַפטלעכע אַרבעטן.

פאַרעפנטלעכט אין בוך־פאָרם : „דריי יאָר יידישע קאָנסום־קאָאָפעראַציע" (ביאַליסטאָק, 1920), און „גריכישע חכמים" (בערלין, 1922).

זינט 1923 לעבט ער אין ניו־יאָרק. מיטגעאַרבעט אין דער יידישער, יידיש־ענגלישער און ענגלישער פרעסע. אין 1938 האָט די יידישע שריפטעצער־יוניאָן אַרויסגעגעבן זיין „יידישע טיפאָגראַפיע און בוך־אויסאַרבעטונג־קונסט", דאָס ערשטע בוך פון דעם מין אין יידיש. אין 1940 האָט דער „ביאַליסטאָקער צענטער" פון ברוקלין פאַרעפנטלעכט זיין ווערק „צוישן חורבן און אויפבוי". זינט סעפטעמבער 1940 — רעדאַקטאָר פון דער „פרייַ אַרבעטער שטימע".

אין „טויזנט יאָר פינסק" באַטייליקט מיט פאָלגענדע אַרבעטן : „די „עס־עס"־באַוועגונג אין פינסק", „סאָציאַלער קלוב פון פינסקער פאָריער־אַרבעטער", „פין־פאַר־קלוב", „שוחרי טוב אנשי פינסק" און די ביאָגראַפיעס פון הרב משה אַסטראָווסקי, אַהרן אייזענבערג, י. ל. בערגער, דר. י. גאָלדמאַן, א. ד. דובזעוויטש, דר. חיים ווייצמאַן, זאַוועל זילבערטס, חיים טשעמערינסקי, (ר' מרדכילע), יעקב טשערטאק, ש. י. יאָנאָווסקי, א. ד. ליפשיץ, צבי הירש מאַסליאַנסקי, יצחק ניידיטש, ב. ה. עפשטיין, א. א. פיינשטיין, שמשון ראָזענבוים, א. ח. ראָזענבערג, דר. נתניאל ראטנאָף, הרב צבי יעקב ריינעס, משה אהרן שאצקעס, שמ"ר, צבי הירש שערעשעווסקי.

נאָטע קאָזלאָווסקי

געבוירן אין פאָראָזוועט, גראָדנער גובערניע. פון דער פריעס־טער יוגנט אַרויסגעוויזן באַגאַבונג צו צייכענען און מאָלן. אין 1920 געוואָרן קונסט־לערער אין דער יידישער שולע פון קריניק און אין 1921 אין דער דאָרטיקער העברעאישער שולע. גלייכצייטיק באַזוכט די זומער־קורסן פון קונסט און אַרבעט אין וואַרשע, אייגעאַרדנט פון דער „ציש"א". אין 1923 געוואָרן לערער פון צייכענען אין אַלע 6 ביאַליסטאָקער יידישע שולן. אין יאָר 1926 אָפּגעפאָרן קיין אַמעריקע.

אין ניו־יאָרק האָט ער באַזוכט די „געשאָנעל אַקעדעמי אָוו דעזיין" און „אַרט סטודענט ליג".

מערסטנס גיט ער זיך אָפּ מיט יידישער גראָפיק, האָט אילוסטרירט אי־בער 30 ביכער פון באַקאַנטע יידישע שריפטשטעלער, הויפטזעכלעך קינדער־ביכער, געהאַט אויך עטלעכע אויסשטע־לונגען פון פאַרטרעטן און קאָמפּאָזיציעס. אין משך פון די לעצטע פינף יאָר האָט ער געשאַפן מער וי 30 יידישע סטיליזירטע אלף־ביתן.

אין „טויזנט יאָר פינסק" אויסגעפירט די גראַפישע אַרבעטן און אויך געצייכנט דאָס שער־בלאַט און די מאַפּעס.

מרדכי קאַסאָווער

געבוירן אין יאָר 1908 אין ווילנע, געלערנט אין „דער ווילנער יידישער רעאַל־גימנאַזיע. אויסגעוואַנדערט קיין ארץ־ישראל. געענדיקט דעם העברעאישן לערער־סעמינאַר. שטודירט אין ירושלימער אוניווערסיטעט. אין יאָר 1937 גע־קומען קיין אַמעריקע. שטודירט אין דראַפּסי־קאלעדזש, פילאַדעלפיע. פאַר־עפנטלעכט אַ ריי אַרבעטן אויפן געביט פון געשיכטע, ביבליאָגראַפיע און לי־טעראַטור־פאָרשונג. שטענדיקער מיט־אַרבעטער פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ייוו"א). מיטאַרבעטער פון ניו־יאָרק „טאָג".

באַטייליקט אין „טויזנט יאָר פינסק" מיטן אַרטיקל : „פינסקער רבנים", אנטייל גענומען אין דער טעכניש־רעדאַקציאָנעלער אַרבעט פון בוך.

ש. ל. שנייערמאַן

געבוירן אין יאָר 1906 אין קאַזשימיעזש (פוילן), שטודירט אין דער זשורנאַליסטן־הויכשול אין וואַרשע. זיך באַטייליקט אין די וויכטיקסטע יידישע און יידיש־פויילישע צייטונגען. פון 1927 ביז 1931 געווען רעדאקטאָר פון צענטראַל־אַרגאַן פון יידישע אַקאַדעמיקער אין פוילן, „טריבונא אַקאַדעמיצקא".

אין די לעצטע יאָרן געוואוינט אין פראַנקרייך, וואו ער האָט רעדאַגירט אַ ריי יידישע צייטונגען. אַרויסגעגעבן צוויי בענדער לידער : „גילדערנע פייגל", (וואַרשע, 1927), „פייערן אין שטאָט", (פאַריז, 1934), און צוויי בענדער רע־פאָרטאַזשן : „צוישן נאַלעווקעס און אייפל־טורעם (וואַרשע, 1936), — דער־שינען אויך אין פויליש — און „קריג אין שפּאַניען" (וואַרשע, 1938). איבערזעצט אויף יידיש פיל פאָעטישע און פראָזאַ־ווערק פון פויליש, דייטש, פראַנצויזיש און העברעאיש. געקומען קיין אַמעריקע אין 1940.

אין „טויזנט יאָר פינסק" באַטייליקט מיט פאַלגענדע אַרבעטן: „פינסקער קדושים", „פינסקער געזעלשאַפטלעכע טוער אין אַמעריקע"; קאַפּיטלען פון „עפּיזאָדן און מענטשן"; די ביאָגראַפּיעס פון משהל גלייבערמאַן, ישראל גארבוז, דר. ב. האָפמאַן (צביון), שמואל יאַנאָווסקי, משהל מענאכאָווסקי, חיים גוטמאַן, בערטאַ זינגערמאַן און לייב מאַרגענטוי. האָט אויסגעפירט די טעכניש־רעדאַקציאָנעלע אַרבעט פון בוך און די קאָרעקטור.

מיט באַזונדערע אַרטיקלען זיינען אין בוך באַטייליקט:

- קאפל בוסעל: לינקע פועלי־ציון.
- חיים גבתי: גבת — קאַלאָניע אויפן נאַמען פון די פינסקער קדושים.
- שמואל האַמערמאַן: פינסקער קהלה.
- ב. גאָלדבערג און ב. גלויבערמאַן: די משהל־גלויבערמאַן־שול.
- דר. א. גלייבערזאָן: דער אנטייל פון פינסקער רעאַל־שולע אין שטרייק פון 1905.
- דר. א. גלויבערמאַן: חברה לינת־הצדק.
- א. ווינער: צעירי־ציון — פועלי־ציון.
- יעקב זשעלעזניקאָוו: קאַפּיטלען פון „עפּיזאָדן און מענטשן".
- אינזשיניער יוסף יאַסעלעוויין: פינסק אַ יידישער אינדוסטרי־צענטער.
- ה. ג. לעווי: די העברעאישע גימנאַזיע „תרבות"; צענטראַלע בורסע (דאַרמיטאָרי) פאַר מיידלעך; תלמוד־תורה.
- שמואל ליאָוו: קאַפּיטלען פון „עפּיזאָדן און מענטשן".
- זלמן סידליק: דער פינסקער יידישער האַנדווערקער.
- פ. פעקאטש: פאַלק־שול „תל־חי".
- ניסל פורמאַן: יידן אין ווירטשאַפטלעכן לעבן פון פינסק פאַר די לעצטע פופציק יאָר; אויפן שוועל פון אַ נייער תקופה; די יידישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָאָפּעראַטיוו „איוואניק".
- אברהם פעלמאַן: דאָס באַנק־וועזן אין פינסק.
- דר. אברהם מאיר פעלדמאַן: די ציוניסטישע באַוועגונג אין פינסק.
- קלמן קאַפּלאַן: דער „בונד" נאָך דער וועלט־מלחמה.
- מרים שאַמער־צונזער: מיכל בערצינסקי.
- האַלינאַ שימין־שניידערמאַן: פינסק אין אַמעריקע (דער אומשיכטונגס־פּראָצעס פון די פינסקער לאַנדסלייט אין די פאַר־אייניקטע שטאַטן).

די רעדאַקציע דריקט אויס אַ דאַנק דער לייטונג פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ייוו"א) פאַר דער מיטהילף ביים דורכפירן די פאָרשונגס־אַרבעט צו דער היסטאָרישער אַפּטיילונג פון דעם בוך און פאַרן צושטעלן די נייטיקע דאָקומענטירונגען.

קאָמיטעט „טויזנט יאָר פינסק"

(פאַר רעליף)

ד"ר נתניאל ראטנאָף — ערן־פאַרזיצער
מאַקס דזשאַספּער — פאַרזיצער
ב. וולאַדעק — טרעזשורער
יוסף באַסקין — טרעזשורער
פיליפּ גאָלדבערג — פינאַנץ־סעקרעטאַר
אַהרן אשר ווייַנבערג — סעקרעטאַר

ווי צע־פאָרזיצער:

אברהם יצחק עלמאַן
מאַקס פינקעלשטיין
אייק פריינקעל
יוסף טויזנער
סעם וואַנגער

אויספיר־קאָמיטעט:

משה אַדלער	ד"ר ב. האָפמאַן (צביון)	מאַקס פינקעלשטיין
פיליפּ אייזענבערג	דוד וואולף	אייק פריינקעל
היימאַן גאָלדבערג	יוסף טויזנער	לואיס קאנטאָר
משה גורין	שלמה סעלניק	ישראל קופּער
שמואל דאַוויטש	אברהם יצחק עלמאַן	אשר שייפער

פאַרטרעטער פון אָרגאַניזאַציעס:

פינסקער ברענטש 210 א. ר.

משה אַדלער
פיליפּ אייזענבערג
טשאַרלז אָסטראָווסקי
יעקב בעגון
לואיס בעגון
מאַקס בערמאַן
ד"ר ב. גאָטליב
היימאַן גאָלדבערג
פיליפּ גאָלדבערג
משה גורין
ש. דאַוויטש
הערי דזשאַספּער
מאַקס דזשאַספּער
משה דערעוועניסקי
דוד וואולף
אַהרן אשר ווייַנבערג
בעני לובא

שאַמע לעווין

מאָזעס סיימאָן
שלמה סעלניק
אברהם יצחק עלמאַן
הערי פרידמאַן

לואי פרידמאַן

דוד צימערמאַן
בעקי קאָהען
לואיס קאַנטאָר
ישראל קופּער
איזידאָר שטיינמאַן
לאטי שטילערמאַן

סאלאמאָן שטילערמאַן

אשר שייפער

דוד שערמאַן

פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב.

שרה אַדלער
מיני אייזענבערג
דזשעני גאָלדבערג
נינא לעווין
פּאולין לעווין
שרה סיימאָן
ראָזע סעלניק
שרה צוקערמאַן
סיליא צימערמאַן
חנה קליין

„פין־פאַר־קלאָב"

מאַקס דזשאַספּער
אַלעקס טאַנצמאַן
מאַקס מילער
הערי נימצאָוויטש
אברהם יצחק עלמאַן

דזשוליוס פערלמאַן
לואיס ריטשמאַן

„סאָשל־קלאָב" פון פינסקער פאָריער־אַרבעטער

העדי גאמזא
יוסף טויזנער
יעקב טויזנער
מאָריס ניפּיץ
נ. פישקאָוו
אהרן קרעסקי

„עזרת־אחים בני פינסק"

י. דייוויס
דזש. פערלמאַן
אייק פריינקעל

„אינדעפענדענט שוחרי־טוב אַנשי פינסק"

א. אייזענמאַן
הערי גאָלער
סעם וואַגנער
סעם זויבערמאַן
סעם לאַזאַראָווסקי
דזש. שאַפּירא

„דורשי־טוב אנשי פינסק"

מ. בודמאַן
אַלבערט גראָוער
דזש. וואַסערמאַן
מרדכי לייב פינקעלשטיין
יעטא פינקעלשטיין

פינסקער ליידים גמילת חסדים און טשאַריטי־סאָסייעטי

סיליע אקין
פרוי באַייער
סעם זילבערפיין
פרוי פיאַלקאָוו

קאָמיטעט אין שיקאַגאָ

יוסף קאַפּלאַן — פאָרזיצער
יוסף ברען — וויצע־פאָרזיצער
לואיס לעווי — סעקרעטאַר
סעם פאטאשקין — טרעזשורער

פינסקער ברענטש 252 א. ר. און 252 ב. אין שיקאַגאָ

יוסף ברען
בעלא גארבער
פרידא לאק
סעם פאָטאַשקין
מאַקס קאַפּלאַן
דזש. רובין
ד"ר אוירווין רובעל

פינסקער אינדעפענדענט פאָראיין און אַקזילערי (שיקאָגאָ)

אסקאר גינזבורג
יעטא גינזבורג
אייב דייוויס
סעם האַלצמאַן
רעשע האַלצמאַן
נייטען פאַרקין
צביה קאַהען

פינסקער „ליידים אַרפאַן עיד־סאָסייעטי" (שיקאָגאָ)

צייטעל בארנשטיין
סאָפיע סילווערמאַן

לאַהישינער „בענעוואָלענט עיד־סאָסייעטי" (שיקאָגאָ)

לואיס לעווי
דזש. ליבערמאַן

לאַהישינער ליידים גמילת־חסדים־אקזילערי (שיקאָגאָ)

דאָרא ציפּערשטיין
ישראל ציפּערשטיין

קאָמיטעט אין וואַשינגטאָן

סעם גאָלדען — פאָרזיצער
מ. קלאדני — טרעזשורער
מאַקס קאַהען — סעקרעטאַר
י. בודמאַן
פרוי ב. האַלצמאַן
מ. לעווין
פרוי דזש. מישקין
מ. דזש. סילווערמאַן
דזש. פוראַש

קאָמיטעט אין לאָס־אַנדזשעלעס

סעם האַלצמאַן — פאָרזיצער
העלען אייזענבערג — סעקרעטאַר
י. קנובאָוו — פינאנץ־סעקרעטאַר
דזש. פערלאָוו — טרעזשורער
ר. לעווי — קאָרעספ.־סעקרעטאַר
א. אייזענבערג
ב. אייזענבערג
ה. אייזענבערג
מ. אייזענבערג
ד"ר וו. אסטראָווסקי
ס. ד. באל
מ. לעווי
ל. לעווין
מערי ניומאַן
מ. נייִדיטש
טשאַרלז פעלדמאַן
ר. קאַנטאָר
נ. קאסס

קאָמיטעט אין אַטלאַנטיק־סיטי

מאָריס דווארקין
פרוי ה. סטאָלאָף

צוליב א טעכנישער סיבה זיינען פון אינדעקס אַרויסגעפאַלן די נעמען פון: ראָזע סעלניק, די פרוי פון שלמה סעלניק־זשעלעזניקאָוו (זייט — 368, 457, 490), ווי אויך די נעמען פון זייערע קינדער — עלעאַנאָר, עוועלין און סילוויאַ, וועלכע זיינען נאָענט פאַרבונדן מיט דער אַרבעטער־רינג באַוועגונג און האָבן באַקומען א סאָציאַליסטיש־יידישע דערציאונג.

אינדעקס

א.

אַבאַלְיאַניגאָו, געגעראל־פּראָקוראָר — 264
אביגדור, רבי — 400
אביגדור, בן חיים ר׳ (חיימאָוויץ) — 65, 66, 256, 261, 262, 263, 264, 265
אַבראַמאָוויטש, גרשון — 26, 28
אַבראַמאָוויטש, האָשיי — 39, 40
אַבראַמאָוויטש, יאַנקל — 52
אַבראַמאָוויטש, יעקב — 29
אַבראַמאָוויטש, מאַרק — 85
אַבראַמאָוויטש, מאָשקע — 29
אַבראַמאָוויטש, נחום — 28
אַבראַמאָוויטש־ריין — 129
אַבראַמאָוויטש, שלמה — 40
אברהם משולם זלמן, רב — 254
אגולניק — 129
אַגינסקי, מיכאַל, סטאַראָסטע — 57
אַגינסקי, קאַזשימיעזש — 18
אַדלער, משה — 367, 377, 423
אַדלער, שרה (גאָטליב) — 423
אהרן הגדול ר׳ — 60, 61, 256, 257, 268, 271, 400, 402, 403
אהרן דער צווייטער, ר׳ — 86, 87, 401
אהרן פון קראַטינגע, ר׳ (ר׳ אַרעלע קראַטינגער) — 266
אויגוסט, דער 2־טער — 54, 56
אחד־העם — 145, 361
איבסען, הענריק — 325
איגנאַטיעוו, מיניסטער — 90
איוואַן סויאַטאסלאָוויטש — 3
איוואַנאָוו, — 138
איוואַנאָוו, ג. א. — 340
איוואַנאָוויטש, פעדקא — 26
איזאַקאָוויטש, לאזער — 27
איזאַקאָוויטש, לייזער — 27, 29
איזאַקאָוויטש, רפאל — 29
איזראַילעוויטש, יאָשקע — 29
איזראַילעוויטש, מרדכי — 29
איזראַילעוויטש, משה — 26
איזראַעלעוויטש, הערץ — 265
איזראַעלעוויטש, מאָשקע — 27, 28, 29, 30
אייבעשיץ, יונתן — 255, 266
אייזנבערג, אהרן — 87, 171, 301, 302
אייזנבערג, י. — 176, 381
אייזנבערג, ליאָליע און פּעסיע — 98, 99
אייזנבערג, פייגל — 318
אייזענבערג — 271, 274
אייזענבערג, פּיליפּ — 377, 424
אייזענבערג, פרומע — 214
אייזענבערג, פּעסע (לייקע) — 139
אייזענבערג, ש. מ. — 172, 173, 175, 176, 178, 274
אייזענשטאַדט, הערשל — 155
אייזנשטיין — 306
אייזענשטיין, י. ד. — 345
אייזענשטיין, שלמה — 274
אייגנגעמאַכץ, דוב — 176
אינשטיין, פּראָפ. — 347
איליאשעוויטש, דוד — 29
איסאַקאָוויטש, מענדל — 251
איסר, ר׳ — 256
אַכרימאָוויטש, אהרן — 28
אַלגין, מ. — 311
אַלטער, וויקטאָר — 372
אלי, חבר — 160
אלימלך, ר׳ — 285
אליעזר אריה, ר׳ — 305
אליעזר בן יהודה — 87
אליעזר ב״ר מאיר הלוי, ר׳ — 256
אליעזר ב״ר שמואל, אפטער רב — 252
אליעזר משה, רב — זע: הורוויץ, אלעזר־משה הלוי
אַלענא, פּינסקער פּירשטין — 3, 22
אַלעקסאַנדער, דער 1־טער — 264, 265
אַלעקסאַנדער, דער 2־טער — 102, 323
אַלעקסאַנדער, דער 3־טער — 90, 91, 328
אַלפּער, דוד — 177, 282
אַלפּערן, ליאלקע — 134
אַמטשיסלאוו — 3
אַנא יורעוונא — 2
אַנדזשייקאָוויטש — 53
אַנדריי, פּינסקער פּירשט — 3
אַנדרינאָוסקי, יצחק־אשר — 173
אַסטראָוסקי, אַלטער און אסתר־ביילע — 424
אַסטראָוסקי, וואַסיל — 39
אַסטראָוסקי, וויליאַם, דר. — 155, 160, 162
אַסטראָוסקי, וועלוול, דר. — 424
אַסטראָוסקי, טשאַרלז — 367, 424
אַסטראָוסקי, יעקב — 424
אַסטראָוסקי, מאיר נחמן — 301
אַסטראָוסקי, משה, ר׳ — 301
אַסטראָוסקי, פּעסל — 367, 424
אַסטרינסקי, יאָסל — 112, 113
אַסמאַלאָוסקי — 206
אַספיז, אפרים — 141, 142, 143
אסתר, „די שוואַרצע״ — 142, 368
אַפּאנאסאפולא, פּאשא — 199
אפרים — 129
אפרים „דער געלערן״ — 147
אַקסמאַן, יודל — 274
אַראַנאָוויטש, ירחמיאל — 274
אַראַנאָוויטש, לייב — 50
אַראַנאָן, דוד — 105, 106
אַראַנסקי, פּאַכאָמי, ביסקופ — 40
אַרגאַנאָוו — 138
אַרדא, סאמועל, ריכטער — 57
אַרטור (זיגלבוים) — 123
אריה דוד דער זאָגער, ר׳ (פּיינשטיין) — 337, 361, 328, 329
אַריסטאָוויטש, מאַלקע — 29
אַרלאָוו, געגעראַל — 121
אַרלאַנסקי — 172
אַרנאַצקי (אַלעקסאַנדער פּערקעל) — 106, 107, 108, 109, 426
אַשכנזי, צבי הירש (חכם צבי) — 252
אַשר סטאַלינער, רב — 86, 400, 401
אַשרקע דער שוסטער — 118

ב.

באַדאַנאָוויטש, טוביה — 23
באַגמאַן, משה — 277
באדאנקין, אפרים — 175
באדאנקין, י. — 246, 248, 274
באַדענהיימער, מאַקס — 327
באַזאַרי, סטעפאַן — 9, 33
באטהע, ראָבערט — 77, 230, 231
באַלאַבאַן, ל. — 282, 363
באַלפּור, אַרטור דושעימס — 314, 315, 316
באנא, ספארצא — 4, 5, 6, 11, 23, 270, 292
באנאק, דוד — 274
באָנדאַרטשוק — 127
באַנטיק, דוד — 273
באניוק, ניאניע — 152
באַנקאָווסקי, אברהם — 214, 215, 216
באַסעוויטש (ביר־ברויערייר) — 155, 443
באַסעוויטש, זכריה — 183, 184
באַסעוויטש, מ., אינזש. — 273
באַסעוויטש (האָטעל) — 216
באַסעוויטש, כאָנקע — 134
באַסקין, י. — 109, 377
באַקור, דע — 41
באַקטשאנסקי, ב. — 274
באַקשיצקי, דר. — 173, 181, 183
באַראַדאָווקא, יצחק — 251
באַראַכאָוו, בער — 129, 164, 165, 322
באַראַשאַק, חיים — 98, 127, 134
באַרוכאָוויטש, איצקע — 38
באָרושאָק, פייוול — 180, 183, 191, 192, 193, 197, 199, 271, 273
באָריס — 155
באָריסאָוויטש — 180, 193, 204
באָריצקי, שמחה — 215, 216

בּאַש, ה. ל. — 305
בוטרימאָוויטש, טאַדעאוש — 18, 19
בוטרימאָוויטש, מיכאל — 292
בוירגען, דושאָזעף — 366
בוכמאַן, שמואל — 384
בולאָק־באלאכאָוויטש, געגעראַל — 202, 272, 337
בוסעל, קאפל — 273, 274, 456
בוקראַבא — 180
בורשטיין — 248
בורשטיין, זלמן — 231
בורשטיין, כאנטשע — 165
בושאס, וואָלף — 216
בזשאסטאָווסקי, אַדאַם — 57
ביאַליק, חיים נחמן — 177, 282, 320
בייזער, אברהמל — 152, 154
ביליס (פּראָצעס) — 122, 325
ביליין, ראַבינער — 270, 329
בייראָן — 361
ביסינג, בארַאָן — 186, 187
בלין, יקותיאל — 253
בן־אביגדור (י. שאלקאָוויטש) — 327
בנימין — 127, 129
בנימין דער שוסטער — 279
בעגון, אהרן יאַנקל — 103, 111, 136, 142
בעגון, דושייקאָב — 366
בעגון, זרח — 137
בעגון, לייבל — 366, 425
בעגון, שלמה — 274
בעהר פאָן, געגעראַל — 185
בעל־מחשבות — 339
בעל־שם־טוב (בעש"ט) — 60, 258, 262
בעקער, ע. — 92
בערגעלסאָן, דוד — 122
בערגער, יהודה־לייב — 171, 172, 302
בערגער, יצחק — 150, 152
בערדיטשעווסקי, מ. י. — 334
בערטשינסקי, דינה — 353
בערטשינסקי, מיכל, אַדוואָקאַט — 353
בערל, טאַטל — 135
בערל טאָקער — 102
בערלין, חיים, ר' — 301
בערלין, מאיר, רב — 326
בערמאַן, דושייקאָב — 366
בערמאַן, לייב — 302
בערמאַן, מענדל — 156, 160
בערמאַן, משה — 158
בערנאַרד, סאַראַ — 361
בערצינסקי, דינה — 303
בערצינסקי, חיה — 303
בערצינסקי, יענטל — 302
בערצינסקי, מיכל — 302, 303, 344
בערצינסקי, צדוק משה — 303
בערשאַצקי — 18
בראָדסקי — 308
בראָדערסאָן, העלענאַ — 99
בראון („סערגיי דער ריגער") — 136
בראָכערסאָן, לענע — 141
בראָמבערג, יצחק — 152
בראָנשטיין (האָטעל) — 100
ברוך שקלאָווער, ר' — 268
ברוכין (באָרוכין), יעקב, ר' — 268
ברוכין, יצחק, ר' — 268
ברוק, ד"ר — 173
ברימבערג, ישראל — 285
ברינקמאַן, אליהו (געגרשענזאָן) — 164, 165
בריסקמאַן, אַלעקסאַנדער — 150, 152
בריסקמאַן, נ. — 249
בריעגמאַן — 151
בריעגמאַן, א., ד"ר — 274
בריעגמאַן, יוסף אברהם — 304
בריעגמאַן, יוסף („יאָסל חסיד") — 170, 171, 173, 194, 282
בריעגמאַן, ישראל (לאָלאַ) — 215, 216
בריעגמאַן, מרדכי — 304
בריעגמאַן, פּנחס — 171
ברען, יוסף (יאָסל) — 103, 122, 209, 425
ברענער, ח. — 168

ג.

גאָאוס — 138
גבתי, חיים — 456
גאָוסעיעוו, חיים — 158
גאָטלאָבער, אברהם בער — 265
גאָטליב (משפּחה) — 96
גאָטליב, חיים — 86
גאָטליב, יצחק — 154
גאָטליב, יהושע, דר. (בן־נון) — 92, 175, 217, 304, 305
גאָטליב, ישעיה — 215, 216
גאָטליב, לעאָפאָלד — 327
גאָטליב, שמואל־נח — 171
גאָלדבערג — 271
גאָלדבערג, א., רעדאַקטאָר — 218
גאָלדבערג, ב. — 456
גאָלדבערג, דושעני — 368
גאָלדבערג, היימאָן (מאָניע) — 111, 135, 136, 367, 377, 426
גאָלדבערג, זלאַטקע (גורין) — 427
גאָלדבערג, יעקב, אינזש. — 274
גאָלדבערג, מאָריס — 366
גאָלדבערג, נאָטקע — 368
גאָלדבערג, פיליפ — 377, 427
גאָלדבערג, פסח — 368
גאָלדבערג, שמואל — 273
גאָלדין, פישל און אסתר־מינדל — 427
גאָלדין, שמואל אַבא (מוליע) — 427
גאָלדמאָן, מ. — 343, 345
גאָלדמאָן, משה דוב — 305, 306
גאָלדפאַדן, אברהם — 354, 361
גאָלפּערין (משפּחה) זע: האָלפּערין
גאָמזיי גאָמזייעוויטש — 134
גאָנשעווסקי — 15
גאַפּאָן, גלח — 114
גאָרבוו, אברהם־בער — 98
גאָרבוו, יעקב — 381
גאָרבוו, ישראל (לאָלאַ) — 306, 307
גאָרבוו, משה — 306
גאָרבער, סערעה — 382
גאָרדאָן, י. ל. — 361
גאָרדין, יעקב — 361
גאַשטאָלד — 3
גווירצמאַן (טאַבאַק־פאַבריק) — 436, 442
גווירצמאַן, יהושע — 99, 274
גוירצמאַן, ישעיהו — 274
גוטמאַן, אליהו — 360
גוטמאַן, בערל — 161
גוטמאַן, חיים (דער לעבעדיקער) — 360, 361
גוטמאַן, משה — 360
גוטשאַבעס, כאַניע — 152
גורוויטש, רב — 204
גורין, אַרנאָלד — 427
גורין, דוד און לאה — 427
גורין, יעקב — 98, 99, 111, 135, 136, 139, 427
גורין, משה (מאָריס) — 377, 427, 428
גורין, קיילע — 160
גורין, שרה — 427
גורעוויטש, לייב — 85
גורעוויטש, מאַרקוס און סאָפיע — 339
גורקאָוויטש, טימאָפיי — 31.
גושימולטאָווסקי, וואָיעוואָדע — 81
גיטעלמאַן, ש. נ. — 171, 175, 176
גילער, אַראָן — 107
גינזבורג, באָראָן — 252
גינזבורג, מרדכי אהרן — 351
גינצבורג, אריה לייב (דער שאגת־אריה) — 254
גינצבורג, דוד, ר' — 254
גינצבורג, יהודה לייב, ר' — 254
גינצבורג, יצחק אייזיק, ר' — 252
גינצבורג, נפתלי הירץ, ר' — 252, 254
גינצבורג, פ. — 178, 274, 278
גינצבורג, שאול, ר' — 254
גינצבורגער, אשר, ר' — 254
גלאָבערמאַן, סעם — 366
גלאַצער, שמואל — 160
גלויבערמאַן, ב. — 456
גלויבערמאַן, אברהם יצחק — 307
גלויבערמאַן, משהל — 124, 215, 216, 279, 280, 282, 307, 362, 371, 377, 431
גלייבמאַן, יצחק — 285
גלייבערזאָן, א., ד"ר — 456
גלייבערזאָן, אהרן ברוך — 271
גלייבערמאַן, א., ד"ר — 456
גלייבערמאַן, אהרן — 214, 215, 216
גלייבערמאַן, דוד — 274
גלייבערמאַן, לאהקע — 99
גליקמאַן — 129
געאָרגיעווסקי — 138
געדימין (ליטווישער גרויספירשט) — 2, 342
געלפאַנד, יודל — 368
געצל, מגיד — 112
געראָמאַן, מינדל — 280
געשוני, ג. א. — 151
גראָזער, אפרים — 87
גראָזער, אַלטער — 384
גראָסער (קריין) — 123
גרינבוים, יצחק — 217, 272, 304

גרינבערג, אייזיק — 384
גרינעוויצקי — 324
גרינפעלד, מאָטל און שמואל — 98
„גרישע" — 127, 129, 130, 132, 133
גרשון־אברהם ר' (בערגער) — 171

ד.

דאָבזשעוויטש, אברהם בצלאל — 428
דאָבסעוויטש, דזשאַרדזש — 309, 310
דאָבראָלובאָוו — 323
דאָוויד („אַן אַלטער באַקאַנטער" — י. פיי־סאכזאָן) — 129, 135, 136
דאָווידאָוו — 74
דאַוידאָוויטש, יאָסקע — 28
דאַוידזאָן, חיים, רב — 349
דאָוויטש, מיכלע (מינע) — 429
דאָוויטש, שמואל (דאָבזשעוויטש) — 122, 148, 202, 209, 226, 267, 374, 375, 376, 377, 428, 429, 455
דאָלינקא, מלך — 118
דאָלינקא, בערל — 274
דאָלסקי, אַנגאַ — 51
דאָלסקי, יאַן קאַרל, ליטווישער מאַרשאַל — 17, 56
דאָלסקי, סטאַראָסטע — 18
דוב, בן יהושע — 404
דוב—בער, ר' (מעזריטשער מגיד) — 60, 256, 257, 258
דובאָוסקי, אהרן־מאיר — 273
דובזעוויטש, אברהם דוב — 309,308, 343, 345, 352, 353, 384
דובזעוויטש, שרה (טיקאַצקי) — 309
דובנאָוו, ש. — 60, 257, 258, 264, 355
דוד, ר' (ווילנער שליח) — 257
דוד במ"ר משולם פייוול — 258
דודאָוויטש, מאָושע — 50
דודל קאַרלינער, ר' (פרידמאַן) — 87, 93, 171, 269, 270, 271, 431
דוראָרקין, סענדער — 107, 108
דונדי, מרס. — 315
דושאָנאָוסקי, סטאַראָסטע — 198
דזשאָנסאָן, גענעראל — 218
דזשאספער, לילי (הערשקאָוויטש) — 430
דזשאכספער, מאַקס — 150, 152, 377, 381, 429, 430
דיסקין, נח יצחק, ר' — 344
דיק, אייזיק מאיר — 355
דעבס — 371, 372
דענענבערג, ה. (הערשל דער קירזשנער) 148, 149, 366
דענענבערג, יוסף — 274
דערעוענסקי, משה — 367, 430
דערזשאָווין — 264
דראָגזיק (שולע) — 318, 326, 424, 428
דרויאָנאָוו, אלתר — 177, 321, 337
דרוצקי־לובעצקי, פראַנץ, פירשט — 199
דרייפוס — 314

ה.

האָכמאַן, סעמועל — 366
האַלפערין, א. — 93, 95, 102
האַלפערן (משפחה) — 230
האַלפערן, אהרן לייזער — 273
האַלפערן, בערנאַרד — 235, 236, 237, 248, 273, 275
האַלפערן, געאָרג (גד) — 310
האַלפערן, דזשאַרדזש — 171, 172
האַלפערן, יוסף — 72, 78, 79, 115, 172, 222, 235
האַלפערן, ליאָלע — 279
האַלצמאַן (טעאַטער) — 124, 161, 200
האַלצמאַן, אליהו — 173, 175, 176
האַלצמאַן, יעקב — 274, 263
האַלצמאַן, פישל — 139
האַלשאַנסקי, יורי סעמענאָוויטש, פירשט — 3
האַלשטאַנסקי, פירשט — 26
האַמערמאַן, שמואל — 456
האַנאָוער, נתן נטע — 42, 203
האַניק, ז. — 455
האַסבאַך — 92
האָפמאַן, ב., ד"ר (צביון, „אש תקוה", ב. ריגער) — 306, 310, 311, 312, 376
האָפמאַן, יצחק — 310
האָפמאַן, לאה — 310
האָפמאַן, רחל (כאַנין) — 310
האָצמאַן, אברהם — 215, 216, 280
האַראָבורדינא, כאַינאַ — 8
האַראָוויץ, דייויד — 366
האַרעוויטש, איוואַן מיכאַילאָוויטש — 5
האַרקאָוי, אַלעקסאַנדער — 345
האשעיעוויטש, יעקב — 38
הואוער, הערבערט — 217
הוגאָ, וויקטאָר — 321
הורוויץ, דיין — 270
הורוויץ, ר' (צבי הלוי איש הורוויץ) — 267
הורוויץ, צבי־הירש, רב — 255
הורוויץ, אלעזר־משה הלוי, ר' — 87, 267, 268, 269, 270, 271, 284, 285, 337, 344, 350, 359
הורוויץ, שלמה זלמן — 250
הורוויץ, שמואלקע, ר' (ר' שמעלקע מניקלש־בורג) — 258
היטלמאַן, פנחס — 215, 216
היידען — 318
הילפערין, יואל בן יצחק אייזיק — 253
הימאָוויטש, מענדל — 39
הייסמאַן — 344
הילער, אהרן — 141
הילער, צבי — 87, 171, 173
הינדין, דיין — 270, 275, 276
הירש, באַראַן — 361
הירשמאַן (הירש) — 95
הירשמאַן, לוי — 78, 222, 234
הירשענבערג, שמואל — 327
הלל ב"ר נפתלי הערץ, רב — 253
הללאָוויטש, משה — 37
העלפאַנד, חיים יעקב, זע: א. ליטוואַק
הענדל — 318
העס, משה (קלוב) — 441
העקעלמאַן — 98
העקעלמאַן — 139, 147
העקעלמאַן, יוסף — 215, 216
הערצל, טעאָדאָר, ד"ר — 79, 152, 171, 176, 313, 314, 351

ו.

וואָהל, ישראל — 349
וואולף, דוד (וואָליוועלסקי) — 337, 431
וואינגאַ, לאַוורין — 28
וואָל, ש. — 180, 190, 192, 193
וואָלאָזשינער, חיים, ר' — 255
וואָלטשקאָוויטש, אברהם — 6, 23, 27, 28, 29, 30
וואָלטשקאָוויטש, משה בן אברהם (מיט־ראָפאַן) — 7
וואַליאַנסקי, נייטען — 366
וואָלעוולער, בצלאל — 284
וואַלער, ליזאַ — 86
וואַלער, לייזער — 86
וואַלק, הערשעלע, ר' — 270
וואָלקאָוו, אייזיק — 366
וואָלקין — 275, 276
וואַסיל, פינסקער פירשט — 3
וואַסיל, פירשט — 1
וואַסערמאַן, מאָריס — 366
וואַסערמאַן, חנה — 277
וואָראָניעצקי, פירשט — 7
וואַרבורג, פעליקס — 316
וואַרדאָוויצקי, ל. — 274
וויטאָלד, ליטווישער גרויספירשט — 3, 22
וויטטע, מינניסטער — 90
וויטקין — 306
וויטשעוסקי, לאָליאַ — 285
וויינבערג, אהרן א. — 156, 377, 431, 432
וויינבערג, באַשקע (לוצקי) — 431
וויינבערג, יעקב — 431
וויינבערג, פריידע — 431
וויינטרויב — 276
וויינינגער, אָטאָ — 162
וויינער, אַבראַשאַ — 123
וויינער, אַהרן — 274, 456
וויינער, האַרי — 381
וויינער, סעם — 381
וויינשטאָק, שמואל און זיינוול — 69
וויס, אייזיק הירש, ר' — 305
וויסמאַן, נחמה — 277
וויצמאַן, חיים, פראָפ. — 145, 150, 171, 172, 275, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 320, 347, 420
וויצמאַן, יחיאל — 317
וויצמאַן, משהל — 150, 317
וויצמאַן, עוזר — 313
וויצמאַן, פיוול — 313
וויצמאַן, שמואל — 150, 154
ווילבושעוויטש, מאַניע — 151
ווילבושעוויטש, אינזשיניער — 93
ווילהעלם דער צווייטער — 197

ווילנער גאון, ר׳ אליהו — 61, 65, 66, 255, 256, 257, 259, 260, 262, 263, 267, 268, 269, 305, 349
ווילענטשיק — 173, 282
ווילקאָוויטש (דרוקערייַ) — 129
ווילקאָוויטש, ראָדלע — 86
ויעטשאָרקא — 114, 130
וויקטאָראָוויטש — 180, 181
ווירגילי (קאַגאַן) — 93, 100, 103, 141, 142, 143, 145
ווירטעמבערג, פאָן, אַלבערט — 185
ווישניעגראַדסקי, מיניסטער — 90
ווישניעווצקי, מיכאַל, פירשט — 17, 56
ווישעלג — 2
וולאַדימיר דער גרויסער, רוסישער פירשט — 1, 56
וולאַדימיר, פינסקער פירשט — 2
וולאַדימיר איזיאַסלאַוואָוויטש, פינסקער פירשט — 1
וולאַדיסלאָוו דער 4־טער — 10, 11, 14, 40, 49, 50
וולאַדעק, ב. — 148, 372, 377
וועדענסקי, פראָקוראָר — 138
וועלס, ה. ג. — 338
וועראָניקאָווסקי, מיכל — 86

ז.

זאַהאלסקי — 44
זאַוול פון מאָלער־צעך — 99, 127
זאַכאַראָוו — 114, 117, 118, 130, 132
זאַלאָטאַראָווסקי — 361
זאַלקינד — 93
זאַגגוויל, ישראל — 153
זאַרעצקי, אייזיק — 317
זאַרעצקי, מרדכי — 317
זבאראסקי, יעזשי — 10
זובאַטאָוו — 151
זולצבערגער, סיירוס — 330
זולצער — 318
זונטער — 325
זוסמאַן — 69
זיבערט, גרשון — 123, 358
זיגלבוים — זע: אַרטור
זילבערטס, ברוך־הירש — 318
זילבערטס, זאָוועל — 318, 319, 320
זילבערמאַן, כאַשקע — 154
זילבערמאַן, מאיר, ר׳ — 285
זילבערמאַן, משה — 215, 216
זילבערמאַן, רייזל — 277
זינגער, איזידאָר, ד״ר — 309
זינגערמאַן, אהרן — 361
זינגערמאַן, בערטאַ — 361, 362
זיסלמאַן, יהודה לייב — 320
זיסעלמאַן, יעקב צבי — 87
זיסקאָוויטש, רפאל, ר׳ — 55, 255
זיסקינד אלכסנדר, ר׳ — 258
זיסקינד, יקותיאל, רב — — 255
זיסקינד, וויכנע — 27
זלמן — 105
זעלדין, שמואל — 160
זעליקאָוויטש־גוטמאַן, ב. — 122, 123
זעליקאָוויטש, מיכל — 50
זעלמאַן, דאָקטאָר — 29
זקהם (זאַקהיים), מרדכי, ר׳ (ר׳ מרדכילע) — 267
זרבבל — 306
זשאַגוויטש, ק. — 181
זשאַקאָוויטש, ז. — 180
זשוקאָווסקי — 340
זשילינסקי, געגעראַל — 290, 292
זשעלעזניקאָוו, באַשע — 436
זשעלעזניקאָוו, יעקב — 123, 128, 162, 456
זשעלעזניקאָוו, שלמהקע — זע: שלמה סעלניק

ח.

חאַראַץ — 285
חגיז, משה, ר׳ — 252
חיים, ווילנער מגיד, ר׳ — 256
חיים ב״ר פרץ כהן — זע: ראַפאָפּאָרט, חיים ב״ר פרץ כהן
חיימאָוויטש, מן — 50
חריף, יאָסעלע, ר׳ — 431
חריף, יהושע — 326

ט.

טאַלאַמאַט בעי, טערקישער גרויס־ווייזיר — 342
טאָלסטאָי, לעוו — 325
טאָלקאָווסקי, י. — 381
טאַנסמאַן, אַלעקס — 381
טאַנצמאַן, סעם — 366
טוביה, ר׳ (מליסאָ) — 253
טוואַרדאָווסקי, ס. — 193
טוטעלמאַן (טוטאָלמין) — 263
טויזנער, משה חיים (אַלטער) — 432, 433,
טונקעל, יוסף — 361
טוראָוויטש, מאָשקע — 29
טיזענהאָוז — 53
טיוטשעוו — 340
טייטלבוים, מרדכי — 264
טיר — 165
טיראַנקאָ — 132
טעלאַטניק, לייזער — 29, 30
טעמטשין, ס. — 122
טענענבוים, א. — 249
טענענבוים, לייב — 274
טעפּער, קאָליאַ — 103, 104, 105, 144, 145, 425, 433
טערלעצקי, אַנדריי — 38
טערלעצקי, קיריל — 7
טראָצקי — 314
טשאיקאָווסקי (גימנאַזיע) — 443
טשאַרטאָק, יעקב — 87
טשלענאָוו, יחיאל, ד״ר — 316
טשעטשיק, אברהם — 320
טשעטשיק, אַלעקסאַנדער זושה — 320
טשעמבערלין, דזשאָזעף — 314
טשעמערינסקי, חיים (ר׳ מרדכילע) — 320, 321, 322, 337
טשעמערינסקי, שמואל יצחק — 20
טשערטאָק — 116
טשערטאָק — 435
טשערטאָק, יעקב — 322
טשערטאָק, משה — 322
טשערניכאָוו, יוסף (דאַניעלי) — 156, 161, 162, 176
טשערניכאָוו, שמואל — 273, 285

י.

יאַבראָוו — 218
יאַגעלאָ, ליטווישער גרויספירשט — 3, 7
יאַגעלאָ, אַלעקסאַנדער — 4, 21, 22
יאַגעלאָ, קאַזימיר — 3, 4
יאָזעף, ערצהערצאָג — 185
יאָכימאָוויטש, לאַזאַר — 28
יאָן קאַזימיעזש — 14, 16, 46
יאַנאָווסקי, גרשון, ר׳ — 323
יאַנאָווסקי, יעקב־צבי — 323
יאַנאָווסקי, שאול יוסף — 323, 324, 325
יאַנאָווסקי, שמואל — 325
יאַנקל דער סטאָלער — 99
יאַנקל „משגיח״ — 116
יאַנקל „פראָסט־פשוט״ — 112, 129
יאַנקעלע — 164
יאָסעלעוויטש, נ. — 177
יאָסעלעוויץ, יוסף, אינזשיניער — 456
יאָסקאָוויטש, קושקע — 29
יאָסקאָוויטש, שמשון — 30
יאַקאָוו — 99, 100, 103
יאַקובאָוויטש, דוד — 39
יאַקובאָוויטש, זלמן — 40
יאַקובאָוויטש, לייב — 50
יאַקובאָוויטש, ליטמאַן — 37
יאַקובאָוויטש, פסח — 40
יאַראָסלאָוו, פינסקער פירשט — 2
יאַרמאָלאָוויטש, הערשל — 155
יאָשפע, הערשל — 151, 152, 153, 154
יאָשפע, מאָטל — זע: מאַקס דזשאָספער
יהואָש — 331, 446
יהודה הלוי — 362
יהודה לייב בן אשר ענזיל מפינטשוב, ר׳ — 254
יהודה לייב ב״ר אלחנן מפינסק — 258
יהודה־לייב ש״ץ — 358
יהונתן, ר׳ — 284
יהושע, רב, אבד״ק פינסק — 255
יהושע זעליג — 257
יהושע־הערשל, ר׳ — 351
יואל־זעליג, פינסקער חזן — 306, 318, 319, 358
יודאָוויטש, משה — 215, 216
יודאָוויטש, אברהם הערש — 437
יודעלעוויטש — 285
יודקע דער מוליאַר — 154
יוזעפאָוויטש, זלמן — 38
יוסף, ר׳ — 266
יוסף עזרא, ר׳ — 308
יוספאָוויטש, בנימין — 50
יורי יאַראָסלאָוואָוויטש, פירשט — 1, 2
יורי, פירשט — 3
יחיאל, ר׳ — 284

יגוקה הקדיש (ישראל) — 402, 403
יעלסקי, לוקאש — 14, 15
יעלענקעוויטש, בערנארד, אדוואקאט — 273
יענקעלע, ר׳ — 400, 401, 402, 403
יעקב, ר׳, בב״ד אברהם מפינסק — 258
יעקב דער ריפא — 305
יעקב יאסעלע פון פאלנאיע — 257
יעקב קאדליגער, ר׳ — 343, 349
יעסקאוויטש, מארקע — 26
יערמאלענקא, פריסטאוו — 103
יפה, ר׳ מרדכי, גאון — 343
יפה, נשמה, ר׳ — 251
יפה, עוזיאל, ר׳ — 343, 349
יצחק, רב פון לודמיר — 252
יצחק יחיאל הלוי, ר׳ — 349
יצחק מאיר בן ר׳ יונה, ר׳ — 253
ישפה, אלהנה אין שרה־רייזל — 429
ישראל איסרל מפינסק, ר׳ — 254
ישראל בן שבואל מטארנאפאל — 253
ישראל סאלאנטער, ר׳ — 267
ישששכר, ר׳ — 284

כ.

כאזאנאוויטש, ד״ר — 171, 172
כאטאוסקי, כאזימיר און קאנסטאנטי — 40
כאמיטש, מיכל — 30
כאנין, נ. — 437
כאצקעלעוויטש, אברהם — 39
כאראש, י. — 94
כוואלטשעוסקי, סטאניסלאוו — 27
כימיטש, מיכל — 26
ככיעלניצקי, באגדאן — 13, 15
כץ, משה — 154, 156, 157, 158
כ״ץ, נפתלי, ר׳ — 252 — 252

ל.

לאבזאוויסקי־שאפירא, אידא — 86
לאדני, חייב — 118, 132
לאזוראוו — 323
לאטיינער — 361
לאיאלא — 8
לאידזשארדזש — 312, 316
לאנדוי, מאריס — 417
לאנדאן, נח — 325
לאנדסבערג — 213
לאפאנטען — 320
לאצקי־בערטאלדי — 156
לובארט, יקותיאל — 183, 184, 274
לוטאסטאנסקי, דיאניזי — 52, 53
לוי־יצחק, ר׳ (בערדיטשעווער) — 60, 61, 65, 256, 258, 259, 260, 261, 400
לוי, אליעזר ב״ר מאיר — 256
לוקסענבורג (קרייז) — 123
לוריא (לוריע), משפחה — 92, 94, 95, 146, 220, 230, 270, 271
לוריא (לוריע), אהרן — 129, 157, 245, 246, 326, 341
לוריא (לוריע) אלעקסאנדער און ליפא (פאניר־פאבריק) — 93, 95, 112, 115, 116, 118, 120, 128, 129, 180, 181, 183, 184, 187, 192, 209, 212, 222, 234, 235, 271
לוריא (לוריע), גריגאדי (גבריאל) — 86, 138, 171, 172, 223, 225, 245, 326
לוריא, יוסף — 314
לוריא, יידל און סאצל — 92, 235, 245, 246
לוריא (לוריע) משה און דוד (פלעקל פאבריק) — 72, 73, 78, 107, 116, 160, 222, 231, 234, 245
לוריא, סאמועל דאוידאוויטש — 92, 246, 248
לוריא, שמריה, ר׳ — 269
לוריא, שלמה (מהרש״ל) פון אסטרע — 251
לוריא, שמואל — 273, 274, 276, 286
לוריע, זשענציע — 111, 136
לוריע, ל. — 79
ליאוו, שמואל (סאמואיל) — 98, 136, 367, 456
ליאכאוועצקי, יעקב קאפל — 326
ליאכאוועצקי, פנחס — 326
ליבמאן, הירש — 214, 215, 216
ליבער, מ. — 140, 141
ליבערמאן, גרישא — 111, 145, 146
ליבערמאן, ח. — 258
ליבערמאן, יהושע לייב — 274
ליבערמאן, יעקב — 109
ליבערמאן, יעקב — 103
ליבערמאן, ליאוע (לובימאוו) — 146
ליבערמאן, מאיר — 171
ליבערמאן, מנחם — 215, 216
ליבערמאן, שאול — 326
ליבארט יקותיאל — 274
ליוי, איטשע און שרה (גאמזו) — 433
ליוי, לואי — 433
ליווישיץ, יהודה, ר׳ — 270
ליווישיץ, שמואל — 274
ליטוואק, א. (העלפאנד, חיים) — 139, 140, 370
ליטואקאוו, מ. — 156, 161
לימוין, א. — 150
לייבאוויטש, דניאל — 38
לייבל דער פריקאזשטשיק — 154
לייזער ציגעלע — 135
לייזעראוויטש, נתן — 38, 39
לייזערקע דער בריסקער (פון מאלער־צער) — 99
ליכטנשטיין, י. מ. — 122
לילענבוים, משה לייב — 313
ליליאן, אפרים משה — 327
ליליפוט (קרעטשמער) — 135
לינדערמאן, מאיאר — 181
ליסטאוסקי, געגעראל — 174, 216, 217, 358
ליסיוק — 118
ליף, ברוך לייב — 326
ליף, ראובן — 326, 327
ליפמאן, אברהם־יהודה, ר׳ — 254
ליפשיץ — 164
ליפשיץ, אפרים דוב — 150, 171, 172, 246, 327, 328
ליפשיץ, מרדכי — 74
ליפשיץ, מ. י. — 172
ליפשיץ, משה — 251
ליפשיץ, נחום — 171, 172
ליפשיץ, ש. — 173, 175
לישניקאוויטש, לייזער — 29
לעאפאלד פון באיערן — 185
לעבענדיגער, יחזקאל — 384
לעוו, שאיע — 164, 165
לעוואנדאוסקי — 318
לעוואנטין, צ. ב. — 344
לעווי, ח. נ. — 456
לעווי, רבקה — 435
לעווין (משפחה) — 92, 230
לעווין, ב. — 274
לעווין, בערל, ר׳ — 285
לעווין, גד אשר (גאדי) — 70, 72, 231, 234
לעווין, דייוו — 366
לעווין, היימאן — 366
לעווין, הירש — 173
לעווין, וואולף — 70, 71, 242
לעווין, זלמן — 70, 242
לעווין חיה (לוריא) — 71, 242
לעווין, חיים — 147, 148
לעווין, יאנקל — 368
לעווין, ישראל — 190
לעווין, לייזער — 274
לעווין, מאיר — 73
לעווין, משה יצחק — 70, 71, 242, 309, 351
לעווין, סעם — 366
לעווין, פעשקע — 434
לעווין, צבי — 285
לעווין, ראובן — 273
לעווין, ש. — 180, 192, 193, 197
לעווין, שאול, ר׳ (שאול קארלינער) — 66, 70, 87
לעווין, שאמע — 103, 434, 442
לעווין, שמואל, ר׳ — 242
לעווין, שמואל שלום — 434
לעווין, שרה — 368
לעווינזאן, יצחק בער — 351
לעמפערט — 107
לענין — 314
לעקערט, הירש — 372
לערמאנטאוו — 340, 361
לעשצינסקי, יעקב — 156, 236
לעשטשינסקי, מאיאר — 217

מ.

מאזור, א. — 176, 274, 282
מאטילאנסקי, אברהם יצחק, ר׳ — 313
מאטל דער מאשיניסט — 151, 162
מאיר, ר׳ — 258
מאיראוויטש, יעסקא — 22
מאלאכאוסקי, סעם — 366
מאנדלבוים, אייזל — 122
מאנדעלבוים, י., ד״ר — 363
מאנדעלבוים, פנחס — 171, 173, 246
מאנטעפיארע, משה — 309

מאַניע דער שניידער — זע : גאָלדבערג, היימאַן
מאַסאַלסקי, מיכאַל יוזעף — 55
מאַסלייאַנסקי, צבי הירש — 87, 172, 313, 328, 329, 330, 344, 353
מאַעס — 92
מאַפּו, אברהם — 329, 351
מ׳אַצעוויניק, אברהם — 366
מאַצקי, לעאָ — 314
מאַראָז — 128
מאַראָז, גאָשקאָ — 137
מאַראָן, מאַקס — 381
מאַרגאָלין, אַרנאָלד, אַדוואָקאַט — 91
מאַרגאָלין, דוד — 91, 92
מאַרגאָלין, ס. א. — 93, 94
מאַרגענטוי, הענרי — 217, 218
מאַרגענטוי, לייב — 362, 363
מאַרדוכאָוויטש, ישראל — 28
מאַרדוכאָוויטש, לייזער — 52
מאַריאָ, פינסקער פירשטין — 3, 4
מאַריאָש, קאַרל — 366
מאַרינאָוו, יעקב — 330, 331
מאַרים, קאָבערינער רב — 268
מאַריס, ווילי־אַם — 324
מאַריקאַן — 53
מאַרקאָוויטש, אברהם — 28, 29, 30
מאַרקאָוויטש, אליהו — 26, 28
מאַרקאָוויטש, לאַזאַר — 28
מאַרקאָוויטש, לייזער — 6, 23, 27, 28, 30
מאַרקאָווסקי — 85
מאַרקאָווסקי, פּעסע — 366
מאַרקוס, יוסף — 306
מאַרקס, קאַרל (־קרייז) — 123
מאַרשאַל, לואיס — 316, 342
מאָשעיעוויטש, אליהו — 27
מאָשעיעוויטש, יצחק — 23, 26
מאָשעיעוויטש, מאָשקע — 28
מאָשעיעוויטש, נאָסקע — 27
מאָשציצקי, פּראָפּ., פּוילישער פּרעזידענט — 275
מאָשקאָוויטש, האָשקע — 23
מאָשקאָוויטש, יעקב — 38
מאָשקאָווסקי — 172
מאָשקאָווסקי, דוד — 214, 215, 216
מהר״ם מלובלין — 251
מהרש״א (ר׳ שמואל אליעזר אידלש) — 258, 351
מהרש״ל — זע : לוריאַ, ר׳ שלמה, פון אָסטרע
מויזעשאָוויטש, יוסף — 50
מויזעשאָוויטש, לייזער — 38
מויזעשאָוויטש, מרדכי — 50
מוישעיעוויטש, האָשקע — 29
מוישעיעוויטש, האָסקע — 28, 29
מוישעיעוויטש, מאיר, דאָקטאָר — 29
מוישעיעוויטש, מאָשקע — 30
מוישעיעוויטש, לייזער — 29
מוני, טאָם — 369, 371
מוקדוני, א., ד״ר — 361
מוראוטקין — 180, 193
מזא״ה, י., ראַבינער, ד״ר — 319
מיכאַל, פינסקער פירשט — 2
מיכאַל, טשערניגאָווער פירשט — 2
מיכאַילאָווסקי — 323
מיכאַלעוויטש, ב. (יוסף איזביצקי) — 122, 123
מיכעלעוויטש, יעקב — 44
מילסק, פּיאָטר קאָרדיעוויטש — 5
מיללער, ישראל דוד — 352
מיללער, מאַקס — 381
מילעצקאַ, עלקע (האָלצמאַן) — 218
מילער, ברוך און שרה — 436
מילער, ג. — 193
מילער, דוד, ד״ר — 154, 158, 436
מילער, הירש — 199, 209
מילער, מ. — 160
מינקאָוויטש, יעקב אביגדור — 171, 175, 176
מינקאָוויטש, יצחק־אביגדור — 273, 285
מינקאָויץ, נ. א. — 246
מיסלאַנסקי — 285
מירעלעס, משה — 253
מלך דער טאָקער — 147, 434
מעדוועדניק, פנחס — 366
מעדניק, וואָלף — 274
מעדניק, משה — 215, 216
מעדעם (־קרייז) — 123
מעלמאַן, אברהם — 366
מעלצער און שאָפּען — 424
מענאַכאָווסקי, משה — 163, 164, 331, 332
מענדאָ — 2
מענדעטשיטש, וואָסקע — 26
מענדעלע מוכר ספרים — 319
מענדעלסאָן — 318
מערגענטאַלער, טש., אינוש. — 180, 181
מעץ, ישראל (־פּאָנד) — 338
מרדכי, רב פון טיקטין — 251
מרדכילע, ר׳ — 284
מרדכילע בויסקער, ר׳ (עליאָשבערג) — 310
משה, ר׳ (משהלע ריינעס) — 349
משה אַהרן פון קאַרלין — 352
משה בן ישראל יעקב — 253
משהל דער שוסטער — 111, 127, 129

נ.

נאָוואַטש, דאָקטאָר — 29
נאָוואָקאָוויטש — 193
נאַטאַנזאָן, משה — 215, 216
נאַטקע דער פּריקאָזשטשיק — 127, 129, 132
נאָכימאָוויטש, לייזער — 28, 30
נאָכימאָוויטש, מאָשקע — 29
נאָכמאָנאָוויטש, ברוך — 37, 44, 50
נאַכקע דער באַברויסקער — 99, 100, 103, 144
נאָמבערג, ה. ד. — 362
נאַפּאָלעאָן — 66, 183, 264
נאַרדוי, מאַקס, ד״ר — 3
נאַרטאָוו — 104, 107, 108, 430
נאַריאָמאַנט, ליטווישער פירשט — 2
נוזוב במ״ר יהודה־ליב — 258
נחמן במ״ר אליעזר — 258
ניידיטש, אַלטער — 436
ניידיטש, יצחק — 151, 171, 332, 333
ניידיטש, מאָריס — 366
ניידיטש, שמואל — 150, 152
ניימאַן, אשר חיים — 175, 176, 178
ניו, רבקה — 164
ניקאַנאָר — 147
ניקאָלאַי דער 1־טער — 86, 303
ניקאָלאַי דער 2־טער — 90
ניקאָלאַי ניקאָלאַיעוויטש — 179
נעבאַבאַ — 13
נעמצאָוויטש, יוסף־לייזער — 427
נעמצאָוויטש, שרה — 427
נעפּלויעוו, מינסקער גובערנאַטאָר — 263
נעקראַסאָוו — 340
נפתלי הכהן, ר׳ — 253

ס.

סאָביעסקי, יאָן — 47, 48
סאָלאָוויטשיק, מ. — 342
סאָלאָוויטשיק, משה — 137, 172, 180, 246
סאָלאָמערעצקי, ראַינע — 40
סאָלץ, אהרן — 86
סאָלץ, שמואל 247
סאַלקע, א. — 165
סאַקאָ און וואַנצעטי — 123, 372
סאָקאָלאָוו, נחום — 316
סאָקאָלאָווסקי, כאַניע — 152, 154
סאָרזאָן, שמעון — 85
סאַשע — 103
סוויאַטאָסלאָוו וסעוואָלאָדאָוויטש, פירשט — 1
סוויאַטאָפּאָלק דער 1־טער, פירשט — 1
סוויאַטאָפּאָלק דער 2־טער, פירשט — 1
סוידריגאַילאָ, פירשט — 3
סטאַכורסקי, הענריק — 180
סטאַלאַר, ישראל חיים — 274
סטאַניסלאָוו אויגוסט, פּוילישער קעניג — 18, 52, 62
סטאָק, שמואלקע דער שענקער — 436
סטאָק, שמעיה (שמעיה דער ציגאַרנמאַכער) — 111, 142, 368, 435
סטראָשון, דוד — 172
סידליק, יעקב — 86
סיגיזמונד דער 1־טער — 3, 5, 22
סיגיזמונד אויגוסט — 6, 23, 31
סיגיזמונד דער 3טער — 7, 11, 40, 49
סיגיזמונד קיעיסטוטאָוויטש, פירשט — 3, 4
סידליק (־פּראָגימנאַזיע) — 338
סידליק, זלמן — 456
סינגאַלאָווסקי נחום — 160
סינגאַלאָווסקי, אהרן — 155, 160
סירקין, נחום, ד״ר — 150, 152, 153, 156
סלאָנימסקי, חיים זעליג — 344
סלוצקער, חאצקיל — 309
סמאָלענסקין, פרץ — 329
סעגאַלאָוויטש, זאב — 282
סעגאַלאָוויטש, מ. י. — 173, 282
סעגעליעוויטש — 140, 432
סעלניק, שלמה (שלמהקע זשעלעזניקאָוו) — 107, 111, 112, 123, 129, 133, 146, 147, 367, 377, 423, 436, 437, 442
סעמאָן אלעלקאָוויטש, פירשט — 3
סעמועל, הערבערט — 219

סעמוּעל, סטוּאַרט — 219
סעמעזשאָווסקי, מיכל — 86, 109, 270
סענדעראָוויטש, אַנשל — 39
סענדעראָוויטש, זעליק — 39
ספיוואַק, חיים, ד"ר — 331
סקאָט — 312
סקאָראָפאַדסקי, העטמאן — 194, 200
סקופיעוסקי, ד"ר — 180, 181, 186, 132, 193
סקירמונט — 69

ע.

עדעלהיים, שלמה — 338
עדעלשטאַדט, דוד — 324
עזאָפ — 320
עזאָפאָוויטש, פסח און אייזיק — 6, 22, 27
עזיאַשעוויטש, כעמיע — 50
עזריאל דער וואוכערניק — 135
עלי־אַנאָוו, יצחק — 104, 107
עלי־אַשעוויטש, מיכל — 50
עלי־אַסבערג (משפחה) — 92, 109, 230
עלי־אַסבערג, אהרן, ד"ר — 333, 334
עלי־אַסבערג, יעקב — 177, 231, 237, 248
עלמאַן, אברהם יצחק — 377, 380, 381, 437
עלמאַן, דינטשע (יודעוויטש) — 437
עלמאַן, חיים (ברעזאָווער), ר' — 437
עלמאַן, עלקע — 437
עלענקאָוויטש, בערנאַרד — 274
עלשטיין — 249
עלשטיין, ד"ר, פרוי — 177
עלשטיין, אברהם הירש — 216
עלשטיין, אפרים — 424
עלשטיין, וואָלף — 273
עלשטיין, זאב — 175
עלשטיין, לייב — 512, 216
עמדען, יעקב — 255
ענגעל, יוליוס — 319
ענריקעס, געג. — 362
עסמאַן, הירש — 86
עפשטיין — 69
עפשטיין, בנימין מרדכי — 171, 172
עפשטיין, ברוך, ר' — 245, 247, 268, 285, 334, 335
עפשטיין, מאַריס — 366
עפשטיין, עקיבא — 176
ערליך — 173
ערליך, ה. — 122, 124, 371
ערליך, סעם — 366

פ.

פאַגאַרעלסקי, נאַטע — 113
פאַדוּע, אהרן משה, ר' — 267
פאַדוּע, יעקב מאיר, ר' — 266
פאַדערעווסקי — 217
פאַועל דער 1־טער — 66, 262, 263, 264, 265
פאַט, י. — 123, 372
פאַטעניצקי, פנחס — 273
פאַטשינסקי, אשר, ר' — 439
פאַלאַצני, זיסקינד — 214, 215, 216
פאַלטשעווסקי, סטאַניסלאַוו — 5
פאַליאַק, ה. — 176
פאַלעווסקי, משה — 86
פאַלעשטשוק — 118
פאַמעראַנץ, אהרן לייב און יענטל רחל — 425
פאַמעראַנץ, יעקב — 366
פאַמעראַנץ, פיליפ — 366
פאַמעראַנץ, שמואל — 105
פאַמעראַנץ, יצחק, אַדוואָקאַט — 441
פאַס, אַדוואָקאַט — 177
פאַפיש, בלומע (רעזיניק) — 333
פאַפיש, דושייקאַב, פראָפ. — 339
פאַפיש, לייבל — 282
פאַפיש, שמואל — 339
פאַפראָצקי, דניאל (שיך־פאַבריק) — 100, 102, 442
פאַראַכאַדניק, אהרן דוד — 108
פאַרטנאי, חיים — 103
פוכאָוויצער, יהודה לייב — 252, 253
פוסלאָווסקי, וולאַדיסלאַוו — 73
פושקין, א. — 361
פיוואָוואַרניק, חיים משה — 424
פייסאכזאַן, י. און סאַניע — זע: דאַוויד
פילסודסקי, יוזף — 123, 275
פילעצקי־אורבאַנאָוויטש, אַדאַם — 51
פינסקי, דוד — 361
פינסקער, הערשל — 168, 170, 420
פינסקער, ל., ד"ר — 313, 328, 330
פינעס, אליהו פון שקלאוו — 255
פיסאַרעוו — 323
פיקאַן, מאַלי — 357
פלאָסקאָוויצקי — 49
פלעוע, מיניסטער — 90, 104, 105, 152
פלעכאַנאָוו — 314
פנחס, ר' — 285
פנחס ב"ר עזריאל הלוי — 266
פסאַכין, מרדכי — 86
פסאַכין, משה — 249
פסחאָוויטש, ישראל און נחום — 6, 23, 26, 27, 28, 29, 30
פסחאָוויטש, קוסקע — 27, 28
פסחאָוויטש, ראַכמאַל — 28
פסחאָוויטש, שמחה — 39
פעטלורא — 200
פעטראָו — 137
פעטרוסעוויטש, אַדוואָקאַט — 147
פעקאָה, אַהרן — 366
פעקאַטש, י. — 176, 274
פעקאַטש, פ. — 456
פערמוט, ליב — 85
פערעכאַדניק — 306
פערעל, מאַרקוס — 85
פראָיאַלטשוק — 118
פראָצע, הויפטמאַן — 198, 199
פרוזשאַנסקי, ברידער — 325
פרוזשאַנסקי, באַנק־דירעקטאָר — 249
פרילוצקי, נח — 217
פריצמאַן, מ. — 248
פרץ, י. ל. — 229, 319, 332
פשיבישעווסקי — 325
פשעדזשעצקי — 53

צ.

צאַגט, י. ג. — 345
צאַיסי, ביסקופ — 8
צאַל, סעם — 366
צוקסמאַן, לאה — 106
צורמאַן, אברהם לייבל — 274
צורמאַן, אברהם ניסל — 274, 456
ציאַלקאָוו, ח. — 320, 336, 337
ציאַלקאָוו, מרדכי — 176
ציאַלקאָוו, שלום — 154
צידעלמאַן, נחום־יצחק — 214, 215, 216
צייגענבוים, ב. — 433
ציוול דער מאַשיניסט — 152
ציינשטיין, אברהם אשר — 171, 173, 174, 175, 208, 213, 217, 273, 337, 338.
ציינשטיין, אַלטער — 203
ציינשטיין, אריה לייב — 250
ציינשטיין, זאַוול — 103
ציינשטיין, משה — 338, 416
צילאָאָוויטש, סעמיאָן — 44
צין, שמואל יוסף — 250, 354
צינקלשטיין, אשר — 155
צינקעלשטיין, יעדאַ — 437
צינקעלשטיין, מרדכי לייב — 384, 437
צינקעלשטיין, שמואל יוסף — 437
צישזאַן, א. — 353
צישמאַן, יוסף — 215, 216
צישמאַן, ש. — 175
צישעל, האַרי — 326
צישעלעוויטש, שמואל — 26
צישער, פראָוויזאָר — 77, 78, 230, 231
צישקאַ, זאַוול — 122
צישקאַ, מאַטל — 123, 125
צישקאָוו, נ. — 381, 438
צישקאָוו, שרה (שלאַמאָוויץ) — 438
צלאָוויוס, יוסף — 322
צלאָרים (פאַמיליע) — 271
צלעמינג, הרעהאָרי, מיניסטער — 57
צעדאָר איואַנאָוויטש יאַראָסלאָוואָוויטש, פירשט — 5, 21, 22, 27
צעלדמאַן, א. ב. — 249
צעלדמאַן, אברהם מאיר, ד"ר — 175, 176, 273, 274, 375, 456
צעלדמאַן, אהרן — 338
צעלדמאַן, אהרן, אַגראָנאָם — 338
צעלדמאַן, אייזיק, ד"ר — 273
צעלדמאַן, דבורה — 277
צעלדמאַן, מינדל — 154
צעלדמאַן, ניסן צבי — 338
צעלדמאַן, פישל — 215, 216
צעלמאַן, אברהם — 456
צערער און סאַליטאַ — 372
צעפעער, יצחק — 122
צראַנק, הערמאַן, ד"ר — 455
צרידמאַן, א., אינוש. — 278
צרידמאַן, אהרן — 152, 173, 177, 178
צרידמאַן, אייזיק — 366
צרידמאַן, אשר וואָלף — 215, 216

פרידמאַן, דוד, ר׳ — זע: ר׳ דודל קאַרלינער
פרידמאַן, דוד — 273
פרידמאַן, הערשל — 154
פרידמאַן, חיים — 215, 216
פרידמאַן, יוסף — 384
פרידמאַן, מאָטל — 158, 180
פרידמאַן, משה לייב — 214, 215, 216
פרידמאַן, שמואל — 339
פרידמאַן, שמעון — 250
פריטיקא, יודל — 273
פריינד, תנחום לייב — 274
פריינקעל, אייק — 438
פריינקעל, הענע — 438
פרייסלער, א. — 185
פרישמאַן, דוד — 353, 355, 401
פרישמאַן, דזשייקאָב — 366
פרענק, דוד — 366
פרענקעל, אהרן — 345

צ.

צאפאַסניק, פייוול — 270, 271, 275
צבי־הירש ב״ר דובער מפינסק — 258
צבי־הירש ב״ר יעקב אשכנזי (דער חכם צבי) — 252
צבי־הירש ב״ר ירחמיאל חאָטש — 253
צביון — זע: ד״ר ב. האָפמאַן
צונזער, אליקום — 357, 358
צונזער, טשאַרלס — 356
צוקערמאַן, ברוך — 201, 204, 205, 213, 216, 280
ציטרין, ביילע — 368
ציטרין, משה — 107, 108, 111, 113, 135, 367
ציטעלס, יהושע, ר׳ — 267
ציילענגאָלד, נחום מענדל — 107, 108
צינאָוועץ, יעקב משה — 106
ציפערשטיין, י. — 176, 274
צעדערבוים, אַדאָלף, ד״ר — 331
צעדערבוים, אַלעקסאנדער — 353, 359

ק.

קאָביעלסקי, פראַנצישעק אַנטאָני, (ביסקופ) — 57
קאָבעלאַנסקי — 69
קאָברינטשוק, יצחק — 178, 282
קאָגלער, ה. מ. — 273
קאָהאַן, לאַזאַר — 302
קאָהן, דזשייקאָב — 367
קאָהן, מאָריס — 367
קאָהן, מערי — 367
קאָהן, סעם — 367
קאָהען, בעקי — 367, 439
קאָהען, מאַקס — 439
קאָוואַל (גאָבז) אברהם אבא — 98
קאָוונער, לייבעלע, ר׳ — 267
קאָזיר, אברהם — 273
קאָזלאָווסקי, נאָטע — 455
קאָזיש, אברהם — 274
קאָזשעס, מעקסיקאַנער פרעזידענט — 362
קאָטאַק, דניאל — 215, 216
קאָטאַק, משה — 215, 216
קאָטאָוויטש — 183
קאַטשאַנאָווסקי, יצחק — 271
קאַי — 193
קאַלאַדני, הערשל — 65
קאַלאַדני, יואל דוד — 118, 132
קאַלאַדני, כייטשע — 154, 162
קאַלאַדני, לייבל („קאָזאַק") — 161
קאַלאַדני, משה — 86
קאַלאַדני, פנחס — 183, 184, 274, 285
קאַלאַדנער, הערשל — 263
קאַלטון, לייזער — 274
קאַלניק, דוד — 160
קאַמאַראָווסקי — 13
קאַמיכאָ, רודאָלף — 92
קאַמינס, א., ד״ר — 327
קאַמעניעצקי, יוסף — 339
קאַמעניעצקי, שמואל — 339
קאַמענסקי — 138
קאַנטאָר, י. ל., ד״ר, רב — 172
קאַנטאָר, יוסף — 440
קאַנטאָר, יעקב און זשעני — 152, 160, 340
קאַנטאָר, לאָזער — 377, 440
קאַנטאָראָוויטש, חנה — 154
קאַנטאָראָוויטש, י. — 180
קאָסאָוער, מרדכי — 455
קאָסס, האַרי — 381
קאָפילאָוו — 98
קאָפלאַן, ד״ר — 286
קאָפלאַן, יוסף אַבא — 440
קאָפלאַן, לייזער — 122
קאָפלאַן, מינדל די בעקערין — 440
קאָפלאַן, עלקע — 279
קאָפלאַן, קלמן — 456
קאָפשיץ, אליהו — 160
קאָצמאַן, ב. — 274
קאָצענעלבויגן, אברהם, ר׳ — 257, 259
קאָצענעלנבויגן, יחזקאל — 254
קאָצענעלנבויגן, יוסף, רב — 269
קאָצענעלנבויגן, לייב, רב — 269
קאָצענעלסאָן, יצחק — 319
קאָראָלינע, פירשטין — 56
קאָרל דער 12־טער — 17, 56, 183, 290
קאָרסאַק, ראַפאַיל — 40
קאָרפ, היימאַן — 367
קאָרש, שיינדל — 104
קוגעל, י. — 205, 374, 434
קוזנעץ, גרשון דוד — 215, 216
קויפמאַן, שיינע — 216
קופער, ישראל — 152, 377, 441
קופער, לאה — 441
קופערמאַן, אפרים — 441
קופערמאַן, רחל — 441
קופערניק, אַדוואָקאַט — 104
קוק, אברהם יצחק, ר׳ — 301
קורהאַן, מיכאל — 44
קורלאָוו — 137
קושניר, מיכל — 274
קושפעט, מענדל — 274
קווין — 163
קיומאַן, אבא — 176
קיסעלעוו — 105
קירדעיעוויטש, פעטער — 31
קלאַפּוק, שמואל — 98
קלאַקאַצקי — 53
קלוזנער, ישראל — 250
קליטערניק, אייזיק — 274
קליטערניק, ש. — 122
קליין, הערי — 367
קליינמאַן, דבורהל — 368
קליינמאַן, שלמה — 215, 216
קלמנאָוויטש, ז. — 264
קלעפּאַק, קאַפּל — 367
קנובאָוויץ, יאָסל — 368
קעטשקער, אברהם — 135
קעלערמאַן — 321
קערמאַן (הויז) — 181
קערמאַן, מרדכי — 171, 274, 286
קראָהען, וואָלף — 274
קראָס — 217, 218
קראַסילטשיק, יעקב — 160
קראַסילטשיק, פנחס — 214, 215, 216
קראָפּאַטקין, פעטער — 324, 325
קרוגלי, שלום — 273
קרופסקי, בעני — 367
קרושעוואַן — 134
קריניוק, אברהם — 172, 181, 192, 193
קרילאָוו — 320
קרני, יהודה (י. וואַלאָוועלסקי) — 340

ר.

ראַבינאָוו — 137
ראַבינאָוויטש (ליכט־פאַבריק) — 109, 231
ראַבינאָוויטש (דיין) — 277
ראַבינאָוויטש, וואָלף — 87
ראַבינאָוויטש, לואיס — 384
ראַבינאָוויטש, פאַני — 141
ראַבינאָוויטש, רעגינאַ — 175
ראַבינאָוויטש, שאול מענדל — 250
ראַבינאָוויטש, שאול פנחס (שפ״ר) — 87, 344
ראַבינאָוויטש, ש. מ. — 171, 172
ראַבינאָוויטש, שמואל — 285
ראַבינאָוויטש, שמואל מיכל, ר׳ — 270, 275
ראַגאַף, ה. — 311
ראַדזיוויל, אַלבערט סטאַניסלאָוו, פירשט — 38
ראַדזיוויל, יאַנוש, פירשט — 13, 14
ראַדזיוויל, פירשט — 268
ראָוויגסקי, דוד, רב — 270, 275, 276, 277, 284, 285
ראַזין, יוסף, ר׳ — 350
ראָזמאַן, מאָניע בער — 173
ראָזענבוים, שמעון — 151, 171, 173
ראָזענבוים, שמשון, אַדוואָקאַט — 340, 341, 342
ראָזענבערג, אברהם חיים — 303, 308, 309, 342, 343, 344, 345, 349, 350, 353, 355, 384
ראָזענבערג, חיה (קלאַרע) — 344
ראָזענטאַל — 74

ראָזענפעלד, מאָריס — 306
ראָזענצוייג, שאול, ר׳ — 285
ראָזענשטיין, אהרן — 176
ראָזענשטיין, שרה — 271
ראָטבלאַט, איזידאָר — 367
ראָטנאָסק, ראובן און עטעל — 345
ראָטנאָף, אשר — 345
ראָטנאָף, נחניאל, ד״ר — 345, 346, 347, 348, 374, 377
ראָטנאָף, פּאָולינע — 348
ראָטשילד, באָראָן — 301, 314
ראַיגראָדסקי, יעקב — 171, 172
ראַכמילעוויטש (ווייגשטיין) — 148
ראָלניק, דוד — 215, 216
ראָם — 171, 354
ראָמאָן, פירשט — 2
ראָמאָנאָוו — 134
ראָסאָנאָף, אהרן יהושע, פּראָפ. — 349
ראָסאָנאָף, מאָרטין א., פּראָפ. — 349
ראָסטיסלאָוו, פירשט — 1
ראָפּאָפּאָרט, יצחק כ״ץ, ר׳ — 254
ראָפּאָפּאָרט, חיים ב״ר פּרץ כהן — 266
רובאָכא — 130
רובאָכא, נחום בערל — 274
רובינאָוויטש, יעקב — 42
רובינאָוויטש, כעמיע — 23
רובינטשיק — 150, 152
רובינשטיין, אהרן — 87, 171
רובינשטיין, באָניע — 152, 153, 162
רובינשטיין, דירעקטאָר — 129
רובינשטיין, חנה — 165
רוסקין, טאָדרעס — 384
רוקח, העשל — 71
ריוולין, זלמן, ר׳ — 269
ריוריק, פירשט — 2
ריזשקיעוויטש, אברהם — 22
ריטערמאַן, יעקב — 274
רייזען, אברהם — 320, 357
רייזען — 106
רייך, ישראל, אינזשיניער — 273, 274, 275, 276
רייניעס, יצחק יעקב, ר׳ — 173, 343, 349, 350, 351
רייניעס, משה׳לע, ר׳ — 349
רייניעס, צבי יעקב, ר׳ — 349, 350, 351
ריסאָאַ, שבתי — 172
ריקוערט, שמשון — 213, 214
ריקלין, צדוק — 215, 216, 280
רמב״ם — 350
רעניער, געזאראל — 290
רפאל הכהן, ר׳ (רפאל האַמבורגער) — 255, 256

ש.

שאָ, בערנאַרד — 325
שאול קאַרלינער — זע: לעווין, שאול
שאַבטאַוויטש, יוסף — 154
שאַלקאָוויטש, י. — זע: בן־אביגדור
שאַמער, אברהם — 356
שאַמער־צונזער, מרים — 356, 357, 456
שאַמער, ראוז — 357
שאַפּירא, וועדע (גנעסיע) — 103
שאַפענהויער, אַרטור — 304
שאַץ, באָריס — 327
שאַצקעס, משה אהרן — 308, 309, 351, 352, 353
שאַשע־דבורה (מוטער פון לוי יצחק בערדי־טשעווער) — 258
שבתי ב״ר מאיר הכהן (דער ש״ך) — 252, 266
שבתי צבי — 255, 264, 265
שוואַרץ — 171
שוב, שמואל נח — 285
שולמאַן, יאָסל — 151, 152, 153, 158, 162
שולמאַן, קלמן — 351
שולמאַן, שמחה — 214, 215, 216
שטיין, אביגדור, ר׳ („דער פּרוש פון אמדור״) — 343, 350
שטיינבערג, יצחק — 215, 216
שטיינמאַן, ישראל — 154, 367, 441, 442
שטיינמאַן, ראובן און הינדע־לאה — 441
שטיינמאַן, פּערל — 368
שטיינשניידער, הלל, מגיד — 250
שטילערמאַן, א. — 176, 178, 273, 274
שטילערמאַן, אַשר און יוכבד — 442
שטילערמאַן, לינע — 443
שטילערמאַן, פּיליפּ — 442, 443
שטערן, הערשל — 117, 118, 131, 132
שטריק, נ. מ. — 171, 246
שניריק, מרדכי — 86
שטשיטש, י. — 183, 184, 192
שידלאָווסקי — 44
שיינמאַן (משפּחה) — 96
שיינפינקל — 231
שייפיר, לייב — 229
שייפער, אַשר — 367, 442
שייפער, בן־ציון — 435
שייפער, פּעני — 442
שייקע „די שניידערקע״ — 148
שיקעוויטש, נחום מאיר (שמ״ר) — 303, 306, 309, 344, 345, 353, 354, 355, 356, 384
שימאָנאָוויטש, אליהו — 28, 29
שימין־שניידערמאַן, האַלינא — 456
שימשיטש, יעקב — 40
שימשיטש, לייזער — 38
שיף, יעקב — 237
שיפמאַנאָוויטש, זעליק — 215, 216
שלאָסבערג — 361
שלאָסבערג, ישראל געצל — 274
שלאַקמאַן, מיכל — 154, 155
שלום — 164
שלום־עליכם — 340, 353, 355, 356, 372, 376, 428, 431, 446
שליאַקמאַן, אהרן יודל — 124, 125, 273, 376, 428, 431, 446
שליאַקמאַן, וועלוול — 442
שליאַקמאַן, זיידל — 367
שלמה, ר׳ — 310
שלמהלע קאַרלינער, ר׳ — 61, 65, 86, 256, 400
שלמה זלמן ב״ר צבי — 271
שלמה, נפתלי, ר׳ — 349
שלעזינגער, בנימין — 324
שמואל, ר׳, ווילנער רב — 259, 260
שמואל, ר׳, קאַרלינער דין — 351
שמואל, ר׳, בן אביגדור — 61
שמואל ווילקאָמירער, ר׳ — 285, 313
שמולאָוויטש, מאָשקע — 28
שמולעוויטש, שלמה — 358, 359
שמחאָוויטש, זרח — 40
שמעון דער שניידער — 118
שמעון־וואָלף ב״ר יעקב פון פּינטשעוו — 253
שמעונאָוויטש, איצקע — 50
שמערעלאָוויטש, שאול — 44
שמ״ר — זע: שייקעוויטש, נחום מאיר
שמשון, ר׳, פון פּינסק — 251
שניאור־זלמן, ר׳ — 66, 261, 264, 265
שניאורסאָן, מנחם־מענדל, ר׳ — 262
שניידער, י. — 178, 278
שניידערמאַן, ש. ל. — 455
שערמאַן, ביילע — 444
שערמאַן, דוד — 443, 444
שערעשעווסקי, יהודה לייב, פּראָפ. — 360
שערעשעווסקי, צבי הירש — 308, 359, 360
שערעשעווסקי, צבי הכהן — 353
שערעשעווסקי, רפאל — 249
שפּילמאַן, רעד. — 218
שקאָלניק, י. — 176, 177, 178, 274, 277, 278
שרהזאָן, כתריאל צבי — 345
שרייבמאַן, אַלטער — 98
שרייבער — 285
שרייבער, יוסף — 367
שרייבער, לואי — 367

ת.

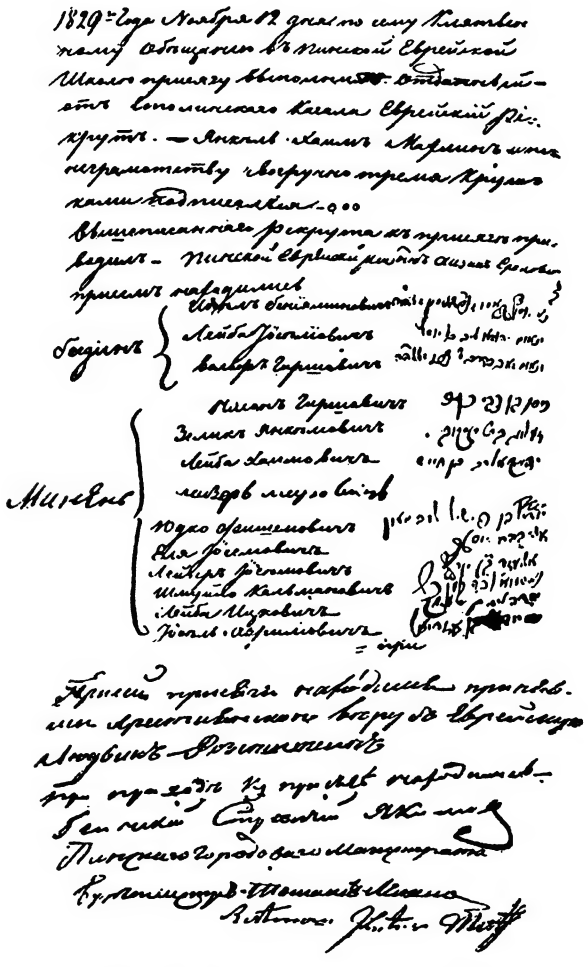
תאומים־פּרענקל, יצחק־מאיר — 253
תיספאה, שמואל אביגדור, ר׳ — 268
תנחום, חיים במ״ר יחזקאל — 258

אילוסטראַציעס, מאַפּעס, פּאָרטרעטן און גרופּן־בילדער

ליטווישער גרויספירשט וויטאָווט — 3
קיניגין באנא ספּאָרצא — 4
קיניג סיגיזמונד דער ערשטער — 5
קיניג סטעפּאַן באַטאָרי — 8
וולאַדיסלאָוו דער פערטער — 10
סיגיזמונד דער דריטער — 11
באָגדאַן כמיעלניצקי — 13
העטמאן יאָנוש ראַדזיוויל — 14
טאַדעאוש בוטרימאָוויטש — 19
רעקאָנסטרוקציע פון אַמאָליקן פּינסק (1550־1650) — 24, 25
קיניג סיגיזמונד אויגוסט (1580־1572) — 26
קאָזאַק פון באָגדאַן כמיעלניצקי׳ס מיליטער — 32
יידישע בגדים אין פּוילן אין 16טן און 17טן יאָרהונדערט — 36
קליידונג פון פּוילישע יידן און פּויערים אין 17טן יאָרהונדערט — 39
יידישע קינדער אין פּוילן, סוף 18טן יאָרהונדערט — 41
קיניג יאַן קאַזימיעזש (1648־1668) — 46
קיניג יאַן סאָביעסקי (1674־1696) — 48
די „קונע" בייַ פּוילישע יידן — 51
גראַמאָטע, אַרויסגעגעבן אין יאָר 1785 פון סטאַניסלאָוו אויגוסט פּאָניאַטאָווסקי — 62
מיטעלסטע זייט פון דער גראַמאָטע — 63
שבתדיקע קליידונג פון יידישער פרוי אין פּוילן־ליטע (אין 17טן יאָרהונדערט) — 64
יידישער בעל־עגלה (אין 18טן יאָרהונדערט) — 64
פּלאַן פון קיניגלעכן און אָגינסקיס קאַנאַלן
אַרום פּינסק — 68
משה־יצחק לעווין — 71
וואָלף לעווין — 71
חיה לעווין — 71
העשל רוקח — 71
גד־אשר לעווין — 73
יוסף האַלפּערין — 79
יעקב סידליק — 86
פּינסק אין יאָר 1864 — 88, 89
דער פּינסקער ברעג — 91
די „לינישטשעס" — 97
דאָס טיי־הויז („טשאַינע") — 100
דער „פּאַרלאַמענט", זיצאָרט און קאַמיטעט פון „בונד" — 101
קאָליא טעפּער (צייכענונג פון ה. בערלאָוי) — 103
דער פּאָליצייַ־צירקל — 104
די „סאַלקע" — 107
דאָס געסל, וואו מען האָט געהרגעט אַרגאַצקין — 108
אַקטיוע טויער פון „בונד" אין פּינסק אין די יאָרן 1903־1907 — 111
שמואל דאַוויטש — 122
יוסף ברען — 122
יוגנט־קאָמיטעט „צוקונפט" — 123
די פּינסקער אָרגאַניזאַציע פון „בונד" אין יאָר 1928 — 124
אהרן יודל שליאַקמאַן, מאָטל פישקא — 125
דער „באַיעווסי־אָטריאַד פון „בונד" אין פּינסק — 126
יעקב זשעלעזניקאָוו — 128
י. פּייסאַכזאָן — 129
סאָניע פּייסאַכזאָן — 129
נאָטקע דער פּריקאָזשטשיק — 132
סאַמואיל ליאָוו — 136
חיים יעקב העלפּאַנד (א. ליטוואַק) — 129
מ. ליבער — 140
ווירגילי (קאַגאַן) — 141
פּינסקער קאָמיטעט פון „בונד" אין יאָר 1905 — 142
ניאַנקע „דער פּאָליצמייסטער" — 144
חיים לעווין — 147
הערשל דער קירשנער (דענענבערג) — 148
די „צעכאָווע סכאָדקע" פון שנייַדערקעס — 149
מאָטל יאשפע — 152
ישראל קופּער — 152
ערשטער קאָמיטעט פון „עס־עס" אין פּינסק — 153
אהרן ווייַנבערג — 156
אַ בליק אויף דער קאָלאָניע „גבת" — 178
ערובניקעס, יידן און פּאָליאַקן, געגנומען דורך דייטשן בייַם אָנהויב פון דער אָקופּאַציע — 180
ערובניקעס, געגנומען דורך די דייטשן אין יאָר 1915 — 184
פּראָגנט־זייט פון טעגלעכער „פּינסקער צייטונג", אַרויסגעגעבן דורך דייטשער אָקופּאַציע־מאַכט — 185
די פּינסקער „גרויסע שול" — 195
ערשטער רעליף־קאָמיטעט אין פּינסק מיטן אַמעריקאַנער דעלעגאַט י. קוגעל — 205
פּראָגנט־זייט פון „פּינסקער שטימע" — 210
פּינסקער יידן ראַטעוועט ספּרי־תורות בעת שרפה פון דער „גרויסער שול" — 212
קדושי פּינסק — 215
קאָמיסיע צו פֿאָרשן די הריגה פון די 35 פּינסקער קדושים צוזאַמען מיט די קינדער פון דער „אָרט" שולע אין פּינסק און באָרשטייַער פון דער יידישער פּרעסע — 218
קבר פון די 35 קדושים אויף דעם אַלטן פּינסקער בית־עולם — 219
גריגאָרי לוריא מיט אַ גרופּע מיטגלידער פון דער „פּרויען־וואויילטעטיקייט־געזעלשאַפט" אין פּינסק — 225
פּאָרוואַלטונג און פּערסאָנאַל פון פּינסקער „גמלת חסד" אין יאָר 1934 — 229
יעקב עליאַסבערג — 231
פּינסק אונטער דער פּוילישער הערשאַפט 232, 233
בערנאָרד האַלפּערן — 235
ר׳ רפאל הכהן־האַמבורגער — 255
ר׳ עלעזר־משה הלוי הורוויץ — 267
ר׳ דוד פרידמאַן (רב אין קארלין) — 269
פּאָלעסיע — 291
פּאָלעסיע אין 17טן יאָרהונדערט — 296, 297
אהרן אייזענבערג — 301
יהודה לייב בערגער — 302
מיכל בערצינסקי — 303
ד״ר יהושע גאָטליב — 304
משה דוב גאָלדמאַן — 305
אברהם דוב דובזעוויטש — 308
ד״ר בנציון האָפמאַן (צביון) — 311
ד״ר חיים וויצמאַנ — 313
מצבה פון חיים וויצמאַנס פאָטער אויפן קאָרלינער בית־עלם — 315
זאָוועל זילבערטס — 318
פּינסקער חזן יואל־זעליג מיט זיין כאָר — 319
חיים טשעמערינסקי (ר׳ מרדכילע) — 321
שאול יוסף יאָנאָווסקי — 323
אפרים דוב ליפשיץ — 327
צבי הירש מאַסליאַנסקי — 329
יעקב מאַריאָוו — 331
משהל מענאַכאָווסקי — 332
יצחק נידיטש — 333
ברוך עפשטיין — 335
אברהם אשר פיינשטיין — 337
משה פיינשטיין — 338
שמשון ראָזענבוים — 342
אברהם חיים ראָזענבערג — 343
בנין פון מעדיצינישער שולע אין ירושלים
אויפן נאָמען פון ד״ר נתניאל ראטנאָף — 346
ד״ר נתניאל ראטנאָף — 347
הרב צבי יעקב ריינעס — 350
שמ״ר (נחום מאיר שייקעוויטש) — 354
אברהם שאָמער — 356
שלמה שמולעוויטש — 358
צבי הירש שערעשעווסקי — 359
חיים גוטמאַן (דער לעבעדיקער) — 360
בערטאַ זינגערמאַן — 362
אַ גרופּע פּינסקער בונדיסטן, מיטגלידער פון בראַנטש 210 א. ר. — 367
אַ גרופּע פּינסקער בונדיסטן, מיטגלידער פון בראַנטש 210 א. ר. — 368
טרייד־מאַרק פון „פּין־פּאַר־קלאַב" — 381
מרדכי לייב פינקעלשטיין, אַלטער גראָווער, יוסף פרידמאַן — 384
אדרעס, פון „אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אַנשי פּינסק" צו יוליוס קוגעל — 386
אַ גרופּע בונדיסטן, מיטגלידער פון בראַנטש 252 א. ר. אין שיקאַגאָ — 396

גאָטן פון דעם פאַרשפרייטסטן ניגון פון ר. אהרן קאַרלינער — 401
מצבה פון ר׳ אהרן הגדול — 402
העברעאישער פאָעט משה פיינשטיין פון ניו־יאָרק צו גאַסט בייַ די קאָלאָניסטן אין גבת — 416
משה אַדלער — 423
פילִיפּ אייזענבערג — 424
טשאַרלז אָסטראָווסקי — 424
יוסף ברגן — 425
הייַמאַן גאָלדבערג — 426
פילִיפּ גאָלדבערג — 427
משה גורין — 427
שמואל דאַוויטש — 428
מאַקס דושאַספער — 429
משה דערעוועגסקי — 430
דוד וואולף — 431
אהרן אָשר וויינבערג — 431
שאַמע לעווין — 434
שמעיה סטאָק — 435
שלמה סעלניק — 436
אברהם יצחק עלמאַן — 437
מרדכי לייב פינקעלשטיין — 437
אייק פריינקעל — 438
בעקי קאַהען — 439
לאָזער קאַנטאָר — 440
יוסף אַבא קאַפלאַן — 440
ישראל קופער — 441
ישׂראל שטיינמאַן — 441
אָשר שייפער — 442
פילִיפּ שטילערמאַן — 442
דוד שערמאַן — 443
ד״ר הערמאַן פראַנק — 455
מרדכי קאַסאָווער — 455
נאָטע קאָזלאָווסקי — 455
ש. ל. שניידערמאַן — 455

היסטאָרישער דאָקומענט

געשריבענע שבועה פון אַ פינסקער
יידישן רעקרוט אין יאָר 1829

וועד איז וועד

פינסקער לאַנדסלייט און פריינד
פון פינסק, וועלכע האָבן געהאָלפן
אַרויסגעבן דאָס בוך
„טויזנט יאָר פינסק"

א

● **סעמועל אַבראָוו —**

געבוירן אין יאָר 1886, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1904. זיין פאָטער, יצחק דוד, איז געווען אַ בוכהאַלטער.

סעמועל אַבראָוו האָט אין דער אַלטער היים געהאַט אַ לעדער־געשעפט. אין אַמעריקע איז ער אַ דערפאָלגרייכער ביזנעס־מאַן און איז טעטיק אויף פאַרשידענע האַנדלס־געביטן, אַנהויבנדיק פון שפּייז־געשעפטן, זיידן־האַנדל און מעבל. ער האָט אַ צייט געוואוינט אין לאָס־אַנדזשעלעס (קאַליפאָרניע), אין דזשעקסאָנוויל (פלאָרידע) און איצט — אין די בראנקס. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1914 און האָט צוויי זין. ער איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

● **איזידאָר נ. אַגראָנס —**

אַטלאַנטיק־סיטי

● **שרה אַדלער —**

די פרוי פון משה אַדלער, פון דער היים: גאָטליב, געבוירן אין פינסק. זי

שרה אַדלער

נעמט אַן אַקטיוון אנטייל אין יידישן גזעלשאַפטלעכן לעבן און ווייזט אַ באַזונדערן אינטערעס אַרויס פאַר די פּראָבלעמען פון מאָדערנער יידישער דערציאונג.

שרה אַדלער איז די פאַרטרעטערין פון דער בראָנקסער שול 7 צו דער צענטראַלער שול־פאַרוואַלטונג פון אַרבעטער־רינג. זי איז די סעקרעטערין פון פינסקער פרויען ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג און איינע פון זיינע גרינדערינס.

● **משה אַדלער** — ניו־יאָרק
(זע: זייט 423)

● **אייב אייזענבערג —**

לאָס־אַנדזשעלעס

● **דזשאָ (יאָסל) אייזענבערג —**

געבוירן אין יאָר 1886, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1911. זיין פאָטער איז אין פינסק געווען אַ סוחר און ער אַליין האָט געאַרבעט אַלס האַנדלס־אַנגעשטעלטער. אין אַמעריקע איז ער פון אָנפאַנג געווען באַשעפטיקט אַלס פאָר־אָפּערייטאָר און זינט 20 יאָר באַזיצט ער אַ פאָר־שאָפּ אין ניו־יאָרק.

יאָסל אייזענבערג האָט דריי קינדער און פיר אייניקלעך. ער געהער צום „פין־פאָר־קלאָב", צום אַרבעטער־רינג און „טעמפל עמנועל"

● **חיימאַן אייזענבערג —**

לאָס־אַנדזשעלעס

● **העלען אייזענבערג —**

(פון דער היים: יעננטל באַנקאָווסקי),

געבוירן אין פינסק. אין דער אַלטער היים האָט זי געאַרבעט אין גווירצמאַנס פאַפּיראָסן־פאַבריק. זי האָט אויסגעוואַנדערט אין יאָר 1904, חתונה געהאַט מיט אַ פינסקער, מאָריס אייזענבערג, דעם איצטיקן פרעזידענט פון פינסקער פאַראיין אין לאָס־אַנדזשעלעס, אין וועלכן זי איז אויך טעטיק. די אייזענבערגס האָבן פינף קינדער.

● **יוסף אייזענבערג —**

געבוירן אין יאָר 1890 אין פינסק. זיין פאָטער איז געווען אַ מלמד. נאָך אַלס סטודענט אין יאָר 1907 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. זיינע דריי קינדער האָט ער געגעבן העכערע בילדונג. ער איז אַ פאַרמאָגן אין אַ קלאוק־שאָפּ. באַלאַנגט צום אַרבעטער־רינג.

● **יעקב אייזענבערג** — ניו־יאָרק

● **יצחק אייזענבערג —**

געבוירן אין יאָר 1896, געקומען אין 1909 קיין ניו־יאָרק, וואו ער וואוינט ביז היינט מיט זיין פרוי און צוויי קינדער. ער איז אַ באַזיצער פון שפּייז־געוועלבער. באַלאַנגט צום נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד.

● **ליפּע אייזענבערג —**

געבוירן אין יאָר 1883, אַ זון פון רבקה און בן־ציון אייזענבערג. חתונה־געהאַט אין יאָר 1913 און אין 1916 אָפּגעפאָרן קיין אַמעריקע; האָט צוויי טעכטער, וועלכע באַקומען העכערע בילדונג.

ליפּע אייזענבערג איז אַקטיוו אין דער שלום־עליכם שול־באַוועגונג, איז אַ מיטגליד פון שלום־עליכם פאָלקס־אינסטיטוט און פון אידישן וויסנשאַפּטלעכן אינסטיטוט.

● **מאָרים אייזענבערג —**

לאָס־אַנדזשעלעס

● **כ. אייזענבערג** — ניו־יאָרק

● **פיליפּ אייזענבערג —**

(זע: זייט 424)

● **מירל אָלפּטיין (האָלצמאַן) —**

געבוירן אין פינסק, געגומען אַן אַקטיוון אנטייל אין „בונד". אין יאָר 1913 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. זי איז אַ מיטגליד אין פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג און נעמט אנטייל אין אַלע אַקציעס פון די פינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין שיקאָגא.

● **מ. אָלסען** — ניו־יאָרק

● **וועלוול אָסטראָווסקי —**

(זע: זייט 424)

● **משאַרלז אָסטראָווסקי —**

(זע: זייט 424)

● **דזשולזיום אַראָנאָף** — וואַשינגטאָן

ב

• **מאַקס באַביטש** — ניו־יאָרק

• **ד. באָל** — לאָס אַנדזשעלעס

• **מ. ד. באָל (שלמה דוד זבאָר)** — א פינסקער פון דור דורות, ער גע־הער אויך צו די עלטסטע פינסקער אימיגראַנטן אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

בעת די מלחמה־יאָרן פון 1914—1918 האָט ער געזומען אַן אַקטיוון אַנ־טייל אין פינסקער דעליף. איצט וואוינט ער אין לאָס־אַנדזשעלעס און איז, טראָץ זיין הויכן עלטער, אַקטיוו אין פינסקער הילפס־פאַראיין.

• **זיליאָם באָניוק** — ניו־יאָרק

• **אברהם און צויטל באָרענשטיין** — שיקאַגאָ

• **חנה באַשע באָרענשטיין** —

געבוירן אין יאָר 1894, א טאַכטער פון לייבע פאַהאָסטער פון לאָהישין. גע־ארבעט אין דער שוועבל־פאַבריק אין פינסק און באַלאַנגט צו דער בונדישער באַוועגונג. זי האָט חתונה געהאַט מיטן בונדישן אַקטיוויסט אהרן בארענשטיין פון טעלעכאָן. פאַרפאַלגט פון דער צאַ־רישער פאָליציי האָבן זיי אין יאָר 1903 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, זיך באַזעצט אין מילוואָקי און דאָרט גע־האָלפן גרינדן דעם ארבעטער־רינג ברענטש 166. אין יאָר 1911 זיינען זיי געקומען אין שיקאַגאָ און געווארן טעטיק אין ערשטן־ברענטש פון א. ר. אין 1928 טרעטן זיי אַריין אין פינסקער ברענטש 252 א. ר. וואו זיי ווערן אַקטיוע טוער, און געהערן צו די גרינ־דער פון דער אַקזילערי פאַר די פינ־סקער בתי־יתומים.

דעם 18טן נאָוועמבער 1939 איז אהרן בארענשטיין געשטאָרבן. חנה באַשע נעמט ווייטער אַן אַקטיוון אנטייל אין געזעלשאַפטלעכן לעבן.

• **יהודה צבי באָרענשטיין** —

געבוירן אין יאָר 1900, א זון פון שיינדל און נחמיה בארענשטיין. אין יאָר 1910 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראיי־ניקטע שטאַטן, חתונה געהאַט אין יאָר 1916, וואוינט אין ניו־יאָרק, וואו ער פירט א געשעפט. ער איז א מיטגליד פון „ארבעטער־לייבאָר־פאַרטיי" און יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. אויך פרוי באָרענשטיין געהער צו די זעלבע ארגאַניזאַציעס.

• **איסער בודמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1900 אין פינסק, א זון פון חנה און אברהם בודמאַן. אין יאָר 1921 חתונה געהאַט מיט טייבל טשערטאק און אין 1922 אויסגעוואַנ־דערט קיין אַמעריקע. זיי האָבן זעקס קינדער.

איסער בודמאַן וואוינט אין וואַ־שינגטאָן, וואו ער האָט א גראָסערי־ביזנעס. ער איז א טעטיקער מיטגליד פון נאַציאָנאַלן ארבעטער־פאַרבאַנד און פון ארבעטער־רינג.

• **ל. מ. בודמאַן** — וואַשינגטאָן

• **דוד בוים** —

געבוירן אין יאָר 1889. פון די יונג־סטע יאָרן גענומען אַן אַקטיוון אנטייל אין די ארטיקע ארבעטער־ארגאַניזא־ציעס. אין יאָר 1923 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, וואוינט אין ניו־יאָרק און איז אַפיציעל פאַרפלאַנטערט. ער באַלאַנגט צו דער „פּעינ־טער־יוניאָן". צום ארבעטער־רינג און צו דער געזעלשאַפט „פרייַנד פון בונד".

• **סאָל בוכשטיין** —

געבוירן אין יאָר 1889. זיין פאַטער, אייזיק, איז געווען א סוחר. געקו־מען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1913. חתונה־געהאַט אין יאָר 1916 און האָט אַן אייגציקן זון. וואוינט אין ניו־יאָרק און באַזיצט א געשעפט פון פוטערוואַרג. סאָל בוכשטיין איז א טע־טיקער מיטגליד פון „פּין־פאַר־קלאַב".

• **מאָריס בורשטיין** —ניו־יאָרק

• **אברהם בייזער** — ניו־יאָרק

• **דאָרא בייער** — ניו־יאָרק

• **ישראל בלום** —

געבוירן אין יאָר 1891, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1922. אין פינסק איז ער געווען א פריקאַזשטשיק אין א מאַנופאַקטור־געשעפט. היינט באַזיצט ער א „דרייגודס־סטאָר. ער האָט א פרוי און צוויי קינדער.

• **אוירווינג י. בעגון** —

געבוירן אין יאָר 1904, א זון פון יעקב בעגון. נאָך אַלס סטודענט האָט ער אין יאָר 1923 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. בין יאָר 1931 געווען פאַרבונדן מיט פוטערוואַרג־ביזנעס און גלייכצייטיק שטודירט יו־ריספרודענץ. איצט איז ער א לאַיער.

אוירווינג בעגון האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1934. וואוינט אין ניו־יאָרק.

• **העגרי (אהרן) בעגון** —

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1889, א זון פון שרה און בועז בעגרן. ער איז געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1910. א צייט לאַנג געאַרבעט אַלס דרוקער און שפעטער געעפנט א דרוקערי, וואָס ער פירט בין היינט צי טאָג. ער באַשעפטיקט 10 מענטשן.

אין פינסק האָט הערי בעגון בא־לאַנגט צו די פועלי־ציון. איצט איז ער א מיטגליד פון ארבעטער־רינג און פון פאַרשידענע וואוילטעטיקע ארגאַניזא־ציעס. ער האָט זיבן קינדער, פון וועלכע צוויי זיינען פאַרהיראַט. אַלע האָבן זיי באַקומען העכערע בילדונג.

• **הערי בעגון** —

געבוירן אין יאָר 1885, האָט גע־ארבעט אין דער פינסקער פאַניר פא־ברין. עמיגרירט קיין אַמעריקע אין יאָר 1906, וואוינט אין ניו־יאָרק און איז באַשעפטיקט אַלס פאָר־ארבעטער. ער איז אַקטיוו אין „פאַריערס דשאַיינט קאונסיל" און אין דער „אַמעריקען־לייבאָר־פאַרטי".

• **יעקב בעגון** — ניו־יאָרק

• **לייבל בעגון** — ניו־יאָרק
(זע: זייט 425)

• **דר. סאל (זלמן) בעגון** —

געבוירן אין יאָר 1890. זיינע על־טערן, איטקע און שמואל חיים בעגון, האָבן אין פינסק געהאַט א שפייז־געוועלב.

אין דער היים האָט ער געלערנט אין פאַרשידענע חדרים און אין קלייני־מאַנס שולע. אין יאָר 1909 אויסגעוואַנ־דערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן און אַנגעקומען אין אַקלאַהאָמאַ אוניווער־סיטעט אויפן מעדיציניש פאַקולטעט. שפעטער איז ער אַריבער אין פאַרדהעם

אוניווערסיטעט, וואו ער האָט אין 1919 געמאַכט זיין דאָקטאָראַט.

דר. סאָל בעגון האָט אַ מעדיציניש קאַביס אין האַרלעם (ניו־יאָרק), וואו עס וואוינט אַ געמישטע אינטערנאַציאָנאַלע באַפעלקערונג — נעגער, שפאַניער, איטאַליענער און יידן. ער רעדט פריי די שפּראַכן פון זיינע פאַציענטן און איז זייער באַליבט ביי דער דאָרטיקער באַפעלקערונג. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1927 און האָט צוויי קינדער.

אין פינסק האָט ער באַלאַנגט צום „בונד". דאָ איז ער אַ מיטגליד אין אַרבעטער־רינג און אין דער „קאונטי מעדיקל אַסאָסיאיישאַן".

● **יאַנקל בעלאָק** —

געבוירן אין יאָר 1896, געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1911, דאָ חתונה־געהאַט און האָט צוויי קינדער, ער איז אַ געשעפטסמאַן און באַלאַנגט צו דער דראָהיטשינער סאָסייעטי.

● **נייטן בעלאָק** —

געבוירן אין יאָר 1890, אַ זון פון ביילע און שלמה בעלאָק. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ קוואַסניק.

ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1911, וואוינט אין ניו־יאָרק און איז אַ געשעפטסמאַן. האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1912 און האָט פינף קינדער. זיי האַבן געענדיקט היי־סקול און אַרבעטן מיטן פאָטער אין זיין געשעפט.

אַ צייט לאַנג געווען אַ מיטגליד אין אַרבעטער־רינג־ברענטש 210. איצט געהערט ער צו דער דראָהיטשינער סאָסייעטי, צו וועלכער ס׳האָט אויך געהערט זיין פאָטער. ער שטיצט אָבער ווייטער אַלע אונטערנעמונגען פון פינסקער ברענטש.

● **דשוויקאָב בערגמאַן** — ניו־יאָרק

● **דוש. בערגער** — ניו־יאָרק

● **דוש. בערמאַן** — ניו־יאָרק

● **העניע בערמאַן** —

(פון דער היים — כאַשקע גאָלדמאַן)

געבוירן אין 1895 אין איוואניק. געאַרבעט אין פינסק אין דער פאַניר־פאַבריק און געהערט צו דער פּועלי־ציוניסטישער פאַרטיי. אין יאָר 1912 געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן, התונה־געהאַט אין 1913, האָט צוויי זין און איין טאָכטער. איין זון איז אַ קעמיקל־אינזשיניער און אַרבעט אויף אַ רעגירונגס־פאַסטן.

הענע בערמאַן, ווי אויך איר מאַן, באַלאַנגען צום אַרבעטער־רינג.

● **לואי בערמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1890, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1904. ער וואוינט אין ניו־יאָרק מיט זיין פרוי און קינד, איז אַן אַרבעטער, געהער צום אַרבעטער־רינג און יידישן סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד.

● **מאַקס בערמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1886, געקומען קיין אַמעריקע אין 1907. שוין אין דער היים האָט ער געאַרבעט אַלס דרוקער און אין דעמזעלבן פאַך איז ער באַשעפטיקט אין ניו־יאָרק. ער איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג.

● **מאָטל בערמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1879. זיין פאָטער, וועלוול, איז געווען אַ בוכהאַלטער. אין יאָר 1907 געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן, דאָ חתונה־געהאַט און האָט פיר קינדער.

אין דער היים האָט מאָטל בערמאַן געאַרבעט אַלס ציגאַרן־מאַכער. אין אַמעריקע האָט ער געעפנט אַ געשעפט פון פוטערוואַרג און עס שפּעטער פאַרקויפט. איצט אַרבעט ער ביי פאַרסופליס. ער איז אַ טעטיקער מיטגליד פון ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און איז אַקטיוו אין קאַמיטעט „טויזנט יאָר פינסק".

● **דניאל מ. בראָד** —

געבוירן אין יאָר 1885, אַ זון פון אסתר פייגל און מרדכי בראָד, זיין פאָטער איז אין פינסק באַקאַנט געווען אַלס „מאָטל דער נאמן" און געאַרבעט אַלס נאמן אין דער שטאָטישער מיל.

אין יאָר 1903 האָט ער עמיגרירט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, אַ צייט געווואוינט אין ניו־יאָרק און דאַן זיך באַזעצט אין מיאַמי־ביטש (פלאָרידאַ).

● **אהרן בראָמבערג** — ניו־יאָרק

● **איזידאָר בראָמבערג** — ניו־יאָרק

● **חיה און אַהרן בראָנשטיין** — לאָס־אַנדזשעלעס.

● **מאַקס ברוקס** — ניו־יאָרק

● **יוסף ברעגמאַן** — ניו־יאָרק

● **יוסף ברען** —

(זע: זייט 425)

ג

● **ד״ר בנימין גאָטליב** —

געבוירן אין יאָר 1889, אַ זון פון ביילע און יוסף גאָטליב. געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1905, דאָ שטודירט און האָט אַ דענטיסטישן קאַביענעט אין ניו־יאָרק. חתונה־געהאַט אין 1917.

ער איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג, פון דער געזעלשאַפט פון קאָלומביא־אוניווערסיטעט און אויך פון דער „נאַרטערן דיסטריקט דענטאַל סאָסייעטי", אין וועלכער ער איז באַזונדערס טעטיק.

● **דזש. גאָטליב** — דזשוירזי־סיטי

● **דזשוליוס גאָטליב** — ניו־יאָרק

● **וו. א. גאָטליב** — ניו־יאָרק

● **י. גאָטליב** — ניו־יאָרק

● **יאָסל גאָטליב** —

געבוירן אין יאָר 1884, אַ זון פון אַלטע און פרימע עטל שיפער. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ ציגאַרן־מאַכער. אין יאָר 1907 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, דאָ חתונה־געהאַט און האָט דריי קינדער. ער וואוינט אין ניו־יאָרק. ער איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג.

● **יוסף גאָטליב** —

געבוירן אין יאָר 1894, אַ זון פון יעקב־בער גאָטליב. אין דער אַלטער היים האָט ער געאַרבעט אַלס פּעינטער. קיין אַמעריקע איז ער געקומען אין יאָר 1912, אַ צייט געלעבט אין דעטראָיט און דאַן אַריבערגעפאָרן קיין ניו־יאָרק. איז אַ פּעינטער־קאָנטראַקטאָר און אויך אין די דיעל־עסטעיט ביזנעס. חתונה־געהאַט אין יאָר 1924,

האָט אַן אינציקע טאָכטער. ער איז אַ מיטגליד פון „אַרבעטער־רינג".

● **ישראל גאָטליב —**

געבוירן אין יאָר 1880, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1899. זינט 33 יאָר וואוינט ער אין לייקוואוד, איז אַן אייגנ־טימער פון אַ דזשולערי־געשעפט. ער האָט דריי קינדער, איין זון איז אַ דראָגיסט אין לייקוואוד.

● **דר. ישראל גאָטליב —**

געבוירן אין יאָר 1887, אַ זון פון רחל און מענדל גאָטליב. זיין שטודיום האָט ער נאָך אַנגעהויבן אין דער היים און אין יאָר 1906 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע.

דר. ישראל גאָטליב וואוינט אין ניו־יאָרק און פראַקטיצירט אַלס דאָק־טער מעדיצין. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1917 און האָט צוויי קינדער. ער געהערט צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

● **סאלאמאן גאָלד (ישראל גאָלד־גאנט) —** געבוירן אין פינסק אין יאָר 1888, אַ זון פון מיכלע און יוסף גאָלדגאַנט, וועלכע האָבן אין פינסק געהאַט אַ שפייז־געוועלב. ער האָט אין דער אַלטער היים געלערנט אין ישיבה, באַקומען אויך וועלטלעכע בילדונג ביי פּריוואַט־לערער און גלייכצייטיק גע־לערנט דעם דרוקער־פאַך.

אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז ער געקומען אין יאָר 1913, אַ צייט גע־אַרבעט אַלס דרוקער און איצט פירט ער אַן אייגענע דרוקערייַ, אין וועלכער ער באַשעפטיקט פינף מענטשן. איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג. ער האָט אַן אינציקן זון, וועלכן ער גיט אַ וועלטלעך־יידישע הערציאונג.

● **אברהם גאָלדבערג —**

געבוירן אין יאָר 1896. זיין פאָטער איז אין פינסק געווען אַ קוואַסניק און ער אַליין האָט אויך מיט אים געאַרבעט. אין יאָר 1913 איז ער געקומען קיין ניו־יאָרק. ער איז באַשעפטיקט אַלס סעלצער־אַרבעטער און באַלאָנגט צו דער סעלצער־יוניאָן. ער איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג, האַיאַס און איז טעטיק אין געווערקשאַפטן־קאַמפיין.

● **דזשוייקאָב (אַלטער) גאָלדבערג —**

געבוירן אין יאָר 1892, דער פאָ־טער האָט געהאַט אין פינסק אַ קוואַס־פאַבריק. געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1913 און פירט אין ניו־יאָרק אַ סעלצער־ביזנעס פאַר זיך. ער איז אַן עקזעקוטיוו־מעמבער פון האַיאַס־קאונסיל, געהער צום אַרבעטער־קאָמי־טעט און איז אויך טעטיק אין געווערק־שאַפטן־קאַמפיין.

● **דזשעני גאָלדבערג —**

פרוי פון פיליפּ גאָלדבערג, פון דער היים: זלאַטקע גורין. געווען אַ מיטגליד פון „בונד" אין פינסק. אַנגעקומען קיין

דזשעני גאָלדבערג

אַמעריקע אין יאָר 1907, געזומען אַן אַקטיוון אנטייל אין דער „אינטערנ־שאָנעל ליידיס גאַרמענט וואָירקערס יוניאָן". טעטיק אין דער סאָציאַליסטי־שער באַוועגונג, אין די אַרבעטער־רינג־שולן, אַקטיוו אין פרויען־ברענטש 210 ב. און אין יידישן אַרבעטער־קאָמיטעט.

● **היימאַן (מאַניע) גאָלדבערג —**
(זע: זייט 427)

● **מ. גאָלדבערג —** ניו־יאָרק

● **מאַקס (מרדכי) גאָלדבערג —**

געבוירן אין יאָר 1884, אַ זון פון כאַשע און ישעיה גאָלדבערג. איז גע־קומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1910 און וואוינט די גאַנצע צייט אין ניו־יאָרק.

אין דער אַלטער היים האָט ער גע־אַרבעט אַלס קוואַסניק, און אין אַמעריקע איז ער באַשעפטיקט אַלס סעלצער־אַרבעטער. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1907 און איז אַ פאָטער פון זיבן קינדער.

מרדכי גאָלדבערג געהער צו דער סעלצער־יוניאָן און אויך צום אַרבעטער־רינג ברענטש 560. ער איז אַ טעטיקער מיטגליד פון האַיאַס און אַרבעט אין דער „נאַטוראַליזיישאַן־אייד־סאָסייעטי".

● **מינע גאָלדבערג —**

די פרוי פון היימאַן גאָלדבערג, פון דער היים: זאַמקאָווא, געבוירן אין מינסק. נאָך אין דער אַלטער היים איז זי געווען טעטיק אין דער בונדישער באַוועגונג. גלייך נאָך איר אָנקומען קיין אַמעריקע האָט זי זיך אָנגעשלאָסן אין דער יידישער סאָציאַליסטישער באַוועג־גונג און געוואָרן זייער אַקטיוו. זי איז אַ מיטגליד פון ברענטש 210 אַ. ר. און אַן עקזעקוטיוו־מיטגליד פון פרויען־קלוב 33 ב.

● **פיליפּ גאָלדבערג —**
(זע: זייט 427)

● **ש. א. גאָלדין —**
(זע: זייט 427)

● **נ. מ. גאָלדמאַן —** ניו־יאָרק

● **יעקב גאַרבוז —**

געבוירן אין יאָר 1878 אין פינסק. אין יאָר 1906 איז ער געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן צוזאַמען מיט זיין פאַמיליע.

אין דער אַלטער היים איז ער גע־וועזן אַ קירזשנער און אויך אין אַמע־ריקע האָט ער אַ צייט לאַנג געפירט אַ פאַר־ביזנעס. איצט איז ער צוריק־געצויגן. ער געהער צום „פין־פאַר־קלאָב", צו דער „פאַריער־אַסאָסיאיישאַן" און איז אַ מיטגליד אין דער דעמאָקראַ־טישער פאַרטיי. ער האָט פיר קינדער און דריי אייניקלעך.

● **מאָרים גאָרדאָן —** ניו־יאָרק

● **הערי גוטענסקי —**

אַ זון פון העזי שמערל לייזערס פון מאָטעלע. זיין פרוי, פעסל, שטאַמט פון לאָהישין. זי איז די טאָכטער פון מאָטל אברהמל אהרן לייבס. איר פעטער איז דער גוט־באַקאַנטער פינסקער אַדוואָ־קאַט, שמעון באַשוק.

אין יאָר 1906 איז די פאַמיליע גוטענסקי געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן און זיך באַזעצט אין שיקאַגאָ. זיי פאַרנעמען אַ חשובן פּלאַץ אין דער ביזנעס־וועלט, זיינען באַוואוסט אַלס בריי־טהאַרציקע מנדבים און שטיצן אַלע ווי־כטיקע יידישע אינסטיטוציעס.

● **משהל גוטערמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1886 אין פּינסק ביי באַלעבאַטישע עלטערן. זיין פאָטער, לייזער, איז געווען אַ בוכהאַלטער. די מוטער איז שמואל נח דעם שוחטס אַ שוועסטער. ער האָט באַקומען אַ טראַ־דיציאָנעל־יידישע דערציאונג, שפּעטער זיך געלערנט זייגערמאַכערייַ, געאַרבעט אין פּינסק, מאָזיר און אין ווייטן קאַוו־קאַז, ווו ער האָט אַנטייל גענומען אין די דאָרטיקע דראַמאַטישע קרייזן.

אין יאָר 1096 איז ער אָנגעקומען קיין אַמעריקע, זיך באַזעצט אין ניו־יאָרק און חתונה־געהאַט מיט חיהלע קופּערמאַן, אויך פון פּינסק. שפּעטער איז ער אַריבערגעפאָרן קיין יאָנקערס און דאָרט געשפּט אַן אייגענעם צירונג־און זייגער־געשעפט. ער רופט זיך אַלע־מאָל זייער וואָרים אָפּ אויף די וועג־דונגען סיי פון ברענטש 210 און אויך פילאַנטראָפישע און קולטורעלע אַרגא־ניזאַציעס.

די גוטערמאַנס האָבן אַן אינטיקע טאַכטער, ליליען. זי האָט געענדיקט דעם קאָלאָמביא־אוניווערזיטעט און איז אויך טעטיק געזעלשאַפטלעך. זי נעמט אַנטייל אין „הדסה" און אין „קאונסיל אָו דזשואיש ווימען".

● **שרה גורין —**

די פרוי פון משה גורין, פון דער היים: נעמצאָוויטש, געבוירן אין פּינסק. זי נעמט אַן אַקטיוון אנטייל אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין ניו־יאָרק און איז באַזונדערס אַקטיוו אין דער פרויען־ארגאַניזאַציע פון שלום־עליכם פאָלקס־אינסטיטוט, אין לייען־קרייז פון אַרבע־טער־רינג שול 3, געהערט צום פרויען־ברענטש 210 ב. און איז אויך אַ מיט־גליד פון דער ציק"א.

די קינדער פון די גורינס האָבן באַ־קומען אַ נאַציאָנאַל־יידישע דערציאונג און זיינען אויך געזעלשאַפטלעך אַקטיוו. דער עלטערער זון אַהרן־דוד האָט געענדיקט די שלום־עליכם מיטל־שול און דורכגעמאַכט די העכערע קורסן פון דעם שלום־עליכם פאָלקס־אינסטי־טוט. גלייכצייטיק האָט ער אויך באַקומען אַלגעמיינע בילדונג, גראַדואירט פון סיטי־קאלעדזש (סאָציאָלאָגישער דע־פּאַרטמענט) און אין דער שיקאָגער אוניווערזיטעט שטודירט סאָציאָלע פאַרזאָרגונג (סאָשעל־וואָירק). ער האָט

שרה גורין

אָנגעפאַנגען פראַקטיש צו אַרבעטן אין שיקאָגאָ אויפן פעלד פון יידיש־געזעל־שאַפטלעכער פילאַנטראָפּיע אַלס „סאָשל וואָירקער". לעצטנס איז ער פון דאָרט אַריבערגעפירט געוואָרן קיין ניו־יאָרק, וואו ער איז טעטיק אין דער צענטרא־לער הילף־אָרגאַניזאַציע פון פליכט־לינגען — די „געשאַנאַל־רעפיודזשי סוירוויס". ער איז פאַרזיצער פון דער שלום־עליכם יוגנט געזעלשאַפט און וויזיט אַרויס אַ טיפן צובונד צו דער יידישער קולטור און געזעלשאַפט־לעכקייט.

די עלטערע טאַכטער, ח נ ה, האָט גראַדואירט פון האָנטער־קאלעדזש און דאַן וויייטער שטודירט אין שיקאָגאָ אוניווערסיטעט אין דעם דעפּאַרטמענט פאַר סאָציאָלער פאַרזאָרגונג. דער יינ־גערער זון, גדילה, האָט געלערנט אין שלום־עליכם מיטל־שול און שטודירט איצט אין סיטי־קאלעדזש, וואו ער האָט זיך אויסגעצייכנט און קריגט אַ סטיפּי־סקאָלאַרשיפּ. די צווייטע טאָכטער, גאָלדע, איז 10 יאָר אַלט.

● **משה גורין —**
(זע: זייט 427)

● **איזידאָר (אייזיק) גיטעלמאַן —**

געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1911. זיין פאָטער האָט מען אין פּינסק גערופן, אַלטער נאָטעלעס, איז געווען דער אייגנטימער פון אַ פּוטער־געשעפט. איזידאָר גיטעלמאַן איז אַ געשעפטסמאַן און וואוינט מיט זיין פרוי און דריי קינדער אין ניו־יאָרק. ער געהערט צום פּינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

● **איזראַעל גיטעלמאַן —** ניו־יאָרק

● **אייזיק גיטעלמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1885 אין פּינסק, אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1920. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ קירזשנער און אויך איצט איז ער באַשעפטיקט אין דער פאַר־אינדוסטרי. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1909 און האָט איין קינד. גיטעלמאַן האָט נאָך אין פּינסק באַלאַנגט צום „בונד" און איצט איז ער אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג און „פּין־פאָר־קלאָב".

● **יודזשין גיטעלמאַן —** ניו־יאָרק

● **לייזער גיטעלמאַן ע"ה —**

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1853, געשטאָרבן אין ניו־יאָרק אין יאָר 1932. זיין זון, פּיניע, איז אומגעקומען צוזאַ־מען מיט די 35 פּינסקער קדושים, וואָס די פאַליאַקן האָבן דערשאָסן אין יאָר 1919.

ער איז אין דער אַלטער היים גוט־באַקאַנט געווען ווי אַ בעל־תורה און בעל־צדקה. זיין הויז איז געווען אָפן פאַר נויט־באַדערפטיקע. די זעלבע גוטע מדות ווערן אויך צוגעשריבן זיין לעבנס־באַגלייטערין. לייזער גיטעלמאַן איז באַזונדערס באַליבט געווען אין דער סביבה אַרום דער שניידערשער שול, וואו ער איז יאָרן לאַנג געווען בעל־קורא און בעל־תפילה. ער האָט געהערט צו די מערקווירדיקסטע פּער־זענלעכקייטן פון אַלטן דור אין פּינסק.

● **קיילע גיטעלמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1892 אין פּינסק, אַ טאָכטער פון העניע און לייזער גיטעלמאַן.

ר׳ לייזער גיטעלמאַן, וועלכער האָט דעם רוב פון זיינע יאָרן פאַרבראַכט אין פינסק, איז אין 1932 געשטאָרבן אין עלטער פון 69 יאָר, איבערלאָזנדיק אַ טיפן טרויער צווישן די פינסקער לאַנדסלייט, צווישן וועלכע ער איז געווען שטאַרק געשעצט, ווי איינער פון די שענסטע געשטאַלטן פון עלטערן דור פינסקער אימיגראַנטן.

ר׳ לייזער גיטעלמאַן איז אין פינסק באַזונדערס באַקאַנט געווען אין דער סביבה פון דער שנידער־שול, וואו ער איז לאַנגע יאָרן געווען בעל־תפילה. ער איז אין פינסק אויך באַוואוסט געווען אַלס גרויסער בעל־צדקה און מכניס־אורח. צווישן די קדושי פינסק, וועלכע זיינען אומגעברענגט געוואָרן דורך די פוילישע מיליטער־לייט, האָט זיך אויך געפונען ר׳ לייזער גיטעלמאַנס זון, פיניע, אַ גוטער, איבערגעבענער ציוניסט.

קיילע גיטעלמאַן האָט באַלאַנגט צו די „עס־עס". אין יאָר 1911 האָט זי אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, חתונה גהאַט אין יאָר 1916 און האָט דריי קינדער, וועלכע האָבן באַקומען העכערע בילדונג.

זי איז אַן אַקטיווער מיטגליד פון „סאָשעל־קלאָב" פון פינסקער פאַריער־אַרבעטער, פון אַרבעטער־רינג ברענטש 24 און איז באַזונדערס טעטיק אין פרויען־קלאָב פון דעם דאָזיקן ברענטש.

• **אפקאר (אשר) גינזבורג —**

שטאַמט פון אַן אַלטער, אַנגעזעענער פינסקער משפחה. ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין 1911 און חתונה גהאַט מיט יהודית נידיטש פון פינסק.

די גינזבורגס נעמען אַן אַקטיוון אַנטייל אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין שיקאַגאָ און געהערן צו אַ גאַנצער ריי לאַנדסמאַנשאַפטלעכע, זוי־ליטעטיקע און פאָליטישע אַרגאַניזאַציעס, ווי: פּועלי־ציון, נאַציאָנאַלער אַרבעטער־פאַרבאַנד, פינסקער אינדע־פענדענט־פאַראיין א. א.

• **מאַקס גלאַטצער —**

געבוירן אין יאָר 1875 אין איוואַניק. זיין פאָטער, שלום, א באַוואוסטער איוואניקער קאָלאָניסט, האָט געלעבט 108 יאָר. מאַקס גלאַטצער איז געקומען אין די פאַראיניקטע שטאַטן אין 1905, געווען אין ביזנעס און איצט אַרבעט ער ביי שניידערי. ער איז א מיטגליד פון לאָקאַל 32 וועסטן־מעי־קערס און פון דער אייוואניקער פּראָגרעסיוו־אַסאָסיאיישאַן.

• **נח גלאַטצער —**

געבוירן אין יאָר 1900. אין דער היים האָט ער געאַרבעט אויפן לאַנד. ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1921, וואוינט אין ברוקלין, וואו ער באַזיצט אַ געשעפט פון כשר פלייש. ער געהער צו „עזרת אחים בני פינסק", צו דער „אייוואניקער פּראָגרעסיוו־אַסאָסיאיישאַן" און צו דער „כשר־בוטשער־אַסאָסי־איישאַן".

• **לאה גלייבער —**

געבוירן אין יאָר 1889, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1906. זי וואוינט אין ברוקלין און איז טעטיק אין אַ רייע אַרגאַניזאַציעס. ווי: די דאָון־טאָונער אַרבעטער־רינג־שולע, יידישער סאָציאַ־ליסטישער פאַרבאַנד און „דזשאָינט־באַיקאָט־קאָונסיל".

• **חערי גלייבערמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1892, עמיגרירט קיין אַמעריקע אין יאָר 1909. אין 1919 האָט ער אין ניו־יאָרק געעגדיקט אַ קורס אין „קופּער־יוניאָן" און דערנאָך געעפנט אַ געשעפט. ער וואוינט אין ברוקלין מיט זיין פרוי און דריי זין. דער עלטסטער זון האָט געעגדיקט קאָ־לאַמביא־אוניווערסיטעט. ה. גלייבערמאַן איז אַ מיטגליד פון דער „אַמעריקען לייבאָר־פאַרטי".

• **מאָריס גלייבערמאַן — ניו־יאָרק**

• **דזשוליוס געלפאַנד —**

געבוירן אין יאָר 1892. זיין פאָטער איז געווען אַ סטאָליאַר און אויך ער האָט געאַרבעט ביי דעמזעלבן פאַך. קיין אַמעריקע איז ער געקומען אין יאָר 1923. ער איז באַשעפטיקט אַלס אַרבעטער, וואוינט אין ברוקלין, האָט צוויי קינדער.

• **עדי גערבער —**

אין פינסק באַקאַנט געווען אַלס יודקע דער אייוואַניקער, געווען טעטיק אין „בונד". איצט איז ער אַנגעשלאָסן אין דער אַמעריקאַנער סאָציאַליסטישער פאַרטיי. ער איז דער ערשטער מיטגליד פון פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ, אין וועלכן ער נעמט אַן אַקטיוון אַנטייל.

• **אַלבערט גראָווער —**

ר׳ יחיאל ציגאַרניק, דער פאָטער פון אַלבערט גראָווער, איז געווען א חסיד פון ר׳ אַהרעלע קאַרלינער. כמעט אַלע שבתים און יום־טובים פלעגט ער פאַרברענגען ביים רבין אין קאַרלין, וועלכער האָט אים זייער שטאַרק מקרב־געווען פאַר זיין גוטמוטיקייט און וויי־ציקייט. איין מאָל האָט דער רבי זיך געזונדט צו אים מיט אַ באַפעל: „יחיאל, שרייב א ספר־תורה און גאָט וועט דיך בענטשן!" ר׳ יחיאל האָט אַזוי געטאָן. צום יאָר איז די ספר־תורה פאַרטיק געוואָרן און ווען דער רבי איז געקומען צו יחיאלן צום סיום־הספר, כדי אַרייַנצושרייבן דעם לעצטן אות, איז ער אויך געווען סנדק ביי זיין ניי־געבוירענעם זון, אַלבערט. דאָס איז געווען מיט קרוב 70 יאָר צוריק.

ר׳ יחיאל האָט זיינע דריי זין גע־געבן אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דערציִ־אונג. דער עלטסטער זון, בערל, איז אין יענע יאָרן, אַרום 1875, אין סאַמע אַנפאַנג פון דער ציוניסטישער באַוע־גונג, געווען פון די ערשטע פינסקער בחורים צו פאָרן קיין ארץ־ישראל. ער איז בשתיקה אַוועקגעפאָרן פון פינסק אינאיינעם מיט די זיסעלמאַנס און מיט דער פאַמיליע פון אברהמל דעם סופר. אין פאַלעסטינע האָט ער שווער גע־אַרבעט אין די ערשטע ראַטשילד קאָ־לאָניעס אוז אין רחובות. אין עטלעכע יאָר אַרום, נאָך זיין אָנקומען אין ארץ־ישראל, האָט ער אַראָפגעבראַכט זיין ייִנגערן ברודער, אפרים. ביידע ברי־דער האָבן קוים פאַרדינט אויפן לעבן. די עלטערן פלעגן שיקן געלט פון פינסק און האָבן אַפילו געקויפט פאַר די צוויי זין אַ קלייַנע נחלה. דאָך האָבן די צוויי בחורים סוף כל סוף פאַרלאָזן פאַלעסטינע און זיך אומגע־קערט קיין פינסק. דאָרט האָט אין יע־נער צייט אָנגעפירט זיין הייסע ציוֹן־אַגיטאַציע צבי־הירש מאַסליאַנסקי. יעדן

פרייטיק צו־נאַכט פלעגט ער אין מאָ־כעס שול ריידן וועגן חיבת־ציון און גערופן יידן נעמען זיך צו פראָדוקטיוועמלאָכות.

אינטער דער ווירקונג פון זיינע דרשות האָבן ר׳ יחיאל ציגאַרניקס דריי זין אָנגעהויבן לערנען נייע פאַכן: בערל איז געוואָרן אַ פאָטאָגראַף, און אפרים און אַלבערט — ענגרעיווערס. בערל איז אויסגעפאָרן קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, דאָרט געאַרבעט ביי זיין פאָדער, אפרים איז אויסק קיין אָדעס, און אַל־בערט קיין ווין. געווען איז דאָס בערך מיט א 50 יאָר צוריק.

אין ווין האָט גראָוויער געאַרבעט אַלס שריפטזעצער אין דער דרוקעריי, וואו ס׳האָט זיך געדרוקט פרץ סמאָלענסקיס זשורנאַל „השחר". דעם יונגעז פּינ־

אַלבערט גראָווער און זיין פאָטער

סקער בחור האָט אָבער פון ווין גע־צויגן אין דער ווייטער אַמעריקע, וואו־הין ער האָט טאָקע אויסגעוואַנדערט אין יאָר 1890. אין אָנהויב האָט ער שווער געאַרבעט, אָבער באַלד האָט אים דער מזל צוגעשפּילט מיט אַ לאָטעריי־געווינס און פאַר דעם דאָזיקן גלעלט האָט ער געבראכט אַהער פון אייראָפּע זייַנע צוויי עלטערע ברידער. אַלע דריי גראָווערס האָבן באַלאַנגט צו די גרינדער פון דעם פינסקער פאַראיין „דורשי טוב". די צוויי עלטערע ברי־דער זיינען שוין געשטאָרבן. זייער אַנ־דענק ווערט מיט יראת־הכבוד אויפ־געהיט דורך דעם „גראָווער פעמילי־סיידקל".

אין יאָר 1900 האָט אַלבערט גראָ־ווער חתונה געהאַט מיט אַ ווילנער מיידל. קורץ פאַר דער חתונה האָט ער געמאַכט אַ רייזע צו דער וועלט־אויסשטעלונג אין פאַריז און אהינצו אַריסגעפֿרופן זיין אַלטן פאָטער פון פינסק, ר׳ יחיאלן. יענע באַגעגעניש מיט זיין אַלטן פאָטער אין פאַריז איז ביי אים אין גאַנצן לעבן פאַרבליבן דאָס טייערסטע פאַמיליע־דערינערונג. געשטאָרבן איז ר׳ יחיאל ציגאַרניק אין פינסק, אין יאָר 1912.

אַלבערט גראָווער האָט געבעטן זיין פאָטער מיטצובראַנגען מיט זיך קיין פאַריז די ספר־תורה, וואָס ר׳ אַהרעלע קאַרלינער האָט אים געהייסן שרייבן. דער פאָטער האָט די דאָזיקע ספר־תורה געבראַכט און זי אַוועקגעגעבן אַלבערטן, וועלכער האָלט זי אין דער שול פון די „יאַנג־איזראַעל". איסטערן פאַרקוועי, וואו ער איז אַ מיטגליד.

- **וו. גראַנדס** — ניו־יאָרק
- **בעני גרינבערג** — ניו־יאָרק
- **לייזער גרענד (גראַנאַדיר)** —

געבוירן אין יאָר 1892, אַ זון פון יעקב גראַנאַדיר. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ בראַקער.

ער האָט אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1915. אַ צייט לאַנג געוואויונט אין ניו־יאָרק, דערנאָך אַריבערגעפאָרן קיין יאַנקערס, וואו ער איז דער אייגנטימער פון אַ דרוקעריי.

ד

- **.הערי דאבזעוויטש** — ניו־יאָרק
- **מאיר בן אברהם דוב דאבזעוויטש**

— געבוירן אין יאָר 1867 אין פינסק. ער געהער צו די עלטסטע פינסקער אימיגראַנטן אין די פאַראייניקטע שטאַטן, איז שטאַרק געשעצט צווישן די לאַנדסלייט צוליב זיין גוט האַרץ און בריייטער האַנט ביים געבן צדקה.

- **אידא דאַוויט** —

געבוירן אין יאָר 1889. אין פינסק פלעגט מען זי רופן חייקע באַטעס. זי איז די טאָכטער פון נאָטע דעם גלעזער.

אין דער אַלטער היים איז זי געווען אַ שניידערקע און ביי דעם זעלבן פאַר איז זי פאַרבליבן אויך אין די פאַר־אייניקטע שטאַטן, וואוהין זי האָט אויס־געוואַנדערט אין יאָר 1920.

- **מינע דאַוויטש** —

(זע: זייט 428)

- **שמואל דאַוויטש (דאבזשעוויטש)**

(זע: זייט 428)

- **מאָרים דוואָרקין** —

אָטלאַנטיק־סיטי

- **הערי דזשאַספּער (הערשל יאשפּע)** — געבוירן אין יאָר 1882. אין פינסק האָט ער געאַרבעט אַלס קירזשנער. ער איז געווען איינער פון די גרינדער פון דער ס. ס.־פאַרטיי אין פינסק און מיטגליד פון ערשטן געהיי־מען צענטראַל־קאָמיטעט.

אין יאָר 1905 איז ער געקומען קיין אַמעריקע און ביזן יאָר 1936 געפירט אַן אייגענעם פאָר־שאַפּ.

הערי דזשאספּער האָט אַ טאָכטער און צוויי זין. ער איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג, „פין־פאָר קלאָב" און פון דער „אַמעריקען לייבאָר־פּאַרטי".

- **מאַקס דזשאַספּער** —

(זע: זייט 429)

- **הערי דזשאַפּי** — ניו־יאָרק
- **משה דייקמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1894, אַ זון פון נחמה אוז יעקב פוקסמאַן. אין יאָר 1926 אָנגעקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן און געעפנט אַ דזשולערי־סטאָר. ער איז אַ מיטגליד פון אַגודת־ישראל.

- **משה דערעוענסקי** —

(זע: זייט 430)

ה

- **הערי האָלצמאַן** — וואַשינגטאָן
- **מירל האָלצמאַן** — שיקאַגאָ
- **סעם (שמואל) האָלצמאַן** —

לאָס־אַנדזשעלעס

- **שלום האָלצמאַן**.—

געבוירן אין פינסק, עמיגרירט אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1903. זיין פרוי, פעסיע האַקמאַן, איז אַן אייי־ניקל פון שלמה דעם מגיד. אין 1913 האָט ער זיך באַזעצט אין שיקאַגאָ און געווארן אַ טיכטיקער טוער אין אַרבע־טער־רינג. ער געהערט צו די גרינדער פון ריית־יתומים־אָקזילערי פאַר פינסק און דעם יונייטעד־פינסקער־פאַראיין.

• **ד"ר ב. האָפמאַן (צביון) —**
(זע: זייט 310)

• **שלמה הורוויץ —**
געבוירן אין יאָר 1899, אַ זון פון רבקה און אברהם הורוויץ, ווועלכער איז געווען אַ באַאמטער פון דער יידישער קהלה אין פינסק. אין יאָר 1913 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. אין יאָר 1921 חתונה־געהאַט מיט מרים לאה האלצמאן, די טאָכטער פון חנה און ראובן האלצמאַן, דעם אייגנטימער פון אַ ציגל־פאַבריק אין פינסק.

שלמה הורוויץ וואוינט אין וואַשינגטאָן, איז איז ליקער־ביזנעס. ער באַלאַנגט צום יידישן נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד און צו די מייסאָנס.

• **לואי היטלמאַן** — ניו־יאָרק

• **מאַלע העגדלער —**
געבוירן אין יאָר 1888, שטאַמט פון אַ מיוחסדיקער משפחה. איר פאָטער, ר' יעקב, איז געווען אַ רב.

מאַלע האָט אין יאָר 1905 חתונה־געהאַט מיט דשייקאָב העגדלער. אין 1907 האָט זי צוזאַמען מיט איר מאַן עמיגרירט קיין אַמעריקע. דשייקאָב העגדלער איז געווען אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1936.

מאַלע העגדלער איז אַ מיטגליד אין פרויען־ברענטש 210 ב.

ו

• **דוד וואולף (וואָליווועלסקי) —**
(זע: זייט 431)

• **ציליע וואלטמאן־ראָבינסאָן —**
געבוירן אין יאָר 1910, שטאַמט פון אַ מיוחסדיקער משפחה, אַ טאָכטער פון פינסקער רב, ר' יצחק וואַלטמאַן. זי איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1927, דאָ חתונה־געהאַט אין יאָר 1934 און האָט איין קינד.

• **דניאל וואָלף —**
געבוירן אין יאָר 1903. זיין פאָטער האָט געהאַט אַ שפּיז־געוועלב. אין יאָר 1921 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. ער איז אַן אַרבעטער, וואוינט אין די בראנקס מיט זיין פרוי און צוויי קינדער. ער געהער צום אַרבעטער־רינג.

• **איזידאָר וואָלפזאָן** — ניו־יאָרק

• **רבקה וואַרין —**
געבוירן אין יאָר 1893, אַ טאָכטער פון מאַלצע און ישראל באניוק. קיין אַמעריקע איז זי געקומען אין יאָר 1906 און חתונה־געהאַט אין 1911. זי האָט צוויי זין און אין טאָכטער, וועלכע שטודירן אין קאָלעדזש.

די וואַרינס וואוינען אין ניו־יאָרק, זיי זיינען מיטגלידער פון אַרבעטער־רינג.

• **לואים (לייב) זוינגטאָן** — שיקאָגאָ

• **אהרן אשר ווינבערג —**
(זע: זייט 431)

• **כאַשקע ווינבערג (לוצקי) —**
(זע: זייט 432)

• **דוש. וויניק** — ניו־יאָרק

• **הערי ווינער** — ניו־יאָרק

• **באַרנעט ווינשטיין —**
געבוירן אין יאָר 1883, אַ זון פון ברכה און וועלוול ווינשטיין, ווועלכע האָבן אין פינסק געהאַט אַ געשעפט פון פאַרטיקע קליידער און געפירט גרויסע מסחרים מיט רוסלאַנד. ער האָט באַקומען אין דער היים אַ טראַדיציאָנעל־יידישע און גלייכצייטיק וועלטלעכע דערציאונג. אין יאָר 1898 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן און אין 1908 חתונה געהאַט מיט פעסי שטילערמאַן, אַן אייניקל פון בענקע דעם שוחט און די שיועסטער פון דעם פאַרשטאַרבענעם געזעלשאַפטלעכן טוער פיליפ שטילערמאַן.

די ווינשטיינס האָבן צוויי קינדער, אַ טאָכטער און אַ זון, ביידע פאַרהייראַט און ביידע באַשעפטיקט אין דער אונטערנעמונג פון זייערע עלטערן — אַ גרויסע פאַבריק פון דאַמען־קליידער. באַרנעט ווינשטיין געהערט צו די דערפאַלגרייכסטע פינסקער ביזנעס־לייט אין אַמעריקע, אין זיין פאַבריק אויף מעדיסאָן־עוועניו, דער רייכסטער מאַדעקוואַרטאַל אין ניו־יאָרק, זיינען באַשעפטיקט 220 מענטשן, צווישן וועלכע עס געפינען זיך פיל פינסקער לאַנדסלייט.

באַרנעט ווינשטיין נעמט אַן אַקטיוון אַנטייל אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן. ער געהערט צו אַן ערך 30 אַרגאַניזאַציעס אין ניו־יאָרק אין גיט זיך באַזונדערס אָפּ מיט וואולטעטיקער אַרבעט. זינט 28 יאָר איז ער אַ מיטגליד פון אַ מייסאָן־לאדזש.

בעת זיין אָנקומען קיין אַמעריקע האָט באַרנעט ווינשטיין באַלאַנגט צום ברענטש 54 אַרבעטער־רינג פון די ציגאַרן־מאַכער, אַן אַרגאַניזאַציע פון פינסקער אין אַמעריקע, וואָס האָט עקזיסטירט נאָך פאַר די „פינסקער ראַדיקאַלע". בעת דער וועלט־מלחמה האָט ער פיל געארבעט פאַר פינסקער דעליף, אַליין געמאַכט זאַמלונגען און געשיקט דאָס געלט דירעקט צו דער פינסקער קהלה. נאָך דער וועלט־מלחמה האָבן די ווינשטיינס באַזוכט פינסק און דאָן גרויסע געלט־סומעס פאַרטיילט פאַר די אָרטיקע אינסטיטוציעס און ספּעציעל פאַר די שפּיטאַלן אין פינסק און קאַרלין.

באַרנעט ווינשטיין איז דער גרינדער און פּרעזידענט פון דעם „ווינשטיין פעמילי סוירקל", וואָס ציילט 110 מיטגלידער. זיי שטאַמען הויפּטזעכלעך פון פינסק און אַרום פינסק. דאָס איז די גרעסטע פאַמיליע־סאָסייעטי צווישן די פינסקער אין אַמעריקע. דער „ווינשטיין־פעמיליע־סוירקל" פאַרנעמט זיך מיט רעליף־אַרבעט און שיקט שטיצע פאַר די איבעריקע מיטגלידער פון דער בריית־פאַראיין, ווינשטיין־משפחה, וואָס איז צעשפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט. אַ באַזונדערס גרויסע צאָל פון דער פאַמיליע ווינשטיין געפינט זיך, אַ חוץ אין פינסק, אויך אין פאַלעסטינע.

דער „ווינשטיין־פעמילי־סוירקל" האָלט אָפּ זיינע פאַרזאַמלונגען הויפּטזעכלעך אין די יום־טוב־טעג און די צאָלרייכע משפחה פאַרבראַנגט בייַ פיין ערלעך־געדעקטע טישן. אויסער דער הילף פאַר אייגענע מיטגלידער שטיצט די פאַמיליע־סאָסייעטי אויך דרויסנדיקע אַרגאַניזאַציעס, וועלכע וועגן זיך נאָך דער הילף. באַרנעט ווינשטיין איז דער פרעזידענט פון „פעמילי־סוירקל" זינט דער אַנטשטיאונג און פאַר דער גרויס אַנזען צווישן די מיטגלידער, וועלכע שעצן אים פאַר זיין גוטהאַרציקייט אין

איבערגעגעבנקייט צו דער אַרגאַניזאַציע.

• **דזש. ווײנשטײן** — ניו־יאָרק
• **וויניק און קושנער** — ניו־יאָרק
• **דזש. וויניק** — דזשוירזי־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **סעם ווינער** —

געבוירן אין יאָר 1887, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1906. זיין פאָטער איז געווען אַ שמיד. ער אַליין האָט אין דער היים געאַרבעט אַלס שנײדער. אין ניו־יאָרק האָט ער אַ קליידער־ביזנעס. איז אַ מיטגליד אין אַרבעטער־רינג.

• **יוסף וויסאָצקי** —

באַקאַנט געווען אין פינסק אַלס יאָסל דער סטאָליער. וואוינט היינט איז שיקאַגאָ און איז אַ מיטגליד פון פּינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג. ער באַטייליקט זיך אַקטיוו אין אַלע אַקציעס פון אַלגעמיינעם אַרבעטער־רינג און באַוונדערס אין פינסקער ברענטש.

• **דזשוליאַ ווערט** —

געבוירן אין יאָר 1888. איר פאָטער, גרשון ווערט, איז געווען אַ מאָלער. אין דער אַלטער היים איז דזשוליא ווערט געווען אַ ציגאַרעטן־מאַכערין. זי האָט אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1905, אַ צייט געוואוינט אין באָס־טאָן און איצט אין ניו־יאָרק, וואו זי פירט אַ ביזנעס, צוזאַמען מיט אירע ציווי קינדער. זי איז אַ מיטגליד אין פינסקער ברענטש 210 אַ. ר.

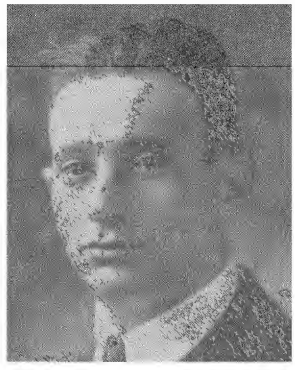
• **טשאַרלז ווערשאָו** — ניו־יאָרק

ז

• **עליע זאַניל** — ניו־יאָרק
• **י. זאַרעצקי** — ניו־יאָרק

• **סעם (שלמה) זויבערמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1895, אַ זון פון ליזע און משה מענדל זויבערמאַן. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ האַנדלס־אָנגעשטעלטער. זוען ס׳איז אויסגעבראָכן די ערשטע וועלט־מלחמה, איז ער געמוען געוואָרן אין דער רוסישער אַרמיי און דורכגעמאַכט עטלעכע שטורמישע יאָרן. אין יאָר 1921 אָנגעקומען קיין אַמעריקע.

שלמה זויבערמאַן

ער איז אַן עקזעקוטיוו מיטגליד פון דער סאָסייעטי „אינדעפּענדענט שוחרי־טוב אנשי פינסק".

• **מאַשע זייאָן** —

געבוירן אין יאָר 1898, אָפּגעפאָרן אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1918, האָט צווויי קינדער, וועלכע באַקומען העכערע בילדונג. זיי האָבן אויך באַזוכט די אַרבעטער־רינג־שולן.

מאַשע זייאָן איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג און איז באַוונדערס אַקטיוו פאַרן געווערקשאַפטן־קאַמפּעין.

• **מאָריס און באַשקע זילבערמאַן** —

זי איז געווען אַ פאַרוואַלטערין פון פינסקער בית־יתומים פון ערשטן טאָג פון זיין אַנטשטייאונג. מיט זעלטענער איבערגעגעבנקייט האָט זי זיך געווידמעט דער שוועסטער אַרבעט אין דעמדאָזיקן אנשטאַלט, און וועגן זי איז געקומען קיין אַמעריקע, האָט זי פונדאַנען געהאַלפֿן דער וויכטיקער אינסטיטוציע אין דער אַלטער היים.

• **הערמאַן זיבעלמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1894. זיין פאָטער איז געווען אַ פאַכטער. הערמאַן זיסעלמאַן איז געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1902, חתונה־געהאַט אין 1917 און האָט צווי קינדער. וואוינט אין דזשאַמעיקא. ער באַאַנגט צום אַרבעטער־רינג.

• **וואולף זשוקאָוו** —

געבוירן אין יאָר 1891, אַ זון פון יודל און פרומע זשוכאָוויצקי. דער פאָטער האָט געאַרבעט אין דער האַלץ־בראַנזשע. אין דער אַלטער היים איז וואולף זשוקאָוו געווען אַ בוכהאַלטער. ער האָט אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1922. אַ צייט לאַנג געוואוינט אין וואַשינגטאָן און לעצטנס זיך באַזעצט אין האַנטינגטאָן (ל. י.), וואו ער באַזיצט אַ געשעפט פון פּלאָמבינג־סופלייס.

ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1925, האָט אַ זון, וועלכער לערנט אין סקול און באַקומט אויך אַ טראַדיציאָנעל־יידישע דערציאונג.

וואולף זשוקאָוו איז אַ מיטגליד פון „האַנטינגטאָן היברו־קאָנגרעגיישאָן" און איז אויך טעטיק אין דער שול פון דער זעלבער אָרגאַניזאַציע.

מ

• **אַלעקס (אליהו) מאַנצמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1897, אַ זון פון אַהרן ברוך דעם לערער און אַן אייניקל פון ניסל דעם קירזשנער. נאָך אין דער אַלטער היים האָט ער געאַרבעט אַלס קירזשנער און צו דעם זעלבן פאַך האָט ער זיך גענומען, ווען ער איז אין יאָר 1912 אָנגעקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

היינט פירט ער אַ גרויסע פאָר־מאַנופעקטשורינג־ביזנעס און איז סעטיק געזעלשאַפטלעך אין פאַרשידענע פאַראָרגאַניזאַציעס. אין די יאָרן 38־1937 איז ער געווען פרעזידענט אין „פין־פאָר־קלוב", און אין יאָר 1933, ביים אָנהויב פון „ניו־דיל", האָט ער באַלאַנגט צו דער „קאָמיסיע פון פינף" פון אַלגעמיינעם אַמעריקאַנער פאָרטרייד (נעשאָנאַל רעקאָווערי אַדמיניסטרעישאָן), וואָס איז נאָמינירט געוואָרן דורך פרעזידענט רוזוועלט. ער איז טרעזשורער פון דער „פאָר־מאַנופעקטשורערס אַסאָסיאיישאָן", געהערט צום „פאָר־סקווער־קלאַב" און צו אַ מאַסאָניק־לאַדזש.

אויך מרס. סיידי טאַנצמאַן איז געזעלשאַפטלעך אַקטיוו אין פאַרשידענע ייוויליטעטיקע אָרגאַניזאַציעס. די טאַנצמאַנס האָבן צוויי טעכטער.

• **כאל (שאול) מאַנצמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1905. זיין פאָטער, אהרן ברוך, איז געווען אַ באַקאַנטער

לערער אין פינסק. די מוטער, שרה רבקה, איז די טאָכטער פון פינסקער פאָריער, ניסל דער קירזשנער. זיי האָבן געהאַט פיר טעכטער און פינף זין, פון ווועלכע סאָל טאַנצמאַן איז דער יונג־סטער.

סאָל טאַנצמאַן

אין יאָר 1921 איז ער אַראָפגענומען געוואָרן קיין אַמעריקע דורך זיינע ברי־דער, ווועלכע זיינען אַלע פאָריערס. אויך סאָל טאַנצמאַן האָט זיך ביי זיי אויסגעלערנט דאָס דאָזיקע פאָך און זינט עטלעכע יאָר האָט ער אַ פוטער־געשעפט פאַר זיך. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1924 און האָט איין קינד. זיין פרוי איז אַ געבוירענע אין שטראַסבורג (פראַנקרייך). איינער פון זיינע ברידער, שלמהקע, איז געשטאָרבן מיט עטלעכע יאָר צוריק.

סאָל טאַנצמאַן איז איינער פון די אָנפירער פון „פין־פאָר־קלאָב" זינט זיין אָנטשטייאונג. ער געהער אויך צום אָרבעטער־רינג און צו דער „פאָר־אכאָסיאיישאָן".

● **יוסף טאַלקאָווסקי —**

געבוירן אין יאָר 1896, אַ זון פון וועלוול דעם גילזן־מאַכער. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ קירזש־נער און געבליבן ביי דעמזעלבן פאַך אויך אין אַמעריקע, וואו ער איז געקו־מען אין יאָר 1910. זייט 20 יאָר פירט ער אָן אייגן געשעפט אין ניו־יאָרק. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1923 און האָט צוויי קינדער.

ער איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אָרבעטער־רינג און פון „פין־פאָר־קלאָב".

● **ס. טאָקער** — ניו־יאָרק

● **יעקב טויזנער —**

געבוירן אין יאָר 1896, אין פינסק. אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז ער גע־קומען אין יאָר 1914, חתונה־געהאַט אין יאָר 1922 און האָט צוויי קינדער. אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ קירזשנער און ביי דעם זעלבן פאַך איז ער איך באַשעפטיקט אין אַמעריקע. טויזנער האָט אין פינסק שוין באַלאַנגט צום „בונד" און איצט איז ער אַ מיט־גליד פון דער „אַמעריקן לייבאָר־פאַרטי" און פון דער „פאָריערס־יוניאָן".

● **משה חיים (אַלטער) טויזנער —**

(זע: זייט 432)

● **טוביה טוקעל —**

געבוירן אין יאָר 1889. אויסגעוואַנ־דערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1912. ער איז אַן אייגנטימער פון אַ בארבער־שאָפּ. ער האָט צוויי קינדער, איין זון איז אַ מעכאַניקער ביי עראָפּלאַנען.

ט. טוקעל באַלאַנגט צום אָרבעטער־רינג.

● **העריי טראַבמאַן** — ניו־יאָרק

● **הויפי טראָם (חיים טראָשינסקי)** — אין פריזן עלטער האָט ער אויס־געוואַנדערט פון פינסק, געוואויגט אַ צייט אין קענטאָקי און לעצטנס זיך באַ־זעצט אין לאָס־אַנדזשעלעס (קאַליפאָר־ניע). ער האָט אָריבערגעבראַכט אין די פאַראייניקטע שטאַטן זיין גאַנצע פאַמיליע.

● **חיים טראָסקי** — ניו־יאָרק

● **נייטן (ניסל) טרושינסקי —**

געבוירן אין פינסק. זינט 20 יאָר געפינט ער זיך אין די פאַראייניקטע שטאַטן. ער איז אַ טיכטיקער מיטגליד אין פינסקער ברענטש 252 אָרבעטער־רינג אין שיקאָגאָ, און נעמט אנטייל אין אַלע אַקציעס פון אַלגעמיינעם אָרבעטער־רינג.

● **אייב טשאַטנער** — וועניס, קאַל.

ו

● **ב. יאַנאָוו —**

אַטלאַנטיק־סיטי (ניו־דזשוירזי)

● **יעקב יאַנאָווסקי —**

געבוירן אין יאָר 1879 אין פינסק, אין יאָר 1904 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, חתונה־געהאַט אין זעלבן יאָר און האָט צוויי קינדער. ער האָט אין פינסק באַלאַנגט צום „בונד". ער איז אַ מיטגליד פון דער „אַמעריקן לייבאָר־פאַרטי" און פון אָרבעטער־רינג.

● **ה. יאַרמאָוו —**

אַטלאַנטיק־סיטי (ניו־דזשוירזי)

● **מ. יודאָוו** — ניו־יאָרק

● **לואי (לייזער) יודאָוויטש —**

געבוירן אין יאָר 1886. זיין פאָטער איז געווען אַ שמיד און ער אַליין האָט אין פינסק געאַרבעט אַלס שלאָסער. אין יאָר 1906 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, זיך באַזעצט אין ניו־יאָרק און דאָ געענדיקט אַ פאַך שולע. ביזן הייַנטיקן טאָג איז ער אַ מעטאַל־אָרבעטער.

לייזער יודאָוויטש געהער צו דער אייזן־אָרבעטער־יוניאָן און צום פינסקער ברענטש 210 אָרבעטער־רינג.

● **פעני יוליק —**

געבוירן אין יאָר 1870, אַ טאָכטער פון אַ פינסקער סוחר. זי איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1892 און גע־הייראַט מיט בעני יוליק (געבוירן 1868). זיי פירן אַ ביזנעס אין ניו־יאָרק, האָבן פינף קינדער, איין זון איז אַ דאָקטאָר.

● **אברהם יערענקאָס —**

געבוירן אין דראָהיטשין, אַ זון פון יעקב דעם סטאָליאַר. זיין פרוי שטאָמט פון זשיטאָמיר. אברהם און ברכה יא־רענקאס זיינען אַקטיוו אין פינסקער ברענטש 252 אָרבעטער־רינג אין שי־קאָגאָ און אויך אין דער דראָהיטשינער סאָסייעטי.

ל

● **אידא לאַנדאָ** — יאָנקערס (נ. י.)

● **בעני (בעריש) לובאַ —**

געבוירן אין יאָר 1889, אויסגעוואַנ־דערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1907. אין דער אַלטער היים האָט ער באַלאַנגט צו די סאָציאַליסטן־רעוואָלוציאָנערן. איצט איז ער אַ מיטגליד פון דער „אַמעריקן לייבאָר־פאַרטי". ער אָרבעט ביי דאָמען־קלייַדער און געהער צו דער „דרעס־מייקערס־יוניאָן". ער איז אַ טע־

טיקער מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַ. ר.

בעני לובאַ שטאַמט אַליין פון לאָמזשע, אָבער זיין פרוי איז פון פינסק, די לובאַס האָבן צוויי קינדער.

• **סאָלאָמאָן לוטאַן —**

געבוירן אין יאָר 1891, געקומען קיין ניו־יאָרק אין יאָר 1910. זיין מוטער האָט מען אין פינסק גערופן: ברכה די קרעמערקע. ער איז אַ פאָר־פאַברי־קאַנט, געהער צום ברענטש 210 אַ. ר., איז אויך טעטיק אין דער שול־באַוועגונג. ער האָט דריי קינדער.

• **מאָרים לוקמאַן** — ניו־יאָרק

• **אהרן ליבערמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1897 אין לאַהישין, אַ זון פון שמואל דוד. אין דער פריער יונגט איז ער געקומען קיין פינסק און שפעטער געווארן אַ בוי־מייסטער. אין יאָר 1906 האָט ער צוזאַמען מיט זיין פרוי, באַשע, אויך אַ לאַהישינער, אויסגעוואנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

ער נעמט אַן אַקטיוון אנטייל אין געזעלשאַפטלעכן לעבן פון שיקאַגאָ.

• **דזשוליום ליבערמאַן —**

געבוירן אין לאַהישין, אַ זון פון שלמה יאַנקל יואלס. אין יאָר 1898 קומט ער קיין פינסק צו זיין פעטער, ראובן דער רופא. ער הייבט אָן אַרבעטן אַלס סטאָליאַר און זיין וואוינונג אויף די לינישטשעס ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ קאָנספּיראַטיוון צוזאַמענקונפטס־קוואַרטיר פון פינסקער „בונד".

אין יאָר 1904 עמיגרירט ער אין די פאַראייניקטע שטאַטן, באַזעצט זיך אין שיקאַגאָ און ווערט אַן אַקטיוואר מיטגליד פון ברענטש 32 אַרבעטער־רינג. שפעטער העלפט ער גרינדן דעם פינסקער ברענטש 252, פון וועלכן ער איז אַ צייט לאַנג געווען פינאַנס־סעקרעטאַר.

די פרוי פון דזשוליוס ליבערמאָן, יהודית, איז די טאָכטער פון שמואל העגדעל פון לאַהישין. זי נעמט אַן אַקטיוון אנטייל אין געזעלשאַפטלעכן לעבן און באַזונדערס אין ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ. די ליבערמאַנס האָבן דריי קינדער.

• **נ. ליבערמאַן** — ניו־יאָרק

• **סוליע ליבערמאַן ע"ה —**

אין פינסק איז זי באַקאַנט געווען אַלס סילקע די קרעמערקע. זי איז געווען די שוועסטער פון ר׳ איטשע בית־דין שמש ע"ה, די רעכטע האַנט פון ר׳ דודל קאַרלינער. צוזאַמען מיט איר מאַן, ברוך משה פאַלקס, האָט סוליע ליבערמאַן ביז אין עלטער פון 85 יאָר געפירט אַ באַקאַליינע קראָם. איר אייניקל, מנחם ליבערמאַן, איז דערשאַסן געוואָרן בייַ דער קלויסטער־וואַנט צוזאַמען מיט די 35 פינסקער קדושים.

סוליע ליבערמאַן איז געווען באַוואוסט אין פינסק אַלס מלומדת, זי האָט געקענט תנ"ך און אַפילו גמרא.

סוליע ליבערמאַן

מען פלעגט זיך צו איר וועגן נאָך עצות און כלות האָבן בייַ איר אייגנע־לייגט זייערע נדנס.

זי האָט איבערגעלאָזט 16 אייניקלעך און 20 אור־אייניקלעך, וועלכע זיינען צעשפרייט איבער דער גאַנצער וועלט. צו אירע אַמעריקאַנער אייניקלעך געהערט די חשובע געזעלשאַפטלעכע טוערין, יעטא פינקעלשטיין.

• **.אַלעקסאַנדער ליווי —**
לאָס אַנדזשעלעס

• **העלען ליווי** — וועניס (קאַליפ.)

• **לואי ליווי —**
(זע: זייט 433)

• **מאַקס ליווי** — לאָס אַנדזשעלעס

• **איזידאָר ליפשיץ —**
מאָנטיסעלאָ (נ. י.)

• **שמואל ליפשיץ —**

געבוירן אין יאָר 1903, געקומען קיין ניו־יאָרק אין יאָר 1921. ער האָט אַ גראָסערי אין די בראָנקס, געהער צום נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד.

• **רבקה לעווי —**
(זע: זייט 433)

• **דזש. לעוויט** — ניו־יאָרק

• **לעווין אוו גיטעלמאַן** — ניו־יאָרק

• **אייב לעווין** — ניו־יאָרק

• **אַלטער לעווין —**

געבוירן אין יאָר 1888, אַ זון פון רייזל און יחיאל לעווין, באַוואוסט אין פינסק אַלס יחיאל דער בויער. אין יאָר 1907 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, התונה־געהאַט אין יאָר 1908, האָט אַ זון, וועלכער איז פון באַרוף אַן אַרכיטעקט.

אַלטער לעווין איז אין ריעל־עסטעיט ביזנעס און איז אויך טעטיק אַלס בילדינג־קאָנטראַקטאָר. ער איז אַ מיטגליד אין ברענטש 550 אַרבעטער־רינג.

• **אַלטער לעווין** — ניו־יאָרק

• **בנימין לעווין —**

געבוירן אין יאָר 1891, זיינע עלטערן האָבן אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, וועו ער איז אַלט געווען זעקס חדשים. ער האָט התונה־געהאַט אין יאָר 1914, האָט פיר קינדער און איז אין די איבשוערענס־ביזנעס. ער געהער צו דער געזעלשאַפט „עזרת־אַחים בני־פינסק" און איז אַן אַקטיוואר מיטגליד אין „יאַנג־איזראַעל". ער איז געווען דער אַרגאַניזירער און ערשטער פּריזידענט פון „יאַנג־איזראַעל אַוו פלעטבוש".

• **דינה לעווין —**

געבוירן אין יאָר 1897, אַ טאָכטער פון וויקטאָר און ראַיע וואַטמאַן. זי איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1913, געאַרבעט אַלס שניידערין, און נאָכן טויט פון איר מאַן געעפנט אַ וועשעריי. זי האָט צוויי קינדער. איז אַ מיטגליד אין דער געזעלשאַפט „עזרת־אַחים בני פינסק".

• **.טישאַרלז לעווין** — ניו־יאָרק

• **יסף לעווין —**

געבוירן אין ראַיגע, זייער יונג געקומען קיין פינסק אין געאַרבעט בייַ בוכבינדעריי. ער האָט התונה געהאַט

דאָרט מיט חיה הענע פוטערמאַן און אין 1905 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע.

די לעווינס האָבן איין טאָכטער און דריי זין: מאיר, לייזער, הערשל און נחמה.

יוסף לעווין איז אַ מיטגליד פון פינסקער בראנטש 210 אָרבעטער־רינג.

• **יצחק לעווין** — אַטלאַנטיק־סיטי

• **לואי לעווין —**

געבוירן אין יאָר 1894 אין פינסק. ער האָט אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1910, חתונה־געהאַט אין יאָר 1917 און האָט צוויי קינדער. אין דער היים איז ער געווען אַ שמיד און איצט איז ער אַ פלאָמבער פאַר זיך און באַשעפטיקט דריי אָרבעטער. ער איז אַ מיטגליד אין דער סאָציאַליסטישער פאַרטיי און גיט זיך אָפּ מיט געזעל־שאַפטלעכער אַרבעט.

• **מייער לעווין —**

געבוירן אין יאָר 1902 אין פינסק, אַ זון פון חיה־העניע און יוסף לעווין.

מאיר לעווין איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1920. ער וואוינט אין ניו־יאָרק, איז פאַרהיראַט. זיין פרוי, דזשע־סי, איז אַן אַמעריקאַנער געבוירענע.

• **מאַקס לעווין** — וואַשינגטאָן

• **פראַנק לעווין** — ניו־יאָרק

• **פאול (פרץ) לעווין —**

געבוירן אין יאָר 1893 אין פינסק, אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ גילזן־מאַכער. קיין אַמעריקע איז פאול לעווין געקומען אין יאָר 1912, ביזן יאָר 1918 האָט ער געאַרבעט אַלס פאַריער ביי יענעם, דאַן האָט ער געעפנט אַן אייגן פוטערוואַרג־געשעפט.

ער געהער צו דער „פאַריערס־אַסאָסיאיישאַן", צום אָרבעטער־רינג, „פּין פאַר־קלאַב" און „מאונט־אידן־סענטער" פון די בראנקס. ער איז אַ טעטיקער מיטגליד פון פינסקער בראנטש 210 א. ר. און ווייס־פרעזידענט פון אַן אָרטאָדאָקסישער שול. פאול לעווין האָט געניטמען אַן אָקטיוון אנטייל אין קאַמיטעט פון „טויזנט יאָר פינסק".

• **פעשקע לעווין —**

די פרוי פון פאַרשטאַרבענעם שאַמע לעווין. זי איז אָקטיוו אין ניו־יאָרקער יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן און איז באַזונדערס טעטיק אין די אַרגאַניזאַציעס פון יידישן סאָציאַליסטישן פאַר־באַנד. פעשקע לעווין איז אויך אַ מיט־גליד פון פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. אָרבעטער־רינג. זי האָט פיר קינדער.

מ

• **היימאן מאַטילסקי** — ניו־יאָרק

• **יעקב מאַכלעדער** — ניו־יאָרק

• **סענדער מאַכלעדער —**

געבוירן אין יאָר 1864 אין פינסק, אַ זון פון שיינדל און יאַנקל מאַכלעדער. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1910 און האָט דריי קינדער.

סענדער מאַכלעדער האָט אין יאָר 1910 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. אין דער אַלטער היים האָט ער געאַר־בעט אין דער שוועבל־פאַבריק און אין אַמעריקע איז ער אין פּיעניטנג־ביזנעס. ער איז אַ מיטגליד פון „אָרדער ברית אברהם".

• **סעם מאַלאַקאָוו** — וואַשינגטאָן

• **פיליפּ מאַמליאַנסקי** — ניו־יאָרק

• **הערי מאַרגאָלין** — ניו־יאָרק

• **סעמועל מ. מאַרק —**

געבוירן אין יאָר 1884, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1903. אין דער היים איז ער געווען אַ סיראָפ־מאַכער. ער וואוינט אין ניו־יאָרק און איז אַ פאַדיאַטריסט און קיראָפראַקטער.

• **ה. מאַנטאַג** — ניו־יאָרק

• **מאָריס מיללער** — וואַשינגטאָן

• **מאַקס מילסטאָן** — שיקאַגאָ

• **ד"ר דוד מילער** —

(זע: זייט 434)

• **מאַקס ל. מילער —**

געבוירן אין יאָר 1890, אַ זון פון זינדל מילער. אין דער אַלטער היים האָט ער געאַרבעט אַלס אָנגעשטעלטער. אין יאָר 1908 האָט ער עמיגרירט קיין אַמעריקע און זיך באַזעצט אין ניו־יאָרק, וואו ער וואוינט ביז היינט מיט זיין פרוי און צוויי קינדער. ער איז אַן אייגנטימער פון אַ פאַר־געשעפט. מ. מילער געהער צום אָרבעטער־רינג און איז באַזונדערס טעטיק אין „פּין־פאַר־קלאַב", אין וועלכן ער פאַרנעמט דעם אַמט פון וויס־פרעזידענט.

• **דזשוליום מילשטיין —**

געבוירן אין יאָר 1888, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1905, געלעבט אַ צייט אין קליוולאַנד און איצט אין די בראנקס, וואו ער אָרבעט אַלס סטאָליער. דזש. מילשטיין האָט פיר קינדער, אָלע באַקומען זיי העכערע בילדונג. ער איז אַ מיטגליד אין דער „קאַרפענטער־יוניאָן" און פון „פעמילי־סוירקל".

• **מאַקס מינאַרסקי** — ניו־יאָרק

• **יעקב מישקין** — וואַשינגטאָן

• **מאָריס מעדניק** — ניו־יאָרק

• **אברהם מעלצער —**

געבוירן אין יאָר 1905, אַ זון פון הרב משה מעלצער. אין דער היים איז אברהם מעלצער אין עלטער פון 17 יאָר שוין געווען אַ פאַרוואַלטער פון אַ מיל.

ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1923, חתונה־געהאַט אין יאָר 1927 אין האָט דריי קינדער. ער וואוינט אין ניו־יאָרק און איז אַן אייגנטימער פון אַ פאַר־שאַפ. געהער צום „פּין־פאַר־קלאַב" און צו דער געזעלשאַפט „בייטס אָוו פּיטיאָס".

• **א. מענאַקער** — ניו־יאָרק

• **אהרן מעשל** — ניו־יאָרק

נ

• **ד"ר עזריאל נאַקס** — ניו־יאָרק

• **דזשאָזעף נאָרטאָן —**

געבוירן אין יאָר 1885, אַ זון פון חנה פייגל און נחום קנובאָוויץ. ער איז געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1914. פון דער היים אַ שניידער איז ער ביי שניידעריי אויך געבליבן ביזן הייַנטיקן טאָג.

אין פינסק איז ער געווען אַ טעטי־קער בונדיסט און היינט — אַ מיטגליד פון פינסקער בראנטש 210 אָרבעטער־רינג און יידישן סאָציאַליסטישן פאַר־באַנד.

• **מ. ניומאַן** — לאָס־אַנדזשעלעס

• **אהרן יודל (יהודה) נוידיטש —**

צוזאַמען מיט זיין פרוי, שרה, האָט ער אויסגעוואַנדערט פון פינסק אין די פאַראייניקטע שטאַטן. ביידע נעמען זיי אַן אַקטיוון אנטייל אין יידישן געזעל־שאַפטלעכן לעבן אין שיקאַגאָ און באַ־

זונדערס זיינען זיי טעטיק אין פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג און אין פינסקער „אינדעפענדענט־פאַראיין". אין דער לעידיס־אַקזיליערי פון דעם זעלבן פאַראיין האָט שרה נייריטש שוין פאַר־נומען דעם אַמט פון פרעזידענטין.

• **אייב נייריטש** —

געבוירן אין פינסק, געווען טעטיק אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אַלס מיטגליד פון „יונגן בונד". קומענ־דיק קיין אַמעריקע האָט ער זיך אָנגע־שלאָסן אין פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאָגאָ.

• **יעקב נייריטש** —

געבוירן אין יאָר 1878, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1904. זיין פאָטער, זאָזול נייריטש, איז געווען אַ סוחר און אויך דער זון האָט זיך אין דער אַלטער היים פאַרנומען מיט געשעפט. ערשט נאָכן אָנקומען קיין אַמעריקע האָט ער אָנגעהויבן שטודירן. געלערנט אַ צייט אין „קופער־יוניאָן", דערנאָך אין יואלפעריזאָ־אוניווערזיטעט און גראָדו־אירט אלס עלעקטריקאל־אינזשיניער. ער איז אויך אַ געשעפטסמאַן.

יעקב נייריטש האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1909 און האָט פיר קינדער. איין זון איז אַ לאָיער, אַ צווייטער שטו־דירט מעדיצין און אויך די איבעריקע צווי קינדער באַקומען העכערע בילדונג.

• **מאָקס נייריטש** — לאָס־אַנדזשעלעס

• **מאָריס נייריטש** — ניו־יאָרק

• **הערי נימצאָוויטש** —

געבוירן אין איוואניק אין יאָר 1888, אַ זון פון די איוואניקער קאַלאָניסטן, שרה און שמואל נימצאָוויטש. ער איז געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1911 און זינט דאַן איז ער אין פאָר־ביזנעס.

ער בעמט אַן אַקטיוון אנטייל אין דער „פראָגרעסיוו איוואָניקער אסאָ־סיאיישאַן", פון וועלכער ער איז גע־וועזן 4 יאָר צייט פרעזידענט. ער איז וויס־פרעזידענט פון „פין־פאָר־קלאָב". אויך מרס. ראָז נימצאָוויטש איז טעטיק אין פאַרשידענע וואוילטעטיקע אָרגאַ־ניזאַציעס. די נימצאָוויטשעס האָבן צווי קינדער, אַ זון און אַ טאָכטער, וועלכע האָבן באַקומען העכערע בילדונג.

ס

• **מאַקס סאָלאָמאָן** —

געבוירן אין יאָר 1892, אין יאָר 1910 עמיגרירט אין די פאַראייניקטע שטאַטן און זיך באַזעצט אין ניו־יאָרק, אין דער אַלטער היים איז ער געווען אַ זיגערמאַכער און איצט איז ער אַן אייגנטימער פון אַ דזשולערי־סטאָר.

ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1916 און האָט דריי קינדער. זיי באַקו־מען אָלע העכערע בילדונג. ער איז אַ מיטגליד אין די „נייטס אָוו פיטיאַס" און איז אַ קעפטן אין די „באַי־סקאוטס".

• **סעם סאָלאָמאָן** — ניו־יאָרק

• **משה סאָלעד** —

אַ זון פון ר׳ קלמן בר׳ משה סאָלא־דאָוויק פון סלאָנים, וועלכער האָט גע־שטאָמט פון די פאָמיליעס פון ר׳ יעקב בעל־מגיה און צבי־הירש, דעם שטאָט־כע דער בכור איז משה סאלעד, געבוירן אין 1868; דער צווייטער זון, שמואל, איז געשטאָרבן אין אַמעריקע און איבער־גלאָזט 1 זון און דריי טעכטער; די איינציקע טאָכטער פון ר׳ קלמן, לאה, איז געשטאָרבן אין אַמעריקע און גע־לאָזן אַ זון; יוסף איז אין אַמעריקע, האָט דריי זין און 1 טאָכטער; שמעון איז אין אַמעריקע, האָט זין און איין טאָכטער; יצחק איז געשטאָרבן אין אַמעריקע; בערל געפינט זיך אין אַמע־ריקע, האָט זין און טעכטער; אברהמל געפינט זיך אין אַמעריקע, האָט זין און טעכטער; חיים און יעקב געפינען זיך אין פינסק. יעקבס זון איז דאָס דער באַוואוסטער פינסקער עילוי, הרב משה סאָלאָדאָוויניק, וועלכער איז לעצטנס, נאָך לאַנגע וואַנדערונגען, אָנגעקומען קיין אַמעריקע. הרב משה סאָלאָדאָוויניק האָט 12 יאָר צייט געלערנט אין דער חזן פון ביאַליסטאָק. ר׳ קלמן איז געווען אַ תלמיד פון פינסקער שטאָט־מגיד און ער האָט אין פינסק חתונה־געהאַט מיט ר׳ דוב בערלס טאָכטער, בריינדל. ער איז נפטר געוואָרן ז׳ אדר ב׳ תרפ״ז (1927) אין עלטער פון 80 יאָר. מרת בריינדל איז נפטר געוואָרן ט׳ סיון תר״פ (1920) אין עלטער פון 73 יאָר. זיי האָבן געהאַט צען קינדער, פון וועל־ראדינער ישיבה און אַ דאָנק זיין התמדה און שארפן מח זיך דערוואָרבן גרויס בקיאות אין ש״ס און פוסקים.

משה סאלעד האָט אין די יונגע יאָרן געלערנט אין פינסק ביים באַוואוסטן נאַציאָנאַלן מגיד ר׳ צבי־הירש מאַס־ליאַנסקי, וועלכער האָט אין אים איינ־געפלאַנצט אַ שטאַרקע ליבע צו דער שפראַך פון די נביאים און צום תנ״ך.

משה און אסתר סאַלעד

אין דער זעלבער צייט האָט מ. סאלעד זיך געלערנט אַ מלאכה — דאָס דעקאָ־רירונג־פאַך.

אין 1889 האָט משה סאלעד חתונה געהאַט מיט דער טאָכטער פון מאיר חיים קאַלאָדני, אסתר. נאָך דער חתונה האָט ער אונטערגענומען פֿאָדריאַדן צו דעקאָרירן גרויסע געבוידעס. אַרום 1890 האָט ער פֿאַרלאָזן פינסק און איבער ענגלאַנד אָפּגעפֿאָרן קיין אַמע־ריקע, וואוהין ער האָט אויך באַלד אַראָפּגעבראַכט זיין ברודער שמואל. נאָך צוויי יאָר אָפּזיין אין אַמעריקע האָט משה כאַלעד זיך אומגעקערט קיין פינסק און זיך וויטער פֿאַרנומען מיט פֿאָדריאַדן. פֿאַר דער וועלט־מלחמה פון 1914 איז ער וויידער געקומען קיין אַמעריקע אויף אַ באַזוך צו זיין ברודער שמואל. דער קריגס־אויסברוך האָט אים אוממעגלעך געמאַכט דאָס צוריקפֿאָרן אַהיים, וואו זיין פֿאַרמעגן איז דערווייל פֿאַרניכטעט געוואָרן. משה סאַלעד איז שוין פֿאַר־בליבן אין אַמעריקע און אַריבערגע־בראַכט אַהער זיין פֿאַמיליע, די פרוי מיט זיבן קינדער (4 טעכטער און דריי זין), זיך באַזעצט אין דזשוירזי־סיטי, וואו ער וואוינט ביז היינט־צו־טאָג.

אין אַמעריקע האָט משה סאַלעד געפירט גרויסע ריעל־עסטייט־געשעפטן, געהאַנדלט מיט פֿאַרב־מאַטעריאַלן און געווען אויך אַ בוי־אונטערנעמער. ער האָט געגרינדעט אַ פירמע „סאלקאוט־פּיינט־קאָמפּאַני", וואָס אַרבעט אויס אַרטיקלען מיט אַ טרייד־מאַרקע „שומרי־שבת", ווי אַן אונטערשטרייכונג פון זיינע דעליגיעזע פרינציפּן און טראַדיציאָנעלער אויסגעהאַלטנקייט. אויך זיינע זין זיינען דערפֿאָלגרייכע געש־שעפטסלייט. די טעכטער זיינען אַלע פֿאַרהיראַטע. איין טאָכטער איז די פרוי פּין למדן און שוחט, ר׳ חיים זיידעס. די טאָכטער רחל איז געשטאָרבן י״ב אלול תרצ״ט (1939) אין געלאָזן 4 יתומים.

משה סאַלעדס פופצן אייניקלעך באַ־קומען אַ טראַדיציאָנעלע יידישע דער־ציאונג. 2 קינדער פון זיין זון, לייבל, לערנען אין ניו־יאָרקער ישיבות. משה כאַלעד איז שטאַרק פֿאַראינטערעסירט אין די טראַדיציאָנעל־יידישע בילדונגס־אַנשטאַלטן. ער נעמט אַן אַקטיוון אנטייל אין רעליגיעזע אינסטיטוציעס, ווי די קאָנגרעגעישאָן „צמח צדק" אין בעיאָן, און איז דער גרינדער פון דער שול „אהבת אחים" אין דזשוירזי־סיטי. ער האָט אַ טיפן יראת־הכבוד פאַרן אנדענק פון די פאַרשטאָרבענע מיטגלידער פון זיין משפּחה. אין יאָר 1929 איז געגרינ־דעט געוואָרן דער „סאַלעד פאַמיליען־פאַראיין".

● **בענדזשאַמין (פּיניע) סאַנדבערג** — געבוירן אין יאָר 1895 אין פּינסק, אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1911 און איז אין ניו־יאָרק אַן אייגנ־טימער פון אַ פאָר־שאָפּ.

בענדזשאַמין סאנדבערג האָט דריי זין. ער איז אַ מיטגליד פון פינסקער בוי. 210 אַ. ר. „פּין־פאָר־קלאָב" און „פאָר־מאַנופּעקטשורער־אַסאָסיאיישאָן".

● **.אייזיק סאנדבערג** — געבוירן אין יאָר 1879, אַ זון פון צפורה און מרדכי סאַנדבערג. זיין פאָ־טער פלעגט פירן האַלץ־טראַנספּאָרטן קיין דאַנציק און מעמעל. אין יאָר 1906 האָט ער חתונה־געהאַט מיט דער טאָכטער פון אַ פינסקער תושב, סאָצע גלויבערמאַן פון בריסקער גאַס.

די סאַנדבערגס זיינען געקומען אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1923, זיי וואוינען אין ניו־יאָרק, האָבן דריי טעכטער און אייזיק סאנדבערג האַנדלט מיט רויע וואָל. ער איז אַ מיט־גליד פון דער ציוניסטישער אָרגא־ניזאַציע

● **מרס. ה. סטאָלאָוו** — אַטלאַנטיק־סיטי

● **.דייוו און סטאַנלעי סטאָן** — לאָס־אַנדזשעלעס

● **סעם סטאָן** — לאָס־אַנדזשעלעס

● **שמעיה סטאָק** — (זע: ז״ט 435)

● **אייב סיימאָן** — יוניאָן־סיטי (ניו־דזשוירזי)

● **הערי סיימאָן** — ניו־יאָרק

● **יוסף סיימאָן** — ניו־יאָרק

● **מאָזעס סיימאָן** — ניו־יאָרק

● **הערי סילווערמאַן** — געבוירן אין יאָר 1895, אַ זון פון אַברהם־לייב און פייגע חיה טשערטאָק.

הערי סילווערמאַן איז אין דער היים געווען אַ בוכהאַלטער. ער האָט אויסגע־וואַנדערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1920, חתונה־געהאַט אין יאָר 1924 און האָט פיר קינדער.

די סילווערמאַנס וואוינען אין וואַ־שינגטאָן, וואו זיי באַזיצן אַ גראָסערי.

● **הערש בער (הירשל) סילווערמאַן**— געבוירן אין פינסק, אַ זון פון מרדכי דעם גלעזער.

הערש בער סילווערמאַן, ווי אויך זיין פרוי, זענען אַקטיוו אין יידישן געַ־זעלשאַפטלעכן לעבן אין שיקאָגאָ. ספּע־ציעל ווידמען זיי זיך די אָנגעלעגנ־הייטן פון יידישער דערציאונג. זיי זענען באַזונדערס טעטיק אין די שלום־עליכם־שולן אין שיקאָגאָ און העלפֿן מיט אין אַלע אַקציעס לטובת דער מאָדער־נער, וועלטלעכער יידישער קולטור.

● **יוסף סילווערמאַן** — געבוירן אין יאָר 1886. אין דער אַלטער היים איז יוסף סילווערמאַן גע־וועַן אַ פריקאַזשטשיק. אין יאָר 1920 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאָר־אייניקטע שטאַטן, חתונה־געהאַט אין יאָר 1919 און האָט דריי קינדער. ער וואוינט אין וואַשינגטאָן און איז אַ גע־שעפטס־מאַן.

● **לואי סילווערמאַן** — אין פינסק איז ער באַקאַנט געוואָן אַלס לייזער מאָטל דעם בלעכערס. גע־קומען אין די פאָראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1903. די סילווערמאַנס זענען אק־טיוו אין יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין שיקאָגאָ. זיין פרוי, סאָפיע, איז די פּרעזידענטין פון דער „פינסקער לייַדיס אַרפאַן אייד־סאָסייעטי".

● **מאָריס י. סילווערמאַן** — געבוירן אין יאָר 1885, אין 1900 געקומען אין די פאָראייניקטע שטאַטן צוזאַמען מיט זיינע עלטערן, ברוך לייב און עטל סילווערמאַן, וועלכע האָבן אין פינסק געהאַט אַ שפּייז־געזעלבל און אין אַמעריקע — אין האָטעל־ביזנעס.

מאָריס סילווערמאַן איז אין פינסק געזעון אַ ציגאַרן־מאַכער און געאַרבעט

ביי שעיה גווירצמאַן. אין דעמזעלבן פאַך האָט ער אַ צייט געאַרבעט נאָך זיין אָנקומען אין ניו־יאָרק. היינט וואוינט ער אין וואַשינגטאָן, וואו ער פירט אַ „ריעל־עסטעיט"־ביזנעס.

מאָריס סילווערמאַן האָט חתונה־גע־האָט אין יאָר 1907, האָט דריי קינדער און צוויי אייניקלעך.

• **יצחק סינאָוויטש —**

געבוירן אין יאָר 1877, אויסגעוואַנ־דערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1904. די סינאָוויטשעס וואוינען אין ניו־יאָרק און זענען אין סטעישאָנערי־ביזנעס. זיי האָבן צוויי קינדער.

יצחק סינאָוויטש איז אַ טעטיקער מיטגליד אין דער געזעלשאַפט „שוחרי־טוב".

• **א. סינאָוויץ** — ריטשמאן־היל (נ. י.)

• **מ. סיפֿערשטיין —**

דזשוירזי־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **יצחק סיראָטאַ —**

געבוירן אין יאָר 1892, אַ זון פון מיכל און האַדעס סיראָטאַ. אין יאָר 1908 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. ער האָט חתונה־געהאַט אין יאָר 1916 און האָט דריי קינדער. אַ צייט האָט ער געוואוינט אין ניו־יאָרק און איצט לעבט ער אין וואַשינגטאָן, וואו ער פירט אַ געשעפט.

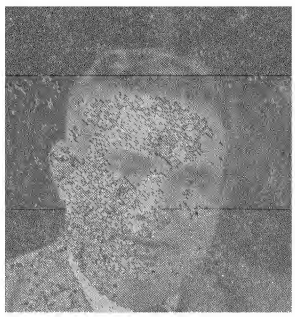
יצחק סיראָטאַ איז אַ מיטגליד אין דער געזעלשאַפט „נייטס אָוו פיטיאַס" אין אין יידישע געזעלשאַפטלעכע אינ־סטיטוציעס.

• **איזידאָר סעווין —**

פינסק האָט ארויסגעגעבן נישט נאָר געלערנטע און פאָליטיקער פון אַ וועלט־מאַסשטאַב, נאָר אויך אינדוסטריעלע און ביזנעסלייט, וועלכע האָבן געשאַפן נייע ווירטשאַפטס־צווייגן אין די פאַר־שיידענע לענדער, וואוהין זיי האָבן אויסגעוואַנדערט. אין זיד־אַפריקע, אין אויסטראַליע, אין פאַלעסטינע און בא־זונדערס טאַקע אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז צו פאַרצייכענען נעמען פון פינסקער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן זיך דערשלאָגן צו ערשטראַנגיקע פאָזיציעס אין פינאַנציעלן און געשעפטלעכן לעבן פון לאַנד.

צו אָט די דערפאָלגרייכע פינסקער לאַנדסלייט געהערט איזידאָר סעווין, וועלכער האָט צו זיין הויכער סאַציא־לער פאָזיציע זיך דערשלאָגן דורך שווערער, ערלעכער אַרבעט, אומדער־מידלעכער אָנשטרענגונג און איניציא־טיוו, וואָס ער האָט אַרויסגעוויזן אין דעם געזאָלין־ביזנעס.

איזידאָר סעווין איז געבוירן אין פינסק, אין יאָר 1886, ביי באַלעבאַ־טיש־פרומע עלטערן. זיין פאָטער, באַ־קאַנט אין פינסק אַלס נח דער קרעמער, האָט געהאַט אַ קראָם אין ר' זרחס גאַס. ער איז געשעצט געווען אין שטאָט אַלס אַ בן־תורה און גרויסער מכניס־אורח. זיין זיידע, וויידער, ר' בנימין דער שמש, איז געווען איינער פון די פאָפולערסטע געשטאַלטן, וואָס

איזידאָר סעווין

דאָס רעליגיעזע יידישע פינסק האָט אַרויסגעגעבן. ר' בנימין איז במשך פון 40 יאָר צייט געווען שמש פון דער פינסקער גרויסער שול. ער האָט געזען אויסוואַקסן דריי דורות מיט נייע באַ־ווענונגען און אידעען און ער איז דורך אַלעמען געווען גלייך באַליבט. פיל פון די פינסקער לאַנדסלייט אין אַמעריקע געדענקען נאָך די שטאָלצע פיגור פון ר' בנימין דעם שמש, זיין הדרת־פנימדיקן אויסזען, און היטן אויף ווען אים דעם אָנדענק ווי ווען איינעם פון די שענסטע יידן, וואָס פינסק האָט אַרויסגעגעבן. ער איז געשטאָרבן אין עלטער פון 85 יאָר. די קהלה האָט אים געשטעלט אַ מצבה, אויף וועלכער עס איז אויסגעקריצט געווארן דאָס בילד פון דער גרויסער שול, וואו ר' בנימין האָט פאַרברַאכט דעם גרעסטן טייל פון זיין לעבן. ער האָט איבערגעלאָזט הע־כער זיבעציק אייניקלעך אין אוראייי־ניקלעך, וואָס זענען צעשפרייט איבער דער וועלט און ביי וועמען עס איז טייער דער אָנדענק פון זייער גרויסן זיידן.

צו די אייניקלעך פון ר' בנימין דעם שמש געהערט טאַקע איזידאָר סעווין, וועלכער האָט דעם פאָרטרעט פון זיין זיידן געלאָזט צייכענען דורך דעם באַ־קאַנטן יידישן קינסטלער שאול ראָסקין.

איזידאָר סעווין איז געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1904. אין דער אַלטער היים האָט ער גע־אַרבעט אַלס שלאָסער־מעכאַניקער, אָבער אַריבערקומענדיק קיין אַמעריקע איז ער מגלגול געוואָרן אין אַ שנייידער. ער האָט אָבער שנעל פאַרלאָזט דאָס שנייי־דעריי און געוואָרן אַ פּעינטער. נאָך אַ קורצער צייט פון פאַרברענגען אין ניו־יאָרק, איז ער אַוועק אין פענסיל־וואַניע און במשך פון עטלעכע יאָר שווער געהאַרעוועט, געטאָן אַלערליי מלאָכות, געאַרבעט ביי וואָס עס האָט זיך נאָר געלאָזט און אָנגעזאַמעלט די ערשטע עטלעכע דאָלאָר. ער איז דאָן צוריקגעקומען קיין ניו־יאָרק אויף זיך געמומען צו מסחר, צושטעלנדיק פאַרב אין אויל פאַר פּעינטערס. אַמערשט האָט ער זיין סחורה פונאַנדערגעפירט מיט אַ פערד און וועגעלע און שפּעטער שוין מיט אַן אויטאָמאָביל.

די בליץ־שנעלע אָנטוויקלונג פון דער אויטאָמאָביל־אינדוסטרי האָט צו־געציגן די אויפמערקזאַמקייט פון דעם יונגען ביזנעסמאַן. ער האָט דערזען אַ נייַ פעלד פון איניציאַטיוו און אָנשטאָט צוצושטעלן פאַרב און אויל פאַר פּעינ־טערס, האָט ער נענומען צושטעלן אויל און גזאָלין פאַר אויטאָמאָביל־דרייי־וועלס. זיין ערשטע גזאָלין־סטעישאָן האָט ער געעפנט אויף דער קרייצונג פון דעלענסי און קלינטאָן־סטריט נעבן דער בריק, וואו דער פאַרקער איז אַ גרויסער. דאָס איז געווען אין יאָר 1912.

אין יאָר 1913 האָט איזידאָר סעווין חתונה געהאַט מיט זיין קוזינע, שרה סטראבינסקי פון קרעמענטשוג. אירע

עלטערן שטאַמען אויך פון פּינסק. זי איז אויך אַן אייניקל פון ר׳ בנימין דעם שמש. אין דערזעלבער צייט האָט ער אויסגעבריטערט זיין ביזנעס און געעפנט אַ צווייטע גיזאָלין־סטאַנציע אין ברוקלין און אַזוי שטופנווייז אַרײַ־בער צו האַלסעיל־ביזנעס פון גיזאָלין,

ר׳ בנימין דער שמש
(צייכענונג פון שאול ראַסקין)

מאַכנדיק זיינע אינקוויפונגען דירעקט פון די ריפיינעריס.

זיינע געשעפטן האָבן אָנגענומען זייער אַ גרויסן שוואונג, וועז ער איז געקו־מען אויף דער אידעע צו ווערבירן פאַר זיך אַ פעסטע, שטענדיקע קליענטעל צווישן די ניו־יאָרקער טאַקסי־קאַמפּא־ניס, וואָס געפינען זיך הויפּטזעכלעך אין יידישע העגט. ער האָט אָנגעהויבן מיט אַ פאַרקויף פון 30 טויזנט גא־לאָנס אַ חודש און דערפירט צו אָנ־דערהאַלבן מיליאָן גאַלאָנס אַ חודש, מאַכנדיק אַ יערלעכן אומזאַץ פון אַן ערך אָנדערהאַלבן מיליאָן דאָלאַר.

איזידאָר סעווין איז נישט באַרוישט געוואָרן פון זיינע פינאַנציעלע דער־פאָלגן. ער איז וויטער פאַרבליבן דער־זעלבער פאָלקס־מענטש, וועלכער אַר־בעט אַ גאַנצן טאָג צוזאַמען מיט זיינע אָנגעשטעלטע האָנט ביי האָנט. דידאָזיקע פּשטות דריקט זיך אויך אויס אין באַ־צוג צו זיינע לאַנדסלייט, מיט וועלכע ער פאַרקערט, און דעם גרויסן אינ־טערעס, וואָס ער ווייזט אַרויס פאַר כלל־זאַכן. ער איז באַקאַנט אַלס גרוי־סער נדבן. נישטאָ אין ווייטיקע יידי־שע אינסטיטוציע, וואו ער זאָל נישט צוטראָגן זיין בריי־טהאַרציקע ביישטיי־ערונג. ער איז אָקטיוו אין אַ ריי גרויסע ניו־יאָרקער יידישע אָרגאַניזאַ־ציעס און אין די לאָקאַלע אינסטיטוט־ציעס פון דער יידישער קהלה אין פאָ־רעסט־היל, וואו די פאַמיליע סעווין וואוינט אין אַ געשמאַקפול איינגעריכ־טעטן הויז.

אין יאָר 1939 האָט איזידאָר סעווין געעפנט דעם גרונט צו דער געבידע פון „דזשואיש סענטער" אין פאָרעסט־היל און דערבי מנדב־געווען אַ גרויסע סומע געלט פאַר אָט דער נייער אינ־סטיטוציע. אין די יערלעכע קאַמפּיינס פון „יונייטעד דזשואיש־אַפּיל" און דער צדקה־פעדעראַציאָן באַטיליקט זיך אי־זידאָר סעווין מיט באַדייטנדע סומעס. ער איז דער טשערמאַן פון דער טעקס־קעב־דיוויזשאָן אין דעם קאַמפּיין פון דער צדקה־פעדעראַציע.

אויך מרס. סעווין איז געזעלשאַפט־לעך אָקטיוו אין פאַרשיידענע פרויען־אָקזיליאַריס און זי פון איר זייט מאַכט אויך גרויסע בייטראָגן.

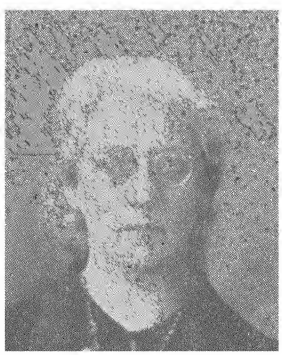
די סעווינס האָבן פיר קינדער, צוויי טעכטער און צוויי זין. זיי האָבן אַלע באַקומען אַ גאַציאָנאַל־יידישע דערציי־אונג. דער עלטסטער זון, בענדזשאַמין, איז אַ לאָיער און איז פאַרבונדן מיט די ביזנעס פון פאָטער. ער איז דער סעקרעטאַר פון דער ציוניסטישער אָר־גאַניזאַציע אין פאָרעסט־היל. דער צוויי־טער זון, מעלווין, איז אַ מעקאַניקל־אינזשעניר און אַרבעט אויך מיטן פּא־טער אַלס טעכנישער ראַטגעבער. די עלטערע טאָכטער, אידיט, האָט גראַדו־אירט קאָלעדזש און האָט חתונה געהאַט מיט ד״ר סעמועל קאָהען. זי איז טע־טיק געזעלשאַפטלעך אַלס פירערין פון אַ גוירל־סקאָוט־אַרגאַניזאַציע. די יינג־סטע טאָכטער האָט גראַדואירט פון ניו־יאָרקער קאָלעדזש.

מר. און מרס. סעווין האָבן די לעצ־טע יאָרן געמאַכט גרעסערע רייזעס דורכן אַמעריקאַנער קאָנטינענט, באַזוכנ־דיק ספּעציעל די לענדער, וואָס זיינען באַקאַנט מיט זייערע רייכע פּעטראָל־קוואַלן.

איזידאָר סעווין האָט פון שטענדיק אָן זיך אינטערעסירט מיט דער טע־טיקייט פון די פּינסקער לאַנדסמאַ־נשאַפּטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין אַמע־ריקע און מיט אַ ברייטער האָנט גע־האַלפן אײַן אָלע זייערע אָקציעס, סיי פאַר דער אָלטער היים, ווי אויך פאַר זייערע אינסטיטוציעס דאָ, אין די פאַר־אייניקטע שטאָטן.

- **הערי סעווין** — ניו־יאָרק
- **ד״ר ב. סעווין** — ניו־יאָרק
- **שלמה סעלניק (זשעלעזניקאָוו)** — (זע: זייט 436)
- **ראָזע סעלניק** —

די פרוי פון שלמה סעלניק, פון דער היים: ליפּסקי, געבוירן אין פּינסק.

ראָזע סעלניק

זי איז געווען אַן אָקטיוע טוערין פון „בונד" אין פּינסק. פון פאַך אַ שנייי־דערין האָט זי באַלאַנגט צו דער

„סכאדקע", וואס איז אין פינסק אנגע־פירט געוואָרן דורך שלמהקען.

ראָזע סעלניק איז טעטיק אין די אַרבעטער־רינג־שולן און באַלאַנגט צום שטאַטישן פרויען־קאָמיטעט פון אַרבע־טער־רינג. זי איז איינע פון די גרינדערינס פון פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג. זי באַטייליקט זיך אויך אַקטיוו אין אַלע אַקציעס פון ברענטש 210 א. ר.

ע

• **אברהם יצחק עלמאַן —**
(זע: זייט 437)

• **ל. עלמאָוו** — ניו־יאָרק

• **ח. עלשטיין** — ניו־יאָרק

• **ישראל עלשטיין** — ניו־יאָרק

• **ל. עפּשטיין** — ניו־יאָרק

פ

• **וולאַדימיר פאדריסקי** — ניו־יאָרק

• **העדי פאַמעראַנץ —**

געבוירן אין יאָר 1986, געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1911, אין ניו־יאָרק האָט ער אין אָנהויב גע־אַרבעט ביי שניידערייַ, דערנאָך געוואָרן אַ געשעפט פון שרייב־מאַטעריאַלן און איצט איז ער באשעפטיקט אין דער קלייַדער־אינדוסטריע. ער געהערט צו דעם אַרבעטער־רינג, צו דער דרעס־מאַכער־יוניאָן און צו דער „אַמעריקען־לייבאָר־פּאַרטי".

• **פיליפּ פאַמעראַנץ —**
לאָס־אַנדזשעלעס

• **פנחס פאַמעראַנץ —**

געבוירן אין יאָר 1870, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1891, אַ צייט גע־וואוינט אין מערידיען (קאַנעקטיקוט) און איצט ווידער אין ניו־יאָרק. פ. פאַ־מעראַנץ האָט צוויי זין און דריי טעכ־טער. ער איז אַ מיטגליד פון „אינ־דעפּענדענט אָרדער ברית אברהם".

• **ה. פאַסעניצקי** — ניו־יאָרק

• **העדי פאפיש** — ניו־יאָרק

• **יוסף פארט** — ניו־יאָרק

• **איזידאָר פאַרטנאָי —**

געבוירן אין יאָר 1896, אַ זון פון היימאַן און שרה פאַרטנאָי. אין יאָר 1913 האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע און חתונה געהאַט אין יאָר 1920. ער איז געיוועזן אַ דעזיינער ביי קלאוקס. באַלאַנגט צום בר. 210 א. ר.

איזידאָר פאַרטנאָי איז געשטאָרבן אין 1941.

• **גדליה פאַרטנאָי —**

געבוירן אין יאָר 1899, אַ זון פון מרים און משה פאַרטנאָי. ער האָט אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1924. אַ צייט לאַנג געוואוינט אין ניו־יאָרק, דאָן אַריבער קיין וואַשינגטאָן.

ער איז אַ מיטגליד פון ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **ס. פאַרטנאָי —**

געבוירן אין יאָר 1894, געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1913. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1920 און האָט דריי קינדער.

ס. פאַרטנאָי איז אין דער אַלטער היים געווען אַ דאַמען־שניידער. דאָ איז ער באַשעפטיקט ביים זעלבן פאַך אַלס דעזיינער. ער איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **נחמה אין לאה פארקין** — שיקאַגאָ

• **שלמה (סעם) מרדכי ניסן פּטאַשקין —**

געבוירן אין יאָר 1886 אין אייוא־ניק, אַ זון פון נחמיה פּטאַשקין, טוביה אייזאַניקערס אן אייניקל. סעם פּטאַש־קין און אויך זיין פרוי, כאַשקע, בעמען אַז אַקטיוון אַנטייל אין יידישן געזעל־שאַפּטלעכן לעבן אין שיקאַגאָ און באַ־זונדערס זענען זיי טעטיק אין פּינ־סקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג, אין פינסקער אינדעפּענדענט־פאַראיין און אין אייזאַניקער קלאַב.

דאָס הויז פון די פּטאַשקינס איז אַ צוזאַמענטרעף־פונקט פון די פינסקער אין אייזאַניקער לאַנדסלייט. ער איז דער טרעזשורער פֿון „קאָמיטעט טוי־זענט יאָר פינסק" אין שיקאַגאָ.

• **העדי פינסקי** — אַטלאַנטיק־סיטי

• **לואיס פעלציג** — ניו־יאָרק

• **דזשולים פערלמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1898 אין פינסק, אַ זון פון אברהם מאיר און אַלטע פּערלמאַן. ער האָט באַקומען אַ טראַ־דיציאָנעל־יידישע און יועלטלעכע דער־ציאונג, גלעלערנט אין חדרים און ביי פּריוואַט־לערער.

אין יאָר 1912 האָט דזשולים פּערל־מאַן אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע און געוואָרן אַ דערפאַלגרייכער ביז־נעסמאַן אין פאָר־טרעיד. ער גיט זיך אָפּ אַקטיוו מיט געזעלשאַפטלעכער אַר־בעט און איז באַזונדערס טעטיק אין „פּין־פאָר־קלאַב" און אין דער „פּא־ריערס־אַסאָסיאיישאָן". ער איז אַ מיט־גליד פון פינסקער ברענטש 210 אַר־בעטער־רינג.

• **פרענק פּערלמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1892, געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1912, חתונה געהאַט אין יאָר 1916 און האָט דריי קינדער. ער איז אַ פאַרייער. גע־הערט צום „פּין־פאָר־קלאַב" און איז אַ מיטגליד פון ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

פ

• **יאַנקל פּוראַזש —**

געבוירן אין יאָר 1891, אַ זון פון ברכה און מאיר פּוראַזש. אין יאָר 1911 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן. חתונה געהאַט אין יאָר 1913, און האָט דריי קינדער. אַ צייט לאַנג האָט ער געוואוינט אין ניו־יאָרק, דערנאָך זיך באַזעצט אין וואַ־שינגטאָן, ער איז אַ מיטגליד פון אינ־טערנאַציאָנאַלן אַרבעטער־אָרדן.

• **אַהרן דוד פּיאַלקאָוו —**

געבוירן אין יאָר 1895, געקומען קיין ניו־יאָרק אין יאָר 1909, וואוינט אין ניו־דזשוירזי אין אַרבעט ביי פרויען־קלייַדער. ער איז אַ מיטגליד פון זיין יוניאָן און געהערט צום בר. 210 א. ר. זיין פרוי, פייגל פּיאלקאָוו, איז אַ מיט־גליד פון בר. 210 א. ר.

• **יורי פּייגין** — ניו־יאָרק

• **אברהם משה פּיינשטיין** — שיקאַגאָ

• **אפרים פינקעלשטיין —**

געבוירן אין יאָר 1886, אויסגעוואַנ־דערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1905,

אַ צייט לאַנג געוואוינט אין ניו־דזשוירזי און אין קאַנעקטיקוט. איצט וואוינט ער אין ניו־יאָרק, האָט צוויי קינדער. ער איז אַ מיטגליד פון נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד און געהערט צו די מייסאַנס.

• **אשר פינקעלשטיין**
דזשוירזי־סיטי

• **יעטא פינקעלשטיין**

די פרוי פון מרדכי פינקעלשטיין, פון דער היים: אייזענבערג, געבוירן אין

יעטאַ פינקעלשטיין

פינסק. זי איז געזעלשאַפטלעך אַקטיוו אין פאַרשיידענע וואוילטעטיקע אינסטיטוציעס און באַוונדערס ווידמעט זי זיך דער „מאָטהער־אַרגאַניזיישאַן שילד אָוו דייוויד" אין די בראָנקס, וואו עס ווערן אויפגעהאַלטן אַרימע יידישע מיידלעך און יתומות, וועלכע באַקומען דאָרט אַ פאַך־אויסבילדונג. פרוי יעטא פינקעלשטיין געהערט צום באָארד אָוו דירעקטאָרס פון דער „מאָטהער־אַרגאַניזיישאַן" און איז באַוונדערס ענערגיש אויפן געביט פון שאַפן די נויטיקע פאָנדן פאַר דער אינסטיטוציע.

• **מרדכי ל. פינקעלשטיין —**
(זע: זייט 437)

• **מאָרים פינקעלשטיין —**

געבוירן אין יאָר 1890, אַ זון פון אַהרן ישראל און מינע פינקעלשטיין. געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1910, חתונה־געהאַט אין יאָר 1912, האָט דריי טעכטער. זיי האָבן אַלע באַקומען העכערע בילדונג. צוויי פון זיי זענען לערערינס — איינע אין אַ פאַלקס־שול און די צווייטע אין אַ היי־סקול.

מאָריס פינקעלשטיין וואוינט אין ברוקלין. ער איז פון באַרוף אַ דעקאָראַטאָר.

• **פראַנק פינקעלשטיין —**
יאָנקערס (נ. י.)

• **נ. פישקאָוו —**
(זע: זייט 438)

• **מאָרים פלאַסבערג —**

געבוירן אין יאָר 1889. אין יאָר 1905 אויסגעוואַנדערט קיין ניו־יאָרק, וואו ער וואוינט ביזן היינטיקן טאָג מיט זיין פרוי סאָפיע, וועלכע שטאַמט פון פינסק. מאָריס פלאַסבערג איז אַ געשעפטס־מאַן און געהערט צום פינסקער ברענטש 210 אָרבעטער־רינג.

• **אַהרן פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1892, שטודירט אויפן אוניווערסיטעט אין דער אַלטער היים, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1912. ער וואוינט אין ניו־יאָרק און איז באַשעפטיקט אַלס כעמיקער. ער געהערט צו דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע און צום נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַרבאַנד.

• **בנימין פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1904 אין פינסק, אַ זון פון מערי און שלמה אליהו פעלדמאַן. אין יאָר 1930, אַלס סטודענט, אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, חתונה געהאַט אין 1937 און האָט איין קינד.

בנימין פעלדמאַן איז פון באַרוף אַ פאַרמאַצעסט, באַאַלגעט צו דער בראָנקסער פאַרמאַצעוטיקל־אַסאָסיאיישאַן און צו וואוילטעטיקע אַרגאַניזאַציעס.

• **דוד פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1893, אַ זון פון הערש לייב פעלדמאַן. אין יאָר 1910 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, חתונה געהאַט אין 1917, וואוינט אין ניו־יאָרק און איז אַ געשעפטסמאַן.

דוד פעלדמאַן איז אַ מיטגליד אין פינסקער ברענטש 210 אָרבעטער־רינג.

• **דזש. פעלדמאַן** — ניו־יאָרק

• **דייוו וואָלף פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1884, אין קונטשיץ נעבן פינסק. אין 1912 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן צוזאמען מיט זיין פרוי. ער וואוינט אין יאָנקערס, וואו ער באַזיצט אַ „פינף־צען־סענט־סטאָר".

ער געהערט צו דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע, צום „האַדאַסאַן־סטריט־שול־סענטער", שטיצט דעם האַיאַס, די ישיבת רבנו יצחק אלחנן און אַנדערע אינסטיטוציעס.

• **ד"ר יעקב פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1896 אין פינסק, אַ זון פון מערי און שלמה אליהו פעלדמאַן. געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1912, חתונה געהאַט אין 1936, וואוינט אין ניו־יאָרק, וואו ער פראַקטיצירט אַלס דאָקטאָר מעדיצין.

ד"ר יעקב פעלדמאַן איז אַ מיטגליד פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע.

• **טשאַרלז פעלדמאַן —**
לאָס־אַנדזשעלעס

• **מאַקס פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1886, אַ זון פון סאַלאָמאָן און עלקע חנה פון ניישטאָט. געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1905. אין אַנהויב האָט ער געוואוינט אין ניו־יאָרק, שפעטער אַריבערגעפאָרן אין ברידזשפאָרט (קאָנעקטיקוט). ער איז אַ פעינטינג־קאָנטראַקטאָר.

פון די יינגסטע יאָרן איז ער געווען טעטיק אין דער אַרבעטער־באַוועגונג. איצט איז ער אַן אַקטיווער מיטגליד אין אַרבעטער־רינג.

• **נאָעל פעלדמאַן —**

געבוירן אין יאָר 1900, ער האָט שטודירט אין דער היים און אין יאָר 1919 אויסגעוואַנדערט קיין ניו־יאָרק, נאָך זייענדיק אַ סטודענט. ער איז אַ פאַרמאַצעסט און באַזיצט אַ דראָג־סטאָר. ער איז טעטיק אין דער בראָנקסער פאַרמאַצעוטישער אַרגאַניזאַציע.

• **פ. פעלדמאַן** — ניו־יאָרק

• **ש. פעלדמאַן** — לאָס אַנדזשעלעס

• **העני פרידזאָן** — ניו־יאָרק

• **אהרן פרידמאַן** — ניו־יאָרק

• **אהרן ב. פרידמאַן** —

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1884, אַ זון פון שרה און בצלאל־לייב פרידמאַן. אין דער אַלטער היים איז אהרן פרידמאַן געווען אַ האַנדלס־אָנגעשטעלטער. אין יאָר 1904 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, דאָ זיך אויסגעלערנט דעם פאַריער־פאַך און איז געווען אַן אַרבעטער ביזן יאָר 1911. דאָן האָט ער געעפנט אין ניו־יאָרק אַ פאָר־שאָפּ, וועלכן ער פירט ביזן היינטיקן טאָג. זיין פרוי (פון דער היים: שוואַרצבלאָט) שטאַמט אויך פון פינסק.

די פרידמאַנס האָבן דריי קינדער, אַ זון און צוויי טעכטער. דער זון, שאַרל, האָט געענדיקט דעם אוניווער־זיטעט פון מישיגען־סטייט; די עלטערע טאָכטער, סאַראַ, האָט גראַדואירט האַנטער־קאָלעדזש, און די אינגערע, דאָראָטי, שטודירט אין קאָלאָמביא־אוניווערזיטעט.

אהרן פרידמאַן איז אַ מיטגליד פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, פון אַרבעטער־רינג, בני־ברית, "פין־פאָר־קלאָב", "פאָר־מאַנופעקטשורערס־אַסאָ־סיאיישאַן" און אויך פון דער שול בית־אל אין מאַנהעטן־ביטש.

• **דאָראָ פרידמאַן** — אָטלאַנטיק־סיטי

• **הערי פרידמאַן** — וואַשינגטאָן

• **הערי פרידמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1888, אַ זון פון מירל און אשר פרידמאַן. געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1906 און חתונה געהאַט אין יאָר 1912. ביזן יאָר 1918 האָט ער געאַרבעט בייַ פרויען־קליידער און דאַן געעפנט אַן אייגענעם שאָפּ.

ער האָט צוויי זין. אייגער האָט געענדיקט קאָלעדזש און אַרבעט מיטן פאָטער. דער יינגסטער לערנט אין הייסקול.

הערי פרידמאַן געהערט צום פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **מאַקס פרידמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1889, אין פינסק. געווען טעטיק אין פראָפעסיאָנעלן פאָר־אין פון די פריקאַשטשיקעס און אין דער ס. ס.־באַוועגונג. געקומען קיין ניו־יאָרק אין יאָר 1910. זינט 1926 וואוינט ער אין מאַנטיסעלאָ, וואו ער האָט אַ "דעפּאַרטמענט־סטאָר". געהערט צום אַרבעטער־רינג און איז אַן אָנגע־זעענער טוער אין פיל לאָקאַלע וואויל־טעטיקע אָרגאַניזאַציעס.

• **ח. פרישמאַן** — ניו־יאָרק

• **חיימאן פרישמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1893, אַ זון פון חיה גאָלדע און מרדכי פרישמאַן. געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1911, חתונה געהאַט אין יאָר 1916. ער איז אין די פאָר־מענופעקטשורינג ביזנעס און באַשעפטיקט אַן ערך 15 מענטשן.

די פרישמאַנס האָבן דריי קינדער, וועלכע האָבן אַלע באַקומען העכערע בילדונג.

חיימאַן און סיידי פרישמאַן נעמען אַן אַקטיוון אנטייל אין פאַרשידענע וואויל־טעטיקע אָרגאַניזאַציעס און זיינען שטאַרק געשעצט אין דער סביבה פון זייער גרויסן קרייז פריינד און באַקאַנטע.

• **הערי פרישמאַן** — ניו־יאָרק

• **מאַקס פרישמאַן** — ניו־יאָרק

• **אייק פריינקעל** —

(זע: זייט 438)

צ

• **דוד ציקערמאַן** — ניו־יאָרק

געבוירן אין פינסק, אין יאָר 1884, באַלאַנגט צום "בונד". איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַ. ר. זיין פרוי, שרה, האָט אויך באַלאַנגט צום "בונד" אין פינסק. זי איז טעטיק אין פינסקער פרויען־ברענטש 210 ב. אַ. ר.

• **לואי ציילינגאָלד** — ניו־יאָרק

• **סעמיועל (שלמה) ציילינגאָלד** —

געבוירן אין פינסק, אין יאָר 1892, אַ זון פון שלמה ציילינגאָלד. באַקומען אַ טראַדיציאָנעל־ייִדישע דערציאונג און שפעטער אויך געלערנט וועלטלעכע לימודים. אין יאָר 1910 האָבן אים זיינע ברידער אַראָפגעבראַכט קיין אַמעריקע. ער האָט אַ צייט געאַרבעט אַלס פאָ־ריער און דאַן געעפנט אַ פאָר־שאָפּ, וואו ער באַשעפטיקט היינט 10 מענטשן.

זיין פרוי איז אַ געבוירענע אַמעריקאַנערין. זיי האָבן פיר קינדער, וועל־כע באַקומען אַלע העכערע בילדונג. סע־מועל ציילינגאָלד איז אַ מיטגליד פון דער "פאָר־אַסאָסיאיישאַן" און פון "פין־פאָר־קלאָב", וואו ער איז אַ מיטגליד פון באָארד אָדער דירעקטאָרס. ער איז אויך אַקטיוו אין פיל וואויל־טעטיקע אינסטיטוציעס.

• **דוד צימערמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1887 אין פינסק. אין דער אַלטער היים האָט ער גע־אַרבעט אַלס סטאַליאַר און געווען אַ מיטגליד פון "בונד". אין יאָר 1905 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאָר־אייניקטע שטאַטן, וואוינט אין ניו־יאָרק און פירט אַ האַלץ־געשעפט. ער האָט דריי קינדער.

דוד צימערמאַן איז אינגער פון די אַקטיוווסטע מיטגלידער אין דעם פּינ־סקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **מאָרים צינדער** —

געבוירן אין יאָר 1886. זיין פאָ־טער, אַביגדור שינדער, איז געווען אין פינסק אַ גערטנער. מאָריס צינדער איז געקומען אין אַמעריקע אין יאָר 1922, חתונה געהאַט מיט אַ פינסקער מיידל, אַן אייניקל פון משה יוסף דעם קירזשנער. די צינדערס האָבן צוויי קינ־דער, וואוינען אין פילאַדעלפיע און ענגען אין די דזשאָנק־ביזנעס. זיי גע־הערן צו דער "פאַנאַניאַ־אַסאָסיאיישאַן".

• **אהרן ציפערשטיין** — ניו־יאָרק

• **ישראל יצחק ציפערשטיין** —

א זון פון שמערל דעם קלעזמער פון לאהיישין. פון דער פריעסטער יוגנט אָרויסגעווויזן אַ פילזייטיקע באַאַבינג. געווען א משורר ביים לאהישינער חזן און שפּעטער ביים פינסקער חזן, יואל זעליג.

ישראל יצחק האָט פאַרפאַסט קאַמ־פאָזיציעס, געשריבן גראַמען, און בא־וואוסט געווארן אַלס מאַדערנער בדחן. ער האָט אויך ארומגעוואַנדערט מיט יעקב ציפקוסעס טרופּע.

אין יאָר 1899 איז ער געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן, חתונה גע־האָט מיט דאָראָ, די טאָכטער פון באַ־

וואוסטן סלאָנימער קלעזמער, אַהרן בנימין, ציפערשטיין האָט געשפילט טעאַטער אין שיקאַגאָ, אָבער אין 1908 זיך צוריקגעצויגן פון דער בינע און געאַרבעט ביי שניידעריי. זינט דאַן גיט ער אָפּ זיין פרייַע צייט פאַר וואוילטעטיקע אינסטיטוציעס אין שיקאַגאָ. אין דערדאָזיקער געזעלשאַפט־לעכער אַרבעט ווירקט אויך ענגרגיש מיט זיין פרוי, דאָראַ.

ישראל יצחק ציפערשטיין האָט זיך אַרויסגעוויזן צו זיין אויך באַגאַבט אַלס דערפינדער אויפן געביט פון אַוויאַציע־טעכניק. ער האָט אין יאָר 1928 דער־פונדן א פליעדיקן בייסיקל. די יידי־שע און אויך ענגלישע צייטונגען האָבן זיך גרויס פיל געשריבן.

• **מאָרים און חייקע ציפערשטיין —**

די ציפערשטיינס זיינען טעטיק אין די פינסקער לאָנדסמאַנשאַפטלעכע אַר־גאַניזאַציעס אין שיקאַגאָ און באַלאַנגען אויך צו דער לאהישינער בענעוואָלענט־אייד־סאָסייעטי.

חייקע ציפערשטיין איז די טאָכטער פון העניע גאַמזו און איז א מיטגליד פונם „העניע־גאַמזו־פאַמיליען־קלאָב".

• **א. ציפערשטיין —**

דזשוירזי־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **כעני צירלין —**

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1882, א טאָכטער פון אלטער נאָטעלעס. אין יאָר 1909 האָט זי אויסגעוואַנדערט אין אַמעריקע, וואוינט אין ניו־יאָרק און האָט פינף טעכטער. זי איז אין „דרייי־גודס"־ביזנעס.

פעני צירלין איז א מיטגליד אין פינסקער ברענטש 210 ב. אַרב.־רינג.

ק

• **בעקי קאָהען —**

(זע: זייט 439)

• **טשאַרלז קאָהען — ניו־יאָרק**

• **י. קאָהען — וואַשינגטאָן**

• **מאַקס קאָהען —**

(זע: זייט 439)

• **מאָרים קאָהען — ניו־יאָרק**

• **רפאל (ראַלף) קאהן —**

געבוירן אין פינסק. ער איז א זון פון אליהו מלמד. געקומען קיין אַמעריקע אין 1913. רפאל קאהן איז זיין פרוי, צביה (פון דער היים פאַרט־נאי), בעמעז אַן אַקטיוון אַנטייל אין די פאַרשיידענע פינסקער לאַנדסמאַנ־שאַפטלעכע ארגאַניזאַציעס אין שיקאַגאָ.

רפאל קאהן איז געווען פרעזידענט פון פינסקער אינדעפענדענט־פאַראיין אין זיין פרוי, צביה, איז די טרעזשו־רערין פון דער לידיס־אַקזילערי אין דער זעלבער ארגאניזאציע. זיי באַ־לאַנגען אויך צום אַרבעטער־רינג.

• **זעליג קאַמינעצקי (קאַהן) —**

געבוירן אין פינסק אין יאָר 1886. געווען א טאָקער. אין יאָר 1908 איז ער צוגעזומען געוואָרן אין דער רו־סישער ארמיי.

אין די פאַראיניקטע שטאַטן איז זע־ליג קאַמינעצקי געקומען אין יאָר 1927. ער איז די גאַנצע צייט באַשעפטיקט אַלס פעינטער, געהערט צו דער פעינ־טערס יוניאָן און איז אויך א מיט־גליד פון פינסקער בר. 210 אַרבעטער־רינג. זיין פרוי, פאַניא קאַמינעצקי, איז אַ מיטגליד פון ברענטש 210 א. ר.

• **ה. קאַנטאָר — לאָס־אַנדזשעלעס**

• **ירחמיאל אהן ביילע קאנטער — לאָס־אַנדזשעלעס**

• **לאָזער קאַנטאָר —**

(זע: זייט 440)

• **מ. קאַנטאָר — ניו־יאָרק**

• **הערי קאַנטער — ניו־יאָרק**

• **נחמיהו בן יהודה קאס (קאסאוויסקי) —**

געבוירן אין יאָר 1893. זיין פא־טער איז געווען א שוסטער און די מוטער האָט מען אין פינסק גערופן איידל די בעקערין פון די הוליקעס. ער איז געווען אַקטיוו אין דער בונ־דישער באַוועגונג און געזומען אַנטייל אין אַרגאַניזירן פּראָטעסט־סטרייקן בעתן ביילים־פּראָצעס. צוליב פּאָלי־צייאישע פאַרפאָלגונגען האָט ער געמוזט אַנטלויפן קיין אַמעריקע. נחמיהו קאס האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1916 און האָט דריי קינדער. ער האָט געוואוינט אין ניו־יאָרק און איצט אין ניו־דזשוי־רזי, וואו ער איז דער אייגנטימער פון א קענדי־סטאָר.

ער געהערט צום אַרבעטער־רינג.

• **אַביגדור קאַפלאַן —**

געבוירן אין יאַנאָווע, אין יאָר 1902. זיינע יוגנט־יאָרן האָט ער פאַרבראַכט אין פינסק און געלערנט אין דראַנזיקס שולע. אין יאָר 1922 האָט ער אויס־געוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן.

אַביגדור קאַפלאַן איז א פאָר־פאַב־דריקאַנט. ער וואוינט אין ברוקלין, גע־הערט צום יאַנאָווער פאַראיין און צו די מייסאָנס.

• **בנימין קאַפלאַן — ניו־יאָרק**

• **וו. קאַפלאַן — ניו־יאָרק**

• **יוסף אבא קאַפלאַן —**

(זע: זייט 440)

• **מאַקס קאַפלאַן —**

געווען א מיטגליד פון „בונד" אין פינסק. ער האָט זיין געזעלשאַפטלעכע אַקטיוויטעט אויך פאָרטגעזעצט נאָך זיין אָנקומען אין די פאַראייניקטע שטא־טען. איצט איז ער באַזונדערס טעטיק אין פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ. ער איז אויך א מיטגליד פון דער סאָציאַליסטישער פאַרטיי.

• **סעמועל קאַפלאַן —**

געבוירן אין יאָר 1886, אויסגעוואַנ־דערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1906. געוואוינט אין שיקאָגאָ און איצט אין ניו־יאָרק. אין דער היים האָט ער גע־ארבעט אַלס סטאַליאַר און געבליבן אין אַמעריקע ביי דעמזעלבן פאַך. ער האָט א זון, א דאָקטאָר.

ס. קאַפלאַן איז א מיטגליד אין דער סטאַליאַר־יוניאָן און אין בר. 210 א. ר.

• **רודאָלף קאַפלאַן —**

געבוירן אין יאָר 1891. געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1898. וואוינט אין ניו־יאָרק מיט זיין פרוי און זון. ער באַזיצט א געשעפט פון ספּאָרט־און מוזיק־מאַטעריאַלן.

רודאָלף קאַפלאַן באַלאַנגט צו דער געזעלשאַפט „כאַמסקער יאָנג־מען".

• **ישראל קופער —**

(זע: זייט 441)

• **עליזאַבעט קופער — ניו־יאָרק**

• **יצחק קושנער —**

געבוירן אין יאָר 1900 אין פינסק,

באַקומען אַ טראַדיציאָנעל־יידישע אין זעלטלעכע דערציאונג. געקומען אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1921, התּונה געהאַט אין יאָר 1927, האָט צוויי קינדער.

אַ צייט לאַנג איז יצחק קישנער געווען אַ פֿאָר־אַרבעטער, איצט פירט ער אַ באָר־מאַנופֿעקטשורינג־ביזנעס אין באַשעפטיקט 7 מענטשן.

- **ד. קירמאַן** — לאָס־אַנדזשעלעס
- **קלאַדני** — וואַשינגטאָן
- **משה קלאַדנע** —

געבוירן אין יאָר 1892, אַ זון פון חיה און יצחק קלאַדנע. אין יאָר 1913 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן. אין די ערשטע יאָרן איז משה קלאַדנע געווען אַן ארבעטער, איצט איז ער באַשעפטיקט אַלס בויקאָנטראַקטאָר. ער וואוינט אין וואַשינגטאָן און האָט צוויי קינדער.

משה קלאַדנע איז אַ טעטיקער מיטגליד אין אַרבעטער־רינג.

- **הערמאַן קלאַטץ** —

זייער אַן אָנגעזעענער פילאַנטראָפּישער טוער אין שיקאַגאָ און נעמט זינט יאָרן אַן אַקטיוון אָנטייל אין די וויכטיקסטע וואוילטעטיקע יידישע אינסטיטוציעס.

זיין פרוי, ריווע, איז די טאָכטער פון דער אין פינסק באַוואוסטער צדקה־געבערין, העניע גאָמזע, און זי איז געווען די איניציאַטאָרין פון דעם „העניע־גאָמזע־פאָמיליען־קלאָב".

- **הערי קליין** —

געבוירן אין יאָר 1881 אין פינסק, זיך באַטייליקט אין דער אומלעגאַלער בונדישער באַוועגונג. ער איז געקומען אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1907, וואוינט אין ניו־יאָרק און האָט צוויי קינדער.

הערי קליין געהערט צום ברענטש 210 אַרבעטער־רינג און צו דער „אמעריקען לייבאָר־פאַרטיי".

פרוי חנה קליין, געבוירן אין טעלעכאָן, איז אַן אַקטיווע טוערין אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג, אין די ארבעטער־רינג־שולן און אין פרויען־ברענטש 210 ב. ארבעטער־רינג.

- **ק. קלעפּאַק** — ניו־יאָרק
- **מיכל קנובאָוויטש** — ניו־יאָרק
- **ק. קעניגאָר** — ניו־יאָרק
- **נייטען קעם (נחום קעטשקער)** —

געבוירן אין פאָהאָסט־זאָגאָראָדעק, זיין יוגנט האָט ער פאַרברַאכט אין פינסק אין אַלס קוזין פון די ווייצמאַנס אָפּט פאַרקערט אין זייער הויז. אין יאָר 1914 איז ער אָפּגעפאָרן קיין אַמעריקע. ער באַטייליקט זיך אַקטיוו אין פינסקער הילפס־פאַראיין אין לאָס־אַנדזשעלעס.

- **אוירווינג קעפּסטין** —

אין יאָר 1900, אַלס קינד געקומען קיין אַמעריקע, צוזאַמען מיט דער פאַמיליע שטילערמאַן.

ער האָט חתּונה געהאַט אין יאָר 1925 אין ניו־יאָרק און האָט צוויי קינדער. ער באַלאַנגט צו דער „וויקטאָריאַ־לאַדזש" און צו דער שול „פּתחתּקוה" אין ברוקלין.

- **סעם קעפּסטין** — ניו־יאָרק
- **מאַקס קראַנשטאַדט ע"ה** —

אין דעם יידישן אַמעריקע געפינען זיך ניט וויניק מענטשן אוז בעלי־צדקות, אָבער ניט קיין סך פון די גבירים טוען דאָס מיט יענער גרייט־ווילליקייט, וואָס קומט פון אויפריכטיקער מענטשן־ליבע. די וואָס האָנדלען יאָ אַזוי, זענען די עכטע פילאַנטראָפּן, מענטשן־פריינד און בויער פון אַ שענערן און בעסערן צוזאַמענלעבן אויף דער וועלט. איינער פון אָט דער קליין־בער צאָל אויסדערווויילטע איז געווען דער פריציטיק־פאַרשטאַרבענער מאַקס קראַנשטאַדט, אַ גוט־באַקאַנטע פיגור אין די ניו־יאָרקער יידישע, קולטור־שאַפּנדיקע און סאָציאַליסטישע קרייזן. געגעבן האָט ער מיט אַ בריייטער האַנט, יאָר נאָך יאָר, און דערבי איז ער געווען דער אמתער „נותן בסתר", וואָס האָט באַזיצט מאָס, טאַקט און אידל־קייט, ניט פאַרשעמט דעם נעמער, און זיך געשעמט אַליין צו הערן לויב־געזאַנגען און שבחים. נאָך אַ שווערער, פאַרצויגענער קראַנקהייט איז ער געשטאָרבן דעם 25טן מערץ, 1940, אין עלטער פון 54 יאָר.

געבוירן אין פרוזשענע, גראָדנער גובערניע, איז מאַקס קראַנשטאַדט געווען אַ זון פון אַ באַשיידענעם און פרומען קליינשטעטלדיקן יידן, נתן דער מילכיקער. דער טאַטע איז דורך אַלעמען רעספּעקטירט געווארן אַלס זעלטענער בעל־מדות. אויך די מאַמע האָט געהאָט געהויבענע כאַראַקטער־מעלות, און כאָר איר בריהשאַפט און פלייס האָט מען זי געהאַלטן פאַר דער אשת חיל פון שטעטל. אָבער באַוואוסט און געשעצט איז זי געווען דערהויפט פאַר איר געטריישאַפט און איבערגעבנקייט צו די אומגליקלעכע, צו די, וואָס זענען געווען נאָך אָרימער פון איר.

מאַקס קראַנשטאַדט האָט ביז 13 יאָר געלערנט אין חדרים און ביי גמרא־מלמדים, און שפּעטער האָט ער געבומען זיך לערנען אַ מלאָכה, וואָס ער אַליין האָט אויסגעקליבן — זייגערמאַכערייַ. צו 17 יאָר האָט ער אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. דאָ, אין ניו־יאָרק, איז ער געווען אַ „שיפינג־באָי" אין אַ קלאָוק־פּעקטאָרי, און איז גלייך אַרײַנגעטראָטן אין דער אַרבעטער־באַוועגונג. פלעגט גיין צו אַרבעטער־פאָראַמלינגען, שלינגען די מינדלעכע און שריפטלעכע סאָציאַליסטישע פראָפּאַגאַנדע און ניט אויפגעהערט טאָג און נאַכט צו טרוימען פון אַ נייעם געזעלשאַפטלעכן סדר, געבויט אויף אמת, יושר און מענטשלעכקייט. ער איז געוואָרן אקטיוו אין אַרבעטער־רינג און איז דער סאָציאַליסטישער פאַרטיי. נאָך אַ פאָר יאָר שווערער אַרבעט אין אַ קלאָוק־שאָפּ, האָט ער אויף דיוויזשאָן כטריט געפּפּנט אַ קרעמל צו פאַרריכטן אַלטע זייגערלעך. זיין „סטאָר" איז באַלד געוואָרן דער פאַרזאַמלונג־פּלאַץ פון די נייַ ־ אַריבערגעקומענע, פרוזשענער לאַנדסלייט, — כמעט אַלע מיטגלידער פון רעוואָלוציאָנערע פאַרטייען אין צאַרישן רוסלאַנד. ער פלעגט די דאָזיקע לאַנדסלייט — מערסטנס זיינע יוגנט־חברים — צוציען צו זיך מיט זיין גוטסקייט, פריינדלעכקייט און הילף־גרייטשאַפט. צוזאַמען מיט די לאַנדס־לייט האָט מאַקס קראַנשטאַדט געגרינ־דעט דעם ברענטש 244 אַרבעטער־רינג,

פון וועלכן ער איז געווען ניט בלויז דער שטענדיקער פֿאַרזיצער, נאָר אַ פֿאַרזאַמלער, אַ פֿאָטער צו יעדן מיטגליד. לויט זיין איניציאַטיוו און מיט זיין אייגענער ביישטייערונג פון צוויי טויזנט דאָלאַר איז געגרינדעט געוואָרן אַ „הילף־און ליי־קאַסע" ביים ברענטש.

אַרום 1915 בויט ער אויס אַ קליינע פאַבריק פֿון חתונה־רינגען. דאָס געשפט האָט ער אַרויפגעאַרבעט גאָר הויך, און מיט דער צייט האָבן אין זיין פירמע (בריסטאָל סיעמלעס ריינג קא.) געפונען שטענדיקע באַשעפטיקונג איבער 50 אַרבעטער. דער גרעסטער טייל פון זיי — באַקאַנטע און פרייַנד זיינע, לאַנדסלייט און יוגנט־חברים, וואָס ער האָט געשטעלט אויף די פיס. ניט נאָר האָבן די אַרבעט־באַדינגונגען אין זיין שאָפּ ווייט אַריבערגעיאָגט די יוניאָן־קאַנדיציעס, נאָר די אַרבעטער און דער „באָס" האָבן זיך פֿאַרהאַלטן צווישן זיך ווי גלייכע, פלעגן פֿאַרקערן פֿריוואָט ווי די בעסטע גוטע פריינד, אפילו פֿאָרן צוזאַמען אויף וועקיישאַנס. צו פיל אייגענע און פרעמדע פאַמיליעס פלעגט מאָקס קראָנשטאַדט צושיקן וועכנטלעך „געהאַלט", ממש ווי זיי וואָלטן געשטאַנען ביי אים אויפן „פּעי־דאָל".

פֿאַר יידישע שרייבער און קולטור־טוערס איז ביי אים שטענדיק געווען אָפן דאָס האַרץ און די האַנט. ער פלעגט שטיצן נויטליידנדיקע, קראַנקע שרייבער, האָט געהאָלפֿן אַרויסגעבן גוטע ביכער, האָט מיטגעאַרבעט אין ייוואָ, ציקאָ, אין שול־געזעלשאַפטן א. ד. גל. ער האָט מיטגעאַרבעט אין אַרבעטער־רינג, זיך פֿאַראינטערעסירט מיטן אַרבעטער־קאָמיטעט און אומעטום אַרייַס־געווויזן זיינע זעלטענע אייגנשאַפטן און מעלות.

מיט האַרץ און נשמה איז ער געווען איבערגעגעבן צו דער רעליף־טעטיקייט פאַר זיין געבורט־שטעטל פרוזשענע, און צוזאַמען מיט דער גזעזעל־שאַפט „אָרט" געפלאַנט אויסצובויען דאָרט אַ פאַבריק צו באַשעפטיקן די דאָרטיקע אַרבעטסלאָזע האַרעפֿאַשניקעס. געבליבן זענען נאָך אים די פרוי, אַנאַ, און דריי קינדער. אויך די פרוי קראָנשטאַדט איז טעטיק אין יענע צוויגן פון דער קולטור און סאָציַא־לער באַוועגונג וואו איר פֿאַרשטאַרבע־נער מאַן איז שטענדיק געווען אַקטיוו.

נאָך דעם פריצייטיקן טויט פון אָט דעם זעלטענעם מענטשן האָט זיינער אַ פרייַנד און לאַנדסמאַן, נ. פֿאַמאַראַנץ, געמאַכט אַזאַ טיפּזיניקע באַמערקונג: „מאָקס קראָנשטאַדט האָט געוואוסט צו לעבן ווי אַ מענטש. ער האָט אויסגע־האַלטן די שווערסטע פון אַלע פֿראָבעס — דעם נסיון פון עגל הזהב. פון דער גאָלדענער קאַלב. אַזעלכע מענטשן פֿאַר־דינען דעם גרעסטן שבח און דאַנק פון די מיטמענטשן, ווייל זיי שטאַרקן און שפּייזן אין אינדז דעם גלויבן אין דער עצמדיקער גוטסקייט פון מענטשן".

און ווירקלעך: פון מאָקס קראָנ־שטאַדט לעבנס־געשיכטע ווען דער לע־זער אַרויסטראָגן די איבערצייגונג, אַז די מענטשלעכע נאַטור איז בכוח צו שטייגן צו דער העכסטער שטופע פון עטישער ליכטיקייט און שייַנקייט; די איבערצייגונג, מיט איין ווארט, — אַז „דער מענטש איז גוט".

• **גיטל קרויט** —

אַ טאַכטער פון זכריה ברען, דעם באַקאַנטן פינסקער מלמד, וועלכער האָט אויך געהאַט אַ בעקעריי אויף דער לאַ־הישינער גאַס. גיטל ברען האָט גע־אַרבעט אין פינסקער שוועבל־פאַבריק. אונטערן איינפלוס פון איר ברודער, דעם באַוואוסטן בונדישן אַקטיוויסט, יאָסעלע ברען, איז זי אַרייַנגעצויגן גע־ווארן אין דער בונדישער באַוועגונג.

אין יאָר 1904 האָט זי אויסגעוואָנ־דערט קיין אַמעריקע און זיך באַזעצט אין שיקאַגאָ ביי איר פעטער, ברוך אַביגדור וואָלינסקי פון יאַנאָווע. פון יאַנאָווע האָט אויך געשטאַמט איר מאַן, מאָריס קרויט, מיט וועלכן זי האָט זיך באַקענט אין פינסקער ברענטש 252, און חתונה געהאַט אין 1912. מאָריס (משה דוד בן בנימין) קרויט איז גע־שטאָרבן דעם 1טן מערץ 1938 אין פֿאַריתומט זיין ווייב און דריי קינדער.

מאָריס קרויט איז אין היים־שטעטל געווען אַ דרדקי־מלמד און שפּעטער אַ לערער פון רוסיש. אין פינסק איז ער געווען בלויז אַ קורצע צייט. אָנקו־מענדיק אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן, האָט ער זיך באַזעצט אין שיקאָגאָ, וואו ער איז שנעל געוואָרן אַ דערפֿאָלג־רייכער געשעפטסמאַן, דערשלאָגנדיק זיך צו עשירות אלס צעמענט־קאָנטראַק־טאָר. ער האָט זיך אָבער נישט אָפּ־געקערט פון די אַרימע, נאָר מיט אַ בריטער האַנט געגעבן צדקה אין גע־האַלפן נויטליידנדע פריינד און לאַנדס־לייט. ער האָט גענומען אַן אַקטיוון אָנטייל אין געזעלשאַפטלעכן לעבן און באַזונדערס אין וואוילטעטיקע אַרגאַני־זאַציעס.

ער איז געווען אַ געטרייער חבר צו זיין פרוי גיטל און אַן איבערגעגעבע־נער פאָטער צו זיינע געראָטענע קינ־דער, ראָזע, לאָה און דעם בן־יחיד, בערנארד.

דער טויט פון מאָריס קרויט האָט אַרויסגערופן די טיפּסטע באַדויערונג צווישן זיינע אומציליקע פֿאַרערער און באַזונדערס צווישן די לאַנדסלייט, וועל־כע האָבן אים שטאַרק געשעצט.

גיטל קרויט איז וויטער טעטיק אין די פינסקער לאַנדסמאַנשאַפטלעכע אר־גאַניזאַציעס.

ר

• **הייַמאַן ראָזאָווסקי** — ניו־יאָרק

• **פֿיליפּ ראָזען** — ניו־יאָרק

• **הערשל ראָזענבוים** —

געבוירן אין יאָר 1884, אויסגעוואַנ־דערט קיין אַמעריקע אין יאָר 1924. פון דער היים אַ פֿאַריער האָט ער אין ניו־יאָרק פֿאַרלייגט אַ פֿאַר־געשעפט. ה. ראָזענבוים האָט פינף קינדער. ער געהערט צום נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פֿאַרבאַנד און „פין־פֿאַר־קלאָב".

• **יוליוס ראָזענבערג** —

געבוירן אין יאָר 1898, געקומען אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן אין יאָר 1913, האָט צווויי קינדער. יוליוס ראָזענבערג איז אַ פּעינטער־אַרבעטער, באַלאַנגט צו דער יוניאָן, איז אַ מיטגליד פון אַרבעטער־רינג אין אויך פון די „אָלד־פעלאָוס".

• לואיס ראָזענבערג —

געבוירן אין פּינסק אין יאָר 1890, שטאַמט פון אַ מיוחסדיק־רבנישער משפּחה, אַ ברודער פון באַוואוסטן ניו־יאָרקער יידישן מעדיצינער, ד״ר מאַקס מ. ראָזענבערג. אין עלטער פון פינף יאָר האָט ער אין יאָר 1895 אויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע. ער האָט געענדיקט היי־סקול, באַזוכט קאָלעדזש

לואיס ראָזענבערג

און אין יאָר 1912 אַריין אין מענופּעק־טשורינג־ביזנעס.

אין יאָר 1925 האָט לואיס ראָזענבערג חתונה געהאַט מיט איוועט רובין, וועלכע שטאַמט אויך פון אַ מיוחסדיקער פּינסקער משפּחה. זיי האָבן צוויי זין, וועלכע באַקומען אַ נאַציאָנאַל יידישע דערציאונג.

לואיס ראָזענבערג איז געזעלשאַפט־לעך אַקטיוו אַלס מיטגליד פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע און פון פּאַרשידענע טשאַריטי־סאָסייעטיס, באַזונדערס אין „עלייט־קלוב״.

• ד״ר מאַקס מ. ראָזענבערג —

געבוירן אין פּינסק אין 1881. זיין פאָטער, יצחק אייזיק ראָזענבערג, אַ חשובער האַלץ־סוחר, האָט געשטאַמט פון דער באַוואוסטער רבנישער משפּחה פון ר׳ יום־טוב ליפּמאַן (בעל תוספות יום טוב). אויך זיין מוטער, דאָבריש־קע, איז געווען אַ דירעקטער אָפשטאַם פון ר׳ יום־טוב ליפּמאַן. ד״ר ראָזענבערגס עלטער־זיידע פון פאָטערס צד איז געווען לייזער דער שוחט, אַ באַוואוסטער חסיד אין זיין שטעטל קאָזאַן־האָראָדאָק, ניט ווייט פון פּינסק.

יצחק אייזיק ראָזענבערג האָט חתונה געהאַט מיט חיה־איידל אייזענבערג פון פּינסק — אַ טאָכטער פון אַ גוט־באַקאַנטער פינסקער פאַמיליע. איר פאָטער, משה מרדכי־יודעלס, האָט לאַנגע יאָרן געהאַלטן די באַוואוסטע „קרעטש־מע״ אויף בריסקער גאַס. יצחק אייזיק און חיה־איידל האָבן געהאַט זעקס קינ־דער, פון וועלכע ד״ר מ. מ. ראָזענ־בערג איז דער עלטסטער. חיה־זיידל האָט געשטאַמט פון אַ באַוואוסטער חסי־דישער פאַמיליע: איר זיידע איז גע־ווען יעקב דער שוחט פון קאַרלין, וואָס האָט געצויגן זיין יחוס פון ר׳ אהרן קאַרלינער, איר פאָטער איז געווען דער פּעטער פון באַוואוסטן ציוניסטישן עסקן יצחק ניידיטש, וועלכער איז אויך גע־בוירן אין פינסק. חיה־איידל איז גע־שטאָרבן אין ניו־יאָרק אין 1931.

יצחק אייזיק ראָזענבערג מיט זיין גאַנצער פאַמיליע, חוץ זיין עלטסטן זון, האָבן פון פינסק עמיגרירט קיין אַמע־ריקע אין 1895. מיט דריי יאָר שפּע־טער האָט אויך דער עלטסטער זון, מאַקס, פאַרלאָזן פינסק און איז געקומען צו זיינע עלטערן אין ניו־יאָרק. אין פינסק האָט ער ביז 17 יאָר געלערנט אין דער ישיבה. אין ניו־יאָרק האָט ער אין די ערשטע יאָרן שווער גע־אַרבעט און גלייכצייטיק זיך געגרייט צו דער פראָפעסיע פון דאָקטאָר־מע־דיצין. אין 1909 האט ער גראַדואירט פון לאַנג־איילאַנד מעדיקל־קאָלעדזש און שפּעטער געוואָרן פאַרבונדן מיט צוויי גרויסע ניו־יאָרקער שפּיטאָלן. מיט דער צייט איז ער געוואָרן דער הויפּט בוין דער קליניישער לאַבאָראַטאָריע פון „אָוט־פּעישענט״־דעפּאַרטמענט פון בית ישראל־שפּיטאָל אין געווען אויך קלי־ניישער אַסיסטענט פון אינערלעכער מע־דיצין אין זעלבן שפּיטאָל. אין דעם „גוואוערנער־האָספּיטאָל״ איז ער גע־ווען קליניישער אַסיסטענט פון פּעדי־אַטריקס (קינדער־קראַנקהייטן). ער פראָקטיצירט אַלס דאָקטאָר אין ניו־יאָרק אַן ערך 32 יאָר צייט.. ער איז פאַרהייראַט און האָט אַ זון, דזשייקאָב, וועלכער איז אַ סטודענט אין אַ קא־לעדזש. ד״ר מ. מ. ראָזענבערג גע־הערט שוין יאָרן־לאַנג צו דער ציוניס־טישער אָרגאַניזאַציע. ער איז אַ מיט־גליד פון דער „אַמעריקען מעדיקל אַסאָסיאיישאַן״ און פון דער „ניו־יאָרק קאָונטי מעדיקל־סאָסייעטי״.

אין יאָר 1940 האָט ד״ר מ. מ. ראָ־זענבערג אָפּגעדרוקט אין בוך־פאָרם אַ זאַמלונג פון באַלערנדיקע ידיעות וועגן מעדיצין בכלל און וועגן דער אָפּ־היטונג פון דעם געזונט בפרט. דאָס ווערק (אין ענגליש) טראָגט דעם נאָמען ״It's Your Life״ (ס׳איז אייער לעבן). דאָס איז אַ בוך פון 480 זייטן, אילו־סטרירט מיט פיל בילדער.

דאָס ווערק, פאָפולער אין פאָרם און שפּראַך, באַקענט דעם לעזער מיט די פונקציעס פון זיין קערפער און וואָס אים, ווי אַזוי ער קען אָפּהיטן זיין געזונט, בלייבנדיק פריש און מונטער ביזן טיפּסטן עלטער. אויף אַזאַ אופן ווערט דער לעזער צוגעגרייט, אויב ער זאָל ווען געצוואונגען זיין אָנצוקומען נאָך הילף צו אַ דאָקטאָר, ריכטיק צו פאַרשטיין און אָפּשאַצן, וואָס דער דאָק־טאָר הייסט טאָן.

נאָך זיין לאַנג־יעריקער דערפאָרונג איז ד״ר ראָזענבערג ביי דער מיינונג, אַז כמעט 85 פּראָצענט פון די פאַ־ציענטן, וואָס באַזוכן דאָקטוירים און די באַאָטונג־קליניקס (אוט־פּעישענט דעפּאַרטמענטס) פון די שפּיטאָלן, האָבן גאָר פאַקטיש ניט, צום גליק, די ספּע־ציפישע קראַנקהייטן, אויף וועלכע זיי באַקלאָגן זיך פאַרן דאָקטאָר. דאָך ליידט אַ היפּש צאָל אָזעלכע „פּאַציענטן״ פון געוויסע לייכטע שטערונגען, וואָס וואָלטן גרינג באַזייטיקט געוואָרן, אַפילו בייַם „חולה״ אין דער היים, ווען ער וואָלט נאָר געהאַט כאָטש אַ שטיקל פאָרשטעלונג און באַגריף מכּוח זיין קערפער און זיין געזונט. דערפאַר, האָלט ד״ר ראָזענבערג, אַז לערנענדיק דעם עולם, ווי אַזוי צו פאַרמיידן קראַנק־הייטן און אָפּצוהיטן דעם געזונט, וועט מען פאַרשפּאָרן האָבן די אומאַנגענעמ־לעכקייטן, וואָס קומען אַרויס פון דעם געדרענג פון וויירקלעכע און כלומרשטע קראַנקע אין די שפּיטאָלן, ווי אויך פון דעם אויספּעל פון דער מעדיצי־

גישער באַדינונג אין פּאַרשיידענע טיילן פון לאַנד.

ד"ר ראָזענבערגס בוך, „ס'איז אייער לעבן", אַנטהאַלט אין זיך בלויז דריי געבאָטן: — „זייט געזונט! בלייבט יונג! לעבט לאַנג!" די דאָזיקע דריי געבאָטן קומען בולט צום אויסדרוק כמעט אויף יעדער זייט פון בוך, און אין יעדן פון די 23 קאַפּיטלען, אין וועלכע דאָס ווערק איז פלאַנמעסיק און סיסטעמאַטיש אייגנעטיילט.

ד"ר אוירוין עדמאָן, פּראָפעסאָר פון פילאָזאָפיע אין קאָלומביאַ אוניווערסיטעט אין ניו־יאָרק, האַלט, אז ד"ר מאַקס מ. ראָזענבערגס ווערק איז זייער סטימולירנד און אז זיינע מעדיציניש עצות זענען זייער נוצלעך און דערגרייכן דעם ציל, וואָס יעדער פּאָפולער־מעדיציניש ער בוך דאַרף זיך שטעלן.

• **איזידאָר ראָטבלאַט** — ניו־יאָרק

• **א. ראַטנאָוו** — ניו־יאָרק

• **נייטן (נאָטע) ראַטנער** —

געבוירן אין יאָר 1892 אין טעלעכאן, נעבן פינסק. זיין פאָטער איז געווען אַ וואַלד־סוחר. אלס יינגל האָט נאָטע ראַטנער אָנגעהויבן אין פינסק אַרבעטן בייַ שניידעריי און באַלאַנגט צום „בונד". קיין אַמעריקע איז ער געקומען אין יאָר 1909, וואוינט אין די בראָנקס, וואו ער פירט אַ קליידער־פאַבריק. ער האָט אַ טאָכטער און אַ זון, וועלכע אַרבעטן מיט אים אין געשעפט.

נאָטע ראַטנער געהערט צום „אינדוסטריעל־קאָונסיל", צום אַרבעטער־רינג און צו דער „בראָנקס־נוירסערי".

• **העריי ריבין** —

געבוירן אין יאָר 1897, אין פינסק. איז די פאַראייניקטע שטאַטן איז ער אָפּגעפאָרן אין יאָר 1913, חתונה געהאָט אין יאָר 1921 און האָט צוויי קינדער. אין דער אַלטער היים האָט ער זיך פאַרנומען מיט קירזשנערייַ און אויך אין אַמעריקע איז ער באַשעפטיקט אין פאַר־טריידּ.

הערי ריבין איז אַ מיטגליד פון דער „אַמעריקען לייבאָר־פּאַרטי" און פון אַרבעטער־רינג.

• **לואי ריבין** —

געבוירן אין דאָרף האָטי, נעבן טעלעכאן. ער איז געקומען אין אַמעריקע אין יאָר 1905 און וואוינט אין שיקאָגאָ.

לואי ריבין איז אַ מיטגליד פון פינסקער בראַנטש 252 אַרבעטער־רינג, אין וועמענס אַקטיוויטעטן ער באַטייליקט זיך מיט אַ סך איבערגעבנקייט. זייער פיל ענערגיע האָט לואי ריבין אַרויסגעווידמן בעת דעם רעליף־קאַמפּיין, וואָס די פינסקער אָרגאַניזאַציעס אין אַמעריקע האָבן געפירט אין די יאָרן 1918־1921.

• **י. ריבין** — ניו־יאָרק

• **ס. ריבין** — ניו־יאָרק

• **ד"ר אוירווינג ריבעל** —

אַ זון פון באַקאַנטן פינסקער תושב, מאיר לייב בעגון. ער געהערט צו די אָנגעזעענסטע געזעלשאַפטלעכע טויער אין שיקאָגאָ, אַ מיטגליד פון דער פועלי־ציון פּאַרטיי און איז באַזונדערס אַקטיוו אין די פּאַרשיידענע ארץ־ישראל־אַקציעס. ד"ר אוירווינג ריבעל איז אויך אַ מיטגליד פון פינסקער בראַנטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאָגאָ.

• **דזשוליום ריבעל** —

אַ ברודער פון ד"ר אוירווינג ריבעל, האָט אין פינסק באַלאַנגט צום „בונד". ער איז איינער פון די ערשטע מיטגלידער פון בראַנטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאָגאָ. זינט יאָרן איז ער אויך אַן אָנגעזעענער טויער אין אַלגעמיינעם אַרבעטער־רינג אין שיקאָגאָ.

• **שמואל ה. ריסין** — ניו־יאָרק

• **ה. ריסקין** —

דזשוירזי־סיטי (ניו־דזשוירזי)

• **יהושע אַהרן ריסקין** —

געבוירן אין יאָר 1888. אין יאָר 1911 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, געוואוינט אַ צייט אין דעטראָיט און איצט אין ניו־יאָרק. ער איז אַ געשעפטסמאַן, באַלאַנגט צום אַרבעטער־רינג און צום „דזשוישן סענטער".

• **סעמועל ריסקין** —

געבוירן אין יאָר 1877, אַ זון פון האַריס און לאָה ריסקין. ער געהערט צו די עלטסטע פינסקער עמיגראַנטן, איז געקומען קיין אַמעריקע נאָך אין יאָר 1888. אַ צייט לאַנג האָט ער געוואוינט אין ניו־יאָרק און שפּעטער אַריבערגעפאָרן קיין ניו־דזשוירזי. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1898 און האָט פיר קינדער.

סעמועל ריסקין איז זייער אַקטיוו אין געזעלשאַפטלעכן לעבן, ער געהערט צו אַ גאַנצער רייַ פאַליטישע, רעליגיעזע און וואוילטעטיקע אָרגאַניזאַציעס. אַממיינסטן אַקטיוו איז ער אין „דזשוישן איש קאַמיוניטי סענטער", אין „קאַנגרעגעישאַן אגודת שלום" און „היברו האַם פאָר אָרפענס ענד עידזשד" (יתומים־הויז און מושב־זקנים). איז אויך אַ מיטגליד פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, „בני־ברית", פון „רויטן־קרייץ" און אַ רייַע אַנדערע וואוילטעטיקע אינסטיטוציעס.

• **לואיס ריטשמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1893, אַ זון פון בצלאל רייכמאַן, אַ פוטער־סוחר. אין יאָר 1911 האָט ער אויסגעוואַנדעט קיין אַמעריקע, צו זיינעם אַ קוזין, אַ צייט געאַרבעט אַלס פאָריער און היינט צו טאָג איז ער אַן אייגנטימער פון אַ פאָר־שאַפּ אין ניו־יאָרק, וואָס באַשעפטיקט 25 מענטשן.

לואיס ריטשמאַן האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1916, און האָט פיר קינדער, וועלכע באַקומען אַלע העכערע בילדונג. אייַן זון, הערשאָלד, האָט געענדיקט אַלס כעמיקער אין אַהאיאָ־אוניווערסיטעט. אַ צווייטער זון, אַלבערט, שטודירט אויך אין זעלבן אוניווערסיטעט.

לואיס ריטשמאַן געהערט צו דער „פּאָר־מאַנופעקטשורערס־אַסאָסיאיישאַן", צום ברענטש 210 אַ. ר. „פין־פּאָר־קלאָב" און צו דער געזעלשאַפט „גייטס אָו פיטיאַס". ער אינטערעסירט זיך אויך ספּעציעל מיט דער יידישער שול־באַוועגונג.

ש

• **א. שאטנער** — לאָס־אנדזשעלעס

• **אברהם שאַפּיראָ** — ניו־יאָרק

• **בעקי שאַפּיראָ** — ניו־יאָרק

• **ישראל שאַפּיראָ** —

געבוירן אין יאָר 1903, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1920, געוואוינט אין שיקאַגאָ און לעצטנס אין ניו־יאָרק, ער האָט צוויי קינדער. י. שאַפּיראָ איז אַ געשעפטסמאַן. ער געהערט צו דער פרוושענער סאָסייעטי.

• **הערי שאַפּיראָ (הערשל סאַפּירסטיין)**

געבוירן אין יאָר 1897 אין פינסק, זיין פאָטער איז געווען אַ קירזשנער און ער האָט נאָך אין דער אַלטער היים זיך אויסגעלערנט דעם פאַריער־פאַך.

אין יאָר 1911 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן און בעת דער וועלט־מלחמה געווינט אין דער אַמעריקאַנער אַרמיי. הערי שאַפּיראָ איז אַן אייגנטימער פון אַ פאַרטרימינג־שאָפּ. ער באַלאַנגט צו דער „פאַריערס ־ אַסאָסיאיישאַן", „פין ־ פאַרקלאָב" און אַרבעטער־רינג. וואוינט אין ברוקלין און האָט צוויי קינדער.

• **י. שאַצקי** — ניו־יאָרק

• **יוסף ב. שאָר** — ניו־יאָרק

• **זיעלווול שוואַרץ** —

געבוירן אין יאָר 1892 אין פינסק, אַ זון פון אַ האַלץ־סוחר. ער האָט באַקומען אַ רעליגיעזע דערציאונג, אָבער זייער פרי זיך אָנגעשלאָסן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, געזונטען אַן אַקטיוון אָנטייל אַמערשט אין „יונגן בונד" און שפּעטער אין דער פּאַרטיי.

אין יאָר 1907 איז ער געקומען אין די פאַראייניקטע שטאַטן, אין אָנהייב געאַרבעט אַלס בוי־אַרבעטער אין איצט איז ער אַ בילדינג־קאָנטראַקטאָר. ער איז אַ מיטגליד פון ברענטש 210 און שטיצט אַלע אַקציעס פון אַרבעטער־רינג און די פינסקער לאַנדסמאַנשאַפטן. אויך זיין פרוי, מערי, איז אַ פינסקער. די שוואַרצע האָבן צוויי קינדער, אַ זון אין אַ טאָכטער, וועלכע האָבן באַקומען העכערע בילדונג.

• **מאַקס שולמאַן** —

געבוירן אין יאָר 1883, אַ זון פון באַשע און נתן שולמאַן. ער האָט אין דער אַלטער היים שטודירט אויף אינזשיניר און געארבעט ביים בוי פון אָגינסקי קאַנאַל אין טעלעכאַן. קיין אַמעריקע איז ער געקומען אין יאָר 1906, חתונה געהאַט אין יאָר 1915 אין האָט צוויי קינדער. ער איז באַשעפטיקט אַלס אינזשיניער אין קריגס־דעפּאַרטמענט אין וואַשינגטאָן.

מאַקס שולמאַן געהערט צו דער „ברית־שלום" און איז אַ מיטגליד פון אַמעריקאַנער אינזשיניערן־פאַרבאַנד.

• **ישראל שוקא (זשוכאָוויצקי)** —

געבוירן אין יאָר 1876. זיין פאָטער, משה זשוכאָוויצקי, האָט געהאַט אַ שענק אין קאַרלין. אין פינסק איז ישראל געווען אַ זייגערמאַכער און געהאַט אַ צירונג־געשעפט. אין יאָר 1901 האָט ער חתונה געהאַט און אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, געלעבט 11 יאָר אין ניו־יאָרק. זינט 28 יאָר וואוינט ער איז עלמהוירסט (לאָנג־איילאַנד) און האָט צוויי קינדער. ער איז אַ געשעפטסמאַן.

ישראל שוקא איז אַ טעטיקער מיטגליד אין דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

• **מאָריס שטיין** —

געבוירן אין פינסק אין גאָר יונג געוואָרן אַן אַקטיוער מיטגליד פון „בונד". אויך אין די פאַראייניקטע שטאַטן איז ער געבליבן נאָענט צו דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג.

מאָריס שטיין איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ. אין יאָר 1938 האָט ער באַזוכט פינסק.

• **אשר שטיינבערג** —

געבוירן אין יאָר 1872, אַ זון פון פייוול שטיינבערג. ער האָט געאַרבעט אין דער פינסקער שוועבל־פאַבריק. ער האָט חתונה געהאַט אין יאָר 1893 אין יאָר 1909 אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, וואוינט אין ניו־יאָרק. ער באַלאַנגט צום אַרבעטער־רינג. די שטיינבערגס האָבן 5 קינדער.

• **יעקב שטיינבערג** —

געבוירן אין יאָר 1894, געקומען קיין אַמעריקע אין יאָר 1909, באַזיצט אין ניו־יאָרק אַ קליידער־געשעפט. ער געהערט צו דער געזעלשאַפט „נייטס אָו פיטיאַס".

• **ישראל שטיינמאַן** —

(זע: זייט 441)

• **אידאַ שטילערמאַן** —

(אַלמנה נאָך סאַלאָמאָן שטילערמאַן).

זי איז אַ טאָכטער פון יוסף און ביילע גאָטליב. זי האָט דריי זין, דער עלטסטער איז אַ דאָקטאָר מעדיצין, דער צווייטער איז אין ביזנעס און דער יינגסטער שטודירט אויך מעדיצין.

אידאַ שטילערמאַן וואוינט אין ניו־יאָרק, זי איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג.

• **לאָטי שטילערמאַן** — ניו־יאָרק

• **סאַלאָמאָן שטילערמאַן** —

געבוירן אין פינסק ביי שטרענג־פרומע עלטערן, אַ ברודער פון באַוואוסטן פינסקער בונדישן טוער פיליפ שטילערמאַן.

סאַלאָמאָן איז געווען צווישן די ערשטע מיטגלידער פון פינסקער ברענטש 210 אַרבעטער־רינג. אין פאַר־שידענע צייטן איז ער געווען אין דער עקזעקוטיוו אין זיך אויסגעצייכנט מיט זיין ענערגיע, אַקטיוויטעט און איבערגעבנקייט סיי אין דער רעליף־טעטיקייט פון ברענטש, ווי אויך אין די קולטור־אונטערנעמונגען.

ווען עס איז אויפגעשוואומען דער פלאַן פון בוך „טויזנט יאָר פינסק", האָט ער זיך מיט ברען געוואָרפן אין דער אַרבעט צו שאַפן די מיטלען פאַר דער אויסגאַבע. עס איז אים אָבער ניט באַשערט געווען צו דערלעבן די דער־שיינונג פון בוך. ער איז געשטאָרבן אין יאָר 1939, איבערלאָזנדיק אַ טיפן טרויער צווישן זיינע משפּחה־מיטגלי־דער און פיל חברים, וועלכע האָבן אים שטאַרק געשעצט.

• **כיליפ שטילערמאַן** —

(זע: זייט 442)

• **שוינמאַן** — ניו־יאָרק

• **פּעני שייפּער —**

די פּרוי פון אשר שייפּער, געבוירן אין פּינסק. נאָך אין דער אַלטער היים האָט זי געזונמען אַן אַקטיוון אנטייל אין דער דאָרטיקער אַרבעטער־באַוועגונג און באַלאַנגט צו דער פּינסקער אַרגאַניזאַציע פון „בונד".

דאָ, אין אַמעריקע, איז פּעני שייפּער אַקטיוו אין דער פּרויען־באַוועגונג פון אַרבעטער־רינג און גיט זיך ספּעציעל אָפּ מיט דערציאונג און שול־וועזן. זי געהערט אויך צו די אַקטיווסטע טוער פון פּינסקער פּרויען־ברענטש 210 ב. אַרבעטער־רינג.

• **אשר שייפּער —**

(זע: זייט 442)

• **מאָריס שיף —**

געבוירן אין יאָר 1885. זיין פאָטער, יעקב שיף, איז געווען אַ לערער און האָט אין דער אַלטער היים געאַרבעט אַלס דרוקער. אין יאָר 1900 האָט ער אויסגעוואַנדערט אין די פאַראייניקטע שטאַטן, חתונה געהאַט אין יאָר 1916 און האָט פיר קינדער. ער האָט אַ גע־שעפט פון קליידער אין ניו־יאָרק.

מאָריס שיף איז אַ טעטיקער מיט־גליד אין נאַציאָנאַלן אַרבעטער־פאַר־באַנד.

• **חיימי (חיים) שלעגער —**

געבוירן אין כמעלניק. אין דער אַל־טער היים געווען אַן אַקטיוור מיט־גליד פון „בונד". אין יאָר 1907 איז ער געזעסן אין ליטינער טורמע. ער האָט חתונה געהאַט מיט לאָה האָלצמאַן פון פינסק און איז אַ מיטגליד פון פינסקער ברענטש 252 אַרבעטער־רינג אין שיקאַגאָ. די פאַמיליע שלעגער נעמט אַן אַקטיוון אָנטייל אין אַלע אַקציעס פון ברענטש.

• **דוד שערמאַן —**

(זע: זייט 443)

• **משה־יוסף און שרה שקאָלניק —**

שיקאַגאָ

SPONSORS

A. ALLAND, New York, N. Y.

D. COWEN, New York, N. Y.

JEMIX CO., Newark, N. J.

NEWALL MANUFACTURING CO., New York, N. Y

SCHEIN & ENGEL, New York, N. Y.

STONE FURNITURE CO., Los Angeles, Calif.

THRIFT FURNITURE CO., Los Angeles, Calif.

באַמערקטע דרוק־פעלערן

זייט 4, קאָלום 2, הערה: אנשטאט 1405, דאַרף זיין — 1495.

זייט 6, קאָלום 1, 22־טע שורה פון אויבן: אנשטאָט יצחק, דאַרף זיין — ישראל.

זייט 87, קאָלום 2, 24־טע שורה: אנשטאָט אַ פינסקער קאָלאָניסט, דאַרף זיין — אַן ארץ־ישראלדיקער.

זייט 261, קאָלום 2, 21־טע שורה: אנשטאָט 1906, דאַרף זיין — 1796

זייט 939, קאָלום 2, 21טע שורה: אנשטאט 19, דאַרף זיין — 9.